Summa [illegible]arum [illegible]mentorum
[illegible] omnium Con[illegible]

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
12—C
2 M

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

71
8
33-A-18
337.21

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SVMMA COMPENDIOSA SACRAMENTORVM ECCLESIÆ, CASVVM CONSCIENTIÆ, AC DE NONNVLLIS THEOLOGICAE VERITATIS RESOLVTIONIBVS

Ex diuerſis Sacræ Scripturæ Voluminibus collecta, & in ſeptem Partes diuiſa, (vt pagina quarta oſtendit.)

QVÆ SVMMA SVMMARVM IVRE VOCARI POTEST.

Ad faciliorem eruditionem Eccleſiaſticorum, & præſertim Confeſſorum, Curamq. animarum habentium, & cunctorum tandem Chriſti fidelium apprimè vtilis, & neceſſaria,

A R. D. Antonio de Litteratis Albetano Romano Ciue.

ROMÆ, Typis Iacobi Maſcardi. MDCXI.

Superiorum permiſſu, & Priuilegio.

Digitized by Google

Imprimatur ſi videbitur Reuerendiſſ. P. M. Sac. Pal. Apoſtolici.

Cæſar Fidelis Viceſg.

Ex commiſſione Reuerendiſſimi P. M. S. P. A. Fr. Ludouici Yſtella, Liber cui titulus eſt, Summa Compendioſa Sacramentorum Eccleſiæ, & conſcientiæ caſuum, editus à R.D. Antonio de Litteratis de Albeto Romano eſt diligenter perlectus, nec in eo eſt deprehenſus error, aut in fide, aut in moribus: quapropter imprimi Typis poterit. In quorum fidem me ſubſcripſi die 20. *Septembris.* 16ii. *Romæ.*

Don Raphael Raſtellius Clericorũ Regularium.

Imprimatur. Fr. Thomas Pallauicinus Bonoñ. Mag. & Reuerendiſsimi P. Fr. Ludouici Yſtella Sacr. Pal. Apoſtolici Magiſter Socius, Ordinis Prædicatorum.

Digitized by Google

Partes principales huius Summæ.

IN Prima agitur de Septem Sacramentis Eccleſiæ, & circa quodlibet Sacramentum de varijs, ac neceſſarijs caſibus.

In Secunda de ijs, quæ circa præcepta Decalogi Confeſſarij ſcire debēt, & quæ occurrere poſſunt circa humanas actiones; nempe de emptione, venditione, ac de reſtitutione, de actibus, & contractibus ferè omnibus humanis, licitis, & illicitis; de obligatione Epiſcoporum; de rebus Eccleſiæ nō alienandis; de iure patronatus, ac alijs multis.

In Tertia de Cenſuris ferè omnibus, ac de Interdicto, Suſpenſione, Irregularitate, Apoſtaſia, ac de eorum abſolutionibus.

In Quarta Compendiolum de nonnullis Theologicæ veritatis reſolutionibus, Presbyteris etiam perneceſſarijs, & præſertim illis, qui præ inopia libros multos emere nequeunt.

In Quinta de vltimis temporibus, id eſt, de fine Mundi, de Lymbis, de Purgatorio, de Indulgentijs, de Suffragijs, de Iudicio extremo, de Inferno, & de gloria Paradiſi.

In Sexta de Diuinis, Eccleſiaſticisq. officijs, tam nocturnis, quam diurnis; de locis, temporibus, perſonis, & rebus Deo dicatis, origine, & ſignificatione.

In Septima de Ordine generali Viſitationis ſolemnis ad vſum Reuerendiſſimorum Epiſcoporum, cum omnibus ſuis requiſitis. Ac demum de Cæremonijs ſeruandis in primis, & ſecundis Veſperis, & Miſſis ſolemnibus per Epiſcopum, vel per Cardinalem Epiſcopum Pontificaliter celebrandis.

Vltimo verò loco, & in calce tandem huius Operis, Sermonem de Chriſti Natiuitate ab Auctore compoſitum pro ſua pietate, & ex ipſamet Summa totum ferè deſumptum inuenies.

ILLV-

Digitized by Google

ILL.^MO ET REVER.^MO D.
D. FABRITIO VERALLO
S. R. E. CARDINALI
AMPLISSIMO.

ANTONIVS LITTERATVS S. P.

QVemadmodum omnes homines naturali deſi-
derio (Cardinalis Ampliſſime) ad cuiuſque
rei cognitionem propenſi ſunt, quanquã non
omnes æquè cognoſcendarum rerum ſtudio
ducũtur, ſic naturaliter omnes ad beneficen-
tiam, & humanitatem nati ſumus. Quare
rectè ſentiebant Stoici, homines hominum
cauſa eſſe generatos, vt alter alteri prodeſſet.
Quapropter, ego quoque hac naturæ lege condocefactus, cum vi-
derem multa Sacerdotibus, ijſque, qui ad ſacros Ordines promo-
ueri volunt, quibuſque animarum cura demandata eſt, neceſſarià
eſſe; contra verò non paucos præſertim externos, ſiue propria, ſiue
Sacerdotij tenuitate preſſos, ſiue aliqua alia de cauſa, à libris
quantumuis neceſſarijs emendis deterreri, minusq. de earum re-
rum cognitione, quas non ignorant eſſe ſui muneris, cogitare. mei
imbecillitatem ingenij, & ſummam virium mearum ad munus id
ob eundum infirmitatẽ veritus non ſum, quominus diuino auxilio
fretus, à quo ſancta nunquam deſeruntur, conatus tuo æquiſſimo,
ſanctiſſimoq. voto ſatisfacere pro virili mea parte ſtuderem, at-
que hunc librum cui SVMMA COMPENDIOSA Titu-
lus eſt, conſcriberem, vbi ex multis, varijsq. Summiſtarum volumi-
nibus, atque Apoſtolicis auctoritatibus collegi quæcunque tan-
dem non ſolum Sacerdotibus, & animarum curam habentibus;
ſed Epiſcopis, etiam Viſitatotoribus, & Eccleſiæ ſanctæ Præſuli-
bus, vniuerſis denique Chriſti fidelibus neceſſaria mihi viſa ſunt,

Digitized by Google

& profutura, ea ferè omnia tandem, ſi non ad pleniorem eruditionem, ſaltem ad veritatem doctrinæ, quo ad ſatis viſum eſt in breue quoddam Compendium breuiſſimis diſtinctum interrogationibus, & reſponſionibus, ſeruato rerum ordine, & vno tantum volumine eorum neceſſitati, diligentiſſimè ſubuenire curaui, vt facilius ipſi percipere, & memoria retinere poſſent, quicunque ea vbi opus eſſet ad manus habere voluiſſent: credo ſanè hos noſtros labores poſtremos, ac perexiguos, forè tamen non ingratos, nec inutiles, ſed fructus vberes allaturos. Quamobrem (Illuſtriſſime Princeps) humiliter abs te peto, vt hoc munus humile humillimi ſerui tui æquo animo ſuſcipere digneris, cui enim potius, quam tibi dicarem, habebam neminem: præſertim cum ſingulare tuum in litteratos patrocinium, & peculiarem in me humanitatem, ac beneuolentiam ſemper proſpexerim. Suſcipe igitur hilari fronte, & humanitate illa, quæ nemini non patet, hoc tenue munuſculum, tanquam teſtimonium mei in te amoris, & admirabilis obſeruantiæ: nec muneris exiguitatem, ſed dantis animi propenſionem, & voluntatem perpendes. Quod ſi (vt ſpero) à te fiet, ad maiora me audentius præparabo. Non deſinam interim Deum Opt. Max. orare, vt maximè diuturnam tibi, felicemq. vitam concedat. Vale.

Digitized by Google

AVCTOR AD LECTOREM.

SAcerdotalis dignitas, ſicut maxima eſt omnium dignitatum, ita Sacerdos, qui mediator eſt inter Deum, & homines excellere deberet omnes vitæ bonitate, & ſcientia: vitæ enim bonitas eſt valde neceſſaria, ſcientia etiam; quia ſapientiſſimum eſſe oportet, & perſpicacem in omnibus Sacerdotem, & mille, vt dicitur, ex omni parte oculos habentem; quippe, qui non ſolum ſibi, ſed populo viuit. Quia populorum iniquitate damnantur Sacerdotes, ſi eos, aut ignorantes non erudiunt, aut peccatores non arguunt, ſicut peccatorem conuenit argui, ita iuſtum non exulcerari. Salomon non aurum, non diuitias, non terrenam gloriam à Deo petijt, ſed vt ſciret populum Dei regere, & iudicare. Si hoc elegit rector corporum, multo magis hoc eligere debent rectores animarum, vt ingreſſum ad fidem, & egreſſum ad ſpem populo Dei demonſtrent. Animaduertat ergo Sacerdos, quia ad ſatiſfaciendum diſtricto iudici, de ſua tantummodo anima fortaſſe vix ſufficit, & quot ſubditis præeſt reddendæ apud Deum rationis tempore, (vt ita dicam) tot ſolus animas habet. Sed quid de Sacerdotibus externis dicam? qui quidem valde diſtant à locis, in quibus ea, quæ ad eorum pertinent officium docētur, & præ inopia, & beneficiorum tenuitate migrare non poſſunt, nec libros emere, ita vt vix vnum habeant: ex quo tamen ea omnia ſanè, quæ ſibi opus eſſent, non poſſunt deſumere: non audeo reſpondere, nec de illis aliud iudicium facere, niſi quod indecorum eſt valde, vt ij debeant populum gubernare, qui non nouerunt gubernare ſe ipſos. cap. indecorum, de ætate, & qualit. quia ignorantia, (maximè in Sacerdotibus) cunctorum errorum eſt mater. cap. ignorantia. 38. diſt. ideo eis permiſſum non videtur de Fide Catholica diſputare; quia, vt habetur in Euangelio: Si Cæcus Cæcum ducit, in foueam ductor prius cadet, inde ſecundus, dicit text. in cap. cum ſit ars, de ætat. & qualit. & not. in gloſ. in cap. quod quidam dicunt. §. quod vt plenè. in verbo Cæco. 1. q. 1. &c. Propterea ego (Candide Lector) charitate ductus, immo multorum maximis quoque Presbyterorum precibus, eorum neceſſitati ſubuenire curaui. Nam, inquit Ambroſius, neceſſitatem aliorum, quantum poſſumus iuuemus, & plus interdum, quam poſſumus:

Digitized by Google

mus: nihil tam ſecundum naturam eſt, quàm iuuare conſortium naturæ. Vult enim Deus vnumquemque alterius anguſtias, vt proprias ſentire, & quomodo ſibi in tali tribulatione, ſi eſſet; ſubueniri cuperet, ipſe alteri propter Deum ſubuenire non poſtponat. Dicebat Traianus Imperator (licet infidelis eſſet, & gentilis) Talem Imperatorem me priuatis oſtendam, qualem priuatus ipſe Imperatorem optaſſem. Nollem igitur me ſtultitiæ arguas, amice Lector, dicens: quod cum pæne mundus ſcateat ſummis, in eodem genere ſcribendi meum ingenium experiri voluerim: Conſcientiæ namque liber adeo implicitus, atque adeo obſcurus eſt, vt ſi ad eum explicandum, atque elucidandum ſingulis diebus mille volumina præſcriberentur, adhuc ſcribendum aliquid ſupereſſet. Hactenus dixi, quid me potiſſimum mouerit, ne me id laboris temerè, vel in conſulto ſuſcepiſſe putes. Tentaui ergo aliqua ſcribere, confiſus illius præſidio, qui ora mutorum aperit, & linguas infantium facit diſertas, vt darem magis perfectis, & peritioribus materiam altiora, & ſubtiliora, ac magis vtilia ſcribendi ſimilis paruo catulo, qui latratu ſuo magnos Leporiarios incitat ad currendũ: Sed quia Deus ſuccurrit ſemper bonæ menti, hoc opus inter ſcribendum, (præter opinionem quidem) creuit multum. Ex multis tandem, varijſq. Summiſtarum voluminibus, atque Apoſtolicis auctoritatibus collegi, quæcunque non ſolum indoctis, ſed etiam Sacerdotibus doctis, & animarum curam habentibus, atque Epiſcopis, Viſitatoribus, & Eccleſiæ ſãctæ Præſulibus vniuerſis, deniq. Chriſti fidelibus neceſſaria mihi viſa ſunt, & profutura: ac ea omnia in breue quoddam Compendium recto ordine redigere, & vno tantum volumine eorum neceſſitatem diligentiſſimè iuuare ſtudui. Non ergo grauentur venerabiles Sacerdotes audire à me Sacerdote (licet indigno) & eorum minimo famulo, quod ab alijs (fortaſſe) non audiuerunt. Nam dicit Vgo: Ab omnibus libenter diſce, quod tu neſcis; quia humilitas commune tibi facere poteſt, quod natura cuique proprium fecit. Sapientior omnibus eris, ſi ab omnibus diſcere volueris; qui ab omnibus accipiũt, omnibus ditiores ſunt. Audi Criſippum in Prouerbijs: Quod tu non noſti, fortaſſis nouit Aſellus. Et Auguſtinus: Ego iam ſenex, & ſexaginta annorum ætatis non erubeſcerem à puero anniculo edoceri: licet enim dicat Seneca, turpe eſſe ſenem addiſcere, tamen turpius eſt eum ignorare. Caueat igitur ſpiritualis iudex (inquit Auguſtinus) vt ſicut non commiſit

miſit

Digitized by Google

miſit crimen nequitiæ, ita non careat munere ſcientiæ. Ignorantia enim eſt cauſa peccati, inquit S. Thomas in 1.2. quæſt. 76. art 1. & 1. quæſt. de malo, quæſt. 3. art. 6. & in 2. diſt. 22. art. 4. Ignorantia voluntaria non excuſat peccatum. 11. quæſt. 3. excellentiſſimus, qui ignorat ignorabitur. 1. Corinth. 14. 38. diſt. qui ead. 15. quæſt. 1. in princ. Erubeſcimus cum ſine lege, aut auctoritate loquimur, vt ff. de ſuppell. leg. l. labeo, & l. de col. l. illam, & ibi Sal. & extr. ne ſed. vac. cap. 2. & in §. conſideremus. & gloſ. ordin. ibi in auth. de trien. & ſemiſſe. coll. 3. C. de repu. l. diſſentientis. C. de iure fiſci. l. certa forma. lib. 10. & in Proœmio lib. 6. Dico ergo, quod addiſcere debet quilibet etiam Prælatus, nec debet erubeſcere; & non ſolum debet addiſcere à maiori, ſed etiam à minori, (vt dicit Ang.) dum tamen ſit eruditus. ad quod 38. diſt. nullus Epiſcopus propter opprobrium ſenectutis, vel nobilitatis generis à paruulis eruditis, & minimis, ſi quod fortè eſt vtilitatis inquirere negligat: qui enim male viuit, & deſinere, atque agere bona recuſat, ſe magis diaboli membrum, quàm Chriſti eſſe oſtendit, & potius infidelis, quam fidelis eſſe monſtratur. Quomodo autem officium ſuum quilibet exequi velit, ſi neſcit ea, quæ ad ſuum officium ſpectant. Nam, inquit S. Thom. 2. 2. quæſt. 76. art. 2. quod quiſque tenetur ſcire illa, ſine quorum ſcientia actum debitum rectè exercere non poteſt. In hoc itaque volumine noſtrorum laborum (benigne Lector) inuenies ferè omnia, quæ ad Presbyterorum officium pertinent. Verum, quia nemo ſibi tantum tribuere debet, vt putet à ſe omnibus numeris abſolutum emitti poſſe. Rogo te, Lector amantiſſime, vt quæ tibi legenda proponimus, attentè legas, & diligenti examine perpendas; ſi quid erit, quod probes, Deo vnde profectum eſt, tribuas; ſi qua offenderis, quæ improbanda potius, quam probanda iudicaueris, meæ ſiue inſcitiæ, ſiue ignauiæ condones, oro: ea ſi tu comiter, humaniterq. (vt bonum virum decet) emendaueris, magnam gratiam à me inieris, & harum rerum ſtudioſis haud mediocriter commendaueris. Quidquid namque ego ſum, & noſtra omnia ſcripta ſanctæ Romanæ, & Apoſtolicæ Eccleſiæ iudicio, cenſuræq. ſubmitto. Vale.

IN-

Digitized by Google

INDEX CAPITVLORVM
PRIMÆ PARTIS.

DE Sacramentis in genere. Cap. 1
De numero Sacramentorum. cap. 2
De Circunciſione Chriſti. cap. 3.
De baptiſmo Io. Baptiſtæ. cap. 4.
De baptiſmi Sacramento. cap. 5.
De materia ſacramenti Baptiſmi. cap. 6.
De forma Sacramenti baptiſmi. cap. 7.
De ritu baptizandi. cap. 8.
De miniſtro baptiſmi. cap. 9.
De ſuſcipiente. cap. 10.
De effectu baptiſmi. cap. 11.
De Confirmatione. cap. 12.
De materia ſacramenti Confirmationis. cap. 13.
De forma Sacramenti Confirmationis. cap. 14.
De miniſtro cõfirmationis. c. 15.
De ſuſcipiente confirmationem, cap. 16.
De effectu confirmationis. c. 17.
De Sacramẽto Euchariſtiæ. c. 18.
De materia Euchariſtiç. cap. 19.
De forma Sacramenti Euchariſtiæ. cap. 20.
De miniſtro Euchariſtiæ. c. 21.
De ſuſcipiente Euchariſtiã. c. 22
De effectu Sacramenti Euchariſtiæ. cap. 23.
De frequentatione eiuſdẽ. ibid.
De ſacrificio Miſſæ. cap. 24.
De Altaribus. cap. 25.
De Sacramento Pœnitẽtiæ. c. 26.
De materia ſacramenti Pœnitentiæ. cap. 27.
De forma ſacramenti Pœnitentiæ. cap. 28.
De miniſtro ſacramenti Pœnitentiæ. cap. 29.
De effectu ſacramenti Pœnitentiæ. cap. 30.
De partibus pœnitentiæ integrales. cap. 31.
De contritione. cap. 32.
De confeſſione. cap. 33.
De peccatis. cap. 34.
Conditiones confeſſionis. ibid.
Caſus in quibus repetenda eſt confeſsio. cap. 35.
De abſolutione, & ſatisfactione. cap. 36.
De iuſtificatione impij. cap. 37.
De oratione. cap. 38.
De ieiunio. cap. 39.
De eleemoſyna. cap. 40.
De Indulgentijs. cap. 41.
De ſuffragijs pro defunctis. c. 42.
De Sacramento Extremæ Vnctionis.

ctionis. cap. 43.
De materia. ibidem.
De forma. ibidem.
De ſuſcipiente Extr. Vnct. c. 44.
De effectu Extremæ Vnct. c. 45.
De ſacramento Ordinis. cap. 46.
De ſponſalibus impub. cap. 47.
De ſacraméto Matrimonij. c. 48.
De impedimentis. ibid.
De cognationibus. ibid.
De reditione debiti cōiug. c. 49.
De diuortijs. cap. 50.
De iure dotis: de donationibus, & perſcriptionibus. cap. 51.

INDEX II. PARTIS.

DE DECEM PRAECEPTIS.

De adoratione. cap. 1.
De blaſphemia. cap. 2.
De ſuperſtitionibus. cap. 3.
De diuinationibus. cap. 4.
De maleficijs. cap. 5.
De ſtrigijs. cap. 6.
De diaboli ſcientia, potentia, & iniquitate. cap. 7.
De Angelis in communi. c. 8.
De vana obſeruantia. cap. 9.
De Religione. cap. 10.
De peccatis contra religionē, & primo de apoſtaſia. cap. 10.
De Idolatria, ac alijs multis cōtra primum præceptum. c. 11.

DE II. PRAECEPTO.

De iuramentis, & eorum varijs caſibus. cap. 13.
De iuramento promiſſorio. ibid.
De relaxatione, diſpenſatione, & commutatione.
De reo, & teſte, qui peierarunt in iudicio. ibid.
De voto. cap. 14.
De materia voti. ibidem.
De obſeruantia votorum. ibid.
De voti caſibus varijs. cap. 15.
De diſpenſatione voti. ibidem.
De tentatione Dei. cap. 16.

DE III. PRAECEPTO.

De ſanctificatione feſti. cap. 17.
De miſſis audiendis. cap. 18.
De ieiunijs obſeruandis. cap. 19.
De abſtinentia à carnibus dies, ieiuniorum. cap. 20.
De confeſſione. cap. 21.
De præcepto cōmunicandi. c. 22.
De decimis, & oblation. cap. 23.

DE IV. PRAECEPTO.

De charorum venerat. cap. 24.
De pietate, quæ debetur parentibus. ibid.
De peccatis coniugum contra hoc præceptum.
De peccatis Dñorū, & Superiorū erga ſeruos, & ccōtra. ibid.
De ornatu mulierū, & quomodo ſit peccatum. cap. 25.
De gratitudine, & ingratitudine. cap. 26.

DE V. PRAECEPTO.

De homicidio. cap. 27.
De homicidio ad neceſſariam defenſionem. ibid.
De homicidio voluntario, & irregu-

regularitatem.cap.28.
De abortib⁹,& alijs multis. c.29
De duello. ibidem.
De homicidio caſuali.cap.30.
De circunſtātijs homicidij. c.31
De expoſitione Canonis. Si quis ſuadente diabolo. cap.32.
De pœnitentia iniungenda homicidæ.cap.23.
De ſcandalo.cap.34.
De correctione fraterna.cap.35.
De vitijs virtuti contrarijs.c.36
De ira.cap.37.
De odio.cap.38.
De inuidia. cap.39.

DE VI. PRAECEPTO.

De furto.cap.40.
De furto ab exiſtente in receſſitate.cap.41.
De reſtitutione rerum inuentarum. cap. 42.
De contractibus in quibus commutatiua iuſtitia cernitur, ac primò in communi. cap.43.
De mutuo.cap.44.
De vſuræ vitio, quod in mutuo reperitur.cap.45.
De accipientibus ad vſurā.c.46.
De vſura mentali.cap.47.
De participantibus in vſura, an teneantur ad reſtitutionem, & qui,& quatenus.cap.48.
De vſura palliata, ac de iuſtitia in alijs contractibus, de mutuo,ac primum de emptione & venditione in cōi. cap.49
De monopolijs.cap.
De emptione, & venditione ad futuram pecuniam.cap.51.
De cenſibus. cap.52.
De pretio cenſus. ibidem.
De cambijs.cap.52.
De conditione Bullæ Pij V. de cambijs.
De negotiationibus.cap.54.
De montibus pecuniarijs.c.55.
De Monte pietatis.cap.56.
Conditiones eiuſdem.
De ſocietatibus. cap.57.
De ſocietatibus officiorū. c.58.
De ſocietate vtrinq; libera.c.59
De cōtractu aſſecurationis.c.60
De illicitis acquiſitis ex ludo, quæ ſunt reſtituenda.c.62.
De eo, quod datur officialibus. cap.63.
De eo,quod datur meretricibus. cap.64.
De gabellis.cap.65.
De ſymonia. cap.66.
De pœna ſymoniaci, de reſtitutione, & eius abſolutione. ibidem.
De locatione beneficiorum.c.67
De confidentijs beneficiorum. cap. 68.
De penſione.cap.69.
De redemptione penſionū. ibid.
De reſtitutione, quæ eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ. c. 70.
De obligatione Epiſcoporum. cap. 71.
De rebus Eccleſiæ non alienandis. cap.72.

DE

Digitized by Google

DE VII. PRAECEPTO.
De mœchia.cap.73.
De fornicatione.cap.74.
De ſtupro. cap. 75.
De inceſtu.cap.76.
De adulterio. cap.77.
De raptu.cap.78.
De ſacrilegio.cap.79.
De ſodomia.cap.80.
De beſtialitate.cap.81.
De mollitie. cap.82.
DE VIII. PRAECEPTO.
De teſtimonio falſo.cap.83.
De ijs, quæ teſtis à legitimo Iudice ſecundum iuris formam interrogatus, teſtificari debet, ſub pœna peccati mortalis. cap.84.
De contumelia.cap.85.
De famæ detractione.cap.86.
De adulatione. cap.87.
De ſuſurratione, & murmuratione. cap.88.
De iudicio temerario. cap.89.
De iniurijs.cap.90.
De mendacio.cap.91.
DE IX. ET X. PRAECEPTO.
Actum interiorem Deus reſpicit.cap.92.
De iure patronatus.cap.93.

PARS TERTIA.

De præmio, & pœnis bonorum, & malorum operum, tam diuinis, quàm humanis.cap.1.
De excommunicatione. cap.2.
De eo, qui poteſt excommunicare. cap.3.
De eo, qui non poteſt excommunicare.cap.4.
De eo, qui non poteſt excommunicari.cap.5.
Pro quibus cauſis ferri, vel non ferri poſſit excommunicatio. cap.6.
Quomodo cognoſci poteſt quãdo quis in latam excommunicationem non incidat. c.7.
De ignorantia, quæ in excommunicatione excuſat.cap.8.
De excõicatione minori. cap.9.
De excommunicatis, qui vitari debeant. cap.10.
De abſolutione ab excommunicatione.cap.11.
Excommunicationes Epiſcopo reſeruatæ. cap.12.
Caſus ex iure communi Epiſcopis reſeruati.ibid.
De ſuſpenſione. cap.13.
De effectibus ſuſpenſionis. ibid.
De interdicto. cap.14.
De pollutione Eccleſiæ. cap.15.
De ſacrilegio. cap.16.
De irregularitate.cap.17.
De caſibus ad Papam pertinentibus.cap.18.

PARS QVARTA.

De varijs Theologicæ veritatis rebus presbyteris perneceſſarijs. cap.1.

De no-

De notitia Dei.ibidem.
De mundi primordio.cap.2.
De peccato primi parentis,& de redemptione humani generis ibidem.
De origine gratiæ.cap.3.
De virtutibus.cap.4.
De libero arbitrio.cap.5.
De virtutum differentijs. cap.6.
De fide,& eius vtilitate.cap.7.
Symboli Apoſtolorum expoſitio.cap.8.
De diſtinctione Orbium tam cęleſtium,quàm elementorum, ac eorum circunferẽtijs. ibid.
De loco inferni, & eius magnitudine.cap.9.
Aetates mundi ibid.
Articuli ſecundi expoſitio.c.10.
Articuli tertij expoſitio.cap.11.
De incarnatione Chriſti. c.12.
De reſponſione virginea.ibid.
De ſãctificatione Materna.ibid.
De rationib. incarnationis.c.13
De mirabilibus circa incarnationem Domini.cap.14.
Articulus quartus, Paſſus ſub Pontio Pilato &c.cap.15.
De paſſione Chriſti.ibid.
Articuli quinti expoſitio.c.16.
Articuli ſexti expoſitio.cap.17.
Articuli ſeptimi expoſitio.c.18.
Articuli octaui expoſitio. c.19.
Articuli noni expoſitio.cap.20.
Articuli decimi expoſ.cap.21.
Articuli vndecimi expoſ. cap.22
Articuli duodecimi expoſ.c.23.
De vitijs Fidei oppoſitis. c.24.
De hæreſi.cap.25.
De ſchiſmate.cap.26.
De apoſtaſia.cap.27.
De ſpe.cap.28.
De vitijs contrarijs, vt deſperatio.cap.29.
De charitate, & eius dignitate obiecto, & actibus,ac de eius ordine. cap.30.
Differentia inter charitatem, & alios amores.cap.31.
De eleemoſyna.cap.32.
De vitijs charitati contrarijs. cap.33.
De operibus extra charitatem factis.cap.34.
De virtutibus Cardinalib. c.35.
De Iuſtitia.cap.36.
De Fortitudine.cap.37.
De Temperantia.cap.38.
De donis in communi.cap.39.
De timore in communi.cap.40.
De timore ſeruili,& filiali. ibid.
De dono pietatis. cap.41.
De dono ſcientiæ.cap.42.
De fortitudine.cap.43.
De conſilio.cap.44.
De dono ſapientiæ.cap.45.
De intellectu.cap.46.
De quinque ſenſibus.cap.47.
De beatitudinibus.cap.48.

PARS QVINTA.

De fine mundi; de Purgatorio, ac alijs multis.cap.1.

De ſuſ-

Digitized by Google

De ſuffragijs.cap.2.
De Antichriſto, & quomodo decipiet.cap.3.
De Enoch,& Elia, & conflagratione mundi. ibid.
De generali reſurrectione. c. 4.
De iudicio extremo.cap.5.
De innouatione mundi.cap.6.
De pœnis Inferni. cap.7.
De gloria Sanctorum, quæ eſt hominis finis.cap.8.
De dotibus animæ, & corporis. ibidem.
De Aureolis.cap.9.
Epilogus cæleſtium gaudiorum. cap. 10.

PARS SEXTA.

De Diuinis, Eccleſiaſticiſq. officijs, tam diurnis, quàm nocturnis,de loco,tempore,perſonis,ſectis famoſis, rebus, & eorum origine. cap.1.
De Clericorum habitu, & tonſura.cap.2.
De veſtibus ſacris.cap.3.
De his, quæ ſunt neceſſaria Sacerdoti celebrare volenti. cap.4.
De eo, quod debet facere Sacerdos celebraturus.cap.5.
De Horis Canonicis, quid, & quot ſint, & qui eas recitare teneantur.cap.6.
Quæ Horæ ſint dicendæ, quomodo,& quando.cap.7.
De qualitate dicendi Diuinum officium, & qui excuſantur à recitatione.cap.8.
De ordine celebrandi Miſſam. cap.9.
De breui expoſitione Miſſæ. cap.10.
De Eccleſia, ac varijs eius nominibus,& ſignificationibus. cap.11.
De Eccleſia materiali.cap.12.

PARS SEPTIMA.

De Ordine Viſitationis Solemnis ad vſum Reuerendiſſimorum Epiſcoporum cum omnibus ſuis requiſitis.
Et de Cœremonijs ſeruandis in primis, & ſecundis Veſperis, & Miſſis ſolemnibus per Epiſcopum, ſiue eum, qui celebraturus eſt Pontificaliter in Eccleſia ſuæ Diœceſis in primo acceſſu,ſiue &c.
Vltimo verò loco, & in calce tandem huius operis, Sermonem de Chriſti Natiuitate ab Auctore factum pro ſua deuotione, & ex ipſamet ſūma totum ferè deſumptum inuenies.

Index Capitum Finis.

IN-

INDEX COPIOSISSIMVS EORVM, QVÆ IN HAC COMPENDIOSA SVMMA CONTINENTVR.

A

ABbas, Abbatiſſa, Moniales, & eiuſmodi non poſſunt eſſe compatres. par. 1. c. 9 nu. 20. pag. 12
Ab Auriolis aliquid ſciſcitari non debet, par. 2. c. 3. nu. 7. 134
Abortiendi modum conſulens mulieri homicida; & irregularis eſt, part. 2. cap. 29. num. 4. 212
Abortio quid, cum alijs multis, par. 2. cap. 29. nu. 12. ibid.
Abortus, id eſt, Dominæ nimis percutientes prægnantes, vt abortiantur, quid, par. 2. cap. 29 nu. 16. ibid.
Abortum procurans, mortaliter peccat. par. 1. cap. 29. nu. 17. ibid.
Abortum faciens filia minor, ex impiæ matris iuſſu quid, par 2 cap. 29. nu. 18 ibid.
Abortus, id eſt, Mulier dans potionem viro, ne generet, peccat, par. 2. c. 29. n. 19. ibid.
Abortus contingens ex licito ludo, par. 2. cap 29. nu. 20. ibid.
Abrahæ Sinus, par. 4. cap. 16. nu. 4. 446
Abſoluere debent Confeſſarij prius ab excommunicatione, quam à peccatis, par. 1. cap. 36. nu. 3. 65
Abſoluere non debent Confeſſarij ſub conditionde, par. 1. cap. 36. nu. 4. ibid.
Abſoluere poteſt Laicus ab excommunicatione in articulo mortis non autem à peccatis, par. 1. cap 36. nu. 5. ibid.
Abſolutus ab vna excommunicatione, qui plures habet, non. intelligitur abſolutus ab alijs, par. 1. cap. 36. nu. 6. ibid.
Abſolutionem ad cautelam petere debet, qui dubitat de excommunicatione, par. 1. cap. 36. nu. 7. ibid.
Abſoluere pænitentem, in quibus caſibus non poteſt ſimplex ſacerdos, par. 1. cap. 36. nu. 8. ibid.
Abſolutio à pœna, & culpa, quæ par. 1. cap. 36. nu. 10. ibid.
Abſoluendus non eſt quis licet in agonia, non habens intellectum, neque ſenſum, par. 1. cap. 35. nu. 25. 58
Abſolutionis vſum non habent excommunicati, par. 1. cap. 29 nu. 5. 44
Abſolutio eſt miniſterium Eccleſiaſticum, & quid ſpirituale, par. 2. c. 66. nu 8. 302.
Abſolutio ab excommunicatione. par. 3. cap. 11. nu. 1. 388
Abſolutio ab excommunicatione in mortis articulo. ibid.
Abſolutio in mortis articulo, quomodo intelligitur. ibid.
Abſolutio ab excommunicatione reſeruata, nu 4. ibid.
Abſoluere, qui poſſunt ex Iubilei, aut litterarum apoſtolicarum priuilegio, num. 5. ibidem.
Abſolutio ab excommunicatione in iubileo, conceditur ſatisfacta parte, n. 6. ibid.
Abſoluendi facultatem habens vigore iubilei, poteſt eligere, quemcunque ſacerdotem idoneum. ibid.
Abſoluere pænitentem, quomodo poteſt Confeſſarius virtute iubilei, nu. 8. ibid.
Abſoluere hæreticum, vtrum poſſit Confeſſarius virtute iubilei, nu. 9. ibid.
Abſoluere à minori excommunicatione, qui poſſit, nu. 10. ibid.
Abſolui non poteſt pænitens, niſi facta ſatisfactione, nu. 11. ibid.
Abſolui quomodo poſſit ab excommunicatione latæ ſententiæ, qui non paruit præcepto Epiſcopi, par. 3. c. 11. n. 12. 338.
Abſoluere poteſt ordinarius ſubditum ſuũ extra Diœceſim, quoad forum pænitentiæ, nu. 17. ibid.
Abſolui poteſt ſubditus per Procuratorem, & per Epiſtolam, nu. 18. ibid.
Abſolui, quomodo poteſt mortuus ab excommunicatione. ibid.

Abſo-

Digitized by Google

Abſolutio eſt nulla, quando fuit expreſſa falſa cauſa, num.20. ibid.
Abſolutione vnica ab excommunicatione, quomodo tollantur omnes aliæ, nu. 21. ibidem.
Abſolutione ab excommunicatione, qua forma vtatur. ibid.
Abſoluendi facultatem habens, à reſeruatis etiam abſoluit, nu.23. ibid.
Abſolutio quæ datur publico excommunicato, quomodo ſeruatur, nu.24 ibid.
Accipere ciuitatem, caſtrum, loco pignoris, quomodo poteſt aliquid accipere: par.2. c.45.nu.12. 252
Accipere à pignore oneroſo, quomodo poteſt, nu.15. ibid.
Accipi aliquid ab hoſtibus, quomodo poteſt. ibid.
Accipere aliquid ratione lucri ceſſantis, ibidem.
Accipi poteſt aliquid ex pecunijs; datis ad coquendum, nu.48. ibid.
Accipi poteſt aliquid ex pecunijs pulcherrimis, nu.50. ibid.
Accipi poteſt aliquid in commutatione, vt in cambio minuto, nu.51. ibid.
Accipi poteſt aliquid dando in vno loco, vt accipiatur altero, nu.52. ibid.
Accipi non poteſt aliquid pro depoſito, num.53. ibid.
Accipere ad vſuram non eſt illicitum, par 2. c.46.nu.1. 261
Accipientes dono ab vſurarijs, quid, nu. 7. ibidem.
Accipiẽtes dotẽ ab vſurarijs, quid, n.8. ibid.
Accipiens pecuniam à carceratis, quid, par. 2.c.63.nu 8. 292
Accipiens ab eo, qui donare non poteſt, tenetur ad reſtitutionem, pars 2. c. 40. nu.19. 240
Acolytus, vel alius, qui non eſt in ſacris, & in apparatu Epiſtolam cantat, quid, par. 3.c.14.nu.6. 396
Acolyti officium, par.6.c.nu.11. 527
Acquiſita illicita, & præſertim ex ludo, quomodo reſtituenda, par.2.c.62.nu.1. 290
Acquiſita in ludo etiam prohibito, & ſine dolo, quid, pars 2.c.62.nu.2. 290
Acquiſita ex ludo ab eo, qui donare non poteſt, quid. nu 3. ibid.
Actum interiorem voluntatis reſpicit Deus pars 2 c.92.nu.1. 358
Actus interiores. & exteriores in præcepto homicidij prohibentur, pars 2.c. 29.nu.1. pag. 212
Actus prohibiti in homicidio, qui n. 2. ibid.
Adam plus peccauit, quam Eua, par. 4. c. 2. num.7. 416
Adoratio eſt actus Deo debitus, pars 2. c.1. num.1. 117
Adoratur Deus adoratione latriæ, n.2. ibid.
Adoratione duliæ, adorandi ſunt ſancti ibid.
Adoratione hyperduliæ adoranda B.V.Maria, nu.5. ibid.
Adoratione hyperduliæ, debetur creaturæ eccellenti, nu.5. ibid.
Adoratione hyperdulia, adoranda eſt caro Chriſti, in quantum videlicet humana, ibidem.
Adoratione hyperdulia adorandum eſt lignum proprium ſanctæ Crucis, n 8. ibid.
Adorantur imagines ea adoratione, quæ debetur illis, quorum ſunt imagines, ibidem.
Aduocatus, qui agit in cauſa criminali, non excuſatur ab irregularitate, pars 2. c. 28. num.22. 206
Aduocati ſi aliquis ex eorum negligentia ſuſpenditur, peccant grauiter, pars 2. c. 30.nu.8. 217
Ad bonum gratiæ non poteſt quis per ſe venire, pars 4.c.3.nu.2. 240
Adulterium eſt alieni tori violatio, pars 2. c.77.nu.1. 335
Adulterium eſt mortale grauius fornicatione, & ſtupro, nu.2. ibid.
Adultera habens filium ſpurium, quomodo ſe gerere debeat, nu.3. ibid.
Adultera de filio ſpurio, quid debeat facere. ibid.
Adulatio eſt fallacis laudis ſeductio, pars 2. c.87.nu.1. 352
Affinitas non contrahitur, ſi quis non intrauit, & ſeminauerit intra clauſtrum, pars 1. c.48.nu.29. 104
Affinitas eſt finis propinquitatis, pars 2. c. 76.nu.5. 332
Affinitas contrahitur per matrimonium, num.6. ibid.
Alienationis rerum Eccleſiæ omne genus eſt prohibitum, pars 2 c.72.nu.1. 325
Alienari poſſunt res Eccleſiæ ex cauſis licitis, ibid.
Alienari poſſunt res Eccleſiæ, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, pars 2.c.72. nu.6. ibidem.

Alienare poteſt Papa, ſine cauſa, nu. 8. ibid.
Alienare quando Papa eſſet incorrigibilis, quid. ibid.
Alienatio temerariè per Papam facta non tenet. ibid.
Alba, & amictus eiuſdem materiæ lini eſſe debent par. 6 c. 3 nu. 3. 537
Altare, quomodo debet eſſe, & quid ſignificat, par. 1. c. 25. nu. 1. 41
Altare tàm ſtabile, quàm portatile ab Epiſcopo conſecratur, nu. 2. ibid.
Altaria conſtruere in Eccleſia non conſecrata, licet Sacerdotibus, ſine Epiſcopi licentia, nu. 3. ibid.
Altare non conſecratur ſine reliquijs, nu. 4. ibidem.
Altare non conſecratur ſuper ſepulcrum hominum, niſi Sanctorum, nu. 5. ibid.
Altare poteſt capi multis modis, num. 6. ibidem.
Altare portatile, quomodo debet eſſe, par. 6. c. 4. nu. 3. 539
Altaris ſtructor primus, quis, par. 6. c. 12. nu. 13. 564
Altaria quare denudantur, par. 6. c. 12 n. 30. pag. 565
Amans patrem, & matrem pluſquam me, non eſt me dignus, p. 2. c. 12. nu. 14. 150
Amor præceptorum primæ tabulæ, par. 2. c. 24. nu. 1. 190
Amor quotuplex ſit, par. 4 c. 31 nu. 1. ibid.
Amor naturalis, nec laudabilis, nec vituperabilis, nu. 2. ibid.
Amor vitioſus, vituperabilis, nu 3. ibid.
Amor, dilectio, & charitas, quomodo inter ſe differant. ibid.
Amor beneficientiæ, par. 4. c. 31. nu. 10. 466
Amici, quomodo ſint diligendi, par. 4. c. 31. num. 13. ibid.
Amentibus ſi non timeretur de irreuerentia, poteſt dari, ext. vnct. par. 1. c. 22. n. 5. 33
Amens à natiuitate, poteſt etiam communicari, par. 1. c. 35. nu. 8. 58
Amentibus in mortis articulo, danda eſt extrema vnctio, nu 9. ibid.
Amentes in mortis articulo, ſi non permittant ſe inungi, poſſunt ligari, num. 10. ibidem.
Angeli præſunt orantibus, par. 1. cap. 38. num. 22. 70
Angelus eſt ſubſtantia intellectualis, par. 2. c. 8. nu. 1. 144
Angeli ſunt ſpirituales facti ante omnem creaturam, par. 2. c. 8. nu. 2. 144
Angelorum nomen eſt officj, non naturæ, num. 3. ibid.
Angelorum ordines nouem, nu. 4. ibid.
Angeli Seraphin proprium eſt in amore ardere, nu 5. ibid.
Angeli Cherubin relucent diuini luminis radio, nu. 6. ibid.
Angeli Troni dicuntur, quod in eis Dominus ſedeat, nu. 7. ibid.
Angeli dominationes, eo quod cæteris Angelis dominantur, nu 8. ibid.
Angeli principatus, ſubditis Angelis præſunt, nu. 9. ibid.
Angeli. i. Poteſtatum, officium eſt confortare certantes in ſpirituali certamine, num. 10. ibid.
Angeli. i. virtutes infaticabiles ad executionem faciendorum, nu. 11. ibid.
Angeli. i. Arcangeli ſummi nuncij, n. 12. ibid.
Angeli ſunt celeſti diſpoſitione vltimi, n. 13. ibidem.
Angeli preſunt regionibus, & hominibus, ibidem.
Angeli mali præſunt vitijs. nu. 15. ibid.
Angelorum prælationes ceſſabunt poſt hanc vitam, & quomodo, nu. 16. ibid.
Angeli cuſtodes, quid nobis faciãt, n. 18. ibid.
Angelum cuſtodem habuit Chriſtus, vt homo, nu. 19. ibid.
Angelus miſſus ad B. Virginem, de quo ordine fuit, par. 4. c. 12. nu. 3. 438
Angelis cuſtodibus an augmentetur gaudium, par. 5. c. 10. nu. 6. 522
Angelus cuſtos non triſtatur de damnatione cuſtoditi damnati, nu. 7. ibid.
Animæ in purgatorio per quos puniuntur: par. 1. c. 35. nu. 15. 58
Animæ in purgatorio, quot modis poſſunt iuuari. nu. 16. ibid.
Animæ fœtui maſculo in 40. femina in 80. dies infunditur, par. 2. c. 29. nu. 14. 212.
Anima Chriſti diuinitati coniuncta deſcendit ad Inferos, par. 4. c. 16. nu. 1. ibid.
Animæ viuent immortales poſt corporis mortem, par. 4. c. 23. nu. 1. ibid.
Anima, qd habet à natura, p. 4. c. 3 n. 5. ibid.
Animæ in Purgatorio quomodo ſciant, quod ſtatim purgatæ, euolent ad patriam, par. 5. c. 1. nu. 12. ibid.
Animæ in Purgatorio an citius vna. quàm alia, aut vna ante aliam liberetur, par. 5. c. 1. nu. 13. ibid.

Anima-

Animabus exiſtentibus in Purgatorio per viatores poſſunt ſubueniri,par. 5. cap. 1. num.14. ibid.
Animæ quandoque purgantur in locis, in quibus deliquerunt,par.5.c.1.nu.6. ibid.
Animæ in Purgatorium, quomodo deſcendant,nu.8. ibid.
Animæ in Purgatorio an habeant maiorem vel minorem certitudinem de gloria, quàm in mundo,nu.10. ibid.
Animæ in Purgatorio an torqueantur à demonibus, & an ab eis illuc portentur, par.5.c.7.nu.8. ibid.
Animæ ſine corporibus, ſentiunt ignem corporalem,par.5.c.7.nu.16. ibid.
Animal ferox occidens aliquem,ad quid tenetur Dominus eius, par.2.c. 33. nu.3. pag. 226
Annos diſcretionis quis dicitur habere,par. 1.c.33.nu.5. 52
Antichriſtus habebit Angelum cuſtodem, ſed ad ſui accuſationem,par.2.c.8.nu. 20. pag. 145
Antichriſti vita,par.5.c.3 nu.2. ibid.
Antichriſtus quatuor modis decipiet, par. 5.c.3.nu3. 498
Antichriſtus regnabit annis tribus cum dimidio,nu.8. ibid.
Antichriſti mors,nu 9. ibid.
Apoſtaſia, eſt receſſus à vera religione, par. 2.c.11.nu.1. 149
Apoſtaſia triplici modo,nu.2. ibid.
Apoſtatæ debetur pœna, quæ debetur hæretico,nu.3. ibid.
Apoſtatant etiam, qui metu tormentorum Chriſtum negant,nu.4. ibid.
Apoſtaſia quid ſit,par.4.c.27.nu.1. ibid.
Apoſtatæ à fide,quæ pœna debetur, num.2. ibidem.
Aqua elementaris eſt materia Baptiſmi,par. 1.c.6.nu.1. 9
Aquæ minerales,& liquores, non dicuntur materiæ baiſmi, part. 1. cap. 6. num. 2. ibidem.
Aqua, quæ fluxit de latere Chriſti, poterat fieri baptiſmus.part.1.cap. 6. nu.3. ibidem.
Arca Noe,ſignificat Eccleſiam, par.4. c. 20. nu.1, 453
Articuli, quare dicuntur duodecim, par. 4. c.23.nu.2. 456
Articuli pertinentes ad diuinitatem, nu. 3. ibidem.
Articuli pertinentes ad humanitatem.ibid.
Articulis credere tenentur omnes Chriſtiani. ibid.
Articulus ſecundus reſpicit perſonam filij, par.4.c.10.nu.1. 436
Articulus tertius reſpicit perſonam Spiritus ſancti,par.4.c.11.nu.1. 437
Articuli credere tenentur omnes Chriſtiani par.4.c. 23. 456
Aſſecuratio,quid par.2.c.60.nu.1. 287
Aſſecurationis contractus,par.2. c.60.nu.3. ibidem.
Aſſecurationis cōtract⁹ multiplex,n.2.ibid.
Aſſiſtens homicidæ armatus, par. 2. c. 29. num.11. 212
Attendere quando gallina cantat, par. 2. c. 92.nu.8. 150
Attentio, quæ orationi vocali adhiberi debet,par.6.c.8.nu.2. ibid.
Attritio quid ſit,par.1.c.32.nu.11. 50
Aſtrologiæ caſus varij,par.2.c.4.nu.8. 235.
Aſtrologis non licet accedere. par. 2. c. 12. nu.7. 150
Auditus,par.4.c.47.nu.4. 485
Auis, & fera in laqueo inuenta, cuius ſit, par.2.c.42.nu.9. 250
Aureola quid ſit,par.5.c.9.nu.1. 510
Aureola quibus debeatur.pas.5.c.9.num.2. ibidem.
Aureola quare dicatur,nu.3. ibid.
Aureola in ſpecie,nu.5. ibid.
Aureola ſecunda cui debeatur,nu.6. ibid.
Aureola vtrum debeatur viduis,nu.7. ibid.
Aureola tertia,cui debeatur,nu.10. ibid.
Aureolam non amittit virgo violenter corrupta,nu.8. ibid.

E

Balſamum oleo chriſmatis, quare additur,par.1.c.13.nu.2. 23
Balſamum quid ſignificat,par. 1.c. 13. nu.3. ibidem.
Bannitum diffamatum occidens zelo iuſtitiæ non peccat,par.2.c.28.nu.31. 206
Baptizati Baptiſmo Ioannis, tenebantur baptiſmo Chriſti, part.1. cap. 4. num. 1. pag. 6
Baptiſmo Chriſti obligabantur homines poſt paſſionem, & reſurrectionem, nu.2. ibidem.
Baptiſmus dicitur Sacramentum maximæ neceſſitatis,par 1.c.5 nu.8. 7

Digitized by Google

Baptiſmus quid,pars 1.c.5.nu.1. 7
Baptiſmus Ioannis dicitur baptiſmus pœnitentiæ,& quare,pars 1.c.4.nu.2. ibid.
Baptizari,& agere penitentiam,quid, nu. 3. ibidem.
Baptizandi eſſent etiam Martyres,ſi reſuſcitarentur,pars 1.c.5 nu 6. 7
Baptizandi ſunt etiam ſanctificati in vtero Matris,nu. 4. ibid.
Baptiſmus fluminis i.aquæ,nu.2. ibid.
Baptiſmus flaminis,i,Spiritus ſancti,n.3.ibid.
Baptiſmus ſanguinis,i,Martyrum,nu.5.ibid.
Baptiſmi forma,quæ,pars 1.c.7.nu. 1. 9
Baptiſmi regulæ quatuor,nu.2. ibid.
Baptiſmi forma variari poteſt multis modis, num.3. ibid.
Baptizandi ritus loci eſt ſeruandus, pars 1. c.8.nu.1. 11
Baptiſmus debet fieri in Eccleſia propriæ Parochiæ,nu.6. ibid.
Baptizandi tanguntur ſaliua,nares,& aures, nu. 8. ibid.
Baptizandi ſufflantur,& adiurantur, num.9. ibidem.
Baptiſmus debet fieri chriſmate nouo,n.10. ibidem.
Baptiſmi ſolemnitates à nullo debet fieri, num. 11. ibid.
Baptiſmi miniſter debitus,eſt ſacerdos, pars 1.c 9 nu.1. 12
Baptizari poſſunt pueri à Clericis abſente ſacerdote,nu.2. ibid.
Baptizare aliquem de aliena Parochia, non debet ſacerdos,nu.3. ibid.
Baptizare in neceſſitate vrgente, poteſt Pater filium,nu.4. ibid.
Baptizare poteſt infidelis,cum non adſit, fidelis,num.5. ibid.
Baptizari non poteſt Angelus bonus, neque malus, neque anima ſeparata, num. 6. ibidem.
Baptiſmus non teneret, ſi duo homines baptizarent, & quomodo, pars 1.c. 9. num.8. ibid.
Baptiſmus teneret cum duo homines baptizarent,& quomodo,pars 1.c.9. nu.8. ibidem.
Baptizatus non eſſet puer cum duo homines, vel tres dicerent baptizamus te, num.9. ibid.
Baptizatus ioco, vel ficte, recipit Sacram. baptiſmi, & characterem, non autem rem Sacram.ideſt gratiam,nu.13. ibid.
Baptiſmi ſacramentum habet priuilegium, quod non habent cætera ſacramenta, nu.14. ibid.
Baptizare ſe ipſum nemo poteſt,n.15. ibid.
Baptizari non debet qui manet in actuali voluntate peccandi.nu.16. ibid.
Baptizare, & tenere poteſt quicunque, num.17. ibid.
Baptizatum à ſacro fonte vnus, vel duo ad plus recipere poſſunt,nu.18. ibid.
Baptiſmo intereſſe poſſunt omnes conſanguinei in gradu attinentes pueri baptizati,nu. 19. ibid.
Baptizatus maſculus pro femina ex incuria ſacerdotis,quid,nu.22. ibid.
Baptizari à ſymoniaco nullus debet, ibid.
Baptizari. i. puer morti propinquus non eſt proijciendus in puteum,neque in flumen nu.26. ibid.
Baptizari poteſt puer in caniſtro cum fune, immergendo, & eleuando, ſed melius, &c.nu.27. ibid.
Baptizare plures vnus poteſt, par. 1. cap.9. num.10. 12
Baptizati compater non efficitur paganus, nec infidelis,par.1.c.9.nu.28. 13
Baptiſmum tenentur recipere omnes homines ex præcepto Dei, etiam ſanctificati in vtero matris,pars 1.c.10 16
Baptiſmum paruuli & adulti ſuſcipere poſſunt. ibid.
Baptiſmus dandus non eſt pueris infidelium inuitis parentibus.nu.3. ibid.
Baptizandus non eſt puer in vtero matris, num.4. ibid.
Baptizandum eſt caput, ſi apparet, ſin autem membrum,quodcunque,n 5. ibid.
Baptiſmus tenet, dummodo non ſit mortuus puer,& in quacunque parte corporis, quantalibet pars aquæ infundatur, ſufficit,nu 6. ibid.
baptizandum quomodo ſit monſtrum, n.7. ibidem.
Baptizandus non eſt, qui in actuali peccato mortali eſt, nec vult ab eo abſtinere, num.8.
Baptizandi ſub conditione ſunt pueri relicti à Meretricibus,nu 9. ibid.
Baptizandi ſtatim ſunt pueri, adulti verò cum de fide ſunt bene inſtructi, nu. 10. ibidem.
Baptiſmus fit immergendo, & aſpergendo, pars 1.c.10.nu.11. 17

Digitized by Google

Baptiſmi immerſio, & aſperſio quid ſignificat.pars 1.cap.10.nu.12. 17
Baptiſmo, id eſt, an omnibus paruulis detur æqualis gratia.nu.13. ibid.
Baptiſmum pueri omnes, qui non acceperint, in lymbum puerorum deſcendunt. num.14. ibid.
Baptizandus iterum non eſt mortuus, ſi reſuſcitaret.num.15. ibid.
Baptizantes imagines, ſapiunt hæreſim. num.19. ibid.
Baptizandis adultis, non requiritur confeſſio, ſed virtus interioris pænitentiæ. num.20. ibid.
Baptiſmi, id eſt, ſuſceptores in baptiſmo, tenétur pueros inſtruere articulos Fidei, & Orationem Dominicam eos docere. num. 21. ibid.
Baptiſmi effectus eſt omnem culpam originalem, & mortalem delere, & conferre gratiam.pars 1.cap.11.nu.1. 20
Baptiſmo tollitur infamia nu.2. ibid.
Baptiſmus non tollit pœnam in foro exteriori, neque irregularitatem ex bigamia contractam.nu.3. ibid.
Baptizandis Iudæis, ſiue Paganis nulla pænitentia eſt iniungenda.nu.4. ibid.
Baptizando puero interrogationes, quæ debent fieri.nu.8. ibid.
Baptiſmus, id eſt, ea quæ ſequuntur poſt baptiſmum.nu.10. ibid.
Baptiſmi lauacrum Chriſtus inſtituit propter Adæ peccatum. pars 4.cap.2. nu.5, pag. 416
Beata Virgo quare nupſerit.pars 1.cap. 47. num.20. 100
Beata Virgo nupſit Ioſeph de tribu Iuda. nu.21. ibid.
Beatam Virginem decuit vouere virginitatem.nu.22. ibid.
Beata Virgo quando erat annorum 14.concepit Chriſtum, & Ipſum in 15. peperit. num.23. ibid.
Beata Virgo euaſit legis maledictionem. pars 4.c.14.nu.2. 442
Beatitudo quid.pars 4.c.48.nu.2. 487
Beatitudines iſtæ quomodo excludant peccata mortalia.nu.4. ibid.
Beatitudo in duobus conſiſtit, pars 1. cap. 10.nu.12. 522
Bellum adiniuſtum pergens, vel in eo militans, peccat, pars 2.cap.29.nu.25. 212
Beneficiorum permutationem facere poteſt Prælatus ex officio ſuo. pars 2. cap. 66.nu 6. 301
Beneficium reſignans in fauorem alterius, quando non eſt ſymonia, pars 2.cap.68. num.3. 311
Beneficium locari vltra triennium, non poteſt.pars 2.cap.67.nu.6. 309
Beneficium reſignans in manibus Ordinarij, & in fauorem alterius, quando liceat, pars 2.cap.68.nu.4. 311
Beneficium reſignans cum pacto, vt alicui conferatur, quid.nu.5. ibid.
Beneficiarius non exiſtens in ſacris, cupiens ducere vxorem filiam talis, qui ſi daret, ipſe reſignaret beneficium filio ſuo, quid num. 6. ibid.
Beneficium conſequens non animo promouendi ad ſacros ordines, peccat.nu.9. ibidem.
Beneficiarius poteſt alere ſuos ex fructibus beneficij, pars 2.cap.69.nu.16. 313
Beneficij titulus, & ius percipiendi fructus num.3. ibid.
Beſtialitas eſt concubitus cum re animata, ſed non eiuſdem ſpeciei, pars 2. cap.81. num.1. 340
Beſtias, aut canes, ſiue alia animalia cum effectu libidinoſo in lecto habentes, niſi prius illa interficiant, non ſunt abſoluendi, nu.3. ibid.
Beſtialitas eſt horribile peccatum.nu.4. ibi.
Beſtialitas in coniugatis.nu.5. ibid.
Blaſphemia quid.pars 2.c.2.nu.1. 132
Blaſphemia eſt maledicentia, nu.3. ibid.
Blaſphemia eſt peccatum mortale. num.4. ibidem.
Blaſphemia quomodo non eſt peccatum. num.5. ibid.
Blaſphemia peccatũ valde graue.nu.6.ibid.
Blaſphemia peccatum longe maius homicidio.nu.7. ibid.
Blaſphemiæ cauſa, multa mala veniunt. num.8. ibid.
Blaſphemare quot modis contingat. nu. 9. ibidem.
Blaſphemia peccatum horribile.nu.10. ibid.
Blaſphemi quomodo puniebantur in lege veteri.nu.11. ibid.
Blaſphemi regnum Dei non poſſidebunt. num. 12. ibid.
Bona matrimonij ſunt tria, pars 1. cap. 48. num.10. 104
Bona Eccleſiæ, ſiue de redditibus Eccleſiæ,

quomodo Beneficiarius poſſit donare conſanguineis.pars 2.cap.69.nu.16. 313

C

CAlix cum patena ex auro. pars 6.cap. 5.num.4. 541
Cambium quomodo diſtinguitur, pars 2. cap.63.nu.1. 277
Cambium eſt permutatio pecuniæ. num.2. ibidem.
Cambium duplex.nu.3. ibid.
Cambiorum tria genera.nu.5. ibid.
Cambium minutũ,& reale quid.nu.6. ibid.
Cambium reale,ſiue per litteras,quid.nu.7. ibidem.
Cambium reale per litteras, fit duobus modis, nu.9. ibid.
Cambium ſiccum eſt fingere quod non eſt. num.10. ibid.
Cambij realis, & de eius pretio iuſto, regulæ tres.num.11. ibid.
Campſoria ars eſt negotiatio in commutatione numiſmatum.nu.4. ibid.
Campſores non poſſunt legalem valorem mutare,nu.8. ibid.
Conditiones Bullæ Pij V.de cambijs. n.12. ibidem.
Canonicus, qui ad Eccleſiam vadit, motus ob participandas quotidianas diſtributiones, mentalis ſymoniacus eſt, pars 2. cap.66.nu.30. 302
Carceres in quibus clerici ponuntur, etiam incorrigibiles, nõ ſint nimis arcti, pars 2. cap.28.nu 35. 226
Cardinales capere, & ſimilia, excommunicatio Papalis eſt.pars 2.cap.31.nu.8. 118
Carnes ſunt prohibitæ dies ieiuniorum. pars 2.cap.20.nv.2. 179
Carnes comedi poſſunt die Natiuitatis Domini, licet venerit die Veneris, vel Sabbati.nu.3. ibid.
Carnes comedere in die Quadrageſimæ, toties peccat,quoties comedit.n.4. ibid.
Carnis reſurrectionem credere debemus, part.4.cap.22.nu.1. 455
Caſus Diaboli ſpiritualis, & localis, par.2. cap.7.nu.18. 141
Caſus Diaboli fuit localis.nu.18. ibid.
Caſus fortuitus,quomodo intelligatur, par. 2.cap.40.nu.21. 240
Caſus ad Papam pertinentes,par.3.cap.18. pag. 411
Caſus in quibus, quis non tenetur reuelare peccatum, & non incidit in excommunicationem,par.3 cap.7.nu.14. 376
Caſus in quibus accipitur aliquid vltra ſortem,ſed non ex pacto, par.2. c.45. nu. 7. pag. 252
Caſus in quibus accipitur aliquid ob mutuum,nu.6. ibid.
Caſus in quibus accipitur aliquid æſtimabile pecunia,nu.8. ibid.
Caſus in quibus ob pecuniam datam, accipitur aliquid ſupra ſortem,nu. 46. ibid.
Caſus in quibus eſt manifeſta, & expreſſa vſura:nu.54. ibid.
Cathechiſmus quid.part.1.cap.11.nu.6. 20
Catechiſmus vnde dicatur, part. 1. cap.11. num.7. ibid.
Cathechiſmi effectus,part.1. cap1.1. nu. 9. ibidem.
Cothecumeno, & Infideli, non eſt danda communio,part.1.cap.22. nu.7. 33
Character quid,part.1.cap. 2.nu.11. 2
Charitaritas quid ſit,part.4 cap.30. num.1. pag. 464
Charitas quotuplex ſit,nu.2. ibid.
Charitas infuſa,nu.3. ibid.
Charitas acquiſita,nu 4. ibid.
Charitas creata:nu.5. ibid.
Charitas ſupernaturalis eſt habitus, num.6 ibidem.
Charitas dicitur vita ſpiritualis,nu.7. ibid.
Charitas in quo conſiſtat.nu. 9. ibid.
Charitatis præcepta,quæ ſint.nu.10. ibid.
Charitatis motus,num. 11. ibid.
Charitatem vtrum quis habeat,& quomodo poteſt ſciri,part.4.cap.31.nu.7. 466.
Charitas quare dicitur habitus, par.4. cap. 41.nu.5. ibid.
Capitationes, quæ vulgo dicuntur focularia fraudantes,mortaliter peccant, par. 2. cap.65.nu.18. 289
Celebrare in mare, & in flumine non licet. par.6.cap.4.nu.5. 539
Celebrationis miſſæ hora, eſt ab aurora vſque ad nonam.part.1.cap.23.nu.5. 35
Celebrans miſſam debet ſaltem matutinas dixiſſe.par.1.cap.23.nu.6. ibid.
Celebrans capite cooperto ſine rationabili cauſa,peccat,part.1.cap.23.nu.7. ibid.
Celebrare poteſt ſacerdos vnam tantum in die,par.1.cap.23. nu.8. ibid.
Celebrans cum excommunicatione minori mortaliter peccat,par.3.c.9.nu. 2. 384

Celebra-

Digitized by Google

Celebrare quotidie ſimplex Sacerdos non tenetur Curatus verò in feſtis de præcepto,par.1.cap.23.nu.9. 35
Cælum,& terra tranſire, quomodo intelligitur,part.5.cap.6.num.5. 509
Cælum ſtatim aperitur tribus generibus hominum,part.1 cap.42 nu.5. 81
Cælum Empyreum, quomodo excedat alios,part.4.cap.8.nu. 23. 428
Cæmeterium coniunctum cum Eccleſia polluta,polluitur.par.3. cap.15. num. 9. pag.399.
Cenſura eſt pœna Eccleſiaſtica, in quantum ab Eccleſia eſt illata, par. 3. cap. 1. num.2. 363
Cenſura dicitur loco generis. par.3. cap.1. num. 3. ibid.
Cenſuræ Eccleſiaſticæ triplex. part. 3. cap 1.num.4. 363
Cenſus,quomodo diſtinguitur,part.2. cap. 52.num.1. 273
Cenſus eſt ius exigendi penſionem de fructibus rei ibid.nu.2. ibid.
Cenſus eſt multiplex.nu.3. ibid.
Cenſus,quomodo imponitur.n.4. ibid.
Cenſus realis eſt, qui ſupra rem aliquam imponitur.nu.5. ibid.
Cenſus irredimibilis,nu.6. ibid.
Cenſus redimibilis,nu.7. ibid.
Cenſus vitalitius,nu. 8. ibid.
Cenſus perſonalis,nu.10 ibid.
Cenſus reſeruatitius,quid,nu.10. ibid.
Cenſus conſignatiuus,quid n. 11. ibid.
Cenſus fructuarius, eſt qui ſoluitur in fructibus,nu.12. ibid.
Cenſus perpetui, & redimibilis conditiones multæ,nu.14. ibid.
Cenſus perpetuus,quomodo conſtituatur, num.15. ibid.
Cenſus perſonalis, quomodo conſtituatur. num.16. ibid.
Cenſus vitalitius, quomodo conſtituatur. num.17. ibid.
Cenſus redimibilis, quomodo fit, num.18. ibidem.
Cenſus redimibilis,, quomodo iudicandus vſurarius,nu.19. ibid.
Cenſus.i. annui redditus, quomodo redditur illicitus, nu.20. ibid.
Cenſus.i.de eius pretio.nu. 21. ibid.
Cenſus.i. de præcio cenſus perpetui, & redimibilis,nu.22. ibid.
Cenſus vitalitij prætium quale,nu.23. ibid.
Chriſma Epiſcopus conficiens, debet miſſam celebrare.par.1.cap.15.nu.1. ibid.
Chriſma nouum debet annis ſingulis confici,par.1.cap.15.nu.3. ibid.
Chriſma non debet accipi, niſi à proprijs Epiſcopis,par.1.cap.15.nu.4. ibid.
Chriſma Abbates accipientes ab alijs, quomodo peccant,part.1.cap.15.num.5. ibidem.
Chriſmatis Sacramẽtum Papa poteſt committere ſimplici ſacerdoti part.1.cap.15. num.6. ibid.
Chriſti incarnatio, quomodo, par. 4. cap. 12.num.1. 438.
Chriſti incarnationis ordo,nu.2. ibid.
Chriſtus,quare,nec prius, nec poſterius venerit,nu.9. ibid.
Chriſti incarnatio à noſtra in quibus differat,par.4.cap.14.nu.1. 442
Chriſtus per mortem ſuam hominem Deo patri reconciliauit,par.4.c.15.n.1. 443.
Chriſtus mortem accerſiuit,nu.2, ibid.
Chriſtus habuit veram carnem,nu.3. ibid.
Chriſtus fuit perfectus homo,nu. 4. ibid.
Chriſti incarnationis, quæ cauſa præcipua fuit,nu.5. ibid.
Chriſtus, quare dicitur paſſus, ſub Pontio Pilato,part.4.cap.15.nu.6. 443
Chriſti paſſio quomodo fuit.nu. 7. ibid.
Chriſti paſſionis effectus.nu.8. ibid.
Chriſtus liberauit ab inferis omnes, qui meriti ſui fuerunt capaces, part. 4. cap. 16.num,2. 446
Chriſtus, quomodo dicitur ſurrexiſſe tertia die,nu.5. ibid.
Chriſti reſurrectio, quomodo probetur. num.7. ibid.
Chriſtus ſurrexit à mortuis multis de cauſis.nu.8. ibid.
Chriſtus ſurrexit tertia die,& quare, nu.9. ibidem.
Chriſtus ſurrexit,ſed qua hora,nu. 10. ibid.
Chriſtum cognouerunt Diſcipuli in fractione panis,nu. 12. ibid.
Chriſtum cognouerunt Diſcipuli potius in domo,quam in via,nu. 13. ibid.
Chriſti cicatrices, vtrum Thomas viderit, aut tetigerit, nu.14. ibid.
Chriſtus non ſtatim cælos aſcendit poſt reſurrectionem, & quare, part. 4. cap. 17. num.1. 449
Chriſtus cælos aſcendit authoritate propria,nu.4. ibid.

Chriſtus cælos aſcendit propter ianuæ apertionem, nu. 5. ibid.
Chriſtus quomodo ſedet ad dexteram Patris: nu. 6. ibid.
Chriſtus ſedere ad dexteram patris quomodo intelligitur, nu. 7. ibid.
Chriſtus in carne humana veniet in die Iudicij, pars. 4. cap. 18. nu. 1. 451
Cibaria prohibita in die ieiuniorum, part. 4. cap. 2. nu. 1. 179
Cingulum, quid ſignificat, part. 6. cap. 3. num. 4. 537
Circuncidi voluit Chriſtus nos ſolum circuncifione legali, ſed etiam ſpirituali, part. 1. cap. 3. nu. 3. 5
Circuncidi voluit Chriſtus multiplici ratione. part. 1. cap. 3. nu. 2. ibid.
Circunciditur Chriſtus in ſuis multis modis, part. 1. cap. 3. nu. 3. ibid.
Circuncidimur ſpiritualiter etiam nos fideles, par. 1. cap. 3. nu. 5. ibid.
Circumciſio mutata fuit in baptiſmum, par. 1. cap. 3. nu. 6. ibid.
Circumciſio quando fuit inſtituta, par. 1. cap. 3 nu. 1. ibid.
Circumſtantiæ homicidij ſunt quatuor, par. 2. cap. 31. nu. 1. 216
Circumcidens monetam falſitatem committit, par. 2. cap. 83. nu. 22. 342
Clamans latrones, latrones, incurrit irregularitatem, par. 2. cap. 28. nu. 27. 206
Clericum occidentem Papa poteſt abſoluere. par. 2. c. 31. nu. 2. 218
Clericus occidens aliquem pro defenſione rerum ſuarum, fit irregularis. par. 2. c. 27. nu. 43. 198
Clericus an poſſit cognoſcere de cauſis criminalibus laicorum, par. 2. c. 28. nu. 17.
Clerico an liceat recipere Eccleſiam de manu laici. par. 2. cap. 93. nu 18. 359
Clericus deponens querelam coram Iudice ſæculari, cum proteſtatione deponat. par. 2. cap. 28. nu. 18. 206
Clericus, pro executione ſententiæ latæ, facit capere clericum, qui reſiſtens occiditur à familia, non incurrit irregularitatem. nu. 19. ibid.
Clericus ſub metu periculi, non debet ſuũ indiſcuſſum relinquere, nu. 20. ibid.
Clericus capiens, & tradens Iudici debitorem ſuum, vtrum fiat irregularis. pars 2. c. 28. nu. 21. 206
Clericus percutiens furem aſportantem res Eccleſiæ, & occidatur ab alijs, quid. num. 26. ibid.
Clericus non ponatur in carcere nimis arcto num. 35. ibid.
Clericus ludens baculis, hominem interficit, quid. parts 2. cap. 30. nu. 3. 217
Clericus in venatione emittens bombardã hominem occidit, quid. nu. 4. ibid.
Clericum debitorem capiens, ne fugiat, quid. par. 2. cap. 33. nu. 3. 220
Clericum capiens impingit calce, & pugno, excommunicatur, nu. 4. ibid.
Clericus ſubijciens ſe percuſſionibus, quid. num. 5. ibid.
Clericũ per capillos, aut veſtes capiens, & dicit; niſi eſſes presbyter, te cæderem. num. 16. ibid.
Clericũ cũ filia, matre, aut ſorore inueniẽs, & eum percutiens, quid. nu. 17. ibid.
Clericũ inueniens cũ ſua ſponſa futura, & & eum percutit, quid. nu. 18. ibid.
Clericum ſuſpectum, & monitum domi cum vxore ſedentem, maritus percutit, quid. nu. 19. ibid.
Clericus in ſacris ſi committat homicidiũ voluntarium, & occultum, an poſſit fungi officio ſuo, ne detegatur, quid. pars 3. cap. 17. nu. 34. 403
Clericus quid, par. 6 cap. 1. nu. 25. 528
Clerici omnes quomodo tenentur ad habitum, & tonſuram. par. 6. c. 2. nu. 1. 534
Clericalis habitus quomodo intelligatur. ibid. nu. 2. 535
Clerici coniugati beneficia habentes. num. 3. ibid.
Clerici quomodo peccant iuxta Bullam Pij V. nu. 4. ibid.
Clericus tranſiens per terras infidelium, quid. nu. 5. ibid.
Cleric⁹ poſt incurſas pœnas, quid, n. 8. ibid.
Clerici in peregrinatione. ibid.
Clerici quomodo ſint exenti à ſolutione gabellæ. par. 2 cap. 65. nu. 8. 297
Clerici quomodo debeãt ſoluere pro poſſeſſionibus eis collatis præſtantias, pars 2 cap 65. nu. 13. 298
Clericũ ſolicitantẽ ad turpia, ſi quis pcuſſerit, non excõicatur. p. 2. c. 32. n. 20. 220
Clericum excõicatum ab Eccleſia eijciẽs, non excommunicatur, nu. 21. ibid.
Clericũ percutiens debet abſolui à Papa, vel à Legato à latere. par. 2. c. 30. num. 25 pag. 218

Digitized by Google

Clericum percutiens, an debeat citari antequam Iudex ſententiam pronunciet. nu.27. ibid.
Clericum percutiens, ſtatim priuatur multis bonis.nu.28. ibid.
Clericus ducens vxorem, quid. par.2.c.14. nu.31. 162
Clericus emens rem, non vt reuendat, ſed ob neceſſitatẽ, poſtea verò reuendit, non peccat.par.2.c.54.nu.11. 279
Clericis non licet ludere ludis alearũ, taxillorum, ſiue fortunæ.par.2.c.62 n.12. 289
Clerici multo tempore ſpectantes ludum mortale malũ, mortaliter peccant, nu.13. ibidem.
Clericus quomodo committat ſymoniam ſeruiens alicui Eccleſiæ pro dignitate aliqua obtinenda. par.2.c. 66.nu.31. 302
Clericus vendens vaſa ſacra integra eo pretio, quo eorum materia valet, ſymoniam non committit nu.35. ibid.
Clerici non poſſunt ſcribere, neque dictare ſententiam ſanguinis.par.2.c.nu.29. 221
Cogitationum numerus in confeſſione explicandus, par.2.cap 92.nu.3. 358
Cognationes ſpirituales, legales, & naturales.par.1.cap.48.nu. 16. 104
Cognatio ſpiritualis contracta ab vno coniugum, tranſit in alterum.nu.18. ibid.
Cognatio contrahitur etiam ex adoptione filiorum.nu.21. ibid.
Cognatio naturalis eſt parentela carnalis. num.22. ibid.
Collectio herbarum cum aliqua ſuperſtitione, non licet.pars 2.c.12.nu.15. 150
Coactionem iuſtam nemo habet, niſi publica poteſtas.pars 2.c.41.nu.18. 246
Comedere oua, & lacticinia, quibus diebus poſſunt, pars 2.c.20.nu.5. 179
Commatres duas quomodo in vxores quis habere poſſit.pars 1.c.48.nu.19. 104
Communicari quotidie poteſt, qui ſine peccato eſt.pars 1.c.23.nu.11. 36
Communionem recipere ab excõicatis, & hæreticis, non licet.pars 1.c.21.nu.5. 32
Communicari poſſunt Sacerdotes, & fideles ieiuni, & bene diſpoſiti.pars 1.cap.22. num.1. 33
Communicari poſſunt infirmi, etiam non ieiunis in neceſſitate.nu.2. ibid.
Communio non eſt danda pueris.n.4.ibid.
Communio non eſt danda amentibus, ſi timeretur de irreuerentia, nu.5. ibid.
Communio non eſt deneganda obſeſſo à Dæmone.nu.6. ibid.
Communicare cum excommunicatis in quibus caſibus liceat. pars 3. cap.11. num.13. 388
Communio non eſt danda cathecumeno, nec infideli.nu.7. ibid.
Communio eſt danda pueris incipientibus habere diſcretionem, & deuotionem. num.8. ibid.
Communicantes debent eſſe ieiuni ieiunio naturali.nu.9. ibid.
Communio in agone moriẽtibus, datur ad confortationem.nu.10. ibid.
Communio quando defertur ad infirmos, quomodo. nu.11. ibid.
Communio non eſt deneganda peccatori occulto, licet Sacerdoti manifeſto.nu.12. ibidem.
Commutatio beneficiorũ quomodo liceat. pars 2.c.68.nu.8. 311
Commutare rem ſpiritualem cum temporali, quomodo licite fiat. pars 2. cap.66. num.7. 302
Concionator petens mercedem poſt concionem, quid.nu.29. ibid.
Conceptio Dominica quomodo fuit. pars 4.c.12.nu.7. 438
Compaternitas contrahitur per procuratorem.pars 1.c.9.nu.11. 12
Compater non efficitur procurator, tenens pro alio.nu.12. ibid.
Concupiſcentia, quæ in corde regnat prohibetur.pars 2.c.92.nu.2. 358
Concubinarij publici.pars 1.c.50.n.28. 114
Concubina dicens alicui, nolo vt me cognoſcas niſi tanquam vxorem, quid iuris.pars 1.c.47.nu.12. 100
Condemnatus ad mortem, peccat frangendo carceres.pars 2.c.28.nu.36 206
Conditiones bullæ Pij V. de cambijs. pars 2.c.53.nu.12. 279
Confeſſionem audire poteſt non Sacerdos & ſeruare ſigillum, non autem abſoluere, par.1.c.29.nu.4. 44
Confeſſarius non bene inſtructus, ſciat ſaltem diſcernere inter peccatum, & non peccatum, par. 1. c. 29.nu. 6. ibid.
Confeſſoris prudentia requiſita.nu.7. ibid.
Confeſſor tenetur ſeruare ſigillum confeſſionis, nu.8. ibid.
Confeſſio ſacramentalis, quid, par.1.cap.33 num.1. 52

Confeſ-

Confeſſio triplex, mentalis, cæremonialis, & ſacramentalis,par.1.c.33.nu.2. 52
Confeſſionem Chriſtus inſtituit dupliciter, part.1.c.33.nu.3. ibid.
Confeſſio de quibus debet fieri, part. 1. c. 33.num.11. ibid.
Confeſſio eſt iteranda,quando confeſſor inaduertenter non audiuit peccata pænitentis,par.1.c.33.nu.14. ibid.
Confeſſio facta in peccato mortali, an valeat,par.1.c.34.nu. 12. 55
Confeſſio facta per nuncium, aut per Epiſtolam,an valeat,par.1.c. 34 nu.13. ibid.
Confeſſionis conditiones,part.1.c.34.n. 18. ibidem.
Confeſſio in ſex caſibus eſt repetenda, par.1.c.35 nu.1. 58
Confeſſor erga infirmum quomodo ſe debeat habere,par.1.c.35.nu.5. ibid.
Confeſſor debet abſoluere pænitentem prius ab excommunicatione, quàm à peccatis,par.1.cap.36.nu.5. 65
Confeſſarij non debent abſoluere ſub conditione,par.1.c.36.nu.4. ibid:
Confeſſarij expoſiti ad confeſſiones audiendas, mortuo Epiſcopo, an expiret eius facultas,par.1 c.35.nu.17. 58
Confeſſarius religioſus poteſtatem habens à ſede Apoſtolica abſoluendi à quibus vis caſibus,&c pars.1.c.36 nu.18. ibid.
Confeſſarij ex cauſa Iubilei abſoluendi à quibuſcunque caſibus, &c. par. 1.c.35. nu.19. ibid.
Confeſſarius habens facultatem abſoluendi à caſibus reſeruatis Papæ,&c.3.
Confeſſarius non poteſt abſoluere eſemptos,par.3.c.11.nu.16. 388
Confeſſor abſoluens pænitentem de quo non poteſt,quid,par.1.cp.36.nu.17. 65
Confeſſarius licet habeat facultatem in omnibus cenſuris, non tamen poteſt diſpenſare ſuper irregularitate,par.3. c. 11. nu.14. 388
Confeſſio debet fieri Sacerdoti habenti claues Eccleſiæ,par.1.c.33.nu.8. 52.
Confiteri tenentur omnes ſaltem ſemel in anno ad Paſcha,par.1.c.33.nu. 6. ibid.
Confiteri ſtatim poſt peccatum, quis tenetur,par.1.c.33.nu. 7. ibid.
Confiteri ſtatim in quibus caſibus tenetur, par. 1.c.33.nu.9. ibid.
Confiteri ſtatim vtile in quinque caſibus, par.1.c.33.nu.10. ibid.
Confiteri non debet mulier ſacerdoti, cum quo peccauit.par.1.c.33.nu.13. ibid.
Confeſſionem iterare an teneatur, qui pænitentiam non impleuerunt.par.1.c. 35. nu.20. 58
Confeſſor non poteſt imponere quamcunque pænitentiam voluerit, par. 1.c.35. nu.24. ibid.
Notetur exemplum Clementis.4. ibid.
Confeſſor non dimittat pænitentem nolentem aliquam pænitentiam acceptare,par.1.c.35 nu.2. ibid.
Confiteri poteſt alteri, quam proprio Sacerdoti in ſex caſibus,par.1.c.35. num.2. ibidem.
Confirmatio eſt ſacramentum dignitatis,& neceſſitatis,par.1.c.5.nu.9. 7
Confirmatio eſt ſacramentum Vnctionis, nouæ legis,par.1 c.12.nu. 1. 23
Confirmationis ſacramentum à Domino inſtitutum,par.1.c 12.nu.2. ibid.
Confirmationis ſacramenti; quæ ſunt de ſubſtantia,par.1.c 12.nu.3. ibid.
Confirmationis materia, quæ par. cap.13. num.1. ibid.
Cōfirmationis forma,quæ,par.1.c. 14. nu.1. pag. 24
Confirmationis Miniſter eſt Epiſcopus,par. 1.c.15.nu.1. ibid.
Confirmationis ſacramẽtum omnes Chriſtiani ſuſcipere debent,par.1.c.16. nu. 1. ibidem.
Confirmationis ſacramentum characterem.imprimit,par.1.c.16.nu.2. ibid.
Confirmationis ſacramentum, quomodo confertur,par.1.c.16. nu.3. ibid.
Confirmatio quomodo debeat dari, & recipi,par.1.c.16.nu.4. ibid.
Confirmationis ſacramentum datur in fronte,par.1.c.15.nu.5. ibid.
Confirmationis effectus eſt robur ad Chriſti fidem confitendum,par.1.c. 17. nu.1. ibidem.
Confirmandos debet ab alio teneri, quamuis ſit adultus,par.1.c.17.nu.2. ibid.
Confirmandum vnus, & non plures tenere debet,par.1.cap.17.nu.3. ibid.
Confirmatio ante baptiſmum non tenet, par.1.c.18.nu.7. 25
Confirmari prius debent, qui ordinandi ſunt,par.1.c.17.nu.2. ibid.
Confirmandum virum ſuum, vxor, nec vir vxorem ſuam tenere debet, part. 1.cap.

Digitized by Google

1.cap.17. num.4. ibid.
Confirmatio an ſit de neceſſitate ſalutis, par.1.c.17.nu.5. ibid.
Confidentia beneficiorum, quid, par. 2.c. 68 num.2. 311
Confidentia beneficiorum damnatâ à Pio Quinto. ibid.
Conflictus, quomodo eſt licitus, par. 2. c. 29.nu.23. 212.
Conceptio Dominica, quomodo fuit. par. 4.c.13. nu,7. 388
Coniugem maritus immoderate verberans peccat,par.2.c.24.nu.30. 190
Coniugem maritus infamãs peccat,nu. 31. ibidem.
Coniux, quæ marito non obedit peccat; num.32. ibid.
Coniux maritum vagabundum non tenetur ſequi,num.34. ibid.
Coniux maritum alio migrantem tenetur ſequi,nu.33. ibid.
Coniux coniugem ad iram prouocans peccat,nu.35. ibid.
Coniux de ſuperfluo ornatu peccat,nu.36. ibidem.
Corpus Chriſti in Virginis vtero, ex qua materia formatum fuit,par.4.c. 12. nu.8. pag. 438
Corpus Chriſti, quomodo eſt in pluribus, par.4.cap. 8.nu.18. 428
Corpora, quæ ſurrexerunt cum Chriſto, ad quid deuenerunt,par.4.c.16.nu.11. 446
Corpora noſtra vtrum ſint ex charitate diligenda,par.4.c.31.nu.9. 466
Corpus in fine ſeculi reſuſcitabit, non autem anima,par.4.c.22.nu.2. 455
Corporis beatorum claritas, part. 5. c. 8. nu.11. 517
Corporis beatorum dos ſecunda, par. 5. c. 8.nu.13. ibid.
Corporis dos tertia,par.5.c.8.nu.15. ibid.
Corporis dos quarta,par.5.c.7.nu.16. ibid.
Corpora quare modo tarda, & tunc erunt agilia,par.5.c.8. nu.17. ibid.
Corpora damnatorum, quomodo in igne ardebunt,par.5 c.7.nu.14. 510
Contrahens cum aliqua dicens ſi te Virginem inuenero, quid iuris ſi eam Virginem non inuenit,par.1.cap.47. num.14. pag. 100
Contractus tenet ſub conditione, non autem ſub modo,nu.15. ibid.
Contrahens cum aliqua, cum conditione, deinde contrahit, cum alia libere, quid? num.16. ibid.
Contrahentes poſt prohibitionem,filios illegitimos procreabunt,par.2.c.48.nu. 9. pag. 104
Contractus quid ſit,par.2.c.43.nu.1. 251
Contractus triplici ratione diſtinguitur, par.2.c.43.nu.2. ibid.
Contractus qui dicitur ad credentiam, vide illius regulam,par.2.c.51.nu.1. 271
Contrahentes cum vſurarijs, non tenentur ad reſtitutionem,par.2.c.48.nu. 6. 265
Conſtantia quæ, par.4.c.37.nu.6. 478
Conſilium quid, part.4.c 44.nu.1. 483
Conſilij conditiones, par.4.c.43.nu.2. ibid.
Conſilium pro deliberatione, par.4. c. 43. num.3. ibid.
Conſilium etiam pro prudentia, par. 4. c. 43.nu.4. ibid.
Conſilium dans, vt occidatur Epiſcopus, ſi non ſequatur effectus, an incurrat excommunicatio,par.2.c.31.nu.13. 218
Conſtitutio Sixti V.par.6.c.2.nu.7. 535
Concupiſcentia, quæ in corde regnat, prohibetur,par.2.c.92.nu.2. 358
Corona Clericorum,quid, par.6.c.1. nu.28. pag. 250
Corporalia,& palla,quomodo debeant eſſe,par.6.c.4.nu.2. 539
Contumelia eſt ſignificatio alicuius mali facta præſenti,par.2.c.85.nu.1. 347
Contumelia propriè infertur quando animo conuitiandi,quis dicit,&c.nu.4.ibid.
Contumeliam quando quis alteri intulit, eo modo veniam petere debet, num. 5. ibidem.
Contumeliam,quando quis alteri cum veritate intulit,&c.nu.6. ibid.
Contumelioſus dicitur, qui fores domini infringit,nu.7. ibid.
Conuitium eſt plurium coeuntes voces ad maledicta in vnum iactanda.nu.2. ibid.
Comitium, quod ſæpe inter perſonas infimæ claſſis, ſolet eſſe peccatum veniale.nu.8. ibid.
Contritio eſt dolor voluntariè aſſumptus pro peccatis,par.1.c.32.nu.1. 50
Contritionem non habent beati, neque damnati, neque qui ſunt in Purgatorio, num.3. ibid.
Contritionis dolor debet eſſe maximus, nu.4. ibid.
Contritio.i. homo per contritionem, non

debet

debet ad pœnas particulares deſcendere num.5. ibid.
Contritio, & attritio in quibus differant, num.8. ibid.
Contritioni veræ, quæ requiruntur. num.9. ibidem.
Contritioni tribus cauſis inducitur, nu. 10. ibidem.
Correctioni fraternæ tenentur fideles, & infideles, par.2.c.35.nu.1. 228
Correctionis conditiones, quæ nu.2. ibid.
Corripere non tenetur, qui credit nihil proficere, par.2. ibid.
Correctio requirit opportunitatem perſonæ, num.4. ibid.
Correctionis ſignum, quod poteſt proficere, num.5. ibid.
Correctio, quando debet fieri à correctore, num.6. ibid.
Correctio facienda de peccato mortali, num.7. ibid.
Correctio de peccato veniali; nu.8. ibid.
Corrigendi quomodo ſint Principes, nu.10. ibidem.
Corrigere pluries fratrem tenemur, nu. 11. ibidem.
Correctio quando non prodeſt, quid, n.12. ibidem.
Correctionis ordo ſeruandus nu.13. ibid.
Correctionis ordinem non ſeruans, quid. nu.15. ibid.
Correctione pretermiſſa quomodo quis peccet, nu.16. ibid.
Correctio facta à Presbytero, nu.17. ibid.
Correctus quando deſiſtere non vult, n.18. ibidem.
Correctione omiſſa, quid, nu.19. ibid.
Correctione de peccato veniali, nu.20. ibid.
Cognitio de Deo, quomodo habetur, par.4. c.7.nu.4. ibid.
Creditor poteſt pignus alteri pignori dare, par.2.c.40.nu. 13. 240
Credere, quid ſit, part.4.c.1.nu.5. 413
Credere contra fidem non licet, par. 4. c. 7. nu.3. 416
Creare, & facere in quibus differant. par.4. c.8. nu.10. 427
Creatura mundi quotuplex. par.4.c.9.n.11. ibidem.
Culpa remittitur per contritionem, par. 1. c.41.nu.4. 78
Culpa eſt illud, quo homo redditur inimicus Deo, par.1.c.41.nu.3. ibid.
O felix culpa ibidem.
Cum moderamine inculpate tutele, quomodo intelligitur, par.2.c.27.nu.31. 198
Cura animarum quæ ſit, par.1.c.35. num.4. pag. 58
Cupido cur Puer pingitur, par.2.c. 78. nu.5. pag. 317
Crux Chriſti quomodo ſit adoranda, par.2. c.1.nu.8. 127

D

Damnati an videant gloriam beatorum, par.5 c.7.nu.5. 510
Damnati triſtantur videntes gloriam beatorum, nu.6. ibid.
Damnati an ſciant quid agatur inter viuos, nu.7. ibid.
Damnati an vellent non eſſe, nu.11. ibid.
Damnatis an diſpliciat peccaſſe, n.12. ibid.
Damnati an ſe pænitent, nu. 13. & damnatorum pænæ variæ. ibid.
Damnatus, vt famæ pereat, vtrum poſſit cibos ſibi oblatos comedere, par. 2. c. 27. num.21. 198
Damnatus ad mortem, occidens miniſtrum iuſtitiæ, peccat mortaliter, nu.45. ibid.
Damnum emergens, quid, par.2.c. 45. n.41. pag. 255
Dans aliquid Iudici, ſiue Notario, cauſa vexationis redimendæ, quid, par. 2. c. 63. num.1. 292
Dans pecuniam Iudici, aut Teſti animo corrumpendi, peccat mortaliter, num.2. ibidem.
Debitum remanet, poſt remiſſionem culpæ. par.1.c 36.nu.1. 65
Debitum coniugale redere tenentur coniuges ad inuicem, par.1.c.49.nu.1. 112
Debitum coniugale coniux non ſemper reddere tenetur, nu.2. ibid.
Debitum coniugale reddere tenetur vir vxori etiam non petenti, nu.3. ibid.
Debitum coniugale petere à muliere menſtruata, quando liceat, nu.5. ibid.
Debitum coniugale petere à muliere pregnante, quando licet, nu. 6. ibid.
Debitum coniugale ex cauſa communis conſenſus, poteſt excuſari, nu.8. ibid.
Debitum coniugale non excuſatur in Quadrageſima, nu.7. ibid.
Debitum coniugale quomodo non excuſet ſumptio Euchariſtiæ, nu.9. ibid.

Debi-

Digitized by Google

Debitor ſponte poteſt remittere vſuras extortas creditori,pars 2.c 47.nu. 12. 261
Debitor anticipans ſolutionem, poteſt minus ſoluere,pars 2.c.49.nu. 13. 266
De breui expoſitione Miſſæ, par. 6 cap. 10. num 554. ibid.
Decalogus vnde dicatur.pars 2. c. 1. nu. 10. pag. 128
Decem præcepta legis,pars 2.cap.1.num.1. pag. 127
Decalogi præcepta quot,pars 2.c.1.nu. 14. pag. 128
Decalogi præcepta data ſunt, vt nullus excuſetur de ignorantia,pars 2.c. 1. nu. 15. pag. 128
Decentium tria genera,pars 1.c. 42. num.3. pag. 81
Decima quid ſit, pars 2.c.23.nu.1 184
Decima quo iure ſit inuenta. ibid.
Decimas Deus ordinauit, & præcepit ſoluere: ibid.
Decimæ quamobrem fuerunt introductæ, ibidem.
Decimæ inſtitutæ ſunt pro victu Miniſtrorum Eccleſiæ,ibid. & cum alijs, vt dicto ſuo cap.
Degradatio, & depoſitio non vocantur cenſuræ,pars 3.c.1 nu. 5. 363
Degradatio quotuplex,nu 6. ibid.
Deus eſt,& quomod probetur, pars 4. c. 1. num 1. 413
Dei cognitio vnde nu.2. ibid.
Deus quomodo ſe reuelat,nu 3. ibid.
Dei reuelatio prima, non ſufficit ad ſalutem,nu.4 ibid.
Dei perfectum eſſe, & noſtrum imperfectum,quomodo dicatur.nu.8. ibid.
Deum vnum eſſe,quomodo probetur, n. 9. ibidem.
Deus vnus in ſubſtantia, & trinus in perſonis,nu.10. ibid.
De Deo quomodo ſentiendum, num. 11. ibidem.
Dei nomen,quomodo accipitur in ſcriptura num.12. ibid.
Deus quid ſit,num.13. 13
Dei nomen proprium quale,nu.14. ibid.
Dei vocabulum vnde,nu.15. ibid.
Deus in quibus eſt,nu.16. ibid.
Deus quomodo ſumme rerum preſideat, nu.17. ibid.
Deſiſtunt ab eſſe, qui ſine Deo volunt eſſe, nu.18. ibid.
Deus in mundi primordio creauit Angelos ſubſtantias intellectuales,quorum aliqui ceciderunt,& quomodo.p.4.c.2.n. 1.416
Deus hominis corpus formauit, & animam infudit,& quomodo,nu.2. ibid.
Deus hominem quibus virtutibus ornauit, num.3. ibid.
Deus deſcendit de cælo,& quomodo, pars 4.c.3 nu. 1. 420
Deus ante mundi conſtitutionem, vbi erat, pars 4.c.8.19. 428
Deus vbique eſt,pars 4.c.8 nu.20. ibid.
Deus quare factus eſt homo,pars 4.c.13.nu. 4.cum multis rationibus. 440
Deum quomodo videbimus, pars 5. c. 8. num.5. 517
Deum an poſſimus ſine medio videre, pars 5.c.8.nu.7. ibid.
Deus reparauit defectum fidei per iuramentum,pars 2.c.13.nu. 2 152
Delectatio, quæ ſit,pars 5.c. 10.nu. 3, 522
Demon poteſt coire cum muliere, ſed cum ſemine humano,pars 2 c.81 nu.2. 340
Dæmon an poſſit affligere bonos in hac vita,pars 5.c.7.nu.9. 510
Dæmon non ſemper cognoſcit ea,quæ procedunt ex contingentia,pars.2.c.4.,nu. 4. pag. 135
Dæmon nullam habet poteſtatem ſuper creaturas, niſi permittatur à Deo. pars 2 c.5.nu.5. 138
Dæmonis iniquitas, quomodo exerceatur, pars 2.c.7.nu.3. 140
Dæmones quomodo poſſunt generare exempla multa,nu.4. ibid.
Dæmones applicatione cauſarum hæc omnia faciunt. ibid.
Dæmones corpora aſſumunt, & ſemen humanum accipiunt. ibid.
Dæmones i.filij generati, ex eius malitia,cui ſint filij. ibid.
Dæmonibus exercendi magicas artes,quare permiſſa ſit poteſtas, ibid.
Dæmonis arte maleficiati euomunt multa magna. ibid.
Dæmones corporali igne ardent, pars 5 cap.7.nu.15. 198.
Detentus in carcere, an liceat ei frangere vincula. ibid.
Detento in carcere, vtrum amici ſine peccato poſſint adminiſtrare inſtrumenta ſecandi vincula. ibid.
Detentus in carcere accepit veniam diſcedendi

Digitized by Google

dendi,& iurauit redire,an teneatur. ibid.
De Reſponſione virginea,par.4.c.11.nu.5. pag. 438
De ſanctificatione materna,nu.6. ibid.
Deſcenſus ad inferos, & reſurrectio à mortuis,quare ſit coniunctum in vno articulo,par.4.c.16.nu.6. 446
Deſperatio,quid ſit,par.4.c.29.nu.1. 463
Deſperare nemo debet de Dei miſericordia. ibid.
Deſperatio omnis,an ſit peccatum in ſpiritum ſanctum. ibid.
Detractio,& ablatio famæ,par.2.c.86.nu.1. pag. 348
Detrahentes famam proximi mortaliter peccant,n.4. ibid.
Detractio ſit in octo ſpecies,nu.8. ibid.
Detractio eſt peior furto.nu.9. ibid.
Detractor in iudicio iuris ordine non ſeruato,quomodo teneatur ad reſtitutionem, num.11. ibid.
Detractorem attentè audiens, mortaliter peccat,nu.8. ibid.
Diaconatus ordo,quid,par.6.c.1. 527
Diaconus an fieri poſſit,qui non eſt Subdiaconus,par.1.c.46.nu.22. 95
Diabolus à ſummo corruit,par.4.c.8.nu.17. pag 418
Diaboli ſcientia,quæ par.2.c.7.nu.1. 140
Diaboli poteſtas magna,nu.12. ibid.
Diabolus quare,ſic vocatur,nu.11. ibid.
Diabolus in ſcripturis multipliciter nominatur,nu.12. ibid.
Diabolus ſecreta hominum cordis ſcire non poteſt,nu.16 ibid.
Diaboli fuerunt Angeli boni,par. 2. nu. 17. ibidem.
Diaboli caſus ſpũalis,& localis,nu.18. ibid.
Diaboli caſus fuit localis,nu.19. ibid.
Diaboli peccatum irremiſibile,nu.20. ibid.
Diſputare de fide laicus cum infideli peccat,par.4.c.7.nu.8. 416
Dilectio viri,& mulieris,par.1.c.48.num.11. pag. 104
Dilectio vera quomodo cognoſcitur, par. 4.c 35.nu.6. 466
Dilectionis ſigna quomodo teneamur oſtendere inimicis,nu.14. ibid.
Diligendi an ſint inimici,nu. 15. ibid.
Diligendi an ſint mali homines,ex charitate,nu.16. ibid.
Diligendi an ſint dæmones, & damnati, num.17. ibid.
Diſſolui, & eſſe cum Chriſto, quomodo. num.8. ibid.
Diuortium quomodo celebratur, par. 1. c.50.nu.6. 114
Diuortium procurans vir, quid agendum, num.7. ibid.
Dominium alicuius rei quomodo probetur: par.2.c.47.nu.10. 161
Domini peccant, non habentes curam ſubditorum,par.2.c.25.nu.37. 190
Dominus tenetur ſcire peccata ſubditorum,vt corrigat,nu.38. ibid.
Domini temporales, non expellentes fures à territorio eorum, mortaliter peccant, par.2.c.30.nu.6. 217
Dona Spiritus ſancti,par.4.c.30.nu.1. 475
Dona Spiritus ſancti ſeptem,& quare,nu.2. ibidem.
Diuinatio ſuperſtitioſa præſcientia, par. 2. cap.4 nu. 1. 135
Diuinatio futurorum quomodo,nu.2. ibid.
Diuinari non poſſunt, quæ pendent ex voluntate diuina. ibid.
Diuinationis ſpecies,nu.5. ibid.
Diuinatio peccatum mortaliſſimum, nu. 6. ibidem.
Diuinatio,id eſt,Chyromantia, quæ,num.7. ibidem.
Diuinatio, id eſt, Aſtrologiæ caſus varij, nu.8. ibid.
Diuinatores excommunicandi nu. 14. ibid.
Diuinatores ad malum eſſe non debent, num. 15. ibid.
Diuinare alicui non licet,nu. 16. ibid.
Diuinationum quatuor genera,nu. 10. ibid.
Dos quid ſit,par.1.c.51.nu.1. 119
Dotis ſpecies quot ſint,nu.3. ibid.
Dotis priuilegia,& proprietates, nu.4. ibid.
Dotem à viro ſuo vxor repetere poteſt, num.5. ibid.
Dos poteſt ſequeſtrari viro maleuiuenti, num.6. ibid.
Dotem vir quot modis lucretur,nu.7. ibid.
Dos cui ſit reſtituenda,nu.8. ibid.
Dos quando ſit reſtituenda, nu 9. ibid.
Dos qualiter reſtituenda,nu.10. ibid.
Donatio conditionalis, quomodo reuocari poteſt,nu.11. ibid.
Dotes corporis,ac eius claritas,par. 5. c 8. num.9. 517
Dos animæ,quæ nu.2. ibid.
Dotes,quot ſint,nu.3. ibid.
Dotes animæ in ſpeciali,nu.4. ibid.

Dubius

Digitized by Google

Dubius in fide,peccat contra primum præceptum,par.2.c.12.nu.3. 150
Duodecim articuli debemus credere extra omnem dubitationem,par.4.c.8.num. 2. pag. 427

E

EBrius interficiens aliquem, non excuſatur à mortali,par.2.c.30.nu.5. 217
Eccleſia,vel Clerici,quomodo debeant ſoluere præſtantias pro penſionibus eis collatis,par.2.c.65.nu.13. 298
Eccleſia conſecrata cum Eccleſia benedicta in quo differat,par.3.c.15.nu.10. 390
Eccleſiam Sanctam Catholicam credere debemus,par.4.c.20.nu.1. 453
Eccleſiaſtici quantum tenentur dare in Eleemoſynam,par.4.c.32.nu.2. 470
Eccleſia ſumitur multipliciter,par. 6. c. 11. num.1. 562
Eccleſia militans,nu.3. ibid.
Eccleſiæ militantis arma,nu. 4. ibid.
Eccleſia militans,eſt omnis homo,n.5. ibid.
Eccleſia catholica,& vniuerſalis,nu.6. ibid.
Eccleſia à Sinagoga, quomodo differat, num. 7. ibid.
Eccleſia Petri,quæ dicitur,nu.8. ibid.
Eccleſia quomodo ædificanda, par.6. c. 12. num.1. 564
Eccleſia quomodo ſituanda,nu.2. ibid.
Eccleſiæ muri, quomodo ædificandi, nu.3. ibidem.
Eccleſiæ materialis forma,nu.4. ibid.
Eccleſiæ parietes quid deſignent,nu.5. ibid.
Eccleſiæ chorus,quid nu 6. ibid.
Eccleſiæ atrium,quid,nu.7. ibid.
Eccleſiæ turres,quid,nu.8. ibid.
Eccleſiæ feneſtræ,quid,num.9. ibid.
Eccleſiæ oſtium, quid,nu.10. ibid.
Eccleſiæ colunnæ,quid,nu.11. ibid.
Eccleſiæ pauimentum,quid,nu.12. ibid.
Eccleſia ſemel conſecrata, an poſſit iterum conſecrari,nu.13. ibid.
Eccleſia per homicidium reconcilianda, nu.22. ibid.
Eccleſia per adulterium reconcilianda, par. 6.c.12.nu.23. 565
Eccleſia quæ habet ſepultum infidelem, num.24. ibid.
Elementum,& elementatum in quibus differant,par.4.c.8.n.13. 428
Elementa renouabuntur, p.5.c.6.n.4. 509
Eleemoſyna quis tenetur.& cui debemus dare,par.4.c.32.nu.1 75
Eleemoſyna poteſt accipi pro opere miſericordiæ,& ſatisfactionis,par.1.c.40. nu. 1. pag. 75
Eleemoſyna eſt opus compaſſionis, num.2. ibidem.
Eleemoſyna dicitur à miſericordia, num.3. ibidem.
Eleemoſyna quotuplex eſt,nu 3. ibid.
Eleemoſyna dare tenetur, qui habet ſuperfluum,nu.5. ibid.
Eleemoſynam fieri debet ſecundum poſſibilitatem, & perſonarum qualitatem. num.6. ibid.
Eleemoſyna fieri poteſt de omni re, quæ non eſt obligata reſtitutioni,nu.7. ibid.
Eleemoſyna facere poteſt, qui poteſt donare,nu.8. ibid.
Eleemoſyna fieri debet indigenti,n.9. ibid.
Eleemoſynæ gradus tres conſiderandi, nu.50. ibid.
Eleemoſyna eſt magis ſatisfactoria, quàm oratio,& ieiunium,nu.11. ibid.
Eleemoſynæ effectus multiplex,nu.12. ibid.
Eleemoſynæ, quomodo debeant diſtribui, par.2.c.23 nu.28. 185
Electio perſcripta,& ſententia quoque lata per importunas preces, inualidæ redduntur,par.2.c.47.nu.15. 261
Emens rem alienam, quomodo ſe habere debet,par.2.c.40.nu.31. 240
Emere tempore collectionis multa edilia vili,vt poſtea carius vendat, peccat mortaliter,par.2.c.49.nu.23. 266
Emere tempore collectionis ad ſuæ familiæ prouidendum,quid,par.2.c.49.au.24. ibidem.
Emere frumentum , nunc minori prætio damnum tempore colectionis non licet. nu.14. ibid.
Emens rem lucri tantum cupiditati ſeruiẽtem peccat,par.2.c.54. nu 4. 279
Emens rem,vt carius vendat,quid, num. 7. ibidem.
Emptores redditũ clericorum à ſolutione gabell, non ſunt exempti, par.2. cap.65. num. 2. 298
Emptio,& venditio,quomodo, par.2 c. 49. nu.3. 266
Emptionis, & venditionis, contractus gratuitus.par 2.c.66.nu.5. 301
Emphiteota, quomodo poſſit aliquid accipere,

pere.pars 2.c.45.nu.15. 252
Emphiteoſis,quid ſit.nu. 16. ibid.
Emphiteotarius quis dicatur,nu.18. ibid.
Enoch,& Elia,pars 5.c.3.nu.7. 498
Epiſcopi nomen quid,& vnde:pars 2. c. 71. nu.1. 320
Epiſcopus quomodo eſſe debeat. num. 2. ibidem.
Epiſcopus,quomodo poteſt peccare, nu. 3. ibidem.
Epiſcopus ante collationem poteſt peccare,nu 4. ibid.
Epiſcopatum appetens, & cognoſcit ſe indignum peccat.
Epiſcopatum appetere, quomodo liceat, nu 6. ibid.
Epiſcopus in electione poteſt peccare, n.7. ibidem.
Epiſcopus,quæ debet habere, nu.8. ibid.
Epiſcopus poteſt peccare poſt collationem. num.9. ibid.
Epiſcopus poteſt peccare poſt conſecrationem,nu.10. ibid.
Epiſcopus quomodo licitè abeſſe poteſt ab Epiſcopatu,nu 11. ibid.
Epiſcopus non debet relinquere Ciuitatem ſuam,nu.12. ibid.
Epiſcopus tenetur beneficia iuſtè conferre, num.13. ibid.
Epiſcopus tenetur beneficia conferre digniori,nu 14. ibid.
Epiſcopus tenetur per ſeipſum concionari nu.15. ibid.
Epiſcopus tenetur ſingulos annos congregare ſynodum.
Epiſcopus tenetur ſingulis annis viſitare Diœceſim ſuam,nu.17. ibid.
Epiſcopi non debent officia publica conferre conſanguineis ſuis,num.18. ibid.
Epiſcopus tenetur euigilare ſuper gregem ſuum,nu.16. ibid.
Epiſcopi tenentur erogare eleemoſynam, nu.20. ibid.
Epiſcopus nullum ad ſacros ordines admittat,niſi habeat beneficium, vel patrimonium,nu.21. ibid.
Epiſcopi puniantur culpa familiæ, num.23. ibidem.
Epiſcopus poteſt abſoluere in aliquibus caſibus reſeruatis,par.2.c.31.nu.5. ibid.
Epiſcopos, Archiepiſcopos, & Patriarchas capere, excommunicatio eſt in Cæna Domini,pars 2.c.31.nu.7. 118
Epiſcopalis dignitas liberat filium à patria poteſtate,pars 2.c.24.nu.14. 190
Epiſcopi an licitè procedant excommunicantes non reuelantes fures,& furta,pars 2.c.40.nu. 17. 245
Epiſcopus ſi aliquid pro collatione ordinum reciperet, ſymoniam committeret, pars.2.c.66.nu.36. 302
Epiſcopus,quomodo poteſt imponere penſionem,pars 2.c.69.nu. 313
Epiſcopis ſolis eſt conceſſa ſolemnis excommunicatio,pars 3.c.3 nu 4. 369
Epiſcopus quomodo poteſt excommunicare ſubditum ſuum extra ſuam ciuitatem,pars 3.c.3.nu.5. 370
Epiſcopus non poteſt excommunicare ſubditos ſuos extra ſuum Epiſcopatum, n.6. ibidem.
Epiſcopus quando fuerit irregularis, quid faciendum,pars 3.c.17.nu 37. 403
Euchariſtia eſt Sacramentum in cibum ſpiritualem animæ,pars 1.c.18 nu. 1. 26
Euchariſtia eſt ſacramentum,& ſacrificium. num 2. ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum,ſunt ſpecies ipſæ. num 3. ibid.
Euchariſtia eſt vnum ſacramentum, nu. 4. ibidem.
Euchariſtiæ ſacramentum eſt de neceſſitatis ſalutis,nu.5. ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum,vocatur pluribus nominibus,pars 1.nu 6. ibid.
In Euchariſtia poſt conſecrationem, nihil de ſubſtantia panis,& vini remanet nu.7. ibidem.
In Euchariſtia poſt conſecrationem Chriſtus eſt in tota,& totus in qualibet parte, num.18. ibid.
In Euchariſtiæ ſacramento, & ſub vnaquaque ſpecie, manet Chriſtus totus, num.9. ibid.
In Euchariſtia Chriſtus manet tandiù, quandiù manent ſpecies panis, & vini, nu.10. ibid.
In Euchariſtia Chriſtus,eſt adorandus adoratione latriæ,nu.11. ibid.
Euchariſtia. i. in tam parua ſpecie manet Chriſtus tàm magnus, quàm in Cruce pependit,nu. 12. ibid.
Euchariſtia,id eſt, in hoc ſacramento Chriſtus eſt ſicut fuit in vtero matris, nu. 13. ibidem.
Euchariſtia, id eſt, Chriſtus poſt ſumptionem ma-

Digitized by Google

nem manet in ſpecie panis,quamdiù ſpecies ipſe manent indigeſtæ,nu.4. ibid.
Euchariſtia.i. vtrum Chriſtus moueatur in hoc ſacramento,nu.15. ibid.
Euchariſtia.i.vtrum Chriſtus manducauerit ſeipſum in die cænæ,nu.16. ibid.
Euchariſtiæ, & baptiſmi ſacramentũ Chriſtus inſtituit in propria perſona,n.17.ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum fuit multis reuelatum,nu.18. ibid.
Euchariſtia, id eſt, Chriſtus dedit corpus ſuum Iudæ proditori, ibid. num. 19. & quare,nu.20.& quomodo intelligitur,dediſſe ad perniciem,nu.21. ibid.
Euchariſtia, id eſt, corpus paſſibile in die cænæ dedit Chriſtus diſcipulis ſuis, n.22. ibidem.
Euchariſtiæ materia eſt panis triticeus, & vinum ex vite,pars 1.c.19.nu.1. 30
Euchariſtiæ materiam non deſtruit admixtio alterius materiæ in modica quantitate,nu 2. ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum confici non poteſt in pane corrupto,nu.3. ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum in amigdo confici non poteſt,nu.4. ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum in paſta confici non poteſt,nu.5. ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum in pane fermentato poteſt confici,nu.6. ibid.
Euchariſtia cum aqua roſacea confecta, quid,pars 1.c.19.nu.7. ibid.
Euchariſtiam in azymo Eccleſia latina conſecrat, & Eccleſia Græca infermentato, pars 1.c.20.nu.3.& 4. 32
In Euchariſtia requiritur determinata quantitas,par.1.c.19.nu. ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum Chriſtus inſtituit in ſpecie panis, & vini, & quare, pars 1. c.19 nu.9. 30
Euchariſtia.i. vinum ex vite eſt propria materia,ſicut dictum eſt de pane,n.10. ibid.
Euchariſtia. i. in aceto confici non poteſt, nu.11. ibid.
Euchariſtia.i.in muſto poteſt confici, nu.12. ibidem.
Euchariſtia in vinea nimis adaquata, non poteſt confici,nu.13. ibid.
Euchariſtiam ſine vino conſecrare, Papa non poteſt diſpenſare,nu.14. ibid.
Euchariſtia. i. vinum ſine aqua conſecrari poteſt,ſed ſcienter faciens, grauiter peccat,nu.15. ibid.
Euchariſtiæ forma in pane,pars 1.c.20.nu.1.
Euchariſtiæ forma in ſanguine,nu.2. ibid.
Euchariſtiæ miniſter,eſt ſacerdos, pars 1.c. 21.nu.1. ibid.
Euchariſtiæ effectus, eſt collatio gratiæ, pars 1.c.23.nu.1. 35
Euchariſtia effectus eſt vnio cum Chriſto nu.1. ibid.
Euchariſtiæ gratia, tanta recipitur in vna quanta in vtraque ſpetie,nu. 3. ibid.
Euchariſtiæ gratia non impeditur propter peccatum veniale,nu.4. ibid.
Euchariſtia dicitur gratiarum actio, pars 2. c.22.nu.2. 180
Euchariſtia quid,nu.1. ibid.
Euchariſtiæ ſacramentum ad quid fuit inſtitutum, ibid.
Euchariſtiæ vtilitates,quæ, nu.4. ibid.
Euchariſtiam ſumpturus qualis eſſe debet, num.6. ibid.
Euchariſtiam ſumpturus ſacerdos, ſtolam habere debet,nu.7. ibid.
Euchariſtiam ad infirmum quomodo deferri debet,nu.8. ibid.
Euchariſtiam frequenter ſumere, vtrum liceat,nu.9. ibid.
Eſuries iuſtitiæ,quid,pars 4.c.48.nu 9. 487
Exiſtens in peccato mortali, dicens Credo in Deum,quid,pars 4.c.1.nu.7. 413
Excommunicati,& ſuſpenſi abſolutionis vſum non habent,pars 1.c.29.nu.5. 44
Excommunicatio non inducitur, niſi actus ſit perfectus,pars 2.c.31.nu.12. 218
Excommunicatio duplex,maior, & minor, pars 3.c.2.nu.3. 364
Excommunicatio eſt cenſura Eccleſiaſtica, num.1. ibid.
Excommunicatio latæ ſententiæ,quomodo cognoſcitur,nu 4. ibid.
Excommunicatio quid operatur,nu.5. ibid.
Excõatio pro qua cauſa fertur,nu 6. ibid.
Excommunicatio iuſta,vel iniuſta quæ,n.7. ibidem.
Excommunicatio lata cõtra tenentes bona mariti,an vxor,& ſi ij ligentur nu.8. ibid.
Excommunicatus nulliter, & denuntiatus publicè quid,nu.9. ibid.
Excommunicatus licet iniuſte, peccat mortaliter non obediens iudici.p.3.c.2.n 11. pag. 365
Excommunicatus licet iniuſtè, abſolutionem tamen omnino petere debet, pars 3.c.2.nu.12. ibid.

††† Excom-

Excommunicandi poteſtas proculdubio eſt in Eccleſia, pars 3.c.3.nu.1. 369
Excommunicandi poteſtaté habet ſummus Pōtifex, cōciliū, leges, & iudices, n.2. ibid.
Excommunicatus in vna Prouincia, vbique eſt interſtictis. ibid.
Excommunicatio ſolemnis, ſolis Epiſcopis eſt conceſſa, nu.4. ibid.
Excommunicare, quomodo poteſt Prelatus ſubditum ſuum extra ſuam ciuitatem, nu. 5. & 6. ibid.
Excommunicare non poteſt ille, qui iuriſdictionem non habet, pars 3.c.4.n 1. ibid.
Excommunicare non poteſt Abbatiſſa, nec mulier aliqua, nu.2. ibid.
Excōatus excōare non poteſt, nu.3. ibid.
Excōare non poteſt interdictus, nu.4. ibid.
Excommunicare non poteſt conſuetudo abſque ſententia, nu.5. ibid.
Excōare ſuum ſuperiorem, neque ſeipſum, neque æqualem quis poteſt, nu.6. ibid.
Excommunicari non poteſt Angelus, neque anima ſeparata à corpore, p.3.c.4.n.1. 372
Excommunicari non poteſt non ſubditus, nu.2. ibid.
Excommunicari non poteſt vniuerſitas, num.3. ibid.
Excommunicari non poteſt mortuus, nu. 4. ibidem.
Excommunicari non poteſt infans, qui non poteſt peccare, nu. 5. ibid.
Excommunicari non poteſt infidelis, nu.6. ibidem.
Excommunicari non poteſt creatura irrationalis, nu.7. ibid.
Excommunicatione minori ligatur per ſolam contumatiam, vel per peccatum veniale, pars 3.c.6.nu. 1. 374
Excommunicatio maior ferre non debet, niſi pro graui cauſa, nu.2. ibid.
Excommunicatio maior ferre non debet, pro notorijs cauſis nu.3. ibid.
Excommunicari non poteſt, quis pro peccato præterito, nu.4. ibid.
Excommunicandi cauſa debet eſſe contumacia peccati mortalis, nu. 5. ibid.
Excommunicationis regula, qua cognoſci poteſt, quando quis inciderit in latam ſententiam, p.3.c.7.nu.1. 375
Excōmunicationis regula, qua quis certus eſſe poteſt non incurriſſe in eā, nu.2. ibid.
Excommunicationis ſententia lata, quis nō ligatur pro leui cauſa, nu.3. ibid.
Excōnis quando lata eſt ſententia contra colloquentem cum monialibus, n 4. ibid.
Excommunicationis cenſura non innodantur clerici pueri ludentes, & rixantes, & ſe pugno percutientes, nu.5. ibid.
Excōnis ſententia contra non euntes ad proceſſioné corporis Chriſti, qd n 6. ibid.
Excommunicatus non eſt is, qui obedire, non poteſt, nu.7. ibid.
Excommunicationis ſententiam euadit, qui iuſtam cauſam pretendit habere, n.8. ibid.
Excōnis cenſura non innodatur illi cui præcipitur reſtituere rem ſuam, nu 9. ibid.
Excommunicationis ſententiam effugit vxor ſurripiens aliquid pro compenſatione ſuæ dotis, nu. 10. ibid.
Excommunicationi, vel præcepto iudicis pro reuelatione peccati occulti, ante fraternam correctionem parendum non eſt, nu.11. ibid.
Excommunicatio comminatoria dupliciter intelligi poteſt, nu. 12. ibid.
Excommunicatione non ligatur, qui ſola mente, nullo externo actu de hæreſi aliquid ſentit, nu.15. ibid.
Excommunicatione pro peccato mortali, quomodo quis ligetur, pars 3.c.8.n.1. 381
Excōne innodatur percutiens Clericum, licet non ſit in ſacris, nec beneficiarius, n.6
Excommunicatione non ligatur ignorans mandatum Eccleſiæ latum excommunicationis cauſa, par.3.c.8.nu.7. 382
Excōatio minor quæ pars 3.c.9.nu.1. 384
Excommunicati nominatim, & clericum percuſſores vitari debentur, pars 3. c. 10. nu.1. 384
Excommunicati notorij ex alia cauſa, quam percuſſionis clericorum, an teneantur vitari, nu.2. ibid.
Excōatus ex alia cauſa notoria, nu. 3. ibid.
Excommunicati participantes cum alijs peccant mortaliter, nu. 6. ibid.
Excommunicatus ſi celebrat, ſit irregularis, nu.7. ibid.
Excōmunicati, & licet non denuntiati à cōmunione fidelium abſtinere debent, n.8.
Excommunicatus quandoque poteſt celebrare, & intereſſe diuinis, nu.9. ibid.
Excōmunicatis non eſt interdictus ingreſſus Eccleſiæ ad orandum, nu. 10. ibid.
Excommunicationes Epiſcopi reſeruatæ, pars 3.c.12.nu.1. 395
Exorciſtæ officium, p.1.c.46.nu.15. 87

Digitized by Google

Extremæ vnctio quæ,pars 1.c.43.nu.1. 87
Extrema vnctio dicitur quia datur in extremis. ibid.
Extrema vnctio fuit instituta ad delenda peccata venialia,nu.3. ibid,
Extremæ vnctionis de ſubſtantia tria ſunt, nu 4. ibid.
Extremæ vnctionis materia,nu.5. ibid.
Extremæ vnctionis forma,nu.9. ibid.
Extremæ vnctionis miniſter, eſt ſacerdos, num.10. ibid.
Extrema vnctio conferri debet infirmis, & non ſanis,pars 1.c.44.nu.1, 89
Extrema vnctio non datur euntibus ad bellum. ibid.
Extrema vnctio non eſt danda poeris,nu.3. ibidem.
Extrema vnctio an ſit danda vulneratis, & ſubmerſis aquis,nu.4. ibid.
Extrema vnctio iterari poteſt,nu.5. ibid.
Extrema vnctio danda eſt toties, quoties, quis infirmatur,nu.6. ibid.
Extrema vnctio quibus partibus corporis danda,nu.7. ibid.
Extrema vnctio i. quare infirmus vnctus, ſæpius meritur,nu.8. ibid.
Extrema vnctione non vnguntur in palmis manus ſacardotis,nu.9.& 10. ibid.
Extremæ vnctionis practica facilis,n.11.89
Extremæ vnctionis effectus, eſt ſanatio ſpiritualis,pars 1.c.45.nu.1. 90

F

Facere quod in ſe eſt, quomodo intelligitur,p.4.c.4.nu.6. 422
Facere libellos famoſos,p.2.c.86.nu.13.348
Faldiſtoriũ Epiſcopi,quid,p.6.c.1.n.18. 527
Falſus cultus quomodo intelligitur, pars 2. c.3.n.4. 134
Falſitas quatuor modis committitur, pars 2.c.83.nu.5. 342
Falſitas eſt defectus veritatis in re,n.1. ibid.
Falſitas.i.omne genus mendacij prohibetur num.2. ibid.
Falſitas quomodo in iudicio dici poteſt, nu.3. ibid.
Falſitas.i.detrahens famam proximi,mortaliter peccat,nu. 4. ibid.
Falſitatem quomodo committat Notarius, nu 6. ibid.
Falſum, ſiue ſimulatum inſtrumentum faciens,quid,nu.7. ibid.
Falſitatem in teſtimonio per ignorantiam, ſeu malitiam faciens,nu.8. ibid.
Falſi crimine tenetur notarius,ſiue aduocatus inſtrumenta vnius partis alteri oſtendens,nu.9. ibid.
Falſarius eſt notarius ponens abſentium nomina in inſtrumento, aut qui furtiuè ſigillum ſurripit,nu.10. ibid.
Falſarius dicitur, qui in litteris, quas impetrauit veritatem tacuit,nu.11. ibid.
Falſum vtrũ cõmittat,recipiens pecuniã,ne teſtimonium de veritate faciat,n.12.ibid.
Falſum in iudicio aſſerens teſtis, iuratus, quid nu. 13. ibid.
Falſum teſtimonium factum in diſcrimine vitæ,quid nu.14.ibid.& teſtis vacillans in examine non debet admitti,nu.15. ibid.
Falſum teſtificans,credens verum, ibid. nu. 16.& teſtificans verum quod falſum credit,peccat mortaliter,nu.17. ibid.
Falſum dicens in præiudicium fiſci, quid, num.18. ibid.
Falſitatem committunt, qui dolo procurãt vt aliter ſcribantur dicta teſtium, quàm dixerunt,nu 19. ibid.
Falſarij ſunt, & mortaliter peccant falſificantes nummos.nu.20. ibid.
Falſam monetam impendens, quam ipſe acceperat,nu.21. ibid.
Falſitatem committit circumcidens monetam,nu.22. ibid.
Falſificans monetam graue admodum crimen committit,nu 23. ibid.
Falſificans pódera,& mẽſuras,qd n.24. ibid.
Falſis reliquijs vtens,quid,nu.25. ibid.
Falſum nomen, ſiue cognomen aſſeuerans, quid,nu.26. ibid.
Falſarius,atq; fur dicitur qui litteras obſerratas aperit,nu. 27. ibid. ſed litteras inaduertenter aperiens venialiter peccat, nu. 28.ibid. Prælatus vero non peccat,neque Prælatiſſa aperiens litterras ſuis ſubditis miſſas,nu.29. ibid.
Fama quomodo probatur, & dominium alicuius rei,pars 2.c.47.nu.10. 261
Famæ detractio per verba contumelioſa cũ intentione nocendi,p 2.c.86.nu.1. 348
Fama eſt illeſæ dignitatis ſtatus.nu.2. ibid.
Famam proximi dupliciter poſſumus auferre,nu.7. ibid.
Famæ reſtitutionis conditiones tres, nu.19.
Famam alterius denigrans,ad quid tenetur, nu.20. ibid.

Infamis, & infamatum, nu. 10. ibid.
Infamare ſeipſum, eſt peccatum graue, nu. 12. ibid.
Infamans aliquem in iudicio, nu. 4. ibid.
Infamatus in vno loco, an poſſit infamari in alio, nu. 15. ibid.
Infamatus in iudicio, quid, nu. 16. ibid.
Infamatus ex notorio crimine, nu. 17. ibid.
Famulis non licit aliquid à Dominis ſuis ſurripere, ſub prætextu, quod non ſatis, &c. pars 2. c. 40. nu. 8. 240
Feudatarius quis ſit, pars 2. c. 45. nu. 20. 252
Feſta incipiunt, & terminantur, ſecundum conſuetudinem locorum, pars 2. cap. 17. num. 15. 170
Feſtis diebus prohibentur opera ſeruilia, nu. 16. ibid.
Feſtis diebus, q̃ licitè fieri poſſūt, n. 17. ibid.
Feſtis diebus, quæ fieri licent, nu. 8. ibid.
Feſtis diebus, q̃ fieri ꝓhibet Eccl. n. 20. ibid.
Feſtis dieb' q̃ fieri admittit Eccl. n. 20 ibid.
Feſtis diebus ob quæſtum librum tranſcribere non licet, nu. 21. ibid.
Feſtis diebus audita miſſa ire venatum, licet, nu. 22. ibid.
Feſtis diebus, quæ ad communem victum pertinent, non prohibentur, nu. 23. ibid.
Feſtis diebus nauigare poſſunt nautæ, & alij multi: nu. 24. ibid.
Feſtis diebus, excuſantur ſubditi filij, & ſerui, nu. 25. ibid.
Feſtis diebus, quæ fieri licent, ob pecuniam, num. 6. ibid.
Feſtis diebus operarij excluduntur, an pauperes etiam, nu. 27. ibid.
Feſtis diebus marcatores ad nundinas ante miſſam ire peccant, nu. 28. ibid.
Fides quid ſit, pars 4. c. 7. nu. 1. 426
Fides magis innitur authoritati, quam rationi, nu. 2. ibid.
Fides catholica quid credit p. 4. c. 1. n. 6. 413
Fides tantum vna eſt, pars 4. cap. 7. nu. 6. 426
Fidei effectus qui ſint, nu. 7. ibid.
Fides etiam hoſti, & inimico ſeruanda eſt, pars 2. c. 13. nu. 25. 152
Filios illegitimos procreabunt contrahentes poſt prohibitiones, p. 1. c. 48. n. 9. 104
Filij erga parentes ad quid teneantur, pars 2. c. 24. nu 6. 190
Filius quomodo tenetur patrem diligere, num. 7. ibid.
Filius tenetur patri in neceſſitate ſubuenire num. 8. ibid.
Filij tenentur in neceſſitatibus corporis patris ſubuenire, nu. 9. ibid.
Filij debēt alere parentes egenos, n. 10. ibid.
Filius percutiens parētes exhæredatur, n. 11.
Filius accuſans patrem in iudicio, poteſt exhæredari, nu. 12. ibid.
Filius ducens vxorem indignam, contra patris voluntatem peccat, nu. 13. ibid.
Filius familias factus Epiſcopus, quomodo cum patre ſe debeat habere, nu. 14. ibid.
Filius qui occiderit patrem bannitum peccat mortaliter, pars 2. c. 28. nu. 32. 208
Filius an teneatur reuelare delictum occultum patris, par. 2. c. 35. nu 30. 229
Filius Dei quare incarnatus eſt non pater, nec Spiritus ſanctus, pars 4. c. 13. n. 5. 440
Filius Dei in miſſione vtrum fecerit loci mutationem, pars 4. c. 12. nu. 7. ibid.
Filij vſurariorum acceptantes hæreditatem patris, tenentur ad reſtitutionem, pars 2. c. 48. nu. 5. 265
Filius tenetur denuntiare patrem ſuum hæreticum, pars 3. c 4. nu. 12: ibid.
Filij generati ex malitia Diaboli, cui ſint filij, pars 2 c. 7. n. 7. ibid.
Fornicatio intelligitur omnis actus, ſiue coitus illicitus, pars 2. c 74. nu. 1. 329
Fornicationem ſimplicem dicere non eſſe peccatum mortale, eſt hæreſis, num. 2. ibidem.
Fornicatio triplex, nu. 3. ibid.
Fornicatio in duobus caſibus poteſt dici non eſſe peccatum mortale, nu. 4. ibid.
Fornicationi inducens aliquem, peccat mortaliter, nu. 5. ibid.
Fornicando an plus vir, quam fæmina peccet, nu. 6. ibid.
Fornicari deliberans, licet non conſumet, mortaliter peccat, nu. 7. ibid.
Fornicari quomodo excuſetur mulier coacta pars 2. c. 41. nu. 4. ibid.
Flagellis temporalibus patienter toleratis ſatisfit Deo, pars 1. c. 36. nu. 9. 65
Fortitudo quid, pars 4. c. 37. nu. 1. 473
Fortuitus caſus, quomodo intelligitur, pars 2. c. 40. nu. 21. 240
Frumentum vetus marcidum dandum pro bono ad renouandum non licet, pars 2. c. 51. nu. 9. 271
Frangenti fidem, & fides frangatur eidem, pars 2. c. 13. nu 38. 152
Frigidus dicitur impotens ad omnes mulieres, pars 1. c. 50. nu. 9. 114

Fundus

Digitized by Google

Fundus dotalis alienari non poteſt.par.1.c.51.nu.14. 119
Funera,& curatio ſepulturæ, an iuuet, pars 5.cap.2.nu.4. 496
Fructus beneficiorum quomodo diſpenſandi,par.2.c.59.nu 16. 513
Fur nocturnus ſine peccato occidi non poteſt,pars 2.cap.27.nu.41. 198
Furem oneratum ſuis rebus, an ſit peccatũ occidere,nu.42. ibid.
Fur non tenetur ſe prodere Prælato præcipiente in genere,pars 2.c.35.nu.28. 229
Furtum eſt occulta acceptio rei alienæ,pars 2.cap.40 nu.1. 240
Furtum,id eſt, contractio rei aliene,aliquãdo poteſt fieri licitè,pars 2.c.41.n.2. 240
Furtum eſt duplex,manifeſtum,& occultũ, num.3. ibid.
Furans rem ſuam,quam credens eſſe alienã peccat.nu.4. ibid.
Furandi deliberatam voluntatem habens, peccat,nu.5. ibid.
Furans rem ſibi pignoratã,peccat.n.6. ibid.
Furans rem ſuam ab alio iniuſtè detentam, non peccat, nu 9. ibid.
Furari rem domino ſciente, & non contradicente ex timore peccat,nu.10. ibid.
Furandi aliquid minimi ſine intentione furãdi multũ,excuſatur à peccato.n.11.ibid.
Furandi minimum à puſillanimo, qui nimis affligitur,peccat mort.nu.12. ibid.
Furans tantum quadrantem ab hero ſuo,licet ſæpius multiplicetur, peccat venialiter,nu.13. ibid.
Furans parum, ſed continuato tempore notabilem quantitatem conflaret, tenetur ad reſtitutionem,nu.14. ibid.
Furans panem, & vinum à domino ſuo, ad vendendum, aut donandum, peccat, & ad reſtitutionem tenetur,nu.15. ibid.
Iurans minimum, credens dominum permiſſurũ,& poſtea aduertit voluntatẽ cõtrariã,ad reſtitutionẽ tenetur,nu.16.ibid.
Furans ruſtico porcum,oculum furat. ibid.
Furtum facit filius ſurripiens latenter aliquid magni valoris patri, vel vxor marito.pars 2.c.40.nu.17. 240
Furtum non facit vxor ſurripiens aliquid à viro prodigo. nu.18. ibid.
Furtum,id eſt, accipiens ab eo, qui donare nõ põt,tenetur ad reſtitutionẽ,n.19.ibid.
Furto aut violẽter res aliqua depoſita ſubtracta,non tenetur ad reſtit,nu.20. ibid.
Furtum committit vtens re depoſit à tã cõtra voluntatem domini.nu.22. ibid.
Furari nulli licet, vt faciat eleemoſynã, niſi in extrema neceſſitate.nu.24. ibid.
Furtum committit, qui operanti mercedẽ ſtatim non ſoluit.nu.25. ibid.
Furto res ablatas emens,tenetur reſtituere, num.26. ibid.
Furtiuam rem emere animo reſtituendi, quid,nu.28. ibid.
Furtiuam rem ſibi donatam dubitãs, quid. num.29. ibid.
Furtiuã rẽ ignorãter emens,quid.n.30. ibid.
Furtũ.i.emens rem alienam,quid.n.31.ibid.
Furtum committit, qui ſcienter hominem liberum vendit,nu.32.
Furans aleas, & fucos mulieri animo ſpirituali,non peccat,nu.33.
Furtum permittitur in neceſsitate vrgenti, & iſta neceſsitas quadrupliciter intelligitur,par.2.c.41.nu.1. 245
Furari non dicitur,qui famæ coactus ſpicas alienas edens.nu.2. ibid.
Furari licet mulieri, non autem fornicari in extrema neceſsitate.nu.3. ibid.
Furari in extrema neceſsitate, non tenetur ad reſtitutionem,nu.5. ibid.
Furtum cõmittens nulla vrgẽte neceſsitate, pænitere,& reſtituere tenetur.nu.7. ibid.
Furti crimen graue.nu.10. ibid.
Furibus,quæ pœna imponẽda ſit.n.11.ibid.
Furẽ nocturnũ,an liceat occidere.n.12.ibid.
Furibus, & latronibus deneganda ſunt Sacramenta.nu.13. ibid.
Fures,& furta non reuelantes,an licitè procedant Epi excõicantes num.14. ibid.
Fures non poſſunt ad ſacros ordines promoueri,nu.15. ibid.
Fures põt incarcerari,& torqueri,n,16.ibid.

G

Gabriel Angel⁹ quare ad Virginẽ miſſus eſt,& nõ alius,par.4.c.12.n.4.438
Gabella in genere qd ſit.par.2.c.65.n.1.397
Gabellam iuſtè impoſitam, non ſoluens, peccat,nu.6. ibid.
Gabellas iuſtas fraudantes,peccant mortaliter. nu.14. ibid.
Gabella.i.qui merces occultè contractans, illasq. qui alio euehunt,vt effugiant,peccant.nu.15. ibid.
Gabella.i.ementes, aut vendentes publicè publicanos, quibus ſoluant, quærere

Digitized by Google

non tenentur, nu.17. ibid.
Gabella iniuſta ſine peccato defraudari poteſt.29. ibid.
Gabellam illicitam ſcienter exigentes ad reſtitutionem tenetur,nu.29. ibid.
Gabellam iuſtam defraudantes ad reſtitutionem confeſſarius debet obligare, nu. 21.ibid.non autem ad pœnas ſecundum ſtatuta locorum,nu.22. ibid.
Gaudium quid ſit,pars 5.c.10.nu.1. 522
Gaudium quotuplex,nu.4. ibid.
Gaudium accidentale in beatis,nu.8. ibid.
Gaudia particularia,quæ nu.9. ibid.
Gaudium ſanctorum,nu.10. ibid.
Gloria quid ſit,pars 5.c.8.nu.1. 517
Gog,& Magog,pars 5.c.3.nu.6. 498
Gratia infunditur, antequam culpa remittatur,pars 1.c.37.nu.5. 68
Gratiæ. i. ad bonum gratiæ non poteſt quis per ſe venire,pars 4.c.nu. 410
Gratia gratis data ſemper preſto eſt liberum arbitrium excitare,nu.3. ibid.
Gratia gratum faciens à quibus eſt, num.4. ibidem.
Gratia procedit à Deo nobis, ſicut radius à Sole,nu.6. ibid.
Gratia tripliciter diſtinguitur,nu.7. ibid.
Gratiæ effectus eſt, quod excitat liberum arbitrium ad bene cogitandum,n. 8. ibid.
Gener à ſocero interdum ſoluit dotem,poteſt aliquid accipere, pars 2.c.45.num.9. pag. 252
Geſtus, & verba inhoneſta, ſunt peccata mortalia,pars 2.c.74 nu 8. 319
Geſtus, & verba inhoneſta prolata ad recreationem ſunt peccata venialia, nu. 9. ibidem.

H

Homicidium quid,pars 2.c.26.num.1. pag. 198
Homicidium ſpiritualem, quomodo committitur,nu.2. ibid.
Homicidij altera diuiſio,nu.3. ibid.
Homicidium triplex,nu 4. ibid.
Homicidij cauſa neceſſaria eſt bonum publicum,nu.26. ibid.
Homicidium excuſatur per generalem regulam. pars 2.c.27.nu.33. 198
Homicidium voluntarium, quid, pars 2. c. 28.nu.1. 205
Homicida eſt, qui quãuis nequam propria authoritate interfecit,par.2.c.28.n.7.205
Homicida eſt officialis, qui hominẽ ſuſpendit eo, quia non reuelat delinquentem. num.15. ibid.
Homicidę apud Deum,& homines habentur,comitantes homicidã in homicidio par.2.c.28.nu.24. 206
Homicida,& irregularis eſt,qui de occidendo homicidæ conſilium dedit. pars 2.c. 29.num.3. 212
Homicida, & irregularis eſt conſulens amico,vt inimicum occidat, & mulieri modum abortiendi. nu.4. ibid.
Homicidæ opem præſtans poſt homicidiũ factum nõ efficitur irregularis.nu.8. ibid.
Homicidæ tribus temporibus auxiliũ præſtari ſolet.nu.9. ibid.
Homicidæ aſſiſtẽs armatus quid.n.11.ibid.
Homicidæ inuoluntario, ſecundum leges, quæ pœna debetur. pars 2.c.33.n.1. 226
Homicidæ voluntarij pœna capitis,num.2. ibidem.
Homicidæ non debet abſolui,niſi prius dãnum illatum compenſet.nu.5. ibid.
Homicidæ iniungendum eſt, vt pro anima occiſi ſemper oret.nu.6. ibid.
Homicidæ hæredes tenentur reſtituere dãnum hæredibus occiſi.nu.8. ibid.
Homicidium agrauatur ex qualitate interfecti,nu. 9. ibid.
Homo per contritionem deſcendere non debet ad particulares pænas, pars 1. c. 32.nu.5. 50
Homo an poſſit mereri primam gratiam, pars 1.c.37.nu.8. 68
Homines mediocriter boni, & mali, qui ſunt,pars 1.c.42.nu.10. 81
Hominem Deus quibus virtutibus ornauit. pars 4.c.2.nu.2. 416
Homines poſt peccatum in quam cecitatem inciderunt,nu.8.
Humani generis cæcitatis elegens ſimilitudo,nu 9. ibid.
Homo, qui in fide non eſt ſolidus, quid facere teneatur,nu.10. ibid.
Homines in quot modis ſint producti, par. c.14 nu. 4. 442
Hominis corpus formauit Deus de limo terræ,cui animam,pars 4.c.2.nu.2. 416
Honor eſt reuerentia,quæ exhibetur alicui, ex aliqua cauſa, pars 2.cap.86. num. 3. pag. 348
Honeſtas eſt honoris ſtatus,nu.4. ibid.

Hone-

Digitized by Google

Honeſtum eſt idem, quod honore dignum, num.5. ibid.
Hæreſis quid ſit, pars 4. c.25.nu.1. 459
Hæreticorum pæna, quæ, nu.5. ibid.
Hæreſis tantum mentalis, non inducit excommunicationem, nu.4. ibid.
Hæretici, ſchiſmatici, & Apoſtatæ, quomodo reconciliandi, nu.7. ibid.
Hæreſis, & ſchiſma, quomodo inter ſe differant, pars 4 c 26.nu.2. 416
Hæreticus non eſt negans ore, ſed mente fidem intactã ſeruans, pars 4.c.25.n.8. 459
Horæ canonicæ, quæ ſint, pars 6.c.6.n.1. 543
Horæ canonicæ quomodo cõſiſtãt, n.2. ibid.
Horæ canonicæ, quid ſignificent, nu.3. ibid.
Horarum canonicarum obligatio, n.4. ibid.
Horas canonicas recitare, qui teneantur, nu.5. ibid.
Horas canonicas recitare, qui excuſantur, num.7. ibid.
Horæ quæ ſint dicendæ, p.6.c.c.n.1. 547
Horæ, quomodo ſint dicendæ, nu.2. ibid.
Horæ vbi ſint dicendæ, nu.3. ibid.
Horæ quando priuatim dicuntur, n.4. ibid.
Horarum ordinem inuertere, nu.5. ibid.
Horas tranſponere. nu 6. ibid.
Horæ canonicæ, quo in loco dicendæ, pars 6.c.8.nu.4. 558
Humani generis reparatio, quomodo fuit facta, pars 4 c 2.nu.11. 416
Hypocriſis ſpecies ſuperbiæ, pars 4.c. 26. num.5. 471

I

IDolatria omnis prohibita, par.2.c.12.n.1. pag. 72
Idolatrare eſt cultus Deo debitus creaturis exhibere, nu.2. ibid.
Ieiunium carnalium vitiorum ſtimulum reprimit, pars 1.c.39.nu.1. ibid.
Ieiunium dicitur à ieiunio inteſtino tenue, & vacuo, nu 2. ibid.
Ieiunij effectus multiplex, nu.3. ibid.
Ieiunium naturæ, corporale, & ſpirituale, num.4. ibid.
Ieiunium inſtitutum fuit in Paradiſo terreſtri, nu.5. ibid.
Ieiunium inſtitutum ad deletionem culpæ, num.5. ibid.
Ieiunãs quomodo ſe gerere debet, n.7. ibid.
Ieiunare in qua ætate quis teneatur, n.8. ibid.
Ieiunare q nõ tenetur ſub pcepto, n.9. ibid.
Ieiunium Eccleſiæ obligat ad mortale, num.10. ibid.
Ieiunare an teneantur peregrini, & laborantes, nu.11. ibid.
Ieiunium frangens ſine rationabili cauſa, peccat mortaliter, nu.12. ibid.
Ieiunare poteſt vnus pro alio, & ſatisfacit, num.13. ibid.
Ieiunium non ſoluit ſumptio medecinarum num.14. ibid.
Ieiunium redimi poteſt eleemoſynis, nu.15. ibidem.
Ieiunia Eccleſiæ frangentes peccant mortaliter, pars 2.c.19.nu.1. 178
Ieiuniorum diebus cibis prohibitis veſci non licet, nu. 2. ibid.
Ieiunij horam anticipare, comedendo peccatum, nu.3. ibid.
Ieiunans in ſero, poteſt facere colationem, nu.4. ibid.
Ieiunium frangit, qui in mane colationem facit, ſine rationabili cauſa, nu.5. ibid.
Ieiunium non frangit potus vini, & aquæ, num.6. ibid.
Ieiunium Eccleſiæ ſolus Papa poteſt commutare, & Epiſcopi, quomodo poſſunt diſpenſare, nu.7. ibid.
Ieiunio cibis congruis diſpenſati veſci poſſunt, nu.8. ibid.
Ieiuniorum die cibaria prohibita, pars 2.c. 20.nu.1. 179
Ieiuniorum die carnes ſunt prohibitæ, nu.2. ibid.
Ieiuniorum die natiuitatis Domini poſſunt carnes commedi, nu.3. ibid.
Ieiuniorum die carnes comedere in Quadrageſima, quoties comedit, toties peccat, nu.4. ibid.
Ieiuniorum ouis, & lacticinijs, quibus diebus veſci liceat, nu.5. ibid.
Ieiunium quatuor temporum, de præcepto ſeruandum, nu.6. ibid.
Ignorantia in quibus modis diſtinguitur, pars 3.c.8.nu. 2. 382
Ignorans ea, quæ quis facile potuit ſcire dicitur eſſe in lata culpa, nu. 3. ibid.
Ignorantia iuſta, & probabilis pars 3. c. 8. nu.4. 382
Ignorantia facti, & iuris, nu.5. ibid.
Ignis purgatorij, & infernalis, an ſit idem, pars 5.c.2.nu.9. 493
Immerſiones, & aſperſiones in baptiſmo, quomodo debeant fieri, p.1.c.8.n.2. 11

Digitized by Google

Immerſionem vnam faciens, vbi conſuetum eſt facere trinam peccat, nu. 3. ibid.
Immerſionem trinam faciens, & ad vnamquamque intendens vnum baptiſmum dare repetendo.
Impedimētum perpetuum in matrimonio, quomodo cognoſcatur, p. 1. c. 50. n. 13. 114
Impedimentum accidentale in matrimonio, quomodo, nu. 14. ibid.
Impedimenta prædicta ſcientes, & contrahentes quid nu. 15. ibid.
Impediens mercennarium à ſuis operibus, tenetur refundere lucrum ceſſans, pars 2. c. 47. num. 22. 261
Improperium eſt exprobatio beneficiorum pars 2. cap. 85. num. 3. 347
Imponere manus in clerico ſine peccato, quomodo, pars 2, c. 31. nu. 6. 218.
Inceſtus eſt culpa cum conſanguinea, vel affine, pars 2. c. 76. nu. 1. 332
Inceſtum eſt vitium deteſtandum, ac pœna prohibitum, nu. 2. ibid.
Inceſtus non cōmittatur cū conſanguinea, vel affine, niſi conſumatus actus n. 3. ibid.
Incubi & ſuccubi, pars 2. c. 7. nu. 4. 140
Indictio eſt curſus quindecim annorum, pars 2. c. 65. nu 4. ibid.
Indouinis conſpicientibus manus ab intra, non licet accedere, pars 2. c. 12. n. 11. 150
Indulgentiarum varia nomina. pars 1. cap. 41 nu. 1. 78
Indulgētia eſt quædam remiſsio pœnæ debitæ. nu. 2. ibid.
Indulgentię emanantur ex quatuor theſauris Eccleſiæ. nu. 5. ibid.
Indulgentiæ quomodo acquirantur, nu. 9 ibidem.
Indulgentiæ Papales proſunt defunctis in purgatorio. nu. 10. ibid.
Indulgentiæ datæ non poſſunt alijs impartiri, nu. 12. ibid.
Indulgētiæ quomodo valeant Prælato cas conferenti, pars 1. c. 42. nu. 18. 81
Indulgentiæ tantum valent, quantum ſonant, nu 19. ibid.
Indulgentiæ à Papa cōceſsis, ſi quis euadat, euolat ad cælum. nu. 21. ibid.
Indulgentijs à Papa conceſsis, quomodo quis vti poſsit, nu. 20. ibid.
Indulgentiæ impedimenta quot, & quæ. num. 23. ibid.
Infamis, & infamatus, quomodo inter ſe differant. pars 2. c. 86. nu. 10. 348
Infamare ſemetipſum, eſt peccatum mortale. nu. 12. ibid.
Infamans aliquem in iudicio contra charitatem, licet non eſſet iuſtitiam, peccat mortaliter, nu. 14. ibid.
Infamatus in vno loco, an poſsit infamari in alio. nu. 15. ibid.
Infamatus in iudicio, & adhuc famam bonam, non recuperauit, quid, nu. 16. ibid.
Infamatus ex notorio crimine in vno loco, an poterit quis manifeſtando in alio loco, nu. 17. ibid.
Inferni diſtinctio videlicet infernus: lymbus: Purgatorium: & Lymbus ſanctorum patruum, pars 4. c. 16. nu. 3. 446
Infernus damnatorū vbi ſit, p. 5. c. 7. n. 2. 510
Inferni pœnæ particulares, nu. 3. ibid.
Infernalis ignis vtrum æqualiter omnes cruciet, nu. 4. ibid.
Infernus lucem non habet, niſi ex igne cōburente, pars 5. c. 7. nu. 17. 510
Infernus quomodo ſit, nu. 18. ibid.
Infidelitas quid ſit, pars. 4. c. 24. nu. 1. 459
Infirmi de quibus interrogandi ſunt à ſacerdote, pars 1 c. 25. nu. 6. 58
Infirmus ſi loquelam amiſit, quid agendum num. 7. ibid.
Infirmus in agone, quomodo confortandus à ſacerdote, pars 1. c. 35. nu. 4. 90
Infirmi debent facere ſuas proteſtationes, num. 5. ibid.
Inimici an ſint diligendi, pars 4. c. 31. nu 13.
Iniuria quid ſit, pars 2. c. 90 nu. 1. 355
Iniurians in paruo, habens animum in multum, peccat, nu 2. ibid.
Iniurians ex ioco in eo, ex quo ſequitur magna infamia, quid nu. 3. ibid.
Iniurians de aliquo crimine, ſecundum iuris formam, non peccat, nu. 4. ibid.
Iniurians ſi facit excipiendo, vt repellat à teſtimonio, non peccat, nu. 5. ibid.
Iniurias remittere quilibet tenetur, iuxta præceptum Chriſti, nu. 6. ibid.
Iniurians zelo iuſtitiæ, quid, nu. 7. ibid.
In miniſtro eſt neceſſario intentio conficiendi ſacramentum, pars 1. c. 4 nu. 6. 6
In mundi primordio, creauit Deus Angelos pars 4. c. 2. nu. 1. 416
Inquilinus à domo, & conductor à fundo, quando expelli poſſint à locatore, pars 2. c. 67. nu. 9. 309
Inquilinus, & conductor parum differunt inter ſe, nu. 10. ibid.

Inqui-

Digitized by Google

Inquiſitores hæreticæ prauitatis; non contrahunt irregularitatem, pars 2. cap. 28. num.3. 206
Inquiſitores contra indouinos procedere non poſſunt, pars 2.c.4.nu.17. 135
In ſingulis ſacramentis, quinque ſunt conſideranda, pars 1.c.4.nu.5. 6
In reparatione humana fuit concurſus de triplici ierarchia, pars 4.c.13.nu.6. 440
Intentio actualis inconſecrante, quæ pars 1. c.23.nu.14. 36
Intentio virtualis, quæ nu.15. ibid.
Intentio habitualis, quæ, nu.16. ibid.
Intellectus quid, pars 4.c.46.nu.1. 484
Intellectus eſt quoddam lumen ſpirituale, nu 2. ibid.
Intellectus pro notitia, nu.3. ibid.
Integritati perfectæ, quid requiritur, pars 4. c.48.nu.3. ibid.
Inuaſus poteſt ſe defendere, & occidere, pars 2 c.27.num.15. 198
Inuaſorem occidere, quomodo intelligitur, nu.34. ibid.
Inuaſus, quomodo poteſt occidere, nu. 35. ibidem.
Inueniens clericum cum matre, filia, aut ſorore, & percutit, quid, pars 2. cap 32. num.17. 220
Inueniens clericum cum ſua ſponſa futura, & percutit, quid, nu.18. ibid.
Inuidia eſt triſtia de bonis alienis, pars 2. c.39.nu.1. 238
Inuidentia eſt ægritudo alterius rei ſecundæ, nu.2. ibid.
Inuidentia fraternæ charitatis, eſt duplex, num.3. ibid.
Inuidia habet quinque filius, nu.4. ibid.
Inuidia, & ſuperbia indiuidua peccata ſunt, nu.5. ibid.
Interdictum quid ſit, & quæ interdici poſſunt, pars 3.c.14.nu.1. 396
Interdictum, perſonale: locale. & miſtum, num.2. ibid.
Interdicere poteſt ſummus Pontifex, & quomodo interdicta ſeruentur, num. 3. ibidem.
Interdicti forma, nu.4. ibid.
Interdictum tolleræ, quis poſſit, nu.5. ibid.
Interdicti tempore laici ingerentes ſe diuinis, quomodo peccant, nu.7. ibid.
Ira eſt accenſio ſanguinis circa cor. pars 2. cap.37.nu.1. 235
Ira ſubita, irati aperiunt facilè, quod in corde habent, num.2. ibid.
Ira eſt appetitus vindictæ, nu.3. ibid.
Ira blaſphemans ſe, aut proximum peccat mortaliter, nu.4. ibid.
Ira appetens vindictam contra proximum, peccat, nu.5. ibid.
Ira maledicens creaturis irrationalibus, quid, nu.6. ibid.
Ira poteſt eſſe ſine peccato, nu.7. ibid.
Iracundia eſt exceſſus iræ, nu.8. ibid.
Iraſci eſt appetere vindictam, nu.9. ibid.
Iris quomodo ſignificat futuram pluuiam, pars 2.c.4.nu 9. 135
Irregularitas in homicidio, quomodo excuſetur, pars 2.c.27.nu.38. 198
Irregullaritas non contraitur per actũ mentalem, nec excõatio, p.2.c.28.nu.4. 205
Irregularis non efficitur clericus, quamuis ſumpſiſſet arma, niſi occidat, nu 5. ibid.
Irregularis non efficitur volens aliquem occidere, & inuenit eum mortuum, & nihilominus ei caput truncat, nu.6. ibid.
Irregularis efficitur iudex, quamuis iuſtè aliquem interfici præcipiat, nu. 8. ibid.
Irregularis ſit Iudex quamuis tradens aliquem in arctum carcerem, vt diù viuere non poſſit, nu. 8. ibid.
Irregulares ſunt clerici, qui aliquos morti addicunt, nu.13. ibid.
Irregularitatem incurrunt omnes dicentes, vel facientes ea, quæ conſiſtunt in morte vel mutilatione, nu.14. ibid.
Irregulares non efficiunt clerici, qui preſentes ſunt ſententiæ ex ſola curioſitate, num.15. ibid.
Irregulares, & homicidæ ſunt plures, qui ex conſulto aliquem inuadunt, licet is tantum vnico vulnere moriatur, num. 25. ibidem.
Irregularis efficitur percutiens aliquem, non lætali, ſed ex incuria medici, vel ex eius malo regimine moriatur, nu.28. ibid.
Irregularis & homicida fit, qui veneno hominem interficit, nu.39. ibid.
Irregularis ſit, qui cauſam dat rixæ, vnde ſequitur homicidium, pars 2.c.29.nu. 6. 213
Et ſequitur proteſtatio ibid. ne incidat irregularitatem.
Irregularis non eſt, qui licet dederit cauſam rixæ, nu.6. ibid.
Irregularis non efficitur opera præſtans homicidæ poſt delictum, ſed bene ante, nu.7. & 8. ibid.

Irre-

Irregularitatem non incurrit celebrans in Eccleſia polluta.pars 3.cap.15.n.11. 399
Irregularitas quid ſit.pars 3.c.17.nu.1. 402
Irregularitas dicitur,quia homines à regula excipit. nu.2. ibid.
Irregularitas tribus modis contrahitur. num.3. ibid.
Irregularitas nunquam contrahitur, niſi in caſibus à iure permiſſis.nu.4. ibid.
Irregularitas contrahitur per homicidium, & mutilationem.nu.5. ibid.
Irregularitas in ordinatione.nu.6. ibid.
Irregularitas contrahitur per plures ordines in vno die ſuſceptos.nu.7. ibid.
Irregularitas contrahitur per iterationem Sacramentorum.nu.8. ibid.
Irregularitas contrahitur per apoſtaſiam à fide nu.10. ibid.
Irregularis non fit, rebaptizans in dubio. num.9. ibid.
Irregularitas per ordinationem ab Epiſcopo excommunicato.nu.11. ibid.
Irregularis fit ſcienter ordinatus ab Epiſcopo,qui renunciauit Epatui.nu.12. ibid.
Irregulares ſunt ordinati in ſacris ante legitimam ætatem,& à ſolo Papa ſunt abſoluendi.nu.13. ibid.
Irregularis efficitur miniſtrans in eo ordine,quem non habet.nu 24. ibid.
Irregularis efficitur quis, ſi celebrat excõmunicatus, ſuſpenſus, & interdictus. num.15. ibid.
Irregularitatem inducit bigamia.nu.6.ibid.
Irregularitatem inducit defectus, abſciſſio,deformitas,& imbecillitas n.17.ibid.
Irregulares ſunt energumeni, amentes, lunatici,& furioſi.nu.18. ibid.
Irregulares an cenſentur, qui vertigines patiuntur.nu.19. ibid.
Irregulares an ſint Hermaphroditi. nu. 20. ibidem.
Irregularitatem an inducat defectus linguæ.nu.21. ibid.
Irregularis an ſit ſurdus.nu.22. ibid.
Irregulares ſunt omnes illegitimi. num.23. ibidem. ibid.
Irregularitas inducitur etiam in adultis, propter dilationem baptiſmi.nu.25.ibid.
Irregularis fit per hæreſim, & per ſeruitutem.nu.26. ibid.
Irregulares ſunt damnati ad triremes. n.27. ibidem.
Irregularis eſt hortans damnatus ad mortem,vt amoueat caput, & ſimilia. nu.28. ibidem.
Irregulares ſunt,qui authoritatiue comitantur ad mortem.nu.29. ibid.
Illegitimus diſpenſatus ab Epiſcopo, vel à Papa ſuper vno beneficio, non intelligitur alio,ſine alia diſpenſatione.n.24.ibid.
Irregulares ſunt accuſatores ad mortem, vel mutilationem,nu.30. ibid.
Irregularitatem non inducunt crimina occulta,nu.31. ibid.
Irregularitatem quomodo inducunt crimina notoria.nu.32. ibid.
Irregularitas tribꝰ modis tollitur.n.36.ibid.
Irregularitatis diſpenſatio nu.38. ibid.
Iubileum quid ſit.pars 5.c.10.n.2,
Iudæi, & Pagani vſum rationis habentes, contra Dei praeceptum facientes, mortaliter peccant.pars 1.c.10.nu.18. 17
Iudæi Antichriſtum an ſtatim ſuſcipient. par.5.c.3.nu.5.
Iudex quomodo poteſt condemnare Innocentem.par.2.c.27.nu.27. 198
Iuris ordo ſeruandus. ibid.
Iudex ſupremus poteſt liberare innocentem.nu.28. ibid.
Iudex nõ viſitans ciuitatem noctu, peccat. pars 2.c.30.nu.7. 217
Iudex,vel officialis, cui de publico merces exhibetur, ſi amplius quærit, peccat, & crimen concuſſionis committit, pars 2. c.63.nu.3. 292
Iudex ſiue officialis aliquid comeſtibile recipere poteſt. nu.4. ibid.
Iudex tam ſæcularis, quàm eccleſiaſticus, delegatus Principis, vel Ordinarij, cum extra domicilium proficiſcuntur,expenſas moderatas expetere poſſunt. num.7 ibidem.
Iudex, ſiue Epiſcopus pœnam condemnati ſibi applicare non poſſunt.nu.10. ibid.
Iudices,Notarij,& Teſtes,cogentes,vt vſura ſoluatur,tenentur ad reſtitutionem, pars 2.c.48.nu.2. 265
Iudici,ſiue Notario, vel alteri miniſtro iuſtitiæ,aliquid dare, quomodo liceat, pars 2.c.63.nu.5. 292
Iudici, vel Teſti dans pecuniam animo corrupendi,peccat mortaliter,nu.2. ibid.
Iudices, ſiue officiales non habentes præmium,poſſunt aliquid recipere, n.5.ibid.
Iudicium temerarium quid, pars 2 c.89 num.1. 353

Iudi-

Digitized by Google

Iudicium dicitur id quod eſt iuſtum, pars 2.nu.2. ibid.
Iudicandum non eſt ſemper ſecundum verba legis, ſed ſecundum intentionem conditoris legis, quia ratio eſt anima legis, ibid.num. 4. & ſententia non eſt precipitanda. ibid.
Iudicium vniuerſale, quomodo fiet, pars 4. c.18.nu.2. 451
In iudicio quibus de rebus rationem debemus, nu.3. ibid.
Iudicabit Chriſtus viuos, & mortuos, & quomodo, nu.4. ibid.
Iudicium quotuplex, nu.5. ibid.
Iudicium terribile, erit ex omni parte, n.7. ibidem.
Iudicij locus erit in valle Ioſaphat, num. 8. ibidem.
Iudicij extremi tempus, nu. 9. ibid.
In iudicio duæ ſententiæ ferentur, num. 10. ibidem.
Iudicium quid, pars 5.c.5.nu.1. 504
Iudicium an poſſit peruerti, nu.2. ibid.
Iudicium quotuplex, nu.3. ibid.
Iudicium extremum quid, nu.4. ibid.
Iudicium extremum in quo conſiſtat, nu.6.
In iudicio extromo de quibus interrogabimur, nu.8. ibid.
Iudicium vniuerſale ad quid cum ſit quiſque iudicatus in particulari, nu.9. ibid.
Iudicium extremum ex omni parte horribile, nu.10. ibid.
Iudicium finale dicitur occultum, num. 11. ibidem.
Iudicij locus, nu.12. ibid.
Iudicij ſigna quæ præcedunt, nu.13. ibid.
Iudicij vniuerſalis antecedentia, & ſequentia, pars 5.c.1.nu.1. 493
Iuramentum eſt inuocatio diuini teſtinij, pars 2.c.13.n.1. 152
Per iuramentum Deus reparauit defectum fidei, nu.2. ibid.
Iuramentum expreſſum, & implicitum, quid, nu.3. ibid.
Iurameurum quotuplex, nu.4. ibid.
Iurare eſt actus religionis, nu.5. ibid.
Iurare poteſt eſſe peccatum ratione circunſtantiæ, nu.6. ibid.
Iurare in duobus modis poteſt eſſe peccatum, nu.7. ibid.
Iuramentum debet habere tres comites, nu.8. ibid.
Iurare mendacium dicitur duobus modis, num. 9. ibid.
Iurare mendacium etiam pro ſalute totius mundi non licet, nu.10. ibid.
Iurans ſine dubio, exiſtens in dubio, peccat mortaliter, nu.11. ibid.
Iurans ſine dubio, exiſtens in dubio, peccat mortaliter, nu.11. ibid.
Iurans tenetur dicere verum, & illo ſenſu, quo adiatur, nu.12. ibid.
Iurare cum equiuocatione, quomodo licet num.13. ibid.
Iuramentum cum violentia, quomodo ſeruandum, nu. 14. ibid.
Iuramentum contra iuſtitiam, quomodo ſeruandum, nu.15. ibid.
Iuramentum cum equiuocatione, quomodo poteſt, nu.16. ibid.
Iurantes falſum, & inducentes, mortaliter peccant, nu.18. ibid.
Iurare per falſos Deos, non licet chriſtianis, neque paganis, nu. 19. ibid.
Iuramentum per falſos Deos, non licet Chriſtianis ab infidelibus petere, nu. 20. ibidem.
Iurare ſine neceſſitate non licet, nu.21 ibid.
Iurans nominando verba turpia pecat, mortaliter.nu. 22. ibid.
Iurare per creaturas non nominando Deũ, an liceat.nu.23. ibid.
Iurare in mendacio iocoſo, non licet, nu.24. ibidem.
Iuramentum hoſti, & infideli factum, eſt etiam ſeruandum, nu. 25. ibid.
Iurans ſine intentione iurandi, ad promiſſa tamen iurata, tenetur, nu.26. ibid.
Iurans ad certum tempus ſoluere, & non ſoluit, an periurus ſit, nu.27. ibid.
Iuramentum de re mala, non tenet, & peccatum eſt duplex, nu 20.. ibid.
Iuramentum extortum à latronibus, quomodo ſeruandum, nu.29. ibid.
Iurans an poſſit compenſare pecuniam promiſſam latronibus, cum ea, quam ipſi debent ei.nu.30. ibid.
Iurans ſilius non recedere à ſtudio, niſi prius ſolutis debitis, reuocatus a patre diſcedit quid, nu.31. ibid.
Iurans non exire domum, citatus à iudice, quid.nu 32. ibid.
Iurans redire ad carcerem, an teneatur, num.33. ibid.
Iuramentum, quandoque ſeruare non licet in quatuor caſibus, nu.34. ibid.

Iura-

Digitized by Google

Iuramentum conditionale,an liget, nu.37. ibidem.

Frangenti fidem,& fides frangatur eidem, nu.38. ibid.

Iurans. dicens in veritate, verum iuramentum eſt,nu.38. ibid.

Iuramentum communitatis, ſocietatis, & collegij,ipſis mortuis, vtrum obliget ſucceſſores,nu.40. ibid.

Iuramentum factum ex calore iracundiæ, an obliget,nu.41. ibid.

Iuramentum non obligat, ſi ſuperuenit impoſſibilitas,nu 42. ibid.

Iuramentum relaxare, eſt ad nihilum redigere,nu.43. ibid.

Iuramentum diſpenſare, eſt excipere hominem ab obligatione,nu.44. ibid.

Iuramentum commutare, eſt transferre illud in aliud,nu.46. ibid.

Iuramentum in fauorem tertiæ perſonæ, non poteſt diſpenſari,nu.49. ibid.

Iuramenti,& voti obligatio,maior,& minor nu.47. ibid.

Iuramentum in fauorem tertiæ perſonæ, Confeſſarij non poſſunt abſoluere, n 48. ibidem.

Iurans nunquam in futurum ludere, ſi luderit,mortaliter peccat,pars 2. 62.nu.16. ibidem.

Iura duo, quando ambo imperant ,fortius eſt ſequendum,pars 2.c.24.nu. 10.in corpore. 192

Iuſtificatio impij,quid,pars 1.c.37.nu.1. 168

Iuſtificatio vnde dicatur,nu.2. ibid.

Iuſtificatur impius,& quomodo,nu.3. ibid.

Iuſtificare impium poteſt Deus ſine vlla præparatione,nu. 4. ibid.

In iuſtificatione gratia prius infunditur, quàm culpa remmitatur.nu.5. ibid.

Iuſtificatio fit in iſtanti,nu.6. ibid.

Iuſtificare impium, maius opus eſt, quàm cælum,& terram creare,nu.7. ibid.

Iuſtitia dicitur habere ſex ſpecies, pars 2. c.36.nu.5. 472

Iuſtitia quid,& partes eius,pars 4.c.36.nu.1. ibidem.

Iuſtitiæ effectus,& ſpecies eius,nu.4. ibid.

Iuſtitia in quo conſiſtat,nu.6. ibid.

Iuris ordo ſeruandus, pars 2.c.27.nu.9. 198

Ius patronatus quid ſit,pars 2.c.93.,num.1. pag. 358

Ius patronatus quibus modis acquiritur, num.2. ibid.

Ius patronatus an tranſeat ad hæredes, n.3. ibid.

Ius patronatus an poſſit diuidi, nu.4. ibid.

Ius patronatus an poſſit adiudicari vni ex hæredibus,nu.5. ibid.

Ius patronatus vtrum tranſeat donatione, nu.6. ibid.

Ius patronatus,an transferatur venditione, num. 7. ibid.

Ius patronatus an tranſeat acceſſorie,nu. 8. ibidem.

Ius patronatus, id eſt, infra quantum tempus patronus debeat preſentari,n.9.ibid.

Ius patronatus,id eſt,præſentans indignum an priuetur iure patronatu,nu.10. ibid.

Præſentare ſeipſum nemo poteſt, nu. 11. ibidem.

Præſentatus à maiori parte admittitur, nu.12. ibid.

Patroni in preſentatione,an ſimul debeant eſſe,nu.13. ibid.

Patroni duo,ſi duos preſentant, quis inſtituatur, nu.14.

Ius patronatum laicus habens cum Eccleſia habebit ſex menſes,nu.15. ibid.

Patronus an aliquid poſſit exigere, nu. 16. ibidem.

Patronus an poſſit vendere tale ius,nu.17. ibidem.

Clerico an liceat recipere Eccleſiam de manu laici,nu.18. ibid.

L

Laicus in choro cum clericis an liceat, pars 2.c.18.nu.17. 175

Laicus diſputare de fide, peccat, pars 4. c. 7.num.8. 426

Latria eſt cultus ſoli Deo debitus, pars 2. c. 1.num.3. 127.

Laus quid pars 2.c.2.nu.2. 132

Laus eſt ſermo elucidans virtutis magnitudinem,pars 2.c.86.nu.6. 348

Laudare ſe,vel alium de re mala,peccatum eſt graue,pars 2.c.86.nu. 6. 348

Laudare ſe, vel alia de re mala, peccatum eſt graue,pars 2.c.87.nu. 2. 352

Laudans aliquem, de quo factus eſt peior, peccat,nu.3. ibid.

Legati à latere poſſunt abſoluere percuſſores clericorum,pars 2.c.32.nu.25. ibid.

Legati, qui non mittuntur à latere, quos poſſint abſoluere,nu.26. ibid.

Leges, quomodo permittant, vt filij ſint pro-

proditores delicti patris, pars 2. cap. 35. num 31. 229
Lenones magis peccant, quàm adulterans, pars 2.c 77.nu.6. 335
Leuitica tribus in partes diuiſa, pars 2. c. c. nu.12. 184
Lectoris officium, pars 6.c.1.nu.9. 527
Libello famoſo honorem alterius ledens, capitali ſententia puniendus, pars 2. c. 16, nu.13. 348
Libera domine animas omnium fidelium defunctorum, de pœnis inferni, &c. pars 1. c.32.nu.9. 81
Liberum arbitrium, quid ſit, pars 4.c.5.nu.1. pag. 424
Liberum arbitrium vtrum cogatur, num. 2. ibidem.
Liberi arbitrij libertas, quæ nu.3. ibid.
Liberum arbitrium vtrum ſit potius in bonum, quàm in malum, nu.4. ibid.
Liberum arbitrium quomodo eſt in Deo, Angelis, & hominibus, nu.5. ibid.
Liberum arbitrium an ſit in diabolo, nu. 6. ibidem.
Liberum arbitrium vtrum ſe habeat indifferenter in omnibus, nu 7. ibid.
Litteras obſerratas aperiens, falſarius, & fur dicitur, pars 2.c.83.nu.27. 342
Litteras in aduertenter aperiens, putans ad ſe miſſas venialiter peccat, nu.28. ibid.
Litteras aperiens Prælatus, & Prælatiſſa, quid, nu.29. ibid.
Locatio quid ſit, pars 2.c.67.nu.1. 309
Locari poſſunt omnia quæ poſſunt vendi, num.2. ibid.
Locari poſſunt decimarum fructus laicis, num.3. ibid.
Locare poteſt baneficiatus fructus Eccleſiæ ſuæ, nu.4. ibid.
Locare quomodo poſſit ſacerdos operas ſuas, nu.5. ibid.
Locare poteſtatem, & iuriſdictionem, qui non poteſt, nu.6. ibid.
Locans fundum, & nulla menſio fit de arboribus quid, nu. 7. ibid.
Locator quomodo poteſt expellere conductorem, nu.8. ibid.
Locorum Orbis diſtinctio, pars 4 c.8.nu.16. & 22. 428
Longum tempus, quomodo intelligatur, par 2.c.47.nu.9. 261
Lucrum ceſſans, quid, pars 2.c. 45. num. 42. pag. 253
Lucri ceſſantis conditiones, pars 2. cap. 45. nu.43. ibid.
Lucrum ceſſans ratione more, nu.44. ibid.
Lucrum factum pecunijs alienis, num. 45. ibidem.
Lucrum ceſſans quomodo peti poteſt pars 2.c.46.nu. 21. 261
Lucifer fuit de ſupremo ordine, pars 2. c.7. num. 13. 141
Lucifer vocatur, quia præ cæteris luxit, num.14. ibid.
Luciferi peccatum, quale, nu.15. ibid.
Luctus quid pars 4.c.48.nu.8. 487
Ludus quid pars 2.c.61.nu.1. 287
Ludus licitus, ſi tria caueantur, nu.2. ibid.
Ludi genera multa, & varia, nu.3. ibid.
Ludi illiciti multi, nu.4. ibid.
Ludus taurorum, an liceat, nu.5. ibid.
Ludere in loco ſacro, non licet, nu.6, ibid.
Ludere cum armis, prohibitum eſt clericis, num.7. ibid.
Ludere ad laruas, non licet religioſis, nu. 8. ibidem.
Ludere cum ardenti animo, an ſit peccatum, nu.9. ibid.
Ludo impendere quantum poteſt filius ſtudens. & Monacus, pars 2.c.61. num.5. pag. 289
Ludo trahens inuitum, tenetur reſtituere lucrifacta, nu.6. ibid.
Ludo, fraude, dolo, & mendacio vincens reſtituere tenetur, nu.7. ibid.
Ludo, aſſerens ſe plura puncta habere, reſtituere tenetur, nu.8. ibid.
Ludo, id eſt, alter ex luſoribus victor ſecurus, ſponſionem augens, &c. quid, nu. 9. ibidem.
Ludens ſub pecunia credita, ſi perdiderit, quid nu. 10. ibid.
Luſoribus pecuniam mutuans, vt ſecum ludat, quid, nu. 11. ibid.
Ludis alearum, taxillorum, ſiue fortunæ clericis ludere, non licet, nu.12. ibid.
Ludum mortaliter malum, clericis ſpectantes quid, nu.13. ibid.
Ludentes aleatores domum expoſitam habentes ad recipiendum, quid, num. 14. ibidem.
Ludo mortali luſoribus domum, menſas candelas, & alia ad ludum neceſſaria, ſubminiſtrantes, & vt vulgo dicitur, tenere il biſcazzo, ſeu la barattaria mortaliter peccant, nu.15. ibid.

Ludens

Ludens ſi iuret nunquam amplius ludere in futurum, ſi luderit mortaliter peccat, num. 16. ibid.

M

MAgia quid, pars 2 c.3.nu.5. 134
Magus quomodo interpretatur, n.6. ibidem.
Magus differt à maleficio, nu. 7. ibid.
Magus facit, vt appareat potens, nu.8. ibid.
Magia inquit futura, nu. 9. ibid.
Magiſter, ſubmagiſter, & pater percutientes clericum non incidunt in canone ſi quis pars 2.c.32.nu. 16. 220
Magiſtratum percutiens, pæna capitis plectitur nu 23. ibid.
Magiſtri artium accipientes famulos ſine ſolario, vt eos doceant, quid, pars 2.c. 40. num. 26. 240
Magnificentia, quæ pars 4.c.37.nu.2. 473
Maledictionis legis euaſit B.V pars 4. c. 14. num. 2. 442
Maleficium quomodo dirimat matrimonium, pars 1.c.50.nu.8. 114
Maleficium procedit ex diabolo, Deo permittente, nu. 10. ibid.
Maleficium eſt ars nocendi, pars 2.c. 5.nu. 1. pag. 138
Maleficium amatorium, & veneficum, quid, num. 2. ibid.
Maleficio non cogitur quis, nec excuſatur à peccato, nu. 3. ibid.
Maleficium peccatum, quale, nu. 5. ibid.
Maleficius tenetur ad damnum factum proximo, nu. 6. ibid.
Maleficiati dæmonis arte euomunt multa magna, pars 2.c.7.nu.9. 140
Manipulus, quid ſignificat, pars 6.c.3. nu. 5. pag. 537
Maſculus pro femina baptizatus, pars 1.c.9. num. 22. 12
Mares, qui fornicando aliquid accipiunt, reſtituere non tenentur, pars 2.c.64.nu. 10. pag. 296
Maſculus à femina propter illud opus, poteſt etiam prætium accipere, nu. 6. ibid.
Mechia, quid ſit, pars 2.c.33.nu.1. 328
Mechiæ præcepto prohibetur omnis illegitimus coitus, nu. 2. ibid.
Mechiæ peccator, quomodo ſit à confeſſario interrogandus, nu.3. ibid.
Mechia quomodo intelligitur omnis actus luxuriæ, num. 4. ibid.
Medici imperiti peccant mortaliter, pars 2. c.28.nu.34. ibid.
Medici peccant, ſi ob eorum negligentiam infirmi non cito ſanantur, nu. 9. ibid.
Membrum abſcindere & debilitare, quomodo differunt, pars 2.c.28.nu.2. 205
Membrum intelligitur illa pars hominis, quæ per ſe diſtinctum officium habet, num. 3. ibid.
Mendacium dicitur duobus modis, pars 2. c.13.nu.6. 152
Mendacium iurare etiam pro ſalute totius mundi non licet, nu. 10. ibid.
Mendacium eſt falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi, pars 2.c.91.n.1. 358
Mendacij diuiſio in plures ſpecies, n. 2. ibid.
Mendacium hypocriſis quid, nu.3. ibid.
Mendacium faciens in confeſſione quid, num. 6. ibid.
Mendacium faciens, vt appareat bonus, num. 4. ibid.
Mendacium faciens mercator, quid num. 5. ibidem.
Mendacium iocoſum, ſiue officioſum, nu. 7. ibidem.
Mendacium pernicioſum, peccatum graue, num. 8. ibid.
Mendacium officioſum alicui prodeſt, & nulli nocet, nu. 9. ibid.
Mendacium iocoſum ad recreationem, num. 10. ibid.
Matrimonium dicitur ſacramentum voluntatis, pars 1.c.5.nu.12. ibid.
Matrimonij ætas minus in femina, quam in viro exigitur pars 1.c.47.nu.3. 100
Matrimonium factum ſub conditione an teneat, nu. 13. ibid.
Matrimonij bona ſunt tria, nu. 19. ibid.
Matrimonij diffinitiones multæ, pars 1. c. 48.nu.1. 104
Matrimonium vnde dicatur, nu. 2. ibid.
Matrimonium Chriſtus inſtituit, nu. 3. ibid.
Matrimonium quare fuit inſtitutum, nu. 4. ibidem.
Matrimonium quando fuit inſtitutum. nu. 5. ibidem.
Matrimonium quomodo contrahitur, nu. 6. ibidem.
Matrimonium legitimum, & clandeſtinum, num. 7. ibid.
Matrimonij banna in Eccleſijs facienda, n. 8. ibidem.

Digitized by Google

Matrimonij bona, quæ nu. 10. ibid.
Matrimonium contrahere, qui poſſunt, n. 12. ibidem.
Matrimonij impedimenta, nu. 13. ibid.
Matrimonium per vim, & metum contractum, nu. 19. ibid.
Matrimonium infidelium, ſi fiant fideles, num. 23. ibid.
Matrimonium vagabundi, nu. 26. ibid.
Matrimonij impedimenta, quæ nu. 27. ibid.
Matrimonium quando poſſit diſſolui, pars 1. c. 50. nu. 1. 114
Matrimonium non diſſoluitur, licet vir non poſſit cognoſcere vxorem ſuam Virginem, & poſſit corruptam, nu. 11. ibid.
Matrimonium non redditur inualidum, quia ſenes ſunt naturaliter frigidi, nu. 12. ibid.
Mater tradens filium nutrici, cum lactare eum poſſit, peccat, pars 2. c. 24. n. 22. 190
Maritus vtrum poſſit occidere vxorem adulteram, p. 2. c. 27. nu. 25. 198
Maritus interficiens vxorem in fragranti crimine, homicida eſt, pars 2. c. 28. num. 30. pag. 206
Maritus habens indicia ſufficientia, poteſt, ab vxore ſeparari, pars 1. c. 50. n. 24. 114
Maritus inueniens clericum ſuſpectum, & monitum, domi cum vxore ſedentem, & confabulantem, percutiens, quid, pars 2. c. 32. nu. 19. 22P
Maritus in magna neceſſitate famis, dotem, & res vxori donatas, vendere poteſt, pars 2. c. 41. nu. 6. 243
Martyres ſi reſuſcitarentur, teneretur baptizari baptiſmo aquæ, pars 1. c. 5. nu. 6. 7
Martyr ſi in Eccleſia occidatur, quid, pars 3. c. 16. nu. 11. 400
Medicina ſanatiua morbi ſpiritualis, ſunt ſacramenta, pars 1. c. 2. nu. 5. 2
Meretrices quare permittantur, &c. pars 2. c. 64. nu. 1. 295
Meretrix poteſt mercedem recipere, nu. 2. ibidem.
Meretrix poteſt cogere virum, pro ſua mercede, nu. 3. ibid.
meretrici domum locans, quid, nu. 4. ibid.
Mercator mutuans tot in mercibus, vſuram committit, pars 2. c. 45. nu. 30. 252
Mercator mutuans triginta 15. in pecunia, & 15. in pannis, vt reſtituat triginta in pecunia vſuram committit, nu. 32. ibid.
Mercator, qui poteſt ſtatim vendere merces pecunia numerata, ſed ad inſtantiam alterius vendit carius, non peccat, pars 2. c. 51. nu. 6. 271
Mercator habens Romæ officinam plenam mercibus ferendum ad nundinas farfæ, vbi erat ipſe carius venditurus, poteſt Romæ paulo pluris pretio currenti eas vendere, nu. 7. ibid.
Mercator quomodo poteſt dare frumentum vetus ad renouandum, nu. 8. ibid.
Metropolitanus quis pars 6 c. 1. nu. 24. 528
Mirabilia, quæ fuerunt in Virginis prole, pars 4. c. 14 nu. 3. 442
Miracula Antichriſti, pars 5. c. 3. nu. 4. 498
Miſericordia quid, pars 4. c. 47. nu. 10. 487
Miſſæ quot perſonæ intereſſe debent, pars 6. c. 5. nu. 2. 541
Miſſam extra Eccleſiam celebrari non licet, pars 1. c. 21. nu. 4. 32
Miſſam celebrari in mari, & in flumine non licet, nu. 6. ibid.
Miſſa celebrari poteſt ab aurora vſque ad nonam, pars 1. c. 23. nu. 5. 35
Miſſam celebrans debet ſaltem matutinas dixiſſe, nu. 6. ibid.
Miſſam vnam tantum in die celebrare poteſt ſacerdos, nu. 8. ibid.
Miſſa eſt conſecratio corporis, & ſanguinis Chriſti, pars 1. c. 24. nu. 1. 38
Miſſa dicitur à mittendo, nu. 2. ibid.
Miſſam inſtituit D. Noſter Ieſus Chriſtus, num 3. ibid.
Miſſa inſtituta eſt ad repreſentandum Chriſti paſſionem, nu 4. ibid.
Miſſæ priuatæ ſufficit eſſe vnus qui reſpondeat. nu. 5. ibid.
Miſſam celebrare capite cooperto non licet, pars 1. c. 23. nu. 7. 38
Miſſæ effectus multiplex, pars 1. c. 24. nu. 6. ibidem.
Miſſam celebrare feria ſexta paraſceuæ, & ſabbati ſancti non debet ſacerdos pars 1. c. 23. nu. 10. ibid.
Miſſam dicere, ſi ſacerdos promittit in particulari, non poteſt mutare ad ſuum libitum, pars 1. c. 24. nu. 11. ibid.
Miſſa ſicca, quomododicitur, pars 1. c. 24. nu. 12. 38
Miſſam audire tenetur quis omni feſto, n. 14. ibidem.
Miſſam totam quilibet tenetur audire, nu. 15. ibid.
Miſſa quomodo eſt audienda pars 2. c. 18. nu. 1. 174

Digitized by Google

Miſſæ fructus qualis,nu.2. ibid.
Miſſæ quæ reuerentia debetur,nu.3. ibid.
Miſſæ vtilitates quot,& quæ,nu. 4. ibid.
Miſſæ pars notabilis,quæ,nu.5. ibid.
Miſſam dimidiam vnius, & dimidiam alterius ſatisfacit audire,nu.6. ibid.
Miſſam cum non poteſt auribus proprijs audiri,ſufficit adeſſe, nu.7. ibid.
Miſſam audiri multi excuſantur,n.8. ibid.
Miſſam non audire cum attentione, peccatum graue,nu.9. ibid.
Miſſam audiens ex præcepto, poteſt etiam alias orationes recitare,nu.10. ibid.
Miſſam. i. Patres. & Domini non mittentes filios, & famulos, ad eam audire diebus feſtis peccant grauiter,nu.11. ibid.
Miſſam audire poteſt quiſq; vbiq;n.14.ibid.
Miſſam audire à ſacerdote publicè fornicario non licet,nu.15. ibid.
Miſſam audire excuſatur, qui timore hoſtis, non poteſt adire,nu.18. ibid.
Miſſam audire diebus feſtis, maritus prohibens coniugi peccat,p. 2.c.24.n.29. 190
Miſſa dicta de aliquo ſancto, an proſit defuncto,pars 5.c.2.nu.6. 496
Mitis,ſeu mititas,quid,pars 4.c.48.n 7. 487
Mori quis poteſt ſine peccato, vt ſaluetur amicus,pars 2.c.27.nu.14. 198
Modeſtia quid,pars 4.c.38.nu.4. 474
Modus conuenientiſſimus ad reparationem humani lapſus,p.4.c.11.nu.2, 437
Mollities eſt peccatum contra caſtitatem, pars 2.c.82.nu.1. 341
Mollities, & peccatum contra naturam multipliciter contingit,nu.2. ibid.
Mollitiem procurans mort.pecc. nu.3.ibid.
Mollitiem procurans poteſt recipere inceſtus, & adulterij vitium,nu. 4. ibid.
Mollitiei vitio inducens alium mortaliter, peccat,nu.5. ibid.
Mollitiei peccato peccant, qui venereæ turpitudinem perficiunt,&c.nu.6. ibid.
Monacorum genera quot,p.6.c.1.n.26. 428
Monetam circumcidẽs, falſitatem committit,pars 2.c 83.nu. 22. 342
Monetam falſificans,quid,nu.23. ibid.
Monialis, quæ cum eſſet ſecularis occultè fornicata eſt,quid,pars 2.c.82.nu.7. 341
Monialis, quæ occultiſſimè incidit in bullã Papalẽ,q̃ faciendũ,p.3.c 17.n.25. 403
Monopolium eſt ſingularis negociatio, pars 2.c.50.nu 1. 269
Monopolium duplex,nu.2. ibid.
Monop. i. qui à Principe priuilegium obtinet, quid,nu.3. ibid.
Monopolium dicitur facere exponens in foro multa, vt pretium vileſcat, volens vilius emere,nu.4. ibid.
Monopolium dicitur facere impediens cõducentes annonam, vt carius vendat ſuam,nu.5. ibid.
Monopolium venditores facientes, liceret emptoribus contraria facere,nu.6. ibid.
Monopolium forenſes inſcij, vendentes eodem pretio,non peccant,nu.7. ibid.
Mons Pietatis eſt pecuniarius cumulus aſſeruatus,pars 2.c 56.nu.1. 281
Mons vt ſit licitus,& iuſtus,cauſa q̃ n.2.ibid.
Montis Pietatis conditiones nu.3. ibid.
Mons pecuniarius,pars 2.c.55.n.1. 281
Montium variæ formæ reperiũtur,n.2. ibid.
Mons Oliueti ab Hieruſalem quantum diſtat,pars 4.c.17.nu.3. 449
Mortuus ſi reſuſcitaret, non eſt amplius matrimonio obligatus,p. 1.c.50.n.2. 114
Mortuus reſuſcitatus bona,quæ teſtatus eſt, poteſt,recuperare,nu.3. ibid.
Mortuus reſuſcitatus, q prius erat religioſus nõ tenetur amplius ad religionẽ,n.4.ibid.
Mortuus reſuſcitatus,qui prius eràt curatus vel Epiſcopus, non amplius poteſt illam Eccleſiam retinere,niſi de nouo conferatur,nu.5. ibid.
Mulier mortua,& puer in vtero creditur viuere,quid agendum,p.u.c.9.nu.14. 12
Mulier ornans ſe cum picturis, peccat, pars 2.c.25.nu.2. 196
Mulieres oſtendentes pectora nuda, & iuuenes pudenda,peccant,nu.6. ibid.
Mulier credens mortuum maritum, quid, pars 1.c.48.nu.25. 104
Mulier,quæ contraxit cum ſecundo,qd,n 6.
Mulier ſuſcipiens puerum per adulterium, quid,pars 1.c.50.nu.21. 114
Mulier coniugata quomodo excuſetur à reditione debiti,pars 2.c.27.nu.11. 198
Mulier occidens aliquem pro conſeruatione ſuæ caſtitatis peccat,nu 44. ibid.
Mulierem grauidam multum affaciens grauiter peccat,pars 2.c.29.nu.13. 212
Mulier occultè fornicaria, pretium recipere poteſt,pars 2.c.64.nu.5. 296
Mulier nupta,ẽt pretiũ recipere p̃t,n.7.ibid.
Mulier clam marito,& filia clam patre, acquiſita in tali opere in ſuos vſus conuertere poſſunt,nu.8. ibid.

Mulier

Digitized by Google

Mulier modicum acquiſitū ab his, qui non ſūt ſuis iuris,reſtit. non tenetur, n.9.ibid.
Mulier viro,vel econtra donans per importt. talis donatio non valet,p.2 c.47.n.18. 261
Munditia cordis,p.4.c.48.nu.12. 487
Mundus triplex,nu.12. 427
Mundi conflagratio,pars 5.c.3.nu.10. 498
Mundi innouatio,pars 5.c.6.nu.1. 509
Murmuratio, eſt querela cum impatientia, pars 2.c.88.nu.3. 353
Mutilare ſe nulli licet,p.2.c.77.n.7. 198
Mutuū eſt cōtractus in quo datur alteri res, quæ vſu conſumuntur,p.2.c.44.nu.1. 252
Mutuum differt à commodato,nu.2. ibid.
Mutuans iudici,& iuſtitiam faciat, nō committit vſuram,p.2 c.45.nu.27. 252
Mutuans alicui centū,nō in pecunia numerata,ſed illos,vt ſuis expēſis exigat à ſuis debitoribus,vſuram cōmittit,n.28. ibid.
Mutuans frumentum in vno loco, vt reſtituat ſuis ſumptibus in alio loco, vſuram committit,nu.29. ibid.
Mutuans alicui quinquaginta cum pacto,vt cum ipſe indiguerit, totidem remutuet, vſura eſt,nu.33. ibid.
Mutuas, at ſi ratione mutui laborem ſubijt, ad illum recuperandum, poteſt aliquid accipere,nu.34. ibid.
Mutuans alicui decem abſque teſtibus, & ſcriptura,poteſt alia decem cum ſcriptura pro omnibus viginti,nu.35. ibid.
Mutuans tibi decem modios frumenti mēſe Octobris,ſoluendo eodem menſe, ſeq. anni,teneris eos eiuſdem qualitatis, pars 2 c.45.nu.36. 353
Mutuans frumentum vetuſtum alicui,vt remetiatur ei nouū,qd p.2.c.45.n.37. ibid.
Mutuans alicui, vt pro eo fide iubeat, vſura eſt,nu.38. ibid.
Mutuans, & recipiens pignus fructiferum,ſi non compenſet vſurarius eſt,nu.39. ibid.
Mutuans ſine ſpe aliquid recipiendi, & ſi debitor,aliquid ei tribuit,quid, pars 2.c. 46.num.6. 261
Mutuans alicui nō ob lucrum principaliter, ſed gratis,& ſi aliquid datur,qd,n.7. ibid.
Mutuans gratis, ſi poſtea aliquid accipit,nō ratione mutui,non tenetur reſtituere,n.9.
Mutuans inuitus,& per vim,& metum, poteſt recipere intereſſe,nu.13. ibid.
Mutuans inuitus per importunas preces, coactus dicitur,nu.14. ibid.
Mutuans ſpontè,nō vi,ſed rogatus,qd,n.20.

N

NAufr. ſpūale duplex,p,1.c.30.n.4. 47
Natura orbium.p.4. c.8.n.22. 428
Neceſſitate vrgēte,vaſa deo dicata alienari poſſunt,p 2.c.41.n.9.& ſepult.n. ſeq. 245
Neceſſitas naturalis,quæ ſit,nu.1. 245
Neceſſitas,quæ à legis diſpoſitione cauſatur & extrema,qūodo intelligatur,n.2. ibid.
Neceſſitate vrgente permittuntur multa, quæ alias ſunt prohibita,nu.8. ibid.
Neceſſaria,vt firmiter credantur, quæ, pars 4.c.7.nu.5. 426
Negociatio eſt mercaturam exercere, pars 2.c.54.nu.1. 279
Negociatio poteſt eſſe illicita multis ex caſibus,nu.2. ibid.
Negociari pecunia publica in cuſtodiam recepta peccatum eſt mortale,nu.5. ibid.
Negociari nō licet clericis in ſacris,n.8.ibid.
Negociari,quando poſſunt clerici,n.9. ibid.
Negociari dicuntur clerici ementes poſſeſſ. vt eius fructus vendant, nu.10. ibid.
Negociatio prohibita eſt clericis, non autem artificium,nu.12. ibid.
Nō verb.ſed aduer.meretur.p.4.c.38.5. 474
Notarius, quomodo committat falſitatem,pars 2.c.83.nu.6. 442
Notarius faciens Inſtrum.ſimulatū,quid,n.7
Notarius per ignorantiam, ſeu malitiam in teſtam. falſitatem faciens,quid,n.8. ibid.
Notarius, ſeu Aduocatus vnius partis inſtr. alteri oſtendit,quid,nu.9. ibid.
Notarius ponens in inſtrumento nomina abſentium,quid,nu. 10. ibid.

O

OBſeruantia vana,quæ,p.2.c.9.n.1. 147
Obſeruantia vana in quatuor modis, num.2. ibid.
Obſeruantes tempus,& dies pec.n.4. ibid.
Obſeruantes ſomnia peccant,nu 5. ibid.
Obſeſſo à demone non eſt deneganda communio,pars 1.c.22.n.6. 33
Obſtinatio, & pertinacia, in quibus differant,p.4.c.25.n.3. 459
Ocidere ſe ipsū,vtrū liceat,p.2.c.27.n.4.198
Occiderunt ſe nonnulli ſancti, quare non peccauere,nu. 6. ibid.
Occidi ſe offerre, quis poteſt ſine peccato, vt ſaluetur ciuitas,nu 13. ibid.

Occidendus à iuſtitia, quomodo ſe debeat habere, nu. 16. ibid.
Occidere licet per tres cauſas, nu. 22. ibid.
Occidere bannitos, quõdo liceat, n. 24. ibid.
Occidere quomodo liceat, nu. 30. ibid.
Occluſus in aliquo loco ab inimico, poteſt illum occidere, nu. 36. ibid.
Occidere qñ clericis, & religioſis liceat, n. 37
Occidens clericum defendendo parentes, non incidit in excomm. nu. 40. ibid.
Occidens iudeum eſt peccatum maius, quã occidere Chriſtianum, nu. 46. ibid.
Occidens aliquem in venatione, quomodo excuſetur, pars 2.c.30.nu 1. 217
Occidens aliquem ex tecto mittens lapidem, ſeu tegulam, nu. 2. ibid.
Occidens cum legis auctoritate, non peccat pars 2.c.33.nu.7. ibid.
Odium eſt ira inueterata, p.2.c.38.n.1. 237
Odio habens proximum ſuum, quomodo peccat, nu. 2. ibid.
Odio appetens malum próximo quomodo peccat, nu. 3. ibid.
Odio perſequens aliquem peccat, n. 4. ibid.
Odio offenſus tenetur remittere veniã, n. 5.
Odio, quando præceſſit odium, & nulla eſt inimicitia, quomodo confeſſarius ſe habere debet, nu. 6. ibid.
Odio.i.cui competat actio Iniuriarum, pars 2.c.38.nu.7. 237
Odio, qui prius offendit. debet reconciliationem petere, nu. 8. ibid.
Officium oſtiarij, pars 1.c.49.nu.13. 94
Officium lectoris, nu. 14. ibid.
Officium Exorciſtæ, nu 15. ibid.
Officium Acoluti, nu. 16. ibid.
Officium Subdiaconi, nu. 17. ibid.
Officium Diaconi, nu. 18. ibid.
Officium Sacerdotis, nu. 19. ibid.
Officium B. Mariæ, qui tenetur recitare, pars 6.c.6.nu.8. 543
Officium recitare, qui non tenẽtur, n. 9. ibid.
Officium recitare, qui tenentur, nu. 10. ibid.
Officiũ tenẽtur recitare beneficiati, n. 11. ibid.
Officium recitare tenentur adoleſcentes, quamuis parentes eorum fructus percipiant, nu. 12. ibid.
Officium recitare tenentur beneficiati, licet tenuè beneficium habeant, nu. 13. ibid.
Officium recitare tenentur ſuſpenſi, interdicti, & excommunicati, nu. 14. ibid.
Officij recitandi obligatio incipit à die acceptate collationis beneficij, nu. 15. ibid.
Officium recitare tenentur illi, qui licet litigent beneficium impetratum, n. 16. ibid
Offic. vnũ ꝑ alio dicere, qd, p.6.c.7.n.7. 547
Officium recitare ſine attentione, quid n. 8. ibidem.
Officium recitare, qui excuſantur, n. 9. ibid.
Officium non recitans, quas pœnas incurrat num. 10. ibid.
Officium B. Mariæ: Septem pſalmos: Graduales, quomodo, & qui tenentur recitare, num. 11: ibid.
Officij partem omiſſam, quomodo ſuppleri debeat, pars 6.c.8.n.2. 558
Officium diuinum recitari debet voce articulata, attentè, & non ſyncopando, nu. 1. ibidem.
Officium qui excuſantur recitare, vtrum teneantur ad alia, nu. 6. ibid.
Officium recitare, an excuſentur, qui Breuiarium non habent, nu. 7. ibid.
Officium recitare impeditur à repentino impedimento, an excuſetur, nu. 8. ibid.
Officium non recitare an Romanus Pontifex poſſit diſpenſare, nu. 9. ibid.
Officiales non habentes præmium poſſunt aliquid accipere, pars 2.c.63.nu.5. 292
Officiales deputati ad accuſandum, non accuſantes, quid nu. 9. ibid.
Oleum quid ſignificat, pars 1.c.13.nu.4. 23
Oleum benedictum à ſimplici Sacerdote, an ſit materia extremæ vnctionis, pars 1. c.43.nu.6. 87
Oleum non benedictum, non eſt vera materia extremæ vnctionis, nu. 7. ibid.
Oleum triplex Cathecumenorum, Infirmorum, & Chriſmatis, nu. 8. ibid.
Opera mortificata, quomodo viuificienter, pars 1.c.30.nu.5. 47
Omittens actum, quem facere, ex charitate tenebatur, peccat, p.2.c.30.nu 11. 217
Odoratus, & olfatus, p 4.c.46.nu.5. 486
Opera extra charitatẽ facta, p.4.33.n.1. 470
Opera meritoria ſunt totaliter à gratia, & quõdo à libero arbitrio, p.4.c.4.n.7. 422
Opus, vt ſit meritoriũ, qd requiratur, n. 8. ibid.
Opera, quæ non fiunt in charitate ad quid valeant, nu. 11. ibid.
Opera ſex dierum, quomodo exponantur, pars 4.c.8.nu.15. 428
Orbium diſtinctio, ac mundi machina, in quo conſiſtat, pars 4.c.8.nu.21. 428
Orbium natura, nu. 22. ibid.
Orationes, & reliquias ſuper ſe portare, an liceat

liceat

Digitized by Google

liceat pars 2.c.12.nu.12. 150
Orationes, incantationes, & ſimilia ſuper infirmum an liceat,nu.13. ibid.
Oratio eſt,qua iuſtè à Deo petimus, pars 1. c.38.nu.1. 70
Oratio eſt exercit.mentis in Deum,n.2.ibid.
Oratio quomodo fieri debet,nu.3. ibid.
Oratio vnde dicitur,nu.4. ibid.
Oratio quotuplex eſt,nu.5. ibid.
Oratio publica, miſſa, & officium debent dici alta voce,nu.6. ibid.
Oratio vnde originem ſumpſit,nu.7. ibid.
Oratio ad Deum Sãctos porrigẽda eſt,nu.8.
Oratio porrigenda eſt per contritum,& bene diſpoſitum,nu.9. ibid.
Oratio fieri debet cũ ſeptẽ condit.n.10.ibid.
Orandũ eſt ſẽper,& nunquã deficere, n.11.
Orandum eſt vbicunque,nu.13. ibid.
Orationes bonorum aliquando non exaudiuntur à Deo,nu. 14. ibid.
Orationes malorum , non exaudiuntur à Deo,nu.15. ibid.
Orantis cor Deus aſpicit, non verba labiorum,nu.16. ibid.
Oratio Dominica eſt preſtantior ceteris orationibus,nu.17. ibid.
Orario Dominica præcellit alijs,n.18. ibid.
Orationẽ tam breuẽ fecit Chriſtus, vt facilius diſci,& retineri poſſit,n.19. ibid.
Oratio Dominica docet quidd à nobis eſt petendum,nu.20. ibid.
Orationes inchoauit, ſic Chriſtus, ſcilicet Pater noſter,& quare,nu.21. ibid.
Orantibus Angeli præſunt,nu. 22. ibid.
Orationis effectus duplex,nu.23. ibid.
Ordines ſunt ſeptem.p.1.c.46.nu.2. 94
Ordinis miniſter eſt Epiſcopus,nu.4. ibid.
Ord.qbus tẽporibus debeat cõferri,n.5.ibid
Ordinandorum promortio, qualiter ſit facienda,nu. 6. ibid.
Ordines quando per ſe Epiſcopi conferre non poſſunt,quid nu.9. ibid.
Ordinare non debet Epiſcopus familiarem ſuum, niſi per triennium ſecum fuerit commoratus,nu.10. ibid.
Ordines minores,qui,nu. 11. ibid.
Ordines maiores,qui,nu.12. ibid.
Ordines ſuſcipere non poteſt, qui non eſt baptizatus,nu.13. ibid.
Ordinem ſecrũ ſuſcipiens in peccato mortali,mortaliter peccat,nu.14. ibid.
Ordines conferre poſſunt Epiſcopi hæretici, ſciſmatici, & excommunicati, ſed peccant mortaliter,nu.15. ibid.
Ordinis cautelæ obſeruandæ,nu.16. ibid.
Ordo quid ſit,nu.1. ibid.
Ordo imprimit characterem,nu.21. ibid.
Ordo diaconatus an poſſit recipi ab eo, qui non eſt ſubdiaconus,nu.22. ibid.
Ordo sũpſit originẽ à filijs Aaron,n.28.ibid.
Ordinis poteſtatem, an poſſit Papa alicui auferre,nu 30. ibid.
Ordinatus ad titulum Patrimonij,& poſtea cõſeqtur beneficiũ,qd,p.2.c.71.n.22. 320
Ordo dicitur ſacramentum dignitatis, & voluntatis,pars 1.c.5.nu.11. 7
Ornatus quomodo ſit peccatum, pars 1. c. 25.nu.1. 196

P

PAcem facere an quis poſsit compelli, pars 2.c.27.nu.47. 198
Pax facta in artic.mort.an valeat.n.48. ibid.
Pax quid,pars 4.c.48.nu.13. 487
Palma eſt præmiũ accident.p.5.c.9.n.4. 520
Papales indulgentiæ proſunt defunctis in Purgaaorio,pars 1.c.41.nu.10. 78
Papa quomodo poteſt abſoluere defunctos in Purgatorio,nu.11. ibid.
Papa an poſsit abſoluere animas à pœnis Purgatorij,pars 5.c.1.nu.16. 493
Papa poteſt ſolo verbo facere ſacerdotem, pars 1.c.46.nu.27. 95
Pada non poteſt diſpenſare,vt ſine vino fiat ſacrificium altaris,pars 1.c.19.nu.14. 30
Papa poteſt committere ſimplici ſacerdoti Sacramentum Confirmat.p.1.c.15,n.6. 24
Papa quomodo poſsit imponere decimas, pars 2.c.23.nu.1. 184
Papa poteſt abſoluere occidentem clericum,p.2.c.31.nu.2. 218
Papa,& Epiſcopi poſſunt imponere penſiones,p.2.c.69.nu.6. 313
Papa ſolus poteſt decidere quæſtiones dubias de fide,pars 4.c.25.nu.9. 459
Parochialem Eccleſiam obtentam ad presbyteratum infra annum ordinari tenetur,pars 2.c.71.nu.24. 320
Partus ſequitur ventrem, quantum ad libertatem,pars 1.c.48,nu.15. 104
Patriarcha quid,pars 6.c.1.nu.22. 527
Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos ſapere excommunicatio eſt in cena Domini,pars 2.c.31.n.7. 218
Patres non doſſunt dare filios, & filios pu-

ptui,cōtra eorū volunt.p.1.c.57.n.10.100
Parentes alimenta filijs tribuere debent, p. 2.c 24.nu.20. 190
Parentes non tenentur alimenta dare filijs, qui habent,vnde viuant,nu.21. ibid.
Parentes cogentes filios ad matrim. peccāt & cogentes ad Relig.excom.nu.24. ibid.
Parentes, qui patiuntur filias amatores habere,peccant,nu. 25. ibid.
Parentū appellat.q intelligantur,n.26. ibid.
Parentes peccant conſentientes filiam ſpōſam impudicè tangi à ſponſo,nu.7. ibid.
Parentes debent honeſtè, & exemplariter conuerſari cum filijs,nu.28. ibid.
Pater,& mater,qui poſſunt dici,nu.3. ibid.
Pater tenetur dotare filiam ſuam, pars 2.c. 51.nu.1. 119
Patria poteſtas non ſoluitur per ſacerdotium filij,pars 2.c.24.nu.15. 190
Patria poteſtas ſoluitur per religionis ingreſſum,nu.16. ibid.
Pater monacus factus patriā amittit.n. 17.
Pater factus Epiſcopus,non amittit patriam poteſtatem,nu.18. ibid.
Patres erga filios qūodo ſe gerere debēt,19.
Pater,& magiſter percut.clericum non incidūt in canone ſi quis,p.2.c.c.32.n.16.220
Parentes vtrum ſint magis diligendi, quàm filij,p.4 c.31.nu.11. 466
Parētes debēt theſaurizare filijs,,n.12. ibid.
Pater nō eſt idē,quod filius,p.4.c.8.n.6. 417
Pater,quod ſit,& qūodo probetur n.9.ibid.
Pater cum filio ad iudicandum veniet, p.4. c.18.n.6. 451
Paradiſi terreſt.magnitudo,p.4.c.8.n.25.428
Patientia quid,p.4.c.37.nu 4. 473
Pauperum hominem occidere, tenetur ad reſtitutionem,p.2.c.31.n.11. 218
Pactum de retrouendendo, minuit prætiū rei,p.2.c.49.nu.10. 266
Pactum de retrouendendo eſt in quo remanet poteſtas apud venditorē de recuperando rem dato pretio,nu.19. ibid.
Parſonales, aut agricolæ prædiorum Eccleſiaſticorum pro parte ſua,à Gabellis non ſunt eſſempti,p.2.c.65.nu.11. 298
Parochus interroget obſtetricem,ſi baptizauerit puerum,ita vel ne,p.3.c.17.n.25.403
Parochus ſi committat homicidium voluntarium,& occultū,an poſſit celebrare, ne detegatur delictū ſuū,p.3.c.17.n.34.403
Patientia quid,p.4.c.48.nu-14. 487
Paupertas quotuplex,nu.6. ibid.
Paupertas ſpiritus quæ,nu.5. ibid.
Peccator quando preuenitur aliquo periculo mortis,quid,p.1.c.29.nu.9. 44
Peccatum deteſtari perpetuò debet,pars 1. c 32.nu.2. 50
Peccatum quid eſt,p 1.c.34.n.1. 54
Peccatum triplex,nu.2. ibid.
Peccatum originale,quid,nu.3. ibid.
Peccatum veniale,quid,nu.4. ibid.
Peccatum mortale,quid nu.5. ibid.
Peccatū mortale, & veniale in quibus differunt,nu.6. ibid.
Pecc.veniale,eſt venia dignum,nu.7. ibid.
Pecc.mortale,eſt morte dignum,nu.8. ibid.
Pecc.faciēs dicitur eſſe in peccato n 9.ibid.
Peccata licet nota confeſſario, tenentur tamen confiteri,nu.10. ibid.
Peccatum agrauantes, circunſtantiæ, quæ ſint,nu.11. ibid.
Pecc.venialia octo modis remittuntur.n.14.
Peccatum veniale vtrum puniri debeat in Purgatorio,nu.15. ibid.
Peccatum mortale à veniale, quomodo diſcernitur,nu.16. ibid.
Peccata clamentia in cælum,nu.17. ibid.
Peccatum in Spiritum ſanctum, quomodo accipiatur,nu.20. ibid.
Peccatum puplicum, & occultum quid, p. 1.c.35.nu.9. 58
Peccatori notorio non confeſſo à multo tempore,nu.11. ibid.
Peccatores non ſunt deſperandi,nu.11.ibid.
Peccatum manifeſtans, non autem peccatorem non peccat,nu.21. ibid.
Peccatum futurum manifeſtans,non autem peccatorem,non peccat,n. 22. ibid.
Pecc.hæret. non corrigens,quid, n.23. ibid.
Peccatum occultum quandoque, poteſt manifeſtari,nu.24. ibid.
Pecc.occultum ſubditus quomodo Prælato præcipiēti,tenetur manifeſtare,n.25.ibid
Pecc.non dicitur publicum,licet effectus ſit publicus,non autem peccator n.26. ibid.
Pecc. publicū an teneatur,quis manifeſtare Prælato,qui ſcit,& diſſimulat,n. 27. ibid.
Peccatum mortale non eſt,niſi voluntarium p.2.c.66.nu.3. 301
Peccare debet nemo in ſpe correctionis, p. 5.c.4.nu.8. 502
Peccatum luciferi quale,p.2.c.7.n.15. 141
Peccatum diaboli irremiſibile,nu.20. ibid.
Pecc. Adæ fuit maior Euæ,p.4.c.2 n.6. 416
Pecc.primi parētis,ac eius punitio,n.4.ibid.

Pæna

Pœna peccatis debita per contritionē, non ſemper remittitur,p.1.c.31.n.7. 50
Pedagia noua non poſſunt imponere recocognoſcentes ſuperiorē.p.2.c.55.n.7.297
Pœna dandi, & ſenſus quomodo intelligitur,pars 1.c.10.nu.16. 17
Pœnæ purg. pœnis tēporalibus huius vitæ, comparari non poſſunt,p.1.c.35.n.14. 58
Pœnæ debitum remanet poſt remiſſionem culpæ pars 1.c.36.nu.1. 65
Pœnæ purgatorij ſunt grauiſſimæ, pars 1.c. 40.nu.14. 75
Pœna in purgatorio eſt duplex. pars 5. cap. 5.nu.5. 493
Pœna pugnantibus in duello, pars 2. cap. 29.nu.24. 212
Pænitens quando non vult acceptare pænitentiam,quid,p.1.c.35.n.22. 58
Pænitentia,Euchariſtia,& Extrema vnctio, dicuntur ſacramenta ordinis, & neceſſitis, p.1.c.16.nu.10. 7
Pænitentiæ ſacram.quid,p.1.c.26.nu.1. 42
Pænitentia eſt ſacramentum,nu.2. ibid.
Pænitentiæ ſacramentum, quare ſic nominatur,nu.3. ibid.
Pænitentia eſt multiplex,nu.4. ibid.
Pænitentiæ ſacramēti inſtitutio, nu.5. ibid.
Pænitentiæ materia quæ,p.1.c.27.nu.1. 43
Pænitentiæ ſacramenti forma,nu.1. ibid.
Pænitentiæ forma eſſentialis,nu.2. ibid.
Pænitētia i.impoſitio manus,quid.n.3.ibid.
Pænitentiæ ſacr.miniſter,p.1.c.29.n.1. 44
Pænitentia eſt remedium contra peccatū. pars 1.c.30 nu.2. 47
Pænitentiæ effectus multiplex,nu 2. ibid.
Pænitentia eſt ſecunda tabula poſt naufragium.nu.3. ibid.
Pænitentiæ naufragium originalis,& actualis peccatum eſt,nu.4. ibid.
Pænitentia digna non eſt, vbi propoſitū nō peccandi de cætero deeſt,nu.6. ibid.
Pænitentia vnde dicatur,nu.4. ibid.
Pænitentia duplex interior, & exterior, num 8. ibid.
Pænitentiæ ſpecies tres, ſolemnis, publica, & priuata,nu.9. ibid.
Pænitentiæ in peccato mortali facta, quid. num. 10. ibid.
Pænitentiam peragere etiam in vltimo vitæ quilibet poteſt.nu.11. ibid.
Pænitentia eſt remedium ad ſalutem neceſſarium,nu 12. ibid.
Pæn.de pec.ven.nō eſt neceſſaria.n.13.ibid.
Pænitentiæ partes integrales tres, pars 1. cap 31.nu.1. 49
Pænitentiæ partes tres,nu.2. ibid.
Pænitentiæ partes dicuntur tres dietæ, &pars 1.c.31.nu.4. 49
Pænitens in purgatorio pro ſolutione vnius peccati mortalis,quandiu ſit puniendus, pars 1.c.35 nu.13. 58
Pænitentia imponenda pro ſingulis peccatis.pars 1.c.40.nu.13. 75
Pænitentiæ materia,quæ.p.1.c.40.n.13. 52
Pænitentiæ ſacramenti inſtitutio. pars 1.c. 26.nu.5. 42
Per claues Sacerdos ligat,& ſoluit, pars 1.c. 29.nu.3. 44
Per peccatum homo offendit Deum Eccleſiam,& ſeipſum,pars 1.c.31.nu.3. 49
Penſio quid ſit,pars 2.c.69.nu.1. 313
Penſio à beneficio differt.nu.4. ibid.
Penſionem non ſoluens beneficiatus,quid. num.5. ibid.
Penſionem ſuſcipiens debet habere quatuor conditiones.nu.8. ibid.
Penſionem habendi cauſæ multæ,n.9. ibid.
Penſionem retinendi cauſa reſignationis, num. 10. ibid.
Penſio honeſta,quæ dicatur,nu.11. ibid.
Penſio quomodo eſt nulla,nu 12. ibid.
Penſiones quō extingui poſſunt.n.13. ibid.
Penſio de beneficijs de iurepatronatus, num.14. ibid.
Penſionem extinguere authoritate propria nullus poteſt,nu.15. ibid.
Perſonæ eccleſiaſticæ ſunt exemptæ à ſolutione gabellæ,p.2.c.67.nu.8.
Percuſſio facta in domo magni Principis, an dicatur publica,p,3.c.10 nu.5. 384
Percutere venientes Romam, gratia peregrinationis,eſt excommunicatio in cœna Domini,pars 2.c.31.nu.9. 218
Percuſſus à clerico ludente, ſi eū ſtatim repercutit,nō excōicatur,p.2.c.32.n.15.220
Percutiens clericum ſolicitantē ad turpia, non excommunicatur,nu.20. ibid.
Percutiens Magiſtratum, punitur pœna capitis.nu.23. ibid.
Percuſſio leuis, aut enormis, quomodo intelligatur. ibid.
Percutiens in platea, vel in theatro, atrox iniuria eſt,nu.24. ibid.
Percutiens clericum, vtrum debeat citari, antequam Iudex ſententiam pronunciet.nu.25. ibid.

Digitized by Google

Percutiens clericum ſtatim priuatur multis bonis,nu.18. ibid.
Per violentem manus impoſitionem, quomodo intelligitur,pars 2.c.31.nu.3. 218
Periurium eſt mendacium iuramento firmatum,par.2.c.13.nu.17. 152
Perſcriptio quomodo fit.p.2.c.47.n.8. 261
Perſcriptio quid ſit.p.1.c.51.nu.12. 119
Perſeuerantia quæ.pars 4.c.37.nu.5. 473
Phitoniſſæ accedere non licet, pars 2.c.12. num.6. 150
Pietas quid,pars 4.c.41.nu.1. 480
Pietatis nomen multipliciter accipi poteſt, pars 2.c.24.nu.5. 190
Pilati epiſtolæ ad Tiberium exemplum. pars 4.c.15.nu.9. 443
Pilati epiſt.ad eundem.nu.10. ibid.
Pollutio nocturna cũ pec.impedit ſumptionem Sacramenti.p.1.c.22.nu.3. 33
Pollutio eccl.qũo fit,pars 3.c.15.nu.1. 398
Polluitur eccleſia cum iniurioſa ſanguinis effuſione,nu.2. ibid.
Polluitur eccleſia alio modo,nu.3. ibid.
Polluitur eccleſia cum humani ſeminis emiſſione.nu 4. ibid
Polluitur eccleſia cum ſepellitur in ea aliquis excõicatus,n.5.vel infidelis.n.6.ibid.
Polluitur eccl.qñ muri eius cadũt.n.8. ibid.
Polluitur eccleſia quando conſecratur per Epiſcopum excom.m.nu.7. ibid.
Polluitur cœmiterium coniunctum cum eccleſia polluta.nu.9. ibid.
Poſſeſſor bonæ fidei quis dicatur, pars 1. c.51.nu.13. 119
Poſſeſſor malefidei non perſcribit, pars 2. c.47.nu.8. 261
Poſt hanc vitam,non eſt locus pænitentiæ, pars 1.c.29.nu.10. 44
Poteſtas abſoluendi ſacerdotibus data eſt num.2. ibid.
Præceptũ qd,& vñ dicatur.p.2.c.1.n.10. 118
Præceptum quotuplex,nu.11. ibid.
Præceptum affirmatiuum,quid,n.12. ibid.
Præceptum negatiuum quid,nu.13. ibid.
Præcepta decalogi data ſunt in duabus tabulis,nu.14. ibid.
Præcepta data ſunt, vt nullus excuſetur de ignorantia,nu 15. ibid.
Prælatus eſſe non poteſt, qui eſt leproſus, pars 1.c.46 nu.29. 95
Prælatus cogens clericum ad ſolutionem gabellæ eſt excõatus, p.2.c 65.n.9. 297
Prælatus,& prælatiſſa aperiens litteras,quæ ſuis ſubditis mittuntur,non peccant,pars 2.c.83.nu 9. 342
Prætium rei eſt valor,p.2,c.49.nu.4. 266
Prætiũ iuſtũ ẽ quid in præsẽti res valet,n.5.
Prætium iuſtum triplex,nu.6. ibid.
Prælationes Angelorum ceſſabunt poſt hanc vitam,pars 2.c.8 nu.16. 145
Prælationes dæmonũ,etiã ceſſabunt,nu.17.
Prælatus quomodo iudicem ſecularem habere debet,pars 2.c.28.nu.16. 206
Præſumptio quid ſit,pars 4.c.29.nu.4 ibid.
Primam tonſuram recipere non debet, qui prius non eſt cõfirmatus,p.1.c.46.n.8 94
Primam gratiam an peccator poſſit mereri, pars 1.c.37.nu.8. 68
Principes quomodo ſunt corrigendi,pars 2. c.35.nu.10. 229
Principes,& rectores communitatũ,habent publicam poteſtatem,p.2.c.41.n.19. 246
Principes quomodo ſe debeant habere, qñ multitudo eſt in ſcelere,p.2.c.28.n.11. 206
Princeps facultatem ſuis ciuibus, vt nocentes interficiantur,dare non poteſt,nu.12. ibidem.
Principes cogentes ſoluere vſuras,tenentur ad reſtitutionem,pars 2.c.30.n.1. 265
Princeps,& Prælati, in ingreſſu poſſeſſionis gratias omnes,quas per importunas præces faciunt ſubditis,reuocare poſſunt tuta conſcientia,pars 2.c.47.nu.19. 265
Princeps accipiens rem datam in Emphiteoſim,quomodo poſſit fructus accipere, pars 2.c.45.nu.19. 252
Princeps recognoſcentes ſuperiorem, non poſſunt ſubditis ſuis imponere noua pedagia,pars 2.c.65.nu.7, 298
Prodere ſe non tenetur fur Prælato præcipienti in genere,pars 2.c.35.nu.18. 229
Proijciens aliquid ex feneſtra percutiens aliquẽ,ad qd teneatur,p.2.c.33.n.4 226
Proteſtationes quæ debent fieri ab infirmis in mortis articulo,pars 1.c.45.n.4. 90
Prudentia,quæ ſit,pars 4.c.35.nu.2. 471
Pubertas an probari poſſit in numero annorum,pars 1.c.47.nu.4. 100
Pueri, qui ſine baptiſmo decedunt, quid, pars 1.c.10.nu.14. 17
Pueri pueros à ſacro fonte leuare non poſſunt,pars 1.c.9.nu.13. 21
Pueri hebreorum ſunt ſimiles pueris Chriſtianorum,pars 1.c.10.nu.17. 17
Puer in vtero ſi reperiatur mortuus, quid pars 1.c.9.nu.25. 13

Digitized by Google

Pueris non eſt danda communio, pars 1.c. 12.nu.4. 33
Pueris incipientibus habere diſcretionem danda eſt, communio, nu.5. ibid.
Pueri decedentes poſt baptiſmum, vnde gloriam habebunt, pars 5.c.8.nu.12. 517
Punitio damnatorum in inferno, pars. 5.c.7. nu.10. 510
Pupilli à tutoribus quomodo lucrū poſſint exigere, pars 2.c.45.nu.11. 252
Purgatorium inuenitur, & probatur, pars 5. c.1.num.2. 493
Purgatorij pœna an ſit voluntaria, n.4. 493

Q

QVinque modis ſtatim cum quis moritur, euolat ad cælum, pars 1.c. 11. num.5. 20
Quinta eſſentia, quæ ſit, p.4.c.8.n.14. 418
Quouſque detinentur animæ in Purgatorio pars 1.c.35.nu.13. 58
Et pars 5.c.1.nu.11. 493
Qui ruſtico porcum furat, oculum furat, p. 2.c.38.nu.16. 240
Qui fuit olim inimicus, ſemper præſumitur inimic⁹, vt ſemel malus, p.2.c.27.n.49. 198
Qui excuſatur à recitatione officij, pars 6. c.8.nu.6.7.8.9. 550

R

RApina eſt rei alienæ violenter vſurpatio, pars 2.c.41.nu.17. 246
Rapina eſt furto peccatū grauius, n.20. ibid.
Raptus eſt illicitus concubitus cum violentia, pars 2.c.78.nu.1. 336
Raptus quandoque eſt cum ſtupro, n.2. ibid.
Raptus pœna, nu.3. ibid.
Raptor non poteſt contrahere ſine diſpenſatione, nu.4. ibid.
Rationes verbi incarnati, p.4.c.13.nu.2. 440
Regni Romanorum deſtructio, pars 5.c.3. num.1. 498
Refectio ſenſuum ſpiritualium, pars 5.c.10. nu.11. 522
Regnum Cęli, quomodo conſequitur, n.14. ibidem.
Regulæ ad dignoſcendam omnem vſuram pars 2.c.45.nu.5. 252
Regula generalis ad iudicandos omnes cōtractus empt.& vendit. pars 2.c. 49. n. 7. pag. 266
Relationes diuinæ, quomodo intelligantur, pars 4.c.10.nu.2. 436
Reliquiæ ſanctorum ſunt magnæ virtutis, pars 2.c.9.nu.3. 147
Religio quid: Pietas: Gratia: Vindicatio: Obſeruantia, pars 4.c.36.nu.2. 472
Religio quid, pars 6.c.1.nu.27. 528
Religionis diffinitiones, pars 2.c.10.n.1. 147
Religio eſt cultus Dei, nu.2. ibid.
Religionem intrare, quomodo quis debeat, pars 2.nu.3. ibid.
Religionem intrans ex cauſa inhoneſta, num.4. ibid.
Religionem intrans quis metu mortis, nu.6. ibidem.
Religionem intrans quis allectus blanditijs num.7. ibid.
Religioſus eiectus, vel fugitiuus, n.8. ibid.
Religioſum Abbates tenentur reducere ad monaſterium, nu.9. ibid.
Reliquias: orationes, & ſimilia ſuper ſe portare, an liceat, pars 2.c.12.nu.12. 150
Reparatio generis humani, quomodo fuit, pars 4.c.13.n.1. 440
Requieſcant à laboribus ſuis, quomodo intelligatur, dars 5.c.1.nu.3. 493
Rei inuentor non poteſt paciſci cum Domino rei, part 2.c.42.nu.5. 249
Res inuentæ reſtitutioni obnoxiæ, n.1. ibid.
Res inuentæ retinere, quomodo ſit peccatum, num.2. ibid.
Res inuenta quomodo ſit reſtituenda, pars 2.num.3. ibid.
Res inuentæ reſtituendæ ſunt pauperibus, num.4. ibid.
Res furtiuas quomodo quis ſciens poſſit paciſci cum Domino de mercede pro reuelatione, nu.6. ibid.
Res inuenta reſtuta pauperibus, quid nu.7. ibidem.
Res peregrinorum inuente, quid, nu.8. ibid.
Res, quæ non poſſunt alienari non poſſunt perſcribi, pars 4.c.51.nu.15. 119
Res, quæ non habent commune pretium, quomodo taxandæ, pars 2.c.49.n.9. 266
Res quomodo vendi poteſt plus, quam valet ſpectata pecunia, nu.11. ibid.
Res quomodo emi poteſt, anticipata pecunia, nu.12. ibid.
Res ſpirituales ratione officij, quomodo intelligatur, pars 2.c.66.nu.10. 302
Res ſpiritualibus annexæ, quæ dicatur, n.10 ibidem.

Digitized by Google

Res ſpirituales quomodo debeant intercedere, vt ſit ſymonia, nu. 11. ibid.
Reſurrectio mortuorum, ſiet terminato igne pars 5.c.3.nu.11. 498
Reſurrectio quid, pars 5.c 4.nu.1. 503
Reſurgendi modus, nu.2. ibid.
Reſurrectio mortuorum, quibus in locis ſiet num.3. ibid.
Reſurrectio eorum, qui ſtatim mortui ſunt in aduentu Chriſti, nu.4. ibid.
Reſurrectionis tempus, vtrum ſit notum iuſtis, nu.5. ibid.
Reſurrectio bonorum, & malorum an ſit differens, nu.6. ibid.
Reſurgere ad maiorem ſtatum, quis poſſit per pænitentiam. ibid.
Reuerentia quid, pars 4.c.40.nu.6. 476
Reſtitutio eſt debiti ſolutio, pars 2.c.70.n.1. pag. 316
Reſtitut, regulæ generales duæ, n.2. ibid.
Reſtitutioni, qui teneatur, nu 3. ibid.
Reſtitutioni tenentur etiam iubentes furtum facere, nu.4. ibid.
Reſtitutioni non tenentur reuocantes mandatum, nu.5. ibid.
Reſtitutioni quomodo tenentur plures, n.6.
Reſtitutioni tenẽtur participãtes, n.7. ibid.
Reſtitutioni quomodo tenentur ementes aliquid à fure, nu.8. ibid.
Reſtitutioni quomodo tenentur Domini temporales, nu.9. ibid.
Reſtitutioni, quomodo tenentur officiales num. 10. ibid.
Reſtitutioni, quomodo debentur teſtes, num.11. ibid.
Reſtitutioni quomodo tenentur tabelliones, nu.12. ibid.
Reſtituere tenetur, quis homini defraudato num.13. ibid.
Reſtitutioni non tenebitur qui poſſidet rem vſque ad finem, nu.14. ibid.
Reſtitutioni non tenebitur qui dicitur de vſu capione, nu.15. ibid.
Reſtituendum eſt tantum, quantum res valebit, nu.16. ibid.
Reſtituendum eſt in loco, in quo res habetur, nu.17.ibid.& ſequentibus.
Reus, qui peierauit in iudicio, diſtintiones multæ, pars 2.c.13 nu. 50. ibid.
Reus qui peierauit in iudicio, ſi iterum interrogatur, tenetur verũ dicere n.49. ibid.
Reus in carcere exiſtens quomodo confeſſarius cum eo ſe gerere debet, n. 51. ibid.
Reus, id eſt, cuius crimen eſt occultum, quomodo cum eo confeſſarius ſe debeat habere, nu.52. ibid.

S

SAbbatum hæbraicè, latinæ dicitur quies pars 2.c.17.nu.7. 170
Sabbatum iudæi, & chriſtiani Dominicum diem colunt, nu.12. ibid.
Sabbatum bene ſanctificat, qui ſine peccato eſt, pars 2.c.18.nu.12. 171
Sabbatum non ſanctificare mortale eſt, num.13. ibid.
Sacerdos vnam tantum miſſam in die celebrare poteſt, pars 1.c.23.nu.8. 35
Sacerdos ſimplex non tenetur quotidie celebratur, curatus verò in feſtis de præcepto.nu.9. ibid.
Sacerdos non debet impediri ab alienis cogitationibus dum celebrat, nu.12. ibid.
Sacerdos legat verba conſecrationis ſanguinis, nu.13. ibid.
Sacerdos quomodo ſe habere debet, qñ inaduertẽter accipit duas hoſtias, n.17.ibid.
Sacerdos habens coram ſe vndecim hoſtias & intendit conſecrare tantum decem, quid ibid.nu.18. 36
Sacerdos celebrans quotidiè, facit multa bona, pars 1.c.24.nu. 7. ibid.
Sacerdos celebratur* plures miſſas, n.8.ibid.
Sacerdos debet eſſe cautus in promiſſione celebrandi pro pluribus, nu.9. ibid.
Sacerdos, qui promiſit dicere plures miſſas, nu.10. ibid.
Sacerdos promittens dicere vnam miſſam in particulari, non poteſt mutare ad libitum, num.12. ibid.
De miſſis S.Gregorij. ibid.
Sacerdos pranſus poteſt cõficere, n.13.ibid.
Sacerdos per claues ligat, & ſoluit, pars 1. c.29.nu.3. 44
Non ſacerdos poteſt audire confeſſionem, num. 4. ibid.
Sacerdotem quando quis in periculo mortis non inuenit, nu 9. ibid.
Sacerdos proprius quis ſit, p.1.c.35.n.3. 58
Sacerdos ſimplex an poſſit abſoluere, pars 1.c.36.nu.8. 65
Sacerdos quomodo debet confortare infirmum in agone, pars 1.c.45.nu.4. 90
Sacerdos celebrans dum chorus cantat poteſt recitare horas, pars 2.c.18.nu.16. 173

Sacer-

Sacerdos quomodo poteſt paciſci pro miſſa celebranda,p. 2.c 66.nu.26 27.& 28. 302
Sacerdoti non licet celebrare in feria ſexta paraſceuen, neque in ſabbato ſancto, p. 1.c.23.nu.10. 36
Sacerdos pretermittens aliquid de paramentis ſacris,quid pars 6.c.3.nu.8. 337
Sacerdos accipiens Sacramentum ſine ſtola nu.10. ibid.
Sacerdoti celebrare volenti naceſſaria,nu.1.
Sacerdos celebrans in domibus non conſeratis,pars 6.c.4.nu.4. 539
Sacerdote celebrãte ſi fiat rixa qd,n.6.ibid.
Sacerdos an poſſit celebrare ſolus, pars 6. c.5.nu.3. 541
Sacerdos celebrando, rubricam miſſæ ſeruare debet,nu. 5. ibid.
Sacerdos quomodo locare poteſt operas ſuas,p.2.c.67 nu.5. 309
Sacrament. neceſſaria cognitio,p.1.c.1.n.1. 1
Sacerdos in conſecratione quid debet facere,pars 6,c.5,nu.6. 541
Sacerdos celebratuꝰ ieiunꝰ eſſe debet,n.7.
Sacras veſtes tangẽs quid,p.6.c.3.n.11. 537
Sacramenti variæ diffinitiones,p.1.c.1.n.2. 1
Sacramentum vnde dicatur,nu.3. ibid.
Sacramenta nouæ legis ſunt ſeptem,pars 1. c.2.nu.1. ibid.
Sacramẽta ſunt ſeptem, ex proportione ad vitam naturalem,nu.2. ibid.
Sacramenta ſunt ſemptem,ſecundum 7. diuerſitates hominum,nu.3. ibid.
Sacramenta ſunt ſignata in ſeptem ſignaculis,nu.4. ibid.
Sacramenta ſunt medicina ſanitatiua morbi ſpiritualis, nu.5. ibid.
Sacramenta fuerunt inſtituta à Chriſto Domino,nu.6. ibid.
Sacramenta fuerunt inſtituta in verbis, & elementis,num.7. ibid.
Sacramenta inſtituta ſunt multis de cauſis, num.8. ibid.
Sacramenta fuerunt ab initio inſtituta, n.9 ibidem.
Sacramenta quæ imprimunt characterem, nu.10. ibid.
Sacramentorum effectus,pars 1.c 4.nu.7. 6
Sacramentorum diuiſio,p.1.c.5.nu.7. 7
Sacramentum pænitentiæ, quid, pars 1. c. 26.nu.1. 42
Sacrilegium,quid pars 3.c.16.nu.1. 400
Sacrileg.ponitur ꝑ ſpecie luxuriæ,n.3. ibid.
Sacrilegium ratione loci,nu.4. ibid.
Sacrileg. an cõmittant coniugati,nu.5. ibid.
Sacrilegium committens mortaliter peccat num.6. ibid.
Sacrilegium committit, qui monialem carnaliter cognouit,nu.7. ibid.
Sacrilegium committit furans in loco ſacro, nu.10. ibid.
Sacrilegium non committunt ſatellites capientes aliquem in Eccleſia, nu. 12. ibid.
Sacrileg.quali pæna puniatur.n.13.14. ibid.
Saluari an poſſit decedens in peccato mortali,pars 5.c.7.nu.1. 510
Sanctorum impaſſibilitas, & Adæ in ſtatu innocentiæ differentia,p.5.c.8.n.14. 517
Sancti quomodo ſint præmiati vltra condignum,pars 1.c.41.nu.6. 78
Sanctificare quomodo intelligitur, pars 2. c.17.n.1. 170
Sanctitas,quid,nu.2. ibid.
Sanctus dicitur mundus purus,ſine macula, num.3. ibid.
Sanctificatio quomodo accipitur,n.4. ibid.
Sanctificatio B.Virginis quomodo,n.5. ibid.
Sanctorum memoriæ fiunt die mortis,nu.6.
Sanctificatio feſti de præcepto,nu.8. ibid.
Sanctif.diei ſeptimi fuit cæremoniale,nu.9.
Sanctificant Chriſtiani diem Dominicum pro Sabbato,nu.10. ibid.
Sanctific. diẽ Dñicũ,& quare,nu.11.& 13. ibid.
Sanctificare feſta illius loci, in quo quis degit.nu.14. ibid.
Sapientia quid ſit,pars 4.c.45.nu.1. 483
Satisfactio debet reſpondere culpæ in tribus,pars 1.c.36.nu.2. 65
Satisfactio eſt culpæ remiſſæ compenſatio, nu.11. ibid.
Satisfactio ritè facta,ſufficit,nu. 12. ibid.
Satisfactiones partes tres,nu.13. ibid.
Satisfacere poteſt vnus pro alio,nu.14. ibid.
Satisfactione impleta,ſtatim quis liberatur, num.15. ibid.
Satisfactio fieri debet in ſtatu gratiæ,nu.16.
Scientia quid,pars 4.c.42.nu.2. 481
Scientiæ,& ſapientiæ differentia, pars 4. c. 41.num.2. ibid.
Scindere mẽbrũ,an liceat,p.2.c.27.n.8. 198
Scindere manum, vel pedem cathena ligatum,an quis poſſit,nu.9. ibid.
Scindere manum,vt ſaluetur vita,n.10. ibid.
Schiſmatici hæretici, & apoſtatæ poſſunt conſecrare,pars 1.c.21.nu.3. 32
Schiſma,& ſciſma idẽ eſt,p.4.c.26.n.1. 461
Shiſmaticus quis dicatur,nu.3. ibid.

Schi-

Digitized by Google

Schiſmatici pœna,nu.4. ibid.
Senſus ſpirituales,pars 4.c.47.n.7. 483
Senſus quot ſint,nu.1. ibid.
Sententia non eſt præcipitanda,pars 2. cap. 89.nu.5. 353
Sententiæ ferendæ in iudicio vniuerſali p. 5.c.5.nu.14. 504
Serui fugitiui pede amputato debilitentur pars 4.c.27.nu.3. 461
Serui contendentes ſuperiorem peccant, pars 2.c.24.nu.39. 190
Seruus violans præceptum Domini peccat, nu.40.& 41. ibid.
Seruire Epiſcopo,vt det illi beneficium, an ſit ſymonia,pars 2.c.14.nu.18. 162
Seueritas,& iuſtitia,pars 4.c.36.nu.5. 472
Sydera an innouentur,pars 5.c.6.nu.3. 509
Si quis ſuadente diabolo,quomodo intelligitur pars 2.c.32.nu.1.2.& 6. 220
Si quis ſuadente incurrunt ſenes, & pueri, num. 7. ibid.
Si quis ſuadente quid, & qui intelliguntur, num.8. ibid.
Si quis eleuato cum enſe contra clericum, quid nu.9. ibid.
Si quis debitorem clericum capiens, quid, num.3. ibid.
Si quis capiens clericum cum calce, & pugno,nu.4. ibid.
Si clericus ſubijciens ſe percuſſioni excommunicandus,nu.5. ibid.
Si quis caperet clericum per capillos quid nu.10. ibid.
Si quis dixerit velle ſe de tali clerico vindicare,nu.12. ibid.
Si inuaſus à clerico percutiente, ipſum percutit,nu.13. ibid.
Si quis in concurſu alicuius beneficij putaret præ alijs dignitate pollere, quid pars 2.c.66.nu.33. 302
Spes quid ſit,pars 4.c.29.nu.1. 462
Spiritus ſanctus datur per ſacras ordinationes,pars 1.c.46.nu.20. 95
Spiritus ſanctus procedit à Patre,& Filio, pars 4.c.19.nu.1. 453
Spes,& fides, quomodo inter ſe differant, pars 4.c.28.nu.2. 462
Sponſalia ſunt mutua promiſſio, pars 1. c. 47 nu.1. 100
Sponſalia in quibus differant à matrimonio num.2. ibid.
Sponſalia vnde dicantur,nu.5. ibid.
Sponſaliorum ſpecies duæ,nu.6. ibid.
Sponſalia quatuor modis contrahuntur,n.7 ibidem.
Sponſalia contrahere poteſt, qui matrimonium poteſt, nu.8. ibid.
Sponſaliorum effectus,nu.9. ibid.
Sponſalia contrahens per verba de futuro, deinde per verba de præſenti cm alio,tenet cum ſecũdo,n.11.ibid.vide n.12.ibid.
Sponſalorum impedimenta,nu.17. ibid.
Sponſaliorum ornamenta,nu.18. ibid.
Societas eſt contractus,in quo duo,vel plures in vnum conueniunt ad lucrandum, pars 2.c.57.nu.1. 282
Societatis conditiones,pars 2.c.57. num. 2. pag. 282
Societas,quotuplex ſit,nu.3. ibid.
Societatis iuſtitia quomodo ſeruetur, nu.4.
Societas finita, & nullum ſuperſit lucrum, quid nu.5. ibid.
Soccida ruſticana quomodo ſeruatur, nu.6. ibidem.
Societas officiorum, quæ ſit, pars 2.c.58. num.1. 284
Societas officiorum, quomodo terminatur, num.2. ibid.
Societates officiorum an ſint licitæ,n.3.ibid.
Societatis conditiones quinque,nu.4. ibid.
Societas vtrinque libera,quæ italicè dicitur, à godere,& godere,pars 2.c.65.n.1. 286
Sodomia eſt turpitudo in maſculum, ſiue in fœminam facta,pars 2.c.80.1. 338
Sodomiticum vitium,nu.2. ibid.
Sodomiticum vitium peccatum maius adulterio,nu.3. ibid.
Sodomita notorius debet deponi,n.4. ibid.
Sodomitæ appellari non poſſunt, qui tantum aliquoties ceciderunt,nu.5. ibid.
Sodomiticum vitium, ſi maritus petat ab vxore,nu.7. ibid.
Sodomitico vitio peccat mulier, quoque cum alia muliere,nu.8. ibid.
Sodomitici vitij Inſtructores, homicidæ vocatur,nu.9. ibid.
Status fidelium in acie, Eccleſiæ triplex, p. 1.c.2.nu.12. 2
Strigæ vtrum inueniantur,p.2.c.6.nu 1. 139
Strigæ ianuis clauſis vtrum ingrediantur, nu.2. ibid.
Strigas vtrum vnguenta inuent,nu.3. ibid.
Strigarum carnalia intentio,nu.4. ibid.
Strigæ,vt de loco ad locum potentur,canone credere prohibetur,nu.5. ibid.
Strigarum multa exempla,nu.6. ibid.

Stulto

Digitized by Google

Stulto: puero: filio prodigo: coniugi: moniali monaco: ſeruo, & ſimilibus prohibitum eſt donare, pars 2.c.61.nu.4. ibid
Studens filius, & monachus quid poſſunt ludo impendere, nu.5. 289
Stuprum eſt illicita virginum defloratio, p. 2.c.75.nu.1. 331
Stuprator qui nobili loco natus, quid, nu.6. & 7. ibid.
Stuprator violenter tenetur pœna mortis, num.8. ibid.
Stuprator ſeruam ſuam inuitam, quid, nu. 9. ibidem.
Suffragia quomodo proſint defunctis, pars 1.c.42.nu.1. 81
Suffragia facta pro vno, quomodo proſint alteri, nu.11.12.13.14.15.16.& 17. ibid.
Suffragium quid, pars 5.c.2.nu.1. 496
Suffragia quibus proſint.nu.2.3.5.& 7. ibid.
Superior ſubmittens ſe ſimplici ſacerdoti, licet ſit Papa in confeſſione, non poteſt pœnitentiam ſibi iniunctam minuere, p. 1.c.35.nu.21. 58
Superſtitio eſt falſa religio, p. 2.c.3.n.1.134
Superſtitionis ſpecies, nu.3. ibid.
Superſtitioſum eſt attendere, quando gallina cantat, & canis latrat, p.2.c.12 n.8.150
Surripiens in extrema neceſſitate, quid, pars 2.c.41.nu.5. 345
Surripere in continenti rem propriam, pars 2.c.40 nu.9. 340
Suſurratio quid, pars 2.c.88.nu.1. 353
Suſurrones qui, nu 2. ibid.
Suſpentio, quæ ſit, pars 3.c.13.nu.1. 395
Suſpenſus ex qua cauſa, quis efficitur, nu.2. ibidem.
Suſpenſio quotuplex ſit, nu.3. ibid.
Suſpenſionis effectus, nu.4. ibid.
Suſpendere, qui poſſit, nu.5. ibid.
Suſpenſus à quo abſolui poteſt, nu 6. ibid.
Suſpenſionis forma abſolutionis, nu.7. ibid.
Sydera an inmouentur, pars 5.c.6.nu.3. 509
Symbolum quomodo, & quando compoſuerunt Apoſtoli, pars 4.c.8.nu.1. 427
Symbolum quid, nu.3. ibid.
Symonia in genere, pars 2.c.66.nu.1. 301
Symonia, quæ nu.4. ibid.
Symonia triplex, nu.12. ibid.
Symonia conuentionalis, triplex, num. 13. ibidem.
Symoniæ gradus varij, nu.14. ibid.
Symonia quomodo committatur, num. 15. ibidem.
Symonia realis, nu.16.& 17. ibid.
Symoniacus à quo abſolui poteſt, num. 18. ibidem.
Symoniæ reſtitutio cui fieri debet, num. 19. ibidem.
Symoniaci mentales, nu.20.& 21. ibid.
Symoniacus realis, nu.22. ibid.
Symoniæ mediatores, quid, num. 23. & 24. ibidem.
Symoniæ alius caſus, nu.25.26.& 32. ibid.
Symonia an committatur inter duos litigantes, nu.34.& 35. ibid.
Symoniam quomodo committat Epiſcopus, nu.36. ibid.& Notarius ibid.

T

TActus, pars 4.c.46.nu.6. 485
Talea, quæ ſit, pars 2.c.65.nu.5. 297
Theſaurus Eccleſiæ, pars 1.c.41.num.7.& 8. pag. 78
Temperantia quæ pars 4.c.38.nu.1. 474
Temperantiæ partes, nu.2.& 3. ibid.
Tentationes, quæ contingunt homini in morte, pars 1.c.45.nu.3. 90
Tentare eſt facere experientiam alicuius, pars 2.c. 16.nu.1. 169
Tentare eſt velle, vt Deus manifeſtet aliquid, nu.2. ibid.
Tentat Deus homines, ſed vno modo, nu 3. ibidem.
Tentare eſt petere à Deo miraculum, num. 4.& 5. ibid.
Tentare Deum eſt nolens commedere, nu. 6.7.8. ibid.
Tentare Deum eſt ſe exponere martyrio, ſine cauſa, nu.8. ibid.
Tentare Deum eſt quis velle concionari nulla præuià meditatione, num. 10.& 11. ibidem.
Tentare Deum eſt credere cæli planetas habere aliquid diuinitatis, nu.12. ibid.
Tentant, & peccant grauiſſimè magiſtri legentes libros fabularum, & quare, nu. 13. ibidem.
Terra, & alia elementa atque planetæ quomodo ſint in magnitudine, pars 4.cap.8. num.14. 418
Teſtes cum pro teſtimonio vero ferendo lege charitatis, an debeant recipere mercedem, pars 2.c.63.nu.6. 292
Teſtis vacillans in examine, pars 2. cap. 81. nu.15. 342

Teſtiſi-

Teſtificant verum, quod falſum credit, pars 2.c.81.nu.17. 341
Teſtificans falſum credens ob dictum partis nu.16. ibid.
Teſtificans falſum in præiudicium fiſci, n.18. ibidem.
Teſtis quomodo ſe debeat habere in examine, pars 2.c.84.nu.1. 345
Teſtis interrogatus à iudice, quid facere debet, nu.2. ibid.
Teſtis videns ſolus fieri homicidium, an teneatur dicere, nu.3. ibid.
Teſtis interrogatus per viam inquiſitationis an teneatur reſpondere, num. 4.5.6.7.8.9.10. ibid.
Timor quid ſit: pars 4.c.40.nu.1. 276
Timoris ſpecies, nu.2. ibid.
Timor naturalis, nu.3. ibid.
Timor mundanus, nu.4. ibid.
Timor ſeruilis, nu.5. ibid.
Timoris Domini effectus, nu.6. ibid.
Timor initialis, nu.9. ibid.
Timor filialis, nu.10. ibid.
Timor caſtus, nu.11. ibid.
Timor mercennarius, nu.12. ibid.
Trinitas, quomodo probatur, pars 4.c.8.n.7. pag. 427
Trinitas oſtenditur etiam in figuris, num.8. ibidem.
Traianum ab inferis, quomodo dicitur fuiſſe liberatum, pars 1.c.42.nu.8. 81
Tyrannus iubens negare fidem, debet quis potius permitti ſe occidi, pars 2. cap. 27. num.12. 198
Tyrannus quis dicitur, nu.23. ibid.

V

Vagabundi quomodo ſint recipiendi ad matrimonium, pars 1.c.48.nu.27. pag. 104
Vana obſeruantia, pars 2.c.9.n.1. 147
Vates quis dicatur, quis dicatur, pars 6. c.1. num.5. 527
Vectigal quid, pars 2 c.65, nu. 2. 297
Vectigalis ſolutio, quomodo, nu.17. ibid.
Vendere res pluſquam valent, pars 2. c. 49. nu.8. 266
Vendere frumentum quando caro valet, & poſtea non in pecunia, ſed in frumento nouo, nu.15. ibid.
Vendere res minus quam valent, num. 17. ibidem.
Vendere rem minus cum pacto de retro-uendendo, nu.18.& 21. ibid.
Vendens vt italicè dicitur à ſiocco, nu. 22. ibidem.
Vendere vaſa ſacra, Eccleſias, & ſepulturas, nu.25.& 26. ibid.
Vendens frumentum tempore octobris, tanti, quanti valebit menſe Maij, pars 2. c.51.nu.2. 271
Vendere ad credentiam paulo pluris, nu.3. ibidem.
Vendens, & tacens vitia rei peccat, nu. 10. ibidem.
Vendens aliquid per duodecim, quod datum eſt ei ad vendendum pro decem, quid, nu.11. ibid.
Vendita re alicui, ſtatim periculum ſpectat ad emptorem, nu.12. ibid.
Vendere ad credentiam eo pretio, quo pluris valebit, non licet, nu.4. ibid.
Vendens frumentum, poteſt conſtituere pretium, quod curret tali die, nu.5. ibid.
Venditio debet fieri æque prætio, pars 2. c.54.nu.3. 17
Veritas, quid, pars 4.c.36.n.3. 472
Veſtes ſacræ, quæ, pars 6.c.3.nu.1. 537
Veſtes pontificales, quæ nu.13. ibid.
Via tendens ad cælum, pars 5.c. 10. nu. 13. pag. 522
Vti mendacijs in venditione, pars 2. c. 54. nu.6. 279
Videns, aut tangens elegantem Iuuenem, pars 2.c.74.nu.10. 329
Viduæ ab hæredibus mariti interim dum ſoluunt dotem, poſſunt aliquid accipere, pars 2.c.45.nu.10. 252
Vincens ludo, fraude, & mendacio, quid, p. 2.c.62.nu.7. 289
Vir poteſt ſe facere ſeruum in vita vxore, p. 1.c.48.nu.14. 104
Vir, vtrum poſſit dimittere vxorem ſuam propter adulterium, p.1.c.50 nu. 116.114.
Vir an poſsit dimittere vxorem ſuam fornicantem nu.17. ibid.
Vir an poſsit dimitti ab vxore ſua propter fornicationem, nu.18. ibid.
Vir minus peccat, quam mulier fornicando, num. 19 ibid.
Vir non ſemper vxorem ſuam fornicantem poteſt dimittere, nu.20. ibid.
Virginibus dabitur fructus centeſimus: viduis ſexageſimus: coniugatis trigeſimus, pars 5.c.9.nu 9. ibid.

Virtus

Digitized by Google

Virtus eſt bona qualitas mentis, pars 4. c.4. nu.1. 422
Virtus quomodo exponatur à S. Auguſtino, num.2. ibid.
Virtus dicitur, quaſi vis intus, num.2. ibid.
Virtus in medio conſiſtit, nu.4. ibid.
Virtutes dicuntur habilitare ad gratiam, nu.5. ibid.
Virtutum differentiæ, pars 4.c.6.nu. 1. 416
Virtutes pro regimine vitæ humanæ, nu.2. ibidem.
Virtus informis: formis, & formata, num.3. ibidem
Virtutum differentia, nu.4. ibid.
Virtutum Theologicarum, & Cardinalium differentia, nu.5. ibid.
Virtutes quæ ſunt, & quæ agunt in anima, p.4.c.34.nu. 1. 471
Virtutes, quæ concurrerunt in Conceptione Chriſti, p.4 nu.4.c.4. 442
Virtutum Cardinalium officia quæ: quare polipoticæ? Quare purgatoriæ: Quare purgati animi: & Quare exemplares, nu.4. ibid.
Viſus, p.4.c.47.nu.2. 485
Vitam æternam ex condigno mereri multæ ſunt cauſæ, p.4.c.4.nu.10. 422
Vitium eſt quaſi virtus corrupta, pars 2. c. 36.nu.1. 234
Virtuoſus actus ſtare poteſt cum vitio, n. 2. ibidem.
Vitium quomodo differat à peccato, nu.3. ibidem.
Vitioſus habitus ſtare poteſt cum gratia, num.4.& 5. ibid.
Vitia charitati contraria: pars 4.c. 33. nu.1. pag. 470
Vitia fidei oppoſita, p.4.c.24.nu. 1. 459
Vitia rei manifeſta in venditione, poſſunt taceri, non autem ſecreta, pars 2. c. 49. num.10. 262
Vouens caſtitatem, & ducit vxorem, p.2.c. 14 nu.34. 162
Vouentes caſtitatem coniugati, nu.35. ibid.
Vouens non nubere, & poſtea nupſit, n.36. ibidem.
Vouens accipere vnam, & accepit alteram, nu.37. ibid.
Vouens ieiunare die veneris, vel Sabbati, & non adimpleuit, vtrum poſſit ſequenti die, p.2.c.14 nu.38.& 39. 162
Vouens inuenit, poſtea difficultatem adimplendi, p.2.c.15.nu.1. 167
Votum frangens coactus metu mortis, n.2. ibidem.
Votum frangens ex obliuione, nu.3. ibid.
Vouens aliquid, deinde profitetur in aliqua religione liberatur, nu.4. ibid.
Voti diſpenſatio, quæ nu.5. ibid.
Votum cõmutari quomodo poteſt, n.6. ibid.
Voti diſpenſatio, nu.7. ibid.
Votis in quibus diſpenſare poteſt Epiſcopus, nu.9. ibid.
Votum caſtitatis ad tempus, poteſt Epiſcopus diſpenſare. nu 9. ibid.
Votum per iubileum, quomodo abſoluitur, num. 10. ibid.
Vouens caſtitatẽ, & frangens, bis peccat. 11.
Votum omni cum ſtudio ſeruandum, pars 2.c.14.nu.1. 162
Votum eſt libera promiſſio melioris boni num.2. ibid.
Voti conditiones quatuor, nu.3. ibid.
Voti propoſitum, quid nu.4. ibid.
Voti promiſſio, quæ, nu 5. ibid.
Voti promiſſiones fiunt Deo in ſanctis ſuis, num.6. ibid.
Vouere non poſſunt pueri ante ſeptennium
Votum repentinum non obligat, n. 8. ibid.
Voti materia quæ, nu.9. ibid.
Votum poſſibile, aut impoſſibile, & quomodo. nu.10. ibid.
Vouens nunquam venialiter peccare, n.11. ibidem.
Vouere religionem ante duodecimum ſextum annum, nu.12. ibid.
Vouere religionem ante duodecimum annum virgines, nu.13. ibid.
Voti res bonæ quomodo intelligãtur, n. 14. ibidem.
Vouens quod eſt mortale grauiter peccat, num.15. ibid.
Vouens dicere mendacium iocoſum venialiter peccat, nu.16. ibid.
Vouens malum, quod habet bonum finem tenet, nu.17. ibid.
Voti materia bona, meliori non contraria, nu.19. ibid.
Voti conſiderationes, quæ, nu. 20. ibid.
Votũ duplex, ſolemne, & ſimplex, n.21. ibid.
Vouere, vel iurare nunquam mutuo dare, vel fide iubere, non tenet, nu.22. ibid.
Vouere contrahere matrimonium, an obliget, nu.23. ibid.
Vouere vngues non reſcindere, an obliget, num.24. ibid.

Vouens orare,& ieiunare, tenetur obſerua-re,nu.25. ibid.
Votum per impotentiam implendo, quomodo ſoluitur,nu.26. ibid.
Vouens dare eleemoſynam, quam primum melius,nu. 27. ibid.
Vouens religionem, & non acceptatur, an liberetur, nu.28. ibid.
Vouens religionem,& ducit vxorem,n. 29. ibidem.
Vouens religionem,qui habet vxorem,n.30 ibidem.
Vxoratus ſuſcipiens ordines,quid,num. 32. ibidem.
Vouens virginitatem, & ammittit, quid, num.33. ibid.
Vſuræ vitium quid,pars 2.c.45.nu.1. 252
Vſura quare ſic dicta ſit,nu.2. ibid.
Vſuræ materia quæ,nu.3. ibid.
Vſura quotuplex ſit,nu.4. ibid.
Vſuræ conditiones,quæ nu.21. ibid.
Vſuram committit mutuans pecuniã, cum pacto,vt remutetur ei,nu. 22. ibid.
Vſuram committit mutuans pecuniam, vt vadat ad ſuum molendinum, nu. 23. 24. 25.26. ibid.
Vſuram mentalem conſiſtit in ſola mente pras 2.c.47.nu.1.2.3.& 4. ibid.
Vſurarius non eſt,qui mutauit intentionem ſuam,nu.5. ibid.
Vſura puræ mentalis,nu.23. ibid.
Vſura palliata:pars 2.c.49.nu.1. 266
Vxor vſurariorum,ad quid teneatur,pars 2. c.48.nu.4. ibid.
Vxor à marito, quomodo poſſit ſeparari ob ſeuitiam mariti,pars 1.c.59.nu.22.23.24.25.26.27. ibid.
Vxor à viro ſuo poteſt repere dotem: pars 1.c.31.nu.5. ibid.

Index rerum notabilium Finis.

PRAE

PRAEFATIO.

CVm diuitias ſuas omnium rerum auctor, & moderator Deus alijs communicare vellet, Adamum rationis participem creaturam procreauit, quæ ſummum bonum intelligeret, intelligendo amaret, amando poſſideret, & poſſidendo beata eſſet, & creatam in Paradiſum lætitiæ, & voluptatis omnis prontuarium transtulit, atque ibi de coſta eius dormientis Euam illi ſociam formauit, præcepitque Adæ Deus dicens ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris, quia mortuus in anima, morti etiam corporali ſubiacebis. Inuidia verò diaboli, & perſuaſione vxoris Euæ, quam diabolus allexit, parens noſter cum delicijs ſuis Eua, quicquam aſpergere moleſtiæ nollet, vxori maluit gratificari, quam Deo, tandem in fraudem inductus, comedit & cecidit, confeſtimque exul, ac perditus in omne genus ſecum radicem malitiæ, & peccati traduxit. Sciebat enim ille calidus humani generis hoſtis, quia ad hoc homo poſitus erat in Paradiſo, vt ſi ſe conditori ſuo per obedientiam vinculis charitatis aſtringeret, ad cæleſtem Angelorũ patriam (vnde inuidus ille ſua ſuperbia deiectus,) quandoque ſine carnis morte transiret. Cuiuſmodi ergo peccato; ipſe, & eius vxor Eua à Paradiſo exultationis eiecti, æterna beatitudine exhæreditati, innocẽtia, & originali iuſtitia priuati ſunt, ex cuius priuatione in difficultatem ad opus bonum, propensionem ad malum, imprudentiam ad futura præuidenda incurrerunt. Iam in damna, miſerias, ærumnas, morbos, famem, ſitim, frigus, æſtum, & alia mala innumerabilia, ac demum etiã in ipſam moriendi neceſſitatem inciderunt. Quæ omnia mala, iuſto Dei iudicio in totam poſteritatem diffuſa ſunt: natura enim humana (quæ in primis parentibus tota erat) per peccatum tota corrupta eſt, totamque iuſtitiam, & immortalitatem perdidit, quare non niſi corruptos iniuſtos, & mortales filios generare potuit, & diabolus iure filios ſibi vendicauit eos, quorum libertatem à primis parentibus emerat: ſerpebat videlicet peſtis in dies latius in expiabiles, quotidiè religiones inducebantur, in orbem terrarum, quæ morifero, ac teterrimo afflatu genus humanum vniuerſum perdebant. Cum placeret igitur longius relegare peccatum, conſulit verbo, lege, prophetis, signis, plagiſque, ac prodigijs

digijs

IN CHRISTI NOMINE AMEN.

SERENISSIMI IMPERATORIS monet authoritas, vt fiat principium decens, & amicabile Deo, in authent. quomodo oportet Epiſc. circa princ. & Gratianus prima queſt. 1. cap. cum Paulus &c. principatus. Ideoq. Optimi Maximi Dei inuocato præſidio de Sanctiſſimis Sacramentis, & eorum Miniſtris, &c. in hac Prima Parte tractabimus: Sed quia, vt ait Cicero. 1. offic. Omnis, qui de re aliqua inſtituitur ſermo, debet à diffinitione proficiſci; vt intelligatur quid ſit id, de quo diſputatur. Ideo à diffinitionibus incipiemus, & per interrogationes, & reſponſiones tractatum ſequemur. Diffinitio itaq. ſecundum eundem Ciceronem debet eſſe breuis, & dilucida oratio naturam rei exponens. &c.

De Sacramentis in genere, & in ſpecie. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Sacramentorum neceſſaria cognitio.*
2 *Sacramenti variæ diffinitiones.*
3 *Sacramentum vnde dicatur.*

SAcramenta, quæ quidem ſunt tanquam religionis, prima fundamenta pertinent ideo ad prima fidei rudimẽta: Vnde non ſolum, qui ſuſcepturi ſunt ordines, ſed vniuerſus Populus tenetur rudi ſaltem minerua aliqua ex parte noſſe: Sacerdotes verò, cum ipſi ſint ſacramentorum miniſtri, & maximè Confeſſores, ac animarum curam habentes, qui de illis debeant populum interrogare, eiſdemq. eos inſtruere, plenius, ac perfectius populo eadem ipſos ſcire oportet, atq. eo amplius, quod pleriq. caſus nõ parum cognitu difficiles, qui confeſſoris quantumcumque ſapientis opera, & conſilio indigeant, ſæpius illis contingant. Erit ergo hæc ſumma de Sacramentis, & caſibus conſcientiæ eo ordine, & modo conſcripta, vt ſit examinandorum vſui, etiam accomodata; ac primo quidem breui deſcriptione de Sacramentis in genere agemus tum inde de ſingulis particulatim quid ſint, quæ materia, forma: miniſter: ſuſcipiens, & effectus referetur, vt inde etiam ordinandi, & ſacerdotes facilè, ac breuiter ea ſcire poſſint, & circa hæc ſingula caſus, qui accidunt, & præcipua quæ-

Digitized by Google

dam ſcitu digniora ad Sacerdotum, & cõfeſſorum quoq. inſtructionem exponemus; ſed iam proprius accedamus.

2. Quid eſt Sacramentum? ℞. ſecundum S. Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei; eſt ſacræ rei ſignum, de conſ. diſt. 2. cap. ſacrificium, & Mag. ſent. in 4. diſt. 1. & S. Thom. par. 3. quæſt. 60. art. 2. Vbi aduerte (dicit Sotus in 4. ſent diſt. 1 quæſt. 1. art. 2.) quod quando dicitur ſacræ rei, non intelligitur quælibet res ſacra, & Deo dicata; quia ſic Crux, Calix, & alia multa eſſent Sacramentum; ſed res ſacra ſanctificans nos. Diximus ſignum ſacræ rei, ideſt res, quæ præter ſpeciem, quam ingerit ſenſibus, facit in cognitionem alterius venire: dicit Aug. lib. 2. de doctrina chriſtiana. Per ſacram igitur rem, intelligimus gratiam, quæ facit ſacram animam, & Deo dicatam? & eſt ſignum, ideſt quædam res ſenſibilis (vt ſit ſacramentum) hoc eſt quoddam ſenſibile exterius, quod ſignificat gratiam dari interius, & debet eſſe ſignum operatiuum, & efficax, quia ſignificando dat gratiam; dicitur etiam ſacramentum, vt ait Mag. ſent. inuiſibilis gratiæ, viſibilis forma, quod idẽ eſt, vt ait idem Aug. Quæ diffinitio generalis eſt, & conuenit ſacramentis tàm nouæ, quàm veteris legis, quia tàm illa, quàm iſta ſunt ex ſimilitudine repreſentatiua, & ex inſtitutione ſignificatiua; Eadem verò diffinitio conuenit ſacramentis nouæ legis, ſed ſupplenda eſt ita, vt eius ſimilitudinem gerat, & cauſa exiſtat, quia non ſolum ex ſimilitudine repreſentant, vel ex inſtitutione ſignificant, ſed etiam ex virtute diuina ſanctificant, & gratiam conferunt, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, & hoc eſt, quod induit Aug. in alia diffinitione, & lib. de corpore Chriſti, dicens, Sacramentum eſt illud, in quo ſub tegumento rerum viſibilium, Virtus diuina operatur, & benè etiam Doct. & S. Thom. in 4. ſent. quæſt. 60. art. 1. 2. 3. & 4. & Conc. Trid. ſeſſ. 13. cap. 3.

3. Quæritur vnde dicitur ſacramentum? ℞. ſecundum S. Thom. & Durand. in 4. ſẽt. diſt. 1. quod dicitur à ſacrando actiuè, ſicut medicamentum à medicando, & ornamentum ab ornando. Et ſicut medicamentum eſt illud, quo aliquis medicatur, & ornamentum, quo quis ornatur; ſic ſacramentum eſt aliquid, quo aliquis ſacratur.

Dicitur quoq. ſacramentum quaſi ſacrans mentem, vel ſanctificans animam, vel quaſi ſignum ſacræ rei, vel ſacrum ſignatum, vt expreſſe legitur in lib. 4. Mag. ſent. diſt. 1. in principio.

S V M M A R I V M.

1 *Sacramenta nouæ legis ſunt ſeptem.*
2 *Sacramenta ſunt ſeptem ex proportione ad vitam naturalem.*
3 *Sacramenta ſunt ſeptem ſecundum ſeptem diuerſitates hominum.*
4 *Sacramenta ſunt ſignata in ſeptẽ ſignaculis.*
5 *Sacramenta ſunt medicina ſanitatiua morbi ſpiritualis.*
6 *Sacramenta fuerunt inſtituta à Chriſto Domino.*
7 *Sacramenta fuerunt inſtituta in verbis, et elementis.*
8 *Sacramenta fuerunt inſtituta multis de cauſis.*
9 *Sacramenta ab initio fuerunt inſtituta.*
10 *Sacramenta quæ imprimunt characterem.*
11 *Character quid ſit.*
12 *Status fidelium in acie Eccleſiæ triplex.*

De numero Sacramentorum. Cap. II.

1. QVæritur quot ſunt ſacramenta nouæ legis? ℞. Secundum omnes Theolog. & præcipuè S Thom. par. 3. quæſt. 65. art. 1. & in 4. ſent. diſt 2. art. 2. ꝙ ſunt ſeptem, vt fuit determinatũ in Conc. Flor. ſub Eugen. 4. in cap. ad abolendam, extra de hæret. & excommunicantur, qui de eccleſiaſticis ſacramentis aliter ſentire, aut docere præſumpſerint, quam Eccleſia Romana docet. Præterea idem patet in Conc. Trid. ſeſſ. 7. de ſacramentis in genere can. 1. cuius verba ſunt hæc: Si quis dixerit ſacramenta nouæ legis eſſe plura, vel pauciora, quam ſeptem, videlicet. Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, anathema ſit.

2. Sacramenta ſunt ſeptem, ex proportione ad vitam naturalem, vt colligitur in qua naſcimur, augemur, & in ſtatum perfectum

Digitized by Google

fectum peruenimus, & ſi in morbum labimur, ſanamur, vt ad finem tandem vitæ perueniamus, quia hæc ſunt facta ad vitã ſpiritualem perficiendam; Nam per Baptiſmum regeneramur, ideſt naſcimur in vita ſpirituali. Per Confirmationem creſcimus, ſeu roboramur. Per Euchariſtiam nutrimur, & ad perfectũ ſtatum ducimur. Per Pœnitentiam ſi deficimus; & in morbos peccatorum labimur, ab eis ſanamur, & liberamur. Per Extremam Vnctionem ad finem tandem vitæ, ſeu exitum felicem præparamur, cõfortamur, & perducimur.

3. Item ſecundum diuerſitates hominum in Eccleſia: Primum eſt intrantium, vt Baptiſmus: Secundum pugnantium, vt Confirmatio: Tertium vires reſumentium, vt Euchariſtia: Quartum reſurgentium, vt Pænitentia: Quintum exeuntium vt Extrema Vnctio: Sextum miniſtrantium, vt ordo: Septimum nouos milites introducentium, vt Matrimonium.

4. Sacramenta etiam ſunt ſignata in ſepté ſignaculis, quibus fuit veteris teſtamenti pagina ſigillata, quam Agnus, qui habebat clauem Dauid (qui claudit, & nemo aperit) reſerauit. Item in ſeptem tubis, quibus Angeli cecinerunt. Item in ſepté ſtellis, quas habebat ſimilis filio hominis in dextera ſua. Item in ſeptem panibus, quibus Dominus turbam ſatiauit. Item in ſeptem oculis ſuper vnum lapidem. Item in ſepté lucernis tabernaculi ſuperpoſitis candelabro. Item in ſeptem lationibus Naamam. Item Sacramenta ſunt ſeptem, quæ diſponunt ad ſeptem virtutes habendas: Nam Baptiſmus eſt ſacramentum fidei; Confirmatio, ſpei; Euchariſtia, charitatis; Pænitentia, Iuſtitiæ; Extrema Vnctio, perſeuerantiæ, quæ eſt fortitudinis complementum: Ordo, prudentiæ; Matrimonium, temperantiæ. Item alia etiam ratio numeri ſacramentorum eſt, quæ ordinatur contra triplicem culpam, & contra quadruplicem pænam: Vnde Baptiſmus ordinatur contra peccatum originale: Pænitentia, contra mortale; Extrema Vnctio, contra veniale: Ordo contra ignorantiam: Euchariſtia, contra malitiam; Confirmatio, contra impotentiam; Matrimonium, contra concupiſcentiam, quam temperat, & excuſat.

5. Item alia adhuc ratio numeri, qua ſacramenta ſunt cauſa ſanatiua morbi ſpiritualis admodum corporalium; Medicina verò corporalis quadruplex eſt, ſcilicet curatiua, conſeruatiua, præſeruatiua, & melioratiua. Simili modo etiam ſacramenta curant; Baptiſmus curat ſimul, & totaliter. Pænitentia verò curat quantum ad pænam, culpa verò per contritionem formatam; Extrema vnctio, curat à morbis leuioribus, ſcilicet à venialibus: ſicut Baptiſmus, & Pænitentia curant à lætalibus, ſic ergo prædicta tria ſacramenta, ſunt quaſi medicina curatiua: Confirmatio autem eſt medicina conſeruatiua ſanitatis ſpiritualis, in quà datur Spiritus Sanctus ad robur, & conſeruationem gratiæ datæ in Baptiſmo: Matrimonium eſt medicina præſeruatiua; Ordo eſt medicina melioratiua in augmentum gratiæ: Euchariſtia hæc omnia ſimul facit, curat enim venialia, quæ ſunt occaſio ruinæ maioris, & conſeruat gratiam inuentam in homine, & augmentat, ſicq. meliorat, & nihilominus à peccato præſeruat.

6. Quæritur ſacramenta prædicta à quo fuerunt inſtituta? ℞. Iuxta fidem ſacramenta omnia legis gratiæ Chriſtus inſtituit, tamquam nouæ legislator in qua vocans ad præmia inſtituit ſacramenta, & Concil. Trident. ſeſſ. 7. de ſacram. in genere can. 1. cuius verba ſunt hæc; Si quis dixerit ſacramenta nouæ legis non fuiſſe omnia à D. N. Ieſu Chriſto inſtituta, anathema ſit.

Chriſtus enim verbum Patris, cum ſit ſummæ bonitatis, ſũmæq. veritatis, ac ſummæ virtutis, ratione ſũmæ bonitatis, promiſit præmia beatificantia; ratione veritatis inſtituit ſacramenta adiuuantia; vt per ſacramenta reparetur virtus adimplenda præcepta, & per præcepta, perueniatur ad præmia. Inſtituit autem ſacramenta, in verbis, & elementis, vt ait Aug. accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, & eſt ibi elementum pro materia, & verba pro forma.

7. Quare ſacramenta inſtituta ſunt in verbis, & elementis? ℞. Vt haberent euidétiam ſignificandi, & efficaciam, ſanctificandi, quia dum elementa oculis, & verba auribus ſe offerunt, qui ſunt duo ſenſus præcipuè cognoſcitiui, dãt euidentiam ſignificationis: Deinde verba ſanctificant

elementa, vt plenior fiat humanæ recreationis efficacia.

8. Quæritur quare inſtituta ſunt ſacraméta? ℟. Quod multis de cauſis. Prima propter humiliationem, qua homo quærit ſalutem, ſubijciendo ſe inferioribus. Secunda cauſa propter eruditionem, qua homo per viſibilia ad cognoſcenda inuiſibilia rapiatur. Tertia propter exercitationem, qua nociua declinet homo malã occupationem, & otium: Quarta, propter cõgruitatem medici ad medicinam, quia cum medicus ſit Deus, & ſacramenta medicina, congruenter debet continere aliquid diuinum, ſcilicet inuiſibilem gratiam, & aliquid humanum, ſcilicet viſibilem gratiæ formam. Quinta cauſa, congruitas ex parte infirmi, quia cũ infirmus ſit homo conſtans ex corpore, & ſpiritu: Spiritus autem in corpore non benè compatitur ſpiritualia in corporalibus rebus, ſicut pilulæ, & nubulæ impalpabiles. Sexta cauſa eſt propter augumentationem meriti. Multum enim valet ad meritum, quando Deo creditur in his, in quibus humana ratio non præbet experimentum.

9. Quæritur quando ſacramenta fuerunt inſtituta? ℟. Quod ab initio fuerunt inſtituta ad curationem hominum, & ſemper cum morbo occurrerunt. In lege enim naturæ fuerunt oblationes, ſacrificia, & decimationes; In lege autem ſcripta, introducta eſt circuncifio, & adiuncta eſt expiatio, atq. ſuper addita oblationum, & ſacrificiorum multiformis diſtinctio. In lege autem noua ſtatuta ſunt ſacramenta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, præeminentia digniora, atq. ſignificatione euidentiora; vt inquit Aug. lib. 19. contra Fauſtum cap. 13. in quibus eſt impletio ſimul, & euacuatio omnium prædictorum, ſicut ait etiam Hugo de Sãcto Victore lib. 1. de Sacram. par. 12. c. 10.

Primi temporis ſacramenta fuerunt ſicut vmbra, medij temporis, ſicut imago, ſiue figura, poſtremo verò temporis, ſcilicet gratiæ, ſicut corpus quod intra ſe veritatem continet, & gratiam quam ſignificatione repreſentant, & principaliter conferunt, & promittunt: Prædicta patent, quia eiuſdem mundationis ſimilitudo eſt in oblatione legis naturæ, ſed occultè ingenitur. In circuncifione verò euidentius aliquantulum exprimitur. per Baptiſmū autem manifeſtius declaratur.

Item ſacramenta veteris legis nutriebant paruulos, exercebant perfectos, & duros onerando domabant, ſed ſacramenta nouæ legis conferunt quæ vetera de longinquo moſtrabant. Vnde priora ſacramenta præparauerunt, & produxerunt ad noua, ſicut via ad terminum: ſicut figura ad veritatem, & ſicut imperfectum ad perfectum: Eſt alia differentia, quia commune eſt omnibus ſacramentis, quod conſiſtunt in rebus ſenſibilibus, inuiſibilem tamen gratiam ſignificantibus, ſed ſpeciale eſt in ſacramentis nouæ legis, quod conſiſtunt etiam in verbis, & in rebus.

Item ſacramenta nouæ legis efficiunt, quod figurant, ſed hoc non faciunt ſacramenta veteris legis.

Item ſacramenta nouæ legis iuſtificant, & quantum ad opus operatum, & quantũ ad opus operans: ſed ſacramenta veteris legis iuſtificabant ſolum quãtum ad opus operantis, quia non valebant facientibus, niſi quantum ad illorum charitas, & deuotio fidei ſe extendebat, hoc intelligitur de circuncifione, quæ cum non fuerit in lege data, nequaquam inter legalia computabatur, quia ipſa in paruulis tollebat originale peccatum, & gratiam conferebat, quod non faciebant legalia. Item legalia ſecundum Aug. fuerunt ante paſſionem Domini viua: & ſtatim poſt paſſionem mortua: Et poſtquam claruit veritas Euangelij, fuerunt omnino ſepulta. Noſtra verò ſacramenta vſq; ad finem ſemper in ſuo vigore permanebunt.

10. Quæritur quæ ſacramenta imprimunt characterem? ℟. Sunt hæc tria. Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo, & ideo hæc iterari non poſſunt, cætera verò poſſunt. De Baptiſmo l. ciuili extat Codex. Ne ſanctum iteretur Baptiſma, & Scot. diſt. 6. q. 7. De cõfirmatione Sot. in 4. sẽt. diſt. 6. quæſt. vnica art. 5. De ordine probatur per Cõc. Flor. & probatur per compendium Theologiæ, & comp. ſeptem ſacramentorum, & per alios Doctores.

11. Quid eſt character? ℟. Eſt quædam qualitas, ſeu donum quoddam diuinum in anima impreſſum, quo ipſa cõſecratur, & datur ei poteſtas ad ſuſcipienda alia ſacramenta. In Baptiſmo quidem ad ſuſcipienda

Digitized by Google

pienda omnia alia ſacramenta: In Confirmatione ad ſuſcipiendos ordines; & in ipſo ordine ad ſacramenta omnia adminiſtranda, vel ſecundum S.Tho. quæſt.63. par.3.art.4. quod eſt ſignaculum quoddã, quo omnia inſignitur ad ſuſcipiendum,vel alijs miniſtrãdũ ea quæ ſunt diuini cultus.

12. Sciendum quoque eſt quod triplex eſt ſtatus fideliũ in acie Ecclesiæ hierarchiæ, ſcilicet fidei genitæ, fidei corroboratæ, & fidei multiplicatæ; Per primum fit diſtinctio fidelium ab incredulis in Baptiſmo: Per ſecundum fit diſtinctio fortium ab infirmis, & hoc in confirmatione: Per tertium fit diſtinctio clericorum à laicis per ſacramentũ ordinis. Hinc igitur eſt quod hæc tria ſacramenta characteres imprimunt per quos indelebiliter impreſſos sẽper diſtinguntur. Vnde nullatenus iterari poſſunt; character ergo Baptiſmalis incipientium eſt: confirmationis verò proficientium; ſed ordinis perfectorum.

SVMMARIVM.

1 *Circunciſio quando fuit inſtituta quomodo fiebat, et quando ceſſauit.*
2 *Circuncidi voluit Chriſtus multiplici ratione.*
3 *Circunciditur Chriſtus non ſolum circunciſione legali, ſed ſpirituali.*
4 *Circũciditur Chriſtus in ſuis multis modis.*
5 *Circuncidimur ſpiritualiter etiã nos fideles.*
6 *Circunciſio mutata fuit in Baptiſmum.*

De Circunciſione Chriſti. Cap. III.

IDem ſalutiferæ curationis auxilium circũciſio in lege cõtra originalis peccati vulnus agebat, quod Baptiſmus agere reuelãte gratiæ tempore conſueuit, excepto, quod regni cæleſtis ianuam nedum intrare poterant,donec adueniens benedictionem daret,qui legem dedit,vt videri poſſet Deus Deorum in Syon. tantum in ſinu Abrahæ, poſt mortem beata requie conſolati, ſupernæ pacis ingreſſum, ſpe fælici expectabant. Beda ſuper Luc.cap.2.

1. Quæritur quando fuit circunciſio inſtituta? ℞. Tempore Abrahæ de cuius genere naſciturus erat Sanctus Sanctorum, & fiebat illa circũciſio per circularem ſuperfluæ pelliculæ inciſionem, in ſignum debilitationis ſuper abundantis concupiſcentiæ, circunciſione illa auferebatur peccatum, cui tenebatur piaculum dãnationis, ſed non aperiebatur ianua cæli Abb. de Bapt.cap. maiores: Ceſſauit autem circunciſio ſimpliciter quantum ad neceſſitatem ſalutis, quando baptiſmus conſulebatur tàm gentilibus,quàm iudæis,id quidem, & alias probat poſt Scot. & S. Tho. Gabr. diſt.1. quæſt.4. par.2.art.3. concl.1. lib.4. fiebat ipſa circunciſio gladio lapideo, & aſcindebatur pellicula membri generationis, & conuenienter fiebat in tali membro. Primo quidem, quia ſignũ erat fidei, quia Abraham credidit Chriſtum ex ſuo ſemine naſciturum. Secundo,quia erat in remedium peccati originalis,quod per actum generationis traducitur. Tertiò quia ordinabatur ad diminutionem carnalis concupiſcentiæ, quæ præcipuè in mẽbris illis viget propter abundantiam delectationis venereorum.

2. Quæritur quare Chriſtus Dominus noſter voluit circuncidi? ℞. Primo, vt legem quam dedit alijs ipſe compleret. Secundò, vt ſuam magnam humilitatem oſtenderet, quia cæremonialibus, ad quæ non tenebatur, ſe ſubiecit,ipſe namq. Dominus legis fuit. Tertiò, vt ſanguinem ſuũ pro nobis non ſolum in ætate virili, ſed etiam infantili funderet. Quartò, vt nos circuncidendos fore ſpiritualiter oſtenderet. Quintò, vt hæreticos confunderet, qui dixerunt eum non verum corpus, ſed fantaſticum habuiſſe: Sextò,vt iudæis ſatisfaceret, qui ſcandalizari fuiſſent, ſi circunciſionem non accepiſſet. Septimò, vt legem veterem approbaret,quæ vſque ad ipſum obſeruanda fuit, legalia enim ſunt ſecundum Aug. ante paſſionem viua, ſed poſt paſſionem Domini mortua; poſt quã verò per mundum claruit Euãgelium, ſepulta (vt diximus.)

3. Dominus noſter Ieſus Chriſtus circunciditur, non ſolum circunciſione legali, ſed etiam ſpirituali, vnde etiam quadrupliciter poſſumus Domini circunciſionem aſſignare. Primò,circuncidit eũ Pater cultello paupertatis in Natiuitate. Secundò,circũciderunt eum parentes octauo eius die, cultello legis. Tertiò,circuncidit ſe ipſum in

in omni vita ſua, cultello humilitatis. Quartò, circunciderunt eum Iudæi in paſſione cultello crucis, & hoc per milites Pilati.

4. Circunciditur etiam Ieſus in ſuis quadrupliciter. Primò, per detractores, qui auferunt amicos, & famam; Secundò, per raptores, qui auferunt bona temporalia. Tertiò, per Hereticos, qui auferunt animam. Quartò, per Tyrannos, qui auferunt corpus.

5. Queritur ſi etiam nos debemus habere aliquam circuncisionem? ℞. Circuncisio noſtra, ſpirtualis eſt duplex. Exod. 4. & 12. prima, ſcilicet mentis in præſenti, ſcilicet à culpa: ſecunda, corporis in futuro à pœna: Prima, figurata fuit per circũciſionem ſolemnem, quæ facta eſt in Egypto, & hæc triplex eſt, ſcilicet incipientiũ à vitijs, & hoc cultello iuſtitiæ: Item perficientium à ſuperfluis cultello miſericordiæ. Item perfectorum à mundanis curis, cultello perfectæ charitatis. Secunda, figurata eſt, per circunciſionem factam in Galgata in terra promiſſionis. Ioſ. 5. quia in octaua reſurrectionis per petram Chriſtum circuncidimur ab omnibus miſerijs, ex quo patet, quod circunciſio noſtra ſpiritualis efficacior eſt, quam iudæorum carnalis, & legalis: quia illorum circunciſio licet peccatum originale tulerint, tamen ianuam Paradiſi non aperuit; ſed noſtra vtrunque facit.

6. Quare mutata fuit circunciſio in baptiſmum? ℞. Quia ſacramentum baptiſmi eſt perfectius, & magis commune, Circũciſio illa competebat ſolis maribus, quia ſpecialiter ordinatur contra peccatũ originale, quod contrahitur à patre, & non à matre: propter hoc fiebat in membro generationis quia erat in remedium peccati originalis, quod per actum generationis traditur, vt inquit S.Tho. 3.part. quæſt.70. art.2. Mulieres verò circuncidi non poterant, quia corpus eorum non erat aptum circunciſioni in membro generatiuæ deſeruienti (ſi verò ſola mulier peccaſſet, filij non contraxiſſent originale) filiæ autem ſaluabantur in fide parentum, dum erant paruulæ: ſed adultæ, per fidem propriam.

SVMMARIVM.

1 *Baptizati Baptiſmo Ioannis, tenebantur etiam baptiſmo Chriſti.*
2 *Baptiſmus Ioannis dicitur baptiſmus pænitentiæ, et quare.*
3 *Baptizari, et agere pænitentiam, quid.*
4 *Baptiſmo Chriſti obligabantur poſt paſſionem, et reſurrectionem.*
5 *Quinque ſunt conſiderãda in ſingulis ſacramentis.*
6 *In miniſtro eſt neceſſaria intentio ad conſiciendum ſacramentum.*
7 *Effectus ſacramentorum eſt auferre culpã, et conferre gratiam.*

De Baptiſmo Ioannis Baptiſtæ. Cap. IV.

1. QVæritur vtrum baptizati baptiſmo Ioannis Baptiſtæ tenebantur baptizari baptiſmo Chriſti? ℞. Secundum S.Tho 3 part. quæſt 38. & 4. ſent. diſt.2. art.2. quod tenebantur omnes baptizari Baptiſmo Chriſti, quia Baptiſmus Ioannis Baptiſtæ non erat ſacramentum, nec conferebat gratiam ex opere operato, nec conſequenti remiſſionem peccatorum; Vnde Matthæus 1 Ego baptizo vos in aqua, ille baptizabit vos Spiritu Sancto: ſimile habetur Lucæ 3. & Ioannis 1. & Actuũ 1. & alijs, & legitur Act.9. quod Paulus rebaptizauit baptizatos baptiſmo Ioannis, & ad hoc eſt etiam Mag. ſent. Aug. Hugo. Damaſcenus, ac alij; Et quod dicitur fuit Ioannes. in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum; non eſt intelligendum, quod Ioannes baptiſmus pœnitentiam, & remiſſiononem peccatorum contulerit: ſed quod baptiſmũ in aqua tantum dedit, & baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum prædicabat.

2. Quare dicitur baptiſmus pænitentiæ? ℞. Quia baptizando docuit pænitentiam, vel qa baptizatis impoſuit fructus dignos pænitentiæ, ſecundum S.Thom. Item batiſmus Ioannis non dabatur in forma, in qua inſtituit Chriſtus, vt ſcribit Gabr. diſt.2. quæſt.2. art.1. lib.4. baptizabat autẽ Ioannes in forma futuri; vt tenet Mag. ſent.

Digitized by Google

ſent. & poſt eum Alex. Petr. de Palud. & S.Tho.

3. Quid eſt baptizari, & agere pœnitentiam? ℞. Secundum Iacob. de Valent. ſuper pſal. 50. quod nihil aliud eſt niſi effici membrũ Chriſti, & eius ſanguine aſpergi, ac eius paſſione participare.

4. Quæritur quando cœperunt homines obligari ad baptiſmum Chriſti? ℞. Secundum S.Thom. 3. part. ſupra quod poſt paſſionem Chriſti, quia per baptiſmũ configuramur paſſioni, & reſurrectioni Chriſti, in quantum morimur peccato, & reſurgimur ad nouitatem vitæ ſpiritualis.

5. Quæ ſunt conſideranda in ſingulis ſacramentis? ℞. Quinque ſcilicet, Materia, Forma, Miniſter, Suſcipiens, & Effectus; Materia ſunt res; & dicuntur Materia, quia ſunt ex ſe indeterminatæ, ſed per Formam determinatur, Forma ſunt verba, & dicũtur verba Forma, quia determinant ipſam rem ſacramenti ad talem effectum: Miniſter eſt, qui exhibet ſacramentum; Suſcipiens eſt, qui capax rationis; Effectus eſt, gratia, quæ datur in animas; Reliqua verò, quæ ſunt in ſacramentis pertinent ad ſolẽnitatem Eccleſiaſticam; ita vt ſi omittantur ſit peccatum mortale, vel veniale, iuxta ſubiectam materiam, validum tamen ſacramentum.

6. In Miniſtro eſt neceſſaria intentio conficiendi ſacramentum, & faciendi quod facit Eccleſia videlicet, quod Chriſtus fecit, & inſtituit Con.Trid.Seſſ.7. can. 11. & intẽtio iſta in miniſtro, ſi non fuerit actualis ſufficit ſaltem virtualis, vt infra cap. 23. num 13. & 14.

7. Quæritur quid eſt effectus ſacramentorum in genere? ℞. Eſt auferre culpam, ſi eam inuenit, & conferre gratiam, vel augere, ſi debitè, & deuotè ſumantur.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmus quid.*
2 *Baptiſmus fluminis, ideſt à qua.*
3 *Baptiſmus flaminis ideſt Spiritus ſancti.*
4 *Baptizandi ſunt etiam ſanctificati in vtero matris.*
5 *Baptiſmus ſanguinis ideſt Martyrum.*
6 *Martyres ſi reſuſcitarẽtur tenerentur baptizari baptiſmo aquæ.*
7 *Sacramentorum, quædam neceſſitatis, quædam dignitatis, et quædam ordinis.*
8 *Baptiſmus dicitur ſacramentum maxime neceſſitatis.*
9 *Confirmatio eſt ſacramentum dignitatis, et etiam neceſſitatis.*
10 *Pœnitentia Eucbariſtia, et extrema Vnctio dicuntur ſacramẽta ordinis, et neceſſitatis.*
11 *Ordo dicitur ſacramentum dignitatis, et voluntatis.*
12 *Matrimonium dicitur ſacramentum voluntatis.*

De Baptiſmi Sacramento. Cap. V.

1. QVæritur quid eſt baptiſmus? ℞. Eſt ianua omnium ſacramentorum, S. Thom. 3. part. q. 69. art. 7. quia nulli confertur in Eccleſia aliud Sacramẽtum ante ipſum.

Item baptiſmus eſt ablutio corporis exterior facta ſub hac forma verborum, nempe. Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen. Sot. in 4 ſent. diſt. 3. quæſt. vnica art. 5. concordat S.Tho. concl. vnica, & exprimitur, & Conc.Trid. ſeſſ. 7. can. 2. Matth. 28. baptizantes eos, &c. vel eſt lauacrum regenerationis, & renouationis.

2. Quæritur quotuplex eſt baptiſmus? ℞. Triplex, vt notat. gloſ. ſuper illud Hebreorum 6. baptiſmata doctrinæ, & ſecũdum Damaſc. & Aug. lib. 4. de vnico baptiſmo, & de conſ. diſt. 4. cap. baptiſmi vicem, ſcilicet fluminis, ideſt aquæ, de quo Ioan. 3. Venit Ieſus in terram Iudeam, & baptizabat. Item idem: Niſi quis renatus fuerit ex aqua. Qui baptiſmus fit cõmuniter in aqua naturali, & talis liberat à pæna, & culpa, & gratiam infundit in habitu; & characterem imprimit.

3. Secundus eſt baptiſmus flaminis, ideſt Spiritus Sancti de quo fit mentio, 15. q. 1. cap firmiſſimè, & ibi gloſ. & de cõſ. diſt. 4. cap. neceſſarium, & ibi gloſ. & Actuum 2. Vos autem baptizabimini Spiritu ſancto. Qui baptiſmus tunc fit, quando quis deſiderat baptizari, ſed non habet per quem baptizetur, & talis in fide decedens, ſaluabitur, vt in Decret. Apoſt. de presbytero non baptizato, & Aug. lib. 8 de Ciuitate Dei, & lib. de Vnit. bapt. & hic delet

culpam, & gratiam habet in vſu, in quo meritum conſiſtit. Et Iſaias cap.4. dicens, ſi abluerit Dominus, ſordes filiorum Syon, & ſanguinem Hieruſalem lauerit in ſpiritu iudicij, & ſpiritu ardoris &c. Item baptiſmus flaminis, ſiue pænitentiæ, eſt contritio cordis, aut præparatio ſufficiens ad gratiæ infuſionem, & per quam de cõgruo meretur remiſſionem peccatorum Iſte baptiſmus ſolus eſt iterabilis, & baptizati hoc baptiſmo, licet recipiant effectum baptiſmi aquæ, quantum ad remiſſionem culpæ, & infuſionem gratiæ, non tamen regulariter quantum ad remiſſionem pænæ. Probat hoc Gabr. quæſt.2. art. 2. concl.8. ſufficienter facienti enim quod in ſe eſt, Deus aſſiſtit conferendo neceſſaria ad ſalutem; habens enim fidem, deſideriumq. baptizandi, & contritionem in caſu impoſſibilitatis recipiendi baptiſmum aquæ; facit quod in ſe eſt, ergo ei aſſiſtit Dominus in neceſſarijs. Hæc autem ſunt gratiæ collatio, & peccatorum remiſſio Sot. in 4. ſent.diſt.3.art.11.

4. Quæritur vtrum ſanctificati in matris vtero, ſint baptizandi? ℟. Secundũ Scot. quæſt.6. diſt.4. quod ſic, & Palud. diſt. 6. quæſt. 1. art. 2. & 3. Nam quilibet viator quantumcunq; iuſtificatus tenetur ad baptiſmi ſuſceptionem, (niſi Deus diſpenſauerit) quia hoc eſt mandatum Chriſti: Vide de hoc (ſi placet) Gabr. diſt. 4. art.5. dub.1.lib 4. Tres fuerunt in vtero ſanctificati, ſcilicet, Ieremias, Virgo Beata, & Ioannes Baptiſta. Dicit Palud.6.quæſt.1. lib.4.

5. Tertius verò eſt baptiſmus ſanguinis, qui includit baptiſmum flaminis in adultis, & non è conuerſo, nam ſine charitate nõ haberet rationem baptiſmi, hic ergo baptiſmus de conſ. diſt. 4. cap. Cathechiſmus; & ſecundum S. Tho.3.part.q.67.art.12. & lib 4.ſent.diſt.4. art.3. qui baptiſmus fit in Martyrio pro Chriſti nomine ſuſcepto, vt patet de Innocentibus, & iſte baptiſmus liberat ab omni tentatione, & ſtatim confert præmium, quia Martyres ſtatim, ſine retardatione in cælum volant; ſicut patet de Beato Stephano qui dixit: Video cælos apertos, Act. 7. & Apoc. Hi ſunt, qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine, & dealbauerunt eas in ſanguine agni; horum autem baptiſmatum, (vt diximus) excellentiſſimus eſt ſanguinis, iuxta verbum Domini, Ioan.15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis; & vt infra cap.11. num.5. Sot. in 4.ſent. diſt.4.art.11.in fin.

Item quamuis baptiſmus ſanguinis non ſit ſacramentum, quia deſunt ſibi conditiones ſacramenti, tamen effectum baptiſmatis ſacramentalis, nedum æquat, ſed abũdanter vincit, & ſuperat, inquit Gabr. concl.9.quæſt 2.diſt.4. lib. 4. Nam baptiſmus ſanguinis tollit omnem culpam, adimit recidiuam, confert ſine mora præmiũ, & tribuit maiorem gratiam, & per conſequens gloriam ampliorem; Nam qui Martyrium, propter Deum ſuſcipit, ſe totum Deo offert, & facit quantum poteſt, quia maiorem charitatem nemo habet, & per hoc maiorem gratiam conſequitur, quia ſolus meretur aureolam, & in Eccleſia honorabiliorẽ ſepulturam; Baptiſmus aquæ ſolus imprimit characterem; Baptiſmus pœnitentiæ ſolus eſt iterabilis; Baptiſmus verò aquæ, ſolus eſt ſacramẽtum, Sot.diſt. 3.quæſt.vnic.art.11.& ipſe ſolus baptiſmus aquæ, eſt ſimpliciter in præcepto ad remiſſionem peccati originalis, & actualiũ.

6. Quæritur quia Martyres in martyrio finiunt hãc vitam, & ad terminum viæ perueniunt; ſed dato quod miraculosè reſuſcitarentur, vtrum tenerentur ad baptiſmũ aquæ? ℟. Quod tenerentur ita tenet Holkot. q. 1. quarti. talis enim baptiſmus iuſtificatorum non erit fruſtra, vt inquit etiam Petrus de Aliaco, q. 2. art. 2. lib. 4. quia per eum ſeruatur obedientia dicti præcepti.

7. Quæritur quomodo diuiduntur ſacramenta? ℟. Quod quædam ſunt ſacramẽte neceſſitatis tantum, vt Baptiſmus; quædam dignitatis, & certo modo neceſſitatis, vt Cõfirmatio: quædam ordinis, & neceſſitatis, vt Pœnitentia; Euchariſtia, & extrema Vnctio; quædam dignitatis, & voluntatis, vt Ordo: quædam voluntatis tantum, vt Matrimonium.

8. Quæritur quare baptiſmus dicitur ſacramentum neceſſitatis? ℟. Quoniam ſine eo nemo ſaluari poteſt, & quia in maxima neceſsitate à quocunque conferri poteſt. (dummodo in forma Eccleſiæ cõferatur) & eſt quædam profeſsio in fide catholica.

9. Quare

9 Quarè Confirmatio dicitur ſacramẽtum dignitatis, & certo modo neceſſitatis? ℟. Quia à ſolo Epiſcopo confertur, & dicitur etiam neceſſitatis, quia ex contẽptu illud dimittens, non ſaluatur.

10 Quare Pænitẽtia, Euchariſtia, & Extrema Vnctio, dicuntur ſacramenta ordinis, & neceſſitatis? ℟. Quia tantum à ritè ordinatis, ſecundum claues Eccleſiæ dari debent (niſi in neceſſitate) in qua quis poteſt etiam laico confiteri, licet non ab eo abſolui; Dicuntur etiam neceſſitatis, quoniam ex contemptu illa dimittens, ſaluari non poteſt.

11 Quarè Ordo dicitur ſacramentum dignitatis. & voluntatis; Dicitur quia à ſolis Epiſcopis confertur, vel quia non niſi dignis, & dignè, ad illud aſſumendus eſt: dicitur etiam voluntatis? ℟. Quia voluntariè accipitur, & ſine illo quis ſaluari põt.

SVMMARIVM.

1 *Aqua naturalis elementaris eſt materia baptiſmi.*

2 *Aquæ minerales, et liquores non dicuntur materia baptiſmi.*

3 *De aqua fluente ex latere Chriſti poterat fieri baptiſmus.*

De materia ſacramenti Baptiſmi. Cap. VI.

1. QVæritur quæ eſt materia ſacramenti Baptiſmi? ℟. Eſt aqua naturalis elementaris, patet hoc Io. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt &c. Et ita definitur in Conc. Florent. ſub Eugen. IV. ac etiam in Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 1. cuius verba ſunt hæc; Si quis dixerit aquam veram, & naturalem non eſſe de neceſſitate baptiſmi, atque verba illa D.N. Ieſu Chriſti, Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. Ad metaphorã, aliquam detorſerit. Anathema ſit. Vnde ergo quicquid nõ eſt aqua, nõ eſt materia baptiſmi. Vt cognoſcatur autẽ ſi aqua ſit, vel non, ſciendum eſt, quod omnes mutationes, quæ adueniunt aquæ, dummodo non corrumpant ſubſtãtiam eius, non impediunt quod non ſit materia baptiſmi, vt ſi ſit ſalſa nam ſal non deſtruit ſubſtantiam aquæ, licet eam alteret; De iure niſi ſit magna pinguedo, quod mutet ſubſtantiã. De lixiuio etiam, & alijs huiuſmodi, quæ ſolũ alterant, & non deſtruunt.

2. Diximus quod debet eſſe aqua præter liquores: Vnde nec in vino, nec oleo, aut alio liquore, nec in aqua artificiali, vt roſacea, aut alterius herbæ, vel fructus expreſſa, nec in alijs aquis naturalibus, ſed non elementaribus, vt ſunt minerales, nec in ſaliua, ſudore, vrina, lixiuio nimis ſpiſſo, nec in ſero lactis, neq. in niue, gelu, glaciæ, niſi liquefiant, nec in aliquo humore, qui non ſit aqua naturalis elementaris tenebit baptiſmus: Quod ſi aquæ naturali elementari aliquid aliud miſceatur vt ſal, vinum, oleum, butirum, &c. tunc ſi quidem aqua nomen, & ſpeciem amictat, vt dicitur, vinum dilutum, vel mel aquoſum &c. non tenebit baptiſmus; & idem dicendum eſt de mineralibus, ſulphureis aluminoſis, ferruginoſiſq. miſtionem alicuius habent cum aqua elementari; Quod autem aqua ſit calida, vel frigida, vel tepida, vel alio modo alterata, vt facta rubea, viridis, vel alio colore affecta; nihil refert.

3. Quæritur ſi fieri potuiſſet baptiſmus in aqua fluente de latere Chriſti? ℟. Secundum S.Tho. quod ſic; quia fuit vera aqua.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmi forma quæ ſit, et alia ibidem.*

2 *Baptiſmi regulæ quatuor quo ad formæ variationem.*

3 *Baptiſmi forma variari poteſt multis modis*

De forma ſacramenti Baptiſmi. Cap. VII.

1. QVæritur quæ eſt forma ſacramenti Baptiſmi? ℟. Quod eſt hæc, ſcilicet. Ego te baptizo In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen. Et dum hãc formam profert miniſter aquam infundat ſuper ſuſcipientem, nam dicunt omnes Doctores; accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum; ſi ergo non accedit, nec fit ſacramentum; eſt etiam neceſſaria intentio actualis, aut virtualis, faciendi, quod Eccleſia pretendit, hoc eſt quod Chriſtus fecit, & docuit; alias puer

non

Digitized by Google

non eſſet baptizatus, ſecundum Innoc. in d.cap. 1. de Baptiſmo, & idem de eo, qui durante prolatione verborum ſubſtantialium baptiſmi non tangit aqua, ſed ſolum ante, vel poſt illam, cap. detrahe, 1.q.1. vbi hoc ſentit Card. S. Sixti, & S. Thom. 3.par. q 66.art.8. vbi ſatis exprimit Caiet. & Magiſt.Maior.in 4.diſt.2.q.2.

2. Quatuor regulæ ſunt conſiderandæ circa formam tam baptiſmi, quam aliorum ſacramentorum, & generaliter, dum formæ ſenſus relinquatur, & Primò, quocūq; modo fiat eius mutatio, vel in hac, vel in alia lingua, ita vt ſignificatio maneat, tenet ſacramentum S.Thom.quæſt 60. art 7. ad 1. 2. & 3. licet ſacrilegium committat, quicunque quomodocunque forma Eccleſiæ conſuetam tranſmutauerit.

Secunda regula, ſignificatio verborum ſpectanda eſt, tum ex proprietate grãmaticæ verborum, tum accomodatione vſus Eccleſiæ ipſorum verborum, ita vt etiam ſi propietas grammaticæ non maneat propter barbariſmos, vel ſoleciſmos dum ſignificatio percipiatur ex vſu, & accomodatione Eccleſiæ, vt v. g. ſi quis diceret: Baptizo te, In nomine Patrias, & Filias, & Spirituas Sanctas: baptiſmus teneret, vt Zaccharias Papa in cap.retulerunt, de cõſ. diſt 4. determinauit.

Tertia regula dum explicatur actus baptizãdi, qui per ipſum miniſtrum exerceatur, & is qui baptizatur cum inuocatione triũ Perſonarum Sãctiſſimæ Trinitatis ſemper tenet baptiſmus quibuſuis verbis fiat, & quocunque idiomate, vel lingua.

Quarta regula, cum eſt dubium an aliquis fuerit baptizatus, & idem eſt de alijs ſacramentis, debemus vti forma conditionata, v.g. ſi es baptizatus non te baptizo; ſi non es baptizatus, ego te baptizo. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen.

3. Item variari autẽ forma poteſt ſex alijs modis, ſcilicet, Verborum mutatione, Corruptione, Detractione, Additione, Trãſpoſitione, & Interruptione; Mutatio etiam verborum poteſt eſſe in primo verbo, in ſecũdo, & in tertio, vel in omnibus ſimul; In primo quidẽ verbo, ſi dicatur per ego, nos te baptizamus, & tunc in plurali non tenet: at ſi in ſingulari, ſit ſenſus ob grauitatem perſonæ, vt ſi Epiſcopus &c. peccaret quidem, ſed teneret baptiſmus; vt in ſecundo verbo per te, vos, ſiue in ſingulari, ſiue in plurali baptizaret, dum omnes ſimul baptizarent, teneret. Item ſi nomen proprium exprimeret, vel commune, vel appellatiuum: videlicet ſic, ſeruus Chriſti, hic homo &c. In tertio verbo baptizamus in ſingulari teneret (vt diximus) ſed non in plurali ſignificatione. At baptizatur in indicatiuo, & baptizetur in imperatiuo, teneret vt Græci faciunt, ſed ſi baptizaretur in optatiuo non teneret, quia deſideratur actus, & non exprimitur fieri.

Abluo, Tingo, Mergo, & ſimilia, teneret, quia idem ſignificant, quantum ad rem ipſam, & baptizandi actus; in verbo in nominibus Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, non teneret; quia indicatur diuerſitas eſſentiæ perſonarum.

In quinto verbo, In nomine Domini nõ exprimitur Sancta Trinitas. In nomine Sãctæ Trinitatis non teneret, non exprimẽmendo perſonas diſtinctè cum ſit neceſſaria perſonarum expreſſio. Nec etiam in nomine Sanctæ Trinitatis, & indiuiduæ vnitatis, imò etiam, ſi vna, vel duæ tantũ, nominentur perſonæ, non teneret.

In nomine Chriſti olim in primitiua Eccleſia tenuit, ſed nunc non eſt in vſu, quem Eccleſia dimiſit; vnde Zaccharias Papa in cap. Synodo de conſ. diſt. 4. Perfectus inquit, Chriſtianus nemo eſt, niſi, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, fuerit baptizatus; Nam ſi quis vnam de Trinitate perſonam nõ nominaret in baptiſmo illud baptiſma verum eſſe non poteſt, Sot. in 4. ſent.diſt.3.q.vnica art 5. & S.Thom.concl. vnica, &c.

In nomine Ingeniti, Geniti, & Spirati; In nomine Generantis, Geniti, & Procedentis, vel alijs quibuſuis nominibus ſignificantibus ipſas perſonas per earum aliquas, teneret, vt probabilior opinio aſſerit. Item Latinæ, Grecæ, Arabicæ, aut quauis alia lingua, vel idiomate, forma proferatur tenebit. Additione, vt baptizo te manibus meis hodie in Eccleſia &c. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & Beatæ Mariæ Virginis, & huiuſmodi non impediretur baptiſmus, & hoc tamen intelligitur quãdo ille, qui hoc addit non intendit facere nouum ritum, nec hoc faciat ex malitia, ſed ex mera ſimplicitate, ſecus autem eſſet, ſi intẽderet illud, quod addit

eſſe

Digitized by Google

eſſe de forma, quaſi volens nouum ritum adducere; conſtatq; intendit formá proferre, qua vtitur Eccleſia, quarè non teneri baptiſmus, S.Tho. ibidem. Similiterq; non credat, & intendat, quod baptiſmus efficaciam habeat, ex Beatæ Mariæ, vel B. Petri, ſed ex ſola intentione, Sanctiſſimæ Trinitatis (vt diximus) diſtinctè in perſonis prolatæ.

Impeditur baptiſmus quando additio corrũpit ſenſum, & è contra reuerentiam perſonarum; vt ſi dicitur, Baptizo te In nomini In nomine Patris maioris, & Filij minoris, quia perſonæ æquales ſunt.

Si verò additio non corrumpat ſenſum, nec fit contra reuerentiam perſonarum, baptiſmus non impeditur dicendo, Baptizo te in nomine Patris omnipotentis, & Filij vnigeniti, & Spiritus sãcti Paracliti &c.

Detractione omittendo aliquid, quod ſit de eſſentia formæ, nõ eſt baptiſmus, S.Tho. ibidem, ſed ſi ſubtrahitur aliquid, quod nõ ſit abſolutè de eſſentia formæ, ſed ſolum de inſtitutione Eccleſiæ ſicut Ly. Amen non impediretur baptiſmus, ſed peccaret tamen, qui hoc ſcienter faceret.

Tranſpoſitione, vt in nomine Spiritus ſancti, & Filij, & Patris te baptizo, vel quandocunq; aliter communiter ordo verborum teneret, niſi in ordinata tranſpoſitione variatur ſenſus, vt pereat oratio, vt baptizo in nomine te Patris &c.

Interuptione ſecundum S. Thom. ibidem quod ſi ſit tanta interruptio, quod intercipiat intentionem baptizãtis, non eſt baptiſmus: ſicut ſi dicatur. In nomine Patris, (& interponatur longa fabula) & poſtea dicatur, & Filij: ſi autem fuerit parua mora, ſicut interruptio, vt puta verbi non corrumpentis formam vt ſi dicatur: in nomine Patris omnipotẽtis; aut interruptio ſilentij, aut tuſſis, & hoc, quod intentionem non diſconueniet, baptiſmus teneret.

SVMMARIVM.

1 *Baptizandi ritus, eſt ſeruandus.*
2 *Immerſiones, et aſperſiones quomodo debent fieri.*
3 *Faciens vnam immerſionem vbi conſuetũ eſt facere trinam peccat.*
4 *Faciens trinam immerſionem, et ad vnam quamq. intendens vnum baptiſma dare repetendo formam peccat.*
5 *Caput aſpergi debet quando apparet, ſin autem membrum quodcunq. apparet.*
6 *Baptiſmus debet fieri in Eccleſia propriæ Parochiæ.*
7 *Omnes Chriſtiani vnguntur oleo benedicto, et quare.*
7 *Baptizandi tangũtur ſaliua nares, et aures.*
9 *Baptizandi ſuff lantur, et adiurantur.*
10 *Baptiſmus debet fieri Chriſmatæ nouo.*
11 *Solemnitates baptiſmi à nullo debent fieri, niſi à Parocho, vel Epiſcopo, aut de eorum licentia.*

De Ritu Baptizandi. Cap. VIII.

1. QVæritur quomodo adminiſtrandum eſt baptiſmi ſacramentum? ℞. Quod eſt ſeruandus ritus ſecundum conſuetudinem diuerſarum Eccleſiarum quia dupliciter datur baptiſmus Quandoq; per immerſionẽ, ita quod totus puer immergatur in aqua. Quãdoq; etiam datur per aſperſionem ſcilicet quando puer aſpergitur, & ſuper eum aqua infunditur.

2. Quæritur vtrum hæc immerſio ſemel, aut pluries debet fieri? ℞. Secundum ritum diuerſarum Eccleſiarum quandoq; fit terna immerſio, vel aſperſio quandoq; vnica, & his conſuetudo Eccleſiarum eſt ſeruanda.

3. Quæritur in locis vbi conſueuit Eccleſia ternam immerſionem facere, ſi vnica fieret, nunquid eſſet puer baptizatus? ℞. Sot. 4. ſent. diſt. 3. q. vnica, art. 8. quod eſſet baptizatus, ſed peccaret faciens contra mandatum Eccleſiæ, & conſuetudinem nõ obſeruaret, ſed tranſgrediens; niſi ſimplicitas eum excuſaret.

4. Si vero baptizans intendit facere trinã immerſionem, & in prima puer moriatur ante prolationem formæ, non eſt baptizatus, ſecundum Petrum de Pal. ſi verò intenderet ad vnamquamq; immerſionem vnum baptiſma dare, & ad ſingulas immerſiones repetens verba formæ, peccaret, quantum in ſe eſt, pluries baptizans, S.Thom. in 4. ſent. q. 6. art 8. ad 3.

5. Quæritur quæ pars corporis debet immergi, vel aſpergi? ℞. Caput, quia omnes ſenſus vigent; & in eo eſt principium vitæ ani-

animalis; Et ſi caput haberi non poteſt, puta ſi eſt in vtero matris, alia pars, quæ haberi poteſt, & ſi ſolã manus apparet, & de periclitatione timetur in tali caſu debet aſpergi illa pars, quæ apparet; & pie credendum eſt, quod Deus ſupplet defectum: Si tamen poſt modum viuus habeatur debet aſpergi caput ſub conditione, (vt ſupra dictum eſt) & ita erit ſecurius, quia aliter non intelligitur ſecurus.

6 Baptiſmus ergo tàm per immerſionem, quàm per aſperſionem vnicam, vel ternã debet fieri in Eccleſia ſiue in parochia ipſius Eccleſiæ in qua habitat baptizãdus.

7 Quæritur quare omnes Chriſtiani bis vngantur ante baptiſmum? ℞. Quod vngitur oleo benedicto, primò in pectore; deinde inter ſcapulas; poſt baptiſmum verò bis, ſcilicet, chriſmate primò, in vertice, deinde per Epiſcopum in fronte; & ſecundum Aug. 5 diſt. Eccleſiarum, primò in pectore, in quo eſt locus cordis, vt baptizãdus per Spiritus ſancti donum, abijciat errorem, & ignorantiam, & ſuſcipiat fidem rectam, quia virtus, & fide viuit, & corde creditur ad iuſtitiam: Inter ſcapulas verò, & per Spiritus ſancti gratiam excutiat negligentiam, & torporem, & exerceat in bonam operationem, quia fides ſine operibus mortua eſt. In pectore, vt per operis exercitium, ſit fortitudo laborum; In ſcapulis, quatenus fides per dilectionem ſecundum Apoſt. operetur.

8 Quæritur quare baptizandi nares, & aures tanguntur ſaliua? ℞. Quod ſit cathecuminis ad exemplum Chriſti: qui quendam mutum, & ſurdum ſanauit tangens eum ſputo linguam eius, & mittens digitum in aurem eius dixit, affeta, quod eſt, adaperire, ad accipiendũ odorem Dei notitiæ, & aperiantur eius aures ad audiendũ mandatum Dei, & ſenſum ex intimo corde ad reſpondendum propter gloriam, etiam muneris, & operis.

9 Quæritur quare ſufflantur paruuli, & adiurantur? ℞. Vt expellatur ab eis diaboli poteſtas, quæ decipit hominem, & det locum Spiritui ſancto, & ideo dicitur, Exi ab eo immunde ſpiritus &c.

10 Baptiſmus debet fieri cum chriſmate nouo, ſcilicet illius anni, niſi vrgẽte neceſſitate; & ſacerdos contrarium faciens, punitur, vt in cap. ſi quis, de conſ. diſt. 4. Et idem dicendum de Confirmatione cap. quoniam, de ſent. excom. lib. 6.

11 Solemnitates quæ fiũt in baptiſmo nullus, ſiue in neceſſitate, ſiue extra, debet facere, niſi ſit proprius Sacerdos, vel Epiſcopus, vel de eorum licentia.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmi miniſter debitus eſt ſacerdos.*
2 *Baptizari poſſunt pueri à Clericis abſente Sacerdote.*
3 *Baptizare aliquem non debet ſacerdos de aliena parochia.*
4 *Baptizare in neceſſitate cogente poteſt pater proprium filium.*
5 *Baptizare in neceſſitate poteſt infidelis cum non adſit fidelis.*
6 *Baptizare non poteſt Angelus bonus, neq; malus, neq; anima ſeparata.*
7 *Baptiſmus non teneret ſi duo homines baptizarent, quorum alter aquam effunderet, & alter verba proferret.*
8 *Baptiſmus teneret cum duo homines, ſimul baptizarent.*
9 *Baptizatus non eſſet puer, ſi duo homines, vel tres dicerent nos baptizamus te.*
10 *Vnus poteſt baptizare plures.*
11 *Compaternitas contrahitur per procuratorẽ.*
12 *Procurator tenens pro alio non efficitur cõpater.*
13 *Baptizatus ioco, vel fictè recipit ſacramentum Baptiſmi & characterem, non autem rem ſacramenti, ideſt gratiam.*
14 *Baptiſmi ſacramentum habet priuilegium, quod non habent cætera ſacramenta.*
15 *Baptizare ſe ipſum nemo poteſt.*
16 *Baptizari non debet qui manet in naturali voluntate peccandi.*
17 *Baptizare, & tenere in neceſſitate poteſt quicunque.*
18 *Baptizatum à ſacro fonte, vnus, vel duo ad plus, ſuſcipere poſſunt.*
19 *Baptiſmo intereſſe poſſunt omnes cõſanguinei in gradu attinentes pueri baptizati.*
20 *Abbas, Abbatiſſa Moniales, & huiuſmodi, non poſſunt eſſe compatres.*
21 *Pueri pueros à ſacro fonte leuare nõ poſſũt.*
22 *Maſculus pro fœmina baptizatus, ex incuria ſacerdotis rebaptizari non debet.*
23 *Baptizari à ſymoniaco nullus debet.*
24 *Mulier mortua, & puer in vtero creditur viuere, quid agendum.*

25 Si

25. *Si puer in vtero reperiatur mortuus quid agendum.*

26 *Puer quamuis morti propinquus, non eſt proiiciendus in puteum, neque in flumen, vt baptizetur deficiente aqua.*

27 *Puer cum fune in caniſtro immergendo, & eleuando de aqua cum verbis, & intentione poſſet quis baptizare, ſed melius, & ſecurius eſſet cum aqua ex panno intincto, & expreſſa.*

28 *Baptizati, nec Iudæus, nec Paganus baptizando efficitur compater.*

De Miniſtro Sacramenti Baptiſmi. Cap. IX.

1. QVis eſt miniſtri ſacramẽti Baptiſmi? ℞. ſecundũ S.Tho.in 3. par. quæſt. 67.art.1.2.3.4 & 5.& ſecundum omnes Theol. in 4.ſent.diſt.3. quod debitus miniſter eſt ſacerdos,quia ipſe eſt principalis ſacramentorum miniſter; & ideo preces, & principaliter ad ipſum pertinet adminiſtratio ſacramentorum.

2. In neceſſitate verò vrgente, & ſacerdote abſente poſſunt pueri à clericis baptizari, & ſi clerici non adeſſent, poſſunt à laicis, ſi adeſſent; ſin autem, à mulieribus, & ideo tam viri, quam mulieres debent eſſe à ſacerdote ad baptizandum pueros bene inſtructi: ſed nullus laicus præſumat baptizare,niſi in neceſſitate vrgenti, vt habetur diſt.4.Mulier.

3. Sacerdotes autem non debent aliquem niſi eſſet de eius parochia, vel de licentia curati.16.quæſt.1. interdicimus.

4. Quæritur vtrum pater poſſit in neceſſitate baptizare proprium filium, & ius petendi debitum patrimonij non perdat? ℞. Quod vxor pariẽte,& nullus alius fuerit præſens, niſi pater, in tali neceſſitate vrgenti, licitum eſt, & iure petendi debitum non priuatur: ſi autem id ſine neceſſitate fecerit, grauiter peccaret,& iure petendi debitum matrimonij priuatur. & idem vxor eius.

5. Quæritur in neceſſitate, ſi non adſit aliquis fidelis,ſi poſsit infidelis baptizare? ℞. Quod miniſter congruitatis eſt ſacerdos, (vt diximus:) In neceſsitate tamen poteſt eſſe quicunque cuiuſcunque ſexus; nationis, gradus, ſectæ ſiccæ fidei: quia non eſt neceſſaria fides in miniſtro,ſed intentio faciendi,quod facit eccleſia: videlicet quod Chriſtus fecit,& inſtituit. Vnde intentio eſt ita neceſſaria, quod ſi deſit, non conficitur ſacramentum. diſt. 22. cap. præter. §. verum,& de conſ. diſt. 24. cap. in neceſsitate. & Conc. Trid. ſeſſ. 7. can.4.& extr. de ſum. Trinit. cap.1. §. fin. quod ſacramentum Baptiſmi ritè collatum, in forma eccleſiaſticæ à quocunque proficit ad ſalutem.

6. Quæritur vtrum in neceſsitate poſsit Angelus bonus, ſiue malus baptizare? ℞. quod non, nec anima ſeparata à corpore, vt patet 1 q.1.cap.debit. quia hæc diſpẽſatio eſt tantum commiſſa homini ſecundum S.Tho.tamen ſi certum eſſet bonum Angelum baptizare aliquem, præſumendum eſſet, quod ex diuina commiſsione hoc feciſſe, & ſic eſſet baptizatus, vt inquit arm.§.47. ſed Gabr. diſt.6.art.2. concluſ.1.lib.4. dicit quod omne ſuppoſitum naturæ intellectualis poteſt verè baptizare,quod debitis materia,& forma,& intẽtione valet baptizandum abluere, ſed magis probabile eſt quod illa potentia de facto, non eſt conceſſa niſi viatoribus.

7. Quæritur an poſsint duo homines vnũ puerum baptizare, quorum vnus formam proferret, & alius aquam infunderet. ℞. S.Tho.3.par.q.66.art.5.& in 4. ſent. diſt.6. quæſt.2. art.1.quod non,quia forma eſſet falſa,dicendo: Ego te baptizo, & eſt alter qui baptizat.

8. Quæritur ſi duo homines ſimul baptizarent,& proferrent formam; Reſpondetur quod tenet Baptiſmus, quia ab vtroque, & à ſingulis proficitur ſacramentũ, quod ſi alte eorum citius formam cum ablutione, vel aſperſione abſolueret, ille ſolus baptizaret,& non ij duo;& ſi duo ſimul abſoluant,tunc baptizant, & vnius in quantum omnes, ſunt vnum in Chriſto; repræſentãt vnam perſonam Chriſti principaliter baptizantis, & conferentis vnũ ſacramentum, vnde conferunt vnum baptiſmum,vt inquit S.Tho.3. par.quæſt.82. art. 2. loquẽs de pluribus ſimul vnam hoſtiam conſacrantibus. dicit,quod ſi quilibet eorum operatur in virtute propria ſuperfluerent alij celebrantes vno ſufficienter celebrante: Sed quia ſacerdos non conſecrat, niſi in perſona Chriſti; multi

Digitized by Google

multi autem ſunt vnum in Chriſto; ideo, non refert vtrum per vnum, aut multos hoc ſacramentum conſacretur, niſi quod oportet ritum Eccleſiæ ſeruari.

9. Quæritur ſi duo, vel tres dicerent ſimul nos baptizamus te? Reſpondetur non eſſet baptizatus ſecundum S. Tho. in 4. ſent. quæſt. 66. art. 5. qui dicit, quod plures non poſſunt ſimul vnum baptizare, quia actus multiplicatur ſecundum multiplicationem agentium ſi perfectè ab vnoquoque agatur.

10. Quæritur vtrum vnus poſſit baptizare plures? Reſpondetur ſecundum S. Tho. quod ſic in neceſſitate aſpergendo, vel aliter, & oportebit dicere in forma: Ego baptizo vos, nec erit mutatio formæ, quia vos eſt idem, quod te, & te: dicendo autē nos mutaretur, quia nos, non eſt idē quod ego, & iſta opinio dicit Petr. de Palud. quod communiter tenetur.

11. Quæritur vtrum compaternitas contrahatur per procuratorem? Reſpondetur quod ſic, nam communis conſuetudo Principum eſt per procuratorem tenere ſuper fontes: licet Archid. teneat contrarium.

12 Quæritur compater an efficiatur procurator tenens? Reſpondetur ſecundum Feder. de Senis. quod non, per cap. confrater. de off. deleg. quia hoc non intendebat. Io. Andr. dicit quod ſic; ſed opinio Federici eſt melior.

Item Concil. Trid. dicit quod vnus debet eſſe, qui baptizat, & non plures, vt patet ſeſſ. 24. cap. 2. & ſecundum S. Tho. 3. part. quæſt. 66. art. 5. ad 4.

13 Quæritur ſi quis ioco, vel fictè ad baptiſmum accedat, & faceret ſolum, quod ibi facit Eccleſia vtrum Sacramentum recipiat? Reſpondetur, quod talis recipit ſacramentum Baptiſmi, & characterem, non autem rem ſacramenti, id eſt gratiam Spiritus ſancti; & ſi recedat à fictione, tūc ſuſcipit gratiam, & obtinet virtutem ſacramenti: Nec eſt rebaptizandus, ſed debet confiteri de fictione, S. Tho. quæſt. 69. art. 10. ad vlt. & dicit, quod remittuntur ei peccata præterita, & præſentia, ſed futura deinde per pœnitētiam, & Mag. ſent. lib. 4. diſt. 4. idem ſentit.

14 Quæritur quare ſacramentum Baptiſmi habeat tale priuilegiū, quod non habet Eucharistia, nec cętera ſacramēta, quod recedente fictione, valeat, & attritio, quamuis cum pœnitentia valeat, non autem poſt pœnitentiam? Reſpondetur ſecundum S. Tho. in 4. diſt. 4. quæſt. 3. art. 2. quod ratio eſt, quia ſacramentum Baptiſmi eſt ſacramentum neceſſitatis, & non poteſt iterari, quia imprimit characterem; cætera vero ſacramēta præter Ordinē, & Cōfirmationē non imprimunt characterē, & ita effectus eorum poteſt reiterari, & recuperari, ſed in ſacramento Baptiſmi non; & ſic ille eſt verè baptizatus, & ſi effectus eius non repararetur ſic, in vanum eſſet ſuſceptus.

15 Quæritur vtrū poſſit quis ſe ipſum baptizare? Reſpondetur ſecundum S. Tho. 3. part. quod non; quia baptizans efficitur pater ſpiritualis baptizati, & quia nullus poteſt eſſe pater ſui ipſius, ergo nec poteſt ſe ipſum baptizare: Inſtitutio enim Chriſti eſt in alia perſona, & non dixit, Baptizantes vos, ſed Baptizātes eos, &c. Matth. vlt. Nec poſſet ſeruare debitam formam; & ideo neceſſario requiritur diuerſitas perſonarum, quarum vna intelligitur in illo per nomine, ego, & ſecunda in illo per nomine, te, vt patet in cap. debitum, extra de Baptiſmo, & eius effectu. & idem dicit Aug. & habetur idem extra eo cap. debitum. Quod autem dicit, Innoc. 3. in quodam decretali, quod Iudæus, qui ſe ipſum immerſit in aquam, dicens: Ego te baptizo me, in nomine patris ad patriam ſi deceſſiſſet euolaſſet; intelligi debet, inquit, propter vim contritionis, & deuotionis: ex eius magnitudine hoc procedere videbatur, vt inter Iudæos exiſtēs, quaſi periculo mortis ſe offerret. Item ſi quis immergat ſe in aquam, & alius dicat, Ego te baptizo, non eſt baptizatus; ſufficit vnam guttam aquæ tangere baptizādum, licet melius, vt lauetur. Abb. de bapti. cap. licet Græcos.

16 Quæritur vtrum debeat baptizari, qui eſt in actuali voluntate peccandi? Reſpondetur, quod talis nullo modo eſt baptizandus, & de hoc non eſt dubitandum, de conſ. diſt. 4. omnis qui iam ſuæ voluntatis conſtitutus eſt arbiter, cum accedit ad ſacramentum fidelium, niſi pœniteat, non poteſt nouam vitam inchoare S. Tho. 3. par. quæſt. 68. art. 4. & art. 8. ad 4. & Scot. in 4.

Digitized by Google

in 4. diſt. 4. Palud. in 4. diſt. 4. quæſt. 1. & Duran. in 4. quæſt. 4 & act. 2. Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrû. & Sot. in 4. ſent. diſt. 5. quæſt. vnica, art. 4. dicit tam qui recipit, quam qui confert, mortaliter peccat, & ſacrilegium committit. Pœnitentia verò, quæ requiritur ante Baptiſmum eſt contritio, ſicut in ſacramento Cõfeſsionis; niſi excuſetur ignorantia, qua putat ſe ſufficientem dolorem habere; & infra cap. 10. num. 9.

17 Quæritur in caſu neceſsitatis, quando nullus reperiretur ſi quis poteſt puerum tenere, & baptizare? Reſpondetur, quod in ſumma neceſsitate, poteſt quamuis ſit iuſtum, vt aliqui ad ſuſcipiendum puerû de ſacro fonte accedant, qui patrini vocantur: nam qui baptizat eſt ſicut pater ſpiritualis, & qui ſuſcipit, eſt ſicut mater ſpiritualis, vel nutrix, qui eum nutrire ſpiritualiter, & erudire tenetur.

18 Quæritur quot ad ſuſcipiendum puerû de ſacro fonte debeant eſſe? Reſpondetur, quod vnus, vel duo, & non plures ſicut patet in Conci. Trid. ſeſſ. 24. cap 2. vbi dicit: Docet experientia propter multitudinem prohibitionum multoties in caſibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, quibus, vel non ſine magno peccato perſeueratur, vel ea non ſine magno ſcandalo dirimuntur. Volens itaque magna ſynodus huic incommodo prouidere, & à cognationis ſpiritualis impedimento incipiens; ſtatuit, vt vnus tantum, ſiue vir, ſiue mulier iuxta ſacrorum canonum inſtituta, vel ad ſummum vnus, & vna baptizatum de ſacro Fonte ſuſcipiãt, inter quos, & baptizatum ipſum, ac illius patrem & matrem tantum ſpiritualis cognatio contrahatur, & Parochus antequã ad Baptiſmum conferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos ſpectabit, ſciſcitetur, quem, vel quos elegerint, vt baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiant, & eum, vel eos tantum ad illum ſuſcipientem admittat, & in lib. ad hoc deputato eorum nomina ſcribat, doceatq; eos quam cognationem contraxerint ne ignorantia vlla excuſari valeant. Quod alij vltra deſignatos ſi baptizatum tetigerint cognationem ſpiritualem nullo pacto contrahant. Conſtitutionibus in contrarium facientibus non obſtantibus. Si parochi culpa, vel negligentia ſecus factum fuerit arbitrio ordinarij puniatur.

19 Quæritur ſi plures cõſanguinei poſſunt inter eſſe? Reſpondetur, quod omnes conſanguinei in gradu attinentes pueri baptizati, & eius parentum, pro vnica perſona reputantur, & ideo quando dicitur quod ſolum duæ perſonæ recipiantur ad leuandum puerum, intelligitur de illis, qui nihil attinent puero, nec eius parentibus, & inter quos poſsit matrimonium copulari.

20 Quæritur qui non poſſunt eſſe patrini? Reſpondetur, quatuor perſonarum genera eccleſia non admittit in patrinos. Primum genus eſt Monachus, Abbas, Abbatiſſa, Moniales, & huiuſmodi, de conſ. diſt. 4 cap. non licet, el primo, & 16. quæſt 1. cap. placuit communi; ſi tamen tenent ſunt cõpatres: Secundum genus, ſunt infideles: Tertium genus illi, qui non ſunt confirmati, quia nondum poſſunt vocari fideles, nec veri teſtes eſſe poſsũt 2 quæſt. 7 non poteſt & cap. ſequenti. Quartum genus vir, & vxor ſimul, 30. quæſt. 4. cap. quod videtur, niſi prius ambo votum caſtitatis emiſerint; ſi ambo eundem puerû de fonte leuarent ſpirituales parentes eiuſdem fierent. Vnde carnaliter commiſceri vlterius non debent.

21 Quæritur ſi pueri pueros à ſacro fonte leuare poſſunt? Reſpondetur, quod non, niſi adultæ ætatis, & tot annorum, quod poſsint recordari ſuorum operum, & ideo ad ſuſcipiendum pueros, pueri nõ admittantur, quia filios ſuos docere neſcirent, & propter labilem etiam eorum memoriam, quandoque poſſent filias ſuas ſpirituales in vxores ducere.

22 Quæritur ſi eſt rebaptizandus puer, quẽ baptizauit ſacerdos, ex imprudentia credens eſſe feminam? Reſpondetur, quod non, quia Baptiſmus nullum proprium ſexum ſibi appropriauit, ſed naturam humanam. Dicunt multi Doctores, & dicunt, quod ſi quis baptizat Io: credens baptizare Petr. nihilominus Ioannes eſt verè baptizatus, & ſecundum Hoſt. qui dicit, ſi baptizans intendit baptizare perſonam cuiuſcunque ſexus, eſt baptizata, ſi verò marem tantum, non eſt baptizata; ſi autem ſimpliciter baptizat, ſicut non cogitans de mare aut fæmina eſt baptizata; quia

quia ſcilicet intendebat baptizare perſonam quicquid eſſet: & ita tam maſculus baptizatus, pro fæmina, quam fæmina pro maſculo, non eſt rebaptizãdus, ſed appropriandum nomen, quod ſuo ſexui congruit, verbi gratia ſi dixit Ioanna dicat Ioannes.

23 Quæritur quid ſi miniſter non præciſus, ſit adeo malus, vt baptizare non velit, niſi data pecunia? Reſpondetur ſecundum S. Tho. quod ſi baptizandus eſt adultus, ſufficit, ei ad ſalutem petere baptiſmum, quia baptizatur baptiſmo flaminis; nec debet propter hoc committere ſymoniam; ſi verò ſit puer debet ipſe, qui offert, vel alius potius puerum baptizare, quam dare prętium pro baptiſmo ſymoniacè licitũ tamen eſt ei aquam emere, ſi alias habere non poteſt: quia aqua non eſt ſacramentum, etiam ſi ſit ſantificata, non operatur ad baptiſmum de neceſſitate eius exiſtens quaſi ſanctificata, ſed quaſi aqua. Ideo nõ emit aquam ſanctificatam, ſed aquam ſimplicem.

24 Quæritur quid agendum eſt, ſi mulier mortua fuerit, & puer quem habet in vtero creditur viuere? Reſpondetur quod ſi conſtiterit eam eſſe mortuam, debet ſtatim aperiri, & puer extrahatur ab ea, & ſi viuus reperiatur baptizetur. Item ſi puer corio inuolueretur, & in aqua inuolutus perfunderetur, ita quod aqua non tangeret nudum pueri corpus cæteris adhibitis, intentione, ſcilicet, & forma, puer non baptizaretur, inquit Gabr.

25 Quæritur quid agendum ſi puer in vtero reperiatur mortuus numquid eſt cum matre ſepeliendus? Reſpondetur quod de hoc ſunt variæ opiniones quidam dicunt eſſe ſepeliendus, cum matre licet non fuerit baptizatus, quia portio matris eſt, & huic opinioni videtur conſentire Gaufridius in ſumma ſua: Alij autem dicunt, quod non, quia poſt perfectè formatus, anima eius, eſt diſtincta ab anima matris licet ei etiam coniunctum fuerit corpus eius, & ab ea ſumpſit alimentum, & ideo idem eſt iudicium de eo ſicut de pagano; hæ duæ opiniones inueniuntur in decretis de conſ. diſt. 1. ſuper illud Eccleſia in qua mortuorum: Vltima opinio videtur melior.

26 Quæritur quid ſi in caſu neceſſitatis proijciens puerum morti propinquum in flumen, vel in puteũ dicens verba, & intẽdens baptizare? Reſpondetur quod non erit baptizatus. Petr. de Pal. 4. diſt 6. quæſt. 1. art. 2. quia baptizans debet aliquo modo attingere baptizatum, & Syl. 4. baptizatus. §. 8. refert, quod in baptiſmo nõ ſolum requiritur immerſio, ſed etiam eleuatio ab aquis in ſignum reſurrectionis Chriſti, & refert etiam alias opiniones.

27 Quæritur ſi cum fune in caniſtro puerum immergendo, & eleuando de aqua cum verbis, & intentione? Reſpondetur quod erit baptizatus ſecundum eundem Petr. de Pal. ſed melius, & ſecurius eſſet pannum, vel aliquid aliud in aqua, cum fune, intingere, & de eo aquam exprimere, & cum illa baptizare, vt dicit idem.

28 Quæritur vtrum Iudæus, vel paganus baptizando contrahat compaternitatem? Reſpondetur quod non, vt notatur in rubrica ex eo, quod de reg. iur. lib. 6. per Io. Andr. baptizans enim repræſentat perſonam Chriſti. & idem dicendum, ſi Iudæus vel Paganus teneret puerum. Nam tenens repræſentat Eccleſiam militantem, quam ipſi repræſentare non poſſunt, cum non fuerint incorporati.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmum tenentur recipere omnes homines ex præcepto Dei, etiam ſanctificatus in vtero matris.*
2 *Baptiſmum ſuſcipere paruuli, & adulti poſſunt.*
3 *Baptiſmus dandus non eſt pueris infidelium inuitis parentibus.*
4 *Baptizandus non eſt puer in vtero matris.*
5 *Baptizandus eſt caput ſi apparet, ſin autem membrum quodcunque.*
6 *In quacunque parte corporis quantalibet pars aquæ infundatur, dummodo puer non fuerit mortuus, tenet baptiſmus.*
7 *Monſtrum quomodo eſt baptizandum.*
8 *Baptizandus non eſt, qui eſt in peccato mortali, & non vult ab eo abſtinere.*
9 *Baptizandi ſub conditione ſunt pueri relicti à meretricibus.*
10 *Baptizandi ſtatim ſunt pueri, adulti verò*

cum

Digitized by Google

...um de fide ſunt bene inſtructi.

11 *Baptiſmus fit immergendo, & aſpergendo.*

12 *Immerſio, vel aſperſio quid ſignificat.*

13 *Si omnibus paruulis in baptiſmo datur æqualis gratia.*

14 *Pueri omnes, qui ſine Baptiſmo decedunt in lymbos puerorum deſcendũt, & triplex ſtatus diſtinguitur in homine poſt animæ infuſionem.*

15 *Baptizandus non eſſet mortuus ſi reſuſcitaret.*

16 *Pœna damni, & ſenſus eſt quadruplex.*

17 *Pueri hæbreorum ſunt ſimiles pueris chriſtianorum.*

18 *Iudæi, & pagani vſum rationis habentes contra Dei præceptum ſcienter facientes mortaliter peccant.*

19 *Baptizantes imagines ſapiunt hæreſim.*

20 *In adultis ante baptiſmum non requiritur confeſſio, ſed virtus interioris pœnitentiæ.*

21 *Suſceptores in baptiſmo tenentur pueros inſtruere de articulis fidei, & orationem Dominicam eos docere.*

De Suſcipiente. Cap. X.

1. QVæritur qui debent ſuſcipere ſacramentum Baptiſmi? Reſpondetur ſecundũ omnes Doct. poſt Chriſti paſſionem omnes homines mundi tenentur ex præcepto Dei ſuſcipere baptiſmum, S. Thom. in 4. ſent. quæſt. 66. quod quilibet tenetur etiam ſi quis eſſet ſanctificatus in vtero matris propter tres rationes. Prima, vt acquiratur charater; coadunetur populo Dei, & deputetur ad percipienda alia ſacramenta. Secunda, vt per Baptiſmi ſuſceptionem conformetur corporaliter paſſioni Chriſti. Tertia propter bonum obedientiæ quoad præceptũ de Baptiſmo quod omnibus dandum eſt Io. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto. &c.

2 Quæritur ſi paruuli poſsũt ſuſcipere Baptiſmũ? Reſpondetur quod poſſunt paruuli, & adulti ſuſcipere, nam dicere paruulũ non eſſe baptizandum, eſt hæreticũ; ſed alia diſpoſitio eſt neceſſaria in paruulo, alia in adulto, quia in adulto requiritur contritio, vel ſaltem attritio, vt ſequatur effectus Baptiſmi in gratiam; eſt neceſſaria etiam intentio, vt totaliter recipiatur Baptiſmus, quia ſi coactus recipit, nõ eſt baptizatus, ſed debet rebaptizari: ſed quomodocunque ſponte exiſtimetur habere intentionem, erit baptizatus, hæc omnia non requiruntur in paruulo, quia ratione caret.

3 Quæritur quibus dãdus eſt Baptiſmus, & quibus non? Reſpondetur quod pueris infidelium, & Iudæorum non eſt dandus inuitis parentibus, maxime tempore, quo carent vſu rationis cum ſecũdum ius naturale in tali tempore ſint ſub cura, & tutela parentum, qui poſſunt eos inducere ad relinquendum, quod ignoranter ſuſceperunt, quod quidem verteretur in fidei detrimentum, vnde Aug. dicit quod non eſt faciendum bonum, vt inde perueniat malum: Si verò ſint proprij ſerui, vel abſint longè à parentibus, aut nõ ſunt ſub eorum cura, tunc quando eis datus fuerit Baptiſmus teneret S. Tho. 3. part. quæſt. 68. art. 10. & 4 diſt. 4. Capreol. cum multis alijs Thomiſtis.

4 Quæritur ſi puer exiſtens in vtero matris poſsit baptizari? Reſpondet S. Tho. quod non, quia talis verè natus non eſt, nec Eccleſiæ, nec ſubijci poteſt miniſtris Eccleſiæ lib. 2. de Baptiſmo paruulorum, ſcilicet ſicut, qui non vixerit, non poteſt mori. Item qui natus non eſt prius, non poteſt dici renaſci de regeneratione aquæ Baptiſmi, vt dicit Richar. in 4. ſent. diſt. 4. quæſt. 2. art. 3. dicunt Doctores quod per priuilegium ſpeciale à Deo ſanctificari poteſt puer in vtero matris. Vnde mater viuens non debet ſcindi, vt puer poſsit naſci, & baptizari propter præceptum non occides; nam iuxta dictum Pauli Apoſt. ad Rom 3. dicens etiam, quod nõ ſunt facienda mala, vt eueniant bona; Petr. de Pal. diſt. 6. quæſt. 1. art. 1. at ſi non conſtaret mater eſſe mortua differatur executio vſque poſt partum, ne pereat innocens cum nocente. ff. de pænis l. prægnantis, & ff. de inoff. teſtam. l. poſth. tunc poteſt ſcindi etiam, ſi puer adhuc viueret baptizandus (vt diximus ſupra) ſed poteſt puer in vtero matris martyrizari, ſicut & ſanctificari, licet non baptizari, vt Petr. de Pal. dicit in 4. cond. ſi Iudæus filiam fæcundatam à Chriſtiano in diſpectum

Digitized by Google

Chriſti abortiri faciat, videtur quod puer Martyr. babens cauſam, & pænam; ſicut ſimiliter ſi prægnás propter Chriſtum interficiatur, Martyr. eſt; nec prægnans condemnata ad mortem ſcindenda eſt, ſed eſt expectandus partus. Patet in lege negat. ff. de ſtatu hominum. & in lege prægnantis. ff. de pænis, & aliter facere, eſt magnum ſacrilegium.

5 Quæritur ſi apparet aliquod membrũ pueri, & immineat periculum, quid agendum? Reſpondet S. Thom. quæſt. 68. art. 11. ad 4. quod ſi apparet caput illud debet aſpergi aqua baptiſmali, ſi aliud membrũ non caput, non nocet aſpergi, quia diuina miſericordia non eſt arctanda, & ſi poſtea viuus naſcatur, poteſt ad cautelam ſub conditione baptizari.

6 Quæritur cum quis baptizatur, & aqua cadat ſuper pedem, & non ſuper caput pueri, an erit baptizatus? Reſpondetur quod ſic, quia quantalibet pars aquæ infunditur, & ſiue cadat aqua ſuper caput, ſiue ſuper pedem, dummodo puer non fuerit mortuus ante ablutionem, & finem verborum prolatorum gloſ. ordin. de cõſ. diſt. 4. proprie Innoc. in cap. debitum de baptiſm. Lapus alleg. 104. quæ incipit corpora.

7 Quæritur quomodo baptizandum eſt monſtrum? Reſpondet etiam S. Thom. in quolibeto, quod aut certum eſt eſſe duas animas, puta ſi ſunt duo colla, duo capita, & duo pectora, poteſt iudicari etiam duo corda; & tunc ſunt baptizandi ſigillatim: ſi vero eſt dubium baptizetur vnus prius, deinde alius ſub condictione ſupradicta.

8 Quæritur vtrum baptizandus eſt adultus, qui eſt in peccato mortali, & non vult ab eo abſtinere? Reſpondetur quod non debet baptizari: & quamuis baptizaretur, teneret tamen baptiſmus, ſed non conſequeretur gratiam, at ſi compos mẽtis poſtea factus non eſt rebaptizandus, vt ſupra dictum eſt, cap. 9. num. 16. & ita dicit Aug. cap. tunc valere, de conſ. diſt. 4. maximè ſi habuerit ſaltem attritionem.

9 Quæritur quid de pueris relictis à meretricibus in foribus Eccleſiarum, & biuijs, de quibus dubitatur an fuerint baptizati? Reſpondetur quod ſunt baptizandi cum conditione, vt ſupra dictum eſt; & idem etiam faciendum eſt de pueris, quos obſtetrices ad templum deferunt, & ab eis baptizatos domi in neceſſitate aſſerunt.

10 Quæritur quando debet quis baptizari? Reſpondet S. Tho. in 4. ſent. quæſt. 68. art. 3. quam citius poteſt puer baptizari eſt magis laudabile. & Conc. Trid. ſeſſ. 5. de peccato originali. Primò, quia interim poſſet mori, & ſic damnaretur. Secundò, quia Dæmones non habent tantam poteſtatem in baptizatis quantam in non baptizatis. Tertiò, quia in pueritia homo facilius aſſueſcit in his, quæ ſunt chriſtianæ religionis, & fortius hæret. Sed non ita in adultis: dicit S. Tho. 3. part. q. 68. cum ſtatim conuertuntur, & ratio eſt, quia, ne in talibus ſancta mater Eccleſia decipiatur, vt Ioan. 14. quia non eſt omni ſpiritui credendum; Secundo, quia de fide ante baptiſmum debent eſſe bene inſtructi; Tertiò, quia laudabilius eſt propter reuerentiam ſacramenti baptizari in ſolemnitatibus præcipuis, ſcilicet in Paſchatæ, & Pentecoſtes, Sot. in 4. ſent. diſtinct. 5. quæſt. vnica ar. 3. ſi verò mortis periculum immineret eſſent ſtatim baptizandi, Sot. qui ſupra.

11 Quæritur quomodo fit Baptiſmus? ℞. Duobus modis; vno immergendo in aquã, alio aſpergendo cum aqua; ſed quiſq; debet ſeruare ritum Eccleſiæ ſuæ, vt dictum eſt ſupra in cap. 8. de Ritu baptizandi.

12 Quæritur quid ſignificat immerſio, vel aſperſio in Baptiſmo? ℞. S. Thom. 3. par. q. 66. ar 6. quod ſignificat ſepulturã Chriſti. Vnde per Baptiſmum homo moritur, & ſepellitur in Chriſto. Rom. 8. quia per baptiſmum virtute mortis, & paſſionis Chriſti abluuntur peccata noſtra, & ſicut ipſe per mortem, & poſt mortem poſitus fuit ſub terra in ſepultura, & poſt reſurrectionem aſcendit è terra. ita homo quando immergitur ponitur ſub aqua: quando verò eleuatur aſcendit. Solet fieri trina immerſio, aut ratione, vel honore, Sanctiſſimæ Trinitatis, aut quia Chriſtus fuit tribus diebus in ſepulcro.

13 Quæritur ſi omnibus paruulis datur æqualis gratia in Baptiſmo? ℞. S. Bonau. lib. 4. ſent. diſt. 4. quod quantũ eſt de ſe in Baptiſmo datur pueris æqualis gratia, & hoc quantũ eſt de lege communi, & idem S. Tho. Primò, ratione morbi, ideſt peccati

origi-

Digitized by Google

originalis, qui morbus eſt æqualis omnibus pueris. Secundo, quia omnes pueri sũt æqualiter diſpoſiti, & nullum habent peccatum actuale, ſed tantum originale. Tertiò, quia ſacramentum eſt vnum, & æquale in ſe; ergo æqualiter operatur in omnibus paruulis. Verumtamen quia Deus non alligauit potentiam ſuam ſacramentis; & ideo poteſt dare vni plus, & minus ſi illi placeat.

14 Quæritur quid de pueris qui ſine Baptiſmo decedunt, & de illis, qui in vtero matris moriuntur? ℞. Deſcendunt ad Lymbum puerorum, vbi eſt pæna damni, & non ſenſus, & vbi neque eſuriunt, neque ſitiunt, nec ſentiunt frigus, neque calorem, immò nullam pænam ſenſibilem ſuſtinent, ſed ſolum ſunt priuati viſione Dei, & hæc dicitur pæna damni; Aug. in lib. de fide ad Petrum, & habetur in cap. firmiſſimè, verſ. firmiſſimè, de conſ. diſt 4. & idem in cap. nulla ead. diſt. Accedit ad prædicta, quod inquit S. Bonauent. in 4. diſt. 6. quæſt. 1. ſuper litteram, quod triplex ſtatus diſtinguitur in homine poſt animæ infuſionem. Primus, eſt in vtero, in quo ſtatu manifeſtus eſt Deo ſoli; & per eius voluntatem poteſt ſanctificari, non per noſtram cooperationem, cum non cognoſcat eum Eccleſiam, nec ſit de foro Eccleſiæ. In ſecundo ſtatu, quia notus eſt nobis, Deo, & Eccleſiæ, remedium poteſt habere à Deo, cooperante adiutotio alieno non ſuo. In tertio ſtatu, cum ſit omnibus modis notis; ſcilicet Deo, & ſibi, & Eccleſiæ poteſt omnibus modis adiuuari. Aliud priuilegium non habent pueri mortui in vteris maternis, niſi martyrium, ſicut Innocentes pro Chriſti nomine, & tandem manet in poteſtate Dei, qui non allegauit potentiam ſuam ſacramentis, vt dicit Mag. in 4. diſt. 1. cap 3. & iſte modus dicendi, eſt catholicus. Parentes verò dum puer eſt in vtero, debent Deum, pro eo quotidie orare.

15 Quæritur ſi defunctus reſuſcitaret, vtrum debeat rebaptizari? ℞. Quod non, quia anima, quæ immortalis eſt, accepit characterem, quod durat propter animæ immortalitatem, pro quo eſt notandum, quod character eſt ſignum ſpirituale indelebile diſtinctiuum fidelis, ab infideli: ideo non confertur in ſacramentis, quæ ſolent iterari, ſecundum Mag ſent. diſt 4. quarti ſent. Vnde ſciendum eſt, quod Chriſtus non habuit characterem, quia character eſt ſignum, & ſignum repræſentat ſignantem, & ſic eſſet ab alio; Chriſtus autem quia eſt à nullo, nullum habuit characterem.

16 Quæritur quotuplex eſt pæna? Reſpondetur quadruplex, quædam eſt pæna dãni, & ſenſus, & iſtam pænam ſuſtinent damnati in Inferno, & ideo dicitur pæna damni, quia carent viſione Dei: pæna verò ſenſus dicitur, quia patiuntur in anima, & poſt diem Iudicij patientur in anima, & corpore, vt habetur de diuite Epulone Luc. 16. dicente: Crucior in hac flamma; fuerunt vero aliæ animæ in Limbo, videlicet, Sanctorum Patruum, quæ nec pænã damni, nec ſenſus habebant: Aliæ patiuntur pænam ſenſus, & non damni, vt ſunt animæ in Purgatorio, quæ licet patiantur pæna ſenſus in anima, non autem pæna damni, quia ſperãt quotidie habere viſionem Dei. Aliæ autem habent pænam damni, & non ſenſus, vt ſunt pueri mortui ſine baptiſmo, illi enim habent pænam damni, quia nunquam habebunt viſionem Dei, vt diximus ſupra.

17 Quæritur an pueri hæbreorum ſint ſimiles pueri chriſtianorum, ſine baptiſmo dicentibus, quia nullum peccatum actuale, ſed tantum originale habent? Reſpondetur, quod æqualem pænam damni habent; At ſi infidelis cum ad annos diſcretionis peruenerit, ſi non ſuſcipit ſidem, tunc ipſo facto, mortaliter peccat. Nam nullam excuſationem poteſt habere infidelis, quia chriſtiana fides prædicata eſt per vniuerſum mundum Marc. 16. Euntes in mundum &c. Ita quod quandocunque moritur talis infidelis, Iudæus, Paganus, ſiue Hæreticus, immediate ad Infernum deſcendit, Marc. 16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit ſaluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur.

18 Quæritur ſi Iudæus, ſiue Paganus, aut aliquis infidelis, quamuis non ſit Chriſtianus faciens contra præceptum Dei, vtrum peccet? Reſpondetur, quod ſi ſcienter facit, habens vſum rationis, mor-

taliter peccat, & ignorantia eum non excuſat, Aug. de gratia, & libero arbitrio. Quia diuina præcepta ſunt data, vt nullus excuſationem habeat de ignorantia.

19 Quæritur quid de his, qui baptizant imagines, vel rebaptizant puerum? Reſpondetur, quod iſti ſunt iudicandi; Hæretici cum manifeſtè ſapiant hæreſim, quando ex ſui natura, præſertur aliquid quod manifeſtè eſt hæreſis, ſicut baptizantes imaginem præſefer, quod ſit capax huius ſacramenti, & rebaptizate puerum præſefert, quod bis conferri poſſit Baptiſmus, Sylu. in verbo hæreſis, 2. quæſt. 3. verſ. quod quantum.

20 Quæritur ſi ante baptiſmum in adultis requiratur confeſſio ſpecialis exterior? ℞. Quod non, ſed requiritur virtus interioris pænitentiæ, S. Tho. in 4. ſent. q. 68. art. ad 3.

21 Quæritur ad quid tenentur ſuſceptores in baptiſmo? Reſpondetur, tenentur admonere quos tenuerunt, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, & charitatem teneant, & ante omnia ſymbolum, & orationem dominicam docere, de conſ. diſt. 4. cap. vos autem, & ſecundum Magiſt. in 4. diſt. 6. à patrino exigitur diligens cura circa eum, pro quo reſpondit, quod S. Thom. limitat, verum quando notabiliter ſunt negligentes.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmi effectus eſt omnem culpam originalem, & mortalem delere, & conferre gratiam.*
2 *Per Baptiſmum tollitur infamia.*
3 *Baptiſmum non tollit pænam in foro exteriori, neq; irregularitatem ex bigamia contracta.*
4 *Nulla pænitentia eſt iniũgenda Iudæis, ſiue Paganis, quamuis baptizentur in ſenile ætate.*
5 *Quinque modis ſtatim cum quis moritur euolat ad cælum, & ſequitur quomodo ſaluentur pueri non baptizati.*
6 *Cathechiſmus quid ſit, & exorciſmus.*
7 *Cathechiſmus vnde dicatur.*
8 *Interrogationes quæ debent fieri puero baptizando.*
9 *Effectus Cathechiſmi, quid.*
10 *Illa quæ ſequuntur poſt Baptiſmum.*

De effectu Baptiſmi. Cap. XI.

1 Quæritur effectus Baptiſmi quid? ℞. Eſt delere omnem culpã tàm originalem, quã mortalem, & cõferre gratiã, & aperiri ianuã Paradiſi, S. Th. in 4. ſent. q. 69. ar 7. Itẽ S. Bonau. ſuper 4. dicit, qđ baptizatus dignè ſumentibus, delet oẽm culpã originalem, & venialẽ, & reſtituit primã innocentiam, quo ad animam, & inſuper extinguit ignem inferni, ac etiam Purgatorij, quantum ad ipſum baptizatum, & delet omnem ſatisfactionem, quam in præſenti vita pro peccatis ſuis homo deberet explere, Aug. in Enchiridion cap. 43. & vt habetur de conſ. diſt. 4. cap. per bapt. & Ambr. qui allegatur à Mag. ſent. 4. diſt. 4. dicit quod in Baptiſmo non requiritur gemitus peccatorum, quia gratis omnia cõdonantur. In Baptiſmo ſic omnia, & originalia delicta, & propterea commiſſa mundantur, vt illi nos reſtituat puritati, in qua Adam noſcitur eſſe procreatus, Caſſiod. ſuper Pſ. 5. vide part. 4. c. 2. num. 5.

2 Quæritur vtrũ Baptiſmũ deleat infamiã? ℞. Quod per Baptiſmum tollitur, & conſequẽter quæ ex peccatis in quantũ ꝑ peccata cõſequuntur, & infamia ſequitur peccatũ ſub ratione peccati, ideo tollitur, vt in c. fine pænitentia, de conſ. diſt. 4. ibi gloſ.

3 Quæritur vtrum Baptiſmus tollat pænã peccato debitam in foro exteriori? ℞. Sñ S. Tho. quod non, & ſñ Petr. de Palud. qui dicit, quod Baptiſmus nõ tollit ſuſpendiũ à fure, nec pænã Eccleſiaſticam, vt irregularitatem, quæ ex bigamia cõtrahitur, ſed illã, quæ ſequitur homicidium, ſñ veriorem opinionem, c. quis viduã diſt. 50. gloſ. tñ in c deinde, diſt. 16. videtur dicere, qđ tñ tollit, q̃ ſequtur homicidiũ cũ peccato.

4 Quæritur infidelis, Iudæus, ſiue Paganus, ſi in ſenile ætate baptizaretur, vtrũ ſit illi aliqua pænitẽtia imponẽda? ℞. Quod nõ, imò ſi mille annis vixiſſet, & omni die mille peccata mortalia ꝑpetraſſet, ſi cõteretur fidemq; ſuſceperit, & cum deuotione baptizatus fuerit, tunc nulla præſentia ſatisfactoria eſt illi imponenda, nam Baptiſmus tollit omnẽ ſatisfactionẽ; Sot. diſt. 5. q. vnic. ar. 4. & ſi talis immediatè poſt Baptiſmũ, moreretur ſtatim euolaret ad cælũ

5 Quæ-

5 Quæritur vtrũ homines in hac vita poſſit Deo ſatisfacere, vt nihil ſatisfactionis reliquũ ſit in purgatorio ſoluendũ? R. Quod ſi aliquis dicit fieri non poſſe, vt vllus homo in pñti vita perficiat, & ſoluat tãtas, tamq̃ diuturnas pænas pp humanæ vitæ imbecillitatem, & breuitatem, poteſt tamen homo illas pænas redimere indulgentijs, quę ſumuntur ex theſauro Eccleſiæ, & ita non tantum ſatisfaciet Eccleſiæ, verum etiam diuinæ iuſtitiæ, & ad plenũ quidem iuxta de cauſa dantur indulgẽtiæ, nam ſicut diuina iuſtitia per miniſtros Eccleſiæ tẽporales pænas taxauit; ita diuina miſericordia, per miniſtros Eccleſiæ, taxatas pænas relaxat, dum præcio, quod ex theſauro Eccleſiæ depromitur, ſoluuntur diuinæ iuſtitiæ illa temporalium pænarum debita:

Item quinq; modis, cũ quis moritur ſtatim euolat ad cælum. Primò, per baptiſmum paruulorũ, in quo ipſi paruuli directè paſſioni Chriſti configurantur, quia quantum eſt ex ſe, baptiſmus delet omnẽ culpã originalem, & mortalẽ, (vt diximus) & ſi baptizatus ſic moreretur, ſtatim euolaret ad cælum, & in ſignũ huius veritatis, Chriſto baptizato, apti ſũt cæli, vt habetur Matth. c. 3. Secundò, per martyrium; vnde, vt dicitur 25. q. 1. cap. meritò, qui per Chriſti nomine moriuntur, proculdubio, vitam æternam cũſequuntur. Priuilegium enim Martyrum eſt hoc, quod qui per Chriſto mortem ſuſtinent in terris, æternam vitam inueniunt in cælis.

Rurſus Baptiſmus ſanguinis eſt etiã paruulis, ob martyrij priuilegium conferendi gratiam ex opere operato, imò Sot in 4. diſt. 3. quæſt. vnica art. 11. tenet quod prodeſt etiam paruulis in maternis vteris exiſtentibus, ſi eorum matres pro Chriſto martyrium ſubirent. De paruulis natis, quod in odium Chriſti, & Chriſtianæ religionis occiduntur, non eſt dubium, vt patet de Innocentibus. De illis aũt qui in maternis vteris exiſtunt, & nõ ſunt capaces baptiſmo aquæ, piè creditur, cum ipſi quoque propter Chriſtum cum matre occidũtur, Caiet. autem loco hoc non eſt audiendus, qui de pueris ante vſum rationis, quibus ſacramentũ Baptiſmi aliqua de cauſa applicari non poteſt, dicit quod ſigno crucis cũ inuocatione ſanctiſs. Trinitatis muniatur, ſufficit eis ad ſalutẽ, quod ẽt extendit ad illos, qui in vtero moriuntur, licet de iſtis, non ita aſſertiuè loquatur, & hoc vocat Dei ſupplementum, vbi ſacramẽtum, vel aliquid eſſentiale ei deeſt. Non negamus Deum id facere poſſe, cũ eius virtus, non ſit alligata ſacramentis, nec ẽt negamus Deũ, aliquos ſine ſacramentò ſanctificaſſe, ſed dicimus hoc non poſſe, per certa, & vniuerſali regula aſſignari, vt videtur aſſerere Caietanus, & de illis, qui ſine baptiſmo moriantur, quantumcũq; ſignẽtur ſigno crucis, niſi de eorum ſalute aliqua habeatur reuelatio non eſſe loquendum, iuxta priuilegium quibuſdam factũ, ſed ſecundum legem, quam in Euangelio habemus: Niſi quis renatus fuerit &c. cõtra hanc Caiet. ſentẽtiam, Sot. in 4. diſt. 5. quæſt. vnica art. 2. & 11. facit multa argumenta, at ego illis relinquo. Tertiò, quòd plenariam indulgentiam cõſequuntur, ſed ſciendum eſt, quod indulgẽtiæ proſunt illis qui ſunt diſpoſiti, & faciunt ea, propter quæ indulgẽtiæ datæ ſũt, & ſi quis ſic moreretur ſtatim ad cælũ euolaret, quia nullum eſt impedimẽtum aſcendendi ad cælum, ex quo quis moritur in gratia, niſi ſolutio pænæ: & S. Tho. in 4 ſent. diſt. 20. dicit, quod qui indulgẽtias ſuſcipit, non abſoluitur (ſimpliciter loquendo) à debito pænæ, ſed datur ſibi de Theſauro Eccleſiæ, vnde debitum ſoluat, ergo cum remiſſa eſt pæna illa tota per indulgentiam, idẽ eſt, ac ſi eſſet ſoluta; & ſic iuſtitiæ Dei ſatisfacta eſt, cum ex Theſauro Eccleſiæ illa pæna ſoluta eſt. Quartò per ingreſſum religionis approbatæ, in qua regulariter viuitur, vbi ſciendum eſt ſecundum S. Tho. 2. 2. quæſt. vlt. quod quis rationabiliter conſequitur plenariã remiſſionem omniũ peccatorum, per ingreſſum religioſis, ſicut per aſſumptionis; Nam hoc eſt holocauſtum, maximũ quo quis totaliter mancipatur per religionis ingreſſum, quod recedit omne genus ſatisfactionis, vt habetur 16. quæſt. 1. cap. admonere. Religioſus enim offert Deo omnis res temporales, imò mundum totum propter Deum relinquit, & hoc per votum paupertatis, amodò nunquam per proprium denarium poſſidendo, vt patet 12. quæſt. 1. cap. dilectionis: vbi dicitur. In Religione exiſtens non debet habere denarios, ſi non vult perire cum illis. Item

Digitized by Google

offert Deo corpus voto caſtitatis, & abſtinentiæ. Item offert Deo propriam voluntatem, & hoc per votum obedientiæ; quod eſt maximum ſacrificium, reſignare propriam volũtatem propter Deũ, & ſubijcere eam prælato ſuo. Item ſciendum eſt, quod eandem gratiã conſequuntur ingredientes, & profitentes religionẽ, quam conſequuntur baptizati. Item S. Thom. dicit, quod ſi per ingreſſum religionis, non abſolueretur ab omni reatu pænæ, nihilominus ingreſſus religionis vtilior eſſet, quàm peregrinatione Terræ ſanctæ ad promotionem ad bonum, quod præponderat abſolutionem à pæna, & quando quis profitebitur, ſi intendit ſeruare ea, quæ in profeſſione permittit, ſcilicet regulam, & ordinem ſuum, à primo ingreſſu, indulgentiam conſequitur, & ſi non intendit ſeruare, ſic profitendo, ſtatim peccat mortaliter. Vnde Auguſt. dicit, Difficile expertus ſum meliores, quàm qui in monaſterijs deferuntur, & 47. cap quantumlibet. habetur diſt. Quintò, qui per opera pænalia plenam peccatorum ſuorum ſatisfactionem impleuit. Vnde Ber. dicit, Quantũcunque peccator magnus ſit, tamen poteſt cum pænitentia tantum mundo ſuſtinere pænam, quod dimittetur ei tota pæna, ad quam eſt obligatus. Pro quo eſt ſciendũ quod pænitentia, & ſatisfactio, quæ iniũgitur, aut eſt maior, aut æqualis, aut minor. Si pænitẽtia eſt maior, quam peccata requirant, tunc ſuperfluum illud cedit homini in præmium. Si minor, tunc reſiduum ſupplebit in purgatorio. Si æqualis, ſtatim euolat ad cælũ.

Multa ſunt quæ præcedunt Baptiſmum, & quæ ſequuntur: illa verò, quæ præcedunt ſunt Cathechiſmus, & Exorciſmus.

6 Quæritur quid eſt Cathechiſmus? ℞. Secundum S. Thom. 4. ſent. diſt. 6. q 1 ar. 1. quod eſt inſtructio credendorum explicitè baptiſmum præcedens, ordinans ad bonum, nihil efficiendo, ſed inſtruendo tantum. Item Cathechiſmus, & Exorciſmus, ſunt tanquam præparatoria, & præmittuntur in baptiſmo, vt in ipſo gratia efficacius operetur. Tribus de cauſis Cathechiſmus inſtitutus eſt. Primò, propter inſtructionem de articulis in cõmunibus ad fidei ſuſceptionem, Secundò, propter inſtructionem ad fidei profeſſionem. Tertiò, propter reſponſionem ad fidei obſeruationem, qui verò eſt adultus, habet peccatum proprium; & per ſe debet reſpondere ad ea, quæ requiruntur ab eo: Sed paruulus, qui actuale peccatum nullum habet, nec per ſe reſpondere poteſt requiruntur ideo hæc per Vicarium, qui pro ipſo reſpondeat, de fidei obſeruantia. Exorciſmus autem inſtitutus eſt, vt à baptizando diaboli poteſtas, repellatur. Nã propter peccatum hominis diabolus in hominem poteſtatem accipit; & ideo tàm adulti, quàm paruuli exorcizari debent ad expulſionẽ diabolicæ poteſtatis.

7 Quæritur vnde dicitur Cathechiſmus? ℞. Secundum Panorm. in cap. dilectus de capel. mo. in gloſ. verſ. cathechiſmus, quod dicitur à cathechizo, id eſt doceo, vel inſtruo: Iſte actus ergo inſtructionis vocatur Cathechiſmus, & in eo nulla contrahitur cognatio ſpiritualis.

8 Quæritur quæ interrogationes fieri debent in puero baptizando? ℞. Quo cũ primum baptizandus ad Eccleſiam portatur, tunc primò, interrogatur an abrenunciet diabolo, & reſpondent patrini, abrenuntio: Et iterum interrogatur vtrum credat in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & Patrini reſpondent, credo. & propter hoc baptizãdus inſtruitur de vita, & fide. De vita enim docetur renuntiare diabolo: De fide verò docetur credere in S. Trinitatem. Interrogatur etiam ſi credit in Eccleſiam catholicam, Sanctorum cõmunionem, remiſſionem peccatorum Reſpondent patrini, credo. Deinde per ſacerdotem in faciem paruuli inſufflatur, vt expellantur ab eo diabolicæ poteſtates, & vt per pium ſacerdotis miſterium, malignus ſpiritus cedat Spiritui Sancto, de conſ. diſt. 4. cap. poſtquam ſe, & cap. ſacerdos, ead. diſt. & ſecundum S. Aug. hæc omnia fiunt ex imperio Saluatoris, qui dixit diſcipulis ſuis: Ite docete omnes gentes baptizantes eos, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti Amen.

9 Quæritur quid eſt effectus cathechiſmi? ℞. Secundum S. Thom. in 4. ſent. diſt. 6. quod cathechiſmus habet effectum in corpore, & in anima, quia miniut poteſtatem dæmonis, ne poſſit tantum in homine ſicut prius, & ne Baptiſmum, & alia bona impediat.

10. Quæ-

Digitized by Google

10 Quæritur quæ ſunt illa, quæ ſequuntur Baptiſmum? ℟. Sunt iſta tria. Primum eſt vnctio Chriſmatis in vertice quæ ſignificat deſcenſus Spiritus Sancti. Secundum eſt veſtis alba, quæ deſignat innocentiæ puritatem. Tertium eſt candela, quæ in manu ponitur, quæ deſignat lumen cognitionis, quod debet habere baptizatus, in bonis ſectandis, & malis euitandis.

De exorciſmo vide in cap. 46. nu. 15. par. 1.

SVMMARIVM.

1 *Confirmatio eſt ſacramentum nouæ legis.*
2 *Confirmationis ſacramentum à Chriſto inſtitutum.*
3 *Quæ ſunt de ſubſtantia ſacramenti Confirmationis.*

De Confirmatione. Cap. XII.

1 QVæritur quid eſt Confirmatio? ℟. Eſt ſacramentum nouæ legis, quo datur gratia, animam corroborans ad fidei confeſſionem. Item eſt vnctio Chriſmatis in fronte baptizati facta ab Epiſcopo ſub præſcripta forma verborum videlicet. Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis &c.

Item ſecundum S. Thom. part. 3. q. 72. art. 1. ad 2. Cõfirmatio eſt ſacramentum ſpeciale, ordinatum ad quandam perfectam ætatem ſpecialem, & ſicut Baptiſmus ordinatur ad regenerationem vitæ, ita Confirmatio, poſt Baptiſmum ordinatur ad pugnam: Vnde in cap. Spiritus Sanctus, de cõſ. diſt. 5. dicitur Spiritus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifere deſcendit lapſu in fontem plenitudinem tribuit ad innocẽtiam in confirmatione augmentum præſtat ad gratiam; In baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam; in baptiſmo abluimur; poſt baptiſmum roboramur.

Item Confirmatio, ſecundum Scot. in 4. ſent. diſt. 7. quod eſt vnctio hominis viatoris aliqualiter conſentientis, vel libero arbitrio nunquam vſi, facta in fronte in figura crucis cum chriſmate ſanctificato, & hoc à miniſtro idoneo, ſimul cum intentione debita inungente, & certa verba proferente, ſignificat efficaciter ex inſtitutione diuina vnctione animæ. Per gratiam roborantem, ad confitendum cum fiducia fidem Chriſti. Item ſecundum Nauarr. cap. 22. num. 8. quod Confirmatio eſt ſacramentum vnctionis chriſmatis conſecrati, quo Epiſcopus frontem baptizati inungit, ſub certa forma verborum.

2 Quæritur à quo fuit inſtitutum ſacramentum Confirmationis? ℟. Secundum S. Thom. in 4. ſent. diſt. 7. quod à Chriſto, quando impoſuit manus ſuper pueros nõ exhibendo, ſed promittendo, ſecundum illud Io. 16. Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos, & hoc ideo, quia in hoc ſacramento datur plenitudo Spiritus Sancti, quæ non erat danda ante Chriſti Reſurrectionem, & Aſcenſionem; ſecundum illud Io. 7. Nondum erat Chriſtus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus.

3 Quæritur quot ſunt de ſubſtantia ſacramenti Confirmationis? ℟. Sex, duo ex parte ſacramenti in ſe, ſcilicet, Materia Chriſmatis, & forma verborum; duo ex parte miniſtri, ſcilicet, dignitas, Pontificalis, & debita intentio; & duo ex parte ſuſcipientis, ſcilicet frons, in qua debet fieri chriſmatio, & quod confirmandus ſit baptizatus.

SVMMARIVM.

1 *Confirmationis materia, quæ.*
2 *Quare additur balſamum oleo.*
3 *Balſamum quid ſignificat.*
4 *Oleum quid ſignificat.*

De materia Sacramenti Confirmationis. Cap. XIII.

1 QVæritur quæ eſt materia ſacramenti Confirmationis? ℟. Secundum S. Thom. in 3. part. quæſt. 72. art. 2. 3. & 4. quod eſt, chriſma confectum ex oleo oliuarum, & balſamo, ab Epiſcopo conſacratum, vt bene dicitur in Concil. Trid. ſeſſ. 7. can. 2. de Confirmatione, & quamuis non ſit ſubiectum gratiæ, vel conſecrationis ſpiritualis: eſt tamen inſtrumentum ad cauſam, dum gratiam &c. Vnde ſecundum eundem S. Tho. in 4. ſent. diſt. 7. quod gratia confertur in hoc ſacramẽto,

Digitized by Google

non ſolum communiter, ſicut in quolibet ſacramento confertur gratia, mundans à peccato; ſed eſt ſpecialis gratia, per quã-uis deputatur ad effectum ſanctitatis, & fit idoneus ad Chriſtum confitendum: Vnde grato facit magis gratum.

2 Quæritur quare in Confirmatione additur balſamum oleo? ℞. Quoniam fide operante per dilectionem lucere, & bona fama redolere, ad honorem Dei, & ad vtilitatem proximi debemus: Odor enim balſami in oleo bonam operationem longe, lateq. diffuſam gratiam Spiritus Sancti cooperante demonſtrat.

3 Quæritur quid ſignificat balſamum? ℞. Quod bonam famam, propter eius bonum odorem, ſignificat.

4 Quæritur quid ſignificat oleum? ℞. Quod propter charitatem, nitorem conſcientiæ, quam habere debemus ſignificat.

S V M M A R I V M.

1 *Confirmationis forma.*

De forma Sacramenti Confirmationis. Cap. XIV.

Quæritur quæ eſt forma huius ſacramenti Confirmationis? ℞. Secundũ S Tho 3.par.q.72.art.4 quod hæc eſt: Cõſigno te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

In qua forma tria ponuntur. Primum eſt cauſa ſanctificationis, ibi, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen.

Secundum eſt ipſum robur ſpirituale, quod homini confertur per hoc ſacramentum, ibi: Confirmo te Chriſmate ſalutis.

Tertium eſt ſignum, quod pugnatori datur ibi, Signo te ſigno crucis.

S V M M A R I V M.

1 *Confirmationis Miniſter eſt Epiſcopus.*

2 *Chriſma Epiſcopus conficiens debet Miſſam celebrare.*

3 *Chriſma nouum debet cõfici ſingulis annis.*

4 *Chriſma non debet accipi niſi à proprijs Epiſcopis.*

5 *Chriſma Abbates accipientes ab alijs, quomodo peccent.*

6 *Papa poteſt committere ſacramẽtum Chriſmatis ſimplici ſacerdoti.*

De Miniſtro Sacramenti Confirmationis. Cap. XV.

1 Quæritur quis eſt Miniſter huius ſacramenti? ℞. Secundum omnes Theologos, quod eſt ſolus Epiſcopus, de conſ. diſt. 5. cap. manus, cap. nouiſſimæ, & cap. ieiunij, & Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 4. de Confirmatione.

2 Quando Epiſcopus vult Chriſma conficere, debet Miſſam celebrare in Eccleſia cathedrali, niſi ex iuxta cauſa fuerit impeditus, extra de celebratione Miſſ. cap. te referente.

3 Chriſma nouum debet confici ſingulis annis in cœna Domini, & vetus in Eccleſia cremari, de conſ. diſt. 3. cap. litt.

4 Chriſma non debet accipi, niſi à proprijs Epiſcopis, de conſ. diſt. 4. cap. Presbyter.

5 Abbates Chriſma accipientes ab alijs, peccant, niſi habeant priuilegium, vt poſſint accipere, à quibus velint, vt dicit glo. ibidem.

6 Quæritur ſi Papa poteſt committere hoc ſacramentum ſimplici ſacerdoti? ℞. Quod ſic, quia habet in Eccleſia plenitudinem poteſtatis, S. Thom quæſt. 72. ar. 11. in 4. ſent. & vt habetur diſt. 95. cap. peruenit, & Vrbanus Papa, dicit, Omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporũ Spiritum Sanctum poſt Baptiſmum accipere debent, vt pleni Chriſtiani inueniãtur, de conſ. diſt. 5. cap. manus, cap. nouiſſime, & cap. ieiunij.

S V M M A R I V M.

1 *Confirmationis ſacramentum omnes chriſtiani ſuſcipere debent.*

2 *Confirmationis ſacramentum characterem imprimit.*

3 *Confirmationis ſacramentum quando confertur.*

4 *Confirmationis ſacramentum quomodo debet dari, & recipi.*

5 *Confirmationis ſacramẽtum datur in fronte.*

De

Digitized by Google

De ſuſcipiente Confirmationem. Cap. XVI.

1 QVæritur qui debent ſuſcipere ſacramentum Confirmationis? ℞. Secundum S.Tho. in 4. ſent. diſt. 72. art. 8. ad 4. quod omnes chriſtiani, tàm viri, quā mulieres; dummodo habeant vſum rationis, hoc eſt, vt ſint apti ad confitendū nomen Chriſti, & ideo deberent expectare vſque poſt ſeptemnium; quia melius recordantur, cuius gratia datur Alapa.

Epiſcopus non conſecratus, ſecundum Petr. de Pal. non poteſt confirmare, quia eſt actus ordinis, nec debet confirmare ſubditos aliorum Epiſcoporum, ſi tamen facit, tenet, nec incurrit ſuſpenſionem (ſicut ordinando alienos) nō enim eſt lege cautum.

2 Hoc ſacramentum imprimit characterem, & ideo iterari nō poteſt ſine peccato mortali, confert gratiam, & in eo cōtrahitur ſpiritualis affinitas (ſicut in Baptiſmo) impediens matrimonium.

3 Quæritur quando confertur hoc ſacramentum Confirmationis? ℞. Quod omni tempore poteſt cōferri, ſicut poteſt dari Baptiſmus, & Chriſma confici, de ſent. excōmun. cap. cum ex eo, & eod. tit. cap. quoniam lib. 6.

4 Quæritur quomodo debet conferri hoc ſacramentum? ℞. Secundum S. Tho. loco citato art. 12. ad 2. quod debet dari, & recipi à ieiunis propter reuerentiam ſacramenti, ſed non eſt de præcepto, & ſi confirmandus eſt adultus, debet confiteri (ſi commiſit peccatum mortale) vt in dicto cap. ieiunij.

5 Quæritur hoc ſacramentum datur homini in fronte? ℞. Vt homo Chriſtum ſine timore, & rubore audacter confiteatur, extr. de ſacr. vnit. cap. 1. Inter omnia autē loca corporis humani, maxime frons manifeſta eſt, quæ quaſi nunquam obtegitur, & ideo datur in fronte, vt manifeſte confirmatus oſtendat ſe eſſe chriſtianum, S.Tho. q. 72. art. 9.

SVMMARIVM.

1 *Confirmationis effectus eſt robur ad Chriſti fidem confitendum.*
2 *Confirmandus debet ab alio teneri quamuis ſit adultus.*
3 *Confirmandum vnus, non plures tenere debet.*
4 *In Confirmatione vir vxorem tenere nō debet, nec è contra.*
5 *Cōfirmatio an ſit de neceſſitate ſalutis: cum ſequentibus.*
6 *Qui ordinandi ſunt, debent prius confirmari.*
7 *Confirmatio ante Baptiſmum non tenet.*

De effectu ſacramenti Cōfirmationis. Cap. XVII.

1 QVæritur quis eſt effectus ſacramenti Confirmationis? ℞. Quod eſt robur, vt indubitanter fidem Chriſti, & nomen eius confiteatur.

2 Quæritur cur ille, qui confirmatur quāuis ſit adultus debeat teneri ab alio? ℞. Secundum S.Thom. vbi ſupra art. 10 quod licet ille ſit adultus corporaliter, nōdum tamen eſt adultus ſpiritualiter, & ſicut ille, qui de nouo natus indiget alio, qui eum inſtruat in his, quæ pertinent ad conſeruationem vitæ; ita qui aſſumuntur ad pugnam indigent inſtructore, à quo doceatur ea, quæ pertinent ad modum certaminis.

3 Quæritur quot poſſunt tenere ad Confirmationem? ℞. Quod vnus tantum, vel vna, quia non eſt diſtinctio ſexus, de conſ. diſt. 4. cap. non plures, ſicut in Baptiſmo, & ille qui tenet debet eſſe confirmatus, ſecundum S. Thom. 3. part. q. 72. art. 11. Si tamen plures ſunt, tenentes omnes efficiūtur compatres ſuſcepti, de cog. ſpirituali cap. fin. lib. 6.

4 Vir non debet tenere vxorem, vel è conuerſo, quia oriretur impedimentum cognationis ſpiritualis, nec pater propriū filium; nec è contra, neque frater fratrem, aut ſororem, quia inter eos carnale vinculum ſufficit.

5 Quæritur ſi hoc ſacramentum Confirmationis eſt de neceſſitate ſalutis? Reſpondetur quod non, ſed dimittens ex contemptu, mortaliter peccat, ex negligentia verò tantùm venialiter, ſecundum Caiet. quia debet eſſe ſibi ſollicitus de ſacramēto cōmuni omnibus chriſtianis

ad

Digitized by Google

ad robur fidei à Chriſto inſtituta.

6 Qui ordinandi ſunt prius debent confirmari; quia ordo præſupponit characterem, confirmationis (non de neceſſitate) ſed de congruentia ſecundum S.Thom. 4. ſent.q.35.art.4.

7 Quæritur an poſſit dari confirmatio ante Baptiſmum? ℞. Quod non, nec data teneret.

SVMMARIVM.

1 *Eucharistia eſt ſacramentum in cibum ſpiritualem animæ.*

2 *Eucharistia eſt ſacramentum, & ſacrificium.*

3 *Eucharistiæ ſacramentum ſunt ſpecies ipſæ.*

4 *Eucharistia eſt vnum ſacramentum quamuis ſub diuerſis ſpeciebus contineatur.*

5 *Eucharistiæ ſacramentum eſt de neceſſitate ſalutis.*

6 *Eucharistiæ ſacramentum vocatur pluribus nominibus.*

7 *In Eucharistia poſt conſecrationem nihil de ſubſtantia panis, & vini remanet.*

8 *In Eucharistia Chriſtus eſt totus in tota, & totus in qualibet parte hoſtiæ.*

9 *In Eucharistiæ ſacramento, & ſub vnaquaque ſpecie manet Chriſtus totus.*

10 *In Eucharistia Chriſtus manet tandiù, quã diù manet ſpecies pani, & vini.*

11 *In Eucharistia Chriſtus eſt adorandus adoratione latriæ.*

12 *In tam parua ſpecie panis, manet Chriſtus tàm magnus, quàm in cruce pependit.*

13 *In hoc ſacramento Chriſtus eſt ſicut fuit in vtero matris, & ſicut fuit in cruce.*

14 *Chriſtus poſt ſumptionem manet in ſpecie panis in ſtomaco, quandiù ſpecies ipſæ manent indigeſtæ.*

15 *Vtrum Chriſtus moueatur in ſacramento.*

16 *Vtrum Chriſtus manducauit ſe ipſum in die cœnæ.*

17 *Eucharistiæ, & Baptiſmi ſacramentum Chriſtus inſtituit in propria perſona.*

18 *Eucharistiæ ſacramentum fuit multis reuelatum.*

19 *In die cœnæ Chriſtus dedit corpus ſuum Iudæ proditori.*

20 *Quare Chriſtus dedit corpus ſuum Iudæ proditori.*

21 *Quomodo intelligitur dediſſe corpus ſuum ad perniciem.*

22 *Corpus paſſibile in die cœnæ dedit Chriſtus diſcipulis ſuis.*

Vide plura in cap. 18. ſecund. part. de Miſſ. aud.

De Sacramento Euchariſtiæ. Cap. XVIII.

1 Quæritur quid eſt Euchariſtia? ℞. Quod Græca dictio eſt; & idem eſt quod bona gratia Euchariſtia eſt ſacramentum nouæ legis à D. N. inſtitutum in cibum ſpiritualem animæ. Euchariſtia eſt ſacramentum altaris, & conficitur ex pane, & vino, ſecundum S.Tho. 3.part.q.74.art.1. diximus cibum ſpiritualem animæ, iuxt. illud Matth. 26. Accipite, & comedite, & de conſ. diſt. 2. Panis, quia ſuſcitaſti à peccatis per Baptiſmum, & confirmati per Confirmationem, ne laborantes in via præſentis vitæ in certamine ſpirituali deficiant, opus enim habent ſpirituali cibo refici, alioquin Saluatore teſtante; ſi dimiſſi fuerint ieiuni, deficiant in via, Matth. 15.

Ideo poſt duo ſacramenta, ſequitur tertium, ſcilicet venerabilis Euchariſtiæ ſacramentum, quod eſt cibus animarum noſtrarũ, iuxta illud Ioan. 6. Niſi manducaueritis carnem &c. Et vt à fidelibus frequentetur Saluator hortatur dicens; Accipite, & & comedite; Et rectus ordo ſeruatur ſic vt poſt Baptiſmum, & Confirmationẽ ab adultis ſumatur hoc ſalutare ſacramentum. vt Exodi 14. legitur, quod ſubmerſis Aegyptijs in mari rubro, tranſitoq. mari prædicto, filij Iſrael, nouũ Paſcha in azimo pane fecerunt in deſerto; ſic nos ſubmerſis dæmonibus in Baptiſmo cum peccatis noſtris in deſerto huius mundi Paſcha nouum in azimis ſinceritatis, & veritatis huius ſanctiſſimi panis facere debemus

2 Quæritur ſi Euchariſtia ſit ſacramentũ? ℞. Quod eſt ſacramentum, & ſacrificium: ſacramentum quantum admodum cibi, & potus, ſignificans gratiæ ſpiritualis nutritionem; Quantum verò ſacrificium eſt oblatio, & conſecratio veri corporis, & ſanguinis Chriſti, ſignificans Chriſti oblationem, & mortem in cruce. Vtroque modo

modo tamen inſtituta eſt à Chriſto in die cœnæ, vbi inſtituti ſunt Apoſtoli ſacerdotes.

Item quatenus ſacramentum eſt maximum, & digniſſimum omnium ſacramentorum, vt inquit Paludenſis diſt.8. q. 1. lib. 4. & Scot. diſt 8. q.1. lib. 4. & ita determinatur in multis conſilijs, & firmiter eſt de fide tenendum ab omnibus Chriſtianis. Item idem habetur in Conc. Trid. ſeſſ. 13. can. 2. Eccleſia cantat: Tantum ergo ſacramentum &c. Et tandem excellit cætera ſacramenta, & quaſi conſumatiuum eſt omnium aliorum, ſicut charitas omnium virtutũ. Bruliſer. diſt. 10. q. 1. lib 4. & Gabr. in ſermone quodam de corpore Chriſti, qui incipit: Memoriam fecit &c. & in illo, Eſurientes impleuit bonis &c.

3 Quæritur quid eſt illud, quod vocamus ſacramentum; an ſit actio ipſa, puta conſecratio, vel ſumptio Euchariſtiæ, vel aliquid aliud? ℞. Secundum S.Tho. 3 part. q.73. art. 1. ad 3. & q. 78. art. 1 ad 2. & Sot. in 4. ſentent. diſt. 8. quæſt. vnica, art. 2. quod nec conſecratio, nec ſumptio Euchariſtiæ eſt ſacramentum, nec pars ſacramẽti; ſed ſacramentum Euchariſtiæ perfectũ eſt, id, quod remanet poſt conſecrationẽ, nam ſicut Baptiſmi forma ſine materia nõ eſt ſacramentum baptiſmi, ita nec conſecratio Euchariſtiæ eſt ſacramentum, nec ipſa ſumptio, ſed ſpecies ipſæ, & corpus Chriſti; ſunt ſacramentum, 1. q. 1. cap. pæn. & infra cap. 22. par. 2.

4 Quæritur ſi corpus Chriſti, quod continetur ſub diuerſis ſpeciebus, nempe panis, & vini, eſt vnum ſacramentum, vel plura? ℞. Quamuis ſub diuerſis ſpeciebus contineatur corpus Chriſti, vnum tamen eſt ſacramentum, non vnitate naturalis, cum ſpecies ſacramentales differant ſpecie, ſed vnitate finis, quia omnia quæ in eo ſunt, ordinantur ad vnum finem, ſcilicet ad continendum Chriſtum, vel ad faciendum vnitatem corporis Chriſti.

5 Quæritur ſi ſacramentum Euchariſtiæ eſt de neceſſitate ſalutis? ℞. Quod eſt præceptum Domini Ioan. 6. Niſi manducaueritis carnem filij hominis, &c. Sacramentum hoc eſt de neceſſitate præcepti Eccleſiæ, vt deffinitum eſt in cap. omnis vtriuſque ſexus, de pænitentijs, & remiſſionibus, & longe efficacius. Item in Cõc. Trid. ſeſſ. 13. can. 9. ſic diffinitum eſt, cuius verba ſunt hæc: Si quis negauerit omnes, & ſingulos Chriſti fideles vtriuſque ſexus cum ad annos diſcretionis peruenerint, teneri ſingulis annis, ſaltem in Paſchate, ad communicandum, iuxta præceptum ſanctæ matris Eccleſiæ. Anathema ſit.

Item ſacramentum Eccleſiæ non eſt ita de neceſſitate ſalutis, ſicut Baptiſmus, quia nemo poteſt ſaluari, ſine baptiſmo realiter, vel in voto ſuſcepto; & tamen ſine Euchariſtia poſſunt ſaluari multi, vt de facto ſaluantur pueri baptizati.

6 Quæritur quare hoc ſacramentũ nominatur pluribus nominibus? ℞. Propter diuerſas proprietates, vel effectus: Vocatur Euchariſtia, quod ſonat bona gratia, quia gratia Dei vita æterna. Dicitur ſacrificium reſpectu præteriti temporis, quia eſt cõmemoratiuum Dominicæ paſſionis. Dicitur communio, vel ſynaxis reſpectu rei præſẽtis, ſcilicet Eccleſiæ vnitatis, qui cõmunicamus adinuicem, & vnimur per ipſam. Dicitur viaticum reſpectu temporis futuri, in quantum hoc ſacramentum eſt præfiguratum fruitionis Dei, quæ erit in patria; nam oſtendit nobis viam illuc perueniendi. Dicitur etiam Græco Metalepſis, ideſt aſſumptio, nã vt inquit Damaſc. lib. orthod. fid. cap. 14. quod per hoc filij deitatem aſſumimus hæc S. Tho. q. 73. art 4.

7 Quæritur ſi in Euchariſtia poſt conſecrationem remanet ſubſtantia panis, & vini? ℞. Secundum S.Thom. q. 75. art. 2. imò omnes Doctores dicunt quod non, & hoc de fide tenendum eſt, fuit hoc determinatum in Conc. Conſtan. ſeſſ. 8. vbi condemnatus fuit Vuicleff. qui oppoſitũ tenebat. Item in Conc. Lateran. in cap. firmiter, de ſumma Trinitate, & fide cath. Item in Conc. Trid. ſeſſ. 13. can. 2. cuius verba ſunt hæc: Si quis dixerit in ſacroſancto Euchariſtiæ ſacramento, remanere ſubſtantiam panis, & vini, vna cum corpore, & ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti, negaueritq. mirabilem illam, & ſingularem conuerſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus, & totius ſubſtantiæ vini in ſanguinem, manentibus dumtaxat ſpeciebus panis, & vini, quam quidem conuerſionem catholica Eccleſia aptiſſimè tranſubſtantiationem appellat. Anathema ſit.

De-

Digitized by Google

Deſinit autem, per conſecrationem eſſe ibi panis materia, & forma, manibus accidentibus, & incipit ibi eſſe corpus Chriſti loco panis.

8 Quæritur vtrũ Chriſtus ſit totus in hoſtia, & totus in qualibet parte hoſtiæ? ℞. Iuxta fidem catholicam affirmatiuè, ſic enim diffinitum fuit in Conc. Flor. ſub Eugen. 4. & in Conc. Trid. ſeſſ. 13. can. 3. cuius verba ſunt hæc: Si quis negauerit in venerabili ſacramento Euchariſtiæ ſub vnaquaque ſpecie, & ſua ſingulis cuiuſq. ſpeciei partibus ſeparatione facta, & totũ Chriſtũ contineri. Anathema. & S. Tho. q. 76. art. 1. 2. & 3. & vt infra cap. 22. par. 2.

9 Quæritur an prædicta continentia, & exiſtentia corporis, & ſanguinis Chriſti, & totius Chriſti, ſub ſpeciebus panis, & vini, ſit vera, & realis? ℞. Affirmatiuè ſm̃ fidem catholicam, & ita diffinitur in Cõc. Trid. ſeſſ. 13. can. 3. cuius verba ſunt hæc. Si quis negauerit in ſanctiſſimæ Euchariſtiæ ſacramento contineri verè, & realiter, & ſubſtantialiter corpus, & ſanguinẽ, vna cum anima, & diuinitate D. N. Ieſu Chriſti, ac perinde totum Chriſtum, ſed dixerint tantummodo eſſe in eo, vt in ſigno, vel figura, aut virtute. Anathema ſit.

10 Quæritur an huiuſmodi realis exiſtentia totius Chriſti, & partium eius in hoc ſacramento duret, dumtaxat pro tempore, quo ſacramentum eſt in vſu, hoc eſt, ſi ſit ibi verè, & realiter ſolummodo quãdo ſacramentum ſumitur? Reſpondetur quod eſt ibi ab inſtanti conſeruationis, & tranſubſtantiationis vſque dum ſpecies ipſæ panis, & vini deſinant eſſe in rerum natura, & ſic in Conc. Trid. ſeſſ. 13. can. 4. cuius verba ſunt hæc; Si quis dixerit per acta conſecratione, in admirabili Euchariſtiæ ſacramento non eſſe corpus, & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed tantum in vſu, dum ſumitur, non autem ante vel poſt, & in hoſtijs, ſeu particulis conſecratis, quæ poſt communionem reſeruantur, vel ſuperſunt, non remanere verum corpus Domini. Anathema ſit.

11 Quæritur ſi Chriſtus in Euchariſtia eſt adorandus adoratione latriæ interno, & externo cultu? Reſdondetur affirmatiuè, & ſic diffinitur in Cõc. Trid. ſeſſ. 13. can. 6. cuius verba ſunt hæc. Si quis dixerit in ſancto ſacramento Euchariſtiæ Chriſtum vnigenitum Dei filium non eſſe cultu latriæ, etiam externo adorandum, atque ideo, nec feſtiua peculiari celebritate venerandum, neq; in proceſſionibus ſecundum laudabilem, & vniuerſalem Eccleſiæ ſanctæ ritum, & conſuetudinem ſolemniter circumgeſtandum, vel non publicè, vt adoretur populo proponendum, & eius adoratores eſſe idolatras. Anathema ſit. Et licet etiam in ſacrario reſeruari, & ad infirmos quoq; honorificè deferri, vt ead. ſeſſ. can. 7. patet.

12 Quæritur quando Chriſtus tam magnus, quàm in cruce pependit, poſſit eſſe ſub tam parua ſpecie panis? Reſpondetur quod Deo omnia poſſibilia ſunt Luc. c. 1. & exemplum poſſumus recipere in naturalibus, ſicut in pupilla oculi, vel in ſpeculo; vbi videmus quod vnus mons totus, vel tota turris quantumcunque magna in paruo ſpeculo, vel pupilla oculi, ſecundum figuram eius ſe recolligit, & figuratur, & tam oculus eſt quaſi punctus, reſpectu talis rei; ſi hoc facit natura, non ne creator naturæ plus poteſt. glo. in clem. cap. ſi Dominum. extr. de reliqui.

13 Quæritur quando Chriſtus ſit in ſacramento? Reſpondetur ſecundum S. Tho. in 4. diſt. 10. quod idem eſt Chriſtus qui de Virgine natus, & pro nobis paſſus eſt, in hoc ſacramento continetur, & Conc. Trid. ſeſſ. 13. cap. 1. & 3.

14 Quæritur quandiù Chriſtus maneat ſub ſpecie panis? Reſpondetur quod quamdiù ſpecies non digeſtæ ſunt tamdiù in in ſtomaco ſub dictis ſpeciebus, & in qualibet parte viſibili; & ſi iſte, qui communicauit, eſt bonus, & bene diſpoſitus, tunc poſt digeſtionem, manet effectus, ideſt gratia ſacramenti: ſi autem malus, tunc poſt digeſtionem, recedit Chriſtus ab eo: Nam in os Iudæ Chriſtus in ſacramento intrauit, ſed quia immundum, & pollutum cor habuit, ideo ab eo Chriſtus ſtatim receſſit: Simile eſt ſi in aliquam immunditiam, tunc adhuc maneret ſacramentum quandiù manerent ſpecies, quia in os ipſius peccatoris pollutum intrat, & tamen nullum fructum conſequitur, ſed incurrit maximum periculum.

15 Quæritur vtrum Chriſtus moueatur in hoc ſacramento? Reſpondetur ſecundum S. Thom. 3. part. quæſt. 76. art. 6. vbi ponit duas

Digitized by Google

duas ꝓpoſitiones. Prima eſt, corpus Chriſti in Euchariſtia non poteſt moueri localiter per ſe, quia non poteſt tranſire ab vna parte hoſtiæ, ad aliam. Secunda, ad motum hoſtiæ, corpus Chriſti mouetur localiter per accidens, ſicut motis nobis mouentur ea, quæ ſunt in nobis, idem dicit Marſ. in 4. q. 7. art. 3. dub. 5. De alijs autem motibus alterationis, calefactionis, corruptionis, & ſimilibus, dicit S. Thom. & Scot. & alij quod non eſt ibi capax alicuius actionis, aut paſſionis naturalis, ſaltem alicuius reſpectu extrinſeci, reſpectu cuius habet ſe corpus Chriſti; ſicut non eſſet ſubſtantia ſpiritualis, & ita communiter tenent omnes, & hoc nõ eſt, propter impedimentum Chriſti; ſed naturaliter. Et ſicut in ſacramento hoc nõ eſſet mouibiliter Chriſtus, niſi ſolo motu locali, & ſi corruptis ſpeciebus deſinat ibi eſſe corpus Chriſti, non tamen dicitur corrumpi, ſicut nec ego deſinens eſſe in hoc loco dicor corrumpi. Manet igitur Chriſtus tàm diù in ſpeciebus, quàm diù manet, & ſubſtantia panis, & vini, ſi non eſſent conſecratæ.

16 Quæritur vtrum Chriſtus manducauerit ſe ipſum in cæna in die Iouis ſancta, quando adminiſtrauit ſe ſuis diſcipulis? Reſpondetur, quod habetur de conſ. diſt. 2. cap. nec Moyſes dedit vobis panem verum, ſed Dominus Ieſus ipſe conuiua, & conuiuium, ipſe comedens, & qui comeditur, ergo ipſe Chriſtus corpus ſuum in cæna manducauit, & gloſ. ſuper illum text. talis eſt. Prius enim Dominus poſtquam benedixit comedit, deinde dedit diſcipulis ſuis exituris, nec mirum ſi in ſacramento ſe comedit, qui ſe ipſum manibus ferebat, S. Thom. 3. part. q. 81. & refert Sot. in 4. ſent. diſt. 12. q. 2. art. 1. Ex hoc manifeſtè innuitur ipſum Dominum die cænæ ſumpſiſſe corpus ſuum; licet quidam non admittant, quibus obuiat Iſidorus ſupra Leuiticum in gloſ. illius litteræ, ſi per gratiarũ actione Leuit. 7. cap. vbi dicit quod Dominus noſter ſe ipſum aſſumpſerit, per hoc quod dicit aſſumpſitq; dedit diſcipulis ſuis. Vnde verſus.

Rex ſedet in cæna turba cintus duo dena, ſe tenet in manibus, ſe cibat ipſe cibus, Sot. qui ſupra: Comedit ergo Chriſtus ſe ipſum, ſed non quo ad effectum, vel neceſſitatem, quia non indigebat, ſicut nõ indigebat Baptiſmo, quem ſuſcepit, 1. diſt. 4. & hæc fecit Chriſtus, vt daret alijs exẽplum, diſt. 8. cap. per aquam &c. & per Doct. ſuper 11. diſt. 4. ſent.

17 Quæritur quare Chriſtus inſtituit in propria perſona ſacramentum Baptiſmi, & iſtud Euchariſtiæ? Reſpondetur, quod in Baptiſmo eſt inchoatio, & in hoc ſacramento conſumatio; Ideo Baptiſmum inſtituit in principio ſuæ prædicationis, & iſtud in fine, in receſſu a diſcipulis ſuis, & per hoc eis oſtendens magnum ſignũ amoris, ac etiam ſignum rememorationis; nam illa quæ vltimo proponuntur magnæ memoriæ commendantur. Idem dicit Saluator noſter Luc. 22. Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum antequam patiar.

18 Quæritur vtrum fuerit hoc ſacramentũ alicui reuelatum ante Chriſti aduentum? Reſpondetur, quod multis, & primo fuit reuelatum Abel, ſecundum Hug. quod primogenitus Dei filius humanũ lapſum repararet. Noe verò in tempore ſuo reuelatum fuit, quod humanum lapſum, repararet in aliqua creatura: ſed ignorabat vtrum eſſet angelica, vel humana. Tempore Abrahæ fuit reuelatũ, quod redimeret mundum in ſpecie humana, Gen. 26. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes, ideo dedit decimã quia homo per dragmam decimam intelligitur, Luc. 15. Aron, & Noë in pecoribus offerebant. Ideo iſtis tribus Abel, quo ad perſonam vnigenitis Melchiſadech, quo ad ſpeciem panis, & vini: Abrahæ quo ad naturam hominis aſſumendam fuit veritas reuelata.

19 Quæritur vtrum Saluator noſter in cæna dederit corpus ſuum Iudæ proditori? Reſpondetur, quod ſic, 23. quæſt. ideo ſecundum Mag. ſentent. in 1. diſt. 4. & ſecundum omnes Doctores Theologiæ, & Canoniſtas.

20 Quæritur quare Chriſtus dederit corpus ſuum Iudæ, cum ſciret ei inferre iudicium, quia indignus erat? Reſpondetur, quod ratio fuit ne alijs diſcipulis ipſũ Iudam ſuſpectum redderet, & ex hoc Iudas tradendi eum occaſionem ſumeret. Alia ratio eſt, vt doceret ſacerdotes non debere reuelare ea, quæ in confeſſione eis dicuntur, & iuxta illud; Sumunt

enim

Digitized by Google

enim boni, ſumunt mali, ſorte tamen in æquali vitæ,&c.

21 Quæritur quomodo intelligitur illud 4.ſent.quod Chriſtus corpus ſuum ad perniciem dedit? Reſpondetur quod illud, ad,non tenetur ibi cauſaliter, quia corpus Chriſti numquam eſt cauſa damnationis alicuius,ſed tenetur ibidem,ad,conſecutiuè,ſcilicet,quia Iudas indignè ſumpſit corpus Chriſti, conſecuta eſt ipſi Iudæ damnatio.

22 Quæritur quale corpus adminiſtrauit Chriſtus diſcipulis ſuis pridie quam pateretur? Reſpondetur, quod corpus paſſibile, quod tunc habebat: licet Hug. dixit, quod tunc aſſumpſit dotem impaſſibilitatis, 1.q.7. cap. Daymbertum de iur. patron.cap.quod autem.

Vide plura cap.18.ſecund.par. de Miſſ. audiend. & cap.22.

SVMMARIVM.

1 *Eucbariſtiæ materia, eſt panis triticus, & vinum ex vita.*
2 *Admixtio alterius materiæ in modica quantitate,non deſtruit materiam.*
3 *In pane corrupto non poteſt confici ſacramẽtum,ſecus ſi in via corruptionis tantum.*
4 *In amido non poteſt confici ſacramentum.*
5 *In paſta non poteſt confici ſacramentum.*
6 *In pane fermentato poteſt confici.*
7 *In pane confecto cum aqua roſacea, aut cũ aliquo alio liquore non poteſt confici.*
8 *In pane de farina aliarum rerum cum farina triticea in parua quantitate poteſt confici.*
9 *Hoc ſacramentum Chriſtus inſtituit in ſpecie panis, & vini, quia ſunt materia, qua homo communis reficitur.*
10 *Vinum ex vite eſt propria materia huius ſacramenti.*
11 *In aceto non poteſt confici, ſecus verò quando eſt in via.*
12 *In muſto poteſt confici.*
13 *In vineta nimis adaquata non poteſt confici.*
14 *Papa non poteſt diſpenſare vt conſacretur ſine vino.*
15 *Vinum ſine aqua poteſt conſacrari, ſed conſacrans grauiter peccaret.*
16 *In conſecratione requiritur determinata quantitas panis, & vini.*

De materia ſacramenti Euchariſtiæ. Cap. XIX.

1 QVæritur quæ eſt materia ſacramenti Euchariſtiæ? Reſpondetur, quod eſt duplex panis, & vini; ſed panis debet eſſe triticeus, ſecundum S. Thom. 3. part. q.74. art. 1. & vinum ex vite, nam in alijs generibus nõ conficeretur ſacramentum, vt in pane ordeaceo, vel ex lolio,aut millio, quia non ſunt eiuſdem ſpeciei cũ frumento, ſecundum S. Thom. vbi ſupra. Albertus concedit, vt ex frumento, ſpelta, farre,ſiliga,poſſit fieri, quia dicit eſſe ſpecies ſub genere frumenti contentas. Petrus vero de Pal. in 3.ſent.diſt.11.q.1.ar.4. in 2.concl.dicit, quod far, & ſpelta, quæ generãtur ex tritico, ſunt eiuſdem ſpeciei, ideo ex ipſis poteſt confici, & dicit, quod in quibuſdam locis, ex hoc conficitur, Richar.autem, & Scot. dicunt in nullo iſtorum poſſe confici, ſed ſolo in frumento, Archiep.Florent.3.par.tit.13.cap.6.§.1.dicit, hoc eſſe incertum, S.Tho. verò 3. par. q.74.art.3 ad 2. quod ſi aliquod granũ ex frumento generari põt ſicut ex tritico generatur ſiligo,ex eo confici põt,non autem ex ſpelta, farre, ordeo, & alijs; & hoc eſt tenendum.

2 Quæritur ſi ſit admiſtio alterius grani cum frumento, vtrum poſſit confici ſacramentum? Reſpondetur, quando admiſtio eſt in modica quantitate quæ non variet ſpeciem poteſt confici; ſi verò eſt æqualis,vel plus,non debet confici,ſecundũ S.Thom.ſupra,ac alios Doct.

3 Quæritur ſi poteſt confici ſacramentum in pane corrupto? Reſpõdetur quod non, ſecus quando eſt in via corruptionis,quia ſaluatur ad huc ſpecies panis, licet peccent ſacerdotes in tali ſpecie conſecrare propter irreuerentiam, ſecundum S.Tho. cum alijs.

4 Quæritur ſi poteſt confici in Amido? Reſpondetur ſecundum S. Thom. ſup. & Scot. quod non, quia ſit de tritico corrupto.

5 Quæritur ſi ex paſta cruda poteſt confici? Reſpondetur ſecundum S. Tho. ſup. & Scot. quod non,quia paſta non eſt panis,ſi autem coquatur eſt panis;non enim cõſuetũ eſt hominibus vti paſta pro cibo.

6 Quæ-

Digitized by Google

6 Quæritur ſi in pane fermentato conficitur ſacramentum? Reſpondetur quod eccleſia Romana vtitur in pane azimo, & eccleſia Græca in fermentato conficere, & peccaret ſacerdos latinus celebrare in eccleſia Romana in fermentato, & ſimiliter Græcus in Eccleſia Græca celebrare in azimo, & ideo peccaret etiam latinus ſi celebraret in eccleſia Græcorum in azimo, ſicut & Græcus in eccleſia Latinorũ in fermentato, quia ritum eccleſiæ peruerterent in cap. literas de celeb. miſſ. & ſecundum S. Tho. ſup. Rationabilius tamen faciunt, quia ſic fecit Chriſtus in azimo conſecrans prima die azimorum, & quia corpus Chriſti conceptum fuit ſine vlla corruptione: concordat Scot. probans Chriſtum in azimo conſecraſſe. Debet ergo hoſtia eſſe de pane tritico mundo, & azimo. Vnde verſus.

Hoſtia ſit munda, ſit candida, ſitq. rotonda.

Azima de tritico, ſit integra, dignaq. ſcripto.

7 Quæritur ſi poteſt confici in pane confecto, cũ aqua roſacea, vel alterius conditionis. Reſpondetur quod non, ſecundum Innoc. in quodam decret. ait, allegat S. Tho. ſup. cum quo concordat Scot. & Richar. licet Aſcen. & Duran. dicant, quod ex hoc poteſt confici, ſed conficiens peccaret, prima tamen opinio, communior, & melior.

8 Quæritur ſi panis ex farina aliarum rerum, vel leguminum cum triticia miſta, poſſit confici? Reſpondetur quod ſi maior pars eſſet triticea, ita vt poſſit dici panis triticeus, teneret, non autem alias.

9 Quæritur quare in pane, & vino, potius quam in alijs rebus ſit hoc ſacramentum? Reſpondetur ſecũdum S. Tho. duplici ratione Chriſto inſtituit hoc ſacramentum ſub ſpecie panis, & vini. Primo, quia ſunt materia conueniens huius ſacramenti. Nam ſicut aqua aſſumitur in ſacramento Baptiſmi ad vſum ſpiritualis ablutionis quia corporalis ablutio communiter ſit in aqua; ita panis, & vinum, quibus communes homines reficiuntur, aſſumuntur in hoc ſacramento, ad vſum ſpiritualis manducationis. Secundo, quantum ad paſſionem Chriſti in qua ſanguis eſt a corpore ſeparatus, & ideo in hoc ſacramẽto, quod eſt memoriale Dominicæ paſſionis ſeorsũ ſumitur corpus ſub ſpecie panis, & sãguis ſub ſpecie vini.

10 Quæritur vtrum vinum vitis ſit propria materia huius ſacramenti? Reſpondetur quod ſimili proportione de vini materia dicendum eſt, ſicut de pane, & ſicut Dominus ſe comparauit grano frumenti, ita etiam ſe comparauit vini. Dicens: Ego ſum vitis vera: Io. 15. Et ſicut ſolus panis triticeus eſt vera materia huius ſacramenti: ita etiam ſolum vinum de vite eſt propria materia ipſius ſacramenti, & dum poſſit dici vinum ex vite: De alio liquore, etiam Balſamo, non poteſt confici ſecundum S. Tho. 3. part. quæſt. 74. art. 5.

11 Quæritur ſi poſſit confici in aceto, vel in agreſta? Reſpondetur quod neque in aceto, quod ſit ex vino corrupto, neque in agreſta, quia cum ſit in via ad vinum, nondum poteſt dici vinum; De vino autem acetoſo poteſt confici, licet ſit in via corruptionis, tamen eſt adhuc vinum vt dictum eſt de pane.

12 Quæritur ſi poſſit confici in muſto? Reſpondetur, quod in neceſſitate poteſt etiam ex vuis nouiter expreſſo, cap. ſi neceſſe de conſ. diſt. 2. & S. Tho. vbi ſupra, ſed non debet vua in calicem, exprimi propter impuritatem, niſi ob magnam neceſſitatem. In vua autem non poteſt quia non eſt potabilis, ſed comeſtibilis.

13 Quæritur ſi poteſt confici in vineta, quæ dicitur aquata? Reſpondetur quod non, ſi eſſet multum adaquata quę potius poſſet vocari aqua vinoſa, quam vinum dilutum, ſecus quando eſſet parum de aqua, ita quod non mutet ſpeciem vini, & hoc cum non poſſit aliud haberi.

14. Quæritur ſi Papa poteſt diſpenſare, vt conſacretur ſine vino in partibus vbi vinum non poteſt haberi? Reſpondetur quod non poteſt, vt dicitur accidiſſe tempore Alexandri vltimi, qui voluit diſpenſare, quibuſdam petentibus, & fuit reſolutum, quod non poterat. Vnde Iulius Papa reprehendit quoſdam, qui pannum lineum muſto intinctũ per totum annum ſeruabant, & quando volebant ſacrificiũ conficeret, aqua partem eius lauabant, & ſic offerrebant vt inquit S. Tho. quæſt. 74. art. 8.

15 Quæritur ſi poteſt cõſecrari vinum ſine aqua.

Digitized by Google

aqua? Reſpondetur quod poteſt, ſed peccaret mortaliter, qui cõſecraret ſine aqua, admiſtio enim aquæ in vino eſt de præcepto: cap. literas de celebr. miſſ. & Conc. Trid. ſeſſ. 22. cap. 7. non tamen eſt de eſſentia ſecundum Petrum de Pal. qui dicit quod Græci conſecrant vere, nec apponunt aquam: Item debet eſſe aqua naturalis aliter ſcienter conficiens mortaliter peccaret. Et debet eſſe modica, vt cito in vinum conuertatur ſecundum S. Tho. ſup. & Scot. & debet apponi in miſſa, & non in vrceolo, ſiue in dolio, vel in vegete, & quando apponitur in miſſa debet benedici, nam poſtquam in vinum erit conuerſa, non amplius poteſt benedici: Vinum autem non benedicitur, tunc quia remanet.

16 Quæritur vtrum requirat determinata quantitas panis, & vini, ad materiam huius ſacramenti? Reſpond. S. Tho. quæſt. 74. art. 2. quod oportet vt quantitas huius ſacramenti materiæ determinetur per comparationem ad vnum fidelium. Poteſt autem Sacerdos conſecrare totam materiam panis, & vini poſitam coram ſe, quantumcumque ſit pro vſu fidelium ſiue alias. Item S. Tho. diſt. 11. quæſt. 2. art. 5. quodl. 3. ad 1. & Petr. de Pal. dicit quod oportet materiam eſſe præſentem, alias non conficeretur, & eſſet falſitas, dũ per pronomen demonſtratiuum dicitur. Hoc eſt: & hic eſt, & non eſt ibi in præſentia determinata quantitas, vt poſſit conſecrare tot hoſtias, & non plures, ſecundum communem ſententiam Doctorum, & hæc tenenda.

SVMMARIVM.

1 *Euchariſtiæ forma ſunt verba conſecrationis.*
2 *Forma ſanguinis, ſunt verba conſecrationis.*
3 *Eccleſia latina conſecrat in azimo.*
4 *Eccleſia Græca conſecrat in fermentato.*

De forma Sacramenti Euchariſtiæ. Cap. XX.

1 QVæritur quæ eſt forma conſecrationis panis? Reſpondetur quod hæc eſt; Hoc eſt corpus meum: Lÿ. enim non eſt de eſſentia, tamen debet dici, quia Romana Eccleſia, ſic vtitur, & qui ſcienter omitteret peccaret, faciens contra conſuetudinem eccleſiæ, ſed conſecraret ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 8. quæſt. 2. art. 1. quodl. 1.

2 Quæritur quæ eſt forma ſanguinis? Reſpondetur quod forma eſſentialis eſt hæc; Hic eſt calix ſanguinis mei: reliqua verba noui, & æterni teſtamenti, vſque ad illa verba: Hæc quotieſcunque, pertinent ad integritatẽ formæ quibus mirabiles Chriſti effectus declarantur.

3 Quæritur quare conſecratur in azimo? Reſpõdetur ad imitationem Chriſti, quia prima die azimorum hoc ſacramentum inſtituit Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. qua die nihil fermentatum eſſe debebat in domibus Iudæorum, & quia azimo pane magis ſignificatur corpus Chriſti, quod ſine cõmixtione, & corruptione conceptum, eſt, & fideliũ ſinceritas, & integritas, quæ ad huius ſacramenti vſum requiritur, vt in azymis ſinceritatis, & veritatis epulemur.

4 Quæritur quare Eccleſia Græca conſecrat in fermentato? Reſpondetur quia verbum patris indutum eſt carni, ſicut fermentum miſcetur farinæ, & Græci non peccant conſecrare in fermentato, ita in eo conſecrare debent iuxta ritum illius Eccleſiæ.

SVMMARIVM.

1 *Miniſter Euchareſtiæ eſt Sacerdos.*
2 *Ordinandi concorditer cum Epiſcopo debet conſecrationis formam proferre.*
3 *Schiſmatici, Apoſtatæ, & Hæretici poſſunt conſecrare propter characterem.*
4 *Extra Eccleſiã miſſam celebrare non licet.*
5 *Ab excommunicatis, & hæreticis communionem recipere non licet.*
6 *Miſſam celebrare in mari, vel in fluuio non debet.*

De Miniſtro Sacramenti Euchariſtiæ. Cap. XXI.

1 QVæritur quis eſt Miniſter huius Sacramenti Euchariſtiæ? Reſpondetur

tur, quod ſacerdos rectè ordinatus, vt in cap. firmiter de ſumma Trinitate, & fide catholica, vt in Conc. Flor. & in Cõc. Trid. ſeſſ. 22. can. 2. cuius verba ſunt hæc Si quis dixerit illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Chriſtũ non inſtituiſſe Apoſtolos ſacerdotes, aut non ordinaſſe, vt ipſi alijſq. ſacerdotes offerrent corpus, & ſanguinem ſuum; Anathema ſit. Et patet etiam ex vi ipſius nominis. Sacerdos enim dicitur a ſacrificando, ſed Euchareſtia eſt ſacrificium ergo ad ſolum ſacerdotem ſpectat. Item quia in lege veteri non pertinebat ad oẽs offerre ſacrificium, ſed ſolum ad ſacerdotes, & Abrahã obtulit decimas Melchiſedech, quia erat Dei ſacerdos, ergo etiam in lege noua ſolis ſacerdotibus licet offerre ſanctum ſacrificium Altaris.

2 Notandum eſt autem quãdo ordinandi cum epiſcopo conſecrant ſi aliqui dicant formam conſecrationis, antequam epiſcopus nihil faciunt, vt dicit Palud. & Caiet. nam intentio eorum eſt conſecrare cum Epiſcopo; ſecus autem ſi poſt ordinationem haberent intentionem conſecrandi, & proferunt ſupra debitam materiam conſecrationis formam.

3 Solus ſacerdos poteſt conſecrare: ſed quid ſi eſſet excommunicatus: Irregularis: ſuſpenſus: interdictus, degradatus? Reſpondetur, quod talis grauiſſimè peccaret quidem, ſed teneret conſecratio, quia character ordinis, qui eſt indelebilis in eis manet, & ſi talis celebrat manet tamen Irregularitas, vt inquit S. Tho. quæſt. 82. art. 7. & 8.

4 Quæritur in quo loco debet miſſa celebrari? Reſpondetur in loco ſacro, & mundo vt puta in Eccleſia de conſ. diſt. 1. cap. nullus: extra vero Eccleſiam conſecratam celebrare non licet; ſine neceſſitate, vel licentia Epiſcopi de conſ. diſt. 1. cap. miſſarum. & Conc. Trid ſeſſ. 22. in decreto de obſeruandis, & euitandis in celebratione miſſæ; & debet eſſe paratus cum omnibus paramentis requiſitis. & altari conſecrato, ſaltem portatili cum calice conſecrato corporali, & palla de lino puro confectis, & conſecratis, de conſ. diſt. 1. cap. conſulto, & cap. veſtimenta.

5 Quæritur an liceat ab excommunicatis, vel hæreticis, ſeu peccatoribus communionem recipere, & eorum miſſam audire? Reſpondit S. Tho. quæſt. 82. artic. 9. quod licet non enim refugimus Dei ſacramenta. (Vnde hoſtia a talibus ſacerdotibus conſecrata, eſt adoranda, & ſi ſeruetur licitè poteſt ſumi a ſacerdote legitimo) ſed refugimus culpam indignè miniſtrantium, Melius tamen eſt a bono ſacerdote Miſſam audire, & ſanctiſſimam Communionem recipere.

6 Quæritur ſi in mari licet miſſam celebrare? Reſpondetur, quod nõ nec etiam in fluuio, & ob neceſſitatem, nec in loco vbi timetur de ſanguinis effuſione ſecundum Archiep. Flor. ſub diuo propter neceſſitatem licet celebrare potius quam miſſas perdere; quo caſu videtur Papa dare licentiam cap. concedimus de cõſ. diſt. 1. Et præter quam in caſibus a iure permiſſis, quicunq. celebrat, vel celebrare facit diuina, ipſo facto eſt ei interdictus Eccleſiæ ingreſſus cap. epiſcoporum de priuil in 6. Item in locis a iure, vel ab homine, iudice prohibitis, eod. cap. Quomodo fratres prædicatores ſuper hoc habent priuilegium, ſine præiudicio tamen parochialis Eccleſiæ, quod præiudicium intelligitur ſecundum, quod declarat Greg. 9. in quadam extrau. quæ incipit. Nos attendentes &c.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdotes, & fideles ieiuni, & bene diſpoſiti poſſunt communicari.*

2 *Infirmi in neceſſitate licet non ieiuni poſſunt communicari.*

3 *Pollutio nocturna cũ peccatq impedit, ſumptionem; ſecus ſine peccato.*

4 *Pueris non eſt danda communio.*

5 *Amentibus ſi non timetur de irreuerentia poteſt dari.*

6 *Obſeſſo a dæmone non eſt deneganda.*

7 *Cathecumeno, & infideli, nullo modo eſt danda.*

8 *Pueris incepientibus diſcretionem, & deuotionem habere eſt danda.*

9 *Communicantes debet eſſe ieiuni ieiunio naturali.*

10 *In agone morientibus datur ad confortationem.*

11 *Quando hoc ſacramentum defertur ad infir-*

firmos, debet ſacerdos portare cum decentia, & deuotione.

12 *Si occultus peccator manifeſtus tamẽ ſacerdoti petat publicè non eſt ei denegandum. Vide cap. 22. par. 2. alia multa.*

De ſuſcipiente Euchariſtiam. Cap. XXII.

1 QVæritur quis poteſt ſuſcipere ſacramentum Euchariſtiæ? Reſpondetur in primis ipſe ſacerdos celebrans: deinde fideles communicantes,& tam ipſe ſacerdos, quã fideles communicantes debent eſſe ita præparati, vt dignè ſũmant, non in mortali peccato, ſed contriti,& confeſſi poſt mortale cõmiſſum; ſi habent copiã confeſſarij,& niſi habeant, potius abſtineant: Quod ſi ſit neceſſitas, vt in ſacerdote poteſt contingere; conteratur; & poſtquã primum poterit, confiteatur.& ſic non dicitur eſſe in peccato mortali: Item licet talis contritio, & dolor non fuerit ſufficiens,non tamen accedit indigne,nec de nouo peccat mortaliter quinimo virtuti ſacramenti; remittitur præcedens peccatum S. Tho. 3. par. quæſt.79.art.3.& quæſt.80 art.4.& Alex. de Aleſ. 4.par. quæſt. 46. memb.3. ad ſecund.& Bonau.4. diſt.9 quæſt.7.& Gabr. in can.lectione 5. & Marſil.4.quæſt.6.art. 4. concl.1. Gerſ. in multis locis, & ſuper Magiſt. tract. 9. part. 3.& Adrian. quæſt. 1. de Euchariſtia,& omnes præter vnum, qui eſt Maior. Sic etiam ieiunus ieiunio naturali:& ſi quid per modum ſaliuæ deglutiſſet non impedit.

2 Quæritur ſi infirmus in neceſſitate aliquid commederit poteſt communicari? Reſpondetur,quod ſi in neceſſitate.& aliter fieri non poſſet ob eius infirmitatem, etiam non ieiunus accipere viaticum poteſt Arm. in verbo comm. §. 18.

3 Quæritur vtrum per pollutionem nocturnam, vel in vigilia poteſt quis communicari? Reſpondetur, quod pollutio nocturna nunquam eſt peccatum, ſed ſignũ, aut effectus peccati, inquit Palud. 4 diſt 9.quæſt.3.& idem S Tho. 4 diſt. 9. quæſt. 1. art. 4 & 3. parte quæſt. 80. art. 7. quia talis actus non eſt immediate in poteſtate hominis. Quando verò eſt peccatum, vel ex cauſa peccati, inter ſpaciũ viginti quatuor horarũ,impedit,& peccaret accedẽs ob irreuerentiã etiam ſi confeſſus inquit Richard. & quidẽ alij: Sed ſi eſsèt ſine peccato nõ impedit ſumptionem Euchariſtiæ. Hoc tenet Palud. vt ſupra cõcl.2.& Gabr. lect.10. in canone,& Gerſ.de materia celebrationis conſideratione 7. & Maior diſt.9. quæſt. 2. Sylu. in verb.Euch.& Bonau.diſt.12.quæſt.3.Hoc patet,nã poſt confeſſionẽ non manet niſi quædã immunditia corporalis,ſed vt dicitur Matth. 18. Non lotis manibus manducare nõ coinquinat hominẽ, ergo &c. Nocturna, vel legitima cum coniuge,tũc impedit ex ſola decentia, & eſt tunc ſolũ cõſilij abſtinere per tres, aut quatuor, aut ſeptem dies; vt de cõſ.diſt.2.omnis homo vbi etiam habetur,quod qui nõ cõmunicauerit in Paſcate: Pentecoſtes, & Natali Dñi, inter catholicos nõ cõnumerabitur.

4 Quæritur vtrum pueri poſsint communicari? Reſpondetur quamuis olim, aliquando eis ſit data, tamen non tenentur eam ſuſcipere,nec eſt cõueniens eis dare, qui neſciunt ſe probare, nec de iudicare corpus Domini, vt inquit Diuus Paulus, & poteſt periculum ſæpe eſſe, & vomitus, vel effuſionis, vel irreuerentiæ.

5 Quæritur vtrum amentibus dari poſſit Euchareſtia? ℞. quod ſi amens a natura fuerit aliquando rationis cõpos,& habuerit fidem, & petierit, & poſtea incidit in freneſim, ſi nõ timetur de irreuerẽtia, nõ erit ei deneganda vt cap. is, & qui in 26 q̃ſt 6.& S.Tho. in 4.ſẽt.diſt.8. q̃ſt.2 art.4.

6 Quæritur ſi eſt dãda obſeſſo a dæmone? Reſpondetur, quod eſt illa danda, vt dictum eſt ſupra, ſi petit.

7 Quæritur ſi danda eſt cathecumeno? Reſpondetur, quod non,nec infideli,nec hæretico, vel apoſtatæ, (ſed vt apertè dicamus,& ſũmatim) tenentur ſumere fideles oẽs adulti,poſtquam incipiũt,vel poſſunt diiudicare corpus Domini, & ſe probare,idq. ſaltem ſemel in anno,ex præcepto Eccleſiæ tenẽtur cõfiteri omnia peccata ſua, & cõmunicari ſaltem tẽpore Paſchali, & qui non cõmunicat ad Paſcha: viuẽs ab ingreſſu Eccleſiæ prohibetur, & mortuus careat Eccleſiaſtica ſepultura; vt extr. de pænis,& remiſsiue cap. omnis vtriuſque ſexus; & Cõc.Trid. ſeſſ. 14. c. 5.

& 8.

Digitized by Google

& S.Tho.in 4.ſent.diſt.9.arg.5.dicit,quod pueris carentibus vſu rationis, qui non poſſunt diſcernere inter cibum ſpiritualem, & corporalẽ non debet corpus Chriſti dari, quia ab ipſis exigitur actualis deuotio,quã tales pueri habere non poſsũt, vt Cõc.Trid. ſeſſ.21. c.4.;can.4.cuius verba ſunt hæc:ſi quis dixerit paruulis antequam ad annos diſcretionis peruenerint, neceſſariam eſſe Euchareſtiæ communionem anathema ſit, & ſeſſ.23. can. 9.

8 Quæritur ſi pueris incipientibus habere diſcretionem,etiã ante perfectam ætatem, videlicet decẽ,vel vndecim annorũ an poſſit dari? Reſpõdetur, quod poteſt ſi in eis diſcretionis ſigna, & deuotionis appareant. Vnde pueri informandi ſunt quod credere debeãt, quod Chriſtus,qui eſt de Virgine natus, & pro nobis paſſus in hoc ſacramẽto continetur,& quod nõ eſt ibi panis, ſed ſolũmodo ſpecies panis, quia in cõſecratione, tunc panis ſubſtantiatur in verũ corpus Chriſti, & in qualibet parte hoſtiæ, eſt verus Chriſtus, etiã in minima quamdiu manent ſpecies panis, aut vini,vt docet Conc. Trid.ſeſſ.13. ca.1.3.& 4.& can.1.eiuſdẽ ſeſſ. cuius verba ſunt hæc; ſi quis negauerit in ſanctiſſimæ Euchariſtiæ ſacramento contineri vere, & realiter, & ſubſtãtialiter corpus, & ſanguinem vna cum anima, & diuinitate D.N. Ieſu Chriſti, ac proinde totum Chriſtum,ſed tantumodo eſſe in eo,vt in ſigno, vel figura, aut virtute anathema ſit.

9 Notandum quoq. eſt, quia vt diximus ſupra quod hoc ſacramentũ non niſi a ieiunis percipi liceret, niſi in neceſſitate de conſ. diſt.2. cap. præsbyter, & c.liquido. Vnde ſciẽdũ,quod duplex eſt ieiuniũ, ſcilicet Eccleſiæ,& naturæ;Ieiuniũ Eccleſiæ eſt,ꝙ fit propter mortificationẽ carnis,& hoc non ſoluitur per ſumptionem aquæ, vel medicinæ; ſed ieiunium naturæ eſt, quod priuatur quacunq.re,& iſtud requiritur in celebratione miſſæ S.Tho. 3.part. queſt.80 art. 8. allegat. Aug. epiſt. 118. in reſponſione ad Ianuarium. Idem dicitur in Conc. carthag. & habetur de conſ. diſt. 1. cap. ſacramenta, & cap. ex parte de celebr.miſſarum,vbi prohibetur ſacerdos bis celebraturus, ne in prima celebratione ſumat ablutionem: Vnde etiam ſi ſacerdos poſt mediam noctem ſumpſerit aliquid comeſtibile, vel potabile, ſiue ſit per modum medicinæ, ſiue quomodolibet, illa die abſtinere a celebratione debet.

10 Quæritur quare hoc ſacramentum datur in agone morientibus? Reſpondetur propter confortationem, quia tũc homo indiget magno auxilio, cum habeat longam viam tenebroſam, & igno tam ambulare, & ſicut corpus ſine cibo deficit, & per cibum cõfortatur, ſic anima confortatur per iſtũ cibũ,ſcilicet ſacramentũ.

11 Sciendum eſt etiam quando ſacramentum hoc defertur ad infirmum, debet ſacerdos illud portare cum magna reuerentia, & decenti habitu, ſuperpoſito mundo velamine: ferre, & referre manifeſte, & honorificè, ante pectus cum omni reuerentia, & timore, ſemper lumine præcedente vt ex hoc apud omnes fides, & deuotio augeatur,vt patet extr.de celeb. miſſ. cap. ſanè.

12 Quæritur vtrum ſi occultus peccator, ſed manifeſtus ſacerdoti, petat Euchariſtiam ſit ei denegãda? Reſpõdetur,quod ſi petat publicè. non eſt ei deneganda,ne infametur,ſi verò petat ſecrete poteſt denegari, publico autem peccatori, & notorio,licet publicè petat denegari debet; ſi peniteat poteſt dari: Vide plura de Euchariſtia cap. 22. part. 2.

SVMMARIVM.

1 *Euchariſtiæ effectus eſt vnio cum Chriſto.*
2 *Euchariſtiæ effectus eſt collatio gratiæ.*
3 *Euchariſtiæ gratia tanta recipitur in vna quam in vtraque ſpecie.*
4 *Euchariſtiæ gratia non impeditur per peccatum veniale.*
5 *Hora celebrationis miſſæ eſt ab aurora, vſque ad nonam.*
6 *Celebrans miſſam debet ſaltem matutinas dixiſſe.*
7 *Celebrans capite cooperto ſine rationabili cauſa peccat.*
8 *Vnam tantum in die miſſam ſacerdos celebrare poteſt excepta die Natiuitatis Domini, & quare.*
9 *Sacerdos ſimplex non tenetur quotidie celebrare curatus verò in feſtis de præcepto.*

Digitized by Google

10 *Non licet ſacerdoti celebrare feria ſexta nec ſabbato ſancto.*
11 *Communicari quotidie poteſt, qui ſine peccato eſt.*
12 *Sacerdos non debet impediri ab alienis cogitationibus.*
13 *Sacerdos legat verba cõſecrationis ſãguinis*
14 *Actualis intentio eſt quam habet conſecrans in ipſo actu.*
15 *Virtualis intentio eſt, quam paruo tempore ſacerdos habuit ante conſecrationem.*
16 *Habitualis intentio eſt, quã per multos dies & annos habuit ſacerdos.*
17 *Quomodo ſe habere debet ſacerdos inaduertenter accipiens ſimul duas hoſtias.*
18 *Sacerdos habens corã ſe vndecim hoſtias, & intendit conſecrare tantum decem quid?*

De effectu Sacramenti Euchariſtiæ. Cap. XXIII.

1 QVæritur effectus huius ſacramenti Euchariſtiæ, quid eſt? Reſpondetur eſt vnio cum Chriſto, ſeu gratia nutrines animã, & conſeruans in vita ſpirituali, qui cibus, & potus operantur in corpore videlicet ſpiritualis, nutritio ſubſtentãdo, augendo, reparando, & delectando: gratia denique dona, & virtutes infuſe: remiſſio peccatorum venialium, ac etiam mortalium, ſi quis accedat contritus, & attritus, putans ſe eſſe contritum: pœnæ temporalis ex parte remiſſio, imminutio fomitis, & concupiſcentiæ, illuminatio mentis, deuotio, feruor, & tandem vita æterna.

2 Item ſecundum S.Tho. 3. parte quæſt. 79. art. 1. qui dicit quod primus effectus, eſt collatio gratiæ, quæ gratia confertur in ſumptione, vt patet, Io. 6. qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Gratias, quas promittit Chriſtus in hoc ſacramento promittit ratione ſumptionis; ergo ante ſumptionem, non conferuntur, gratia verò hæc datur immediatè in ipſa ſumptione, & omnibus ſumentibus Euchariſtiam, confertur æqualis gratia ratione ſacramenti, & opere operato.

3 Quæritur ſi recipiũt maiorem gratiam qui ſub vtraque ſpecie hoc ſacramẽtum recipiunt? Reſpondetur, quod non, nã ſi ita eſſet defraudaretur populus magna gratia cum profecto pia mater Eccleſia, non negaret illud ſub vtraque ſpecie, ſi daretur maior gratia: Vt qui etiã maiorẽ hoſtiã ſumeret, maiorem perciperet gratiãm ratione quantitatis continue, quod falſum eſt, ac proinde ratione quantitatis diſcretæ cum ſub ſpecie panis, & vini ſit vnicum ſacramentum.

4 Quæritur ſi iſte effectus gratiæ impeditur per peccatũ veniale? Reſpondetur ſecundũ S.Tho. quod non, licet quis recipiat hoc ſacramẽtum in actuali peccato veniali S.Tho. 3. part. quæſt. 79. art. 8. Per peccatũ autẽ veniale impeditur actualis ſenſus, guſtus, & delectatio ſpiritualis.

5 Quæritur qua hora miſſa celebrari poteſt? Reſpondetur, quod ab aurora, vſque ad horam nonam ſecundum S. Tho. quæſt. 83. art. 2. ſed propter aliquam neceſſitatem, aliquando poteſt aliquantulũ anticipari, & tardari, & conſuetudinem Eccleſiæ modernæ ſeruatur, & contra facere eſſet peccatum mortale.

6 Quæritur vtrum ſacerdos poſſit celebrare miſſam antequam recitauerit officiũ? Reſpondetur, quod celebrans miſſam debet ſaltem matutinas dixiſſe aliter ſecũdum Veru. mortaliter peccaret, quia fit contra generalem, & approbatam Eccleſiæ conſuetudinem cap. in his diſt. 11. Hinc Sylu. in verb. miſſa 1. §. 6. inquit omnes canoniſtas aſſerere, quod ſit peccatum mortale. Ita etiam D. Anton. in prima part. ſuæ ſummæ tit. 1. cap. 16. §. 4. Hoſt. in ſumma de celebr. miſſ. Nauar. de horis canon. c. 21. n. 30. licet cõtrariũ teneat Sotus lib. 10. de iuſt. & iur. quęſt. 5. ar. 4. col. fin. ſed diſtintione poteſt vtraque parte concordari, nã ad euitandum ſcandalum, vel alia ex rationabili cauſa, poteſt dici ſine mortali v.g. ſi venerit aliqua Illuſtris perſona, Dux, vel marchio, aut epiſcopus & ita tenet etiam Arm. verb. miſſa §. 3. ſi tamen ſine vlla neceſſitate vellet nondum dictis matutinis celebrare, tunc procedunt dicta Canoniſtarum.

7 Celebrans capite cooperto, ſine rationabili cauſa, grauiter peccat, per cap. Nullus epiſcopus de conſ. diſtin. 1. & quando legitur Euangelium omnes debent erecti ſtare, capite diſcooperto, per

per cap. auth. apoſtolica de conſ. diſt. 1. Ang. verb. miſſa §. 8.

8 Vnam tantum in die miſſam regulariter celebrare poteſt Sacerdos,& valde felix eſt, qui dignè celebrat vnam cap. ſufficit de conſ. diſt. 1. cap. te referente extra de celebr. miſſæ. Pluries tamen aliquando ſecundum S. Tho. quæſt. 83. art. 2. vt in natiuitate D. N. dicũtur tres miſſæ, vt habetur de conſ. diſt. 1. cap. nocte ſancta,& ratio quare illa die dicuntur illæ tres miſſæ,eſt propter miſterium,quia per iſtas tres repræſentãtur tres ſtatus:ſcilicet ante legem: ſub lege: & ſtatum gratiæ. Prima repræſentat ſtatum ante legẽ,quando totus mundus erat in tenebris; Secunda repræſentat ſtatum, qui fuit ſub lege,in quo ſtatu inceperunt Chriſtum ſcire,propter dicta legis, & prophetarum, ſed non habebant perfectam notitiam de eo: Tertia quæ dicitur in claro die, ſignificat ſtatum gratiæ in quo ſumus: Alia cauſa eſt, ad repræſentandum tres natiuitates Chriſti: Prima repræſentat natiuitatem æternam, qua naſcitur ex Deo Patre: Secunda ad repræſentandam Natiuitatem ſpiritualẽ qua naſcitur Chriſtus in animabus Iuſtorum per gratiam: Tertia, repræſentat Natiuitatem temporalem, qua Chriſtus natus eſt de Maria Virgine ſecundum carnem.

9 Quæritur vtrum omnis ſacerdos teneatur quotidie miſſam celebrare? Reſpondetur, quod ſimplex Sacerdos non tenetur quotidie celebrare, ſed animarũ curã habens,ſaltem in feſtis de præcepto tenetur celebrare, vt ſatisfaciat Populo Arm. cap. 1. de celebr. miſſæ. Et ſi quis inſtituitur in aliquo beneficio ad quotidie celebrandum, non tenetur ſecundum Panor. in cap. ſignificatũ de præben. & cap. conſuluiſti, de celebr. miſſ. ſed debet intelligi quod celebret quanto frequentius poteſt ſalua ſua honeſta, & debita deuotione: ſimiliter ſi inſtitueretur ad dicendã quotidie peculiarem miſſam vt de mortuis, vel aliter; non obſtante poteſt celebrare de feſto, vel de feria, quando occurrit, cap. quidam de celebr. miſſ. ſecus quando inſtituitur celebrare in tali capella; quia tunc tenetur vel ipſe celebrare, vel per alium ſupplere.

10 Quæritur an liceat Sacerdoti celebrare feria ſexta, quæ eſt dies paraſceuẽ, ac in die cœnæ,& ſabbato ſancto? R. quod peccaret mortaliter etiam priuatè in die paraſceue celebrare: eſt enim contraire iuſtiſſimæ ceremoniæ eccleſiæ quæ plurimũ refert. Alia ratio eſt, quia illud ſacramentum eſt figura paſſionis Chriſti, quæ tali die fuit facta,& veniente veritate,ſcilicet, paſſione, per illa die debet ceſſare figura; In die cœnæ, & ſabbato ſancto licet ritus Eccleſiaſticus habeat, vt vna tantum celebraretur miſſa, non tamen eius obſeruatio tanti refert, quãdo priuatim ſaltem ex facultate Prælati,propter miſsã ſolemnem poſſet quiſpiam celebraret, ita Sot. in 4. ſent. diſt. 13. quæſt. 2. art. 5. hinc ſecundo: Notandum tamen eſt,quod licet ſabbato ſancto, videamus celebrare, tamen miſſa quæ dicitur, non eſt eiuſdem diei, ſed noctis reſurrectionis, vt ſignificat collata,quæ incipit:Deus,qui hanc ſacratiſſimam noctem, & per anticipationem dicitur, ſic hoſtia quæ ſuſcipitur in die paraſceue,fuit cõſecrata in die cœnæ: non autem tunc conſecratur, quæ repoſita erat in ſepulcro, vt caute cuſtodiretur.

11 Quæritur vtrum liceat quotidie hoc ſacramentum ſuſcipere? Reſpondit Aug. ad Ianuarium lib. 1. dicens. Si peccata non ſunt tanta, vt excommunicandus quiſq. videatur, non debet a quotidiana medicina dominici corporis ſeparare: Item idem tractans illud Matth. 16. panem noſtrum quotidianum, dicit, quod quotidie tibi pro ſit, ſic viue, vt quotidie merearis accipere; qui non meretur quotidie; non meretur poſt annum accipere. Item Ambr. in ſermone de ſacramento. Qui vulnus habet, medicinam requirit, vulnus eſt, quia ſub peccato ſumus medicina eſt venerabile,ac celeſte ſacramentum, ſi quotieſcunque effunditur ſanguis, in remiſſionem peccatorum funditur, debeo illũ ſemper accipere, vt ſemper mihi peccata dimittantur, qui ſemper pecco, ſemper habere debeo medicinam: Item Cipr. de frequentationis vtilitate dicit. Mens cito deficit, quam non accepta Euchariſtia rigat, & accedit. Item Bernardus. Non eſt paratum, ſed aridum, & exangue cor illius, qui oblitus eſt comedere panem ſuũ. Item idem corpus Chriſti ægrotis eſt medicina, debiles cõfortat,

valentes delectat; languores ſanat, ſanitatem conſeruat, fit homo manſuetior, ad correptionem patientior, ad laborem ardentior, ad amorem ſagatior, ad cautelã, & obedientiã pronior, ad gratiarũ actionem deuotior, & in omnibus geſtibus, & moribus compoſitior. Hæc, & multa alia, & plura quam dici, & ſcribi poſſunt de hoc ſacramento reperiuntur.

11 Impeditur quandoque ex alienis cogitationibus conſecratio, & ideo debet celebrans eſſe attentus, vt in celebratione, & conſecratione habeat actualem intentionem, conſecrandi, vel ſaltem virtualẽ, & intendat facere, quod facit Eccleſia catholica, & tunc cogitationes non impediunt conſecrationem, ſicut de Iudæo ſuſcipiente baptiſmum. de conſ. diſt 4.

13 Item verba conſecrationis non debent corrumpi, nec addi, nec minui ex induſtria; immo propter cogitationes occupãtes mentem, bonum eſt legere ſaltẽ verba conſecrationis ſanguinis cum ſint aliquàntulum prolixa.

14 Quæritur quæ ſit iſta actualis intentio? Reſpondetur quod eſt quando ſacerdos proprio actu conſecrans intendit conſecrare.

15 Quæritur quomodo intelligitur intẽtio virtualis? Reſpondetur quando ſacerdos paruo tempore ante miſſam illius diei, vel in præparatione miſſæ, vel dum induitur ad celebrandum, ſiue exiſtens in altari, & poſtea in actu conſecrationis obliuiſcitur, illa vocatur intentio virtualis: & operatur.

16 Quæritur quæ eſt intentio habitualis? Reſpondetur eſt illa, quam per multos dies, vel annos, nonnulli ſacerdotes, in mente determinant, vt quandocunque in vita ſua, hic caſus contingeret, quod ſua intentio feretur ad hoſtiam etiam non viſam, & hæc vocatur intentio habitualis, qua ipſi ſacerdotes non conſecrat ſecundum. Scot.

17 Quæritur quomodo ſe habere debet, ſacerdos in hoc caſu, quando inaduertenter accipit duas hoſtias ſimul coniunctas, & credit eſſe tantum vnam? Reſpondetur poſtquam animaduerterit Sacerdos poſt conſecrationem duas eſſe hoſtias, & ſe nõ habuiſſe actualem, neque virtualem intẽtionem conſecrandi eas, niſi vnam tantũ, quam vidit: ſeparet illam à tergo adhærentem à conſecrata, & poſt purificationem, eam ſumat propter reuerentiam ſacramenti: Si vero habuit intentionem actualem, vel virtualem, conſecrandi totam materiam, quam habet coram ſe ſumat eas, quia ſunt conſecratæ.

18 Quæritur vtrum ſacerdos habens corã ſe vndecim hoſtias, & intendit conſecrare tantum decem, ſi erunt omnes conſecratæ? Reſpondetur quod ſi non determinauit quas decem intendat conſecrare, nulla erit conſecrata, quia requiritur intentio determinata; ſi verò habeat intentionem conſecrandi totam illam materiam quam coram ſe habet (vt ſupra diximus) tunc erunt omnes conſecratæ. Et talem intentionem ſacerdos debet ſemper habere, ſcilicet conſecrandi omnes hoſtias ante ſe poſitas, & ſic non poterit errare.

SVMMARIVM.

1 *Miſſa eſt conſecratio corporis, & ſanguinis Chriſti.*
2 *Miſſa dicitur à mittendo.*
3 *Miſſam inſtituit Dominus Noſter Ieſus Chriſtus.*
4 *Miſſa instituta eſt ad repreſentandum Chriſti paſſionem*
5 *In Miſſa priuata ſufficit intereſſe vnus qui reſpondeat.*
6 *Miſſæ effectus multiplex.*
7 *Sacerdos celebrans quotidie facit multa bona.*
8 *Sacerdos celebraturus plures miſſas, quomodo ſe debeat habere.*
9 *Sacerdos debet eſſe cautus in promiſſione celebrandi pro pluribus.*
10 *Sacerdos, qui promiſit dicere plures miſſas, quomodo ſatisfaciat.*
11 *Promittens dicere vnam miſſam in particulari non poteſt mutare adhibitum, & quomodo de miſſ. Sancti Gregorii.*
12 *Miſſa ſicca quomodo dicitur.*
13 *Sacerdos pranſus poteſt conficere, & quãdo Miſſa dici debet alta voce, & ita dicentes officium in choro.*
14 *Miſſam audire tenetur quis omni feſto.*
15 *Miſſam totam quilbet tenetur audire.*

De

De Sacrificio Miſſæ. Cap. XXIV.

1 QVæritur quid eſt miſſa? Reſpondetur, quod miſſa capitur dupliciter, vt notat Gabr. lect. 89. canonis: vno modo accipitur pro ipſa hoſtia ſacra, de qua vener. Vgo lib. 2. de ſacramentis part. 8. cap 14. ait. Ipſa hoſtia ſacra, Miſſa vocari poteſt, quia tranſmiſſa eſt. Primũ ſcilicet a patre nobis, vt nobiſcum eſſet poſtea a nobis patri, vt apud patrem pro nobis intercederet: Primum a patre nobis per incarnationem: poſtea patri a nobis per paſſionem. Modo in ſacramento, per paſſionis eiuſdem cõmemorationem; Primũ a patre nobis per ſatisfactionem, qui nobiſcum eſſe incipit; poſtea patri a nobis per oblationẽ, qui pro nobis intercedit. Item Miſſa eſt conſecratio corporis, & ſanguinis Chriſti, quæ offertur Deo patri, & ſumitur in memoriam vitæ, & paſſionis ipſius pro cũctis viuis, atque defunctis. Nam ab introitu, vſque ad paſſionem exhibetur a canone vſque ad cõplenda, paſſio, a complenda vſque ad benedictionem eius reſurrectio exprimitur. Item Miſſa eſt paſſionis Chriſti contemplatio, & quaſi repræſentatio: vt in Conc. Trid ſeſſ. 22. cap. 1. 2 & 3.

2 Miſſa dicitur a mittendo, quia oblatio corporis Chriſti mittitur ad Cælum miniſterio Angelorum de conſ. diſt. 2. cap. ſi ſanguis.

3 Quæritur quis inſtituit miſſam? Reſpõdetur, quod D. N. Ieſus Chriſtus, quando panem in corpus, & vinum in ſanguinem tranſmutauit. Vnde Petrus Apoſt. primo Antiochiæ celebrauit, Iacobus autẽ Apoſtolus, & Epiſcopus Hieroſolymis celebrauit, & Marcus in Aleſſandria, & Baſilius Ceſarienſis tradiderũt nobis ordinem eam celebrandi: vt habetur de conſ. diſt. 1. cap. Iacobus, & Conc. Trid. vbi ſup. & ſeſſ. 23. cap. 1.

4 Quarè inſtitura fuit miſſa? Reſpondetur ad repræſentandam paſſionem D. N. Ieſu Chriſti, & miſſa ſignificat Chriſtum a Patre in hunc mundum miſſum, ideſt hoſtia, ſeu vota, & oblationes per miniſterium Sacerdotum tranſmiſſæ, & a populo ad Deum. Vgo qui ſupra.

5 Quæritur quot intereſſe debent in miſſa? Reſpondetur, quod in miſſa priuata ſufficit habere vnum, qui reſpondeat, & miniſtret, vt in cap. propoſuit, de Fil. præsbyt. & Panor. in cap. quiſquẽ, de vita, & honeſt. cleric. Non tamen debet eſſe mulier, quia miniſtrare non poteſt, nec incenſum circa altare deferre, cap. ſacramenta diſtin. 23. &c. veſtimenta de conſec. diſt. 1. In miſſa verò ſolemni, plures debent eſſe per cap. hoc quoque de conſec. diſt. 1.

6 Quæritur quod eſt effectus miſſæ? Reſpondetur per miſſã Deum nobis placatum, & propitium reddimus, peccatorum remiſſionem conſequimur ſi ſumus contriti in ea ſacrificium, & hoſtia illa munda, (de qua Malachias vaticinatus eſt) pro viuis; & defunctis offertur.

7 Quæritur quid ſi Sacerdos nõ celebrat quotidie? Reſpondetur, quod ſacerdos, qui ſe conſcius peccati mortalis non inuenit, ſi nõ celebrat cæleſtẽ Trinitatem priuat gloria, & honore; Angelos gaudio, & lætitia: homines in terra laborantes, beneficio, & gratia: animas in purgatorio degentes patrocinio, & venia, & ſe ipſum priuat ordinatione mentis: informatur intellectus, verborum veritate, & famæ claritate. Item Beda Præsbyter. Accede ergo ad altiſſimum ſacramẽtum, & communionem propter Trinitatis gloriam, Angelorum lætitiam, hominum gratiam: animarum veniam; ordinationem mentis: Formationem intellectus; verborum veritatem: Famæ claritatem: deſiderium puritatem, animi ſtabilitatem; iſta ſit tota tua intentio, & finalis deuotio.

8 Quæritur quomodo ſacerdos poteſt ſatisfacere in celebratione miſſæ pro vno, vel pro pluribus? Reſpondetur, ſi ſacerdos eſt celebraturus pro aliquo, vel pro aliquibus, dummodo non fecerit promiſſionem alicui de merito totius illius miſſæ, & ſuperueniat alius, vel Plures rogantes celebrari pro animabus defunctorum, poteſt omnes accipere, & valet pro omnibus ſecundum intentionem offerentiũ; Nam offerens eleemoſynam, & rogantes offerri; dicuntur offerre ſacrificium cap. non mediocriter de conſ. diſt. 5. Debet

ergo ſacerdos eſſe cautus vt nulli permittat ſpecialiter, ſed diceat rogabo pro eo Sylu. verb. miſſa circa finem, & ſumma Ang. verbo miſſa §. 52.

9 Quæritur quid ſi ſacerdos promittit tribus ſigillatim celebrare vnam miſſam, & poſtea non celebrat niſi vnam pro illis tribus? Reſpondetur, quod ſecundum Petr de Palude non ſatisfacit, poteſt tamen ſecundum eundem, & Arch. Flor. multis modis excuſari. Primo propter impoſſibilitatem celebrandi, aut oportet ipſum celebrare ſecundum intentionem ſui prælati. Secundo propter conſuetudinem, & maxime ſi talis ſcit talem conſuetudinem. Tertio, ſi in alijs ſuffragijs ſatisfacit; vel ſi haberet tantum effectum ad quemlibet trium, ſicut ad vnam tenetur habere, vel ſequendo ſuperiorum opinionem.

10 Quæritur ſi ſacerdos, qui tenetur dicere tres miſſas, & promiſit vnam de Sãcta Maria, aliam pro defunctis, aliam pro ſalute viuorum dicẽdo vnam cum collectis proprijs prædictorum, & intendens illis ſatisfacere? Reſpondetur, quod fuerunt diuerſæ opiniones doctorum, ſed eſſe ſciendum quod miſſa quælibet, quæ dicitur reſpectu operis operati: generaliter valet omnibus viuis, & defunctis exiſtentibus in charitate, qui non ſunt in patria; Secundo, valet ſingulariter illi pro quo eam dicit (ſi is dignè celebrat) Tertio, valet illis, qui ſunt in ſtatu gratiæ, & faciunt eam dicere pro ſe, vel quibus ſacerdos per intentionem applicat, & ſic non minus habebit, quilibet horum Trium, quam ſi pro ſingulo eorum, ſingulariter dixiſſet. Vnde vna miſſa poſſet liberare aliquando vnam animam de Purgatorio, ſi cum tanta charitate, & deuotione diceretur, vel ſi quis ſe moueret ad faciendum dicere, & ſic quantum ad hoc ſcilicet per intentionem applicabilem, ſatisfacit ſacerdos omnibus tribus, prout in Angelica ſubtilius, & melius apparet.

Quantum verò ad meritum generale non ſatisfacit, vnam dicens pro tribus: Poteſt autem ſatisfacere in alijs miſſis, & officijs, ſeu bonis operibus per ſpiritualem applicationem, & intentionem, & ſic ſufficienter ſatisfaceret, in miſſis, & alijs multis orationibus, & attenta conſuetudine, tales (vt dictum eſt) optimè ſatisfaciunt.

11 Quæritur quid ſi promiſit dicere vnam Miſſam de Sãcta Maria, ſeu de Spiritu ſancto, aut alijs Sanctis in tali eccleſia, ſeu altari, vel tali die? Reſpondetur, quod non poſſet mutare ad libitum, quia teneretur ſeruare promiſſum, & aliter non ſatisfacit niſi aliqua rationabile cauſa &c.

Item eſt notandum, quando quis promiſit dicere Miſſas Sancti Gregorij, quæ ſunt triginta, ſatisfacit dicendo miſſas currentes, vg. in Dominicis, & feſtis ſolemnibus, & duplicibus, quæ ſunt ſub præcepto, & habent propriam miſſam, cum vna tantum oratione, non dicant, in iſtis feſtis plures collectas, ſed ſufficit dicere miſſas currentes feſtiuas, & applicare intentionem, alias eſſet magna abuſio.

12 Quæritur quomodo dicitur miſſa ſicca? Reſpondetur, ſecundum Guliel. Epiſcopum in rationali diuinorum dicitur quum ſacerdos non poteſt conficere, quia fortè iam celebrauit, vel ob aliam cauſam. Poteſt accepta ſtola Epiſtolam, & Euangelium legere, & dicere orationem Dominicam, & dare benedictionem, vel vt ſeruatur in aliquibus locis, & eccleſijs quando ſcilicet dicta miſſa; veniunt aliqui peregrini ad aliquam Eccleſiam, ſi non ſit ibi aliquis ſacerdos paratus celebrare, ſacerdos induit ſe ſicut ſi deberet dicere miſſam, & dicit eis miſſam de Beata Virgine Maria, vel de Spiritu ſancto, vel de Trinitate, vel de illo Sancto pro quo ſit peregrinatio, non tamen dicit canonem, nec conſecrat, ſed oſtendit eis reliquias alias loco eleuationis corporis Chriſti, & iſta vocatur miſſa ſicca. Deinde vide eundem can. de hoc latius qui ibi, & paulo poſt ſcribit ſacerdotem poſſe vna die plures miſſas celebrare, & dicit quod Leo Papa ſæpe ſepties, & aliquando nonies in eadem die miſſam celebrauit.

Quando ſacerdos plures miſſas in die eſſet celebraturus, perfuſionẽ non ſumat, niſi in vltima miſſa, quoniam ſi in prima, vel in ſecunda re ſumeret non eſſet ieiunus, & ſic alia miſſa impediretur. Quando vero quotidie celebrat in vltimo, ſemper etiam perfuſionem ſumat

Digitized by Google

mat. de conſec. diſtin. 2. comperimus, & cap tribus.

13 Quæritur vtrum pranſus conficit? Reſpondetur, quod ſic, licet hoc facere non debeat. Non enim ieiunium eſt de ſubſtantia, prout in canone innuit Auguſt. in cap. liquido, alias Dominus non confeciſſet.

Sacerdos dicens Miſſam ita voce ſubmiſſa, quæ vix à clerico ſeruienti audiatur, irrationabiliter agit, & qui ſtant in choro dicentes officium, debent dicere alta voce, vt à Populo intelligatur, quia oratio communis, quæ fit à miniſtris Eccleſiæ in perſona Populi, debet toti Populo, pro quo profertur, innoteſcere, ſecundum Sanctum Thomam 2.2. quæſt. 83. articulo 12. alias non videtur ſatiſfacere.

14 Quæritur, vtrum quis teneatur miſſam audire quotidie, vel ſaltem omni feſto? Reſpondetur, quod miſſam audire omni feſto de præcepto quilibet teneatur (non autem quotidie) vt in Concilio Tridentino ſeſſione 6. in fine, niſi magna neceſſitas eum excuſet, vel legitimo impedimento, vt elicitur ab Arch. Flor & alijs Doctoribus, Infirmitas propria: & cuſtodia infirmorum, puerorum, qui ſine periculo relinqui non poſſunt officiales caſtellani: famuli, & famulæ, puellæ nubiles, quando prohibentur à parentibus, & viduæ per aliquot dies, ſi per laudabilem conſuetudinem; ſecus quando hoc fieret per menſes. Debent tamen Domini, & patroni, ſeruis, & ancillis ſuis dare tempus eundi ſacrum audire quantum poſſunt.

15 Quæritur, quantam miſſam quis tenetur audire? Reſpondetur, quod miſſam totam de præcepto quilibet tenetur audire; & intelligitur à principio vſque ad benedictionem: & quia modicum pro nihilo reputatur. cap. re vera, de conſecratione, diſtinct. 2. Ideo qui modicum dimitteret, vt introitum, vel huiuſmodi, vel quia occupatur quis in miniſterium miſſæ, non agit contra præceptum: ſecus ſi dimittit partem notabilem, vt epiſtolam, & Euangelium, & debet pro illo tempore vacare attentè his, quæ dicuntur, quia ſic intendit Eccleſia, & non ſe occupet in alijs pro tunc. Et vbicunque Miſſam audit, ſatisfacit: ſimiliter ſatiſfacit quamlibet Miſſam audire.

SVMMARIVM.

1 *Altare quomodo debet eſſe, & quid ſignificat.*

2 *Altare tàm ſtabile; quàm portatile ab Epiſcopo conſecratur.*

3 *Altaria conſtruere in Eccleſia non conſecrata licet ſacerdotibus, ſine Epiſcopi licentia.*

4 *Altare non conſecratur ſine reliquiis, nec Altare conſecrari ſuper ſepulcrum hominum licet, niſi Sanctorum.*

5 *Altare poteſt capi multis modis.*

De Altaribus. Cap. XXV.

1 Altare debet eſſe lapideum, in quo celebratur miſſa. cap. Altaria, de conſecrat. diſtinct. 1. ex inſtitutione Sancti Sylueſt. S.Thom. 4. ſentent. diſtinct. 13. quæſt. 1. art. 2. Nam lapis Chriſtum ſignificat, qui in Altari immolatur, & quia in lapideo ſepulcro corpus Chriſti fuit reconditum; & quia de facili hæc materia vbique poteſt inueniri; antea vero erant Altaria lignea; vt eſt adhuc Altare Lateranenſe: nunc verò debet eſſe lapideum, vel ſaltem tabulam lapideam habere conſecratam, ſuperqua commode ſituetur hoſtia, & calix: Et poteſt etiam in capſula lignea, in qua debet eſſe tabula lapidea tantæ latitudinis, & longitudinis, quod in ea capi poſſit pes calicis, & hoſtia conſecrata, vt dicit Petr. de Palu. & vt in Romana Curia vtitur, & hoc vocatur Altare portatile, ſiue viaticum, ſecundum Arch. 3. titul. 11. cap. 2. & in dicto Altari portatili conceditur celebrari in Eccleſia non conſecrata, aut in via, cap. concede, de conſ. diſt. 1.

2 Altare tā ſtabile, quàm portatile tantum ab Epiſcopo poteſt cōſecrari: & exacratur quando lapis, qui eſt loco ſigilli, eſt confractus, & diminutus, vel menſa, vel tabula ſuperior mota. Dicitur ſigillum lapis quo clauditur, ſiue ſit ſupra, ſiue deorſum, ſiue in dextera parte, dum tamen eo claudatur foramen. Altare portatile non exacratur, niſi ſigillum amoueatur

neatur. Si ſtabile exacratur: primo, violatum, puta, ſi cecidit aliquis lapis de tangentibus conſecrationem, vel motum eſt ſigillum, vel tota menſa; In altari firmo, non conſecratur tantum tabula, ſed totum Altare, ideo per enormem læſionem omittit formam, & eſt exacratum, ſi lapis additur de nouo, non fit ſacer, quia non confunditur mixtione. Abb. de conſ. Altar. cap. ad hæc.

3 Licet presbyteris ſine Epiſcopi licentia in Eccleſia non conſecrata propria auctoritate Altaria conſtituere, vt in cap. Nullus, de conſ. diſt. 1. In Eccleſia vero conſecrata non licet ſine Epiſcopi licentia, cap. quamuis, diſt. 68.

4 Non conſecratur Altare ſine reliquijs, cap. placuit, de conſ. diſt. 1. ſuper ſepulcrum hominum Altare conſecrari non poteſt, niſi Sanctorum, cap. non oportet, de conſ. diſt. 1.

5 Altare poteſt capi multis modis, vt inquit Brul. diſt. 10. quæſt. 1. lib. 1. Capitur pro ipſo Deo vero, trino, & vno, vt dicit Pſal. Introibo ad Altare Dei, ideſt, ibo ad Deum meum; Secundo, capitur pro ipſo D.N. Ieſu Chriſto. Apoc. 6 Vidi ſub Altare Dei animas interfectorum, ideſt, vidi ſub protectione Chriſti animas interfectorum, ideſt Martyrum.

Tertio, capitur Altare pro glorioſa, & benedicta Cruce, in qua Chriſtus pependit, vnde canitur in Hymno Paſchali, cuius Corpus ſanctiſſimum in Ara crucis torridum, ideſt Altare. Quarto modo pro anima Iuſti cuiuslibet exiſtentis in gratia. Quinto, Altare poteſt capi pro anima peccatrice, & iſtud Altare eſt ſacrilegum. Sexto pro ſtatu Eccleſiæ militantis. Septimo, pro illo loco, in quo in lege veteri offerebantur victimæ. Octauo, pro Paradiſo, vbi ſunt animæ beatæ. Nono capitur, pro illo loco, in quo, vel ſuper quem Sacerdos in noua lege offert Corpus Chriſti. Vide de hoc latius Alex. de Ales part. 4. quæſt. 36. memb. 1. Et dicitur, Altare quaſi alta ara, ratione ſitus, quia eleuatum eſt ſuper terram, vt dicit Gab. lect. 13 cano. &c.

SVMMARIVM.

1 *Pænitentiæ Sacramentum quid.*
2 *Pænitentia eſt ſacramentum.*
3 *Pænitentiæ ſacramentum quare ſic vocatur.*
4 *Pænitentia eſt multiplex.*
5 *Inſtitutio ſacramenti Pænitentiæ.*

De Sacramento Pænitentiæ. Cap. XXVI.

QVia impunitum non debet eſſe peccatum, puniatur ergo à te, ne tu pro illo puniaris: Peccatum tuum Iudicem te habeat, non patronum. Aug. de vtilit. agendæ pænit.

1 Quæritur. Sacramentum Pænitentiæ quid, & quis inſtituit? Reſpondetur, ſacramentum Pænitentiæ eſt ſacramentum nouæ legis à Domino Noſtro inſtitutũ in remiſſionem peccatorum commiſſorum poſt Baptiſmum; & ideo dicitur ſecunda tabula poſt naufragium. Item S. Thom. in 4. ſent. diſt. 14. & 16. dicit quod eſt virtus moralis pertinens ad iuſtitiam puniens peccatum quod dolet commiſiſſe. Item Mag ſent. lib. 4. diſt. 14. ſic definit: Pænitentia eſt virtus, qua commiſſa mala plangimus cum emẽdationis propoſito. Item S. Ambroſius. Pænitentia eſt virtus cordis, amaritudo animæ pro malis, quæ quis commiſit. Item idem alibi. Pænitentia eſt præterita mala plangere, & plangendo iterum non committere; Item Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. eſſe reconciliationem cum Deo, quàm pax, ac ſerenitas in viris pijs cum vehementi conſolatione conſequi ſolet.

2 Quæritur vtrum Pænitentia ſit ſacramentum? Reſpondetur, quod ſic, & eſt concluſio de Fide: vt patet Ioann. 10. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Item Matth. 18. Quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis. Ex his locis patet, quod eſt aliqua auctoritas, & iuriſdictio inter homines ad remittenda peccata: Et iuriſdictio inter homines exercetur per actum exteriorem: ergo Pænitentia eſt ſignum ſenſibile inſtitutum à Deo, in remiſſionem peccatorum: ac proinde eſt ſacramentum, quod patet auctoritate Eccleſiæ, in cap. ad abolendam extr de hæreticis, & expreſſe inter ſacramenta numeratur confeſſio pecca-

to-

Digitized by Google

torum. Et qui aliter ſentiret de Sacramentis, quàm Eccleſia Romana ſentit, inter hæreticos numeratur. Item in Conc. Flor. ſub Eugenio iiij. inter ſeptem Sacramenta numeratur Pænitentia.

Item in Conc. Triden. ſeſs. 14. de ſacramento Pænitentiæ can. 1. ſic definit: Si quis dixerit in Catholica Eccleſia Pænitentiam non eſſe verè, & propriè ſacramentum pro fidelibus, quoties poſt baptiſmum in peccata labuntur, ipſi Deo reconciliandis à Chriſto Domino Noſtro inſtitutum, anathema ſit, & in 2. can. dicit: ſi quis confundens ipſum Baptiſmum Pænitentiæ ſacramentum eſſe dixerit, quaſi hæc duo ſacramenta diſtincta non ſint, atque ideo Pænitentia non rectè. Secundam poſt naufragium tabulam appellari, anathema ſit.

3 Quæritur quare vocatur ſacramentum Pænitentiæ? Reſpondetur, quia ſumpſit nomen ab vltimo, quamuis contineat contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, vt dicit S. Tho. diſt. 16. & quæſt. 84. arti ſicut ſæpe vſitatum eſt, nam licet homo ſit animal, corpus, ſubſtantia, non denominatur, niſi ab vltimo, quod eſt homo: quia vero vltima pænitentiæ, quæ eſt ſanctificatio, eſt penalis, quamuis omnia, quæ ſunt in hoc ſacramento ſunt pænalia: ideo vocandum eſt ſacramentum Pænitentis totum agregatim ex illis partibus, tàm actus pænitentis, quàm abſoluentis. & eſt ſacramentum Iuſtitię contra peccatum mortale, quia confitens debet reddere, ſeu ſatisfacere vnicuique quod ſuum eſt.

Item Sylu. Pænitentia dicta quaſi pænæ tentio.

4 Quæritur quotuplex eſt Pænitentia? Reſpondetur, quod multiplex, quædam vera, Aug. Pænitentia vera eſt peccata non committere, & commiſſa deflere. Quædam falſa. Iſidor. irriſor eſt, & non pænitens, qui adhuc agit, quod pæniteat: Quædam eſt coacta. Pſal. 31. Conuerſus ſum in erumna mea, &c.

Quædam eſt ſera. Aug. Si tunc pænitens, quando peccare non potes; peccata te dimiſerunt, non tu illa; Quædam iniqua. Matth. 27. Iudas pænitentia ductus, &c. Quædam deſperata. Sapient, ſcilicet, Præ anguſtia ſpiritus gementes, dicentes intrà ſe pænitentiam agentes. Quædam ſancta, & meritoria. Bernardus, O felix pænitentium humilitas. O bona ſpes confitentium, quam potens eſt apud Omnipotentem, quam facile vincis inuincibilem, quam cito tremendum Iudicem conuertis in pijſſimum patrem.

Debet pænitentia eſſe amara. Hierem. 6. Planctum vnigeniti fac tibi. Voluntaria. Aug. cum gaudio debet facere immortalis, futurus, quæcunque faceret homo pro differenda morte moriturus. Perfecta. Aug. Nulla pænitentia eſt ſera, dummodo ſit vera. Accelerata. Eccleſ. 5. Ne tardes conuerti ad Dominum. Hier. Nauiculæ hærenti in ſolo finem potius præcide, quàm ſolue. Perſeuerans. Cant. 5. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?

5 Inſtitutum fuit hoc ſacramentum Pænitentiæ à Chriſto Domino poſt reſurrectionem, quando inſufflauit in diſcipulos ſuos, dicens: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Ibi enim data fuit poteſtas remittendi, & retinendi peccata ad reconciliandos fideles poſt Baptiſmum lapſos Apoſtolis, & eorum legitimis ſucceſſoribus, & per eos omnibus ſacerdotibus, & in figura dixit leproſo: Vade, oſtende te ſacerdoti, & decem leproſis: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus.

SVMMARIVM.

1 *Pænitentiæ materia quæ.*

De materia Sacramenti Pænitentiæ. Cap. XXVII.

1 QVæritur, quid eſt materia ſacramenti Pænitentiæ? Reſpondetur, materia huius ſacramenti eſt duplex, ſcilicet remota, & propinqua. Materia remota ſunt peccata pænitentis: Materia vero propinqua, ſunt tres actus pænitentis, ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatiſfactio, ſic fuit difinitum in Concil. Flor. ſub Eugenio iiij. & idem etiam difinitur in Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. de Pænitentiæ ſacramento can. 4. his verbis: Si quis negauerit ad integram, & perfectam peccatorum

rum remiſſionem requiri tres actus in pænitente, quæ tres pænitentiæ partes dicuntur, aut dixerit duas tantum eſſe Pænitentiæ partes, terrores ſcilicet incuſſos conſcientiæ, agnito peccato, & Fidem conceptam ex Euangelio, videlicet abſolutione, qua ſibi credit per Chriſtum remiſſa peccata, Anathema ſit.

SVMMARIVM.

1 *Pænitentiæ ſacramenti forma quæ.*
2 *Pænitentiæ forma eſſentialis.*
3 *Impoſitio manus ſuper caput confitentis quid.*

De forma huius Sacramenti. Cap. XXVIII.

1 QVæritur quæ eſt forma huius ſacramenti? Reſpondetur, quod forma eſſentialis eſt, te abſoluo: ſed quia nullus poteſt abſolui à peccatis, niſi prius fuerit abſolutus ab excommunicatione ſi aliqua tenetur, & ob id confeſſarius in primis ad maiorem cautelam debet abſoluere ab excommunicatione, quatenus poſsit, & poſtea à peccatis.

2 Quæritur, ſi forma eſſentialis eſt, te abſoluo, quare multa alia præmittuntur, & poſtponuntur? Reſpondetur, quod ob congruentiam huius ſacramenti, & ſunt iſta: Miſereatur tui, &c. Dominus Noſter Ieſus Chriſtus per ſuam pijſſimam miſericordiam te abſoluat, & ego auctoritate ipſius mihi licet indignisſimo conceſſa, abſoluo te in primis, ab omni vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, in quantum poſſum, & indiges, deinde te abſoluo ab omnibus peccatis tuis: in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Paſsio D.N. Ieſu Chriſti, &c. Item Albertus in 4. ſentent. diſt. 17. dicit, quod forma eſſentialis eſt, abſoluo te à peccatis tuis.

Item S. Thom. 3. par. quæſt. 24. art. 3. ad 1. dicit, quod de ſubſtantia formæ eſt, ego te abſoluo, ſed hoc quod præmittitur, ſcilicet oratio, non eſt de ſubſtantia formæ, ſed tantum ne ſacramenti effectus impediatur ex parte pænitentis.

3 Quæritur quid ſignificat impoſitio manus ſuper caput confitentis? Reſpondit S. Thom. quæſt. 83. art. 4. quod impoſitio manuum, in ſacramentis Eccleſiæ fit ad deſignandum aliquem copioſum gratiæ effectum, vt in ſacramanto Confirmationis, & Ordinis; ſed hoc ſacramentum Pænitentiæ, quia non ordinatur ad aliquam eccellentiam gratiæ conſequendam, ſed ad remiſsionem peccatorum, & ita in hoc ſacramento manus impoſitio non eſt de eſſentia, imò magis competeret ſignum crucis, quam manus impoſitio in ſignum, quod per ſanguinem Chriſti remittuntur peccata, & tamen non eſt de neceſſitate ſacramenti.

SVMMARIVM.

1 *Pænitentiæ ſacramenti miniſter eſt proprius ſacerdos.*
2 *Poteſtas abſoluendi ſacerdotibus data eſt.*
3 *Per claues ſacerdos ligat, & ſoluit.*
4 *Non ſacerdos poteſt audire confeſſionem, & ſeruare ſigillum, non tamen abſoluere.*
5 *Excommunicati, & ſuſpenſi non habent vſum abſolutionis.*
6 *Confeſſarius non bene inſtructus, ſciat ſaltem diſcernere inter peccatum, & non peccatum.*
7 *Confeſſoris prudentia requiſita, & quomodo ſe debeat habere circa pænitentes.*
8 *Confeſſor tenetur ſeruare ſigillum Confeſſionis, & caueat ne ſigno, verbo, & nutu aliquo prodeat peccatorem.*
9 *Quando non inuenitur ſacerdos in periculo mortis quid agendum.*
10 *Poſt hanc vitam non eſt locus pænitentiæ.*

De Miniſtro Sacramenti Pænitentiæ. Cap. XXIX.

AVguſt. ſuper Pſal. inquit in perſona confeſſoris: O homo quid times confiteri illud, quod per cõfeſſionem ſcio minus ſcio, quam illud quod neſcio, cur confiteri erubeſcis peccata tua? peccator ſum ſicut & tu; homo ſum humani a me nihil alienum: confitere homo homini: homo peccator, homini peccatori: elige quod vis, ſi non cõfeſſus latè inconfeſſus damnaberis ad hoc Deus erigit confeſſionem, vt liberet hominem humilem, ad hoc

Digitized by Google

ad hoc damnat non confitentem, vt puniat ſuperbum.

1 Quæritur quis eſt miniſter ſacramenti Pœnitentiæ? Reſpondetur quod miniſter ſacramenti eſt proprius ſacerdos, & dicitur ſex modis; Primo modo ipſe paſtor Eccleſiæ, vt Papa Epiſcopus, & Curatus in ſuis caſibus; ſecundo per determinationem ſuperioris, & Vicarij; tertio per priuilegium quibuſdam indultum; quarto per licentiam proprij ſacerdotis: dum tamen non licentietur niſi vir diſcretus, & honeſtus, & verè ſacerdos. Quinto, propter neceſſitatem, quia inſtante mortis articulo: quilibet Sacerdos poteſt abſoluere, & peregrini abſoluuntur ab illis apud, quos ſunt, ſexto propter defectum ſui ſacerdotis, quando ſcilicet eſt idiota, vel proditor confeſſionis, aut quando ſolet mulieres confitentes prouocare tunc enim ſi non inuenit aliquem, qui auctoritatem habeat, efficitur ei ſacerdos proprius, non quilibet ſed diſcretus, & honeſtus, & notus, vel ex ordine vel ex perſona. Item proprius Sacerdos eſt qui ritè ordinatus, qui debet habere tres cõditiones, videlicet poteſtatem, ſcientiam, & mores, ſeu vitæ bonitatem; Primo, poteſtas neceſſaria miniſtro eſt duplex ordinis, & iuriſdictionis: poteſtas ordinis eſt poteſtas conſecrandi corpus Chriſti verũ iuriſdictionis vero, eſt poteſtas ſupra corpus miſticum ideſt poteſtas conferendi ſacramenta, & exercendi actus ſpirituales, vt abſoluendi, & diſpenſandi; In miniſtro igitur requiritur vtraque poteſtas, vt poſſit conſecrare, & habeat iuriſdictionem in ſubditos, quos debet abſoluere, & hanc iuriſdictionem debet habere de officio, vt ſit parochus, vel ex delegatione.

Eſt differentia inter poteſtatem ordinis, & Clauis: Claues enim ſunt poteſtas ſpiritualis remouendi impedimentum regni cælorum quod eſt peccatum. Vnde poteſtas ordinis non eſt clauis, ſed poteſtas iuriſdictionis eſt vera clauis. Altera dicitur clauis ſcientiæ .i. poteſtas diſcernendi à quibus ſit remouendum iſtud impedimentum, & à quibus non. Vnde per hanc clauem; ſacerdos poteſt interrogare crimina, & tanquam iudex de his iudicare. Requiritur ſcientia, vt ſciat prorſus, quod ad ſuum officium pertinet. Requiritur bona vita, vt is ſit in gratia Dei vel extimet ſe eſſe; ſciendum quoque eſt, quod poteſtas requiritur de neceſsitate, ſcientia etiam requiritur de neceſſitate, ſed non plena ſcientia, at ſaltem, vt intelligat illa, quæ audit in illa confeſſione.

Vt ſit in gratia, non eſt neceſſarium, licet peccet mortaliter. Vnde eſt regula Omnis qui miniſtrat ſacramẽtum quodcunque cum conſcientia peccati mortalis, mortaliter peccat, non tamen ſemper requiritur cõfeſſio niſi in Euchareſtia, ſed ſufficit contritio; & ideo in generali ſaltem dicendo verè ſuam culpam de omnibus commiſſis cum verò propoſito amplius mortaliter non peccandi, & ſatisfaciendi Deo, & ſic contritus miniſtret ſacramentum.

2 Quæritur quibus datæ ſunt claues? Reſpondetur ſecundum S. Tho. in 4. ſent. 18 & 19. quod ſolis ſacerdotibus data eſt poteſtas hæc à Domino vbi ait. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis &c. Nec obſtat, quod ſoli Petro dictum eſt. Tibi dabo claues regni cælorum Matth. cap. 16. Quia illud fecit Dominus ad demonſtrandum Eccleſiæ vnitatem vt omnes à Petro, & ſucceſſoribus ſuis acciperent ſuæ poteſtatis originem 24. quæſt. 1 cap. quicunque & cap. loquitur.

3 Quæritur quomodo per claues dicitur ſacerdos ligare, & ſoluere? Reſpondetur ſecundum Richar in 4. ſent. diſt 13 art. 1. quæſt. 2. quod vno modo iudicando, ſcilicet cũ examinatione hominis conſcientiam iudicat ei cælum clauſum, vel apertum. Alio modo aperit relaxando aliquã partem pænæ prædicto debitam; & claudit pænitentem aliqua pæna ſenſus ligando, quam explere, eum oportet, vel hic, vel in purgatorio, antequam ingrediatur cælum: Tertio modo, claudit, & aperit excommunicando: ſed hoc reſpicit forum contentioſum, potiuſquam pænitentiæ.

4 Quæritur vtrum in articulo neceſsitatis, non ſacerdos poſſit audire confeſſionem? Reſpondetur quod poteſt audire non autem abſoluere; nam ſolis ſacerdotibus datæ ſunt claues Eccleſiæ, (vt diximus) & poteſtas ligandi, & ſoluendi; Ioan.

Digitized by Google

Ioan. cap. 20: nam in tali caſu, confeſſionem audiens tenetur ſeruare ſigillum confeſsionis.

5 Quæritur vtrum excommunicatus ſuſpenſus, & huiuſmodi poſsint abſoluere? Reſpondetur quod excommunicatus ſuſpenſus, quamuis habeant poteſtatem, non tamen habent vſum talis poteſtatis, ex quo defectu confeſsio redditur inualida, & mortaliter peccat ſacerdos audiens confeſsionem ſine huiuſmodi poteſtate.

6 Quæritur quomodo ſe habere debet confeſſor, qui non habet ſcientiem requiſitam? Reſpondetur ſecundum S.Tho.in 4. ſent. diſt.17. in expoſitione litteræ, vt ſciat diſtinguere inter peccatum, & non peccatum, & inter veniale, & mortale; & tandem ſi in aliquo eſſet dubitatio, ſciat conſiderare, vt poſsit recurrere ad peritiores, & ſit prudens, ſi non eſt ſciens.

7 Quæritur quomodo intelligitur iſta prudentia in confeſſore? Reſpondetur quod habet eſſe prudens, ſcilicet pænitentem inſtruendo, interrogando, hortando, animando ad ſpem, & huiuſmodi ſed non exaſperando, cum verbis iniurijs, & vultu turbato: ſed ſobriè, achilari vultu inueſtigando; nec ſe ipſum intentationem præcipitet, & pænitentem doceat prædicta, quæ ignorat, & iuxta grauitatem peccatorum, & conditionem pænitentium, quo ad prædicta arguendũ confeſſor prudens ſe habeat, & pari formiter quoad omnes: At cum ſimplicibus ſe dulciter habeat; eoſq. diligenter de modo confitendi inſtruendo rudes, & ruſticos; ne eorum peccata enormia, reputent leuia, & eos abſoluta confeſſione non iam in principio, nec in medio confeſsionis, ne propter timorem, vel verecundiam cælent, & dimittant aliquod peccatum, durius increpando. Sapientes verò, & eruditos, vrbanius corripiendo. Induratos, & inſenſatos, acriter arguendo, & quantum fieri poteſt verbis, & exemplis, ad compuntionem inducendo, ac terrorem extremi iudicij eis incutiendo. Mulieres autem blandis verbis, & mollibus, non alliciendo, ſed potius ſeueris, & rigidis, corripiendo, & quam citius poteſt fieri ſuperfluis colloquijs, penitus reſecatis, & tandem de ipſis ſe citius expediendo. Et ſi pænitens malit interrogari, illum hortetur, vt prius dicat, quod meminit eo modo quo poteſt, licet in ordinatæ, & confuſè. Dicitur hoc ſacramentũ confeſsio, & nõ interrogatio, tamen vbi videret ob pænitentis ignorantiam confeſsionem non eſſe integram, debet illum iuuare: & caueat ne per vllũ peccati genus minus benignam faciem, quam prius oſtendat pænitenti: Et in fine confeſsionis, addat clauſulam generalem. Ideſt, De cunctis meis peccatis mortalibus, & venialibus confeſsis, & occultis, & alienis, atque diebus feſtis commiſsis, dico meam culpam &c.

8 Quæritur ſi confeſſor debet ſeruare ſigillum confeſsionis? Reſpondetur quod debet inuiolabiliter, etiam ſub quocũque præcepto ei facto; etiamſi Papa præciperet ſub quacunque pæna, & cenſura, non debet manifeſtare, quæ audiuit, in confeſsione ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt.21. quæſt. 2. art. 1. quia quantum ad hoc nulli, niſi Deo ſubijcitur nam hoc eſſet non ſolum contra præceptum naturale, ſed diuinum, quia contra charitatem fieret.

Præcipitur enim in cap. omnis. de pænit & remiſſ. vbi dicit. Caueat ſacerdos omnino ne verbo, aut ſigno, aut aliquo quouis modo; aliquatenus prodeat peccatorem ac ſi aliquid graue, vel turpe peccatum ab ipſo audierit nulla; ſigna admirationis, abominationis, aut pauoris oſtendat, etiam ſi requiratur à quouis ſuperiore &c. poteſt dicere ſemper abſolutè, ſe neſcire: quia neſcit, vt homini ſubiectus: & de hoc poteſt etiam intrpidè iurare ſecundum S.Tho. ibidem ad 3. ſi verò contrarium fecerit deponatur & omnibus diebus vitæ ſuæ, ignominioſus peregrinando pergat. de pænit. & remiſs. cap omnis vtriuſq. ſexus.

9 Quæritur quid faciendum, quando nõ inuenitur ſacerdos, ſi quis peccator præueniatur aliquo periculo maris, vel latronũ, aut alicuius alterius? Reſpondetur quod tunc in tali neceſsitate, pænitentiæ erit, vt peccator faciat quicquid poteſt cõmendando ſe Deo, veniam de ſuis peccatis petendo; dicat miſerere mei Deus, vel aliquid ſimile quicquid enim poſsit, etiam

etiam in vltimo ſtatu facere hoc animo, vt concilietur Deus, & placatus reddatur & patienter illa mala tollerare: pænitentia eſt; talis namque non eſt extra ſalutis ſtatum.

10 Quæritur an poſt hanc vitam, ſit locus pænitentiæ? Reſpondetur, quod non, quia pro vt in corpore geſſit, ſiue bonum, ſiue malum recipiet 2. Corinth. 5. & vbi ceciderit lignum, ibi manebit. Eccleſ. 2. Veniet nox, quando nemo poterit operari Ioan. 6.

SVMMARIVM.

1 *Penitentia eſt remedium ſufficiens contra peccatum.*
2 *Pænitentiæ effectus multiplex.*
3 *Pænitentia eſt ſecunda tabula poſt naufragium.*
4 *Naufragium originalis, & actualis peccati eſt.*
5 *Opera mortificata quomodo viuificentur.*
6 *Pænitentia digna non eſt vbi propoſitum non peccandi deeſt.*
7 *Pænitentia vnde dicatur.*
8 *Pænitentia duplex interior, & exterior.*
9 *Pænitentiæ ſpecies tres: ſolemnis, publica, & priuata.*
10 *Pænitentia in peccato mortali facta, licet non ſatiſfaciat Deo, ſatiſfacit tamen Eccleſiæ.*
11 *Pænitentiam peragere etiam in vltimo vitæ quilibet poteſt.*
12 *Pænitentia eſt remedium ad ſalutem neceſſarium poſt peccatum.*
13 *Pænitentia de peccatis venialibus non eſt neceſſaria.*

De effectu Sacramenti Pænitentiæ. Cap. XXX.

1 QVæritur ſi pænitentia eſt remedium ſufficiens contra peccatum? Reſpondetur, quod ſic, Ezechielis 18. ſi impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, vita viuet, & non morietur omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt non recordabor. Item Ezechielis 33. cap. 2. Diſſimulans peccata hominum propter pænitentiam, & Matth. 3. Pænitẽtiam agite appropinquabit enim regnum cælorum. Item Matth. 4. & Luc. 15. Gaudium eſt angelis dei ſuper vno peccatore pænitentiam agente. Et 2. Corinth. 7. Quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, ſalutem operatur Luc. 17. ſi pænitentiam egerit dimitte illi, & ſunt in vtroque teſtamento infinita exempla, & teſtimonia.

2 Quæritur effectus præcipuus pænitentiæ, quis? Reſpondetur, quod per pænitentiam abſoluitur homo a peccato, reſtituitur Eccleſiæ, reconciliatur Deo; Donis ſpiritualibus ditatur. De filio Diaboli, efficitur filius Dei; regnum cælorum aperitur. Hæc eſt quæ angelos lætificat: impium iuſtificat, ammiſſa bona, reuocat: vitam æternam donat, pænam æternam vitat.

3 Item pænitentia eſt ſecunda tabula poſt naufragium ad quam poteſt homo recurrere quandiu eſt in ſtatu vitæ præſentis; quandocunque, & quotieſcunque voluerit diuinam miſericordiam implorare, Pænitentia ſiue virtus, ſiue ſacramentum, qua homini reſtituitur gratia, per quam attingit ad portum ſalutis: dicitur tabula poſt naufragium metaphoricè, rationes varie aſſignantur, ſed ſufficit vna quam, ponit Gabr. diſt. 14. quæſt. 2. art. 3. lib. 4. Mundus in quo creatus eſt homo mare magnum ſecundum: illud pſal. maremagnum &c. Nauis eſt ſtatus innocentiæ, in quo per gratiam facile, & ſatis ſecurè homo creatus poterat peruenire ad portum ſalutis, quia non dum erat illa ſcrupuloſa rebellio, & periculoſiſſima pugna, ſenſualitatis, & rationis: Naufragium eſt perditio ſtatus innocentiæ in Adam, quo integritas nauis facta eſt, & perditus innocentiæ ſtatus. Tabula ſunt remedia ideſt ſacramenta, quibus gratia perdita reſtituitur, ſicut in Baptiſmo, & perfecta pænitentia, qua omnis culpa, & pæna remittitur non tamen ſtatus innocentiæ reſtituitur, quia manet peccati fomes, manet bellum inteſtinum, manent ſcopuli, & arenæ multiplicium impedimentorum, quæ in ſtatu innocentiæ, non fuiſſent. Alias rationes alij aſſignant. Concordat S. Bonauentura vide Richar. diſt. 14. circa litteram.

4 Quotuplex eſt naufragium? Reſpondetur,

detur duplex ſcilicet peccati originalis, & actualis. De peccato originali liberamur per tabulam Baptiſmi (vt diximus) quæ virtutem, & efficaciam accepit a tabula crucis Chriſti. De ſecũdo verò liberamur per tabulam pænitentiæ, quam diuina clementia prouidit homini, quia pro peccato actuali non poteſt iterum baptizari.

Nota quod à reatu peccati liberamur per gratiam, a ſequelis autem peccatorũ per pænitentiam, & partes pænitentiæ, a miſeria verò per gloriam.

5 Quæritur quomodo opera mortificata viuificentur? Reſpondetur, quia licet, quod verum ſit, quod a priuatione ad habitum non ſit regreſſus in vita naturali, non tamen eſt verum in vita mortali: Nam a priuatione ad habitum, voluntarius eſt regreſſus, ſcilicet a morte culpæ ad vitam gratiæ. Vnde dicimus, quod ſicut peccata actualia tranſeunt actu, & remanent reatu, ita bona opera tranſeũt actu, & remanent merito; Secundum autem quod manent dicuntur mortificari, vel viuificari. Bona igitur opera quandiu ſunt coniuncta radici merendi ſcilicet charitati dicũtur viuere; quando autem ab illa reparantur dicuntur mortificari, & quando reuertuntur dicuntur viuificari, quia redeunt ad ſtatum ſuæ originis, videlicet gratiæ, & charitatis, quia valent ad maiorem radicationem charitatis.

6 Quæritur vtrum ſine propoſito ad nõ peccandum in poſterum ſit vera pænitentia? Reſpondetur, quod non eſt digna pænitentia, vt dicit Gabr. diſt. 22. quæſt. vnica art. 2. concl.3. lib.4. Et pænitentia virtutis timore concipitur, vt ait Petr. de Pal. diſt. 14. quæſt. 3. lib. 4. & cæteri, vnde eſt illud Flor.

Oderunt peccare boni, virtutis amore.
Oderunt peccare mali formidine pænæ,

Licet in aliquibus bonis accipiatur virtutis amore.

7 Quæritur vnde dicitur pænitentia? Reſpondetur, quod dicitur a pœna pænæ, & teneo tenes, quaſi pænæ tentio, in quam ſcilicet pæniteus per pænã, quam ſuſtinet punit ſe propter illicita, quæ commiſit.

8 Quæritur quotuplex eſt pænitentia? Reſpondetur ſecundum Mag. ſent. lib. 4. diſt. 14. eſt duplex, ſcilicet, interior, & exterior. Interior fit quando cum cordis amaritudine pænitens conterit peccata ſua. Exterior verò fit indicijs exterioribus: vt fletu oculorum, vel tunſione pectoris, & ſimilibus ſignis de pænit. diſt. 1. cap. porrò.

9 Quæritur quot ſunt ſpecies pænitentiæ? Reſpondetur ſecundum S. Tho. lib. 4. ſent. diſt. 18. quod ſunt tres, ſcilicet, ſolemnis, publica, & priuata. Pænitentia ſolemnis eſt, illa quæ per Epiſcopum ſolemniter in 4. feria cinerum indicitur propter peccata enormia, & publica, vel per alium de eius mandato diſtin. 50. capit. in capite: ſed nunc non eſt amplius in vſu.

Pænitentia autem publica eſt propria illa, quæ publicè fit, ſed ſine prædicta ſolemnitate, & imponitur a quolibet ſimplici ſacerdote 31. quæſt. 1. cap. ſi quis, etiam a clerico dummodo non ſit ſolemnis, & non debet imponi, niſi pro graui & publico peccato, nec confeſſor imponens talem pænitentiam publicam, dicitur, reuelare peccatum nec confeſſionem qui neſcitur pro quo peccato dederit talem pænitentiam ſecundum S. Tho. 4. ſent. diſt. 14.

Pænitentia verò priuata eſt illa, quæ ſingulariter priuatè fit cum quis quotidie peccata ſua confitetur ſecretè ſacerdoti, qui eam imponit in confeſſione 26. quæſt. capit. præsbiteri, & 2. quæſt. ſi peccauerit.

Alia eſt virtualis, quando quis dolet, de quo dolendum, & quantum eſt dolendum.

10 Quæritur vtrum ſi perficiens pænitentiam in peccato mortali ſatisfaciat? Reſpondetur, quod perficiens pænitentiam datam a confeſſore in peccato mortali, licet non ſatisfaciat Deo quia cum non ſit amicitia cum Deo, non poteſt eſſe acceptum tale opus ſic factum D. Ant. cap. 24. ſatisfacit tamen Eccleſiæ ita, quod non tenetur amplius reconfiteri de illis peccatis ritè confeſſis, pro quibus data eſt pænitẽtia neque tenetur eandem pænitentiam reiterare, ſed poteſt cum alia Deo ſatisfacere.

11 Quæritur vtrum ſi in vltimo vitæ peccator

cator

Digitized by Google

catorum poteſt pænitentiam facere? ℞. ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 20. quod quilibet peccator poteſt pænitentiā peragere, quia manet in eo vſus liberi arbitrij, quo mediante Dei auxilio poteſt ad gratiam ſe quilibet diſponere, quamquā talis pænitentia ſit valde dubia ſecundum Aug. per cap. quem pænitet de pænit. diſt. 7. Ideo, qui à dubio vult liberari, dum ſanus mentis compos eſt, pænitentiam agat.

Item Aug. in lib. de vtilit. agent. pænit. dicit. Nolite negligere, quod vos pius Dominus peccantes ſubſtinet, quia quanto diutius expectat, vt emendetis, tanto grauius iudicabit, ſi neglexeritis: In tribunal mentis tuæ aſcende contra te, & reum te conſtitue ante te, noli te ponere poſt te, ne Deus, te ponat ante te Item Aug. de decem cordis. Melius eſt modica amaritudo in faucibus, quam æternum tormentum in viſceribus.

12 Quæritur an pænitentia ſit remedium neceſſariū ad ſalutem poſt lapſum in peccatum? ℞. quod ſic, nam in ſacris litteris vbicunque Dominus: hortatur ad veniam petendam nō dat aliud remedium, niſi pænitentiam ergo, & hoc adeo verū eſt, quod requiritur pænitentia de peccatis commiſſis: ante baptiſmum Adulti, qui baptizantur neceſſe eſt, quod doleant de peccatis commiſſis, actuum 2. pænitētiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum, & Aug. lib. de pænit. ait. Omnis qui ſuæ voluntatis arbiter conſtitutus eſt, cū ad ſacramentum fidelium accedit, niſi eum veteris vitæ pæniteat, nouam non poteſt inchoare de conſ. diſt. 4. Ab hac autem pænitentia cum baptiantur, ſoli paruuli, ſunt immunes: cap. omnis qui.

13 Quæritur vtrum ſit neceſſaria pænitētia de peccatis venialibus? ℞. quod non, quia per dilectionem Dei, & per multa alia dimitti poſſunt.

De partibus Pænitentiæ Integralibus. Cap. XXXI.

SVMMARIVM.

1 *Pænitentiæ partes integrales.*
2 *Pænitentiæ partes tres.*
3 *Per peccatum homo offendit Deum Eccleſiam, & ſe ipſum.*
4 *Pænitentiæ partes ſunt tres dietæ, quibus itur ad terram promiſſionis.*

1 Quæritur quod ſunt partes pænitentiæ integrales? ℞. quod ſunt tres ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 14. ſcilicet cordis contritio, oris confeſſio, & operis ſatisfactio, de pænit. diſt. 1. & diſt. 3. cap. perfecta pænitentia, eod. titul. & Sot. diſt. 17. art. 2 & 3. Prima eſt cordis contritio ad quam pertinet, vt doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cetero: Secunda eſt oris cōfeſſio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata quorum memoriam habet, ſuo ſacerdoti integraliter confiteatur. Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis ſecūdum arbitrium ſacerdotis, de pænit. diſt. 1. cap. non poteſt & 1. quæſt. 3. cap. æſtimant; de pænit. diſt. 1. cap. nemo, & Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3.

Item partes pænitētiæ integrales, ſunt tres ſcilicet contritio, confeſſio, & ſatisfactio, vt ſupra quamuis enim complementum peccati poſſit eſſe in actum ſolum oris, & ſolum cordis vel trium ſimul tamen ad perfectionem pænitentiæ exigitur horum trium accuſatio, licet ad eſſe ſimplex ſufficiat contritio in actu, & cōfeſſio, & ſatisfactio in propoſito. Nō enim in his, quæ habēt eſſe ſucceſſiuū exigitur qđ partes integrales ſunt ſimul, ſed exigitur hoc in toto, quod habet eſſe pmanēs.

2 Quod autem tres ſint partes pænitentiæ ſic oſtenditur; pænitentia eſt quoddam ſpontaneum iudicium, in quo contritio, eſt quaſi quædam citatio vbi ſequitur Rei ante Iudicem ſpontanea confeſſio: Deinde ſequitur per iudicem impoſitæ emendæ ſolutio: Sed in hoc differt iudicium fori à iudicio Poli, quia ibi confeſſus in iure cōdemnatur, & hic abſoluitur. Alia eſt partium iſtarum ſufficientia, quia omne peccatum cōmittitur corde, ore, vel opere, iuſtū eſt; vt per contrariū curetur, ſcilicet vt peccator culpa animo deteſtetur verbo accuſet, & facto puniat.

3 Item per peccatū offendit homo Deū Eccleſiā, & ſe ipſum, ſed per contritionē reconciliatur Deo per confeſſionem Eccleſiæ: & per ſatisfactionem ſibi.

4 Item iſtæ tres pænitentiæ partes ſunt

D tres

Digitized by Google

tres diete quibus itur ad terram promiſſionis, de quibus dicitur Exod. 3. ibimus viam trium dierum; Item iſtæ tres partes ſignificant moraliter tres mortuos quos Dominus: ſuſcitauit: quoniam per contritionem ſuſcitatur puella in domo, per confeſsionem iuuenis in porta, per ſatisfactionem lazarus in ſepulcro.

SVMMARIVM.

1 *Contritio eſt dolor voluntariè pro peccatis*
2 *Peccatum deteſtari perpetuo debet.*
3 *Contritionem non habent beati, neque damnati, neque qui ſunt in purgatorio.*
4 *Contritionis dolor debet eſſe maximus.*
5 *Homo non debet ad pænas particulares deſcendere.*
6 *Propoſitum non peccandi in futurum neceſſarium eſt.*
7 *Pænæ peccatis debitæ per contritionem non ſemper remittuntur.*
8 *Contritio, & attritio in quibus differunt.*
9 *Contritioni veræ quæ requiruntur.*
10 *Contritioni tribus cauſis inducitur.*
11 *Attritio quid ſit, & quid operetur.*

De contritione, quæ eſt prima pars pænitentiæ. Cap. XXXII.

QVi neſcit lugere: quod grauat non valet proferre, quod ſubleuat. Vis compunctionis poros cordis aperit, & pennas virtutum fundit quũq; ſe ſtudioſè mens depigra vetuſtate redarguit, alacri nouitate iuueneſcit Greg 21. moral. Qui pectus ſuum tundit; & ſe nõ corrigit, peccata ſolidat, non tollit. Aug. in quodam ſerm.

1 Quæritur quid eſt contritio? ℞. ſecũdum Mag. ſent. in 4. diſt. 17. quod eſt dolor voluntariè aſſumptus pro peccatis cũ intentione confitendi, & ſatisfaciendi, qui quidem dolor ſi ſit perfectus dicitur contritio, ſi imperfectus, vocatur attritio, quæ attritio ſecundum S. Tho. 4. diſt. 12. quæſt. 2. art. 1. quæſtiũcula 3. quod non poteſt fieri contritio in iſto modo, ſed debet eſſe iſta contritio de quolibet peccato: de quo habetur memoria & de alijs oblitis ſufficit generalis contritio ſecundum S. Tho. ibi, & Petr. de Pal. & iſte dolor voluntariè aſſumptus non eſt aliud niſi peccati diſplicẽtia, propter offenſam Dei, & iſtæ eſt de neceſſitate, & eſſentia contritionis. Alius eſt dolor ſenſibilis, qui apparet in lacrimis, & ſuſpirijs, & iſte non eſt de eſſentia contritionis; ſed de perfectione, quia non eſt in noſtra poteſtate, eam ſemper habere quando volumus.

Poteſt autem tanta eſſe cõtritio, quod ſufficeret, non ſolum ad deletionem culpæ ſed etiam totius pænæ, vt de Magdalena Luc. 7. Poteſt enim tantum incendi charitas in contritione, & tantus eſt dolor ſenſibilis, quod contritio inde procedens merebitur ſolutionem ab omni pæna. Nec debet contritio ſaltem in habitu ceſſare in peccatore, etiam poſt confeſſionem, ſed ſemper manere vt inquit S. Tho. in 4. diſt. 17.

2 Quæritur quamdiu quis de peccato dolere debet? ℞. ſicut dicit Hugo de ſancto Victore. Deus quando abſoluit hominem à vinculo peccati, ligat eum vinculo perpetuæ deteſtationis.

Quæritur quotuplex eſt iſta peccati deteſtatio? ℞. quod duplex, quædam eſt in habitu ad quem homo ſemper tenetur etiam poſt perfectam peccati remiſsionem, de qua dicit Aug. loquens de pænitente, quod pænitens ſemper doleat; & de dolere gaudeat, & non doluiſſe doleat, Alia deteſtatio eſt in actu, & ad hanc homo non ſemper tenetur vt in Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 4.

3 Quæritur vtrum damnati, & beati, & qui ſunt in purgatorio habeant contritionem? ℞. quod beati, & damnati, qui ſunt in Purgatorio non habent contritionem propriè, cuius ratio eſt, quia in contritione propriè ſumpta, ſunt tria, ſcilicet gratia, dolor, & effectus meriti ſatisfacientis; in beatis ergo non poteſt eſſe dolor, in damnatis verò, non eſt gratia merendi, & hi qui ſunt in purgatorio non merentur.

4 Quæritur quantus debet eſſe iſte contritionis dolor? ℞. quod debet eſſe tantus, vt peccatum nobis diſpliceat, ſupra omne odibile, cum propoſito vitandi

ſupra

Digitized by Google

ſupra omne vitabile ſecundum Caet. ibi. Ita quod maximus eſſe debet, neque minus eſſe poteſt. & de hoc dolore intelligitur illud Hier. 6. luctum vnigeniti fac tibi, quia homo ex ratione debet magis velle nunquam peccaſſe, quam vnigenitum viuere, ideſt debet peccator ita eſſe diſpoſitus, vt paratus ſit potius quodcunque malum pati velle, quam mortaliter peccare, & qui ſic ſe habet, eſt certus de ſua contritione humana, non autem formata gratia diuina ſecundum Caiet. 161.

5 Quæritur an homo debeat ad particulares pænas deſcendere? Reſpondetur, quod non, quia hoc eſſet parare ſibi laqueum tentationis ſecundum S. Tho. ſupra.

6 Quæritur an ſit neceſſarium propoſitum non peccandi? ℞. quod hæc eſt granis quæſtio, & de qua ſunt variæ ſententiæ. Maior in 4. diſt. 14. quæſt. 1. & Almain. & Bonau. in 4. diſt. 14. in expoſitione textus dicunt, quod ſi pænitens nihil cogitat de futuro, non oportet, quod habeat propoſitum cauendi a peccatis, ſed ſufficit, quod actualiter non habeat contrarium actum S. Tho. 12. quæſt. 113. art. 5. & in 4. diſt. 14. in expoſitione textus, & diſt. 17. quæſt. 2. art. 2. & quæſtiuncula 4. & 3. part. quæſt. 85. art. 3. & quæſt. 90. art. 4. & 3. contra gentes cap. 118. & 4. contra gentes cap. 72. & Adrianus quolibet 5. art. 3. dicunt, quod requiritur actuale propoſitum cauendi a peccatis futuris. Idem tenet Albertus magnus in 4. diſt. 14. art. 16. & Alex. de Aleſ. 4. part. membr. 9. Quæ harum ſententiarum ſit verior, ego neſcio, ſed probabilior, & firmiter tenendum, atque intrepide dicendum eſt quod ſola ſententia S. Tho. quam ſtabile, & firmam faciunt verba Conc. Flor. quæ dicunt, quod ad contritionem ſpectat dolere de peccatis comiſſis, cum propoſito non peccandi deinceps. Præterea Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap 4. contritio, quæ primum locum interdictos pænitentiæ, actus habet, animi dolor, & deteſtatio, eſt de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cætero. Item Io. 5. & 8. dixit Dominus exiſtenti ad piſcinam, & adulteræ, amplius noli peccare, non dixit non pecces, ſed noli? Item qui diligit Deum vult ei in omnibus placere, & in nullo diſplicere, ergo talis habet propoſitum cauendi futura. qui vero non habet veram pænitentiam, non diligit Deum ſuper omnia.

7 Quæritur vtrum ſemper remittatur tota pæna peccatis debita per contritionem? ℞. quod non, nam ita diffinitur in Conc. Trid. ſeſſ. 14. can. 12. cuius verba ſunt hæc: Si quis dixerit totam, pænam ſimul cum culpa remitti ſemper a Deo, ſatisfactionemque pænitentium non eſſe aliam, quam fidem, qua appræhendunt Chriſtum pro eis ſatisfeciſſe anathema ſit. Item ſi remitteretur tota pæna non eſſet opus purgatorio. Quod autem poſt remiſſionem culpæ remaneat reatus pænæ probatur vnica authoritate 2. Reg. 12. Poſt quam fuit remiſſum peccatum. Dauid dicitur in pænam eius vnicus filius, qui natus eſt tibi ex Berſabea, morietur, & Luc. 3. facite fructus dignos pænitentiæ, & hoc per ſatisfactionem, & Rom. 6. ſicut exibuiſtis membra veſtra &c. qui ſi in Tyro, & Sydone, &c. Matth. 11. Item Eccleſia orat. pro mortuis, & habetur 2. Machab. 12. vt a peccatis ſoluantur non ſolum a venialibus, ſed etiam a mortalibus cum dicat ab omni vinculo delictorum. Ac alius locus Ioſuæ 22. An parum vobis eſt quod peccatis in Belphegor. vſque in præſentem diem, macula huius ſceleris, in vobis permanet. S. Tho. 12. quæſt. 86. artic. 2. Poteſt nihilominus tanta eſſe contritio, quod ſufficiat, ad remittendum totam pænam, ſicut credimus fuiſſe in Magdalena.

8 Quæritur quid differt inter contritionem, & attritionem? ℞. quod contritio eſt dolor perfectus de omnibus commiſſis contra Dei legem; Attritio verò eſt dolor imperfectus, de peccatis Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 4.

9 Quæritur quæ requiruntur ad veram, & perfectam contritionem? ℞. ſecundum S. Tho. 1. 2. quæſt. 113. artic. 8. quod quatuor requiruntur, primum eſt, infuſio gratiæ: Secundum eſt motus liberi arbitrij in Deum ſuper omnia ipſum diligendo: Tertium eſt motus liberi

D 2 arbi-

arbitrij in deteſtando ipſum peccatum. Quartum, eſt remiſſio culpæ.

10 Quæritur quot ſunt cauſæ, quæ inducunt ad contritionem? ℞. ſecundum Ray. quod ſunt ſex. Prima eſt peccatorum recognitio. Secunda eſt pudor. Tertia, eſt peccatoris vtilitas. Quarta eſt timor extremi iudicij. Quinta eſt dolor de ammiſſione Patriæ cæleſtis. Sexta eſt ſpes, quæ triplex eſt, ſcilicet veniæ, qua peccata dimittuntur, gratiæ, qua bona operamur, gloriæ, qua remunerabimur.

11 Quæritur quid eſt attritio? ℞. quod eſt dolor imperfectus de peccatis propter turpitudinem ipſius peccati, vel propter timorem inferni, vel propter ſpem gloriæ, & vnaquaque harum ſi voluntatem peccandi, excludet cum ſpe veniæ, ſatis eſt cum ſacramento ad gratiam obtinendam, & ad hoc, vt fiat ex attrito contritus. Item quando imperfecte deteſtatur peccatum, non tanquam Dei offenſam, ſed propter pœnas inferni; illa deteſtatio, quia non ſufficit eradicare peccatum: dicitur attritio S. Tho. in 4. ſent. diſt. 17. quæſt. 2. art. 1. ad primam quæſt & ibi Sot. Hæc tamen attritio non eſt mala, quia timor iſte ſeruilis comparatur ſetæ ſutoris, quæ filum introducit; vt dicitur de pænit. diſt. 2. cap. ſicut ſeta &c. vt inquit Sot. in 4. ſent. diſt. 14. quæſt. 2. art. 5. & hanc attritionem inquit, Conc. Trid. eſſe donum Dei, & impulſum ſpiritus Sancti, non adhuc inhabitantis, ſed tantum mouentis, quo pænitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam parat, modo duo concurrant; primum, quod hic timor excludat voluntatem peccandi, ſecundum, vt ſit cum ſpe veniæ, nam tunc adiuncto ſacramento, ſufficit ad veniam peccati, & ad validè recipiendam abſolutionem.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſio ſacramentalis quid.*

2 *Confeſſio triplex, mentalis, cæremonialis, & ſacramentalis.*

3 *Confeſſionem Chriſtus inſtituit dupliciter.*

4 *Confiteri tenentur omnes adulti, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerint.*

5 *Diſcretionis annos habere quis dicitur.*

6 *Confiteri tenentur omnes ſaltem ſemel in anno ad Paſcha.*

7 *Confiteri ſtatim poſt peccatum vtrum quis teneatur.*

8 *Confeſſio fieri debet ſacerdoti habenti claues Eccleſiæ.*

9 *Confiteri ſtatim in quibus caſibus tenetur.*

10 *Confiteri ſtatim vtile eſt in quinque caſibus.*

11 *Confeſſio de quibus debet fieri.*

12 *Materia ſacramenti pænitentiæ ſunt actus pænitentis, & peccata de quibus dolet.*

13 *Confiteri non debet mulier ſacerdoti, cum quo carnaliter peccauit.*

14 *Confeſſio eſt iteranda quando confeſſor inaduertenter non audiuit peccata pænitentis.*

De Confeſſione ſacramentali, quæ eſt ſecunda pars pænitentiæ. Cap. XXXIII.

1 QVæritur, quid eſt confeſſio ſacramentalis? Reſpondetur, quod eſt manifeſtatio peccatorum confeſſori facta, vt a peccatis ab eo abſoluatur. Item ſecundum Aug. confeſſio eſt, per quam morbus latens, ſpe veniæ aperitur.

Item ſecundum Ray. confeſſio eſt legitima coram ſacerdote habente claues Eccleſiæ peccatorum declaratio.

Item Nauar. cap. 2. num. 1. quod confeſſio peccatoris eſt accuſatio ſecreta de ſuis peccatis coram proprio ſacerdote, vt ab illis ſacramentaliter abſoluatur. Item Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. & 5.

Hæc confeſſio ſacramentalis, quæ eſt pars pænitẽtiæ conuenienter deſcribitur per naturam, quæ eſt peccatum, & per actum, qui eſt aperire, & per finem, qui eſt ſpes veniæ.

Vnde dicitur confeſsio? Reſpondetur, ſecundum Ray. quod dicitur a, con, quaſi ſimul, vel ex toto, vel vndique, & faſſio, ideſt, locutio.

2 Quæritur quotuplex eſt confeſſio? Reſpond. quod triplex videlicet mentalis.

Cere.

Digitized by Google

Ceremonialis. & ſacramentalis: Mentalis cõfeſſio eſt, quæ fit coram Deo in corde, & hæc eſt de iure naturæ, ideſt fuit tempore legis naturæ, ſcilicet ſtatim poſt peccatum Adæ.

Ceremonialis autem, quod peccans tali peccato offerat tale ſacrificium, & peccans in alio peccato offerat aliud, & hæc fuit in lege Moſaica.

Sacramentalis verò confeſſio eſt, quæ fit ſacerdoti, & hæc eſt non de iure naturali, ſed Euangelico, & hæc eſt de neceſſitate ſalutis omnibus credentibus.

Ante incarnationem Chriſti ſufficiebat confeſſio mentalis, quia Deus nondum erat homo, ſed poſt quam factus eſt homo debet confeſſio fieri homini vicario Chriſti, & miniſtri ſacramentorum; Chriſtus dedit poteſtatem ligandi, & ſoluendi, eiſque inſinuauit cõfeſſionem tanquã iudicibus fieri debere. Sic ergo Chriſtus inſtituit confeſſionem tacitè, ſed Apoſtoli promulgauerunt eam expreſsè Iacob. 5. Confitemini alterutrum peccata veſtra.

Quamuis igitur in contritione remittatur peccatum, communiter tamen cõfeſsio vocalis eſt neceſſaria, vel in re, quando habetur opportunitas, vel in propoſito, quando articulus neceſsitatis eam excludit, & non contemptus religionis, & ita neceſsitas confitendi poſt contritionem non eſt in tali caſu propter neceſſitatem remedij, cum peccatum iam ſit dimiſſum, ſed propter obligationem præcepti. Confeſſio, & ſatisfactio neceſſaria eſt non ſolum propter reconciliationẽ in iudicio Dei, ſed etiã in iudicio Eccleſiæ.

3 Quæritur qius inſtituit confeſſionem? Reſpondetur quod Chriſtus inſtituit dupliciter, ſcilicet implicitè, & explicitè: Implicitè, quando dixit leproſo, Vade oſtende te ſacerdoti: Matth. cap. 8. Explicitè, quando dixit: Accipite ſpiritum ſanctum quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt Io. cap. 20. ibi enim datur ſacerdotibus poteſtas iudicandi, & remittendi, quæ requirit manifeſtationem de ipſis peccatis, quæ eſt confeſſio, & quamuis Chriſtus inſtituit confeſſionem tacitè, ſed Apoſtoli promulgauerunt eam expreſsè Iac. 5. Confitemini alterutrum peccata veſtra. Et Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 1. & 5. & can. 7.

Mira compenſatio, ſtupenda viciſsitudo, domino ſuo, propria mala dicere, & ab eodem præmia ſalutis accipere. Quis non incitetur illi ad præmium confiteri, cui non poſsis negare quod feceris? Caſſiod. & Amb. inquit. Qui ſe accuſat, & ſi peccator ſit, iuſtus eſſe incipit, quia nec ſibi parcit, & Dei iuſtitias confitetur. Ceſſat enim vindicta diuina, ſi confeſsio præcurrat humana.

4 Quæritur qui tenentur ad confeſsionem? Reſpondetur quod omnes adulti, poſtquam ad annos diſcretionis peruenerint tenentur confiteri, ſaltem ſemel in anno, id eſt ad Paſcha, & qui hoc non fecerit, viuens ab ingreſſu Eccleſiæ, arceatur & moriens Eccleſiaſtica ſepultura careat, vt patet ext. de pænit. & remiſſ. cap. omnis vtriuſque ſexus, & Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 1.

5 Quæritur quis dicitur habere annos diſcretionis? Reſpondetur quando quis eſt doli capax, & ſecundum Scot. quo ad confeſsionem, quando aliquis inſtructus, & interrogatus ordinatè percipit diſtinctè, quòd iuſtum, & quod iniuſtum in lege diuina, quod poteſt facile cognoſci ſi ad ordinatas interrogationes, ordinate reſpondeat, ſignum eſt, quod habet vſum rationis.

6 Quæritur quando tenetur quis confiteri? Reſpondetur quod cum confeſsio ſit inter præcepta affirmatiua, non obligat, niſi pro loco, & tempore: Eccleſia verò determinat in decretis, quod omnis confiteatur ſemel in anno: quia tunc quilibet de neceſsitate communicare tenetur vt dictum eſt.

7 Quæritur vtrum homo ſtatim poſt peccatum commiſſum teneatur confiteri? Reſpondetur quod non tenetur ſtatim confiteri: ſed dolere de peccato commiſſo & proponere de cætero non peccare cum intentione in futura quadrageſima confiteri; & hoc ſufficit pro tunc, ad acquirendum ſtatum gratiæ ſed confiteri melius eſſet.

8 Quæritur cui debeat fieri confeſſio? Reſpondetur ſecundum S. Tho. in 4 ſent. diſt. 17. quod ſacerdoti habenti claues

Eccleſiæ (vt diximus ſuprà) & habeat iuriſdictionem ordinariam, vel delegatã; alias abſoluore, vel ligare, quis aliquem non poteſt niſi habeat ſuper eum iuriſdictionem de pænit. & remiſſ. cap. omnis & Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 6. & can. 3. 10. & 15.

9 Quæritur in quibus caſibus tenetur quis ſtatim confiteri? Reſpondetur quod in quinque; Primus eſt, grauis infirmitas: Secundus eſt, quando imminet periculũ mortis, ſicut mare tranſire, longam peregrinationem, ſeu periculoſam viam agere: Tertius eſt, quando habet aliquid agere, quod exiſtens in peccato mortali, non poteſt facere ſine peccato mortali, ſicut dicere miſſam, vel ſumere Euchariſtiam, extra miſſam, & huiuſmodi. Quartus eſt, quando habet copiam confeſſarij, qui poteſt eum abſoluere à peccatis à quibus ſuus confeſſor non poterat. Quintus eſt, quando habet conſciẽtiam, quod ſtatim debeat confiteri, quia tenetur aut talem conſcientiam deponere, aut confiteri, & licet hoc poſsit differre, (vt diximus) melius tamen eſt, & tutius quam primum confiteri poſt peccatum cõmiſſum propter multa mala, & pericula, quæ euenire poſſunt, & multa bona, quæ inde ſequuntur.

10 Item notandum eſt ſecundum Raymundum, quod quinque ſunt cauſæ, per quas multum vtile eſt, & congruũ ſtatim confiteri. Prima eſt propter incertitudinem horæ mortis. Secunda eſt, quia morans in peccato ſemper accumulat peccatum peccato. Tertia eſt, quia quanto maiorem moram fecerit, tanto magis elongabitur à Deo. Quarta eſt quia in magna anguſtia, & ægritudine, vix poteſt aliquis benè pænitere; ſeu etiam de peccatis cogitare. Quinta eſt, quia niſi peccator in vita ſua, exaudierit dominum clamantem, quod confiteatur, & faciat pænitentiam, clamabit poſtea ipſe ad Dominũ & non exaudietur. Et vt dicitur in Pſal. Quia ecce, qui non elongantur à te peribunt.

11 Quæritur de quibus debet fieri confeſsio? Reſp. quod de peccatis mortalibus & eorum circumſtantijs. De peccatis autem venialibus non tenetur ex præcepto Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3.

12 Quæritur quæ eſt materia ſacramenti pænitentiæ? Reſp. quod ſunt actus pænitentis, (vt diximus ſupra,) & peccata de quibus dolet; Vnde virtute clauium ex attrito fit contritus ſecundum S. Tho. 3. part. quæſt. 84. art. 2. & Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 5.

13 Quæritur nunquid poteſt mulier confiteri Sacerdoti, cum quo carnaliter peccauerit? R. quod non, ſed debet petere licentiã cõfiteri alteri ſacerdoti poſito adhuc, quod ille nõ deberet negare, tã propter periculum peccandi cum illa, quam propter minorem erubeſcentiam, quam de peccato haberet, tamen ſi illi confiteretur, & eam abſolueret, abſoluta eſt. Vide cap. 21. par. 2.

14 Quæritur an cõfeſsio ſit valida, ſi confeſſor non aduertat ad peccata pænitentis? Reſp. quod ſine dubio ex quacunque cauſa confeſſor nõ aduertat ad peccata pænitentis. Confeſsio eſt iteranda. Sed pænitens poteſt ignorare inuincibiliter an confeſſor audierit, an non, ſi tamen conſtaret aliquo pacto, quod confeſſor, vel non audiuit, vel non intellexit peccata, omnino tenetur iterare confeſſionẽ, quia prior fuit nulla, inquit ſumm. Vict. & D. Ant. cap. 23. quia omnis confeſſio importat reuelationem, quæ nõ poteſt eſſe ſine reuelatione vnius, & perceptione alterius, & hoc debet intelligi de peccatis grauioribus quæ ſunt de neceſſitate ſalutis confitenda.

Ex quo homo incipit præcepti eſſe capax ex illo incipit poſſe peccare. Duobus modis peccat ante quam ſit ſapiens; ſi aut ſe non accommodet ad accipiendũ præceptum: aut cum acceperit non obſeruat. Sapiens autem peccat ſi auertit à ſapientia Aug. lib. 3. de lib. arbitr.

Si quæratur à me verum homo ſine peccato poſsit eſſe in hac vita; confiteor poſſe per Dei gratiam, & liberum eius arbitrium. Idem Aug. de Baptiſmo paruulorum.

SVMMARIVM.

1 *Peccatum quid ſit.*
2 *Peccatum triplex:*
3 *Peccatum originale quid.*
4 *Peccatum veniale quid.*

Pecca-

Digitized by Google

5 Peccatum mortale quid.
6 Peccatum veniale, & mortale in quibus differunt.
7 Peccatum veniale eſt venia dignum.
8 Peccatum mortale, eſt morte dignum.
9 Peccatum faciens dicitur eſſe in peccato.
10 Peccata hoſti nota confeſſario, etiam tenentur confiteri.
11 Peccatum aggrauantes, circumſtantiæ quæ ſunt.
12 Confeſſio facta in peccato mortali, an valeat.
13 Peccata venialia octo modis remittuntur.
14 Peccatum veniale vtrum puniri debeat in Purgatorio.
15 Peccatum mortale à veniali quomodo diſcernitur.
16 Peccata clamantia in cælum.
17 Peccati, & delicti differentia.
18 Conditiones confeſſionis.
19 Penitens cum nullam vult acceptare pænitentiam eſt etiam abſoluendus.
20 Peccatum in Spiritum Sanctum quomodo accipiatur.

De Peccato. Cap. XXIV.

1 QVæritur quid eſt peccatum? ℞. ſecundum Aug. cap. 5. de Trin. quod eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.

2 Quæritur quotuplex eſt peccatum? ℞. quod eſt triplex ſcilicet, originale, veniale, & mortale.

3 Quæritur quid eſt peccatum originale? ℞. ſecundum Anſelmum, quod nihil aliud eſt niſi carentia iuſtitiæ originalis debitæ in primo parente acceptæ. Item Conc. Trid. ſeſſ. 5. decret. de peccato originali.

4 Quæritur quid eſt peccatum. Veniale? ℞. eſt illud, quod aliquando eſt voluntarium voluntate propria, & ſimpliciter, ſicut quando ex deliberatione quis dicit mendacium iocoſum; Aliquando autem partim eſt pæna, ſicut motus inordinati, qui oriuntur nobis ex corruptela praua rationis Adæ. Partim verò eſt culpa, quia licet non ſit a voluntate propria accidente; Oritur tamen a voluntate concomitante, & non prohibente, vel non præcauente, cum poſsit prohibere, vel præcauere, tales motus inordinatos. Item Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 11. & can. 23. & 25.

5 Quæritur, quid eſt peccatum mortale? ℞. ſecundum Ambr. quod eſt inobedientia diuinæ legis, & tranſgreſſio cæleſtiũ mandatorum. Item ſecundũ Richar. Peccatũ mortale in triplici recte ratione diſtinguitur, Mortale eſt, quod a quouis non poteſt committi ſine grandi corruptione ſui, ſine graui læſione proximi, & ſine magno contemptu Dei; cætera vero omnia videntur mihi venialia. Itẽ Conc. Trid. ſeſſ. 6. cap. 15. & can. 27.

6 Queritur quid differt inter peccatum veniale, & mortale? ℞. quod peccatum veniale eſt, libido, ſiue voluptas inordinata citra Deum; Mortale verò peccatum, eſt libido, ſiue voluptas inordinata ſupra Deum vel æque Deo.

Veniale peccatum eſt reatus, cui quantum eſt in ſe ſolum fide mediante nunquam debetur pæna æternæ damnationis Mortale verò reatus, cui quantum in ſe ſolum, ſemper debetur æterna damnatio. Idem Richar. vide infra num. 16.

7 Quæritur quare dicitur peccatum veniale? ℞. quia eſt venia dignum.

8 Quæritur quare dicitur peccatum mortale? ℞. quod quaſi dignum morte; quia infert mortem culpæ, & aufert vitam gratiæ Iacob cap. 1. Non regnet ergo, (inquit Aug.) peccatum in veſtro mortali corpore, non dicit, non ſit, ſed non regnet. Ineſt peccatum, quum delectaris regnat, quum conſenſeris. Et Iſid. de ſumm. bon. lib. 2. cap. 20. dicit, quod maioris eſt culpæ manifeſte; quam occultè peccare, dupliciter enim reus eſt, qui apertè delinquit, quia, & agit, & docet.

9 Quæritur quis dicitur eſſe in peccato mortali? ℞. quod ille, qui fecit peccatum mortale, & ad huc non eſt verè contritus. Vel, qui adhuc peccandi mortaliter propoſitum habet, ſed quando quis eſt contritus, etiam ſi adhuc non eſt confeſſus, ſed habet propoſitum confitendi tempore debito, & ſatisfaciendi tunc amplius non eſt peccator mortalis, Ezech. cap. 18. in quacunque hora ingemuerit peccator omnium peccatorum eius non recordabor amplius.

10 Quæritur ſi quis tenetur confiteri peccata

Digitized by Google

cata nota confeſſario? ℞. quod tenetur quia non ſunt ſacerdoti nota, vt iudici, ergo debentur ea ore proprio confiteri in illa ſacramentali confeſſione,& niſi cõfiteantur, abſolui non debet.

11 Quæritur quæ ſunt circunſtãtiæ aggrauantes peccatum? ℞. quod ſunt ea,quæ notantur his verſibus.

Aggrauat, ordo, locus, mora, cauſa, ſcientia, tempus.
Lucta puſilla, modus culpæ genus, & ſtatus altus.
Conditio, numerus, ætas, & ſcandala ſexus.

12 Quæritur vtrum cõfeſsio facta in peccato mortali valeat? ℞. quod confeſsio eſt in remedium contra peccatum, & in præcepto. In quantum eſt in remedium non valet facta in mortali: tamen abſoluitur homo a peccato, ſicut fictè baptiſmum ſuſcipiens, non recipit niſi ſacramentum, & non rem ſacramenti. Sed vtrum talis confeſſio ſit iterãda, dubium eſt inter doctores, nonnulli dicunt non oportere iterare in ſpecie, ſed in genere licet.

13 Quæritur quot modis peccata venialia dimittantur? ℞. quod octo modis. Primo per communionem de conſ. diſt. 2. cap. cum omne. Secundo per aſperſionem aquæ benedictæ, de conſ. diſt. 3. cap. aquã. Tertio modo,per eleemoſinã, & ieiunia de pœnit. diſt. 3. cap. ſanè cauendum. Quarto per orationem, & præcipuè Dominicam: de pænit. diſt. 3. cap. quotidianis. Quinto, per confeſſionem generalem. Sexto, per Epiſcopalem benedictionem 1. quæſt. 1. cap. dictum,& cap. maledicum, & cap. ſequenti. Septimo per pectoris tunſionem, de pænit. diſt. 1. cap. tres ſunt actiones. Octauo per cordis contritionem, & hoc intelligitur quando non eſt in peccato mortali: de pænit. diſt. 1. cap. perfecta, in vltima gloſa.

14 Quæritur vtrum per peccatum veniale, quis debeat puniri in purgatorio? ℞. ſecundum Aug. qui dicit, quod purgandus eſt igne purgatorij, qui in peccato veniali diſceſſerit Aug. ſuper illud ad Corinth. 3.

15 Quæritur quomodo peccatum mortale diſcerni poteſt à veniali? ℞. quod omnia peccata, quæ ſunt contra præcepta diuinæ, aut naturalis, aut humanæ legis, ſunt peccata mortalia; ſed peccata omnia, quæ ſunt contra mandata, vel conſilia, ſunt regulariter venialia.

16 Quæ ſunt peccata clamantia in cælũ? ℞. quatuor, ſcilicet, homicidium voluntarium, peccatum ſodomitium, oppreſſio pauperum,& merces retẽta laborum.

17 Quæ differentia eſt inter peccatum,& delictum? ℞. quod eſt hoc quod peccatum, eſt malum facere; delictum verò bona derelinquere, quæ ſunt in opere tenenda, vel peccatum eſt in opere, delictum in cogitatione Greg. 2. part. ſuper Ezechiel.

18 Quæritur quæ ſunt conditiones verè confeſsionis? ℞ ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 17. & Caiet. ibi quod ſunt 16. quæ in his verſibus continentur.

Sit ſimplex, humilis, cõfeſſio pura, fidelis.
Atque frequens, nuda, diſcreta, libens vt verecunda,
Integra, ſecreta, lacrimabilis accellerata.
Fortis, & accuſans, & ſit parere parata.

Prima conditio eſt, quod ſit ſimplex, ideſt ſine admiſtione hiſtoriarum, & aliorum impertinentium. Quando verò iſti Idiotæ, & præcipuè mulieres confitentur aliqua impertinentia, melius declarandi peccatum, non vitiant confeſsionem ſecundum Arch. Flor. 3. part. tit. 14. cap. 18. in ea conditione. Ideo prudens confeſſor huiuſmodi ſtudeat reſecare nugas.

Secunda humilis, quo ſcilicet, ad actum interiorem recognoſcendo ſe peccatorem, & quo ad actum exteriorem cum verbis humilibus, non iactando ſe, flexis genibus licet hoc non ſit neceſſarium,tamen eſt congruum, ſi poteſt fieri, niſi ob infirmitatem, & huiuſmodi.

Tertia, pura, ideſt cum bona intentione ad Deum facta,vt Eccleſiæ obediat,& Deo placere poſſit, quoniam ſi quis confitetur propter infamiam populi fugiendam, vel vt deuotus tantum appareat, & hoc eſſet principaliter ſuum intentum peccaret mortaliter,quia ibi videtur finẽ ponere; quando aliter hoc ceſſante,non confiteretur. Secus quando ad confeſſionem mouetur, & principalis finis eſt propter Deum, & remiſsionem peccatorum

rum ſuorum, & vt Dei gratia conſequatur. Quarta fidelis, ideſt vera, nam ſi quis confitendo peccata ſua ex induſtria,& vtatur tali eloquentia,vel talibus verbis, vt peccata ſua non ponderentur a confeſſore, vel ei non diſpliceant peccat. Mentiri in confeſſione de pertinentibus ad ipſam cõfeſſionem, eſt mortale, quia eſt mendacium in iudicio, non qualicunque, ſed ſacramentalis.

Si quis mentitur in mortalibus mortaliter peccat, ſi in venialibus, venialiter, quando confitens illa, vt materiam confeſſionis, quia tenetur facere illum confeſsionis actum veracem.

Si quis non intendit de venialibus confiteri, vel de hoc, vel illud veniale, non peccat mortaliter.

Si quis de impertinentibus ad confeſſionem mentitur, non peccat mortaliter.

Si quis negat, vel tacet, quod credit, vel dubitat mortale, mortaliter peccat.

Ideo dubia pro dubijs,& certa pro certis dicenda ſunt in confeſſione, ita vt neque quis propter humilitatem debet ſe accuſare de eo, quod non fecit, vt Aug. dicit 22. quæſt. 11. cap. cum humilitatis cauſa.

Quinta frequens: de frequentia confeſſionis, non inuenitur præceptum, niſi ſemel in anno in cap. omnis de pænit. & remiſſ.

De peccato, ſemel ritè confeſſo, non tenetur quis iterum confiteri, etiam ex præcepto Papæ ſecũdum Petr. de Palud. quia eſt quoddã ſacramentale diuino, & non humano ſubiacens imperio. In quibus tamen caſibus teneatur reiterari confeſſio, dicemus infra.

Sexta conditio debet eſſe nuda, vt non inuoluatur obſcuritate verborum, ſed ſic loquatur confitens, vt ſacerdos intelligat, & debet dicere etiam circunſtantias peccatorum.

Septima diſcreta, ideſt prudenter facta, vt verbis honeſtis explicentur peccata, & circunſtantiæ eorum, & maximè in peccato carnis; confeſſor etiam debet eſſe diſcretus,& maximè in examinandis puellis.

Octaua libens, ideſt voluntaria facta, non timore pœnæ, vel infamiæ &c. & accedens ad confeſſionem: debet habere voluntatem dicendi omnia peccata ſua, etiam quod non interrogetur,aliter mortaliter peccaret. Confeſſor autem debet pænitentem interrogare, vt in cap. 1. de pænit. diſt. 6. de his, quæ pænitens ex ſe ipſo non dicit, & de his, quæ perpendit illum velle occultare ob verecundiam, vel timorem, vt ſepiſſimè ob rigiditatem confeſſoris, ac eius impatientiam contingit, vt iam dictum eſt ſupra.

Item omnis homo tenetur ore ſuo proprio dicere peccatum etiam ſi eſt manifeſtum confeſſori, quia non eſt notum in forma iudicis, vt dicit S. Tho. in 4. ſent. diſt. 17.

Nona conditio, vt ſit verecunda apud ipſum pænitentem, quia vt dicit Philoſophus omne peccatum eſt erubeſcibile, Pudor enim eſt magna pars pænitentiæ cap. 1. de pænit. diſt. 6.

Decima integra, quantum ad mortalia certa, & dubia alias ritè non confeſſa, & eorum circunſtantias neceſſarias: vt ſupra.

Vndecima, ſecreta; & propterea excluduntur interpres, nuncius, ſcriptura, quibus nemo tenetur confiteri de neceſſ. ſecundum Caiet. ibi.

Duodecima lacrimabilis,ideſt cum diſplicentia omnium peccatorũ mortalium commiſſorum ſupra omne odibile.

Decima tertia, accelerata; Non inuenitur præceptum de acceleratione, niſi tantum ſemel in anno præter caſus neceſſitatis, vt ſupra.

Decima quarta, quod ſit fortis, ideſt, vt ſuperet timorem mundanum, & verecundiam, ne propter huiuſmodi, dimittat aliquod peccatum, vel eius circunſtantiam de neceſſitate confitendam. Aliter talis confeſſio non eſt ſufficiens.

Decima quinta, accuſans, ideſt ſibi imputans, non cælo, vel alteri, quia voluntas hominis nõ poteſt cogi, licet poſſit perſuaderi, & non debet alterius crimen, nec perſonam in confeſſione manifeſtare.

Decima ſexta, conditio, & ſit parare parata; pænitens debet eſſe paratus ſatisfacere pro peccatis ſuis, ſi non

ſi non ſatiſfecit ante confeſsionem.

10 Quæritur quid ſi pænitens ſit ita male diſpoſitus, quod nullam vellet acceptare pænitentiam in hoc mūdo, neque ſaltem vnum pater noſter, ſed vult in alia vita ſatisfacere? ℞. quod eſt talis etiam abſol uendus, ne deſperatus ad Infernum ruat, a quo parum diſtare videtur.

Melius eſt dare pænitentiam rationabilem, & honeſtam pro peccatis, quam ex obedientia confeſſoris expleat, quia ex vi ſacramēti eſt magis meritoria, quam dare vnum pater noſter pro pænitentia, & poſt vnum pſalterium ad ſuum placitum dicit Arm.

11 Quid eſt peccatum in ſpiritum ſanctū? ℞. quod ſolet accipi tribus modis. Quandoque ſignificat blaſphemiam contra ſuper ſanctiſſimam Trinitatem, aut etiam contra Spiritus Sancti perſonam prolatam. Quandoque finalem impenitentiam tantumodo compræhendit. Quandoque vero peccata illa, quæ contra attributum Spiritus Sancti, quod eſt bonitas committuntur amplecti intelligitur; at hoc vltimo modo ſcriptum habet ſex ſpecies, quarum prima eſt præſumptio diuinæ gratiæ S. Tho. 22. quæſt. 14. art. 2. Secunda deſperatio diuinæ gratiæ. Tertia obſtinatio in peccatis. Quarta inuidentia fraternæ charitatis. Quinta vſuram peccatum eſſe non dubitans; licitam eſſe prædicat, vt libentius ipſe, & alij hoc peccato peccent, idem ſcelus comittit, cap. conſuetudo diſt. 8. Sexta qui ſuperioribus obtemperare nolle firmiter ſecū, ſtatuit, in Spiritum ſanctum peccare iudicatur, quia hic obſtinatus dicitur cap. damnationis 24. quæſt. 2. S. Tho. 22. quæſt. 14. art. 2.

SVMMARIVM.

1 *Confeſſio in ſex caſibus eſt repetenda.*
2 *Confiteri poteſt alteri quam proprio ſacerdoti in ſex caſibus.*
3 *Sacerdos proprius quis eſt.*
4 *Cura animarum quæ ſit.*
5 *Confeſſor erga infirmum quomodo debeat ſe habere.*
6 *Infirmi de quibus ſunt interrogandi a ſacerdote.*
7 *Infirmus ſi loquelā amiſerit, quid agēdū.*
8 *Amentiā natiuitate poteſt etiam communicari.*
9 *Amentibus in mortis articulo danda eſt extrema unctio.*
10 *Amentes in mortis articulo, ſi non permittant ſe iniungi poſſunt ligari.*
11 *Peccatori notorio non confeſſo a multo tempore non ſunt danda ſacramenta.*
12 *Peccatores non ſunt deſperandi, quia tempus pænitētiæ vſque ad vltimum vitæ eſt.*
13 *Pænitens in Purgatorio pro ſolutione vnius peccati mortalis quamdiu ſit puniendus.*
14 *Pœna Purgatorii, pœnis temporalibus huius vitæ comparari non poſſunt.*
15 *Animæ in Purgatorio per quos puniuntur.*
16 *Animæ in Purgatorio quot modis poſſunt iuuari.*
17 *Confeſſionem audiendi facultas, quando expirat.*
18 *Confeſſor Religioſus, quomodo poteſt abſoluere a caſibus reſeruatis a Papa impetratis.*
19 *Confeſſarii abſoluentes a caſibus tempore Iubilei.*
20 *Confeſſionem reiterare an teneantur, qui pænitentiam non impleuerunt.*
21 *Superior ſubmittens ſe ſimplici ſacerdoti in confeſſione peccatorum nō poteſt pænitentiam ſibi in iunctam minuere.*
22 *Confeſſor non dimittat penitentem nolentem aliquam pænitentiam acceptare, ſine aliqua ſaltem leui pænitentia.*
23 *Pænitentiam impoſitam an poſſit quis implere, cum audit miſſam de præcepto.*
24 *Confeſſor non poteſt imponere quamcumque pænitētiam voluerit, & notet exemplum Clementis quarti.*
25 *Abſoluendus non eſt quis licet in agonia, non habens ſenſum, neque intellectum.*

Caſus in quibus repetenda eſt confeſſio, & alia multa. Cap. XXXV.

1 QVæritur in quibus caſibus repetenda eſt confeſſio? ℞. ſecundum omnes doctores in 4. ſent. diſt. 17. quod in ſex, duo ex parte confeſſoris, & quatuor ex parte confitentis.

Primus eſt quando confeſſori deficit pote-

Digitized by Google

poteſtas abſoluendi, & hoc eſt quando confitetur ei, qui non poteſt abſoluere, ſecundum S. Tho. & Richar. ibid. & 32. quæſt. 2. cap. latronem,& argu. extra de pœnitentijs, & remiſſ. cap. ſignificauit.

Secundus eſt per ignorantiam confeſſoris, vt puta, quia neſcit ligare, vel ſoluere, ſeu diſcernere inter mortale, & veniale, & conſequenter, nec ritè abſoluere de pœnit. diſt. 6. cap. qui vult.

Tertius caſus eſt ex parte pœnitentis, quando non confitetur integrè omnia peccata mortalia, & non ſolum ſi tacuit ſcienter, ſed etiam ſi omittit ex obliuione, ſeu ignorantia affectata,vel craſſa,vt puta quia de peccatis antea cogitare noluit, nec adhibuit debitam diligentiam ſecus ſi eſt ignorantia probabilis, per quam aliquod etiam mortale peccatum omiſit, quia tunc non tenetur iterare, niſi, quod omiſit de pœnit. diſt.3.cap. ſi Apoſtolus.

Quartus caſus eſt quando pœnitens, pœnitentiam ſibi iniunctam de mortalibus ſcienter, & deliberatè abſque legitima cauſa omiſit, ſeu non compleuit, & etiam eſt oblitus, ſecus eſt de venialibus tantum (de pœnit. diſt. 3. cap. ſunt plures, & cap. ſi Apoſtolus.

Quintus eſt cum quis fictè ad confeſſionem vadit, & ſine contritione, vel attritione debita, vt puta, quia non dolet de peccatis omnibus,vel non intendit in futurum abſtinere ab eis ſecundum Archid.de pœnit. diſt.3. cap. fin.& Hoſtien. in ſumma,tit. de pœnit. & remiſſ.

Sextus eſt cum tempore,quo confeſſus fuit, erat excommunicatus, quia ſiue ſciret ſe excommunicatum ſiue,ignoret,probabiliter, vel etiam oblitus fuiſſet, tenetur iterare confeſſionem,cum hoc poſtea nouerit, tam de excommunicatione maiori, quam de minori,extra de cler. cap. ſi celebrat,& ſic prima abſolutio fuit nulla.

2 Quæritur in quibus caſibus poteſt quis alteri confiteri, quam proprio ſacerdoti? ℞. quod in octo, ſecundum Hoſtien. in ſumma tit. de pœnit. & remiſſ.

Primus caſus,quando ſubditus ſcit proprium ſacerdotem eſſe hæreticum,& omnino indiſcretum, & ignarum, vt quia ipſe neſcit diſcernere inter peccatum,& nō peccatum. Nam qui vult confiteri, debeat quærere ſacerdotem, qui ſciat ſoluere, & ligare de pœnit. diſt. 6. cap. qui vult & cap. ſi ſacerdos, & cap. placuit,& multo magis ſi eſt ſollicitator ad malum vel reuelator confeſſionis, quia tunc recurrendum eſt ad ſuperiorem, & petere licentiam alteri confitendi ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 57.

Secundus eſt, quando quis tranſtulit domicilium de vna Parochia ad aliam, quia ſtatim efficitur Parochianus illius Eccleſiæ ad quam ſe tranſtulit, animo remanendi, & ſubiectus illi curato in omnibus,quæ ad ius parochiale pertinent, prę terquam in decimis prædialibus,quæ regulariter illi Eccleſiæ debent dari, in cuius parochia illa prædia ſita ſunt,cap.fin. & 16. quæſt. cap. ſi quis laicus.

Tertius eſt quando, quis eſt vagabundus, nullibi habens, nec quærens domicilium, ſed hinc inde circumiens talis enim poteſt vbique confiteri cuilibet ſacerdoti. Vagabundus enim criminoſus puniri vbique poteſt extr. de rapt.cap. 1. & monachus vagabundus vbique capi poteſt 18. quæſt. 2. cap. Abb.

Quartus eſt, cum quis proprio domicilio relicto nauigat,vel iter facit,quærēs quo ſe transferat ſecundum Richar.in 4. ſent. diſt. 17. art. 3. quæſt. 1. nec dum quietatus eſt, aut limitatus ad vnū locū.

Quintus eſt ratione delicti, ſcilicet, quando quis deliquit in aliena parochia extr. de raptor. cap. 1. & 6. quæſt.3.cap. quod in foro iudiciali intelligitur placuit, 16. quæſt. 1. cap. 5. puta ſi delictum eſt publicum, & pro eo eſſet quis excommunicatus a Prælato ipſius loci, alias ſi eſſet occultum, poteſt abſolui a proprio ſacerdote vbicunque furtum, vel rapinam accepit.

Sextus eſt ratione ſtudij,nam ſcolares, & alij incolæ annales, & mercennarij debent confiteri ſacerdoti parochiæ in qua incolunt per annum, vt inquit Innoc. dicto cap. omnis.

Septimus eſt ratione neceſſitatis, quia in articulo mortis conſtitutus, ſiue occaſione infirmitatis, ſiue alterius periculi belli, maris,& huiuſmodi in abſentia proprij ſacerdotis cuilibet ſimplici ſacerdoti catholico,dummodo cenſura Eccleſiaſtica non ligato, confiteri poteſt, & ab eo abſolui

abſolui ab omni peccato, & exõmunicatione, ſiue a iure, ſiue ab homine extr. de ſepult. cap. parochiano.

Octauus caſus eſt, ſi ponat ſpem in peritia ſacerdotis proprij, ſed hoc vltimum communiter nõ tenetur; in talibus enim caſibus, non habet locum ratihabitio eod. tit. cap. actus legitimi, & cap. ratihabitionem lib. 6. vbi ſciendum ſecundum Hoſtien. quod ſi omni caſu, quo quis poteſt audire alienum parochianum debet audiens, ſecundum Richar. in 4. diſt. 17. quæſt. 1. art. 3. de bene eſſe confitendi iniungere, quod ſe repræſentet proprio ſacerdoti extr. de ſent. excomm. cap. de cætero, & cap ea naſcitur, & cap. quod de his, & Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 7.

3 Quæritur quis eſt proprius ſacerdos? ℞. ſecundũ S. Tho. in opuſculo, & Petrus de Pal. in 4. ſent. diſt. 16. quæſt. 3. art. 2. quod proprius ſacerdos eſt omnis, qui habet curam alicuius ordinariam, ſiue delegatam in foro animæ; ſed ſtrictius accipitur proprius ſacerdos ille, qui iure ſuo ordinario, & immediatè habent hanc curam vt Papa, Epiſcopus, & curatus parochialis, quia his tribus immediatè quælibet anima ſubeſt videlicet Papæ, qui curam habet omnium generaliter, & vbique Epiſcopo proprio, quo ad ſuam Dioceſim, & de his habetur expræſſe in clem. cap. dudum de ſepult. & proprio curato; quo ad ſuã parochiam, vt in cap. omnis de pænit. & remiſſ. & vt in cap. 30. de miniſt. pænit. num. 1. habetur.

4 Quid eſt cura animarum? ℞. ſecundum Innoc. quod eſt poteſtas ligandi, & ſoluendi in foro pænitentiali, & reijciendi, & recipiendi, in eccleſia cogendi, & puniendi exceſſus: Vnde ſub hac intelligitur etiam interdicere, ſuſpendere, & excommunicare.

5 Quæritur quomodo ſe gerere debeat confeſſarius erga infirmos? ℞. vt aliquid de infirmis dicamus: ſciendum eſt, quod aliter confeſſarius ſe debet habere circa infirmos, qui ſunt in mortis periculo: aliter circa eos, qui ab hoc periculo longè abſunt, Mortis periculum intelligitur, quando probabiliter contingit mori ex illa infirmitate, & medici dubitant. In primo caſu quando infirmus eſt in mortis articulo, & periculum eſt in mora, veluti quando mors, vel linguæ impedimentum in pænitente timetur, tunc confiteri poteſt cuicunque presbytero catholico, licet ille presbyter non haberet iuriſdictionem actualem ordinariam, vel delegatam, quæ ad peccata ſibi confeſſa extendatur argum. cap. quod de his, de ſent. excom. cap. paſtoralis. §. præterea de offic. ord. cap. ſi quis ſuadente 14. quæſt. 7 Dixi catholico presbytero, quia præciſus ab Eccleſia hæreticus, & ſchiſmaticus, non poſſet illi confiteri quamuis alius non reperiatur ita gloſ. commu. approbata in cap. præter hoc §. porrò verſi. per manus diſt. 32. Panor. in cap. non eſt nobis, de ſponſal. qui improbat gloſam, in d. cap. non eſt nobis tenentem contrariam opinionem, communis omnium ſententia eſt, quod publicè excommunicatus non poſſit ſacramentalem abſolutionem etiam in mortis articulo miniſtrare, & ratio eſt ob defectũ iuriſdictionis, quæ neceſſaria eſt, per excommunicationem, eiuſque denuntiationem, eſt omnino extincta. Cum autem confeſſor ad infirmum pro confeſſione vocatur cum omni ſolicitudine eum audire, & omni diligẽtia eius ſaluti intẽdere. Vnde de pænit. diſt. 6. cap. ſi quis dicitur. Quãquam periculoſum eſt pænitẽtiam vſque ad extremum vitæ differre, tamen quia nemo eſt deſperandus, dum in hoc corpore conſtitutus ead. diſt. cap. nemo presbyter, qui morientibus, vel in mortis periculo conſtituto pænitentiam negauerit, eorũm animarum receſerit 29. quæſt. 6. cap. ſi presbyter, & cap. ſequen. Facile eſt enim prudenti confeſſori in tali caſu animum etiam cuiuſlibet magni peccatoris ad Deum conuertere, & ad omne bonum diſponere, & tandem eius animam de Inferno liberare.

6 Quæritur quæ ſacerdos debet infirmo interrogare? ℞. ſi infirmus eſt ſuæ mentis compos, debet eum inducere cum ſpe veniæ ad contritionem, & interrogare eum quantum temporis eſt, ex quo non fuit confeſſus, & totius illius temporis, quo non eſt confeſſus, omnium peccatorum ſuorum ab eo exigat puram confeſſionem, eum interrogando in generali, vel in ſpeciali, plus, & minus, prout eius diſcretioni, & confitentis conditioni expedire

Digitized by Google

pedire videbitur, & infirmitatis grauitas ſine multo detrimento patietur: & præcipuè eſt interrogandus, ſi contentatur de eo omni, quod Deo placuerit circa ipſum diſponere; ſiue de ſanitate, ſiue de infirmitate ſiùe de morte. Et ſi doleat de omni offenſa Dei, & proximi, & eis iniurias, libenter remittit; nam alias ſaluari non poteſt, & ſimilibus; ſi verò infirmus fuerit Infirmitate grauatus, & non poſſit omnia ſua peccata dicere, tunc reiectis, & prætermiſſis culpis leuioribus interroget, quæ grauiores, & principaliores ſunt, tum demum de minutioribus: ſi verò infirmus perfectè confiteri non poteſt ſufficit, vt voce, vel nutu aliquod mortale, explicet, ſiue ſaltem veniale, in particulari, vt poſſit ſacramentaliter abſolui, quamuis non perficiat confeſſionem, & ratio eſt, quia illa eſt confeſſio in particulari, neque vitium habet dimidiationis, nam ſi qua eſt cauſa diuidendæ confeſſionis, nulla maior eſſe poteſt, quam impoſſibilitas, quæ à natura procedit, nec ſatis eſſet reſpondere, quod tunc contritio illi ſufficiet apud Deum; nam euenire poſſet, vt ille eſſet ſolum attritus; qui per ſacramentum fieret contritus; nec tamen illi in prontu ſubueniri poſſet per Euchariſtiam, & cum illo ius habeat ad abſolutioné, iniurioſum ſacrilegium eſſet eam illi denegare eo præſertim tempore quo in re dubia in eam partem inclinandum eſt, vt Eccleſiaſticis ſubſidijs exeunti ab hac vita ſuccurratur.

Hic dico ſunt notanda. Primum, quod ſi laborans in extremis vocaret confeſſorem, & aliqua peccata confiteri inciperet, ſed dolore tactus, non poſſet terminare abſolutionem, & præcaretur confeſſarium, vt confeſſio non differret, quod ipſe amplius loqui non poſſet, tunc confeſſarius debet illum abſoluere; ſufficit enim quod pænitens dicat. Confiteor de ijs, quæ dixi, atque multis alijs, quæ confiteri non poſſum: de quibus peto veniam; etiam non obſtante, quod confeſſio non ſit integra, ea ratione qua ſupra, hic caſus accidit cuidam confeſſori perito, ſed minus experto, qui differens abſolutionem poſtea reditus inuenit pænitentem mortuum; Secundum laborans in extremis, confitetur ſed eo imbeccillitatis, ac debilitatis venit, vt iam iam ſpiraturus videatur tunc confeſſarius id meruens, ne inter confitendum animam exalet, poteſt eum abſoluere dum confitetur etiam abſque vllius pænitentiæ impoſitione expreſſa Nauar. cap. 26. num. 21. & 28. & ratio eſt, quia iam habet materiam de qua iudicare poteſt.

Quando tamen infirmus in particulari explicat aliquid peccatum reſeruatum, vel annexam, habens excommunicationem ſacerdoti, qui facultatem non haberet abſoluendi, tunc debet talis, ſacerdos in caſu, quo ſuperior adiri non poteſt abſolutionem impendere, cum tali admonitione, vt ſi à morte liberatur debeat ſe præſentare ſuperiori, ſi caſus habet annexam excommunicationem ſi tamen non habet excommunicationem annexam, non tenetur quam ſi habet ſtatim ſublata infirmitate, & quam cito commodè poteſt, non ſe præſentat, recidet in eandem excommunicationem cap. eos, qui de ſent. excom. lib. 6.

Si infirmus eſſet Vſurarius publicus non poſſet talis admitti ad confeſsionem, & communionem; niſi data prius cautione de reſtitutione vſurarum, vel promiſsione ab hæredibus de huiuſmodi ſecundum formam iuris, quæ habetur in cap. quamquam de vſuris. lib. 6.

His peccatis non eſt pænitentia infirmo iniungenda, ſed tantum innoteſcenda quantitas, & qualitas 26. quæſt. 6. cap. ſi presbyter, & cap. ab infirmis. Declarare tamen debet ei ſacerdos: ſi tu eſſes ſanus, talem tibi pænitentiam darem, & vſque ad talem tempus. quamuis etiam multo maiorem facere deberes; ſecundum Canones, & ſi conualueris, facies hoc, vel illud; ſi vero ad Deum migraueris, facies pro pænitentia talem eleemoſynam, vel iniunges hæredibus tuis; vel amicis; vt pro te faciant, & ſi hoc accceptat, ſecurè eum abſoluat: Talis erit etiam viatico reficiendus, & ante mortem oleo vngendus, & amicorum orationibus & eleemoſynis adiu-

adiuuandus vt in d. cap. ab infirmis.

7 Quæritur ſi talis infirmus infirmitate oppreſſus loquelam amiſerit, quid agendum? ℞. quod ſi loquelam amiſerit, vel ſi in freneſim conuerſus fuerit, ſacerdos debet conſiderare, an talis infirmus benè fideliter, vt bonus Chriſtianus viuebat, & ſingulis annis,confitebatur,& ſe communicabat,& huiuſmodi licet ſacramentum non petierit, quia talia ex inſperato acciderunt, aut talis malè viuebat,& diù obſtinatus in peccatis perſeuerauerit, & a longo tempore non eſt confeſſus; ſi tamen petijt confeſſorem pro confeſſione, & oſtendit ſe omnia velle facere quæ debuit, & de hoc det teſtimonium, qui eũ audierunt,& periculum eſt in mora,quia cõtinuo creditur moriturus; In vtroque caſu talis præſumitur contritus. Ideo aliquis de circunſtantibus faciant pro eo confeſſionem generalem, & ſacerdos abſoluat eum ab omnibus cenſuris,caſibus, & peccatis iniugens aliquid circunſtantibus;vel conſanguinibus, vel hæredibus pro anima eius faciendam: ſi volunt acceptare: Deinde proprius ſacerdos miniſtrabit ſacramentum Euchariſtiæ, licet non ſit confeſſus,eo quod non potuit 26. quæſt. 6. cap. 15. niſi timeretur de eius èxpuitione, vel vomitu.

8 Quæritur ſi quis a natiuitate amens fuerit? ℞. quod idem videtur fieri, nam talis poteſt baptizari, & ei in neceſſitate ſcilicet in mortis articulo conſtituto, ſanctum corpus Chriſti dari; vt notat gloſ. 26. quæſt. 6. cap. qui recedunt.

9 Quæritur vtrum ijs amentibus danda ſit extrema vnctio? ℞. quod omnino talibus dari debet, etiam ſi non potuerint communicare.

10 Quæritur ſi propter freneſim non permittant ſe inungi? ℞. quod poterint ligari, & violenter ſibi dari

11 Quæritur quid de eo, qui eſt notorius peccator, & a multo tempore non eſt confeſſus, incurrit amentiam, & loquelam perdidit, & nec prius, nec poſtea, oſtendit ſignum contritionis? ℞. quod tali ſacramenta non debent dari, nec in Eccleſiaſtica ſepultura, ſepeliri.

12 Tempus pænitẽtiæ vſque ad vltimum articulum vitæ. Vnde Leo Papa ſcribens ad Ruſticũ Epiſcopum dicens: Nemo deſperandus eſt, dum in corpore cõſtitutus eſt; quia nonnunquam quod diffidentia ætatis differtur conſilio maturiore perficitur. Quamquam differentibus pænitentiam Aug. dicat hom. 41. de vere pænitentibus (ſequitur idem.) Si quis poſitus in vltima neceſſitate ſuæ egretudinis voluerit accipere pænitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis,nõ illi negamus, quod petit, ſed non præſumimus, quod bene hinc exit, vel ſi ſecurus hinc exierit, ego neſcio, pænitentiam dare poſſumus ſecuritatem verò dare nõ poſſumus nunquid dico damnabitur, ſed non dico liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? vis quod eſt incertum euadere? age pænitentiam dum ſanus es, ſi ſic agis dico tibi, quod ſecurus es, quia pænitentiam egiſti eo tempore, quo peccare potuiſti, ſi autem vis agere pænitentiam quando iam peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa; Idem in eadem hom.

Qui egerit pænitentiam veraciter, & ſolutus fuerit a ligamine, quo erat adſtrictus, & a Chriſti corpore ſeparatus, & bene poſt pænitentiam vixerit, ſicut ante pænitentiam viuere debuit,poſt reconciliationem, quandocunque defunctus fuerit ad Deum vadit; ad requiem vadit; regno Dei, non priuabitur a populo diaboli ſeparabitur 2. part. decret. diſt. 7. Idem duæ res ſunt aut ignoſcitur tibi, aut non ignoſcitur, quid horum tibi ſit futurum neſcio: Ergo tene certum, & dimitte incertum.

13 Quæritur pro ſolutione vnius peccati mortalis, quamdiù in purgatorio ſit puniendus. ℞. ſatis probabiliter, quod ſecundum iuſtitiam in præſenti pro criminibus capitalibus, eſt ſeptennis pænitentia imponenda, vt patet 22. quæſt. 2. cap. hoc ſanctum, & hoc duplici ratione. Vna eſt, quia Deus præcepit Mariam prophetiſſam ſororem Moyſi, & Aaron læpra percuſſam per quam intelligitur læpra, cuiuslibet peccati mortalis, ſeptem diebus egredi, extra caſtra,vt poſt mundationem eam rurſus in caſtra admitti. num. 12. Hæc ratio ponitur 33. quæſt. 2. hoc ipſum. Et ſecundum hoc per diem intelligimus annum, iuxta verbum

Digitized by Google

bum Domini dicentis per Prophetam Ezech. 4. cap. illis Diem pro anno dedi tibi: ſic in purgatorio datur ſibi annus pro die vna illis, qui hic tempore gratiæ & miſericordiæ pro anno ſcilicet in futuro, vbi erit tempus iuſtitiæ, Et quia in vno anno ſunt dies 365. in ſeptem annis ſunt biſmille quingenti quinquaginta dies, & tot annis pro ſatisfactione vnius peccati mortalis deberet quis puniri. Alia ratio eſt, vt ſicut per peccatum mortale peccator amiſit ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti: ita per pænitentiam ſeptennem recuperet eam; Sed hodie omnes pænitentiæ ſacerdotis arbitrio ſunt taxandæ: vt inferius etiam de hac materia dicetur cap. 40. num. 12. & part. 5. cap. 1. num. 11.

14 Quæritur an aliqua pæna temporalis, comparari poſſit, pena ignis purgatorij? ℞. ſicut patet in diſt. 25. cap. Qui in aliud ſeculum; Quod ignis purgatorij: & ſi non ſit æternus, miro tamen modo grauius eſt: ſuperat enim omnem pænam, quam vnquam paſſus eſt aliquis in hac vita, vel pati poteſt & hoc ratione intentionis, & durationis; S. Tho. 3. par. ſumm. quæſt. 46. art. 6. & in 4. diſt. 20. art. 1. quæſt. 3. ſecundum de pænit. diſt. 6. cap. fin. Dicit etiam quod ignis purgatorij, & ignis inferni vnus eſt, quoad acerbitatem, ſed differunt in hoc, quia ignis purgatorij eſt tranſitorius: Ignis verò inferni eſt æternus; item Aug. dicit; Neſcit quid petat, qui purgatorium petit; Nam pæna in purgatorio tandiu quod oculus poteſt claudi, & aperiri; eſt grauior, quam illa pæna, quam ſuſtinuit S. Laurentius in Craticula, vide infra cap. 40. num. 14.

15 Quæritur animæ, quæ ſunt in purgatorio per quos puniuntur? ℞. ſecundum S. Tho. quod iuſtitia Dei punit eas, & non per demones, de quibus hic triumphauerunt: ſed boni Angeli præſentant eas ad purgatorium, & quandoque viſitant eas. Sed Dæmones comitantur eas, vt videant pænas earum.

16 Quæritur quibus modis animæ defunctorum poſſint iuuari? ℞. ſecundum Gregorium quod animæ defunctorum quatuor modis abſoluuntur aut oblationibus ſacerdotum, aut præcibus ſanctorum, vel charorum eleemoſynis, aut Ieiunijs cognatorum, vt habetur 2. quæſt. 2. cap. non æſtimemus & cap. animæ.

17 Quæritur an confeſſarij expoſiti ad audiendas confeſſiones per Epiſcopum, ipſo mortuo, vel amoto, poſsint adhuc cōfeſsiones audire, an teneantur iterū ſe præſentare? ℞. Scot. in 4. ſent. diſt. 18. q. 4. art. 3. col. 9. ſat eſſe ſi ſemel habeant vnius Epiſcopi facultatem, & licentiam, vt non teneantur amplius eidem epiſcopo, vel alteri præſentari; facit extrau Benedicti 11. inter cunctas de priuil. quæ in hac parte non eſt reuocata: præterea facit tex. in cap. ſi cui de præb. lib. 6. & cap. ſi ſuper gratia. de offic. deleg. eod. lib. 1. vbi gratia expirat per mortem concedentis, quod intellige ſi modo ſimpliciter fuerit facta; ſecus ſi ad certum tempus conceſſa ſit, pro hoc de commod. cap. vnico: vel ſi cōceſsio fuerit facta ad beneplacitum, vel voluntatem concedentis, vt in cap. ſi gratioſæ, & ibi Franc. num. 1. de reſcript. lib. 6.

18 Quæritur vtrum Religioſus qui poteſtatem habet à ſede Apoſtolica impetratā abſoluendi à quibuſuis caſibus, & cenſuris, ſi Epiſcopus ciuitatis illius particulari conſtitutione reſeruat ſibi vnum, vel plures caſus Papales, imponitq. cenſurā abſoluenti: an poterit Religioſus prædictus ab illo, vel illis caſibus abſoluere? ℞. quod non, vt eſt declaratum per Greg. 13. quemadmodum refertur per Cathe. Neap. lib. 4. incip. cum à ſacra cap. 19.

19 Quæritur ſi in quodam Iubileo conceſſa fuerit facultas omnibus confeſſarijs abſoluendi à quibuſcunque caſibus, & cenſuris; licet Sedi Apoſtolicæ, reſeruatis, vtrū poſsint abſoluere à caſibus quos ſibi Epiſcopus particulari conſtitutione reſeruauit? ℞. ſecundum Nauar. in manual. in noua æditione cap. 27. num. 263. quod ſic; qui inquit, quod confratres ſanctiſsimæ Trinitatis, & alij Chriſti fideles poſſunt abſoluere à caſibus reſeruatis Epiſcopis eis inconſultis auctoritate cuiuſdam bullæ eis conceſsis à Greg. 13. per quam eis concedit facultatem, eligendi certis temporibus, & diebus quoſcunque idoneos confeſſores ab ordinarijs approbatos à quibus abſolui valeāt toties, quoties a quibuſcunque peccatis, & criminibus etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, exceptis contentis in bulla Cænæ Domini à

quibus

Digitized by Google

quibus abſolui mihilominus poſsint, eriã ſemel in vita, & in articulo mortis, & hanc opinionem probat multis argumẽtis contra quendam virum, qui contra ſcripſit in tractatu de caſibus, ſedi Apoſtolicæ reſeruatis.

20 Quæritur vtrum, qui pænitentiam non impleuerunt, teneantur reiterare confeſſionem? ℞. quando ſatisfactio impleta non eſt in ſtatu gratiæ, aut nullatenus, neque in bono, neque in malo ſtatu, ſiue per obliuionem, ſiue per negligentiam, ſiue etiam per contemptum, non eſt cõfeſſio de neceſsitate iteranda, & hoc cõtra aliquos, & præcipuè Sylu. in verb. cõfeſsio. 1. quæſt. 3. & quæſt. 25. in fin. cuius ratio eſt, quia nullus tenetur confiteri peccata, quæ ritè confeſſus eſt, & à quibus eſt abſolutus, ſed ſolum pænitentiam ſibi iniunctam ſoluere, & ſi illius eſt oblitus abſque eius culpa, liber eſt à præcepto, ſi verò culpa ſua, vel non ſua culpa incurrit pænitentiã oblitã in purgatorio exoluere tenebitur. Sot. in 4. ſent. diſt. 20. q. 2. art. 2. ibi ad 3. Sylu. Verũ fallit, quãdo ante abſolutionẽ iniungitur ei pænitentiã, & dũ iniungitur ipſe contẽnit, aut iuſtam curã non adhibet, quo poſtea eius recordari poſsit; quia tunc confeſsio non valet; etiã ſi poſtea pænitentiam implet. Et hoc non propterea quia eam non exequitur ſed quia quando iniungebatur peccauit, & de tali peccato non ſe accuſauit. Nauar. cap. 9 num. 14.

21 Quæritur vtrum ſuperior, qui ſe ſubmittit, ſimplici ſacerdoti in confeſsione peccatorum pænitentiali poſsit de pænitentia ſibi iniuncta minuere ſine conſenſu ſacerdotis? ℞. quod non, quia eo caſu ſacerdos cenſetur maior quamuis Papa ſe ei ſubdiderit ſecundum Specul. de pænit. & remiſſ. verb. pen. ſed requiritur conſenſus ipſius ſacerdotis.

22 Quæritur quando pænitens non vult acceptare pænitentiam quid agendum? ℞. non dimittat eum abſque abſolutione ſed potius illi imponat vnũ pater noſter vel aliud leue exemplo D.N.I.Chriſti qui nunquam legitur impoſuiſſe grauem pænitentiam niſi vade, & noli amplius peccare, & alia bona, quæ fecit, quam dimittere pænitẽtem à ſe deſperatum arg. tex. 26. quæſt 6. cap. ſi presbyter quando vero pænitens dolet, & paratus eſt facere quod tenetur & ita ſanè intelligendum eſt.

23 Quæritur vtrum pænitentiam impoſitam poſsit quis implere, vel ſatisfacere præcepto confeſsionis dum audit miſſam de præcepto? Verbi gratia, recitare ſeptem pſalmos, inter audiendam miſſam die Dominica? ℞. quod aliqui ſummuſtæ dicunt non implere, & non peccat aliquo modo, tamen implet: Sed Adrianus dicit, & benè quod facit irreuerenter: Nec pęnitentia à Confeſsario imponi debet in rebus alias debitis: Verbi gratia ſi alicui ſit iniunctum, quod ieiunet tribus diebus non ſatisfacit ſi ieiunat tribus diebus Quatuor temporum, vel Quadrageſimæ.

24 Quæritur vtrum confeſſor poſsit imponere quamcunque pænitentiam voluerit pro ſuo arbitrio? ℞. non oportet, quod per pænitentiam, iniunctam à confeſſario, pænitens ſatisfacit pro tota pæna ſuorum omnium peccatorum, nam alias fruſtra eſſet purgatorium; Secundo dico quod confeſſor nõ poteſt imponere quãcunque pænam grauem; & quando eſſet intollerabilis, pænitens non tenetur obedire; circa quod ſciendum eſt, quod cõmunis ſentẽtia Doctorũ tenet quod omnes pænitentiæ ſunt arbitrariæ. i. arbitrio ſacerdotis taxandæ, & hoc conſideratis criminum quantitate, & qualitate: Item conſideratis perſonæ dignitate, officio, paupertate, infirmitate, ſiue debilitate complexione conſuetudine ſocietate lacrimis, deuotione, religione, regionis, & temporis qualitate, nec non multis alijs circunſtantijs: & nota circa impoſitionẽ pænitentiarum bonum eſt ſcire caſus pænitentiales, quos ponit Hoſtien. in ſum. ſua tit. de pænitentia, vbi dicit, quod qui iſtos caſus ignorat, non meretur habere nomen ſacerdotis, & debet confitenti peccatori ſacerdos declarare, qui ad hoc debet eſſe diſcretus: pænitentiam tamen poteſt moderare ſecundum qualitatem & ſic poteſt dicere pro quolibet peccato; tu deberes, ſic pænitere. ſed fortè vita non ſufficeret, ideo tibi talem &c. Pro omnibus peccatis tuis cõcedo tibi, quod Indulgentiæ factæ proſint tibi, & omnia bona, quæ facies, & mala, quæ pro amore

Digitized by Google

more Dei ſuſtinebis iniungo pro pænitentia: Vnde Leo Papa Tempora pænitudinis .i. pænitentiæ habita moderatione conſideranda ſunt iudicio tuo, prout conuerſorum i. pænitẽtium animos perſpexeris eſſe deuotos. Vt fecit Clemens Papa, 4. qui cum quadam die, per Vrbem equitaret, quædam mulier, quæ de remotis venerat, acceſſit ad eum portans vnum puerum paruulum, & voce magna cum lacrymis clamauit: Pater ſanctæ miſerere mihi peccatrici, & da mihi pænitentiam, quia habui iſtum filium, quem hic porto a filio meo, & Papa coram omnibus abſoluit eam, & impoſuit ſibi pænitentiam, quod ieiunaret per annum ſextas ferias in pane, & aqua. Et mulier recedens, & reuoluens ſecum grauitatem peccati, & paruitatem pænitentiæ, credidit, quod Papa non benè intellexit eam, & in craſtinum clamauit ſimiliter ſicut prius, & Papa abſoluit eam iniungens ſibi, vt diceret tria Pater noſter. Et mulier non contenta, tertio ad Papam rediens, & coram omnibus, vt prius clamauit, & Papa abſoluit eam, imponens ei pænitentiam, vt diceret vnum Pater noſter. Et cum interrogaretur, Papa quare ei ita modicam pænitentiam imponeret, reſpondit Papa plus aſcendit dolor, & verecondia, quam paſſa eſt ita publicè confitendo peccatum ſuum, quam ſi in omnibus diebus vitæ ſuæ, in pane, & aqua ieiunaſſet. Exemplo ergo iſto in impoſitione pænitentiæ debet ſacerdos attẽdere contritionem, & dolorem, verecundiamque confitentis, & ſecundum quod videt, maiorem, vel minorem contritionem, debet imponere maiorem, ſiue minorem pænitentiam.

25 Quæritur ſi aliquis in agonia eſt, & non habet intellectum, neque ſenſum, vtrum ſit abſoluendus? ℞. ſecundum Sylu. abſol. 6. §. 2. quæſt. 4. Quod abſolutio non fundatur in nihilo, ſed in re confeſſa .i. peccato. In alijs autem abſolutionibus, quæ confeſſionem non requirunt, abſolui poſſunt etiam inuiti, vt ab excommunicatione ſuſpenſione, & interdicto; ergo non debet abſolui.

SVMMARIVM.

1 *Debitum remanet poſt remiſſionem culpæ.*
2 *Satiſfactio debet reſpondere culpæ in tribus.*
3 *Confeſſarii debent abſoluere pænitentes prius ab excommunicatione, quam a peccatis.*
4 *Confeſſarii non debent abſoluere ſub conditione.*
5 *Laicus poteſt abſoluere ab excommunicatione in articulo mortis, non autem à peccatis.*
6 *Excommunicationes plures habens abſolutus ab vna, non intelligitur ab alia.*
7 *Abſolutionem ad cautelam petere debet, qui dubitat de excõmunicatione, & mortuus poteſt abſolui ab excommunicatione ibidem.*
8 *Sacerdos ſimplex in quibus caſibus pænitentem abſoluere non poteſt.*
9 *Flagellis temporalibus patienter toleratis ſatiſfit Deo.*
10 *Abſolutio à pæna, & culpa quæ.*
11 *Satiſfatio eſt culpæ remiſſæ recompenſatio.*
12 *Satiſfactio ſemel ritè facta ſufficit.*
13 *Satiſfactionis partes tres.*
14 *Satiſfacere poteſt vnus pro alio.*
15 *Satiſfactione impleta, ſtatim quis liberatur.*
16 *Satiſfactio fieri debet in ſtatu gratiæ.*
17 *Confeſſor abſoluens pænitentem de quo non poteſt quid.*

De abſolutione, & ſatiſfactione, quæ eſt tertia pars Sacramenti Pænitentiæ. Cap. XXXVI.

1 Sicut in bellis, & controuerſijs, reſtituta amicitia, non ſtatim reſtituitur debitum illati damni, ita poſt remiſſionem culpæ in contritione, ſeu confeſſione remanet debitũ pænæ ſatiſfactoriæ: Iniungit autem ſacerdos quædam ad ſatiſfationis fundamentum, ſicut abſtinere à peccato, & reſtituere ablatum. Quædam ad ſatiſfactionis expeditionem, vt eſt vitare conſortia malorum. Quædã iniungit ad perfectionem, & ſecuritatem

ſatisfactionis, vt ſunt opera ſuper erogationis.

2 Satisfactio debet reſpondere culpæ in tribus ſcilicet in numero pſal. 6. Lauabo per ſingulas noctes &c. In pondere, & menſura; Aug. libenter debet facere mortalis, quæcunque faceret pro differenda morte moriturus. In menſura: Greg. tanto tempore debet eſſe, amaritudo in præſentia; quanto fuit in culpa. Ita tria requiruntur in præſentia, ſecundum conuenientiam, non ſecundum neceſſitatem: Vide culpa cap.40. num.13.

3 Confeſſarij debent abſoluere pænitentes prius ab excommunicatione minori, & maiori, (ſi ſunt ligati) quam à peccatis, vt omnes ferè Theologi dicunt, & præcipuè S. Tho. 4. diſt. 19. quæſt. 1. art. vlt. quodl. 2. quia excommunicati, non poſſunt recipere aliquod Eccleſiæ ſacramentum. Item quia excõmunicatio non fertur in aliquem, niſi pro peccato: ideo ſemper poſt abſolutionem ab excõmunicatione debet fieri abſolutio de peccatis à ſacerdote 26. quæſt. 6. cap. 1. vt dictum eſt ſupra. Item eſt notandum, quod licet excõmunicatus poſſit inuitus abſolui à ſententia excommunicationis, à peccatis autem nullus poteſt inuitus abſolui, quia omne peccatum ex voluntate cõmittitur, & ex nobis procedit, & ideo ſicut à nobis voluntariè perpetratum eſt peccatum, ita etiam voluntariè à nobis debet deteſtari Mag. ſent. 35. diſt. ſecundi.

4 Confeſſarij non debent abſoluere ſub conditione de futuro, quia non tenet, videlicet dicendo ſi feceris, vel ſi ſolueris, aut ſatisfeceris; quia ſic non eſt abſolutus quouſque aduenit cõditio de reg. Iur. lib. 6. cap. actus; melius eſt, vt pænitentia imponatur ante abſolutionem, quã poſtea: immo interroget eũ an ſit contentus eam acceptare, & facere, & hortetur confeſſor pænitentem, vt quando ſoluit pænitentiam de peccatis conteratur, & quam primum, melius, illam perficiat, dum eſt in gratia quia, vt fructuoſa ſit ſatisfactio, debet regulariter fieri in gratia Dei, & tota, & vbi, & quando, & ſicut impoſita eſt à confeſſore, & acceptata ſecundũ Caiet. in fine tertiæ partis S. Tho. ſi vero pænitens non compleuit totum, vel tempore aut loco deputatis, quod fuerat iniunctũ impleat, poſtea, quoniam in ſatisfactione principale opus eſt, non autem circunſtantiam temporis, vel loci, hæc Armil. de ſatisfact. §. 5.

5 Laicus (deficiente ſacerdote) poteſt abſoluere in articulo mortis ab omni excommunicatione, quia talis abſolutio nõ eſt ſacramentalis, vt dicit S. Tho. 4 ſent. diſt 17. quæſt. 3. art. 3. quod ſecularis accipit Iudicium ratione neceſſitatis ſuper confitentem, nec ſi euadit oportet quod amplius ab his abſoluatur, ſed tantum ſe repræſentare, ne nouam incurrat excommunicationem, vt in cap. eos, de ſent. excommunicationis lib. 6. Non autem laicus poteſt abſoluere a peccatis quorum abſolutio eſt ſacramentalis, ſicut poteſt aliquis inuitè excommunicari, ita inuitè ab excommunicatione abſolui: non ita à peccatis S. Tho. 4. ſent. diſt. 17. quæſt. 2. art. 5.

6 Quando quis habet plures excommunicationes, abſolutus ab vna, non intelligitur abſolutus ab alia, quia non habet connexionem ad inuicem ſecundum S. Tho. 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 2. art. 5. quodl. 5. ſed quando ab vno iudice pluribus excommunicationibus fuerit excommunicatus tunc intelligitur ab omnibus abſolui, niſi aliud exprimatur. Quando verò eſt excommunicatus à diuerſis iudicibus, abſolutus ab vna non intelligitur ab alia: Panor. in cap. cum pro cauſa de ſent. excommunicationis.

7 Quando, qui dubitat de excommunicatione, vel de abſolutione debet petere abſolutionem, ad cautelam, ſi adeſt commoditas abſoluẽtis, quia in dubijs tutior pars eſt eligenda, cap. ieiunis de ſponſ. Mortuus poteſt abſolui ab excommunicatione, & talis abſolutio valet adhoc, vt poſſit in loco ſacro ſepeliri; vel de loco ſacro, ſi ibi fuerit ſepultus, non proijciatur, & vt pro eo orationes, & officia fieri poſſint Arm. §. 63.

8 Quæritur in quibus caſibus ſimplex ſacerdos nõ poteſt abſoluere pænitentem; ſed ad ſuperiorem remittere? ℞. ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 13. quæſt. 1. ad 3. quod in quinque caſibus. Primus eſt quando eſt ſolemnis pænitentia imponenda. Secundus eſt excommunicationis. Tertius eſt, quando inuenit irregulari-

Digitized by Google

laritatem contractam. Quartus eſt, de incendiarijs. Quintus eſt, quando eſt conſuetudo in aliquo Epiſcopatu, quod enormia crimina ad terrorem Epiſcopo reſeruentur Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 7.

9 Quæritur ſi per tribulationes, flagella & alia ſimilia, quæ homines patiuntur in hac vita, ſatisfaciat pro eorum peccatis? ℞. ſecundum S. Tho. art. 4. quodl. 2. & ſecundum Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 9. quod eſt tanta diuinæ munificentiæ largitas, vt non ſolum pœnis ſpontè à nobis pro vindicando peccato ſuſceptis: aut Sacerdotis arbitrio pro menſura delicti impoſitis, ſed etiam quod maximũ amoris argumentum eſt, temporalibus, flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis; apud Deum patrem, per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus.

10 Quæritur quæ eſt illa abſolutio, quæ vulgariter dicitur à pœna, & culpa? ℞. quod eſt illa pleniſsima remiſſio, quæ conceditur cruce ſignatis pro ſubſidio vltramarino, de qua. Doct. in cap. ad liberandam de Iudæis: & ſolus Papa concedit, cap. eum ex eo de pœnit. & remiſſ.

11 Quæritur quæ eſt ſatisfactio? ℞. quod eſt culpæ remiſſæ, quo ad pœnam recompenſatio; Vnde eſt ſciendum, quod quando quis peccauit mortaliter contraxit duo mala, videlicet culpam, & reatum pœnæ æternæ; æterna tranſit, per contritionem, & dolorem pœnitentis, in pœnam temporalem, & remittitur de hac pœna temporali. Quando ergo pœnæ fit recompenſatio per bona opera dicitur ſatisfactio.

Item ſatisfactio ſecũdum Aug. eſt cauſas excidere, & earum ſuggeſtionibus aditum non præbere, & habetur de pœnit. diſt. 3. cap. ſatisfactio.

Item ſecundum Anſel. ſatisfacere, eſt Deo honorem debitum reddere. Item ſecundum Nauarr. cap. 3. num. 1. quod ſatisfactio, eſt compenſatio facta Deo propter peccatum contra ipſum admiſſum, cum propoſito amplius non offendendi eum; Item Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. & 8. Item ſecundum Greg. eſt præterita mala plangere, & plangendo iterum non committere.

12 Quæritur ſi poteſt hæc pœnitentiæ ſatisfactio quandoque omitti? ℞. quod quamuis regulariter hæc pœnitentia ſacramentalis eſt, & à ſacerdote in confeſſione imponenda, vt ſacramentum pœnitentiæ habeat omnes partes ſuas materiales, tamen in tribus caſibus omitti poteſt. Primò quando conſtat pœnitentem integre ſatisfeciſſe, tunc non debet amplius ligari, quia corã Deo non amplius ligatur. Secundò quando pœnitens, eſt impotens, vt puta in extremis, tũc ſufficit indicare ei pœnitentiã ſoluendã, quando poterit, & ſic illum abſoluere. Adiuuarique poteſt ſuffragijs Eccleſiæ, vt in cap. Ab infirmis 26. quæſt. 7. Tertiò quando pœnitens nullam vult acceptare pœnitentiam, etiam minimam, offerens ſe ſatisfacturum in purgatorio, eſt etiam abſoluendus, vt ſupra.

13 Quæritur quæ ſunt partes ſatisfactionis? ℞. quod tres, ſcilicet, oratio, ieiunium, & Eleemoſyna de pœn. diſt. 6. §. 1. & iſta tria poſſunt imponi pro ſatisfactione, per quæ intelliguntur omnes corporales exercitationes propter Deum, Eleemoſyna tamen videtur eſſe magis ſatisfactoria iuxta illud Daniel. peccata tua Eleemoſynis redime. Debet etiam peccato conuenire, & ſecundum peccati conditiones pœnitentia applicetur ſicut luxurioſo ieiunium, auaro eleemoſyna, ſic de ſingulis.

14 Quæritur vtrum vnus pro alio poſſit ſatisfacere? Reſpond quod poteſt in quantum pœnitentia ordinatur ad ſolutionem debiti, & ipſe acceptet, & ſatiſfaciet cum conſenſu confeſſoris, qui impoſuit, in articulo verò mortis, poteſt hoc fieri ſine confeſſoris licentia, ſed quando datur pœnitentia pro medicina peccati vitandi, tunc per aliũ fieri non poteſt, nec per alium fieri deberet, quod per ſe ipſum ſatisfacere poteſt. Arm.

15 Quæritur qui imponit alteri ſatisfactionem pro ſe, vtrum ſtatim liberetur? Reſpondetur, quod non liberatur niſi impleta ſatisfactione. Ideo caueant homines committere amicis, & cognatis: imò proprijs filijs, quod per ſe ipſos explere poſſunt, quia interim luent pœnam antequam ſit ſatisfactum Arm.

16 Item confeſſarius admoneat pænitentem, quod pænitentiam quam ei imponit non eſt ſufficiens, ad delendam omnem pænam peccatis ſuis debitam propterea ipſemet alia etiam ſatisfactionis opera ſponte aſſumat, & quod pænitentiam iniunctam faciat in ſtatu gratiæ, nā ſi illam faciet in peccato mortale, ſatisfaciet quidem præcepto confeſſionis, ſed non ſatisfaciet Deo; quia eſſet opus mortuum, & non debetur ei remiſſio pænæ purgatorij. Hortetur denique pænitentem ad bona opera, & maximè ad ſacramentorum frequentationem, & quando aduertit ſe mortaliter peccaſſe, conuertatur per contritionem ad Deum, nam, vt dicit Propheta, cor contritum, & humiliatum, Deus non deſpiciet. Et quotidiè mane, quando ſurgit, & noctu, quando vadit dormitum, ſe ipſum toto corde Deo offerat, & commendet, vt ita etiam ſit ſemper paratus, vt cum venerit Dominus eius, inueniat, eum vigilantem.

17 Quæritur quid agendum quando confeſſor abſoluit pænitentem, de quo non debuit, aut ex ignorantia, vel verecundia, vel feſtinatione, vel huiuſmodi, & confeſſor poſtea, exprimitur ſe erraſſe, nunquid tenetur confitenti hoc dicere? Reſpondetur, ſecundum omnes, quod pænitens excuſatus eſt coram Deo. Quid ergo faciet confeſſarius? In Concilio Baſilienſi de hoc facta fuit collatio cum multis notabilibus Theologiæ doctoribus. Vbi quidam dixerunt, quod confeſſor debet auctoritatem à ſuperiore impetrare abſoluendi eum, & ſi ſine magno ſcandalo fieri poteſt, vocare pænitentem non abſolutum, & ſibi dicere, ac eum abſoluere poſt auditam confeſſionem. Vel ſi magnum ſcandalum timeretur abſoluat eum abſentem, ſi ab vltima confeſſione adhuc ſperatum eſſe in gratia. Adhuc autem, & alijs placuit ſi notabile ſcandalum timeretur ſummo ſacerdoti Deo committat, & ſolam condignam pænitentiam pro eius negligentia peragat confeſſor, præſertim quando multitudo eſt neglecta, vel multi eorum diſtant a loco vbi eſt confeſſor.

SVMMARIVM.

1 *Iuſtificatio impii quid.*
2 *Iuſtificatio vnde dicatur.*
3 *Iuſtificatur impius quomodo.*
4 *Iuſtificare impium poteſt Deus ſine vlla præparatione.*
5 *Gratia iufunditur priuſquam culpa remittatur.*
6 *Iuſtificatio fit in iſtanti.*
7 *Iuſtificare impium maius eſt quam cælum, & terram creare.*
8 *Homo an poſſit mereri primam gratiam.*
Vide cap. 3. par. 4. de Gratia.

De Iuſtificatione Impij. Cap. XXXVII.

1 QVæritur quid eſt iuſtificatio Impij? ℞. quod eſt motus mentis ab iniuſtitia ad iuſtitiam, ideſt quo anima à Deo mouetur de ſtatu peccati ad ſtatum iuſtitiæ, ſecundum S. Tho. 12. quæſt. 113. Item idem iuſtificatio, non quidem ſimpliciter, ſed iuſtificatio Impij eſt idem, quod remiſſio peccatorum.

2 Quæritur vnde dicitur iuſtificatio? ℞. quod iuſtificatio potius nominatur à iuſtitia quam à charitate, vel fide, quia fides, & charitas, dicunt ordinem ſpecialem mentis humanæ ad Deum, ſecundum intellectum, vel effectum, ſed iuſtitia importat generaliter totam rectitudinem ordinis S. Tho. 1.2. ſupra artic. 1. ad 2.

3 Quæritur quæ requiruntur ad iuſtificationem impij? ℞. quod requiruntur quatuor ſcilicet motus liberi arbitrij, cōtritio, infuſio gratiæ, & remiſſio culpæ, horum prima duo ſunt ex parte ſuſcipientis, alia verò ex parte agentis. Prædicta autem quatuor ſunt ſimul tempore, non natura. Prioritas autem, & poſterioritas, quæ ſecundum ordinem naturæ eſt, reducitur aliquo modo ad ordinem cauſæ, & cauſati. Inter iſta verò videtur hic ordo cauſalitatis eſſe, cauſaliter enim motus liberi arbitrij prior alijs tribus eſt, quia requiritur conſenſus voluntatis, in hu-

Digitized by Google

in huiuſmodi mutatione: Voluntas autẽ, & liberum arbitrium ſumuntur hic pro eodem. Præterea motus appellatur motus liberi arbitrij. Iſte motus, qui per liberum arbitrium conſenſit Deo, vt primo motori, vocatur motus fidei, quia habet aliquid cognitionis, & aliquid affectionis, ſicut fides; dicamus ergo quod motus liberi arbitrij, ſiuè motus fidei in Deum cauſaliter eſt prior, quam motus, quo de peccato quis conuertitur, quia ſicut in generatione peccati, prior eſt cõuerſio, quam auerſio, & cum conuerſio cauſet auerſionem, ita in eius deſtructione, prior eſt conuerſio ad Deum per liberum arbitrium, quam auerſio a creatura per contritionem de peccato, quod enim primum eſt in compoſitione, vltimum eſt in reſolutione, iſti verò duo motus liberi arbitrij, & contritionis ſunt priores, quam gratia infundatur quia ſunt cauſa præparatoria, vt gratia detur. Vide etiam partem 4. cap. 3. de originæ gratiæ.

4 Quæritur vtrum Deus poſſit impium iuſtificare ſine vlla eius præparatione? ℞. quod ſic, ſed tamen requiritur præparatio ex parte noſtra: ſicut .n. requiritur præparatio ex parte materiæ in naturali mutatione ad recipiendam formam, ita in mutatione voluntaria, & hoc non ex impotentia agentis, ſed ſuſcipientis, & hæc præparatio, qua homo faciat, quod in ſe eſt, vt dicit S. Tho. 4. diſt. 17. quæſt. 1. art. 2. & hoc intelligitur in habentibus vſum rationis, non autem in carentibus vſu rationis. Alia ratio eſt, quia in iuſtificatione peccatoris, fit introductio vnius formæ, & expulſio contrariæ, ideo requiruntur prædicta duo ſcilicet motus liberi arbitrij diſponens ad gratiæ ſuſceptionem, & contritio ideſt receſſus a peccato diſponẽs ad culpę expulſionem.

5 Quæritur vtrum prius remittatur culpa, quam infundatur gratia? ℞. quod prius infunditur gratia, quam culpa remittatur, nam per gratiam remittitur culpa, ſicut in introductione formæ, prior naturaliter eſt forma, quæ expellit a parte agentis, quam illa, quæ expellenda eſt, remoueri poſſit, vt dicit Comp. Theol.

6 Quæritur quomodo fit iuſtificatio in inſtanti? ℞. ſecundum S. Tho. quod tota iuſtificatio conſiſtit in gratiæ infuſione, ſed dico igitur, quod iuſtificatio poteſt fieri in inſtanti, vel ſucceſſiuè: notanda verò eſt dictio, nam dupliciter poteſt accipi iuſtificatio, ſicut, & generatio. Primo modo, vt dicat modum ad iuſtitiam cum termino eiuſdem, & ſic fit ſucceſſiuè, vt quando ſuccedit ſucceſſiua præparatio. Secundo modo poteſt accipi, vt dicat ſolummodo mutationem ſine motu, & hoc modo fit iuſtificatio in inſtanti, & triplici ratione. Prima quia fit virtute diuina infinita, & ſimplici. Secunda quia fit in ſubſtantia ſimplici ſcilicet anima. Tertia quia tam forma, quæ expellitur, ſcilicet culpa, quam illa quæ introducitur ſcilicet gratia, omnino ſimplex eſt.

7 Quæritur quod eſt id quod dicit Aug. quod maius eſt iuſtificare impium quam creare cælum, & terram? ℞. quod maius eſt quantum ad id, quod fit, quia melius eſt, ſed non quo ad modum faciendi, nam iuſtificatio impij terminatur ad bonum æternum diuinæ participationis. Quamuis enim in iuſtificatione impij ſit reſiſtentia formalis, ſcilicet contrarij ad contrarium, non tamen eſt ibi reſiſtentia effectiua, qua aliquid reſiſtat agenti ſcicet Deo, cuius virtuti nihil reſiſtere poteſt: creatio verò cæli, & terræ terminatur ad bonum naturæ mutabilis, & ideo Aug. cum dixiſſet, quod maius eſt quod ex impio fiat iuſtus, quam creare cælum, terram; ſubiungit cælum enim, & terra tranſibit prædeſtinatorum autem ſalus, & iuſtificatio permanebit.

8 Quæritur vtrum homo poſſit ſibi mereri primam gratiam? ℞. quod Deus nõ dat gratiam niſi dignis, non tamen ita, quod prius digni fuerint, ſed quia ipſe per gratiam eos facit dignos, qui ſolus poteſt facere mundum de immundo cõceptum ſemine. Et omne bonum opus hominis procedit a prima gratia, ſicut a principio, non autẽ procedit à quocũque humano dono S. Tho. 1. 2. quæſt. 114. ar. 5.

De Oratione.

Qui vult cum Deo ſemper eſſe, frequenter debet orare, & legere, nam cum

oramus, ipſi cum Deo loquimur, cum verò legimus Deus nobiſcum loquitur, omnis profectus ex lectione, & meditatione procedit Iſid. de ſum. bon. lib. 3. c. 8.

SVMMARIVM.

1 *Oratio eſt, qua iuſte à Deo petimus, & obtinemus.*
2 *Oratio eſt exercitatio mentis in Deum, & ſequentibus.*
3 *Oratio quomodo fieri debet.*
4 *Oratio vnde dicatur.*
5 *Oratio quotuplex eſt.*
5 *Oratio publica, & miſſa dici debet alta voce.*
7 *Oratio vnde originem ſumpſit.*
8 *Oratio ad Deum, & ad ſanctos porrigenda eſt.*
9 *Oratio porrigenda eſt per contritum, & benè diſpoſitum.*
10 *Oratio fieri debet cum ſeptẽ conditionibus.*
11 *Orandum eſt ſemper, & nũquam deficere.*
12 *Orandum eſt pro ſe ipſo, deinde pro aliis viuis, & defunctis.*
13 *Orandum eſt vbicunque.*
14 *Orationes bonorum aliquando non exaudiuntur à Deo.*
15 *Orationes malorum, non exaudiuntur à Deo.*
16 *Orantis cor Deus aſpicit, non verba labiorum.*
17 *Oratio Dominica eſt præſtantior cæteris omnibus ibidem.*
18 *Oratio Dominica præcellit alias, quia à Chriſto domino eſt tradita.*
19 *Orationem tam breuem fecit Chriſtus, vt faciliter diſci, & retineri poſſit.*
20 *Oratio Dominica docet, quid à nobis eſt petendum.*
21 *Orationem inchoauit ſic Chriſtus ſcilicet. Pater noſter, ratione magni amoris.*
22 *Orantibus angeli, præſunt.*
Orationis effectus duplex.

De Oratione. Cap. XXXVIII.

1 QVeritur quid agendum, vt quæ iuſtè optamus à Deo obtineamus? ℞. quod vtilis adhoc in primis, & efficax eſt oratio nam, oratio ſi pura eſt, ſi caſta fuerit, cælos penetrans, vacua non redibit. Aug. in quodam ſerm.

2 Quid eſt oratio? ℞. eſt exercitatio mentis in Deum, & petitio eorum, quæ ſpectant ad ſalutem.

Item ſecundum Damaſcenum, quod eſt pius mentis effectus in Deum tẽdens, & plerumque ne animus pigritetur in vocem prorumpens; de conſ. diſt. 1. cap. quando autem.

Item ſecundum Aug. oratio tua, locutio eſt ad Deum, quando legis, Deus tibi loquitur quando oras, cum Deo loqueris.

Item ſuper pſal. 85. oratio oranti eſt ſubſidium, Deo ſacrificium, Demonibus autem eſt flagellum.

Item oratio eſt animæ ſanctæ præſidium, Angelo bono ſolatium. Diabolo ſupplicium, gratum Deo obſequium, & pænitentiæ religionis laus tota: perfecta gloria, ſpes certa, ſanitas incorrupta. Oratio Deum vngit, ſed lacryma compungit, hæc lenit, illa cogit. Orationis puræ magna eſt virtus, & velut fidelis nuncius mandatum peragit, & penetrat, quo caro non peruenit.

3 Quæritur quomodo debet fieri oratio? ℞. quod dupliciter habet fieri, aut pro impetratione bonorum, & ſic eſt pars, vel opus contemplationis: aut pro remiſſione malorum, & ſic eſt propriè pars ſatisfactionis, vt diximus.

4 Quæritur vnde dicitur oratio? ℞. ſecundum Bernard, quod dicitur quaſi oris ratio, vt ſcilicet rationabile, alias non eſſet ratio, extr. de reb. Eccleſ. non alienan. cap. fin.

5 Quotuplex eſt oratio? ℞. ſecundum S. Tho. 2. 2. quæſt. 84. quod eſt duplex ſcilicet communis, & ſingularis, oratio communis eſt illa, quæ per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius populi fidelis Deo offertur, ſingularis verò eſt illa, quæ offertur à ſingulari perſona, ſiue per ſe, ſiue per alios.

6 Sed quando oratio eſt publica, ſeu cõmunis, vt quæ fit per miniſtros Eccleſiæ in perſona totius populi fidelis, debet dici alta voce, quia oportet eam toti populo, pro quo offertur, innoteſcere, vt ad deuotionem, & ſuam intentionem cum orationibus coniungenda excitentur, & ideo dicens officiũ in choro ſubmiſſa voce, ac etiam miſſam non videtur ſatisfacere.

7 Quæ-

7 Quæritur orationes vnde originem ſumpſerint? ℟. quod ex Apocalypſis deſumptæ eſſe videntur, nam ex deſignantur per fumum, qui aſcendit in conſpectu domini de manu Angeli.

8 Quæritur ad quem debet porrigi oratio? ℟. quod porrigenda eſt ad Deum; Ad ſanctos porrigi poteſt, non vt tanquam per ipſos implenda, ſed vt præcibus, & meritis ipſorum a Deo exaudiatur Conc. Trid. ſeſſ. 25. de inuocatione, & veneratione ſanctorum.

9 Quæritur per quem ſit porrigenda oratio? ℟. quod porrigenda eſt per benè diſpoſitum, contritum, & pænitentem.

10 Quæritur qualis debet eſſe oratio, vt ſemper ſequatur exauditio? ℟. ſecũdum Richar. in 4. ſent. diſt. 15. art. 4. quæſt. 2. quod debet fieri cum ſeptem conditionibus, ſeu ſocijs: ſcilicet cum humilitate, cum bona diſpoſitione, ſeu contritione peccatorum ſuorum, cum oratione aſſociata cũ breuiloquia cum oratione, quod fiat, cum bona intentione, & feruenter, cum oratione, quod vtilium petat, & ſic eſt petere iuſtè, quod conſtanter fundatus in fide petat, & quod petat perſeuerãter.

11 Quæritur quando eſt orandum? ℟. quod tempus orandi Dominus determinat Lucæ cap. 18. oportet ſemper orare, & nunquam deficere; quod vt cautè intelligatur notandum, quod miles non debet deponere ſcutum, interim bellum durat, ita nec ab oratione ceſſandum eſt, vſque ad mortem, quia bellum durat, vſque ad mortem. Vnde Iob. militia eſt vita huomnis ſuper terram, cõtinuè enim indigemus Dei adiutorio. Et quia nunquam in præſenti deeſt miſeria: ideo ſi fieri poſſet continuè eſt orandum iuxta illud ſine intermiſſione orate 1. Theſ. cap. 5.

12 Quæritur pro quibus perſonis eſt orandum? ℟. ſecundum S. Tho. quod quilibet debet orare pro ſe ipſo, eo quod charitas benè ordinata incipit a ſe ipſo; ſecundo debet orare pro alijs, ſicut, & pro ſe: cum illud ſit in oratione petendum, quod eſt deſiderandum. Dicit Ambr. ſi per te rogas tantum, per te ſolum rogabis, ſi autem pro omnibus rogas, omnes pro te rogabunt. Tertio pro animabus in purgatorio exiſtentibus, & pro inimicis etiam eſt orandum, & generaliter tandem pro omni peccatore viatore, vt conuertatur.

13 Quæritur vbi eſt orandum? ℟. quod orationes principaliter faciendæ ſunt in Eccleſia, ſed vt inquit Bernar. in lib. medit, quod vbicunque fueris: intra metipſum ora: ſi longè fueris ab oratorio, non quæras locum, quando locus eſt, ex quo patet, quod vbicunque orãdum eſt, cum vbique ſint pericula, & vbique auxilio Dei indigemus. 1. Thimoth. 2. cap. S. Tho. 2. 2. dicit, quod locus determinatus eligitur ad orandum, non propter Deum, qui adoratur, ſed propter ipſos orantes, duplici ratione: Primò propter loci conſiderationem, ex quo ſpecialem, deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiantur; Secundò propter concurſum multorum adorantium, ex quo ſit oratio magis exaudibilis, ſecũdum illud Matth. 18. vbi duo, vel tres conſenſerint ſuper terram, de omni re, quodcunque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cælis eſt.

14 Quæritur quare Deus quandoque non exaudit orationes bonorum hominum? ℟. propter tria. Primò, vt probet patientiam ipſorum. Secundò, vt deſiderium eorum excitet. Tertiò, vt meliora quam petant, prouideant.

15 Quæritur quare Deus non exaudit peccatores? ℟. ſecundum S. Tho. 2. 2. quæſt. 83. quod peccator dupliciter conſideratur. Primò in quantũ peccator, ſic Deus non exaudit eum, quia Deus odit peccatores, iuxta illud pſal. 118. Iniquos odio habui: ideſt peccatores: Secundò conſideratur quantum ad naturam, quia homo eſt, & ſic cum petit aliquid ſalutare humiliter, tunc ex miſericordia exauditur a Deo, quamuis hoc non meruit apud Deum, ſed peccator, qui petit iuuari a Deo cum proponit malè facere, vel luxuriari, vel ſpoliare, & ſic de alijs tale adiutorium petere a Deo eſt peccatum.

16 Quæritur quando oratio eſt ſingularis, ſufficit eſſe mentalis, an etiam labiorum? ℟. quod Deus non verba deprætantis intendit, ſed orãtis cor aſpicit, melius eſt enim cum ſilentio orare corde,

Digitized by Google

ſine ſono vocis, quam ſolis verbis ſint intuitu mentis; Nam quid prodeſt ſtrepitus labiorum, vbi cor eſt mutum, ſicut enim vox ſine modulatione eſt quaſi vox porcorum ſic oratio, ſine deuotione, eſt quaſi mugitus bouum, Iſid. de ſum.bon. lib. 3. cap. 8.

17 Quæritur quæ oratio cæteris orationibus eſt præſtantior, & magis ſalutifera? ℞. quod oratio. Dominica, quia eam Dominus fecit.

18 Quomodo oratio Dominicalis præcellit alias orationes? ℞. quia inſtituta eſt a Ieſu Chriſto Domino Noſtro vero Deo, & ab eo tradita ſuis diſcipulis, quia etiam in ea petitur, quæ præcipuè pætenda ſunt.

19 Quęritur quare Chriſtus fecit tam breuem orationem? ℞. propter tria: Primò vt faciliter poſſet diſci, & intelligi, & melius retineri. & tardius obliuiſci. Secundò, vt frequentius poſſet dici, & retineri, & ne dicentibus faſtidium generet; Tertio, vt nullus ſe poſſet excuſare ab oratione, quia quilibet homo rationalis poteſt eam adiſcere, & omni die dicere.

20 Quæritur quid petendum eſt in oratione? ℞. quod debemus illa omnia petere, quæ in oratione Dominica Chriſtus nos docuit Matth. 6. nam omnia neceſſaria animæ, & corporis tàm in præſenti, quàm in futura vita in iſta oratione includuntur.

21 Quare Chriſtus ſic inchouit orationem dicendo Pater noſter, & non Dominus, vel Deus, vel creator? ℞. quia talia nomina ſunt nomina timoris, ſed pater eſt nomen amoris, & quia diligit nos paternè, & vult a nobis etiam filialiter diligi, ideo dixit Pater noſter, & in hoc nomine Pater memorare debemus, vt ſimus filij eius, ſi in oratione noſtra ſalubriter Deo offerre volumus, ſed noſter dixit, vt nos doceat humiliari vt nullus de nobilitate generis iactet, & ſic alios ſpernat.

22 Quæritur an Angeli orantibus præſint? Reſpond. quod piè credendum eſt, & ſumitur ex ſacris authoritatibus, iuxta illud in conſpectu Angelorum pſallam tibi, & Angelus ad Thobiam. Quando orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam Domino. Et in canone Miſſæ dicitur ſupplices te rogamus omnipotens Deus iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum &c.

23 Quæritur quid eſt effectus orationis? ℞. quod eſt duplex. Primò, quia per eam vitatur tentatio; Secundo, quia procedit ex radice charitatis, penes quam conſiſtit oratione meritum, & eſt fons viuus de pæn. diſt. 2. capit. charitas. Item Aug. in ſerm. Oratio refectio eſt ieiuniorum, durititiam cordis emollit, auſteritatem temperat, ieiunium dulcificat, ſicut enim ſine potu, non eſt plena refectio, ſic, & ieiuniū ſine refectione orationis, non poteſt omnia perfectè nutrire. Nihil potentius homine orante, & Chriſoſtomus ſuper Matth. 18. Qui orat cum ieiunio duplices alas habet, nam neque oberrat, neque torquet.

De Ieiunio.

Ieiunium orationem, deuotionem, & fiduciam donat, oratio virtutem impetrat ieiunandi, & Ieiunium meretur gratiam orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio ſanctificat Ieiunium, & repræſentat Domino, Bern. ſermone 38. Illud ieiunium Deus approbat, vt hoc quod tibi ſubtrahis alteri largieris, vt vnde tua caro affligitur, inde ægentis proximi caro reparetur Greg. in hom.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium carnalium vitiorum ſtimulum reprimit.*
2 *Ieiunium dicitur a ieiunio inteſtino tenue & vacuo.*
3 *Ieiunii effectus multiplex.*
4 *Ieiunium naturæ corporale, & ſpeciale quid.*
5 *Ieiunium inſtitutum fuit in Paradiſo terreſtri.*
6 *Ieiunium inſtitutum fuit ad deletionem culpæ.*
7 *Ieiunans quomodo ſe gerere debet.*
8 *Ieiunare in qua ætate quis tenetur.*
9 *Ieiunare, qui non tenetur ſub præcepto.*

10 Ie-

Digitized by Google

10 *Ieiunium Eccleſia obligat ad mortale.*
11 *Ieiunare an teneantur Peregrini, & laborantes.*
12 *Ieiunium frangens ſine rationabili cauſa peccat mortaliter.*
13 *Ieiunare poteſt vnus pro alio, & ſatisfacit.*
14 *Ieiunium non ſoluit ſumptio medicinarum.*
15 *Ieiunium redimi poteſt Eleemoſynis.*

De Ieiunio. Cap. XXXIX. & Cap. 19. Secundæ part.

1 QVæritur quid eſt Ieiunium? Reſpondetur, eſt quod ſtimulum carnalium vitiorum reprimit, vel ſecundum Panor. quod eſt ſubtractio cœnæ poſt prandium cuiuſlibet cibi priuatio, vſque in diem ſequentem à carnibus, & trahentibus ſementinam originem ab ipſis, vt a lacte, caſeo, & ouis. Item Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. de delectu ciborum Ieiunij. Item Ambr. de Elia, & Ieiunio. Ieiunium mors culpæ, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum eſt caſtitatis, hoc gradu ad eum citius peruenitur, hoc gradu antequam currum Elias aſcendit. Item Hier. ad Dometriadem Virginem. Ieiunium non ſolum perfecta virtus ſed cæterarum virtutũ fundamentum eſt, & ſanctificatio, & pudicitia, atque prudentia, ſine qua nemo videbit Deum.

2 Quæritur vnde dicitur Ieiunium? Reſpondetur, quod dicitur a ieiunio, vt ſcribit Brulif. diſt. 15. quæſt. 10. lib. 4. quod eſt in homine quoddam inteſtinũ tenue in quo nihil reperitur, ſed ſemper vacuum, & ſic nos ieiunantes debemus eſſe vacui a ſuperfluis, & a vitijs tam in corpore quam in mente; ſecundum illud. Iſai. 58. Nonne hoc eſt ieiunium, quod elegi diſſolue colligationes impietatis &c.

3 Quæritur, quid eſt effectus Ieiunij? Reſpond. ſecundum Aug. in ſerm. de Ieiunio: Ieiunium purgat mentem, ſubleuat ſenſum, carnem ſpiritui ſubijcit, cor facit contritum, & humiliatum, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit caſtitatis lumen accendit.

4 Quæritur quotuplex eſt Ieiunium? ℟. ſecundum S. Tho. 2. 2. quæſt. 147. artic. 6. quod eſt duplex vnum naturæ, quod requiritur ad Euchareſtiæ ſumptionem, quod ſoluitur per quemlibet potum, etiam aquæ poſt quem non licet Euchariſtiam ſumere. Aliud eſt Eccleſiæ communium, & iſtud non ſoluitur per potum, niſi immoderatum item eſt Ieiunium corporale, & ſpirituale. Ieiunium ſpirituale, vt inquit Aug. ſuper Io. Ieiunium magnum, & generale eſt abſtinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus ſeculi, quod eſt perfectum ieiunium cap. ieiun. de conſ. diſt. 5. 86. diſt. cap. quid prodeſt de conſ. diſt. 5. De hoc Ieiun. dicit beatus Hier. Epiſtola 5. Quid prodeſt tennari abſtinentia corpus, ſi animus intumeſcat ſuperbia. Quam laudem merebitur de pallore Ieiunii, ſi quis inuidia liuidus eſt? Quid virtutis habet vinum non bibere, & ira, atque odio inebriari. Tunc inquam præclara eſt abſtinentia, atque magnifica caſtigatio corporis, cum animus eſt Ieiunus à vitijs.

5 Quæritur quando fuit inſtitutum Ieiunium? ℟. quod quando Dominus præcepit primis parentibus ne comederent de ligno ſcientiæ boni, & mali Geneſ. cap. 3.

6 Quæritur quare inſtitutum fuit Ieiunium? ℟. ſecundum S. Tho. quod ad deletionem culpæ, & eleuationem mentis ad Deum: vnde Daniel cap. 10. quod poſt ieiunium trium hebdomadarum reuelationem accepit a Deo, ac etiam contra concupiſcentiam carnis. Vnde Hier. ſine cerere, & bacho friget venus, .i. per abundantiam cibi & potus luxuria tepeſcit cap. venter cap. luxurioſa, cum ſequentibus diſt. 35. & ad conſecutionem meritorum Card. in cap. Ieiunia de conſ. diſt. 5.

7 Quæritur quot requiruntur ad ieiunium? Reſpond. quod quinque. Primum eſt quod ieiunans, ante prandium non debet commedere, nec libere. Secundum eſt, quod ieiunans non debet præuenire tempus, vel horam pran-

prandij debitam. Tertium, quod ieiunans poſt prandium non debet commedere. Quartum eſt, quod ieiunans illud, quod ſubtrahit ſibi in cibo, & potu, debet dare pauperibus. Quintum eſt, quod ieiunans debet pænitere de ſuis peccatis, & ſic Ieiunare offerre Deo.

8 Quæritur in qua ætate tenetur, quis ieiunare. ℞. Secundum S.Tho.2.2.quæſt. 147. art. 4. quod quamdiù aliquis ſtat in ſtatu augumenti, non tenetur ad omnia ieiunia, ſcilicet vſque ad finem tertij ſeptenii, ideſt 21. anni. Eſt tamen conueniens ſecundum S. Tho. vt etiam in hoc tempore.ſe ad ieiunãdum exerceat plus, vel minus ſecundum, modum ætatis ſuæ, & poſſibilitatem. Vnde ſciendum, quod ille, qui eſt in 14. anno, plus debet ieiunare, quam ille, qui eſt in duodecim annis, ſimiliter qui eſt in 16. annis, & robuſtus corpore. Item plus tenetur, & ſic de alijs.

9 Quæritur an ſit vlla cauſa, qua quis excuſetur à Ieiunio; ℞. quod ſunt tres cauſæ ſcilicet Infirmitas, paupertas, & labor; ſiue ſit infirmitas languoris, vt qui laborat aliquo morbo, ſiue ſit infirmitas ætatis, ſicut pueri, & ſenes debiles ſexaginnarij, ſiue infirmitas conditionis ſicut minor, valetudo perſonæ, propter conditionem, ſexus, vel alterius accidentis; vnde Palud. Prægnantes, inquit, & nutrices, ſi probabiliter timerentur de periculo earum, vel fætus in vtero, aut pueri ad vbera, non debent ieiunare. De his tribus cauſis. Gabriel.not.4. lectione 10. can. ſui, copioſius dixerit, & inter cætera dicit, quòd ſi tanta eſt abſtinentia, quod nemo ab operibus vtilioribus impediatur quamuis ad ea de neceſſitate non tenetur, in deſcretum eſt ieiunium. & ſi non ſit illicitum. Vnde Hieron. dicit de conſ. diſt. 5. Rationabilis hominis dignitatem amiſit, qui ieiunium charitati, vel vigilias ſenſus integritati præfert. Ex quo ſequitur, ſi doctor legens in ſcholis in Theologia, quæ animæ ſalutem reſpicit, aut prædicans in publico populis, ſi per ieiunium impediretur, quo minus poſſet prædicare, aut legere ſoluendum eſſet ab eo ieiunium, vt his vtilioribus vacare poſſet.

10 Quæritur an ieiunium Eccleſiæ obliget ad mortale? ℞. quod ieiunium de præcepto Eccleſiæ obligat ad culpam mortalem omnes fideles ipſum ſine excuſatione legitima non ſeruantes, & hoc abunde probat. Gabr. art. 2. concl. vnica diſt. 16. quæſt. 3. lib. 4. Et hoc eſt de mente Alexan. de Alef. par. 4. quæſt. 102. S. Tho. in 4. ſcripto diſt. 15. q. 1. de Ieiunio. & 22. & 157. art. 3. Durand. & Paludenſis diſt. 5. Richar. de media villa eadem diſt. 4. art. 3. quæſt. 3. & 4. Et communiter tandem omnes Theologi in hoc concordant: ſimiliter Panor. de obſeru. ieiunij cap. 1. & ſequenti, & communiter omnes ſummiſtæ. Dicitur ieiunium de præcepto, quia ieiunium de cõſilio non obligat niſi fieret ex conteptu. Dicitur omnes fideles, quia non obligat infideles.

Diximus paupertas 1. pauperes, & mendicantes, quod ſecundum S. Tho. 2. 2. quæſt 147. art. 4. & in 4. ſent. diſt. 15. art. 2. quæſt. 4. ſi poſſunt habere in tantum, ſimul de eleemoſynis recollectis, vel alijs repoſitis, quod ſufficeret eis ad vnum prandium, non excuſantur à ieiunio; ſi autem non poſſunt habere excuſantur.

11 Quæritur ſi excuſantur peregrini? ℞. ſecundum S. Tho. ſupra art. 4. ſi peregrinatio, & labor congrue poſſunt differri, aut diminui abſque detrimento, tunc ieiunia Eccleſiæ non ſunt prætermittenda, ſi autem imminet neceſſitas ſtatim peregrinandum, & magnas dietas faciendi, vel etiam multum laborandi, & ſimul cum hoc non poſſunt ieiunia ſeruare, tunc non obligantur ad ieiunandum. Videtur tamen in talibus recurrendum eſſe ad ſuperiorum diſpenſationem; niſi fortè vbi non eſt conſuetudo.

Item laborantes, quod ſi quis eſt diues ſic, quod habet bonum nutrimentum, ſufficienſque emolumentum, itaque poteſt ſe ſine laborare, nutrire, tunc illo die quo ieiunandum eſſet, debet eo minus laborare, cum hoc labore poſſit ieiunare, & præcepto Eccleſiæ ſatisfaciet; at ſi eſſet pauper, & neceſſitas cogit eum, & ita non tenetur ieiunare, cum hoc habet in animo ſuo, quod libenter ieiunaret, ſi poſſet.

12 Vnde ſi quis ſcienter, & ſine rationabili

bili ca.x., aut ex contemptu tranſgreditur aliquod Eccleſiæ ieiunium peccat mortaliter,& quot dies omittit, tot peccata committit, & maximè in Quadrageſima; ſecus eſt ſi non ex contemptu, ſed ex cauſa rationabili ſolueret de conſ. diſt. 3. cap. ieiunia. Nam quilibet obedire debet præceptis Eccleſiæ, & prælatorum ſuorum ſcilicet ieiunia ab Eccleſia inſtituta, & feſta celebrare, quaſi ipſamet Chriſtus præciperet fieri. Luc. cap. 10. Qui vos audit, me audit, & Bernar. obedientia, quæ maioribus præbetur, Chriſto exibeatur, nam ipſi prælati ſunt Vicarij Chriſti. diſt. 21. cap. in nouo.

13 Quæritur vtrum quis per alium poſſit ieiunare? ℞. quod ſic, qui denarium poteſt dare, vt ſe redimat à ieiunio, ergo multo fortius per alterius ieiunium poteſt liberari. 82. diſt. in gloſ. fin. & in cap. præsbyter abſoluto.

Item ieiunium viui prodeſt mortuo ad releuamen. de pænit. diſt. 6. cap. 1. & 13. quæſt. 2. cap. animæ. Vbi dicitur animæ defunctorum; quatuor modis ſoluuntur, ſcilicet, oblationibus ſacerdotum: præcibus ſanctorum, carorum Eleemoſynis, & ieiunio cognatorum. Ergo ieiunium vnius poteſt fieri per alium, & votum, tam viui, quam mortui, ſolui poteſt per ſuperſtitem 26. quæſt. 6. cap. ſi quis fuerit, tamen talis commutatio non debet fieri, propria authoritate, maximè in pænitentia impoſita ab homine. extr. de voto cap. ex multa in fin. per totum.

14 Quæritur ſi ſumptio medicinarum ſoluat ieiunium ab Eccleſia inſtitutum? ℞. quod non, niſi fortè aliquis ſumeret in magna quantitate in fraudem, per modum cibi, quia ſic ieiunium frangeret.

15 Quæritur vtrum quis redimere poſſit ieiunium dando Eleemosynam? ℞. quod pænæ peccatorum per Eleemosynam redimuntur,& relaxantur in cap. medicina. de pænit. diſt. 1. 82. diſt. cap. præsbyter, & ſic ieiunium Eleemosyna redimi poteſt, tamen credo, quod hoc debeat fieri conſilio ſacerdotis in cap. præsbyter abſoluto vide plura in cap. 19. part. 2.

SVMMARIVM.

1 *Eleemoſynæ poteſt accipi pro opere miſericordiæ, & ſatisfactionis.*
2 *Eleemosyna eſt opus, quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum.*
3 *Eleemosyna dicitur a miſericordia, & pietate.*
4 *Eleemosyna quotuplex eſt.*
5 *Eleemosynam dare tenetur, qui habet ſuperflua.*
6 *Eleemosyna fieri debet ſecundum poſſibilitatem, & perſonarum qualitatem.*
7 *Eleemosyna fieri debet de omni re quæ nō eſt obligata reſtitutioni.*
8 *Eleemosynam facere poteſt, qui poteſt donare.*
9 *Eleemosyna fieri debet indigenti.*
10 *Eleemosynæ gradus tres conſiderandi.*
11 *Eleemosyna eſt magis ſatisfactoria, quam oratio, & ieiunium.*
12 *Elemosynæ multiplex effectus.*
13 *Pænitentia, quæ pro ſingulis peccatis eſt imponendum.*
14 *Pænæ Purgatorii ſunt grauiſſimæ.*

Dicit tibi Chriſtus, da mihi ex eo, quod dedi tibi, de meo quæro, da & redde, habuiſti me largitorem, fac me debitorem, habeam te fœneratorem, temporalia mihi das, æterna tibi reſtituam, & ipſum tibi reddam, quando te mihi reddidero. Aug. de verbis Domini ſerm. 25.

De Eleemoſyna. Cap. XXXX.

1 ELeemoſyna dupliciter poteſt accipi aut intentione ſubleuandi neceſſitatem proximi, & ſic eſt opus miſericordiæ, aut intentione recompenſandi pro debito offenſæ diuinæ, & ſic eſt opus iuſtitiæ. Vnde primo modo pertinet ad meritum vitæ; ſecundo modo ad meritum dimiſſionis pænæ, quia Eleemoſyna ſic data, eſt ſatisfactoria.

2 Quæritur quid eſt Eleemoſyna? ℞. quod eſt opus in quo datur aliquid indigenti ex compaſſione propter Deum, ſecundum Theolog. 4. ſent. diſt. 15. Item eſt, quod animam à peccato liberat, & iam

Digitized by Google

eam non patitur ire in tenebras Iob. 12. cap.

3 Quæritur vnde dicitur Eleemoſyna? ℞. ſecundum S.Tho. 22. quæſt. 32. art. 1. quod dicitur ab ἐλεος. quod eſt miſericordia, & ſecundum S. Bonau. diſt. 15. lib.4, capitur tripliciter proprie, communiter, & communiſſime. Propriè dicitur opus pietatis impenſum proximo ad releuandum indigentiam corporalé. Communiter, eſt omne opus pietatis proximo impenſum, ſiue ſpeciale, ſiue corporale; communiſsime dicitur omne opus miſericordiæ, ſiue proximo, ſiue ſibi impenſum, ſecundum Aug. qui dicit, quod Eleemoſyna hominis debet incipere à ſemetipſo iuxta illud Eccleſ. 30. Miſerere animæ tuæ placens Deo, & ἐλεημοσύνη Grecum nomen eſt, vt dicit Alexan. de Aleſ. par.4. quæſt. 105. mem. 1. quem recitat Gabriel. diſt. 16. quæſt. 4. art. lib. 4. & dicitur ab Elois, quod eſt miſereri: & Moys, quod eſt aqua, quaſi aqua miſerationis. Item dicitur ab Eli, quod eſt Deus & Moys, aqua, quaſi aqua Dei, vel aqua diuina, & ſecundum has interpretationes Eleemoſyna eſt opus miſericordiæ pietate deductum in eſſe, & diuino mandato aptum ad peccata extinguenda: Aqua enim pietatem importat, ſecundum illud Hier. 1. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrimarum, quod etiam Deus mandauerit Eleemoſynam, patet Luc. 11. Date Eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis. Et quoniam extinguere peccata conuenit Eleemoſynæ, hoc eſt ex virtute diuina, non ex natura actus, idem dicitur aqua diuina. Hinc Eccl. 3. ignem ardentem extinguit aqua, & Eleemoſyna reſiſtit peccatis, & hæc deſcriptio ait Gabr. magis eſt etymologica, quam diffinitio.

4 Quæritur quotuplex eſt Eleemoſyna? ℞. ſecundum S.Tho. 2.2. quæſt. 32. art. 1. quod eſt duplex ſcilicet, quædam ſunt Eleemoſynæ corporales quædam ſpirituales, Eleemoſynæ corporales conſiſtũt in operibus miſericordiæ corporalis, vt ſũt ſepté, & cotinẽtur hoc verſu ſcilicet.

Viſito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, collico, Condo.

Viſito ideſt viſitare infirmos, Poto, ſcilicet dare potum ſitientibus, Cibo, ideſt cibare exurientes. Redimo: ideſt redimere incarceratos: Tego, ideſt tegere nudos, colligo, ideſt colligere diſperſos, Condo ideſt condere pauperes, ſupple propter Deum. i. ſepelire mortuos. Eleemoſynæ vero ſpirituales conſiſtunt in operibus miſericordiæ ſpiritualis, quę ſunt ſeptem, & continentur in hoc verſu ſcilicet.

Conſule, Caſtiga, ſolare, Doce, remitte, fer, ora.

Conſule, ſcilicet in Conſultum, Caſtiga, ſcilicet delinquentem, ſolare, ſcilicet deſolatum; Doce, ſcilicet indoctum, & inſcium: Remitte ſcilicet iniuriæ reatum Fer, ideſt ſuſtine patienter aduerſitates, & iniurias tibi illatas, ora ſcilicet pro defunctis, & pro omnibus amicis, & inimicis, & perſecutoribus tuis.

Vbi ſciendum eſt, quod nullus excuſari poteſt à datione Eleemoſynæ, quia ſi non habeat vnde adimplere poſſit Eleemoſynas corporales impleat ſpirituales, & ſi non habet vnde adimplere, ſaltẽ habeat bonam voluntatem, quia voluntas pro facto reputatur in Gloſ. cap. 1. extr. de eo, qui mitt. in poſſ. cauſa rei ſeruand.

5 Qui habet ſuperflua, quo ad naturam, & quo ad decentiam ſui ſtatus, pro ſe, & familia, & non ſubuenit neceſſitatibus aliorum, non tantum extremis, ſed magis quas nouit, mortaliter peccat ſecundum S.Tho. 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 2. art. 1. gloſ. 4 & 2.2. quæſt. 118. Petr. de Palu & communiter Doctores.

6 Quæritur quomodo debet fieri Eleemoſyna? ℞. quod Primo debet fieri ſecundum poſſibilitatem, & quantitatem diuitiarum. Secundo animo voluntario, Tertio cum hylaritate vultus. Quarto, cum dulci ſermone. Quinto cum feſtinatione. Sexto ſecretè, & non ad vanam gloriam; Septimo quod debet fieri in charitate, vt ſit fructuoſa, & meritoria ad vitam æternam. Vide infra part. 2. cap. 13. num. 28.

7 Quæritur de quibus debet fieri Eleemoſyna? ℞. quod debet fieri de omni re, quæ eſt propria ipſius dantis, & quæ non eſt obligata reſtitutioni alicui certæ perſonæ, ſiue ſit licitè, ſiue turpiter acquiſita.

Sciendum, quod triplex eſt Eleemoſyna,

Digitized by Google

ſyna, ſcilicet, bona, melior, optima: bona eſt, quæ fit de patrimonio, Chriſti, in quo ſolum clerici habent diſpenſationem, Melior eſt, quæ fit de patrimonio proprio, quod quis à parentibus poſſidet. optima eſt, quæ fit de his, quæ labore proprio acquiruntur.

8 Quæritur quis poteſt facere Eleemoſynam? ℞. quod quilibet, qui poteſt donare, ſicut ſcriptum eſt, de tua ſubſtantia honora dominum, fac Eleemoſynam, prouerb. 3. Vbi eſt notãdũ quod illi, qui ſunt ſub poteſtate conſtituti, de rebus, ſecundum quas ſuis ſuperioribus ſubijciuntur non poſſunt facere Eleemoſynas ſine ſuperioris licentia. niſi cogente neceſſitate: quod cum in neceſſitate omnia ſunt cõmunia, & tunc tamen de alieno liceret ſuccurrere indigenti.

De vxore verò cum nihil habeat proprium, præter dotem, dicendum eſt, quod non poteſt facere Eleemoſynas, ſine viri ſui expreſſo, vel tacito conſenſu Poteſt tamen vxor facere Eleemoſynas moderatas, ne vir ſuus per eas pauperetur.

Seruus non poteſt facere Eleemoſynas de rebus Domini ſui, quia licet eas ad diſpenſationem, & gubernationem domus, tamen aliqua modica, quæ ſtatim poſſint corrumpi, poteſt dare ad Eleemoſynas, quia in hoc præſumitur conſenſus domini. De filijs familias autem eodem modo eſt dicendum, licet filius familias, ſit hæres patris. Sed non dum habent dominium ſuper res patris ſui.

9 Quæritur cui debet fieri Eleemoſyna? ℞. quod non debet fieri, niſi indigenti. Vnde dare abundanti; nihil aliud eſt, quam perdere. 1. quæſt. 2. cap. paſt. Item Eleemoſyna non eſt danda, vt quis ditetur, nec vt ſit illi occaſio negligentiæ, vel laborandi, ſecundum S. Tho. ſupra nec quando creditur, quod ſit occaſio mali. Nam eleemoſyna eſt diuinitus inſtituta ad ſubleuandum neceſſitatẽ proximi. Per proximum vero; non intelligitur proprinquitate ſanguinis tantum ſed ſocietate rationis. ſecundum Gloſ. ſupra leuit. cap. 21. & Matth. cap. 22. Diliges proximum tuum.

10 In Eleemoſynis enim tres gradus reperiuntur ideſt tria debent conſiderari honeſtum debitum; & neceſſarium: Honeſtum, vt propinquiori, ſi indigeat ſubueniatur; benefactoribus, ſi egeant: non vt opes augeantur, ſed vt neceſſitas ſubſtentetur. Neceſſarium eſt, vt Eleemoſyna detur magis indigenti: Non eſt furandum vt fiat Eleemoſyna, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, vt in cap. fortè 14. quæſt. 5.

11 Eleemoſyna eſt magis ſatisfactoria, quam oratio, vel ieiunium ſecundum. S. Tho. 4. ſent. diſt. 15.

In extrema neceſſitate magis deferendi ſunt filij, quam parentes; ſecundum S. Tho. 2. 2.

Licet de turpi lucro poſſit fieri Eleemoſyna: non tamen de obnoxia reſtitutioni ſecundum. S. Tho. ſupra not. in caſu extremæ neceſsitatis, vt in Roſa aurea caſu. 57. & in Sylu. verbo Eleemoſyna plenius videtur.

12 Quæritur, quid eſt effectus Eleemoſynæ. ℞. quod ſeptem ſunt effectus: Primus eſt augumentum temporalium. Secundus eſt remiſsio peccatorum. Tertius eſt augumentum, & collatio gratiæ. Quartus eſt, quod homo, apud deum multos interceſſores, & amicos acquirit, ſcilicet ipſos pauperes. Sed dato, quod pauperes eſſent mali, & peccatores? adhuc tamen ipſa Eleemoſyna ad Deum orat. Eccl. cap. 19 Quintus eſt, quod homini præparat viam ad cælum: & patefacit ei hoſtium paradiſi. Eccl. cap. 15. Sextus eſt, quod hominem ad bonum finem producit, & comitatur morientem, cum eum omnes ãmici ſui deſerunt. Septimus eſt, quod præmium eternum acquirit.

Magna ſtultitia profectò eſt, ilic relinquere, vnde exiturus es, & illuc non præmittere, quo iturus es; Illuc ergo ſubſtantiam tuam, colloca, vbi patriam habes. Chriſoſt. ſuper Matth 6. Quicquid pro anima tua feceris, hoc tuum eſt, quòd autem reliqueris perdidiſti.

13 Quæritur, quæ penitentia eſt peccatori pro quolibet peccato iniungeoda? ℞. pro quolibet peccato mortale eſſet regulariter ſeptẽnis imponenda 33. quæſt. 2. & de pænit. diſt. 1. cap. menſuram. Sed hodie omnes pęnitentiæ ſacerdotis arbitrio ſunt taxandæ, conſideratis circunſtantijs perſonarum, & conditionum 26. quæſt.

Digitized by Google

eam non patitur ire in tenebras Iob. 12. cap.

3 Quæritur vnde dicitur Eleemoſyna? ℞. ſecundum S.Tho. 22. quæſt. 32. art. 1. quod dicitur ab ἔλεος. quod eſt miſericordia, & ſecundum S. Bonau. diſt. 15. lib.4, capitur tripliciter proprie, communiter, & communiſſime. Propriè dicitur opus pietatis impenſum proximo ad releuandum indigentiam corporalé. Communiter, eſt omne opus pietatis proximo impenſum, ſiue ſpeciale, ſiue corporale; communiſsime dicitur omne opus miſericordiæ, ſiue proximo, ſiue ſibi impenſum, ſecundum Aug. qui dicit, quod Eleemoſyna hominis debet incipere à ſemetipſo iuxta illud Eccleſ. 30. Miſerere animæ tuæ placens Deo, & ἐλεημοσύνη Grecum nomen eſt, vt dicit Alexan. de Aleſ. par.4. quæſt. 105. mem. 1. quem recitat Gabriel. diſt. 16. quæſt. 4. art. lib.4. & dicitur ab Elois, quod eſt miſereri: & Moys, quod eſt aqua, quaſi aqua miſerationis. Item dicitur ab Eli, quod eſt Deus & Moys, aqua, quaſi aqua Dei, vel aqua diuina, & ſecundum has interpretationes Eleemoſyna eſt opus miſericordiæ pietate deductum in eſſe, & diuino mandato aptum ad peccata extinguenda: Aqua enim pietatem importat, ſecundum illud Hier. 1. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrimarum, quod etiam Deus mandauerit Eleemoſynam, patet Luc. 11. Date Eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis. Et quoniam extinguere peccata conuenit Eleemoſynæ, hoc eſt ex virtute diuina, non ex natura actus, idem dicitur aqua diuina. Hinc Eccl.3. ignem ardentem extinguit aqua, & Eleemoſyna reſiſtit peccatis, & hæc deſcriptio ait Gabr. magis eſt etymologica, quam diffinitio.

4 Quæritur quotuplex eſt Eleemoſyna? ℞. ſecundum S.Tho. 2.2. quæſt. 32. art. 1. quod eſt duplex ſcilicet, quædam ſunt Eleemoſynæ corporales quædam ſpirituales, Eleemoſynæ corporales conſiſtũt in operibus miſericordiæ corporalis, vt ſũt ſeptẽ, & cotinẽtur hoc verſu ſcilicet.

Viſito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, colligo, Condo.

Viſito ideſt viſitare infirmos, Poto, ſcilicet dare potum ſitientibus, Cibo, ideſt cibare exurientes. Redimo: ideſt redimere incarceratos: Tego, ideſt tegere nudos, colligo, ideſt colligere diſperſos, Condo ideſt condere pauperes, ſupple propter Deum. i. ſepelire mortuos. Eleemoſynæ vero ſpirituales conſiſtunt in operibus miſericordiæ ſpiritualis, quę ſunt ſeptem, & continentur in hoc verſu ſcilicet.

Conſule, Caſtiga, ſolare, Doce, remitte, fer, ora.

Conſule, ſcilicet in Conſultum, Caſtiga, ſcilicet delinquentem, ſolare, ſcilicet deſolatum; Doce, ſcilicet indoctum, & inſcium: Remitte ſcilicet iniuriæ reatum Fer, ideſt ſuſtine patienter aduerſitates, & iniurias tibi illatas, ora ſcilicet pro defunctis, & pro omnibus amicis, & inimicis, & perſecutoribus tuis.

Vbi ſciendum eſt, quod nullus excuſari poteſt à datione Eleemoſynæ, quia ſi non habeat vnde adimplere poſſit Eleemoſynas corporales impleat ſpirituales, & ſi non habet vnde adimplere, ſaltẽ habeat bonam voluntatem, quia voluntas pro facto reputatur in Gloſ. cap. 1. extr. de eo, qui mitt. in poſſ. cauſa rei ſeruand.

5 Qui habet ſuperflua, quo ad naturam, & quo ad decentiam ſui ſtatus, pro ſe, & familia, & non ſubuenit neceſſitatibus aliorum, non tantum extremis, ſed magis quas nouit, mortaliter peccat ſecundum S.Tho. 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 2. art. 1. gloſ. 4 & 2.2. quæſt. 118. Petr. de Palu & communiter Doctores.

6 Quæritur quomodo debet fieri Eleemoſyna? ℞. quod Primo debet fieri ſecundum poſſibilitatem, & quantitatem diuitiarum. Secundo animo voluntario, Tertio cum hylaritate vultus. Quarto, cum dulci ſermone. Quinto cum feſtinatione. Sexto ſecretè, & non ad vanam gloriam; Septimo quod debet fieri in charitate, vt ſit fructuoſa, & meritoria ad vitam æternam. Vide infra part. 2. cap. 23. num. 28.

7 Quæritur de quibus debet fieri Eleemoſyna? ℞. quod debet fieri de omni re, quæ eſt propria ipſius dantis, & quæ non eſt obligata reſtitutioni alicui certæ perſonæ, ſiue ſit licitè, ſiue turpiter acquiſita.

Sciendum, quod triplex eſt Eleemoſyna,

ſyna, ſcilicet, bona, melior, optima: bona eſt, quæ fit de patrimonio, Chriſti, in quo ſolum clerici habent diſpenſationem, Melior eſt, quæ fit de patrimonio proprio, quod quis à parentibus poſſidet. optima eſt, quæ fit de his, quæ labore proprio acquiruntur.

8 Quæritur quis poteſt facere Eleemoſynam? ℟. quod quilibet, qui poteſt donare, ſicut ſcriptum eſt, de tua ſubſtantia honora dominum, fac Eleemoſynam, prouerb. 3. Vbi eſt notãdũ quod illi, qui ſunt ſub poteſtate conſtituti, de rebus, ſecundum quas ſuis ſuperioribus ſubijciuntur non poſſunt facere Eleemoſynas ſine ſuperioris licentia. niſi cogente neceſſitate: quod cum in neceſſitate omnia ſunt cõmunia, & tunc tamen de alieno liceret ſuccurrere indigenti.

De vxore verò cum nihil habeat proprium, præter dotem, dicendum eſt, quod non poteſt facere Eleemoſynas, ſine viri ſui expreſſo, vel tacito conſenſu Poteſt tamen vxor facere Eleemoſynas moderatas, ne vir ſuus per eas pauperetur.

Seruus non poteſt facere Eleemoſynas de rebus Domini ſui, quia licet eas ad diſpenſationem, & gubernationem domus, tamen aliqua modica, quæ ſtatim poſſint corrumpi, poteſt dare ad Eleemoſynas, quia in hoc præſumitur conſenſus domini. De filijs familias autem eodem modo eſt dicendum, licet filius familias, ſit hæres patris. Sed non dum habent dominium ſuper res patris ſui.

9 Quæritur cui debet fieri Eleemoſyna? ℟. quod non debet fieri, niſi indigenti. Vnde dare abundanti; nihil aliud eſt, quam perdere. 1. quæſt. 2. cap. paſt. Item Eleemoſyna non eſt danda, vt quis ditetur, nec vt ſit illi occaſio negligentiæ, vel laborandi, ſecundum S. Tho. ſupra nec quando creditur, quod ſit occaſio mali. Nam eleemoſyna eſt diuinitus inſtituta ad ſubleuandum neceſſitatẽ proximi. Per proximum vero; non intelligitur proprinquitate ſanguinis tantum ſed ſocietate rationis. ſecundum Gloſ. ſupra leuit. cap. 21. & Matth. cap. 22. Diliges proximum tuum.

10 In Eleemoſynis enim tres gradus reperiuntur ideſt tria debent conſiderari honeſtum debitum; & neceſſarium: Honeſtum, vt propinquiori, ſi indigeat ſubueniatur; benefactoribus, ſi egeant: non vt opes augeantur, ſed vt neceſſitas ſubſtentetur. Neceſſarium eſt, vt Eleemoſyna detur magis indigenti: Non eſt furandum vt fiat Eleemoſyna, quia non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, vt in cap. fortè 14. quæſt. 5.

11 Eleemoſyna eſt magis ſatisfactoria, quam oratio, vel ieiunium ſecundum. S. Tho. 4. ſent. diſt. 15.

In extrema neceſſitate magis deferendi ſunt filij, quam parentes; ſecundum S. Tho. 2. 2.

Licet de turpi lucro poſſit fieri Eleemoſyna: non tamen de obnoxia reſtitutioni ſecundum. S. Tho. ſupra not. in caſu extremæ neceſſitatis, vt in Roſa aurea caſu. 57. & in Sylu. verbo Eleemoſyna plenius videtur.

12 Quæritur, quid eſt effectus Eleemoſynæ. ℟. quod ſeptem ſunt effectus: Primus eſt augumentum temporalium. Secundus eſt remiſsio peccatorum. Tertius eſt augumentum, & collatio gratiæ. Quartus eſt, quod homo, apud deum multos interceſſores, & amicos acquirit, ſcilicet ipſos pauperes. Sed dato, quod pauperes eſſent mali, & peccatores? adhuc tamen ipſa Eleemoſyna ad Deum orat. Eccl. cap. 19 Quintus eſt, quod homini præparat viam ad cælum: & patefacit ei hoſtium paradiſi. Eccl. cap. 15. Sextus eſt, quod hominem ad bonum finem producit, & comitatur morientem, cum eum omnes ãmici ſui deſerunt. Septimus eſt, quod præmium eternum acquirit.

Magna ſtultitia profecto eſt, ilic relinquere, vnde exiturus es, & illuc non præmittere, quo iturus es; Illuc ergo ſubſtantiam tuam, colloca, vbi patriam habes. Chriſoſt. ſuper Matth. 6. Quicquid pro anima tua feceris, hoc tuum eſt, quòd autem reliqueris perdidiſti.

13 Quæritur, quæ penitentia eſt peccatori pro quolibet peccato iniungeoda? ℟. pro quolibet peccato mortale eſſet regulariter ſeptẽnis imponenda 33. quæſt. 2. & de pænit. diſt. 1. cap. menſuram. Sed hodie omnes pęnitentiæ ſacerdotis arbitrio ſunt taxandæ, conſideratis circunſtantijs perſonarum, & conditionum 26. quæſt.

Digitized by Google

quæſt.7.cap. tempora, & dicto menſurâ & extr,de pænit.& remiſſ.cap.Deus.qui, & Conc.Trid.ſeſſ.14. cap.7. Vnde Sacerdotes debent ſemper imponere pænitentiam per contrarium peccato: vt ſuperbo humilitatem: Auaro, Eleemoſynam luxurioſo continentiam, vel caſtitatem; Iracundo patientiam: Guloſo Ieiunium, Inuido charitatem proximi; Accidioſo, diligentiam: & bonas operationes, quia contraria contrarijs curantur de pænit.diſt.2.cap. 2. tamen ſemper cauerè debent, ne per pænitentiam, quam imponunt alteri præiudicium faciant, vt viro in præiudicium vxoris, & familiæ, aut ſeruo, in præiudicium, Domini, & huiuſmodi.

14 Et quia pænæ peccatorũ in alia vita, videlicet in Purgatorio ſunt maximæ, vt dicit Aug. quod nunquam in carne inuenta eſt tanta pæna, licet mirabilia paſſi ſint martyres tormenta, vnde conſulendum eſt illis, qui multa peccata commiſerunt, & paruam pænitentiam reſpectu peccatorum perfecerunt, vt diligenter quærant Indulgentias; quia quicquid ſupereſt in Purgatorio lugebunt, nam nullum peccatum impunitum quantumcunque enim paruum ſit peccatum; oportet quod ſatisfaciat iuſtitiæ dei, aut hic, aut in futuro, videlicet in purgatorio, & de hoc non eſt dubitandum. Vide cap.36.nu.13.& infra cap.32.part.4.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiarum varia nomina.*
2 *Indulgentia eſt quædam remiſſio pænæ debitæ.*
3 *Culpa eſt illud, quo homo redditur inimicus Deo.*
O felix culpa ibidem.
4 *Culpa remittitur per contritionem, & confeſſionem, & pæna per indulgentiam.*
5 *Indulgentiæ emanantur ex quatuor theſauris Eccleſiæ.*
6 *Sancti quomodo propter eorum opera ſint præmiati vltra condignum.*
7 *Theſaurus Eccleſiæ ſummo Pontifici commiſſus.*
8 *Theſaurum quare Deus commiſit ſummo Pontifici.*
9 *Indulgentiæ quomodo acquiruntur.*
10 *Indulgentiæ Papales proſunt defunctis in Purgatorio.*
11 *Papa quomodo poteſt abſoluere defunctos in Purgatorio.*
12 *Indulgentiæ datæ alicui non poſſunt ab eo aliis impartiri.*
13 *Differentia inter Iubileum, & Indulgentiam.*

De Indulgentijs.
Cap. XXXXI.

1 QVæritur quid eſt Indulgentia? ℞. ſecundum Archid.extr. de pænit. & remiſſ. cap. Indulgentiæ lib. 6.quod quandoque dicunt remiſſionem pænæ, quandoque conceſſionem gratiæ quandoque diſpenſationem, quandoque accipitur pro vacare, ſeu operam dare, Indulgere, vnde dicitur indulgere gulæ noli, quæ ventris amica. Eſt quæ Indulgentia mollis & delicata promiſſio. Quintil. Mollis illa educatio, quam Indulgentiam vocamus neruos, omnes, & mentis, & corporis frangit. Eſt enim indulgere obſequi, & aliquid delicati concedere. Accipitur enim pro venia, & peccatorum remiſſione, & indulgere, pro ignoſcere, vt accipitur hic: ſecundum Thelogos, Indulgentia pro his, quæ dantur in Eccleſijs, & diffinitur ſic.

2 Indulgentia eſt quædam remiſſio pænæ pro peccato poſt contritionem habitam de Deo, vt colligitur extr. de pænit. & remiſſ. cap. quod autem. Quas quidem Indulgentias dat prælati, vel Indulgentia eſt pænæ relaxatio, quam quis iuſtè pro culpis proprijs facere debuiſſet; de Theſauro Eccleſiæ ad diuinam iuſtitiam perſoluendam ſumpta; & vt dicunt Indulgentiæ ſolum reſpiciunt pænam, non culpam, & ideo non à culpa, ſed à pæna abſoluunt.

3 Quæritur quid eſt culpa? ℞. culpa eſt illud, quo homo redditur inimicus Deo, i. ingratus, & indignus ad vitam æternam, ſicut per oppoſitum gratia eſt qua homo redditur gratus, ſeu amicus, ſeu acceptus Deo ad vitam æternam: culpa eſt triplex, vt dicit Gabr.diſt.21.lib. 2.inſinuando textum: nam quædam eſt, qua perſona corrumpit naturam, quale fuit pec-

Digitized by Google

peccatum primi hominis. Alia, qua natura corrumpit perſonam, quale eſt peccatum originale: Quædam in qua perſona corrumpit ſe ipſam, quale eſt peccatum actuale: Omnis autem culpa eſt miſeria, vt inquit Brulifer. diſt. 7. quæſt. 6. lib 2. ſed non contra, vt patet de Iob, qui ſubiectus fuit magnis miſerijs; ſed non culpis, & cum omnis culpa eſt miſeria, & infelix illa præpoſitio Gregorij, quando dicit.

O Felix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere redemptorem, eſt impropria, & exponenda, vt dicit Brulifer, quæſt. vlt in fin. lib. 1. diſt. 1. loquitur enim ibi B. Gregorius exceſſiuè de excellentia paſſionis, quam ſuſtinuit Chriſtus, D. Noſter. ad delendũ peccatum noſtrum; recte infimili, ſicut dicitur quandoque hic eſt bonus fur, vel latro, quia ſcit occultè ſuum exercere negotium, & peccatum, cum tamen latrocinium, & furtum non ſit bonum, ſic etiam hic. Nullus enim Angelus nullus Beatus, nec Beatiſſima Virgo Maria (ſecundum omnes Doctores) meruit opus redemptionis, licet forſan meruerit accellerationem quanto minus culpa hoc potuit.

4 Quæritur quomodo remittitur culpa? ℞. quod culpa remittitur per contritionem, & confeſſionem, ſed ſolutio pænæ adhuc manet, quia ſecundum Mag. ſent. lib. 4. diſt. 14. Deus ex iuſtitia impunitum non dimittit delictum, & Aug. nullum malum impunitum, aut hic, aut in futuro purgatorio oportet nos ſoluere pænam pro peccatis, & reſpectu talis pænæ valent indulgentiæ: Sylu. in verb. Indulg. quæſt. 10. verſ. 1. in fin. Conc. Trid. 21. cap. fin. & ſeſſ. 26. in decreto de Indulgentijs.

5 Quæritur vnde habent originem Indulgentiæ? ℞. quod ſunt quatuor theſauri Eccleſiæ, vnde emanãtur illæ Indulgentiæ. Primus eſt theſaurus reconditus ex ſuperabundanti merito paſſionis Chriſti, quia illud meritum ſufficiebat ad infinitos mundos, & ad infinitos homines redimendos, & ſic de ſuperabundanti Indulgentiæ dantur. Secundus theſaurus eſt genitricis Dei Mariæ, quæ nunquam venialiter, nec mortaliter peccauit, & tamen multos dolores ſuſtinuit, & ſpecialiter in morte filij ſui, Luc. cap. 2. tuam ipſius animam pertranſibit gladius; & de ſuperabundantia iſtius theſauri dicuntur illæ Indulgentiæ erogari. Tertius theſaurus eſt B. Ioannis Baptiſtæ, qui in vtero ſantificatus erat, cuius cibus erant locuſtæ, & mel ſilueſtre, & veſtes de pilis camelorum, & inſuper caput eius datum eſt ſaltatrici, & ſanctorum Apoſtolorum, & omnium martyrum, quorum ſanguis pro Chriſto fuſus plus meruit, quam eis fuiſſet neceſſarium ad præmium, & de tali ſuperfluo ſumitur illud, vnde Indulgentiæ dantur. Quartus theſaurus eſt ſanctorum confeſſorum virginum, & omnium electorum, qui in ieiunijs, vigilijs, orationibus, caſtigationibus, & peregrinationibus Deo fideliter ſeruierunt, quorum merita, ita fuerunt ſublimia. vt longè minora eis ſufficiſſent ad ſalutem, & ideo de ipſorum ſuperfluo, cæteris peccatoribus prouidentur indulgentiæ.

6 Quæritur, quia ſancti ſunt iam præmiati in cælo, vltra condignum, nihil ergo remanſit ſuperfluum? ℞. ſecundum S. Tho. in 4 ſent. diſt. 28. quod quodlibet bonum opus in charitate factum ad duo proficit. Primo eſt meritorium vitæ æternæ, & ſic verum eſt, quod ſancti præmiati ſunt vltra condignum, quia habent iam vitam æternam, cui nullæ dantur hic paſſiones condignæ, vt patet per Apoſtolum dicentem ad Rom. cap. 8. non ſunt condignæ paſſiones, &c. Secundo, bonum opus in charitate factum eſt relaſſatiuum pænæ, pro peccatis debitæ. & ſic ſancti per bona opera, & paſſionem etiam meruerunt relaxationem pænæ pro peccatis deputatæ; Ideo quo ad hoc non ſunt præmiati, quia ipſe glorioſus D. N. I. Chriſtus peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et etiã Glorioſa Virgo Maria non peccauit venialiter; nec mortaliter. Et ſanctus Io. Baptiſta non peccauit mortaliter. Et ſancti Apoſtoli, & ſancti Martyres, & ſancti Confeſſores, & ſanctæ Virgines pauca peccata commiſerunt, & tamen multa bona opera, & exercitia habuerunt laborando, ieiunando, caſtigando corpora ſua, & inſuper multas paſſiones ſuſtulerunt, quæ pro peccatis multorum poſſent ſufficere, quorum meritorum tanta

eſt

Digitized by Google

quæſt.7.cap. tempora, & dicto menſurâ & extr,de pænit.& remiſſ.cap.Deus.qui, & Conc.Trid.ſeſſ.14. cap.7. Vnde Sacerdotes debent ſemper imponere pænitentiam per contrarium peccato: vt ſuperbo humilitatem: Auaro, Eleemoſynam luxurioſo continentiam,vel caſtitatem; Iracundo patientiam: Guloſo Ieiunium,Inuido charitatem proximi; Accidioſo, diligentiam: & bonas operationes, quia contraria contrarijs curantur de pænit.diſt.1.cap.2. tamen ſemper cauere debent, ne per pænitentiam, quam imponunt alteri præiudicium faciant, vt viro in præiudicium vxoris, & familiæ, aut ſeruo,in præiudicium,Domini,& huiuſmodi.

14 Et quia pænæ peccatorũ in alia vita,videlicet in Purgatorio ſunt maximæ, vt dicit Aug. quod nunquam in carne inuenta eſt tanta pæna,licet mirabilia paſſi ſint martyres tormenta, vnde conſulendum eſt illis, qui multa peccata commiſerunt, & paruam pænitentiam reſpectu peccatorum perfecerunt, vt diligenter quærant Indulgentias; quia quicquid ſupereſt in Purgatorio lugebunt, nam nullum peccatum impunitum quantumcunque enim paruum ſit peccatum; oportet quod ſatisfaciat iuſtitiæ dei, aut hic,aut in futuro,videlicet in purgatorio, & de hoc non eſt dubitandum. Vide cap.36.nu.13.& infra cap.32.part.4.

SVMMARIVM.

1 *Indulgentiarum varia nomina.*
2 *Indulgentia eſt quædam remiſſio pænæ debitæ.*
3 *Culpa eſt illud, quo homo redditur inimicus Deo.*
O felix culpa ibidem.
4 *Culpa remittitur per contritionem, & confeſſionem, & pæna per indulgentiam.*
5 *Indulgentiæ emanantur ex quatuor theſauris Eccleſiæ.*
6 *Sancti quomodo propter eorum opera ſint præmiati vltra condignum.*
7 *Theſaurus Eccleſiæ ſummo Pontifici commiſſus.*
8 *Theſaurum quare Deus commiſit ſummo Pontifici.*
9 *Indulgentiæ quomodo acquiruntur.*
10 *Indulgentiæ Papales proſunt defunctis in Purgatorio.*
11 *Papa quomodo poteſt abſoluere defunctos in Purgatorio.*
12 *Indulgentiæ datæ alicui non poſſunt ab eo aliis impartiri.*
13 *Differentia inter Iubileum, & Indulgentiam.*

De Indulgentijs. Cap. XXXXI.

1 QVæritur quid eſt Indulgentia? ℟. ſecundum Archid.extr. de pænit. & remiſſ. cap. Indulgentiæ lib. 6.quod quandoque dicunt remiſſionem pænæ, quandoque conceſſionem gratiæ quandoque diſpenſationem,quandoque accipitur pro vacare, ſeu operam dare, Indulgere, vnde dicitur indulgere gulæ noli, quæ ventris amica. Eſt quæ Indulgentia mollis & delicata promiſſio. Quintil. Mollis illa educatio, quam Indulgentiam vocamus neruos, omnes, & mentis, & corporis frangit. Eſt enim indulgere obſequi, & aliquid delicati concedere. Accipitur enim pro venia, & peccatorum remiſſione, & indulgere,pro ignoſcere, vt accipitur hic: ſecundum Thelogos,Indulgentia pro his, quæ dantur in Eccleſijs,& diffinitur ſic.

2 Indulgentia eſt quædam remiſſio pænæ pro peccato poſt contritionem habitam de Deo,vt colligitur extr. de pænit. & remiſſ. cap. quod autem. Quas quidem Indulgentias dat prælati,vel Indulgentia eſt pænæ relaxatio,quam quis iuſtè pro culpis proprijs facere debuiſſet; de Theſauro Eccleſiæ ad diuinam iuſtitiam perſoluendam ſumpta; & vt dicunt Indulgentiæ ſolum reſpiciunt pænam, non culpam, & ideo non à culpa, ſed à pæna abſoluunt.

3 Quæritur quid eſt culpa? ℟. culpa eſt illud, quo homo redditur inimicus Deo, i. ingratus, & indignus ad vitam æternam, ſicut per oppoſitum gratia eſt qua homo redditur gratus, ſeu amicus, ſeu acceptus Deo ad vitam æternam: culpa eſt triplex,vt dicit Gabr.diſt.21.lib.2.inſinuando textum: nam quædam eſt, qua perſona corrumpit naturam, quale fuit pec-

Digitized by Google

peccatum primi hominis. Alia, qua natura corrumpit perſonam, quale eſt peccatum originale: Quædam in qua perſona corrumpit ſe ipſam, quale eſt peccatum actuale: Omnis autem culpa eſt miſeria, vt inquit Bruliſer. diſt. 7. quæſt. 6. lib. 2. ſed non contra, vt patet de Iob, qui ſubiectus fuit magnis miſerijs; ſed non culpis, & cum omnis culpa eſt miſeria, & infelix illa præpoſitio Gregorij, quando dicit.

O Felix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere redemptorem, eſt impropria, & exponenda, vt dicit Bruliſer, quæſt. vlt. in fin. lib. 1. diſt. 1. loquitur enim ibi B. Gregorius exceſſiuè de excellentia paſſionis, quam ſuſtinuit Chriſtus, D. Noſter. ad delendũ peccatum noſtrum; recte in ſimili, ſicut dicitur quandoque hic eſt bonus fur, vel latro, quia ſcit occultè ſuum exercere negotium, & peccatum, cum tamen latrocinium, & furtum non ſit bonum, ſic etiam hic. Nullus enim Angelus nullus Beatus, nec Beatiſſima Virgo Maria (ſecundum omnes Doctores) meruit opus redemptionis, licet forſan meruerit accellerationem quanto minus culpa hoc potuit.

4 Quæritur quomodo remittitur culpa? ℟. quod culpa remittitur per contritionem, & confeſſionem, ſed ſolutio pœnæ adhuc manet, quia ſecundum Mag. ſent. lib. 4. diſt. 14. Deus ex iuſtitia impunitum non dimittit delictum, & Aug. nullum malum impunitum, aut hic, aut in futuro purgatorio oportet nos ſoluere pœnam pro peccatis, & reſpectu talis pœnæ valent indulgentiæ: Sylu. in verb. Indulg. quæſt. 10. verſ. 1. in fin. Conc. Trid. 21. cap. fin. & ſeſſ. 26. in decreto de Indulgentijs.

5 Quæritur vnde habent originem Indulgentiæ? ℟. quod ſunt quatuor theſauri Eccleſiæ, vnde emanãtur illæ Indulgentiæ. Primus eſt theſaurus reconditus ex ſuperabundanti merito paſſionis Chriſti, quia illud meritum ſufficiebat ad infinitos mundos, & ad infinitos homines redimendos, & ſic de ſuperabundanti Indulgentiæ dantur. Secundus theſaurus eſt genitricis Dei Mariæ, quæ nunquam venialiter, nec mortaliter peccauit, & tamen multos dolores ſuſtinuit, & ſpecialiter in morte filij ſui, Luc. cap. 2. tuam ipſius animam pertranſibit gladius; & de ſuperabundantia iſtius theſauri dicuntur illæ Indulgentiæ erogari. Tertius theſaurus eſt B. Ioannis Baptiſtæ, qui in vtero ſantificatus erat, cuius cibus erant locuſtæ, & mel ſilueſtre, & veſtes de pilis camelorum, & inſuper caput eius datum eſt ſaltatrici, & ſanctorum Apoſtolorum, & omnium martyrum, quorum ſanguis pro Chriſto fuſus plus meruit, quam eis fuiſſet neceſſarium ad præmium, & de tali ſuperfluo ſumitur illud, vnde Indulgentiæ dantur. Quartus theſaurus eſt ſanctorum confeſſorum virginum, & omnium electorum, qui in ieiunijs, vigilijs, orationibus, caſtigationibus, & peregrinationibus Deo fideliter ſeruierunt, quorum merita, ita fuerunt ſublimia. vt longè minora eis ſufficiſſent ad ſalutem, & ideo de ipſorum ſuperfluo, cæteris peccatoribus prouidentur indulgentiæ.

6 Quæritur, quia ſancti ſunt iam præmiati in cælo, vltra condignum, nihil ergo remanſit ſuperfluum? ℟. ſecundum S. Tho. in 4 ſent. diſt. 28. quod quodlibet bonum opus in charitate factum ad duo proficit. Primo eſt meritorium vitæ æternæ, & ſic verum eſt, quod ſancti præmiati ſunt vltra condignum, quia habent iam vitam æternam, cui nullæ dantur hic paſſiones condignæ, vt patet per Apoſtolum dicentem ad Rom. cap. 8. non ſunt condignæ paſſiones, &c. Secundo, bonum opus in charitate factum eſt relaſſatiuum pœnæ, pro peccatis debitæ. & ſic ſancti per bona opera, & paſſionem, etiam meruerunt relaxationem pœnæ pro peccatis deputatæ; Ideo quo ad hoc non ſunt præmiati, quia ipſe glorioſus D. N. I. Chriſtus peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. Et etiã Glorioſa Virgo Maria non peccauit venialiter; nec mortaliter. Et ſanctus Io. Baptiſta non peccauit mortaliter. Et ſancti Apoſtoli, & ſancti Martyres, & ſancti Confeſſores, & ſanctæ Virgines pauca peccata commiſerunt, & tamen multa bona opera, & exercitia habuerunt laborando, ieiunando, caſtigando corpora ſua, & inſuper multas paſſiones ſuſtulerunt, quæ pro peccatis multorum poſſent ſufficere, quorum meritorum tanta

eſt

Digitized by Google

eſt copia,quod omnem pœnam debitam nunc viuentibus eccedunt, & præcipuè propter meritum Chriſti.

7 Quæritur cui commiſſus eſt theſaurus Eccleſiæ,& qui habent poteſtatem illum expendendi? ℞. ſecundum S. Tho. in 4. ſent.diſt. 23. quod ſolus Papa habet poteſtatem plenariam ſuper theſaurum Eccleſiæ Vnde dicitur extr. de pænit. & remiſſ.cap.cum ex eo Indulgentijs dandis ſummus Pontifex habet plenitudinem poteſtatis. ſed Epiſcopi habent limitatam poteſtatam faciendi Indulgentias, non vniuerſalem.

8 Quæritur quare Chriſtus dedit Vicario ſuo talem poteſtatem ſuper theſauris Eccleſiæ? ℞. quod quintuplici ratione: Prima ratio, vt oſtendatur Dei immenſa bonitas, ac eius miſericordia infinita, & hæc eſt potiſſima cauſa: Nam Deus per hoc oſtendit ſe plus velle acceptare modicum opus ex charitate factum;ideſt Eleemoſynam, orationem,& peregrinationem, quam quod vellet hominem pati magnam pœnam inuita. Secunda ratio eſt, vt homines per Indulgentias moueantur ad opera pietatis exercenda, & ad venerandas reliquias ſanctorum, quæ organa Spiritus ſancti fuerunt: Nam Deo placet honorare ſanctos ſuos, & eorum reliquias,quia benè oſtēdit in hoc, quod miracula in præſentia reliquiarum facit.

Tertia ratio,vt diuites,& nobiles delicati,qui de minimis pœnis dolent valde, ne deſperent cum pœnas purgatorij audiunt ita horribiles eſſe: Dantur ergo eis Indulgentiæ per Eleemoſynarum erogationem, quod ſine dolore in præſenti poſſunt differe, & ſic pœnas Purgatorij euadere in futurum.

Quarta ratio, vt pauperes etiam conſolarentur, quia cum diuites faciunt Eleemoſynas, pauperes vtique conſolantur, & in hoc oſtenditur quam Dominus ſolicitus eſt in pauperes.

Quinta ratio, vt Deus probaret noſtrā fidem, quomodo credamus in ſuam Eccleſiam catholicam, & quomodo credamus,quod Dominus dedit tantam poteſtatam, primo B. Petro Apoſtolo ſingulariter dicens Matth.cap.16. Quodcunque ſolueris ſuper terram, &c. Et eandem poteſtatem habet eius Viccarius,& conſequenter alij Prælati Eccleſiæ.

9 Quæ requiritur ad conſequendas Indulgentias? ℞. ſecundum S. Thom. in 4. ſent.diſt. 20.quod quatuor requiruntur. Primo authoritas dātis Indulgētias: Papa enim habet plenitudinem poteſtatis, qui poteſt dare tantam Indulgentiam, & remiſſionem peccatorum in totum, vel in partem, vt vult, & quando illi placet; Epiſcopi verò habent authoritatem limitatam: Quando dedicatur Eccleſia non poſſunt dare vltra annum; & in anniuerſario dedicationis, vt alia ex quacunque cauſa, non poſſunt dare Indulgentias, niſi quadraginta dierum extr. de pænit.& remiſſ.cap. cum ex eo. Alij autem Prælati inferiores,ſiue ſeculares, ſiue regulares, vt Abbates, Præpoſiti Decani Priores,& huiumodi nō poſſunt dare Indulgentias,vt notat Gloſ.cap.noſtro, niſi ex ſpeciale conceſſione aut priuilegio, vel alia cauſa legitima; puta præſcriptione, & huiuſmodi id ei competat, vt in cap.accedentibus de exceſſ.prælat.

Secundum eſt cauſa rationabilis pro quo ſciendum eſt,ſecundum S.Tho.quod cauſa quare danda ſit Indulgentia debet eſſe honor Dei, & vtilitas Eccleſiæ, ſiue proximorum,& quandocunque illa concurrunt, tunc Prælatus habet cauſam ſufficientem,ad dandum Indulgentias.

Tertium eſt, quod recipens Indulgentias,ſit in gratia: Nam Indulgentiæ non proſunt exiſtenti in quocunque peccato mortali, de quo non eſt contritus, nec confeſſus; nec habet propoſitum dimittendi: Nec valent excommunicato maiori excommunicatione, niſi ſit abſolutus.

Quartum eſt, quod fiat illud, pro quo indulgentia datur. Nam ſecundum S. Tho.in 4.ſent. diſt.20.quod Indulgentia non valet illi,qui quamuis ſit in gratia,& habet voluntatem faciendi illud, pro quo datur, ſed non poteſt, quia Indulgentia datur ſub hac conditione, & forma ſcilicet,vt faciat vel det hoc,vel illud Vnde iſta quatuor requiruntur ad conſequendam Indulgentiam,& ſi vnum de his quatuor defuerit, Indulgentia non conſequitur.

Vbi eſt ſciendum ſecundum S. Tho. in 4.ſent.diſt.24.quod Indulgentia aliquan-

Digitized by Google

do determinata ad tempus:puta quicunque vadit ad talem Eccleſiam, vſque ad tale tempus habeat tãtum de Indulgentia,tunc intelligitur in toto illo tempore, illa tantum indulgentia taxata, Aliquando eſt Indulgentia perennis ſicut in Eccleſia S. Petri Romæ, quadraginta dierum; & tunc quoties quis vadit, toties indulgentiam conſequitur.Non eſt emittendum hoc,videlicet, ſi datur Indulgẽtia plenaria ſuorum peccatorum omnibus vere penitentibus,& confeſſis,dummodo die N.viſitauerint Eccleſiã ſancti. N. Qui vero confeſſi fuerint biduo ante dictum feſtum, & ſunt in gratia, ſufficit illa confeſſio,& conſequitur illam Indulgentiam, ſecundum Card. à Turr. Crem. in cap.menſuram.§.in leuitico,nu. 81. de pæn.diſt.1.

Item alia conſideratio,eſt ſecundũ eũdem S.Tho.ibidem, quod ille, qui eſt vicinus Eccl.& etiam,Sacerdotes,& Clerici, conſequuntur tantam Indulgentiam, ſicut ille,qui venit à mille dietis; quia remiſſio. non proportionatur labori, ſed meritis, quæ diſpenſantur, ſed ille, qui plus laborat, plus acquirit de merito eſſentiali.

10 Quæritur vtrum Indulgentiæ papales proſint defunctis in Purgatorio? ℞. quod ſic ſm̃ Bonau.& Cõpẽdiũ Theologiæ,patet,quia crux datur aliquãdo pro duabus vel tribus, vel quatuor annabus,ideſt,q habet claues theſauri Eccleſiæ, vt ſummus Põtifex eſt,pro neceſſitatibus Eccl. poteſt diſpenſare,ſicut vult.

11 Quæritur vtrum Papa poſſit abſoluere defunctos à pæna purgatorij, ℞. quod non proprie ꝑ modum iuriſdictionis, ſed quaſi ꝑ eis de cõmuni theſauro Eccl. ſoluit ſicut aliter liberat creditor debitorẽ dũ à debito eũ abſoluit, & aliter amicus debitoris dũ pro eo debitũ ſoluit,ſed viuentes vtroq.modo ſoluit Papa.

12 Quæritur vtrum illi, quibus detur Indulgentia poſſint eam alijs dare, ſiue viuis,ſiue defunctis? ℞.ſecundũ Compẽdiũ Theologiæ,quod non.Primo,quia Indulgentia non eſt donum collatiuum gratiæ, ſed priuatiuum pænæ: priuatio autem cum nihil ſit,alijs communicari non poteſt. Secundo,quia dare Indulgẽtiam, authoritatis,& iuriſdictionis eſt,quã non habent laici,vnde non poſſunt impẽdere alijs Indulgentiam per authoritatem:ſed ſolummodo boni operis ſui Suffragiũ ꝑ charitatẽ,Papa vero vtroq.modo poteſt; & quia materia ſuffragiorum eſt bonum opus, cum Suffragia ſint ſatisfactiones ideo de ipſis Suffragijs intendimus hic aliqua elucidare.

13 Quæ differentia eſt inter Indulgentiã Plenariam,& Iubileum? ℞. quod eſt hæc quia in Iubileo continetur facultas commutandi vota, & abſoluendi à caſibus reſeruatis, & cenſuris, quæ quidem Indulgentia non continet.

S V M M A R I V M.

1 *Suffragia quomodo proſint defunctis.*
2 *Suffragia,quibus proſint.*
3 *Tria genera decedentium.*
4 *Suffragia quomodo reuertuntur in ſinum eorum,qui ea faciunt.*
5 *Cælum aperitur ſtatim tribus generibus hominum.*
6 *Suffragia quomodo proſunt etiam illis, qui ſunt in patria.*
7 *Suffragia non proſunt illis, qui ſunt in Inferno.*
8 *Traianum ab inferis, quomodo dicitur fuiſſe liberatum precibus B.Gregorii.*
9 *Libera Domine animas omnium fidelium defunctorum de pænis inferni.*
10 *Homines mediocriter boni,& mali,qui ſũt*
11 *Suffragia facta pro vno, quomodo poſſunt ſcire exiſtentes in Purgatorio.*
12 *Suffragia facta pro vno, quomodo proſint alteri.*
14 *Suffragia non proſunt pueris in limbo exiſtentibus.*
15 *Suffragia pro vno defuncto facta, magis ei,quam aliis proſunt.*
16 *Suffragia facta pro multis quomodo valent etiam pro ſingulis.*
17 *Suffragia facta in communia quomodo valeant etiam pro ſingulis.*
18 *Indulgentiæ quomodo valeant Prælato eas conferenti.*
19 *Indulgentiæ tantum valent, quantum ſonant.*
20 *Indulgẽtia à Papa conceſſa,quomodo quis vti poſſit.*
21 *Indulgentiis à Papa conceſſis, ſi quis euadat,euolat ad cælum.*

12 *Indulgentiæ tantum valent, quantum ſonant replicatio.*

13 *Indulgentiarum impedimenta quot, & quæ ſint.*

De Suffragijs pro defunctis Cap. XXXXII. & in part. 5.cap. 2. habes alia.

1 QVæritur vtrũ Suffragia proſint defunctis? ℞. quod illorum, qui purgantur tria ſunt genera: ſunt enim aliqui, qui ſatisfactione ſibi iniuncta, & nondum completa, decedunt. Veruntamen ſi tantum haberent cordis cõtrictionem, quod ſufficeret ad delẽdum peccatum, liberi ad vitam tranſirẽt æternam; etiam ſi ſatisfactionem minime cõpleuiſſent, quia contritio eſt maxima pro peccatis ſatisfactio, & maxime deletio peccati. Vnde Hieronymus, apud Deum non tantum valet menſura temporis, quantum doloris, nec abſtinentia, ciborum, quantum mortificatio vitiorum; ſed qui adeo non conteruntur; & ante expletionem penitentiæ moriuntur, igne purgatorij grauiſſime puniũtur, niſi forte eorum ſatisfactio ab aliquibus charis ſuis perficiẽda aſſumatur. Ad hoc tamẽ, quod prædicta commutatio valeat, quatuor requiruntur. Primo ex parte commutantis, ſcilicet authoritas; quia ſacerdotis authoritate fieri debet talis commutatio. Secundo ex parte illius, pro quo fit commutatio, ſcilicet neceſſitas, quia in tali ſtatu debet eſſe, quod pro ſe ſatisfacere non valet; ſed indiget adiuuari. Tertio eſt ex parte illius in quem fit, ſcilicet charitas, quia neceſſe eſt ipſum eſſe in charitate, vt faciat ipſam ſatisfactionem eſſe meritoriam, & ſatisfactoriam. Quarto eſt ex parte vtriuſque ſcilicet debita proportionabilitas, videlicet, vt minor pæna commutetur in maiorem, quia plus ſatisfacit Deo pæna propria, quam aliẽna; pro cuius vlterioris declaratione, eſt notandum, quod triplex eſt pæna propria, & voluntaria, & hæc maxime ſatisfacit. Alia eſt pæna propria, ſed non voluntaria, quæ eſt in purgatorio, & hæc minus ſatisfacit, quam prima, Alia eſt pæna voluntaria, ſed non propria ſicut in prædicta commutatione, & hæc minus ſatisfacit, quam prima, ſed magis, quàm ſecunda, probatio primæ partis, quia non eſt propria, probatio ſecundæ partis, quia eſt voluntaria, Vnde ſi debuit in purgatorio pænam ſuſtinere duorum menſium, talis poterit iuuari Suffragijs taliter, quod liberabitur infra menſem: Nunquam tamen inde eripitur quouſque debitum ſit ſolutum, quo ſoluto, illud, quod ſoluitur deinceps, eſt illius, qui facit Suffragia, & in ſinum eius conuertitur, dummodo ſit in charitate, & ſi non indiget, conuertitur in ſinum Eccleſiæ, vel valet alijs, qui ſunt in Purgatorio ſecundum voluntatem diuinæ diſpenſationis, & intentionem facientis: ſi ſit in ſtatu gratiæ, quia aliter faciens, non poteſt diſpenſare propriè, & directe. Alij ſunt, qui in Purgatorium deſcenderunt, & ſatisfactionem eis iniunctam compleuerunt, ſed ſufficiens non fuit, hi enim niſi magnitudo cõtritionis ſuppleat, totum in purgatorio complebunt, quod minus in hac vita fecerunt, niſi vt prius aliquis pro ipſis ſatisfaciat. Nam Deus, qui modos, & menſuras peccatorum, & pænarum nouit, addit pænam ſufficientem, ne aliquod peccatum impunitum remaneat. Pro quorum maiori elucidatione notandum eſt, quod pænitentia iniuncta, aut maior eſt, aut æqualis, aut minor, ſi maior tunc cedit ad augumentum gloriæ: ſi æqualis, tunc ſufficit ad diminutionem totalis culpæ, & pænæ: ſi minor, tunc illud, quod reſtat complebitur ex virtute diuinæ iuſtitiæ in purgatorio, niſi, vt prius &c. Alij ſunt qui deſcendunt in Purgatorium ferentes lignum, fænum, & ſtipulam, Iſti enim ſecundum ſuos modos amandi iſta temporalia punientur, & cremabuntur in Purgatorio. Ferentes lignum diutius, ferentes fænum, minus: ferentes ſtipulam adhuc minus.

Ita tamen pæna purgatorij (vt diximus ſupra) excedit omnem pænam, quam vnquam paſſus eſt aliquis in hac vita, nec vnquam in carne inuenta eſt tanta pæna, licet mirabilia paſſi ſint martyres tormenta Aug.

2 Quæritur, qui ſunt illi, quibus iſta Suffragia proſunt? ℞. ſecundum Aug. in lib. de cura ꝓ mortuis, quod omnes, qui de hac

hac vita decedunt, aut ſunt valde boni, & iſti non indigent, aut valde mali, & pro iſtis non eſt orandum, aut ſunt mediocriter boni, & mali, & iſtis Suffragia proſunt.

3 Quæritur, qui intelliguntur valde boni? ℞. quod eorum qui ſunt valde boni, ſunt tria genera pueri bàptizati, martyres, & viri perfecti, qui vixerunt in dilectione Dei, & amore proximi, mundumque pro Deo ſpernentes, & propter hoc dicebat Aug. quod iniuriam facit martyri; qui orat pro martyre in cap. cum Matth. §. vltimo de celebr. miſſ.

4 Quæritur quid ſi quis pro aliquo valde bono oraret? ℞. quod ſi dubitat an euolaſſet ad cælum, illæ orationes eſſent tanquam gratiarum actiones, & ad meritum tendunt orantis, ſecundum illud Pſal. 34. Oratio mea in ſinu meo conuertetur. Et eſt notandum quod ſi illi, pro quibus Suffragia fiunt, ſint in paradiſo, aut in inferno reuertuntur ad eum, qui facit Suffragia, vel quibus intentio ſua dirigitur, ſi ſint in charitate, aliter non.

5 Quæritur his tribus generibus ſi ſtatim aperiatur cælum? ℞. quod ſtatim eis aperitur; nam ædificauerunt aurum, argentum, & lapides præcioſos, & ſecuri ſunt de vtroque igne, ſecundum Aug. ſuper pſal. 122. & Mag. ſent. 21. diſt. 4. De primo genere habetur, Luc. 3. Ieſu baptizato, & orante apertum eſt cælum. Nam Baptiſmus virtute paſſionis Chriſti mundat ab omni peccato: De ſecundo genere habetur act. 7. de B. Stefano dicente. Ecce video cælos apertos, &c. De tertio genere, habetur Apochalypſi. 4. vidi, & ecce oſtium apertum eſt in cælo.

6 Quæritur ſi aliquo modo Suffragia proſint exiſtentibus in patria? ℞. ſecundum Alber. in ſuo compen. Theo. qui dicit, quod Suffragia proſunt ſanctis per modum charitatiuæ coniunctionis, hoc eſt actualiter, & huic concordat Bonauen.

7 Quæritur ſi aliquo modo Suffragia proſint valde malis, qui ſunt in inferno? ℞. quod Aug. dicit, ſi ſcirem patrem meũ eſſe in inferno, non plus orarem, pro eo, quam pro diabulo, & idem dicit B. Dionyſius cap. 7. de cæleſt. hierar. ſub tali verborum forma: ſummus Sacerdos pro immundis non orat. i. pro damnatis. quia in hoc auerteretur à diuino ord. & Greg. 33. moral. ead. cauſa eſt cur non oretur pro hominibus æterno igni damnatis, quæ cauſa eſt, vt non oretur pro diabulo, angeliſque eius.

8 Quæritur cur dicitur, vt narrat Damaſc. in quodam ſerm. quod Greg. fundens orationem pro Traiano, audiuit vocem ſibi diuinitus allatam ſub tali verborum forma: vocem tuam audiui, & veniam do Troiano, cuius rei, vt idem Damaſc. dicit) teſtis eſt oriens, & occidens, & conſtat Traianum in inferno fuiſſe, quia multorum martyrum necem amaram conſtituit: ergo Suffragia Eccleſiæ proſunt damnatis? Reſpon. quod ad iſtud dubium (omiſſis pluribus opinionibus hinc, & inde) dicendum eſt, quod qui ſine fide operante per dilectionem de corpore exeunt; fruſtra illis à ſuis Suffragia impeduntur, ſecundum S. Aug. ſed omnes damnati ſunt eiuſmodi, ergo Suffragia eis, non proſunt; quamuis aliqui habuerunt opiniones alias circa hoc, quas opiniones recitare prætermitto cauſa breuitatis; ſed dico ſecundum S. Aug. S. Thom. & plures alios famoſos doctores. Tutius eſt dicere ſimpliciter, quod Suffragia non proſunt damnatis, nec pro eis Eccleſia intendit orare, nec ad liberationem ab illis pænis, nec ad mitigationem, nec quantum ad ſuſpenſionem, vt ſcilicet ad tempus, vel horam pæna eorum ſuſpendatur, nec quantum ad fortificationem, vt dicit Altiſiodorenſis, qui tenuit per Suffragia damnati roborãtur ad melius ſufferendum pænam; ſicut ſi aliquis portaret graue onus, & facies ſua profunderetur aqua roſacea, ſic confortaretur, ad portandum: & tamen onus ſuum in nullo leuius fieret; ſed male, opinatus fuit, quia non poteſt eſſe, quod pæna tollatur, niſi prius culpa expietur. Sed nunc ad quæſitum de Traiano dico, quod non dubito quin Deus poſſit homines damnatos ab inferno liberare, ſed hoc eſt præter legem. Quod autem de Traiano, timeo, quod ſit fabula: tamen quicquid ſit, dicitur, quod præcibus Beati

Digitized by Google

Greg. Traianus ad vitam fuit reuocatus, & ſic gratiam conſecutus, per quam remiſſionem peccatorum habuit, ſicut etiam apparet in omnibus illis, qui fuerunt a mortuis miraculosè ſuſcitati, quorum plures conſtat eſſe damnatos, ſecundum præſentem propriorum meritorum iuſtitiam, non autem diffinitiuè, ſiue finaliter, quia, vt dicit Aug. lib. 6. de cura pro mortuis: Aliqua ſunt, quæ ſingulariter ex priuilegio aliquibus conceduntur, quæ non conceduntur omnibus, vt legitur in pluribus paſſibus ſacræ ſcripturæ.

9 Quare dicit Eccleſia libera Domine animas omnium fidelium defunctorũ de pænis inferni, & de ore leonis &c. ℞. ſecundum aliquos quod Eccleſia orat pro agonizantibus ne deſcendãt in infernum: Alij Apocriphe tamen dicunt, quod Eccleſia orat pro illis, qui deſcenderunt ad pænas inferni, ſed ad tempus, & non per diffinitiuam ſententiam condemnati, vt dictum eſt de anima Traiani, quę orationibus B. Greg. fuit liberata. Alij dicunt, quod Eccleſia orat pro illis, qui ſunt in purgatorio, nam purgatorium etiam infernus vocatur, ſicut etiã limbus ſanctorũ patrum, qui inferni etiam vocantur. Alij dicunt, & melius, quod Eccleſia orat pro illis, qui ſunt per multos annos, & licet in purgarorio animæ non poſſint mereri, neque demereri, tamen poſſunt deſcendere ad grauiores pænas accidẽtales ꝓpter ſcandalũ, & malũ exẽplum datũ dũ erant in vita, ex quo vituperetur Deus, & ideo Eccleſia pro illis orat, ne deſcendãt in lacum, ne abſorbeat eas tartarus, ideſt ne propter hoc deſcendant ad grauiores pænas accidentales, & ad loca inferiora purgatorij, vbi ſunt maiores, & diuturniores pænæ, & quia tantum à Purgatorio ad lymbum ſanctorum patruum erat tranſitus: Et ita cantat ſancta mater Eccleſia libera Domine animas omnium fidelium defunctorum: Et iſte lymbus dicebatur ſinus Abrahæ, qui nũc eſt cælum Empireum figurate tamẽ.

10 Quæritur, quæ ſunt mediocriter boni, & mali? ℞. quod illi, qui cremabilia aliqua ſecum ferunt, ſcilicet lignum, fænum, & ſtipulam, vel qui pænitentiam iniunctam vel ſufficientem, morte præ occupati, non potuerunt complere, & ideo detinentur in purgatorio, talibus Suffragia proſunt 13. quæſt. 2. cap. animæ defunctorum, & cap. tẽpus: Et hoc triplici ratione. Primo ſcilicet ratione vnitatis, q̃a ſunt vnũ corpus, cum illis de Eccleſia militãte, & ideo bona noſtra debent eis communicari. Secundo, ratione dignitatis, quia dum vixerunt, alios iuuerunt: ideo dignum eſt, vt ab alijs iuuentur. Tertio ratione neceſſitatis, quia ſunt in ſtatu, in quo ſe iuuare non poſſunt ſecundum S. Thom. 4. ſent. diſt. 45. & ſecundum Aug. & omnes Doctores Theologos.

11 Quæritur vtrum exiſtentes in Purgatorio, poſſint ſcire Suffragia, quæ pro eis fiunt? ℞. ſecundum Aug. quod ſic, & quatuor modis. Primo per diuinam reuelationem: Secũdo per bonum Angelorum manifeſtationẽ, qui omnes actus noſtros conſiderant, & nunciant exiſtentibus in purgatorio Suffragia, quæ fiunt pro eis. Tertio per animarum hinc exeuntiũ intimationem. Quarto modo ſcire poſſunt per experientiam, cum vident ſe à pænis releuari, & ſentiunt, & cognoſcunt per ſe fieri ſuffragia.

12 Quæritur vtrum Suffragia per vnum alteri facta proſint, vt dictum fuit ſuperius? ℞. quod variæ ſunt opiniones doctorũ, tñ per illud, quod habetur Machab. 12. ſancta, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare; ergo eſt vtile, & ꝑ cõſequẽs Suffragia ꝑ vnũ alteri, ſeu ꝓ altero facta ei proſũt, nec videtur obſtare illud, quod dicitur ad Gal. 6 quæ nõ ſeminauerit homo, hæc non metet, nã eſt dicendũ quod illa meſſio eſt, parceptio vitæ æternæ, & ſors, vitæ æternæ nõ datur alicui, niſi pro operibus ſuis, quia ſi aliquis alteri impetret, & ad vitã perueniet æternã, tñ hoc non fit, niſi mediãtibus operibus proprijs patet quia precibus eius gratia alteri datur, per quã meretur vitã æternam; vnde non eſt contra diuinam iuſtitiam, ſi vnus fructum percipit de operibus factis ab eo, qui eſt vnum ſecum in charitate. Hoc enim ſecundũ humanam iuſtitiam cõtingit, vt ſatisfactio vnius pro alio habeatur, ergo à fortiori ratione ſecũdũ diuinã iuſtitiã, quæ in miſericordiã aſcendit humanam, quia pæna purgatorij eſt ſupplementũ ſatiſfactionis, quæ non fuerant

rant

Digitized by Google

rant plenè in córpore completa,&c. Auferri enim alicui,quod ſibi debetur repugnat iuſtitiæ: ſed dare alicui, quod ſibi non debetur non eſt iuſtitiæ contrarium, ſed iuſtitiæ metas excedens, &c.

13 Quæritur vtrum ſuffragia per peccatores facta proſint mortuis? ℞. quod ſunt multæ opiniones,quod nõ proſunt; quia vt dicitur Io.9.Peccatores Deus non audit; Item omne opus bonum debet eſſe charitate informatũ, ſed opera per peccatores facta,nõ ſunt huiuſmodi,ergo nõ proſunt mortuis: Ad illud dubiũ dicendũ eſt,ſecundũ S.Th.In Suffragijs, quæ fiũt p malos,duo poſſint cõſiderari, licet ipſum opus operatũ,ſicut ſacrificium altaris, & qa noſtra Sacramẽta ex ſe ipſis efficaciã habẽt abſq; opere operãtis æqualiter explent p quoſcũq. fiant, & quantũ ad hoc ſuffragia, p malos facta ꝓſunt defunctis, tamẽ dicit S.Th.ſup 11.diſt.4. quod miſſa boni Sacerdotis eſt acceptior Deo, ſicut cibus paratus à miniſtro mũdo, iocũdius ſumitur,quam ab immundo.Dicit quidã Doctor ordinis fratrũ Prædicatorũ,quod opus operatũ,non ſolũ eſt Eccl.Sacramẽtum,ſed effectus excedẽs ex operatione, ſicut ex collectione Eleemoſynarũ conſequitur pauperum releuatio, & eorum oratio pro defunctis ad Deum.

Item ſi peccator faciẽs Suffragia, gerit perſonã Eccl. ſicut Sacerdos malus dum dicit exequias mortuorũ,&c. Quod Suffragia talis Sacerdotis mali proſint defunctis, aut talis peccator faciens Suffragia,agit, vt inſtrumẽtũ alterius ſicut executor teſtamenti alicuius mortui,vel hæredes,quibus mortuus,dum viueret,præcepit,vt faceret pro eo,& in iſto caſu, licet ille, qui agit exequendo ordinationẽ defuncti,non ſit in ſtatu merendi, tamen actio eius poteſt eſſe meritoria ratione principalis agentis,ſcilicet defuncti, qui ita ordinauit,dũ viueret,& cauſa eſt,quia talis defunctus in purgatorio exiſtens,eſt in charitate, ideo opus illud cũ ſit ipſius, eſt meritorũ ſibi,capiẽdo meritoriũ large, ſcilicet prout defuncto valet ad diminutionẽ pænæ,& releuamen ab ea, exẽplũ poteſt capi in malo ſeruo,qui facit Eleemoſynã de præcepto dñi ſui exiſtentis in charitate,quia illud opus prodeſt Dñi,licet nõ ſeruo, quia propter peccatũ mortale ſeruus non eſt capax tanti beneficij. Et ita dicendum eſt de omnibus exiſtentibus in peccato mortali, quod non ſunt capaces talis profectus propter propriã diſpoſitionem.

Eſt notandum,quod quã cito moriens exponit aliqua ſuffragia ſibi fieri,præmiũ ſuffragij conſequitur ante etiam,quã fiãt quantum ad efficaciam Suffragij, quæ eſt ex opere operãte principalis agentis,ſed quantum ad efficaciam Suffragij, quæ eſt ex opere operante exequentis, non conſequitur fructum antequã fiant; & ideo ſi prius contingat ipſum detentum in purgatorio à pæna purgari, quantum ad hoc fraudabitur ſuffragij fructu, quod redundabit contra illos, quorum culpa fuit mortuus defraudatus,& ideo caueãt hæredes,& executores, qui tenentur ad Suffragia pro defunctis,ne differãt adimplere voluntatem, & ordinationem defuncti, quia in tanta pæna ſunt in purgatorio, quod propter negligentiam illorum, qui tenentur ad Suffragia pro ipſis clamant ad Deum vindictam poſtulantes, & de hoc ſunt plura exempla. Item talibus hæredibus, qui non adimplent voluntatem teſtatoris, debet tota hæreditas auferri.ſecundum Innoc. in cap. licet, in vltima Gloſa de voto, & voti redd.in cap.hæredes de teſt.& 11. quæſt. I. cap. Sylu.

14 Quæritur vtrum Suffragia proſint pueris in limbo exiſtentibus? ℞. non quia tales deceſſerunt ſine fide, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo ad Hebr. 11.

15 Quæritur vtrum Suffragia, quæ fiunt pro vno defuncto magis proſint ei, quam alijs? ℞. quod valor Suffragij penſari poteſt ex duobus, vno modo ex virtute charitatis,quæ facit omnia bona cõmunia, & ſecundum hoc magis valent ei,qui magis charitàte plenus eſt, quamuis pro eo, principaliter non fiant.Alio modo Suffragia poſſunt penſari ex hoc, quod per intentionem vnius alteri applicantur, & ſic ſatisfactio vnius alteri computatur, & iſto modo magis proſunt ei,pro quo fiunt ſpecialiter immo ſecundum communiorem opinionem, iſti ſoli valent,quo ad ſatisfactionem.

16 Quæritur vtrum ſuffragia facta pro multis, tantum valeant ſingulis,

ac ſi pro vno quoque ſingulariter fierent ℞. quod valor ſuffragiorum, ſi conſideretur ſecundum, quod valent ex virtute charitatis, tantum ſingulis valent, ac ſi pro vno tantummodo fierent de conſ. diſt.5. cap. non mediocriter: Si vero valor ſuffragiorum conſideretur in quantum ſunt quædam ſatisfactiones per intentionem facientis translatæ in mortuos, tunc magis valent alicui, quę pro eo ſingulariter fiunt; tamen licet pro vno fiant ſuffragia, proſunt etiam multis quantum ad communicatiuam charitatem, qua vnus diligit bonum alterius.

17 Quæritur vtrum tantum valeant ſuffragia communia illis, pro quibus ſpecialia non fiunt, quantum valent illis pro quibus fiunt ſpecialia, & communia ſimul? ℞. quod per diuinam miſericordiam, ſi aliquid de ſpecialibus ſuffragijs ſuperſit his, pro quibus fiunt, diſpenſatur his pro quibus ſpecialiter non fiunt ſi eis indigeant ſecundum Damaſc. in quodam ſermone, de dormitione ſecundum S. Thom. & Landulphum ſupra 45. diſt. 4. ſent. Et ſi aliquis argueret de miſſa, ſcilicet, quod eſt infiniti valoris ratione rei contentæ &c., dicendum eſt, quod quamuis ſit infiniti valoris: tamen determinatus eſt effectus ad quem illud ſacramentum ordinatum, vnde non oportet, quod per vnum ſacrificium Altaris tota pæna eorum, qui ſunt in purgatorio experiretur, quoniam plures miſſæ in ſatisfactione vnius peccati iniunguntur.

18 Quæritur vtrum Indulgentiæ valeant prælato eas conferenti? ℞. quod prælatus dans cæteris huiuſmodi indulgentias non poteſt ſibi Indulgentias conferre, proprie pro ſe, & directè, tamen ſecundario modo, & indirectè patet, quia Epiſcopus non ſe ipſum abſoluit à peccatis directè, ſed indirectè, quia dat alteri poteſtatem, per quam poteſt ab illo altero abſolui. Vnde ad Hębreos 13. quemadmodum Pontifex pro populo debet orare, & offerre, pro peccatis, ita etiam pro ſemetipſo, quoniam, & ipſe circundatus eſt infirmitate.

19 Quæritur vlterius, quomodo intelligitur illud, Indulgentiæ, tantum valent, quantum ſonant? ℞. quod tales Indulgentiæ, tantum vel, aut quantum ſonant, ſi ex parte conferentis ſit autoritas, & iuriſdictionis poteſtas, & ex parte recipientis ſufficiens deuotio, & charitas: Ideo dicitur vere confeſſis, & pænitentibus ex parte cauſæ diſtrictio, & pietas &c. vt ſupra viſum fuit.

20 Quæritur, quid iuris ſi Papa concedat Indulgentiam plenariam, ſcilicet à culpa, & pæna, dumtaxat in articulo mortis, & ille cui conceſſit, talem Indulgentiam fuerit vſus pluries iſta gratia, credẽs ſe eſſe in articulo mortis, dum aliquando infirmaretur? ℞. quod Papa Innoc. 6. prædictum dubium determinauit dicens, quod tunc valet, ac ſi amplius illa gratia non vtatur, ſi verò illa gratia vtatur in vero mortis articulo valebit, & ſic in vltima abſolutione illa gratia habebit effectum ſuum.

21 Quæritur quid ſit de illo, qui conſequitur generalem Indulgentiam poſitam per Papam? ℞. ſecundum Hoſtiens, quod ſtatim ad cælum euolat, ſi in tali ſtatu decedat, quia nullum impedimentum eſt aſcendendi in cælũ, ex quo quis moritur in gratia, niſi ſolutio pænæ: Vnde S. Tho. in 4. ſent. diſt. 20. dicit quod qui Indulgentias ſuſcipit non abſoluitur ſimpliciter loquendo à debito pænæ, ſed datur ſibi de Theſauro Eccleſiæ; Vnde debitum ſoluat; ergo cum remiſſa eſt tota illa pæna ex theſauro Eccleſiæ per indulgentias; idem eſt, ac ſi eſſet per ſe ipſum hominem ſoluta, & ſic Iuſtitiæ Dei ſatisfactum eſt.

22 Quæritur iterum, vt explicetur clarius, ac diffuſius illud, vt bene intelligatur Indulgentiæ tantum valent, quantum ſonant? ℞. ſecundum S. Tho. quod Indulgentiæ ſimpliciter in tantum valent, quantum ſonant. Valent igitur omnibus ſuſcipientibus 40. dies Indulgentiæ in tantum, quantum valent eidem 40. dies pænitentiæ in præſenti, non tamen equaliter omnibus, ſicut nec 40. dies pænitentiæ equaliter valent omnibus. Nam ſicut in mundo 40. dies pænitentiæ plus valent vni perficienti cum maiori labore, & feruore, ſeu affectione, quam alteri cum minore, ita 40. dies Indulgentiæ plus valent illi, qui ſe eadem diſponit cum maio-

Digitized by Google

maiori labore afflictione, & feruore, ſeu dati quantitate, quam alteri, qui cum minori. Vnde ſequitur quod ſi duo ſimul 40. dies, ſiue annum, ſiue centum, aut mille annos conſequuntur; & vni debet plus pœnam purgatorij, quam alteri. Similiter, ſi eſt indulgentia ad dimidiam partem, vel quartam, vel ſeptimam partem peccatorum quo ad pœnam, tum tantum valet, pœnitentia facta ſufficiens, pro tantorum peccatorum quantitate, & ideo de iſta portione non habebis pœnam in hoc ſeculo, neque in futuro: quia Deus non punit bis inidipſum Similiter etiam ſi ſonant indulgentiæ ad totum cumulum peccatorum tunc omne debitum aufertur, nec primo hoc amplius habebit pœnam, neque in præſenti ſeculo, neque in futuro. Vnde Papa ex cauſa, quæ concernit honorem Dei, & vtilitatē Eccleſiæ, & proximorum, poteſt dare indulgentias prout vult, vel pro toto, vel pro parte.

23 Quæritur quot. & quæ ſunt impedimenta indulgentiarum? ℞. quod ſunt quatuor. Primum eſt defectus credendi: Vnde qui non habet fidem, quod talia ſibi proficiant, non conſequitur Indulgentias. Secundum impedimentum eſt, quando quis non eſt in gratia, licet in mortali peccato, vel etiam quando eſt excommunicatus, talis non conſequitur indulgentias, quia eſt ſicut membrum abſciſſum à corpore, & ſicut palmites abſciſſæ à vitæ. Tertium impedimentum eſt, quando quis non eſt confeſſus, nam communiter omnes Indulgentiæ dantur contritis, & confeſſis, & vere pœnitentibus, pro quo ſciendum, quod quando quis eſt vere contritus & habet propoſitum confitendi, & ſatisfaciendi, Deus in illa vera contritione dimitteret ei omnia peccata ſua, & quæcunque bona opera, ſic talis contritus facit in illo bono propoſito, etiam antequam ad confeſſionem veniat, talia opera ſunt oīa Deo accepta, & ſibi meritoria ad vitam æternam: Quartum impedimentum eſt, quando quis non facit ea, propter quæ indulgentiæ datæ ſunt.

Quamuis enim, qui eſſet confeſſus, & non eſſet diſpoſitus, nec faceret ea, propter quæ indulgentiæ datæ ſunt, tunc nullo modo Indulgentias conſequitur ſecundum S. Tho. & alios Doct.

SVMMARIVM.

1 *Extrema vnctio eſt ſacramentū ad delēdas imperfectiones ex peccatis remanētes.*
2 *Extrema vnctio dicitur, quia datur in extremis.*
3 *Extrema vnctio fuit inſtituta ad delendum peccata venialia.*
4 *Extremæ vnctionis de ſubſtātia tria ſunt,*
5 *Extremæ vnctionis materia eſt oleum oliuæ benedictum*
6 *Oleum benedictum à ſimplici ſarerdote an valeat.*
7 *Oleum non benedictum non eſt vera materia huius Sacramenti.*
8 *Oleum triplex cathecumenorum, Infirmorum, & Chriſmatis.*
9 *Extremæ vnctionis forma eſt oratio deprecatiua.*
10 *Extremæ vnctionis miniſter eſt Sacerdos.*

De Sacramento Extremæ Vnctionis. Cap. XXXXIII.

1 QVæritur, quid eſt Extrema vnctio? ℞. quod eſt Sacramentum nouæ legis a Chriſto Domino inſtitutum ad delendas imperfectiones ex peccatis remanentes, ſecundum S. Tho. 4. ſent. diſt. 23. quæſt. 1. promulgatum autem ab Apoſtolo Iacobo dicente, infirmatur quis ex vobis inducat præsbyteros Eccl. vt orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus &c. Iacob. cap. 5. & diſt. 25. §. ſed quæritur & cap. ſequen. & ſecundum Scot. in lib. 4. ſent. diſt. 24. quod eſt vnctio hominis infirmi pœnitentis facta in determinatis partibus cum oleo conſecrato ab Epiſcopo, miniſtrante ſacerdote, ſimul verba certa, cum intentione debita, ex inſtitutione diuina, ſignificans efficaciter curationem venialium, ex qua diffinitione ſatis patet euidenter, à quo debeat iſtud Sacramentum conferri, ex qua materia, & ſub qua forma, de quibus per ordinem eſt videndum.

Digitized by Google

Item ſecundum Nauar.cap.22. nu.12. quod Extrema vnctio eſt ſacramentum, quo presbyter vngit certas corporis partes infirmi probabiliter periclitatis oleo conſecrato, certa verba, cum debita intentione proferendo. Item Conc. Trid. ſeſſ.7.can 1.& ſeſſ. 14. in doctrina de Sacramento Extremæ Vnctionis cap. 1. 2. 3.&c.

2 Quæritur quare dicitur Extrema Vnctio? ℞. quia datur illis, qui laborant in extremis, quibus non eſt aliud remedium ad pœnitendum pro peccatis.

3 Quæritur quare inſtitutum fuit ſacramentum Extremæ Vnctionis? ℞. quod ad delen.peccata venialia.

4 Quæritur quot ſunt de ſubſtantia Sacramenti Extremæ Vnctionis? ℞. quod ſunt tria, ſcilicet, materia forma, & intentio miniſtri.

De materia huius Sacramenti.

5 Quæritur quæ eſt materia extremæ Vnctionis? ℞. quod eſt Oleum oliuarum ſcilicet infirmorum ab Epiſcopo conſecratum,& tale Oleum, & huiuſmodi cõſecratio, ſunt de neceſſitate huius Sacramenti: Conc.Trid.ſeſſ.14.caput.1.& 3. de doctr.Extrem.Vnction.& can 1.2.3.& 4.

6 Quæritur quid ſi oleum eſſet benedictum à ſimplici Sacerdote,& nõ ab Epiſcopo teneret ne Sacramentum? ℞. quod teneret, & probabiliter eſt opinio, quamuis peccaret ſacerdos, ſic tribuens Sacramentum.

7 Quæritur an ſi Oleum non eſſet benedictum, teneret Sacramentum? ℞. quod probabilius eſt non tenere, quia materia eſt oleum benedictum. Palud. & Durand. dicunt quod Papa non poſſet vngere oleo non conſecrato, quia in Iacobo eſt expreſſa materia huius Sacramenti, & forma,& miniſter,& tamen nulla mentio ſit de conſecratione olei.

Item in cap.paſtoralis de Sacramentis non iterandis Innocentius tertius requiſitus an ille, qui erat confirmatus oleo nõ benedicto, eſſet iterum confirmandus? ℞. nihil eſt iterandum, ſed cautè ſupplendum, quòd in cautè fuit ommiſſum, ergo non erat repetenda forma, ac proinde fuit verum Sacramentum: & eadem ratio erit de Extrema Vnctione.

8 Quæritur quotuplex eſt oleum benedictum? ℞. quod triplex, ſcilicet oleum cathecumenorum, quo vnguntur baptizandi in capite, ſcapulis,& pectore, oleũ infirmorum huius ſacramenti materia,& tertium chriſma oleum, ſcilicet cum balſamo conſecratum materia Sacramenti Confirmationis.

De forma huius Sacramenti.

9 Quæritur, quæ eſt forma huius Sacramenti? ℞. ſecundum S.Tho. quod eſt oratio deprecatiua, vt dicendo per iſtã ſanctam Vnctionem,& ſuam pijſſimam miſericordiã indulgeat tibi Deus quicquid deliquiſti per illicitum viſum, auditum, guſtum, odoratum, & tactum in nomine Patris,& Filij,& Spiritus ſancti. Amen. de conſ.diſt.5.cap Numquid,& Conc. Trid. licet autem in hoc Sacraméto fiant multæ Vnctiones, vltima tamen Vnctio, ſcilicet in pedibus; eſt forma reſpectu omniũ præcedentium,& agit in virtute omnium & ideo in vltima Vnctione gratia infunditur, quæ effectum Sacramenti probet. Vnde ſecundum S.Tho in 4.diſt.23.ſi iam aliquæ partes eſſent inũctæ,& presbyter deficeret, ſicut contingit in peſtilentia, quod factum eſt, non debet iterari, ſed Vnctiones, quæ reſtant per alium Sacerdotem debet compleri.

De miniſtro huius Sacramenti.

10 Quæritur quis eſt miniſter Sacramenti Extremæ Vnctionis? ℞. quod eſt ſolus ſacerdos, vt patet ex verbis Iacobi, etiam in articulo neceſſitatis, vt in cap. vnico de ſacra Vnctione,& Cõc.Trid.Ibid.Vnde nõ eſt de neceſſitate, quod ſint plures ſacerdotes præcedentes, ſed vnus ſolus cum clerico, poteſt hoc Sacramentũ conferre de verb.ſignif.cap.quæſiuit, ſi tamẽ ſint plures Sacerdotes melius eſt, & ille, qui vngit debet dicere verba, & cæteri reſpondere, & aſſiſtere,& pro infirmo orare,& ſi infirmus eſſet Sacerdos, ipſemet reſpondere poteſt.

SVM-

Digitized by Google

S V M M A R I V M.

1 *Extrema vnctio conferri debet infirmis, et non ſanis.*
2 *Extrema vnctio non datur euntibus ad bellum.*
3 *Extrema vnctio non eſt danda pueris.*
4 *Extrema vnctio an ſit danda vulneratis, & ſubmerſis aquis.*
5 *Extrema vnctio iterari poteſt.*
6 *Extrema vnctio danda eſt toties, quoties, quis infirmetur.*
7 *Extrema vnctio quibus partibus corporis danda.*
8 *Infirmus vnctus extrema vnctione, quare ſæpius moritur.*
9 *Sacerdos infirmus quando vngitur ipſemet reſpondeat.*
10 *Sacerdotis manus in palmis non vnguntur.*
11 *Extremæ vnctionis practica facilis.*

De Suſcipiente. Cap. XXXXIV.

1 QVæritur quibus debet conferri hoc ſacramentū Extremæ Vnctionis? R. quod nō datur ſanis, ſed infirmis ſecundū S Tho. & alios, & vt patet ex verbis Iacobi 5. Infirmatur quis in vobis. Item quia hoc ſacramētum eſt curatiuū, & exterius debet ſignificare, quod interius facit; curatio autē ſolis infirmis conuenit, ergo ſoli debent inungi: ſi autem quando inungitur moriatur, nō procedatur vlterius: ſi verò ſit dubium, vngat ſub dubio dicens: ſi es mortuus, non te vngo, ſi verò non es mortuus. Per iſtā ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam &c. Item non eſt conferendum niſi adultis infirmis in articulo mortis conſtitutis ex ipſa infirmitate. Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. vel his, qui præſenio deficiunt etiam ſine actuali infirmitate.

2 Quæritur vtrum danda ſit vnctio euntibus ad bellum? Reſpond. quod non datur euntibus ab bellum, nec nauigantibus nec his, qui mox occidendi ſunt, quia talibus mors non imminet ex defectu naturæ, ſed ex fortunæ euentu.

3 Quæritur vtrum danda ſit pueris? Reſpond. quod nec pueris datur, quia nō habent infirmitatem cōtractam ex peccato mortali actuali, nec diſpoſitionem deuotionis habere poſſunt adhoc ſacramentum. Nec etiam datur naturaliter ſtultis, freneticis, & amentibus, qui non habēt lucida interualla. Tamen hoc eſt aduertendum ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 24. quod illis furioſis, & amentibus præcipuè dari non debet, qui poſſunt facere irreuerentiam illi ſacramento per aliquam immunditiam, & niſi ipſi habeant lucida interualla in quibus ſacramenta cognoſcerent.

4 Dubium, an ſit dandum hoc ſacramentum ita vulneratis, & ſubmerſis, vt ob eam cauſam ſtatim, vel paulo poſt moriantur, quod dubium non mouetur a Doctoribus: Philiar. tamen in ſumma de officio ſacerdotis lib. 1. cap. 12. de extrema vnctione dicit quod hoc ſacramentum illis dandum eſſet, nam vulnerati, & ſubmerſi, qui ex flumine extrahuntur paulo poſt morituri, licet moriantur ex euentu fortunæ, nihilominus ſunt verè infirmi, & ex illo accidenti alteratio humorum temperies, ex qua alteratione conſequitur mors, & ſemper mortem præcedit febris, ſi non diuturna, ſaltem ferè momentanea, vt in ſubitanea morte, nam febris nihil aliud eſt, niſi alteratio debitæ humorum proportionis & confirmatur ex Richar. 4. ſent. diſt. 23. qui dicit quod hoc ſacramentum conferri non debet niſi conſtitutis in periculo mortis, proueniente ex receſſu a debita proportione humorum, qui eſt infirmitas, vel infirmitatis proxima cauſa, vel ex conſumptione radicalis humidi, & caloris naturalis defectu, quis autem negabit in vulneratis, & ex flumine extractis, ſtatim morituris eſſe receſſum à debita proportione humorum? peto igitur an iſti ſint ſani? certè non dicerentur ſani, ſed infirmi ad mortem; qua ergo ratione eis denegabitur hoc ſacramentum? & cum iſti poſſunt eſſe ſolum attriti, & conſequenter virtute ſacramenti ſaluari; alienum à chriſtiana pietate videtur eis denegare ſacramētum Extremæ vnctionis, præſertim quia vt plurimum confiteri, & ſacratiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum ſumere, non

Digitized by Google

non poſſunt, quibus Chriſtus hoc ſacramento ſubuenit, hæc ille.

5 Quæritur vtrum hoc ſacramẽtum poſſit iterari? Reſpond. ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 23. quod ſine aliqua iniuria ipſius ſacramenti iterari poteſt, quia non habet effectum perpetuum eoq. ſanitas mentis, & corporis, quæ ſunt effectus eius amitti poſſunt. In eadem quoque ægritudine iterari poteſt ſi primũ quis ſit in periculo mortis, & euadit, & poſtmodum recidiuum patiatur, quia erit quaſi alia infirmitas Concil. Trid. ſeſſ. 14. cap. 3. de doct. extr. vnct.

6 Quæritur vtrum ſi quis ſæpe infirmetur, ſi ſæpe inungi debeat? Reſpõd. quod quoties quis infirmatur ad mortẽ, toties poteſt inungi, ſed in vna infirmitate non debet quis bis inungi, niſi eadem infirmitas vltra annum protrahatur, ita quod in vno anno propter infirmitatem, nequaquam bis inungitur. Vnde S. Bonauent. ſuper 4. ſent. redarguit dicens: Abſurdum eſt, quod ſacramenta regulentur ſecundum motum aſtrorum.

7 Quæritur quæ partes inungi debent? Reſqond. ſecundum S. Tho. quod inſtrumenta quinq. ſenſuum, tamquam quinque radices peccandi, puta Viſus, Auditus, Guſtus, Odoratus, & Tactus; Vnde cæcus a natiuitate, vel de ſurdo, qui non peccauit per viſum, nec per auditum, vel de Claudo quia nõ peccauit per greſſum debet etiam inungi, quia fortè inordinatè cupierunt ſcilicet peccatum facere. Item ſecundum S. Tho. mutilati inungi debent, quanto propinquius poſſunt circà partes, quæ inungi debuerant.

8 Quæritur quare non ſemper infirmus vnctus ſurgit de infirmitate, ſed ſæpius moritur? Reſpõd. quod in isto ſacramento ſanitas eſt effectus ſecũdarius, & ideo non datur niſi ſecundum, quod expedit ad ſanitatem ſpiritualem, quia tunc ſemper eam inducit, dummodo non ſit impedimentum ex parte recipientis. Vnde patet, quod vnctus in extremis, ſi non ſurgit ab infirmitate illa, per illam vnctionem, ſignum eſt, quod ſanitas corporalis eſt ſibi nociua, & vult Deus potius eũ ſic habere infirmum, quam ſanum. Vel ſignum eſt in conſcientia, quod adhuc aliquid habet, quod impedit ne ſanitas corporalis ſibi reſtituatur, alias raro fallit. In hoc enim ſacramento vnctio exterior eſt ſacramentum, ſed res ſacramenti eſt ſanitas corporis, & animæ. Res autem, 2
& ſacramentum eſt vnctio ſpiritualis interioris, ideſt mentis iocunditas, vel ſolatium. Poteſt autem hoc ſacramentum conferri cum vno clerico, qui ſibi reſpondeat ad orationes, & pſalmos, qui ibi dicuntur, ſi tamen caret clerico, poteſt ſolus expedire totum, ſecundum Guliel. & Hoſt.

9 Quæritur quando vngitur ſacerdos, ſi eſt opus clerico, qui reſpondeat ad pſalmos, & orationes? Reſpond. quod non; ſed ipſemet reſpondeat ſolus, & cũ miniſter dicit in litanijs. Sancta Maria, & ipſe reſpondeat, ora pro me: Sancte Petre, ora pro me &c. ſimiliter cum dicit a morte perpetua? Reſpond. libera me Domine.

10 Nec vngantur ſacerdoti manus in palmis interioribus, quæ vnctæ ſunt iam per Epiſcopum in ordinibus, ſed exterius vngatur in ſuperficiæ. De hoc tamen non eſt magna vis, qualitercunque faciat, ſed tamen illud ſecurius eſt, & tutius.

11 Quæritur quomodo adminiſtratur hoc ſacramentum? Reſpond. quod eius 1
practica eſt facilis, nam per ordinem notata eſt in libello, præmittit enim Sacerdos primo veniens in domum infirmi ſeptem pſalmos pænitẽtiales cum litanijs; deinde interroget infirmum an velit ſacramentum vnctionis; poſtea dicit orationes poſitas in dicto libello ad hoc congruas; Item vngit eum, forma ſupradicta, & cum ſtuppa tergit loca vncta, & proijcit in ignem. Deinde facit ſignum crucis, in cuius virtute iſtud ſacramentum ficut, & alia habet virtutem ſanitatiuam animæ, & corporis.

SVMMARIVM.

1 *Extrema vnctionis effectus eſt ſanatio ſpiritualis.*

2 *Interrogationes quæ fieri debent ad agonizantem.*

3 *Tentationes, quæ contingunt homini in morte.*

4 *Sacerdos quomodo debet confortare infirmum in agone.*

4 *Proteſtatio, quæ debentur fieri ab infirmis*

Digitized by Google

nis morituris, & Agonizantes quomo do iuuari poſſunt.

De effectu huius Sacramenti. Cap. XXXXV.

1 QVæritur quid eſt effectus ſacramenti Extremæ Vnctionis? Reſpond. ſecundum S.Tho.in 4.ſent.diſt. 24.quod eſt quadruplex effectus. Primus effectus eſt ſanatio quædam ſpiritualis, quæ datur contra quaſdam debilitatem, vel in eptitudinem, quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali, vel originali, contra quam debilitatem homo roboratur per hoc ſacramentum,& quia hoc robur gratia facit quod ſecum non compatitur peccatum, ideo ex conſequenti, ſi inuenit aliquod peccatum veniale, vel mortale, quo ad culpā tollit ipſum dummodo non opponatur obex ex parte recipientis.

Secundus effectus eſt ſanitas corporalis,hanc tamen non inducit,niſi ſecundū, quod expedit ad finem principalem, ſcilicet ſpiritualem ſanationem, & tūc eam ſemper inducit, dummodo non ſit impedimentum ex parte recipientis.

Tertius effectus eſt, quod hoc ſacramentum, valet ad excitandam deuotionem, & ad velocem tranſitum in cælum.

Quartus effectus eſt remiſſio omnium peccatorum mortalium oblitorum Cōc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 1. 2. & 3. de extremæ Vnct. Doctrina.

2 Quæritur quæ ſunt interrogationes, quæ debent fieri ad agonizantes? Reſpond quod primo infirmus interrogandus eſt an omnia credat,quæ dogmatizata ſunt in Eccleſia Dei ad credendum homini Chriſtiano, & ea quæ duodecim articuli fidei incitant eſſe credenda, & an Gaudeat de hoc, quod ſperat, ſe moriturum in vera fide Catholica, ſi infirmus? Reſpond. quod ſic, ſcilicet, quod omnia credat, quæ Chriſtianus credere debet, & habet bonam ſpem, quod velit mori in fide catholica,ſignum eſt ſalutis. Vide etiam de hac re Methodum confeſſionis P. Polanci de arte bene moriendi part.6. pag. 259.

Secundo, infirmus interrogandus eſt, an recognoſcat, quod peccando ſæpius creatorem ſuum offendit, cogitatione locutione,opere,& ommiſſione,& ſi reſpōdet quod ſic ſignum eſt ſalutis.

Tertio, infirmus interrogandus eſt an doleat de hoc, quod Deum ſæpius offendit, peccando non ex timore mortis, & pænæ inferni, vel extremi iudicij, ſed dolet ex charitate, quia tenetur Deū ſuper omnia diligere,quem grauiter ſæpe offendit, peccando, qui ſibi multa bona retribuit, & in multis ſibi ſuam maximam charitatem exhibuit, vt ſcilicet moriendo pro ipſo, ſed ipſe peccator tribuit Chriſto mala pro bonis, ſcilicet ipſum offendendo, cum ſuis peccatis, ſi infirmus reſponderit, quod doleat de offenſione Dei, non ex timore mortis, vel pænis inferni, ſed ex mera charitate, quia tenetur Deum diligere, & ſi habet aliqua peccata, quæ ante non eſt confeſſus, & libenter vellet ei confiteri, & pro eis ſatisfacere, ſecundum, ſui poſſibilitatem, ſignum eſt ſalutis.

Quarto infirmus interrogandus eſt, an proponat vitam emendare, & amplius nunquam velle ſcienter peccare mortaliter, (ſi conualuerit de ſua infirmitate,) & quod habeat tale propoſitum, quod nihil ſit ſibi tam charum, vel præcioſum propter quod ſciēter amplius vnum peccatum mortale nollet committere, ſi infirmus reſpondet, quod ſic, ſignum eſt quod debet ſaluari.

Quinto infirmus interrogandus eſt, vtrum omnibus inimicis ſuis,qui eum offenderunt verbis, & factis, ex corde indulſit, & ſi ſciſſet aliquem, cui eſſet obligatus ad reſtitutionem,ſiue in rebus ſuis, ſiue in fama: hoc eſt ſi ſciret aliquem cui res ſuas,ſiue paruas,ſiue magnas recepiſſet contra iuſtitiam, vel ſi alias ſciret, ſe aliquas res iniuſtas poſſidere, quod paratus eſſet reſtituere ſecundū ſuum poſſe, vel etiam ſi ſciret alicui ſe fuiſſe obloquutum, & bonam famam ipſius denigraſſe, per ſuam falſam obloquutionem, quod paratus eſſet ad reuocandum, & reſtituendum illi bonam famam ſuam, ſi infirmus reſpondet quod ſic, eſt ſignum ſalutis.

Sexto infirmus interrogandus, eſt, an credat, & gaudeat de hoc, quod debet perue-

Digitized by Google

peruenire ad vitam æternam, non propter ſua merita propria; quæ adhoc pauca ſunt, reſpectu vitæ æternæ, ſed propter meritum paſſionis Ieſu Chriſti in quo merito conſiſtit hominum omnium ſalus.

Sciendum eſt, quod iſtæ ſex interrogationes debent fieri homini in agone, per quas cognoſci poteſt an debeat ſaluari, an damnari, quia quicunque ſe ipsũ interrogaret, vel etiam alium hominem, & in ſe iſta ſex inueniret ſecure mori debet ſuper miſericordia Dei, & ſperare ad vitam æternam peruenire, & talis infirmus, qui iſta ſex in ſe habet, inducendus eſt, vt ſe ad medicandum paſſionem Chriſti deuoto corde præparet, in qua meditatione, omnes diabolicas tentationes poteſt vincere.

3 Quæritur quot ſunt tentationes, quæ contingunt homini in morte? Reſpond. quod ſunt quinque per quas Diabolus nititur hominem agonizantem à ſalute impedire. Prima tentatio in agone eſt de fide catholica; nam ſicut in fine mundi, ſcilicet tempore Antichriſti maxima erit tentatio,& perſecutio fidei, ſic in fine hominis, qui dicitur microcoſmus, ideſt minor mundus, erit maxima tentatio fidei, & dæmones præcipuè fidem impugnãt, quia fides eſt fundamentum totius ſalutis, & ſic in agone homo debet eſſe firmus in vera fide, ſi vult euadere hanc tentationem. Vnde vtile eſt coram infirmis in agone conſtitutis dicere Symbolum fidei, vt infirmus per auditum admoneatur, quod maneat ſtabilis, & firmus in fide, & viriliter pugnet,& Diabolo reſiſtat, ſimiliter bonum eſt habere crucifixum circa infirmum, & aquam benedictam, vt ſæpius aſpergatur.

Secunda tentatio in agone eſt deſperatio,cum enim infirmus cruciatur doloribus in corpore, tunc diabolus ſuper addit dolorem dolori, ſubijciendo ſibi peccata ſua,& ſic eum ad deſperationem inducat. Nam in agone homo videt omnia peccata,& cum hoc omnia opera bona. Inſuper ſecundum Innoc. lib. 3. de vtilitate humanæ conditionis, quod quilibet homo tam bonus, quam malus, antequam anima egrediatur videt Chriſtũ poſitum in cruce, bonis ad conſolationem; malis ad confuſionem, vt erubeſcant non eſſe redemptum (ſua culpa) ſanguine Chriſti, ideſt fructum redẽptionis non habere. Vnde ſciendum, quod nullus de miſericordia Dei in agone deſperare debet, etiã ſi mille peccata mortalia perpetraſſet, quæ omnino oblitus fuiſſet,& ea omnia in agone cognoſceret, & numquam aliquot ipſorum confeſſus fuiſſet,nec pænitentiam de eis egiſſet adhuc, tamen non deberet deſperare, ſed ſi tanta fortitudinis eſt, quod poteſt adhuc loqui, tunc vocare debet ſacerdotem, & confiteri, ſi autem perdidit loquelam, quod pro nimia infirmitate non poteſt loqui,tunc debet Deo omnipotenti contrito corde confiteri, & nullo modo deſperare, quia contritum, & humiliatum Deus non deſpiciet.

Tertia tentatio in agone eſt impatientia, quia tunc maximus dolor corporis accidit homini. Nam quod hominis anima debet de carne exire, tunc augumentatur dolor, adeo, quod in cor hominis non aſcendit, quem nec homo poteſt tunc amplius ſuſtinere, vnde tunc homo perdit ſenſus ſuos, quod non poteſt clamare, videre, audire,vel tangere,& tunc anima non cogitat amplius de corpore ſuo nutriendo, ſed vires ſuas naturales per membra diffuſas ad ſe trahit; & tunc membra moriuntur,& glaucea efficiuntur, & vltimum membrum, quod in homine moritur, eſt cor.

Quarta tentatio in agone, eſt complacentia ſui ipſius; Nam cũ Diabolus non poteſt hominem inducere ad deuiandum à fide, nec ad deſperandum à miſericordia Dei, nec ad impatientiam, tunc nititur hominem inducere ad complacentiam ſui ipſius, hoc eſt ad vanam gloriam, ſic quod homo cogitet dicens. O quam ſanctus es, quam firmus in fide,& quam patiens in infirmitate,contra quod dicit Iſidorus de ſummo bono. Non te arroges, non te iactes, non te inſolenter extollas, nihil de te ipſo præſumas, nihil boni tibi tribuas. Nam tanta poſſet eſſe complacẽtia ſui ipſius,quod in hoc Deus grauiter offenderetur, quia quanto quis maior eſt in ſuis oculis, tanto deſpectior eſt coram Deo, ergo quilibet debet eſſe cautus, & cum Diabolus eum tentat per arro-

Digitized by Google

arrogantiam, quod tunc humiliet ſe, cogitando ſua propria peccata, & quando Diabolus tẽtat eum per deſperationem, tunc debet ad Deum cor ſuum erigere, cogitando Dei miſericordiam, & ſua bona merita, ne deſperet.

Quinta tentatio in agone, cum à qua plures decipiuntur eſt nimia occupatio rerum temporalium, tunc enim in agone deberet quis poſtponere omnia tẽporalia, & ſe Deo totũ offerre. Vnde Scot. ſuper 4. ſent. dicit, ſi quis infirmus, cũ ſe iam videt vtique moriturũ, mori vult, & plenè conſentit in mortem, ac ſi per ſe ipſum mortem elegiſſet pœnã mortis, ſic patienter ſuſtinẽdo ſatisfaciet pro omnibus peccatis venialibus, imò etiã aufert aliquod ad ſatisfaciendum pro mortalibus, pro quibus contritus eſt, ac confeſſus, ſi copiam confeſſarij habuit.

4 Et quia, vt viſum eſt, quod verſutia Diaboli nititur auertere hominem a ſalute, & in articulo mortis facit totum ſuũ poſſe. Ideo debet ſacerdos confortare agonizantem, vt per omnia voluntatem ſuam diuinæ conformaret, & quod debet ſe ipſum conſolari, & ſic eum omnia oportet relinquere ſic cogitando, quod pro iſtis temporalibus, quæ iam libere propter Deum reſignans, & committens ſe diuinæ voluntati, dabit ſibi Deus bona æterna; Item pro vxore, quam in morte relinquit, dabit illi Deus ſuam benedictam matrem Virginem Mariam, quæ dignior, pulcrior, & nobilior eſt omnibus.

Item pro amicis, & filijs, & cognatis à quibus ſeparari oportet: Dabit illi Deus ſocietatem omnium Sanctorum, & Angelorum. Item pro honore, & poteſtate momentanea præſentis vitæ, dabit illi Deus honorem æternum; & regnum, & ſi bono animo, & libenter oſtendit acceptare, & patienter ſuſtinere infirmitatem & mortem, benè poterit de illo iudicari.

Deinde ſacerdos debet illi conſulere, vt iſta, & alia cogitet, & faciat iſtas ſequentes proteſtationes in hanc formã, vt ſequitur, quæ illi erunt valde vtiles.

5 De Proteſtationib⁹ faciẽdis a moriẽte, ex veteri ſacerdotali Romano deſũptis.

Prima Proteſtatio in nomine Sanctiſs. Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſãcti. Ego N. proteſtor corã te Sanctiſs. Angele Dei, diuina pietate, ex vtero matris meæ mihi deputato, & corã te patri meo ſpirituali, & corã omnibus vobis circunſtantibus, & ꝙ in ea vera fide catholica: quam ſancta Romana, & apoſtolica profitetur Eccleſia, & in qua oẽs deceſſerunt ſancti Dei, deſidero, & volo, nec momentũ temporis diutius viuere affecto, niſi quantũ diuinæ placuerit pietati, cui in omnibus conformiter meam ſubijcio voluntatem.

Secũda proteſtatio. Itẽ Proteſtor quod ſub tua Angelica, protectione, & adiutorio diuinæ gratiæ diſcedã, & ſic mori intẽdo abſque omni deſperatione, & fidei dubitatione, ita quod neque magnitudo nec numeroſitas meorum peccatorum in baratrum deſperationis me immergere debent cum ſciam, & veraciter credam vnam deifici ſui ſanguinis guttam, in ara crucis effuſam, ſufficiſſe in redemptionem totius humani generis, ſi ita placitum fuiſſet diuinæ pietati.

Tertia proteſtatio, Proteſtor, quod in caſu, vbi ex puſillanimitate Chriſtus propter tremendum diuinum iudicium cum aſtare habeo, aut Dæmonis tentatione, ſeu debilitate rationis (quod Deus auertat) aliquam inciderem deſperationem, aut fidei dubitationem: hoc ipſum nunc pro tunc ſana mente exiſtens, reuoco, caſſo, & per non tali facto habere volo, eo quod non animo ſano, & deliberato hoc ipſum euenit ſubmittens me totaliter diuinæ pietati.

Quarta proteſtatio, Proteſtor etiam, quod cum diuina miſericordia nulli peccatori contrito, & confeſſo remiſſionem ſuorum peccatorum deneget eam deſiderãti, quod eandem miſericordiam, & remiſſionem mihi impertiri velit, toto corde deſidero, & peto illam conſequi per merita amariſſimæ paſſionis ſuæ, & mortis, ac virtutum prætioſiſſimi ſanguinis ſui per me effuſi, in ligno ſanctiſſimæ Crucis, & per merita, & preces ſanctiſſimæ ſuæ Matris, & omnium Sanctorum Angelorum, & electorum ſuorum.

Quinta proteſtatio, Proteſtor etiã ſuper hanc petitionem humili præce porrectam, vt diuina pietas me ſuſcipere velit in numerum eorum hominum, quos ab æterno præordinauit in extremo iudicio eſſe ſaluandos, ſi, & in quantum pro

meis

meis peccatis exigentibus tandiù pœnas purgatorias ſuſtinere debeam dummodo in æternum non ſecludar a ſua pietate.

Sexta proteſtatio: His proteſtationibus præmiſſis Sãctiſſime Angele Dei, tibi extremam meam voluntatem, & affectionem pro teſtamento animæ meæ cõmendo tria mihi ex teſtamento ſaluatoris miſericorditer impertiri. Primò, vnũ lacrimoſum intuitum; & doloroſum ſuſpirium ex innumeris, quos in cruce pendens tribus horis viuus habuit ad mitigandum doloroſos meos ſingultus, & gemitus, ac ſuſpiria, quibus nunc præmor, & vt ipſa mater omnis gratiæ mecũ condiuidere velit vnicum cordis ſui virginei gemitum, doloroſumque ſuſpirium, ac lacrymoſum intuitum, & innumeris, quos ſub cruce ſtando ſuſpirijs, ac lacrymis habuit filium, vt redemptorem humani generis intuendo, ſuſcipiendo me in numerum eorum peccatorum, qui veniam, & ſalutem, ad minus in extremo iudicio, pro ſua ſanctiſſima merita, & præces conſequuntur.

Secundo ſuccurrat tua Angelica pietas, vt quando miſerum cor meum ſcindetur, & anima mea miſera à corpore ſeparabitur, vt inueniam placabilem iudicem, intuitu illius diuinæ charitatis, in qua amoroſum cor ſuum ſcindebatur in cruce pro ſalute mundi, & ſua diuiniſſima anima a diuiniſſimo corpore ſeparabatur.

Vltimo Sanctiſſime Angele Dei commendo tibi extremam horam vitæ meæ, & exitum animæ meæ gubernando, & ab hoſtibus ſalutis me protegendo, & vt ſuper has proteſtationes velis eſſe; vbi, & quoties opus fuerit contra omnia pericula ſalutis, fidelis teſtis, & protector. Amen.

Frequenter tandem etiam hortandus eſt agonizans ad iactandum cor, & fiduciam in meritum paſsionis Chriſti, & ad contemplandum verba, quæ in cruce dixit, & quod ſæpe dicat illa vltima: In manus tuas Domine commẽdo ſpiritum meum, redemiſti me Domine Deus veritatis; Dicat pariter cũ B. Stephano: Domine ſuſcipe ſpiritũ meũ, ſic enim agonizans conſolatus victis hoſtibus fideliter, & feliciter obdormiet in domino. Cauendum eſt ne à pluribus hinc inde clametur; Sufficit enim vnus, modeſtè, diſtinctè, & clarè adhortans adpræmiſſa & illo fatigato, ſuccedat alius. Aſsiſtentes autem ſubmiſſa voce inſtẽt orationi pro illo. Emittantur vel eiulare prohibeantur vxor, & liberi. Tandem emiſſo ſpiritu, ſignetur ſigno crucis cum candela benedicta, quæ in agonia debet teneri accẽſa, in ſignũ proteſtationis fidei in Chriſtum, qui eſt vera lux mundi, tandem claudantur oculi, & dicatur reſpõſorium. Libera me cum orationibus conſuetis; Aſpergatur aqua benedicta, & ſecũdum morem, & ritum Eccleſiæ, poſt miſſæ ſacrificiũ (ſi fieri poteſt) corpus eius cum pſalmis, & orationibus tradatur ſepulturæ in nomine Domini.

Infirmus in mortis articulo poſitus: ſi eſt ex aliqua, vel aliquibus confraternitatibus, vel habet aliquas coronas, grana, cruces, ſeu medalias in quibus ſunt Indulgentiæ, & gratiæ à ſummis Pontificibus conceſſæ, debet tunc confeſſarius illas omnes ei applicare in pænitentiam, & ſatisfactionem omnium ſuorum peccatorum, quia hoc illi erit valde vtile.

SVMMARIVM.

1 *Ordo quid ſit, ac multæ deffinitiones.*
2 *Ordines ſunt ſeptem.*
3 *Epiſcopatus eſt dignitas non ordo.*
4 *Ordinis miniſter eſt Epiſcopus.*
5 *Ordines quibus temporibus debent conferri.*
6 *Ordinandorum promotio qualiter ſit facienda.*
7 *Epiſcopus promouens aliquem ad ſacros ordines ſine titulo, ei de victu tenetur prouidere.*
8 *Primam tonſuram recipere non debet, qui prius non eſt confirmatus.*
9 *Epiſcopi quando per ſe ordines conferre non poſſunt ad alium Epiſcopum ſubditos ſuos benè examinatos dimittant.*
10 *Epiſcopus familiarem ſuum ordinare non poteſt, niſi per triennium ſecum fuerit commoratus.*
11 *Ordines minores, qui.*
12 *Ordines maiores, qui.*
13 *Hoſtiarii officium quale.*

14 Lo-

Digitized by Google

14 *Lectoris officium quale.*
15 *Exorciſtæ officium quale.*
16 *Acoliti officium quale.*
17 *Subdiaconi officium quale.*
18 *Diaconi officium quale.*
19 *Sacerdotis officium quale.*
20 *Spiritus ſanctus datur per ſacram ordinationem.*
21 *Ordo imprimit characterem.*
22 *Diaconus an fieri poſſit, qui non eſt ſubdiaconus,*
23 *Ordines ſuſcipere non poteſt, qui non eſt baptizatus.*
24 *Ordinem ſacrum ſuſcipiens in peccato mortali, mortaliter peccat.*
25 *Ordines conferre poſſunt Epiſcopi heretici ſciſmatici, & excommunicati, ſed peccant mortaliter, tam conferentes, quam ſuſcipientes.*
26 *Cautela circa ſacramentum ordinis obſeruanda.*
27 *Papa poteſt ſolo verbo facere ſacerdotem.*
28 *Ordo ſumpſit originem à filiis Aron.*
29 *Prælatus non poteſt eſſe, qui eſt leproſus.*
30 *Papa an poſſit alicui auferre poteſtatem, quam conſequitur ex ſuo ordine.*

De Sacramento Ordinis. Cap. XXXXVI.

AGnoſcat vnuſquiſque ordinem ſuũ, & quod dignũ ſit eo ordine, quem ſuſcepit, intelligat, & ita liberet actus ſuos, ita etiam ſermonem inceſſum quoque, & habitum moderetur, & cum ordinis ſui profeſſione conueniat, ne audiat dici ad ſe à Deo quia propter vos blaſphematur nomen meum inter gentes. Orig. ſuper leuiticum.

1 Quæritur quid eſt ordo? Reſpond. quod eſt ſacramentum, vt habetur, & deſcribitur à Doctoribus diſt. 24. lib. 4. & vt ſcribit Thomas Argentin. diſt. 24. lib. 4. ſent. non ſolum in rebus naturalibus de quibus locuti ſunt Philoſophi, verũ etiam in rebus eccleſiaſticis de quibus loquuntur Theologi; verè eſt dare ordinem, quia vbicunque eſt dare multitudinem diuerſos gradus, & poteſtatis, & dignitatis, includentem, ibi eſt dare ordinem, ſed in ſanctam Dei Eccleſiã eſt dare huiuſmodi multitudinem, quia huiuſmodi gradualis diuerſitas dignitatis, & poteſtatis, non poteſt eſſe ſine ordine, & non ſolum reſpicit ſacramentum ordinis honeſtatem interiorem, ſed etiam exteriorem, vt ſcribit Stephanus Bruliſer diſt. 25. quæſt. 8. lib. 4. Vnde requiritur honeſtas à parte originis, nominis, corporis, actionis, conditionis, & conſeruationis. Vt dicemus infra.

Item ordo eſt ſacramentum nouæ legis, quo traditur poteſtas ad ritè, & conueniẽter munera Eccleſiaſtica obeunda.

Item ſecundum Mag. ſent. in 4 diſt. 24. eſt ſignaculum, quoddam, quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato.

Item ſecundum Scotum, quod ordo, ſiue ordinatio eſt ſacramentum inſtitutionis alicuius in gradu præeminenti in Eccleſia, cui conuenit aliquod miniſterium circa ſacramentum, & præcipuè circa Euchariſtiam factam à miniſtro idoneo, verba ſimul cum intentione debita proferente miniſterium gradus illius aliquo ſigno viſibili repreſentante ex intentione diuina, efficaciter ſignificans gratiam præeminentem, qua ordinatus aliquod miniſterium dignè exequatur.

Item ſecundum Nauarrum capit. 22. num. 17. quod ordo eſt ſacramentum, quo traditur character, & poteſtas conſecrandi Euchariſtiam, vel in id adminiſtrandi. Item Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 1. & ſeſſ. 23. cap. 3. & can. 3.

2 Quæritur quot ſunt ordines? Reſpõd. ſecundum Mag. ſent. diſt. 24. quod ſunt ſeptem, ſcilicet. Hoſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Accolitatus, Subdiaconatus Diaconatus, & Præsbyteratus. Et dicuntur ſeptem propter ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti. Canoniſtæ tamen tenent, quod ſint nouem, ſecundum nouem Hierarchias ſcilicet prima tonſura, & Epiſcopatus cap. cum contingit, de ætat. & qualit. ordin. & in cap. primo de ordin. ab Epiſc. qui renunc. Vnde S. Tho. in 4. ſent. diſt. 24. dicit: Si propriè, accipiamus ordines in quantum ſunt ſacramenta, ſunt ſeptem, quatuor ſcilicet minores, & tres ſacri: Si verò, largo modo, ſumamus, additur minoribus prima tonſura; ſacris verò additur Epiſcopatus 21. diſt. cap. cleros, & 23. diſt. cap. pſalmiſta. Tamen communior opinio eſt, quod

Digitized by Google

quod prima tonſura, & epiſcopatus, non ſint ordines. Immo corona, ſeu tonſura, eſt quoddam ſignum diſtinctum miniſtrorum Eccleſiæ à plebe communi, & facit initium aliorum ordinum. In omni enim tranſitu à ſtatu in ſtatum, conuenienter interponitur alia diſpoſitio media, vt in tranſitu à ſtatu laicorum ad ſtatum miniſtrorum Eccleſiæ, & de prima tonſura interponitur, & fit corona circulariter ad modum coronæ, fit in tonſura raſio capillorum ad denotandum, quod qui vult ſeruire Deo, debet renuntiare ſuperfluitati terrenorum, quia clericus Domini partem ſuæ hæreditatis conſtituti, ſe hæredem Dei fecit; Ideo dicitur clericus à cleros, quod eſt ſors &c. Concil. Trid. ſeſſ. 22. cap. 1. de reform. Item iſta raſio fit in ſumitate capitis ad denotandum, quod clerici mentem debent habere ad Deum eleuatam, vt reuelata facie gloriam Dei contemplentur ſecundum Mag. ſent. in 4. diſt. 24. Ex his enim apparet quod tonſura non ſit ordo, ſed diſpoſitio ad ordines, non neceſſitate, ſed congruitate. Quare Cardinales nõ connumerētur inter clericos, quia ſunt membra ſummi Pontificis, ideo connumerato Papa, illi etiam connumerati eſſe intelliguntur. Summa Delphina h. d.

3 Quæritur vtrum epiſcopatus ſit ordo? Reſpond. quod eſt dignitas non ordo, vt tenetur communiter à Doctoribus ſuper quo notandum eſt ſecundum S. Thom. in 4. ſent. diſt: 24. quod duplex dicitur ordo. Vno modo ſecundum, quod eſt officium, reſpectu ad corpus Chriſti verum, ſcilicet ad conſecrationem hoſtiæ, & illo modo, Epiſcopatus non eſt ordo, quia Epiſcopus non habet poteſtatem ſuperiorem ſacerdote, quantum ad conſecrationem corporis Chriſti. Alio modo dicitur ſecundum officium reſpectu quarundam actionum ſacrarum, ſuper quas habet diſponere præ cæteris ſacerdotibus, & ſic dicitur impropriè ordo, ratione iuriſdictionis, ſed tamen hoc non eſt ſacramentum, ſed vt quoddam ſacramentale. Id circo dignitas epiſcopalis non eſt ordo, immo præſupponit ordinationem ſacerdotalem, ſed eſt ordinis eminentia, vel dignitas ſecundum Bonau.

4 Quæritur quis eſt miniſter ſacramenti ordinis? Reſpond. quod miniſter eſt Epiſcopus, tamen ex diſpenſatione poſſet ſacerdos conferre minores, ſed iure tamen ſolum epiſcopi poſſunt conferre ordines ex ſpeciali verò commiſſione Papæ, vt diximus poſsũt minores conferre, vt Abbates, vel aliqui Priores &c. 24. diſt. Pſalmiſta, & 69. diſt. quoniã, ſed intelligitur poſſe eos ordinare tantũ ſubditos ſuos, & nõ alios, vt in Conc. Trid. ſeſſ. 23. c. 10.

5 Quæritur quibus temporibus debent ordines conferri? Reſpond. quod ordines maiores in ſabbatis quatuor temporum, & ſabbato Paſchæ in Eccleſia, & in miſſa; ſed minores ordines poſſunt conferri alijs temporibus de tempore ordinand. cap. 1. 2. 3. 4. & cap. litteras & 71. diſt. cap. quod die: Epiſcopalis dignitas poteſt conferri, & debet in die Dominica 73. diſt. cap. 1.

6 Quæritur qualiter ſit facienda promotio ordinandorum? Reſpond. quod ordinandi euocandi ſunt ad ciuitatem, & tũc Epiſcopus debet eligere ſacerdotes ex latere ſuo, & alios prudentes viros nõ ignaros diuinæ legis, & exercitatis in eccleſiaſticis ſanctionibus, qui ordinandorum vitam genus, patriã, ætatem, inſtitutionem inueſtigent. Item ſi ſint benè literati, ſi in lege Domini inſtructi, ſi fidem catholicam firmiter teneant 24. diſt. quando. Item ſi ordinandi ſint de legitimo matrimonio extr. de elect. cap. cum iniunctis. Illi enim quibus committitur examinatio caueant ne fauoris præcio, aut muneris gratia indignũ ad ſacros ordines promouendum manibus epiſcopi applicent, in gloſ. præalleg. cap. quando 24. diſt. grauiter enim peccant, & epiſcopi, & examinatores, qui promouent indignos, vt in Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 7. & 8.

7 Quæritur vtrum ſi epiſcopus debeat aliquẽ promouere ad ſacros ordines ſine titulo? Reſpõd. quod ſi epiſcopus aliquẽ ſine titulo de quo neceſſaria vitæ percipiat ad ſacros ordines, putà Subdiaconatũ, Diaconatum, & Præsbyteratũ promouerit, ſeu ordinauerit tandiù ei neceſſaria ſubminiſtret, donec in aliqua Eccleſia ei conueniẽtia ſtipẽdia militię clericalis aſſigneri, niſi talis ordinatus de ſua, vel paterna hæreditate ſubſidiũ vitę poſſit habere in c. Epiſc. de præben. & in gl. eiuſdẽ &c.

8 Quæ-

8 Quæritur vtrum primam tonſurã poſſit recipere, qui non ſuſceperint Sacramentum confirmationis? ℞.quod non ſecundum Conc.Trid. ſeſſ.23. cap. 4. cuius verba ſunt hæc. Prima tonſura non initientur,qui Sacramentum confirmationis non ſuſceperint, & fidei rudiméta edocti non fuerint,quique legere.& ſcribere neſciant,& de quibus probabilis coniectura non ſit eos non ſecularis iudicij fugiẽdi fraude, ſed vt Deo fidelem cultũ præſtent,hoc vitæ genus elegiſſe.

9 Quæritur, quando Epiſcopi per ſe ipſos ordines conferre non poſſunt, quid agendum? ℞. quod quando Epiſcopi per ſe non poſſunt ordines conferre ſubditos ſuos benè probatos, & examinatos ad alium Epiſcopum ordinandos dimittant vt in Conc.Trid ſeſſ.23.cap. 3.

10 Quæritur vtrũ Epiſcopus poſſit ordinare familiaré ſuũ non ſuditũ.℞. ſm.Cóc. Trid.ſeſſ.23.cap 9. cuius verba ſunt hæc Eps familiaré ſuũ nõ ſubditũ ordinare nõ poſſit, niſi ꝑ trienniũ ſecũ fuerit cómoratus,& beneficiũ(quacũq.fraude ceſsãte) ſtatim re ipſa illi conferat conſuetudine quacunque etiam immemorabili in contrarium non obſtante.

Suſcipiens eſt vir de iure diuino,nõ fœmina Aetas eſt de iure poſitiuo, ita vt infanti poſſit cóferri ordo,& teneret;modo à Cóc.Trid. habemus ætaté determinatã videlicet in ſubdiacono 22. In Diacono 23.& ſacerdotiũ 25.requirit in ſuſcipiente ſeſſ.23.cap.12.

11 Quærit̃ q ſunt ord.minores?℞.ꝙ sũt Hoſtiariat⁹,lectorat⁹,exorciſtat⁹,& Accolitat⁹, vide c.1.ſextæ part. & habebis multa.

12 Quæritur,qui sunt ord.ſacri? ℞. quod ſunt Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus.

13 Quæritur quid eſt officiũ Hoſtiarij? ℞. quod eſt admittere fideles in Eccl. & infideles,ineptos,excómunicatoſq: atq.cathecumenos excludere.Imprimitur verò character, & datur ei gratia in ordine ad munus ſuũ rite peragendum, & hoc idẽ fit in cæteris omnibus ordinibus.

14 Quęrit̃ quod eſt officiũ lectoris?℞.quod eſt populo explicare ſimplici verbo lectiones ꝓphetarũ, & alia Eccleſiaſtica.

15 Quæritur,qd eſt officium exorciſte? ℞. quod eſt imponere manus ſup cathecumenos,& energumenos,ac etiam eijcere Dæmones S.Tho.4.ſent·diſt.26. quæſt. 2. art. 1. Materia eſt traditio libri exorciſmorum forma ſunt verba,quibus Eps exprimit illam, vt in cap. exorciſta diſt. 23. vide cap.1.ſextæ part.num.10.

16 Quæritur,quod eſt officiũ accoliti? ℞. quod eſt duplex,ferre cæreos ante ſacerdotem,& præparare ampullas vini, & aquæ, forma ſunt verba, quibus exprimitur cæreī,ſeu candelabri traditio.

17 Quæritur qd eſt officiũ ſubdiaconi? ℞. quod eſt præparare materiã, quæ debet conſecrari,& dare Diacono. Item cantare Epiſt. Materia eſt traditio calicis, & patenæ ſine aliqua materia; forma ſunt verba Epiſcopi.

18 Quæritur quid eſt officiũ Diaconi? ℞. quod eſt miniſtrare ſacerdoti in Sacramento corporis,& ſanguinis, & ipſius eſt deferre Sacramentum in patena, Item adiud officium eſt cantare Euangelium. Materia eſt tactus libri Euangeliorum forma ſunt verba Epiſcopi.

19 Quæritur,quid eſt ſacerdotis officium ℞. quod eſt duplex videlicet conficere corpus Domini, & abſoluere a peccatis.

Materia eſt tectus calicis, in quo eſt vinum, & aqua,& patenæ, in qua eſt hoſtia conſecranda.

Forma verò eſt accipe poteſtatem offerendi ſacrificium Deo, & miſſas celebrãdi,tam pro viuis, quam pro defunctis in nomine Domini, poſtea oſtendit characterem,vt poſſit etiam abſoluere, cum dicit accipe Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata,remiſſa ſunt, & quorum retinueritis retenta ſunt.

Hoc Sacramentũ ordinis Baptiſmi, & confirmationis imprimunt characteré,& ideo non poſſunt iterari, reliqua vero nõ imprimunt,& ideo reiterantur.

Nota quod quãuis ſeptẽ ſint ordines, tamen vnum eſt Sacramentum, quia oẽs ordinantur ad vnum finem,ideſt ad conficiendum corpus Chriſti verum.

20 Quæritur an per ſacrã ordinationẽ detur Spiritus ſanctus? ℞.affirmatiuè, & ita eſt de firma fide tenendũ, ſic enim diffinitur in Conc.Trid.ſeſſ.28. can. 4. vbi ſic dicitur,ſi quis dixerit per ſacram ordinationem non dari Spiritum ſanctũ ac proinde fruſtra Epiſcopos dicere.Accipe ſpi-

Digitized by Google

ritum ſanctum per eam uó imprimi characteré, vel eum, qui ſacerdos ſemel fuit laicum, rurſus fieri poſſe; Anathema ſit.

21 Quæritur an ordo imprimat characterem? Reſpond. quod ſic, quia character eſt poteſtas ad aliquod ſpirituale, & hic datur poteſtas circa ſacramentũ Euchariſtiæ, & ita etiã habetur in Conc. Florent. Et de ſacerdotio non eſt dubitandum, de alijs, ſi non ſunt ſacramenta, non eſt opus dicere, quod imprimant characterem.

22 Quæritur. An poſſit fieri Diaconus, qui non eſt Subdiaconus? Reſpondetur, quod eſt præceptum, quod ſeruetur, ordo, & qui illum non ſeruaret, peccaret mortaliter. Secundo dico, quod iſte ordo, non eſt de neceſſitate ſacramenti in cap. vnico de clerico ordinato per ſaltum, & qui ſic eſt ordinatus debet ſuſcipere ordines, quos omiſit dumtaxat à quocũque ordine incipiatur, vt in Conc. Trid. ſeſſ. 23. cap. 13. in fin.

23 Quæritur vtrum ſi quis non eſt baptizatus, & ſuſceperit ordinem? Reſpondetur, quod non eſt ordinatus in cap. venienſ. de præsbytero iam ordinato, & non baptizato, & præcipitur quod baptizetur, & iterum ordinetur, ſi autem ordinetur antequã ſit cõfirmatus, ordo tenet.

24 Quæritur an qui ſuſcipit ordines in peccato mortali, peccat mortaliter? Reſpond. quod ſi ſuſcipiat ſacerdotium peccat mortaliter, & eſt ſacrilegus. Idem eſt de alijs ordinibus, ſi ſint ſacramenta, ſi autem nõ ſunt ſacramenta videtur, quod non ſit mortale, licet ſit graue peccatum maximè, ſi ſuſcipiat Diaconatum, quia ordinatur proximè ad Euchariſtiam, ſed verum peccet mortaliter, qui exercet officia ſua in peccato mortali? De ſacerdotio clarum eſt, de alijs ordinibus ſi ſunt ſacramenta, eſt mortale, & quia hoc communiter non tenetur, quod peccent tales mortaliter, ideo veriſimilius eſt, quod hæc non ſint ſacramenta. Nihilominus (citra mortale) grauiter peccat talis.

25 Quæritur vtrum Epiſcopi hæretici, & ſciſmatici, & excommunicati poſſint ordines conferre? Reſpond. quod peccant tam recipientes, quam ipſi conferentes, nihilominus tamen veros ordines, & verum ſacramentum conferunt, non eſt dubium: Samar.

De cautelis circa Sacramentum Ordinis obſeruandis.

26 Et primo caueat epiſcopus ne ordinet alienum clericum, vel laicum: de tempore ord. cum nullus lib. 6. quod ſi fecerit, per annum a collatione ordinum eſt ſuſpendendus, & interim clerici ſui abſque licentia ſua à vicinis Epiſcopis poſſunt ordinari, de temp. ord. lib. 6. clerici verò, qui ſine proprij Epiſcopi licentia ordinantur ab executione ordinum ſuſpendantur; tamen Epiſcopus poteſt cum eis diſpenſare 9. quæſt. 2. Lugdu, de temp. ordin.

Secundò caueat Epiſcopus ne ordinet aliqué ad ſacros ordines ſine titulo: alias ſolus ei prouidere tenebitur in beneficio.

Tertiò caueat ne ordinet per Simoniam de Simon: per totum, nec ſolus Epiſcopus ſed etiam Notarius non debet formulas vendere: de Sim. cap. 1.

Quarto, caueat ordinandus, ne recipiat ordinem aliquem ab epiſcopo, qué ſcit Symoniacè in ordinem ſuſceptum, ſiue ſit occultum, ſiue manifeſtum, quia non recipit, executionem, & indiget diſpenſatione 1. quæſt. 1. ſi quia ſimoniacis: dicit tamen S. Tho. 2. 2. quæſt. 8. quod ſi eſſet Simoniacus alia ex cauſa poſſet ab eo recipere ordines dummodo ſit occultum, quia talis epiſcopus non eſt ſuſpenſus ad alios, ſed ad ſe tantum.

Quintò caueat ordinandus ne tempore ordinationis ſit in peccato mortali nam mortaliter peccaret diſt. 11. multi, & idem S. Tho. in 4. ſent. diſt. 24. nec talis poteſt vti ordine ſic ſuſcepto, ſecundum ipſum, quia facit contra præceptum illud Deuteren. 16. iuſtè quod iuſtum eſt exequaris, vnde talis, quoties talem actũ exercet, ſemper peccat mortaliter dicit tamen S. Tho. ibidem ſubdens, quod ordinatus in peccato mortali, tenetur ab eo recipere ſacramentum, ſi eſt occultum, & hoc quã diu toleratur ab eccleſia tamen dicit idé nõ eſſe tutũ talé, ad aliqué actũ ſui ordinis exequendũ inducere, durãte conſcientia, quod iſte ſit in peccato mortali, quã tamen deponere poſſet in iſtãti, ꝙ homo poſſet diuina gratia emendari.

Sexto

Digitized by Google

Sexto, caueat clericus, ne ordinetur ſine examine, alias dicitur furtiuè ordinatus ſecundũ Hoſtien. 63. diſt. extra conſcitẽiã, nec proſunt ei formatoriẽ ſi tamẽ eſt dignus, & notus, nihil obeſt, quia tales nõ ſunt examinandi. Archid. 23. diſt. cap. nullus. Sed ſi eſt dignus deponi debet de corpore vitiatis cap. expoſuiſti. Si etiam ſit ignotus, quamuis dignus, deponi debet 24. diſt. cap. vlt. & multo fortius ſi eſt indignus l. diſtin. expenitentibus. Debet etiam confiteri publicè Epiſcopo ſuo crimina, ſeu notoria impedimenta iuris, vel facti. Si autem ſubticet talia, etiam poſt pænitentiam impediunt executionem; nec etiã ſuſcipiat aliquem ordinẽ ſuperiorem, omiſſo inferiori, quia hoc eſt per ſaltum promoueri, & talis debet deponi, ſi hoc taceret ex malitia, ſecus ſi ex ignorantia diſt. 18. ſicut olim. ex diſpenſatione tamen Epicopi ad omnium ordinem poteſt promoueri, ſed in ſubſcepto prius non adminiſtrabit. Datur autem gratia gratum faciens in hoc ſacramento, quæ neceſſaria eſt nõ ſolum ad dignè ſuſcipiendum ſacramentum, ſed etiam ad dignè miniſtrandum ſecundum S. Tho. & Petr. de Pal. in 4. diſt. 4.

27 Occurit dubium. An Papa poſſit ſolo verbo facere ſacerdotem, dicendo, eſto ſacerdos. Aliqui canoniſtẽ, vt Angel. de peruſio l. 11. C. crim. ſacril. Felin. de conſt. cap. primo ver. Fallit. 4 & Rebuf. dicunt eum poſſe, vt narrat Philiar. de offitio ſacerd. cap. 14. de ſacramento ordinis dicit, quod niſi Papa haberet hanc poteſtatem, Chriſtus non ſufficienter prouidiſſet Eccleſiæ ſuæ, quod nullo modo dicendum eſt, & fingit caſum, quod filius alicuius nobilis fuit domi à leuatricæ baptizatus aqua roſacea, & poſtea factus epiſcopus, fuit miſſus à Papa in diuerſas mundi partes in quibus, & Romæ, vbi ex vniuerſo mundo confluunt homines, innumeros ordinauerit, & eo mortuo, illa, quæ eum baptizauit dolens de eius morte; narrans quomodo illum baptizauit non communi aqua, ſed tanquam nobilem aqua roſacea, & conſequenter non fuit baptizatus nec ordinatus, & ordines ab eo dati, non tenuerunt; ſcire, qui nam fuerint ab ipſo ordinati, eſt humanitus impoſſibile; quod factum eſt, quin factum fuerit, fieri non poteſt, prouidendum eſt in futurum, nam illi omnes ſacerdotes, qui ab eo ordinati fuerunt, non ſunt ſacerdotes, & conſequenter non conficiũt, nec abſoluunt, nec vngunt, & quã plurimi, qui ad hæc ſancta, accedunt, ſunt ſolũ attriti, & ſic morientes, damnãtur ex eo ſolũ, quod illa ſacramenta non tenent, defectu miniſtrorũ; cũ in rei veritate non ſint ſacerdotes; Res defertur ad Papam, qui facti veritatem inquirit, examinatur mulier, quæ illũ baptizauit, examinantur omnes, qui aderãt, qui multi erant, & nobiles. & omnes deponunt, quod communi illorum conſilio baptizatus fuit aqua roſacea, quia credebant eũ baptizari poſſe; res certè eſt ſummi momenti, nam ferè certa eſt multorũ damnatio, qui alias eſſent ſalui, qui ſcilicet cum ſola attrictione ſacramentis illis ſuſceptis, moriuntur, dicere, quod Deus ſupplet, & dat gratiam, ac ſi ſacramenta illa tenerent, cum eius virtus non ſit allegata ſacramentis: nõ ſoluit difficultatem, nam periculum eſt certiſſimum, quid Deus faciat neſcimus, nullam de hoc nobis certitudinem dedit, & ſicut periculum eſt euidens, ita etiam debuit prouidere de opportuno remedio, nullum autem, aliud remedium eſt, niſi quod illo caſu Papa illos omnes ſolo verbo conſtituere poſſit ſacerdotes, dicẽdo ſint ſacerdotes, quæ ratio probat, quod non ſolum præſentes, ſed etiã abſentes ordinare potuerit. Ad quod reſpondetur, quod cum Deus habeat ſummam prouidentiam de Eccleſia nunquã hũc caſum permitteret, quod ſcilicet non baptizatus fiat Epiſcopus, nã licet caſus ſit poſſibilis ſimpliciter loquẽdo, nõ eſt tamẽ poſſibilis ſuppoſita diuina prouidentia propter dicta inconueniẽtia, quæ inde ſequerentur hæc ille.

28 Quæritur vnde ſuſcepit originẽ hic ordo? Reſpõd. quod à filijs Aaron ſumpſit initium; Deus enim inſtituit per Moyſem ſummos Pontifices, & minores ſacerdotes cum inſtituit Aaron in ſummũ Pontificem, & filios eius in minores ſacerdotes: Chriſtus duodecim, quos Apoſtolos vocauit, quorum vicem gerunt in eccleſia maiores Pontifices; Deinde 72. diſcipulos deſignauit, quorum vice tenent, in Eccleſiam Præsbyteri, vnus

Digitized by Google

autem inter Apoſtolos princeps extitit Petrus, cuius Vicarius, & ſucceſſor eſt ſummus Pontifex: Vnde dicitur Apoſtolicus, qui etiam Papa vocatur.

29 Quæritur vtrum leproſus poſſit eſſe Prælatus? Reſpond. quod non, propter ſcandalum, & horrorem Populi, tamen ſi poſt promotionem ſuperuenerit infirmitas, datur ei coadiutor, & prouidebitur ei de bonis Eccleſiæ quamdiù vitam duxerit in humanis de cler. ergo, cap. tua, & cap. ex parte.

30 Queritur vtrum Papa poſſit alicui auferre poteſtatem, quam conſequitur ex ſuo ordine? Reſpond. ſecundum Bonauent. quædam fundantur principaliter ſuper ordinem, vt poteſtas conſecrandi, quædam autem ſuper iuriſdictionem canonicam, vt poteſtas excommunicandi, quædam ſuper ordinem, & eminentiam, vt poteſtas ordinandi: quædam ſuper ordinem, & iuriſdictionem, vt poteſtas ligandi, & abſoluendi in foro pænitentiali,& quia character auferri non poteſt, ideo poteſtas, quæ conſequitur characterem auferri non poteſt de facto, vt conficere,& ordinare: poteſtas verò,quæ conſequitur iuriſdictionem,vt excōmunicare & abſoluere poteſt auferri,quia talis iuriſdictio deſcendit ab ipſo Papa &c. & S.Tho. ſuper 13. diſt. 4. dicit, quod Epiſcopus non dedit ordinem, ſed Deus per miniſterium Epiſcopi, & ſic Deus poſſet auferre, non Epiſcopus, quia Epiſcopus non eſt conſtitutus miniſter auferendi ordinem ſicut conferendi.

SVMMARIVM.

1 *Sponſalia ſunt mutua promiſſio futuri matrimonii.*
2 *Sponſalia in quibus differūt à matrimonio*
3 *In matrimonio exigitur minus tempus in fœmina, quam in viro.*
4 *Pubertas an probari poſſit in numero annorum.*
5 *Sponſalia vnde dicantur.*
6 *Sponſaliorum ſpecies duæ.*
7 *Sponſalia quatuor modis contrahuntur.*
8 *Sponſalia contrahere poteſt qui matrimonium poteſt.*
9 *Sponſaliorum effectus eſt obligatio ad matrimonium futurum.*
10 *Patres non poſſunt dari nuptui filios, & filias, contra eorum voluntatem.*
11 *Contrahens per verba de futuro cum vno, deinde per verba de præſenti cum altero, cum ſecundo tenet.*
12 *Concubina dicens alicui. nolo, vt me cognoſcas niſi tanquam vxorem, & vir tacet, quid iuris.*
13 *Matrimonium factum ſub conditione an teneat.*
14 *Contrahens cum aliqua dicens. ſi te virginem inuenero, quid iuris ſi eam virginem non inuenit.*
15 *Contractus tenet ſub conditione, non autem ſub modo.*
16 *Contrahens cum aliquo ſub conditione deinde contrahit cum alio liberè, adhærebit ſecundo.*
17 *Impedimenta ſponſaliorum.*
18 *Sponſaliorum ornamenta quæ.*
19 *Bona matrimonii ſunt tria.*
20 *Beata virgo quare nupſerit.*
21 *Beata virgo nupſit Ioſeph de tribu Iuda.*
22 *Beatam Virginem decuit vouere Virginitatem.*
23 *Beata Virgo quando erat annorum 14. concepit Christū, & ipſum in 15. peperit.*

De Sponſalibus. Cap. XLVII.

Qui tentationum procellas cum difficultate tolerant coniugij portum petant, melius eſt nubere, quam vri. ſine culpa enim ad coniugium veniunt, ſi tamen nec dum meliora deuouerūt Greg. 12. moral.

1 QVæritur quid ſint ſponſalia? Reſp. quod ſunt mutua promiſſio futurarſi nuptiarum ſigno exteriori expreſſa,vt ſi dicam, ego te accipiam de futuro l. 1. ff. de ſponſal. capit. noſtrates 30.quæſt. 5. in quo cap. dicitur,quod contrahentes debent in Eccleſia benedici antequam carnaliter commiſceri.

2 Quæritur in quibus differunt à matrimonio? R. in tribus. Primo in matrimonio ſūt neceſſarij teſtes,& Parochus. In ſponſalibus verò nō; Vñ ſequitur quod matrimoniū eſt ſacramentū,ſpōſalia verò non. Secundo differunt, quia, qui debent ſpōdere, debēt excedere ſeptimum annum de iure. In matrimonio verò debent attin-

Digitized by Google

attingere annum pubertatis, videlicet Vir.14. annum femina verò 12. niſi malitia ſuppleat ætatem .i. quando poteſt generare. Dicitur autem proximus annis puberbatis, quando vltra medium reſidui medij temporis videlicet. Vir decem, fæmina nouem. Tertio matrimonium eſt vinculum multo ſtrictius ſponſalibus: Nam matrimonium ſi ſit ratum, ſolum per ingreſſum religionis diſſoluitur non autem per ſacerdotium, conſumatum verò, ſola morte diſſoluitur extr. de conuerſ. coniugat cap. verum, & capit.ex publico, & de ſponſ. cap. commiſſum.

3 Quæritur quare in matrimonio minus tẽpus in fæmina exigatur, quam in viro? Reſpõd.quia fæmina in vtero tardius formatur, quia principium generationis eius debilius,extra vterum citius cũ .n. ſit imbecillioris, & breuioris æui, citius creſcit, citiuſque decreſcit, vt aſſerit Ariſtotiles in 4. de gene. anima cap. 6.

4 Quæritur quomodo probari poteſt hæc pubertas? Reſpond. quod hæc pubertas ex numero annorũ probari nõ poteſt, ſi quidem multi ante quatuordecim ætatem annorũ,puberes efficiantur vt teſtatur in Hoſtien. in cap. fin. de eo, qui cognouit conſang. Vxo. ſuæ quendam puerum annorum vndecim vim procreatricem habuiſſe, & Diuus Hyeronimus in Epiſtola ad vitalem referẽte gloſ. in 20. quæſt. 2: Domino, (inquit) teſte non mentior, quædam muliercula cum expoſitum nutriret infantem, & inſtillaret cibos, ac nutricis officio fungeretur cubaretque cum ea paruulus, qui vſque ad decimum iam peruenerat annum, accidit, vt pluſquam pudicitiam patitur ſe mero ingurgitaret, accenſaque libidine obſcenis motibus ad coitum duceret infantem,prima ebrietas,& alterius noctis, & cæterarum deinceps fecit conſuetudinem, ne dũ duo mẽſes fuerant euoluti,& ecce fæminę vterus intumuit,quid plura? Diſpenſatione Dei factum eſt, vt quæ contra naturam ſimplicitate periculi in contemptu Dei abutebatur à naturæ Domino proderetur. Et in eadẽ Epiſtola docet ſubducta temporũ ratione Salamonũ & Acham vndecimo, ſeu decimo ætatis anno Roboam, & Ezechiam procreaſſe. Hæc volui deſcribere etiam ad exemplũ, vt caueant parentes cum ad talem ætatem maſculos, & fæminas ſimul cubare patiantur, periculum eſt maximum, & experiẽtia iam ſatis probatum eſt etiam, vt dicit Archiep. Flor. ne germani, vel affines pueri infra iſtos gradus permittentur ſimul dormire propter corruptelam hodiernam, quia multa inconuenientia ſequuntur. Sed pubertas primo innoteſcit corporis aſpectu l. minor ff. de mino. l. niſi alterius C. ſi min. ſe maio. dix. Secundò probatur teſtibus l. nec omiſſa C. de libe. cauſ. l. 2. C. de his, qui ven. æta. impet. Tertiò ven. deſcriptione cenſuali l. ætatem ff. de cenſ. Sed quid adhuc laboro nunc deſcribitur in libris à parochis, quando baptizantur paruuli.

5 Quæritur vnde dicuntur ſponſalia? Reſpond. quod à ſpondeo; ideſt promitto. Hinc ſponſus quaſi promiſſus, & ſponſa quaſi promiſſa, & ideo poſt contractum matrimonium per verba de præſenti non dicuntur ſponſus, nec ſponſa proprie, ſed vxor, & maritus.

6 Quæritur, quod ſunt ſpecies ſponſaliorum? Reſpondetur, quod ſunt duæ, quædam eſt per verba de præſenti, & hæc proprie dicitur matrimonium initiatum; Quædam per verba de futuro, & hæc non facit matrimonium, ſed matrimonij promiſſionem, & hæc propriè appellantur ſponſalia.

7 Quæritur quot modis contrahuntur ſponſalia? Reſpondetur, quod quatuor modis. Primò modo nuda, & ſimplici promiſſione, vt quando dicitur accipiam te in vxorem, & accipiam te in virum. Secundò modo datis, vel promiſſis arrhis, ſponſalijs, vt puta pecunia, prædio, vel aliquibus alijs rebus. Tertiò modo anuli ſub arrhatione, & iſtud dicitur vulgariter deſponſatio. Quarto modo, interuento iuramento ita tamen quod ſemper ſint verba de futuro, vt dictum eſt, quia ſi eſſent verba de preſenti iam non eſſent ſponſalia, ſed matrimonium extra de ſponſ. capit. de illis, & capit.præterea.

8 Quæritur qui poteſt contrahere ſponſalia? Reſpond.quod quilibet qui poteſt

contrahere matrimonium, & etiam, qui non poteſt contrahere matrimonium, poteſt contrahere ſponſalia.

9 Quæritur quid eſt effectus ſponſaliorum? Reſpond. quod eſt obligatio ad matrimonium contrahendum per promiſſionem ipſis ſponſalibus factam.

10 Quæritur vtrum Patres poſſint dare nuptui filios, & filias inuicē, & ſupra hoc iurauerunt, ſcilicet quod vnus daret filio alterius filiam ſuam &c. quid iuris ſi filij nolunt? Reſpond. quod alienum factum promitti non poteſt, & niſi conſenſu eorum, per quos fiunt ſponſalia confirmentur, vt de ſponſ. cap. 11. impuber. in 6. & cap. ex litteris 30. quæſt. 2. c. 1. alienū &c. nec parentes ſunt rei periurij, licet filij nō contrahant, dūmodo parentes dent operam, quā poſſunt 31. quæſt. 3. cap. ſi quis parentes, & ſi pœna fuerit appoſita talis pœna non poteſt peti, quia matrimonia non poſſunt reſtringi vinculo pœnæ ff. de verb. oblig. ticia, & cap. gemma de ſponſ. maximè, cum per parentes non ſtetit, tamen ſi per extraneas perſonas pœna fuerit appoſita talis pœna poteſt peti, vt tenet Hoſtien. & Hug. in capit. gemma de ſponſ. Nec parentes poſſunt compellere liberos ſuos ad contrahendum.

11 Quæritur vtrum, quis per verba de futuro dicet. Promitto quod te ducam in vxorem, & de cætero tenebo te vt vxorē, ſi talis contrahit cum altera per verba de præſenti quid iuris? Reſpond. quod adhærebit ſecundę propter verba illa ducam te, quæ ſunt de futuro.

12 Quæritur ſi concubina dicat alicui, nolo, vt me cognoſcas niſi tāquam vxorem, & vir taceat, & cognoſcat, quid iuris? Reſpond. Io. de lignano, quod eſt præſumptum matrimonium: ſed tamen Gaſpar. dicit quod non, quia non expreſſerunt, & quia tacens in tali actu, habetur pro contradicente.

13 Quæritur vtrum ſub conditione poſſit fieri matrimoniū vt v. g. contraho tecū ſi patri meo placuerit, vel ſi inuenero te habere mille aureos &c. Reſpōd. quod talis contractus ſuſpendit matrimoniū donec adimpleatur illa conditio: ſi tamen interim conſenſus de præſenti, vel copula carnalis fuerit ſubſecuta matrimonium tenebit eo, quod tales videntur receſſiſſe à conditione, vt de conditionibus appoſitis cap. de illis, & cap. ſuper eo, & cap. per tuas, & hoc intelligendum eſt de cōditione honeſta.

14 Quæritur ſi quis dicat contraho tecū, ſi te virginem inuenero, & poſt ſequitur coitus, nec inuenitur virgo, quid iuris? Reſpond. ſecundum Bernard. & Hoſtien. quod iudicabitur pro matrimonio, & hoc in foro iudicij, tamen in foro animæ non ſic iudicabitur, quia dignum eſt, vt mulier, quæ mentita eſt ſe eſſe virginem maneat decepta, & vt viro ſubueniatur, qui fortè vult vitare bigamiam.

15 Quæritur ſi contrahitur ſub modo ſic; Dò tibi veſtem, vel cingulum, vel anulum, vt contrahas, mecum, alioquin reuoco, quod donaui? Reſpond. quod talis contractus ſtatim tenet, ſed ſi non ſeruetur modus, poterit reuocari. Dicunt Doctores, quod licet poſſet contrahi matrimonium ſub conditione, non tamen ſub modo, & hoc eſt tenendum. Matrimonium tam ex cauſa contractum, ſiue cauſa, ſit vera, ſiue falſa, vt contraho tecum, quia pulcra es, ſiue diues niſi cauſa ita eſſet falſa, quod contineret in ſe aliquod impedimentum, vt contraho tecum, quia libera es, nam ſi non eſſet libera, non teneret matrimonium.

16 Quæritur vtrum quis contrahat cum aliqua cū conditione deinde tamen ante aduentum cōditionis contrahit cum alia libere, quid iuris? Reſpond. quod debet manere cum ſecunda etiam ſi ſit conſanguinea primæ.

De impedimentis ſponſaliorum.

17 Si inuicem remittāt promiſſiones extr. eod. cap. præterea.

Per morbum contagioſum, vt ſi poſt contracta ſponſalia incurrit lepram, vel paralyſim, ſeu amittit oculos, vel naſum, ſeu quodcunque turpe eueniat extr. de coniugibus lepros cap. litteras, & de de iureiurando, capit. quemadmodum.

Per graues inimicitias.

Per

Per fornicationem vnius extr. de iure iurando cap. quemadmodum.

Per magnum ſcandalum.

17 Quando ſponſus ſit abſens, vel vaghetur per orbem, vel non inuenitur, quia ſe tranſtulit ad aliam regionem, & expectetur per triennium l. 2. C. de repud. Si verò Sponſus ſit intra prouinciam expectari debet, per biennium l. 2. C. de ſponſalibus, ita tamen, vt ſi abſentia ſit neceſſaria ex iuſto impedimento expectetur quouſque ceſſet illud impedimentum l. ſæpæ ff. de ſponſ. niſi ex periculo fornicationis iudex dederit licentiam ſponſæ ad contrahendum matrimonium cum alio, arg. cap. fin. de eo, qui cogno. conſang. vxoris ſuæ.

Soluuntur etiam, quando contrahit cum alia per verba de præſenti, & etiam per verba de futuro, & conſumatur extr. eodem cap. ſi inter virum, & extr. de ſponſalibus duorum cap. 1.

Item quando impubes, qui contraxit, venit ad ætatem adultam, & petit abſolui à vinculo ſponſaliorum, & dari ſibi licentiam nubendi alteri, extr. de ſponſ. impub. cap. de illis, & cap. à nobis.

Item quia valde ſunt diſpares conditionis, & per multas alias cauſas.

Itaque ſponſalia eſt vnum impedimentum prohibens contrahendum cum alia, ſi verò cum alia contrahat peccat mortaliter attamen tenet.

Cathechiſmus, ſcilicet ſuſceptor in cathechiſmo baptiſmi, non poteſt contrahere cum ſuſcepto.

Crimen .i. inceſtus cum conſanguineis coniugis, videlicet ad 4. gradum 27. quæſt. 2. cap. quidam deſponſal. & cap. ſequenti.

Item vxoricidium, homicidium, ſacerdotum Raptus, & vltimo quando aliquis in odium, vxoris ſit ſuſpectus proprijs filijs, vt non reddat debitum vxoris.

Iſti omnes impediuntur, ſed hoc modo, quia peccant accipiendo, at ſi contrahant, tenet matrimonium, & in his impedimentis poteſt epiſcopus diſpenſare.

Impeditur etiam matrimonium tempore feriarum, ſecundum Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 10. ſcilicet à Dominica Aduentus, vſque ad diem Epiphaniæ, & à feria 4. cinerum, vſque ad octauam Paſchæ incluſiuè. His tamen temporibus non impeditur conſenſus matrimonialis, quo ad contrahendum matrimonium, ſeu ſponſalia. Nam quocunque tempore contrahi poſſunt extr. de ferijs, capit. capellanus. ſed prohibentur omnis nuptialis ſolemnitas, & actus copulæ carnalis, & traductio ſponſæ in domum ſponſi: Et tranſgrediens quodcunque horum trium mortaliter peccat.

18 Quæritur quot ſunt ornamenta ſponſaliorum? Reſpond. quod ſunt tria, ſcilicet anulus in digito, monile in pectore, & corona in capite; Anulus in digito ſignificat puritatem operis, quia opus eſt in manu: Monile in pectore, ſignificat ſinceritatem effectus; quia effectus eſt in pectore: Corona in capite ſignificat contemplationis claritatem, quia proſpicacitas intellectus eſt in capite.

19 Quæritur quot ſunt bona matrimonij? Reſpond. quod ſunt tria, ſcilicet, fides proles, & ſacramentum 37. quæſt. 2. cap. omne in fide ne cum alio, vel alia comiſceatur in prole, vt ametur, ſuſcipiatur, debitæ educatur, & religioſè inſtruatur. In ſacramento, vt matrimonium non ſeparetur.

20 Quæritur vtrum conueniens fuerit, quod Beata Virgo nupſerit? Reſpondetur, quod ſic, quia vt dicit diuus Bernardus tolerabilius fuit, vt videretur Chriſtus natus de coniugio, quam de adulterio, quia tunc Iudei habuiſſent colorem excuſationis contra ipſum, quia adulteræ de tribu ſacerdotali comburebantur, aliæ verò lapidabantur.

Item propter occultationem diuini conſilij, quia vt dicit Bernard. non poterat Diabolo latere, quam homines ſcirent, vnde quia coniugata fuit, per homines ſcire non potuit, nec per ſe, quia procul à Virgine repellabatur, ſecundum Bonauent. & Mag. ſent. 29. diſtinct. 4. vt virgo ſolatio viri ſuſtentaretur, & vt Ioſeph eſſet teſtis caſtitatis, defendens eam à ſuſpitionis infamia, ne vt adultera damnaretur, &c. Vt ipſa Beata

Digitized by Google

Virgo deſignaret Eccleſiam deſponſatam Chriſto, qui ſimiliter Virgo eſt. Vt per Ioſeph oſtenderetur origo eius, quia per viros genealogia texitur ne legi, quæ comendabat matrimonium contrariari Dominus videretur ſecundum comp. Theol.

21 Quæritur qualiter Beata Virgo nupſerit Ioſeph, qui erat de tribu Iuda, cum ipſa virgo fuerit de tribu ſacerdotali, quod conſtat, quia erat cognata Eliſabet? Reſpondetur ſecundum S. Bonauent. quod ex parte matris erat de tribu ſacerdotum, & ex parte patris erat de tribu Dauit: quia puellæ de genere ſacerdotali, non arctabantur illa lege, quia non ſpectabat ad eas hæreditas, & congruum erat, vt deſponſaretur Ioſeph, ratione generis, & fidelitatis, quia ſanctus, & iuſtus fuit, de quo Beata Virgo certificata fuerat, vt eſſet ei in teſtimonium, & ſolatium. Item ratione paupertatis, quia Chriſtus, qui ſuper omnia confundere intẽdebat ſuperbiam, potius voluit dici filius fabri, quam filius regis, licet ipſa eſſet ex regali progeniæ orta.

22 Quæritur vtrum Virginem Glorioſam decuit vouere Virginitatem? Reſpondetur, quod ſic, vt eſſet mater Chriſti incorrupta, & corporæ, & voluntate; perfecta enim incorruptio conſiſtit in voto Virginitatis. Alia cauſa eſt, vt eſſet mulieribus Virginitatis exemplum, ſicut exemplum viri eſt Chriſtus: Tertia cauſa eſt propter ſanctitatem priuilegij, vt quam altiſſimus fundauit, eſſet ſanctior, & amabilior vniuerſis: Et ſi obijciatur, quod ſterilis in lege erat maledicta; ſolutio, quæ legis authorem genuit, non erat ſub lege: Et rurſus, qui Spiritu Dei aguntur non ſunt ſub lege, ſed beata Virgo erat plena Spiritu ſancto, & non pertinet ad eam, ſed ad Euangelium, quod ab infantia ſcriptum erat in corde ſuo digito Dei, ſecundum Bonauent.

23 Quæritur qua ætate Beata Virgo Maria peperit Chriſtum, & qua ætate mortua fuit? Reſpond. quod refert Epherius, quod Beata Virgo Maria, quando Chriſtum concepit, erat annorum 14. & in anno 15. ipſum peperit, & cum eo manſit annis 33. & poſt mortem Chriſti ſuperuixit annis 24. & ſecundum hoc, tempore ſui obitus erat annorum 72. probabilius, vt videtur: dicunt alij, quia duodecim filio ſuperuixit, & ſic ſexagenaria eſt aſſumpta, cum Apoſtoli totidem annis prædicauerunt in Iudea, & circa partes illas:

SVMMARIVM.

1 *Matrimonii multæ diffinitiones.*
2 *Matrimonium vnde dicatur.*
3 *Matrimonium Chriſtus inſtituit.*
4 *Matrimonium quare fuit inſtitutum.*
5 *Matrimonium quando fuit inſtitutum.*
6 *Matrimonium quomodo contrahitur.*
7 *Matrimonium legitimum, & clandeſtinum.*
8 *Matrimonii banna faciendi in Eccleſiis.*
9 *Filios illegitimos procreabunt contrahentes poſt prohibitionem.*
10 *Matrimonii bona quæ.*
11 *Dilectio viri, , & mulieris.*
12 *Matrimonium contrahere, qui poſſunt, & in qua ætate.*
13 *Matrimonii impedimenta.*
14 *Vir poteſt ſe facere ſeruum inuita vxore.*
15 *Partus ſequitur ventrem quantum ad libertatem.*
16 *Cognationes ſpirituales, legales, & naturales.*
17 *Baptizati lintheum tangentes dum baptizatur efficiebantur compatres, nunc poſt Conc. Trid. non efficiuntur.*
18 *Cognatio ſpiritualis contracta ab vno coniugum tranſit in alterum.*
19 *Commatres duas in vxores habere quomodo poſſit.*
20 *Matrimonium per vim, & metum contractum quomodo fit nullum.*
21 *Cognatio contrahitur ex ad optione filiorum.*
22 *Cognatio naturalis eſt parentela carnalis.*
23 *Infidelis conuerſus quomodo poteſt retinere vxorem infidelem.*
24 *Matrimonium infidelium, ſi fiant fideles quomodo ſeruandum.*
25 *Mulier credens maritum mortuum quomodo poſſit ad alium tranſire.*
26 *Mulier quæ cõtraxit cũ ſecundo ſi ex certa*

ſcientia ſciens primum viuere tenetur relinquere ſecundum.

27 *Vagabundi, quomodo ſint recipiendi ad Matrimonium.*

28 *Impedimenta, quæ impediunt contrahen. & non dirimunt contractum.*

29 *Non contrahitur affinitas cum quis non intrauit, ſed ſeminauit extra clauſtrum, & è contra ſi intret, & non ſeminet, ſi nō ſit facta commixtio ſeminum, affinitas non contrahitur.*

De Sacramento Matrimonij. Cap. XXXXVIII.

1 QVæritur, quid eſt Matrimonium? ℞. quamuis valde plura, de Matrimonij Sacramento ſcripſerunt Doct. ex quibus pauca, vel modica ſcribere viſum eſt, id quod vltimo loco ordinatur inter Sacramenta, quia minus habet de ſpiritualitate, vt vult S.Thom. quamuis ſit primum in via generationis, tamen in via ſanctitatis, & perfectius eſt poſterius. Et vt ſcribit Thom. Arg. eſt verum Sacramentum, quia ſacræ rei ſignum, & non eſt ſolum ſignum gratiæ ſicut cætera Sacramenta, verum etiam eſt ſignum coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ, quæ ſunt res ſacratiſſimæ. Hinc Apoſtolus Paulus ad Epheſ. 5. loquens de Matrimonio, ait Sacramentum hoc magnum eſt &c. & Matrimonium eſt Sacramentum nouæ legis, & ſignificat gratiam, (vt inquit Thom. Arg.) quam etiam aliquo modo cauſat, & per conſequens ſignificat coniunctionem fidelis animæ cum Deo, & quæ ſit per gratiam, & chaſtitatem, & vnitatem, ſeu coniunctionem cum Chriſto. Sed vt per quæſita ſequamur noſtrum ordinem dicemus Matrimonium ſecundum Scot. Eſt vinculum indiſſolubile inter marem, & fæminam ex mutua translatione poteſtatis corporum ſuorum ſe inuicem facta ad procreandam prolem debitè educandam.

Item Auguſt. lib. de Virginitate Beatæ Virginis, ait Matrimonium eſt legitima ſocietas inter virum, & fæminam, in qua ex pari conſenſu, ſemetipſum alteri debet.

Item Mag. ſent. 3. diſt. 27. Matrimonium eſt viri, mulieriſque coniunctio maritalis inter legitimas perſonas, indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens.

Item Matrimonium eſt contractus viri, & fæminæ legitimæ, quo mutuo corporis traditur poteſtas gratiæ ſpiritualis collatiuus: In ueteri lege erat ſolus conſenſus naturalis, at Chriſtus fecit illum Sacramentum, vt daret gratiam.

Item ſecundum Scot. lib. 4. ſent. diſt. 27. Matrimonium eſt expreſſio certorum verborum, vel exhibitio certorum ſignorum maris, & fæminæ ad ſe inuicem ſignificantia traditionem mutuæ poteſtatis corporum ad prolem debitè procreandam ex inſtitutione diuina efficaciter ſignificans gratiam conferendam, mutuo contrahentibus ad cognitionem mutuam animorum gratioſam.

Item ſecundum Nauar. cap. 22. num. 19. Matrimonium eſt Sacramentum, quo ſit maris, & fæminæ coniunctio indiuiduam vitæ conſuetudinem retinens. Itē Conc. Trid. ſeſſ. 7. can. 1. & ſeſſ. 24. in doctrina de Matrimonio.

2 Quæritur vnde dicitur Metrimonium? ℞. ſecundum Iſid. lib 9. Etym. quod dicitur à matre, & munio munis, quaſi matrimunium id eſt officium, quia dat mulieribus eſſe matres, vt dicit Aug. contra Fauſt. Matrimonium ideo dicitur non ob aliud debet mulier nubere, niſi vt mater fiat, & ideo magis denominatur à matre, quam à Patre, & quia in eo plus apparet matris officium, quam Patris. Nam ante partum oneroſus, in partu doloroſus, poſt partum laborioſus ſibi naſcitur partus S.Thom 27. quæſt. 1. art. 1. lib. 4. exterior vero poſſeſſio magis dicitur patrimonium, quod vir magis, & vtilius laborat in acquirendo, quam vxor; ideo dicitur patrimonium, quaſi expectans ad patris officium, & quamuis Matrimonium efficiatur humano conſenſu, hoc tamen non ſit cum excluſione diuinæ inſtitutionis.

3 Quæritur quis inſtituit Sacramentum matrimonij? ℞. quod Chriſtus cum dixit, quod

Digitized by Google

quod Deus coniunxit, homo non ſeparet Matth. 19. extr. de diuor. cap. gaudemus, extr. de bigam. cap. debitum. & de reſtitut. ſpoliat. cap. homines, & Conc. Trid. ſeſſ. 24. vt ſupra. Quos Deus coniunxit homo non ſeparet, ſubaudi violenter, ſine lege, abſque ratione. Non enim homo ſeparat, quos pœna damnat, quos reatus accuſat, quos maleficium coarctat, Iſid. ſuper iſto verbo Matth. 19.

4 Quæritur quare inſtitutum fuit ſacramentum Matrimonij? ℞. ſecundum Raymũdum quod propter duas cauſas principales, ſcilicet ſuſceptio ſobolis educandæ ad cultum Dei, & euitatio Fornicationis 1. corint. cap. 7. propter euitãdam fornicationem vnuſquiſque habeat vxorem ſuam, & vna quæque virum ſuum 32. quæſt. 2. cap. ſicut, & cap. quicquid. Secundarie vero multæ ſunt, & quandoque pacis reformatio, pulcritudo vxoris, diuitiæ, & huiuſmodi.

5 Quæritur vbi, & quando inſtitutum fuit matrimonium? ℞. quod in Paradiſo terreſtri ante peccatum ad officium, vt repararetur lapſus Angelorum, & fuit inſtitutum his verbis, hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea &c. Gen. 2. cap. & Mag ſent. 26. diſt. quarti. Alij dicunt quod fuit inſtitutum his verbis, creſcite, & multiplicamini &c. fuit etiam inſtitutum matrimonium extra Paradiſum ad remedium vitandi fornicationem 32. quæſt. 2. §. ijs ita, & per Mag. ſent. 26. diſt. 4. & S. Thom. lib. 4. ſent. diſt. 26. ſecundum verò determinationem perſonarũ inſtitutionem habuit in lege Moyſi, & ſecundum, quod repræſentat coniunctionẽ Chriſti, & Eccleſiæ inſtitutionem habuit in noua lege; ſecundum hoc eſt Sacramentum nouæ legis 32. quæſt. 2. cap. his ita, & extr. de diuort. vt ſupra.

6 Quæritur quomodo cõtrahitur matrimonium? ℞. quod per verba exprimentia conſenſum ex quo vir conſentit per verba de præſenti in mulierem, & illa in virum dicendo. Accipio te in meam, & accipio te in meũ, vel alia ſimilia in verba Cõc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 1. de reform. Matr.

Notandum, quod ſi puella ex verecundia taceat, nec contradicere videatur & parentes loquantur, & ipſa verbis eorum non contradicat, nec contradicere videatur, verba parentum computabuntur pro verbis puellæ. Dicit Franciſcus de Zabarellis in cap. ex parte de ſponſalibus, quod ſi ſponſus dat anulum puellæ exprimendo ſuum cõſenſum, per verba de præſenti, & ſponſa recipit anulum ãnuendo dicitur conſentire, quãuis nullũ verbum expreſſit, & hoc etiam cõfirmat. Hoſt. & ſic Matrimonium contraheretur. Item ſi aliqui poteſtatem ſui conſenſus in aliquem poſuerunt procuratorem, & conſenſus inter procuratores firmatur ſeu inter nuncios ad hoc deſtinatos non contradicentibus illis, pro quibus mittuntur antequam dictorum procuratorum, aut nunciorum conſenſus firmetur, verum Matrimonium contrahitur, ſi tamen probabiliter ſentiretur, quod ambo, vel alter eorum non cõſentiret priuſquã per procuratorem ſuum probaretur pro ipſis cõſenſus, nullum eſt Matrimonium.

7 Quæritur quotuplex eſt Matrimoniũ? ℞. quod eſt duplex aliud eſt legitimum, aliud clandeſtinum, Matrimonium legitimum, eſt quando publicè, & ſolemnè, contrahitur in facie Eccleſiæ cum debitis conditionibus requiſitis, ſcilicet cum vxor à parentibus petitur deſponſatur dotatur, & à ſacerdote benedicitur. 33. quæſt. 5. & cap. aliter, & Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 1. de reformat. Matr Clandeſtinum autem Matrimonium eſt, quod fit ſine prædictis ſolemnitatibus 30. quæſt. 5. per totum.

8 Sciendum eſt etiam, quod ſunt facienda banna in Eccleſijs, per ſacerdotem, antequam Matrimonium contrahatur, & indicendum per tres dies feſtiuos in miſſarum ſolemnijs, vt ſi quis ſciat inter tales perſonas, quæ inter ſe contrahere debent eſſe aliquod impedimentum infra competentem terminum aſſignandũ, debeat ipſum producere, & manifeſtare in hæc vel ſimliia verba, videlicet hæ duæ perſonæ N. & N. volunt contrahere Matrimonium, ſi quis eſt, qui nouerit aliquod impedimentum eſſe inter has perſonas, quod matrimonium eos impediat, illud denuntiet, & de hoc admonemus, 1. 2. & 3. & peremptoriæ infra talem terminum N. & alicubi. Qui ſine iſtis bannis contrahunt, ſunt excommunicati, & ſi apparuerit aliqua coniectura impedimen-

Digitized by Google

menti alicuius interdicendum eſt illis, ne contrahant, donec veritas declaretur, & oppoſitum conſtet.

8 Qui autem contraxerit poſt prohibitionem factam, & impedimentum extiterit, illegitimos filios procreabunt, & ſacerdos, qui tales prohibitiones facere contempſerit, vel regularis, qui interfuerit, ſuſpendi debet ab officio per tres annos, & ſi quis malitioſe falſum impedimentum obiecerit, canonicam vltionem non euadat, de clandeſt. de ſponſ. cap. cum inhibitio. & 30. quæſt. 5. cap. aliter, & Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 1. de reform. Matr.

10 Quæritur quot ſunt bona Matrimonij? ℞. quod ſunt tria, ſcilicet, Fides, Proles, & Sacramentum 37 quæſt. 2. cap. omne in fide ne cum alio, vel alia comiſceatur: In Prole, vt ametur ſuſcipiatur debitè educatur, & religioſæ inſtruatur. In Sacramento, vt Matrimonium non ſeparetur.

11 Quæritur qualis debet eſſe dilectio inter virum, & vxorem ſuam? ℞. quod dilectio viri ad mulierem, & econuerſo debet excedere quãcunque dilectionem & hoc ſignificatur in anuli ſubarratione. Ille enim anulus ſignificat coniunctionem viri, & mulieris, & amorem eorũdem, debet enim anulus ille eſſe aureus & rotundus, & in quarto digito poſitus. Ideo debet eſſe aureus, quia ſicut aurum excedit omne metallum, ſic amor ille cæteros amores habet excedere. Item anulus debet eſſe rotundus ad oſtendendum, quod amor ille debet habere perpetualitatem, ſic quod nunquam finiatur, niſi per mortem, imo etiam poſt mortem debẽt ſe diligere, ſic quod vnus ſubueniat alteri per Suffragia. Item anulus debet eſſe in quarto digito poſitus, vt oſtendatur, quod amor ille debet habere præcordialitatem. Dicunt enim Phyſici, quod quædam væna procedit à corde in quartum digitum, ergo anulus ille ponitur in quartum digitum, vt amor coniugum ſit fidelis, & cordialiter.

12 Quæritur, quis poteſt contrahere Matrimonium? Reſpon. quod poteſt quilibet, cui non prohibetur, cui autem prohibeatur videbitur infra agendo de impedimentis Matrimonij.

In qua ætate poteſt contrahi Matrimonium? Reſpon. quod in puero ætas eſt apta annorum quatuordecim, & in puella duodecim, niſi eſſet proximi pubertati & malitia ſuppleret ætatem, vt ſupra diximus de ſponſ. impub. cap. impuberes, & cap. continebatur, & Conc. Trid. ſeſſ. 24. dummodo non ſit aliquod impedimentum, quo prohibeatur contractio Matrimonij.

In contractu Matrimonij contingit multis modis peccare, vt ſi contrahatur contra impedimenta, vel non debito modo, vel contra intentionem Sacramenti, vel mala intentione, aut ex dignitate perſonæ, & de omnibus his oportet confeſſorem eſſe bene inſtructum, vt ſciat quæ impediunt contrahendum, & dirimunt contractum, ac huiuſmodi, & ideo ponemus per ordinem iſta impedimenta.

De Impedimentis.

13 Quæritur quæ ſunt Matrimonij impedimenta? Reſpon. ſecundum S. Tho. in 4. ſent. diſt. 32. quod impedimenta ſunt duplicia, quedam ſunt, quæ impediunt Matrimonium contrahendum, & dirimunt contractum, quædam vero, quæ impediunt contrahendum, ſed non dirimunt contractum; vbi notandum, quod ex prædictis impedimentis quorundã tranſgreſſio obligat ad mortale, ſed etiam ipſo facto maioris excommunicationis vinculo plectit, vt in clement. eos de conſang. & affin. Vbi notatur, quod ſcienter contrahentes Matrimonium in gradibus prohibitis, ſcilicet conſanguinitatis, vel affinitatis, cum monali, cum profeſſis tacitè, vel expreſſe religionem approbatam, vel cum clerico in ſacris conſtituto ipſo facto excommunicationem incurrunt, nec poſſunt abſolui, niſi prius ab inuicem ſeparentur, & omnes participes conſulentes, ſcienter conſentientes, auxiliantes, vel facientes in hoc, eandem ſententiam incurrunt, vt ibi Conc. Trid. ſeſſ. 24. can. 9.

Quot ſunt impedimenta, quæ impediunt Matrimonium contrahendum, & diri-

dirimunt iam contractum? ℞. quod ſunt duodecim, quæ in his verſibus continentur.

Error Conditio, Votum, Cognatio, Crimen.
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, Honeſtas.
Si ſis affinis, ſi forte coire, nequibis.
Hæc ſocianda vetant, connubia, facta retractant.

Error duplex eſt, in perſona, & qualitate perſonæ, ſed non omnis error in qualitate perſonæ dirimit Matrimonium.

Conditio eſt ſeruitutis, vel libertatis. In primis non eſt dubium, quod ſerui poſſunt contrahere inter ſe, etiam inuitis Dominis. At impedimentum eſt quoties error interuenit in conditione.

Quando qui errat melioratur non autem deterioratur in Matrimonio, non impeditur Matrimonium, ſed tenet.

Vt quis volens accipere ſeruum accipit liberum.

Quoties autẽ qui errat deterioratur nõ tenet Matrimonium, vt volens accipere liberam inuenit eam eſſe ſeruam, cum ipſe ſit liber.

Quando autem ignoranter accipit ſeruam, & poſt quam cognouit ſeruitutem eius, accedit ad illam affectu maritali, non poteſt eam in conſcientia dimittere, ſine iudicio Eccleſiæ, vt refert Arm. cap. Matr. §. 7. extr. de diuor. cap. porro, ſi autem cognouit eam, non tanquam vxorem, ſed ob aliam cauſam, vt propter delectationẽ, &c. ſecundum ius canonicum non poteſt eam dimittere cap. inquiſitioni de ſent. excom. &c.

14 Quæritur nunquid poteſt vir ſe ſeruũ facere inuita vxore? ℞. quod ſic nec propter hoc diſſoluitur Matrimonium, quia licet vir, & vxor, in actu Matrimonij. ad paria iudicentur, ſcilicet in actu copulæ carnalis, in omnibus tamen alijs vir eſt Dominus, & caput mulieris, & ideo poteſt ſe dare in ſeruitutem, non conſentiẽte vxore, non tamen ſic de vxore, quia inuito marito ſuo non poteſt ſe dare in ſeruitutem, quia mulier eſt viro ſubiecta, & vir eſt caput eius.

15 Quæritur quid iuris, ſi ſeruus filium generet, vtrum ſequatur conditiones Patris, aut matris? ℞. quod ſecundum iura partus ſequitur ventrem, quantum ad libertatem, & ſeruitutem, & ideo licet ſeruus generet filium, ex libera matre, filius non erit ſeruus, ſed liber, tamen in quibuſdam terris, quæ non reguntur iure ciuili, ſed ſolum conſuetudine, puer ſequitur deteriorem conditionem alterius parentum.

Votum ſolemne religionis approbatæ impedit contrahendum, & contarctum; dirimit excommunicatus latæ ſententiæ licet ſit Epiſcopalis, & non Papalis iſta excommunicatio.

De Cognationibus.

16 Cognatio eſt triplex, ſpiritualis, legalis, & naturalis. Cognatio ſpiritualis conſequitur ex Sacramento baptiſmi, & Confirmationis, & iſta cognatio eſt triplex videlicet Paternitas, Compaternitas. & Fraternitas, Paternitas, eſt inter baptizamem, & baptizatum, ita vt baptizans non poſſit accipere baptizatum, neque ſuſceptor cum baptizato contrahere.

Compaternitas autem eſt inter ſuſceptores, & patrem, & marrem baptizati.

17 Quæritur quid iuris ſi baptizandus ſit inuolutus lintheo, numquid tangentes lintheum tempore, quo inmergitur, & eleuatur ſint compatres, & commatres? ℞ quod ſic. ff. de relig. & ſup. Iu. l. qui religionis, ſed ſic erat olim, ſed nunc poſt Conc. Trid. non tenet.

Confraternitas autem eſt inter filios baptizantis, & filios ſuſceptorum cum ipſo batizato, at Conc. Trid. abſtulit ex integro cognationes Fraternitatis. Item prohibuit ne eſſent plures ſuſceptores, quam duo, & hi ſignati à Sacerdote, qui baptizat.

18 Quæritur vtrum Cognatio ſpiritualis ab vno coniugum contracta, poſſit in alterum tranſire? ℞. quod ſic V. g. ſi vir abſente vxore ſuſcipiat de ſacro fonte aliquem, ſicut ipſe efficitur compater patri carnali, & matri illius, quem leuauit de ſacro fonte, ita mulier ſua quamuis abſens, erit commater patris, & matris carnalium, & idem dicendum eſt de muliere abſente marito, ſi ſuſcipiat aliquem de

Digitized by Google

ſacro fonte, quia coniuges, actiones ſuas ſibi communicant, 30. quæſt. 3. ſuſcitatus, & cap. ſi quis vnus, ſed antequam Matrimonium ſit conſumatum inter coniuges, non communicatur alteri, illa compaternitas, ſiue cognatio, quia nondum eſt inter coniuges facta vna caro.

19 Quæritur vtrum aliquis poſſit habere duas commatres in vxores vnam poſt aliam? Reſpondetur diſtinguendo, aut commaternitas præcedat Matrimonium, aut ſequatur ſi precedat, licite poteſt duas commatres habere in vxores, verbi gratia Maria, & Berta factæ ſunt commatres, poſtea Martinus contraxit cum Maria, & cognoſcit eam, ea mortua poterit cõtrahere, cum Berta: Si vero commaternitas ſequatur Matrimonium, V.g. Si vxor tua ſuſcipit filium alterius, illa cuius filius ſuſcipitur efficitur tibi cõmater, per factum Vxoris tuæ, & mortua vxore tua, non poteris illã habere in vxorẽ, & eandẽ cõpaternitatẽ intelligas acquiri vxori per maritũ. 30. q. 4. ſub cidatur. Si qs vnus extr. de cog. ſpirituali. Martinus Berta.

20 Quæritur vtrum Matrimonium per vim, & mætum contractum ipſo iure ſit nullum? Reſpon. ſecundum Panor. in cap. cum locum de ſponſ. (prætermittendo primum mætum) propriè dici, quando præter violentiam corporalem, ſeu coactionem mætus infertur, coactionem verò quando ſit cum captura, ſeu violentia corporali? dicit quod Gloſ. communiter tenuerunt, quod Matrimonium ipſo iure ſit nullum, dummodo interueniat mætus, qui cadat in conſtantem virum, Talemque mætum requiri in maſculo, & fæmina decidit text. de maſculo in cap. veniens eodem tit. & de fæmina in cap. conſultationi ibidem; Eſt tamen bene verum, quod mætus excuſat magis mulierem, quam maſculum, quia fragilior eſt ratione ſexus cap. indignantur 32. quæſt. 6. & ſequitur Hoſt. in ſumma in tit. de matr. §. qualiter verſ. ſi vero, & propteria dicit ipſe, quod ex parte mulieris requiritur mætus, qui cadat in conſtantem mulierem, & quod Matrimonium taliter contractum, ſit ipſo iure nullum dicit tenuiſſe, gloſ. in cap. Abbas de eo, qui met. cau. & in l. ſi parte ff. de re innup. & dicit eſſe communem ſententiam Doctorum.

21 Cognatio legalis, eſt quæ contrahitur ex adoptione filiorum, & ipſa quoque eſt triplex, puta inter adoptantem, & adoptatum nullum enim Matrimonium inter hos eſſe poteſt.

Secunda inter filios adoptantis, & adoptatum, ſed hoc ſolum, quamdiù fuerit ſub poteſtate parentis: nam emancipati poſſunt inter ſe contrahere.

Tertia inter vxorem adoptantis, & adoptatum, non enim poteſt eſſe Matrimonium inter hos.

22 Cognatio naturalis eſt parantela carnalis, & hæc cognatio carnalis, vſque ad quartum gradum incluſiuè prohibita eſt in linea laterali. At in recta in æternum non poteſt eſſe Matrimonium.

Quãdo duo contractus ſunt ſimul puta, vnus in ſecundo alter in quinto, extra quartum poteſt inter eos eſſe Matrimonium, etiam quod alter ſit in primo, vel in ſecundo gradu.

Crimen, quod impedit Matrimonium, eſt triplex videlicet adulterium, Homicidium, & Homicidium mixtum Adulterio, vel è contra.

Prima regula, quando vnus coniugum cum aliquo alio fecit pactum, vt occidat alterum coniugum, & inter ſe contrahũt nullum eſt Matrimonium, ſiue vterque occidatur ſiue vnus eorum.

Secunda regula, Quoties vnus coniugum hac intentione, vt contrahat cum altero occidat alterum, etiam quando non conueniat cum illo, non poteſt eſſe Matrimonium.

Tertia regula, Quando duo contraxerunt de præſenti, & eſt ratum, non autem conſumatum, & poſtea vnus contrahit cum alio, & conſumat, etiam quod prior coniux moriatur nullum poteſt eſſe Matrimonium, cum ſecundo.

Diſparitas cultus. Primo inter baptizatos, & nõ baptizatos, non poteſt eſſe Matrimoniũ etiã qñ ſit Cathecumenus. At inter hæreticũ, & Catholicũ, poteſt eſſe, quãuis ſit peccatum, & ſi poſt Matrimoniũ vnus coniugũ, fiat hæreticus, vel apoſtata, non ideo ſoluitur Matrimonium.

23 Quæritur nunquid tenetur fidelis cõuerſus ab infideli coniuge diſcedere? R. ſi fi-

ſi fidelis conuerſus habet de ſua coniuge quod debeat conuerti ad fidem poteſt eum ea manere, ſi vero ſciat eius obſtinationē, & quod non poſſit cum ea manere ſine contumelia creatoris, debet eā relinquere extr. de diuort. cap. quanto, & cap. gaudemus.

24 Quæritur nunquid liceat fideli, qui ab infideli diſceſſit, aliud Matrimonium cōtrahere? ℞. quod in Matrimonio tria requirūtur. Primo quod ſit nūciatū per verba de præſenti, Secundo quod ſit conſumatum per carnalem copulam, quia aliter poſſit per religionis ingreſſum diſſolui, Tertio requiritur, quod ſit ratum per baptiſmi ſuſceptionem. Vnde Matrimonium, quod habet hæc tria, non poteſt diſſolui, niſi per mortem alterius coniugis, Matrimonium verò infidelium cum non ſit ratum per baptiſmum, quod eſt ianua omnium Sacramentorum, poteſt ſolui, conuerſo permanente in fide, & alio permanente in ſuo errore, & ſic fidelis conuerſus poteſt nubere cum fideli & in tribus caſibus, primo quia fidelis non vult cohabitare, cum infideli, & è conuerſo, ſed eum dimittit, in cap. gaudemus extr. de diuort. Secundo, qñ non poteſt fidelis cum infideli cohabitare ſine blaſfemia, vel contumelia Saluatoris, tunc conuerſus nuberè poteſt cum fideli vel religionem intrare. vel ſacros ordines ſuſcipere, nec deinceps fidelis eſt reſtituendus, quia tarditas cōuerſionis eſt ei, in pœnam, at ſi coniux infidelis conuertatur antequam alter in faciæ Eccleſiæ Matrimonium contrahat, tenetur ad coniugem ſuam redire, nec aliam poteſt ducere, ipſa viuente, in cap. gaudemus allegato. §. pænul. tertio, quando infidelis vult cohabitare cum fideli ſine contumelia Chriſti, ſed non ſine ſcandalo coniugis fidelis eum protrahendo ad peccatum, hoc ſecundum Compen. 7. Sacramentorum, & per Mag. ſent. 39. diſt. 4. Vis quando Matrimonium fit ex violentia metu, tamen debet eſſe metus cadens in virum conſtantem, quando minus malum eſt ex ſe, cuius timore facit matrimonium.

Ordo conſtitutus in ordine aliquo maiori ſi contrahat, nullum eſt Matrimonium, & eſt excommunicatus.

Bona Matrimonij ſunt tria, Proles, fides, & mutuum obſequium: vel Sacramentum: ligamen. i. quando contrahit cum vna, & erat ligatus in Matrimonio cum altera.

Honeſtas, iſta dicitur impedimentum pub'icæ honeſtatis, quod impedimentum ex ſola diſpenſatione, non interueniente copula vitatur, quia ſponſus non poteſt contrahere cum conſanguineis coniugis, niſi vltra quartum gradum.

Quod olim iſtud impedimentum cōſequebatur ex ſponſalijs, quamuis ſponſalia eſſent nulla ex aliquo impedimento. Vnde Conc. Trid. ſtatuit, quod quando ſponſalia ſunt nulla, ex quacunque cauſa id ſit, nullum faciunt impedimentum: Rurſus quando tenent ſponſalia, reſtringit impedimenta ſolum ad primū gradum. Affinitas, qui habet copulam carnalem, cum aliqua, non poteſt contrahere cum conſanguineis illius, tamen Conc. Trid. facit, quod quando iſta copula eſt fornicaria, & illicita, ſit tantum vſque ad ſecundum gradum. Quando vero eſt licita, vt in Matrimonio ſit, vt diximus vſque ad quartum gradum.

Vltimo omnis impotentia perpetua ante Matrimonium, ex quacunque cauſa ſit, at non ita, ſi eſt impotentia ſolum generandi.

25 Quæritur vtrum mulier credens maritum mortuum, poſſit alteri nubere, vel vir alteri Vxori? ℞ quod extr. de nupt. cap. Dominus autē noſter dicitur, quod nullus ad ſecundas nuptias præſumat migrare donec conſtet, quod mortuus ſit coniux eius, vnde ſola credulitate mortis alterius, vel leui coniectura, non licet alteri Matrimonium contrahere, quia maior requiritur certitudo, quæ per iuramenta eorum, qui eum nouerunt mortuum habeatur. Dicit tamen vgo quod iuramentum vnius teſtis ſufficit cum atteſtatione publicæ famæ, aliter non, & notandum eſt, quod quando alter coniugum credit alterum eſſe mortuum firmiter, & poſtea contraxit, ſi poſtea certitudo vitæ prioris coniugis habeatur alter, qui cum alio contraxit, non poteſt petere, nec reddere debitum ſecundo,

ſed

Digitized by Google

ſed ſi hoc faciat, peccat mortaliter, & adulterium committit: Si vero dubitat ſolum ex cauſa rationabili, tunc non debet petere à ſecundo coniuge, ſed poteſt ipſi reddere. Si vero dubitet, & eſt læuis & indiſcreta dubitatio, debet à corde ſuo abijcere talem dubitationem temerariam, & licitè petere, & reddere debitum poteſt.

26 Quæritur nunquid primus vir vxorem quæ ſic contraxit cum ſecundo teneatur recipere? Reſpon. quod ſi illa, quæ contraxit cum ſecundo viro, ex certa ſcientia ſciens primum virum viuere adultera eſt, nec primus vir tenetur eam recipere: Si vero per ignorantiam probabilem, quia credebat eum eſſe mortuum, quando cum illo contraxit, tunc diſtinguendum eſt, quia aut ſtatim fuit reuerſa ad primum maritum cum vitæ ſuæ cognitionem habuit; & tunc eam recipere tenetur, aut ſtatim non fuit reuerſa, & tunc recipere non tenetur, quia adultera eſt, & hoc ſecundum compendium 7. Sacramentorum, & ſecundum Mag. ſent. 88. diſt. 3.

Item qui tentauerit duas habere vxores, dico quod cum ſecunda adultarium committit, & Nicolaus diſtricta vltione, hoc eſt excommunicatione, eum fecit, qui de facto duas habet vxores, & l. ciuili, tales ſunt infames, vt C. ad l. Iuliam de adulterijs l. eum qui binas, & corporali ſupplicio afficiuntur nempe cauterio in fronte impreſſo, Imo vero habentur tanquam de hæreſi ſuſpecti, quaſi Moſaycam licentiam in hoc vſurpantes, & de Sacramentis. Euangelicis perperam ſentientes.

Aliud impedimentum nouum poſt Conc. Trid. dirimens contractum, ideſt raptus, vnde nullum eſſe poteſt Matrimonium inter raptorem, & Raptum, niſi quis conſtituatur in loco tuto ſi libero conſtituatur, poteſt eſſe Matrimonium ſeſſ. 24. cap. 6.

27 Quæritur vtrum vaghi ſint ad Matrimonium recipiendi? Reſpon. ſecundum Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 7. quod non niſi prius diligentem inquiſitionem fecerint, & re ad ordinarium delata, & ab eo licentiam id faciendi obtenuerint.

In his impedimentis prædictis ſolus Papa diſpenſat. Hactenus de impedimentis, quando dirimunt contractum. Modo de impedimentis, quæ impediunt contrahendum, & infra part. 2. cap. 14. num. 33. & 34.

De Impedimentis, quæ impediunt contrahendum, & non dirimunt contractum.

Impedimenta, quæ impediunt contrahendum, & non dirimunt contractum licet mortaliter peccet, qui attentauerit contrahere videlicet.

Interdictum, votum, ſponſalia. Chathechiſmus, & crimen inceſtus.

Votum videlicet caſtitatis ſimplex religionis.

Si eſt votum caſtitatis, & contrahat, non poteſt petere debitum, ſine diſpenſatione Paapali.

Si non eſt votum religionis peccat mortaliter contrahendo, ſed tamen tenet, & vterque mortuo coniuge, tenetur ſeruare votum, niſi diſpenſetur.

29 Quæritur vtrum contrahatur affinitas ſi aliquis non intrauit, ſed ſeminauit intra clauſtrum, puta quia ſemen diſtillauit in vas debitum mulieris? Reſpon. quod ſi per hoc non ſit facta commixtio ſeminum, credo non contrahatur affinitas, alias ſic perinde, ac ſi intraſſet; dummodo de hoc conſtet arg. eorum, quæ not. Abb. in cap. 15. qui fidem de ſponſ. Dicẽs, quod ſi poſt ſpobſalia contracta ſponſus ſeminet in vas ſponſæ, licet non intret, ſecundum Vin. Matrimonium conſumatur, quia per hoc poteſt carnis commixtio interuenire, & fieri, ſi tamen ſeminum commixtio non ſit, licet intret, tamen affinitas non contrahitur art. 35. quæſt. 2. cep. nullum, Innoc. in cap. fraternitati de eo, qui cogn. conſ. fratris Ioan. in ſumm. confeſſ. tit. de impedim. affinit. quæſt. 4. & 9. Hinc. magiſt. Petr. de Sen.

Digitized by Google

ſan. conſuluit in cauſa Matrimonij. Quidam fuerat cum quadam muliere viginti noctibus, & corrumpit eam, & licet intraſſet clauſtrum, ſeu vas debitum mulieris, nunquam tamen ibi ſeminauerat, accidit quod mulier illa contraxit cum fratre C. dubitauit an poſſit remanere cum ea, & conſuluit mag. Petr. quod ſic,& ratio eſt,quia non fuit facta ſeminis commixtio. Hinc refertur etiam quod & ſi vir ſeminauerit in vaſe debito mulieris ſi tamen mulier non ſeminauerit nun ex hoc impediuntur conſanguinei viri ab eius copula; quia vt contrahatur affinitas, neceſſe eſt ſanguinis fieri comiſtionem arg. 35. quæſt. 10. fraternitatis. Vnde inquit Innoc.In cap. fin.de eo, qui cogn. conſ. vxor. ſuæ, quod licet mulier ſemen emittat, ſi vir non emittit, vel è conuerſo,non contrahitur affinitas, facit ad hoc.17.quæſt. 2. lex diuinæ verſ. prothoplaſtus. Hec refert, D. Iac. Graſ. in ſum.& in hac. ſum.par.2.cap.76.nu.3. de Inceſtu.

S V M M A R I V M.

1 *Debitum reddere tenentur coniuges ad inuicem.*
2 *Debitum reddere coniux non ſemper tenetur.*
3 *Debitum reddere tenetur vir vxori non petenti.*
4 *Debitum reddere tenetur vxor viro leproſo.*
5 *Debitum petere à muliere menſtruata quomodo liceat.*
6 *Debitum petere à muliere pregnante, quomodo liceat.*
7 *Debiti redditionem non excuſat quadrageſima,neque dies feſtus.*
8 *Debiti redditionem excuſat communis conſenſus.*
9 *Debiti redditionem non excuſat ſumptio Eucbariſtiæ.*

De redditione debiti coniugalis. Cap. XXXXIX.

1 QVæritur vtrum liceat viro quærere debitum à muliere, & mulieri à viro? Reſpon. quod de ratione præcepti alter coniugum tenetur alteri reddere debitum, quia vt ait Apoſt. prima Corinth. 7.vir vxori debitum reddet, ſimiliter,& vxor viro: Mulier poteſtatem ſui corporis non habet, ſed vir, & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier, & ideo obligatione reddendi debitum vir, & mulier ſunt æquales, & ſic tenentur alter alteri debitum reddere.

2 Quæritur vlterius an ſemper ſit reddendum debitum? Reſpon. cum diſtinctione, quia in columitas perſonæ prius debet conſeruari, quia ſi ex hac redditione videretut eminere periculum, non eſt reddendum debitum, vt ex frequentia reddendi,alter coniugum incurreret damnificationem corporis, &c. & ideo tale debitum reddendi debet eſſe ſine alterius coniugum læſione,vt dicit frater Oſualdus lib. 4. Roſarij Theologiæ, & quamuis ſemper liceat reddere, non tamen ſemper licet petere idem Gerſ. in regul.moral.& Tho.Argent.

3 Quæritur vtrum vir teneatur reddere debitum vxori non petenti? Reſpon. quod aliquando mulieres ſunt verecundæ,& non audent petere. debet maritus reddere; quia pro huiuſmodi redditione datur remedium contra vxoris concupiſcentiam, licet enim vxores aliquando prouerecundia non audeant verbo exprimere illam neceſſitatem carnis,quam patiuntur tamen ſignis plerunque illam indicant: quare mariti poſſunt leuiter percipere,& per conſequens reddere, ne deterius contingat,&c.

4 Quæritur vtrum viro leproſo petenti debitum teneatur vxor reddere? Reſpon. quod ſic, ſed non tenetur cum eo habitare, quia non ita citò ex concubitu carnali vxor inficitur reddendo debitum,ſicut poſſit infici ex frequenti cohabitatione cum eo alio modo, quamuis ex tali concubitu,quandoque proles maculata generetur, melius eſt tamen proli ſic eſſe,quam pænitus non eſſe.

5 Quæritur vtrum à muliere menſtruoſa vir debeat petere debitum, & ea ipſi reddere? Reſpon. quod diſtinguendum eſt, quia aut illum menſtruum contingit ei naturaliter, aut non naturaliter, ſi naturaliter,quando eſt ſana. & temporibus de-

Digitized by Google

determinaris in tali fluxu menſtrui prohibitum eſt ne vir accedat ad mulierem menſtruatam; cum in tali fluxu mulier poſſit de facile concipere prolem, quæ de facili corrumpitur; ideo tali tempore prohibitum eſt ab ea debitum petere, vel ei reddere: tamen circa hoc eſt notãdum; quod ſi vir hoc ſciuerit, & petierit ab vxore debitum, vxor debet auertere precibus, & monitis, vt deſiſtat à petitione, non tamen debet ita auertere efficaciter, quod poſſit viro eſſe occaſio incidendi in alias tentationes culpabiles, & præcipuè ſi vir ſit pronus ad illam, & fuerit incontinens, quia tunc debet mulier ei reddere. Si verò vir ignoret fluxũ menſtrui naturalis vxoris ſuæ, & debitum petat; mulier debet aliquam occaſionem, ſiue mendacio prętendere, vel infirmitatem allegare, ne debitum reddat, niſi periculum emineret, vt prius dictum fuit de incontinentia viri, quia tunc reddere poſſet cum dolore, & inuoluntariè, infirmitatem tamen huiuſmodi viro ſuo nullo modo debet indicare, ne de ipſa vir abominationẽ concipiat, niſi de prudentia viri vxor probabiliter præſumat. Si verò fluxus menſtrui innaturalis fuerit, quia fit continuè, & immoderatè, tunc poteſt vir, & petere, & reddere; nec ſic eſt prohibitum, quia aliter oporteret virum perpetuo continere; & quia in tali ſtatu continuo menſtrui mulier concipere nõ poteſt: ſic patet, quod in fluxu naturali vir non debet petere, nec reddere debitum vxori ipſum fluxum patienti; ſed in fluxu non naturali poteſt & reddere, & petere.

6 Quæritur, vtrum liceat viro quærere debitum à muliere prægnante? Reſpõd. quod ſi debitum poſſit reddi ſine periculo abortionis, poteſt vir debitum petere à ſua muliere prægnante, & ei reddere; quia vſus matrimonij licitus, non ſolum eſt in officium, ſed etiam in remedium contra caſum continentiæ. Si verò non poſſit reddi debitum ſine periculo fœtus, non debet debitum exigi, nec reddi; quia principalior eſt matrimonij inſtitutio in officium; ſcilicet propter prolis educationem, & conſeruationem, quam in remedium; & ſic intelligitur illud Hierony. Poſtquam venter intumuerit, non perdant filios.

7 Quæritur, vtrum à redditione debiti excuſet Quadrageſima, vel dies Feſtus? Reſpondetur, quod non excuſat, etiam dies Paſcatis, neque multitudo liberorum, ira, neque odium in coniuge. Et tenetur reddere petenti, etiam interpretatiuè ſolum: verbi gratia per nutus, quia non refert vtrum verbis, an factis quis ſuam exprimat voluntatem. ff. de leg. l. de quibus. Quod maxime ſolent eſſe in fœmina, quæ ſolet eſſe in hoc verecondior viro. Sylu. in verb. debitum. quæſt. 8. Sot. in 4. ſentent. diſtinct. 32. quæſt. 1. Nauar. cap. 16. nu. 25.

8 Quæritur vtrum licitum ſit de communi conſenſu abſtinere? Reſpondetur, quod ſic, etiam ob cauſam ne grauentur liberis, ſi longa liberorum propagine abundent, dummodo non ſit periculum fornicandi, niſi petat debitum fortè, qui ob verecundiam alter non petit, etiam ſi præceſſerit pactum de non petendo, debet tamen reddere; quod ſecus eſt ſi præceſſerit votum, quia tunc peccaret mortaliter. cap. quod Deo. 33. quæſt. 1. Si vero eſſet periculum incontinentiæ, deberet à Summo Pontifice diſpenſatio obtineri, ita Nauarr. in Manual. cap. 12. num. 59. & cap. 16. nu. 32. licitum eſt non reddere ex cauſa infectionis alicuius morbi; videlicet lepræ, vel morbi gallici, & de hoc à Medicis eſt quærendum. Turrecrem. in cap. ſciatis. verſ. 3. caſu. 33. quæſt. 4. At mulier ſi ob amorem non curans periculum infectionis propriæ ex contagione, non ſolum non peccat, ſed etiã meretur, ſi ex charitatę faciat, Caiet. 2. 2. quæſt. 154. art. 1.

9 Quæritur, ſi nocte præcedenti debitum fuiſſet redditum, vtrum impediret ſumptionem Sacramenti? R. quod non, quamuis ex quadam congruentia dicatur impedire. Nã 1. Reg. 21. legitur, quod Achimelech noluit Dauidi, & pueris ſuis panes propoſitionis concedere, niſi certior factus, quod ſuas vxores non tetigiſſent, quanto magis panis, qui de cælo deſcendit ab ijs, qui paulo ante V. g. in nocte coniugalibus vacarunt amplexibus abſtinere à ſumptione non debent? nõ tã.

intelligendum eſſe mortaliter peccaſſe: hæc Sot. in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 1. art. 2. in fine, qui contrarium diſt. 31. quæſt. 1. art. 3. ſcilicet, quod in primo caſu eſt veniale, Nauar. vero cap. 16. num. 24. concordat cum ſoto. diſt. 12. quæſt. 1. art. 7.

S V M M A R I V M.

1 *Matrimonium quomodo poteſt diſſolui.*
2 *Mortuus ſi reſuſcitaret, non eſt amplius Matrimonio obligatus.*
3 *Mortuus reſuſcitatus bona, quæ teſtatus eſt poteſt recuperare.*
4 *Mortuus reſuſcitatus, qui prius erat Religioſus non tenetur amplius ad Religionem.*
5 *Mortuus reſuſcitatus, qui prius erat curatus, vel Epiſcopus non poteſt illam Eccleſiam retinere.*
6 *Diuortium quando celebratur.*
7 *Vir prouocans vxorem ad ſeparationem, ea negante, quid agendum.*
8 *Maleficium quomodo dirimat Matrimonium.*
9 *Frigidus dicitur impotens ad omnes mulieres.*
10 *Maleficium procedit à Diabolo Deo permittente.*
11 *Matrimonium non diſſoluitur licet vir non poſſit cognoſcere vxorem ſuam Virginem, & poſſit corruptam.*
12 *Senes, qui naturaliter frigidi ſunt, non propter hoc Matrimonium redditur inualidum.*
13 *Impedimentum perpetuum quomodo cognoſcatur.*
14 *Impedimentum accidentale, quomodo cognoſcatur.*
15 *Impedimenta prædicta ſcientes, & contrahentes, quid*
16 *Vir vtrum poſſit dimittere vxorem ſuam propter adulterium.*
17 *Vir non poteſt vxorem ſuam fornicantem dimittere propria auctoritate.*
18 *Mulier an poſſit dimittere virum fornicantem.*
19 *Mulier fornicando plus peccat, quam vir.*
20 *Vir non ſemper poteſt vxorem ſuam fornicantem dimittere.*
21 *Mulier ſuſcipiens puerum per adulterium quomodo ſe gerere debeat.*
22 *Mulier à marito ob eius ſeuitiam poteſt ſeparari.*
23 *Vxor à marito habente concubinam poteſt ſeparari.*
24 *Maritus ab vxore ſeparari poteſt propter adulterium.*
25 *Vxor à marito ſeparari poteſt propter ſcelus contra naturam.*
26 *Vxor à marito ſeparari poteſt propter fornicationem ſpiritualem.*
27 *Vxor à marito ſeparari poteſt propter ardentem eius furorem.*

De diuortijs, ac alijs diuerſis rebus. Cap. L.

1 QVæritur vtrum diſſolui poſſit Matrimonium? Reſpon. quod Matrimonium ratum, & conſumatum diſſolui non poteſt, niſi per mortem, quia, quod Deus coniunxit homo non ſeparet.

2 Quæritur ſi mortuus reſuſcitaret reddere teneatur ad vxorem ſuam; Rꝫ. ſecundum Petr. de Pal. in 4. diſt. 27. quod non, ſed poteſt alter cum altero de nouo contrahere, quia vt inquit Apoſt. Rom. 7. mors omnia ſoluit, auth. de nupt. §. deinceps. Ergo ſi mortuus ideſt cum effectu, & in morte permanens reſurgat, non eſt amplius obligatus illo Matrimonio, tum quia obligatio ſemel extincta, non reuiuiſcit, tum quia hoc Sacramentum characterem non imprimit, Vnde Lazarus, ſi habuiſſet vxorem non recuperaſſet eam, niſi nouiter contraxiſſent.

3 Quæritur mortuus reſuſcitatus, vtrum recuperaſſet bona, quæ teſtatus fuiſſet? Reſpon. quod ſic, quia in donatione cauſa mortis plus ſe, quam donatarium vult habere. Item ſi ab inteſtato decedatur, quia in cauſa eſt coniunctio ad morientem, qui ſibi eſt omni alio coniunctior. Et idem ſi Fiſcus illa bona reciperet in defectu hæredum, quia ſi reddere tenetur propinquo eius, multo magis eidem reſurgenti.

4 Quæritur vtrum Religioſus reſuſcitatus

Digitized by Google

tus teneatur ad religionis obſeruantiam? ℞. quod nō quia ſeruitus perſonalis, quæ debetur à perſona, ratione perſonæ, vt in matrimonio, & religione, morte extingui tur, quod etiā patet ex verbis aliquorum profitentium obedientiā vſq. ad mortē.

5 Quæritur vtrum curatus, vel Epiſcopus reſuſcitatus, poſſit redire ad Eccleſiam ſuam? ℞. ſimiliter, quod curatus, & Epiſcopus reſuſcitatus, quamuis teneant conſecrationem, & characterem, non tamen retinent Eccleſiam, niſi ſibi noua electione, aut prouiſione cōferatur, quia mortuus eſt ſponſæ ſuæ. i. Eccleſiæ Sylu. verb. diuor.

6 Quæritur quomodo fit, ſeu celebratur diuortium? ℞. quod ambo coniuges pariter procedunt ad iudicium & proclamant, quod non poſſunt ambo carnaliter commiſceri, quamuis per triennium ſtudioſè dederint operā carnali copulæ, bona fide, ſine fraude tunc officialis vel ad quem pertinebit, faciet eos iurare ſuper hoc, & faciet etiā iurare propinquos eorū de credulitate, qui ſtatū eorū cognouerunt; & iſti propinqui non iurabunt, niſi quod credunt eos verum dixiſſe arg. extr. de purga cep. quoties. & iſtis iuramentis præſtitis, ſi propter frigiditatem ſeparantur, datur mulieri licentiam alteri nubendi, ſed non viro 33. quæſt. 1 cap. requiſiſti, & Mag. ſent. 34. diſt. 4. ſed, quando eſt propter arctationem mulieris, datur viro licentiam nubendi alteri, extr. de impotentia coeundi cap. fraternitatis: Tamen niſi ſignis manifeſtis conſtet eos ſcilicet viros eſſe frigidos vel mulieres arctatas, non ſunt ab inuicem ſeparandi in auth. de nupt. §. per occaſionem colum 4. debet tamen. maior ſoliditas adhiberi circa virum, quam circa mulierem, quia frigiditas, quæ faceret virum impotentem, non faceret mulierem, ſecundum compend. ſeptem Sacramentorum.

7 Quæritur vtrum ſi alter tantum confitetur, & alter negat, quid faciendum? ℞. quod ſi vir prouocat ad ſeparationem negante vxore, viro incumbit probatio, quia illi ſoli non creditur, ſi vero mulier prouocat virum ad ſeparationem, viro recuſante, & aſſerente carnalem copulam præueniſſe, creditur viro, quia caput eſt mulieris, extr. de ſponſ. impub. continebatur 33. quæſt. 1. ſi quis acceperit; niſi mulier velit per aſpectum corporis probare impedimentum, quia tunc ſtandum eſt probationi mulieris. arg. 27. quæſt. 1. cap. Nec aliqua: Et mulier ſi probauerit per inſpectionem corporis ſeparandi ſunt. Ponatur caſus, quod ſi mulier fuerit corrupta, quid iuris? quia aſpectus corporis nihil operatur ℞. quod requiritur iuramentum mulieris, cum ſeptima propinquorum manu.

Rurſus non eſt credendum viro, qui prouocat ad iudicium ſuam coniugem, quamuis dicatur caput mulieris, niſi ſint aliæ probationes, tum quia vir eſt actor, & actori non incumbit probatio 6. quæſt. 1. cap. actor cap. de edendo, qui accuſare, tum quia ſi crederetur verbo vnius, non formidaretur incurrere periurium per viros, vt poſſint ſeparari ab vxoribus.

8 Quæritur, quid dicendum eſt de maleficio? ℞. quod de maleficio dicendum eſt, ſicut dictum eſt de frigiditate, quia ſi maleficium ſequatur Matrimonium iam contractum, ſiue fuerit conſumatum per carnalem copulam, ſiue non, non dirimitur, ſi autem præcedit Matrimonium, aut illud maleficium eſt perpetuum, & tunc dirimit Matrimonium contractum, & impedit contrahendum 33. quæſt. 7. cap. 10. per ſociarias. Perpetuum dicitur, quando humano opere, ei ſubueniri non poteſt, aut temporale, & tunc non dirimit, & ad hoc experiendum Eccleſia conſtituit tempus trium annorum ſicut de frigiditate.

9 Quæritur, quæ differentia eſt inter frigidatem, & maleficium? Reſpon. quod frigidus eſt impotens ad omnes mulieres & ita datur licentia mulieri nubendi cum alio, ſed ex maleficio poteſt homo eſſe aptus ad vnam mulierem, & ad aliam non, & ideo quando iudicio Eccleſiæ diſſoluatur propter impedimentum maleficij, datur vtrique licentia ad Matrimonium contrahendum.

10 Quæritur vnde procedit maleficium? ℞. quod ex diabolo, Deo permittente, itaque in imaginatione hominum dia-

Digitized by Google

lus imprimit, ex qua impreſſione, tollitur viro concupiſcentia, quæ mouet ad talem mulierem, & non ad aliam, & ſimiliter poſſet eſſe ad omnes mulieres, tale maleficium in viro impediendo exercitationem concupiſcentiæ, per quam carnalis copula tollitur, & poſito caſu, quod tale maleficium deſtrui, & remoueri poſſit, ſicut malefici tentãt, nihilominus diceretur perpetuũ, quia nullo modo debet quis auxilium, dæmonum inuocare, ſecundum compendium ſeptem Sacramentorum.

11 Quæritur, quid iuris ſi vir non poſſit cum vxore ſua virgine complere carnalem copulam, & poſſit eam complere cum corrupta? ℞. quod non propter hoc diſſoluitur matrimoniũ, quia medecinaliter poſſunt clauſtra pudoris aperiri sm̃ compendiũ ſeptẽ ſacramẽtorũ. Frigiditas perpetua eſt, cui non poteſt ſubueniri, & hæc eſt dupliciter cõſiderãda, quia aut ꝓceſſit matrimoniũ, aut ſequtr ſi præceſſit, dirimit matrimoniũ, ita quod ille, qui illud impedimentũ habet perpetuo maneat abſq. ſpe coniugij: ille vero ex parte cuius non eſt impedimentũ, nubat Dño, cui voluerit extr. de frig. cap. laudabilem 33 quæſt. 1. & 2. Si vero impedimentum ſuperueniat poſt matrimoniũ contractũ, & conſumatum, vt quia caſtratur, vel ex infirmitate frigiditas deuenit, & redditur impotens, propter hoc non dirimitur Matrimonium.

12 Quæritur vtrum ſenes, qui ſunt frigidi, quid? ℞. quod quamuis ſenes non habeant calidum ſufficiens ad redendũ debitũ carnalis copulæ, ideo eis conceditur matrimonium contrahere ſecũdũ, quod eſt in remedium, & non ſecũdũ, quod eſt in officium naturæ, & generationem.

13 Quæritur quomodo poteſt cognoſci impedimentum eſſe perpetuum? ℞. quod quando per triennium cohabitauerũt ſimul operamque dederunt carnali copulæ ſtudioſe, ſi adhuc durat maleficium præſumitur eſſe perpetuum.

14 Quæritur, quid iuris de impedimento accidentali, vt puta de ſpadonibus, & caſtratis, &c. Reſpond. quod ſi ſectio præceſſit Matrimonium, ſeparandi ſunt, ſi autem non præceſſit, non ſunt ſeparandi, licet vir factus ſit inutilis ad reddendum debitum 32. quæſt. 1. extr. vt lit. non conſtet: cap quoniam frequenter, & illud idem, quod dicimus, de ſectione ſuper ueniente, quod non ſeparat Matrimonium prius contractum, dicendum eſt de impotentia coeundi, ſi ſuperuenit Matrimonio conſumato, quod non dirimit matrimonium & ſic breuiter dicendum eſt de alijs impedimentis, quæ ſuperueniunt matrimonio iam conſumato, quod illud matrimonium non diſſoluitur.

15 Quæritur ſi contrahentes ſcirent, impedimenta præallegata antequam contrahant, & poſtea contrahunt, quid? ℞. quod non eſt locus ſeparationi, quia imputatur eis, qui ſcienter impotentibus ſe coniunxerunt. ff. de adulter. l. ſi vxor in fin. in cap. ſi quis vxorem 33. quæſt. 1.

16 Quæritur vtrum vir, propter crimen adulterij poſſit vxorem ſuam dimittere, & alteri nubere? Reſpon. quod poteſt eam dimittere, non autem alteri nubere, quia vinculum Matrimonij perpetuum manet inter virum, & vxorem quandiu vixerint. ſecundum compendium ſeptem Sacramentorum, puta, ſi inuenit eam ſolam cum ſolo, & loco, & tempore ſuſpectis, & nudam cum nudo, &c.

17 Quæritur vtrum vir vxorem fornicantem, propria auctoritate dimittere poſſit ℞. quod poteſt quoad torum tantum, quam cito conſtat ei de fornicatione eius, nec ei tenetur reddere debitum, cap. ſignificaſti, cap. ex litteris, cap. gaudemus de diuortijs, cap. licite 37. quæſt. 7. niſi per Eccleſiam compelleretur, & tunc ei nullum generat præiudicium de eius fornicatione, & ſic non poteſt dimittere vxorem ſuam fornicantem quantum ad mutuam cohabitationem, niſi per iudicium Eccleſiæ, ſecundum Bonau. & comp. ſeptem Sacramentorum, quia publicum iudicium nemo, niſi iudex publicus inferre valet, id quod teſtibus, aut alia via iuridica eſt comprobatum, tradere autem vxorem à domo, pellere, eſt publicum iudiciũ, nemo ergo id propria auctoritate inferre valet: Idẽ enim tunc eſſet Iudex, & actor, quod iura abhorrent,

Digitized by Google

rent. Sed tamen adeo notorium eſſe poſſet adulterium, vt poſſit maritus abſque alio iudicio eam deſerere, vt pote ſi adultera in ædes adulteri ſe receperit, cum quo publice habitat, Sylu. in verb: diuortium quæſt. 8. Sot. diſt. 36. in 4. quæſt. vnica art. 3.

18 Quæritur nunquid mulier poſſit dimittere virum ſuum ex cauſa fornicationis, ſicut vir vxorem? Reſpon. quod ſic, vnde Mag. ſent. 35. diſt. quarti, cum Dominus concedit viro vxorem dimittere cauſa fornicationis eadem licentia non tollitur mulieribus. Vnde Innoc. Pap. chriſtiana religio adulterium in vtroque ſexu pari ratione condamnat. Adultera enim vxor nequit dimitti à viro ſuo, niſi, & ipſe expers ſit fornicationis. Vnde Auguſt. nihil iniquius eſt, quam cauſa fornicationis dimittere vxorem, ſi ipſe etiam conueniatur de fornicatione. Ad hoc concordat Apoſt. ad Rom. i. in quo alium iudicas, te ipſum condemnas.

19 Quæritur qui plus peccat fornicando, vir, aut mulier? ℞. quantum ad bonum matrimonij, maius peccatum aſt ex parte mulieris, quam ex parte viri.

20 Quæritur nunquid ſemper vir poteſt vxorem fornicantem dimittere? ℞. quod non, ſed in ſeptem caſibus. Primus eſt, ſi vir etiam fornicatus fuerit: ſecundus, ſi uir eam proſtituerit, vel duxerit eam ad fornicandum; Tertius quando vxor probabiliter credit virum ſuum eſſe mortuum, & alteri nubit, ſed viro redeunte ſtatim ab illo recedit, & redit cum quo primo nupſerat. Quartus, quando eſt ab alio cognita ſub ſpecie viri ſui, quem credebat eſſe virum ſuum; Quintus, quando fuit vi oppreſſa, & intelligitur de vi abſoluta, quæ non ſit, niſi per motum; Sextus, quando reconciliauit eam poſt adulterium, vel publice adulterantem retinuit: Septimus, quando infidelis ab alio infideli dimiſſus ſecundum ritũ ſuum, eo dimiſſo alteri nubit, & poſtea vtroque ad fidem conuerſo cogitur per Eccleſiam recipere, Et breuiter, ſi vir poſt diuortium velit reconciliare ſibi vxorem ſuam, poteſt ſecundum compend. ſeptem Sacramentorum, & mag. ſent. diſt. 4. vbi dicit, poſſunt autem recõciliari, & cohabitare ſicut prius, ſi dimiſſam alter reuocare voluerit.

21 Quæritur vtrum mulier, quæ per adulterium ſuſcepit puerum, & dedit marito, vt filium ſuum, teneatur ad reſtitutionẽ, vel quomodo ſe debeat haber e? ℞. quod talis adultera habet quinq. remedia, primem ſi habet bona paraphernalia, ſeu alia propria, quæ poſſit ad libitum diſtribuere; Secundum debet ſuadere honeſtis vijs, vt talis filius, quem ab alio concepit, intret religionem, vel quod efficiatur clericus, & viuat de beneficijs Eccleſiaſticis; nullo modo tamen debet prodere ſuum crimen, nec filio ſuo dicere, Tertium debet de ſua dote ſi habeat, vel de aliquo alio agere ad emendam hæredi legitimo: Quartum bona mariti augere tanto plus laborando, vltra, quam per Matrimonium obligatur & tanto minus expendendo in veſtitum, & victum de his, quæ honeſtè impendere poteſt, & ſi hoc non ſufficit, debet. Quintum cum adultero patre ſpurij procurare, ſi credit, vt ipſe ſatisfaciat: & ſi hoc non ſufficit, & alter non poſſit, de peccato acerrimè doleat ſecundum Landulphum, ſuper 16. diſt. 4. ſent. ac ſecundum communem aliorum ſent.

22 Quæritur vtrum vxor à marito poſſit ſeparari ob eius ſeuitiam? ℞. quod poteſt, quo ad habitationem, ſi maritus non reddat ſufficientem cautionem de non offendenda vxore, cap. 1. vt lite non cont. cap. literas. de reſt. ſpol. immo non ſolum ob præteritam ſeuitiam, ſed etiam ob timorem futuræ, poteſt eſſe cauſa ſeparationis, vt not. in d. cap. literas. Quæ autem continere debeat hæc cautio, diſcretus iudex arbitrabitur Panor. in d. cap. literas. num. 7. ſcilicet quod ei non debeat aliquod malũ inferre; Si vero dictam cautionem non præſtiterit, non ſolum poteſt dictam ſeparationem, vt in auth. de nupt. §. ſi quis vtitur alias, §. mitiores. 4. col. & in auth. vt liceat matri, & auiæ. §. ſi quis autem col. 8. ſed etiam ab eo diſcedere, quo caſu debet ei reſtitui dos, vel alimentare extra domum mariti, ſecundum Cinum, & alios in l. quod in vxorem. C. de neg. geſt.

Digitized by Google

Nam quando dicitur, quod vxor fugiens à domo mariti, redditur de adulterio ſuſpecta; intelligi debet, niſi vir fuerit cauſa fugæ, ipſam malè tractando, & acriter verberando, quia vxorem acriter verberare non licet, etiam cum cauſa, ita gloſ. not. in cap. ſicut alterius 7. quæſt. 1. & in ſequenti num. 17.

23 Rurſus vxor poteſt à marito ſeparari per fornicationem carnalem eius. Matth. cap. 19. V. g. ſi maritus teneret concubinam, quo in caſu poteſt licite vxor à marito diſcedere, quam debet alimentare, extra domum, ſecundum Doct. in d. l. quod in vxorem. C. de neg. geſt. & non debet ei reſtitui donec preſtet cautionem de concubina expellenda, & non reaſſumenda etiam per oppoſitionem, pænæ per text. in l. ex ea parte. §. mulier. ff. de verb. oblig. & multis alijs. Bald. in l. 1. vt lit. non conteſt. 1. col. Exaſperantur enim mulieres quantumcumque caſtiſſimæ per retentionem concubinæ a maritis l. conſenſu. C. de repud. Non enim benè conueniunt nec in vno lecto morantur vxor, & concubina, quia ſolet inſidiari vitæ vxoris: immo excommunicatione feriendus eſt vir, ſi ter monitus, nollet ab illa abſtinere cap. intelleximus de adult.

24 Quæritur vtrum ſi maritus etiam habuerit aliqua indicia ſufficientia circa adulterium vxoris, an poſſit eam dimittere? Reſpon. vt ſupra, quod poſſit quoad torum, nempe, quia eam in eodem cubili, cum adultero reperit, aut aliter amplexatos, quia minora indicia, & minores rumores non ſufficerent, tunc poſſet propria auctoritate in conſcientia, quoad torum, hoc eſt ab eius amplexu abſtinere debitumque illi etiam petenti denegare, cap. ſignificaſti cap. ex literis, cap. gaudemus de diuortijs. cap. licite 37. quæſt. 7. & peccaret mortaliter maritus petendo, vel reddendo debitum vxori, quam ſcit adulterari, & poteſt licitè, & abſque peccato diſcedere ab ea, quoad torum, cap. ſi quis 32. quæſt. 1. & eſt communis opinio, Couar. de ſponſ. 2. part. §. 2. num. 7. Quod tamen fallit, primo quando illa ſe emendauit, vel ſecundo, quando eo fine debitum petit, ne ipſemet incidat in adulterium, dummodo non alijs prebeat occaſionem credendi ſe vxoris eſſe lenonem: iuxta Archiep. Flor. 3. part. tit. 1. cap. 20. §. 9. Nauar. cap. 16. num. 28. tertio quando vir innocens probabiliter arbitretur vxorem non poſſe ab adulterando arceri ſine maximo ſcandolo, & damno publico, vel priuato. Item quarto quando adulterium eſſet occultum, vel quinto niſi poſtea innocens adulteretur, quo caſu amplius non poſſet negare, quia paria delicta mutua compenſatione tolluntur, quando circa idem ſunt commiſſa; cap. intelleximus de adult. Quamobrem confeſſarij debent benè aduertere, & præcipere multis maritis, qui recedunt à toris vxorum propter præſumptum, vel verum adulterium, & ſe copulant alijs, vt redeant ad eas, hi enim nullatenus ſunt abſoluendi, niſi prius incipiant reddere debitum vxoribus, aut certè concipiant firmum propoſitum reddendi.

25 Quæritur vtrum ſcelus contra naturam, ſit cauſa ſeparationis? Reſpon. quod ſic, cap. omnes cauſationes. 32. quæſt. 1. Abb. in cap. maritis de adult. Sylu. in verb. diuortium quæſt. 7. quorum opinio communis eſt, & ratio eſt quia nomine fornicationis, intelligitur omnis illicitus coitus 32. quæſt. 7. cap. non ſolum, facit ead. quæſt. 4. cap. meretrices. in fin. & cap. ſequen. ſed an vxor poſſit à viro ſeparari, ſi propriam vxorem polluat extra pudoris clauſtra, vel ſe ipſum polluat proprijs manibus, dicunt, quod non, ita gloſ. in d. cap. omnes cauſationes.

26 Quæritur vtrum fornicatio ſpiritualis ſit cauſa ſeparationis? Reſpon. quod ſic, vt ſi hæreticus ſit, aut in hæreſim labatur cap. 2 de diuortijs. cap. fin. de connub. coniugum 28. quæſt. 6. cap. vxor, & cap. ſeq. non eſt cogendus catholicus coniux ad cohabitandum cum altero in hæreſim elapſo: etiam ſi is pænitentia ductus ad Eccleſiæ gremium redierit, ſic aduerſus gloſ. Abb. expreſſim notat in cap. vltimo de connub. coniug. Quod intelligitur quando catholica ab hæretico diſceſſit præmiſſo Eccle-

Digitized by Google

Eccleſiæ iudicio ipſo declarato hæretico, ſecus ſi propria auctoritate, Couar. de ſponſ. par. 2. §. 5. nu. 5.

27 Quæritur vtrum furor mariti ſit cauſa ſeparationis? Reſpon. quando furor eſſet ita ardens, & vehemens, vt periculum eſſet cohabitare cum coniuge furioſo, poteſt eſſe legitima cauſa, vt vxor ſeparetur à viro, ita communis eſt ſententia, quam refert Alex. in l. ſi cum dotem. §. maritus. ff. ſolut. matrim.

28 Concubinarij publici, qui prius moniti ſunt, ſi non obediunt, ſunt excommunicandi, & concubinæ in exilium mittendæ, iuxta id, quod ſtatuit Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 8. de reformat. matrim. & in hæc verba: ſtatuit huiuſmodi concubinarios tam ſolutos quam vxoratos, cuiuſcunque ſtatus dignitatis, & conditionis exiſtant, ſi poſt, quam ab ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re, fuerint, concubinas non eiecerint, ſeque ab earum conſuetudine non ſeiunxerint, excommunicatione feriendos eſſe, aqua non abſoluantur donec re ipſa admonitioni factæ paruerint. Quod ſi in concubinatu per annum, cenſuris neglectis, permanſerint, contra eos ab ordinario ſeuerè pro qualitate criminis procedatur. Mulieres ſiue coniugatæ, ſiue ſolutæ, quæ cum adulteris, ſeu concubinarijs publicè viuunt, ſi ter admonitæ non paruerint, ab ordinarijs locorum nullo etiam requirente, ex officio grauiter, pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum vel diœceſim, ſi id ijſdem ordinarijs videbitur inuocato (ſi opus fuerit,) brachio ſeculari eijciantur, alijs pœnis contra adulteros, & concubinarios inflictis in ſuo robore permanentibus.

SVMMARIVM.

1 *Pater tenetur dotare filiam ſuam.*
2 *Dos quid ſit.*
3 *Dotis ſpecies quot ſint.*
4 *Dotis priuilegia, & proprietates.*
5 *Vxor à viro ſuo poteſt repetere dotem.*
6 *Dos poteſt ſequeſtrari viro male viuenti.*
7 *Dotem vir quot modis lucratur.*
8 *Dos cui ſit reſtituenda.*
9 *Dos quando ſit reſtituenda.*
10 *Dos qualiter reſtituenda.*
11 *Donatio conditionalis quomodo reuocari poteſt.*
12 *Præſcriptio, quid ſit.*
13 *Poſſeſſor bonæ fidei quis dicatur.*
14 *Fundus dotalis alienari non poteſt.*
15 *Res, quæ non poſſunt alienari, non poſſunt preſcribi.*

De Iure Dotis. Cap. LI.

1 QVæritur vtrum pater teneatur filiam dotare? ℞. quod tenetur, & prætertim ea, quæ ſuo conſenſu nupſit. & regulariter contra patrem poteſt officio iudicis implorari, vt filiam dotet l. quod liberos. ff. de ritu nuptiarũ, & not. in l. obligamur. §. l. ff. de act. & oblig. & in l. ff. de act. & oblig. & in l. fin. C. de dot. promis. Si vero filia nupſit inuito patre Panor. in cap. 1. de ſpõſ. impub. virtualiter ſic diſtinguit, aut nupſit digno, aut indigno, ſi indigno, non tenetur, gloſ. eſt not. 32. quæſt. 2. in cap fin. & 36. q. 1. in cap. de raptoribus quod intellige ſm̃ d. Ant. in cap. accedens de procura, & Imola ibidem: Si eſt indignus turpi indignitate, ſecus ſi eſſet indignus, id eſt nõ paris conditionis, verũ tñ poterit minorẽ tradere dotẽ, ex conditione perſonæ, & faciũt, q̃ habentur in l. cũ poſt diuortiũ. §. gener. ff. de iur. dot. iuncta gloſ. in l. ſi voluntate. C. de dot. promiſ. ſi autem filia eligit ſibi virum dignum, vel non dignum, ſubdiſtingue. Nam aut promiſit dotem, & ſic pater tenetur eam dotare, licet enim in tali promiſſione non conſenſerit, tñ filia per hãc promiſſionẽ releuat patrem a debito dotandi, & ideo tanquã in re partibus verſatur iſta promiſſio; tenebitur pater de in rem verſo. Ita dicit Bart. in l. obligamur §. lege. ff. de action. & obligatio. per text. in ſimili in l. & ideo. §. fin. & l. filius. ff. de in rem verſo. Quanta autem debeat eſſe dos, dico, quod etiam in modico poteſt conſtitui, vt dicit gloſ. in l. Imperialis. C. de nuptijs in verbo dotalibus, quod eſt circa medium, & quia dos ſuccedit loco alimentorum, vt not. Bart. in l. Titio centum. §. Titio genero.

Digitized by Google

ff. de conditio, & demonſtratio, & per Bald. in l. 1. §. ius naturale. ff. de iuſt. & iure, ideo ſecundum hoc æſtimabitur, & fit penſatis conditionibus, & alijs qualitatibus.

Item pater tenetur etiam filiã dotatã dotare ſecundo, ſi dotem cõſumpſit Bald. in l. ſi cum dotem. §. ſi poſt ſolutum. ff. ſoluto Matrimonio dicit, quod ſic, ſed Bart. hoc ibi putat verum, ſi filiam dotem perdidit ſine dolo, & culpa ſua, alias ſecus, pro quo eſt caſus. C. de collat. authent. quod locum ibi filiæ poſſit imputari, & per hoc dicit Bart. facit quod ſi pater dat filio legitimam pro ſoluenda condemnatione ex forma ſtatuti, quod iterum ei dare, vel relinquere, non teneatur.

2 Quæritur, quid eſt dos? Reſpon. dos eſt, quod datur viro ab vxore, vel ab aliquo eius nomine, vt à patre vel extraneo pro oneribus Matrimonij ſuſtinendis, & ſecundum quod colligitur ex legibus, & canonibus, & doctoribus diffinitiue eſt, & ita not. per cano. in cap. Raynutius, & per legiſtas, in rubr. ff. ſolut. matr. & eſt dos proprium mulieris, patrimonium ff. de mino. l. 3. §. ſed vtrum, tandiu durans, quandiu, & Matrimonium, quo ſoluto ſoluitur, quia ſine eo eſſe non poteſt ff. de iur. dot.

3 Quod ſunt dotis ſpecies? Reſpon. duæ vna dicitur profectitia, alia aduentitia. Dos profectitia eſt, quæ à patre vel tanquam à patre, ſiue auo, vel pro auo, ſiue alio ſuperiore de linea patris pro filia, vel neptæ, & huiuſmodi de bonis eorum proficiſcitur, vel quæ alias de mandato, vel nomine eorum, & ipſi ratum habent conſtituitur, vt in l. profectitia in princ. ff. de iur. dot. vel à præſide, aut curatore eius, ſi ſit prodigus, aut furioſus, vt ibidem, etiam ſi filia eſſet emancipata, vt ibi. §. fin. quia non patria poteſtas, ſed patris nomen dotem profectitiam facit.

Dos autem aduentitia eſt, quæ non proficiſcitur à parente, vel quaſi parente, ſed eam dat mulier per ſe ipſam, vel quilibet alius à patre, vel ab auo, & prædictis, ſiue ſit frater, ſiue auunculus, vel quilibet alius, vt d. l. profectitia, vnde ſi pater non dedit, tanquam pater ſed vt extraneus puta, quia debebat filiæ, & eius voluntate dedit in dotem viro, dicitur dos aduentitia, vt d. l. profectitia.

4 Quæritur, quæ ſunt priuilegia, vel proprietates dotis? Reſpon. quod multa, primum nam omnia bona viri ſunt tacitè hypothecata pro dote, de pignor. cap. ex litterris immo etiam pro bonis paraphernalibus ſecundum Panor. in cap. ex litteris de pignor, quoniam ipſe habetur illorum bonorum adminiſtrationem. C. de pact. conuen. l. vlt. ſecus ſi illa mulier habet illa bona penes ſe. Pro quo vide etiam in d. cap. ex litteris quæ vult, quod etiam bona prælati ſunt tacitè obligata Eccleſiæ, pro mala eius adminiſtratione, & ſic poterit Eccleſia agere cõtra tertium poſſeſſorẽ, ſicut agit mulier pro dote, Secundum non perditur propter maleficium viri, etiam ſi ſit crimen læſæ maieſtatis. C. ad l. Iuliam maieſt: l. quiſquis, & in d. cap. ex litteris, nec etiam patris, vt not. ibi. gloſ. quod tamen fallit in vxore primi pilarij in eo officio delinquentis. C. quibus modis pig. tac. contraha. l. ſatis notum, & C. de prim. pilar. l. vtilitas. Tertium quia præponitur omnibus creditoribus etiam prioribus, qui habent perſonales actiones, vel etiam tacitas hypothecas, niſi ſint in ſimili iure, vt quia petunt dotem præcedentem, vt l. aſſiduis. C. qui potiores in pignore habeantur, ſecus ſecundum aliquos in habentibus expreſſas, vt not. gloſ. in d. l. aſſiduis. Et Dinus in regula, qui prior lib. 6. & hoc tenet Accurſius in d. l. aſſiduis, & Bart. qui dicit malum eſſe ſententiare contrarium. Quartum nam Eccleſia poteſt ſe impedire de dote, non ſolum in fauorem viduarum, vt in cap. nuper de donat. inter vir, & vxor, ſed etiam mariti petentis ſibi dotem promiſſam, vt in cap. per veſtras eo tit. & facit, quod not. Innocen. in cap. lator, qui filij ſunt legit, quamuis alij contrarium teneant, niſi acceſſoriè. Quintum, quia viro ad inopiam vergente, iudice iubente, poteſt dari pecunia dotalis mercatori, cum pacto, vt capitale ſit ſaluum, & de lucro percipiant vir, & vxor partem honeſtam, compenſato lucro cum damno ſine

Digitized by Google

ne vſura, vt in d. cap. perueſtras. Et ita tenet Io Andr. & Car. in d. cap. perueſtras, & Fulgo in l. cum duobus ff. pro ſocio, item ſi in facto, & Bald. in quodam conſilio incipiente, viſo inſtrumento. Sextum, quia ratione dotis, quam vir habet pro oneribus matrimonij tenetur vxori de expenſis intus, & extra ſecundum quantitatem dotis. ff. famil. erciſcund. l. ſi maritus etiam ſi dotem non habet, vel perdidit culpa ſua ſi tamen mulier ſponte receſſit, ſecundum Petr. de Palud. non recuperat expenſas, niſi a tempore, quo rediens non eſt admiſſa, nec ſponte vaganti, vt idem dicit, tenetur ad expenſas, niſi quando ex iuſta cauſa vagatur puta propter nimiam ſeuitiam viri, vel huiuſmodi, vel quia vir ad longinqua vadit, & eam mittit ad parentes cauſa honeſtatis: Septimum, quia habens cognoſcere de Matrimonio, habet cognoſcere de dote, tanquam acceſſorio extr. de donat. inter vir, & vxor, cap. 1. 2. & 3. Octauum quia fundus dotalis nullo modo alienari poteſt.

5 Quæritur vtrum vxor poſſit à viro ſuo repetere dotem? ℞. ſm̃ ius ciuile, quod poteſt, primo ſi vir vergit ad inopiam, etiam ſine culpa ſua poteſt vir agere ad dotem: ſecundo ſi ſubſtantia viri non ſufficit ad ſatisfactionem dotis, & aliorum creditorum, poteſt vxor dotem repetere, ff. ſolut. matr. l. ſi conſtante, tertio, ſi vir ita ſe gerit, quod ad inopiam vergat poteſt vxor petere dotem: quarto ſi cepit vti malè ſubſtantia ſua authent. de æqua don. & vxor poteſt petere dotem, & fructus accipere, & nullo modo mulier poteſt, per tacitum pactum præiudicare ſibi, vtilitas enim publica eſt, vt dos maneat integra mulieribus, & l. 1. ff. ſolut. Matrim. & Abb. de donat. inter vir, & vxor, cap. per veſtras, & Petr. de Palu. 4. diſt. 42. & in d. l. vbi, & eſt communis opinio legiſtarum, vt refert Panor. in cap. per veſtras de donat. inter vir, & vxor.

De dote vxoris ſoluto matrimonio vir nihil lucratur de iure cõmuni, ſed dos integra ad vxorẽ, & eius hæredes reuertitur ſimile eſt de vxore, quo ad donationẽ ꝓpter nuptias, & ſi mulier conſtituit ſibi dotem, quia ſi ab extraneo, reddit ad eũ, pro quo ſtipulatus eſt, ſi pater conſtituit dotem, & ſtipulatus eſt ad ipſum reuertitur, ſi pro filia ad filiam, ſimiliter ſi mancipatur ad filiam, ſi filia præ moritur actio competit patri, etiam ſi extant filij ex ea, ſi tamen filia prius non fuit mancipata, abb. vbi ſupra.

6 Dos poteſt ſequeſtrari viro malè viuenti, ex Bart. in l. ſi cum dotem. §. ſin autem in ſæuiſſimo, ſolut. matr. ſecus ſi malè vtatur bonis ſuis quia debet dos reſtitui Bart. ibidem Dos conſtante Matrimonio debet vxori reſtitui confiſcatis bonis mariti, quia debet de eis extrahi, & confiſcata non intelligitur gloſ. & Bart. & Bald. & doct. in l. 2. ff. de ſolut. Matr. & eſt caſus in cap. ex litteris de pignor.

Item mulier conſtante Matrimonio poteſt dotem repetere. & eam diſpenſare pro anima patris ſui, Io. de Imol. in l. quamuis ff. ſolut. matr. argu. l. ſancimus de ſacr. ſant. Eccl.

Fiſcus tenetur dotare filiam eius, cuius bona ſunt confiſcata, Bald. in l. 1. C. de dot. promiſſ.

7 Quæritur, quot modis vir lucratur dotem vxoris? Reſpond. tribus. Primo ex pacto, vt ſi paciſcatur de tota dote, vel eius parte lucranda poſt mortem vxoris. C. de pact. conuen. l. ex morte. in princ. & in authent. ibi poſita. Secundo ex lege, & hoc dupliciter, ſcilicet ex adulterio, vel fornicatione ſpirituali, puta hæreſi, vir, & vxor perdunt ſimiliter dotem, & donationem propter nuptias, ſecundum Panor. in cap. fin. de conuerſ. coniug. pro quo l. cõſenſu C. de repud. Et ſi vxor moriatur inteſtata deficientibus liberis, & propinquis, quo caſu vir ſuccedit vxori, dotemq. lucratur; & è conuerſo eſt. C. vnde vir, & vxor. l. 1. In alijs autẽ caſibus dos ad mulierem redit, & ad virũ donatio propter nuptias, niſi ſecus obtineat cõſuetudo, extr. de don. inter vir. & vxor. cap. donatio. §. ſane. Tertio aliquando ratione conſuetudinis, vt dictum eſt.

8 Quæritur cui reſtituenda ſit dos, ſoluto matrimonio? ℞. quod licet maritus de ſubtilitate iuris efficiatur dñs dotis ſibi datæ, vt in l. rebus. C. de iur. dot. & l. dote ancillã. C. de rei vẽd. tñ ad illũ ꝑtinet poſt mor-

mortem vxoris, niſi in duobus caſibus. Primò ratione pacti, de dote lucranda. Secundò, quando mulier inteſtata decedit ſine liberis, & propinquis, quia vxori ſuccedit, & è contra vxor viro l. vnica. C. vnde vir, & Vxor. Et ſimiliter duobus caſibus prædictis ad mulierem pertinet donatio propter nuptias viro defuncto, & ita etiam tenet, ſumma Ang. Tertiò ratione conſuetudinis, præter hos caſus autem pertinebit ad eum, qui eam conſtituit, ſi ſtipulatus eſt eam ſibi reſtitui, nec ſit pater, vt in l. vnica §. accedit C. de rei vxo. acti. ſi autem conſtituit quidam eam, ſed non eſt ita ſtipulatus eam reſtitui, tunc ſi ſit extraneus, reddetur Vxori, ſi ſupereſt, vel hæredibus eius ſi deceſſit.

9 Quæritur quando reſtituenda ſit dos? Reſpõd. ſi dos conſiſtit in rebus immobilibus, debet reddi ſtatim ſoluto matrimonio; ſi verò in rebus mobilibus, reſtitui debet intra annum C. de rei vxor. acti. l. vnica §. cum autem. Quod tamen in marito limita, ſi poteſt quia ſi dolo malo non eſt verſatus, non reſtituet, niſi in quantum poteſt ſcilicet ratione, ne egeat d. l. vnica, & ſi paciſcatur. vt conueniri poſſit, vltra quam poſſit facere, eſt contra bonos mores, & pactum non valet ff. ſolut. matr. l. alia §. 1. quod priuilegium tranſit ad filios eiuſdem matrimonij, vt ff. ſolut. matr. l. maritum. Sed tamen tam ille, quam iſti cauebunt de reſtituendo reſiduo, ſi venerint ad pinguiorem fortunam, vt not. in d. l. maritum, de quo vide gloſ. in cap. mulieris, & ibi per Canoniſtas de don. inter vir. & vxor.

10 Quæritur qualiter reſtituenda eſt dos? Reſpond. quod ſunt multa conſideranda; primum expenſarum factarum à marito, vel hæredibus, circa dotem quædam ſunt neceſſariæ, vt illæ, quæ ſi factæ non fuiſſent, aut res perijſſet, aut fuiſſet deteriorata: ſi domus, quæ ruinam minatur aptetur, aut reſtaurentur tecta. Quædam verò vtiles; vt quæ rem meliorem faciunt, & deteriorem fieri non ſinunt, ſicut vineæ paſtinatio, vel huiuſmodi, & quædam voluntariæ, ſeu voluptuoſæ, vt quæ rem tantum ornant, ſed fructum non augent, vt viridaria, & picturæ, & incruſtationes, & huiuſmodi ff. de verb. ſignif. l. impenſæ, & dicuntur incruſtationes, cruſtæ ſubtiles marmoris extra murum poſitæ. Dico quod in reſtituenda dote defalcari poſſunt expenſæ neceſſariæ factæ, quæ ipſo iure dotem minuunt ſecundum gloſ. in cap. mulieres de donat. inter vir, & Vxorem. Vtiles autem non minuunt dotem ipſo iure, ſed petuntur actione mandati, vel negotiorum geſtorum. Voluntariè vero, quidam dicunt ſimpliciter perditas, ſi ſeparationem recipiunt, vt picturæ in tabula & panno, mulier reddere poteſt ff. de imp. iure. l. 1. & l. pro voluntarijs C. de rei vxor. actio. l. vnica §. ſed. nec.

11 Quæritur vtrum reuocari poſſit donatio conditionalis, & modalis .i. facta ſub modo ſeu cauſa? Reſpond. de conditionali dico, quod reuocari non poteſt conditione pendente, quia ex futuro euentu pendet, & facit l. potior §. videamus ff. qui poteſt in pign. hab. nec etiam purificata conditione, quia eſt vera, & mera donatio, ſed intellige quãtum ad vtrunque, ſi ceſſat ingratitudo, & omnis alia cauſa ſufficien. reuocandi: nec etiam conditione deficiente, quia quod non eſt, reuocari non poteſt de ſponſ. impub. cap. ad diſſoluendum, vnde erit perinde ac ſi non fuiſſet donatum.

Quantum ad modalem, dico colligendo ex not. per Doct. in cap. verum de cond. appoſ. quod ſi modus non ſeruatur diſtinguendum eſt, quia aut modus fuit principalis ſeu finalis cauſa contractus, & ita reuocari poteſt ſecundum Bart. in l. 2. fin. ff. de donat. l. cum lege C. de pact. inter empt. & vend. vbi reuocatur contractus nominatus, non impleto modo, quando fuit principalis cauſa contrahendi, & ſic intellige l. ea conditione. C. de reſcin. vend. Aut non fuit cauſa donationis, & ſic non reuocatur ceſſante modo, & facit l. Meuius ff. de manumis. tex. vbi libertas legata tribus ſeruis ſub hac conditione, at alterius vicibus, luminaria accenderent ſuper legatoris ſepulcrum: non reuocatur quamuis non impleatur modus, quia text. non conſiderauit modum, vt cauſam finalem datæ libertatis, ſed vt cauſam impulſiuam. Et ſi ſumus in dubio, & donatio eſt in piam cauſam, fauore piæ cauſæ,

Digitized by Google

dæ, videbitur contemplata pia cauſa, pro cauſa finali, vt videtur, velle Bart. in l. ea conditione. C. de reſcind. vend. & in l. ſi pecuniam in princ. ff. de condi. ob cauſ. alias non.

11 Quantum verò ad donationem inter patrem, & filium, dico, quod nec pater filio, filieuæ exiſtenti in eius poteſtate donare poteſt nec e conuerſo, quia pater, & filius ſunt quaſi vna perſona. C. de impube, & aliis ſubſtitutis l. fin. & ſecundum Azonem in ſumma omnia dicta de donat. inter parentes, & liberos ideoque donatio nulla eſt, niſi in caſibus in quibus hæc donatio tenet. Primo in dote, & donatione propter nuptias. l. Pomponius Philadelphus. ff. filiæ erciſcundæ, & ff. de collatione bonorum, & ff. de collatione dotis per totum, quæ æquis paſſibus ambulant, vt l. fin. ff. de donat. ante. nupt.

12 Quid eſt præſcriptio? Reſpond. præſcriptio eſt, quod inducitur ad extinguendum ius alterius, & ad defenſionem contra alteri ius congruens, tunc tali defendenti, non eſt neceſſaria vera poſſeſſio, vel quaſi alias præſcribi nō poſſent actiones perſonales, contra l. ſecundam C. de conſti. pecu. & contra l. ſicut de præſcript. 30. anno, quia nemo verè eas poſſidet, niſi cui verè competunt: vt not. Innoc. in cap. literis de reſtit. ſpoliat, & hæc eſt diſt. Card. in capit. cum non liceat eo. tit.

13 Item non eſt poſſeſſor bonæ fidei, qui habet conſcientiam læſam .i. dubiam, dubitatione firma ex iuſta cauſa dubitandi an res ſit ſua, an non. Pro quo ſcito quod talis ſecundum Direct. adhuc eſt bonæ fidei, & præſcribit, licet debeat diligenter inquirere, & ſi rem alienam eſſe inuenerit. reſtituere, & idem gloſ. in cap. fin. eo. tit. cuius opinionem tenet Panor. ibi dicens eam eſſe communem. Sed d. Ant. in d. cap. fin. dicit quod talis non eſt in bona fide, nec præſcribit, quia iura requirunt ne dum, quod non ſit in mala fide, ſed etiam quod ſit in bona, in qua talis non eſt, & expreſſe dicit, quod in in iure prædiorum tandiù quiſque bonæ fidei poſſeſſor rectiſſimè dicitur, quandiù ſe poſſidere ignorat alienum, cum verò ſciuerit, nec ab aliena poſſeſſione, receſſerit, tunc malæ fidei prohibetur. Non eſt etiam in bona fide quantum ad hoc, vt poſſit præſcribere ſemper is, qui accipit ab eo, qui eſt in mala fide, quia vt dicit Direct. lib. 2. licet mala fides tradentis non noceat accipienti in præſcriptione 30. vel 40. annorum d. §. poteſt, & d. l. ſi quis emptionis, ſecus in præſcriptione annorum 10. aut 20. vt in d. authen. malæ fidei.

14 Fundus dotalis non poteſt alienari, nec eius præſcriptio inchoari l. fundum ff. de fundo dot. & gloſ. ac Bart. in l. 2. C. de vſucap. per empt. Si erat inchoata antequam eſſet dotalis fundus, vel huiuſmodi non impeditur vſucapio tex. in d. l. fundum.

Item aduertendum eſt, tamen, quod contra pupillum alteri ſuccedente, durante pupillari ætate, præſcriptio non currit, licet ante fuiſſet incepta, ſed differtur poſt pupillarem ætatem l. ſicut, C. de præſcript. 30. annorum ſi ſumus in rebus corporalibus immobilibus, & ſi ſic poſſidet cum titulo, requiritur ſpatium decem annorum inter præſentes continuè, & viginti inter abſentes, l. fin. C. de præſcript. long. temp. ſi verò partim fuit præſens, partim abſens, duplicabitur tempus abſentiæ ſolum, in auth. quod ſi quis in quibuſdam. C. de præſcript. long. temp. ſine titulo verò cum bona fide, & reliquis præſcribitur 30. annis vt in cap. ſanctorum, eo. tit. 16. quæſt. 3. cap. placuit, & l. ſi quis emptionis C. de præſcript. 30. annorum. Rurſus fundus dotalis: res publica ciuitatis, res furtiuæ, res ſacræ Inſtit. de vſu capio. præſcribi non poſſunt.

Item ſcienter emens rem dotalem nō habet euictionem, etiam quoad prætium contra maritum vendentem l. cum vir. ff. de vſucap. latè Aymo. Crauet. de indemni. mulier. colum. 17. verſ. neque obſtat, quod maritus num. 23. Et vide per eundem Bald. in l. iubemus §. ſanè

In legatis ad pias cauſas habet locum ſolum præſcriptio 40. annorum ſecundum gloſ. in auth. de Eccle. §. pro temporalibus, & 16. quæſt. 3. cap. pæn.

Si cauſa amicitiæ, vel parentelæ aliquis poſſidet rem alienam, nunquam præſcribit l. fin ff. quemadmodum ſer.

amit-

Digitized by Google

amitten. & l. qui in iure familiaritatis ff. de aque. poſſ. Hęc præſcriptio, currit quandiù quis eſt in poteſtate patris. C. de bo. quæ li. l. quæcunque.

15 Res quæ ſecundum leges alienari non poteſt, nec etiam præſcribi poteſt. Quando dicitur res prohibita a legę non poſſe alienari, non intelligimus ſimpliciter non poſſe, ſed ſecundum quid, hoc eſt abſque iuſta cauſa, & ſolemnitate, & illam permittat cũ ſolemnitate, ſed quãdo ſimpliciter eſt prohibita a lege res aliqua alienari, & diſtinctè, vt eſt res ſacra religioſa, & publica, & dotalis, tunc dicta regula non procedit, nec habet locum. Iaco. de Aret. quem refert Bart. in l. fin. C. in quibus cauſ. reſt. in integr. non eſt neceſſe in 3. col. hoc refert Guliel. Redoan. de reb. Eccleſ. non alienan. cap. 2. num. 6. & 7. Vide infra part. 2. cap. 4. 5. num. 7. de vſura mentali, & num. 8. & 9. de longo tempore.

Finis Primæ Partis.

SVM.

SVMMA
COMPENDIOSA
CASVVM CONSCIENTIAE
EX SACRAE SCRIPTVRAE VOLVMINIBVS, AC SVMMISTIS ACCVMVLATA, QVAE
SVMMA SVMMARVM
IVRE VOCARI POTEST.

Ad faciliorem eruditionem Eccleſiaſticorum hominum ad ſacros Ordines promoueri volentium, necnon Confeſſorum, ac omnium animarum curam habentium apprimè vtilis & neceſſaria.

PARS SECVNDA.

PRÆFATIO.

OMnium rerum auctor, & moderator Deus, cum vineam ſuam dilectam de Aegypto, hoc eſt, de loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis eduxiſſet; & ſi ab initio ſepiuit eam Angelorum cuſtodia, tamen non prius torcular, & turrim in medio eius erexit, quam eiecerit ex ea lapides, nempe Idola, & omnia, quæ verum Dei cultum poterant impedire, ſicut diligentes, peritiq. Agricolæ faciunt, cum terram nouam colere incipiunt, priuſquam ſemina mittant, euulſis tribulis, & ſpinis, & quæ impedimento eſſe poſſunt,

eam frugi aptam reddere ſolent; quum colendæ terræ rationem per Prophetam ſuum prius videtur precipere, vt declinemus à malo, tum etiam, vt faciamus bonum: ea enim eſt natura boni, quæ cum malo ſtare non poteſt, ſicut lux cum tenebris ſtare nequit. Primum ergo præcepit euellere ſpinas, & tribulos, dicens: Non habebis deos alienos coram me. Quibus quidem verbis, duplex continetur præceptum, quorum alterum vim iubendi habet, alterum prohibendi. Nam quod dicitur: Non habebis deos alienos coram me. eam habet ſententiam ſecum coniunctam, me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. Itaque hoc præceptum, vt forma negatiuum, ita & virtute affirmatiuum eſt, vt inquit S. Bonauent. lib. 3. ſent. diſt. 37. Si affirmatiuus ſenſus his verbis incluſus attenditur, latria iubetur, ſi negatiua verborum forma conſideratur, idolatria prohibetur. Non habebis deos alienos coram me. In quo quidem præcepto, non ſolum eſt conſiderandum quale, aut quantum ſit, quod iubetur, quam quantus ſit ille, qui iubet; & quã magna pollicetur mandata eius exequentibus. Quamobrem optimo cuique ſunt obſeruanda Dei præcepta à quibus adimplendis, ſi labor deterret, præmium meditari oportet. Omne enim opus fieri ſolet leue, cum eius pretium cogitatur, & ſpes premij, ſolatium eſt laboris.

Conſidera quæſo, ò homo, magnitudinem præmij tui, ſi tamen conſiderari poteſt, quod immenſum ſit. Poſt abſceſſum animæ, poſt carnis interitum, poſt fauillas, & cinerem in meliorem ſtatum es reparandus: corpus tuum terrenum in cælum eleuandum eſt, ſi hæc ſeruaueris. Angelorum es donandus conſortio, regnum accepturus cælorum, & in perpetuum cum eo manſurus, qui hæc tibi ſeruanda præcepit. Quem igitur laborem durum putabis, cuius tanta ſunt præmia? Vt igitur ad vitam ingrediaris, ſerua mandata, quorum quidem obſeruantiam, indulgentiſſimus ille pater tantum à nobis requirit, pro tantis ſuis in nos beneficijs; ſed illa ſub

ater-

Digitized by Google

æterna mortis pœna obſeruanda præcepit. Nihil autem Deus iubet, quod ſibi proſit: ſed illi cui iubet: ideo verus eſt Dominus, qui ſeruo ſuo non indiget, & quo ſeruus eget. Præcepta enim non niſi ſubditis dantur. At qui in Deum non credunt, qui ei ſubeſſe nolunt; ipſumque præcipientem audire recuſant, idolatræ ſunt. Qui verò credunt, & præcipienti auſcultant, ei parere parati, monendi ſunt primum, quo pacto Deum ipſum colere debeant, hæc latria vocatur. Peccant ergo in hoc præceptum, qui vero Deo latriæ cultum non exhibent: qui Idola venerantur: qui damnatis diuinationibus, ac ſuperſtitionibus fidem adhibent: qui ſortes deteſtatas in dubijs cōtingentibus conſulunt: qui cum dæmonibus conſortium ineunt: qui in hæreſim labuntur, de quibus omnibus deinceps ſuo ordine, Deo fauente, diſſeremus.

Præcepta Decalogi ſunt decem, vt in his verſibus continentur, ſcilicet.

Vnum cole Deum, Nec iures vana per ipſum.
Sabbata ſanctifices, Habeas in honore parentes.
Non ſis occiſor, Fur, Mœchus, Teſtis iniquus.
Alterius ſponſam, nec rem cupies alienam.

Et cum præcepta ſint in duplici differentia, æquū eſt, vt incipiamus ab illis, quæ ad Dei ſpectant honorem: & primū à primo, ſcilicet.

Vnum cole Deum.

SVMMARIVM.

1 *Adoratio eſt actus Deo debitus.*
2 *Adoratur Deus adoratione latriæ.*
3 *Latriæ eſt cultus ſoli Deo debitus.*
4 *Adoratione Duliæ adorandi ſunt Sancti.*
5 *Adoratione Hyperduliæ adoranda eſt B. V. Maria.*
6 *Adoratione Hyperduliæ debetur creaturæ excellenti.*
7 *Adoratione Hyperduliæ adoranda eſt caro Chriſti conſiderata in ſe tantum &c.*
8 *Adoratione Hyperduliæ adorandum eſt lignum S. Crucis conſideratum &c.*
9 *Adorantur imagines ea adoratione, quæ debetur illis, quorum ſunt imagines.*

10 *Præ-*

tione alicuius dignitatis excellentis debetur rationali creaturæ : & ita Sanctos adoramus, veneramur, & inuocamus, nõ vt Deum, ſed vt ſeruos, & amicos Dei, & vt noſtros apud Deũ interceſſores, eiſq. ſecundum participationem aliquam tãtummodo cõicatam attribuenda eſt ; ſecundum S.Th.2.2.q.84.art.1.ad 1.

5 Quæritur, quomodo adoranda eſt B.V.M? ℞. B.V.M. quia ſpecialem huius excellentiæ cõicationem habet, & ex particolari quadam affinitate coniuncta cum filio Dei; ideo ratione filij adoratur adoratione hyperduliæ, quod eſt ſuper duliæ; ratione autem ſui, duliæ nunquã; tamen latriæ S.Th in 3.ſent.diſt.9.q.1.art.2.con ſentit Mag.Aug.& Durand.

6 Sanè ſi perſona cui debetur dulia, eſt in prælatione conſtituta, debetur ei reuerentia, quæ conſiſtit in obedientia mandatorum, & in exhibione honorũ. Si autẽ eſt perſona ſimplex, debetur reuerentia tantum, quæ conſiſtit in exhibitione bonorum. Hyperdulia autem debetur creaturæ excellenti. Reliquias verò Sanctorum, & Angelos, Dulia adoramus, niſi repræſentarent Deum per aliquam ſimilitudinem, ſicut Angeli apparentes Abrahæ repræſentabant Trinitatem; ideo adorauit eos adoratione latriæ; ſecus ſi in propria natura.S.Th.3.ſent.ſupra ad 3.

7 Quæritur, quomodo adoranda eſt humanitas Chriſti? ℞. quod humanitas in ſe tantum conſiderata, & quantũ eſt perfecta omni munere gratiarum, eſt adoranda adoratione hyperduliæ; ſed in quantum eſt vnita verbo Dei, ſecundum hypoſtaſim, adoratione latriæ, S.Tho.3. ſent.diſt.9.q.1.art.2. Et quia humana natura, quæ ſemper in Chriſto fuit vnita diuinitati; ſimpliciter adoratione latriæ debet adorari, ſuppoſitũ enim eſt, quod adoratur, & non natura humana, ſecundum rationem ſeparata S.Tho. vbi ſupra Sed hypoſtaſis Græcè, ſuppoſitum latinè, vt inquit Bruliſer quæſt. 2. diſt. 10. lib.1.& ſecũdum Scot. 23.diſt. & Bonau. eadem diſt.quæſt.3.lib.1. Apud Græcos ſunt quatuor nomina, vel vocabula : videlicet, vſia, vſioſis, hypoſtaſim, proſopon, quibus in Latino correſpondent alia quatuor vocabula. Nam vſiæ correſpondet eſſentia ; vſioſi ſubſiſtentia ; hypoſtaſi correſpondet ſubſtantia ; licet modo nos Latini vtamur pro hypoſtaſi, hoc nomine ſubſiſtentia, & pro vſioſi ſubſiſtentia.

8 Quæritur, quomodo adoratur crux Chriſti? Reſpond. quod ſi conſideratur Crux, id eſt lignum ſanctæ Crucis, in quo pependit Chriſtus, ſi non figuratur ſignũ Crucifixi; ſed tantum, quia tetigit membra Chriſti, & fuit intincta eius ſanguine, adoratur adoratione hyperduliæ; quia non pertinet ad perſonam verbi. Si vero conſideratur ipſa Crux in quantum repræſentat nobis obiectum, ſiue figuram Chriſti exrenſi in ea, adoratione latriæ: Crucibus autem factis in quantum ſunt ligna, ſiue res tales nihil debetur, ſed crucibus factis, ſeu pictis in ſignũ Chriſti crucifixi, debetur latria S.Thom. ſupr. art. 4. & Gabr.diſt.9. quæſt. vnica. lib.3.& Brul.diſt.9.quæſt.1.lib.3.& idem dicendum de alijs Chriſti rebus, vt de veſte, corona, clauis, &c. Si adorantur vt imago, latria debent adorari. Si vero, vt res Chriſti, hyperdulia. S.Thom. in 3. ſent.

9 Quæritur, quæ adoratio debetur imaginibus? Reſpond. quod eadem debetur adoratio, quæ debetur illis, quorum ſunt imagines, de conſecrat. diſtinct. 3. perlatum. gloſ. in cap. cum canonici.§. fin.de offic.ordinand. lib. 6. & non adorantur in quantum res factæ, ſed quod illa, quorum ſunt imagines adorantur, ſecum S Thom. vbi ſupra. Et licet quo ad externum cultum illi ijdem actus reuerentiæ, qui fiunt Deo, fiant etiam ſanctis : differentia tamen ſumitur ex intentione ; quia nos Deo proſternimur, vt creatori, & omnium bonorum datori. Sanctis vero, vt Dei amicis, & noſtris interceſſoribus : vnde Deo dicimus, vt det, & parcat : Sanctis autem, vt pro nobis orent, & intercedant.

10 Quæritur, quid eſt præceptum? Reſpond. quod eſt iuſſio, ſiue imperium faciendi aliquid, ſiue non faciendi, & præceptum importat applicationem legis ad ea, quæ ex lege regulantur ſecundum S.Tho.1.2.q.90.art.2.

Digitized by Google

11 Vnde dicitur Decalogus? Reſpond. dicitur à deca, quod eſt decem, & logos, quod eſt ſermo, quaſi decem moralium præceptorum ſermo.

12 Quotuplex eſt præceptum? ℞. duplex, aliud affirmatiuũ, aliud negatiuũ: Præceptum affirmatiuũ eſt, quod ordinat, quid debeat fieri; quia ſemper obligat, id eſt omni tempore, ſed non ad ſemper, vt homo ſit ſemper obligatus ad honorandũ parentes, vel dandum eleemoſanam pauperi, ſed tantum, quando accidit caſus, occurrit opportunitas, & requirit neceſſitas.

13 Præceptum verò negatiuum eſt, quod obligat ſemper, & ad ſemper, id eſt pro omni tẽpore, vt eſt illud: Nõ mœchaberis. Nullũ.n.tẽpus eſt, in quo hoc liceat. Panor. in c nouit. de iudic. & Doct. in 4. ſent. diſt. 37. & S.Th. 2.2. q. 99.

14 Quæritur, quomodo data ſunt præcepta decalogi? ℞. ſunt data in duabus tabulis. In prima tabula ſunt tria præcepta, quæ pertinent ad Deum, quæ quia ſunt tres perſonæ diuinæ, ideo tria præcepta. Primũ: vnum cole Deum. Secundum: Nec iures vana per ipſum. Tertiũ: Sabbata ſanctifices. In ſecunda tabula ſunt ſeptem ad proximũ pertinentia, (ſecundũ Gloſ. Aug. ſuper Exod. & S.Th. 1.2. q. 10. art. 5.) quorum primum eſt de exhibẽdis bonis, vt eſt illud: Honora patrẽ. Et quia corde, ore, & opere lædimus proximum; propter quod dantur tria præcepta primum opere: Non occides. Secundum: Non mœchaberis. Tertium: Non furtum facies, ore lædimus proximum, & propter hoc eſt illud: Non dices falſum teſtimonium contra proximum tuum. Corde lædimus proximum dupliciter, reſpectu rei tẽporalis, & perſonæ, & contra hæc dicitur: Non concupiſces rem, nec vxorem proximi tui.

15 Quæritur, quare data ſunt iſta decem præcepta? ℞. ſecundum Aug. de gratia, & libero arbitrio, qui dicit, quod ideo diuina præcepta data ſunt, vt excuſationẽ de ignorantia homo non habeat. Inſignum huius tunc præcepta ſunt in manibus per decem digitos, & in pedibus per decem pedicas ſcripta, vel ſignata; vt quotidie commoneatur, nec præcepta obliuiſcatur, aut tranſgrediatur.

S V M M A R I V M.

1 *Blaſphemia quid.*
2 *Laus quid.*
3 *Blaſphemia eſt maledicentia.*
4 *Blaſphemia peccatum mortale eſt.*
5 *Blaſphemia quomodo non eſt peccatum.*
6 *Blaſphemia peccatum valde graue.*
7 *Blaſphemiæ peccatum longè maius homicidio.*
8 *Blaſphemiæ cauſa, multa mala veniunt.*
9 *Blaſphemare quot modis contingat.*
10 *Blaſphemiæ peccatum horribile.*
11 *Blaſphemiæ quomodo puniebantur in lege veteri.*
12 *Blaſphemi regnum Dei non poſſidebunt.*

Peccatum contra primum præceptum, & primum de blaſphemia. Cap. II.

1 QVæritur, quid eſt blaſphemia? ℞. Blaſphemia græca dictio eſt: & eſt quando aliquis attribuit Deo, quod ei nõ conuenit, vel de Deo negatur, vel detrahitur, quod ei cõuenit ſecundũ Aug & S. Th. 2.2 q. 13. art. 4. Blaſphemia eſt contumelia, vel conuitiũ in iniuriam Creatoris: vel blaſphemia ex ſuo contrario intelligitur, id eſt, ex laude: laus eſt manifeſtatio alicuius excelleoliæ, ex effectu voluntatis, id eſt. ex amore; ſi fit cum amore eſt laus; ſi non ex affectu, eſt irriſio.

2 Laus eſt duplex, interna, & externa; interna verò eſt, quando fit tantum interius ſine verbis exterior, eſt ex verbis, & vtraque tripliciter fit, immo non per modum renuntiationis, id eſt, quando fit in modo indicatiuo: aliquando fit per modum deprecantis, vt v. g. Laudate Dominum de cælis: aliquando fit per modum adorantis, vt Quam bonum Iſrael.

3 Blaſphemia eſt maledicentia, ergo ex malo cordis affectu: ille autem maledicit, qui aut aufert bona, quæ habet Deus, aut ſi dat ea, quæ non habet ſecundum Aug. & S.Th. vbi ſup.

Item blaſphemia fit etiam dupliciter, & interius, & exterius (vt laus) & fit etiã tripliciter, aut per modum renuntiantis, vt

vt dixit Calm: maior eſt iniquitas mea, quam vt Deus poſſit remittere. Secũda, eſt per modum deteſtantis, aut per tertiũ irridentis: omnes iſtæ blaſphemiæ, fiunt duplici modo. Primo expreſſam maledicentiam continent. Secundo modo tacitè, & implicitè.

4 Quæritur quale peccatum eſt blaſphemia? R. quod omnis blaſphemia eſt peccatum mortale, niſi in vno caſu; eſt autẽ eo grauius, quo perſona, quæ blaſphematur, eſt dignior, aut quãdo grauius eſt malum, quod imponimus, aut bonum, quod auferimus. S.Th. & Caiet. 2 2 q. 13. art. 1. Boer. quæſt. 301. col. 1. qui idem ait. De ijs, qui blaſphemant Chriſtum regnantẽ, ait Aug. ſuper Matth. Non minus peccant, qui blaſphemant Chriſtum regnantem in cælis, quam qui crucifixerunt ambulantem in terris.

5 Quæritur in quo caſu non eſt mortale blaſphemia? ℞. eſt quando ex motu repentino, ſine vſu non pleno rationis, id eſt, ex nimia colera, tunc non eſt mortale, (hoc excepto) niſi ſit homo, qui ſit ſolitus ſemper blaſphemare. Sylu. in verbo blaſphemia, q. 4. Secus ſi aduerteret quantumcunque repentino furore blaſphemauerit, quia tunc mortaliter peccaret. S.Th. 2. 2. q. 13. art. 2. ad fin. Nauarr. c. 12. nu. 84. licet ſtatim pæniteret. ſecundũ eund. Doct. & in cap. 23. nu. 117. in princ.

6 Quæritur quantum peccatum eſt blaſphemia? ℞. quod eſt graue mortale, & hoc apparet ex graui pænitentia, quam imponunt Canones blaſphematoribus. cap. ſtatuimus. de malef. hæc erat pænitentia. Septem Dominicis continuis eſſet in templi ianua in ſolemnitate Miſſarum, & in vltima Dominica, detecto capite, pedibus, & reliquo corpore cum induſio tantum, ac cum cingulo collo ſuſpenſo, debeat manere: & ſeptem ſextis Ferijs ieiunare, & eiſdem diebus debet alere ſeptem pauperes: & ſi eſſet diues mulctetur pœna 40. ſolidorum, aut 30. aut ſaltem 5. minus non. Et propterea hoc peccatum quantum eſt graue ex difficultate remiſſionis cognoſcitur Matth. 12. tale peccatum non remittitur in æternum, id eſt difficiliter remittitur, & eſt denique actus infidelitatis inter Chriſtianos blaſphemare, quia opponitur confeſſioni veræ Fidei, & non tantum Confeſſores, ſed Principes temporales, & ſpirituales deberent tale peccatum ſeueriſſimè caſtigare; aliàs à Deo ipſi acerbiſſimè punientur, non tantum in hac, ſed in alia vita: quia, vt dicunt multi Theologi, quod blaſphemi ſunt de familia Diaboli, ac inde maximè colligitur quam ſit atrox, & immane hoc ſcelus, quod ſacræ litteræ, ſi de blaſphemia ſermo incidat, ob malæ, & impiæ vocis horrorem, benedictionis nomine vtuntur. Item ſecundum legem antiquam blaſphemi opprimebantur lapidibus; vt patet Numer. cap. 24. hinc eſt quod tunc homines audientes blaſphemiam in Deum, obturabant aures ſuas, & veſtimenta ſcindebant in ſignum doloris, vt patet Act. c. 26.

7 Quantum eſt hoc peccatum? Reſpon. quod longè maius eſt, quam homicidiũ. Blaſphemia enim in Deum, & in eius honorem tendit, ſed homicidium in proximum: habet etiam grauitatem infidelitatis (vt diximus) quia blaſphemans nõ ſentit verum eſſe quod dicit; ita tamen dicendo inducit perſonam audientem ſic eſſe, & ideo maxima dignus eſt pænitentia. Nam ſi quis Regem blaſphemat, omni opprobrio, & ſupplicio dignus erit.

8 Item notum eſt, quod ob hanc blaſphemandi impietatem, ſeuire ſolet ſæpe numero Deus in genus humanum, nunc, ſcilicet Vrbium incendijs, nunc famæ, nunc bellis, nunc peſtilentijs, & ſubmerſionibus, atque alijs portentis ſuum vendicans ſanctiſſimum nomen, & honorẽ, vt habetur in authen. vt non luxur. cont. nat. & Principes tam ſæculares, quam Eccleſiaſtici obſurdeſcunt: væ illis in die iræ.

9 Quæritur quot modis contingit blaſphemare? Reſpond. quod primum blaſphematur Deus, & Sancti; ſecundo blaſphematur in creaturis imprecando eis malum, & hoc modo contingit dupliciter blaſmare. Primò, quando deliberato animo imprecatur, tũc ſi eſt graue, quod imprecatur, eſt mortale, quando non eſt deliberato animo, tunc eſt veniale. Tertio modo fit contra creaturas irrationales imprecatio, & hoc poteſt quadrupliciter fieri. Primo vt ſunt creaturæ Dei, & hoc modo eſt mortale talis imprecatio,

naturam: dupliciter aliquis poteſt facere effectum ſupra naturam. Vno modo, per diuinam poteſtatem, & hæc dicitur poteſtas miraculoſa, vt ſanare cæcos, & alia ſimilia, & hæc bona. Altero modo fit per virtutem dæmonis, & huiuſmodi poteſtas, quæ prouenit ex virtute dæmonis, eſt magia.

6 Item magia, ſiue magus, ſi propriam, ac genuinam vocis ſignificationem inſpiciamus, non dicitur maleficus, ſed his qui naturalis Philoſophiæ culmẽ attingerit. Magia enim, teſte Plinio, tres complectitur artes; nempe Phiſicam, Methaphiſicam, & Aſtrologiam. Inde fit, vt magia propriæ Philoſophiæ, ſit naturalis apex.

7 Quod autem Magus differt à Malefico, colligitur ex ſcripturis: nam apud Danielem frequenter Magorum nomen legitur. Magi diſtinguuntur à maleficis. Ait enim cap. 2. Præcepit Rex, vt vocarentur Arioli Magi, & non malefici. Et in Euang. Magi ab Oriente profecti, adorauerunt Chriſtum in præſepio, quos Eccleſia non pro Maleficis, ſed pro Sapientibus habet. Verum quoniam interdum in Scripturis, hoc nomen in malum ſonat, vt in Leuit. cap. 49. Non declinatis ad Magos, neque ab Ariolis aliquid ſciſcitemini. Et rurſum ibidem cap. 20. Anima quæ declinauerit ad Magos, vel Ariolos, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi mei. Et iterum 20. Vir, & mulier in quibus phytonicus, vel didimus ſpiritus fuerit, moriatur, & lapidibus obruent eos. Et dicuntur phytones, in quibus dæmon operatur miros effectus. Et in Actis Apoſtolorum: Simon quidam, & Elimas appellantur Magi, vbi proculdubio magus pro malefico accipitur. Factum eſt, vt magia diuideretur in duas partes, quarum altera, cum ſit totius Philoſophiæ naturalis apex tantum abeſt, vt in ſe habeat crimen, vt maximam mereatur laudem. Altera verò, quæ in cantationibus, atque carminibus nefariæ curioſitatis arte compoſitis, immundorumq. ſpirituum commercijs delectatur immunda, & infamis eſt omnium bonorum calculus exploſa. Vt priorem igitur illam magiæ artem, cum nihil ad nos attineat relinquamus intactam. De poſteriori tantùm nobis erit ſermo.

8 Quæritur, quare hoc facit Magus? R. magus facit tunc effectum, vt appareat potens, & mirabilis apud homines.

9 Quæritur in quibus verſatur iſta pars magiæ, & ſi peccat illam exercens? R. verſatur in inquiſitione futurorum, & in cognitione occultorum, & in præparatione rerum mirabilium; idq. inuocato auxilio dæmonum, quibus, quandoque ſacrificare, & alios religioſos actus exhibere iubet. Vnde ab ipſis dæmonibus inuenta dicitur. Turrecr. per illum text. in cap. qui ſine. art. 6. 24. q. 2. Ideoque quaſi ars deceptoria, & dæmonum vtens contubernio, damnata eſt ab Eccleſia. Turrecr. in cap. Petrus. 1. q. 2. Sunt autẽ huius artis exercendæ quam plures miniſtri, qui diuerſa habent nomina; quæ ab illa re deducuntur, quam ipſi ad ſuam nequitiam explendam ſolent aſſumere.

SVMMARIVM.

1 *Diuinatio ſuperſtitioſa præſcientia.*
2 *Diuinatio futurorum quomodo.*
3 *Diuinari non poſſunt, quæ pendent ex diuina voluntate.*
4 *Dæmon non ſemper cognoſcit ea, quæ procedunt ex contingentia.*
5 *Diuinationis ſpecies.*
6 *Diuinatio, peccatum mortaliſſimum.*
7 *Chyromantia quæ.*
8 *Aſtrologia caſus varij.*
9 *Iris quomodo ſignificat futuram pluuiam.*
10 *Sortilegium quid.*
11 *Sortilegium diuiſorium.*
12 *Sortes non mittendæ contra bonum commune.*
13 *Sortilegium conſultorium.*
14 *Diuinatores excommunicandi.*
15 *Diuinatores ad malum eſſe non debent.*
16 *Diuinare alicui non licet.*
17 *Inquiſitores contra indouinos procedere non poſſunt.*

De Diuinationibus. Cap. IV.

1 QVæritur quid eſt diuinatio? R. quod eſt ſuperſtitioſa præſciẽtiæ inueſtigatio:

manus, quod dicitur chyromancia, & ſic inuocatur dæmon implicitè. Sixtus Papa V. contra exercentes aſtrologiæ iudiciariæ artem, id omnino prohibuit.

His adde humanã ignorantiam; adde etiã, quod nec ipſi negant aſtrologi impoſſibile eſſe inſtrumenta habere, quibus ortus, & occaſus Syderum, poſſit adamuſſim percipi, & dubio procul cognoſcẽmus eſſe vanum his ſuperfluitatibus implicari. Sic temperanda videntur multa, quæ ſatis intricatè in hac materia proferũtur à Decio, & Nauar. in cap. nouit. nu. 13. & 19. de iudic. Turrecr. in c. illos. q. 2. S. Tho. & Caiet. 2. 2. q. 95. art. 3. & 5.

8 Hic duo ſunt notanda: vnũ circa aſtrologiam: alterum de altera ſpecie diuinationis. Dicimus per aſtrologiã poſſe ſciri aliquos naturales effectus; vt eclypſes, futuras pluuias, futuras peſtes, morbos. Secundo eſt peccatum mortale certo velle ſcire effectus contingẽtes, & ea quæ pendent ex Dei voluntate. Tertiò regulare vitam propriam per obſeruationes cælorum, peccatum mortale graue eſt. Quartò velle futura conijcere ex aſtrologia, & non adhibere fidem, non eſt mortale, ſi vellet ſcire ſuam inclinationem.

9 Alterum eſt notandũ, quòd voces animalium, & auium naturaliter ſignificant effectus naturales, vt Iris ſignificat futuram pluuiam, ſic mergi egredientes ad litum, ſignificant futuram pluuiam, & hoc colligere ex animalibus, non eſt mortale: colligere verò ea, quæ naturaliter nõ indicant illud eſſe mortale.

10 Alterũ diuinationis tacitè dicitur ſortilegium, ſiue hoc fiat per emiſſionem ſortium, ſiue plumbi liquefactione, ſiue cartularum conſcriptione, & iſtud eſt triplex: quoddam eſt diuinatorium: ſecũdum diuiſorium: tertium conſultorium. Diuinatorium eſt, quando mittuntur ſortes ad cognoſcendum aliquid occultum, vel fatuoſum, & iſtud eſt mortale ex genere ſuo; dicitur ex genere ſuo, quia ignorantes excuſantur à mortale.

11 Diuiſorium ſortilegium, eſt ad diuidendum aliquid, quod eſt ſub lite, & iſtud eſt licitum ſeruatis tribus. Primum, vt ſit ius æquum, inter quos mittũtur ſortes; quia ſortes non ſunt mittendæ quando res eſt vnius, & non alterius; quando verò res eſt ambigua, & litigioſa, tunc licet mittere has ſortes.

12 Secundo, non mittantur ſortes contra bonum cómune: eſt enim mortale, quando per ſortes dantur dignitates, beneficia, & magiſtratus, præter quam ſi omnes qui aſpirant ſunt digni, & id merentur. Tertio in iſtis ſortibus, non expectatur, niſi in caſu fortuitu.

13 Sortilegium conſultorium, eſt quando mittuntur ſortes ad conſulendum, quid ſit faciendum, & iſtud eſt licitũ, ſeruatis duobus. Primum, vt ſit cauſa neceſſitatis. v. g. ſunt multi curati, qui tẽpore peſtis tenentur reſidere in ciuitate, & ſufficiunt duo, tũc poſſunt mitti ſortes. Rurſus ſunt duo in neceſſitate extrema, poſſunt mitti ſortes cui debeat dari ſuffragium. Et qñ mittuntur hæ ſortes conſultoriæ, debet inuocari nomẽ Dei, & nullũ aliud nomẽ.

Notãdum eſt, quod diuinatores propter deteſtationẽ criminis in accuſationẽ, non ſunt admittendi, 2. q. 8. quiſquis.

14 Itẽ diuinatores (vt diximus) ſunt excõicandi. 26. q. 1. §. 1. & ſi clerici fuerint, & ſe corrigere noluerint, ſunt deponẽdi. 26. q. 5. ſi quis Epiſcopus.

15 Diuinatores enim ad malũ eſſe nõ debent, & cõtrafacientes, grauiſſimè puniẽtur, vt C. de malef. & mathem. l. 2. & 3. nec ire debẽt ad domum alterius, nec aliquis eos debet vocare ad domum, vt allegata. l. 3.

16 Non licet alicui diuinare, vt C. de malef. & mathem. l. nullus. nã hoc vltra poteſtatẽ humanæ naturæ tranſcendit, cum ſit proprium ſolius Dei, vt 26. q. 5. c. 1. & extra. vt eccleſ. bene. cap. 1. ad quod. ff. ſi cer. pet. l. cum patris. cum ſeq.

17 Quæritur vtrum Inquiſitores poſſint cognoſcere, & procedere contra diuinatores? R. quod non, niſi hæreſim ſaperẽt, aliter nec eos punire poterunt, ſed debẽt relinquere ſuis iudicibus puniendos, vt in cap. accuſatur. §. ſanè. & §. ſeq. de hæret. lib. 6. & habetur in quadam extrauagante Vrbani IIII. quæ incipit. Quia ſuper nonnullis, ſolus Epiſcopus cognoſcit, & inquirit de occultis diuinationibus, vt dicto cap. accuſatus. Vide etiam infra cap. 12.

SVMMARIVM.

1 *Maleficium eſt ars nocendi.*
2 *Maleficiũ amatoriũ, & veneficum quid.*
3 *Maleficio non cogitur quis, nec excuſatur à peccato.*
4 *Dæmon nullam habet poteſtatem ſuper creaturas, niſi permittatur à Deo.*
5 *Maleficium peccatum quale.*
6 *Maleficus tenetur ad damnum factum proximo.*
7 *Maleficium maleficio an delere liceat.*

De Maleficijs. Cap. V.

1 QVid eſt maleficium? ℞. eſt ars nocẽdi alijs, dæmonis poteſtate: hæc eſt differentia inter Magũ, Maleficum, & Diuinatorem; omnes vtuntur dęmonis poteſtate, ſed ad diuerſos fines: Magus ad oſtentationem, vt faciat prodigia: Diuinator curioſitatis gratia: Maleficus verò, vt noceat alijs: id quod etiã efficit, vt noceat alijs maleficus dicitur, maleficium, vt imago ex cera &c.

2 Quæritur, quotuplex eſt maleficium? ℞. duplex, ſcilicet amatorium, & veneficum; & diſtinguuntur per finem, maleficium amatorium eſt, quo vtuntur ad flectendos animos hominum ad amorem carnalem, & iſti ſunt, qui innumeras rixas diſſeminant inter coniuges: Veneficum eſt quo vtuntur, vt noceant alijs, & inducunt morbos, aut nocent rebus, deſtruendo vineas per fulgura, grandines, aquas, & cætera hoiuſmodi. Maleficus non habet virtutem aliquam iſta faciendi, ſed dæmon eſt, qui facit, aut per ſeipſum occidendo, vel immittendo in corpus humanum, torquendo, aut non per ſeipſum, ſed applicando venena; præterea mouendo nubes, & condenſando pluuias facit.

3 Item eſt notandum circa maleficium amatorium, quod dæmon nullam habet poteſtatem ad inclinandum hominis voluntatem ad amãdum, vt cogat; & propterea non excuſantur à mortali, qui dicũt ſe cogi in amore: tamen perſuadent vehementer dæmones tribus vijs. Prima mouendo imaginationes eorum, quæ incidunt in actu carnali, & ſollicitando importunè, vt id faciunt. Secunda, faciunt apparere amantem pulcherrimum. Tertia, ponit cauſas, quas poteſt ad amandum, mouendo appetitum carnalem ſupra quem habet poteſtatem propter peccatum originale.

4 Item notandum eſt etiam circa veneficum, quod dæmon nullam habet poteſtatem ſuper creaturas, niſi in quãtum Deus permittit, quod ſæpæ permittit iuſta de cauſa, quæ nos latet.

5 Quæritur quantum peccatum eſt maleficium? ℞. quòd eſt mortale, & maximè coniunctum cum hæreſi: primum peccatum eſt pactũ cum dæmone; quia in his pactis dæmones petunt adnegari fidem, & res ſacras: vt Strigæ Sacramenta negent. Præterea confeſſarij debent interrogare, vtrum crediderint contra Deũ, & vtrum negauerint Sacramenta. Quin ſi negauerint hoc pacto, vt nõ crediderint in illa, in hæreſim inciderunt. Si vero hoc faciunt, vt à dæmonibus exigant quod volunt, negantes Sacramenta, niſi oretenus; peccatum eſt grauiſsimum, ſed non hæreſia. Secundum peccatum eſt inuocatio dæmonis, & eſt mortale; & tunc confeſſarius debet petere vtrum exiſtimauerit dæmonem habere aliquid diuinitatis, quia ſic eſſet hæreſis. Tertium, an crediderit dæmones habere poteſtatem ſuper arbitrium hominis, quod ſi affirmat, eſt hæreticus, alias ſi eſſet ignarus, non incideret in hæreſim. Quartum peccatum mortale eſt, ipſum maleficium: miſcentur enim vt plurimum in his maleficijs res ſacræ, & propterea interrogandus eſt, quod ſi maleficus habuerit opinionem ſacramenta habere vim ad hæc maleficia, eſt hæreſis; quia dæmon omnia operatur, & multo magis ex contemptu Sacramentorum.

6 Quando maleficus deſtruit vineas, aut aliquid mali facit proximo, obligatur ad reſtitutionem: Sciendum eſt quod iſta maleficia, quæ iſti configuut, nullas virtutes habent, verbi gratia, faciunt figuras cereas, ſed dæmon eſt, qui incutit dolores, & facit omnia, & licet iſta nõ faciãt, tamen perinde ſe habent, ac ſi faceret.

7 Quæritur vtrum peccet maleficus maleficio delere? Reſpond. quòd tantum pec-

peccatum eſt nocere maleficio, quantum maleficium maleficio delere; vtrunque ſcilicet mortale. Caiet. in verb. maleficio & Sylu. ratio eſt, quia in quocunque maleficio inuocatur dæmon, & ſic, vt dicitur non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, Soluere autem maleficium, ſine maleficio, qui ſcit poteſt puta, ſoluendo ligaturam, in qua erat maleficium, & huiuſmodi. Vide Sylu. verb. malefic. quæſt. 7. Nauar. cap. 11. num. 29.

Ad iſtud peccatum reducitur peccatum Strigarum. 26. quæſt. 5. capit. Epiſcopus.

SVMMARIVM.

1 *Strigæ vtrum inueniantur.*
2 *Strigæ ianuis clauſis vtrum ingrediantur.*
3 *Strigas vnguenta vtrum iuuent.*
4 *Strigarum carnalis intentio prima.*
5 *Strigæ, vt de loco ad locum portentur canones credere prohibent, & quomodo.*
6 *Strigarum exempla multa.*

De Strigijs. Cap. VI.

1 QVæritur vtrum inueniantur Strigæ, & conuertantur in Canes, & feles ℞. Strigæ, vel exorguinæ, ſiue lamiæ, vel bruxiæ inueniuntur, ſed falſum eſt credere illas conuerti, in canes, & fæles, &c. quia dæmonis illuſione in hominum oculis illis apparent figuris.

2 Quæritur vtrum ianuis clauſis poſſint domos ingredi? ℞. quod non, ſed dæmones reſerãt oſtia extemplo, & illæ ingrediuntur, ac intro receptis, dæmones iterũ claudunt ictu oculi, & ſic videntur ex ſe ipſis ingredi ianuis clauſis, & ibi ſuffocare infantes. Et hanc partẽ tenent ſcriptores Malleus maleficarum in 2. part. cap. 3. & Epiſcopus abulẽs ſuper Matt. cap. 4. verſ. iterum, aſſumpſit. Sylu. in verb. hæreticus. 9. & refert Arnald. Albert. quæſt. 24. num. 13. & per totam quæſtionem.

3 Quæritur vtrũ vnguenta, quibus ſtrigæ vnguntur iuuent, vt poſſint per aerem deferri? ℞. ꝙ nõ, ſed dæmon ipſe fert illas in corpore, & anima quocunq. voluerint.

4 Quæritur, quid intendunt Strigæ? ℞. quod præcipua ſtrigarum intentio eſt, vt carnales expleant appetitus; & quicquid operantur dæmonis adiutorio efficiunt, nam illi deditæ ſunt, & commiſſæ.

5 Quæritur cur canones prohibent credere, quod ſtrigæ de loco ad locũ à diabolo portentur? ℞. quod canoniſtæ prohibent iſta credere cauſ. 26. quæſt. 5. cap. Epiſcopus, (vt ſupra) de mulieribus, quæ dicebant ſe portari cum Diana, & Herodiade Dea Paganorum, & dicunt eſſe illuſiones, & ſolum in phantaſia perfici. De hac materia tractat Paul. de Ghirlan. de ſortileg. quæſt. 7. nu. 1 & ſeq. & nu. 36. & ſequ. & Io. Fran. ponz. in tractatu de lamijs, nu. 49. Quirintil. Mandoſ. Albertin. de aſſort. catholic. quæſt. 24.

6 Nunc vero nonnulla exempla de hac materia, quæ ex Phil. de offic. Sacerd. elicimus referemus: & primo (inquit ipſe) certum eſſe homines de facto ab Angelis bonis, & malis fuiſſe de loco ad locũ trãſlatos. De bonis habemus exempla clariſſima de Abachuc. Daniel. 15. & de Philippo. Act. 6. de malis habemus etiã exẽpla clariſſima, & à tota Eccleſia recepta, & celebrata de Hermogine mago, q iuſſũ S. Iacobi Apoſt. fuit per aera portatus, vt etiam de Simone Mago, qui magicis artibus, à dæmonibus viſibiliter per aera, quaſi cælum conſcenderet, ſe deportari fecit, quem orationibus B. Petri Apoſt. & præcepto dæmonibus facto, de ſublimi aere depoſuerunt; & cadens toto fractus corpore, poſtea expirauit. Dicimus itẽ certè etiã eſſe ſæpe delationes ad diabolicum ludũ, & viſiones huiuſmodi virorum, & mulierũ fieri ſola phantaſia, & non realiter, quod etiam ipſæ Strigæ fatentur, quæ dum perſonaliter ludũ adire nolunt, cum certis obſeruationibus vadunt dormitum in nomine dæmonum, qui eis oſtendunt omnia, quæ ibi fiunt. Sed quoq. dicimus huiuſmodi maleficos & ſtrigas, & ſæpe plurimũ realiter à diabulo portari ad diabolicum ludũ, & ad mala perpetranda, quod probatur multiplici experientiarũ genere. Primo quia innumerabilis multitudo virorum, & mulierũ, quæ deprænhenduntur ad diabolicum ludum ferri, diuerſis in locis variiſque temporibus vnanimiter confitentur, & affirmant ſe corporaliter ire, vel ferri diuerſa in loca etiam vigilantes

ad illum ludum, corporaliterque ibi facere, quæ ſcelera confitentur, exempla ſunt ferè infinita, & Sylu. Periet. Mag. Sacri Palatij, & author Syluestrinæ, lib. 2. de Strimagis cap. 1. refert ipſum vnum certiſſimum, & vulgatiſſimum ſui temporis exemplum, de quodam iuuene, qui vigilans ſe vnxit, & alia fecit, vt à Maga fuerit edoctus, & ſtatim ad nucem Beneuenti fuit portatus, vbi ſimiliter fuit portata illa, quam amabat, & dum portaretur notauit ſibi loca incognita, per quæ tranſiuit, & poſtea pænitentiam egit, & ingreſſus eſt religionem Sancti Benedicti: nec poſſunt dici ſomnia, primo quia illa, quæ in ſomnis, vel imaginaria viſione apparent, in vigilia poſtea cognoſcuntur fuiſſe talia. vel ſaltem dubitatur, alias de omnibus, quæ facimus poſſumus dicere nos ſomniaſſe, & iſti omnes vnanimiter affirmant ſe vigilantes fuiſſe, & corporaliter ad talem ludum portatos, & vt portarentur vigilantes, hæc illa obſeruarunt, & fecerunt. Item quia ex illa velociſſima portatione, ſequenti die languent, vertiginem patiuntur, & in lecto quieſcunt non ergo poſſunt dici ſomnia.

Item exemplum inuenitur ex experientijs earum perſonarum, quæ de vno loco ad alium fuerunt portatæ, & ibidem relictæ, & inuentæ fuerint, vt dictus Phil. refert dixiſſe fratrē Barth. Spineus, Mag. Sacr. Pal. in quæſt. de ſtrigibus cap. 18. Inquit, quod ſuo tempore, quædam puella, quæ Bergami cum Matre morabatur, quā cum vidiſſet vngi & portatam ipſa quoque ſe vnxit, & portata, & nocte ipſa inuenta fuit Venetijs in lecto conſubrini ipſius puellæ, & ibi cum vidiſſet matrem ſuam, à qua repræhenſa, & inuocato nomine Ieſu, & B. Virginis, mater diſparuit, & ipſa ibi nuda relicta, & diligenti inquiſione facta à cugino, inuentum eſt ita fuiſſe: & mater confeſſa eſt quod pluries portata fuit, vt puerum filium affinis prædicti interficeret, ſed nunquam potuit, quia illum ſemper inuenit ſigno crucis, & ſanctis orationibus à parantibus bene munitum.

Item aliud exemplum ibidem de quodam, qui de hoc ſuſpectam habebat vxorem, quam nocte vidit vngi, & aſportari: deinde vir, qui fingebat profundè dormire, ſurrexit, & eodem vnguento ſe vnxit, & portatus fuit in cellam vinariam cuiuſdam comitis, vbi vxorem cum alijs inuenit, quæ ſigno dato, cum alijs diſceſſit, relicto ibi marito, qui mane à comitis famulis inuentus, & rei veritate percepta, vxor pœnas ſceleribus ſuis dignas accepit.

Item narrat, quod hic diabolicus ludus fuit ab alijs illac noctu tranſeuntibus & à vicinis ſæpæ num. vitus, nec non aliqui de illo dubitantes, cum locus eſſet vicinus, ſuis pedibus ad illum iuerunt, de quo idem Barthol. cap. 17. plura refert exempla: & Sylu. eodem cap. 2. aducit exemplum famoſiſſimum, & notiſſimum de Vicario Comi cū Inquiſitore, qui fortaſſis curioſitate, vel quod non crederent ſtrigibus, quas habebant in carcere, medio earum vna ludum, quod non longe erat adierunt, & omnia è regione viderunt: Sed omnibus inde licentiatis: dæmon caput ludi fingens, ſe eos, durante ludo, non vidiſſe, repente omnem concionem reuocauit iterum, & illos duos iudices tot verberibus cædit, quod vix domum redire potuerunt, & infra quindecim dies mortui ſunt.

Sūt multa exempla, & varia, quæ prædictus refert, & quæ breuitatis cauſa relinquo: Summa tabiena etiam ponit multa exempla, & præſertim in cap. Diana. verſ. 3. & 4.

SVMMARIVM.

1 *Diaboli ſcientia qua.*
2 *Diaboli poteſtas magna.*
3 *Dæmonis iniquitas quomodo exerceatur.*
4 *Dæmones quomodo poſſunt generare, exēpla multa, & de Siluanis, & faunis, incubis, & ſuccubis.*
5 *Dæmones applicatione cauſarum hæc omnia faciunt.*
6 *Dæmones corpora aſſumunt, & ſemem humanum accipiunt.*
7 *Filij generati ex malitia Dæmonis, cui ſint filij.*
8 *Dæmonibus exercendi magicas artes, poteſtas quare permiſſa ſit.*
9 *Maleficiati dæmonis arte, euomunt multa magna.*

10 *Dia-*

Digitized by Google

10 *Diaboli nomina, & alia multa.*
11 *Diabolus quare ita vocetur.*
12 *Diabolus in Scripturis multiplicitèr nominatur.*
13 *Lucifer fuit de ſupremo ordine.*
14 *Lucifer vocatur, qui præ cęteris luxit.*
15 *Lucifer. peccatum quale.*
16 *Diabolus hominum cordis ſecreta ſcire non poteſt.*
17 *Diaboli fuerunt Angeli boni.*
17 *Diaboli caſus ſpiritualis, & localis.*
19 *Diaboli caſus fuit localis.*
20 *Diaboli peccatum irremiſſibile, cum multis rationibus.*

De Diaboli Scientia, potentia, & iniquitate. Cap. VII.

ET quia de his maleficis tam multa, & incredibilia mala dicuntur, & multi, qui eorum rationem reddere neſciunt, omnia hæc fabuloſa eſſe credunt, ideo pro fundamento aliquid proponere, non erit inutile, ex quo horum omniũ effectuum rationes facilè deducuntur, vt cognito, quam peſtiferi ſint huiuſmodi peſſimi homines, & mulieres, Principes tam temporales, quam ſpirituales ad eos extirpandos viribus omnibus moueantur.

1 Quæritur quomodo operatur diabolus? ℞. quod diabolus omnia operatur ſcientia, poteſtate, & iniquitate, ſcientia, quia naturaliter cognitionem non amiſit & ideo naturali ſcientia omnes ſpecies, & naturas, & naturales virtutes omnium rerum, per earum ſpẽcies, ſeu ſimilitudines eis à Deo à principio ſuæ creationis inditas, & non ſolum illas cognoſcit in vniuerſali, ſed etiam in particulari, omnia indiuidua ſub illis contenta. Vnde quilibet diabolus perfectè cognoſcit virtutes omnium Angelorum, cælorum, ſtellarum, Animalium, Arborum, Herbarum, Metallorum, lapidum, & Elementorum, & quæ hominibus quocunque modo naturaliter prodeſſe, & obeſſe poſſunt, & ratio eſt, quia ſunt intellectuales, & ſine diſcurſu, & ratiocinatione intelligunt &c. & hanc naturalem cognitionem per peccatum non amiſerunt, nec eis fuit diminuta.

2 Quæritur quam poteſtatẽ habet Diabolus? ℞. quod eis obediunt omnia corpora inferiora ad motum, quantum ad motum localem ſaluo naturæ ordine, vnde non poſſunt mouere totam terram, aut aliud elementum quia hoc eſſet euertere ordinẽ naturæ, ſed benè poſſunt mouere quaſcunque etiam turres, & mõtes, nec etiam producere naturalem effectum, ſine medijs cauſis illius effectus, ſed applicando cauſas naturales poſſunt producere illarum cauſarum effectus, nã quoad ordinem vniuerſi, hæc inferiora ſoli Deo ſubduntur, vt mobilia autem ſubduntur Deo, etiam ſpiritibus, & Angeli tam boni, quam mali poſſunt tanta celeritate moueri: & aliquid portare ab oriente in occidentem, & à terra in cælum, & è contra, vt tẽpore imperceptibili moueantur, & portent quæcunque volunt, portant autem de hoc, quod iſta intelligunt, & volunt, nam corporea, (vt diximus) quo ad motum localem, eorum voluntati obediunt, ex quo ſequitur, quod dæmones poſſunt facere omnia, quæ fieri poſſunt motu locali, & per applicationem virtutum actiuorum naturalium, ſi à Deo permittuntur, vt homines ad longinqua portare, pluuias, ventos, infirmitates, ſanitates, & huiuſmodi facere, ſimiliter aerem condenſare illũ colorare, & figurare, in eoque apparere in forma viri, mulieris, & beſtiæ; vt experientia docet, & ſancti tradunt.

3 Quæritur quomodo exercent iniquitatem ſuam Dæmones? ℞. quod innumeris modis, ſed vt homines decipiant quandoque in angelis lucis ſimulant, & illos præcipue eligunt, qui ſunt faciliores, vt decipiantur, & vt alios decipiant, quales, vt plurimum ſunt mulieres, & homines ſimplices curioſi, & ſuperſtitioſi.

4 Quæritur quomodo poſſunt Dæmones generare cum ſint ſpiritus, & carnem & oſſa non habeant? ℞. quod de dæmone ſuccubo, & incubo, vnde dæmon (vt ſcriptis prodidit Gabriel. diſt. 8. quæſt. 1. art. 3. lib. 2.) poteſt alicui ſuccubendo, & aſſumpto corpore in ſpecie mulieris, alicuius ſemen recipere, & ſeruare illud in ſua naturali qualitate conuenienti naturali generationi, quouſque transfundat illud

Digitized by Google

illud in matricem alicuius fœminæ, ipſi incumbando,& per hunc modum fæminas impregnare, vbi nihil facit niſi, quod primo recipit ſemen à viro, & in ſpecie fæminæ ſuccubendo, & poſtea mouet illud localiter transfundendo in fæminæ matricem, ei incumbando. Et ſic ſi ſemen illud receptum, & transfuſum, non amittit ſuam vim naturalem, & qualitatem conuenientem, poteſt per ipſum fieri conceptio,& generatio, ac ſi primo de viro (à cuius corpore deciſum eſt) immediatè transfuſum fuiſſet in fæminam illam. De hoc B.Aug. 15. de ciuit. Dei cap.23.dicit, quod creberrima fama eſt multique ſe expertos, vel ab expertis audiſſe, de quorum fide dubitandum nō eſſet Siluanos, atque Faunos, vt vocant Romani, Greci, panas de quibus etiam teſtatur S.Greg.lib. 7 moralium cap. 12. de illis intelligens illud Iob.34.& piloſus clamabat ad alterum. Iſid.lib. 7. Etym. cap. vlt. & communis omnium Theologorum ſententia, & multæ experientiæ, & vt ex multis vnum, aut alterum adducamus exemplum S. Victorinus (vt in eius vita apud Surium tom. 5. habetur) diabolum in hæremo ſub ſpecie pietatis in forma mulieris recepit, & cum ea peccauit, ſed peccatum ſuum agnoſcens dignam pænitentiam fecit. Hector Boethius refert in ſua hiſtoria fuiſſe in Morrea regione nobilem puellam, quæ coniuglum auerſata, & inuenta eſt pregnās dixit ſecum formoſiſſimum adoleſcentē cubare,& ſe neſcire vnde veniat, parentes tertio die illum adeſſe, indice ancilla cognoſcentes cubiculum ingrediuntur, illum in amplexibus filiæ, & in ipſo actu venereo intuentur, quem fruſtra conantur occidere,nec a filia remouere poſſunt accurunt vicini ad clamorem, vident omnes fædum ſpectaculum, vocatur Sacerdos probatæ vitæ,qui legens Euangelium Sancti Ioannis, cum perueniſſet ad illa verba (et verbum caro factum eſt) Dęmon aſportās cubiculi tectum,incenſa ſuppellectili ſtridore emiſſo horribili abijt,& fæmina poſt triduum peperit monſtrum aſpectu fædum. Idem Hector narrat aliud ſui temporis notiſſimum exemplum de naui,quæ vi ventorum, & vndarum ſubmergebatur admiratur nauta, quod naturaliter præter tempus ita ſubito non poſſet tanta ſubortiri tempeſtas ſtatim clamat mulierculam,quæ erat in imo nauis, dicitur propter illam ortā fuiſſe tempeſtatem,quia cum diu habuiſſet familiaritatem incubi, tunc etiam ab illo fuit ſubacta, hortantur omnes illam ad pænitentiam, aderat Sacerdos illa lacrymis ſuum horrens peccatum, cum nubecula quædam enauis ſentina exiluiſſet ſono, flamma, fumo, fœtore prodidit dæmonem, cuius receſſu ceſſauit tempeſtas. Si libet intueri tractatum de incubis,& ſuccubis, quod tradit Beda in hiſtorijs Anglorum, & Gulielmus, & Tho. Barbatius in lib. ſuo de apibus.

5 Quæritur quomodo poſſunt ea facere Dęmones cum ſint ſpiritus, & carnem, & oſſa non habeant? ℞. quod hoc faciunt applicatione cauſarum naturalium, quibus autem condenſant, & ei figuram, & calorem humani corporis tribuunt, ſicut, & Angeli boni; qui ſæpe in ſacris litteris apparuiſſe leguntur.

6 Quomodo dæmones poſſunt coire, & grauidam mulierem facere? ℞. Dæmones tamquam iniqui ad iniquitatis opera corpora aſſumunt, & ſemen humanum, vel impollutione emiſſum, vel vt ſuccubi transfundunt, vt ſupra.

7 Quæritur vtrum filij, qui ſic generantur, vocentur filij diaboli? ℞. quod non ſed illorum à quibus acceperunt ſemen, ſunt filij, S.Thom. in prima par. quæſt. 51. art.3. ad 6.

8 Quæritur, quare data eſt poteſtas dæmonibus exercendi magicas artes? ℞. quod multiplici ratione, Prima ad fallendum fallaces, ſicut Aegiptios, & ipſos magos, vnde etiam, quæ ipſi per talem modum acturi ſunt, quaſi diuinando prædicunt, vt ibi Græſus perdit Halim transuectus maxima regna. Secunda admonendos fideles ne ſcilicet tale quid pro magno deſiderent, & cum videant etiam malos facere huiuſmodi. Tertia ad probandum, & exercendum patientiam,& fidem iuſtorum.

9 Quæritur quomodo maleficiati ſæpæ euomunt, acus, clauos, pilos, oſſa magna, plumas ingenioſiſſimè conſertas, quod videtur impoſſibile, vt res tam magnæ, & ſenſibiles per foramen paruum oris, imò

Digitized by Google

Imo etiã p oculos ſine dolore viſibiliter emittatur? ℞. quod ſiue ſunt illuſiones, aut videantur, quæ vere non ſunt dæmon aeris condenſatione, & coloratione facit illa apparere; ſed aliquando ſunt realia, nam Diabolus inuiſibiliter illa ſtomaco infert; & inde viſibiliter educit, non obſtante, quod ſint iſta magna, & quia poteſt ad libitum ea diuidere, & vbi opus fuerit actiua naturalia ad id applicare, & hoc tanta celeritate, vt oculus diuiſionem, & compoſitionem diſcernere non poſſit, ſed iudicet ita magna emitti, & quod oculus decipiatur, & non poſſit ratione velocitatis motus, rem vt eſt percipere.

9 Quæritur quare in ſcripturis nominatur Diabolus, & quandoque Dæmon? ℞. ſecundum Guil. Scot. imitatorem lib. 2. ſent. diſt. 5. ſolet capi tripliciter. Vno modo idem eſt, quod ſciens; vnde in latino interpretatur peritus, vel ſciens, Inde mali ſpiritus vocantur cacodæmones. i. malum ſcientes, ſed boni Angeli dicuntur codemones, vel vt alij dicunt calodemones, ideſt bonum ſcientes. Nam καλὸν, græce latine dicitur bonum, ſiue pulchrum, ſiue honeſtum. Hinc actu 17. Athenienſis dixit de Paulo, quod nouorum demoniorum videretur anunciator eſſe i. nouarum ſententiarum. Dixerunt enim eidem noua infers auribus noſtris, itaque dæmonium idem ſit, quod ſcientia, & dæmon idem, quod ſciens. Secundo modo dæmones dicuntur apud Platonem quidam ſpiritus naturæ ſubtilis, miræ cognoſcibilitatis, ſiue bonus, ſiue malus. Tertio principaliter dæmon accipitur in Theologia pro Angelo apoſtata per peccatum obſtinato. Et eſt inuentum hoc nomen lingua Syriaca .ſ. Demon quaſi dimon à diuitijs, & mammon quippe in illa lingua diues dicitur. Dum igitur Angelus malus, ſine merito voluit habere diuitias beatitudinis, & diuinæ æqualitatis, recte dæmon nuncupatus eſt. Siue per contrarium diues, ironicè loquendo, ideſt pauperrimus; ſeu miſerrimus. Hic omnibus nocere ſtudet. Vnde Auguſt. 8. de ciuit. Dei dicit certum eſt dæmones eſſe ſpiritus nocendi cupidiſſimos, ſcilicet hominibus in anima, & corpore; & à iuſtitia pænitus alienos ſuperbia tumidos, inuidentia liuidos, fallacia, calidos, &c. Vnde de iuſtitia digni ſunt pœna.

11 Quæritur quare vocatur Diabolus? ℞. quod diabolus græca dictio eſt διάβολος i. calumniator, ille malignus ſpiritus cepit dici diabolus poſt quam homini inuidit de quo, vt ſupra, & dicitur diabolus, quaſi deorſum fluens, vt dicit Gerſon. tract. 8. ſuper magnific. Peccauit enim lucifer ortus eſt, alter impulſus vſque ad abyſſum, ſed quomodo nos fallat, & decipiat, diximus ſupra, & habetur in multis locis ſcripturę, vt Sanctus Bonauentura diſt. 5. lib. 2. quæſt. 1. dictus eſt diabolus, quia deorſum fluxit, & ex hoc in malitia ſua firmatus fuit, & ideo magiſter deſcribens perfectam auerſionem qualis in diabolo, non qualis hominibus peccatoribus dicit, quod auerti eſt odio habere, & inuidere diabolus enim ſuperbus non valens conſcendere, ſed compulſus deſcendere, odit Deum iuſtum, & inuidet excellentiæ eius, &c.

12 Quæritur quibus alijs nominibus in ſcripturis nominatur diabolus? Reſpon. quod multipliciter nominatur per quod proprietates ſuæ cognoſcuntur: vocatur enim diabolus, quod interpretatur defluens, quia defluit ideſt corruit ſpiritualiter, & localiter, ſicut dictum eſt, & græcè interpratatur diabolus clauſus ergaſtulo, & hoc ſibi conuenit, quia non permittitur tantum nocere, quantum vellet. Præterea ſecundum ethymologiam diabolus dicitur à dia; quod eſt duo, & bolus, quod eſt morſellus, quia duo occidit, ſcilicet corpus, & animam. Item vocatur dæmon, ideſt ſanguineus, & hoc propter peccatum, vel ſciens, quia viget triplici ſcientia, ſicut dictum eſt, Item belial, quod interpratur abſque iugo, vel abſque domino, quia pro poſſe contra eum pugnat, cui deberet eſſe ſubiectus. Item belzebub, quod interpratatur vir muſcarum, ideſt animarum peccatricum, quæ relinquerunt verum ſponſum Chriſtum. Item Satanas, ideſt aduerſerius, vnde Petr. Aduerſarius veſter diabolus, &c. Item behemoth, ideſt beſtia, quia facit homines beſtiales.

Digitized by Google

ſtiales. Item leuiatham, ideſt additamentum eorum, qui peccant peccatis cumulant.

13 Quærit lucifer de quo ordine fuit? ℞. ꝙ fuit de ſupremo ordine ſuperioris hierarchie, ac in illo ordine ſupremum gradum tenuit, cui tanquam principi de ſingulis ordinibus magna multitudo adheſit, quos omnes ſecum traxit.

14 Quæritur quare dicitur lucifer? ℞. quod præceteris luxit, ſuæque pulcritudinis conſideratæ, eum excecauit. Primũ hominem tentauit, & vicit. Secundum tentauit, & victus eſt. Poteſtatem tunc amiſit, quam vltimis temporibus recuperabit. Nunc religatus eſt, & in fine mundi ſoluetur.

15 Quæritur quomodo fuit peccatum luciferi? ℞. quod ſe, & ſuum priuatum bonum dilexit, excecatus de altitudine habita præſumpſit, ut propriam excellentiam ambiuit, quaſi habiturus fuerit à ſe, non ab alio, & ſine meritis habere voluit: Stare, vel ſperare cum poſſet quouſque gratia apponeretur, noluit, Dei ſimilitudinem concupiuit, non quidem cauſa imitationis, ſed poteſtatis, ideſt ſubditos habere voluit, & nulli ſubiectus eſſe concupiuit.

16 Quæritur vtrum Diabolus poſſit hominum cordis ſecreta ſcire? ℞. quod non ſecũdum Aug. de Eccleſiaſticorum dogmatum, qui dicit. Internas animæ cogitationes diabolum non videre certi ſumus, ſed motu eas corporis ab illo, & affectionum indicijs colligi, & experimento didicimus, ſecreta autem cordis ſolus ille nouit, ad quem dicitur tu ſolus noſti corda filiorum hominum, & Iſid. lib. 1. de ſummo bono: Dæmones triplici acumine præ ſcientiæ vigent, ſcilicet ſubtillitate nature, experientia temporum, reuelatione ſuperiorum poteſtatum.

17 Quæritur vtrum dæmones fuerũt Angeli boni? ℞. quod Deus fecit omnes Angelos bonos, non tamen ſummos, ſed medios inter ſummum bonum, & bonũ commutabile, quod eſt creatura, ita quod ſi conuerterentur ad amandum Deum, qui ſupra ſe erat, aſcenderent ad ſtatum gratiæ, & gloriæ. Si vero conuerterentur ad bonum immutabile, quod fuit contra ſe, hoc ipſo irruerent in malum culpæ, & penæ, quia non eſt dedecus peccati ſine decore iuſtitiæ.

18 Quæritur, quotuplex fuit caſus diaboli ℞. quod duplex ſcilicet ſpiritualis, & localis, quia cecidit de naturæ puritate, deflexibilitate liberi arbitrij, ad commutabile bonum, de luce in tenebras, de ſcientia in ignorantiam, de innocentia in culpam, de felicitate in pænam, de dilectione in odium. Poſt caſum enim factus eſt impænitens, & obſtinatus in malo, & excecatus à vero, & deordinatus in bono, & infirmatus in virtute, & excluſus à Dei cõtemplatione, Præterea voluntas eius impia conuerſa eſt ad hominis odiũ, & inuidiam, vnde toto conamine nititur ad eius ſubuerſionem per tentationem multiplicem.

19 Quæritur vtrum caſus diaboli fuerit localis? ℞. quod caſus diaboli localis fuit quia vel infernum, vel in caliginoſum aerem, qui eſt in medio interſtitio aeris corruit, dæmones enim non ſunt in ſuperiori parte aeris, ne lumine gaudeant, nec ſunt in parte inferiori, ne nimis contra nos ſeuiant.

20 Quæritur quare peccatum diaboli ſit irremiſſibile? ℞. quod de hoc aſſignantur multæ rationes, & Prima ſecundum Aug. quia diabolus peccauit nullo ſugerente, & ideo nullo reparante redibit Secunda eſt ſecundum Damaſc. quia contra deiformem intellectum peccauit. Quanto autem nobilior eſt cognitio, tanto peior eſt error. Seruus enim ſciens voluntatem Domini, &c. Tertia ſecundũ eundem Damaſc. eſt quia Angelus non eſt ſuſceptibilis pænitentiæ, vnde nec veniæ. Quarta eſt, quia in diabolo extincta eſt Synderesis, quantum ad boni promotionem. Quinta eſt, quia natura ſpiritualis ſemel tantum vertibilis eſt, eo quod tota ſe conuertat, quod non facit homo, quia caro ſemper re pugnat ſpiritui.

SVMMARIVM.

1 *Angelus eſt ſubſtantia intellectualis.*
2 *Angeli ſunt ſpirituales facti ante omnem creaturam.*
3 *Angelorum nomen eſt officii, non naturæ.*
4 *Angelorum ordines nouem.*

Digitized by Google

5 *Seraphim proprium eſt in amore Dei ardere.*

6 *Cherubin relucent diuini luminis radio, &c.*

7 *Throni dicuntur. quod in eis Dominus ſedeat, &c.*

8 *Dominationes eo, quod cæteris Angeli dominantur.*

8 *Principatus ſubditis Angelis præſunt.*

10 *Poteſtatum officium eſt confortare certantes in ſpirituali certamine.*

11 *Virtutes infaticabiles ad executionem faciendorum.*

12 *Archangeli ſummi nuncii nuncupantur.*

13 *Angeli ſunt cæleſti diſpoſitione vltimi.*

14 *Angeli præſunt regionibus, & hominibus.*

15 *Angeli mali præſunt vitiis.*

16 *Angelorum prælationes ceſſabant poſt hanc vitam, & quomodo.*

17 *Dæmonum prælationes quomodo ceſſabunt.*

18 *Angeli cuſtodes, quid nobis faciant.*

19 *Chriſtus, vt homo habuit Angelum cuſtodem.*

26 *Antichriſtus etiam habebit Angelum, ſed ad ſui accuſationem.*

De Angelis in communi. Cap. VIII.

1 QVæritur quid eſt Angelus? ℞. quod Angelus eſt ſubſtantia intellectualis, ſemper mobilis arbitrio libera in corporea, Deo miniſtrans immortalitatem ſuſcipiens, ſecundum gratiam, non naturam, cuius ſubſtantiæ, ſpeciem, & terminum ſolus, qui creator eſt nouit Dameſc. lib. 2. cap. 3. ſubſtantia ponitur in hac diffinitione pro genere, & ponitur ad differentiam accidentis. Intelligitur etiam hic ſubſtantia qualitercunque cōpoſita ſcilicet ex eo, quod eſt, & à quo eſt Intellectualis dicitur potius, quam rationalis, quia ratio eſt virtus collatiua cauſæ, & cauſati, & ideo compoſita, vt omnis homo eſt animal, ſortes, &c.

2 Quæritur quādo fuerunt Angeli creati? ℞. ſecundum Iſidorum quod Angeli ſunt ſpirituales facti ante omnem creaturam creati, natura mutabiles conditi, ſed contemplatione immutabiles facti, animo impaſſibiles, mente rationes, felicitate ſecuri, futurorum præuij, iuſti mundum regunt amiſſi corpora aerea, aſſumunt in cæleſtibus commorantur.

3 Quæritur nomen Angelorum quid? ℞. quod Angelorum vocabulum, nomen eſt officij non naturæ, nam ſancti illi celeſtis patriæ ſpiritus, ſemper ſunt ſpiritus, ſed ſemper vocari Angeli nequaquam poſſunt. Tunc ſolum ſunt Angeli, cum per eos aliqua nunciantur. Vnde Pſalmus, Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Hi ergo qui minima nunciant Angeli, qui verò ſumma nunciant Archangeli vocantur, Greca enim lingua angeli nuncij vocantur. Qui idcirco priuatis nominibus cenſentur, vt Michael, Gabriel. Raphael, vt ſignetur etiam per vocabula, quod in operatione valeant.

4 Quæritur quot ſunt ordines Angelorum ℞. ſecūdum Greg. in ſerm. vbi inquit Nouem Angelorum eſſe ordines teſtāte ſacro eloquio ſcimus, ſcilicet Angelos, Archangelos, Virtutes, Poteſtates, Principatus, Dominationes, Thronos, Cherubin, atque Seraphin.

5 Quæritur quod eſt officium Seraphin? ℞. quod officium proprium Seraphin eſt in amore Dei ardere, & alios ad incendiū diuini amoris promouere, & in Deum ordinare, diligendique formam tribuere Iſti immediatè Deo iunguntur, & ideo purius, & perfectius in ipſos operantes theophaniæ deferunt, ad aliud quoque extra amatum non diuertunt.

6 Quæritur officium cherubin quid? ℞. quod cherubin quoque primo, & principaliter relucent diuini luminis radio, pro eo, quod vicinius primæ veritati iunguntur Horum officium eſt promouere homines ad diuinam cognitionem, ideo præceteris dicuntur lucere, quia plenitudinem luminis, quam ſuſcipiunt alijs inferioribus communicando transfundunt.

7 Quæritur Thronorum officium quid? ℞. quod throni dicuntur eo, quod in eis Dominus ſedeat, & iudicia ſua, per eos determinet. In his ergo præcipue relucet rectitudo diuini iudicij. Hi quoque virtutem Dei, quam ſupra ſe accipiunt ad inferiores transfundunt.

8 Quæritur officium Dominationum? ℞. quod dominationes dicuntur, eo quod

cæteris

cæteris Angelis dominantur, & ab omni oppreſſione ſunt liberi, & nulli inferiori ſubijciuntur. Horum officium ſecundum Greg. eſt in bello ſpirituali inſtruere, qualiter oporteat, prælationis officium eſt, ſecundum Dyoniſ. timore ſeruili depoſito in Deum moueri, & inceſſanter ei famulari.

9 Quæritur Principatuum officium? ℞. quod Principatus ſubditis Angelis præſunt, & eos ad mineſterium diuinum explendum diſponunt. Ad hos pertinet, ſecundum Dyony. vniuerſale regimen vnius regni, vel gentis ducere ad Dei ſimilitudinem. Miniſterium quoque eorum eſt, ſecundum Greg. docere homines exhibere reuerentiam vnicuique ſecundum gradum ſuum. Horum etiam officium eſt promouere homines, vt non propter vtilitatem propriam, ſed propter ſolius Dei amorem, & honorem faciant iuſtitiam.

10 Quæritur poteſtatuum officium? ℞. ſecundum Iſidorum, quod virtutes aduerſæ ſubiectæ, ſunt ne mundo tantum noceant, quantum cupiunt. Horum officium, ſecundum Greg. eſt illos, qui in ſpirituali certamine deſudant confortare, ne ſpirituale regnum ammittant defendere. Et ſecundum Dionyſ. ad ipſos ſpectat, angelos inferiores, quantum poſſibile eſt, diuinæ potentiæ conformare.

11 Quæritur virtutum officium? ℞. quod virtutes ſunt infaticabiles ad executionem faciendorum, & robuſti ad perceptionem munerum. Horum officium eſt ſecundum Dionyſ. docere prælatos, vt facile, & perſeueranter, quæ ad officium prælationis pertinet exequantur, & ſpiritualia onera ſuſtineant patienter. Item per ipſos miracula fiunt, & virtutes faciendi mirabilia perfectis conceduntur.

12 Quæritur Archangelorum officium? ℞. quod Archangeli ſummi nuncij nuncupantur, & ſumma nunciant. Horum officium eſt ſecundum Greg. de his, quæ pertinent ad promotionem fidei, vt de Natiuitate Chriſti, & de factis eius homines expedire, & dæmones ab hominibus remouere, & ſecundum Dionyſ. prophetias reuelare. Iſti illumationes, quas à ſuperioribus ſuſcipiunt inferioribus annunciantn, & per eaſdem nobis.

13 Quæritur Angeli officium? ℞. quod Angeli ſunt cæleſti diſpoſitione vltimi, & hominibus magis propinqui Angelus nomen eſt officij non naturæ. Iſti minora nunciant, & homines ad diuinam cognitionem ducunt, & vt iuſtè viuant inſtruunt. Hi ſurſum tendunt per dilectionem Dei, in ſe ipſis firmantur, per cuſtodiam ſui, ac ſub ſe progrediuntur auxilium proximi.

14 Quæritur quibus præſunt Angeli, quia dicuntur præeſſe? ℞. quod præſunt quidã Angeli regionibus, vt dicitur Daniel. 7. Princeps Gregorum, & Princeps Perſarũ, &c. Quidam vero pręſunt Eccleſijs Apocal. 1. Angelo Epheſi Eccleſiæ ſcribe Item alij præſunt perſonis Actu 12. Angelus Petri credebatur ad oſtium ſtare.

15 Quæritur vtrum Angeli mali præſint, & quibus? ℞. quod quidam etiam maligni ſpiritus dicuntur præeſſe vitijs, vnde vocatur aliquis ſpiritus ſuperbiæ, ſpiritus luxuriæ, & huiuſmodi.

16 Quæritur, quæ prælationes permanebunt poſt hanc vitam, & quæ ceſſabunt? ℞. quod hierarchiæ ſemper ſtabunt, quantum ad inſtantiam beatitudinis, & quantum ad gradum dignitatis, & nobilitatem doni gratuiti, ac naturæ. Ceſſabunt autem prælationes angelicæ ſuper homines, & angelos, quoad actum regiminis, ſecundum gubernationem mundi, & electorum, ſecundum viam ad patriam.

17 Quæritur vtrum ceſſabit prælatio in dæmonibus, quo ad effectum inſultandi, & irridendi, & ſecundum quod vnus prouocat alterum in malitia, & hoc non deſtruetur, Pſal. 73. Superbia eorum, qui te oderunt, aſcendit ſemper, nec deſtruetur, quantum ad malitiam, & naturam: ceſſabit autem prælatio quoad officium tentandi eos, qui ſunt in via. In hominibus etiam prælationes euacuabuntur, quia non erunt decani, centuriones, chiliarchæ, & huiuſmodi. In creaturis ſimiliter ceſſabit prælatio, quia ſuperiora nõ mouebunt tunc inferiora, ſicut modo.

18 Quæritur quid ij, quos Angeli cuſtodiunt agunt, quia dicitur quod omnis homo angelum vnum ad ſui cuſtodiam habet? ℞. quod Angeli nobis ad cuſtodiam deputati tenent nos aſtantes, ne cade-

Digitized by Google

cademus, & cadentes, nos adiuuant, vt ſurgamus, nec vnquam nos deſerunt etiam peccantes, quin ſint ſemper parati auxiliari; ſi velimus. Hæ tamen falli obſtinatis, à quorum cuſtodia deſiſtit Angelus actualiter paratus, tamen eſt cuſtodire, ſi redire voluerint, quia nunquam derelinquitur homo ex toto ab Angelis.

19 Quæritur, vtrum Chriſtus etiam habuerit Angelum deputatum? Reſpond. quod Chriſtus ſic, vt homo habuit, & Angelum deputatum.

20 Quæritur, vtrum Antichriſtus habebit Angelum deputatum in cuſtodiam? Reſpond. quod ſic, quamuis propter nimiam obſtinationem, non ſit habiturus promotionem ad bonum, habebit tamen ad accuſationem.

Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in cuſtodiam ſui Angelum deputatum, Hier. ſuper Matth. 3. lib. Simus ergo deuoti, ſumus grati, tantis cuſtodibus, redamemus eos, quantum poſſumus, quantum debemus affectuosè, ideo Angelos eius tanquam futuros aliquando cohæredes, nos verò interim actores, & tutores à patre propoſitos nobis; adhuc enim paruuli ſub tutoribus, & actoribus ſumus; Quoties ergo grauiſſima cernitur vrgere tentatio, & tribulatio vehemens imminere, inuoca cuſtodem tuum, directorem tuum, adiutorem tuum in opportunitatibus tuis. In tribulatione verò, neque dormitat, neque dormit, & ſi quando ad tempus diſſimulat. Bernard. in ſerm. de Angelis.

Benignus es Domine, qui non es contentus noſtra fragilitate murorum, ſed ipſis hominum cuſtodibus angelicam cuſtodiam ſupponis. Tu ergo ſi vis habere miniſterium Angelorum, fuge conſolationes ſeculi, & tentationes reſiſte diaboli.

Et quia incidenter multa diximus de Angelis malis, non immerito fuit etiam aliqua dixiſſe de Angelis bonis.

SVMMARIVM.

1 *Obſeruantia vana quæ.*
2 *Obſeruantia vana in quatuor modis.*
3 *Reliquiæ ſunt magnæ virtutis.*

De Vana obſeruantia. Cap. IX.

1 Quæritur, quid eſt vana obſeruantia? Reſpond. quod eſt quando homo ex aliquibus rebus ſperat effectus, ad quos tales res nullam habent efficaciam.

2 Quæritur, quot modis fit vana obſeruantia? Reſpond. quod in quatuor modis, primus dicitur ars notoria. i quando ieiunijs, & orationibus ſperat ſibi infundendum ſcientiam, & dicitur ars notoria. Secundus modus dicitur obſeruantia ſanitatis, quando ex ſimilibus rebus ſperat ſibi ſanitatem. v.g. Herbæ, quæ deſumuntur in die S. Ioannis, & in die Aſcenſionis, rurſus quædam orationes propter morbos. Tertius modus eſt obſeruantia futurorum effectuum, v. g. ſi egreditur domo pede læuo, diſplicet, & non exit, aut ſternutare poſt primam vigiliam habent pro malo Omene. Quartus vſus eſt obſeruantia reliquiarum.

3 Reliquiæ ſunt magnæ virtutis, & Agnus Dei, vbi interdicitur Eccleſiæ Auctoritas, tamen quando reliquiæ nullam habent efficaciam, aut ſi habent, habent cum varijs circumſtantijs ad illud, quo vtuntur, eſt ſuperſtitio. Sicut hoc Euangelium S. Ioannis in carta pergamena, & vti præterea orationibus contra arma, &c. eſt ſuperſtitio, & eſt veniale peccatum. Vide Nauar. in Manua, de ſuperſtitionibus, nu. 26. vſq. ad 41. cap. 11.

SVMMARIVM.

1 *Religionis diffinitiones.*
2 *Religio eſt cultus Dei.*
3 *Religionem intrare quomodo quis debeat.*
4 *Religionem intrans ex cauſa inboneſta, quid.*
5 *Religionem intrans dolo inductus, quid?*
6 *Religionem intrans, quis metu mortis, quid?*

Digitized by Google

7 *Religionem intrans allectus blanditijs, quid?*
8 *Religioſus eiectus, vel fugitiuus quid?*
9 *Religioſum Abbates tenentur reducere ad Monaſterium.*

De Religione. Cap. X.

1 QVæritur, quid eſt Religio? Reſpond. quod Religio eſt, quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ, quã diuinam vocant curam, cæremoniamque affert, ſecundum Ciceronem, lib. 2. Rethor Religio, ſecundum Auguſt. lib. 10. de Ciuitate Dei, nihil aliud eſt, quam cultus diuinus, vel ſecundum eundem lib. de quantitate animæ. Religio eſt, qua ſe anima vni Deo, vnde ſe peccato ſubreperat, reconciliatione (ligat) vel eſt ſtudium ſapientiæ (vt idem ſcribit libro de vera religione.) Item Religio, ſecundum Iſidor. lib. 18. Etymol. eſt, quod per eam vni ſoli Deo religamus animas noſtras ad cultum diuinum, animo ſeruiendi. Vel dicitur à religando, vt dicit Aug. lib. 2. de Ciuit. Dei, Deum, quem amiſeramus negligentes, &c.

2 Quæritur, quomodo Religio cultus Dei dicitur? Reſpond. quod Religio cultus Dei quatuor nominibus nuncupatur, duobus apud Græcos, quæ ſunt latria, & theoſebia, id eſt cultus diuinus, vel bonus, & duobus latinis. Sed differunt quia theoſebia reſpicit cultum Dei interiorem, qui proprie pertinet ad virtutes Theologicas: latria verò reſpicit ſeruitutem, quæ pertinet ad iuſtitiam ex Bonau. 3 ſent. diſt. 9. quæſt. 2. art. 3.

3 Quæritur, qua intentione, quis intrare debeat religionem? ℞. vt moriatur ſæculo, & ſeruiat Chriſto. 12. quæſt. 1. cap. 2. & quilibet ſecundum S. Tho. debet reputare votum Religionis eſſe bonum, nec indiget conſilio, cum ſit Religio manifeſtè bona, & debet etiam reputare eſſe proportionatam ſuæ infirmitati, niſi expreſſe conſtet de contrario.

4 Quæritur, vtrum intrans Religionem ex cauſa inhoneſta, puta, vt eſſet Abbas, vel vt melius triumphet, vel gaudeat, & huiuſmodi teneatur, licet non conſequatur ſuam intentionem? ℞. ſecundum Panor. in cap. vt clerici de regulis, quod ſic, quia effectus eſt religioſus, hoc non conſtante, vt tenet gloſ. in d. cap. vt clerici, & facit bonus text. cum gloſ. in cap. quod interroganti. 17. quæſt. 3.

5 Quæritur, quid de illo, qui dolo inductus eſt ad religionem? ℞. quod nihilominus erit religioſus de conuer. coniug. cap. ex parte el. 2. cap. veniens, & cap. dudum, quod met. cauſ. cum dilectus verb. dolos. §. 6.

6 Quæritur, quid de illo, qui metu mortis efficitur Religioſus? Reſpond. quod ſi timor inferatur ab homine, ſic non eſt religioſus, quod met. cauſ. perlatum. nec obligatur per tale votum niſi poſtea ratificetur, vt in cap. porrectum, & in cap. ſicut. nobis de regulis, & hoc intellige, quando talis timor infertur ab homine, & profiteatur, vel faciat tale votum, & ſic debet intelligi in d. cap. perlatum. Si verò metus ſit caſualis, vel naturalis, puta infirmus, vel in mari tempore tempeſtatis, vel in periculo latronum, aut inimicorum, ſic talis metus non impedit, quin ſit obligatus religioni, vel voto, ſi deliberatè hoc fecit, vt in dicto cap. porrectum, & dicto cap. ſicut nobis, quia quandoque Deus tales timores immittit, vt conuertamur. 16. quæſt. 1. reuertimini, & Panor. in dicto cap. ſicut. Alij dicunt, quod ſi quam cito conualeſcentiam, vel euaſionem periculi ſentit, & contradicat, non tenetur, etiam in motu caſuali, ſi votum fecit allegat. cap. extransmiſſa, & cap. finale, de renunc. ſed prima melior. vide infra cap. 14. nu. 8. de voto.

7 Quæritur, vtrum allectus blanditijs, ſit religioſus? Reſpond. quod ſic & ſtare tenetur, licet bona ſua parentibus, vel heredibus remanere debeant non monaſterio allicienti. 20. quæſt. 3. cap. conſtituit.

8 Quæritur, vtrum religioſus eiectus, vel fugitiuus, qui non poteſt impetrare reconciliationem ſecundum formam cap.

cap. fin. de reg. poſſit tranſire ad aliam religionem laxiorem? Reſpond. quod non ſi poteſt inuenire in prouincia monaſterium ſuæ religionis, quod velit eum recipere, quod ſi non inuenit, poteſt tunc intrare laxiorem cum licentia ſui Prelati (ſi poteſt habere) alias poterit viuere alio modo regulariter ſecundum Ray. infra eo, cap. §. fin.

9 Quæritur, vtrum Abbates, & alij Prælati teneantur quærere, & reducere ad monaſterium monachos fugitiuos? Reſpond. ſic, inuocando Prælatos ſuperiores, & per excommunicationem, & poteſt facere denunciare excommunicatum de regul. cap fin. Intellige quando ſperat correctionem, vel minus malum, quia tunc tenetur, & ſi non poteſt aliter corrigi, incarceretur de apoſt. cap. de nobis, ex quo ſequitur ſecundum Panor. cap. ad monaſterium, vt reuelat ſe ſuo Abbati, & eo ipſo, quod religioſus recedit à monaſterio, cum intentione non redeundi, & non eſt ſub obedientia Prælati, eſt apoſtata, ſecus ſi intra aliud monaſterium, ſi tamen non intrat, ſecundum quod debet, poteſt repeti, etiam cum brachio ſæculari. Eiectus vero dicitur, qui à ſuo ſuperiore fuit eiectus à monaſterio, culpa ſua fortè exigente. hæc. Panor. in d. cap. fin. de regul.

S V M M A R I V M.

1 *Apoſtaſia eſt receſſus à vera Religione.*
2 *Apoſtata triplici modo.*
3 *Apoſtatæ debetur pæna, quæ debetur hæretico.*
4 *Apoſtatant etiam, qui metu tormentorum Chriſtum negant.*

Vide cap. 17. quart. part. de Apoſt.

De Peccatis contra religionem.

De Apoſtaſia. Cap. XI.

1 Quæritur, quid eſt Apoſtaſia? R. quod Apoſtaſia eſt receſſus à vera Religione, & murmur contra diuinam prouidentiam, & blaſphemia Deo indigna aſcribens: Gerſon. part. 4. in regulis moralibus, & Palud. diſt. 13. quæſt. 3. lib. 4.

2 Quæritur, quotuplex eſt Apoſtaſia? Reſpon quod eſt triplex. Vna à fide. Secunda à Clero. Tertia à monaſterio vt idem Palud. De prima dicendum eſt quod licet omnis hæreticus ſit apoſtata, ſcilicet, quod non tamen ſimpliciter, ſed magis èconuerſo, omnis apoſtata, eſt hæreticus, quia proprie apoſtata, qui ex toto dimittit legem Chriſti, & fit iudeus, vel Saracenus, & Paganus.

3 Quæritur, quæ pæna debetur Apoſtatæ? Reſpond. quod omnis pæna, quæ debetur hæretico, debetur Apoſtatæ, & maior etiam.

4 Quæritur, qui metu tormentorum Chriſtum negant ore tamen, non corde, quid? Reſpond. quod iſti apoſtatant mentientes, etiam mortaliter peccant, quia Deum blaſphemant, ſicut illi contra alios metu tormentorum mentiuntur accuſando, quod pernicioſum, & mendacium, ſimiliter omnes, qui dicunt ſe falſo crimine quodcunque commiſiſſe, qui ſe ipſos diffamat. Secunda Apoſtaſia poteſt eſſe ſine peccato. Vbi ſciendum, quod ſi homo transferat ſe ad actum omnino incompaſſibilem, putà, ad bigamiam, ſtatim exuitur omni Priuilegio Clericali. Similiter ſi in iudicio conuentus recuſat reſpondere coram iudice Eccleſiaſtico, publicè ſe negans velle clericaliter viuere, nudatur etiam omni priuilegio clericali. Tertio, ſi laicaliter ſe gerens admonitus tertio, redire noluerit. Item quarto, ſi ſic agit per omnia, vt laicus, non vt clericus, de hoc diſt. 18.

De tertia apoſtaſia, ſcilicet à religione dicendum, quod ipſo facto ſunt excommunicati ſi habitum reliquerunt, & requirendi, & recipiendi ſunt, niſi ſit tale crimen, propter quod poſſent expelli: quia cum damus actionem, multo magis exceptionem. Quando autem in vitè reducuntur, incarcerantur, ne fugiant, ſicut dicit lex: Serui fugitiui pede amputato debilitantur, qui au-

tem ſponte redeunt, nequaquam bona verò in Apoſtaſia acquiſita, ſunt Monaſterij, quod non eos expellit, nec recipere recuſauit, hæc Palud. vbi ſupra.

Vide etiam cap. de *A*poſtaſia. 4. par. cap. 27.

SVMMARIVM.

1 *Idolatria omnis probibita.*
2 *Idolatrare eſt cultus Deo debitus creaturis exhibere.*
3 *Dubius in fide peccat contra primum præceptum.*
4 *Obſeruantes tempus, & dies peccant mortaliter.*
5 *Somnia obſeruare peccatum eſt.*
6 *Phitoniſſæ accedere non licet.*
7 *Aſtrologis non licet accedere.*
8 *Supeſtitioſum eſt attendere, quando gallina cantat, & canis latrat.*
9 *Nigromantia eſt diuinatio ſuper cadauera mortuorum.*
10 *Diuinationum quatuor genera.*
11 *Indouinis inſpicientibus manus ab intra non licet accedere.*
12 *Reliquias orationes, & ſimilia ſupra ſe portare, an liceat.*
13 *Orationes incantationes, & ſimilia ſuper infirmum, an liceat.*
14 *Qui amat Patrem, & Matrem pluſquam me, non eſt me dignus, dicit Dominus.*
15 *Collectio herbarum cum aliqua ſuperſtitione non licet.*

Item ſequuntur etiam, quæ ſiunt contra primum Præceptum.

De Idolatria. Cap. XII.

1 QVæritur, quæ prohibentur in primo præcepto? Reſpond. quod prohibetur (vt diximus) omnis Idolatria, ſiue adoratio cuiuſcunque creaturæ, ſiue ſimulacri, vel imaginis rei naturalis, & dicit Nicol. de Lyra, ſuper Exod. 20. & Deut. 7. cap. Non habebis Deos alienos coram me, & non facias tibi ſculptile, nec omne ſimilitudinem. Vbi præcepit Deus contra idola dicens: Non adorabis ea, ſcilicet, exterius, neque coles, ſcilicet interius ſecundum Gloſ. ſi quis ergo adorat diabolum pro Deo, aut aliquod Idolum, ſiue creaturam, & ei tribuens honorem diuinum, peccat mortaliter 26. quæſt. 5. cap. non liceat.

2 Quæritur, quid eſt Idolatrare? Reſpond. quod eſt, quando diuinus cultus exhibetur, cui exhiberi non debet, ſecundum S. Thom. 2 2. quæſt. 94. art. 1. Nam ſolus Deus, qui eſt ſummum bonum, & omnium rerum principium, humanique generis reparator, eſt toto corde colendus, & ſuper omnia diligendus.

3 Quæritur, vtrum contra hoc præceptum faciant, qui dubitant de fide? Reſpondetur, quod ſic, & qui falſificant fidem, etiam, qui negligunt addiſcere articulos fidei, cum poſſunt, & debeant eos ſcire. Nam quilibet Chriſtianus cum ad annos diſcretionis peruenerit, tenetur addiſcere, & ſcire Symbolum Apoſtolorũ, niſi eſſet impoſſibilitas ingenij, ſic quod nullo modo addiſcere poſſet, de conſ. diſt. 4. cap. vos.

4 Quæritur, vtrum faciant contra hoc præceptum, qui obſeruant tempus, & dies? Reſpondetur, quod peccant mortaliter omnes iſti, qui obſeruant tempus, & dies Aegyptiacos in his actibus, qui ſolum dependent ab hominis libero arbitrio, vt puta mercatio; vxoris ductio herbarum collectio, vel alicuius operis inchoatio, & ſic de alijs ſimplicibus, quia in talibus obſeruare tempus, & dies Aegyptiacos, ac dies calendarum menſis, quos vulgus imperitus falſo dicit dies ægros, ſeu maledictos, vel infelices, eſt ſuperſtitioſa, & reprobata curioſitas. cap. non obſeruatis 26. quæſt. 7.

5 Quæritur vtrum peccent, qui obſeruant ſomnia? Reſpon. quod peccant, qui obſer-

Digitized by Google

obſeruant ſomnia, & auguria. Nam ſomnia quandoque accidunt naturaliter quandoq. ex præcedentibus, & occupationibus,& quaſi frequenter accidunt ex illuſione diabolica 26.quæſt.3.cap.ſciendum.

6 Quæritur, vtrum liceat accedere ad Phitoniſſas, vt ab eis aliquid per furtum amiſſum, requiratur? ℞. quod non licet imò prohibitum eſt, vt patet. 26. quæſt. 5.cap.non liceat, & accedentes mortaliter peccant.

7 Quæritur, vtrum liceat accedere, vt vulgariter dicitur, ad indouinos, vel aſtrologos, & requirere, qua morte ſit moriturus, & quæ pericula ſit euaſurus, aut quam felicitatem ſit conſecuturus? ℞. quod non licet, quia eſt deuiare hominem à fide,& ſit contra honorem Dei, dicere, quia Deus ſic voluit, vt quis moriatur mala morte, vel ſuſpendatur, &c. quia homo ad hoc natus eſt, & quod euadere non poteſt talia pericula, quod falſum eſt; quia peruenit ex propria malitia illius,qui male viuit.

8 Quæritur, vtrum liceat attendere in geſtu, cantu, & volatu auium, v. g.obſeruare, quando gallina cantat, vel canis latrat, & cornix ſupra domum ſe locat, & alia ſimilia? Reſpond. quod hæc & ſimilia multa, etiam ſunt ſuperſtitioſa, & vana obſeruantia. Cum iſta ſunt naturalia, & nihil ſignificant.

9 Quæritur, quæ dicitur Nigromantia? Reſpond. quod eſt diuinatio, quæ ſit per cadauera mortuorum, & dicitur Nigromantia, à nigron Gregè, mortuus, machia verò diuinatio nuncupatur, ſecundum Iſidor. in lib. Ethymol. Vnde ſciendum, quod hoc genus diuinationis à Perſis ortum habuit.

10 Quæritur, quod ſunt genera diuinationis? ℞. quod quatuor, ſicut quatuor ſunt elementa. Nam primo ſit diuinatio in terra, quæ Geomantia dicitur à Geos,quod eſt terra, & monthos, quod eſt diuinatio. Secundo, ſit in aqua, & hæc nuncupatur, Hydromantia ab Idor, quod eſt aqua. Tertio ſit in aere, quæ vocatur Aeromantia ab aere. Quarto, ſit in igne, quæ dicitur Pyromantia, à pir, quod eſt ignis, quæ omnes diuini dicti ſunt, quaſi Deo pleni, quia diuinitate, quaſi ſe eſſe pleni ſimulant.

11 Quæritur vtrum liceat accedere illis Indouinis, qui per ſigna manuum hominum inſpicere ab intra, & cognoſcere volunt, quando talis mori debeat, vel aliquid nouitatis illi contingere, vel euadere debeat? Reſpond. quod non.

12 Quæritur, vtrum liceat portare ſupra ſe orationes, ſcripta, & quæ vulgariter dicuntur breuia, Agnus Dei, Reliquias & ſimilia? Reſpond. ſecundum S.Thom. 2. 2. quæſt 96. quod licitum eſt portare ſuper ſe Reliquias Sanctorum, Orationes deuotas, dummodo ſint ſine aliqua vana obſeruantia, & ſcripta illa non contineant ignota nomina, vel ſub illis aliquod illicitum lateat, nec aliquid falſitatis contineat, & non adhibeant fidem illis litteris, vel orationibus, vel characteribus in eiſdem ſcriptis, quod quando inſpiciunt, vel orant, vel circa ſe portant, credunt, quod non poſſunt ſuſpendi, comburi, ſubmergi, vulnerari, & nulla mala morte mori, &c. prohibitum eſt, & ſuperſtitioſum.

13 Quæritur, vtrum liceat dicere orationes, & alia, vt dicunt in cantationes, vel ponere ſcripta, & alia ſuper infirmum, verbi gratia, ſuper reſipulam, & ſignare, aut incantare, vt vulgariter dicitur ſuper effuſionem ſanguinis, febrim, dolorem capitis, & ſimilia? Reſpondetur, quod quando ſunt verè orationes bonæ, vel alia ſimilia ad hoc, vt Deus in hoc tantum honorificetur, non reprobatur, dummodo nulla alia ſuperſtitioſa obſeruantia miſceatur 26. quæſt. 5. cap. liceat, ſed quia mulierculæ, ac ſimplices perſonæ, niſi addantur his multa alia ſuperſtitioſa, ſibi ipſis non ſatisfaciunt, & ideo prohibita ſunt. 26. quæſt. 2. cap. illud. cap. ſequentibus.

14 Quæritur tandem, quid dicendum eſt de illis, qui diligunt plus corpus ſuum, filium, aut filiam vxorem, mari-

tum, vel aliam creaturam, aut res temporales, ſiue honores, quam ipſum Deum? Reſpon. ſecundum Matth. cap. 10. qui amat Patrem, & Matrem, filium, aut filiam, vxores, agros, &c. ſuper me, non eſt me dignus.

15 Quæritur vtrum collectio herbarum medicinalium cum aliquibus verbis, vel tali die, vel ante ſolem, vel cum aliqua alia ſuperſtitione liceat? ℞. quod non, vt in 26. quæſt. 5. non liceat, & 26. quæſt. 7. admoneant.

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum eſt inuocatio diuini teſtimonij.*
2 *Deus reparauit defectum fidei per iuramentum.*
3 *Iuramentum expreſſum, & implicitum, quomodo intelligitur.*
4 *Iuramentum quadruplex.*
5 *Iurare eſt actus religionis.*
6 *Iurare poteſt eſſe peccatum ratione circumſtantiæ.*
7 *Iurare in duobus modis poteſt eſſe peccatum.*
8 *Iuramentum debet habere tres comites.*
9 *Mendacium dicitur duobus modis.*
10 *Mendacium iurare, etiam pro ſalute totius mundi non licet.*
11 *Iurans ſine dubio exiſtens dubium mortaliter peccat.*
12 *Iurans tenetur dicere verum, & illo ſenſu, quo auditur.*
13 *Iurare, cum equiuocatione quando licet.*
14 *Iuramentum cum violentia, quomodo ſeruandum.*
15 *Iuramentum contra iuſtitiam, quomodo ſeruandum.*
16 *Iurare cum æquiuocatione quomodo poteſt.*
17 *Periurium eſt mendacium iuramento firmatum.*
18 *Iurãtes falsũ, & inducẽtes, mortal. peccant. Iuramentum de calumnia quomodo ibid.*
19 *Iurare per falſos Deos non licet Chriſtianis, neque paganis.*
20 *Iuramentum per falſos Deos ab infidelibus non licet Chriſtianis petere.*
21 *Iurare ſine neceſſitate non licet.*
22 *Iurans nominando verba turpia peccat mortaliter.*
23 *Iurare per creaturas, non nominando Deum an liceat.*
24 *Iurare in mendacio iocoſo, non licet.*
25 *Iuramentum hoſti, & infideli factum, eſt etiam ſeruandum.*
26 *Iurans ſine intentione iurandi ad promiſſa tamen iurata tenetur.*
27 *Iurans ad certum terminum ſoluere, & non ſoluit, an periurus ſit.*
28 *Iuramentum de re mala non tenet, ſed peccatum eſt duplex.*
29 *Iuramentum extortum à latronibus, quomodo adimplendum.*
30 *Iurans an poſſit compenſare pecuniam promiſſam latronibus cum ea, quam latrones debent ei.*
31 *Iurans filius non recedere à ſtudio, niſi prius ſolutis debitis, reuocatus à patre diſcedit, an ſit periurus.*
32 *Iurans non exire domum, citatus à iudice exit, an ſit periurus.*
33 *Iurans redire ad carcerem, an teneatur.*
34 *Iuramentum quandoque ſeruare non licet per quatuor caſus.*
35 *Iurans de quo dubium erat, an adimplere poſſet, peccat grauiter. Vide varios caſus.*
36 *Iuramenta reſidentes, vtrum peccent, & alia ibidem.*
37 *Iuramentum conditionale, an liget.*
38 *Frangenti fidem, & fides frangatur eidem, quomodo intelligitur.*
39 *Iurare in veritate, an verum ſit iuramentum.*
40 *Iuramentum communitatis, Societatis, & Collegij ipſis mortuis, vtrum obliget ſucceſſores.*
41 *Iuramentum factum ex calore iracondiæ an obliget.*
42 *Iuramentum non obligat, ſi ſuperuenit impoſſibilitas.*
43 *Iuramentum relaxare eſt illud ad nihil redigere.*
44 *Iuramentum diſpenſare, eſt excipere hominem ab obligatione.*
45 *Iuramentum commutare, eſt transferre in aliud.*
46 *Iuramentum in fauorem tertiæ perſonæ non poteſt diſpenſari.*
47 *Iuramenti, & voti obligatio maior, & minor, & quomodo.*
48 *Iuramentum in fauorem tertiæ perſonæ con-*

confeſſarij abſoluere non poſſunt

49 *Reo, qui peierauit in iudicio, ſi iterum interrogetur tenetur verum dicere.*

50 *Reo, qui peierauit in iudicio diſtinctiones multæ, quomodo poſſit à cõfeſſario abſolui.*

51 *Confeſſarius cum reo in carcere exiſtenti, quomodo ſe gerere debet.*

52 *Confeſſarius cum reo cuius crimen eſt occultum. quomodo ſe debeat habere.*

De ſecundo Præcepto Decalogi. Cap. XIII.

Non aſſumes nomen Dei in vanum. Exod. 20.

Vnde videndum eſt, quid, & quotuplex eſt iuramentum, de illis conditionibus, & de peccatis, quæ iurando committuntur.

1 QVæritur quid eſt iuramentum? Reſpond. quod eſt inuocatio diuini teſtimonij in dicti alicuius confirmatione, & eſt quaſi iuramentum, pro iure introductum. Talis autem inuocatio Dei dicitur iuramentum. Non enim ſolum ille iurare creditur, qui Deum teſtem inuocat, ſed etiam, qui per ſacra euangelia, aut per venerabile Crucis ſignum, aut per martyrum reliquias iurauit. Et fit ſiue ore, ſiue facto, vt cum tanguntur litteræ etiam ſine verbo, vel aliquid huiuſmodi. Et licet, quis iuret per creaturas principaliter tamen iuratur per Deum, in quantum diuina virtus, in illis eſt manifeſta, & cum iuratur per fidem per ſanctos, per euangelium intelligitur is cuius veritas continetur in fide, in Euangelio, & quam ſancti tenuerunt, S. Tho. 2. 2. quæſt. 89. art. 1. & 3.

2 Non ſolent homines ſemper adhibere fidem dictis, & promiſſionibus alicuius; hinc fit, vt ſoleamus aducere Deum teſtem, vel fideiuſſorem illius rei, quam promittimus. Deus autem reparauit hunc fidei defunctum per iuramentum, & ita Auguſt. exponit illud Matth. 5. ſit ſermo tuus eſt, eſt, non, non, quod abundantius eſt, malum eſt. i. a malo ſcilicet à peccato originali. Hinc ſequitur, quod iurare eſt actus Religionis.

3 Quæritur quotuplex eſt iſta inuocatio Dei? Reſpond. quod dupliciter, vno modo ſcilicet expreſsè, & cum quis iuret per Deum. Secundo modo implicite in ſanctis, & creaturis ſuis, (vt diximus) quatenus ſunt ex Deo, & tanto eſt iuramentum, quanto maius eſt quod inuocatur.

4 Quæritur quotuplex eſt iuramentum? Reſpond. quod eſt, quadruplex videlicet Aſſertorium, Promiſſorium: Comminatorium, & Execratorium.

Aſſertorium eſt, cum quis aliquid de præterito, vel de præſenti iurat.

Promiſſorium eſt, cum affirmatur aliquid de futuro, faciam, non faciam.

Comminatorium eſt, quando aliquid mali promittitur alicui iurando.

Execratorium eſt, quando homo ſibi imponit pænam, dum aliquid affirmat, vel promittit, vel negat (exempli gratia) & quicquid dicitur de duobus prioribus, dicendum eſt de duobus poſterioribus.

5 Quæritur vtrum iurare liceat? Reſpond. quod iurare eſt actus Religionis, & poteſt eſſe etiam meritorius, & dicere contrarium, eſt hæreticum, vt in Bulla Martini Quinti in Concil. Conſtantienſ. & Pſal. 62. laudabunt omnes, qui iurant in eum, & Deut. 6. Dominum Deum tuum timebis, & illi ſoli ſeruies, ac per illius nomen iurabis: Ratio vero eſt in promptu, quia diuini teſtimonij adhibitio fidei, quidem eſt proteſtatio, quia Deus omnium conditor, omnium prouiſor, nil invltu m relinquens, omnium habens notitiam; ſicut recognoſcitur, ita, & prædicatur.

6 Quæritur vtrum iurare poſſit aliquando eſſe peccatum? Reſpond. quod ſic, ratione alicuius malæ circonſtantiæ. i. ſi non ſit eo modo, quo debet.

7 Quæritur quibus modis eſt peccatum iurare? Reſpond. quod duobus modis, vno modo ex parte illius, in quo

iurans, alio modo, ex parte circumſtantiæ requiſitæ.

8 Quæritur quot ſunt conditiones iuramento neceſſariæ? Reſpond. quod ſunt tres 22.quæſt.2.cap.2. & ſecundum omnes Theologos, & Canoniſtas, quas Theologi, deducunt ex illo Hier.cap. 4. vbi dicitur iurabis in veritate iudicio, & iuſtitia, & quando ex iſtis aliqua deeſt, mortale eſt iurare, vt patet, 23. quæſt. 2. cap.animaduertendum, & idem habetur de iureiurando cap.& ſi Chriſtus, & 22. quæſt. 1. cap.iurabunt, & ſic ſemper hos tres comites iuſtum iuramentum habere debet, ſi enim deeſt veritas, eſt falſum: ſi deeſt iudicium, eſt temerarium; ſi deeſt iuſtitia dicitur, iniquum, & S. Tho. 2. 2. quæſt. 89. art. 3. Rurſus conditio prima, veritas, ideſt, quod iuret illud, quod conſcientia ſibi dictat eſſe verum. Nam ſi quis iuraret verum, & putat eſſe falſum, periurus eſt apud Deum, ſecũdum Mag. ſent. lib. 3. diſt. 39. & habetur quæſt. 2. cap. homines. Item veritas iſta tripliciter poteſt dici, vno modo, quando quis dicit verum, quod ita eſt in re, etiam quod aliter ipſe exiſtimat. Alio modo, eſt quando homo dicit id, quod exiſtimat, & ſi non ſit re vera, ſed quia ita iudicat, & ita iurat pro certo, mortaliter peccat, ſecundum Scot. lib. 3. ſent. diſt. 39. Alio modo eſt quando id, quod dicitur, ita eſt, & ita exiſtimatur, & ita dicitur vera veritas, ſiue verum dicere.

9 Et ita de mendacio, quod ſolum duobus modis dicitur, primo, quando homo dicit aliter, quam exiſtimat eſſe, licet ita ſit in re. Vnde, qui dicit (exempli gratia) frater meus eſt mortuus, & ipſe credebat, hoc non eſſe verum, etiam ſi ſcit. Mendacium dicit, & mortaliter peccat.

Alio modo eſt, quando homo dicit contra id, quod eſt, & contra id, quod exiſtimat, & hoc eſt verum mendacium. Turrecr.22.quæſt.2.tex. in cap. homines 22. quæſt. 2. Sot. lib. 8. quæſt.2. art.1. de iuſt, & iur. Hoc ſuppoſito dicamus, quod iurare, non quod ita non eſt, ſed quando homo exiſtimat ita eſſe non dicitur iurare, cum mendacio, nec ita peccat.

10 Quæritur quomodo dicitur iurare contra veritatem? ℞. quando homo iurat contra id, quod exiſtimabat eſſe, ſiue ita ſit, ſiue mendacium ſit iocoſum, mortale eſt, vt ſumma victoria dicit, & refert Tolet. quod ita habetur in bulla Martini Quinti, vbi dicitur, quod nec pro ſalute totius mundi licet iurare mendacium.

In aliquibus caſibus eſt mortale iurare id, quod homo exiſtimat, primo quãdo leui coniectura credidit ita eſſe, & ita iurauit pro certo, peccauit mortaliter.

11 Quando præterea dubium exiſtens iurauit ſine dubio mortale eſt. Vnde benè eſt euitare periculum, & iurare dubium pro dubio, & certum pro certo: Quando, qui iurat verum, & ita paratus eſſet iurare, etiam ſi eſſet falſum, mortaliter peccat, ſed non tenetur ad reſtitutionem, tũc quia verum dixit.

12 Quæritur vtrum quis teneatur dicere verum ſecundũm intentionem interrogantis, & non iuxta intentionem ſuam? ℞. quod homo tenetur verum dicere iuxta intentionem alterius, & illo ſenſu, quo auditur concipi poſſe, & non licet vti equiuocatione verborum, ſed ſimpliciter iurare.

13 Quæritur vtrum liceat vti equiuocatione in iuramentis? ℞. & dicam tria notanda ex Sylu.verb.iuramentum, 3. §. 1. Quando aliquis ſpontè iurat, non rogatus, debet iurare, in ſenſu communi verborum, quem audientes poſſint percipere, (exemplum) Artifices, qui dicunt ſe tanti emiſſe rem, ſed non ſolam, ſed cum alijs, & ſic mortaliter peccant. Secundo aliquis à ſuperiore examinatur, vt iuret ſi iuridice interrogetur tenetur, reſpõdere ad intentionem iudicis, non ad alium ſenſum, (exemplum) petit iudex ſcis quis commiſerit hoc crimen, & ſcit, & dicit non, mortaliter peccat; verum ſi petat crimen occultum, vbi eſt infamia, tunc poteſt vti æquiuocatione interrogatus, quia non tenetur expreſſe reuelare. Tertio, quando aliquis eſt perſona particularis interrogatus, ſub iuramento aliquando peccat, vti æquiuocatione, & aliquando non.

14 Quæritur, quando aliquis petitur violenter, vt promittat cum iuramento dare alicui centum aureos, vtrum poſſit vti æquiuocatione? Reſpond. quod ſic, ac

Digitized by Google

ac etiam illum decipere in promiſſione.

15 Quæritur, quando petitur contra iuſtitiam occultum crimen; (exemplum) ſi petet vir ab vxore vtrum commiſerit adulterium? ℞. quod non tenetur dicere verum, ſed poteſt vti æquiuocatione.

16 Quæritur, vtrum liceat peregrinis non dicere verum; (exemplum) aliqui comes timent ne peſte inficiantur, & dubitant Mediolani eſſe peſtem, ſi petant à venientibus vtrum veniant ipſi Mediolano? Reſpondetur, quod poſſunt vti æquiuocatione (ſi ipſi non ſunt infecti.) Vnde generaliter vti æquiuocatione quando petit iuramentum ciuitas ab aliquo ex ignorantia alicuius rei, quæ ſi ſciretur, non peteretur iuramentum.

17 Quæritur, quid eſt periurium? Reſpondetur, quod eſt mendacium iuramento firmatum, quod ſecundum Magiſtr. ſenten. lib.3. diſtinct. 39. fit tripliciter, ſcilicet cum iurans, loquitur falſum, cum intentione fallendi, vel cum loquitur verum, quod credit eſſe falſum; vel cum loquitur falſum, credens eſſe verum, (vt diximus ſupra.) qui enim non eſt certus de aliquo, licet credat ita eſſe, nõ debet ſimpliciter iurare, ſed tñ debet iurare de credulitate 22. q. c. conſidera.

18 Quæritur, vtrum peccent, qui inducũt alios ad falſum iurandum? ℞. quod non ſolum peccant iurantes falſum, ſed inducẽtes ad falſum iurandũ contra intentionem propriam, & petentis, ac etiam, qui petit iuramẽtũ ab illo, quando ſcit probabiliter eſſe falſum iuramentum, S. Th. 2.2.q.98.art.4. Vbi limitat hoc in iudice, qui poteſt petere iuramentum à reo, etiã quod ſciat reum falſum iuraturum, & nõ peccat, quia iudices tenentur ſeruare formam iuris.

Iuramentum de calumnia, quomodo intelligatur? ℞. quod iſtud iuramentũ paſſim fit in iudicio, & multi facile decipiuntur, & fit ita, videlicet, qñ quis aliquem conuenit in iudicio, & petit ab eo, quod non debet, vel ſaltem, nõ quod iuſtè debet; tunc reus in iudicio conuentus, ſic proteſtatur, dicens: Nihil fieri, niſi prius aduerſarius iuret de calumnia, alias &c. & aduerſarius iurans, ſi nõ petit iuſte, falſarius eſt, quia calumnioſè agit contra ꝓximũ ſuum; qui ſi fortè veniret cõdemnatus, falſarius tenetur ad reſtitutionem, & ad omnia damna, intereſſe, & expenſas; quibus niſi refectis: Confeſſarij eum abſoluere non debent.

19 Quæritur vtrum Chriſtianus peccet iurando per falſos Deos? ℞. quod mortaliter peccat, immo Pagani, & Turcæ iurantes per Mahumettũ peccant mortaliter, licet ſint infideles, S.Th. 2.2.q.98.ar.4.

20 Quæritur vtrum liceat Chriſtiano petere iuramentum ab infideli per falſos Deos? Reſpond. quod non ſolum, non licet, ſed peccat mortaliter: ſi vero ipſe infidelis paratus ſe exhibet iurare, poteſt Chriſtianus iuramentum ſuum acceptare, & non peccat: & ſi infidelis non obſeruat promiſſam fidem, addit peccatum peccato, vt ait Raym. & concordat S.Th. Altera cõditio iuramenti eſt iuſtitia, qñ deeſt iuſtitia, etiã ſeruata veritate, peccatũ eſt; (exemplũ) qñ qui iurat id, quod eſt in detrimentum alterius, & crimen occultum, quod non tenetur iurare, & ideo hoc non exigit iuſtitia; & ſi eſt res grauis, mortale eſt, ſi leuis veniale. Tertia conditio iuramenti eſt neceſſitas, id eſt, non ſatis eſt iurare verum, & ſecundum iuſtitiam nulli nocendi, ſed iurare cum neceſsitate; quando eſt res grauis, & quando fides non adhibetur ſine iuramento. Vnde quando ſine iuramento fides adhibetur, eſt iuramentum ſine neceſsitate.

21 Quæritur, vtrum liceat iurare ſine neceſsitate? ℞. quod iurare ſine neceſsitate eſt peccatum veniale, Caiet. in verb. periurium. in fin. & Sot. lib. 2. de iuſt & iur. q. 4. art. 4. & Sylu. verb. iura. 2. §. 8. Nauarr. c. 12. nu. 3. poteſt tamen in duobus modis fieri mortale; primo, quia hoc ſe exponit periculis iurandi falſum; ſecundo quando facit ex contemptu.

22 Quæritur, vtrum peccet, qui iurando nominat verba turpia, & inhoneſta? ℞. qui nomen Dei, aut glorioſæ Virginis, & Sanctorm, etiam in vanis fabulis, eloquijs aſſumit, vel in nominibus illicitis nominat iurando aliquid in Chriſto, & Virgine, aut alijs Sanctis, quod in alijs hominibus cenſetur inhoneſtum, eſt blaſphemia, & mortaliter peccat. Nam tale iuramentum habet vim blaſphemiæ, quando quis attribuit Deo, quod ei non con-

concernit, aut ſi iuret per corpus, & ſanguinem, & intelligens per Deum naturam diuinam, & ſic eam affirmans corpoream, cum Deus ſit ſpiritus Ioan. cap. 4. & 22. q. 1. cap. ſi quis per capillum.

23 Quæritur, vtrum liceat iurare per creaturas, non nominando Deum? ℞. quod non licet. Vnde Matth. 5. Nolite iurare omnino, neque per cælum, neque per terram. Si verò per creaturam iurando diuinam illi intendit exhibere reuerentiã, erit omnino illicitum, ac blaſphemia deteſtanda. cap. clericus, cap. ſi quis per capillum, cum ibi notatis. 22. quæſt. 1. Porrò ſi quod per creaturã adimplere iurauit, facere recuſet periurus exiſtimabitur, niſi iocandi animo potiusquam iurandi illa verba protulerit; (exemplum) ſi quis centum dare promittit, & omnino adimplere per lapidem iurat. Hoc caſu eſt ipſius intentio prius exploranda. Si enim authori lapidis reuerentiam exhibere intendebat, dum per lapidem iurabat, non æquidem malè iurauit, & ſi non adimplet, dicitur periurus: ſi verò lapidi ipſi reuerentiam, & venerationem exhibere volebat, idolatriæ peccato tunc peccauit, & tunc periurus dicitur, ſi adimplere recuſat.

Sed ſi iocandi omnino potius quam iurandi dixiſſet, per lapidem hunc dare promitto, ſi non adimpleret, non eſſet periurus: cauendus tamen ſemper erit hic iurandi modus, Turrecr. per illũ text. in cap. ecce. 22. q. 5.

24 Quæritur vtrum liceat dicere mendacium iocoſum cum iuramentò? ℞. quod non, & qui ſine cauſa, & neceſſitate, aut ex mala conſuetudine iurat per Deum, per ſanctos Dei, quamuis ioco, ſed in damnum proximi, ſecundum S. Tho. 2. 2. q. 98. mortaliter peccant; ſed quando ex lapſu linguæ inaduertenter iurat, veniale eſt; & ſi aduertit, quod falſum iurat, nõ excuſatur à peccato graui.

25 Quæritur, vtrum hoſti, & inimico ſit ſeruanda fides? ℞. quod ſic, cap. noli exiſtimare. 23. q. 1. cap. innocens. 22. q. 4. gloſ. in cap. Dominus noſter. 23. quæſt. 2. notatur per gloſ. & DD. in cap. 3 de iur. iur. nam graue nimis eſt fidem fallere. l. 1. ff. de conſt. pecu. l. iuris gentium. §. prætor ait, & l. conuentionum. ff. de pactis ob id, inquit Vlpian. in l. 1. ff. de pact. quid enim tam congruum eſt fidei humanæ, quam ea, quæ placuerunt inter ſe, ſeruare &c.

In iuramento promiſſorio, eſt etiam neceſſaria veritas.

26 Quæritur, vtrum iurans ſine intentione iurandi, ad promiſſa teneatur? Reſpon. quod quamuis ſint multæ quæſtiones inter Doctores, verius tamen eſt dicendum, quod promiſſa ſeruare tenetur: iuramentũ enim ex ſui natura neceſſitatẽ promiſſa ſeruandi producit; ideoq. vbi intentio fuit iurandi, & verba ſunt prolata, iuramenti figuram habentia, ſtatim producta, eſt adimplendi, quod promiſſum eſt, obligatio, quæ ab intentione ſe non obligandi impedire non poterit. Sot. lib. 8. de iuſt. & iur. q. 1. art. 7. de rebus tamen iuſtis.

27 Quæritur, vtrum periuri cenſendi ſint qui creditoribus ad certum terminum iurant ſoluere, & poſtea non ſoluunt? ℞. quod oportet diſtinguere; nam ſi quis promiſſionis tempore, quod promiſit adimplere cogitat; licet poſtea non adimpleat ſi parua fuerit res promiſſa, venialiter tantummodo peccat; paruitas enim rei, à peccato mortali excuſat: ſi verò nec etiam quãdo iurauit adimplere promiſſum cogitabat, mortaliter peccaſſe exiſtimandus eſt, & periurus; quia teſtem falſi Deum aduxit: qui enim dare promiſit centum creditori ſuo, tenetur habere propoſitum, ſaltem tempore promiſſionis illud adimplere tempore ſuo, hoc ſi falſum eſt, iam Deum in falſi teſtimonium adduxit; ideoq. mortaliter peccauit. Sot. lib. 8. q. 1. art. 7. col. 2. & 3.

28 Quæritur, vtrum iuramentum de re mala teneat? ℞. quod non, ſed, vt diximus duplici modo peccat: nam debemus ſeruare iuſtitiam, & iurans contra iuſtitiam non tenetur ſeruare iuramentũ (exemplum) aliquis iurans ſe occiſurum inimicum, peccat emittendo tale iuramentum, & peccat cum intentione occidendi. Nauar. c. 12. nu. 12.

29 Quæritur, vtrum iurans coactus à latronibus teneatur adimplere iuramentum? Reſpond. quod tenetur adimplere

quod

Digitized by Google

quod promiſit (exemplum) aliquis à latronibus compræhenditur; & ille, vt dimittatur promiſit iurando mittere centũ aureos, dimiſſus tenetur ſub mortali; ſed poteſt repetere apud iudicem verum eſt, quod poteſt vti equiuocatione, & decipere eos ſine aliquo peccato, in promiſſione, Sylueſt. verbo iura. 4. §. 7. Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. Couarr. & Rub. de pact. §. 1. nu. 3. quidquid teneat Panor. in cap. ſi verò, in fin. de iur. iur. Vnde ſi latrones calliditate non deceperit, tenetur pecuniã promiſſam ſoluere, & illam (vt diximus) poſtea repetere, & ipſi latrones tenentur in conſcientia, cum nullo pacto fuerit in eos tranſlatum dominium, gloſ. in cap. 2. 15. quæſt. 5. S. Thom. 2. 2. quæſt. 89. art. 7. ad 3.

30 Quæritur, vtrum promittens pecuniã latronibus, poſſit de ipſis admittere compenſationem, fortè ſi aliquis ex eis, vel etiam omnes aliquid ei deberent? ℞. Sotus lib. 8. quæſt. 1. art. 7. verſic. tertio denique, quod non, & ſi ex diſpenſatione poſſit fieri dicta compenſatio, cap. verũ, de iur. iur. cap. 1. cap. Abbas, de his, quæ fic, aut met. cauſ. Sylu. tamen in verb. iuram. 4. q. 27. inquit, quod ſi ideo ego latroni ſoluere non poſſum, quia ipſe mihi non ſoluit, quod debet, vel etiam cum poſſem ſoluere, tamen non ſoluendo in conſcientia, non ſum periurus, modo velim compenſare, quod latro mihi debet, & debita ſint liquida, niſi iurans intendiſſet ſe obligare ad dandam pecuniam formaliter, vel ad dandam etiam ſi latro non ſoluiſſet.

31 Quæritur, vtrum filius, qui de licentia patris fuit in ſtudio, ſed non pro neceſſitate ſtudij, ſed pro laſciuijs debitum cõtraxit, & iurauit creditori non recedere ante debiti ſolutionem, ſi reuocatus à patre receſſit, an ſit periurus? Reſpond. quod non, quia in omni iuramento excipitur authoritas ſuperioris, text. celeb. in cap. conſtitutus, de reſcript. s, vbi gloſ. in cap. quæ contra mores, diſt. 8. facit text. in cap. venientes. de iur. iur. de probib. feudi alien. l. imperialé. §. vlt. gloſ. in verb. iuramento. in Extrau. Ioann. 22. ſuſcepti. de elect. &c.

32 Quæritur, vtrum iurans non exire domum, & citatus à Iudice vt compareat, comparendo, an efficiatur periurus? ℞. quod non, vt patet per Ioan. And. in cap. cum parati, de appell. & per Arch. in cap. auctoritatem. 15. q. 6. notatur in c. ſi cum, de præb. lib. 6. per Doct. in c. quia plerique. de off. ord. lib. 6.

33 Quæritur, vtrum iurans redire ad carcerem, dimiſſus, an teneatur? Reſpond. quod quando iſte detinebatur in carcere ſecundum iuſtitiam, tenetur redire ſub mortali; ſed quando contra iuſtitiam detinebatur, & vſus eſt æquiuocatione, nõ tenetur redire, nec peccat, Sylu. verb. iura. 4. §. 26. & cap. 1. quod met. cauſ. quaſi eſſet alicuius latronis, vel tyranni secũdum Gloſ. com, approbatam in cle. paſtorali, ver. per violentiam. de ſent. & re iud. aut iudex ille ſit incompetens, vel etiam competens, vel cuius ordine non ſeruato, Nauar. cap. 12. num. 28 Quinimo qui iurant redire ad carcerem, in quo iniquiſſimè detinebantur, ſi cum probabil. coniecturis mortem timent, ſi redierint, peccant redeundo, & grauiter quidem, quia faciunt id, ex quo ſequitur mors, & ita ſui ipſius eſſent homicidæ. Couar. lib. 1. variar. reſol. cap. 2. nu. 7. qui diſputat partem; tamen quod redire nõ teneantur includit, verum ſi carcer non eſſet iniurioſus, id eſt, contra iura, ſeruare quis cogitur, etiam ſi mortem ſibi inferendam certo certius credat, Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4.

34 Sunt multi caſus in quibus homo non tenetur obſeruare iuramentum, & iſti reducuntur ad quatuor. Aliquando ex parte materiæ, ex parte euentus, ex parte modi iurantis, & relaxationis. Ex parte materiæ, vt quando aliquis promiſit aliquid, quod erat mortale, aut veniale, non tenetur ſeruare iuramentum; immo peccauit mortaliter iurando (exemplũ) aliquis iurat occidere, aut non mutuare pecunias. Similiter, qui iurauit res indifferentes, non tenetur obſeruare, & venialiter peccauit iurando. Secundus caſus eſt ratione euentus (exemplum) aliquis iurat ſe facturum aliquid, deinde aliquid euenit, propter quod non tenetur ſeruare, & hic euentus habet quinq; modos. Primus quando ſit impoſſibile id, quod promiſit (exemplum) iuro tibi me cras conuenturum te; deinde aliquo mor-

Digitized by Google

morbo comprǣhendor, non teneor ad iuramentum. Secundus modus, quando euentus facit rem peccatum, tunc excuſatur à iuramento (exempli gratia) Herodes filiæ ſaltatrici promiſit ſe illi daturum quicquid petierit. Illa dixit: Da mihi caput Ioannis Baptiſtæ; poterat ipſe iure negare, quia non tenebatur ad illud iuramentum. Tertius modus, quādo euentus inducit graue malum impoſſibile excuſat à iuramento (exemplum) iurat quis ſe peregrinaturum Laureti: deinde ſcit eſſe in media via latrones, non tenetur ad iuramentum. Similiter aliquis ieiunare ſingulis diebus Veneris & ſemel dolores capitis detinetur, non tenetur ſeruare ſuum votum. Quartus modus, quādo iſte euentus impedit maius bonum, aut priuat bono maiori, & tunc non tenetur ſeruare, (exemplum) aliquis iurauit ſe viſitaturum ſeptem Eccleſias tali die, & illa die infirmatur pater, qui remaneret ſolus, ſi ipſe diſcederet, non tenetur ad iuramentum. Quintus modus, quando euentus aufert rationem iuramenti; (exemplum.) aliquis iurauit ſeruire alicui Epiſcopo, & ille Epiſcopus priuatur Epiſcopatu, tunc non tenetur amplius ſeruire illi Epiſcopo.

35 Quæritur vtrum peccet iurans aliquid factũrum, de quo dubium erat, vtrum adimplere poſsit, an non? Reſpon. quod quando probabiliter iudicauit ſe poſſe implere, non peccauit; ſed ſi iudicauit non poſſe implere, mortaliter peccauit. Aliquando excuſatur homo in ratione modi iurandi. Nam verba quandoque ſonant vnum; ex modo verò loquendi, aliud; (exemplum) aliqui contendunt de ingreſſu alicuius loci, & vnus iurat per Deum, non ingrediar, & tamen conuincitur ab alio, & ingreditur prius, non peccat ille, quia ipſe iurauit ſe nolle ingredi prius quantum in ſe erat; ſed fuit illi illata vis, Caiet. in verb. peiurij.

Aliquando ratione relaxationis quando is, cui factum eſt iuramentum non admittit, non tenetur amplius ad iuramentum is qui iurauit. Idem dicendum eſt de iuramento comminatorio, ſcilicet quando aliquis promittit ſe illaturum pœnam, quam inferre eſt peccatum, non tenetur ad iuramentũ; imo peccatum eſt iurare. Secundò, homo non tenetur implere comminatorium, quando ſequitur aliud, vnde melius eſt non implere; (exemplum) aliquis iurauit ſe caſtigaturum ſeruum; deinde aliquis amicus nobilis obnixè orat, ne caſtiget, non tenetur ad iuramentum. Ita fecit Dauid, qui iurauerit ſe occiſurum omnes, de domo Nabal, & Abigay, eius vxor occurrit cum muneribus orat illum, vt abſtineret, quod & fecit. Tertiò quando mutatur ſtatus, & cauſa infligendi pœnam; (exemplum) iurauit Epiſcopus ſe caſtigaturum clericum, & ille deinde flexis genibus, petit ab Epiſcopo, vt det ſibi veniam, quia non amplius committeret ſcelera aliqua: poteſt Epiſcopus non ſeruare, & idem eſt dicendum de Dominis erga famulos, & ancillas. Præterea quando pœna eſt inutilis, non tenetur ad iuramentum; (exemplum) ſi aliquis præceptor iurauerit in aliquem diſcipulum animaduertere, & monitus ſit, quod non propterea emendabitur, poteſt non implere iuramentũ. Quartò modo, quando ex impletione iuramenti ſequitur maius nocumentũ, non tenetur ſeruare iuramentum; (exemplũ) ſi pater iurauit caſtigare filium; & ſi caſtigabat, omnes de familia ſint perturbandi; poteſt non implere iuramentum.

36 Quæritur, vtrum peccent iſti reſcindenda talia iuramenta? Reſpond. quod ſi probabiliter ſciebant iſta impedimenta, & perturbationes, peccant iurando; ſi neſciebant, non peccant.

Sunt nonnulli, qui ſub tali verborum conceptione iurant; videlicet hoc verũ eſt, ſicut Deus verus eſt, vel ſicut verum eſt Dei Euangelium, vel ſicut verum eſt Chriſtum eſſe filium Mariæ Virginis &c. Qui omnes acerrimè reprehendendi ſunt, & habendi tanquam blaſphemi, imo etiam ſi affirmatio illa veritate nitatur, adhuc tamen, qui hiſce verbis vtũtur, non effugiunt blaſphemiæ crimen, & culpam: ratio eſt, quia noſtratum veritatum, nulla eſt cum diuinis comparatio, Sot. de iuſt. & iur. lib. 8. q. 2. art. 3. col. 4. in princ.

Nonnulli etiam ſunt, qui iurando dicunt, per vitã Dei, interrogandi ſunt, qua mente id dicant; ſi enim intelligunt Dei

vitam

vitam in teſtem adducere, cohibendi ſunt ab hac indeuota, & irreligioſa iuramenti formula, ſed nõ quaſi, pro blaſphemia puniendi. Si verò dicunt, quaſi Dei vitam iudicio alterius ſubijcere volentes, ſi falſum dicunt, eo modo, quo, (vt ſupra diximus) qui per vitam ſuã iurant Dei iudicio, ac punitioni eam ſubmittũt. Si falſum iurant, grauiſſimas cogendi ſunt dare pœnas. Eſt.n. hoc hæreticum credere, vel Deum ſuperiorẽ habere, vel eum talem eſſe, & eius vitam terminum poſſe accipere, vt inquit Couar. in rub. de pact. par. 1. §. 7. verſ. ſexto hic.

37 Quæritur vtrũ obliget iuramentũ cõditionale, vel pp cauſam; (exemplum) aliquis promiſit tibi dare centũ aureos; ſi afferes illi contractum talẽ ante ſtipulationem, in quo propria manu illos ſcribere promiſit (contractus fuit ſtipulatus) ſi tu non attuliſti, nec ipſe tenetur ad iuramentũ, nec ad ſolutionẽ illorum centũ aureorum, quia ex parte tua nõ fuit ſeruata cõditio appoſita, c. verum. de iur. iur. c. peruenit. vide ſequens quæſitum.

38 Quæritur, vtrũ obliget iuramentũ qñ is cui fit, frangit fidẽ iuramenti? ℞. ſecũdũ Panor. in c. peruenit. el 2. de iur. iur. quod qñque duæ obligationes reſpiciũt ſe inuicẽ; (exemplũ) promiſi equũ pp quod alius pmiſit mihi centũ aureos, & ſi ego non ſeruo promiſſum, nec ille tenebitur mihi de centũ aureis: & in hoc ſenſu intelligitur illud frangenti fidẽ, & fides frangatur eidem. ff. pro ſocio. l. ſi conuenerit. 28. q. 2. c. ſi infidelis. ff. de inoff. teſt. l. inſtituta. C. de pact. l. cũ proponas. la 2. & de effectu ſtatuti diſponẽtis, idem quod ius cõe. not. gloſ. 1. de conſtitutionibus. lib. 6. & per Bar. lib. 1. §. item ſi ita. ff. ad l. falc. & ſic intelligit. d. c. peruenit. & c. cõſtitutus: de pœnis. & idem dicimus qñ conditionaliter promiſit; iurauit quis venire mecum Romam, & ego illi in itinere facere impenſas, ego non feci illi impenſas, nec ille venit, nec eſt periurus. Si verò promiſſiones non reſpiciant ſe inuicem, ſed ſimpliciter ſint factæ, ſecus eſt, vt ſi iuraui dare alteri equũ meũ ſimpliciter, & non propter hoc ille promiſit dare mihi vnũ bouem, nihilominus teneor dare illi equũ meũ, quia iſtæ promiſſiones nõ ſunt conditionatæ, neq; ſe inuicẽ reſpiciunt.

39 Quæritur, vtrũ ſit iuramentum dicere in veritate ita, vel per fidẽ meã, vel Deus ſcit ſi mentior? ℞. quod ſi non eſt intentio iurandi, non ſunt iuramenta, quia Deus non adducitur teſtis explicitè, vel implicitè. Si autẽ eſſet intentio iurandi, vel per veritatẽ intelligeret Deũ, vel fidẽ Theologicã, eſſet iuramentum; ſimiliter dicendo per crucem, per Deum, vel intendens iurare, diceret, in conſcientia mea, vel tãgeret pectus, vel ſcripturã, eſſet iuramentum, nec eſt neceſſarium exprimere verbum: quia per omne intelligitur Euangelium in iuramento per cõem conſuetudinem, Panor. in cap. ſi Chriſtus, eo. tit.

40 Quæritur vtrũ iuramentũ Vniuerſitatis, Societatis, vel Collegii, ipſis mortuis, obligat ſucceſſores? ℞ quod ſucceſſores non ſeruantes tale iuramentũ, non ideo ſunt periuri ſecundũ Ray. & Th. 22. q. 98. quia obligatio iuramenti, inquit Sylu. eſt perſonalis, & nõ tranſit, ex parte iurantis ad ſucceſſores, quantũ ad periuriũ; tenetur tñ ex quadã fidelitate illud implere. ext. eod. c. veritatis, & vſura, cap. tua.

41 Quæritur, vtrũ iuramentũ factũ ex calore iracũdiæ obliget? ℞. ſecundũ Panor. in c. ſicut ex litteris. de iur. iur. & ſecundũ Ang. quod ſi calor fuit tantus, quod quis deliberatè illud iuramentum nõ feciſſet, non obligat; quia tam in voto, quam in iuramento requiritur deliberatio.

42 Quæritur vtrũ obliget iuramentum ſi ſuperueniat impoſſibilitas, vel neceſſitas, aut magna difficultas? ℞. quod non: nam de impoſſibilitate dicitur impoſſibilium nulla eſt obligatio. ff. de reg. iur. Ratio eſt in promptu, quia Deus reſpicit animum, non manum. 55. q. 5. c. ſi quid inueniſti.

De relaxatione, diſpenſatione, & commutatione.

43 Quæritur, quid eſt relaxare iuramentum? ℞. quod eſt in nihilũ redigere, & qui poſſunt irritare votũ, poſſunt etiã relaxare, vt ſunt patres, & dñi circa filios, & ſeruos, Superiores Religioſũ, ſecundum S. Th. 2. 2. q. 89. art. 9. (exemplum) iurauit Sacerdos ſe collaturum beneficium alicui, & Papa non vult, Sacerdos non tenetur ad iuramentum.

44 Quæ-

Digitized by Google

44 Quæritur, quid eſt diſpenſare? ℞. quod eſt excipere hominem ab obligatione iuramenti, & hoc poteſt Papa, & Epiſcopus, vt in caſibus, in quibus poſſunt diſpenſare ſi eſſent vota.

45 Quæritur, quid eſt cõmutare? Reſpõd. quod eſt transferre vnum iuramentum in alterum, vt in voto, id eſt, commutare in melius, & hoc vnuſquiſque poteſt ſine diſpenſatione, ſed commutare in æquale, ſpectat ad ſuperiorem. Qui poſſunt diſpenſare, & commutare iuramenta ſunt, qui poſſunt commutare vota, vt Papa, Epiſcopus, Patres, Domini, & Superiores Religionum, circa ſubditos.

46 Quæritur, vtrum aliquis diſpenſare poſſit iuramenta, quæ ſunt in fauorem tertiæ perſonæ, aut in melius commutare? Reſpond. quod neque Papa, neque Epiſcopi poſſunt ſine licentia illius tertiæ perſonæ; (exemplum) aliquis iurauit dare alicui centum aureos, non poteſt abſolui nec à Papa, nec ab alio, ſiue conſenſu illius, cui promiſit, niſi in duobus caſibus. Primus eſt in pœna illius tertiæ perſonæ, vt ſi fortè eſſet excommunicatus. 15.q. 6. can. nos Sanctorum, & can. curatus. Secundus caſus poteſt relaxari iuramentum, quod fuit factum in metu, vel fraude.

47 Quæritur in quo eſt maior obligatio in iuramento, an in voto? Reſpond. ſi iuramentum fiat Deo, & aliquid ei promittatur, maior eſt obligatio, quam ſimplici voto, quia eſt votum iuramento firmatum. At ſi comparatur iuramentum factum homini, & votum factum Deo, maior eſt obligatio in voto; ſed minus tamen ſubeſt diſpenſationi Pontificis, quã illud, quia in iuramento interuenit iuſtitia tertiæ perſonæ.

48 Quæritur, vtrum Confeſſarij ordinarij poſſint abſoluere in his iuramentis? ℞. quod non, ſed poſſunt abſoluere à peccatis, relicto tamen iuramento in ſua vi, & robore.

De reo, & teſte, qui peierauit in iudicio.

49 Quæritur vtrum reus interrogatus ſecundum iuris ordinem à iudice, & ipſe peierauit, an teneatur poſtea verum dicere? Reſpond. quod tenetur veritatem poſtea aperire; & ſi nolit, non eſt abſoluendus.

50 Quæritur, vtrum abſolui poſſit, qui nõ tenebatur dicere verum? Reſpond. diſtinguendum eſt, aut reus peierauit, & mentitus eſt, apud iudicem, de ſe loquendo, vel de altero; ſi de ſe ipſo, vel negando crimen verum, aut falſum ſibi imponendo, ac negando: rurſus verum, aut graue damnum ſequitur tertiæ perſonæ, ſeu ſcandalum rei propriæ, aut nullum, aut parum malè, aut quidem adhuc durat tempus examinis ex vi præſtiti iuramenti, vel eſt elapſum, & data ſententia in carcere ipſo exiſtente, vel extra carcerem liberatus, aut condemnatus ad mortem, & in patibulo iam exiſtens, vel aliam pœnam pecuniariam.

Si igitur de ſe crimen verum negauerit, & iam data eſt ſententia, & nullum graue damnum contra tertiam perſonã ſequitur, inde, ſiue damnatus ſit, ſiue abſolutus, ſiue intra carcerem, ſiue extra, nullo denique tempore tenetur poſt periculum ſe prodere, niſi iterum interrogetur; & dum ſit paratus ad iterum reſpondendum iuridicè poteſt abſolui.

Si verò ſequitur inde graue damnum tertiæ perſonæ, vel publicum ſcandalũ, & eſſet ipſe damnandus ad mortem, & poteſt ſua confeſſione illud auferre, vt contingit, cum quis eſt in patibulo, etiam putatur innocens; & Iudices, vel Principes creduntur Tiranni, & excitatur ſcãdalum, vel quid ſimile aliud mali accidat, debet confiteri veritatem, & aliter non debet abſolui.

At ſi non eſſet damnatus ad mortem, non videretur cogendus ad confeſſionẽ periurij, & infamiæ ſuæ, niſi malum illud eſſet tantum, & tam graue, vt præponderet eius infamiæ, & ſupplicio periurij, & manifeſti criminis; ac propterea malum tale, ac iure naturæ, alioquin obligatus eſſet illud euitare, non vero aliter.

Si nondum data eſt ſentẽtia, & tamen finitum eſt examen, id eſt, id tempus, quod præſtitum iuramentum obligat ex vi ipſius iuramenti, tunc notantur ſe prodere, niſi interrogatus iterum fuit, at ſi durat tempus examinis; & vi præſtiti iura-

iuramenti, ſiue ſit dies vnus, ſiue plures, quamuis negauerit, tenetur veritatẽ confiteri, & nõ eſſet aliter abſoluendus, & hæc dicta ſint, ſi verum crimen de ſe negauit.

Iam verò ſi falſum crimen ſibi impoſuit, putamus ſit diſtinguendũ, ſi ad mortẽ ob id dãnatur, vel ad abſciſſionẽ membri alicuius, & paruo aliquo damno, & tolerabili poſſet ſua confeſſione euitare, teneri videretur. At ſi immineat ſibi rurſus tormenta grauia, aut quid ſimile ex confeſſione, non credimus teneri ad confeſſionem vltra viam veritatis, niſi iterũ interrogetur. At ſimiliter multo minus tunc tenebitur, ſi damnatus eſſet ad aliã maiorem pœnam, quàm ſit mortis, vel abſciſſionis membrorum; neque verò infamiam propriam, qua ſe diffamauit, nec damnum aliquid, quod inde per accidẽs ſequeretur, cogit miſerum illum iterã ob id ſubire nouo tormento, & punitionem periurij, vt illud euitet.

Et tandẽ ſi tertiæ perſonæ crimen falſum impoſuit, vel tamen eſt verum, & alter damnatur: ob id videtur teneri ad liberationem alterius, præſertim à morte, etiam cum proprio graui damno, & ſi non aliter quam ſibi ſit moriendũ profecto nihil eſt dubium, & non crederem, nec ſimiliter cum alijs malis tantundem ipſe perpeti deberet, ſed alijs vijs debebit, vt poteſt, occurrere, aut cum minori aliquo damno, ac multo minus tenebitur ad dicere ſi reus liberatus fuit, & nullum inde iam amplius damnum ſequitur.

51 Quæritur quomodo confeſſarius ſe gerere debeat cum reo in carcere exiſtenti, quando immineat ſententia, aut quando confitetur ſe peieraſſe? ℞. quod ſi immineat alicui tempus ſententiæ, vt puta intra quinque, vel octo dies &c. tunc ſi negat confeſſori crimen, quod etiã negauerat in iudicio, tutius eſt differre abſolutionem, poſt latam ſententiam, pollicendo ſe redditurum.

Si verò confitetur omnia Sacerdoti, & apparet contritus, & paratus ad omnia, ad quæ iure tenetur, poteſt imo debet abſolui. At ſi peierauit, & tunc non debet abſolui, niſi in contrarium omnium indicat, dicendi veritatem iuridicè, riteq. interrogatus. Nam tunc eſſet illum tentare, & abijcere ob oculos metum mortis, aut graue damnum, niſi peieraret; cũ alioquin, quis de his non cogitans, poſſet eſſe benè diſpoſitus, & propoſito tali metu ob eius fragilitatem, fortaſſe cadere, vt experientia docet, ſed tunc confeſſor ex alijs peccatis contritionem excitet, & abſoluat.

52 Quæritur, quomodo ſe gerere debeat confeſſarius cum reo cuius crimen eſt ſecretum, nec etiam ſemiprobatum, hoc eſt non indicijs ſufficientibus, nec fama, nec vno ſaltem teſte omni exceptione maiori probata, denique ſecreta? Reſpondetur, quod tunc licet omnes Doctores communiter concedant nõ teneri reum ad confitendum veritatem, ſic interrogatum, ſed poſſe, vel ambiguis verbis, vel amphibologicis eludere interrogationẽ iudicis. Tamen variè in hoc opinantur num teſtis, vel reus dicere poſſit. Non ſcio, non audiui, non vidi, non memini, & ſimilibus verbis ad ſcientiam ſpectantibus, vel multo magis dubitatur num poſſit dicere non habui, non poſſedi, non feci, & ſimilibus verbis rem, vel factum ipſum ſignificantibus.

Quamobrem cum talis caſus accideret, vt reus in hac re petat conſilium à confeſſario, quid ſit facturus, vel oſtendat animum negandi, vel cõfitendi; tunc confeſſor ſic ſe geret; & ille petat conſilium, quid ſit facturus, in neutram illum partem inclinet: nam vtrinque eſt periculum; ſi enim dat conſilium, vt neget, fortè poſt paucos dies aliunde conuinceretur, aut per tormenta extorquetur, & cum redarguetur periurij, dicet ſe cõſilio confeſſoris feciſſe: ſi dat conſilium, vt dicat; fortè non tenetur, & tuta conſcientia potuiſſet negare, & tunc inducet illum ad mortem, vel graue damnum. Iam verò confeſſor dumtaxat docebit ſimpliciter veritatem aſſerendo quoſdam Doctores ita affirmare, & alios negare, vt ipſe viderit, tunc eos, qui affirment poſſe negare, intelligere, dum animo ſibi quis reſeruet, non ſcio, &c. vt tibi dicam, vel in tuo foro, vel, vt tibi ſubiectus, vel vt à te interrogatus non aliter, vt videtur peieraret, quamuis aliqui dicunt ſimpliciter poſſe negare, & iſtud ita intelligi, ſi tamen non petat conſi-

ium,

Digitized by Google

lium, ſed videtur propenſus, vel ad dicendum, quia eſt ſecretum, & putat ſe nō teneri, videtur dimittendus conſcientiæ ſuæ, & nihil ei dicendum.

S V M M A R I V M.

1 *Votum omni cum ſtudio ſeruandum.*
2 *Votum eſt libera promiſſio melioris boni.*
3 *Voti conditiones quatuor.*
4 *Voti propoſitum quid.*
5 *Voti promiſſio quæ.*
6 *Voti promiſſiones Deo fiunt, vel Sanctis ſuis.*
7 *Vouere non poſſunt pueri ante ſeptenniū.*
8 *Votum repentinum non obligat.*
9 *Voti materia quæ.*
10 *Votum poſſibile, aut impoſſibile quomodo.*
11 *Vouens nunquam venialiter peccare, ſine gratia ſpeciali non obligatur.*
12 *Vouere religionem ante decimum ſextum annum, an poſſit.*
13 *Vouere religionem virgines ante duodecimum annum, non poſſunt.*
14 *Voti res bonæ, & vtiles quomodo intelligantur.*
16 *Vouens quod eſt mortale, grauiter peccat.*
16 *Votum dicere mendacium iocoſum, venialiter peccat.*
17 *Vouens malum quod habeat bonum finem, tenet.*
18 *Seruire Epiſcopo, vt det illi beneficium, ſimonia eſt, non autem ſub ſpe.*
19 *Voti materia debet eſſe bona meliori non contraria.*
20 *Voti conſiderationes quæ.*
21 *Votum duplex ſolemne, & ſimplex.*
22 *Vouere vel iurare nunquam mutuo dare, vel fideiubere, non tenetur ſeruare.*
23 *Vouere contrahere matrimonium, an obliget.*
25 *Vouens orare, vel ieiunare, tenetur obſeruare.*
26 *Votum per impotentiam adimplendi quomodo ſoluitur.*
27 *Vouens dare eleemoſynam quam primum melius.*
28 *Vouens religionem, & non acceptatur, an liberetur.*
29 *Vouens religionē, & duxit vxorem quid.*
30 *Vouens religionem, qui habet vxorem quomodo.*
31 *Clericus ducens vxorem quomodo.*
32 *Vxoratus ſuſcipiens ordines quid.*
33 *Vouens virginitatem, & amiſit quid.*
34 *Vouens caſtitatem, & duxit vxorem.*
35 *Vouentes caſtitatem coniugati quomodo.*
36 *Vouens non nubere, & poſtea nupſit.*
37 *Vouens accipere vnam, & accipit alteram.*
38 *Vouens ieiunare die Veneris, vel Sabbati, & non adimpleuit, vtrum poſſit ſequenti die.*
39 *Vouens ieiunare in vigilia alicuius Sancti, quæ venerit in Dominica, poteſt die Sabbati ieiunare.*

De Voto. Cap. XIV.

IN multis promiſsis reſcinde fidē in turpi voto muta decretum, quod incautè vouiſti, non facias, impia eſt promiſsio, quæ ſcelere adimpletur. Iſid. lib. 2. ſoliloq.

1 Vouete, & reddite, inquit Propheta Regius Pſal. 75. quorum primum eſt conſilij, ſecundum verò præcepti; ad iuſtitiā enim pertinet, ſi tanta diligentia, tantoq; ſtudio, quæ hominibus promiſimus, ſeruare conamur implere, quæ Deo, & Domino noſtro vouimus proculdubio longe maiore debemus fidelitate cuſtodire, omniq. ſuperata difficultate perſoluere. Vnde diſplicet Deo ſtulta promiſsio, (dicit Sapiens.) Ex quo quod mortale peccatum ſit vota non ſeruare, faciliimè deducitur cum nemini ſit ambiguum ea, quæ contra Dei charitatem fiunt, eſſe ſuo genere mortalia. S. Thom. 2.2. quæſt. 88. art. 1. ad 2. probat hoc in proprijs terminis Sot. de iuſtit. & iur. lib. 7 art. 1. & Caiet. 2.2. quæſt. 88. art. 3. Imo non ſolum ſeruanda ſunt vota, ſed etiam niſi aliud expreſſum fuerit, quanto citius adimplenda.

2 Quæritur, quid eſt votum? Reſpondetur, quod votum eſt libera promiſsio melioris boni Deo facta, item ſecundum S. Thom. quæſt. 88. art. 1. qui dicit votum eſt deliberata, & ſpontanea promiſsio Deo facta de his, quæ ſunt Dei. Item Turrecr. 17. quæſt. 1. Votum eſt promiſsio quædam facta Deo, aut Sanctis eius, de ijs, quæ Dei ſunt. Hinc quonam pacto à ſponſione, pollicitatione, & promiſſione

ſione differat facillimè colligitur. Hæc enim hominibus fiunt, at votum ſoli Deo. Ideoque vouiſſe non creditur, qui Titio & Sempronio ieiunaturum ſe, aut mortuum promiſit. Sot. in 4. ſentent. diſt. 38. quæſt. 2 artic. 1. verſic. ad ſolutionem quæſtionis. in fine, Nauarr. capit. 12. num. 28.

3 Quæritur, quæ conditiones requiruntur in voto? Reſpondetur, quatuor conditiones ſunt neceſſariæ; ſcilicet, libertas, promiſſio Deo facta, melioris boni. Prima debet eſſe libertas, vt ſpontè homo voueat, & libere. Omnia enim vota debent habere plenum rationis iudicium, alias nulla ſunt. Secunda debet eſſe promiſſio, vt homo verè promittat; nam propoſitum ſolum, vel ſignificatio propoſiti illius, non facit votum. Tertia debet eſſe Deo facta iſta promiſſio, & quamuis fieri ſoleat etiam in Sanctis tamen Deo fit. Quarta debet eſſe melioris boni, id eſt, debet eſſe debita materia voti, vt aliquod bonum melius.

4 Quæritur, quid eſt propoſitum, quia ſupra dictum eſt, non ſufficere ſolum propoſitum? Reſpondetur, quod eſt inclinatio, & determinatio voluntatis ad aliquid faciendum, in voto debet eſſe iſtud propoſitum voluntate firmatum, & iſtud propoſitum eſt duplex, vnum eſt vocandi, & promittendi: Alterum eſt faciendi, quod promiſimus: primus eſt neceſſarius, id eſt, vt homo proponat promittere. Alterum propoſitum eſt neceſſarium ad votum faciendum, ſed non vouendo peccet; (exemplum) aliquis vouit ſine propoſito adimplendi votum, mortaliter peccat. ad votum tamen omnino eſt obligatus.

5 Quæritur, quæ eſt promiſſio? Reſpondetur, quòd eſt voluntas ſe obligandi, & faciendi, quod promiſit, & in tantum eſt neceſſaria iſta promiſsio, vt ſine illa non ſit votũ; (exemplum) aliquis habet propoſitum ingredi religionem, non tenetur. niſi Deo firmiter promittat.

6 Quæritur, vtrum promiſsiones hominibus factæ dicantur vota? Reſpondetur, quod non, quia Deo debent fieri immediatè vel mediate in Sanctis ſuis: promiſsio vero facta homini, non votum, ſed obligatoria promiſsio nuncupatur, nec eſt neceſſe, vt in diſtinctis temporibus hæc omnia fiant; nam ſimul omnia iſta fieri poſſunt, vt quando aliquis compos ſui ſpontè promittit Deo, votũ erit. Sylu. in verb. iuramentum 4.

7 Quæritur, vtrum pueri vouere poſſint? Reſpondetur, quod omnes pueri ante ſeptennium, non poſſunt vouere, quia nondum habent vſum rationis, nec tenet votum eorum, qui ſunt amentes, atque ebrij, vel eorum, qui ſanum iudicium non habent.

8 Quæritur, vtrum teneantur vota eorũ, qui ex aliquo timore, vel paſsione repentè emiſerunt? Reſpondetur, ſi in illo actu, tam repentino, in quo vouentur, erat tanta libertas, quod potuerunt tunc peccare mortaliter, votum tenet, ſecundum Palud. 4. diſtinct. 38. quæſt. 1. & ſi vſum rationis, dum vouent, minimè habent, voto non aſtringuntur, quia primum defuit requiſitum; ſecus autem ſi haberet quidem, ſed paſsione aliquantiſper impedimentum; nam ſicut à mortali non excuſat, niſi vbi tanta fuerit, quæ in totum aufert rationis diſcurſum. S. Thom. 1. 2. quæſt. 77. art. 4. in corpore, & ad 3. ita etiam, nec à voti obligatione liberare poterit: illud enim rationis iudicium, quod ad obligandum nos diabolo eſt ſufficiens, ad obligandum etiam Deo, non debet inſufficiens reputari, vt dicit gloſ. not. in cap. mulier. 32. q. 2.

Hoc quoque ſacræ Pœnitentiariæ prætorij conſuetudine comprobatur, vbi vota illa, quæ ex paſsione iudicium, ac rationem vouentis penitus non abſorbente proceſſerunt, facile diſpenſantur, quod etiam inconſultus calor exponere videtur, obligandi vim cum fierent, habuiſſe tacitè declarantur. cap. 1. de voto, quod etiam Caiet. 2. 2. quæſt. 88. art. 1. probat, ſed ſola deliberatio obligationem non parit.

De materia voti.

10 Quæritur, quæ eſt materia voti? & qd materia debet eſſe poſsibilis, vtilis, bona meliori non contraria: primo poſsibilis, vt impoſsibilia non voueantur, nec

L etiam

etiam neceſſaria; vt ſi quis digito cælum tangere, aut mortẽ ſubire vellet vouere. Sot. de iuſt. & iur lib 7 q. 1. art. 3. verſ. Secunda concluſio. Illud ergo quod maius bonum eſt, voti tantũmodo, eſt apta materia, ſiue præceptũ hoc ſit, ſiue conſiliũ. Vnde qui nunquã blaſphemare, aut adulterari vouet, ita voto aſtringitur, ac ſi ieiunare, aut orare vouiſſet; quare ſi quod promiſit, non ſeruet, duplici pœna puniẽdus erit; nam & voti tranſgreſſor fuit, & præcepti. Archiep. Florent. 2. q. tit. 11. c. 12. §. 1. Verum opera hæc operum præceptorum nemini conſulenda ſunt, non enim ſolent bene ſuccedere, vti experiẽtia rerum magiſtra docuit Sot. qui ſupra a. 12.

10 Quæritur, quomodo intelligitur illud impoſſibile? ℟. quod ſi volumus intelligere illud impoſſibile abſolutum, quod impoſſibile eſt omnibus hominibus, vt promittere venialiter non peccare. Impoſſibile quod ante votum non erat, ſed poſt votum factum eſt impoſſibile; (exẽplum) aliquis diues promiſit centum aureos alicui; deinde factus eſt pauper, non tenetur in illa paupertate. Impoſſibile etiam quod ex parte tua ſit poſſibile, ex parte tamen alterius ſit illi impoſſibile; (exemplum) aliquis vouit caſtitatem, & contraxit matrimonium, & peccauit carnaliter cum vxore; quia debitum reddere vxori petenti tenetur, nõ autem petere, & ſic impoſſibile dicitur ex parte alterius.

11 Quæritur vtrum promittens Deo nunquam venialiter peccare, an poſſit ſe voto aſtringere? Reſpondetur, quod non ſine Dei ſpeciali dono gratiæ; verum ſi dicat non peccaturum mortaliter, quia hoc poſſibile eſt Dei gratia, & votum eſt iuſtum, & tenet Sot. lib. 7. q. 1. art. 3. col. 4. verſ. vtrum vero.

12 Quæritur vtrum filij familias poſsint vouere religionem? ℟. quod filij ante 16 annum, ſecundum Conc. Trid. ſeſſ. 25. cap. 15. vbi dicit: In quacunque religione tam virorum, quàm mulierum profeſſio non fiat ante 16. annum expletũ &c. poſſunt vouere in illis, in quibus non ſubduntur; videlicet, orationes, coronas, cõtinentiam, & ieiunia, & tenentur adimplere, quia in illis non ſubduntur. In rebus autem temporalibus, non poſſunt vouere; ſi autem voueant, patres eorũ poſſunt illud votum facere irritum.

13 Quæritur, quando Virgines monacalem habitum ſuſcipere poterunt? ℟. quod poſt duodecimum annum ſecundũ Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap. 17. & cap. 18. prohibet omnibus cogere virgines, vel viduas ingredi monaſterium contra eorum voluntatem ſub grauiſsimis cenſuris.

14 Quæritur quomodo intelligitur res bona, & vtilis? ℟. vtile dicitur illud, quod cõducit alteri ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem: illæ verò res, quæ hoc non faciunt non ſunt verè voti materiæ, ſed res vanæ, & inutiles; (exemplum) aliquis vouet non redire amplius ad aliquã peregrinationem &c. veniale illud eſt. Sunt aliquæ res indifferentes ſecundum ſe, non ratione alicuius circunſtantiæ, ſunt bonæ ad vouendum, vt aliquis vouet non tranſire per aliquem locũ, quia ibi datur ſibi occaſio peccandi, & ſic eſt hoc vtile ad vouendum. Sot. d. art. 3. Nauar cap. 12. nu 24 verſ. 9.

15 Item debet eſſe res bona, quia ſi quis voueret, quod eſt mortale, mortaliter peccat, & votum nullum eſt. Vt ſi quis voueret non cœnaturum donec ſe vendicet de aliquo, mortale commiſit, & votum nullum eſt.

16 Item ſi quis voueret dicere aliquod mendacium iocoſum, eſt veniale, & non votum. Et ita vouere propter aliquem finem malum, votum non eſt, ſed eſt tale peccatum, qualis finis eſt. Sot. lib. 8. q. 1. art 3. de iuſt. & iure. (exemplum) aliquis vouet dare eleemoſynam, alicui fœminæ, vt illam conſequatur, mortale eſt, & votum nullum eſt.

17 Item aliquis vouet aliquod malum, quod habet bonum finem, inquit Sotus, quod votum tenet, vt ſi aliquis vouet quinquaginta aureos in eleemoſynã erogare, vt habeat filium ex adultera, votũ tenet, quia bonum eſt filios deſiderare, non autem ex adultera.

Item ſi quis vouet Deo aliquid, ne vincatur à ſuo inimico, votum bonum eſt, quia vnuſquiſque tenetur ſe defendere.

18 Item notandum eſt, aliud eſſe facere votũ propter finem, aliud facere actum ſpe

ſpe finis'; (exemplū) aliquis inſeruit Epo vt det illi beneficium, eſt ſymonia; ſed aliquis ſeruit ſub hac ſpe, non eſt ſymonia, & ſic dicendum eſt, quod qui facit votum propter malum finem, votum nullum eſt.

19 Alia verò conditio materiæ voti eſt, vt ſit bona, & meliori non contraria. Sunt enim aliquæ res, quæ bonæ ſunt, & non poſſunt ſtare cum melioribus: vt matrimonium ſtare non poteſt cum monialibus, quamuis bonum ſit; nam aliquis monialium vouere vxorem ducere non poteſt, quia moniales habent continentiā, & virginitatem, quæ meliores ſunt, & qui eſt coniugatus, non poteſt adire religionem, & tunc dicitur res bona non poſſe ſtare cum meliori; quoniam nō poteſt eſſe tranſitum ab vno in aliud, vt cōiugatus non poteſt tranſire ad monaſterium, vt monacus fiat, niſi de conſenſu mulieris, ex doct. Tol.

De obſeruantia votorum.

20 In obligatione voti tria ſunt cōſiderāda. Primū enim eſt conſiderandum iuxta intentionem vouentis, quamuis verba aliter ſonent. Secundum eſt conſiderandum, quod qui facit votum de re alias ſub præcepto, duplex mortale tranſgrediens, peccat; vnum contra præceptum, alterum contra votum; (exemplum) fecit votum non fornicandi, & fornicatus eſt, duplex ergo fecit peccatum, & contra votum, & contra præceptum, ſcilicet non Mœchaberis. Quando verò res non erat in præcepto, & nō obſeruauit faciens tantum contra votum.

21 Quæritur, quotuplex eſt votum? ℞. duplex, ſolemne, & ſimplex. Simplex conſiſtit in ſimplici promiſsione. Solemne verò eſt, quod in mutua obligatione, & acceptione conſiſtit. Solemnizatur ſolemne per profeſsionem alicuius religionis approbatæ, vel per ſuſceptionē ſacri ordinis. c. 1. de voto. lib. 6. Simplex verò, aut eſt tacitum, aut expreſſum; tacitum eſt, quod ſola mente Deo fit: expreſſum vbi verba, aut ſcriptura acceſſerit. Sot. in 4. ſenten. diſt. 38. quæſt. 1. art. 1. verſ. ad ſolutionem.

Item aliud purum, aliud conditionale. Purum, cum quis ſine conditione aliqua votum emittit. Conditionale, vbi ſub aliqua cōditione præmittitur, & hoc ſi ceſſauerit conditio, obligationem non parit; (exemplum) ſi quis peregrinationem, aut ieiunium Deo vouiſſet, ſi filius eius inſtantis mortis periculum euaderet; ſi tunc moriatur, quod promiſerat, quaſi ceſſante conditione, ſeruare non cogatur, Turrecr. in ſum. 17. q. 1.

Item votum triplex, aut eſt conditionale, aut pœnale, aut votum abſolutum: Votum conditionale, fit quando aliquis eſt infirmus, & vouet aliquid ſi ſanatur. Vnde ſi eſt factum bona conditione, votum tenet; ſi male, votum non tenet, & eſt peccatum mortale. Pœnale votum eſt quando aliquis ſe obligat per modum pœnæ, vt abſtineat ſe ab aliquo malo; (exemplum) aliquis eſt nimis procliuis ad ludum, & ſic vouit aut religionem, aut peregrinationem ſi ſemel luſerit, & hoc votum tunc obligat quando ponitur id pro quo vouit; & ſi ſemel luſerit, votum tenet: votum verò abſolutū eſt, qñ ſine aliqua conditione ponitur.

22 Quæritur vtrùm iurans, vel vouens nunquam mutuo dare, vel fideiubere, an teneat votum? ℞. non tenetur adimplere, quando illa facere eſt conſilij. Sot. lib. 7. de iuſt. & iur. q. 1. art. 3. col. 4. in princ. verſ. & quamuis.

23 Quæritur, vtrū aliquis vouet cōtrahere matrimoniū, ſi tenet votū? ℞. quod nō obligatur ad votū: nam religioſi habitus ſuſceptioni, quod proculdubio maius bonum eſt, impedimentum præbet. Si verò videns ſe concubinarum amplexibus ſordidatum, vt tanto peccato obuiaret matrimonium contrahere Deo promiſerit, votum ſeruare cogetur. Nauar. c. 12. num. 43. contra Sotum.

24 Quæritur vtrum vouens vngues nō reſcindere, an teneat votum? ℞. quod non aſtringitur: nam votū hoc eſt indifferens, & infructuoſum: & qui talia vota facit, ſine diſpenſatione contrauenire poteſt; licet tutius ſit ſaltem à confeſſario licentiam petere. Sylu. verb. votum. 1. quæſt. 4. verſ. 3. in fin. At ſi dubitaret an dicta vota vtilitatis aliquid afferant, & timorati, tunc animi eſſet, diſpenſationem

Digitized by Google

procurare debent. Sot. lib. 7. q. 1. art. 3.

25 Quæritur, vtrum, qui ieiunare, aut orare ſe voto oſtrinxerit traaſgrediatur? Reſpond. quod poteſt confeſſarius à particulari tranſgreſſione illum abſoluere, ſcilicet à peccato tranſgreſſi voti, non autē liberare à vinculo voti. Sylu. verb. votum. 4. §. 3. verſ. decimo.

26 Quæritur vtrū per impotentiā adimplendi votum ſoluatur? Reſpond. in duobus modis ſolui poſſe primus ꝓpter impotentiam implendi; vnde ſi quis vouet ieiunare, & ſine magno corporis detrimento, id facere non poteſt; ſi deeſt facultas adeundi ſuperiorem, poteſt propria auctoritate contrauenire, facit text. in cap. licet. de pœnit. & remiſſ. cap. venerabilem. de elect. Verum eſt poſtea quam citius poreſt, debet habere recurſum ad ſuperiorem, facit in cap. ea neſcitur. de ſentent. excommunic. D. Ant. de Butr. in d. cap. Secundus propter libertatem diſpenſantis legitimam. Sylueſt. in verb. votum. 2. q. 1. circa finem.

27 Quæritur, vtrum, qui abſque temporis præſcriptione eleemoſynam dare vouit an citius dare cogitur? Reſpondetur quod ſcriptum eſt Deut. 3. Cum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere quia requiret illud Dominus Deus tuus, & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Imo non ſolum reputabitur in peccatū, ſi quam primum cōmodè poteris, & cōſcientia ſugerit, iam tempus ſcias eſſe elapſum. Nauar. c. 12. nu. 41. etiā peccat mortaliter; at Confeſſarius pōt tempus determinare, quādo à ſe ipſo ex negligentia, vel occupatione non determinat Sylu verb. votum. 2. q 3.

28 Quæritur, vtrum aliquis vouet Religionem, & ſuperiores religionum nolunt eum acceptare an obligetur ad votum? Reſpond. ſi indifferenter, & abſolutè vouit religionem, & quæſiuit vnam duas, vel tres, aut quatuor religiones tenetur ad omnes alias adire, licet non iam extra prouinciam: & quando ſuperiores earū tandem eum acceptare recuſant, tunc liberabitur à voto. Quando verò vouit particularem religionem, & illa non vult eum acceptare in illa domo illius religionis tenetur ad alium locum tendere, & ſi in illa, vel illis domibus illius religionis nolunt eum recipere, non tenetur ad aliam, nec tenetur adire totam prouinciam.

29 Quæritur, quid ſi ducat vxorem, qui habet votum religionis? ℞. quod peccat mortaliter ſic contrahendo, & ante conſummationem, tenetur adhuc religionē ingredi vxore relicta, & ſimiliter mortua vxore poſt conſummationem; quia dum viuit, tenet matrimonium, & poteſt licitè debitum petere, & reddere, quia fuit votum religionis, & non votum caſtitatis, nec expreſſe continet caſtitatem.

30 Quæritur, quid ſi habēs vxorē voueat religionē, vel ingrediatur, & faciat profeſſionem? ℞. ſi matrimonium non eſt conſumatum poteſt, immo debet religionem ingredi ſi conſumatū, non poteſt ingredi ſine licentia alterius coniugis, ſed nō datur niſi altero quoque vouentem caſtitatem, & cum non timetur periculū fornicationis, ac niſi vterque ingrediantur religionem, aut ſi alter adulter fuit, tunc innocens, poteſt ingredi, etiam altero inuito.

31 Quæritur, vtrū ſi clericus ducat vxorē quid? ℞. ſi clericus eſt in ſacris, matrimonium non tenet; ſi verò clericus non eſt in ſacris tenet; ſed non laudabiliter fecit recedendo à perfectiori ſtatu.

32 Quæritur, vtrū habens vxorem, & ſuſcipit ordines, quid? ℞. tenēt ordines, ſed ipſe fit irregularis, & ſi ſciens ſuſcepit, nō poteſt petere debitum, ſed reddere tenetur.

33 Quæritur, vtrum quis vouit virginitatem, & poſtea amiſit quid? Reſpondetur eſſe diſtinguendum, aut vouens intellexit illam ſolum incorruptionē, quæ primo actu violatur, ita, vt illa amiſſa nollet amplius caſtitatem ſeruare, & tūc ea violata amplius non obligatur; aut intellexit caſtitatem illam, in qua erat, ſcilicet virginitatem, ſe perpetuò velle ſeruare, id eſt, nunquam illo actu ſe inquinare, qualis fere ſemper voluntas, & ſic vouentis, & tunc manet perpetuò obligatio etiam amiſſa virginitate.

34 Quæritur vtrum ſi quis vouit caſtitatem, & duxit vxorem quid? ℞. quod peccauit mortaliter contrahendo, quia tunc tradit poteſtatem corporis ſui alteri, contra votum, & conſumando non

non peccat, niſi exigat, vel niſi fuerit votum religionis, quia reddendo dat parti, quod ſuum eſt; & ſi dicatur quod adhuc ſuum poteſt adimplere votum; reſpondetur negando, quia votum fuit de caſtitate, & non de religione. Et confirmatur etiam, quia ſi contrahens cum voto Religionis, ſecundum communem, poteſt petere debitum; quia licet votum caſtitatis ſit annexum religioni, non tamen illud expreſsè emiſit, qua ratione obligandus eſt iſte ad tam arctum vinculum religionis, ad quod nullo modo aſtrinxit? ſed quia ſic poteſt adimplere ſuum votum, ille quoque poteſt aliqua ex parte adimplere ea, quæ ſunt Religionis, quam vouit, ad quæ magis tenetur, cum virtualiter illa vouerit, quam alter, qui nullo modo religionem vouit.

35 Quæritur, vtrum habens vxorem, vel vxor virum, & vouit caſtitatem quid? Reſpond. quod ab altero coniuge tale votum irritari poteſt; at ſi alter quoque conſentiat, tenet, & non poterit petere debitum, ſed ſolum reddere.

36 Quæritur vtrum aliquis vouit non nubere, & poſtea nupſit quid? ℞. quod peccauit, ſed poteſt reddere, & petere debitum, quia votum non nubendi nō eſt votum caſtitatis, ſed votum non coniugendi Matrimonio, vnde ſi poſt tale votū nō nubendi, fornicaretur, peccaret quidem contra præceptum, ſed non contra votū.

37 Quæritur vtrum, quis vouens aliquam accipere in coniugem, & poſtea accipit aliam quid? ℞. quod male fecit, & contra votum, ſed tenet Matrimonium.

38 Quęritur vtrum, qui ieiunare vouit die veneris, vel ſabbati, ſi tali die non impleuit, an die ſequenti teneatur vel altero? ℞. quod ſi non reſpexit tempus, ſed potius ad ieiunium mentis oculos conuertit, & quod Deo ſit charum, & acceptum obligatus erit altero die ieiunare: ſic enim qui centum die veneris, aut ſabbati promittit creditori ſoluere, ſi illo die nō ſoluat, non tamen obligatione liber remanet. ſed ſequenti die ſoluere cogitur l. celſus. ff. de arbitr. cap. cum dilectus de dolo, & contum. ſic etiam, qui iniunctam à confeſſario pænitentiam ſtatuto die nō adimpleuit, ſequenti, aut altero die, abſq; dubio adimplere cogitur. Si verò tempus principaliter reſpexiſſet dum votum emiſit, conſiderans enim Chriſtum pro nobis die veneris in cruce paſſum, vouet illa die carnem ieiunando affligere, ſi illo die non ieiunauit, altero ieiunare non cogitur, ſed de voti trangreſſione tantummodo pænitere. Sic etiam dicimus de ieiunijs ab Eccleſia præceptis, quæ cum potius tempus, quam opus reſpiciant, dum talia præcipit ſi debito, & prefixo tempore non adimpleantur, erit ſine dubio peccatum mortale, ſed alio tempore adimplere non cogitur Sylu. in verbo votum 2. num. 4. Sot. lib. 7. de iuſt. & iur. quæſt. 2. art. 1. in ſolutione ad 4. Nauarr. cap. 12. num. 41.

39 Quæritur, qui in vigilia alicuius Sancti ieiunare voto promiſit, ſi vigilia venerit in Dominica vtrum ille die ieiunare teneatur? ℞. quod non die illo Dominico, ſed die ſabbati ieiunare poterit, nam ſic obſeruare ſolemus in præceptis ab Eccleſia ieiunijs Sylu. in verbo votum 2. quæſt. 16. Ioan. de Neap. in quolib.

SVMMARIVM.

1 *Vouens inuenit poſtea difficultatem adimplendi, quid.*
2 *Votum frangēs coactus metu mortis, quid.*
3 *Votum frangens ex obliuione, peccat ſed votum tenet.*
4 *Vouens aliquid deinde profitetur in aliqua religione liberabitur.*
5 *Voti diſpenſatio, quæ.*
6 *Votum commutari quomodo poteſt.*
7 *Voti diſpenſatio.*
8 *Votis in quibus diſpēſare poteſt Epiſcopus.*
9 *Votum caſtitatis ad tempus, poteſt diſpenſare Epiſcopus.*
10 *Votum per Iubileum abſoluitur.*
11 *Vouens caſtitatem, & frangens bis peccat.*

Votum Secundo. Cap. XV.

1 QVæritur qd de illo q votū emiſit, & poſtea difficultatē in adimplendo patitur, quā ſi antea cōſideraſſet, minime vouiſſet? ℞. non propter hoc à voto liberatur, ſi verò abſq. culpa ſua, quod antea vouerat, & adimplere poterat, iam ei fiat impoſſibile non adimplendo; non peccat. Imo etiam ſi culpa ſua, id ei

contigerit, tenetur tantummodo de peccato pœnitentiam agere, & pro parte, qua poterit adimplere. cap. quidam. de conuerſ.coniug.per illud axioma. Quod quicquid faciendum votum impediret adueniens poſt votum, eiuſdem obligationem tollit, tenetur tamen voluntaté nunquam dimittendi habere, ſi ad meliorem fortunam peruenit. S.Thom. in 4. ſentent. diſtinct. 38. quæſt. 1. art. 2. & 2. 2. quæſt. 189. & ibi Caiet. art. 4. Nauar. c. 12. num. 39.

2 Quæritur, vtrum peccet, qui metu mortis cogitur ad voti violationem? Reſpond. quod mortaliter peccare non creditur, ſi talis ſit metus, qui vel inconſtantem virum cadere potuiſſet, niſi in contemptum Eccleſiæ ad voti tranſgreſſionem cogeretur. cap. ſeruis. de ijs, quæ vi. Sotus lib. 7. de iuſt. & iur. quæſt. 2. ar. 1. colum. 4. mihi.

3 Quæritur, frangens votum ex obliuione, vtrum peccet? Reſpondetur, quod ſi ex obliuione notabili, vel ægritudine, non peccat mortaliter, & ſi aduertenter, quoties frangit, toties mortaliter peccat, cap. licet. cap. magnæ. de voto. Angel. in verb votum. 3.

4 Quæritur, vtrum ſi quis vouet aliquid, deinde profitetur in aliqua Religione approbata, teneatur ad illud votum in ſæculo factum? Reſpondetur, non tenetur, ſed eſt abſolutus ab omnibus votis in ſæculo factis, ſecundum S.Thom. 4. ſent. & Panor. in cap. ſcripturæ. nec requiritur alia irritatio, vel abſolutio ſecũdum Petr. dè Palud. 4. ſenten. diſt. 38. q. 4. art. 1. concluſ. 6.

De Diſpenſatione voti.

5 Quæritur, quomodo diſpenſandum eſt in votis? Reſpondetur, quod notandum eſt in primis differentiam inter hæc ſcilicet hæc irritare, commutare, & diſpenſare votum, & à voti tranſgreſſione abſoluere. Irritare votum eſt in nihilum redigere, & hoc poſſunt Superiores ad ſuos inferiores; (exemplum) puer vouit Religionem, pater eius poteſt illud irritare; & ſi Monacus vouit peregrinationem, Abbas poteſt illud votum irritare; & ſi pater irritauit votum filij ſine vlla cauſa neceſſaria, filius non tenetur amplius ad votum, Syłueſt. in verb. votum 4.

6 Commutare verò votum, eſt commutare illud ex vna materia in aliam; (exemplum) aliquis vouit peregrinationem, & ſuperior loco illius peregrinationis dat illi ieiunium: & ad commutationem eſt neceſſaria cauſa, & æquiualentia, vt ſit tantum, aut ferè tantum id, in quod commutatur, & æquiualentia eſt conſideranda reſpectu vouentis; nec ſufficit æquiualentia ſolum, debet eſſe facultas ſuperioris in æquiualentem materiam. At ſi voluerit commutare in maiorem materiam ſine diſpenſatione, & ſine ſuperioris licentia, poteſt fieri.

7 Diſpenſare autem in voto, eſt relaxare voti obligationem: eſt notandum, quod omnis, qui poteſt diſpenſare, & in quibus poteſt diſpenſare, poteſt etiam votum commutare.

Ad diſpenſationem requiruntur hæc, vt ſit diſpenſatio legitima coram Deo, alias quamuis à Pontifice fiat, nihil valet, & cauſa debet eſſe talis, vt ſit maior Dei honor, aut maior vtilitas ſpiritualis illius hominis, aut notabilis aliqua vtilitas.

8 Requiritur præterea authoritas, in omni voto Epiſcopus poteſt diſpenſare, præterquam in voto caſtitatis, religionis, ſancti Petri Romæ, ſancti Iacobi in Compoſtella, & Hieruſalem: Si verò vota ſunt conditionalia, vel pœnalia, poteſt in his etiam Epiſcopus diſpenſare.

9 Rurſus in voto caſtitatis ad tempus poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare. In caſtitate verò perpetua, non poteſt, niſi Papa. Poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare votum non contrahendi, quia non eſt votum caſtitatis, Sylu. verbo votum. 4. ſ. 4.

10 Rurſus per Iubileum, in quo conceditur facultas diſpenſandi quodcunque votum, excepto caſtitatis, & religionis, illud poteſt cõmutari, aut diſpenſari, quod non eſt votum caſtitatis.

11 Qui facit votum caſtitatis, non ſolum non poteſt fornicari, immo fornicando bis peccat faciens, ſcilicet contra præceptum,

Digitized by Google

ptum,& contra votum; ille verò,qui voluit non contrahere, & fornicatur peccat tantum ſemel peccato fornicationis cōtra præceptum.

Abſoluere à voti tranſgreſſione, eſt abſoluere ab errore commiſſo contra votum factum, & obligatio voti ſemper manet.

SVMMARIVM.

1 *Tentare eſt facere experientiam alicuius.*
2 *Tentare eſt velle, vt Deus manifeſtet aliquid.*
3 *Tentat Deus homines ſub vno modo.*
4 *Tentare eſt petere à Deo miraculum.*
5 *Tentare Deum in nolle comedere, eſt vt Deus oſtendat miraculum.*
6 *Tentare Deum,vt oſtendat ſua attributa, non licet.*
7 *Tentare Deum expreſſe, pro alijs, mortale eſt.*
8 *Tentare Deū eſt, ſe exponere alicui malo, vt ſe expurget ab aliquo crimine impoſito.*
9 *Tentare Deum, eſt exponere ſe martyrio ſine cauſa.*
10 *Tentare Deum, eſt velle concionari, nulla præuia meditatione adbibita.*
11 *Tentare Deum, eſt ſe exponere alicui periculo mortis.*
12 *Tentare Deum, eſt credere cœli planetas habere aliquid diuinitatis.*
13 *Tentant, & peccant grauiſſimè Magiſtri legentes libros fabularum, & non monēt diſcipulos,ne credant illas habere aliquid diuinitatis.*

De Tentatione Dei. Cap. XVI.

1 QVæritur,quid eſt tentatio? Reſpōd. tentatio eſt dictum, vel factum ad alicuius experientiā capiendam,aut dandam, & an ſit Deus bonus, ſapiens, aut poſsit aliquid &c. S. Thom. 2.2. quæſt. 97.art.1. (exemplum) quando quis explorare vult alicuius ſcientiam,vel potētiam,aut aliquid aliud, & ad hunc finem dicit, aut facit aliquid erga illum, vt periculum de illo faciat, illud dicitur tentatio.

2 Rurſus tentare quoque dicitur, quando homo prætendit non per ſe, ſed vt fiat apud alios alicuius experientiæ: his duobus modis homo tentat Deum, aut aliquid dicit, vel facit, vt exploret aliquid Dei attributum, vel vt aliquibus Deus manifeſtet.

3 Deus etiam tentat homines, ſed vno modo tantum: videlicet, non vt ipſe capiat experientiam, (qua quidem ipſe non indiget, cum omnia optime ſcit) ſed vt alijs det; & hoc modo tentauit Iob, vt illius patientia alijs nota fieret. Sic quoque Abraham tentauit, vt innoteſceret etiam eius innocentiam.

4 Item duobus modis homo tentat Deum: Vno modo in hunc finem (vt diximus) vt capiat experientiam Dei, vel vt det alijs; (exemplum) petere à Deo miraculum, vel per ſe, vel per alium expreſſe,eſt tentare Deum.

5 Alio modo tacitè, & interpretatiuè,id eſt, quando non habet hunc finem, vt Deus oſtendat ſua attributa; ſed tamen facit ea, quæ fieri non poſſunt, niſi Deus operetur ſupra naturam, hoc eſt tentare Deum virtualiter; (vt exempli gratia) aliquis laborat aliquo graui morbo, & non vult adhibere remedia, confidens in Deo,hoc eſt tentare Deum virtualiter, & peccat mortaliter, S. Thom. 2.2. quæſt. 97. art.1. vnde ſciendum eſt, quoties homo aggreditur effectus aliquos neglectis remedijs, tentat Deum quocunquē in genere hoc fiat, vt aliquis etiam non vult comedere, volens quod Deus miraculum in ſe exerceat, mortaliter peccat.

6 Tentare Deum hoc fine, vt ſua attributa oſtendat, non licet homini, niſi inſpirato à Spiritu ſancto Iſai.1.peccaui nō petens ſignum à Domino.

Sine inſpiratione Spiritus ſancti, eſt mortale in genere ſuo, quia hoc naſcitur ex duobus, aut ex incredulitate, aut ex curioſitate,verum eſt, quod quando non eſt magna incredulitas eſt veniale.

7 Tentare Deum expreſſe pro alijs ex genere ſuo,eſt mortale,niſi ſeruatis duabus conditionibus,id eſt, quod ſit cum neceſſitate,& vtilitate.

8 Eſt etiam tentare Deum, vt ſe ipſum expurget à ſuſpitione criminis, quod ſibi

Digitized by Google

imponitur, vt velle ſumere feruentem aquam, vel cogere ad ſumendum, vel tangere ferrum candens, vel prunas ignitas, aut in fornacem ardentem ingredi, aut quid ſimile, cap. fin. de purg. vulg. & cap. conſuluiſti. 2. quæſt. 5. S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8. ad 3. & mortaliter peccat.

9 Tentare Deum eſt exponere ſe temere martyrio irritans infideles, & ſuggerens illis occaſionem ad eum occidendum ſine cauſa, quæ vi præcepti, aut cõſilij ad id ipſum obliget, & dirigat, arg. cap. fin. de iur. iur. S. Thom. 2. 2. quæſt. 124. art. 1. ad 3. Quando verò martyrium eſt pro fide, tunc debemus potius velle mori, quam fidem deſerere, aut peccare mortaliter, ſecundum S. Thom. communiter receptum in quolib. 4. art. 20.

10 Tentare Deum eſt, & mortaliter peccat, qui aliquid dicendo, vel faciendo intentione expreſſa experiendi diuinam potentiam, ſapientiam, vel bonitatem, aut aliquid faciendo tacite, quod tamen ad hanc experientiam faciendam conduxit; (exemplum) velle concionari nulla præuia meditatione, cum eam potuiſſet adhibere, ſecum reputans per interiorem inſpirationem, à Deo ſibi neceſſaria ſubſidia præſtitum iri, ſecundum Landulphum 1. par. vitæ Chriſti cap. 32. & laicus diſputans de fide, ſciens id laicis ſub pœna excommunicationis eſſe prohibitum.

11 Tentare Deum eſt etiam, qui ſe probabili periculo mortis, aut mutilationis ſine neceſsitate, aut vtilitate obiecit, ſecundum S. Th. 2. 2. q. 97. art. 1.

12 Item qui credit habere aliquid diuinitatis cæli planetas, Saturnum, Iouem, Martem, Solem, Mercurium, Venerem, & Lunam. Qui ita credit cælicolas homines illos idolatras, & facinoroſos. Herculem, Bacchum, Iouem, & id genus alios, vel fœminas inhoneſtas, vt Venerem, Iunonem, & id genus alias, quos, & quas gentiles fitis in libris celebrant, & ſtolidiſsimè extollunt, mortaliter peccant.

13 Peccant etiam mortaliter magiſtri legentes libros, & fabulas gentilium Poetarum, niſi aduertant diſcipulos ne credant illos, vel illas habuiſſe aliquam diuinitatem, & non monent eos veritatem Catholicam, vt firmiter illos ſibi perſuadeant fuiſſe puros homines, & vitijs plenis, magiſquam virtutibus, & cruciari in Inferno, ac in æternum cruciabuntur: qui niſi hoc fecerint, videantur eorum errori conſentire, & quos poſſunt ab eo, non reuocare contra, cap. 1. de off. deleg. & cap. notum. 2. q. 1. & cap. qui poteſt. & 23. quæſt. 3.

SVMMARIVM.

Scriptum eſt: Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Exod. cap. 20.

1 *Sanctificare quomodo intelligitur.*
2 *Sanctitas quid.*
3 *Sanctus dicitur mundus, purus ſine macula.*
4 *Sanctificatio quomodo accipitur.*
5 *Sanctificatio Glorioſæ Virginis, quomodo fuit.*
6 *Sanctorum memoriæ fiunt die mortis.*
7 *Sabbatum Hebraicè, Latinè dicitur quies.*
8 *Sanctificatio feſti eſt de præcepto.*
9 *Sanctificatio diei ſeptimi fuit cæremoniale.*
10 *Sanctificant Chriſtiani diem Dominicum pro ſabbato.*
11 *Sanctificamus diem Dominicum propter multas rationes.*
12 *Sabbatum Iudæi, & Dominicum diem colunt Chriſtiani.*
13 *Sanctificare quos dies debent Chriſtiani.*
14 *Sanctificare feſta illius loci tenetur, qui illo in loco degit.*
15 *Feſta incipiunt, & terminantur ſecundum conſuetudinem locorum.*
16 *Diebus feſtis prohibentur opera ſeruilia.*
17 *Diebus feſtis quæ licitè fieri poſſunt.*
18 *Diebus feſtis, quæ fieri licent.*
19 *Diebus feſtis fieri, quæ prohibet Eccleſia.*
20 *Diebus feſtis fieri, quæ opera admittit Eccleſia.*
21 *Diebus feſtis obqueſtum tranſcribere librum non licet.*

22 Die-

Digitized by Google

22 *Diebus feſtis audita miſſa, ire venatum etiam obqueſtum licet.*
23 *Diebus feſtis, quæ ad communem victum pertinent non prohibentur.*
24 *Diebus feſtis nauigare poſſunt nautæ, & alij multi.*
25 *Diebus feſtis excuſantur ſubditi, filij, & ſerui, &c.*
26 *Diebus feſtis quæ licent fieri etiam ob pecuniam poſſunt fieri.*
27 *Diebus feſtis operarii ſub cenſuris excluduntur, etiam pauperes in neceſſitate.*
28 *Diebus feſtis operarii Mercatores ad nundinas ante miſſam ire peccant.*

De tertio Præcepto. Sabbata ſanctifices. Cap. XVII.

1 QVæritur quid eſt ſanctificare? Reſpond. quod ſanctificare tripliciter accipitur, vt inquit S. Bonau. diſt. 14. lib. in dubijs literal. Vno modo, ſecundum, quod eſt de ſancto ſanctum facere: Secundo, iam factum in ſanctitate confirmare, Tertio modo, iam factum, & confirmatum manifeſtare, & ſecundum aliquem iſtorum triũ modorum reperitur ſanctificatio in omni Spiritus ſancti miſſione ratione termini ad quem: ita accipit Mag. diſt. 14. in princ. cum ait lib. 1.

2 Quid eſt ſanctitas? Reſpond. vt notat Gabr. diſt. 3. art. 1. quæſt. 2. lib. 3. poſt Alex. de Aleſ. par. 3. quæſt. 9. memb. art. 1. dicitur quatuor modis. Eſt enim ſanctitas per dedicationem ad cultum Dei, quomodo ſanctum dicitur quicquid à profanis ſeparatur, & cultui Dei dedicatur, & hæc conuenit creaturæ rationali, & non rationali animatis, & non animatis. Sic Nazaræi ſancti dicuntur quorum conſecrationis ritus deſcribitur Leuit. 8. & pleriſque alijs ſcripturæ locis hoc modo, etiam Chriſtiani ſancti dicuntur, quia Deo dedicati ſunt in baptiſmate. Sic res inanimatæ ſanctæ appellantur, vt tabernaculum, vaſa, veſtes, Eccleſia, altaria, quæ olim, & nunc dedicantur Domino, & ad ſuum cultum ſanctificantur. De quo etiam Exod. 40. Aſſumpto vnctionis oleo vnges, tabernaculum cum vaſis ſuis, vt ſanctificetur Altare holocauſti, & omnia vaſa eius, labrum cum baſe ſua, omnia vnctionis oleo conſecrabis, vt ſicut ſancta ſanctorum. De qua ſanctitate videatur idem Gabr. ſermon. 7. de dedicatione, qui incipit Domum tuam decet ſanctitudo.

3 Quæritur quis dicitur ſanctus? Reſpond. accipitur pro ſancto, qui eſt mundus, purus ſine macula, ſine peccato, nam ſanctitas propriè accipitur pro emundatione à peccatis Rom. 6. Nunc autem liberati à peccatis, ſerui facti Deo, habentes fructum in ſanctificatione. Et 1. Theſ. 4. non vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem, & præmiſit. Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra. Hæc ſanctitas fit per gratiam infuſam, & charitatem per quam mentem inhabitat ſanctificator ſpiritus, & hæc ſanctitas eſt immunitas à peccatis, quæ non eſt niſi per gratiam. Vnde ſolus ille & omnis, iſte ſanctus eſt, qui gratiam habet: dico gratiam gratum facientem.

4 Quotuplex eſt ſanctificatio? Reſpon. duplex, vt notat Bruliſer. diſt. 2. quæſt. 8. lib. 4. & ex dictis haberi poteſt, ſcilicet viæ, & patriæ, ſanctificatio viæ, eſt infuſio gratiæ gratum facientis alicui naturæ, intellectuali. Iſto modo tàm adulti, quam paruuli ſanctificantur per gratiam, & iſto modo primo, vt idem vult diſt. 6. quæſt. 7. lib. 4. Sacramentum pænitentiæ, poteſt dici ſanctificatio, quia ibi infunditur gratia, eſt ſanctificatio viæ excellens cultum virtutum, vel alicuius virtutis, & iſto modo viri perfecti dicuntur ſecundum Theologos ſancti, ſecundum vero Philoſophos vocantur viri heroici: Solus autem Deus poteſt ſanctificare, nec eſt, officium Beatę Virginis; nec Angelorum, nec Sacramentorum ſanctificare: Sanctificatio Patriæ eſt, quæ habetur in Patria, & nihil aliud eſt, quam glorificatio, & ſolus Deus etiam ſanctificat hoc modo. Pſal. Exultabunt Sancti in gloria.

5 Quæritur ſanctificatio Glorioſę Virginis Mariæ, quomodo fuit? ℞. ſecundum Gabr. diſt. 3. quæſt. 2. lib. 3. quod Sanctificatio

catio

catio Virginis fuit duplex? Prima in conceptione paſſiua,dum anima per gratiam ſibi concreatam infuſa eſt in corpus in vtero ſuæ Matris, qua gratia præſeruata,eſt ab originali peccato,vt ita à ſanctificata à pèccato, non quod infuit, ſed infuiſſet niſi per gratiam præſeruata fuiſſet. Alia eſt eius ſanctificatio in conceptione actiua,qua de Spiritu ſancto concepit Saluatorem. De qua ait Gabriel Angelus. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,& virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Tunc enim ſanctificata eſt à Spiritu ſancto, hoc ſecundo modo, ſed tamen non à peccato originali,aut actuali, quorum nullum infuit, ſed ſanctificata per gratiæ in exiſtentis augumentationem, ac plenitudinis perfectionem, qua diſponebatur,vt eſſet idonea mater tanti filij. Hæc Gabr.

6 Quæritur quarè ſanctorum memoriæ à Chriſtianis fiunt eo die, quo mortem obierunt? Reſpond.quia illo die naſcuntur ſancti viri ad Gloriam,& vitam æternam, quod gloſa annotauit in cap. non licet.33. quæſt. 4. cuius mentionem facit Abb.in cap.3. de feri gloſ. in l. cum quidam. ff. de annunciat. legat. gloſ. in §. cum autem verſ. in natalibus inſt. de genuis.

7 Quæritur nunc,quid eſt ſabbatum? ℞. quod nomen hoc eſt hæbraicum, Et latine dicitur quies; Vnde ſanctificatio Sabbati ſic poteſt deſcribi,quod ſit quies ab operibus, quæ homines communiter exercere ſolent, vt Dei operibus expeditius vacent.

8 Quæritur vtrum ſanctificatio feſti, ſit præceptum? ℞.quod eſt præceptum morale diuinum,& ex aliqua parte cęremoniale,vt dicit S.Thom.1.2.quæſt. 100.art. 3.ad quæſt,122.art. 4. quæ omnes Theologi ſecuti ſunt ſanctificatur dies, vt Deus honoretur.

9 Quare cæremoniale intelligitur ſeptimo die celebrare? ℞.quod iſta determinatio diei præcepit Deus Iudeis,vt ſeptima dies celebraretur propter tres cauſas. Prima propter creationem mundi, Nam Deus ſex diebus vacauit creationi & ſeptima quieuit, & retinuerunt Iudæi hanc memoriam beneficij, ad confuſionem gentilium, qui ſcribebant mundum eſſe æternum, & vt ipſi quoque fugerent hunc gentilium errorem, Secunda propter figuram Chriſti,qui tota die ſabbati quieuit in ſepulcro. Tertia, quia homines,cum ſint corruptibiles quieſcunt ipſi etiam, & iuramenta.

10 Quare Chriſtiani dimiſerũt diem ſabbatum,& retinuerunt diem Dominicum? ℞. quia Chriſtiani receperunt à Deo redemptionem, quæ fuit conſumata die octauo, & ob hanc cauſam Chriſtiani, Dominicum diem colunt: Secunda cauſa,quia Iudei non acceperunt promiſſionem:niſi terrenam, Chriſtiani vero acceperunt promiſſiones terrenas, & ſpirituales, quæ debent conſumari ætate octaua, idem in die Iudicij, & propterea diem octauum.i. Dominicã celebramus nos Chriſtiani, & non ſeptimum.i. Sabbatum Tabien.verbo Dominico.§. 1.

11 Alia ratio eſt à ſancto Leon. Papa, qui dicit. Quicquid à Deo inſignius inſtitutum eſt, in huius diei feſtiuitate fuit geſtum. In hoc,mundus ſumpſit initium Gen.1.In hoc,per Chriſti reſurretionem, & mors interitum, & vitæ ſumpſit exordium: Quare D. Ignatius Epiſt. 3.ad Magneſios, diem dominicam Reſurrectionis diem appellat, ac regalem, omniumque ſupremam. In hoc,Apoſtoli à Domino prædicandi ſumpſere poteſtatem, & inferendi mundo vniuerſo ſacramento regenerationis accipiunt. In hoc denique promiſſus à Domino Spiritus ſanctus aduenit.Act.2.Merito igitur cantat Eccleſia. Hæc dies, quam fecit Dominus,&c.

Item ſciendum eſt, quod propter excellentiam huius diei, in nullo alio die poteſt Epiſcopus conſecrari, quam die Dominico.de conſ.diſt.75.

12 Diem ſeptimum habebant Iudei tanquam ſabbatorum, & Chriſtiani habent diẽ dominicum feſtum præcipuum cap. vlt. de ferijs, & S. Thom. 1.2.quæſt. 22. art.4.

13 Quæritur, quos dies debemus obſeruare? Reſpond.quod omnes dies, aliqui ſunt in præcepto, & aliqui ſunt ex deuotione, quos non tenemur obſeruare, illi verò, qui ſunt ſub præcepto, aut in vſu, tanquam ex præcepto, obligant ad peccatum,vt in cap.pronunciandum de cõſ. diſt.

Digitized by Google

diſt. 3. & cap. conqueſtus de ferijs, & alibi conſuetudo tamen multa ex eis abſtulit, & propria in ſingulis regionibus obſeruanda ſunt illa feſta, quæ lex aut conſtitutio Synodalis recepta, & non abrogata, vel conſuetudo ſcripta ibi præcepit obſeruari.

14 Quæritur, qui degit in aliquo loco tenetur obſeruare feſta illius loci, aut Patriæ ſuæ? Reſpond. quod debet obſeruare illa illius loci, vbi tunc degit, ſed ſolus tranſitus ad peculiaria feſta non obligat, ſi ibi non quieſcitur, non enim tenetur iter agens, retardare iter ſuum, vt audiat ſacrum in die feſto proprio loci, per quem tranſit, at ſi ibi ante prandiū ſiſteret, tenetur audire, & ſi ibi pranderet, tenetur veſci cibis ieiunij, ſi peculiare ibi ieiunium obſeruaretur.

15 Quæritur quomodo incipiunt, & terminantur feſta? Reſpond. quod à veſpera ad veſperam, vel à media nocte, in mediam noctem, ſecundum conſuetudinem loci. Imò ſi communis conſuetudo alicuius loci, eſſet illa ſeruare à veſpera, ad veſperam, & aliquæ artes propter ſuum exercitium haberent propriam conſuetudinem illa ſeruandi à media nocte, in mediam noctem, vt ſutoria, & barbitonſoria excuſantur ratione conſuetudinis propriæ omnium ferè illarum artium.

16 Quæ prohibentur Diebus feſtis? Reſpond. quod opera ſeruilia, vt expeditius diuinis vacemus, vnde ſi fiant, vt Deo ſeruiamus, vel immediate propter Dei cultum, vel mediatè proximi, vel proprijs neceſſitatibus ſubueniendo, non erimus huius præcepti tranſgreſſores.

17 Quæ opera diebus feſtis licitè fieri poſſunt? Reſpond. cum Soto. ad ſex capita reducere poſſumus. Primum eſt ſi opus ad Dei cultum pertinet, & huiuſmodi opera ſunt in triplici differentia, quædam ſunt ſpiritualia, vt Sacramenta adminiſtrare, exorcizare, & prædicare. Quædam ſunt corporalia in quibus per ſe conſiſtit cultus, vt in proceſſionibus, portare crucem, ſanctorum reliquias, organis, & aliis inſtrumentis cantare. Quædam tertio ſunt præparatoria ad diuinū cultum, & iſta adhuc ſunt in triplici differentia, quædam ſunt ipſi cultui propinqua, vt pulzare campanas, alia verò ſunt, quæ poſſunt fieri die præcedenti, vt Eccleſiæ apparatus, & quæ ad eius apparatum pertinent, & hæc non ſunt facienda in die feſto, niſi forſan id exigat continuatio feſtorum, vel quia præcedenti die non potuerunt abſolui, quædam alia ſunt non per ſe, ſed accidentariè, & remotè ad diuinum cultum ſpectantia, vt colere agros pauperculæ Eccleſiæ, vel hoſpitalis, aut ad eius ſtructuram portare lapides, & hæc ſine neceſſitate, & ſine Epiſcopi licentia, non debent fieri in die feſto, quia ſunt opera ſeruilia.

18 Secundum genus operum, quæ in feſto licent, eſt ſpiritualium actionum, quæ à ſpiritu noſtro proficiſcuntur, vt docere, conſulere, & huiuſmodi, nam opus ſeruile idem eſt, quod corporale, quia corpus animæ ſeruit, & propria quæ ad animam pertinent, non cōnumerantur ſeruilibus: artes autem quamuis ſint intellectuales, ſunt nihilominus ſeruiles, & Mechanicæ, quia eorum finis eſt opus, & non intelligere ſicut finis ſcientiarum.

19 Quæ de ſpiritualibus Eccleſia prohibuit in feſtis? Reſpond. ſunt ius dicere, cauſas agere, proceſſus formare, iuramentum ſolemniter in iudicio. (niſi cauſa pacis) præſtare, quæ tamē in atroci, & extraordinario crimine diſpenſationem admittunt, vti ſi publicus latro, aut læſor maieſtatis caperetur in feſto, licet eum ſubito in ſupplicium rapere.

20 Quæ opera corporalia, quamuis videantur ſeruilia admittit Eccleſia? Reſpond. quædam, quæ ſunt ex genere ſuo libera, vt opera liberalium artium, qualis eſt muſica, & figuras geometricas in abaco diuidere, deſignare, recamare, quod ſunt ad diſcendum, quæ certum eſt in feſtis licere, quædam ſunt liberis, & ſeruis communia, vt ſcribere, iter agere, venari: ſcribere litteras, orationes habendas ad Populum, aut lectiones perlegendas, conſilia, & inſtrumenta, de his rebus, quæ licite fiunt diebus feſtis etiam ſi ob lucrum fiant, vt inquit. Nauarrus, licitum eſt, quia non ſunt opera ſeruilia.

21 Quæritur vtrum liceat tranſcribere librum, vt dicitur copiare, vel inſtrumentum obqueitum? Reſpond. non licet, quia

Digitized by Google

quia quamuis ſcribere de ſe non ſit opus ſeruile etiam ſi ob lucrum fiat, eſt tamen ſeruile tranſcribere,vt lucretur, quia hoc eſt mechanicum,& corporale.

22 Quæritur vtrum ire venatum ob lucrum in feſtis liceat? Reſpond.ſecundum Nauarr. quod audita miſſa non ſolum animi gratia licet,ſed etiam ſi ob quæſtû fiat, non eſt mortale, quia non eſt opus ſeruile, neque ex numero non ſeruilium prohibitorum.

23 Quæritur an ſit alia opera corporalia quæ non ſint prohibita? Reſpond. quod ſunt ea,quæ ad communem victum pertinent, vt quæ parant coqui, ob neceſſitatem corporis,excuſantur Medici pharmacopole, quia non excuſantur niſi in neceſſitate illius diei, ſanguinis ammiſſores,& qui fugiunt propria pericula, excuſantur milites in bello, ob neceſſitatẽ communis reipublicæ, & qui illis ageres, & vallum ducunt, & quoſuis alios labores proferunt, excuſantur ob particularem neceſſitatem, qui occurrunt confragrationibus,& inundationibus, ac etiam qui coguntur ob aeris inclementiam metere, vindemiare, ſed quando dubitatur an ſit tanta neceſſitas, petenda eſt licentia ab Epiſcopo,vel ſaltem à parocho,ſic etiam excuſantur Agaſones, qui iumentis oneratis ſuum iter non intermittunt.

24 Excuſantur etiam nautæ,curſores,muliones,& qui iſtis ſeruiunt,vt fabriferrarij, & qui ea faciunt, quæ in alium differri non poſſunt,vt excoquere vitrum, ollas, tegulas,calcem, ſecundum Angel.Caiet. Nauar.num.6. excuſantur, vt inquit Sotus, qui propter reipublicæ ornatum, & ludum mechanicæ ſeruiunt præparando, & diſponendo,quæ neceſſaria ſunt,vt in torneamentis,licet ſalubrius ſit diſpenſationem petere.

25 Excuſantur ſubditi,ſerui,agricolæ,filij, & vxores iuſſi, & compulſi à ſuis dominis,patribus,viris,ad opus agendum diebus feſtis, non in contemptum feſtorum, ſed alterius rei gratia,qui niſi morem gererẽt in magnum aliquod damnum perſonale,aut reale inciderent,maximè ſi ob id non prætermittitur miſſa.

26 Quæritur vtrum ea, quæ licitè fieri poſſunt diebus feſtis, an poſſint fieri ob pecuniam, etiam eo modo, quo fiunt à lijs diebus? Reſpond.quod Richar. Ang, Tab.& Sylu.negant poſſe fieri, ſed Caiet. 2.2. art. 4 in ſumma verb. feſtos, Sot. & Nauarr.cap.13.nu.5.& alij dicunt, quod propoſitum, & intentio lucrandi non facit,vt opus,quod alias ex ſuo genere non eſt ſeruile, ob hoc fiat ſeruile formaliter, vel materialiter.

27 Quæritur quando Epiſcopus præcipit ſub pæna excommunicationis, vt nemo diebus feſtis operetur, vtrum compræhendantur illi, qui neceſſitate compulſi operantur? Reſpond. quod eius generalis ſententia, & iuridice interprætanda, vt ſcilicet nemo efficiat opus, niſi lege conceſſum.

28 Quæritur vtrum Mercatores, & alij, qui diebus feſtis ad nundinas vadunt peccent? Reſpond. quod ſi ob hoc negligunt Miſſas,& prædicationem,mortaliter peccant,nam quilibet homo, ſerui, ancillæ,filij, & filiæ tenentur, in die Dominico, & alijs diebus feſtiuis integram Miſſam audire ſub præcepto Eccleſiæ niſi magna neceſſitate excuſentur,vt habetur de conſ.diſt.1.cap.miſſas, & cap.omnes fideles, & cap. 2. vt dominicis extra de paroch.& cap.quanta cura ſeſſ. 22. in Conc. Trid. itaque ante benedictionem nullus egredi audere debet.

Nam omittentes ex contemptu, vel cupiditate lucrandi, peccant mortaliter, toties, quoties omiſerunt audire totam, vel etiam notabilem partem, vt dicit cap.miſſas,& Archid.in cap. omnes fideles, & cap. cum ad celebrandas de conſ. diſt. 1. dummodo ſine ſcandalo aliorum diſcedant. Et eſt ſciendum,quod violantes feſtiuitatem Dominice diei, peccant in Patrem, & Filium, & in Spiritum ſanctum. In Patrem, cuius potentia mundum creauit: In Filium, cuius ſapientia mundum redemit; In Spiritum ſanctum qui tali die in mundum miſſus eſt.

SVMMARIVM:

1 *Miſſas quomodo eſt audienda.*
2 *Miſſæ fructus qualis.*
3 *Miſſæ,quæ reuerentia debetur.*
4 *Miſſæ vtilitates quot,& quæ.*
5 *Miſſæ pars notabilis,quæ.*

6 *Miſ-*

Digitized by Google

6 *Miſſam dimidiam vnius, & dimidiam alterius ſatisfacit audire.*
7 *Miſſam audire auribus proprijs cum non poteſt ſufficit adeſſe.*
8 *Miſſam audire multi excuſantur.*
9 *Miſſam non audire cum attentione, graue peccatum.*
10 *Miſſam audiens ex præcepto, poteſt aliquas orationes recitare.*
11 *Patres, & domini peccant non mittentes filios, & ſeruos ad miſſam.*
12 *Sabbatum bene ſanctificat, qui ſine mortale eſt.*
13 *Sabbatum non ſanctificare, mortale eſt.*
14 *Miſſam audire poteſt quiſque vbique.*
15 *Miſſam audire à ſacerdote publicè fornicario non licet.*
16 *Sacerdos celebrans dum chorus cantat, poteſt recitare horas.*
17 *Laicus in choro cũ clericis an liceat eſſe.*
18 *Miſſam audire excuſatur, qui timore hoſtis non poteſt adire.*

Vide cap. 22. infra.
Vide à cap. 18. vſque ad 24. par. 1.

De Miſſis audiendis quod eſt ſecundum Præceptum Eccleſiæ. Cap. XVIII.

1 ISTud Præceptum habetur de conſ. diſt. 1. can. Miſſas ſacrum, non eſt mente percipere ea; quæ dicuntur in Miſſa, nam ruſtici præceptum hoc non poſſent adimplere: Nec etiam videre, quia ceci non ſatisfacerent huic præcepto, nec etiam auribus exterioribus, quia ſurdi non adimplerent, nec qui diſtant, nec etiam aliquo ſenſu vti erga miſſam, eſt audire ſacrum, ſed in tali ſtatu eſſe, i. corpore adeſſe, & mente attendere corpore adeſſe, quia debet eſſe præſens in Eccleſia. Secundo, mente attendere, nam licet adeſſet, & dormiret, non audiuit Miſſam, nec dicitur ad fuiſſe. Mente attendere, eſt aduertere ſe intereſſe ſacro, & hoc attendere eſt, non quod actu cogitet, ſed quod non deuagetur ex propoſito, quia ſic non impleret præceptum. Secundo, quando aſſumit opera. quæ vere diſtrahunt mentem, non ſatisfaceret, ſed tamen quando vult attendere, licet deuagetur, dicitur adeſſe miſſæ, & implet præceptum: Similiter res ſe habet recitando officium diuinum. Omnis Chriſtianus incurrit peccatum mortale niſi Miſſam integram audiat diebus dominicis, & feſtiuis ſub præcepto, vt in cap. Miſſas, & in cap. ad celebrandas de conſ. diſt. 1. & in capitulo, vt dominicis de Paroch. & ibi, per Abb.

2 Quæritur Miſſa quomodo eſt audienda? Reſpond. vt percipiatur fructus miſſæ, triplex eſt diſpoſitio: prima vt fides, vel fidei actus, quo præcipuè duo credamus, primò, ſub ſpeciebus panis, & vini eſſe verum corpus Chriſti, ſicut eſt in cælo. Secundo, debemus credere in miſſa offerri Chriſtum patri æterno tanquam verum ſacrificium pro peccatis hominum. Tertio, debet eſſe actus charitatis, atque amoris erga Chriſtum Dominum, quia in miſſa repræſentatur ſummum illud beneficium, quod Chriſtus nobis effecit in cruce, dum ſe patri æterno obtulit. Quarto actus reuerentiæ interioris, & exterioris: exterioris, quo ad actum externum corporis: Vnde repræhendendi ſunt, qui vnum genuflectunt, & qui loquuntur ibi, & multo magis, qui huc, illucque oculis circunſpiciunt, ac laſciuè garrientes, & confabulantes.

3 Quæritur vnde procedit iſta reuerentia? Reſpondetur primo ex conſideratione preſentiæ Chriſti, & Angelorum, nam Gregorius Ambroſius, Auguſtinus, Bernardus, & alij dicunt, quod ſimul, ac conſecratur hoſtia, Angeli aſſiſtunt circa altare: Secundo ex ipſomet officio, quod facit, qui aſtat tali ſacrificio, offert enim ſacrificium mediatè per ſacerdotem: Tertio, quia quando ſumus in Miſſa, petimus aliquid à Deo, & quis eſt, qui audeat petere abſque reuerentia? ſtultus eſt.

4 Quæ ſunt vtilitates? Reſpondetur ſunt quinque prima, qui eſt in gratia, accipit maiorem gratiam, duplici ex capite, tum quia cum ſacerdote ipſe offert, tum quia pro ipſo offer-

offertur. Secunda vtilitas eſt, quia magna pars pena peccatis debita remittitur. Tertia vtilitas, quia facilius impetrat à Deo, quod ab eo petit, quia offert illi tunc gratum ſacrificium. Quarta vtilitas, quia exercetur actus trium virtutum. i. actus fidei actus charitatis, & actus religionis

Quinta vtilitas, guſtus quidam ex viſione Saluatoris, ſaltem ſub ſpeciebus ſenſibilibus, qui enim audit ſacrum facilius inclinatur ad bene operandum cũ maiori delectatione.

5 Quæritur quæ ſit notabilis pars miſſæ? ℞. ſecundum aliquos, quod ab introitu vſque ad Epiſtolam incluſiuè, ex vna etiam particula principij, & altera finis, poſſet conſtitui vna notabilis. Tota miſſa à principio, vſque ad benedictionem debet audiri, cap. miſſas tamen modicum pro nihilo reputatur cap. re vera de conſ. diſt. 2. Ideo, qui modicum dimitteret, vt introitum, vel huiuſmodi, vel quia occupatur quis in miniſterio miſſæ, non agit contra præceptum: ſecus ſi dimitteret Epiſtolam, vt dicit Archiep. Florent. vel ſecundum alios, particulam principij miſſæ, & particulam finis, cum ex vna particula principij, & finis poſſit conſtitui pars vna notabilis.

6 Quæritur vtrum ſatisfaceret, qui audiret dimidium vnius miſſæ, & alterum dimidium omiſſum alterius? Reſpond. quod ſic, vt inquit Sot. in 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 1. verſ. At quia, & Maior in 4. diſt. 15. quæſt. 2. & Nauarr. in manu cap. 21. num. 2. & hoc intelligitur quando aliquis non poſſet audire integram ex aliqua cauſa rationabili.

7 Quæritur vtrum ſit neceſſe auribus proprijs audire verba miſſæ? Reſpond. ſecundum Arm. verb miſſa. §. 31. quod licet ſit benefactum ſufficit tamen præſentem ibi eſſe, & attente vacare pro illo tempore his, quæ dicuntur, quia ſic intendit Eccleſia, & quod non ſe occupet in alijs pro tunc.

8 Quæritur, quæ eſt cauſa licita excuſans ab auditione miſſæ? Reſpond. eſt illa ob quam non poteſt audiri ſine graui damno animæ, corporis, honoris, bonorum propriorum, vel proximi. Et primo excuſantur excommunicati, & interdicti, & vt inquit. Nauarr. etiam ſi abſolutionem neglexerint procurare. Excuſantur Infirmi, & eis inſeruientes, qui ſine ſalutis damno eam audire nequeunt, excuſantur nutrices, quæ eos, quos lactant, ſine periculo relinquere non poſſunt. Excuſantur illi, qui ratione officij exire prohibentur, vt arcium cuſtodes, & domini, & eorum conſultores, qui tempore miſſæ, negocijs moram non patientibus impediuntur. Excuſantur iter agentes, ſine quibus abſque notabili pudore eam audire non poſſunt. Excuſantur puellæ nubiles, quæ iuxta conſuetudinem loci ex honeſtatæ cauſæ ſeruantur dummodo non eant ad choreas, & non ſtent in feneſtris, alias peccatum eſt matruum, quæ illas non ducunt, & etiam ipſarum, ſi non faciunt, quod in ſe eſt, vt ad miſſam ducantur. Excuſantur nuptæ, quæ ſine magno ſcandolo virorum exire non poſſunt, puta, quia alias non præparantur domi, quæ præparari debent. Excuſantur viduæ, quæ iuxta regionis conſuetudinem poſt mortem mariti domi ſe continent per hebdomadam, vel per menſem, ſed non per plures menſes iuxta Syluest.

9 Quæritur vtrum ſatisfaciant præcepto qui in die feſto, quidem audiunt miſſam, ſed animum applicant his, quæ attentioni neceſſario debitæ repugnant in aliqua eius notabili parte? ℞. quod non ſatisfaciunt, ſed peccant grauiter colloquendo pingendo, ſcribendo, dormiendo, & alia huiuſmodi faciendo, & multò grauius peccant, qui Eccleſiam principaliter adeunt ad videndum mulieres, nugando, ridendo, garriendo, aut alia, quæuis illicita, quamuis audiant miſſam, & ſatisfaciant præcepto, ſed non bene.

10 Quæritur audiens miſſam ex præcepto, vtrum poſſit recitare publicas, vel priuatas præces? ℞. quod ſi attentionem neceſſariam auditioni miſſæ non adhibet, peccat, nec refert, an præces ſint debitæ iure communi voto, penitentia, vel alio modo, ac voluntarie, nam eodem tempore poſſet ſatisfacere præcepto, de audienda miſſa; & de dicendis horis canonicis, dummodo, non ita attendatur vni rei, vt alteri neceſſaria attentio, non adhibeatur, vt inquit Nauar. contra Ang.

Gab.

Gab. Maior, & Caiet. & quod ſimul, & eodem tempore intentio, & attētio poſſint eſſe ad multa, etiam non ſubordinata, qui per ſe facile experiri poteſt, vt patet in illis, qui ſimul plures dictant litteras; hoc dicimus non, vt aliæ orationes & horæ canonicæ recitentur dum auditur miſſa, melius enim eſt ſoli miſſæ totam attentionem præbere, ſed ne ita facile condemnentur illas recitantes. Adrian. quæſt. 7. de ſatisf. & Medin. quæſt. 2. de iniuſt. pænit.

11 Quæritur vtrum peccent patres non mittentes filios ad miſſam audiendam? ℟. quod patres, qui notabiliter negligendo, & ſic domini erga ſeruos, & in opera, quæ differri poterant occupando ſeruos, filios, vel familiam, ſunt cauſa ne die feſto miſſam audiant, grauiter peccant: & eo magis, quanto filij, & ſerui accipiunt malum vitium, & fiunt indeuoti.

12 Quæritur quid eſt neceſſarium ad bene ſanctificandum ſabbatum? ℟. quod opus eſt, vt qui eſt in peccato mortali, conteratur, & qui eſt in gratia, vacet diuinis contemplationibus, & bonis operibus, & vterque caueat à mortali, eſt tamen etiam notandum, quod nullus obligatur ſub pœna mortalis ad bene ſanctificandum. Quod autem, vt bene ſanctificet eſt conſilii, in quo inquit Toler. quod non eſt audiendus Scot. 2. ſent. diſt. 17. qui dicit, quod qui eſt in mortale, in die feſto mortaliter peccat, niſi conteratur, & præterea duplex eſſe peccatum factum in die feſti, vtrunque eſt falſum, quia communis ſentia eſt contra Caiet. verſ. dies feſtus. Nauar. cap. 13. num. 1 & Sot. lib. 2. de iuſt. quæſt. 4 art. 4. Iſti tenent nec eſſe mortale ſi non conteramur nec duplex eſſe peccatum factum in die feſto, bene tamen grauius eſt, & hæc circunſtantia non eſt confitenda de neceſſitate.

13 Quale, & quantum peccatum eſt non ſanctificare ſabbatum? ℟. in primis non ſanctificare ſabbatum ex genere ſuo eſt mortale, quia omnis actus contra decem Præcepta, ex genere ſuo, eſt mortale, verum eſt, quod quando leuis eſt materia, non eſt mortale (exemplum) tondere capillos in die feſto, non eſt niſi veniale, quod vero ſi ſingulis feſtis hoc faciat, nō excuſatur à mortali, nec etiam Sartores, & Sutores, qui ſingulis feſtis aliquid laborant etiam quod minimū ſit, quia eſt præter conſuetudinem, & ſic procul dubio à peccato non excuſantur.

14 Quæritur vtrum ſatisfaciat audire miſſam vbicunque, vel teneatur quiſque audire in ſua Parochia? Reſpond. quamuis antiquo iure miſſa eſſet audienda in propria parochia, vt in tex. in cap. vt dominicis, de Paroch. idemque hortatur Synodus Tridentina ſeſſ. 22. in cap. quanta iura Tamen de communi conſuetudine, vbicunque illa audiatur ſufficit, & text. in d. cap. vt dominicis procedere poterit in villa, vbi parochus de oblationibus viueret.

15 Quæritur vtrum liceat audire miſſam à ſacerdote fornicario? ℟. quod ſi eſt notorius fornicator, atque publicè denuntiatus nominatim nec à degradato, nec à depoſito, nec ab interdicto nominatim, nec ab heretico iuxta ſuum ritum, ſed iuxta ritum Eccleſiæ poteſt; ſi non poteſt ab alio audiri, ſecundum Concilium Cōſtatiēſe, licet conſultius ſit illam audire à bono, & meliori ſacerdote, quamuis ſi audiatur, a quocunque ſacerdote malo, etiam ſi fuerit excommunicatus ſuſpenſus: vel interdictus modo non fuerit publice denuntiatus, non erit peccatum mortale, facit tex. in cap. intra 1. quæſt. 1. Sylu. in verbo miſſa 2. quæſt. 3.

16 Quæritur vtrum liceat ſacerdoti, qui celebrat dicere aliquam horam canonicam cum miniſtris dum chorus cantat? Reſpond. quod licet, modo dixerit totum, quod chorus cantabat, quaſi tempus illud ei vacet, & ſimiliter dum pulſantur organa, poteſt omnibus id fieri eadem ratione, quia non impeditur dicta miſſæ intentio. ſed vnus diuinus cultus alterum compatitur, ita Caiet. in verb. feſtos col. 3.

17 Quæritur vtrum liceat laicis ſtare in choro cum clericis dum dicitur miſſa? ℟. quod non debent cap. de vita, & hones. cleric, & hoc, vt clerici libentius vacare poſſint diuinis, cap. ſacerdotum de conſ. diſt. 2. Sed aduertendum eſt, quod verbum (debent) poſitum in dicto cap. 1. procedit de honeſtate. Hinc ſequitur non peccare mortaliter. Laicos ibidem

ſtan-

Digitized by Google

ſtantes ſecundum Doct. in d. cap. 1. Quinimo nullo modo, quando eſſet contraria conſuetudo, facit tex. in cap. contra morem diſt. 100. ex litteris de conſt. vel quando inuitati à clericis accederet, ad hoc diſt. 23. cap. 1. & 2. vel etiam quando itinerando tranſirent per chorum, ita D. Ant de Butr. in cap. 1. de vita, & hon. cleric. Chorus autem licet pluribus modis accipiatur, vt per tex. in l. cum eiuſdem iuncta gloſ. ff. de ædil. edic. & l. Si chorus, cum gloſ. 1. ff. de lega. 3. Hic tamen accipitur pro loco in Eccleſia in quo cōuenire conſueuerunt canonici, ſeu alij de conuentu diuina cantantes.

18 Quæritur vtrum excuſetur à mortali, qui timore hoſtis die feſto ad miſſam audiendam non audet adire, quem certò credit paratum eſſe ipſum occidere, vbicunque obuiam habuerit? ℞. quod excuſatur à culpa, quia eſt timor cadens in conſtantem virum. Sot. in 4. diſt. 24. quæſt. 1. art. 2. verſ. in ſolutione. Imo etiam ſi metus non fuiſſet conſtans, ſed leuis tamen cauſa, ſine qua miſſam non omiſiſſet, à culpa tamen excuſaret in iudicio animæ argu. eorum quæ dixit Sylu. in verb. ieiunium cap. 8. par. 1. & Nauarr. in cap. 17. num. 93. & alia multa de ſacrificio miſſæ dicta ſunt ſupra in cap. 24. ſecund. pàr.

S V M M A R I V M.

1 *Ieiunia Eccleſiæ frangentes, peccant mortaliter.*

2 *Ieiuniorum diebus cibis prohibitis veſci non licet.*

3 *Ieiunij horam anticipare, comedendo peccatum eſt.*

4 *Ieiunans in ſero poteſt facere colationem.*

5 *Ieiunium frangit, qui in mane colationem facit ſine rationabili cauſa.*

6 *Ieiunium non frangit potus vini, ſiue aquæ.*

7 *Ieiunium Eccleſiæ ſolus Papa poteſt commutare, & Epiſcopi poſſunt diſpenſare, & quomodo.*

8 *Ieiunio cibis congruis diſpenſati veſci poſſunt.*

De Ieiunijs obſeruandis tertium Præceptum Ecccleſiæ. Cap. XIX.

TAntum tibi ieiuniorum impone modum, quantum ferre potes, ſint tibi pura, ſimplicia, caſta, moderata, ieiunia, & non ſuperſtitioſa; Quid prodeſt oleo non veſci, & moleſtias quaſdam, & difficultates ciborum querere Hier. ad Nepotian.

1 Quæritur vtrum peccēt. qui in diebus ieiuniorum Eccleſiæ, vt puta quadrageſimę quatuor temporum, & vigiliarū quę de præcepto ſunt. non ieiunant? ℞. quod mortaliter peccant de conſ. diſt. 3. cap. 1. pronunciandum, & diſt. 5. cap. ieiunia. Ad hæc omnia ieiunia quilibet poſt annum, 21. tenetur ſub præcepto iuris poſitiui, & ea quilibet omittēs ex contēptu, vel ſine rationabili cauſa, mortaliter peccat toties quoties ommittens aliquem diē ieiunij.

2 Quæritur vtrum diebus ieiuniorū veſcentes cibis prohibitis frangant ieiuniū? ℞. quod ſic, ſecundum S. Thom. in 3. ſent. diſt. 15. art. 1. quæſt. 4. vbi dicit, quod carnes vniuerſaliter interdicuntur in omni ieiunio Eccleſiæ.

3 Quæritur vtrum frangatur ieiunium anticipare horam comedendi? ℞. ſine legitima cauſa anticipare ieiunium frangitur ſecundum S. Thom. vbi ſupra, & mortaliter peccant. 25. diſt. §. criminis in cap. vnum horarium. Hora autem meridiana eſt ſeruanda de conſ. diſt. 5. cap. non dico & 82. diſt. cap. præsbyter.

4 Quæritur vtrum ieiunans poteſt in ſero diei ieiunij ſumere aliquid? ℞. quod non debet ſumere aliquod comeſtabile, quod in prandio conſuetus eſt ſumere, ſed aliquid per modum medicinæ, ne potus illi noceat, & in parua quantitate, ne ſumat id in fraudem ieiunij, ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſt. 147. art. 4. & in 4. ſent. diſt. 15. art. 4. aliqui dicunt quod illud ſumere aliquid in ſero, vulgariter dicitur collatio, quæ poteſt fieri more Tinellorum Romanæ curiæ, vt inquit. Armil. verbo ieiunium §. 12.

5 Quæritur vtrum in mane liceat ſumere collationem, & non in ſero? ℞. quod

hoc

Digitized by Google

hoc non inuenitur conſuetum, ideo non puto licere, niſi ex aliqua cauſa legitima, vt ratione complexionis, negotij, vel huiuſmodi, adeo quod ſit per modum medicinæ, & non commeſtionis.

6 Quæritur vtrum potum frangat ieiunium? ℞. quod multi doctores affirmant, ieiunium non ſoluere, vt etiam Innoc. in ſumma, qui dicit, quod credit potum, aut vini, aut aquæ non ſoluat ieiunium, & aut ſit ante cibum, vel poſt cibum.

7 Quæritur vtrum ieiunia poſſint commutari in alijs charitatis operibus? Reſpond. quod ieiunia ab Eccleſia præcepta ſolus Papa poteſt illa commutare in alia opera: Epiſcopi vero loquendo de illis, qui poſſunt ieiunare non poteſt commutare, niſi illa, quæ ſunt ex voto, vel alia particulari obligatione. Poſſunt tamen Epiſcopi, & Prælati in ieiunijs etiam Eccleſiæ diſpenſare ex cauſa, nam ieiunia Eccleſiæ neque relaxare, neque commutare poſſunt cum ſint à ſuperiori præcepta, eis tamen conceditur, quod poſſint ex cauſa diſpenſare ad ſedandas conſcientias, & tollendos ſcrupulos, ob quam cauſam eorum diſpenſatio, non eſt ſimplex declaratio, ſed conceſſio.

8 Quæritur vtrum, qui excuſantur à ieiunio, poſſint comedere cibos prohibitos? Reſpond. quod illi, qui iuxta cauſa excuſantur à ieiunio, & illi qui diſpenſantur, vt pluries comedant ſi poſſunt ſuſtentare eſcis ieiunio congruis, peccant mortaliter veſcendo cibis prohibitis, nam ſi ſit cauſa excuſans in totum. ſeruandum eſt, quo ad illam partem, quæ ſeruari poteſt: Vide plura de ieiunio in cap. 39. par. 1.

SVMMARIVM:

1 *Cibaria probibita die ieiuniorum.*
2 *Carnes probibita ſunt die ieiuniorum.*
3 *Carnes commedere die Natiuitatis Domini, licet venerit die veneris, vel ſabbati poſſunt.*
4 *Carnes comedere in die quadrageſimæ toties peccat, quoties comedit.*
5 *Ouis, & lacticinijs, quibus diebus veſci liceat.*
6 *Tempora de præcepto ieiunanda.*

De abſtinentia à carnibus diebus ieiuniorum. Quartum Præceptum Eccleſiæ. Cap. XX.

1 QVæritur quæ cibaria ſunt prohibita diebus ieiuniorum? Reſpon. illa, quæ mouent ad concupiſcentiam, vt ſunt carnes, quæ cito conuertuntur in materiam ſeminis: Vinum autem licet inflammet concupiſcentiam tamen non prohibetur ieiunantibus, quia eius inflamatio, non tantum durat, quantum illa, quæ procedit ex comeſtione carnium.

2 Quibus diebus abſtinere debemus ab eſu carnium? Reſpond. omnibus diebus ieiuniorum, vt Innocentium Tertium in tit. de obſeruatione ieiuniorum ſcriptum reliquiſſe dicunt: Sexta feria carnes non comedimus, quia eodem die mortuus eſt Chriſtus Dominus noſter. In ſabbato verò, quia eodem die Dominus quieuit in ſepulcro.

3 Honorius tertius in eodem titulo de obſeruatione ieiuniorum edixit, quod quando feſtum Natiuitatis Domini in feria ſexta, vel ſabbato euenire contingerit illi, qui nec voto, nec regulari obſeruatione aſtricti ſunt, propter feſti excellentiam carnibus ſecundum generalis Eccleſiæ conſuetudinem vti poſſunt.

4 Quæritur ſi quis in die quadrageſimæ bis comederet carnes, vtrum bis peccaret? Reſpond. iuxta regulam præceptorum negatiuorum, quod ſicut ſub præcepto Dei cadit in toto tempore huius vitæ non furandum, & ſicut, qui bis, aut ter furtum in die diuerſis vicibus facit, triplex peccatum mortale committit, ita qui bis, aut ter in die quadrageſimæ carnes comedit, non excuſatur, quin tertio, & toties, quoties comedit mortaliter peccet.

5 Quæritur vtrum ouis, & lacticinijs veſci liceat diebus ieiuniorum? Reſpondetur. In quadrageſima ſunt prohibita; in alijs verò vigilijs infra annum

Digitized by Google

obſeruetur locorum, & regionum conſuetudo.

6 Quæ tempora ſunt ieiunanda? ℞. iſta, quæ ſequuntur vigilia Natiuitatis Domini, Quadrageſima, exceptis Dominicis diebus: Quatuor anni tempora: ſcilicet, Mercurij, Veneris, & Sabbati poſt Dominicam primam Quadrageſimæ; Mercurij, Veneris, & Sabbati poſt Pentecoſten: Mercurij; Veneris, & Sabbati poſt exaltationem Sanctæ Crucis; Mercurij, Veneris, & Sabbati poſt feſtum Beatæ Luciæ: Vigilia, Pentecoſten; Vigilia Natiuitatis Beati Ioannis Baptiſtæ Vigilia aſſumptionis Beatæ Virginis Mariæ: Vigilia omnium ſanctorum: Vigilia Beati Laurentij. Vigilia omnium Apoſtolorum, præter vigiliam Beati Io. Euangeliſtæ in Natali Domini: & Philippi, & Iacobi in principio Maij: quia vigilia S. Iacobi 24. Iulij ieiunatur. De Vigilia Sancti Bartholomei, conſuetudo regionis obſeruetur, aut 23. aut 24. Auguſti: & tandem de iſta materia ieiuniorum videri poteſt in cap. ſtatuimus, 76. diſt. & de conſ. diſt. 3. cap. ieiunia.

Abſtinere, vel ieiunare debemus ſic, vt non nos neceſſitati ieiunandi ſubdamus ne iam non deuoti, ſed inuiti rem voluntariam faciamus. Proſper. lib. 1. de vita contempl. Qui vero cibis abſtinent, & mala agunt, dæmones imitantur, quibus culpa adeſt, & cibus deeſt. Iſidorus ſuper Amos Prophetam, & idem lib. 2. ſoli loquior. ciborum ſaturitas, carnis luxuriam ſuſcitat; edacitatis vitio creſcit carnis tentatio, ſaturitati ſemper libido adiuncta eſt. At contra, ieiunio libido reſtringitur ieiunio luxuria ſuperatur.

S V M M A R I V M.

1 *Confeſſio eſt de iure diuino*
2 *Materia confeſſionis peccata mortalia.*
3 *Confeſſionis præceptum obligat ſemel, in anno*
4 *Confeſſio debet fieri cum proprio ſacerdote.*

De Confeſſione Quintum Præceptum Eccleſiæ. Cap. XXI.

CONfeſſio eſt ſalus animarum, diſſipatrix vitiorum, oppugnatrix dæmonum. Quid plura, obſtructio inferni, portas aperit paradiſi Auguſt. in lib. de Pœnit. Qui ſe accuſat, & ſi peccator ſit, iuſtus eſſe incipit, quia nec ſibi parcit, & Dei iuſtitias confitetur ceſſat enim vindicta diuina, ſi confeſſio præcurrat humana. Ambroſ. ſuper Beati immaculati in via.

1 Præceptum confeſſionis habetur *in* cap. omnis vtriuſque ſexus, de pœnit. & remiſſ. confeſſio eſt de iure diuino: quod tali tempere fiat, eſt de iure humano obligat omnes fideles cuiuſcunque ſexus, & ætatis habentes vſum rationis.

2 Materia neceſſaria confeſſionis, ſunt ſolum peccata mortalia, adeo quod non eſt neceſſarium confiteri venialia, eſt tamen vtile illa confiteri.

3 Præceptum hoc obligat ſemel in anno confiteri, non tamen tempore determinato, ita vt ſi quis confiteatur die Natiuitatis Domini, non teneretur confiteri in quadrageſima. *ſed* quia ſi vult communicari in paſchate, & peccauit mortaliter, debet confiteri ante communionem, quod ſi non haberet mortale, ne detur ſcandalum, debet ad confeſſionem adire.

4 Confeſſio debet fieri cum proprio Sacerdote: Triplex eſt proprius Sacerdos Primo, quia ex officio coram illius habet, vt proprius prælatus; Secundo, quia ex commiſſione habet facultatem audiendi confeſſionem. Tertio, quando quis habet diplomata, ſeu bullas, ſibi eligendi confeſſorem. Vide alia multa ſupra in cap. 33. par. 1.

S V M M A R I V M.

1 *Eucharistia quid.*
2 *Eucharistia dicitur gratiarum actio.*
3 *Eucharistiam ſumere quis, & quando tenetur.*

4 *Eu-*

4 *Euchariſtiæ Sacramentum ad quid fuit inſtitutum.*
5 *Euchariſtiæ vtilitates, quæ.*
6 *Euchariſt iam ſumpturus, qualis eſſe debet.*
7 *Euchariſtiam cum ſumunt ſacerdotes ſtolam debent habere.*
8 *Euchariſtiæ duæ ſaltem pro viatico deferri debent, & infirmis etiam non ieiunis poteſt dari.*
9 *Euchariſtiam frequenter ſumere vtrum liceat.*
10 *Sacerdos miſſam celebrans non debet hoſtiam frangere, & communicare laicum niſi in neceſſitate.*

De Præcepto Communicandi, ſextum Præceptum Eccleſiæ. Cap. XXII.

PEccata ſi non tanta ſunt, vt excommunicandus quiſque videtur, non ſe debet à quotidiana medicina Dominici corporis ſeparare. Aug. ad Ianuarium lib. 1.

1 Quid eſt Euchariſtia? ℞. Euchariſtia eſt ſpecies ſenſibiles, panis, & vini corpus, & ſanguinem Chriſti vere, & realiter continentes. Species ſenſibiles, eſt illud quod ſenſu cognoſcitur.

Illæ ſpecies viſibiles dicuntur Euchariſtia, & Sacramentum. Vnde notandum eſt, quod quatuor veritates debet catholicus in Sacramento confiteri ſecundum conc. Trid. ſeſſ. 13.

Prima, quod poſt conſecrationem, non manent ſubſtantiæ panis, & vini, ſed tranſubſtantiantur in corpus, & ſanguinem.

Secunda, illæ ſpecies ſingulæ per ſe, continent totũ Chriſtũ, vere, & realiter.

Tertia, illa accidentia manet per ſe, & non inheret corpori Chriſti, & ſanguini.

Quarta veritatem, quod ſingulæ ſpecies continent totum Chriſtum, corpus, & ſanguinem, & tãtum eſt ſub vna, quantum ſub vtraque ſpecie.

2 Quare dicitur Euchariſtia? ℞. Euchareſtia dicitur gratiarum actio, quia ob tantum beneficium continuè deberentur gratiarum actiones.

3 Quæritur ad quid fuit inſtitutum hoc Sacramentum? Reſpond. quod quatuor de cauſis, vt eſſet repræſentatio paſſionis Chriſti, & vt talis repræſentatio contineret ipſummet Chriſtum quatenus ex vi Sacramenti ſub ſpecie panis, totum corpus, & ſub ſpecie vini. Sanguis, & ex altera parte eſt memoria mortis Chriſti. Secunda eſſet argumentum magnum ſummi amoris erga nos, ideo aſcenſurus ad patrem, voluit etiam apud nos manere.

Tertia, vt eſſet cibus, & potus ſpiritualis animæ.

Quarta, vt eſſet ſacrificium, quod offeremus Deo pro peccatis noſtris; Chriſtus enim ſe in cruce pro peccatis omnium viſibiliter, hic ſub ſpeciebus panis, & vini illud cruentum, hoc autem incruentum diuerſo tamen modo.

4 Quando tenetur, quis communicare Reſpond. quod hoc habetur in capitulo omnis vtriuſque ſexus, cum ad annos, diſcretionis peruenerit, communicare, ſemel in anno tenetur. i. in Paſchate, nam Eugenius IV. declarauit hoc modo præceptum Eccleſiæ. Et ſi communicet in hebdomada ſancta, vel in hebdomada Paſchæ, vel in Albis ſatisfacit. Poteſt tamen de conſilio confeſſoris, ſecundum text. in capitulo omnis de pænit. & remiſſ. ex rationabili cauſa huiuſmodi communionem differre, alias eius omiſſio eſſet peccatum mortale.

5 Quæritur, quæ vtilitates percipiuntur, ex communione, ſeu Euchariſtia? Reſpondetur, quod multæ ſunt. Prima eſt vita animæ, quam Dei gratia dat Euchariſtia, ſecundum S. Thom. 3. par. quæſt. 79. art. 1. non ſolum dat gratiam & remittit venialia. Verum etiam dat gratiam, & remittit mortalia (exemplum) aliquis facit diligentiam, & non eſt ſibi conſcius mortalis, & tamen remittitur ſibi mortale, quod habebat. Secunda eſt nutrimentum animæ in corpore naturalis conſumit humidum radicale ad modum lucernæ conſumentis oleum, quod reparatur per cibus, ſic iuſtus ſi perdit gratiam ex efferueſcentiam charitatis remittitur feruor charitatis, & ſic per communionem reparatur

tur iſtud detrimentum. Tertia confortat robur ſpirituale inter omnes cibos ſicut panis confirmat corpus, ſic Euchariſtia dat robur ſpirituale ad vincendum inimicos hominis.i.carnem mundum, & Dæmonem.

Quarta præſeruat; quemadmodum ſunt cibi medicinales ad præſeruandam ſanitatem, ſic Euchariſtia præſeruat à futuro peccato.

Quinta ſatiat appetitum humanum, & temperat illum. Sexta lætificat animam lætitia ſpirituali, quia peccatum affligit animam hominis; Septima ſedat animi motus, & turbationes: Octaua vnit animos hominum, & propterea vocatur Communio. Nona inflammat. i. generat deſiderium rerum æternarum.

6 Qualis debet eſſe ſumpturus Euchariſtiam? Reſpond. quod in primis ſunt notanda carmina, hæc quæ ſequuntur.

Lotus, diſcretus, Sanus, non pranſus, & aptus.

Contritus, faſſus, mundus recteq. paratus.

Loctus. i. Baptizatus, nam Euchariſtia non eſt miniſtranda non baptizatis, quamuis habeant fidem, & gratiam, vt ſunt multi cathecumini, S. Thom. 3. par. quæſt. 79. art. 3. Diſcretus. i ante vſum rationis, non eſt danda Euchariſtia paruulis, non quia non dari, ſed quia eſt prohibitum ab Eccleſia. Immo neque ſtatim poſt vſum rationis, etiam ſi teneatur confiteri, ſed iam creſcente vſu rationis, quando ſunt apti ad diſcernendum Sacramentum, quod communiter hoc fit in decimo, vel duodecimo anno Alex. de Aleſ. 4. par. quæſt. 49. membr. 5. Palud. in 4. diſt. 9. quæſt. 4. Sylu. verb. Euchariſtia. 3. §. 5. Rurſus amentibus, inſanis, non eſt danda, vt eſt communis ſententia Doctorum, niſi in articulo mortis; ſi antea habuerunt vſum rationis, & proceſſit contritio, aut confeſſio. 26. quæſt. 6. can. ſi quis S. Thom. 3. part. quæſt. 80. art. 9. dicit, quod inſanis à natiuitate non eſt danda, freneticis poteſt dari, modo non ſit periculum irreuerentiæ, & quod blaſphement, & alia mala dicant.

Sanus, non quæcunque infirmitas impedit ſumptionem Sacramenti, ſed quãdo eſt talis, vt in ea ſit periculum irreuerentiæ, vt qui frequenter vomit, & patitur vehementer tuſſim. Vnde poteſt ſequi irreuerentia Sacramenti.

Non pranſus. i. debet eſſe ieiunus ieiunio naturali, vt nihil ſumpſerit per modum potus, cibi, ſiue medicinæ, & illud ieiunium incipit à media nocte illius diei, ſi tamen ante mediam ſumpſerit cibum, quamuis non ſit digeſtus matutino tempore, nec dormierit poteſt communicare ſin autem à media nocte aliquid ſumpſerit etiam, quod digeſſerit, & dormierit, non poteſt ſumere Euchariſtiam. Notandum eſt hic quod non obſtat aliquid ſumpſiſſe per modum ſaliuæ. S. Thom. 3. par. quæſt. 80. art. 8. & de micis, quæ remanſerunt infra dentes, non ſoluitur ieiunium, & de hoc non eſt dubium.

Aptus enim non ſit excommunicatus quacunque excommunicatione, ſiue maiori, ſiue minori. Contritus, accedere cum conſcientia mortalis, eſt mortale; Verum eſt, quod ſi eſt immortali, & putat ſe non eſſe, & accedit attritus, accipit gratiam.

Faſſus enim, qui eſt confeſſus, aliter accedere non debet, Concil. Triden. ſeſſ. 13. can. 7. dicit quod excommunicantur excommunicatione latæ ſententiæ, qui tenent contrarium. Vnus caſus excipitur in Concil. Triden. quando non eſt copia confeſſoris, tunc licet, ſed intelligitur cum contritione, quando eſt neceſſaria communio. Hæc autem neceſſitas eſt in his caſibus. primo in mortis articulo, (exemplum) eſt aliquis in mortis articulo, & non habet copiam confeſſoris ad confitendum, poteſt ſumere Euchariſtiam verbi gratia ſi quis eſſet in Eccleſia aliqua, quæ combureretur, & ipſe non poteſt aufugere, præterea, quando aliquis infreneſim; Secundo quando eſt neceſſitas ex officio, (exemplum) eſt aliquis curatus, quia die craſtina debet neceſſario celebrare, & habet mortale, & non poteſt confiteri, niſi poſt tres dies, quia non habet copiam ſacerdotis, aliter ſine

miſſa

Digitized by Google

miſſa eſſet populus. Tertio propter ſcandalum (exemplum) quando aliquis habet peccatum, à quo non poteſt abſolui, niſi à ſuperiori diſtante, ad quem ſi accedat, dabitur ſcandalum, & propterea poteſt communicare cum contritione, & propoſito confitendi: cum primum poterit. Præceptum enim naturale eſt fortius poſitiuo, & diuino poſitiuo. Quarto quando eſt præceptum commune implendum eſt etiam, quod habeat mortale, poteſt communicare cum contritione, tamen aliquis dicit contrarium, ſed hoc eſt falſum, Sot. in 4. diſt. 18. quæſt. 1. art. 2. dicit, quod quaudo ſine ſcandalo poteſt relinquere communionem, potius debet relinquere, quam cum peccato communicare. Quinto quando recordatur in miſſa alicuius peccati mortalis non debet relinquere miſſam, ſed poteſt penitere, & conteri: deinde communicare, & poſtea confiteri.

Mundus, intelligitur, mundus præcipue quantum ad carnalem peccatum: & quantum ad pollutionem, & ad hoc intelligendæ ſunt duæ concluſiones. Qui illo die ſuſcepturus eſt Euchariſtiam cum mortale. Si ipſum pæniteat, & confiteatur, non peccat mortaliter ſi communicet, aut celebret, tamen niſi eſſet aliqua neceſſitas, ſaltem venialiter pecccaret, eſt communis ſententia Doct. Aym. verb. communio. Secundo, qui illo die eſt pollutus, ſiue cauſa veniali, ſiue vllo peccato, nullo modo peccat, non communicando, melius autem faceret, niſi vrgeret neceſſitas, verbi gratia coniugati, qui non peccant, in copula carnali, & tamen melius facerent ſi non communicarent, quam ſi communicant, & ſic in pollutione nocturna, quando non proceſſit cauſa. Vnde illud, capitulo omnis homo de conſ. diſt. 2. vt coniuges communicaturi ſe abſtineant, per ſeptem, aut octo dies, & hoc eſt de conſilio, non de præcepto: Rectoque paratus. Hæc præceptio conſiſtit in tribus: Prima in actu fidei, vt diſcernatur iſte cibus ab alijs, & conſiſtit hoc in examine conſcientiæ, debet confiteri mortalia, imo ſi vult recipere verum fructum, debet confiteri etiam venialia. Secunda debet accedere cum reuerentia, & qui accedit cum reuerẽtia, & cum ſumit Euchariſtiam, non eſt attentus, accipit tamen gratiam Euchariſtiæ, S. Thom. 3. par. quæſt. 79. art. 4. dicit enim, quod percipit habitum gratiæ, & ſi non recipiet feruorem. Hinc ſequitur vnumquemque ex ijs, qui afficiendi ſunt pæna capitis poſſe habere huiuſmodi conditiones, & eſt abuſus non præbere illis communionem. In primis ita præceptum eſt olim 13. quæſt. 2. can. quæſitum, & cap. ſuper eo de her. in 6. & ita Doct. probant inter quos Arm. verb. coram. §. 13. ex Doctrin. Tol.

8 Duo ſunt hic notanda. Alterum eſt, quando ſacerdotes ſe communicant extra celebrationem, & ſuſcipiunt Euchariſtiam ſub vna ſpecie, debent communicare cum ſtola can. Eccleſiaſtic. diſt. 23.

8 Alterum eſt, quod infirmis in articulo mortis poteſt dari communio, etiam non ieiunis per modnm viatici etiam ſemel communicatis, & quamuis aliqui dicant quod poſt tres dies non poſſit hoc fieri regulariter. Tamen Arm. verb. communio. §. 18. dicit, quod ſi hoc tempore inter medio mortaliter peccauerint, & velint iterum Chriſto incorporari per deſiderium ad Euchariſtiam poſſunt, Aliqui dicunt, quod poſt octo dies poſſunt recipere etiam per modum viatici non ieiuni, & quod pluries poſſunt communicare in eadem infirmitate.

9 Quæritur vtrum teneamur frequenter communicare? Reſpondetur, quod præcepto Eccleſiæ nullus obligatur niſi ſemel in anno tantum. cap. de pæn. & remiſſ. quamuis olim ter in anno fideles cap. & ſi nõ frequẽt. de conſ. diſt. 2. tẽpore paſchatis. De conſilio autem eſt valde vtile multo frequentius communicare, & ratio eſt, quia Sacramentum hoc inſtitutum eſt in cibum ſpiritualem animæ, & ſicut non ſatis eſt corpori ſemel veſci, ſic non debet eſſè ſatis ſemel communicare. Secunda ratio inſtitutum eſt hoc Sacramentum adincendendum feruorem in anima, qui tollitur per peccata venialia. Tertia, non eadem

frequentia omnibus ſoluenda, tres enim differentiæ hominum ſunt; quidam non ſunt capaces ad modum rationis, vt ruſtici, & iſti non ſunt apti ad percipiendum quanta ſit dignitas tanti Sacramenti, vnde ſatis eſſet illis de conſilio ſemel in menſe. Sunt alij, qui capaces ſunt, ſed ſunt adeo immerſi in rebus temporalibus, vt Mercatores. Iudices, Aduocati, Notarij, &c. iſtis ſatis eſſet, vt communicarent quindenis diebus de conſilio. Scholares nobiles, &c. conſilio eſſet, vt ſingulis Dominicis diebus, frequentius non conſuleremus. Auguſtinus caro quotidie de conſ. diſt. 2. ſingulis diebus communicare, neque laudo, neque vitupero ſingulis autem Dominicis, laudo, & exhortor. Vide plura diſtinctè ſupra in cap. 22. par. 1.

10 Quæritur Sacerdos miſſam celebrans, vtrum ei liceat hoſtiam frangere, vt laicum communicaret? Reſpondetur, quod non, imò non modica pæna eſt dignus, nam ipſe debet accipere totam hoſtiam, cap. relatum de conſ. diſt. 2. In caſu tamen neceſſitatis, vel infirmitatis, vt ſi eſſet communicaturus aliquem per modum viatici, licet cum aliam conſecratam non habeat, frangere ſuam, & dare partem infirmo poteſt. Ita Sylu. in verbo Euchareſtia. 3. quæſt. 19. verſ. 1. in fine, qui extendit etiam ad caſum ratione deuotionis.

SVMMARIVM.

1 *Decima quid ſit.*
2 *Decima quo iure ſit inuenta.*
3 *Decimas Deus ordinauit, & præcepit ſolui.*
4 *Decimæ quamobrem introductæ.*
5 *Decimæ inſtitutæ ſunt pro victu miniſtrorum Eccleſiæ.*
6 *Pharao tempore famis de publicis horreis ſacerdotibus cibaria præbebat.*
7 *Decimæ ſacerdotibus conceſſæ, vt liberius legi Dei vacarent.*
8 *Decimæ per fabricæ conſtructionem conceſſe.*
9 *Decima propter pauperum, & hoſpitum receptionem*
10 *Decimæ propter ſacrificiorum oblationē.*
11 *Decimæ tempore legis quomodo diuiſæ.*
12 *Leuitica tribus in partes diuiſa.*
13 *Decima de iure diuino inſtituta.*
14 *Oblationes tempore Cain, & Abel inceperunt.*
15 *Oblationes faciendæ ſunt curato.*
16 *Decimæ prædiales ſoluendæ, vbi prædia ſunt ſita.*
17 *Decimæ parochiali Eccleſiæ an ſint dandæ.*
18 *Domus quomodo cognoſcatur de cuius ſit parochia.*
19 *Domus habens duo oſtia.*
20 *Decima quotuplex.*
21 *Decimas imponere quomodo poſſit Papa.*
22 *Decimæ imponendæ quomodo.*
23 *Decimas imponere Epiſcopi non poſſunt.*
24 *Decimæ à quibus beneficijs exigi poſſunt.*
25 *Decimas imponere inferioribus à Papa prohibentur.*
26 *Decimæ pro anniuerſariis mortuorum recipi poſſunt.*
27 *Decimas pupillis, & viduis veteres dabant.*
28 *Eleemoſynæ diſtribui quomodo debent.*
29 *Decimas ſoluere, qui tenentur.*
30 *Decimas non bene ſoluens peccat.*
31 *Decimas diſſuadens ſoluere, excommunicatur.*

De Decimis, & oblationibus ſeptimum Eccleſiæ Præceptum. Cap. XXIII.

HAec eſt iuſtiſſima conſuetudo Domini, vt ſi tu illi decimam non dederis, tu ad decimam reuocaberis: ideſt dæmonibus, quæ eſt decima pars Angelorum aſſociaberis. Dabis inquit impio militi, quod non vis dare ſacerdoti. Auguſtinus de doctrina Chriſtiana, & ponitur 16. quæſt. 1. Decima, & quod non datur Chriſto, datur fiſco, prouerbium tritum eſt.

1 Quæritur quid ſit decima? Re. eſt omnium bonorũ licitè quæſitorũ quota pars Deo decima conſtitutione debita. Card. de conſ. diſt. 26. pro euidentia Primo dicitur in definitione de omnibus bonis, quod probatur in cap. non eſt in poteſtate, ibi

te,ibi de omnibus bonis decimæ ſunt miniſtris Eccl.tribuendę,eod.Secundo,ſcribitur licitè quæſitorum, quod habetur in cap. ex tranſmiſſa ibi, qui fidelis homo de omnibus, quæ licitè poteſt acquirere, decimas erogare tenetur. Illa enim quæ iniuſtè quis acquirit reſtituere tenetur, aliter peccatum non dimittitur de reg. iur. in 6. & ſic non debet dare Decimam illorum bonorum, ſpecies enim furti eſt, de alieno largiri, & beneficij debitorem ſibi acquirere l. ſi pignore ff. de furtis.

2 Quo iure inuenta eſt decima? Reſpond. de iure naturæ, vt quidam arbitrantur gentes enim ante legem dictam de quibuſdam rebus decimas Deo perſoluebant, ſcribit autem Plinius lib. 12. cap. 14. de thure his verbis. Thus collectum ſabotam camelis conuehitur, porta ad id vna patente digredi via capitale leges facere: ibi decimas Deo quem vocant Sabin menſura, non pondere Sacerdotes accipiunt, nec ante mercari licet, facit etiam, quod ſcribit, ibi, cap. 20. de cynamomo, ſed poteſt legem à Deo promulgatam fuiſſe opinor, Refert, Reb.

3 Quomodo dicunt nonnulli fuiſſe de iure diuino? Reſpondetur quia habetur Exod. 22. cap. quod Deus ordinauit, & præcepit eas ſolui, ibi, decimas, & primitias tuas non tardabis offerre: primogenitum filiorum tuorum dabis mihi, & leuit. vltimo capitulo omnes decimæ terræ, ſiue de pomis arborum, ſiue de frugibus Domini ſunt, & illi ſanctificantur, non eligetur bonum, nec malum, nec altero, commutabitur, ſi quis mutauerit, & quod mutatū eſt, &c.

4 Quamobrem decimæ introductę ſint? ℞. primo in ſignum vniuerſalis dominij Deus eas ſibi retinuit. cap. tua. 2. eodem inficiari enim ſanæ mentis vir non poſſet, quin Deus omnium Dominus ſit, & vniuerſalis, nam Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi, qui habitant in eo, ideo vt illum recognoſcamus talem eſſe, ipſe ſibi has retinuit decimas: tributa verò principes, in ſignum ſpecialis dominij cap. cum non ſit eo.

5 Secundo, decimæ ſunt etiam inſtitutæ pro victu miniſtrorum Eccleſiæ, & aliæ poſſeſſiones eis temporales ſublatæ fuerunt, num. 18. in terra eorum nihil poſſidebitis, decimarum, oblationæ contenti, & ibidem cap. 8. inferte omnem decimam in horrea mea, vt ſit cibus in domo mea, ſuper quo ait Hier. ſciatis vos perdidiſſe abundantiam, quia fraudaſtis me parte mea; reddatis igitur, mea, & ego reſtituam vobis veſtra, & Malech 3. cap. in ferte omnem decimam in horreum meum, vt ſit cibus in domo mea, & probatæ me ſuper hoc dicit Dominus.

6 Vnde Pharao tempore famis, ſacerdotibus ſtatuta cibaria ex publicis horreis præbebat, & idcirco non ſunt compulſi vendere paſſiones ſuas Gen. 47. & nos hodie opprimimus ſacerdotes, & Eccleſias, & ideo omnibus affligimur malis, cap. multi. 1. quæſt. 1.

7 Tertio, hæ decimæ ſacerdotibus conceſſæ fuerunt, vt legi Dei liberius vacare poſſent, vt ſcribitur. 2. Paralipom. cap. 13. præcepit etiam Ezecchias populo habitanti. Hieruſalem, vt darent partes ſacerdotibus, & leuitis, vt poſſent vacare legi Dei.

8 Quartò, propter fabricæ conſtructionem, & tuitionem, capitulo vobis, & capitulo conceſſo, & capitulo mos eſt. 12. quæſt. 1. Hoſtien. in rubr. huius tituli Ioannes Andreas, & alij poſt eum ibidem.

9 Quinto propter pauperum, & hoſpitum receptionem Deut. 14. cap. & Auguſt. de Anchona, in tract. de Eccleſiaſtica poteſtate, cap. 73. quæſt. 4. dicens ex hoc ordinationem Eccleſiæ ortam, vt de ſtipendijs Eccleſiæ tres portiones fieri debeant, in capitulo mos eſt. 12. quæſt. 2. Vna pro victu clerici. Secunda pro reparandis Eccleſijs. Tertia addicta eſt pauperibus: & aliter diſpenſans rem Eccleſiæ, tenetur ad reſtitutionem. Vnde Chriſtus Matth. 17. cap. in fin. noluit de ſibi datis ſoluere tributum, & ad alium vſum conuertere; ſed miſit Petrum piſcatum, vt ibidem dicitur: & D. Hier. ſuper Matth.

Digitized by Google

13.cap.ſcribit,vt refert Aug. de Anchon. vbi ſupra.

10 Sexto propter ſacrificiorum oblationem, nam D. Apoſt. ait, qui altari ſeruit de Altare viuere debet. i. ad Corinth. 9. & cap. cum ſecundum de præbend. & Num. vltim. cap. filijs Leui dedit omnes decimas pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fæderis. Ideo hoc naturali conuenit rationi, vt qui ſeminat ſpiritualia, metat carnalia, nam mercenarius dignus eſt mercede. D. Paul. & bonorum laborum glorioſus eſt fructus, vt ait Philoſoph. & ratio naturalis dictat, vt qui Deo pro populo miniſtrat, ab eo alatur Hoſtienſ. in capit. à nobis col.3.eo.

11 Quæritur quomodo decimæ fuerunt tunc tempore veteris legis diuiſæ? Reſpondetur in primis, quod decimæ conſtitutæ erant à Deo per Moyſem, vt perſoluerentur à populo filijs leui pro miniſterio, in quo deſeruiebat ei in tabernaculo, & non accipiebant filij læui decimas, niſi ab eis pro quibus offerebant præces, & quia ſacerdotes ſeruiunt Domino, ideo ipſis debent laici perſoluere decimas, cap. Eccleſias, 13. quæſt. 1. & decimas à populo ſacerdotibus, ac leuitis eſſe reddendas, diuinæ legis ſumpſit authoritas cap. decimas, 16. quæſt. 1. Deus enim Dominus noſter, qui dignatus eſt nobis totum dare decimas à nobis dignatus eſt, non ſibi,ſed nobis ſine dubio profuturam cap.decimæ ibidem.

12 Et ſic Deus voluit tribum leuiticam in duas ſcindere partes, videlicet in ſacerdotes, & leuitas ſacerdotibus enim omnia primitiarum, iura votorum, & redemptiones primo genitorum, oblationum, & ſacrificiorom dedit, num. 18. cap. leuitis autem Decimas omnium fructuum, pecorum libere conceſſit. Summo verò ſacerdoti decimam decimæ leuitarum, vt in dicto cap. 18. ſcribitur. Hodie cum ſacerdotes, & clerici non ſint diuiſi, decimas oblationes, & primitias recipient ſimul.

13 Et ita putarem de iure diuino decimas à Deo inſtitutas dictante ratione quadam naturali, quæ eſt, vt recognoſcamus illum, qui hoc nobis dedit. Sed quia in quacunque parte Deum recognoſcere poſſimus, placuit altiſſimo partem ſibi acceptam declarare, & eam filijs Iſrael nunciauit, videlicet decimam; nempe natura non dictat nos ad ſoluendum decimam, potius quam aliam partem, ſed offerendum aliquid Deo, vt ſcribit Eccleſiaſtic. 35. cap. ſic, non apparebis ante conſpectum Domini vacuus, hæc omnia propter mandata Dei fiunt, oblatio iuſti, impinguat altare, & odor ſuauitatis eſt in conſpectu Altiſſimi: bono animo gloriam redde Deo, & non minuas primitias manuum tuarum, in omni dato hylarem, fac vultum tuum, & in exultatione ſanctifica decimas tuas da Altiſſimo ſecundũ donatum eius.

14 Quæritur, quo tempore inceperunt oblationes? Reſpondetur, quod tempore Cain, & Abel, vt ſcribitur, Gen. 4. licet quidam dicant à Noè per id, quod ſcribitur, Gen.8.cap.in fin. ibi ædificauit autem Noè altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis obtulit holocauſta, ſuper Altare. Sed antea oblationes inductæ erant, vt patet, oblationes autem, dicimus quæcunque de proprijs, & licitis rebus Eccleſiæ à fidelibus offeruntur, *cap.* cauſa de verb. ſig. & num. 7. cap. ſcribitur, quod principes *Iſrael* obtulerunt munera coram Domino, ſex plauſtra tecta cum duodecim bobus [illegible] lia magna munera, vt ibi ſcrib[illegible] Dominus iuſſit ſuſcipere, [illegible] tradi. [illegible]die ſi offerant ſ[illegible] tur [illegible]blatio; ſed [illegible] ſta[illegible]one veteru[illegible]

15 [illegible], vtrum n[illegible] [illegible]æ ſint cu[illegible] [illegible]de- [illegible]caſibus ſ[illegible]im [illegible]nſuetu[illegible] [illegible] conſ[illegible]are [illegible]. ad A[illegible] [illegible]orm[illegible] [illegible]enti[illegible] [illegible], de[illegible]

9.cap.& cap cum ex officijs, de præſcrip. gloſ. in cap.omnis.de conſecrat. diſtinct. 1.Felin. in cap. veniens. 1.col 2. de teſtibus. Tertio in præcipuis anni feſtis, & maxime vbi Eccleſia non habet decimas prædiales d.cap. omnis Chriſtianus. de conſecrat. diſtinct. 1. & Boich. in d. cap. quamuis. Quartò quando oblationes eſſent ex teſtamento faciendæ, vt pote in anniuerſarijs, vel in ſepulturis defunctorum, tunc illæ oblationes ſunt neceſſariæ. cap. nulli.13.quæſt.2. Sylueſt. Prier.in ſumma,in verb.decima.q.2.

16 Quæritur,vbi ſoluendæ ſunt decimæ? Reſpondetur, decimæ prædiales in loco vbi prædia ſita ſunt, cap. fin.de paroch. niſi conſuetudo fuerit in contrarium. cap.cum ſint, & cap.ad Apoſtolicam. de decimis. Perſonales verò vbi homines audiunt diuina, & recipiunt ſacramenta per totum anni vinculum. cap. 16.quæſt. 1. ſeu frequentius. vt inueni in quadam decret. Alexand. III. incipiente, nota quæ ad honeſtatem in integram. Ideo dicit per anni circulum; quia ſi aliquoties in vna Eccleſia, poſtea in alia diuina audierunt, vel in hyeme in vna parochia, in eſtate, in altera, tunc perſonales æqualiter diuidentur authoritate ſuperioris, ſi æquum fuerit tempus, alias pro rata temporis, teſte D.Ant. Butr. in cap. 2. in fin. eod. tit. poſt Innocent. Si tamen plura quis habeat domicilia, in pluribus parochiis, ſi in vna habet domicilium principale illi ſoluet, vt aſſerit Henric. Bohic. in [illegible] de decimis.argum.l.2.C. [illegible] ariſſ. ſed ſi quis in mona- [illegible] diet, decimæ perſona- [illegible] ur illis, ſed baptiſmali [illegible] parochiali; quia paria [illegible] el recipere poſſe, & per [illegible] minus ſacramenta reci- [illegible] e. ff. ſi certum petatur, [illegible] 2. quidam. in fin. Nam [illegible] n non ſtet, ei nec eſt im- [illegible] e.ff.de reg.iur.

[illegible] m parochiali Eccleſiæ [illegible] ur? Reſpondetur, vt [illegible] atuimus. 16. quæſt. 1. [illegible] a baptiſmalem Eccle- [illegible] rit præter ſcientiam [illegible] componat, & communione priuetur. Et quidam laici non Eccleſijs, vbi baptiſmum, & prædicationem, manus impoſitionem,& alia Chriſti ſacramenta percipiunt, decimas ſuas dant; ſed proprijs Baſilicis, vel alijs Eccleſijs pro ſuo libito tribuunt,quod omnibus modis diuinæ legis, & ſacris canonibus conſtat eſſe contrarium, cap. in ſacris ibidem, & ſic regulariter decimæ perſonales illi Eccleſiæ præſtant in cuius parochia eſt domus, in qua aliquis degit, & diuina audit: qui ibi diuina audiri debent, cap. 2. de parochis. cap. cum quis. §. 1. de ſepul. in 6. Sed ſi domus eſt in confinio duarum parochiarum, vtrique debetur decima. gloſ. & Doct. in cap. licet vlt. 16.quæſt.3. Innocent. & alij in cap. ſuper eo, de paroch. Et tunc debet media anni parte audire diuina in vna parochia, & poſtea in altera.

18 Quando dubitatur cuius parochiæ ſit domus quid? Reſpond.quando occurrit dubium inſpicietur ſitus ianuæ, & illius erit parochiæ, in qua ianua ſita erit,Bart.in l.quod conclaue. ff.de damn. infect.

19 Quid ſi domus habet duo oſtia? Reſpon.inſpicietur principalius, & id quod eſt anterius; & tanquam nobilius indicabitur ex illa parochia vbi ſitum fuerit, arg. l. cum in diuerſis. ff. de religioſ. & l. quæritur. de ſtatu homin. Corſet. in tract.de poteſt.regia.quæſt.73.

20 Quæritur,quotuplex ſit decima? Reſpond. multiplex: nam quædam eſt decima ſpiritualis,quædam temporalis, ex qua fuit inſtituta Quadrageſima, vt Domino pars decima temporis tribuatur, cap. quadrageſima. de conſ.diſt. 5. ideo, quadrageſimam non ſeruas Deo, decimam ſubtrahit.

Alia eſt ſubſtantialis, vt inquit Archiep. Florent. in 2.par. ſummæ. in tit.4. cap.3.§. 1. & ſeq. & iſta de omnibus frugibus debebatur Leuiticæ olim tribui à populo ex leg. cap.1.& decim. Exodi.22. cap.& Leuit. vlt. & licet aliæ ſolui eſſent ſolitæ, non tamen ex lege debebantur; ſicut iſta. & eſt decima, quæ parochialis vocatur, quia Curatis parochialis Eccleſiæ debita eſt regulariter.

Altera eſt, quam Leuitæ, hoc eſt infe-

rio-

13.cap.ſcribit,vt refert Aug. de Anchon. vbi ſupra.

10 Sexto propter ſacrificiorum oblationem, nam D. Apoſt. ait, qui altari ſeruit de Altare viuere debet. i. ad Corinth. 9. & cap. cum ſecundum de præbend. & Num. vltim. cap. filijs Leui dedit omnes decimas pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo fæderis. Ideo hoc naturali conuenit rationi, vt qui ſeminat ſpiritualia, metat carnalia, nam mercenarius dignus eſt mercede. D. Paul. & bonorum laborum glorioſus eſt fructus, vt ait Philoſoph. & ratio naturalis dictat, vt qui Deo pro populo miniſtrat, ab eo alatur Hoſtienſ. in capit. à nobis col.3.eo.

11 Quæritur quomodo decimæ fuerunt tunc tempore veteris legis diuiſæ? Reſpondetur in primis, quod decimæ conſtitutæ erant à Deo per Moyſem, vt perſoluerentur à populo filijs leui pro miniſterio, in quo deſeruiebat ei in tabernaculo, & non accipiebant filij læui decimas, niſi ab eis pro quibus offerebant præces, & quia ſacerdotes ſeruiunt Domino, ideo ipſis debent laici perſoluere decimas; cap. Eccleſias, 13. quæſt. 1. & decimas à populo ſacerdotibus, ac leuitis eſſe reddendas, diuinæ legis ſumpſit authoritas cap. decimas, 16. quæſt. 1. Deus enim Dominus noſter, qui dignatus eſt nobis totum dare decimas à nobis dignatus eſt, non ſibi, ſed nobis ſine dubio profuturam cap. decimæ ibidem.

12 Et ſic Deus voluit tribum leuiticam in duas ſcindere partes, videlicet in ſacerdotes, & leuitas ſacerdotibus enim omnia primitiarum, iura votorum, & redemptiones primo genitorum, oblationum, & ſacrificiorom dedit, num. 18. cap. leuitis autem Decimas omnium fructuum, pecorum libere conceſſit. Summo verò ſacerdoti decimam decimæ leuitarum, vt in dicto cap. 18. ſcribitur. Hodie cum ſacerdotes, & clerici non ſint diuiſi, decimas oblationes, & primitias recipient ſimul.

13 Et ita putarem de iure diuino decimas à Deo inſtitutas dictante ratione quadam naturali, quæ eſt, vt recognoſcamus illum, qui hoc nobis dedit. Sed quia in quacunque parte Deum recognoſcere poſſimus, placuit altiſſimo partem ſibi acceptam declarare, & eam filijs Iſrael nunciauit, videlicet decimam; nempe natura non dictat nos ad ſoluendum decimam, potius quam aliam partem, ſed offerendum aliquid Deo, vt ſcribit Eccleſiaſtic. 35. cap. ſic, non apparebis ante conſpectum Domini vacuus, hæc omnia propter mandata Dei fiunt, oblatio iuſti, impinguat altare, & odor ſuauitatis eſt in conſpectu Altiſſimi; bono animo gloriam redde Deo, & non minuas primitias manuum tuarum, in omni dato hylarem, fac vultum tuum, & in exultatione ſanctifica decimas tuas da Altiſſimo ſecundũ donatum eius.

14 Quæritur, quo tempore inceperunt oblationes? Reſpondetur, quod tempore Cain, & Abel, vt ſcribitur, Gen. 4. licet quidam dicant à Noè per id, quod ſcribitur, Gen.8.cap.in fin. ibi ædificauit autem Noè altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis obtulit holocauſta, ſuper Altare. Sed antea oblationes inductæ erant, vt patet, oblationes autem, dicimus quæcunque de proprijs, & licitis rebus Eccleſiæ à fidelibus offeruntur, cap. cauſa de verb. ſig. & num. 7. cap. ſcribitur, quod principes Iſrael obtulerunt munera coram Domino, ſex plauſtra tecta cum duodecim bobus, & alia magna munera, vt ibi ſcribitur, quæ Dominus iuſſit ſuſcipere, & ea leuitis tradi. Hodie ſi offerant ſolidum, videtur magna oblatio; ſed tamen valde diſtat ab oblatione veterum.

15 Quæritur, vtrum neceſſario oblationes faciendæ ſint curato? Reſpondetur, ſic in caſibus ſequentibus. Primò quando conſuetudo adeſſet; nam laici laudabiles conſuetudines ſeruare debent, cap. ad Apoſtolicam, de ſymon. plenè Panormit. in rubrica de parochis in fin. Henric. Boich. in 2. diſtinct. cap. quamuis, de decimis. Secundò, ſi curatus indigeat, non enim ſuis militare ſtipendijs tenetur D.Paulus 1. ad Corinth. 9.cap.

9.cap.& cap cum ex officijs, de præſcrip. gloſ. in cap.omnis.de conſecrat. diſtinct. 1.Felin. in cap. veniens. 1.col 2. de teſtibus. Tertio in præcipuis anni feſtis, & maxime vbi Eccleſia non habet decimas prædiales d.cap. omnis Chriſtianus. de conſecrat. diſtinct. 1. & Boich. in d. cap. quamuis. Quartò quando oblationes eſſent ex teſtamento faciendæ, vt pote in anniuerſarijs, vel in ſepulturis defunctorum, tunc illæ oblationes ſunt neceſſariæ. cap. nulli.13.quæſt.2. Sylueſt. Prier.in ſumma,in verb.decima.q.2.

16 Quæritur,vbi ſoluendæ ſunt decimæ? Reſpondetur, decimæ prædiales in loco vbi prædia ſita ſunt, cap. fin.de paroch. niſi conſuetudo fuerit in contrarium cap.cum ſint, & cap.ad Apoſtolicam. de decimis. Perſonales verò vbi homines audiunt diuina, & recipiunt ſacramenta per totum anni vinculum. cap. 16.quæſt. 1. ſeu frequentius. vt inueni in quadam decret. Alexand. III. incipiente, nota quæ ad honeſtatem in integram; Ideo dicit per anni circulum; quia ſi aliquoties in vna Eccleſia, poſtea in alia diuina audierunt, vel in hyeme in vna parochia, in eſtate, in altera, tunc perſonales æqualiter diuidentur authoritate ſuperioris, ſi æquum fuerit tempus, alias pro rata temporis, teſte D.Ant. Butr. in cap. 2. in fin. eod. tit. poſt Innocent. Si tamen plura quis habeat domicilia, in pluribus parochiis, ſi in vna habet domicilium principale illi ſoluet, vt aſſerit Henric. Bohic. in cap.peruenit.1. de decimis.argum.l.2.C. vbi Senat.vel clariſſ. ſed ſi quis in monaſterijs diuina audiet, decimæ perſonales non debentur illis, ſed baptiſmali Eccleſiæ, & parochiali; quia paria ſunt recipere, vel recipere poſſe, & per eum ſtare, quominus ſacramenta recipiat.l. quod te. ff. ſi certum petatur, Feder. conſil. 252. quidam. in fin. Nam cum per curatum non ſtet, ei nec eſt imputandum.l.in iure.ff.de reg.iur.

17 Quæritur, vtrum parochiali Eccleſiæ decimæ debeantur? Reſpondetur, vt dixit text. in cap.ſtatuimus. 16. quæſt. 1. qui decimas extra baptiſmalem Eccleſiam dare voluerit præter ſcientiam Epiſcopi bannum componat, & communione priuetur. Et quidam laici non Eccleſijs, vbi baptiſmum, & prædicationem, manus impoſitionem,& alia Chriſti ſacramenta percipiunt, decimas ſuas dant; ſed proprijs Baſilicis, vel alijs Eccleſijs pro ſuo libito tribuunt,quod omnibus modis diuinæ legis, & ſacris canonibus conſtat eſſe contrarium, cap. in ſacris ibidem, & ſic regulariter decimæ perſonales illi Eccleſiæ præſtant in cuius parochia eſt domus, in qua aliquis degit, & diuina audit: qui ibi diuina audiri debent, cap. 2. de parochis. cap. cum quis. §. 1. de ſepul. in 6. Sed ſi domus eſt in confinio duarum parochiarum, vtrique debetur decima. gloſ. & Doct.in cap. licet vlt. 16.quæſt.3. Innocent. & alij in cap. ſuper eo, de paroch. Et tunc debet media anni parte audire diuina in vna parochia, & poſtea in altera.

18 Quando dubitatur cuius parochiæ ſit domus quid? Reſpond.quando occurrit dubium inſpicietur ſitus ianuæ, & illius erit parochiæ, in qua ianua ſita erit,Bart.in l.quod conclaue. ff.de damn. infect.

19 Quid ſi domus habet duo oſtia? Reſpon.inſpicietur principalius, & id quod eſt anterius; & tanquam nobilius indicabitur ex illa parochia vbi ſitum fuerit, arg. l. cum in diuerſis. ff. de religioſ. & l. quæritur. de ſtatu homin. Corſet. in tract. de poteſt.regia.quæſt.73.

20 Quæritur,quotuplex ſit decima? Reſpond. multiplex: nam quædam eſt decima ſpiritualis,quædam temporalis, ex qua fuit inſtituta Quadrageſima, vt Domino pars decima temporis tribuatur, cap. quadrageſima. de conſ.diſt. 5. ideo, quadrageſimam non ſeruans Deo, decimam ſubtrahit.

Alia eſt ſubſtantialis, vt inquit Archiep. Florent. in 2.par. ſummæ. in tit.4. cap.3.§. 1. & ſeq. & iſta de omnibus frugibus debebatur Leuiticæ olim tribui à populo ex leg.cap.1.& decim. Exodi.22. cap.& Leuit. vlt. & licet aliæ ſolui eſſent ſolitæ, non tamen ex lege debebantur; ſicut iſta. & eſt decima, quæ parochialis vocatur, quia Curatis parochialis Eccleſiæ debita eſt regulariter.

Altera eſt, quam Leuitæ, hoc eſt infe-

rio-

riorum miniſtrorum gradus, ſummo Sacerdoti, videlicet Aaron, dabant. nu. 18. cap. ibi. Præcipe Leuitis, atque denuntia, quum acceperitis à filijs Iſrael decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerre Domino, ideſt decimam partem decimæ, vt reputetur vobis in oblationem primitiuorum; & date eam Aaron ſacerdoti, & iſti comparatur decima, quæ Papæ tribuitur.

21 Quæritur vtrum Papa poſsit decimas imponere? Reſpondetur, ex magna cauſa poteſt; (exempli gratia) ſi contra infideles, vel Eccleſiæ inimicos bellum gerat, vel ex alia iuſta cauſa; quamuis Panor. contrarium dicat in cap. 1. in fin. eo. tit. Nam poſt quam erat præceptum Leuitis à Domino, vt hanc ſoluerent; ideo non inuenio legem repugnantem; quamuis imponi à Papa etiam non poſſit, vt infra dicetur, & habetur Eſdræ 2. cap. 10. in fin.

22 Quæ circunſtantiæ requiruntur ad decimas imponendas? Reſpondetur ex illa authoritate num. 18. requiruntur ſequentia. Primò, quòd hæc decima ſit impoſita, & præcepta, ibi præcipe. Ergo ſine impoſitione ſummi Sacerdotis ab alio imponi non poteſt, & ſi aliter fuerit impoſita, indicens eam eſt excommunicatus, in cap. clericis. de immunit. eccleſ. in 6. Secundò requiritur, quod poſt impoſitionem ſit denunciata, ibi, denuntia, debitoribus enim denuntiari debet, vt ſoluant, l. quidam Iberus. ff. de ſeruit. vrbano. præd. Doct. in l. vinum. ſi cert. pet.

Tertiò, quòd imponatur Leuitis, id eſt clericis, qui decimas percipiunt: ergo his, qui non percipiunt decimas, imponi non poſſunt decimæ Papales, quas regulas hodie quidem vocant, extra 1. de decimis. in communibus. Quartò, quòd hæc decima imponatur ſuper decimis beneficij, ibi decimam partem decimæ, non igitur poſſet imponi ei, qui decimas non haberet, quia priuatio præſupponit habitum, cap. ad diſſoluen. de ſponſ. impub. §. ſeruus. de capit. diminut. in inſtituta, & ideo non debetur decima ex hoſpitalibus. gloſ. in d. Clem. vlt. eo. quam ſequitur Felin. in c. de quarta. col. 6. num. 18. de præſcrip. Quintò, quòd ipſi clerici accipiant decimam; nam ſi non acciperent, non tenerentur ad iſtam; ibi cum acceperitis à filijs Iſrael, & niſi per eos ſtaret quominus acciperent. leg. quod te. ff. ſi cert. pet. Sexto, quòd is, qui eam petit, ſit Aaron, ideſt ſummus Sacerdos, ibi & date eam Sacerdoti.

23 Quæritur, vtrum Epiſcopi, Archiepiſcopi, & alij imponere poſsint decimas? Reſpondetur, quod non poſſunt, nec eis debetur, niſi à Papa concederetur, clemen. vlt. de decim. quæ ſic habetur: Si beneficiorum decima cuiuis ſimpliciter concedatur ad tempus, ſecundum taxationem decimæ in illis partibus, in quibus fiet conceſsio conſuetam, & ad monetam currentem communiter ipſa decima leuari poterit, & debebit, nec per collectores, exactores, ſiue leuatores ipſius decimæ Eccleſiarum, calices, libros, & alia ornamenta diuinis officijs deputata ex cauſa pignoris, vel diſtractionis capi, vel recipi volumus, vel diſtrahi, ſeu quomodolibet occupari.

24 Quæritur, à quibus beneficijs exigi poſſint decimæ? Reſpondetur à beneficijs, ſeu cappellis, quæ excedunt viginti libras, teſte Collecta. in cap. ſuper eo, vbi plus dicit, quod ſi fructus alicuius beneficij fuerint augmentati, decima iſta non debet augeri, poſt quam ſemel taxata fuit, clem. fin. de decim. Et quando debet præuideri de beneficio, vſque ad certum valorem, debet hic valor probari ſecundum taxationem decimæ, niſi alias valor probari poſſet, vt enim ibidem collect. quod poteſt prodeſſe conſiliarijs, quibus prouideri debet de beneficio, vſque ad ducentas libras &c.

25 Item in Concilio Conſtan. de hac decima ſic reperi ſtatutum. Præcipimus, & mandamus iura, quæ prohibent inferioribus, à Papa decimas, & alia onera Eccleſijs, & perſonis Eccleſiaſticis imponi, diſtrictius obſeruari, per nos autem nullatenus imponatur generaliter ſuper totum clerum, niſi ex magna, & ardua cauſa, & vtilitatem vniuerſalem Eccleſiam concernente, & de conſilio, & conſenſu, & ſubſcriptione fratrum noſtrorum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, & Prælatorum, quorum conſilium commodè haberi poterit, nec ſpecialiter in ali-

quo

Digitized by Google

quo regno, vel prouincia in cōſultis prælatis ipſius regni, vel prouinciæ, & ipſis non conſentientibus, vel eorum maiori parte; & eo caſu per perſonas Eccleſiaſticas, & authoritate dumtaxat Apoſtolica leuentur, in ſeſſio.43. & Thoſta plura ſcribit quæſt.74. ſuper cap.23. Matth. Et ſic quando hæc decima imponi poſſit. Panor. in d. cap.1. eo. dicit in locum iſtius ſucceſſiuè quartam decimarum, quam Epiſcopi, cum Epiſcopatus fructus erant tenues, ſolebant recipere: hodie verò nō recipiunt, niſi vellent reparationes in beneficijs, à quibus quartam acciperent, facere cap. priſcis, & ſeq. 10. q.3. vbi gloſ. ſed congruentius conuenit Papæ, vt prędiximus. vide Feder. conſ.151. Thema, & Marc. Mantua. conſ. primo. cōcludentem hanc decimam ex diſtributionibus quotidianis non deberi, ne decimus minuatur cultus. Et quia alias ſæpius ita fuit per Papam declaratum, cuius declarationi ſtandum eſt.

26 Quæritur, vtrum decimæ pro anniuerſarijs mortuorum recipi poſſint? Reſpond. recipi poſſe decimam, quam Populus Iſraeliticus in ſuis horreis ſeparabat, vt eam comederet dum in templum Hieruſalem proficiſceretur, cum in veſtibulo templi Leuitas inuitaret ad conuiuium. cap.1. de decim. & Deut.12. & 14. in fine. Caue ne relinquas Leuitam, quia non habet aliam partem in poſſeſſione tua, & in locum iſtius ſuccedunt hodie anniuerſaria, quæ pro mortuis fiunt; & interdum conuiuia Presbyteris dantur in anniuerſarijs per conſuetudinem quorundam locorum, vt apud Virg. lib.3. Aeneid. etiam eſt videre.

Sollēnes tum fortè dapes, & triſtia dona,
Libabat cineri Andromache, maneſque vocabat.

Et ſic olim decima pro mortuis dabatur, hodie mali eam relinquūt, & à Deo relinquuntur, vel oblationes, quæ fiunt in manus Sacerdotum, poſſunt loco ipſius eſſe decimæ, vt Panor. & alij dicunt in d. cap.1. Ex quo oſtenditur, quod hæc decima debet dari pro orationibus tam viuorum, quam mortuorum, gloſ. in cap. Eccleſias, in verb. ſeruus. 13. q.1. dicens, quod licet veteres, deuotioni addicti, quatuor olim decimas ſoluerent, tamen hodie nec vna quidem bene datur, idcirco, fame, penuria, bellis, & alijs infinitis malis conſtringimur.

27 Quæritur, vtrum veteres dabant pupillis, & viduis pauperibus decimas? Reſpond. erat decima, quam veteres, viduis, & pupillis pauperibus erogabant, de qua Deut.26. cap. ibi. quando compleueris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Leuitæ, & aduenæ, & popillo, & viduæ, vt comedant intra portas tuas, & ſaturentur. Ex hoc patet iſtam decimam capiendam poſt ſolutionem alterius decimæ; quæ Parocho debetur id eſt curato; & idem in alia quacunque decima; patet, ibi, quando compleueris decimam cunctarum frugum tuarum; & hæc non capiebatur, niſi anno tertio poſt alias decimas, ibi. anno decimarum tertio.

28 Quomodo ſeruandus eſt gradus in dando eleemoſynam pauperibus? Reſpond. primo præcipit Deus Leuitæ dandam, ibi, Leuitæ, & ſic primo clerico pauperi dari debet, quam laico: nam turpiſſimum eſt videre per vrbem clericos, & Sacerdotes, miſerrimè deuagari quærentes panem. Secundo aduenæ potius, quam ciui, ibi, aduenæ, quia ciuis facilius inueniret, quam aduena. Tertio pupillo, potius quam pauperi; maior enim eſt miſerationis cauſa in minore, ibi, & pupillo &c. Quarto viduæ, ibi viduæ, d. c.26. Deuter. Iſti tamen gradus non ſunt neceſſarij, ſed pro neceſſitate cuiuſque diſtribuenda eſt eleemoſyna, imo in hoſpitalitate non eſt habendus perſonarum delectus; ſed indifferenter quibuſcunque ſufficimus, hoſpitales nos exhibere debemus, cap. ſi quis in fin. 42. diſt.

29 Quæritur, quis ad decimas teneatur? Reſpond. vt in cap. à nobis, de decim. ibi, cum igitur quilibet decimas ſoluere teneatur, ſiue ſit nobilis, ſiue ignobilis; & non ſolum futuras, ſed præteritas. cap. veniens. in fin. de tranſact. ſicut omnes tributum Cæſari ſoluere tenentur. cap. ſi tributum, & ſeq. 11. q.1. l. fin. C. ſine cenſu, ita; & multo fortius decimas, quæ ſunt tributa egentium perſonarum, & ſicut tributa Principibus, ita & decimæ pauperibus effectæ ſunt. c. decimæ. 16. q.1. c. tua. 2. de decim.

Hoc

Hoc denique præcepto ſic declarato, contra illud peccat, qui decimam iure debitam non ſoluit integrè, cui debet, & illa eſt iure debita, quæ præſcripta loci conſuetudine non eſt ſublata, in totum, vel in parte: nam ſi alicubi eſſet conſuetudo, vt non ſolueretur integra decima; ſed pars, illa fideliter eſſet ſoluenda.

30 Peccat etiam, qui ſoluit quidem decimam, ſed prius deducit impenſationes, collectionis fructuum, aut ſemen ſatum, vel penſionem, aut decimam partem peiorem, aut non ſoluit, vbi, & quando debet. Idem de primitijs, Caiet. contra diuinam, & naturale præceptum peccant filij ſpirituales, qui ſuis patribus ſpiritualibus in neceſſitate exiſtentibus non ſubueniunt, vt ſubſtentari poſſint, etiam ſi decimarum ſolutio in illis locis ſit à præſcripta conſuetudine ſublata. Caiet. verb. decimas. & vbi non eſt conſuetudo, non ſunt obligati, nec peccant, ſed vbi eſt, cõſuetum, omittens, peccat mortaliter, peccato ſacrilegij.

31 Item ex clem. cupientes, de pœn. vbi dicit, omnes religioſi, qui ſuadent populis non ſolui decimas incidunt in ſententiam excommunicationis latæ ſententiæ, quæ non eſt Papæ reſeruata, & obligat religioſos tantum, non alios.

S V M M A R I V M.

1 *Amor præceptorum primæ tabulæ fundamentum eſt, & ſecundæ.*

2 *Honor propriæ, reuerentia eſt, ſed accipitur etiam multipliciter.*

3 *Pater, & mater, qui poſſunt dici.*

4 *Iuſtitia quomodo dicitur habere quatuor filias.*

5 *Pietas nomen multipliciter accipi poteſt.*

6 *Filij erga parentes ad quid tenentur.*

7 *Filius quomodo patrem tenetur diligere.*

8 *Filius tenetur patri in neceſſitate ſubuenire.*

9 *Filij tenentur neceſſitatibus corporis patris ſubuenire.*

10 *Filij debent alere parentes egenos: iura duo quando imperant fortius eſt ſequendum ibidem.*

11 *Filius percutiens parentes exheredatur.*

12 *Filius accuſans patrem in iudicio poteſt exheredari.*

13 *Filius ducens vxorem indignam contra voluntatem patris, peccat.*

14 *Filius familias factus Epiſcopus, quomodo cum patre ſe debeat habere.*

15 *Patria poteſtas non ſoluitur per Sacerdotium filij.*

16 *Patria poteſtas ſoluitur per religionis ingreſſum.*

17 *Pater monachus factus, patriam poteſtatem amittit.*

18 *Pater factus Epiſcopus, non perdit patriam poteſtatem.*

19 *Patres erga filios quomodo ſe gerere debeant.*

20 *Parentes alimenta filijs tribuere debent.*

21 *Pater non tenetur alimenta dare filijs, qui habent aliud vnde viuant.*

22 *Mater tradens filium nutrici, cum lactare eum poſſit, peccat.*

23 *Parentes vota filiorum reuocantes, peccant.*

24 *Parentes cogentes filios ad matrimonium contra eorum voluntatem, peccant & cogẽtes ad religionem, excommunicantur.*

25 *Parentes, qui patiuntur filias ſuas amatores habere peccant.*

26 *Parentum appellatione, qui intelligantur.*

27 *Parentes peccant ſi conſentiunt, quod filia ſponſa impudicè tangatur à ſponſo.*

28 *Parentes debent conuerſari honeſtè, & exemplaciter cum filijs.*

29 *Coniux peccat prohibẽs coniugi, ne diebus feſtis miſſam audiat.*

30 *Coniux peccat coniugem immoderatè verberans.*

31 *Coniux peccat, infamans coniugem.*

32 *Vxor, quæ marito non obedit peccat.*

33 *Vxor maritum alio migrantem ſequi tenetur.*

34 *Vxor maritum vagabundum non tenetur ſequi.*

35 *Coniux prouocans ad iram coniugem peccat.*

36 *Vxor de ſuperfluo ornatu peccat non obediens marito.*

37 *Dominus peccat non habens curam ſubditorum.*

38 *Dominus tenetur ſcire peccata ſeruorum, vt corrigat*

39 *Serui contemnentes ſuperiorem peccant.*

40 *Seruus violans præcepta Domini peccat.*

41 *Seruus legibus Domini non obtemperans, peccat.*

Quar-

Quartum præceptum: Charos venerare parentes. Cap. XXIV.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram. Exodi 29.

AMandus eſt generator, ſed præponendus eſt Creator, Aug. in quodã ſerm. eſt approbanda liberalitas, vt proximos ſemini tui, non deſpicias, ſi egere cognoſcas, non tamen vt illi ditiores fieri velint ex eo, quod tu potes conferre in opibus, Amb. ſuper Lucam.

1 Sicut fundamentum præceptorum primæ tabulæ eſt amor Dei ſuper omnia, ita etiam fundamentum præceptorum ſecundæ tabulæ, quæ reſpiciunt proximũ, eſt ſecundum charitatis præceptum, iuxta quod, quæ volumus nobis fieri, alijs facere debemus, & quæ nolumus nobis fieri, a'ijs facere non debemus.

2 Quid eſt honor? ℞. honor propriæ eſt reuerentia, & dignitas, quæ ex cauſa, aliqui alicui exhibetur. Virg.

Haud equidem tali me dignior honore?

Quandoque accipitur pro pulcritudine, aliquando pro obſeruantia, & cultu. Virg.

Sẽper honor meo, ſemper celebrare donit.

Interdum pro pudicitia, quandoque pro premio, quandoque pro ſepultura. Virg.

Cernit ibi meſtos, & mortis honore carẽtes.

Et honor eſt maximum bonorum exteriorum, ſecundum Ariſt. lib. 4. Ethic. & lib. 1. Rhet. Honor eſt benefactiuæ gloriæ indicium, & S. Tho. 2. 2. q. 129. art. 3. Honor eſt cuiuslibet virtutis præmium, & honor parentum, quo parentes debemus obſeruare. Exod. 29. & Deut. 5. Honora patrem, & matrem tuam, ſicut præcipit tibi Dominus, vt longo viuas tempore, & bene ſit tibi.

3 Quomodo intelligere debemus nomina iſta per patrem, & matrem? Reſpond. in Concilio Colon. declarantur per patrem, & matrem quatuor genera perſonarum. Primò, intelliguntur, qui nos genuerunt, vt auus, & proauus, & auia, & proauia. ff. de verbor. ſign. l. appellatione. Secundò, Epiſcopi. Tertiò, qui poteſtatem habent temporalem. Quartò, qui poteſtatem aliquam habent in nos, vt tutores, & magiſtri, & notandum, quod omnia præcepta decalogi reducuntur ad iuſtitiam.

4 Ita iuſtitia habet quatuor filios: In primis homo tenetur reddere Deo, quod ei debetur, & iſta dicitur religio, & vocatur prima filia, de qua eſt primum, ſecundum, & tertium præceptum primæ tabulæ.

Secundò, tenemur reddere parentibus ſecundum carnem, quod ſuum eſt, & hæc dicitur ſecunda filia, quæ vocatur pietas.

Tertiò, tenemur reddere maioribus noſtris, quod ſuum eſt, & hæc eſt tertia filia, quæ vocatur obſeruantia, quæ continetur in quarto præcepto, vbi dicitur: Honora patrem &c.

Quartò, tenemur reddere proximo, quod ſuum eſt, & iſta eſt quarta filia, quæ vocatur iuſtitia particularis, ſub qua reliqua præcepta Decalogi continentur, vt per ordinem dicemus; & in primis.

De pietate, quæ debetur parentibus.

5 Quæritur, quid eſt pietas? Reſpond vocabulum pietatis multipliciter poteſt accipi, ſecundum S. Bonauent. diſtin. 35. quæſt. 6. lib. 3. ſecundum quod innuit Aug. 10. de Ciuit. Dei. Aut enim ſic pietas proprie Dei cultus intelligi ſolet, quam Græci Theoſebiam vocant. Hæc tamen erga parentes officioſè haberi dicitur. More autem vulgi, hoc nomen in operibus miſericordiæ nunc frequentatur. Cum igitur pietas ſic dicatur multipliciter valet erga Deum, erga parentes, & erga hominem quemcunq. ſecundum quod ordinat erga Deum, non eſt nomen doni, ſed potius eſt idem, quod latria, & theoſebia, ſiue euſebia, de qua dicit Aug. quod eſt ſapientia verè, ſecundum autẽ, quod ordinat ad parentes adhuc etiã non tenet rationẽ doni, ſed potius eſt ſpecies iuſtitiæ virtutis pro eo, qđ ad hoc ordinatur ſcđm regulã naturalis iuris

iuris, & ſecundum obligationem neceſſitatis : ſecundum autem quod attenditur cuiuſcunque proximi, ſi pietas eſt non doni. Aliter tamen attenditur erga proximum, pietas, donum, & miſericordia, virtus. Miſericordia enim reſpicit confirmationem in natura, & neceſſitatem in indigentia, ſiue in miſeria. Pietas verò attendit in proximo imaginem diuinam; vnde dono pietatis eſt homo beneuolus cuiuſcunque homini, qui habet in ſe imaginem Dei; ita quod beneuolentia illa pro loco, & tempore aliquando progreditur in compaſſionis affectũ, aliquando in operis beneficium &c.

6 Quæritur ad quid tenentur filij erga parentes? ℞. filij debent patribus tria, amorem, obedientiam, & reuerentiam. Amor filiorum erga parentes conſiſtit in his quinque. Primò, ſic filius tenetur amare patrem, vt nullum ei malum vellet, quando aliquod odium habet erga patrem, ſi malum eſt graue, grauiter peccat, vnde in confeſſione tenetur circunſtantiam hanc exprimere, quia aggrauat. Si enim iniuſtum odium, & deſiderium deliberatum inferendi cuiquam etiam extraneo, aliquod damnum notabile, eſt peccatum mortale, multo magis odium in parentes naturales, grauius erit, Nauar. cap. 14. nu. 11.

7 Secundò dicitur filius debere taliter amare patrem, vt in nullo contriſtet eũ, & qui ex conſuetudine contriſtant, peccant mortaliter; & præſertim contriſtare eos in his, quæ pertinent ad res familiares; & ad ſalutem animæ, vt fugere noxia, ſodalium contubernia, ludos prohibitos, & meretrices; ſi verò non obediat patri ex contemptu: per contentũ autem hic intelligimus obſtinationem, & pertinaciam animi: vnde non obedire ex inaduertentia, vel ſenſualitate, eſſet veniale, Sylu. in verb. filius. §. 25. Nauar. cap. 14. nu. 12.

Tertiò tenetur filius in neceſſitate patris ei ſubuenire; nam ſub hoc præcepto admonemur, & tenemur, non ſolum, vt parentes debita veneratione proſequamur, & eorum dictis ſimus obedientes; verum ſi quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè ſuppeditemus, & eos viciſſim alamus, quorum cure ſingulari enutriti, & docti ſumus; ac etiam in articulo mortis debent filij adhibere curã, ne deſint ſacramenta, & qui impediunt parentes à teſtamento condendo, peccant mortaliter.

9 Quartò tenentur filij in neceſſitatibus grauibus corporis parentibus ſubuenire iuxta eorum poſſibilitatem.

10 Quintò, tenentur filij parentes alere in neceſſitatibus eorum, quando filij ſunt potentes, vt colligitur in l. habitatio. ff. de ventr. in poſſ. mitt. & in l. ſed, & ſi quid. §. 1. verbo veſtire. ff. de vſu fruct. Si autem ex proprijs bonis, vel officio, quo fungitur pater poſſet viuere, non tenetur filius, niſi ars illa, quam pater habebat, ſuo ſtatui eſſet dedecori, arg. l. ſi quis à liberis, §. idem reſcripſit, iuncta gloſſ. ff. de lib. agnoſc. Nauarr. cap. 14. num. 13. in fin. & potius dico tenentur alere parentes, quam filios, ſecundum Sylu. 25. & S. Thom. 2. 2. q. 26. art. 9. ad tertium. Et in tantum hoc eſt verum, vt ſi pater eſt in extrema neceſſitate, filius tenetur egredi à Monaſterio, vt patri ſubueniat, vt in Tolet. & allegat Caiet. 2. 2. q. 101. art. 4. & ratio eſt, quod quando duo iura procedunt, & ambo imperant, quod fortius imperat, illud eſt ſequendum; (exempli gratia) ſi ius diuinum naturale, & ius diuinum poſitiuum imperant, debemus ſequi ius diuinum naturale, quia fortius imperat, iuxta S. Thom. loco allegato ad 4. non tenetur egredi, ſi eſt profeſſus: ſi non eſt profeſſus, quamuis poſſit egredi; tamen nó tenetur, nec tenetur filius obedire, volens ingredi religionem, & pater negat. Item, non ſatis eſt exhibere amorem, ſed reuerentiam.

11 Sextò, filius percutiens parentes, etiã leuiter, vel contumelioſis verbis ipſos cum animi deliberatione inuenit, vt illos ad iracundiam notabilem prouocet, mortaliter peccat, ſecundum Richard. in 3. diſtinct. 37. & Alexan. 3. par. de quarto præcepto.

12 Septimo, filius, qui in publico iudicio patrem accuſauit, præter peccatum mortale, poteſt à patre exheredari, licet verè pater crimen commiſerit, vt habetur in nouella Iuſtiniani, ijs, in auth. vt cum de appel. cogno. §. aliud quoque. quod locũ habet, ſi ex ea accuſatione peter eſſet pu

niendus

Digitized by Google

niendus pœna mortis,exilij, vel infamiæ, vel ammiſsionis membri,aut alia corporali pœna. Verum tamen ſi crimen,quod commiſit pater eſſet proditionis contra Principem, vel rem publicam, poſſet tali caſu patrem accuſare, hac tamen moderatione,vt inquit Tullius 3. de officijs inquiens. An ſi tradere patriam conetur pater,ſilebit ne filius? & reſpondit,quod primo patrem obſecrabit,ne faciat;deinde ſi nil proficit, accuſet, & ad extremũ ſi ad perniciem patriæ res ſpectat, ſalutem patriæ,ſaluti patris anteponat.

13 Octauo filius ducens vxorem indignã præter voluntatem patris, peccat mortaliter Nauarr. cap. 14.num. 15.S. Bonauent. limitat, niſi vergat in magnum detrimentum,quia tunc mortaliter peccat, ſed ducens dignam, non peccat mortaliter: indigna autem dicitur perſona, non ſolum ſi vilis eſt; ſed etiam illa,quæ cum eſſet nobilis, non poterat tamen de iure contrahere matrimonium, vel alterius impedimenti,ita gloſ.fin.in l.ſi rogatus.§. matrimonij.ff. de manumiſsis vindicta.in verb. matrimonij. not. Inſtit. de nup. §.ſi aduerſus, quam gloſ. multum commendat Franc.in c.1.§.porro.de ſpon.lib.6.

14 Quæritur filiusfamilias factus Epiſcopus, quomodo patrem ſuum tenetur honorare, & eum ſibi præponere,cum hoc etiam Papa facere debeat? ℞. ſecundum Bal.in l.prætor ait, in fin. ff. de in ius voc. Quod ego puto verum in ijs, quæ domi, non quæ foris fiunt ne ſit contra, quod tenet idem Bald.in l.ſenium. 1.col. C.qui teſta.fac.poſſ. Vbi dicit maiorem eſſe authoritatem magiſtratus, quam paternã, quod nota; ſed an dignitas Epiſcopalis liberet filiũ à patria poteſtate, dic quod ſic, Auth. ſed dignitas, & ibi Doct. C.de Epiſ.& cler. cap.indecorũ, & ibi gloſ.de ætat. & qualit. Bal. in l. 2 & l. patre, de his,qui ſunt ſui, vel alien. iur. Quod verum eſt, quo ad fauorem, non quo ad odium,ſecundum Bart. in d.l.2. in fin. & in l.patris.ff. de in ius voc. Hinc ipſe refert,quod ſtante ſtatuto, vel conſuetudine, quod curia ſuccedat patri decedenti ſine filijs in poteſtate conſtitutis, quod tali caſu non curia, ſed filius ſuccedet, id eſt Eps, quia agitur de ſuo commodo,ita Bal.in l.apud hoſtes,C.de ſuis,& legit.

15 Quæritur,vtrum per ſimplex ſacerdotium ſoluatur patria poteſtas? ℞. quod non,ſicut nec per prælaturam inferiorem ab Epiſcopali, ſecundum Bal.& Bart.in l. ſacroſanctæ,C.de ſacroſan. eccl. Doct.in c.indecorum.de ætat.& qualit.

16 Quæritur, vtrum per Monaſterij ingreſſum? ℞. ſecundum gloſ.quod ſic, & Bart.in l. ſi ex cauſa. §. Papinianus. ff. de min. Bart.in auth.idem. C.de bonis,quæ liberis,Bald.in l.apud hoſtes, & in l.ſi maritus. de patria poteſtate, & ratio eſt ſecundum Bart. quia Monachus tranſit in poteſtatem Abbatis, ergo non debet remanere in poteſtate patris, vt dicit Sylu. verb. patria poteſtas; vbi etiam dicit, quod nec pater poteſt filium impuberem offerre religioni matre contradicẽte.

17 Quæritur, quid de patre facto Monacho, vtrum perdat patriam poteſtatem? ℞.Bart quod ſic,in l.patrem.ff.de his.qui ſunt ſui,vel alien.iur.& Sylu. verb. Patria poteſtas.

18 Quid ſi pater fiat Epiſcopus? ℞. quod ſecus eſt,ſi fiat Epiſcopus, ſecundum Bal. in l.fin.§.neceſsitate.1.col. C.de bon.quæ lib.Item prædicta vera ſunt, quando dignitates præfatę Epiſcopalis,& Monachalis ſunt collatæ filiofamilias; quia per ſolam electionem non dicitur ſublata patria poteſtas. gloſ.eſt notabilis. in l.ex eo tempore.de teſt.milit.

19 Quæritur, quomodo patres erga filios ſe gerere debeant? ℞. patres,domini,vel coniuges prouidere debent illa,quæ pertinent ad filij neceſsitatem ſpiritualem, vel corporalem cum poſsint; alias ſi ex auaritia, vel ex crudelitate illis non prouiderent,cum poſsint, peccarent mortaliter,tex.eſt in cap. ſi quis reliquerit.diſt. 30. ſic etiam mittere filios ſuos illegitimos ex auaritia ad hoſpitale, vel illos exponere ad ianuas, graue peccatum eſt, text.optimus. in l.necare. ff. de lib. agnoſcen. Tenetur etiam pater alimentare filium in Scholis volentem adiſcere. Arch. 30.diſt.ſi quis relinquerit.

20 Tenentur parentes filiis tribuere alimenta, alias illa denegando grauiter peccarent,iuxta tex.in l.1.2.& 3. C. de liberis agnoſcen.quæ quidem alimenta præſtari debẽt in domo paterna,niſi forte ex cauſa patris,filius non poſsit commorari,

ita

ita Andr. de Iſern.in conſtit. Reg. Neap. fol. 176.col 3.

21 Tenentur etiam corrigere filios, videntes eos hæreticare, vel alia peccata facere ſub peccato mortali: audi exemplum. Heli ſacerdotis,qui licet in ſe bonus fuerit,tamē ꝙ filios ſuos delinquētes nō correxit ſupinus de ſella corruens fractis cruribus expirauit. 37. diſt. legant. §.neceſſe eſt.de ſimon.cap.licet Heli.in prin. Ideo prouiſo ſolerter circa illos, qui dicunt non poſſe corrigere filios, vel vxores. At ſi filius haberet aliud vnde viuat, vel aliquam artem, non tenetur pater,niſi filius ſit infirmus, vel nobilis,quē dedeceat in tali arte operari. ff.de liber. agnoſ.l.ſi quis à liberis, quod etiam procedit in ſpurio; quia ſi filius eſt nobilis, ita quod non obſtante ſpurietate dedeceat ipſum artem exercere,debentur ſibi alimenta, vt inquit Nauar. cap.14. num. 17. & benefacit ad hoc illud, quod notdicit Bal.in l.1.§. ſed ſcimus. C. de latina libertate tollenda,vbi inquit,quod ſi aliquis tenetur aliquem alere, ſufficit, ſi faciat eum recipi in aliquo hoſpitali, dummodo ille, qui debet alimentari, poteſt ibi morari ſine dedecore.

22 Mater tradens filium nutrici,cum poſſit eum proprio lacte nutrire, vel negligit notabiliter eligere nutricem bonam, vel circa bonam pueri educationem curam gerere, vel vſque ad triennium neceſſaria non miniſtrauit ei, peccat ſecundum Nauarr.cap.14.num.17. & dicit vſque ad triennium, quia pater ipſe deinceps omnia filio neceſſaria exhibere tenetur, niſi ſit pauper, & filio nulla ſint bona,neque ars,aut officium decēs, quo poſſit ſe ipſum alere;neque ſit alias adeo filius ita ingratus,& criminoſus,vt ſecundum iura mereatur exheredari, arg.l.necare,& l.ſi quis à liberis.ff.de lib. agnoſc. quod Sylu.verb.filij §.rectè notauit.

23 Parentes,qui abſque cauſa filiorum vota,quæ cum eorum bona venia fecerant reuocant ſecundum Nauar.peccant grauiter, nec tenentur ſubtrahere illos à deuotione,& à religione.

24 Parentes peccant mortaliter cogentes filios, & filias ad matrimonium, contra eorum voluntatem,vel cogentes eos,vel eas ad religionem, vt Moniales fiant, ſecundum Concil. Trid. ſeſſ. 25. cap.17. & 18.dicens expreſsè,vt nulli admittantur ad religionis profeſſionem,niſi prius examinati ab Epiſcopo, vel ab eius Vicario vtrum ſponté ingrediantur nec ne: & omnes, qui cogunt virgines,aut mulieres ingredi religionem, aut vt vota emittāt, & omnes,qui conſulunt, & dant fauorē, omnesque ibi præſentes ſunt excommunicati.

25 Peccant mortaliter parentes, qui filias ſuas amatores,propter malum finem patiuntur habere,& in honeſtam vitam agere, vel eas à ſuſpectis conuerſationibus non ſeparant, qualia ſunt aliquarum feminarum conſortia, quas veriſimile eſt ipſas ad peccandum impulſuras, vel ipſi parentes noſcunt filias ſuas turpem vitā agere, aut fucis vti, & irritamentis ad inducendum ad peccatum mortale, & nō reprehendunt, neque corrigunt, non excuſantur à mortali. arg. cap. duo iſta nomina. 23. q. 4. at ſi ſe cultius illæ ornent ſolo, quod videtur ſtatui ſuo conuenire, abſque mala intentione; ſed quia ita vtitur, non peccant ipſæ, niſi venialiter, & idem parentes peccarent, non reprehenderent eas: qui quidem ſi conſentit in alterius crimen communiter, nō grauius peccat; quam auctor illius. cap.1. de off. deleg. peccant etiam ſi ſponſalibus contractis ante matrimonium cum ſponſis commiſceri, vel ab eis tactibus impudicis,& enormibus tangi.

26 Notandum eſt,quod appellatione parentum intelliguntur omnes aſcendentes, videlicet non ſolum pater, & mater, ſed etiam auus, & auia, & reliqui, & appellatione filiorum, intelliguntur etiam nepotes,qui ſunt ſub eorum cura.

27 Parentes peccant conſentientes, vt cū filia ſua ſponſa impudicis tactibus vtatur ſponſus, vt inquit S.Thom. 2.2.q.154. quamuis oſcula, & amplexus videantur licita talibus ſponſis intuitu honeſti amoris, & beneuolentiæ, quæ quidem videtur eis poſſe permitti; veruntamen,quia communiter ſponſi, cum ſoli abſque arbitris conuerſantur huiuſmodi impudicis vti ſolent, non deberent eis permitti, vt ſoli ſecreto conuerſentur.

28 Parentes debent taliter cōuerſari cum filijs,ſcilicet,grauiter,& honeſtè,ac exemplari-

Digitized by Google

pariter, vt reuereantur cum timore, & amore. Nam dicitur nimia familiaritas parit contemptum. Item parentes non permittant filios, & filias poſt annum ſeptimum in vno lecto ſimul dormire: nã periculum eſt maximum, inquit Aug. in lib. de ſin. cler. Mémento Thamar, quæ ab Amon patre ſuo corrupta fuit, & Sennecarib, quæ filium ex filio peperit. Debent ergo conuerſari ſuperiores cum inferioribus, ne contemptibiles videantur.

De peccatis coniugum contra hoc præceptum.

29 Peccat contra hoc præceptũ coniux prohibẽs coniugi, ne diebus feſtis audiat Miſſam, aut præceptũ aliquod diuinũ, vel eccleſiaſticũ obligans ſub pœna peccati mortalis, cogit violare, vt ieiunia præcepta ne ieiunet, vt dicit D. Antoninus. 2. part. tit. 9. c. 10. §. 2.

30 Peccat coniux percutiens, vel immoderatè verberans coniugẽ, atq; ſeruũ, ita cedere. l. 1. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris. §. fin. Inſtit. eod. tit.

31 Peccat coniux, qui, vel quæ cõuitiãdi, vel notabiliter infamandi cauſa profert aliquod verbũ in coniugem licet illud ex ſua natura minimè iniurium, aut etiam ſine animo diffamãdi aliquid dicit, quod de ſua natura eſt aptũ ad infamandũ, & inde infamia ſubſequitur, aut periculum eius infamiæ, ſaltem probabile adeſt ſecundum S. Th. 2. 2. q. 73. art. 2. peccat.

32 Peccat mortaliter vxor, quæ notabiliter eſt marito inobediẽs in his præſertim quæ ad domus, familiæq. regimen, ac bonos mores pertinent, c. eſt ordo, & c. hæc imago. 33. q. 5. & Richar. diſt. 37.

33 Quæritur vtrũ teneatur ſequi maritũ alio migrantẽ? ℞. tenetur cum eo ire ſub pęna peccati mortalis. c. vnaquæque. 13. q. 1. niſi pactum inter eos præceſſerit, ne maritus alio migraret; nam tunc teneretur, niſi viro illinc diſcedendi iuſta cauſa, vel neceſſitas ſuperueniret, vel morbus, vel capitalis inimicitia.

34 Quid ſi maritus eſſet vagabundus? ℞. ſi eo tẽpore, quo matrimoniũ contraxerunt ille non ſolebat vagari, nec vxor morem mariti ſciebat, niſi intellexerat, non tenetur eũ ſequi. gloſ. d. c. vnaquaque. & c. ſi quis neceſſitate. 34. q. 2. At ſi id prænouiſſet à primo vxor teneretur eum ſequi, quã diu ille ex honeſta cauſa vagaretur; ſed nequaquam ſi ob turpem cauſam id faceret, vel circunduceret exponendo eam peccato, vel mortis periculo, tunc enim nullatenus ipſum ſequi tenetur. Nam abſq; dubio peccat, qui ita vagatur, & proinde non eſt illi conſentiendum. arg. cap. non ſemper. 11. q. 3. & Sylu. verbo vxor. q. 8.

35 Peccat grauiter coniux, qui, vel quæ ſciens naturã alterius coniugis, (vti ſcire debet) prouocans illum, vel illã ad iram, ad rixã, & ad blaſphemiam, vel ad aliud mortale, & nõ ſe reprimit, arg. c. ſi. de iniu.

36 Peccat mortaliter vxor non obediens marito, vel eius iuſtũ præceptũ non implens, præſertim de vana cõpoſitione, atque ornatu, & ſuperfluo veſtitu, arg. c. cũ caput. 33. q. 5. Vide cap. ſequentem.

De peccatis dominorum, ſuperiorum erga ſubditos, famulos, & ſeruos, & econtra.

37 Quæritur ad quid tenetur dñs, ſiue herus erga ſeruos, & famulos? ℞. tenetur ad multa, & præſertim ad ea quæ pertinent ad conſcientiã ſubditorũ ſuorũ, ne aſſueſcãt malè iurare, & blaſphemare, vel pręcepta Dei, aut Eccleſiæ violare, aut non monet eos confiteri, & cõicare, & diebus feſtis Miſsã audire, vel retinere illos à vitijs alijsq multis illicitis, & laſciuijs, vel negligat notabiliter procurare illis ſacramenta Confirmationis, & Vnctionis extremæ ſuo tẽpore, & alias Chriſtianæ viuere, mortaliter peccat. c. ſunt. 23. q. 4. & 1. ad Timoth. c. 1. & ſi dñs, aut herus, qui habet ſeruũ Neophitum, ſeu nuper ad fidem conuerſum, & nõ curat per ſe, neq; per alium doctrinã Chriſtianã ipſum docere, & quid ſit eſſe Chriſtianũ, & ſubinde qualẽ vitã agere teneatur, grauiſſimè peccat, ſecundum Nauar. c. 24. & alios.

38 Quæritur, vtrũ dñs, vel herus teneatur ſcire peccata ſeruorũ, & famulorũ ſuorũ? ℞. quod ſi dñs notabiliter negligit noſſe peccata manifeſta ſeruorum, vt poſſit eos corrigere, peccat mortaliter, ſecundũ S.

Digitized by Google

Anton. 2. par. tit. 5. c. 9. §. 2. & cũ qui ex familia ſua, neque verbis, neque alia iuſta pœna emendatur debet ab ea eijcere, vel ei neceſſaria denagare, ſi hoc modo creditur poſſe illum ad bonam mentem reuocare; arg. reg. S. Aug. cap. 3. Si verò credetetur eum à domo expulſum deteriorem fore, melius eſſet eum domi retinere adhibendo ei remedia, quæ commodæ poterit, arg. c. quantumlibet. 47. diſt.

39 Quæritur, in quibus peccant ſerui, & ſubditi erga dominum eorum? Reſpondetur, peccant ſerui notabiliter contemnentes ſuperiorem, vel honorem notabilem, & debitum denegant, quamuis ſit diſculus, & malus dominus, 1. Petri c. 2. & ad Rom. 13. cap. ſolitè, de maiorit. cap. omnis. de cenſibus.

40 Peccat ſubditus, qui ſuperiorum præcepta iuſta violat, & quod putat in hac vita neminem in alium poteſtatem habere, & non ſolum peccat mortaliter cõtra cap. ad hæc. 89. diſtinct. ſed etiam incidit in hæreſim; dico quando Iudex, vel Dominus, præſertim eſt Eccleſiaſticus. Extrauag. vnam ſanctam. de elect. lib. 6. verb. inhibemus.

41 Peccat ſubditus, qui negligit iuſta ſuperiorum præcepta, aut leges obſeruare, eo quod non vult ſe illis ſubmittere, licet credat illos non eſſe ſuos verè ſuperiores; quod quidem eſt propriè peccatum inobedientiæ ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 105. art. 1. ſi verò id alijs de cauſis omittit, aliquando peccat mortaliter, aliquando venialiter, aliquando nullo modo, iuxta cauſarum varietatem.

S V M M A R I V M.

1 *Ornans ſe, vt carnaliter ametur, peccat.*
2 *Mulier ornans ſe cum picturis, peccat.*
3 *Ornans ſe ſplendidè pro ſui ſtatus, & decentiæ more regionis, non peccat.*
4 *Ornans ſe ſplendidius quam ſui ſtatus requirit, peccat mortaliter.*
5 *Ornans ſe Religioſus, vel Religioſa, quomodo peccat.*
6 *Mulieres oſtendentes pectora nuda, quomodo peccant, & iuuenes pudenda.*
7 *Confeſſarij quomodo ſe gerere debent contra pœnitentes in talibus ornatibus, & malis moribus.*

De nimio ornatu mulierum, & quando ſit peccatum. Cap. XXV.

1 QVæritur an ſit peccatum ſe ornare? ℞. qñ quis, vel quæ ſe ornat eo animo, vt carnaliter ametur viſa eius forma ab aliquo, vel ab aliqua, peccatũ eſt mortale, licet non ſequatur effectus; & ratio eſt propter finem, qui mortalis eſt. S. Tho. 2. 2. q. 169. art. 2. & qui etiam tanta ſollecitudine ſe ornat, vt ad ſe ornandum, nõ curat de neceſſarijs ad ſalutem, vt de Miſſa in feſtis, Caiet. in verbo ornatus. ſic etiam mortaliter peccat, qui ea intentione ſe ornat, vt non deſiſteret ab eo, etiam ſi vetaretur aliqua lege obligante ad mortale, ob vanam quam de eo capit delectationem, Nauarr. c. 23. nu. 57.

2 Quæritur, vtrum peccet mulier ornãs ſe cum picturis? ℞. quando id facit, vt aliorum ad ſe oculos trahat, peccat mortaliter; & ita intelligitur Eccleſ. cap. 4. Ne accipies faciem aduerſus faciem tuã, id eſt faciem picturæ, aduerſus faciem naturæ: & vt habetur in Concil. Laodicenſi cap. fucare, de conſ. diſt. 5. Tingere figmentis, quo, vel rubicundior, vel candidior, vel verecundior, appareat adulterina fallacia eſt. Ita etiam S. Tho. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 3. At vero ſi hoc faceret ad tegendam aliquam maculam faciei, per quam diſpliceret viro, vel vt magis viro placeat, non eſſet peccatum, vt ait Oſtien. in ſum. de empt. & ſua diſt. §. 1. verſ. de quibus rebus; vbi etiam deteſtatur ornatus indecens maximè hominibus, cum vnicuique ſufficere debeat naturalis color, arg. tex. in c. oſtenditur. de conſ. diſt. 5. D. Ant. Burg. in rub. ne cler. vel mon.

3 Quæritur, vtrum ornare ſe ſplendidè pro ſui ſtatus decentia, & more regionis, ſit peccatum? ℞. quod non, dummodo id bono fine fiat, licet alius, vel alia ad eius concupiſcentiam alliciatur, arg. text. in c. quiſquis. diſt. 41.

4 Quæritur, vtrum peccet is, qui ſplendidius ſe ornat, quam ſtatus ſuus requirat? Reſpondetur, quod peccaret, præſertim ſi eſſet cauſa, quod non ſolueret legata, vel debita, vel non præberet alimenta,

Digitized by Google

na, cui tenetur, Caiet. 2. 2. quæſt. 169. art. 2. Si verò dicta cauſa ſit remota, non peccat, etiam ſi aliquis ad mortaliter peccandum moueatur.

Sed cur carnem tuam pretioſis rebus impinguas, & adornas, quam poſt paucos dies vermes deuoraturi ſunt in ſepulchro? & animam tuam bonis operibus non adornas, quæ Deo, & Angelis eius præſentanda eſt in iudicio; cur ergo animam tuam vilipendis, & ei carnem proponis? dominam ancillari, & ancillam dominari magna abuſio eſt. Bern. in ſer. & Hug. de clauſtr. animæ.

5 Quæritur, vtrum religioſus, vel religioſa, quæ ſe nimium ornat, peccet? R. quod ſi notabiliter modum excedat, peccaret; ſed ſi hoc facit ob ſolam vanam leuitatem oſtendendo ſuam pulchritudinem, & elegantiam corporis, abſque alio fine mortali, non peccat mortaliter, Caiet. 2. 2. quæſt. 169. art. 1. dummodo vtatur habito ſuo; aliàs illum deſerens, & alium deferens religionis alienæ, eſſet excommunicatus, niſi deſereret per modicum tempus; Sylu. in verbo ornatus. quæſt. 5.

6 Quæritur, vtrum mulieres oſtendentes pectora nuda, quo pulchriores videantur abſque mala intentione peccét? Reſpondetur ſecundum Caiet. 2. 2. quæſ. 169. art. 2. quod non, quamuis talis conſuetudo extirpari debeat, Sylu. in verbo ornatus. quæſt. 7. & veſtiri ſe adeo tenue veſte tam vir, quàm mulier, vt pudenda tranſluceant, eſt mortale, quia eiuſmodi nuditas ad luxuriam prouocat, quod non facit pectorum nuditas, quæ ſolum pulchritudinem ſuam oſtendit.

Eſt alia abuſio magna in iuuenibus malè morigeratis, qui dum per viam tranſit aliqua mulier, mingunt, vel mingere fingunt in aperto loco, vt illi mulieri membrum oſtendant, à mortali excuſari minimè poſſunt, quia malitioſè agunt.

7 Quomodo Confeſſarij ſe gerere debent contra penitentes in talibus ornatibus, & malis moribus? Reſpondetur, quod ſi clarè conſtat de mortali, denegare debent abſolutionem, ſi nolunt abſtinere: ſi verò clarè conſtat quod non ſit mortale, poſſunt abſoluere, etiam ſi abſtinere nolint; quia venialia non ſunt de neceſſitate confeſſionis. Quando verò neſciunt iudicare an ſit mortale, vel nè, perſuadendum eſt pro viribus, vt abſtineant, ſed non eſt eis facienda conſcientia de mortali; quia tunc non abſtinendo peccarent mortaliter, & abſolutio non eſt ei deneganda; quia iura ſunt propitiora ad abſoluendum, quam ad ligandum, cap. ponderet, diſtin. 55. & melius eſt Domino rationem reddere de nimia miſericordia, quam de nimia ſeueritate.

SVMMARIVM.

1 *Gratitudo eſt virtus ſpecialis.*
2 *Ingratitudo eſt vitium contrarium virtuti gratitudinis.*

De Gratitudine, & Ingratitudine. Cap. XXVI.

1 QVid eſt gratitudo? Reſpondetur eſt gratiarum actio, & eſt virtus ſpecialis, reddens gratiam benefactori, ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſt. 6. art. 1. Ad hoc vt aliquis ſit verè gratus duo requiruntur ſecundum S. Bonauent. diſt. 22. lib. 4. circa text. ſcilicet, quod pro loco, & tempore, vt memor beneficiorum ad gratias agendum, & quod ſit prontus, ad obſequendum, & reddendum bonum pro bono. Inuitat ad magna, qui gratanter ſuſcipit modica, & ſpem de futuris recipit, qui tranſacta beneficia recognoſcit, nec deſperatione frangitur; qui magnorum munerum conſolatione roboratur dicit Caſſ. 4. Epiſtol. omnes tenemur ad gratiarum actiones, principaliter, & præcipuè Deo, deinde cæteris benefactoribus.

2 Quid eſt ingratitudo? Reſpondetur, ſecundum Bernard. eſt ventus vrens ſiccans ſibi fontem pietatis rorem miſericordiæ, fluenta gratiæ. Ruſticitas eſt, ſi quis non regratietur illi, qui potum vini ſibi dedit, ergo maior ruſticitas eſt non agere gratias illi, qui inceſſanter nobis tribuit bona ſua, ſcilicet Deo; vnde

Digitized by Google

Greg. Dignum eſt ſemper gratias agere, quia Deus nunquam ceſſat benefacere. Vltimum eſt multiplex malum, quod prouenit ex ingratitudine. Primum malum, vel vnum, quod bona iam à Deo accepta, auferri facit. Aug. ſuper illud Rom. 1. Qui cum Deum cognouiſſent, dicit quod Deus dederat gratis, tulit ingratis. Secundum malum eſt; quia ingratitudo impedit, ne deinceps, aliquid detur Gregor. non eſt dignus dandis, qui non agit grates de datis. Tertium malum eſt, quia ingratitudinem non ſolum priuat homiminem bonis, immo etiam pœnam addit. Vnde Ezech. punitus eſt de ingratitudine. cum enim dediſſet ei Dominus triumphum, & percuſſiſſet 185. millia in caſtris Sennacherib, non tamẽ digne gratias egit, & canticum non cantauit, ſicut in huiuſmodi patres cõſueuerant facere, & ideo ægrotauit ad mortẽ. Iſai. 38 Deo enim debemus gratiarũ actiones referre.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium quid.*
2 *Homicidium ſpirituale quõ committitur.*
3 *Homicidij altera diuiſio.*
4 *Homicidium tripliciter fit.*
5 *Occidere ſeipſum, vtrum liceat.*
6. *Occiderunt ſe nonnulli Sancti, quare non peccauere.*
7 *Mutilare ſe nulli licet ſine peccato graui.*
8 *Scindere membrum quomodo liceat.*
9 *Scindere manum, vel pedem cathena ligatum, vtrum poſſit, vt ſaluetur vita.*
10 *Scindere manum quomodo etiam poteſt, vt ſaluetur vita.*
11 *Mulier coniugata quomodo excuſetur à redditione debiti, & nulli licet permiſſiuè ſe occidere, & quando duo præcepta concurrunt, minus eſt relinquendum.*
12 *Tyrannus iubens negare fidem, debet potius ſe permitti occidi.*
13 *Occidi ſe offerre quis poteſt, ſine peccato, vt ſaluetur ciuitas.*
14 *Mori quis poteſt ſine peccato, vt ſaluetur amicus, & quomodo.*
15 *Inuaſus poteſt ſe defendendo occidere inuaſorem.*
16 *Occidendus à iuſtitia, quomodo ſe debeat habere.*
17 *Detentus in carcere an liceat ei fugere.*
18 *Detentus in carcere, vtrum ei liceat rumpere vincula.*
19 *Detentis in carcere vtrum amici ſine peccato poſſint adminiſtrare inſtrumenta ſecandi vincula.*
20 *Detentus in carcere accepit veniam diſcedendi, & iurauit redire, an teneatur.*
21 *Damnatus vt fame pereat, vtrum poſſit ſumere cibos ſibi oblatos.*
22 *Occidere licet per tres cauſas.*
23 *Tyrannus quis dicatur.*
24 *Occidere banditos quomodo liceat.*
25 *Maritus an poſſit occidere mulierem adulteram.*
26 *Homicidij cauſa neceſſaria eſt bonum publicum.*
27 *Iudex quomodo poteſt condemnare innocentem.*
28 *Iudex ſupremus poteſt liberare innocentẽ.*
29 *Iuris ordo ſeruandus.*
30 *Occidere quomodo liceat.*
31 *Vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ.*
32 *Vim vi repellere, quomodo intelligatur.*
33 *Regula generalis, qua excuſatur homicidium.*
34 *Inuaſorem occidere, quomodo intelligatur.*
35 *Inuaſus quomodo poteſt occidere.*
36 *Occluſus in aliquo loco ab inimico, poteſt illum occidere.*
37 *Occidere quãdo clericis, & religioſis liceat.*
38 *Irregularitas in homicidio, quando excuſatur.*
39 *Aggreſſorem patris occidens, vtrum peccet.*
40 *Occidens clericum defendendo parentes non incurrit in excommunicationem.*
41 *Fur nocturnus ſine peccato occidi non poteſt.*
42 *Furem oneratum ſuis rebus occidens, an peccet.*
43 *Clericus occidens aliquem pro defenſione rerum ſuarum fit irregularis.*
44 *Mulier occidens aliquem pro conſeruatione ſuæ caſtitatis peccat.*
45 *Damnatus ad mortem occidẽs miniſtrum iuſtitiæ peccat mortaliter.*
46 *Occidere Iudeum eſt peccatum maius, quam occidere Chriſtianum.*
47 *Pacem facere quis compelli poteſt.*
48 *Pax facta in articulo mortis tenet.*
49 *Qui olim fuit inimicus, ſemper præſumitur inimicus.*

De

Digitized by Google

De quinto præcepto: Non occides. Cap. XXVII.

1 QVæritur, quid eſt homicidium? ℞. eſt hominis occiſio facta ab homine,& eſt duplex,ſcilicet corporale,& ſpirituale: homicidium corporale cõmittitur quadrupliciter,ſcilicet,facto conſilio præcepto, & defenſione.50. diſt.c. ſi quis viduam.23.q.vlt.cap.vlt. & extr. de cler. pugnant.in duello.c. 2.& cap. ſignificaſti. extr.de homicid.

Item quandoque committitur homicidium voluntate,quandoque caſu,quandoque neceſſitate, vt patet in gloſ. cap. ſicut dignum. §. conſilium. extr. de homicidio.

2 Homicidium verò ſpirituale committitur duobus modis,vno modo omittendo, vt cum quis videt alium in extremà neceſſitate, & ei non ſubuenit,dicitur eũ occidiſſe,vt diſt.86. cap. non ſatis,vbi dicitur. quos enim homines paſcere poteris,ſi non pauiſti, occidiſti. & 1. Ioan.c. Qui habuerit ſubſtantiam mundi huius, & viderit fratrem ſuum,id eſt,proximum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo manet charitas Dei in eo. Secundo committitur homicidium ſpirituale, cõmittendo, & hoc tripliciter,ſcilicet,corde,ore,& opere; corde, ſcilicet, odiendo; vnde 1. Ioan. cap. 3. Qui oderit fratrem ſuum, homicida eſt: ore detrahendo; quia ille cui detrahitur, occiditur in conſcientia illius, qui audit detractionem,in qua prius viuebat per bonam famam: opere ſcilicet, malo exemplo alicui occaſionem ruinæ præſtando ſecundum Magiſt. ſentent. lib. 3. diſt.38.

3 Item alia diuiſio tripliciter poteſt diuidi homicidium. Eſt enim qui occidit, qui occiditur, & ipſa occiſio; ſi accipiatur ratione primi, ex parte occidentis; duplex eſt homicidium voluntarium, & caſuale,ex parte occiſoris: duplex eſt mediatum,& immediatum; mediatum, qui occidit per venenũ,vel per aliud: immediatum cum proprijs manibus occidit.

4 Quæritur, quibus alijs modis contingit occidere? ℞. quinque alijs modis, facto,præcepto,cõſilio,permiſſione, & auxilio; facto qui mediatè,vel immediatè cauſam in morte exercet; præcepto, qui per iuſſum; conſilio, qui ducitur ſuaſione alterius; permiſſione, qui poſſit impedire,non impedit mortẽ languenti: probatur infligere,qui cum poſſit excludere, non excludit; auxilio cum quis iuuat occiſores.

5 Quæritur, vtrum liceat alicui ſeipſum ex aliqua bona intentione occidere? ℞. quod ſe ex intentione occidere id quocunque fine fiat,eſt mortale; ſiue fiat deſiderio beatitudinis, ſicut fecit diſcipulus Platonis,qui ſe in preceps dedit; ſiue fiat ex tædio mundi huius miſeriæ, ſicut fecit Cato Vticenſis; ſiue fiat ad tuendam infamiam, vt Lucretia; ſiue fiat ob pænitentiam peccati,vt fecit Iudas; ſiue fiat ad ſe præſeruandum à peccato futuro,omnibus modis eſt mortale,vt ſententia communis eſt omnium Doctorum. 23.q.5.can. ſi non licet ibidem.can. placuit,& expreſsè præcipitur in Conc.Bracaren.ne aliquis ſit occiſor ſui,quia damnatur.

6 Quare ergo non peccauere nonnulli Sancti, qui ſe occiderunt? ℞. quod non obſtat aliquos martyres ſe occidiſſe, vt Sanſonem,qui ſanctus fuit, ſecundũ Paulum ad Hebræos, & S.Aug.de Ciuit. Dei c.7. dicit illum hoc feciſſe inſtinctu Spiritus ſancti.

7 Quæritur, vtrũ liceat abſcindere membrum propter aliquod bonum finem? ℞. quod nulli licet ſe mutilare, nec poteſt excuſari à mortali, quocunque fine id faciat; vt habetur diſt.55. ex Conc. Niceno. can. ſi quis abſcinderet, & can. qui partem, & propterea Origenes damnatur,qui ſibi abſcindit genitalia; imo ſi eſt clericus, vel monachus, & ſe mutilat,incurrit ſententiam excommunicationis, ſecundum Io.And.Pan.& Phil.cap. contingit. 1. de ſententia excommunicatiotionis,& ratio eſt manifeſta,quia ſicut homo nõ eſt dominus vitæ ſuæ,ita nec mẽbrorum,vt in l.liber homo.l.1.ff.ad l.Falcidiam. tantũ excipitur, ſcilicet ad tuendam ſanitatem; puta quia membrum eſt putridum,vel aliud quid ſimile. Sylu.verbo homicidium.

8 Quæritur,vtrum liceat alicui ad defen

Digitized by Google

ſionem vitæ abſcindere ſibi membrum aliquod? ℞. ſecundum Sot. lib. 5. de iuſt. quæſt. 2. art. 1. qui dicit, quod non tenetur cum ingenti ſui dolore vitam conſeruare: ratio eſt, quia homo eſt cuſtos vitæ ſuæ, & non tenetur etiam dum diſpendio rem traditam cuſtodire, id eſt, cum tanto periculo.

9 Quæritur, ſi aliquis homo eſſet ligatus cathena, nec poſſet ſolui, niſi manu, aut pede abſciſſo, & ſi permaneret, eſſet occidendus ab inimicis, vel ſit in periculo comburendi, vtrum deberet abſcindere ſibi manus, vel pedes? Reſpondet Sot. quod in hoc caſu poteſt abſque dubio; licet abſcindere membrum putrefactum ad conſeruandam hic, quia vita ſaluatur poteſt membrum ſincerum abſcindi.

10 Quæritur, vtrum Tyrannus dicat, aut incide tibi manum, aut ego occidam te; an liceat manum incidere? Reſpondet Sot. quod non licet, nec debet, ſed probatur contrarium; quia in hoc caſu ſaluatur vita, ſicut quãdo quis eſt ligatus, & ita factum legimus à Ioſep. lib. 2. de bello Iudaico, qui ſibi vnam manum abſcidit ne ſibi duæ abſcinderentur.

11 Quæritur, vtrum liceat mulieri coniugatæ, quæ mortis periculum patitur in partu, & tenetur reddere debitum, ſumere venenum ſterilitatis, vt poſſit reddere debitum? Reſpond. quod nullo modo poteſt, nec debet hoc facere; ſed non debet reddere debitum. & ratio eſt, quando duo præcepta concurrunt, minus eſt relinquendum, & maius eſt adimplendum; (Exemplum) in die feſto eſt audiendum ſacrum, & occurrit, vt proximo conſuletur, eſt conſulendum proximo prius; quam validius eſt præceptum naturale, quam Eccleſiaſticum, ſimiliter ergo minus eſt reddere debitum, quam occidere; propterea potius abſtinendum ab occiſione, quam à debiti redditione.

Concluſio nulli licet permiſſiuè ſe occidere; peccat enim mortaliter ſic ſe occidendo, ſine cauſa, quia cum ſit cuſtos vitæ ſuæ, non debet eſſe negligens in vita cuſtodienda.

Mulier ſtatim poſt partum Eccleſiam ingredi poteſt, etiam non expectatis diebus purgationis poſt partũ, vt 5. diſt. cum enixa, de purg. poſt part. c. 1.

12 Quæritur, vtrum Tyrannus vellet aliquem negare fidem, tenetur negare, aut permittere ſe occidi? ℞. quod non tantũ pro fidei defenſione, ſed ad euitandum peccatũ, non tantum mortale, ſed etiam veniale, tenetur mortem pati.

13 Quæritur ſi quædam Ciuitas eſſet oppreſſa, & liberaretur ſi vnus homo illis oppreſſoribus traderetur, quamuis innocens ſit vtrum quis poſſet ſe offerre? ℞. quod tenetur ſe offerre propter bonum commune, veruntamen ciuitas tota non poteſt illum offerre: vnde malè Cayphas, cum dixit expedit, vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat.

14 Quæritur, vtrum liceat vitam exponere propter amici defenſionem? ℞. ſecundum Sot. art 6. quod ſic, & patet etiã ex Ioan. 6. Maiorẽ charitatem nemo habet, quam ponere animã ſuã pro amicis ſuis.

15 Quæritur, qñ aliquis inuaditur vtrum debeat permittere ſe occidi, aut occidere, ne ſit occiſus? ℞. quod aliquãdo tenetur occidere, & aliquando occidi, & aliquando liber eſt ab vtrunque. Sot. lib. 1. de iuſt. dicit, quando inuaſor eſt perſona priuata, & qui inuaditur perſona publica, & iniuſtè inuaditur, tenetur ſe defendere ſemper: quando è contra ille, qui inuadit eſt perſona publica, & qui inuaditur perſona priuata, debet permittere ſe occidi, potius quam ipſe occidat; qñq; neutrum eſt, poteſt facere vtrũque. Nec eſt audiendus Gerſon in materia de Euchariſtia, qui dicit, in omni caſu debere hominẽ permittere ſe occidi, quia vnuſquiſque tenetur poſtponere vitam ſuam propter ſalutem ſpiritualem alterius, ſed nos reſpondemus, quod poſtponẽda eſt vita, quando eſt neceſſaria.

16 Quæritur, quando aliquis occidendus eſt ex iuſtitia, vtrum teneatur permittere ſe occidi? Reſpond. quod tenetur ſciens ſe iuſtè condemnatum, ſed ad differendum executionem appellat, arg. l. appel. & cap. ad noſtram, eo. tit. cum obligatione reſtituendi omnia damna, & intereſſe, & S. Tho 2. 2. q. 69. art. 4. & probat c. omnino, & c. quicunque. 2. q. 6.

17 Quæritur, aliquis iniuſtè detentus in carcere, in qua timet mortem probabiliter, aut mutilationem; vtrum poſſit licitè fuge-

fugere? Reſpondetur, quod licitum eſt illi fugere, etiam quod iuſtè damnandus ſit ad mortem ex communi ſententia, & ſecundum S.Tho. loco allegato, & Caiet. & Maior. in 4. quæſt. 15. diſt. 25. & Couar. lib. 1. variarum reſolutionum, & Sot. lib. 5. de iuſt. & iur. q. 6. art. 4.

18 Quæritur, vtrum detentus in carcere cum periculo mortis, teneatur rumpere vincula, forare murum, & fugere cum detrimento cuſtodum? Reſpond. ſunt aliqui, qui dicunt non poſſe ſine peccato, vt ſunt Henricus, & Maior loco citato. Caiet. Nauar. & Sot. dicunt poſſe fugere ſine offenſa, vel reſiſtentia alterius; aliter non poteſt ſine peccato fugere, nec frangere carceres, Nauarr. cap. 15. num. 8. & ſecundum S.Thom. quæſt. 69. art. 3. modo reſtituat, vel funes, vel cathenas, ſiue compedes, aut alia, quæ portauerit.

19 Quæritur, vtrum liceat amicis externis adminiſtrare, inſtrumenta, vt rumpant compedes, vel murum, & alia? R. ſunt nonnulli, qui dicunt, quod non, tamen Caiet. probat, quod ſic; & Armilla verb. carcer. §. 3.

20 Quæritur, aliquis detinebatur in carcere, & accepit veniam diſcedendi, & iurauit redire ad carcerem, vtrum teneatur? Reſpondetur, ſi iſte detinebatur ære alieno in carcere, & accepit veniam, tenetur redire: at poſt diſceſſum, ſi accuſaretur de homicidio, non tenetur redire; quia euentus mutat rem iuratam, & promiſſam, & ita ſoluitur à iuramento: verum ſi periculum mortis erat tunc quando accepit iuramentum redeundi, & tunc aut peccauit mortaliter iurando, aut non, quod non peccauerit, patet, quia iuramentum cadit ſuper materia licita, ergo obligat iuramentum illud.

21 Quæritur, ſi aliquis eſt damnatus, vt famæ pereat vtrum poſſit ſumere cibos ſibi oblatos? Reſpondetur, quod poſſit, ſi vult, & ſi non vult, non peccat, & alij poſſunt licitè, & ſecretè miniſtrare, dum tamen non ſint cuſtodes carceris: neque ob hoc ſe exponant in magno periculo. Nullus tamen tenetur ſic damnato cibum miniſtrare, & ſine periculo, quamuis ſit in extrema neceſſitate. Caiet. 2. 2. quæſt. 69. art. vltimo. dicit, quod tenetur comedere; & S. Thom. ibi, & Armill. verb. accuſatio. §. 21.

22 Tres cauſæ ſunt propter quas licet, prima eſt Iuſtitia: ſecunda, neceſſitas: tertia in aſcendentia ex iuſtitia occidere, aut per ſe, aut per alterum, non eſt peccatum, immo eſt actus meritorius. Quod homicidium ſit iuſtum, debent concurrere iſtæ cauſæ: prima authoritas publica, quia occidere hominem non licet, niſi propter bonum publicum: eſt tamen vnus caſus, in quo licet priuatæ perſonæ alium occidere. S. Thom. in opuſculo 20. cap 6. & 4. ſent. 44. diſt. art. 2. verbi gratia, Non poteſt liberari ciuitas, niſi occiſo Tyranno, poteſt tunc perſona priuata illum occidere; & ſic licuit Bruto occidere Cæſarem.

23 Tyrannus eſt duplex, vnus ex parte dominij, cum non habet verè dominij titulum, & hunc licet occidere, quando ciuitas aliter liberari non poteſt, & ſperatur mortuo illo liberari. Alter eſt Tyrannus, quantum ad vſum, quod licet ſit Rex, tamen tyrannicè, & crudeliter regimen exercet, hunc non poteſt, niſi publica perſona occidere, quando habet authoritatem Reip. & ſic licitum eſt homicidium, vt in bello iuſto. 29. q 5. can. ſi homicidium.

24 Item ex eadem cauſa eſt licitum occidere bannitos, & diffidatos homines. Archid. 23. quæſt. 5. can. cum miniſter, & limitat dummodo occidatur intra terminos iuriſdictionis illius Reipublicæ, alias eſt mortale, niſi vt limitat Sylu. verbo homicidium. §. 5. qui dicit, vel in alieno, de voluntate Domini expreſſa, vel tacita, aut probabiliter præſumpta.

25 Quæritur, vtrum maritus poſſit occidere mulierem adulteram? Reſpondetur, quod peccat mortaliter, vt habetur in determinatione Nicolai. 33. quæſt. 2. can. inter hæc, quamuis leges ciuiles id facere permittãt; tamen lex canonica prohibet, & eſt peccatum mortale, quia vt inquit dictus Papa Nicolaus, Eccleſia non aſtringitur legibus ciuilibus.

26 Quæ eſt alia cauſa neceſſaria? Reſpondetur, eſt quæ pertinet ad bonum commune. Vnde Iudices grauiſſimè peccant cum aliquem condemnant, niſi grauiſſima ſit cauſa. Eſt tamen aduertendum cauſam iſtam debere conſiderari

Digitized by Google

ſecundum ſcientiam iuris, & ſecundum allegata, & probata, ita vt quamuis aliquis à Iudice cognoſcatur innocens, tamen debet iudicare ſecundum allegata, & probata, vt inquit Pan. in cap. paſtoralis de off. delegati. Item in cauſa ciuili iudicare etiam debet ſecundum allegata, & probata Adrian. quodlib. 6. art. 3. & cap. cum æterni, de re iudic. lib. 6. & l. 1. & ibi Cinus. C. vt quæ deſunt aduocat parti, & Bart. in l. illicitas. §. 1 ff. de offic. ordin. & in dubio pronior ad abſoluendum, quam ad condemnandum. l. Arrianus. ff. de actio. & obligat. l. fauorabiliores. ff. de reg. iur.

27 Quæritur, vtrum in cauſa criminali Iudex debeat condemnare innocentem ſi probetur nocens? Reſpond. quamuis multi negant, tamen probabilior multo ſententia eſt, quod quando aliter non poteſt facere Iudex, debet condemnare innocentem, vt dicunt multi Doctores, S. Thó. 2. 2. quæſt. 67. art. 2. Bart. in l. illicitas. ff. de offi. præſulis. & Io. Andr. in ſuis nouellis. tit. de allegationibus. Alexand. de Aleſ. 3 par. quæſt. 40. membr. 6. art. 2. dixit, quando alias non poteſt facere, quia debet antequam condemnet ita facere, ſecundum S. Thom. vt primo diligenter examinet teſtes; ſecundo ſi hoc nõ ſufficit remittat ad Iudicem ſupremum, aut differat ſententiam, aut dimittat, ſi poteſt ſaluo capite, & tandem ſi non poteſt condemnet. At vbi agitur de vita hominis pars benignior eſt eligenda, & interpretatio eſt ſemper aſſumenda. l. ff. de interpretatione, & l. preces. ff. de pœnis hominis liberi. Vita inæſtimabilis eſt, vel liber homo. ff. ad l. Aquil. Nam qui poteſt liberare hominem à morte, & non liberat ipſum occidit, vt habetur in cap. ſicut dignum eſt, de homicidio. Sanctius enim eſt nocentem abſoluere, quã innocentem condemnare, vt habetur in l. abſentem. ff. de pœnis. & not. per Din. in cap. hodie. extr. de reg. iur. & in l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. & in dubijs penæ potius ſunt moliendæ, quam exaſperandæ, ff. de pœnis. l. interpretatione. & l. ſi preſes. Sententia non eſt præcipitanda. Vide infra cap. 89. nu. 5.

28 Quando ille Iudex ſit ſupremus, cuius verbum eſt lex, dicunt aliqui, quòd ipſe tenetur ſequi conſcientiam, & non condemnare innocentem, ſed dimittere Bar. & Bald. C. l. 1. vt quæ deſunt audiat. Phel. cap. cum in cauſis. de ſent. & re. iud. Innocent. cap. cum intereſt. Couarr. idem ſentit.

29 Tertia conditio eſt ſeruandus ordo iuris, qui ordo in tribus conſiſtit, primo, vt peccatum non ſit occultum: nam nulla pœna eſt infligenda pro homicidio occulto. Publicum debet eſſe homicidium, id eſt, aut conuinctum teſtibus, aut quod ſit factum in propatulo, aut reuelauerit, & quod deinde conſtet reuelatio.

Secundò, debet procedere accuſatio, niſi ſit factum notorium iuxta regulã cõmunem extr. de accuſat. Euidentia facti clamoris accuſatoris indiget.

Tertiò, debet dari tempus defenſionis reo. Sylu. verb. homic. §. 5. homicidium limitat, quod ſi ſit perſona publica, nõ debet citari, quia ſic poterit peruertere oĩa.

Quartò, propter bonum commune id facere zelo iuſtitiæ, aliter Iudex peccaret mortaliter, ſi non contra iuſtitiam, ſed cotrta charitatem.

Item vbi quis deliquit, ibi debet puniri, & inde aufugiens debet illuc tranſmitti, vt in auth. qua in prouincia, & authen. nulli iudi. §. ſi quis verò comprehenſorem, & ff. de accuſ. l. ſi cui §. fin. Et accuſatus coram vno Iudice, & citatus non poteſt de eodem crimine coram alio iudice accuſari. C. de milit. l. fin. § quoniam, & arg. de aſſertio. toll. l. 1. §. fin. de off. con. l. 1. ergo cum fuerit Florentiæ accuſatus, non poterit Romæ accuſari.

Quintò Iudex non debet eſſe perſona Eccleſiaſtica; nam clerico eſt prohibitum iudicare cauſam criminis ſine facultate Pontificis. c. clericis, ne cler. vel monac. Si iſtæ cauſæ adſunt homicidium eſt iuſtũ.

De homicidio ad neceſſariam defenſionem.

30 Qũo neceſſitas excuſet ab homicidio? R. in quinque caſibus licet homini alium occidere; primo licet inuaſorẽ occidere, qñ aliter mortẽ vitare non põt, & cõ moderamine inculpatæ tutelæ .i. ꝙ occidat aggreſſorẽ in cõtinenti, nõ cauſa vltionis,

ſed

Digitized by Google

ſed defenſionis can. in clem. vnica de homicidio. Vbi dicitur non ſolum non peccare, ſed nec etiam irregularis debet tamen aduertere, vt alias non occidat niſi ſit inuaſus, quamuis non teneatur expectare omnimodam inuaſionem, nec primum ictum, naturali etenim ratione vnicuique permiſſum eſt ab aggreſſore defendere l. vt vim. ff. de iuſt. & iur.

31 Vim vi repellere licet, cum moderamine inculpatæ tutelæ. ff. ſi quadru. pau. ſe. dica l. 1. §. cum arietes. ff. de iuſt. & iur. l. vt de vim. reſt. ſpol. cap. olim in fin. de ſent. excom. cap. ſi vero de homicidio cap. 1. in clem. dummodo fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ. C. vnde vi l. 1.

Si nobilis fuerit à ruſtico inſultatus, cũ fuga ſibi cederet ad pudorem, non expectato, qui à ruſtico aliter inſultatus fuerit poteſt impune percutere agreſſorem, & ſecuto caſu, dicitur ad defenſionem fuiſſe iſta fuit ſententia Bald. in d. l. vt vim, & in eadem ſententia inclinat Bart. in d. l. 1. C. vnde vi, & latius ibi Bald. in ſua repertitio; illius. l. & ſi enim inſultatus, qui potuit aliter euadere, ſeque honeſte defendere aliter, quam percutiendo, & vulnerando aggreſſorem, id facere tenetur, quia non licet aggreſſorem percutere non percuſſus.

32 Quomodo intelligitur cum moderamine inculpatæ tutelæ? ℞. intelligitur cum aliter defendere non poteſt vt dixit text in l. ſcientiam. §. qui cum aliter. ff. ad l. Aquil per quem text. dicit Bart. declaratur l. 1. C. vnde vi, & quod ibi, not. ſcilicet, quomodo intelligantur illa verba cum moderamine, inculpatæ tutelæ, de quo gloſ. ibi, laborat, nam tunc dicitur cum aliter ſe defendere non poteſt, quod intelligitur ſe aliter defendere non poſſe, ſcilicet ſine periculo rerum, & perſonæ vnde non debet pati, quod damnum inferatur in aliquo, ſi damnum eſſet irreparabile, alias ſecus, vt de ſicar. l. furem, & ideo ſi omnino me percuteres, & euadere non poſſum, niſi te interficiam, poſſum te interficere, nec expectare oportet, quod me ferias, vt vult gloſ. in l. ſi explagis. §. tabernarius. ff. ad l. Aquiliam, & l. 1. C. vnde vi, nam ſufficit terror amorum, vel iactatio percuſſionis l. 3. §. eum, de vi, & vi arma. l. ſi is, qui, C. de ſicar.

33 Et tandem regula generalis eſt, quando iniuſtè inuadit ſiue ſit ſuperior, vt iudex, aut Poteſtas, quæ iniuſtè inuadit, l. vt occidat, ſiue pater inuadens filium, etiam in ſua poteſtate degentem, ſiue prælatus, vel Abbas, qui iniuſtè monacum inuadit, & ſubito occidat, ſiue Dominus ſeruum, vel vaſſallum, maritus vxorem, magiſter diſcipulum, qui omnes contra tales perſonas poſſunt ſe defendere, ſi vltra debitum iuris aliquid vltra attentent. alias, non vt dicit Sylu. in verb. Bellum 2. §. 2.

34 Quomodo intelligitur illud aliter mortem vitare non poſſe? ℞. quando neque clamore, neque vllo alio modo, niſi interficiendo, aut deformando aggreſſorem, eam vitare non poteſt, iuxt. gloſ. in d. clem. 1. & cap. ſuſcep. eo tit. Et licet regulariter quis non teneatur fugere ad peccatum euitandum, ne aggreſſorem interficiat, tenetur tamen, quo ad vitandam irregularitatem: vt Pau. bene declarauit in cap. olim, num. 17. de reſtit. ſpoliat. quia hæc ſine peccato incurritur. Nec tamen dicitur, quis fugam poſſe vitare, cui ipſa eſt periculoſa ſecundum communem, quam ſequitur Phel. in d. cap. ſuſcepimus, ſed hæc ex caſuum deciſione faciliora reddentur.

35 Quæritur vtrum videns hoſtem in ſe euaginato gladio tendere, quid? ℞. ſi timet conſertis manibus ſe defendere non poſſe, poteſt ſagitta, vel bombarda eminus emiſſa ſolo illum proſternere. l. 3. C. ad l. Cornel. de Sicar. gloſ. in cap. olim, & ibi Abb. num. 16. de reſt. ſpol. Bald. in l. 1. C. vnde vi Sylu. in verb. bellum. 2. nu. 2. & vt ſupra diximus non tenetur expectare primum ictum, ne forte non ſit locus defenſionis.

36 Quæritur aliquis occluſus in aliqua domo, vnde nullatenus effugere poteſt, vbi eſt hoſtis, qui & certimus eſt abſque vllo dubio eundem hoſtem eum decreuiſſe occidere quid? Reſpond. quod poteſt præuenire, & non expectare horam, vel ſocios, & dum ſecurus eſt illum opprimere gloſ. in cap. 3. verſ. ſecularibus, & in d. cap. ſuſcepimus verſ. interimeretur de homicidio. Et idem dicendum eſt

de

Digitized by Google

de muliere recluſa ab aliquo, vt occidat illam, vel cum eodem marito in lecto iacens, & accidenter ſcit maritum ſub ceruicali abdidiſſe gladium, quo ipſam dormientem iugulet.

37 Quæritur vtrum clericis, vel religioſis licitum ſit occidere, quando aliter mortem vitare non poſſunt? Reſpond. quando cōmode poſſet haberi licētia à ſuperiore, & ſine licentia etiam qñ non poteſt haberi, poteſt ſe defendere, quia defenſio eſt de iure naturali, & quo ad actus naturales religioſi non cenſentur mortui. gloſ. 16. quæſt. 1. placuit. el 2. maioris tamen eſſet perfectionis, ſi ſe permitterent occidi, quam ſi ſe defendendo occiderent cum aliter mortem euadere non poſſint ſecundum S. Thom. & Sylu. in verb. bellum. 2. §. 3. Immo neque peccat clericus occidens aliquem cum aliter nō valens euitare mortem etiam ſi eſſet occupatus in ſacris, & ſine incurſione vllius irregularitatis ſibi hoc facere licuerit, nam vim vi defendere licet dummodo fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, omnes leges omniaque iura permittunt, vt Iuriſcon. dicit in l. ſcientiam §. qui cum aliter ad l. Aquil. & vt voluit Ioan. de Lign. in tract. de iuſto bello, quem refert, & ſequitur Abb. in cap. clerici de vit. & honeſt. cler. Claud. de Seys in d. l. vt vim, & alij moderni. Quinimo poſſet reaſunto officio celebrare, Sylu. qui ſupra in verb. homicid. 1. quæſt. 9. verſ. tertium. At ſi mortem fugiendo vitare poterat, & non fugit irregularis eſt, gloſ. & doct. in d. cap. ſuſcep. gloſ. ſing. in clem. 1. verſ. non valens de homicid. & eſt communis.

38 Et ex his poſſumus colligere duplicem defenſionem neceſſariam, & ineuitabilem. Turrecre. in cap. de occidendis nu. 3. 23. quæſt. 5. prima excuſat, quo ad culpam, & irregularitatem iuxt. not. in cap. 2. de homicid. in clem. ſi furioſus eo. tit. ſecunda vero, inducit irregularitatem, vt not. in cap. ſuſcepimus, & ibi, D. Ant. de Butr. eo. tit.

39 Quæritur vtrum peccet occidens agreſſorem patris, aut matris, vel fratris alteriuſue cognati? ℞. quod non, ſed eſt irregularis, ita gloſ. in d. clem. ſi furioſius, ſequitur Abb. in cap. ſi vero el 1. de ſent. excom. & eſt communis, vt refert Couar. in cap. vnico num. 3. de homicid. qui tenet contra commun. quam ipſe etiam libenter (ſaluo meliori iudicio) ſequor eo, ſcilicet caſu videlicet Aliquis poteſt ſine peccato mutilare, vel occidere volentem in caſu vbi vitam ipſius inuaſi aliter ſaluare non poteſt, dummodo ad ſaluationem inuaſi principaliter, & non ad mortem inuadentis intendat. Tum lege diuina Deuter. 6. Matth. 19. Luc. 10. Diligens proximum tuum ſicut te ipſum ad idem 18. quæſt. 4. cap. pen. & de pænit. diſt. 2. cap. charitas. 2. circa medium, ſed pro ſe ipſo ſaluando, vbi alias mortem vitare non poteſt, poteſt mutilare, vel occidere ſuum inuaſorem, ergo, & pro proximo ſaluando.

40 Quæritur vtrum incidat in excommunicationem, qui defendendo huiuſmodi perſonas coniunctas clericum occideret, ne aliquis ex eis occidatur ab eo Reſpond. quod non, ſed incidit in irregularitatem, vt inquit Innoc. in cap. ſi vero, el 1. de ſent. excom. vbi hoc dictum extendit etiam ad defenſionem extraneorum, quia ſocij iniuria propulſanda eſt 23. quæſt. 4. fortitudo, & cap. non inferenda cap. error. 83. diſt. & ſimiliter ad ſui defenſionem ſine metu excommunicationis clericum aggreſſorem quis impune percutere poteſt, vt in dicto capitulo cap. ſi vero clericum de ſent. excommunicationis.

Quinimo, & ipſum Pontificem, vt inquit Zabar. in clem. 3. in 7. quæſt. de pænis. & talis defenſio eſt licita filio contra patrem, vt trad. Claud. de Seys. in d. l. vt vim, in gloſ. in princ. per gloſ. vbi declarat dictum Bart. vt dictum eſt etiam ſupra.

41 Quæritur vtrum liceat occidere furem nocturnum, vel diurnum? Reſp. quod non licet, & eſt peccatum mortale, & irregularitas, de quibus manifeſtum eſt eos non ad occidendum, ſed ad furandum veniſſe, niſi ſe telo, vel bombarda defendat, ne capiatur, & idem de raptoribus, vt bona capiant, inſurgunt in defenſionem, argu. text. in cap. ſi perfodiens in verſ. defenderint de homicid. vel ſi aliter ab illis bona ſurrepta eripi nequeant, & illa eſſent aliquanti pretij. l. furem. ff. de Sicar. & præſertim quando tota, vel maior pars ſubſtantiæ periclita-

retur

retur, & tunc poteſt etiam conuocatis amicis, antequam ad alia diuertatur gloſ. in cap. ſignificaſti 2. de homicid. Sylu. in verb. bellum 2. quæſt. 1.

42 Quæritur vtrum peccet, qui furem oneratum ſuis rebus, armis inſequitur, & dum aliter deprehendere nequit telo interficitur? Reſpond. non peccat, quia toto tempore delicti licet vim vi repellere etiam dum fugit, poſt quam vero ſe alibi recepit, non licet eum vi aggredi, ſed tenere eum, quouſque iudex capiat. Sot. ſed ſequutum furtum, qui ſpem habet certiſſimam recuperandi furtum, furem interficit, mortaliter peccat. Bart. in l. furem ff. de ſicar. Sylu. in verb. excommunicatio 6. §. 4. num. 6. caſu. 9. & lib. 1. de iuſt. & iur. quæſt. 1. art. 8.

43 Quæritur vtrum ſit irregularis clericus, qui pro neceſſaria rerum defenſione hominem interficit? ℞. quod ſic gloſ. fin. in cap. 2. de homicid. Hoſt. eo. tit. ſuſcepimus 23 quæſt. 8 cap. 1 & cap conuenit, & 36. diſt. ſi quis vult. Sylu. in verb. bellum 2. §. 7. nu. n. 12.

44 Quæritur vtrum mulier pro tuenda ſua caſtitate, hominem occidit, an peccet? Reſpond. peccat mortaliter, quia poterat ſe bene defendere fugiendo, vel vociferando, ita D. Ant. 2. part. tit. 7. cap. 8 §. 2. col. 6. At ſi interficit volentem ſe opprimere cuius manus aliter euadere non poteſt, non peccat, quod intellige, modo non intendat occiſionem, ſed ſe defendendo illa ſequatur, præpter ſuam voluntatem.

45 Quæritur damnatus ad mortem, qui percutit, aut occidit miniſtrum iuſtitiæ, quo ſe eripiat an peccet? Reſpond. peccat mortaliter, quia quamuis iuſta ſit vis, reſiſtentia tamen eſt iniuſta gloſ. in l. vt vim de iuſt. Scot. com. receptus in 4. diſt. 15. quæſt. 3.

46 Quæritur vtrum ſit peccatum occidere Iudeum? Reſpond. quod eſt maius peccatum occidere iudeum, quam chriſtianum gloſ. de conſ. diſt. 4. rebaptizare gloſ. 24. quæſt. 3. cap. ſi habes.

47 Quæritur an quis compelli poſſit ad faciendum pacem? Reſpond. quod ſi illa de cauſa ſedaretur tumultus, qui eſt in ciuitate tenetur, ff. de ſicar. l. pen. & de v ſufr. l. equiſſimum. Si aliquis fecit pacem, & non probetur crimen, nunquid debeat puniri, ac ſi maleficium eſſet probatum? & videtur, quod ſic, quoniam per pacem videtur confiteri crimen, vt ff. de iis, qui, not. infra l. quoniam. Sed ſi cautelam fiat pax non debet puniri dicens; ita ego non te vulneraui, & ſi apparuerit, facis mihi pacem, ita Guido de Suzaria.

48 Quæritur an pax facta in articulo mortis ſacerdoti recipiēti nomine vulneratis teneat? Reſpond. quod ſic, arg. d. l. non aliter, nam ſicut tabellio dicitur officialis publicus, qui publicè ſeruit omnibus, ſic & ſacerdos omnibus ſeruit. ff. de iuſt. & iur. l. penul. §. ius publicum. Item quia promptiores debemus eſſe, vt res valeat, quam pereat, vt extr. de verb. ſignif. cap. abbatem. ff. de rebus dubijs l. quoties, nam factum pacis, fauorabile eſt, vt C. de cadu. tollen. l. pen. in princ. vnde debet ampliari. ff. de lib. & poſth. cum quidam Guilelmus de Cuneo ita conſulit.

49 Qui fuit olim inimicus, ſemper præſumitur inimicus, vt in cap. cum oporteat de accuſat. & in regula ſemel malus, de reg. iuris. lib. 6. niſi forte probetur reconciliationem factam eſſe, arg. l. 3. in fin. ff. de adimen. leg.

SVMMARIVM.

1 *Homicidium voluntarium, quid.*
2 *Membrum abſcindere, & debilitare quomodo differant.*
3 *Membrum eſt illa pars hominis, quæ per ſe diſtinctum officium habet.*
4 *Irregularitas non contrahitur per actum mentalem, nec excommunicatio.*
5 *Irregularis non efficitur clericus quamuis ſumpſiſſe arma, niſi occidat, aut mutilet.*
6 *Irregularis non efficitur volens aliquem occidere, & inuenit eum mortuum, & nihilominus ei caput truncat.*
7 *Homicida eſt, qui quamuis nequam propria authoritate interficit.*
8 *Irregularis efficitur iudex quamuis iuſtè præcipiat aliquem interfici.*
9 *Irregularis fit iudex, ſiue prelatus tradens aliquem in arctum carcerem, vt diu viuere non poſſit.*
10 *Homicida eſt officialis, qui hominem ſuſpendis*

ſpendit eo, quia non reuelat delinquentes, aut ſine indicijs ponit eum ad torturam.

11 Princips quomodo ſe debeat habere quando multitudo eſt in ſcelere, & quando peccat, quomodo punienda eſt.

12 Princeps facultatem ſuis ciuibus, vt omnes nocentes interficiantur dare non poteſt.

13 Irregulares ſunt clerici, qui aliquem mortem addicunt.

14 Irregularitatem incurrunt omnes dicentes, vel facientes ea, quæ conſiſtunt in morte, vel mutilatione.

15 Irregulares non efficiuntur clerici, qui præſentes ſunt ſententiæ ex ſola curioſitate.

16 Prælatus iudicem ſecularem, qui cauſas ſanguinis cognoſcat habere debet.

17 Clericus vtrum poſſit cognoſcere de cauſis criminalibus laicorum.

18 Clericus deponens querelam coram iudice ſeculari cum proteſtatione deponat.

19 Clericus pro executione ſententiæ, facit capere clericum, qui reſiſtens, occiditur, non incurrit irregularitatem.

20 Clericus ſub metu periculi, non debet ſuum indiſcuſſum relinquere.

21 Clericus capiens, & tradens iudici debitorem ſuum, an fiat irregularis.

22 Aduocatus, qui agit in cauſa criminali non excuſatur ab irregularitate.

23 Inquiſitores hæreticæ prauitatis non contrahunt irregularitatem.

24 Homicidæ apud Deum, & hominem habentur, non ſolum, qui manu hominem interficiunt, ſed comitantes homicidam in homicidio.

25 Irregulares, & homicidæ ſunt plures, qui conſulto aliquem inuadunt, licet ipſe tantum vnico vulnere moriatur.

26 Clericus percutiens furem aſportantem res Eccleſiæ ſi ille occideretur ab alijs irregularis eſt.

27 Clamans latrones, latrones incurrit irregularitatem.

28 Irregularis efficitur percutiens aliquem, licet non læthali, ſed ex in curia medici moritur, vel ex eius male regimine.

29 Irregularis fit, & homicida, qui veneno hominem interficit.

30 Maritus interficiens vxorem deprehenſam infragranti adulterio, homicida eſt.

31 Bannitum diffamatum occidens zelo iuſtitiæ non peccat.

32 Filius, qui occiderit patrem bannitum peccat mortaliter.

33 Occidens bannitum curiæ habentem ſaluum conductum, atque mulierem prægnantem bannitam, non ſolum peccat, ſed eſt dignus magna pœna.

34 Medici imperiti peccant mortaliter.

35 Carceres in quibus clerici ponunt, non ſint nimis arcti.

36 Condemnatus ad mortem peccat frangens carcerem.

37 Carceratio clericorum debet eſſe leuis.

38 Clerici frangentes carceres, & fugientes, qua pœna puniantur.

39 Clericus carceratus non poteſt dare in fideiuſſorem religioſum bonum virum, vt liberaretur.

Qui excipiuntur à fideiuſſione ibid.

Secundo de Homicidio voluntario. Cap. XXVIII.

1 QVæritur qd eſt homicidiũ volũtarium? Reſpond. eſt, quod dolo malo animo occidendi committitur, l. 1. in princ. ff. ad l. corn. de Sicar. cap. ſicut dignum de homicid. Ex hoc autem homicidio proculdubio contrahitur irregularitas, modo animum ipſum ſequatur actus occiſionis text. elegans in cap. fin. 15. quæſt. 1. Hinc ſi quis ex deliberata voluntate hominem occidendi, & ſi ea ex cauſa cum telo armatus inſidias alteri intenderit, non eſt irregularis, ſi nec occiderit, nec membrum amputauerit, gloſ. ſing. com. recepta in cap. ſi quis de homicid. text. optimus in l. cogitationis pænam. ff. de pænit. Sylu. in verb. homicid. 3 quæſt. 1.

2 Quid eſt membrum abſcindere, & debilitare? Reſpond. quod aliud eſt abſcidere, & truncare, aliud eſt debilitate. Abſciſſio enim eſt totalis membri truncatio: Debilitatio verò non eſt totalis, ſtat aliqualis vſus eius. Vnde quamuis paria, quoad irregularitatem membrum abſcindere, & interficere clem. 1. de homicid. non tamen ſunt paria abſcindere, & debilitare, niſi membrum ex totum debi-

Digitized by Google

debilitaretur,& in vtile operationi penitus redderetur per id,quod not.Cynus in auth.ſed nouo.C.de ſeru.fugit.nam tunc induceretur irregularitas,quod procederet etiam ſi membrum debilitatum eſſet de principalibus, & de his, quæ redderent hominem deformem, & inutilē ſcilicet pænitus diuinis officijs exercendis, vt ſi quis facies alterius ſic deturpet, vt propter ſcandalum ſit inabilis ad prædicta,tunc enim eſſet irregularis, licet verè non ſit mutilatus Sylu. in verb. homicidium 3.quæſt.3.

3 Quæritur,quæ pars hominis licitè vocari poſſit membrum? ℞. quod illa ſola pars hominis dicitur membrum, quæ officium per ſe diſtinctum habet,vt manus pes.auris,oculus,&c.arg text. in cap.ſingula diſt. 89. quare digitus non eſt membrum, ſed pars membri iuxta Bart. communiter receptum in l. 2. ff. de publi.iudic. Panor. in cap. cum illorum de ſent. excom.contra Caiet.& Sot.truncatio digiti,non inducit irregularitatem, niſi digitus ſit pollex, vel index, quia horum vſus eſt in miniſtrando neceſſarius Sylu. qui ſupra quæſt.3. verſ. 4.

4 Quæritur vtrum irregularitas contrahatur per actum mentalem? Reſpond. quod non,c.fin.15.quæſt.1.cap.ſicut ſententia. 32. quæſt. 2. cap. cogitationis de pænit. diſt. 1. lex enim promotionis opus potius conſiderat, quam voluntatem 15. quæſt. 1. cap. ſi quis non iratus: & idem dicendum eſt etiam, quo ad excommunicationis, & Eccleſiæ cenſuræ pænas, quia cenſura non efficicitur ſi quis deliberatiſſimam voluntatem habuerit omnique conatu curauerit agere id, cuius cauſa excommunicatio eſt in dicta gloſ. comm. recep. in cap. in audientia de ſent. excomm.Couar.in clem.ſi furioſus 2. par.initij, num. 5 verſ.Hinc deducerit.

5 Quæritur vtrum clericus, qui ſumpſit arma, vt occidat, & per eum non ſtet quominus occidat an ſi ſit irregularis? Reſpondetur, quod non efficitur poteſt admitti ad clericalem ordinem, vt Arch. not. 15. quæſt. 1. capit. vltim. & 17. quæſt. 1.cap.qui bona.§.ſi ergo in magna gloſ. 8. colum. verſ. in pænis autem ſpiritualibus.

6 Quæritur vtrum volens hominem interſicere, & inuenit eum mortuum, & nihilominus? caput ei amputat an ſi ſit irregularis? Reſpond. quod non, & ita tenet Arch. in dicto cap. fin. 15. quæſt. 1. idem 17. quæſt. 4. omnis, & ratio eſt quia non eſt homicidium, nam homicidium, vt ſupra diximus, eſt corporis humani,& animati peremptio.

7 Quæritur vtrum liceat occidere hominem nequam? Reſpondetur, quod non, & interficiens, homicidium committit, nam ſi occidere quis propria auctoritate poſſit, quilibet vltra iuſtum vindicaſſet, exemplo nobis pernitioſus vſus eſt nobilium, qui pro minima iniuria in mortem homines conuocant, Sot. lib.5.de iuſt.& iur.quæſt.1.art.3.

8 Quæritur vtrum peccet iudex, qui iuſtè aliquem præcipit interfici? Reſpondetur, quod non peccat, ſed ſit irregularis,irregularitas enim contrahitur, ſine culpa, & ex merito 50. diſt. cap. 1. Notat.Io.Andr. in cap. ſi furioſus de homicid. volunt. Vt autem occiſio ſit iuſta tria requiruntur vt inquit frater Aſten. in quinto præcepto, iuſtus ordo, iuſta cauſa, iuſtus animus, & ſi deſit aliquod trium prædictorum, occiſio, non eſt iuſta. Deeſt autem iuſta cauſa, cum aliquis ſine merito, occiditur. Deeſt ordo iuſtus, cum occidens non eſt legis miniſter, & ſi eſt idem ſed occidit iuris ordine non ſeruato: ideſt non dum plorata ſententia, quamuis ſciat eum à iudice debere occidi. cap. cum miniſter 23. quæſt. 1. Deeſt iuſtus animus cum iudex occidit libidine lucri, vel vindictæ, & non amore iuſtitiæ, quod dic.vt lege,& not. 2. quæſt. 3. cap. inter verba §.ſi ergo 23.quæſt.4.cap.fin. & ead.cauſa quæſt.5. miles.

9 Quæritur vtrum peccent Prælati, ſine iudices illi, qui ita homines traderent in arctum carcerem, & ita aſperum, vt viuere non poſſent vltra ſex, vel octo dies? Reſpondetur peccant mortaliter, & eſſent irregulares, quia hæc pæna eſt magis afflictiua, quam ſi homines ponerent in patibulo, vt inquit Syluer. verb. homicid. 3. quæſt. 7. verſic. 12. Vnde Panor.in cap.quia de iudic. inquit quod,& ſi duritia carnis, & ciborum tenuita-

nuitate, ſit vita attenuanda, non tamen taliter, quod vita ſubſtentari nequeat. Sic etiam Syluer. in verb. degradatio quæſt. 4.

10 Quæritur vtrum peccet, & homicida reputetur officialis, qui homines ſuſpendit, eo quia non reuelant delinquentes in crimine læſæ maieſtatis? Reſpond. quod non tantum peccat, ſed eſt homicida,& fit irregularis, qui ideo non reuelant,quia non poſſunt probare, nam & ſi ſola ſcientia quis teneatur, niſi reuelauerit.C.ad l.iuliam maieſt.l.quiſquis,tamen illud intelligitur, ſi delictum probari poteſt,quia nemo tenetur, ſe ſubijcere tormentis, quæ hoc caſum infliguntur delatoribus,ſi delictum non probent. l. 3. C. ad l. Iuliam maieſt. quia nulla eſt culpa indiſcrimine vitæ ſe non ponere. Et idem dicendum de officiali, qui ſine indicijs ponit aliquem ad torturam, & inde vi tormentorum ex confeſſione ſua, illum ſuſpendit, homicida, & irregularis eſt Syluer.in verb. reſtit. 3. quæſt. 2. verſ. 7.

11 Quæritur vtrum peccat Princeps exercendo vindictam, quando multitudo eſt in ſcelere? ℞.Turr.cremat.in cap.infidelis §.1.23.quæſt.4.iuxta S Thom.2.2. quæſt. 108.art.1.ad 5. ſubſertis concluſionibus, & prima. Quando multitudo peccat,& ſine ſcandalo puniri poteſt,punienda eſt, nam alias peccata remanerent impunita contra omnem iuſtitiam: Eſt autem talis ordo ſeruandus, ſi ſperatur multorum correctio, tunc deberet ſeueritas vindictæ exercere in aliquos paucos principales, quibus punitis, cæteri terreantur Sicut Dominus mandauit, num. 25. ſuſpendi principes populi, pro peccato multitudinis: Si verò non tota multitudo peccauit, ſed pro parte, tunc ſi poſſunt mali diſcerni à bonis, debet in eos vindicta exeecere,alias non S.Thom.2.2. quæſt. 64.art. 2. ad 1. Et tandem ſi tota multitudo peccat, de ea vindicta ſumenda eſt,quo ad totam multitudinem,ſicut Aegyptij ſubmerſi ſunt in mare rubro perſequẽtes filios Iſrael ſicut patet Exod 14.& 52.Et ſicut ſodomitæ vniuerſaliter perierunt.

12 Quæritur vtrum princeps poſſit concedere facultatem ſuis ciuibus, vt omnes nocentes interficiantur? Reſpond. quod non,quia contra naturæ ius eſt aduerſus inauditam partem ſententiam ferre prætérquam ſi nocentes, ſint publici, puta inuaſores regis, ſiue reipublicæ. Sot. de iuſt.& iur.lib. 5.quæſt.1.art.2.

13 Quæritur vtrũ Clerici in ſacris poſſint ſine peccato aliquẽ criminoſũ morti tradere? Reſpond.quod non, nam clericis in ſacris quantumcunque ſint in dignitate Eccleſia conſtituti,qui aliquem quiuis criminoſum,morti addicunt. vel mutilant gloſ.in cap.aliquantos diſt.51. cap. ſententia,ne clerici, vel monac. cap. neminem,cap.Epiſcopum diſt.45.& hoc ob decentiam,& munditiam,quem eſſe debet,non ſolum in ſacerdotibus,ſed etiam in vaſis ſacris.

14 Quæritur vtrum ſint irregulares clerici, qui dictarent ſolum, aut ſcriberent ſententiam ſanguinis? Reſpond. quod irregulares ſuntdictantes, vel facientes, quæ conſiſtunt,in morte, vel mutilatione vel qui darent conſilium d. cap. ſententiam. Immo,& omnes miniſtri iuſtitiæ,vt promotor,Iudex,fiſcalis,notarius, item accuſator, aut eius aduocatus, teſtes oſtendentes reum, vt caperetur, aut qui curiæ tradiderunt,ſunt irregulares,ſecuta morte, aut mutilatione. Sylu. in verb. homicid.3.quæſt.2.Nauarr.cap.27. num. 217.Rurſum accelerantes mortem, v. g. qui dicunt condennato,vt extendat collum,aut manum ligno apponat, vel ſcalam aſcendat,& acuentes ferrum,& ſimilia omnes efficiuntur irregulares,Sylu.qui ſup.Sot.lib 4.quæſt. 1. art. 9.& infra cap. 30.nu.29.& part.3.cap.17.nu. 27.

15 Quæritur vtrum peccent clerici, qui ſunt præſentes ſententiæ ex ſola curioſitate? Reſpond. quod peccant, ſed non efficiuntur irregulares, niſi interſint authoritatem præſtando, auxilium, vt not. per Guliel. de monte lau. in clem. Ne in agro. §. porro ſuper verb. intereſſe de ſtatu regul. At ſi præſentes exiſterent, ad commitandum morte plectendum,ne in deſperatione veniat benè facerent. Abb. in d.cap.ſent.

16 Quandò Prælatus, ſeu iudex Eccleſiaſticus habens iuriſdictionem temporalem; an poſſit aliquem morti adiudicare? Reſpond. quod non, ſed ad euitandum pecca-

Digitized by Google

peccatum, & irregularitatem, debent conſtituere iudicem ſecularem, qui cauſas ſanguinis audiat, at illi mandare, vt fiat iuſtitia etiam ſpeciali ſuper aliquo maleficio, puta homicidio, & interrogatus, quid agendum reſpondere poteſt, vt conſulatur peritis cap. Epiſcopus, ne clerici, vel mon. lib. 6.

17 Quæritur vtrum clericus agnoſcere poſſit de cauſis criminalibus ad puniendos laicos, ex commiſſione Principis ſecularis? Reſpond. quod profectò text. in cap. in Archiepiſcopatu de rapto, probat commiſſionem hanc validam eſſe, cum eius ratione poſſit delegatus ſententiam ferre, modo à pena ſanguinis abſtineant, quod quidem ſane intelligitur nempe validam eſſe, delegationem, modo ſit vnius cauſæ tantum, quamuis delegatus commiſſione vſus peccet grauiſſime ita Abb. in cap. clericis, ne cleric. vel. monac. el. 2. & in cap. decernimus, vbi etiam Deci. num. 7. de iudic. Couar. in d. clem. ſi furioſus. 2. par. §. 5. in fin.

18 Quæritur vtrum clericus deponens querelam de malefactoribus coram Iudice ſeculari incurrat irregularitatem; Reſpond. quod clericus deponens querelam tunc tantum euitabit irregularitatem, quando duo concurrent primum, quod agat ad emendam, & ſic ciuiliter de crimine cum proteſtatione expreſſa, quo ad pænam ſanguinis non intendit, nam tunc etiam ſi iudex iuſtitia exigente mortem illis inferat, non erit irregularis, quod cautè faciat, & ſic de proteſtatione confici faciat publicam ſcripturam, text. & gloſ. in cap. 2. de homicid. lib. 6. Secundum quod proſequatur ſuam, vel ſuorum iniuriam, ſecundum com. ſent. Doct. in d. cap. 2. & ibi Couar. num. 11. Si vero clericus ageret criminaliter expreſſe, & ad pænam ſanguinis, tunc non iuuaret proteſtatio ad euitandum irregularitatem, quia eſſet contraria facto, ita Franc. in d. cap. 2. nu. 2.

19 Quæritur ſi clericus pro executione ſententiæ latæ in cauſa ciuili faciat capepere clericum, qui reſiſtens familiæ, & ab illa occidatur vtrum efficiatur irregularis Reſpond. ſecundum Petr. de Anch. in d. cap. poſtulaſti, quod non, nec in iſto caſu v. g. clericus videns furem cum rebus ſibi furto ſublatis clamauerit, & vicini acceſſerint, & furem occiderint, contra clamantis proteſtationem, & non obſtat, quod ex qualiter culpa, etiam laui efficiatur quis irregularis, ſecundum gloſ. notab. in cap. ſignificaſti el. 1. de homicid. & cap. hi, qui arborem diſt. 50. quia reſponderi poteſt, quod iſta culpa non eſt ordinata ad culpam, Franc. in d. cap. 2. de homicid. lib. 6. in fin. communis tamen opinio eſt hoc homicidio caſuali, eſt in contrarium, vt commun. Doct. in cap. ſignificaſti de homicid. dicunt. Couar. qui ſupra nu. 3. verſ. 8.

20 Quæritur ſi clericus pro certo ſciat nõ poſſe conſequi debitum ſuum ſine pæna ſanguinis an tunc iuuet proteſtatio, vt poſſit ſalua conſcientia implorare officium iudicis? Reſpond. ſecundum Ioan. Andr. in d. cap. poſtulaſti, qui ſentit, quod ſic per rationem text. in d. c. 2. de homicid. lib. 6. & facit ratio text. in l. illud. ff. de pætit. hæred. quia non debet quis pp metum periculi ſuum indiſcuſſum relinquere.

21 Quæritur ſi clericus, qui reum accuſat cum dicta proteſtatione, & ipſum capit. detinet, & tradit iudici ad puniendum, an illi proſit proteſtatio? ℞. quod illa prodeſt, quo ad irregularitatem euitandã, ita Franc. in d. cap. 2. Couar. ibi, nu. 10.

22 Quæritur vtrum proſit talis proteſtatio ad irregularitatem euitandam aduocato, qui aduerſus reum in cauſa criminali agit, vel teſtibus etiam in cauſa criminali? Reſpond. quod non, Abb. in cap. de cætero de teſtibus. Immol. in cap. de poſtul. Rurſus aduocatus docens clientulum reſpondere falſum, tenetur recenſere damnum aduerſario, quod ab hoc pertulit. Abb. de iudic. cap. paſtoralis. Idem ſi docet clientulum mentire, Abb. de homicid. cap. tua nos. Item aduocatus plus intendens lucro, quam iuſtitiæ, eſt infamis, vt in l. quis quis, C. de poſtulan.

23 Quæritur vtrum inquiſitores hæreticæ prauitatis, cum poſt condemnationem hæreticorum, eos tradunt iudici ſeculari, rogantes eum ne morti, aut membri mutilatione eos afficiantur? Reſpond. quod non, vt patet in cap. nouimus de verb. ſignif. licet ipſi inquiſitores certi eſſent

iudi-

iudicem ipſis hæreticis mortem illaturum, ſi proteſtatio adeſt, neque ſiunt irregulares Abb. in d. c. poſtulaſti num. 3. de homicid. per text. in cap. 2. de homicid. lib. 6.

24 Quæritur vtrum apud Deum homicida habeatur non ſolum, qui manu hominem interficit, ſed etiam, qui incitat aliquem ad certum homicidium? Reſpon. quod ſic, cap. ſicut §. qui verò, & ibi Abb. num. 5. de homicid. & comitantes, homicidam cum animo occidendi, licet manum non apponant. Si mors eſt ſecuta, peccant mortaliter, & homicidæ ſunt, & irregulares, & in hoc non diſtinguitur, an alias eſſet facturus, nec ne, quo ad irregularitatem, ſed ſolum, quo ad reſtitutionem, nam ſi alias eſſet facturus homicida, eſſent liberi illum comitantes à nexu reſtituendi. Si verò mors non fuerit ſecuta, mortaliter tantum peccarent Abb. in cap. ſicut dignum num. 1. & in §. 2. de homicid.

25 Quæritur vtrum homicidæ, & irregulares, ſint plures, qui conſulto aliquem aggrediuntur, etiam ſi is ex vno tantum vulnere moriatur? Reſpond. quod ſic, ſecundum Bart. in l. ſi in rixa col. 1. ff. de Sicar. & eſt com. vt refert Couar. in cap. vnic. 1. part. §. 2. num. 1. in clem. de homicid.

26 Quæritur vtrum teneatur clericus de homicidio, qui furem aſportantem res Eccleſiæ percuſſerit, non lætaliter tamen ex illa percuſſione, fur non potuit aufugere, quare occiſus fuit à vicinis? ℞. quod tenetur ſecundum Doct. comm. tranſeũt in cap. ſignificaſti de homicid. quod verum eſt, ſi debuit prouidere, quod occideretur ab alijs, & non preuidit, & quia illum à fuga impediuit, alias non, ita Sylu. in verb. homicid. 3. quæſt. 2. verſ. 2. & ratio eſt, quia dedit occaſionem propinquam, & ordinatam ad illud homicidiũ.

27 Quæritur an efficiatur irregularis, qui clamat latrones, ſeu aliquid agit, ob quod potuit intelligere, quod inde ſequi poterat homicidium? Reſpond. quod efficitur irregularis, ſi ſequatur effectus, niſi faceret propter periculum propriæ vitæ Sylu. qi ſup. verſ. 4.

28 Quæritur percutiens aliquem vulnere non lethali, ex quo poſtea moritur, vel ex imperitia medici, vel ex malo corporis regimine, an incurrat irregularitatem? Reſpond. quod ſic, & ratio eſt, quia ſi illatum non fuiſſet vulnus non fuiſſet mortuus, text. in cap. ſingularis in cap. tua nos de homicid. Couar. qui ſupra verſ. 10. ſecus verò ſi in vulnere appoſito aliquo veneno, ſit mortuus. Couar. ibidē.

29 Quæritur vtrum irregularis efficiatur, qui venenum mortiferum propinat, vnde mors ſequitur? Reſpond. quod ſit homicida, & irregularis, abſque ſpe diſpenſationis, vt habetur in Conc. Trid. ſeſſ. 14. cap. 7. de reform. Nauarr. cap. 27. num. 240.

30 Quæritur vir, qui authoritate propria vxorem interficit quamuis in fragranti crimine eam inueniat, an ſit homicida? Reſpond. quod ſic, cap. interfectos, cap. quicunque propriam cap. admonere 33. quæſt. 2. quia nemo antequam iudicetur, ad iudicandus eſt morti, licet lege non puniatur ob doloris grauitatem l. grachus, cap. ad l. Iuliam de adult. l. marito, ff. eo tit.

31 Quæritur vtrum occidens diffidatum per ſententiam iudicis? ℞eſpond. quod impune, & abſque peccato poſſit occidi not. in l. reos. C. de accuſat. quod immò occidendi talem bannitum, & præmio conſtitui poteſt, ſecundum comm. vt Alex. concludit poſt alios, quos refert in l. ſi plagij in princ. ff. de verb. oblig. & in princ. dicit hoc etiam procedere in foro conſcientiæ, quando hoc facit zelo iuſtitiæ ad bonum commune, ſecus ſi mala intentione ad vindictam, quia tunc eſſet peccatum mortale, Dec. in c. dilecti nu. 38. de except. ita intelligitur gloſ. in cap. inter hæc 34. quæſt. 2.

32 Quæritur vtrum filius peccaret occidens patrem bannitum? Reſpond. quod mortaliter peccaret, & puniri poteſt arg. text. de patrono ad patrem l. ſi adulterum, cum in ceſtu. §. liberto. ff. de adult. probat etiam text. in §. 1. in fin. in auth. de inceſt. Dec. in cap. quæ in Eccleſiarum num. 14. de conſt.

33 Quæritur vtrum peccaret occidens bannitum captum, vel ſub protectione curiæ? Reſpond. quod peccaret, quia poſſet puniri, ita Bart. in l. laqueum ff. de acquiren. domin. Bald. in l. libertas. ff. de

ſtatu

Digitized by Google

ſtatu homi. Felyn. in capitulo cum iuramento de homicidio probat text. in l. 1. §. vltimo C. de cuſtod. reo in l. carceri ff. eo text. ſing. in l. fin. cap. de maleſact. & mathem. peccaret etiam mortaliter, & dignus pœna graui, qui mulierem prægnantem bannitam interficit. Item Ioan. de Anan. in capitulo intelliximus num. 7. de iis, qui filios occidit, & ideo ne fœtus innocens pereat, l. imperator. ff. de ſtatu homi l. prægnantis. ff. de quæſt. quod procedit etiam ſi fœtus eſſet inanimatus Alex. ad Bart. in d. l. prægnatis. vlt. pęna dignus eſſet interficiens bannitum habentem saluumconductum, qui etiā non ſolum punitur, vt homicida, ſed vt ſeueritatis violator Dec. conſ. 327. num. 4. Socci Iun. conſ. 58. nu. 12. lib. 1.

34 Contra hoc præceptum etiam, & per conſequens mortaliter peccat medicus imperitus, qui ex notabili ignorantia nocet infirmo, etiam ſi ſanitas ſequatur, qa ſe expoſuit periculo peccati mortalis, ideſt operi, ex quo ſequi poterat notabile damnum proximo. Sylu. verb. medicus, quæſt. 1. Imo in verb. homicid. 1. num. 5. ver. 2. inquit, quod exercendo medicus medicinas periculoſas in religioſis, & ſanctis grauius peccat, quam ſi experiretur in cæteris perſonis.

35 Carceres in quibus clerici ponuntur puniendi, etiam incorrigibiles, non debēt eſſe nimis arcti, vt infra paucos dies veriſimiliter moriantur, quia tunc ſubſecuta morte, officiales irregulares ſunt, caueant etiam, q ponunt in carcere, & ſubtrahunt neceſſaria, Ab. de iud. c. cū nō ab homine.

36 Condemnatus à iudice ad mortem, peccat frangendo carceres, ſecus vbi eſſet carcer violentus, & iniurioſus Abb. de teſt. cogen. cap. cauſam exiſtens in manibus iudicis peccat frangendo carceres etiam, vt euitet pœnam legitime inferendam, Abb. de ſepult. cap. ex parte carcerē frangens de iure ciuili punitur pœna capitali, etiam ſi innocens ſit. Mitius vero punitur ſi per incuriam cuſtodis fugit. De iure canonico poteſt procedi ad depoſitionem, & data incorrigibilitate: ad traditionem curiæ ſecularis deuenire poteſt Abb. de Apoſta. cap. à nobis.

37 Dixi, quod carceratio clericorum debet eſſe leuis, eſt bene verū, & magis tēperate, & cū maiori deliberatione debet procedi ad carcerationē clericorū, vt inquit Io. Bern. Diaſ. in verb. incarcerati. ſin autem clerici offerant fideiuſſores de ſtādo iuri, & ſe præſētādo, & ſi veniret imponenda pœna pecuniaria, vel alia corporis afflictiua debēt relaxari, ſm̄ Felyn. in cap. legebatur extr. de maior, & obedient in principio, num. 1. & ibi habetur per do. Abb. & per Archid. in 29. diſt. capit. in memo. 2. col. quando non potui ī Archi. repererire. Sed ſi veniret imponenda pœna corporalis, ſeu ſimilis pœnæ corporali de iure non haberet locum liberatio ſub fideiuſſore ſecundum text. in cap. cum homo 23. quæſt. 5. & gloſ. in cap. arguta 2. quæſt. 6. & Felyn. in d. cap legebatur in princ. & ita etiam videtur tenere. Idem Felyn. in cap. ex part. num. 13. de reſcrip. Vnum tamen ſcias benigne lector, quod delinquēs in quouis delicto poteſt capi, & ligari, ne interim offendatur à quocunq. ſecundum Innoc. in cap. ſi verò extr. de ſent. excommunicationis, & Bald. in margarita in verb. captus.

38 Quid ſi clerici curati effregerint carceres, & aufugerunt qua pœna puniri debeant? ſt. d. Abb. in cap a nobis de apoſta. in fin. dicit, quod poteſt procedi, ad depoſitionem, & data incorrigibilitate, ad traditionem curiæ ſeculari ſed aduertendum, ſi clericus carceratus pro debito cū cautione de non diſcendendo, alias fideiuſſor nihilominus tenetur ad debitum, ita notabiliter Saly. in l. in bonæ fidei. C. de reb. cred. quod not. C. cum autem tractatur de delicto pro culpa, vel pœna mortis, aut ſimilis imponi deberet, Couar, debet eſſe acerimus. Inquit. n. Plato in dialogo, io, de legibus, qui etiam tres carceres ordinari debere ſtatuit vnū ſcilicet plurimis communē in foro rerum venialium, vbi multi ne fugiant cuſtodiantur. Alterum vbi cætus eorum ſit, qui noctè congregantur, correctiones nomine appellatum in media regione, vbi quam maxime deſertus ſilueſtriſq. locus eſt ſupplicij nomine notatum. Illud tamen non ommitto, quod iniuſte captus, ſi refugit peccat, vt not. per gloſ. 1. diſt. in cap. ius gentium, in verſ. ſeruitute, & in clem. paſtoralis in verſ. per violentiam de re iudic. Nam obligatio ad pœnam

delicti, eſt de iure naturali, vt not. Bart. in l. ex hoc iure, & l. fin. ff. de iuſt. & in gl. in l. ſeruus. ff. de his qui not. in fa. facit tex in l. fin. vbi Angelus. C. de colla. fundi patrimo, lib. 11. l. eius, qui delatorem de iur. fiſc. Ergo pariter in foro conſcientiæ videtur obligari, quia conſcientia ſecundum ius naturale iudicatur. Nam cóſcientiam non ligat, quos natura non obligat, vt dicit Bald. in l. 1. in fin. C. de veſtim. & commo. not. Abb. in cap. 1. in fin. de reſtitut. in integr. gloſ. in cap. fraternitatis. 12. quæſt. 2. poteſt ſaluari, quando pœna eſſet exceſſiua.

39 Quæritur, qui eſt ſub fideiuſſoribus liberandus, dando religioſum bonum virum in cautionem, an recipi debeat? Reſpond. quod non, quia non eſt ſufficiens ad ſoluendum, cum nihil habeat, nec debeat habere, auth. ingreſſi. C. de ſacr. ſant. Eccleſ. cap. cum ad monaſterium de ſtatu monachorum, nec eſt bona cautio diues vſurarius l. improbum. C. de his, qui not. in fin. cap. quamquam de vſuris in 6. & Petr. de Rebuff. in conſti. intra de ſent. excomm. art. 1. gloſ. 16. tom. 1. num. 20. Nec clericus non habens immobilia, Nec Aduocatus, Procurator, Notarius, cauilloſus ſecundum Bart. in l. fideiuſſor ff. qui ſatiſd. cog. Dicit, Petr. Rebuff. vbi ſupra num. 23. Item nec nobilis potens, & glorioſus, qui virtute in ſuo enſe ferret, non eſt recipiendus ſecundum Barb. in clem. 1. col. 2. de re iud. & Bart. in lege fideiuſſor. ff. qui ſatiſd. cog. Item minime ſunt recipiendi minor, furioſus, vel prodigus, quia iſti obligari non poſſunt l. 1. ff. de verb. oblig. §. furioſus. ff. de inutili ſtipul. l. in negotijs. ff. de reg. iur. vt voluit Petr. Rebuff. vbi ſupra.

SVMMARIVM.

1 *Actus interiores, & exteriores in præcepto homicidij prohibentur.*
2 *Actus prohibiti in homicidio, qui.*
3 *Homicida & irregularis eſt, qui homicidæ conſilium de occidendo dedit.*
4 *Homicida, & irregularis, eſt conſulens amico, vt inimicum occidat, & ita conſulens mulieri modum abortiendi.*
5 *Irregularitatem, & excommunicationem incurrunt, qui à percuſſione clericum defendere potuit, & non defendit.*
6 *Irregularis fit, qui cauſam dat rixæ, vnde ſequitur homicidium, & ſequitur proteſtatio ibidem; ne incidat in irregularitatem.*
7 *Irregularis non eſt, qui licet dederit cauſam rixæ, & venerunt inimici eius, eumque occiderunt.*
8 *Irregularis an efficitur opem præſtans homicidæ poſt homicidium.*
9 *Homicidæ opem præſtans poſt delictum, non efficitur irregularis, ante efficitur.*
10 *Tribus temporibus delinquenti auxilium præſtari ſolet.*
11 *Homicidæ aſſiſtens armatus in homicidio, dicitur opem ferre.*
12 *Abortio quid cum alijs multis.*
13 *Mulierem grauidam multum affligens, vt abortiatur, grauiter peccat.*
14 *Fœtui maſculo anima infunditur in 40. & fœmina in 80. dies.*
15 *Dominæ nimis percutientes famulas prægnantes, vt abortiantur ſunt excommunicatæ, & in eandem incidunt ipſæ prægnantes, quæ ſe male tractant.*
16 *Abortus ex poculo amatorio ſecutus irregularitas incurritur.*
17 *Abortum procurans mortaliter peccat.*
18 *Filia minor abortum faciens ex impiæ matris iuſſu, quid.*
19 *Mulier dans potionem viro, vt non generet peccat.*
20 *Abortus contingens ex ludo licito, non imputatur illi, qui cum prægnante ludit, niſi eſſet ſacerdos.*
21 *Duellum eſt bellum duorum.*
22 *Duellum quomodo liceat.*
23 *Conflictus eſt licitus.*
24 *Pœna pugnantium in duello.*
25 *Bellum ad iniuſtum pergens, vel in eo militans peccat.*

Tertium homicidium mandantes, & conſulentes Abortus. Cap. XXIX.

1 QVinque prohibentur in hoc præcepto; primo actus ipſi exteriores occidendi, mutilandi, & verberandi, &c. Prohibentur actus, qui expo-

exponunt immediate ad ſimiles actus, vt eſt quærere occaſionem, locum, tempus, præparare arma, &c.

Prohibentur actus interiores deliberati animi, quibus homo conſentit nocere proximo; dicimus deliberati, & voluntarij, quia aliquando, ſunt actus tam repentini, qui venialia tantum peccata faciunt.

Prohibentur actus, quibus homo participat in huiuſmodi actibus nociuis.

2 Iſti actus includuntur iſtis carminibus quæ aducit S. Thom. 2. 2. quæſt. 62. art. 7. ſcilicet.

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus.

Participans, mutus, non obſtant, non manifeſtans.

Iuſſio. i. quando aliquis iubet. Conſilium. i. quando aliquis conſulendo adiuuat, Conſenſus, qui conſentit: Palpo. i. qui approbat, & illi adulare. Recurſus. i. quando aliquis retinet domi occiſorem: vel ante offert domum pro refugio. Participans. i. qui aliquo modo adiuuat in facto ipſo; aut occidendo, ſiue prodiens occidendum: Mutus (caſus) eſt Adriani quæſt. penult. de reſtit. Mutus, id eſt, qui non admonet, cum poteſt, & debet admonere occiſorem, ne id faciat. Non obſtans, id eſt, qui poteſt defendere innocentem ab iniuſto inuaſore, & non defendit, mortaliter peccat, ſed etiam tenetur, ad reſtitutionem. Non manifeſtans, id eſt, qui poteſt coram iudice liberare innocentem, ab iniuſta ſententia, & non liberat mortaliter peccat, Nauarr. cap. 18. num. 14. verbi gratia aliquis detinetur in carcere iniuſtè pro homicidio, quod ipſe non commiſit: Si ego poſſum meo teſtimonio defendere iſtum innocentem, teneor id facere, etiam cum manifeſtatione nocentis, & hoc ſine periculo meo.

Vltimo prohibentur actus, quibus, conuitio, aut contumelia proximum afficimur, v.g. ſi quis dicat proximo fatuè, & latro, &c

3 Quæritur, an qui conſilium de homicidio dederit ei, qui tale crimen, non erat facturus, ſi homicida dici poſſit? Reſpondetur, quod homicidij, & irregularitatis pæna tenetur capitulo ſi quis viduam diſt. 50. Decius in l. conſilij, num. 4. & ibi Cagno, num. 6. de reg. iur. idem Decius in cap. 1. num. 9. de offic. deleg. Quod quidem extenditur non modo, quo ad pænam, verum etiam, quo ad intereſſe partis læſæ. Nam ſi alicuius conſilio homo occiſus fuit, vel res furto ſubtracta ad damnum datum tenetur is conſultor, æque ac is, qui interficit, vel ſurripit, vel damnum dedit, ad reſtitutionem rei, aut ad refectionem damni, Didacus par. 2. §. 13. num. 1. de reg. iur. lib. 6. Secus vero eſſet, ſi crimen erat commiſſurus text. elegans, in l. non ſolum. §. ſi mandato verſ. Attilicinus. ff. de iniur. gloſ. in cap. ſicut dignum. §. qui vero de homicidio & eſt communis omnium ſententia in cap. ad audientiam de homicidio, nam tunc non pæna ordinaria, ſed mitiori arbitrio iudicis puniendus eſt, & text. in d. §. qui verò.

4 Quæritur vtrum irregularis ſit conſulens amico, vt occidat aliquem inimicum, licet ille incontinenti non fecerit, ſed loco tempore interpoſito, fecit; Reſpondetur, quod mortaliter peccauit, & irregularis eſt, nec eum iuuat dicere, quod volebat conſilium reuocare, vel etiam, quod reuocauerit, quia non ſufficit ſolum hoc, ſed debebat contrarium efficaciter perſuadere, ita Salyc. in l. 1. col. 6. verſ. quæro quarto. C. de raptu. Virg. & ſi putabat amicum ſuum, non obtemperaturum in reuocatione debebat hoc intimare illi, contra quem conſuluit, vt ſibi caueret. Innocent. in capitulo ad audientiam, vbi Abbas, num. 7. de homicidio Felyn. in capitulo ſicut dignum num. 14. de homicidio, Sylu. in verb. homicidium. 1. quæſt. 8. verſ. 6. Hinc Nauar. cap. 27. num. 233. reſpondit irregularem fuiſſe clericum, qui conſuluit coniugi cuiuſdam abſentis, quæ ex adulterio facta grauida, certum modum abortiendi, quamuis poſtea pænitentia ductus reuocauerit, eo quod illa verita maritum regredientem, executa conſilium, abortiuit. Verum ſi efficaciter conſilium reuocauit, & illa cum effectu promiſiſſet non exequi, & poſtea iterum executa fuiſſet, vtique non eſſet irregularis. Nec etiam ille, qui in genere reſpondiſſet coram multis quali-

per fœminæ abortiri poſſent, quia multa in genere liceant, quæ in ſpecie non licerent, vt not. de offic. ordinand. capitulo ſi ſacerdos, & in l. ſi vnus. §. illud ff. de pact.

5 Quæritur. Si aliquis potuit à percuſſione, & iniuria defendere clericum, & non defendit, an incurrat excommunicationem? Reſpondetur, quod incurrit irregularitatem, & excommunicationem, & præſertim habens publicam poteſtatem, aut priuatam iuræ familiæ in percuſſorem, & non defendit. Nam ſicut in illo locum habetur excommunicatio. capitulo quantæ de ſent. excom. ita etiam habet locum irregularitas cap. ſicut dignum. §. illi etiam de homicidio.

6 Quæritur vtrum irregularis efficiatur is, qui cauſam dedit rixæ, & eius amici, vel famuli, aut conſanguinei occiderunt contendentem cum eo? Reſpondetur abſque dubio irregularis eſt, quamuis homicidium ſecutum fuerit contra eius voluntatem, & prohibitionem. Doct. comm. & Abb. in cap. petrus vlt. not. de homicidio. Secus autem dicendum de eo, qui occaſioni cauſam non dedit, & expreſſe illam prohibuit, atque ignorauit text. in d. cap. Petrus. Vbi Doct.

Hinc nota cautelá, quod vbi cauſa alicuius iniuriæ illatæ clerico, timet vindictam, cautum eſt proteſtari, & nota praxim proteſtationis. Proteſtor ne quid fiat tali, ex quo poſſim incurrere ordinis detrimentum, vel animæ periculum. Et iuuat talis proteſtatio. Ita D. Anton. de Butr. in d. cap. Petrus.

7 Quæritur vtrum irregularis cenſeatur is, qui cauſam dedit rixæ, & eo pugnante inimici acceſſerunt, & occiderunt eum, non vt negotium illius gerant, ſed ratione propriæ inimicitiæ? Reſpondetur, quod non ita Abb. in dicto capitulo Petrus in vltim. not. quod ſecus dicendum eſſet, ſi amici rixantis videntes ſuum amicum percuti, vel vulnerari, aut alias male tractari ab aliquo, illum occiderent præter eius conſenſum, quia tunc irregularis eſſet, quia culpa ſua procedit caſum, vt patet, in eo, quod legitur de homicidio capitulo ſignificaſti, & capitulo presbyterum ad idem. ff. ſi quadru. pauper fecis, dica l. 1. cum arietes. C. de adulter. Quantum caueat ergo clericus, ne ſit rixoſus, vel litigoſus 46. diſt. per totum.

8 Quæritur vtrum opem præſtans homicidæ poſt delictum efficiatur irregularis? Reſpondetur, quod non, niſi ſit cooperatus in ipſo delicto, nam tunc homicida, & irregularis eſſet, & quidem in hoc caſu dicendus eſt potius criminis author, quam auxiliator, præſertim in quem ita dedit, quod ſine ea, delictum, non eſſet effectum, capitulo Felicis. de pœnit. lib. 6. capitulo ſicut dignum. §. illi autem de homicidio text. optim. in leg. item male. §. ſi alius. ff. ad leg. Aquiliam.

9 Quæritur vtrum opem præſtans homicidæ ſi pari pœna puniendus ſit cum homicida? Reſpondetur, quod ſi opem præſtans eadem pœna puniendus eſt cũ delinquente, vt ff. ad l. Cornel. de Sicar. l. 3. §. item, qui actor, ad l. Pompon. de patric. l. vtrum ad l. Iuliam pec. l. ſacrilegij. §. is autem Abb. & commun. Doct. in cap. 1. de offic. de leg. illud procedit quando, auxilium fuit præſtitum ante delictum, vel in ipſo actu, ſecus ſi poſt actum, quia tunc eadem pœna non punitur ita Bart. in l. furti. §. ope. ff. de furtis, niſi præceſſerit monitio de præſtando auxilium poſt actum, vt nota. Bart. in l. 15. qui opem. ff. de furtis, quod præſumitur, quod incontinenti, hoc ſequitur Dec. in cap. 1. à num. 61. vſque 69. de offic. de leg. vbi limitat illum, qui poſt actum præſtat fauorem, non puniri eadem pœna, niſi in crimine hæreſis, cæteriſque atrocioribus delictis.

10 Tribus temporibus delinquenti auxilium præſtari ſolet. Primo ante delictum perpetratum. Secundo in ipſo actu perpetrandi delictum. Tertio poſt delictum commiſſum. In primo caſu, magis opinio recepta eſt opem ferentem eadem pœna eſſe puniendum, qua, & is, qui delictum commiſit, ita Cyn. Bald. & Angelus in l. 1. C. de Nili ager. non rumpen. ex text. in l. nihil ff. ad l. Cornel. de Sicar. leg. prætor alt. La Secunda. §. ſi cum ſeruum. ff. vi bonorum raptorum leg. ſi ſciente. ff. ad leg. Pompon. de parric. cum ſimil. In ſecundo caſu opinio magis communis eſt, hunc

ead.

Digitized by Google

ead.pæna ordinaria, qua & ipſe principalis, ita ferè omnes, qui ſupra, & Boer. quæſt.167. n.3.Fely. in cap.ſicut dignum de homicid. quorum ſententia probatur in l.vtrum ff.de parru.in l. 1. ff. de crimi. pecul.in l. vnica. C. de raptu virg. clem. 1.de pænis. Quod quidem ſane intelligitur, quando principalis non commiſiſſet delictum abſque auxiliatore, alias, ſi auxiliator in ipſo delicto, nihil egiſſet, & delinquens per ſe commiſiſſet, ſecus eſſet, ita Iaſon. conſ. 137. num. 1. In tertio vero caſu cum auxilium fuit præſtitum poſt delictum commiſſum, aut quia delinquentem tenetur, & cuſtodit, tunc auxiliatori inducitur pæna extraordinaria arbitrio iudicis, ita tradunt omnes in l. 1. C. de his, qui latronem occult.in ſpecie Curt.ſen. conſ. 41. & text. in l. congruit ff. de off. præſ. in l.1.& 2.ff. de recept. Quod tamen falleret, quando præceſſiſſet aliquis tractatus poſtmodum de auxilio præſtando. Vt puta, ſi actum fuiſſet inter eos, vt hic delinquens delictam perpetraret, quia perpetrato illi auxilium præſtarunt quia tunc eadem pæna, qua ipſe eſſent puniendi, ita docuit in l.furti.§. ope, nu. 6.ff.de furt.

11 Quæritur an aſſiſtens armatus dicatur opem ferre? Reſpondetur ſecundum Baldum in l. non ideo minus num. 30. C. de accuſa, & Marſil. in praxi crim. §. conſtanter, num. 16. quod tunc per aſſiſtentiam auxilium fertur, quando, is aſſiſtens eſt armatus, & aggreſſus timidior efficitur ita decidit Gramm. decif. 25. num. 3. Quod intellige, quando ſcienter, & doloſæ id facit, ſecus, ſi ex caſu, quod præſumitur niſi aliter probetur, ita Pariſ.conſ.164.nu.2.lib.4.

De Abortibus.

12 Quæritur, quid eſt abortio? Reſpondetur, quod eſt immaturi fætus iectio: Abortum ſterilitatis procurans homicida eſt, & mortaliter peccat. 22. quæſt. aliquando, & capitulo ſequentibus, & ſi fætus erat animatus, debet capite puniri, quia verus homicida eſt. Si vero non erat animatus, ſi author criminis eſt nobilis, parte bonorum amiſſa, relegatur. Si ignobilis damnatur in metallum. ff. de pænis l. ſi aliquid. §. qui abortionis, quia quantum in ſe eſt, ad hoc tendit, vt tollat vitam hominis iam inchoatam: Non tamen incurritur irregularitas homicidij, quia non eſt adhuc actualiter homo. Si vero erat animatus anima rationali irregularitas incurritur. Secundum S. Thom. in 4. diſtinct.31. in liter. & 2.2. quæſt. 64. artic. 8. ad 2. & confirmatur hæc etiam 32. quæſt. 2. capitulo aliquando. Et ſi eſt clericus, cadit in illa conſtitutione, quæ dicitur priuamus omni priuilegio clericali, dignitatibus, beneficijs, &c. & ſi eſſet clericus tantum, non poteſt promoueri ad alios ordines, nec poteſt habere beneficium, quamuis ſimplex, & tenue, quia comparatur homicidio voluntario, quia ab omni beneficio excluſus eſt, vt in Concilio Tridentino ſeſſ. 14. capit. 7. de reformatione, quantum vero ad peccatum hoc, eſt mortale etiam ſi erat animatus ſola anima ſenſibili, aut vegetatiua, immo etiam ſi ante conceptionem fiant, & omne aliud genus, quod fit ad impedimentum generationis, quia eſt contra bonum prolis generandæ.

13 Quæritur vtrum peccet, qui mulierem grauidam ita grauiter afficit, ſiue ſit maritus, ſiue alius, vt in periculum abſorſus conijciat, etiam ſi poſtea non abortiatur? Reſpondetur, quod mortaliter peccat, verum ſi in tale periculum non impulit, etiam ſi poſtea abortiatur, non ideo peccat mortaliter, argum. cap. ſicut ex litterarum de homicidio adiunctis, quæ ibi ait Panormit. num. 6. & Anton. 2. part. tit. 7. cap. 8. §. 1. quamuis non fiat irregularis, ſi fætus caret anima rationali, capitulo aliquando cum ſequent. 32. quæſt. 2. neque dubium eſt gloſ.in capitulo ſi aliquis de homicidio.

14 Quæritur in quot dies fetui infunditur anima? Reſpondetur, ſi ſit maſculus ad diem quadrageſimum infunditur anima ſi vero fæmina ad diem octuageſimum iuxt. gloſ. receptam in ſumma 5.quæſt.per illum textum.

15 Quæritur vtrum peccent dominæ,

Digitized by Google

quæ ſuas famulas prægnantes nimis percutiunt, vel earundem opera vtuntur in ſeruitijs domeſticis in lotione pannorum, & in afferendis lignis &c. Reſpondetur peccant grauiter, & præſertim data opera, & ex propoſito illas affligentes multis laboribus, & oneribus hac ex cauſa, vt ſequatur abortus, ſunt illo ſecuto excommunicatæ, ſecus verò ſi nō ex propoſito, ſed ex quadam imprudentia id fecerint. Excommunicationem etiam incidunt mulieres grauidæ, quæ videntes ſe nimis à dominabus affligi, pugnis ventrem ſuum percuſſerint, vel ſe vltra modum onerauerunt animo faciendi abortum, preſertim ſi ſeruæ chriſtianæ fuerint, vt dominas ſuas fætibus priuent, ita intelligitur in prædicta conſtitutione in verb. oneribus procurauerint.

16 Quæritur, quid de eo, qui dat poculum amatorium ex quo ſequitur abortus quamuis non intenderet id, Reſpondetur, quod eſt irregularis eo, quod det operam rei illicitæ, vt notat Panor. in cap. ſi aliquis, eo facit, l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pænis, & ad l. corneliam de Sicar. ſecus eſſet, ſi daret, vt non poſſit generare, vel naſci ſoboles concepta, dummodo non animata anima rationali, vt dictum eſt ſupra.

17 Quæritur vtrum mulier grauida procurans abortum ſumendo venenum, vel pharmaca in eum finem confectam? Reſpondetur, quod non tantum mulier, ſed conſulentes, aut miniſtrantes, & conſentientes, etiam ſi effectus non ſequatur mortaliter, tamen peccant; Nam vt quis lethaliter delinquat, ſatis eſt malum animum habere, vel culpam, quam latam appellant, admittere, cap. de præſumpt. cap. ſi quis per negligentiam de conſ. diſt. 2. Mulier etiam ſentiens ſe grauidam priuſquam fætus animetur fecit ſibi ſecari venam in pede conſilio medici vel barbitonſoris ad finem faciendi abortum, illo ſecuto incidit in eadem conſtitutione vna cum conſulentibus.

18 Quæritur quod ſi mulier dederit potionem viro, ne poſſit generare quid? Reſpondetur, dic quod incidit in dicta conſtitutione, & grauiter peccat, text. eſt in capitulo ſi aliquis de homicid. arg. eorum, quæ dicuntur per Caiet. 2. 2. quæſt. 154. art. 1.

19 Quæritur vtrum filia minor prægnans ſuaſionibus impiæ matris abortum fecit, vt turpitudinem ſuam occultaret, an compræhendatur in conſtitutione? Reſpondetur, quod non, immò videtur etiam excuſari in foro fori, cum matris iuſſus, ac mandatum, & ætas illi excuſationem præbeat, vt inquit, Dec. conſ. 535.

20 Quæritur vtrum abortio ex ludo contingens imputetur illi, qui cum prægnante ludit? Reſpondetur, quod non quando, ideo ludus leuis ſit, & licitus ratione perſonæ, vt quia maritus erat, aut frater, vel alia perſona coniuncta: ſecus verò ſi ludus non fuiſſet licitus, vt ſi quis ſacerdos parum honeſtè luderet cum muliere prægnante, qui ſi inde ſequatur abortus excommunicatus, & irregularis eſt, ita text. & ibi Doct. in cap. ſicut el. 2. de homicidio.

Veruntamen ſi quis non ſacerdos probabiliter ignoraret eſſe grauidam, & propterea luſit cum illa, & poſtea ſecutus fuit abortus, non eſſet irregularis, Couar. in clem. ſi furioſus. §. 4. num. 10. verſ. Quinto.

De Duello.

21 Quid eſt duellum? Reſpondetur quod eſt bellum duorum, ideſt pugna ſpontanea, quod eſt prohibitum iure ciuili, Canonico, & Diuino. Iure ciuili C. de gladiat. l. vnica, lib. 11. vbi prohibentur gladiatores, Lege canonica. 2. quæſt. 4. canon. manomachia. i. ſingularis pugna, eſt Nicolai II. quæſt. 5. Iure diuino Matth 4. non tentabis Dominum Deum tuum. Vnde peccant omnes, qui pugnant in duello, comitantes, & eorum patrini, & illud concedentes in terris ſuis inter Chriſtianos, cum priuatione dominij, quoad concedentes, & præſcriptione bonorum, & perpetuæ infamiæ, & huiuſmodi alijs pænis, vt in Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 19. de reformatione Gregorius XIII. addidit Anno 1582. & extendit eaſdem pænas etiam contra illud committentes in loco, & tempore conuen-

conuento, quomodocunque etiam ſi nulli patrini, vel ſocij ad id vocati fuerint, nec loci ſeueritas habita, nec nullæ prouocatoriæ litteræ, vel denuntiationes cautelæ præceſſerint, & ad locorum dominos id permittentes, vel quantum in ſe fuerint non prohibentes. Admandantes, inſtignantes, conſilium, auxilium, aut fauorem, dantes æquos, arma, pecuniam, commeatum, vel alia ſubſidia ſubminiſtrantes, ac etiam ad ea expectatores ex propoſito, & ſocios ſe præbentes, etiam ſi pugnaturi impediti non commiſerint pugnam ſi per ipſos non ſteterit, quo minus pugnarentur Nauar. cap. 37. num. 150.

22 In vno caſu licet duellum ſecundum Caietan. verb. duellum, quando ſcilicet eſt bellum iuſtum partes iuſtæ, poſſent petere duellum, vt citra ſanguinem multorum res componatur, & ita ſaluatur Duellum Dauit, & Goliæ Gigantis.

23 Nec eſt ſimilis ratio de conflictibus, particularibus bellorum tempore belli, hi enim fiunt ad eneruandas vires inimicorum, & ſunt partes bellorum, & ſicut bellum totum eſt licitum ita, & conflictus.

24 Quæritur, quæ pœna eſt pugnantium in duello? Reſpondetur, quod eſt ea, quæ habetur in l. can. ſed non omnibus, ſed clericis cap. 1. de clericis pugnantibus in duello: eſt clericus deponendus, ſi mutilauit, aut occidit, eſt irregularis: Si vero clericus conſtituit alium loco ſui, qui pugnet, ſi ille conſtitutus occidat, aut mutilet clericus eſt irregularis, & non poteſt Epiſcopus cum illo diſpenſare, niſi de beneficio ſimplici ſecundum Tolet.

25 Quæritur vtrum peccet proficiſcens ad bellum iniuſtum? Reſpondetur ſciens bellum iniuſtum proficiſcens peccat 23. quæſt. 1. in principio. Imo etiam ſi eo pergit ſtipendij ſolius intuitu, nihil attendens, an iuſtum ſit, vel iniuſtum, ſiue ſit ſubditus, ſiue non Caiet. in ſumm. verb. duellum par. 2. Quia etiam ſi ſcit bellum eſſe iuſtum credit tamen, cum intentione deprauata principaliter inimicos occidendi, aut prædia, & rem omnem deuaſtandi quamuis in hoc caſu non obligetur reſtitutioni ſecundum Caiet. 2. 2. quæſt. 40. art. 1. Neque etiam in ſecundo caſu ſi bellum eſt vere iuſtum propter eandem rationem. Verum eſt tamen ſubditum poſſe iuſtè ad bellum proficiſci, ſi imperio domini ſui admonitus pergat etiam, ſi non ſecum præmeditetur an ſit iuſtum, dum tamen credat eſſe tale, capitulo quid culpatur. 23. quæſt. 1. Neque vlla eſt differentia inter ſubditum, & externum, qui ante belli exordium eidem principi inſeruiebat ſecundum Caiet. in ſumm. verb. bellum part. 2.

SVMMARIVM:

1 *Occidens aliquem in venatione quomodo excuſetur.*
2 *Occidens aliquem ex tecto mittens lapidem ſine tegulam.*
3 *Clericus ludens baculis hominem interficit quid?*
4 *Clericus in venatione hominem occidens bombarda peccat mortaliter.*
5 *Ebrius interficiens nō excuſatur à peccato.*
6 *Domini temporales peccant mortaliter non expellentes fures.*
7 *Iudex non viſitans ciuitatē noctu peccat.*
8 *Aduocati ſi aliquis ex eorum negligentia ſuſpenditur peccant grauiter.*
9 *Medici peccant, ſi ob eorum negligentiam infirmi non cito ſanantur.*
10 *Pueri deferentes arma, & interficiūt quid*
11 *Omittens actum, quem ex charitate tenebatur quis facere peccat.*

De quarto homicidio caſuali. Cap. XXX.

1 QVæritur iterum de homicidio vtrū nobilis in venatione emittit bombardam, vt interficeret beſtiam, hominē viatorem interficit, an peccauit? ℞. ſi vir ille nobilis fecerit diligentiam vias conſiderando, & nullus erat tunc, non peccauit, quia dabat operam rei licitæ, & fecit diligentiam, quando vero non adhibuit ſufficientem diligentiam, vt legitur Geneſ. 4. de lamech. credens interficere beſtiam, hominem interfecit, & reputatum eſt illi ad homicidiū, & fuit occiſus Caim

Digitized by Google

quæ ſuas famulas prægnantes nimis percutiunt, vel earundem opera vtuntur in ſeruitijs domeſticis in lotione pannorum, & in afferendis lignis &c. Reſpondetur peccant grauiter, & præſertim data opera, & ex propoſito illas affligentes multis laboribus, & oneribus hac ex cauſa, vt ſequatur abortus, ſunt illo ſecuto excommunicatæ, ſecus verò ſi nõ ex propoſito, ſed ex quadam imprudentia id fecerint. Excommunicationem etiam incidunt mulieres grauidæ, quæ videntes ſe nimis à dominabus affligi, pugnis ventrem ſuum percuſſerint, vel ſe vltra modum onerauerunt animo faciendi abortum, preſertim ſi ſeruæ chriſtianæ fuerint, vt dominas ſuas fætibus priuent, ita intelligitur in prædicta conſtitutione in verb. oneribus procurauerint.

16 Quæritur, quid de eo, qui dat poculum amatorium ex quo ſequitur abortus quamuis non intenderet id, Reſpondetur, quod eſt irregularis eo, quod det operam rei illicitæ, vt notat Panor. in cap. ſi aliquis, eo facit, l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. ff. de pænis, & ad l. corneliam de Sicar. ſecus eſſet, ſi daret, vt non poſſit generare, vel naſci ſoboles concepta, dummodo non animata anima rationali, vt dictum eſt ſupra.

17 Quæritur vtrum mulier grauida procurans abortum ſumendo venenum, vel pharmaca in eum finem confectam? Reſpondetur, quod non tantum mulier, ſed conſulentes, aut miniſtrantes, & conſentientes, etiam ſi effectus non ſequatur mortaliter, tamen peccant; Nam vt quis lethaliter delinquat, ſatis eſt malum animum habere, vel culpam, quam latam appellant, admittere, cap. de præſumpt. cap. ſi quis per negligentiam de conſ. diſt. 2. Mulier etiam ſentiens ſe grauidam priuſquam fætus animetur fecit ſibi ſecari venam in pede conſilio medici vel barbitonſoris ad finem faciendi abortum, illo ſecuto incidit in eadem conſtitutione vna cum conſulentibus.

18 Quæritur quod ſi mulier dederit potionem viro, ne poſſit generare quid? Reſpondetur, dic quod incidit in dicta conſtitutione, & grauiter peccat, text. eſt in capitulo ſi aliquis de homicid. arg. eorum, quæ dicuntur per Caiet. 2. 2. quæſt. 154. art. 1.

19 Quæritur vtrum filia minor prægnans ſuaſionibus impiæ matris abortum fecit, vt turpitudinem ſuam occultaret, an compræhendatur in conſtitutione? Reſpondetur, quod non, immò videtur etiam excuſari in foro fori, cum matris iuſſus, ac mandatum, & ætas illi excuſationem præbeat, vt inquit, Dec. conſ. 535.

20 Quæritur vtrum abortio ex ludo contingens imputetur illi, qui cum prægnante ludit? Reſpondetur, quod non quando, ideo ludus leuis ſit, & licitus ratione perſonæ, vt quia maritus erat, aut frater, vel alia perſona coniuncta: ſecus verò ſi ludus non fuiſſet licitus, vt ſi quis ſacerdos parum honeſtè luderet cum muliere prægnante, qui ſi inde ſequatur abortus excommunicatus, & irregularis eſt, ita text. & ibi Doct. in cap. ſicut ex. de homicidio.

Veruntamen ſi quis non ſacerdos probabiliter ignoraret eſſe grauidam, & propterea luſit cum illa, & poſtea ſecutus fuit abortus, non eſſet irregularis, Couar. in clem. ſi furioſus. §. 4. num. 10. verſ. Quinto.

De Duello.

21 Quid eſt duellum? Reſpondetur quod eſt bellum duorum, ideſt pugna ſpontanea, quod eſt prohibitum iure ciuili, Canonico, & Diuino. Iure ciuili C. de gladiat. l. vnica, lib. 11. vbi prohibentur gladiatores, Lege canonica. 2. quæſt. 4. canon. manomachia. i. ſingularis pugna, eſt Nicolai II. quæſt. 5. Iure diuino Matth. 4. non tentabis Dominum Deum tuum. Vnde peccant omnes, qui pugnant in duello: comitantes, & eorum patrini, & illud concedentes in terris ſuis inter Chriſtianos, cum priuatione dominij, quoad concedentes, & præſcriptione bonorum, & perpetuæ infamiæ, & huiuſmodi alijs pænis, vt in Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. 19. de reformatione Gregorius XIII. addidit Anno 1582. & extendit eaſdem pænas etiam contra illud committentes in loco, & tempore conuen-

conuento, quomodocunque etiam ſi nulli patrini, vel ſocij ad id vocati fuerint, nec loci ſeueritas habita, nec nullæ prouocatoriæ litteræ, vel denuntiationes cautelæ precesſerint, & ad locorum dominos id permittentes, vel quantum in ſe fuerint non prohibentes. Admandantes, inſtigantes, conſilium, auxilium, aut fauorem, dantes æquos, arma, pecuniam, commeatum, vel alia ſubſidia ſubminiſtrantes, ac etiam ad ea expectatores ex propoſito, & ſocios ſe præbentes, etiam ſi pugnaturi impediti non commiſerint pugnam ſi per ipſos non ſteterit, quo minus pugnarentur Nauar. cap. 37. num. 150.

22 In vno caſu licet duellum ſecundum Caietan. verb. duellum, quando ſcilicet eſt bellum iuſtum partes iuſtæ, poſſent petere duellum, vt citra ſanguinem multorum res componatur, & ita ſaluatur Duellum Dauit, & Goliæ Gigantis.

23 Nec eſt ſimilis ratio de conflictibus, particularibus bellorum tempore belli, hi enim fiunt ad eneruandas vires inimicorum, & ſunt partes bellorum, & ſicut bellum totum eſt licitum ita, & conflictus.

24 Quæritur, quæ pœna eſt pugnantium in duello? Reſpondetur, quod eſt ea, quæ habetur in l. can. ſed non omnibus, ſed clericis cap. 1. de clericis pugnantibus in duello: eſt clericus deponendus, ſi mutilauit, aut occidit, eſt irregularis: Si vero clericus conſtituit alium loco ſui, qui pugnet, ſi ille conſtitutus occidat, aut mutilet clericus eſt irregularis, & non poteſt Epiſcopus cum illo diſpenſare, niſi de beneficio ſimplici ſecundum Tolet.

25 Quæritur vtrum peccet proficiſcens ad bellum iniuſtum? Reſpondetur ſciens bellum iniuſtum proficiſcens peccat 23. quæſt. 1. in principio. Imo etiam ſi eo pergit ſtipendij ſolius intuitu, nihil attendens, an iuſtum ſit, vel iniuſtum, ſiue ſit ſubditus, ſiue non Caiet. in ſumm. verb. duellum par. 2. Quia etiam ſi ſcit bellum eſſe iuſtum credit tamen, cum intentione deprauata principaliter inimicos occidendi, aut prædia, & rem omnem deuaſtandi quamuis in hoc caſu non obligetur reſtitutioni ſecundum Caiet. 2. 2. quæſt. 40. art. 1. Neque etiam in ſecundo caſu ſi bellum eſt vere iuſtum propter eandem rationem. Verum eſt tamen ſubditum poſſe iuſtè ad bellum proficiſci, ſi imperio domini ſui admonitus pergat etiam, ſi non ſecum præmeditetur an ſit iuſtum, dum tamen credat eſſe tale, capitulo quid culpatur. 23. quæſt. 1. Neque vlla eſt differentia inter ſubditum, & externum, qui ante belli exordium eidem principi inſeruiebat ſecundum Caiet. in ſumm. verb. bellum part. 2.

SVMMARIVM:

1 *Occidens aliquem in venatione quomodo excuſetur.*

2 *Occidens aliquem ex tecto mittens lapidem ſine tegulam.*

3 *Clericus ludens baculis hominem interficit quid?*

4 *Clericus in venatione hominem occidens bombarda peccat mortaliter.*

5 *Ebrius interficiens nō excuſatur à peccato.*

6 *Domini temporales peccant mortaliter non expellentes fures.*

7 *Iudex non viſitans ciuitatē noctu peccat.*

8 *Aduocati ſi aliquis ex eorum negligentia ſuſpenditur peccant grauiter.*

9 *Medici peccant, ſi ob eorum negligentiam infirmi non cito ſanantur.*

10 *Pueri deferentes arma, & interficiūt quid*

11 *Omittens actum, quem ex charitate tenebatur quis facere peccat.*

De quarto homicidio caſuali. Cap. XXX.

1 QVæritur iterum de homicidio vtrū nobilis in venatione emittit bombardam, vt interficeret beſtiam, hominē viatorem interficit, an peccauit? ℞. ſi vir ille nobilis fecerit diligentiam vias conſiderando, & nullus erat tunc, non peccauit, quia dabat operam rei licitæ, & fecit diligentiam, quando vero non adhibuit ſufficientem diligentiam, vt legitur Geneſ. 4. de Lamech. credens interficere beſtiam, hominem interfecit, & reputatum eſt illi ad homicidiū, & fuit occiſus Caim

Digitized by Google

2 Quæritur aliquis eſt in tecto reparans domum,& emittit lapidem,ſiue tegulam & occidit hominem, an peccet? ℞. cum Sylu.5.homicid.2.§. 2.& tab. c. Irregularitas.3.§. 1. quod ſi poſuerat ſignum, & occidat, non peccat mortaliter, ſi via non eſt adeo communis, quando via eſt communis emmittens lapidem, ſiue tegulam,aut aliquid notabile,ex quo mors ſequi poſſit,debet præter ſignum, maiorem diligentiam adhibere, vt clamare antequam emittat aliquid,alias non excuſaretur à mortali, vel incidens arborem, & cecidit in partem contra communem eſtimationem,vel pulſabat campanam, & cecidit, quia non poſſimus præuidere omnes caſus fortuitos, non peccat, & nullam inducit irregularitatẽ cap.lator,cap. dilectus, cap. 2. ex literis cap. 1. ſignificaſti cap. Ioannes cap. fin. extr. de homicid.

3 Quæritur clericus ludens baculis hominem interficit, an peccet? Reſpond. quod peccat, quia dat operam rei illicitæ, quamuis faciat omni diligentia, & eſt regula omnis qui dat operam rei illicitæ; dico non excuſatur à peccato graui,ſi occidat, & eſt irregularis cap. ſuſcepimus,cap.de cætero,cap.tua, cap. ſicut ex litterarum extr. eo tit.

4 Quæritur clericus venator emittit bõbardam, facta omni diligentia, vtrum peccet? Reſpond. quod mortaliter peccat, quia dabat operam rei illicitæ, imò clericis prohibita eſt venatio, ſi hominem interficit eſt irregularis.

5 Quæritur vtrum ebrij excuſentur à peccato, ſi occidant, vel mutilent? Reſpond. quod non excuſantur à peccato, quia ebrietas eſt prohibita, & illicita, limitatur tamen à ſoto lib. 5. de iuſt.quæſt. 1.art. 9. quando actus illicitus de ſe erat periculoſus,& inductiuus mortis v. g. qñ aliquis furabatur ficus, cecidit ſuper puerum,& occidit, dicit non eſſe mortale.

6 Quæritur vtrum Domini temporales, qui ſciunt in territorijs ſuis eſſe latrones, & non expellunt illos,ſi poſſunt, an peccent? ℞. quod non ſolum peccant grauiter,ſed tenẽtur ad reſtitutionẽ præſertim ſi latrones illi furentur, & occidẽt viatores. Vide infra c.70.n.7. de reſtitutione.

7 Quæritur vtrum peccet Iudex, ſi non viſitat ciuitatem noctu? Reſpondetur, quod ſi ex illa negligentia aliquis occidatur mortaliter peccat,ſed ſi ſemel tantum omiſit, peccat venialiter, ſi aliquis occidatur.

8 Quæritur vtrum aduocati peccent, ſi eorum negligentia aliquis ſuſpendatur? Reſpond. quod peccant mortaliter, & ita etiam ſi aliqua cauſa perditur ex eorum negligentia.

9 Quæritur vtrum medici, qui ſua culpa,vel ignorantia aliquem non ſanant,an peccent? ℞. quod etiam, ipſi niſi adhibeant omnem diligentiam in ſanando peccant mortaliter.

10 Quæritur vtrum ſi pueri deferant arma,& occidant aliquem,quid? ℞. quod patres eorum mortaliter peccant,concedentes eis illa ferre.

11 Regula etiam eſt omittens actum, quem tenebatur ex charitate facere, mortaliter peccat, v. g. ſi aliquis videat aliquem famæ morientem, & non adiuuat eum,ſi poſſit, occidere videtur Ambroſ. Paſce fame morientem, ſi non pauiſti occidiſti.

SVMMARIVM.

1 *Circunſtantiæ homicidij ſunt quatuor.*
2 *Papa poteſt abſoluere occidentem clericum*
3 *Per violentem manus impoſitionem.*
4 *Manus imponentes contra religioſos.*
5 *Epiſcopus poteſt, abſoluere in aliquibus caſibus.*
6 *Imponere manus in clerico ſine peccato, quomodo.*
7 *Epiſcopos Archiepiſcopos, Patriarchas capere excõmunicatio eſt in cena Domini.*
8 *Cardinales capere, & ſimilia excommunicatio eſt Papalis.*
9 *Venientes Romam gratia peregrinationis percutere excommunicatio eſt in cæna Domini.*
10 *Perigrinantes Romam occidere, excommunicatio eſt in cæna Domini.*
11 *Occidens hominem pauperem, tenetur ad reſtitutionem.*
12 *Excommunicatio non inducitur, niſi actus ſit perfectus.*
13 *Conſilium dans,vt occidatur Epiſcopus, in excommunicationem non incurrit, niſi ſequatur effectus.*

14 Con-

Digitized by Google

14 *Confeſſor debet inquirere circũſtantias homicidij de tempore, & de ſocijs.*

De Circunſtantijs homicidij. Cap. XXXI.

1 Circunſtantiæ homicidij quatuor ſunt: prima eſt perſonæ occiſæ; & notanda ſunt duo genera perſonarũ, quæ oportet in confeſſione manifeſtare. Primum genus perſonarum eſt, quæ ſunt ſanguine coniunctæ; puta ſi quis occidat patrem, aut matrem, aut ſororem, hoc homicidiũ mutat ſpeciem, & præterea hæc circunſtantia eſt manifeſtanda, & explicanda.

2 Secundum genus perſonarum eſt, ſcilicet, quando perſona occiſa ſit clericus, vel monachus, quod tunc occiſor non poteſt abſolui niſi à Papa, can. diſtin. 17. quæſt. 4. can. ſi quis ſuadente Diabolo clericum &c. & per clericum debemus intelligere etiam primæ tonſuræ; per monachum omnes etiam non ſolum profeſſos, ſed conuerſos, & nouitios.

Item per percuſſorem, non ſolum intelligimus laicum, ſed etiam clericum, quia in eodem eſt ſtatu.

3 Tertio per violentem manus impoſitionem, non ſolum intelligitur occiſio, ſed etiam percuſſio ex pugno, alapa, veſtium, etiam lacerationem &c.

4 Quartò, iſta excommunicatio eſt Papalis, & quamuis in iſto canone non cõprehendantur niſi imponentes manus; tamen cap. 4. cap. mulieres, intelliguntur etiam mandantes, conſulentes, & adiuuantes manus imponentes contra clericos, & religioſos.

5 Sunt hic aliqui caſus in quibus poteſt Epiſcopus abſoluere. Primus eſt quando facta eſt iſta impoſitio à puero infra quatuordecim annos. Secundus, quando eſt ſenex, aut infirmus, qui non poſſit adire Romam. Tertius, quando iſta eſt læuis inter clericos, in cap. non relatum, de ſentent. excommun. excipitur vnus caſus, puta ſi ſeruus eſt, qui percuſſit, ipſe poteſt abſolui ab Epiſcopo in duobus caſibus: primus, quando fecit fraudando impoſitionem; puta, quia habebat animum veniendi Romam, & propterea percuſſit dominum ſuum clericum, quia ſciebat debere à Pontifice abſolui. Secundus, quando ex notabili nocumento domino inferendum eſt ipſius abſentia; & propterea clericus percuſſit talem perſonam.

6 Quæritur, vtrum liceat aliquando imponere manum clerico, ſine peccato? R. quod ſunt aliqui caſus primò, qñ ſit loco defenſionis; ſecundò, gratia correctionis, vt faciunt magiſtri, & ita Epiſcopus, & Prælatus, gratia correctionis percutere clericum. Tertiò, quando, qui percuſſit, ignorabat eſſe clericum, cap. ſi verò, de ſententia excommunicationis, vel quia erat noctu, vel non inhabitu clericorum. Quartò, quando fuit occiſus infraganti delicto fornicationis, vel cum matre, filia, ſorore, vxore, cap. ſi verò, a. de ſentent. excommun. Quintò, ex eod. cap. ſi verò, de ſentent. excommun. quando aliquis occidit clericum in ſui defenſionem, non incurrit; & ratio eſt, vbi nullum eſt mortale, non incurrit excommunicationem maiorem. Sextò, quotieſcunque percuſſio eſt veniale ſolum, non incurritur excommunicatio.

7 Tertium genus perſonarum ſunt Epiſcopi, Archiepiſcopi, & Patriarchæ, hos percutere, mutilare, verberare, capere, incarcerare, detinere, aut hos mandare, actus eſt prohibitum ſub cenſura in cœna Domini.

Alij autem actus prohibentur extra canonem in cap. ſi quis ſuadente &c. bandire Epiſcopus comitari illos, qui faciunt facere occidentes, verberantes, & adiuuantes excommunicatos excommunicatione Papali, qui faciunt, excõicantur excommunicatione in cœna Dñi, & eſt intelligendũ de Epiſcopis conſecratis, quia alias ſunt ſicut presbyteri.

8 Quarũ genus Cardinaliũ, qui non ſunt Epi exercere aliquẽ actũ ex prędictis cõtra Card. inducit excõicationẽ Papalẽ, in c. feliciter, & additur, etiã alius actus, qui eſt illos hoſtiliter inſequi, quod inducit excommunicationem Papalem.

9 Quintum genus eſt eorum, qui veniũt Romam gratia negotiandi, vt Procuratores, Aduocati, Iudices, quos percutere, vel ſpoliare per ſe, vel per alium inducit excommunicationem in cœna Domini.

10 Sex-

Digitized by Google

10 Sextum genus eorum eſt, qui ad Apoſtolicam Sedem peregrinationis gratia veniunt, aut recedunt, hos occidere, inducit excommunicationem in cœna Domini, Caiet. limitat, quod ſi caſu id fiat, non tenetur ad hanc excommunicationem in cœna Domini.

11 Septimum genus perſonarum eſt, quãdo ex ipſarum perſonarum occiſione, aut mutilatione fit detrimentum alijs, verbi gratia, ſi occidatur homo pauper, cuius labore viuebant filij eius, vel ſi fuerit ſeruus, tenetur ad reſtitutionẽ domino ſuo, ſi autem ſit caſu hoc, non tenetur ad reſtitutioem.

12 Circa hoc duo ſunt notanda; alterum eſt non induci excomm. vllam, niſi actus ſit perfectus ſupra quem cadit excommunicatio, v. g. certum eſt, quia excommunicatur, qui occidit Sacerdotem, ſed quidam habebat animum occidendi, & non fecit. non excommunicatur.

13 Alterum eſt, aliquis determinat dare conſilium vt occidatur Epiſcopus, vel Cardinalis, & non occiditur, vel datum eſt conſilium, & non ſecutum homicidiũ, & quia ille actus non eſt ſecutus, nec eſt excommunicatus. Rurſus ex Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 6. habetur, vt Epiſcopus, poſſit abſoluere à quacunque excommunicatione, etiam in cœna Domini, quando eſt ſecreta. Quando verò non eſt ſecreta, non poteſt.

14 Confeſſor debet inquirere circunſtantias, id eſt, tempus, ſi multo tempore mãſit in propoſito occidendi; quia multo tempore, multiplicantur actus, & multæ confirmationes actus iſtius. Confeſſor debet inquirere aliam circunſtantiam, ſcilicet, an habuerit ſocios in illo homicidio, qui ſi habuit ſocios, quoties induxit, toties peccauit mortaliter, quia inducere aliquem ad mortale: peccatum mortale eſt.

15 Confeſſor debet inquirere aliam circunſtantiam, ſcilicet locum; nam ſi locus eſt ſacer, eſt ſacrilegium, & grauius multo, & mutat ſpeciem, & ex huiuſmodi homicidio, Eccleſia etiam polluitur, & nullatenus, licet in ea celebrare.

S V M M A R I V M.

1 *Si quis ſuadente Diabolo, quomodo intelligendum eſt.*

2 *Si quis ſuadente Diabolo quando ſit animo iniuriandi.*

3 *Clericum debitorem capiens ne fugiat, nõ incidit in excommunicationem.*

4 *Clericum capiens, & impingit calce, & pugno, excommunicatur.*

5 *Clericus ſubijciens ſe percuſſioni, eſt excommunicandus.*

6 *Si quis ſuadente, poſſunt incurrere mares, & feminæ.*

7 *Si quis ſuadente, incurrunt ſenes, & pueri.*

8 *Si quis ſuadente quid, & qui intelliguntur per manus.*

9 *Si quis eleuato pugno cum enſe contra clericum, & non percutit, non excommunicatur.*

10 *Si quis caperet clericum per capillos, aut veſtes, dicens: niſi eſſes presbyter, te cæderem.*

11 *Mandantes, & conſulentes ſecuta percuſſio, incurrunt.*

12 *Si quis dixerit velle ſe de tali clerico vendicare animo prouocãdi familiam ſuam incidit.*

13 *Inuaſus à clerico percutiente, ipſum percutit, non incidit.*

14 *Non impediens percuſſionem clerici cum poſſet eſt excommunicatus.*

15 *Percuſſus à clerico ludente, ſi eum ſtatim repercutit, non excommunicatur.*

16 *Magiſter, ſubmagiſter, & pater percutiens clericum non incidunt in cap. ſi quis.*

17 *Inueniens clericum cum matre, filia, aut ſorore, & percutiens, non incidit in d. canone.*

18 *Inueniens clericum cum ſua ſponſa futura fornicantem, & eum percutit, excommunicatur.*

19 *Maritum inueniens clericum ſuſpectum, & monitum domi cum vxore ſedentem, & confabulantem percutiens quid.*

20 *Percutiens clericum ſolicitantem ad turpia, non excommunicatur.*

21 *Eijciens clericum excommunicatum ab Eccleſia, non excommunicatur.*

22 *Quomodo intelligitur iniuria leuis mediocris, vel enormis.*

23 Per-

Digitized by Google

23 *Percutiens Magiſtratum, pœna capitis percuſſio leuis, aut enormis, quomodo intelligitur ibid.*

24 *Percutiens in platea, vel theatro, iniuria atrox eſt.*

25 *Abſolutio fieri debet à Papa, vel à Legatis à latere in caſu huiuſmodi percuſſionis clerici.*

26 *Legati qui non mittuntur de latere non poſſunt abſoluere extra ſuam Prouinciam.*

27 *Percutiens clericum vtrum debeat citari antequam Iudex pronunciet ſententiã.*

28 *Percutiens clericum ſtatim priuatur multis, vt ibi.*

29 *Clerici non poſſunt ſcribere, neque dictare ſententiam ſanguinis.*

De explicatione canonis ſi quis ſuadente Diabolo. Cap. XXXIII.

1 QVæritur, quomodo intelligenda ſunt illa verba, ſi quis ſuadente Diabolo? Reſpondetur, materia huius canonis eſt ſacrilegium; nam prohibetur fieri violentia perſonæ ſacræ duo, primo, & pro meliori intelligentia noto text. clerici habent multa priuilegia, & inter cætera priuilegium canonis, ſi quis ſuadente diabolo.17.q.4. & priuilegium fori, vt tantum conueniantur ſub Iudice Eccleſiaſtico, cap. nullus. de foro compet. Primò in eo conſiſtit, quod non poteſt aliquis in clericum temerarias manus inijcere, ſine metu excommunicationis. Et hoc priuilegium latiſſimè intelligitur de omni corporali læſione iniurioſa, non ſolum in corpus, ſed etiã in res corporis adhærentes, & in detentione corporis ſine alia læſione, de ſent. excom. cap. nuper, & non ſolum in lædente manibus ſuis, vel in eo, qui percutere facit per alium, cap. mulieres, §. illi verò, de ſent. excom. non ſolum in facientibus, ſed etiam in eo, qui poſſit obuiare, & dolo non fecit eod. tit. c. quante.

2 Idem dicitur ſuadente Diabolo, quando fit animo iniuriandi, & offendendi; hinc ea iniectio manuum, quæ fit bono animo, & in fine, & ad bonum publicum non concluditur in hoc canone. Quare Iudex laicus poteſt capere clericum criminoſũ, ne fugiat, ſed vt repreſentet Epiſcopo, abſque periculo excommunicationis: quia illa captura non fit ſuadente Diabolo, ſed ad bonum publicum, vt inquit Abbas in cap. cum non ab homine, de iudic. & ibi Dec. num. 10. & ratio eſt, quia ceſſat dolus, cum ad Iudicem ſuum deducatur, & idem in familia poteſtatis inueniente de nocte, quia eſt contra eum præſumptio, & videtur illud capere ad impediendum delictum committẽdum, quia omittens obuiare facinori, peccat, vt in cap. delicto. de ſent. excomm. lib. 6. Dec. in d. c. cum non ab homine. nu 36.

3 Quæritur, vtrum capiens debitorem clericum ne fugiat, an incidat in excommunicationem? ℞. quod non, quia ceſſat dolus, & ſuaſio diabolica. Bart. in l. ſi quis in ſeruitute. ff de furtis, Alciat. in d. cap. cum non ab homine nu 22.

4 Quæritur, quid ſi capiens clericum ne fugiat, ſecundum Abb. in d. cap. cum non ab homine, & vt præſentet Epiſcopo infra tempus debitũ, & clericus duci quietè non patitur, vt capiens impingit calce, vel pugno, an incidat in excommunicationem? ℞. quod incidit, ita gloſ. iuncto text. in cap. ſi clericus. de ſentent. excom. lib. 6. Sylu. in verb. excõmunicatio 6. nu. 5. verſ. 2.

5 Quæritur, quid ſi clericus ſubijciat ſe percuſſioni? ℞. quod eſt excommunicandus, vt inquit Sylu. in verb. excommunicatio. 6. verſ. ſecundum. nu. 8. & hæc iniectio manuum intelligitur, vt fiat in perſonam Eccleſiaſticam.

6 Quæritur, vtrum in verbo canonis ſi quis comprehenduntur tantum homines, & non mulieres? ℞. quod ſi quis comprehendit omnes, mares, & feminas. l. 1. vbi Doct. ff. de verb. ſignif. Dec. & Cagnol. in l. 2. ff. de reg. iur. Paulus fuſius ſig. 44. verſ. ſi quis.

7 Quæritur, vtrum ſenes, & pueri clerici inter ſe certantes ludendo puerili more, percutientes ſe incidant in dicto canone? ℞. licet materia ſit pœnalis, fauore tamen dignitatis Eccleſiæ dicimus, quod extenditur etiam ad feminas. l. ſi quid, id quod, vbi Doct. ff. de iuriſd. omn. iudic. c. mulieris, de ſent. excom. ſiue ſenes, ſiue pue-

pueros, cap. pueri, de ſent. excom. modo ſint doli capaces, & habeant iudicium rationis: aliàs ſi clericuli primæ tonſuræ nondum doli capaces, qui nondum exierunt ab infantia, ſe inuicem percuterent non eſſent excommunicati; & ita poteſt procedere dictum Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 1. art. 2. alias ſi ſunt doli capaces, tunc ſecus eſſet, & ita procedit Nauar. ſententia in c. 27. nu. 79. comprehenduntur ſub hoc verbo. ſi quis maſculi, & feminæ ſenes, & pueri iudicium rationis habentes, clerici, & religioſi, cap. de monialibus. c. ex tenore. c. monachi. c. cum illorum. de ſent. excom.

8 Quæritur, quomodo intelligitur per manus impoſitionis? Reſpond. quod per manus intelliguntur omnes partes corporis, immo quælibet inſtrumenta quibus ſolet, ac poteſt clericus percuti; & ratio eſt, quia manus eſt organum organorum, vt per gloſ. hic in verbo manus. Intelliguntur ergo per manus, pugni, pedes, ſiue calces, & genua, vt per d. gloſ. Itē brachia vrgentes cubito, vel humeris in via clericos, Doct. com. in c. nuper, de ſententia excom. Caiet. in verbo excommunicatio. nu. 10. Nauar. c. 27. nu. 77. comprehenduntur quoque qui ex odio aſpergūt cum aqua, vel puluere, vel ſpuunt in faciem eius, vel includunt eum, vel poſuerunt cuſtodes ad capiendum eum, ſi de domo exeat, vel ei equitanti capiunt habenas equi; vel rumpunt cingulum ſellæ, aut veſtes, quibus veſtitus eſt ſcindūt: & ratio eſt, quia excommunicatio hæc non tantum afficit percutientes clericū ea percuſſione, quæ tangit corpus; ſed etiam veſtem, qua actu inductus eſt, gloſ. & Turrecr. hic, num. 15. & glo. in c. ſi quis pulſatus, 1. de pœnit. diſt. 1. Caiet. 2. 2. q. 9. art. 1. verſ. 7. & in verbo excommunicatio 6. nu. 5. verſ. 6.

Comprehendūtur etiam, qui de equo clericum præcipitant, vt aſcenſu eius fugiant inimici, gloſ. in cap. ſi clericos, de ſent. excom. lib. 6. quod intellige niſi aliter ipſe eſſet ꝓbabiliter occidendus, Sylu. in verb. excom. 6. nu. 13.

Comprehenduntur etiam, qui eripiūt à manibus per vim, aut corpore aliquid vi vt pecuniam, aut veſtem. At ſi furto raperetur clerico dormienti zona, qua præcinctus erat, aut clam ſurriperetur burſa, ſecus eſſet; ita Innoc. c. nuper, de ſent. excom. Decius in cap. peruenit. nu. 1. de appel. Caiet. in verbo excom. cap. 10. contra Sylu. nu. 31. & ratio eſt, quia nulla aut modica poteſt dici iniuria, cum non ſentiat, ita Card. in Clement. 1. num. 13. de pœnis.

9 Quæritur, an incidat in canonem dictum, qui iratus contra clericum eleuato pugno cum enſe, vel haſta, quaſi eum percuſſurus; & tamen illum non percutit? Reſpondetur, quod non, ſecundum Oſt. & Goffred. ita Turrecr. in cap. ſi quis, num. 17. de pænit. diſt. 1. ita etiam eſt tex. not. in verb. iniecerit, quod quidem verbum importat realem effectum. Nam non ſufficit ſolum attentio, & conatus, niſi ſequatur effectus, vt etiam inquit Caiet. in verbo excommunicatio, cap. 1. quare ſi quis emiſerit ſagittam, vel ictum bombardæ in clerico animum ipſum occidendi, & non tetigit ipſum, nec adherentia eius; vel ſi quis perſequeretur clericum multis iniurijs, & conuitijs, nō eſſet excommunicatus, cap. ſi quis pulſatus, de pænit. diſt. 1. vbi gloſ. & Turrecr. Quod tamen intelligi debet, niſi hoſtiliter perſequeretur Cardinales, & Epiſcopos, licet actu non tangat perſonas. cap. felicis, de pænit. lib. 6. & in bulla cœnæ Domini.

10 Quæritur, quid ſi quis capiens clericū per capillos, aut veſtes, proteſtatus fuerit, dicens: Niſi eſſes clericus, cederem te? Reſpondetur, quod incidit in canonem ſecundum Io. Tabi. in verbo excommunicatio. 5. nu. 41.

11 Quæritur, vtrum comprehendantur mandantes, & conſulentes? ℞. quod ſic, dummodo iniectio, vel percuſſio conſequatur, cap. mulieres, arg. text. in c. quantæ, de ſent. excom. At ſi mandatum fuerit reuocatum, & mandans percuſſerit antequam reuocatio mandati, peruenerit ad ipſum, tunc vterque manet excommunicatus; ſed ſi peruenerit, & ea non obſtante mandas executus eſt, ipſe ſolum manet. Si autem mandans moritur antequam reuocauerit mandatum, habendus eſt tanquam excommunicatus, ſi non pænituit; cuius ſignum, ſi non reuocauerit, Sylueſt. in verbo excommunica-

nicatio. 6 num.5.caſu 3.

12 Quæritur, vtrum mandans dicatur, qui non mandat clericum percuti; ſed tantum dicit ſuis familiaribus ſe velle de eo vindicari animo prouocandi illos? R. quod ſic, ſi ob hoc moti, percutiunt. Idem ſi non dixerit eo animo,ſed tamen verba talia fuerint, quæ mandato comparentur, vel conſilio, conſideratis omnibus circunſtantijs; quia dicendo fuit in culpa, & cogitare debuit hoc potuiſſe euenire, arg.text.in cap.fin.de homicid. lib. 6.

13 Quæritur vtrum inuaſus à clerico percutiente ipſum percutit, incidat in dicto canone? Reſpondetur, quòd non, niſi repercutiat clericum percuſſorem, non amplius habentem animum repercutiendi; quia tunc vocaretur vindicta, & non violentiæ repulſio, cap. ſignificaſti, & ibi Abb.de homicid.& in c.1.in fin. de ſent.excom.

14 Quæritur,non impedientes percuſſionem clerici, cum poſſint delicto obuiare, ſi incidunt in dicto canone? Reſpondetur, quod ſic, & ſunt excommunicati tanquam facientes,& conſentientes,cap. quantæ, de ſentent.excommun.concurrentibus tamen duobus, vt poſſint ſine proprio incommodo prohibere, cum prima charitas incipiat à ſe ipſo, l. preces. C. de ſeru. aqu. ſecundum, vt ad id teneatur ex officio, & lege iuſtitiæ, vt ſunt officiales,vel patres familias, qui habent publicam poteſtatem, aut priuatam iure familiæ in percuſſorem. ita Dec. & Cagnol.in l. culpa caret. ff. de regul. iur. Couarru.in clemen.1.de homicid.§.2. num. 2.ſecunda parte. Caiet. in ſumma in verbo excommunicatio. Si verò non habent authoritatem publicam, aut priuatam,non tenentur Doct. in cap. Petrus, de homicid. Syluest. in verbo excommunicatio 6.num.5. Nauarr.cap.27.nu. 131. & ſeq.

15 Quæritur, vtrum quis percuſſus à clerico ludente, ſtatim etiam ſine deliberatione repercutiat, an incidat? Reſpondetur, quod non, quia hæc eſt conditio ludi, & quidam naturalis impulſus, & grauiter percuſſus, etiam vt repercutiat, ne videatur inferior, & generaliter dicit Richard. in 4. diſtinct. 18. quod percutiens non ex deliberatione, quamuis turbatus,non incidit: & idem eſt ſi ludens percutit deliberatè, modo iocoſa leuitate, & ſine dolo: & ratio eſt, quia canon requirit perſuaſionem diabolicam, quam ludus excludit. Quod idem intellige de quocunque repercutiente ſtatim, & ſine deliberatione, etiam extra ludum, vt cum tanta eſt ſubiectio, quod nec ſe vendicare intendit Sylu. in verbo excomm.6.caſu 1.Nauarr. cap.27. num 80.

16 Quæritur,vtrum Magiſter, vel Submagiſter cui pueros docendos Magiſter cõmiſerat,vel pater clericum percutiat, an incidat? Reſpondetur, quòd non,l.vnica, C. de emend. propinq. vbi gloſ. prima,ſi filius,C. de patria poteſtate. cuius nomine etiam intelliguntur propinqui, vel conſanguinei ſeniores, vel domini temporales, ſiue Eccleſiaſtici, qui poſſunt clericos ſibi inſeruientes corrigendi cauſa percutere, vel ſenes percutientes turbantes in Eccleſia diuina officia modo principaliter non fiat odio, & ſit moderata, ſaltem iuxta ſuum propoſitum, & percuſſus non ſit in ſacris, niſi in magiſtro, & ſubmagiſtro, & patre. cap. 1. cap. cum voluntate, de ſententia excommunicationis, gloſ. ſingul.in l.1.C. de emend. propin. Syluest. in verbo excommunicatio 6. num. 6. caſu 8.& 11. hæc opinio eſt veriſsima, pro cuius confirmatione facit; nam licet Epiſcopalis dignitas liberet à patria poteſtate, cap. per venerabilem, qui filij ſint legit. Sacer tamen ordo etiam ſacerdotalis nequaquam, vt per Abbatem in cap. Indecorum, de ætat. & qualit. gloſ. penult. in cap. circumcelliones. 23. quæſt. 5. per textum in cap. ſi ſeruus. diſtinct. 54. Vnde infert Ioan.de Arm. dialog. 69. quod correctio pertinet ad patrem ratione patriæ poteſtatis, à qua ſacerdos non liberatur. Et hoc intellige etiam ſi in percuſsione aliquis fuerit exceſſus, cum non poſſint verbera ſemper ſuſpendere in ſtatera,ibi Syluest.caſu 8.in fin. & Turrecremata hic num.7. modo exceſſus ille non percuſſerit ex odio principaliter, vel ex ira mixta correctioni; ſed ira fuit dux, & principalis cauſa percutiendi, non autem comes, vt hic per Turrecr.

ibi

Digitized by Google

ibi etiam quærit. quod ſi magiſter præcipiat ſub magiſtro, ne percutiat clericum an percutiendo incidat, & reſpondit negatiuè, quia non poteſt principalis magiſter auferre beneficium iuris per quod conceditur corrigere poſſe, qui docet,

17 Quæritur, vtrum inueniens clericum inhoneſtè cum ſua matre, vxore, filia, etiã naturali, vel ſorore agentem percutit, an incidat? ℞. quod excuſatur ab excom. cap. ſi verò, 1. §. 1. de ſent. excom. Auth. ſi quis. C. de adult. non ſolum ſi percuſſerit, verum etiam ſi interfecerit modo incontinenti, & ex paſſione ſubita faciat. Quod quidem procedit, etiam ſi inuenit amplexantem, vel oſculantem in loco ſuſpecto, quamuis non inueniat in opere ipſo carnali.

18 Quæritur, vtrum excuſaretur ab excõmunicatione, ſi quis inuenit ſuam ſponſam futuram cum clerico fornicante, & eum percutit? ℞. Reſpondetur, quod non excuſatur gloſ. ab omnibus approbata in cap. 3. ad fin. de ſent. excom. quia quo ad peccatum tam maritus, quàm ſponſus peccant mortaliter, cap. inter hæc. 33. q. 2. c. ad manere, ead. q.

19 Quæritur, an ſit excommunicatus maritus, ſi inuenit clericum, & ſuſpectum, & monitum per maritum domi cum vxore ſedentem, & confabulantem, etiam ſi non turpiter conuerſantem, & eum percuſſerit? ℞. ſecundum Sylu. in verb. excom 6. nu. 6. caſu 10. inquit, quod non, ſed contra eum eſt veritas, vnde tali caſu poteſt tantum domi detinere, ſpatio horarum 20. ad tradeñ. ſuo iudici iuxt. text. in l. capite quanto 5. ff. de adult. Ang. in verbo excommunicatio. 5. §. 19.

20 Quæritur, percutiens clericum volentem ipſum ſollicitare ad turpia, verbi gratia, eſt mulier, vel iuuenis, quæ, vel qui clericum tentantem de caſtitate percuſſerit, vtrum excuſetur? Reſpond. quod excuſatur ab excomm. modo tentatio ſit opere, & non verbo, Sylu. qui ſupra, nu. 9. qui ſi eſſet tantum verbo, non licet ei niſi defenſio verbalis; Angel. in verb. excomm. 5. §. 21. & hæc circa defenſionem honoris.

21 Quæritur, vtrum excommunicatus eſſet iuſtè eijciens ab Eccleſia clericum excommunicatum, aut alium diuina officia turbantem? Reſpondetur, quod nõ, cap. veniens, de ſent. excom. clem. grauis, cum gloſ. eod. tit.

22 Quæritur, quomodo intelligitur illa iniuria quando eſt leuis, mediocris, vel enormis? ℞. quod hoc declaratur per Extrau. Ioan. XXII. perlectis, vbi inquit, quod percuſſio pugni, palmæ manus, colaphi, pedis, digiti, aut baculi, aut lapidis, quæ nullam maculam, aut ſigillationem carnis relinquit, neque abſcidit membrũ, ſine effractione dentium, vel euulſione multorum capillorum, aut effuſione multi ſanguinis, percuſſio læuis eſſe declaratur. Hinc concludit Lapus allegat. 76. factum, ſuper quo conſilium petit, quod cum Plebanus quidam canonicũ in Eccleſia Aretina manu vacua percuſſiſſet, Epiſcopus potuit eum abſoluere, quia leuis fuit iniuria; ſic in ſimili quæſt. voluit Card. conſ. 41. Epiſcopum poſſe abſoluere clericos, qui ad inuicem cum manibus, & pedibus ſe percuſſerint; quia leuis iniuria reputatur, ſic Calder. conſ. 7. tenet Epiſcopum poſſe abſoluere clericos, qui in ludo nimis ſe percuſſerint deijciendo ſe in terram cum aliqua ſanguinis emiſſione; ita refert Dec. in c. peruenit, 1. nu. 7. de appel.

Enormis verò dicitur vel ex facto, verbi gratia, qua aſcinditur membrum, vel inutile ad ſuum officium relinquitur, vel macula, aut cicatrix, vel ob percuſſionem factam in aliam partem, quam in naribus defluit multum ſanguinis. Dicitur etiam iniuria enormis, ſiue atrox ex perſona, veluti, qui à ſubdito, & inferiori fit in perſonas in dignitate conſtitutas, veluti in Epiſcopum, vel Abbatem, vel in Magiſtratũ. l. prætor edixit. §. fin. ff. de iniur. §. atrox. Inſtit. eod. Bar. in l. non ſolum. §. ſi mandato. ff. de iniur. qui atrocem adeo eam eſſe dixit Bald. in c. 1. §. iniuriam. de pace iuramento firmata.

23 Quæritur, vtrum percutiens Magiſtratum ob inimicitiam, quam cum eo gerebat, quid? ℞. quod capite multandus ſit; ſequitur Iaſon in l. qui iuriſdictioni, col. 1. de iuriſdict. omn. iudic. qui dixit, hoc caſu pœnam eſſe arbitrariam, ſed arbitrium poſſe extendi vſque ad mortem. Et quia dignitati dicitur eſſe illata iniuria, etiam ipſe Iudex poteſt eum punire,

ita

ita Pariſ.col.147.nu.7.lib.4. poſt Oldrad. conſ.7. Immo hæc iuris ſententia extenditur etiam cum is Magiſtratus ſit in ſyndicatu, ita Iaſon in l.principali.nu.4.ff. ſi cert. pet. modo contemplatione officij fuerit iniuria affectus, ita intelligit Bald. in l.obſeruare.§.proficiſci.nu.6.verſ.7.quęritur.ff.de off.proconſ.

Extimatur etiam iniuria atrox, & loca ratione notorietatis,& maximi ſcandali.

24 Hinc percuſſus in platea, vel in theatro, vel in Eccleſia, vel in audientia corã Iudice dicitur atrox iniuria,l.prætor edixit,§.fin.de iniur.vbi iniuria creditur illa atrox, cum quis coram ipſo Magiſtratu aliqua iniuria efficitur, ita Panor.in c. cũ illorum, nu.9.de ſent. excom. confirmat etiam Hyppolitus de Marſil. ſing. 549. Hinc redditur mihi dubia allegatio Lapi,niſi dicamus percuſſionem illam factã in Eccleſia manu vacua, non fuiſſe cum ſcandalo.

Mediocris verò quæ ſit, certa regula dari non poteſt, ſed relinquitur arbitrio Epiſcopi,vel Confeſſarij. In dubio autem potius declaranda eſt percuſſio grauis, quam leuis, vt per dictam Extrau. & per Nauar.c.27.nu.89.verſ.præterea.

25 Quæritur, à quibus debet fieri abſolutio ab huiuſmodi excommunicatione? Reſpondetur, quod non debet fieri niſi per Summum Pontificem, vel per Legatos,qui de latere miſſi ſunt, & iſti ſecundum conſuetudinem Romanæ Curiæ, ſunt ſolum Domini Cardinales; quia alij non vocantur de latere,vt in cap.volentes,de off.deleg.gloſ.in c.1. de off.deleg. lib.6. Diximus alij,quia reperiuntur, & ſunt quidem Legati nati, qui naſcuntur cum priuilegio legationis per adeptionẽ dignitatis Archiepalis, vt eſt Archieps Cantuarienſis, Eboracenſis, Remenſis; & in Italia ſolum eſt Archiepiſcopus Piſanus,vt not.in c.1.de off.de leg.& in c.1. de appell. Alij ſunt Legati,qui mittuntur per Papam ad regendam Prouinciam, vt patet in c.1.de off.deleg.lib.6. & ibi Franciſ.nu. 3. Igitur abſolutio ab excommunicatione huius canonis ſit, vel per Papam,vel per Legatos à latere,cap.ad audientiam,de ſent.excom.cap.quod tranſlatione,de off. deleg. at ſi ſint extra terminos ſuæ legationis dummodo ſint in via,etiam ſi tales excommunicati aliunde veniant,extr. de off. leg. cap. excommunicatis, & de ſent. excom.cap. ad audientiam.

26 Quæritur, vtrum Legati,qui non mittuntur de latere,in prædictis caſibus poſſint abſoluere dum ſunt extra terminos? Reſpond. quod non, ſed poſſunt abſoluere illos tantum exiſtentes in Prouincia ſibi commiſſa, & non aliunde accedentes, niſi in priuilegio legationis expreſſum, vt in prædicto cap. excommunicatus,& cap. porrò,de priuileg.Turrecr.hic num. 13.

Sed quod diximus abſolutionem regulariter fieri debere à Romano Pontifice non procedit in multis caſibus, qui enumerantur per text.in cap. quamuis,de ſent. excom. Sylu. & in verbo abſolutio. 4.nu.3.verſ.ſciendum.

27 Quæritur, vtrum eo caſu, quo Iudex velit pronunciare excommunicatũ percuſſorem clerici debeat citari ille,qui clericum percuſsit? ℞. ſecundum colligitur ex Decio in cap.peruenit, id eſt, à nu.10. vſque in fin. de appell. quod percuſſio, aut eſt notoria, aut non notoria; præterea, aut notoria ex diſpoſitione iuris, ſecundum textum noſtrum, aut non: rurſus hæc notoria ex diſpoſitione iuris dicitur dupliciter. Primo quando percuſcuſsio adeo eſt notoria, & omnibus euidens, vt nihil penitus opponi poſsit, aut eſt notoria, ita vt abſens aliquam excuſationem opponere poſsit. Ergo circa quæſtionem concluſio eſt, vt requiratur citatio,ita tenet gloſ.in clem. præſenti,in verbo conſtiterit,de cenſib. cum alijs allegatis per Abbatem,& Dec.in d. c. peruenit,nu.10.el 1.

Et ſicut citatio requiritur, ita etiam neceſſaria eſt ſentẽtia declaratoria,quod intellige quoties non eſſet notorium ipſum percuſsiſſe coram populo, vel in platea; nam tunc denunciari poſſet abſq; citatione,nec poteſt dici, quod citandus eſt percuſſor clerici, quamuis percuſsit in publico; quia poſſet ſibi aliqua defenſio competere, quia quod nullo caſu eſt licitum, & notorium eſt in excuſabile,vt inquit Fel.in c.Rodulphus,de reſer. in pen.col.verſ.citanda eſt.

Præterea iſtud, quod citanda ſit pars quan-

Digitized by Google

quando fertur declaratoria excommunicationis iniuriæ intelligi debet, dummodo diſcuti debeat factum, per quod dicitur eſſe in excommunicationem incurſum, ſed quando hoc eſt indiſcuſſum, vt quia percuſsio iam eſt notoria ex diſpoſitione iuris; & ita eſt omnibus euidens, vt nihil opponi poſsit, tunc fertur ſententia declaratoria, non per regulam illam generalem, ſcilicet in omnibus pœnis requiri ſententiam antequam incurratur, gloſ com. in cap. fraternitas. 12. q. 2. quia illa regula non procedit in pœnis, quæ nullam requirunt excuſationem iudicis, ſed immediatè trahunt excuſationem ad factum, & de ſui natura non expectat aliam extrinſecam excuſationem poſt ſe, ſicut quando quis eſt excommunicatus, vel irregularis; nam iſta trahunt executionem ex ſui natura, ita quod alia actualis executio non requiritur.

28 Cum primum enim quis percuſsit clericũ, eſt inhabilitatus quo ad omnes ſuas potentias abſque alia declaratione, per cap. paſtoralis, in fin. de appell. ita vt repellatur à communione, à celebratione, cæteriſq. actibus excommunicato vetitis, ſed requiritur declaratoria, quo ad alios, ita vt cunctis innoteſcat illum eſſe excommunicatum; & propterea vitandum Ioan. Andr. in c. 2. de reſcript. lib. 6. Felyn. in d. c. Rodulphus. nu. 39.

29 Quæritur, vtrum clerici poſsint dictare, vel proferre ſententiam ſanguinis? ℞. quod non, nec aliud exercere quo ad vindictam ſanguinis tendatur, nec in purgatione vulgari opem præſtare debet. Abb. ne cler. vel monac. c. ſententiam. Clericus verò veniens contra prædicta peccat; quia actum prohibitum exercet, qui iuriſdictionem habet, non debet intereſſe ſententijs, nec exequutioni; quia videtur auxilium præſtare. Alij clerici præſentes, non dantes auxilium, licet non ſint irregulares, peccant; quia contra præceptum huius conſtitutionis veniunt, niſi vbi ex iuſta cauſa eſſent, puta exhortando. Conſtitutio hæc extenditur ad omnes clericos, & habentes iuriſdictionem temporalem; ſi Principes laici velint ad aliquid prædictorum arctare, debet per cenſuram Eccleſiaſticam compeſci, Abb. vbi ſupra, cum ſententiam, & retro cap. 26. nu. 14. & infra part. 3. c. 17. nu. 27. 28. 29. & 30.

SVMMARIVM.

1 *Homicidæ inuoluntario ſecundum leges, quæ pœna debetur.*
2 *Homicidæ voluntarij pœna capitis.*
3 *Animal ferox occidens aliquem, ad quid teneatur dominus eius.*
4 *Proijciens aliquid ex feneſtra, & percutiẽs aliquem ad quid teneatur.*
5 *Homicida non debet abſolui, niſi prius dãnum illatum compenſet.*
6 *Homicidæ iniungendum, vt pro anima occiſi ſemper oret.*
7 *Occidens cum legis auctoritate, non peccat.*
8 *Homicidæ hæredes tenentur ad reſtituendum damnum parti, id eſt, hæredibus occiſi.*
9 *Homicidium agrauatur ex qualitate interfecti.*

De Pænitentia iniungenda homicidæ. Cap. XXXIII.

1 QVæritur, quæ pœna ſecundum leges ciuiles debetur homicidæ inuoluntario? Reſpondetur ſecundum leges ciuiles, tenetur homicida ad æſtimationem pecuniariam damni dati, ff. ad l. Aquil. l. 2. & 3. non ad corporalem, ff. ad l. Corn. de ſicar. l. 1. & l. eum. & præſtans cauſam homicidio alterius, per laſciuiã, per quinquennium relegatur. ff. ad l. Cor. de ſicar. l. 4. §. 1. & ſecundum canones quinquennijs pænitentia imponitur 50. diſt. eos.

2 Quæritur, homicidæ voluntario, quæ pœna debetur? ℞. homicidæ voluntarij pœna eſſet patienter mortis pœnam ferre, ſecundum Scot. iuxta legem ſibi indictã, & deportatio omnibus bonis ademptis, ff. ad l. Corn. de ſicar. l. 4. §. legitur. & ſecundum canones laicus deponitur, & clericus excõicatus, 50. diſt. ſi quis viduam, & c. ſi quis voluntatis, & Concil. Trid. ſeſſ. 24. c. 7.

3 Quæritur, quid de eo, qui habet animal ferox, qđ occidit ſeruũ, vel aliud animal? ℞. ꝙ tenetur dñs illius animalis ferocis ad me-

ad medicationes, ſtipendia, & impenſas, quas lucrifeciſſet ſeruus, vel animal Dño ſuo, l. ex hac ff. quadrup. pauper. fec.

4 Quæritur, quid de illo, qui præteriens, per viam publicam, percutitur re aliqua, proiecta, aut cadente ex aliqua feneſtra? ℞. deberi medicationes, impenſam, & ſtipendia, quæ ſanus lucrifeciſſet, non autem per deformitatem, aut cicatrici relicta. Homo enim liber nullo prętio æſtimari poteſt, l. liber homo. ff. ad l. Aquil.

5 Quæritur, quomodo agendum eſt in iudicio animæ cum homicida? Reſpondetur, homicida non debet abſolui, niſi prius damnum illatum compenſet, aut proponat, id eſt impenſas medicationis, & ſtipendia, quæ tempore totius vitæ, & infirmitatis feciſſet, l. ex hac lege, ff. ſi quadrup. pauper fec. die, l. fin. ff. de his, qui eijc. vel effud. Tenetur etiam alere familiam, quam occiſus alebat, & hoc arbitrio prudentum eſt faciendum, vt inquit Afflict. in c. 1. nu. 21. ex quibus cauſ. feud. amitt. ex text. in l. ſi quando, C. vnde vi. clarus text. vbi Abb. in cap. fin. de his, quæ vi, aut met. cauſ. Bart. in l. interdum, §. qui furtum. ff. de furt. habita tamen ratione perſonæ occiſæ, & occidentis, verbi gratia, ſi occidens ſit diues, & poſſit ſoluere: & habenda eſt ratio, quod occiſus poterat cito mori, quamuis regulariter præſumatur quis viuere vſque ad centum annos, l. fin. C. de ſacr. ſan. Eccl. l. quæ vſusfructus, ff. de vſufr. gloſ. & Doct. in l. 2. §. ſi dubit. ff. quemadm. teſt. aper. ſed tandem in foro conſcientiæ nunquã quis eſt conijciendus in grauem atque extremam neceſſitatem.

6 Quæritur, vtrum præter damnum tẽporale teneatur occidens pro anima occiſi aliquid facere? ℞. quod ſic, quia eſt ei iniungendum, vt ieiunijs, orationibus, & alijs pijs operibus, occiſum apud Deum adiuuet, Sot. lib. 5. de iuſt. & iur. art. 3. col. 4. Sylu. in verb. reſtitutio, 3. nu. 2.

7 Quæritur, vtrum teneatur reſtitutioni, qui ſecundum ius aliquem interfecit? ℞. quod nulli reſtitutioni eſt obnoxius, & ratio eſt, quia non peccat cum authorite legis id faciat, ſecundum Sylu. ſupra, & 23. q. 4. qui peccat, gloſ. in c. felicis, verſ. percuſſerint, de pœnis, lib. 6.

8 Quæritur, vtrum teneantur hæredes ipſius homicidæ, quem Iudex punit ad ſoluendum damnum parti, id eſt, hæredibus illius occiſi? ℞. ſecundum Abb. in c. 1. de iniur. col. 1. in fin. quod homicida, vel latro intulit, dicit quod ſic, q\[u\]a lex naturalis, & diuina obligat hæredem ad reſtituendum damnum parti, antequã à Iudice latro, vel homicida puniatur. Et illa punitio, quæ in vindictam publicam irrogatur eſt compenſatio iniuriæ illatæ ipſi Reipublicæ, l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil. quæ non liberat à debito, quod parti debetur. Nam qui duobus diuerſas res debet, non liberatur ſoluendo vni, quod ei debet, ne ſoluendo vni, quod alteri debet, cap. eum te, de iure patr. in ſpecie. Nauarr. c. 15. nu. 25. verſ. interrogatus.

9 Quæritur magis diſtinctè, quæ aggrauant homicidij delictum? ℞. ſecundum Gui. qui plura ponit, quæ aggrauant homidij delictum, & pœnam, primo agrauatur ex qualitate interfecti; nam ſi eſt religioſus ex eius perſona grauius delictum debet cenſeri per l. atrocem. C. de iniur. & eſt text. in cap. qui occiderit, 17. q. 4. Item ſimiliter, & tanto magis aggrauatur ſi eſt conſtitutus in officio, & adminiſtratione, & probatur in l. Gracchus, C. de adult. Item tertio, aggrauatur ex perſona interfecti, ſi probetur, quod longo tempore fecit nonnulla accepta ſeruitia interficienti. Ex quibus &c.

SVMMARIVM.

1 *Scandalum Græcè, Latinè dicitur offenſio, vel ruina.*
2 *Scandalizare, quomodo contingat.*
3 *Homicidium ſpirituale, quomodo committatur.*
4 *Scandalum quomodo committatur.*

De Homicidio ſpirituali, quod eſt ſcandalum. Cap. XXXIV.

SIcut neceſſe eſt ignem calere, & niuem frigere, ita eſt neceſſe, vt iniquitas mundi erroribus plena, ſcandala

Digitized by Google

Mala pariat: perfectorum verò charitas, pietas, operibus luceat. Hier. ſuper illud Matth. 18. Neceſſe eſt vt veniãt ſcandala.

1 Quæritur, quid eſt ſcandalum? Reſpondetur, quod ſcandalum eſt Græca dictio σκάνδαλον, quod Latinè offenſionem, vel ruinam, aut impactionem pedis poſſumus dicere, vel eſt dictum, aut factum minus rectum præbens alteri ruinę occaſionem; ſecundum S.Tho. 2.2.q.43. Scandalum longè ſumitur pro quolibet impedimento alicui præſtito in aliqua via, quam proſequi intendit ſecundum eundem vbi ſupra. Et hoc ſcandalũ opponitur charitati proximi, idem peccatum, dupliciterq. committitur per ſe, id eſt ex intentione, vt alter ruat in peccatum, & ſic eſt ſpeciale peccatum trahens ſpeciem, vt ſi intendit trahere aliquẽ ad furti, vel adulterij conſenſum, vel alterius culpæ, vt cõſentiens hic propriè peccato ſcandali, quia intendit rectè alterius animæ nocumentum oppoſitum directè intendit fraterna corruptio.

2 Quæritur, quõ contingit ſcandalizare? ℞. quod tripliciter contingit, vel vnus poteſt alterum ſcãdalizare, vt ſcribit Iacob. de Valentia ſuper illud Pſal. 49. Ponebas ſcandalum. Primò, decipiendo proximũ, vt incidat in aliquod damnum, vel errorem. Secundò, affligendo ipſum, vt faciat blaſphemare contra Deũ. Tertio, quando quilibet malè viuendo prębet alteri exẽplum vitæ, aut faciat perdere bonã opinionem de ipſo, quam prius habebat, & ſic quilibet talis ponit ſcandalũ aduerſus fratrem ſuum, & proximum. Et omnis, vt ſcribit Gerſon par. 2. tract. de paruulis ad Chriſtum trahendi) idcirco peccare, vel cadere faciens paruulos in via morum gradientes ad Chriſtũ ſcandalizat eos. Hoc autẽ dupliciter fit nunc opere, nunc ſermone, & vtrobique dupliciter directè, vel indirectè: indirectè quidem ſcandalizat aliquis dum non prohibet ſcandalũ, qñ ſua authoritate, vel officio poſſet, & deberet quemadmodum negligentia nautæ ſubuertit nauem. Aut certè quiſpiã volens prohibere ſcandala impedit, ſeu contumelijs apertis, ſeu detractionibus occultis, ſeu damnis, & alijs diaboli mille machinamentis vtrumque iſtud ſcandalum præbuiſſe viſi ſunt, Diſcipuli Dñi, & prohibebant paruulos venire ad Chriſtum, & continebantur offerentibus. At verò quam irrationabiliter hoc egerunt, & non ſecundũ ſcientiam indignatio Chriſti ſubſequutã apertũ dat iudicium. Quod videns Ieſus (inquit Euãgeliſta) indignè tulit, qui, & ipſa Publicanorum, & peccatorũ facinora manſuetè ferebat dũ indignabatur falſa Phariſæorũ iuſtitia acclamans, cur cum peccatoribus, & publicanis manducaret.

3 Quæritur, quõ perpetratur homicidiũ ſpirituale? ℞. quod duobus modis vno omittendo, vt cum quis videt alium in extrema neceſſitate, & non ſubuenit ei, dicitur eum occidiſſe, diſt. 86. c. paſce, vbi dicitur, quos.n. homines paſcere poteris, ſi non paueris occidiſti, & 1. Io. 3. Qui habuerit ſubſtantiã mundi huius, & viderit fratrẽ ſuum (interpretatiuè) proximum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quõ manet charitas Dei in eo? Secundo modo, cõmittendo, & hoc contingit tripliciter, ſcilicet, corde, ore, & opere. Corde odiãdo; vnde 1. Io. 3. Qui oderit fratrem ſuum, homicida eſt. Ore detrahendo; quia ille, cui detrahitur, occiditur in cõſcientia illius, qui audit detractorẽ, in quẽ prius viuebat per bonã famã. Opere, ſ. malo exẽplo alicui occaſionẽ ruinæ pſtando, iſtis modis dicitur homicidiũ interpretatiuè p Mag. ſen. 38. diſ. 3.

4 Quæritur aliquod exempliũ in ſpeciali de hoc peccato ſcandali? ℞. quod propriè hoc peccato ſcandali, qui malũ operatur, vel quod habet ſpeciẽ mali intendens aliũ inducere in ruinã, puta ad conſenſum fornicationis; adulterij, & huiuſmodi: nam hoc opus directè tendit aduerſus correctionẽ fraternam cum ex eo læſio animæ contingat, vt inquit S.Tho. 2.2.q.43.art.3. peccatum verò ſcãdali ex intentione agentis procedẽs, mortale eſt, vbi intentio ad mortale tendit. Veniale tandem cum agens proximum intendit in venialem culpam inducere, ita S. Tho. in 1.q.art.4.

SVMMARIVM:

1 *Correctioni fraternæ tenentur fideles, & infideles.*

2 *Correctionis conditiones quæ.*

3 Cor-

3 *Corrigere non tenetur, qui credit nihil proficere.*
4 *Correctio requirit opportunitatē perſonæ.*
5 *Correctionis ſignum, quod poteſt proficere.*
6 *Correctio quomodo debet fieri à correctore.*
7 *Correctio facienda de peccato mortali.*
8 *Correctio de peccato veniali, eſt de cōſilio.*
9 *Peccatum publicum, & occultum quid.*
10 *Principes quomodo ſunt corrigendi.*
11 *Corrigere pluries fratrem, non tantum ſemel tenemur.*
12 *Correctio quando non prodeſt, quid faciendum.*
13 *Correctionis ordo ſeruandus.*
14 *Delictum occultum quando probari non poteſt, quid.*
15 *Correctionis ordinem non ſeruans, quid.*
16 *A correctione prætermiſſa in quibus caſibus, quis non videtur excuſari à peccato.*
17 *Correctio facta à presbytero, qui iurauit nō detegere delictum, & delinquentes ſi obuiare non poteſt, non obſtante iuramento poteſt detegere.*
18 *Correctus quando deſiſtere non vult à crimine, poteſt denunciari.*
19 *Correctione omiſſa, quandoque nō peccat, qui prælato diſcreto occultum peccatum reuelat.*
20 *Correctione de peccato veniali prius non facta prælatus, non peccat, ſi in capitulo fratrem infamat.*
21 *Peccatum manifeſtans, non autem peccatorem non peccat.*
22 *Peccatum futurum denuncians, nō autem peccatorem non peccat.*
23 *Peccatum hæreticorum non corrigens per terras eorum tranſiens, non peccat.*
24 *Peccatum occultum quandoque ſine monitione, poteſt manifeſtari.*
25 *Peccatum occultum ſubditus, quomodo prælato præcipienti manifeſtare tenetur.*
26 *Peccatum non dicitur publicum, licet effectus ſit publicus, non autem peccator.*
27 *Peccatum publicum, an teneatur reuelare, qui credit prælatum ſcire, & diſſimulare.*
28 *Fur non tenetur ſe prodere prælato præcipienti in genere.*
29 *Delinquens tenetur obedire prælato præcipienti ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ.*
30 *Filius quomodo tenetur reuelare delictum occultum patris.*
31 *Leges quomodo permittant, vt filij ſint proditores delicti Patris.*
32 *Delicti indemnitatem, qui prius reuelat conſequitur.*

De Correctione fraterna. Cap. XXXV.

Correctio eſt errorē innatū, vel conſuetudine factū fræno rationis inhibere Aug. de diff. Plus proficit amica correctio, quam accuſatio turbulenta: illa pudorem incutit: hæc indignationem mouet Ambr. ſuper Lucam.

1 Quæritur, qui tenentur ad fraternam correctionē? &. tenentur omnes etiā infideles præcepto naturali; fideles verò etiā Euangelico. Et tam prælati, quam ſubditi; iuſti, & peccatores, licet magis prælati, quam alij, & qui maioris ſunt authoritatis, quam inferiores, ita text. in c. tua, ext. de cogn. ſpir. gloſ. in extr. 1. Ne ſed. vac.

Tenentur autē omnes ſub pœna peccati mortalis, arg. 23. q. 3. ita planè, & c. duo iſta. Oſt. in c. iam omni, de text. & atteſt. Hugo in cap. ſi peccauerit 2. q. 1. arg. 2. q. 7. quapropter, & 24. q. 3. vbi dicitur, tam ſacerdotes, quam reliqui fideles omnes in ſumma debent habere curam de illis, qui pereunt, quatenus eorum redargutione, aut corrigantur de peccatis, aut incorrigibiles ſi apparuerint ab Eccleſia ſeparentur. Aſten. hoc idem tenet. Et primo probat hoc per legem naturalē, quæ dicit. Hoc facias alijs, quod tibi vis fieri, id eſt, debes velle fieri. Debes autē velle, quod alius te corrigat, quando peccas, vt te emendes: ergo, & tu debes hoc alij cuique facere. Secundò, probat per legē Moſaicam Deut. 22. Si videris bouem, aut ouem errantem, reduc fratri tuo. Ideo teneris fratrē corripere, hoc eſt, ad Deum reducere. Tertiò per legem Euangelicā, Matth. 18. vbi dicitur: Si peccauerit in te frater tuus, & non dicit ſubditus; quia omnes ſumus fratres, omnes non tantum prælati; verum ſubditi tenemur inuicem corrigere, quando contingit aliquem noſtrum peccare.

2 Quæ conditiones requiruntur ad correctionem faciendam? Reſpondetur hæ ſequentes. Prima, vt ſit certa peccati

Digitized by Google

mortalis cognitio: nam non ſufficit ſuſpitio, aut quæcumque relatio certa, quod peccauit mortaliter: vnde Eccl.2. habetur: Priuſquam interroges, & vituperes, quemquam, & cum interrogaueris, corripe iuſtè. Secunda, vt ſperetur emendatio, vel ſaltem, quod non timeatur deterius; nã alias correctio eſſet vana, & ad vanum opus nemo obligatur.

3 Quæritur, vtrũ quis certus eſſet ſufficientibus coniecturis nihil illi eſſe pro futurũ, an teneatur? ℞. quod tunc nõ tenetur corripere: ſi verò quis dubitat an ꝓderit, & certus eſt, quod non obeſt corripiendo, & tunc tenetur ad correctionẽ; ſicut medicus, q̃ certus eſt medicinam nihil profuturam, adhibere tamen debet; & hanc regulam tradit Aug. de pænit. 7. c. ſi quis. el 2.

4 Item requiritur, quod ſit opportunitas perſonæ, ita quod magis ipſe, quã alij ad id teneantur. Nã ſi video ipſum fratrem peccantẽ, & alij æquè benè, vt fortè ei familiares, vel prælatus ſuus probabiliter ſupponere poſſum, quod aliquis iſtorũ illum corripiat, cum dicatur. Quis eſt filius, quẽ non corripit pater? 3. Reg. 20. Cuſtodi virum iſtũ, qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima ipſius. Vnde non debet credere, quod Prælatus ſuus ſit immemor ſalutis ſuæ, quod eſſet, ſi negligerit illum corripere. Si autem cõſtaret, quod omnes negligerent eum corrigere, tunc teneretur, alijs tamen conditionibus exiſtentibus primum (vt ſupra diximus) vt ſit ſpes probabilis de correctione; nam cum correctio ſit inſtituta, vt emendetur frater, ſi ex illa fieret deterior, vtique fieri non debet. Hinc dicitur Prouerb. 19. Noli arguere deteriorem, ne te oderit.

5 Quomodo cognoſci põt, quod ſperari poſſit correctio? ℞. quod ſignũ probabile eſt, q̃ ex infirmitate peccat, tunc cognoſci poteſt ſi oblata occaſione ſimul ruit, & deinde triſtatur, & erubeſcit, vel ex malitia, cuius ſignum eſt frequens ſine fræno iteratio actus.

Itẽ requiritur opportunitas tẽporis, vt fiat, q̃ credit peccãti ꝓdeſſe? S.Th. 2.2. q. 33. in 4. ſen. diſt. 19. q. 2. Nã ſi vellet hominẽ recẽti vulnerare affectũ corripere, nihil aliud faceret quã igni adhibere ligna.

Itẽ requiritur, vt ea cõmodè fieri poſſit abſq; damno notabili ſalutis, honoris, famæ, & fortunæ corrigẽtis, niſi emendandus eſſet in extrema neceſſitate eiuſmodi correctionis, quo caſu ad corrigendũ, vel aliter impedimentũ eius peccatum mortale tenetur etiã cum periculo vitæ ſuæ, vt inquit Nauar. c. 24. nu. 63. verſ. fundamẽto, ſed hoc rarò cõtingit, cũ per correctionem abſque alia ope ſaluari poſſit.

6 Quid requiritur in correctore? ℞. quod requiritur manſuetudo in corripiendo, & nõ aſpere obiurgãdo, iuxta illud Pſal. Superueniet manſuetudo, & corripiemur. Item debet fieri ex charitate, & non ex odio, cap. odia. diſt. 86. & nec ex ira procedente rationem deliberatam, cap. prodeſt. 23. q. 5. præterea cum proximus noſter duo habeat conſcientiam, & bonam famam, c. duo. 12. q. 1. debemus in correctione vtrunque ſeruare, ſi poſſumus, alioquin conſcientiam, ſola fama contempta, S.Th. in 4. ſent. diſt. 19. q. 2. art. 3. verſ. Reſpondendo ad primum.

7 Quæritur, de qua re eſt proprium præceptum correctionis? ℞. quod de peccato, iuxta illud Matt. 18. Si peccauerit &c. Peccatum autem duplex, ſcilicet veniale, & mortale. Correctio autem ſit ad lucrandum fratrem ammiſſum per peccatum; vt vbi ſequitur: Si te audierit, lucratus es fratrem tuum: ergo corripere fratrem, eſt de peccato mortali; quia anima fratris non amittitur, niſi per peccatum mortale.

8 Queritur, vtrũ debemus corrigere fratrẽ noſtrũ q̃ peccat venialiter? ℞. quod hoc eſt de cõſilio, vt inquit Aug. de ſerm. Dñi in monte, dicens: Audiuimus Dñm admonentem, & magna cura præcipientem: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe ipſum, ita quod admonitio intelligatur de peccato mortali, & non de veniali.

9 Quotuplex eſt peccatum? Reſpondetur, duplex, ſcilicet, occultum, & publicum; occultum verò dicitur tribus modis, vno modo, quia ſolus Deus nouit, vel nouit homo per confeſſionem, & de hoc non tenemur, quia ſpectat ad Deum, & non ad nos, quo ad iſtam correctionis formam. vnde gloſ. Matthæi decimooctauo, ſuper verbo in te, dicit,

dicit; quia ſi in Deum peccat, non eſt noſtri arbitrij, id eſt, ſolo Deo ſciente: Secundo, quia homo ſolus, id eſt, non cum alio nouit; vnde Gen. 3. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, id eſt, non cum alio, extra de offic.ordinan.ſi ſacerdos. Tertio dicitur occultum, quia ſolus qui nouit, id eſt, vnus cum paucis familiaribus; ſicut nobilis dicitur aliquid facere, vel eſſe in occulto, vel eſſe ſolus, quando eſt cum paucis familiaribus. Thren. 1. Quomodo ſedet ſola ciuitas plena populo, id eſt, quomodo, quæ ſolebat eſſe plena populo, nunc ſola, id eſt, paucos habitatores habens? Dico igitur, quod præceptum de correctione fraterna intelligitur de ſecundo, & tertio modo.

10 Quæritur, quando peccant Principes, quomodo ſunt corrigendi, & arguendi? Reſpondetur ſecundum Sotum lib. 1. de iuſt.& iur.quæſt.3. art. 1. in fin. quod pedagogi, & conciliarij eius, quando non audent dominos ſuos reprehendere, vti deberet hac cautela, hiſtoricas tales legendas porrigant, quæ inuidiam non generent, & mores inſtruant.

11 Quæritur, vtrum ſufficiat ſemel reprehendiſſe fratrem ſuum peccantem? Reſpondetur, quod hic delinquentem, non corripit non tantum ſemel, ſed & pluries quamdiù ſpes de correctione ex ea habetur probabiliter, aliter mortaliter peccaret, qui eum ſecreto non corripit, S.Tho.2.2.q.33.art.2. Sylu. in verbo correctio, nu.4.

12 Quando talis correctio fratri meo non prodeſt quid? Reſpondetur, quod tunc debes denuntiare prælato ſuo; at ſi crimen idoneis teſtibus probari non poteſt, nec infamia eſt, vel inditia ſufficientia ad inquirendum, nihil aliud facere potes, quam pro ipſo orare, & illum admonere, & expectare donec ſint inditia ad inquirendum, vel teſtes conuincendum, vt inquit Sotus de ratione tegen. cap.4.& 8. concluſione, quibus indicijs exiſtentibus, vel etiam teſtibus poterit prælatus contra delinquentem inquirere, & habita ſufficienti probatione, debet ei percipere, vt à delicto deſiſtat; quod ſi non facit, excommunicari poteſt, tanquam contumax; & Eccleſia non audit, quo facto, vt ethnicus vitandus eſt, Sylu. in verbo correctio, num. 4. verſ.4.

13 Quæritur, quo ordine correctionem fraternam facere debemus? Reſpondetur, quod circa correctionem fraternam, quæ fieri debet in peccatis omnino occultis, talis eſt, vt primò, ſecretè corripiat, ſecundum Domini præceptum, vt fratris peccantis ſalutem procurare poſſit, ſecundum S. Thom. quolib.l.4.art.12. verſ. reſpondeo. qui ſi non emendatur, debet dicere prælato, aut patri; tunc quoniam ſi ſecreta correctio non proficit, & delictum probari poteſt, debent induci teſtes, quæ quidem inductio ob triplicem cauſam fit ad oſtendendum, quod malum ſit de quo frater arguitur ſecundo ad conuincendum de actu, ſi iteretur. Tertio ſecundum Aug. vt ſint teſtes, quod corrigens fecerit debitum ſuum; quibus exiſtentibus, poteſt excommunicari tanquam contumax, vt ſupra diximus.

14 Quid ſi delictum occultum probari non poteſt? Reſpondetur, quod ſi delictum occultum probari non poteſt, & ſecreto correctus crimen negauit, non debent induci teſtes; quia non eſt veriſimile, quod delinquens coram teſtibus confiteatur, quod coram ſolo negauit, & tali caſu omittenda eſſet inuocatio teſtiũ. Hinc in cap. placuit, & cap. ſi tantum, 6. quæſt. 2. definitum eſt, quod ſi Epiſcopus alieni ſceleris ſe conſcium nouerit, quamdiù probare non poteſt, nihil proferat, ſed cum ipſo ad compunctionem eius ſecreto correctionibus elaboret. At idem pulcherrimus text. in cap. plerumque.2.quæſt.5. quo caſu præceptum impletur ſine inductione teſtium, ſcilicet, vt ſecreto corripiat: & ſi non audierit, ſecretè prælato denuntiet, vt patri.

15 Quæritur, vtrum peccaret, qui ordinem fraternæ correctionis non ſeruaret? Reſpondetur in peccatis omnino occultis redentibus in damnum aliorum ſpirituale, vel corporale, non peccat, ſecundum Sanctum Thomam 2. 2. quæſt. 33. artic.7. ad 2. verbi gratia, in crimine hæreſis, vel ſi quis tractaret quomodo ciuitas hoſtibus traderetur, aut occultè

homines auerteret à moribus, vel fide, aut eſſet infectiuum peccatum proximo, & periculum eſſet in mora, tunc ſtatim debet denuntiare prælato, ſiue alio ſuperiori, abſque alia præuia correctione fraterna, & ſecreta, vt gregi ſuo caueat, quia bonum multorum, bono vnius præponi debet, Gabriel. de cano. Miſſæ lect. 74. Immo ſi talis generalis admonitio non ſufficeret, eſſet facienda declaratio ſpecialis delictorum, & ſi nec illa ſufficeret, eſſet etiam facienda perſonarum ſecundum Nauar. in manu. c. 18. nu. 16.

16 Quæritur, vtrum peccaret, qui crederet ſuis præcibus, & correctione fraterna facta ſecreto delinquenti, impedire peccata occulta, etiam alteri pernitioſa, & illa detegeret denuntiando (prætermiſſa correctione fraterna?) Reſpondetur, quod peccat mortaliter, ſi probabiliter crederet, potuiſſet impedire ſecundum S.Thom. quodl. 1. art. 16. quia alioquin, poſſet, & deberet ſtatim iudici denuntiare. Vnde in proditionibus contra Rempublicam factis, & hæreſibus raro correctionem ſecretam forè, raro enim quis probabiliter credere poteſt proditionem, & hæreſim ſola monitione omnino ceſſaturas, Nauar. c. 18. nu. 56.

17 Quæritur, quid ſi presbyter iuraſſet ſeruare, & non detegere proditiones, & homicidia, aliaque delicta perpetranda? Reſpondetur, quod ſi obuiare non poteſt admonendo, poteſt non obſtante iuramento, denuntiare abſque periculo irregularitatis ob id incurrendæ, dummodò proteſtetur ſe ſolum facere ad impedienda mala, quæ imminent, & non vt aliqua pœna ſaltem deformante, puniatur ſecundum Nauarr. dicto c. 18. num. 54. in fin. & cap. 27. num. 213. & ratio eſt, quia ordo fraternæ correctionis nō procedit in peccatis futuris, Sylu. in verb. correctio. q. 5.

18 Item pari ratione abſque correctione poteſt denuntiare peccatum omnino occultum, quando imminet ſimilis occaſio ruendi, quam non vult vitare admonitus, quia tunc debet denuntiare prælato ne in præcipitium ruat, ſecundum S. Thom. diſt. 19. q. 2. art. 3. ad 2.

19 Quæritur, vtrum peccet, qui ſine correctione denuntiat peccatum proximi omnino occultum prælato diſcreto tanquam pio patri, & ex charitate ſciēs, quod frater per ipſum non corrigeretur facta ſecreta admonitione? Reſpondetur, quod non peccat, quia non dicit, vt prælato Eccleſiæ, ſed vt priuatæ perſonæ proficienti ad correctionem proximi, ac eius emendationem, vt dicit Sanctus Thom. quodl. 11. art. fin. Vbi aduertendum eſt, quod frater delinquens, non tantum denuntiandum eſt prælato tanquam pio, diſcreto, atque ſpirituali, ſicut priuatæ perſonæ, vt emendetur; ſed emendatus præſeruari poſſit à recidiuo; ſi tamen per ſigna valde probabilia crederetur, quod ex illa denuntiatione fratrem correctum prælatus infamare vellet, tunc crimen occultum fratris iam veraciter correcti, ei denuntiare non deberet, ſecundum Gabr. qui ſupra, verſ. 6. caſu 2.

20 Quæritur, vtrum peccat prælatus, qui non præcedente fraterna correctione, fratrem in Capitulo de peccato veniali infamauit? Reſpondetur, quod non, quia præceptum de fraterna correctione intelligendum de peccatis mortalibus, & non de venialibus, quemadmodum ſunt illa, quibus religioſi in Capitulo ſe proclamant Sylu. in verbo correctio. quæſt. 5. in fin. S. Thom. 2. 2. quæſt. 33. art. 7. ad 4. ſi tamen eſſet aliquid delictum in quo frater diffamaretur, contra præceptum ageret, qui non ſeruato ordine illum infamaret.

Hinc prælatus, qui in viſitatione, vel alias præciperet, quod ſibi dicatur quidquid ſciuerit corrigendum, intelligendum eſt, ſaluo ordine correctionis, ſiue præceptum fiat generaliter ad omnes, ſiue ad aliquem ſpecialiter, Gabr. qui ſupra caſu 2.

21 Quæritur, vtrum peccet, qui admonet in generali; ita quod crimen quidem ſpecificat, non autem perſonam? Reſpondetur, quod non peccat dicendo crimen; nō autem aperiendo perſonam, ſic Dominus diſcipulis de Iuda dixit; *Vnus veſtrum me traditurus eſt*, & tamen non legitur, prius Iudam in ſecreto corripuiſſe, ergo diſcipulis manifeſtauit crimen, non autem perſonam.

22 Sic etiam, qui prætermiſſo ordine denun-

nun-

Digitized by Google

nuntiat peccatum futurum, non peccat, quia ordo fraternæ correctionis nõ procedit in peccato futuro, propter verbum peccauerit; Matth. 18. quia ſtatim denunciari poteſt, vt impediatur niſi obuiare poſſit is, qui nouit, Sylueſt. in verbo correctio, num. 4. & ratio eſt, quia tunc denuntiare, quis non debet aliquod peccatum, quando ex illa denuntiatione ſequeretur infamia.

23 Nec peccat per terram hæreticorum tranſiens, ſi non reprehendit eos tractantes irreuerenter ſacramenta, vel imagines, vel docentes, aut prædicantes hæreſes ſi nulla eſt ſpes emendationis immo timor maioris mali, quia deeſt ſpes emendationis fratris, Nauarr. c. 24. nu. 13. verſ. 3.

24 Nec peccat, qui abſque monitione denuntiat peccatum alterius, quando ex eius manifeſta denuntiatione, publica vtilitas veriſimiliter reſultaret; ſic S. Petrus Apoſtolus peccatum occultum Ananiæ, & Saphiræ manifeſtauit, quia ſciebat ex dicta correctione vtilitatem redũdare, vnde ex quo ſtatim morti fuerunt, fuit factus timor in omni eccleſia.

25 Quæritur vtrum ſubditus obedire teneatur prælato præcipienti, vt qui ſcit aliquem furtum, teneatur illud manifeſtare? Reſpondetur, quod ſubditus obedire tenetur in his caſibus, & primus eſt in peccatis publicis, & ratio eſt quia peccãs lædit, conſcientiam ſuam, & aſtantium, vnde vtriq. ſuccurrendum eſt per denuntiationem, etiam ſi ſperatur emendatio peccatoris, quia oportet a ſcandalis cauere S. Tho. 2. 2. quæſt. 33. art. 7. Sylu. in verbo correctio quæſt. 3.

26 Quæritur vtrum dicatur publicũ peccatum, ſi eſſet publicus peccatoris effectus; ſed occultus, qui fecerit illud, verbi gratia reperitur homo occiſus, ſed neſcitur homicida? Reſpondetur, quod non, & ideo hoc caſu ſeruari debet ordo fraternæ correctionis, (vt diximus ſupra,) ſed publicum tantum dicitur, quando effectus peccatoris, & peccator ipſe ſit publicus Sylu. in verb. correctio quæſt. 8.

27 Quæritur vtrum quis teneatur denuntiare aliquod peccatum publicum, quod credit prælatum ſcire, & diſſimulare? Reſpondetur, quod publicum, vt inquit Abb. conſil. 99. vbi etiam dicit, quod tunc dicitur publicum, quando aliquid eſt notorium de iure, vel euidentia facti, vt per famam, text. in cap. veſtra, & cap. tua. de cohabit. clericor. cum muli. & ideo non tenetur, niſi reuocetur in dubium. Secundus caſus in quo tenetur denuntiare, eſt in peccatis occultis, quæ proximo damnum ſpirituale, vel corporale inferunt, vel ſunt illatura. Tertius eſt ſi per correctionem non ſperatur emendatio. Quartus, ſi peccatum eſt leue, & non infamatorium, Sylu in verbo denunciatio. quæſt. 4. Quintus poteſt fieri denunciatio in peccatis omnino occultis, quando melius ſperetur correctio per prælatum, quam per denunciantem. Sextus, quando peccatum præteritum, eſt emendatum, ſed intendit denuncians præſeruationem à recidiuo, & hæ vltimæ debent ſecreto fieri, & non iuridicè.

28 Quæritur, vtrum prælato præcipienti, vt ſi quis ſcit furem, reuelet, an teneatur ille, qui furtum fecit, etiam ſemetipſum prodere? Reſpondetur, quod non; hoc enim conſonum eſt Scripturæ ſacræ iuri canonico, & rationi: nam non ſubeſt iudicio humano, vt teneatur ſe prodere cum omnia iudicia humana ad publicam poteſtatem, ſcientiamq. ſpectent. Caiet. 2. 2. quæſt. 69. art. 1. ſi tamen reus eſſet infamatus, vel ſemiconuictus, vel adeſſent indicia tenetur obedire, Sylu in verb. correctio, q. 8. circa finem, & in verbo dubium. q. 2.

29 Quæritur, vtrum ſubditus teneatur obedire prælato præcipienti ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ reuelare alicuius occultum? Reſpondetur, quod tenetur, & ex text. in cap. quidam, 5. quæſt. 1. Vbi beatus Gregorius excommunicauit occultum actorem libelli, niſi ſe reuelauerit, & hanc opinionem tenet Syluest. in verbo correctio, quæſt. 9. vbi ſiue ſit diffamatus, ſiue ſemiconuictus, ſiue omnino occultus, dicit quod tenetur ſe prodere, quia licet peccet prælatus ſic intendens præcipere, & ſententia ſit iniqua, non tñ eſt nulla. ita Sylu. Caiet. tamen quem ſequitur Armilla in verbo inquiſitio, num. 10. aſſerit aduerſus

Syluest. in delinquentibus occultis, & ita tenendum. At ſi hoc mandatum eſſet generale, non tenetur reuelare iudici publicè, quando non poteſt probare; ſed benè ſecretè ad correctionem; quia alias eſſet odia nutrire. Si tamen Iudex præcipit, quod vult ſibi dici in iudicio, debet intelligi, ſaluo ordine Euangelico, & ſi fecit monitionem, & delinquens non vult ſe emendare, debet comparere in iudicio, & dicere ſe ſcire; ſed non poſſe probare, ac ſi non admonuit, dicat ſe ſcire, ſed velle prius facere correctionẽ, quod ſi vult Iudex, vt probet, cum poſſit, non tenetur; quia ſententia continet intolerabilem errorem, Armilla in verbo excommunicatio, num. 31. contra Sylu. in verbo excommunicatio. 2. dub. 8.

30 Quæritur, vtrum filius teneatur reuelare delictum occultum patris? Reſpondetur, quod ſi tale delictum vergit in damnum Principis, aut Reipublicæ, tenetur. ita text. not. in l. milites. §. deſertorem. ff. de re militari. vbi pater ſciens filium velle committere crimen læſæ maieſtatis, tenetur illud propalare: & ſi filium Principi præſentat, pœna filio remittitur, ſecundum Sylu. in l. propter inſidias. C. qui accuſ. non poſſ. refert Felin. in cap. 1. de offic. delegati, columm. 2. in fin. idem erit de filio reſpectu patris. Quinimo velit Reipublicæ hoſtem, poterit impune occidere filius, ſicut de patre bannito, inquit Bart. in l. amiſſione. ff. de capit. diminut. Abb. in cap. 1. colum. 2. de conuerſ. infid. Immo tali caſu, quo reuelauerit crimen læſæ maieſtatis, aut diuinæ, conſequitur commodum; quia habebit bona paterna, quamuis pater condemnetur, l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſt.

31 Quæritur, quare leges permittant, vt filij ſint proditores patris? Reſpondetur, quod quidem factum eſt, vt filij alliciantur ad reuelandum paterna delicta; quia expedit Reipublicæ, vt delicta puniantur, l. ita vulneratus ff. ad l. Aquil. cap. vt famæ, de ſentent. excommunicationis, facit text. not. in cap. ſi quis Papa, in fin. diſtinct. 75. vbi ſi quis ſcit de tractatu mortis Pontificis, etiam ſi ſit particeps, liberatur, & debet præmiari, ſi reuelat.

Mirabile quidem videtur, quod ſocius reuelans præmietur: ex quo datur notabilis limitatio ad doctrinam Bart. in l. 3. ff. de condict. ob turp. cauſ. vbi dicit, quod præmium datum reuelantibus, nõ datur participi reuelanti, refert Felyn. in cap. 1. de offic. delegat. colum. 3. in princ. nam debet intelligi, niſi in crimine læſæ maieſt. vide Bart. in l. idem eſt, in fin. ff. de cond. ob turp. cauſ.

32 Quæritur, quid dicendum de edictis emanare ſolentibus, quod qui reuelauerit delictum occultè commiſſum indemnitatem conſequatur, verbi gratia, plures commiſerunt, & reuelauerunt, an omnes indemnitatem conſequantur? Reſpondetur, quod non, ſed qui fuerit primus; ita notanter ſentit Fulgo. in l. fin. §. ſed quidam, colum. 2. C. de iure deliber. & ita ſeruari videtur Bart. in l. nulla, C. de lat. lib. 10. Felin. in cap. cum dilecti. col. 8. in princ. de accuſ.

SVMMARIVM.

1 *Vitium eſt quaſi virtus corrupta.*
2 *Virtuoſus actus ſtare poteſt cum vitio.*
3 *Vitium quomodo differat à peccato.*
4 *Vitioſus habitus ſtare poteſt cum gratia, & actu meritorio.*
5 *Vitia ſunt vitanda, quia valde placent dæmonibus, Deo ſummè diſplicent, & homini ſummè nocent.*

De Vitijs virtuti contrarijs.
Cap. XXXVI.

1 Quid eſt vitium? Reſpondetur, eſt virtus corrupta: nam virtus corrumpitur duobus modis, vt inquit Gabr. diſtinct. 23. quæſt. 1. art. 3. dub. 9. lib. 3. Vno modo per habitum contrarium genitum ex actibus virtuoſis: vnde introducto errore circa aliquam concluſionem, ſcientia eius corrumpitur: ſimiliter in virtute morali, introducto habitu vitioſo; per frequentatos actus vitioſos, corrumpitur præexiſtens virtus; habitus enim vitioſus contrariatur virtuoſo, ideo ſimul ſtare non poſſunt: ſicut

ſicut enim medium extremis contrariatur, ita habitus inclinans ad medium contrariatur habitui inclinanti ad extrema: ex operibus itaque vitioſus frequentatis, generatur vitium contrarium virtuti, per quod immediate virtus corrumpitur. Non autem actus vitioſus ſtat cum virtute, ſicut è conuerſo actus virtuoſus ſtat cum vitio acquiſito.

2 Quomodo actus virtuoſus ſtare poteſt cum vitio? Reſpondetur, quod poteſt, ſicut in virtuoſo in peccatum elapſo; talis adhuc ſentit inclinationem ad actum virtuoſum, licet non ſequatur ſenſualitatem ſuam: hæc autem non eſt niſi ab habitu virtutis prius acquiſitæ.

Item patet de nouiter conuerſo, qui graues patitur inclinationes ad actus virtuoſos, quibus cum difficultate, & magno conatu reſiſtere oportet, tales autem inclinationes ſunt ab habitu vitioſo prius acquiſito, & manēte cū actibus virtuoſis.

3 Quæritur vtrum habitus vitioſus poſſit ſtare cum gratia, & actu meritorio? ℞. quod Gabr. qui ſupra, diffusè tractat de hac materia: dico autem, quod vitia corrumpunt virtutem, ſed quot virtutum genera numerantur, totidem vitiorum paria opponuntur, vt inquit Corteſius lib. 3. ſent. diſt. 8. Si quidem parſimoniæ bellum eſt naturale cum gula, & maxime luxuria prælium cum caſtitate init. Iram cum manſuetudine pugnare dicimus; pugnaciſſimè ſuperbiam cum humilitate præliari affirmamus, &c.

4 Quæ differentia eſt inter vitium, & peccatum? ℞. ſecundum Gabr. lect. 28. canoni, vitium enim generalius eſt peccato, nam dicitur vitium omnis inordinatio potentiæ reſpectu actus ſibi debiti ſecundum ſuam naturalem inſtitutionem ſic vitium ponitur in natura, vt in effectibus monſtruoſis: Similiter in brutis, in furioſis, in Infirmitatibus corporis. Sic generaliter omnis defectus debiti ordinis, vitium dicitur. Item omnis primus motus, vitium dicitur, ſicut, & quilibet actus ſurreptitius: Peccatum autem eſt vitium imputabile ad vituperium.

5 Quæritur vtrum ſint vitia vitanda? ℞. quod ſumma diligentia, ex triplici ratione ſunt vitanda, ſcilicet, quia dæmonibus valde placent, Deo ſummè diſplicēt, homini vero ſummo nocēt. Quod valde placeant vitia dæmonibus, oſtenditur ex aſſiduitate tentandi, de qua dicit Greg. aſſidua tentatione diabolus tētat, vt ſaltem tedio vincat. Tentatio vero diaboli ad hoc eſt immediate, vt in malum culpæ hominem impellat: vnde Greg. de illo. Nihil ſe feciſſe æſtimat cum animas non ſauciat.

Quod autem Deus ſummè odiat peccatum, oſtenditur triplici ratione. Primo ex hoc, quod illud, quod maxime videtur odiſſe diabolū, non odit, niſi rōne peccati & eum amaret, ſi peccatum non eſſet tanquam creaturam ſuam, vnde Sap. 11. Nihil odiſti eorum, quæ feciſti: Secundo: oſtenditur quod Deus non habet ita bonum amicum in cælo, nec in terra, quem haberet odio ad montem ſi inueniret peccatum mortale in eo; Vnde licet Petrus ardentius amaſſet Chriſtum, quam cæteri Apoſtoli: Tamen Chriſtus eum damnaſſet, ſi deceſſiſſet in peccato negationis.

Bene oſtendit Deus, quantum odiat peccatum, quando filios ſuos, quos tantum dilexit, quod pro illis mori voluit, in ignem extinguibilem proijciet, quando inueniet in eis peccatum mortale. Tertio oſtenditur per hoc, quod deus filiū ſuum crucifigi voluit, vt cum eo peccatum crucifigeretur. Iuxta illud Iſaiæ. 53. Propter ſcelus populi mei, percuſſi eum.

Quod autem homini valde noceat peccatum, poteſt oſtendi multis rationibus. Primo, quod nihil poteſt homini nocere, niſi per peccatum: Vnde ſolum caueat homo, ſibi ab iſto hoſte, & non ſunt timendi ei alij hoſtes: Nec diabolus, nec homo malus, nec infirmitas, nec mors, nec alia aduerſitas poteſt ei nocere; ſi à peccato, cauerit ſibi. Nulla denique ei nocebit aduerſitas, ſi nulla dominetur iniquitas inquit Gregorius.

SVMMARIVM.

1 *Ira eſt accenſio ſanguinis circa cor.*

2 *Ira ſubita irati aperiunt facile, quod in corde habent nam ira aſſimilatur tonitrue.*

3 *Ira eſt appetitus vindictæ.*
4 *Ira blaſphemans ſe, aut proximum peccat.*
5 *Ira appetens vindictam contra proximum peccat.*
6 *Ira maledicens creaturis irrationalibus, quomodo interrogandus à confeſſario.*
7 *Ira poteſt eſſe ſine peccato.*
8 *Iracundia eſt exceſſus iræ.*
9 *Iraſci eſt appetere vindictam.*

De Ira. Cap. XXXVII.

1 QVæritur quid eſt ira? Reſpond ſecundum Ariſtot. lib. 1. de anima, quod eſt accenſio ſanguinis circa cor. Aſtipulatur Ioan. Damaſ. lib. 2. cap. 16. cum ait. Ira eſt feruor eius, qui circa cor eſt ſanguinis vaporatione fellis, vel perturbatione fiens. Item ſecundum Hug. lib. 1. de Sacramentis eſt irrationabilis perturbatio mentis. Item ſecundum Aug. ſic deſcribitur. Ira eſt vlciſcendi libido, & ſecundum Caſſiodorum, ſic diffinitur. Ira eſt immoderatus animi motus, concitatus ad pœnam ſeu vindictam, & intelligitur hæc dictio (vt ſcribit Gerſon. par. 2. de ſeptem vitijs capitalibus) non de ira, quæ ſeu dominatur per zelum, quæ eſt, quando quis contra ipſa vitia mouetur ſecundum ordinem rationis ad bonum finem, quia etiã homo interdum ſibi ipſi propter ſua peccata, & vitia iraſcitur, ſed intelligitur de Ira, quæ procedit, & nominatur per vitium.

2 Ira ſubita ſecundum Gerſ. par. 4. in ſermone Dominicæ ſexageſimæ, eſt in hominibus, qui facile iraſcuntur & inflammantur, & tunc omne id aperiunt, quod in corde habent; præterea, Horatius vocat eam tortam, cum ait.

Secretumque teges, & vino tortus, & ira.

Aſſimilitatur hæc ira tonitruo, quod ſubito facit magnum ſonitum, & mox ceſſat, vel alicui magno igni ſtuparum, aut puluerum tormentorum, vbi ſit magnus ſonitus ad paruum ignem, & illa ira, quæ aduenit naturaliter, ex primo motu, non eſt peccatum, nam primi motus non ſunt in noſtra poteſtate; vt ſunt aliqui, qui ſunt calore calidi, & citius iraſcuntur, quia ſanguis citius circundat cor eorum. Ira verò, quæ venit ſubito per malã conſuetudinem eſt magis reprobanda: vt Gerſ. ibi, qui, & alias iræ ponit ſpecies, ſcilicet prolixam conſuetudinem longam, vel grauantem.

Sicut acetum corrumpit vas, ſi diutius ibi fuerit: ſic ira corrumpit cor, ſi in alium diem durauerit, inquit Auguſt. in Epiſtol.

3 Ira verò, quæ eſt appoſitus vindictæ non ſeruata iuſtitiæ formam habens inferendi aliquod graue nocumentum proximo cum conſenſu deliberatæ rationis propter aliquam præcedentem offenſam, eſt peccatum mortale, niſi eſſet imperfecta, puta ſi eſſet ſubitus motus iræ, cui ratio non conſentit, vel propter paruitatem nocumenti, v.g. ſi aliquis iraſcitur contra aliquem puerum, volens eum parũ trahere per capillos, vel per aurẽ aut aliquod leue facere in ſui vindictam, vt dicit S. Thom. in quæſt. 12. de ira art. 3. verſ. Reſpond.

4 Quæritur vtrum peccet, qui ex ira ſe blaſphemat, vel optat ſibi mortem, aut etiam proximo? Reſpond. ſi malum eſſet notabile, ſub ratione mali, cum animo deliberato mortaliter peccat. In deliberate, tamen vel ore maledicere, vt communiter parentes filijs, & coloni bobus, eſt veniale: At ſi ex deliberato animo, etiam momentaneo, licet illico pœniteat Caiet. 2. 2. quæſt. 86. art. 2. eſt mortale.

5 Quæritur vtrum ſi quis peccet vindictam appetere contra proximum? ℞. quod peccat mortaliter, Syluin verb. Ira, ſiue appetatur vindicta maior merita, vel merita authoritate propria, vel contra iuris ordinem Nauar. cap. 23. numijs.

6 In confeſſione quando interrogandus eſt pœnitens, qui dicit ſe maledixiſſet creaturam irrationalem, vel elementa, quid? Reſpond. Interrogandus eſt, ſi maledixerint ore tantum, vel ore, & animo nulla ratione Dei, vel proximi habita, quia in his caſibus eſt tantum peccatum veniale. Si verò ex animo, & ratione, qua eſt creatura Dei, quia tunc eſſet blaſphemia, aut qua ratione eſt res proximi, & tunc perinde eſt ac ſi proximo malediceret, & ideo in vtroque caſu eſſet peccatum mortale. S. Thom. 2. 2. quæſt. 66. art. 2.

7 Quæ-

Digitized by Google

7 Quæritur vtrum poſſit eſſe ira ſine peccato? Reſpond. quod poteſt, & primo ira, ſecundum Brulif. diſt. 14. quæſt. 4. lib. 4. eſt duplex, ſcilicet, illa ira, quæ vocatur zelum, & eſt velle punire peccata aliena: Et iſta ira fuit in Chriſto, quando eiecit ementes, & vendentes de templo pſalm. zelus domus tuæ comedit me. Alia eſt ira per pænitentiam, & eſt velle punire peccata propria, & iſta non fuit in Chriſto, nec in Beata Maria, quia nullum habuit peccatum. De prima ira dicitur. Iraſcimini, & nolite peccare, Gloſ. Quid iuſtius, quam, vt ſuis peccatis quiſque iraſcatur proprijs potius, quam alienis, ſeque puniens per pænitentiam ſe Deo offerat, &c.

8 Quæritur, quid eſt Iracundia? Reſpon. quod eſt exceſſus Iræ, ideo eſt vitium oppoſitum manſuetudini, ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſt. 157. art. 1. differtque ab ira, vt placet Donato, quod Ira eſt ex cauſa, Iracundia, & vitio multum iraſcentis. Ab ira iraſcor, & iratus, aç iracundus, quæ ita differunt, quod iratus, qui ex aliqua relaceſſitus excanduit, iracundus, qui ex quacunque etiam parua cauſa mouetur ad iram ſemper alterum ex cauſa eſt, alterum ex moribus.

9 Quæritur, quid eſt iraſci? Reſpond. quod eſt appetere vindictam ſecundum Ariſt. 4. Rhet. propter apparentem parui penſionem, Brulif. diſt. 10. quæſt. 3. lib. 1. & Deus dicitur figuratiuè iratus, vel offenſus, tūc accipiēdo iraſci ꝑ velle vindicare non includendo paſſionem concomitantem iſtius modi velle. Deus formaliter, eſt iratus, vel offenſus, quia formaliter eſt volens vindicare peccatum commiſſum contra legem ſuam, vt ſcribit Scotus, & poſt eum Gabr. diſt. 14. quæſt. 1. art. 1. lib. 3. & vt ſcribit. S. Bonau. diſt. 45. in dubijs literal. lib. 1 Deus habet ſigna Iræ, non quæ ſignificent iram in ipſo, ſed quæ ſignificant iram in nobis, & verè quando in nobis ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Odium eſt Ira inueterata, cum multis ſequentibus.*

2 *Odio habens proximum ſuum, quomodo peccet.*

3 *Odio, qui appetit malum proximo, quomodo non peccat.*

4 *Odio perſequens aliquem peccat.*

5 *Odio offenſus remittere tenetur veniam petentibus.*

6 *Odio, quando præceſſit odium, & in veritate nulla eſt inimicitia, confeſſarius poteſt abſoluere vtrumque.*

7 *Odio, cui competat actio iniuriarum.*

8 *Odio, qui prius offendit debet reconciliationem petere.*

De Odio. Cap. XXXVIII.

1 QVæritur, quid eſt Odium? Reſpon. ſecundum Ciceronem lib. 4. Tuſcul. quod eſt ira inueterata: ſecundum Aug. lib. diffinitionum, eſt vetus ira ex pluribus cauſis collecta diuturno tempore perſeuerans, & ſecundum S. Thom. 1. 2. quæſt. 29. art. 1. & 2. Odium eſt diſſonantia appetitus animalis, vel appetitus rationalis ad appræhenſum, vt diſconueniens, ſicut amor eſt conſonantia eius ad conueniens. Item Odium (vt ſcribit Gabr. diſt. 6. quæſt. vnica, lib. 2.) eſt quo quiſquam, quia habere non poteſt, cupita, contrariantibus inuidet.

Item odium (ſecundum S. Bonauent. diſt. 14. art. 2. quæſt. 1. lib. 4. in ſolut. arg.) aut cum quadam diſciplina, aut cum in ſurreptionis vindicta, & ira, Et primum eſt incocupiſcibili, ſecundum in iraſcibili, & tale eſt in pænitentia, ſicut enim per iram, & zelum iraſcitur homo, & indignatur peccatis proximi, ſic per pænitentiam, peccatis ſuis. &c.

Item odium differt ab inuidia, quod odium imbrutorum etiam natura comperitur. Inuidia verò humanum genus non excedit ſecundum Plutarch. differunt quoque, quia iuſte inuidemus, odio vero iuſtè, quam plures habentur, ſicuti, qui neque malorum conſuetudinem fugiunt. Multi odio ſe habent, nemo ſibi inuidet.

2 Quæritur, qui odit proximum ſuum, vtrum peccet? Reſpond. quod ſi appetit ei malum, ideſt mortem, vulnera infamia, vel vt amittat aliquid de bonis eius, mortaliter peccat, ſi eſt cum ratione deliberata, quia opponitur charitati.

3 Quæ-

Digitized by Google

3 Quæritur vtrum peccet, qui malum proximi non appetit, vt malum, ſed appetit ei malum, ſcilicet infirmitatem, in bonum eius, vt bonus efficiatur, vel ne peior, vel ne alicui noceat, vel vt per Iudicem puniatur delictum? Reſpondetur quod non peccat, quia hoc propriè non eſt odium, Sylu.in verb.odium, & in verbo charitas, quæſt.3. Nauar.cap. 15.num. 10.& cap. 16.num.7.& cap.20.nu. 3.verſ. ad quæſitum, vbi etiam addit hoc non eſſe peccatum, etiam religioſis, quandoque penuriam annonæ, vel gaudere ob aliquem bonum finem in Deum relatum quatenus per eum, populi refrenentur à vitijs, & ad Deum conuertantur.

4 Quæritur vtrum peccet, qui aliquem odio proſequitur à quo fuerit in iuria affectus, vel aliqua alia de cauſa? Reſpon. quod peccat mortaliter cap. ſi quis contriſtatus diſt 90.cap.fin. de pænit. diſt. 5. quod procedit etiam ſi offenſor nullatenus offenſo ſatisfaciat iuxta D. Gregorium in d.cap. fin. quinimo toties peccauit mortaliter pænitens, quoties reuocando iniuria menti de nouo habuit rancorem ad illum cum conſenſu rationis; quare interrogandus eſt à confeſſario etiam de tempore, ſcilicet, quantum perſeuerauit, & frequenter odiuit Arch.Flor. 2.part.interrog.in ſummula de odio.

5 Quæritur vtrum offenſus inimicis veniam petentibus veraciter paratis emendare, remittere teneatur? Reſpond. ſecundum Sylu. in verbo charitas quæſt. 6. quod ex iniuria tria oriri conſueuerunt In corde rancor, ideſt ira, ſeu indignatio in opere, ſeu in effectu, ſigna rancoris, & in foro exteriori actio contra iniuriantem, Primum, ſecundum omnes tenetur, homo ſtatim remittere, cap.fin. de pænit. diſt.5. quod intellige primo, ſi rancor ſit in voluntate, quia de ſenſu non poteſt ad libitum expelli, ſicut nec amor. Secundum ſi ſit iniuſtus. Tertium vero, ideſt ſigna rancoris proxima, per quæ tolluntur ſigni dilectionis vniuerſalia, ad quæ tenetur homo, etiam remittere debet ſicut eſt ſalutatis duobus non ſalutare tertium, vel toruo aſpectu aſpicere nunquã, nec in articulo neceſſitatis loqui. Sed ſigna remota, v. g. offenſorem in ſuam familiaritatem admittere non tenetur maxime, quando ad reprimendam temeritatem, & huiuſmodi.

6 Quæritur, quando inter aliquos ex neutra parte in veritate eſt inimicitia, ſed quia præceſſit odium, vel offenſa, neuter vult ſe flectere, vt alteri loquatur, aut alter tantum recuſat alteri loqui? Reſpon. quod in neutro ſanè à confeſſario deneganda eſt, quia homo non tenetur ad locutionem, & ad alia particularia ſigna beneuolentiæ, niſi ſecundum præparationem animi in articulo neceſſitatis, & propterea nec tenetur loqui. Per accidens vero ratione ſcandali, ſi hoc fieri debet relinquendum eſt arbitrio prudentum, Caiet.2.2.quæſt.25.art. 8.

7 Quæritur cui competat actio iniuriarum, quæ eſt, vt ei ſatisfiat? Reſpond. quod non ſolum competit ei, qui iniuriã patitur Inſti.de iniurijs.§.non ſolum, ſed etiam ſi ſit in religioſum vxorem, filium nondum emancipatum, vel ſeruum, competit, prælato, marito, patri, & Domino. Quinnimo nec etiam ipſi tales offenſi poſſunt illa condonare ſine authoritate ſuorum ſuperiorum. ff. de pactis l.in perſonam gloſ. comm. recepta in cap. Parochianus de ſent. excom. per quem text. etiam habetur, quod ſi iniuria fuerit facta religioſo, quod non debet abſolui excommunicatus, niſi prius ſatisfaciat, vt notat Francus in cap. 2. §. ſcituri de off. ordin.lib. 6.

8 Quæritur duo ſe mutuo offendunt, & amborum offenſio eſt æque grauis, quis horum tenetur petere reconciliationem? ℞. qui primus offendit debet reconciliationem petere. Si vero poſterior offenſus ſit maior, tunc poſterior debet prius illam petere Sylu.in roſa aurea caſu. 56.

SVMMARIVM.

1 *Inuidia eſt triſtitia de bonis alienis.*
2 *Inuidentia eſt ægritudo alterius rei ſecũdæ*
3 *Inuidentia fraternæ charitatis eſt duplex.*
4 *Inuidia habet quinque filias.*
5 *Inuidia, & ſuperbia indiuidua peccata ſunt.*

De

Digitized by Google

De Inuidia.

Cap. XXXIX.

INuidia eſt filia ſuperbiæ: ſed iſta mater ſuperbia neſcit eſſe ſterilis, vbi fuerit continuo parit: ſuffoca matrem, & non erit filia Auguſt. de verb. Domini ſuper Matth.

1 Quæritur, quid eſt inuidia? Reſpond. quod eſt triſtitia de bonis alienis ſecundum Ioannem Damaſcenum, & Hugonem libro ſecundo de Sacramentis dicit inuidiam eſſe odium alienæ Fælicitatis. Item Sanctus Thomas. ſecunda ſecundæ, quæſtione trigeſimaſexta, articulo primo Inuidia eſt triſtitia de bono alterius in quantum æſtimatur diminuere gloriam propriam.

Item dicitur inuidia à nimis videndo, quod minus intuemur formam illius, de cuius felicitate ſumus ſolliciti. A quo inuideor, quod Horatius vſurpauit. A quo inuiſus, hoc eſt, odio habitus. & inuidus, & inuidioſus differunt. Inuidus eſt, qui actu alieni inuidet. Inuidioſus, qui morbo inuidentiæ laborat: Inuidia aliquando pro odio ponitur. Quintilianus. Ne ei tot ſcelerum commemoratione concitarem inuidiam. Hinc inuidioſum, pro inuiſo, & odioſo ponimus. Et inuidia ex ſuo genere eſt peccatum mortale, vt ſcribit Gerſon. part. 2. de ſeptem vitijs capitalis, quia directè contrariatur charitati. Charitati autem nihil eſt contrarium, quod non ſit peccatum mortale. Poteſt tamen hoc peccatum eſſe veniale. ſecundum aliquas ſui qualitates, vt puta, quando in ſolo primo motu conſiſtit, vel propter aliquam aliam intentionem extra ſuam rationem trahitur vt ſcribit Gerſ.

2 Quæritur iterum quid eſt inuidentia? Reſpondetur, quod eſt ægritudo ſuſcepta propter alterius res ſecundas, quæ nihil noceant inuidenti. Nam ſi quis doleat eius rebus ſecundis, à quo ipſe lædatur non recte dicitur inuidere. Cicer. In Tuſculan 9. & ab inuidia ſic differt, quod inuidia non ſolum ad eum, qui inuidetur referri poteſt Inuidia verò in eum demum cadit, qui inuidet, vel inuidia eſt actus inuidendi, inuidentia ipſa ægritudo.

3 Quæritur, quæ eſt inuidia fraternæ charitatis, ſeu gratiæ? Reſpondetur, quod hæc inuidentia eſt duplex. Aut enim ex hoc oritur, quia per gratiam fratris, putat aliquod bonum, in ſe, vel in alio, quod appetit minui, & ſic pertinet ad inuidiam. Alio modo, quia tanta malitia deprauatus eſt talis inuidens. quod bonum, quod in ſe non videt, nulli alij in eſſe velit, licet nihil ſibi ex hoc incommodi accidat, vt ſcribit Gabr. diſtinctione quadrageſimatertia quæſtione vnica libro ſecundo articulo tertio dubio primo.

4 Inuidia habet quinque filias ſecundum Gregorium, & hoc refert Gerſon. part. 4. in deſcriptionibus peccatorum mortalium. Prima eſt odium, quod eſt velle malum alteri, & nolle bonum. Secunda, exultatio in aduerſis proximi. Tertia afflictio in eius proſperis. Quarta ſuſurratio, quæ eſt detractio latens. Quinta, eſt quæ fit in aperto, intenditque melior apparere illo, cui detrahit.

5 Superbia, & inuidia, hæc duo peccata pæne ſunt indiuidua, & inſeperabilia, & vnum comitatur alterum, vt inquit, Sanctus Bonauentura, & poſt eum Gabr. diſtinctione vigeſima prima, quæſtione vnica, articulo tertio, dubio primo, libro ſecundo, ſuperbus enim enim amat excellentiam, & ita nullum vult parem, & propter hoc appetit excellentiam ſingulariter poſſidere, & ideo ſtatim actu, vel habitu inuidet, cum nolit bonos conſimili bono, quod appetit alterum communicare. Mens autem Diaboli his vitijs duobus poſſeſſa eſt, nam ex his vitijs (vt inquit Auguſt.) qui prius fuit lucifer, diabolus factus eſt, videns ſtatum hominis, in quo potbit cadere, & aſcendere, & cadendo ſub Diabolica poteſtate redigi, aſcendendo ad ſupernam ciuitatem, vnde ipſe cecidit, peruenire. Ex ſuperbia motus eſt ſimul, & inuidia ad ipſum tentandum. Ex ſuperbia, vt ipſum ſibi ſubijceret. Ex inuidia, vt ipſum à ſuperna felicitate impe-

Digitized by Google

impediret. Et ideo ſcriptum dicit, diabolum, ex inuidia hominem tentaſſe, Sapient. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.

SVMMARIVM.

1 *Furtum eſt acceptio occulta rei alienæ.*
2 *Furtum ideſt contrectatio rei alienæ aliquando poteſt fieri licitè.*
3 *Furtum eſt duplex manifeſtum, & occultum.*
4 *Furans rem ſuam, quam credit eſſe alienam peccat.*
5 *Furandi voluntatem deliberatam habens, quamuis non furetur peccat.*
6 *Furans rem ſibi pignoratam furtum committit.*
7 *Furans rem ſuam ab alio iniuſtè detentam non peccat.*
8 *Famulis non licet à ſuis dominis ſurripere aliquid ſub prætextu, quod non ſatis à ſuo ſeruitio impenſum eſt.*
9 *Surripere incontinenti rem propriam quis poteſt ab aliquo eam tenente.*
10 *Furari rem domino ſciente, & non contradicente ex timore, peccatum eſt mortale.*
11 *Furandi aliquid minimi, ſine intentione furandi multum, excuſatur à mortali.*
12 *Furans minimum à puſillanimo, qui nimis affligitur peccat mortaliter.*
13 *Furans tantum quadrantem ab hero ſuo, licet ſæpius multiplicet, peccat venialiter.*
14 *Furans parum, ſed continuato tempore notabilem quantitatem tenetur ad reſtitutionem.*
15 *Furans panem, aut vinum ſeruus à dominis ſuis ad vendendum, vel donandum, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem.*
16 *Furans minimum credens dominum permiſſurum, & poſtea aduertit voluntatem domini contrariam, tenetur reſtituere.*
Qui aufert ruſtico porcum, aufert oculum ibidem.
17 *Furtum facit filius ſurripiens aliquid magni valoris latenter patri, vel vxor marito.*
18 *Furtum non facit vxor, ſi aliquid ſurripit à viro ſuo prodigo.*
19 *Accipiens ab eo, qui donare non poteſt, tenetur ad reſtitutionem.*
20 *Furto aut violenter ſubtracta res aliqua depoſitata, vel commodata, non tenetur, quis ad reſtitutionem.*
21 *Caſus fortuitus quomodo intelligatur.*
22 *Furtum committit vtens re commodata, vel depoſita contra voluntatem domini.*
23 *Creditor poteſt pignus alteri pignori dare, & quomodo etiam vendere.*
24 *Furari non licet, vt faciat Eleemoſynam, niſi in valde extrema neceſſitate.*
25 *Furtum committit, qui operanti mercedem ſtatim non ſoluit.*
26 *Magiſtri artium accipientes famulos, ſine ſalario, vt eos doceant artem, occupantes eos in aliquo, nec eos docentes peccãt.*
27 *Furto res ſublatas emens tenetur reſtituere.*
28 *Furtiuam rem emere paruo prætio animo reſtituendi domino ſuo, poteſt quis pretium, & intereſſe petere.*
29 *Furtiuam rem, ſibi donatam dubitans, quomodo ſe habere debet.*
30 *Furtiuam rem ignoranter emens, quomodo ſe habere debet.*
31 *Rem emens alienam, quomodo ſe habere debet.*
32 *Furtum committit, qui ſcienter liberum hominem vendit.*
33 *Furans aleas, & fucos mulieri animo ſpirituali, non peccat.*

De Furto. Cap. XXXX.

SI in ignem mittitur, qui non dedit rem propriam, vbi putas mittendus erit, qui inuaſit alienam? Si cum diabolo ardet, qui nudum non veſtiuit, vbi putas arſurus erit, qui veſtitum expoliauit? Non nocent mala præterita, ſi non placent Aug. de verb. Domini c. 20.

1 Quæritur, quid eſt furtum? Reſpond. ſecundum S.Thom. 2. 2. quæſt. 61. art. 3. quod eſt occulta acceptio rei alienæ, & eſt nimis generalis deſcriptio conuenit enim Symoniæ, vſuræ doloſæ, ſeu iniquæ mercantiæ, &c.

Item alia diffinitio ſecundum Raym. quem communiter ſequuntur Doctores, & Iuris periti; Furtum eſt contrectatio rei alienæ mobilis, & corporalis fraudolenter inuito domino gratia lucrandi rem ipſam,

ipſam, vel vſum eius, vel poſſeſſionem veram. Dicitur contrectatio, quæ eſt realis, & exterior rei apprehenſio, quia ſola voluntate, aut verbis non cōmittitur furtum licet voluntas furandi ſit peccatum, non autem furtum; Nam voluntate ſit trangreſſio alterius præcepti, ſcilicet decimi. Non concupiſces rem proximi tui. Dicitur alienæ, quia in re propria non committitur furtum, niſi fortè dominus rem ſuam alteri pignori datam occultè acciperet, tunc enim furtum committeret. Dicitur mobilis, quia in re immobili non furtum, ſed rapina committitur. Dicitur corporalis; quia in re incorporali, non poteſt committi furtum, cum non poſſit contrectari. Dicitur fraudolenta, quia ſi quis crederet eſſe rem ſuam, quæ non eſt ſua, vel dominum rei non eſſe inuitum, & probabiliter hoc crederet, non committit furtum. Dicitur Domino inuito, quod intelligendum de domino, tam propinquo, quam ſuperiori, vel remoto, quia ſi dominus ſuperior non eſſet inuitus, non eſt furtum, aut rapina, ſicut patet de ſpoliatione Aegypti per filios Iſrael. Exod. 11.

Dicitur quoque Dominus inuitus, qui timore, vel verecundia non contradicit. Dicitur gratia lucrandi, quia in cauſa cuſtodiendi, vel reddendi cautiorem dominum rei illam aufert non dicitur Furtum. Dicirur rem, vel vſum, vel poſſeſſionem, quia nihil refert, an tollens rem alienam intendat ſibi aſcribere rem, vel vſum rei, aut eius poſſeſſionem, quodlibet enim horum intendat, furtum committit.

2 Quæritur vtrum iſta contrectatio rei alienæ poſſit fieri licitè? Reſpondetur, quod aliquando poteſt tribus modis. Primo, quando fit non ex cupiditate, ſed ex obedientia, ſicut fecerunt filij Iſrael auferendo vaſa Aegyptiorum. Secundo, quando fit ex cautela, vt ſi aliquis furetur gladium furioſi, ne ſibi, vel alijs noceat. Tertio quando fit ex neceſſitate, vt cum aliquis ad mortem exuriens furatur panem, quia in neceſſitate omnia ſunt communia.

3 Quæritur quotuplex eſt furtum? ℞. quod eſt duplex, ſcilicet manifeſtum, & occultum, dicitur occultum furtum, cum quo fur non depræhenditur, dicitur manifeſtum, quando cum eo depræhenditur fur, priuſquam ad locum deſtinatum veniat. Dicitur etiam furtum ſacrilegium, quod eſt rei ſacræ, vel non ſacræ, de loco ſacro. Item commiſſum in re religioſa, vel republica, dicitur peculatus. Si diſperſo grege inde furetur, dicitur abigeatus. Si liberum hominem venditum, vel emptum ſcienter, dicitur plagiatus. Et ſic de ſingulis. Sed deſcendamus ad particularia.

4 Quæritur vtrum peccet furans rem ſuam, quam credit eſſe alienam? ℞. quod peccat mortaliter Sylu. in verb. furtum, non tamen tenetur ad reſtitutionem, ſed ad inſinuandum ei, apud quem res exiſtebat, quod liber eſt à vinculo reſtitutionis illius rei, Caiet. 2. 2. quæſt. *66.* art. 3. verſ. ad 3.

5 Quæritur vtrum peccet quis habens voluntatem deliberatam furandi, & non furatur? Reſpondetur, quod eiuſdem etiam peccati reus eſt, quo ad Deum, quia licet ſecus ſit, quo ad homines. cum furtum ſit contrectatio rei alienæ cap. vulgaris de pænit. diſt. 1.

6 Quæritur vtrum furtum committat, qui rem furatur, in qua aliquis habebat ius contra illius voluntatem (puta) quia erat illi commodata, vel pignori data? Reſpond. quod ſic l. in actione §. fin. l. cum quis ff. de furtis Caiet. 2. 2. quæſt. *66.* art. 3. ad 2.

7 Quæritur vtrum peccet ſurripiens ab alio rem propriam iniuſtè detentam, vel quia ſibi debetur, & id propria authoritate? Reſpond. quod non peccat gloſ. not. in cap. ius gentium diſt. 1. argum. tex. in l. ait prætor. §. ſi debitorem. ff. de his, quæ in frau. l. generali. C. de decur. lib. 10. dummodo hæ conditiones interueniant. Prima, vt omni procul dubio certiſſimus ſit rem eſſe ſuam, vel debitum eſſe verum iuſtum, & legale, certum apud ſe, & non antidotale, aut prætenſum ob vſuras, dolos, &c. Nam vbi eſt dubium, nullo modo id licet iuris ordine prætermiſſo.

8 Quæritur vtrum famuli principum, aut inferiorum dominorum poſſint ſurripere à ſuis hæris aliquid eo prætextu, quod non ſatis à ſuo ſeruitio, & famulatu impenſum eſt eis? Reſpond. quod ſi præcium

Digitized by Google

cium illud, quod in eos conuentum eſt, non poſſunt alia via extorquere, poſſunt latenter quidem eripere; ſed illud augumentum, quod famuli ipſi putant addendum, nullo modo debent, niſi vi, aut fraude à Dominis fuerint coacti ſeruire, volentibus autem, non fit iniuria, ideo potius abeant, ſi illo præcio conuento nolunt ſeruire.

9 Quæritur, an liceat mihi auferre, & recuperare rem meam violenter ab aliquo eam tenente? Reſpond. ſecundum Panor. in cap. ſicut el 3. de iureiur. quod ſic. Si recuperatio fiat incontinenti, quia vim vi repellere licet, ſi autem non fiat ſtatim, debet quis recupèrare eam per Iudicem ſi poteſt, alioquin, ſi non poteſt, poteſt dominus indefectum Iudicis rem ſuam violenter recuperare arg. text. in cap. nullus. C. de Iudeis in gloſ. & in l. ait prætor. ff. quæ in fraud. credit Innoc. in cap. olim. de reſtit. ſpoliat.

10 Quæritur vtrum ſit peccatum furari rem Domino ſciente, & non contradicente ex timore, vel ex verecundia? ℞. quod peccatum eſt mortale, quia dicitur inuito Domino furtum commiſſum. l. pen. ff. de furt. ſi vero poteſt contradicere & non contradicit, non peccat, quia videtur Dominus conſentire. d. l. pen. nec etiam peccat mortaliter, qui furatur credens dominum permiſſurum ſi inſtam habeat cauſam credendi probatur in l. inter omnes. §. fin. ff. de furt. in dubio autem præſumitur Dominus inuitus. l. qui vaſ. §. vetere. ff. eod.

11 Quæritur, qui ſine animo furandi magna, ſed tantum aliquid minimi, illud ſurripit quid? Reſpond. excuſatur à mortali, facit, text. in cap. & ſi quæſtiones de ſymonia: etiam ſi ſciat dominum id moleſte laturum, ſi ei denunciaretur neque id à ſe petitum daturum fuiſſe ſecundum Caiet. 2. 2. quæſt. 66. art. 6. Nauar. cap. 17. num. 3. Hinc excuſari poſſunt à mortali culpa furta ſeruorum multa, niſi voluntatem habeant furandi etiam magna, ſi poſſent, & ita intelligitur text. in cap. ſin. 14. quæſt. 6. vel niſi quod erat minimum eſſet magni valoris apud dominum vel niſi illud minimum afferat notabile damnum domino, & qui ſurripit illud, ſcit, aut credit, vel credere debet hoc. Nauar. cap. 17. nu. 3. v. g. ſi argentum nummum, aut duplum à miſero ſurripias, hæc quamuis ſit exigua ſumma, tamen ob paruitatem poſſidentis, ſit mortale; Vel ſi lora bouum rumpas, quam ob cauſam agricola diurnas operas, perdit, aut ſi acum ſartori ſurripias; aut aliud vile inſtrumentum ab aurifice auferas, cuius defectu ab opere ceſſat, tunc augetur damnum, etiam ſi per ſe paruum ſit, dum cauſa eſt maioris. Sotus lib. 5. quæſt. 3. art 3. col. 6.

12 Quæritur vtrum peccet, qui animum habet furandi minima, & præſertim ab homine puſillanimo, qui nimis affligitur, & offenditur & fortè ad iracundiam prouocatur, tunc ſi animum habet nocendi ei, licet in minimis, an peccet? Reſpond. quod peccat mortaliter, quia violat charitatem: Sotus, qui ſupra.

13 Quæritur quid de famulo, qui ab hæro ſuo non niſi vnum quadrantem ſurripit, an peccet mortaliter ſi ſepius illum multiplicat? Reſpondetur, quod peccat tantum venialiter, etiam ſi taliter accepta ad notabilè, quantitatem creſcerent dummodo animum furandi maiora non habuiſſet.

14 Quæritur vtrum teneatur ad reſtitutionem, qui continuato tempore illam notabilem quantitatem conflaret? Reſp. quod tenetur reſtituere ſub peccato mortali, ſed de illo, qui magnis interualualis interpoſitis eiuſmodi furta faceret, nam iſte reſtituere non tenetur (exemplum) ſi aliquid diebus vnius menſis aliquis ſurriperet, & poſt dies menſes totidem Nauar. cap. 17. nu. 140. quod etiam aliter dicendum, ſecundum Sotum lib. 5. de iuſt. & iur. quæſt. 3. col. 6. art. 3. de eo, qui à diuerſis exigua furatur nam inquit, quod peccat venialiter, tamen cum ſumma incipit creſcere, tunc actus iam vnus furandi præcedentibus accedens efficitur mortalis, veritas tamen eſt, cum Nauar. peccatum eſſe veniale licet reſtitutioni obnoxium.

15 Quæritur an peccent mortaliter ſerui ſurripientes panem, aut vinum dominorum ſuorum ad vendendum, vel donandum alteri? ℞. quod ſic, & tenetur ad reſtitutionem Nauar. c. 17. nu. 114.

16 Quæritur vtrum teneatur ad reſtitutionem

ſtonem, qui furatur minimum, credens dominum permiſſurum, ſi poſtea aduertit de domini voluntate contraria, quid? Reſpondetur, quod tenetur reſtituere, ſi vult eſſe immunis à peccato, capitulo peccatum de regulis iuris lib. 6. Sylu. in verbo, Furtum num. 5. in fin. Quæ tamen paruitas excuſet à peccato mortali, communis eſt opinio, ſed ſtandum eſſe arbitrio boni viri, gloſ. in auth. vt hi, qui oblig. per hi. ſe habe. res min. §. ſed & ſi quis, verſ. ſed & ſi quis col. 6. Ita etiam gloſ. commu. approbata in l. ſed, & ſuſceperit. §. 1. verſ. modica. ff. de iudic. vbi affert exemplum in Regina Matilda. Bald. in l. vna 3. colum. C. de confeſſ. Angel. in l. 1. col. vltim. C. vnde vi, qui ponit exemplum, ſi doctori codex, in quo multum inuigilauit, & plura ſcripſit ſubtrahatur. Furtum iudicabitur magnum. Afferri etiam poteſt, & aliud exemplum ex gloſ. in l. illicitas. §. ne tenuis. ff. de offic. præſidum, quæ inquit. Qui aufert ruſtico porcum, aufert oculum, quam gloſam ſingularem dixit Rom. ſing. 706. verb. iudex. Ecce igitur iudicabitur res magna, aut parua ſecundum qualitatem perſonarum. Nauar: tamen in cap. 17. num. 5. inquit furtum dimidij argentei eſſe peccatum mortale, minoris vero quantitatis eſſe veniale: ratio eſt, quia de minimis non curat prætor, & ratio haberi non debet. Sed vt diximus certa regula dari non poteſt, quando res dicatur magna, vel parua, & ideo ſecundum qualitatem perſonarum ſtandum eſt arbitrio boni viri. Furari verò minimum, quamuis ſit peccatum veniale, ea ratione, quia minima, non ſunt habenda in conſideratioue.

17 Quæritur vtrum cenſeatur furtum facere filius, qui latenter patri aliquid ſurripiatur vel vxor, quæ occulte viro? Reſpondetur, quod ſi res non eſt magni valoris, non cenſetur furtum feciſſe, eo quod fiat inuito Domino. Nam ſicut mos eſt parentum omnis præſumitur pro conditione ſua, & ſtatu indulgere filio minutiores ſumptus, & multo magis maritus vxori, ſecus ſi res eſſet magni valoris, qui præter peccatum mortale, ſi filius hæredes haberet, videtur illis obligari poſt mortem patris pro rata, niſi pater aduertat, diſſimulet, atque toleret, vel ab eo remiſſionem obtineat illius rei notabilis. Syluer. in verb. furtum, num. 15. Nauar. capit. 17. num. 156.

18 Quæritur, ſi vxor haberet virum prodigum, & contra eius voluntatem, & prohibitionem, celaret de bonis eius, vt ſibi, & viro ſuo tempore opportuno prouideat, vtrum furtum cõmittat? ℞. quod non Sylu. qui ſupra.

19 Quæritur vtrum accipiens ab eo, qui donare non poteſt, ſi teneatur reſtituere, vt à religioſis filijs, & vxoribus? Reſpondetur, quod tenetur reſtituere, niſi in caſu magnæ neceſsitatis Nauar. cap. 17. num. 105.

20 Quæritur vtrum is, cui res aliqua mutuo data eſt, vel commodata, ſi furto ſubtracta fuerit, vel per violentiam quid? Reſpondetur, quod tali caſu furtum eſt caſus fortuitus: & de caſu fortuito nemo tenetur capitulo vnic. commod. Verum ſi per violentiam, quid ſubtrahitur non eſt caſus fortuitus, ſi fuerit quis in culpa tranſeunda per loca periculoſa argumen. text. in l. non eſt veriſimile. ff. quod met. cauſ. Item ſi clandeſtinè, & ab ea perſona, à qua diligentiſsimus præcauiſſet, puta à ciuili fæmina, nec eſt caſus fortuitus, facit, quæ notat. in l. quæ fortuitis ff. de pignor. act.

21 Quæritur vtrum, quis teneatur de caſu fortuito? Reſpondetur, quod ſic, & in tribus caſibus? Primus, ſi accidit culpa ſua, verbi gratia, accepit equum iturus ad villam, & iuit ad bellum ibique caſu periit. Secundus, interuenit pactum. Tertius ſi fuit in mora reſtituendi. Syluestr. in verbo caſus, quæſtione prima, verſic. primo, & in verbum commodatum. §. nono.

22 Quæritur, qui vtitur pignore, vel re depoſita, vel commodata ad alium vſum, an furtum committat? Reſpondetur, quod ſic, l. pignore. ff. de furt. niſi veriſimiliter crederet dominum permiſſurum, notatur in capitulo dudum de electione fallit. etiam, quando deponitur pecunia, niſi pecunia illa obſignetur, aut claudatur, quia tunc deponens videtur prohibuiſſe

Q niſi

niſi aliud diceret expreſſ. ff. de poſ. l. ſi ſacculum leg. licet. §. rei Vnde patet, quod non tenetur de lucro; quia pecunia depoſita ſine obligatione licitè lucratur niſi quatenus ex hoc alicui infertur aliquod iniuſtum intereſſe Sylu. in verbo depoſitum, quæſt. 9.

23 Quæritur: vtrum creditor poſſit pignus alteri pignori dare, vel illud vendere? Reſpondetur circa primum, quod ſic non ſolum ſemel, aut bis, ſed etiam millies, text. eſt in l. 1. C. ſi pignor. dat. ſit. ratio eſt, quia ius quæſitum à creditore ſuper pignus eſt reale, & tranſitorium de perſona in perſonam in mille manus arg text. in dict. l. 1. Sylu. in verb. pignus. quæſt. 8.

Circa ſecundum poteſt pignus vendere, ſi ei non ſoluitur, dummodo præceſſerit pactum, vt tali caſu poſſit vendi, & præcedat vnica denunciatio ipſi dubitari. Si verò pactum præceſſit de non vendendo poterit nihilominus vendi, facta trina monitione, triduo inter duas earum interueniente l. ſi conuenerit. ff. de pignor. acti, quo vendito ſi creditor minus accepit, quam ſit debitum, poteſt petere à debitore, ſi verò amplius, illud plus reſtituat debitori. l. vlt. C. de iure dotis Sylu. in verb. pignus, quæſt. 10.

24 Quæritur vtrum quis poſſit furari, vt faciat Eleemoſynam? Reſpondetur, quod non, imo peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem capitulo non eſt putanda, 1. quæſt. 1. capitulo Fortè, 14. quæſt. 5. Quod limita, niſi neceſſitas pauperis eſſet extrema, & aliter prouideri non poſſit Syluer. in verb. intentio. quæſt. 1.

25 Quæritur vtrum, qui mercennariè diarium ſuum ſtatim non ſoluit ſi committat furtum? Reſpondetur, quod ſic, quia retinet illud inuitè domino, & peccat mortaliter. Idemque ſi ſoluit ſed in alio puta, panno, vel alijs rebus, quibus mercennarius non indiget, & contra eius voluntatem accipere cogitur, & vendidit, & non inuenit præcium, quo accepit, tunc præter peccatum, tenetur ad damnum, & eſt communis Nauarr. capit. 17. numero 107. verſ. 19.

26 Quæritur vtrum magiſtri artium, quales ſunt ſutores, & ſartores, qui accipiunt famulos, quos vocant tyrones, & vulgariter factores, vt eos doceant ſuas artes, ob idque nullam eis mercedem tribuunt, aut exiguam, & poſtea occupant eos in alijs rebus contra ipſorum voluntatem, adeo, vt non poſſint diſcere illas artes? Reſpondetur, quod peccant, cum magna obligatione reſtituendi damnum, quod illi accipiunt propter tempus diſcendi illis ereptum, & ſi eos volentes occupant, tenentur illis dare quantum alijs, qui abſque tempore diſcendi illis ſeruiſſent, Nauer. cap. 17. nu. 108.

27 Quæritur vtrum ſcienter ementes res furto ſublatas à ſeruo, filio, vel vxore, religioſo, &c. an teneantur ad reſtitutionem rei, nam ſcienter emens res furtiuas, mortaliter peccat teneturque ad reſtitutionem rei, & non dato prætio à Domino leg. in ciuilem. C. de furtis. & leg. ſi ideo. ff. de euict. & l. ſi per imprudentiam in princip. leg. emptorem eo tit. cuius ratio eſt, quia, qui ſcienter rem alienam emit, præcium donare videtur leg. ſi fundum. C. de euict. Item tenetur ad reſtitutionem vna cum fructibus præceptis, & qui medio tempore percepti potuerunt, capitulo grauis de reſtitut. ſpoliat. Quod intellige de fructibus, qui ſuperſunt deductis expenſis gratia fructuum, querendorum congregandorum, & conſeruandorum factis, quæ deducuntur etiam à male fidei poſſeſſore, leg. ſi à patre. §. final. ff. de pætit. hæred. Item nec liberatur emens à reſtitutione ipſius rei per ſtatutum diſponens, quod res ſit ementis, quando publicè emitur in foro. Syluer. in verbo reſtitutio 3. quæſt. 7. Idem ſi titulo donationis, vel permutationis habuerit, quod eſt valde notandum.

28 Quæritur, quis certo ſciens rem furtiuam eſſe, ſi eam emit dato modico prætio, eo quidem animo, vt rem ita acquiſitam ſtatim domino reſtituat, quia alioquin dominus eam habere non poterat, vt quia fur cum re, longè fugerat, quid agendum? Reſpondetur, quod poteſt præcium, & intereſſe ſuum à domino, cui reſtituenda res eſt, petere tam in foro

Digitized by Google

in foro interiori, quam exteriori, quaſi vtiliter re domini geſta, text. optimus in capitulo rapinam 14. quæſt. 5. arg. text. in leg. ſed an vltro. §. 2. ff. de neg. geſt. & ſi res perierit vel ammitteretur ſine culpa ſua non teneretur, cuius ratio eſt, quia talis caſu non committit furtum leg. falſus. §. penult. ff. de furt. immo vtiliter gerit negotium domini. Sed tamen eſt aduertendum, quod in foro exteriori non præſumitur rem emiſſe, vt reſtituat Domino, niſi fuerit publice proteſtatus arg. text. in leg. Neſennius ff. de neg. geſt. leg. 2. ff. de admi. tut. de elect, capitulo, quia propter. §. final. licet aliter ſit conſcientia. Syluer. in verb. Reſtitutio. 3. quæſt. 7. verſ. 4. Vide etiam Couar. in reg. peccatum. §. 12. num. 5.

29 Quæritur, quomodo ſe habere debet, dubitans rem ſibi donatam furtiuam eſſe? Reſpondetur, quod poteſt ita accipere, vt habeat animum eam reſtituendi vero domino, quoties eam reperiret eſſe alienam, & præmiſſa diligenti inquiſitione, an furtiua ſit, poterit etiam alteri vendere, dummodo emptorem admoneat eius dubij, alioquin ſi eum non admonuerit, tenetur ad omne damnum, quod ex venditione venerit Couarruuias, qui ſupra §. 12. num 4.

30 Quæritur, quomodo ſe habere debeat, qui bona fide, & ignoranter emit, vel aliter habuit rem alienam, & illicitè acquiſitam? Reſpondetur, quod tenetur ad reſtitutionem, in his caſibus. Primus, quando nouit rem eſſe alienam, quo eam non tenetur furi venditori illam reſtituere, vt ab eo præcium conſequatur, ſi probabilis eſt coniectura, quod fur eandem rem domino, non reſtituat ibi Couarruuias, numero tertio, & ſi etiam rem emptam bona fide, alteri etiam bona fide vendiderit, & poſt venditionem, reperit rem eſſe alienam etiam hoc caſu tenetur reſtituere præcium ſecundo emptori, & accipere rem, atque illam domino reſtituere Sotus libro quarto, quæſtione ſettima, articulo ſecundo. col. tertia, in principio.

31 Quæritur, quid de eo, qui ignoranter rem emit alienam, ſi ad reſtitutionem, tenetur, ſi ignorantia fuerit craſſa, & ſupina, vt quia communiter dicebatur, apud vicinos, ſeu maiorem partem eorum, quod res eſſet aliena? Reſpondetur, quod tenetur ad reſtitutionem argum. text. in capitulo Apoſtolicæ de cleric. excomm. mini l. latæ culpæ. ff. de verb. ſig. quod etiam oſtenditur contra hæredes, quia poſt mortem patris tenetur ad reſtitutionem ſi communis eſſet opinio rem eſſe malè acquiſitam. Ita Ioan. Lup. in repet. capit. per veſtras. §. 65. num. 16. de donat. inter vir, & vxor.

32 Quæritur quid de eo, qui ſcienter liberum hominem furatur, & alijs vendit? Reſpondetur quod furtum committit, & mortaliter peccat, Sylu. in verb. furtum quæſt. 1. verſ. 3.

33 Quæritur, quid de eo, qui furatur aleas, vel fucos mulieri, animo ſpiritualiter proficiendi? Reſpond. quod non peccat dummodo non ſubſequatur ſcandalum, Nauar. cap. 17. nu. 5.

SVMMARIVM.

1 *Furtum permittitur in neceſſitate vrgenti.*

2 *Furari non dicitur, qui fame coactus, ſpicas alienas edens.*

3 *Furari licet mulieri in extrema neceſſitate, non autem fornicari.*

4 *Fornicari quomodo excuſetur mulier coacta.*

5 *Surripiens in extrema neceſſitate, non tenetur ad reſtitutionem.*

6 *Maritus in magna neceſſitate famis dotem, & res vxoris donatas propter nuptias vendere poteſt.*

7 *Furtum committens nulla vrgente neceſſitate.*

8 *Neceſſitate vrgente permittitur multa, quæ alias ſunt prohibita.*

9 *Neceſſitate vrgente vaſa Deo dicata alienari poſſunt.*

10 *Furti crimen graue.*

11 *Furibus, quæ pæna imponenda ſit.*

12 *Furem nocturnum an liceat occidere.*

13 *Furibus, & latronibus deneganda ſunt Eccleſiaſtica ſacramenta.*

14 *Epiſcopi an licitè procedant excommuni-*

cantes non reuelantes fures, & furta.

15 *Fures non poſſunt ad ſacros ordines peruenire.*

16 *Fures poſſunt incarcerari, & torqueri.*

17 *Rapina eſt rei alienæ violenter vſurpatio.*

18 *Coactionem iuſtam nemo habet, niſi publica poteſtas.*

19 *Principes, & Rectores, communitatum habent publicam poteſtatem.*

20 *Rapina eſt furto peccatum grauius.*

De Furto, quod fit ab exiſtente in extrema neceſſitate. Cap. XXXXI.

1 QVæritur, quæ eſt iſta neceſſitas, in qua permittitur furtum? Reſpondetur, quod variæ ſunt ſpecies neceſſitatis, altera fatalis, altera naturalis, altera culpabilis, altera cauſatur à legis diſpoſitione, ita Baldus conſil. 20. lib. 2. Boet. conſ. 44. num. 27. Fatalis eſt illa, quæ euenit ex fato; ſic interim liceat loqui, vt plures, nam re vera diuinæ prouidentiæ tribuendum eſt, vt cum quis in latrones fortuito incidit, vel cum ſimilis caſus contingit. Hæc neceſſitas, quia à fortuna prouenit, & prouideri non poteſt, facit iuſtam cauſam, vt inalienabilia vendantur per text. in l. Dominus. §. cauſa in fin. ff. de petit. hæred. l. ſancimus nemini. C. de ſacroſanct. Ecclеſ. capitulo aurum. 12. quæſt. 2. auth. ſi captiui. C. de Epiſcopis, & clericis, authen. contra rogat. C. de Trebell.

Neceſſitas autem naturalis eſt illa, quæ cauſatur ab ipſa natura. Vt edere, bibere, veſtibus indui, ſeruos habere; domum ruinoſam reparare: agros colere, gabellas perſoluere; ita inquit Soccin. in §. res, quæ num. 2. in l. Marcellus ff. ad Trebell. & hæc naturalis neceſſitas præſtat iuſtam cauſam alienandi inalienabilia, & facere, quæ ſupra diximus probat. text. in dicta authen. contra rogatus. C. ad Trebell. Neceſſitas verò culpabilis, ſeu quæ data opera appellatur, eſt cum quis lautè, & prodigaliter viuendo omnia profudit, & euertit, atque ita pauper, & inops efficitur, & tunc ſi quis ex culpa ſua ad actum præmeditata, & ordinata ad caſum in neceſſitatem incidi, hoc in caſu, hic nullo iure iuuandus eſt. Imputandum enim eſt ei, qui ſe in eam iniecit l. ſi fideiuſſor. §. ſi neceſſaria ff. qui ſatisd. cog. Dec. in capitulo. Quæ in Eccleſiarum num. 30. de conſt. verſic. 2. caſus probatur in l. pen. ff. de iure dotis in *l. ſolut.* matrimon. in l. final. §. final. ff. quæ in fraud. credit.

Si verò culpa non fuit ad caſum ordinata, nec præmeditata aliquis iuuenili calore non cogitans de craſtino, multa luxu, & alia profudit, credens alia ſibi ſupereſſe debere, tandem vixit per multos annos, & grandem ſuſcepit ſobolem, multa impendere oportebat, nihil lucrabatur, vt potè cuiuſuis artis ignarus, quibus factum eſt, vt graui ære alieno grauatus, caueri mancipatus fuit, vel caſu homicidium commiſit, quare, vt liberetur, opus eſt bona inalienabilia alienare, tunc huic ſubueniendum per modum Eleemoſynæ, & auxilij gratuiti: ita Dec. in dicto capitulo, quæ in Eccleſiarum. num. 30. verſic. 3. & vltimo caſus, & ita intelligenda eſt gloſ. in capitulo Sacramentorum 12. quæſt. 2. Alexandr. in l. quamuis num. 2. ff. ſolut. matrim. qui inquit, quod quando pater reliquit aliqua diſtribuenda pauperibus, & pijs locis, tali erogari poſſe, datur enim vt homini nõ vt patroni, capitulo fratrem in fin. diſt. 86. Ita in ſpecie tenet Felyn. in capit. irrefragabili. §. cæterum numero 15. de off. ordin.

Vltimo, eſt neceſſitas, quæ à legis diſpoſitione cauſatur, vt eſt, quando lex iubet filiam ſuam dotare l. vltim. §. fin. C. de dot. promiſſ. l. qui liberos. ff. de ritu nupt: pro qua neceſſitate, licet patri alienare bona alias inalienabilia, vt potè fidei commiſſo ſubiecta, l. à filia in princip. l. mulier §. cum proponeretur. ff. ad Trebell. in authen. res, quæ vbi Docto. C. com. de leg. Ecce igitur quatuor neceſſitatis ſpecies, & item quãdo à reg. iuris diſceditur propter neceſſitatem, vt etiam furari liceat.

Hinc

Hinc regula conſtituitur, quod in extrema neceſſitate, quæ euidens, & vrgens eſt, licite ſibi quis poteſt alienis ſubuenire, ſiue clam, ſiue palam ſublatis, ratio eſt quia tam innatum eſt homini ſeruare ſe ſe, vt illi aliena cuncta cædant. Sot. de iuſt. & iur. l. 1. quæſt. 3. & 4.

Neceſſitas vero extrema non tantum dicitur, cum quis, aut famæ, aut frigore moritur, aut præmitur, & alia calamitate aſſumitur, ſed illa, cui imminet vitæ periculum, cui aliter, quam per hanc acceptionem ſubueniri non poteſt, ex hac igitur regula multæ quæſtiones decidi poſſunt.

2 Quæritur vtrum edentes ſpicas famæ coacti tranſeundo per agrum peccent? Reſpondetur, quod non, capitulo diſcipulos de conſil. diſt. 5. quæſt. 42. dicto cap. 1. 12. quæſt. 1. capit. 1. quæſt. 7. quod autem; 48. diſtinct. ſicut hi. 86. diſtinctione paſce. Inſtitutione de rerum diuis. §. 1. & 2. Et ratio eſt, quia cum ad vſum, & ſeruitutem hominis facta ſint. Gen. cap. 4. l. in pecudum ff. de vſuris. Idem qui neceſſitatem famis patitur potius videtur vti iure ſuo, quam furari. ff. pro ſocio l. merito, & qui tales res neceſſarias ad viuendum, non communicat ſupremam neceſſitatem patienti, mortaliter peccat, vt in dicto capitulo paſce.

3 Quæritur vtrum mulier excuſetur à fornicatione neceſſitate famis coacta? Reſpondetur, quod excuſatur à furto, non autem à fornicatione ff. de ritu nup. l. palam. §. non eſt.

4 Quæritur vtrum excuſetur à fornicatione ſi præciſè inuita cogetur? Reſpondetur, quod non ſolum excuſatur immo, & corona ſi virgo fuerit, duplicatur, 32. quæſt. 1. cap. 1. 2. & 3. & ſeq. Et ratio diuerſitatis inter furtum, & fornicationem hæc eſt, quia in primo caſu ius naturale ſubuenit, & excuſat ratio naturaralis: In ſecundo ius diuinum contradicit, & accuſat turpitudinem, & horrorem prouenientem ex peccato; vt 30. q. 5. ita ne, & ff. de ritu nup. l. palam.

Item in primo caſu ſalus corporalis adimeretur, niſi liceret rem alienam occupare. In ſecundo caſu ſi fornicari concederetur corporalis vita debilitaretur, & ſpiritualis adimeretur, cum ſine mortali committi non poſſet. 22. quæſt. 4. cap. innocens. §. illicitum verſ. ex modo iurandi.

5 Quæritur vtrum is, qui ſurripit in extrema neceſſitate, cum ad pinguiorem fortunam peruenerit, an teneatur ad reſtitutionem? Reſpondetur, quod communis opinio. quam refert Syluer. in verbo furtum quæſt. 5. quod non teneatur reſtituere is, qui fame coactus ea, quæ ſunt in fructu, & quæ ſunt neceſſaria ad victum, quæ tamen communis ſententia ampliatur, vt non tantum pro ſe, ſed etiam pro alio exiſtente in extrema neceſſitate, quis occultè ſubtrahere poſſit dicto capitulo diſcipulos, etiam ſi domino diſpliceat, ita inquit frater Ioan. in ſum. confeſſ. tit. de furt. quæſt. 9. Quid ſi aliquis, Raynal. in ſumm. hoc tit. §. 10. verſic. Item quod ſi ad hoc contra Nauar. in cap. 17. num. 118. & ſeq. qui vult. quod ita demum non teneatur ad reſtitutionem, ſi ad pinguiorem fortunam peruenerit, quando ſubtrahendo credebat dominum gratis conceſſurum. Bene verum eſt, dummodo, tantum quantum neceſſe eſt ſe ab ea neceſſitate liberari. Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. quæſt. 7. art. 1. col. pen.

6 Quæritur vtrum maritus in magna neceſſitate famis conſtitutus poſſit alienare bona dotalia? Reſpondetur, quod ſi maritus non habeat bona, ex quibus poſſit conſuli vxori ſuper dote, poteſt res donatas vxori propter nuptias alianare ad ſuſtentandum ſe, vxorem, & filios: nam cum hoc caſu potuiſſet alienare dotem iuxta text. not. in l. vbi adhuc. C. de iure dot. argu. text. in l. prima. C. de patri, qui filios diſtrax. ergo multo magis res donatas vxori, vnde infert Bart. in l. quemadmodum colum. penult. C. de Agric. & conſ. lib. 11. quod propter neceſſitatem famis, poteſt quis alienare bona reſtitutioni ſubiecta.

7 Quæritur vtrum extra caſum neceſſitatis liceat clam ſurripere alienum ad ſibi vel alteri ſubueniendum? Reſpond. quod nō, & peccatum eſſet mortale, cap. fortè, cap. denique 14. quæſt. 5. & ideo vltra reſtitutionē tenetur de peccato pæ-

nitere de iniur.c. ſi quis domum, de homic.cap.ſicut dignum,Hoſti,& Ioan.Andr.in d.c.ſi quis propter, de furt. Si verò aliquos fructus ſurriperent, puta vuas in vinea ſtatim comedendas, vel etiam per viam non peccarent mortaliter,quod ſecus eſt, ſi vuas colligerent, vt commederent domi. Deut.cap. 13. Couar. in reg.peccatum.§.12.

8 Quæritur vtrum res fideicommiſſo ſubiectæ in neceſſitate extrema vendi poſſint? Reſpond. quod tempore neceſſitatis permittuntur, quæ alias non permitterentur. Hinc cauſa neceſſitatis obedientia, etiam ommittitur cap. 1. de obſeruan.ieiun. Et ita etiam res fideicōmiſſo ſubiectæ vendi poſſunt l. filius familias.§.diuum.ff. de leg. primo l.cum fidei ff. de fideicommiſſ. libert, ſic maritus alienat bona dotalia,pro redemptione filij, l.quamuis, & ſeq. ff. ſolut. matr. Caſtr. conſ. 441. lib. 1. & ob cauſam alimentorum licet patri proprium filium detrahere.l.ſecunda. C. de patr. qui propr. filij dixtrax. Et magiſtratus, qui contrahere non poſſunt, & emere aliqua in loco officij l.principalibus.ff. ſi cert. per. poſſunt tamen emere ad victum neceſſaria,Doct.in d.l.principalibus.

9 Quæritur vtrum in neceſſitate famis liceat alienare Vaſa Deo dicata, & ſimilia? Reſpond. quod ſic. l. ſancimus. C. de ſacroſanctis Eccleſijs cap. aurum 12. quæſt.2. & ob cauſam neceſſitatis victus furari licet capitulo, ſi quis propter de furt.capitulo diſcipulos de conſec. diſt. 5.

10 Quæritur quale peccatum eſt furtum? Reſpondetur, quod peccatum furti graue eſt, & ideo non immerito huiuſmodi crimen inter grauiora numeratur illud enim idem facit text.in cap. cum ab homine de iudi. & not.in cap. cum contingat de foro competent. per Do. Abb. & Hiſpa. in ſua practica refert. & ſequitur in verbo Fures.

11 Quæritur quæ pæna imponenda eſt furibus? Reſpond.quod eſt depoſitio, vt in cap.præsbyter 81. diſt. & refert Hiſpa. vbi ſupra, ſed aduertendum eſt ad dicta Hiſpani in d.loco,quod reiecta opinione Hoſtien. Abb. & aliorum in cap. tuæ de pænitentiæ tenentium durius puniri latrocinium; quam ſimplex furtum, & ſi pænam de qua in capitulo tuæ, quæ eſt degradatio, & detruſio in arctum monaſterium, non habere locum in furto ſimplici conſiderat diſpoſitionem d. tex. in capitulo tuæ pariformiter militare in latrocinio, & furto ſimplici nullamque debere fieri differentiam inter vnum, & aliud, vt per Do. Abb. in dicto capitulo tuæ, & in nomine, & modo imponendi pænam l. capitalium. §. famoſos. ff. de pænit.

12 Quæritur vtrum licet occidere furem nocturnum? Reſpondetur licet furem nocturnum occidere, non autem diurnum, capitulo ſi per fodiens, extra de homicidio. Sed latro diurnus indiſtinctè poteſt occidi l.1. & 2. C. quando lib. vnico iudi. ſe vin, & voluit gloſ. in capitulo, cum homo. 23. quæſt. 5. Nec verum eſt id, quod ipſe dicit, quod Papa in dicto capitulo tuæ nihil noui ſtatuit, ergo non debet extendi ad latrocinium tantum, quia errat vehementer ſalua pace, nam quid noui ſtatuit, quia in capitulo præsbyter expræſſe deciditur poſt pænam depoſitionis, non eſſe alia affligendum pænam, & tamen text. in capitulo tuæ expreſsè decidit aliam imponi pænam ſcilicet detruſionis in monaſterium nimirum ſi tantummodo ad latrocinium, & non ad ſimplex furtum dirigatur. Item quomodo probanda illa ratione eſt, quod Papa Innocentius cum eſſet ſenex non florebat eloquio latinè linguæ, & ſic non videtur habuiſſe conſiderationem ad rectam ſignificationem vocabulorum. Quis enim non ineptiam hanc appellabit, cum & ſi in pontificibus,& legum latoribus vera ſignificatio vocabulorum ſemper ſit præſumenda præcipuè id dici debet in Papa Innocentio, in quo floruit recta, & accurata latinitas; quare quicquid ille dixerit adhæreas doctrinis Abb. & Hoſtien. Nam quando lex, ſeu canon voluit de vtroque loqui ambos nominauit cap.2.de furt.

13 Quæritur an furibus, & latronibus deneganda ſint Eccleſiaſtica Sacramenta? Reſpondetur, quod ſic, dicto capitulo ſecundo de furt. niſi demonſtrauerint ſigna contrictionis, quia tunc eis non eſt deneganda Eccleſiaſtica ſepultura, nec

nec oratio Eccleſiæ capitulo à nobis el. 2. de ſent. excomm. Nec dicit Ana. in d. cap. 2. valet conſuetudo, quod malefactoribus, & damnatis ad mortem pænitentibus pænitentia denegetur cle. 1. de pæn. & remiſſ. nec etiam Euchariſtia nec Eccleſiaſtica ſepoltura eis denegabitur, vt ibi.

14 Quæritur, an licitè procedant Epiſcopi, qui ſemper excommunicant non reuelantes fures, & furta? Reſpondetur, quod ſic, quia peccatum eſt non reuelare, ideo licitè excommunicari poterint capitulo, qui cum fure. & ibi Do. Abb. de furto, ibi tamen Ana, latè diſcutit.

15 Quæritur vtrum fur poſſit ad ordines ſacros promoueri? Reſpond. quod non, & eſt alia pæna, qua, punitur fur, cap. ex litteris de fur.

16 Quæritur an fures poſſint incarcerari, & torqueri? Reſpondetur, quod ſic, ſecundum Lucam de penna in l. Iudices. C. de dignita. lib. 12. per cap. 14. quæſt. 2. & cap. 1. de depoſito, & voluit Caſſa; in tit. ſe alcun. comet. ſemple larre. §. 5. fol. 42. num. 6.

17 Quæritur, quæ eſt rapina? Reſponditur, quod rapina eſt rei alienæ per violentiam ad lucrum, facta illicita vſurpatio. Dicitur rei alienæ, quia ſi quis per violentiam propriam ab eo, qui eam abſtulit dum aſportat, aut dum poſt quam ad locum fur, vel raptor ſe contulit, & portauit, non diceretur rapina. Et dicitur per violentiam ad differentiam furti, quo accipitur res aliena per fraudolentiam. Dicitur ad lucrum, quia ſi quis violenter reciperet gladium de manu furioſi ad prohibendum homicidium non eſſet rapina; Dicitur illicita, quia propter ablata violenter in bello iuſto ab hoſtibus similiter cnm alias debitum ab aliquo in vita publica authoritate aufertur committitur rapina.

Et differt à furto, quia furtum fit occultè, rapina manifeſtè. Item furtum fit doloſè, ſed rapina violenter omnis autem rapina ſimiliter, & furtum peccatum eſt, quia includunt in ſuis rationibus iniuſtitiam, & eſt mortale, quia eſt contra expræſſum præceptum negatiuum decalogi. Non furtum facies.

18 Si tamen aliquod minimè contrectaretur ex ſurreptione, non ex malitia execuſaretur à mortali ſecundum S. Tho. & idem. 2. 2. quæſt, 66. art. 8. ait Rapina dicit quandam violentiam, & coactionem, per quam contra iuſtitiam aufertur alicui, quod ſuum eſt. Coactionem autem iuſtam in humana ſocietate nemo habet niſi publica poteſtas idcirco priuata perſona, non vtens publica poteſtate, ſi quid per coactionem, aut violentiam aufert iniuſtè agit, & rapinam committit.

19 Principibus verò, & rectoribus communitatum publica poteſtas ad hoc committitur, vt ſint iuſtitiæ cuſtodes, & ideo non licet eis violentia, & coactione vti, niſi ſecundum iuſtitiæ tenorem, & hoc vel contra hoſtes pugnando, vel contra ciues malefactores puniendo, & cæteris paribus.

20 Quæritur quale eſt maius peccatum rapina, aut furtum? Reſpond. ſecundum Auguſt. lib. 9. Exod. pænale eſt occultè offerre, ſed multo maioris eſt pænæ viſibiliter eripere 14. quæſt. 5. pænale vbi gloſ. pænale ideſt dignum pæna. De hoc latius Gabr. qui ſecundum S. Thom. ponit duas rationes, quod magis delinquit raptor, quam fur, & addit alias duas, & vterque tenetur reſtituere domino rei ſi earum reſtitutio fuerit in ſua poteſtate, Sic etiam particrpes eadem lege ligantur, de quo latius ſcribit Gabr. art. 2. q. 3. concl. 1. & 2.

SVMMARIVM.

1 *Res inuentæ reſtitutioni abnoxiæ quæ.*
2 *Res inuentas retinere peccatum mortale eſt.*
3 *Res inuenta, quomodo ſit reſtituenda domino cum neſcitur.*
4 *Res inuentæ reſtituendæ ſunt pauperibus cum dominus non inuenitur.*
5 *Res inuentor non poteſt paciſci cum domino rei de mercede ſiue præmio.*
6 *Res furtiuæ ſiue vbi fur abſconditus eſt ſciens non poteſt paciſci de mercede pro reuelatione.*
7 *Res diſtributa pauperibus poſt factam diligentiam non tenetur amplius ad reſtitutionem inuentor, neque pauperes.*

8 *Res peregrinorum inuenta heredibus reſtituendæ.*
9 *Auis, & Animal in laqueo inuenta cuius ſint.*

De reſtitutione rerum inuentarum. Cap. XXXXII.

MVlti ſine peccato ſe putant eſſe, ſi alienum, quod inuenerint, teneant, & dicunt, Deus mihi dedit, cui habeo reddere; Diſcant ergo peccatum hoc eſſe, ſimile rapinæ, ſi quid inuentum non reddant Aug. in Enchirid.

1 Quæritur vtrum omnes res inuentæ ſint reſtitutioni obnoxiæ? Reſpond. circa res inuentas, quod ſecundum Caiet. 22 quæſt. 66. art. 5. in reſponſione ad ſecundum, quædam ſunt, quæ nunquam fuerunt alicuius domini, vt lapides præcioſi, gemmæ, &c. & hæc non ſunt reſtituendæ, ſed ſunt inuentoris. Quædam aliquando alicuius, & hæ ab antiquo, vt theſauri, & hæ etiam in proprijs inuentæ ſunt inuentoris, in alieno autem diuiduntur inter ſe, & Dominum, aut de propinquo, & hæ autem habentur pro derelictis, & ſunt inuentoris, aut non pro derelictis habentur, & tunc ſi ſumuntur animo non reſtituendi, furtum inducunt, & quandoque adeſt excommunicatio in bulla Cæne Domini cap. 3. & ibi latè de hac materia. Si autem inuentæ accipiuntur animo reſtituendi Domino, nullum peccatum eſt, ſed tunc debent gratis reſtitui, & ſi aliquid receperit, reſtitutioni obnoxius erit. Ex illa reg. quod quando aliquis gratis aliquid facere tenetur, ex legis præcepto, ſi quippiam eo iure acceperit, reſtituere tenetur, gloſ. in l. 4. §. ſi tibi iudicium. ff. de cond. ob turp. cauſ. ſed nunc more ſolito ad particulares deciſiones per interrogationes deſcendamus.

2 Quæritur vtrum ſit peccatum retinere res inuenta? Reſpondetur, quod ſic, & reſtitutioni obnoxium, capitulo ſi quid inueniſti 14. quæſt. 5. verſ. rapuiſti. leg. falſus. § qui alienam. ff. de furt.

3 Quæritur quomodo res inuenta reſtituenda ſit Domino cum neſcitur, & inuentor an poſſit ab eo aliquid petere? Reſpondetur. Qui rem aliquam inuenerit, vt à furto excuſetur, debet prius facere præconis voce denunciare, & inuento Domino poterit ab ipſo petere competens præmium inuentionis. l. falſus. §. plerique ff. de furt. & æquum eſt dare aliquid inuentori, vt retrahatur à celando. ff. de cond. ob turp. cauſ. l. 4. §. final. & expedit hoc Dominis rerum, vt facilius habeant res ſuas l. ratas. C. de reſin. vend. Butr. in cap. ex litteris nu. 9. de furt. Pan. in cap. dudum el. 2. nu. 18. de elect.

4 Quæritur quando quis Dominum rei non inuenerit, quid agendum, vtrum poſſit eam rem retinere pro ſe? Reſpondetur ſi Dominum non inuenit, tunc debet reſtituere pauperibus per text. in authen, omnes peregrini. C. comm. de ſucceſſ. Syluer. in verb. inuentum, quæſt. 1. & in tali caſu ſi inuentor indigens eſſet, capere tuto, poſſet, vel totum inuentum, vel partem pro ſua neceſſitate, dummodo id faciat de conſenſu prælati, vel confeſſarij, quamuis forſan, id neque erit neceſſarium. Sot. lib. 5. de iuſt. & iur. quæſt. 3. art. 3. ad 2. reg. & domino reddere in nobis ſpiritualibus, Nauarr. in Manua. capit. 17. num. 170.

5 Quæritur vtrum inuentor rei poſſet paeiſci cum Domino de præmio, vel mercede pro reſtitutione illius? Reſpondetur, quod non licet inuentori mercedem ex pacto recipere, quia lege iuſtitiæ reddere tenetur Panor. in dicto capitulo dudum de elect. per l. falſus. §. qui alienum. ff. de furt. ſpontè tamen, & liberè datum poteſt retinere, vt ſupra diximus.

6 Quæritur vtrum ſciens locum, vbi res furtiua, vel fur, abſconditus eſt, poſſit pro prætio rei furtiuè aliquid recipere? Reſpondetur, quod non poteſt, pro reuelatione, ſed pro eſpenſis, & labore aliquid petere, vel aliquid ſpontè oblatum recipere. Couar. in reg. peccatum par. 2. §. 3. num. 6.

7 Quæritur, qui poſt diligentem inquiſitione legitimè factam non inuento Domino, rem reſtituit pauperibus an poſt reſtitutionem inueniatur Dominus

rei

Digitized by Google

rei teneatur reſtituere? Reſpondetur, quod non, neque pauperes tenētur, quia iam bona fuerunt translata in dominium pauperum, Sylu. in verbo reſtitutio, 8. §. 4.

8 Quæritur, quid de rebus peregrinorū ſi moriantur in via? Reſpondetur, quod quicunque eas animo non retinendi capit, peccat mortaliter; quia ſunt reſtituēdæ hæredibus eorum, ſi poſſint ſciri, vel pauperibus erogandæ, ſi ignorantur domini, vel ſi fortè non inuenitur, q eas deferat hæredi, nec in breui ſperatur inueniri, Sylu. in verbo peregrinus, q. 3.

9 Quæritur, auis, & fera in laqueo etiam alieno inuenta, accipientis ſit. l. in laqueum. ff. de acquiren. rer. dom. §. illud quæſitum, Inſtit. de rerum diuiſ. niſi vbi contraria conſuetudo ei, qui laqueum parauit adiudicet, Ioan. Maior. in 4. lib. ſentent. diſtinct. 15. quæſt. 10. ſed ſtudioſè, capere, & retinere animalia domeſtica etiam fugitiua, vt eis vtatur peccatum eſt mortale, & rapina dicitur, inquit Maior. in 4. lib. ſentent. diſtinct. prædicta, quæſt. 5. quia ob fugam non deſinunt eſſe cuius erant. §. galinarum, Inſtit. de rerum diuiſ.

SVMMARIVM.

1 *Contractus quid ſit.*
2 *Contractus triplici ratione diſtinguitur.*

De Contractibus in quibus commutatiua iuſtitia cernitur, ac primo in communi. Cap. XLIII.

1 QVid eſt contractus? Reſpondetur, quòd latè accepto vocabulo, eſt actio erge alterum ex qua naſcitur obligatio ex vna, vel altera parte vel vtraque, aut recta diſſoluitur. Strictè verò eſt actio mutua inter aliquos, ex qua etiam mutua naſcitur obligatio, aut diſſolutio obligationis, quo pacto ſolum continet contractus voluntarius.

In omni contractu conſiderantur, tria: primò perſonæ contrahentes; ſecundò actiones perſonarum; tertiò circa quas actiones ipſæ verſantur.

In quacunque autem re aliud eſt ſubſtantia ipſius rei, aut vtilitas, quæ ex ea peruenit, vel fructus, vnde in ſubſtantiam ipſam rei propriè eſt dominium. Ius videlicet in ipſam rei ſubſtantiam; aliud verò eſt vſus, id aſt, ius ad fructus rei, vel aliquam eius vtilitatem percipiendam. Hæc igitur ſunt omnia, quæ in re ſunt. Vel vnum eorum aliquod transferri poſſunt ab vno ad alterum humanis actionibus. Idque vel voluntarijs actionibus, vel violenter. Altero ſaltem inuito, & quidem mente, voce, & opere, ex quibus omnis contractuum differentia naſcitur.

2 Quotuplex igitur eſt contractus? Reſpondetur, quod triplici ratione diſtinguitur; primò ex diuerſitate perſonarū; ſecundò ex diuerſitate rerum; tertiò ex actionum ipſarum diuerſitate circa res ipſas.

Primum ergo eſt perſonarum diuerſitate alius eſſe poteſt erga Deum ipſum, Angelos, & Beatos, diuinus quidem cōtractus, vt in Dei cultu ſit, & in religione. Alius hominum erga ipſos homines contractus humanus, de quo ſolum nobis agendum. Hic rurſus ex diuiſione rerum humanarum, in quibus contractus ipſi verſantur, diuerſus eſt in animis bonis, & malis. vt dicendo, conſulendo, &c. vel corporis, vt in matrimonio, ſeruitute, &c. vel in extremis bonis, & malis, vt pecunijs, & rebus alijs, quæ pecunia extimatur in quibus propriè contractus dicitur transferendo earum exrernarum rerum dominium, vel vſum, vel fructum. Iam verò in his rebus ex actionum noſtrarum diuerſitate, & agendi modo circa huiuſmodi res, ſubdiſtinguuntur omnes contractus, ſcilicet voluntarij, & inuoluntarij. De ſingulis ferè omnibus cōtractibus iam agamus, & primo quidem de voluntarijs, & inter hos de potiſſimis eorum, quale eſt mutuum, emptio, venditio, cenſus, cambiū, ſocietas, Mons pietatis, aſſecuratio: Agemus autem de mutuo, primo omniū loco, ordine, doctrina, & qđ in eo vſuræ celeberrimū vitium

repe-

Digitized by Google

reperitur. Et quia ex vſuræ cognitione facillimè de reliquis omnibus fieri poteſt iudicium; deinde de inuoluntarijs.

SVMMARIVM.

1 *Mutuum eſt contractus in quo dantur alteri res, quæ ipſo vſu conſumuntur.*
2 *Mutuum differt à commodato.*

De Mutuo. Cap. XLIV.

1 QVæritur, quid eſt mutuum? ℞. eſt quod de meo fit tuum. ff. ſi cer. pet. l. 1. & conſiſtit propriè in rebus, quæ conſtituunt in numero, vt pecunia, & huiuſmodi; vel eſt contractus, in quo datur alteri res, quæ ipſo vſu conſumitur, & reddenda non eadem, numero, ſed ſpecie. Vnde notandum eſt res quaſdam eſſe, quæ vſu conſumuntur; immo vno tantũ vſu conſumuntur, vt pecunia, quatenus pecunia eſt, vinum, oleum, frumentum; & ideo in iſtis non diſtinguitur, nec ſperatur vſus à Domino.

Quædam verò aliæ res ſunt, quæ non conſumuntur vſu, ſed manent poſt vſum eius, vt domus, equus, vinea, prædiũ, &c. Et ideo in iſtis diſtinguitur, & ſpectari poteſt vſus à Domino.

Materia ergo mutui ſunt res illæ, quæ vſu conſumuntur.

2 Quæritur in quo differt mutuum à cõmodato? ℞. differt in hoc, quia in commodato datur vſus rei, quæ non conſumitur vſu. vt domus, vel equus, nec datur dominium, & ideo redditur numero. Mutuo verò datur vſus rei, quæ vſu conſumitur, & ideo ſimul dominium cum vſu, atque ideo quoque non eadem res redditur, ſed numero, & ſpecie.

SVMMARIVM.

1 *Vſura vitium quid ſit.*
2 *Vſura quare ſic dicta ſit.*
3 *Vſura materia quæ ſit.*
4 *Vſura quotuplex ſit.*
5 *Regulæ quinque ad dignoſcendam omnem vſuram.*
6 *Caſus in quibus accipitur aliquid ob mutuum.*
7 *Caſus in quibus accipitur aliquid æſtimabile pecunia vltra ſortem, ſed non ex pacto, ſed liberè.*
8 *Caſus in quibus accipitur aliquid æſtimabile pecunia ex pacto, ſed non ex vi mutui.*
9 *Gener à ſocero interim dum ſoluit dotem, poteſt aliquid accipere.*
10 *Viduæ ab hæredibus mariti interim dum ſoluunt dotem, poſſunt aliquid accipere.*
11 *Pupilli à tutoribus, quomodo lucrum poſſint exigere.*
12 *Accipiens loco pignoris ciuitatem, caſtrum, ab aliquo, quomodo poteſt aliquid accipere.*
13 *Accipi poteſt à pignore oneroſo tantum quantum id onus æſtimatur.*
14 *Accipi aliquid ab hoſtibus, quomodo poteſt.*
15 *Emphiteota quomodo poteſt aliquid accipere.*
16 *Emphiteoſis quid ſit.*
17 *Empoiteota quid ſit.*
18 *Emphiteotarius quis dicatur.*
19 *Princeps accipiens rem datam in emphiteoſim, quomodo poſſit fructum accipere.*
20 *Feudatarius quid ſit.*
21 *Conditiones quæ concurrere debent ad conſtituendam vſuram.*
22 *Vſuram committit mutuans pecuniam cũ pacto, vt ei remutuetur, vel patrocinetur, vt infra etiam, nu. 33.*
23 *Vſuram committit mutuans pecuniam alicui, vt vadat ad ſuum molendinum.*
24 *Vſuram committit mutuam pecuniam alicui, vt vadat ad ſuum furnũ, aut vendere vinum nouum ſibi, vel vtatur operibus ſuis tempore meſſis.*
25 *Vſuram committit mutuans pecuniam Regi, Marchioni, aut Duci, vt conferat ei aliquam dignitatem, ſeu officium.*
26 *Vſuram committit mutuans Regi, vt ab eo conſequatur aliquod nobilitatis priuilegium.*
27 *Mutuans iudici, vt iuſtitiam faciat, non committit vſuram.*
28 *Mutuans alicui centum, non in pecunia numerata, ſed illos, vt ſuis expenſis exigat à ſuis debitoribus, vſuram committit.*
29 *Mutuans frumentum in vno loco, vt reſtituat ſuis ſumptibus in alio loco, vſuram committit, & vt ſequitur.*
30 *Mercator mutuans tot in mercibus, vſurarius eſt.*

31 Mer-

31 *Mercator mutuans Sartori, vt ducat emptores in ſuam officinam, vſuram committit.*

32 *Mercator mutuans triginta, quindecim in pecunia numerata, quindecim in pānis, vt reſtituat triginta in pecunia numerata, vſuram committit.*

33 *Mutuans alicui quinquaginta, vt cum ipſe indiguerit totidem remutuet, vſurarius eſt.*

34 *Mutuans, at ſi ratione mutui laborem ſubijt ad illum recuperandum, poteſt aliquid accipere vltra ſortem.*

35 *Mutuans alicui decem abſque teſtibus, & ſcriptura; & quia poteſt ea negare in iudicio, poteſt alia decem coram Notario, & teſtibus præſtare, ea lege, vt apocam ei ſurripiat pro omnibus viginti.*

36 *Mutuans tibi menſe Octobris decem modios frumenti, ſoluendos eodem tempore ſequentis anni, teneris remetiri eoſdem modios decem eiuſdem qualitatis.*

37 *Mutuans frumentum vetuſtum alicui, vt remetiatur ei nouum, ſciens fore melius, & maioris pretij, vſuram committit.*

38 *Mutuans alicui, vt pro eo fide iubeat, vſurarius eſt.*

39 *Mutuans, & recipiens pignus fructiferū, ſi non compenſat fructum in ſortem, vſurarius eſt.*

40 *Accipere aliquid ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis, non eſt vſura.*

41 *Damnum emergens eſt, cum quis priuatur aliqua re, quam habet æſtimabile pecunia.*

42 *Lucrum ceſſans eſt, cum quis erat lucraturus illis pecunijs, vel rebus, quas mutuo dat; ſed quia mutuat, priuatur illo lucro.*

43 *Lucri ceſſantis conditiones.*

44 *Lucrum ceſſans ratione moræ, quomodo intelligatur.*

45 *Lucrum factum pecunijs alienis, deputatur induſtriæ lucrantis.*

46 *Caſus in quibus ob pecuniam datam accipitur licitè aliquid vltra ſortem.*

47 *Accipi poteſt aliquid ex pecunijs aureis, vel argenteis, ſiue gemmis, non mutuo datis, ſed locatione ad pompam.*

48 *Accipi poteſt aliquid ex pecunijs aureis datis ad coquendum in aqua, vel thure, vel balneo &c.*

49 *Accipi poteſt aliquid ex pecunijs pulcherrimis aureis commodatis ad matrimonij celebrationem.*

50 *Accipi poteſt aliquid in commutatione, vt in cambio minuto.*

51 *Accipi poteſt aliquid vendēs pulcherrimas pecunias pro minus pulchris.*

52 *Accipi poteſt aliquid damno in vno loco, vt accipiatur in altero.*

53 *Accipi non poteſt aliquid pro depoſito.*

54 *Caſus in quibus eſt manifeſta, & expreſſa vſura.*

De Vſuræ vitio, quod in mutuo reperitur. Cap. XLV.

Similis eſt pecunia vſurarij morſui aſpidis. ;Percuſſus enim ab aſpide, quaſi delectatus vadit in ſomnum, & per ſuauitatem ſoporis moritur; quia tunc venenum latenter per omnia membra decurrit, ſic qui vſura accipit, ſub tēpore quaſi beneficium ſentit; ſed vſura per omnes eius facultates decurrit, & totum conuertit in debitum. Chry. ſuper illud Matth. 5.

1 Quæritur quid eſt vſuræ vitium? R. eſt quo quis intendit, vel accipit aliquid propter mutuum vltra ſortem pecunia æſtimabile ex pacto tacito, vel expreſſo.

Duobus autem modis accipitur vſura, aliquando pro hoc ipſo vitio, ſeu actione, quia tale lucrum ex mutuo vltra ſortem petitur, aliquando pro ipſomet lucro, quòd recipitur vltra ſortem, & iſta dici ſolet deberi vſuras, & ſolui vſuras.

2 Quæritur, quare dicta eſt vſura? Reſpondetur, quod dicitur vſura, quaſi vſus rei, quia ad vſum rei pecunia datur, vel vſus æris, id eſt pecuniæ, quod in idem recidit, cum priori, ſecundum Goffred. & Oſt. Vſura verò omnibus alijs diffinitionibus traditis ab Innoc. c. 1. eod. tit. & à text. in cap. plerique. 14. q. 2. & à Goffr. & Oſt. in ſumm. eo. tit. §. 1. Ita diffiniri poteſt, vſura eſt voluntas capiendi lucrum aliquod temporale vltra ſortem cauſa mutui principaliter pro ſola temporis dilatione proueniens. Dixi voluntas, id eſt actus voluntarius interior, vel exterior.

3 Quæ

3 Quæ eſt materia vſuræ? ℞. materia ſunt res illæ, in quibus mutuum eſſe poteſt, illæ videlicet, quæ vſu conſumuntur iam dictæ, aut aliæ etiam ſi quoquo in eis modo mutuum interuenit.

4 Quotuplex eſt vſura? ℞. duplex mentalis, & realis, & vtraque palliata, vel expreſſa mutua, vel non mutua, quando ſcilicet eſt mutuum manifeſtum, vel occultum, & ex altera, vel ex vtraque parte de vtraque parte de quibus poſtea ſigillatim differemus; ſed prius regulas generales aliquas ad diſcernendam omnem vſuram referamus.

Regulæ quinque ad diſcernendam omnem vſuram.

Prima regula in quauis vſura reperiũtur tria. Primò res in quibus verſatur vſura, illæ videlicet res quæ vſu conſumuntur, vt diximus. Secundò actio erga illas res, ſcilicet mutui liciti, vel illiciti cũ accipit vltra ſortem. Tertiò perſonæ, quæ interueniunt, ſcilicet dans ad vſurã, accipiens, & alij participantes, ſeu cooperantes.

Secunda regula ad iudicandum an interueniat mutuum in illo contractu, an non; cognoſcitur autem mutuum eſſe cum ſors principalis eſt res, quæ vſu conſumitur, & perit ei cui datur, & non danti; nam ſi ibi non interueniat mutuum, non erit vſura; ſi autem interuenit mutuum, videndum an accipiatur vltra aliquid extimabile pecunia ob mutuum, ſeu ob tale mutui dati beneficium, ex pacto; nam video mutuum, & non video cauſam aliam, quæ mereatur, illud vltra ſortem, dicam eſſe vſuram.

Tertia regula cum video tempus interuenire, & non video cauſam cur illud vltra ſortem recipiatur, præter ipſum tẽpus, ſeu temporis ſpectationem, dicam eſſe vſuram, tunc enim latet mutuum palliatum, & in venditione ad tempus, cariusq. præſenti &c.

Quarta regula cum præter rei prætiũ, quæ vſu conſumitur pro ipſo vſu rei eius, aliquid accipitur, vel pro ipſo vſu rei, cuius non eſt vſus, dicam ibi eſſe vſuram, vt cum pro vſu pecuniarum alicuius temporis, quæ tunc dantur, vel dabuntur, poſtea aliquid amplius exigitur, & vno verbo dictas regulas comprehendãtur, quoties aliquid vltra ſortem prætio extimabili ex vna harum trium cauſarum, videlicet ob mutuum, vel ratione ſpectationis temporis, vel ratione vſus pecuniæ, alteriuſue rei, quæ ipſo vſu conſumitur, dices eſſe vſuram; ſin autem minimè, quamuis eſſe poſſit iniuſtitia, ſi eſſet inæqualitas, & iiſdem cauſis; non ſolum factum ipſum in ſe, ſed animus iudicãdus, tum mutuantis, tum accipientis vltra ſortem, ac deinde etiam ſoluentis.

Quinta regula tandem ex ipſamet definitione vſuræ ſupra poſita ſinguli contractus dignoſci poterunt videndo, an illis diffinitio conueniat; nam vbi omnes illæ definitiones particulæ reperiuntur, erit vſura. Vbi autem non erunt, ſed defecerit aliqua eius particula, non erit vſura: ſed iam de caſibus ſingulis vſuræ dicamus, quos quidem per ſingulas ipſas particulas diffinitionis cauſæ progredien do referemus.

6 Nota caſus in quibus accipitur ob mutuum aliquid vltra ſortem, ſed non res æſtimabilis pecunia, videlicet.

1 Amicitiam, beneuolentiam.

Eiuſue amicitiæ reſtaurationem.

Affabilitatem.

Satisfactionem, ſeu condonationem iniuriæ illatæ.

Gratitudinem.

Conſilium.

Doctrinam.

Laudem, & honorem.

Dignitatem, ſeu honorarium aliquod officium.

Dilectionem, ſeu actionem iucundam aliquam, vt ludi, ſeu ſpectaculorum, cantus &c.

Virtutis aliquem actum.

Spirituales res, naturales, vel ſupranaturales.

In omnibus, aut certè aliquibus iſtorum aduertendo, quod aliquando æſtimari poſſent pecunia, vt iniuriæ condonatio, & ſatisfactio, conſilium Aduocati, doctrina Magiſtri, turpis delectatio, ludus, & cantus, hiſtrionum actio, & tunc eſſet vſura hæc vltra petere; Sed in ſua

per

Digitized by Google

per ſe natura ſolum maneant non eſſet vſura, hæc ex pacto vltra ſortem quærere, quia ex ſe, & per ſe æſtimantur, nec menſurantur pecunia.

Caſus in quibus aliquid accipitur vltra ſortem æſtimabile pecunia, ſed non ex pacto, ſed liberè.

7 Quæritur, vtrũ liceat accipere aliquid vltra ſortem, vel intendere, vel ſperare, aut deſiſtere vltra ſortem datum, vel dandum ab altero, videlicet.

Primò ex amore amicitia, ſeu beneuolentia.

2. Ex gratitudine, id eſt, quando debitor gratis offert aliquid creditori, arg. 1. q. 2. ſicut.

3. Ex alia intentione iuſta, vel iniuſta.

4. Ex aliqua cauſa per accidens, ſeu beneuolentia, vel gratitudine, vel intentione iuſta. Reſpondetur ſi ex amore, amicitia, ſeu beneuolentia, vel gratitudine, vel intentione iuſta, licet. Si ex iniuſta, non licet, & tenebitur ad reſtitutionem, quod plus accepit. Quod ſi ex alia cauſa per accidens præter intentionem vtriuſque ſequatur lucrum, an ſit licitum, & inde iudicandum.

8 Caſus in quibus accipitur aliquid æſtimabile pecunia, & ex pacto, ſed non ex vi mutui, vel ob mutuum, ſed ex alia cauſa legitima, & ita apparet vſura, ſed non eſt, quia accipitur quidem in mutuo, ſed non ex mutuo, vel ob mutuum.

9 Quæritur, an gener à ſocero interim dum ſoluit dotem, poſſit aliquid accipere? Reſpondetur, poteſt licitè propter onera matrimonij, ad quæ ſe obligat ex pacto gener; nam ſe obligat ad alendam vxorem, liberos, & familiam iuxta ſtatũ eius, & talem obligationem ſubit propter dotem. Aliam etiã cauſam aſſignant Doctores, id eſt, cenſetur ceſſare lucrum genero, qui credendus eſt dote vſurum fuiſſe ad ſe, & vxorem alendam, ſed prior ratio præſtat.

Item quando ſocer tradit fundum genero pro cauſa dotis, poteſt tunc gener percipere fructus vltra ſortẽ dotis, quia tunc debetur fructus pro intereſſe, & nõ pro vſura, c. ſalubriter, de vſuris, quẽ text. ſingularem dicunt Bart. & Alex. in l. inſulam. §. vſuras. ff. ſol. matr. Couar. lib. 3. var. reſol. cap. 1. qui quidem text. in c. ſalubriter ampliatur, etiam ſi vxor promiſerit dotem marito, & pro pignore dederit rem fructiferam; nam adhuc facit fructus ſuos, quamuis regulariter fructus rei pignoratæ computentur in ſortem, Abb. in d. c. ſalubriter, & Couar. qui ſupra.

10 Quæritur, vtrum viduæ ab hæredibus mariti interim dum retinent dotem, poſſint aliquid accipere? Reſpondetur ſi vi detineatur, poſſunt licitè aliquid accipere vltra ſortem, etiam ſi ex pietate relinquant hæredibus ipſis pietatibus ne eis noceant, ſi ſoluere cogantur, Card. Flor. in clem. vnic. de vſuris. & ita Innocen. & Oſt. in d. cap. ſalubriter, Nauar. cap. 17. nu. 212. Sic etiam poſſet aliquid pro centenario petere, verbi gratia, Neap. ad rationem ſeptem pro centenario, vt eſt conſuetudo in ſcriptis, quæ incipit: Viro mortuo: extra Neap. taxatum eſt per Conſilium Regium ad rationem quinque pro centenario, Afflict. deciſ. 284. Capic. deciſ. 65. & 24.

11 Quæritur, vtrum pupillus à tutore, qui non lucratus eſt ſuis pecunijs poſſit aliquid petere? Reſpondetur, poteſt ſi tutor potuit eis legitimo lucro lucrari; ſin autem non potuit, non liceret, & cauſa eſt, quia ceſſat lucrum ex lege pupillo, & ad id ex lege tenetur tutor, ſi potuit.

12 Quæritur, vtrum accipiens loco pignoris Ciuitatem, Caſtrum, ſeu Caſtellum, ab aliquo præcipuè poſſit redditus illius interim accipere, dum Princeps ſoluit? Reſpondetur, poteſt licitè eos accipere, quia illud eſt pignus oneroſum. Nam tenetur ibi adminiſtrare iuſtitiam, defendere eos in bello, & in pace gubernare &c. Illi autem redditus cenſentur tamquam iuſtum ſtipendium, & præmium illius Gubernationis defenſionis, niſi fortè ſint nimis magni redditus proportione; nam tunc videretur eſſe id factum in fraudem vſuræ, vt eſſe poſſet iniuſtitia.

13 Quæritur, an fructus cuiuſuis alterius pignoris accipi poſſit? Reſpond. quando pignus eſt oneroſum, poteſt tantum accipi, quantum id onus extimabitur: ſin verò non ſit oneroſum, aut fructus ſuperent oneris prætium, non licet, & eſſet vſura.

14 Quæ-

14 Quæritur, an ab hoſtibus contra quos iuſtum bellum eſt, liceat ex mutuo aliquid vltra ſortem accipere? ℞. licet, ſed tunc non eſt ex mutuo; ſed quia etiam contra mutuum poſſent hoſtes illi in bello iuſto priuari ſuis rebus, etiam vi, in in hoc itaque caſu priuantur quidem in mutuo, ſed non ex mutuo.

15 Quæritur, an emphiteota accipiens rem datam in emphiteoſim in pignus eius fructus poſſit recipere interim dum ſoluit emphiteotarius mutuum? Reſpondetur licitè interim fructus poteſt recipere; quia emphiteota retinet apud ſe dominium rectum rei, & conceſſit emphiteotario ſolum dominium vtile. Idq. ideo vt rem conſeruet, & aliqua ſoluat in ſingulos annos, reſiduum ſibi accipiat ob rei conſeruationem. Cum autem emphiteota rem ſuam ſic recipit eandem ipſe conſeruet; & ita ceſſat cauſa cur alteri emphiteotario aliquid ex fructibus rei debeatur; ſed tamen illo medio tempore nihil tenebitur emphiteotarius in ſingulos annos amplius ſoluere, vt ſoluebat, quia id ſoluebat accepto pretio ex re, quam iam non habet ex dominio, ſcilicet vtili eius, quod habebat.

16 Quid eſt emphiteoſis? Reſpondetur, eſt contractus, in quo res aliqua immobilis, & habens vſum, & fructum alteri datur vtenda, & fruenda, ſed ſeruato ſibi dominio rei decreto, ſcilicet in ſubſtantiam ipſam rei, ne alter corrumpere, immutare, &c. poſſit.

17 Quis eſt emphiteota? ℞. eſt ille, qui talem rem ſic dat alteri reſeruato ſibi dominio directo.

18 Quis eſt emphiteotarius? ℞. eſt ille, qui talem rem accipit, cui datur dominium ſolum vtile.

19 Quæritur, ptinceps accipiens rem datam in feudum in pignus eius fructus, an percipere poſſit interim dum ſoluit mutuum feudatarius? Reſpondetur, idem omnino dicendum, quod de emhiteoſi; nam in hoc retinent etiam principes dominium rei directum; & in feudo præterea ſoluitur aliquid honorarium, & eſt obligatio. Feudum eſt cum datur rei dominium ſolum vtile, cum illa tali obligatione honoraria in recognitionem domi nij, & ſubiectionis.

20 Quis eſt feudatarius? Reſpondetur, eſt qui rem huiuſmodi, ſcilicet, cum dominio ſolum vtili accipit cum tali honoraria obligatione, & ſubiectione principis, & recognitione dominij.

21 Quæritur, quæ conditiones concurrere debeant ad conſtituendam vſuram? Reſpondetur, tres conditiones vſurariã conditionem reddunt. Prima quod id, quod expetitur, ſit pecunia extimabile. Secunda, vt ratione mutui expetur, & non quia alias debitum, vel alia via. Tertia, vt ducetur in factum expreſſum, vel tacitum.

Rurſum accipere aliquid vltra ſortem, id eſt, lucrum ex mutuo ſortis principaliter intentum, eſt omne quod conſiſtit in pondere, numero, & menſura, ſiue ſit triticum, ſiue vinum, ſiue diuerſi generis munuſcula, c. plerique 14. q. 3.

22 Quæritur, mutuans pecuniam alicui cnm pacto, vt ſibi remutuet, vel vt pro ipſo patrocinetur, vel intercedat, aut aliquid ſibi ſcribat, an committat vſuram? Reſpondetur, hoc eſt aliquid pecunia æſtimabile, & ideo vſuram committit, ita gloſ. 2. c. 1. 14. q. 3. gloſ. in l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi certum petatur. Archidiac. in d. cap. 14. quæſt. 3. Ioan. Cald. in cap. fin. de vſuris.

23 Quæritur, mutuare alicui pecuniam, vt ſic magis vadat ad ſuum molendinũ, vel ſcholas, quam ad aliud, vel ſcholas vicinorum, eo pretio iuſto, quo cæteri, an committatur vſura? Reſpondetur, vſura committitur, ſed non tenetur reſtituere totum, quod ab illo accepit pro penſione molendini, ſed tantum quantum putat valuiſſe illud cõmodum, quod recepit ex hoc; & talis reſtitutio fieri debet pauperibus eo modo, quo ſit de vſuris: ſed ſi accedens ad molendinum paſſus eſt aliquod damnum, tunc benè illi fieri deberet reſtitutio vſque ad quantitatem illi damni; & tenetur etiam reſcindere contractum, vt inquit Io. Andr. in quæſt. Mercuriali. in reg. peccatum, de reg. iur. lib. 6. Io. Cald. in d. cap. fin. Innoc. in cap. plerique, de immun. Eccleſ. vide gloſ. in in l. 2. ff. de calumniat. & l. 1. ff. de offic. præf. vrb.

24 Quæritur, mutuare alicui, vt vadat ad ſuum furnum, vt colat ſuum agrum, ſalua ſua

ſua mercede, vt interim dum ſuam pecuniam non ſoluit, ſit immunis à vectigalibus? ℞. quod vſura eſt, quia huiuſmodi obligationes ſunt pecunia æſtimabiles, vt dicit Io. Calder. in c. fin. de vſur. quem refert, & ſequitur Petrus de Peruſ. in trac. de ſociet. 4. par. col. 9. verſ. ſed numquid ſi Dominus. Et in his caſibus tenetur mutuans ad aliquam reſtitutionem, vt diximus ſupra. ac etiam ad diſſoluendam obligationem, S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. in princ. Panor. in c. nauiganti, de vſur. Couar. lib. 3. var. reſolut. cap. 2. Sed quando minuitur prætium, id eſt, pro aliquo minori prætio accedat ad furnum, vel molendinum, vel colendum agrũ; tunc contractus ille poteſt eſſe liber à vitio vſuræ, quia illa pretij diminutio ſuccedit loco damni.

Idem dicendum eſt, quando quis mutuat pecuniam alicui cum pacto, vt accipiens teneretur vendere vinum nouum ſibi, & non alijs eo prætio, quo venderet alijs, quantum illa obligatio, vt ſibi ſoli, & non alijs teneatur vendere, eſt prætio æſtimabilis; quare ad euitandam hanc vſuram ne mutues. ſed commodes, & loco arrhæ pro anticipata ſolutione potes ei dare viginti, vt obligetur tibi ſoli vendere, & non alijs.

Idem etiam dicendum quando quis mutuat pecuniam, vt tempore vtatur operibus ſuis, id eſt, tempore meſſis, vel vindemiæ; item vt ſecum conducat alios meſſores, vel vindemiatores, quamuis iuſto pretio, quia tollit libertatem, quæ eſt pecunia æſtimabilis; ideo vt talis cõtractus licitè fieri poſſit, nulla mentio fiat de mutuo, nec re, nec verbis, ſed fiat cõtractus locationis, & conductionis, id eſt, vt ſe obligent meſſores, & vindemiatores dominis ſeruire pro iuſto pretio, & domini in partem pretij, vel loco arrhæ dent ei decem, vt conducant eos, & non alios: & vt teneantur dicti meſſores ipſis dominis ſeruire, & non alijs. Hanc praxim tradit Sotus, de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 1. art. 2. & hæ conuentiones quotidiæ fiunt tempore meſſium, & vindemiarum.

25 Quæritur, qui Regi, Marchioni, aut Duci mutuant centum cum pacto, vt ſibi conferant dignitatem, vel officium, vtrum vſuram committant? Reſpondetur, quod ſic, quia res eſt pecunia æſtimabilis propter prouentus, & ſtipendia, S. Th. opuſc. 21. ad Duceſſam Braban. Caiet. in verbo vſura exterior, caſu 6. & 9. Nauar. c. 17. nu. 222.

Idem dicendum, mutare centum Epiſcopo cum pacto, vt mihi, vel conſanguineo meo conferat beneficium vſura, ſeu ſymonia vſuraria eſt, Nauar. in tract. de vſur. num. 17. nam quamuis beneficium ſit ſpirituale, & per conſequens, nec emi, nec vendi poſſit, cum non cadat in noſtro commercio, l. inter ſtipulantem, §. ſacram, ff. de verb. oblig. tamen dicitur pretio ęſtimabile, non in ſe, ſed propter prouentus, & redditus, qui colliguntur ex illis.

26 Quæritur, an mutuare Regi, vt ab eo tributorum onere exoneretur, ſiue vt per priuilegium ſignatum fiat nobilis, vſura committat? ℞. vſuram cõmitti, quia illud eſt pecunia æſtimabile, niſi fortè in propatulo ſit, quod illa tributa per iniquitatem, & tyrannidem exigantur, Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 1. art. 2. quia tunc fecit ad redimendam vexationem ſuam.

27 Quæritur, vtrum qui pro certo ſcit ſe habere iuſtam cauſam in aliqua lite, & dubitat ne propter potentiam partis aduerſæ condemnetur; ideo mutuauit centum Iudici, vt faciat ei iuſtitiam, vel totidem teſtibus, vt vera deponant, & poſtea reſtituant? ℞. quod vſuram non cõmittit; quia mutuans nihil intendit, quã redimere vexationem ſuam, S. Thom. 2. 2. quæſt. 18. art. 2. Caiet. in verbo vſura, Sotus de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 1. & 2.

28 Quæritur, qui mutuat centum non in pecunia numerata, ſed cum pacto, vt illas exigat à ſuis debitoribus expẽſis ſuis, qui ſunt difficilis exactionis? ℞. quod vſuram committit, quia illa exactio pecuniæ eſt lucrum pretio æſtimabile cum ſit lucrum in creditore cum damno debitoris, Caiet. in verbo vſura, verſ. 10. Sot. qui ſupra, art. 2.

29 Quæritur, eſt qui habet frumentum, ſeu oleum in Tuſculano, & ille tibi mutuat, vt illud ſibi reſtituas in loco conuẽtionis, puta Romæ, vtrum vſuram committat? ℞. committit, quia debitor grauatur

natur vectura, quæ eſt lucrum pretio æſtimabile,Sot.d.art.2.

Eodem peccati genere eſt reus,qui frumentum corruptũ, aut corruptioni proximum, vel vinum aridum mutuat cum pacto,vt reddat ſibi frumentum nouum, vel vinum nouum.

30 Quæritur, Mercator,qui mutuat cum pacto pecuniam, vt debitor totum mutuum, vel partem in mercibus ſuſcipiat, quid? ℞. vſuram committit quamuis iuſto pretio vendat,quod procedit, quando re vera ille mercibus non egeret, ſed cogeretur onere ratione mutui,tum quia obligatio illa emendi, æſtimabilis eſt pecunia,tũç ratione mutui; nam tunc maiorem copiam vendit mercator, quam vendidiſſet, lucrum etiam reportat. Sot. art. 2. qui etiam pluribus rationibus demonſtrat,quod mercatores, qui indigenti Regi ſtipendia militum ea ratione ei mutuant, vt milites in mercibus partem ſuſcipiant, partem verò in pecunia,maximam vſuram dicit eos committere.

31 Quæritur, Mercator, qui Sutori pecuniam mutuat, vt ducat emptores in ſuã officinã ad emendum pannos, quid? ℞. vſurarius eſt ob illam obligationem, qua Sartor aſtringitur ad emendum pannos, quæ pretio æſtimabilis eſt, Abb. in cap. fin.de vſur.

32 Quæritur, mercator, qui dedit alteri pecuniam, verbi gratia, triginta,quindecim in pecunia numerata, & quindecim in pannis, cum pacto, vt teneatur reſtituere triginta in pecunia numerata, quid? ℞. quod vſuram committit, quia accedit lucrum creditori; nam vendit bona apothecæ, quæ fortè nunquam vendere poterat, & hoc eſt pretio æſtimabile.

33 Quæritur, qui quinquaginta mutuat alicui cum pacto, vt ei totidem mutuet cum ipſe indiguerit, quid? ℞. quod vſuram committit; quia illa obligatio ciuilis,eſt pretio æſtimabilis,S.Tho.2.2.q.78. art. 2. ad 4. Caiet. verbo vſura exterior. Hinc ſequitur optima regula, quod obligatio naturalis quotieſcunque remanet in ſua eſſentia,non inducit vſuram in tẽporalibus, nec ſymoniam in ſpiritualib⁹. Felyn.in c. ad audientiam, el 2.nu.10. de reſcript.Couar.lib.3.var.reſolut.cap.1. & 2. limitatur verò hoc vltimum dictum, vt non procedat quando mutuum reciprocum fit eodem die, & eodem inſtanti; quia hoc caſu nulla eſt vſura,ſed contractus innominatus,verbi gratia,do, vt des,S. Thom. qui ſupra, & hæc circa primam conſiderationem,ſcilicet,vt pretio ſit æſtimabile.

34 Quæritur, vtrum vſuram committat mutuans ſi ratione mutui laborem ſubijt ad illud recuperandũ ſi aliquid in eius compenſationem accipiet? ℞. poteſt aliquid accipere,vt in cap.ad noſtram,in fi. de reb.ecleſ.non alien.Sylu. in verb. vſura.1.q.32.Hinc qui aliquid accipit ob iuſtam mercedem laboris ſui, vel famulus ea ratione, quia numerat magnam pecuniæ ſummam, vel quia capit aliquid pro ſumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatam longè abſenti, non peccant, quia non mutui,ſed ratione laboris accipiunt,Nauar.c.17.nu 209.in fin.

35 Quæritur, is qui tibi mutuo dedit decem abſque teſtibus, & ſcriptura; quia ea in iudicio negare potes conceditur ne illi,pro ſua cautela,ne illa amittat decem, ſi voluerit mutuare alia decem ea lege, vt coram tabellione tibi apocam ſubſcribi faciat pro omnibus viginti? ℞. quod conceditur, licet illa obligatio ſit æſtimabilis pecunia ea tantum illi debebas. Cauendum tamen eſt hoc caſu debitori per redditionem chyrographi debiti, ne poſtea ipſe, vel eius hæres petãt, vel accipiant ſpontè ſolutum; idem Nauar.qui ſupra.

36 Quæritur,mutuo tibi menſe Octobris decem modios frumenti ſoluendos eodem menſe ſequentis anni, quid? ℞. teneris eoſdem decem modios remetiri eiuſdem qualitatis,ſiue longè maioris annona, tunc veniebat quando tibi dedi, ſiuè longè minoris, idem eſt vini, olei,ac aliarum rerum vſu conſumptibilium, & ratio eſt, quia non debes mihi prætium ratione mutui, ſed corpora in eadem ſpecie,& qualitate,Sot.de iuſt.& iur.lib.6.q. 1.art.2.

37 Quæritur,vtrum vſurã committat,qui menſus eſt frumentũ vetuſtũ alicui obligans eum,vt remetiatur ſibi nouũ ſciens forè melius, & maioris pretij, quã quod menſus fuerat tempore,quo illud mutuo dedit?

Digitized by Google

dedit? Reſpondetur, vſuram committit, qui petit frumentum melioris qualitatis quam illi tradidit, Sylu.verb.vſur. quæſt. 17. ſecus tamen ſi principaliter mutuat ne ſuum corrumpatur,& valet, aut valebit tanti, vel pluris tempore mutui, quam recens ſibi ſoluendum, Nauarr. cap. 17. nu.224.

38 Quæritur, vtrum mutuans alicui, vt pro eo fideiubeat, vſuram committat? Reſpondetur, quod ſic, attamen ſi fideiuſſor pretium recipit vt fideiubeat, non committit vſuram, quia ea obligatio, qua aſtringitur ſuo nomine ſoluere, æſtimabilis eſt pecunia, & ideo vendibilis, l.hoc iure §.1.ff.de donat.& ibi Bart.Nauar.c.19 nu.283.

39 Quæritur, mutuans, & accipiens pignus fructiferum, vtrum vſuram committat? Reſpondetur, recipiens pignus fructiferum debet compenſare fructus in ſortē, aliàs vſuram committit, cap.1.& 2.de vſuris. niſi in caſu in cap. conqueſtus, eod.tit. vel ſi tantum in pignore impenderit quantum vtilitatis ex eo percepit, vel ſi æquum paruæ vtilitatis in pignus accipit cum onere alendi eum, vel domum egentem, tanta vel maiori impenſa refectionis, quam penſio eius valeat. Extra tamen hos caſus vſuram committit, qui pignore vtitur, vt inquit Nauar.c.17.num.216. vbi alios plurimos caſus ponit.

40 Quæritur, vtrum vſura ſit recipere aliquid ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis? Reſpondetur, quod eſt vſura, quia non recipitur ratione mutui, ſed ob pretium damni illius emergentis, verbi gratia: Mercator, qui in re vera pecuniam negotiationi exponere firmiter decreuerat, ſi alteri mutuat, ex pacto ratione lucri ceſſantis aliquid plus arbitrio boni viri pēnſatis conditionibus negotij recipere poteſt, facit text.in l.2.§. fin. ff.de eo. quod certo loco, & gloſ.ibi, Sotus de iuſt.& iur.lib.6.quæſt, 1. artic.3. in fin. & hoc modo de hoc lucro incerto paciſci poteſt, ſcilicet, quemadmodum alij Mercatores eiſdem temporibus lucrabuntur, iuxt.Alexand.in l. quod te.ff. ſi certum petatur, deductis tamen expenſis,& periculis, Iaſon in l.3.§. vltimo, ff. de eo, quod cert. loco, Couarr.lib.3. variarum reſolutionum, cap.4. immo à principio licitè poſſunt conueniri de certa quantitate, habito reſpectu ad intereſſe veriſimile, Nauarr.cap.17.num. 11. verſ. & quod, quæ quidem taxatio videtur facta inſpecto futuro euentu, vt tollatur difficultas probationis, vt eſt bonus text. in l.fin.ff.de prætor.ſtip. Dec.in cap.cum venerabilis, num.63. de except. ſed aduertendum, quod circa iſtam taxationem debet haberi reſpectus ad pericula, labores, & expenſas, quas veriſimiliter paſſus eſt negotiator, quia lucrum intelligitur deductis laboribus, expenſis, & periculis, l.1. C. de fructibus, & lit. expenſ. l.fructus, ff.ſol.matr.

Lucrum verò ceſſans etiam exigi poteſt vltra ſortem poſitis tamen debitis conditionibus poteſt accipi lucrum præſens, vel quaſi præſens, vel etiam futurum certum, vel probabile, id autem deductis expenſis, & periculo, & laboris mercede, & deducto etiam hoc, quod res futura multipliciter poteſt impediri, minus valet, quam præſens, & hæc omnia deducenda, & taxanda arbitrio boni viri erunt.

41 Quæritur, quid eſt damnum emergens? Reſpondetur, eſt cum quis priuatur aliqua re, quam habet extimabilis pecunia, idque ex eo, quod mutuum, & ideo dicitur emergens ex mutuo.

42 Quæritur, quid eſt lucrum ceſſans? Reſpondetur eſt cum quis lucraturus illis pecunijs, vel rebus quas dat mutuo; & quia qui mutuat priuatur tali lucro, atque ideo dicitur ceſſans, ſcilicet hoc datum mutuum, & tunc petere poteſt damunum, quod patitur, & præſertim, quia ſtatuto tempore, etiam non ſoluitur, vel quia lucrum, quod augere poteſt ceſſat, Nauarr. in Manual. cap. 17.& in tract.de vſuris.num. 40. & 47. & hoc intereſſe etiam debetur, vt dicit Innocen. in cap.ſacro. de ſentent. excommunicat. Abb.in cap.venerabilis.de excep.dicit in cap. P.& G.in 1.notat.de off.deleg.& infra c.45 nu.21.

43 Quæ ſunt conditiones lucri ceſſantis ad hoc vt ſit licitum? Reſpon. quamuis Doctores varij, varias aſſignent rationes,

R videń-

videntur tamen hæ quatuor ſolum neceſſariæ: prima, quod de re vera ceſſet lucrum illi, quia ille erat aliàs re vera lucraturus: Secunda eſt, quod in alterius gratiam, quia ille, qui mutuat, priuatur tali lucro, quod alias faciebat: tertia eſt, quod alteri inducitur ſe ob mutuum illud priuari eo lucro, & altero conſentiẽte ſic deducat in pactum: quarta, quod non exigatur totum lucrum ceſſans, ſed deductis expenſis &c. vt diximus.

44 Quæritur, an ratione moræ, quia, ſcilicet, non ſoluit conſtituto tempore poſſit aliquid accipere? Reſpondetur, leges quidem iubent ſoluere tum lucrum ceſſans, quia creditur aliàs lucraturus ſi habuiſſet pecunias; ſed in foro conſcientiæ non poſſet, niſi verè eſſet lucraturus, & verè ei ceſſaret lucrum; illa tamen violentia, qua vi detinetur ſua pecunia, poſſet aliquo pretio extimari, l.magna, C.de contr. & cenſ. ſtip. l.mora. ff. de vſuris, Abb. in cap. 1. & cap. conqueſtus, de vſuris: & ratio eſt, quia moroſus, & fur æquiparantur, l.inter ſtipulantem, §. 1. ff. de verborum obligat. quod intellige, ſiue fuerit in mora regulari, ſeu irregulari, id eſt, quando re ipſa contrahitur ratione intereſſe, vt eſt gloſ. in cap. cum venerabilis, de exceptionibus. ſecus ſi non ſit in mora, quia ſine illa non debetur vſura, l.lecta, vbi Bart. ff. ſi certum petatur. Vnde ſi datus ſit terminus à creditore durante termino, non debetur, Ant. de Butr. in cap. ſalubriter, col. 2. de vſuris.

45 Quæritur, an quæ quis lucratus eſt pecunijs vſurarijs, vel alienis pecunijs poſſit licitè retinere, vel ſint illius cuius erant pecuniæ? Reſpondetur, lucrum factum pecunijs alienis deputatur induſtriæ lucrantis, non ipſis pecunijs, quia pecuniæ pecunias non pariunt, ex gratitudine, vt poſſet aliquid non pecuniarum reddere ex quodam, tamen honeſtatis debito.

46 Caſus in quibus ob pecuniam datam accipi aliquid vltra ſortem ex pacto, ſed non ex mutuo, quia nõ eſt mutuum, ſed aliter eſt in contractus, vt lucrationis, pecuniarnm, vel rerum conditionis.

47 Quæritur, vtrum ex pecuniarum argentei, vel aurei, vel gemmarum &c. non mutuo, ſed locatione ad pompam, vel ad oſtentationem, vt cum nummularij volunt oſtentare menſas plenas pecunijs, & aliquid datur ad hoc, vt oſtentetur, quid? Reſpondetur, licet, quia hic in iſto contractu vſus diſtinguitur à dominio cum pecunias illas nequeat diſtrahere.

48 Quæritur, vtrum locatione ad coquẽdum in aqua, vel thure, vel balneo liceat aliquid accipere? Reſpondetur, licet, quia hic vſus diſtinguitur à dominio, & aliquid etiam detrimenti accipere videtur pecunia, vel gemma in his.

49 Quæritur, vtrum accommodatione pulcherrimos aureos, & magni pretij ad matrimonij celebrationem, vel ad aliud aliquid accommodetur, liceat aliquid accipere? ℞. licet, & ex hac cauſa, vt detur aliquid.

50 Quæritur, vtrum commutatione, ſeu permutatione, vt cum aureus pro argenteis, vel æreis, & è contra, vt ſit in cambio minuto, vtrum liceat aliquid accipere? Reſpondetur, quod licet ob laborem, & officium.

51 Quæritur in venditione, vt cum pulcherrimas pecunias quis vendit pro alijs minus pulchris, vel laceris, pro integris, vel abſentes pecunias pro præſentibus, an liceat aliquid accipere? Reſpondetur, licet, quia plus hæ quam illæ valent.

52 Quæritur dando in vno loco, vt recipiatur in altero, vel contra, vt in cambio, quid? Reſpondetur, licet ob laborem expenſas induſtriam, & alias cauſas aliquid accipere de quibus poſtea dicemus cum de cambijs &c.

53 Quæritur, vtrum pro depoſito aliquid accipere? Reſpondetur, tam pro depoſito, quam pro cuſtodia ſi vltra ſortem vellet aliquid accipere, vſura eſt.

54 Caſus in quibus eſt manifeſta, & vera ac expreſſa vſura.

1. Si mutuat pecunias, vt plus pecuniarũ accipiat vltra ſortem, eſt omnium manifeſtiſſima vſura.

2. Si mutuat pecunias, vt præter pecunias recipiat plus in aliquo genere mercium.

3. Si

3. Si mutuat res alias, vt oleum, triticum, mel, &c. vt plus recipiat in eodem, vel diuerſo genere, vel in pecunia, vſura eſt.

4. Denique quidquid mutuat vſu conſumptibile, & æſtimabile pecunia, vt plus recipiat æſtimabile quoque pecunia, vſura eſt.

5. Item ſi dat res, quæ non conſumuntur ipſo vſu, ſed tamen ita, vt pereat accipienti, & fructus ipſe aliquos recipiat, vſura eſt.

S V M M A R I V M.

1 *Accipere ad vſuram non eſt illicitum, quia non facit alteri iniuriam.*

2 *Petere poſſunt ab eo qui paratus eſt ad vſuram exercendam.*

3 *Praxenetæ inducentes ad fœnerandum, non tenentur reſtituere.*

De Accipientibus ad vſuram. Cap. XLVI.

1 QVæritur, an liceat accipere ad vſuram? Reſpondetur, licet, quia non facit alteri iniuriam, ſed ipſe ſolus damnum patitur: verumtamen citra neceſſitatem, vel vtilitatem, non debet eam facere iacturam.

2 Quæritur, vtrum liceat inducere aliquem ad dandum mihi ad vſuram? Reſpondetur, ſi paratus quis eſſet ad vſuram exercendam, licet petere ſi egeo, & illi non vult aliter dare ex cauſa licita, puta negotiationis, vt decenter viuam, nullum peccatum eſt, Sylu. in verbo vſura. 7. Nauar. cap. 17. num. 262. Si verò acciperem ex cauſa licita, ſed non neceſſaria, puta negotiationes ex cauſa lucri principaliter, cum tamen habeam vnde decenter viuam, peccarem mortaliter, S. Thom. 2. 2. quæſt. 78. art. 4 Doct. in cap. ſuper eo, de vſur. Sylu. qui ſupr. ſi verò dans non eſt paratus, non licet.

3 Quæritur, vtrum praxenetæ conſulentes ad fœnerandum, teneantur ad reſtitutionem? Reſpondetur ſecundum veriorem opinionem, quod non tenentur ad reſtitutionem, niſi in quantum ad eos peruenerint, Sylu. in verb. vſura. 7. quæſt. 2. & ratio eſt, quia in dando mutuum ſub vſuris, non damnificatur proximus, ſed in exigendo illas.

S V M M A R I V M.

1 *Vſura mentalis conſiſtit in ſola mente,*

2 *Vſura mentalis duplex.*

3 *Vſuræ mentalis actus tres.*

4 *Vſurarius mentalis quis dicatur.*

5 *Vſurarius non cenſetur, qui mutauit intentionem ſuam.*

6 *Mutuans ſine ſpe aliquid recipiendi, & ſi debitor dat, quid.*

7 *Mutuans alicui gratis, at ſi aliquid datur ne reputetur pecunia, non peccat.*

8 *Poſſeſſor malæ fidei, nunquam præſcribit.*

9 *Longum tempus quomodo intelligatur.*

10 *Dominium alicuius rei, quomodo probatur.*

11 *Mutuans gratis, ſi aliquid poſtea accipit non ratione mutui quid.*

12 *Debitor ſponte poteſt remittere vſuras extortas creditori.*

13 *Mutuans inuitus, & per vim, & metum, poteſt recipere intereſſe.*

14 *Mutuans inuitus per importunas preces, coactus dicitur.*

15 *Electio reſcripta, & ſententia quoque lata per importunas preces inualidæ redduntur.*

16 *Qui per importunas preces ingreſſus eſt religionem, bona eius non monaſterio, ſed conſanguineis acquiruntur.*

17 *Inductus ad ludum per importunitatem, non tenetur ſoluere quod perdidit.*

18 *Mulier viro, vel econtra, donans per importunitatem, talis donatio non valet.*

19 *Principes, & Prælati in ingreſſu poſſeſſionis gratias omnes, quas faciũt ſubditis per importunitatem, poſſunt reuocari tuta conſcientia.*

20 *Mutuans ſponte, non vi, ſed rogatus, poteſt damnum emergens in pactum deducere.*

21 *Lucrum ceſſans petere non poteſt, qui pecuniam ſuam tenebat in arca otioſam.*

22 *Impediens mercenarium à ſuis operibus, tenetur refundere lucrum ceſſans.*

23 *Vſura puræ mentalis, ad nihil obligat, niſi ad pœnitentiam.*

De Vſura mentali. Cap. XLVII.

1 QVæritur, quid eſt vſura mentalis? Reſpondetur, eſt quæ in ſola mente conſiſtit, non manifeſtata exterius.

2 Quotuplex eſt vſura mentalis? Reſpondetur, duplex, puræ mentalis, quæ non procedit ad opus dando, vel accipiendo, & non puræ mentalis, quæ procedit quidem ad opus dando, vel accipiendo, & tunc eſt quando animus nullo exteriori ſigno alteri manifeſtatur, & vtraque poteſt eſſe mutua, & non mutua.

3 Mentalis autem vſuræ actus ſunt tres: primus eſt deſiderium illius lucri ob mutuum: ſecundus ſpes illius lucri ob mutuum: tertius intentio illius lucri vltra ſortem propter mutuum. Poſtremo ſequitur opus ipſum, quo id reſpicit.

4 Qui vero per mutuum principaliter intendit recipientem allicere, vt ratione mutui ſibi aliquid conferat, vſurarius mentalis eſt, at ſi principaliter mutuaret ad ineundam amicitiam, vt inde mediante conſequatur aliquod munus, vel officium, vel mutuat alicui principaliter ex benouolentia, & amicitia, quia fortè eſt gratus, ex quo ſecundariè, poſtea ſperat, quod idem faciat ſibi cum indiguerit, quamuis poſſet alteri mutuare. Caiet. ad Sanctum Thom. 2.2. quæſt. 78. articul. 1. ad quartum. & in ſumm. verbo vſura mentalis, in fin. Sotus lib. 6. de iuſtit. & iur. quæſt. 1. artic. 2. non eſt vſurarius.

5 Quæritur, qui poſtquam propter lucrum mutuauit, peccatum ſuum agnoſcens mutaret ſuam intentionem in intentionem minus principalem accipiendi; ſi poſtea à debitore aliquid gratis datum reciperet, an ſit vſurarius? Reſpondetur, non, facit ad hoc diſtinct. 50. cap. ferrum, atque ibi notat Io. And. poſt Innoc. in cap. mandatum, de reſcrip. Nauar. c. 17. nu. 209.

6 Quæritur, qui ſine ſpe recipiendi aliquid mutuaret, ita vt hæc non ſit principalis intentio mutuandi, tamen ſi poſtea dum aliquid recipit nouerit, & ſibi à debitore ea ex cauſa mutui datum, vtrum ad reſtitutionem teneatur? Reſpondetur, quod tenetur, recipit enim quod ſuum non eſt, & nec ille gratis dat, facit inquit Ioan. And. in cap. fin. in princip. ſuper verb. qui, de reſcript. vbi dicit, quod recipiens ab impetrante reſcriptum ſub ſimili ratione, ſeu nominis ignoranter, licet euitet pœnam condemnationis expenſarum, de qua ibi text. loquitur in fin. tamen ſi ſcita fraude proſequitur, & vtitur dictis litteris ex ratiabitione, tenetur:

7 Quæritur, qui non mutuat principaliter ob lucrum bona fide aliquid accipiendo ab eo cui mutuauit, exiſtimans id ſibi amicè, & gratis ab eo dari, licet id non det tam ob gratitudinem, quam ob timorem, ne à pecunia repetatur, vel ſibi alia vice mutuum denegetur, vtrum peccet? Reſpondetur, quod non, etiam ſi poſtea ſciat non liberaliter dediſſe, & ratio eſt, quia ex quo tempore dationis, & receptionis bonam fidem habuit, licitè recepit, & illius dominium licitè in ipſum tranſtulit, facit gloſ. in cap. vigilanti, & cap. fin. de præſcript. vbi mala fides ſuperueniens præſcriptioni, non facit quem obnoxium reſtitutioni, Nauar. in Manuali, num. 85. præſcribens malæ fidei, non acquirit dominium, Abb. in rubr. de præſcript. Præſcriptio cum mala fide, nec in foro canonico, nec in ciuili valet idem in cap. quoniam omne; vide in c. ſi de iure dotis, nu. 13. par. 1.

8 Cum enim dicitur, quod poſſeſſor malæ fidei nullo tempore præſcribit, vtique, verum eſt, quia dum eſt in curſu præſcribendi ſemper ſequitur bona fides, ſed non procedit in eo, qui præſcripſit, verum ſi conſcientia maneat læſa, debet ſatisfacere conſcientiæ, vel illam deponendo, vel reſtituendo id, in quo factus eſt locupletior, & ita intelligi poteſt. Caiet. 2.2. quæſt. 78. artic. 1. Nauar. cap. 17 nu. 209.

9 Quæritur, quomodo intelligitur longum tempus? Reſpondetur, quod eſt ſpatium triginta, vel quadraginta annorum, ſecundum Socc. in conſ. 46. nu. 37. Alex. in con-

Digitized by Google

in conſil.num.79.circa primum,num.14. verſ.fortificatur, vol.1. & Boer.in q.281. nu.15.in 2.part.vbi plura congerit,& maximè deducit Alex.in conſ.101.nu.7.& 8.vol.7. atteſtantem ipſam eſſe communem opinionem.

10 Quæritur, quomodo probatur dominium alicuius rei? ℞. per inditia, & præſumptionẽ,l.ad probationem. C.locat.& l.iudicia,C.de rei vend.per Felyn.in cap. cum cauſam,num.5.de probat. ac etiam dominium antiquiſſimum probatur per famam, vt habetur per Socc.in conſ.187. num.3. vol. 2. & fama probari debet per duos,& dicit gloſ.in cap.teſtes.§.item ſępe,in verb.fama.4.q.3.& per Bart. in d.l. de minori.§.plurium. nu.19. per Abb. in cap.veſtra,nu.7.de cohabit.cleric.& mulier.in cap.3.loco,de præſcript. & in cap. quia,de appel.14.per gloſ.in deciſ.Thol. 379.in verbo quæro, qualiter in ea, quæ incipit; idem tenet Siculus, & habetur per Dec.in conſ.227.num.4. volum. 2. & per Hippol. de Marſil. in d. §. plurium, num. 101. ſubdens per viros diſcretos, & bonæ famæ, & non per viles, & mulierculas.

11 Quæritur, qui nullo pacto mutuat, vt ratione mutui aliquid accipiat, ſed gratis licet obrepat ei, mutuatarium aliquid ſibi daturum pro mutuo, quod ille certus eſt non recepturum, niſi gratis det; recipiendo, vtrum teneatur ad reſtitutionem? Reſpondetur, quod non, vt inquit Sot.lib.6.q.1.art.4.verſ ſecunda intentio. Et idem ſi mutuator haberet malam intentionem recipiendi aliquid ab eo, cui ipſe mutuauit; ſi ipſe gratis accipit,& gratis, & liberaliter aliquid ei largiatur nullo implicatur reſtituendi modo, cum nullum damnum alter habeat, & per conſequens nulla inſurgat obligatio reſtituendi ipſi debitori, nec pauperibus,Sot.qui ſupra,contra Oſtien. & Panor.in dicto cap.conſuluit. tenetur tamen ob prauam intentionem agere pænitentiam, ita à ſimili probat text.in cap. fin. de ſymonia, & refert Couar. in regulis peccatum,par.2.in princ. num.8. Nec obſtat dictum Innocent. in dicto cap. conſuluit, qui contrariam opinionem probat, quia eam tutiorem eſſe aſſeuerat. Sed ſi mutuans, qui habuit intentionem deprauatam, ſit in dubio, an debitor ei aliquid liberè dederit vltra ſortem, tenetur ad reſtitutionem illius, quod plus accepit, etiam ſi verè animo libero datum ſit, niſi deponat conſcientiam. Sylu. contra Caiet. in verbo vſura, vt refert Couar.qui ſupra,& ita intelligitur text.in d.c.conſuluit.

12 Quæritur,debitor, qui ſpontè remittit vſuras extortas iniquo creditori non habenti animum reſtituendi eas, an poſſit eum abſoluere à reſtitutione? Reſpondetur,poteſt,gloſ.& Franc. in regulis peccatum verbo reſtituatur, de regulis iuris, lib.6. Quamuis non ſit liberatus à peccato, quod contraxit vſurarius fœnerando; quia propter rem malè ablatam,obligatur quis pœnæ æternæ per peccatum mortale, quod contraxit auferendo rem à proximo illicitè.

13 Quæritur, creditor, qui inuitus, per vim, aut metum mutuat pecuniam alicui, vtrum licitè poſſit recipere intereſſe? Reſpondetur, quod ſic, & idem eſt, ſi per preces importunas mutuaſſet. Inuitus autem dicitur, qui per metum etiam reuerentialem mutuat: (exemplum.) Si patria cogit ciuem ſuum diuitem ad mutuandum ei pecuniam, de qua verè intendebat negotiari, poſſet id quod eis lucratus eſſet recipere; ſic cum preces domini habentur pro iuſſu, l.1. ff. quod iuſſ. Si quis habet centum paratos ad negotiandum, & dominus eius rogat eum ad ſibi mutuandum,poſſet tutè centum mutuare cum pacto, vt det illi intereſſe, quamuis dictum intereſſe excedat decem pro centinario; quia circa intereſſe habetur oculus ad veritatem, & non ad Bullam Papæ Nicolai: Vnde ſi de illis centum deductis periculis, & expenſis lucratus fuiſſet quindecim,vel viginti pro centinario, poteſt licitè percipere intereſſe ad prædictam rationem.

Hinç infertur, quod mercatores, qui çoguntur à Regijs officialibus, aut vniuerſitate, vt mutuent pecuniam, poſſent paſiſci de intereſſe, & exigere, quamuis excedant ſummam vſuræ legitimæ;quia attenditur veritas, ſcilicet,

R 3 quan-

Digitized by Google

quantum iuſtè, & legitime poterant lucrari.

14 Coactus etiam, & inuitus dicitur mutuare, qui per preces importũas mutuat, quia vis metus, & preces æquiparantur, vt inquit Afflict decif. 69. nu. 6. (exemplum) habebam pecuniam expoſitam negotiationi licitè, precibus importunis amico mutuam pecuniam, poſſum licitè petere intereſſe lucri ceſſantis, Sot. lib. 6. q. 1. art. 3. Salic. in auth. ad hæc, q. 19. & 25. 25. C. de vſur.

15 Eſt notandum, quod non ſolum preces importunæ ſunt cauſa, vt intereſſe debeatur; ſed etiam vt reſcripta ipſa inualida reddantur, l. 1. C. de bon. pet. ſublat. lib. 10. vbi gloſ. Pariter electio habita per importunitatem eſt inualida, cap. Oſius, de elect. gloſ. in cap. miramur, diſtinct. 61. Abb. in cap. 1. de præb. ſententia quoque lata per importunitatem poteſt reuocari.

16 Item ſi quis ingreſſus fuerit religionẽ per importunitatem Religioſorum. licet emiſerit profeſſionem, bona eius non acquiruntur monaſterio, ſed conſanguineis eius, & hoc ratione importunitatis, Abb. in cap. præterea, de off. deleg. gloſ. in cap. fin. 30. q. 3.

17 Item inductus etiam ad ludum per importunitatem, non tenetur ſoluere pecuniam quam perdidit, Abb. in cap. clerici, & ibi Innocent. de vit. & honeſt. cleric.

18 Item ſi mulier donat viro, vel è contra propter importunitatem, talis donatio non valet, etiam ſi morte confirmetur, Iaſon in l. 1. §. ſi quis. ff. de verbor. obligat.

19 Item Principes, & Prælati, qui in ingreſſu poſſeſſionis, vel ſtatus, vel dignitatis multas ſolent gratias concedere ipſis ſubditis, poſſunt tuta conſcientia ipſas reuocare ſi propter eorum importunitatem conceſſerunt, Calder. conſil. 3. de iur. iur. Felyn. in cap. 1. de probationibus. Solent enim ſubditi ſatis offerre memorialia ad impetrandas gratias in tali ingreſſu, ex quo cenſentur in illo ingreſſu propter importunitatem conceſſæ, Bart. in cap. cum olim, de reſcript. vbi Bald. dicit, quod ſi conceſſa fuerit Illuſtri viro aliqua gratia præſente Notario, cenſetur propter importunitatem conceſſa; ſed quomodo poſſit hoc cognoſci, tradit Andr. de Iſern. in cap. 1. §. porrò, qui ſit prima amitt. benef. quod in hoc ſtandum eſt dictis ipſius Principis, ſi ex mera liberalitate conceſſerit, an propter importunitatem aductus; vnde non requiritur aliqua probatio extrinſeca; ſic etiam ad propoſitum noſtrum, qui propter preces importunas mutuauerit, licitè poterit petere hoc intereſſe.

20 Quæritur, qui ſpontè ſua, non vi, aut fraude, ſed rogatus mutuat, poteſt præuiſum, formidatumuè damnum emergens in pactum deducere abſque vitio vſuræ, verbi gratia, ſi domus ruinam minatur? Reſpondetur ſecundum S. Tho. 2. 2. quæſt. 78. art. 2. quod poteſt dummodo de illo mutuatarium admoneat; ſecus tamen ſi tacitus vltroque mutuat; tunc enim non poſſet damnum emergens exigere; nam ſibi imputandum eſt damnum, quia ſi aliter rem ſciret nollet fortè ſub illa conditione mutuum accipere, Couar. lib. 3. variar. reſolut. cap. 4. Sotus de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 1. art. 3. Hinc infertur, quod mutuo accipiens nõ tenetur ſoluere, dummodo quod non fuit præuiſum, neque cogitatum, ſed fortè poſtea ſuperuenit, quia non cogitauit ſoluere niſi ſimplex mutuum.

Eſt etiam notandum, quod & ſi multi graues authores, vt Aym. Crauet. conſil. 285. Alexand. conſ. 46. Decius, & Innocent. in cap. nauiganti, de vſuris, Sotus dicto artic. 3. affirment non poſſe, inter partes conuenire à principio de intereſſe lucri ceſſantis, quando quis ſpontè ſine vi mutuat pecunias: contraria tamen opinio receptior eſt, vt tenet Caiet. in verbo vſura, cap. 2. S. Thom. 2. 2. quæſt. 78. art. 2. & quæſt. 62. art. 4. Sylueſt. in verbo vſura, el 1. quæſt. 19. Conrad. de contract. quæſt. 3. Couarr. variar. reſolution. cap. 4. num. 5. Nauar. cap. 17. num. 211. & & de vſura, num. 43. vſque ad 60. dummodo ſeruentur omnes conditiones de quibus ſuprà diximus, & verè ceſſat lucrum, verbi gratia, habeo mille paratos negotiationi, petit à me Titius iſta mille, poſ-

Digitized by Google

poſſum licitè conuenire de intereſſe lucri ceſſantis, quia pecunia mea erat expoſita negotiationi, & ita procedat opinio affirmatiua.

21 Quæritur, ſi quis teneret pecuniam otioſam in area, cum animo non negotiandi, ſi illam mutuat, vtrum poſſit petere damnum ceſſans? Reſpondetur, neque lucrum ceſſans, neque damnum emergens petere poſſet; quod verò differt in illis, tamen regionibus vbi frequētantur emptiones cenſuum, verbi gratia, Neapoli licitum eſt illi, qui non eſt ſolitus negotiari, mutuando pecuniam alteri, petere intereſſe lucri ceſſantis, vt inquit Couar. lib. 3. variarum reſolutionū, cap. 4. non excedendo tamen decem pro centinario, ſicut ſolent fieri dictæ emptiones cenſuum. Verum cum dans ad cenſus, non poſſit quando velit rehabere ſuum, immo ſtat in periculo amittendi ſuum, ſi forſan recipiens ad cenſus, vergeret ad inopiam, vel eſſent alij creditores anteriores, vt ſæpiſſimè contingit hic in Vrbe, quod ſecus eſſet in mutuo; nam quando ſibi placuerit, poteſt recipere ſortem principalem.

Ideo conſulerem mutuanti in dictis regionibus, vt eius lucri ceſſantis non excederet ſummam octo pro centinario, vel potius abſtineri à tali contractu, cum requirat tot conditiones, ſed poſt ex facto ſeruatis dictis conditionibus, non ſunt contrahentes, tamen damnandi, nec tenentur ad aliquam reſtitutionem, Archi. Flor. 2. par. tit. 1. cap. 7. §. 15. Nauar. de vſur. num. 53. & retro cap. 43. num. 42.

22 Quæritur, vtrum impediens mercenarium à ſuis operibus vi, aut fraude, teneatur illi refundere lucrum ceſſans? ℞. quod ſi ſuis ſolis precibus vult amore ſui ceſſare, nihil illi debet, at ſecus tenetur, Sot. lib. 6. q. 1. art. 3. col. 2.

SVMMARIVM.

1 *Principes cogentes ſoluere vſuram, tenentur ad reſtitutionem.*

2 *Iudices, Notarij, & teſtes cogentes, vt vſura ſoluatur, tenentur ad reſtitutionem.*

3 *Miniſtri principales vſurariorum cogentes vſuram ſoluere, tenentur ad reſtitutionē.*

4 *Vxor vſurarij non tenetur ad reſtitutionem de ſua dote, niſi ipſa per ſe exerceat vſuras.*

5 *Filij vſurariorū acceptantes hæreditatem tenentur ad reſtitutionem.*

6 *Contrahentes cum vſurarijs non tenentur ad reſtitutionem.*

8 *Accipiens dotem ab vſurario idem quod in dono datis.*

De Participantibus in vſura, an teneantur ad reſtitutionem, & qui, & quatenus. Cap. XLVIII.

1 Quæritur, vtrum domini, ſeu principes, qui ex lege, vel præcepto, aut imperio cogunt vſuram ſoluere, vel non eam fieri, teneantur ad reſtitutionem? ℞. ſi cogunt ad ſoluendum tenentur, ſi non cogunt, non tenentur.

2 Quæritur, vtrum Iudices, qui ſententiā ferunt, vt ſoluatur vſura teneantur ad reſtitutionem? Reſpondetur, tenentur Iudices, ac etiam Notarij, ſi ex ſui inſtrumenti vſura ſoluitur, non alias; & idem teſtes ſi ex vi ſui teſtimonij, non alias, & idem praxenetæ ſi ipſi inducunt non paratos ad dandum, & recipiendum, at ſi parati erant ad dandum, & accipiendum ad vſuram, non tenentur.

3 Quæritur, vtrum miniſtri vſurariorum teneantur reſtituere? Reſpondetur principales miniſtri, qui videlicet contractus celebrant tenentur, minus verò principales, qui tantum pecunias exigunt, dant, recipiunt, ſeruant, ſcribunt, non tenentur, nec etiam alij domeſtici ſerui in alijs rebus inſeruientes, quamuis malefaciant vſurarijs, & prauis hominibus inſeruiendo, tamen ad reſtitutionem non tenentur.

4 Quæritur, vtrum vſurarij vxor teneatur reſtituere? Reſpondetur, ex dote ſua non tenetur ſoluere, niſi ipſa per ſe exerceat vſuras, ſed tenetur ex alijs acquiſitis bonis vnà cum marito in communibus maximè tenetur.

5 Quæritur, vtrum filij vſurariorum te-

Digitized by Google

neantur reſtituere? R. ſi ipſi acceptant hæreditatem patris, tenentur, aliàs non.

6 Quæritur, vtrum contrahentes cum vſurarijs in contractis tamen licitis, vt ementes ab vſurario, & vendentes eidẽ: ſi tenentur ad aliquid? R. licet hoc agere, & ad nihil tenetur, quia tantundem relinquunt apud vſurarium.

7 Queritur, vtrum, qui accepit dono aliquid ab vſurario, teneatur reſtituere? R. ſi tunc temporis vſurarius habebat alia in bonis, vel habere ſperabat, vnde debita vſurarum ſolueret, licet accipere ab eo dono data, & ad nihil tenetur; ſed ſi non habebat vnde tunc ſolueret, nec ſperabat ſe habiturum, non licuit, quia erat aliorum, & ita tenentur ad reſtitutionem.

8 Quæritur, qui accepit dotem ab vſurario, vtrum teneatur reſtituere? R. idem dicendum, quòd in dono datis.

SVMMARIVM.

1 *Vſura palliata, dicitur, quaſi pallio cooperta.*
2 *Vſura palliata committitur in contractibus emptionis, & venditionis.*
3 *Emptio, & venditio, eſt contractus in quo res datur pro pecunia, & econtra.*
4 *Precium rei, eſt rei valor.*
5 *Pretium iuſtum eſt, quod res in præſenti valet.*
6 *Pretium iuſtum triplex.*
7 *Regula generalis ad iudicandus omnes contractus emptionis, & venditionis.*
8 *Vendere res pluſquam valent, non licet.*
9 *Res quæ non habent commune pretium, quomodo taxandæ.*
10 *Vitia rei manifeſta in venditione poſſunt taceri, non autem ſecreta.*
11 *Res, quomodo vendi poteſt pluſquam valet, ſpectata pecunia.*
12 *Res quomodo emi poteſt minuſquam valet anticipata pecunia.*
13 *Debitor anticipans ſolutionem, poteſt minus ſoluere.*
14 *Emere frumentũ nunc minori pretio dandum tempore collectionis, non licet.*
15 *Vendere frumentum quando caro valet, & poſtea non in pecunia, ſed in frumento nouo tempore collectionis, non licet.*
16 *Vendere res pluſquam valent, quomodo liceat.*
17 *Vendere res minus quam valent, quomodo liceat.*
18 *Vendi res minus cum pacto de retrouendendo, poteſt.*
19 *Pactum de retrouendendo eſt in quo remanet poteſtas apud venditorem de recuperando rem, dato pretio.*
20 *Pactum de retrouendendo, minuit pretium rei.*
21 *Vendens cum pacto de retrouendendo, deinde ſtatim emens locat eidem venditori, habet ſuſpectum vſuræ.*
22 *Vendere (vt Italicæ dicitur) à ſtecho, quomodo intelligitur.*
23 *Emere tempore collectionis multa edilia vili, vt poſtea carius vendat, peccat mortaliter.*
24 *Emens tempore collectionis ad prouidendum familiæ ſuæ; aut reipublicæ, vel pauperibus licet paulo plus emat, quam indigeat, & poſtea, quod ſuperfuerit pretio currenti vendat, non ſolum non peccat, ſed commendatur.*
25 *Vendere vaſa ſacra, Eccleſias, & capellas, quomodo liceat.*
26 *Vendere ſepulturas, quomodo liceat.*

De Vſura palliata, ac de iniuſtitia in alijs contractibus à mutuo, ac primum de emptione, & venditione in communi. Cap. XLIX.

1 QVæritur, quare dicitur vſura palliata? R. dicitur vſura palliata, id eſt, mutuum palliatum, quia cooperitur pallio, id eſt, quod ſub contractu apparenti, latet vſura, verbi gratia, ſecundum formam apertam, & verba contrahentium, eſt aliud contractus, quam mutui. Secundũ verò formã latentem, & mentẽ verã contrahentium, vel præſumptã, eſt mutuũ, qualis eſt omnis contractus à mutuo; (exempli gratia:) qui emit rem ad minus decem, valentẽ pretio infimo 13. ob anticipatam ſolutionem, in effectu videtur mutuare pretiũ, quod dat, & illud minus iuſto ꝑtio, quod dare deberet, accipitur pro vſura, Nauar. c. 17. nu. 206.

2 Quo-

Digitized by Google

2 Quomodo committitur vſura palliata? ℞. committitur in his præcipuè contractibus, videlicet in contractu emptionis, & venditionis, in contractu aſſecurationis in contractu pignoris, in contractu depoſiti, in cambijs, & in ſocietatibus.

Rurſus de natura emptionis, & venditionis, & eius diffinitiones, aut datur res pro pecunia, & è contra, & hæc dicitur emptio, & venditio, vt diximus ſupra, aut datur res pro re, & hæc dicitur commutatio, ſeu permutatio, aut datur pecunia pro pecunia. & hoc dicitur cambium.

Item res pro qua pecunia datur, aut eſt æſtimabilis pecunia, & emi, & vendi licitè poteſt, aut non eſt æſtimabilis pecunia, & hæc nec emi, nec vendi licitè poteſt.

3 Quæritur quid eſt emptio, & venditio ℞. eſt contractus, in quo res datur pro pecunia, & è contra, pecunia pro re, & iſta erunt iuſta, ſi equale ſit precium, iniuſta ſi ſit inequale.

4 Quæritur, quid eſt precium rerum? ℞. eſt valor rei, ſeu potius menſura valoris rerum.

5 Quid eſt iuſtum precium? ℞. eſt quod valet res in præſenti, vbi eſt numerata pecunia ceſſante dolo, & fraude iuxta arbitrium peritorum communiter in eo venditionis genere.

Dicimus autem communiter, quia illud cenſendum iuſtum, quo res ſolet emi, & vendi, nam quod raro alias nullum certum precium aſſignari rebus poſſet.

Dicitur etiam in eo venditionis genere quia eſt eadem res, quæ plus, & minus valet numerata pecunia, pro diuerſitate generis venditionis, vt ſi in officina exiſtente, vel apud mercatorem, vel apud priuatum alium, ſi ſub aſta venditur, vel ſub extruditur emenda, ſi minutim diuenditur, vel non minutim, ſed in magna copia.

6 Quotuplex eſt iuſtum precium? ℞. triplex pium, ſeu minutum, mediocre, & rigidum, ſeu ſupremum, nam iuſtum pretiũ conſiſtit indiuiſibili apud homines, ſed habet latitudinem, ita vt vna, & eadem res hodie à mercatore vendatur pro decem, cum dimidio, & pro vndecim.

Solent autem dicere mercatores diſtantiam à minimo pretio ad rigidum, & temporum diuerſitate variari.

Regula generalis ad iudicandos omnes contractus emptionis, & venditionis.

7 Quæritur, quomodo cognoſci poteſt contractus emptionis, & venditionis? ℞. videnda in primis ſunt tria, primo, num interueniat tacitum mutuum, ſecundo cum temporis ſpectatio, nam tunc habetur ſuſpectus Vſuræ, tertio, videndum an pro eo aliquid accipiatur.

Videndum etiam an Miſceatur aliquis alius contractus cum ipſa emptione, vt ſocietatis, & aſſecurationis, nam tunc ex vtraque non eſt iudicium ferendum.

Videndum tandem num ſit precij equalitas, nam ſi non ſit, erit iniuſtus contractus, ſi autem ſit precij equalitas, erit iuſtus, ſed modo ad varias deciſiones per quæſita more, & ordine ſolito, in quibus hæ vſuræ palliatæ latent deſcendamus.

8 Quæritur vtrum poſſit res vendi pluſquam valet? Reſpondetur nunquam licet, ſi per ſe, & in ſe iuſtitiæ equalitas cõſideretur, ſed non reſcinditur contractus publico iure, niſi ſit exceſſus, vltra medietatem iuſti precij. In foro tamen conſcientiæ tenebitur ad reſtitutionem, niſi ſit parum aliquid, nam paruitates contrahentes videntur hæc parua condonare ſibi inuicem.

Aliquando etiam res, quæ in ſe conſiderata, vel alteri non valet tantum, at mihi ad meas commoditates plus valet, & ideo ſi alter à me petat, potero tantum vendere quantum mihi valet, nam quod ſuperat valorem rei, tunc accipitur non tam pro re, quam pro meo damno emergente accipio, vt diximus ſupra.

9 Quæritur vtrum res, quæ non habet commune precium, poſſit pro arbitrio vendentis taxari, vt ſunt res raræ, gemmæ, &c. Reſpondetur in his precium ideſt quod apud emptores vltraneos, & rem ipſam agnoſcentes reperitur ceſſante vi, dolo, &c. taxari poteſt.

10 Quæritur vtrum taceri poſſint vitia rei, quæ venditur? Reſpondetur vitia rei omnibus publica, & manifeſta, quæ facile

à quo-

à quouis emptore, vel mediocriter perito, poſſunt animaduerti licet tactu, alia vero occultiora, non licet, item an e contra emens tacere poſſit ea, quæ tunc præcium rei augent, eſt eadem fere reſponſio.

11 Quæritur vtrum ſpectata pecunia poſſet res vendi pluſquam valet in præſenti Reſpond. non poteſt niſi in iſtis tantum quatuor caſibus, primo ſi poſtulat ſolum, vel rigidum, vel iuſtum præcium, ſecundo damnum emergens, tertio lucrum ceſſans, quarto vel ſit genus mercaturæ quæ non poſſit aliter commode diſtrahi in tanta quantitate, vt eſſe ſolent lanarum aromatum, gemmarum ſerici, & ſimilium quia in eo genere vendendi tantum valent, & in eo illud commune præcium, quod aliud eſſe, nequid etiam ſi parua quantitas numerata pecunia daretur viliori præcio, quia tunc eſſet aliud genus vendendi.

12 Quæritur vtrum liceat anticipata pecunia minoris rem emere, quam poſtea erit valitura? Reſpondetur, non licet niſi in his tantum, quatuor caſibus ſupradictis, primo ſi pium, aut minimum præcium iuſtum ſaltem detur, ſecundo, vel damnum emergens exigitur, tertio lucrum ceſſans, quarto aut ſimilia mercaturæ genera, quæ aliter vendi, & emi non poſſunt commodè, vt cum à paſtoribus ouium, vel agricolis, vel artificibus, &c. ſolent magna mercium ſumma emi prius data pecunia.

13 Quæritur vtrum debitor anticipet ſolutionem, & minus ſoluat, vt ſi poſt annum deberet dare centum, det nunc octoginta? Reſpondetur, non erit illicitum, niſi alia adſit cauſa diminuens precium.

14 Quæritur, an liceat emere frumentum nunc dandum tempore collectionis minori præcio, quam tunc valebit? Reſpon. non licet, quia illud minus diminuitur propter anticipatam pecuniam, quod eſt in veritate mutuum, & propter illam ſpectationem.

15 Quæritur vtrum ſi quis vendat frumentum nunc, quando caro valet, & poſtea non in pecunia, ſed in frumento nouo tempore collectionis licitè faciat? Reſpondetur per ſe hic contractus non eſt illicitus, tamen eſſe ſolet multis de cauſis iniuſtus, & contra commune reipublicæ bonum, & ideo ſolet legibus vitari, quia hoc pacto ſolent exauriri agricolæ, & toto pene frumento ſuo priuari, cum tempore collectionis minoris vili præcio ſolent æſtimari, & vendi: Habet præterea iniuſtitiæ hoc annexum, quod obligat ruſticum in frumento precium reddere, & non in pecunia, vel alijs rebus prout melius poſſet.

16 Quæritur vtrum liceat vendere rem pluſquam valet, ſi erat ſeruaturus eam in aliud tempus, in quo erit valitura certo, veriſimiliter? Reſpond. poteſt licite deductis, tamen expenſis, & periculo, ſi quo interueniebat, & laboris precio, &c. arbitrio boni viri, & poteſt duobus modis paciſci, vel in determinato præcio quantum tunc valebit, vel determinato videlicet medio precio inter ſummum, & minutum, quod putatur tunc valitura.

17 Quæritur vtrum ſi erat in alium locum rem tranſmiſſurus, vbi plus erat valitura certo, aut veriſimiliter? Reſpond. omnino, eſt eadem ratio, & eadem ſolutio, quæ præcedentis.

18 Quæritur vtrum liceat rem emere minoris, cum pacto retrouendendi? Reſp. licet minoris emere cum hoc pacto retrouendendi magis, quam emere ſimpliciter, quia ſi ſimpliciter venderetur poſſet fieri iniuſtitia contra ementem.

19 Quid eſt pactum retrouendendi? Reſpond. eſt pactum, in quo remanet poteſtas apud creditorem recuperandi rem dato precio, & emens cogitur ei reuendere eodem precio, & id dicitur retrouendere eidem vendenti.

20 Quantum minuit de precio hoc pactum? Reſpondetur in quibuſdam rebus vt doctores volunt, & praxis oſtendit, quartam partem precij minuit, vt in cenſibus, in quibuſdam tertiam, vt in prædijs & domibus, immo aliquando mediam partem pro ratione illius incommoditatis priuationis rei emptæ ad arbitrium alterius.

21 Quid ſi emit cum pacto retrouendendi, & deinde locet ſtatim eidem venditori recipiens aliquid, puta duo tria, vel quinque pro centum? Reſpondetur eſt contractus ſuſpectus vſuræ, & profecto damnatus præſertim ſi obliget venden-

tem

Digitized by Google

tem ad locationem, & maxime ſi ſunt armenta, & boues.

22 Quæritur de Verſione, ſeu Veſura, quã Hiſpani mohatram vocant, & Italicè dicitur (comprare à ſtoccho) hoc eſt cum quis non inueniens pecuniam mutuam emit credito argentum factum, vel pannum, aut alias merces à mercatore, vel ab alio, & ſtatim eidem vendenti eas reuendit minori precio, quam emit, vtrum liceat? Reſpond. ſi ſtatim fiat illa venditio poſt emptionem, eſt contractus ſuſpectus vſuræ, & euitandus, ne pro iniquo mercatore, vel vſurario palliato habeatur cuius infamiæ periculo probabili ſe exponendo peccaret, arg. cap. non ſunt audiendi, 11. quæſt. 3. Hic contractus non tamen per ſe ſimpliciter eſt iniuſtus, ſi tantum dat, quantum apud alios poſſet reperire, cum res illa pluris valeat in manu artificis, vel mercatoris, quam in manu priuati, & ſit diuerſum venditionis genus in officina, & extra officina vendere, nam ille non reperiret plus apud alios, at ſi in pactum deducat mercator, vt ſibi reuenderet, etiam ſi eo præcio, quod apud alios reperiret, eſſet Vſura. Sic etiam ſi liberè venderet, & poſtea minori prætio eidem reuenderet, quam apud alios reperiret, ſi non eſſet vſura eſſet tamen illicitus, & iniuſtus contractus, vt inquit Nauar. cap. 23. num. 91. quod de rigore iuris liceret mercatori rem iterum emere iuſto præcio mediocri, vel pio minore rigoroſo, quã vendit, qui nulli legi iuſtitiæ videtur contrauenire, & ſi alicui legi charitatis ſchandalizando alios contrairet, peccaret quidem, ſed non teneretur ad reſtitutionem, ad quam ſolius legis iuſtitiæ tranſgreſſio obligat. hæc ille.

23 Quæritur, qui tempore meſſis, vel vindemiæ emit immoderate triticum, vinum vel oleum, quod poſtea carius vendat, vel alio modo præcium auget, & penuriam inducat, vtrum peccet? Reſpond. grauiſſimum peccatum facit cap. quicunque 14. quæſt. 4.

24 Quæritur, qui emit tempore collectionis, & hoc tantum ad prouidendum familiæ ſuæ, vtrum deceat? Reſpond. quod non, etiam ſi emat paulo plus, quam egeat, & poſtea, quod ſuper fuerit præcio currenti vendat, vel ſi emit ad prouidendum rei publicæ, eſt prouidentia ſua, cõmendanda, vt fecit Ioſeph Gen. 41. aut pauperibus egentibus, aut ne exportetur vel diſſipetur ſine ob alias pias cauſas, & honeſtos fines, ſecundum Innoc. in cap. primo, ne cleric. vel monach. & S. Ant. 2. part. tit. 1. cap. 24 §. 16.

25 Quæritur vtrum liceat vendere vaſa ſacra? Reſpond. quod non poſſunt vendi quatenus ſpiritualia ſunt, ſed ratione materiæ, & in ſua forma non niſi alteri Eccleſiæ ſtendi poſſunt, quia non debent conuerti in alium vſum 10 quæſt. 2. cap. ea. §. hoc ius, ſed confracta poſſunt etiam vendi laicis, quia non ſunt amplius ſacra. 12. quæſt. 2. cap. aurum. Idem dicendum eſt de Eccleſia, & de capella: Eccleſia in ſua forma perſeuerante non poteſt conuerti in profanos vſus, ideo ſic non poteſt vendi laicis, vt de illa ad libitum diſponant: poterit vendi ratione materiæ religioſis ad celebrandum diuina, laicis autem in ſua forma ſimpliciter vendi non poteſt, quia non poſſunt ſimpliciter eſſe domini Eccleſiæ, aut cappellæ: Poſſunt tamen habere ius patronatus alicuius Eccleſiæ, vel capellæ, & hac ratione poterit vendi materiale Eccleſiæ, ſeu capellæ, & etiam parietes ligna, picturæ eſt laico, vt illam reſtauret, dotet, & ſic illius habeat ius patronatus.

26 Quæritur vtrum poſſint vendi ſepulturæ? Reſpond. quod illas vendere videntur canones prohibere, cap. abolendæ de ſepult. & cap. cum in Eccleſia d. ſimonia, ſed S. Thom. 4. diſt. 25. quæſt. 3. art. 2. gloſ. 3. dicit, quod de vendititione terræ ſacræ in ſepulturam eſt ſimilis ratio ſicut de venditione ſacrorum vaſorum, quod Cimiterium conſecratum poteſt vendi ratione in neceſſitate Eccleſiæ ſicut calix ratione matæriæ, non autem poteſt vendi ratione conſecrationis, vt ſcilicet aliquis pro pecunia ibi ſepeliatur. Vide infra cap. de rebus Eccleſ. non alienam.

SVMMARIVM.

1 *Monopolium eſt ſingularis negociatio in ciuitate.*

2 *Monopolium duplex.*

3 *Monopolium ideſt, qui à principe priuilegium obtinet, ne alius quam ipſe emat, vt vendat*

Digitized by Google

vendat in ciuitate; non eſt immunis à peccato.

4 *Monopolium dicitur facere, qui multa exponit in foro, vt pretium vileſcat, quia vult vilius emere, vel è contra, ſi auget pretium, vt carius vendat, peccat mortaliter.*

5 *Monopolium, id eſt, impediens eos, qui annonam conducunt, vt carius vendatur, mortaliter peccat.*

6 *Monopolium, id eſt, venditores monopolium facientes, liceret emptoribus, etiam contraria facere.*

7 *Monopolium, id eſt, forenſes inſcii monopolium facientes, ſi vendant eodem præcio non tenetur ad reſtitutionem.*

De Monopolijs. Cap. L.

1 QVæritur, quid eſt monopolium? Reſpondetur eſt ſingularis negotiatio in ciuitate ideſt cum aliquis, vel aliqui, aut omnes illius generis aſſeruantes merces, & nolentes eas vendere minori prætio, quam eo, vel illo, quod ſibi videtur, mortaliter peccant. C. de monopolis l. vnica.

2 Quotuplex eſt Monopolium? Reſpon. duplex primum, ex parte vendentium, id eſt, cum inter vendentes ſic conueniunt, vt non debeant vendere res, niſi tali præcio, ſecundum ex parte ementiũ, qui cum inter ſe conueniunt, vt non dentur niſi tali præcio.

3 Quæritur vtrum peccet, qui à principe priuilegium obtinent, ne certi generis merces ab alio, quam ab ipſis vendantur? Reſpond. mortaliter peccant ſecundum Innoc. in cap. ſignificante de pign. quando fraudolenter etiam in populi damnum notabile, & ex mente Roſel. verb. emptio. §. 21. Quamuis liceat principi, aut gubernatori in bonum publicum obligãdo ad id aliquos, & ſtatuere, vt ſoli ab eis talia præcio tollerabili minutatim vendãtur puta vinum, oleum, &c. ſecundum Nauar. cap. 23. num. 92. verſ. 35. & Syluer. verb. emptio, quæſt. 78. in fin. Nec etiam ſecundum Azonem in l. vnica. C. de monop. licitum eſt exercere monop. i. ſingularem negotiationem, quod accidit cum aliqui paciſcunt ne in arte ſua quemquã inſtruant, niſi filios, vel nepotes. Syluer. verb. emptio, quæſt. 18. limita tamen hoc dictum per eundem in verb. Arſ. quæſt. 1. verſ. 2.

4 Quæritur vtrum an liceat volentibus emere, exponere multa in foro, vt præcium vileſcat. vel alijs, qui ſibi mutuo promittunt, non emere niſi tanti, vel ſi in ſubaſtatione anteueterent alios, ne licitarentur; vt minoris ipſi emerent? Reſp. non licet, quia dicuntur Monopolium facere Sylu. qui ſupra Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. quæſt. 2. art. 3. in fin. & tenetur ad reſtitutionem totius ſummæ excedentis præcium, quod valerent, ſi non eſſent huiuſmodi Monopolia: tenentur autem reſtituere ijs, à quibus extorſerant, nec ſolum ipſi tenentur reſtituere, ſed etiam domini concedentes hoc, & reliqui, qui ſunt cauſæ huiuſmodi iniuſtè acceptionis, Caiet. 2. 2. quæſt. 77. art. 1. Sylu. in verb. vſura 2. quæſt. 1. verbum quintum Sot. qui ſup.

5 Item impedientes eos, qui conducunt annonam, vt carius vendatur, tenentur ad ponendum eam in bono foro, ac ſi fuiſſet delata, ſi poſſunt, & puniuntur etiam pæna corporali l. annonam. ff. de extr. ord. crimi, & idem tenetur facere emens omnes fruges, ſeu blada, vt carius vendat d. l. annonam: Idemque de omnibus pertinentibus ad victum, vel vſum per ipſos ſolos vendendis in penuriam reipublicæ, vt l. vnica. C. vt ne lic. in empr. ſpec. ſe, &c. Vnde qui dat arrhas ꝑ omnibus aromatibus ſciens naues, quæ eas vehebant eſſe ſubmerſas, facit monopolium & tempore neceſſitatis tales compelli poſſunt vendere minus iuſto præcio, tunc alias iuſt. l. 2. §. cum in eadem. ff. ad l. Rhodi. de Iact. Sylu. in verbo emptio q. 13.

6 Quæritur quando venditores monopolium facerent, vtrum liceret emptoribus contraria facere? Reſpond. liceret tunc iuſtè, quaſi vim, vi repellere, & contraria poſſent prudentia vti, puta conuenire inter ſe, vt nullus niſi certo præcio emat Sot. lib. 6. quæſt. 2. art. 3. in fin. de iuſt. & iur.

7 Quæritur vtrum venditoribus monopolium facientibus, vt tanti, ideſt decem vendant vinum, ſiue oleum, ſi forenſes monopolij inſcij, ipſo prætio vendant, teneantur ad reſtitutionem? Reſpond. non

Digitized by Google

non teneri, & ratio eſt, quia vendit, ſicut communiter valet in foro, ſecus ſi eſſent conſcij. Medina in ſua ſummula lib. 1. cap. 14. § 25. poſt medium.

SVMMARIVM.

1 *Contractus, qui vulgo dicitur ad credentiam, nota illius regulam.*

2 *Vendens frumentum menſe Octobris tanti, quanti valebit menſe Maij, quo menſe ſperat pluris valiturum vſuram committit.*

3 *Vendere ad credentiam paulo pluris; quomodo licebit.*

4 *Vendere ad credentiam eo precio, quo pluris valebit non licet.*

5 *Vendens frumentum poteſt conſtituere precium, quod curret tali die.*

6 *Mercator, qui ſtatim poteſt vendere merces pecunia numerata, ſed ad inſtantiam alterius, vendit ad credentiam carius iuſto precio non peccat.*

7 *Mercator habens Romæ officinam plenam mercibus ferendarum, ad nundinas farſæ, vbi carius erat ipſe venditurus, poteſt Romæ paulo pluris precio currenti merces vendere.*

8 *Mercator, quomodo poteſt dare frumentum vetus ad renouandum.*

9 *Frumentum vetus, marcidum damnum pro bono ad renouandum, non licet.*

10 *Vendens, & tacens vitia rei, peccat.*

11 *Vendens, id eſt, cui datum eſt aliquid ad vendendum pro decem, & vendit duodecim, quomodo agendum.*

12 *Vendita re alicui ſtatim periculum ſpectat ad emptorem.*

De Emptione, & Venditione ad futuram pecuniam. Cap. LI.

1 Contractus emptionis, & venditionis qui vulgo dicitur ad credentiam, eſt notanda hæc regula, vt cognoſci poſſit an ſit licitus, vel illicitus contractus, ſcilicet, quod verus valor rei attenditur ſecundum tempus emptionis, & venditionis cap. cum dilecti de emptione, & venditione l. 2. C. de reſcin. vend. vnde qui vendendo rem illam venderet non habita ratione ad pretium, quo valebat tempore contractus, ſed tempore ſolutionis, quo pluris probabiliter valere ſolet vſurarius eſt.

2 Quæritur vtrum vendens frumentum tempore octobris cum pacto, vt ſoluatur tanti, quanti menſe Maij valebit, quo menſe ſperatur pluris valiturum quid? Reſpondetur vſuram committit capit. in ciuitate capitulo nauiganti de vſuris. Poſſet tamen contractus iſte iuſtificari ſeruatis his conditionibus, vt merces, quæ venditur credita pecunia poſſint ſeruari, & non ſint corruptioni proximè. Secunda, vt adueniente tempore ſolutionis accipiatur non pretium rigidum, vel infimum, ſed mediocre Alexand. in l. quod te ſi cert. pet. Syluer. in verbo. vſura 2. quæſt. 2. verſ. tertium, Tertia, vt deducantur arbitrio boni viri ad iuſti pretij taxationem quicquid in his mercibus ſeruandis, & cuſtodiendis eſſet venditor expenſurus alias ſi non deduceret venditor labores, pericula, & expenſas ex rei natura requiſitas, neceſſariò faciendas, eſſet Vſurarius Syluer. qui ſupra verſ. primo, in fin. Quarta, vt dubium ſit tempore ſolutionis pretij, ſi ſit minoris, vel pluris res valitura text. in dicto capitulo in ciuit. de vſur. Quinta conditio, vt vendens ad tempus certum credita pecunia, non eſſet alias venditurus tempore contractus, ita text. in cap. In nauicanti, vbi gloſ. & Doct. de Vſuris Syluer. in verb. Vſura. 2. Sot. lib. 6. quæſt. 4. art. 2. de iuſt. & iur. Couar. lib. 2 var. reſol. cap. 3. num. 6. verſ. cæterum.

Item omnis contractus, in quo aliquid plus accipitur, quam datur, ſiue in re, ſiue in ſpe, & hoc tantum propter tempus, dicitur Vſurarius, & vulgo vocatur emere, vel vendere ad credentiam S. Thom. opuſc. 73. cap. 8.

3 Quæritur habens frumentum, & vinum poſt menſem Auguſti, & pro illo tempore menſura frumenti valet tantum tres ſolidos, & vinum quatuor, ſi vendit ad credentiam carius iuſto pretio, quo valebat tempore contractus, vtrum peccet? Reſpondetur, quod non

peccat

Digitized by Google

peccat, vbi adeſt dubium, an fermentum, vel vinum tempore ſolutionis ſit pluris, vel minoris valiturum, nec erat venditor ante tempus ſolutionis venditurus, & ratio eſt, quia tam emptor, quam venditor commodum, & incommodum ex eo contractu ſperare poſſunt propter dubium euentum augumenti, & diminutionis, quo ad precium, cum ſoleat precium cuiuſque rei lapſu temporis augeri, & rurſum minui d. cap. nauiganti. §. fin. & gloſ. com. recepta in cap. in ciuitate Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 4. art. 2.

4 Quæritur vtrum liceat venditori vendere rem ad credentiam eo pretio, quo pluris valebit à tempore contractus, vſq. ad menſem Maij, aut Iulij? Reſpond. non liceret, quia venditor conſtituitur tunc in tuto, nam qui frumentum, aut alias merces vendit pretio, quo iuſtè valent tempore contractus, & deinde, quo pluris valebunt ad diem dilatæ ſolutionis, quod iniquum eſt ſecundum Hoſtien. in ſum. tit. de Vſur. §. an aliquando verſ. quid ſi.

5 Quæritur vendens frumentum in natiuitate domini, quod tunc non erat venditurus, ſed ſeruaturus vſque ad menſem Maij, vtrum poſſit licitè ponere pretium quando voluerit? Reſpond. poteſt vendere ſub hac lege, vt quando voluerit ponat pretium currens, vel etiam, quod ſoluatur pretium, quod curret tali die, vel hebdomada, aut menſe. Ita tamen, quod ſi tali die, vel menſe pretium fuerit variũ, accipiatur mediocre, Sylu. in verb. vſura, quæſt. 2. verſ. 3. quod etiam Couar. d. cap. 3. num. 6. verſ. quod ipſe verum exiſtimat dummodo electio pretij communis fiat intra tempus illud in quod merces venditor erat venditurus. Hinc tradit Sot. in lib. 6. quæſt. 4. art. 2. venditorem, qui merces eſt ſeruaturus, & ad Kal. Martias non poſſe eas vendere Kal. Octobris pretio, quo valebunt Kal. Maij.

Item dicimus venditorem non ſolum indefinitè poſſe vendere eo pretio, quo tali menſe valituræ ſunt merces, vtrum defeniri, ſtatuiq. certum precium & recipere S. Th. opuſc. 73. c. 6. Medin. in c. 1. de reſtit. tit. de vſur. q 38. Sot. qui ſupra art. 2. ſed ad notandũ, quod ſi fuerit ſtatutũ pretiũ à vẽditore, non debet amplius creſcere, vel decreſcere, ſi poſtea pretium ex eo tempore fuerit maius, aut minus Sylu. in verb. vſur. 2. quæſt. 2. verſ. primo.

6 Quæritur vtrum mercator, qui ſtatim poſſit merces vendere pecunia ſoluta ad præſens, & ad alterius inſtãtiam, vt ei ſeruiat, vendit illas, pecunia credita, poterit eas carius vendere iuſto precio ob dilatam eius ſolutionem? Reſpond. poterit habita, tamen ratione ad lucrum, quod eius induſtria ſtatim pecunia ſoluta acquiſiturus fuiſſet arg. sũpto à gloſ. iam recepta in cap. conqueſtus de vſuris l. curabit de action. empt. monito prius emptore de lucro, quod ceſſat acquirere. Nauar. dicit com. in cap. 23 num. 82 quod ſecus eſſet, ſi ideo vendidiſſet pecunia credita, quia merces vendere non potuiſſet pecunia ſoluta ad preſens, Syluer. in verb. vſura 2. quæſt. 1. Couar. lib. 2. var. reſol. cap. 3. n. 6. verſ. 3.

7 Quæritur, quis habet Romæ officinam plenam mercibus ferendis ad nundinas Farſæ, vbi carius ipſas erat venditurus, ad preces, tamen alterius, qui ſpopondit ſe ſoluturum precium quanti erit in nundinis, merces vendidit, tali pacto plus tamen precio Romæ currente vtrum liceat ℞. talis contractus licitus eſt dummodo deducantur labores, expenſæ, & alia onera, quæ ſubiturus erat ipſe venditor, ſi dictas merces tranſtuliſſet ad nundinas, & ratio eſt, quia illud ſibi debetur ratione lucri ceſſantis Abb. in cap. nauiganti, nu. 15. de vſur.

8 Quæritur vtrum liceat dare frumentum vetus in permutationem noui recipiendi tempore colligendarum meſſium ℞. licet qui quidem contractus dicitur ad renouandum Sylueſt. in verb. vſura, 1. & Couar. lib. 2. var. reſol. cap. 3. ſed vt hic contractus ſit licitus oportet has conditiones interuenire prima vt dubium ſit, an frumentum nouum ſit plus, aut minus valiturum, quam vetus, videlicet, qui dat frumentum vetus eſſet illud ſeruaturus, in tempus meſſium colligendarum Couar. d. art. 3. num. 6. Imo licitum eſſet plus expetere de nouo ſi vetus melius extimaretur, valere, quam nouum tempore redditionis Sylu. in verb. vſur. 1. quæſt. 17.

9 Quæritur vtrum liceat dare frumentum vetus marcidum, vel corruptioni proximum ad renouandum? ℞. non nam

dare

dare frumentum vetus ad renouandum eſſet licitum, & ſi quis hoc faciat ne ſuum pereat, & recipienti gratiam faciat, ac etiam ſi euitat ſuum damnum ſine damno alterius, at ſi marcidum, vel corruptioni proximum, aut mixtum alterius generis, recipiat nouum bonum, & mundum, ac bene purgatum, non eſt contractus licitus, ſed eſſet vſura Card. Flor. in clem. vnic. de Vſur. quæſt. 10. Nauar. cap. 27. nu. 226. Sylu. in verbo vſura, num. 15. & 16. Card. Flor. in clem. 1. num. 22. de vſur. Couar. lib. 3. var. reſol. cap. 3. nu. 6. Vel ſi hæc renouatio frumenti fiat ad ſpeciale lucrum captandum, non autem ad euitandum damnum, & cum probabiliter nouum erit bonitatis maioris valoris, & ſubſtantiæ, quam vetus, tunc eſſet vſura, quia lucrum interuenit. Hoſt. in ſum. de Vſur. §. in aliquo in fin. Zabar. in d. clem. 1. num. 13. de vſur. Nauar. cap. 17. nu. 226. qui loquitur de moneta varia, qui idem procedit in caſu præſenti: licitus autem contractus eſt tradere frumentum, pro frumento in ſimili bonitate pondere, & menſura, reſtituendo.

10 Quæritur vtrum peccet is, qui cum caliditate vendit aliquid puta vinum affirmans eius bonitatem duraturum, vel tacens bonitatem, quam ſciebat duraturum? ℞. peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem de omni damno, & intereſſe, & de eo, quod inde plus habuit l. ſi quis veſtra. ff. de peric. & commo, rei vẽd. Sylu. in verb. emptio, quæſt. 2. verſ. ſed circa peccatum mortale, tunc hoc verum eſſet, quando vendendo negaret vitia rerum, aut falſas bonitates affirmaret cum periurijs, & mendacijs, ſed quoad mendacia tunc peccatum eſſet mortale, quãdo pro illa læſio eſſet in magno, ſecus ſi in modico, animo non lædendi in magno, vel ſi in nullo læderet, ſed hoc faceret, vt ſe ſeruaret indemnem Sylu. in verb. emp. quæſt. 21.

11 Quæritur vtrum is, cui datum eſt aliquid ad vendendum pro decem, & vendidit pro duodecim, quid? ℞. ſi eſt famulus ſtipendio domini conductus, vel amicus gratis id facturus, vel praxeneta, qui conuenit de pretio pro ſuo labore, totum quod ſuperuendit tenetur reſtituere domino rei, & ratio eſt, quia non ſic data eſt poteſtas à domino pro decem, vt nolit habere duodecim ſi poſſet, ſed expræſſit minimum Sylu. in verb. emptio quæſt. 24. at ſi vendens nihil haberet pro ſtipendio poſſet retinere id, quod pluris vendidiſſet, niſi partem precij notabilem retineret Nauar. cap. 23. num. 97. praxaneta ſi id precioſius reddens, pluris vendidit, tunc ſuperfluum ſibi retinere poteſt, cum ad id non tenebatur Nauar.

12 Quæritur cui ſpectat periculum rei venditæ? Reſpond. vendita re alicui ſtatim periculum ſpectat ad emptorem. §. cum autem Inſt. de empt. & vend. niſi res vendita deguſtationem exigeret v. g. vendo tibi hoc vinum, videlicet hæc decem dolia, tunc ante deguſtationem periculum eſt venditoris poſt vero emptoris. l. ſi vina. ff. de peric. & com. rei vend. ſed ſi venditioni non fit in ſpecie deguſtandi ſed ad menſuram, tunc periculum eſt vẽditoris donec ſit menſuratũ. Et ſi emptor nolit menſurare, tunc monito prius emptore ſi vaſa ſunt ei neceſſaria, puta ad vindemiam, &c. poſſunt coram teſtibus menſurare, & effundere l. 1. & 2. ff. de peric. & com. rei vend. Sylu. in verb. emptio quæſt. 2. & verſ. 5.

SVMMARIVM.

1 *Cenſus, quomodo diſtinguitur.*
2 *Cenſus, eſt ius exigendi penſionem de fructibus rei.*
3 *Cenſus eſt multiplex.*
4 *Cenſus quomodo imponitur.*
5 *Cenſus realis eſt, qui ſupra rem aliquam imponitur.*
6 *Cenſus irredimibilis eſt, vt qui ſoluit non poteſt ſe liberare à ſolutione.*
7 *Cenſus redimibilis eſt, cum quis reddito pretio ſe liberare poteſt.*
8 *Cenſus vitalitius, eſt quod durat ad vitam vnius vel plurium.*
9 *Cenſus perſonalis eſt, qui conſtituitur ſupra perſonam vnam, vel plurium.*
10 *Cenſus reſeruatiuus eſt cum quis data ſua re, reſeruat ſibi ſoluendo tot in ſingulis annis.*
11 *Cenſus conſignatiuus eſt cum quis retinet ſuam rem apud ſe, ſed aſſignat alteri in tot in ea in ſingulos annos, vel menſes.*

12 Cen-

12 *Cenſus fructuarius eſt, qui ſoluitur in fructibus.*
13 *Cenſus pecuniarius eſt, qui ſoluitur in pecunia.*
14 *Cenſus perpetui, & redimibilis conditiones multæ.*
15 *Cenſus perpetuus quomodo conſtituitur.*
16 *Cenſus perſonalis, quomodo conſtituitur.*
17 *Cenſus vitalitius quomodo conſtituitur.*
18 *Cenſus redimibilis, quomodo ſit.*
19 *Cenſus redimibilis, quomodo iudicandus vſurarius.*
20 *Cenſus, id eſt, annui redditus quomodo redditur illicitus.*
21 *Cenſus, id eſt, de eius pretio.*
22 *Cenſus ideſt, de pretio cenſus perpetui, & redimibilis.*
23 *Cenſus vitalitij pretium quid.*

De Cenſibus. Cap. LII.

1 QVæritur quid eſt Cenſus? Reſpond. eſt quædam penſio, quæ de prouentibus ſoluitur, prima quæſt. cap. 3. cap. quæſitum, vel poteſt dici Cenſus quicquid ſoluitur in quantitate annuatim, vel ſumma. ff. de Cenſ. l. ætatem.

In rebus (vt ante diſtinximus) alius eſt ius, id eſt, ſubſtantia ipſa rei, aliud fructus quos fert, vel vtilitas, vel commoditas, quam affert eius vſus. Atque ita duplex ius diſtinguitur primum in rem ipſam ſeu ſubſtantiam, & vocatur dominium rei, alterum in fructus rei, vel vſum, vel vtilitatem, idque in totum, vel in partem vocatur vſus, vel vſufructus.

2 Quæritur iterum, quid eſt cenſus? Reſpondetur eſt penſio, quæ ſoluitur de fructibus, ſeu prouentibus rei, vel eſt ius ad hanc penſionem, quæ de prouentibus ſoluitur prima q. 4. c. quæſitũ, ſiue quod annuatim ſoluitur in quantitate, vel ſumma. ff. de cenſibus l. ætatem.

Vnde aduertendum alium cenſum materialem, qui eſt ipſa penſio, quæ ſoluitur, alium cenſum ipſum formalem ſcilicet ius ad talem penſionem, & hoc ius duplex eſt, vel paſſiuum, in eo qui ſoluit cenſum ſcilicet ius ad ſoluendum, qui tenetur, vel actiuum ius, ſcilicet in eo, qui emit, hoc eſt ad eam recipiendam, & vterque tam materialis, quam formalis vocari ſolet cẽſus, vt pecunia extimari poteſt.

3 Quotuplex eſt cenſus? ℞. multiplex ex triplici autem capite diuiditur primo ex re ſupra quam imponitur, ſecũdo ex modo, quo imponitur, tertio ex re ipſa, ſeu perſona, quæ ſoluit ſuper re, quidem ſupra qua imponitur. Alter eſt realis, alter perſonalis, & realis rurſus ex tempore ſubdiuiditur, nam eſt, vel perpetuus, vel ad tempus, & perpetuus rurſus redimibilis, vel irredimibilis, ad tempus verò, vel determinatum tot annorum, vel tempus indeterminatum, vt pro vita vnius, vel duorum, vitalis cenſus dicitur.

4 Quæritur, quomodo imponitur Cenſus? ℞. quo ad modum duplex eſt, quidam reſeruatiuus, cum dat rem, puta domum reſeruando ſibi tantum penſionem, quidam conſignatiuus cum retinet rem, & ſoluit ipſe tot in ſingulos annos ex re, quæ ſoluitur, quidam eſt fructuarius, cum ſoluunt fructus, quidam pecuniarius, cum in pecunia ſoluitur.

Iam vero perſonalis duplex eſt, vel ſupra particolarem perſonam priuatum, vt artificem, &c. vel ſupra totam aliquam communitatem, ſed iam de ſingulis agendum.

5 Quæritur, quid eſt cenſus realis? ℞. eſt qui ſupra rem aliquam conſtituitur, qui enim habet ius in quacunque re, in illa cenſum imponere poteſt. Inſt. de vſufr. §. ſine teſtamento.

6 Quid eſt cenſus irredibilis? ℞. cum non poteſt (qui ſoluit) ſe liberare a ſolutione cenſus, etiam reddito pretio, niſi altera pars conſentiat.

7 Quid eſt cẽſus redimilis? ℞. cum poteſt, quis (reddito pretio) ſe liberare, qui ſoluit cenſum etiam altero nolente, qui recipit.

8 Quid eſt vitalis cenſus, ſeu ad tempus? ℞. qui durat ad vitam vnius, vel plurium vel ad aliud quodcunque tempus certum vel incertum.

9 Quid eſt perſonalis cenſus? ℞. qui conſtituitur ſupra perſonam vnam, vel plures aut imponitur ſupra totam aliquam communitatem, vt dictum eſt ſupra.

10 Quid eſt cenſus reſeruaticius? Reſpondetur, cum quis data alteri ſua re, vt puta domo, vinea, & reſeruat ſibi ſoluendo tot ſingulis annis, vel menſibus.

11 Quid eſt cenſus conſignatiuus? Reſpon-

Digitized by Google

ſpondetur; cum è contra, quis retinet rem ſuam rem apud ſe, ſed aſſignat alteri in ea tot in ſingulos annos, vel menſes ſoluendo ab ipſo.

12 Quid eſt cenſus fructuarius? R. qui ſoluitur in fructibus.

13 Quid eſt cenſus pecuniarius? Reſpondetur, qui ſoluitur in pecunia, & hic eſt frequenter in vſu. Hæc colliguntur ex Sylu. in verbo vſura. 2. quæſt. 12. verſi. ſecundum, & Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. quæſt. 5. art. 1.

14 De cenſu perpetuo redimibili, in quo tota penè eſt difficultas, vt ſit licitus, ſeruandæ ſunt hæ conditiones poſitæ in Bulla Pij V. videlicet.

1. Vt ſit poſitus in re immobili, fructifera, certa, & determinata.

2. Pecunia verè, & numerata ſit in preſenti coram teſtibus, & notario, & ipſomet contractu non prius.

3. Non ſit ſolutione anticipata.

4. Ne obliget in caſibus fortuitis ad ſolutionem cenſus, in quibus alias ex natura contractus non tenebatur.

5. Ne prohibeatur alienare ſupra quam cenſus eſt conſtitutus quo quomodo aut pacto.

6. Si res vendenda ipſe dominus præferatur, & per menſem expectetur.

7. Sine vlla pæna, niſi ſoluerit, ſed agat ſolum iuridicè, ſi fortè non ſoluerit.

8. Ne cenſus augeatur ex non ſolutione pro rata.

9. Tandem ſine vllo alio vendentis onere.

10. Si res facta fuerit in fructuoſa vel ex parte pro rata, diminuatur cenſus ſolutio, interim dum talis res permanet.

11. Pro eodem pretio extingui poſſit, etiam poſt tempus præſcriptionis centum annorum, quouis tempore.

12. Et denique per menſem primum admoneat alterum.

In omnibus itaque cenſibus obſeruandæ ſunt conſtitutiones Romanorum Pôtificum, qui contractus hos licitos eſſe decreuerunt, non tantum obtinere locum in redditibus, qui modo nouiter conſtituuntur, quod in eiſdem conſtitutionibus aptiſſimè probatur; & cæteri omnes tam Theologi, quam canoniſtæ ſuper capitulo in ciuitate de vſur. Iure conſulti, vt Hoſt. Abb. & intrepidè conſitentur Sylu. qui ſupra, & Sot. lib. 6. quæſt. 5. art. 1. concl. 1. Sed res ipſa manifeſtius ad praxim: Sciendum eſt, quod cenſus perpetuus ita agitur.

15 Emptor dat mille aureos venditori, vt ſibi conſtituatur pecuniarius cenſus ſuper illis bonis, domibus, vel vineis aureorum ſexaginta in circa in perpetuum, & hoc ſiue titulo donationis, ſiue venditionis, qui contractus eſt licitus, vt ſunt duæ extrau. prima Martini. Quinti anno 1423. edita, & ſecunda à Caliſto 1455. quæ quidem habentur inter extrau. communes tit. de empt. & vendit. Couar. lib. 6. var. reſol. capitulo 7. num. 2. verſ. 6.

16 Quomodo ſit cenſus perſonalis? Reſpondetur conſtituitur ſuper perſonam vendentis, vt diximus, v.g. Petrus perſonaliter promittit dare Io. ſingulis annis centum obligando perſonam ſuam, qui quidem contractus, & ſi illicitus cenſeatur communi omni conſenſu, vt inquit, Couar. qui ſupra num. 5. tamen contraria opinio in iure eſt verior, quam tenet Sot. lib. 6. quæſt. 5. art. 5. verſ. quarta concluſio Couar. qui ſupra cum fortiſſimis rationibus tenet contra communem. Medina in ſum. lib. 1. §. 26. c. 14. ſed hic contractus non eſt in vſu.

17 Quomodo ſit cenſus vitalis, ſeu vitalitius, aut ad vitam? Reſpondetur ſit multis modis, & primus, v.g. recipit quis mille à Paulo, & promittit ſe ſoluturum ducentos aureos, vel centum quinquaginta vita ſua durante. Secundus eſt Antonius percipiebat ſingulis annis ducentos aureos ex prouentibus Fiſci, ſua vita durante, conuenit, cum Martino, vt acceptis mille aureis, cederet ius exigendi illos ducentos. Et ei duo modi contrahendi liciti ſunt, tum propter indeterminationem temporum tum ob incertitudinem lucri, & damni, l. ſi ea lege. C. de Vſur. l. de fideicommiſſo. C. de tranſact. S. Thom. opuſc. 73. cap. 9. L. E. Abb. in diſput. 5. col. penult. Conrad. omnino, quæſt. 81. Couar. lib. 3. var. reſol. cap. 7. num. 2. in fin. verſ. Item, & hæc opinio quorum communis eſt, nec in hoc tra-

Digitized by Google

ctatu dubitandum eſt, vt aliqui dubitauerunt, vt inquit Sylue. in verb. Vſura quæſt.12. verſ.5. dicentes non eſſe tutum, quia inducit votum captandæ mortis, nam ſi hoc eſſet vſusfructus, nunquam poſſet conſtitui, qui finitur morte : §. finitur Inſtitutione de vſufructu. Vnde Sylue. qui ſupra verſ. quintum permanet cum communi dicens, quod ſi quis alicui conſtituat certam penſionem ad vitam pro certo pretio, non videtur licitum.

Emere autem, vel vendere ad vitam venditionis magis licet, quia tale votum interuenire non poteſt. Hinc dans pecuniam certam priuato pro tenenda poſſeſſione ipſius ad vitam dantis pecuniam, & poſt mortem reditura ſine reſtitutione pecuniæ, licite poteſt abſque peccato vſuræ, S.Thom. opuſc.73. c.9.

18 Quomodo fit cenſus redimibilis? Reſp. fit cum pacto de retrouendendo, v. g. Emo cenſum aureorum quinquaginta ſuper domum, vineam, vel fundum tuum, Ita vt in tua ſit facultate extinguere cenſus, videlicet quando reſtitues meam pecuniam, & hic, vt licitus ſit, requirit ſupradictas conditiones in Bulla Pij V. expreſſas.

19 Quæritur vtrum licitum ſit emere annuos redditus ea lege, vt poſt certum tempus, v.g. poſt decennium à venditore poſſint redimi, & non antea? Reſpondetur vſurarius contractus eſt, quia emptor conſtituitur omnino certus de lucro, vltra ſortem de fructibus, ſcilicet eo tempore, quo redimi res vendita non poteſt, ſibi percipiendis, Bald. conſ. 487. lib.1. & conſ.154. lib.3. Adſtipulatur huic opinioni Romanorum Pontificium deciſio in dictis conſtitutionibus, quæ requiruntur hanc redimendi facultatem ſtatim poſt venditionem venditori competere. Couar. lib.3. var. reſol. cap. 8. nu. 8. Neque etiam poteſt emi cenſus ab emptore hac lege, vt venditor poſſit illum redimere vſque ad certum tempus, vt inquit. Nauar. cap. 17. num. 248. Sic nec licet aliquos annuos redditus emere cum pacto redimendi ad voluntatem ipſius emptoris, tum quia ea portio efficit, vt ea ſors ab emptore, ſemel data ꝑ poſſit ab inuito venditore, qui dicitur debitor exigi, tum quia aduertatur conſtitutionibus Romanorum Pontificum, quibus hæc emptio annui redditus permittitur, vt ſors ſemel data exigi ab inuito venditore non poſſit Couar. qui ſupra cap.9. nu.4.

20 Quæritur vtrum annui redditus redemptio conferatur in voluntatem venditoris hac lege, vt maiori *pretio redditus redimendus ſit quam conſtitutus fuerit?* Reſpondetur contractus erit illicitus, quod probatur in extrau. 1. de em . ibi pro eadem ſumma Couar. qui ſupra quamuis licitum ſit emere redditus ea oppoſita conditione, vt non membratim, & per partes, ſed in totum ſimul redimantur, ita Sot. lib.6. quæſt.5. art. 3. quarta concluſio vbi reſpondit extrauag. quæ videbantur contrariè.

De Pretio Cenſus.

21 Quid eſt pretium cenſus perpetui, & redimibilis? Reſp. in communibus quidem prędijs, quatuor, vel quinque communiter pro centum, aliquando vero pro ratione rei in qua conſtituitur, & eius certitudinis, & notabilitatis, vel pluris, vel minoris.

22 Quod pretium eſt cenſus perpetui, ſed redimibilis? Reſpond. ſi ſit ſimplex venditio cenſus, ſi vllo prorſus alio onere, vendentis, & poteſt ſe redimere per partes, etiam minimas communiter quidem, & in communibus prædijs, eſt nouem, vel decem etiam pro centum, ſi eſſet conſuetudo, non eſſet condemnandum. Si vero in integrum poteſt tantum redimi, & non per partes, erit ſeptem pro centum, communiter, & in communibus prædijs.

23 Quod pretium cenſus vitalicij, ſeu ad vitam? Reſpond. eſſe communiter quidem ad ratione vnius pro octo, hoc eſt treſdecim pro ratione centum, ſed aliquando etiam quatuordecim, & quindecim, vel ſexdecim pro ratione vitæ perſonæ, ſi ſit iuuenis, vel ſenex.

SVM-

S V M M A R I V M.

1 *Cambium, quomodo diſtinguitur.*
2 *Cambium eſt permutatio pecuniæ.*
3 *Cambium duplex.*
4 *Campſoria ars eſt negociatio in commutatione numiſmatum.*
5 *Cambiorum tria genera.*
6 *Cambium minutum, & reale quid.*
7 *Cambium reale, ſeu per litteras, quid.*
8 *Campſores non poſſunt legalem valorem mutare.*
9 *Cambium reale per litteras, fit duobus modis.*
10 *Cambium ſiccum eſt fingere, quod non eſt.*
11 *Cambijs realis, ac de eius pretio iuſto, regulæ tres.*
12 *Conditiones bullæ Pij V. de cambijs.*

De Cambijs. Cap. LIII.

1 QVemadmodum antea diximus. In contractibus commutatio eſt triplex, Aut enim datur pretium, ſcilicet pecunia pro merce. & è contra, vt communiter, & hæc eſt propria emptio, & venditio, aut dantur merces pro mercibus, & hæ propriæ retinẽt nomen generis, & dicitur cõmutatio, ſeu permutatio Aut pecunia, pro pecunia, & hæc eſt ea, quam vocamus, cambium, pecunia duobus modis conſiderari poteſt, vel vt eſt metallum tantum, non habita ratione valoris ex figura publica, impreſſa à lege dati, & hoc modo merx quædam, & ea ratione talis permutatio, non eſt cambium, ſed erit venditio illius metalli, vel permutatio, vel eius contractus.

Altero modo conſideratur, vt pecunia eſt, i. vt menſura aliarum rerum ex valore à lege ſibi dato, & eo pacto permutata efficit cambium.

2 Quid eſt cambium? R. cambiũ in genere eſt permutatio pecuniæ, vt pecunia eſt.

3 Quotuplex eſt cambium? R. duplex aut verum, aut fictum, & verum, aut ſimplex, in quo ſcilicet nullus alius contractus, admiſcetur, aut miſtum cambium, in quo alij ſimul admiſcetur contractus, & ſimplex, aut in eodem ſit loco, aut in eodem quoque tempore, & eſt cambium minutum, aut in eodem loco, ſed diuerſo tempore, & eſt ex officio, vel obligatione publica mutandi, vt ſit in menſis, quos vocant Italicè, bancherotti.

Iá verò ſi non in eodẽ loco, ſed à loco ad locũ, dicitur cãbium reale, ſiue per litteras, & hoc fieri poteſt, vt vel eodemmet tempore, hic, illic ſoluantur pecuniæ, vel diuerſo propter tranſmiſſionem litterarũ.

Dicemus de pecuniarum valore, & commenſuratione, ex quibus maximè pendet natura cambij. Et primo quomodo commenſurentur inter ſe in eodem loco ad locum? R. in eodem quidem loco facilis ratio eſt, maiores enim menſurantur per minores, & minores, per minimas: Nam minimæ ſunt omnium menſuræ, aliquoties enim repetitæ efficiunt totum.

In diuerſis locis ſi omnes pecuniæ in vtraque regione ſint communes. & eadem quoque proprio vtrobiq. inter ſe eadem eſt ratio, atque in eodem loco.

Si autem eadem ſit pecunia, tamen diuerſo propoſito, tunc per minimas vtriq. ſi ſint argenteæ, minimæ communes.

Si nullæ ſint minimæ communes, vel æris, vel argenteæ ad ſolum auri, tunc ex duplici proportione colligetur. Ex proportione auri ad argentum vnius prouinciæ, & proportione auri ad argentum in altera; colligetur proportio auri vnius ad alterum, & argenti vnius ad alterius, & idem etiam fiet, ſi nullo omnino ſint cõmunes, nec etiam aureæ, v.g. apud nos, & indos, ex pondere tamen, & qualitate tantum commenſurando.

Pecunia formaliter ſumpta ſecundum valorem, quem ex ſtatuto legis habet, eſt inuendibilis, vt dicit S. Thom. opuſc. 73. cap. 13. Eſt enim menſura in permutationibus, vt inquit S. Tho. primo de re, princ. cap. 14. cuius primus vſus eſt permutatio pro rebus venalibus neceſſarijs ad humanam vitam, Secundus eſt commutatio pro alia pecunia, & ad hoc vtitur ars cãpſoria ex Caiet. in quol. de cambijs. Materialiter autem ſumpta, & aurium, vel es conflatile poteſt vendi ſicut cæteræ res, & locari.

4 Quid eſt ars campſoria? Reſpond. ſecundum Caiet. ſupra eſt negotiatio in commutatione numiſmatum, & quamuis

S 2 à Phi-

Digitized by Google

à Philoſopho vituperetur ex ratione materiæ, quia tantum nomiſmata tractat, à proprio numi vſu diuertens, & ratione finis, quia lucri gratia, quod fine caret fit, Si tamen ex parte cãpſoris bono fine honeſtetur pura, ſi propter familiæ ſubſtentationem, vel alio bono fine exerceatur, erit licita, & dicit S. Thom. opuſc. ſupra, quod ars campſoria vtitur de ſe numiſmatæ ad debitum, & idoneum vſum, & quod illud lucrum, vel illud plus, quod accipitur à campſoribus in tali permutatione monetæ, non accipitur ratione pecuniæ, quæ de ſe non parit pecuniam ſeu de ſe eſt inuendibilis, ſed ad euitandum damnum, ſiue ratione periculi vel intereſſe, vt ſubueniatur ſalarijs perſonarum, domorum, & miniſtrorum laboribuſque, & expenſis in arte neceſſaria, & licitè, ne fruſtra ponant operam, & ſudorem ſuum ad aliorum vtilitatem.

5 Quęritur, quod ſunt genera cambiorum ℞. ſunt tria videlicet mutuum per litteras, & ſiccum.

6 Quid eſt cambium minutum, & reale? Reſp. poteſt ſic definiri, eſt cambium in eodem loco, & eodem tempore, vel ita eſt permutatio pecuniarum diuerſarum intereſſe maiorem pro minoribus, vel meliorum pro peioribus, & contra v.g. campſor dat aureum, & accipit pro ſcontro monetam, vel è conuerſo, & accipit aliquid moderatum ſecundum conſuetudinem patriæ pro ſuo labore.

7 Quæritur, quid eſt cambium reale ſeu per literas? ℞. poteſt ſic commodè definiri, eſt cambium quo pecuniæ permutantur ab vno ad alterum locum per litterarum trãſmiſſionem, & earum virtutē.

8 Quæritur an poſſint mercatores, ſeu campſores augere pecuniarum valorem, ſeu pretium, vel inter ſe, vel etiam cum ciuibus alijs priuata autoritate? ℞. non poſſunt legalem valorem mutare, l. taxatum, nec pecuniarum proportionem, inter ſe idq. nec eodem loco, nec à loco ad locũ, ſed in vno quoq. loco pecunię debēt retinere ſuum pretium l. ibi taxatum.

9 Rurſum cambium reale per litteras fit duobus modis, primò ſic, Petrus habet Romæ centum aureos, quos vellet habere Venetijs dat campſori, vt reſpondeat, 95. & reliquos lucretur hic contractus eſt licitus propter periculum portandi pecunias Sot. lib. 6. de iuſt. & iur. q. 10. art. 1.

Secundo ſic fit Petrus Mediolani habet centum ducatos venetos, quos vult Venetias portare, & ibi expendere quia *plus* ibi valent, inuenit campſorem indigentem pecuniæ Mediolani, & habentem ducum pro Venetijs, cui tradit dictam pecuniam ad forum cambij *pro Venetijs*, vbi recipit centum, & *quinque* quandoque minus. Si hoc plus *recipit non ratione* expectationis, ſed quia volebat *ſibi* prouidere pro ſuis neceſſitatibus *Venetijs* contractus eſt licitus, curſus enim monetæ hoc operatur, & monetarum diuerſitas, & induſtria accidit rei licitè. ff. ad l. falcidiam. l. fin. Secus autem ſi principaliter intenderent lucrum prorpter expectationem, eſſet mutuum cum intentione lucri, quod contractus eſſet vſurarius.

10 Quid eſt cãbium ſiccum, vel fictum? ℞. cum fingitur eſſe, ſed nõ eſt, dicitur ſiccũ, quaſi ſine humore, v. g. cum nihil habet alibi, quod ſoluat, nec putat ſe habiturum tempore ſolutionis, vel cũ cãpſor qui dat pecunias, mittit ſchedulam ad ſuoſmet miniſtros, vt ipſi acceptent ſolutionem faciẽdã pro altero, cui datæ ſunt pecuniæ.

11 Regulæ tres de pretio iuſto, ſeu quantitate lucri liciti in cambio reali, ſeu per litteras, quæ ſunt omnium potiſſimæ duæ quidem primæ potius ſpeculatiuè, tertia verò practica potius.

1. Prima regula vt ſit tantum lucrum, quãtum eius, & officij actus legitimi merentur induſtria eis annexa, labor, cura ſolicitudo, diligẽtia ex per ſe, miniſtri neceſſarij, periculum, vt quæ iudicio bonorũ, & prudentum virorũ, & in ea arte peritorũ.

2. Secunda regula quantum ſolent cõmuniter Mercatores eiſdem pecunijs lucrari paulo plus minuſuè, ſolent autem communiter decem pro centum in ſingulos annos in communi mercatura.

3. Tertia regula quantum communis eſt publica conſuetudo, eo inquam pretio quo communiter pro illis fiunt quotidiè, vel fieri ſolent, dum tamen cum agetur ex aliqua indebita cauſa, quod tamen non raro contingit. Eſſet tamen conſulendum vt paulo minus lucri acciperet, quam communiter in foro accipitur, quia ſemper credendum ex aliqua iniuſta cauſa

ſaltem

Digitized by Google

ſaltem ex parte euentum à campſoribus, & mercatoribus pretium augetur. Hæ quidem erunt regulæ iuſti pretij in cambio reali à loco ad locum diiudicandi indirecte tamen quibuſdam conditionibus à Pio V. in bulla de cambijs poſitis ſapientiſſimè iniectum eſt frenum, ſi non omnino ſaltem ex parte immenſo lucro cambiorum, & eorum lucro, quæ quidem regulæ ſunt ſequentes.

De Conditione Bullæ Pij V. de Cambijs.

11 1. Prima ne cambia ſint ſicca, & ficta, ſiue miſſis, ſiue non miſſis litteris. & ne in eodem tandem loco fiat ſolutio, vbi pecuniæ date fuerunt.

2. Secunda ne campſores præſtitum ſolutionis terminum lucro ex tacita, vel expreſſa conuentione recepto, ſeu etiam tantummodo promiſſum differant.

3. Tertia ne à principio, ſiue alias certum, & determinatum intereſſe, & in caſum, non ſolutionis paciſci poſſit.

4. Quarta, vt non aliter, quam proprijs nundinis fiant, vbi illi celebrantur, vbi verò non celebrantur. pro primis teminis iuxta receptum locorum, vſum exerceantur ab vſu illo prorſus reiecto cābio pro ſecundis, & deinceps nundinis, ſiue terminis exercendi, & in terminis ratio habeatur longinquitatis, & vicinioritatis locorum, ne longiores termini præfigantur, quam locorum diſtantiæ deſiderant.

SVMMARIVM.

1 *Negociatio eſt mercaturam exercere in emptione, & venditione conſiſtens.*
2 *Negotiatio poteſt eſſe illicita multis ex cauſis.*
3 *Venditio debet fieri æqua pretio.*
4 *Emens rem cupiditati lucri tantum ſeruientem peccat.*
5 *Negociari pecunia publica in cuſtodiam receptam peccatum eſt mortale.*
6 *Vti mendacijs in venditione quandoq. veniale, & quandoq. mortale.*
7 *Emere rem, vt carius vendat, quale peccatum eſt.*
8 *Negociari non licet clericis in ſacris.*
9 *Negociari, quando poſſent clerici ob neceſſitatem ſuam, & ſuorum.*
10 *Negociari dicuntur clerici ementes poſſeſſionem, vt eius fructus vendant.*
11 *Clericus emens rem, non vt reuendat, ſed ob neceſſitatem, poſtea reuendit non peccat.*
12 *Negociatio prohibita eſt clericis, non autem artificium.*

De Negociationibus. Cap. LIV.

1 QVæritur quid eſt negociatio? Reſpond. eſt mercaturam exercere, videlicet emere vt reuendes, quę quidem licet de ſe ſit indifferens, neque bona, neque mala eſt, tamen periculoſa, cap. noli cap. militare, 23. quæſt. 1. cap. quantum 88. diſt. ideo conſuletur deſerenda cap. conſideret. §. in his de pæn. diſt. 5.

2 Quæritur, quomodo poteſt eſſe mala, & illicita? ℞. ex pluribus cauſis, primo ex parte rei, v.g. ſi emas rem, quæ ſui natura eſt inuendibilis, puta Sacramentum, nam tunc eſſet Symonia cap. quicquid 1. q. 1. ſecundo ex legis prohibitione, vt toto tit. cap. quæ res vendi non poſſ. vt ſi ea vendas, quorum vſus ſolus eſt ad malum. l. quod ſæpe. §. veneni ff. de contrahen. emp. eorum autem, quæ ex ſe ſunt mala, ſed alijs mixta, poſſunt eſſe vſui licita, eſt negotiatio puta veneni, quo ad mixtum poſſet vſui in medicinis, vel etiam purum pro feris occidendis, ſicut de gladio dicimus propter defenſionem, vt notat Abb. in capitulo primo, numero vndecimo, ne clericus, vel monachus, Tertio redditur illicita ex fine propter cupiditatem, capitulo quicunq; 14. quæſt. 4. & tunc eſt peccatum mortale, aut veniale, aut modo, quo eſt finis hinc illicita eſt negotiatio, atque peccatum mortale, cum quis totum frumentum, aut omnes merces emit, & coactis alijs à ſe emere, & vendat ſuo modo, vel quando omnes conueniunt, vt certo pretio res vendantur, vel vnus ſolus vendat, vt in cap. 48. de monopol. diximus Syln. in ver. negotium. quæſt. 2.

S 3 Quarto

Digitized by Google

Quarto ex perſona, vt clerici, & religioſi tot tit. ne cleric. vel monac.

Quinto, ex tempore, quia non in diebus feſtis, cap. 1 de feri.

Sexto ex loco, quia non in Eccleſia, cap. docet de immun. Eccleſ. lib. 6. Hæc autem infra his quæſitis, & decisionibus eſplicabuntur.

3 Quæritur vtrum emens omnes fruges, & coactis alijs à ſe emere, vendat, ad ſuum libitum, quid? Reſpondetur peccat mortaliter, nam debet fieri venditio æquo pretio arbitrio prudentum. l. annonam. ff. de extr. ord. crimin. Sylu. verb. negot. num. 2.

4 Quæritur vtrum emens rem, vt integram, & immutatam vendendo lucretur quid? Reſpondetur, ſi deſeruit cupiditati lucri, quæ terminum neſcit, peccat mortaliter, & eſt hoc turpe lucrum, & ita intelligitur text. in capitulo eijciens diſtinct. 88. atque de conſilio eſt erogandum pauperibus. Si autem honeſto fine emit puta ad ſubſtentationem ſui, & familiæ, vel patriæ, non peccat, dummodo non intendat earum rerum penuriam expectando moderatum lucrum, non quaſi finem vltimum, ſed quaſi ſtipendium laboris, Syluer. in verbo emptio, quæſt. 10. num. 11. finem vltimum dicimus, quando propter illum quis transgreditur præceptum dei, verbi gratia, non audire miſſam, die feſto, vt lucrum faciat. Syluer. in verb. negotium, quæſt. 3. qui verò emit rem, vt ſibi eſſet aliqua materia operandi, verbi gratia, qui pannos tondet, aut ad tritas, veſtes coemit, vt refectas vendat, licitam facit negotiationem.

5 Quæritur vtrum negociari pecunia publica in cuſtodiam recepta ſit peccatum? Reſpondetur eſt peccatum mortale per tres leges, C. de ijs, quæ ex publ. colla. lib. 10. adiuncto capitulo pænale 14. quæſt. 5. Quod intelligitur ſi fiat ſine ſuperioris conſenſu, vel non ſoluenpo, quibus debet ſtatis temporibus abſque conſenſu eorum expreſſo, vel tacito, vel ſoluit, ſed cum damno notabili, quod reſtituere tenetur vt D. Ant. 2. part. titi. primi. cap. 15. & idem dicendum de pecunijs ſocietatum.

6 Quæritur, vti mendatijs eo fine in venditione, vt peruenire poſſit ad iuſtum pretium, vel ipſis vti tantum ad decipiendum in modico, vt faciunt ſepiſſime mercatores? Reſpond. peccatum eſt veniale, quamuis illis aſſiduè vtantur licet Hoſt. dicat eſſe mortale, ſi aſſiduè fiat, quod falſum eſt, quia veniale de ſe, quanticunque multiplicetur, vt Doctores notant in cap. ſacris de his, quæ vi. Verum peccatum eſſet mortale, ſi quis negotiaretur cũ periurijs, vel mendacijs *perniciosis, id eſt,* ordinatus ad decipiendum in aliquo notabili, vel etiam in modico, ſi adſit animus decipiendi in magno Sylu. in verb. negotium quæſt. 3.

7 Quæritur qui rem emit, vt carius vendat bono fine non integra, ſed in melius commutatam vel à natura, vt æquum, qui creuit, vel ab arte, vt enſem expoſitum, vel ſi res eſſet mutata ratione loci, vel temporis, vt emendo virtualia tempore meſſis, vt poſtea carius vendantur vel ſi empta in magna quantitate, & vendantur minutim, vel ratione laborum, & periculi, vt quia emptor rem detulit cum periculo, & labore, in locum, vbi nullum habet pretium res empta, vtrum peccet? R. non peccat ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 77. art. 4. ad primum Abb. in cap. 1. nu. 10. ne cleric. vel monac. Syluer. in verb. emptio. quæſt. 10.

8 Quæritur vtrum liceat clericis negotiari? Reſpon. clericis, qui ſunt in ſacris, non licet vel beneficiati Abb. in cap. 1. circa finem, ne cleric. vel monac. & ita intelliguntur iura, quæ prohibent clericis negotiari, cap. fin. de vit. & honeſt. cleric. 14. quæſt. 3. capitulo primo, Vnde clerici negociantes mortaliter peccant, non tamen de præcepto tenentur ad reſtituendum id, quod lucrati ſunt ex negotiationibus 14. quæſt. 5. non ſanè ibi excellentioris, &c. Et ibi facilius, & ibi tamquam ſua, quæ verba non videntur tales cogere ad dandum pauperibus, nec propterea ibi damnantur. Idem videntur conſentire Innocent. in capitulo quia plerique de immunit. Eccleſ. Cardin. in clem. prima, in fin. de vita, & honeſt. cleric. & ad negociationem perdunt priuilegium, quia tenentur ſoluere gabellas cap. quamquam de cenſi. lib. 6. clem. fin. & ibi Doct. eodem tit. Quin etiã

quoad

Digitized by Google

quoad facultates ſuas, ſi interim non deſinant negotiari, ſecundum Gemin. in dicto cap. quamquam Abb. in cap. fin. de vita,& honeſt. cleric. num. 7. non tamen perdunt priuilegium canonis ſi quis ſuadente 17. quæſt. 4. ſecundum Innoc. in cap. Ioannes de cleric. coniug.

9 Quæritur vtrum ob neceſſitatem ſuam & ſuorum poſſint ſine peccato clerici negotiari? Reſpond. ob neceſſitatem tamen ſuam, vel ſuorum, aut per interpoſitam perſonam occultè non eſt peccatum etiã ſi eſſent in ſacris, vel beneficiarij arg. text. in d. clem. 1. gloſ. in cap. peruenit diſt. 89. Nauar. cap. 25. num. 110. verſ. 34.

10 Quæritur vtrum clerici, qui poſſeſſiones emunt ad effectum vendendi fructus percipiendos dicantur negotiari? ℞. ſecundum Dom. Ant. de Butr. in cap. fin. de vita,& honeſt. cleric. quod ſic.

11 Quęritur vtrum peccet clericus emens rem non, vt vendat, ſed vt ea vtatur, ſi poſtea ob aliquam cauſam vendat, vel quia præter propoſitum ei ſupereſt, v. g. frumentum? Reſpond. quod non, ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſt. 77. art. 4. ad 2. Sylu. in verb. clericus. 3. quæſt. 1.

12 Quæritur vtrum, quemadmodum clericis prohibita eſt negotiatio, ita, & artificium? Reſpond. quod non 91. diſt. clericus de conſec. diſt. 5. cap. nunquam, quæ autem dicatur negotiatio diximus ſupra, quibus adde negotiari eſſe, quando res empta, non mutata materia, alteri venditur artificium veró eſt, quando quis emit aliquam materiam, & per artificium reducit ad aliquam formam, vt ſi fortè emat cartas, & ſcribat libros, vel depingat, vel emat filum. & faciat retia, & idem in ſimilibus, vt habetur in dicto. cap. nunquam ita Doct. in c. fin. de vit. & honeſt. cleric.

S V M M A R I V M.

1 *Mons pecuniarius eſt pecuniarum, vel aliarum rerum cumulus.*

2 *Mons ideſt variæ formæ, Montium reperiuntur.*

De Montibus pecuniarijs in genere. Cap. LV.

1 Quæritur, quid eſt mons pecuniarius? Reſpond. in genere eſt pecuniarium cumulus, vel aliarum rerum, vt frumenti publice aſſeruatus, ex quo datur, vel accipitur ſoluto aliquo ſupra ſortem eidem monti, vel conferenti pecunias certis temporibus.

2 Quotuplex eſt mons pecuniarius? ℞. variæ formæ montium horum pecuniariorum reperiuntur.

1. Prima, vt emantur ſupra illum mõtem tot in ſingulos annos redimibiles redditus ad voluntatem ipſius montis, & hęc eſt quædam ſpecies cenſus.

2. Secũda, vt ſi is, qui mutuo illi monti dabit moriatur, omnia ſuccedunt ipſi mõti ipſo vero ſuperſtite, poſſit repetere pecunias cum velit, & aliquid accipiat in ſingulos annos, & menſes.

3. Tertia forma eſt publicum mutuandi officium, ita vt ipſi monti reddatur aliquid ſortem ad ipſius montis conſeruationem, vel ad alendos eius miniſtros, &c.

4. Quarta Mons pietatis cauſa, non mutuat cuiuis petenti, ſed ſolum pauperibus parum aliquid accipiendo vltra ſortem ad eius montis conſeruationem, vel alendos miniſtros, aut vero nihil omnino accipiendo vltra ſortem. Sunt etiam alij modi montium, vt ij, quos vocant pagas Ianuenſes, vel loca Venetijs.

S V M M A R I V M.

1 *Mons Pietatis eſt pecuniarius cumulus aſſeruatus ad mutuandum pauperibus indigentibus.*

2 *Mons, vt ſit licitus, & iuſtus cauſa, quæ.*

3 *Montis pietatis conditiones, quæ ſint.*

De Monte Pietatis. Cap. LVI.

1 Quid eſt Mons Pietatis? Reſpond. eſt mons pecuniarius publicè aſſeruatus

tus ad mutuandum pauperibus, vel indigentibus.

2 Quæ cauſa eſt, vt ſit licitus, & iuſtus? ℞. quia illa, quæ ſoluuntur vltra ſortem non datur ob mutuum, ſed ad alendos miniſtros, vel ad pignora ſeruanda, vel ad alia onera, ne mons ipſe minuatur: Rurſus quia, quæ ibi vltra ſortem ſoluuntur, refunduntur iterum, & redundat in vtilitatem ipſorummet pauperum, quia illis omnia ad eorum vſum aſſeruantur, & ad eorum communem vtilitatem.

Conditiones Montis Pietatis.

3 Quæ ſunt conditiones Montis Pietatis ℞. neceſſe eſſe ſolent quatuor videlicet.

Prima, vt non datur pecunia, vel frumentum, niſi in certum tempus.

Secunda, vt non detur ſine pignore.

Tertia ſi prefixo tempore non ſoluatur horum pignora ſubhaſta ſine mora exponantur, vt reficiatur cumulus.

Quarta, vt non mutuetur, niſi intra certam quantitatem, vt 25. Aur. plus minuſue aliter non pauperibus, ſed diuitibus darentur. Solent eſſe aliæ, quoque pro diuerſitate inſtitutionis cuiuſque Montis.

De alijs Montibus Romæ Genuæ, ac Venetijs, & alijs ciuitatibus ſunt quædam alia genera montium, de quorum ſingulis ferendum eſſet iudicium iuxta ipſorum conditiones appoſitas, & actus, quos exercent.

Multa ſocietatum genera conſiderari poſſunt? Primum igitur, vt in ordine ad communicationem, & diuiſionem fraternam. Secundum, vt eſt in pecudibus: Tertium in ſpiritualibus ſicut ſunt quædam fraternitates locorum, & Eccleſiaſticarum perſonarum, de quibus hic nunc agere non intendimus, ſed de illis tantum in quantum eſt determinatæ rei videlicet frumenti vini, & olei, & denique, vt in animalibus, & pro declaratione huius contractus videbimus, quid ſit ſocietas, quibus modis contrahatur, quæ ad iuſtitiam huius contractus requirantur, quid ſit ſoccida, & quot modis animalia tradi ſoleant, &c.

SVMMARIVM.

1 *Societas eſt cōtractus, in quo duo, vel plures in vnum conueniunt ad lucrandum.*

2 *Societatis conditiones, quæ vt ſit licita.*

3 *Societas, quotuplex ſit.*

4 *Societatis iuſtitia, quomodo ſeruatur in contractu mercatorio.*

5 *Societas finita, & nullum ſuperſit lucrum, quid agendum.*

6 *Soccida ruſticana, quomodo ſeruetur.*

Omnium ſocietatum nulla præſtantior eſt, nulla firmior eſt, quam cum viri boni moribus ſimiles ſunt familiaritate coniuncti Senec. Epiſt. 11.

De Societatibus. Cap. LVII.

1 Quæritur quid eſt ſocietas? Reſpon. eſt contractus in quo duo, vel plures in vnum conferunt ad lucrandum, & ſit multipliciter, ſed omnes ad duo præcipua genera reducuntur nam in quibuſdam ſocietatibus ponitur pecunia, & in alijs animalia, & vtrumque ſocietetis genus ratione rei in ſocietatem poſite tripliciter ſubdiuiditur, nam vnus ponit ſolum pecunias, vel vnus, & alter operas, & induſtriam, vel partim pecuniam, partim induſtriam, & opera, lucrum, & damnum pro rata portione, iuxta gloſ. inſt. de ſociet. in rubr. cap. deciſ. 174. ad hunc enim finem ordinata ſocietas, vt in in vnam coeuntes negociationem ſuis, quiſque pecunijs, ſeu operis, aut expenſis particeps lucri fiat.

2 Quas conditiones habere debet ſocietas, vt ſit licita? Reſpondetur in genere tres videlicet.

Prima vt capitale vtriuſque partis æque ſubſit tam lucro, quam periculo, aut ſi in equaliter aliud compenſentur.

Secunda, vt ſeruetur poſtea debita proportio lucri ad ſortem cuiuſque.

Tertia, vt ceſſet omnis dolus, fraus, vis, &c.

3 Quotuplex eſt ſocietas? ℞. ſocietas, quantum ad preſens negotium attinet, videlicet pecuniaria, ſeu ad lucrum deſtinata omiſſis alijs ſocietatibus honeſtatis, virtutis

Digitized by Google

virtutis, vel religionis licitis, aut inlicitis. Hæc inquam pecuniaria, & lucri ſocietas eſt quadruplex, vel quintuplex, videlicet.

Prima mercatoria.

Secunda cum artifice.

Tertia, quæ vocatur ſoccida armentorum,& pecorum, vt diximus ſupra. Soccida propriè dicitur ſocietas animalium ad differentiam aliarum ſocietatum,quæ fiunt in pecunijs.

Quarta, quæ Romæ vocatur ſocietas officiorum.

Quinta, quæ vocatur Ilalicè à godere, & godere, cum videlicet vtrinque res dantur,& pro vtriuſque partis libitu, vel retinent, vel reddunt, ſeu cum vnus pecunias, alter rem, ſic pro libitu vtrinque fruendi.

4 Quæritur, quomodo ſeruatur iuſtitia in ſocietate mercatoria? ℞. Iuſtitia in ea ſeruatur,ſi commenſurentur pecuniæ pecunijs, & opera operæ, & ita lucrum lucro, & damnum damno ,& communes, habeant miniſtros; ita vt pecuniæ, operæ,& expenſæ ſint communes,Capic.deciſ.154. Sot.lib.6. de iuſt.& iur.q 6. art. 1. Bald,in l. 1.pro ſoc. Caiet. in verbo ſocietas. Cuius exemplum tale in praxi poni poteſt,verbi gratia.

Sunt duo ſocij, quorũ quilibet confert mille in ſocietate, & cõducunt miniſtros in fine anni deductis expenſis,laboribus, ac miniſtrorum ſalario reperiuntur in cõmuni arca quatuormillia, tunc quilibet eorum debet habere duo millia.

Si verò reperitur ſocietas eſſe in dãno mille aureorũ,tunc ex alijs mille ſuperſtitibus,vnuſquiſq; debebit habere 500.aureos,& hic contractus eſt licitus.

Altera ſocietatis ſpecies eſt, qñ vnus ponit pecuniã,alter verò induſtriã cũ aliqua parte pecuniæ, vt habetur in l.ſocietatẽ,la. ff.pro ſocio,& tũc, aut induſtria cũ illa parte pecuniæ eſt æquiualẽs pecuniæ, & ſorti principali ab vno ex ſocijs, aut non eſt æquiualens pecuniæ, & ſorti principali; ſed tñ vſui, ſeu interuſurio pecuniæ. Primo caſu faciẽda eſt æſtimatio operarũ,ac ſi eſſet pecunia, & ita diuiſio facienda pro rata,v.g.cõtraxi ſocietatẽ cũ Petro, vt ipſe poſitis centũ in pecunia,& ego cõferrem meas operas, quæ ſimiliter valent centũ; ſic enim ſolitus illas ſingulis annis conducere, & ſic operæ ſunt æquiualẽtes ſorti pecunia, quia.ſ.tãti valoris fuerunt extimatæ,quãti eſt ſors principalis; & tunc oĩa cõfunduntur, vñ ſi in fine anni deductis expenſis reperiãtur in hac ſocietate 500. ſolidi, tunc ego, qui cõtuli meas operas, debeo habere lucrũ pro rata arbitrio boni viri,& è contra ſi aderit damnũ, erit pariter diuidendũ. tali ergo caſu lucra, & dãna ſunt æqualiter diuidenda,nec opus eſt deducere ſortẽ principalẽ; quod ſi damnũ venerit in culpa lata eius, qui contulit operas, tenetur reficere ſortem alteri ſuo ſocio, cũ de dolo, & lata culpa teneatur, l. quod Nerua,ff.de poſſ.

5 Quæritur, quod ſi finita ſocietate, & nullum ſuperſit lucrum, nec quicquam aliud præter pecuniæ quantitatẽ ab altero collatam, an debeat, qui poſuit induſtriã,& operã habere dimidiã ſocij pecuniã ea ratione,quod operam,& induſtriã ſorti æquiualentem perdiderit abſq; eius culpa,an verò, qui pecuniam cõtulit debeat habere ſaluam? ℞. gloſ.in l.1.C. pro ſocio. quod Io.diſtinguit.An ab initio ſic dedit pecuniam,vt communicaret, an vt ſua remaneret, in primo caſu cõicatur. Quo caſu ſicut ſors in fine ſocietatis eſſet diuidenda: ita ſi fortè perierit, quilibet deberet perdere ſuam medietatem, vt pactum factum de lucro intelligatur,ẽtiã de damno,Inſt.pro ſocio, §.illud. in ſecũdo caſu non. Quid ſi non apparet hoc? Reſpondetur, gloſ. in dubio præſumitur communicata, vt ff.pro ſocio, l.1 §.fin.& l. 2. & ſic vult gloſ.quod quando finita ſocietate nullum ſupereſt lucrum, nec quidquam aliud præter pecuniæ quantitatem ab altero illatam, illa eſt vtrique ſocio communis, ea ratione, quod operam, & induſtriam æquiualentem ſorti alter perdiderit, abſque eius culpa alioquin ſequeretur alterum ex duobus ſocijs paria in eam ſocietatem deducentibus,totum id,quod contulit in communem vtilitatem amittere; alterum verò ſaluum conſequi, quod refragatur ſocietatis legibus, l.ſi id quod impuni, ff. pro ſocio. expreſſim adnot. Bald. in l. cum patruus, C. commun. vtri. Iud. Abb. in cap. per veſtras, column. 2. de donat. inter

Digitized by Google

Inter vir. & vxor. Sylu. in verb. ſocietas. 1. quæſt. 6. inquit de mente Bart. & Bald. in l. 1. C. pro ſocio. quod in dubio ſors non eſt communicanda, ſed debet eſſe ipſius dominij Ponentis illam, & ratio eſt, quia pretium operę, & induſtriæ ſocij intelligitur correſpondere interuſurio pecuniæ, & non proprietati, ſicut quando ex vna parte ponitur pecus, l. cum duobus, ff. pro ſocio. Poteſt tamen ſaluari opinio gloſ. ſcilicet, ſortem eſſe communicandam, vbi opera, & induſtria alterius eſſet æqualis, non tantum vſui ipſius pecunię, ſed etiam ipſimet pecuniæ; ita Soc. conſ. 265. lib. 2. col. 4. text. in ſpecie, in l. propoſita, ff. pro ſoc. Quod quidem, & iudicis, & prudentis, ac periti, ac in re arbitrio committendum eſt iudicium, ſcilicet de pecuniæ, & operarum, atque induſtriæ valore, extimatione, & compenſatione, vt inquit Couar. lib. 3. variarum reſolut. cap. 2. num. 2.

6 Quæritur, quomodo agendum eſt in ſocietate ſoccida, ſcilicet ruſticana, ſeu paſtoria pecorum armentorum? ℞. ſimili modo eſt commenſuranda opera, & induſtria fructibus, qui ex illis armentis, & pecoribus percipiuntur, & tantum dantur ei ex illis, quantum meretur.

S V M M A R I V M.

1 *Societates officiorum, quid ſint, & vnde originem habuerunt.*

2 *Societates officiorum terminantur per mortem officialis, aut venditionem officij, vel reſignationem.*

3 *Societates iſtæ ſunt licitè, & non vſurariæ.*

4 *Societatis conditiones quinque.*

De Societatibus officiorum. Cap. LVIII.

1 QVæritur, quid ſint, & quomodo fiant ſocietates officiorum? Reſpondetur in primis, quod in Romana Curia exiſtunt multa officia, quæ in rei veritate fructificant, & certo pretio à Summo Pontifice ſolent vendi; ſed quia ſunt maximi valoris, vt Camerariatus, qui valet ad ſeptuaginta milia ducatorum; Clericatus Cameræ ad quadraginta millia; Notariatus Cameræ ad decem millia, & ſic de alijs officijs: & quia vnus ſolus ſæpenumero non poteſt vnum officium integrum emere, & ob hanc fortaſſis cauſam Summus Pontifex conceſſit his, qui officium aliquod vellet emere, vt ſocios habeant, qui partem pretij exponant, & partem fructuum etiā lucrentur: ita tamen vt officium tanquā indiuiſibile ſit in vno ſolo, qui dicitur officialis; alij verò reſpectu fructuum ſint, vel dicantur ſocij; & licet hæc fuerit horum ſocietatum origo, & cauſa; poſſunt tamen etiam fieri & fiunt empto officio, & quocunque tempore, immo non ſolū officiales, ſed etiam alij pecunia indigentes, qui nullum habent officium via indirecta, hos ſocietatis contractus eunt. Accedunt enim ad aliquem, qui officium habet, ab eoque petunt, vt pro eius centum, verbi gratia, ducatos ad ſocietatem accipiat, & inuento, qui pecuniam ad ſocietatem tradat, fiunt duo contractus, alter ſocietatis inter officialem, & ſocium tradentem pecuniam, alter inter eum, pro quo accepta eſt pecunia, & officialem, quo ille officialis beneficium recognoſcens, confitetur pecuniam pro ſe acceptam eſſe, & ſe illum indemnem ſeruare obligat, ob quam etiam cauſam ei dat fideiuſſores, quod in eodem contractu fit.

2 Quæritur, quando terminantur iſtæ ſocietates? Reſpondetur, & dico in primis, quod officia iſta vaçant per mortem officialium, & amiſſo capitali ad Pontificem redeunt, niſi officialis vendiderit, vel reſignauerit in manibus Datarij. Et ſic etiam per mortem officialis, vel per venditionem, aut reſignationem officij ſoluuntur omnes ſocietates, quæ ſunt ſuper illo officio. Socij verò non perdunt ſuum capitale, ſi enim non exiſtunt bona officialis, quibus ſocijs ſatisfiat, fideiuſſores illis ſatisfacere tenentur.

Fiunt autem iſtæ ſocietates communiter ad ſex menſe, & deinde ad beneplacitum; & ſi pro ſex primis menſibus accepti fuerunt fructus anticipati, ſocietates diſſolui non poſſunt, niſi illis elapſis; at ſi fructus anticipati percepti non fuerint, quocunque tempores ſocietates

Digitized by Google

tes diuini poterunt; illæ tamen, qui vult ſocietatem diſſoluere, tenetur alteri per quindecim dies ante ſocietatis ſolutionem intimare, & ad tollendas fraudes intimationem in actis reproducere intra quos pecunia ſubiacet amiſſionis periculo: ob quod periculum illis diebus percipiuntur ſocietates fructus; quibus elapſis, pecunia tradita non ſubeſt amplius amiſſionis periculo, & ſocietas perfectè ſoluta intelligitur.

3 Quæritur, vtrum licitè ſint hæ ſocietates? Reſpondetur, licitè ſunt, & non vſurariæ ſi debitæ conditiones ſeruentur, vt quidam falſo exiſtimant, quibus hoc ſolum ſufficere deberet has ſocietates quotidiè fieri in Summi Pontificis conſpectu, qui tantum abeſt, quod illas reprobauerit, vt potius confirmauerit dum illis conditiones quaſdam appoſuit, & commiſſiones ad tollendas difficultates, & lites, quæ ex illis oriuntur terminandas ſignauerit, & ſignet. Dico igitur has ſocietates eſſe licitas, quia ſocius pecunia in ſocietatem tradita emit partem fructuum illius officij modo, & conditionibus expoſitis. Nec obſtat, quod multi pecuniam ad ſocietatem accipiunt, qui nullum officium habent; quia eis ab officiali accommodatur officium. Quemadmodum enim poteſt quis vendere ſuam domum, vel ſuper eam cenſum fundare, & ſe indemnem ſeruare, vt amico pecuniam accommodet; ita etiam officialis poteſt vendere ſui officij fructus, vt eodẽ modo amico ſubueniat.

Quod verò hic difficultatem facere videtur, hoc eſt, quia mortuo officiali, & amiſſo officio ſocius capitale ſuum non perdit, ſed ei redditur ex bonis hæreditatis, vel à fideiuſſoribus. In cæteris enim omnibus ſocietatibus ea firmiſſima lex ad earum iuſtitiam conſtituitur, vt capitale ſubeſt periculo ponentis; ita vt ſi amittatur ſocius non poſſit illud repetere, aliàs non ſocietas, ſed mutuum, & vſura eſſet. Et nunc per Bullam Sixti Quinti de ſocietatibus capitale, vel certa pars fructuum à ſocio aſſecurari non poteſt.

Quod autem harum ſocietatum capitale pereat, ex eo patet, quia illa pecunia ad ſocietatem data, poſita eſt ſuper officio tanquam officij fructuum pretium; ergo amiſſo officio, illa quoque amittitur; quemadmodum amiſſis mercibus, amittuntur etiam ſociorum pecunię quibus emptæ ſunt. Quo tamen non obſtante dicimus has ſocietates debitis cõditionibus ſeruatis licitas eſſe. Et Bulla Sixti Quinti, non loqui de his ſocietatibus; ſed de illis in quibus ſocij conferunt pecuniam, vel animalia, & induſtriã ad lucrum. Iſtæ verò ſocietates ſunt potius emptiones pactis fructuum officiorum, ſicut & cenſus fructuum rerum: & quia iſta officia non ſunt perpetua ſicut res ſuper quibus fundatur cenſus, ideo debuerunt habere alias conditiones. Et ſi per mortem officialis, vel per priuationem ſocius amitteret ſuum capitale, nullus vellet hoc ſocietatis contractus inire propterea conceſſum fuit, quod in dicto caſu capitale ſocij non pereat, in quo officialis videtur grauari; quia ipſo mortuo, vel ſuo officio priuato, reddendum eſt ſocio capitale. Ex altera vero parte additur ſocio aliud grauamen compenſans, quod ratione ſocietatis ſubire non deberet, ſicut nec in alijs ciuitatibus ſubit, vt nimirum per eius mortem admodum expoſitum capitale, non tranſeat ad hæredes, ſed amittatur, & ſit officialis, & ita in hoc contractu interuenit quædam ſors in morte officialis, & ſocij conſiſtens, quæ quia vterque æqualiter grauatur, reprehendenda non eſt.

4 Quæritur, quæ ſunt conditiones iſtis ſocietatibus requiſitæ? ℞. ſunt iſtæ quinque ſequentes, videlicet.

Prima, vt ſocietas ſit ſuper officio verè exiſtente empto, vel emendo, alias enim venderetur, & emeretur fructus officij non exiſtentis, & ſic eſſet vſura nomine ſocietatis palliata.

Secunda eſt, vt non exigantur fructus plus iuſto, quantum autem exigit, ſi non ſit aliqua Pontificis taxatio; inſpiciendũ eſt, quid communiter fiat, & natura rei ſerat, quæ certe requirit, vt ſocius non recipiat pluſquam officialis, & communiter recipiuntur vndecim, vel duodecim, pro centenario: at ſi officium ſuper quo eſt inſtituta ſocietas, vt plurimum, & ad ſummum non redderet, niſi decem pro centum, ſocius non poſſet plus accipere

Digitized by Google

pere, alias eſſet vſura.

Tertia eſt, ſi officium ex parte officialis requirit aliquem laborem, ne ſocius niſi, & ipſe laborem ponat, tot fructus percipiat, quod officialis, quia vetera non ſunt paria.

Quarta eſt, vt officialis non admittat ad ſocietatem vltra valorem ſui officij, nec ſocius aliter poteſt ſocietatem inire, aliàs enim ſocietas, quæ ſupra officij valorem adderetur, eſſet vſuraria, quia eſſet ficta ſocietas, & ficta emptio, & venditio, in quo certè multi labuntur, & ad has ſatis frequentes, & palliatas vſuras euitandas. Leo X. in Bulla ſuper hoc edita, ſtatuit, vt officiali remaneat ſaltem tertia pars officij non grauata; & Paulus Quartus decreuit, vt ſuper aliquo officio non admittatur ſocietas, niſi infra dimidium valoris officij, vt quamuis dicant Pium Quartum id reuocaſſe dicitur; etiam ab eodem Pio IIII. ſtatutum eſſe, vt ad requiſitionem ſocietatem contrahentis, teneatur officialis in ſocietatis contractu exprimere ſocietates, quibus officium eſt grauatum, & niſi fideliter expreſſerit, ſit ipſo iure officio ſuo priuatus, quod non videtur eſſe in vſu modo, ideo non incurritur, tali prædicto periculo, nec eſt vſura aliqua, quia Papa ſcit, & tolerat. Nunc vero tempore Clementis Octaui per quandam Deciſionem Rotæ, quam dicunt Lancellotti reſolutum eſt, vt qui ſcienter dat pecunias officiali vltra valorem ſui officij, nullo modo currant fructus; & ſi recipiuntur computabuntur in ſortem principalem.

Quinta eſt, vt in ſocietatis contractu non apponantur conditiones illicitæ, quibus alter grauetur; ob quam cauſam Leo X. inſtituit, vt iſtæ ſocietates fierent mediante ſignaturæ Papæ; quod à Paulo IIII. renouatum fuit, & decretum, vt in ſupplicatione ſubſtantia rei explicatur, vt diſcerni poſſit, an ſocietas licita, vel illicita ſit, ſed modo fiunt ſine Signatura.

Illud poſtremo notandum eſt, quod ſoluta ſocietate, nõ poſſunt amplius percipi ſocietatis fructus; & ratio eſt clara, quia non amplius ſocietas, cuius nomine percipiantur, ſed mutuum potius dici poteſt.

Soluuntur autem ſocietates per mortem officialis, vel ſocij, vel illius tertij ad cuius vitæ contractæ fuerunt, & per officij priuationem, venditionem, vel reſignationem, quod officialis met teneretur intimare ſocijs, qui talem priuationẽ ignorant, vt poſſent prouidere ſuis pecunijs; ſed contra faciunt, tacent malitioſè, quia non currunt fructus, & interim vtuntur pecunijs ſocij quantum poſſunt. Soluitur etiam ſpontè ab altero, vt dicitur, per diſdictam ad quod eſt neceſſarium, vt per quindecim dies antè alteri ſolutionem ſocietatis intimet, vt ſuperius diximus. Quod ſi officialis, vel ille tertius cui tradita fuit pecunia, pecuniã in ſocietatem acceptam poſt quindecim elapſos non reſtituerit, non quidem ſocietatis nomine, cum non ſit amplius ſocietas, ſed proprij intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, alter aliquid accipere poterit, dummodo ſit verum, & certum intereſſe, quod etiam ex non reſtitutione illius pæcuniæ oriatur, & quod prius omnem diligentiam adhibuerit, vt ſuam pecuniam recuperet, illud etiam per viam iuris, & omni iuris remedio repoſcendo, vt dicunt, Pium V. viuæ vocis oraculo ſtatuiſſe; & ſi in rei veritate non adhibuit omnem quam potuit diligentiam, ſed pro forma aliquos actus iuridices effecit, vt ſic ſaluo capitale, ſine vſuræ ſuſpitione ſocietatis fructus intereſſe nomine percipiat, nihil vltra ſortem exigere poterit; & ſi quid percipit, tanquam vſurarius reſtituere tenetur.

De ſocietate vtrinque libera. Cap. LIX.

1 QVæritur, quæ eſt ſocietas vtrinque libera? Reſpondetur, eſt illa, quæ Italicè dicitur à godere, & godere, & eſt licita, quando eſt omnino vtrinque æqualitas; ſit tali pacto: dò tibi domum meam, vineam, & ſimilia, & tu das mihi tot numos, & quando reſtitues mihi domum, & ego teneor reſtituere tibi numos, & cum reſtitutio tibi numos, & tu teneris reſtituere mihi domum, & ideo

Digitized by Google

ideo dicitur ſocietas vtrinque libera.

Sed eſt aduertendum, quod cum quis dat pecunias, & alter rem, oportet duo obſeruari, vt contractus hic ſit licitus: primo, vt ſicut pecuniæ alteri peribunt, ſi pereant medio tempore, ita iſti pereāt res, ſi contingant perire: ſecundo, vt non det pluſquam valet res, quia grauius, & difficilius eſt quærere pecunias, cum repetantur, præſertim ſi ſit magna ſumma, quam reſtituere rem ipſam. Nam hic rem ſemper apud ſe actu habet, non ita ille ſemper habet pecunias.

SVMMARIVM.

1 *Aſſecuratio eſt ſuſcipere in ſe periculum rei, vitæ &c. id eſt, in tuto ponere.*

2 *Aſſecurationis contractus multiplex.*

3 *Aſſecurationis contractus poteſt fieri pro ſorte principali, & pro lucro.*

De contractu aſſecurationis. Cag. LX.

1 QVæritur, quid eſt aſſecuratio? Reſpondetur, eſt ſuſceptio in ſe periculum mercium, vel vitæ, vel alterius rei, accepto ob id pretio; ita vt ſi res pereat, eam reſtituere, aut pretium eius integrum teneatur.

Et dicitur aſſicuratio, (quamuis non ſit Latinum vocabulum) id eſt in tutorem ponere, vel ſecurum faciat dominū rei: qui contractus aſſecurationis, (ſi lege, & more fiat) licitus eſt, & vtilis Reipublicæ, de quo latè in titul. ff. & C. de nau. fœn. l. in nauem. Saufei. ff. loc. Iaſon, Alexand & alij in l. illa ſtipulatio, & l. à Titio. ff. de verborum obligationibus. Decius in l. cum ad præſens. ff. ſi certum petat. Paulus de Caſtr. in dicta l. in nauem. Innocent. Felyn. & Abb. in cap. in ciuitate, & cap. nauiganti, de vſuris, Nauarr. in cap. 17. num. 221. & num. fin. L. A. & ratio quare contractus iſtæ licitus ſit, eſt quia pro quacunque re, quæ pretio æſtimabilis eſt, poteſt quiſque mercedem recipere: Ponere ergo rem in tuto, quæ periculis expoſita eſt, pecunia æſtimabilis eſt, ergo poteſt quiſque illud pretio redimerē, Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 7. art. vnico.

2 Quotuplex eſt aſſecurationis contractus? ℞. pro diuerſitate rerum, eſt multiplex; videlicet.

Mercium, Nautica, vel terreſtris cum ſortis, tum lucri futuri Vitæ alicuius, famæ, pœnæ, officij, beneficij, electionis.

Rerum denique quarumcunque aliarum, quæ futuræ temeritati ſunt expoſitæ, aliquoue ſubſunt periculo.

3 Quæritur, ergo contractus aſſecurationis, qui poteſt fieri pro ſorte principali, vtrum, & pro lucro? Reſpondetur, pro lucro eo etiam ſperando, verbi gratia, dando, vel accipiendo quinque certa, pro quindecim incertis. Nauar. cap. 17. nu. 255. & 206.

Item non ſolum alius poteſt recipere pretium aſſecurationis, ſed etiam ipſammet perſonam, quæ mutuat pecuniam nauiganti, & recipit in ſe periculum nauis, poteſt recipere pretium aſſecurationis: dummodo hæ conditiones ſeruentur, quarum prima eſt, vt re vera adſit periculum probabile: & ſic non obſtat text. in cap. nauiganti, de vſuris, cuius verba ſunt hæc. Nauiganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans peniæ quantitatem, eo quod ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius eſt cenſendus, quia ibi fuit perceptum ratione mutui facti mercatori, non autem ratione periculi, quod patet ex eo, dum dicitur in text. Ad nundinas, in quibus propter hominū frequentiam non adeſt latronum periculum, ita Sylu. in verb. negotium, quæſt. 4. Secunda, vt non fiat obligatio, vt recipiens mutuum, teneatur recipere mutuantem aſſecuratorem, & non alium. Tertia, vt pretium ſit iuſtum harum conditionum, vna deficiente ſtatim contractus efficitur vſurarius, ita Sylu. in 5. vſura. nu. 35. Nauar. cap. 17. num. 284.

SVMMARIVM.

1 *Ludus eſt iocatio, vel operatio ad delectationem, vel eſt iocus, & actus ad recreandum animum.*

2 Lu-

Digitized by Google

2 *Ludus licitus eſt, ſi tria caueantur.*
3 *Ludi genera multa, & varia.*
4 *Ludi illiciti multi.*
5 *Ludum taurorum an liceat.*
6 *Ludere in loco ſacro, non licet.*
7 *Ludere cum armis, prohibitum eſt clericis, & religioſis, & ludus hiſtrionalis etiam illis prohibitum eſt.*
8 *Ludere ad laruas non licet religioſis.*
9 *Ludere cum ardenti animo, an ſit peccatum.*

De Ludo. Cap. LXI.

1 QVæritur, quid eſt ludus? Reſpondetur, ludus eſt iocus, & locutio, vel operatio, in quo nihil aliud quæritur, quã delectaio animalis, dicitur animalis, id eſt ex diſcurſu proueniens ad differentiam delectationis naturalis, quæ eſt ſine diſcurſu, vt eſt cibi, & potus: ludus igitur eſt iocus, & actus principaliter factus ad honeſtè recreandum animũ per voluptatem, & dicitur ludus, cum ſit factis; iocus, cum ſit verbis, & ex ſe ſunt boni, ſi nulla mala circunſtantia veſtiantur, ex quorum frequentatione generatur habitus, & conſuetudo honeſtæ ludendi, & iocandi, quæ eſt virtus, quam Ariſt. vocat eutrapeliam.

2 Ludus vero, qui fit animi leuandi cauſa, licitus eſt, dummodo tria caueantur. Primum, dicta, & facta turpia, vel nociua. Secundum, reſolutio grauitatis. Tertium indebitè circunſtantiæ, ſecundum perſonam, tempus, locum, & huiuſmodi, S.Tho.2.2. q. 108. art.2. & ſi ecceſſus, in hoc ludo recreatiuo eſſet ratione turpitudinis, vel nocumenti in re notabili, eſſet peccatum mortale, alias veniale, Sylu. in verb. ludus, q.1.

3 Quot ſunt genera ludorum? Reſpondetur, multa, & varia ſunt; quæ quidem omnia difficilimè, & impoſſibilè eſſet omnia recenſere; nam alius eſt ludus, qui fit ad fortitudinem exercendã, alius ad membrorum agilitatem comparandam, alius principaliter lucrandi fine, vt ſunt ludi ingenio hominis ſubiecti, vt ludus ſchacchorum, pilæ. & cartarum, qui quidẽ ludus principaliter animo lucrandi factus potius negotiatio, quam ludus dicendus eſt; quæ quidem negotiatio ferè ſemper mala eſt, non autem mortalis ex hac circunſtantia erit ludus, etiam ſi notabile quid ſit in animo lucrari ab eo, qui donare poteſt, vt probat Caiet. 2. 2.q.168.art.3. & in ſumm. in verb. ludus. Neque etiam ludere ex nimio, & ardenti deſiderio ludendi, eſt mortale, niſi violetur lex, quæ obligat ad mortale, puta præcepta, & miſſas omittere, *ſubijci* amiſſionis bonorũ, quibus tenetur *alere* vxorem, & liberos, & debita ſtatuta *tempore* non ſoluere Nauar.c.17.nu.3.

4 Qui ſunt ludi illiciti, & prohibiti? Reſpondetur, ſunt multi, nam quandoque ludus eſt prohibitus, quia aut ſibi, aut alteri imminet ex ludo probabiliter periculum mortis corporalis, aut mutilationis, vel grauis debilitatis membri alicuius, hinc cum periculo vitæ, vt funabuli ſuper funis in altiſſimis locis corpus volutantis, peccatum eſt mortale; quia eſt contra præceptum illud: Diliges proximum tuum, & te à fortiori, niſi prudentis arbitrio ille funabulus eius viribus, & velocitate pollebat, locusq. ſic erat appoſitus, vt ſine periculo veriſimili talem iocum exercere poſſet.

Idem dicendum de haſtiludijs, & torneamentis, quæ adhibita debita cautela permittuntur, per extr. 1. de tornea. licet per c. 1. & 2. de torneam. prohibeantur, quod intelligi cum probabile periculum adeſt mortis, & vulnerum.

5 Quæritur, vtrum liceat ludus taurorum, ac aliarum ferarum? ℞. non licet, immo prohibitus per extr. Pij V. de ſalute Regis, & inhibetur ſub pœna excommunicationis, qui intelligendus eſt ſecũdum Nauar.c.15.nu.18. quãdo cum probabili periculo mortis, vel vulnerum, aut alterius notabilis nocumenti exercetur; ſecus cum huiuſmodi periculum non timetur.

Item prohibitus eſt ludus, quãdo probabile eſt periculum animæ ſuæ, vel alterius, & hoc mortale, vt in choreis, & torneamentis crebro accidit, & generaliter quoties in ſe continet turpitudinem.

6 Quæritur, vtrum liceat ludere in loco ſacro? Reſpondetur, non licet, & ſpecialiter ludo prohibito, ſicut eſt recitare vana,

na, vt Comedias, aut & quod fiat cum notabili ſcandalo,& irreuerentia Dei,vel Eccleſiæ.

7 Quæritur, vtrum liceat clericis ludere in præfatis locis? Reſpondetur, clericis non ſolum, ſed multo magis religioſis prohibitus omnis ludus cum armis, cap. continebatur, de homic. quia arma portare prohibentur, niſi cum cauſa iuſta, quæ ſecundum gloſ. vbi intelligitur ſi per loca periculoſa tranſierint; quia licet eis portare ad terrorem latronum, ſed percutere non debent, niſi in eo caſu, quo oporteret eos,aut percutere,aut percuti, aut ſpoliari.

Prohibetur etiam ludus hiſtrionalis, quia inſeruit ad prouocandos homines ad ridendum, vt ſummæ, & generaliter ratione honeſtatis omnis ludus, ex quo ex propria perſona facit ludum in publico; nam in occulto, ratione infirmitatis, vel alterius honeſtæ rei cauſa aliquid loci facere non prohibetur: facit quod notatur de cithariſtis,& ijs, qui varijs inſtrumentis vtuntur,86.diſt.cap.donare,in gloſ.

8 Quæritur, vtrum liceat religioſis ludere ad laruas? Reſpondetur, non licet ſine peccato, cum habitum mutare non poſſunt, niſi ex cauſa rationabili; ludere verò monachus, & clericus ſine vlla culpa,etiam venialis poteſt talis,etiam chartis luſorijs ob honeſtam cauſam puta recreandi ſocium ægrotum ea re indigentem,modo non frangant legem vllam ad mortale obligantem, Nauar.cap. 19. nu. 3. vt emitteret diuina officia, ad quæ teneantur, vel niſi ratione ſcandali, vel inhoneſtis regulis, vt ludendo publicè cũ ſæcularibus, Silu.in verb.ludus. q.2.contra Roſellam.

9 Quæritur, an ludere ex nimio, & ardenti appetitu ſit mortale? Reſpondetur, non eſt mortale, niſi in tribus caſibus. Primus quando manifeſtum eſſet aliquem vincere indebito modo, puta fraude aliquid notabile. Secundus quando quis actu de hoc cogitatur, deliberans violare aliquod præceptum, videlicet, non intereſſe ſacris die feſto, cauſa cupiditatis. Tertius, quando ex iſto appetitu fieret aliqua actualis tranſgreſſio, puta quia peierat, blaſphemat, percutit iniuſtè Sylueſt.in verbo luſtus, quæſt.2.& & in verb.auaritia, q.1.

SVMMARIVM.

1 *Acquiſita illicita, & præſertim ex ludo, quomodo reſtituenda.*

2 *Acquiſita in ludo etiam prohibito ſine dolo, & fraude, reſtitui non tenentur.*

3 *Acquiſita ex ludo ab eo,qui donare non poteſt,debet reſtitui.*

4 *Stulto, puero,mancipio, filio adhuc ſub patriæ poteſtatis, prodigo,coniugato,moniali, monacho, ſeruo, & ſimilibus prohibitum eſt donare.*

5 *Ludo impendere poteſt filius ſtudens, & monachus de illis, quæ dantur pro eorum commeatu, videlicet, quatuor, vel quinque per centum,de licentia tamen eorum ſuperiorum.*

6 *Ludo trahens inuitum, tenetur lucriſacta reſtituere.*

7 *Ludo fraude, dolo, & mendacio vincens, reſtituere tenetur.*

8 *Ludo aſſerens ſcienter ſe plura puncta habere,tenetur reſtituere.*

9 *Ludo,id eſt,alter ex luſoribus,victor,ſecurus ſponſionem auget, pecuniamq. appoſitam duplam efficit altero ob ignorantiam, non recuſante inuitam, reſtituere non tenetur.*

10 *Ludens ſub pecunia credita, ſi perdiderit non ſoluendo,minime peccat.*

11 *Ludo,id eſt, pecuniam luſoribus mutuans, & ſecum ludat, non poteſt eam repetere.*

12 *Ludis alearum, taxillorum, ſiue fortunæ illicitis,clericis ludere non licet.*

13 *Ludum mortaliter malum multo tempore clerici ſpectantes,peccant mortaliter.*

14 *Ludentes aleatores domum ad recipiendum expoſitam habentes,mortaliter peccant.*

15 *Ludo mortali luſoribus, domum, menſas, candelas, aut alia ad ludum neceſſaria ſubminiſtrantes, & vt vulgo dicitur, (tenere il biſcax) mortaliter peccant.*

16 *Ludere, id eſt, iurans nunquam amplius in futurum ludere, ſi ſemel luderit mortaliter peccat.*

Digitized by Google

De illicitis acquiſitis ex ludo, & alijs. Cap. LXII.

1 Quæritur, quomodo intelligitur, hoc illicitum acquiſitum? Reſpondetur, ſciendum eſt pro fundamento in noſtra miſeria quadrupliciter dici, vt colligitur ex S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 7. Primum quando id quod illicitè ab aliquo acquiritur, debetur ei à quo eſt acquiſitum. vt in furto, & rapina.

Secundum, illicitum dicitur tam ex parte dantis, quam accipientis; vt quia contra iuſtitiam, & contra legem huiuſmodi, eſt quod datur iudici, aut teſti ad corrumpendum, vel quod acquiritur ex ludo à lege prohibito.

Tertium eſt quando datio ipſa non eſt prohibita, ſed cauſa ob quam datur, vt quod datur meretrici.

Quartum quando datio ipſa eſt tantũ prohibita ex parte recipientis, quod eſt ſecundum Sot. ſi cuiquam quis pecuniã porrigit, nec peccatum committat.

2 Quæritur, acquiſita in ludo, etiã prohibito ſub pœna exteriori, interueniente metu, dolo, & fraude ab eo, qui donare poteſt, vtrum teneantur ad reſtitutioné? ℞. de præcepto, non tenentur reſtitui, nó modo colluſori, ſed neque pauperibus, Couar. in reg. peccatum, par. 2. §. 4. nu 2. in fin. contra Sylu. in verb. ludus, q. 13.

3 Quæritur, lucrifacta etiam in ludo licito cum eo, qui donare non poteſt, vtrũ ſint reſtituenda? ℞. ſiue ſit clericus, ſiue laicus, peccatum mortale committit, & tenentur acquiſita reſtituere his, qui eorum curam habent.

4 Qui ſunt hi quibus prohibitum eſt donare? ℞. eſt ſtultus, puer, mancipium, filius, qui adhuc eſt in poteſtate patris, prodigus, coniux, monachus, ſeruus, & ſimiles, S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. Bald. in rubr. C. de cond. ob turp. cauſ. Sylueſt. in verbo reſtitutio, 4. q. 2. Caccial. in tract. de ludo, qui addit limitationem, niſi eſſet modica quantitas, quæ conſideratur attente qualitate perſonarum.

5 Quæritur, filius, qui ſtudet, aut in curia verſatur de licentia patris, & religioſus, qui ſtudet, aut negotiatur impenſis ſui Abbatis, vtrum poſſint licitè de illis, quæ dantur pro eorum cõmeatu ludo impendere? Reſpondetur, poſſunt quatuor, aut quinque de centum, modo id honeſtè, & cauſa recreationis faciant; quia pater, & prælatus tacitam eis licentiam eius rei facere videntur, argumen. gloſ. in clement. ſecundum verſ. conuertendum, de vita, & honeſtate clericorum. Sotus de iuſtitia, & iur. lib. 5. artic. 2. Nauar. cap. 19. num. 12.

6 Quæritur, ludens trahendo aliquem, ſiue in principio ludi, ſiue in medio, vtrum teneatur reſtituere lucrifacta? Reſpondetur, quod trahi dicitur inuitus nõ tantum cui vis infertur, aut fraus, ſed qui improbis verbis, aut precibus, & vſq; inſtigatur, vt niſi luderet pudore ſuffunderetur, & tanquam in Vrbanus, ne ignobilis haberetur, tenetur reſtituere, Caiet. 2. 2. quæſt. 32. art. 7. verſ. circa acquiſita, vel etiam, qui blanditijs ſuaſionibus duceretur, vel metu. Sufficit autem non iuſtus metus, ſed etiam grandis reuerentialis, Sylu. in verb. reſtitutio, 4. q. 9. verſ. 4. Nauar. c. 19. nu. 13.

7 Quæritur, vincens fraude, aut dolo, aut mendacio, etiam ante ludum fingens ſe neſcire ludere cum ſciat, vtrum reſtituere teneatur? Reſpondetur, ad reſtitutionem tenetur, licet perdens ſit dominus amiſſorum, Syलueſt. in verbo ludus, quæſt. 11. verſ. ſecundo. Fraus verò quando ſit, ſtatur iudicio peritorum: veruntamen illa non committitur cum quis cautelis vtitur, qui iuxta leges ludi licitè ſiant, Couar. in reg. peccatum, part. 2. §. 4.

8 Quæritur, aſſerens ſcienter ſe plura puncta habere, quæ non habet, vel non admonens colluſionem, qui errore dicit ſe pautiora habere, vel manum, quam dicunt, ſibi ſubripiens cum notabili damno, quid? Reſpondetur, quod mortaliter peccat cum nexu reſtituendi, quod ſecus eſt de eo, qui certò ſciens ſe amiſſurum, pecuniam auget ſpóſionem, id eſt, facit inuitum, vt colluſore illam non acceptante, primam amittat, Nauar. c. 19. nu. 17.

9 Quæritur, vtrum alter ex luſoribus neceſſariò victor euaſurus ſponſionem auget, appoſitamq. pecuniam, certus de

Digitized by Google

illo lucro duplam efficit altero ob ignorantiam minime ſponſionem illam recuſante, quid? Reſpondetur, non tenetur illud ad quæſitum de præcepto in conſcientia reſtituere, Couar. qui ſupra, nu.5.in fin.

10 Quæritur, Iudens ſub pecunia credita quam promiſit ſoluere ſi perdiderit, vtrum peccet non ſoluendo? Reſpondetur, non peccat, Caroli Quinti lege, ita ſibi concedente, quæ etiam ius repetendi ſi ſoluerit conceſſit; ſecus ſi cum iuramento promiſit, quia periurus erit non ſoluendo, & peccat mortaliter, argumentum text. in cap. debitores, de iure iurando. niſi antequam ſoluerit abſoluatur à iuramento, Sotus de iure iurando, libro quarto, quæſtione quinta, articulo ſecundo, colum. fin. Inſtar iurantis ſoluere vſuras, Nauarr. cap. 19. num. 17.in fin.

11 Quæritur, vtrum mutuans pecuniam luſoribus, vt ſecum ludat, poſſit eam repetere? Reſpondetur, non poteſt repetere quod procedit, etiam ſi non ludat dummodo ludenti ſcienter mutuet, vel ludere volenti, text. cum gloſ. in l. prima, in principio, & l. fin. vbi Bart. ff. de aleatoribus, Bart. in l. is cui bonis, ff. de verborum obligationibus. Verum ſi alteri mutuaret, quam colludenti, vel ludere volenti, licet in ludo mutuaret repetere poteſt, Sylu. in verbo ludus, quæſt. 9.verſ.6.

12 Quæritur vtrum liceat clericis ludere ludis alearum, taxillorum, ſiue fortunæ illicitis? Reſpondetur, nō licet clericis beneficiarijs, vel in ſacris ordinibus conſtitutis; nam de alijs idem, quod de laicis ſeruandum eſt, & Monachis interdicitur, l. obligante ad peccatum mortale, ludere notabilem quantitatem, quamuis ſi ludant de fructibus beneficiorum. Ideo non tenentur ad reſtitutionem cum ſint verè Domini fructuum, ita tenet communis contra Nauar. cap. 19.num.9.

13 Quæritur, vtrum clericus, vel religioſus ſpectantes ludum mortaliter malum, mortaliter peccent? Reſpondetur, ſi multo tempore mortaliter peccant; ſecus ſi paruo, vel ſi non mortaliter malum, ſed ita, quod ſi mortalis eſſet, etiam delectaretur, vel eſſet diſpoſitus illum videre, etiam ſi præciperetur contrarium, vel ſi præſentia eius cauſa eſſet, quod ludo illicito ludatur, vel ex officio debeat prohibere, & non prohibet, vel ſi propter ludum omitterent diuina de præcepto die feſto, vel afferrent ſcandalum proximo, Syluest. in verbo ludus numero octauo, & in verbo chorea, in fine, Nauarrus cap. decimonono, numero decimoquarto.

14 Quæritur, vtrum qui domum ad recipiendum aleatores ludentes expoſitam habent peccent? Reſpondetur, peccant, & excommunicationi ab ordinarijs locorum ſubijci debent. Magna eſt in ipſa ſeueritate pietas, vt Turon. Concilij verbis vtamur, per quam tollitur peccandi facultas: nam vbi inſana libertas generat vulnera ſacerdotalis diſtrictio dat medelam, ita habetur in conſtitutione Neapolitana cap. 41. Ex quibus verbis colligitur tales mortaliter peccare, dum præcipit illos eſſe excommunicandos, argumentum textus in cap. Eccleſiaſtica, diſtinctione vigeſima tertia, & hoc merito cum prædicta domus ſit expoſita omnis nequitiæ ſententiæ ſint; quid enim mali ex ludo non prouenit? ex eo enim oritur deſiderium lucrandi, quod eſt cupiditas, quæ eſt radix omnium malorum, de conſtitutionibus. nam concupiſcentiam. Item voluntas ſpoliandi proximum, quæ eſt rapina, rurſum blaſphemia, item verba otioſa, & mendacia. Inſuper corruptio proximorum, qui ad ludum conueniunt, præterea ſcandalum bonorum, & temporis, atque bonorum amiſſio; talis, qui ludit, ſi eſt Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, poteſt damnari, aut deponi: alij autem communione priuari, niſi deſiſtant, vt not. dicit Cardin. in Clementina ſecunda, §. penultimo, numero nono; de vita, & honeſtate clericorum.

15 Quæritur, vtrum peccent ſubminiſtrātes domum, menſas, candelas, aut alia ad ludum neceſſaria luſoribus ludo mortali? Reſpondetur, mortaliter peccant, quia iuuant, & conſentiunt ad pec-

candum Nauarrus cap. 19. numero 15. tenenturq. reſtituere omnia, quæ ad ipſos perueniunt, Sylueſt. in verbo ludus. quæſt. 15. Quod tamen non intelligerem de dominis, qui animi leuandi cauſa tempore æſtiuo ludunt, eorum verò famuli luſoribus præſtantes aleas, aliquid ipſis poſtea recepturi, non enim nobiles illi mortaliter peccant; quia cum actus ille ſit indifferens, allas non concederetur, poſſunt nobiles vti quod procedit etiam ſi alijs abutentes committerent fraudes, aut blaſphemias, verum quando hi tales eſſent noti apud nobiles, eſſent repellendi, alias peccarent mortaliter.

16 Quæritur, vtrum iurans amplius non ludere, dicendo ſic: Deus malè mihi vertat, & me non adiuuet, ſi amplius luſero, teneatur ſeruare? Reſpondetur, peccat ſi luderit, & non poteſt ab hoc iuramento abſolui, hac tantum cauſa, quod ipſe magnum deſiderium, & tentationem patitur ludendi, cum ſit verum iuramentum; poſſet tamen in rem æquæ bonam commutari, quamuis hoc conſilium de commutando, debeat maturius dari, inſpecta perſona ludentis, ſi ob magnam inclinationem contrauenerit, Nauar. cap. 12. num. 11. Addens inſuper talem ludo licito, & in parua quantitate ludentem animi leuandi cauſa non venire contra iuramentum.

SVMMARIVM.

1 *Iudici, ſiue Notario, vel altero miniſtro iuſtitiæ dans aliquid non animo corrumpendi, ſed vexationis redimendæ, aut iuſtitiam, vt citò faciat, non peccat.*

2 *Iudici, aut teſti dans pecuniam animo corrumpendi, peccat mortaliter.*

3 *Iudex, ſeu officialis, cui de publico merces exhibetur ſi amplius quærit, aut exigit, peccat, quia vſurpat, & crimen concuſſionis committit.*

4 *Iudex, ſiue officialis aliquid commeſtibile ſine peccato recipere poteſt.*

5 *Officiles non habentes præmium poſſunt aliquid recipere.*

6 *Teſtes cum pro teſtimonio, vero ferendo lege charitatis mercedem recipere non debent.*

7 *Iudex ſæcularis delegatus Principis, vel ordinarij, ac etiam Eccleſiaſticus Iudex delegatus à Principe cum extra domicilium proficiſcuntur, expenſas moderatas expetere poſſunt.*

8 *Accipiens pecuniam à carceratis priuſquã contra eos proferatur ſententia, tenentur illam pauperibus erogare.*

9 *Officiales deputati ad accuſandum non accuſantes quid.*

10 *Iudex, ſiue Epiſcopus, non poteſt pœnam condemnati ſibi, vel ſuæ Cameræ applicare, ſed pauperibus erogare, vel locis pijs.*

De eo quod datur officialibus. Cap. LXIII.

1 QVæritur, vtrum peccet dans Iudici, ſeu alteri iuſtitiæ miniſtro pecuniam, vt munera non animo corrumpendi, ſed vexationis redimendæ, videlicet, vt iuſtitiam miniſtret, ſeu abſque mora iuſtitiam litiganti exhibeat, litemq. ſecundum iuſtitiæ tramitem definiat. Reſpondetur, non peccat, vt probatur per gloſ. fin. & inhibi Archid. 14. quæſt. 5. cap. non ſanè, quas ſequitur Couar. in reg. peccatum, part. 2. §. 3. num. 1. & idem confirmatur per Sylueſt, in verbo reſtitutio. 2. colum. 5. verſ. Quinto, qui his verbis vtitur. Qui iudici dedit, vt iuſtitiam conſequatur nullam pœnam incurrit, & poteſt repetere datum, vt frequentiori iudicio, interpretumq. ſuffragio receptum eſt. Quod quidem rectè intelligas in foro contentioſo, vt inquit Panorm. in cap. cum non ab omni, num. 8. de vita, & honeſt. clericor, & probatur per text. in l. 2. ff. de cond. ob turp. cauſam, & ſequitur Caiet. 2. 2. quæſt. 100. art. 4. verſ. In eodem art. Nec obſtat ſi diceretur id non debere permitti; quia ex illa pecunia, ſeu illo munere Iudex inducitur ad peccãdum, & qui dat, cooperatur illius peccato, quoniam optimè reſpõdetur per Nauar. cap. 17. verſ. non obſtat, & per Caiet. qui ſupra. Dicentes idcirco non peccare, qui iudi-

Digitized by Google

iudici, quoniam dat, vt ſuo officio benè fungatur, & dat quaſi inuitus, & coactus, quia videt, aut timet, quod niſi dederit, accipiens non eſt ſuo officio benè functurus ex his igitur remanet recta, & vera concluſio, atque in iudicio animæ tenenda.

2 Quæritur, vtrum peccet dans pecuniam iudici, aut teſti, vel Notario animo corrumpendi? Reſpondetur peccat mortaliter, & Iudex, qui inique iudicauit præter damnum, & intereſſe, quod debetur parti læſæ in foro conſcientiæ; tenetur etiam reſtituere pecuniam, non danti, cum turpiter dederit, ſed pauperibus, vel illi in cuius iniuriam recepit, cap. iubemus. 1. quæſt. 1. 17. quæſt. 1. cap. ſi quis in atrio, iuxta arbitrium Eccleſiæ, 14. quæſt. 1. cap. non ſanè, ſed in foro conſcientiæ pauperibus eroganda erit, fortè magis conſilium eſt, quam neceſſitas, vt inquit Sylu. in verbo conceſſio, quæſt. in verbo iudex, 1. quæſt. 12. verſ. ſextum, vbi inquit, quod obligat reſtituendi pecuniã, eſt in pœnam, & pœna non debetur, niſi ſucceſſerit ſentẽtia iudicialis, vt eſt glo. in cap. fraternitatis. 12. quæſt. 2. Si verò malum ob quod data fuit pecunia, non habuit effectum, verbi gratia, quia non iudicauit, vel ſi iudicauit, non iniquæ ſed rectè, tunc danti eſt reſtituenda, Nauar. c. 17. nu. 30. verſ. 4.

3 Quæritur, vtrum peccet officialis, ſiue iudex cui de publico merces exhibetur ſi amplius quærit, vel exigit, quam ſibi conſtitutum ſit ſtipendium? Reſpondetur vſupat, & crimen committit concuſſionis, vt inquit Sylueſt. in verbo concuſſio, quæſt. 1. Nec putat D. Ant. in eius ſummula, 7. præcep. cap. 8. verſ. ſi exiſtens, quid excuſet eum conſuetudo, ſicut nec in rapina, vnde & peccat, & reſtituere tenetur certis perſonis, ſi certæ ſunt, niſi eis difficilis eſſet reſtitutio, quia modicum, ſin minus pauperibus erogare tenetur, Nauarr. cap. 17. numero 33. Propterea enim ſtatuuntur ſtipendia à publico, ne perſonæ priuatæ vexentur, quæ quidem concluſio non ſolum procedit, ſi exigat; verum etiam ſi à ſpontè dantibus aliquid notabile, maius deto acceperit, quo etiam caſu, mortaliter peccat, & reſtituere tenetur dantibus, & ratio eſt, quia ad illud tenebatur ſecũdum iuſtitiæ tramitem neceſſitate præcepti, cum ſit publicè remuneratus; Vnde hac de cauſa acceptum eſt omnino reſtituendum, ſecundum Couar. in reg. peccatum, part. 2. §. 3. numero primo, Baldus in authen. ſed hodie, C. de Epiſcopis, & cler.

Nota item ampliatur ſecundo, vt procedat etiam in miniſtris iuſtitiæ, nempe Notarijs, & Scribis, qui omnes nequeunt vltra taxatum pretium legitimum à lege, ſeu pragmatica ſuſcipere, modo ſit recepta, nec annuente Principe abrogata. Nec iſtorum ſunt audienda obtendicula dicentium non poſſe aliter ſtatum ſubſtentare; cum tunc ſtatus eorum, & conditio non ſit eorum iudicio æſtimanda, qui illas fauſtoſas immoderatas pompas ſibi vſurpant: ſi officiales, & ſcribæ victu, & veſtitu nobilitatem præſeferræ contemnant illuſtrium ſtatuum, non debent illorum ſplendores miſerorum ſumptibus ſubſtentare, Sotus lib. 5. de iuſt. & iur. q. 8. art. 4.

Item ampliatur tertio, ſiue dicti officiales accipiant directè, ſiue indirectè per aliam viam, vt id eſt vxoris, vel filiorum annuentibus oculis, verè aliunde cognoſcunt illas ſuperfluas pompas vxoris, vel filiorum aliunde indirectè peruenire, & tacent, ij enim mortaliter peccãt, & tenentur ad reſtitutionem.

Item ampliatur quarto, etiam cum ipſi iudici fuerit aliquod debitum remiſſum, ita Gram. conſ. 35. nu. 8. & l. 2. cum ſeq. ff. de calum.

Item extenditur quinto, vt procedat etiam quando ipſi iudici fuerit aliquid mutuo datum, ita Baldus in l. prima, C. de calumniatorib. & in l. ſi quis. C. ſi certum petatur. Grammat. qui ſupra, & ratio eſt, quia ita mutuo datum, nunquam reſtituitur; habet ſiquidem ſub re latentem quandam fraudem, nempe ne is mutuans videatur velle iudicem corrumpere, quæ cautela dolum maiorem arguit.

Item ſexto extenditur etiam quando iudex datum accipit, nihil ipſe promittendo, Grammat. in dicto conſ. 35. nu-

T 2 mero

Digitized by Google

mero quinto, ex l.1.ff.ad l.iuliam repetund.

Item extenditur ſeptimo, etiam eſculenta, & poculenta ſi eſſent egregij valoris, Boer.q.133.num.24.& 25.Boſſ. tit. de official.corr.nu.2.

4 Quæritur, vtrum officiales poſſint recipere aliquid abſque peccato? Reſpondetur, in tribus caſibus poſſunt; & primus eſt in commeſtibilibus, & potabilibus ex mera liberalitate donantis, id eſt, ſine petitione, & quod ſint inter dicta ſi talia ſint, quæ paucis diebus conſumi poſſint, ſecundum gloſ. in cap. ſtatutum. & ibi Franc in §. inſuper, de reſcript. lib. 6.l.plebi ſcito.ff. de offic. præſid. Et hoc boni viri arbitrio iudicabitur ſecundum gloſ.in dicto cap.ſtatutum.penſata qualitate dantis, & accipientis, facit text. in cap. & ſi quæſtiones, de ſymonia. Hæc enim eſculenta ab omnibus recipi poſſunt, quæ in curia vocantur xenia moderata, diſtin.18.cap. de eulogijs, Sylu.in verb. iudex, 1.quæſt. 8. verſ. ſecundum, quia non præſumuntur dari ad corruptionem, ſed ad liberalitatem, d. cap. & ſi quæſtiones.

5 Quæritur, vtrum officiales, qui nullum habent præmium, poſſint aliquid pro eorum mercede iuſte recipere? Reſpondetur, poſſunt iuſtiſſimè laboris mercedem recipere, facit text. in cap. charitatem. 11.quæſt.2 not.in cap.cum non ab omni, de vita,& honeſt cler.cap. reſcriptum. §. aſſeſſorem, de reſcrip.lib.6.Couar. qui ſupra, num.2. ergo à contrario ſenſu ſi præmium habeant, amplius recipere nõ debent: etiã ſi illud non ſufficiat,& ſibi imputent, ſi in eorum fuerit facultate officium acceptare, quod tamen Archid. fallit ſi mutatæ fuerunt rerum conditiones ſic à ſimili de medico munerato loquitur Sylu.in verb.Medicus,q. 6. quod tñ non ita ſimpliciter videtur admittendũ, alias daretur Scribis,& Notarijs, alijſq. officiabus larga fraudibus via, quia ob præteſtu, quod tempore ſanctionum, ſeu pannectarum taxantium mercedem ſcripturis, ſunt mutatæ rerum condictiones; nam modo res carius emuntur, & omnia ſunt aucta precia rerum, atque aucti labores ob laborum multiplicitatem, atque diſtantiam domorum, cuilibet ex officialibus ferè daretur anza exigendi vltra pretium ab ipſis pragmaticis ſanctionibus taxatum. Quapropter dictum Archid. quem ſequitur Sylu. intelligerem in eo, qui poſt ſuſceptum officium viderit mutatas rerum cõdictiones, aliàs ſi eo tempore, quo incipit adminiſtrare, iam fuerint mutatæ rerum condictiones, tunc ſibi imputet, facit text. in cap. 1.de pact. At officiales ergo, quibus præmium non datur, poſſunt laboris mercedem recipere.

6 Quæritur, vtrum Teſtis pro teſtimonio verò ferendo, mercedem accipere licitè poſſit? Reſpondetur, non poteſt, pecuniam accipere cum ad id teneatur, l.charitatis, text. ſing. in cap. nolite timere.11.quæſt.3. bene tamen poterit pro labore, & expenſis in itinere factis in ferendo teſtimonio iuſtam mercedem recipere,& exigere, cap.ſtatutum. §.pro ferendo, de reſcriptis, libro ſexto, capitulo venturis, quarta quæſtione tertia, l. quoniam liberi, C. de teſtibus, & Decius conſilio 189. numero 11. Quæ quidem expenſæ ſunt taxandæ à iudice, & conſiſtunt in veniendo, ſtando, & recedendo, Franc. in dicto §. præferendo, numero tertio, poteſt etiam exigere mercedem operariam dierum, quibus ſi occupauit in eo vna cum intereſſe lucri ceſſantis, & damni emergentis, Nauarrus capit vigeſimoquinto, numero quadrageſimoquinto, contra Franc.in dicto §. proferendo, qui etiam numero quarto, inquit, quod debet habere vecturam æqui, ſi qualitas perſonæ hoc patitur, vt notat in l. idemque. §. idem ab eo, ff. mand.

7 Quæritur, vtrum Iudex ſæcularis delegatus Principis vel ordinarij, aut etiam Iudex Eccleſiaſticus delegatus à Principe cum extra domicilium proficiſcuntur, aliquid expetere poſſint? Reſpondetur, expenſas moderatas expetere poſſunt, dicto capitulo, ſtatutum, quod intellige quando fieret profectio ad inſtantiam ambarum partium, facit l. quarta, §. ſi agrimenſor. ff. fin. regunde. vide in l.generaliter, C. de iure iurando, argumentum textus in capitulo

non-

Digitized by Google

nonnulli, de reſcript. & habebunt expenſas, non tantum pro victu, ſed etiam pro vecturis equorum, & huiuſmodi, d. cap. ſtatutum. §. inſuper, nec tenentur deducere eas, quas domi feciſſent, cum illa iura expenſas indiſtinctè permittant. Ita tenet Panor. in dicto cap. cum ab omni, de vita, & honeſtate clericorum, contra gloſ. Et ſi hac occaſione infirmatur equus, aut à latronibus ſpoliatur familia, vel infirmatur, ſicque oportet moram facere longiorem, poſſunt illud plus à partibus expetere, quod in domo ſua expendiſſent, cap. cum pro cauſa, de procur. & ratio eſt, quia nemo cogitur ſuis ſtipendijs militare, & munera, & non ſumptus prohibetur, 1. quæſt. 1. cap. Iudices.

8 Quæritur, vtrum accipiens pecuniam ab accuſatis, vel incarceratis priuſquam contra eos proferatur ſententia, vt intercedat pro eis, quid? Reſpondetur, tenetur illam pecuniam pauperibus erogare, quando accuſati, vel in carcere detenti ſunt culpabiles, & condemnandi: & ratio eſt, quia fuit iniuſtè datum, & receptum: eſt enim regulare, quod vbi turpitudo eſt ex parte vtriuſque, tunc reſtitutio debet fieri pauperibus de conſilio; Si verò ſunt innocentes, & ad redimendam ſuam vexationem pecuniam dederunt, & ad procurandam ſui liberationem, & ſi interceſſores eorum de publico remunerati, dictam pecuniam ipſis innocentibus reſtituere tenentur, niſi data fuiſſet per modum doni, & præcipuè poſt liberationem. Vide Nauar. à ſimili in cap. 23. num. 101. verſ. vndecimo. Et ſimiliter ſi interceſſores eorum non ſunt remunerati; tunc pro ſuis laboribus iuſtè aliquid retinere poſſunt, Sylu. in verb. reſtitutio.

9 Quæritur, quid dicendum de officialibus deputatis, qui non accuſant eos, quos deprehendunt lapſos in pœnam? Reſpondetur cum diſtinctione, aut ſumus in officialibus, qui ſunt obligati ad accuſandum, aut non. Præterea, aut in ciuilibus, aut in criminalibus. In primo caſu, quando ſunt obligati, & ſumus in ciuilibus, tunc peccant, & tenentur acceptum reſtituere fiſco, vel ei, cui erat pœna applicanda, immo tenentur ad complementum pœnæ exigendæ, ſi accuſarent ſecundum ſanctum Thomam 2. 2. quæſt. 67. Si verò non tenentur accuſare, & tunc de conſilio acceptum reſtituere tenentur. In criminalibus autem vbi infligenda eſſet pœna corporalis, ſi deſiſtunt ab accuſando per compaſſionem, & aliquid recipiunt pro non accuſando, non tenentur neceſſario illud reſtituere, licet turpiter acciperent, & peccarent, alias ſecus, Sylu. in verb. pœna. q. 8.

10 Quæritur, quid ſi fuerint accuſati, & condemnati ad pœnam, an poſſit ſibi iudex pœnam illam applicare? Reſpondetur, quod Baldus tenet, quod non, in authent. vt nulli Iudic. §. vt autem, in principio. Quin etiam dicit Baldus in L. 2. C. de Epiſcop. audien. quod non debet Epiſcopus pœnam ſuæ Cameræ applicare, quando de iure cauſa debet inter pares erogare, aliàs ſic. Nota, quod bene notent Epiſcopi, ne perditum eant animas ſuas. De iure enim debent omnem pœnam in pios vſus conuertere, & non ſibi, vel ſuæ Cameræ applicare, niſi ex cauſa neceſſitatis, ſecundum Ioannem Andream in cap. irrefragabili, & c. cap. dilectus, de offic. ordin. Vltimo notandum eſt, quod vbicunque Iudex habet arbitrari dietas, vel ſecundum vulgares, vel legales, ſemper debent dari aliqui dies ad quieſcendum, inſpecta qualitate perſonarum, & temporis, quod eſt notandum pro oratoribus, & alijs ſimilibus gloſ. in cap. cupientes, & ibi Franc. numero ſeptimo, de electionibus, lib. 6.

SVMMARIVM.

1 *Meretrices quare permittantur, & an meretricij mercedem petere, vel recipere poſſint, & an reſtituere teneantur, num. ſeq.*

2 *Meretrix poteſt mercedem à viro recipere pro voluptate quam de ea accipit.*

3 *Meretrix poteſt cogere virum, etiam per Iudicem pro ſua mercede remoto dolo, & fraude.*

4 *Meretrici domum locans, quomodo peccet mortaliter.*

5 *Mulier occultè fornicaria pretium recipere poteſt multo iuſtius quam meretrix.*

6 *Maſculus à femina propter illud opus etiã pretium recipere poteſt.*

7 *Mulier nupta etiam quamuis ſemel, aut bis collapſa ſit, pretium recipere poteſt.*

8 *Mulier clam marito, & filia clam patre acquiſita in tali opere, in ſuos vſus conuertere poteſt.*

9 *Mulier modicum acquiſitum ab his, qui non ſunt ſui iuris, reſtituere non tenetur.*

10 *Mares, qui fornicarie aliquid accipiunt, reſtituere non tenentur.*

De illicitè dato, id eſt, quod datur meretricibus.

Cap. LXIV.

SOlon Atenienſis, Phelemone authore, publicas meretrices inſtituit, vt Venere contenti iuuenes, à publicis ſolicitandis abſtineant, refert Alciat. in l. Maſurius. ff. de verborum ſignificat. facit textus in cap. duo mala, diſtinct. 13. & in tantum lex tolerat huiuſmodi fornicationes.

1 Quæritur, cum meretricium ſit peccatum, & à lege prohibitum, quare Eccleſia ſub diſſimulatione illud tolerat? Reſpondetur ad euitandum malus malum, diſt. 13. capituli. nerui. Et ideo lex non punit meretrices. Videtur hoc eſſe contrarium dicto Apoſt. ad Rom. 3. vbi dicit: Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona, nec occaſione liciti debet illicitum committi, l. qui ſub prætextu. C. de ſacroſ. Eccleſ. l. illicitas, § ne tenuis, & ibi gloſ. in verb. concutiendos. ff. de offic. præſid. Reſpondetur, non eſt contrariũ; quia, vt inquit Aug. hoc facit meretrix in mundo, quod ſentina in mari, vel cloaca in palatio; tolle cloacam, & replebis fœtore palatium; ſic de ſentina. Tolle meretrices de mundo, & replebis ipſum ſodomia. Item Eccleſia quandoque patitur minus malum præſens ob euitandũ maius malum futurum, c. inter opera, eo. tit. vbi permittuntur meretrices, 32. q. 4. Propterea dicitur de duobus malis minus eſſe eligendum, Ariſt. in 2. moralium Nicom. minus malum compertum cum maiori, obtinere locum boni, & eſt præeligendum.

2 Quæritur, vtrum meretrix, quæ ſui corporis copiam facit, poſſit mercedem recipere? Reſpondetur, poteſt pro voluptate, quam vir de ea capit, Sot lib. 4. de iuſtitia, & iur. quæſt. 7. art. 1. ad ſecundũ. & quod ex ea cauſa acquirit, ſuum facit; ita quod non teneatur ad reſtitutionem, nec etiam neceſſarium eſt ei ad ſalutem illud erogare pauperibus, ita dicit Corrad. de contract. quæſt. 6. Vnde de his poteſt liberè teſtari, & eleemoſynam facere, & decimas ſoluere, vt in cap. oblationes, 90. diſtinct. gloſ. not. in cap. ex tranſmiſſa, de decim. & ratio eſt, quia, & ſi meretrix peccat meretricando, non tamen peccat turpiter recipiendo, l. 4. §. ſed, & quod meretrici, ff. de cond. ob turp. cauſ.

3 Quæritur, vtrum vir teneatur dare meretrici, quod promiſit, aut quod eſt ſolitum? Reſpondetur, tenetur ſecundum Caiet. 2. 2. quæſt. 62. art. 3. ad ſecundum. Immo poteſt mulier cogere virum per iudicem ad mercedem ſoluendam, dummodo abſit dolus, & fraus, & merces ſit moderata, atque promittens habeat ius dandi, & promittendi, Cyn. in l. 2. C. de cond. ob turpem cauſam, Bart. in l. affectionis, ff. de donat. Abb. in cap. quia plerique, num. 14. de commun. Eccleſ. & eſt communis, vt refert Couarr. in reg. peccatum. par. 2. §. 1. num. 2. Quod procedit ſiue facta ſit conuentio, de pretio, ſiue non Couarr. num. 4. in fin. Non tamen poteſt vir à confeſſario in foro conſcientiæ cogi ad ſoluendum meretrici promiſſum. Nauar. cap. 17. num. 4. verſ. 5. & 41.

4 Quæritur, vtrum peccat locans domum, vel rem ſuam ei, quem credit mortaliter ea abuſurum? Reſpondetur, peccat mortaliter, quia auxiliatur ad peccandum mortaliter, vt ſi locet ad exercendum vſuras, vel meretricandum,

quod

Digitized by Google

quod vltimum intellige, ſi eo fine principali, ſeu minus principali, vt meretricetur locauerit; ſecus ſi ad viuendum tantum cum vera diſplicentia coram eo artis meretricij, & domus non ſit in ea parte ciuitatis, in qua non permittitur habitare, nec illis carius, quam honeſtis locet, Nauar.c.17.nu.195.

5 Quæritur, vtrum femina occultè fornicaria poſſit recipere pretium? Reſpondetur, poteſt, & multo iuſtius, quam meretrix ob fornicationẽ quippe, quæ propter maiorem honeſtatem, pluris eſt æſtimanda, Sot.lib.4. de iuſt. & iur.q.7.art. 1. ad 2.arg.

6 Quæritur, vtrum maſculus à femina propter illud opus libidinoſum precium accipere poſſit? Reſpondetur, poteſt, & non tenetur illud reſtituere; quin verò æquius eſt, vt illud accipiat, cum plus præbeat; ſicut Alexander potuit à Duce illa Amaxone, quæ illum gratiæ recipiendæ prolis inuiſit, quod & prece, & pretio (vt fertur) impetrauit: nam illi feminarum generi Mos erat pretio acceſſere viros, qui ad illas ingrederentur, Sotus, qui ſupra, Nauarr.cap.17.nu.34. verſ. ſecundo. Ideo.

7 Quæritur, vtrum nupta, quæ ſemel, aut bis collapſa eſt, poſſit pretium accipere? Reſpondetur, poteſt abſque nexu reſtitutionis, & adulter tenetur in iudicio animæ illi ſoluere; nam licet flagitia ipſa in nupta, vel ſoluta ſint prohibita; datio tamen non eſt prohibita, niſi exceſſus iuſtè æſtimationis pro ratione perſonarum in modicus eſſet. Sotus lib. 4. quæſt.7. art.1. & Couarru. num.3. in fin. Et non obſtat, quod ſupra diximus, quod in conſcientia vir non poteſt cogi à confeſſario ſoluere promiſſum meretrici, quia illud, ideo eſt, quia poteſt illud meretrix petere in iudicio, quod nequaquam poſſunt illæ, quæ non ſunt publico loco expoſitæ. Immo in pœnam criminis priuantur dicto pretio, & ideo ante condemnationem, adulter iure naturæ tenetur.

8 Quæritur, vtrum mulier clam marito, & filia clam patre, acquiſita ex tali opere in ſuos vſus poſſit conuertere? Reſpondetur, poteſt, & marito, & patri non reſtituere, niſi in amplam ſupellectilem via illa acquiſiuiſſet, Sotus de iuſt. & iur. lib.4.quæſt.7. art. 1. Mulieres ſunt malæ beſtiæ, vt in l.pater.§.fortius ff. de cond. & demonſtr gloſ in l.3.ff.de legib.

9 Quæritur, ſi mulieres modicam pecuniam pro turpi quæſtu accepiſſent ab iis, qui non ſunt ſui iuris, vtrum reſtituere teneantur? Reſpondetur, non teneri, quia præſumuntur eorum curam habentes habere ratas huiuſmodi expenſas, Sot. qui ſupra. Quinimo, vt inquit Couarr.in reg. peccatum, par.2 §.2.num.2. nec Monialis pecuniam recipiens ſui coitus, tenetur illam reſtituere in foro animæ. Hoc tamen fallit, quando prædictæ mulieres cum dolo, & fraudibus notabiliter aliquid plus extorquerent; videlicet, dicendo ſe eſſe virgines cum non eſſent, vel non cognitas, niſi à tali Magnatè, quia tunc illud plus eſſet reſtituendum, quod idem dic, ſi ceſſante omni dolo, acciperẽt notabilem quantitatem ab iis, qui nõ poſſunt dare. Nauar.c.17.nu.31.

10 Quæritur, mares, qui ob fornicariam operam aliquid accipiunt, vtrum teneantur de præcepto illud reſtituere? ℞. non tenentur de præcepto, ſed tantum de conſilio pauperibus erogare, Nauar. nu. 40.verſ.4.

SVMMARIVM.

1 *Gabella in ſpecie, eſt quæ ſoluitur pro emptionibus, & venditionibus. In genere verò comprehendit multa nomina, vt ibidem, & ſeq.*

2 *Vectigal eſt etiam gabella, quæ ſoluitur pro rebus venalibus.*

3 *Tributum ſunt publicæ exactiones.*

4 *Indictio eſt curſus quindecim annorum.*

5 *Talea eſt, quæ imponitur inter ciues ratione rerum.*

6 *Gabella iuſtè impoſitam non ſoluens, peccat mortaliter.*

7 *Pedagia noua ſubditis ſuis imponere non poſſunt Domini, Barones, aut Principes recognoſcentes ſuperiorem, nec impoſitam ſine eius licentia augere.*

8 *Clerici quomodo ſint exempti à ſolutione gabellæ.*

9 *Prælatus cogens clericum ad ſolutionem gabellæ, eſt excommunicatus.*

10 *Perſonæ Eccleſiaſticæ ſunt exẽptæ, etiã quo*

ad patrimonialia.

11 *Perſonales, aut agricolæ prædiorum Eccleſiarum pro parte ſua, à gabellis non ſunt exempti.*

12 *Emptores redditu um clericorum à ſolutione gabellæ, non ſunt exempti.*

13 *Eccleſia, vel clerici, quomodo debeant ſoluere pro poſſeſſionibus eis collatis, præſtantias.*

14 *Gabellas iuſtas fraudantes, peccant mortaliter.*

15 *Gabella, id eſt, qui merces occultè contractans, illasq. euehunt, quo publicanos effugiant, ipſosq. fraudent, peccant, & reſtitutioni obnoxi ſunt.*

16 *Gabellam ementes, aut vendentes publicè publicanos, quibus ſoluant, non tenentur quærere.*

17 *Vectigalis ſolutionem, id eſt tranſmittentes merces licet per loca publica, & nullus ſit ibi cuſtos, qui vectigal exigat, illud tamen ſoluere tenetur.*

18 *Capitationes, quæ vulgo dicitur cularia fraudantes, mortaliter peccant.*

19 *Gabella iniuſta, ſine peccato defraudari poteſt.*

20 *Gabellam illicitam ſcienter exigentes, peccant mortaliter, & ad reſtitutionem tenentur, & ſunt excommunicati.*

21 *Gabellam iuſtam defraudantes, ad reſtitutionem confeſſarius debet obligare.*

22 *Gabellas fraudantes confeſſarius ad reſtitutionem debet obligare, non autem ad pœnam ſecundum ſtatuta locorum.*

De Gabellis. Cap. LXV.

1 QVæritur, quid eſt Gabella? ℞. gabella in iure dupliciter accipitur in genere, & in ſpecie. In genere ſumpta comprehendit vectigal, datiũ, theloniũ, dohanã, pedagium, portoriũ, tributum, taleã, collectã, & cenſum, vt not. Doct. in c ſuper quibuſdã, de verb. ſignif. Iaſ. in l. placet. C. de ſacroſ. Eccleſ. gloſ. in l. 1. §. hic titulus, ff. de public. & vectigal. In ſpecie verò eſt illa, quæ ſoluitur pro venditionibus, & emptionibus rerum in Ciuitate; diciturq. alio nomine datium, & teloneum, de quo Matth. 9. & Luc. 6.

2 Quid eſt vectigal? ℞. eſt gabella, quæ ſoluitur pro mercimonijs, ſiue rebus venalibus, quæ inuehuntur in Ciuitatẽ, vel ex ea extrahuntur. Alioue nomine dicitur portorium, quia in porta ſoluitur, vel aliter dicitur Dohana; hæc autẽ vectigalia imponuntur pro refectione pontiũ, & ædificiorum cõium; Pedagiũ verò dicitur quod datur à tranſeuntibus in locis conſtitutis à Principe, quod idem eſt, quod guidagium, & dicitur, quod ſoluitur pro mercimonijs, vel perſonis, quæ tranſeunt per vias publicas, vel per pontem.

3 Quid eſt tributum? ℞. ſunt publicæ exactiones, quæ debentur ordinariè Imperatori, & ſuperiori, l. 2. C. de anno. lib. 11. gloſ. in l. 1. §. hic titulus, ff. de public. & ſunt, quæ vulgo dicuntur pagamenta Fiſcalia, quæ ſoluuntur regulariter profumantæ, vel foculari, iuxt. doctrin. Bart. in l. ſi ſe, de re iudic. & alio nomine vocatur cenſus.

Talea eſt quædam ſolutio, quæ ſoluitur regi, ob occurrentem neceſſitatem; præſertim extraordinariam, appellaturq. alio nomine præſtantia, ſiue inductum, C. de inductio. lib. 10. quia vltra ordinarium canonem, qui rebus imponitur, præſtatur tributum per ſingula luſtra, vt inquit gloſ. in l. 1. C. de indictio. lib. 10.

4 Quid eſt Indictio? Reſpondetur Indictio, vt declarat gloſ. eſt curſus quindecim annorum; nam antiquitus Romani ſingulis quindecim annis recipiebant tributum de toto mundo, & dicitur fuiſſe in primo quinquennio ferrum, vt inde fierent arma militibus Romanis. Secundo quinquennio, argentum, vt inde haberent ſtipendia milites. Tertio quinquennio aurum, quod in ærario ponebatur, vt tempore neceſſitatis pro republica expenderetur. Dico igitur, quod hæc Indictio ſoluebatur per ſingula luſtra, poſtea fuit reuerſa in munus ordinarium, & ab iſta indictione poſtea tabelliones ſumpſerunt ſtylum ſuum in Inſtrumentis, vt gloſ. declarat in auth. vt præpon. nomen Imper. in verbo indictionis.

5 Quid Talea? Reſpondetur rurſum talea comprehendit omnia patrimonialia, & indicitur, atque imponitur ciuitatibus, atque ciuibus inter ciues ratione rerum,

rum, ita text. in l. reſcripto §. fin. in verb. Talea vbi gloſ. Bart. ff. de muner. & honor. Hæc alio nomine vocatur collecta, & imponitur pro publica vtilitate inter ciues per capitationem toto tit. C. de capitatione ciuium lib. 10. à quo ſunt obligati maſculi à quatuordecim annis, & fæminæ à duodecim vſque ad ſexageſimum quintum. l. ætatem ff. de cenſibus Soluitur etiam per es, & libram habito reſpectu facultatum, vt declarat Alciat. in l. munus. num. 3. ff. de verb. ſign. Eximuntur ab hæc collecta forenſes niſi habeant in ciuitate aliqua bona, quia tunc non tenentur ſoluere, ſicut bona tenentes Abb. in c. peruenit de immunit. Eccleſ. vbi latè tractat hanc materiam, & inquit, quod non debet imponi pro communi vtilitate, ſed pro neceſſitate ipſius ciuitatis ibi, nu. 31.

6 Quæritur vtrum peccet, qui gabellas non ſoluit? Reſpondetur, qui gabellas auctoritate pontificia, aut regia, vel conſilij generalis, aut conſuetudine immemorabili impoſitas non ſoluit, peccat mortaliter cum obligatione reſtituendi iuxte communem, Nauar. cap. 17. num. 210. Hinc colligitur auctoritate requiri pontificiam, aut Imperatoriam, aut conſilij, vel conſuetudinem immemorabilem ad imponendam gabellas, iuxta text. in cap. ſuper quibuſdam de verb. ſignif.

7 Quæritur vtrum domini ſiue Barones aut principes, recognoſcentes ſuperiorem poſſint ſubditis ſuis noua pedagia imponere? Reſpondetur non tantum imponere non poſſunt noua, nec impoſita augere, nec exigere ſine debita licentia, quamuis, & ſæpe abſque legitima cauſa (quod peius eſt) illa imponunt, à religioſis, & clericis exemptis, gabellas extorquent, ij enim non ſolum incurrunt in bullam, cænæ Domini, ſed etiam confeſſarij, ſi contra dictam bullam tales abſoluere præſumunt, Chat. Neap. lib. 5. cap. 3. verſ. 4. Sylu. in 5. gabella 3. nu. 7.

8 Quæritur atrum clerici ſint eſſenti à ſolutione gabellæ? Reſpondetur clerici, & quilibet perſona Eccleſiaſtica in ſacris ordinibus conſtituta, vel prima tonſura Initiata, aut in minoribus conſtituta modo ſecundum Concilium Tridentinum clericalem habitum, & tonſraum, deferat alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſeruiat, vel in ſeminario clericorum, aut in aliqua ſchola ſit de licentia Epiſcopi, iuxta textum in cap. nullus ſeſſ. 23. & per Capic. in deciſ. 161. & habetur in cap. Regni incip. Item ſtatuimus Sunt ij omnes exempti ab omnibus gabellis, datijs, & collectis alijſque muneribus perſonalibus tam, quoad bona Eccleſiaſtica, quam patrimonialia, & qui Gabellas imponerent ſupra dictis perſonis Eccleſiaſticis, ſiue regularibus, & ſtatuentes, vt monaſteria aliæque perſonæ Eccleſiaſticæ non ſint immunes à muneribus perſonalibus, & exigentes gabellam impoſitam tenenturque male ablata reſtituere, ſuntque primi excommunicati ipſo facto per clauſulam bullæ 4. Item ſecundi per clauſulam bullæ 13. quæ excommunicat ſtatuentes contra libertatem Eccleſiæ. Tertij vero alia excommunicatione Papali, de qua in capitulo quanquam de cenſi lib. 6. clem. præſenti eo tit. quæ non eſt reſeruata. Sylu. in verb. gabella 4. nu. 10. Nauar. c. 17. n. 202.

9 Quæritur ſi prælatus cogat clericos ad contribuendum datijs, & collectis? Reſpondetur eſt excommunicatus cap. non minus de immun. Eccleſiæ. Immo ſi clerici ſponte nomine capitulari promiſerint ſubire talia onera, non poſſunt ſine aſſenſu Papæ id facere, cap. aduerſus de immunit. Eccl.

10 Item perſonæ Eccleſiaſticæ ſunt eſſemptæ, etiam quo ad patrimonialia ratio eſt, quia res clericorum, & Eccleſiaſticorum, quo ad taleas., & collectas aliaſque exactiones clericorum eodem priuilegio gaudent 12. quæſt. 3. cap. Eccleſiarum ſeruos gloſ. in capitulo quamquam de cenſibus lib. 6. ad idem. gloſ. in c. ex literis de pign. & in cap. ſimiliter. 16. quæſt. 1. Sylu. in verb. excommunicatio 9. num. 13. quamuis regula ſit in oppoſitum, quod clerici non gaudeant in bonis patrimonialibus priuilegio clericali. Dec. omnino in cap. Eccleſiam, num. 65. de conſtit.

11 **Quæritur vtrum locatores ad affictũ & agricolæ perſonales ſiue partiarij prædiorum Eccleſiaſticorum ſint eſempti à ſolutione gabellæ pro ſua parte? R. quod**

non

non ſecundum gloſ. not. in clem. 1. in ver. excolendas de decimis Nauar. c. 27. nu. 178. verſ. 6.

12 Item an emptores reddituum clericorum poſſit in his gaudere eadem immunitate, qua clerici? ℞. quod non ſecundum Io. Andr. in d. cap. quamquam gloſ. in clem. 3. de cenſibus.

13 Quæritur an clerici, vel Eccleſia teneantur ſoluere præſtantias, ſeu alia onera agris, ſiue poſſeſſionibus eis collatis vel tit. lucratiuo, vel oneroſo? ℞. quod aut illa onera habent onus perpetuum annexum, & in variabile, & tunc tranſeunt ad clericos cū oneribus ſuis, facit clem. 1. & quod ibi not. de cenſibus, aut onus erat tale, vt ſunt iſtæ deſcriptiones, quæ hodie fiunt, vt ſoluant plus, vel minus ſecundum impoſitionem collectæ, & ad iſta onera non tenetur Eccleſia, vel clerici, quia non poteſt dici, quod hoc onus ſit annexum poſſeſſionibus cum non ſit perpetuum, ſed variabile, & quandoque imponitur perſonæ, pro rebus. Si ergo perueniunt ad Eccleſiam debent cenſeri iure Eccleſiaſtico pro hoc bonus text. in cap. vnic. de iur. patron. lib. 6. Abb. in cap. 1. num. 12. de vit. & honeſt. clericorum.

14 Quæritur vtrum peccent fraudantes gabellas? Reſpond. non ſoluentes, vel fraudantes gabellas iuſtas, peccant mortaliter, & tenentur ad reſtitutionem, iuxta communem in conſcientia publicanis damnificatis, vel eorum hæredibus, aut his ceſſantibus in pios vſus Archiep. Flor. 2. part. tit. primi cap. 22. §. 9. Roſel. in verb. pedagium. §. 6. Felin. in cap. primo de conſt. nu. 41. Doct. in cap. innouamus de cenſibus Alfonſ. de Caſtr. lib. 1. de leg. pen. cap. 11, Sot. lib. 3. de iuſt. & iure quæſt. 9. art. 7.

15 Quæritur vtrum peccent, qui merces occultè contractas inuehunt ciuitatem, vel prouinciam aut illas euehunt, quo publicanos effugiant, ipſoſque fraudent? ℞. peccant mortaliter, & tenentur ad reſtitutionem, etiam ſi vectigalia non petantur, & peccant mortaliter, quia hij, qui merces inuehunt tenentur eis per viam publicam, aut regiam eas tranſmittere, & non occultare Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 5. nu. 5.

Quod idem dicendum eſt de his, qui afferunt vnum pro alio, vel res minoris quantitatis, vt minus ſoluant Archiep. Flor. in ſum. de reſtit. cap. 1. manus fraudatoria verſ. 5.

16 Quæritur, quando venditio non fuerit facta occultè, & habet dolus, vtrum venditores teneantur quærere publicanos, quibus ſoluant? ℞. quod non ſatis enim eſt ſoluere, dum ab illis petuntur, ita Sot. lib. 4. de iuſt. & iur. quæſt. 6. art. 4. vbi inquit, quod ita ſe habet conſuetudo. Quando verò venditio facta eſt occultè, & cum fraude, tunc tenetur venditor ſub pœna peccati mortalis, ac reſtitutionis publicano ignoranti denuntiare, & gabellam ſoluere, Couar. qui ſupra num. 5.

17 Quæritur vtrum teneantur ad vectigalis ſolutionem tranſmittentes merces per loca publica, & conſueta ſine vlla fraude, & nullus ſit ibi cuſtos, qui vectigal exigat, & nulla ſit puniendus ſi abſq. vectigalis ſolutione tranſierint? Reſpon. quod tenetur Couar. qui ſupra §. 5. nu. 5. Immo etiam ſi adeſſet locus certus exactionis gabellæ. tenetur ibidem viator merces deferre, quia ille locus dicitur exactor. Alfonſ. de Caſtr. l. 1. de lege pen. cap. 10. Bart. in l. fin. §. diuus, & §. diui. ff de public. & veſtig. Bald. in l. 3. C. de naut. fœno.

18 Quæritur vtrum peccent fraudantes capitationes, quæ vulgo dicuntur focularia? ℞. peccant mortaliter, qui cum talis capitatio ſit quædam Gabella vigeſſimo anno plus, vel minus contingens, & qui eam fraudauerit, tenetur danna fiſco illata reſtituere. Tiraq. in tract. de retra conſagu. in præfat. nu. 69. Menoch. de arbitris iudic. lib. 2. caſu. 397.

Item efferens aurum, frumentum extra Regnum, & equos cō. prohibitionem pnccat mortaliter, hoc intelligitur in magna quantitate.

Item ciues mentientes in poſſeſſione bonorum, ſeu redditum, vbi viuitur per es, & libram, vt vulgo dicitur per appreciam peccant mortaliter, & tenentur ad reſtitutionem damna illata ciuitati.

Item vbi adeſt collecta de ſoluendo denario pro vino, olio, &c. defraudantes in menſura, vel numero, idem peccatum incurrunt Arch. Flor. in ſum. deſerunt, de reſt.

Digitized by Google

reſt.cap.1.manus fraudatoria verſ. 5.

Et idem dicendum de his, qui in vrbem non inuehunt vinum, ſed vuam hac intentione, vt in ciuitate exprimant vinum de vua. Ita Iaſon.in l.non dubium num.45.& 46 C. de legi. Sed hoc limitatur, vbi gabella fuerit iniuſta, nam cum ea non teneatur, quis in foro conſcientiæ ſoluere poterit illam licitè defraudare Felyn.in cap.1.de conſtit.Bart.in d. l. vectigalia.

19 Quæritur vtrum poſſit quandoque ſine peccato defraudari gabella? ℞. quando eſt iniuſta poteſt, & quando ceſſat cauſa finalis, ob quam fuit gabella impoſita, vel finitum fuit tempus, Felyn. in d. cap.1.num 41. Caiet.in verb. vectigalia, v. g. impoſita eſt gabella pro refectione pontis, vſque ad triennium, impleto fine & tempore ceſſat gabella. Vnde ſi poſt illud tempus exigitur cum ſit iniuſta defraudari poteſt. Item dicitur iniuſta, quando non fieret illud propter quod certum eſt, & conſtat eas inſtitutas forè quia frangenti fidem, & fides frangi poteſt, cap. peruenit. el. 2. de iur. iurand. Hoſt. in ſum. de cenſibus. §. ex quibus cauſis Felyn.d.cap.1.nu. 41.

Item gabella dicitur iniuſta, & per conſequens tirannica, & iniuſta exactio quando grauātur magis pauperes, quam diuites, nam ad iuſtitiam gabellæ debet ſeruari debita proportio, & moderata exactio, ita Alfonſ.de Caſtr. lib.1. de leg. pæn.cap.5.Capic.deciſ. 148. Quo fit gabellam impoſitam pro pane, & vino, quod venditur in platea iniuſtam eſſe cum magis grauentur pauperes, qui quotidianum emunt victum, quam diuites, cui horrea eſculentis, & poculentis ſunt plena.

Item poteſt defraudari gabella, quando conductores gabellarum exigerent duplũ, vel vltra eius, quod deberent accipere Bald.in l.3.C.de naut fæno.

Item gabella poteſt defraudari, quando defraudantes eſſent iniuſte damnificanti à Dominis, quia poſſent ſatisfacere Sylu.in verb. gabella 3.quæſt. 9. num 24. Sed hoc intelligitur, quando damnum, & vtilitas exterſionum illicitarum, quam etiam iſtius gabellæ alias ſoluendæ ſpectaret ad eundem Dominum loci.

20 Quæritur, quid ſi gabellas illicitas ſcienter exigentes? ℞. præter peccatum mortale, & vinculum reſtituendi incurrunt in cenſuram. Si tales eſſent perſonæ ſingulares, quæ exigeret contra perſonas Eccleſiaſticas, & interdictum ſi eſſet Ciuitas facit text. in cap. ſi ciuitas de ſent. excom. lib. 6.Turrecr.in cap. ſi quis Romi petas 24. quæſt.3. & ratio eſt quia præſtant ad hoc cauſam efficacem, & operantur efficaciter ad iniuſtam exactionem, & ſpoliationem, quod idem dicendum ſi dubitarent illas eſſe illicitas, & ſponte ſe ingererent emendo, vel aliter ſecus tamen ſi iuſſu ſuperioris hæc facerent. quia obedientia in dubio excuſaret. quid culpatur 23. quæſt. 1. Sylu.in verb.gabella. 3. quæſt. 7. modo dubium illud ex animo à ſe pellat.

21 Quæritur ſi confeſſarius eſt certus gabellam eſſe iuſtam, quid faciet? ℞. debet obligare (præter peccatum mortale) pænitentem ad reſtitutionem, ſi illam defraudauerit, in dubio autem poteſt ad hoc hortari, & non cogere ad reſtituendum ne exponeret ſe periculo tollendi ab iſto, quod ſuum eſt, Sylu. qui ſupra in fin. In dubio enim gabellæ præſumuntur ſemper iuſtæ ſot.lib.4. de iuſt. & iur. q.6. art. 4. quare fraudans mortaliter peccat cum nexu reſtitutionis Roſel. in verb. Pedagium quæſt. 6.

22 Quæritur an pæna à iure impoſita, vel per ſtatuta fraudantibus gabellam à confeſſarijs imponi debeatur? Reſpond. quod non, niſi eſſet facta condemnatio per iudicem, ſed ſufficit reſtitutio gabellarum ſubtractarum.

SVMMARIVM.

1 *Symonia in genere, quomodo intelligantur res ſpirituales.*

2 *Symonia eſt ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi rem ſpiritualem, vel ſpirituali annexam.*

3 *Peccatum mortale non eſt, niſi voluntarium.*

4 *Studioſa voluntas, dicitur deliberata.*

5 *Emptionis, & venditionis nomine intelligitur omnis contractus non gratuitus.*

6 *Prælatus ex officio ſuo, permutationem beneficiorum facere poteſt.*

7 Spi-

Digitized by Google

non ſecundum gloſ. not. in clem. 1. in ver. excolendas de decimis Nauar. c. 27. nu. 118. verſ. 6.

12 Item an emptores reddituum clericorum poſſit in his gaudere eadem immunitate, qua clerici? ℞. quod non ſecundum Io. Andr. in d. cap. quamquam gloſ. in clem. 3. de cenſibus.

13 Quæritur an clerici, vel Eccleſia teneantur ſoluere præſtantias, ſeu alia onera agris, ſiue poſſeſſionibus eis collatis vel tit. lucratiuo, vel oneroſo? ℞. quod aut illa onera habent onus perpetuum annexum, & inuariabile, & tunc tranſeunt ad clericos cũ oneribus ſuis, facit clem. 1. & quod ibi not. de cenſibus, aut onus erat tale, vt ſunt iſtæ deſcriptiones, quæ hodie fiunt, vt ſoluant plus, vel minus ſecundum impoſitionem collectæ, & ad iſta onera non tenetur Eccleſia, vel clerici, quia non poteſt dici, quod hoc onus ſit annexum poſſeſſionibus cum non ſit perpetuum, ſed variabile, & quandoque imponitur perſonæ, pro rebus. Si ergo perueniunt ad Eccleſiam debent cenſeri iure Eccleſiaſtico pro hoc bonus text. in cap. vnic. de iur. patron. lib. 6. Abb. in cap. 1. num. 12. de vit. & honeſt. clericorum.

14 Quæritur vtrum peccent fraudantes gabellas? Reſpond. non ſoluentes, vel fraudantes gabellas iuſtas, peccant mortaliter, & tenentur ad reſtitutionem, iuxta communem in conſcientia publicanis damnificatis, vel eorum hæredibus, aut his ceſſantibus in pios vſus Archiep. Flor. 2. part. tit. primi cap. 22. §. 9. Roſel. in verb. pedagium. §. 6. Felin. in cap. primo de conſt. nu. 41. Doct. in cap. innouamus de cenſibus Alfonſ. de Caſtr. lib. 1. de leg. pen. cap. 11, Sot. lib. 3. de iuſt. & iure quæſt. 9. art. 7.

15 Quæritur vtrum peccent, qui merces occultè contractas inuehunt ciuitatem, vel prouinciam aut illas euehunt, quo publicanos effugiant, ipſoſque fraudent? ℞. peccant mortaliter, & tenentur ad reſtitutionem, etiam ſi vectigalia non petantur, & peccant mortaliter, quia hij, qui merces inuehunt tenentur eis per viam publicam, aut regiam eas tranſmittere, & non occultare Couar. in reg. peccatum. par. 2. §. 5. nu. 5.

Quod idem dicendum eſt de his, qui afferunt vnum pro alio, vel res minoris quantitatis, vt minus ſoluant Archiep. Flor. in ſum. de reſtit. cap. 1. manus fraudatoria verſ. 5.

16 Quæritur, quando venditio non fuerit facta occultè, & habet dolus, vtrum venditores teneantur quærere publicanos, quibus ſoluant? ℞. quod non ſatis enim eſt ſoluere, dum ab illis petuntur, ita Sot. lib. 4. de iuſt. & iur. quæſt. 6. art. 4. vbi inquit, quod ita ſe habet conſuetudo. Quando verò venditio facta eſt occultè, & cum fraude, tunc tenetur venditor ſub pœna peccati mortalis, ac reſtitutionis publicano ignoranti denuntiare, & gabellam ſoluere, Couar. qui ſupra num. 5.

17 Quæritur vtrum teneantur ad vectigalis ſolutionem tranſmittentes merces per loca publica, & conſueta ſine vlla fraude, & nullus ſit ibi cuſtos, qui vectigal exigat, & nulla ſit puniendus ſi abſq. vectigalis ſolutione tranſierint? Reſpon. quod tenetur Couar. qui ſupra §. 5. nu. 5. Immo etiam ſi adeſſet locus certus exactionis gabellæ. tenetur ibidem viator merces deferre, quia ille locus dicitur exactor. Alfonſ. de Caſtr. l. 1. de lege pen. cap. 10. Bart. in l. fin. §. diuus, & §. diui. ff de public. & veſtig. Bald. in l. 3. C. de naut. fœno.

18 Quæritur vtrum peccent fraudantes capitationes, quæ vulgo dicuntur focularia? ℞. peccant mortaliter, qui cum talis capitatio ſit quædam Gabella vigeſſimo anno plus, vel minus contingens, & qui eam fraudauerit, tenetur danna fiſco illata reſtituere. Tiraq. in tract. de retra conſagu. in præfat. nu. 69. Menoch. de arbitris iudic. lib. 2. caſu. 397.

Item efferens aurum, frumentum extra Regnum, & equos cõ. prohibitionem peccat mortaliter, hoc intelligitur in magna quantitate.

Item ciues mentientes in poſſeſſione bonorum, ſeu redditum, vbi viuitur per es, & libram, vt vulgo dicitur per appretium peccant mortaliter, & tenentur ad reſtitutionem damna illata ciuitati.

Item vbi adeſt collecta de ſoluendo denario pro vino, olio, &c. defraudantes in menſura, vel numero, idem peccatum incurrunt Arch. Flor. in ſum. deferunt, de reſt.

Digitized by Google

reſt.cap.1.manus fraudatoria verſ. 5.

Et idem dicendum de his, qui in vrbem non inuehunt vinum, ſed vuam hac intentione, vt in ciuitate exprimant vinum de vna. Ita Iaſon.in l.non dubium num.45.& 46 C. de legi. Sed hoc limitatur, vbi gabella fuerit iniuſta, nam cum ea non teneatur, quis in foro conſcientiæ ſoluere poterit illam licitè defraudare Felyn.in cap.1.de conſtit.Bart.in d. l. vectigalia.

19 Quæritur vtrum poſſit quandoque ſine peccato defraudari gabella? ℞. quando eſt iniuſta poteſt, & quando ceſſat cauſa finalis, ob quam fuit gabella impoſita, vel finitum fuit tempus, Felyn. in d. cap.1.num 41. Caiet.in verb. vectigalia, v.g. impoſita eſt gabella pro refectione pontis, vſque ad triennium, impleto fine & tempore ceſſat gabella. Vnde ſi poſt illud tempus exigitur cum ſit iniuſta defraudari poteſt. Item dicitur iniuſta, quando non fieret illud propter quod certum eſt, & conſtat eas inſtitutas forè quia frangenti fidem, & fides frangi poteſt, cap. peruenit. el. 2. de iur. iurand. Hoſt. in ſum. de cenſibus. §. ex quibus cauſis Felyn.d.cap.1.nu. 41.

Item gabella dicitur iniuſta, & per conſequens tirannica, & iniuſta exactio quando grauātur magis pauperes, quam diuites, nam ad iuſtitiam gabellæ debet ſeruari debita proportio, & moderata exactio, ita Alfonſ.de Caſtr. lib.1. de leg. pæn.cap.5.Capic.deciſ. 148. Quo fit gabellam impoſitam pro pane, & vino, quod venditur in platea iniuſtam eſſe cum magis grauentur pauperes, qui quotidianum emunt victum, quam diuites, cui horrea eſculentis, & poculentis ſunt plena.

Item poteſt defraudari gabella, quando conductores gabellarum exigerent duplum, vel vltra eius, quod deberent accipere Bald.in l.3.C.de naut fæno.

Item gabella poteſt defraudari, quando defraudantes eſſent iniuſte damnificanti à Dominis, quia poſſent ſatisfacere Sylu.in verb.gabella 3.quæſt. 9. num 24. Sed hoc intelligitur, quando damnum, & vtilitas exterſionum illicitarum, quam etiam iſtius gabellæ alias ſoluendæ ſpectaret ad eundem Dominum loci.

20 Quæritur, quid ſi gabellas illicitas ſcienter exigentes? ℞. præter peccatum mortale, & vinculum reſtituendi incurrunt in cenſuram. Si tales eſſent perſonæ ſingulares, quæ exigeret contra perſonas Eccleſiaſticas, & interdictum ſi eſſet Ciuitas facit text. in cap. ſi ciuitas de ſent. excom. lib. 6. Turrecr. in cap. ſi quis Romi petas 24. quæſt.3. & ratio eſt quia præſtant ad hoc cauſam efficacem, & operantur efficaciter ad iniuſtam exactionem, & ſpoliationem, quod idem dicendum ſi dubitarent illas eſſe illicitas, & ſpontè ſe ingererent emendo, vel aliter ſecus tamen ſi iuſſu ſuperioris hæc facerent. quia obedientia in dubio excuſaret. quid culpatur 23. quæſt. 1. Sylu.in verb.gabella. 3. quæſt. 7. modo dubium illud ex animo à ſe pellat.

21 Quæritur ſi confeſſarius eſt certus gabellam eſſe iuſtam, quid faciet? ℞. debet obligare (præter peccatum mortale) pænitentem ad reſtitutionem, ſi illam defraudauerit, in dubio autem poteſt ad hoc hortari, & non cogere ad reſtituendum ne exponeret ſe periculo tollendi ab iſto, quod ſuum eſt, Sylu. qui ſupra in fin. In dubio enim gabellæ præſumuntur ſemper iuſtæ ſot.lib.4. de iuſt. & iur q.6. art. 4. quare fraudans mortaliter peccat cum nexu reſtitutionis Roſel. in verb. Pedagium quæſt. 6.

22 Quæritur an pæna à iure impoſita, vel per ſtatuta fraudantibus gabellam à confeſſarijs imponi debeatur? Reſpond. quod non, niſi eſſet facta condemnatio per iudicem, ſed ſufficit reſtitutio gabellarum ſubtractarum.

SVMMARIVM.

1 *Symonia in genere, quomodo intelligantur res ſpirituales.*

2 *Symonia eſt ſtudioſa voluntas emendi, vel vendendi rem ſpiritualem, vel ſpirituali annexam.*

3 *Peccatum mortale non eſt, niſi voluntarium.*

4 *Studioſa voluntas, dicitur deliberata.*

5 *Emptionis, & venditionis nomine intelligitur omnis contractus non gratuitus.*

6 *Prælatus ex officio ſuo, permutationem beneficiorum facere poteſt.*

7 Spi-

Digitized by Google

7 *Spiritualia, vel annexa ſpirituali; vendi non poſſunt.*
8 *Abſolutio eſt miniſterium Eccleſiaſticum, & quid ſpirituale.*
9 *Res ſpirituales ratione officij, quomodo intelligantur.*
10 *Res ſpiritualibus annexæ, quæ dicantur.*
11 *Res ſpirituales, quomodo debeant intercedere, vt ſit Symonia.*
12 *Symonia triplex.*
13 *Symonia conuentionalis triplex.*
14 *Symoniæ varij gradus.*
15 *Symonia committitur pluribus modis.*
16 *Symonia realis, quæ.*
17 *Symoniæ pœna, & cenſura.*
18 *Symoniacus abſolui poteſt ab eo, qui habet caſus à ſummo Pontifice reſeruatos.*
19 *Symoniæ reſtitutio, cui fieri debeat.*
20 *Symoniaci mentales ad quid teneantur.*
21 *Symonia mentalis non obligat ad reſtitutionem ſicut Vſura.*
22 *Symoniacus Realis ad quid teneatur.*
23 *Symoniæ mediatores, vocantur animarum interemptores.*
24 *Symonia ex parte promittentis, quomodo cenſuram ſequatur.*
25 *Symoniæ alius caſus.*
26 *Sacerdos, quomodo poſſit paciſci pro miſſa celebranda.*
27 *Sacerdoti quomodo liceat pro confeſſionibus audiendis, celebrandis, & prædicandis de ſtipendio conuenire.*
28 *Sacerdos à longinquo accerſitur ad confeſſiones infirmorum, & ad miſſam celebrandam, licet pro itineris, labore pretium exigere.*
29 *Symoniam non committit concionator petens mercedem poſt concionem.*
30 *Sacerdos, vel canonicus, qui ad Eccleſiam vadit, vt præſēs ſit diuinis officijs principali cauſa motus ad participandas quotidianas diſtributiones mentalis Symoniacus eſt.*
31 *Symonia, quomodo committat clericus ſeruiens alicui Eccleſiæ pro dignitate aliqua in ea obtinenda.*
32 *Symoniam committit ſi quis ab aliquo pecuniam recipit, vt non accuſet eum, qui in irregularitatem, ſeu excommunicationem incidit.*
33 *Si quis in concurſu alicuius beneficij putaret præ alijs dignitate pollere, non tamen ei licet pecuniam electoribus dare, vt præferatur.*
34 *Symonia non committitur ſi inter duos litigantes beneficium aliquod, & pro bono pacis inter eos conueniunt, vt alter ab altero aliquid accipiat, non pro ceſſione rei ſpiritualis, ſed gratis, gratiæ, & amore.*
35 *Symoniam non committit clericus vendens vaſa ſacra, & integra, eo pretio, quo eorum materia valet.*
36 *Symoniam committeret Epiſcopus ſi aliquid pro collatione ordinum reciperet.*
37 *Notarius nihil poteſt accipere pro ſigillo, & litteris dimiſſorijs.*

De Symonia. Cap. LXVI.

LEpram cum Giezi à ſancto ſuſcepiſſe, ſi credant Eliſeo, qui gradum ſacerdotalem ſe æſtimant pecunijs comparere Abb. in ſuo Paſtor.

1 Hunc iam de ſymonia dicamus, quæ quamuis vna ſit ex contractibus ſpecies, videlicet, quædam emptionis, & venditionis, tamen ob eius materiæ dignitatem grauitatem, & altitudinem vltimo loco inter contractus collocauimus, maxime vero, quia alij contractus in rebus humanis, & corporibus, hæc vero in diuinis ſpiritualibus verſatur. Et in primis agamus de Materia, ſeu obiectum circa, quam virtus, vel vitium verſatur. Prius agnoſcenda eſt, nam vt ait Ariſt. habitus per actus, & actus per obiecta cognoſcuntur.

In ſymonia, vt in cæteris contractibus interueniunt tria, primo res, quæ dantur, & accipiuntur temporalis, & ſpiritualis ſecundo actiones, quibus hæ res dantur, vel accipiuntur, ſcilicet, intereſſe, vel externæ actiones cum pacto, vel ſine pacto. Tertio perſonæ, quæ has actiones exercent dant, & accipiunt, vt principales, & miniſtri.

Res igitur, quæ dantur, & accipiuntur eſſe poſſunt, aut corporales vtrinque, & in his non cernitur ſymonia, aut ſpirituales, & hæ quidem, vel naturales, aut ſcientiæ acquiſitæ, & virtutes acquiſitæ, & earum actus, & opera, & neque in his propriè venitur ſymonia, ſed eſt aliquod vitij genus, niſi velles vocare ſymoniam naturalem, vel ſunt ſuper naturales, ſcibito

Digitized by Google

licet à ſpiritu ſancto profectæ, ad quas efficiendas naturales vires, non ſufficiunt rerum naturalium, & in iſtis ſolum cernitur ſymonia.

Res ſpirituales ſupernaturales ſunt, vel ſimpliciter ſpirituales, vel ſpiritualibus illis annexæ, ſimpliciter, autem ſpirituales ſunt in triplici differentia, vel ſpirituales per eſſentiam, vt gratia poteſtas clauium prophetia, vel ſpirituales per cauſam, ideſt, quæ ſunt cauſalitarum rerum per eſſentialem ſpiritualem, vt ſunt Sacramenta ſacrificium, & reliqua Sacramentalia, vel ſpirituales per effectus, qui fiunt, & naſcuntur ex illis rebus ſpiritualibus per eſſentiam, vt ſunt actiones, & operationes etiam externæ ab eis profectæ, vt edere miracula, prophetare, baptizare, &c. atque in his omnibus his poteſt eſſe ſymonia: in illis quidem ſpiritualibus per ſe primo in annexis autem Secundario, &c.

Iam verò annexa ſpiritualibus ſunt in triplici differentia, aut enim ordinata ſunt, ſeu antecedentia ad ſpiritualia, vt ius patronatus ad præſentandum clericos ad beneficia, & omnia denique vaſa, & veſtes ſacræ ad ſacrificium peragendum, vt ſunt conſequentia, ſeu dependentia ex ſpiritualibus, quia non poſſunt haberi niſi ab eo, qui habet ſpirituale, vt ſunt beneficia Eccleſiaſtica ius ad ordinis miniſteria ad decimas, & oblationes, quæ ipſis clericis debentur, & in omnibus iſtis committi poteſt ſymonia.

Actiones etiam eſſe poſſunt variæ, internæ, & externæ in collatione rei ſpiritualis, ſicut in cæteris omnibus contractibus, de quibus tamen poſtea particulatim agendum.

Perſonæ rurſus, quæ interueniunt in ſymonia ſunt, vel ipſimet principales, vel miniſtri iudices, &c. ſicut diximus in vſura. Iam ad Primum igitur accedamus.

2 Quæritur, quid eſt ſymonia? Reſpondetur eſt ſtudioſa voluntas emendi, vel vendend. aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum, ita Abb. in rubr. eod. tit. & S. Thom. 2. 2. quæſt. 110. art. 1. 2.

3 Quare dicitur voluntas? Reſp. quia, vt peccatum mortale ſit, oporteret, vt ſit actus voluntarius: peccatum enim eatenus eſt, quatenus, eſt voluntarium. cap. non eſt 15. quæſt. 1.

4 Quare dicitur ſtudioſa voluntas? ℞. dicitur ſtudioſa ideſt deliberata ad differentiam eius, quæ ignoranter, vel inconſiderate committitur.

5 Quare dicitur emendi, vel vendendi? Reſpondetur, quia nomine emptionis, & venditionis intelligitur omnis contractus, non gratuitus quare, nec permutatio, præbendarum, vel Eccleſiaſticorum beneficiorum fieri poteſt auctoritate partium, abſque ſimoniæ. ſicut nec tranſactio, vt iura determinant.

6 Quæritur vtrum poſſit Prælatus ex officio permutationes huiuſmodi facere, pro cauſa vtili, & neceſſaria Reſpondetur ſecundum S. Thom. dicto art. 1. ad 5. quod poteſt.

7 Quare dicitur ſpirituale, vel ſpirituali annexum? Reſpondetur, quia non ſolum ſpiritualia, ſed etiam, nec ſpirituali annexa vendi poſſunt, vnde ſciendum eſt ſecundum Ioan. Andr. in cap. conſulere de ſymon. quod quædam ſunt ſpiritualia ſecundum eſſentiam ſuam, & eorum quædam incorporalia: Prima, ſcilicet incorporalia, non poſſunt vendi etiam de facto, quia non cedunt in conuentionem, nec æſtimantur, vt ſunt virtutes, & dona Dei, & his prima quæſtione prima, & ibi gloſ. Secunda ſcilicet incorporalia de iure vendi non poſſunt, ſed de facto venduntur, non tamen ſine vitio ſymoniæ, v. g. in reliquijs ſanctorum, vt in capitulo primo, & ſecundo, de reliquijs, & venet. ſanct. Quædam ſunt ſpiritualia per cauſam, vt ſunt ſacramenta, quia per ea conſequimur gratiam de quibus in capitulo non ſatis, & in cap. cum Eccleſia de ſymonia.

Quædam ſunt ſpiritualia per ſtatutum Eccleſiæ. vt eſt religio, vt in cap. dilectus, el 2. & cap. veniens de ſymonia. Quædam ſunt ſpiritualia, quæ dependent à poteſtate ſpirituali, vt eſt abſolutio ab excommunicatione capitulo ad aures de ſymon.

8 Quid eſt abſolutio? ℞. eſt miniſterium Eccleſiaſticum, & quid ſpirituale, pro quo pecunia non eſt exigenda, eodem capitulo ad noſtram, & capitulo, nemo,

Vnde

Vnde recipiens pro hoc pretium eſt Symoniacus. prima, quæſtione tertia, non ſolum.

9 Quædam ſunt ſpiritualia ratione officij. Vnde qui pro miniſterio, ideſt officio exercendo veluti pro conſecrandis veſtibus, calice, & ſimilibus, acciperet, vel exigeret aliquid temporale ſymoniacus eſſet, ita dicit Gof. in ſum. eod. tit. verſ. Sed nunquid ſimonia per text. in cap. ad noſtram verſ. pro miniſterio eod. tit. an autem Sacerdos ſimoniam committat locando operas ſuas ſpirituales in aliqua Eccleſia.

10 Quædam ſunt annexa ſpiritualibus, quia ſunt deputata ad vſum ſpiritualium vt vaſa ſacra, veſtes Sacerdotales, & ſimilia, ita Panor. in cap. conſulere eod. tit.

Quædam verò ſunt ſpiritualibus annexa, ſicut corpus, animæ annectitur, vt ſunt beneficia Eccleſiaſtica, vel vt ornamentum adiungitur veſti, & ſic ſpiritualibus annexum dicitur Ius patronatus, quare ſicut in ſpiritualibus, ita in connexis ſpiritualibus Symonia commitur, vt notatur in cap. veniens. el primo de teſti, quia ratione connexitatis idem iudicatur de eo, quod de ſpiritualibus, vt dicitur in cap. quanto de iudic. vbi cauſa Iuris patronatus per Iudicem laicum diffiniri non poteſt. Et ſicut tranſacto prohibetur in ſpiritualibus, cap. ſuper eo, de tranſact. ita etiam in iure patronatus, cap. præterea eod. tit.

11 Vt ſit igitur Symonia debent intercedere res ſpirituales pecunia æſtimabili, & pretium, quidem, aut muneris, aut linguę aut manus, quodcunque horum intercedit pretium dicitur.

Iſtud pretium debet eſſe pro re ſpirituali. Vbi notandum eſt, quod ſi intercedat pecunia, non tamen per modum pretij, ſed per modum liberalitatis, vel Eleemoſynæ, vel gratitudinis, non eſt ſymonia.

12 Quotuplex eſt ſymonia? Reſpondetur triplex mentalis, Conuentionalis, & realis.

Symonia Mentalis eſt, quando apertè datur pretium rei pro re ſacra, ſed non exprimitur, vt ſit pro tali re, ſed in intentione ſolum.

Iſta ſymonia aliquando eſt ex parte dantis, aliquando ex parte accipientis, aliquãdo ex parte vtriuſq. Aliquãdo neque peruenit ad dationem, neque ad receptionem, & hanc certiſſimum eſt non eſſe pœnis iuris ſubiectam cum Eccleſia non iudicat de occultis, licet peccatum ſit mortale, v. g. Si mente reuoluerem, quod ſi Epiſcopus mihi beneficium conferret darem ei centum: Altera eſt de qua doctores loquuntur. Dum qui foris munera affert ea intentione praua, ſed latenter, dum ſcilicet cælat, qua intentione id facit, & dum Prælatus corrupta, & occulta intentione ſpirituale confert, quantum vtrumque peccatum eſſe mortale, non eſt dubium.

Eſt altera etiam ſymonia Mentalis, quæ eſt deducta ex aliqua parte ad actum, ſed non exterius nullum pactum neque implicitum, neque explicitum eſt factum, v. g. Aliquis inſeruit Epiſcopo, vt pro famulatu det ei beneficium, habet tandem beneficium, & qui dat, nihil dicit, quod ſit pro pretio, qui accipit pro pretio, ſymoniam committit. At ſi quis inſeruit Epiſcopo, ex ſuo liberalitate ad conciliandam eius amicitiam ſeruit, & certus ſit neque ſe recepturum, neque Epiſcopum largiturum pro ſeruitio, ſed ſperet, quod factus amicus, fortè id gratis dabit, cuius ipſe eſt dignus, ſymoniam mentalem non committit, quia obiectum ipſum, ideſt dare, ratione amicitiæ nulla eſt ſymonia realis.

13 Quæ eſt ſymonia Conuentionalis? ℞. eſt, quando pretium ſit exterius, & tunc eſt triplex. Aliquando eſt ſolum pactum & nihil datum, vt verò quis dedit beneficium, ſed alter adhuc non dedit pretiũ, aut e contra dedit pretium, ſed adhuc non dedit beneficium iſtæ omnes dicuntur conuentionales. Quando autem ex vtraque parte datum eſt tunc eſt perfecta, & confirmata, & dicitur ſymonia realis.

Patitur ſymonia etiam alias diferentias pro diuerſitate rerum, quæ dantur, & accipiuntur, & iuris diuini, vel humani quo vetantur. Vnde ſymonia ex diuerſitate Iuris, quo vetatur, eſt duplex. Altera iure diuino. Altera ſolum iure poſitiuo vetita. Ex diuerſitate vero rei temporalis, quæ datur pro ſpirituali, eſt triplex

Digitized by Google

plex ſymonia à lingua à manu, ab obſequio, vt diximus ſupra. Nam eſſe poteſt manus pecunia æſtimabile, vel manus à manu, vel munus ab obſequio, vel munus à lingua in vnoquoque autem horum generum varijs gradibus committi poteſt.

De Varijs gradibus actionis Symoniæ à minimo vſque ad perfectam Symoniam.

14 Actiones igitur ſunt internæ, vel externæ, vt dictum eſt, quibus ſymonia cõmitti poteſt, & quo gradu, & ordine quoddam ſibi ſuccedunt vſque ad perfectam ſymoniam, ſunt autem decem hæ inſigniores, plus minusue, videlicet.

1. Deſiderium, ſeu voluntas, ſcilicet, dandi, vel accipiendi aliquid pro ſpirituali.

2. Spes ſui accipiendi, vel dandi.

3. Intentio talis.

4. Inſinuatio voluntatis, ſeu etiam intentionis talis alteri facta voce, vel ſignis exterius. Intentio inquam gratitudinis accipiendi aliquid ex obligatione.

5. Tractatus etiam expræſſus, ſine tamen conſenſu ſaltem expreſſo, ſcilicet colloquendo de his ante conſenſum.

6. Tractatus cum altero etiam expræſſo conſenſu, ſed citra promiſſionem.

7. Promiſſio, vel obligatio tacita, & in virtute, hoc eſt talibus verbis, & ſignis quæ indicent pactum in virtutæ.

8. Promiſſio, & obligatio non mutua, vel mutua, ſed tamen remittens ad Pontificem, vel ſub conditione ſi Pontifex voluerit, ſic conducere.

9. Promiſſio, & obligatio facta abſolutè, ſine Pontificis conſtitutione, vel approbatione, prima non mutua, ſecunda mutua.

10. Execvtio exterior tribus modis, vel dando tantum, vel accipiendo.

Actiones externæ ſymoniæ circa rem ſpiritualem, ſunt plures, quarum hæc ſunt præcipuæ.

1. Inſtitutio. 2. collatio. 3. Procuratio, 4. Acquiſitio. 5. Suſceptio. 6. Poſſeſſio. 7. Conſeruatio vſus, & fruitio. 8. Et ſimiles, vel contrariè de quibus poſtea plenius ſigillatim.

15 Quæritur, quot modis committitur ſymonia? ℞. omnibus dictis modis committi poteſt interius, & exterius, & denique tot modis, quot cætera peccata mortalia, & venialia, videlicet ex ſcientia, vel ignorantia, malitia, vel concupiſcentia, ſeu fragilitate.

16 Quæritur, quæ eſt ſymonia Realis? ℞. Realis ſymonia eſt, quando intercedit pretium ex pacto implicito, vel explicito: & rurſus eſt conſumata, ex vtroque parte, (vt diximus) ideſt vnus dedit rem ſpiritualem, & alius pretium temporale: & tenetur ad reſtitutionem, cap. inquiſitionis in principio de accuſation. & de ſymon. extra ſecundum. Hinc qui verbis, ſeu nutibus ſolis ſignificat ſe velle dare aliquid pro ſpirituale, & Epiſcopus vellet conferre pro temporali, ſi collocatio, & pretium fuerit in partem, aut in totum ſubſecutum, tenetur pænis iuris. Nauar. qui ſupra nu. 105.

De Pæna Symoniaci, eiuſq. abſolutione, & reſtitutione.

Quæritur, quæ ſymonia habet cenſuras? Reſpond. ſolum in ordinatione, & beneficijs, nec in omnibus ijs, ſed cum tendat dare, vel accipere, aut ſunt ad hoc mediatores: Item pro religionis ingreſſu tantum in monaſterijs virorum, & in alijs mulierum non ita.

17 Quæ eſt pæna ſymoniaci? ℞. multiplex, videlicet.

Prima eſt ſuſpenſus ab executione ordinum, & adminiſtratione beneficiorũ.

Secunda eſſet etiam deponendus, & infamis conuictus in iudicio.

Tertia ſunt irritæ omnes inſtitutiones, collationes, Poſtulationes, Prouiſiones, Confirmationes, tum Eccleſiaſticarum, tum beneficiorum, dignitatum, perſonatuum, officiorum, & miſteriorum & quocunque denique beneficiorum, & tan-

Et tandem ex bulla Pij Quinti ſcilicet contra ſymoniacos, fit in capax non ſolum adepti beneficij, ſed aliorum omniũ futurorum, & habita præterea (vt diximus)amittit. Et vltimo denique habet papalem excommunicationem, & ſi ordinatus ſymoniacè,eſt etiam irregularis.

18 Quis poteſt abſoluere à ſymonia? ℞. is qui habet caſus à ſummo Pontifice reſeruatos. Nam ſymonia hodie ſummo Pontifici reſeruatur.

19 Quæritur cui, & quomodo facienda eſt reſtitutio ſymoniæ? ℞. in genere dicẽdum eſt, in vſus pios eſt facienda, videlicet,vel illi Eccleſiæ,cui facta eſt iniuria,ſi eget,vel pauperibus,aut monaſterio, aut Hoſpitali.Non autem facienda eſt ei,qui dedit pecuniam, niſi fortè ipſemet eſſet pauper,aut ſi ingredi,vellet Religionem, & vna cum ipſo ingrederetur pecunia in monaſterium.

20 Quæritur ad quid tenentur ſymoniaci mentales? ℞. tales ſymoniaci mentales, hoc eſt ſine omni conuentione, non tenentur ad reſtitutionem,nec ad cenſuras etiam in foro conſcientiæ,ſed pęnitentia tantum eis ſufficit,cap. fin. extra de ſymonia.Abb.in cap.ex tuæ,in gloſ.1. eod. tit.Caiet.2.2.q.100.art.6.verſ.ſed hæc reſponſio.Sot.lib.9. de iuſt.& iur. quæſt. 8. art.1.colum. 3. quod ſecus tamen eſt de vſura, quæ ſola intentione committitur, ita,quod recipiens, ad reſtitutionem tenetur cap.conſuluit de vſuris.

21 Quæritur cur vſura mentalis obligat ad reſtitutionem,& ſymonia mentalis nõ obligat ℞. quia in mutuo eſt alter iniuſtus ex vi, & natura contractus,qui poſtulat,& tantum detur ſors,& non vltra. In ſymonia vero eſt emptio, & venditio, & ideo ex natura contractus neutra pars eſt iniuſta,quia in emptione, tum is, qui dat rem, quam qui dat pretium aſſignatum debet eſſe contentus. Secundo,quia Eccleſia noluit hos obligare,ne ſimpliciter Eccleſiarum omnium conſcientias, cum frequentiſſimè ſymoniè mentales accidant,& facillimè,atque ideo quaſuis tenerentur reſtituere, voluit eos liberare à reſtitutione ob hanc cauſam, & potuit liberare, quia reſtitutio erat facienda in opera pia,quorum diſpenſator eſt Pontifex. At in vſura non liberauit, nec potuit ita,quia reſtitutio debet fieri tertiæ perſonæ.

22 Quæritur ad quid tenetur ſymoniacus ſolus realis in ordine,& beneficio? ℞. tenetur reſignare beneficium, & reſtituere fructus cap.præsbiter.1.quæſt. 1. ipſo facto incurrit excommunicationem papalem per extrau.Martini, & Eugenij, & Pauli Secundi in cap. cum deteſtabilem de ſymonia,qui ſolus ab illo eſt abſoluẽdus,vt inquit Sylu.in verb.Symonia, qui ſi celebrat, tanquam excommunicatus irregularis eſt,cap.1. de ſent. excom. lib. 6.& eſt infamis.15.quæſt.3.cap.non ſanè inhabilis quoque ad beneficia futura, vt in eo, quod deliquit puniatur Cathe. Neap.lib.1.de ſymon.prauit. c.4. & 6.

23 Quæritur, quid de mediatoribus? ℞. mediatores, quoque qui alio modo vocantur proxenetæ, quos canon appellat interemptores.cap.pen.diſt.91. gloſ.in c. 1.de teſti lib.6.Et teſtes ex certa ſcientia, ſunt excommunicati, quamuis quo ad teſtes lex eſt iam per vſum abrogata, vt inquit Sylu.in verb.ſymonia,nu. 10. verſ. Quarta pœna.Solus etiam Papa, vel concilium diſpenſat in ſymonia ordinis, vel collati beneficij ſcienter acquiſiti, vt habetur in dicta extrau.cum de tale. Quod etiam procedit in ingreſſu religionis. c. mandato de ſymo. & in extrau. Martini Quinti, & in omni ſymonia, & Paul. 2. idem vult, & ita vſus ſe habet Sot. lib. 9. quæſt.8.art.2.colum.1.de iuſt.& iure: ex his ergo colligitur has pœnas tantum locum, habere in duobus caſibus in ſymonia commiſſa in beneficio Eccleſiaſtico, & in ordine ſacro. per extrau. cum deteſtabile. Dummodo ſit realis perfecta, non ſolum conuentionalis,quæ eſt quando ex vna parte tantum eſt completa, non iam ex altera. Qui autẽ in alijs caſibus ſymoniam committũt,peccant mortaliter,poſſunt rigidè puniri in foro exteriori, & reſtituere tenentur pretium acceptum non danti, quia ambo ſunt in pari cauſa turpitudinis, ſed Eccleſiæ in cuius iniuriam commiſſa eſt ſymonia,vel pauperibus, ſi non adeſt Eccleſia,S. Tho. 2.2.quæſt.100.art.ad 4.

24 Quæritur,quid dicendum,quando ex parte promittentis temporale pro ſpirituale, & traditum eſt inſtrumentum debiti,

Digitized by Google

biti, vbi confiteretur ſe debere Epiſcopo centum, vel alteri? Reſpond. quod in cenſuram incurrit. Nauar. cap. 23. num. 106. Et idem dicendum ſi mihi Epiſcopus debebat centum ex alia cauſa, & feci illi chyrographum de recepto, hac ex cauſa, vt habeam beneficium, cum parte ſint dare, & remittere, ita gloſ. 1. in cap. veniens. 1. de teſt. cum iuribus in ea allegatis ad idē textum in l. ſi fundum. §. Titio. de leg. 1 l. peculio la prima, & ibi Bar. ff. de decur. facit text. in l. tertia. §. ſtipulari. ff. de donat. inter vir. & vxor. l. promittendo. §. primo, & l. licet in principio ff. de iure dotis. Et ideo remiſſio debiti, donatio eſt, & not. gloſ. in l. inter in verſ. donationem, & ibi Bald. C. de ſolut. Quæ quidem concluſio ſanè intelligitur, quando ex tali remiſſione aliquid acquiritur, cui tali remiſſio fit, alias ſecus, vt Abb. concludit iu dicto capitulo veniens.

Intelligitur etiam, quoad effectum iuris, ſcilicet, quod remittere eſt dare, ſecus verò, quo ad effectum, quia aliud eſt propriè remittere, & aliud dare, l. iulianus. ff. de cond. & demonſtr. Vbi conditio pro impleta habetur ergo propriè impleta non eſt. Pro quo facit, quia aliud eſt dare, quam remittere, & facilius fit remiſſio, quam datio, vt not Bart. in l. ſi duo ff. de verb. oblig. Et ideo quandoque licet donare gloſ. in capitulo ſtatutum in verſ. remiſſione de reſcriptione libro ſeſto, ſed tenendo communem opinionem, quod remittere in materia ſymoniæ eſt dare.

25 Quæritur quid ſi ſponſionem, quis faciat, vel vt vulgo dicitur, ſcommetteſſe, cum Epiſcopo in centum, quod non cōferret beneficium tali, & epiſcopus, vt illa centum lucretur, confert illi? ℞. quod ambo incurrunt. Nauar. c. 23. nu. 105.

26 Quæritur vtrum ſacerdos poſſit paciſci pro miſſa celebranda toties in hebdomada, tali dei, & huiuſmodi accipere denarios, ſine labe, ac vitio ſymoniæ, Reſpond. ſacerdos, qui non habet, alios introitus, & qui non tenetur ex officio poteſt, quia non quaſi pretium miſſæ, ſed quaſi ſtipendium ſubſtentationis, vt inquit Abb. in c. ſignificatum de præben. nu 8. Immo ſacerdos diues id facere poteſt, abſque vitio ſymoniæ, ſed non ſine turpilucro, dummodo vere recipiat pro pretio ſubſtentationis, ita Sylu. in verb. ſymonia, quæſt. 3. verſ. tertia regula in fi. Abſtinere tamen debet ab hac re diues Sacerdos, quamuis non faciat auaritiæ cauſa, cum habeat ſpeciem mali, immo in foro exteriori præſumptio eſſet contra eum, ſcilicet quod ſymoniam commiſiſſet Nauar. cap. 23. no. 101.

27 Quæritur vtrum ſacerdoti, qui ad officium Parochiæ conducitur pro obligatione his, aut illis diebus celebrandi, abſtinendi, vel pro confeſſionibus audiēdis, de ſtipendio conuenire? ℞. poteſt, & licet d. c. ſignificatum de præben. ſiue pauper ſit, ſiue diues. Sot. de iuſt. & iur. lib. 9. q. 6. art. 1. & adeſt conſuetudo. Caiet. 22. q. 100. art. 2. in princip. & ratio eſt quia, licet pro miſſæ celebratione non ſit licitū paciſci, cū ſit quid ſpirituale, tū hæ obligationes, quæ apponuntur, vt ſit aſtrictus celebrare tali loco, toties in hebdomada eſt temporale. & propterea poſſunt ſub pacto poni, Caiet. qui ſupra art. 3. Sot. lib. 9. quæſt. 6. art. 1. Nauar. cap. 23. num. 101.

28 Quæritur vtrum liceat ſacerdoti à lōginquo accerſitur ad audiendas cōfeſſiones infirmorum, vel etiam ad miſſam celebrandam poſſit pro itineris labore pretium exigere? Reſpond. poteſt ita Abbas in capitulo cum ſecundum num. 3. de præb. Caiet. 22. quæſt. 100. art. 2. verſ. Et confirmatur, & ratio eſt, quia ſunt opere antecedentes ſacramentum, ſecus verò ſi eſſent opere ſubſequentes, & intrinſecas, intelligitur illud. Aug accipiant mercedem ſubſtentationis à Populo mercedem verò à Domino.

29 Quæritur vtrum Concionator committat ſymoniam ſi poſt concionem petat mercedem pro labore, & opera, quam inſumpſit in proferendo verbum Dei? Reſpondetur; quod non, immo poteſt hoc paciſci ante concionem, & poſtea recipere pretium pro honeſta ſuſtētatione, & pro victu, & ſumptu librorum ita Caiet. 22. quæſt. 100. art. 2. in princ. Sot. lib. 9. de iuſt. & iur. quæſt. 6. art. 1. Abb. in capitulo tuam in fin. de ſymon. nu. 5. vbi inquit, quod ſacerdos, ſiue proprius, ſiue extraneus, etiam ſi ſumptus

Et tandem ex bulla Pij Quinti ſcilicet contra ſymoniacos, fit in capax non ſolum adepti beneficij, ſed aliorum omniũ futurorum, & habita præterea (vt diximus) amittit. Et vltimo denique habet papalem excommunicationem, & ſi ordinatus ſymoniacè, eſt etiam irregularis.

18 Quis poteſt abſoluere à ſymonia? ℞. is qui habet caſus à ſummo Pontifice reſeruatos. Nam ſymonia hodie ſummo Pontifici reſeruatur.

19 Quæritur cui, & quomodo facienda eſt reſtitutio ſymoniæ? ℞. in genere dicendum eſt, in vſus pios eſt facienda, videlicet, vel illi Eccleſiæ, cui facta eſt iniuria, ſi eget, vel pauperibus, aut monaſterio, aut Hoſpitali. Non autem facienda eſt ei, qui dedit pecuniam, niſi fortè ipſemet eſſet pauper, aut ſi ingredi, vellet Religionem, & vna cum ipſo ingrederetur pecunia in monaſterium.

20 Quæritur ad quid tenentur ſymoniaci mentales? ℞. tales ſymoniaci mentales, hoc eſt ſine omni conuentione, non tenentur ad reſtitutionem, nec ad cenſuras etiam in foro conſcientiæ, ſed pœnitentia tantum eis ſufficit, cap. fin. extra de ſymonia. Abb. in cap. ex tuæ, in gloſ. 1. eod. tit. Caiet. 2.2. q. 100. art. 6. verſ. ſed hæc reſponſio. Sot. lib. 9. de iuſt. & iur. quæſt. 8. art. 1. colum. 3. quod ſecus tamen eſt de vſura, quæ ſola intentione committitur, ita, quod recipiens, ad reſtitutionem tenetur cap. conſuluit de vſuris.

21 Quæritur cur vſura mentalis obligat ad reſtitutionem, & ſymonia mentalis nõ obligat ℞. quia in mutuo eſt alter iniuſtus ex vi, & natura contractus, qui poſtulat, & tantum detur ſors, & non vltra. In ſymonia vero eſt emptio, & venditio, & ideo ex natura contractus neutra pars eſt iniuſta, quia in emptione, tum is, qui dat rem, quam qui dat pretium aſſignatum debet eſſe contentus. Secundo, quia Eccleſia noluit hos obligare, ne ſimpliciter Eccleſiarum omnium conſcientias, cum frequentiſſimè ſymoniè mentales accidant, & facillimè, atque ideo quamuis tenerentur reſtituere, voluit eos liberare à reſtitutione ob hanc cauſam, & potuit liberare, quia reſtitutio erat facienda in opera pia, quorum diſpenſator eſt Pontifex. At in vſura non liberauit, nec potuit ita, quia reſtitutio debet fieri tertiæ perſonæ.

22 Quæritur ad quid tenetur ſymoniacus ſolus realis in ordine, & beneficio? ℞. tenetur reſignare beneficium, & reſtituere fructus cap. præsbiter. 1. quæſt. 1. ipſo facto incurrit excommunicationem papalem per extrau. Martini, & Eugenij, & Pauli Secundi in cap. cum deteſtabilem de ſymonia, qui ſolus ab illo eſt abſoluẽdus, vt inquit Sylu. in verb. Symonia, qui ſi celebrat, tanquam excommunicatus irregularis eſt, cap. 1. de ſent. excom. lib. 6. & eſt infamis. 15. quæſt. 3. cap. non ſanè inhabilis quoque ad beneficia futura, vt in eo, quod deliquit puniatur Cathe. Neap. lib. 1. de ſymon. prauit. c. 4. & 6.

23 Quæritur, quid de mediatoribus? ℞. mediatores, quoque qui alio modo vocantur praxenetæ, quos canon appellat interemptores. cap. pen. diſt. 91. gloſ. in c. 1. de teſti lib. 6. Et teſtes ex certa ſcientia, ſunt excommunicati, quamuis quo ad teſtes lex eſt iam per vſum abrogata, vt inquit Sylu. in verb. ſymonia, nu. 10. verſ. Quarta pæna. Solus etiam Papa, vel concilium diſpenſat in ſymonia ordinis, vel collati beneficij ſcienter acquiſiti, vt habetur in dicta extrau. cum de tale. Quod etiam procedit in ingreſſu religionis. c. mandato de ſymo. & in extrau. Martini Quinti, & in omni ſymonia, & Paul. 2. idem vult, & ita vſus ſe habet Sot. lib. 9. quæſt. 8. art. 2. colum. 1. de iuſt. & iure: ex his ergo colligitur has pænas tantum locum, habere in duobus caſibus in ſymonia commiſſæ in beneficio Eccleſiaſtico, & in ordine ſacro, per extrau. cum deteſtabile. Dummodo ſit realis perfecta, non ſolum conuentionalis, quæ eſt quando ex vna parte tantum eſt completa, non iam ex altera. Qui autẽ in alijs caſibus ſymoniam committũt, peccant mortaliter, poſſunt rigidè puniri in foro exteriori, & reſtituere tenentur pretium acceptum non danti, quia ambo ſunt in pari cauſa turpitudinis, ſed Eccleſiæ in cuius iniuriam commiſſa eſt ſymonia, vel pauperibus, ſi non adeſt Eccleſia, S. Tho. 2.2. quæſt. 100. art. ad 4.

24 Quæritur, quid dicendum, quando ex parte promittentis temporale pro ſpirituale, & traditum eſt inſtrumentum de-

biti,

Digitized by Google

biti, vbi confiteretur ſe debere Epiſcopo centum, vel alteri? Reſpond. quod in cenſuram incurrit. Nauar. cap. 23. num. 106. Et idem dicendum ſi mihi Epiſcopus debebat centum ex alia cauſa, & feci illi chyrographum de recepto, hac ex cauſa, vt habeam beneficium, cum parte ſint dare, & remittere, ita gloſ. 1. in cap. veniens. 1. de teſt. cum iuribus in ea allegatis ad idē textum in l. ſi fundum. §. Titio. de leg. 1 l. peculio la prima, & ibi Bar. ff. de decur. facit text. in l. tertia. §. ſtipulari. ff. de donat. inter vir. & vxor. l. promittendo. §. primo, & l. licet in principio ff. de iure dotis. Et ideo remiſſio debiti, donatio eſt, & not. gloſ. in l. inter in verſ. donationem, & ibi Bald. C. de ſolut. Quæ quidem concluſio ſanè intelligitur, quando ex tali remiſſione aliquid acquiritur, cui tali remiſſio fit, alias ſecus, vt Abb. concludit in dicto capitulo veniens.

Intelligitur etiam, quoad effectum iuris, ſcilicet, quod remittere eſt dare, ſecus verò, quo ad effectum, quia aliud eſt propriè remittere, & aliud dare, l. iulianus. ff. de cond. & demonſtr. Vbi conditio pro impleta habetur ergo propriè impleta non eſt. Pro quo facit, quia aliud eſt dare, quam remittere, & facilius fit remiſſio, quam datio, vt not Bart. in l. ſi duo ff. de verb. oblig. Et ideo quandoque licet donare gloſ. in capitulo ſtatutum in verſ. remiſſione de reſcriptione libro ſeſto, ſed tenendo communem opinionem, quod remittere in materia ſymoniæ eſt dare.

25 Quæritur quid ſi ſponſionem, quis faciat, vel vt vulgo dicitur, ſcommetteſſe, cum Epiſcopo in centum, quod non cōferret beneficium tali, & epiſcopus, vt illa centum lucretur, confert illi? ℞. quod ambo incurrunt. Nauar. c. 23. nu. 105.

26 Quæritur vtrum ſacerdos poſſit paciſci pro miſſa celebranda toties in hebdomada, tali dei, & huiuſmodi accipere denarios, ſine labe, ac vitio ſymoniæ, Reſpond. ſacerdos, qui non habet, alios introitus, & qui non tenetur ex officio poteſt, quia non quaſi pretium miſſæ, ſed quaſi ſtipendium ſubſtentationis, vt inquit Abb. in c. ſignificatum de præben. nu 8. Immo ſacerdos diues id facere poteſt, abſque vitio ſymoniæ; ſed non ſine turpiluc[illegible], dummodo [illegible] recipiat pro pretio ſubſtentationis, ita Sylu. in verb. ſymonia, quæſt. 3. verſ. tertia regula in fi. Abſtinere tamen debet ab hac re diues Sacerdos, quamuis non faciat auaritiæ cauſa, cum habeat ſpeciem mali, immo in foro exteriori præſumptio eſſet contra eum, ſcilicet quod ſymoniam commiſiſſet Nauar. cap. 23. no. 101.

27 Quæritur vtrum ſacerdoti, qui ad officium Parochiæ conducitur pro obligatione his, aut illis diebus celebrandi, abſtinendi, vel pro confeſſionibus audiēdis, de ſtipendio conuenire? ℞. poteſt, & licet d. c. ſignificatum de præben. ſiue pauper ſit, ſiue diues. Sot. de iuſt. & iur. lib. 9. q. 6. art. 1. & adeſt conſuetudo. Caiet. 22. q. 100. art. 2. in princip. & ratio eſt quia, licet pro miſſæ celebratione non ſit licitū paciſci, cū ſit quid ſpirituale, tū hæ obligationes, quæ apponuntur, vt ſit aſtrictus celebrare tali loco, toties in hebdomada eſt temporale. & propterea poſſunt ſub pacto poni, Caiet. qui ſupra art. 3. Sot. lib. 9. quæſt. 6. art. 1. Nauar. cap. 23. num. 101.

28 Quæritur vtrum liceat ſacerdoti à lōginquo accerſitur ad audiendas cōfeſſiones infirmorum, vel etiam ad miſſam celebrandam poſſit pro itineris labore pretium exigere? Reſpond. poteſt ita Abbas in capitulo cum ſecundum num. 3. de præb. Caiet. 22. quæſt. 100. art. 2. verſ. Et confirmatur, & ratio eſt, quia ſunt opere antecedentes ſacramentum, ſecus verò ſi eſſent opere ſubſequentes, & intrinſecas, intelligitur illud. Aug accipiant mercedem ſubſtentationis à Populo mercedem verò à Domino.

29 Quæritur vtrum Concionator committat ſymoniam ſi poſt concionem petat mercedem pro labore, & opera, quam inſumpſit in proferendo verbum Dei? Reſpondetur; quod non, immo poteſt hoc paciſci ante concionem, & poſtea recipere pretium pro honeſta ſuſtētatione, & pro victu, & ſumptuli brorum ita Caiet. 22. quæſt. 100. art. 2. in princ. Sot. lib. 9. de iuſt. & iur. quæſt. 6. art. 1. Abb. in capitulo tuam in fin. de ſymon. nu. 5. vbi inquit, quod ſacerdos, ſiue proprius, ſiue extraneus, etiam ſi ſumptus

ſibi non deſint, poteſt licitè ſuas operas ſpirituales locare, ſi fortè eſt inuitatus ad exequias faciendas, vel ad alia ſpiritualia impêdenda, non vt directè pro ſpiritualibus recipiat temporale, ſed incompenſationem damnorum, quæ ſuſtinet in exhibendo præſentiam, & trahendo morá in ſpiritualibus impendendis, vt not. Innoc. in c. qm ne prælat. vic. ſuam etiá ita in ſymonia attenditur ſpiritualis cauſa, & intētio, nam ſi principaliter, qui mouetur ad recipiendum pretium, pro ſpiritualibus, ſymoniacus eſt, alias ſecus.

30 Quæritur vtrũ ſacerdos; vel canonicus vt diuinis officijs pñs ſit, in eccleſiá vadit principali cauſa motus ob percipiendas diſtributiones, ſymoniã cõmittat? ℞. ſm glof. in c. vnico de cleric. non reſident, lib. 6. quod mentalis ſymoniacus eſt, & Abb. in c. ex parte. 1. de offic. de legat. Car. in clem. 1. de celebr. miſſ. Abb. in c. ſignificatum, de præben. & in c. conſuluiſti de celebr. miſſ. ſecus autem ſi haberet principalem finẽ ad Deum in tali actu, ad denarium verò ſecundarium, non quaſi finem, ſed quaſi id, quod eſt neceſſarium ad ſuum ſubſtentationem, nam tunc eſſet immunis à labè ſymonię, atque à peccato, ita Sylu. in verbo ſymonia, q. 9.

31 Quæritur vtrum clericus ſeruiens Eccleſiæ ob aliquam dignitatem obtinendã ſymoniam committat? ℞. quod ſymoniã non committit, dũmodo perſonaliter ob id non ſeruiat, gloſ. à doctoribus approbata, in c. quid proderit diſt. 61. cui ſimilis eſt gloſ. in c. hoc ad nos, diſt. 59.

32 Quæritur ſi aliquis, eſt iuſtè interdictus db officio, vel beneficio, vel iuſtè excommunicatus, & ego volo illum accuſare de irregularitate, vt quia in excõne celebrauit, vel ante ætatẽ; eſt ordinatus, & ille ꝑ hac vexatione redimenda dat aliquid, vtrum ſymoniam Committam? ℞. ſymoniacus eſſem ſm D. Ant. de Butr. in d. c. dilectus, nu. 5. in fin. Secus tamen, ſi eſſet aliquis iniuſtè excõmunicatus, vel iniuſtè calumniatus, vt ibi per d. Butr.

33 Quæritur qñ ſit concurſus de aliquo beneficio, & alius putaret præ alijs dignitate vel ſcientia pollere, & ideo putaret ab electoribus contra ſuum honorẽ iniuriam pati, ſi non eligeretur vtrum liceat ei pecuniam electoribus dare, vt ꝑferatur ℞. quod hoc proculdubio non licet, nam & ſi quiſq. ius habeat petendi, non tamen per ius habet, vt elligatur, ſed hoc debet manere in libero arbitrio eligentis, ita Sotus, qui ſupra quæſt. 7. art. 5.

34 Quęritur ſunt duo litigantes beneficiũ & ne lis vlterius procedat; amicabiliter vnus dicit alteri, Remitto tibi ius meum quod ſuper hoc beneficium habere intẽdo. Sed ſi uis aliquid dare pro concordia, & bono pacis, gratis gratiæ, & amore, & non pro ceſſione iuris, & pretio iuris ſpiritualis, libenter accipiá, vtrũ dans, & accipiens committant ſymoniá? ℞. quod nõ ita Doct. cõiter in d. c. ſuper eo. Quia poteſt dari, vel recipi tẽporali ꝑ ſpirituali ꝑ modũ amicabilis cõpoſitionis, nõ autẽ ꝑ modũ tranſactionis c. cũ pridẽ de pact. c. ſuper eo, & c. 2. de tranſact. Tranſactio fit cum receditur à lite aliquo dato, vel retento, vel promiſſò, compoſitio verò fit gratis; & amicabiliter pro bono pacis, ita Abb. in d. c. ſuper eo.

35 Quæritur vtrũ ſymoniã committeret qui venderet vaſa ſacra, & integra in neceſſitate Eccl. ℞. qñ ea clericis venduntur eo pretio, quo eorũ materia valet, ſymoniã non committit, quod ſecus eſſet, ſi ea plus venderet illa rõne, quia ſunt ſacrata S. Tho. in 4. ſent. diſt. 25. quæſt. 3. ad 3. Sylu. in verb. Symon. quæſt. 12. Dixi clericis, quia ſi decta vaſa vendantur laicis debẽt prius deſtrui, vt non remaneant amplius vonſecrata. Sot. lib. 9. quæſt. 7. art. 1. col. penul.

36 Quæritur circa ſymoniam in ord. vtrũ eþs poſſit aliquid recipere rõne collationis ordinis? ℞. quod non abſq. labe ſymonię c. 1. de ſymon. c. cum deteſtabile extrau. con. de ſymon. & non tantũ Epiſcopus, ſed etiam Archid. qui examinat, cap. ad hæc de officio Archid. & notarius.

37 Notarius nihil poteſt recipere ꝑ ſigillo litteris teſtimonialibus, vel admiſſorijs.

Hoc probatur in Concil. Trid. c. 1. ſeſſ. 25. de reform. & ratio eſt, quia, quando principale debet eſſe gratuitũ, omnia acceſſoria, & circumferentia debent etiam eſſe gratuita, vnde non ſolũ epiſcopus, q ordinem confert, aliquid recipere non poteſt, nec etiam alij miniſtri, qui ſunt acceſſorij, & adiuuant ipſum Epiſcopum in celebratione ita Abb. in d. c. 1. de ſymon.

Verum

Verſi duobus concurrentibus, poſſet notarius abſq. ſymonia aliquid percipere, v. g. ſi nullum eſſet ſalarium cõſtitutum ab Epiſcopo, & ſi eſſet conſuetudo aliquid recipiendi, ita notant Doctores in d. c. 1. Et poſt ordinationem, & ab Epiſcopo poteſt aliquid recipi, c. dilectus, el ſecondo in fin d. ſymon. facit c. ſicut Epiſcopum 1. q. 2. & c. placuit.

S V M M A R I V M.

1 *Locatio eſt perſonæ, vel rei ad vſum facta conceſſio mercede in pecunia, &c.*

2 *Locari poſſunt omnia, quæ vendi poſſunt, niſi ſint ſeruitutes prædiales.*

3 *Locari poſſunt decimarum fructus laicis, ad annuum Cenſum.*

4 *Locare poteſt beneficiatus fructus Eccleſiæ ſuæ non autem ad magnum tempus.*

5 *Locare, quomodo poſſit Sacerdos operas ſuas.*

6 *Locare poteſtatem, iuriſdictionem, qui non poteſt.*

Locari beneficia vltra triennium non poſſunt ibidem.

7 *Locanti fundum, nulla facta mentione de arboribus cõductor nihil de fructibus arborum habebit.*

8 *Locator quomodo poſſit expellere conductorem à fundo, vel inquilinum à domo.*

9 *Inquilinus, & conductor parum differunt inter ſe.*

10 *Inquilinus, quomodo poſſit relinquere domum antefinitum tempus contra voluntatẽ Domini.*

De Locatione Beneficiorum. Cap. LXVII.

1 QVæritur quid eſt locatio? ℞. locatio eſt perſonæ, vel rei ad vſum facta conceſſio mercede in pecunia numeranda conuenta, alias ſi res, vel ſpecies pro mercede daretur non eſſet locatio, ſed alius contractus innominatus, ſcilicet dò, vt facias, & ageretur præſcriptis verbis. ff. depoſi. l. 1. §. ſi quis ſeruum. Et ideo locatio dicitur, qui ſub mercede pecuniaria locat domũ ſuã, & huiuſmodi: Cõductio vero eſt perſonæ, vel rei ad vſũ acceptio interuentu pecuniariæ mercedis: locator igitur eſt, qui ſub pecuniaria mercede locat rem, vel perſonam ſuam: Conductor autem eſt, qui huiuſmodi accipit ſoluendo penſionem. d. §. ſi quis.

2 Quæritur primo, quid locari poteſt? ℞. quod oẽs illæ res, quæ vendi poſſunt, niſi ſint ſeruitutes ꝑdiales, vt iter actus, & c. q locari non poſſunt, vt eſt text. & gloſ. in l. locare. ff. locat. ſeruitutes autem perſonales, quæ ſunt vſus fructus, bene poſſunt locari. ff. de vſufruct. l. arboribus ſed non ſeruitus vſufr. Inſtit. de vſu hab. minus, ſed ſi ſit ab vſufructuario extinguitur locatio per mortem vſufructuarij, vt C. de iur. doti. l. ſi ſocius, & per maximam, & per mediam capitis diminutionẽ. Inſtit. de vſufr. §. finitur à proprietario verò fieri nõ poteſt locatio ſeruitutis perſonalis.

3 Quæritur vtrum fructus decimarum poſſint locari ad annuum cenſum laicis? ℞. ſecundum Pauor. in cap. etiam de locat. quod ſic.

4 Quæritur vtrũ beneficiatus poſſit locare fructus Eccl. ſuæ ſine alia licentia? ℞. ſm̃ Panor. in c. veſtra locat. quod ſic intellige nõ ad magnũ tẽpus, puta ꝑ annis nouem poteſt, facit gloſ. in clem. de rebus eccl. non alien. nec valet ſtatutũ, ſeu prohibitio ſuperiorũ in contrariũ hoc impedire pp verbũ libere, quod ponitur in littera d. c. veſtra. Et ſi ante tẽpus locationis finitũ moriatur extinguitur locatio, quia cõparatur clericus vſufructuario, vel vſuario, c. vlt. de peccat. cleric. & ideo extinguitur ſicut ius vſufructuarij de donat. c. conſultationibus de pign. c. vlt. ſecundum Io. Med qui ſic not. in c. hoc conſultiſſimo de Eccleſ. non alien. lib. 6. & ſi ſoluit penſionem nõ rehabebit à ſucceſſore in eodem beneficio, niſi ſit conuerſum in vtilitatem Eccleſię, vt notat hoſt. in cap. 1. ne prælat. vices ſuas, &c.

5 Quæritur vtrum ſacerdos poſſit locare operas ſuas? ℞. quod pro diuinis officijs dicendis non licet, c. cum in Eccl. de ſymonia, & multis cap. alias eſſet ſymonia ſed pro temporalibus bene poteſt, licet tamen ei paciſci cum aliquo quod moretur in alia Eccl. vt celebret ibi diuina, ita tamen, quod intentio non dirigatur ad diuina, ſed ad manſionẽ, quam ibi facit, vel ad laborem, quem ſuſtinet, vel ad damnum, quod ratione moræ patitur, vt

in cap. ad quæſtiones, de rerum permut. & not. Innoc. in cap. penult. ne prælat. vices ſuas, verbo ſymonia §. 15. & ſeq.

6 Quæritur vtrum quis poſſit locare poteſtatem iuriſdictionis conferendo ipsā poteſtatem? ℞. quod nō, quia eſſet ſymonia Sylue. in verb. ſymonia §. 14. locare fructus ſolum poteſtatis alicuius, non eſſet ſymonia, quia locat rem temporalem locare fructus beneficiorum, non eſt ſymonia, ſi fiat, ſecundum tempus à Iure conceſſum, vt Paulus ſecundus reſcripſit in extrauag. Ambitioſæ Caietan. verb. excomm. dicit non eſſe in vſu, & pœna priuationis non eſt in vſu. Vnde Nauar. dicit quod vbi non oſſeruatur ita extrauag. Pauli ſecundi poteſt per ſeptem annos, & probat, ex cap. quærelus, ne clerici Sylu. verb. locatio. §. 3. & Tabiena, dicunt, quod per tempus modicum, poſſunt locari Panor cap. cit. affirmat, quod per totum tempus vitæ, poſſe locari, & ita Sylu. alibi.

Paulus Quartus fecit bullam cōfirmātem illam Pauli ſecundi, ne vltra triennium locarentur beneficia, ſed ſeruanda eſt conſuetudo in omnibus locis, Conc. Trid. ſeſſ. 25 cap. 9. conſtituit duo, alterum eſt, quando huiuſmodi locationes ſuperant vitam locantis, non poſſunt fieri in damnum beneficiati futuri: Secundo, fecit irritas locationes ad 30. annos, & quæ factæ ſunt ad longum tempus, puta ſupra decem.

7 Quæritur vtrum, qui conduxit fundū ad medium, vel certam partem, nulla facta mentione de arboribus, habebit aliquam partem de fructibus arborum? ℞. quod non, ſed locator habebit omnes. ff. de vſufruct. l. fructus, & ſi colonus deſtruat arbores tenebitur ſimiliter eius culpæ imputatur. Si quis eius odio arbores excidat l. ſi merces. §. culpæ. ff. locat. quod limita ſecundum gloſ. in d. §. culpæ, quando ſuo dolo, vel culpa, tale odium eſt cauſatum: alias non.

8 Quæritur vtrum aliquando locator poſſit expellere conductorem, vel inquilinum? ℞. ſecundum doctores, quod poteſt, vt in d. c. propter in quatuor caſibus Primo, ſi domus locata ſit neceſſaria ſuæ habitationis. Intellige ex neceſſitate ſuperueniente, cui aliter prouidere nō poteſt, v g. ſi deſtructa eſt domus ſuæ habitationis, vel poſtea duxit vxorem, & alia neceſſitas, quæ ſuperueniat locationi iam factæ, & aliter prouidere non poteſt, vt l. ædem. C. locati: aliter non diceretur neceſsitas, ſecus ſi tempore locationis aliā domum non habebat, quia ſibi imputabitur, nec expellere poterit. ff. locat. l. ſi quis domum. §. huic ſubiungi.

Secundo ſi non ſoluit penſionem per biennium, ſed ſi paratus ſit ſoluere, eſt audiendus. ff locat l. quæro, circa hoc autem Panor. ibi diſtinguit. Nam ſi locatio facta eſt ad longum tempus, ideſt decem annorum, tunc hoc eſt dupliciter, quia aut primo conſtituta fuit vna penſio pro toto tempore conuento, quia ſi non ſeruat contractum, non eſt ſibi ſeruanda fides, aut ſecundo, fuit conſtituta ſingulis annis, & tunc habet locum dicto capitulo propter, vt ſi non ſoluerit per biennium, poſſit expelli, quod procedit etiam ſi factum fuit, vt non poſſet expelli durante tempore, quia debet intelligi eo ſoluente penſionem, vt eſt text. in l. quæro. §. inter locatorem. ff. eo. Si verò locatio fuit ad tempus modicum, non eſt neceſſe expectare biennium, ſed expelli poteſt, ſi non ſoluit tempore debito, etiam auctoritate propria. Et eſt ratio diuerſitatis hic, & ibi, quia hoc caſu Inquilinus non habet ius in re, vnde ſi expellitur non competit aliquid interdictum contra Dominum argum. in l. colonus. ff. de vi, & vi arma, ſed in priori caſu colonus poſſidet naturaliter, & habet pinguius ius, ad quod l. 2. ſi ager. vectig.

Tertio, cum domus eget refectione: quia minatur ruinam, quæ tamē tempore locationis nōminabatur, & in iſto caſu & pcedenti primo fiet remiſſio penſionis pro rata tēporis c. ppr ſterilitatē de loca. & d. l. ædem, & d l. quæro. § inter locatorem, vel prouidebit de alia domo æque idonea. ff. eo l. cū plures in prin. Et poſtea refecta poterit cōductor petere in ea reponi, ſi vult gloſ iuncto text l. ſi duo §. cū Inquilinus. ff vti poſſi & ibi per Bart.

Quarto, qū cōductor in domo peruerſe cōuerſatur ſine læſione rei, vt puta, tenet publicas meretrices, vel etiā puerſos homines, vt lenones, & huiuſmodi arg. in Au-

in Auth. de leno. §. Sancimus, & ſic non remittitur penſio, ſecundum Hoſt. vel ſi verſatur peruersè cum læſione rei, tenendo porcos in ſolario & Incidendo arbores aut non colit agrum ſuo tempore, & tunc remittitur penſio, ſed agit locator ad intereſſe de dando dato. ſecundum Hoſtien. in dicto capitulo propter ſterilitatem.

9 Quæritur quid eſt Inquilinus? Reſpondetur eſt propriè, qui conduxit rem vrbanam l. errorem in gloſ. iuncta l. licet. C. loca, & propriè Vrbanum prædium. Colonus verò licet, large ſit omnis conducens prædia colenda: ſub pecuniaria mercede ſecundum Ioannem Andream tamen propriè dicitur, qui ruſticam rem conducit. Vnde Inquilinus reſidet in ciuitate; Colonus autem in villa, ff. de acquir. poſſ. l. qui pignoris, & l. ſi quid quod. §. etiam per colonus eo tit. Conductor verò eſt quoddam generale vtrique conueniens, vt ex diffinitione patet. Vnde quantum ad præſentem quæſtionem, nihil differt inter Inquilinum, & conductorem.

10 Quæritur vtrum Inquilinus poſſit ſimiliter propter neceſſitatem dimittere domum ante finitum tempus, contra voluntatem Domini? Reſpond. ſecundum Panor. in dicto cap. propter ſterilitatem, quod ſic, & ſecundum Vin, & Io. Andr. hoc tenet etiam gloſ. in l. ſi in lege. §. ſi domus. ff. locat. ex quo poteſt inferri quid propter peſtem, poteſt dimitti, quia eſt probabilis neceſſitas, & facit text. in l. habitatores. ff. eo tit. & ſic in conſcientia eſt ſeruandum, quamuis in foro contentioſo fortè aliter teneretur.

SVMMARIVM.

1 *Confidentia beneficiorum quid.*
2 *Confidentia beneficiorum damnata à Pio Quinto.*
3 *Beneficium reſignans in fauorem alterius quando non eſt ſymonia.*
4 *Beneficium reſignans in manibus ordinarij, & in fauorē alterius, quomodo liceat.*
5 *Beneficium reſignans cum pacto vt alicui conferatur, peccat peccato ſymoniæ confidentiæ.*
6 *Beneficiarius clericus non exiſtens in ſacris cupiens ducere uxorem filiam talis, qui ſi daret, ipſe, reſignaret beneficium filio ſuo, ſymoniam committit.*
7 *Commutare, permutare rem ſpiritualem cum temporali, aut amixta ſpirituali, non licet.*
8 *Commutatio, aut permutatio beneficiorum quomodo licite fiat.*
9 *Beneficium conſequens non animo promouendi ad ſacros ordines peccat.*

De Confidentijs beneficiorum. Cap. LXVIII.

1 QVæritur quid eſt confidentia? Reſp. confidentia dicitur tractatus cum quis confidens, quod collato cōferens beneficium in perſonam ſuam, vel ſuorum renuncians beneficio promittens aliquid collatori Nauar. c. 23. n. 109.

2 Erat conſuetudo, quod beneficia tradebantur tertio in confidentiam, non pro illo, ſed pro alio, & licet iſta perſona haberet titulum, tamen alter habebat fructus Pius Quartus emiſit bullam contra hoc, & damnauit omnes confidentias à quadraginta annis retro, ita vt quicunque ad quos quomodolibet fructus perueniſſent, hoc modo tenerentur ad reſtitutionem omnium fructuum, & omnia beneficia vacauiſſe ſtatim: Et propterea ſuperaddit ſententiam excommunicationis latæ ſententiæ Papæ reſeruatæ: & vocauit ſymoniacam prauitatem.

3 Quæritur vtrum ſemper ſit ſymonia renunciare beneficium in fauorem alterius? Reſpon. non nam ſi fiat renunciatio in manibus Papæ, non eſt ſymonia. gloſ. in capitulo ex parte. 1. de offic. de leg. Gregorius tamen decimus tertius, permiſit tantum, & vna cum renunciatione vnius, præſentetur petitio alterius, cui renuncians vellet conferre.

4 Si vero quis reſignaret beneficium, vel præbendam in manibus Epiſcopi in fauorem alterius deſignatæ perſonæ, nullam ſymoniam committit, etiam ſi tractatus ſit inter illos, cui debeat

fieri permutatio, dum tamen ſe ſubmittant diſpoſitioni ſuperioris Abb. in capitulo quæſitum num. 19. de rerum permut. Ioan. Andr. in addit. ad ſpecul. & Goff. & gloſ. in clem. vnic. rerum permut contra Hoſt. Imo ſi eſſet concluſio inter partes, cui debeat fieri permutatio, modo ſit ſub expreſſa conditione, & reſeruatione, poſſent abſque peccato, ratio eſt, quia talis concluſio, cum ſuſpendatur vſque ad ſuperioris conſenſum, nec obſtat text. in capitulo quæſitum de rerum permutationem, quia non loquitur de tractatu permutationis, ſed de ipſa permutatione, quæ non debet expediri per partes, ſed ex mero iudicis officio, ita Syluer. in verb. permutatio 2. quæſt 5.

5 Quæritur vtrum ſi renunciatio fiat ea intentione, & pacto, vt alicui conferatur, vel conſanguineo ſuo, vel conſanguineo paciſcentis quid? Peccatum eſt ſymoniæ. Cum in conferendis beneficijs conſanguineis potius, & non mæritorum rationem haberi iniquum ſit, & renunciationes in ſpiritualibus libere, & ſimpliciter fieri debent, not. in capitulo ex parte, el primo de offic. de leg. Immo peccatum eſt ſymoniæ text. cum gloſ. in dicto capitulo ex parte Abb. in capitulo cum vniuerſorum de rerum permut. qui dicit hoc eſſe menti tenendum. Et ratio eſt, quia ſymonia non ſolum committitur cum interuentu rei nnmeratæ, vel rei ea extimabilis, ſed etiam, quando relinquitur beneficium cum onere. quaſi fiat aliquid pro pretio rei ſpiritualis. Nauar. cap. 23. num. 100. verſ. 2. quod duplex eſt. Et hæc dicitur ſymonia confidentiæ, cuius pæna eſt, quod ſimul aliquis accipit beneficium in confidentiam antequam impleat, quod promiſit, eſt ipſo iure excommunicatus, & collatio ei facta, ipſo iure non valet, & tenetur ad reſtitutionem omnium fructuum, quos recipit a die acceptionis. Nauar. ibi, verſiculo ſecundo. Secus verò ſi conferret beneficium, vel procuraret, vt alicui conferatur ea intentione, & ſpe, quod ille aliquando cederet in fauorem alterius à ſe nominandi, vel ſui ipſius conferentis, dummodo nullum pactum, nullus modus, & conditio apponatur, Nauarr. cap. 23. num. 109. & 110. verſ. 6.

6 Quæritur vtrum clericus beneficiarius non exiſtens in ſacris cupiens ducere filiam talis, cui promiſit ſe reſignaturum beneficium filio ſuo, ſi daret ſibi filiam ſuam in vxorem? Reſpondetur, quod ſymonia eſt, & ſecuta reſignatione, & collatione, ambo ſunt excommunicati, & collatio eſt nulla, ita Rebuff. tit quibus mod. benefic. acquir. Doct. in cap. nobis tit. noſtro.

7 Quæritur vtrum permutare, & commutare rem temporalem, cum ſpirituali, vel temporalem rem cum re temporali, ſed admixta ſpirituali, vt permutare domum cum penſione licita, quid ℞. Gigas in tract. de penſion. quæſt. 33. dicit non licere.

8 Quæritur, quid requirtur in permutatione beneficiorum Eccleſiaſticorum, vt legitimè, & canonicè fiat? Reſpondetur requiruntur hæc. Primo, vt permutantes habeant ius in re quæſitum, non autem ad rem, vel in ſpe. Quod quando dicatur vide Nauar. in cap. 17. num. 69. Secundo vt permutatio beneficiorum non fiat propria auctoritate, ſed cum auctoritate ordinarij, quamuis poſſint inter ſe tractare, tamen debet fieri ſeruato aſſenſu ordinarij, capitulo quæſitum de rerum permutatione. Tertio, requiritur vt non admiſceatur temporale cum ſpirituali capitulo ad quæſtiones de rerum permutationem. Quarto, vt detur ſupplicatio Papæ, vel Epiſcopo, cum permutatione beneficij cauſis iuſtis expræſſis, & poſtea fiat permutatio.

9 Quæritur ſi aliquis conſequitur beneficium non intendens promoueri ad ordines ſacros vtrum faciat fructus ſuos? Reſpondetur, quod non, ita gloſ. in capitulo commiſſa §. porro de elect. lib. 6. Vnde non poteſt ſalua conſcientia tenere beneficium, & tenetur tam in foro conſcientiæ, quam in foro iudiciali ſi de hoc conſtare poteſt ad reſtitutionem fructuum, vt notat etiam ibi Franc. num. 5.

SVMMARIVM.

1 *Penſio quid ſit.*
2 *Symoniam committit cum quis reſignans beneficium, & ſtatim paciſcitur de penſione redimenda.*
3 *Beneficij titulus, & ius percipiendi fructus.*
4 *Penſio à beneficio differt.*
5 *Penſionem non ſoluens beneficiarius quid faciet.*
6 *Papa, & Epiſcopus poſſunt imponere penſiones.*
7 *Epiſcopus quando poteſt imponere penſionem.*
8 *Penſionem ſuſcipiens debet habere quatuor conditiones.*
9 *Penſionem habendi cauſæ multæ ſunt.*
10 *Penſionem retinendi cauſa reſignationis non eſt ſufficiens.*
11 *Penſio honeſta, quæ dicatur.*
12 *Penſio nulla eſt cum nonnulli beneficiorum valorem augent, vt medietatem fructuum accipiant.*
13 *Penſiones, quomodo extingui, aut vendi poſſint.*
14 *Penſio in beneficijs de iure patronatus ſine conſenſu patroni imponi non poteſt.*
15 *Penſionem extinguere authoritate propria nullus poteſt.*
16 *Beneficarius poteſt alere ſuos ex redditibus Eccleſiæ.*

De Penſione. Cap.LXIX.

1 QVæritur quid eſt Penſio? ℞. eſt ius percipiendi fructus Eccleſiaſticos à titulo beneficij ſeparatum.

2 In penſionibus ſolet committi ſymonia peculiarij cuius meminit Caiet. opuſc. 17.v.g. quando quis reſignat beneficium, & ſtatim paciſcitur de redimenda penſione, quod pactum eſt pretium extimabile, ergo eſt ſymonia.

Non tamen eſt ſymonia accipere beneficium cum animo redimendi penſionem, quia in pacto conſiſtit ſymonia ſi nullum eſt pactum, nulla eſt ſymonia, quia quod liceat poſtea facere, licet primo animum habere faciendi.

3 Circa beneficium notanda ſunt duo, Titulus, & Ius percipiendi fructus. Titulus eſt gradus quidam Eccleſiæ ratione cuius homo obligatur ad aliquod officium ſpirituale miniſtrare, & nihil aliud eſt, eſſe beneficiatum, quam in tali gradu eſſe conſtitutum, vt teneatur in aliquod officium ſpirituale populo adminiſtrare, vel recitare officium, vel adminiſtrare ſacramenta, &c. Ex iſto titulo promanauit ſecundum. Vnde habetur ius exigendi à populo penſionem, & fructus.

Cum autem fideles multa bona temporalia obtulerint in Dei miniſterium Eccleſiaſticis, facta, eſt diuiſio, & cuilibet beneficiato data eſt ſua portio.

Aliquando ſeparantur iſta videlicet, vt titulus ſit vni, alteri verò collectio fructuum: & iſtud ius ſeparatum à titulo, eſt penſio, ſiue ſit ab aliquo beneficio eccleſiaſtico, vel à menſa capitulari.

4 Differt penſio à beneficio, primo in hoc quia penſio non habet titulum, ſecundo penſio datur ſeculari, beneficium verò non datur coniugatis, & laicis, ſicut penſio. Tertio beneficiatus tenetur recitare horas canonicas, Sylu.verb.hora.§. 10. & Sot. l.10.q.5.§.penſionarius, penſionarius vero non tenetur, quia non habet titulũ. Quarto, penſio eſt tẽporalis, beneficium verò ſemper permanet. Quintum beneficium poteſt commutari cum beneficio, penſio autem nullatenus, ſine ſymonia, vt inquit Doctor Caccialupus de penſ.14.quæſt.

5 Penſionarius, qui perſonaliter conſentit conſtitutioni penſionis, non ſoluens eam die ſtatuto, incidit in cenſuram, etiam ante intimationem litterarum, ſecus ſi conſentit per procuratorem iuxta ſtilum curiæ, de quo teſtatur Caſſiad.deciſ.2.tit.de penſ.ſuper reg.cancell. & 12. de reſcript.refert.Nauar. in manuali cap. 27.num.274.

6 Quæritur, qui poteſt conferre penſionem? Reſpondetur Papa Poteſt plenariè penſiones aſſignare quocunque modo, vbique terrarum. Secundo Epiſcopus poteſt aliquando imponere penſionem, ſed multo aliter, quam Papa, vt inquit Gigas quæſt.6.de penſionibus.

7 Primo, Epiſcopus poteſt imponere ex cauſa honeſta, euidenter concernente

Digitized by Google

vtilitatem Eccleſiæ. Secundo debet narrare ipſam cauſam aſſignandi penſionem vt appareat vtilitas Eccleſiæ. Tertio, Epiſcopus non poteſt dare authoritatem transferendi in alium. Quarto, Epiſcopus non poteſt aſſignare penſionem, ex cauſa reſignationis. Papa verò vtrumque poteſt.

8 Quæritur quis poteſt ſuſcipere penſionem? Reſpond. ſuſcipiens penſionem debet habere quatuor conditiones. In primis debet eſſe Clericus primæ tonſuræ: Papa vero poteſt aſſignare penſionem etiam laico, vt Archid. de præben. in 4. Quando Papa aſſignat penſionem clerico: Si ille non eſt clericus penſio eſt nulla, cap. ſignanter de reſcript. cauſa falſa miniſtrans falſam cauſam reſcripti, nulla eſt, & cum cauſa ſit concedendi clericatum, & illa ſit falſa, viciat reſcriptum.

Et ſi etiam poſt penſionem ſuſcipiat clericatum, non valet, ſed eſt opus nouæ collatione, cap. ſi eo tempore de reſcrip. in 6. habilitas ſuperueniẽs nihil operatur.

Secundo debet eſſe legitimus, & hoc fundatur in ſtilo curiæ ſecundum Gigantem, qui ſupra.

Epiſcopus poteſt diſpenſare cum illegitimo cap. 1. de filijs præsbiterorum, vbi habetur, quod Epiſcopus diſpenſat ad minores ordines, & ad beneficium ſimplex.

Tertio, non debet eſſe excommunicatus, nec ſuſpenſus, nec interdictus, & hoc habetur ex eodem ſtylo.

Quarto non debet eſſe coniugatus, per matrimonium enim perditur omne ius ad Eccleſiaſticos redditus, etiam ſi ſit clericus, non manent niſi duo priuilegia, primo, quod non poſſit conueniri in foro ſeculari. Secundo, ſi percutiatur, excommunicatur percutiens maiori excommunicatione, de clericis in 6.

9 Quæ cauſa eſt habendi penſionem? Reſpond. Multi canoniſtæ dicunt poſſe Pontificem abſque vlla cauſa aſſignare penſiones, quia eſt Dominus beneficiorum. Sed Tolet. dicit non poſſe ſine vlla cauſa, & ſine vtilitate Eccleſiaſtica, ſed obſeruatur aliter.

Multiplex enim cauſa eſt, quarum duę habentur in iure canonico, prima, omnium hab. cap. niſi ex cauſa de præben. cauſ. 5. litis, vel propter litem, id eſt componatur lis de beneficijs, ne priuetur Eccleſia vtroque clerico litigante: Secunda eſt, vt in cap. ad quæſtiones de rerum permutatione videlicet, quando vna eccleſia permutat beneficium, & vnum eſt pinguius altero, tunc Papa concedit, vt Eccleſia, quæ recipit pinguius beneficium, det penſionem Eccleſiæ, quæ recipit minus pinguæ beneficium, & ad hoc debet intercedere authoritas ipſius Pontificis. Quia ſi datur penſio propter titulum eſt ſymonia. Tertia cauſa, propter miniſterium temporale exhibendũ eſt in vtilitatem Eccleſiæ, ſicut conceſſa eſt Hiſpaniæ Regi, vt gerat bella, pro defenſione Eccleſiæ. Quarta propter miniſterium ſpirituale, & ſic cõceduntur coadiutoribus Epiſcoporum. Quinta, quia eſt benemeritus de Eccleſia, ideo huiuſmodi beneficia exhibentur ei. Sexta, qui futuri ſunt miniſtri Eccleſiæ, vt ſtudentes, & ad hoc erat reſeruata Hiſpaniæ præſtimonialia beneficia. Septima, propter paupertatem, ſi perſona eſt Eccleſiaſtica, & etiam ſi ſit ſecularis. Octaua debet eſſe cauſa honeſta, & rationalis in vtilitatem Eccleſiæ: quando autem nulla eſt cauſa, non excuſatur coram Deo.

10 Quæritur vtrum cauſa reſignationis, ſit ſufficiens ad retinendam penſionem? Reſpondetur putamus ſecundum Toletum quod nullo modo id fieri poſſe, & quod non ſit hoc de mente Pontificis. Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 13. ſtatuitur, ne imponatur pẽſio beneficijs curatis, quorum redditus non excedit ſummam ducatorum centum: de alijs nihil eſt ſtatutum, opinio tamen Doct. eſt, vt penſio ſit honeſta Panor. capitulo conquerente de clericis non reſidentibus, Gigas, capitulo 19. & Caccialupus, quæſtione ſeptima, de penſion. Iſti dicunt, quod tertia pars fructuum poteſt dari pro penſione.

11 Quæ autem dicatur honeſta penſio ipſi explicant ſcilicet, quando ex reſiduo poteſt conuenienter beneficiatus ſuſtentari capitulo de Monachis, capitulo cum cauſam, capitulo vacante de præbendis, cap. 1. de cenſibus. Iſta vero men-

Digitized by Google

menſura non eſt certa. Aliquando enim licet imponere penſionem reſeruatam, ſi ex reſiduo non poteſt ſuſtentari beneficiatus, quando iuſta de cauſa fit. Aliquando non licet in foro interiori imponere: reſeruata eſt conuenientiſſima penſione, & ſuſtentatione beneficiato, præſertim in beneficijs curatis; quia qui habet curam animarum, non ſolum debet ſibi prouidere, ſed etiam pauperibus in ſuis neceſſitatibus; aut ſi extrahitur iſta penſio, debet eſſe cauſa potior, quam ſubuenire neceſſitatibus pauperum.

12 Notanda ſunt hic duo primum, quod nonnulli augent valorem beneficiorum, vt accipiant mediam partem fructuum, & non videtur excedere medietatem. Talis penſio nulla eſt in conſcientia, quia eſt ſubreptitia, cũ Pontifex non intendit aſsignare, niſi mediam partem, vel tertiã; & nulla eſt, & propterea eſt peccatum mortale.

Secundum notandũ eſt, quando penſio non poteſt imponi in beneficio aliquo, faciunt aliqui, vt media pars penſionis imponatur beneficio tertij, hoc eſt iniquum, & irrationabile, quia etiam quod imponatur onus ſuper beneficio tertij; tamen penſio alterius eſt, qui ſoluit omnia, & ſic eſt fraus mera, & iniuſtitia. Verum eſt, quod ſi imponeretur hoc onus ſuper alio beneficio ſic poſſet fieri.

Aliquando exigunt maiorem penſionem, quam ſint fructus, & hoc eſt ſymonia, quia illa tunc eſt ſymonia, quando datur vnum pro altero.

De Redemptione penſionum.

Certum eſt, quod penſio extinguitur ex conceſſione Pontificis, dando annatas tres, vel quatuor, & quandoque ſeptem.

13 Quæritur, vtrum penſio poſſit vendi? ℞. aliqui Canoniſtæ dicunt, poſſe vendi; ſed Tolet. reſpondit cum diſtinctione, dicens: Sunt aliquæ penſiones, quæ dantur pro officio aliquo ſpirituali, & iſtæ vendi non poſſunt: aliquæ ſunt, quæ dantur pro officio temporali, & huiuſmodi penſiones vendi poſſunt: quædam penſiones ſunt, quæ dantur in titulum clericatus, & de iſtis eſt difficultas, ſed credimus iſtas nullatenus vendi poſſe, non enim ſunt temporales, quæ dantur in titulum clericatus, ergo ſpirituales ſunt; & propterea vendi non poſſunt, Corrad. c. 4. de penſionibus.

14 Quæritur, vtrum Papa poſſit imponere penſionem in beneficijs, quæ ſunt de iure patronatus? ℞. quod poteſt, tamen neceſſarius eſt patronorum conſenſus, Abb. in c. pen. de iur. patron.

15 Quæritur, vtrũ quis authoritate propria poſſit extinguere penſionẽ poſitam? ℞. ſicut nullus à ſeipſo poteſt imponere penſionẽ ſine authoritate Papæ; ita nullus illam extinguat ſine eius authoritate, & ſtylus Curiæ, & vſus habet; & qui cõtra fecerit, videlicet volens extinguere ante impoſitionem, peccatum committit ſymoniæ: & qui audet extinguere impoſitam, peccat mortaliter. Quando verò canonicè extincta eſt pẽſio, penſionarius non tenetur amplius recitare Officium beatæ Mariæ. Cath. Neap. lib. 4. de recit. Hor. can. c. 8.

16 Quæritur, an beneficiarius poſſit donare conſanguineis, de fructibus ſine de redditibus Eccleſiæ, vt pauperibus? ℞. iuxta Cõc. Trid. ſeſſ. 25. de reform. c. 1. oĩno, ꝙ poteſt, ſed moderatè tñ, vt excludant indigentiã, non autem, vt cõponant diuitias; Caiet. 2. 2. q. 185. art. 7. in fin. Hinc etiam poteſt clericus matrem alimentare, c. 1. de cohab. cler. & mul. Sic etiã poteſt alere ſuos filios ſpurios, c. cum haberet de eo, qui duxit in matrim. quem polluit. Nam licet peccauerit eos producendo, tamen ex quo procreati ſunt licitè eos alimentare poteſt, Abb. in c. coniugatus, nu. 6. de conuer. coniug. Poteſt etiã à fortiori dotare ſorores, & filias, ita Abb. in c. peruenit. de arb. gloſ. cum text. in c. omnino confitemur; diſtin. 31. dummodo indigeant, vt in d. c. omnino, & ad pompam, vel alium ſtatũ, arg. eorum, quæ not. diſt. 42. in princ. Sylu. in verb. cler. 4. q. 15. Vrbanus Papa de bonis Eccleſiæ attributis, ſcripſit tñ his verbis: Ipſe res fideliũ, quæ Deo offeruntur, nõ debẽt in alijs caſibus, quam Eccleſiaſticis, & Chriſtianorum fratrum, vel indigentium conuerti, quia vota ſunt fidelium, & pretia peccatorum, & patrimonium pauperum. Vide infra c. 69. nu. 2. & nu. 18.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Reſtitutio eſt actus commutatiuæ iuſtitiæ.*
2 *Reſtitutiones regulæ generales.*
3 *Reſtitutioni, qui teneantur.*
4 *Reſtitutioni tenentur etiam iubentes furtum facere &c.*
5 *Reſtitutioni non tenentur reuocantes mandatum.*
6 *Reſtitutioni, quomodo tenentur plures.*
7 *Reſtitutioni tenentur participantes.*
8 *Reſtitutioni quomodo tenetur emens aliquid à fure.*
9 *Reſtitutioni quomodo tenentur domini*
10 *Reſtitutioni, quomodo tenentur officiales.*
11 *Reſtitutioni obnoxij, quomodo ſint teſtes iuridice interrogati.*
12 *Reſtitutioni tenentur Tabelliones non reuolantes legata pia.*
13 *Reſtitutioni tenetur operario defraudato.*
14 *Reſtitutioni non tenebitur, qui rem poſſidet toto tempore vſque ad finem.*
15 *Reſtitutioni non tenebitur, qui dicitur de vſucapione.*
16 *Reſtituendum eſt tantum quantum res valet.*
17 *Reſtituendum eſt in eo loco, in quo res habetur.*
18 *Reſtituendum eſt ſtatim, ſi poſſit, aut cum primum poſſit.*
19 *Reſtituendum non eſt cum periculo iuſtæ famæ &c.*
20 *Reſtituendum eſt omnibus cum poſſit licet non ſeruato ordine.*
21 *Reſtituendum eſt occultè, & cautè ne lædatur fama.*
22 *Reſtituere non tenetur ſi id ei dominus condonet.*
23 *Reſtituere quomodo quis debet famam.*

De Reſtitutione.
Cap. LXX.

1 QVæritur, quid eſt Reſtitutio? Reſpondetur ſecundum Nauar. cap. 17. nu. 6. eſt actus iuſtitiæ ſpecialis commutatiuè, quo redditur alteri, quod ſuum eſt, vel quod ei debetur lege iuſtitiæ, vel ex debiti, vel damni illati ſolutio. S. Thom. 2.2.q. 62. art. 1. etiam dicit, quod eſt actus commutatiuè iuſtitiæ quando ſcilicet res vnicis ab alio habetur, vel voluntatem eius, ſicut in mutuo, vel depoſito: contra voluntatem eius, ſicut in furto, & rapina, & iſta dicitur iniuſta acceptio.

Differt autem à ſatisfactione iniuriæ, vel culpæ, quod hæc includit, etiam non ſolum compenſationem iniuriæ, ſed etiã recompenſationẽ amicitiæ; nam vtrunque læſerat iniuria, tum iuſtitiam, tum amicitiam. Reſtitutio tantum dicitur nudum debiti ſolutionem; vnde dicta eſt reſtitutio, quod iterum ſtatuat alterum in poſſeſsionem rei ſuæ. Satisfactio verò differt ab vtraque, quia ſumitur talis ſolutio, vel ſatisfactio, etiam ab inuito, etiam ſi nolit ſatisfactio eſt ſpontanea, & voluntaria.

2 Regulæ duæ reſtitutionis generales. Prima, regula reſtitutionis origo, & obligatio omnis reſtitutionis naſcitur ex duplici capite; vel ratione rei acceptæ, vel ratione rei iuſtè, vel iniuſtè acceptionis. Omnis enim, qui rem alienam inuito domino habet, ad illius reſtitutionem tenetur; & ratio eſt, quia res illa non eſt ipſius, ſed alteri; & propterea non eſt detinenda, ſed reddenda illi cuius eſt. Nam dicit Aug. Epiſt. 2. ad Maced. Non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. Et habetur 14.q.6.cap.1. quæ verba tractans, & explicans Gerſon par. 2. in regulis moralibus, inquit: non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, hoc eſt, niſi voluntas efficax reſtituendi eſſet, dũ poſsibilitas, & opportunitas acceſſerit, & prout ſapiens præſertim confeſſor, ſiue prælatus determinabit; vt quod veris dominis, ſi ſuper ſunt, aut hæredibus ſuis, aut ſi fieri nequeat, quia non ſunt, aut ignorãtur, in pios vſus referantur ablata.

Secunda regula, non eſt aliquis obligandum ad reſtitutionem cum indecentia ſtatus, ſed ſeruata decentia ſui ſtatus, niſi ex delicto eſſet, aut ſi aliter eſſet in arcta, & grauis, vel extrema neceſsitate, ſcilicet maiori. Nec cum periculo vitæ, aut honoris, aut alterius ſcandali.

Item non tenetur quis ad reſtitutionẽ eorum, quæ bona fide inſumpſit, ſi non non eſt inde factus ditior, nec pluſquam factus eſt inde locupletior.

De circunſtantijs reſtitutionis videndum

Digitized by Google

dū erit,q teneātur reſtituere, & cui,quid quantum, quando, vbi, quo ordine, & modo, ac poſtea particulatim. De reſtitutione famæ, quæ propriæ habet difficultatem.

Quis teneatur reſtituere, vi vndecim tribus his carminibus comprehenſi.

Reſtituat capiens aliena,eiuſq. miniſter,
Iuſſio,conſilium,cō ſenſus,palpo, recurſus,
Participans,mutus,non obſtans,non manifeſtans.

3 Quæritur,quis tenetur reſtituere? Reſpondetur,capiens aliena,& retinens cōtra voluntatem domini,& ſi res eſt incolumis, ipſamet res eſt reddenda, ſi ſine ſcandalo fieri poteſt; ſin autem nō eſtat, vel facta eſt deterior,æquiualens reddatur. Res autem aliena reſtituenda eſt, ſiue eam, quam ipſe acceperit, ſiue aliā, ſiue bona,ſiue mala fide poſsideat, dum ei conſtat eſſe alienam, ſed aduertendū. In damnis vitæ membrorum,ſanitatis,libertatis,honoris, famæ,iurium, fructuū, & damni emergentis,aut etiam lucri ceſſantis,& huiuſmodi; reſtutio fiat, vt melius poterit ad arbitrium boni viri. Si verò rem conſumpſit bona fide, non tenetur ad reſtitutionem (vt diximus) niſi quatenus factus eſt ditior:

Item ablationem virginitatis reſtituere tenetur ad arbitrium bonorum, vel ſi pœna ſtatuta in Ciuitate,illam ſoluat.

Item ad ablationem membri, vel priuationem vitæ alicui ſit reſtitutio ſecundum conſuetudinem, vel ſtatutum communitatis,vel Terræ. Tenetur ſatisfacere filijs,& vxori occiſi, vel mutilati, ſiue infecti, quia abſtulit filijs patrem, & vxori maritum, qui eos nutriebat. Vnde illud damnum inde proueniens, debet eis reſtituere ſecundum ſtatum eorum.

Item ſi aliquis aliū impedit in aliquod beneficium conſequendum; ſi facit animo lædendi ipſum,tenetur ad reſtitutionem, non quantum valet beneficium, quia nondum illud fuit conſequutus,ſed penſatis conditionibus vtriuſque ad arbitrium boni viri. Si enim fecit, quia ille, quem impediuit, indignus erat, vel vt meliori prouideret, non tenetur ad reſtitutionem.

Item non ſolum, qui accipit, tenetur ad reſtitutionem,ſed etiam iubens,id eſt, participans iuſſione, tenetur in ſolidum de omni damno, etiam ſi nihil habuit vtilitatis,cap.Iulianus. 11.q.3. Conſilians, id'eſt,participando conſilio, id eſt, quando alicui conſuluit,vt furetur. Conſenſu, id eſt,quando ſine eius conſenſu furtum, ſiue damnificatio non fuerit ſequuta, ſimiliter ratificans furtum ſuo nomine factum, tenetur ad reſtitutionem, quia ratihabitio comparatur. capitulo. ratihabitionem, de reg.iur.in 6.& tenetur in ſolidum, cap.qui conſentit, cum duobus cap. ſeq. 11. q.3. & cap. cum ad ſedem, de reſt.ſpol.Palpo.1. laudans,& adulando ei de furto, præſertim cum creditur, quod cum tali adulatione damnificatis, ſiue furtum fuit ſecutum, diſt.86.cap.nemo. Recurſus quando fur, ſiue latro,aut homicida habet recurſus alicuius, ſine quo damnum non eſſet ſecutum, Innoc. & Oſt. in cap. ſicut dignum, de homicidio. Participans, id eſt, qui ſcienter recipit aliquid de re furtiua,tenetur ad reſtitutionem in quantum participauit,ſecundum Theol.in 4.ſent.diſt.15.Mutus,id eſt, tacens,quando videt furari,& ſine aliquo ſuo periculo poſſet furtum impedire, ſed malitioſè tacet.23. q.3.cap. non inferendæ. Non obſtans,id eſt,Iudex, cui ex officio incumbit prouidere,ne damna inferantur, quando ſine periculo poteſt impedire,& corrigere delinquentes, ita intelligitur illud, quod patet. 23.q. 4.cap. poteſt,cap.facientis,diſt.86.& ita intelligitur de eo,qui negligit emendare,vt habetur in cap. error, & in cap. conſentire, diſt.83. Non manifeſtans,id eſt, quando ſcit vbi eſt res furtiua, & ſine periculo,poteſt manifeſtare, & interrogatus à Iudice,tacet veritatem, extr.de furt.cap.cum fure, & 9.q.3.cap. quiſquis. Omnes iſti tenentur ad reſtitutionem; & tandem omnes, qui fuerunt cauſa iniuſtæ acceptionis, & damni. Nam qui cauſam dāni dat, damnum dediſſe videtur, cap. ſi culpa,de iniurijs,& damna.Eſt etiam alia regula,quæ dicit: Agentes,& conſentientes,pari pœna puniantur, cap.notum ſit, 2.q.1.& 17.q.4.cap.omnes, & ſecundum S.Tho. & omnes Doctor.in 4.ſent. diſtin. 15.q. 2.& tales in ſolidum ad reſtitutionem tenentur.

4 Quæritur, quando iubens furtum,vel ho-

Digitized by Google

ho micidium, tenetur ad reſtitutionem? Reſpondetur, quod ſecuto furto, vel homicidio, tenetur inſolidum cum fure, & homicida de omni damno, etiam ſi nihil habuerit vtilitatis; ſimiliter exequẽs, arg. in cap. Iulianus præd. 11. quæſt. 3. quando probabiliter credatur ex ſua iuſſione actio iniuſta ſit ſecuta, ſecundum Doct. quia vbi ſolum eſſet dubium, non eſſet obligatio: etenim cæteris paribus potior eſt conditio poſſidentis, l. ſi ob turpem, ff. de cond. ob turp. cauſ.

5 Quæritur, vtrum ſi mandans reuocauerit mandatum, & non obſtante reuocatione, mandatarius fecerit furtum, vel homicidium? Reſpondetur, quod tunc non mandans, ſed mandatarius tenetur, gloſ. & Doct. in cap. cum quis, de ſenten. excomm. lib. 6. dummodo reuocatio ſit facta re integra, mandans verò peccauit mortaliter, ratione mali mandati, l. ſi man daſſem, ff. manda. Bart. in l. ſi pecuniam, §. ſi ſeruum. ff. de cond. cauſa da. cauſ. non ſeq. Doct. in cap. mulie. de ſent. excom.

6 Quæritur ſi plures communicato conſilio conueniunt ſub vno duce ad deprædandum, ita vt vnus ſine alio non iuiſſet, vel non fuiſſet auſus furari, quid? Reſpondetur, quod ſequuta præda, omnes tenentur inſolidum, Couar. lib. 1. reſolut. cap. 3. num. 12. Nauar. cap. 17. num. 20. 21. & 130.

7 Quæritur, quid de participantibus, puta ſi ſcienter comedendo, vel recipiendo de re furtiua aliquid, quid? Reſpondetur, tenetur reſtituere in quantum participauit, ſecundum Theol. in 4. ſentent. diſtinct. 5.

8 Quæritur, Antonius emit equum à fure bona fide, & poſtea dominum equi inuenit, vtrum illum teneatur domino reſtituere? Reſpondetur, ſecundum omnes Doct. quod tenetur, etiam ſine pretio, ſciens eſſe furtiuum, ſed habebit actionem contra furem. Si verò cum eo lucratus eſt, quia alijs locauit, tenetur deductis expenſis, etiam reſtituere id in quo factus eſt ditior. Si autem illum donauit, vel penes ſe, ſine ſua culpa perijt, & deductis expenſis, nihil cum eo eſt lucratus, ad nihil tenetur, cum in nullo factus eſt ditior. Quod ſi poſtquam reſciuit illum eſſe furtiuum, antequam ſibi à domino peteretur pro eodem pretio alteri dedit; diſtinguendum eſt: nam ſi ei, qui ſibi vendidit, vt datum reciperet pretiũ, & ille qui furto accepit reſtitutionem faceret, ad nihil tenetur. Si verò alteri vẽdidit, cum mala fide vendiderit, tenetur emptori reddere pretium, vt equum reſtituat, at ſi cum illo diſceſſerit, tenetur Antonius domino reſtituere pretiũ, cum mala fide vendiderit.

9 Quæritur, vtrum domini temporales, qui ſuos officiales, male officijs vtentes, non corrigunt, & officijs non priuant, quid? Reſpondetur, tenentur de omni damno inde ſequente prætextu officij, Sylu. in verbo reſtitutio, 3. q. 5. verſ. quintum, & ſeptimum, Couar. in reg. peccatum, par. 2. §. 3. num. 5. niſi illis immineat probabile ſuæ vitæ, vel ſtatus, vel rerum, quia ſicut ſe ita, & ſua plus diligere licet, quam aliena, Sylu. qui ſupra, quæſt. 6. verſ. & 8. nam cum tali periculo non tenetur ſeruare perſonam, aut ſtatum alterius particularis, quamuis teneatur ſeruare rem publicam, quando ratio poſtularet, Nauar. cap. 17. num. 21. verſ. 4. Sic etiam Epiſcopus, vel alius Prælatus tenetur ex delicto Vicarij, vel Officialis delinquentis in officio ſibi commiſſo, ita Rota in deciſ. 278. quæ incipit. Item ſi Vicarius.

10 Quæritur vtrum officiales occidentes homines eo quod non reuelant, haud probabile, quid? ℞. ſunt homicidæ, & cõſequenter reſtitutioni obnoxij; & ijdem ſi ſine indiciis ponunt ad torturam, & inde ex confeſſione ſua aliquem ſuſpendunt, Sylu. qui ſupra, verſ. tertium.

11 Quæritur, de teſte iuridicè interrogato, qui ex officio tenetur reſpõdere, præſertim ſub monitorijs excommunicationis, an teneatur manifeſtare? ℞. quod tenetur manifeſtare; nam non manifeſtando, præter excommunicationem quã incurrit, eſt reſtitutioni obnoxius: Et qui furem ſcit, & res furatas, & dicit neſcire, & hoc ideo, quia non fuit iuridice interrogatus, vel tantum interrogatus à parte, peccat quidem contra charitatem; ſed non tenetur ad reſtitutionem, quia ex officio manifeſtare tenebatur, Nauar. c. 25. num. 44.

12 Quæritur, vtrum Tabelliones non manifeſtantes legata pia, vel alia debita, teneantur

neantur ad reſtitutionem? ℟. quod tenentur, ex officio reuelare, & ſi non reuelant, reſtitutioni obnoxij ſunt, ſecundum Alex. Iaſon; & alios in l. argentarius. §. vlt. ff. de ædil. Sylu. in verb. reſtitutio. 11.

13 Quæritur, vtrum mercedem ſi quis teneatur reddere operario? Reſpondetur, quod tenetur, quia eſt actus iuſtitiæ, ſicut reddere pretium rei emptæ, ſecundum S. Tho. 1. 2. q. 14. art. 1. Et merces retenta laborum, eſt maximum peccatum. Mercenarius verò actus is dicitur, qui fit propter mercedem, non autem qui eſt circa eam, ſecundum S. Tho. 3. ſent. diſt. 26. q. 2. art. 1. & dicitur à mereor.

14 Quid de præſcriptione rerum, legibus, & ſtatuta, obligant ne in conſcientia? Reſpondetur, ſi bona fide quis poſſidet toto tempore, vſque ad finem præſcriptionis legitimè, nõ tenebitur ad reſtitutionem, quia lex transfert dominium ob vitandas lites perpetuas, alias teneretur.

15 Quid de vſucapione? Reſpondetur, eadem eſt ratio, quæ de præſcriptione, ſi bona fide, & bono titulo poſſedit, & ſi rei dominium ſciuit, vel facile ſcire potuit: aut ſi non potuit ſcire, vel non facile teneretur tunc ad reſtitutionem, vel ſi malo titulo poſſidebat, aut mala fide, teneretur reſtituere.

16 Quantum eſt reſtituendum? Reſpondetur, tantum quantum res valet, vel damnum æſtimatur, ſi certò id conſtat, ſi incertum eſt, vt in iniurijs, quantum bonus, & prudens vir iudicabit, quod ſi rem reſtituit, non ſolum illam, ſed etiam fructus perceptos tenetur reſtituere.

17 Quæritur, vbi eſt res reſtituenda? Reſpondetur in eo loco, vbi res habetur reſtituenda eſt, ſi iniuſtè accepta eſt, illic vbi dominus, vt ſeruetur indemnis facienda eſt reſtitutio; & ſi quis grauandus eſt, ipſe potius occupator grauetur.

18 Quando eſt reſtituendum? Reſpondetur ſtatim ſi poſſit commodè, ſin autem cum primum commodè poſſit, & talem habere debet voluntatem.

Non autem tenebitur ſtatim reſtitutionem facere: Primò, ſi extrema ſit neceſſitate: ſecundo, ſi decentiam ſui ſtatus ſeruare non poſſet, reſtituendo tunc: tertiò, ſi cederet in damnum corporis, vel animæ ſuæ, vel domini, ſi ſtatim fieret, non debet fieri: quartò, ſi cederet in commune damnum, vel ſi contra bonum commune.

19 Si probabiliter futurum in damnũ famæ, vel vitæ, vel animæ ipſius reſtituentis, vel alterius, vel ſi ex hoc immineat periculum de aliquo peccato mortali, nõ debet tunc ſtatim reſtitui.

20 Quo ordine, & modo eſt facienda reſtitutio? ℟. in omnibus poteſt, omnibus reſtituere. Nec eſt tunc neceſſe ordinem ſeruare, ſin autem non poteſt omnibus; certa prius, quam incerta ſunt reſtituenda, & inter certas res, prius res, quæ extat in propria ſpecie, quam altera. Et debitum contractum prius, quam aliud, ſi certa ſint, tunc ex conſilio confeſſoris reſtitui poterunt, vel ſi ipſe pœnitens ſit pauper, poterit eidem, vt pauperi relinqui; ſi ita expedire videbitur, & non dari occaſio ſimilia perpetrandi, vel componi cum Papa de incertis.

21 Quomodo reſtituendum eſt? ℟. occultè, & cautè reſtituendum, ne lædatur fama. Vſuræ autem publicè, ſunt publicè reſtituendæ; nam magis hoc pacto recuperatur fama.

22 Quæritur, vtrum ſatis eſſet petere, vt condonetur? ℟. ſatis quidem erit, ſi ille non cenſetur inuitus cõdonare, nec opus eſt offerre in eius præſentiam, & poſtea dicat condono.

De reſtitutione famæ.

23 Quæritur, qñ reſtituenda eſt fama? ℟. fama reſtituitur hoc pacto; ſi quis iuſtè eam abſtulit, & iuris ordine, vt iudex, nõ tenetur ad reſtitutionem: ſi abſtulit iniuſtè, tunc vel falſum imponendo, & tenetur dicere ſi iniuſtè, vel falſo ea dixiſſe, quæ dixit, vel verum dicendo, vt qui reuelauit peccatum verum, vel occultum alterius, & tunc tenetur dicere ſe iniuſtè diffamaſſe, & maleficiſſe ea dicendo.

Cæterum dicendi modus, ſit ſine mendacio, & huiuſmodi, vt dum reſtituit, non magis infamet, quod ſi periculum imminet, cauendum eſt ab hoc genere reſtitutionis.

Eſt alius modus reſtituendi famam, erit quando aliter nequeat reſtitui, & qui-

micidium, tenetur ad reſtitutionem? Reſpondetur, quod ſecuto furto, vel homicidio, tenetur inſolidum cum fure, & homicida de omni damno, etiam ſi nihil habuerit vtilitatis; ſimiliter exequẽs, arg. in cap. Iulianus præd. 11. quæſt. 3. quando probabiliter credatur ex ſua iuſſione actio iniuſta ſit ſecuta, ſecundum Doct. quia vbi ſolum eſſet dubium, non eſſet obligatio: etenim cæteris paribus potior eſt conditio poſſidentis, l. ſi ob turpem, ff. de cond. ob turp. cauſ.

5 Quæritur, vtrum ſi mandans reuocauerit mandatum, & non obſtante reuocatione, mandatarius fecerit furtum, vel homicidium? Reſpondetur, quod tunc non mandans, ſed mandatarius tenetur, gloſ. & Doct. in cap. cum quis, de ſenten. excomm. lib. 6. dummodo reuocatio ſit facta re integra, mandans verò peccauit mortaliter, ratione mali mandati, l. ſi man daſſem, ff. manda. Bart. in l. ſi pecuniam, §. ſi ſeruum. ff. de cond. cauſa da. cauſ. non ſeq. Doct. in cap. mulie. de ſent. excom.

6 Quæritur ſi plures communicato conſilio conueniunt ſub vno duce ad deprędandum, ita vt vnus ſine alio non iuiſſet, vel non fuiſſet auſus furari, quid? Reſpondetur, quod ſequuta præda, omnes tenentur inſolidum, Couar. lib. 1. reſolut. cap. 3. num. 12. Nauar. cap. 17. num. 20. 21. & 130.

7 Quæritur, quid de participantibus, puta ſi ſcienter comedendo, vel recipiendo de re furtiua aliquid, quid? Reſpondetur, tenetur reſtituere in quantum participauit, ſecundum Theol. in 4. ſentent. diſtinct. 5.

8 Quæritur, Antonius emit equum à fure bona fide, & poſtea dominum equi inuenit, vtrum illum teneatur domino reſtituere? Reſpondetur, ſecundum omnes Doct. quod tenetur, etiam ſine pretio, ſciens eſſe furtiuum, ſed habebit actionem contra furem. Si verò cum eo lucratus eſt, quia alijs locauit, tenetur deductis expenſis, etiam reſtituere id in quo factus eſt ditior. Si autem illum donauit, vel penes ſe, ſine ſua culpa perijt, & deductis expenſis, nihil cum eo eſt lucratus, ad nihil tenetur, cum in nullo factus eſt ditior. Quod ſi poſtquam reſciuit illum eſſe furtiuum, antequam ſibi à domino peteretur pro eodem pretio alteri dedit; diſtinguendum eſt: nam ſi ei, qui ſibi vendidit, vt datum reciperet pretiũ, & ille qui furto accepit reſtitutionem faceret, ad nihil tenetur. Si verò alteri vẽdidit, cum mala fide vendiderit, tenetur emptori reddere pretium, vt equum reſtituat, at ſi cum illo diſceſſerit, tenetur Antonius domino reſtituere pretiũ, cum mala fide vendiderit.

9 Quæritur, vtrum domini temporales, qui ſuos officiales, male officijs vtentes, non corrigunt, & officijs non priuant, quid? Reſpondetur, tenentur de omni damno inde ſequente prætextu officij, Sylu. in verbo reſtitutio, 3. q. 5. verſ. quintum, & ſeptimum, Couar. in reg. peccatum, par. 2. §. 3. num. 5. niſi illis immineat probabile ſuæ vitæ, vel ſtatus, vel rerum, quia ſicut ſe ita, & ſua plus diligere licet, quam aliena, Sylu. qui ſupra, quæſt. 6. verſ. & 8. nam cum tali periculo non tenetur ſeruare perſonam, aut ſtatum alterius particularis, quamuis teneatur ſeruare rem publicam, quando ratio poſtularet, Nauar. cap. 17. num. 21. verſ. 4. Sic etiam Epiſcopus, vel alius Prælatus tenetur ex delicto Vicarij, vel Officialis delinquentis in officio ſibi commiſſo, ita Rota in deciſ. 278. quæ incipit. Item ſi Vicarius.

10 Quæritur vtrum officiales occidentes homines eo quod non reuelant, haud probabile, quid? ℞. ſunt homicidæ, & cõſequenter reſtitutioni obnoxij; & ijdem ſi ſine indiciis ponunt ad torturam, & inde ex confeſſione ſua aliquem ſuſpendunt, Sylu. qui ſupra, verſ. tertium.

11 Quæritur, de teſte iuridice interrogato, qui ex officio tenetur reſpõdere, præſertim ſub monitorijs excommunicationis, an teneatur manifeſtare? ℞. quod tenetur manifeſtare; nam non manifeſtando, præter excommunicationem quã incurrit, eſt reſtitutioni obnoxius: Et qui furem ſcit, & res furatas, & dicit neſcire, & hoc ideo, quia non fuit iuridice interrogatus, vel tantum interrogatus à parte, peccat quidem contra charitatem; ſed non tenetur ad reſtitutionem, quia ex officio manifeſtare tenebatur, Nauar. c. 25. num. 44.

12 Quæritur, vtrum Tabelliones non manifeſtantes legata pia, vel alia debita, tenean-

Digitized by Google

neantur ad reſtitutionem? ℞. quod tenentur, ex officio reuelare, & ſi non reuelant, reſtitutioni obnoxij ſunt, ſecundum Alex. Iaſon; & alios in l. argentarius. §. vlt. ff de eaed. Sylu. in verb reſtitutio. 11.

13 Quæritur, vtrum mercedem ſi quis teneatur reddere operario? Reſpondetur, quod tenetur, quia eſt actus iuſtitiæ, ſicut reddere pretium rei emptæ, ſecundum S.Tho. 1.2. q.14. art. 1. Et merces retenta laborum, eſt maximum peccatum. Mercenarius verò actus is dicitur, qui fit propter mercedem, non autem qui eſt circa eam, ſecundum S.Tho. 3. ſent. diſt, 26. q.2. art. 1. & dicitur à mereor.

14 Quid de præſcriptione rerum, legibus, & ſtatuta, obligant ne in conſcientia? Reſpondetur, ſi bona fide quis poſſidet toto tempore, vſque ad finem præſcriptionis legitimè, nó tenebitur ad reſtitutionem, quia lex transfert dominium ob vitandas lites perpetuas, alias teneretur.

15 Quid de vſu capione? Reſpondetur, eadem eſt ratio, quæ de præſcriptione, ſi bona fide, & bono titulo poſſedit, & ſi rei dominium ſciuit, vel facile ſcire potuit: aut ſi non potuit ſcire, vel non facile teneretur tunc ad reſtitutionem, vel ſi malo titulo poſſidebat, aut mala fide, teneretur reſtituere.

16 Quantum eſt reſtituendum? Reſpondetur, tantum quantum res valet, vel damnum æſtimatur, ſi certò id conſtat, ſi incertum eſt, vt in iniurijs, quantum bonus, & prudens vir iudicabit, quod ſi rem reſtituit, non ſolum illam, ſed etiam fructus pereptos tenetur reſtituere.

17 Quæritur, vbi eſt res reſtituenda? Reſpondetur in eo loco, vbi res habetur reſtituenda eſt, ſi iniuſtè accepta eſt, illic vbi dominus, vt ſeruetur indemnis facienda eſt reſtitutio; & ſi quis grauandus eſt, ipſe potius occupator grauetur.

18 Quando eſt reſtituendum? Reſpondetur ſtatim ſi poſſit commodè, ſin autem cum primum commodè poſſit, & talem habere debet voluntatem.

Non autem tenebitur ſtatim reſtitutionem facere: Primò, ſi extrema ſit neceſſitate: ſecundo, ſi decentiam ſui ſtatus ſeruare non poſſet, reſtituendo tunc: tertiò, ſi cederet in damnum corporis, vel animæ ſuæ, vel domum, ſi ſtatim fieret, non debet fieri: quartò, ſi cederet in commune damnum, vel ſi contra bonum commune.

19 Si probabiliter futurum in damnũ famæ, vel vitæ, vel animæ ipſius reſtituentis, vel alterius, vel ſi ex hoc immineat periculum de aliquo peccato mortali, nó debet tunc ſtatim reſtitui.

20 Quo ordine, & modo eſt facienda reſtitutio? ℞. in omnibus poteſt, omnibus reſtituere. Nec eſt tunc neceſſe ordinem ſeruare, ſin autem non poteſt omnibus; certa prius, quam incerta ſunt reſtituenda, & inter certas res, prius res, quæ extat in propria ſpecie, quam altera. Et debitum contractum prius, quam aliud, ſi certa ſint, tunc ex conſilio confeſſoris reſtitui poterunt, vel ſi ipſe pœnitens ſit pauper, poterit eidem, vt pauperi relinqui; ſi ita expedire videbitur, & non dari occaſio ſimilia perpetrandi, vel componi cum Papa de incertis.

21 Quomodo reſtituendum eſt? ℞. occultè, & cautè reſtituendum, ne lædatur fama. Vſuræ autem publicè, ſunt publicè reſtituendæ; nam magis hoc pacto recuperatur fama.

22 Quæritur, vtrum ſatis eſſet petere, vt condonetur? ℞. ſatis quidem erit, ſi ille non cenſetur inuitus cõdonare, nec opus eſt offerre in eius præſentiam, & poſtea dicat condona.

De reſtitutione famæ.

23 Quæritur, quõ reſtituenda eſt fama? ℞. fama reſtituitur hoc pacto; ſi quis iuſtè eam abſtulit, & iuris ordine, vt iudex, nó tenetur ad reſtitutionem: ſi abſtulit iniuſtè, tunc vel falſum imponendo, & tenetur dicere ſi iniuſtè, vel falſo ea dixiſſe, quæ dixit, vel verum dicendo, vt qui reuelauit peccatum verum, vel occultum alterius, & tunc tenetur dicere ſe iniuſtè diffamaſſe, & malefeciſſe ea dicendo.

Cæterum dicendi modus, ſit ſine mendacio, & huiuſmodi, vt dum reſtituit, non magis infamet, quod ſi periculum imminet, cauendum eſt ab hoc genere reſtitutionis.

Eſt alius modus reſtituendi famam, erit quando aliter nequeat reſtitui, &

qui-

quidem ſatis bonus eſt laudare; videlicet eum coram iiſdem, & veras eis perſonæ laudes offerre, coram quibus falſa, vel iniuſtè prius detraxerat.

At ſi fama reſtitui non poteſt, alter debet compenſari, & ſatisfieri damnum ſecutum ex infamatione ad boni hominis arbitrium. At quod de libellis infamatorijs, eodem dicendi modo: ibi autem debet fieri reſtitutio, vbi facta eſt infamatio publicè, vel ſecretè.

SVMMARIVM.

1 *Epiſcopi nomen, quid, & vnde.*
2 *Epiſcopus quomodo eſſe debeat.*
3 *Epiſcopus quomodo poteſt peccare.*
4 *Epiſcopus ante collationem poteſt peccare.*
5 *Epiſcopatum appetens, & cognoſcit ſe indignum, peccat.*
6 *Epiſcopatum appetere licet in duobus caſibus.*
7 *Epiſcopus in electione poteſt peccare.*
8 *Epiſcopus, quæ debet habere.*
9 *Epiſcopus poteſt peccare poſt collationem.*
10 *Epiſcopus poteſt peccare poſt conſecrationem.*
11 *Epiſcopus quomodo poteſt licitè abeſſe ab epiſcopatu.*
12 *Epiſcopus non debet relinquere Ciuitatem ſuam.*
13 *Epiſcopus tenetur beneficia conferre digniori.*
15 *Epiſcopus tenetur per ſe ipſum concionari.*
16 *Epiſcopus tenetur ſingulos annos congregare Synodum.*
17 *Epiſcopus tenetur ſingulis annis viſitare diœceſim ſuam.*
18 *Epiſcopi non debent officia publica conferre conſanguineis ſuis.*
19 *Epiſcopus tenetur inuigilare ſuper gregem ſuum.*
20 *Epiſcopi tenentur erogare eleemoſynas.*
21 *Epiſcopus nullum ad ſacros ordines admittat, niſi habeat beneficium, vel patrimonium.*
22 *Ordinatus ad titulum patrimonij, & poſtea conſequitur beneficium, quid.*
23 *Epiſcopi puniuntur culpa familiæ.*
24 *Parochialem Eccleſiam obtentam ad presbyteratum infra annum ordinari tenetur.*

De Obligatione Epiſcoporum. Cap. LXXI.

1 Quæritur, quid eſt nomen Epiſcopi? Reſpondetur, quod Epiſcopus dicitur ab epi Grecè, quod eſt ſuper, & ſcopin, quod eſt intendere, id eſt dicitur ſuperintendens; aut dicitur ſpeculator, can. 8. quæſt. 1. can. quod Epiſcopatum; quia Epiſcopi habent euigilare ſuper gregem ſuum: cura eius eſt ſtudere, & conſulere ſaluti gregis, & animarum.

Tria ſunt in epiſcopatu: primum eſt officium Epiſcopi, quod eſt conſulere ſaluti ſpirituali fidelium: ſecundum eſt ſtatus, & prælatura præeminens enim alijs. Et ſtatus iſte eſt perfectior monacali, & principum ſæcularium: tertium eſt redditus temporalis, & honor, qui exhibetur propter prælaturam tum etiam propter officium.

2 Quomodo debet eſſe Epiſcopus? R. ſecundum Gratianum in c. 1. 40. diſtinct. quod debet eſſe natura prudens, moribus docilis, temperatus, caſtus, ſobrius, peruigil, humilis, affabilis, miſericors, doctus, in lege Domini inſtructus, fideiq. defenſor, non litigioſus, non auarus; viduarum, orphanorum, & pauperum protector, & omnia ad vnguem faciat, quæ in ſua conſecratione promittit, & quales oportet eſſe Epiſcopos, ſcripſit Diuus Paulus ad Timot. epiſt. 1. c. 3. & in ſeſſ. 2. Conc. Trid. in princ. Vide infra par. 6. c. 1. num. 17.

Nihil eſt in hac vita facilius, maximè hoc tempore, & lætius, & hominibus acceptibilius Epiſcopi, aut Presbyteri officio; ſed ſi perfunctoriè res agatur, nihil apud Deum miſerius, Aug. in quodam ſermone. Decentia Epiſcoporum debet eſſe talis, qualis fuit Canonibus. Concil. Carag. 3. ſic habetur Epiſcopus vilem ſupellectilem habeat victum, & menſam pauperem, & dignitatem ſuæ authoritatis in fide, & vitæ meritis quærat, Conc. Trid. ſeſſ. 25. renouauit iſtum canonem, & temperatum eſt illud, & dicit modeſtam ſupellectilem, & frugalem victum, ibi ſubiunxit Concil. nec Epiſcopi vllo

modo

modo diuites faciant ſuos cõſanguineos, nec extollant illos. Dicit præterea, quod hoc comprehendit etiam Illuſtriſſimos, & Reuerendiſſimos Dominos Cardinales. Vide retro c.67.nu 15. Debent etiam Prælati tractare clericos ſuos, vt filios, & fratres, benignè, & fraterna charitate foueant eos, cap.1. de exceſſ. præl. & propterea licet in Eccleſia, & in publico ſuper indumentis lineis, hoc eſt rochetis vti debeant, cap. clerici, in fin. de vita, & honeſt. cleric. Intra domum tamen non, ſed collegas presbyteros ſe eſſe cognoſcant, nec coram ſe ſtare presbyterum patiantur, ſed ſedere faciant, 95. diſtin. cap. Epiſcopus in quolibet, adde not. in cap. humiliter, de maior. & obedient. Honor ſuus tamen vnicuique ſeruandus eſt, diſt. 606. In Eccleſia debet ſedere ſublimior. In itinere verò debet præcedere, & presbyter ſequi, ead. diſt. Non oportet, ſic quod debent ſe inuicem honorare, ead. diſt. eſto ſubiectus, quod nota contra Epiſcopos elatos; debet etiam honorare laicum vnde loquens, aut ſcribens, debet eum appellare fratrem, & non filium ſecundum gloſ. d. cap. eſto ſubiectus. Ipſe autem Epiſcopus debet appellari pater, aut dominus, non frater, cap. cum clerici, de verb. ſignif. c. graue, de exceſſ. prælat. Papa autem debet appellare Cardinalem fratrem, ſi mixtim loquatur, ſed ſi ſeparatim debet appellare filium, niſi ſit Epiſcopus Cardinalis, qui ſemper eſt appellandus frater, cap. 1. & ibi gloſ. de offi. leg. lib. 6.

3 Quæritur, quæ eſt obligatio Epiſcoporum? ℞. eſt multiplex, & ita multipliciter poteſt peccare. Sed Illuſtriſſimus Toletus reduxit ad quatuor. Quatuor enim modis, inquit, poteſt Epiſcopus peccare, ante collationem, in collatione, poſt collationem, ante conſecrationem, & poſt conſecrationem.

4 Ante collationem poteſt Epiſcopus in duobus modis peccare, appetendo, & procurando. De appetitu Epiſcopali, S. Thom. 2.2.q.185. per multa, Sylu. verb. Epiſcopus, per multa. §.4.

5 In his punctis conſiſtit doctrina hæc: Primus, qui cognoſcit ſe indignum epiſcopatu, & appetitu deliberato appetit epiſcopatum, peccat mortaliter. Dicimus appetitu deliberato, quia quandoque eſt deſiderium ferè indeliberatum, & hoc non eſt peccatum; ratio eſt, quia retinere epiſcopatum indignè, eſt mortale: ergo & appetere. Idem eſt dicendum de beneficio curato. Secundus punctus eſt, qui cognouit ſe dignum epiſcopatu, & deſiderat epiſcopatum, vt ſit paratus habere, & retinere, quamuis etiam ſi eſſet indignus mortaliter peccat. Tertius deſiderare abſolutè epiſcopum propter temporales redditus, & illos tanquam finem, mortale eſt.

Explicatur. Non eſt malum appetere epiſcopatum propter redditus quando appetuntur, non tanquam finis generalis, ſed propter gloriam Dei; ſed quando appetitur propter redditus, id eſt, ſi non eſſent redditus, non appeteretur, tum [illegible] eſt mortale, & peccatum auaritiæ, & ratio eſt, quia eſt nocuum bono communi. Quartus punctus appetere epiſcopatum propter honores tanquam finem principalem, eſt peccatum ſuperbiæ, & miſeria grauis. Quintus verò eſt appetere epiſcopatum propter officium ſolum, eſt peccatum, ſecundum S.Th. etiam vt proſit cæteris, quia iſtud prodeſſe eſt coniunctũ cum præeſſe credimus tamen non eſſe mortale peccatum.

6 In duobus caſibus licet appetere epiſcopatum, primo quando nullus eſt Epiſcopus in Eccleſia: ſecundo ex reuelatione Spiritus ſancti.

7 Quæritur, ergo ſcilicet deſiderare monachatum; quare non etiam epiſcopatũ cum ſit ſtatus perfectior monachatu? Reſpondetur, quod ad monachatum acceditur, vt requiratur perfectio; ad epiſcopatũ verò debet accedere perfectus, & propterea non licet deſiderare.

Sextus punctus appetere in neceſſitate, & procurare epiſcopatum, credimus non eſſe peccatum, quamuis Sylu. aliter ſentiat; ſed contra, quia deſiderare in neceſſitate, tunc non eſt peccatum; ergo nec procurare in caſu neceſſitatis. Nec huic refragatur illud Pauli. cap. 18. ad Corinth. qui dicit: Qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat; ſed quod bonum opus deſiderat, eſt verè bonum opus, quia tunc Epiſcopi pro reditu, martyrium habebant, non nummos. Rurſum,

qui

qui epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat, hoc eſt, qui epiſcopari, id eſt præeſſe cupit, vt proſit, non vt præſit, ſic tantum bonum opus deſiderat, vt quod abiectum erat, reducat, quod perierat requirat, quod fractum alliget, & infirmum conſolidet, atque ægrotum ſanet, & ſic ad inſtar beati Petri, & Dei bonorum paſtorum, paſcat oues ſuas; ſic enim, inquit Deus per Ezech. 3. ſi nō annunciaueris eis, vt impius auertatur à via ſua mala, & ſi in ſua iniquitate moriatur, ſanguinem, id eſt animam eius de manu tua requiram.

7 Quæritur, quomodo Epiſcopus in electione poteſt peccare? Reſpondetur, tripliciter: primo, quando exiſtens indignus accipit epiſcopatum: ſecundo, ſi accipit epiſcopatū cum aliqua ſymonia, eſt mortale, ſiue aliqua fraude, quando Epiſcopus diſſimulat aliquid, quod ſi exprimeret, non diiudicaretur dignus; & ſic peccat mortaliter.

8 Quæ debet habere Epiſcopus? ℞. quæ ex Conc. Trid. cap. 2. ſeſſ. 22. dicitur. Primo requiritur ætas, vt ſit 30. annorum. Secundo debet eſſe bonis moribus, modeſtus, caſtus debet eſſe legitimus: debet eſſe ſaltem Diaconus per ſex menſes antequam accipiat Epiſcopatum, debet habere ſcientiam, & doctrinam, calleat Theologiam ius canonicum, & ſit in his ſaltem licentiatus, & ab vniuerſitate aliqua approbatus, & in iſtis rebus faciat plenam fidem.

Poteſt etiam Epiſcopus peccare in obedientia, Si Papa præcipit alicui, vt Epiſcopatum accipiat, & non accipit mortaliter peccat S. Thom. dicit. quod obedientia eſt tam arcta, vt ſi forte habeat impedimentum, detegere Papæ, & ſi eſt malis moribus, debet ſe emendare, ſi autem habet defectum, quod nec ipſe, nec Papa poteſt auferre, v. g. ſi ignarus tunc poteſt libere non accipere, niſi poſſit ediſcere quandoque litteras, & doctrinam.

9 Quæritur, quomodo poteſt Epiſcopus peccare poſt collationem? ℞. poteſt peccare poſt collationem ante conſecrationem vt Conc. Trid. ſeſſ. 23 cap. 2. Dicit poſt quam ipſe eſt electus infra tres menſes conſacretur, quod ſi non conſacretur perdat fructus pro rata, quod ſi per ſex menſes manſerit in conſecratus ſtatim priuatur Epiſcopatu, & iſte canon comprehendit non tantum Epiſcopos, ſed etiam Cardinales.

10 Quæritur, quomodo Epiſcopus poſt conſecrationem poteſt peccare? Reſp. quod Epiſcopus ad multa tenetur, & in hoc concluduntur etiam Cardinales Epiſcopi, & Archiepiſcopi. Primo tenetur reſidere in ſua Diœceſi, vt habetur in Conc. Trid. ſeſſ. 6 cap. 1. de reformatione. Tria in hoc cap. continentur, primum, eſt qualitas peccati non reſidentium, ſecundum pœna eorundem, tertium ea propter quæ excuſantur, circa primum, ſine cauſa non reſidere, eſt mortale grauiſſimum, ſiue reſidentia ſit de iure diuino, ſiue humano. Circa ſecundum pœna pro illis, quæ non reſidēt ſine cauſa, eſt quod perdunt omnes fructus illius temporis, quo non reſident. Circa tertium, duplex eſt abſentia. Vna quæ dicitur modica, & pro non abſentia reputatur. Altera eſt, quæ vera abſentia dicitur. In primis licet Epiſcopis abeſſe modica abſentia, ſeruatis quatuor conditionibus, prima, quod ſit cum iuſta, & rationabili cauſa, puta, propter valetudinem conſeruandam, aut recuperandam, propter negotium etiam expediendum graue: Secunda, vt prouideatur, ne hoc tempore abſentiæ Eccleſia patiatur detrimentum. Tertia, vt non excedat tres menſes, ſiue ſit continua, ſiue interpellata abſentia. Quarta conditio, ne iſta abſentia ſiat iis temporibus ſcilicet, Aduentus; Natalis Domini, Quadrageſimæ, Paſchatis, Pentecoſtes, & corporis Chriſti.

11 Quæritur vtrum Epiſcopus poſſit abeſſe per annum, aut duos, aut tres? Reſpōdetur, quod talis abſentia poteſt eſſe licita, ſeruatis tamen his conditionibus: Prima, quando Chriſtiana pietas, Vrgens neceſſitas, euidens reipublicæ vtilitas, euidens Eccleſiæ neceſſitas, & [illegible]dientia, & hoc debet approbari à Papa, vel à Metropolitano, & hoc debet fieri à ſuffraganeo ſeniori, & hæc approbatio, debet apparere in ſcriptis. Secunda conditio, vt ſufficienter prouideatur, ne vllum detrimentum Eccleſia ſua patiatur. Præterea per chriſtianam pietatem, intelligitur, quando altera Eccleſia indiget opera

pera alterius Eccleſiæ, id eſt, Epiſcopi, verbi gratia, laborat illa Eccleſia, hæreſi poteſt Epiſcopus prædicare ibi per annos, quouſque liberaretur illa.

Item ad componendam aliquam concordiam alicuius Principis, aut cleri, cum principe; modo Eccleſia ſua nõ patiatur æquale damnum, aut minus, ſed notabile; quia tunc nõ poteſt derelinquere propriam Eccleſiam pro alia. Rurſus, vrgens neceſſitas eſt, quando Epiſcopus patitur periculum vitæ propter infirmitatẽ, aut periculum vitæ ab aliquo extraneo, modo Eccleſia non patiatur detrimentũ in ſpiritualibus, quia tunc debet potius pati mortem.

12 Nec ciuitatẽ ſuam infectam hæreſi Epiſcopus derelinquere debet, etiam quod mortem patiatur ſi vtilitatem faciat illi ciuitati; quia bonus paſtor ponit animam ſuam pro ouibus ſuis.

Euidens reip. vtilitas, id eſt, qñ ſequitur magna vtilitas temporalis alicuius Regni, & Ciuitatis, verbi gratia, indiget aliquod Regnum gubernatione alicuius Epiſcopi, poteſt propter hanc vtilitatem abeſſe ab Epiſcopatu modo ab alia perſona non poſſit æquiſieri, illud, & quod iſta vtilitas ſit notoria, & manifeſta, aliter non poteſt Epiſcopus hac de cauſa deſerere propriam Diœceſim.

Euidens Eccleſiæ vtilitas, quando eſt in vtilitatem Eccleſiæ, aut propriæ, aut vniuerſalis, tunc licet, v.g. tractat Epiſcopus negotium magni momenti propriæ Eccleſiæ, poteſt abeſſe; & propter Eccleſiam, & Communitatem, vt Conc. Trid. ſeſſ. 6. de reformat. cap. 1. & 2. Et poteſt fungi legatione, dummodo non ſit maius detrimentum, quod patiatur Eccleſia ſua, aut ferè æquale, quod ſequeretur ſi non eſſet legatus. Obedientiam, propter præceptũ Papæ, poteſt abeſſe Epiſcopus, & ſic cauſa fiet rationabili.

His cauſis remotis, eſt mortale grauiſſimũ non reſidere pp detrimenta ex non reſidentibus Epis. Primũ, laici fiunt irreuerentes. Secundum clerici fiunt irreligioſi. Tertium perit doctrinæ puritas, & mala ſeminantur. Quartum, multa patiuntur pauperes.

Et tandẽ Eṗs Eccleſiã ſuam nõ dimittat, niſi in caſibus prædictis, ſicut vir non debet adulterare vxorem ſuã, ita nec Eṗs Eccleſiã ſuam. i. vt illam dimittat, ad quã ſacratus eſt abſq; inuitabili neceſſitate, aut Apoſtolica, aut regulari mutatione, neq; alteri ſe ambitus cauſa coniungat, & velut vxor, quæ ſub manu viri eſt, obedire debet viro ſuo, eumq. diligere, & amare; ſic Eccleſia Epiſcopo ſuo in omnibus obedire, & amare, (vt animam ſuam) debet, quia illud ſit carnaliter, iſtud verò ſpiritualiter, 7. q. 1. ſicut vir non &c.

Rurſus debet ipſemet Epiſcopus conferre ordines, quod ſi fuerit impeditus, legitime poteſt mittere ordinãdos ad aliũ Epiſcopum; ſed primum tamen examinare debet, quos mittit, & illos approbare debet, confirmationem adminiſtrare, & conferre, & ſingulis annis tenetur cõficere Chriſma nouum, de conſec. diſt. 4. canon. omni anno.

13 Debet conferre ordines dignis. At primum ordinandi debent habere mores debitos, doctrinam debitam, & ſufficienter redditus, aliter iuxta Concil. Trid. ſeſſ. 23. can. 3. 4. 5. 6. & ſeq. non ſunt ordinãdi.

Tenetur iuſtè beneficia conferre; & primo dignis, ſiue beneficia ſimplicia, ſiue curata, adeo, vt ſi indignis conferat, mortaliter peccat, & tenetur ad reſtitutionẽ fructuum omnis beneficij, vt Sylu. in verbo reſtitutio, 3. §. 5. & Sot. quæſt. 3. & reſtitutio, vt dicunt iſti, facienda eſt Eccleſiæ; & ratio eſt, quia Epiſcopus eſt tanquam Architiclinus Eccleſiæ, ſi malè adminiſtrat.

14 Tenetur conferre digniori; nam non eſt ſatis conferre digno, relicto digniori, aliter mortaliter peccat, ſed non tenetur ad reſtitutionem, vt inquit Sot. Sed eſt tamen notandum, quod non tenetur Epiſcopus nimis exactè inquirere digniores, quia ſatis eſt, ſi conferat dignis. Quando verò offeruntur dignus, & dignior, & exceſſus eſt notabilis, & manifeſtus tenetur digniori. Qñ autem non eſt notabilis, poteſt digno ſine peccato conferre.

15 Tenetur Eṗs per ſeipſum cõcionari, vt in Conc. Trid. ſeſſ. 5. c. 1. Quod ſi legitimè fuerit impeditus, miniſtros probatos debet conſtituere, quo ad mores, & quo ad doctrinam, & poſtea debet attendere, an ſit ſana doctrina, quæ ab illis prædicatur, quod ſi non ſit, debet expellere,

& ſit quicunque ſiue regularis, ſiue alius. quod ſi Epiſcopus dico, non ſit legitimo impedimento impeditus, peccat non concionando.

16 Tenetur Epiſcopus ſingulis annis congregare Synodũ Diœceſanũ, iuxta Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. & 4. in qua prouidetur de rebus ſpectantibus ad ſtatum ſuæ Eccleſiæ, & hoc non eſt nouum: nam fuit antiquiſſimum, diſt. 18. per multos canones. Et ſuperadditur, quod ſingulis triennijs fiat Prouincialis Synodus ſub Metropolitano, in quibus oportet tractari, de rebus pertinentibus ad totam prouinciam, & ad rem alicuius Eccleſiæ; ſed magni momenti, quæ non poteſt determinari ſub Concilio Diœceſano.

17 Tenetur ſingulis annis viſitare ſuam Diœceſim, vt habetur in eadem ſeſſ. cap. 3. & ſi non poteſt in vno anno perficiat in duobus annis. Quod ſi per ſe non poteſt, fiat hoc per Vicarium ſuum. Hoc ius fuit antiquum, vt 10. quæſt. 1. canon relatum, & canon Epiſcopum; & propterea viſitatur Diœceſis ab Ediſcopis, & cauſæ ſunt: prima ad examinandum doctrinam ſuæ Diœceſis, vt examinet vtrum ſit error diſſeminatus, ſi ſint odia, inimicitiæ, furta, concubinatus, vſuræ publicæ, blaſphemiæ, & cætera vitia publica, quæ extirpari debent, & componere bonos mores, & tandem ſi frequentantur ſacramenta, & ſi docetur Doctrina Chriſtiana, & ipſos incitandos, vt religiosè, & Chriſtianæ viuant. Quod ſi nulla harum cauſa erit, debet viſitare, vt gratiæ Deo reddantur per proceſſiones, vt habetur in canon. placuit. Hæc omnia, & multa alia ad plenum continentur in ſeptima parte huius noſtræ ſummæ. De ordine viſitationis ſolemnis

18 Item officia publica Epiſcopus non debet, conferre conſanguineis, diſtin. 89. canon. decenter præcipitur, ne dignitate, officia publica, &c Epiſcopi non debent conferre ſuis conſanguineis; non quod abſolutè non liceat: ſed quando fuerit ſcandalum, non debet conferre. Quod ſi non fuerit ſcandalum, & ipſi nõ fuerint inſufficientes, poteſt ſine mortali eis conferre. Sine verò ſcandalo, & ſine inſufficientia, non eſt mortale, ſed melius eſſet non dare illis, quando ſunt alij, qui aut melius, aut æquæ facere poſſunt; ſi verò non eſſent, poſſunt ſine peccato.

19 Tenetur Epiſcopus inuigilare ſuper gregem ſuum Eccleſiaſticum, & ſæcularlare, debet prorſus extirpare vitia publica, & manifeſta populi ſui, nec ſatisfacit ſuo officio, ſi ignoret, quia diligẽter quærere debet de omnibus rebus.

20 Tenetur erogare eleemoſynas? Olim in primitiua Eccleſia vſque ad tempus Hieronymi Epiſcopi, & clerici habebant bona communia indiuiſa; ſed bona, & redditus oblati ex deuotione fidelium, aut ex deuotione collecti, in communi conſeruabantur, & diuidebantur in quatuor partes. Vna autem pro Epiſcopis, altera pro toto clero; tertia pro fabrica; quarta pro pauperibus: ſemper iſtæ Partes erant indiuiſæ.

Poſtea verò fuit facta diuiſio, quæ manet vſque modo vbique diſtincta: Eſt pars Epiſcopi; pars cleri, & pars fabricè; pauperum autem nulla eſt pars relicta.

Suppoſita hac diuiſione, iſtæ tres concluſiones ſunt notandæ.

Prima concluſio: Epiſcopus de bonis ſuis ſæcularibus, id eſt paternis, non magis tenetur facere eleemoſynas, quam principes ſæculares.

Seconda concluſio: Epiſcopus de bonis proprijs non tenetur ex iuſtitia facere eleemoſynam, ita vt teneatur ad reſtitutionem, Sanctus Thomas diſtinct. 18. & ratio eſt, quia eſt vere dominus illorum bonorum.

Tertia concluſio: remotis his, quæ ad propriam ſubſtentationem, & ad decentiam ſtatus, & remotis his, quæ ad alios pios vſus poteſt erogare; reliqua tenetur dare pauperibus, ſub peccato mortali, vt eſt opinio communis.

21 Epiſcopus nullum ad ſacros ordines admittere debet, qui beneficium non habeat, vel patrimonium, quo ſubſtentari poſſit, iuxta text. in cap. ſi Epiſcopus, de præbend. lib. 6. & vt habetur in Concil. Trid. ac per Sot. in 4. ſent. diſt. 25. q. 1. art. fin. & alibi inquit idem Sot. Nulli ordinari de-

Digitized by Google

ri debere, niſi qui ſuis fructibus viuere poſſint, & qui eccleſijs ſeruire ſufficerent; nam admittere ad ſacerdotium illos, qui non niſi mendicatis eleemoſynis victitare poſſunt, nefas eſt. Et inquit Io. Andr. in d.c. Epiſcopus, quod non ſufficit, & ordinatus habeat tantum patrimonium, ſed debet ſibi expreſſe aſſignari in titulum; quia in rem Eccleſiaſticam tranſit, & vendi non poteſt; quod ſecus eſſet, quando non ſuiſſet ſibi aſſignatum in titulum, quia tunc vendere poſſet ſine Epiſcopi licentia.

22 Quæritur, quod ſi ordinatus ad titulũ patrimonij, conſequatur poſtea beneficium, an licitè poterit diſponere de patrimonio, vt vult, & reſpondit: Immo, quod ſic, in c. cum tuis, de præben. quia tunc ceſſat ratio. Immo voluit ibi gloſ. not. in verb. ſuſtentari, quod ordinatus ad titulum patrim. & non poteſt ex illo integraliter neceſſaria vitę percipere, quod Epiſcopus ſupplere debeat.

23 Epiſcopi etiam puniuntur culpa familiæ tam temporaliter, quam æternaliter, ſi delinquant, & eos non corrigant; vt in d.c. ſicut hi qui, §. neceſſe. 24. diſtin. & familiam, quam habet Epiſcopus, tueri debet:

Pro omnibus tibi ſubiectis, qui in domo tua ſunt, rationem Deo reddere debes, inquit Aug. in Epiſt. ad quendam Comitem: Reuera mihi videtur eſſe ars artium, diſciplina diſciplinarum, hominem regere; qui certè eſt inter omnes animantes, maximè, & moribus varius, & voluntate diuerſus. dicit Greg. Nazian.

Qui præſunt populis, ſi volunt firmũ eſſe ſolium, ſemper hilaritate, & gratia vultus plenus exhibeant, ne per arrogantiam rigidi plebis odium incurrant, Rab. in gloſ. ſuper illud Prouerb. 25.

Qui plura de obligatione Epiſcoporũ ſcire deſiderat, poterit videre, ſi placet, Manuale Paſtorum Reuerendiſſ. D. Epiſcopi Montis Marani, nuper editum.

Vide infra partem ſeptimam de ordine viſitationis ſolemnis.

24 Parrochialem Eccleſiam obtentam, & habitam illius pacificam poſſeſſionem, clericus promouet ad presbyteratum infra annum tenetur, alias ſi eo elapſo illa retinet, & fructus poſt annum non reſtituit, peccat mortaliter; & illam Eccleſiã ipſo facto perdit, cap. licet. can. de electis lib. 6. poteſt tamen Epiſcopus, ratione ſtudij, ne intra ſeptem annos ad presbyterium ſuſcipiendum tenentur, dummodo infra annum quo presbyter fieri debeat, ſaltem ſubdiaconus fiat, cap. cum ex eo, de elect.

S V M M A R I V M.

1 *Alienationis rerum Eccleſiæ, omne genus eſt prohibitum.*
2 *Alienari poſſunt res Eccleſ. ex cauſis licitis.*
3 *Locari non poſſunt res Eccleſiæ ad longum tempus.*
4 *Locari non poſſunt res Eccleſiæ ad nouem annos, cũ clauſula de triennio in triennio.*
5 *Locari poſſunt res Eccleſiæ ad nouem annos, & quomodo.*
6 *Alienari poſſunt res Eccleſiæ, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt.*
7 *Locationem iuſtam habere, quo quis poſſit.*
8 *Papa alienare poteſt ſine cauſa.*
9 *Papa in alienationibus erga conſanguineos, ſi eſſet incorrigibilis quid.*
10 *Alienatio temerarie per Papam facta, non tenet.*

De Rebus Eccleſiæ non alienandis. Cap. LXXII.

1 Quæritur, vtrum res Eccleſię poſſint alienari? Et. quod genus omne rerum Eccleſiæ alienationis eſt prohibitũ, vt glo. ibi in verb. permittẽtes. Itẽ in auth. de alien. in emphyt. §. ea verò, vbi ea, quæ ab Imperatore, vel Principe data ſunt Eccleſiæ, interdicũtur, quod modo aliquo non vendantur, pignorentur, & ſubponantur, vel aliquo modo aliienentur. Et paulo poſt ibidem. Modis omnibus prohibemus fieri alienationem rerum Monaſteriorum. Itẽ, & ibi. Oeconomis verò, & alijs ordinationibus clericorum prohibetur ne faciant locationes, aut emphyteuſim, emptiones, aut hypothecas rerũ immobiliũ Eccleſiæ, parentibus ſuis, filijs, aut alijs cõiunctis. Itẽ in §. ſanctiſſimas prohibet, quod res Eccleſiæ non alienẽtur, etiã pro redẽptione captiuorum, maximè ſi ſint datæ Eccleſiæ cũ

hoc, quod non alienentur, per text. ibi, & per tex in l. fin. C. de reb. alien. vel non alien. & in l. fin. C. de pact. inter empt. & vend. pactum enim, quod interuenit, qñ res datur Eccleſiæ, hoc eſt, vt non alienetur, ſeruari debet, gloſ. in authen. de alien. & emphyteu. d. §. ſanctiſsimas. in verbo alienent.

2 Quæritur, vtrū poſsint aliqua ex cauſa res Eccleſiæ alienari? ℞. ſecundū Hoſt. in c. nulli, extr. de reb. eccleſ. alien. vel non alien. in princ. ſecundum vnā opinionē, vbi dicit, quod non licet alicui clerico maiori, medio, & minimo, & multo minus laico, alienare res Eccleſię, niſi ex cauſa, & ſolemnitate debita ſeruata, ac etiam cum euidenti vtilitate Eccleſiæ, cap. hoc conſultiſsimo, de reb. eccleſ. non alienan. in 6. ſed tamen cauſa iuſta, & licita alienandi, & multiplex, puta neceſsitatis, pietatis, vtilitatis, æquitatis, & incommoditatis; item damni euictione, & in rebus, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt. In venditione verò illa ſolemnitas ſeruanda eſt, de qua habetur 10. quæſt. 2. hoc ius. Et in rebus Monaſteriorum requiritur conſenſus Diœceſani, Epi & Abbatis, ac omniū fratrum illius Monaſterij, alias non tenet alienatio, cap. Abbatibus. 12. quæſt. 2. & cap. in venditionibus. 17. quæſt. 4. Excipiuntur Monaſteria priuilegiata, quæ non ſubiunt Epiſcopo. Similiter in alienatione rerū Eccleſiæ Epiſcopalis debet eſſe conſenſus Epiſcopi, & Capituli, alias alienatio non valet, niſi ſint modicæ, & inutiles poſſeſsiones, quæ citra hanc formam poſsint ab Epiſcopo alienari, cap. terrulas. 12. quæſt. 2. In rebus Eccleſiæ parrochialis debet eſſe conſenſus Epiſcopi, & Rectoris, atque Presbyterorum, ſiue Clericorum illius Eccleſiæ: nam ibi, nec clerici poſſunt alienare ſine conſenſu Epiſcopi, vt d. cap. Abbatibus. & cap. placuit, nec Epiſcopus ſine ipſis, 12. quæſt. 2. ſi quis Epiſcopus, vide in hac materia, quæ ſcribit Abb. in cap. 1. extr. de integr. reſtitut. colum. fin. nu. 17. verſ. in gloſ. penult. ibi, ex qua collige, quod ad hoc, vt teneat alienatio rerum Eccleſiæ opus eſt, quod fiat in caſu licito. Vide etiam tractatum Redoani de rebus Eccleſiæ nō alienand. Cōmiſſarij autem deputati ad cognoſcēdum an alienatio cedat in vtilitatem euidētem Eccleſiæ, qui amore, timore, pecunia autorizāt, ſi ſunt inferiores Epiſcopis; necnō qui huiuſmodi alienationē fieri ſimiliter procurant, incidunt in excommunicationem Papæ reſeruatam per extrauag. non regiſtratas in corpore iuris Pauli II. cū in omnibus, & clem. 7. excommiſsi, quæ non ponuntur à Caiet. fortè, quod ſunt vſu receptæ, vt facit de multis alijs; vt inquit ipſe poſt caſum 51. Nauar. c. 27. n. 108. Chat. Neap. lib. 3. c. 13. nu. 169.

3 Quæritur, vtrum locari poſsint res Eccleſiæ ad longum tempus? Reſpondetur, locatio ad longum tempus expreſsè eſt prohibita, d. cap. nulli, extr. eod. tit. & dicta clement. 1. & licet ſit arbitrio Iudicis quantum intelligatur longum tempus. Roman. in nou. deciſ. 231. ſi prælatus, tamen locatio huiuſmodi rebus facta ad decennium, dicitur facta ad longum tempus, & ideo eſt prohibita, & non tenet per extrauag. Ambitioſæ Paul. II. in rubr. expreſſe prohibetur locatio rerum Eccleſiæ vltra triennium, & ſub pœna excommunicationis, & alijs pœnis. Et veniente caſu, oportet inquirere, & conſulere Curiam Epiſcopalem, Nauar. cap. 27. numerò 150. Vide Caietan. caſu 75. Concil. Trident. ſeſſ. 25. cap. ſecundo, de reformat.

4 Quæritur circa materiā prædictæ extrauagantis Ambitioſæ, an valeat locatio rerum Eccleſiæ ad nouem annos, vel ad ſex annos, cum clauſula in inſtrumento, quod tot ſint locationes, quod ſunt triennia; & finito primo triennio, tunc facta ſit, & facta cenſeatur noua locatio? ℞. quod non valet, & eſt ad hoc inſignis textus in authen. de non alienan. §. quod autem dictum eſt, verſ. nec illud, collat. 2. vbi res alienari, aut concedi prohibita, ſi ad longum tempus ad nouem annos concedatur, cum pacto de renouando ad alios nouem annos, aut cum expreſſa renouatione ad alios annos a iure permiſſos, finita prima locatione, tale machinamentum, non tenet, nec ea locatio valet vltra tempus à iure permiſſum; vnde non ſunt admittendæ iſtæ conuentiones, quæ manifeſtè fiunt in fraudem legis: Fuit ad hoc diſpoſitio Concilij Tridentini ſeſsione 25. de refor.

Digitized by Google

refor.c.11. in fin. quæ tollit locationes eccleſiaſticas. 30.29. & bis 29.annorum, & in principio eiuſdem cap.tollit anticipatas ſolutiones, quæ fiunt in præiudicium ſucceſſorum.

5 Quæritur, ſi res Eccleſiæ ſint talis conditionis, vt ex eis quolibet triennio tantum, vnicus fructus colligatur, vtrum res tales poſſint locari in nouem annos? Reſpondetur, quod ſic; quia extrauagans ambitioſæ intelligitur habere locum in illis rebus Eccleſiæ, quæ quotannis coluntur, & ex quibus quolibet anno fructus colligũtur: ita interpretatur Adrian. Barb in rub.de reb.Eccleſ. non alienand. vel anienan num.52.pro quo facit, quod dicit Bald.in l.æde. col.1.C.loca. & dicta extrauag. conſtitutio, quod res Eccleſiæ non locentur vltra triennium, habet intelligi, & non tantum locatio vltra triénium; vel ſi factum ſit non teneat: atque ideo ſi mandatum alicui detur ad locandas res Eccleſiæ, erit intelligendum ad triennium tantum; quo finito procurator non poterit abſque noua commiſſione, & nouo mandato, etiam in aliud triennium res Eccleſiæ locare. Item ſi mandatum expreſſim detur ad locandum bis, & ter, & pluries ad triennium; tamen mandatum finitur elapſo triennio, primo per Dec conſil.282. vbi dicit, alioquin poſſit fieri fraus, iuri canonico prohibenti.

6 Quæritur, an alicui liceat rem mobilem Eccleſiæ alienare? Reſpondetur, quod nulli licet alienare rem mobilem Eccleſiæ, ſiue agrum &c. vbi nihil habetur ordinatum, vel prohibitum ſuper re mobili; ergo videtur remanſiſſe res mobilis in diſpoſitione iuris communis, vt in ea ſit libera poteſtas prælati, qui de illa poſſit diſponere, & in illa poſſit eſſe liber adminiſtrator, & arbiter, vt in re ſua, l.in re mandata, C.mandati, Hoſtien. in cap.1.de his, quæ fiunt à prælat.habetur hoc in gloſ.in authen. de non alien.in verb.huiuſmodi, vbi quærit, quid de mobilibus? Reſpondetur, inquit mobilia poſſunt benè alienari cum non inuenitur prohibitum, vt ff.ex quibus cauſis, l. necnon, §.quod eis, per eãdem gloſ. adductam. De iure verò canonico, & de iure Eccleſiæ eſt prohibitum alienatio rei mobilis, vt habetur in text.in c.quia Chriſti, 12.quæſt.2.

Sed quando dicitur eſſe prohibitũ alienare res mobiles Eccleſiæ eſt intelligendum, quod non poſſunt alienari paſſim, & indiſtinctè; quia bene poſſunt alienari permiſſione canonica in caſu licito requiſitis ſolemnitatibus interuenientibus, poſſunt tamen alienari res, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt; quia tunc benè alienantur, Io.Andr.& Zabar. in d. cap. nulli, vbi dicunt, quod illa poſſunt benè vendi, quæ magis vendi expedit, quam retineri, vt ſunt veſtes attritæ, & animalia ſuperuacua, vbi Hoſtien.dicit, quod cauſa damni euitandi eſt, quod illa, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt allenentur, vt fructus, qui non poſſunt ſeruari, poteſt Prælatus ſine conſenſu ſuperioris alienare, quia in illorum retentione damnificaretur Eccleſia, per Abbatem dicto capit. tua, de rebus Eccleſiæ, de his, quæ fiunt à Præl.optimè gloſ. in cap.2. de rebus Eccleſiæ non alienand. in 6. in verbo immobilia, ibi niſi, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, gloſ. in c.is cui, de electione, in 6. in verb.immobilia.

7 Quæritur, quando quis poſſit facere, vt tutam habeat locationem ad longum tempus, & conceſſionem tam in foro poli, quam in foro fori? Reſpondetur, quod cupiens facere locationem, & conceſſionem rei Eccleſiæ vltra tempus dictæ extrauagantis Paulinæ, & vltra modum, & formam in ea contentam, neceſſarium puto, quod conſulat Romanum Pontificem, & Sedem Apoſtolicam, à quo quidem Summus Pontifex confirmatione obtenta locationem tutam habebit, & tunc forma reſcripti obtenti ſeruata, valebit locatio, & ita conductor in ſolutione penſionis præteritæ, & non ſolutæ. nõ poteſt opponere exceptionem, quod non interuenit conſenſus ſuperioris, vt ſequitur ſecundum omnes ad notat. per Innocent.& Abb. in cap.1. in princip.de his, quæ fiunt à Prælat.per Dec.in d. cap. quæ in Eccleſiarum, 5.not.de conſtit. Iaſ. in l.2.verſ. vnum tamen, 2.col.C.de iure emphyt. not. per gloſ. in l.cum ij, §. eam tranſactionem, de tranſact.deciſ.Rot.manuſcrip.Creſcen.124.incip.non poteſt, tit. de penſion.

Digitized by Google

8 Quæritur, vtrum Papa poſſit ſine cauſa rem Eccleſiæ alienare? Reſpondetur, quod cum Papa habeat in bonis, & rebus Eccleſiæ ampliſſimam poteſtatem, quando vult ea vti poteſt, per Petr. de Anch. conſ. 305. incipiens tres domini, quia in Papa, quando aliquid facit, aut alienat, ſemper præſumitur eſſe cauſa, per not. in cap quæ in Eccleſiarũ. de conſtit. ideo poteſt etiam in ſuis attinentibus infeudare, quia alienatio, quam Papa facit valet qualitercunque illã faciat per Abb. in c. cum veniſſent. 3. col. ſub nu. 8. de iud. Fely. in d. c. ad audientiam, de præſcript. prope principium, per quem videtur inuui, quod benè Papa poſſit ſuis attinentibus terras Eccleſiæ dare, & infeudare niſi tamen non dando, eſſet incorrigibilis.

9 Quæritur, quid ſi Papa in alienationibus erga proprios cõſanguineos eſſet incorrigibilis, & ob hoc ſcandalum inferrat vniuerſali Eccleſiæ? ℞. quod poteſt dubitari, quando cauſa in Papa alienante ſubſit, vel non, dices, vt infra, quod vel notorium eſt, quod nulla ſubeſt cauſa, puta quia Papa cognatis, vel filijs ſuis ſecundum carnem, nullis præcedentibus meritis alienat, aut infeudat, notabile membrum Patrimonij B. Petri, & tunc non valet infeudatio, aut alienatio, quinimo per hoc ſi Papa eſſet incorrigibilis; & per hoc ſcandalum inferret vniuerſali Eccleſiæ, poſſet Papam deponi. Abb. in c. cum veniſſent, col. 4 nu. 8. de re iud. refert Fel. in c. ad audiẽtiam, de reſcrip. Vel eſt certum, quod cauſa ſubeſt, quia ille cui conceditur notoriè ſuo ſumptu defenſauit Eccleſiam, & eſt res clara quod potuit.

10 Quæritur, quid ſi alienatio facta per Papam ſit tanta, & tam temeraria, quod nulla põt cauillatione excuſari? ℞. quod non videtur valere, quia tunc dicitur dilapidator, nõ Auguſtus, vel Princeps latè per Doct. in proœmio, ff. & in l. is cui bonis, ff. de verb. oblig. ſecus, ſi non ſit tanta notorietas, ſed põt infeudatio aliqua rõne excuſari, quia tunc valet, per Archid. & alios, in c. non liceat. 12. q. 2. Anch. cõſ. 311. Et videtur, quod talis alienatio poſſit per ſucceſſorem Papæ reuocari, dicendo ſuum prædeceſſorem fuiſſe deceptum, & circumuentum; quia ſicut ille derogare canoni, prohibenti alienationẽ voluit. ita etiã iſte ſucceſſor poterit dicere hanc alienationem fuiſſe ſubreptitiam, & eius dicto ſtabitur: facit text. in c. cum ex litteris. de integrit. reſt. quia vt dicit Felyn. in d. c. ad audientiam, de reſcrip. in Papa tunc non præſumitur eſſe cauſa, cum talis alienatio ſcandalizet Eccleſiam vniuerſalem, qui & Papa ligatur conſtitutione prohibitiua alienationis, Bellamer. deciſ. 12. incipit, primo quæritur. 3. col.

SVMMARIVM.

1 *Mœchia quid ſit.*
2 *Mœchiæ præcepto prohibetur omnis illegitimus coitus.*
3 *Mœchiæ peccator, quomodo ſit à Confeſſario interrogandus.*
4 *Mœchia rurſus intelligitur omnis actus luxuriæ.*

De Septimo præcepto. Non Mœcaberis.

Cap. LXXIII.

1 QVæritur, quid eſt Mœchia? Reſpondetur, quod nomine Mœchiæ, vt habetur 32. q. 3. c. Meretrices, & refert Petr. de Pal. diſt. 35. q. 1. art. 1. lib. 4. intelligitur omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum, non legitimus vſus; & quicunque coitus fornicarius, quamuis mœchia, vt ſcribit Gerſon pars. 2. in expoſitione ſexti præcepti, magis propriè adulterium dicatur. Mœchos enim Grecè, adulterium dicitur Latinè, & ad hanc reduci poteſt, fornicatio ſpiritualis, ſicut idolatria, de qua Hieron. 3. Mœcata eſt cum lapide, & ligno. Poteſt etiam ad hanc reduci expoſit. prau. ſacræ ſcripturæ. vnde 2. Corinth. 2. Non ſumus ſicut plurimi adulterantes verbum Dei.

2 Quæritur, quid prohibetur in iſto præcepto: Non mœchaberis? ℞. quod prohibetur non ſolum adulterium, ſed etiam omnis illegitimus coitus, atque corruptio, præter eam, quæ eſt matrimonij, nec non animi libido. Hic Dominus Matth. 5. Audiſtis (inquã) quia dictum eſt antiquis: Non Mœchaberis, ego autẽ dico vobis, quod qui viderit mulierẽ ad concupien-

Digitized by Google

piendũ eã, iã mœchatus eſt in corde ſuo.

3 Quomodo de hac materia interrogandus eſt peccator? ℞. interrogandus eſt de omnibus ſpeciebus luxuriæ, ſed ita breuiter, & diſtinctè, vt intellecta ſpecie peccati, non quærantur aliæ circunſtantiæ, quæ non variant ſpeciē, maximeq; adhibenda eſt cautela circa adoleſcentulas, aut paruulos; tales enim debent à longè interrogari: & primo cũ quibus conuerſantur, atq; loquuntur, & ſi vnquã audierunt verba mala, atque impudica, & ſi id affirment, interrogandi ſunt ſi eis diſplicuerunt, ac tandem cognito, quod te talia proferentem intelligunt, interrogandi ſunt, ſi aliquis tentauit de malo, atq; ita paulatim, à verbis, & cogitationibus veniendum ad opera, quæ perpetrarunt.

4 Rurſus ſciendũ eſt, quod omnis actus luxuriæ cõſumatus extra matrimonium, qui voluntarius eſt, dr̄ peccatũ mortale; & ſm̃ qualitatē ſpecierũ, ita peccatum fit grauius: (exempli gratia) ſi ſolutus cum ſoluta rem habet, dr̄ fornicatio; ſi cũ virgine, vel vidua, dr̄ ſtuprũ; ſi cum violētia, dr̄ raptus; ſi cum conſanguinea, dr inceſtus; ſi cum Moniali, dr̄ ſacrilegium; ſi cũ maſculis, dr̄ ſodomia; ſi ſe polluit, dicitur mollities; ſi cum nupta, dr̄ adulterium; ſi cum beſtia, dicitur beſtialitas.

SVMMARIVM:

1 *Fornicatio intelligitur omnis coitus illicitus.*

2 *Fornicationem ſimplicem dicere non eſſe peccatum, eſt hæreſis.*

3 *Fornicatio triplex.*

4 *Fornicatio in duobus caſibus poteſt, non eſſe mortale.*

5 *Fornicationi inducens aliquem, peccat mortaliter.*

6 *Fornicando plus vir, quã fœmina peccat.*

7 *Fornicari deliberans, licet non conſumet, mortaliter peccat.*

8 *Geſtus, & verba inboneſta, quomodo ſunt peccata mortalia.*

9 *Geſtus, & verba inboneſta dicta ad recreationem, ſunt venialia.*

10 *Videns, aut tangens elegantem iuuenem, quomodo ſit, aut non ſit peccatum.*

De Fornicatione. Cap. LXXIV.

1 QVæritur, quid eſt Fornicatio? ℞. Fornicatio eſt oĩs illicitus coitus; vt habetur 32.q.2.c.Meretrices. propriè tñ eſt inordinatus concubitus naturalis, quo ſolutus ſolutã naturali vſu cognouit. Solutus inquã quolibet vinculo coniugij, cõſanguinitatis, affinitatis, ordinis, religionis, ſeu voti. Mag. ſent. 45. diſt. lib. 4. ait: licet fornicatio ſit genus oĩs illiciti coitus, qui fit extra vxorē: tñ ſpecialiter intelligitur in vſu viduarũ, meretricũ, vel cõcubinatum, & hoc habetur 36.q.1.c.lex illa. Et dr̄ fornicatio à Fornice, ab arcu triumphali, vbi Romæ fiebat fornicatio; & propriè eſt ſolututus cum ſoluta, ſecundũ S. Tho. 4. ſent. diſt. 41. art. 4. & eſt ſpecies luxuriæ. de quo Gerſon par. 2. in tripartito de præceptis Decalogi cap. 11. Quæ fornicatio proculdubio eſt peccatum mortele. ex Apoſt. ad Galat. 5. vbi præmiſſa fornicatione, & alijs vitijs, ſubmittit, q̃d qui talia agunt, regnũ Dei nõ poſſidebũt. & etiam gloſ. not. in cap. ad noſtram, verſ. non eſt, de hæret. in clem. Abb. in c. inter opera, in fin. de ſponſ. nec excuſat ignorãtia, quia eſt contra legem naturalem. 14. q. 4. per totum.

2 Quæritur, vtrũ dicere fornicationem ſimplicē nõ eſſe peccatũ mortale, ſi quis peccet? ℞. in primis, fornicatio ſimplex proculdubio eſt peccatũ mortale, & dicere contrarium, eſt hæreticum. Alfonſ. de Caſtr. lib. de hæret. in verb. coitus, text. eſt in cap. adite, diſt. 34. Hinc acriter, & iuſtè reprehenduntur per Couar. in Epiſt. 4. Decret. c. 4. nu. 8. Bart. in l. pen ff. de concub. Alexand. in l. ex facto. §. ſi quis rogatus. ff. ad Trebel. dum aſſerunt ſimplicem fornicationem iure naturali, legitimum coitum eſſe.

3 Quæritur, quotuplex eſt fornicatio? ℞. triplex, Ricardus diſt. 39. lib. 4. circa litteram, ſcilicet, propriè dicta, vt fornicatio carnalis, vt poſtē, quia non coit cum ſua, vel cum non ſuo; vel potius ſolutus cum ſoluta, vt dictum eſt.

Eſt fornicatio communiter dicta, vt idolatria, & quælibet noxia ſuperſtitio,

Digitized by Google

quia talis anima fidem frangit Deo, cui eam obſeruare debebat, ſicut vero ſponſo. Eſt fornicatio communiſſimè dicta, ſcilicet, quælibet criminoſa concupiſcentia, de quibus vltimis duabus fornicationibus habetur ab Aug. lib. 1. de ſermone Domini,& 28.q.1. Idolatria &c. Vide bonau. diſtin.38 lib.4. circa text. (ſi placet) Theologi aſſignant rationem quare fornicatio ſit peccatum mortale: quia eſt contra finem copulæ carnalis, quia huius finis eſt educatio puerorum.

4 In duobus caſibus non eſt mortale fornicatio. Primo caſu, quando deeſt iudicium rationis, ſicut in demente, & ebrio. Rurſus ebrius licet non peccet in ebrietate mortaliter, tamen etſi aduertit eſſe cum periculo, fornicãdo dum eſt ebrius; peccat non remouendo cauſam.

Secundo caſu, quando intercedit vis, & violentia, ita quod nulla ſit intentio patientis, non eſt mortale.

5 Quæritur, quis plus peccat fornicando homo, aut femina? Reſpondetur ſecundum S.Tho.in 4.diſt.35. quod plus homo peccat, quam femina, quia plus iudicij habet. In adulterio verò plus femina; quia ſupponit adulterinum viro ſuo nutriendo. Si verò plus iudicij habet femina, plus peccat, quam homo, qui minus iudicij, v.g.ſi ſit puer.

6 Quæritur, vtrum inducens aliquem ad fornicandum peccet? Reſpondetur, quod non ſolum peccat accedens ad meretrices publicas toties, quoties; ſed etiam alios ducens ad fornicandum, cap. noli, 32.quæſt.1.cap.notum, aut pecunias elargiri, vel mutuo dare id ſcelus admittere volentibus. Eſt enim in his caſibus cooperator ducere alios; Sylu.in verb.concubinarius,q.3.

7 Quæritur, vtrum peccet, qui deliberat conſumare, licet non conſumet? Reſpondetur, peccat mortaliter, quia iam mœchatus eſt in corde ſuo, 32.quæſt.7. cap. non ſolum. Lenones inducendo alios ad peccandum, non ſolum peccant mortaliter, ſed etiam homicidæ ſunt, dicto cap.noli, de pænitent. diſtinct.1. Hi maius peccatum committunt, quam adulteri. Adulteri enim peccant in ſe, & feminam; lenones verò, præter ſe ipſos, duos alios trahunt ad peccatum. Hinc magis peccant, quam homicidæ, vt inquit Aug.de Aret.lib. de maleficijs. Quare in foro exteriori grauiſſimè puniuntur. Hoc ſolent notare Doct.in l.vnica, in fin. de rapt.virg.

8 Quæritur, vtrum geſtus, & verba inhoneſta, ſint peccata mortalia? Reſpondetur, ſunt mortalia dupliciter. Primo, in ordine ad peccatum carnis. Secundo, ad peccatum delectationis: (exemplum primi.) Si quis diceret verba inhoneſta ea intentione, vt prouocaret ad fornicationem, vel vindictam: (Exemplum ſecundi.) Si quis proferret verba inhoneſta, aut cantica, vt inde delectaretur carnaliter, vel libidinosè, tunc proculdubio huiuſmodi peccata verborum, vel geſtium, eſſent peccata mortalia, gloſ. in clem.ad noſtrum, verſ.7.de hæret.

9 Quæritur, vtrum verba illa inhoneſta proferret, vel geſtus faceret, quia delectant, non carnali concupiſcentia, ſed ad recreationem capiendam, vt ſic hilariter tranſeat? Reſpondetur, peccaret venialiter ſecundum Caiet.2. 2. q. 148. art. 5. verſ.In ſexto, quod confirmat ratione, & auctoritate.

10 Quæritur, vtrum peccat mortaliter, qui tangit, aut videt elegantem iuuenem, & formoſam, cauſa vanitatis, leuitatis, curioſitatis, vel ſimilium, non dirigendo, id ad carnalem copulã? R. non peccat mortaliter, etiam ſi inſurgat delectatio venerea, vel præter voluntatem eius nullo aſſenſu rationis accedente. Sed ſi viſus, aut tactus ſit deliberatè ad habendã delectationem veneream; ſine relatione ad copulam carnalem: peccatum mortale: per text.in cap.ſi cui.de pænit.diſt. 1.gloſ.memorabilis, in cap.odio. 24.q.1. quæ reprehendit Scholares adeuntes Eccleſias, vt videant mulieres, Nauarr. cap.16.nu.11. Nec peccant mortaliter illæ, quæ patiuntur tactus, vel oſcula ab eo, quem credunt moueri honeſto amore. Secus verò quem credunt moueri libidinoſo amore ad actum venereum, vel delectationem moroſam; quod procedit, quando poteſt vitare ſine ſcandalo eorũ, qui de libidine non ſuſpicantur, Sylu. in verb.delectatio,q.4.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Stuprum eſt illicita virginum defloratio.*
2 *Stuperator, qui ſeduxit promiſſionibus, & mendatijs virginem, quam deflorauit, ad quid teneatur.*
3 *Stuprator, qui promiſerit animo vero, vel ficto ad quid teneatur.*
4 *Stuprator, qui dolo fraude rem habuit cum aliqua, quæ tenebatur virgo, & re vera non erat.*
5 *Stuprator Virginis, qui in facie Eccleſiæ contraxit cum ſecunda quid.*
6 *Stuprator, qui nobili loco natus, & cum iuramento ducendi eam in vxorem, rem habuit cum filia agricolæ, quid.*
7 *Stuprator non tenetur ducere in vxorem eam, quæ leuiter rogata conſenſit peccato.*
8 *Stuprans violenter tenetur pæna mortis.*
9 *Stuprans ſeruam ſuam inuitam, ad quid teneatur.*

De Stupro. Cap. LXXV.

1 QVid eſt ſtuprum? Reſpondetur, ſtuprum proprie Virginum eſt illicita defloratio, vel violatio aut vitiatio, vt ait mag. lib. 4. ſent. diſt. 41. ſub parentum cura exiſtentium, & habetur 36. quæſt. 1. cap. lex illa, vt ait S. Thom. 22. quæſt. 154 art. 1. ſtuprum aliquando pro inceſtu ponitur, licet aliquãdo in propriè etiam dicatur viduarum l. inter ſtuprum ff. de verb ſignif. Aliquando etiam ſumitur large pro alijs ſpeciebus luxuriæ. Vnde Ambroſ. inquit omne ſtuprum adulterium eſt, ſed de hoc latius habetur per Archiepiſ. Flor. ſecundæ part. ſummæ tit. 5. cap. 6. ſimpliciter autem omnibus penſatis grauius eſt adulterium, quam ſtuprum propriè accipiendo, vt ſcribit Richard. diſt. 41. lib. 4. circa text. quia adulter peccat peccato luxuriæ, & iniuſtitiæ: magis etiam lædit rem publicam adulterium, quam ſtuprum, ſecundum quid tamen eſt e conuerſo. quia per ſtuprum auffertur bonum aliquid irrecuperabile, ſcilicet Virginitatis integritas. Hæc Richar. Aſtipulatur S. Bonauent. qui dicit Deformius verò eſt Virginum defloratio, quam deflo- ratam cognoſcere. Attamen grauius peccat, qui adulteratur, quia magis lædit Rempublicam, & magis offendit virum, & magis generat infamiam S. Bonau. qui ſupra diſt. 41. lib. 4. circa explicationem textus in fin. ſed iam ad caſuum deciſiones deſcendamus.

2 Quæritur qui Virginem ſeduxit promiſſionibus, & mendacijs, ac eam deflorauit quid? Reſpond. quod mortaliter peccauit, & tenetur eam in coniugem ducere, ſi pater eam ſibi dare voluerit, vel dotare iuxt. text. in cap. 1. de adult qui quidem dos, conſtitui debet ſecundum conſuetudinem regionis, qualitatẽ puellæ, facultatem, atque eius dignitatem l. penult. C. de Epiſc. aud. ſed aduerte, quod accipere in coniugem, aut dotare procedit in foro exteriori, & ſpectat ad pænam criminis, quæ in foro conſcientiæ, cum ante condemnationem, non debeatur, gloſ. in cap fraternitas 12. quæſt. 2. poteſt abſolui, ſi per iudicem non fuit condemnatus, dum reficiat damnum ipſi ſtupratæ, dando illi, quantum eſſet datum alteri viro, ratione deflorationis ita D. Anton. de Butr. in d. cap. 1. Archiepiſ. Flor. 2. part tit. 5. c. 6 §. 1 Couar. de ſponſ. 2. par. cap. 6. num. 15. Vnde ſi quis Virginem illam duceret prius pro centum, & nunc ſi non vult centum, dabit ducenta, nam huius damni, occaſionem dedit cap. fin. de iniur.

3 Quæritur, qui animo vero. vel ficto ad decipiendam eam, cui prius promiſerat ducere in vxorem, quid? ℞. quod tunc non ſolum in foro fori, ſed etiam in animæ iudicio aſtringendus ad ſeruandam ei fidem, & eam ducere, ita in terminis firmat S. Thom. in 4. ſent. diſt. 28. quæſt. 1. art. 2. & Richar. ibidem art. 1. quæſt. 3. in fin. Petr de Palu & communi Theologorum ſchola. Quod multo magis procedit quando ſi ad id iuramento aſtrinſerat Abb. in c. 1. de adult. Nauar. c. 16. nu. 18.

4 Quæritur, qui dolo fraude præcibuſq. rem habuit cum aliqua, quæ tenebatur. Virgo, & re vera non erat quid? Reſpondetur non tenetur eam ſibi in vxorem copulare, ſed tantum ad famæ reſtitutionem ſi eam infamauit, ſecundum Io. Maior in 3. diſtinct. 38. quæſt. 3. column. penult.

5 Quæ-

5 Quæritur vtrum ſtuprator virginis, qui in facie Eccleſiæ contraxit cum ſecunda ad quid teneatur? ℞. manere cum ſecunda conſenſu interiori, & exteriori, arg. text. in c. pen. de ſponſ. duo colligitur ex Abb. & Hoſt. in cap. his qui fidem de ſponſ. Sed bene illi ſecundum Doct. prouidere de marito aſſignando ſibi dotem competentem ex quo eam decepit. Nec tenetur ſtuprator receptus ad profeſſionem alicuius religionis, virginem ducere in vxorem, cum in veritate ante profeſſionem non præceſſerit matrimonium conſumatum. Iſta in terminis ſumm. confeſſ. tit. de matr. q. 16. ad finem.

6 Quæritur vtrum, qui nobili loco natus, cum iuramento ducendi in vxorem rem habuit cum filia agricolæ quid? ℞. naturaliter peccauit, liber enim eſt ducendi eam in vxorem cum ſint impares conditione, vel diuitijs, non enim veriſimile eſt ſtrupratam eſſe deceptam propter promiſſionem matrimonij, ſed potius finxiſſe, ſe eſſe deceptam ad colorãdam ſuam turpitudinem, ita S. Tho. in 4. ſent. diſt. 28. quæſt. 1. art. 2. & Ang. in verb. matrimonium. 4. § 2. nec tenetur eam dotare. Attamen ſi conſtaret probabiliter, quod ſtuprator, licet nobilis tam conſtãter promiſiſſet puellæ ignobili, quod veriſimiliter ex ea conſtanti, & decies confirmata promiſſione, ipſa aſſenſiſſet, alias nunquam acquietura, tunc Confeſſarius deberet in hoc, & ſimili caſu, ſequi quod veriſimilius eſt, iuxta regulam inſpicimus. de reg. iur. lib. 6. & ſi ex ordine facti ſibi narrati ex ſtupratore iudicet deceptam, eam hoc caſu mandat dotem dari, quia ceſſat alia præſumptio fictæ deceptionis iuxta text. in cap. quia veriſimile de præſumpt. Alias ſi præſumptio eſſet ſe finxiſſe eam deceptam, non tenetur eam ducere, neque dotare, ſed tantum arbitrio boni viri ei tantum tribuere, quãtum fuerit opus ad eis connubium ſi infamata non eſſet Abb. in cap. 1. de adulter. Sylu. in verb. luxuria nu, 5.

7 Quæritur vtrum quis teneatur ducere in vxorem eam, quæ leuiter rogata, ac verbis amatorijs inducta, conſenſit peccato? ℞. non tenetur, ſed eſt pæna arbitraria puniendus arg. text. in cap. Deus, qui extr. de pænit. & remiſſ. contr. Abb. in cap. 1. nu. 2. de adult ita Archiep. Flor. 2. par. tit. 5. cap. 6. verſ. in foro autem. Nec etiam ſtuprator tenetur in aliquo puellæ ſi forte facta fuerit pregnans, quia ex quo non fuit decopta, ſibi eſt imputandum, vt in reg ſcienti, de reg. iur. lib. 6. Et damnum, quod quis ſua culpa ſentit, non alij, ſed ſibi debet imputari, cap. Damnũ eod. tit. Si verò filios procreauit, debet ſtuprator aleremartrem, & filios, ſi non eſt filia familias, & non habeat vnde poſſit viuere.

In omnibus autem prædictis caſibus, an ſtuprata fuerit puella per vim, aut voluntarie, vel fuerit ſeducta, vel non, ſtabitur in conſcientia verbi ipſius ſtupratoris quia in foro conſcientiæ ſemper ſtatur dicto pænitentis cap. tua nos, de ſponſ. cap. ſi verò, el 2. de ſent. excom.

8 Quæritur ad quid tenetur ſtuprans Virginem per vim in foro fori? ℞. punitur pæna mortis, vt habetur per Afflict. in conſt. Si quis rapere in 2. not. in 3. quæſt. violentum verò, (vt idem dicit) non ſolum dicitur, quando interuenit vis, aut violentia vera, ſed etiam ſi interueniſſent verba blanda, & illecebre, ac blãdæ promiſſiones. Archiep. Flor. 2. pat. tit. 8. cap. 6. §. 1.

9 Quæritur quid ſi quis ſeruam ſuam inuitam violauerit? ℞. tenetur, vt in cap. ſi quis de pænit. diſt. 1. Et ſi perſeuerat in vitio in petendo illam, nec poteſt reſiſtere, quia ibi violentiam inferat, ſi alter ſuę pudicitiæ conſulere non poteſt, licitè poteſt inire fugam, ſecundum Archid. ſicut licitum eſſet vxori recedere à marito trahente eam ad mortale. 28. quæſt. 1. idolatria. Sylu. in verb. luxuria quæſt. 3. verſ. 3. c. 16. nu. 22.

SVMMARIVM.

1 *Inceſtus eſt copula cum conſanguinea, vel affine.*
2 *Inceſtus eſt vitium deteſtandum ac pæna prohibitum.*
3 *Inceſtus non dicitur ſi non conſumatur actus in vaſe naturali.*
4 *Inceſtum peccatum grauius adulterio.*
5 *Affinitas eſt finis propinquitatis.*
6 *Affinitas contrahitur per matrimonium.*
7 *Viro conceſtuoſo debitum vxor negare poteſt.*

8 Di-

Digitized by Google

8 *Diſpenſare ſuper inceſtum, quis poſſit.*
9 *Contrahentes in gradibus affinitatis, quid?*
10 *Cauſæ tres, ſuper quas ſolet diſpenſare Romana Curia.*

De Inceſtu. Cap. LXXVI.

1 QVæritur, quid eſt inceſtus? ℟. eſt copula cum conſanguinea, vel affine intra quartum gradum, & eſt circunſtantia exprimenda in confeſſione, & eo grauius, quo maior eſt conſanguinitas, vel affinitas, non eſt neceſſe manifeſtare gradum.

Rurſus inceſtus, vt ſcribit Mag. ſent. diſt. 41. lib. 4. eſt conſanguinearum, vel affinium abuſus, vel vt inquit Palud. diſt. 42. quæſt. 1. lib. 4. Inceſtus eſt concubitus, & non niſi cum vera cognata, vel affine, & non eſt inceſtus niſi in gradu prohibito lege naturæ, a qua eſt ſola conſanguinitas, vel affinitas vera. Vnde inceſtuoſi dicuntur, qui conſanguinibus, & affinibus abutuntur.

Committitur itaque inceſtus, vt ſcribit Bruliſer diſt. 34. q. 9. lib. 4. quando aliquis cognouit conſanguineam (vt puta) ſororem, matrem, aut cognatam, vel qñ cognoſcit affinem; v. g. ſororem vxoris ſuæ. S. Thom. 2. 2. quæſt. 153. art. 9. verſ. reſpondeo, ait inceſtus eſt cum perſona cõſanguinea, vel affine coitus prohibitus quadruplici ratione, quia naturaliter homo debet quandam honorificẽtiam parentibus, & per conſequens alijs conſanguineis; Secundo quia perſonas ſanguine coniunctas neceſſe eſt ad inuicem conuerſari. Tertio, quia per hoc impediretur conuerſatio amicorum. Quarto, quia cum naturaliter homo conſanguineam diligat, ſi adderetur amor, qui eſt ex commiſtione venerea, fieret maius ardor amoris, & maximum libidinis incentiuum quod caſtitati repugnaret.

Dicitur autem Inceſtus, & Inceſtum, quaſi non caſtus. Hinc inceſto verbum quod ſignificat fœdo polluo; Virgilius,

Totamque inceſtat ſumere claſſem.

Et autem hoc vitium deteſtandum, & pœna prohibitum. Vnde leuit. 20. dicitur. Qui ſupra vxorem, filiam, matrem eius duxerit, ſcelus operatus eſt, viuus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nephas in medio veſtri. Aug. lib. de Adulterinis coniugiis. 32. quæſt. 7. c. Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab inceſtu; peius enim cum matre quam cum alia vxore concubere.

3 Quæritur vtrum dicatur inceſtum cõmittere, qui cognouit conſanguineã ſuã, vel vxoris ſuæ, & non conſumauit actũ? ℟. quod non, cap. extraordinaria. 33. q. 2. & 3. nam oportet, vt ſit actus, conſumatus in vaſe debito, id eſt, facta ſeminatio ex parte vtriuſque, vt committatur inceſtus, hinc qui ad oſcula, & impudicos actus cum conſanguinea venit, non dicitur commiſiſſe inceſtum, immo, nec per ſolam penetrationem, vel reſerationem ſerarum, nec per effuſionem ſeminis extra vas naturale, nec per nefariam ſeminationem contra naturam text. in d. cap. extraordinaria. S. Thom. diſt. 41. quæſt. 1. art. 1. ad 3. & 4. Sot. diſt. 37. quæſt. vnica. art. 2. & diſt. 41. quæſt. vnica. Et lib. 1. cap. 48. nu. 9. huius noſtræ ſummæ.

4 Quæritur vtrum, quod eſt maius crimen inceſtus, aut adulterium? ℟. quod maius eſt inceſtus, & grauius, vt not. in c. 2. de eo, qui cognouit, &c. Ideo lex Pontificia non ſolum pœnam iniunxit inceſtuoſo, vt impediatur ab exactione debiti, viuente vxore. Sed etiam voluit, vt inceſtuoſus cum conſanguineis vxoris, poſt mortẽ illius omnino maneat abſq; ſpe coniugij, cap. qui dormierit 32. q. 7. cap. ſi duo 35. q. 6. Abb. in cap. 1. de eo, qui cogn. &c. & eſt communis opinio, vt inquit Sylu. in verb. debitum quæſt. 9. in fin. Sot. diſt. 47. q. vnica, art. 2. ver. Debet autem.

5 Quæritur, quid eſt affinitas? ℟. idem eſt quod confinitas, id eſt finium propinquitas

Dicuntur enim affines, ſiue confines, quia finis vnius proximi, & finis alterius, & ipſum attingens. Cum ergo per copulam carnalem fiant vir, & vxor vna caro, ſanguis vnius attingit ſanguinem alterius, & vice verſa conſanguinei vnius efficitur affines alterius. Fundamentum itaque affinitatis, eſt copulatio mariti, & vxoris ex quibus elicitur illa vulgata diffinitio: Affinitas eſt propinquitas perſonarum, ex carnali copia prouenient omni carens parentela, & hæc affinitas

exten-

extenditur vſque ad quartum gradum, quando procedit ex coitu licito, c. non debet de conſang. & affinit. Quando verò eſt pe fornicarium, & illicitum coitum tunc extenditur, vſque ad primum, & ſecundum gradum, vt per Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 24.

6 Quæritur vtrum affinitas contrahatur ſolum per Matrimonium conſumatum? ℞. contrahitur per Matrimonium, & per ſponſalia etiam: ita vt ſponſus, qui carnaliter cognoſceret conſanguineam ſpóſæ, non poſſit cum ſponſa matrimonium contrahere cap. literas de ſponſ. impub. cap. 2. de eo, qui cogn. conſang. vxor. ſuæ, & hoc, quo ad derimendum matrimonium, ſed ſi matrimonio contracto, maritus cognoſceret conſanguineam vxoris non diſſoluitur Matrimonium, ſed tantũ maritus amittit ius petendi debitum, & ſi exigit peccat mortaliter, niſi habeat diſpenſationem cap. 1. cap. diſcretionem cap. penult. de eo, qui cogn. conſang. &c. Couar. de ſponſal. cap. 6 § 1. nu. 1. & Sylu. in verb. luxuria quæſt. 4. ergo tali caſu ſolum tenetur reddere petenti, cum vxor non ſit punienda propter ſcelus mariti cap. 1. & ibi. Abb. de eo, qui cogn. cóſang. &c. cap. ſi quis viduam iuncta gloſ. fin. 32. quæſt. 7. & ita intelliguntur iura in c. quædam, cum duobus ſequent. vt inquit gloſ. in cap. qui dormierit. 27. quæſt. 2.

7 Quæritur vtrum vxor poſſit viro inceſtuoſo negare debitum, & prȩſertim cum ſemel petenti reddiderit, an propria videntur facta reconciliatio, ita vt vxor teneatur iterum reddere? ℞. quod non tenetur Abb. in cap. tranſmiſſe, de eo, qui cogn. conſang. aſſerens eam eſſe communem. Sylu. in verb. luxuria num. 4. verſ. 4. ſecus tamen dicendum eſſet de viro adultero, à quo ſi vxor petijſſet debitum, videretur ſibi virum reconciliaſſe cap. ſi vir, de adult. & teneretur reddere debitum, qui contemplatione vxori, vir tantumodo priuatus dicitur. At enim inceſtu, non vxoris contemplatione, ſed propter atrocitatem ſui delicti, vir amittit ius petendi debitum, & ideo licet vxor petat debitum, nó videtur propria facta reconciliatio, quia exigendo debitum, nó poteſt ſibi pœnam remittere. Sylu. qui ſupra ſed hoc intelligendum eſt de eo, qui cogn. conſang. vxor ſuæ, non autem de eo, qui cogn. conſang. ſuas, nam licet grauius, tamen à ſua vxore debitum exigere poteſt, quod quidem dicendum eſt de mulieribus, quæ ſe cognoſci à proprijs conſanguineis permittunt, Sylu. in verb. matr. 7. in fin. verſ. 3. contr. Abb. in c. 1. nu. 1. de eo, qui cogn. conſang. &c. & ratio diuerſitatis eſt, quia quamuis grauius ſit virum accedere ad propriam cognatam quam ad cognatam vxoris, non tamen par eſſe impedimentum exigendi debitum, cum non naſcatur ex grauitate delicti, ſed ex quodam affinitatis genere, quam vtique contrahit, & ſi propriam ſororem polluit, tum etiam quia maiorem irrog. iniuriam fidei, quam debet vxori, ſi in eius conſanguinea ingrediatur Sot. diſt. 37. q. vnic. art. 2. in fin.

8 Quæritur quid de illis, qui contraxerunt in gradibus affinitatis, & conſanguinitatis interdictis? Reſp. ſunt excommunicati clem. 1. de conſang. & affin. ſeparandi ſunt abſque diſpenſationis facultate conſequendæ, idque magis procedit in ijs, qui non tantum contraxerunt, verum, & matrimonium conſumauerunt, vt habetur in Conc. Trid. da refor. c. 5. ſeſſ. 24. quod ſecus eſſet de contrahente tantum ſponſalia cum affine intra quartum gradum, nam peccat tantum mortaliter, non tamen eſt excommunicatus, etiam ſecuta copula affectu maritali, & hoc propter nouum ius. Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. de reform. matr. vbi annullat matrimonia contracta, aliter quam preſente Parocho: & c. quamuis ante illud comm. opinio contrarium aſſerebat. Nau. cap. 22. num. 43. & cap. 27. num. 145. Declarat. 4. & 5.

9 Quæritur, qui poſſit diſpenſare ſuper inceſtu? ℞. quod conſiderari debet, quod aut inceſtus, ſequitur matrimonium, aut præcedit. Si ſequitur tunc non dirimit matrimonium, ſed intercedit petitione debitè, quo caſu communis eſt, & omnium conſenſus poſſe Epiſcopum, immò debere diſpenſare, vt debitum peti poſſit. Si autem crimen inceſtus præceſſerit impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, & tunc diſpenſatio ad ſolum Papam ſpectat. De illis tamen loquor, qui mala fide contraxerunt.

v.g. Si

Digitized by Google

v.g. ſi vir ſciens commiſiſſe inceſtum cũ conſanguinea Lucretiæ, & illud eſſet impedimentum Eccleſiæ contrahit cum ea Sylu.in verb.debitum q.9. in fin. & in verb.matr.8.q.15.verſ.7.Sot.diſt. 37.q. vnic.art.2.

10 Tres cauſæ habentur iuſtæ,ob quas ſolet Rom.Curia diſpẽſare in gradibus prohibitis etiam in 4.gradu conſanguinitatis & affinitatis:Prima, defectus dotis competentis, etiam ad contrahendum cum præſente ſe: Secũda extinctio magnæ litis,ſiue ad ſedendas inimicitias. Tertia, quod maior pars ſuæ ciuitatis vel loci inſignis,quem inhabitat, ſunt ei conſanguinei,vel affines intra quartum gradum vel ſi eſt alius locus minor,ſi ipſa non habeat ſufficientem dotem ad nubendum extra illam.Nau.c.22. in fin.

SVMMARIVM.

1 *Adulterium eſt alieni thori violatio.*
2 *Adulterium eſt mortale grauius fornicatione,& ſtupro.*
3 *Adultera habens filium ſpurium, quid teneatur facere.*
4 *Adultera de filio ſpurio, quomodo ſe debet habere,*
5 *Leno,quis dicatur.*
6 *Lenones magis peccant quam adulterans.*
7 *Lenones qua pœna puniantur.*

De Adulterio. Cap.LXXVII.

1 QVæritur quid eſt Adulterium? ℟.eſt alieni Thori violatio, & dicitur adulterium, quaſi ad alienum thorũ auerſio. Richar. lib.4. Adulterium vt inquit S.Thom.2.2.quæſt.154.art.8.eſt illicitus concubitus coniugati,vel coniugatæ.Eſſe adulterium,vt ſcribit S.Bonau. diſt.31. lib. 4. circa text. contigit duobus modis,aut ratione actus, aut ratione intentionis, vt ſi iſta eſt adultera (ratione actus)quod ille,qui eam cognoſcit,eſt adulter: Si ratione intentionis tunc ſi vna perſona intendit cognoſcere affectu maritali, & cognoſcit aliã ratione libidinis, vel in vno,vel in vtroq;ſit intentio, extra generandi prolẽ,eſt adulteriũ,nõ ratione generis actus, ſed rõne intentionis,p eo, quod facit contra bonum prolis, & ita aduerſatur matrimonio, & non excuſatur,hæc S.Bonau.

2 Quantum eſt graue peccatum adulterium? ℟.eſt mortale grauius fornicatione, & ſtupro,propter duas circũſtantias,(vt puta) eſt peruerſio fidelitatis coniugalis ſecunda exponit magno periculo filios legitimos poteſt enim illegitimus effici hæres.& filij legitimi poſſunt etiam opulentiſſima hereditate priuari.

3 Quid tenetur facere adultera habẽs filiũ ſpuriũ? ℟.quia ſunt hic aliqua cõſideranda primũ dico eſſe difficultatẽ inter canoniſtas;c.de pænitentijs, & remiſſ. & inter Theologos 4 ſent.diſt. 15. Tria ſunt in quibus omnes conueniunt,& tertia in quibus diſcrepant: cõueniũt primo ſi illa adultera habet bona particularia,quibus poteſt reſeruire totum damnũ,quod patiuntur filij legitimi,tenetur illa bona applicare illis, & non manifeſtare ſpurium ſecundo conueniunt,ſi iſta fæmina credit probabiliter,quamuis reuelet, quia tunc maritus, nec filij tenentur ei credere, & cognoſcit illos non adhibituros fidẽ, nec habet bona, ad nihil tenetur, ſed poteſt abſolui à confeſſore: tertio ſi autẽ ſcit ſe profuturam ſine periculo mortis, aut infamiæ publicè tenetur reuelare ſpurium Diſcrepant autem in his, an cum periculo infamiæ publicæ, teneatur reuelare ſpurium, ſi ſcit ſe profuturam. Multi dicunt non teneri etiam quod putet ſe profuturam. Scot. in 4. diſt. 15. queſt. 2. Archiep. Flor. part. 2. tit. 2. c. 8.§.1. Med.in.q.3.de reſt.cauſ.4.& Caiet.ſuper omnes verb.adulterium,& 22.q.2. & hoc tibi perſuade,quia eſt ſecura, & poteſt abſolui ex hac ſententia horum doctorum: Contrarium tenet Adrianus; q. 1. de reſtitut.& Maior diſt.15. q. 17. & Sot. in 4. de iuſti.q.3. dicit teneri cum periculo infamiæ,tamen Sotus limitat,dicens, quãdo infamia non eſt ſatis magna, & redditus ſunt nimis pinguis,tunc tenetur.Et ratio inter alias,vna eſt,quando ſunt redditus pingues, quibus obligatur mater cum ſui modica infamia, reuelare ſpuriũ & adducunt talem rationem. Si cum periculo vitæ propriæ, tenetur falſus teſtis impedire mutilationem innocentis; ergo multo magis cum periculo infamiæ tene-

tenetur reſtituere redditus pingues reuelando ſpurium, quia magis valent pinguiſſimi redditus, quam mutilatio, vnius membri puta digniti.

4 Aliud dubium eſt, ſi cum periculo vitæ tenetur reuelare. Sotus, & Adrianus dicunt teneri etiam cum periculo vitæ præſertim, quando ſunt pinguiſſimi redditus.

Nos autem cum Panormit. Innoc. & Hoſtien. cap. officium de pænit. & remiſſ. dicimus, quod non debet ſe exponere periculo mortis mulier illa; & ratio eſt ex eodem cap. officio, quia Pontifex interrogatus de hoc caſu à quodam Cardinali, & reſpondit, quod non tenetur cũ periculo vitæ; ſed eſt illi abſolutio adhibenda, non obſtante fraude.

Secundo notandum eſt ex Panor. cap. per tuas de prob. & eſt communis, ac etiam ex legiſtis l. ſi vicin. C. de nupt. quod filius ſpurius non tenetur credere matri, nec etiam patri, ſimiliter nec etiam maritus eidem Vxori tenetur credere, niſi inducat ſufficientem probationem puta, probando abſentiam veri mariti, & temporis diſtantiam, quando fuit conceptus filius talis. Quod ſi ipſe vir ſibi hoc perſuadat, & formet hanc conſcientiam obligatur credere.

Tertio notandum ex Sylu. verb. adulterium. §. 7. Adulter tenetur ad eandem reſtitutionem, ad quam tenetur adultera ſi ipſa non facit, & ſi ipſe non poteſt, adultera tenetur facere, & ſi poteſt, tenetur adultera; ſi ipſa non facit, & ſi ipſe non poteſt adultera tenetur facere, & ſi poteſt, tenetur reddere expenſas, quæ factæ ſunt pro filijs ſpurijs à patre putatiuo & hæc eſt ſententia communiſſima, dũmodo ſit res certa. Quando vero non eſt certum, non tenetur, quia mulier eſt dubia, vel leuis, ſi habetur cum adultero, quia alter poteſt de altero dubitare, ſed adulter maximo ſe exponit periculo caueat ergo.

Quarto licitum eſſe ad infamiam euitandam, aut detrimentum graue filios ſpurios in aliquo hoſpitali, modo ſoluantur expenſæ hoſpitali, & ſit illi curæ de filio, alias non licet, niſi propter paupertatem. Vltimo omiſſis alijs pænis adulteris infligendis, vna eſt de qua in materia de matrimonio, perdit ius petendi debit, adulter, vel adultera: non quod nõ poſſit petere debitum, ſed quod alter poteſt denegare, ſi vult, quod antea non poterat denegare, ſine mortali.

5 Quæritur læno quis dicatur? ℞. gloſ. in §. quod ſi in adulterio. 33. q. 1. quod eſt quod damnatam adulteram ducit, vel qui reconciliat ſibi eam, vt C. de adult. l. caſtitati, vel qui ſcienter tenet adulteram, vt in d. §. quid ſi, vel qui recipit pecuniam pro adulterio. ff. de audult. l. 3. §. lenocinij.

6 Quæritur quis magis peccat læno, vel adulterans? ℞. magis leno, quam adulterans, quia læno inducendo alios ad fornicandum, non ſolum peccat mortaliter, ſed etiam homicida, eſt, d. c. noli. de pænit. diſt. 1. Hinc maius peccatum committunt lænones, quam adulteri, nam adulteri peccant in ſe, & fæminam, ſed lænones præter ſeipſos, duos alios ad peccatum trahunt: hinc magis peccat, quam homicidæ.

7 Quæritur, qua pæna puniuntur lænones? ℞. in foro interiori, peccatum eſt grauiſſimum. In foro verò exteriori grauiſſimè puniuntur, vnde ſi fuerit læno, vel læna alicuius fæminæ extraneæ pro prima vice, fuſtigatur, pro ſecunda, ſignatur in fronte, vt habetur in conſt. lænas. Si autem mater fuerit læna ipſiuſmet filiæ prima vice punitur pæna truncationis naris, niſi fuerit in extrema neceſſitate, & paupertate, & non haberet vnde aliunde viueret, niſi quæſtum de filia feciſſet probando etiam conſenſum filiæ, quia tunc arbitrio iudicis eſſet punienda, vt habetur in Conſt. lænas: Item per regiam pragmaticam incipi. Ferdinandus Dei gratia, quod læno maſculus pæna mortis indifferenter punitur, vt per Afflict. in d. conſt. lænas, hoc ſolent notare Doctores in l. vnica in ſi. de rapt. virg.

De miſeria parientis: Concipit cum immunditia, & fetore: parit cum triſtitia, & dolore: nutrit cum anguſtia, & labore: cuſtodit cum inſtantia, & timore.

SVMMARIVM:

1 *Raptus eſt illicitus concubitus cum violentia.*

2 Ra-

Digitized by Google

2 *Raptus, quandoque eſt cum ſtupro, quandoque ſine eo.*
3 *Raptor non poteſt contrahere ſine peccato ante diſpenſationem.*
4 *Raptus pæna.*
5 *Cupido cur puer pingitur.*

De Raptu. Cap. LXXVIII.

1 QVid eſt Raptus? ℞. eſt illicitus concubitus cum violentia. S. Tho. 2. 2. quæſt. 154. art. 8. & raptus, vt inquit Mag. diſt 41 lib. 4. admittitur cum puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem præbeatur, ſiue puellæ, ſiue parentibus illius, ſiue cuſtodibus vis illata conſtiterit.

2 Raptus quandoque eſt cum ſtupro, quandoque ſine eo, vt in raptu viduæ, vel nuptæ, vel corruptæ. Et quandoque ſtuprum eſt ſine raptu, Si defloretur Virgo ſine vi, ex S. Thom. 2. 2. quæſt. 15. art. 4. Hæc circunſtantia eſt manifeſtanda in confeſſione, quia mutat ſpeciem.

3 Raptor non poteſt contrahere ſine mortali ante diſpenſationem ſecundum Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 6. auxit pænam, vt qui intentat contrahere cum illa, quam rapuit nullum eſt matrimonium: ſi tamẽ illa velit, ſtat matrimonium, ſed non tamen excuſatur a mortali.

4 Quæritur qua pæna puniuntur raptores? ℞. quod pæna huius criminis habetur 32. quæſt. 2. canon ſtatutum, morte mulctatur, & vt inquit Gerſon. par. 4. ſermon. Dominicæ 2. Aduentus. Raptus eſt maximum peccatum mortale: & eſt caſus criminalis, & tenetur talis, ad reſtitutionem, & ſatisfactionem; ſecundum, quod fieri poteſt. Efficitur infamis, & excommunicatus, atque incapax omniũ dignitatum. Ad hanc pænam incurrunt etiam omnes adiuuantes, & raptor tenetur illam dotare, ſiue in vxorem duceret ſiue non. Rurſus ſi raperet monialem, aut Virginem Deo dicatam; pæna capitis plectendus eſt 2. queſt. 1. canon Si quis rapuerit, & bona eius ſunt monaſterio applicanda.

5 Quæritur cur Cupido puer pingitur? ℞. quod veteres eam ob cauſam cupidinem pingebant puerum macie confectam; quod iſta libido recrudeſcit, vireſque labefactat inſatiabilis, igitur hæc cupiditas Cicer. lib. 1. de finibus cupiditates ſunt inſatiabiles, quæ non modo ſingulos homines, ſed vniuerſas familias euertunt, totam etiam labæfactant, ſæpe rem puplicam, & cætera, videbis in eius paradoxo primo ſi placet.

SVMMARIVM.

1 *Sacrilegium eſt quaſi ſacræ legis læſio, vel ſacræ rei violatio.*
2 *Sacrilegium ponitur pro ſpecie luxuriæ facta cum Deo ſacrata.*
3 *Sacrilegus quali pæna puniatur.*
4 *Sacrilegi pæna quomodo intelligatur.*
5 *Sacrilegium vtrum committant coniugati in loco ſacro.*

De Sacrilegio. Cap. LXXIX.

1 QVæritur Sacrilegium quid eſt? ℞. Sacrilegium dicitur, quaſi ſacrilædium vel quaſi ſacrę legis violatio gloſ. in cap. ſacril. S. Thom. 2. 2. quæſt. 95. art. 1. & eſt ſuo genere peccatũ mortale. Committitur ſacril. vel in perſonam, vt cũ læditur perſona Eccleſiaſtica: vel in locum, vt cum immunitas Eccleſiæ, vel cæmeterijs læditur, vel in re, & cum res ſacra de loco ſacro aufertur, vt habetur in gloſ. ſacril. 14. q. 4. & in cap. ſi quis contumax in text. ead. quæſt. & refert Gabriel. diſt. 15. quæſt. 3. art. 1. lib. 4. contra Richard. diſt. 18. art. 12. q. 1. lib. 4.

Rurſus ſacrilegium eſt ſacræ rei uiolatio, vel vſurpatio, & accipitur ibi violatio pro quacunq. irreuerentia, aut dehonoratione. Vnde ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſt. 99. ſacrilegium eſt omne, quod fit ad irreuerentiam rei ſacræ, à quo ſacrilegus eſt qui rem ſacram à ſacro loco furatur à quo tale furtum, ſacrilegium dicitur.

2 Quomodo ergo ponitur hic ſacrilegium, pro ſpecie luxuriæ? ℞. ponitur ſic vt ſi quis habutatur Deo ſacrata, tunc eo reſpectu, quo eſt ſponſa Chriſti, committit Sacrilegium per modum ſtupri, ſeu quoddam ſpirituale adulterium.

3 Qua pæna punitur ſacrilegus? ℞. ſacrilegus

legus iure diuino, atque in foro conſciē-tiæ punitur pæna excommunicationis, ſicque à chriſtianorum conſortio expellitur,& niſi in mortis articulo abſoluitur, & ei communicatur, ſi pænituerit. cap. impudicas,& d.cap. Virginibus. 27. q. 1. Archid.in c.peruenit.27.q. 1.

4 Quod autem dixi de pæna excommunicationis,intelligi debet modo,ſi ſibi Epiſcopus hunc caſu reſeruauerit ſub pæna excommunicationis latæ ſententiæ,alias violantibus moniales non videtur annexa excommunicatio de iure cõmuni, niſi diabolica inſtigatione coacti: cauſa huius criminis perpetrandi monaſterij ſepta ingrederentur, nam tunc non ratione ſacrilegij, ſed ingreſſus eſſent excommunicati: vt habetur in Conc. Trid. ſeſſ.vlt.c. Bonifacij VIII.

Iure etiam pontificio in foro contentioſo,punitur ſacrilegus pæna depoſitionis ab ordine,& amiſſionis beneficiorum ſi clericus eſt, & moneſterio perpetuo ad pænitentiam peragendam includitur, laicus verò excommunicari debet, cap.ſi quis Epiſcopus 27.quæſt. 7. At iure ciuili pæna mortis indicitur. Ita Iulius clarus lib.5.ſentent.iur. §. fornicatio, verſ. cum moniali.

5 Quæritur vtrum coniugati,ſi eſſent detenti in loco ſacro peccent ij mortaliter habentes copulam coniugalem in illo loco ſacro? ℞. ſecundum Richar. in 4. diſt. 31.& Roſell.& Angel. in verb. debitum, dicunt non eſſe peccatum:Palud.Tabien. matri. 3. §. 10. dicunt eſſe mortale. Tamen dicunt non eſſe cum Sylu. verb. debitum.§.6.copula poſſe dupliciter fieri à coniugatis: Vno modo ad ſolam delectionem,& hoc modo non eſt mortale in propria vxore, domi ſuæ. In Eccleſia vero eſt mortale: Altero modo ad euitandum periculum incontinentiæ, in iſto modo non eſt peccatum,neque polluitur Eccleſia.

SVMMARIVM.

1 *Sodomia eſt turpitudo in maſculum facta, & ſodomitæ vocantur parricidæ.*
2 *Sodomitium vitium fit, quando maſculus cum maſculo,vel fæmina,cum fæmina.*
3 *Sodomitium vitium,eſt maius adulterio.*
4 *Sodomita notorius debet deponi, & priuari ſi clericus eſt.*
5 *Sodomitæ appellari non poſſunt, qui aliquoties ceciderunt,ac eos cecidiſſe pæniteat vt nu.ſeq.*
6 *Mercator non dicitur quis ex vnica tantum negotiatione.*
7 *Sodomitium vitium, ſi maritus ab vxore petat, poteſt ipſa ab eo ſeparationem petere.*
8 *Sodomitico vitio peccat mulier cum alia muliere.*
9 *Sodomitici vitij inſtructores homicidæ vocantur.*
10 *Sodomia occulta non inducit irregularitatem.*

De Peccato contra naturam, id eſt Sodomia. Cap. LXXX.

1 QVæritur quid eſt ſodomia? ℞.ſodomia eſt turpitudo in maſculum facta,vt habetur 31.quęſt.2.cap. vſus,& ſecundum S.Thom.2.2.Sodomia, id eſt, coitus maſculorum, eſt ſpecies luxuriæ contra naturam,& vitiũ hoc,quod ſodoma muta interpretatur,& ideo quia mutos, ſine confeſſione conſueuit præcipitare in ſtagnum ſulphuris ardentis, cuius fumus tormentorum aſcendit in ſecula,inquit Gerſon.in par. 1. ſermone facto conſtantiæ in die S.Antonij. Vitium hoc eſt cæteris longe prius,& flagitioſius In ſodomitas inuehitur Lactantius Firmianus.lib.6.in cap. 23. in diuina inſtitu. Non poteſt (inquit) hæc res pro magnitudine ſceleris enarrari. Nihil amplius iſtos appellare poſſum,quam impios, & parricidas, quibus non ſufficit ſexus à Deo datus, niſi, & ſuũ ſexum prophanè, ac petulanter illudant: Adeo amplius graue crimen exiſtimatur hoc,vt in ſacra Geneſi cap. 37. peſſimum crimen appelletur.& cap. 18. ſic legitur, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis: & ideo exclamabat Paulus ad Romanos cap. 1. & tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ, nam fæminæ eorum immutauerunt naturalem vſum. Hinc cenſuit etiam Bald. in auth. ſed nouo iure C. de ſeruis fugit.Sodomitis non eſſe aſſignandos aduoca-

Digitized by Google

uocatos, vt defendantur. Sunt etiam infames gloſ. in l. 1. §. remouet. ff. de poſtul. & in l. cum iur. C. de adult. Sunt quoq. inteſtabiles, nam commiſſo crimine, ſtatim dominio bonorum priuantur gloſ. in §. primo, in auth. de inceſt. nup. gloſ. in capitulo cum ſecundum in princ. de hær. lib. 6. Bart. in l. poſt contractum, ff. de donatione. Quinimo gloſ. in §. teſtes, verb. Inteſtabiles de teſtamento cenſuit etiam paſſos muliebra eſſe inteſtabiles De hoc etiam peſſimo vitio loquitur tex. in capitulo flagitia. 32. quæſt. 7. gloſ. in capitulo extraordinaria. 35. quæſt. 2. & capitulo omnes contiones 32. quæſt. 7. Inſt. de public. iudic. §. item lex iulia lege cum iur. C. adulter. Sodomitarum tandem, quam ſit grauiſſimum ſcelus patet ex interitu tot Vrbium Sodomæ, videlicet & Gomorræ, vbi etiam innocentes paruuli perierunt: Et propterea Chriſtus Ieſus diſtulit (ex ſententia Sancti Auguſtini) incarnari. Veniunt inſuper propter hoc nefandiſſimum ſcelus, fames, peſtes, & terremotus, vt habetur in auth. vt non luxur. contra naturam, & propter hoc etiam ira Dei venit in filios diffidentiæ; & qu nque Ciuitates igne conſumpſit, capitulo clerici de exceſſ. prælat.

Ab hac immunditia (ait Auguſtinus, de vitio ſodomitico) Angeli fugiunt. Dæmones oculos claudunt. Et vt inquit Hugo capitulo primo, ad Romanos. Enormitas huius flagitij ex eo oſtenditur, quod & ſi legatur diabolum fuiſſe incubum, ſub ſpecie viri, & ſuccubum, ſub ſpecie mulieris, nunquam tamen legitur ſuccubum fuiſſe ſub ſpecie viri.

Solon Athenienſis Phelemone authore, publicas meretrices inſtituit, vt ea venere contenti iuuenes, à publicis ſolicitandis abſtinerent; refert Alciat. in l. Manſurius. ff. de verb. ſignif. facit text. in capitulo duo mala diſtinctione decimatertia, & in tantum lex tolerat huiuſmodi fornicationes.

O ignis infernalis luxuria, cuius materia gula, cuius flamma ſuperbia, cuius ſcintillæ praua colloquia, cuius fumus infamia, cuius cinis immunditia, cuius finis Gehenna: Gregorius duodecimoſecundo moralium. Sed quid de vitio nefando erit, & cætera. Sed modo quibus modis contrahatur ex particularium quæſtionum deciſionibus ſufficientiſſime explicabitur.

2 Quæritur, quomodo hoc ſodomitico vitio peccetur? Reſpondetur peccatur hoc vitio maſculus cum maſculo, vel fæmina, cum fæmina nefario coitu, vel maſculus fæmina ſemiſcet in vaſe indebito, capitulo vſus, trigeſima ſecunda, quæſtione ſettima, & eſt mortale non ſolum in viro id atentante, ſed etiam in fæmina, ſi huius ſit cauſa, immo ſi hoc patiatur, nec excuſat eam animi dolor, aut timor odij, aut verberum, aut incontinentiæ mariti, aut huiuſmodi: argum. text. in capitulo ſacri, de his, quæ vi, ſed ſola violentia abſoluta. Syluestr. in verb. debitum, quæſtione quarta; & hic ſi laicus eſt, debet excommunicari, & à cætu fidelium, vſque ad condignam ſatiſfactionem fieri alienus: de exceſſibus prælatorum, capitulo clerici, & ſecundum leges, vltimo ſupplicio damnatur, vt habetur in l. 1. §. remouetur. ff. de poſtulat. C. de adulter. l. cum iur. & in auth. vt non luxurietur contra naturam, in rubrica, & in nigro, & vide de exceſſibus prælatorum, capitulo clerici; vbi concord.

3 Quæritur quantum peccatum eſt hoc Reſpondetur eſt maius adulterio. trigeſima ſecunda, quæſtione ſeptima, capitulo vſus, & grauius eſt, quam cum matre coire, trigeſimaſecunda, quæſtione ſettima, cap. adulterij, & capitulo flagitia eadem quæſtione. Si vero clericus eſt, & ſi ſecundum veriorem opinionem celebrãdo non efficiatur irregularis cum nullus ſit pontificij locus, qui hanc irregularitatem induxerit argum. text. in capitulo is, qui de ſententia excommunicationis, libro ſeſto, tamen debet deponi, capitulo clerici de exceſſ. prælat. Abb in capitulo, vt clericorum, num. 8. de vit. & honeſt. cleric. Et hoc intellige, quando delictum eſſet notorium, capitulo ex tenore de temp. ordin. Nauar. capitulo vigeſimoſettimo, nu. 248. Et quando hoc ſit, vide text. in capitulo veſtra, & capitulo tua, de cohabit. cleric. & mulier. Nauar. capitulo 25. num. 73. & vſus iſte contra naturam damnabilior; atque turpior

Digitized by Google

eſt c.vſus naturalis ead.quæſt. & propter illud nefandum vitium inducit Deus peſtilentias, terremotus innundationes, & alias tempeſtas, vt ſupra.

4 Quæritur quantum eſt iſta depoſitio? ℞. depoſitio iſta quidem, peior eſt irregularitate, nulla enim irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæſiti, ſicut depoſitio, vt notat. Abb. in cap. vt clericorum, nu. 9.

5 Quæritur vtrum cōprehendantur clerici illi, vel præsbyteri, qui aliquoties cadunt in hoc nefandum crimen, & pænitet eos cecidiſſe? ℞. non quia, non poſſunt dici exercitatores. Delicti eum frequentia requiritur. Sic à ſimili, non dicitur vſurarius manifeſtus, qui ſemel, aut bis pecuniam ſub vſuris dediſſet, ſed is, qui paratus eſt omnibus pecuniam ſub fænore dare ita Bart. in l. 2. num. 3. ff. de fur. Salic. in l. falſus. 7. C. de furt. quod tamen intellige quo ad pænam.

6 Nomina enim verbalia ſignificantia aliquem actum licitum, non verificantur in vnico actu. Vnde non dicitur Mercator, vel negotiator, ex vnica negotiatione, vel hoſpitator ex vnica hoſpitatione, vt l. 1. ff. de tribu. Secus ſi ſint ſignificantia delictum, vt adulter, vel raptor, quia verificatur actu, vt in lege maritus. §. qui ff. de adu. & ibi per Bart. in l. legatis ff. de leg. 3. facit text. in capitulo finali de raptor. & in l. quis ſit fugitiuus. ff. de ædil. edic. Vbi ex vnica fuga, dicitur, quis fugitiuus. Sed quoad pænam, de qua agitur, non habet locum, niſi ſit perſeuerantia, & ita intelligitur text. in cap. 1. de vit. & honeſt. cleric. lib. 6. facit, quod notant Doct. in clem. 1. eo tit. Vbi immo Igitur cum hic agatur de pæna præsbyteri exercentis hoc nefandum vitium, oportet, vt non ſemel; ſed vt ſepius cadat, Inſuper nec per extra vagātem Pij Quinti relatam ad verbum à Nauar. in cap. 27. num. 248. qui inquit, quod quælibet enormitas ſine notoria cognitione, non ſufficiat ad conſtituendum, quem dignū depoſitione.

7 Quæritur, quid ſi maritus ab vxare petat? ℞. poteſt vxor petere ſeparationem matrimonij gloſ. comm. approbata, in capitulo omnis, 32. quæſt. 7. Sot. diſt. 36. quæſt. vnica art. 1. verſ. vtrum verò Decius in l. 1. nu. 8. C. de ſecund. nupt.

8 Quæritur vtrum fæmina, quæ viri officio fungens aliam ſubigit fæminam; quid? Reſpondetur eodem peccato peccat, ſcilicet ſodomitico. Nauar. cap. 16. num. 2. & eſt text. iuncta gloſ. in l. fædiſſimam. C. de Adulterijs.

9 Quæritur inſtruens aliquem de huiuſmodi nefario actu, quid? Reſpondetur mortaliter peccat, & homicida eſt, & quantum poteſt debet eis perſuadere, vt reſipiſcant, & pænitentiam agant. Pariter eiuſdem criminis reus eſt, qui oſculatur, aut tangit eo fine perſonam impudice. S. Thom. 2. 2. quæſt. 154. art. 4. vel qui mittit litteras amatorias, vel nunciū, vel comitatur, aut canit nocte, vel die cantilenas eo fine, Nauar. cap. 13. & ſeq. verſ. 14.

10 Quæritur vtrum Sodomia occulta inducat irregularitatem, nam per nouum ius extraua. Pij Quinti inducebat? Reſpondit, Nauar. cap. 27. num. 249. quod non, ſed non inducit depoſitionem ipſo iure, quo ad clericos, & non quæmcumq. ſed ex continuato vſu exercita, & cum depoſitio non ſit cenſura, ſed pæna. ſodomita celebrans non efficitur irregularis, quia non violat Eccleſiaſticam cenſuram, an autem dicta bulla ſit recepta in foro interiori ſicut eſt recepta in foro exteriori, vt inquit Nauar. eſt quæſt. facti ad quam non reſpondet iuriſconſultus.

S V M M A R I V M.

1 *Beſtialitas eſt concubitus cum re animata, ſed non eiuſdem ſpecies.*
2 *Dæmon poteſt coire cum muliere, ſed cum ſemine humano.*
3 *Beſtias, ſiue animalia cum affectu libidinoſo in lecto, abſolui non debent, niſi prius illa interficiant.*
4 *Beſtialitas eſt horribile peccatum.*
5 *Beſtialitas in coniugatis.*

De Beſtialitate. Cap. LXVXI.

1 QVæritur quomodo dicitur, qs peccare vitio beſtialitatis? ℞. quando concubitur cum re animata, ſed non eiuſdem ſpecie, v. g. ſi abutatur ali-

qua

qua beſtia, vel Dæmone, Quod quidem contingere poteſt, tali pacto, ſecundum Caiet. 2.2. quæſt. 154. art. 11. ad 3. videlicet quando dæmon mouet, & format corpus aereum, puta animalis, aut hominis, & nunc agit contra naturam, & nunc in eodem ſexu; & nunc in forma conſanguinei: & tunc ſi quis beſtia etiam affeſtu, ſodomitico abutatur, vel coeat cum dæmone, habẽs hanc delectationem ſodomiticam, vel adulterij, vel inceſtus, præter beſtialitatis vitium, ſodomiæ deformitatem, vel adulterij, vel inceſtu incurrit.

2 Quæritur ſi dæmon in forma beſtiæ, aut hominis cum muliere poſſit coire, & in eius transfundat ſemen humanum acceptum ab aliquo viro, & ex tali coitu mulier generat, fœtus cuius dici debeat filius? ℞. quod poteſt, & filius dicitur illius à quo deciſum eſt ſemẽ Caiet. qui ſupra.

3 Abſolui tandem non debent ij, qui animalia domi, aut in lecto tenent cum affectu libidinoſo, niſi prius illa interficiãt; & præſertim in Monaſterijs inter moniales canes haberi nullo pacto debent.

4 Beſtialitas eſt horribile peccatum. Vnde beſtia ipſa eſt indigna vitæ, & propria conburitur ſimul cum delinquente. Nefandum vitium eſt hoc inter horribilia, valde horribile ſatis peccatum.

5 Quæritur in coniugatis, dummodo in naturali vaſe, ideſt verſa vice, & niſi ſit dubium effuſionis ſeminis, vtrum ſit peccatum? ℞. peccant venialiter, ſecus verò ſi aliter intentionem malam haberent, quia tunc mortaliter peccarent.

SVMMARIVM.

1 *Mollities eſt peccatum contra caſtitatem.*
2 *Mollities eſt peccatum contra naturam multipliciter contingit.*
3 *Mollitiem procurans, mortaliter peccat.*
4 *Mollitiem procurans poteſt recipere deformitatem inceſtus, vel adulterij.*
5 *Mollitiei vitio inducens alium, mortaliter peccat.*
6 *Mollities peccato peccant ij, qui delectationis cauſa, venerea talem turpitudinem proficiunt, licet ante tempus ſeminis, ſed non amimittunt virginitatem.*
7 *Moniales, quæ cum eſſet ſecularis occultè fornicata eſt non poteſt recipere velum, ſuæ conſecrationis, niſi cũ diſpenſatione.*

De Mollitiæ. Cap. LXXXII.

1 QVid eſt Mollities? ℞. eſt peccatum contra caſtitatem, quæ alio nomine dicitur immunditia, ſeu voluntaria pollutio, & eſt vitium contra naturam, quando ſcilicet procuratur pollutio venerea delectationis cauſa abſque concubitu, & hoc vitium fit per frictionem, vel fricationem membri pudendi, etiam ſi propter ætatem non fuerit ſubſequuta pollutio, vt inquit Gerſon. par. 2. tractatulo de confeſſione mollitiei, quantum ibi eſt complementum delectationis illecebroſæ, & forſan perdidit virginitatem, ſaltem animi, & magis perdidit, quam ſi pro illa ætate iuiſſet ad mulieres fortè tamen probabiliter, vt idem ait, dici poteſt, quod per pænitentiam virginitas reparatur in non pollũta, ſicut de mentali corruptione, quam ſic conſenſu intrinſeco eſſe dicimus, dũ corporalis defloratio, ſeu pollutio, non eſt ſubſequuta; hæc Cancell.

2 Quia vitium contra naturam poteſt multipliciter contingere ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 11. verſ. reſpondeo, vno modo, ſi abſq; concubitu cauſa delectationis venereę (vt diximus ſupra) pollutio procuretur, quod quidem pertinet ad peccatum immunditiæ quæ mollities appellatur.

Alio modo, ſi fiat per concubitum ad rem non eiuſdem ſpeciei, quod beſtialitas vocatur. Rurſus ſi fiat ad concubitum ad non debitum ſexum, puta maſculus ad maſculum, vel fœmina ad fœminam ſecundum Apoſt. cap. 1. ad Romanos, qnod vocatur vitium ſodomiticum. Vltimo, ſi non ſeruatur naturalis modus concubendi, aut quantum ad Inſtrumentum aut quantum ad alios monſtruoſos, & beſtiales concubendi modos, & de hoc diximus ſupra.

3 Quæritur procurans mollitiem delectationis cauſa, abſque concubitu, vtrum peccet? ℞. peccat mortaliter, qui propria manu peccat carnaliter, & non eſt tale peccare contra naturam, ſed ſodomia 2. 2.

Digitized by Google

quæſt.7.flagitia,& cap.omnes,& ſiue adminiculo proprio, ſiue alieno, grauius tamen ſi cum alieno, ratione ſocietatis in peccato alterius, Caiet.ad S.Tho. 2.2. q. 154.art.2.Nauar.c.16.nu. 6.

4 Quæritur procurans mollitiem, & illam ſubordinando moroſè delectationi aut deſiderio adulterij, vel inceſtus, quid? ℞. non ſolum peccat peccato mollitiei, ſed etiam recipit deformitatem inceſtus, vel adulterij. Caiet. Nauar. qui ſupra. Non tamen duo peccata committit præter illud mollitiei, ſed vnum tantumodo habens deformitatem tot peccatorum, & ratio eſt, quia vna cogitatione hoc appetitur, ſecus ſi mutaret de vna perſona in aliam, vel ad diuerſam ſpeciem cum eadem perſona deliberat per ſe de qualibet nam ſemper de nouo peccaret mortaliter, vnde ſi centum mulieres uideret vnam poſt aliam, & de qualibet ſpecialiter animum determinaret, centũ mortalia committeret Archiep. Flor. in ſummula in 9. præcep. de luxur. mẽt. c. vnico.

5 Quæritur vtrum peccet inducens aliũ ad huiuſmodi mollitiem? ℞. peccat mortaliter, c. noli de pœnit. diſt. 1.

6 Quæritur, qui ante ætatem, vel tempus ſeminis talem turpitudinem delectationis venereæ per ſemetipſos, vel alio perficiant, vtrum peccent, & virginitatem amittant? ℞. quod peccant peccato mollitiei, ſed non amittunt virginitatem, ſi non eſt reſolutio ſeminis, Caiet. 22. quæſt. 154. art. 6. ad 3.

7 Quæritur monialis, quæ cum eſſet ſecularis, vel antequam profeſſionem faceret, occultè fornicata eſt vtrum poſſit recipere velum ſuæ conſecrationis? ℞. quod non poteſt recipere, niſi cum diſpenſatione, aut alia honeſta cautela ſuſcipiat. Quod etiam de illa, quæ voluntariè ſe polluit, arbitratur, Nauar. c. 16 num. 3. in fin. poſt Sylu. in verb. conſecratio virginum, qui latius declarat, Caiet. in verb. virginum conſecratio.

SVMMARIVM.

1 *Falſitas, eſt defectus veritatis in re.*
2 *Falſitas, i. omne genus mẽdacij prohibetur.*
3 *Falſitas quomodo in iudicio dici poteſt.*
4 *Falſitas, id eſt, detrahentes famam proximi mortaliter peccant.*
5 *Falſitas quatuor modis committitur.*
6 *Falſitatem quomodo committat notorius?*
7 *Falſum, ſiue ſimulatum Inſtrumentum faciens, quid.*
8 *Falſitatem in teſtamento per ignorantiam ſeu malitiam faciens quid.*
9 *Falſi crimine tenetur Notarius, ſiue Aduocatus inſtrumenta vnius partis alteri oſtendens.*
10 *Falſarius eſt Notarius ponens abſentium nomina in inſtrumento, aut qui furtiuè ſigillum ſurripit.*
11 *Falſarius dicitur, qui in litteris, quas impetrauit veritatem tacuit.*
12 *Falſum vtrum committat recipiens pecuniam, ne teſtimonium de veritate faciat.*
13 *Falſum in iudicio aſſerens teſtis iuratus, aut dubium pro vero, vel occultans veritatem mortaliter peccat.*
14 *Falſũ teſtimoniũ factũ in diſcrimine vitæ alicuius, reuocari debet ante punitionem.*
15 *Teſtis vacillans in examine, non debet admitti.*
16 *Falſum teſtificans credens verum ob dictum tantum partis peccat mortaliter.*
17 *Teſtificans verum, quod falſum credit mortaliter peccat.*
18 *Falſum dicens in præiudicium fiſci ad reſtitutionem non tenetur.*
19 *Falſitatem committunt qui dolo procurat, vt aliter ſcribantur dicta teſtium quam dixerunt.*
20 *Falſarij ſunt, & mortaliter peccant, falſificantes nummos.*
21 *Falſam monetam impendens quam ipſe acceperat ad reſtitutionem tenetur.*
22 *Falſitatem committit circũcidens monetã.*
23 *Falſificans monetam graue admodum crimen committit.*
24 *Falſificans pondera, vel menſuras peccat, & ad reſtitutionem tenetur.*
25 *Falſi reliquijs vtens cauſa turpis quæſtus, peccat mortaliter.*
26 *Falſum nomen, ſiue cognomẽ aſſeuerãs, pœna falſi coercere debet.*
27 *Falſarius, atque fur, dicitur, qui litteras obſerratas aperit.*
28 *Litteras inaduertenter aperiens, putans ad ſe miſſas venialiter peccat.*
29 *Litteras aperiens prælatus, aut prælatiſſa, quæ ſuis ſubditis mittuntur, non peccant*

De

Digitized by Google

De Octauo præcepto, Non falſum teſtimonium dices. Cap. LXXXIII.

1 QVid eſt falſitas? ℞. ſecundum S. Bonau. diſt. 37. art. 2. q. 3. lib. 2. nihil aliud eſt, quam defectus veritatis in re, quæ nata eſt ratificari, ſicut malitia dicit priuationem bonitatis, & rectitudinis, circa actionem, quæ nata eſt ratificari: vel falſitas eſt mutatio vocis, cũ iactura, & dolo, vnde vno ex his deficiente non dicitur quis propriè falſus.

2 Hoc præcepto prohibetur omne genus mendacij; cuius cum tria ſint genera; pernicioſum, ſcilicet, quod obeſt, officioſum, quod prodeſt, Iocoſum, quod delectat, illud verò eſt omnium grauiſſimum, quod perniciem affert proximo, id eſt, contra aliquem falſum teſtimonium dicendo, vel in iudicio, vel extra.

3 Quomodo in iudicio peccari poteſt? ℞. tribus modis peccari poteſt, quemadmodum tres perſonæ ſunt, quæ peccant in hoc præceptum: Prima eſt perſona accuſantis falſum, vnde ſcriptura apud leuiticum c. 5. inquit Non eris criminator, aut ſuſurro. Secunda eſt, teſtis falſus. Vnde in prouer. c. 19. habetur teſtis falſus non erit impunitus. Tertia eſt denique perſona male iudicans vt iudex.

4 Quæritur extra iudicium, qui ſunt, qui impingunt in hunc ſcrupulum? ℞. Detractores Deo odibiles, Item qui detrahentibus aures accomodant, quos monet ſcriptura, dicens Eccleſ. 28. Sepi aurem tuam ſpinis, & linguam nequam noli audire, nec etiam ſuſurratores, qui recitant quicquid audiunt, de quibus dicitur ſuſurro, & bilinguis maledictus. Inſuper adulatores, laudantes peccatores in deſiderijs animæ ſuæ, & dicentes bonum malum, & malum bonum, denique, & murmuratores, de quibus omnibus particulatim dicemus.

5 Quot modis committitur falſitas? ℞. ſecundũ Azonem in ſumma C. ad l. Cornel. de falſ. quod falſum quatuor modis committitur. Scripto: dicto: facto: & vſu. Scripto, vt in tabellione ſcribente falſum inſtrumentum: c. cum Ioannes, c. inter dilectos de fide Inſtrumenti. Dicto: vt in falſo teſte, vt in l. 1. §. ſed, & ſi quis ff. de falſ. facto, vt in eo, qui falſam monetam cudit, l. prima; & in l. qui falſam. ff. ad l. corneliam de falſ. & in eo, qui falſo menſuratur, l. quicunque, & l. penultima ff. eodem vſu, vt in eo, qui falſis probationibus vtitur l. ſi falſas C. de falſ.

6 Quæritur Notarius faciens Inſtrumẽtum ſimulatum, i, formaliter licitum, & realiter vſurarium, & cum res pignoretur & ſcribit, quod venditur, vel pro centum & decem mutuo datis, ſcripſit centum viginti, quid? ℞. falſitatem committit, & mortaliter peccat, & tenetur ad reſtitutionem, ſi principalis non reſtituat, & niſi hoc faciat in fauorem eius, qui mutuum accepit, qui indigebat, & vſurarius grati mutuare nolebat, neque cum ſcriptura apertè continente vſuram, quo caſu eſſet excommunicatus, vbi excommunicantur tales contractus facientes ſimulatos, Nauar. c. 17. nu. 275.

7 Quæritur vtrum conficiens Inſtrumẽtum falſum, aut verum vtile, & parti neceſſarium occultans, aut delens, vel rumpens, quid? ℞. peccat mortaliter Nauar. c. 25. nu. 52. vel comburens, quia præter pœnam falſi, tenetur ad reſtitutionem totius intereſſe, Sylu. q. 3.

8 Quæritur conficiens inſtrumẽtum, vel teſtomentum per malitiam, aut per ignorantiam notabilem male aliquod faciat addendo aliquas clauſulas obſcuras, aut neceſſarias, ommittendo propter quas aliquis ſuum legatum, aut debitum perdit quid? ℞. mortaliter peccat, & tenetur ad reſtitutionem. Nauar. c. 25. nu. 52.

9 Quæritur, quid ſi Notarius, vel Aduocatus, qui inſtrumenta vnius partis, alteri oſtendit? ℞. peccat, & tenetur de crimine falſi ita text. in l. 1 §. 15. qui depoſita ff. de falſ. vel qui aliam ſcripturam falſam faceret rogatu partis. Nauar. c. 17. nu. 169.

10 Quæritur, quid ſi Notarius, qui abſentium nomina in inſtrumento ponit, vel qui furtiuè ſigillum ſurripit? ℞. peccat, & & falſarius etiam eſt, cap. 4. de his, quæ ſi. à prælat. vel qui ſigillum, vel qui ſcripta falſificat Nauar. qui ſupra

11 Quæritur q in litteris, quas impettauit

tacuit veritatem, quam ſi expreſſiſſet, illas non obtinuiſſet? ℞. falſarius eſt Specul. de reſcrip. præſent. §. 7.

12 Quæritur an committat falſum teſtis pecuniam recipiendo, ne teſtimonium faciat? Reſpondetur ſecundum Bald. in cap. peruenit el 1. de teſti. cogen. quod non quia, & ſi is, qui in iudicio teſtimonium dicit, tacendo veritatem falſarius eſt, & punitur pæna falſi, cap. 1. de crim. falſ. non tamen idem eſt, cum ſe ſe, occultando, ac ad iudicium non veniendo veritatem non aperit, quia ſolum probationes parti ſubtrahere dicitur, non tamen iudicis, tribunal, ac religionem iuramenti violat, ſolum ergo probationem occultor, pæna extraorcinaria iudicis arbitrio puniri debet, quod etiam ſentit Bald. in l. præsbyteri, num. 11. cum ſeq. C. de Epiſ. & cleric. Alex. in l. argentarijs §. cum autem. ff. de eden. Abb. & Fel. in c. accepimus de fide Inſtru.

13 Quæritur teſtis iuratus, vel non iuratus aſſerens in iudicio falſum, vel dubium pro vero, aut tacens verum in notabile damnum alterius, quid? Reſpond. peccat mortaliter cap. 1. de cum falſ. cum obligatione reſtituendi iuxta mentem S. Thom. 2. 2 quæſt. 70. art. 4. Panorm. verò in d. cap. inquit, quod tunc teſtis tacendo veritatem falſus eſt, quan do interrogatus ſuper aliquo articulo dicit ſe nihil ſcire, cap. quis quis, & ibi gloſ. vndecima, q. 3. vel quando iurauit dicere meram, & puram veritatem, & multa ſubticuit, vt ita intelligitur text. in cap. cum dilecti filij, de accuſat. Alias ſi iuraret reſpondere ad interrogata, tunc ſi teſtis vltra non reſponderet, & per conſequens taceret, nõ eſſet falſus, ita D. Ant. de Butr. in c. ſuper litteris nu 9. de reſcrip.

14 Quæritur teſtis, qui ob falſum teſtimonium ſuum ponit aliquem in diſcrimine vitæ, quid? ℞. debet ſuum teſtimoniũ ante punitionem rei reuocare, atque omnem ſuam diligentiam adhibere, vt illum à morte eripiat, etiam ſi oporteret ob hoc ipſum perdere vitam. Quod ſecus dicendum quando reuocatio non prodeſſet, vt quia reus vitam amiſit, & ipſe periculo ſe ſubiaceret. Archiep. Flor. in ſummula Defec. in 8. præcepto, c. 1.

15 Quæritur utrum valeat teſtimoniũ teſtis, qui variat, contradicit, & vaſcillat. v. g. qui primo dixit ſe interfuiſſe, in cõtractu tali, & loco, & poſtea inquit, ſe illo die alibi fuiſſe? ℞. non valet imo punitur, quia vaccillat, & quia dubitando, & tremendo loquitur. ff. de falſ. l. eos de teſti. l. qui falſo. C. de teſti l. nullum D. Ant. de Butr. in d. cap. præterea nu. 13.

16 Quæritur vtrum teſtificãs falſum credens verum ob ſolum dictum partis affirmantis eſſe verũ, quid? ℞. grauiter peccat, non tamen tenetur reſtituere parti læſæ, ſi pars affirmans eſſet tantæ probitatis, vt merito credi poſſet, alias ſecus, & niſi contrarium reſcierit, antequam teſtimonium, ferat Nauar. c. 18. nu. 1.

17 Quæritur vtrum teſtificans verũ, quod ipſe credit falſum, quid? ℞. peccat mortaliter, non tamen eſt obnoxium reſtitutioni, quia & ſi ſi nocere velit, non tamen nocet ita Nauar. in cap. inter verba nu. 700. 11. q. 3. Quod idem dicendum de eo qui falſum deponit, quamuis proximo nõ noceat c. quam graui eod. tit. fecit enim quod potuit l. damus. C. de falſ.

18 Quæritur vtrum reſtituere teneatur, teſtis, qui falſum dixit in præiudicium fiſci, qui per dicta ab illo in fauorẽ rei criminis, non confiſcat bona illius, v. g. quia textis interrogatus ſuper crimine hæreſis, ob quod bona veniunt publiganda negat veritatem? ℞. ſecundũ Nauar. quod non, & probat multis rationibus, vt in c. 25. nu. 51. Nec etiam reſtituere tenetur deponens falſum. quando ob eius dictũ nulli parti læſit, alias ſecus, ita Sylu. in verb. teſtis. q. 10. ſcilicet, ſi aliqua partiũ cauſam amiſiſſet, nam tunc de ſua ſubſtãtia parti læſæ reſtituere tenetur. Quod idẽ intellige, quando ob eius depoſitionẽ deſiſteret à lite, quam ante inchoauerat.

19 Quæritur vtrum falſitatem cõmittant qui dolo procurant, vt aliter ſcribantur dicta teſtiũ, quam dixerunt? ℞. quod falſitatem committunt, text. in l. 1. & ibi gloſ. ff. de falſ.

20 Quæritur quid de illis, qui falſificant nummos? ℞. falſarij etiam vocantur, & mortaliter peccant circa falſitatem, quæ committitur facto falſificare nummos in ſubſtantia, pondere, aut forma, vel eis ſcienter vti, mortaliter peccant, & tenentur reſtituere iuxta mentem omnium in

cap.

Digitized by Google

c.quanto de iur.iur. Quod fit ſubſtituendo, aut permiſcendo vnum metallũ pro alio.l. Paulus.ff.de ſolut. aut circa põdus minorẽ pro maiori cudendo.l.1.ff.de cõtrahen.emp. Non autem ita cõtingit dãnum in ſola falſitate formæ cudendo ſine facultate, aut imprimendo characterem, & formam alienam abſque licentia eius cuius erat l.ſine nomine,& l.qui nomine. ff.ad l.cornel.de falſ.quia primis duobus modis proximus dãnificatur, non tertio.

21 Quæritur vtrũ impendens falſam monetam,quam ipſe acceperat, teneatur ad reſtitutionem? ℞. tenetur reficere damnũ paſſo,ſi ſcitur,ſin autẽ pauperibus. Neq; excuſatur,quod talẽ ab alio accepit etiã ignoranter,aut per errorem,quia eius error alteri nocere nõ debet,niſi donec duret ignorãtia, qua excuſſa, reſtituat damnificato, & non cui dedit,ſi ille pro vero impenderit,& damnum erat notabile,alias ſecus Sylu.in verb.falſarius, q.6. Nauar.c.27.nu. 167.

22 Idem dicendum eſt de illo, qui priuata authoritate forficibus, aut alijs inſtrumentis circuncidit, aut aquis acribus attenuat nummos iuxt.in d.c.quanto,ſecus publica eius,qui eos cudi iuſſit, vt ad iſtã æqualitatem aliorum educat, quia illud plus perit ipſi cudenti, Nauar. qui ſupra nu. 168.

23 Quæritur in foro exteriori falſificans monetam,quod crimen cõmittit? ℞. graue admodum crimen cõmittit,quare pœna mortis olim puniebatur, l.qui falſam. ff.de falſ. quod etiam extẽditur ad cudẽtem propria authoritate monetã de ſuo ere,veri, & iuſti ponderis, ac valoris gloſ. in l 2.verſ.obnoxia.C.de falſ.monet.& in l.ſacrilegij ff.ad l. Iuliam pecu.

24 Quæritur vtrum falſificare põdera,vel ſtateras, aut menſuras, vel illis vti, quid? ℞. mortaliter peccat, cum obligatione reſtituendi,c.1.de empt.& vend.

25 Quæritur,quid de eo, qui vtitur falſis reliquijs,ſcilicet cauſa turpis quæſtus fiat id eſt, eo fine aliquid accipiendi pro oſtenſione eorum ? ℞. peccat mortaliter, vt ibidem Nauar.nu.169.

26 Quæritur quid de eo,qui falſum nomẽ aut cognomen aſſeuerat? ℞.ſecundũ text. in l.falſi nominis.ff.de falſ. quod falſi nominis,vel cognominis aſſeueratio, pœna falſi coercetur, quid gloſ.intelligit in ſeruo, in quo fraus præſumitur, vt C. de mut.nom.l.1.

27 Quæritur,quid de eo,qui reſerat litteras obſeratas,vel ſcripturas alienas, q̃ in ſecreto obſeruabantur? ℞. quãdoq. peccat mortaliter,& falſarius, atque fur, quandoq. nec mortaliter,nec venialiter. Mortaliter peccat,qui animo lædendi occultat,lacerat,aut comburit litteras alicuius ne appareant,& tenetur ad intereſſe. Bar. in l.Paulus.ff.de falſ.& in l.qui tabulas.ff. de furtis,eſt etiam falſarius ſecundũ gloſ. approbatam in c.olim,el ſecundo,de offic.de leg.& fur, quia vtitur, re aliena, inuito domino. l. 1. ff. de fur.& hic obnoxius eſt ſecreti ſeruandi. Sot. de rat. teg. memb.1.q.1.ſecunda conclu. verſ. atque

28 Quæritur,quid de eo,qui inaduertenter litteras alterius aperit, putans eas ad ſe miſſas aut ob curioſitatem, ſi vlla intentione nocendi notabiliter, ſed tantũ ſciendi noua,vel captandi riſum ex barbara compoſitione, aut voluptatem ex elegantia? ℞. venialiter tantum peccat,ſed quandoque venialiter, quãdo id faceret ex conſenſu expreſſo,vel tacito,aut præſumpto mittentis,vel eius;cui mittuntur vel qui literas amici,vel ſocij in hoc aperuit,ne negotia iacturam patiãtur,vel qui authoritate publica id facit,quod in bellorum temporum,aut confinijs,aut peſtis id factitare videmus. Vel maritus,aut pater, qui litteras vxoris, vel filiorum ſiue ſubditorum aperiunt, vel.

29 Prælatus,vel prælatiſſa,qui litteras aperiunt,quæ ſuis ſubditis mittuntur Sylu.in verb.falſarius.§.primo Nauar.c.18. n.53. & in c.ſacerdos,nu.16.vſque 21. de pœn. diſt.6.Item non peccat, qui inimici mittentis littera,vel eius cui mittitur reſerat ſi per illas aliquod dãnum ſibi parari iuſtè timet.Idem ſi probabiliter per eas timeretur aliquod damnum alteri,& vt illud impediat,reſerat.Nauar.c.18.nu.53.

SVMMARIVM.

1 *Teſtis,quõdo ſedebat habere in examine.*
2 *Teſtis interogatus à Iudice,qd facere debet*
3 *Teſtis videns fieri homicidium ipſe ſolus, an teneatur dicere.*
4 *Teſtis interrogatus per viam inquiſitionis*

non tenetur reſpondere.

5 *Teſtis interrogatus de homicidio, & ipſe tãtum audiuit, poteſt dicere, ſe neſcire.*

6 *Teſtis tenetur ſe offerre ad impediendum damnum notabile.*

7 *Teſtis pro liberatione ab iniuſta morte pœna, vel infamia rei tenetur ſe offerre.*

8 *Teſtis pro condendando reum, non tenetur teſtificari, niſi iuridice.*

9 *Teſtis etiam priuilegiatus compelli poteſt ad teſtificandum.*

10 *Teſtis vnus quomodo probet, & quomodo non.*

De his, quæ teſtis à legitimo Iudice ſecundum iuris formam interrogatus teſtificari debet ſub pœna peccati mortalis. Cap. LXXXIV.

1 Quæritur quid facere debeat teſtis? ℞. in primis teſtis tenetur verum fateri in manifeſtis, & de qbus puta præceſſit infamia, vel ſemiplena probatio. Sylu. in verb. teſtis q. 8. & quicunq; ſe dolo & fraude ſubduceret, ne à iudice vocaretur in teſtem profecto, ſi ita eſſet proximo ſuum teſtimonium neceſſarium, vt ibi tota periclitaretur cauſa v. g. quia nõ poſſunt alij teſtes inueniri, tunc præter mortale ad reſtitutionẽ tenetur: quia eiuſmodi homo contra iuſtitiam alteri dediſſet damnum Sot. de iuſt. & iur. lib. 5. q. 7. art. 1. prima concluſ. & de rati. tegen. 2. mẽbro, q. 7. tertia conclu. verſi veruntamen.

2 Quæritur, quid facere debet teſtis interrogatus à Iudice de homicidio, quod fortè ſine ipſo probari non poteſt, & an teneatur teſtificari cum periculo proprij capitis, v. g. quia hoc faciẽdo certus eſt ſe necatũ iri ab amicis rei? ℞. ꝙ eo caſu, poteſt ſe abſcondere, & vocatus fugere, atq; interrogatus occultare veritatem, modo non mentiatur Sot. de rat. tegen. 2. memb. 7. concl. 3. verſ. ſed nunquid.

3 Quæritur teſtis videns fieri homicidiũ vtrum teneatur teſtificari? ℞. quod nõ tenetur ſi ſolus ſciat, quod intellige dũmodo procedatur via accuſationis, interrogari autem non poteſt abſque vno teſte præuio iurato, atque idoneo.

4 Quæritur vtrum interrogatus teſtis per viam inquiſitionis teneatur reſpõdere? ℞. non tenetur reſpondere, quamuis viderit fieri homicidium cum alijs teſtibus, ſi nec infamia, vel iudicia præceſſerint, alias ſecus, c inquiſitionis de accuſat.

5 Quæritur vtrum iudex quærendo à te an ſcias aliquid de tali homicidio, & tu tantum audiſti, quomodo poteris reſpõdere ℞. potes dicere neſcio, quia quod audis, neſcire diceris l. 2. §. idem labeo. ff. de aqua plu. art. & ibi gloſ. dumodo non ſit ſaltem ſemiplena probatio, quod audiſſe id de quo fuiſti interrogatus.

6 Quæritur offerre ſe in teſtem, quis, an teneatur? ℞. tenetur, ſi ſcit id eſſe neceſſarium ad impediendum damnũ notabile publicum, aut priuatum, aut aliquem eſſe in extrema neceſſitate ſui teſtimonij, & hoc ex charitate, non iuſtitia, & ideo ad reſtitutionem non tenetur quãuis peccet mortaliter S. Th. 2. 2. q. 70. art. 1. arg. tex. in c. 1. de crim. falſ. Sylu. in verb. teſtis, q. 8. quod ſi interrogatus, noluit teſtificari, tunc tenetur de omni damno, quia de iuſtitia tenetur Sot. de ratio. tegen. q. 7. conclu. 3 verſ. ſed maius dubium.

7 Quæritur vtrum quis teneatur teſtificari etiam non iuſſus? ℞. tenetur pro liberando ab iniuſta morte, pœna, vel infamia rerum, aut ſaltem facere, quod in ſe eſt, per denunciationem veritatis ei, qui poteſt prodeſſe. S. Th. qui ſupra niſi per confeſſionem id ſciat, Nauar. c. 15. nu. 16.

8 Quæritur vtrum quis pro condẽnando reo teneatur teſtificari? ℞. quod non, niſi iuridice, conſtrictus, etiã ſi accuſatori inde periculũ vitę immineat, niſi accuſauerit eo, quod tenebatur in conſciẽtia, quia tunc etiam ſponte ipſe ſe offerre deberet in teſtẽ contra reũ, ne accuſator patiatur Sotus, qui ſupra Nauar. c. 11. nu. 16. & 17.

9 Quæritur vtrum priuilegiati compelli poſſint ad teſtificãdum? ℞. quod poſſunt in defectum aliorum, teſtium etiam maritus contra vxorem, & è contra, & ſatis eſſet, quo adhoc iuramentum partis dicentis non affuiſſe alios contra eos, niſi damnum aliquod timeatur. Imo tenetur etiam ipſe filius ad teſtificandum contra patrem de hæreſi inquiſitum, niſi ſciat eum iam pœnituiſſe. Nauar. c. 25. nu. 50.

10 Quæritur vtrũ teſtis aliquis examinari debeat

debeat parte non citata, ad videndū iurare teſtes? ℞. qđ non poteſt; nā eſt text. expreſſus in c.in nomine dnⁱ, de teſt 2.q. 1.in primis,& in l.iudices,C.de fide inſtr.

Probatio vnius teſtis, nihil valet, cum dictū vnius,dictū nullius. vt d.l.ſolam iuriſiurandi.C. de teſtib. Singula enim non probant, multa iuuant, & vna irundo nō facit ver,ſed plures: & ex vna lapide nō conſtruitur domus, ſed ex pluribus congregatis, non diſgregatis, vt in l.1.C. qui pronu. tutelarum ,& in l.2. ff. de execututo. & facit, quod not.Bald. in l.2. C.de bonor.poſſeſ.ſecundum tab.

Teſtis vnus cum alijs adminiculis coniunctus, plenè probat, ſicut duo teſtes, gloſ. ſuper ver. vnus ſolus teſtis, facit qđ not.Bald.& Ang.in l. non eſt vero ſimile, ff.quod met.cauſ.

Quæ non proſunt ſingula,multa iuuāt, & ſimul iunctis, reſultat plena probatio, & gloſ.in præallegata,l.excuſantur, & ibi Bart. qui volunt, quod ex duabus præſumptionibus,vel ex pluribus adminiculis, ſurgant ſufficiens probatio in ciuilibus;& idem vult gloſ.in l.3.§.eiuſdē,ff.de teſtib.in ver.quæ argumenta. Probationes tandem debent eſſe luce meridiana clariores,vt in l.ſciant.C.de probat.

SVMMARIVM.

1 *Contumelia eſt ſignificatio alicuius mali facta præſenti.*

2 *Conuitium eſt plurium coeuntes voces ad maledicta in vnum iactanda.*

3 *Improperium eſt exprobatio beneficiorum.*

4 *Contumelia propriè infertur quando animo conuitiandi, dicit quis alteri proditorem,furem,& ſimilia.*

5 *Contumeliam quomodo quis alteri intulit, eo veniam petere debet.*

6 *Contumeliam quando quis alicui cū veritate contulit,quō veniam petere tenetur.*

7 *Cōtumelioſus dicitur, qui fores domini infringit licet non animo furandi.*

8 *Conuitiū,quod ſæpe inter perſonas infimæ claſſis,ſolet eſſe peccatum veniale.*

De Contumelijs. Cap. LXXXV.

1 QVæritur, quid eſt contumelia? ℞. ſecundum Vulpianum in l. 1.ff.de iniur.à contendendo: ſed apud Theologos, eſt ſignificatio alicuius mali facta præſenti, vt appellando eum furem,hæreticum,aut latronem.

2 Quid eſt conuitium? ℞. eſt actus exterior,quo proximi honor deturpatur,& ſiue fiat verbo,ſiue ſigno alio exteriori,vel ſecundum Iuriſconſultum in l. apud labeonem, ff.eod. dicitur quaſi conuociū, quaſi plurium coeuntes voces ad maledicta in vnum iactanda, vel conuitium, ſecundum S.Th.2.2.q.72. eſt quoddā genus contumeliæ. Et eſt propriè ſignificatio alicuius mali,ſiue culpæ, ſiue pœnæ, vt vocando furem, mendacem, &c. ſiue defectus naturæ, vt appellando cœcum, aut gibboſum.

3 Quid eſt improperium? ℞. improperiū verò aliā peculiarē ſpeciē conuitij ſignificat, nēpè cum quis alteri beneficiū obijcit, quod à ſe receperat, vt illud Eccleſ. Exigua dabit,& multa improperabit.

Contumelia igitur conſiſtit in verbis contumelioſis ſignificantibus defectus culpæ,vt quid ſit fur. Conuitium in verbis ſignificantibus defectus culpæ,& pœnæ,vt quia eſt latro,& cœcus.

Improperium verò eſt ſignificatio beneficij tēpore neceſſitatis ei collati, quāquā hæc ſæpè confundantur,ex mente S. Tho.2.2.q.72.art.2.quæ tria ſunt peccata mortalia, qñ quis per ea intendit proximi honorem mortaliter lædere,vel lędit, aut cauſam lædendi dat; & ſi id faciat animo non lædendi,dūmodo ſint talia verba, quæ grauiter dehonorent, & contriſtent,S.Tho.qui ſupra.

4 Quomodo dicitur propriè inferre cōtumeliā? ℞. qñ v.g. animo conuitiandi, dicit,proditorem, vel perſonam inhoneſtam, & ſimilia, dicitur contumeliam inferre, quia facit contra charitatem, peccat mortaliter; ſed qui non tali animo proferret, aut ſolum cauſa correctionis, debito modo, & honeſto, vt pater filijs, dominus famulis, magiſter diſcipulis, & Prælatus ſibi ſubditis,non peccarent,vel tantum venialiter, niſi eſſent talia verba, quæ nimium læderent honorem alicuius; nam tunc eſſet mortale, Sylueſt.in verbo contumelia, quæſtione tertia, Archiepiſcopus Florentinus in ſummula, in 2. parte inter, de præcep. iræ, cap. 2.de

con-

Digitized by Google

contumelia, quo etiam caſu ſi modum exceſſerit, debent veniam petere, gloſ.in cap.quando,diſt.86.

5 Quomodo quis tenetur veniam petere? Reſpondetur ſi ſecreto quis contumeliam proximo infert, priuatim per ſe, vel per interpoſitam perſonam petere tenetur, ſi publica eſt,& tunc publicè, ſi hoc iniuriatus requirit: quinimo ſi aliquod criminale falſi expreſſit, tenetur coram illis, qui hoc audierunt exprimere falſum ſe dixiſſe: excipitur Prælatus, niſi modus exceſſerit in correctione. d. cap. quoniam. Excipitur plebeius, qui non debet à viro Illuſtri tantam humiliationem exigere, quare non ſunt à confeſſarijs ad illas cogendi; ſed aliter fieri poteſt reſtitutio. Excipitur etiam ſi tanta ſit contumelia, non ſufficit, ſed alia ſit neceſſaria compenſatio. Excipitur rurſum ſi contumelia laceſſitas domeſticè, & familiariter conuerſatur cum iniuriante, cum eo ridendo, & huiuſmodi, Sylueſt.in verb.contumelia,q.4.

6 Quæritur,an teneatur de iniuria,is qui cum veritate alicui dicit latro, homicida,vel adulter? Reſpondetur ſecundum Hoſtien. quod non, ſi facit animo accuſandi, vel denunciandi delictum, & probauerit, l.eum qui nocentem, ff.de iniur. l.ſiquidem.§.fin. C. de iniur. Item ſi hoc faciat excipiendo,vt repellat eum ab ordine, vel teſtimonio,de reſt.l ex parte,C. de accuſ. l.ſuper his. cum enim hoc concedatur à iure, non videtur iniuriam facere,cap.ſuper,de elect. ſed aduertendũ, quod ſi quis in iudicio exprobrauerit aduerſario verum crimen, quod nihil ad proprij iuris comprobationem, vel defenſionem attinet, tunc actione iniuriarum, tenetur; quia ipſius prauus deprehenditur animus, l.quiſquis, C. de poſtulat. Immo etiam ſi verè criminis exprobratio ad ipſius cauſæ deciſionem pertineat peccatum eſt mortale, atq; puniendus eſt per iudicem, ſi collegerit præceſſiſſe ex animo iniuriandi.

7 Quæritur, vtrum contumelioſus dicatur, qui fores domini infringit, aut aliquid ſimile, non vt furetur; ſed vt contumeliam inferat? Reſpondetur, dicitur contumelioſus, quia ſignificat re illud damnum floccipendere, idem de eo, qui fuſte aliquem cedit,ne vt dolorem incutiet, ſed vt honorem auferat, vel vxorem vicini ad libidinem ſollicitet, & honori mariti officiat, Sotus qui ſupra colum.prima.

8 Quæritur, vtrum ſit peccatum mortale, quod inter mulierculas contingit, & homines infimæ claſſis, qui inuicem ſe conuitijs conſpergunt, quod in os veniunt? Reſpondetur, quod peccatũ hoc plurimum ſolet eſſe veniale: nam his per parum ſolet adhiberi fides, Sot.lib. 5. de iuſt.& iur.q.9.art.2.

SVMMARIVM.

1 *Detractio eſt ablatio famæ per verba contumelioſa cum intentione nocendi.*

2 *Fama eſt illeſæ dignitatis, ſtatus, vita, & moribus comprobatur.*

3 *Honor eſt reuerentia, quæ exbibetur alicui ex aliqua cauſa.*

4 *Honeſtas eſt honoris ſtatus.*

5 *Honeſtum eſt idem,quod honore dignum.*

6 *Laus eſt ſermo elucidans virtutis magnitudinem.*

7 *Famam proximis dupliciter poſſumus auferre.*

8 *Detractio fit in octo ſpecies.*

9 *Detractio eſt peior furto.*

10 *Infamis, & infamatum, quomodo inter ſe differant.*

11 *Detractor in iudicio iuris ordine non ſeruato detegendo aliquod occultum,quomodo tenetur ad reſtitutionem.*

12 *Infamare ſemetipſum, eſt peccatum mortale.*

13 *Libello famoſo honorem alterius lædens capitali ſententia puniendus.*

14 *Infamans aliquem in iudicio contra charitatem,licet non contra iuſtitiam, peccat mortalitaliter.*

15 *Infamatus in vno loco, an poſſit infamari in alio, in quo neſcitur illius infamia ſine peccato.*

16 *Infamatus in iudicio,& adhuc famam bonam non recuperauit,quid.*

17 *Infamatus ex notorio crimine in vno loco, an peccet quis manifeſtando in alio loco.*

18 *Detractorẽ attente audiẽs,grauiter peccat.*

19 *Famæ reſtitutionis,conditiones tres.*

20 *Famã alterius denigrãs,ad quid teneatur.*

De

De Famæ detractione. Cap. LXXXVI.

1 QVid eſt detractio? Reſpondetur eſt ablatio famæ per verba contumelioſa cum intentione nocendi, vel eſt occulta denigratio famæ alterius, & hæc ſecundum S. Tho. 2.2.q. 73. art. 1. ad 3. & peccatum maximum; quia fama eſt pretioſiſſima, vt 5.q.3.cap. facta. Detractores ergo ſunt peiores illis, qui ſubſtantias aliorum, prædiaq. decipiunt, c.deteriores, & c.ex merito, 6.q.1.

Sicut duo vitia in contrarium, alterũ quo infertur honor proximo contendendo, & hoc eſt contumelia: alterum vitiũ eſt, impediendo famam bonam alicui, & hoc eſt detractio: & in hoc, quod eſt auferre indicatur, quod eſt contra iuſtitiam, & ſic eſt peccatum mortale; & debet fieri reſtitutio.

2 Quæritur, quæ eſt fama, ſiue bona fama? Reſpondetur ſecundum Ricchard. diſt.25 art. 6. q. 1. lib. 4. eſt illeſæ dignitatis, ſtatus, vita, & moribus comprobatus. Vel ſecundum alios, fama eſt inanis de aliqua re rumor ſine veri cognitione, ſiue bonus, ſiue malus. Et hoc tantum differt à rumore, quod rumor ſemper de recenti dicitur. Fama verò, dicitur de re inueterata, firmataq. in hominum opinione, quamuis incerta, & frequenter ponitur pro laude, & celebritate: Virgilius.

Sum pius Aeneas fama ſuper æthera notus.

3 Quid eſt honor? Reſpondetur, honor propriè, eſt reuerentia, & dignitas, quæ ex cauſa aliqua alicui exhibetur Virgil.

Haud equidem tali, me dignior honore.

4 Quid eſt honeſtas? Reſpondetur, honeſtas, dicitur honoris ſtat⁹, terminus boni, & finis honoris, vt dicit Gerſon tract. 12. ſuper Magnificat. Eſt autem honor ille bonum honeſtum, bonum conueniẽs appetitui rationali, vt rationalis eſt, & vt, inquit Paulus Corceſ. lib. 3. ſententiarũ, diſt. 8. non modo germina virtutis, ſed etiam tanquam temperantiæ conditio deſcribitur.

5 Quid eſt honeſtum? Reſpondetur, vt dicit S.Th. 2.2.q.145.art.1. eſt idem quod ſpiritualis pulchritudo, vel quod eſt honore dignum, & eſt idem quod virtus.

6 Quid eſt laus? Reſpondetur, eſt ſermo elucidans magnitudinem virtutis, ſecundum Ariſt, lib. 1. & 3. rethoric. & S.Thom. ſuper Pſalm. 17. Dicitur autem à verbo laudo, quod aliquando ſignificat verbis extollo. Horat.

Laudabunt alij claram, Rhoden, aut Mytilenen.

7 Quomodo poteſt quis auferre famam proximi ſui? Reſpondetur, dupliciter: vno modo in ſe; alio modo, quia habebat bonam opinionem, modo habet malam; & quando fit ſine rationabili, dicitur iudicium temerarium. Altero modo poteſt auferri fama apud alios, & iſtud vitium eſt detractio.

Et quia nũquam fit detractio, niſi per verbum; propterea dicitur, quod fit per verba; ſiue ſint verba, ſiue ſigna, ſiue motus, ſiue aliquid aliud, quo aufertur fama proximo, illud eſt detrahere.

Poſſumus aliquando auferre famam proximo, & non eſt detractio; quia non fit cum intentione nocendi. Iſta intentio nocendi eſt duplex. Altera actualis expreſſa, quando vere habeat intentionem nocendi. Altera virtualis, quæ eſt etiam ſi verè non intendit nocere; tamen non ſe habeat, vt debet habere in ablatione famæ illius, verbi gratia. Si quis Epiſcopus denunciaret peccatum alicuius ſine præmiſſa illius admonitione.

8 Quot modis fiat detractio? ℞. ſecundum S.Tho. 2.2.q.73 art. 1. ad 3. quod diuiditur in octo ſpecies, quatuor quando imponimus crimen, & quatuor quando aufertur bonum, quod fecit, & continentur in ijs verſiculis.

Imponens, augetur, manifeſtans, in malo vertens.

Imponit malum, quod non facit: Augens, ſi dicat, quod eſt, & quod non eſt, qui exagerat rem. Manifeſtans, id eſt, qui crimen occultum manifeſtum facit, detractor eſt. In malo vertens, id eſt, temerè conſiderans malum etiã factum; quod eſt temeritas. Quatuor, quando aufertur bonum, ſunt in iſto carmine.

Qui negat, aut minuit, tacuit, laudatq. remiſſe.

Negat,

Digitized by Google

Negat,id eſt, qui dicit non eſſe factum bonum: minuit, id eſt, qui dicit eſſe factum,ſed extenuat: tacuit,id eſt,qui non vult quicquam de laude dicere alicuius: laudat remiſſe,id eſt,extenuans rem, quã poſſet augere laudando.

9 Quale peccatum eſt detractio? ℞. ſecundum S.Tho. qui ſupra, art.2. quod eſt peius peccatum detractio,quam furtum; quia furto auferuntur pecuniæ: detractione,fama, ſed fama nobilior eſt pecunia; ergo grauior eſt detractio furto, vt dictum eſt ſupra.

Detractio autem in tribus eſt veniale: Primo ex leuitate materiæ: leuitas verò materiæ eſt paucitas materiæ,& conſideratur tripliciter: Vno modo ex parte nocumenti: ſecundo ex parte perſonæ,quæ infamatur, quia fortè ille non vitat infamiam: tertio debet conſiderari ex parte perſonarũ apud quas fit detractio: nam aliquando eſt maior infamia manifeſtare aliquod peccatum,apud aliquem Prælatum, aut Principem, quàm ſi manifeſtaretur apud quinquaginta homines.

Eſt veniale quando fit ſine intentione nocendi,vt iocando; ſed dicit S.Th.quod etiam quando ex ioco fit, & contrahitur infamia, quod tunc eſt mortale. Quando etiam ex repentino motu diceret verbum infamatorium,tunc eſt veniale.

10 Quæ differentia eſt inter infamatum, & infamem? ℞. differunt, vt ſcribit Scotus diſt.25.q.1.lib.4. Infamatus eſt,qui de crimine aliquo publicè accuſatur infamis,non autem eſt, propter talem impoſitionem criminis, ſed verbo per crimen publicum publicè commiſſum,vt fortè ſi publicè procurauit, vel quandocunque aliud crimen commiſſum, propter quod ius determinat aliquem forè infamem, vel quia à iudice coram quo probetur crimen eius iudicatur infamis.

11 Quæritur, quomodo ſe gerere debet, qui detraxit detegendo aliquod occultum crimen, iuris ordine non ſeruato, ſiue extra? Reſpondetur, tenetur facere reſtitutionem, non quidem aſſerendo ſe falſum dixiſſe, ſed malè locutum fuiſſe ſecundum S.Tho. commun. receptum.2.2.q.63.art.2. & in 4.diſt.15. quæſt.2. art. 5.ad 2.

12 Quæritur, vtrũ infamare ſemetipſum, ſit peccatum? Reſpondetur, ſe infamare ex genere ſuo,eſt veniale; ex circuñſtantia verò,& per accidens fit mortale. Sot. lib.5.de iuſt.q 10 art.2. & Nauar.c.inter verba.11.q.3.Conrad.44.q.Couar.lib.variar.reſol.c.2. q. 8. Fundamentum huius eſt, quia homo eſt dominus propriæ famè, ſicut propriæ pecuniæ, & quemadmodũ prodigere pecunias, non eſt mortale,ita nec prodigere famam, ſecundum Tolet. & poteſt eſſe peccatum mortale, eo magis ob dignitatem perſonæ. Hinc Epiſcopi, & alij Prælati, atque publicæ perſonæ ad aliorum ſaluti prouidendum conſtituti mortaliter peccant,ſe ipſos infamare, vel famam propriam negligere, aut infamantibus ſe notabiliter non reſiſtere, aut modeſtè reſtitutionem famæ, non petere,licet alij religioſi, quibus ſola propriæ ſalutis cura eſt, iuſtè patiantur poſſe ferre,quatenus eos tangit, niſi charitas Dei, aut proximi contrarium requirat: poſſunt tamen licitè eam tueri; ita gloſ. in cap. ſemel Chriſtus, de conſ.diſt. 2.Sylu.in verb,fama in fin.Nauar.cap.18. nu.61. In his igitur caſibus peccatum eſt mortale infamare ſeipſum, quibus adde alium, id eſt, ſi id faciant in confeſſione facta non presbytero, quamuis tempore neceſſitatis, niſi id bona fide, & ſimplici credentes; licet per ignorantiam iuris, licitum eſſe. Nauar.c.21.nu. 41. Regulariter verò eſt veniale, & nec huic ſententiæ obſtat text. in cap.ſi non licet, 23.q. 5.per quem text. inquit Panor. in cap. 1. de teſtibus cogen. quod peccat mortaliter, qui metu tormentorum fatetur crimen falſum. Notat etiam Archid. in cap. non eſt.23.q.5.Syluest.in verb. detractio, Caiet.in ſumm.eod.verb. & 2.2,q.73.art. 2. & ratio eſt, quia ſicut peccatum mortale eſt impingere peccatum mortale alteri, ita, & ſibi. Et infamare ſeipſum, mortale eſt, ſicut, & proximum; quemmodum, & occidere ſeipſum, eſt ita graue peccatum,ſicut, & proximum, d.cap. non licet.

13 Quæritur, quid ſi quis libello famoſo alterius honorem lædens, manifeſtando illius vera crimina? Reſpondetur, ſecundum canones flagellabitur, & excommunicatur,cap.qui alterius.5.q.1. niſi qualitas perſonæ, aliter ſuadeat,puta, quia fit Epi-

Digitized by Google

Epiſcopus, tunc pœna commutabitur, l. in ſeruorum, & l. aut facta. §. perſona. ff. de pæn. poteſt etiam deponi cum ſit graue crimen, & damnatione digniſſimum. 25. diſt. §. nunc autem, & ſecundum iura ciuilia capitali ſententia, eſt puniendus, l. vnica, de famoſ. libell. Quod quidem procedit, etiam ſi quis dictum libellum ignarus inuenerit, & non ſtatim lacerauerit, vel occultauerit, ſed manifeſtauerit, quia tunc eſt quaſi author illius delicti, capitali ſententia ſubiugatur, non ſolum per iura ciuilia, in dicta l. vnica. ſed etiam per canones, & in cap. ſi quis inuenti, 5. quæſt. 1. Si verò agitur ciuiliter tenetur actione iniuriarum de omni damno ad arbitrium boni viri, id eſt, iudicis, Inſtit. de iniur. §. pœna. Secundum verò forum pænitentiale, tenetur ad reſtitutionem famæ, tam ipſe quam detractores. Et confeſſarius debet iniungere pænitenti, vt componat contrarias ſcripturas; vel ſi eſſet res nota, vt ſcribat ſe eſſe mentitum, ſalua tamen ſua perſona. Sylu. in verbo libellus, in fin. Nauarrus cap. 18 numero 35.

Sed aduertendum eſt, quod non ſolum is dicitur proferre libellum, qui ad infamiam alicuius famoſum carmen, aut hiſtoriam, vel cantilenam conſcribit, l. lex Carnelia. §. ſi quis verborum. ff. de iniur. ſed etiam ſi aliquid dolo malo fecit, vt aliquid horum fieret, verbi gratia, dimiſit ſcripturam cadere in via, argum. text. in l. late, ff. de verborum ſignificat. Nec diſtinguitur, vtrum nomine ſuo, vel alterius ediderit, vel vtrum nomen eius expreſſerit, quæ intendebat infamare, nec nè; modo per circunſtantias cognoſci poſſit. Eodem modo tenetur ſi ſine ſcriptura notam, vel ſignum aliquod iſtorum prodiderit, puta, quia cornua poſuit in ianuis, & huiuſmodi, ff. de iniur. l. item apud labeonem, §. ait prætor, Syluest. in verbo iniuria, quæſtione 1.

14 Quæritur, vtrum qeccet, qui aliquem infamat contra charitatem in iudicio de vero crimine, non violando iuſtitiam, verbi gratia, qui detulit crimiuoſum in iudicium, qui re vera dignus erat ſupplicio, & teſtibus concipi poterat, tamen hoc facit iniquo animo? Reſpondetur, mortaliter peccauit, quamuis à reſtitutione excuſetur, facit textus in capitulo cum miniſter, & in capitulo relegentes, vigeſima tertia quæſtione quinta, Sotus libro quarto, de iuſt. & iur. quæſt. 6. art. 3.

15 Quæritur, vtrum infamatus in vno loco, poſſit licitè infamari in alio, in quo neſciebatur illius infamia? Reſpondetur ſecundum Adrianum quolibeto ſecundo, quæſtione prima, qui dicit non eſſe peccatum. Caietanus opuſculo decimo ſeptimo, reſponſio nono, affirmat, ſed nunc diſtinguendum eſt, quod dupliciter aliquis poteſt infamiam contraxiſſe, aut iudicio aliquo, aut citra iudicium. Altera diſtinctio eſt. Iſte quis fuit ſemel infamatus dupliciter poteſt ſe habere; aut poſt infamiam eſt in bona fama; aut perſeuerat in illa infamia. Dicimus primo, quocunque modo infamiam iſtam manifeſtare cum intentione nocendi, peccatum mortale; ſecundo ſi bonam famam ille eſt conſecutus, peccat mortaliter contra charitatem, & contra iuſtitiam, qui illum infamat, ſiue in illa ciuitate, ſiue in alia. Omnes concedunt, contra charitatem; quia nocet proximo contra iuſtitiam, quia per illud crimen, non fuit ille priuatus fama futura, ſed præterita. Cum ergo iſte auferat famam præſentem, eſt contra iuſtitiam, Nauarrus capitulo inter verba, vndecima quæſtione tertia, numero centeſimo octuageſimo quinto, Sotus libro quinto, quæſtione decima, articulo ſecundo, dicit non eſſe contra iuſtitiam; licet tamen aliquando ſine peccato, manifeſtare crimen etiam cum infamia, verbi gratia, ad euitandum detrimentum proximi corporale. Quidam fuit interdictus ne mederetur, poteſt aliquis reuelare medico illius. Secundo ad euitandum damnum, verbi gratia, poteſt dici, iſte eſt hæreticus, non peruertatur iſte bonus. Tertio, in vtilitatem publicam, poteſt crimen reuelari; verbi gratia, ſi vellet ordinari aliquem Epiſcopum, qui eſſet, vel hæreticus, vel homicida, tunc in vtilitatem publicam, poteſt quis detegère crimen illius.

16 Quæritur, quando quis in iudicio eſt infa-

Digitized by Google

infamatus, & adhuc famam bonam non recuperauit, vtrum ſit contra iuſtitiam illius crimen in alio loco manifeſtare? Reſpondetur ſecundum Caiet. qui ſupra, & Bart. in l. ex ea, ff. de poſtulando, dicit, qui non habet brachium in vno loco, vbique terrarum caret illo. Sic de fama. In vno caſu eſſet, non contra iuſtitiam, ſed contra charitatem, quando in illo loco eſſet aliquis tertius, qui veniret infamatus, verbi gratia, ſi manifeſtaretur crimen patris, præſente filio ratione famæ filij.

17 Quæritur, quando quis eſt infamatus non ex iudicio, ſed ex notorio crimine, vtrum quis peccet id alijs ignorantibus manifeſtare? ℞. in eodem loco, non eſt peccatum: in alio vero loco peccatum eſt reuelare, & ſcribere. Prima pars huius dicti eſt Soti in 4. diſt. 15. q. 4. Poſterior eſt Scoti lib. q. 10. art. 2.

18 Quæritur, audiens cum attentione detractorem, vtrum peccet? ℞. ſecundum S. Thom. 2. 2. q. 79. art. 4. quod peccat, qui detrahit, & qui conſentit detrahenti: ſed dupliciter aliquis conſentit detrahenti vno modo directè, alio verò indirectè: directè dicitur conſentire tripliciter. Primo ipſum ad detractionem incitando, & tunc mortale. Secundo ſi conſentit directè complacendo detractione ex odio illius, cuius fama detrahitur, & tunc quãta eſt detractio, tantum eſt peccatum. Tertio directè conſentire ex leuitate animi, eſt veniale. Indirectè autem conſentire, & audire detractorem, & non prohibere cum poſſit, eſt mortale concurrentibus tamen omnibus ijs, primò, vt illa detractio ſit certè notabilis; ſecundò, vt qui audit non poteſt prohibere, non peccat; tertio, vt etiam ſi poteſt prohibere, poſſit ſine graui damno, aut detrimento; quarto, vt non prætermittatur ex reuerentia prohibitio, quia ſi eſt Prælatus, qui detrahitur, non poteſt ſubditus quicquã dicere; ſi verò eſt ſuperior, qui audit, grauiter peccat, ſi non prohibet.

19 Item tres conditiones exiguntur, vt obligatio famæ oriatur, ſcilicet, vt auferas famam, & contra iuſtitiam, & quam alter non in integrum reparauit, Sotus lib. 4. de iuſt. & iur. q. 6. art. 3. col. 6.

20 Quæritur, qui falſo famam alterius denigrans, ad quid tenetur? ℞. debet per ſe ſi audet, vel per alium veniam petere ab infamato, ſi ille ſciuerit, Archiep. Flor. in ſumm. de reſt. c. 2. Si verò ignorauerit detractoré, tunc reſtituere tenetur famam coram illis, quibus detrahit, dicendo ſe fuiſſe mentitum, & ſi opus fuerit addendo etiam iuramentum, quo eis diſſuadet, quibus contrarium perſuaſit. Immo adducendo etiam teſtes ſecundum Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. de iuſt. & iur. quamuis inde ſequatur infamatio, & erubeſcentia ſua, quia qui aliter reſtituere non poteſt, tenetur ad hoc, Sot. diſt. 15. q. 4. art. 1. Caiet. 2. 2. q. 72. art. 6. ad 3. Nauar. c. 18. nu. 44. & 12. c. non tibi dico, de pœnit. diſt. 1.

SVMMARIVM.

1 *Adulatio eſt fallaci laude ſeductio.*
2 *Laudare ſe, vel alium de re mala, peccatum eſt graue.*
3 *Laudans aliquem ex quo ille factus eſt peior, peccat mortaliter.*

De Adulatione. Cap. LXXXVII.

1 QVæritur, quid eſt adulatio? Reſpondetur, eſt fallaci laude ſeductio, inquit Aug. ſuper Pſalm. 69. vel adulatio eſt exceſſus delectandi alios verbis, vel factis laudis intentione alicuius lucri conſequendi, ſecundum S. Tho. 2. 2. q. 115. art. 1. Et quia eſt exceſſus, ideo peccatum, dicit Aug. qui ſupra, quod duo ſunt genera perſecutorum, ſcilicet vituperantium, & adulantium, ſed plus perſequitur lingua adulatoris, quam manus perſecutoris. Rumuſculos, & guloſos, & palpantes adulatores, quaſi hoſtes fug. Hier. ad Celantiam.

2 Quæritur, laudare ſe, vel alium de aliqua re mala notabiliter ſicut de peccato mortali, vel vt alicui noceat ſpiritualiter, vtrum ſit peccatum? ℞. peccatũ eſt mortale, quando laudat de mortalibus, & quando de venialibus eſt veniale, vel de virtutibus ſola complacendi intentione abſque ruina. De hac adulatione loquitur text. in cap. ſunt nonnulli, diſt. 46. cap. ſunt plurimi, 6. q. 1. c. nemo peritorum. 11. q. 3. Aug. de Trinit. dicit. Magis obtabo à quoli-

quolibet repreſentandi, quã ab adulante laudari. Nullus enim reprehenſor formidandus eſt amatori virtutis, laudator verò errat, & confirmat errorem. Hieronymus ad prædictam Celantiam dicere ſolebat. At iſto maximo tempore regnat vitium adulationis, quodque grauiſſimũ, quia humilitatis, & beneuolentiæ loco dicitur, & ita fit, vt qui adulari neſcit, aut inuidus, aut ſuperbus reputatur.

3 Quæritur, laudans aliquem ob quod factus eſt peior, vel audacior ad malum perpetrandum, an peccet? ℞. peccat mortaliter ex intentione laudans, cap. væ qui dicitis, 11. q. 3. qui etiam falſo laudatus ſciens, aduertens inde notabile damnum conſecuturum, & non obuiat illi, ſi poteſt, mortaliter peccat, ſecus ſi non mortabile. Immo virtus eſt conſentire laudi, ſiue ſe falſo laudanti de virtute, tamen ſuo ſtatui neceſſaria. Exemplum de vxore occultè adultera, quæ de fidelitate laudatur, non eo intuitu, vt laudetur, ſed vt per bonam opinionem, quam alij habẽt, ſcandalum euitetur. Nauar. c. 22. nu. 13.

S V M M A R I V M.

1 *Suſurratio eſt ſignificatio inordinata mali.*
2 *Suſurrones ſunt genus hominum maledicorum.*
3 *Murmuratio eſt quarela cũ impatientia.*

De Suſurratione, & murmuratione. Cap. LXXXVIII.

1 QVid eſt ſuſurratio? ℞. eſt per quam odioſè adulationis, vel derogationis ſibilo quodam alter in alterius odium excitatur. Suſurrari eſt inter amicos diſcordiam ſeminare, inquit Hugo, vel eſt locutio mala de proximo facta occultè ad diuidendam aliquorum amicitiam; vel ſuſurratio eſt ſignificatio mali, culpæ alienæ, vel defectus naturæ alteri facta, per quam ſeritur diſcordia, vel cauſa diſcordandi inter eos.

2 Quid eſt ſuſurro? ℞. ſuſurro, & ſuſurrones, ſunt genus hominum maledicorum, & linguacium, qui non apertè loquuntur, ſed voce dimiſſa in aures hominum obſtrupunt potius, quam loquantur. Differunt autem ſuſurro, detractor, contumeliator, deriſor, & conuiciator; quia ſuſurro intendit diſcordiam ſeminare; detractor bona minime, vel negare; conuitiator, dicit importantia factum culpæ, & pœnæ ſunt contumeliator, ſolum culpæ: quare, ſi quis dicat alicui iniurioſè eum eſſe cœcum, aut claudum, cum ſit; conuitium dicit, ſed non contumeliam. Si autem iniurioſè dicat eum eſſe furem; non conuitium, ſed etiam contumeliam dicit: ſæpe tamen vnum pro alio ponitur; & ſuſurro, & ſuſurrus, & ſuſurrare, verba fictitiam. Eſt tandem quando ſuſurratio fit, vt inter amicos diſcordia generetur, & hi non ſunt abſoluendi, donec illos inter ſe conciliare proponant, ſi poſſent, ſin minus ſatiſfaciant damnis inde ſecutis arbitrio boni viri, Nauar. c. 18. nu. 13.

Quandoque poteſt eſſe veniale eo ſine ſuſurrare, vt amoueatur aſſidua familiaritas: nullum verò ſi fit ad dirimendam pernitioſam amicitiam, dummodo citra infamationem fecit, Sotus lib. 5. de iuſt. & iur. q. 11. art. 1.

3 Quid eſt murmuratio? ℞. eſt quærela cum impatientia in ijs, quæ debet homo patienter ferre, & propriè pertinet ad ſubditos, ſicut religioſus, dicitur murmurare, quando aliquid iniuſtum patitur; ſed tamen Prælato non exponit rationem ſuam. Et dicitur murmuratio locutio abſcondita, & non in facie facta, quæ de leuibus fit, peccatum eſt veniale: mortale verò, ſi ex ea cauſa aliquid fieret contra præceptum ſuperioris, vel eſſet ſcandalum. Pœna autem murmurantium ponitur in cap. alienos, diſt. 50.

Qui contentioſus, & murmurans extiterit, iuxta arbitrium prioris tandiu pæniteat, quamdiu culpę qualitas extat; Ciprian. in quadam epiſt.

S V M M A R I V M.

1 *Iudicium temerarium quid ſit.*
2 *Temeritas quid.*
3 *Iudicium dicitur id quod eſt iuſtum.*
4 *Iudicandum non eſt ſemper ſecundum verba legis, ſed ſecundum intentionem conditoris legis.*
5 *Sententia non eſt præcipitanda.*

Digitized by Google

De iudicio temerario. Cap. LXXXIX.

1 QVid eſt iudicium temerarium? ℞. iudicium temerarium, ſiue ſuſpitioſum eſt cum aliquis indicat de his, quæ ſunt dubia, vel occulta propter aliquas leues coniecturas, ſecundum S.Tho. 2.2. q. 60.art.2.

Rurſum iudicium temerarium eſt, ex leuibus coniecturis pro certo credere, plena deliberatione, & conſenſu graue malum proximi, v.g. cum quis per leuia, & minus idonea iudicia, aut ſigna in iudicio, vel extra illud firmiter iudicat de proximo aliquid mali in eius damnum notabile, contra illud ad Corinth.4. Nolite ante tempus iudicare; qualis eſt, qui damnat aliquem peccati mortalis, qui & bonæ exiſtimationis, aut incognitum eo ſolo, quod videt eum cum muliere ſecretò loquentem, aut non ieiunantē, cum cauſam locutionis, & ieiunij ignoret; ita colligitur ex S.Th.2.2.q.60.art.3. & ſecūdum Alex.de Aleſ. in 2. tract. de contumelijs, & Angel. in verb.detractio, tenetur ad reſtitutionem famæ vltra mortale, quando id alijs diceret.

Quod ſit mortale, tria requiruntur: primum, vt iudicium ſit certum: ſecundum, vt colligatur ex leuibus coniecturis; tertium, vt ſit de re graui, Sot.lib.3.de iuſt.& iur. q.60.art.3. Hinc multa deducuntur; & primò, qui dubitat an proximus ſuus aliquo ſordeſcat crimine, & nullum affert conſenſum affirmatiuum, non eſt peccatum. Secundo, qui ita ſuſpicatur aſſentiendo vni parti, vt non ſit omnium firmus, ſed circa aliam vacillet, peccat venialiter, Sot.qui ſupra, art.3. Tertiò, qui firmiter iudicat quenquam de peccato mortali, non habens manifeſta indicia, mortaliter peccat, qui verò per ſubreptionem, & deliberationem firmiter iudicaret, & facta poſtea reflexione, non affirmaret ſententiam iudicij temerarij, non peccaret, ſed meretur. Quartò, qui per manifeſta indicia aliquem iudicat, non peccat, v.g. vidi noctu ſcalam afferentem conſcendere feneſtras; vel iuuenem, & puellam ſecretò, obſcuroq. loco petulanter ſe amplexantes, non pecco, ſi ſiniſtrum de illis fero iudicium, quia iudicium hoc non ex leuibus colligitur coniecturis, Sot.qui ſupra.

2 Quid eſt temeritas? ℞. quod temeritas, vel temorem dicūtur fieri, quæ ratione non reguntur, quod dupliciter fit vno modo, ex impetu voluntatis, vel paſſionis. Alio modo ex contemptu regulæ dirigentis, & hoc propriè importat temeritas; vnde videtur ex ea radice ſuperbiæ peruenire, quæ refugit ſubeſſe regulæ alienæ: præcipitatio autem ſe habet ad vtrunque, vnde temeritas ſub præcipitatione continetur, quamuis præcipitatio magis reſpiciat primum, & præcedit ex defectu conſilij, & eſt ſpecies imprudentiæ, hæc S.Tho.2.2.q.53 art.2.

3 Quæritur, quid ſit propriè iudicium? ℞. quod nihil aliud eſt, quam diffinitiuo eius, quod eſt iuſtum. Iudicium debet fieri ſecundum leges ſcriptas; ſit autem aliquid iuſtum, vel ex iure naturali, vel ex iure poſitiuo: leges autem ſcribuntur ad vtriuſque iuris declarationem. Ideo iudicium ſecundum leges ſcriptas procedere debet ſecundum S.Tho. ſupra art.5. dummodo talis lex non deficiat à iuſto naturali, vel poſitiuo; quia ſi lex ſcripta contineret aliquid contra ius naturale, eſſet iniuſta, nec vim obligatiuam haberet, nec vere diceretur lex, ſed legis corruptio; ideo ſecundum eum non eſſet iudicandum.

4 Quæritur, vtrum ſit ſemper iudicandū ſecundum verba legis? ℞. quod non, ſed magis ſecundum intentionem conditoris legis; qui ſi adeſſet, aliter in aliquibus caſibus definiret, & tunc recurrendum eſt ad æquitatem rationabilem, quia ratio eſt anima legis, ff. de bonis dam. l. cum ratio, & vbi habemus legem, & rationem potius innitendum eſt rationi, quam legi; ſecundum Bar.in præ.ff.§.vlt. alleg.gloſ.in l.adeo.& idem ſentit Angel. dicens, allegare legem vbi habemus rationem.nihil aliud eſt, quam mentē confundere, in conſ. 33. Non tamen ſemper propter æquitatem debemus recedere à lege ſcripta, ſecundum Panór.in cap.fin. de tranſ. quia iudex non debet eſſe clementior lege, vel videri autem de iudi.§. oportet.col.6. Si tamē nec ius, nec æquitas,

tus,ſunt ſcripta, ſeruet iudex æquitatem in d. cap. fin. ſicut etiam in his, quæ relinquuntur in arbitrio iudicis, ſequenda eſt æquitas, vt dicit Innocentius in cap. 1. de conſtitut. Quod alterum tantum eſt ſcriptum, hoc ſeruetur, ſi vtrunque ſeruanda eſt, ſi in ſpecie eſt ſcripta. Si autem in genere eſt ſcripta, & ius in ſpecie, ſeruetur ius, quia ſpecies derogat generi. Si vtrunque æqualiter eſt ſcriptum, præferenda eſt æquitas, vt Doct. communiter dicunt,& bene.

Sententia non eſt præcipitanda, vt dicit textus in l. 2. C. de ſententia, & breui recitu. ibi, vt Iudices quos cognoſcendi, & pronunciandi neceſſitas tenet, non ſubitas; ſed deliberatione præhabita poſt negotium ſententias ponderatas ſibi ante forment &c. in clement. paſtoralis, extra de re iudicata. Immo ſi benè eſſet penitus ſuper tali ſententia ferenda inſtructus, conſilium habere deberet, & maximè cum ſit magni præiudicij, & magnæ quantitatis, vt in præallegata l. ſecunda, C. de ſenten. & breui.recit, extra de dolo, & contumacia,capitulo cum olim, & extra de conſuetudin. capitulo ad noſtram.

SVMMARIVM.

1 *Iniuria propriè eſt, id quod fit contra alicuius honorem.*
2 *Iniurians in paruo habens animum in multum peccat.*
3 *Iniurians ioco ex quo ſequitur magna infamia, quid.*
4 *Iniurians de aliquo crimine ſecundum iuris formam, quid.*
5 *Iniurians ſi facit excipiendo, vt repellat à teſtimonio, non peccat.*
6 *Iniurias remittere quilibet tenetur, iuxta præceptum Chriſti.*
7 *Iniurias zelo iuſtitiæ quandoque vindicare licet.*

De Iniurijs. Cap. XC.

1 QVid eſt iniuria? Reſpondetur, vt ſcribit poſt Petrum de Pal. diſtin. 18. quæſtione prima, articulo ſecundo, libro quarto, Gabr. eadem diſt. quæſtione ſecunda, articulo primo, dicitur omne, quod non iure fit; facere iniuriam, eſt ſimpliciter aliquem volentem lædere,& ſcientem, quæ, & quo, & quomodo propter illius voluntatem, ſecundum Ariſtotelem 5. ethic. Iniuriam pati eſt, cum a volentibus iniuſta conferuntur Ariſt. 1. rethoric. Iniuria propriè (vt Vulpianus ſentit) eſt iniquitas, atque iniuſtitia: nam cum quis inique, vel iniuſtè ſententiam dixit; iniuriam feciſſe manifeſtum eſt, quaſi non iniuriam.

Item iniuria propriè, & ſecundum vſum loquendi, eſt id quod fit contra alicuius honorem, ff. eod. l. 1. Et fit primo, vt cum manus violenta infertur. 17. quæſt. 4. cap. ſi quis ſuadente. Secundo, fit verbis conuitiando, vel contumeliam dicendo, cap. olim, de iniur. Tertio litteris, cũ librum, cartam, vel hiſtoriam ad alicuius infamiam pertinentem quis ſcribit, componit, vel edit, vel malo, dolo, fieri facit, vt cum permittit etiam ſcripturam cadere in terram, vt inueniatur, ff. de verb. ſignific. l. latæ. vel appendit in muro, aut huiuſmodi, ſiue hoc faciat proprio nomine, ſiue alieno; vel ſi prædicta fecerit per aliud, quam ſcripturam; vt per picturã, vel aliud ſignũ vergens in dedecus proximi, q. 1. c. quidam, ff. de iniurijs, l. item apud labeonem. §. ait prætor, ne quid infamandi cauſa fiat.

Iniurians ergo animo iniuriandi formaliter, & lædendi proximum notabiliter in fama, ſine dubio peccat mortaliter, agit enim contra charitatem, ſecus pro re parua.

2 Si quis dixit, vel facit aliquid, quod de ſe non importabat, niſi paruam infamiam, vel nullam, habens tamen animum ſatis iniuriandi, mortaliter peccauit, ſicut qui parum furatur, animo furandi multum, ſi poſſet. Plus penſatur animus apud Deum, quam actus, quia voluntas pro facto habetur apud ipſum, de pænitentia diſtinctione prima, cap. omnis, & cap. noli.

3 Si autem facit aliquod non actum de ſe generare magnam infamiam, & ſine animo malo, vt puta, ex ioco, tamen ſequitur magna infamia, non propter hoc mortaliter peccat, quia

 ani-

animus malus non fuit, & factum nõ per ſe erat malum, ex quo veriſimiliter ſequi poſſet grauia infamia.

4 Imputans aliquem de aliquo crimine, vel dicendo ipſum eſſe ſpurium, vel infamen, accuſando, vel denunciando, vel teſtificando, ſecundum iuris formam, ſine malo animo; ſed vt iuſtitia locum habeat, non peccat, cum faciat, quod facere debet, nec tenetur de iniuria, ff. eo. l. cum qui.

5 Idem ſi facit excipiendo, vt repellat à teſtimonio, cap. ex parte, de teſtib. vel ab ordine, vel beneficio, cap. ſuper his, de accuſ. quia nemo vtens iure ſuo alteri dicitur facere iniuriam de electionib. cap. cum Eccleſia. Si autem hæc dicat tantum ad infamandum, quod præſumitur, quando non habet iuſtam cauſam dicendi, tunc facit iniuriam, & condemnandus eſt, & per cap. ex merito. 6. quæſtione 1.

Si autem habet cauſam, tamen non mouetur propter hoc; ſed ex odio, vel ira, intendens principaliter illius infamiam, & non iuſtitiam; non euadit peccatum mortale, cum agat contra charitatem proximi, & adſit animi malignitas.

6 Quæritur, vtrum quis teneatur dimittere iniurias? Reſpondetur quo ad effectum animi, quilibet tenetur ſub præcepto remittere iniurias, quia eſt præceptum Chriſti dicentis: dimittite, & dimittemini, & ſine tali remiſſione, proximus amari non poteſt, ſicut præcipitur in Euangelio.

7 Quæritur, vtrum liceat aliquando vendicare iniuriam zelo iuſtitiæ conſeruatione, & non liuore vindictæ? Reſpondetur, licet pro emendatione peccatoris, vel ad cohibendum eum, vel pro pace aliorum, vel pro iuſtitiæ conſeruatione, vel pro honore Dei, vel alijs bonis reſpectibus ſecundum S. Tho. quęſt. vnic. de virtute. & 2. 2. q. 25. In proprijs iniurijs patientem eſſe, laudabile eſt: iniurias autem Dei diſſimulare impium eſt. Chriſoſ. ſuper Matth.

SVMMARIVM.

1 *Mendacium eſt falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi.*
2 *Mendacij diuiſio in plures ſpecies.*
3 *Mendacium hypocriſis eſt velle apparere bonus, cum ſit malus.*
4 *Mendacium quomodo poteſt dici faciens opera bona, vt bonus appareat.*
5 *Mendacium quod facit mercator non habens vnde ſoluat creditoribus.*
6 *Mendacium faciens in confeſſione inaduertenter, quomodo peccat.*
7 *Mendacium iocoſum dicens, quõ peccet.*
8 *Mendaciũ pernicioſum, peccatum graue.*
9 *Mendacium officioſum alicui prodeſt, & nulli nocet.*
10 *Mendacium iocoſum eſt, quod fit ad recreationem.*

De Mendacio. Cap. XCI.

1 QVid eſt mendacium? ℞. eſt falſa vocis ſignificatio cum intẽtione fallendi, ſecundũ Aug. lib. de mẽdacio in c. homines, 22. q. 2. & c. beatus. § ille ergo. Animo verò fallendi, non eſt neceſſarius ad eſſentiam mendacij, ſed ad maiorẽ eius grauitatem ſecundũ omnes.

2 Diuiditur autem mendacium in plures ſpecies ſecundum Auguſt. in cap. primum, 22. quæſt. 2. qui ponit octo ſpecies mendacij; ſed ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſt. 100. art. 1. diuiditur in materiale, formale, & mixtum, quo falſum putatur falſum. Dicitur eſt mendacium iocoſum, officioſum, & pernicioſum. Iocoſum, quo tantum delectatio, quæritur officioſum. quod nemini nocet, & alteri prodeſt, quæ duo regulariter ſunt venialia. Pernitioſum, quod alicui in rebus ſpiritualibus, corporalibus, aut tẽporarijs nocet, ne quis arbitretur. 22. q. 2.

Item mendacium non ſolum dicitur eſſe in dictis, ſed etiam in factis, vt eſt ſimulatio, quia ſignificamus eſſe id, quod non eſt. Hinc qui facto, mentitur ſimulans ſe eſſe mendacem cauſa defraudandi proximum, peccat mortaliter; immo poteſt priuari ad iſtar falſarij, vt inquit Franc. in capitulo vt Apoſtolicæ, numero quarto, de priuilegijs, libro ſexto, & ad reſtitutionem tenetur, non illis, à quibus accepit, qui iam apud Deum mercedem conſecuti ſunt, ſed pauperibus:

ribus: quod procedit quando hac ſimulatione, eleemoſynam ab illis obtinuit, qui patefacta veritate, non dediſſent, ita vt ſimulatio ſit cauſa finalis, non impulſiua, Sotus lib. 4 quæſt. 6. art. 3. de iuſtitia, & iure.

3 Quæritur, vtrum peccet, qui vult apparere bonus, aut facit, vt appareat talis, nolens eſſe talis? Reſpondetur, mendacium hypocriſis eſt, & peccatum mortale eſt, & hoc ſi eo fine malo, vt aliquas hæreſes doceat, aut aliquam dignitatem Eccleſiaſticam, aut temporariam, qua indignus eſt conſequatur, aut ſi in tali ſimulatione ſuum vltimum finem conſtituat, iuxta Caiet. 2. 2. q. 3. & Nauar. cap. 18. nu. 8.

4 Quid ſi quis faciat opera bona, vt bonus appareat? Reſpondetur, quando ſine notabili damno alterius, peccat venialiter, & id faciat ſine intentione oſtendendi ſe bonum, ſed id refert ad ædificationem proximi; quia non ſunt facienda mala, vt inde bona eueniant, Romanus cap. 3. cap. neque, cap. denique, 14. quæſt. 5.

5 Quæritur, mercator non habens vnde ſoluat creditoribus, fugam arrepturus reliquit mille aureos vxori, dicens, vt teneret eos, & ſi excommunicationis ſententia fulminaretur contra non reuelantes bona ſua, ex tunc ei donabat, vtrum vxor, vel alius ſic habens aliquid, teneatur reuelare, ſi imminet excommunicatoria? Reſpondetur, quod tenetur reuelare, quia illa donatio, non eſt vera, ſed ficta in fraudem creditorum; & ideo accipiens, tenetur ad reſtitutionem, l. qui autem. §. ſimilitudo, & l. ait prætor, ſecundo reſponſ. ff. quæ infra. credit Syluest. verb. reſtitutio, tertia quæſtione decima, verſ. quartum.

6 Quæritur, vtrum credens verum dicere in confeſſione, mentitur in graui, & poſtea aduertens, & ex verecundia, non vult retractare, quid? Reſpondetur, quod ſi mentitur in re leui, venialiter peccat, ſi in re graui, grauiter peccat, S. Tho opuſc 4. octauo præcepto.

7 Quæritur, vtrum quis dicat mendacium iocoſum, vel officioſum iuramento firmatum, peccet mortaliter? Reſpondetur quando eſt dictum cum magno ſcandalo, aut animo non abſtinendi ab eis, quamuis eſſent mortalia, aut conſcientia dictaret illa eſſe mortalia; mortaliter peccat, Nauar. cap. 18. num. 2. licet regulariter hæc mendacia ſint venialia, nunquam tamen licet illis vti, etiam ſine liberandi hominem à morte, c. ne quis arbitretur, 22. q. 2.

8 Quid eſt mendacium pernitioſum? Reſpondetur, eſt quod ex ſe nocet cui dicitur, ſiue noceat quoad animam, & mores, ſiue quoad corpus, ſiue quo ad res exteriores coniunctas, vel poſſeſſa, vt ſcribit Gabr. diſt. 38. quæſt. vnica, art. 1. lib 3. & illud ſemper eſt mortale, vt inquit Gerſon, & in expoſitione octaui præcepti. Vnde ſi, vt dicit Scot. diſt. 38. lib 3. nocumentum eſt quantum ad Chriſtianam religionem; puta, circa fidem, vel mores, tunc eſt peccatum mortale. Vide latiu ibi Scotum.

Mendaciũ pernicioſum, ait Paul. Corteſ. lib. 3 ſent. diſt. 7. eſt pyxis, & quædam veneni latebra qua alteri nocetur.

Quid eſt mendacium officioſum? R. eſt quod alicui prodeſt, & nulli nocet, vt ſi quis neget ſcire aliquem inimicorum eũ occidere volenti, Gabr. vbi ſupra. Vel vt Corteſius ait, vbi ſupra, eſt, quo homines iuuantur, aut nocitura tolluntur, quæ quidem genera leuius, aut grauius trutina culpæ contractæ ponderantur.

Quid eſt mendacium iocoſum? Reſpódetur, vt idem Gabr. ſcribit, eſt, quod fit ad recreationé, ſine deceptione eius, cui profertur, vel cum deceptione, ſine notabili nocumento, in quo iocantur illi, qui ſciunt alterum decipi, & finaliter poteſt & ipſe iocari, vt cum dicuntur fabulæ, Corteſius vocat illud mendacium facetum, quo hominum mentes ad ſuauitatem exhilarantur, de quo poteſt videri Scot. diſt. 38. lib. 3. & ſecundum Doct. Bonau. Tho. Richar. & omnes. Non omne mendacium eſt peccatum mortale, immoderatione ſui generis, indifferens eſt peccatum, & ad mortale, & ad veniale. Et ratio huius eſt, quia lingua poſita eſt in lubrico, & facilius eſt loqui, quam facere, & ideo non ſemper ponderari poteſt actus linguæ faciliter, propter quod dicitur Iacobi 3. Qui non offendit in verbo, hic perfectus eſt vir.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Actum interiorem voluntatis, Deus reſpicit.*
2 *Concupiſcentia, quæ in corde regnat prohibetur.*
3 *Cogitationum numerus in confeſſione explicandus.*

De Nono, & Decimo præcepto Decalogi. Cap. XCII.

1 QVæritur, quid prohibetur in Nono præcepto? Reſpondetur, Dominus prohibet actum interiorem voluntatis ſpontaneam deliberationem, qua volumus id facere, quod eſt contra iuſtitiam; & quod facere eſt mortale. In quo caſu ſicut eſt mortale auferre rem à proximo, ita in eadem eſt concupiſcere animo deliberato rem proximi quocunque modo poſſit, aut iuſto, aut iniuſto modo, quæ igitur res, ſi irrationabilibus eſt, mortalis culpa dicitur. Irrationabilis verò tripliciter dicitur. Et primo quando quis animo deliberato appetit aliquid notabile alienum modo illicito; puta, non dato pretio, vel re non petita; vel appetit aliquod illicitū quærendi, vt beneficium Eccleſiaſticum, cum ſit indignus, quod quando ſit peccatum mortale, vt diximus ſupra.

Hoc autem vitio plerique homines laborant, vt ſunt negotiatores, qui emunt vili, quo carius vendere poſſint. Milites, qui bellum expetunt, vt furari eis liceat. Medici, qui morbos deſiderant. Iuriſconſulti, qui litium copiam concupiunt. Artifices quæſtus auidi, qui alienæ laudi ſunt cupidi, non ſine alterius famæ obtenebratione.

2 Quæritur, quid prohibetur decimo præcepto? Reſpondetur, concupiſcentia illa, quæ in corde regnat per conſenſum, quem nomen ſortitur à qualitate perſonæ, q̃ concupiſcitur, vt in peccatis carnalibus: ſi concupiſcitur nupta, dicitur adulterium, ſi ſoluta fornicatio, & ſic de ſingulis, quæ quidem circunſtantiæ ſunt confitendæ, ſicut iam dictum eſt ſupra ſuo loco.

3 Quæritur, eſt ne explicandus numerus peccatorum? Reſpondetur, quoties peccator habuerit huiuſmodi cogitationes ad aliquam, quia toties peccauit mortaliter ſi per interualla temporum hoc fecerit, videlicet ex conſenſu rationis deſiderat fornicare cum aliqua, poſtea verò in aliquo negotio ſe occupat, puta in regimine domus, vt exinde iterum deliberat fornicari, peccat denuo mortaliter. At ſi continuo verſatur in tali cogitatione, vnum tantum peccatum eſt; ſed tanto grauius, quanto diutius perſeuerat in cogitando. Archiepiſcopus Florentinus in ſumma in nono præcepto de luxuria mentali, & vt infra ſuo loco dictum eſt.

Et hæc circa decem præcepta legis dicta ſufficiant.

SVMMARIVM.

1 *Iuſpatronatus quid ſit.*
2 *Iuſpatronatus quibus modis acquiritur, & ſi plures eſſe poſſint in dotem rei conſtituendam.*
3 *Iuſpatronatus an tranſeat ad hæredes.*
4 *Iuſpatronatus an poſſit diuidi.*
5 *Iuſpatronatus an poſſit adiudicari vni ex hæredibus.*
6 *Iuſpatronatus vtrum tranſeat donatione.*
7 *Iuſpatronatus an transferatur venditione.*
8 *Iuſpatronatus an tranſeat acceſſoriè.*
9 *Infra quantum tempus patronus debeat præſentare.*
10 *Præſentans indignum, an priuetur iure præſentandi.*
11 *Præſentare ſeipſum, nemo poteſt.*
12 *Præſentatus à maiori parte admittitur præſentatus.*
13 *Patroni an in præſentatione ſimul debeant eſſe.*
14 *Patroni duo ſi duo præſentant, quis inſtituatur.*
15 *Laicus habens iuſpatronatum, cum Eccleſia habebit ſex menſes ad præſentandum.*
16 *Patronus an aliquid poſſit exigere, nomine iuſpatronatus.*

Digitized by Google

17 *Patronus an poſſit vendere tale ius titulo remanente apud eum.*
18 *Clerico an liceat recipere Eccleſiã de manu laici patroni.*

De Iure patronatus. Cap. XCIII.

1 QVæritur, Iuſpatronatus, quid ſit? Reſpondetur, quod eſt poteſtas præſentandi clericum ad beneficium Eccleſiaſticum, ſecundum S.Th. 4.ſent.diſt.25.q.3.art. 2. & ſecundum Io. Andr.& Panor.in rub. de iure patr. Item eſt ius honorificum oneroſum, & vtile alicui competens in Eccleſia pro eo, quod de diœceſani conſenſu cauſa conſtruxit fundauit, vel dotauit ipſe, vel is, à quo cã habuit. Et dicitur honorificum, quia honorem conſequitur patronus in præſentando rectorem, c.ſi verò, c.cũ autem, de iurepatr.l.5.in prin.tit.15.par. 1. & quia primus in proceſſione progreditur, & in eccleſia in altiori loco ſedet, & ſine eius præſentatione, ſi Eps, ſiue alius inſtituit, ipſo iure præſentatio eſt nulla, c. frigentius, & c. piè mentis, 16.q.7.& per c.decernimus, 16.q.6. Idem tenet Io.Andr. in cap.2. de offic.Vic. niſi quando patronus fuiſſet negligens in præſentando, quia elapſo tempore benè inſtituit. Papa verò benè poteſt ſine præſentatione patroni, & ſimiliter legatus de latere, ſi patronus ſit Eccleſiaſticus. Non tamen poſſet prædictus prælatus ſi eſſet ſæcularis ſecundum gloſ. in clem. per litteras, de præb. & iſte eſt caſus, cap. cum dilectus, de iure patronatus. Dicitur autem oneroſum, quia patronus habet onus in defendendo Eccleſiam, ne bona indebitè delapidentur, 16.quæſt. 7.cap. filijs, vel nepotibus, l.3.tit. 11.par.5. Vnde præſentatus, tenetur reddere rationem de adminiſtratione patrono, intellige ſi patronus eſt Eccleſiaſticus, in c.cum plantare de priuil.& Pan.in c.ex litteris, & c. cum propter eo, tit.non tamen valde ſtricte dicendo, quod expẽdat quotidie, ſed in genere, ita not. Pan.in c.ex litteris. Dicitur etiam vtile, quod ſi patronus ad inopiam vergitur, prouidebit ei Eccleſia omnia neceſſaria, & pinguius, quam alios pauperes, eum alimentare, c.quicunque, 16.q.17, l.ſi quis à liberis, §.parentes, & §. pen.ff.de lib.agnoſ.l.2.tit.15.par.1.

2 Quæritur, iuſpatronatus quibus modis acquiritur? Reſpondetur, quod acquiritur ædificatione conſtructione, vel dotatione. Primo quando fundauit Eccleſiam, id eſt, fundum ad ædificandum dedit, d.cap.nobis, & cap.Abbatem. 18.q.2. Secundò, ex conſtitutione, vel fundatione Eccleſiæ, cap.monaſterium. 16.q.7. & hoc intellige ſi facit de conſenſu Epiſcopi, cum alio modo Eccleſia fieri non debeat, de conſecr.diſt.1.cap.nemo, de iure patronat. & cap. nobis fuit, 16. quæſt.7. c.filijs.

Si quis verò dedit ad refectionem, & reſtaurationem, nõ acquirit iuſpatr. ſecũdum Laur. arg. ff.ne quid in loc.pub l.2. §. vicinales, & ſi erat omnino deſtructa funditus, & de conſenſu reparauit, quia perinde eſt, ac ſi de nouo feciſſet, c.conſuluit, de iudæ.& in auth.vt nullus fabricator dom. §.1. ſed primus, qui ædificauerat, amittit iuſpatr, ſi non dederat fundũ, vel ſecundum gloſ in c. quoniam eo dotem, ſi de eadem materia ſit reparata, debet in eam prius requiri, ſi velit eã reædificare, quia præferendus eſt alijs. Tertio ex donatione dotis, d.c.filij, & c. quicunque. Et hoc intellige de dote data ante conſecrationẽ, quia poſt conſecrat.nõ induceretur, quia nulla ſeruitus rei ſacræ poteſt imponi. ff.de ſeru.l.a 2.§.fin. & qđ humani iuris definit eſſe, ſeruitutẽ nõ recipit, ff.con. prædi.l. caueri. tñ Innoc. & Hoſt.tenent, quod ſi non habet dotẽ, & ſibi detur poſt conſecrationẽ, quod acquiritur iuſpatronatus, quia ſine ſubſtantia rerũ, non poſſet Eccleſiæ deſeruiri, 1.q.3. c.ſi quis obiecerit; & ſic poſſunt eſſe etiã tres patroni diuerſa ratione, & plures eadem, vt ſi plures eam dotauerunt, conſtruxerunt, vel dederunt fundum, Abb.in rubr. de iure patr. & ſecundum Innoc.& gloſ.63.diſt.in ſumm. & ſic limita gloſ. in d.c.quicunque, quæ vult, quod dans modicam dotem, nõ ſit patronus, quia verũ, qñ ſolus dat; ſecus ſi plures ſimul dant ſufficientem dotẽ, & ſic patet, quod multi poſſunt eſſe patroni, puta quia vnus dedit fundum, alter ædificauit, alter dotauit, vel plures ædificauerunt, vel

dotauerunt: Acquiritur ex fundatione Eccleſiæ, etiam à muliere, & ab excommunicato, non quo ad exercitium, non autem à Iudæo, vel hæretico, Abb. de iure patr. c. nobis.

3 Quæritur vtrũ iuſpatronatus tranſeat ad hæredes? Reſdondetur ſecundum Panor. in cap. 1. de iurepatron. quod ſcilicet fundator hoc ius ſibi expreſſe non reſeruet, Abb. in teſti. cap. ſignificauit & etiam ad extraneos, ita quod ſi pater inſtituit filium in certa re, & extraneum hæredem vniuerſalem, iuſpatronatus tranſibit in extraneum, non in filium: Et ſi plures hæredes, in omnes tranſit ad maſculos, & feminas hæredes. facit clem. 1. de conceſſ. præben. ſentit gloſ. in cap. inueſtituram, 16. quæſt. 7. & ideo filius, qui repudiauit hæreditatem paternam, non erit patronatus, ſecundum Federicum conſil. 3. & hodie determinatum eſt per dictam clement fin. quod ſuccedunt non capita, ſed per ſtirpes; vnde ſi plures ſuccedunt, vni ex duobus patronis, omnes habentur loco vnius: & licet vnus habeat plus de hæreditate, quã alius, dummodo non ſit hæres in certa re conſtitutus, æqualiter erit patronus.

4 Quæritur, vtrum iuſpatronatus poſſit diuidi inter hæredes? Reſpondetur ſecundum Panor. in d. c. 1. quod non, qualitercunque intelligatur ipſa diuiſio, cum ipſum ius, ſit in corporale; poſſunt bene conuenire patroni, vt alternatis vicibus præſentent, d. clem. fin. Similiter ſi habent plures eccleſias, poſſunt conuenire, vt præſentet vnus in vna, & alter in altera; quia ſicut diuiſio permittitur in tempore, ita & reſpectu locorum, & iſta non eſt diuiſio, quæ probibeatur, in d. c. 1.

5 Quæritur, vtrum iuſpatronatus poſſit adiudicari vni ex hæredibus? Reſpondetur ſecundũ Panor. in c. quærimoniam eod. tit. quod non, quia ſi æqualiter diuidunt, non apparet quare hoc; ſimiliter ſi æqualiter diuidunt; & tunc ſi datur pro reſtauratione illi, qui minus habet, illicitum eſt, & ſymoniacum, cap. præterea, eo. tit. tranſit igitur cum vniuerſitate bonorum, 16. q. 7. nemini, & cap. ex litteris, eod. tit.

6 Quæritur, vtrum iuſpatronatus trãſeat donatione? ℞. quod ſic, cap. ex inſinuatione, & cap. conſultationibus, eo. tit ita tamen, quod ſi eſt laicus, non poteſt donare cuicunque laico, aut clerico recipiente nomine proprio, ſine licentia Epiſcopi, vt in cap. nullus, & cap. præterea. eod. tit. ſicut, nec aliquid alius ius ſpirituale. Si verò donaret eccleſiæ, aut loco religioſo, tunc ſecundum cõiter Doct. poteſt ſine licentia Epiſcopi, vt not. in d. c. nullus, & cap. ex inſinuatione, & c. illud, & c. vnico. eod. tit. lib In feudum poſſunt dari cum vniuerſitate, cap. cum ſecundum, eo. tit. ſed ſpecialiter non.

7 Quæritur, vtrum transferatur venditione? ℞. quod ſi ſpecialiter vendatur, eſt ſymonia, qui emit intentione, vt poſſit præſentare quem velit, eo debet ſpolliari, Abb. de iure patr. cap. quia clerici, & eccleſia debet eſſe libera, ſecundum Innoc. Si verò emeret cum vniuertate temporalium, cum quibus tranſit etiam iuſpatronatus, & non eſt ſymonia, ſecundũ Hoſt. & Car. vt patet ex litteris, eod. tit. niſi fortè emeret principaliter propter iuſpatronatus, quia ſic videretur ſymonia, ſecundum Panor. in cap. quia clerici, eod. tit.

Item ſecundum Io. Andr. in cap. vnico eo. tit. lib 6. ſi dicatur, vendo tibi villam, & iuſpatronatus, quod habeo in ea, non valet venditio: ſecus ſi ſimpliciter vendit villam, vt in clem. Paſtoralis. de re iudic. & ideo emptor, vel feudatarius, cum acquirant directum, vel vtile dominium rerum; ſimiliter acquirunt iuſpatronatus licitè, ſicut alios fructus habent, ff. de cõtrah. emp. §. dolia.

8 Quæritur, quid ſi vendat quis domũ, vbi habet capellam, quæ fortè habet multa priuilegia, & multos redditus, vtrum tranſeat iuſpatronatus cum domo? ℞. quod ſic, arg. l. ſi mercedem. §. ſi cum fundum, ff de act. & emp. quia ad capellam non eſt via, niſi per domum: contrarium not. Hoſt. in cap. ex litteris, eo. tit. Pignori obligari non poteſt, etiam cum vniuerſite, ſecundum Innoc. quia cum creditor non poſſit vti pignore; ſi vacaret Eccleſia, nemo poſſet præſentare.

9 Sed infra quantum tempus debet patronus preſentare? ℞. ſi eſt clericus, habet ſex menſes à tempore vocationis; ſi eſt laicus habet quatuor, cap. cam te de-

ces,

Digitized by Google

oet,eod.tit.& eſt text.in cap. vnico, eod. tit.lib.6.

10 Quæritur, vtrum præſentans indignũ, priuetur iure præſentandi? Reſpondetur, quod ſi eſt clericus, qui præſentat indignum, priuatur ea vice iure præſentandi, & deuoluitur ad ſuperiorem, text. eſt in cap.ſicut,in fin.de ſuppl.negl.prælator.& cap,3.de eccleſ.ædi.Si verò eſt laicus,non priuatur,vt dicitur, ex cap. cum de offic. ord.hoc tenet Innoc.& Hoſt. & Ber.in d. cap.cum vos,& Arch.c.ſuſcepti,de præb. lib. 6. peccat tamen ſcienter præſentando indignum, quia infideliter agit in officio ſibi commiſſo.

11 Quæritur vtrum patronus poſſit præſentare ſeipſum? Reſpondetur,quod nemo poteſt præſentare ſeipſum, ſed benè filium, dummodo ſit idoneus, facit cap. per veſtras, eo. tit. & Pan. in cap. conſuluit,eo.tit.Similiter ſi eſſent plures patroni poſſent præſentare vnum ex ſe ipſis, facit l.vbi adſunt,ff.de tuto.& tenet gloſ.in d.cap.conſuluit.

12 Quæritur, vtrum admittatur præſentatus à maiori parte? Reſpondetur,quod admittitur,ſed tamen Pan.in d.cap.quoniam,eo.tit.diſtinguit. aut præſentatio fit ab iſtis, ſicut à collegio, & tunc requiritur maior pars reſpectu totius capituli; & ſecundum Io. Andr. & videtur text.in cap.Eccleſia,el 1. de electione.Aut præſentatio fit ab iſtis, vt à ſingularibus, vt communiter fit à laicis, & tunc admittitur præſentatus; quia à pluribus præſentatur. Simliter vacante Eccleſia poteſt Epiſcopus vocare patronum, & illi motu proprio conferre ſecundum Hoſt. arg.d. cap.cum in iure,& idem Panor. in d.cap. per veſtras, & communiter Doct. Et ſi obijciatur,quia inſtitutio facta, ſine præſentatione patroni,eſt irrita,vel irritanda, vt in cap.illud,eo.tit. reſpondet idẽ Pan. patronus acceptando collationem,videtur conſentire: nec tamen ſe ingerere, cum hoc non habuerit originem à ſe, ſed a ſuperiore.

13 Quæritur, vtrum oporteat, quod ſint ſimul quando volunt præſentare? Reſpõdetur ſecundum Pan in d.cap. quoniam, quod ſi agunt,vt collegium,oportet omnes vocare,aliter poterunt cõtempti annullare præſentationem. Si verò agunt, vt ſinguli,Feder.conſ.97.tenet quod non ſed Bart. in l.omnes populi, ff. de iuſt. & iur.quod ſiue à collegio,vt collegium eſt, ſiue à pluribus, vt ſingulares conſenſus eſt explicandus, dummodo maior pars præiudicet minori, ſemper debent ſimul eſſe,per l.iuris gentium.ff.de pact. & hoc verius quo ad vocationem, qui fortè ſi fuiſſent præſentes, induxiſſent ad conſenſum alterius,& per hoc facit,c.2.& quod ibi not.de arbi.lib.6.

14 Quando ſunt duo patroni tantum, & duos præſentant, ſecundum Io. Andr.in cap.cum autem. eod.tit. tunc Epiſcopus poterit quem voluerit eorum inſtituere, & eſt bona gloſ. in cap. ſi plures, 16. q. 7. hoc tenet Innoc.in cap.1.eod.tit.& Car. in d.cap.cum autem, & Pan. in cap. eam te,eod.tit.& videtur verius, quamuis aliqui aliter tentant.

15 Quando laicus habet iuſpatr. cum Eccleſia habebit etiam cum Eccleſia ſex menſes ad præſentandum,ſecundum Io. Andr.,ratione communionis,priuilegium Eccleſiæ tranſibit in laicum ad iſtar eius, quod dicitur de eo, qui habet rem communem cum pupillo, quæ non poteſt vſu capi, vel præſcribi propter pupillum, vt in l. ſi communem, ff. quem ad ſer. amit. ita per Eccleſiam conſequitur, quod per ſe conſequi non poſſet,de conceſſ. præb. cap.pen.& idem eſt quando laicus,& clericus habent præſentare in ſex menſes, ſecundum Pan.in cap.eam te,eo.tit. quia maius dignum trahit ad ſe minus dignũ, c.quod in dubijs, de conſ.eccl. vel alt.& hoc tenet Io.Andr.

16 Quæritur, vtrum patronus poſſit aliquid exigere in recognitione iuris patronatus, puta aliquos cereos? Reſpondetur ſecundum Pan.in cap.præterita, eod. tit.quod non, niſi tempore fundationis à Diœceſano, hoc fuiſſet ſibi reſeruatum; nec valet ſi ipſe patronus fundando aliquod ſeruitium ſibi reſeruet, ſine authoritate Epiſcopi.

17 Quæritur, vtrum patronus poſſit vendere tale ius titulo remanẽte apud eum? Reſpondetur,quod ſi tribuit dotem pinguem,& abundantem,poteſt; ſecus ſi ſolum neceſſariam ad ſuſtentationem miniſtrorum, quia tunc nullum ſeruitium poterit ſibi retinere, ita not. Pan. in c.1.

de cen. & fallit hoc, quando locus religioſus proprijs expenſis Eccleſiam ædificauit, quia tunc talis locus habet in ea omnia temporalia, ſicut Epiſcopus ſpiritualia, vt de priu. cap. cum, & plantare; & etiam ius præſentandi, cap. ſicut. de ſupp. negl. prælat.

18 Quæritur, vtrum liceat clerico recipere Eccleſiam de manu laici patroni, Reſpondetur, quod non, ſecundum Panormitanum in dicto cap. præterea, el primo: & ſi recipit, peccat mortaliter, & licet non ſit ſuſpenſus ipſo iure, tamen debet communione priuari. Ex quo infert Panormitanus, quod ſi talis impetrat à Papa, non expreſſo, quod prius habuit à laico, non valet, ex quod debet communione priuari, vt dicto capit. præterea, & capit. poſtulaſti, de reſcriptis.

Partis Secundæ Finis.

SVM-

Digitized by Google

SVMMA COMPENDIOSA DE PRÆMIO, ET PÆNIS BONORVM, ET MALORVM OPERVM TAM DIVINIS QVAM HVMANIS:

PARS TERTIA.

IN CHRISTI NOMINE AMEN.

SVpereſt iam vltimo, cum de bonis, aut malis operibus, vitijs inquam, & virtutibus, quæ maximè ſcitu neceſſaria ſunt dixerimns, de ipſorum bonorum operum præmio, & pænis malorum, etiam aliqua dicamus, & præſertim de Eccleſiaſticis pænis, & cenſuris omnino ad confeſſiones audiendas neceſſarijs.

SVMMARIVM.

1 *Premium virtutis in hac vita honor, & reuerentia, & pæna operibus malis, cenſura Eccleſiaſtica.*
2 *Cenſura eſt pæna Eccleſiaſtica in quantum ab Eccleſia eſt illata.*
3 *Cenſura dicitur loco generis.*
4 *Cenſura Eccleſiaſtica triplex .ſ. alia Eccleſiaſtica peccatorum pæne.*
5 *Degradatio, & Depoſitio non vocantur cenſuræ.*
6 *Quotuplex degradatio eſt.*

De Cenſuris. Cap. I.

1 PRæmium itaque virtutis, quamuis in hac vita quærendum non eſt ſed in altera debetur, tamen ab alijs virtutibus honos, & reuerentia, licet ipſa non expectat, non quod ei condignum ſit præmium, ſed quia, (vt antea diximus) maius eis dare non poſſumus, nec honor profecto tantum debetur, ſed auxilium, ſi ſit opus auxilij. At ſi propter Deum facta ſit virtus, ob ipſomet Deo æternum reci-

recipiet beatitudinis, & finis ſui vltimi præmium, de quo diximus ſupra.

Malis ſimiliter operibus, & in altera vita æterna pæna, & in hac quoque vita merito infligentur temporales, tum vinculis à ſecularibus magiſtratibus, qui non ſine cauſa gladium portant, tum Eccleſiaſtica ab Eccleſia Chriſti ipſius ſponſa, quas confeſſori ſcire maximè eſt neceſſarium, & ideo de illis iam eſt agendum. De actionum igitur humanarum, ſeu peccatorum Eccleſiaſticis pænis, & cenſuris dicendum, tum in genere, tum particulatim de ſingulis. Pænæ igitur Eccleſiaſticæ, aut ſunt ſpirituales, quarum quædam ſunt Cenſuræ, vt Excommunicatio, Interdictum, & ſuſpenſio: Quædam non cenſuræ, vt irregularitas: Degradatio Depoſitio: Aut ſunt temporales Eccleſiæ pænæ, vt carcer, pæna pæcuniaria, &c. ſed non ſanguinis: Sed primo de cenſuris.

2 Quid eſt Cenſura Eccleſiaſtica? ℞. eſt pæna Eccleſiaſtica in quantum eſt ab Eccleſia illata: Vel eſt pæna quædam ob peccatum illata ordinis, vel officij, vel iuriſdictionis vſum, aut fidelium communionem prohibens, & impediens.

3 Quare dicitur Cenſura Eccleſiaſtica? ℞. dicitur Cenſura Eccleſiaſtica loco generis, cum appellatione Cenſuræ veniet Excommunicatio: Suſpenſio, & Interdictum, Optimus text. in cap. quærenti de verb. ſignif. Dicitur Eccleſiaſtica ad differentiam earum, quæ veniunt nomine Cenſuræ de quibus per gloſ. in c. ad reprimendam verſ. in carnibus de offic. iud ord Dicitur etiam Cenſura Eccleſiaſtica ad differentiam ſeueritatis Canonicæ, & animaduerſionis Eccleſiæ. Nam Cenſura Eccleſiaſtica conſiſtit circa pænam ſpiritualem dicto cap. querenti. Seueritas autem cānonica circa pænam temporaralem de pænis, cap. in quibuſdam; ſed animaduerſio Eccleſiaſtica conſiſtit circa degradationem, & curiæ ſecularis traditionem de verb. ſignif. nouimus, licet quandoque ſumatur hæc promiſſiue vnum pro alio, ita Card. in Clem. prima de teſtibus, nu. 6.

4 Quotuplex eſt Eccleſiaſtica Cenſura? ℞. triplex (vt ſupra dictum eſt) excommunicatio cap. 1. de ſent. excom. in 6. Suſpenſio, & Interdictum, nam Irregularitas, non eſt Cenſura, quia Cenſura eſt pęna, quæ infligitur propter culpam. At irregularitas, vt irregularitas, non ſemper infligitur ob peccatum.

5 Quæ ſunt aliæ Eccleſiaſticæ ſpirituales peccatorum pænæ? ℞. præter Irregularitatem, eſt degradatio, quæ propriæ importàt priuationem executionis legitimè aliorum officiorum, & bonorum Eccleſiæ tum communium omnium fidelium abſque ſpe reſtitutionis, ſed retento priuilegio fori. cap. ſi quis ſuadente diabolo 17. q. 4. Differt etiam à ſuſpenſione, quæ eſt priuatio eorundem, vel aliquorum, vel omnium ad tempus cum ſpe diſpenſationis Inhabilitates denique varias ad diuerſas res, & diuerſa munera in Eccleſia, & officia.

6 Quotuplex eſt degradatio? ℞. duplex prima verbalis, quæ eſt depoſitio ab ordinibus, ſeu gradibus Eccleſiaſticis, alia eſt actualis, quæ eſt ſolemnis(vt ſupra dictum eſt (quando degrandus indutus ſacris veſtibus in manibus tenẽs ſuas, ſeu Inſtrumentum ad ſuum ordinem ſpectãs adducitur ad Epiſcopum à quo auferuntur omnia illi data in ordinatione ne debita iuſtitiæ executio differatur. ſed non requiritur neceſſario illi Epiſcoporum numerus iuxta. Conc. Trid. ſeſſ. 13. de reformatione cap. 4. & ſecundum antiquos canones. Ammittit igitur priuilegium clerici. & poteſt iudicari à iudice ſeculari quando eſt degradatus actualiter; & ſi quis eum percuſſerit, non incidit in canonem, ſi quis ſuadente. Secus ſi verbaliter tantum, niſi factus eſſet omnino incorrigibilis, non tamen amittit ea, quæ ſunt, ordinis etiam ſi ſit degradatus actualiter, vnde conſecrando poteſt conficere, & propterea tenetur recitare horas canonicas: Sed nullus eſt degradandus, niſi propter delictum adeo pernicioſum, vt tradendus ſit curiæ ſeculari.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio eſt Cenſura Eccleſiaſtica, qua homo communione priuatur.*
2 *Communicare cum Excommunicatis in quibus caſibus liceat.*
3 *Excommunicatio duplex maior, & minor.*

4 Ex-

Digitized by Google

4 *Excommunicatio latæ ſententiæ quomodo cognoſcatur.*
5 *Excommunicatio quid operatur.*
6 *Excommunicatio pro qua cauſa feratur.*
7 *Excommunicatio iniuſta, aut nulla, qua fit.*
8 *Excommunicatione lata contra tenentes bona mariti vxor, vel filius non ligatur.*
9 *Excommunicatus nulliter, & denuntiatus publicè, à diuinis, & alijs abſtinere non tenetur.*
10 *Excommunicatus iuſtè, ſi celebrat cum ſcandalo, efficitur Irregularis.*
11 *Excommunicatus licet in iuſtè non obediens iudici mortaliter peccat.*
12 *Excommunicatus licet iniuſtè abſolutionem tamen omnino petere debet.*

De Excommunicatione. Cap. II.

1 QVid eſt excommunicatio? Reſp. eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua homo communione priuatur. Tria ſunt communia, quibus fideles participant. Primò ſeptem Sacramenta, ſuffragia Eccleſiaſtica, id eſt, orationes. Secundo ſacrificia, quæ pro omnibus fundit Eccleſia. Tertio conuerſationes humanæ, his priuat Eccleſia in obedientes filios. At ſunt alia bona intrinſeca, quibus per excommunicationem priuare, non poteſt, v. g. ſi ille reddit in gratiam Dei, participat bonis operibus iuſtorum ab intrinſeco, cum ſit membrum Chriſti ſed ſolum ab extrinſeco priuatur per excommunicationem.

2 Quæritur in quibus caſibus cum excommunicato communicare non liceat? R. in primis ante Conc. Conſtan. in vniuerſū prohibebatur fidelibus participare cum excommunicatis, tamen poſt illud Conc. in vtilitatem factum liceret illis conuerſare, & participare cum excommunicatis omnibus exceptis duobus videlicet nominatim axcommunicatis, & publicis clericorum percuſſoribus, cum alijs poſſumus communicare, ſed non illi nobiſcum, nam priuilegium illud in nullo fauet excommunicatis, ſed ſolum fidelibus, qui cum illis communicant. Rurſum dicimus iſta bona exteriora cōmunia tertij generis, quæ ſunt humanæ conuerſationes his verſibus continētur.

Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Vt decretis Caliſti, & Iſidori. 11. q. 3. cautum eſt. Et qui cum ipſis communicant, incidunt in excommunicationem minorem, cap. ſi celebrat de cleric. excom. min. cap. nuper. cap. cum deſideres tit. noſtro, cap. excommunicatos, cū duobus ſequentibus. 11. quæſt. 3. & venialiter peccant Abbas in cap. ſacris de his, quæ vi.

Primò per, os, intelligitur amplexus locationes, & miſſiones litterarum text. opt. in cap. vbi periculum. §. nulli de electione lib. 6. gloſ. in cap. conſtitutionem tit. noſtro lib. 6. in clem. ſi ſumus de ſent. excom. in l. licet, de conſt. pecunam ſcriptura loquitur, vt dicit text. in l. Epiſtola inter claras C. de ſum. Trinit. & fide Cath. facit text. in cap. cleric. nullus, diſt 81. Doct. in cap. ſi quando tit. noſtro Felyn. in c. mulieres, eod. tit. Turrecr. in cap. cum excommunicatio. 11. q. 3.

Secundo per orare, ne quis audiat ſacrum cum eo, neque canat ſimul in choro, Innoc. in cap. nuper tit. noſtro Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 1. art. 4. col. 7. Ingreſſus Eccleſiæ excommunicatis non eſt prohibitus, poteſt ſolus orare, & ingredi Eccleſiam, eo tempore, quo diuina officia non celebrantur, Couar. in cap. alma, mater, §. 3. num. 7.

Tertio, vale, ſalutationes prohibentur, nec reſalutare licet. d. c. excommunicatos, ſed dicendum eſt Deus te cōuertat, & in litteris loco ſolutationis, ſcribi poteſt, ſpiritum conſilij ſanioris.

Quarto per communio contractio negotiorum prohibetur, Sylu. in verb. excom. 5. num. 3. ita nec ab eo emere, nec vendere licet: locare, ne conducere, neq; matrimonium contrahere, neque ad Papam ſimul cum eo ire Innoc. in c. nuper tit. noſtro.

Quintò, Menſa, vt nec in vna menſa comedatur, nec in vno lecto dormire. Si verò ſunt plures ſocij in eadem domo cohabitationes, ſi quis eorum eſſet nominatim excommunicatus, poteſt à ſocijs expelli, quod ſi hoc fieri non poteſt abſque

Digitized by Google

recipiet beatitudinis, & finis ſui vltimi præmium, de quo diximus ſupra.

Malis ſimiliter operibus, & in altera vita æterna pœna, & in hac quoque vita merito infligentur temporales, tum vinculis à ſecularibus magiſtratibus, qui non ſine cauſa gladium portant, tum Eccleſiaſtica ab Eccleſia Chriſti ipſius ſponſa, quas confeſſori ſcire maximè eſt neceſſarium, & ideo de illis iam eſt agendum. De actionum igitur humanarum, ſeu peccatorum Eccleſiaſticis pœnis, & cenſuris dicendum, tum in genere, tum particulatim de ſingulis. Pœnæ igitur Eccleſiaſticæ, aut ſunt ſpirituales, quarum quædam ſunt Cenſuræ, vt Excommunicatio, Interdictum, & ſuſpenſio: Quædam non cenſuræ, vt irregularitas: Degradatio Depoſitio: Aut ſunt temporales Eccleſiæ pœnæ, vt carcer, pœna pæcuniaria, &c. ſed non ſanguinis: Sed primo de cenſuris.

2 Quid eſt Cenſura Eccleſiaſtica? ℞. eſt pœna Eccleſiaſtica in quantum eſt ab Eccleſia illata: Vel eſt pœna quædam ob peccatum llata ordinis, vel officij, vel iuriſdictionis vſum, aut fidelium communionem prohibens, & impediens.

3 Quare dicitur Cenſura Eccleſiaſtica? ℞. dicitur Cenſura Eccleſiaſtica loco generis, cum appellatione Cenſuræ veniet Excommunicatio: Suſpenſio, & Interdictum, Optimus text. in cap. quærenti de verb. ſignif. Dicitur Eccleſiaſtica ad differentiam earum, quæ veniunt nomine Cenſuræ de quibus per gloſ. in c. ad reprimendam verſ. in carnibus de offic. iud ord Dicitur etiam Cenſura Eccleſiaſtica ad differentiam ſeueritatis Canonicæ, & animaduerſionis Eccleſiæ. Nam Cenſura Eccleſiaſtica conſiſtit circa pœnam ſpiritualem dicto cap. querenti. Seueritas autem cànonica circa pœnam temporaralem de pœnis, cap. in quibuſdam; ſed animaduerſio Eccleſiaſtica conſiſtit circa degradationem, & curiæ ſecularis traditionem de verb. ſignif. nouimus, licet quandoque ſumatur hæc promiſſiue vnum pro alio, ita Card. in Clem. prima de teſtibus, nu. 6.

4 Quotuplex eſt Eccleſiaſtica Cenſura? ℞. triplex (vt ſupra dictum eſt) excommunicatio cap. 1. de ſent. excom. in 6. Suſpenſio, & Interdictum, nam Irregularitas, non eſt Cenſura, quia Cenſura eſt pœna, quæ infligitur propter culpam. At irregularitas, vt irregularitas, non ſemper infligitur ob peccatum.

5 Quæ ſunt aliæ Eccleſiaſticæ ſpirituales peccatorum pœnæ? ℞. præter Irregularitatem, eſt degradatio, quæ propriæ importàt priuationem executionis legitimè aliorum officiorum, & bonorum Eccleſiæ tum communium omnium fidelium abſque ſpe reſtitutionis, ſed retento priuilegio fori. cap. ſi quis ſuadente diabolo 17. q. 4. Differt etiam à ſuſpenſione, quæ eſt priuatio eorundem, vel aliquorum, vel omnium ad tempus cum ſpe diſpenſationis Inhabilitates denique varias ad diuerſas res, & diuerſa munera in Eccleſia, & officia.

6 Quotuplex eſt degradatio? ℞. duplex prima verbalis, quæ eſt depoſitio ab ordinibus, ſeu gradibus Eccleſiaſticis, alia eſt actualis, quæ eſt ſolemnis(vt ſupra dictum eſt (quando degrandus indutus ſacris veſtibus in manibus tenẽs ſuas, ſeu Inſtrumentum ad ſuum ordinem ſpectãs adducitur ad Epiſcopum à quo auferuntur omnia illi data in ordinatione ne debita iuſtitiæ executio differatur. ſed non requiritur neceſſario illi Epiſcoporum numerus iuxta. Conc. Trid. ſeſſ. 13. de reformatione cap. 4. & ſecundum antiquos canones. Ammittit igitur priuilegium clerici. & poteſt iudicari à iudice ſeculari quando eſt degradatus actualiter; & ſi quis eum percuſſerit, non incidit in canonem, ſi quis ſuadente. Secus ſi verbaliter tantum, niſi factus eſſet omnino incorrigibilis, non tamen amittit ea, quæ ſunt, ordinis etiam ſi ſit degradatus actualiter, vnde conſecrando poteſt conficere, & propterea tenetur recitare horas canonicas: Sed nullus eſt degradandus, niſi propter delictum adeo perniciosum, vt tradendus ſit curiæ ſeculari.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio eſt Cenſura Eccleſiaſtica, qua homo communione priuatur.*

2 *Communicare cum Excommunicatis in quibus caſibus liceat.*

3 *Excommunicatio duplex maior, & minor.*

4 *Ex-*

4 *Excommunicatio latæ ſententiâ quomodo cognoſcatur.*
5 *Excommunicatio quid operatur.*
6 *Excommunicatio pro qua cauſa feratur.*
7 *Excommunicatio iniuſta, aut nulla, quæ fit.*
8 *Excommunicatione lata contra tenentes bona mariti vxor, vel filius non ligatur.*
9 *Excommunicatus nulliter, & denuntiatus publicè, à diuinis, & alijs abſtinere non tenetur.*
10 *Excommunicatus iuſtè, ſi celebrat cum ſcandalo, efficitur Irregularis.*
11 *Excommunicatus licet iniuſtè non obediens iudici mortaliter peccat.*
12 *Excommunicatus licet iniuſtè abſolutionem tamen omnino petere debet.*

De Excommunicatione. Cap. II.

1 QVid eſt excommunicatio? Reſp. eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua homo communione priuatur. Tria ſunt communia, quibus fideles participant. Primò ſeptem Sacramenta, ſuffragia Eccleſiaſtica, id eſt, orationes. Secundo ſacrificia, quæ pro omnibus fundit Eccleſia. Tertio conuerſationes humanæ, his priuat Eccleſia in obedientes filios. At ſunt alia bona intrinſeca, quibus per excommunicationem priuare, non poteſt, v. g. ſi ille reddit in gratiam Dei, participat bonis operibus iuſtorum ab intrinſeco, cum ſit membrum Chriſti ſed ſolum ab extrinſeco priuatur per excommunicationem.

2 Quæritur in quibus caſibus cum excommunicato communicare non liceat? ℞. in primis ante Conc. Conſtan. in vniuerſũ prohibebatur fidelibus participare cum excommunicatis, tamen poſt illud Conc. in vtilitatem factum liceret illis conuerſare, & participare cum excommunicatis omnibus exceptis duobus videlicet nominatim excommunicatis, & publicis clericorum percuſſoribus, cum alijs poſſumus communicare, ſed non illi nobiſcum, nam priuilegium illud in nullo fauet excommunicatis, ſed ſolum fidelibus, qui cum illis communicant. Rurſum dicimus iſta bona exteriora cõmunia tertij generis, quæ ſunt humanæ conuerſationes his verſibus continẽtur.

Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Vt decretis Caliſti, & Iſidori. 11. q. 3. cautum eſt. Et qui cum ipſis communicant, incidunt in excommunicationem minorem, cap. ſi celebrat de cleric. excom. min. cap. nuper. cap. cum deſideres tit. noſtro, cap. excommunicatos, cũ duobus ſequentibus. 11. quæſt. 3. & venialiter peccant Abbas in cap. ſacris de his, quæ vi.

Primò per, os, intelligitur amplexus locationes, & miſſiones litterarum text. opt. in cap. vbi periculum. §. nulli de electione lib. 6. gloſ. in cap. conſtitutionem tit. noſtro lib. 6. in clem. ſi ſumus de ſent. excom. in l. licet, de conſt. pecunam ſcriptura loquitur, vt dicit text. in l. Epiſtola inter claras C. de ſum. Trinit. & fide Cath. facit text. in cap. cleric. nullus, diſt. 81. Doct. in cap. ſi quando tit. noſtro Felyn. in c. mulieres, eod. tit. Turrecr. in cap. cum excommunicatio. 11. q. 3.

Secundo per orare, ne quis audiat ſacrum cum eo, neque canat ſimul in choro, Innoc. in cap. nuper tit. noſtro Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 1. art. 4. col. 7. Ingreſſus Eccleſiæ excommunicatis non eſt prohibitus, poteſt ſolus orare, & ingredi Eccleſiam, eo tempore, quo diuina officia non celebrantur, Couar. in cap. alma, mater, §. 3. num. 7.

Tertio, vale, ſalutationes prohibentur, nec reſalutare licet. d. c. excommunicatos, ſed dicendum eſt Deus te cõuertat, & in litteris loco ſolutationis, ſcribi poteſt, ſpiritum conſilij ſanioris.

Quarto per communio contractio negotiorum prohibetur, Sylu. in verb. excom. 5. num. 3. ita nec ab eo emere, nec vendere licet: locare, ne conducere, neq; matrimonium contrahere, neque ad Papam ſimul cum eo ire Innoc. in c. nuper tit. noſtro.

Quintò, Menſa, vt nec in vna menſa comedatur, nec in vno lecto dormire. Si verò ſunt plures ſocij in eadem domo cohabitationes, ſi quis eorum eſſet nominatim excommunicatus, poteſt à ſocijs expelli, quod ſi hoc fieri non poteſt abſque

Digitized by Google

abſque ſcandalo,& incommodo,nec alij ſine incommodo recedere, tunc ad euitandum minorem excommunicationem ſufficit non ſimul commedere, nec ſimul dormire, licet in eodem cubiculo, ſed non in eodem lecto,Innoc.in cap.nuper de ſent excom. Turrecr. in cap. excommunicatus,11.quæſt.3.Verum eſt tamen, quod in aliquibus caſibus licet conuerſari cum excommunicatis, videlicet in his,'quæ continentur in his carminibus.

Vtile, Lex,Humile, Res ignorata, Neceſſe.

Hæc anathema faciunt, ne poſſint obeſſe.

Sot.in 4.ſent.diſt. 22. q. 1. art. 4. Sylu. excom.5.§.4.Nauar.c.27.nu.5.

Primo excuſat vtilitas, i. participans propter vtilitatem, ſiue ſpiritualem, ſiue temporalem,ſiue propriam, ſiue excommunicati nominatim, vel publici clerici percuſſoris: Dixi temporalem, vt ſi excommunicatus mihi debet ex præuia conuentione ſeruitium aliquod, vel pecuniam, poſſum cum eo communicare alias ex ſuo delicto, commodum reportaret de iudic.c.intelleximus, Abb.in c.ſi vere,in fin.tit.noſtro.

Secundo excuſat lex. i. Vxor eius in reddendo,& petendo debitum, ſed excommunicatus non poteſt petere gloſ.in cap.quantum 11.q.3.& pari ratione maritus cum vxore excommunicata communicare poteſt contra gloſ.in d.c. quoniam,quam ſequitur Sylu. & Roſella, & ratio eſt à ſocietate, & communione deducta. Sicut enim Socius poteſt communicare cum ſocio excommunicato, gloſ.in c.1.diſt.41. cui ſimilis eſt gloſ.'penul.in cap.ſi vere tit.noſtro. Sic maritus iure ſocietatis, coniugalis poterit communicare cum vxore excommunicata. Quod eſt Turrecr. in d. capitulo quantum probat.

Tertio,Humile,ſeu humilitas, hoc eſt, qui ſunt in humilitate ſubiectionis, aut ſeruitutis.Hinc filij, qui ſunt in poteſtate Patris, vel etiam mancipati, modo ſint commenſales patris, vel ab eo recipientes neceſſaria. Serui qui ante ſententiam excom. vel poſt ſententiam ignorantes excommunicationem ſe obligauerint ad ſeruiendum,& diſcedere poſtea non poſſunt abſque ſuo damno,excuſantur.Item ruſtici colentes terras, nutrices; mercennarij poſſunt cum parentibus,& dominis communicare ſine metu,quod incurrant excommunicationem minorem, d. cap. quoniam,cap. quod in dubijs, cap. inter alia tit.noſtro: Idem dicendum de ſubditis reſpectu Prælatorum, & de clericis cum Epiſcopo,Sylu.in verb.excom.5.nu. 4. Econtra autem ſuperiores, ſiue Pater, ſiue Dominus tenentur inferiores euitare,ſecundum gloſ. communiter receptam in d.cap.quomodo multos,niſi ex capite vtilitatis excuſantur. Nauar. cap. 27. nu. 26.vel etiam poſſunt in his communicare,ad quæ ſunt obligati,quantum ſcilicet requirit paternales, aut dominatiua gubernatio Sylu.

Quarto,excuſat res ignorata, i, quando quis ignorat talem eſſe excommunicatum, excuſatur. Dicitur autem, quis ignorare factum, quando non conſtat ei quod quis tale,quod fecerit, puta, quod verberauerit clericum, nec eſt fama, ita publica,vt credere debeat omnino, quia ſi ab aduerſario,audit, vel ab homine leuis conditionis, non debet, ſibi de hoc formare conſcientiam.1.q.3.cap.non ſolum. Verum ſi ignorantia facti, non eſſet probabilis, puta quia aliquis audiuit per famam publicam, vel à fide dignis aliquem eſſe excommunicatum,tunc tenetur vitare in occulto,& in publico arg. text.in cap. illud de cleric. excom. mini. quod intelligitur, quando fama volaret eſſe nominatum,& denuntiatum, vel ita notoriè percuſſorem clerici, vt nulla poſſit tergiuerſatione cælari, alias non ſufficeret fama publica, quod eſſet, excommunicatus. At ſi dubitaret aliquem eſſe excommunicatum, & denuntiatum, non tenetur eum euitar coram alijs,quia inferret illi iniuriam,Nauar.c.27.

Quinto,excuſat Neceſſe, ſiue neceſſitas tã excommunicati,quã participantis hinc orator, peregrinus,aut viator, & ſimiles in neceſſitate conſtituti, licite neceſſaria recipere poſſunt ab excommunicatis, cap. ſi verè tit.noſtro, cap. quoniam 11.q. 3. Hinc, & ſi plures ſint ſocij in cubiculo,quorum vnus ſit publici clerici percuſſor, & adeſt vnum tantum cubile, vnaque menſa, quæ eſt ipſius excommunicati (vt diximus) licet alijs ſocijs

Digitized by Google

eijs cum eo participare (neceſſitate durante) Nauar.c.27.num.26.Sylu.in verb. excom.5.Dicitur autem neceſſitas,quando imminet periculum mortis in non participando cum excommunicato, aut publico clerici percuſſore,vel quæ illa ſic æſtimatur arbitrio boni viri, Sylu. ibi nu. 5.in fin.

3 Quod ſunt ſpecies excommunicationis? R. duæ,Maior,& Minor, vtraque priuat,ſed differunt, quia Maior priuat omnibus illis vtriuſque bonis.Minor verò ſolum paſſiua participatione ſacramentorũ Maior parturit excõmunicationẽ in participante Minor autem non inficit eos, qui participant cum eis. Maior ſolum ab aliquibus abſoluitur,à Minori verò quilibet, qui poteſt abſoluere à peccatis, poteſt etiam abſoluere ab ipſa excommunicatione,vt Parochi.Item alia eſt excommunicatio Iuris, q̃ in corpore iuris clauditur, & hæc dupliciter conſiderari poteſt. Alia quæ generaliter infligitur à canone,Concil.ſtatuto perpetuo,quod cõtinetur in extrauagantibus.Alia vero iure particulari, quæ continetur in legibus ſynodalibus,vel particularibus in eum, qui hoc fecerit tex.eſt in c.2. de conſt. lib. 6. clem.1.§. verum de hæret. Prima extenditur per totam Eccleſiam.Secunda non extenditur ad loca alia extra Diœceſim vel Prouinciam, Sylu. in verb. excom. 1. num.verſ.3.

Item excommunicatio à Iure, vel ab homine,aliquando eſt latæ ſententiæ aliquando comminatorio. Excõmunicatio latæ ſententiæ de facto incurritur Comminatoria verò non,ſed eſt affligẽda poſtea per ſententiã effectus excõnis, i, poteſt fulminari gloſ.in c. vnico de ſagit. & priuatur omnibus bonis ſupradictis,& actiua, & paſſiua ſacramentorum participatione,ita vt ſolemniter miniſtrare ſacramenta,eſſet irregularis, & à ſolo Papa diſpenſabilis. Si delictum eſt publicum: alias ſi occultum,Epiſcopus,vt dicitur in Conc.Trid.ſeſſ.24.de refor.c.6.ita vt nec poteſt eligi,nec eligere in aliquam dignitatem,nec accipere beneficium, neq; alteri dare, & ſecundum aliquos non poteſt fructus beneficiorum percipere, dum eſt in mora petendo abſolutionem: Tolet.

4 Quomodo cognoſci poteſt excommunicatio latæ ſententiæ? R. cognoſcitur ex ipſius verbis,& tenore,id eſt, quando verba ſunt præſentis temporis, vel præteriti: Si autem ſunt futuri temporis, dicitur comminatoria gloſ.in dicto capitulo vnico Felyn.in capitulo Rodulfus, numero vigeſimoquarto de ſcrip. Sylueſtr. in verb. excommunicatio. 1.

5 Quæritur,quid operatur excommunicatio hæc? R. hæc excommunicatio, ſiue ſit ſpecialis, ſiue generalis operatur, vt qui illa ligatus eſt,non poſſit aliquod cõferre Sacramentum,nec celebrare,nec ſe ingerere in diuinis aliquid exequendo, vt dicendo horas canonicas, aut Epiſtolam,aut Euangelium, nec poteſt exequi aliquid deputatum ſuo ordini tanquam habens talem ordinem, nam Irregularis eſſet, cum quo non diſpenſat niſi Papa, ſi delictum eſt manifeſtum, alias ſi occultum, Epiſcopus, vt ſupra Concilio Tridentino.

6 Quæritur per quã cauſa fertur excommunicatio Maior,& Minor? Reſpon. Maior nõ niſi pro peccato mortali,quod patet ex cap. nemo Epiſcoporum. 11.q. & gloſ.ibidem, & eſt communis ſententia: Aliquando non eſt peccatum, ſed bonũ, nam excommunicãtur peregrinantes in Ieruſalem,ſine licentia Papæ, & tunc efficitur peccatum ratione prohibitionis, & inobedientiæ,cui appoſita eſt excõmunicationis pœna, tunc eſt mortalis,& ita, intelligitur, quod excommunicatio ſemper infligitur pro peccato mortali: Minor vero, etiã pro peccato veniali infligitur. Notandum eſt,vt inquit Petrus de Palude,& eſt communis ſententia, quod qui certus eſt ſe non peccaſſe mortaliter propter occurrentes circunſtantias, certus etiam eſt ſe in rei veritate non eſſe excommunicatum, licet præſumatur,& propter ſcandalum ſeruanda ſit. Nam tria ad excommunicandum eſſentialiter requiruntur pro peccato mortali in ſe, vel ratione inobedientiæ,& in Iudice etiam intentio excommunicandi: & ſi vel vnum ex his tribus deſit excommunicatio eſt nulla.

7 Quid ſi ſit iniuſta, vel nulla? R. detur, ꝙ triplex eſt denique excõicatio: quædam dicitur nulla,quædam iuſta, & quædam iniu-

Digitized by Google

iniuſta. Nulla dicitur, quando ipſo iure non tenet, de qua loquitur gloſ. in cap. præſenti eod.tit.lib.6. gloſ.in cap. reprehenſibilis de appell. & ab hac abſolutio non eſt neceſſaria, licet ſoleat ad cautelam peti, & dari declaratio nullitatis text.in cap.per tuas,tit.noſtro, & dicitur peti ad cautelam,quia forſan excommunicatio valuit:& licet nulla ſit, tamen ad euitandum ſcandalum aliorum, qui excommunicationem nullam fuiſſe ignorant.Couar.in c.alma mater. §.7. num. 7 ibi cæterum.Nauar.c.27.nu.3.

Sunt multi modi, quibus contingere poſſit excommunicationem eſſe nullam vt gloſ.in cap. præſenti de ſententia excommunicationis lib.6.declarat Abb. etiam latiſſimè in cap.ab excommunicato num.5. de reſcrip. Sylu. in verb. excommunicatio 1. num. 1. Breuiter autem dicendum hoc poſſe contingere,vel ex defectu cauſæ efficientis, quando ſcilicet, deeſt legitima poteſtas in excommunicante excommunicandi, quia ille excommunicant, & authoritatem non habet.

Laicus (exempli gratia) excommunicare non poteſt, etiam ex delegatione Epiſcopi,vel Archiepiſcopi, niſi ex ſum. Pontificis priuilegio gloſ. in cap. ad hoc verſ.ducibus 32.diſt.Abb.in d.cap.ab excommunicato, num.5.cap. decernimus de iudic.

8 Quæritur quid ſi maritus ferat excommunicationem extra aliquid tenentes, & reperitur,quod vxor, vel filius habent bona,pro quibus fertur illa excommunicatio, an vxor, vel filius excommunicatione ligetur? ℞. quod non præſumitur Patrem, vel maritum habuiſſe animum excommunicandi filium, vel vxrem, ita dicit,Sot.lib.5.de iuſt,& iur.quæſt. 3. art. 1.Vel quod nulla etiam ſit excommunicatio; poteſt ex parte excommunicati contingere, vt ſi poſt legitimam appellationem in tempore factam, fuit, excommunicatus, vt habetur in cap. cum contingat de offic.de leg. c. per tuas de ſent. excommnnicationis,cap. ad præſentiam de appell.Vel ſi permittitur ordo iuris,& ſi ommiſſa ſunt illa ſubſtantialia, quæ faciunt ſententiam ipſo iure nullam, vt eſt monitio in excommunicatione participantium cum excommunicantis ab homine cap.ſtatutum, cap. conſtitutionem de ſententia excommunicationis lib 6. vel etiam ſi lata ſit contra ius expreſſe, vel quia falſum probatum fuit in iudicio crimen,vel continet intolerabilem errorem manifeſtum contra ius diuinum, aut pontificium, vt ſi quis excommunicetur, aut pro re minima cap.Epiſcopi.11.q.3. aut ſi aliquid præcipitur, quod eſt illicitum, vt excommunico te, ſi non fureris, aut prohibetur bonum de ſui natura, vt axcommunico te,ſi pauperi tribuas eleemoſynam,cap.venerabilibus.§ ſi.de ſent. excom.cap.præſenti eod.t.lib.6. His caſibus excommunicatio non ligat, quia in illicitis, non ſunt audiendi, qui contra Deum aliquid præcipitur c. Iulianus, c. qui reſiſt.11.q.3.

9 Quid faciet nulliter excommunicatus & publicè denuntiatus? ℞. non tenetur abſtinere à diuinis, neque ab aliqua hominum legitima communione, modo nullitatis cauſa fuerit publicata, ſecundum Palud.diſt.18 q.1.col.3.Nec ſi celebrat Irregularitatem incurrit, quam incurrit excommunicatur ipſo facto ingerens ſe diuinis,cap.1.eod.tit. lib.6. à quo ſolus Papa abſoſuit.c.clerici, cum gloſ. in fin de cleric.excom.miniſt.

Iniuſta vero eſt, quam profert is, qui non poteſt, aut alter, aut ob aliud quam debet. Et diuiditur iniuſtam validam,& inualidam. Excommunicatio iniuſta valida,i,quæ ligat, eſt illa, quæ procedit ex affectu corrupto Iudicis, puta ex odio, vel ex ira,cap.illa 11.q.3. cap. cum mædicinalis eod. tit. lib. 6. vel prætermiſſo ordine iuris,qui non eſt de eſſentia, vt ſi non procedat trina monitio,aut vna pro tribus,cum legitimis interuallis, cap. ſacro de ſent. excom. aut excommunicat ſolo verbo ſine ſcriptura publica, vel priuata, cum excommunicationis ſententia debet fieri in ſcriptis,& vt eſt cauſa in ſententia exprimatur cap. 1. eod tit. lib. 6. & tunc hæc excommunicatio tantum ligat,quantum iuſta, tam in foro exteriori,quam interiori,Nauar.27. num. 3. quamuis Iudex ille apud Deum iniquus ſit,& peccet mortaliter, atque maneat ſuſpenſus per vnum menſem ab ingreſſu Eccleſiæ,& à diuinis officijs,d.c.5. & cap.

Digitized by Google

& cap.ſacro eod. tit. Quæ pœna non afficit Epiſcopos, quia non fit eorum particularis mentio, quod eſt neceſſe, vt ipſi incurrant ſuſpenſionem cap.quia periculoſum eod tit.lib.6.

Nec ligat eos,qui ex ignorantia dictas monitiones ommitterent,ſicut colligitur ex verb.præſumpſerit, nec Prælatos religioſum,qui formulas iuris ſeruare vſquæquaque non debent,de accuſat.c. qualiter, & quando el ſecundo. De hac materia, vide Lupum alleg.73. Vide etiam Sylu.in verb.excomm.1. num. 14. & Nauar.cap.27.num.7. & ſequent. nec etiam pœna text. in cap. 1. de ſent. excommunicationis lib. 6. eos afficit, qui dictam formam non ſeruant, quia periculum eſt in mora,gloſ.in cap.ſacro,de ſent.excom. in verb. temerarius, quia hoc caſu excommunicatus non fuit in culpa. Alia eſt iniuſta ex defectu iniuſtè cauſæ id eſt, quando non interfuit cauſa iuſta;ſed,vel iniqua,vel ſolum præſumpta, vt quando Iudex ſecundum allegata, & probata contra innocentem ob falſa teſtimonia teſtium,ſententiam excommunicationis pronuntiat, & hæc ſui natura operatur tantum in foro exteriori,nō adimit cōmunionem interiorem, neque ſuffragia generalia, quæ Eccleſia eiuſque miniſtri faciunt, quatenus ſunt tales opt. text. in cap.illud.§.planè 11. q. 3. cap. ſi quis 24. q.3.cap.cui 11.q.3.Sot.in 4. ſent. diſt. 22. q.1.art.3.4.concl.Couar, in d. cap. Alma §.7.& ratio eſt, quia prudenti ratione interpræta nda eſt communis intentio Eccleſiæ in publicis præcationibus,& communibus ſuffragijs, quod ſit conformis diuino iudicio, & diuinæ voluntati, ſecundum veritatem quidem, & non ſecundum errorem hominum. Iniuſtè autem excommunicatus, non priuatur apud Deum ſuffragijs Eccleſiæ, ergo nec Eccleſia ligatur, tamen quo ad Eccleſiàm; Et ideo debet humiliter ſuſtinere, vt humilitatis merito,tale damnum compenſetur.Turrecr.in ſum.11.q.3.

Quæritur vtrum ſi iſte iniuſtè excommunicatus celebret cum ſcandalo quid? ℞.efficeretur irregularis, at ſi occultè abſque ſcandalo,non peccaret quidem,nec eſſet in animæ iudicio affectus Caiet. 2.2.q.70.art.4.in fin.Sot.in 4.ſent.diſt.22. q.1.art.3.col.penul.in fin. Couar. in d. §. nu.7.verſ.illud.

11 Quæritur,quid ſi iniuſtè excommunicatus excommunicationem contennit, & non vult obedire iudici præcipienti vt exeat ab Eccleſia? ℞. peccaret mortaliter, & ſic ex contemptu, apud Deum incipit ligari,ſecundum Sotum, qui ſupra col.fin. & cap. notandum in fin. 24 q. 3. ſcilicet,vt per illum contemptū, ſit mortalis criminis culpa affectus, non autem quod contemnens, ſit cōſcientia excommunicatus,nam contemptus ipſe in quacunque materia peccati culpam mortalem inducit gloſ.in c. 1. verſ. contemnat tit.noſtro lib.6.

12 Quæritur vtrum petere debeat abſolutionem quis, licet excommunicatus ſit iniuſtè? ℞. quod omnino petere debet cum ipſa ante abſolutionem omnino liget quoad Eccleſiam, cap. per tuas, verſ. in alijs de ſent. excommunicationis, & ideo dari debet ſecundum formam iuris. Et ſi Panor.c.ab excommunicato, nu.16. de reſcript.dicat, quod iuramentum, & alia ſolemnia non requiruntur. Vnde antequam excommunicatus iniuſtè,ideſt ſine cauſa, petat abſolutionem à ſuo Iudice, & tenetur ſeruare Canones de excommunicatis ſtatutos, ſub pœnis ab eiſdem indictis. Quare excommunicatus iniuſtè in foro conſcientiæ tenetur à diuinis ſibi indictis abſtinere, ac alios uitare, & ſi indiuinis ſe immiſcuerit. Irregularis efficitur niſi occultè,abſque ſcandalo celebrauerit, vt ſupra diximus Couar.qui ſupra nu.7.verſ.his quidem.

Iuxta excommunicatio eſt quando ille,qui poteſt,& eo modo, quo poteſt,excommunicat quem poteſt, & hæc ſemper valet, & multa operatur, vt inferius videbimus:

SVMMARIVM.

1 *Excommunicandi poteſtas proculdubio eſt in Eccleſia.*

2 *Excommunicandi poteſtatem habet ſummus Pontifex Concilium,leges,& Iudices*

3 *Excommunicatus in vna prouintia vbiq; eſt interdictus.*

4 *Excommunicatio ſolemnis ſolis Epiſcopis eſt conceſſa.*

5 Ex-

5 *Excommunicare, quomodo poſſit Prælatus ſubditum ſuum commorantem extra ciuitatem ſuam.*

6 *Excommunicare ſubditos ſuos extra ſuum Epiſcopatum Epiſcopus non poteſt.*

Qui poſſit Excommunicare. Cap. III.

1 QVæritur vtrum in Eccleſia ſit poteſtas excommunicandi? ℞. nullus dubitare poteſt de hac poteſtate de qua loquitur Sot. diſt. 22. q. 2. art. 1. Hæc autem poteſtas, quam tradidit Dominus Petro, & eius ſucceſſoribus, Matth. 18. dicens. Qui Eccleſiam non audierit, ſit tibi, ſicut ethnicus, & publicanus: conuenit, ex ſola ordinatione omnibus ſacerdotibus, vt habetur in Conc. Trid. Vſus vero eſt eis generaliter interdictus, & exercitium, ſed aliquis ſpecialiter conceſſus, vt inquit Hoſt. in ſum. tit. noſtro verſ. Non ſolum ad ius.

2 Quæritur igitur, qui habent hanc poteſtatem excommunicandi? ℞. quod cum excommunicatio ſit actus Iuriſdictionis Eccleſiæ in foro exteriori, illi omnes, & ſoli excommunicare poſſunt, qui habent iuriſdictionem Eccleſiaſticam in foro exteriori ordinariam, vel delegatam à iure vel à conſuetudine legitimè præſcripta, aut approbata, quales ſunt Summus Pôtifex, & Acumenicum Concilium, non ſolum per ſententias, veluti Iudices, verum etiam per leges, vt legiſlatores excommunicare poſſunt. nempe leges condendo ne hoc, aut illud fiat ſub cenſura excommunicationis: Epiſcopi verò, & Prouincialia Concilia ſub eadem forma poſſunt eaſdem conſtitutiones facere, quæ non tam leges, quam ſtatuta dicuntur. Poſſunt etiam per viam ſententiæ ſolemniter excommunicare, quæ ſolemnis excommunicatio anathema dicitur, & ipſis ſolis Epiſcopis conceſſa eſt 24. q. 3. corripiantur c. viſis. 16. q. 2. & tandem qui habet iuriſdictionem ordinariam, vel delegatam ex offic. vel conſuetudine in alium non impeditam excommunicare, aut cum illa ſolemnitate, quæ habetur in cap. debent 11. quæſt. 3. ad ſolum Epiſcopum pertinet.

3 Quæritur an excommunicatus in vna ciuitate, nempe à Iudice Eccleſiaſtico vnius Prouinciæ, ſit vbique vitandus? ℞. videtur quod ſic, per gloſ. in cap. paſtoralis § verum de app. in gloſ. fin. text. in c. ad reprimendam, de offic. ordinand. Dec. in cap. cum explantare, nu. 5. & 14. de priuil., Sot. diſt. 22. q. 2. art. 1. 1. concl. in 4. ſent. & ratio eſt, quia excommunicatio afficit animam, & ſequitur excommunicatum, ſicut lepra leproſum c. cito turpem. 1. q. 1. & hæc quidem opinio communis eſt, vt aſſerit Nauar. in cap. inter verba 11. q. 3. corrol. 67. Quamquidem ſententiam nonnulli veram eſſe opinantur, quando quis probare poſſit eum eſſe alibi excommunicatum, & denuntiatum alioquin ſi hoc probare non poſſit, non tenetur eum vitare, niſi in eo loco, vbi fuerit excommunicatus, quod annotauerunt Henricus in cap. cum duobus tit. noſtro Sylu. in verb. Excommunicatio. 5. dubio 17. Pia ſanè eorum ſententia eſt, Ipſe verò non auderem, ita latè Concil. Baſilienſis decretum interpræcari, nam qui in vno loco publicè denuntiatus eſt, minimè ab Eccleſia toleratur, eo quod ſit publicè, & non occultè, quod ſi probari denunciatio poſſit commode, vitandus eſt publicè, & non occultè, quod ſi probari denunciatio non valet, tunc equidem vitandus eſt occultè, non autem publicè, & ita Couar. in cap. Alma mater §. 3. num. 2. cenſet eſſe tenendum.

4 Quæritur quibus conceſſa eſt ſolemnis excommunicatio? ℞. ſolis Epiſcopis (vt diximus) conceſſa videtur, hinc vocatur mucro Epiſcopi, cap. viſis. 16. q. 2. Simplicem verò excommunicationem faciendi, ſiue maiorem, ſiue minorem, omnes illi authoritatem habent, qui ſpiritualem habent iuriſdictionem, & ſi animarum curam non habeant. Vnde Archidiaconus, Archipræsbyter, & alij qui Prælatorum nomine conueniunt, iuriſdictionem excommunicandi habent: Abb. in c. cum ab Eccleſiarum de offic. ordinan. Pariter per viam electionis electi, vt ſunt Priores clauſtrales, Cuſtodes, & Abbates Hoſt. & Sylu. in verb. excommunicatio. 1. in 4. ſẽt. & ratio eſt, quia poteſtas excommunicandi pertinet non ad forum

fotum interius pœnitentiæ, vbi agitur de peccatis, etiam occultiſsimis, ſed ad iuriſdictionem fori exterioris. Hinc infertur ſimplices Sacerdotes, Confeſſores, vel Parochos, quia non ſunt propriè Prę-lati, nec iuriſdictionem habent, niſi in foro pænitentiali excommunicandi poteſtatem, non habere niſi eis fuerit à ſuperiore commiſſa, vel niſi in aliquibus caſibus eis à iure conceſsis, veluti in furto, & rapina, vt inquit S.Tho. & ſi re vera hoc indeſuetudinem abijt, vt refert Sot. qui ſupra.

5 Quæritur, an Prælatus ſubditum ſuum extra Diœceſim commorantem poſsit excommunicare? ℞. quod per modum ſtatuti non poteſt, ſed benè ferri poteſt ſententia excommunicationis ſpecialis contra ſubditum ſuum abſentem, & exiſtentem contra territorium, vt in cap. cũ ſit. §. fin. de appell. vbi planè per Doctores. facit text. in cap. tuæ, vt lit. non conteſt. & in cap. ex tuæ, de cler. non reſiden. quod intellige quando excommunicatio profertur extra Diœceſim pro cauſa iam damnata, quę ortũ habet infra Diœceſim, vt qui furtum fecit in proprio territorio, & poſtea illico translimina Diœceſis aufugit, quia pro cauſa orta extra Diœceſim excommunicare non poſſet, vt eſt text. in d.c. fin. D. Ant. in cap. à nobis, el primo. tit. noſtro Franc. in d.c. fin. nu. 13. de conſt. lib. 6. & in c. 1. §. contrahentes. nu. 12. de for. comp. eod. lib.

6 Quæritur, vtrum Epiſcopus extra ſuũ Epiſcopatum poſſit excõmunicare ſubditos ſuos? ℞. quòd non, cap. Epiſcopum. 11. q. 3. etiam ſi eſſet à ſuo Epiſcopatu vi pulſus, niſi in loco viciniori Epiſcopatui, iuxta Clem. 1. de for. compet. aut niſi de conſenſu Epiſcopi ibi maneat, & habeat domicilium, aut in re adeo manifeſta, quæ non requirat cognitionem cauſæ, arg. cap. cum ſit. §. fin. de appell. Nau. cap. 27. nu. 39. in fin.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicare non poteſt ille, qui iuriſdictionem non habet.*

2 *Excommunicare non poteſt Abbatiſſa, nec mulier alia.*

3 *Excommunicatus excõicare non poteſt.*

4 *Excommunicare non poteſt interdictus.*

5 *Excommunicare non poteſt conſuetudo abſque ſententia.*

6 *Excommunicare ſuperiorem ſuum nullus poteſt, neque ſeipſum, neque æqualem.*

7 *Excommunicationem non incurrunt ludentes cum eodem Epiſcopo, qui ſynodali conſtitutione tali ludo, vel loco ſacerdotibus ludere prohibuit.*

Qui non poſſit oxcommunicare. Cap. IV.

1 QVæritur quis non poſſit excommunicare? ℞. primo, non poteſt excõmunicare ille, qui iuriſdictionẽ non habet, etiam ſi ſit eccleſiaſticus, cap. dilectus, de offic. ordin. & habeat iuriſdictionem temporalem, hinc eſt, quod ſuperior laicus, etiam ex delegatione Epiſcopi excommunicare non poteſt: poſſet tamen ex priuilegio Apoſtolico, diſt. 32. §. verum. Sylu. in verb. excommunicatio. 1. num. 6.

2 Quæritur, vtrum Abbatiſſa poſſit excommunicare? ℞. non, cap. noua, de pænit. & remiſſ. quia non habet claues Eccleſiæ. Idem dicimus de Parocho, qui non habet iuriſdictionem fori exterioris, vel ſi ille excommunicat, qui non eſt legitimus iudex. cap. nullus, de parochis.

Item mulier quamuis Iuriſdictionem habeat ſpiritualẽ, & curam animarũ, quo ad correctionẽ, & adminiſtrationẽ, cap. dilecta, de maior. & obed. excõicare non poteſt, vnde ſi excõicent inobedientes, licet ſubditi peccent contraueniendo, tñ celebrantes, irregularitatem non incurrunt. Hinc infertur, quod ſi Abbatiſſa, vel Prioriſſa poſſit implorare officium ſuperioris, ſiue Papæ, ſiue Epiſcopi, vt excommunicet inobedientes, vt inquit Abb. in d. cap. dilecta, non tamen ipſa poteſt excommunicare; quia eis non ſunt traditæ claues Eccleſiæ, cap. noua, de pænit. & remiſſ. Quod procedit etiam ſi femina eſſet Prioriſſa, aut Diaconiſſa, C. de ſacr. ſanct. eccl.

Et licet Abbatiſſa, vel aliæ Matres ſanctæ Moniales perfectæ dent quædã præcepta monialibus, illa tamen non obligant ſub reatu mortali, niſi ex natura rei

Digitized by Google

hoc eſſet; quia Abbatiſſa, vel alia non poteſt imponere præcepta niſi ciuilia, & domeſtica, Sot. in 4. ſent. diſt. 20. quæſt. 1. art. 4.

3 Quęritur vtrum excommunicatus excommunicare poſſit? Reſpondetur non poteſt 24. quæſt. 1. audiuimus, quod intellige, modo ſit denũciatus contra gloſ. in d. cap. audiuimus. Nauar. cap. 27. num. 27. Nam iudex occulto, excommunicatus, ſi aliquem excommunicauit, valet eius ſententia Abb. in capitulo ab excommunicato, num. 8. de reſcrip. Sot. in 4. ſent. diſt. 22. quæſt. 2. art. 1. in fin. Couar. in dicto capitulo Alma mater. §. 11. nu. 4 vbi inquit hanc opinionem eſſe magis communem, & ratio, eſt, quia cum hæc ſint de iure poſitiuo, non cenſetur Eccleſia iudices vſu iuriſdictionis priuaſſe, quouſque conſtet eſſe excommunicatos, & hoc propter bonum commune, nam alias ſi actus excommunicatorum latenter irretiti eſſent. de tecta excommunicatione, multi de ſuo ſtatu dubitarent, ita Sot. qui ſupra. & hæc intelligẽda ſunt de excommunicato excommunicatione maiori, qui ligatus minori, poteſt excommunicare, quemadmodum poteſt, & abſoluere ab excommunicatione maiori, cap. duobus tit. noſtro Nauar. c. 27. num. 24.

4 Quæritur vtrum interdictus, vel ſuſpenſus poſſit excommunicare? Reſpondetur, quod non, cap. alienationes. 12. quæſt. 2. gloſ. in cap. præſenti tit. noſtro. lib. 6. Sylu. in verb. excommunicatio. 1. num. 6. in fin.

5 Quæritur, vtrum conſuetudo ſola ſit ſufficiens, vt quis ſit excommunicatus? Reſpondetur, non abſque ſententia, aut conſtitutione, niſi legitime præſcripta ſit, aut approbata à Summo Pontifice, aut alio prælato, quo ad ſuos ſubditos, quia tunc vim habet ſtatuti, Nauar. cap. 27. num. 7. & nu. 94. in princip. vbi affirmat de incendiario Eccleſiaſtico, quia nullo canone excommunicatus reperitur, ſed ſola conſuetudine approbata.

6 Quæritur, vtrum quis poſſit excõicare ſuum ſuperiorem? ℞. non, neque ſeipſum, neque ſibi æqualem, & ratio eſt, quia excõicatio eſt actus iudicialis, habens iura coactiua; nemo autem niſi ſubditum cogere poteſt, nullus verò ſibi ſubditus eſſe poteſt, neq; par pari, quia par in parẽ nõ habet imperium, neq; ſuperior ſuperiori, cap. à nobis, el 1. tit. noſtro. cap. inferior. diſt. 21. v.g. ſi Eps cẽſuram excõicationis profert, ſiue per ſtatutum, ſiue per ſententiam in eum, qui furtum, vel aliquid fecerit, ſi ipſe, vel alius Eps, vel Archiepiſcopus illud fecerit, neminem ligat.

Quod diximus neminẽ poſſe ſeipſum excõicare intelligitur quo ad vim coactiuã in foro conſcientiæ; hoc enim caſu quoad peccatũ ligatur, quia licet princeps ſit ſolutus legibus, tñ intelligitur de vi coactiua, nam debet viuere ſecundum leges, l. digna vox. C. de legi. Alex. & Iaſon. in l. 1. ff. quod quiſq; iur. S Tho. 1 2. q. 96. art. 5. ad 3 Fel. in c. nu. 25. de conſt.

7 Quæritur, vtrum ſi Eps. ſynodalẽ fecerit conſtitutionem, vt nullus ſacerdos in ſua Diœceſi ludere debeat tali, aut tali ludo. Et Archiepiſcopus, vel alius Eps ibidem ludit, an incurrant? ℞ quod non, vt rectè ait Panor. in cap. 1 de raptor. Itẽ nec ceteri colludentes cum ipſo Epiſcopo, qui dictam excõicationem protulit ligantur Felyn. in cap. 1. de ſymon. ſed quod diximus Epiſcopum non incurrere in excõicationem, ſi luſerit, nõ procedit, ſi ipſe eſſet pronunciator excõicationis alterius excõicantis, & nõ ſui ſuperioris; nam tunc maneret excommunicatus, ſecundum mentem omnium Nauar. cap. 27. nu. 6.

SVMMARIVM.

1 *Excommuincari non poteſt Angelus, neq; anima ſeparata à corpore.*
2 *Excommunicari non poteſt non ſubditus.*
3 *Excommunicari non poteſt vniuerſitas, neque collegium niſi à Papa.*
4 *Excommunicari non poteſt mortuus.*
5 *Excommunicari nõ poteſt infans, qui non poteſt peccare.*
6 *Excommunicari non poteſt infidelis, nec priuilegiatus, nec Rex, nec Imperator, nec Papa, nec Diabolus.*
7 *Excommunicari non poteſt creatura irrationalis, & ſequuntur tria exempla.*

Qui-

Qui non poteſt excommunicari. Cap. V.

1 QVæritur, quis excommunicari non poſſit? ℞. non poteſt Angelus, aut anima ſeparata à corpore, aut res inanimis, vel ſenſitiua, ſed ſolus homo. Ita quod non infidelis, nec cathecumenus, nec vniuerſitas fideliũ, nec Summus in Eccleſia Pontifex; ſed vt vno verbo dicam, excõicari non poteſt, niſi ſolus homo baptizatus in hac vita exiſtens; mortuus verò declarari poteſt fuiſſe excommunicatum, nõ autem verè, & propriè de nouo excommunicari.

2 Excommunicari non poteſt non ſubditus, cap. 4. in fin. Subditus verò propriè dicitur ratione domicilij, vt voluit gloſ. ſing. in verb. ſubditos, in clem. 1. de foro compet. licet impropriè etiam dicatur ratione delicti, facit gloſ. in cap. à nobis. 2. tit. noſtro, & in cap. cum nullus, de tẽporeordin. lib. 6. Igitur, vt ſubditus excõmunicatione ligetur requiritur, vt ſit ſubditus ratione domicilij, id eſt, loci, ſcilicet propriè diœceſis ipſius excommunicati, Doctor. in d. cap. à nobis, & cap. vt animarum, de conſtit. lib 6. verbi gratia, quod ſi Epiſcopus Soranus excommunicaret perſonas habitantes, vel exiſtentes extra ſuam Diœceſim, nulla eſt excommunicatio, d. cap. vt animarũ. & ratio eſt, quia requiritur, vt quis ſit ſubditus ratione domicilij, id eſt, vt habitet in ſua Diœceſi. Quod intellige, niſi ſit perſona exẽpta; nam licet in propria Epiſcopi Diœceſi habitet excõmunicari non poteſt, d. cap. à nobis, el 2. Tabien. in verb. excom. 4. num. 4.

3 Quæritur, vtrum vniuerſitas excõicari poſſit? ℞. non poteſt, cap. Romana, cap. in vniuerſitatem, tit. noſtro, lib. 6. quia requiritur, vt perſona excõicanda ſit certa, & determinata, non autem incerta, & indeterminata. Hinc Vniuerſitas, Ciuitas, Collegiũ, Congregatio, excõicari nõ poſſunt, ſed bene interdici, ne contingat innocentes irretiri, d. §. in Vniuerſitatem, licet ſecundum aliquos ſi feratur, non eſt nulla, ſed iniuſta. Sed aduertendũ, quod ſi excõicatio ſit lata contra Vniuerſitatẽ à Sum. Pontifice, tunc cum ipſe nõ ſubijciat d. teſtui Romana excõicatio tenet, in foro exteriori, & interiori autem non, contra innocentes. Vnde qui certo ſcirẽt ſe eſſe innocẽtes (ſecluſo ſcandalo) poſſunt ſe in gerere diuinis. At ſi alius quã Papa excõicaret, & excõicatio eſſet lata in oẽs de Collegio abſolutè, non valeret talis excõicatio, cũ textus id prohibeat, Sylu. in verb. excõicatio. 1 nu. 10. Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 2. art. 2. Si autẽ non omnes de Collegio abſolutè, ſed ſingulos, id eſt, Rectores, Sindicum electos, aliaſq. perſonas, quæ in culpa fuerunt, excõicaret, tum quia periculũ eſt, vt irretiantur innoxij, excõicatio teneret. Tutior tñ eſt opinio, quod etiam valeat excõicatio, qñ fertur abſolutè cõtra Vniuerſitatem, ſcilicet, quoad reos, & culpabiles, ſicut dicimus qñ fertur excõicatio in cõmuni. Chi ſapeſſe, teneſſe, ò haueſſe inteſo dire, &c. Remediũ tamen eſt, quod qñ excõicantur in cõi Vniuerſitas interdicantur, vel excommunicentur omnes illi, qui fuerunt inobedientes mandatis, &c. Couar. lib. 2. var. reſol. cap. 8. nu. 9.

4 Quæritur, vtrum mortuus excommunicari poſſit? ℞. non poteſt, quamuis declarari poſſit excommunicatus, ſeu in excõicationem incurriſſe, cap. ſi quis, de hæreticis. Abb. in d. cap. à nobis. el 2. nu. 12. de ſent. exc. qui ſi eſt in Eccleſiæ ſepultura ſepultus, debet eijci, & in aſinorum ſepulturam poni. Doct. in d. cap. ſi quis.

5 Quæritur, vtrũ infans poſſit in excõicationem incurrere? ℞. quod non poteſt incurrere, qui certiſſimus eſt, quod non potuit delinquere, nec etiam furioſus, Abb. in cap. ab excõmunicato, de reſcrip. v.g. ſi lata ſit excõicatio per ſententiam, aut per ſtatutum contra ingredientes intra ſepta Monaſterij cuiuſcunq; generis, aut ſexus, aut ætatis, vel conditionis fuerunt, tunc non includitur infans, aut furioſus, niſi infans ſit doli capax, & habeat vſum rationis, quia eo caſu cum poſſit committere peccatum mortale, dicitur excommunicatus, cap. 1. & 2. de crim. fal. cap. delict. puerorum. Nauar. in cap. ſtatuimus. 11. q. 3.

6 Quæritur, vtrum infidelis poſſit excõmunicari? ℞. non poteſt, cap. gaudemus. de diuort. Poteſt tamen indirectè excõi-

Digitized by Google

cari prohibendo fideles, ne cum infidelibus habeant cõmercium, cap. poſt miſerabilē,de vſur.c.poſtulaſti. de iudic. Nec priuilegiatus quatenus ſe extendit priuilegium,cap.cũ ad quorundam,de exceſſ. prælat. Nec Rex,vel Imperator, niſi pro notorijs facit text.in c duo ſunt, diſt. 35. Nec Papa, (vt diximus) qui nulli homini, nec legi humanæ, qua ſola fertur excõmunicatio quo ad pœnam ſubijcitur, cap.propoſuit,de conc.præb.cap.cuncta per mundum.9.q.3.nam neque per hæreſim incidit in excõica ionem humanam, de qua loquimur,ſed diuinam, Nauar. c. 27.nu.13. Nec diabolus,cap. in quadam, de celebr. miſſ. Neque ethnicus, etiam ſi ſit cathecumenus,id eſt, nouiter conuerſus,nondum tamen batizatus.

Quæritur, vtrũ poſſint excõicari creaturæ irrationales? ℞. non,quia nulla creatura excõicationis eſt capax, niſi homo, Nauar.cap.27. nu.13. & ideo dicitur homo,ſed Chriſtianus, ſiue maſculus ſit, ſiue femina: nam hæc cenſura infidelibus non competit (vt diximus) cum ij foris ſint: vnde Apoſt.1.Corinth.5.Quid enim mihi,inquit, cum his, qui foris ſunt iudicari. optimus text.in cap.omnis.11.q.3.

Item ſuperſtitioſum eſſet dicere poſſe excõicari creaturæ irrationales,vti locuſta,bruchus, vel aliquod genus vermium, aut minimorum animalium irrationaliũ, idque credere ſuperſtitioni eſt, quanquã religiosè vti poſſumus aqua benedicta, & ſanctis precibus, atq; adiurationibus fundatis in diuina bonitate,& misericordia ſuis ſanctiſſimis verbis, & inſtitutione Eccleſiæ Catholicæ,Sot.lib.5. de iuſt. & iur.q.12.art.2. Nauar.cap.27.nu.13 & nec obſtat id, quod legitur in hiſtoria S. Bernardi de geſtibus Illuſtr. Ord. vbi tẽpore quo fideles intererant ſacris eo loci tanta erat muſcharum quãtitas, quod celebrari non poterat: vnde S.Bernardus eas excommunicauit, vnde ſtatim mortuæ ſunt.

Item legitur etiam de S. Benedicto, quod dum quidam Abbas anulum eius amiſiſſet, nec inueniretur, qui illum rapuiſſet,fuit lata excommunicatio contra quencunque anulum habentem; vnde fuit poſtea inuentus coruus ægrotare, & & in eius domuncula, vbi Monachi anulum illum inuenerunt.

Item legitur quoque in ſermone ſecundo B.Vincentij Fer.3. poſt ſecundam Dñicam Quadrageſimæ, quod quidam monachus reliquit breuiarium in quadã arbore per obliuionem, & excõicauit illud habentem, & ſtatim arbor illa exiccata eſt: nam illas dicimus fuiſſe maledictiones, & hæc fieri permiſit Deus, vt homines deterreant, & excõicationis gladius maximè timeretur. His igitur caſibus exceptis, cæteri poſſunt excõicari, etiam ſi ſint vna vice excõicati, cum ſequẽs excõicatio maiorem incutiat, cap. engoltrundam.3.q.4.

Concludimus ergo,quod excõicari nõ poteſt,niſi homo baptizatus mortalis, habens ſuperiorem, &c.

SVMMARIVM.

1 *Excommnnicatione minori ligatur per ſolam contumaciam, vel peccatũ veniale.*
2 *Excommunicatio maior ferri non debet, niſi pro graui cauſa.*
3 *Excommunicatio maior ferri non debet pro notorijs cauſis.*
4 *Excommunicari non poteſt quis pro peccato præterito.*
5 *Excommunicandi cauſa debet eſſe contumacia peccati mortalis.*

Pro quibus cauſis ferri, vel non ferri poſſit excommunicatio. Cap. VI.

1 QVæritur, quõ incurritur in excõicationem minorem? ℞. incurri ſolet per ſolam contumaciam cum excõicatis, quæ non eſt niſi veniale peccatum,vt inquit Sot.in 4.ſent.diſt.22.q.1.art. 2. col.2.

Maior verò excõicatio tam generalis, quã particularis ferri non debet, niſi ex iuſta,& graui cauſa,eaq. diligenter,& magna cum maturitate ab Epiſcopo,ſeu eius Vicario,ipſo abſente examinata. Et hæc dixerim circa excommunicationes generales, quæ monitionibus præmiſſis ad finem reuelationis fiunt, Nauarr. cap. 27. num.10. nam ad illas non eſt confugiendum, niſi pro vltimo remedio, vt inquit Sot.

Digitized by Google

Sot.in 4.ſent.diſt.22. quæſt. 1. art. 2. Vnde excommunicatio in iudicialibus fieri non debet niſi in ſubſidium aliorum iuris remediorum, etiam ſi contra laicos procedatur puta, cum executio realis, vel perſonalis fuerit, valde difficilis alias ſi ſine iuſta cauſa feratur mortale eſſet etiam ſi abſque dolo, vel odio, aut mala voluntate id fieret, ſed per ignorantiam craſſam, & ſupinam. Nauar. qui ſupra, & Concil. Trident.ſeſſ.25.cap.quamuis iuncto, num.8.in princ.quamuis regulariter valeat, quo ad forum exterius, præter quam incertis caſibus, de quibus ſupra.

3 Nec pro notorijs, puta, dum debitor notus eſt, & notum debitum, quia tunc nullatenus permittendum eſſet, vt per viam excommunicationis creditor debitorem ſoluere cogat; vt dicit Sot. in 4. ſent.diſt. 22. quæſt. 1. art. 2. Si tamen his caſibus feratur, valet quidem, ſed iniuſta dicitur, (vt ſupra diximus) cap. 3. Præterea ferri non debet pro alieno delicto, vnde nec filius pro debito patris poteſt vigeſimaquarta, quæſtione tertia, per totum.

4 Quæritur vtrum poſſit excommunicari quis pro peccato præterito? ℞. quod non, quantum vis etiam grauiſſimo, & enormiſſimo, quod non erat ante ſub excommunicationis pæna prohibitum, nec aliqua proceſſerat monitio ſub excommunicationis nota. Sot. vbi ſupra aduerſus Caiet.in cap. Romana. §. caueant tit. noſtro lib.6.cuius ratio eſt, quia cum excommunicatio non poteſt ferri, niſi pro peccato mortali, ſi quis pro peccato mortali præterito excommunicaretur, ſæpe eum excommunicari contingeret, qui iam eſſet in gratia, atque id demum ex obſeruatiſſimo Eccleſiæ more, & vſu compertiſſimum eſt, quæ neminem vnquam excommunicat pro peccato præterito, ſed eum qui furatus eſt, ſi non reſtituerit, aut eum qui iniuriam intulit, niſi ſatisfecerit, & ita intelligitur text. in cap quidam maligni. 5. quæſt. 1. vt ibi, per Sotum 4.col.lib.5.de iuſt. & iur. q. 6. art.1. col.3. in fin. & tandem ponitur regula generalis, quæ huiuſmodi eſt.

5 Quæ cauſa excommunicandi eſſe debet? ℞. debet eſſe contumacia mortalis qua quis perſiſtit in peccato mortali præterito, aut in futura in obedientia non comparandi, capitulo certum 11. quæſt.3. aut non parandi iuſto præcepto facto præcedente mora, culpa, & offenſa in text. in capitulo Romana. §. caueant de ſententia excommunicationis libro ſexto, & nos ſupra explicauimus. Ergo excommunicatio ferri non debet, niſi pro peccato mortali capitulo nemo, capitulo nullus, decimoquinto, quæſtione tertia, & illud etiam requiritur, quod ſit graue ſcandalum, & enorme. Vel pro eo, quod licet in ſe non ſit mortale, tamen eſt prohibitum ſub pæna excommunicationis, quia tunc cenſetur mortale. Sot.in 4.ſent.diſtinct. 22.quæſt. 1. art. 2.col.2.in fin. Sylu. in verb. excommunicatio 1.num.2. in fin. Ergo pro ſolo mortali eſt ferenda, quod quidem debet eſſe inobedientiæ. Sed intelligitur peccatum inobedientiæ ſolum, (vt dictum eſt) quando monitioni ſub excommunicationis pæna certum quid iubenti, non obeditur, vt puta ſi vocatus non veniat, aut illecentiatus diſcedat, vel ſi lateat, vel ſi nolit ſatisfacere. Hoſt. in ſum. in noſtro verſ.quibus ex cauſis. Quod procedit etiam ſi iſta in obedientia non veniret ex contemptu, verbi gratia fertur excommunicatio in non dimittentes cócubinas, ſi quis non ex contemptu, ſed ex appetitu libidinis non vult dimittere, incidit in excommunicationem Couar.in cap. Alma mater §.9. num. 3. verſ. eſt etiam ad notandum.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicationis regula, qua cognoſci poteſt, quando quis in latam ſententiam inciderit.*

2 *Excommunicationis regula, qua quis certus eſſe poteſt non incurriſſe in eam.*

3 *Excommunicationis quando lata eſt ſententia contra colloquentes cum monialibus, non comprehenduntur, qui tranſeũdo monialem ſalutarent, vel parum loquentes.*

4 *Excommunicationis cenſura non innodantur clerici pueri ludentes, & rixantes ac ſe pugno percutiẽtes, quamuis ſanguinem enaribus emiſerint.*

Digitized by Google

5 *Excommunicationis ſententia lata contra non euntes ad proceſſionem corporis chriſti, & aliquis ignorat, vel credit per ſuas occupationes Epiſcopum noluiſſe eum obligare non incidit.*

6 *Excommunicatus non eſt is, qui obedire non poteſt in eo, quod præcipitur.*

7 *Excommunicationis ſententia euadit, qui iuſtam cauſam prætendit habere.*

8 *Excommunicationis cenſura non innodatur ille cui præcipitur reſtituere rem ſuam quando ab alio eam iniuſtè detinebat, vel quod ſub debito legali aliquid debebatur, & nu. ſequenti.*

9 *Excommunicationis ſententiam effugit vxor, quando aliquid ſurripit pro compenſatione ſuæ dotis.*

10 *Excommunicationi vel præcepto iudicis pro reuelatione peccati occulti ante fraternam correctionem parendum, non eſt.*

11 *Excommunicatio comminatoria dupliciter intelligi poteſt.*

12 *Filius tenetur denunciare ſuum Patrem hæreticum.*

13 *Caſus in quibus, quis non tenetur reuelare peccatum, & non incidit in excommunicationem.*

14 *Excommunicatione non ligatur qui ſolamente nulloque externo actu de hæreſi, aliquid ſentit.*

Quomodo cognoſci poſſit, quando quis in latam excommunicationem non incidat. Cap. VII.

1 QVæritur quomodo cognoſci poteſt quãdo quis inciderit in latam excommunicationis ſententiam? R. in conſideratione huius materiæ totam fere ſeriẽ huius capituli, breuiter ergo per quæſita procedamus: Adiudicandum ergo an quis ſit excommunicatus, nec ne à iure, vel ab homine: debent perpendi diligenter verba, quibus ius, vel Iudex vtitur, & perſonæ contra quas, & opera ob quæ, fit excommunicatio, nam vltra illa non extenditur, quia excommunicatio cum ſit pæna, eſt reſtringenda vnde lex excommunicans facientem aliquid, non compræhendit regulariter conſentientem, etiam mandando, conſulendo, faciendo, vel auxiliando, antequam fiat, niſi ex eius tenore, vel aliarum legum id expræſſe, aut tacitè colligitur, Sylu. ſibi contrarius in verb. excommunicatio 10. dubio. 10. Tab. in verb. excomm. 5. caſu 49. Nauar. cap 27. num. 51. Dixi, & eius tenore quia cap. filius de pænit. lib. 6. text. in l. ſi quis. ff. de iuriſdict. omnium iudic. & multa capitulo Bullæ Cænæ Domini exprimunt conſulentes, & mandantes, &c. cum intendunt eos includere. Dixi vel illarum legum, quia capitulo, ſi quis ſuadente 17. quæſt. 4. loquitur de iniectione manus in clericum, extenditur ad mandantem, conſulantem, & iuuantem cap. mulieres, cap. quantæ de ſent. excom.

2 Secunda regula quoties homo certus eſt non peccaſſe mortaliter contra obedientiam Eccleſiæ, tutam ſubinde conſcientiam habere poteſt, nullam incurriſſe excommunicationem apud Deũ, nec eſſe priuatum ſuffragijs Eccleſiæ licet quandoque per falſam opinionem, & præſumptionem Iudex poſſit eum arcere ab externo fidelium cætu, hæc regula eſt Palud. in 4. ſent. diſt. 18. quæſt. 1. art. 1 ſequuntur omnes, Sylu. in verb. excommunicatio. 1. num. 11. Sot. diſt. 22. quæſt. 1. art. 2. col. 3. Couar. in cap. Alma mater §. 9. num. 1. verſ. 2. vbi ampliat hoc dictum ad quancunque excommunicationem generalem, ſiue particularem iuris, ſiue hominis generaliter latam. Ita etiam Nauar. capitulo vigeſimoſettimo, numero nono. Sed notandum eſt, quod licet lex non prohibeat, aut mandet ſub pæna excommunicationis, niſi id, quod homo ſub mortali facere, aut vitare teneatur, tamen ſecus eſt de homine, poteſt enim ſub excommunicationis, pæna mandare, vel prohibere aliquid, quod alias non eſſet peccatum, cuius tamen tranſgreſſio mortale eſſet Sylu. in verb. ſcrupulus quæſtione quarta, verſi ſeſto. Ex hac igitur regula, quod homo nunquam incurrat in excommunicationem, niſi peccet mortaliter: plura deduci ſolent, & primo.

3 Quæritur lata eſt ſententia contra col-

colloquentes cum monialibus, vtrum compræhendantur, qui tranſeundo monialem ſalutaret, vel parum cum ea loquente? Reſpondetur non compræhendi, nec compræhenduntur in excommunicatione lata contra ludentes, vel coreas exercentes die feſto, qui animi leuandi cauſa, breui tempore luſerit, non incidit etiam ſi ſit contemptus, v. g. ſi quis præceptum ſuperioris in re minima ex contemptu tranſgrediatur aduertens rem eſſe minimam. & ea ex cauſa, quod leuis eſt materia præcepti contemnit illud, veniale peccatum erit, & per conſequens non incidit in cenſuram. Caiet. in verb. contemptus, ſecus verò ſi quis præceptum ſuperioris tranſgreditur eique nolit ſubijci, vt præceptum eludat non aduertens rem eſſe minimam, nec ex ea cauſa ad id inductus fuit, Caiet, qui ſupra §. 9.

Inſuper ex hac propoſitione ſequitur, quod licet in foro exteriori, quis teneatur de leui culpa, & caſu fortuito text. in l. Aquilia. 2. ff. ad l. Aquiliam tamen in animæ iudicio, quis tantum tenetur de dolo, & culpa lata, Innoc. & Abb. in cap. quia plerique de immunit. Eccleſ. Hinc
2 ſi caſu aliquo, (non data opera) quis fregit vaſa figuli, licet excommunicatio contra vaſorem effractores, non ligatur excommunicatione, quia non eſt in peccato mortali.

3 Præterea licet propter tranſgreſſionis pænam ſit præſumendum, & colligatur legis latorem ad mortalem culpam voluiſſe obligare tranſgreſſorem, vnde non parere intelligitur peccatum mortale eſſe, etiam ſi illius tranſgreſſio alias eſſent de ſe peccatum veniale, vt inquit Sot. in 4. ſent. diſt. 22. quæſt. 1. art. 2. col. 3. attamen quoties propter aliquam circuſtantiam, & qualitatem actus conſiſteret tranſgreſſionis culpam, alioquin mortalem eſſe venialem, tunc dicendum eſt non eſſe locum excommunicationi canonis, nec Iudicis. Hinc nunquam percuſſor clerici etiam animum vlciſcendi, & iniuriam inferendi habens ea, iuris excommunicatione efficitur, qua poteſt abſolui, ſi ea percuſſ. ita leuis efficitur, vt veniale tantum peccatum, & non mortale percuſſor commiſerit, ita in ſpecie notauit. Nauar. in capitulo, inter verba 11. quæſt. 3. Couar. qui ſupra §. 9. p art. 1. authoritate S. Thom. 12. quæſtione 88. art. 5. ad primo verſ. dicendum eſt ergo.

Vbi docet iniuriam leuem etiam animo vlciſcendi, & iniuriam inferendi illatam veniale peccatum eſſe, niſi forte ex hoc graue ſcandalum oriatur, vel aliquid huiuſmodi.

4 Quæritur ſi clerici pueri in Eccleſia rixantes ſe pugno proceſſerint, & ſanguinem enaribus emiſerint in eccleſia; vtrũ ſint excommunicati? ℞. quod nulla innodantur cenſura, propter talem circunſtãtiam actus, cum ſit parua non facit excõmunicationem incurrere. Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 1. art. 2. col. 9.

5 Quæritur lata eſt ſententia contra nõ euntes ad proceſſiones in feſto ſanctiſſimi Corporis Chriſti, & aliquis probabiliter ignorat, aut credit per ſuas occupationes Epiſcopum eum noluiſſe obligare vtrum ſit excommunicatus? ℞. quod non quia inobediens dici non poteſt. Sylu. in ſpecie in verb. ignorantia prope finem. Si verò Epiſcopus, vel Prælatus præciperet quid modicum, ne fieret ſub pæna excõmunicationis, tunc tranſgreſſor abſq. legitima cauſa, peccaret mortaliter non ratione tranſgreſſionis, ſed ratione inobedientiæ, Sylu. in verb. excommunicatio. 1. Caiet. in verb. præceptum in fin.

6 Quæritur ſi feratur pro re, in qua homo obedire non poteſt. Vt ſi quis excommunicetur, niſi ſoluerit ea, quæ deprædatus eſt, eo tempore, quæ excõmunicatur non ſit ſoluenda quid? ℞. nullatenus excõmunicatus manet, quia impoſſibilium nulla eſt obligatio. Sylu. in verb. pæna, quæſt. 18. Feder. conſil. 113. Abb. in cap. Petrus. G. num. 11. de offic. & poteſt. iudic. de leg. & ſi ſatisfacere in totum non poteſt, tenetur tamen in partem, quam poteſt etiam cum ſua indecentia, i, detrimento victus, & veſtitus. Quod tamen maximè verum eſt, quando is, cui debentur reſtituenda eſſet in æquali neceſſitate, vt debitor (puta) quia ipſum oportet viuere indecenter, niſi reſtituantur, aut ſoluantur ei ſua, quia nemini licet ære alieno maximè per iniuriam ſublato honorem, & æſtimationem

ſeruare proprij ſtatus, Sylu. in verb. excom. 2. num. 3. At qui ſi tunc non habet vnde ſoluat tenetur dum habet ſub ſententia eiuſdem excommunicationis, quæ ſemper durat. Et vice verſa, ſi quando excommunicatio fertur, eſt ſoluendo, tunc ſi non ſoluat incurrit Abb. in capitulo ſignificante, numero tertio, de pignor. Oldra, late conſi. 237. Quare licet poſtea in egeſtatem incidat, ſemper manet in foro conſcientiæ excommunicatus, quamuis quo ad Deum, ſit in gratia. Sot. qui ſupra col. 9.

7 Quæritur, qui iuſtam cauſam excommunicationis prætendit habere, & ideo non obedit (puta) ſub excommunicationis cenſura præcipitur rem talem reſtitui debere Titio, qui dicit ſuam, quæ apud me detinetur, ſed quia verè ſcio meam eſſe, nolo reſtituere, an incidam in excommunicationem? ℞ non incido, quia mea, & nō Titij re eſt; Item etiam ſi ſub eadem cenſura præcipitur, vt qui habet has, vel illas ſcripturas proferat, quas ego proferre nolo, quia ſcio me tale ius habere in illis, quod non poſſum ad edendum cogi in excommunaicationem non incido, v. g. Ita illæ ſcripturæ, ad meũ ius conducunt, vt nullatenus ad alterius ius confirmandum attineant, quia ſi aliquo pacto ad aliorum ius attinerent, proferre deberem etiam ſi ex illis vexationem timerem Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 1. art. 2. col. 9. verſ. 3.

8 Quæritur, quando id quod ſub excommunicationis cenſura præcipitur, vt reſtituatur ab alio detinetur quia tantũ à domino ipſius rei in veritate conſequi deberet, ex debito legali, & certo, vtrum incidat? ℞. non incidit, nam tunc retinere poteſt, tit. compenſantionis, ſecus tamen eſſet, ſi aliqua remuneratoria debeatur alicui debito gratitudinis, & antidotalis. Vnde in primo caſu Epiſcopus, qui generaliter monitione præmiſſa excommunicaret ſcientes, & non reuelantes res ſubtractas alicui neſcienti, quis eas ſubtraxerat, neque etiam id ſcientes dummodo pro comperto habeant, eas pro debito legali fuiſſe ſubtractas, quia ex quo principalis non tenetur reuelare, neque acceſſorij, quod eſt notandum; Secus tamen ſi ſcientes dubitarent eas pro debito legali fuiſſe ſubtractas, licet recuperans eis dicat, quod ad recuperandum ſuum tantum, quod iuſtum erat accepit, niſi tanta fide apud eos eſſet, vt merito ei credere debent argum. gloſ. ſingularis in l. Titio fundus. ff. de cond. & demonſtr.

9 Quæritur quid ſi Epiſcopus iuberet reuelare eos, qui etiam rem illam pro recuperatione rerum acceperint? Reſpondetur, vt ſupra, vt rectè probat Sylu. in verbo furtum, quæſtione decimoquinta. Quod procedit etiam quando fertur excommunicatio ſpecialis ob illam rem. Nauar. contra Sylu. in capitulo decimoſeptimo; num. 114. Supradicta autem procedunt etiam in rebus ſublatis, & abſconditis per creditorem, quando ob delictum temporis omnia veniunt confiſcanda. Idem Nauar. capitulo decimoſeptimo, num. 115. verbi gratia vxor filius, aut cognatus alicuius delinquentis abſcondidit aliqua eius bona in monaſterio, aut in aliquo loco, ne à Iudice ſequeſtrentur, fertur excom. contra capientes dicta bona, vel id ſcientes.

10 Quæritur an vxor, vel conſcij teneantur reuelare? Reſpondit Nauar. qui ſupra num. 137. negatiue, ſi dicta bona abſcondita pertineant ad compenſandum debitum dotis, vel alias: alioquin contra. Cauere, tamen oportet eo caſu iterum peti poſſit id, ad quod abſcondita ſufficiunt iſtar illius, qui clam aliquid accipit de bonis debitoris in ſui debiti compenſationem. Ex quibus dictis poteſt fieri hæc concluſio, quæ eſt multum frequens, quid quotieſcunque principalis non tenetur reuelare, vel reſtituere ex aliqua iuſta cauſa, nec acceſſorij tenentur cum acceſſoriorum ſequatur natura ſui principalis, capitulo acceſſoriorum de regulis iur. lib. 6. l. cum principali. ff. de reg. iur.

11 Quæritur fertur monitorium generale ſub pæna excommunicationis contra fures, vel iniuſtè detentores, & contra omnes ſcientes res furtiuas, vel homicidium, vel aliquis iuſta cauſa non paret (exempli gratia) quis furtum, vel homicidium, quod iudex iubet reuelari, ſed ideo non reuelat, quia peccatum eſt occultum, vel peccator emendatus, vel ſola fra-

Digitized by Google

la fraterna correctione emendabilis vtrum ſit parendum? Reſpondetur non eſt parendum ante fraternam correctionem, etiam ſi præciperetur; vt fieret denuntiatio. (non habita ratione fraternæ correctionis) ſecundum, S. Thom. 2. 2. quæſt. 33. art. 7. Secus tamen eſſet, ſi peccatum manifeſtaretur per aliqua iudicia, vel per infamiam, ſed quia materia hæc quando quis teneatur ſub pæna excommunicationis reuelare, multum difficilis eſt, atque frequens, ideo exemplis, & ampliationibus, ac limitationibus dilucidabimus, quantum ingenioli noſtri imbecillitas permittit.

11 In primis eſt ſciendum, quod comminatoria excommunicatio dupliciter expediri poteſt, ſpecialiter, & generaliter, quando ſpecialiter expeditur, fertur cõtra certas perſonas, ſiue principalis ſit, ſiue teſtis; & tunc principalis, ſeu teſtes citati nominatim ſub pæna excommunicationis tenentur obedire, & comparere, aliter ſunt excommunicati tanquam inobedientes, & contumaces. Quando generaliter expeditur contra incertas perſonas, tunc ſi præcedunt indicia ſufficientia, vel infamia, aut ſemiplena probatio; eodem modo, quo poſſunt iuridice interrogari, & tenetur reſpondere, eodem modo tenetur comparere, & obedire: Abb, & Doct. in cap. nouit. vbi tex. de indic. cap. qualiter, & quando de accuſat.

Præterea, quando fit excommunicatio comminatoria generalis contra fures, vel iniuſtos detentores rerum alienarum & contra omnes ſcientes res furtiuas, & præcedunt aliqua indicia, aut accuſatio, vel infamia, aut ſemiplena probatio, tũc principalis reus, qui detinet rem alienam aut furto ſublatam, tenetur, vel reuelare, vel reſtituere, ſi vult euitare excommunicationem, & dicit, quod aliter ſe habeat praxis, quia in excommunicatione non compræhenditur principalis, cum nemo tenetur ſe prodere. §. quæſt. 1. quędam maligni Nauar. cap. 17. num. 100. Reſpondetur, quod illud intelligitur de authore delicti manifeſti occulto, qui & ſi excommunicationem non incidat, ſi ſe non manifeſtet, tenetur tamen debitam reſtitutionem facere, vt ibi per Nauar. ſecus tamen ſi eſſent aliqua indicia contra ipſum, vel ſi eſſet ſemi conuictus Sylu. in verb. correctio, nam tunc tenentur reuelare.

Quæ concluſio ampliatur primo etiã ſi in foro exteriori reus non eſſet condemnandus ad reſtitutionem ſecundum leges: & præſertim, quia leges ciuiles fundantur ſuper præſumptione, & non ſuper veritate (exemplum) ſeruiri Petro per decennium ſub certa mercede, mortuus eſt Petrus eius hæres non vult illam ſoluere, quia dicit illam præſcripſiſſe, cum per multum temporis ſpacium ſtetiſſem, quo minus illam petere, hoc caſu poſſum Iudicem Eccleſiaſticum adire, vt ferat excommunicationem. Alfon. de Caſtr. de leg. pæn. cap. 10. Nauar. cap. 17. num. 85. quia ciuilis præſcriptio ſacris canonibus non conſentit, non excuſat.

Secundo ampliatur, vt etiam ſi ſtricto iure non teneretur ex defectu probationum, vel ſcripturarum, aut teſtium reus aliquid poſſit excommunicatio fieri (puta) Franciſcus in vltimis conſtitutus inſtituit hæredem Antonium, quem rogauit teſtator, vt pro eius anima daret Paulo 50. & hoc relictum non ſcripſit in teſtamento, (mortuo Franciſco,) Paulus petit. 50. ab Antonio, qui negat relictum; hoc caſu, cum reus. i. Antonius ex defectu probationum non teneatur, poteſt excommunicationis gladio compelli ad tale relictum præſtandum. Sylu. in verb. teſtamentum. 1. quæſt. 5. verſ. 4. facit text. in l. fin C. de fidei. com.

Tertio ampliatur, ad ſcientes, & conſcios rei, qui rem furtiuam, & locum eo modo; vt res poſſit recuperari, quod ſi aliter recuperari non poteſt, niſi reueletur fur, tunc in vltimum ſubſidium, etiam tenetur reuelare furem, quando poteſt probari vno ex illis tribus modis, id eſt, pro indicia, aut per ſemiplenam probationem, vel infamiam, & hoc quando iudicialiter proceditur, Doct. in l. ciuile. C. de furt. Abb. in capitulo, qui cum fure de furt.

Quarto ampliatur etiam ſi ſcientes ſcirent rem furtiuam, vel furem ſub ſigillo ſecreti naturalis, vel ſub fide præſtita, ſeu iuramento de non reuelando,

quia

Digitized by Google

quia ſi tunc fulminatur excommunicatio his omnibus non obſtantibus; reuelare: nam iuramentum contra bonos mores præſtitum, non eſt obligatorium, cap. non eſt obligatorium, de reg. iur. lib. 6 ſed hæc facta ſunt contra ius diuinum cum prohibeatur rem alienā teneri, igitur S. Tho. 2. 2. q. 7. art. 1. Abb. & Felyn. in cap. intimauit, de teſtibus. Abb. in cap. ſi ſacerdos, col. 2. de offi. ord.

Quinto ampliatur, quod licet teſtes priuilegiati, vt cauſarum patroni, medici, aliiſq. ſimiles, quibus deteguntur ſecreta litium, dubiorum, & morborum, non debeant reuelare, quando aliæ adſunt probationes, & licet non debeant aſcendentes, contra deſcendentes, & econtra, l. parentes, C. de teſtam. quia pater, & filius reputantur vna perſona, ſecundum gloſ. in cap. ſuper eo, el 2. de teſtib. vel vxor pro, & contra maritum, 4. q. 3. cap. item lex Iulia, vel libertus contra patronum, iuxta deciſ. 3. cap. Tholoſ. & Sylu. in verb. correctio. q. 7. verſ. fallit autē quando autem nulla adeſt probatio poſſunt cogi per excommunicationem, Nauar. c. 25. nu. 48. verſ. 3. Felyn. in c. dilectorum, de teſtib. cogen.

Sexto ampliatur, vt etiam teneatur reuelare is, qui haberet aliquas ſcripturas priuatas, & ſecretas, etiam ad ſe, & cauſam ſuam pertinentes, ſi modo faciant pro cauſa partis aduerſæ ad cuius inſtantiam fulminatur excommunicatio, (vt ſupra diximus.) Si verò eſſet ſcriptura publica, & penes acta Curiæ facta, tunc non tenetur illam exhibere, ſed tantum reuelare penes quem Notarium ſcriptura illa reperiatur.

Septimò ampliatur etiam teneri reuelare eum, qui ſcit aliquem eſſe in peccato pernicioſo Reipublica, quamuis ſit occultum non præcedant indicia, vel teſtes, ob commune, & publicum bonum; nam tunc debet denūciare ſecretò; quia ex illa denunciatione poteſt poſtea prælatus procedere ad inquirendū, ita Sylu. in verb. correctio, & in verb. excommunicatio 2. dub. 8. (exemplum) vt quis ſcit aliquem eſſe hæreticum, ne ſuo morbo alios inficiat periurium, ne ſuo falſo teſtimonio noceat: adulterium, & homicidam; veneficum, Nicromantem; veneficas, & cap. vt per S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. verſ. Reſpondeo, Sot. lib. 3. de iuſt. & iur. q. 7. art. 1. Nauar. cap. 18. nu. 31. quod ſi ignoratur illum eſſe hæreticum, vel patriæ proditorem; ſed de eo ſuſpitio habetur, debet reuelare, non tanquam de huiuſmodi criminibus ſuſpectum.

14 Quinimo in huiuſmodi criminibus etiam filius tenetur denūnciare patrem hæreticum, patriæ proditorem, & veneficam matrem, Nauar. cap. 25. & nu. 48. & 50. in fin. Felyn. in cap. accuſaſti, de accuſ. quia tenetur magis filius patriæ, quā parentibus, l. militem, C. de procur. Quinimmo ſi timeret aliquod malum ſpirituale, vel temporale, etiam tenetur, quāuis communiter hoc periculum non incurratur in criminibus hæreſis, & aliorū grauium; quia Inquiſitores facile adhiberent remedium, ne hoc ſequatur, Nauar. in cap. inter verba, nu. 720. & in Manual. cap. 25 nu. 50. in fin. Hic infertur, quod cum conſtitutio Sixti Quinti ſtatuat ſpurios, inceſtuoſos, & manzeres, de quibus in cap. niſi cum pridem, de renunc. & per totum in 4. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 3. non poſſe religionem ingredi, & ingreſſos non poſſe ad dignitatem aſcendere abſque diſpenſatione: quod ſi ſcio aliquem ex prædictis velle religionē ingredi, & ingreſſum aſcendere abſque diſpenſatione ad dignitatem, teneor hoc reuelare ob communem omnium vtilitatem, vt inquit Nauar. c. 18. nu. 31.

15 Caſus in quibus, quis ex reuelatione non facta, non incidit in excommunicationem ſunt hi, videlicet.

Primus quando rem aliquam de qua agitur in excommunicatione, ſcit ſub ſigillo confeſſionis, etiam ſi confeſſio eſſet informis, Doct. in cap. ſacerdos, de pœnit. diſt. 6. Nauar. cap. 25. nu. 46. verſ. 6.

Secundus caſus, vbi quis non tenetur denunciare eſt, quando quis rem, de quia agitur in excommunicatione, vel audiuit vulgo per vicos, & plateas ciuitatis à perſonis incognitis, vel non fide dignis, vt ſi pueris, vel ab ijs, quibus non oportet adhibere fidem: ratio eſt, quia quando excommunicatio fulminatur contra ſcientes, intelligitur de verè, & realiter ſcientibus: ſcire enim propriè eſt veritatem viſu perceptam mente retinere, vt in-

Digitized by Google

vt inquit gloſ. not.in l.2.§.idem labeo, ff. de aqua plu.arc. arg. gloſ.in cap. tua nos, de ſponſ. & eſt text. in cap. hoc videtur. 22.q. 5. Hoc autem de illo dici non poteſt,qui à leuibus perſonis, vel ex aliorũ recitatione per vicos,& plateas, quid intellexit Nauar.d.nu. 46.Sed qui audiunt à perſonis fide dignis, vel à parte principali, ij dicuntur ſcire, & reuelare tenentur; quia hæc eſt ſcientia probabilis, l. qui accuſare, C.de eden. facit text. & ſi monitio,eo.tit.

Tertius caſus eſt, quando is à quo audiuit reuelauerit, verbi gratia à Ioanne, Ioannes denunciauit, non teneor ego, Nauar.c.25.nu.46.verſ.4.

Quartus caſus,non tenetur quis reuelare rem occultam, quam ſolus ſcit; & probare non poteſt per teſtes, neque per ſcripturas, aut indicia, vel infamiam,Felyn.in cap.de ſenten. & re iud.in fin.ratio eſt, quia edictum in genere contra ſcientes, intelligitur de his, qui probare poſſunt, quod ipſi ſciunt, & denunciare tenentur,cap.placuit,6.q.2.c.plerunque,2. q.7.gloſ.in cap.ſacerdos, de pænit.diſt.6. & ita concludit Card. poſt gloſ. veraci. diſtin. 13. Nam boni viri tacere debent, quod probare non poſſunt, & hoc verũ eſt,niſi ille, vt teſtis citetur, vt quia ſunt aliqua indicia; nam tunc tenetur non reuelare, ſed vt teſtis teſtificari,etiam ſi ſolus ſciat,Nauar.cap.17.nu.234.& cap.18. nu.61.Ang.in verb.denunciatio, §.3. Sed quod diximus nemo tenetur denunciare id, quod non poteſt probare; limitatur non procedere in criminalibus occultis, quæ ſunt bonum commune, vel notabile damnum priuatorum, tunc etenim tenetur reuelare Iudici Eccleſiaſtico, non vt Iudici, ſed vt poſſit prælatus ex paterno affectu corrigere delinquentem,vel ex illa denunciatione facta, poſſit prælatus procedere ad inquirendum, & vt caueat gregi ſuo,vt videtur annuere,Sylu.in verb. excommunicatio 2. verſ. Dico tertio. Et hoc procedit etiam non facta denunciatione Euangelica à denunciante,quæ à barbaris fraterna correctio nuncupatur.

Quintus caſus, quando prælato denunciare non tenetur, eſt ſi aliquod malum ſibi immineret, nullus tenetur ſuo malo procurare bonum proximi, vt inquit Sylu.in verb.familia.quæſt.7.Sot.de ratione tegen. 2.memb. q. 7. hoc autem malum intelligitur ſpirituale,aut temporale perſonæ, aut honoris, aut bonorum euenturum. Nauar.c.2.nu.150. Tandem pro complemento huius materiæ addendæ ſint hæ propoſitiones.

Prima, quod tunc prælatus iuxta Cõcil. Trid. debet admittere excommunicationem comminatoriam, puta, detentores rerum alienarum, quando res aliter in foro exteriori recuperari non poteſt.

Secunda conceſſa comminatoria, ſi delinquens eſt occultus, ita vt denuncians probare non poſſit ſatis eſt, vt faciat denunciationem Euangelicam delinquenti,vt deſiſtat à malo,& ſatisfaciat parti læſæ; quod ſi non ſatisfecerit, iam functus eſt officio ſuo.

Tertia, quando poſt comminatoriam aliquis comparet ad denunciandum, vel reuelandum,tunc debet prælatus Eccleſiæ eum priuatim interrogare; poſſit ne probare ea,quæ reuelat, nec ne, quod ſi probare poteſt, debet eum remittere ad Notarium, vel reuelet iudicialiter; quia ſumus in delictis,quæ probari poſſunt,& prælatus fungitur officio iudicis: ſin autem probare non poteſt iniuſtiſſimè facit prælatus eum remittere ad notarium, nec ille tenetur obedire.

Quarta,in rebus occultiſſimis, & perniciofis contra bonum commune, ſciens, ſemper tenetur prælato reuelare, non tanquam iudici,ſed tanquam prælato ad aures,& in ſecreto, qui debet ſecreto vocare pænitentem ad ſe, & ſecreto corrigere, vt reſipiſcat, & exeat à peccato, alias procedat ad inquirendum ſi poteſt; & hæc dicta ſufficiant circa materiam reuelationis.

Sexto in latam eccommunicationem, quis non incidit, quando extra territorium deliquit, quod procedit etiam ſi ſubditus ſit ſtatuentis,cap.2.de conſt.lib. 6.Abb in cap.à nobis. 1 tit. noſtro. Imo atiam ſi delinquerat in territorio Epiſcopi,in loco tamen exempto,ideſt,qui non ſubeſt iuriſdictioni ordinarij,non incideret. (Exemplum.) ſi caueat ſtatutum, vt omnis ludens texeris, ſiue taxillis,ſit ex-

com-

quia ſi tunc fulminatur excommunicatio his omnibus non obſtantibus, reuelare: nam iuramentum contra bonos mores præſtitum, non eſt obligatorium, cap. non eſt obligatorium, de reg. iur. lib. 6 ſed hæc facta ſunt contra ius diuinum cum prohibeatur rem alienā teneri, igitur S. Tho. 2. 2. q. 7. art. 1. Abb. & Felyn. in cap. intimauit, de teſtibus. Abb. in cap. ſi ſacerdos, col. 2. de offi. ord.

Quinto ampliatur, quod licet teſtes priuilegiati, vt cauſarum patroni, medici, aliiſq. ſimiles, quibus deteguntur ſecreta litium, dubiorum, & morborum, non debeant reuelare, quando aliæ adſunt probationes, & licet non debeant aſcendentes, contra deſcendentes, & econtra, l. parentes, C. de teſtam. quia pater, & filius reputantur vna perſona, ſecundum gloſ. in cap. ſuper eo, el 2. de teſtib. vel vxor pro, & contra maritum, 4. q. 3. cap. item lex Iulia, vel libertus contra patronum, iuxta deciſ. 3. cap. Tholoſ. & Sylu. in verb. correctio. q. 7. verſ. fallit autē quando autem nulla adeſt probatio poſſunt cogi per excommunicationem, Nauar. c. 25. nu. 48. verſ. 3. Felyn. in c. dilectorum, de teſtib. cogen.

Sexto ampliatur, vt etiam teneatur reuelare is, qui haberet aliquas ſcripturas priuatas, & ſecretas, etiam ad ſe, & cauſam ſuam pertinentes, ſi modo faciant pro cauſa partis aduerſæ ad cuius inſtantiam fulminatur excommunicatio, (vt ſupra diximus.) Si verò eſſet ſcriptura publica, & penes acta Curiæ facta, tunc non tenetur illam exhibere, ſed tantum reuelare penes quem Notarium ſcriptura illa reperiatur.

Septimò ampliatur etiam teneri reuelare eum, qui ſcit aliquem eſſe in peccato pernicioſo Reipublica, quamuis ſit occultum non præcedant indicia, vel teſtes, ob commune, & publicum bonum; nam tunc debet denūciare ſecretò; quia ex illa denunciatione poteſt poſtea prælatus procedere ad inquirendū, ita Sylu. in verb. correctio, & in verb. excommunicatio 2. dub. 8. (exemplum) vt quis ſcit aliquem eſſe hæreticum, ne ſuo morbo alios inficiat periurium, ne ſuo falſo teſtimonio noceat: adulterium, & homicidam; veneficum, Nicromantem; veneficas, & cap. vt per S. Tho. 2. 2. q. 70. art. 1. verſ. Reſpondeo, Sot. lib. 3. de iuſt. & iur. q. 7. art. 1. Nauar. cap. 18. nu. 31. quod ſi ignoratur illum eſſe hæreticum, vel patriæ proditorem; ſed de eo ſuſpitio habetur, debet reuelare, non tanquam de huiuſmodi criminibus ſuſpectum.

14 Quinimo in huiuſmodi criminibus etiam filius tenetur denūciare patrem hæreticum, patriæ proditorem, & veneficam matrem, Nauar. cap. 25. & nu. 48. & 50. in fin. Felyn. in cap. accuſaſti, de accuſ. quia tenetur magis filius patriæ, quā parentibus, l. militem, C. de procur. Quinimmo ſi timeret aliquod malum ſpirituale, vel temporale, etiam tenetur, quāuis communiter hoc periculum non incurratur in criminibus hæreſis, & aliorū grauium; quia Inquiſitores facile adhiberent remedium, ne hoc ſequatur, Nauar. in cap. inter verba, nu. 720. & in Manual. cap. 25 nu. 50. in fin. Hic infertur, quod cum conſtitutio Sixti Quinti ſtatuat ſpurios, inceſtuoſos, & mameres, de quibus in cap. niſi cum pridem, de renunc. & per totum in 4. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 3. non poſſe religionem ingredi, & ingreſſos non poſſe ad dignitatem aſcendere abſque diſpenſatione: quod ſi ſcio aliquem ex prædictis velle religionē ingredi, & ingreſſum aſcendere abſque diſpenſatione ad dignitatem, teneor hoc reuelare ob communem omnium vtilitatem, vt inquit Nauar. c. 18. nu. 31.

15 Caſus in quibus, quis ex reuelatione non facta, non incidit in excommunicationem ſunt hi, videlicet.

Primus quando rem aliquam de qua agitur in excommunicatione, ſcit ſub ſigillo confeſſionis, etiam ſi confeſſio eſſet informis, Doct. in cap. ſacerdos, de pænit. diſt. 6. Nauar. cap. 25. nu. 46. verſ. 6.

Secundus caſus, vbi quis non tenetur denunciare eſt, quando quis rem, de quia agitur in excommunicatione, vel audiuit vulgo per vicos, & plateas ciuitatis à perſonis incognitis, vel non fide dignis, vt ſi pueris, vel ab ijs, quibus non oportet adhibere fidem: ratio eſt, quia quando excommunicatio fulminatur contra ſcientes, intelligitur de verè, & realiter ſcientibus: ſcire enim propriè eſt veritatem viſu perceptam mente retinere, vt in-

vt inquit gloſ. not.in l.2.§.idem labeo, ff. de aqua plu.arc. arg. gloſ.in cap. tua nos, de ſponſ. & eſt text. in cap. hoc videtur. 22.q. 5. Hoc autem de illo dici non poteſt,qui à leuibus perſonis, vel ex aliorũ recitatione per vicos,& plateas, quid intellexit Nauar.d.nu. 46. Sed qui audiunt à perſonis fide dignis, vel à parte principali, ij dicuntur ſcire, & reuelare tenentur; quia hæc eſt ſcientia probabilis, l. qui accuſare, C.de eden. facit text. & ſi monitio,eo.tit.

Tertius caſus eſt, quando is à quo audiuit reuelauerit, verbi gratia à Ioanne, Ioannes denunciauit, non teneor ego, Nauar.c.25.nu.46.verſ.4.

Quartus caſus,non tenetur quis reuelare rem occultam, quam ſolus ſcit; & probare non poteſt per teſtes, neque per ſcripturas, aut indicia, vel infamiam,Felyn.in cap.de ſenten. & re iud.in fin.ratio eſt, quia edictum in genere contra ſcientes, intelligitur de his, qui probare poſſunt, quod ipſi ſciunt, & denunciare tenentur,cap.placuit,6.q.2.c.plerunque,2. q.7.gloſ.in cap.ſacerdos, de pænit.diſt.6. & ita concludit Card. poſt gloſ. veraci. diſtin. 13. Nam boni viri tacere debent, quod probare non poſſunt, & hoc verũ eſt,niſi ille, vt teſtis citetur, vt quia ſunt aliqua indicia; nam tunc tenetur non reuelare, ſed vt teſtis teſtificari,etiam ſi ſolus ſciat,Nauar.cap.17.nu.234.& cap.18. nu.61.Ang.in verb.denunciatio, §.3. Sed quod diximus nemo tenetur denunciare id, quod non poteſt probare; limitatur non procedere in criminalibus occultis, quæ ſunt bonum commune, vel notabile damnum priuatorum, tunc etenim tenetur reuelare Iudici Eccleſiaſtico, non vt Iudici, ſed vt poſſit prælatus ex paterno affectu corrigere delinquentem,vel ex illa denunciatione facta, poſſit prælatus procedere ad inquirendum, & vt caueat gregi ſuo,vt videtur annuere,Sylu.in verb. excommunicatio 2. verſ. Dico tertio. Et hoc procedit etiam non facta denunciatione Euangelica à denunciante,quæ à barbaris fraterna correctio nuncupatur.

Quintus caſus, quando prælato denunciare non tenetur, eſt ſi aliquod malum ſibi immineret, nullus tenetur ſuo malo procurare bonum proximi, vt inquit Sylu.in verb.familia.quæſt.7.Sot.de ratione tegen. 2. memb. q. 7. hoc autem malum intelligitur ſpirituale,aut temporale perſonæ, aut honoris, aut bonorum euenturum. Nauar.c.2.nu.150. Tandem pro complemento huius materiæ addendæ ſint hæ propoſitiones.

Prima, quod tunc prælatus iuxta Cõcil. Trid. debet admittere excommunicationem comminatoriam, puta, detentores rerum alienarum, quando res aliter in foro exteriori recuperari non poteſt.

Secunda conceſſa comminatoria, ſi delinquens eſt occultus, ita vt denuncians probare non poſſit ſatis eſt, vt faciat denunciationem Euangelicam delinquenti,vt deſiſtat à malo,& ſatisfaciat parti læſæ; quod ſi non ſatisfecerit, iam functus eſt officio ſuo.

Tertia, quando poſt comminatoriam aliquis comparet ad denunciandum, vel reuelandum,tunc debet prælatus Eccleſiæ eum priuatim interrogare; poſſit ne probare ea,quæ reuelat, nec ne, quod ſi probare poteſt, debet eum remittere ad Notarium, vel reuelet iudicialiter; quia ſumus in delictis,quæ probari poſſunt,& prælatus fungitur officio iudicis: ſin autem probare non poteſt iniuſtiſſimè facit prælatus eum remittere ad notarium, nec ille tenetur obedire.

Quarta,in rebus occultiſſimis, & perniciofis contra bonum commune, ſciens, ſemper tenetur prælato reuelare, non tanquam iudici,ſed tanquam prælato ad aures,& in ſecreto, qui debet ſecreto vocare pænitentem ad ſe, & ſecreto corrigere, vt reſipiſcat, & exeat à peccato, aliàs procedat ad inquirendum ſi poteſt; & hæc dicta ſufficiant circa materiam reuelationis.

Sexto in latam eccommunicationem, quis non incidit, quando extra territorium deliquit, quod procedit etiam ſi ſubditus ſit ſtatuentis,cap.2.de conſt.lib. 6.Abb in cap.à nobis. 1 tit. noſtro. Imo etiam ſi delinquerat in territorio Epiſcopi,in loco tamen exempto,id eſt,qui non ſubeſt iuriſdictioni ordinarij,non tenideret. (Exemplum.) ſi caueat ſtatutum, vt omnis ludens texeris, ſiue taxillis,ſit excom-

Digitized by Google

communicatus, aliquis ludens in territorio Epiſcopi in moneſterio exempto in excommunicatione non incidit. Ioan. Andr. in cap. 2. de conſt. lib. 6. per text. in cap. cum Epiſcopus de offic. ordin. lib. 6. fecit text. in capitulo luminoſo 18. q. 2. & clem. Archiepiſcopus de priuil. per quæ iura patet, quod exceptis, quibuſdam caſibus nullam iuriſdictionem habent Epiſcopi in locis exemptis, vnde eorum ſtatuta in illis non ligant, ſicut non ligant extra territorium, cum locus exemptus, & locus extra Diœceſim æquiparentur, ſecundum gloſ. in clem. 1. in verb aut earum de for. compet. Sylu. in verb. excommunicatio. 2. num. 12. & ita eſt tenendum, vt tandem concludit Franc. in cap. ſtatuto nu. 10. de conſt. lib. 6. Vide gloſ. ſingul in cap. placuit. 6. q. 3.

Monaſterij vero appellatione venit cemeterium, & domus, & teatrum cum hortis, & arcus, qui ſunt extra Eccleſiam & dormitorium Sylu. in verb. exemptio, quæſt. 2.

Patet etiam per hoc, quod ſtatutum Epiſcopi mandantis ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ ne quis ingrediatur clauſuram monalium abſque licẽtia ſua, vel Vicarij ad id deputati, non ligat ingredientes clauſurã monalium exemptarum, vel illis eloquentes, ſed ſi ſtatutum ſpecialiter exprimat monaſteria exempta, tunc contrafaciens incidit. Si ſtatutum factum eſt ad bonum ſubditorum, vel ex cauſa legitima, vel in odiũ monalium, quæ ſua irregularitate hoc merentur facit, quod notat Panor. in cap. poſtulaſti de for. competenti Sylu in ver. excommunicatio 2. num. 13. facit gloſ. in clem. 1. de vit. & honeſ.

Præterea An non ſubditus Epiſcopo legitur eius ſtatuto prohibenti ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, vt nullus ſine licentia ad conuentum monialium accedat, dic, quod ſic, dummodo probabiliter non ignoret ſtatutum ipſius Epiſcopi. Ita Franc. in cap. 1. nu. 6. de ſtat. regular. lib. 6. & ſic habes caſum, quando Epiſcopus punit exemptos, alios caſus punit. gloſ. in clem. 2. in verb. puniri, de pænit.

Quandoque vero non punit ſed pœnam iuris publicat de priuil. c. 1. quandoque verò non punit, ſed abſoluit, de ſepult: cap. 1. quandoque ſolum circa loca datur iuriſdictio ita gloſ. not. in d. clem. 2.

14 Quæritur vtrum in excommunicationem incidat, qui ſola mente de hæreſi nullo externo actu declarata aliquid ſentit? ℞. peccat, ſed non incidit Caiet. 2. 2. quæſt. 11. art. 3. Sot. diſt. 22. q. 2 art. 3. (exemplum) in hæretico omnino occulto, qui damnatæ opinioni aſſenſit, quia hic in nullam incidit excommunicationẽ, dummodo, nec verbo, nec ſcripto, alioue, quouis ſigno illam non expræſſerit.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatione quis ligatur pro peccato mortali, ſed quando eſt inuoluntarium, vel per ignorantiam non ligatur.*
2 *Ignorantia in quibus modis diſtinguitur.*
3 *Ignorans ea, quæ quis facile potuit ſcire, dicitur eſſe in lata culpa.*
4 *Ignorantia iuſta, & probabilis.*
5 *Iugnorantia facti, & iuris.*
6 *Excommunicatione innodatur percutiens clericum, licet non ſit in ſacris, nec beneficiarius.*
7 *Excommunicatione non ligatur, qui ignorat mandatum Eccleſiæ latum ſub excommunicationis cenſura.*

De Ignorantia, quæ in excommunicationem excuſat. Cap. VIII.

1 QVæritur quomodo quis per ignorantiam excuſetur vt in excommunicationem non incidat? ℞. in primis, quod vt quis excommunicatione ligatur, oportet, vt committat peccatum mortale, peccatum vero mortale ſit ex actu voluntario, nam vt inquit text. in cap. 1. 15. q. 1. peccatum adeo eſt peccatum quatenus eſt voluntarium, vnde cum ignorantia conſtituat actum inuoluntarium, ſicut error. l. error. ff. de iur. & fact. ignor. cap. 2. de conſtit. lib. 6. Ideo dicimus ignorantiam ab excommunicatione excuſare.

Quinnimo non ſolum ignorantia, ſed obli-

Digitized by Google

obliuio, & inaduertentia, bona fides, & ſimplicitas.S.Tho.1.2.q.6 art.8.vbi Caiet. Doct. in cap. Apoſtolicæ, de cleric. excomm.mini. Zabar. in clem. 1. de priuil. quæſt.38.

2 Item ſciendum eſt duplicem eſſe ignorantiam, nam alia eſt facti, alia iuris,gloſ. in cap.hac conſtitutione, de offic. deleg. lib 6.l.1.& l.regula.ff de iur.& fact.ignor. Hæc autem iuris, & facti ignorantia triplex eſt. Affectata,ſiue optata, craſſa, ſiue ſupina,& iuſta, quæ à Theologis inuincibilis,& à Canoniſtis probabilis appellatur.

Affectata eſt, quæ quis ignorat, quòd ſcire tenetur, & quia ſtudioſè non vult ſcire aliqua,& conſulere peritiores, vt liberius peccet, iuxta illud noluit intelligere,vt benè ageret,quæ adeo non excuſat, aut minuit peccatum, vt etiam augeat ob circunſtantiam mali deſiderij. De hac ignorantia loquitur S. Tho. 1.2.q. 76.art.3.verſ.Reſpondeo,gloſ.in cap.eos, de temp.ord.lib 6.

Craſſa verò, ſeu ſupina eſt, cum quis ignorat ea, quæ cõiter omnes ſciunt, & ſcire tenentur, ſaltem ſuæ profeſſionis, l. nec ſupina.ff.de iur. & fact. ignor. Hinc, qui ignorat articulos fidei explicitè, miſterium ſanctiſſimæ Trinitatis, & orationem Dñicam,quæ ſcire tenetur, cap.vos ante omnia,de conſecr.diſt.4.dicitur eſſe in lata culpa, quæ æquiparatur dolo, l. lata, & l.magna.ff.de verb.ſig.& hæc neque excuſat.

3 Quomodo dicitur quis eſſe in lata culpa? ℞. qñ ignorat ea, quæ quis facile potuit ſcire, & non curauit inueſtigare, vel ſecundum gloſ.in cap.1.de ordin. ab Epiſcopo,qui renunciauit.

Item ignorantia craſſa eſt, qñ aliquid ignoratur, quod publicè factum eſt, vel coram populo,& hæc æquiparatur ſcientiæ, etiam in pœnis delictorum, Abb. in cap.Apoſtolicæ,nu.3.de cler.excom. miniſt.cap.2.de conſtit lib 6.Hinc ignorantia non excuſat, quin excommunicationem quis non incurrat.d.cap.2.

4 Iuſta autẽ ignorantia, quæ probabilis dr̃ eſt illa, quæ cõiter homines ejuſdẽ ordinis adhibita diligentia debita laborãt, vt eſt illorum, qui conſilium petunt à viris præditis ſcientia in id ſufficientia, qui falsè illis conſulunt,Nauar.cap.23. num. 45.& ſeq. vel ſecundum Panor. in d.cap. Apoſtolicæ. Ignorans probabiliter dicitur ille, qui & ſi non ſit nimis curioſus in agendo, non tamen eſt multum deſidioſus, arg.text.in l. nec ſupina.ff de iur. & fact ignor. Vel ignorans probabiliter, dicitur ille, qui non eſt in loco, vbi emittitur excommunicatio; nam talis præſumitur ignorare excommunicationis illius loci,ita Franc.in cap.1.nu.4. de conſtit.lib.6.

Vnde alienigenæ poſsũt allegare ignorantiã ſtatuti, & conſuetudinis ipſius loci, vt probatur in d. cap. de quo tñ vide gloſ.in l.item mela.ff. ad l. Aquiliã Doct. in l.1.C. de ſumm.Trinit.& fide Cath. Et hæc ignorantia excuſat à cenſuris,d.cap. fin.de conſt. lib.6, & d. cap. Apoſtolicæ.

5 Item ſciendum,quòd ignorantia facti, dicitur habita iuris ignoratur factum,verbi gratia, ſcio percuſſorem clerici etiam pro iure excõicatum,cap. ſi quis ſuadente.17.q 4 tamen quis percuſſit quendam, qui, reuera erat clericus, ſed tamen neſciebat eſſe clericum, quia fortè non incedebat in habitu, & tonſura, quæro an ſit excommunicatus?Reſpondetur,quod non, quia licet ſciebat ius, ignorabat tamen factum, ſcilicet illum eſſe clericum, ita text. in cap. ſi verò, el ſecundo tit. noſtro.

Ignorantia verò iuris eſſe dicitur quãdo ignoratur aliquid eſſe à iure prohibitum ſub pœna excommunicationis,verbi gratia, ſcio clerici percuſſores eſſe excommunicatos, tamen intelligo illud procedere tantum in clericis beneficiarijs,vel in ſacris ordinibus conſtitutis.

6 Quæritur,an incidat in excommunicationem percutiens clericum non in ſacris conſtitutum, nec beneficiarium, aut nouitium? Reſpondetur,quòd ſic,d.cap. ſi quis ſuadente, cap.religioſo.§.1.de ſent. excom.lib.6.

Ignorantia verò facti ſemper excuſat. Iuris verò ignorantia, tunc tantum, quando reducitur ad ignorantiam facti.

7 Quæritur, vtrum ignorans excommunicationem impingat in illam? Reſpondetur, quod ſemper habendus eſt oculus, ſi huiuſmodi talis inobediens dici poſſit,

Digitized by Google

poſſit, quaſi inobediens, cenſuram incurrit, cum authoritas excommunicandi nõ ſit, niſi in illum, qui ei non obedit, vt patet in Euang. Matth. 18. Qui Eccleſiam non obedit, ſit tibi ſicut Ethnicus, & Publicanus. At ſi probabiliter ignorat mandatum Eccleſiæ, ſub excommunicationis cenſura excuſatur ab illa, quia inobediẽs non cenſetur, Sot. in 4. diſt. 22. q. 1. art. 2. verſ. Quartus demum caſus.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicatio minor, quæ.*
2 *Celebrans cum excommunicatione minori, mortaliter peccat.*

De excommunicatione minori. Cap. IX.

1 QVæritur, quid eſt excommunicatio minor? Reſpondetur eſt cenſura Eccleſiaſtica priuans participatione paſſiua omnium ſacramentorum, cap. ſi celebrat. de cler. excomm. miniſt. Quæ quidem definitio manifeſta eſt, ſi conſideremus excommunicationem minorem non priuare, quem fidelium colloquio, nec exteriori omnino communione, nec ſacramentorum participatione, text. elegans in d. c. ſi celebrat. In quo quidem text. eius natura explicatur, vbi ſex eiuſmodi excommunicationes aſſeruntur.

2 Primum celebrans mortaliter peccat, ſicut explicat Sylu. in verb. excommunicatio. 4. in princ. & nota 3. Caiet. in verb. excommunicatio minor. Poteſt tamen ſine culpa audire officia diuina cum alijs Chriſtianis eiſdem intereſſe, atque in Choro dicere, & audire Miſſam, & ſumere partem, quæ in ea offertur, Sylueſt. vbi ſupra in fin. Nauar. cap. 27. num. 25. Abſoluere quoque ab excommunicatione maiori, vel minor arg. text. in cap. duobus, eo. tit. & à peccatis, atque dare ſacramentum infirmo ſine Miſſæ celebratione, nec venialiter, nec mortaliter peccat, ita contra Sylu. in verb. excommunicatio. §. 1. & communem tenet Nauar. c. 27. num. 74.

Secundum, celebrans non efficitur irregularis.

Tertium, non prohibetur eligere, nec exercere, quæ ratione iuriſdictionis ei competunt.

Quartum eligi non poteſt, ſi ſcienter electus fuerit, eius electio eſt iteranda.

Quintum, ſi in Eccleſia ſacramenta confert, ea collata, non carent effectu.

Sextum, à perceptione ſacramentorum eſt prohibitus.

Rurſum, hæc excommunicatio fieri poteſt per ſententiam iudicis, tamen cõmuniter non fertur niſi per ius in octo caſibus, de quibus Innocent. in cap. 1. de ſent. excommunicationis, verbi gratia, per omne ſacrilegium, cap. miror. 17. quæſt. 4. per omnem violationem Eccleſiæ immunitatis. Item per fornicationẽ notoriam, & concubinatum clericorum, cap. veſtra, de cohab. cleric. & mulier. & ſi ita non ſit in vſu, ſed neque aliæ, quas Sylu. in verb. excommunicatio. 4. refert. Quæ autem plerunque contingit, eſt per communicationem cum excommunicatõ, de qua infra. Sed neque hæc poſt Cõcil. Conſtantienſe tam crebro in vſu venit, quam pridiè ſolebat. Verum, qui participat cum excommunicato excommunicatione minori, non incidit in cenſuram, quia excommunicatio non tranſit in tertiam perſonam, ita gloſ. recepta in cap. excellentiſſimus. 11. q. 3.

SVMMARIVM.

1 *Excommunicati nominatim, ac denunciati, & clericorum percuſſores, vitari debent.*
2 *Excommunicati notorij ex alia cauſa, quã percuſſionis clericorum, an teneantur vitari.*
3 *Excommunicatus ex alia cauſa notoria &c.*
4 *Miſſarum ſolemnia à notoriè fornicarijs, aut concubinarijs denunciatis, non ſunt audienda.*
5 *Percuſſio facta in domo magni Principis coram ſex, aut decem non dicitur publica.*
6 *Excommunicati participantes cum alijs, peccant mortaliter.*
7 *Excõicatus ſi celebrat ſit irregularis.*

8 Ex-

8 *Excommunicati, & licet non denunciati, tenentur à communione fidelium abſtinere.*

9 *Excommunicatus quandoque poteſt celebrare, & intereſſe diuinis.*

10 *Excommunicatus non eſt interdictus Eccleſiæ ingreſſus.*

11 *Officium mortuorum pro excommunicato fieri non poteſt.*

12 *Officium, & Horæ canonicæ, quamuis priuatè non ſunt dicendæ cum excommunicato, ſed ipſe ſolus debet dicere.*

De excommunicatis, qui vitari debeant. Cap. X.

1 QVæritur, qui excommunicati vitari debeant? Reſpondetur, hodie per Concilij Conſtantienſis conſtitutionem, quo magis recepta eſt in Chriſtiano orbe, quem Baſilienſis, vt refert Couar. in cap. Alma mater. §. 2. nu. 9. verſ. ſupereſt nullos tenemur vitare excommunicatos, vt inquit Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 1. art. 4. col. 1. niſi a duobus caſibus. Primus eſt, ſi ſint nominatim excommunicati, & denunciati, ſicut vſus, & communis interpretatio Chriſtiani orbis in hunc ſenſum accipit prædictam conſtitutionem, vt refert Couar. qui ſupra. nu. 7. verſ. 3.

Secundus, ſi percuſſores Clericorum ſint adeo notorij per operis euidentiam, vt factum nequeant aliqua tergiuerſatione cælari, atque nulla valeant ratione excuſari. Quod tamen ſecundum vetera iura ſatis erat aliquid eſſe notorium iuris, ſcilicet per confeſſionem, vel per ſententiam, & ſimilia, cap. veſtra cap. fin. de cohabit. cler. & mulier. & ita abſque dubio tenendum eſt contra text. in cap. cum non ab homine, tit. noſtro.

2 Quæritur, vtrum notorij excommunicati ex alia cauſa, quam percuſſionis clericorum teneamur vitare? Reſpondetur ſecundum Decium in cap. à nobis. nu. 21. de exceptionibus, non tenemur vitare, Sot. diſt. 22. quæſt. 1. art. 4. contra Sylu. in verb. excom. 5. num. 9. qui extendit dictã extrauagantem ad omnes notorios excommunicatos, ita vt percipientes cum illis ſint excommunicati. Attamen dicta opinio non eſt vſu recepta; ſed tamen illa Soti, id eſt, vt non euitemus, niſi illas duorum excommunicatorum ſpecies, quas prædictum Concilium iuſſit; & ita tenendum eſt, Sot. qui ſupra, col. 2.

Quo circa excuſatur à peccato, quilibet Princeps, & priuati homines, etiam Eccleſiaſtici, qui permittũt legatos, & alios manifeſtos hæreticos intrare ſecum Eccleſias, & eis præſentibus orant, atque miſſas audiunt, vel faciunt, licet hæretici ſint, & per conſequens excommunicati, cap. excommunicatos de hæreticis, cap. in bulla cœnæ Domini. Excuſantur omnes Catholici Galliæ, & Franciæ, qui Lutheranis manifeſtis, immo etiam palam confitentibus ſe eſſe tales, communicãt: ratio eſt, quia Concil. Conſt. iuſſit tantum vitare notorios percuſſores clericorum, & non alios, nec eſt curandum de dicto Abb. in clem. 2. de ſent. excom. qui generaliter videtur loqui in quolibet excommunicato notorio, quod debeat euitari, quia eius dictum reſtringitur in caſu, in quo prædicta conſtitutio loquitur: nam dictum Doctoris intelligitur ſecundum ius, quod allegat ita not. Bart. in l. non ſolum. §. ſi liberationis. ff. de lib. leg.

3 Quæritur, ſi ſciuerim aliquem eſſe excõmunicatum, nempe, quia retinet rem alienam, propter quod lata fuit excommunicatio, vel quia legit, aut retinet libros prohibitos, aut quia non communicauit in Paſchate, vtrum teneatur euitare? Reſpondetur ſecundum gloſ. in cap. cum ab homine, de ſenten. excom. quod non, quia duo tantum excommunicatorum genera ſunt vitanda, nominatim excommunicati, & publici percuſſores clericorum. Item deducitur etiam ab eodem decreto, nec publicè, nec priuatim eſſe vitandum ante denunciationẽ excommunicatum, quæ excommunicatio duobus etiam teſtibus probari poſſit, cuius ratio eſt, quia non dicitur crimen eo quod probari poſſit per teſtes. Illud enim eſt notandum manifeſtum, ſed manifeſtabile, Panor. in cap. cum deſideres tit. noſtro, Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 1. art. 6. col. 3.

Rurſum hinc conſtat non ſufficere famam publicam, vt teneamur vitare excommunicatos ante denuntiationem, quia

Digitized by Google

quia infamia, & indicia eius dumtaxat faciunt, vt per viam inquiſitionis inquiſitio ad cauſam cognitionis procedatur, non autem, vt criminoſi tanquam notorij puniantur, cap. tua nos, tit. noſtro, Couar. in cap. Alma mater. §. 2. nu. 7. verſ. 3.

At ſi fama publica eſt, quod ſit denuntiatus, quæ quidem ortum habet à fide dignis de viſu audientibus, tunc debet quis inquirere veritatem, & interim ſecundum Raym. vitare illum, ſecus ſi fama originem haberet à perſona leui, vel ab aduerſario, facit text. in cap. hoc videtur. 22. q. 5. & in cap. 1. 2. q. 1. cap. cum deſideres, tit. noſtro, Sylu. in verb. excom. 5. num. 28.

4 Quæritur, vtrum ſint audienda ſacra Miſſarum ſolemnia à presbyteris notoriæ fornicarijs, & concubinarijs? ℞. quādo hi tales notoriè fornicarij fuerint denuntiati, non ſunt audienda, iuxta text. in cap. nullus, & cap. præter. diſt. 32. Couar. qui ſupra, num. 10. verſ. licet conſultius eſſet illa, etiam à non denuntiatis nō audiri, ſi poſſint audiri ab alijs, Sylueſt. in verb. miſſa. 2. q. 3.

Item cum Conc. Conſtātienſe loquatur de publico clerici percuſſore, ita vt nulla tergiuerſatione poſſit celare. Ideo ſciendum eſt iuxt. text. in cap. veſtra. & cap. fin. de cohabit. cler. Notorietatem dupliciter eſſe dicitur iuris, & facti. Iuris dicitur quando percuſsio fuit facta occultè, & ſecretè tam deductum eſt in foro contentioſo, & lata ſuper eum ſententia excommunicationis, vel quia ipſemet percuſſor confeſſus fuit delictum, vel quia erat conuictus, & tunc talis percuſſor dicitur publicus notorietate iuris, & per conſequens euitandus eſt.

Notorietas verò facti dicitur illa, cuius percuſsio eſt adeo manifeſta, vt nulla poſsit tergiuerſatione cælari. Vt quia eius delictum eſt notorium maiori parti ciuitatis, aut oppidi, aut villę, ſiue collegij, vel viciniæ, ſiue etiam gymnaſij, modo in eo ſint ſaltem decem, vel etiam pauciores quando illi pauciores eſſent maior pars villæ, gymnaſij &c. qui ad minus debent eſſe ſex, ita Nauar cap. 25. nu. 75. Panoc. in d. c. veſtra.

5 Quæritur, an percuſsio facta in domo magni Principis coram ſex, vel decem perſonis videntibus, dicatur publica? Reſpondetur, quod non, quia vt percuſſio ſit publica, attenditur, vt locus ſit publicus, quod non eſt dicendum in caſu noſtro; ſecus autem ſi percuſsio facta eſſet in Eccleſia, vel clauſtro, quia cum loca ſint publica, ſequitur, quod percuſſio ſit publica.

6 Quæritur, vtrum peccent excommunicati participantes cum alijs? ℞. peccāt mortaliter hodie, ſicut olim, cap. illud. de cler. excom. miniſtr. Sylu. in verb. excom. 3. nu. verſ. 5.

7 Quæritur, ſi excōmunicatus celebret, quid? ℞. ſit irregularis, iux. text. in cap. 1. tit. noſtro, lib. 6. etiam ſi nondum fuerit denuntiatus; ſi quidem dicta conſtitutio nihil vtilitatis afferat excommunicatis. Immo etiam excommunicatus, qui authoritatem ſolum præſtarent celebrationi irregularis eſſet text. optimus in c. illud. de cler. excomm. miniſtr. gloſ. celebris in clem. 2. verſ. celebrari, de priuil. Authoritatem verò, qui tunc diceretur præſtare, quando Epiſcopus, ſi celebraret, non effugeret irregularitatem, c. Apoſtolicæ, de cler. excom. miniſtr.

8 Quæritur, excommunicati, & minime denunciati, an teneantur à communione fidelium abſtinere? ℞. quod non tenentur ſi ex hoc occultum eorum crimen, & occulta eorum excommunicatio proderet grauiſsimum ſcandalum; vnde non tenentur ad ſubtrahendos ſe à communione aliorum, cum ij abſque graui ſcandalo, & ſui ipſorum proditione ab aliorū communione abſtinere nequeant. Couar. tamen in cap. Alma mater. §. 2. nu. 2. limitat hoc tantum procedere quo ad communionem fidelium, quæ non pertinet ad ſacramentorum perceptionem, qui excommunicati, ſiue omnino occulti, ſiue publici nulla explicata denunciatione, tenentur omnino abſtinere à diuinis ſacramentis percipiendis, & nec ad eius tantū ſcādalum rectè fieri poteſt, quod quis ea ſacramenta percipiat, quæ iura ſunt etiam iuſtiſsimè interdicta. Vnde licet excōmunicatio eſſet occultiſsima, & eſſet magnum ſcandalum non celebrare, vel percipere ſacramenta, non poteſt excommunicatus ſolemnia celebrare, vel communicare, Nauarr. tamen in

Ma-

Digitized by Google

Manuale cap. vigeſimo ſeptimo,numero 239. in noua æditione contrarium aſſerit.

9 Dicit Nauarrus,quod qui occultiſſimè occidit alium, & probabiliter eſt certum eum tale homicidium feciſſe, niſi celebret, quod poſſit celebrare. Idem etiam aſſerit de excommunicato occultiſſime poſito in eodem periculo infamiæ. Ac de Moniali occultiſſimè incidente in cenſuram Papalem, vt ante moram petendi abſolutionem, poſſit communicare, quando aliæ ad id tenentur, & poſſit etiam Choro intereſſe, & alijs à quibus ſi abſtineret, fama eius, & monaſterij periclitaretur. Ratio ſecundum eum eſt, quia quando duæ leges contrariæ in aliquo caſu concurrunt, in quo alterius obſeruatio eſt omittenda, tunc quæ maior eſt, debet anteferre minori; & hæc illi cedere; & hoc non ſolum quando concurrit lex Eccleſiaſtica cum lege Diuina: ſed etiam quando concurrit lex diuina poſitiua, cum lege diuina naturali: lex igitur naturalis indefendenda ſua fama præſtat legi humanæ de abſtinendo à ſacro ab irregularitate. Sed, quæ harum opinionum ſit magis tenenda, non audeo iudicare. Vide etiam infra capite decimo quinto, de irregularitate, numero vigeſſimo quarto,

10 Quæritur, vtrum ingreſſus Eccleſiæ ad orandum ſit excommunicatus interdictus? Reſpondetur, quòd non eſt prohibitus, vt communiter receptum eſt; nam excommnnicatus poteſt abſque vlla culpa Eccleſiam ingredi orandi cauſa, eo tempore, quo diuina officia non celebrantur: Couarruuias in capitulo Alma mater, §. tertio, numero ſeptimo, contra Abbatem,quem Felinus ſequitur in cap. reſponſo, numero ſecundo, titulo noſtro, licitum eſt, excommunicato adorare ſacramentum, quando per viam infirmis defertur.

Item recitare Horas canonicas, genuflectere, aſpergere aqua benedicta, & ſimilia facere, extra tamen Eccleſiam in eius angulo, & ſolus. Et rurſum, poteſt in Eccleſia intereſſe ad audiendam prædicationem, vel lectionem etiam de Theologia, vel ad exercendam ſuam artem. ita Innocentius in cap.d.Nuper.Syl.u.in verb.excommunicatio. ſupr.nu.2.

11 Quæritur, vtrum poſſit fieri officium mortuorum pro excommunicato? Reſpondetur, quod non, neque ei dari poteſt Eccleſiaſtica ſepultura, capitulo ſacris, de ſententia excommunicationis, nec licitum eſt ire in proceſſionibus, vel in Litanijs, cum excommunicato, etiam à longe per multum loci ſpatium. Caietanus in verbo excom.in fin.de participatione cum excommunicato.

Sed præter hanc participationem in diuinis propter quam, & minor excommunicatio, & peccatum mortale contrahitur. Adeſt ex altera propter quam non ſolum mortalis culpa contrahitur; ſed etiam excommunicatio maior, videlicet, quando communicans ſit clericus: ita textus in capit. ſignificauit, tit. noſtro. Vbi inquit ibi Abb. quod quinque concurrere debent, vt communicans incurrat excommunicationem maiorem.

Primò, vt ſit clericus.

Secundò, quod communicet cum excommunicato, ſciens illum eſſe excommunicatum à Papa.

Tertiò, quod excommunicatus à Papa iudicialiter, & nominatim, ita quod ſit, ſatis eſſe excommunicatum ſententia canonis, præterquam, quod hodie requiritur denunciatio per Concilium Conſtantienſe.

Quartò, quòd ſpontè, id eſt, nulla coactione, vel metu etiam leui, & iniuſto, quod eſt verum ſolummodo tantum in foro conſcientiæ, ſi talis fuit metus, qui fuit cauſa, ſine qua non communicaſſet, ſecus quoad forum exterius, in quo requiritur metus iuſtus. Alia ſatis ſpontè fieri dicitur, quod ſine illo ſit, quamuis interueniat aliquis metus leuis, licet Caietanus in verbo excommunicatio, caſu quinquageſimo octauo, indiſtinctè dicat quemlibet metum excuſare,quod licet verũ ſit, quo ad cen-

cenſuram, non tamen, quoad peccatum mortale, cap. ſacris, de his, quæ vi. Quintò, quòd hæc communio ſit in diuinis, nempe in ſacramentis adminiſtrandis, & percipiendis, atque in diuinis officijs, quæ publico nomine ipſius, qualis eſt conſecratio altaris, Virginum, aut Eccleſiæ, benedictio ſolemnis Epiſcopi, aquæ benedictæ, & officio defunctorum, & ſepulturarum.

11 Quæritur, vtrum in priuatis Horis dicendis cum excommunicato, liceat communicare? Reſpondetur, quod excommunicatus ſolus Horas priuatas dicere debet, iuxta gloſ. in cap. 2. verſ. officia, de cleric. excommun. miniſtr. abſque Dominus vobiſcum, fortaſſe non mortaliter, ſed venialiter peccaret, quia concluſio Doctorum, qui exiſtimant mortale peccatum admitti, ſi quis cum excommunicato in diuinis officijs, quæ ſolemniter, & publico nomine in Eccleſijs celebrantur, & in Ecſiaſtica ſepultura, Couarruuias in cap. Alma mater. §. 3. numero octauo, Nauarrus cap. 27. numero trigeſimo ſexto, verſ. ad quintum. Nam ſi quis publicè ſepelliret excommunicatum, incideret in excommunicationem maiorem. Clement. eos, de ſepult. ſic etiam ſi hæreticum, capitulo quicunque, de hæretic. lib. 6. in verb. excommun. 5. num. 6. verſ. 3. ex dec. aur.

SVMMARIVM.

1 *Abſolutio ab excommunicatione.*
2 *Abſolutio ab excommunicatione in mortis articulo.*
3 *Abſolutio in mortis articulo, quomodo intelligitur.*
4 *Abſolutio ab excommunicatione reſeruata.*
5 *Abſoluere qui poſſunt ex Iubilei, aut litterarum Apoſtolicarum priuilegio.*
6 *Abſolutio ab excommunicatione in Iubileo conceditur, ſatisfacta parte.*
7 *Abſoluendi facultatem habens vigore Iubilei poteſt eligere quemcunque idoneum Sacerdotem.*
8 *Abſoluere pœnitentem, quomodo poteſt Confeſſarius virtute Iubilei.*
9 *Abſoluere hæreticum, vtrum poſſit Confeſſarius virtute Iubilei.*
10 *Abſoluere à minori excommunicatione, qui poſſit.*
11 *Abſolui non poteſt pœnitens, niſi facta ſatiſfactione.*
12 *Abſolui quomodo poſſit ab excommunicatione latæ ſententiæ, qui non paruit præcepto Epiſcopi.*
13 *Communicare publicè cum excommunicato non licet.*
14 *Confeſſarius licet habeat facultatem in omnibus cenſuris vigore Bullæ, non tamen poteſt diſpenſare ſuper irregularitatem.*
15 *Confeſſarius habens facultatem abſoluendi à caſibus Papæ reſeruatis, poteſt etiam à cenſuris.*
16 *Confeſſarius non poteſt abſoluere exemptos.*
17 *Abſoluere poteſt ordinarius ſubditum ſuum extra Diœceſim quoad forum pœnitentiæ.*
18 *Abſolui poteſt ſubditus à cenſuris per procuratorem, & per Epiſtolam.*
19 *Abſolui quomodo poteſt mortuus ab excommunicatione.*
20 *Abſolutio eſt nulla quando fuit expreſſa falſa cauſa.*
21 *Abſolutione vnica ab excommunicatione, quomodo tollantur omnes aliæ.*
22 *Abſolutionis forma ab excommunicatione, qua vtatur.*
23 *Abſoluendi facultatem habens à reſeruatis, etiam abſoluit.*
24 *Abſolutio quæ datur publico excommunicato, quomodo ſeruatur.*

De Abſolutione ab excommunicatione. Cap. XI.

1 QVæritur, quid poteſt abſoluere ab excommunicatione? Reſpondetur, quod excommunicationes ſunt in duplici differentia: quædam reſeruantur Papæ: quædam nulli reſeruantur: quæ ſunt à Papa ab ipſo debent abſolui, quæ vero nulli reſeruantur

tur, poſſunt abſolui ab ordinarijs. Si autem ſint ab homine, abſoluuntur ab ipſo, qui tulit, vel à ſuperiore; in alijs ſtandum eſt priuilegijs vniuſcuiuſque ſi quis per iudicem excommunicatus, & denunciatus eſt, remittendum eſt ad eum, vt abſoluatur in foro exteriori; deinde à ſacerdote in foro pœnitentiali à culpa, poteſt abſolui, Abb. in cap. tranſmiſſam, de electione, & in cap. ab excommunicato, numero ſexto, de reſcriptis.

Abſoluere enim ab excommunicatione ſine peccatis, poteſt etiam prima tonſura initiatus, Nauar. cap. 27. num. 41. cum duobus ſequentibus.

2 In articulo mortis quiuis Sacerdos ab omnibus poteſt abſoluere; ſed cum moderatione, vt excommunicatus prius ſatisfaciat quoad rem, aut ſaltem præſtet cautionem ſufficientem, iuxta gloſ. penult. in clement. 1. §. verum, de hæreticis, & ibi Card. quæſtione quarta, Felyn. in cap. paſtoralis. §. præterea, de officio ordinand. quamuis Imola contrarium afferat; cautio tamen debet eſſe ſufficiens cum pignore, vel fideiuſſore, l. ſi ex mandato Titij. §. manda. l. 4. §. adijci. ff. de fideicomp. libert. gloſ. in cap. 1. de dolo, & contumacia. lib. ſexto. Si tamen dare poteſt, alioquin debet ſaltem, quam poteſt iuratoriam. Quinimo, qui poteſt ſatisfacere ante mortem, ſed non commode, id eſt, non niſi notabiliter vilius vendendo bona ſua, ſi poteſt differri abſque magno damno alieno, non tenetur ad aliud, quam ad dandam cautionem ſufficientem, quod ſatisfaciat primo quoque tempore, Nauarrus capite vigeſimo ſeptimo, numero quadrageſimo ſeptimo, vbi inquit ita eſſe intelligenda omnia iura loquentia de ſatisfactione facienda ante abſolutionem in mortis articulo.

At ſi dicta abſolutio in mortis articulo à iudice ſæculari fieret, non eſſet vera abſolutio; vnde ſi infirmus conualuerit deberet iterum abſolui, attamen, ſi decederet, iterum abſolui debet, quia hoc reputaretur euidens ſignum, Abb & Felyn. in cap. à nobis, el ſecondo, titulo noſtro. Turrecrem. in cap. quem pænitet. de pænit. diſtinct. 1.

3 Quæritur, quomodo intelligitur in mortis articulo? Reſpondetur, quod per articulum mortis, non ſolum intelligitur periculum mortis ex infirmitate, ſed etiam quodlibet periculum morti vicinum, vt nauigatio per loca periculoſa, in qua timetur naufragium; iter agere per loca inſidioſa, eſſe in loco ab hoſtibus obſeſſo, & telis impugnato; eſſe prægnantem, non enim quæcunque nauigatio: peregrinatio, & obſeſſio habet ſecum probabile mortis periculum, & quando ſit hoc periculum, iudicio boni viri relinquitur.

Quando autem ſimplex Sacerdos abſoluerit in periculo mortis à caſibus, & cenſuris reſeruatis duo diligenter debet aduertere. Alterum eſt, quod ſi poteſt haberi copiam ſuperioris, vel potentis abſoluere ex gratia, vel priuilegio, quale habent aliqui Religioſi, non abſoluat, ſed illum expectet. Alterum eſt, quòd non abſoluat ab aliquo caſu Bullæ Cœnæ Domini, niſi præſtita cautione de ſtando S.R.E. mandato, vel faciendo, alias ipſe in excommunicationis ſententiam incidit.

Aduertere etiam debent ſic abſoluti in articulo mortis ab eo, qui alias abſoluere non poterat, debent (ceſſante impedimento, ſe præſentare, quam cito commodè poſſunt illi, qui eos iure abſoluere poterat, & hoc non intelligitur quo ad peccata reſeruata, ſed quo ad excommunicationem, & niſi ſe repreſentent, reincidunt in eandem excommunicationem; & idem intelligendum eſt de his, quos abſoluunt Legati Sedis Apoſtolicæ cum onere ſe repreſentandi ſuis ordinarijs, aut alijs quibuſlibet ad ſuſcipiendam pænitentiam, aut ſatisfaciendum ei, quos iniuria affecerunt, cap. eos, de ſenten excommun. in 6. Dicunt tamen Caietan. 5. excommun, cap. ſexageſimo nono, Nauar. cap. vigeſimo ſeptimo, num. 46. quod regulariter ſe repreſentare perſonaliter, non tenentur, ſed ſatis eſſet mittere idoneos procuratores, ſed quo ad excommunicationes Apoſtolicæ Sedi reſeruatas, contrarium eſt dicendum: nam ſemper

Digitized by Google

canones videntur ſignificare, quod ipſi perſonaliter accedant; & hoc expreſsè habetur in cap. quod de his, extra de ſententia excommunicationis, vbi dicitur, quod in propria perſona accedant. Verum ſi mittunt, & Papa, aut pænitentiarius, vel legatus miſſionem huiuſmodi admittunt, ſatisfecerunt.

4 Quæritur, qui poſſunt abſoluere illos, qui non poſſunt accedere ad Sedem Apoſtolicam pro abſolutione ab excommunicatione ei reſeruata? Reſpondetur, pro cuius ſolutione placuit integrum, cap. quamuis, extr. de ſent. excomm. hoc loco inſerere, cum in eo contineantur omnes legitimè impediti, qui in alijs canonibus diuiſim ponuntur, & præſentis quæſtionis diuiſio habeatur, cap. verba ſunt hæc.

Quamuis incidens in canonem latæ ſententiæ, propter violentam manuum iniectionem, iuxta proprias facultates eis ſatisfaciat, quibus iniuriam irrogauit; non tamen aliter, quam per Sedem Apoſtolicam, vel eius legatum abſolutionis poteſt beneficium obtinere, niſi imminente mortis articulo, infirmitate, inimicitia, aut inopia, puerili, vel ſenili ætate; fragilitate ſexus, ſeu alia corporis impotentia, ſiue quolibet impedimento canonico retrahatur, quominus Romanum Pontificem poſſit adire, vel niſi iuris beneficio à labore huiuſmodi excuſetur. Cæterum quibuſdam prædicatorum, videlicet, qui temporali impedimento laborant, exceptis pueris, ſub debito iuramenti, quod ſecundum Eccleſiæ formam præſtare tetur conſueuit coniungi, vt impedimento ceſſante, ad Apoſtolicam Sedem accedant, mandatum ipſius humiliter ſuſcepturi.

Nunc verò ſecundum iſtum canonem dicimus, quomodo intelligantur iſti, qui non poſſunt adire Apoſtolicam Sedem pro abſolutione, & alios. Primo in articulo mortis exiſtentes. Secundò, infirmi, id eſt perpetua, vel diuturna infirmitate grauati. Tertiò, inimicitia, id eſt, qui inimicitias habens, ob quas ſine vitæ periculo, illam adire non poſſunt. Quartò, aut in opia, id eſt, paupertas, qui non ſunt ſoliti mendicare; illi verò, qui ſunt ſoliti mendicare, non excuſantur, niſi fortè mendicando coniugi etiam filijs prouideant, & iter faciendo id præſtare non poſſunt. Quintò, puerili, qui ante pubertatem excommunicetionem incurrunt, licet poſt eam abſolutionem petant, capitulo finali, extra de ſententia excommunicationis. Sextò, ſimili ætate, id eſt, ſenes impotentes. Septimo, mulieres omnes ob ſexus fragilitatem, & præcipuè iuuenes matrimonio iunctæ, & moniales. Octauò, aliqua corporis impotentia detempti; vt cœci, claudi, ſubiungitur in dicto capitulo, ſiue quolibet impedimento canonico retrahatur, quominus Romanum Pontificem poſſit adire, vel niſi iuris beneficio à labore huiuſmodi excuſetur, quia præter iſtos, ſunt etiam alij, qui excuſantur, & ſunt illi, qui habent canonicum impedimentum, id eſt, legitimum.

Canonicum, ſeu legitimum impedimentum eſt duplex. Primum, dicitur quia eſt lege expreſſum, qua ratione omnes prædicti excuſantur, & etiam filij familias, qui ſunt in poteſtate patris, niſi pater conſentiat, vel emancipentur, eodem titulo, capitulo mulieres: & ſerui, qui in fraudem inciderunt in excommunicationem Papæ reſeruatam, vt ſubtrahant ſe obſequio dominorum, aut quorum domini, propter eorum acceſſum ad Apoſtolicam Sedem ſine ſua culpa, graue damnum incurrunt; niſi ſit grauis, & enormis exceſſus, eodem titulo, capitulo relatum, ſecus de famulo libero.

Secundum imdedimentum canonicum dicitur, quia eſt legi conſonum; vel à lege tolerandum, & eſt ſecundum Sylueſtr. Abſol. 4. §. tertio, caſu decimo quinto. quando arbitrio boni viri eſt æquale, vel maius aliquo expreſſo in lege, quia eadem cauſa habet eundem effectum, & vbi eſt eadem ratio, ibi idem ius; ſic habet legitimum impedimentum, qui non poteſt ſire niſi relinquendo in magna neceſſitate vxorem, & filios: & habens curam animarum, & non inueniens

Digitized by Google

Vicarium idoneum, & iuſtè timens notabile damnum accepturas, Excuſantur etiam Regulares, qui iuris beneficio, & vigore ſuorum priuilegiorum poſſunt abſolui à ſuis Prælatis.

Epiſcopi poſſunt abſoluere illos, qui ſunt impediti, quia reſeruatio abſolutionis, extr. art. mortis intelligitur quoad illos, qui poſſunt ire ad Apoſtolicam ſedem, & non quoad illos, quibus id eſt impoſſibile. Ab illa autem excommunicatione, quam ita ſibi Papa reſeruat, & extr. art. mortis prohibeat abſoſolutionem, Epiſcopi non poſſunt abſoluere.

Sed nihilominus de excommunicatione bullæ Cænæ Domini habenda eſt peculiaris ratio, & Epiſcopi maxime Italicæ, propter facilem ad ſummum Pontificem recurſum, extra articulum mortis nullum quantumuis impeditum non conſulto Pontifice ab illis abſoluere debent; ſunt enim lata contra enormia quædam, & atrociſſima ſcelera, vt ſic, qui illam commiſerunt, magis confundantur, & cæteris maior timor inuitietur, quod idem etiam eadem ratione poſſent facere, quando occurreret enormis exceſſus, etiam ſi ab illo poſſint abſoluere, vt ſi filius occidiſſet patrem, idque eo magis, quia ſi iſti non poſſunt ire ad Apoſtolicam ſedem. Epiſcopus, vel confeſſarius poteſt ſcribere (ſuppreſſo nomine tanquam ad ſigillum Confeſſionis pertinens) vt habeatur ratio famæ, & nullo modo poſſit deuenire in cognitione perſonæ, & quando de hoc timetur, non debent ad illos cogere, præſertim cum Canones ſemper requirant, quod ipſi accedant, & non potentes accedere, non ob id obligantur ad ſcribendum, vel mittendum, ſed excuſantur: immo vt integrè dicamus licet ſit de iure diuino confiteri omnia peccata non tamen tenemur illa ſcribere, etiam ſi certi eſſemus. quod multorum non recordabimur.

5 Quæritur qui ex iubilei, aut literarum Apoſtolicarum priuilegio poſſunt ab excommunicatione, & alijs peccatis abſolui à quocunque Sacerdote per eum eligendo, etiam ſi hi caſus ſint Papæ, vel Epiſcopo reſeruati: ſi quis huic Sacerdoti Confeſſario non confitetur peccatum reſeruatum, & cui acceſſerit excommunicatio per obliuionem, vtrum is cēſeatur abſolutus? Reſpondetur, quod cenſetur omnino abſolutus ab excommunicatione, & peccato illo, quod per obliuionem omiſeret confiteri, & liceat peccatum illud teneatur poſt cum in memoriam venerit confiteri, poterit abſolui à confeſſore ſimplici, etiam ſi non habeat poteſtatem abſoluendi à peccatis, & cenſuris reſeruatis. Ita Sylu. in verb. Confeſſio. 1. quæſt. 19. Nauar. in Manual. cap. 25. nu. 12. & in cap. ita quorumdam in vltima gloſ. de Iud. Couar. in cap. Alma mater. §. 11. num. 12. eſtque communis, vt refert Antonius in cath. Neap. lib. 5. cap. 3. verſ. poſtremo. Et ratio eſt quia per prædictam iam deſierunt eſſe peccata reſeruata; nec amplius habent annexam Cenſuram. Sed an idē dicendum circa vota commutanda? Reſpondetur, quod non, ſed ſpecialis commutatio requiritur. Vnde illa ab alio non habente facultatem obtineri non poteſt.

6 Quæritur in iubileo conceditur facultas abſoluendi à quacunque cenſura excommunicationis, ſatisfacta parte bullæ, poſsit abſolui? Reſpondetur, cum non ſit ſoluendo, quo ad Deum eſt abſolutus, tamen vigore Iubilei abſolui non poteſt. ratio eſt quia facultas non eſt amplior, quam verba ſonant; hoc eſt, vt nemo poſſit, abſolui, niſi ſatisfacta parte. & ſufficit ei ſoluere cum habuerit vnde ſoluat: & ita abſolutus: per Iubileum, non recidet, ſine noua ſententia Sot. in 4 ſent. diſt. 22. quæſt. 2. art. 3. col. 4.

Hæc ſententia probabilis eſt. Sed magis probabilis mihi videtur contraria; vt intelligatur Summum Pontificem velle eam tantum ſatisfactionem, quam ipſe excommunicatus præſtare poteſt, ita quod ſi non poſſit illam præſtare, quo ad rem, præbeat quoad cautionem, Nauar. cap. 26. num. 7. Si conferatur cum cap. 27. nu. 37. Non tamen debet in hoc diſcrimine poni Confeſſarius, niſi probabiliſſimis indicijs conijciat abſolutionem non eſſe futuram impedimento, quo minus

Digitized by Google

fiat ſatisfactio: eſſe verò facturam magno adiumento ad pœnitentis ſalutem.

7 Quæritur, qui facultatem habent vigore Iubilei eligendi ſibi confeſſorem, vtrum poſſit ſibi eligere eos, quos voluerint, quamuis ordinarij curati, vel religioſi, qui expoſiti ſunt per Epiſcopum? Reſpondetur, poſſunt, ſed idoneum, & quo ad religioſos tamen requiritur, quod ſint approbati à ſuo ordinario, & hæc eſt cõmunis opinio, quam tenet Sylu. in verbo confeſſor. 1 q 5 Nauar. cap. 4. num. 1. Sot. diſt. 18. q 4. art. 3. verſ. poſtremum dubiũ, & ratio ſecundum eum eſt, quia ad abſolutionem requiritur poteſtas ordinis, & iuriſdictionis; & quidem poteſtatem ordinis, quicunque ſacerdos habet, iuriſdictionem verò ille, qui priuilegium contulit per electionem pœnitentis, qui ei confert.

Præterea, quid eſt facultas alicui conceſſa eligendi confeſſorem, niſi per electionem facere confeſſarium, qui nõ erat confeſſor, & licet addatur idoneum. Additio illa duo ſonat. Primum, vt non ſit ſuſpenſus per cenſuram, aut ſit excommunicatus nominatim. Secundum, vt eligat confeſſarium, iuxta tenorem cap. quem pœnitet, de pœnit. diſt. 1. ſcientem ligare, & ſoluere: nihilominus optio illi relinquitur, quia priuilegia nõ ſunt coartanda magis, quam ſonant. Quæ quidem propoſito etiam in illis ampliatur, qui facultatem habet eligendi ſibi confeſſarium à Papa, vt ſunt omnes prælati, cap. ne pro dilatione, de pœnit. & remiſſ. vel ab homine, vel à Parochiali ſacerdote, Sot. in 4. diſt. 18. q. 4. art. 3.

8 Quæritur, confeſſarius, qui virtute Iubilei poteſt abſoluere pœnitentem ab omnibus caſibus Sedi Apoſtolicæ reſeruatis, ſi abſoluit excommunicatum etiã damno ſecuto, & præmiſſa ſatisfactione, quid? Reſpondetur, quod dicta abſolutio non prodeſt excommunicato in iudiciali foro, quo ad exterioris iudicis actus, niſi in litteris Apoſtolicis dictum ſit, quod ea etiam iudiciali foro vim obtineat, alias plurimum detraheretur authoritate iudicialis fori exterioris, ſi publicè excommunicatus, & denunciatus, ſecretò per ſacerdotem ab eo ad confeſſionem electum abſolueretur, & ſic abſolutus in foro pœnitentiali, etiam peracta pœnitentia, & ſatisfactione diuinæ offenſæ: poſterior verò ad publicam vindictam, & Reipublicæ ſatisfactionem, c. à nobis, el ſecundo. tit. noſtro, Couar. in cap. alma mater. §. 2. nu. 6.

9 Quæritur, vtrum confeſſarius electus vi Iubilei concedentis facultatem abſoluendi à quibuſcunque caſibus, & cenſuris, etiam Sedi Apoſtolicæ reſeruatis in Bulla cœnæ Domini, poſſit abſoluere pœnitentem hæreticum? Reſpõdetur, quod non, etiam cum magno cordis labore crimen deteſtantem; nam commiſſio generalis abſoluendi ab excommunicatione, minimè comprehendit illam excommunicationem, cuius abſolutionem coniectura ipſe delegans nequaquam in ſpecie commiſiſſet, cap. in generali, de reg. iur. lib. 6. text. optimus ad præſentẽ quæſtionem, in cap. frater noſter. 16. quæſt. 1. quod etiam procederet ſi commiſiſſet ea, quæ ſpeciale mandatum exigeret, cap. qui ad agendum, de procur. lib. 6. Couar qui ſupra §. 2. nu 14. Nauar. c. 27. nu. 271. verſ. 15. Aliter tamen in praxi de hæretico occulto incidente in excommunicationis cenſuram.

10 Quæritur, à minori excommunicatione quis poteſt abſoluere? Reſpondetur, eſt communis opinio, quam refert Couar. in §. 11. nu. 6. quod quilibet ſacerdos proprius, ſiue parochus, qui iuriſdictione pollet adminiſtrandi ſacramenta, abſoluere poteſt, text. eſt in cap. nuper. tit. noſtro, Sylu. in verbo abſolutio. 1 num. 3. Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 2. art. 3. col. 3. Non autem alius, qui non eſt proprius ſacerdos; nam quamuis ſimplex ſacerdos abſque vlla iuriſdictione poſſit abſoluere à veniali, nõ tamen ex hoc ſequitur, quod poſſit abſoluere ab excommunicatione minori: ratio eſt, quia excommunicatio minor eſt cenſura, quæ incurritur à iure; cenſura verò eſt actus iuriſdictionis, ac perinde non poteſt ab eo fieri abſolutio, qui iuriſdictione caret, ita eſt communis opinio contra Nauar. in Manuali. cap. 27. nu. 25.

11 Quæritur, quid ſi Summus Pontifex concedat facultatem abſoluendi nulla

facta

Digitized by Google

facta mentione de ſatisfactione, & confeſſarius abſolueret abſque præſtita ſatiſfactione, vel quo ad rem, vel pignora? Reſpondetur, quod confeſſarius peccaret mortaliter, & confeſſio eſt irrita; quia Summus Pontifex videtur concedere quo ad formam iuris, & non videtur velle per huiuſmodi confeſſionem inferre damnum aliquod.

12 Quæritur, ſi Epiſcopus ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ præciperet alicui, vt iret ad proceſſionem, vel quidpiam aliquid faceret, & ſi contrauenerit, ſoluat tantum; ſi ille non fecit, vtrum virtute Iubilei poſſit abſolui? ℞. poteſt abſolui à pœna, etiam non ſoluta, quia Iudex non eſt pars, ſed tertius inter partes, Sot. in 4 ſent. diſt. 18. quæſt. 1. art. 2. col. 5. neque tenetur etiam ſoluere iura iudicum, vt quamuis ille excommunicatus non abſolueretur ab Epiſcopo, niſi ſolueret tantum pro ſententia ſibi, vel tabellioni, abſolui nihilominus per Iubileum poteſt ſine eorum ſolutione; ſecus verò ſi condemnatus eſſet ad aliquam pœnam; qui quidem in illam conſenſit, quia tunc illa pœna tranſiuit in rem iudicatam, & tunc non poteſt virtute Iubilei relaxari, Sot. ibi.

13 Quæritur, vtrum teneantur alij cum excommunicato denunciato, & ſecreto quo ad forum conſcientiæ abſoluto cõmunicare præſertim publice? Reſpondetur, quod non, neque poſſunt etiam ſecrete, niſi probabiliter crederent eum eſſe abſolutum, Nauar, cap. 27. num. 273. in fine Benè ergo faciet pœnitens curare, vt habeat teſtimonium confeſſarij, vel fidem in ſcriptis, vt oſtendat ſe abſolutum, & tollat ſcandalum.

14 Quæritur, confeſſarius facultatem habens vigore Bullæ diſpenſandi à quibuſlibet votis, & abſoluendi à quibuſcunq; cenſuris, & pœnis, vtrum poſſit diſpenſare ſuper irregularitate? Reſpondetur, quod non, niſi in Bulla exprimatur, & ratio eſt, quia irregularitas non eſt cenſura, neque abſolutio eius eſt neceſſaria ad peccatorum abſolutionem, cum abſolutio peccatorum rectè fieri poſſit abſque abſolutione irregularitatis, Nauar, cap. 27. num. 194. & plenius num. 250. verſ. 9. vbi etiam inquit, quod ita habet ſtylus Curiæ, obq. verba, non audeo diſcedere ab eius opinionem, & Soto adherere in 4. ſent. 22. q. 3. art. 1. de interdicto, qui dicebat, quod poterat abſoluere confeſſarius ab irregularitate ratione peccati contracta, vt eſt illius, qui excommunicatus ordines ſuſcepit, vel Epiſcopo excommunicato, non autem ab illa, quæ incurritur citra culpam, & propter bigamiam, vel quando Iudex ſuſpendi fecit reum.

15 Quæritur, confeſſarius, qui vigore Bullæ facultatem habet abſoluendi à quibuslibet caſibus Papalibus, vtrum poſſit abſoluere à cenſuris Papæ reſeruatis? Reſpondetur, poteſt; & ratio eſt, quia nullus eſt caſus Papæ reſeruatus, cui non ſit annexa cenſura, Nau. c. 27. nu. 254.

16 Quæritur, vtrum poſſit abſoluere exẽptos? ℞. quod non, etiam quamuis voluntas eorum ſuperiore impedito, Abb. in cap. monachi, tit. noſtro. Attamen non ſubditos in alieno territorio delinquentes, poteſt iudex illius territorij abſoluere, quia ſortiuntur forum ratione delicti, & multo fortius ſubditos, qui in alieno territorio deliquerunt; faciunt, quæ habentur in cap. à nobis, 1. tit. noſtro. illum etiam, qui fuit alterius Diœceſis, & alibi deliquit, ſi poſtea ad aliam Diœceſim ſe transferat, poterit quilibet Iudex illius Diœceſis abſoluere, Sylu. in verb. abſolutio, 1. num. 11. quod intelligendum eſt ſatisfacta parte prius. cap. cum deſideres. tit. noſtro.

17 Quæritur, vtrum ordinarius abſens à ſua Diœceſi poſſit abſoluere ſubditum ſuum in aliena Diœceſi? Reſpondetur, quo ad forum pænitentiæ, Sylu. qui ſupra in princ. Secus verò quo ad forum fori, vbi niſi cauſæ cognitio non requireretur, & per Doctor. in cap. nulli, de offic. deleg.

18 Quæritur, vtrum ſubditus poſſit abſolui per procuratorem? ℞. quòd poteſt, ac etiam per Epiſtolam abſens abſolui poteſt, gloſ. & Abb. in cap. Apoſtolicæ, de cler. excom. miniſtr. Quia etiam per ſalutionem Papæ, dicitur quis abſolutus, ſi Papa ſe velle expreſſerit, Zabarell. in clement. ſi Papa, de ſent. excom. Immo etiã

Digitized by Google

inuitus, poteſt ab excommunicatione abſolui, quamuis à vinculo tunc abſoluatur, & non à peccato, Abb. remiſſiuè in cap. tranſmiſſam, de elect. in princ. Sot in 4. ſent. diſt. 22. q. 2. art. 2. Abb. in cap. ab excommunicato, de reſcrip. & ratio diuerſitatis, quare ab excommunicatione abſoluatur, & non à peccato eſt; quia ſicut homo voluntariè peccat, ita quoque voluntariè peccatorum nexibus liberari debet. Quod ſecus dicimus in abſolutione à pœnis, & cenſuris, quia vt inuitus pœnis anathematis ſubijcitur; ita quoq. inuitus ab ipſius vinculis liberari poteſt. & non obſtat iuris regula, quod inuito beneficium non datur, l. inuito. ff. de reg. iur. qui illud intelligitur, quando de intereſſe pecuniario agitur, ſecus vbi de ſalute animæ, & corporis, quia eo caſu inuito beneficium conferri poteſt, cap. nouit, de iudic. cap. qui emendat, diſt. 45. cap. ipſa pietas. 22. quæſt. 3. Nec mirum, quia, vt membrorum ſuorum nemo dominus extitit, l. liber homo. ff. ad legem Aquiliam, ita nec animæ, cuius Deus vita eſt, cap. reſuſcitatus, de pœnit. diſt. 1. ita eleganter limitat Cagnol. in dicta l. inuito.

19 Quæritur, vtrum mortuus ab excommunicatione poſſit abſolui? Reſpondetur, quòd poteſt, modo ſigna contritionis oſtenderit, cap. à nobis, el ſecondo, titulo noſtro. quæ abſolutio prodeſt, quo ad multa. Prima, vt Eccleſiæ conſtet de abſolutione. Secundo, vt admittatur ſepulturæ Eccleſiæ. Tertio, vt Eccleſia poſſit ſuffragia impartiri.

20 Quæritur, vtrum pro abſolutione falſam cauſam expreſſerit quis, ſi erit abſolutus? Reſpondetur, quòd illa abſolutio eſt nulla in foro Dei, cap. officij, cap. cum per cauſam, tit. noſtro, gloſ. communiter recepta in cap. ex parte, de offic. ordinand. niſi Iudex habeat omnino voluntatem abſoluendi, etiam ſi dicta cauſa expreſſa fuiſſet falſa, Abb. in cap. ex parte, num. 5. de offic. ordinand. Syluest. in verbo abſolutio. 1. in fin. Verum qui impetratione abſolutionis aliquam cauſam tacuit, non cenſetur abſolutus. Abb. in dicto cap. ex parte, num. 3. cuius opinio vera eſt, quando cauſa tacita fuit æquè principalis ad excommunicandũ, alioquin valeret abſolutio, Abb. in cap. cum pro cauſa, tit. noſtro.

21 Quæritur, vtrum tollat omnes excommunicationes vnica tantum abſolutione, qui poteſt ab omnibus excommunicatum, qui plures habet abſoluere? Reſpondetur, poteſt etiam ſi non ſint omnes expreſſe, quando ſcientiam habet omnium excommunicationum indefinitè excommunicatum abſoluerit, & hoc ſanè ex ipſius abſolutionis mente præſumpta, quæ quidem mens colligi poterit, ſi dixerit: Abſoluo te ab excommunicatione, & ab omnibus alijs quarum non memineris, nec memoriam habes. Couarruu. in cap. Alma mater, cap. 11 colum. 4.

22 Quæritur, qua forma vtitur in abſoluendo ab excommunicatione, & quæ requirantur? Reſpond. cum hæc abſolutio non ſit ſacramentalis, ſed potius iudicialis, non habet præſcriptam formam certam verborum, ſed ſit quibuſcunque verbis intentionem abſoluendi ſignificantibus. Et licet hoc ſolum quo ad abſolutionis eſſentiam ſufficiat; ſi tamen excommunicatus ad reſtitutionẽ, vel ſatisfactionem tenetur, non debet abſolui, niſi prius ſatisfecerit parti, vel dederit cautionem pignoratitiam, vel fideiuſſoriam, quod ſi præſtare nequit, ſaltem iuret, ſe cum primum poterit ſatisfacturum. In magnis etiam criminibus, debet peti iuramentum de non committendis amplius ijs, propter quæ in excommunicationem incidit, & de ſtando mandatis Eccleſiæ, & abſolutio detur ſimpliciter, & abſoluiè, & non conditionatè.

23 Quæritur, ille, qui abſoluit, habet abſolutam poteſtatem abſoluendi, & abſoluit à non ſeruatis prædictis, quid? Reſpondetur, abſolutio quidem tenet, ſed peccat mortaliter propter iniuriam, quam facit parti, & Eccleſiæ. At ſi eius facultas abſoluendi, limitatur à canone, vel à ſuperiore, ita vt non poſſit abſoluere, abſolutio non tenet, defectu poteſtatis, immo aliquando ſic abſoluens, in excommunicatione incidit: vt ſi abſoluat ab excommunicationibus Bullæ

Cœnæ

Digitized by Google

Cœnæ Domini in caſu ei conceſſo. Dixi ſi limitatur facultas abſoluendi; quia ſi iura ſimpliciter diſponunt ante abſolutionem illa præmitti, & delegans mandet abſolutionem fieri iuxta formam iuris, & non irritent abſolutionem aliter factam, abſolutio tenet, vt inquit Nauar. cap. 22 nu. 37.

24 Quomodo ſeruatur in ſolemni abſolutione, quæ datur publico excommunicato? Reſpondetur, dicuntur aliqui Pſalmi, verberatur excommunicatus, & alia ſeruantur, quæ non requiruntur in priuata abſolutione, quæ tamen non debet nude fieri, ſed prætermittenda eſt aliqua Oratio, vel Pſalmus: ita tamen, vt non accipiatur liber ad legendum, ne circunſtantes ſuſpicentur pœnitentem eſſe excommunicatum, vel ſaltem dicatur Miſereatur &c. & licet non ſint de eſſentia.

Excommunicationes Epiſcopo reſeruatæ. Cap. XII.

1 Ex leui percuſſione Clerici, vel Monaci.
2 Quam Epiſcopus ſibi reſeruauit.
3 Excommunicatio Papalis in mortis articulo, ſi adſit Epiſcopus; nam in eius abſentia poſſet quiuis ſacerdos.
4 Propter participationem in crimine cuius eſt excommunicatio.
5 Ob rei decentiam, cum quis, ſcilicet in mortis articulo abſolutus ab excommunicatione reſeruata, ob aliam cauſam non præſentat ſe ſuperiori à quo abſolui debeat, vel niſi Nuntius Apoſtolicus, aut Legatus Pontificis abſoluit, remittens eum ad ſuperiorem, & non ſe præſentauit.

Caſus ex iure communi Epiſcopis reſeruati etiam abſque excommunicatione.

1 Peccatum clerici habens irregularitem in pœnam annexam.
2 Incendiarius.
3 Peccatum ob quod deberetur pænitentia ſolemnis, videlicet graue, & notorium, & ſcandaloſum afferens.
4 Blaſphemia publica, & notoria, & hoc in foro ſolum contemptioſo, & reſeruato Epiſcopo, non autem in ſecreto.
5 Diſpenſatio votorum, & iuramentotorum, ſed hoc non eſt peccatum reſeruatum, ſed poteſtas ad alia &c.

Alij caſus ex conſuetudine Epiſcopo reſeruati.

1 Homicidium voluntarium, vel mutilatio membri.
2 Falſarius, aut corruptor ſcripturarũ, vel dicens falſum teſtimonium, aut non dicens veritatem in iudicio.
3 Aduocati, vel Notarij, & Procuratores oſtendentes ſcripta contrariæ partis.
4 Cõtra immunitatem, vel libertatem Eccleſiaſticam quamuis hoc iam eſt in Bulla, magna ex parte.
5 Qui retinet aliena cuius non ſcit dominum, quamuis hoc non eſt in vſu, & ſi prius reſtituerit, poteſt abſolui.
6 Quæ ipſemet Epiſcopus ſibi reſeruauit.

Caſus ad Papam pertinentes require infra.

Caſus verò Papales ſunt in Bulla Cænæ, quam omnis ſacerdos penes ſe habere poteſt.

SVMMARIVM.

1 *Suſpenſio quæ ſit.*
2 *Suſpenſus ex qua cauſa quis efficitur.*
3 *Suſpenſio quotuplex ſit.*
4 *Suſpenſionis effectus.*
5 *Suſpendere quis poſſit.*
6 *Suſpenſus à quo abſolui poteſt.*
7 *Suſpenſionis forma abſolutionis quæ ſit.*

De Su-

De Suſpenſione.
Cap. XIII.

1 QVæritur, quid eſt ſuſpenſio? ℞. eſt cenſura Eccleſiaſtica, qua vſus officij, aut beneficij alicui prohibetur, Nauar. cap. 27. nu. 151. Per officium intelligimus ordinem, & iuriſdictionem. Per beneficium intelligimus dignitatem Eccleſiaſticam, vt Canonicatus, videlicet ne intret Canonicus in Chorum, nec participet fructus. Et hæc ſuſpenſio fit in certum tempus, vel imperpetuum, quoad partem tamen; alias enim non eſſet ſuſpenſio, ſed depoſitio, vel priuatio.

2 Ex qua cauſa incurritur in ſuſpenſionem? ℞. propter peccatum, hæc pœna incurritur, licet ſit veniale.

3 Quotuplex eſt ſuſpenſio? ℞. quòd multiplex, ſecundum quod multa prohibentur. Aliquando enim prohibetur vſus totius ordinis, aut partis. Item ſuſpenditur à iuriſdictione in totum, vel in partem, atque ita quando ſuſpenditur à minori ordine, non ſuſpenditur à maiori, ſed benè è conuerſo, quando ſuſpenditur à maiori, ſuſpenditur etiam à minori. Et ſuſpenſio tam ab homine, quàm à iure lata, quæ certo tempore, aut facto, aut omiſſione facti terminatur lapſo tempore, vel adueniente termino, tollitur ipſo facto, abſque vlla abſolutione. A ſuſpenſione autem lata à iure tam communi, quàm particulari in contumaciam, & non in pœnam delicti, abſolutè ſine termino, & reſeruatione, etiam ſi à Papa ſit confirmata, poteſt abſoluere Epiſcopus, & eius Vicarius, non autem à lata in pœnam alicuius delicti, etiam à iure, ſiue ſit temporalis, ſiue perpetua, niſi ſit lata ob adulterium, & alia minora delicta. A lata autem ab homine regulariter, non poteſt abſoluere, niſi qui eam tulit, aut eius ſuperior, vel ſucceſſor Epi, & eorum Vicarij vigore Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 6. poſſunt in foro conſcientiæ abſoluere ab omni ſuſpenſione, in quam incurritur propter delictum occultum, dummodo non ſit deducta ad forum contentioſum, & dummodo etiam non deueniat ex homicidio voluntario.

4 Item omnis, qui exercet aliquẽ actum, in quo eſt ſuſpenſus, peccat mortaliter faciendo id in quo eſt ſuſpenſus; in quo verò non eſt ſuſpenſus, non peccat.

Secundò, ſuſpenſus ab homine, peccat mortaliter, ſolemniter faciendo actum ordinis, & fit irregularis. Tertio ſuſpenſus ab officio, non poteſt eligi, nec eligere in dignitatem Eccleſiaſticam. Quarto, ſuſpenſus à beneficio, non poteſt recipere fructus beneficij niſi ad ſuſtentationem, ſi eſſet pauper.

5 Quis poteſt ſuſpendere? Reſpondetur, quicunque poteſt agere per cenſuram eccleſiaſticam.

6 Quis poteſt abſoluere à ſuſpenſione? Reſpondetur ſi ſuſpenſus eſt à iure tam communi, quàm particulari, in contumaciam, & in pœnam delicti abſolutè ſine termino, & reſeruatione, etiam ſi à Papa ſit confirmata, ab Epiſcopo poteſt abſolui, niſi ſit reſeruata ab eo, qui canonem condidit, vel niſi ſit ſuſpenſus propter peccatum, à quo non poteſt ipſe abſoluere; ſi ſit ab homine abſoluat ipſe, qui ſuſpendit, vel ſuperior, vt diximus.

7 Quæ forma abſolutionis à ſuſpenſione eſt? Reſpondetur, nulla præſcripta eſt eſſentialis forma, tamen abſolutio fit ſolo verbo: videlicet. Reuoco te, & abſoluo te à tali ſententia, & ante illam requiritur iuramentum, ſicut in abſolutione ab excommunicatione.

Non eſt neceſſarium, vt confeſſarij abſoluant à ſuſpenſione, quando abſoluunt à peccatis; nam poſſunt abſoluere à peccatis, remanente ſuſpenſione. Quando autem eſt ſuſpenſus à ſuſceptione ſacramentorum, tunc prius eſt abſoluendus ab ipſa ſuſpenſione.

SVMMARIVM:

1 *Interdictum quid ſit, & quid interdici poſſit, & quid non.*
2 *Interdictum perſonale, locale, & mixtũ.*
3 *Interdicere poteſt Summus Pontifex, & quomodo interdicta ſeruentur.*
4 *Interdicti forma.*
5 *Interdictum tollere quis poſſit.*
6 *Accolitus, vel alius, qui non eſt in ſacris, & in apparatu Epiſtolam decantaret,*

ſoſſet

poſſet puniri pœna falſi.

7 *Interdicti tempore, laici ingerentes ſe diuinis, quomodo peccent.*

De Interdicto. Cap. XIV.

1 QVæritur, quid eſt interdictum? Reſpondetur, eſt cenſura Eccleſiaſtica ſacramentorum vſum, diuina, & Eccleſiaſticam ſepulturam prohibens, id eſt ne adminiſtrentur ſacramenta, nec celebrentur officia, & ne ſepeliantur homines in loco ſacro, & vt in clem. 1. de for. compet. vbi de varijs interdictis, poteſt videre aditionem; hæc omnia in cap. non eſt nobis, extra de ſponſ. cap. quod in te, de pænit. & remiſſ. cap alma mater, cap. ciuitas, de ſent. excom lib 6.

Quando prohibentur omnia ſpiritualia, dicitur triſtum interdictum. Quando quædam tantum, dicitur largum: ſed notandum eſt, quod non poteſt interdici baptiſmus paruulorum, & pænitentia morientium, & viaticum, nec prohibetur matrimonium, nec extrema vnctio in mortis articulo.

Olim, vt refert Illuſtriſsimus Thol. erat triſtiſsimum interdictum, nullo enim modo fiebant ſacramenta, nec celebrabantur diuina officia, niſi ſolum vna Miſſa in hebdomada ad renouandum Euchariſtiæ ſacramentum. At Bonifacius Octauus in d cap. Alma mater. de ſen. excom. in 6 permiſit, & fecit, vt iſta ianuis clauſis fierent, & voce ſubmiſſa, & non pulſatis campanis, & excluſis excommunicatis, & interdictis, & Eccleſia ipſa non ſit ſpecialiter interdicta, nec polluta, & ne poſſent intrare fideles, præter clericos, & habentes priuilegia.

Item cenſuit. vt his quatuor feſtis ſolemnibus, à Veſperis præcedentis diei, immò, & Miſſa Vigiliæ poteſt includi, videlicet tempore Natiuitatis Domini, Reſurrectionis, Pentecoſtes, & Aſſumptionis B. Mariæ ſuſpenderetur interdictum, & poſſe omnes intereſſe, etiam iam qui dederunt cauſam. interdicti; ſed iſti à longe aſtarent, nec poſſent cõmunicare.

Item Martinus Quintus, & Eugenius Quartus extenderunt hoc priuilegium ad feſtum corporis Chriſti, & Conceptionis B. Mariæ Virginis, & per totam octauam dum dicitur Miſſa Conceptionis, videlicet: Egredimini filiæ Syon, vt idem Thol.

2 Quotuplex eſt Interdictum? ℞. triplex: perſonale, locale, & mixtum. Perſonale, quando interdicitur perſona, ne ipſa poſſet intereſſe officijs, nec in loco ſacro ſepelliri. Locale eſt, quando interdicitur locus. Mixtum eſt, quando locus, & perſona interdicitur.

Locale rurſum, vel generale, vt cum interdicitur tota prouincia, vel tota ciuitas; vel particulare, cum interdicitur aliqua tantum Eccleſia; & interdicta Eccleſia, interdicuntur omnes eius capellæ, non tantum clerus eiuſdem Eccleſiæ, quia poſſet alibi celebrare.

Perſonale rurſum, vt cum interdicitur Rector, Clerus, Populus, Princeps, vel alij particulares, cap. minor. 17. q. 4.

Similiter generale, ſi omnes loci, eſt quando interdicitur totum Regnũ propter peccatum Regis, tota Ciuitas, totũ caſtrũ, & dicitur generale; quia nulla excipitur perſona, vt colligitur in cap. cum in partibus, de verb. ſignif & particulare, ſi aliquis tantum, vel multi nominatim. d. c. ſi ciuitas.

Patitur etiam alias differentias; nam quoddam eſt interdictum ab homine, quoddam à iure, & quoddam laxum, in quo aliqua interdicuntur, quoddam triſtum, cum omnia interdicuntur.

Sed eſt notandum, quod interdicto clero, vel populo, non cenſetur interdicta Eccleſia, nec è contra, & ita alij poſſent ibi celebrare, & audire diuina.

Rurſum interdicta vna Eccleſia, non cenſetur interdicta altera coherens, nec cappella muro medio ſeparata. Interdicto populo alienigenæ, qui illic habitãt, non cenſentur interdicti, nec pueri, qui non ſunt doli capaces.

3 Quæritur, quis poteſt interdicere? Reſpondetur, Summus Pontifex poteſt omnia interdicere, præter baptiſmum paruulorum (vt diximus ſupra) & morientium pænitentia, & viaticum. Alij verò Prælati non poſſunt, niſi ſecundum iuris diſpoſitionem interdicere.

Eſt etiam notandum, quod in generali in-

ſi interdicto loco, non perſonæ, ſtandum eſt moderatione, &c. ideſt, vt quotidiè in Eccleſijs, & monaſterijs, miſſæ, & alia officia celebrari poſsint, ſicut prius, voce tamen ſubmiſſa, Ianuis clauſis, campanis non pulſatis, & excommunicatis, & interdictis excluſis; & in feſtiuitatibus prædictis tantum pulſatis campanis excluſis excommunicatis, & illi propter quos poſitum eſt interdictum non appropinquent altari, ideſt non faciat offertorium.

Eiſdem etiam diebus aqua ſolemniter poteſt benedici, & aſpergi: Panes, & fructus benedici, & adminiſtrari, benedici Virgines, & calices, & Nuptiæ in feſto Aſſumptionis tantum.

4 Qua forma verborum ſit interdictum ℞. debet in primis præcedere monitio, niſi quando fertur propter delictum, quia tunc non eſt neceſſaria, deinde dicuntur iſta verba. Nos per talem cauſam Eccleſiam, vel ciuitatem Eccleſiaſtico ſubponimus interdicto.

5 Quæritur quis poteſt tollere Interdictum? ℞. eſt diſtinguendum, ſi eſt ab homine, qui tulit, vel ſuperior, ſiue à iure, & conditor Iuris non reſeruauerit: Epiſcopus poteſt, & non inferior ordinario. At certum tempus iure taxatum, ne poſſet illud tolli ab ordinario. Si reſeruauerit, ille, cui reſeruatum eſt.

Quando autem ad certum tempus, finito tempore per ſe ipſum ceſſat, ne opus eſt aliqua relaxatione.

Rurſum notandum eſt igitur, quod quando, qui eſt in ſacris, & exercet ea, quæ propria ſunt ſacrorum, ideſt deputata certo ordini tunc efficitur irregularis. Illa autem dico deputata vero ordini, quorum faciendorum ſpecialis poteſtas traditur in ordinatione. Vt in presbytero poteſtas conſecrandi baptizandi ſolemniter. dicendi collectas in choro. Sylu. in verb. Irregularitas. §. 13. ac agendi hebdomadarium in horis canonicis, quod eſt ſacerdotis. Item ex Franc. in d. cap. caueant. Si benediceret aquam, hoc pertinet ad officium ſacerdotis, iuxta Innoc. cap. 1. de exceſſ. Prælat. Sylu. in verb. Aqua. §. 4.

Si ſolemniter benediceret Populum: dicendo ſit nomen Domini benedictum ſi ferret abſolutionem excommunicato, quod intellige modo abſoluat, vt ſacerdos cum ſolemnitate, de qua in cap. à nobis el ſecondo, de ſent. excom. In diaconatu poteſtas canendi Euangeliū. In ſubdiaconatu, poteſtas canendi Epiſtolam cum manipulo: accolito offerendo vrceolos nam ſi iſta ſolemniter exerceret actum deputatum ordini minori. Ita Irregularis efficeretur, ac exercens deputatum maiori Nauar. cap. 27. num. 163.

6 Quæritur, qui immiſceret ſe diuinis, exercendo ea, quæ ſunt certo ordini, vel officio certi ordinis deputata, & non eſſet in d. ordine conſtitutus, vt ſi Accolitus in Apparatu Subdiaconi diceret, an talis eſſet Irregularis? ℞. quod iſte propriè tenetur pæna falſi, ſicut tenetur ille, qui non habens dignitatem, & ſimulat ſe habere. l. eos. ff. ad l. corneliam de Sicar. & eſt Irregularis ea Irregularitate, quam incurreret ille, qui celebrat, nullum habens ordinem, & eſt à ſolo Papa abſoluendus Franc. in d. §. caueant in fin. Et quia diximus de pæna clericorum violātium interdictum, modo reliquum eſt, vt videamus de pæna laicorum.

7 Quæritur vtrum peccent laici ingerendo ſe diuinis tempore interdicti? ℞. ſi contemptus abeſt, & ſcandalum, & locus ſolum ſit interdictus, non peccant niſi aliquod violentiæ genus facerent, & hæc de Interdicto ab homine. Sot. in 4. ſent. diſt. 22. q. 3. art. 1. Cæterum de Interdicto à Iure, vide Sylu. in verbo, interdictum. 4.

SVMMARIVM.

1 *Polluitur* Eccleſia, *&* *quomodo.*
2 *Polluitur Eccleſia cum iniurioſa ſanguinis effuſione.*
3 *Polluitur Eccleſia alio modo.*
4 *Polluitur Eccleſia cum humani ſeminis emiſſione.*
5 *Polluitur* Eccleſia *cum in ea ſepellitur aliquis excommunicatus.*
6 *Polluitur Eccleſia cum ſepellitur in ea aliquis infidelis.*
7 *Polluitur* Eccleſia, *quando conſecratur per Epiſcopum excommunicatum.*
8 *Polluitur Eccleſia*, *quando muri illius cadunt*

cadunt.

9 *Cæmeterium coniunctum cum Eccleſia polluta, polluitur.*

10 *Eccleſia conſecrata cum Eccleſia benedicta in quo differant.*

11 *Irregularitate non incurrit celebrans in Eccleſia Polluta.*

De Pollutione Eccleſiæ. C.XV.

1 QVæritur quomodo polluitur Eccleſia? ℞. Eccleſia polluitur, vt in caſibus ſequentibus, & cum eſt ſic polluta. diuina in ea celebrari non poſſunt, niſi pollutio ſit occulta in ore duorum, vel trium, at illis publicantis cum incipit eſſe notoria, ceſſandum eſt à diuinis, donec reconcilietur, quæ reconciliatio, ſi Eccleſia erat cõſecrata debet fieri ab Epo, at ſi non erat conſecrata poteſt fieri à præsbytero, & caſus ita notantur in c. propoſuiſti de conſ. diſt. 1. & notat, ibi gloſſ. non eſſe opus ſolum, vt quis occidatur in Eccleſia cum ſanguinis effuſione, quia ſatis eſt, quod ſuffocetur, vt Eccleſia poluatur, nam ſi quis etiã ſe ipſum occidat Eccleſiam polluit, limitat, tamen Nauar. c. 27. nu. 252. Quando occiditur homo à non habente vſum rationis, puta ab inſano, vel à puero, vel quando homicidium eſt obiuſtam defenſionem, non polluitur Eccleſia.

2 Polluitur Eccleſia, vt habetur, c. Eccleſiaſticis diſt. 68. & de cõſ. diſt. 1. puta iniurioſa ſanguinis effuſio, ex quauis percuſſione iniurioſa, & not. gloſ. quod ſi quis extra Eccleſiam percutiatur, & deinde intrat Eccleſiam, non ideo polluitur Eccleſia, ſed pollueretur, ſi ibi percuteretur, & deinde exeat etiam quod ſanguis tũc non fædet Eccleſiã. Dicitur effuſio, quia non ſufficit ad fedandam Eccleſiam aliquarum guttarũ ſanguinis emiſſio, quia iura requirunt effuſionem, quæ largitatẽ denotat. c. reuertimini. 16. q. 1. & gloſ. in hac ſpecie, c. illorũ de ſent. excom. verb. effuſionem, commendata per Fel. ibi. Dicitur ſanguinis, quia nõ ſufficit percuſſio, quæ non ſit mortifera, ſine eius effuſione etiam ſi ſit talis, quæ carnes cantundat, aut oſſa frangat. Dicitur iniurioſa, qa non ſufficeret effuſio naturalis per nares, vel os aut quæ caſu ſit, neque facta ob iuſtã defenſionem, neq; ludo alioquin licito, vt ſi aliqua pia in ea repræſententur, neque facta per furioſum, aut puerum iudicio carentem.

3 Item alius caſus, ſi aliquis in Eccleſia exiſtens, & aliquem extra eccleſiam percutit bombarda, aut lapide non polluitur. Si autem in Eccleſia occidatur aliquis bombarda, aut ſagitta, & occiſor ſit extra Eccleſiam polluitur.

4 Polluitur etiam Eccleſia, vt in d. canone Eccleſijs, per ſeminis humani voluntariam effuſionẽ, quãuis licite ex copula coniugali, & per pollutionem contra naturã c. Eccleſijs diſt. 68. Nec audiẽdus eſt Angelus qui dixit per nocturnam pollutionem pollui. Sotus dubitauit de copula coniugali, tamen probatur contrariũ per cõem ſententiam, & ita omnia debẽt eſſe publica alias non polluitur Eccleſia.

5 Item polluitur Eccleſia, quando in ea ſepellitur excõatus, c. conſuluiſti de conſ. Eccl. vel Altar. Vide c. ſequentẽ. n. 5. & 8.

6 Polluitur Eccleſia, quando in ea ſepellitur aliquis infidelis, c. Eccleſiam, el primo, & ſecundo, de conſt. diſt. 1. quãquam in hoc caſu non ſolum reconcilianda eſt Eccleſia, ſed etiam parietes illius ab radendi ſunt, licet in præcedenti reconciliatione ſufficiat, iuxta Pancr. in d. cap. conſuluiſti.

7 Polluitur Eccleſia, quãdo per Epm excõatum publicum conſacretur, aut benedicitur arg. d. c. cõſuluiſti, vbi notat Pan.

8 Polluitur Eccleſia, quando muri illius cadunt, & ſi reædificentur de nouo conſacrari debẽt, dicit Nau. quod vt polluatur Eccleſia, debent omnes muri, ſimul cadere, ſi autem paulatim cadant, non polluitur Eccleſia. Præterea, c. ſi Eccleſia extr. de conſ. Eccleſiæ habetur.

9 Quæritur qñ polluitur Eccleſia an polluatur cæmeteriũ? ℞. ꝙ ſi cæmeterium eſt ab Eccleſia ſeparatum, non polluitur, qñ verò eſt cum Eccleſia coniunctum, tunc polluitur etiã ipſum, & quando polluitur Cæmeterium, non polluitur Eccleſia.

10 Quæ differentia eſt inter Eccleſiam conſecratam, & benedictam? ℞. qñ Eccleſia eſt conſecrata, non poteſt niſi eps loci eam reconciliare, vel de eius licentia per alium Epiſcopum, c. aqua de cõſ. Eccl. vel Altar. ſimplici verò Sacerdoti, non

poteſt

Digitized by Google

poteſt committi, niſi ſolum à Papa ſecundum gloſſ. in d. c. aqua Sylu. in verb. conſecratio 2. q. 8 & debet reconciliari cum aqua, vino, & cinere, vt habetur in cap. propoſuiſti de conſ. Eccleſ. Si vero Eccleſia non fuerit conſecrata, poteſt per ſimplicem ſacerdotem reconciliari cum aſperſione aquæ luſtralis, ſecundum gloſ. in d.c.fin. Sylu. qui ſup. Nau. c. 27. nu. 251.

11 Quæritur vtrum celebrans in Eccleſia polluta incurrat in irregularitatem? ℞. quod non, vt dicit Panor. in d. cap. fin. de ſacra Vnctione. Dec. in cap. tuarum nu. 23. de priuil. ſed tantum ſuſpenſus eſt ab ingreſſu Eccleſiæ, cap. Epiſcopum de priuil. lib. 6. & ſi cum tali ſuſpenſione celebraret, eſſet irregularis, Sylu. in verb. conſecratio 2. quæſt. fin.

SVMMARIVM.

1 *Quid eſt Sacrilegium.*
2 *Captus extra Eccleſiam, & per eam extrahatur, non violatur Eccleſia.*
3 *Sacrilegium ponitur pro ſpecie luxuriæ facta cum Deo dicata.*
4 *Sacrilegium quomodo committitur ratione loci.*
5 *Coniugati habentes copulam coniugalem in Eccleſia an peccent.*
6 *Sacrilegium committens mortaliter peccat.*
7 *Sacrilegium committit qui commatrem, aut filiam ſpiritualem cognoſcit.*
8 *Sacrilegium committit, qui in loco ſacro tale facinus operatur.*
9 *Sacrilegium commitqui res ſacras de loco ſacro furatur.*
10 *Sacrilegus eſt, furans in loco ſacro, licet non frangat portas mortaliter peccat.*
11 *Martyr ſi in Eccleſia occiditur non violatur Eccleſia.*
12 *Sacrilegium non committunt ſatellites capientes aliquem in Eccleſia.*
13 *Sacrilegus quali pœna puniatur.*
14 *Sacrilegi pœna, quomodo intelligitur.*

De Sacrilegio. Cap. XVI.

1 QVæritur, quid eſt Sacrilegium? ℞. dicitur ſacrilegium, quaſi ſacrilædium, vel ſacræ rei, vel legis læſio, gloſ. in cap. ſacrilegium. 17. quæſt. 4 & S. Thom 2. 2. quæſt. 99. art. 1. & eſt ex ſuo genere peccatum mortale. cuius ſpecies ſunt tres. Prima in perſona, vt cum læditur Eccleſiaſtica perſona, vt ſi clericus percutiatur, vel à ſæculari iudice puniatur, aut Deo ſacrata moniali potiatur. Secunda in re, res verò ſacræ diuerſos habent gradus, ſecundum differentiam rerum ſacrarum. In primo enim gradu ſunt ipſa Sacramenta, quibus homo ſanctificatur, quorum præcipuum eſt Euchariſtiæ ſacramentum, quod continet ipſum Chriſtum, & ideo Sacrilegium, quod contra hoc ſacramētum committitur, peccatum grauiſſimum eſt inter omnia: In ſecundo gradu, ſunt vaſa conſacrata, Imagines ſacræ; Reliquiæ ſanctorum, in quibus, quodammodo perſonæ ſanctorum venerantur, & dehonorantur, deinde, quæ pertinent ad ornatum Eccleſiæ, & miniſtrorum, ac etiam ea, quæ ſunt deputata ad ſuſtentationem, ſiue ſint mobilia, ſiue immobilia. Quicunque autem contra quodcunque prædictorum peccat, crimenque ſacrilegij incurrit, & tanto grauius eſt ſacrilegium, quanto res ſacra, in quam peccatur, maiorem obtinet ſanctitatem, hæc S. Thom. qui ſupra art. 3. Caiet. in ſum. Et Sylu. verb. ſacrilegium. Committitur igitur ſacrilegium ratione rei ſacræ, vt cum res ſacra de loco ſacro, ideſt calix ſacer de Eccleſia aufertur, vel res ſacra, ideſt calix ſacer de non ſacro, ideſt de domo profana aufertur, vel res non ſacro, de ſacro aufertur, cap. quiſquis. §. ſacrilegum. 17. quæſt. 4. & in c. ſi quis contumax in text. ea. quæſt. & refert Gabr. diſt. 15. q. 3. art. 1. lib. 4. contr. Richar. diſt. 18. art. 12. q. 1. lib. 4.

In tertio gradu eſt quo fit iniuria loco ſacro. Vt ſi de loco ſacro ſaluatus vi extrahatur, ſiue pro cauſa ciuili, ſiue pro criminali, cum hoc caſu gaudeat immunitate cap inter alia, de iure immun. toto tit. cap. de his, qui ad Eccleſiam confugiunt.

2 Sed ſi quis capiatur extra cœmeterium vel eccleſiam, & per eam violenter extrahatur non violatur immunitas Eccleſiæ ſecundum Archid. in cap. ſicut 17. quæſt. 4. Sed ſi ſatellites perſequentes ali-

aliquem fugientem, qui ſaluatur in Eccleſia à qua non aliter, niſi per vim extrahi poteſt, non incurrunt ſacrilegium ita Bald. in l. plerique in fin. ff. de in ius vocan. Henricus in cap. fin. col 3. de immun. Eccleſiæ, olim vero incurrebatur, ſed hodie tamen, vt inquit Boſſius etiam in praxi criminali in verb. captura, num. 21. quod ferè per totam Italiam eſt in vſu, ſcilicet, quia delinquentes capiuntur in loco ſacro.

3 Quæritur, quomodo ſacrilegium ponitur pro ſpecie luxuriæ? ℞. ponitur ſic, vt ſi quis abutatur Deo ſacrata 27. q. 1. cap. impudicas. cap. Virginibus cap. ſi qua monacharum, vbi etiam gloſ. in d. c. Virginibus inquit: per hanc ſacrilegam contagionem committit etiam inceſtum & adulterium, Inceſtum quidem, quia ſponſa Chriſti eſt, & Dei, qui eſt pater noſter 12. quæſt. 2. qui abſtulerit; & inceſtus committitur cum affini, ſicut & cum conſanguinea. 35 q. 3. cap. de inceſt. Item & adulterium ſpirituale, quia ſponſam alterius corrumpit. Item ſacrilegium, quia potitur Deo ſacrata.

4 Quæritur quomodo ratione loci cõmittitur ſacrilegium? ℞. quando furto, aut rapina aliquid in Eccleſia accipitur, vel quando ſanguine, aut humano ſemine voluntario locus ſacer violetur, gloſ. in cap. vnic. de conſ. Eccleſiæ lib. 6. ſed appellatione loci ſacri, quoadhoc vltimum dicitur corpus Eccleſiæ conſecratæ, vel benedictæ, quæ alio nomine vocari ſolet baſilica. cap. fin. de conſ. Eccleſiæ, nam in cæmeterij, & in cameris Eccleſiæ adherentibus nulla dicitur fieri violatio Sot. in 4 ſent. diſt. 32. q. 1. art. 3. verſ. ad hæc vero.

5 Quæritur, ſi coniugati eſſent detenti in loco ſacro, vtrum peccent mortaliter habentes copulam coniugalem in illo loco ſacro? ℞. ſecundum Richard. in 4. diſt. 32. & Roſell. & Ang. in verb. debitum, dicunt non eſſe peccatum. Palud. Tabien. matrim. 3. §. 10. dicunt eſſe mortale. Tamen dicendum eſt cum Sylueſt. verb. debitum. §. 6. Copulam poſſe dupliciter fieri à coniugatis. Vno modo ad vitandum periculum incontinentiæ; in iſto modo non eſt peccatum, neque polluitur Eccleſia. Altero modo ad ſolam delectationem, & hoc modo non eſt mortale cum propria vxore domi ſuæ, in Eccleſia verò eſt mortale.

6 Quæritur quod peccatum committit? ℞. mortaliſſimum, ſed in tribus ſacrilegijs annexa eſt etiam cenſura excommunicationis, quorum primus eſt, quando quis vſurpat, vel occupat bona Eccleſiaſtica v. g. Cenſus; iuraſeudalia, Emphyteotica fructus, & emolumenta, & alia, de quibus in Concil. Trident. cap. fin. ſeſſ. 22.

Secundus eſt in ſurripientibus rem ſacram de Eccleſia cum effractione portarum, & ſic duo copulatiuè requiruntur furtum, & effractio, c. conqueſti de ſent. excomm.

Tertius ſi iudicibus laicorum detinentibus clericis in carceribus, cap. nuper, de ſentent. excom. contra tamen hos caſus ſacrilegus peccat mortaliter, ſed tenetur ſemper confiteri hanc circunſtantiam, quia mutat ſpeciem actus, cum particularem habeat rationem deformitatis ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſt. 199. art. 2. & eſt caſus reſeruatus Epiſcopo de conſuetudine, gloſ. in cap. 2. de pænit. & remiſſ. lib. 6. & tenetur ſacrilegus etiam confiteri ſacrilegia mentalia Sot. in 4. diſt. 18. quæſt. 2. art. 4. ad 8. arg.

7 Quæritur cognoſcens commatrem ſuam quid? ℞. qui cognoſcit carnaliter commatrem ſuam, aut filiam ſpiritualem ſacrilegus eſt, & mortale grauiſſimum committit, cap. ſi quis, el ſecundo, 33. q. 2. Filia autem ſpiritualis dicitur non ſolum illa, quæ Sacerdoti peccata confitetur, ſed etiam illa, quæ ab ipſo eſt baptizata. Et qui hoc ſcelus perpetrauerit, non ſolum dignitatis honorem amittere debet, ſed etiam vſque ad exitum vitæ ſuæ iugi pænitentia ſe ſubdere debet, ita text. in cap. ad limina. §. filia, & cap. omnes. 30. quæſt. 1. habens etiam votum caſtitatis, & cum ea contrahat, ſacrilegium committit, inquit Tolet.

8 Item pariter eodem genere peccati obligatus eſt, qui tale facinus cum laicis perſonis operatur in loco ſacro, locus autem ſacer hic accipitur Eccleſia, non autem monaſterium, vel dormitorium religioſorum, Nauar. cap. 16. nu. 3. verſ. interrogatus.

9 Item

Digitized by Google

9 Item ſacrilegium committit, qui res ſacras furatur, puta calices, patenas, reliquias ſanctorum, etiam eo animo, vt alibi honorabilius collocaret. 17. quæſt. 4. cap. quiſquis. Sylu. in verb. Reliquiæ quæſt. 2. ſic etiam, qui auferret bona, vel animalia ab Eccleſiaſticis Dom. vt in c. conqueſtus, de for. comp. Innoc. in cap. cum pro cauſa de ſent. excomm. gloſ. in cap. canonica. 11. quæſt. 3. cap. omnes. c. ſacrilegium. 17. quæſt. 4. nam hic ſacrilegus eſſet, non tamen ipſo iure excommunicatus, ſed excommunicandus, niſi furtum committeret in ipſa Eccleſia; cum effractione portarum, vel ſerarum, aut parietis Eccleſiæ, c. conqueſti, & ibi Abb. de ſent. excom.

10 Quæritur quod ſi ſacrilegus venit animo frangendi, ſed non frangit fores, feneſtras, ſeu ſeras, aut parietem templi, quia inuenit eos fractos, & inde aufert aliquid? ℞. quod non incidit in canonem, dicit Matt. niſi per ſe frangat. d. cap. conqueſti, & Zabar. in clem. 1. de pœnis quæſt. 3. tantum ergo peccant mortaliter, & eo grauius peccant, quanto res ſacra, quam furantur, maiorem obtinet ſanctitatem. S. Tho. 2. 2q. 99. art. 3.

11 Quæritur quia diximus, quod ratione loci committitur ſacrilegium cum violatur Eccleſia per homicidium, & vulnera voluntaria occidentis, ſed quid ſi eſſet martyr, qui occiditur, vtrum Eccleſia indiget reconciliatione? ℞. videtur quod non, cum talium ſanguine conſecratur Eccleſia, & non minuitur, tamen verius eſt, quod indiget reconciliatione, quia ſi non polluit ea ſanguis effuſus, polluit eam iniqua effuſio, iuxta illud. Actio diſplicuit, paſſio grata fuit, ita gloſ. in d. c. vnico licet lauandus non ſit locus vbi ſanguis effuſus eſt.

12 Qua pœna punitur ſacrilegus? ℞. ſacrilegus iure diuino, atque in foro conſcientiæ punitur pœna excommunicationis, ſicque à chriſtianorum conſortio expellitur, & niſi in mortis articulo abſoluitur, & ei communicatur, ſi pœnituerit. c. impudicas, & d. c. Virginibus. 27. q. 1. Arch. in c. peruenit. 27. q. 1.

13 Quod autem dixi de pœna excommunicationis, intelligi debet modo, ſi ſibi Epiſcopus hunc caſum reſeruauerit ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ; alias violantibus moniales non videtur annexa excommunicatio de iure communi, niſi diabolica inſtigatione coacti, huius criminis perpetrandi monaſterij ſepta ingrederentur. nam tunc non ratione ſacrilegij, ſed ingreſſus eſſent excommunicati, vt habetur per Concil. Trid. ſeſſ. vltima c. Bonifacij Octaui.

14 Iure etiam pontificio in foro contentioſo, punitur ſacrilegus pœna depoſitionis ab ordine, & ammiſſionis beneficiorum, ſi clericus eſt, & monaſterio perpetuo ad pœnitentiam peragendam includitur laicus verò excommunicari debet, cap. ſi quis Epiſcopus. 27. quæſt. 7. At iure ciuili, pœna mortis indicitur, ita Iulius clarus lib. 5. ſent. iur. §. fornicatio verſ. cum moniali. Et omnia bona ſua monaſterio violato largiuntur. l. ſi quis in hoc C. de Epiſc. & cleric. & à communione priuatur 27. quæſt. 1. ſi qua.

SVMMARIVM.

1 *Irregularitas, quid ſit.*
2 *Irregularitas dicitur, quia homines à regula excipitur.*
3 *Irregularitas tribus modis contrahitur.*
4 *Irregularitas numquam contrahitur, niſi in caſibus à iure permiſſis.*
5 *Irregularitas contrahitur per homicidium & mutilationem*
6 *Irregularitas in ordinatione.*
7 *Irregularitas contrahitur per plures ordines in vno die ſuſceptos.*
8 *Irregularitas contrahitur perreiterationem ſacramentorum.*
9 *Irregularis non fit rebaptizans in dubio.*
10 *Irregularitas contrahitur per apoſtaſiam à fide.*
11 *Irregularitas per ordinationem ab Epiſcopo excommunicato.*
12 *Irregularis fit ſcienter ordinatus ab Epiſcopo, qui renunciauit Epiſcopatus.*
13 *Irregulares ſunt initiati ſacris ordinibus ante ætatem.*
14 *Irregularis efficitur miniſtrans in eo ordine, quem non habet.*
15 *Irregularis fit, quis ſi celebrat excommunicatus ſuſpenſus, & interdictus.*
16 *Irregularitatem inducit etiam bigamia.*
17 *Irregularitatem inducit defectus, abſciſſio*

defor-

Digitized by Google

deformitas, imbecillitas, oculus canonis, tortus, gibboſus &c.
18 *Irregulares ſunt Energumeni, Amentes, Lunatici, & Furioſi.*
19 *Irregulares cenſeantur, qui vertigines patiuntur.*
20 *Irregulares, quomodo ſint hermaphroditi.*
21 *Irregularitatẽ an inducat defectus linguæ*
22 *Irregularis an ſit ſurdus.*
23 *Irregulares ſunt omnes Illegitimi, etiam ad ingreſſum religionis.*
24 *Illegitimus diſpenſatus ab Epiſcopo, vel à Papa ſuper vno beneficio, non intelligitur ab alio, ſine altera diſpenſatione.*
25 *Irregularitas inducitur etiã in adultis propter dilationem baptiſmi Parochus interroget obſtetricem ſi baptizauit puerum, ita vel ne, ibidem.*
26 *Irregularis fit per hæreſim, & ſeruitutem.*
27 *Irregulares fiunt damnati ad triremes, & alij multi, qui dicuntur dare cauſam homicidij, vt Iudices, & legantes mortis ſententiam.*
28 *Irregularis fit hortans damnatum, vt admoueat caput.*
29 *Irregulares fiunt, qui authoritatiue reũ comitantur ad decapitandũ, vel ſuſpẽdẽdũ.*
30 *Irregulares ſunt accuſatores ad mortem, vel mutilationem.*
31 *Irregularitatem non inducunt crimina enormia occulta.*
32 *Irregularitatem quomodo inducat crimen notorium.*
33 *Peccatum notorium, quomodo probatur.*
34 *Parochus, vel ſacerdos alius, qui commiſit homicidium occultum.*
35 *Monialis occultiſſime incidens in excommunicationem Papalem.*
36 *Irregularitas tribus modis tollitur.*
37 *Eps Irregularis quomodo poteſt abſolui.*
38 *Irregularitas, quomodo diſpenſatur.*

De Irregularitate. Cap. XVII.

1 QVæritur quid eſt irregularitas? Reſpondetur eſt canonicum impedimentum faciens hominem inhabilem ad ordines ſuſcipiendos, & ipſis ſuſceptis, miniſtrare non poteſt c. ex tenore, cap. quæſitum, & ibi Abb. de tempore ordinandorum. Hinc notandum primum omnium, quod tali pacto Irregularitas dicitur impedimentum ordinum: quod ſi irregularis ordinatur ordinem quidem ſuſcepit, & characterem, ſed peccat mortaliter contra præceptũ Eccleſiæ quare gratiam non ſuſcipit, manetque ſubinde ſuſpenſus, atque adeo quoties in ordinibus adminiſtrat grauiſſime peccat.

2 Quare dicitur irregularis? ℞. quia homines à regula excipit, quam in ordinibus ſuſcipiendis Eccleſia præſcripſit.

3 Quibus modis contrahitur Irregularitas? ℞. in genere tribus modis: quædam ex defectu corporis, quædam ex ratione Sacramenti, & quædam ex ratione delicti. Et primo Irregularitas, ex defectu corporis cõtinetur in hoc carmine, videlicet

Libertas, Ratio, Sexus, Mens, Corporis, & Aetas.

Libertas, i, qui ſunt ſerui, & in ſeruitute exiſtunt, ſunt Irregulares.

Ratio, i, qui nondum attingunt vſum rationis, ſunt, Irregulares, & non poſſunt ſuſcipere ordines, nec etiam minores.

Sexus, i, femina, eſt irregularis.

Mens. Amentes, & patientes lucida interualla.

Corpus, i, habens defectum in corpore: idq; ratione generati, qui ſunt illegitimi, quocunq. modo iſti dicuntur habere defectum natalium. Vel ratione membrorũ ad conſecrationẽ ſunt Irregulares.

Aetas, defectus videlicet ætatis debitæ, quia quãuis vsũ rationis adhuc tñ expectãda eſt ætas legitima iux. Cõc. Trid.

4 Irregularitas nunquam contrahitur, niſi in caſibus à iure permiſſis, c. 15. de ſent. excom. lib. 6. caſus autem particulares; in quibus declaratur, quis Irregularis ſunt infra, qui numerantur per Doct. in c. niſi de renuntia, de quibus dicemus aliqua etiam hic.

5 Primus igitur caſus, eſt per homicidium, & mutilationem, clem. vnica de homic. vt diximus ſupra, & Irregularitas, quæ contrahitur debet habere iſtas conditiones.

Prima ſi homicidium ſit factum poſt baptiſmum, nam ante baptiſmum non facit irregularitatem.

Secunda, ſi ſit factum cum iudicio rationis, ſi enim citra iudiciũ rationis, vt puer, non eſt peccatũ, nec Irregularitas.

Tertia, vt ſi ſit in propriam defen-

ſionem facta, tamen cum moderamine inculpatæ tutelæ, verbi gratia, cum aliter non poterat ſe defendere, nam tunc non fit Irregularis: Et eſt notandũ, quando loquimur, de homicidio, intelligimus etiam de mutilatione, nã per inde eſt, ꝙ irregularitas de qua dicemus infra.

6 Secundus caſus Irregularitas contrahitur in ipſa inordinatione, quando quis accipit ordines ab Epiſcopo, qui iam renunciauit loco, & dignitati: Vel etiam ſi excommunicatus excommunicatione maiori recipit ordinem ante abſolutionem, fit irregularis, c. cum illorum, & ibi Abb. de ſent. excommunicationis, quod idem dicendum eſt de ordinibus ſuſceptis in interdicto, & ſuſpenſione, qui ſi celebrat cum ſcit, vel ſcire teneatur ſe eſſe excommunicatum, aut ſuſpenſum, vel interdictum. eſt irregularis, c. 15. cui de ſent. excom. lib. 6. & à ſolo Papa diſpenſandus Sylu. in verb. Irregularitas, q. 1. verſ. 19. & quoties celebrat, toties peccat mortaliter, ſed non incurrit nouam Irregularitatem, antequam obtineat diſpenſationem. Nau. c. 1. n. 194. Dixi cum ſcire teneatur, quia ignorantia craſſa non excuſat, quam ille habere dicitur, qui vocatus in iudicium ad certam diem ſub excommunicationis pœna, noluit comparere, & poſtea celebrat, neſciens ſe eſſe à iudice excõatum, cum tamen huiuſmodi contumaces ſoleant excommunicari iuxta Auth in c. Apoſtolicæ de cleric. ex. excommi. miniſtr. Et licet inferior Papa aliquando poſſit abſoluere talem ab excommunicatione, in qua erat, non tamẽ poterat diſpenſare ſecum in tali Irregularitate, niſi de mandato Papæ.

7 Tertius caſus contrahitur Irregularitas per plures ordines in vno die ſuſceptos, c. literas de tempore ordinand. & qui quatuor ordines minores & ſubdiaconatus vno, eodemque die ſuſceperit c. cum h. extr. eod. tit. Et in his caſibus ſi ordinandi non fuerint ſub anathematis ſententia præmoniti, ne illos ſimul ordines ſuſceperint, tunc cum huiuſmodi ordinatis in vtroque caſu, ſi aliquam religionem intrauerint, poterit Abb. diſpenſare, c. 2. de eo, qui furt. ordin. ſuſcep. ex quo fit, quod etiã ſi non ingrediantur poterit Epiſcopus diſpenſare, ſi verò ſub tali ſententia fuerint prohibiti, tunc ſolo Papa, quia excommunicatione maiori irretiti Irregularitas, nu. 95.

8 Quartus quis fit Irregularis per reiterationem Sacramentorum, imprimentiũ characterem c. 1. de bigam. quod de baptiſmo manifeſtum eſt, tam ex parte baptizantis, quam baptizati, iuxt text. in c. eos, quos de conſ. diſt. 4. c. 2. de Apoſt. de baptizante, eſt text. in c. eos, quos de cõſ. diſt. 4. & de rebaptizatis c. q bis. ead. diſt.

Si vero baptizat quis ignoranter, & ignorantia fuerit probabilis, id eſt prius adhibita debita diligentia Irregularitas non inducitur, iuxta communem Doctorum opinionem: & per Turrecr. in d. c. qui bis. Si autem fuit ignorantia facti, & poſt quam ſciuit, habuit ratum, fit irregularis diſt. 50. c. confirmandum Sylu. in verb. caſus. 91. verſ. 13.

9 Quintus vtrum, qui rebaptizat in dubio poſt debitam deligentiam efficiatur Irregularis? ℞. quod non, quia non dicitur reiteratum, quod neſcitur etiam factum, c. veniens de presbyteris non baptizatis c. ſolemnitates de conſ. diſt. 1.

10 Sextus caſut, fit irregularis per apoſtaſiam à fide, & præſertim fit Irregularis, quo ad vſum, ſi erat ordinatus, c. Iulianus 11. quæſt. 3. & ſi laicus, fit Irregularis, quoad ſuſeptionem c. præsbyter diſt. 50. de quo Innoc. in c. 1. de Apoſt. At ſi à fide, quis defecerit iuſto aliquo timore compulſus; ſi erat ſacerdos; ſolus Papa diſpenſabit, ſi alterius inferioris ordinis: Epiſcopus, verũtamen, ſi voluntarie; tantũ Papa diſpenſabit, d. cap. presbyteros.

11 Septimus inducitur Irregularitas per ordinationem ab epiſcopo excommunicato (vt diximus ſupra) contra Conc. Conſtan. ſcilicet, qui excõatus nominatim, atque denuntiatus, vel per manifeſtam manuum cõiectionem in clericum, c. gratia, c. ſtatuimus, q. 1. c. Daibertum, & idem eſt ſi ordinetur à ſuſpenſo, & interdicto, vel ab hæretico, vel ſchiſmatico: vt inquit Syluest. in verb. Irregularitas, quæſt. 7. Sot. in 4. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 3.

12 Octauius caſus, ſi quis ſcienter ordinatur ab Epiſcopo, qui renunciault, ſecus ſi ſolum loco, etiam non dignitati renunciauerit, quod intellige, ſi maiores ordines ab eo ſuſceperit, ſecus ſi minores

nores

Digitized by Google

nores ex licentia proprij Epiſcopi, Et in hac Irregularitate, ſolus Papa diſpenſat. Sylu.qui ſupra q.8.

13 Nonus, initiati ſacris ordinibus ante legitimam ætatem à Conc.Trid. ſeſſ. 23. cap.8.& ſeſſ.7.cap.10.diffinitum: vel abſque dimiſſorijs proprij Epiſcopi litteris, vel cum illis quidem, ſed deprauatis, aut fictis, vel obraſis, vel extra legitima tempora: ſunt ipſo iure ſuſpenſi: & ſi ſuſceptum ordinem exercuerint Irregularitatem contrahunt, & à ſolo Papa abſoluendi. Sylu.in verb.caſus quæſt. 1. verſ.23. & poſſunt ipſo iure beneficijs priuari per extrauag. Pij ſecundi, quæ incipit. Cum ex ſacrorum vſu receptam Sot.in 4. ſent. diſt.25. q. 1. art. 3. hinc notandum Epiſcopum non poſſe diſpenſare ſuper ætate ordinandorum, prout etiam colligitur ex gloſ. & Doct. in clem. fin. de ætat. & qualit.ordinand.

Præterea nec à ſuſpenſione incurſa ab Irregularitate contracta ob contrauentionem præfatæ bullæ, poteſt Epiſcopus in foro fori abſoluere, neque diſpenſare, quamuis ſic in foro conſcientiæ Poſſunt enim hodie ab omnibus ſuſpenſionibus, & Irregularitatibus ex delicto occulto prouenientibus diſpenſare excepta Irregularitate, quæ oritur ex homicidio voluntario, vt habetur ex Conc. Trid.ſeſſ 24.cap. liceat. Attamen neceſſe erit præfatos diſpenſandos prius ætatem lægitimam ſaltem attiningiſſe, alias beneficium.d. cap. liceat minimè conſequi poſſent. Quæ autem hodie ſit legitima ætas habetur in Concil. Tridentin. ſeſſ. 23. cap.12.

Sic etiam regularium ſuperiores poſſunt à præfata Irregularitate ſibi ſubditos diſpenſare, modo ad legitimam peruenerint ætatem, & hoc vigore ſuorum priuilegiorum, & præcipuè Sixti Quarti, & aliorum Romanorum Pontificum, ita habetur per Chat.Neap.lib.4.cap.12 Eſt notandum, quod ea, quæ diximus procedunt in ſuſcipientibus ordines maiores, ante lægitimam ætatem: ſecus ſi maiores, quia tunc peccarent, ſed non eſſent ipſo iure ſuſpenſi, c. vel non eſt de tempore ordinandorum Nau.c.27. nu. 70.

14 Decimus caſus irregularis efficitur ſi quis in eo ordine, quē nō habet adminiſtrat c.1.& 2.de cler.non ordin.miniſter. Panor.in c.quanto de conſuet, quod intellige ſi ſit adminiſtratio in ordine ſacro, nam in quatuor minor.laicum adminiſtrare non eſt Irregularitatis cauſa.

In maioribus autē, quāuis merè laicus illam incurrit, vt benè contra quoſdā ait Sylu.in verb.iregularitas, q.12. ſed intelligere debet sm̄ oēs, qn̄ ſolemniter cū manipulo, & dalmatica: nā ſine illis ſerio, & non ſolemniter adminiſtraret nō incurritur, aut cū manipulo vbi eſt conſuetudo sm̄ Archiep.Flor.3.part.tit.2.c vt refert Nau.de fratribus Mendicantibus nō ſubdiaconis, qui cantant Epiſtolam cum Dalmatica, & manipulo, nam tunc non erat Irregularis.

15 Vndecimus Irregularis efficitur ſi ſuſpēſus, excōatus, vel interdictus gerat ſe diuinis officijs, & celebrādo, vel adminiſtrando in aliquo ordine, ſaltem minore ſolemniter (vt diximus ſupra) & not.ex c.ſi.de exceſſ.Prælat. Quod idem intellige de Prælato excom. impellente aliquē ad celebrandum gloſ.in clem.2.verb.celebrari: de priuilegijs, ſic etiā clericus irregularis eſſet, celebrando in loco interdicto, non autē polluto c.15.qui de ſent. excom.lib.6. & à ſolo Papa diſpēſandus.

16 Duodecimus Bigamia pariter inducit Irregularitatem c. debitum cum gloſ. in verb.ſacramentum de bigamia.

Bigamia eſt triplex vera. Similitudinaria, & interpretatiua iuxta gloſ.in d.c debitum Rota dec.447. in nouis, & declarauit ſpeculator de diſp.§.iuſta, nu. 6. qn̄ ſucceſſiue, quis duas habuit vxores virgines, & cum vtraq; conſumanit matrimonium.c.1.& 3.de bigam.& diſt. 26. c. Acutius. Et qui acceperit viduā in vxorem & conſumauit matrimoniū, c. ſi quis viduam diſt. 50. vel cum corrupta per aliū diſt.23.c.Maritum, vel cum virgine, quā poſt commiſſum Adulterium cognouit, diſt.34.c.ſi cuius. Similitudinaria, quando poſt votum ſolemne duxit vxorem, quāuis virginem, & habuit copulam, c.ſanè: ſecundo, de cleric.coniugatis dicto, c.debitum, c, quot quot.27.q.1.Nau.c.27.nu. 195. Interprætatiua verò contrahitur multis modis gloſ.in c.1.de Bigamis.Na-

Digitized by Google

uar. qui ſupra, & in his omnibus ſolus Papa diſpenſat, quo ad ſuſcipiendos ſacros ordines, nam quo ad minores etiam Epiſcopus Sot. in 4. ſent. diſt. 27. quæſt. 3. art. 3. & ſecundum Tholet. quando duxit Viduam, vel cognitam etiam per copulam fornicariam, vel tentauit habere duas vxores, & habuit copulam cum vna, & poſtea contraxit cum alia, & conſumauit matrimonium.

17 Tertius decimus, defectus, etiam ſiue abſciſſio, imbecillitas, vel deformitas, cuiuslibet membri principalis, etiam occulti, veluti eſſent pudenda contingens ob culpam, inducit Irregularitatem, quo ad ordines ſuſceptos, & ſuſcipiendos, & alia officia Eccleſiaſtica etiam, quorum vſum non impedit, ſiue ipſe ſua ſpontè id fecit, ſiue alius ſua culpa; quia iuſſit, ſiue rogauit. vel quia dando operam rei illicitæ, caſu id contingit, ſiue in pœnam alicuius delicti à ſuis inimicis fuerit obſiſſum capitulo, ſi quis abſciderit. cum ſeq. gloſ. not. in capitulo enuchus, diſtinct. 55. Sylu. in verb. corpore vitiatus. Secus vero abſque culpa ſua, cap. ex parte 1. & 2. cap. ſignificauit, de corpore vitiato cap. lator. diſtinct. 55. qui tunc, non inducit eam, niſi quo ad illum ordinem, vel officium Eccleſiaſticum, ad quem, vel ad quod factus eſt inhabilis, vel ſaltem ſine notabili horrore, aut deformitate, vel ſcandalo eſercere non valet. Abb. in cap. 2. de cleric. ægr. miniſtr. Nauar. cap. 27. num. 200. In alijs autem ordinibus, ſiue officijs, poterit miniſtrare, ſicut prius, ſed non de nouo ordinari. Eadem omnia dicenda quoque de parte membri abſciſſi, quam ſi per indignationem, & impotentiã ipſe ſibi abſcidit, incurrit Irregularitaté, dummodo ſit notorium, quod per indignationem id fecit: ſecus, ſi non eſt notorium, niſi notabilem generet deformitatem. Ant. de Butr in cap. Thom. de corpor. vitiat. Sylu. qui ſupra, quæſt. 12. Nauar. cap. 27. à num. 198 vſque 201. & de parte membri, num. 206.

Hinc colligitur, quod membrum conſilio medici abſciſſum. Caſtratio per vim à parentibus, vel alijs claudicatio cui baculus non eſt neceſſarius, vt ſine baculo altari poſſit aſſiſtere. Nauar. cap. 27. num. 119.

Macula oculi, & præſertim ſiniſtri, quem ſtylus Romanus oculum canonis appellat, nam ſi quis careret viſu oculi ſiniſtri, vt non poſſit legere canonem miſſe in decore; & nimia facit ad populum conuerſione, & ſcandalo, quia tunc celebrans eſſet Irregularis, alias ſecus, quando cum oculo deſtro, quantum ſatis eſt ad bene celebrandum cernit ſine populi ſcandalo. Nauar. cap. 27. num. 119. ſed ea macula, quæ non priuat viſu, neque notabilem deformitatem generat, non inducit Irregularitatem, capitulo, cum de tua ex parte, vbi Ant. Burg. de corpor. vit. ylu. qui ſupra, quæſt. 6.

Tortus ratione ſanitatis, vel mutilatus, aut debilitatus: Gibboſus; deformis, aut laborans morbo lepræ: Epileꝑſiæ, id eſt morbi caduci, & ſimilibus corporis vitijs, quibus redditur inhabilis ad celebrandum, eſt Irregularis, vt in capitulo hinc enim diſtinct. 46. Sic qui ligneo ambulat pede, Irregularis eſt ad celebrandum, licet exercere poſſit officium Diaconi, vel ſubdiaconi, & in his Irregulairtatibus; ſolus Papa diſpenſat. Ant. Burg. c. ſignificauit de corpor. vit. Sylu. in verb. caſus. q. 1. verſ. 6. Nauar. nu. 100. in fin.

Quis autem defectus, aut deformitas requiratur, vt inducat Irregularitatem, ſtandum denique eſt iudicio Epiſcopi, aut confeſſarij non autem alterius Prælati eius, qui eſt ordinaadus, Nauar. in dicto verſiculo ſexto, vbi etiam ſecutus eſt Innocent. Card. & Anton. Sylu. & Angelum, qui in exemplis tenent, quod Prælatus eorum iudicabit.

18 Energumeni, id eſt, à dæmone obſeſſi; etiam ſemel: Amentes: Lunatici: Furioſi, id eſt, à quibus furor numquam recedit, ſunt Irregulares: ſimiliter æquali alia inſirmitate corporis oppreſſi, quæ notabiliter ſcandalum vſui ordinum præbet, tam quo ad ſuſceptos, quam ad ſuſcipiendos ſaltem, quo ad actus, in quibus dictum ſcandalum præbet. In quibus omnibus ſolus

Papa

Digitized by Google

Papa diſpenſat: De Energumenis eſt text. in cap. maritum. 33. diſtinct. De leproſis eſt text. in cap. cum percuſſio, 7. quæſt. 1. capit. de Rectoribus, de cleric ægrot. cap ex parte Nauar. dicto cap. 27. num. 102. & ſequent. vbi addit, quod Epilefiæ morbo ſemel infectus, nunquam amplius ordinari poteſt, ſi ſæpe decidit, cap. in litteris 7. quæſt. 2. aut etiam rarò, modo ſpumas ore vomat, alias ſic ordinato ſocio præparatò ad perficiendam miſſam inceptam, ſi fortè morbo corriperetur, vt colligitur in c. communiter cum duobus ſequentibus diſt. 33.

19 Quæritur vtrum Irregularis cenſeatur, qui vertigines, vel ſincopas patiatur? ℞. hoc cum non reperiatur in iure expreſſum, cenſeo, quod non, arg. text. in cap. 15. qui de ſent. excom. in 6. Paraliticus, etiam quando imminet periculum effuſionis ſanguinis, vel quod hoſtia cadat de manibus ſuis, iuxt. text. in c. vltimo de cleric. ægrot. Irregularis eſt.

20 Item Hermaphroditus, ſi ſexu fæmineo magis præſtat, quam virili; non eſt capax characteris: ſi verò virili magis quam fæmineo, licet ſit capax, non debet ordinari, quia eſt moſtruum, & ſolus Papa diſpenſat Nauar, cap. 27. num. 203. ver. 15.

21 Defectus linguæ, non inducit irregularitatem, modo non impediatur organum, vel loquela. Hinc balbus, ſeu bleſus, id eſt, qui vitio linguæ non bene exprimere poteſt verba, & tardè, vel obſcurè loquitur poteſt ad ordines promoueri. Ant. Burg. in cap. expoſuiſti, nu. 9. de corp. vit, quod non ita eſt, de elingui, id eſt, qui caret lingua, vel muto, qui loqui non poteſt, etiam ſi linguam habeat Gabriel. de canone Miſſæ lectio prima.

22. Item ſurdus eſt Irregularis antequam ordinetur, quod ſi talis fuerit factus ſurdus poſt ordines ſuſceptos, poteſt celebrare, licet diacono reſpondente non audiat. Irregularis etiam eſt, qui vinum bibere non poteſt, vel euomit, cum celebrantem oportet ſanguinem ſub vini ſpecie ſumere 2. quæſt. 7. c. ipſi Apoſtoli, & ibi gloſ. Sylu. in verb. corp. vit. quæſt. 7.

23 Item omnes Illegitimi, de quibus loquitur gloſ. in cap. niſi cum pridem verſ. manſeres. de renunc. ſiue ſint naturales tantum, & nati ex concubina domi retenta tit. de not. lib. ſiue vulgo concepti vt nati ex publicis meretricibus, de quibus loquitur textus. de vter. cap. 13. capitulo innotuit. de elect. capitulo per venerabilem in fine, qui filij ſint. legit. qui alio nomine manſeres vocantur, ſiue ſint progeniti ex adulterio, ſiue ex ſacrilego concubinatu, vt habetur in cap. vt filij, & capitulo nimis de filijs presbyterorum, & cap. conſuluit, de ſeruis non ordinandis. Hi ſunt, qui nati ſunt ex adulterio parente habente votum caſtitatis ſolemne, de quo voto loquitur text. in cap. vnico de voto, lib. 6. in quorum numero habentur filij nati ex religioſo profitente in religione approbata, vel ex clerico in ſacris initiato, vel ex milite Hieroſolimitano, cum votum emittat caſtitatis: ſecus ſi votum non fuerit ſolemne, vel ſi nati fuerint ex inceſtu. Hi omnes ordinari nequeunt. de elect. capitulo innotuit, cap. per venerabilem, qui filij ſint legitimi, & nouiſſimè adeſt conſtitutio Sixti Quinti incipiens. Cum de omnibus Eccleſiaſticis ordinibus ædita 1587. contra omnes Illegitimos, quæ vult vt promoueri non poſſint ad ordines ſacros, & neque vt poſſint recipi in religionem: annullans text. in capitulo primo, de filijs presbyterorũ, qui text. volebat, vt filij licet ſint illegitimi religionem profitendo poſſent abſque alia diſpenſatione, ordinibus promoueri, vt habetur capitulo presbyterorum, diſt. 56. gloſ. in capitulo, nimis, capitulo, vt filij: de filijs presbyterorum, & ratio erat, q. a religionis ingreſſus cum effectu tollat omnem Irregularitatem, quo ad ordines. Sylu. in verb. illegitimus, quæſt. 6. præter illam, quæ ex homicidio voluntario, vel bigamia oritur, & talis mos ſeruabatur in religionibus, vt inquit Sotus in quarta diſtinctione vigeſimaquinta, quæſtione prima, articulo tertio, concluſione prima.

Sed quo ad prælationẽ etiã ingreſſus Religionis, ſi illegitimus eſt promoueri nõ poteſt abſq; Papæ diſpẽſatione. Sylu.

& Sot. qui ſupra. Hodie autem dicta conſtitutio Sixti Quinti, vt progeniti ex ſacrilegio, & inceſtuoſo concubitu, non admittantur ad profeſſionem, ſed ne illis claudatur via ſeruiendo Deo, poſſint recipi vt famuli. alij vero illegitimè nati tantum poſſunt præſeferre bonā vitam. vt valeant admitti, ſed cum diſpenſatione. Et ratio, quare potuit mouere ſumm. Pontific. fuit multiplex: tunc quia dignitas clericalis huiuſmodi vilis perſonis conferri non debet, capitulo de dignitate lib. 6 tum etiam deteſtatione criminis patris 6. quæſt. 1. capitulo ſi quis cum militibus, & vt plurimum ſecundum Richar. eſſe ſolent malè morigerati, eo quod à parentibus non ita ſollicitè, atque legitimi educantur gloſ. in capitulo ſi is cum quo, verſ. defectu de filijs presbyterorum, lib. 6. Sylu. in verb. illegitimus in fin. Sot. in 4. diſt. 25. quæſt. 1. art. 3. alias etiam rationes affert Præpoſ. in capitulo presbyterorum diſtinct. 65. Quare ſi ordinentur, ſunt de iure exequutione ſuſpenſi, poteſt, tamen Epiſcopus cum eiuſmodi perſonis, quantum ad minores ordines diſpenſare, ſed quantum ad maiores, vel ad beneficia curata non, niſi ſummus Pontifex, vt habetur in capitulo decimoquinto, qui de filijs presbyterorum, libro ſexto.

24 Quæritur vtrum illegitimus diſpenſatus ab Epiſcopo, vel à ſummo Pontifice ſuper beneficio incerto, eo conſecuto cum effectu, poſſit abſque diſpenſatione aliud obtinere? Reſpondetur, quod non, quia cum diſpenſatio ſit exorbitans, ſtrictè eſt intelligenda, & ita ſeruatur in Curia. Vide Franciſc. cap. 1. de filijs presbyt. lib. 6. nom. in fine. Pœna vero ex parte recipientium ad profeſſionem contra non obſeruantem Sixti Quinti conſtitutionem, eſt, vt ſint excommunicati, ſuſpenſi, & priuati. Ex parte receptorum, quod profeſſio eſt nulla, poſſuntque eijci à religione.

25 Quartus decimus caſus, inducitur irregularitas propter baptiſmi dilationem in adultis vſque ad ægritudinem cap. ſi quis diſt. 57. verum adde vnum, quod ſolet eſſe in praxi circa baptiſmi collationem, de quo etiam ſupra diximus, ſcilicet, quod hodie communis inoleuit vſus, per cap. 2. de baptiſm. quod quando puer fertur baptizandus, in Eccleſia Parochus interroget obſtetricem, ſi baptizauerit puerum ita, vel ne, quæ ſi baptizaſſe reſponderit; Iterum eam interrogare oportebit. Adhibita ne fuerit debita forma, & materia, quæ ſi vtrunque adhibuiſſe dixerit, neceſſaria non erit baptiſmi reiteratio; ſed tantum faciet omnes alias ſolemnitates. Si obſtetrix non recordatur an debitam adhibuerit formam, & materiam, vel ſi adhibita forma, & materia baptizauerit pedem, vel manum pueri, non dum totaliter egreſſi ab vtero matris, & in vtroque caſu baptizabit illum conditionaliter, ſcilicet ſi es baptizatus, ego non te baptizo, ſi non es baptizatus, ego baptizo te in nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti Amen. S. Thom 3. part. quæſt. 68 art. 11. ad 4. Sylu. in verb baptiſmus 4. quæſt. 1. Io. Tabien. in verb. baptiſmus. 1. Sot. in 4. ſent. diſt. 5. quæſt. vnica art. 11. verſ. in 4. argumento, & in hac noſtra ſumma lib. 1. cap. 8 num. 5 Quod ſecus eſt dicendum, ſi caput extra ventrem prodierit, in quo omnes vigent ſenſus: nam tunc baptizato Obſtetrice capite, non opus eſt iterum baptizari ſub conditione S. Thom. & Sot. qui ſupra.

26 Item propter hæreſim, atque ob ſeruitutem, cap. legem. 23. diſt. In hac Irregularitate comprehenduntur omnes ſerui empti in bello, obligati ad ratiocinia publica, vel priuata, vt habentes officium, per quam ad ſindicatum conueniri poſſunt, vt Gubernatores, Iudices, Aſſeſſores, Auditores, ac etiam officiales rationales. C. de Epiſcopis, & Cleric. Erarij, Sindici, vel obligati ad priuata ratiocinia, ante quam rationem reddiderint, vt Tutores, curatores negotiorum geſtores, & nouiſſime Sixtus Quintus anno 1587. per quadam extrauagantem, quæ incipit. Cum in omnibus extra illegitimos, & criminoſos ſtatuit, vt criminoſi, ignominioſi, ære alieno grauati, non poſſint admitti ad religionem ſub pænis in ea contentis: criminoſi verò non tantum intelliguntur, qui realiter crimina perpetrarunt; verum de crimine famoſo ſuſpecti, alias

de ra-

Digitized by Google

de rapina, furto, &c.

27 Item damnati ad triremes, vel inſulam deportati, aut in exilium condemnati. Hi enim defectu libertatis, cum ſint ſerui pœnæ, ſunt Irregulares: quod idem de bannitis dicendũ eſt. Item dare cauſam proximam homicidio ex intentione. Tertio ex actu per ſe ordinato: Ex officio dicitur dare cauſam proximam homicidio. ſecundum text. in cap. de cetero, de homicidio dicitur tripliciter. Primo ex officio: ſecundo, ex intentione: Tertio, ex actu per ſe ordinato: Ex officio dicitur dare cauſam proximam homicidio, qui ex officio reum morti condemnat, videlicet Iudices criminales, etiam iuſtè procedentes. Aſſeſſores, conſultores, Auditores, Notarij, Teſtes, cap. ſi quis viduam, diſt. 50. legentes mortis ſententiam eamque ſcribentes, ac legentes, quando publicantur, dictantes, & ſcribens literas, quibus mors, vel mutilatio iubetur, vel perſuadetur Carnifex: lictores; cap. ſententiam, cap. clerici, vel monaci. Quare hi omnes ſunt Irregulares. Secundo ex intentione: hi omnes dicuntur dare cauſam proximam morti, vel mutilationi hoc fine, aut intentione; Vt etiam vendens, vel cõmodans ſcalas ſcientes, vel enſes, funes, ſagittas, vel alia Inſtrumenta, ad ſagittis confingendum, aut laqueo ſuſpendendum, vel iugulandum. arg. cap. ſi quis viduam diſt. 50. cap. aliquantos diſt. 51. & iuxta D. Anton. 3. p. tit. 28. cap. 2. num. 5. & tandem eſt communis ſententia.

28 Item hortans condemnatum, vt admoueat caput ad ſtipitem, vel inſtruens carnificem, vt reum dextere necet, vt minus laboris ſentiat, & faciat aliquid, ex quo acceleretur mors iuxta Nauar. cap. 27. num. 217.

29 Item qui authoritatiuè reum decapitandum, aut ſuſpendendum comitantur, vt capitanei, ſatellites, pulſantes tubam, & ita intelligitur dictum Abb. in cap. ſentent. ne cleric.

30 Item ex actu per ſe ordinato ad mortem, vel membri mutilationem huiuſmodi eſt accuſator, vel Aduocatus in cauſa criminali contra reum: & teſtes contra eundem; iuxta Abb. in cap. poſtulaſti: de homicid. Quæ autem regulæ à Doct. conſtituuntur ad dignoſcendum, quando Irregularitas ab aliquo contrahatur, & vt diximus ſupra in quinto præcepto Decalogi, in cap. de homicid. part. 2. cap. 16. num. 14. & cap 30. num. 19.

31 Quæritur vtrum crimina enormia, & occulta inducant irregularitatem, & indigeant diſpenſatione, etiam poſt pænitentiam? Reſpondetur, quod non, nam hæreſis mentalis, deſperatio, & odium Dei, ſunt peccata enormiſſima, quæ tamen nullam inducunt irregularitatem. Gregorius Nonus in dicto capitulo finali declarauit nulla crimina occulta præter homicidium facere aliquem Irregularem, capit. is qui de ſententia excommunicationis, in 6. nullum crimen occultum quantumuis graue inducit irregularitatem, niſi illud de quo à iure ſpecialiter ſtatuitur, vt habeat hunc effectum, vt homicidium eſt; quare ſi homicidium occultum inducit Irregularitatem, non eſt, quia ſit crimen enorme, ſed quia eſt in iure expreſſum, & ratione potius ſignificationis.

32 Quæritur, quomodo intelligitur crimen enorme, notorum, & dignum depoſitione, & quod inducat Irregularitatem? Reſpond. duas conditiones debet habere crimen ad hoc, quod inducat Irregularitatem. Prima, debet eſſe enorme, & dignum diſpoſitione. Declarat Abb. in cap. At ſi clerici, de iudicijs ad iudicandum, quæ peccata ſint digna depoſitione non eſt attendendum ad canones antiquos, qui illi propter quodcunque peccatum mortale, defacili imponebant pœnam depoſitionis, quod etiam habetur in cap. fraternitatis diſt. 34. vbi dicitur: Aetas noſtri temporis, quia non ſolum merita, ſed etiam corpora defecerun cenſuram antiquorum canonum non patitur manere, at modo de miſericordia iuris diſpoſitionis pœna nõ inducitur propter quodcunque peccatum mortale, ſed propter peccatum graue, & enorme, vt adulterium, & maiora illo, & concubinatus diu continuatus, & notorius,

33 Quomodo probetur peccatum notorium? R. probatur vno ex tribus mo-

Digitized by Google

dis;vel quia confeſſum à parte in iudicio vel quia ſuper eo data eſt ſententia, quæ tranſiuit in rem iudicatam, vel quia eſt adeo manifeſtum, vt nulla tergiuerſatione cælari poſſit, vt ſi quis concubinam ita publicè teneat,ac maritus vxorem,& publicè filios ex ea ſuſceptos alit, ſic enim non poteſt excuſari,quod ſit ancilla matris,aut ſororis. Leo X.in bulla de cõcordatis cum Rege Francorum in Conc. Lateran.ſeſſ.11.publicos concubinarios, ſic deſcribit. Publici autem intelligendi ſunt non ſolum hi quorum cõcubinatus per ſententiam,aut confeſſionem in iure factam,ſeu per rei euidentiam,quę nulla poſſit tergiuerſatione cælari,notorius eſt, ſed etiam qui mulierem de incontinentia ſuſpectam, & diffamatam tenent, & per ſuum ſuperiorem admoniti, ipſam cum effectu non dimittunt. Nau. etiam in cap.25.nu.73. Peccatum notorium ſic deſcribitur, vt ſit illud, quod euidenter ſcit maior pars populi, vicinorum, aut collegij, modo in eo ſint ſaltem decem, & ita ſcientia paucorum, quam ſex, non facit rem notoriam, neque ſex, quando illi non ſunt maior pars illius congregationis,reſpectu cuius illud dicitur]. Concurrentibus his duabus circunſtantijs, contrahitur irregularitas, quæ non tollitur etiam per pænitentiam, & vitæ emendationem, ſed indigit diſpenſatione,non ſolum, vt quis poſſit promoueri ad maiorem ordinem,ſed etiam,vt poſſit miniſtrare in ſuſceptis.

34 Quæritur quid dicendum eſt de Parocho,vel religioſo, vel ſacerdote aliquo committente homicidium voluntarium qui ſi non celebrat, certum eſt creditum in ſe illud commiſiſſe, & infamatum eſſe de hoc,an poterit celebrare? ℞. ſecundum Barth.Medinam lib.1.inſtruct.Confeſſ. cap.11.de excom.§.5. ſed ex mente etiam omnium, quod ibi concurrit ius poſitiuum,ſcilicet diſpenſare ſuper Irregularitate,& ius naturale, & ſic ius diuinum, vt vnuſquiſque ſuam famam, perſonamque tueatur ius diuinum,ſeu naturale poſitiuo præfertur, ex quo ſequitur dicto Parocho licere poſt debitam contritionem, & confeſſionem ante diſpenſationem,quia lex diuina,& naturalis de defendenda ſua fama,& vita,præſtat legi poſitiuæ de abſtinendo à ſacris ob Irregularitatem, per dicta. Nauar. in c. 7. nu.2.& 3.& in c.ſicut,de conſ. diſt. 1. & vt in hac ſumma cap.10.nu.9.par.2.

35 Quod idem dicendum eſt de Moniali occultiſſime incidenti in excom.Papalē, vt quæ noctè fortè exiuit à Monaſterio, contra c.Bonifacij VIII ſeſſ.25. in Conc. Trid.& vt ſupra in hac Summ. Nauar. in Manuali cap.27.nũ. 239.

Hæc verò quamuis ita procedant in iure,non tamen admittenda ſunt in praxi, præſertim in Religione illa, quæ paululum à Roma diſtat, & facile poſſit ad ſummum Pontificem recurſus haberi pro diſpenſatione,niſi tamen vrgentibus cauſis concurrentibus, ſed non in omni delicto, abſque vrgenti ratione notorij periculi vitæ,aut famæ in alijs autem regionibus apprimè diſtantibus ſupradicta obſeruari non poſſunt.

36 Quæritur quibus modis tollitur Irregularitas; ℞. tribus modis tollitur: primo per baptiſmum, excepta illa bigamiæ: Vnde bigamus ante, vel poſt baptiſmum,non poteſt promoueri,nec corrupta velari, & de hac loquitur text. in cap.Acuti. diſt.26.ſimiliter, nec tollitur illa veniens ex defectu natalium,ſed bene tollitur procedens ex peccato qualitercumque proueniat. cap. ſi quis viduam diſtinct. 50. & §.ecce. diſtinct.51. Sylu.in verb.baptiſmus. ſexto, quæſtione prima, Secundo per religionis ingreſſum gloſſ.in capitulo ſecundo,de Apoſt. ſcilicet per profeſſionem, vt in capitulo ſcripturæ de voto. & capitulo primo, de filijs presbyterorum, excepta illa bigamiæ, & ea quæ oritur ex homicidio voluntario iniuſto ſecundum Sotum in quarto, ſententiarum diſtinctione vigeſimo, quæſtione prima, articulo ſecundo, Caietanus in verbo, Irregularitas. Tertio tollitur per diſpenſationem Epiſcopi, qui quidem primò, poteſt diſpenſare ſuper irregularitate natalium ad minores ordines tantum, (vt diximus) & ad ſimplicis beneficij ſuſceptionem cap.1. & 2. de filijs presbyterorum. Nauar.cap. 27. num. 202. Quæ iura per nouam Sixti Quinti conſtitutionem, correcta non ſunt, cum illa tantum loquatur de regularibus.

Secun-

Digitized by Google

Secundo diſpenſat in bigamia ſimilitudinaria ſi illa erat virgo: vbi gloſ. Pan. præcep.qui cleric. vel monach. & in homicidio voluntario,quo ad primam tonſuram tantum, non autem quo ad beneficia. ita Sanctus Thom. in addit. tertiæ partis,quæſt.66.art.4.Sylu. in verb. bigamus. quæſt. 7. poteſt etiam Epiſcopus cum tali homicida diſpenſare, vt poſſit in minoribus miniſtrare: vt in cap. ad audientiam, cap. continebatur, de homic. Couarru.in clem.ſi furioſus, lib.2.§.3. de homic. & in choro pſallere, iuxta Sotum de iuſt.& iur.q 5.art.3.lib.10.

Tertia diſpenſat tandem in omnibus irregularitatibus occultè prouenientibus ex caſuali homicidio, argum. text. in cap.liceat. Conc.Triden.24.ſeſſ.cap.6. Vnde mandans aliquem verberibus cædi, & inde ſecutum eſt homicidium, poterit Epiſcopus diſpenſare modo occultum ſit,d.cap.liceat.Nauar. cap.27.num. 240. circa medium. Hinc ex d. cap. liceat, deducuntur aliqua, & primo. Excommunicatum exercentem ordinem ſacrum tanquam irregularem, vt in cap. 1.de ſententia excommunicationis in 6. poſſe ab Epiſcopo diſpenſari, ſi id ad forum exterius aductum non fuerit. Secundo ordinatum ante legitimam ætatem, vel ſine beneficio, aut patrimonio, ſine literis dmiſſorijs interim celebrantem, tanquam irregularis nota, maculatum, ab Epiſcopo poſſe diſpenſari. Si occultum fuerit delictum, iuxta Extrauag. Pij Quinti. Cum ex ſacrarum. Et nota, quod non ſolum diſpenſare poteſt præſentialiter; ſed etiam per literas diſpenſare,vel abſoluere ipſe,vel alius, poteſt etiam poteſtatem committere, iuxt. Panormit.in cap.nouit, de offic. delegat. cap.Apoſtolicæ,num.7.de cleric.excommunic. miniſtr. nec his refragatur, quod nemo poteſt in Diœceſi aliena forum eligere, quia illud procedit in foro conſcientiæ ſecundum Sot. in 4.ſent. diſt.22. quæſt.2.art.1.

37 Sed quæritur, quid faciendum ſit ſi Epiſcopus fuerit irregularis? Reſpondetur, poteſt ſibi eligere confeſſarium, iuxta text. in cap.fin. de pænit. & remiſſ. qui diſpenſabit ſuper illa irregularitate ſuper quam Epiſcopus in perſona aliorum diſpenſare poterat, Sylueſt. in verb Confeſſor,clem.1.nu.4.

Papa tandem poteſt omnes irregularitates tollere,cum ſint de iure poſitiuo, cap. item Daniel.1.q.7. Doct. in cap.niſi cum pridem,de renunc.

38 Quæritur, quomodo ſit diſpenſatio? Reſpondetur ſit tali pacto, videlicet.

Authoritate N. in hac parte tibi conceſſa,& mihi commiſſa. Ego diſpenſo tecum ſuper irregularitate, vel irregularibus, quam, vel quas contraxiſti ex tali cauſa, & reſtituo te ad legitimos actus. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen, vel ſi res eſt dubia, dicat ſi contraxiſti:

De Caſibus ad Papam pertinentibus. Cap. XVIII.

PRimus caſus eſt de eo, qui verberat clericum ordinatum,ſi eſt læſio enormis cum effuſione ſanguinis atroci, 17.q. 4.ſi quis ſuadente Diabolo.

Secundus de eo,qui incendit,vel frangit Eccleſiam, & talis antequam denuncietur, poteſt abſolui ab Epiſcopo, ſed poſt denunciationem per ſolum Papam,de ſent.excomm.cap. conqueſti, & idem de quolibet incendiario, poſtquam publicè excommunicatus eſt.de ſent.excom.cap.tua.

Tertius, quando Papa ſolus aliquem nominat, vel nominatim excommunicat,tūc ſolus Papa abſoluit eum de ſent. excom.cap.ſignificaſti.

Quartus,falſarius literarum Papæ, vel eis vtens ſcienter, vt patet de falſarijs. cap.dura.

Quintus, qui inſequitur Cardinalem, de pœnis.cap.felicis,lib.6.

Sextus,qui grauat iudicem ſpiritualem in perſona,vel in bonis,vel dat licentiam grauandi, propter quod ſententiam excommunicationis tulit, de ſent. excom. excom.quicunque.lib.6.

Septimus,ſi quis corpus defuncti ſcinderet pro oſſibus transferendis. Extrau. Bonifacij Papæ Octaui, quæ incipit deteſtandæ.

Octauus, ſi quis Inquiſitor hæreticorum,odio, vel gratia, more, vel lucro iuſtitiam,

Digitized by Google

ſtitiam, vel conſcientiam omiſit contra quempiam procedere. De hæreticis multorum in fin.in clem.

Nonus, religioſus abſque licentia ſui proprij ſacerdotis ſolemnizaret matrimonium, aut miniſtraret Euchariſtiæ, & vnctionis ſacramenta, cap.religioſi, de priuil.in clem. Similiter etiam excommunicati ſunt religioſi, qui excommunicatis à canone abſoluunt in caſibus non conceſſis, vel contra ſtatuta prouincialia, vel ſinodalia, vel à pœna, & à culpa.

Decimus, ſi quis inſequitur Epiſcopum, de pœnis. ſi quis liber.

Vndecimus, ſi qui religioſi inducunt aliquem ad vouendum, iurandum, vel promittendum apud eos eligere ſepulturam, velut iam electam alterius non immutet de pœnis. Cupientes in clem.

Duodecimus, de his, qui Sacerdotem cogunt celebrare in loco interdicto, vel audiendum excommunicatos vocant, vel interdictos, vel prohibent ne moniti exeant. de ſent. excom. grauis. in clem.

Tertius decimus, qui Saracenis arma ad expugnandos Chriſtianos deferunt, vel conſilium, vel auxilium dant in diſpendium Terræ ſanctæ. extr. de Iudæis, ita quorundam.

Partis Tertiæ Finis.

SVM-

Digitized by Google

SVMMA COMPENDIOSA DE NONNVLLIS REBVS THELOGICAE VERITATIS

Presbyteris perneceſſarijs.

PARS QVARTA.

Accedit nunc Compendiolum de nonnullis rebus Theologicæ veritatis.

DE DEI NOTITIA.

SVMMARIVM.

1 *Deus eſt, & quomodo probetur.*
2 *Dei cognitio, unde.*
3 *Deus quomodo ſe reuelat.*
4 *Dei prima reuelatio non ſufficit ad ſalutem.*
5 *Credere quid ſit.*
6 *Fides catholica quid credit.*
7 *Exiſtens in peccato mortali, dicens: Credo in Deum, non mentitur.*
8 *Dei perfectum eſſe, & noſtrum imperfectum, quomodo dicatur.*
9 *Deum unum eſſe quomodo probetur.*
10 *Deus unus in ſubſtantia, & trinus in perſonis.*
11 *De Deo quomodo ſentiendum.*
12 *Dei nomen quomodo accipitur in ſcriptura.*
13 *Deus quid ſit.*
14 *Dei nomen proprium quale.*
15 *Dei vocabulum unde.*
16 *Deus in quibus eſt.*
17 *Deus quomodo ſummæ rerum præſideat.*
18 *Deſiſtunt ab eſſe ea, quæ ſine Deo volunt eſſe.*
Vide etiam infra cap. 18.

De notitia Dei. Cap. I.

1 QVæritur, quomodo probetur quod ſit Deus? Reſpõdetur, Deum eſſe multis modis oſtenditur; nã hoc fides recta teſtatur: Sacra ſcriptura loquitur, cõparatio rerum ad ipſam id ipſum indicat, Sancti prædicant, creaturæ clamãt, naturalis ratio dictat.

2 Quæritur, unde homini cognitio Dei?

Re-

Digitized by Google

Reſpondetur ab ipſo Deo: Omnis enim ſapientia à Domino Deo eſt, Eccl.1. &: Nemo nouit patrem niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Matth. 2. & Iob. 6. Item omnes docibiles à Deo. Eſai.54. vide infra cap.7.nu.4.

3 Quomodo ſe reuelat Deus? Reſpondetur, quadruplicter. Primò, per opera ſua. Rom. 1. Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt conſpiciuntur. Ioan.10 Opera quæ ego facio, illa teſtimonium perhibent de me. Secundò, per verbum ſuum. Io.17. Ego dedi eis ſermonem tuũ, ipſi cognouerunt, quod à te exiui, & quod tu me miſiſti. Tertiò, per filium vnigenitum: Deum nemo vidit vnquã, vnigenitus Dei filius, qui eſt in ſinũ patris, ille enarrauit nobis. Io.1. Qui me videt, & patrem meum videt. Manifeſtaui nomen tuum hominibus &c. Quartò, per Spiritum ſanctum: Cum venerit paracletus, ille teſtimonium perhibebit de me. Item ille me clarificabit, &c. Ioan. 14.16.& 17.

4 Quæritur vtrum ſufficiat prima Dei reuelatio? Reſpondetur, quòd non; ſed ad ſalutem conſequendam, neceſſaria eſt ſecunda, quæ ſupernaturalis dicitur, quia ſolis, puriſq. naturæ viribus, nulla creatura conſequi poteſt.

5 Quid eſt credere? Reſpondetur, quod quadruplex eſt actus annexus fidei, ſecundum quod iungitur charitati, vt inquit Aug. Nam fides, vt eſt iuncta charitati, ordinat ad amandum Deum, ad faciendum bonum, ad ſuſtinendum malum, ad diligendum proximum. Item credere, & firmiſſime, & abſque omni dubitatione aſſentiri ijs omnibus, quæ nobis à Deo reuelata ſunt, vt à prima veritate, & ab Eccleſia Catholica credenda proponuntur.

6 Quid credit fides Catholica? ℞. fides credit Deum eſſe; credit itaque fides Catholica Deum; credit in Deum; & credit Deo. Credere verò Deum, eſt credere ipſum eſſe; credere in Deum, eſt credendo Deum amare: & amando in eum ire, ac membris eius incorporari; credere autem Deo, eſt credere verbis eius. Primũ, & tertium bonorum, & malorum eſt. Secundum verò bonorum tantum, quia credere Deum, & credere Deo, bonis, & malis eſt in commune: ſed credere in Deum, bonorum ſpecialiter eſt.

7 Quæritur, vtrum exiſtens in peccato mortali, poſſit dicere, credo in Deum ſine peccato? ℞. quod ſicut exiſtens in ſupremo odio, non peccat dicendo orationem Dominicam, quia non dicit eam in perſona ſua, ſed in perſona Eccleſiæ; ſic exiſtens in peccato mortali, non mentitur dicendo, credo in Deum. Similis reſponſio poteſt dari de malo paſtore, dicente: Ego ſum Paſtor bonus. inquit Gerſ.

8 Quæritur, quomodo dicitur eſſe Dei perfectum, & noſtrum eſſe imperfectum? Reſpondetur, illud enim perfectum eſt, cuius nihil eſt extra ipſum. Vnde, quia eſſe noſtrum habet aliquid extra ſe, imperfectum eſt. Nam deeſt nobis aliquid, quod de noſtro iam præterijt, vel quod futurum eſt. comp. Theol.

Secundò, Deum eſſe ſcriptura loquitur Pſal.89. Ab æterno, & vſque in ſæculum tu es. Exod.3. Qui eſt, miſit me. Item Io. Damaſc. Videtur omnibus principalius eorum, quæ de Deo dicuntur nominibus eſſe, qui eſt.

Tertiò, Deum eſſe rerum comparatio ad ipſum facta indicat.

Quartò, ſancti prædicant. Anſel. in proſol. Credimus te Domine eſſe aliquid, quo nihil maius cogitari poſſit. Dionyſ. Eſſe omnium eſt ſuperſubſtantialis diuinus; ſed hoc intelligitur cauſaliter non formaliter. Præterea, vt inquit Aug. illud maximè habet eſſe, quod maximè diſtat à non eſſe, quod ſcilicet non habet eſſe poſt eſſe, nec eſſe poſt non eſſe, nec poteſt cogitari eſſe.

Quintò, Deum eſſe creaturæ clamant; omnia ſuo modo dicunt. Quoniam ipſe fecit nos, & non ipſi nos, quia ipſe Deus eſt vox naturæ; quia omnia pulcra teſtantur ipſum pulcherrimum; dulcia, dulciſsimum; ſublimia, altiſsimum; pura, puriſsimum; fortia, fortiſsimum, & ſic de alijs: quia ſicut in patria Deus eſt ſpeculum, in quo relucent creaturæ; ſic in via è conuerſo, creaturæ ſunt ſpeculum, quo creator videtur: vnde Apoſt. 1. Corinth.13. Videmus nunc per ſpeculum in enigmatæ. Idem Rom.1. Inuiſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt intell. conſpic.

Sextò, Deum eſſe ratio naturalis dictat,

Digitized by Google

ctat, quæ per effectum in cognitionem cauſæ peruenit.

9 Quæritur, quomodo eſt vnus Deus? Reſpondetur, vnum Deum eſſe oſtenditur authoritate. Vnde Deuter 32. Videte, quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me. Apoſt. Epheſ. 4. Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma. Boetius ſi dici poteſt vniſſimus eſt. Idem eſt ſemper in vno modo, nihil in ſe, niſi ſe habet. Hoc verè vnum eſt, præter id quod eſt. Idem oſtenditur, & ratione, quia ſimplex forma diuinitatis, ſi non eſſet vna, & eadem numero; ſed communicabilis pluribus, vt forma, ſorti, & platoni, iam contraheretur aliquo addito ad eſſe ſingulare, & ita componeretur alteri, nec eſſet ſimpliciſſima, quod falſum eſt, quia in ſummo bono nulla poteſt fieri additio, cum ſit omnino ſimplex.

10 Quæritur, quomodo Deus eſt trinus in perſonis, ſi eſt vnus? Reſpondetur; omnium animis perſuaſum eſſe debet, nulloque modo dubitandum eſt vnum duntaxat eſſe Deum in ſubſtantia quidem, ſed trinum in perſonis inter ſe per omnia æqualibus Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Eundemque fine fine, ſine principio, increatum, immortalem, impaſſibilem, infinitè potentem, cuius oculis, vel additiſſimi hominum cogitatus peruij ſunt: huius mundanæ fabricæ Architectum, & officinatorem, cui quia bonus eſt, & ſuper bonus eſt, ſemper abundantia bonitatis complacuit, vt fierent quædam, quibus benè faceret, & quo eius participarent bonitate.

11 Quæritur, de Deo quomodo eſt ſentiendum; Reſpondetur, vt de ſummo & optimo bono, quòd eſt fons, origo, cauſa, & finis omnis boni. Ex ipſo enim, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia. Ipſe omnia circundat, omnia portat verbo virtutis ſuæ: Vel de Deo (vt Rom. 10.) ſentiendum, quod ſit pater omnipotens, creator cæli, & terræ, vt docet Symbolum noſtrum: ea omnia, quæ de ipſo ſancta mater Eccleſia credit, & prædicat.

12 Quæritur, Dei nomen quot modis accipitur in ſcripturis? Reſpondetur, quatuor modis; videlicet natura, & ſic vnus ſolus eſt Deus. Falſa opinione, ſicut dij gentium, vt Iuppiter, Mars, &c. Præſumptione, vel vſurpatione, ſicut Diabolus dicitur Deus huius mundi, & quidam Tyranni, vt Alexander, Nabuchodonoſor ſe deos nominabant. Participatione gratiæ, Pſal. 81. Item vocatione, & adoptione. Sic dij dicuntur Principes, Sacerdotes, & omnes electi. Ioan. 10. & Exod. 12. Ego dixi dij eſtis. Item dij dicuntur ad quos ſermo Dei factus eſt. Item Principes, Pſalm. 46. Dijs non detrahere. Item Apoſtoli, & Sancti. Dij fortes terræ vehementer eleuati ſunt.

13 Quæritur, quid eſt Deus? Reſpondetur, ſicut Deum nemo vidit vnquam, ſic nemo diuinam eius naturam ſatis explicare poteſt, vt inquit Auguſt. lib. expoſ. Symbol. ad Laurent. Thom. 1. In generè tamen Deus eſt æterna illa mens, vel ſubſtantia ſpiritualis, quia nihil eſſe poteſt, nec maius, nec ſapientius, nec melius, ſine initio, ſine fine, ſimplex ſine vlla admixtione inuiſibilis, incorporea, immenſa, ineffabilis, inæſtimabilis, quæ eſt ipſum eſſe, & à qua veniunt res conditæ, vt ſint.

14 Quæritur, Dei nomen propriũ quod? Reſpondetur, Deus apud Hebræos, authore Hieronymo, decem nominibus appellatur: apud nos verò, multo pluribus. Dicitur enim Dominus, Auxiliator, Saluator, Vita, Robur, Lux, Pater omnipotens, &c. Proprium autem nomen De exprimitur in Exodo 6. Ego ſum qui ſum: quod Hebræi quatuor literis ſcribunt, Iehouah; ſic autem dicitur propterea quod natura eſt, & à ſeipſo eſt, & à nullo accepit, vt ſit, ac perpetuo eſt, & tandem omnibus dat vt ſint.

15 Quæritur, Dei vocabulum vnde? Reſpondetur, nõnulli Latinorum Deum putant dici à dando, quod omnibus dat. Alij Deum putant dici ab eo, quod nihil ei deſit. Apud Græcos θεός, vel dicitur à θεάομαι, quod eſt ſpeculari; nam ipſe Deus omnia videt, & contemplatur, vel dicitur à θέω, quod eſt currere, quia vbique cum opus eſt accurrit, & opem fert. Apud Germanos Dei vocabulum à bono deriuari videtur, Godt, Goedt.

Digitized by Google

16 Quæritur, Deus in quibus eſt? Reſpondetur ſecundum eſſentiam, præſentiam, & potentiam, vbique, & in omnibus creaturis eſt, Actuum 15. In ipſo enim omnia viuunt, mouentur, & ſunt. Secundum gratiam autem in ſolis electis. Ioan. 17. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum &c. & ad eum veniemus, & mãſionem apud eum faciemus. Huiuſmodi homines ſunt templum Spiritus ſancti.

17 Quæritur, quomodo Deus ſummæ rerum præſidet? Reſpondetur, ex ipſo, & per ipſum ſunt omnia, tamen aliqua per ſe ſolum agit, vt creare; aliqua agit per Angelos; aliqua per creaturas inanimatas, & corpora cæleſtia; aliqua per Apoſtolos; aliqua per principes; aliqua per dæmones &c. vel ita omnia diſpenſat, vt in cælo ſit laudabilis, in terra mirabilis, in inferno terribilis.

18 Quæritur, vtrum res, quæ ſunt ſine Deo eſſe deſiſterent? Reſpondetur, tam verum eſſe Deus habet, quod noſtrum eſſe ſuo comparatum, nihil eſt; immò Deus præſentiali eſſe dat omnibus rebus eſſe, ita quod ſi ſe rebus ſubtraheret, ſicut de nihilo facta ſunt, ſic in nihilum defluerent vniuerſa. Greg. omnia humamana, quæ iuſta, quæ pulchra ſunt. Dei iuſtitiæ, & pulchritudini comparata, nec iuſta, nec pulchra ſunt, nec omnino ſunt.

In principio creauit Deus cælum, & terram, & quomodo. Gen. 1.

SVMMARIVM.

1 *In mundi primordio creauit Deus Angelos ſubſtantias intellectuales, quorum aliqui præ ſuperbia ceciderunt, & quomodo.*
2 *Hominis corpus formauit Deus de limo terræ, cui animam ad imaginem ſuam creatam infudit, ac liberum arbitrium, & quomodo.*
3 *Hominē Deus quibus virtutibus ornauit.*
4 *Peccatum primi parentis, ac eius punitio.*
5 *Baptiſmi lauacrum inſtituit Chriſtus propter Adæ peccatum.*
6 *Peccatum Adæ fuit maximum.*
7 *Quis plus peccauit Adam, vel Eua.*
8 *Homines poſt peccatum in quam cæcitatem inciderunt.*
9 *Humani generis cæcitatis elegans ſimilitudo.*
10 *Homo, qui in hac fide non eſt ſolidus, quid facere teneatur.*
11 *Humani generis reparatio, quomodo fuit facta.*

De Mundi primordio. Cap. II.

1 QVæritur, quid creauit Deus in mũdi primordio? Reſpondetur, creauit Deus Angelos ſubſtantias intellectuales, & incorporeas, miniſtros maieſtatis diuinæ. Quorum aliqui præ ſuperbia non ferentes illuminationem, & honorem (quem ipſis benigniſſimè omnium bonorum largitor Deus indulſerat) libera voluntatis poteſtate in Deum conditorem ſuum rebellauerunt, & Deo ſimiles eſſe voluerunt. Appetijt Diabolus eſſe ſui iuris, & præeſſe, & nulli ſubeſſe, quod eſt ſolius Dei: dicit Greg Quæ ſuperbia ipſos, vel cunctis ſyderibus clarius micantes in momento, & in ictu oculi æterna obtenebrauit caligine, & ex ſpecioſiſsimis Angelis in teterrimos dæmones commutauit, & è cælo in profundum infernum deturbauit. Quibus, quia nullam patere redeundi viam ſciebat Deus, quod ſuperbi erant valde, & quod ſuperbia eorum pænitentiæ remedium non admittebat, ac per hoc nec veniæ. Bernard. de caſu Luciferi.

Sed quia ſpontè ſua, nulloq. mouente ſuperbus.
Extitit à ſummo corruit arce poli.

Idcirco ad huius ruinæ reparationem hominem (qui in cacodæmonum locum ſufficeretur in cælis) ex viſibili corpore, & inuiſibili anima plaſmaturus tanquam quendam regem, & principem vniuerſæ terræ, & eorum, quæ in ea ſunt, iam ei præſtruxerat quandam veluti regiam, quam inhabitãs beatã, ex & omni parte felicem deduceret vitam. Nimirum tereſtrem Paradiſum lætiæ, & voluptati omnis promptuarium plantis ſemper virentibus inſignem, odoris ſuauitatem refectam plenam lumine vniuerſa ſenſibili venuſtate, & pulchritudine amœniſsimam;

Digitized by Google

mam: In cuius medio lignum vitæ plantauit, cuius fructu inſtauraretur humidũ naturale, ne ſenctus hominem diſſolueret. Plantauit etiam lignum ſcientiæ boni, & mali, ad experientiam quandam, probationemq. & exercitium obedientiæ, & in hobedientiæ hominis, & per cuius eſum homo experientia cognoſceret, quanta eſſet differentia inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Qua in re perfectæ monſtraret Deus quantũ ſit bonum obedientia, quam hominem in Paradiſo poſitum ab ea re prohiberet, quæ ex ſe mala non eſſet; ſolaq. ſibi poſſet obedientia palmam tenere, & ſola inobedientia inducere in pœnam.

2 Quæritur, ex qua materia creauit hominem Deus? ℞. ex limo terræ homini corpus formauit, cui infudit animã creatam ad imaginem ſuam, id eſt, intellectualem, rationalem, & liberi arbitrij, voluntatisque, & ad ſimilitudinem ſuã, id eſt, virtutibus conſumatam, & perfectam, quantum ipſius ferebat natura.

3 Quæritur, quibus virtutibus ornauit hominem Deus? Reſpondetur, virtutes, quibus ornauit, ſunt hæ, veluti characteres, ſignaculaq. diuinæ naturæ: hominẽ nempe rectum, fortem, bonum, ſecurum, ſapientem, iuſtum, omni virtute decorũ, bonis omnibus ornatum, ab omni prorſus liberum, ad conſortium ſui ipſius condiderat; vt creatus authorem ſuum, & conditorem, & eius optimis, & amantiſſimis præceptis morem gerens, per opera bona, & meritoria poſt temporalem vitam in corpore, & anima ad vitam immortalem, & nullo vnquam fine terminandam perueniret, in cælo cacodæmonum locum ſortitus: viciſſim ſi eorum exemplo diuinis præceptis non acquieſceret; cum ijs dæmonibus in inferno in æternum arderet.

4 Quæritur, quomodo fuit peccatum primi Parentis? Reſpondetur, quod quidam putant quandam elationem in animo hominis præceſſiſſe, ex qua diaboli ſuggeſtioni cõſenſit. Quod videtur Aug. lib. 11. cap. 5. innuere ſuper Geneſ. ita inquiens. Non eſt putandum, quòd homo deijceretur, niſi præceſſiſſet in eo quædam elatio comprimenda, vt per humiliationem peccati ſciret, quam falsò de ſe præſumpſerit, quod non bene ſe habet natura, ſi à faciente receſſerit. Item in eodem. Quomodo verba tentatoris crederet mulier, dum ſe à re bona, & vtili prohibuiſſet, niſi in eſſet eius menti amor, ille propriè poteſtatis, & de ſe ſuperba præſumptio, quæ per tentationẽ fuerat conuincenda. Denique non contenta ſuaſione ſerpentis, aſpexit lignum bonum eſu, decorum aſpectu, nec credens ſe inde fortè putauit Deum alicuius cauſa ſignificationis illa dixiſſe, ideo manducauit, & dedit viro ſuo, fortaſſis cum aliqua ſuaſione, quam ſcriptura intelligendum reliquit. Vel fortè non fuit ſuaderi neceſſe, cum eam mortuam eſſe illo cibo vir non videret.

Item reſpondetur obiectioni contra illos, qui dicunt elationem præceſſiſſe in mente; quod ſi ita fuit, non ergo alterius ſuggeſtione prius peccauit, cum authoritas tradat, ideo peccatum diaboli incurabile eſſe, quia non ſuggeſtione, ſed propria ſuperbia cæcidit; hominis verò curabile, quia non per ſe, ſed per alium cæcidit, & ideo per alium reſurgere potuit. Quo circa prædicta verba Auguſt. pium, ac diligentem lectorem efflagitãt: quæ ſic intelligere ſanè quimus, inquit Mag. ſent. Non deijceretur homo in actũ illius peccati, vt ſcilicet lignum vetitum ederet, & in has miſerias per tentationem diaboli, niſi elatio comprimenda præceſſiſſet, non vtique tentationem, ſed opus peccati. Talis enim fuit ordini proceſſus. Diabolus tentando dixit: Si comederitis, eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum. quo audito ſtatim menti mulieris ſurrepſit elatio quædam, & amor propriè poteſtatis: ex quo placuit ei facere, quod Diabolus ſuadebat, & vtique fecit. Suggeſtione igitur peccauit, quia tentatio præceſſit, ex qua in mente eius orta eſt elatio, quam peccatum operis ſecutum eſt; & pœna peccati. Propter quod peccatum ipſe Adam, & vxor eius Eua, à Paradiſo voluptatis eiecti, æterna beatitudine exhæredati, & iuſtitia originali priuati ſunt: ex cuius punitione indifficultatem ad opus bonum, propenſitatem ad malum, imprudentiam ad futuram præuidendnm incurrerunt.

Digitized by Google

His amplius in damna, miſerias, morbos, ærumnas, famem, ſitim, frigus, eſtum, & alia mala innumerabilia deuenerunt: denique etiam in ipſam moriendi neceſſitatem, & ſtatim caro concupiuit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Senſeruntque aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ. Factumque eſt iuſto Dei iudicio, vt qui Deo ſubijci nollent, ne membra quidem ſua ſibi ſubiecta habere poſſent, & qui ab eo, qui omnia regit, & qui eos prius regebat regi nollent: ea quæ prius regebant, regere non poſſent, contemptaque Dei obedientia, in ſobedientia corporis punita eſt, quæ omnia mala limitato, iuſtoq. Dei iudicio in totam poſteritatem diffuſa ſunt. Natura enim humana, quæ in primis parentibus tota erat per peccatum tota corrupta eſt; totamq. iuſtitiam, & immortalitatem perdidit. Vnde non niſi corruptos, iniuſtos, & immortales filios generare potuit. Qui ſicut fuerant omnium parentes, ita & omnium extiterunt peremptores: & quod infeliciſſimum eſt, prius peremptores, quam parentes, Quod ſi primi parentes, & eorum poſteritas Dei mandato paruiſſent, iuſtitiæ originalis donum conſeruaſſent, in magna quiete, & tranquillitate vixiſſent. Quia eorum ratio, ideſt ius intelligendi agibilia, & cognoſcibilia errare non potuiſſet, ſed Deo obediuiſſet, eiq. in omnibus ſe confirmaſſet, voluntas rationi, ſenſualitas voluntati, bruta etiam animantia hominis imperio paruiſſent. Qua iuſtitia originali manente corporis cum anima indiſſolubile erat vinculum. Homines à frigore æſtu, ſiti, famæ ægritudine, denique ab omni corporis, animæq. languere immunes, & vacui poſt vitam benè, beateq. peractam, & poſt multorum bonorum operum exequutionem, ſine mortis pœna tranſlati fuiſſent viui, vt inquit Greg. 4. moral. Quo iuſtitiæ originalis ſingulari dono primorum parentum culpa perdito in moriendi neceſſitatem, & omnem præſentis miſeriam deuentum eſt. Meth.P.

5 Quod remedium fuit inſtitutum ad delendum hoc Adæ peccatum? Reſpondetur omnes ex progeniæ Adæ virili cõplexu concepti, peccato obnoxij ſunt, vt inquit Aug. lib. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 29. id eſt carentia iuſtitiæ originalis, quam conſeruatam oportuerat, contra quod peccatum conſultiſſimus ille male affecti animi medicus Ieſus Chriſtus, ſua inexauſta bonitate præſentiſſimum remedium humano generi indulſit; nempe baptiſmi lauacrum (vt diximus in principio primæ partis huius operis.) Non tamen hoc formaco peccati fomes, & ad opus ſtudiorum difficultas, & ad malũ propenſitas adempta eſt, ſed ſolum ius, & dominiũ, quod diabolus in animas hominum iure ſibi vendicabat.

6 Quæritur, vtrum peccatum Adæ fuerit maximum? ℞. pro quo eſt notandum, quod vnum peccatũ dicitur maius alio extenſione, quia pluribus nocuit; ſic peccatum Adæ fuit maximum. Similiter dicitur fuiſſe maximum per ingratitudinẽ. Secundò modo dicitur peccatum maximum libidinæ; ſic peccatum diaboli fuit maximum, quia appetijt aſsimilari creatori, ſecundum Bonauent. ſuper ſecundum ſent.

7 Quæritur, quis plus peccauit Adam, vel Eua? Reſpondetur, quod ingratitune plus peccauit Adam, quia abundantiora bona ſuſceperat à Deo. Peccauit etiam plus occaſionaliter, quia ſuum peccatum fuit cauſa transfuſionis in poſteros. Eua autem plus peccauit libidine voluntatis, quia appetijt aſsimilari Deo; etiam quia ſuggeſsit viro ſuo, vt ederet de ligno vetito, qui nolens contriſtari delitias ſuas, pomum momordit, ſed non comedit, ſecundum Bonauenturam.

8 Quæritur, quare de cæleſtibus, & inuiſibilibus nonnulli ſubdubitent? Reſpondetur, quod poſtquam de Paradiſi gaudijs culpa exigente expulſus eſt primus humani generis parens, & in huius cœcitatis, atque exilij venit erumnam, vt illa cæleſtis patriæ gaudia, quæ primus contemplabatur videre non potuerit, nempe in Paradiſo voluptatis conſueuerat verbis Dei, & corpore in terra degens, cum Angelis anima diuerſari per contemplationem. Sed poſt-

quam hic cecidit ab illo, quo implebatur mentis lumine receſſit; ex cuius carne nos in huius cœcitate nati, audimus quidem cæleſtem eſſe patriam, audimus eius ciues Angelos Dei, audiuimus eorundem Angelorum ſocios ſpiritus iuſtorum, & perfectorum; ſed quia homines carnales illa inuiſibilia per experientiam ſcire non valent, ſubdubitant an ne, ſit, quod oculis corporalibus non vident. Quæ nimirum dubietas, primo parenti, eſſe non potuit, quià excluſus à paradiſi gaudijs, quid viderat, quid amiſerat memori mente recolebat; ſed in filijs ea eſſe potuit dubietas, qui à primo parente audita experimento ſentire non poterant.

Elegans ſimilitudo R.P.Pol.

9 Quæritur, non poterat primus parens per aliquam ſimilitudinem ea manifeſtare? Reſpondetur, poterat quidem, & ſaltem per elegantem hanc ſimilitudinem: videlicet. Vt perinde, atque ſi prægnans mulier in tetrum carcerem mittatur, ibique pariens puerum natum nutriat, cui creſcenti ſolem, lunam, ſtellas, montes, campos, volantes, aues, currentes equos, varietates colorum, diuerſitatemq. rerum omnium mater nominet; ille verò natus, & nutritus in carcere, nihil aliud ſciens, quam tenebras, dum hæc à matre audit, vera ne ſint ſubdubitabit: vt pote, qui ea non cognoſcat experimento. Haud ſecus in hac exilij ſui cœcitate nati homines, dum ſumma, & inuiſibilia audiunt diffidunt, an vera ſint, quia ſola hæc infirma, & viſibilia nouerant, in quibus nati ſunt. Vnde factum eſt, vt viſibilium, inuiſibiliumque creator humanæ calamitatis miſertus genus humanum redempturus veniret. Vt dum viſibiliter Deum per ipſum factum viſibilem in amorem inuiſibilium raperemur, & in ipſum citra omnem dubitationem crederemus, cordibus noſtris per Spiritum ſanctum viuificatis, & in fide confirmatis, quatenus eius ſacro ſpiramine afflati, ijs videremus, quæ per experimentum nondum ſcire poſſemus. Quot quot ergo hunc ſpiritum hæreditatis noſtræ pignus accepimus de vita inuiſibilium non dubitamus P.Pol.

10 Quæritur, quid ſi quis in hac fide non eſt ſolidus? Reſpondetur, debet proculdubio maiorum dictis fidem adhibere, eiſque iam per Spiritum ſanctum inuiſibilium experientiam habentibus credere. Nam ſtultus eſt puer, qui matrem ſuam ideo putat de luce mentiri, quia nihil tale potuerit experiri, & nihil aliud, quam carceris tenebras nouerit.

De Redemptione humani. Generis.

11 Quæritur, quomodo facta fuit iſta redemptio? Reſpondetur, Deus optimus maximus humanæ ſalutis amator, cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere, qui iuſtus eſt ſimul, & miſericors, qui iuſtitiam in miſericordia, & miſericordiam ſeruat iniuſtitia nolens vniuerſum humanum genus æternum perire, & à Paradiſi gloria, ad quam ipſum creauerat perpetim exulare, hominis vice nullam poſtea condidit creaturam, innuens hoc ipſo redimēdum adhuc hominem; quippe quem ſupplantauerat aliena malitia: ideoque prodeſſe ei poterat charitas aliena: ſeruata igitur iuſtitia, quia diabolum hominis victorem non ab alio, quam ab homine vinci fecit, vt ſimile ſimili repararetur miſericorditer, & ſolita ſua clementia homini benè eſſe largiturus, cui, & eſſe daret, voluit citra omnem corruptionem naturam humanam ſibi copulare, vt ipſe qui dederat legem, daret etiam gratiam. Sed legem per ſeruum miſerat, cum gratia autem ipſe deſcendit in Virginis Mariæ immaculatum vterum, homo factus, & inter Deum Patrem, & genus humanum mediator futurus. In quo tanta, & tam mirabilis facta eſt copula duarum naturarum humanæ, & diuinæ, in vna perſona Filij, & verus Deus eſſet ho-

Digitized by Google

mo, & verus homo eſſet Deus. Ipſe eſt Ieſus Chriſtus Creator noſter ſimul, & Redemptor, qui olim per multa ſæcula à Patriarchi & Prophetis ſacro ſpiramine a enuntiatus, & promiſſus: nouiſſimè autem, & in hac vltima mundi ætate conceptus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria Virgine natus, à Paſtoribus cognitus, à tribus Regibus Orientalis plagæ adoratus, & in fidei, ac clientele, ſignum, auro, thure, & myrra donatus, à Simeone ſene, Anna vidua, & alijs quamplurimis agnitus Deus, & prædicatus à beato Ioanne Baptiſta eius præuio, & præcurſore digito demoſtratus eſt, & in Iordane ab eodem baptizato; annos tres, plus minus legem diuinam, & orthodoxam religionem prædicauit, & docuit, eamque innumerabilibus miraculis confirmauit, quam ipſe p ſuos miniſtros nobis fideliſſimè traditam obſeruandam præcepit.

Poſtremò, vt nos redimeret, & exitu præſtaret id, cuius cauſa in hunc mundum delapſus erat, ſub Pontio Pilato acerbiſſimum, & ignominioſiſſimum mortis genus elegit; nempe cruci, inter duos ſceleſtiſſimos latrones affigi; Sepultuſque eſt, & tertia die reſurrexit rediuiuus, & Apoſtolis præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei; & quadrigeſimo die à reſurrectione: videntibus illis Diſcipulis ex monte Oliueti, ad cæleſtiam regiam aſcendit ſtipatus magno comitatu Patriarcharum, & Prophetarum, quos à lymbi carcere adduxerat; ſedetque ad dexteram Dei Patris omnipotentis: tandem ad iudicium viuorum, & mortuorum omnium, qui tum de tubæ clangorem, in corpore, & anima reuiuiſſent, cum gloria venturus in conſummatione ſæculi aſſumendi, & in melius inſtaurandi. Tum ſingulis hominum mercedem mira æquitate tribuet, Iuſtis quidem æternæ beatitudinis gloriam, Iniquis verò pœnas nullum vnquam inuenturas exitum.

SVMMARIVM.

1 *Deus deſcendit de cælo, & quomodo.*
2 *Ad bonum gratiæ non poteſt quis per ſe venire.*
3 *Gratia gratis data ſemper præſto eſt liberum arbitrium excitare.*
4 *Gratia gratum faciens à quibus eſt.*
5 *Anima quid habet à natura.*
6 *Gratia procedit à Deo nobis ſicut radius à ſole.*
7 *Gratia tripliciter diſtinguitur.*
8 *Gratiæ effectus eſt, quod excitat liberum arbitrium ad bene cogitandum.*

De Origine gratiæ. Cap. III.

1 Quæritur, quomodo Deus deſcendit de cælo? R. Quẽadmodũ de cælis Deus non deſcendit per eſſentiã ſuam incommutabilem, ſed per influentiam ab ipſo emanantem, ita nec ſpiritus rationalis eleuatur ſupra ſe per ſitum localem, ſed per habitum deiformẽ. Ioan. 6.8.& 16. vnde neceſſe eſt ſpiritu rationali, ſi debet eſſe dignus æternæ beatitudinis, quod particeps fiat influentiæ bonitatis diuinæ.

2 Quæritur ad bonum gratiæ qualiter perueniendum? Reſpondetur, ad bonum gratiæ non poteſt quis peruenire, cum hoc non ſit ſecundum limites naturæ, ſed ſecundum influentiam largitatis diuinæ. Sicut enim creatura pro ſua defectibilitate ſuo principio ſemper eget, vt ſit in eſſe naturæ, ſic idem principium pro ſua bonitate influere non ceſſat creaturæ rationali vitam ſpiritualem, vt benè ſit ei in eſſe gratię, quam habere non poteſt ſine Deo largitore. Io. 15.

3 Quæritur, quomodo ad gratiam gratum facientem hominem ſe diſponere contingit? Reſpondetur, gratia gratis data ſemper præſto eſt liberum arbitrium excitare, & commouere, cuius eſt huic admonitioni conſentire, & hoc eſt, quod in eſt facere, quo facto poteſt homo ad gratiam gratum facientem ſe præparare, & ideo inexcuſabilis eſt homo, ſi gratiam gratum facientem, non recipit Eph. 2.

Quam-

Quamuis enim gratia Dei ſic habetur Dei dono efficiente, non tamen ſine libero arbitrio conſentiente, quia ſicut ait Auguſtinus: qui creauit te ſine te, non ſaluabit te ſine te. Vide cap. 37. primæ partis huius.

4 Quæritur, gratia gratum faciens à quibus eſt? Reſpondetur, eſt a tribus, ſed aliter, & aliter. Nam eſt à Deo efficiente à gratia gratis data liberum arbitrium excitante, & mouente; & à libero arbitrio conſentiente. Quamuis enim liberum arbitrium non poſſit gratiam efficere in homine, poteſt tamen ad hoc ſe habilitare, & præparare, vt habeat. Sicut aliquis non poteſt illuminare domum, poteſt tamen aperire feneſtras; quo facto, ſol intrat, & domum illuminat. Quod autem dico de libero arbitrio conſentiente, intelligo de adultis, quia in paruulis ſufficit fides parentum, & ſacramentum Eccleſiæ, & meritum Chriſti, & excuſat eos impotentia.

Sciendum eſt etiam, quod habilitatio, ſiue præparatio ad gratiam, triplex eſt, ſcilicet efficiens, formalis, & materialis. Prima eſt à Deo; ſecunda à gratia gratis data; tertia à nobis. Prima namque habet facultatem, & inſtrumentum inſtitutum cognoſcendi, & diligendi Deum ex natura, ſed non habet cognitionem veritatis, & ordinem dilectionis, niſi ex gratia. 2. Cor. 5.

5 Quid à natura habet anima? Reſpondetur, habet tria, quæ ad opera bona nos incitant, vt eſt lex naturæ, quæ ſcripta eſt in corde hominum dicens: Quæ vultis, vt faciant vobis homines, ita, & vos facite illis, &c. Ratio quæ dicit ea eſſe delectabilia, vtilia, & honeſta. Gratia, quæ dicit ſeruiendum eſſe Deo, quia ſummè bonus. Subueniendum proximo, quia Dei filius, quia imago Dei, quia in beatitudine ſocius. Gratia non datur ei, qui ſe non habilitat ad gratiam. Et de hoc habes multa exempla, ſcilicet in illo ad largientem manum non extendit, quia Deus quantum in ſe eſt, dat omnibus affluenter, in illo, qui contra lumen oculos claudit, cum Deus facit oriri ſolem ſuum, ſuper bonos, & malos; in illo, qui fontem reperiens, fundum vrnis ſurſum erigit; quia Deus, ſicut ait Auguſtinus ingenti liberalitate, atque libertatis vbertate replet omnes creaturas pro captu earum in illo, qui ad ſumendum cibum negligit os aperire, quia talis debet meritò famæ mori; in exiſtenti etiam in ægritudine, medico contradicit, & ſimilia.

6 Quomodo nobis à Deo gratia procedit? Reſpondetur, ſicut radius à ſole, ſicut germen à radice, ſicut mel à flore, ſicut riuus à fonte, ſicut imago ab artifice: ſecundum exemplar interius, & facturam exterius. Si gratiam ideo tibi dedit Deus, quia dedit gratis, gratis ama, noli ad præmium diligere Deum; ipſe ſit præmium tuum. Auguſtinus ſuper Ioannem.

7 Quomodo gratia diſtinguitur? Reſpondetur, gratia dicitur tripliciter Primò, generaliter, & ſic gratia eſt adiutorium ſine quo nihil poſſumus facere, immo nec in eſſe durare. Secundò, dicitur gratia ſpecialiter, & talis gratia dicitur gratis data, ſcilicet donum, quo ſe homo præparat ad ſuſcipiendum donum Spiritus ſancti. Huius enim gratiæ eſt reuocare liberum arbitrium à malo, & excitare ad bonum, ſine qua nullus facit ſufficienter, quod in ſe eſt, vt præparet ſe ad ſalutem. Tertiò dicitur gratiæ propriæ, ſcilicet donum. Ioan. 15. diuinitus datum ad merendum, quod quidem donum gratia gratum faciens appellatur: Sine iſta gratia nullus poteſt mereri, nec in bono proficere, nec ad gloriam peruenire. Iſta triplex gratia ſumitur ex verbis Apoſtoli, vbi ait, 1. Corin. 15. Gratia Dei ſum, id quod ſum; ecce prima. Et gratia eius in me vacua non fuit; ecce ſecunda. Sed gratia eius ſemper in me manet; ecce tertia. Præter prædicta dicitur gratia gratis dans.

8 Quæritur, effectus gratiæ quid, & qui? Reſpondetur, effectus gratiæ eſt, quod excitat liberum arbitrium ad bene cogitandum, & ſanat ipſum mutando effectum, ipſumque corroborat perducendo ad effectum. Item gratia Deo hominem reconciliat, à peccato liberat, & pœnam æternam in temporalem commutat. Item gratia opera noſtra meritoria facit, & bona propter peccatū amiſ-

raeſtituit, ac ſtabulum in palatium conuertit. Item per gratiam efficitur anima ſponſa Chriſti, filia Regis æterni, & templum Spiritus ſancti. Item gratia ipſam animam purgat, illuminat, & perficit. Item gratia mentem eleuat, Deo aſſimilat, & ſpirituali ſolatio cibt. Nota, quod quamuis virtus gratuita ſimul inſit animæ, cum non tamen habet effectum ſuum tam cito ſicut gratia, quando effectus gratiæ, eſt facere gratum Deo, & facere dignum vita æterna, & hic effectus ſtatim ineſt puero poſt baptiſmum. Virtutis autem effectus, eſt elicere actum meritorium de potentia, & hic effectus, non ſtatim ineſt puero poſt baptiſmum; de hoc autem non eſt propter defectum virtutis, ſed propter impotentiam naturæ agentis. Puer enim non eſt aptus ad actus voluntarios. Vnde ſciendum, quod triplex eſt perfectio. Prima, eſt gratiæ, & cauſat gratuitum. Secunda eſt virtus, & cauſat bonum actum. Tertia eſt operis virtutis, & cauſat meritum. Prima perfectio perficit animam. Secunda, perficit animæ potentias. Tertia perficit ipſos actus &c. Vide cap. 37. primæ partis huius. de iuſtificat. impij. num. 6. & 7. Vide num 9. & 10. cap. ſeq.

SVMMARIVM.

1 *Virtus eſt bona qualitas mentis, &c.*
2 *Virtus quomodo exprimitur ab Auguſtino.*
3 *Virtus dicitur quaſi vis intus.*
4 *Virtus in medio conſiſtit.*
5 *Virtutes dicuntur habilitare ad gratiam.*
6 *Facere quod in ſe eſt, quomodo intelligitur.*
7 *Opera meritoria ſunt totaliter à gratia, & quomodo à libero arbitrio.*
8 *Opus, vt ſit meritorium, quid requiratur.*
9 *Primam gratiam, nullus peccator poteſt mereri.*
10 *Vitam æternam ex condigno mereri multæ ſunt cauſæ.*
11 *Opera, quæ non fiunt in charitate, ad quid valeant.*

De Virtutibus. Cap. IV.

1 QVid eſt virtus? Reſpondetur, ſecũdum Aug Virtus eſt bona qualitas mentis, qua benè viuitur, qua nullus malè vtitur, quàm ſolus Deus in homine operatur. Hæc diffinitio datur in comparatione ad agentem. Item ſecundum eundem Aug. Virtus eſt habitus mentis benè inſtitutæ; hæc datur in comparatione ad bonum, in quo eſt. Itẽ dicit Philoſ. Virtus eſt habitus voluntarius in medioeritate conſiſtens, quo ad nos, terminata ratione, prout ſapiens determinabit. Hæc diffinitio datur in comparatione ad actum circa quem eſt. Item Philoſ. Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. Hæc datur ſecundum comparationem ad finem. Item Iſidorus. Virtus eſt naturæ habitus, animæ decus, vitæ ratio, morum pietas, cultus diuinitatis, honor, hominis, æternæ beatitudinis meritum; hæc datur in comparatione ad effectum.

2 Quæritur, quomodo effectus virtutis exponitur ab ipſo Auguſtino? Reſpondetur, exponitur ſic. Virtus eſt bona qualitas, hic ponitur qualitas pro genere; bona verò dicitur ad differentiam malarum qualitatum animæ: Dicitur quoque bona, quoniam à bono Deo datur, & bonos tantum inhabitat, & bonos facit, ad bonum perducit. Mentis ponitur ad differentiam qualitatum, quę ſunt in corpore; qua benè viuitur, ponitur ad differentiam qualitatum, quibus benè, & malè vti poſſumus; quam ſolus Deus operatur in homine, ponitur ad differentiam virtutum Cardinalium, quæ habentur per acquiſitionem. Circa aliam diffinitionem Auguſtini, notandum eſt, quod ibi ponitur habitus mentis benè inſtitutæ, & hoc eſt ad ſimilitudinẽ regni, quod tũc benè inſtituitur, qñ rectè conſulitur, & benè imperatur, & iuſtè obeditur. Eodem modo benè inſtituta eſt mens, ſi ratio rectè conſulit, ſi voluntas benè imperat Luc. 11.

3 Quæritur, quæ eſt etymologia virtutis? Reſpódetur, eſt hæc. Virtus dicitur quaſi vis intus, & hæc vis conſiſtit in agreſſione

ſione arduorum, intolerantia diuerſorũ, & in abſtinentia placitorum. Item dicitur virtus, quaſi viri ſtatus. Vide infra c 6.

4 Quæritur, quæ eſt perfectio virtutum? ℞. cum virtus in medio conſiſtat, ſecundum Philoſ. illud medium eſt in tribus, ſcilicet, in agendis, in habendis, & in ſuſtinendis. In agendis, ſcilicet intra, ſupra, & citra modum, Apoſt. Rom. 12. Rationabile ſit obſequium veſtrum. In habendis, ſcilicet, inter ſuperfluum, & indigentiam. Prouerb. 30. Diuitias, & paupertatem ne dederis mihi. In ſuſtinendis, ſcilicet inter eleuari in proſperis, & deijci in aduerſis. Vnde illud Deuter. 5. Non declinabitis ad dexteram, neque ad ſiniſtram.

5 Quæritur, quomodo virtutes dicuntur habilitare ad gratiam? ℞. ſecundum quod iam dictum eſt; quamuis nullus, ſibi mereretur primam gratiam; poteſt tamen peccator ſe habilitare ad gratiam, faciendo, quod in ſe eſt; quia nulli talium gratia denegatur. Hoc autem nõ eſt merito digni, vel condigni, ſed congrui. Hæc autem congruitas multo magis eſt, ex parte Dei gratiam conferentis, quam ex parte hominis ſe ad gratiam habilitantis, quia in præparatione ad gratiam, & infuſione gratiæ, habet ſe anima admodum materiæ; ipſe verò Deus, vt primũ mouens, & efficiens. Alia ratione patet, quod huiuſmodi congruitas magis eſt à Deo, quam ab homine, quia habilitatio, quæ eſt ex parte hominis, ſolummodo dat locum diuinæ miſericordiæ, vt ſalua iuſtitia poſſit alicui conferri gratia, quia iniuria fieret diuinæ iuſtitiæ, ſi tali daretur gratia, in quo eſſet obex, id eſt voluntas peccandi.

6 Quomodo intelligitur facere quod in ſe eſt? ℞. facere, quod in ſe eſt, tria complectitur, ſcilicet, vt homo actum, & voluntatem peccandi deſerat, & conetur in bonum, prout eſt ſibi poſſibile. Et hæc igitur habilitatio ad gratiam eſt, ſi homo facit, quod in ſe eſt. Nota, quod omne meritum, vel demeritũ acquiritur in hac vita. Item non bonum facere, ſed benefacere, laudabile eſt.

Non enim verbis, ſed aduerbijs meretur. Vnde verſus.

In vita meritis præſunt aduerbia verbis.

7 Quæritur opera meritoria, ſunt ne à gratia, vel à libero arbitrio? ℞. totaliter ſunt à gratia, & totaliter ſunt à libero arbitrio, licet principaliter à gratia; quia gratia comparatur ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſor ad equum. Oſeæ 13. Sicut enim ſeſſor equum diriget, ita gratia dirigit liberum arbitrium in exercitatione virtutum. Per nos enim malum facere poſſumus, ſed non bonum.

8 Quæritur, vt opus ſit meritoriũ, quid requiritur? ℞. vt opus aliquod ſit meririum, tria requiruntur. Primò, vt opus fiat in charitate, quia opera facta extra charitatem, mortua ſunt, ſicut carbo extinctus. Secundò, quod ſit ex charitate: multa enim fiunt in charitate, quę tamen non ſunt meritoria, ex eo, quod non fiunt ex charitate, id eſt; quia non referuntur ad finem debitum. 1. Corinth. 13. Iac. 2. & Gal. 5. Tertiò, quod idem opus ſit referibile ad bonum. Hoc ideo dico, quià mala non poſſunt bona intentione fieri; alioquin ſequeretur abſurditas, quod idem opus eſſet meritorium, & demeritorium. Attenduntur autem tria in merito ex parte hominis, ſcilicet ſubiectum, hoc eſt anima. Item liberum arbitrium. Item intentio ſicut finis. His tribus reſpondent tria ex parte Dei, ſcilicet gratia, virtus, charitas. Et gratia quidem reddit ſubiectum Deo gratum: Virtus autem habilitat liberum arbitrium: charitas verò dirigit intentionem ad debitum finem.

9 Quæritur, vtrum peccator poſſit mereri primam gratiam? Reſpõdetur, quod nullus peccator poteſt mereri proprie primam gratiam, & hoc multiplici ratione. Prima, quia talis non habet radicem merendi, id eſt gratiam. Secunda, propter ſtatus indignitatem; quia peccator non eſt dignus pane, quo veſcitur. Tertia, quia nullius hominis opus placet Deo, niſi placet ipſe prius. Vnde prius reſpexit Deus in Abel, quam ad munera eius, vt dicitur Gen. 4. Quarta, quia naturaliter attendit cauſa ſuum effectum, ſic, & gratia cum ſit cauſa meriti, præcedit meritum: ipſa enim ſecundum Auguſtinum, voluntatem noſtram præcedit, vt velimus, & ſequitur ne fruſtra velimus.

Digitized by Google

10 Quæritur, mereri vitam æternam ex condigno, quomodo? Reſpondetur, quod vt ex condigno mereamur vitam æternam, multæ ſunt cauſæ. Prima eſt efficacia doni Spiritus ſancti cooperantis in merito. Secunda, Dei veritas promittentis. Tertia perſuaſibilitas liberi arbitrij conſentientis, & tandem perſeuerantis. Quarta difficultas ſtatus merendi. Quinta dignitas Chriſti capitis noſtri interuenientis, quod glorificari debet cum membris ſuis. Sexta liberalitas Dei tribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, eſt obſequium fideliter obtemperantis, Luc. 11. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit Ioan 12. quod tantum ponderat, in conſpectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, & ideo non poteſt ſufficienter, niſi ſummo bono remunerari.

11 Quæritur, opera extra charitatem, an ſint inutilia, vel vtilia? Reſpondetur, opera, quæ non fiunt in charitate, licet non valeant ad vitam æternam, valent tamen ad alia multa. vnde verſus: Apptat cor) ſcilicet ad ſuſceptionem gratiæ (minuit pœnam) ſcilicet illam, quæ deberetur, ſi non fieret illud opus, non autem illam, quæ iam deberetur, (& dat bona terræ) ſcilicet, temporalia, (occupat) ſcilicet, ne ſit homo interim otioſus, vel operi malo deditus, (aſſueſcit) ſcilicet ad benè operandum, (delectat) ſcilicet mentem, (mitigat) ſcilicet fomitem, (arcet) ſcilicet fluxum peccati. Vltimo ſciendum, quod nullum malum erit impunitum, & nullum bonum irremuneratum.

SVMMARIVM.

1 *Liberum arbitrium quid ſit.*

2 *Liberum arbitrium vtrum cogatur.*

3 *Liberi arbitrij libertas quid.*

4 *Liberum arbitrium, vtrum ſit potius in bonum quam in malum.*

5 *Liberum arbitrium quomodo eſt in Deo, Angelis, & hominibus.*

6 *Liberum arbitrium an ſit in Diabolo.*

7 *Liberum arbitrium vtrum ſe habeat indifferenter in omnibus.*

De Libero arbitrio. Cap. V.

1 QVia ſæpiſſimè nominatum eſt liberum arbitrium, nunc quæritur, quid ſit? Reſpondetur, liberũ arbitrium ſecundum Aug. eſt facultas rationis, & voluntatis, qua eligitur gratia aſſiſtente; malum gratia deſiſtente in hac diffinitione, ſimul ponitur ratio, & voluntas Ratio quidem, vt conſiliarius: voluntas autem, vt imperator. Nam ratio dicit aliquid eſſe bonum, vel malum; voluntas dicit fiat.

2 Quæritur, vtrum liberum arbitrium cogatur? Reſpondetur, quod libertas liberi arbitrij, eſt libera coactione ſufficienti, ſed non libera à coactione efficienti. Nulla enim coactio exterior eſt cauſa ſufficiens, vt aliquid fiat, licet quãdoque ſit efficiens, vt patet in multis; qui coacti ſunt negare Chriſtum per tormenta, quoniam in huiuſmodi coacta voluntas, voluntas eſt, vt ait Aug. Quando verò peccator retrahitur à gratia, tunc nõ deſtruitur libertas liberi arbitrij; quia cœcus, vel feſſus, vel claudus in foueam cadens, quando extrahitur, non fit hoc illo inuito.

3 Quotuplex eſt libertas liberi arbitrij? Reſpondetur, triplex, ſcilicet à neceſſitate, à peccato, à miſeria. Prima libertas eſt naturæ; ſecunda gratiæ; tertia gloriæ. Item prima eſt bonorum, & malorum; ſecunda eſt tantummodo bonorũ; tertia eſt in cælo regnantium. Ex his patet, quod libertas malorum eſt, velle peccare, & etiam poſſe peccare; ſed libertas in paradiſo fuit poſſe non peccare, & etiam poſſe non turbari: libertas verò patriæ, & nolle, & non poſſe peccare, nec poſſe turbari.

4 Quæritur, vtrũ liberũ arbitrium ſit potius in bonum, quam in malum? ℞. quod liberum arbitrium, liberius eſt in bonis, quam in malis; quia in bonis eſt tantummodo ſeruitus miſeriæ; in malis autem eſt ſeruitutis miſeriæ, & peccati: at in patria eſt liberimum; quoniam talis omnibus ſeruitus deſtruitur.

5 Quæritur, quomodo eſt liberum arbitrium

trium in Deo, Angelis,& animabus beatis? Reſpondetur, quod licet Deus non poſſit male facere, & ſimiliter Angelos, & animæ beatæ, tamen eſt eis liberum arbitrium, quia bonum eligunt,& malum declinant, non ex infirma neceſſitate, ſed libera voluntate.

6 Quæritur, an in Diabolo ſit liberum arbitrium? Reſpondetur, eodem modo, quod habet liberum arbitrium, bonum tamen ſemper reſpicit, & malum eligit, ſed ad hoc non facit in eo violenta coactio, ſed voluntaria obſtinatio.

7 Quæritur liberum arbitrium, vtrum ſe habeat indifferenter in omnibus? Reſpondetur, quod indifferenter ſe habet ad bonum, & ad malum, vt in primis parentibus ante lapſum. In quibuſdam plus ſe habet ad malum, quam ad bonum, vt in regeneratis poſt baptiſmum. In quibuſdam plus ſe habet ad bonum, quam ad malum, vt in ſanctificatis in vtero. In quibuſdam neceſſario ſe habet ad malum, vt in infidelibus non regeneratis. In quibuſdam neceſſario ſe habet ad bonum, vt in confirmatis, ſicut fuit in Beata Virgine poſt conceptionem Filij.

SVMMARIVM.

1 *Virtutum differentia.*
2 *Virtutes pro regimine vitæ humanæ.*
3 *Virtus informis, & formata.*
4 *Virtutum alia differentia.*
5 *Virtutum Theologicarum, & Cardinalium differentia.*

De Virtutum differentijs. Cap. VI.

1 Quæritur, quæ ſunt differentiæ virtutum? Reſpondetur ſecundum Macrobium: Virtutes dicuntur quandoque politicæ, quandoque purgati animi, quandoque exemplares. Primam, docet Salomon in Prouerbijs. Secundum Eccleſiaſtæ. Tertiam in Canticis. Quartam in Deo legimus.

2 Virtutes politicæ dicuntur ſecundum quod regunt vitam humanam, quo ad opera exteriora, & ſecundum quod pugnant contrà vitia.

3 Virtutes purgatoriæ dicuntur, ſecundum quod iam ſunt in victoria vitiorũ, & reſpiciunt partim interiora, partim exteriora.

4 Virtutes purgati animi dicuntur, quando deuictis iam vitijs poſſeſſor virtutum, iam quieſcit, rarò inſurgentibus.

5 Virtutes exemplares dicuntur, quæ mente diuina conſiſtunt. Nam ideæ virtutũ in Deo ſunt, & ipſe rerum omnium eſt exemplar.

Ariſtoteles diuidit virtutes intellectuales, & conſuetudinales. Intellectuales in ſophiam, id eſt, ſapientiam, & intelligentiam, & phronoſin, id eſt, prudentiam ſpiritus. Et hæc tria ordinant nos ad Deum, quia ſophia regit affectum, intelligentia, intellectum; ſed phronoſis vtrinque. Prudentia enim ſpiritus regit cognitiones, & affectiones. Virtutes verò conſuetudinales diuidit in honeſtatem. Hæc duo ordinant nos ad hominem, quia honeſtas ordinat hominem, quo ad ſeipſum, liberalitas, quo ad proximum.

7 Item Philoſophia moralis diuiditur in ethicam, œconomicam, & politicam. Horum prima mores, quo ad ipſum hominem, ſiue quo ad ſe ipſum inſtruit. Secunda, familiam diſponit. Tertia, Vrbes, & Regna gubernat, & regit.

2 Quæritur, ſeptem aliæ virtutes pro regimine vitæ humanæ, quæ ſunt? Reſpondetur, circa ſeptem virtutes, quod tamen eſt tenendum cum ſit vna gratia gratificans animam, ſeptem tamen ſunt, quibus humana vita regitur, tres ſcilicet, Theologicæ, & quatuor Cardinales: & hæ virtutes, licet ſint gratiæ per informantem diuinam gratiam; poſſunt tamen informes fieri per culpam, & iterum informari per pænitentiam aduenıente gratia, quæ eſt habitum virtutis origo, finis, & forma. De hac in lege ſola charitas excipitur, quæ informis eſſe non poterit, ſicut cæteræ virtutes, cum ſit virtutum forma.

3 Quæ eſt virtus informis, & formata? Reſpondetur, quod cum habitus alia-

Digitized by Google

rum virtutum habetur ſine gratia, & charitate, in quibus conſiſtit vita virtutum, tunc ſunt informes. Cum autem gratia ſuperuenerit, tunc formantur, & decorantur, & Deo faciunt acceptabiles. Vnde virtutes informes ſunt ſicut colores in tenebris, & ſicut carbones extincti, & ſicut rami aridi, & ſicut alæ mortuæ, & ſicut aurum obſcuratum, & gemmæ conuerſæ in ſilices. Econuerſo, virtutes formatæ, ſunt ſicut colores in luce, viſibiles quidem, & aſpectui complacentes, & ſicut carbones ardentes; & ſicut rami virentes, & ſicut alæ viuentes, & volantes, & ſicut aurum fulgens, & ſicut gemmæ vas aureum decorantes.

4 Quæ differentia eſt inter virtutes, dona, præcepta, fructus, & beatitudines? Reſpondetur, differentia eſt, quia virtutes potentias diſponunt. Præcepta opera reſpiciunt. Dona operibus perfectionem addunt, fructus, facultatem, ſiue guſtui ſaporem ſpiritualem apponunt. Beatitudines ipſis virtutibus, præmium ſiue vitæ, ſiue patriæ, coniugunt. Alia differentia eſt, quia virtutibus benè operamur, donis expeditè, beatitudinibus, perfectè operamur, ſed fructibus fruimur Deo.

5 Quæ differētia eſt inter virtutes Theologicarum, & Cardinalium? Reſpondetur differentia eſt hæc, quia Theologicæ mouent ad finem, ſed Cardinales ad ea, quæ ſunt ad finem. Alia differentia eſt, quia Theologicarum virtutum finis, & obiectum eſt ipſe Deus: ſed virtutum Cardinalium finis eſt ipſe Deus, & non obiectum propriè, quia virtutes Thelogicæ habentur per infuſionem. Cardinalium verò per acquiſitionem. Item virtutes Theologicæ mouent ad opera ex rationibus ſumptis à iure diuino, ſed Cardinales à iure naturali. Item virtutes Theologicæ attenduntur quantum ad actus interiores: Cardinales verò ad opera exteriora. Item virtutes Theologicæ non habentur ſine donis. Cardinales verò ſine donis haberi poſſunt. Item virtutes Theologicæ ſunt diſcretiuæ actuum in Deum: Cardinales verò in proximum. Item in Theologicis ſic eſt, quod habitus generat actus; ſed in Cardinalibus eſt è contra; quia ibi actus generat habitus. Vnde Philoſophus: Quales, inquit, ſunt actus, tales ſunt, & habitus.

SVMMARIVM.

1 *Fides quid ſit.*
2 *Fides magis innititur authoritati, quam rationi.*
3 *Credere contra fidem, non licet.*
4 *Cognitio de Deo quomodo habetur.*
5 *Neceſſaria, vt firmiter credatur, quæ.*
6 *Fides tantum vna eſt, & tam in præteritis, quam in præſentibus, quam etiam in futuris.*
7 *Fidei effectus qui ſint.*
8 *Laicus diſputare de fide, peccat.*

De Fide, ac eius vtilitate, Cap. VII.

1 QVid eſt Fides? Reſpondetur ſecundum Auguſtinum in ſerm. 22. Fides appellata eſt ab eo, quod ſit, duæ ſillabæ ſonant, quum dicitur fides, prima eſt facto, ſecunda à Deo. Interrogo te ergo, vtrum credas, dicis credo; fac quod dicis, & fides eſt. Item ſecundum Apoſt. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum argumentum non apparentium. In hac diffinitione, fides dicitur ſubſtantia, id eſt fundamentū ſubſtans ædificio ſpirituali, quod eſt gratia. Ipſa namque fides facit aliqualiter res ſperandas in nobis ſubſiſtere per gratiā, & faciet tandem per gloriam. Vel ideo fides eſt fundamentum gratiæ, & gloriæ, quia ipſe eſt primus habitus virtutum: primus dico, non tempore, ſed natura. Rerum ſperandarum dicitur, quia fides, per aſſenſum facit in nobis res ſperādas. Argumentum dicitur, id eſt arguens mentem, quia fides inclinat intellectum ad credendum ea, quæ non apparent, & propter hoc dicitur fides, potius argumentum, quam cōcluſio, quia fides probat de non apparentibus, quod ſint, & non probatur.

2 Secundum ſciendum eſt, quod fidis magis innititur authoritati, quā rationi quia

quia ſecundum Greg. fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum, intellige ſufficiens: Quamtuis enim fides rationibus firmetur, tamen, nec talibus, nec experimento ſenſibili debet quis credere contra fidem, ſicut patet in Euchariſtia, vbi, & viſus, & guſtus, & tactus, & olfactus dicit eſſe panem, & vinum, ſed fides dicit eſſe corpus, & ſanguinem Domini Noſtri Ieſu Chriſti.

3 Nota, quod credere contra fidem, non licet. Ioan. 6. Vnde Auguſt. Quod intelligimus debemus rationi, quod credimus, debemus authoritati, quod opinamur debemus errori.

4 Quomodo habetur cognitio de Deo? ℞. quod duplex eſt iſta cognitio de Deo, ſcilicet, naturalis, & accidentalis, naturalis cognitio duplex eſt, ſcilicet, ante peccatum, qua homo cognoſcebat apertè Deum in creaturis, & poſt peccatum, hoc eſt per ſpeculum in enigmate. Accidentalis cognitio, triplex eſt, Prima eſt acquiſita per rationes naturales, quam habuerunt Philoſophi, & hæc dicitur ſcientia. Secunda eſt, quæ habetur teſtimonijs ſcripturarum, & miraculorum, & hæc cognitio dicitur fides informis, Tertia eſt, quæ habetur per infuſionem gratiæ, gratum facientis, & hæc dicitur fides formata, & per talem cognitionem aſſentit anima primæ veritati propter ſe, & ſupra omnia. Vnde ea adueniente pereunt omnes aliæ cognitiones accidentales, ad minus quo ad actum. Cû enim aliæ cognitiones veniunt in animã, tunc fides, tanquam velocior preoccupat motus omnium cum fides ſit de non apparentibus, & difficile ſit occulta credere.

5 Quæ ſunt neceſſaria, vt firmiter credatur. ℞. Duo ſunt neceſſaria ad hoc: Primum eſt illuſtratio veritatis animam eleuans; Secundum ratificatio authoritatis, animam firmam inſtruens, quorum primum, eſt per fidem. ſecundum per ſcripturam authenticam, & per Spiritum ſanctum editam. Authoritas ergo præbet fulcimentum fidei, & fides aſſenſit authoritati, Vtrunque vero, per Chriſtum eſt, propter, quod, & ſplendor, & verbum dicitur, quia mentem per fidem illuminat, & veritatem per doctrinam oſtendit. Hebr. 1. & Ioan. 1.

6 Hoc quoque ſciendum eſt, quod tantum vna fides eſt, tam in præteritis, quam in præſentibus, quam etiam in futuris. Epheſ. 4. licet magis clara ſit in eis, & explicita, qui ſequuntur Chriſtum, quam in eis, qui præceſſerunt eius aduentum, ſicut nouum teſtamentum clarius eſt, quam vetus.

7 Qui ſunt effectus fidei? Reſpondetur, quod fides multa bona facit, hominem ſaluat, vnde dictum eſt Mariæ Magdalenæ, Luc. 7. fides tua te ſaluam fecit. Mentem purgat. Actuum. 15. fide purificans corda eorum, contra mundum pugnat. Hebr. 11. ſancti per fidem vicerunt regna, poſtulata impetrat. Vnde illud Matth. 15. O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi, ſicut petiſti. Perſeuerantiam dat. Rom. 11. Tu autem fide ſta, temporalia contemnit. Hebr. 11. fide Moyſes grandis effectus, negauit ſe filium eſſe filiæ Pharaonis. Iuſtificat. Rom. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Beatificat. Ioan. 20. Quia vidiſti me Thoma, credidiſti, beati, qui non viderunt, & crediderunt.

8 Quæritur vtrum laico Chriſtiano liceat diſputare de fide cum Infidelibus? Reſpondetur, quod peccat mortaliter, ſciens laicis eſſe prohibitum ſub excommunicationis pœna de illa diſputare, cap. Quicunque de hæreticis lib. 6. & l. penult. C. de ſumm. Trin. Caiet. in ſum. verb. diſputatio.

SVMMARIVM.

1 *Symbolum, quomodo, & quando compoſuerunt Apoſtoli.*
2 *Duodecim articuli debemus credere.*
3 *Symbolum, quid ſit.*
4 *Articulus, quid ſit.*
5 *Articuli fidei duodecim.*
6 *Pater non eſt idem, quod filius.*
7 *Trinitas quomodo probatur.*
8 *Trinitas oſtenditur etiam in figuris.*
9 *Pater quod ſit quomodo probatur.*
10 *Creare, & facere in quibus differant.*
11 *Creatura mundi quotuplex eſt.*
12 *Mundus triplex.*

13 Ele-

13 *Elementum, & elementatum in quibus differant.*
14 *Quinta eſſentia, quæ ſit.*
15 *Opera ſex dierum, quomodo exponantur.*
16 *Locorum diſtinctio.*
17 *Diabolus à ſummo corruit.*
18 *Corpus Chriſti, quomodo eſt in pluribus.*
19 *Deus ante mundi conſtitutionem, vbi erat.*
20 *Deus vbique eſt.*
21 *Orbium diſtinctio, ac mundi machina in quo conſiſtat.*
22 *Natura Orbium.*
23 *Cælum empiricum, quomodo excedat alios cælos.*
24 *Terra, & alia elementa, atque planetæ, quomodo ſint in magnitudine.*
25 *Paradiſi Terreſtris magnitudo.*

De Symboli Apoſtolorum expoſitione. Cap. VIII.

1 QVomodo, & cauſa, ob quam Apoſtoli hoc ſymbolum compoſuerunt? & vt colligitur ex S. Bonau. lib 3 ſent. diſt. 25. art. 1. quæſt. 1. & Richar. lib. 3. ſent ead. diſt. art. 1. quæſt. 2. Cum poſt aſcenſionem Domini per aduentum ſpiritus ſancti per ſingulos quoſque Apoſtolos igneæ linguæ ſediſſent, vt loquelis diuerſis loquerentur, per quod eis nulla gens extranea, nulla linguæ barbaries in acceſſa videretur, & inuia, præceptum eis à Domino datum hoc ad prædicandum Dei verbum ad ſingulas, quoſque proficiſci nationes Diceſſuri; itaque ab inuicem, normam ſibi prius futuræ prædicationis in commune conſtituunt, ne fortè alij, ab alio abducti diuerſum aliquid ijs, qui ad fidem Chriſti inuitabantur exponerent. Omnes itaque in vno poſiti, & Spiritu Sancto repleti, breue iſtud futuræ, ſibi (vt diximus,) prædicationis iudicium in vnum conferendo, quod ſentiebat vnuſquiſque componunt hoc ſymbolum, id eſt Credo paruum, atque hanc credentibus dandam eſſe regulam ſtatuunt, & vt in Conc. Trid ſeſſ. 3. Et credendum eſt quod Beata Virgo erat præſens, & reſidebat in medio corũ tanquam Magiſtra.

Diuiditur autem, & diſtinguitur hoc Symbolum Apoſtolorum in duodecim articulos, ſecundum numerum Apoſtolorum, qui contulerunt credenda: qui ſinguli ſingulos articulos compoſuerunt

2 Hos duodecim articulos debemus credere purè, ſyncerè. & extra omnem dubitationem, omnia ſuperuacua, & inani, quarumlibet minutiarum abiectione. At ſi occurrẽt difficultates debemus nos ſimpliciter ſubmittere credulitati, & fidei piorum, & Deum timentium Sanctæ matris Eccleſiæ doctorum, & Antiſtitum, nec non ſanctorum, & ſanctarum qui in teſtimonium huius fidei orthodoxæ, vſque ad mortem fortiter dimicarunt. In hac enim exilij valle tantummodo credere poſſumus ſcriptis Apoſtolorum, Euangiliſtarum, & Prophetarum: non etiam videre, & experimento cognoſcere, quæ ab ijs ſcripta ſunt. Sed locus videndi, quæ hic credimus, & ſperamus: Vnde Eſaias. Si non credideritis non intelligetis.

3 Nunc verò antequam aggrediamur ſingulorum articulorum declarationem intendimus reſerare, quid ſit ſymbolum, & quid articulus. Symbolum eſt omnium Apoſtolorum ſimul vna ſententia. & dicitur à ſym bolum, quod eſt ſimul, & bolim, ſententia; quaſi per vnicam Apoſtolorum ſententiam conſtitutum, & totum à quolibet approbatum, ſecundum S. Bonau.

Tria ſunt Symbola: Primum Apoſtolorum: ſecundum Niceni: Tertium Athanaſij: Primum factum eſt ad inſtructionem: ſecundum ad fidei explanationem: Tertium ad fidei defenſionem.

4 Articulus eſt indicialis veritas de Deo arctans nos ad credendum ſecundum Richár. de S. Vict. Articuli ſunt duodecim, ſi reſpectus habeatur ad eos, qui ſymbolum ediderunt, ſecundum numerum Apoſtolorum: Si autem conſideremus, quæ radicaliter ſunt credenda, tunc Articuli ſunt quatuordecim, quorum ſeptem ſpectant ad diuinitatem, & ſeptẽ ad Chriſti humanitatem, & hæc figuata ſunt in 7. ſtellis candelabris aureis in quorum medio filius hominis ambulabat. Apoc. 1. Item articulus ſecundum Iſidorum eſt perceptio veritatis diuinæ

ten-

Digitized by Google

tendens in ipſum. Item hi duodecim articuli figurati ſunt ſecundum Alex. de Aleſ. in 3. par. ſumm. in tractatu de fide in duodecim lapidibus fundamenti muri ciuitatis Hieruſalem: Apoc. cap. 21. quia iſti 12. Stellarum, quæ erant in corona mulieris. Apoc. 12. Mulier enim ſignificat Eccleſiam, corona fidem, 12. ſtellæ. 12. articulos ab Apoſtolis radicatos. Item figurati fuerunt Ioſuæ; cap. 4. vbi dicitur, quod 12. Viri perfecti portauerunt de medio Iordanis alueo duodecim lapides, & poſuerunt in loco, vbi caſtrametati ſunt. Per. 12. namque viros de ſingulis tribus præfigurabantur 12. Apoſtoli, per 12. verò lapides, duodecim articuli partes Symbolici, qui ſunt firmi, & immutabiles; ex medio autem Iordanis alueo accepti ſunt, ideſt ex ſacræ ſcripturæ teſtimonio.

Hæc verba Symboli, ait Aug. in lib. de Symbolo, quod per diuerſas ſcripturas ſparſa ſunt, ſed tamen collecta, & ad vnum redacta, ne tardorum hominum laboraret memoria.

1 *Petrus*.

Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cæli, & terræ.

2 *Andreas*.

Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum.

3 *Ioannes* Euangeliſta.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto natus ex Maria Virgine.

4 *Iacobus Maior*.

Paſſus ſub Pontio Pilato crucifixus mortuus, & ſepultus.

5 *Thomas*.

Deſcendit ad inferos tertia die reſurrexit à mortuis.

6 *Iacobus Minor*.

Aſcendit ad cælos ſedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis.

7 *Philippus*.

Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.

8 *Bartholmæus*.

Credo in Spiritum ſanctum.

9 *Matthæus*.

Sanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem.

10 *Simon*.

Remiſſionem peccatorum.

11 *Iudas Thadæus*.

Carnis reſurrectionem.

12 *Matthias*.

Vitam æternam, Amen.

5 Primus articulus quem poſuit S. Petrus. Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cæli, & terræ, ideſt ſecundum Auguſtinum creatorem omnium viſibilium, & inuiſibilium. De quo primo dicit credo, quod habetur Eccleſ. cap. 2. Vbi dicitur. Qui timetis dominum credite illi: Secundo, dicit in Deum. Deuter. cap. 6. Audi Iſrael, Dominus Deus noſter vnus eſt: Tertio dicit patrem, Hierem. cap. 3. Patrem vocabis me, & poſt me non ceſſabis ingredi. Quarto dicit omnipotentem Geneſ. cap. 7. ego Dominus omnipotens ambula coram me, & eſto perfectus. Quinto dicit creatorem cæli, & terræ. Gen. cap. 1. In principio creauit Deus cælum, & terram: contra hunc articulum excluditur duplex error, ſcilicet error gentilium, qui non credunt in Deum, ſed in Idolum, & error manicheorum, qui dicunt viſibilia eſſe creata à principe tenebrarum. Inuiſibilia verò à Deo, ex quo patet, quod quilibet Chriſtianus debet firmiter Deũ credere eſſe creatorem omnium rerum viſibilium, & inuiſibilium, & quod non ſit aliquis vermiculus, quod non ſit creatus à Deo.

6 Quæritur vtrum ſit idem Pater, qui filius? ℞. Non eſt idem Pater, qui filius nec idem Filius, qui Pater, nec idem Spiritus ſanctus, qui Pater, & Filius: quoniã tres ſunt, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus Sed ipſa Trinitas, in his Deus vnus: Patri attribuitur omnipotentia; Filio Sapientia Spiritui ſancto bonitas. Præterea omne bonum eſt ſui diffuſiuum, vt dicit Diony. Vnde cum Pater ſit fons bonitatis, emanatio erit ab ipſo perfectiſſima, quæ eſt generatio: Erit etiam emanatio iucundiſſima, quæ eſt per modũ benignitatis, & liberalitatis hæc autẽ emanatio, amor eſt, qui eſt Spiritus ſanctus à Patre, & filio procedens, & benè dicitur amor emanatio liberalitatis, quia amor primum donum eſt, quod à liberalitate procedit, cum ſit donum intrinſecum in ipſo dante, in quo ſcilicet amore omnia alia donantur.

Quo-

Digitized by Google

His amplius in damna, miſerias, morbos, ærumnas, famem, ſitim, frigus, eſtum, & alia mala innumerabilia deuenerunt: denique etiam in ipſam moriendi neceſſitatem, & ſtatim caro concupiuit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem. Senſeruntque aliam legem in membris ſuis, repugnantem legi mentis ſuæ. Factumque eſt iuſto Dei iudicio, vt qui Deo ſubijci nollent, ne membra quidem ſua ſibi ſubiecta habere poſſent, & qui ab eo, qui omnia regit, & qui eos prius regebat regi nollent: ea quæ prius regebant, regere non poſſent, contemptaque Dei obedientia, in ſobedientia corporis punita eſt, quæ omnia mala limitato, iuſtoq. Dei iudicio in totam poſteritatem diffuſa ſunt. Natura enim humana, quæ in primis parentibus tota erat per peccatum tota corrupta eſt; totamq. iuſtitiam, & immortalitatem perdidit. Vnde non niſi corruptos, iniuſtos, & immortales filios generare potuit. Qui ſicut fuerant omnium parentes, ita & omnium extiterunt peremptores: & quod infeliciſſimum eſt, prius peremptores, quam parentes; Quod ſi primi parentes, & eorum poſteritas Dei mandato paruiſſent, iuſtitiæ originalis donum conſeruaſſent, in magna quiete, & tranquillitate vixiſſent. Quia eorum ratio, ideſt ius intelligendi agibilia, & cognoſcibilia errare non potuiſſet, ſed Deo obediuiſſet, eiq. in omnibus ſe confirmaſſet, voluntas rationi, ſenſualitas voluntati, bruta etiam animantia hominis imperio paruiſſent. Qua iuſtitia originali manente corporis cum anima indiſſolubile erat vinculum. Homines à frigore æſtu, ſiti, famæ ægritudine, denique ab omni corporis, animæq. languere immunes, & vacui poſt vitam benè, beateq. peractam, & poſt multorum bonorum operum exequutionem, ſine mortis pœna tranſlati fuiſſent viui, vt inquit Greg. 4. moral. Quo iuſtitiæ originalis ſingulari dono primorum parentum culpa perdito in moriendi neceſſitatem, & omnem præſentis miſeriam deuentum eſt. Meth.P.

5 Quod remedium fuit inſtitutum ad delendum hoc Adæ peccatum? Reſpondetur omnes ex progenie Adæ virili cōplexu concepti, peccato obnoxij ſunt, vt inquit Aug. lib. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 29. id eſt carentia iuſtitiæ originalis, quam conſeruatam oportuerat, contra quod peccatum conſultiſſimus ille male affecti animi medicus Ieſus Chriſtus, ſua inexauſta bonitate præſentiſſimum remedium humano generi indulſit; nempe baptiſmi lauacrum (vt diximus in principio primæ partis huius operis.) Non tamen hoc formaco peccati fomes, & ad opus ſtudiorum difficultas, & ad malū propenſitas adempta eſt, ſed ſolum ius, & dominiū, quod diabolus in animas hominum iure ſibi vendicabat.

6 Quæritur, vtrum peccatum Adæ fuerit maximum? ℞. pro quo eſt notandum, quod vnum peccatū dicitur maius alio extenſione, quia pluribus nocuit; ſic peccatum Adæ fuit maximum. Similiter dicitur fuiſſe maximum per ingratitudinē. Secundò modo dicitur peccatum maximum libidinæ; ſic peccatum diaboli fuit maximum, quia appetijt aſsimilari creatori, ſecundum Bonauent. ſuper ſecundum ſent.

7 Quæritur, quis plus peccauit Adam, vel Eua? Reſpondetur, quod ingratitune plus peccauit Adam, quia abundantiora bona ſuſceperat à Deo. Peccauit etiam plus occaſionaliter, quia ſuum peccatum fuit cauſa transfuſionis in poſteros. Eua autem plus peccauit libidine voluntatis, quia appetijt aſsimilari Deo; etiam quia ſuggeſsit viro ſuo, vt ederet de ligno vetito, qui nolens contriſtari delitias ſuas, pomum momordit, ſed non comedit, ſecundum Bonauenturam.

8 Quæritur, quare de cæleſtibus, & inuiſibilibus nonnulli ſubdubitent? Reſpondetur, quod poſtquam de Paradiſi gaudijs culpa exigente expulſus eſt primus humani generis parens, & in huius cœcitatis, atque exilij venit ærumnam, vt illa cæleſtis patriæ gaudia, quæ primus contemplabatur videre non potuerit; nempe in Paradiſo voluptatis conſueuerat verbis Dei, & corpore in terra degens, cum Angelis anima diuerſari per contemplationem. Sed poſt-

quam hic cecidit ab illo, quo implebatur mentis lumine receſſit; ex cuius carne nos in huius cœcitate nati, audimus quidem cæleſtem eſſe patriam, audimus eius ciues Angelos Dei, audiuimus eorundem Angelorum ſocios ſpiritus iuſtorum, & perfectorum; ſed quia homines carnales illa inuiſibilia per experientiam ſcire non valent, ſubdubitant an ne, ſit, quod oculis corporalibus non vident. Quæ nimirum dubietas, primo parenti, eſſe non potuit, quià excluſus à paradiſi gaudijs, quid viderat, quid amiſerat memori mente recolebat; ſed in filijs ea eſſe potuit dubietas, qui à primo parente audita experimento ſentire non poterant.

Elegans ſimilitudo R.P.Pol.

9 Quæritur, non poterat primus parens per aliquam ſimilitudinem ea manifeſtare? Reſpondetur, poterat quidem, & ſaltem per elegantem hanc ſimilitudinem: videlicet. Vt perinde, atque ſi prægnans mulier in tetrum carcerem mittatur, ibique pariens puerum natum nutriat, cui creſcenti ſolem, lunam, ſtellas, montes, campos, volantes, aues, currentes equos, varietates colorum, diuerſitatemq. rerum omnium mater nominet; ille verò natus, & nutritus in carcere, nihil aliud ſciens, quam tenebras, dum hæc à matre audit, vera ne ſint ſubdubitabit: vt pote, qui ea non cognoſcat experimento. Haud ſecus in hac exilij ſui cœcitate nati homines, dum ſumma, & inuiſibilia audiunt diffidunt, an vera ſint, quia ſola hæc infirma, & viſibilia numerant, in quibus nati ſunt. Vnde factum eſt, vt viſibilium, inuiſibiliumque creator humanæ calamitatis miſertus genus humanum redempturus veniret. Vt dum viſibiliter Deum per ipſum factum viſibilem in amorem inuiſibilium raperemur, & in ipſum citra omnem dubitationem crederemus, cordibus noſtris per Spiritum ſanctum viuificatis, & in fide confirmatis, quatenus eius ſacro ſpiramine afflati, ijs videremus, quæ per experimentum nondum ſcire poſſemus. Quot quot ergo hunc ſpiritum hæreditatis noſtræ pignus accepimus de vita inuiſibilium non dubitamus P.Pol.

10 Quæritur, quid ſi quis in hac fide non eſt ſolidus? Reſpondetur, debet proculdubio maiorum dictis fidem adhibere, eiſque iam per Spiritum ſanctum inuiſibilium experientiam habentibus credere. Nam ſtultus eſt puer, qui matrem ſuam ideo putat de luce mentiri, quia nihil tale potuerit experiri, & nihil aliud, quam carceris tenebras nouerit.

De Redemptione humani Generis.

11 Quæritur, quomodo facta fuit iſta redemptio? Reſpondetur, Deus optimus maximus humanæ ſalutis amator, cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere, qui iuſtus eſt ſimul, & miſericors, qui iuſtitiam in miſericordia, & miſericordiam ſeruat iniuſtitia nolens vniuerſum humanum genus æternum perire, & à Paradiſi gloria, ad quam ipſum creauerat perpetim exulare, hominis vice nullam poſtea condidit creaturam, innuens hoc ipſo redimẽdum adhuc hominem; quippe quem ſupplantauerat aliena malitia: ideoque prodeſſe ei poterat charitas aliena: ſeruata igitur iuſtitia, quia diabolum hominis victorem non ab alio, quam ab homine vinci fecit, vt ſimile ſimili repararetur miſericorditer, & ſolita ſua clementia homini benè eſſe largiturus, cui, & eſſe daret, voluit citra omnem corruptionem naturam humanam ſibi copulare, vt ipſe qui dederat legem, daret etiam gratiam. Sed legem per ſeruum miſerat, cum gratia autem ipſe deſcendit in Virginis Mariæ immaculatum vterum, homo factus, & inter Deum Patrem, & genus humanum mediator futurus. In quo tanta, & tam mirabilis facta eſt copula duarum naturarum humanæ, & diuinæ, in vna perſona Filij, & verus Deus eſſet ho-

Digitized by Google

mo, & verus homo eſſet Deus. Ipſe eſt Ieſus Chriſtus Creator noſter ſimul, & Redemptor, qui olim per multa ſæcula à Patriarchi[illegible] & Prophetis ſacro ſpiramine a[illegible] enuntiatus, & promiſſus: nouiſſimè autem, & in hac vltima mundi ætate conceptus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria Virgine natus, à Paſtoribus cognitus, à tribus Regibus Orientalis plagæ adoratus, & in fidei, ac clientele, ſignum, auro, thure, & myrra donatus, à Simeone ſene, Anna vidua, & alijs quamplurimis agnitus Deus, & prædicatus à beato Ioanne Baptiſta eius præuio, & præcurſore digito demoſtratus eſt, & in Iordane ab eodem baptizato; annos tres, plus minus legem diuinam, & orthodoxam religionem prædicauit, & docuit, eamque innumerabilibus miraculis confirmauit, quam ipſe p ſuos miniſtros nobis fideliſſimè traditam obſeruandam præcepit.

Poſtremò, vt nos redimeret, & exitu præſtaret id, cuius cauſa in hunc mundum delapſus erat, ſub Pontio Pilato acerbiſſimum, & ignominioſiſſimum mortis genus elegit; nempe cruci, inter duos ſceleſtiſſimos latrones affigi; Sepultuſque eſt, & tertia die reſurrexit rediuiuus, & Apoſtolis præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei; & quadrigeſimo die à reſurrectione: videntibus illis Diſcipulis ex monte Oliueti, ad cæleſtiam regiam aſcendit ſtipatus magno comitatu Patriarcharum, & Prophetarum, quos à lymbi carcere adduxerat; ſedetque ad dexteram Dei Patris omnipotentis: tandem ad iudicium viuorum, & mortuorum omnium, qui tum de tubæ clangorem, in corpore, & anima reuixiſſent, cum gloria venturus in conſummatione ſæculi aſſumendi, & in melius inſtaurandi. Tum ſingulis hominum mercedem mira æquitate tribuet, Iuſtis quidem æternæ beatitudinis gloriam, Iniquis verò pœnas nullum vnquam inuenturas exitum.

SVMMARIVM.

1 *Deus deſcendit de cælo, & quomodo.*
2 *Ad bonum gratiæ non poteſt quis per ſe venire.*
3 *Gratia gratis data ſemper præſto eſt liberum arbitrium excitare.*
4 *Gratia gratum faciens à quibus eſt.*
5 *Anima quid habet à natura.*
6 *Gratia procedit à Deo nobis ſicut radius à ſole.*
7 *Gratia tripliciter diſtinguitur.*
8 *Gratiæ effectus eſt, quod excitat liberum arbitrium ad bene cogitandum.*

De Origine gratiæ. Cap. III.

1 QVæritur, quomodo Deus deſcendit de cælo? ℞. Quẽadmodũ de cælis Deus non deſcendit per eſſentiã ſuam incommutabilem, ſed per influentiam ab ipſo emanantem, ita nec ſpiritus rationalis eleuatur ſupra ſe per ſitum localem, ſed per habitum deiformẽ. Ioan. 6.8.& 16. vnde neceſſe eſt ſpiritu rationali, ſi debet eſſe dignus æternæ beatitudinis, quod particeps fiat influentiæ bonitatis diuinæ.

2 Quæritur ad bonum gratiæ qualiter perueniendum? Reſpondetur, ad bonum gratiæ non poteſt quis peruenire, cum hoc non ſit ſecundum limites naturæ, ſed ſecundum influentiam largitatis diuinæ. Sicut enim creatura pro ſua defectibilitate ſuo principio ſemper eget, vt ſit in eſſe naturæ, ſic idem principium pro ſua bonitate influere non ceſſat creaturæ rationali vitam ſpiritualem, vt benè ſit ei in eſſe gratię, quam habere non poteſt ſine Deo largitore. Io. 15.

3 Quæritur, quomodo ad gratiam gratum facientem hominem ſe diſponere contingit? Reſpondetur, gratia gratis data ſemper præſto eſt liberum arbitrium excitare, & commouere, cuius eſt huic admonitioni conſentire, & hoc eſt, quod in eſt facere, quo facto poteſt homo ad gratiam gratum facientem ſe præparare, & ideo inexcuſabilis eſt homo, ſi gratiam gratum facientem, non recipit Eph. 2.

Quam-

Quamuis enim gratia Dei ſic habetur Dei dono efficiente, non tamen ſine libero arbitrio conſentiente, quia ſicut ait Auguſtinus: qui creauit te ſine te, non ſaluabit te ſine te. Vide cap. 37. primæ partis huius.

4 Quæritur, gratia gratum faciens à quibus eſt? Reſpondetur, eſt a tribus, ſed aliter, & aliter. Nam eſt à Deo efficiente à gratia gratis data liberum arbitrium excitante, & mouente; & à libero arbitrio conſentiente. Quamuis enim liberum arbitrium non poſſit gratiam efficere in homine, poteſt tamen ad hoc ſe habilitare, & præparare, vt habeat. Sicut aliquis non poteſt illuminare domum, poteſt tamen aperire feneſtras; quo facto, ſol intrat, & domum illuminat. Quod autem dico de libero arbitrio conſentiente, intelligo de adultis, quia in paruulis ſufficit fides parentum, & ſacramentum Eccleſiæ, & meritum Chriſti, & excuſat eos impotentia.

Sciendum eſt etiam, quod habilitatio, ſiue præparatio ad gratiam, triplex eſt, ſcilicet efficiens, formalis, & materialis. Prima eſt à Deo; ſecunda à gratia gratis data; tertia à nobis. Prima namque habet facultatem, & inſtrumentum inſtitutum cognoſcendi, & diligendi Deum ex natura, ſed non habet cognitionem veritatis, & ordinem dilectionis, niſi ex gratia. 2. Cor. 5.

5 Quid à natura habet anima? Reſpondetur, habet tria, quæ ad opera bona nos incitant, vt eſt lex naturæ, quæ ſcripta eſt in corde hominum dicens: Quæ vultis, vt faciant vobis homines, ita, & vos facite illis, &c. Ratio quæ dicit ea eſſe delectabilia, vtilia, & honeſta. Gratia, quæ dicit ſeruiendum eſſe Deo, quia ſummè bonus. Subueniendum proximo, quia Dei filius, quia imago Dei, quia in beatitudine ſocius. Gratia non datur ei, qui ſe non habilitat ad gratiam. Et de hoc habes multa exempla, ſcilicet in illo ad largientem manum non extendit, quia Deus quantum in ſe eſt, dat omnibus affluenter, in illo, qui contra lumen oculos claudit, cum Deus facit oriri ſolem ſuum, ſuper bonos, & malos; in illo, qui fontem reperiens, ſitidum vrnis ſurſum erigit; quia Deus, ſicut ait Auguſtinus ingenti liberalitate, atque libertatis vbertate replet omnes creaturas pro captu earum in illo, qui ad ſumendum cibum negligit os aperire, quia talis debet meritò famæ mori; in exiſtenti etiam in ægritudine, medico contradicit, & ſimilia.

6 Quomodo nobis à Deo gratia procedit? Reſpondetur, ſicut radius à ſole, ſicut germen à radice, ſicut mel à flore, ſicut riuus à fonte, ſicut imago ab artifice: ſecundum exemplar interius, & facturam exterius. Si gratiam ideo tibi dedit Deus, quia dedit gratis, gratis ama, noli ad præmium diligere Deum; ipſe ſit præmium tuum. Auguſtinus ſuper Ioannem.

7 Quomodo gratia diſtinguitur? Reſpondetur, gratia dicitur tripliciter. Primò, generaliter, & ſic gratia eſt adiutorium ſine quo nihil poſſumus facere, immo nec in eſſe durare. Secundò, dicitur gratia ſpecialiter, & talis gratia dicitur gratis data, ſcilicet donum, quo ſe homo præparat ad ſuſcipiendum donum Spiritus ſancti. Huius enim gratiæ eſt reuocare liberum arbitrium à malo, & excitare ad bonum, ſine qua nullus facit ſufficienter, quod in ſe eſt, vt præparet ſe ad ſalutem. Tertiò dicitur gratiæ propriæ, ſcilicet donum. Ioan. 15. diuinitus datum ad merendum, quod quidem donum gratia gratum faciens appellatur: Sine iſta gratia nullus poteſt mereri, nec in bono proficere, nec ad gloriam peruenire. Iſta triplex gratia ſumitur ex verbis Apoſtoli, vbi ait, 1. Corin. 15. Gratia Dei ſum, id quod ſum; ecce prima. Et gratia eius in me vacua non fuit; ecce ſecunda. Sed gratia eius ſemper in me manet; ecce tertia. Præter prædicta dicitur gratia gratis dans.

8 Quæritur, effectus gratiæ quid, & qui? Reſpondetur, effectus gratiæ eſt, quod excitat liberum arbitrium ad bene cogitandum, & ſanat ipſum mutando effectum, ipſumque corroborat perducendo ad effectum. Item gratia Deo hominem reconciliat, à peccato liberat, & pœnam æternam in temporalem commutat. Item gratia opera noſtra meritoria facit, & bona propter peccatũ amiſ-

Digitized by Google

raeſtituit, ac ſtabulum in palatium conuertit. Item per gratiam efficitur anima ſponſa Chriſti, filia Regis æterni, & templum Spiritus ſancti. Item gratia ipſam animam purgat, illuminat, & perficit. Item gratia mentem eleuat, Deo aſſimilat, & ſpirituali ſolatio cibt. Nota, quod quamuis virtus gratuita ſimul inſit animæ, cum non tamen habet effectum ſuum tam cito ſicut gratia, quando effectus gratiæ, eſt facere gratum Deo, & facere dignum vita æterna, & hic effectus ſtatim ineſt puero poſt baptiſmum. Virtutis autem effectus, eſt elicere actum meritorium de potentia, & hic effectus, non ſtatim ineſt puero poſt baptiſmum; de hoc autem non eſt propter defectum virtutis, ſed propter impotentiam naturæ agentis. Puer enim non eſt aptus ad actus voluntarios. Vnde ſciendum, quod triplex eſt perfectio. Prima, eſt gratiæ, & cauſat gratuitum. Secunda eſt virtus, & cauſat bonum actum. Tertia eſt operis virtutis, & cauſat meritum. Prima perfectio perficit animam. Secunda, perficit animæ potentias. Tertia perficit ipſos actus &c. Vide cap. 37. primæ partis huius. de iuſtificat. impij. num. 6. & 7. Vide num 9. & 10. cap. ſeq.

SVMMARIVM.

1 *Virtus eſt bona qualitas mentis, &c.*

2 *Virtus quomodo exprimitur ab Auguſtino.*

3 *Virtus dicitur quaſi vis intus.*

4 *Virtus in medio conſiſtit.*

5 *Virtutes dicuntur habilitare ad gratiam.*

6 *Facere quod in ſe eſt, quomodo intelligitur.*

7 *Opera meritoria ſunt totaliter à gratia, & quomodo à libero arbitrio.*

8 *Opus, vt ſit meritorium, quid requiratur.*

9 *Primam gratiam, nullus peccator poteſt mereri.*

10 *Vitam æternam ex condigno mereri multæ ſunt cauſæ.*

11 *Opera, quæ non ſiunt in charitate, ad quid valeant.*

De Virtutibus. Cap. IV.

1 QVid eſt virtus? Reſpondetur, ſecundum Aug Virtus eſt bona qualitas mentis, qua benè viuitur, qua nullus malè vtitur, quàm ſolus Deus in homine operatur. Hæc diffinitio datur in comparatione ad agentem. Item ſecundum eundem Aug. Virtus eſt habitus mentis benè inſtitutæ; hæc datur in comparatione ad bonum, in quo eſt. Itē dicit Philoſ. Virtus eſt habitus voluntarius in medioeritate conſiſtens, quo ad nos, terminata ratione, prout ſapiens determinabit. Hæc diffinitio datur in comparatione ad actum circa quem eſt. Item Philoſ. Virtus eſt diſpoſitio perfecti ad optimum. Hæc datur ſecundum comparationem ad finem. Item Iſidorus. Virtus eſt naturæ habitus, animæ decus, vitæ ratio, morum pietas, cultus diuinitatis, honor, hominis, æternæ beatitudinis meritum; hæc datur in comparatione ad effectum.

2 Quæritur, quomodo effectus virtutis exponitur ab ipſo Auguſtino? Reſpondetur, exponitur ſic. Virtus eſt bona qualitas, hic ponitur qualitas pro genere; bona verò dicitur ad differentiam malarum qualitatum animæ: Dicitur quoque bona, quoniam à bono Deo datur, & bonos tantum inhabitat, & bonos facit, ad bonum perducit. Mentis ponitur ad differentiam qualitatum, quę ſunt in corpore; qua benè viuitur, ponitur ad differentiam qualitatum, quibus benè, & malè vti poſſumus; quam ſolus Deus operatur in homine, ponitur ad differentiam virtutum Cardinalium, quæ habentur per acquiſitionem. Circa aliam diffinitionem Auguſtini, notandum eſt, quod ibi ponitur habitus mentis benè inſtitutæ, & hoc eſt ad ſimilitudinē regni, quod tūc benè inſtituitur, qñ rectè conſulitur, & benè imperatur, & iuſtè obeditur. Eodem modo benè inſtituta eſt mens, ſi ratio rectè conſulit, ſi voluntas benè imperat. Luc. 11.

3 Quæritur, quæ eſt etymologia virtutis? Reſpōdetur, eſt hæc. Virtus dicitur quaſi vis intus, & hæc vis conſiſtit in agreſſione

Digitized by Google

ſione arduorum, intolerantia diuerſorũ, & in abſtinentia placitorum. Item dicitur virtus, quaſi viri ſtatus. Vide infra c 6.

4 Quæritur, quæ eſt perfectio virtutum? ℞. cum virtus in medio conſiſtat, ſecundum Philoſ. illud medium eſt in tribus, ſcilicet, in agendis, in habendis, & in ſuſtinendis. In agendis, ſcilicet intra, ſupra, & citra modum, Apoſt. Rom. 12. Rationabile ſit obſequium veſtrum. In habendis, ſcilicet, inter ſuperfluum, & indigentiam. Prouerb. 30. Diuitias, & paupertatem ne dederis mihi. In ſuſtinendis, ſcilicet inter eleuari in proſperis, & deijci in aduerſis. Vnde illud Deuter. 5. Non declinabitis ad dexteram, neque ad ſiniſtram.

5 Quæritur, quomodo virtutes dicuntur habilitare ad gratiam? ℞. ſecundum quod iam dictum eſt; quamuis nullus, ſibi mereatur primam gratiam; poteſt tamen peccator ſe habilitare ad gratiam, faciendo, quod in ſe eſt; quia nulli talium gratia denegatur. Hoc autem nõ eſt merito digni, vel condigni, ſed congrui. Hæc autem congruitas multo magis eſt, ex parte Dei gratiam conferentis, quam ex parte hominis ſe ad gratiam habilitantis, quia in præparatione ad gratiam, & infuſione gratiæ, habet ſe anima admodum materiæ; ipſe verò Deus, vt primũ mouens, & efficiens. Alia ratione patet, quod huiuſmodi congruitas magis eſt à Deo, quam ab homine, quia habilitatio, quæ eſt ex parte hominis, ſolummodo dat locum diuinæ miſericordiæ, vt ſalua iuſtitia poſſit alicui conferri gratia, quia iniuria fieret diuinæ iuſtitiæ, ſi tali daretur gratia, in quo eſſet obex, id eſt voluntas peccandi.

6 Quomodo intelligitur facere quod in ſe eſt? ℞. facere, quod in ſe eſt, tria complectitur, ſcilicet, vt homo actum, & voluntatem peccandi deſerat, & conetur in bonum, prout eſt ſibi poſſibile. Et hæc igitur habilitatio ad gratiam eſt, ſi homo facit, quod in ſe eſt. Nota, quod omne meritum, vel demeritũ acquiritur in hac vita. Item non bonum facere, ſed benefacere, laudabile eſt.

Non enim verbis, ſed aduerbijs meretur. Vnde verſus.

In vitæ meritis præſunt aduerbia verbis.

7 Quæritur opera meritoria, ſunt ne à gratia, vel à libero arbitrio? ℞. totaliter ſunt à gratia, & totaliter ſunt à libero arbitrio, licet principaliter à gratia; quia gratia comparatur ad liberum arbitrium, ſicut ſeſſor ad equum. Oſeæ 13. Sicut enim ſeſſor equum diriget, ita gratia dirigit liberum arbitrium in exercitatione virtutum. Per nos enim malum facere poſſumus, ſed non bonum.

8 Quæritur, vt opus ſit meritoriũ, quid requiritur? ℞. vt opus aliquod ſit meririum, tria requiruntur. Primò, vt opus fiat in charitate, quia opera facta extra charitatem, mortua ſunt, ſicut carbo extinctus. Secundò, quod ſit ex charitate: multa enim fiunt in charitate, quę tamen non ſunt meritoria, ex eo, quod non fiunt ex charitate, id eſt; quia non referuntur ad finem debitum. 1. Corinth. 13. Iac. 2. & Gal. 5. Tertiò, quod idem opus ſit referibile ad bonum. Hoc ideo dico, quià mala non poſſunt bona intentione fieri; alioquin ſequeretur abſurditas, quod idem opus eſſet meritorium, & demeritorium. Attenduntur autem tria in merito ex parte hominis, ſcilicet ſubiectum, hoc eſt anima. Item liberum arbitrium. Item intentio ſicut finis. His tribus reſpondent tria ex parte Dei, ſcilicet gratia, virtus, charitas. Et gratia quidem reddit ſubiectum Deo gratum: Virtus autem habilitat liberum arbitrium: charitas verò dirigit intentionem ad debitum finem.

9 Quæritur, vtrum peccator poſſit mereri primam gratiam? Reſpõdetur, quod nullus peccator poteſt mereri propriè primam gratiam, & hoc multiplici ratione. Prima, quia talis non habet radicem merendi, id eſt gratiam. Secunda, propter ſtatus indignitatem; quia peccator non eſt dignus pane, quo veſcitur. Tertia, quia nullius hominis opus placet Deo, niſi placet ipſe prius. Vnde prius reſpexit Deus in Abel, quam ad munera eius, vt dicitur Gen. 4. Quarta, quia naturaliter attendit cauſa ſuum effectum, ſic, & gratia cum ſit cauſa meriti, præcedit meritum: ipſa enim ſecundum Auguſtinum, voluntatem noſtram præcedit, vt velimus, & ſequitur ne fruſtra velimus.

Digitized by Google

10 Quæritur, mereri vitam æternam ex condigno, quomodo? Reſpondetur, quod vt ex condigno mereamur vitam æternam, multæ ſunt cauſæ. Prima eſt efficacia doni Spiritus ſancti cooperantis in merito. Secunda, Dei veritas promittentis. Tertia perſuaſibilitas liberi arbitrij conſentientis, & tandem perſeuerantis. Quarta difficultas ſtatus merendi. Quinta dignitas Chriſti capitis noſtri interuenientis, quod glorificari debet cum membris ſuis. Sexta liberalitas Dei tribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, eſt obſequium fideliter obtemperantis, Luc. 11. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit Ioan 12. quod tantum ponderat, in conſpectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, & ideo non poteſt ſufficienter, niſi ſummo bono remunerari.

11 Quæritur, opera extra charitatem, an ſint inutilia, vel vtilia? Reſpondetur, opera, quæ non fiunt in charitate, licet non valeant ad vitam æternam, valent tamen ad alia multa. vnde verſus: Apptat cor) ſcilicet ad ſuſceptionem gratiæ (minuit pœnam) ſcilicet illam, quæ deberetur, ſi non fieret illud opus, non autem illam, quæ iam deberetur, (& dat bona terræ) ſcilicet, temporalia, (occupat) ſcilicet, ne ſit homo interim otioſus, vel operi malo deditus, (aſſueſcit) ſcilicet ad benè operandum, (delectat) ſcilicet mentem, (mitigat) ſcilicet fomitem, (arcet) ſcilicet fluxum peccati. Vltimo ſciendum, quod nullum malum erit impunitum, & nullum bonum irremuneratum.

SVMMARIVM.

1 *Liberum arbitrium quid ſit.*
2 *Liberum arbitrium vtrum cogatur.*
3 *Liberi arbitrij libertas quid.*
4 *Liberum arbitrium, vtrum ſit potius in bonum quam in malum.*
5 *Liberum arbitrium quomodo eſt in Deo, Angelis, & hominibus.*
6 *Liberum arbitrium an ſit in Diabolo.*
7 *Liberum arbitrium vtrum ſe habeat indifferenter in omnibus.*

De Libero arbitrio. Cap. V.

1 QVia ſæpiſſimè nominatum eſt liberum arbitrium, nunc quæritur, quid ſit? Reſpondetur, liberũ arbitrium ſecundum Aug. eſt facultas rationis, & voluntatis, qua eligitur gratia aſſiſtente; malum gratia deſiſtente in hac diffinitione, ſimul ponitur ratio, & voluntas Ratio quidem, vt conſiliarius: voluntas autem, vt imperator. Nam ratio dicit aliquid eſſe bonum, vel malum; voluntas dicit fiat.

2 Quæritur, vtrum liberum arbitrium cogatur? Reſpondetur, quod libertas liberi arbitrij, eſt libera coactione ſufficienti, ſed non libera à coactione efficienti. Nulla enim coactio exterior eſt cauſa ſufficiens, vt aliquid fiat, licet quandoque ſit efficiens, vt patet in multis: qui coacti ſunt negare Chriſtum per tormenta, quoniam in huiuſmodi coacta voluntas, voluntas eſt, vt ait Aug. Quando verò peccator retrahitur à gratia, tunc nõ deſtruitur libertas liberi arbitrij; quia cœcus, vel feſſus, vel claudus in foueam cadens, quando extrahitur, non ſit hoc illo inuito.

3 Quotuplex eſt libertas liberi arbitrij? Reſpondetur, triplex, ſcilicet à neceſſitate, à peccato, à miſeria. Prima libertas eſt naturæ; ſecunda gratiæ; tertia gloriæ. Item prima eſt bonorum, & malorum; ſecunda eſt tantummodo bonorũ; tertia eſt in cælo regnantium. Ex his patet, quod libertas malorum eſt, velle peccare, & etiam poſſe peccare; ſed libertas in paradiſo fuit poſſe non peccare, & etiam poſſe non turbari: libertas verò patriæ, & nolle, & non poſſe peccare, nec poſſe turbari.

4 Quæritur, vtrũ liberũ arbitrium ſit potius in bonum, quam in malum? ℞. quod liberum arbitrium, liberius eſt in bonis, quam in malis; quia in bonis eſt tantummo do ſeruitus miſeriæ; in malis autem eſt ſeruitutis miſeriæ, & peccati: at in patria eſt liberrimum; quoniam talis omnibus ſeruitus deſtruitur.

5 Quæritur, quomodo eſt liberum arbitrium

trium in Deo, Angelis,& animabus beatis? Reſpondetur, quod licet Deus non poſſit male facere, & ſimiliter Angelos, & animæ beatæ, tamen eſt eis liberum arbitrium, quia bonum eligunt,& malum declinant, non ex infirma neceſſitate, ſed libera voluntate.

6 Quæritur, an in Diabolo ſit liberum arbitrium? Reſpondetur, eodem modo, quod habet liberum arbitrium, bonum tamen ſemper reſpicit, & malum eligit, ſed ad hoc non facit in eo violenta coactio, ſed voluntaria obſtinatio.

7 Quæritur liberum arbitrium, vtrum ſe habeat indifferenter in omnibus? Reſpondetur, quod indifferenter ſe habet ad bonum, & ad malum, vt in primis parentibus ante lapſum. In quibuſdam plus ſe habet ad malum, quam ad bonum, vt in regeneratis poſt baptiſmum. In quibuſdam plus ſe habet ad bonum, quam ad malum, vt in ſanctificatis in vtero. In quibuſdam neceſſario ſe habet ad malum, vt in infidelibus non regeneratis. In quibuſdam neceſſario ſe habet ad bonum, vt in confirmatis, ſicut fuit in Beata Virgine poſt conceptionem Filij.

SVMMARIVM.

1 *Virtutum differentia.*
2 *Virtutes pro regimine vitæ humanæ.*
3 *Virtus informis, & formata.*
4 *Virtutum alia differentia.*
5 *Virtutum Theologicarum, & Cardinalium differentia.*

De Virtutum differentijs. Cap. VI.

1 QVæritur, quæ ſunt differentiæ virtutum? Reſpondetur ſecundum Macrobium: Virtutes dicuntur quandoque politicæ, quandoque purgati animi, quandoque exemplares. Primam, docet Salomon in Prouerbijs. Secundum Eccleſiaſtæ. Tertiam in Canticis. Quartam in Deo legimus.

2 Virtutes politicæ dicuntur ſecundum quod regunt vitam humanam, quo ad opera exteriora, & ſecundum quod pugnant contrá vitia.

3 Virtutes purgatoriæ dicuntur, ſecundum quod iam ſunt in victoria vitiorũ, & reſpiciunt partim interiora, partim exteriora.

4 Virtutes purgati animi dicuntur, quando deuictis iam vitijs poſſeſſor virtutum, iam quieſcit, raró inſurgentibus.

5 Virtutes exemplares dicuntur, quæ mente diuina conſiſtunt. Nam ideæ virtutũ in Deo ſunt, & ipſe rerum omnium eſt exemplar.

Ariſtoteles diuidit virtutes intellectuales, & conſuetudinales. Intellectuales in ſophiam, id eſt, ſapientiam, & intelligentiam, & phronoſin, id eſt, prudentiam ſpiritus. Et hæc tria ordinant nos ad Deum, quia ſophia regit affectum, intelligentia, intellectum; ſed phronoſis vtrinque. Prudentia enim ſpiritus regit cognitiones, & affectiones. Virtutes veró conſuetudinales diuidit in honeſtatem. Hæc duo ordinant nos ad hominem, quia honeſtas ordinat hominem, quo ad ſeipſum, liberalitas, quo ad proximum.

7 Item Philoſophia moralis diuiditur in ethicam, œconomicam, & politicam. Horum prima mores, quo ad ipſum hominem, ſiue quo ad ſe ipſum inſtruit. Secunda, familiam diſponit. Tertia, Vrbes, & Regna gubernat, & regit.

2 Quæritur, ſeptem aliæ virtutes pro regimine vitæ humanæ, quæ ſunt? Reſpondetur, circa ſeptem virtutes, quod tamen eſt tenendum cum ſit vna gratia gratificans animam, ſeptem tamen ſunt, quibus humana vita regitur, tres ſcilicet, Theologicæ, & quatuor Cardinales; & hæ virtutes, licet ſint gratiæ per informantem diuinam gratiam; poſſunt tamen informes fieri per culpam, & iterum informari per pænitentiam aduenıente gratia, quæ eſt habitum virtutis origo, finis, & forma. De hac in lege ſola charitas excipitur, quæ informis eſſe non poterit, ſicut cæteræ virtutes, cum ſit virtutum forma.

3 Quæ eſt virtus informis, & formata? Reſpondetur, quod cum habitus alia-

Digitized by Google

rum virtutum habetur ſine gratia, & charitate, in quibus conſiſtit vita virtutum, tunc ſunt informes. Cum autem gratia ſuperuenerit, tunc formantur, & decorantur, & Deo faciunt acceptabiles. Vnde virtutes informes ſunt ſicut colores in tenebris, & ſicut carbones extincti, & ſicut rami aridi, & ſicut alæ mortuæ, & ſicut aurum obſcuratum, & gemmæ conuerſæ in ſilices. Econuerſo, virtutes formatæ, ſunt ſicut colores in luce, viſibiles quidem, & aſpectui complacentes, & ſicut carbones ardentes; & ſicut rami virentes, & ſicut alæ viuentes, & volantes, & ſicut aurum fulgens, & ſicut gemmæ vas aureum decorantes.

4 Quæ differentia eſt inter virtutes, dona, præcepta; fructus, & beatitudines? Reſpondetur, differentia eſt, quia virtutes potentias diſponunt. Præcepta opera reſpiciunt. Dona operibus perfectionem addunt, fructus, facultatem, ſiue guſtui ſaporem ſpiritualem apponunt. Beatitudines ipſis virtutibus, præmium ſiue vitæ, ſiue patriæ, coniugunt. Alia differentia eſt, quia virtutibus benè operamur, donis expeditè, beatitudinibus, perfectè operamur, ſed fructibus fruimur Deo.

5 Quæ differẽtia eſt inter virtutes Theologicarum, & Cardinalium? Reſpondetur differentia eſt hæc, quia Theologicæ mouent ad finem, ſed Cardinales ad ea, quæ ſunt ad finem. Alia differentia eſt, quia Theologicarum virtutum finis, & obiectum eſt ipſe Deus: ſed virtutum Cardinalium finis eſt ipſe Deus, & non obiectum propriè, quia virtutes Thelogicæ habentur per infuſionem. Cardinalium verò per acquiſitionem. Item virtutes Theologicæ mouent ad opera ex rationibus ſumptis à iure diuino, ſed Cardinales à iure naturali. Item virtutes Theologicæ attenduntur quantum ad actus interiores: Cardinales verò ad opera exteriora. Item virtutes Theologicæ non habentur ſine donis. Cardinales verò ſine donis haberi poſſunt. Item virtutes Theologicæ ſunt diſcretiuæ actuum in Deum: Cardinales verò in proximum. Item inTheologicis ſic eſt, quod habitus generat actus; ſed in Cardinalibus eſt è contra; quia ibi actus generat habitus. Vnde Philoſophus: Quales, inquit, ſunt actus, tales ſunt, & habitus.

SVMMARIVM.

1 *Fides quid ſit.*
2 *Fides magis innititur authoritati, quam rationi.*
3 *Credere contra fidem, non licet.*
4 *Cognitio de Deo quomodo habetur.*
5 *Neceſſaria, vt firmiter credatur, quæ.*
6 *Fides tantum vna eſt, & tam in præteritis, quam in præſentibus, quam etiam in futuris.*
7 *Fidei effectus qui ſint.*
8 *Laicus diſputare de fide, peccat.*

De Fide, ac eius vtilitate, Cap. VII.

1 QVid eſt Fides? Reſpondetur ſecundum Auguſtinum in ſerm. 22. Fides appellata eſt ab eo, quod fit, duæ ſillabæ ſonant, quum dicitur fides, prima eſt facto, ſecunda à Deo. Interrogo te ergo, vtrum credas, dicis credo; fac quod dicis, & fides eſt. Item ſecundum Apoſt. Fides eſt ſubſtantia rerum ſperandatum argumentum non apparentium. In hac diffinitione, fides dicitur ſubſtantia, id eſt fundamentũ ſubſtans ædificio ſpirituali, quod eſt gratia. Ipſa namque fides facit aliqualiter res ſperandas in nobis ſubſiſtere per gratiã, & faciet tandem per gloriam. Vel ideo fides eſt fundamentum gratiæ, & gloriæ, quia ipſe eſt primus habitus virtutum: primus dico, non tempore, ſed natura. Rerum ſperandarum dicitur, quia fides, per aſſenſum facit in nobis res ſperãdas. Argumentum dicitur, id eſt arguens mentem, quia fides inclinat intellectum ad credendum ea, quæ non apparent, & propter hoc dicitur fides, potius argumentum, quam cõcluſio, quia fides probat de non apparentibus, quod ſint, & non probatur.

2 Secundum ſciendum eſt, quod fidis magis innititur authoritati, quã ratione quia

Digitized by Google

quia ſecundum Greg. fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum, intellige ſufficiens: Quamuis enim fides rationibus firmetur, tamen, nec talibus, nec experimento ſenſibili debet quis credere contra fidem, ſicut patet in Euchariſtia, vbi, & viſus, & guſtus, & tactus, & olfactus dicit eſſe panem, & vinum, ſed fides dicit eſſe corpus, & ſanguinem Domini Noſtri Ieſu Chriſti.

3 Nota, quod credere contra fidem, non licet. Ioan. 6. Vnde Auguſt. Quod intelligimus debemus rationi, quod credimus, debemus authoritati, quod opinamur debemus errori.

4 Quomodo habetur cognitio de Deo? R. quod duplex eſt iſta cognitio de Deo, ſcilicet, naturalis, & accidentalis, naturalis cognitio duplex eſt, ſcilicet, ante peccatum, qua homo cognoſcebat apertè Deum in creaturis, & poſt peccatum, hoc eſt per ſpeculum in enigmate. Accidentalis cognitio, triplex eſt, Prima eſt acquiſita per rationes naturales, quam habuerunt Philoſophi, & hæc dicitur ſcientia. Secunda eſt, quæ habetur teſtimonijs ſcripturarum, & miraculorum, & hæc cognitio dicitur fides informis, Tertia eſt, quæ habetur per infuſionem gratiæ, gratum facientis, & hæc dicitur fides formata, & per talem cognitionem aſſentit anima primæ veritati propter ſe, & ſupra omnia. Vnde ea adueniente pereunt omnes aliæ cognitiones accidentales, ad minus quo ad actum. Cũ enim aliæ cognitiones veniunt in animã, tunc fides, tanquam velocior preoccupat motus omnium cum fides ſit de non apparentibus, & difficile ſit occulta credere.

5 Quæ ſunt neceſſaria, vt firmiter credatur. R. Duo ſunt neceſſaria ad hoc: Primum eſt illuſtratio veritatis animam eleuans; Secundum ratificatio authoritatis, animam firmam inſtruens, quorum primum, eſt per fidem. ſecundum per ſcripturam authenticam, & per Spiritum ſanctum editam. Authoritas ergo præbet fulcimentum fidei, & fides aſſenſit authoritati, Vtrunque vero, per Chriſtum eſt, propter, quod, & ſplendor, & verbum dicitur, quia mentem per fidem illuminat, & veritatem per doctrinam oſtendit. Hebr. 1. & Ioan. 1.

6 Hoc quoque ſciendum eſt, quod tantum vna fides eſt, tam in præteritis, quam in præſentibus, quam etiam in futuris. Epheſ. 4. licet magis clara ſit in eis, & explicita, qui ſequuntur Chriſtum, quam in eis, qui præceſſerunt eius aduentum, ſicut nouum teſtamentum clarius eſt, quam vetus.

7 Qui ſunt effectus fidei? Reſpondetur, quod fides multa bona facit, hominem ſaluat, vnde dictum eſt Mariæ Magdalenæ, Luc. 7. fides tua te ſaluam fecit. Mentem purgat. Actuum. 15. fide purificans corda eorum, contra mundum pugnat. Hebr. 11. ſancti per fidem vicerunt regna, poſtulata impetrat. Vnde illud Matth. 15. O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi, ſicut petiſti. Perſeuerantiam dat. Rom. 11. Tu autem fide ſta, temporalia contemnit. Hebr. 11. fide Moyſes grandis effectus, negauit ſe filium eſſe filiæ Pharaonis. Iuſtificat. Rom. 4. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Beatificat. Ioan. 20. Quia vidiſti me Thoma, credidiſti, beati, qui non viderunt, & crediderunt.

8 Quæritur vtrum laico Chriſtiano liceat diſputare de fide cum Infidelibus? Reſpondetur, quod peccat mortaliter, ſciens laicis eſſe prohibitum ſub excommunicationis pœna de illa diſputare, cap. Quicunque de hæreticis lib. 6. & l. penult. C. de ſumm. Trin. Caiet. in ſum. verb. diſputatio.

SVMMARIVM.

1 *Symbolum, quomodo, & quando compoſuerunt Apoſtoli.*
2 *Duodecim articuli debemus credere.*
3 *Symbolum, quid ſit.*
4 *Articulus, quid ſit.*
5 *Articuli fidei duodecim.*
6 *Pater non eſt idem, quod filius.*
7 *Trinitas quomodo probatur.*
8 *Trinitas oſtenditur etiam in figuris.*
9 *Pater quod ſit quomodo probatur.*
10 *Creare, & facere in quibus differant.*
11 *Creatura mundi quotuplex eſt.*
12 *Mundus triplex.*

13 El-

tendens in ipſum. Item hi duodecim articuli figurati ſunt ſecundum Alex. de Aleſ. in 3. par. ſumm. in tractatu de fide in duodecim lapidibus fundamenti muri ciuitatis Hieruſalem: Apoc. cap. 21. quia iſti 12. Stellarum, quæ erant in corona mulieris. Apoc. 12. Mulier enim ſignificat Eccleſiam, corona fidem, 12. ſtellæ. 12. articulos ab Apoſtolis radicatos. Item figurati fuerunt Ioſuæ; cap. 4. vbi dicitur, quod 12. Viri perfecti portauerunt de medio Iordanis alueo duodecim lapides, & poſuerunt in loco, vbi caſtrametati ſunt. Per. 12. namque viros de ſingulis tribus præfigurabantur 12. Apoſtoli, per 12. verò lapides, duodecim articuli partes Symbolici, qui ſunt firmi, & immutabiles; ex medio autem Iordanis alueo accepti ſunt, ideſt ex ſacræ ſcripturæ teſtimonio.

Hæc verba Symboli, ait Aug. in lib. de Symbolo, quod per diuerſas ſcripturas ſparſa ſunt, ſed tamen collecta, & ad vnum redacta, ne tardorum hominum laboraret memoria.

1 *Petrus*.

Credo in Deum Patrem omnipotentem creatorem cæli, & terræ.

2 *Andreas*.

Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum.

3 *Ioannes Euangeliſta*.

Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto natus ex Maria Virgine.

4 *Iacobus Maior*.

Paſſus ſub Pontio Pilato crucifixus mortuus, & ſepultus.

5 *Thomas*.

Deſcendit ad inferos tertia die reſurrexit à mortuis.

6 *Iacobus Minor*.

Aſcendit ad cælos ſedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis.

7 *Philippus*.

Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos.

8 *Bartholmæus*.

Credo in Spiritum ſanctum.

9 *Matthæus*.

Sanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem.

10 *Simon*.

Remiſſionem peccatorum.

11 *Iudas Thadæus*.

Carnis reſurrectionem.

12 *Matthias*.

Vitam æternam, Amen.

5 Primus articulus quem poſuit S. Petrus. Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cæli, & terræ, ideſt ſecundum Auguſtinum creatorem omnium viſibilium, & inuiſibilium. De quo primo dicit credo, quod habetur Eccleſ. cap. 2. Vbi dicitur, Qui timetis dominum credite illi: Secundo, dicit in Deum. Deuter. cap. 6. Audi Iſrael, Dominus Deus noſter vnus eſt: Tertio dicit patrem, Hierem. cap. 3. Patrem vocabis me, & poſt me non ceſſabis ingredi. Quarto dicit omnipotentem Geneſ. cap. 7. ego Dominus omnipotens ambula coram me, & eſto perfectus. Quintò dicit creatorem cæli, & terræ. Gen. cap. 1. In principio creauit Deus cælum, & terram: contra hunc articulum excluditur duplex error, ſcilicet error gentilium, qui non credunt in Deum, ſed in Idolum, & error manicheorum, qui dicunt viſibilia eſſe creata à principe tenebrarum. Inuiſibilia verò à Deo, ex quo patet, quod quilibet Chriſtianus debet firmiter Deũ credere eſſe creatorem omnium rerum viſibilium, & inuiſibilium, & quod non ſit aliquis vermiculus, quod non ſit creatus à Deo.

6 Quæritur vtrum ſit idem Pater, qui filius? ℟. Non eſt idem Pater, qui filius nec idem Filius, qui Pater, nec idem Spiritus ſanctus, qui Pater, & Filius: quoniã tres ſunt, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus Sed ipſa Trinitas, in his Deus vnus: Patri attribuitur omnipotentia; Filio Sapientia Spiritui ſancto bonitas. Præterea omne bonum eſt ſui diffuſiuum, vt dicit Diony. Vnde cum Pater ſit fons bonitatis, emanatio erit ab ipſo perfectiſſima, quæ eſt generatio: Erit etiam emanatio iucundiſſima, quæ eſt per modũ benignitatis, & liberalitatis hæc autẽ emanatio, amor eſt, qui eſt Spiritus ſanctus à Patre, & filio procedens, & benè dicitur amor emanatio liberalitatis, quia amor primum donum eſt, quod à liberalitate procedit, cum ſit donum intrinſecum in ipſo dante, in quo ſcilicet amore omnia alia donantur.

Quo-

Digitized by Google

tionem. Deus eſt rerum triplex cauſa, ſcilicet efficiens, exemplaris, & finalis, ſed nullo modo materialis.

Inter operari Dei, & creaturæ differentia eſt, quia Deus operatur in iſtanti. Angel⁹ autē repēte, ſed natura paulatim.

11 Quotuplex eſt creatura mundi? ℞. triplex, ſcilicet corporalis tantum, vt elementa, ſpiritualis tantum, vt Angelus: compoſita tantum ex his, vt homo Corporalis quoque natura diſtinguitur inter corpora lucida, vt ſydera; & opaca, vt terra, metallo, & huiuſmodi, atque perſpicua, ſiue diaphana. vt aer, & aqua, creaturæ, quædam ſecundum Greg habent eſſe tantum, vt lapides, quędam viuere, vt arbores: quædam ſentire, vt animalia quædam intelligere, vt homines, & Angeli.

12 Diſtinguitur autē mundus triplex, ſcilicet, Archetypus, Marcocoſmus, & Microcoſmus, Archetypus, i, Deus, & dicitur Archetypus, ab Archos, q̄ eſt princeps, & typus, quod eſt figura, ideſt principalis figura, quia ipſe eſt exemplar mundi ſenſibilis: Item eſt mundus, qui dicitur Marcocoſmus, i, maior mūdus, vt eſt iſte mūdus ſenſibilis: Item eſt mundus, qui dicitur Microcoſmus, i, minor mundus, vt eſt homo. De his tribus dicitur Ioan. 1. In mundo erat; ecce primum, & mundus per ipſum factus eſt: Ecce ſecundum: & mundus eum non cognouit; Ecce tertiū.

13 Quæ differentia eſt inter elementū, & elementatū? ℞. differentia inter elemētū, & elementatū, eſt quia elementum, eſt primū principiū componibilium, non tn̄ compoſitū, vnde nec terra, nec aqua, nec aer, nec ignis purum elemētū eſt, & ſimplex apud nos, quia iſta inter ſe commiſcentur, & maxime in ea parte, vbi ſe cōtingunt: Elemētatum eſt quodlibet corpus compoſitum, ex quorum elementis.

14 Quid eſt quinta eſſentia? ℞. quinta eſſentia eſt corpus per ſe differēs ab oībus elementis, & elemētatis, tam in materia, quam in forma, tam in natura, quam in virtute, non habens in ſe contrarietatem vnde nec cauſam corruptionis.

15 Quærit̄ quomodo exponūtur opera ſex dierū? ℞. opera ſex dierū, put Moyſes diſtinxit moraliter, ſic habētur: ſignificat. n. rerum creatio de nihilo, impij iuſtificationem. Firmamenti operatio, boni propoſiti confirmationem, Aquarū congregatio, cordis adunationem. Syderū perfectio, exemplum bonæ operationis. Hominis plaſmatio rectitudinem intentionis. Poſtea verò ſequitur ſeptima dies æternitatis, ſcilicet requies.

16 Et tandē eſt locus ſummus, ideſt cælū vbi ſola lætitia eſt, & eſt infimus, ideſt Infernus, vbi ſola triſtitia eſt; & eſt medius, ſcilicet mundus, in quo ſunt ſumma ſperanda, & infima timenda.

17 Diabolus igitur à ſummo corruit, & in imum detruſus eſt, quia reparandus non erat. Homo verò à ſummo non cecidit, ſed in medio collocatus eſt, vt eſſet ei locus, quo aſcenderet per iuſtitiam, vel deſcenderet per culpam.

Item Vgo de S. Victore dicit, quod aliquis locus eſt, in quo ſolum, & ſummum bonū eſt, ſcilicet cælum, aliquis ſolum, & ſummum malum eſt, ſcilicet infernus. Aliquis ſolum malū, ſed non ſummū ſcilicet purgatorium. Aliquis, in quo bonum & malum eſt, ſed neutrum ſummum, ſcilicet mundus iſte.

18 Quæritur corpus Chriſti, quomodo dicitur eſſe in pluribus locis? ℞. corpus Chriſti, licet non ſit vbiq; cum ſit creatura, nec equari poſſit in huiuſmodi creatori. in pluribus tn̄ locis, eſt totū ſub diuerſis hoſtijs, & hoc eſt propter diuerſas conſecrationes, vnde meritò habet amplius, quam alia creatura, ſcilicet, quod in locis pluribus ſimul, & ſemel poſſit eſſe, ex quo patet, quod eſſe vbiq. & ſimpliciter ſoli conuenit creatori, ſed in loco vno eſſe ſoli, cōuenit creaturæ, In pluribus verò locis eſſe, ſed non vbique cōuenit corpori Ieſu Chriſti ſm̄ Com. The.

19 Quæritur Deus antequā quicquā faceret à principio, ſi cælum, & terrā fecerat, aut tandē ipſe Deus, fecit omnia, quæ antea non erāt, vbi erat ipſe, vbi habitabat? ℞. Deus ante mundi conſtitutionem fuit vbi nunc eſt, ſcilicet in ſe, quoniam ipſe ſufficit ſibi: Vnde Verſus.

Dic vbi nunc eſſet, cum præter eum nihil eſſet.

Tunc vbi nunc in ſe, quoniam ſibi ſufficit ipſe.

20 Deus ergò vbiq; eſt, & tn̄ nuſq̄ eſt, qa nec abeſt illo loco, nec vllo capitur locor Aug. Deus eſt in mundo, nō excluſus, e x-preſ-

preſſus: ex his patet, quod Deus eſt intra omnia, & hæc, quia omnia replet, & vbique præſens eſt. Item extra omnia eſt, quia omnia continet, nec vſquam valet coartari. Sed nota, quod hæc præpoſitio extra, dicit ibi non actualem præſentiam ad locum, ſed potentialem, quæ eſt Dei immenſitas, quæ infinitos mundos poteſt replere, ſi eſſent; Item ipſe eſt ſupra omnia, quia omnibus præſidet, nec aliquid ei æquatur. Item infra omnia eſt, quia cuncta ſuſtinet, & ſine illo nihil ſubſiſteret.

Dicimus etiam, quod vbique eſt, non vt indigeat rebus, quod in eis ſit, ſed potius res, cui indigeant, vt per eum ſubſiſtant. Per quod patet ſolutio ſimplicis prædicti quæſiti. Vbi Deus fuerit priuſquam mundus eſſet: Sciendum eſt ergo, quod aliquid eſt in loco circumſcriptiuè, & diffinitiuè, vt corpus, & aliquid diffinitiuè, non circumſcriptiuè, vt Angelus, aliquid nec ſic, nec ſic. vt Deus. Et hoc ideo, quia non indiuiduatur per materiam, vt corpus, neque per ſuppoſitum vt Angelus: Aliquid eſt etiam in loco, partim circumſcriptiuè, partim diffinitiuè. Eſt quoque ſic ſub hoſtia, quod non vbique, & eſt ibi, quodammodo diffinitiuè.

De Diſtinctione orbium, tam cœleſtium, quam elementorum.

21 Quæritur Machina mundi in quo cōſiſtit? ℞. corporalis mundi machina tota conſiſtit in duobus, ſcilicet in natura cæleſti, & in natura elementari, Cæleſtis autem diſtinguitur in tres cælos principales, ſcilicet, cælum chriſtallinum, & empyreum, & firmamentum. Intra firmamentum, quod eſt cælum ſtellatum, continentur ſeptem orbes planetarum, qui ſunt, Saturnus, Iuppiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna.

Nomen autē cæli chriſtallini, ſiue aquei intelligitur illa pars materiæ primæ, quæ ſecundum Philoſophum formata eſt in duos orbes, quo ſuperior eſt primum mobile.

22 Quæ natura eſt iſtorum orbium? ℞. eſt, quod omnes mouentur, excepto empireo, quod quietū eſt. Natura vero elementaris in quatuor ſpheras principales diſtinguitur, ſcilicet Ignis, Aeris, Terræ, & Aquæ: ſphera ignis tria habet interſtitia, ſcilicet ſupremum, quod vocatur Igneum, & medium, ac infimum, quod vocatur Olympium.

Similiter Aer tria habet interſtitia, ſcilicet ſupremum, quod vocatur æthereum & medium, ac infimum, quod vocatur aereum, & ſupremo eſt calor, & lux propter ſolis propinquitatem. Similiter eſt, & infimo ſcilicet, propter radiorum repercuſſionem à terra. In medio autem interſtitio ad quod non poteſt pertingere repercuſſio radiorum, eſt frigiditas, & obſcuritas, & ibi dicuntur habitare dæmones, qui detruſi ſunt in hunc aerem caliginoſum. Ibi etiam fiunt tempeſtates, tonitrua, grando, niues, & ſimilia: Ex his collige ſeptem orbes; terram, & aquam ambientes, qui omnes poſſunt vocari cæli: iſtos autem excellit Cælum Trinitatis, ipſe Deus, qui eſt in omnibus, & ſuper omnes.

Alia Diſtinctio, & circumferentia Elementorum, atque Cælorum.

23 Quomodo cælum Empyreum dicitur excedere in magnitudine omnes alios cælos? ℞. ſecundum quoddam calculum factum à quibuſdam Aſtrologis, vt refert frater Ant. Polt. in quodam ſuo opuſculo vulgari ſermone nuncupato. Della facilità ſuprema del cielo: li cui detti, & computi, referirò anchor io nella medeſima lingua vulgare per meglio poter eſprimere, & eſſere inteſi con più facilità, tanti milioni de milioni di miglia, che in latino con difficultà grande eſprimer ſi potrebbono, & ſe in abaco ſe poneſſero, non tutti intenderebbono tanto abbaco, ſi che reſoluo eſprimerlo in detta lingua vulgare, & ſe bene non parerà ragionamento à propoſito in queſto

luoco

Digitized by Google

fuoco, non dimeno, per che ſi fà mentione de i cieli, me ſi potrà concedere, acciò intendendo ogn'vno, quanta è maggior ſtanza quella che il Signor Dio hà præparato alli eletti ſuoi là sù, che non è queſta quà giù, doue al preſente habitiamo con tante meſchinità di queſte coſe terreni humili, baſſe, & tranſitorie.

Tre habitationi ſono fatte da Dio, per l'huomo, la prima, il ventre di ſua madre, doue è rinchiuſo al più per ſpatio di noue meſi: la Secunda, è queſto mondo, la quale come ſi vede, e tanto grande, che non ſi può far comparatione di ſorte alcuna con la prima: la terza è il cielo empireo, la quale ſopraauanza di gran lunga, la ſecunda, non ſolo in grandezza, ma in bellezza, felicità, e durattione.

Hora in quanto alla grandezza del Cielo Empireo, ſarà più facile cominciare dalla grandezza della terra, & da ciaſcun elemento, & pianeta. Alcuni Aſtrologi antichi diſſero la terra eſſer grande con la ſua circuferenza, vintiquattro mila miglia: ma li noſtri moderni più dotti, & eſperti in queſti computi, han detto eſſer trent'vna mila miglia, & cinquecento miglia: L'acqua, che la circunda tutti vnitamente dicono eſſere diece volte maggior della terra, L'aria cento; Il foco mille, Il Celo della Luna, diece mila volte maggior della terra; Il ciel di Mercurio, cento mila volte, il ciel di Venere, vn milione di volte maggiore: Il ciel del Sole, diece milion de volte maggiore. Il ciel di Marte, cento millioni di volte. Il ciel di Saturno, diece mila milioni di volte maggiore. il ciel ſtellato, cento mila milioni di volte maggiore della terra; la nona ſphera: vn milion de milioni di volte maggiore: Il decimo Cielo detto chriſtallino, & primo mobile, diece millioni de milioni di volte maggior della terra: Onde il Ciel Empireo, ſecondo queſto computo, verebbe ad eſſer cento milioni de milioni maggior di tutta la terra:

Di più ſi può dire in altro modo; cioè la circunferenza della terra (come s'è detto) e trentunamila miglia, & cinquecento miglia: L'acqua è trecento-quindici mila miglia; L'aria è tre milioni, e cento cinquanta mila miglia. Il fuoco, è trent'vn milione, & cinquecento mila miglia. Il cielo della Luna è trecento quindici milioni de miglia. Il cielo di Mercurio è tremila cento cinquanta milioni de miglia. Il cielo di Venere è trentun migliaio di milioni, e cinquecento milioni di miglia. Il ciel del Sole è trecento quindici mila milioni de miglia: Il cielo di Marte è trenta milioni de milioni, e cento cinquanta mila milioni de miglia. Il cielo di Gioue è trentuno milion de milion' di miglia, e cinquecento mila milioni di miglia. Il cielo di Saturno, è trecento quindici milioni de milioni de miglia. Il cielo della nona ſphera è trent'vno migliaio de milioni, de milioni, e cinquecento milioni de miglia. Il cielo del primo mobile, che è il decimo cielo, & tutto il ſuo circolo, & trecento quindici mila millioni de milioni di miglia. Ne ſegue che'l Cielo Empireo doue ſtanno l'anime beate, & gli Angeli ſanti, con la ſua rotonnità, & circunferenza, venga ad eſſere tre milioni de milioni di miglia, e cento cinquanta mila milioni di milioni di miglia: Si che da coſi fatta conſideratione della grandazza de Cieli, appariſſce quella del Empireo.

14 Si deſidera ſaper anchora la diſtanza da i cieli alla terra? Si reſponde, ſecondo il calcolo fatto dal Piccolomini ſopra li fondamenti di Alfagrano doue dice, che tra noi, & il cielo della Luna, ſono miglia cento ſeſſanta mila, & quattro cento venti ſette miglia. Dopo trà noi, & il cielo di Mercurio ſono trecento ſedici mila, & cinquecento vintiotto miglia. Tra noi, & il cielo di Venere ſono ottocento trentun migliaio. & ottocento-uentiſei miglia; Fino al cielo del Sole, ſono ſei milioni, & cento otto milia, & quattrocento noue miglia. Trà noi, & il cielo di Gioue ſono quaranta quattro milioni, quattrocento ſettanta due mila, e ſeicento vinticinque miglia. Tra noi, & il cielo di Saturno ſono ſettanta due millioni cento ſettanta otto mila, & quattrocento quaranta quattro miglia. tra mundum, non excluſus ſupra mundum, non ælatus, infra mundum, non de-

Fino

Fino al ciel ſtellato,& ottaua ſphera, ſono cento milioni: ſettecento ſeſtanta ſei mila, & cento nouanta noue miglia: Fino alla nona ſphera, ſono ducento vn milione, cinquecento trenta ſette mila, & quattro cento noue miglia. Et maggior diſtanza verebbe ad eſſere tra noi, & quelli altri doi, cioe il primo mobile, & l'Empireo, chi li voleſſe multiplicando annouerare, Si che grandiſſimi appariſcono i cieli con tutta la grãdiſſima diſtanza& particolarmente l'empireo, detto anchora Paradiſo. perche quanto più ſi vede vna coſa lontana, tanto minore appare,& pure i cieli. ſi mirano grandiſmi, l'Illuſtriſſimo Cardinale Frà Gioan. Domenico dell'ordine Domenicano nel ſuo libro di charità cap. 37. dice, che il cielo e coſi grande, che ſe il glorioſo Dio di nuouo creaſſe tante terre, quanti ſono li grani del arena del mare, & ciaſcheduna di quelle foſſe grande quanto è il cerchio della terra col ſuo mare, non ſarebbono inſieme giuntamente poſte, tanto grandi, quanto il cielo empireo, il chriſtallino: ò lo ſtellato. Di maniera, che da queſte diſtanze celeſti,& dal moto di tutti potiamo, come per euidenti raggioni conoſcere, che il loco doue godono li beati, è molto maggiore, che noi non ci potiamo imaginare, dimodo, che diuidendolo, & ſe ne deſſe à gli eletti vna parte per vno, (dice il ſudetto P. Polti,) che la ſi guagliria quaſi à queſto naſtro mondo inferiore, dicendo anchora, che ſi può comprendere, per riſpetto al Sole, che ſe diuiſo fuſſe in cento ſeſſanta ſei parti, ciaſcuna di quelle, ſarebbe quanto è tutta la terra; & noi pur vedemo, che molti migliaia di Soli,& milioni anchora, potrebbono capir dentro nel gran cielo. Di più dice anchor egli, che ſe vna delle maggiori ſtelle, che ſi vedono in cielo, ſi diuiſſe in cento quindeci parti, ciaſcuna da per ſe, ſaria quanto la terra tutta,& non dimeno pur ſi vede di quante ſtelle è ripieno il cielo. Dalla qual grandezza Baruch. al cap. 3. quaſi attonito diſſe, ò Iſrael quanto è grande la caſa di Dio, & ſpacioſo il loco della ſua poſſione; grande, non hà fine, altiſſimo,& inmiſurato: Et queſto hauer detto ſin qui, baſti in detta materia, per non eſſer ſtato il mio penſier trattar di queſto, in queſto luoco.

2 Et perche ſi è ragionato della grandezza nel Paradiſo celeſte, non ſarà fuora di propoſito raggionare ancora del Paradiſo Terreſtre, quanto ſia la ſua grãdezza: Si riſponde, che è coſa molto difficile di ſapere la certezza, ſe già il Signore ad alcuno non lò riuelaſſe: percioche dopo, che Adamo, priuo ſe ne trouò giuſtamente, & ſcacciato fuor d'ogni ſperanza di ritorno, niun'altro per propria virtù mai vi è potuto arriuare, non che entrare, hauendo quiui l'alto Signore à fin di ciò poſti impedimenti grandiſſimi, ſignificati per il cherubino con la ſpada di fuoco, acciò egli non vi poteſſe più ritornare. Con tutto ciò il dotto Gio. Ingleſe dice in vn certo libro da lui compoſto, del ſito del mondo, ſecondo, che da vn Dottore degno di fede ci vien riferito, che il ſito del Tereſtre Paradiſo, è vguale alle circunferenze delle tre Iſoli grandi, cioè Inghiltera, Sicilia, & Sardegna, le quali circunferenza (ſecondo, ch' egli dice) ſono miglia due mile, & ottocento, perche ſecondo lui l'Inghilterra gira mille,& ſettecento miglia; anchor che ſecondo Tolomeo ſieno mille ſettecento venti; la Sicilia ſettecento miglia, la Sardegna verebbe ad eſſere, (ſecondo il ſuo calcolo) quattrocento miglia; laonde ſecondo queſto Coſmografo reſtarebe il Paradiſo Terreſtre di ſpatio, quaſi quanto la Germania: Il che egli forſe inteſe, ò per via d'alcuno ſpirito, ò pure dal mouimento, ò appirition delle ſtelle: In queſto ameniſſimo loco fu collocato da Dio benedetto, Adamo, leuato dal campo Damaſceno, nel quale egli fù formato di terra,& queſto occorſe, quaſi in vn momento, dopò la ſua creatione, nella ſeſta giornata della creatione del mondo in ſul mezzo di, & quindi à poco per il peccato nell'hora di nona, ne fu ſcacciato, nela qual hora, Chriſto Saluator noſtro, per tal miſterio, vſci dalla preſente vita in ſu la Croce.

SVMMARIVM.

1 *Inferni magnitudo, & locus.*
2 *Lymbus puerorum, & locus.*

3 *Pur-*

Digitized by Google

3 *Purgatorij magnitudo, & ſitus.*
4 *Lymbus ſanctorum patruum.*
5 *Terræmotus, cometes, & corona ibidem.*
6 *Aetates mundi.*

De loco inferni,& eius magnitudine. Cap. IX.

1 QVæritur de inferno, ac etiam de eius loco,& quanta ſit eius magnitudo,ſiue circunferentia? ℞. quod infernus eſt infima pars terræ, & eius magnitudo eſt circiter, 7875. millia, latitudo verò eius, id eſt, diametralis, eſt tertia pars circunferentiæ,quod 2625.vel paulo minus,& ita sũt omnia corpora ſphærica: diſtat à nobis 3758.½ millia.

2 Quæritur, vbi eſt lymbus puerorum decentium in originale peccato tantum; Reſpond. quod multi ſunt, qui dicunt eſſe ſupra ſphæram Inferni,& eſt in magnitudine 15750.milia,& diſtat à nobis 2505.½ millia.

3 Quæritur Purgatorium vbi eſt? Reſp. quod eſt ſupra lymbum puerorum, & magnitudo eius eſt 23625.milia,& diſtat à nobis 1252. millia. Et quo ad ſituationem iſtorum locorum ſunt variæ opiniones,nam ſunt, qui dicunt iſtos circulos,ſiue ſpheras vnam alteram circundare: Alij dicunt non circulos,ſed ſolaria,& volunt illa eſſe ſuperpoſita in ordine videlicet vnum ſuper aliud, & ad iſtar piramidis cum cacumine deorſum centrum inuerſæ poſitæ,cuius baſis ſit ſuperius,quaſi ad conuexum terræ pertigens. Alij verò ea loca inter ſe ad inuicem ſeparant. & in alijs mundi receptaculis illa locant.

4 Quæritur lymbus ſanctorum Patrum, vbi inuenitur? ℞ quod ſuper Purgatorium in vltimo loco,ſeu in vltima ſphera & eſt proportionatæ magnitudinis,& attingit vſque ad conuexum terræ, & iſte lymbus ante Chriſti aduentũ vocabatur ſynus Abrææ, quem iuſtus Abel poſt eius mortem prius inhabitauit, deinde alij vſque ad reſurrectionem D.N. Ieſu Chriſti,qui eos indeliberauit.

5 Quid eſt terrę motus?℞.vapor groſſius extractus de profundo terræ,non potens exire ſuperficiem terræ,propter illius ſoliditatem, ſicque coarctus, interioribus concauitatibus,terram concutit.

9 Quid cometes ſit,& corona? ℞. cometes,licet appareat,quaſi ſtella, tamen nõ eſt aliud,niſi vapor inflammatus ex vicinitate ignis.Hic comas luminis fundit, & dicitur ſignificare mutationem Regum, aut bella, aut peſtilentias.Corona verò eſt circulus albus, qui quandoq. apparet circa ſolem,vel lunam,aut ſtellas alias,& cauſatur ex reliquis nubibus per planetarum radios attractis,& illuminatis, talis autem circulus ſignum eſt ſerenitatis.

Aetates Mundi.

6 Quot, & quæ ſunt ætates mundi? ℞. quod de iſtis ſunt variæ opiniones. Nam prima eſt ab Adã vſq;ad Noe,habens iuxta hebræos ann. 1656. ſed iuxta 72. interpretes habens 2242. Cuius veſper. i. finis fuit diluuium, & in iſta prima ætate quamquã artes eſſent, & agricultura, ſicut in Abel,& Cain patet.& Iubal,& Tubalcaim, tñ homines non comedebant carnes, ſed glandes, & fructibus naturaliter,in ſiluis,& agris ſine cultura creſcẽtibus veſcebantur,terraque erat, & facta erat.quæ ex ſuis herbis;& fluminibus, & obſonium,& potum dabat illis,vt inquit Boetius.lib.2. de conſol.phil.

Secunda eſt à Noe vſq;ad Abrahã,habens ſm̃ hebręos annos 292.ſed ſecundũ 72.Interpræetes.1072.quę argentea dicta eſt, vnde idem ait. Sub Ioue mundus ſubijt argentea proles,Auro deterior fuluo prætioſior ære.

Tertia eſt ab Abrahã vſq;ad Dauid habens ann.ſm̃ Hebręos.972.& ſm̃ aliquos 949. ſed ſm̃.72.Interpræetes 1130.q́ æhenea dr, vñ proſequitur idẽ auctor. Tertia poſt illam ſucceſſit æhenea proles, ſæuior ingenijs,& ad horrida promtior arma.

Quarta eſt à Dauid vſq;ad tranſmigrationem Babilonis,habens annos ſm̃.Hebreos 473. vel 585. ſed ſm̃ aliquos 275. &ſm̃ 72.Interp.485.cuius finis fuit diſſẽtio Regum, & hanc ætatem appellauit Poeta ille Ferream, vnde ſic ſubdit; De duro eſt vltimo ferro. Felix nimiũ prior ætas contenta fidelibus aruis. Vmbras altiſſima pinus. Vnde quidã eorũ cecinit

Digitized by Google

Aurea prima fuſa eſt ætas, quæ vindice nullo ſponte ſua ſine lege fidem, rectumque colebat,

Quinta ætas à transmigratione babilonis, vſque ad Chriſtum habens annos ſecundum Hebreos. 585 ſed ſm̃ 72 Interpretes. 578. Ergo ab initio mundi, vſq. ad Chriſtum, ſm̃ Hieronymum fuerunt ann. 3951. ſm̃ vero 72. Interpretes, quos Greci ſequuntur 5508. Euſebius, quẽ Oroſius ſecutus eſt, inter vtroſque incedens numerat ann. 5198. quos pene omnes latini ſequuntur, & cum annis à Chriſto adhuc videlicet 1611. faciunt annos 6809.

Sexta ætas à Chriſto, vſque nunc habemus annos 1611. vt diximus, & durabit, vſque ad finem mundi.

Septima vero ætas, erit quieſcentium.

Et octaua erit reſurgentium.

Septenarius præſentis vitæ, quæ ſeptẽ dierum circulo voluitur, vel potius ſeptẽ ætatibus, quibus mũdus ipſe diſtinguitur ſicut per dies 70. ſic per ſeptem Dñicas ſancta repræsẽtat Eccl. Prima enim ætas eſt ab Adam, vſq; ad Noe: Secũda à Noe vſq; ad Abrahã, vel ſm̃ quoſdam vſq; ad Moyſem: Tertia à Moyſe, vſq; ad Dauid: Quarta à Dauid, vſq; ad tranſmigrationem Babilonis. Quinta à tranſmigratione Babilonis, vſq; ad aduentum Domini. Sexta ab aduentu Domini, vſq; ad finem ſeculi. Septima vſque ad eundem finem concurrunt, ſed illa in vigilantibus, & laborantibus. Iſta in dormiẽtibus, & quieſcentibus, vbi requieſcũt electorum animæ, inter vbera lactentis matris ſuæ ſupernæ Ieruſalem.

SECVNDVS ARTIC. EST.

Credo in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum. Cap. X.

1 *Articulus ſecundus, reſpicit perſonam filij.*

2 *Relationes diuinæ, quomodo intelligantur.*

1 HIc ſecundus articulus, quem poſuit Ioannes, reſpicit perſonam filij, filium autem cum audis, nolim generationem carnalis natiuitatis intelligas, ſed ex Deo patre ab æterno genitum filium generatione quidem omnium humanum captum excedente. Sicut enim nulla fragilitas cogitatur in eo, quod cor generat verbum, vel mens ſenſum, vel lux ex ſe parit ſplendorem: quanto purius, & ſacratius de eorum omnium creatore cenſendum eſt? Quia vnius eſt patri filius, vt menti ſenſus, vt cordi verbum, vt ſapienti ſapientia.

Item, & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum. De quo primo dicit, & in Ieſum: quid habetur Abachuc. c. 30. Vbi dicitur. Ego autẽ in Dño gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo. Secundo dicit Chriſtũ Abachuc vltimo egreſſus eſt in ſalutẽ populi tui, & in ſalutẽ cũ Chriſto tuo. Tertio, dicit filiũ eius vnicũ Pſ. 2. Dicit ipſe Chriſtus Dñs dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Et pſ 88. Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, & ego primogenitũ ponam illũ excelsum præ regibus terræ. Quartò dicit Dñm noſtrũ. pſ. 23. Dñi eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarũ, & vniuerſi, qui habitãt in eo. Et pſ. 2. Dixit Deus pater filio, quem volebat mittere ad incarnãdũ, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã poſſeſſionẽ tuã terminos terræ: Reges eos in virga ferrea. Credere itaq; debemus, quod Ieſus Chriſtus eſt vnigenitus. & verus filius Dei, & quod fuit æternaliter, & quod eſt alia perſona à Patre, & quod eſt vnius naturæ, & ſubſtantiæ, & eſt patri ſimilis, & coæternus. vnde Io 10. Ego, & pater vnũ ſuimus, ſcilicet, ſm̃ formã Dei, & pater maior me eſt ſcilicet ſm̃ formã ſerui, & humanitatis.

2 Quęritur qũo relationes diuinæ intelligãtur? Rꝫ. quum ſint correlatiua illa ne ia pater, & filius per eaſdẽ rationes oſtenditur filiũ eſſe æternũ, per quas oſtenſũ eſt patrẽ eſſe æternũ. Præterea inter omnes emanationes perfectiſſima eſt generatio, qua penitus genitus aſſimilatur ſuo genitori, quod non faciunt aliæ emanationes. Cum igitur copioſiſſimo fonti bonitatis cõpetat emanatio perfectiſſima, conſtat, quod perſona, qui pater eſt, qui eſt fons totius bonitatis, generat filium ſibi æqualem, cui communicat ſuæ plenitudinem maieſtatis.

Item

Item filius dicitur multipliciter. Aliquis dicitur filius Dei per gratiam vnionis, vt Chriſtus homo Matt. 3. & 17. Aliquis per veritatem natiuitatis, vt Chriſtus in quantum Deus. Luc. 2. Aliquis per adoptionem vt ſancti gloſſ. 4. Aliquis per creationem, vt queuis creatura. De filio Dei, dicit Athanaſius in altercatione cōtra Arrium, quod ipſe dicitur ſenſus, quo omnia cogitatur, ſapientia, qua cogitata diſponuntur, virtus, qua diſpoſita perficiuntur, lumen, quo perfecta clareſcunt filius ergo Dei, dicitur ſapientia patris, non quod pater ſit ſapiens ſapientia genita, ſed quia filium genuit, cui appropriatur ſapientia: Vnde pater dicitur omnia feciſſe in ſapientia, id eſt, in filio dei, vel cum ſapientia, quæ eſt filius, quoniam indiuiſa ſunt opera Trinitatis.

TERTIVS ARTICVLVS.

Qui conceptus eſt de ſpiritu ſancto natus ex Maria Virgine. Cap. XI.

1 *Articulus tertius reſpicit perſonam ſpiritus ſancti.*

2 *Modus conuenientiſſimus ad reparationem humani lapſus.*

1 QVi conceptus eſt de Spiritu ſancto de quo dicitur, Iſai. 63 Spiritus ſanctus ductor eius fuit. Secundo, dicit Natus ex Maria Virgine. Iſai. 7. Ecce Virgo concipiet & pariet filiū, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod interpræatur nobiſcū Deus, vbi ſciendū, quod non ſolū eſt neceſſariū Chriſtiano credere filium Dei, ſed etiā credere eius incarnationē, p quam nobis viſibilis apparuit. Baruch. 3. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cū hominib⁹ cōuerſatus eſt: Vnde incarnatio Chriſti ſic facta eſt, quod poſtquam Angelus Gabriel fuit miſſus ad B. Virginē Mariā, vt habetur Luc. 1. & Maria credidit, & conſenſit, tunc Spiritus ſanctus ſuperuenit in eam, & ſanctificauit eā, & formauit in inſtanti de puriſſimo ſanguine Virginis Mariæ (vel vt alij dicunt) de puriſſimis eius humanibus corpus Chriſti, & in eodē inſtanti, in quo formatū eſt corpus creata eſt anima ex nihilo, & hæc anima in eodē inſtāti coniuncta eſt corpori organizato, & illa duo, ſcilicet, corpus, & anima, ſimul mox fuerunt diuinitati vnita in filij Dei perſona, & quod dicitur de Spiritu ſancto conceptus, per hoc excluduntur carnales cōmixtiones: Qui Spiritus ſanctus illā cōceptionē mundā ab omni peccato reddidit, quod nunquā factū eſt in aliquo puro homine, licet enim aliqui ſint ſine peccato, & ſanctificati in vtero matris, ſicut Io. Baptiſta, & Hieremias, tamen in peccato originali fuerunt concepti, & ſecundum rationem ſeminalem deſcenderunt ab Adam, Chriſtus autem non ſolum natus eſt, ſed conceptus fuit ſine peccato à Spiritu ſancto.

2 Quæritur, non poterat Chriſtus reparare genus humanū lapſū alio modo? R. poterat, ſed quia nō debebat, niſi homo; & condigne ſatisfacere non poterat, niſi Deus. Oportuit ergo Deū hominē fieri, qui per immeritam mortē, morti æternæ obnoxios reſurgendo liberaret, eſſetque mors vitæ in ſalutē omnibus in peccato Adæ olim mortuis. Ad quod opus patrē, qui à nullo eſt, nullo modo miſſū oportuit, ne ab alio miſſum eſſe putaretur, nō etiā Spiritū ſanctum, ne in ſimpliciſſima trinitate duos filios vllus cogitaret; Sed filium miſſum oportuit, qui ab æterno ex Deo Patre, ſine matre genitus in tēpore ex homine matre, ſine patre naſceretur: eſſetq; & Deo patri æterna natiuitate, & homini matri lege partus vnigenitus filius. Item ſciēdū quod quamuis Trinitas operata ſit incarnationem Chriſti, quia opera Trinitatis ab extra ſunt indiuiſa: tamen ſolus filius incarnatus eſt, vt dicit Aug. de fide ad Petrum.

Et quia Deus inquantū bonus, & benignus noſtrā redēptionē operatus eſt per incarnationē Chriſti, ideo Chriſti incarnatio peculialiter ſpiritui ſācto attribuitur, ſicut, & bonitas. Itaq; vnigenitus Dei Patris filius, ſicut in die annunciationis operatione Spiritus ſancti conceptus, incarnatus, & homo factus, concipientem matrē ſeruauit Virginē. ſic poſt 9. menſes ex ea ſine dolore naſcens, ipſius Virginitatē ſeruauit illeſam. Manet igitur Mariā poſt partū Virgo, & ſēper Virgo, tamet a

Ee 2 prius

prius tradita fuerat Ioſeph in deſpóſationem, per quam à canibus ſanctum abſconderetur, à ſponſo Virginitatis comprobaretur, & Virginis tam verecundiæ, quam famæ prouideretur.

Deſponſatio enim cuſtodia Virginis erat ſalutis humanæ inimici Virginé obſeruantis depulſio, ne miſterium incarnationis Filij Dei ex Maria deſponſata Ioſeph, poſſet ſuſpicari. Obſeruabat enim Virginé propter Prophetiam Iſaiæ dicétis. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod eſt interprætatum nobiſcum Deus.

De Incarnatione Chriſti, & quomodo. Cap. XII.

2 *Chriſti incarnationis ordo.*
3 *Angelus miſſus ad Virginem, de quo ordine fuit.*
4 *Gabriel quare ad Virginem miſſus, & non alius.*
5 *De reſponſione Virginea.*
6 *De ſanctificatione materna.*
7 *Conceptio Dominica quomodo.*
8 *Corpus Chriſti in Virginis vtero ex qua materia formatum.*
9 *Chriſtus quare nec prius, nec poſterius venerit.*

1 Sicut Deus, eſt rerum principiũ effectiuũ in creatione: Sic eſt refectiuum in redemptione, & perfectiuum in retributione, quoniam ſicut Pater omnia creauit per verbum increatum, ſic omnia recreauit, & renouauit per verbũ incarnatũ

2 Quæritur circa incarnationem Chriſti qualis fuit ordo? ℞. fuit talis. Salutatio Angelica, Reſponſio Virginis: Sanctificatio materna: Cóceptio diuina de quibus nũc per ordinem eſt agendum.

3 Quæritur de quo ordine fuerit Angelus miſſus ad Virginé, & ſi corporali viſione apparuit, quia legitur. Miſſus eſt Angelus Gabriel? ℞. quod Angelus, qui eſt de ordine Archangelorum miſſus eſt ad B. Virginem, cui ſenſum apparuit viſione corporali, quamuis ei loqueretur locutione ſpirituali.

4 Quare fuit talis nuncius? ℞. quod ad illud nobile Sacramentũ nuncius debuit eſſe Angelus propter tria, primo propter cognationem virginitatis ad naturã Angelicam. Secundo propter ordinem perditionis humanæ, quia ſicut ibi venit diabolus in ſerpẽtẽ ad mulierẽ, ita hic Deus venit per Angelum ad Virginẽ, vt ſic ex oppoſito medicina reſpódeat morbo, & reparatio lapſui, & remediũ nocumento. Tertiò, quia ſicut illa gratia fuit reparatio naturæ humanæ, ſic fuit, & ruinæ Angelicæ: Vnde communi beneficio vtraque natura communiter debuit miniſtrare: Angelica ſcilicet, & humana: Dixit enim Angelus, Aue gratia plena Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Secũdũ ſubiũxit Eliſabet, cum ait: Et benedictus fructus vẽtris tui; Tertium appoſuit Eccleſia, vt in reuerentia nomen Mariæ haberetur, nam Maria eſt de textu.

De reſponſione Virginea.

5 Quid fecit B. Virgo in Salutatione? ℞. fecit vtile dialogum, duos legimus in ſcriptura dialogos, vnum inter Euam, & diabolum: quo mors concludebatur: alterũ inter Mariã, & Archangelũ, quo vita oriebatur: Tria fecit B. Virgo in Salutatione Angeli. ſcilicet cogitationẽ, ſeu deliberationẽ, quia cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio: interrogationem, quia quærebat. Quomodo fiet iſtud? conſenſum, quia reſpondit: Ecce ancilla Dñi. Nec in deliberatione fuit ſubita, ſicut Eua, nec interrogando dubia, ſicut Zacharia, nec in conſentiendo tarda, ſicut Sarra. In reſponſione conſenſus B. Virginis, quatuor verba inuenies, quæ quatuor virtutes maximè redolẽt. Ait enim: Ecce, quod eſt obediẽtiæ promptæ. Ancilla Dñi, quod eſt humilitatis perfectę: fiat mihi, quod eſt charitatis inflammatæ: Secundum verbum tuum, quod eſt fidei indubitatæ.

De ſanctificatione materna.

6 Quæritur quid ſit ſanctificatio? ℞. ſanctificatio triplex eſt quædã cõis, quæ fit per ſacramẽta: quædã ſpecialis, quæ fit ꝑ gratiã Spiritus ſancti, quædã ſpecialiſſima quæ fit per gratiam ſingularem. Prima, remouet culpam, & confert gratiam, remanet tamen fomes, & pronitas ad peccacaa-

Digitized by Google

candum,& talis eſt in baptizatis. Secunda, remouet culpam, & pronitatem peccandi mortaliter, & talis fuit ſanctificatio Ioannis Baptiſtæ, & Hieremiæ in vtero. Tertia, remouet culpam originalem,& pronitatem ad peccandum, tam venialiter, quam mortaliter, & talis fuit in B.Virgine: Et licet gratia Sanctificationis in vtero ſit quantum ad eſſentiam maior,quam Sacramentalis,tñ quantum ad aliquos effectus, maior eſt gratia, Sacramentalis,qa baptiſmus imprimit characteré,& aperit ianuá cæli, & habilitat hominé ad alia ſacramenta, quorũ nihil facit ſanctificatio in vtero ex ſe Veruntñ gratia ſanctificationis in vtero præcellit in hoc gratiá baptiſmalé,quia taliter sáctificatus,non poteſt mortaliter peccare & ad venalia minus inclinat eum fomes, propter quod minora,& pauciora venialia committit,& talis fuit gratia in Ioãne baptiſta.Et ideo ne inuanũ gratiá Dei reciperet,fugit hominũ ſocietaté,& artiſſimam in ſe pænitentiá tenuit, ne leui ſaltem maculare vitam famine poſſet.

Prima ſanctificatio Virginis in vtero, habuit tres effectus, ſcilicet originalis culpæ expiationé, & gratiæ infuſioné,& formitis tantá reſtrictioné,vt nõ poſſit in aliquod mortale peccatum duci,licet tñ ipſe fomes maneret sm̃ eſſentiá:Secunda ſanctificatio fuit in Spiritus ſancti obumbratione,& filij Dei cóceptione,quæ tribus præmiſſis,duo ſuper addidit. ſcilicet omnimodá fomitis extinctioné, & confirmationé in bono, ita quod quæ prius non tantũ poterat peccare mortaliter,iá non poſſet peccare: hos auté duos effectus expſſit Angelus Luc.1.Spirit⁹ sáctus ſupueniet in te,quo ad primũ, Et virtus altiſſimi obũbrabit tibi,quo ad ſecundũ. Iſta cõfirmatio nõ fuit liberi arbitrij ablatio,ſed eius ꝑ gratiá cõpletio.Præterea Spiritus ſanctus ſupueniet in eá non ſolũ ad ſanctificandũ,ſed etiá ad fecundandũ cuius virtute virgo concepit,virgo peperit,& poſt partũ virgo permanſit. Tertia ſanctificatio fuit in filij Dei inhabitatione, q nouẽ menſibus in ntero eius mãſit. Et his omnibus ṕdictis duos effectus addit. Vnus fuit,quod omnes diſpoſitiones fomitis ſublatæ fuerunt ſicut qñ morbus eſt curatus adhuc interdum remanent, reliquiæ curandæ.Secundus fuit dedicatio ad diuina, itaque quod etiam licitis vſibus mundanis, ſcilicet matrimonialibus eá aptare eſſet impoſſibile, quia tũc non ſolum mens,ſed etiá corpus luce diuinitatis reſplenduit, vt ſignificatum eſt Ezech.43.Ex prædictis collige, quod fomes,& perſoná inficit,& naturá.Perſoná quidé,quia ad malũ pronam facit, & ſtimulat ad peccatũ.Naturá verò,quia carné inficit,prout eſt principiũ ad alteram carnem.Sed B.Virgo in prima ſanctificatione,quæ fuit in vtero, mundata fuit ab originali peccato,in quantum fomes reſpicit in perſoná ſuam,quia nihil in perſona ſua purgandum remanſit.In ſecunda verò ſanctificatione,quæ fuit, qñ Spiritus ſanctus ſuperuenit in eam, purgata fuit à fomite, prout ipſe fomes reſpicit naturá in cóparatione ad prolé propagandá,non opere naturæ, ſed opere Spiritus ſancti.Et tandem cũ eſſe matré Dei ſit dignitas ſuperior,quá quæ puræ creature cõmunicari poſſit, neceſſe eſt gratiá ad hoc diſponẽté eſſe maioré omni gratia puræ creaturæ.Oportet ergo priuilegium ſanctificationis ſuæ in hac parte omnem aliorũ ſanctificationé excedere.

7 Mox vt Virgo beatiſſima(vt diximus) aſſenſum Angelo præbuit dicens,fiat mihi ſecundum verbũ tuũ, ſpiritus ſanctus ſuper eá venit,ac filiũ Dei concepit.Hæc auté tria ſimul fuerunt tempore,non natura, tunc impleta ſunt perambula figurarum, & documenta ſcripturarum, ac deſideria Prophetarũ,propter quod etiá aduẽtus Chriſti dicitur plenitudo tẽporis

8 Quæritur ex qua materia formatũ fuit corpus Chriſti in Virginis vtero? ℞. sm̃ Damaſcenũ formatũ fuit,nõ ex carne,ſed ex puriſſimo ſanguine, vel ex puriſſimis humoribus, ná matris eſt sm̃ Philoſophũ materiá tantũmodo miniſtrare, ſed dare virtutem formatiuam, quæ actiue naturam,ſeu materiam format, eſt patris, & non matris.Cum igitur beata Virgo proprietaté verè matris habeat, oportebat, quod materiam cõtulerit, quæ sm̃ naturam ſit materia conueniens humanc corpori, & tamen integritatem virginalé nõ polluat. Talis autem materia non eſt caro (dicit Philoſophus) quod id,quid eſt actu pars, non eſt materia generationis,

Digitized by Google

cum non ſit potentiæ totū. Caro autē eſt actu pars, vnde non eſt materia generationis. Talis quoq; materia nō fuit ſemen virgineum, vel fæmineum, quia hoc puritati Virginis non conueniebat, nec etiā ſecundum Philoſophum eſt neceſſarium ad generationem, quia aliquæ mulieres concipiunt ſine ſeminatione. Talis ergo materia fuit ſanguis, quia ipſe ſecundum Philoſophum, eſt etiam in nobis materia generationis. Quod autem dicit Apoſt. ad Romanos. 1. c. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid, intelligendum eſt, originaliter, non materialiter, virtus autem formatiua in beata Vergine non fuit ex patre carnali, ſed ex virtute altiſſimi.

9 Quæritur quare Chriſtus, nec prius, nec poſterius venerit? ℞. ſunt multæ rationes. Prima eſt, vt ordinem vniuerſi non turbaret: ſingula namque ſuis ſiunt temporibus, quanto magis in maximo Dei opere, ſcilicet filij Dei incarnatione.

Secunda ne fides, & ſpes promiſſa incarnatione, & nimis tardata perirent. Si enim tarda ſiet venire, quotidie decreuiſſent homines in fide, & tepuiſſent: ſed prius venire non fuit neceſſe, quia non prodeſt medicina ſpiritualis, ſine affectu recipientis.

Tertia eſt, vt ſupremæ infirmitati culpæ immediatè ſuccederet melioratio, ſicut ſummum ſtatum acutæ febris ſequitur criſis, & ſanatio.

Quarta, vt homo de lege naturali, & ſcripta prius cōuinceretur, ſicut ait Aug. quia ſi Chriſtus ſtatim veniſſet, diceret homo, quod per legē naturæ ſaluari poterat, & ſuperflue crederet Chriſti aduētū: Similiter dicere poterat de lege ſcripta, ſed compertos, nec ſic, nec ſic ſaluari poterat cum omnes ad inferos deſcenderent, tunc venit ipſe, quia tunc erat tempus miſerendi eius.

Quinta, vt ſicut primus homo fuit cōditus ſexta die ad totius mūdi cōplementū, ſic Deus homo fieret ſexta ætate ad totius creaturæ perfectionem. Sexta enim ætas apta eſt ad exercitium ſapientiæ, ad remiſſionem culpæ, ad meritum vitæ æternæ, ad tranſitum de ſtatu miſeriæ, ad ſtatum gloriæ; & iſta notantur ſexta ætate ratione perfectionis ſanari.

Sexta, quia Chriſtus non debuit venire in principio tēporis, quia aduētus eius nimis fuiſſet feſtiuus: nec in fine vltimo, quia tunc nimis fuiſſet tardus, ſed decebat Saluatorem inter tempus morbi, & tēpus Iudicij, introducere tēpus remedij.

Septima, quia decebat Ducem perfectum, tunc ſe oſtendere, cum eſſet opportunitas currendi ad brauium, hoc eſt in fine temporum, & tamē ante terminum, vt per timorem Iudicij ſtimulati, per ſpem præmij attracti, & per exempli perfectionem animati, ſequi poſſemus efficaciter Ducem noſtrum.

Octaua quia decebat mediatorē quædam membrorum ſuorum præcedere, & quædam ſequi ſecundum comp. Th.

SVMMARIVM.

1 *Reparatio generis humani fuit facta per verbum incarnatum, & quare.*
2 *Rationes verbi incarnati.*
3 *Per peccatum in quot inconuenientia corruit homo.*
4 *Deus quare factus eſt homo, cum multis rationibus.*
5 *Filius quare ſit incarnatus, & non pater, uel Spiritus ſanctus.*
6 *In Reperatione fuit concurſus de triplici hierarchia.*
7 *Filius Dei in miſſione vtrum fecerit loci mutationem.*

De Rationibus Incarnationis. Cap. XIII.

1 QVare generis humani reparatio fuit facta per verbum Incarnatum? ℞. fuit facta per verbum incarnatum reparatio, non quia aliter ſaluari non poterat ſed quia nullus alius modus fuit ita congruus ipſi reparatori, & reparabili, ac reparationi. Congruebat inquam ille modus reparatori, quam decebat ſuam potiam, ſapientiam, & bonitatē oſtendere.

2 Quomodo prædicta oſtenditur? ℞. hoc modo, quid enim potentius, quam coniungere extrema ſumme diſtantia, hoc eſt Creatorem, & creaturam: Magna potentia fuit in coniunctione diſparū elementorum, maior in coniunctione illorū ad ſpiritum creatum, maxime in coniun-

ctione

ctione illorum omnium ad ſpiritum increatum, vbi, & maxima diſparitas eſt.

Quid verò ſapientius, quam quod ad perfectionem totius vniuerſi fieret coniunctio primi, & vltimi, hoc eſt verbi Dei, quod eſt omnium principiū, & humanæ creaturæ, quæ in operibus ſex dierum fuit vltima omnium creaturarum?

Quid autem beneuolentius, quā quod creator rerum communicare ſe voluit rebus creatis? & hęc benignitas magna fuit in communicatione omnibus rebus per præſentiam, maior, quia communicauit ſe bonis per gratiam, quia cōmunicauit ſe homini per vnionem, & per conſequēs generibus ſingulorū in vnitate perſonæ.

3 In quot inconuenientia per peccatum corruit homo? ℞ corruit in infirmitatem, ignorantiam, & malitiam, & ideo fuit etiam iſte modus congruentiſſimus ipſi reparabili, quia homo per peccatum corruit in prædictis, per quæ ineptus factus eſt ad virtutem diuinam imitandam ad veritatem agnoſcendam, & ad bonitatem diligendam. Ideo factus eſt homo per quod ſe reddidit homini mirabilem, cognoſcibilem, & amabilem. Fuit etiam iſte modus congruentiſſimus noſtræ reparationi, quia Dominus in forma ſerui procurauit ſalutem ſerui.

4 Quare Deus factus eſt homo? ℞ ſunt aliæ quidem rationes, quare fuit conueniens Deum incarnari. Prima eſt, quia præuaricator abſtulit nobis Deum, vnde conueniens fuit, vt reparator redderet nobis Deum: Secunda, quia humilitas decuit eum, ſed non potuit humiliari vſque ad pœnas in natura diuina, oportuit ergo, quod in alia. Tertia, vt Prophetias impleret. Iſaiæ 52. Ego qui loquebar, ecce adſum, Abachuc. 2. Apparebit in finem, & non mentietur, ſi moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet, vt ſcilicet, doceret potius vincere per iuſtitiam, quam per potentiam. Quarta, propter vitandum inconueniens, quia ſi Deus incarnari non potuiſſet, vel neſciuiſſet, vel noluiſſet, videretur in eo eſſe impotentia, vel ignorantia, vel inuidia, quod abſit. Quinta, vt ta ita eſſet humilitas in redemptore, quanta fuit ſuperbia, in præuaricatore; quia tanta fuit ſuperbia, vt homo vellet eſſe vt Deus: vnde humilitas tanta debuit eſſe, vt Deus fieret homo. Sexta vt noſtrum amorem excitaret, & noſtram ſpem erigeret. Septima, vt exemplū imitandæ virtutis nobis daret in forma viſibili, & humana.

Quamuis autem opera Trinitatis ſint indiuiſa (vt diximus) ita quod quis quid operatur vna, operatur, & alia, tamen ſolus filius accepit carnē, & non pater, vel Spiritus ſanctus. Et habemus ſimile in tribus domicelis induētibus tertiam ipſorum, de quibus poteſt dici, quicquid facit vna, facit alia, vna tamen ſolum induitur. Eodem modo dicēdum eſt, quod incarnationis opus quandoque attribuitur patri, vt ibi: At vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum. Quandoque attribuitur filio: vt ibi. Exiui à patre, & veni in mundum. Quandoque attribuitur Spiritui ſancto, vt in Symbolo noſtro: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto. Sed hæc ideo dicuntur, quia opus incarnationis fuit maximæ potentiæ, ſapientiæ, & bonitatis, quæ tribus perſonis attribuuntur. Com. Th.

5 Quare incarnatus ſit filius, non pater, vel Spiritus ſanctus? ℞. per multas rationes Prima, vt per eandem ſapientiam, quæ mundum condiderat, fieret reparatio; Secunda, vt qui filius eſt in diuinitate, eſſet filius in humanitate. Tertia, ne idem eſſet pater, & filius, ſi pater de homine naſceretur. Quarta, quia congruentius mittebatur, qui eſt ab alio, quam qui eſt à nullo. Quinta propter conformitatem hæreditatis nobis promiſſe, ne ſcilicet poſſemus dicere patri, Domine tu habes filium, cui competit hæreditas, quam homini promiſiſti. Sexta, vt patris erga nos oſtenderetur charitas. Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Septima, vt oſtendatur, quod Deus pater nihil habet, quod non ſit nobis paratus dare, cum filium ſuum vnigenitum dederit. Octaua, vt ſicut Dei filius factus eſt homo, ſic homo fieret filius Dei Apoſt. ad Gal 4. Miſit Deus filium ſuum, vt adoptionē filiorum reciperemus. Nona, vt eſſet occaſio ſalutis, qui dicitur occaſio ruinæ, quia homo appetendo ſcientiam diuinam, quæ filio appropriatur, cecidit. Decima, quia imago debuit

Digitized by Google

per imaginem reparari. Vndecima, quia ſicut verbum mentis, mediante groſſiori natura emittitur, ſcilicet per vocem, ſic verbum æternum peraſſumptionem naturæ humanæ. Duodecima, quia medius inter perſonas debuit aſſe mediator Dei, & hominum. Decimatertia, quia ſapientia patris, reparare debuit appetitorẽ ſapientiæ. Gen. 2. eritis ſicut Dij ſcientes, &c. Decimaquarta, quia decentiſſimè coniugitur humilitas cum ſapientia. Prouer. 11. vbi humilitas, ibi, & ſapientia. vnde filium Dei præcipuè decuit incarnatio Decimaquinta, quia Ideæ non ſunt, niſi ſapientia Dei, quæ filio Dei appropriatur Vnde cũ ſingulæ Ideæ, ſingulorũ ideatorum ſint cauſa, tunc demũ omnia perfecta, & completa erunt, cũ per vnioné ad ſuum principiũ redierint. Decimaſexta, quia ſi pater fuiſſet incarnatus, tunc nulla perſona fuiſſet ſine principio. Decimaſeptima, quia oportuit incarnatam perſonam tanquam ſacerdotem ſupplicare patri, pro natura aſſumpta, ſed magis decuit filium ſupplicare patri, quam econuerſo. Decimaoctaua, Si Spiritus ſanctus fuiſſet incarnatus, tunc duo eſſent filij. Decimanona, quia nullus magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quam verbum, quo pater ſe declarat, quod eſt vnibile carni, ſicut, & verbum voci. Vigeſima, quia nullus magis decet reducere hominem ad filiationem adoptiuam, quam filium naturalem.

De modo Incarnationis.

6 Quomodo dicitur fuiſſe concurſus de triplici hierarchia? ℞. in communi reparatione omnium decens erat, vt fieret concurſus trium de triplici hierarchia, ſcilicet Diuina, Angelica, & humaua: Vnde in myſterio Incarnationis, fuit concurſus Angeli nunciantis, Virginis concipientis, & verbi Dei carnem aſſumentis.

7 Quæritur, quando miſſus fuit filius Dei, vtrum fecerit loci mutationem? ℞. cum filius Dei mittitur in mundum, non fit loci mutatio, ſed naturæ humanæ aſſumptio, quia ipſius mitti, eſt eſſe vbi prius fuit, ſed aliter ibi eſſe, quam prius fuit, & hæc alteritas noneſt ex parte eius, qui eſt, cum ſit immutabilis, ſed ex parte eius, in quo eſt, quia vnitur noſtræ carni, vnde mutatio non fuit ex parte filij, ſed ex parte aſſumpti. Præterea in mutatione loci exigitur nõ eſſe quis vbi prius erat, ſed nec hoc eſt in filij miſſione quia poſt incarnationem, fuit in patre, ſicut ſemper. Com. Th.

1 *Chriſti incarnatio à noſtra, in quibus differat.*
2 *Maledictionis legis euaſit Beata Virgo.*
3 *Mirabilia, quæ fuerunt in Virginis prole.*
4 *Homines in quot modis ſint producti.*
5 *Virtutes, quæ concurrerunt in conceptione Chriſti.*

De Mirabilibus circa Incarnatione Domini. Cap. XIV.

NOn liberaretur humanũ genus, niſi ſermo Dei dignaretur eſſe humanus, nam. & ille homo dicitur eſſe humanus, q ſe exhibet hominẽ, & maxime hoſpitio ſuſcipit hominem. Si ergo humanus dicitur, qui in domo ſua ſuſcipit hominem, quam humanus eſt, qui in ſe ipſo ſuſcipit hominem? Aug. de verbis Apoſtoli. Si ergo homo non perijſſet, filius hominis non veniſſet, ibidem.

1 Quomodo differebat incarnatio chriſti à noſtra? ℞. In pluribus noſtrã conceptioné excellebat incarnatio Chriſti per q' apparet qd ibi natura ſua pdidit iura, nã multa inueniũtur tã ex parte matris, quam ex parte prolis, & quam etiam ex parte modi, quæ non ſunt sm̃ viam naturæ, ſed ſecundum potentiã virtutis infinitæ, quæ ſolius eſt Dei. Mira igitur fuerunt in matre, quæ sm̃ Bern. ſine pudore fecunda, ſine grauamine grauida, ſine dolore puerpera. Ibi portauit ſtella ſolem, palmes vitem, riuus fontem, filia patrem, creatura creatorem, fuit inquam mater patris, ac filia nati; fuit quoq. prole poſterior, contento minor, mater, & virgo fuit, & cum Deo filium communem habuit.

2 Quomodo maledictiones legis euaſit B. Virgo? Reſpond. fuerunt maledictæ Virgines, & coniugatæ, Virgines quidem quia

Digitized by Google

quia non genuerunt; coniugatæ verò, quia in dolore pepererunt: ſed vtranque beata Virgo euaſit, quia Virgo genuit, & dolorem non ſenſit. Auguſtinus ſpeculũ non rumpit ſolis radius, & ita integritatem Virginis ingreſſus, aut egreſſus Dei vitiare non poteſt.

3 Quæ mirabilia fuerunt prolis? Reſpondetur, mirabilia in prole fuerunt, quia in iſtanti fuit ibi ſanguinis ſeparatio, conſolidatio, figuratio, animatio, deificatio. Et quod iſta non fuerunt ſucceſſiua, patet ex ſcriptura Ierem. 31. Femina circundabit virum. Patet etiam ex virtute agentis, ſcilicet Spiritus ſancti, cuius eſt ſubito operari.

Quamuis autẽ membra corporis Chriſti fuerint in conceptione completa, & perfecta, atque ad animæ ſuſceptionem, ipſorum tamen membrorum diſtinctio: ſecundum Aug. tam parua, & tenuis fuit, quod humano viſui vix poſſet obijci, quia in tanto fuit minus corpus illud, quam alius conceptus, cum formatur quãtum augeri poſſit in vtero infra quadraginta ſex dies. Vnde miraculoſum fuit, quod in tam parua corpore recepta fuit anima, ſed hoc ideo factum fuit, vt conceptio Chriſti, quantum ad tempus manendi in vtero, non eſſet noſtræ conceptioni diſſimilis.

Præterea ab inſtanti ſuæ conceptionis, ſciuit omnia etiam ſecundum quod homo. Item in fruitione perfecta fuit anima eius, vnde quantum ad hoc, nõ ſolum fuit viator, ſed etiam comprehenſor. Item mundus fuit ab omni peccato; ſed fuit plenus omni gratia, & virtute. Et habuit in cælis patrem ſine matre, & in terris habuit matrem ſine patre.

Item eſt hic quoque notandum, quod ſicut in diuinis eſt trinitas perſonarum in vir tute eſſentiæ, ſic in Chriſto econuerſo eſt trinitas eſſentiarum, ſcilicet diuinitas, anima, & caro in vnitate perſonę, & ſicut in diuinis per diuerſas perſonas non diſtinguitur eſſentia; ſic in Chriſto per diuerſas eſſentias non diſtinguitur perſona.

4 Quibus modis homines producti fuerint? ℞. quod etiam Chriſti incarnatio fuit mirabilis, ſcilicet ex modo, quia cum cum tres modi, producendi hominem præceſſiſſent. Primus, videlicet, nec de viro, nec de muliere, ſicut in Adam. Secundus, de viro ſine muliere, ſicut in Eua. Tertius de viro, & muliere, ſicut in omnibus cõcupiſcibiliter natis, ad complementum vniuerſi. Quartus modus introducitur, vt ſcilicet homo de muliere fieret ſine viro, per virtutẽ operatoris.

5 Quæ virtutes concurrerunt in conceptione Chriſti? Reſpondetur, in conceptione filij Dei concurrerunt virtus innata, infuſa, & increata. Virtus innata, materiam miniſtrauit. Virtus infuſa, purificando ad vnionem verbi adaptauit, (adaptatione dico congruæ naturæ.) Virtus increata, ſubito perfecit, quod natura non potuit niſi ſucceſſiuè.

QVARTVS ARTICVLVS.

Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.

1 *Chriſtus per mortem ſuam hominem Deo Patri reconciliauit.*
2 *Chriſtus mortem accerſiuit.*
3 *Chriſtus habuit veram carnem.*
4 *Chriſtus fuit perfectus homo.*
5 *Chriſti incarnationis, quæ cauſa præcipua fuit.*
6 *Chriſtus quare dicitur paſſus ſub Pontio Pilato.*
7 *Chriſti paſſio quomodo fuit.*
Chriſtus ſex vicibus ſanguinẽ ſuum fudit.
8 *Chriſti paſſionis effectus.*
9 *Claudere, & aperire ianuas Regni cælorum, quomodo intelligitur.*
10 *Exemplum epiſtolæ Pilati ad Tiberium Imperatorem.*
11 *Exemplũ aliæ epiſtolæ ad eundẽ Tiberiũ.*

Cap. XV.

IN paſsione Dñi tria ſpecialiter conueni t intueri, opus, modũ, cauſam. Nam in opere quidẽ patientia, in modo humilitas, in cauſa charitas commendatur: patientia ſingularis, humilitas admirabilis, ſed charitas inæſtimabilis. Ber. in ſer.

1 Quoniam, vt prædiximus, non debebat niſi homo; & congruè ſatisfacere non

non poterat, niſi Deus, oportuit Chriſtũ Deum, & hominem Deo Patri offenſum genus humanum reconciliare, & primi parentis offenſam grauem, graui quoque ſupplicio redimere. Qui carne omnia ſuſtinuit, diuina eius natura impaſſibilis perdurante. Illa quidem paſſibilis (vt nata erat pati) patiebatur; hæc verò impaſſibilis exiſtens, corpori non compatiebatur. Igitur in carne patiente, Chriſtus nullo damno, aut iniuria diuinitatis eſt affectus, & per infirmitatem carnis operaretur ſalutem; verus Deus in mortem deſcendit, non vt lege mortalium detineretur à morte; ſed vt per ſe Chriſtus reſurrecturus, ianuas mortis aperiret. Velut ſi quis Rex pergat in carcerem, vt ingreſſus aperiat ianuas, reſoluat catenas, vincula, ſeras, & clauſtra comminuat, & educat vinctos in remiſſionem, & eos, qui ſedent in tenebris, & vmbra mortis, luci, ac vitæ reſtituat: dicitur Rex fuiſſe quidem in carcere, non tamen ea conditione, qua fuerant cæteri, qui detinebantur in carcere. Hi enim carcere detinendi, ille verò carcere detentos liberaturus.

2 Chriſtus itaque mortem accerſiuit, mortem deglutiuit, nos æternæ vitæ hæredes effecturus, & pro nobis mortem (id eſt peccatorum noſtrorum pœnam) ſine peccato ſubire dignatus eſt; vt quemadmodum pro nobis ſine commeritis haberet pœnam; ſic nos per illum, ſine noſtris promeritis haberemus gratiam. Quia ſicut nobis non debebatur aliquid boni, ita nec illi aliquid mali. Sed pro ijs indebitam mortem pati noluit, quibus daturus erat vitam indebitam.

Paſſuſq. eſt, carne, ſcilicet, ſub Pontio Pilato, id eſt, ſub poteſtate Pontij Pilati. Eſtq. crucifixus, mortuus, ſcilicet vera morte, per diſſolutionem animæ à corpore, diuinitate ſemper coniuncta, & corpori in ſepulcro, & animæ in limbo. Et ſepultus eſt, non tamen vt alij homines corruptus, & in cinerem redactus, quia in eo nulla fuit corruptio, & incineratio.

O bone Ieſu, quid tibi eſt? Mori nos debuimus, & tu ſoluis, nos peccauimus, & tu luis? opus ſine exemplo, gratia ſine merito, charitas ſine modo. Bernardus in quodam ſermone.

3 Quæritur, vtrum Chriſtus veram carnem habuit? ℞. quod ſic, iuxta illud Luc. 24. Palpate, & videte, quoniam ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.

4 Quæritur, vtrum Chriſtus fuerit perfectus homo? ℞. quod ſic, vt habetur in Symbolo Athanaſij. Perfectus Deus, & perfectus homo, &c. Et Matth. 26. habetur, quod Dominus noſter dixit: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Non enim eſſet perfectus homo ſine anima rationali, potentijſq. eius. Item ſi diuinitas fuiſſet ei loco animæ, non dixiſſet. Triſtis eſt anima mea.

5 Quæ fuit præcipua cauſa incarnationis Chriſti? ℞. fuit reparatio generis humani, quia niſi ouem ſuam Deus perdidiſſet, de cælo ad terram non deſcendiſſet. Vnde Aug. ſuper illud Ioannis 11. Ecce quem amas infirmatur. Si peccatores Deus non amaret, de cælo ad terras non deſcendiſſet. Et illud Matth. 18. Venit Filius hominis ſaluare, quod perierat. Si homo non periſſet, Filus hominis non veniſſet.

6 Quomodo in iſto quarto articulo, dicitur: Paſſus ſub Pontio Pilato? ℞. habetur Danielis 9. Poſt hebdomadas 62. Occidetur Chriſtus, quem Iudas Scarioth tradidit, & Pontius Pilatus morti adiudicauit.

De Paſſione Chriſti.

7 Quæritur, quomodo fuit iſta paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti, & quomodo commendatur? ℞. commendatur in opere per patientiam inſuperabilem, in modo per humilitatem, in cauſa per charitatem inæſtimabilem. Quantum ad primum. Chriſtus ſuſtinuit in tactu clauorũ aſperitatem; in auditu opprobriorum confuſionem; in odoratu ſputorum fœtiditatem; in guſtu fellis, & aceti amaritudinem; in oculis lacrymarum effuſionem, & in corde timorem.

Item Chriſtus paſſus eſt paſſione generali, quia ſecundum omnia membra corporis. Iſai. 80. Non eſt ei ſpecies, neque decor. Item paſſione acerba. Tren. 1. O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſimilis &c.

Paſſio

Digitized by Google

Paſſio enim Chriſti fuit maximè pœnalis; tum ratione intentionis propter optimam diſpoſitionem ipſius patientis, tum propter eius innocentiam, tum propter honorum eius excellentiam. Horribilis enim ſi confunditur, plus læditur, & præcipuè inter ſuos. Vilis autem homo de morte ſua dolere non debet, cum turpitudo ſua tunc finem accipiat.

Fuit enim paſſio Chriſti ignominioſa, quia crucis patibulo, quæ erat peſſimorum ſupplicium, in conſortio iniquorũ, ſcilicet latronum, cum quibus erat deputatus. Quantum ad tertium, ſcilicet in cauſa oſtenditur charitas maxima, qua nos liberauit ab inferno, dando animam ſuam, qua cælum aperuit conferendo gloriam. Hæc tria notantur in titulo crucis; nam propter primum, dicitur Ieſus; propter ſecundum, Nazarenus; propter tertium, Rex Iudæorum.

Chriſtus ſex vicibus ſanguinem ſuum fudit, quinquies in vita, & ſemel in morte; in vita, in circunciſione, in oratione, in coronatione, in flagellatione, & in crucifixione, & in morte, in lanceatione. Per primum docemur peccata abijcere, per ſecundum mentis anguſtiam pro ſalute noſtra tenere; per tertium animam noſtram virtutibus ornare; per quartum carnem noſtram domare; per quintum membra noſtra mandatis Dei ligare; per ſextum vulneratum cor, eleuatum in Dei amore habere.

8 Quis fuit paſſionis Chriſti effectus? ℞. fuit multiplex. Nam paſsio Chriſti virtutem dæmonum debilitat. Iob 40. Quaſi homo capiet leuiatam, ſpoliat infernum. Iſai. 8. Voca nomen eius accelera, ſpolia detrahe.

Format per exemplum. 1. Petri 5. Chriſtus pro nobis paſſus eſt, vobis relinquẽs exemplum. Vnde Bern. Super omnia te reddis mihi amabilem, bone Ieſu, calix quem bibiſti, opus redemptionis noſtræ eſt; paſsio Chriſti reparat ruinam Angelorum: ipſe enim Chriſtus lapis eſt angularis, qui fecit vtraque vnum, ſcilicet pacem inter Deum, & hominem; inter Angelum, & hominem; inter hominem, & hominem. Vnde Eccleſ. 44. In tempore iracundiæ, factus eſt reconciliatio.

Arma contra mundum, carnem, & Diabolum, quod ſignificatur per clypeũ, quod leuauit Ioſuæ contra Hai. Ioſuæ 8.

Sanat, ſcilicet, mentis vulnera: vnde Numeri 21. Aſpicientes ſerpentem æneũ ſanabantur.

Viuificat, ſcilicet, ſpiritualiter, ad Eph. 2. Cum eſſemus mortui peccatis, conuiuificabit nos Chriſtus.

Mitigat, exemplo de ligno miſſo in aquas amaras, Exod 15.

Reſerat, ſcilicet cælum. Iſai. 22. Dabo clauem domus Dauid ſuper humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat; claudet, & non erit qui aperiat.

9 Quæritur, cum fiat mentio de clauſione, & aperſione ianuæ Paradiſi, quomodo hoc intelligitur? ℞. per ianuæ cæleſtis clauſionem, ſpiritualiter intelligitur prohibenda illa, propter quæ nullus poterat ingredi ad Dei aſpectum, illa autem prohibenda erant à diuina iuſtitia iuſtè puniente, & à peccato primis promerente, &c.

Apertio ianuæ cæleſtis videtur facta fuiſſe in paſsione; quia habetur in gloſ. Coloſ. 1. Pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in cælis, ſiue quæ in terris ſunt. Patet per paſsionem introitus in cælum, tam ſecundum Bedam ſupra Lucam habetur; dum ille Iordanis aquas ſubijt nobis cæli ianuam pandit, exponẽs illud Lucæ 4. Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cælum, per quod videtur, quod per baptiſmum fuerit aperta cæli ianua.

Per orationem, quæ cantatur in die reſurrectionis, videtur quod in reſurrectione fuerit aperta, qua dicitur: Deus qui hodierna die per vnigenitum tuum æternitatis nobis aditum deuicta morte reſeraſti, &c.

Super præmiſſis eſt tenendum, quod obſtaculum culpę amouebat baptiſmus; oſtaculum debiti ratione offenſæ, amouit paſsio, vbi facta fuit ſatisfactio: oſtaculum mortis, Chriſti reſurrectio, & ita ianuæ apertio inchoari dicitur in baptiſmo, perfectionem habere in paſsione, complementum in reſurrectione, manifeſtationem in aſcenſione. Et quoniam hæc iam facta ſunt, ideo virtus baptiſmi eſt ianuã aperire, nõ per ſe tantũ, ſed pp hoc qđ iã facta eſt oblatio hoſtiæ veræ,

Digitized by Google

Exemplum epiſtolæ Pilati ad Tiberium Imperatorem, ſumptum ex The.ſac.

10 Quæritur, quas literas dicunt ſcripſiſſe Pilatum ad Tiberium Cæſarem Imperatorem de Domino noſtro Ieſu Chriſto? ℞. exemplum earum inuenimus in Sacerd. Theſ. videlicet. Apparuit temporibus noſtris, & adhuc eſt, homo magnæ virtutis, ſi modo hominem appellare fas eſt, nominatur Ieſus Chriſtus, quẽ eius diſcipuli vocant filium Dei, ſuſcitans mortuos, & ſanans languores; homo quidem præ cæteris mediocris; vultum habens venerabilem, quem intuentes poſſunt diligere, & formidare; capillos habens coloris auellanæ præmaturæ, & planos fert vſque ad aures; ab auribus verò circinos, & criſpos, aliquantulum ceruleos, & fulgentiores ab humeris ventilantibus; diſcrimen habens in medio capitis iuxta morem Nazarenorum, frontem habens planam, & sereniſsimam, cũ facie ſine ruga, & macula aliqua, quam robur moderatam venuſtat; naſi, & oris nulla prorſus eſt reprehẽſio; barbam habens criſpoſã, & in ſimilitudinẽ capillorũ coloris, nõ longã, ſed in medio bifurcatã; aſpectũ habens ſimplicẽ, & maturũ; oculis glaucis varijs, & claris exiſtentibus; in increpatione terribilis, in admonitione placidus, & amabilis, hilaris, ſeruata grauitate; qui nunquam viſus eſt ridere, flere autem ſic; in ſtatura corporis rectus, manus habens viſu delectabiles; in colloquio grauis, & modeſtus, ſpecioſus inter filios hominum.

Eiuſdem litteræ ad eundem Tiberium, poſt mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti ex dicto Theſ.

13 Pontius Pilatus Tiberio Cæſari Imperatori ſalutem dicit. De Ieſu Chriſto, quem tibi planè poſtremis meis declaraueram, nutu tandem populi acerbi, me quaſi inuito, & ſubtimente ſupplicium ſumptum eſt; verum hercle, ita impium, & ſeuerum, vt nulla ſic vnquam ætas habuit, neque habitura ſit: ſed minor ipſius populi conatus, & magnus omnium Scribarum principum, & ſeniorum conſenſus, ſuis Prophetis, & Sybillis contra monentibus, veritatis ligatum crucifixerunt, ſignis etiam ſuper naturam apparentibus, dum penderet, & orbi vniuerſo Philoſophorum iudicio, id impium, & ſceleſtiſſimum eſſe iudicantibus. Vigent illius Diſcipuli opere, vita, & conſtantia magiſtrum nõ mentientes, immo in eius noĩe vbiq. vnicuiq. beneficẽtiſſimi. Niſi ego ſeditionem Populi, prope æſtuantis exoriri pertimuiſſem, fortaſſe adhuc nobis vir ille viueret. At ego magis impiorum compulſus, quam voluntate mea adductus, pro viribus non reſtiti, & ſanguinem iuſtum hominum malignitate, & & inique accuſatus, in eorum (vt ſcripturæ interpretantur) exitium pati decreui. Vale Calendis Aprilis. 33. Hieroſolymis. (ex eiuſdem The.ſac.

QVINTVS ARTICVLVS.

Deſcendit ad inferos tertia die reſurrexit à mortuis.

1 *Anima Chriſti diuinitati coniuncta, deſcendit ad inferos.*
2 *Chriſtus liberauit ab inferis omnes, qui meriti ſui fuerunt capaces.*
3 *Inferni diſtinctio, videlicet; Infernus, Lymbus, Purgatorium, & Lymbus ſanctorum Patrum.*
4 *Abrahæ ſinus.*
5 *Chriſtus quomodo dicitur ſurrexiſſe tertia die.*
6 *Deſcenſus ad inferos, & reſurrectio à mortuis ſit coniunctum in vno articulo.*
7 *Chriſti reſurrectio, quomodo probetur.*
8 *Chriſtus ſurrexit à mortuis multis de cauſis.*
9 *Chriſtus ſurrexit tertia die, & quare.*
10 *Chriſtus qua hora ſurrexit.*
11 *Corpora, quæ ſurrexerunt cum Chriſto ad quid deuenerint.*
12 *Chriſtum cognouerunt diſcipuli in fractione panis.*

13 *Chri-*

Digitized by Google

13 *Chriſtum cognouerunt Diſcipuli in domo potius, quam in via.*

14 *Chriſti cicatrices vtrum Thomas viderit, aut tetigerit.*

Cap. XVI.

1 CHriſtus ſecundum animam diuinitati annexam ſecundum S. Thom. ſtatim deſcēdit ad inferos; ſcilicet, quando eius anima ſeparata fuit à corpore; tunc anima Chriſti deſcendit ad lymbū Patruum, & manſit ibi ab hora mortis Chriſti, quæ fuit ſextæ feriæ nonæ, vſque ad horam reſurrectionis; & hoc, fuit tempus quadraginta horarum; quia in diluculo Dominicæ diei reſurrexit. Corpus enim in terra in ſepulcro quieſcebat, & eadem hora reſurrectionis, Chriſtus eduxit de lymbo animas ſanctorum Patrum, quæ ibi detinebantur quouſque debitū primi parentis Chriſtus morte ſua ſolueret, eoſq. inde educeret, vt eduxit. De quo habetur Oſeæ 13. O mors ero mors tua, morſus tuus ero inferne. Habetur etiam Zach. 9. vbi Propheta loquitur, dicens futura, velut præterita, more prophetico, inquit. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui eduxiſti victos de lacu, in quo non eſt aqua.

2 Quæritur, vtrum Chriſtus liberauit omnes, qui erant in inferno? Reſpondetur, quod non, quia liberauit omnes illos, qui meriti ſui fuerunt capaces, ſicut fuerunt ſancti Patres, qui non propter reatum perſonæ, ſed tantum propter reatū naturæ detinebantur. Damnati enim eius meriti non erant capaces &c. Anima enim Chriſti per illud triduum, vt ſupra dictum eſt, mortis ſuæ cum ſanctis Patribus in lymbo fuit, & ibidem fuit anima latronis, cui dixit Dominus: Hodie mecum eris in paradiſo, eo nomine paradiſi, notatur Dei fruitio; quia peracta paſſione, tam latro, quàm alij, qui erant in lymbo, viderunt Deum per eſſentiam; quia (vt diximus) diuinitas ſemper permanſit cum anima deſcendente ad inferna, & etiam cum corpore in ſepulcro iacente.

3 Quæritur, quomodo diſtinguitur Infernus? quia dicitur deſcendit ad inferna? Reſpondetur, quod nomen inferni ſumitur dupliciter, ſcilicet pro pœna, & pro loco pœnæ. Secundum primum modum dicitur, quod dæmones ſemper infernum ſecum portant: ſed inquantum infernus, pro loco pœnæ. Infernus quadrupliciter diſtinguitur, dico, quod ante Chriſti paſſionem, quatuor fuerunt animarum receptacula.

Primum receptaculum fuit infernus damnatorum; & ad hunc locum Chriſtus non deſcendit, nec ab illo aliquem liberauit; quia in inferno nulla eſt redemptio: & in iſto loco eſt pœna ſenſus, & damni, ac tenebræ exteriores, & interiores, id eſt abſentia gratiæ &c.

Secundum receptaculum eſt lymbus puerorum, id eſt, illorum infantium in peccato originali tantum decedentium, qui lymbus eſt ſupra infernum; & ibi eſt pœna damni, id eſt carentia viſionis diuinæ, & non pœna ſenſus, id eſt, ſenſibilis pœna non eſt ibi, & ſunt ibi tenebræ exteriores, & interiores, id eſt, carentia gratiæ viſionis diuinæ. Ad illum locum Chriſtus etiam non deſcendit, nec ab illo aliquem liberauit.

Tertium receptaculum eſt purgatorium, & eſt ſupra lymbum puerorum, in quo eſt ignis corporalis, in quo animæ illorum puniuntur, qui hic in vita pœnitentiam non impleuerunt, vſque ad condignam ſatisfactionem, & ſunt ibi tenebræ exteriores, ſed non tenebræ priuationis gratiæ; & ex hoc loco quando Chriſtus deſcendit ad lymbum Patrum, non liberauit omnes illos, qui erant in purgatorio; ſed ſolum illos, qui pro tunc fuerunt purgati ſufficienter, vel meruerunt hoc, quo pro illo tempore, ſcilicet in deſcenſu Chriſti, liberari debuiſſent. Item in dicto loco, dico, eſt pœna ſenſus, & damni ad tempus.

Quartum receptaculum, & ſupremum, eſt lymbus ſanctorum Patrum, vbi fuit carentia viſionis diuinæ, & nulla pœna ſenſibilis. Ad iſtum locum Chriſtus deſcendit, & eum fregit, & ſanctos Patres inde eduxit. Et ſic infernum momordit, quia partem abſtulit, partemque reliquit; mortem verò, quo ad electos Chriſtus pænitus de-

ſtru-

Digitized by Google

ſtruxit, ſicut dicitur in Oſeæ. O mors, ero morſus tuus.

4 Hic quoque locus, ſynus Abrahæ dicebatur, quia ibi Abraham fuit; ſed nunc cælum empyreum eſt ſynus Abrahæ; quia ibi eſt Abraham. Item à nullo prædictorum locorum eſt tranſitus ad aliũ, niſi à purgatorio ad lymbum ſanctorum Patrum. Ex prædictis patet, quare cantat ſancta mater Eccleſia: Libera Domine animas omnium defunctorum de pœnis inferni, & de profundo lacu. Vbi infernus ſumitur pro purgatorio; & ita quãdo dicitur Chriſtus deſcendit ad inferna, intelligitur ad lymbum ſanctorum Patruum.

5 Quomodo dicitur reſurrexit à mortuis tertia die, cum non fuerint tres dies completi? Reſpondetur, dicitur tertia die reſurrexit à mortuis, vt per ſynedochen pars ponatur pro toto; vt videlicet, pars illius diei Paraſceuen, quo mortuus eſt, pro vno die computatur, inde dies Sabbathi integer, poſt quem nox ſequens, vſque ad crepuſculum matutinũ diei Dominici, quo ſurrexit pro die tertio computetur.

6 Quare deſcenſus ad inferos, & reſurrectio à mortuis coniungantur in vno articulo? Reſpondetur, quia in quo totum nobis Chriſtus ſua morte meruit explicauit. Animæ enim noſtræ redemptio completa eſt per fracturam inferni, in deſcenſu ad inferos. Corporis autem noſtri redemptio, completa eſt in reſurrectione per gloriam corporis. Si enim Chriſtus reſurrexit, & nos reſurgemus.

7 Quomodo probatur Chriſti reſurrectio? Reſpondetur, probatur ſic, Oſeæ 6. In die tertia ſuſcitabo eum. Et Zachar. 2, Sileat omnis terra à facie Domini, qui conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo. Chriſtus reſurrexit tertia die à mortuis reſumendo corpus, non tale quale prius habuit, ſed impaſsibile, & immortale. Caro enim Chriſti, quæ in natiuitate floruit, in paſsione cecidit, & in reſurrectione refloruit; tunc viuificatum eſt granum frumẽti, quod cadens in terra mortuum fuerat, tamen ſine corruptione corporis. vnde Pſalm. 15. Non dabis ſanctum tuũ videre corruptionem. Probauit enim Dominus reſurrectionẽ eſſe veram per Angelos, qui non mentiuntur. Matth. 28. Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere, ſcio enim quod Ieſum, qui crucifixus eſt quæritis, ſurrexit, ſicut dixit. & Ioan. 20. Item probauit per inimicos, quorum validiſſimum eſt teſtimonium, Matth. 28. Angelus quoſdã de cuſtodibus terruit, qui venerunt in ciuitatem, &c. & nunciauerunt principibus Sacerdotum. Item probauit eam non arte magica facta, & hoc per commeſtionẽ, Lucæ 24. Et cũ manducaſſet corã eis. Item probauit eam eſſe factam in eodem corpore, & hoc per oſtenſionem cicatricum. Ioan. 20. Item probauit eam eſſe factam in corpore glorificato vnito ſemper diuinitati, & hoc per ingreſſum ad Diſcipulos ianuis clauſis. Io. 20. Cum eſſet ſero, & fores eſſent clauſæ vbi erant Diſcipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Ieſus, & ſtetit in medio. Item probauit eam Dominus multis alijs apparitionibus; apparuit enim ipſa die reſurrectionis quinquies. Mariæ Magdalenæ, vt tenetur communiter ab Eccleſia. Item Petro, ſed non inuenitur modus. Item apparuit Diſcipulis euntibus in Emaus. Lucæ 24. Item ianuis clauſis, quando Thomas erat cum alijs Diſcipulis. Lucæ 24. In monte Oliueti, quando aſcendit in cælum. Act. 1. Videntibus illis eleuatus eſt, & Marc. 16.

8 Multis de cauſis Dominus ſurrexit à mortuis. Vna, vt ſcripturas impleret; quoniam dixerat: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte. & ſequitur: Tertia die reſurget. Item vt nos ſpiritualiter prouocaret; quia turpe eſt, vt ſedeat ſeruus, quando coram eo ſurgit Dominus. Item, vt futuram reſurrectionem eſſe probaret. Item vt potentiam ſuæ diuinitatis oſtenderet, quia mortuos viuificare, non eſt opus naturæ, ſed potentiæ diuinæ. Non eſt enim regreſſus de priuatione ad habitum in via naturali. Item vt nos ad contemnendum terrena pro adipiſcenda cæleſti gloria animaret &c. reſurrexit ergo tertia die: nam ſicut ianuis clauſis ad Diſcipulos intrauit, & ſicut ſalua virginitate de vtero matris exiuit, ſic eum mortuum, nec petra,

in qua

Digitized by Google

in qua iacuit, nec militum cuſtodia potuit retinere.

9 Quare Chriſtus ſurrexit tertia die? ℞. vt probaretur verè mortuus. Et ſicut in ore trium teſtium ſtat omne verbum, ita de teſti,& Matth 18. ſic in tribus diebus experitur omne factum. 1. ad Cor 15. Reſurrexit tertia die. Gloſa probata vera morte.

10 Quæritur, qua hora ſurrexit Dominus? ℞. quidam dicunt, quod media nocte, quod probantur per illud Iudicum 6. Dormiuit Sanſon vſque ad mediam noctem. Gloſ. Sanſon media nocte, non ſolum exiuit, ſed portas tulit. Sic Saluator noſter non tantum liber exiuit de inferno, ſed clauſtra inferni confregit. Et habetur per Gloſ. quod Chriſtus per Sanſonem deſignatur, ergo media nocte. Alij dicunt, quod reſurrexit diluculo, iuxta illud 1. Mach. 3. Elegit Liſias Ptolomeū. Gloſ. ab hora mortis Chriſti, vſque ad horam reſurrectionis, quadraginta horæ computantur, ergo diluculo reſurrexit. Nam quadraginta horæ ſunt ab hora nonæ paraſceues, vſque ad diluculum diei Dominicæ. Ad hoc reſpondent illi primæ opinionis, quod non ſurrexit diluculo, ſed debet intelligi illud de manifeſtatione reſurrectionis, non de tempore, & ſic tenent, quod ſurrexit media nocte; ſed eius reſurrectio non fuit manifeſtata vſque diluculo. Mater Eccleſia videtur tenere, quod diluculo ſurrexit, & idem tenet B. Aug. in lib. de Trinit. Sed quia dicitur, quod multa corpora Sanctorum ſurrexerunt cum eo, &c.

11 Quæritur, illa corpora, quæ ſurrexerūt cum Chriſto, ad quid poſtea deuenerint? Reſpondetur, quod poſtea redacta ſunt in puluerem. vnde Aug. Corpora Sanctorum de monumentis venientia ſe retraxerunt, vt vltimam reſurrectionem expectent, quamuis aliqui fantaſtici tenuerunt: quod reſurrectio eorum fuerit fantaſtica. contra quos Iob. 6. cap. teſtes non eſſent, niſi vera eſſet eorum reſurrectio.

12 Quare Diſcipuli cognouerunt Chriſtū potius in fractione panis, quam in alio actu? ℞. quia fractio Chriſti erat ſicut cultelli ciſio.

13 Quæritur, quare potius cognouerunt in domo, quam in via? Reſpondetur ſecundum Bonauent. quia veritas melius operando, quam audiendo intelligitur.

14 Quæritur, vtrum Thomas tetigerit cicatrices Chriſti, aut ſolum viderit? Reſpondetur ad ſuam fidem ſibi ſufficit videre; ſed propter noſtram fidem tetigit. vnde Dominus Thomæ. Io. 20 Quia vidiſti me Thoma credidiſti; non enim dixit: quia tetigiſti.

SEXTVS ARTICVLVS.

Aſcendit ad cælos ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

1 *Chriſtus non ſtatim poſt reſurrectionem cælos aſcendit.*
2 *Differentia inter Aſcenſionem, & Aſſumptionem.*
3 *Mons Oliueti ab Ieruſalem per mille paſſus diſtat.*
4 *Chriſtus aſcendit auctoritate propria.*
5 *Chriſtus cælos aſcendit propter ianuæ apertionem.*
6 *Chriſtus quomodo ſedet ad dexterā Patris.*
7 *Quomodo intelligitur illud Chriſtus, ſedet ad dexteram Patris.*

Cap. XVII.

1 CHriſtus ſecundum humanitatem, vel in quantum homo, non ſtatim poſt reſurrectionem, ſed flagranti amore noſtrum omnium operans ſalutem, poſt quadragita dies, quibus apparuit ſæpius ſuis Diſcipulis, vt fidem eorum roboraret apparitionibus, vt probaret eis glorioſam reſurrectionē ſui corporis, quod ipſi ſuis oculis paulo ante viderant mortuum; ad cælos per ſe, & Angelorum quidem miniſterio, non autem obſequio aſcendit.

Item Chriſtus aſcendit ad cælos, quod habetur Pſalm. 46. Aſcendit Deus in iubilatione, & Dominus in vocæ tubæ. Et Amos cap. 9. Qui ædificauit in cælo aſcē: ſionem ſuam. Et Micheæ 2. cap. Aſcendit iter pandens ante eos ſeptuaginta duo.

Digitized by Google

duo. Secundò dicit: Sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Pſal. 109. Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.

2 Quæritur, quæ differentia eſt inter Aſcenſionem, & Aſſumptionem, & Eleuationem, ſeu Euolationem? ℞. quoniam Aſcenſio pertinet ad Chriſtum, Aſſumptio ad beatam Virginem: Eleuatio, ſiue euolatio, ad alios Sanctos. Ratio huius eſt, quia aſcenſio fit propria virtute aſcendentis: aſſumptio autem virtute Dei aſſumentis, quia filius obſequitur matri. Eleuatio, ſiue euolatio, fit miniſterio Angelorum. Item eſt notandum, quod in loco eleuatorum, eſt diſtinctio chororum; locus aſſumptæ Virginis, eſt ſuper omnes choros: locus Chriſti aſcendentis ſupra locum aſſumptæ Virginis.

3 Quæritur, ex quo loco Chriſtus ad cælos aſcenderit? ℞. ex monte Oliueti, qui diſtat ab Ieruſalem per mille paſſus, & præſentibus ipſis Apoſtolis, cum beatiſſima Virgine Maria, & alijs mulieribus, quæ ſecutæ ſunt eum à Galilea, & coram ſeptuaginta duobus Diſcipulis: & creditur, quia veriſimile eſt; quia non ſolum prædicti Diſcipuli fuerint in monte Oliueti præſentes, ſed etiam alij multi occulti Chriſti Diſcipuli propter metum Iudæorum.

Item ſciendum eſt, quod Chriſtus aſcendit gaudenter, ſecundum illud Pſal. 46. Aſcendit Deus in iubilatione. Nec ipſe ſolus aſcendit, ſed omnes animæ, quæ ab ipſo de lymbo liberatæ fuerunt, videlicet ſanctorum Patrum, Prophetarum, Patriarcharum, ſanctorum Innocentium, ſancti Ioannis Baptiſtæ, & omniũ ſanctorum iuſtorum, qui fuerunt ab initio mundi mortui, & purgati; & ſingulæ hæ animæ cum Chriſto aſcenderunt in maxima iubilatione. De quo in Pſalm. Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: id eſt illos, qui fuerunt captiui in lymbo inferni.

4 Quæritur, vtrum Aſcenſio Chriſti fuerit motus naturalis, vel violentus? Reſpondetur, Chriſtus aſcendit propria authoritate, vt habetur Iſai. 63. Quis eſt iſte, qui venit de Edon, & ſequitur gradiens in multitudine virtutis ſuæ. Sed illud, quod dicit Gloſſ. ſuper illud Pſal. 90. Angelis ſuis mãdauit de te, ſcilicet, quod manibus Angelorum ſublatus eſt Chriſtus in cælum, intelligitur de obſequio venerationis: ſicut Rex fertur à militibus. Papa ab Epiſcopis, vel ſimilibus. Vnde Leo Papa, cum audis eleuatum agnoſce militiæ cæleſtis obſequium. vnde Pſal. 65. Currus Dei decem millibus, multiplex millia lætantium.

5 Quæritur, quare Chriſtus aſcendit? Reſpondetur, propter ianuæ cæleſtis apertionem, vnde cantat Eccleſia. Tu de victo mortis aculeo, aperuiſti credentibus regna cælorum. Item aſcendit, vt Spiritum ſanctum mitteret. Io. 16. Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos. Itẽ aſcendit, vt deſiderium noſtrum poſt ſe traheret. Cant. 1. Trahe me poſt te.

6 Quæritur, quomodo intelligitur illud: Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis? Reſpondetur, duo hic intelliguntur per dexteram; vnum ſcilicet æqualitas maieſtatis, ad quam Chriſtus ſedet; ſecundum deitatem. De hoc Apoſt. Hebr. 8. Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera maieſtatis in excelſis. Aliud quod intelligitur, & potiora bona gloriæ, in quibus Chriſtus ſedet ſecundum humanitatem, quia collatum eſt ei à Deo Patre quidquid conferri potuit. Et ſi dicatur, illa habuit Chriſtus ab inſtanti ſuæ conceptionis, benè conceditur; tamen in Aſcenſione fuerunt manifeſtata, & in congruentia loci completa: ſecundum comp. Th. ad dexteram Dei Patris ſedet, quia diù laborauit in ſiniſtra mundi. Vnde Pſalm. 87. In laboribus ſui à iuuentute mea. Et alibi Pſalm. 37. Aſſlictus ſum, & humiliatus ſum nimis.

7 Quæritur, ſi Chriſtus ſedet ad dexteram Patris, quare dicebat beatus Stephanus: Ecce video cælos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris Dei. Act. 7. Reſpondetur, beatus Stephanus in tribulatione poſitus, vidit Ieſum ſtantem, quem nos credimus regnantem, & quieſcentem, eo, quod Ieſum habebat propugnatorem, & ſuſceptorem.

Digitized by Google

SEPTIMVS ARTICVLVS.

Inde venturus eſt iudicare, viuos,& mortuos.

1 *Chriſtus in die Iudicij in carne humana veniet,*
2 *Iudicium quomodo fiet.*
3 *In iudicio quibus de rebus rationem reddemus.*
4 *Chriſtus iudicabit viuos, & mortuos, & quomodo.*
5 *Iudicium quotuplex eſt.*
6 *Pater cum Filio ad iudicandum veniet.*
7 *Iudicium terribile erit ex omni parte.*
6 *Iudicij locus erit in Valle Ioſaphat.*
9 *Iudicij extremi tempus.*
10 *In iudicio duæ ſententiæ ferentur, vna pro bonis, alia contra malos.*

Cap. XVIII.

1 QVæritur, in die Iudicij Chriſtus ad iudicandum quomodo veniet? Reſpondetur, veniet in carne humana glorificata, cum maieſtate. Inde, id eſt, è cælis ad quos aſcendit, cum nubibus cæli deſcendet, iudicabitq. viuos,& mortuos, id eſt, omnes homines, qui ſunt, fuerunt,& erunt; non ſolum de geſtis, ſed etiam de cogitatis, reddẽs vnicuique ſecundum opera ſua, de quo habetur Iſai.3. vbi dicitur: Dominus ad iudicium veniet cũ ſenioribus populi ſui,& principibus eius. Et Pſ.97. Iudicabit orbem terrarum in iuſtitia, & populos in æquitate. Et Ioan.cap.3. In Valle Ioſaphat iudicabit omnes gentes. & in eo.c. Congregabo omnes gentes, & deducam eas in Valle Ioſaphat,& diſceptabo cum eis ibi. & in eod. cap. Conſurgent, & aſcendent gentes in Valle Ioſaphat, quia ibi ſedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu.

2 Quomodo fiet iſtud iudicium? ℞. ſegregabit oues ab hœdis, id eſt, iuſtos ſegregabit ab iniuſtis; iuſtos quidẽ in cæleſtibus collocans; iniuſtos verò in profunda inferni ad ſempiternas pœnas relegans.

3 Quæritur, quibus de rebus rationem reddere debemus in tali iudicio? Reſpõdetur, in iſto vniuerſali iudicio redditurì ſumus rationem diſtrictam. Vnde Eccl. 12. cuncta, quæ ſunt adducet Dominus ad iudicium. Nam reddituri ſumus rationem de cogitationibus noſtris. Vnde Greg. Sicut Deus cogitationes vniuſcuiuſque conſiderat, ſic cunctos greſſus dinumerat, vt nec minutiſſimæ cogitationes, quæ apud nos vſu valuerunt in eius iudicio indiſcuſſæ remaneant. Sap.cap.1. In cogitationibus impij interrogatio erit.

Item reddituri ſumus rationem de omnibus verbis. Matth. cap.12. De omni verbo otioſo, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Item de omnibus operibus noſtris, quæ geſſimus in corpore, ſcilicet de omni greſſu, viſu, auditu, & ſic de alijs. vnde Apoſtolus Corinth. 5. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque prout geſſit in corpore ſuo, ſiue bonum, ſiue malum. Item de rebus temporalibus, quomodo lucratus eſt illas, quomodo poſſediſti, & quomodo expendiſti. Item quilibet de officio, & artificio ſuo, tam de artificijs, quam de officijs, & magiſtratibus, iudicibus, & ſic de alijs omnibus, tam ſæcularibus, quàm Eccleſiaſticis. Item quilibet de ſtatu ſuo, ſiue matrimoniali, ſiue viduali, aut virginali, quomodo quiſque ſecundum ſtatum ſuum vixerit.

4 Quæritur, quomodo Chriſtus indicabit viuos, & mortuos, quia dicitur in Pſalm. 1. Impij non reſurgunt in iudicio. Reſpondetur, quod gloſſa diſtinguit quatuor ordines futuros in iudicio. Nam quidam iudicabunt, & non iudicabuntur, ſicut perfecti; quidam iudicabuntur, & non iudicabunt, ſicut mali Chriſtiani, quidam iudicabunt, & iudicabuntur, ſicut mediocriter boni, quidam nec iudicabuntur, quia iam iudicati, & condemnati ſunt, ſicut infideles, de quibus dicitur Ioan. 4. Qui non credit iam iudicatus eſt. Nunc ad ſolutionem huius quæſiti, dico, quod Chriſtus iudicabit viuos, & mortuos, quia omnes ſtabunt ante tribunal Chriſti, 2. ad Cor. 5.

Digitized by Google

Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt diximus ſupra.

5 Quotuplex eſt iudicium? Reſpondetur, duplex, particulare, & generale. Particulare contingit in morte hominis. Vnde Innocentius de vtilitate humanæ conditionis libro tertio, dicit: Quod tam bonus, quàm malus, antequam anima egrediatur de corpore, videt Chriſtum, quaſi in Cruce poſitum, malus ad confuſionem, vt erubeſcat ſe non eſſe redemptum, & ſua culpa ſanguinem Chriſti fructum redemptionis non habere. Vnde de malis dicitur: Viderunt in quem pupugerunt, quod intelligitur de Chriſti aduentu ad iudicium, & aduentu ad idem mortis. Hæc ille. Vnde Lucæ cap. duodecimo. Eſtote parati, quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. Generale verò iudicium eſt, in quo omnes homines ſimul iudicabuntur. 2 Corinth. cap. quinto. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti &c.

6 Quæritur, vtrum Pater ad iudicandum, etiam cum Filio veniet? Reſpondetur quod quamuis numquam recedat à Filio Pater, ad iudicandum tamen viuos, & mortuos, non ipſe dicitur, ſed Filius affuturus, quia ibi nec Patris, nec Filij diuinitas, ſed illa forma videbitur Filij, quam ſibi per ſacramentum incarnationis copulauit. In ipſa ergo erit iudex, quæ coram iudice ſtetit, in ipſa iudicabit, quæ iudicata eſt, vt videant impij eius gloriam, in cuius manſuetudine fremuerunt. Talis ergo apparebit iudex, qualis videri poſſit ab eis, quos eſt coronaturus, & ab eis, quos eſt damnaturus. Pater autem non apparebit, quia forma ſerui non eſt indutus; ſed Filius, qui eſt homo etiam factus, dedit iudicij poteſtatem, Ioan. quinto.

7 Quæritur aliquid de qualitate iudicij extremi? Reſpondetur, quod vltimum iudicium erit horribile ex omni parte, Matthæi decimo tertio, & decimo quarto, quia ſupra erit iudex auſterus, & iratus, ſubtus patens infernus, intus conſcientia remordens, extra mundus ardens, à dextris peccata accuſantia, à ſiniſtris dæmonia terrentia, contra illos boni Angeli in infernum propellentes, & omnes Sancti Iudicis ſententiam approbantes, & omnes mali cum bonis peccata damnatorum cognoſcentes.

Item de qualitate iudicij extremi, *dico*, quod erit horribile. Lucæ vigeſimo primo. Virtutes cælorum mouebuntur. Intolerabile. Iob decimo quarto. Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me, &c. Ineuitabile, Apoſt. 2. ad Corinth. quinto. Omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti. Inopinabile. 1 Theſ. 5 Quia dies Domini ſicut fur nocte ita veniet. Inexorabile. Prouerb. 6. Zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ. Erubeſcibile. Apoſt. Rom. 6. Quem fructum habebitis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis?

Prædicta verò erubeſcentia erit in duobus. Primò in veniendo ad iudicium, quia mali cum habeant corpora ponderoſa, oportet eos illuc portari ab Angelis; ſicut Abacuch portatus fuit ad lacum leonum in Babylonem Dan. 14. Secundo in ſtando coram Iudice, quia peccata eorum omnibus erunt manifeſta. Vnde illud Num. 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua &c.

8 Quæritur, quo in loco celebrandum eſt iudicium? Reſpondetur, locus iudicij erit in Valle Ioſaphat (vt ſupra dictum eſt) & hoc multiplici ratione.

Prima, quia locum iudicij oportet eſſe communem, ſed Ieruſalem, & terra adiacens videtur eſſe communis, cum ſit quaſi medius noſtræ habitationis locus.

Secunda, quia debet eſſe publicus, ſed locus prædictus eſt famoſiſſimus propter opera noſtræ redemptionis, quæ ibidem geſta ſunt.

Tertia, competit locus ille ratione negotij, quia tractandum eſt ibi opus miſericordiæ, & iuſtitiæ. Mons Oliueti, qui eſt apud illam vallem, in quo Chriſtus aſcendit in cælum, deſignat miſericordiam; Ioſaphat autem, quod interpretatur iudicium, deſignat iuſtitiam.

9 Quando erit iudicium illud extremum? Reſpondetur, tempus extremi iudicij erit in fine ſæculi. De die verò, & hora incertum eſt. Matth. cap 25. De die autem illa innoteſcit. Vnde ſciendum

dum

Digitized by Google

dum eſt, quod certam, & determinatam horam nemo ſcire poteſt, niſi cui ſolus Deus voluit reuelare. Quidam enim dicunt, extremum iudicium fieri in media nocte, iuxta illud Matth. cap. 25. Media nocte clamor factus eſt; ecce ſponſus venit, exite obuiam ei. Quidam dicunt fieri de mane, ſcilicet in aurora, allegantes illud Pſalm. In matutino interficiebant omnes peccatores terræ. Sed Aug. quia veniet quando non ſperabitur. Vigilate ergo, quia neſcitis diem, neque horam Matth. 24.

10 Quæritur, quæ ſententia ferenda eſt in iudicio? Reſpondetur, quod in iudicio duæ ſententiæ ferentur; vna pro bonis, alia contra malos. Sententia pro bonis continet ſeptem clauſulas. Prima eſt amabilis vocatio, ibi, venite. Secunda, diuina benedictio, ibi, benedicti. Tertia, paterna dilectio, ibi, patris mei. Quarta eſt, remunerationis retributio, ibi, percipite. Quinta eſt, regni aſſignatio, ibi, regnum. Sexta eſt gloriæ præparatio, ibi, quod vobis paratū eſt. Septima eſt, æterna prædeſtinatio, ibi, ab origine mundi.

Sententia contra malos continet in ipſa ſex clauſulas. Prima à Deo ſeparationem, cum dicitur, ite. Secundò, maledictionem, ibi, maledicti. Tertiò incarcerationem, per hanc præpoſitionem, in, deſignatam. Quartò, pœnæ acerbitatem, ibi, ignem. Quinto liberationis deſperationem, ibi, æternam. Sextò, dæmonum aſſociationem, ibi, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius.

OCTAVVS ARTICVLVS.

Credo in Spiritum ſanctum.

S V M M A R I V M.

1 *Spiritus ſanctus procedit à Patre, & Filio, & quomodo.*

Cap. XIX.

1 **H**Ic articulus, tertiam Trinitatis perſonam exprimit, Spiritum ſanctū, qui eſt perſona à Patre, & Filio ineffabiliter, & æternaliter, æterna proceſſione procedens; Patri, Filio perfectione, virtute, & maieſtate per omnia æqualis, eademq. adoratione cum ipſis colenda. Et quum ſit ſubſtantia vna, & ſimplex, eadem in tempore à Patre, & Filio procedendo ad ſanctificandum animas mittitur. Fons, vitæ, & ſanctificationis. Nam ſicut vita corporis anima eſt, ita moritur anima, ſi deſerat eam Spiritus ſanctus.

Item credere debemus in Spiritum ſanctum; de quo habetur Ioel. cap. 2. vbi dixit Deus de Spiritu ſancto, quem debebat mittere in die Pentecoſtes. Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri &c. & Ageæ cap. 2. Spiritus meus erit in medio veſtri.

NONVS ARTICVLVS.

Sanctam Eccleſiam catholicam, Sanctorum communionem.

S V M M A R I V M.

1 *Eccleſiam ſanctam catholicam credere debemus, quæ ſignificata eſt per arcam Noe.*

2 *Eccleſia ſancta in tres partes diuiſa.*

Cap. XX.

1 **C**Redo ſanctam Eccleſiam eſſe vnā Deo congregatam per totum mundum, cap. 1. §. vna verò, de ſum. Trinit. & fide cathol. in qua eſt vna fides, vnum baptiſma; in qua vnus Deus creditur Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Et extra quam Eccleſiam nemo poteſt ſaluari. De quo habetur Siph. cap. 2. Hæc eſt ciuitas glorioſa habitans in confidentia, quæ dicebat in corde ſuo: Ego ſum, & extra me non eſt alia. Et Siph. cap. vltimo. dicit Spiritus ſanctus: Reddam populis labium electum, vt inuocent omnes in nomine Domini, & ſeruiant ei humero vno. Nam omnes Chriſtiani dicuntur eſſe vnum corpus Eccleſiæ,

Digitized by Google

iuxta illud Pauli ad Roman. cap. 12. licet per alia verba. Mali etiam eius membra ſunt, ſed putrida, & per peccata mortua. Quæ Eccleſia eſt vnica, & non plures; ſicut vna fuit arca Noe, in qua tantum ſalui facti ſunt homines à diluuio. Al js verò, qui extra arcam Noe erant, aqua diluuij obrutis ſic extra vnam Eccleſiam, non eſt ſalus. Catholica enim eſt, id eſt. vniuerſalis, quia omnes, vt de ea ſint, obligantur: eadem ſancta eſt, non habitura in futuro ſæculo maculam, nec rugam, quoniam Chriſti dilecti ſui ſponſi ſanguine ab omni peccati inquinamento in hoc ſæculo ſemper mundatur, vt tandem in futuro hæc conſumetur mundatio. Aug. lib. 1. de nuptijs, & concupiſcentia, ad Val. cap. 34. Eadem Apoſtolica eſt, id eſt, Apoſtolorum prædicatione fundata, & ſtabilita, qui poſt Chriſtum fuerunt ipſius Eccleſiæ fundatores. Credo Sanctorum communionem, id eſt, credo, quod iuſti Dei indulti, & gratia, & inuicem communicant, in quantum ſunt participes omnium bonorum ſpiritualium, quæ ſiunt in vniuerſali Eccleſia. Pſalm. 118. Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua. Et Sap. cap. 7. dicitur, ſine inuidia communico; dicit quilibet ſanctus. Item ſciendum, quod ille articulus ſic intelligitur. Credo in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam ſanctificantem. Item Eccleſia eſt congregatio fidelium, & quilibet in gratia exiſtens, eſt membrum Eccleſiæ ſanctæ, & Chriſtus eſt caput. Vnde Apoſtol. ad Epheſ. cap. 5. Vir eſt caput mulieris, ſicut Chriſtus eſt caput Eccleſiæ.

2 Eſt autem Eccleſia ſancta in tres partes diuiſa. Vna eſt in mundo, quæ adhuc eſt in timore, & expectatione. Secunda eſt in cælo, quæ eſt ſine timore, & ſine expectatione. Tertia eſt in purgatorio, quæ medio modo ſe habet, quia eſt in expectatione, cum adhuc gloriam vitæ non habeat; & tamen ſine timore, quia habet liberum arbitrium in bono confirmatum.

Iſtas tres partes Eccleſiæ repreſentant tres partes Sacramenti Euchariſtiæ, quæ in altari ſiunt.

DECIMVS ARTICVLVS.

Credo remiſſionem peccatorum.

Cap. XXI.

1 Remiſſionem peccatorum Eccleſia poteſt remediare.

Credo remiſſionem peccatorum, id eſt, credo, quod quantuncunque, & quotieſcunque homo peccauerit; tamen per integram contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, ex Dei miſericordia conſequetur in Eccleſia peccatorum remiſſionem. Quando quidem nulla peccata infinitam Dei bonitatem vincunt, quorum numerus eſt finitus, & Dei miſericordia eſt infinita: de qua remiſſione habetur Soph. 2. Hæc eſt ciuitas glorioſa habitans in cõfidentia, quæ dicebat in corde ſuo: Ego ſum, & extra me nõ eſt alia, & ſequitur pro eodem articulo Matth. 2. Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Iſrael. Per hunc articulum, vltra pænitentiæ ſacramentum, etiam alia ſex ſacramenta Eccleſiæ poſſunt intelligi: vt ſacramentum Baptiſmi, Confirmationis, Ordinis, ſacroſanctæ Euchariſtiæ, Matrimonij, & extremæ Vnctionis; quoniam ipſa ſacramenta peccatorũ remiſſionem, & gratiæ impetrationẽ mirificè, & efficienter cõferunt ritè ſuſcipientibus, & quibus aliunde nullum eſt impedimentum.

Item remiſſionẽ peccatorũ, vt habetur Ezech. cap. 36. vbi dicit Deus de aqua baptiſmali: Effundã ſuper vos aquam mundam, & mũdabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. & Zach. cap. 9. Suſcitabo filios Syon. Et Ezech. c. 37. oſſa arida audite verbũ Dñi: Hæc dicit Dñs Deus. Ecce ego intromittam in vobis ſpiritum, & viuetis. Et Iſai. c. 26. viuent mortui tui, & interfecti tui reſurgent. Expergiſcimini, & laudate, qui habitatis in puluere, pro quo ſciendũ etiam, quod ſacramentorũ cõio, eſt bonorum ſpiritualium per ſanctos acquiſitorum congregatio.

Item

Digitized by Google

Item breuiter tenendum, quod omne peccatum ſiue actuale, ſiue originale in Eccleſia poteſt remediari, & mereri. Nam per baptiſmum tollitur omne peccatum in baptiſmo non fictè accedente, ſiue ille baptizatus ſit adultus, ſiue paruulus.

Item poſt baptiſmum quotieſcunque quis lapſus fuerit in peccatum, ſiue ſit mortale, ſiue ſit veniale, poterit per veram pænitentiam reparari. Ergo firmiter credere debet quilibet, quod in Eccleſia Catholica eſt remiſſio omnium peccatorum: & in nulla alia ſepta, quia extra Eccleſiam non eſt ſalus: & contra iſtum articulum faciunt omnes deſperati, qui propter magnitudinem peccatorum ſe deſperant, quod eſt maximum peccatum; & quod mederi non poteſt, ergo credere debemus remiſſionem peccatorum quantumcunque magnus ſit peccator; ac etiam ſi mille millia peccata mortalia commiſit, in quocunque die quis, tamen deſperare non debet. Vnde Auguſt. ſuper Ioannem. de nemine eſt deſperandum in hac vita. Bernard. Maior eſt Dei pietas, quam quæuis iniquitas.

VNDECIMVS ARTICVLVS.

Carnis reſurrectionem.

SVMMARIVM.

1 *Carnis reſurrectionem credere debemus.*
2 *Corpus in fine ſæculi, non autem anima reſuſcitabit.*

Cap. XXII.

1 CRedo carnis reſurrectionem, de quo habetur Zach. 9. Suſcitabo filios tuos Syon. Et Ezech. cap. 37. Vbi dicitur à Domino mortuis reſurrecturis. Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulcris veſtris; & dabo ſpiritum in vobis, & viuetis. Et Daniel. cap. 12. dicit. Qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt. Et Abdiæ cap. 1. Et erit Dominus regnum. Et Daniel. cap. 7. Suſcipient autem Sancti Dei altiſſimi, & obtinebunt vſque in ſæculum, & ſæculum ſæculorum. Vbi ſciendum; quod credere debemus, quod omnes homines ſimul reſurgent in die nouiſſimo tam mali, quàm boni, & quilibet reſurget in eodem corpore, quo viuit, quãuis enim corpora in cinerem, & puluerem redacta ſint; tamen omnia iſta, quæ ſpectant ad complementum corporis redibunt, & idem corpus reſurget, & omnes reſurgemus in illa ætate, in qua Chriſtus fuit, quando mortem pro nobis ſuſtinuit, & tam ſenes, quàm iuuenes.

2 Quæritur, vtrum reſurgant animæ? Reſpondetur, in fine, & in conſummatione ſæculi, ſit reſurrectio corporum, non autem animarum (vt diximus ſupra) qui in nouiſſimo die. id tantum reſurget, quod per mortem interiecit. Animæ verò humanæ poſt mortem corporis, manent ſuperſtites, non ſuſtinent interitum; ſed ſola hominum corpora ſentiunt obitum, & diſſolutionem in puluerem: & ideo ea ſola reſurgent ad eandem animam, quam prius habuerint redeundo. Et quæ nunc mortalia, & corruptibilia ſunt, reſurrectionis gratia immortalitatem, & incorruptionẽ induunt; ſic vt corruptionem non paſſura ſint vltra, nec mortem, non natura carnis abiecta (ſemper enim caro erit) ſed conditione eius, & qualitate mutata, quia non erit corruptibilis, vt prius; non ſolum iuſtorum, ſed etiam iniuſtorum. Iuſtorum quidem non iterum in terra cum pecudibus viuat, ſed vt in cælo cũ Chriſto, & Angelis permanere poſſit. Iniuſtorum verò non iterum in terra ſuis voluptatibus indulgeat: ſed vt in inferno abſque interitu ſuo in æternum debitas luet pœnas. Iuſti enim in gloriæ perpetuitatem in corporibus, ſicut ſol fulgentibus, reſurgent. Iniuſti verò ad confuſiones, & pœnæ perpetuitatem in obſcenis, & immundis corporibus, vt dicunt Theologi in 3. ſent. diſt. 25.

Digitized by Google

DVODECIMVS ARTICV-LVS.

Credo vitam æternam. Amen.

SVMMARIVM.

1 *Animæ viuent immortales poſt corporis mortem.*
2 *Articuli quare dicuntur duodecim.*
3 *Articuli pertinentes ad diuinitatem.*
4 *Articuli pertinentes ad humanitatem.*
5 *Articulis credere tenentur oẽs Chriſtiani.*

Cap. XXIII.

1 CRedere vitam æternam quilibet debet, id eſt, quod poſt corporis mortem animæ viuent immortales: boni enim habebunt (vt diximus ſupra) gaudium ſempiternum, mali autem pœnam. Vnde Matth. cap. 25. Ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. De quo Abdiæ 1. Et erit Dominus regnum. Et Daniel 7. Suſcipient autem regnum ſancti Dei altiſſimi, & obtinebunt vſque in ſæculum, & ſæculum ſæculorum. Et ante diem Iudicij ſine corpore, poſt diem Iudicij etiam cum corpore. Nam ſicut Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Sic omnes reſurgent, non, vt iterum morituri. Præcipitabit enim Dominus mortem in ſempiternum.

Iſtos autẽ articulos non omnes Theologi attribuunt eo ordine, quem aſſignauimus ipſis Apoſtolis; ſed quod nos attribuimus Andreæ, ipſi attribuunt Ioanni, vel Iacobo maiori, & ſic de alijs. Sed hoc nihil refert, quia de hoc in ſcriptura authentica non habetur, niſi gloſ. in cap. vnic. de reliq. & vener. Sanctorũ. §. duodeno. vbi ponuntur nomina duodecim Apoſtolorum. Vbi notandum, quod iſti ſunt duodecim articuli Fidei Catholicæ, quos quilibet Chriſtianus ſcire, & in nullo eorum errare tenetur. Nam Iacob. cap. 2. dicitur, qui ſeruauerit totam legem, offenderit autem in vno, ſcilicet, Fidei articulo, & ſecundum S. Bonau. Factus eſt omnium reus. Et Salomon. Eccleſiaſt. cap. 9. ait. Qui offenderit in vno, ſcilicet, articulo, multa bona perdet. Aug. etiam in lib. de moribus Eccleſiæ dicit, etiam ſi perſeueraueris in omnibus fidei bonis, deficies autem in vno, iuſtitia Dei iudicabit te, ac ſi nullum cunque feciſſes bonum. Et ideo, inquit Athanaſius in Symbolo ſuo. Quicunque vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, vt teneat catholicam fidem, quam niſi quiſque integram, inuiolatamq. ſeruauerit, abſque dubio in æternum peribit.

2 Quæritur, quare dicuntur duodecim articuli, cum comprehenduntur in eis quaturdecim ſententiæ? Reſpondetur ſecundum Rich. lib. 3. ſent. diſt. 25. art. 2. quæſt. 1. quod ſi reſpectus habeatur ad eos, qui Symbolum ediderunt, tunc articuli ſunt duodecim, ſecundum numerum duodecim Apoſtolorum. Si autem conſideremus, quæ radicaliter in eis cõprehendunt in ſe quatuordecim veritates; quorum ſeptem ſpectant ad diuinitatem, & ſeptem ad Chriſti humanitatem. Et hæc ſignata ſunt in ſeptem ſtellis, & ſeptem candelabris aureis, in quorum medio filius hominis ambulabat, vt habetur Apoc. 1.

3 Qui ſunt articuli pertinentes ad diuinitatem? Reſpondetur, quod primus eſt vnum Deum eſſe, id eſt, credere diuinæ eſſentiæ vnitatem, & notatur ibi: Credo in Deum. Et in ſymbolo Niceno, additur vnum.

Secundus eſt credere in perſonam Patris. Quantum adhunc articulum, dicitur in vtroque Symbolo: Patrem omnipotentem.

Tertius eſt, credere in perſonam Filij. Quntum ad hunc articulum, dicitur in Symbolo Apoſtolorũ: Et in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum. In Symbolo verò Niceno: Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum Filiũ Dei vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia ſæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum, non factum conſubſtantialem Patri per quem omnia facta ſunt.

Quartus articulus, eſt credere Deum Spiritum ſanctum eſſe, id eſt credere in perſo-

Digitized by Google

perſonam Spiritus ſancti. Quantum ad hunc articulum, dicitur in Symbolo Apoſtolorum: Credo in Spiritum ſanctum. In Symbolo autem Niceno: Et in Spiritum ſanctum Dominum, & viuificantem, qui ex Patre, Filioq. procedit, qui cum Patre, & Filio ſimul adoratur, & cum glorificatur, qui locutus eſt per Prophetas. Sic patet, quod prædicti quatuor articuli ſunt de vnitate diuinæ eſſentiæ, & trinitate perſonarum.

Quintus eſt credere Deum omnium creatorem. Quantum ad hunc articulũ, dicitur in Symbolo Apoſtolorum: Creatorem cæli, & terræ. Et in Symbolo Niceno: Factorem cæli, & terræ viſibilium omnium, & inuiſibilium.

Sextus eſt credere remiſſionem peccatorum his, qui ſunt in Eccleſia. Quantum ad hunc articulum dicitur in Symbolo Apoſtolorum: Sanctam Eccleſiam cattholicam, Sanctorum communionẽ, remiſſionem peccatorum. In Symbolo autem Niceno: Vnam ſanctam catholicam, & Apoſtolicam Eccleſiam, confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum.

Septimus articulus eſt credere reſurrectionem mortuorum. Quantũ ad hunc articulum dicitur in Symbolo Apoſtolorum: Carnis reſurrectionem, vitã æternã Amen. In Symbolo autem Niceno: Et expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam venturi ſæculi. Amen. In hoc articulo exprimitur remuneratio bonorũ, & intelligitur etiam punitio malorum.

Et iſti tres articuli pertinent ad diuinitatem, quia virtute diuinitatis, fit peccatorum remiſſio, quæ eſt animæ viuificatio, & corporum reſurrectio, atq; corporis ſimul, & animæ glorificatio.

4 Qui ſunt articuli pertinentes ad humanitatem Chriſti? R. ſunt alij ſequẽtes. Primus eſt credere Filium Dei eſſe conceptum de Spiritu ſancto, ibi, qui conceptus eſt de Spiritu ſancto.

Secundus eſt credere filium Dei natũ ex Maria Virgine. Quantum ad hos duos articulos, dicitur in Symbolo Apoſtolorum: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto natus ex Maria Virgine. In Symbolo autẽ Niceno: Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis: & incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt.

Tertius eſt credere Dei filium paſſum, crucifixum, mortuum, & ſepultũ. Quantum ad hunc articulum dicitur in Symbolo Apoſtolorum: Paſſus ſub Pontio Pilato crucifixus, mortuus, & ſepultus. In Symbolo Niceno: Crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato paſſus, & ſepultus eſt.

* Quartus eſt credere filium Dei deſcẽdiſſe ad inferos ſecundum animam, ibi in Symbolo Apoſtolorum. Deſcendit ad inferos.

Quintus eſt credere filium Dei reſurrexiſſe à mortuis. Quantum ad hunc articulum dicitur in Symbolo Apoſtolorũ. Tertia die reſurrexit à mortuis. In Symbolo autem Niceno: Et reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas.

Sextus eſt credere filiũ Dei aſcendiſſe in cælum. Quantum ad hunc articulum, dicitur in vtroque Symbolo: Aſcendit in cælum, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

Septimus eſt credere filium Dei iudicaturum viuos, & mortuos. Quantum ad hunc articulum dicitur in Symbolo Apoſtolorum: Inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. In Symbolo autẽ Niceno: Et iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos, & mortuos, cuius regni non erit finis.

Et ſic patet, quod quantum ad veritatem in ſe contentas Symbolum fidei habet quatuordecim articulos; ſed dicuntur duodecim reſpectu duodecim Apoſtolorum componentium. Et iſte numerus duodenarius, qui conſtat ex numero ternario quatuor vicibus cumulato, ſignificat fidem Trinitatis in doctrinam quatuor Euangeliorum. Ideo hæc collectio, & compoſitio, duodecim articulorũ appellata eſt Symbolum. Vnde hæc collectio facta eſt, vt omnes nationes in vnã religionem, & fidem conuenirent. Et dicit Alex. de Aleſ. in 3. par. ſum. in tractatu de fide, quod omnes Chriſtiani poſt aduentum Chriſti tenentur credere omnes articulos.

5 Quæritur, quomodo omnes tenentur credere omnes articulos, cum inueniãtur multi ruſtici, & ignorantes, qui cum pe-

Digitized by Google

corum, aliorumq animalium cuſtodia in agro, vel nemore viuunt, & raro in Vrbẽ, ſiue Caſtrum, & ſimilibus, ſe conferunt? R. quod peius eſt, quia ſunt multi in ciuitatibus, caſtris, & villis, vbi Doctrinam Chriſtianam poſſent facile ediſcere, & nolunt, ac illam penitus ignorant; dico igitur, quod tripliciter articuli fidei poſſunt credi, ſcilicet, aut omnes implicitè, & quoſdam explicitè, aut omnes explicitè. Credere omnes implicitè, & in cõfuſo, eſt fidei diminutæ, quia non ſufficit ſic ſolum in generali credere, quod ſancta Mater Eccleſia credit, vt quidã ignorantes faciunt peiores infidelibus, & Iudæis, qui non ignorant legem ſuã. Adeo enim clara eſt quorundam articulorum notitiã, quod nullus habens vſum rationis, poteſt illos ignorare, niſi per maximam, & craſſam ignorantiã, & culpã, quã inter Chriſtianos eſt enutritus. Et ideo de tali fide implicita, quilibet verus fidelis tenetur habere de Deo magnam fidẽ, & de Domino Ieſu Chriſto, nec debet habere paruam; quia apud Deũ, & Chriſtum, quod paruum eſt non reputatur. Credere quoſdam implicitè, & quoſdã explicitè, & fidei ad ſalutem neceſſaria; poteſt, enim ad ſupplicium ſalutem ſufficere.

Ad illos autem articulos explicitè credendos tenentur, quos manifeſtat eis. prædicatio, aut vſus Eccleſiaſticus, ſicut eſt de vnitate eſſentiæ diuinæ, & Trinitate perſonarum, quæ omnia poſſunt cognoſci ex actu ſignationis, ſcilicet: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Amen. Dum dicitur in nomine, & non in nominibus, vt ſignificetur vnitas deitatis, & poſtea nominantur tres perſonæ.

Similiter articulus de Incarnatione Chriſti, & Natiuitate, Paſſione, & Reſurctione, atque Aſcenſione eius, poteſt cognoſci ex ſolemnitatibus, quas celebrat Eccleſia. Articuli etiam de remiſſione peccatorum, poteſt quilibet cognoſcere ex ſacramento pænitentiæ, & confeſsione. Et ſimiliter ex baptiſmo, quod videt in Eccleſia frequentari. Articulum etiã de Spiritu ſancto, potes aliqualiter intelligere ex ſolemnitate Pentecoſtes. Alios autem articulos ſufficit ſimplicibus, & alijs communibus perſonis credere implicitè, ita quod nulli diſſentiant.

Credere autem omnes explicitè eſt fidei diſtinctè, & iam perfectè. Et hoc non eſt de generali fidei veritate, ſed tantum ad illos pertinent, qui officium prædicandi in populo habent, vel curam animarum ſuſcipiunt. Tales enim debent eſſe periti. 36. diſtinct. cap. qui Eccleſiaſticis, & cap. ſi quis. & diſtinct. 38. cap. ignorantia.

Illi ergo, qui habent curam animarum, vel prædicandi officium, tenentur ad fidem explicitam; quia debent ſcire omnes articulos fidei declarare. Vt etiã inquit S. Thom. 2. 2. quæſt. 2. art. 6. Vbi dicit, quod ſicut reuelatio diuina fit inferioribus Angelis, per ſuperiores, vt inquit Dionyſius 4. cap. cæleſtis hierarch. ita explicatio fidei debet peruenire ad minores homines, per maiores, id eſt, Prædicatores, & Prælatos, ex ſententia Alex. de Aleſ. in 3. par. ſum. in tractatu de his, quæ pertinent ad rectitudinem intentionis, quæſt. antepenul. & allegat illud 1. Petr. 3. cap. Parati ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ vobis eſt fide, & ſpe. Vnde multi ſunt Prædicatores, animarumq. rectores, qui cum teneantur alios inſtruere de articulis fidei, ipſi eos ignorant, aut non benè intelligunt. Et ideo dicit Celeſtinus Papa in cap. ordinatos. 59. diſt. Debet ante eſſe Diſcipulus quiſquis Doctor eſſe deſiderat, vt poſſit docere, quod didicit.

5 Omnes ergo Chriſtiani debent Symbolum Apoſtolorum ſcire. Præcipit enim Eccleſia curatis, vt doceant ſubditos ſuos orationem Dominicam, & Symbolum, cap. Deus, qui iuxta gloſ. de pænit. & remiſſ. & de vita, & honeſt. cleric. cap. vt quiſquis, & ibi gloſ. Ergo etiam ex conſequenti præcepit ſubditis, vt adiſcant, & tenentur obedire. cap. ſi quis presbyteri. 81. diſt. Similiter illis, qui leuauerunt puerum de baptiſmo præcipit, vt eum doceant Symbolum, & orationem Dominicam, quam, & ipſi tenentur ſcire, cap. nos ante omnia, de conſec. diſtin. 4. Item præcipit omnibus adultis baptizatis, vt ipſum Symbolum addiſcant, in c. baptizandos, ead. diſt.

SVM-

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Vitia fidei oppoſita.*
2 *Infidelitas, quæ ſit.*

De Vitijs fidei oppoſitis. Cap. XXIV.

1 QVæ Vitia opponuntur fidei? ℞. infidelitas, hereſis, & apoſtaſia; Nam aut aliquis nunquam ſuſcepit fidem, & ita eſt infidelitas, aut ſuſcepit fidem, & deſeruit, & quidem ſi à tota fide diſceſſit, eſt apoſtaſia à fide: Si in aliquo, vel vno articulo tantum, aut aliquibus, eſt hæreſis: Vt ſcribit Brulif. diſt. 39. q. 1. lib. 4.

2 Quid eſt infidelitas? ℞. eſt duplex, altera negatiua, ſcilicet, cum quis omnino ignorat fidem, nec prædicantem animo audiuit. Altera contraria, prauæ ſcilicet, diſpoſitionis; cum audiuit, quid eſt fides veruntamen repugnat, nec eam vult recipere.

Accipitur autem Infidelitas aliquando generaliter lato ſumpto vocabulo, vt ſub ſe etiam comprehendat hæreſim, & apoſtaſiam, ac tūc nil aliud erit, quam fidei negatio. Et vt inquit Gerſ. par. 2. in regulis moralibus, ab infidelis venit Infidelitas, cuius ſpecies ſunt tres, vt dicit S. Tho. 2. 2. q. 10. art. 5. & 6. ſcilicet Paganorum, quæ grauis eſt, Iudeorum, quæ grauior: Hæreticorum, quæ grauiſſima.

SVMMARIVM.

1 *Hæreſis quid ſit.*
2 *Error quomodo differat ab Hæreſi.*
3 *Obſtinatio, & pertinacia in quib⁹ differāt.*
4 *Dubius in fide quis dicatur.*
5 *Hæreticorum pæna quæ.*
6 *Hæreſis tantum mentalis non incidit in excommunicationem.*
7 *Hæretici, ſchiſmatici, & apoſtatæ quomodo reconciliandi.*
8 *Negans ore, ſed mente fide intactam ſeruans non eſt hæreticus.*
9 *Papa ſolus poteſt decidere quæſtiones dubias de hæreſi.*

De Hęreſi. Cap. XXV.

1 QVicunq. aliter ſcripturam intelligit quā ſenſus Spiritus ſāc̄ti efflagitat, à quo ſcriptura eſt, licet ab Eccl. nō receſſerit, tn̄ hæreticus appellari poteſt Hyer.

1 Quid eſt hæreſis? ℞. eſt error cum pertinacia, quantum vnuſquiſq. elegit diſciplinā, quā putat eſſe meliorē ſm̄ Hyeronimū in Epiſtola al Galat. & habetur 24. q. 3. c. Hęreſis, & Hęreſis ratione pertinaciæ eſt ſpecies peccati in Spiritū ſanc̄tū, ſcilicet impugnatio veritatis, ſm̄. S. Tho. 4. ſent. diſt. 14. q. 2. art. 2. & ab eo, venit hæreticus tamquā concretum ab abſtracto. Vide Ocham in dialogo part. 1. qui multa ſcribit de hæreticis, & de hæreſi, & idem lib. 2. partis primæ dialogi. c. 6. & poſt eū, Gabr. diſt. 13. q. 2. lib. 4. ac etiam Hyero. qui dicunt quod hæreſis eſt dogma falsū fidei contrarium orthodoxæ, ideſt error contrarius catholicæ veritati; Magiſter errotis eſt, qui nō vult eſſe diſcipulus veritatis, & tali non eſt contrariandum, ſed euitandus eſt poſt primā, & ſecundā correctionē, vt 24. q. c. qd autē, niſi eſſet dānatus de hæreſi, quia tūc poſt vnā monitionem vitabiur, vt in gl. c. 1. de hæreticis.

2 In hoc autem differt error ab hæreſi, quia in hæreſi eſt animi pertinacia, non quæcūq. ſed contra Eccleſiam In errore autē eſt ſola falſitas, tamen cū obedientia Eccleſiæ, ita vt ſi ſciret contrariū Eccleſiam tenere, idem ipſe cū Eccleſia ſentiret. Vnde meritò Aug. in Ench. c. 20. dicebat. Errare potero, ſed non ero hæreticus, & idē etiā dicit Hyeronimus. Cum ergo aliquis ſit paratus ad obediendum Eccleſiæ, & credendum, ſed ex ignorantia eſt deceptus; eſſet error, non autem hæreſis, niſi tantum materialiter, ſed ille, qui eſt fidei ortodoxæ contrarius, adiuncta pertinacia. i. obſtinatione, quod velit perſiſtere in errore, ille eſt hæreticus, ita text. in c. dicit, & c. qui in Eccleſia 34. q. 3. vbi Aug. ibi inquit. Qui in Eccleſia Dei morbidū aliquid, prauūq. ſapiunt ſi correpti, vt ſacrū rec̄tūq; ſapiant, reſiſtunt contumaciter, ſuaq; peſtifera dogmata emēdare nolūt, ſed defendere perſiſtant, hæretici ſunt. S. Th. 2. 2. q. 11. art. 2. ad idem: eſt etiā clem. vnica. §. porrò de

ſumm.

Digitized by Google

ſumm. Trinit. gloſ. extrauag. Ioann. 22. in princ. cum inter nonnullos, verſ. pertinaciter.

3 Notandum autem eſt aliud eſſe obſtinationem, & aliud pertinaciam: nam pertinaciam intelligimus ſi ſit vnico actu dumtaxat contra Eccleſiæ determinationem. Nam dum, quis ſciat Eccleſiam definuiſſe, & ſentire contrarium etiam vnico ſolo actu contra Eccleſiam in hæreſim incidit, & erit hæreticus, quãtumuis fortè non ſit obſtinatus in eo, ſed admonitus, & correptus, fortè reſipiſceret, obſtinatus autem eſt, qui firmus, & conſtans in malo, ſeu errore, quod cognoſcit, eum etiam admonitus in eo perſeuerat.

Differunt, Dogma, Error, Temerarium, Impium, Scandaloſum, Maleſonans, Periculoſum, ſuſpectum de hæreſi, & hæreticum, vt vi, & energia ipſorum verborum poterit colligi.

4 Quæritur dubius in fide eſt ne infidelis dicendus, vel hæreticus? ℞. duplex eſt dubium, aut affirmatiuum, cum quis affirmat eſſe dubium, quod Eccleſia credit vt v.g. tranſubſtantiationem, & hoc eſſet hæreſis. Alterum eſt dubium negatiuũ nihil affirmans, cum ſcilicet, fluctuat eius mens, nil tamen ſtatuendo, & hæc non eſt hæreſis, ſed fidei ſolum infirmitas.

5 Quæ pæna eſt hæreticorum? ℞. multiplex, ſed primo qui manifeſte in hæreſi depræhenſi ſunt, ſi mox arbitrio Eccleſiæ ſatisfaciant, ſi ſint laici, ſtatim, ſi ſint clerici, prius à ſuis ordinibus degradati, debent exponi iuſtitiæ ſeculari animaduerſione debita puniendi, ne ouis morbida totum inficiat gregem. Item ſunt ipſo facto excommunicati, Irregulares, & priuantur bonis, & dignitate omni iuriſdictione, & officio, & beneficijs, & ſubditi liberantur ab eorum ſubiectione, ſeruitio, iuramento, ac fidelitatis debito, nec ſepelliuntur in loco ſacro, niſi reſipuerint, & abſoluti fuerint ante mortem & denique poſſunt non ſolum iuſte puniri pæna pecuniaria, vel exilij, ſed etiam capitis, & ignis. Dei enim poteſtas, vt ait Paulus, non ſine cauſa gladium portat, & Io. 15 ſi quis in me non manſerit, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcent, & colligẽt eos, vt in ignẽ mittent, & ardet lex etiam humana imponit ſupplicium, vt l. Arriani. C. de hæret. quod alia lex interpretatur pænam capitis. ff. de pæn. l. capitalium: nec etiam ſolum hæretici ſunt excommunicati, ſed etiam eis credentes fauentes, receptores, defenſores, & legentes eorum libros, vel tenentes, aut imprimentes, ac quomodolibet defendentes. Credentes autem hæreticis dicuntur, qui licet in particulari neſciant hæreſes, quos alij affirmant, tamen in genere credunt, quod alij explicitè credunt, ergo dicuntur, & habendi ſunt omnes, qui verbo, vel facto oſtendunt ſe credere etiam nutu, quod alij credunt, dummodo ita etiam mente ſentiant.

6 Quæritur vtrum, quis incidat in excommunicationem propter ſolam mentalem hæreſim? ℞. non neque propter ſolam exteriorem tantum, ſi interius nõ conſentit in hæreſim exterius, quouis ſigno manifeſtaret, etiam occulto eſſet excommunicatus.

7 Quomodo ſunt reconciliandi hæretici, vel ſchiſmatici, vel Apoſtatæ reddientes ad Eccleſiam? ℞. quod iuxta formam Eccleſiæ Romanæ, quam exercent Pænitentiarij ſummi Pontificis, vt ſcilicet errorem abijciant, & cum iuramento promittant ſe amplius id non commiſſuros, & obedituros mandatis Eccleſiæ Romani Pontificis: Si vero manifeſtus eſſet hæreticus, multoſque ſcandalizaſſet publicè hæreſim, tunc omnino cogendus eſſet publicè hæreſi abiurare, quantum pro manifeſtis criminibus, publicè iniungenda eſſet pænitentia: cap. veritas de pæn. diſt. 1.

8 Quæritur negans ore, ſed mente intactam fidem ſeruans, vtrum hæreticus dicatur? ℞. ſi timore, aut cupiditate victi, ſi mente veram credunt, non ſunt hæretici cap. ſatius 32. quæſt. 4 cap. poteſt, & ibi Turrec. de pænit. diſt. 1. gloſ. in cap. non ſolum 11. q. 3. Caiet. 22. quæſt. 12. art. 1. Hinc Marcellinum cum idolis timore victus ſacrificaſſet, peccaſſe quidem, ſed non peccato hæreſis, fortiſſimis argumentis ſuſtinet. Turrec. in d. c. poteſt & cap. nunc autem 21. diſt. peccat igitur tantum mortaliter, quamuis ſit metus cadens in virum conſtantem, & ratio eſt, quia potius quis debet conſeruare vitam ani-

Digitized by Google

animæ, quam corporis. ſed committendo peccatum mortale, moritur anima, ſuſtinendo verò gladium, moritur corpus.

9 Quæritur, quis poteſt decidere quæſtiones dubias, quæ oriuntur de fide, aut religione? ℞. Papa ſolus, & non alius inferior, cap. maiores de baptiſmo, cap. frater noſter 6 quæſt. 1 cap. quoties 24. q. 1. & in Exodo. cap. 18. id clare colligitur. Vbi Ietro Moyſi dixit prouide de omni plebe viros prudentes, & timentes Deũ, in quibus ſcit veritas, & qui oderint auaritiam, & conſtitue ex eis in tribunos centuriones, decanos, qui iudicent populum omni tempore, maiora autem referant ad te, idest legis præcepta, & alia huiuſmodi, vt optimè declarat. Abb. in cap. ad abſoluendam. 2. colum. de hæret. & Alphonſus Guerrero in Theatro Religionis Chriſtianæ, num. 24.

SVMMARIVM.

1 *Schiſma idem eſt, quod ſciſſura.*
2 *Hæreſis, & ſchiſma inter ſe quomodo differant.*
3 *Schiſmaticus quis propriè dicatur.*
4 *Schiſmatici pœna eſt excommunicatio.*
5 *Hypocriſis ſpecies ſuperbiæ.*

De Schiſmate. Cap. XXVI.

1 QVæritur, quid eſt ſchiſma? ℞. ſchiſma latine, ſciſſura à ſchizo græcè quod eſt ſcindo? Hinc diuiſionem Eccleſiæ ſchiſma dicimus: Et ſchiſma eſt ſeparatio propria ſponte, & intentione ab vnitate Eccleſiæ renuens ſubeſſe Papæ, & communicare membris Eccleſiæ. S. Thom. 2. 2. quæſt. 39. & ſchiſma, vt notat Gabr. diſt. 13. q. 2. art. 3. dub. 3. lib. 4. propriè acceptum eſt illicita diuiſio per inobedientiam ab vnitate Eccleſiæ facta, & hoc eſt aliquando cum hæreſi. Vt in Græcis ſe ab Eccleſia ſeparantibus cum cæteris erroribus de proceſſione Spiritus ſancti, & alijs. Aliquando eſt ſine hæreſi, ſicut ſunt, qui credunt Romanam Eccleſiam, nec aliam volunt conſtituere, ſed eam eſſe credunt apud ſe, vt contingit, quando plures intendunt de Papatu: Secundo modo accipitur largius, ſcilicet pro his, qui ſe diuidunt à proprio Epiſcopo, eum eijcientes, ſedem Epiſcopalem ſibi vſurpantes, & presbyteros ſibi ordinantes. Tertio modo largiſſimè accipitur pro omni exiſtente in peccato mortali, quia diuidit ſe à charitate Dei, & ſecundum hoc patet differentia eius ab hæretico, & per conſequens ſchiſmatis, quæ eſt in obedientia, qua quis diuiditur à ſuo ſuperiori, vel ab Eccleſia, &c.

2 Quæ differentia eſt inter hæreſim, & ſchiſma? ℞. Hyeronimus ſuper Epiſtola ad Galatas explicat dicens. Inter hæreſim, & ſchiſma hoc eſſe arbitror, quod hæreſis peruerſum dogma habet. ſchiſma poſt Epiſcopalem deceſſionem ab Eccleſia pariter ſeparat.

3 Quid eſt ſchimaticus? ℞. ſchimaticus, vt dicit Petr. de Pal. diſt. 13. quæſt. 3. lib. 4. propriè eſt, qui ab vnitate totius Eccleſiæ ſe diuidit, vel qui ab obedientia Romanæ Eccleſiæ ſe ſubſtrahit.

4 Quæ pœna eſt ſchiſmatici? ℞. eſt excõnicatio, & ſuſpenſio ordinatorum ab eis, & annullatio alienationum factarum ab eis, & huiuſmodi, & ſunt priuati iuriſdictione, etiam temporali, & pecuniaria, præterea pæna, & ſi opus etiam ſit, manu puniuntur armata.

5 Quid eſt hypocriſis? ℞. hypodriſis eſt ſpecies ſuperbiæ. vel hypochrita eſt, omnis, qui peccatum ſuum excuſat, & negat: de pænit. diſt. 1. taciturnitas, & ideo iſti hæretici apoſtatæ reiudaizantes, bene poſſunt dici hypochritæ. Qui enim hypochrita eſt, mortuus eſt, vt 11 quæſt. 1. nolo. Item hypochriſis; eſt vitium iactantiæ ſecundum. S. Tho. 22. q. 3. art. 2. & poſt dici diſſimulatio, quia hypochrita eſt alius in verbis, & alius in factis, & ſecundum Iſidorum lib. Etym. hypocrita, vocatur deluſor, & diſſimulator, & ita Gerſ. tract. 7. ſuper Magnificat.

SVMMARIVM.

1 *Apoſtaſia quid ſit.*
2 *Apoſtatæ à fide, qua pæna debetur.*
3 *Serui fugitiui pede amputato debilitantru.*

Digitized by Google

De Apoſtaſia. Cap. XXVII.

1 Quid eſt Apoſtaſia? ℟. Apoſtaſia eſt græcum vocabulum. quod latine dicitur deſertor, vel transfuga propriè dici poteſt. Apoſtaſia eſt defectio vel diſceſſio ab eo, quod iure quis tenebatur Apoſtaſia eſt triplex, vt inquit Petr. de Pal. diſt. 13. quæſt. 3. art. 3. lib. 4. Prima à fide. Secunda à clero, vel obedientia, ſeu lege Dei. Tertia à religione: Apoſtaſia à fide, eſt diſceſſio à fide, cum quis ſuſceptam fidem, omnino deſerit. Apoſtaſia ab obedientia Dei, eſt cum quis recedit à Deo, & preceptis eius nollens ei vllo modo ſeruire, quod quidem ex parte in omni peccato reperitur; ſed tunc eſſet propria, & perfecta, ſi quis à tota lege, & præceptis in omnibus Dei, ex electione recederet, vt receſſit Dæmon. Eſt autem ſuperbia initium apoſtatandi à Deo, Apoſtaſia à Religione, eſt à Religione diſceſſio, ſed hæc vel latius patens à clericorum, & ſacerdotum Religione, Apoſtaſia à clericatu, à ſacerdotio, eſt cum quis, ſcilicet, rediret ad vitam laycalem, & ſecularia negotia, depoſitio habitu, & tonſura, ac officio, & factus denique laycus ex ſacerdote contra ſtatum ſacerdotalem, vel potius, & ſtrictius Apoſtaſia à religioſorum ordine, vbi conſilia euangelica ex voti obligatione ſeruantur eſt diſceſſio, cum religionis ordinem deſerit, & hæc propria Apoſtaſia vocatur, & idem dicit Gerſon. par. 2. in regulis moralibus, quod eſt receſſus à vera religione.

2 Quæ pæna debetur Apoſtatæ? ℟. Pæna, quæ debetur Apoſtatæ à fide, eſt eadem, quæ debetur hæreticis, & modus eos recipiendi in paucis differens: Apoſtata à religione ipſo facto eſt excommunicatus, ſi habitum reliquit, & requirendus, & reperiendus eſt, niſi ſit tale crimen, propter quod poſſet expelli quia cui damus actionem multo magis exceptionem. Vide cap. 11. 2. part.

3 Quando autem inuitè reducitur incarceretur, ne fugiat, ſicut dicit lex, ſerui fugitiui pede amputato debilitentur. Qui autem ſpontè rederunt, nequaquam. Bona verò in Apoſtaſia acquiſita, ſunt monaſterij, quod non eos expulit, nec recipere recuſauit: hæc Paludenſis, vbi ſupra.

SVMMARIVM.

1 *Spes quid ſit.*
2 *Spes, & fides, quomodo inter ſe differant.*

De Spe. Cap. XXVIII.

Dicit fides; parata ſunt magna in excogitabilia bona à Deo fidelibus ſuis: dicit ſpes, mihi illa ſeruantur, nam tertia quidem charitas: curro ego, ait, ad illa. Bern. ſerm. 9. ſuper qui habitat.

Spes eſt duplex, vel eſt effectus, ſcilicet erga bonum futurum deſideratum, & arduum, ſicut timor erga futurum malum, vel eſt Theologiæ Virtus, de qua videamus, quid ſit, quod eius obiectum, & actus.

1 Quid eſt ſpes? ℟. quod eſt virtus infuſa, per quam ſpectamus à Deo vitam æternam, & media ad illam, ex Chriſti, quidem primum gratia, deinde ex noſtris meritis, quæ ex ipſa gratia in nobis pariter perueniunt. Vel ita breuiter, eſt virtus, qua ſpiritualia, & æterna bona ſperantur, id eſt cum fiducia expectantur. Item Mag. ſent. lib. 3. dicit, quod ſpes eſt certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia. & meritis proprijs perueniens.

2 Quid differt inter fidem, & ſpem? ℟. fides eſt bonarum rerum, & malarum, ſpes eſt tantum bonarum; fides etiam eſt rerum præteritarum, præſentium, & futurarum. Spes tantum futurarum. Item fides eſt rerum propriarum, & alienarum. Spes eſt ſolummodo propriarum. Vnde obiectum proximum, & materiale eſt, id quod ſperamus, videlicet Beatitudo, & media ad illam. Speramus autem hanc per Dei gratiam, & mediantibus meritis, ſeu operibus, ſed & hæc etiam ſperamus, & omnia à Deo danda, & ita vltimum obiectum ſpei, Deus ipſe eſt, in quem ſperamus, & à quo hæc accepturi confidimus.

Virtutis ſpei actus haud dubiè, eſt ſperare in Deo. Duplex autem eſt ſpes, ſeu ſpei

Digitized by Google

ſpei actus, altera mercennaria ſpes, altera fidelis, ſicut, & timor, alter ſeruilis, alter fidelis, Mercennaria eſt, quæ ob præmium ſolum adipiſcendum Deo ſeruit, vt mercennarius, at ſeruus Domino fidelis, qui tanquam filius à patre ſe habiturum hæreditatem ingenue enim, & liberaliter patri ſuo ſeruiens Fiducia vero ſperandi eſt quidam actus euidens, vt fuit in prophetis, & ſanctis, qui reuelationem veritatum ſcripturæ à Deo receperant creduntur notitias tantæ certitudinis, & euidentiæ habuiſſe, quo omnem dubitationis motum pœnitus excluſerunt. Ita ſentit Ocham & Gabr diſtinct. 24. art. 2. concluſ. 7. lib. 3. Vide latius Bonauent. Vide de augumentatione fidei Gabr. diſtinct. 25. quæſt. vnica artic. 3. dub. 2. lib. 3. Illa tamen certitudo non fuit euidens ex euidentia rei cauſata per demoſtrationem, ſed à Deo immediatè reuelante, & ideo nec fuit ſcientia, fuit tamen euidentia, ideſt certitudo maior, quam fidei, imo æqualis ſcientiæ, quia fides non excludit omnem motum leuem dubitationis, ſed dubitationem pertinacem.

De Vitijs contrarijs: Deſperatione, & Præſumptione.

SVMMARIVM.

1 *Deſperatio quid ſit.*
2 *Deſperare nemo debet de Dei miſericordia.*
3 *Deſperatio omnis an ſit peccatum in Spiritum ſanctum.*
4 *Præſumptio quid ſit.*

Prima ſalus eſt declinare culpã, ſecunda, non deſpenſare veniã, quia ipſe ſe in æternũ punit, q apud verũ iudicẽ ad pœnitentiã non recurrit Hug. lib. de vera Sap.

De Deſperatione. Cap. XXIX.

SPei virtuti opponuntur vitia duo, alterum in defectu, ſcilicet deſperatio: alterum in exceſſu, ſcilicet præſumptio, ſeu vana, & falſa ſpes, vanaque fiducia.

1 Quid eſt deſperatio? ℞. eſt vitium, quo ſe conſequi poſſe, quod ſperandum eſt, vel quando ex falſa æſtimatione propter peccata, quæ fecit, vel bona, quæ omiſit, deſperat de Dei miſericordia, & diffidit de eius gratia, credẽs Deũ nolle, vel non poſſe ſibi parcere, vel in gratiã recipere. Et sm̃ S. Th. non importat ſolum priuatione ſpei, ſed receſſum à re deſiderata, propter impoſſibilitatem exiſtimatam.

Poteſt deſperatio capi dupliciter, vt ſcribit D. Car. Cam. q. 11. art. 3. lib. 1. Vno modo impropriè pro firma credulitate, qua quis credit ſe eſſe damnandum, vel diffidit ſe eſſe ſaluandũ. Alio modo propriè pro firma credulitate, qua quis credit, quod ſi faciat, quod in ſe eſt pro ſtatu viæ ad habendum beatitudinem, adhuc non habebit eam. Vnde talis actus eſt directè oppoſitus actui ſpei, & non primus, & vt idem vult propter nullum ſignum extrinſecum, à quocunque factum poteſt viator de communi lege obligari ad credendum ſe damnandum, ſed debet ſemper indubitanter ſperare, quod ſi faciat, quæ ſunt legis Chriſti ſaluabitur, & ad hoc debet laborare, & diuinum auxilium implorare.

2 Nemo ergo deſperare debet de Dei miſericordia quantuncunq. etiã grauiter, & innumerabiliter peccauerit, ſed toto corde, vt ſcribit Gerſ. par 3. tract. pro deuotis ſimplicib. doleat, quia tam dulciſſimum Dominum inhonorauit propter ſua peccata, & in futurum cauere proponat, & ſic dubitare non habet, quin diuina pietas ſecum miſericordiã faciat. Vide latius ibi Gerſ. magnũ conſcientiæ conſolatorem Lactant lib. 6. diui. inſtit. c. 24. ait. Nec tamen deficiat aliquis, aut de ſe deſperet, ſi aut cupiditate victus, aut libidine impulſus, aut errore deceptus, aut vi coactus ad iniuſtitiæ viam lapſus eſt. Poteſt enim reduci, ac liberari, ſi eum pœniteat actorum, & ad meliora conuerſus, ſatis Deo faciat.

3 Quæritur vtrum omnis deſperatio ſit peccatum in Spiritum ſanctum? ℞. nõ vt dicit Gabr. diſt. 43. q. vnica lib. 2. & S. Bonau. ead. diſt Non enim illa, quæ venit ex puſillanimitate, ſed illa quæ oritur ex certa, & diffinitiua malitia, in qua vult vitam finire, & præferens iniquitatẽ ſuã diuinæ miſericordiæ, contemnens miſericordiam Dei, ſed quod dicit ſapiens, Impius cum in profundũ venerit contẽnit qñ tanta profunditate malitiæ abſorbetẽ

& non

& non velit Dei miſericordia ſibi ſubuenire ſecundum quod fecit Cain, qui dixit. Ecce à facie tua eijcies me hodie, & maior eſt iniquitas mea, &c. Vnde tales deſperatiſſimi homines frequẽter ſibi ipſis mortem conciſcunt, vel inferunt.

De Præſumptione.

4 Quid eſt præſumptio? ℞. aliquando capitur in bono, qua præ alijs ſumptio: & nonunquam in malo. ſecundum S Th. 2.2.q.29. art.2. Præſumptio in malo, eſt vana, & falſa ſpes confidens ſe ſine medijs à Deo conſtitutis ad ipſam gloriam peruenturum. videlicet ſine pœnitentia & bonis oporibus, vel ſine Dei gratia, & auxilio. Vtrunque autem vitium eſt contra Spiritum ſanctum, ne alterum ſcilicet deſperatio, eſt contra diuinam miſericordiam, alterum, ſcilicet præſumptio, eſt contra diuinam iuſtitiam.

Item præſumptio eſt duplex, ſecundum S. Bonau. diſt. 1. lib. 1. in dub. litera 1. b. eſt præſumptio confidentiæ de diuino adiutorio. Et præſumptio ſuperbiæ, quæ eſt de proprio ingenio. Prima, non eſt peccatum, ſed virtutis indicium. Secũda verò eſt peccatum. De prima loquitur Magiſter cum dicit: opus vltra vires noſtras agere præſumpſimus, vel aliter eſt præſumptio ſecũdum veritatem, & præſumptio ſecundum propriam æſtimationem. Prima eſt repræhenſibilis, quia ſuperbiæ; ſecunda laudabilis, quia humilitatis, nec eſt culpabilis, qui in omnibus operibus ſuis ſe reputat indignum, & quaſi præſumptuoſum, & hæc ſecundum Gerſonem in regulis moralibus.

SVMMARIVM.

1 *Charitas quid ſit.*
2 *Charitas quotuplex ſit.*
3 *Charitas infuſa.*
4 *Charitas acquiſita.*
5 *Charitas creata.*
6 *Charitas, ſuper naturalis eſt habitus.*
7 *Charitas, dicitur vita ſpiritualis.*
8 *Charitas in quo conſiſtat.*
9 *Charitatis ordo, in quo conſiſtat. Proprium & primum obiectum eſt ipſe Deus.*
10 *Charitatis præcepta, quæ ſint.*
11 *Charitatis motus.*

De Charitate, & eius dignitate, obiecto, & actibus. Cap. XXX.

NEſcio quid maius in laude tua dicere poſſum, ò benedcta charitas quam vt Deum de cælo traheres, & hominem de terra ad cælum eleuares, magna virtus tua, vt perte vſque ad hoc humiliaretur Deus, & vſque ad hoc exaltaretur homo. Hugo de laude Charitatis.

1 Quid eſt Charitas? ℞. quod eſt virtus infuſa à Deo, qua Deum propter ſeipſum ſuper omnia diligimus, & reliqua omnia propter Deum; Item ſecundum Mag. ſent. lib. 3. diſt. 27. quod eſt dilectio, qua Deus diligitur propter ſe, & propter Deum, & in Deum, & Aug. idem dicit, & in ſoliloquio, inquit. Charitas eſt virtus, qua Deum videre, eoque perfrui deſideramus. Idem de ſpiritu, & anima: Charitas eſt vita copulans amantem cum amato, vt dicit etiam idem. 8. de Trinit. Et dicitur vita charitas beata animarum, & Angelorum, ſine qua nec anima, nec Angeli viuunt: Dicitur copulans amantem, cum amato, quia charitas vnit Deo per gratiam, & gloriam Apoſt. 1. Timot. dicit Charitas eſt finis præcepti de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, vbi tanguntur radices ordinis charitatis. Oritur nanque ex bona conſcientia in præceptorum impletione, ideo dicitur finis præcepti. Secundo, ex corde puro. ſcilicet à vitijs. Tertio ex conſcieutia bona. Gloſ. ibi dicit, quod conſcientia accipitur pro ſpe in bono opere. Quarto oritur ex fidei veritate, ideo dicitur, fide non ficta, quia iuſtus ex fide viuit.

2 Quæritur quotuplex eſt charitas? ℞. triplex, ſcilicet: prima, increata; ſecunda, infuſa; tertia acquiſita. Charitas increata eſt ipſe Deus, vnde quicquid eſt charitas vel dilectio increata, eſt ipſe Deus, indiuinis ergo ſolum reperitur, charitas itaque

que

Digitized by Google

que increata, eſt voluntas diuina, ſine qua nullus eſt Deo gratus, vel acceptus, nec actus quicunque meritorius.

3 Charitas infuſa, dicitur illa, quæ ab increata charitate, diuinis influxibus ſolum in voluntates, aut Angelicas, aut noſtras mittitur, hoc eſt à Deo infunditur, & habet tria nomina de communi. Dicitur enim charitas infuſa, quaſi intus fuſa inquantum à Deo infunditur mentibus. Item dicitur effuſa, quaſi extra fuſa: in quantum ad interiora bona opera diffunditur.

4 Charitas verò acquiſita eſt, quæ ex dilectione Dei frequenti acquiritur ex naturalibus, quam etiam multi gentium habere potuerunt: vt inquit Guil. Scotiſta Vnde ſicut fides diſtinguitur in infuſam, & acquiſitam, ita de charitate dicendum eſt.

5 Charitas creata, ſumitur dupliciter. Vno modo pro habitu quodam abſolutè, vt ſignificat illam qualitatem, & ſic aliquis poteſt eſſe charus ſine charitate Alio modo ſumitur pro termino connotatiuo: vt eſt abſtractum illius concreti charus, vt ſcilicet connotat aliquem eſſe gratum Deo, & ſic ſine charitate nemo poteſt eſſe charus Deo. Eſſe autem charum, ſiue acceptum, ſiue dilectum Deo, nihil aliud eſt, quam velle diuinum, quo vult aliquem beatificare, ſi manſerit in ſtatu perfectionis, non ponens obicem per peccatum, & illo modo omnis paruulus poſt baptiſmum, priuſquam actualiter peccet, eſt charus, ſeu acceptus Deo (quia tali vult, ſi non impediet perſequens peccatum mortale) dare vitam æternam: non autem ſic eſt acceptus ante baptiſmum, quia illum non vult beatificare, ſi manſerit in ſtatu illo, ſine baptiſmo. Gabr. diſt. 17. q. 1. art. 1. lib. 1. Sic per oppoſitum oditus à Deo dicitur, qui eſt ordinatus ad pœnam, niſi pænituerit. Et vt ibidem ſcribit art. 2. quamuis de potentia abſoluta poſſit eſſe acceptus Deo, & charus ſine omni forma inhærente ſibi. Nullus tamen poteſt eſſe charus Deo, ad vitam de lege ordinata, non habendo in ſe qualitatem aliquam infuſam quæ ſit charitas, vel gratia: Et paulo poſt dixit: Deus, quemcumque beatificat mere contingere, libere, & miſericorditer beatificat, ex gratia ſua, & nõ ex forma, vel dono collato. Huic Petrus de Aliaco. q. 9. art. 2 lib. 1. ait. Impoſſibile eſt placere Deo, ſine gratia.

6 Charitas, vt ſcribit Bruliſer diſt. 17. q. 1. lib. 1. eſt habitus ſupernaturalis inhærens formaliter naturæ beatificabili, per quẽ ipſa acceptatur à Deo ad vitam æternam tanquam digna tanto præmio, & per quem ipſa eſt amica Dei, & ſibi grata, & chara, & per quem actus eius licitus ſecundum inclinationem talis habitus eſt meritorius vitæ æternæ.

7 Charitas cõmuniter ab omnibus doctoribus dicitur vita Spiritualis: quamobrem omnis exiſtens in peccato mortali, eſt mortuus. Nam ideo dicitur peccatum mortale, quia demeritoriè, priuat vitam ſpiritualem, & vt ſcribit Schot. diſt. 27. lib. 2. Charitas eſt, habens eam, habet Deum charum, ita quod reſpicit Deum, non in ratione diligentis, ſed in ratione diligibilis.

De Ordine Charitatis.

8 Quæritur in quo conſiſtit Charitas? ℞. conſiſtit in hoc, quod homo totum ſtudium ſuum deputet ad vacandum Deo, omnibus alijs prætermiſſis, niſi quantum neceſſitas præſentis vitæ requirit.

9 Quomodo ſeruandus eſt ordo charitatis? ℞. ordo charitatis ſecundum Aug. eſt diligere, primo, quod ſupra nos eſt, ideſt Deum: deinde, quod nos ſumus, poſt hoc, quod iuxta nos eſt, id eſt proximus, vltimo, quod infra nos eſt, ideſt corpus noſtrum proprium. In eodem gradu contineri debet corpus proximi, quia vtrunque tenet rationem inferioris boni reſpectu ſpiritus noſtri. Item ſecundum Ambroſium ſunt ſex, primo, Deum, ſecundo, noſmetipſos, Tertio, parentes deinde filios, & fratres, poſtea domeſticos, demum amicos, & inimicos diligamus Matth. 5. Vnde primum, & proprium obiectum eſt ipſe Deus, qui primo, & ſummæ diligendus eſt, & ratio quia diligendus eſt, quia ſumma bonitas eſt, & perfectio diligenda, quamobrem immediatè & proximè quatenus vltimus finis in eum tendit. Hinc fit, vt ſit om-

omnium perfectiſſima virtus, non ſolum moralium, Intellectualiũ, ſed etiã Theologicarum Vnde Paul ad Hæbreos: Nũc manent fides, ſpes, & charitas, tria hæc maior autem horum eſt charitas, finis præcepti, vt idem ait, de corde puro, & fide non ficta. Hinc etiam fit, vt ſit omnium regina virtutum, omnibuſq. imperans, quia omnes alias virtutes, & earum actiones, refert ad finem ſuum vltimum, ſcilicet, Deum, quem ſumme diligit, ſic etiam principium, & efficiens ipſarum ex ſe oẽs virtutes generãtur ex Dei ſcilicet amore, & cũ omnibus poſtea in omnibus actibus pariter cooperans ipſarũq. dicantur, & ſit forma virtutum, quia omnibus præſcribit agendi modum propter Deum videlicet, & finem vltimum, ita vt ad illum oportet, & conuenit, & ita facit omnes ex humanis actibus diuinas, & æternæ vitæ meritorias.

Actus ergo charitatis, alij ſunt elicitι, & proprij amorque Dei, & quæ ex amore naſcuntur, vt Gaudium, & pax in Spiritu ſancto, & complacentia in Deo, & Dei zelus, ac varij denique interni mentis affectus diuini erga Deum, ex eius amore nati, deinde etiam amor creaturarum Dei: & quia Dei ſunt, & noſtri proximi tanquam nos ipſos propter Deum.

Alij ſunt imperati actus charitatis omnium videlicet aliarum virtutum, vt religionis ad cultum ipſius Dei, qualis eſt laus Dei, adoratio, Veneratio, cum cæteris, aut erga proximum, vt eleemoſynæ, & miſericordiæ, & beneficentiæ cum cæteris.

10 Quæ ſunt præcepta charitatis? ℞ ſunt duo maxima, & ſumma ſcilicet, Diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex omnibus viribus. Et alterum ei ſimile proximum tanquam nos ipſos, propter ipſum Deum: In his duobus tota lex pendet, & prophetæ. Saluator noſter ſapientiſſimè edixit, Matth. cap. 22.

Item ordo charitatis in dilectione, vt inquit Aug. lib. 1. de Doct. Chriſt. Primo, Deus diligatur Secundo, anima noſtra, Tertio anima proximi. Quarto corpus noſtrum. Quinto, Corpus proximi, inter proximos autem plus diligendi Angeli, & Beati, quia Deo ſunt coniunctores, & fideles, deinde, etiam infideles, & non ſolum amici; ſed etiam inimici.

11 Quæritur vtrum motus charitatis ſit prior in Deum, quam in proximum? ℞. ſecundum Bonau. Motus charitatis in Deum prior eſt in dignitate, & origine. Charitas enim facit Deum diligi propter ſe, & proximum propter Deum, vnde dicitur Matth. 22. Diliges Dominum Deũ tuum tuum, &c. & ſequitur, hoc eſt maximum, & primum mandatum, ſecundũ ſimile eſt huic, ſcilicet diliges proximum tuum ſicut te ipſum. Motus autem dilectionis in proximum, prior eſt in exercitatione. Qui enim vult perfectus Dei amator eſſe, prius debet exerceri in amore proximi. Vnde prima Ioann. 4. Qui fratrem ſuum, quem videt, non diligit, quomodo poteſt diligere Deum, quem non videt.

Item omnis benè ordinata charitas, incipit à ſe ipſo l. præſes. C. de ſeruit. & aqua, c. 1. de ſupp. negli. prælat. lib. 6. 12. diſt. quieſcamus.

SVMMARIVM.

1 *Amor quotuplex ſit.*
2 *Amor naturalis nec laudabilis, nec vituperabilis.*
3 *Amor vitioſus vituperabilis.*
4 *Amor dilectio, & charitas, quomodo inter ſe differant.*
5 *Charitas quare dicatur habitus.*
6 *Dilectio vera quomodo cognoſcitur.*
7 *Charitatem vtrum quis habeat, quomodo poteſt ſciri.*
8 *Diſſolui, & eſſe cum Chriſto, vtrum ſit perfectæ charitatis.*
9 *Corpora noſtra vtrum ſint ex charitate diligenda.*
10 *Amor beneficentiæ.*
11 *Parẽtes vtrum ſint magis diligendi, quam filij.*
12 *Parentes debent theſaurizare filijs, non e conuerſo.*
13 *Diligendi quomodo ſunt inimici.*
14 *Dilectis ſigna quomodo tenemur oſtendere inimicis.*
15 *Diligendi, an ſint inimici quantum ad effectum.*
16 *Diligendi an ſint mali homines ex charitate.*

Digitized by Google

17 *Diligendi an ſint dæmones, & damnati ex charitate.*
Charitas an euacuetur in patria.

Differentia inter charitatem, & alios amores. Cap. XXXI.

1 QVæritur quotuplex ſit amor? R. triplex, ſcilicet, gratuitus, naturalis, & vitioſus. Amor gratuitus eſt laudabilis, quia virtus eſt, & habet finem principalem bonum incommutabile. Et hic diuiditur in amicitiam, & concupiſcentiam; Secundum amicitiã diligit quis Deum puriſſimè non reſpiciens vtilitatẽ ſuam, ſed bonitatẽ amati. hoc modo homo diligit plus Deum, quam ſeipſum. Secundum vero concupiſcentiam diligit, quis Deum, quia remunerationem in eo expectat.

2 Amor naturalis, nec laudabilis eſt, nec vituperabilis, & habet finẽ indigentiã, vel vtilitatem propriam; Iſte ſimiliter diuiditur in amicitiam, & concupiſcentiã. Secundũ amicitiã diligim⁹ hoc amore, nos, & noſtrã perfectionẽ, noſtrãq; conſeruationẽ, & magis ea, quæ ſunt plus neceſſaria, vt caput pro quo totum corpus exponimus, hic cõis eſt nobis, & brutis.

Secundum concupiſcentiam verò diligimus Deum, quia neceſſitati noſtræ ſubuenit, quia hoc amore non diligitur res propter ſe, ſed propter vſum eius. Vnde hoc modo plus diligit homo ſeipſum dilectione naturali, quam Deum.

3 Amor vitioſus vituperabilis, quia peccatum eſt, & habet finem voluptatẽ, ſiue delectationem in creatura; hic amor diuiditur etiã in amicitiã, & cõcupiſcentiã. Secundum amicitiã diligimus hoc amore creaturam, ſiue delectationem, creaturæ propter ſe, quãuis in nobis non habeatur, Secundum cõcupiſcentiam verò diligimus voluptatem creaturæ pp nos.

Amor iterũ multiplex eſt, ſcilicet naturalis erga ſe: pius erga parentes, iucundos erga ſocios, iuſtos erga amicos: violentus erga inimicos. Sanctus erga Deum.

4 Quæ differentia eſt inter amorẽ dilectionẽ, & charitatem? R. quod amor proprie eſt naturæ, & dicitur amor, quaſi animorum vnio, quia quietat appetitum in re amata: Dilectio eſt amor proximi, & dicitur dilectio, quaſi duo ligans, ſociat enim amantem cum amato in amore, vt ſe mutuo diligãt. Charitas eſt amor in Deum, hæc amicum determinat, & iudicat omnibus chariorem, vnde dicitur charitas, quaſi chara vnitas, vel quaſi charum faciens Deo. Alia differentia eſt inter prædicta, quia amamus Deum propter ſe, diligimus eum ſuper omnia, propter ſua beneficia, quia dilectio eſt diuerſorum electio, charitas vtrunq. complectitur, ſcilicet, ſuper omnia, & propter ſe, diligere Deũ in hoc differt à dilectione proximi, quia diligere Deum eſt velle ei bonũ quod habet, ſcilicet, quod ſit omnipotens, & ſumme bonus, & huiuſmodi.

Item diligere Deũ eſt velle præcepta eius ſeruare cum intentione fruendi eo, item diligere Deum eſt eum velle poſſidere, & ab ipſo poſſideri: item diligere Deum eſt voluntatem eius voluntati noſtræ in omnibus præferre.

Diligere verò proximũ eſt velle ei bonũ nõ per eſſentiã, ſed per gratiã. Itẽ diligerẽ proximũ, eſt idẽ velle, & idem nolle in bono. Itẽ diligere proximũ, eſt ſucceſſum bonũ ei optare, & quærere. Item diligere proximum eſt ei velle, quod ſibi.

Item differentia iterum inter dilectionum Dei, & proximi, quia Deum diligimus in ſe, & propter ſe, proximum verò diligimus in Deo, & propter Deum. Quando autem dicimus duplicem eſſe charitatem, ſcilicet Dei, & proximi, hæc duplicitas non intelligitur, quantum ad actus, quia vno habitu charitatis diligitur Deus, & proximus.

5 Quare charitas dicitur habitus, quandoque motum, quandoque ſignũ? R. charitas dicitur quandoque habitus Rom. 5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris. Quandoq; motũ; Corinth. 2. ornauit in me charitatem. Quandoq; ſignũ. Vnde Io. 15. Maiorem charitatem nemo habet ideſt maius ſignum charitatis. Quandoque tertiam perſonam in trinitate. 1. Ioan. 4. Deus charitas eſt, & ſic ſumitur perſonaliter. Quandoque ſumitur eſſentialiter, & ſic tota Trinitas dr̃ charitas. Quãdoq. ſumitur pro feruore charitatis; Vñ Luc. 7. dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Digitized by Google

6 Quomodo cognoſci poteſt vera dilectio? ℞.à ſignis, qa amicus amicũ libẽter audit libenter de ipſo loquitur, ſæpe de illo cogitat, ſine tedio illi obſequitur corp⁹, & res ꝓ illo exponit, offensã cauet offensũ placat, cõgaudet proſperitate, condolet aduerſitate. Gaudet de illius pſẽtia dolet de absẽtia, diligit, & odit hoc, ꝙ ille conatur ei placere, timet diſplicere. Trahit alios ad eius amicitiã, munera ab eo data non alienat. conſilijs illius acquieſcit, petit ab eo fiducialiter.

7 Qũo, vel qualiter poterit qs ſcire vtrũ habeat charitatẽ? ℞.quod quidã ſciũt ſe nõ habere charitatẽ, ij quidem facile ſũt, qa ſunt in actu peccẽdi, aut in propoſito Quidã dubitãt ſe habere charitatẽ, quia rationes habẽt p vtrãq; parte, vt ſũt illi, q incipiũt facere, quod in ſe eſt. Quidã putãt ſe habere charitatẽ, ſicut q multa fecerunt. & diu abſtinuerũt à peccato adhuc, tñ ſuſtinẽt motus tẽtationũ, & imaginãtur turpia. Quidã experiũtur ſe habere charitatẽ, vt illi, q guſtãt diuinã dulcedinẽ, in qbus fomes ferè extinctus eſt, & quaſi ſẽper, vel bona faciũt, vel affectãt. Quidã certi ſũt ſe habere charitatẽ, vt qbus Deus reuelauit qualis fuit Paulus, cui Dñs dixit, ſufficit tibi gratia mea.

8 Queritur vtrũ ſit pfecte charitatis, qui cupit diſſolui, & eſſe cũ Chriſto? ℞. ſi deſideriũ aſſendi cũ Chriſto, & pp contẽptũ terrenorũ, & habundantẽ perguſtationẽ cæleſtiũ: tũc eſt ſignũ pfectionis, qa perfectus amator Dei, vix poteſt ſuſtinere interpoſitionẽ corporalis parietis inter ſe, & Deũ. Qui autẽ cupit eſſe cũ Chriſto propter tediũ malorũ præſentiũ, hoc eſt ſignum inperfectionis ſm̃, S. Bonau.

9 Quæritur vtrũ corpora noſtra ſint diligẽda ex charitate? ℞. omne illud, quod eſt beatificabile eſt diligẽdũ ex charitate Deus autẽ eſt beatus p eſſentiã, ſpiritus rationalis p influentiã, corpus vero eſt beatificabile per redundantiã, in quantũ gaudiũ redũdat per coniunctionẽ ſui ad animã beatã. Et ſi obijciatur, quod Dñs hortatur nos ad vitã carnalẽ odiendã Io. 12. qui amat animam ſuam, ideſt vitam carnalem in hoc mundo perdet eã. Dico igitur, quod in corpore noſtro eſt bonũ naturæ, & hoc diligendum eſt. Et eſt vitioſitas concupiſcentiæ, & hæc eſt odiẽda, quia caro non repugnat ſpiritui per conditionem naturæ, ſed propter vitioſitatẽ concupiſcentiæ contractæ Bonau.

10 Quæritur vtrum mali parentes ſint præferendi bonis extraneis in dilectione ℞. magis debeo curare, vt pater meus ſit bonus, & in charitate permaneat, & hic amor dicitur amor beneficentiæ, facta tñ patris mei non debeo approbare, quam diu eſt in ſtatu peccati, & ſic amore cõplacentiæ debeo magis diligere bonum extraneum, quam patrem meum malũ.

11 Quæritur vtrum magis diligendi ſint parentes, quã filij? ℞. maiori effectu diligendi ſunt plus filij, quã parentes tñ magis indigenti eſt ſuccurendum, quantum ad maiorem gratiam, ſic magis ſunt diligendi, qui magis te ad gratiã habilitant, ad maiorẽ gloriam, ſic diligendi ſunt ſecum gradus participandi bonũ gratiæ.

12 Quæritur quare ergo dicit Apoſt. 2. ad Corint. 12. c. quod filijs debent theſaurizare parentes, non è conuerſo? ℞. quod hæc dicitur de naturali dilectione ſm̃, quã magis inclinatur ad filios, quã ad parentes. Ratio huius eſt, quod natura appetit conſeruari in ſuo ſimili ſed ſm̃ ius diuinum magis tenemur procurare ſalutem parentum, quam filiorum. Ratio huius eſt, quia amor gratuitus facit memorare cauſæ beneficiorum; propterea Dominus præcepit honorare parentes, quia plura beneficia recipimus, à parentibus, quam à filijs.

Quatuor modis ſuper hoc à Doct. ſup 3. lib. ſent. & per S. Aug. in lib. de Doctr. chriſt. dr̃ aliquis magis diligendus; Vno modo maiori affectu ſecundo maiori effectu, tertio ad maiorẽ gratiã, quarto ad maiorẽ gloriã maiori affectu magis diligẽdi ſunt parẽtes, quã filij, cũ naturalis ratio conſiderat, quod tot beneficia ſuſcepit fili⁹ à parẽtibus, & quod tot paſſi ſũt parẽtes ꝓ filijs. Maiori effectu magis diligendi ſunt filij, qa filij naſcũtur paruuli, & ideo magis indigent exterioris beneficij exhibitione. Vñ in extrema neceſſitate poſitis patre, & filio, cæteris paribus, ſi nõ poſſũ vtriq; ſubuenire, teneor ſubuenire potius filio, quã patri, quantũ ad maiorẽ gratiam omnes æqualiter ſunt diligendi, quantũ ad maiorem gloriam, magis boni diligendi ſunt. Tamen quidem ſunt ef-

fectus

Digitized by Google

effectus,quos debemus exhibere parentibus quam filijs,vt puta,timor,reuerentia,& huiuſmodi.

13 Quæritur vtrũ teneamur diligere inimicos ex charitate ſub præcepto? ℞. diſtinguendum eſt,ſm̃ S.Th.2.2.q.25. videlicet,In his eſt peccatũ,& natura, itaque quatenus ſunt Inimici,nõ ſunt diligendi, q2 peccatũ ipſorũ, & malũ in eis eſt diligere:quatenus ſunt homines,& creaturę Dei,non tenemur etiã, & eos diligere in ſpeciali,ſcilicet actu expreſſo dilectionis Nã neq;alios homines ſic obligamur diligere,niſi in ꝑparatione animi, vt ſcilicet ſimus adhoc parati,vbi neceſſitas, ſic diligere actu poſtularet,extra neceſſitatem autẽ etiã diligere ſub præcepto quantum ad naturã in vniuerſali ſcilicet diligẽs,& proximũ à generalitate dilectionis proximi inimicos non excludat,& ſic cõtraria Doctorũ,dicta conciliantur,quorom aliqui dicũt eſſe præcepti,aliqui verò eſſe tantum conſilij, diligere inimicoc ad diuerſa reſpicientes.

14 Quæritur vtrũ teneamur etiã effectus & ſigna dilectionis exhibere? ℞.ex eodẽ S. Th.quod ſicut homo eos tenetur diligere in cõmuni,& in actu ſpeciali,niſi ſm̃ præparationẽ animi,Ita in ſignis,& beneficijs dicendũ,tenemur eis exhibere effectus,& ſigna dilectionis,quæ tñ cõi proximo exhiberi conſueuerunt, vt cũ quis orat ꝓ oĩbus fidelib⁹,vel ꝓ toto populo vel cũ aliquod beneficiũ impendit toti communitati non debet inimicos ab illis excludere, quod ſi aliter fiat pertinet ad liuorẽ vindictæ, ſpecialia verò beneficia, vel ſigna dilectionis, q̃ qs aliquibus particulariter exhibet,inimicis exhibere, nõ eſt neceſſariũ, niſi ſm̃ præparationẽ animi, vt ſcilicet ſi iuuent in articulo neceſſitatis, extra quam neceſſitatem eas inimicis elargire,eſſet perfectionis.

15 Quæritur vtrũ oẽs teneãtur diligere inimicos quãtũ ad affectũ? ℞ ſm̃ S.Bona. quod duplex eſt affectus,vnus à charitate elicitus alius à charitate imperatus. ꝑrimo affectu, tenemur omnes diligere etiã ipſo actu inimicãtes,gloſ. ſuper illud Matt.24. diliges proximum tuũ, ſicut te ipſum ſm̃ S.Aug.nomine proximi,& amici intelligitur omnis homo; quia non te perſequitur,quod fecit Deus,ſed malitia: Secundo affectu non tenemur diligere, ſed ſufficit non odiſſe.Hos duos affectus exprimit Ambr.dicens,ſufficit,quod inimicos diligamus,& non odio habeamus. Vnde ad obediendum inimicis,nec gaudendũ malis eorũ oẽs tenemur.Prou.25. Cum ceciderit inimicos, ne gaudeas, & Eccl.9.Noli de inimico tuo mortuo gaudere:Diligere inimicos quo ad vtrunque affectum perfectionis eſt Luc. 5. Diligite inimicos veſtros gloſ.hoc eſt perfectorũ. Item gloſ.ſuper illud pſalmi. Reuela opera mea nihil mirabilius in mandatis quã diligere inimicos.

16 Quæritur vtrum mali homines ſint diligendi ex charitate? ℞.odiendi ſunt ratione inordinationis culpæ. Vnde pſal. 138.Nonne,qui oderunt te Dñe oderam ſed ratione naturæ, diligendi ſunt, quia ſunt ad beatitudinẽ ordinati.Vnde ſapiẽtiæ.11.Nihil odiſti Dñe eorum,quæ feciſti & Matt.6. Diligite inimicos veſtros, &c. conſtat enim,quod inimici iuſtorum ſunt mali,& hoc quod dicit Greg. ſi indignationem debemus vitijs, compaſſionem debemus naturæ.Et Iſid.Totum Chriſtũ non diligit, qui hominem odit, bonũ eſt non odire naturam, ſed culpam. Vnde gloſ. ſuper illud pſal. 138. Perfecto odio oderam illos,ideſt iniquitates eorum odi non naturam.

17 Quæritur vtrum dæmones, & dãnati ſint ex charitate diligendi? ℞. ſicut irrationales creaturæ non ſunt diligendæ ex charitate eliciendæ, quia non ordinatæ ad aſſecutionẽ illius ſummi boni, ſic etiã dæmones,& dãnati. Charitas enim nullos facit elicitiuè diligere, niſi eos, quos optat ad futurã beatitudinẽ peruenire.Si verò ex charitate diligere accipiatur large prout actus diligendi eſt ex charitate imperante, ſic ſunt diligendi ratione naturæ ſunt enim imago Dei,ſed odiẽdi ſũt ratione culpæ. Verũtamen quia culpa inſeparabiliter adhæret ipſorum naturæ,& poſſidet eam: ideo charitas magis affectum naturalem habet ad diligendum irrationalia,quã dæmones,vel dãnatos.

18 Quæritur vtrum charitas euacuetur in patria? ℞. quod prima ad Corint. 13: Charitas nunquam excidet;gloſa, nec in hoc ſeculo, neque in futuro, & ſi opera eius ceſſent.

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Eleemoſynam quis tenetur, & cui tenemur dare.*

2 *Eccleſiaſtici quantum tenentur dare in Eleemoſynam.*

De Eleemoſyna actu charitatis erga proximos. Cap. XXXII.

VAlde male diligit is, qui bene audit & male operatur. Si potes dare da, ſi nõ potes affabilẽ te fac, coronat De⁹ intus bonitatẽ, vbi non inuenit facultatẽ. Nemo dicat non habeo, charitas de ſacculo non erogatur Aug. ſuper pſ. 103.

Inter alios charitatis actus erga proximũ, vnũ ex præcipuis, eſt miſericordia, & inter miſericordiæ opera, valde celebris, & neceſſaria eſt eleemoſyna erga eos, qui neceſſitatem patiuntur, de cuius obligatione non nulla dicemus.

1 Quis tenetur, & cui tenemur dare eleemoſynã? ℞. diſtinguendũ eſt, neceſſitas eſt triplex, extrema, arcta, ſeu grauis, & cõmunis. Exiſtenti igitur in extrema neceſſitate, vel in graui, & arcta, oĩs tenetur (qui poteſt) ei occurrenti dare. In communi verò neceſſitate, eſt conſilij, & non ſẽper præcepti. At vero omnis diues in genere tenetur dare aliquãdo, & aliquibus aliquã ſaltẽ eleemoſynam indeterminate quidem cui, & quando volet, Sed tamen aliquando, quare etiam ſi nõ aliæ occurrent neceſſitates maiores, quã cõmunes, quæ tamen, vix vnquam deſunt: deberet tamen aliquid dare.

2 Quantum tenentur dare Eccleſiaſtici? ℞. quæ illis ſuperſunt vltra decentiã ſtatus, & officij, tenentur dare, vel pauperibus, vel in pios vſus erogare.

Tenentur ne ad reſtitutionem ſi eccleſiaſticos fructus male expẽderint? ℞. aliq Doctores male putant eos eſſe Dños, vel omniũ, vel partis, & ita nõ teneri eos, ad reſtitutionẽ, ſed dare poſſent cui velint, vt verè Dñi temporales: Alij contra eſſe aiunt, non Dominos, ſed diſpenſatores, & ideo ſi malè diſtribuant teneri eos ad reſtitutionẽ, veriorẽ tamen opinionẽ putamus eſſe mediã inter vtrãq. videlicet eſſe diſpenſatores, & non abſolutè Dños; & ideo in opera pia debere diſtribuere, nec dare cui velint, ſed ſi ſecus fecerint, non teneri ad reſtitutionem. P. Ledes. vide ſup. c. 40. de eleemoſyna. 1. part.

De Vitijs charitati contrarijs. Cap. XXXIII.

1 CHaritati vitia contraria ſunt, primò, quidem per ſingulos charitatis actus; odium Dei, vel proximi Amori contrarium. Inuidia ex maleuolentia, oppoſita beneuolentiæ: bellum, ac rixa, oppoſita paci, atque concordiæ, & triſtitia ſpiritualis, Gaudio, & ita in cæteris charitatis actibus, vitia ſemper reperiuntur contraria.

Ceterum in genere erga Deum, duo vtrinque vitia videri poterunt. Alterum in exceſſu diligendi Deum imprudenter, ex cauſa, & ob cauſam indebitam, nec propter ipſum, ſed propter alia. Alterum in defectu, ſcilicet à recta dilectione Dei deficiens; Deum condens, vel negligens, vſque ad vltimum odium Dei.

De operibus extra charitatem factis. Cap. XXXIV.

1 QVæritur vtrum valeant opera extra charitatẽ facta? ℞. non merentur quidẽ gratiam, nec vitã æternã, ſed valent tñ inter alia ad hæc ſeptẽ, videlicet Primò ad præmia temporalia, & proſperitatẽ impetrandam, Secũdo, vt inducamur in cognitionẽ peccati, & ad pænitentiã, & vt Deus ad id auxilium magis largiatur, atque adeo præparant, (licet remote) ad iuſtificationẽ. Tertio, vt idem acquiramus benè operandi conſuetudinem: Quartò, vt expleamus interim præceptum bonis impoſitum, & non id trãſgrediamur, vel etiam conſilium, Quinto cum quis ſaluus fuerit perpetuo gaudebit ſe talia feciſſe, Sexto, quia ſic minorẽ in eũ dæmon poteſtatẽ habebit, Septimo tandem valet ad reddendũ tolerabilius futurum iudicium, ſiue ad ſit quod impediuerunt peccata alia commiſſionis, vel omiſſionis, quæ alias feciſſet, vel vt alij

alij dicunt, quia aliqua ratione pro pæna tẽporali,peccatis debita, ſic aliquo modo ſatisfacit diuinam miſericordiam ad aliquid condonandum inclinet.

SVMMARIVM.

1 *Virtutes Cardinales quæ ſint, & quæ agunt in anima.*
2 *Prudentia quæ ſit,eius partes,quid memoria, intelligentia, & prouidentia, quid circumſpectio,cautio, docilitas.*
3 *Prudentia in quo conſiſtat: quare politica, & humana.*
5 *Cardinaliũ virtutum,quæ. Quare politicæ*
6 *Quare Purgatoriæ. Quare purgati animi.*
4 *Quare exemplares.*

De Virtutibus Cardinalibus in genere. Cap. XXXV.

1 QVæ ſunt virtutes Cardinales? ℞. ſunt iſtæ quatuor,videlicet prudẽtia:iuſtitia:fortitodo, & temperantia.

Quare dicuntur Cardinales? ℞. quia ſicut hoſtium vertitur in cardine, ſic in his vertitur,& regitur vita hominis.

Quid agunt in anima virtutes Cardinales? ℞.virtutes cardinales animam rectificant in ſuis viribus. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo iraſcibilem, Temperantia concupiſcibilem: iuſtitia verò rectificat omnes vires prout natura iuſtitiæ comprætendit, non ſolum ſpecialem iuſtitiam, quæ eſt incommutationibus, vel diſtributionibus, ſed etiam legalem, quæ eſt omnis virtus, prout eius actus pertinet ad debitum obedientiæ præceptorum. Ipſa enim iuſtitia generalis comprehendit virtutes ordinantes ad proximum,vt eſt æquitas, & liberalitas, & ordinantes ad ſe ipſum, ſicut innocentia, & pænitentia, & ordinantes ad Deum,ſicut eſt latria, & obedientia. Propter hoc iuſtitia dicitur circuire omnes virtutes, & quod non tantum eſt virtus ſpecialis, ſed etiam generalis comprehendens totius animæ rectitudinem, cum ipſa dicatur rectitudo voluntatis.

Item per virtutes Cardinales inſtruitur homo in operibus, & contra vitia armatur. Primum fit dupliciter,quia inſtituitur quo ad ſe per prudentiam, & quo ad proximum per iuſtitiam: Secundum etiam fit dupliciter, quia homo armatur in proſperis per temperantiam,& in aduerſis per fortitudinem. Item Aug. dicit, quod prudentia eſt in eligendis, fortitudo in tolerandis,temperantia in vtendis iuſtitia in diſtribuendis.Item dicit, quod prudentia eſt in præcauendis inſidijs,iuſtitia in ſubueniendis miſerijs, fortitudo in præferendis moleſtijs, temperantia in coercendis delectationibus prauis.

2 Nunc in particulari, quid eſt prudentia? ℞. ſecundum Tull. in Reth. quod eſt rerum bonarum,atque malarum,& vtrarumque ſcientia. Item ſecundum eundẽ in libro de requie mentis,quod eſt rerum bonarum, & malarum cum aliarum dilectione,& reliquarũ deteſtatione ſcientia. Item ſecundum eundem in lib. de officijs, quod prudentia eſt appetendarum rerum,fugendarumque ſcientia.

Quot ſunt partes prudẽtiæ? ℞. ſm̃ Tul. in Reth.quod ſunt tres,ſcilicet,memoria, intelligentia,& prouidentia.

Quid eſt memoria? ℞. quod eſt,per quã animus aſpicit ea,quæ fuerunt.

Quid eſt intelligentia? ℞.quod eſt,per quam perſpicit ea,quæ ſunt.

Quid eſt prouidentia? ℞. quod eſt per quam futurum aliquid videtur, antequam factum eſt.

Quot ſunt ſpecies prudentiæ? ℞.quatuor,ſcilicet, prouidentia, circunſpectio cautio,& docilitas.

Quid eſt prouidentia? ℞. quod eſt præſens notio futurorũ per tractans euentũ.

Quid eſt circumſpectio? ℞. quod eſt contrarium vitiorum cautela.

Quid eſt cautio? ℞.quod eſt diſcernere à virtutibus vitia,virtutum ſpeciem præſentia.

Quid eſt docilitas? ℞.quod eſt prudentia erudiendi imperitos.

3 In quo conſiſtit prudentia? ℞.conſiſtit in hoc, quod quiſque ſciat inuenire medium ſecundum rectam rationem in his, quæ ſunt ab homine facienda, vt videlicet quis ſciat ſeipſũ,& alios regere. Vnde prudentia perficit intellectum ad dirigẽdum totam vitam humanam. Et Senec.de quatuor virtutib⁹ dicit.Si prudẽs.

Digitized by Google

eſſe cupis in futura pro ſuſpectum intende,& quæ poſſunt contingere animo tuo cuncta propone, nihil tibi ſubitum fit, ſed totum ante proſpicias, nam qui prouidens eſt,non dicit, non putaui hoc fieri. & Cicer etiam dicit. Turpe eſt dicere hoc non putaram.

Quare dicuntur politicæ? ℞.vocantur etiam politiæ, quia ordinatur in his vita ciuilis,& hominem poliunt,& ornant.

Quare dicuntur humanæ? ℞.quia humano ſtudio acquiruntur niſi diuinitus infundantur.

4 Quæ officia ſunt cardinalium virtutum? ℞. quod Prudentiæ eſt ſcire, quid poſſit.Temperantiæ eſt non præſumere, quod non poſſit, Iuſtitiæ eſt velle in omnibus quod æquum ſit;Fortitudinis, eſt velle plus,quam poſſit.

Iſtæ virtutes habẽt ſuos gradus perfectionis, ſecundum quos aliter poſſident incipiẽtes,alter perficiẽtes,alter perfecti.

Quare dicuntur virtutes politicæ? ℞. dicuntur quandoque etiam virtutes politicæ,ſm̃ quod regunt vitã hominis,quo ad opera exteriora,& prout pugnant cõtra vitia,& hoc modo ſunt incipientium.

Quare dicuntur Purgatoriæ?℞.Purgatoriæ, ſm̃ quod iam ſunt in victoria vitiorum, & cõſiſtunt partim intra,partim extra,& ſic ſunt proficientium.

Quare dicuntur purgati animi? ℞.ſm̃ quod iam deuictis vitijs, quieſcit homo, ita quod ratio primi motus inſurgunt, & hoc modo pertinent ad perfectionem.

Quare dicuntur exemplares?℞.dicuntur exemplares,prout ſunt mente diuina Nam ſicut omnium rerum Deus exemplar eſt,ita,& ideæ virtutum in ipſo conſiſtunt.

Rectus eſt ille, qui ad terrena non curuatur, qui ad celeſtia totus erigitur, qui diuinæ voluntati humiliter ſubijcitur,cuius medium non exiens ab extremis; paupertate, & patientia regulatur Bern. in Epiſt.

SVMMARIVM.

1 *Iuſtitia quid ac partes eius.*
2 *Religio quid, pietas, gratia, vindicatio, obſeruantia.*
3 *Veritas quid.*
4 *Iuſtitiæ effectus,& ſpecies.*
5 *Seueritas,& Iuſtitia.*
6 *Iuſtitia in quo conſiſtat.*

De Iuſtitia. Cap XXXVI.

1 QVid eſt iuſtitia?℞.ſm̃ Tullium.i.Reth. quod eſt habitus animi cõmuni vtilitate ſeruata ſuam vnicuiq.tribuẽs dignitatem.Item ſm̃ Macrob.quod iuſtitia eſt vnicuique ſeruare,quod ſuum eſt. Item iuſtitia(ſm̃.Iuſtian.)eſt conſtans,& perpetua voluntas, ius ſuum vnicuique tribuens.

Quot ſunt partes iuſtitiæ? ℞. ſm̃ Tull. quod ſunt ſex, ſcilicet, Religio, Pietas, Gratia,Vindicatio, Obſeruantia, & Seueritas.

2 Quid eſt Religio? ℞. quod eſt virtus, quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ, quam diuinam vocant;curam,ceremoniamque affert.

Quid eſt Pietas?℞.eſt virtus,per quam ſanguine coniunctis,patrięque beneuolis officium,& diligens tribuitur cultus.

Quid gratia?℞.eſt virtus in qua amicitiarum, & beneficiorum alterius memoria,& remunerandi voluntas continetur.

Quid eſt Vindicatio? ℞. eſt virtus per quam vis,& iniuria, & omne, quod obſcurum eſt defendendo, atque vlciſcendo propulſatur.

Quid eſt obſeruantia?℞. eſt virtus per quam homines in aliqua dignitate antecedentes,culto quodam,& honore dignantur.

Quid eſt veritas?℞.eſt virtus per quam immutata ea,quæ ſunt, aut fuerunt, aut futura ſunt dicuntur.

Sciendum eſt quod iuſtitia non tam eſt virtus ſpecialis, quam generalis, vt habes ſupra de virtutibus Cardinalibus in genere.

Iuſtitia vt dicitur in lib.Sapient. 1. eſt perpetua multiplici ratione. Primo quia perpetuat animam ſtabiliendo eam in debito loco, ſcilicet ſub Deo, & ſupra corporales creaturas.

Secundo, quia manebit in patria, ſecundum eſſentiam,& vſum.

Aliæ autem virtutes Cardinales, & ſi manent in patria, ſecundum eſſentiã,nõ tamen

tamen ſm̃ omnem vſum. Nam temperātia in patria non refrenabit motus illicitos, & prudentia non cauebit ab inſidijs nec fortitudo aggredietur Terribili.

4 Effectus iuſtitiæ qui, & quot? ℞. effectus iuſtitiæ eſt, quod beatificat. Matth. 5. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam: primò Petr. 3. Si quid patimini propter iuſtitiam beati. Quod exultat. Eccleſ. 4. Qui operatur iuſtitiam, exaltabitur: Appetitum concupiſcentiæ refrenat. Iſai. 11. erit iuſtitia cingulum lumborum eius: Locum Deo præparat pſal. 88. iuſtitia, & iudicium præparatio ſedis tuæ. A morte æterna liberat: Prouer. 10. Iuſtitia liberabit à morte: Corinth. 2. ad Timoth. 4. Repoſita eſt mihi Corona iuſtitiæ: Remunerat. pſal. 17. Retribuet mihi Dominus ſecundum iuſtitiam meam.

5 Quod ſunt ſpecies iuſtitiæ? ℞. ſunt, ſex, ſcilicet. ſeueritas, æqualitas: veritas: obedientia: liberalitas, & benignitas.

Seueritas eſt virtus debito ſupplicio coercens iniuriam: æquitas, eſt iuſtitiæ dulcore, miſericordiæ, rigoroſa temperans: veritas de ea dictum eſt ſupra: obedientia, eſt virtus, quæ legitima ſuperiorum præcepta exequitur: liberalitas, eſt virtus beneficiorũ erogatrix: benignitas, eſt virtus ad benefaciendum expoſita.

6 In quo conſiſtit iuſtitia? ℞. quod conſiſtit in hoc, quod ſeruatur æqualitas inter homines communicantes ad inuicem, quantum ad res exteriores, quibus vtuntur. Vnde iuſtitia perficit voluntatem, ad reddendum vnicuique, quod ſuum eſt; Et Anſel. in lib. cur Deus homo ait. Iuſtitia, & animi liberalitas tribuens vnicuique ſuam propriam dignitatẽ; maiori reuerentiam, pari concordiam, minori diſciplinam: Deo obedientiam ſibi ſanctimoniam, inimico patientiam egeno operoſam miſericordiam.

SVMMARIVM:

1 *Fortitudo quid, ac eius partes.*
2 *Magnificentia, quid.*
3 *Fiducia quid.*
4 *Patientia quid.*
Perſeuerantia quæ.
Conſtantia quæ.

De Fortitudine. Cap. XXXVII.

1 QVid eſt fortitudo? ℞. fortitudo ſm̃ Macrob. prout eſt virtus politica, eſt animum ſupra periculi metum agere nihilque niſi turpia timere, tolerare fortiter aduerſa, vel proſpera. Item ſecundum Tul. eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpenſio: Item fortitudo eſt firmitas animi contra moleſtias ſeculi. Et ſecundum Gloſ. ſuper illud Matt. c. 14. Quatuor nulla hominum. &c. Quod fortitudo eſt firmitas animi. Item ſecundum S. Th. 2. 2. q. 129. art. 5. & q. 136. art. 2. Fortitudo moderatur timorem: patientia, & perſeuerantia triſtitiam manſuetudo iram: Idem ſuper Epiſtolam ad Hebr. 11. Fortitudo eſt virtus moderatiua timoris, & audaciæ propter bonum reipublicæ, & vt inquit frater Pelbartus lib. 4. Roſarij Theologiæ. Fortitudo vera eſt, per quam quis mediocriter timet, & audet ad hoc inclinatus ex habitu propter bonum finem, qui eſt cõſeruatis boni cõmunis in periculo mortis. Et ſecundum Greg. lib. 8. mor. fortitudo iuſtorum eſt; carnem vincere, proprijs voluptatibus contrahire, delectationem vitæ præſentis extinguere huius mundi aſpera pro æternis præmijs amare, proſperitatis blandimenta contemnere, aduerſitatis metum in corde ſuperare.

2 Quæ ſunt partes fortitudinis? ℞. ſm̃ Tul. ſunt quatuor. Magnificentia, fiducia, patientia, perſeuerantia; magnificentia ſecundum eundem Tul. in Reth. eſt magnarum, & excelſarum rerum, cum ampla quadam, & ſplendida animi proportione cogitatione, atque adminiſtratio. Et ſecundum Ariſt. lib. 1. Rethor. Magnificentia eſt virtus magnitudinis ſumptuum effectiua, cuius contrarium eſt modicitas. & ſecundum S. Th. 2. 2. q. 144. art. 1. Magnificentia eſt virtus factiua: & eſt virtus generalis, ſi ſumatur facere communiter ſcilicet pro omni opere. Si verò proprie ſcilicet pro operatione exteriore, eſt virtus ſpecialis. Paulus Cortes lib. 3. ſuarum ſententiarum diſt. 9. dicit Magnificentiam ex fortitudine naſci, quę eſt magnorum operum confectrix cum

Digitized by Google

decentia ſumpturum collocandorũ Magnificus, vt inquit Gerſon tract. 4. ſuper Cantic. Mariæ non de honore, & gloria curam habet, ſed de operibus præclaris, quæ gloria digna ſunt, & honore colit lucem, ſpernit vmbram, gloria ſua eſt, ſicut dicit Apoſt. Teſtimonium conſcientiæ ſuæ non de alieno pendet iudicio, cui modicum eſt, ſi iudicetur ab hominibus vel ab homine, vel ab humano die, nam qui iudicat Dominus eſt; ſit humilis perinde infuga gloriæ: ſit magnanimus in operatione magnorum cum dignitate meritorum. Denique cum gloriatur in Domino, gloriatur Gerſ.

3 Quid eſt fiducia? ℞. eſt virtus per quã in magnis, & honeſtis rebus multum ipſe animus cum certa ſpe fiducię in ſe collocauit.

4 Quid eſt patientia? ℞. eſt honeſtatis, & vtilitatis cauſa rerum arduarum, atque difficilium voluntaria, & diuturna poſſeſſio.

5 Quid perſeuerantia? ℞. eſt virtus in ratione bene conſiderata, ſtabilis, & perpetua permanſio.

6 Quid eſt conſtantia? ℞. eſt ſtabilitas animi firmi in propoſito perſeuerans.

In quo conſiſtit fortitudo? ℞. conſiſtit in hoc, quod mens hominis ſit firma ad toleranda aduerſa, & ne reſiliat ab eo, quod ratio dictauerit faciẽdum propter aliquid difficile, quod incumbat. Vnde fortitudo, perficit iraſcibilem circa difficilia aggredienda, vel ſuſtinenda, maximè circa pericula mortis.

S V M M A R I V M.

1 *Temperantia quid.*
2 *Temperantiæ partes.*
3 *Temperantiæ ſpecies.*
4 *Modeſtia quid.*
5 *Non verbis, ſed aduerbijs meremur.*

De Temperantia. C. XXXVIII.

MVnus Temperantiæ eſt in coercẽdis, ſedandiſq. cupiditatibus, quibus contrariamus in ea, quæ nos auertũt à legibus Dei, & à fructu bonitatis eius, cuius efficium eſt cõtemnere omnes corporeas illecebras, laudemq. popularem Aug. in lib. de morib. Eccleſiæ.

1 Quid eſt temperãtia? ℞. ſecundũ Tull. lib. 1. Reth. quod eſt rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma, & moderata dominatio. Item ſecundum eundem in lib. de officijs, quod, temperantia eſt dominium rationis in libidinem, & in motus alios importunos. Item ſecundum Macrobium temperantia prout eſt Virtus politica, eſt nihil appetere, pænitendum in nullo legem moderationis excedere, ſub iuga rationis cupiditatem domare. Item ſecundum Gloſ. Matth. 15. quod Temperantia eſt refrenatio cupiditatis ab his, quæ temporaliter delactant

2 Quot ſunt temperantiæ partes? ℞. ſecundum Tull. ſunt tres, ſcilicet, continentia, clementia, & modeſtia. Continentia, ſecundum eundem Tull. eſt virtus per quam motus animi in odium alicuius temeritate concitati comitate, vel hilaritate continentur. Modeſtia, eſt virtus per quam pudor honeſtus charam, & ſtabilem authoritatem comparat.

3 Quot ſunt ſpecies temperantiæ? ℞. ſũt octo, ſcilicet, modeſtia, verecundia, abſtinentia: moderantia: Honeſtas: parcitas, ſobrietas, & prudentia.

4 Quid eſt modeſtia? ℞. eſt quæ facit cultum, & motum, & omnem naturalẽ occupationem, vltra defectum, & citra exceſſum ſiſtere. Verecundia eſt ingeſtu, & verbo ſeruare honeſtatem. Abſtinentia eſt ſtatutum tempus cibandi non preuenire. Moderãtia eſt minimum ciborum appetitũ rationis imperio reuocare.

Honeſtas, eſt nec lautiores cibos quærere, nec in appetitu operam dare. Parcitas eſt menſuram refectionis non excedere. Sobrietas eſt exceſſum in potu cohibere. Pudicitia, & moderamine rationis petulantiam domare.

Habet enim homo vehementer appetitum conſeruãdi ſe in eſſe indiuidui per nutrimentum, & conſeruandi ſe in eſſe ſpeciei, per generationem. Iſti autem appetitus reſtringuntur per ſobrietatem, & continentiam.

Item Temperantia conſiſtit in dictis, & factis, factum autem prout hic accipitur, perti-

Digitized by Google

pertinet ad tres ſenſus circa proprias eorum materias, ſcilicet, viſum, auditum, & olfatum. Pertinet etiam hoc factũ ad tactum, non quidem, qui eſt in generatiuã, ſed ad alios, quorum organa ſunt manus ad percutiendum, vel capiendum, & pedes ad ambulandum. In omnibus iſtis modum ponit modeſtia.

Temperantiæ dignitas, in quo, & cui aſſimilatur? Reſpondetur, dignitas Temperantiæ in hoc eſt, quod animã decorat; quia ſicut in naturis forma eſt decentior materia, ſic & in moribus plus cõmendatur modus, quã ipſa actio. Propter hoc, temperantia cõparatur ſoli, qui medius planetarum eſt, & decentior inter omnes. Meritum cumulat, quia medium tenuere beati.

5 Quomodo dicitur: non verbis meremur, ſed aduerbijs? ℞. eſt, quod verbis nõ meremur, ſed aduerbijs, ideſt, non eo, q̃d aliquid facimus, ſed in eo quod benè facimus. Iſtud patet in illa Vidua, quæ obtulit duo minuta, & magis commendata eſt, quam qui magna dona miſerunt in gazophylatium. Vitioſos appetitus refrenat, ſicut ſupra dictum eſt, vnde comparatur freno, & remo, & limæ, quæ ſuperfluum rubiginis tollit de ferro. Actiones informat, ſecundum quod Apoſt. inſtruit, dicẽs ad Rom. 12. Rationabile obſequium veſtrum. Medium ſeruat Bern. Tene medium, ſi non vis perdere modũ. De hoc medio dicitur. Medio tutiſſimus ibis. Illud medium voluit Dominus nos tenere, quando fecit Euam, non de capite, vel de pede, ſed de coſta: & quando fecit hominem partim corporalem, & partim ſpiritualem, vt dignitate naturæ, ſub natura eſſet Angelica, & ſuper corpoream naturam. Chriſto aſſimilat, qui ſtetit in medio Diſcipulorum, ſedit in medio Doctorum, ſuſpenſus eſt in medio latronum, locatus eſt in medio duorum animalium, viſus eſt à Ioanne in Apocalypſi in medio candelabrorum aureorũ. Naturam conſeruat, quia natura in medijs delectatur, & per extrema corrumpitur. Vnde Philoſophus excellentia Senatorum corrũpitur ſenſus. Ferculis æternis cibat. Vnde tẽperantia cõparatur ligno vitæ, quod erat in medio Paradiſi, & tandem medium tenuere beati.

S V M M A R I V M.

1 *Dona Spiritus ſancti.*
2 *Dona Spiritus ſancti ſeptem, quare.*

De donis in communi. Cap. XXXIX.

1 QVot ſunt dona Spiritus ſancti? ℞. quamuis omnes habitus diuinitus dati, dona Dei generaliter dici poſſint, ſpecialiter tñ & appropriate, ſeptem ſunt dona Spiritus ſanctis quæ Iſai. 11. enumerat à ſummo incipiens vſq; ad vltimum deſcendendo, 1. Spiritus ſapientiæ. 2. Intellectus 3. Conſilij. 4 Fortitudinis 5. Scientiæ. 6. Pietatis. & 7. Timoris Domini. De his ait Paul. ad Rom. 5. Diffuſa eſt charitas in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum. A timore Domini gradatim ad ſapientiam accenditur.

Primò, Timor Domini, donum eſt Spiritus ſancti, quo excitati Dominum noſtrum, vt pijſſimũ patrem, filiali affectu reueremur, & anxiè metuimus, ne quoquo modo cũ offendamus, & ne ab eius charitate, qua nos diligit vlla ex parte excidamus.

Secundò, Pietas, eſt donum Spiritus ſancti, quo imbuimur ardenti, & placito affectu ritè, & ſyncerè colendi Deum, & benefaciendi proximo, etiam de nobis malè merito, propter Deum.

Tertio, Scientia, eſt donum Spiritus ſancti, quo hoc conſequimur, vt ſciamus quomodo in hoc maligno ſæculo prudenter, & ſine offendiculo vitam noſtram tranſigamus.

Quartò, Fortitudo, eſt donum Spiritus ſancti, quo accenſi roboramur, vt vel illecebris, vel aduerſitatibus huiuſmodi, à pietate abduci nos, nullo modo patiamur.

Quintò, Conſilium, eſt donum Spiritus ſancti, quo docemur benè conſulta, & deliberata ratione expedire eligere, præſertim in rebus difficilioribus id quod non ſolum nobis, ſed, & proximo ad perpetuam ſalutem in primis commodat, Deiq. gloriam quam maximè illuſtrat.

Sextò,

Digitized by Google

Sextò, intellectus, eſt donum Spiritus ſancti, quo illuſtrante, rectam, veram, & catholicam intelligentiam diuinorum aliquorum, & myſteriorum aſſequimur.

Septimò, ſapientia eſt donum Spiritus ſancti, quo imbuti. animum à terrenis, & temporalibus rebus ſubducimur, & Dei contemplationi vacamus.

2 Item ſeptem igitur ſunt dona multiplici ratione. Primò, ſcilicet, vt per hæc ſeptem expellantur vitia ſeptem, ita ſcilicet, vt timor expellat ſuperbiam, pietas inuidiam, ſcientia, iram, quæ eſt quaſi quædam inſania; fortitudo acediam; cõſilium, auaritiam; intellectus, gulam; ſapientia, luxuriam.

Item dicuntur eſſe ſeptem dona propter expediendas vires naturales. Nam iraſcibilis indiget expediri tam in proſperis, quam in aduerſis; in proſperis quidem per timorem; in aduerſis autem per fortitudinem. Concupiſcibilis indiget expediri quantum ad effectum reſpectu Dei, qui fit per guſtum ſapientiæ, etiam quantum ad effectum reſpectu proximi, qui fit per pietatem. Ratio indiget expediri in veritatis ſpeculatione, quod fit per donum intellectus, & veritatis electione, quod fit per donum conſilij, atque in electi executione, quod fit per donum ſcientiæ. per hoc enim donum rectè conuerſamur in medio nationis prauæ, & peruerſæ.

Item dicuntur ſeptem dona propter regimen actiuæ, & contemplatiuæ vitæ: contemplatiua ſiquidem tria dona debet habere, ſcilicet, timorem ad reuerentiam maieſtatis; intellectum ad intelligentiã veritatis; ſapientiam ad guſtum bonitatis. Actiua verò vita debet habere pietatem ad agendum; fortitudinem, ſcientiam ad diſcretionem pietatis, conſilium ad directionem fortitudinis.

Plurima ergo dona ſunt ad intellectũ ſpectantia, quia lux cognitionis multum valet ad rectè viuendum propter eandem cauſam fit donorum obuiatio, vbi quaſi ſemper adiungitur vnum directiuum cum alio, quod ſpectat ad actionem, vel paſſionem: vnde Gregorius ſuper Ezech. dicit, quod ſumus per ſapientiam maturi, per intellectum prouidi, per conſilium cauti; per fortitudinem animoſi; per ſcientiam diſcreti; per pietatem miſericordes; per timorem humiles.

SVMMARIVM.

1 *Timor quid ſit.*
2 *Timoris ſpecies.*
3 *Timor naturalis.*
4 *Timor mundanus.*
5 *Timor ſeruilis.*
6 *Reuerentia quid.*
7 *Timoris Domini effectus.*
8 *Timor ſeruilis.*
8 *Timor initialis.*
10 *Timor filialis.*
11 *Timor caſtus.*
12 *Timor mercennarius.*

De Timore in communi. Cap. XXXX.

STultum eſt timere, quod vitari non poteſt, iuſtiſſima res eſt nihil timere præter Deum. Timidum non facit animum, niſi reprehenſibilis vitæ conſcientia mala. Senec. in Prouerb.

1 Quid eſt timor? Reſpondetur, ſecundũ Aug. ſuper Ioan. eſt fuga animi, ne perdat, quod diligit. Idem lib. de ciuit. Dei Timor eſt affectio, vel amor fugiens, quod ei aduerſatur.

Timor, ſecundum Damaſcen. eſt expectatio futuri mali, & in hoc differt à triſtitia, quia hæc eſt de malo præſenti, timor verò de futuro. Vel timor eſt metus mali impendentis. ſecundum Tull. lib. Tuſcul. quæſt. Vel ſecundum Ariſt. lib. 3. Et hic timor eſt expectatio mali, vel, vt idem dicit lib. 2. Rethor. Timor eſt ex imaginatione futuri mali corruptiui, ac dolorem inferentis perturbatio quædam, ac dolor. Et ſecundum S. Tho. 1. 2. quæſt. 41. art. 1. & 2. Timor inter cæteros animi motus poſt triſtitiam, magis obtinet rationem paſſionis, & eſt ſpecialis paſſio, & diuiditur in ſex. Secundum Damaſc. lib. 2. cap. 15. ſcilicet in ſegnitiam, erubeſcentiam, verecundiam, admirationem, ſtuporem, & angoniam.

2 Quot, & quæ ſunt ſpecies timoris? ℞. ſpecies timoris ſunt ſex, primus timor eſt naturalis, quo quilibet naturaliter, timet nocu-

nocumentum naturæ. Iſte non eſt meritorius, neque dementorius, quia non ſubiacet libero arbitrio, & dicitur naturalis, non à natura inſtituta, ſed deſtituta; quia iſte timor eſt pro peccato primorũ parentum inflictus hoc timore Chriſtus naturaliter mori timuit.

3 Item timor naturalis ſecundum Gerſon. in compend. Theol. de ſeptem donis Spiritus ſancti, eſt quo quis timet naturaliter mortem, ſiue horribile aliquid ante deliberationem rationis, qui timor vitioſus non eſt, & dicitur etiam timor naturalis, vt dicit Gabr. diſt. 35. quæſt. vnica, art. 1. lib. 3. non per reſpectum ad Deum, ſed per reſpectum ad naturam, cuius eſſe ſeruatio naturaliter appetitur, & eius diſtructiuum timetur. Secundus eſt timor humanus, quo quis nimis timet pelli ſuæ. Iſte timor naſcitur ex nimio amore præſentis vitæ, & eſt quandoque mortalis actus eius, cum potius quis peccaret mortaliter, quam amitteret vitam ſuam. Quandoque eſt venialis, vt cum quis faceret potius peccatum veniale, quam permitteret ſe occidi.

4 Tertius eſt timor mundanus, quo quis nimis timet rebus ſuis ſpoliari. Hic naſcitur ex nimio amore rerum temporalium, & eſt quandoque mortalis, quandoque venialis penitus eodem modo, quo dictum eſt de humano. Item ſecundum Gabr. 35. quæſt. vnic. art. 1. lib. 3. Timor mundanus eſt alicuius diſconueniẽtis temporalis, propter cuius fugam deſeritur Deus, hoc eſt, actus, vel habitus quo eligit appetitus deſerere Deum per tranſgreſſionem præcepti, ne deſerat bonum temporale, ſeu ne incidat in periculum amiſſionis vitæ, aut delectationis corporalis, aut rerum mundanarum. Ex quo ſequitur, quod deformitas eſt de ratione timoris mundani; nam voluntas deſerendo Deum, & bonum æternum propter bonum temporale habendum, vel conſeruandum incurrit ruinam ſpiritualem. Et ideo dicit Mag. quod timor malus eſt, qui in primo gradu conuerſionis cum modo deſeritur, quem Deus prohibet dicens: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem occidere non poſſunt. Matth. 10. Vel timor mundanus, vt inquit Bruliſer diſt. 18. lib. 1. eſt quando timemus ſic pericula carnis, vel perdere bona temporalia, vt peccemus mortaliter, iſte timor inutilis eſt, & malus, nec donum Spiritus ſancti. Vel timor mundanus, vt ſcribit Gerſon in comp. Theol. de ſeptem donis Spiritus ſancti, eſt quo quis timet amittere, quæ mundi ſunt, & ideo non peccat; ſi ea amittat, ſed timor humanus ſecundum eundem eſt, quo quis ex deliberatione tantum timet pœnam ſui corporis.

5 Item eſt timor ſeruilis, quo quis timet peccare principaliter propter pœnam. Item eſt timor initialis, quo ſcilicet timet quis pœnam, & Dei offenſam. Vnde quaſi duos habet oculos, vnum ad gehennam alium ad Deum, & hic eſt principalior. Item eſt timor filalis, quo quis timet offenſam Dei, vel ſeparationẽ à Deo. Numerus prædictorum timorum, ſic accipitur. Aliquis timor eſt à Spiritu ſancto, & cum Spiritu ſancto, ſicut timor initialis, & filialis. Aliquis à Spiritu ſancto eſt, & non cum Spiritu ſancto, ſicut timor ſeruilis. Aliquis eſt cum Spiritu ſancto, & non à Spiritu ſancto, ſicut timor naturalis. Aliquis nec à Spiritu ſancto, nec cum Spiritu ſancto, ſicut timor humanus, & mundanus, quos nec Spiritus ſancti gratia ſecum compatitur, nec per Spiritum ſanctum datur.

Eſt tandem adhuc alius timor reuerentiæ, qui ſolus inter omnes timores erit in patria, vt in Pſal. 18. Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi.

6 Quid eſt reuerentia? Reſpondetur, reuerentia eſt reſilitio à conſiderata magnitudine Dei in propriam paruitatem. Item reuerentia eſt honor exhibitus in teſtimonium virtutis. Vel eſt timor initialis, & caſtus. Item reuerentia poteſt capi etiam in bono, & in malo, ſicut etiã confuſio, id eſt, erubeſcentia ſecundum S. Thom. ſuper Pſal. 34. Et reuereri eſt actus timoris, & vt debetur Deo eſt actus latriæ ſecundum S. Thom. 2. 2. quæſt. 81. art. 2.

Item reuerentia eſt honorare. A quo reuerentia honor, quem tam in verbis, quam in factis alicui exhibemus: quare rem aliquam turpem nominaturi, ſolemus dicere: ſalua reuerentia, ſaluo honore. A quo Reuerendus, dignus reuerentia.

tia,& reuerenter cum reuerentia. Et cōponitur reuereri ex re,& vereor. Eſt autem vereri, timere cum pudore quodam erga eum,quem metuimus. Quidam tamen hæc ſeparant, ſic quod vereri,ſit hominis liberi,timere ſerui, quod ille pudoris,hic pœnæ metus teneatur. Et ſecundum Iacob.de Valent. ſuper illud Pſalm. 28. Afferte Domino gloriam,& honorē. Iſta quinque ſe habent per ordinem, ſcilicet,reuereri, honorare, laudare, glorificare, & adorare. Reuereri eſt reputare aliquod bonum maius in altero, quam in ſe ipſo. Honorare eſt exhibere reuerentiam in teſtimonium virtutis, quam in altero reputamus. Laudare,eſt honoratum alijs commendare. Glorificare autem, eſt laudes honorare largè, latèque præconizare. Adorare verò eſt reuerendum,honorandum, laudandum, glorificandum colere propter eminentiā omnipotentiæ,& ſanctitatis, & omni ſpe, & fiducia poſt poſita, ſe totum illi ſubijcere. Ideo adoratio dicitur diuinus cultus, omnia quatuor ſupradicta comprehendens; & ſic tale obſequium exhibetur cum oblatione, & confeſſione laudis, & proteſtatione. vt inquit Valent. Epiſcopus Chriſopolitanus.

7 Qui. & quod ſunt effectus timoris Domini? Reſpondetur, Timor Domini multa bona facit. Primo expellit peccatum Eccleſ. 1. Timor Domini expellit peccatum ſapientiam gignit. Eccleſ. 1. Qui timet,nihil negligit; mentem ſtabilit. Eccleſ. 27. Niſi in timore Domini tenueris te inſtanter, cito ſubuertetur domus tua. Spiritualiter ditat, Pſal. 33: Non eſt inopia timentibus eum. Bona opera cumulat. Eccleſ. 15. Qui timet Deum faciet bona. Cor delectat. Eccleſ. 1. Timor Domini delectat cor. Vitam prolungat. Prouerb. 19. Timor Domini apponit vitam. Deuotionem irrigat. Prouerb. 15. Timor Domini fons vitæ: Aeternaliter remunerat Eccl. 1. Timenti Deum bene erit in extremis.

De Timore ſeruili.

8 Quid eſt Timor ſeruilis? ℞. Timor ſeruilis poteſt accipi dupliciter. Vno modo, vt includit deformitatem ſeruilitatis peccati. Et ſic eſt habitus, vel actus declinandi malum culpæ propter euaſionem pœnæ futuræ cum actuali promptitudine,non declinando malum, ſi pœnæ non ſequerentur, vt cum quis timet pœnas,ac timendo dolet,& quod tales pœnæ affliguntur pro culpa, & actu vellet peccare, ſi non eſſent illæ pœnæ, vt inquit S.Bonau.diſt.34.q 2.art.2. & Aug.dicit. Inaniter putat ſe eſſe victorem peccati,qui timore non peccat.

Item dicitur ſeruilis,quia ſicut ſeruus, qui non amore operatur, non curat de hæreditate, & ſic contriſtat Dominum; quia non diligit eum, nec amet offendere timore pœnæ, & ne feriatur, aut mulctetur aliqua pœna. vt ſcribit Valent. Epiſcopus Chriſtopol. Pſal. 2. Et dicitur idem timor ſeruilis adulter ſecundū eundem; quoniam ſicut mulier adultera timet offendere virum timore pœnæ, ſic aliquis timet formidine pœnæ. Vnde Horatius.

Oderunt peccare mali, formidine pœnæ.
Oderunt peccare boni, virtutis amore.

Alio modo accipitur timor ſeruilis, vt ſcribit Gabr.diſt.35.lib.3. & non includit huiuſmodi deformitatem,ſcilicet voluntatem peccandi ſi pœna non ſequeretur, & ſic eſt habitus, vel actus declinandi peccatum propter pœnam peccato debitam,ſi quis apprehendit per fidem pœnas æternas debitas mortali peccati; & ideo elicit propoſitum non peccandi, timens pœnas ibi ſiſtendo, non habendo propoſitum conditionale peccandi,ſi nō ſequærentur pœnæ. Iſte timor,& ſi non ſit bonus meritoriè, quia non procedit ex amore boni æterni, ſed ex amore ſui, eſt tamen bonus, & vtilis per quem ſit paulatim conſuetudo ad actus bonos de genere exercendos, & malos vitandos, quo præparatur locus charitati, vt dicit Aug. & Magiſt. & quem ſuccedit timor initialis. Hinc Bruliſer.diſt.18.lib.2. q.1. dicit. Timor ſeruilis mouet, & diſponit ad bonum; cum illo autem timore nunquam ſtat Spiritus ſanctus. Hunc enim timorem foras mittit charitas. & diſt.15. quæſt.vlt.lib.4.idem ait. Multum reprehenſibiliter, & vituperabiliter prædicatur in Eccleſia ſancta Dei timorem ſeruilem.

Digitized by Google

uilem eſſe vanum, & inutilem. Eſt enim præparationis ad gratiam, nam facit ceſſare à peccatis. vnde Pſalm. Initium ſapientiæ timor Domini.

Item ſeruilis timor ſecundum Gerſonem de ſeptem donis Spiritus ſancti, eſt quo quis offendere timet tantum ne incurrat pœnam gehennæ. Iſte aliquantulum habet vtilitatem; quia frequenter inducit charitatem ſicut ſeta, introducit filum ſutoris, vt perhibet Auguſtinus. Et de hoc videre potes Gabr. diſtinct. 14. quæſt. 2. articulo tertio: quod hic timor inducit charitatem, & ſuccedentem timorem filialem, & eſt diſpoſitio, ſed remota ad gratiam &c. Hic timor non diſtinguitur à timore naturali. ſecundum Sanctum Thom. diſtinct. 34. quæſt. 8. articulo ſecundo: quo quis nociuum omne naturaliter refugit, quãuis timor ſeruilis illo modo ſpecialiter reſpicit pœnam futuram peccato debitam. Timor verò naturalis generaliter eſt reſpectu cuiuslibet nociui apprehenſi, vt poſſibiliter futuri, ſiue ſit temporale, ſiue perpetuum, ſiue ſpirituale, ſiue corporale.

De Timore initiali.

9 Quid eſt timor initialis? Reſpondetur, Timor initialis ſic dictus eſt, quia eſt incipientium. primò, pænitere. vnde Iſai. 26. Domine à timore tuo concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis. Vel poteſt dici ſic, quod timor initialis ſit quaſi medius inter ſeruilem, & caſtum, ſeu filialem, vt ſcribit Gabr. diſtinct. 35. libro tertio: Medius per participationem extremorum. Iſte enim timor, vt dicit Magiſter, nec ex toto eſt ſeruilis, nec ex toto caſtus, ſed eſt tanquam medius, quia habet aliquid de ſeruili, & aliquid de timore caſto. Facit enim partim ſeruire timore pœnæ, partim amore iuſtitiæ, per quem timemus damnari, & timemus offendere. Vnde timor initialis ſic deſcribitur. Eſt actus, vel habitus ſeruiendi Deo propter cauere Dei offenſam, & ſimul pœnam diuinæ legis tranſgreſſoribus debitam, vt dum quis apprehendit indignitatem diuinæ offenſæ, eius malitiam & horret eam: ſimiliter, & pœnam offenſoribus præparatam, & elicit nolle offendere Deum, propterea verè vtrumque, ſcilicet, Dei offenſam, & pœnam. Actus ille ſimiliter, & habitus ad ipſum inclinans, eſt timor initialis. Hinc timor oritur ex amore Dei ſimul, & ex amore ſui. Propter primum timet offendere dilectum. Propter ſecundum cauet pœnam, & ſibi malum. Nonnunquam tamen, vt dicit Magiſter, vterque timor dicitur, quandoque in ſcriptis, initialis, & vterque ſimilis; quia, initialis, qui eſt in charitate inchoata, aliquid habet de ſeruili, ſcilicet, angorem pœnæ, & aliquid de caſto, ſcilicet, quod timet ſeparari, ac offendere: ſic & ſeruilis communicat cum initiali, quia attendit pœnam, quam etiam licet non ſolum, attendit initialis; vnde vterque dicitur: Initium ſapientiæ.

Alia tamen, & alia ratione ſeruilis, quia præparat locum ſapientiæ, & ducit ad ſapientiam. Initialis, quia inchoata ſapientia, quem cum quis habere incipit, ſapientiam, & charitatem habere incipit. Timor initialis, ſecundum Bruliferum diſtinctione decima octaua, quæſtione prima, libro primo. eſt ille, qui incipit amare illud, quod ſibi videbatur durum, & hoc non ſolum propter timorem pœnæ, ſed etiam propter amorem Dei. Et dicitur initium, vel principium ſapientiæ, vt dicit Sanctus Bonauentura diſtinctione trigeſima quarta, libro quarto, circa textum, pro eo, quod diſponit ſuſcipiendam ſapientiam, & recedendum à culpa. Non diſcrepat à prædictis Gerſon par. 2. in compend. Theol. de ſeptem donis Spiritus ſancti.

Timor initialis eſt, qui quaſi duplicem habet oculum, ſeu reſpectum, vnum ad fugam pœnæ, alium ad amorem gloriæ: ſeruit enim Deo partim timore gehennæ, partim amore gloriæ, vel iuſtitiæ. Amor iſte eſt duplex, ſcilicet, fidelis, quo Deum diligimus propter ſe tantum, & mercennarius, quo non diligimus principaliter, ſed ſecundario, habito reſpectu ad mercedem. Huic duplici amori reſpondet

Digitized by Google

det duplex timor, ſcilicet initialis, & filialis. Nam filialis timor reſpondet amori initiali; initialis verò reſpondet amori mercennario.

De timore filiali.

10 Quid eſt timor filialis? ℞. quod filialis, ſiue amicabilis, vel caſtus, quod idem eſt, dicitur amicabilis, quia cauſatur ex amore Dei, qui eſt amicitia filialis, quia eſt reſpectu offenſæ Dei, qui eſt Pater noſter. Et dicitur caſtus, quia Deus Metaphoricè, ſponſus animarum noſtrarum dicitur. Hic timor eſt habitus, vel actus cauendi Dei offenſam, & reuerendi Deũ propter offenſæ malitiam, & diuinæ dignitatis amorem, vt cum quis apprehendit ſummam Dei dignitatem, quam diligit, & ſummam malitiam offenſæ huius dignitatis, quam horret, vt contrarium dilecto. Hinc elicit actum reuerendi Deum, & cauendi offenſam. Hic actus, & habitus ad ipſum inclinantes, eſt timor caſtus, accipiendo timorem, ſecundo, & tertio modo. Iſte timor planè oritur ex charitatiuo amore Dei, & eius dignitas reuerentiam ardenter deſiderat.

11 Timor caſtus, vt inquit Bruliſer diſtin. 28. q. 1. lib. 1. eſt ille, quo homo timet offendere Chriſtum ſuum ſponſum, ne derelinquat ſpiritum; & amor filialis ſtat cum perfecta charitate. Gerſon de ſeptem donis Spiritus ſancti, ait: Timor filialis, ſiue caſtus eſt quo timemus, ne Chriſtus animæ noſtræ ſponſus, aut tardet, aut diſcedat, aut aliquatenus offendatur. Hic eſt timor ſanctus, de quo, & ſupra dictum eſt, qui permane t in ſæculum ſæculi, qui alio nomine, vt inquit Gerſon, dicitur reuerentialis. Et ſecundum eundem: Timor initialis, & caſtus propriè dicitur donum Spiritus ſancti. De prædictis timoris ſpeciebus, ſcilicet de timore ſeruili, initiali, & filiali ſcribit S. Bonau. diſt. 34. quæſt. vlt. lib. 3 vbi dicit: Timoris eſt intueri tria, videlicet pœnã, vt fugiat, offenſam, vt illam caueat, maieſtatem ſuam, vt illi ſubiaceat exhibendo reuerentiam. Et ſecundum hoc triplex eſt doni timoris differentia. Vnus, qui principaliter aſpicit pœnam, & iſte eſt ſeruilis, alius verò, qui vnum oculum habet ad pœnam; ſed tamen principaliter habet ad offenſam vitandam: & hic eſt initialis. Tertius autem, qui vnum oculum habet reſpectu offenſæ vitandæ, aliũ verò reſpectu reuerentiæ exhibendæ, & hic eſt filialis.

12 Timor mercennarius eſt, qui fit timore amiſſionis æternæ mercedis, ſiue beatitudinis, pro quanto eſt maximum commodum, & eius amiſſio maxima pœnarum.

Amiſſio autem beatitudinis, dupliciter timeri poteſt. Vno modo, vt eſt ſeparatio à Deo ſponſo ſuper omnia dilecto, cui ex amore iungi deſiderat ad laudem, & reuerentiam dilectũ: & hic timor pertinet ad timorem caſtum, & filialem. Alio modo, vt amiſſio beatitudinis, & priuatio ſummi commodi, & maxima pœnarum, & ſic pertinet ad timorem mercenarium, qui eſt ſpecies timoris ſeruilis. Et ſecundum hanc diſtinctionem oportet intelligere verba S. Aug. per Magiſtrũ allegata, vbi dicit: quod timoris ſeparationis à ſponſo, attribuit timori caſto, & filiali. Patet ergo, quod timor mercennarius, eſt timor ſeruilis, quia eſt timor pœnæ, ſcilicet amiſſionis regni, & ſummi commodi, quæ eſt magna pœna, Gabr. diſt. 25. quæſt. vnic. art. 1. lib. 3. & art. 2. dicit: quod timor naturalis, neque repugnat charitati, neque coexigit eam ſibi. Timor enim ille oritur ex amore naturali ſui ipſius, ſed ille nec repugnat charitati, nec eam coexigit, cum ille ſit in omnibus hominibus. Vide latius Gabr. & S. Bonau. & Gerſon.

SVMMARIVM.

1 *Pietas quid.*

De dono Pietatis Cap. XLI.

1 QVæritur, quid eſt Pietas? ℞. vocabulum pietatis multipliciter accipitur ſecundum S. Bonau. diſt. 35. quæſt. 6. lib. 3. ſecundum quod innuit Aug. 10. de Ciuit. Dei. Donum pietatis conſiſtit in Dei cultu, in veneratione ſa-

Digitized by Google

cræ ſcripturæ,& in honore proximi. Cultus Dei conſiſtit in profeſſione diuinæ Maieſtatis, quam Græci Theoſeſebiam vocant. Veneratio ſacræ ſcripturæ conſiſtit in hoc, vt ei firmiter credatur, ſollicitè cuſtodiatur, & fideliter diſpenſetur. Honor proximi conſiſtit in reuerentia Superiorum, in conformitatem æqualium, & in ſubuentione inferiorum.

SVMMARIVM.

1 *Scientia quid.*
2 *Scientiæ, & ſapientiæ differentia.*

De dono Scientiæ. Cap. XLII.

PRima ſapientia eſt, vita laudabilis apud Deum pura mens, per quam puri puro iunguntur, & Sancti Sancto ſociantur Greg. Nazian. in prolog.

1 Quid eſt Scientia? ℞. Scientia, vt eſt donum Spiritus ſancti, ſic diffinitur à Gerſ. par. 2. de ſeptem donis Spiritus ſancti. Scientia eſt lumen ſpirituale acceptum à Deo, in quo videntur rationes operabilium pertinentium ad vitam, per quas ſanctè, & meritoriè viuamus: ſic dicit Apoſt. ad Titum 2. Abnegantes omnem impietatē, & ſæcularia deſideria, ſobriè, iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo. Vnde ſicut fides, eſt illuminatio quædam ad credibilia, ita donum ſcientiæ, eſt illuminatio quædam ad operabilia; & differt dono ſapientiæ, quando ſapientia eſt cognitio quædam diuina per guſtum: ſcientia autem eſt lumen quoddam diuinum ad operabilia pertinentia ad hanc vitam; vnde ſic dicit Magiſt. in lib. ſent. Scientia docet benè conuerſari in medio huius prauæ, & peruerſæ nationis. Aug. conſonat, qui dicit: ſapientia eſt de æternis, ſcientia verò de temporalibus.

2 Quæ differentia eſt inter ſcientiam, & ſapientiam legis? ℞. ſecundum Iacob. de Valent. ſuper Pſal. 110. Nam ſcientiam legis dicit ſolam cognitionem, & intelligentiam; ſed ſapientia dicit intellectum cum operatione, nec prodeſt, nec vtilis eſt ſcientibus. Sed intellectus legis cum operatione eſt bonus, & vtilis facientibus, & operantibus eum, id eſt, operantibus ſecundum intellectum legis. Vnde ſcientes legem, & facientes, ſemper laudabuntur à Deo, & hominibus. Per oppoſitum autem ſcientes, ſiue intelligentes legem, & non facientes, nec operantes, ſemper vituperabuntur, & accuſabuntur. Nam ſeruus ſciens voluntatem Domini ſui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Luc. 12.

Item ſcientiæ donum, quod idem eſt in eſſentia, prudentia, quæ eſt virtus politica, ſed differt in ratione agendi. Prudentia enim procedit ex principijs iuris naturalis: ſcientiæ verò donum ex principijs fidei proprius actus ſcientiæ doni, eſt docere, rectè conuerſari in medio nationis prauæ, & peruerſæ. Ad quod requiruntur tria; primum eſt, quod habeat rationes, quibus ſe defendat ab impugnantibus fidem ſuam. Secundum eſt; quod à malo abſtineat. Tertium, quod benè, & prudenter temporalia adminiſtret.

Præterea ſcientiæ donum eſt denique opera ad normam rationis, & ad conformitatem Dei. Item per ſcientiæ donum ſcitur ne ſub ſpecie boni malum lateat. Item donum ſcientiæ regit pietatē, propter quod etiam hæc duo combinantur. Item per donū ſcientiæ, ſcit homo quod ſit, & à quo ſit, & ad quid ſit.

Scientiæ donum eſt ſcientia faciendorum, & ideo ratione ſcientiæ conſiſtit in cognitione ſecundum quam non eſt virtus; ſed ratione faciendorum conſiſtit in operatione, ſecundum quam eſt virtus.

SVMMARIVM.

1 *Fortitudo quid, & vt ſequitur.*
2 *Fortitudo, prout dicitur ſpiritus ſancti donum.*

De Fortitudine. Cap. LXIII.

1 QVæritur, quid eſt Fortitudo? ℞. vt ſcribit Confeſſus lib. 3. ſent. diſt. 8. eſt adamas omnium virtutum, ac tā expultrix formidinis, quam moderatrix audaciæ dicitur, nullo modo à bonorum genere metu, aut periculorū magni-

gnitudine auocatur, eiq. maximè eſt cõiuncta magnanimitas, quatenus, ſcilicet in rerum magnarum difficultate verſetur, nec longius (vt idem dicit) patientia ab eadem fortitudine abeſt, quæ eſt rationis contra triſtitiam tutatrix. Gabr. diſt. 34. quæſt. vnic. art. 1. lib. 3. aſtipulatur, qui ait duas eſſe ſpecies Foortitudinis immediatè, quarum vna eſt fortiter ſuſtinere terribilia, quæ vocatur patientia, quæ eſt nobiliſſima fortitudo. Hæc eſt, quæ inclinat ad non repellendum triſtia, ſeu terribilia, & illud non repellere, eſt quidam actus poſitiuus, ſcilicet velle non impedire, quod eſt nolle impedire aduerſa terribilia, ſeu velle pati talia.

Alia fortitudo eſt in aggrediendo, & repellendo terribilia, & aduerſa, quæ retinet fortitudinis; vterque vincit, ſed longe nobilius patientia, quam repellens fortitudo. Hæc Gabr. Fortitudo, vt eſt virtus, moralis eſt, vt ſcribit Gerſon par. 4. in deſcriptione terminorum ad Theologiam vtilium, qua inclinatur habens eam tendere in bonum, arduum, & magnificum, ſub ratione qua tale eſt, aut non cedere malo, ſub difficultatis, & aduerſitatis, ratione propoſito. Cuius ſpecies eſt magnanimitas, de qua ibidem Gerſon, & de qua etiam dictũ eſt ſupra.

3 Fortitudo verò, prout dicitur, Spiritus ſancti donum, fit quando Spiritus ſanctus infundit animum ipſum firmans cõtra quæcunque pericula in audacia, & excludens timorem. Rich. etiam ab his non diſſentit lib. 3. diſtin. 34. quæſt. 6. qui dicit: quod duplex eſt fortitudo, politica, & gratuita; vnde martyrium propriè loquendo, non eſt actus fortitudinis politicæ, hoc eſt, fortitudinis ordinatæ ad iſtam ciuilitatem inferiorem, quæ eſt infra facultatem naturæ, ſed actus eſt fortitudinis gratuitæ, quæ ordinatur ad ciuilitatem ciuium ſupernorum. Eſt enim actus charitatis, & iuſtitiæ &c.

S. Bonauen. diſt. 35. quæſt. 5. lib. 3. vult, quod fortitudinis doni actus, conſiſtat circa paſſionum tollerantiam, ſecundum imitationem Chriſti: & hic eſt actus principalis. Vnde, Luc. 9. dicitur: Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum &c. Hinc eſt, quod actus fortitudinis doni attenditur circa promptam, & expeditam paſſionum tollerantiam, per hoc quod quodammodo nos mundo, & mundus nobis crucifixus eſt; iuxta illud, quod dicit Apoſt. ad Gal. 6. Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.

Et fortitudo, vt eſt donũ, ſic notificetur à Gerſone par. 2. de ſeptem donis Spiritus ſancti. Fortitudo eſt affectio animi, qua cupiditas terrena deprimitur, nullaque aduerſitas formidatur, & differt fortitudo, vt eſt virtus, & donum, vt ibidem oſtendit, & ex dictis modo patet.

SVMMARIVM.

1 *Conſilium quid.*
2 *Conſilij conditiones.*
3 *Conſilium pro deliberatione.*
4 *Conſilium etiam pro prudentia.*

De Conſilio. Cap. XLIV.

1 QVid eſt Conſilium? Reſpondetur, Conſilium dicitur dupliciter, ſicut & conſulere, vt inquit S. Bonauent. diſtin. 6. lib. 1. in dubijs literalibus. Vno modo, conſulere dicitur accipere conſilium, & ſic dicit ignorantiam; & ſimiliter conſilium ad hoc. Alio modo, conſulere dicitur dare conſilium, & hoc modo dicit ſcientiam, & poteſt transferri ad diuina. Deus enim nullo modo accipit conſilium aliunde. Vnde notandum, quod in cõſilio duo ſunt, vt inquit idem S. Bonau. Eſt ibi cognitio rei occultæ, & eſt ibi diſpoſitio firma. Quoniam ergo in Deo eſt veriſſima cognitio occultorum, & inuariabilitas; ideo rectè in ipſo dicitur eſſe conſilium. Vnde Gregorius. Deus mutat ſententiam, ſed non conſilium.

2 Conſilium debet habere tres conditiones, vt refert Gerſon part 4. ſerm. 1. de S. Antonio. Prima, vt is, qui petit conſilium, ſe oſtendat talem, cui libere, & abſque timore dare poſſit conſilium, & illi credat. Secunda, quo ad rem, de qua quæritur conſilium, vt quæratur ab his qui ſecundum artem eorum illud nouerunt. Cuilibet in ſua arte experto credendum eſt. Tertia, vt cognoſcantur ta-

les

les conſultores Deo fideles eſſe, quoniam ſi ſint infideles Deo, infideles erũt, & hominibus. Et prouerbium eſt multum conſilium conſultori peſſimum in eos, qui cum conſulentibus ſe malè conſulant, huius ſubinde doloſi conſilij pœnas expendunt. Auctor Polidorus, de quo & Magiſter Varro lib. 3. cap. 2. de re ruſtica, mentionem facit.

Vocamus quandoque conſilium minus propriè monitionem generalem, vt dicit Sanctus Bonauentura diſtinctione quadrageſima prima, quæſtione tertia, libro ſecundo, quæ viam expedit ad perueniendum in ſalutem, ſicut ſunt admonitiones Salomonis in libro Prouerb. & conſimiles hortationes ad bonum. Et vt ſcribit Gerſon part. 3. de vita ſpirituali animæ, lect. 5. Conſilium quod lex dicitur, nam quod liget ad obſeruationem ſui, eam quippe deferens pœnam non incurrit, impletio tamen eius præmium meretur, & coronam. Eam præterea legem conſiliorum diuinorum nihil pendere velut inutilem, & tanquam obſeruatores, non inde perfectiores fiant improbare, damnationem non euadit. Vnde Scotus in quarto, diſtinctione tertia, quæſt. 4. ait. Contemptor conſilij, peccat mortaliter.

3 Conſilium quoque ſumitur tribus modis: quandoque enim dicitur conſilio deliberatio de rebus valentibus ad finem, ad quem tendimus, tale conſilium pertinet ad prudentiam, vel idem eſt, quod prudentia. Quandoque dicitur conſilium perſuaſio rerum excellentium, ad quas non tenemur, ſecundum quod dicitur hoc eſſe conſilium. Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. Matthæi 19.

4 Quandoque dicitur conſilium prudentia valde exercitata in medio contemplatiuorum, & actiuorum donorum, & deliberatio, de quibuſdam operibus arduis, ſiue teneamur ad ea, ſiue non, & ſecundum hoc ſumitur conſilium donum; & ita conſilium, & prudentia, ſunt idem in eſſentia; tamen conſilium abundat ſupra prudentiam in vno accidente, ſecundum quod eius eſt imperare.

Notandum eſt, quod ſicut ad ſcientiæ donum pertinet reprobare malum, & eligere bonum; pertinet ad conſilium cauere pericula, quæ ſunt in hoc exilio. Iſai. 7. Item ſicut ſcientiæ donum habet regere pietatem, ita donum conſilij habet regere fortitudinem. In hoc autem differunt conſilium, & ſcientia; quia ſcientia eſt circa bonum, & malum, ſed conſilium eſt circa difficile, & arduum.

SVMMARIVM.

1 *Sapientia quid.*
2 *Sapientia quomodo diffinitur ab Auguſtino.*
3 *Sapientia quomodo diffinitur ab Ariſtotele.*

De dono ſapientiæ. Cap. XLV.

1 QVid eſt Sapientia? Reſpondetur, vt notat S. Bonauent. diſt. 35 quæſt. 1. lib. 3. quæ dupliciter conſueuit accipi tam à Philoſophis, quàm à Sãctis, videlicet communiter, & minus communiter, & propriè, & magis propriè communiter accipiendo ſic: Sapientia dicit cognitionem naturalem, ſecũdum quod diffinit eam Aug. & Philoſ. quod ſapiẽtia eſt cognitio rerum, & humanarum, & Philoſ. in prima Philoſophia dicit: quod ſapiens eſt, qui omnia nouit, ſecundum quod conuenit.

Secundò modo: Sapientia minus cõmuniter dicitur; & ſic dicit cognitionẽ non quancũque, ſed cognitionem ſublimen, videlicet rerum æternarum. Et ſic accipit Apoſt. 1. Corinth. 12. Alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ; alij ſermo ſcientiæ, ſecundum quod exponit Aug. dicens: quod ſapientia eſt cognitio cauſarum altiſſimarum.

Tertiò modo accipitur Sapientia propriè, & ſic nominat cognitionem Dei ſecundum pietatem: & hæc quidem cognitio eſt, quæ attenditur in cultu latriæ, quæ exhibemus Deo per fidem, ſpem, & charitatem; ſecundum quem modum accipit Auguſt. 14. de Ciuitate Dei, exponens illud Iob: Ecce pietas ipſa eſt

ſapientia, dicens ibidem, quod pietas, & ſapientia eſt, quod theoſebia, & theoſebia idem eſt, quod cultus diuinus.

Quartò modo, dicitur ſapientia magis propriè, & ſic nominat cognitionem Dei, & experimentalem, & hoc modo eſt vnum de ſeptem donis Spiritus ſancti, cuius actus conſiſtit in deguſtando diuinam ſuauitatem, & actus præcipuus doni ſapientiæ propriiſſimè dictæ eſt ex parte affectionis. Et iſtius ſapientiæ, ſecundum Dionyſium, eſt amantem eſſe; propter hoc, quod melius afficiuntur circa Deum præuia cognitione, quæ eſt per ablationem, & negationem, quàm per affirmationem, vt docet in lib. de miſtica Theol. De illa ſapientia latius ſcribit Sanctus Bonauentura, vbi ſupra. Et ſecundum eundem differunt ſapientia, & intellectus, ſcientia, & conſilium, vt dictum eſt in ſuis locis. Nam ſapientia in cognitione, & affectione æternorum conſiſtit. Intellectus verò eſt cognitio veri æterni, ſecundum conditiones creaturarum, id eſt, ſecundum quod ex conditionibus creaturarum naſci poteſt.

Differt itaque à ſapientia, quia intellectus ad ſolum intellectum pertinet, ſapientia autem ad intellectum, & effectum.

Secundò, quia ſapientia eſt cognitio, & amor Dei ſecundum proprias conditiones communes Deo: intellectus verò ſecundum conditiones Deo, & creaturæ communes &c. Vide latius Bonau. diſt. 35. lib. 3.

2 Sapientia tandem Philoſophi ſicut diffinierunt, eſt & habet Aug. 14. de Trinit. Sapientia eſt diuinarum, humanarumque rerum cognitio ſtudio benè viuendi coniuncta, vel ordinata; ex quibus verbis diffinitionis patet, quæ requiruntur ad veram ſapientiam, in qua eſt ſalus vera, ſcilicet: Primò diuinarum cognitio per veram fidem. Secundo eorum ad hominis ſalutem ſunt neceſſaria cognitio. Tertiò bona vita.

3 Sapientia, ſecundum Ariſtot. lib. 1. Rethoricorum, eſt multarum, & mirabilium rerum ſcientia. Et lib. primo Metha. Sapientia eſt cognitio primarum, & vltimarum cauſarum, ſecundum Alpharabium, Cicer. in lib. Tuſcul. quæſtionum, ita ſapientiam diffinit: Sapientia eſt rerum diuinarum, & humanarum ſcientia, cognitioque, quæ caſus cuiuſque rei ſit, ex quo efficitur, vt diuina imitetur, & humana omnia virtute inferiora ducit, ſecundum Sanctum Thomam 2. 2. quæſt. 23. Sapientia, qua formaliter ſapientes ſumus, eſt quædam participatio diuinæ ſapientiæ, quæ Deus eſt. Et omnis ſapientia, eſt ſcientia in quantum eſt de concluſionibus: ſed differt à cæteris ſcientijs in quantum eſt de principijs, ſecundum Sanctum Tho. 1. 2. quæſt. 57. artic. 3.

SVMMARIVM.

1. *Intellectus quid.*
2. *Intellectus eſt quoddam lumen ſpirituale.*
3. *Intellectus pro notitia.*

De Intellectu. Cap. XLVI.

1 QVid eſt intellectus? Reſpondetur, Intellectus, Græcè νοῦς, dicitur, & eſt vis animæ, quæ inuiſibilia percipit, ſecundum Auguſtinum lib. de ſpiritu, & anima. & ſecundum Ariſtotelem ſexto Ethicorum. Intellectus eſt habitus principiorum. Et libro magnarum moralium. Intellectus eſt habitus circa principia intelligibilia.

Intellectus dicitur multipliciter, vt habet Pelbartus, & Guil. Scotiſta in prima ſententiarum diſtinctione tertia, parte ſecunda, articulo primo. & Pelbartus libro ſecundo Roſarij Theologiæ in dictione intellectus. Vno modo eſt donum Spiritus ſancti Iſai. 11. Requieſcet ſuper eum ſpiritus ſapientiæ, & intelligentiæ, ſic intellectus ſecundum Lyram capitur pro dono infuſo, quo perficitur ſpeculatiua ratio ad apprehenſionem veritatis; ſicut ratio practica habet perfici in apprehenſione veritatis per donum conſilij, & diffinitur ſic ab Aug. in ſerm. quodam de timore. Intellectus vocatur, quo ab omni infirmitate carnali corda mundantur, vt puta intentio dirigatur in finem ſuum, ſcilicet, Deum.

2 Intel-

2 Intellectus eſt quoddam lumen ſpirituale, vt ſcribit Gerſon par. 2. de octo beatit. infuſum in cognitionē Dei in creaturis. Et differt à dono ſapientiæ, vt idē vult, quod ſapientia eſt cognitio per guſtum. Eſt enim quoddam lumen ſub quo, vel in quo videntur, & guſtantur diuina per experimētum. Vnde ſapientia, prout eſt donum, eſt propriè guſtus Dei in donis ſuis. Intellectus autem non eſt per guſtum, ſed potius eſt lumen quoddam datum à Deo ad cognitionem Dei in creaturis illis, in quibus reſultat Deus per gratiam, vel in illis in quibus habet reſultare per gratiam, & gloriam. Vnde intellectus eſt donum, quo gratuite cognoſcimus diſpoſitiones cæleſtium per eas tendimus in Deum ſic diſponentem. Hæc Gerſon vbi ſupra.

3 Secundò dicitur. Intellectus notitia principiorum (de quo Philoſophus 6. ethic. dicit, & ſupra dictum eſt) quod intellectus eſt habitus principiorū, quæ per ſe nota habentur, ſtatim cum ab intellectu percipiuntur, vt quod omne totum eſt maius ſua parte.

Tertiò modo capitur intellectus pro actu intelligendi, ſicut, cum dicitur. Hic eſt intellectus meus, vel tuus, & illius intellectus eſt ſyllogizare, diſcurrere regulas artium, ſibi formare generales, & infallibiles ad exemplar partis patriæ, de quo videatur latius Gerſon parte tertia de conſolatione Theologiæ, lib. 2. proſa 4.

Quartò modo accipitur pro potentia intelligendi animæ, &c.

Et intellectus hominis non poteſt intelligere pro ſtatu iſto, niſi concurſus ad phantaſma; vnde nullam cognitionem habere poteſt, niſi eam, ad quam mediatè, vel immediatè concurrunt phantaſmata; de quo videatur Gabr. diſtinctione nona, quæſtione ſecunda, art. 3. lib. 2. ſententiarum.

SVMMARIVM.

1 *Senſus quot.*	5 *Odoratus.*
2 *Viſus.*	6 *Tactus.*
3 *Guſtus.*	7 *Senſus ſpirituales.*
4 *Auditus.*	

Gerſon de Guſtu.

Guſtus, olefactus, auditus, viſus, tactus.
Per te claudantur, ne ſordes ingrediātur.

De quinque ſenſibus. Cap. XLVII.

1 QVot ſunt ſenſus? ℞. ſunt quinque, viſus, auditus, guſtus, odoratus, & tactus. Hos quam diligentiſſimè cuſtodire oportet, ne à lege Dei deflectant: per illos enim tanquam per feneſtras quoſdam peccatum, & per peccatum mors in animam ingreditur, inquit B. Hieronymus.

2 Quid eſt viſus? ℞. ſecundum S. Thom. viſus non eſt forma oculi, ſed animæ, ſecundum quod ab ea fluit viſus. S. Tho. ſuper lib. de anima. Et tamen viſionis oſtēditur ad ſignificandum omnem cognitionem ſenſuum, & intellectus propter dignitatem viſus, & certitudinem eius, ſecundū eundem. par. 1. q. 67. art. 1. Quomodo autem fiat viſio tam interior, quā exterior; vide apud Philoſoph. & Gerſonem par. 3. tract. de oculo.

Gerſon de viſu.

Noli reſpicere, quæ poſſint viſa nocere,
Auertas viſum, tibi ne tollat paradiſum.
Intrat mors animas per viſus ſæpe feneſtras,
Tu clauſis portis euita vulnera mortis.

De Gula.

3 Quid eſt guſtus? Reſpondetur, guſtus, ſiue gula eſt immoderatus vſus ciborum. Et committitur quinque modis, vt inquit Richar. diſt. 15. art. 3. quæſt. 6. lib. 4. in ſolu. argu. & habetur de conſec. diſtinct. 5. Quinque aliquando enim homo indigentiæ tempora præuenit. Aliquando tempora non præuenit, ſed cibos lautiores quærit, id eſt, pretioſos. Aliquando quæ ſumenda ſunt, expetit accuratius, id eſt, cum nimia ſolicitudine præparandi. Aliquando, & qualitas ciborum, & tempus congruit, ſed quantitate intemperata ſumendi, menſuram refectionis excedit non minus abiectius eſt, quod ſi dederat, & tamen ipſo eſu immenſi deſiderij deterius peccat. Quodlibet autem

Digitized by Google

prædictorum modorum poteſt eſſe gula peccatum veniale, & ſic per eam non frangitur ieiunium; & in quolibet poteſt eſſe tantus exceſſus, quod eſt peccatum mortale, & ſic per illam frangitur ieiunium. Rich Gula primos parentes de paradiſo eiecit. Geneſ. 3. & de conſec. diſt. 4. cap. firmiſſimè.

Gerſon.

Aſtringe tuum guſtum. qui vult conſumere multum,
Plurima guſtare vult ventrem ſæpe gr(uare.
Si guſtũ ſequeris nũquã bene proficieris
Si tibi credideris, non ſobrius efficieris.

Bernardus.

Non tibi ſit Deus vẽter, ſed viue decẽter,
Parcus veſcendo, parciſſimus eſto bibẽdo.
Vino mutatur ſenſus mens infatuatur,
Vinum nudauit Noe ſanctum, Loth maculauit.

De auditu.

4 De refrenatione auditus, & viſus, habetur Iſai. 33. Qui ambulat in iuſtitijs, & loquitur veritatem, qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus, ſuas ab omni munere. Qui obturat aures ſuas, ne audiat ſanguinem, & claudit oculos ſuos ne videat malum, iſte in excelſis habitabit. Viſus, & auditus videntur habere curioſitatem, quaſi inſatiabilem. Eccleſ. 1. Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu impletur.

Gerſon.

A verbis vanis, mendacibus, atq; prophanis.
Aures auertas, ipſas ad commoda vertas.
Audi ſermones, horas, miſſas, rationes.
Sic te diſpones ad rectas conditiones.

Bernardus.

Si cupis pacẽ, linguã compeſcere loquacem,
Qui ſcit refrenare linguã, ſenſumq. domare.
Fortior eſt illo, qui frangit viribus vrbes.

De odoratu.

Odoratus, ſiue olfactus eſt temperandus à ſuauitate odorum, cum ſcriptum ſit. Iſai. 3. Erit pro ſuaui odore fœtor, vna pœna infernalis.

Non ſit odoratus vnquã tuus immoderatus,
Chriſt⁹ odor tibi ſit, cũ pluſquã cæterã proſit.

De tactu.

6 Tactus eſt ſenſus eorum, ex quibus cõponitur animal, & per quę corrumpitur, ſecundum Sanctum Thom. in quæſt. de veri. quæſt. 16. art. 3. Omnis autem tactus, ſiue attactus, vel amplexus, oſcula, & conſimiles attactus, principaliter ex luxurioſis cogitationibus (vbi eſt conſenſus plenarius, & deliberatus procedentes) ſunt grauia delicta, tantoq. grauiora, ſi perſonæ fuerunt affines, aut religioſæ, vel eiuſdem ſexus, & quod enormius eſt, ſi in talibus attactibus, vel oſculis talis non ſeruetur honeſtas, qualis in publico ſeruaretur. Hæc Gerſon parte ſecunda in tripartito, de præceptis decalogi capite decimo, de nono præcepto.

De ſenſibus ſpiritualibus.

7 Per ſenſus ſpirituales percipit anima ſpiritualia, quæ in ſponſi ſui pulchritudine percipere fas eſt. Sub ratione ſplendoris audit amœniſſimam harmoniam: ſub ratione verbi incarnati, guſtat ſummam dulcedinem, ſub ratione ſapientiæ, comprehendentis vtrunque, ſcilicet verbum, & ſplendorem, odorat ſummam fragrantiam, ſub ratione verbi inſpirati in corde tangit ſummam ſuauitatem, ſub ratione verbi incarnati, & inter nos corporaliter habitantis reddentis ſe nobis palpabilem, & oſculabilem percipit ardentiſſimam charitatem.

Ex prædictis patet, quod ſenſus ſpirituales dicuntur conceptiones mentales circa veritatem contemplandam, quæ quidem contemplatio incipit à ſenſu, & peruenit ad imaginationem, & de imaginatione ad rationem, & de ratione ad intellectum, & de intellectu ad intelligentiam, & de intelligentia ad ſapientiam, ſiue notitiam exceſſiuam, quæ incipit hic in via, & conſumatur in gloria.

SVM-

Digitized by Google

SVMMARIVM.

1 *Beatitudo quid.*
2 *Beatitudines quot.*
3 *Integritati perfecta, quid requiratur.*
4 *Beatitudines iſta quomodo excludant peccata mortalia.*
5 *Paupertas ſpiritus quæ.*
6 *Paupertas quotuplex.*
Humilitas eſt quaſi clauis regni cælorum. ibid.
7 *Paupertas, ſeu mititas, quid.*
8 *Luctus quid.*
9 *Eſuries iuſtitiæ, quid.*
10 *Miſericordia quid, & quomodo in Deo.*
11 *Opera miſericordiæ.*
12 *Munditia cordis.*
13 *Pax, quid.*
14 *Patientia quid.*

De Beatitudinibus in genere. Cap. XLVIII.

BEatus dictus, quaſi benè, ſcilicet ab habendo, quod vellet, & nihil patiẽdo, quod nollet. Ille enim verè beatus, qui habet omnia, quæ vult, & nihil vult malè. Iſid. in Etym.

1 Quid eſt Beatitudo? Reſpondetur ſecundum Theologos, ac etiam Phyſicos, vt inquit Gabr. diſt. 24. q. vnic. art. 2. lib. 2. eſt optimum hominis bonum. Et vt ait Brulifer. Beatitudo eſt bonum glorioſum, copioſum, & delitioſum, quod omnis homo naturaliter appetit diſt. 22. q. 1. lib. 2. Item Boetius. Beatitudo eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Et ſecundum S. Thom. 4. ſent. diſt. 43. art. 2. eſt ſummum bonum, & vltimus finis rationalis naturæ tantum. Idem 2. par. quæſt. 26. art. 1. & 2. & 1. 2. quæſt. 3. art. 2. Beatitudo eſt vltima perfectio hominis. Item Aug. in 5. de Ciuit. Dei, dicit: Beatitudo eſt omnium rerum optandarum plenitudo. Item in Enchiridion, inquit. Ille beatus eſt, qui omnia, quæ vult habet, nec aliquid vult, quod non decet.

2 Quot ſunt Beatitudines? Reſpondetur ſecundum diſtinctionem graduum ſunt ſeptem, quamuis ſint octo ſecundũ eſſentiam, quæ enumerat in ſermone de monte. Matth. 5. ſcilicet: Beati pauperes ſpiritu, &c. & ſunt iſtæ. Paupertas ſpiritus, mititas, luctus, eſuries, iuſtitiæ, miſericordia, munditia cordis, pax, & patiẽtia: harum beatitudinum numerus accipitur ſecundum perfectionis integritatẽ.

3 Quæ requiruntur ad perfectionis integritatem? Reſpondetur, requiruntur tria, ſcilicet, receſſus à malo, & proceſſus in bono, & perfectus ſtatus in optimo. Nam omne malum procedit aut ex tumore ſuperbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiſcentiæ, contra hæc tria, ſunt tres beatitudines; ſcilicet, paupertas ſpiritus, contra malum ſuperbiæ. Mititas contra malum rancoris; luctus contra malum libidinis. Item proceſſus in bono attenditur ſecundum diuinam imitationem, quæ eſt ſecundum duas vias Domini. Miſericordia, & veritas, de quibus in Pſ. 24. Vniuerſæ viæ Domini, miſericordia, & veritas. Item ſecundum iſtas duas ſumuntur duæ beatitudines, ſcilicet eſuries iuſtitiæ, & affectus miſericordiæ. Præterea ſtatus in optimo attenditur in duobus, ſcilicet, in limpida cognitione, & tranquilla affectione, & ſecundum hoc ſumuntur duæ vltimæ beatitudines, ſcilicet, munditia cordis ad Deũ videndum, & pax mentis ad Deum perfectè fruendum.

4 Quomodo beatitudines iſtæ excludãt peccata mortalia? Reſpondetur, per has ſeptem beatitudines excluduntur ſeptẽ vitia capitalia. Paupertas ſpiritus, excludit ſuperbiam, mititas iram, luctus inuidiam, quoniam qui luget pro peccatis aliorum, non inuidet illis; eſuries iuſtitiæ, accidiam; miſericordia, auaritiam; munditia cordis, gulam; quia cordis munditia, non ſeruit ventri ad modum bruti animalis; pax, excludit luxuriam; quia guſtato, ſpiritu, deſipit omnis caro. Et ſicut in enumeratione donorum eſt ordo artificialis, quo primo ponuntur digniora, & ita in beatitudinibus eſt ordo naturalis, quia digniores ponuntur vltimo.

Digitized by Google

De Prima beatitudine.
Paupertas ſpiritus.

Hi ſunt pauperes ſpiritu, qui quando faciunt aliquod bonum, Deum laudant, quando aliquid mali ſe accuſant Aug. de verbo Domini.

5 Quid eſt paupertas ſpiritus? ℟. quod ponitur hic paupertas ſpiritus pro abſtinentia ab amore mundi, id eſt, ab amore voluptatum carnalium, & delitiarum propriæ excellentiæ. Hæc tria complectitur amor mundi. Vnde dicitur ſuper Lucam. Pauperes ſunt, qui non quærunt illecebroſa. Et Greg. ſuper Matth. Pauperes ſpiritu ſunt humiles, & timentes Deum. Alia gloſſa 2. Cor. 6. dicit, quod pauperes ſunt, qui nihil habent, & omnia poſſiden.

6 Quæritur, quotuplex ſit paupertas? ℟. quod reperitur paupertas triplex: quædam coactione, ſeu neceſſitate, & illa reperitur in illis, qui ſunt pauperes, ſed vellent ditari ſi poſſent. Alia eſt paupertas diſſimulatione, vt in hypocritis, qui fingunt ſe eſſe pauperes, vt aliquid eis porrigatur. Alia eſt paupertas voluntaria, quæ eſt in affluentia bonorum temporalium, erga Deum humilia recognitiuè, & erga proximum largitiuè, & illa eſt meritoria, de qua dicitur Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu &c. Item pauperes ſunt mundi contemptores, & humiles; qui verò contendunt mundum, habent eum ſub pedibus, & ſunt ſupra mundum.

Humilitas eſt quaſi clauis regni cælorum, contra quam non valet aliqua clauſura, Apoc. 3. Ecce dedi oſtium apertum coram te, quod nemo poteſt claudere. Ergo facile eſt pauperibus ſpiritu intrare regnum cælorum, qui ſunt ſupra mundum, & habent clauem tam efficacem. Paupertatem nobis Chriſtus inſinuauit in ſuis operibus. Luc. 2. Pannis eum inuoluit mater ſua, & in præſepio reclinauit eum, &c. Vnde Trenor. 3. Recordare paupertatis meæ, abſinthij mei, &c. Et ſunt etiam exempla omnium Sanctorū, qui abrenunciauerunt omnibus terrenis,

De Secunda Beatitudine.
Mititas.

Qui didicerunt à Domino Ieſu Chriſto mites eſſe, & humiles corde, plus cogitando, & orando proficiunt, quam legendo, & audiendo. Aug. in Epiſt. ad Paulinum.

7 Quid eſt mitis, ſeu mititas? ℟. ſicut ait Ariſt. qui nec patitur, nec educitur. Eſt autem mititas eadem cum manſuetudine, vt habetur in gloſſa ſuper Matth. quod manſuetus eſt, qui nullam amaritudinē animi ſentit; ex quo patet, quod manſuetudo eſt purgati animi. Homo enim mitis, & manſuetus habet cū proximo pacem, & ſocietatem, & cum ijs, qui oderunt eum, habet pacem: ſic eſt pacificus. Quia vir mitis frangit iram, & impetum indignationis opponendo mollitiem reſponſionis. Vnde dicitur Prouerb. 15. Reſponſio mollis frangit iram. Differunt māſuetudo, & patientia: quoniam patientia eſt ſubſtinentia moleſtiarum corporalium, manſuetudo verò ſubſtinentia contumeliarum. De manſuetis loquitur Pſalm. 36. dicens: Manſueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in manſuetudine pacis.

De Tertia Beatitudine.
Luctus.

8 Quid eſt Luctus? ℟. Luctus eſt lugere pro peccato, & ipſum odire, ita quod inſurgamus ad deſtructionem ipſius. Lugere verò de malo, vt fugiamus ipſum, in quantum auertit ab amato, & ſolius charitatis. Lugere autem de aliquo ſpeciali malo, eſt cuiuslibet virtutis; nam quælibet virtus, luget de ſuo contrario. Luctus autem pro beatitudine eſt gratia vehementer dolendi de malo, quod accidit, vel de bono, quod deficit, & illo modo luctus ſumptus non eſt in ijs, qui adhuc ſunt in peccatis ſuis. Greg. in moralibus: niſi à reatu culpæ, quo nos ligauimus, niſi à reatu culpæ, quo nos ligauimus, miſericorditer dimittamur perfectæ flere non poſſumus.

De quar-

Digitized by Google

De quarta Beatitudine. Eſuries Iuſtitiæ.

9 Quid eſt Eſuries iuſtitiæ? ℞. Eſuries iuſtitiæ, eſt vehemens deſiderium iuſtitiæ, ſiue ſummi boni. Item iuſtitia poteſt ſumi hic pro rectitudine vitæ. Vnde gloſ. ſuper illud. Qui edunt me adhuc eſurient, dicit. Amatores veri boni ſunt, quibus non ſatis eſt, quod iuſti ſint, ſed ſemper ſitiunt opus iuſtitiæ: Alio modo poteſt dici iuſtitia, prout ad eam pertinet reddere vnicuique, quod ſuum eſt; vnde gloſ. Iuſtitia eſt ſua vnicuique tribuere, ſibi, proximis, & Deo. Alio modo ſumitur, prout attenditur in afflictione pœnarum. Vnde Bernar. Alij verò tam vehementer contra aliorum delicta zelant, vt videri poſſent eſurire, & ſitire iuſtitiam, ſi eſſet apud eos de ſuis quoque peccatis iudicium idem. Item iuſtitia, prout hic ſumitur, comprehendit fidem, ſpem, & charitatem, quæ immediatè coniungunt nos Deo. Eſuries enim propriè eſt reſpectu nutrimenti, & refectionis: ideo, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, id eſt, vitæ rectitudinem, ſeu bonitatem reficientur; quia ſaturabuntur in futuro, adepto illo, quod deſiderant gloſ. ſuper illud Matth. 5. Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ſaturabuntur, & hoc quo ad primam acceptionem iuſtitiæ, qui eſuriunt, &c. tunc ſaturabuntur totaliter à Deo ſe reddendo cæteris ſatisfactione ſufficienti præſtitæ. Quo ad tertiam acceptionem. Beati, qui eſuriunt &c. quia ſaturabuntur, quia tunc nullum malum relinquitur impunitum; tunc implebitur illud Pſal. 57. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam, ergo qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam beati. Eſurientes iuſtitiæ adaptatur dono fortitudinis, ne in via labeſcat.

De quinta Beatitudine. Miſericordiæ.

10 Quid eſt Miſericordia? Reſpondetur, eſt ægritudo animi ob alienarum miſeriarum ſpecimen ſecundum Senecã lib. de Clementia: Miſericordia ſecundum Damaſc. lib. 2. cap. 14. eſt triſtitia in alienis malis. Vel miſericordia eſt ægritudo extrinſeca alterius iniuria laborantis. Nemo enim patricidæ, aut proditoris ſupplicio miſericordia commouetur, ſecundum Cicer. Tuſcul. quæſt. Miſericordia eſt alienæ miſeriæ in noſtro corde compaſſio, qua vtique ſi poſſumus ſubuenire, compellimur, ſecundum Aug. lib. 9. de Ciuit. Dei, & S. Tho. 1. par. q. 21. art. 3. Miſericordia, ſecundum Paluden. diſt. 46. lib. 4. dupliciter accipitur. Vno modo pro paſſione, per quam aliquis compatitur alterius patiẽti, quaſi partem paſſionis alterius in ſe ferens. Alio modo accipitur pro actu, vel habitu volũtatis, quos aliquis vult ſubleuare miſeriam alterius, accipiendo miſeriam primo modo, ipſa non eſt in Deo, quia miſericordia, vt dicit paſſionem claudit in ſe triſtitiam, & pœnam, ſed nec triſtitia, nec pœna poſſunt eſſe in Deo; ergo nec miſericordia, vt eſt paſſio. Sed accipiendo ſecundo modo miſericordia pro voluntate releuandi miſeriam alterius, ſic eſt in Deo; quia Deus nihil agit circa nos, niſi volens. Sed Deus per ſua beneficia miſerias noſtras frequenter releuat, ergo in ipſo eſt voluntas tales miſerias releuandi, & per conſequens miſericordia ſecundo modo. Paludenſis. Vnde miſericordia duo importat, vt inquit Richard. diſtin. 46. art. 2. quæſt. 1. lib. 5. Vnum tanquam eſſentiale, aliud tanquam accidentale. Primum eſt promptitudo voluntatis ad ſubueniendum miſeris, in quo cõſiſtit tota virtutis miſericordiæ eſſentia: Aliud eſt paſsio triſtitiæ, quæ oritur in appetitu ex cognitione miſeriæ alterius. Quãtum ad primum, ſummè eſt in Deo, ſed nõ quantum ad ſecundum. Nec propter hoc minus eſt in Deo eſſentia miſericordiæ, quia illa triſtitia eſt ab ea ſeparabile accidens, quamuis ab illo accidente imponatur nomen miſericordiæ ad ſignificandum; vnde ſecundum etymologiam vocabuli poteſt dici miſericordia, quaſi miſeria cordis ex cognitione alterius miſeriæ generata. Vnde ad hoc Scot. diſt. 46. q. 2. lib. 4.

11 Quot ſunt opera miſericordiæ? ℞. ſunt quatuordecim, ſcilicet, ſeptem corpora-

 lia,

Digitized by Google

lia,& ſeptem ſpiritualia. Corporalia ſunt hæc; Viſitatio infirmorum, Potatio ſitiẽtium, Cibatio eſurientium, Redemptio captiuorum, Veſtitio nudorũ, Collectio peregrinorum, Sepultura mortuorum. Prima ſex de iſtis habemus in Euangel. Matth. 35. Septimum in Tobia. Opera miſericordiæ ſpiritualia ſunt hæc: Delinquenti ignoſcere, Peccatum corrigere, Ignorantem docere, Tribulanti conſulere, Mæſtum conſolari, Pro ſalute proximi exorare, Iniurias ſuſtinere, & hoc vltimũ propriè dicitur opus miſericordiæ, quia reſponſio mollis, & humilis frangit iram, & hoc proprium eſt furorem irati mitigare. Prouerb. 15.

Item hæc opera alio modo duobus metris complexa ſunt, videlicet.

Colligo, poto, cibo, tego, ſano, viſito, condo.
Corrige, duco, cela, doceas, ſolare, fer, ora.

Et ſecũdum Palud. diſt. 15. q. 3. art. 4. ſunt poſita in iſto modo, videlicet.

Conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora,
Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, cõdo.

Conſule dubitanti, doce ignorantem, caſtiga delinquentem, cõſolare triſtem, remitte iniurias in te peccanti, fer patiẽter aliorum infirmitates, ora pro omnibus.

Viſito infirmum, poto ſitibundum, cibo famelicum, redimo captiuũ, tego nudum, condo defunctum, de quibus etiã latius Gabr. diſt. 16. q. 4. art. 1. lib. 4.

De ſexta Beatitudine. Munditia cordis.

12 Quid eſt mũditia cordis, & quomodo accipitur? ℞. Munditia cordis eſt, qua clarificatur cor, & mundatur ad videndũ Deum, & ardentiſſimè diligendũ. Accipitur autem hic munditia cordis, nõ pro virtute, ſed pro ſtatu quodam, qui eſt purgati animi. Item munditia eſt vtriuſque hominis integritas diuini amoris, intuitu obſeruata. Vel alio modo, munditia eſt puritas animi omnem abhorrens immũditiã; & diuiditur munditia ſuperficialis, vt illa Phariſæorũ, de quo Matth. 23. Væ vobis Scribæ, & Phariſæis hypocritæ, qui mundatis, quod deforis eſt calicis, & parapſidis; intus autẽ pleni eſtis rapina, & immunditia. Et ſubditur: Phariſæe cæcæ, munda prius quod intus eſt calicis, & parapſidis, vt fiat, & id quod forĩs eſt mundum. Munditia vera eſt de puro corde. Et diuiditur in munditiam intellectus, & affectus; vnde Bernar. Duo inquit ſunt, quæ in nobis purganda ſunt, ſcilicet intellectus, & effectus. Intellectꝰ vt nocuerit affectus, vt velit. Intellectus purgandus eſt à tribus, ſcilicet, à falſis, ab otioſis, & à vitioſis. Falſitas intellectum obtenebrat; otioſitas intellectum impedit; vitioſitas inquinat; affectus purgandus eſt à ſuperaſperſione, ab infectione, & admiſſione ſordiũ. Superaſperſio eſt in primis motibus, infectio in deſiderio moroſo, admixtio in amore; amor enim eſt vnio amantis ad amatũ, ideo purgandus eſt affectus ab amore terrenorũ à rubiginæ iræ, vel alterius malitiæ. Itẽ cor mundũ eſt, vt ſpeculum; & ſic Deo in ſpectori faciẽ ſuã purã reddat. Abluendũ enim eſt hoc ſpeculũ, qđ eſt cor: primò aquæ ſapientiæ ſalutaris, videlicet, quod homo libenter audiat verbũ Dei, libenter ſtudeat in ſacra ſcriptura. Io. 14. Vos mundi eſtis ꝑ ſermonẽ, quem locutus ſum vobis. Illud figuratur per lauatoriũ tabernaculi, de quo legitur in Exodo. In quo tabernaculo erant duo ſpecula alterius, in quibus egrediẽtes tabernaculũ, immũditiam ſuã videre poterãt, & intus aqua, vnde illã maculã lauabãt. Scriptura ſacra oſtendit maculã cordis, & ſm̃ hoc dr̃ ſpeculũ. Secundo ſcriptura ſacra dat aquam gratiæ. Prouerb. 13. Doctrina bona dabit gratiã; ſapientiæ ſtudiũ ad munditiã valet, quia tollit otiũ, quod eſt occaſio immunditiæ. Bern. Omniũ tentationum, & & cogitationum malarum, & inutilium ſentina eſt otium. Secundum ad munditiam cordis contritio, ex qua eſt aqua lachrymarum. vnde Pſal. 6. Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, &c. Tamen notandum eſt hic, quod ad hoc, quod lachrymæ faciant cor mundum, debent eſſe calidæ per deuotionem, amaræ per contritionem, cinereæ per mortis recordationẽ, ſicut apparet de aqua, cui adminiſtrantur cineres, vt fiat lixiuium, quod efficaciter mundatiuum eſt ſordium. Aliud valens ad munditiã cordis, eſt eleemoſynarũ largitio. Luc. 11. Date eleemoſynã, & ecce omnia mũda ſunt vobis.

Digitized by Google

vobis. Item valet ad hoc ſcopa confeſſionis. 1. Machab. 4. vbi legitur, quod Iudas, qui interpretatur confitens, mundauit templum. i. conſcientiam à gentibus. i. à vitijs inquinatam. i. maculatam. Et 4. Regum. 5. vade, & lauare in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis. gloſſ. Septies in Iordane lauatur, qui humiliter ſeptem peccata mortalia confitetur.

Aliud valens ad talem munditiam, eſt vita auſteritas in victu, & veſtitu. Sicut abſterſio cum panno aſpero ſolet valere ad munditiam Cyphi, ſic vitæ auſteritas valet ad munditiam ſpiritualem. De hac aſperitete exemplum habemus in Ioan. Baptiſta Io. 3. ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis Camelorum, & Zonam pelliceam circa lombos ſuos; eſca autem eius erant locuſtæ, & mel muſcarum ſylueſtrium.

Aliud valens ad munditiam cordis, eſt Oratio 2. Machab. 14. Tu Domine vniuerſorum, qui nullius indiges, voluiſti tẽplum habitationis tuæ fieri in nobis, & nunc Sanctæ Sanctorom omnium domine conſerua domum iſtam impollutã, quæ nuper mundata eſt. Item ad hoc valet ignis tribulationibus. Vnde gaudere debet homo cum videt ſe in igne tribulationis poſitum. Iac. 1. omne gaudium æſtimate fratres mei cũ in tentationibus varijs incideritis; ſcientes, quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur: patiẽtia autem opus perfectum habet. Ille. n. qui in igne tribulationis per impatientiã exuritur, paleam ſe eſſe oſtendit, non aurũ, vel argentum, contra quos illud Matt. 3. Paleas comburit igni in extinguibili: Mundos corde Deus recipiet in ſua ſocietate, & in præſenti, & in futuro. Vnde pſ. 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, & ſubditur, qui ingreditur ſine macula. Et Prouer. 22. Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorũ ſuorum, habebit animum Regem: ideo ſcribitur Matth. 5. Beati mundo corde.

De Septima Beatitudine Pax.

Si dei vocantur filij, qui pacem faciũt, proculdubio Satanæ ſunt filij, qui pacem confundunt Greg. in paſt.

13 Quid eſt Pax? ℞. eſt ſtatus virtutum, in quo eſt delectatio in Deo ſine contradictione carnis, mundi, & diaboli, vel ſi eſt alia efficax eſt, vnde patet quod pax eſt ſtatus animi purgatiſſimi.

Quare pacificis attribuitur eſſe filios Dei, quam alij? ℞. quia licet miſericordia maximè aſſimilet hominem Deo quantum ad opera exteriora, tamen quantum ad interiora, magis aſſimulat pax.

Pax deſcribitur à S. Aug. 19. de Ciuit. Dei. c. 13. Eſt tranquilitas ordinis. i. quieta, & ſuauis concordia debitum ordinem ſeruans, vbi enim non eſt ordo, ibi confuſio, vbi confuſio, ibi pacis perturbatio:

Eſt autem quędam pax malorum: quę opponitur paci bonorum. Pax homini vera eſt ordinata hominis ad Deum in fide ſub æterna lege obedientia: & hæc eſt pax hominis ad Deum, ex qua oritur pax hominis ad ſeipſum. Eſt enim pax hominis ad ſeipſum ordinata cognitionis, actioniſque conſenſio, vt quod recta ratio dictat efficaciter voluntas imperet, vnde ſequitur actio ordinata.

Pax ad proximum eſt cum omni homine ordinata concordia, vt ſcilicet nulli noceat, & cum poſſit proſit, vt inquit Gabr. lect. 81. canon.

Diuiditur pax in pacem ſpiritualem, ac internam pectoris, ac pacem externam, & terrenam temporis, & pacem ſupernam, & cæleſtem æternitatis, quæ diuiſio non multum differt à priori. Nã pax temporis requirit pacem cum proximo. Pax interna ſpiritualis, aut pectoris, exigit pacem cum ſeipſo. Pax cæleſtis æternitatis complectitur pacem perfectam cum Deo. Hæc eſt, de qua dicit Apoſtolus. Pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum. Finis autem politicæ Eccl. & cuiuſlibet legis, cauſa regulantis, eſt pax ſalutifera, vt dicit Gerſon par. 1. de pace conſiderat. prima. Hoc ſatis expræſſit Apoſt. qui finem legis, & præcepti, nunc dilectionem eſſe dixit, nunc Ieſum, Intelligẽns in dilectione parem, in Ieſu ſalutem, vt ſit finis pax ſalutaris, & tantum eſt bonum pacis ſalutiferæ (vt idem dicit conſiderat,) vt pro eius adoptione. neque mundanus honor

neque

Digitized by Google

neque ſtatus, neque gradus, neque propria vtilitas debeant aliquem deterrere, & nihil prorſus niſi peccatum contra legem Dei æternam multa ibidem de pace,& alias.& pax eſt bonum, quod omnia appetunt, vt idem vult. Et eſt pax conſcientiæ, quod eſt tale bonum quod aliquod ei, comparari nequit, vt idem dicit par. 3. de monte contemplationis, & ſermone habito coram Papa Benedicto. Marſiliæ, vbi ait. Pax eſt tranquilla bonorum concordia. Non enim eſt pax impijs,dicit Dominus, &c. Alia de pace apud alios legito. Si enim ſingula, vel quædam, quæ omitto ſcribere vellem, volumen fieret magnum, quod paruum ſemper eſſe decreuerim, quod non doctis,ſed adhuc rudibus ſcribere volui.

De octaua Beatitudine Patientia.

Magna virtus eſt, ſi non lædas, à quo læſus;magna eſt gloria, ſi cui nocere potuiſti parcas. Nobile vindictæ genus eſt ignoſcere victo.Hug.lib.3.de anima.

14 Quid eſt Patientia?℞.eſt virtus contumeliarum,& omnis aduerſitatis impetus æquanimiter portans, ſecundum Ciceronem in Rethor, & ibidem Patientia eſt honeſtatis, & vtilitatis cauſa rerum arduarum, & difficilium voluntaria, ac diuturna perpenſio. Vel Patientia eſt ſuas, & ſuorum iniurias, ac cætera mala æquanimiter ferre,vt habetur 23.q.1.§.1.

Iſta octaua beatitudo eſt de qua dicitur Beati, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam,quia ipſorum eſt regnũ cælorum. Hæc virtus, ſcilicet ſuſtinentiæ perſecutionis propter iuſtitiam, annexa eſt paci. Cum enim pacificus ſit abſque contradictione carnis,mundi, & diaboli patet, quod idem paratus eſt ſuperare mortem, & tentationem mortis. Vnde ſuſtinentia mortis pro Chriſto in eodem gradu eſt cum pace, propter hoc diximus,quod octo ſunt beatitudines,quantum ad eſſentiam, ſed tantum ſeptem, quantum ad diſtinctionem graduum. Et ſciendum eſt,quod ſupra pacem, non eſt alia virtus. Dicit enim Aug. Pax eſt finis & conſumatio omnium virtutum.

Octaua beatitodo dicitur redire ad caput duobus modis. Primo quia idem præmium ſibi promittitur, quod primæ beatitudinis, ſcilicet, regnum cælorum: Secundo, quia omnes probant à prima, vſque ad vltimam,vtrum verè ſint, ſicut ait Aug. Qualis vnuſquiſque apud ſe lateat illata contumelia probat. ex prædictis colligitur, quod habitus virtutum cardinalium principaliter diſponunt ad exercitium actiue habitus verò donorum diſponunt ad actus contemplatiuè, habitus autem beatitudinum diſponunt ad perfectionem vtriuſque.

Partis Quartæ Finis.

SVM-

Digitized by Google

SVMMA COMPENDIOSA DE VLTIMIS TEMPORIBVS ID EST DE FINE MVNDI.

PARS QVINTA.

DE FINE MVNDI.

SVMMARIVM.

1 *Iudicij vniuerſalis antecedentia, & ſequentia.*
2 *Purgatorium inuenitur, & probatur multis rationibus.*
3 *Requieſcant a laboribus ſuis, quomodo intelligitur.*
4 *Purgatorij pœna an ſit voluntaria.*
5 *Pœna in purgatorio eſt duplex.*
6 *Animæ purgantur quandoque in locis, in quibus delinquerunt.*
7 *Inferni: lymbi, & purgatorij locus.*
8 *Animæ in purgatorio, quomodo deſcendũt.*
9 *Ignis purgatorij, & infernalis, an ſit idem.*
10 *Animæ in purgatorio an habeant maiorem, vel minorem certitudinem de gloria quam in hoc modo.*
11 *Quouſque detinentur animæ in purgatorio.*
12 *Animæ in purgatorio, quomodo ſciant, quod ſtatim purgatæ euolent ad patriam.*
13 *Anima in purgatorio an citius vna, quam alia, vel vna ante aniam liberetur.*
14 *Animabus exiſtentibus in purgatorio per viatores poſſunt ſubueniri.*
15 *Defunctis in purgatorio per quæ poſſunt ſubueniri.*
16 *Papa an poſſit abſoluere animas à pœnis purgatorij.*

De Purgatorio. Cap. I.

1 IN fine Mundi ante Iudiciũ vniuerſale. Quædam ſunt, antecedentia quædam concomitantia quędam ſequentia. Antecedentia iudicium ſunt tria, ſcilicet pœna purgatorij, Suffragia Eccleſiæ, & perſecutio Antichriſti. Concomitantia iudicium, ſunt duo, ſcilicet conflagratio Mundi, & reſurrectio corporum. Conſequentia Iudiciũ ſunt duo, ſcilicet pœna infernalis, & gloria cæleſtis, de quibus per ordinem dicemus.

Quæ-

Digitized by Google

2 Quæritur vtrum inueniatur purgatorium? ℞. quod ſic, & probatur, quia Eccleſia, quæ non errat, nec aliquid facit fruſtra: orat pro fidelibus defunctis: non pro illis, qui ſunt in paradiſo, quia non egent, nec pro illis, qui ſunt in inferno, quia ipſis Suffragia non proſunt; ergo ſuffragia fiūt ꝓ illis, q̄ ſunt in purgatorio.

Sunt multæ rationes, quare oportet eſſe purgatorium? Dicit Aug. quod ſunt tria genera hominum; Quidam ſunt valde mali, quibus non proſunt Eccleſiæ ſuffragia. Quidam valde boni, quibus non ſunt neceſſaria. Quidam nec valde mali, nec valde boni, qui habent venialia. & his debetur pæna purgatorij: Secunda eſt, quia ſicut ſumma bonitas non patitur, quod bonum remaneat irremuneratum: Ita, & ſumma iuſtitia non patitur, quod malum remaneat impunitum. Tertia eſt quia diuinæ lucis tanta eſt dignitas, quod eam ſoli mundi oculi cernere poſſunt. Vnde oportet, quod quilibet veniat ad munditiam baptiſmalem antequam diuino conſpectui præſentetur. Quarta eſt, quia culpa eſt offenſiua diuinæ maieſtatis, & damnoſa Eccleſiæ, & deformatiua in nobis imaginis diuinæ Sed offenſa requirit punitionem, propter quod neceſſe eſt quod peccato pæna, vel hic, vel alibi reſpondeat Quinta, quia contraria, contrarijs curantur. Sed peccatum oritur ex delectatione, vnde debet pæna deleri. Sexta eſt, quia nulli debet negligentia ſuffragari, ſed ſi non puniretur talis videtur in futuro commodum reportare de negligentia pænitentiæ dilatæ. Septima eſt, quia iuſtum eſt, vt ſpiritus, qui contempto ſummo, ſubiecit ſe infimo, i. peccato ſubiciatur poſtea inferioribus. i. pænis.

Item Concilium Trid. in decreto de purgatorio ſeſſ. 25. ita inquit. Cum catholica Eccleſia Spiritu ſancto edocta ex ſacris litteris, &c. & ſequitur Purgatoriū eſſe; animaſque ibi detentas fidelium ſuffragijs, potiſſimum verò acceptabili altaris, ſacrificio iuuari, præcepit ſancta Synodus. Epiſcopis, vt ſanam de purgatorio doctrinam à ſanctis Patribus, & ſacris Concilijs traditam à Chriſti fidelibus, credi teneri, doceri, & vbique prædicari diligenter ſtudeant. Purgatorium negare mortale eſt, qui contra diuinam iuſtitiam, & erroneum, & à fide alienum eſt ſecundum S. Thom. 4. ſent. diſtinct. 21. quæſt. 1. art. 1. ql. 1.

3 Quare ergo dicitur in Apocal. 14. vt requieſcan à laboribus ſuis? ℞. quod illud intelligitur de labore, qui eſt in operando, non de dolore, qui eſt in patiendo, quia ſequitur opera enim illorum ſequūtur illos. Ad hoc Greg. Dogma veritatis ſequentes: credimus purgatorium poſt hanc vitam eſſe purgandis, hoc etiā vniuerſalis Eccleſia tenet, & orat, vt à peccatis ſoluantur, quod non poteſt intelligi niſi de illis, qui ſunt in purgatorio. Eccleſiæ autem authoritati quicunque reſiſtit hæreſim incurrit, idem affirmat Aug. & S. Tho. ſupra quartum ſentent.

4 Quæritur vtrum pæna purgatorij ſit voluntaria? ℞. ſecundum S. Bonau. pæna dicitur tripliciter. Vno modo voluntaria, quia ſumitur à voluntate imperante, ſicut eſt pæna pænitentialis. Alio modo dicitur voluntaria, quia ſuſtinetur à voluntate acceptante, ſicut pæna martyrum, quæ adeo placet eis, quod ab ea liberari non vellent. Alio modo dicitur pæna voluntaria, quia ſuſtinetur à volūtate tolerante, ſi aliquis infirmans, ſuſtinet patienter infirmitatem, tanquam pænam diuinitus inflictam; attamen ab ea liberari procurat & hoc minime habet rationem voluntarij: hoc modo pæna purgatorij eſt voluntaria. Vehementer autem deſiderant alios ſibi auxilium præbere, & ad patriam venire.

5 Et quia hic ſit mentio de pænis purgatorij, eſt etiam notandum, quod in purgatorio duplex eſt pæna, ſcilicet pæna damni, & pæna ſenſus. Pæna damni eſt carentia viſionis diuinæ, pæna ſenſus, eſt afflictio pænalis varia, & ſecundum Comp. The. quantum ad vtranque pænam; minima pæna purgatorij, maior eſt maxima pæna mundi. Vnde Aug. Ignis ille durior erit, quam quicquid in hoc ſeculo pænarum, aut videre, aut ſentire, aut cogitare quis poſſit. Oportet ergo nos concedere vt dicit Mag. ac Sancti, & Bonau. & alij multi, etiam ſi non appareat alia ratio, quod pæna purgatoria grauior eſt omni temporali pæna, quam modo ſuſtinet anima coniuncta carni in huiuſmodi, aut magis adherendum eſt authoritati, quam rationi, pro eo, quod

illud

Digitized by Google

illud eſt, & rationem, quam ſecundum naturam,& rationem, & adhunc locum deſcendunt animę illorum,qui in peccato veniali ab hac vita decedunt,vel quæ de ſuis peccatis, etiam mortalibus vere contriti,non tamen ſatisfecerunt.

6 De purgatorio latius videre potes Richar.diſt.21.art.1.q.1.art.2.3.lib.4.Vbi in fine concludit animas ex aliquibus ſpecialibus cauſis in locis purgari, in quibus deliquerunt. Vide etiam Palud.diſt.21. quæſt.1. art.1. lib.4. & de loco ibidem. In legenda aurea poteris etiam videre, quod animæ purgantur in illis locis in quibus peccauerunt, & hoc fit propter ſuam reuelationem per ſuffragia eorum quibus apparent in illis locis,vel propter aliquam viuentium ædificationem.

7 Quæritur in quo loco eſt purgatorium ℞.in primis, quod eſt infernus damnatorum,in quo eſt pæna ſenſus, & pæna dãni. Supra hunc locum eſt lymbus puerorum,qui deceſſerũt ſine baptiſmo, & ibi eſt pena damni,& non ſenſus.Super hunc locum eſt Purgatorium, in quo eſt pæna ſenſus,& damni ad tempus,& ſunt ibi tenebræ exteriores, & non interiores, quia habẽt gratiã. Supremus locus eſt lymbus ſanctorum Patrum,vbi fuit pæna damni, & non ſenſus, ibi fuerunt tenebræ exteriores,ſed non interiores,quia non priuabantur gratia, & adhunc locũ deſcendit Chriſtus,qui locus vocabatur ſinus Abrahæ,nunc vero ſinus Abrahæ vocatur cælũ Empireum,quia illic manet Abraham.

Eſt tamen in purgatorio cũ afflictione ſolatiũ ex certa ſpe beatitudinis Ex Eccl. ſpiritualibus ſubſidijs, & pijs amicorum ſuffragijs, & quia charitas in eis congaudet veritate correctionis, vt inquit Gerſ. par.3. tract.3. de canticis, & ſolatio; Et licet euaſionis ſpem habeant,quia ſciunt ſe non eſſe in Inferno, & tamen propter pænarum magnitudinem,hoc aliquando non aduertant.

8 Quæritur quomodo animæ deſcendãt in purgatoriũ? ℞. quod dæmones animas in purgatorium ducunt, vel etiã aſſiſtunt vt communiter dicitur, ſed eas non puniunt. Et ex permiſſione Dei, Dæmones etiam in hac vita bonos quandoque affligunt,& ratio eſt hæc,quia in præſenti durat pugna inter dæmones, & hominem, quia dæmon habet in eo poteſtatẽ exercitij; ſed poſt hanc vitam non ſic. Vnde aer iſtæ caliginoſus eſt aſſignatus dæmonibus, magis propter tentandi officium,quam propter ſupplicium.

9 Quæritur vtrum ignis infernalis, & purgatorij ſit idem? ℞. vt inquit Greg. quod idem ignis eſt, quo electus purgatur, & reprobus damnatur. Sed in purgatorio eſt certitudo ſaluationis, ſed in inferno nulla eſt ſpes ſalutis.

18 Quæritur vtrum animæ in purgatorio habeant maiorem, vel minorem certitudinem de gloria,quam in hoc mundo? ℞. omiſſis multis alijs opinionibus, dico, quod in purgatorio eſt certitudo expectationis,& euacuatio timoris,quia ſic ſe ſciunt peccare non poſſe. In via verò eſt certitudo mixta timori, nam quilibet labi poteſt,dum eſt viator. At in patria eſt certitudo ten tionis euacuans timorem & expectationem,ait S.Bonau.

11 Quæritur quouſque detinentur animæ in purgatorio? ℞. detinebuntur quouſque fuerint reductæ ad illam Innocentiam,& puritatem, in qua erant immediatè poſt Baptiſmum. Nam priuſquam facies Dei videatur,oportet,quod lignũ, fænum,& ſtipula, ideſt maiora, ſiue mediocria, & minima venialia, quod metaphoricè intelligitur diuerſitas pænarum purgatorij, nam ſit ignis de lignis, qui plus durat,quam de fæno, & ignis de fæno,pluſquam de palea, ita in purgatorio aliqui ſtant diu, ſecundum grauitatem peccatorum,aliqui non tantum,& aliqui modicum, qui omnes per cremationem totaliter conſumẽtur. Deinde poſtquam animæ fuerint ſufficienter purgatæ, ſtatim euolant ad gloriam.

12 Quæritur quomodo poteſt probari,vt animæ ſufficienter purgatæ ſtatim ad gloriam euolent? ℞. quod multiplici ratione poteſt probari. Prima qa poſt purgationem nulla remanet in anima diſſimilitudo ad gloriam,ideo illi meritò debet iungi. Secunda quia ianua cæli ſuper illis eſt apta, qui obſtaculum nullum habent. Tertia, quia neceſſe eſt illos ſpiritus, in quibus eſt charitas ſurſum eleuans,& nihil retardans ad gloriam eleuari: Quarta,quia cum Deus ſit pronior ad miſerandum,quam ad puniendum,merito de-

Digitized by Google

to debet purgatos coniungere gloriæ, quos purgandos ſubiecit pœne: Quinta quia Deus non punit bis in idipſum; ideo, cum aliquis ſufficienter ſatisfecerit in pœnis iuncta diuina miſericordia, non debet amplius puniri in dilatione præmiorum. Sexta, quia poſt Purgationem, talis purgatus non debet eſſe in purgatorio, & hoc eſt ſatis notum: nec in limbo, quia eſt non de numero illorum puerorum, nec in inferno, quia non habet mortale, ergo oportet ipſum eſſe in cælo, quia poſt mortem non ſunt alia receptacula animarum. Septima, quia efficacior eſt charitas, quam iniquitas, ſed iniquitas ſtatim ducit ad ſupplicium, ergo charitas ſtatim debet ducere ad præmium; cum iam obſtaculum ſit remotum per purgationem purgatorij. Octaua ratione, quia ſicut ceſſante impedimento, grauia corpora fecerunt deorſum & leuia ſurſum; ſic ſpiritus malorum, remoto carnis onere, feruntur ſtatim ad locum ſupliciorum, propter peccati grauitatem. Spiritus vero bonorum, ſi non ſit impedimentum alicuius culpæ venialis, vel pænæ debitæ pro peccatis confeſſis, ſtatim feruntur ad locum præmiorũ.

13 Quæritur vtrum ab igne purgatorij liberetur citius vnus quam alius, vel vnus ante alium? ℟. ſecundum Aug. qui reſpondit ad iſtam quæſtionem, vt ſequitur. Poſt hanc vitam incredibile non eſt nonnullos fideles, quanto magis minuſuè bona præſentia dilexerunt: tanto citius tardiuſque ſaluari. In illo enim igne purgatorij, citius purgatur vnus, quam alius: qui enim plura debet, maiorem ſuſtinebit pænam.

14 Quæritur, vtrum per alios exiſtentibus in purgatorio, poſſint ſubueniri? ℟. quod nos viatores poſſumus iuuare exiſtentes in purgatorio, & releuare ab illis pænis, aut in parte, aut in toto. Sicut enim ſpectat ad ſeueritatem diuinæ iuſtitiæ propter venialia bonos in purgatorio puniri, ita pertinet ad bonitatem diuinæ miſericordiæ eoſdem per ſuffragia poſſe releuari. Nam poſſunt ſuffragia defunctis fidelibus non ad meritum vitæ æternæ, ſed ad ſolutionem pœnæ, & hoc autem ad pænarum mitigationem, aut ad celeriorem liberationem.

15 Quæritur defunctis in purgatorio per quæ poſſunt ſubueniri? ℟. per miſſas, per orationes, eleemoſynas, ieiunia, &c. poſſunt releuari animæ, quæ detinentur in purgatorio, vt dictum eſt ſupra. Indulgentiæ Papales etiam proſunt defunctis.

16 Quæritur vtrum Papa poſſit abſoluere defunctos à pænis purgatorij? ℟. quod non propriè per modum iuriſdictionis, ſed quaſi pro eis, de communi theſauro Eccleſiæ ſoluit. Sicut aliter liberat creditor debitorem dum à debito eum abſoluit, & aliter amicus debitoris dum pro eo debitum ſoluit. Sed viuentes vtroque modo Papa ſoluit.

17 Quæritur vtrum ignis infernalis comburet, & cõſumet? ℟. quod non, quia pabulum non requirit, vt inquit S. Bonau. diſt. 44. art. 3. quæſt. 1. lib. 4. Infert paſſionem, & non mortem. Iſte ignis, vt inquit Tho. argent. agit in ſpiritum damnatum ſicut diuinæ voluntatis inſtrumentum Dei ad cruciandum. Illo autem dæmones etiam affliguntur, vt dicit Palud. diſt. 44. q. 7. lib. 4. per quandam ſimilitudinem, & adoptationem: Animæ vero dãnatorum magis etiam cruciantur per veram triſtitiam, quam concipiunt de hoc, quod ſciunt ſe reſumptis corporibus in illo igne æternaliter cruciandos.

Qui in aliud ſeculum diſtulit fructum conuerſionis, prius purgabitur igne purgationis, hic ignis, & ſi non ſit æternus, miro tamen modo grauis eſt, ſuperat enim omnem pænam, quam homo vnquam paſſus eſt in hac vita, vel pati poteſt. Aug. in ſer. de igne purgatorio, & ponitur. 25. diſt.

SVMMARIVM.

1 *Suffragium quid.*
2 *Suffragia quibus proſint.*
3 *Suffragia quæ iuuant defunctos.*
4 *Funera, & curatio ſepulturæ an iuuent.*
5 *Suffragia à peccatoribus facta, an proſint defunctis.*
6 *Miſſa dicta de aliquo Sancto, an proſit defuncto.*
7 *Suffragium viui, proſit etiam defuncto. Et in lib. 2. huius habebis multa cap. 42.*

De Suffragijs. Cap. II.

1 QVid eſt ſuffragium? ℞. ſuffragium aliquando idem eſt quod auxilium: nonunquam ſignificat illas voces, quæ in comitijs dicebantur, & in tabellis deſcribebantur, quibus vnuſquiſque volũtatem ſuam de aliquo magiſtratu eligendo declarabat. Theologi vero accipere ſolent ſuffragium, quo animabus in purgatorio ſubuenitur.

2 Quibus proſint ſuffragia? ℞. quod dãnatis non proſunt ſuffragia: quia in inferno nulla eſt redemptio. Vnde de quibus eſt certum, non eſt orandum, ſicut nec pro dæmonibus. Reputatur autem certum de hæreticis, paganis, & iudeis: Sed de chriſtianis non poteſt, ita eſſe certum. Vnde quamuis peccatum ſit manifeſtum, & non pænitentia, poteſt oratio fieri pro eis in ſecreto: & debent reddi ſuffragia, ſiue ſe occiderint, ſiue in bello iuſto, duello, vel torneamento mortuus ſit, aut cum meretrice: inquit enim Aug. Pro omnibus regeneratis debet fieri oratio, ſed non publicè propter ſcandalum: & ſimiliter pro ſuſpenſis, & iuſte damnatis, quia latro in morte pænituit. Sed ſi inueniatur mortuus, ſubito, qui prius fuit bonæ vitæ, in publico oratio pro eo fieri debet, quia iuſtus ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

Proſunt inſuper ſuffragia omnibus, qui ſunt in purgatorio, qui poſſunt per alios ſatisfacere, qui non poſſunt per ſeipſos: ſicut patet per multa exempla, vt inquit Petr. de Palud. diſt: 45. & latius hanc rem proſequitur.

3 Quæ ſuffragia iuuant defunctorum animas? ℞. præces ſacerdotum, ideſt Miſſæ, quæ inter cætera plus valent ad educendum de carcere: Item præces ſanctorum animæ non ſolum qui ſunt in patria, qui orant pro ſocijs ſuis, ſed etiam præces iuſtorum viatorum, & præcipue. Oratio Dominica 1. Pater noſter. Item pſalterium, quod eſt oratio etiam ſpiritus ſancti, qui poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Item charorum eleemoſynæ: ieiunia cognatorum, proſunt vigiliæ, ieiunia, & corporales afflictiones: ſicut faciebat B. Dominicus, q diſciplinã accipiebat pro illis, q ſunt in purgatorio.

4 Quæritur vtrum iuuent curatio funeris, & conditio ſepulturæ, ac exequiarum pompa, ſunt magis ad viuorum ſolatia, quam ſubſidia mortuorum, equus etiam phaleratus, homo ornatus, quod ſolum ad oſtentationem, & pompam offeratur nec redimatur, nec largiatur mendacium eſt, & non prodeſt. Vide latius Petr. de Palu q. 1 lib. 4.

5 Quæritur vtrum proſit ſuffragia defunctis à pecccatoribus facta, ideſt ab illis, qui ſunt in peccato mortali? ℞: ſuffragia, à peccatore facta, proſunt defunctis, quãtũ ad ipſũ opus operatũ. i. quantũ ad efficaciã, quam habent ex ſe, & quantũ operãs operatur in perſona Eccleſiæ, vel vt alterius inſtrumentum: Inter ſuffragia pro mortuis magis proficit miſſa. cap Nihil de conſ. diſt. 2. & S. Tho 4. ſent. diſt. 45. quæſt. 2. art. 1. quol. 2. & Petr. de Palu. Secundo, Eleemoſyna. Tertio, oratio: Quarto, ieiunium: cap. animæ defunctorum. 13. quæſt. Conc. Trid. Præcipit Epiſcopis, vt fidelium viuorum ſuffragia, miſſarum, ſcilicet, ſacrificia, orationes, eleæmoſynæ, aliaque pietatis opera, quæ à fidelibus, pro alijs fidelibus defunctis fieri conſueuerunt, ſecundum Eccleſiæ inſtituta, pie, & deuote fiant. Et quæ pro illis ex teſtatorum fundationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctoriè, ſed à ſacerdotibus, & Eccleſiæ miniſtris, & alijs, qui hoc præſtare tenentur, diligenter, & accuratè perſoluantur, hæc idem ſeſſ. 25. in decreto de purgatorio.

6 Quæritur vtrum dicens miſſam de aliquo ſancto proſit defuncto? ℞ quod ita prodeſt defunctis miſſa de aliquo ſancto ac ſi de mortuis diceretur, quo ad ſacrificium, quo autem ad orationes, magis prodeſt ea, quæ pro defunctis eſt, tamen huic defectui facit ſatis maior deuotio, vel affectio eius, qui miſſam de ſancto celebrat, ſecundum S. Th. 4. ſent. diſt. 45. q. 2. art. 3. quolibeto. 1. ad 4. Itaque dicere miſſam de mortuis, vel de aliquo ſancto, non multum refert, ſed bene deuotio rogantis, & offerentis: Ideo qui volunt dici facere miſſam, conſulerem eis, vt dicerent Sacerdoti, vt dicat illam, ad quam maiorem habet deuotionem, vel talem, ad quam ego habeo deuotionem, & va-

Digitized by Google

& valet, quo ad liberationem à pœna ei tantum pro quo fit ſecundum Petr. de Palud.

7 Item ſuffragium, quoque viui prodeſt mortuo propter charitatis vnionem, & ſic omnia bona bonorum proſunt mortuis, etiam ſi fiant pro viuis, ſicut Miſſa; de celebrat. Miſſ. cap. 3. vbi dicit. De eadem die Miſſam audiant pro ſalute viuorum, & defunctorum, item propter intentionem, quia viuunt in memorijs viuorum, & ſic omnes miſſæ eis proſunt in quibus eſt vnum memento pro mortuis: Non ſic autem alia bona, in quibus non fertur intentio ad defunctos.

SVMMARIVM.

1 *Regni Romanorum deſtructio, & quare.*
2 *Antichriſti vita.*
3 *Antichriſtus quatuor modis decipiet.*
4 *Miracula Antichriſti.*
5 *Iudæi Antichriſtum an ſtatim ſuſcipient.*
6 *Gog, & Magog.*
7 *Enoch, & Elia.*
8 *Antichriſtus regnabit tribus annis cum dimidio.*
9 *Antichriſti mors.*
10 *Mundi conflagratio.*
11 *Reſurrectio mortuorũ fiet terminato igne.*

De Antichriſto. Cap. III.

ANtequam Dominus veniat ad iudicium, Regni Romanorum fiet deſtructio. Nam ſicut dicit gloſ. ſuper Apocalypſin. Prius erit diſceſſio ab vtroque imperio, qua completa aderit Antichriſtus, vt teſtatur Apoſt. 1. Timot. 2. Naſcetur Antichriſtus de tribu Dan. vt inquit Franch. Maro, & refert frater Oſuald. lib. 4. Roſarij Theol. iuxta illud Geneſ. 49. Dan. Coluber. &c. Naſcetur in Babilonia, & lubricus, & infeſtus turpitudine vitiorum, ſed eius ſugeſtione peccata virtutes computabuntur, & fictione Sãctus dicetur: dæmonum inſuper miniſterio ex moniali, ſeu meretrice generabitur per incubum ſicut legitur de merlino. Sed videtur tamen melius dicere Damaſc. in 4. quod generabitur ex adultio, & modo naturali, & ſecundum Cõp. The. ex parentum ſeminibus concipietur ſed poſt conceptum deſcendet ſpiritus malignus in matris vterum, cuius virtute, & operatione deinceps puer naſcetur, aletur, adoleſcet, propter quod, & filius perditionis vocabitur. Alij dicunt quod generabitur ex adulterio, & modo naturali eritque verus homo, non diabolus incarnatus. 2. Theſal. 2. Donec releuatus fuerit homo peccati filius perditionis. Greg. tamen dicit. Corpus eius intrabit Satanas, non ad informandum, ſed ad inhabitandum, & inſtigandum ad opera mala, & ille dæmon erit lucifer. Poſt hoc veniet in Ieruſalem, & circuncidit ſe, dicens Iudæis ſe eſſe chriſtum illis promiſſum. Iudea ſpecialiter ei adherebit, ſicut dicit Aymo ſuper Apocalyp. donec. Enoch. & Elias prædicantibus, qui ex illis fuerint ſaluandi ad Chriſtum reuertantur Angelus bonus deputabitur primo Antichriſto ad cuſtodiam, ſed quando ita oſtinabitur in peccato, quod dicet ſe eſſe Deum, & extollet ſuper omne id, quod dicitur Deus, aut colitur, ſicut dicit Apoſt. Tunc primo deſeret eum Angelus ex toto, nec habebit eum poſtmodum ad protectionem, ſed accuſationem.

De Vita Antichriſti.

2 Antichriſtus erit Rex potentiſſimus, & Monarcha auxilio Gog, & Magog, vel vndecim tribuum, licet dicat, Aug. Gog, & Magog, certum non deſignare populum: Erit luxurioſus, & in concupiſcentijs fœminarum, vt habetur Daniel. 11. In aperto tamen per hypocriſim ſimulabit ſanctitatem, vt facilius decipere poſſit. Cor ſuum per ſuperbiam magnificabitur ſicut dicitur Daniel. 8. cap. contra Principem principum conſurget, id eſt contra Deum. Et vt dicit gloſ. ſuper Daniel. cap. 8. in tantum eleuabitur ſuperbiam, quod leges, & cæremonias mutare conabitur, vel curſum temporum. Tantæ quoque præſumptionis erit, quod non putabit ſe à Deo puniendum, propter hoc, quod iudicium differtur pſal. 10. Auferuntur iudicia tua à facie eius. Erit etiam blaſphemus, ſicut Apocalyp. 12. di-

12.dicitur. Vnde Daniel. 11. Aduerſus Deum Deorum loquetur magnifica. Itē ad maiorem Dei contumeliam faciet imaginem ſuam adorari, & omnes ſuo charactere ſignari in manu dextera, & & frontibus ſuis, ſicut habetur in Apocalyp.13. Confitebitur enim verum filiū Dei,& filium hominis, ita vt in templo Dei ſedeat tanquam ipſe ſit Deus, & ſe faciet adorari. Iudæi nanque templum, quod Romani deſtruxerunt, rehædificabunt. Affirmabit ante ſe nullum fuiſſe Chriſtum,ſed Antichriſtos, vt dicitur in gloſ. 2.ad Theſ.2.qa ſicut in Chriſto omnis plenitudo diuinitatis habitat, ita & in Antichriſto plenitudo omnis iniquitatis,quia in ipſo erit caput omnium malorum diabolus.

De quatuor modis quibus decipict.

3 Antichriſtus,vt habetur Gen.49. comparatur ceraſti,qui eſt ſerpens cornutus, quia quatuor cornibus armabitur ſcilicet callida perſuaſione, miraculorū operatione donorum largitione, & tormentorum exhibitione. Primus igitur modus erit callida perſuaſio ſubuertendi homines. Prædicabit enim legē nouā prauam eſſe,& legē Chriſti pro poſſe deſtruet,nā Prædicatores ſui diſcurrent per vniuerſū mūdum. Impedient quoq. Diſcipuli eius, ne ſcriptura ſecundum veritatem exponatur à catholicis doctoribus, vel à fidelibus audiatur,ſed ſolum ipſi ſimulabunt bonos,& tamen mala ſuadebunt. Secundus modus erit per falſa miracula, quia per artem magicam, vel vt inquit Alex. de Ales in tractatu de miracul. faciet permittente Deo,ſed ad malum finem. Ideo 2.Theſ.2.dicitur,quod veniet in ſignis,& prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis. Vnde Gerſ. part. 1. tract.de diſtin.verarum viſionum à falſis ait, Quod miracula Antichriſto nonnulli vera contendunt ad probationem electorum,& reproborum ſubuerſionem,licet tamen Antichriſtus miniſter miraculi mendaciſſimus erit, & in vita ſceleratiſſimus. Sed Deus ipſi, ſuiſque miraculis ne crederetur per ſuas, aliorumque prænunciationes innumeris reclamauit, atque contradixit, propter quod inexcuſabilis erit ſibi credens, vt latius ſcribit Gerſon.

4 Quæ miraculorum genera faciet? ſ. ea omnia, quæ fecit Chriſtus Ieſus ſaluator noſter, ipſe fallaciter per artem magicam facere conabitur. Vnde Gerſon ſuper Apocalyp.13. magica arte ſtatuam faciet loqui, & futura prædicere, & faciet, ſicut dicit Apocalyp. 13. ignem de cælo in terram deſcendere Gloſſ. ideſt malignum ſpiritum faciet deſcendere, ſuper diſcipulos ſuos, vt loquantur varijs linguis. Spiritus enim malignus in eos deſcendet in conſpectu hominum, ſicut Spiritus ſanctus deſcendit in Apoſtolos Chriſti. Item per artem magicam ſimulabit ſe mortuum, & feretur à dæmonibus in aera, quaſi oſtendat,aſcēdere in cælum, & ſic putabitur ab hominibus reſurrexiſſe, q prius mortuus putabatur,& tunc mirabuntur populi,& adorabunt eū,atque laudabunt(Eccl.Sancta noſtra catholica non faciet tunc miracula) facietq; arbores cito florere,& areſcere,mare turbari,naturas in diuerſas figuras mutari,mortuos etiā in cōſpectu hominū ſuſcitabit. Habebit autē is multos diſcipulos prædicātes ſectā ſuā, & faciet ſe prædicare eſſe Deū: Tertio decipiet p munera: Ipſe nanque Antichriſtus inueniet theſauros abſconditos, per quos ad ſequendum ſe inclinabit multos: Ditabit n. bonis diuites huius ſeculi, & tunc eorū falſam fælicitatem ad decipiendū alios oſtendit. Quarto compellet per minas, & tormenta,quos aliter vincere non poterit. Et dicit Greg. quod tunc erunt inclytiſſima martyria, & alia, quæ antea non fuerunt. Tantaque verò, ſicut ait Dominus,tunc erit tribulatio, vt in errorem ducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi,& hoc innuitur Apoſt. 1. Vbi dicitur, Pedes eius ſimiles aurichalco,ſicut in camino ardenti. Per pedes intelliguntur vltima Chriſti mēbra: per caminū vero vehemens tribulatio deſignatur. Exhibebit. n. cuncta, quæ præcedētibus martyribus impleta ſunt genera tormentorum, ſed in illis regionibus, ideſt in Ieruſalem tūc fideles maximè ſunt vexandi, & vehementius vbi Dominus noſter Ieſus Chri-

Digitized by Google

ſtus fuit Crucifixus. Et dicit Aymo ſuper Apocal. quod illa tentatio, non per partes, ſed ſimul totum examinabit mundũ.

Soluentur enim dæmones, qui modo ſunt ligati, vt poſſint nocere quantum vellent. Fideles quoq. illo tempore non prædicabunt, quia tunc boni tanquam excommunicati habebuntur. Nihil vendetur eis, nec emetur ab eis, niſi habeant characterem ideſt ſignum aliquod ad literam, vt adherentes ſibi cognoſcantur, & alij interficiantur. Aut nomen beſtiæ, ideſt confeſſionem oris, aut numerũ nominis eius, ideſt multiplicationem operum, vt habetur Apocal. Antichriſtus autem ſicut erit crudelior omnibus perſecutoribus, ita ſancti, tunc temporis fortiores erunt omnibus retro martyribus.

Prædictis quatuor modis Antichriſtus multos ad ſe trahet bonos, & malos, vnde Apoc. 12. Cauda eius trahebat tertiã partem ſtellarum cæli, & miſit eas in terram. Attrahet autem malos per munera, & bonos per tormenta, ſimplices per prædicationem, & miracula. Nam qui iuſti, & ſancti credebantur adherebunt ei pro ſuæ arbitrio voluntais. Habebit magos, & maleficos, reges quoque, & principes. Vnde Apoc. 13. Vidi de Mari beſtiam aſcendentem, gloſ. ideſt Antichriſtum habẽtem capita ſeptem, ideſt principes vniuerſos, & cornua decem ideſt eos, qui impugnant Decalogum.

5 Quæritur vtrum Iudæi Antichriſtum ſuſcipient? ℟. quod Antichriſtus primo veniet in benignitate, & miraculorum, & tunc à iudæis ſuſcipietur, qui ei ſpecialiter adherebunt, ad quorum conuerſionẽ venient Enoch, & Elias, & tũc Antichriſtus in apertam perſecutionem cõſurget.

6 Qui dicuntur Gog, & Magog, ℟. quod ſunt diuerſe opiniones. Quidam dicunt, quod ſunt decem tribus intra montes capios clauſæ, non ita tamen quin exire poſſent, ſi permitterẽtur à Regina Amazonum, ſub cuius regno, & ditione viuũt Has dicunt iudæi in fine ſeculi exituras, & venturas in Ieruſalem, & cũ ſuo Meſſia Eccleſias deſtructuras? Ezech. 38. Alij dicunt, quod per Gog, & Magog intelligitur exercitus Antichriſti, qui in fine ſeculi veniet ad expugnandam Eccleſiam. Apocal. 20. Per Gog, & Magog enim ſecundum Gloſ. Illi per quos latenter diabolus perſequentur fideles deſignantur per Magog, illi per quos aperte Eccleſia opprimetur, vel idem, qui tempore Antichriſti prius occultè, & poſt modum aperte Eccleſiam perſequentur. Secũdum Aug. Gog refertur ad gentes, Magog ad diabolũ, quia Gog interpretatur occultatio, & Magog, deiectio, vel deſtitutio.

De Enoch, & Elia.

7 Quomodo venient Enoch, & Elia? ℟. inter occultum aduentũ Antichriſti, qui eſt per natiuitatem, & manifeſtum eius aduentum, qui eſt per prædicationem, & apertam perſecutionem, venient Enoch, & Elias inſurgentes cõtra eũ; De Enoch dicitur. Eccl. 44. Enoch placuit Deo, & translatus eſt in Paradiſum voluptatis, vt det gentibus ſapientiam: De Elia Matth. 17. Elias venturus eſt, & reſtituet omnia. Et ſicut dicitur Malac. vlti. conuertent corda patrum in filios, gloſ. ad inſtructionem præteritorum de fide Saluatoris, in quantum, & ipſi crediderunt, & corda filiorum ad patres eorum; Gloſſ. quia ſuſcipient fidem, quam illi habuerunt. Vnde, & chriſtiani, & iudæi tunc in Chriſto pari religione conſentient. De eorum prædicatione, & ſancta conuerſione, dicitur Apoc. 11. Dabo duobus teſtibus meis, ſcilicet Enoch & Elias, & prophetabunt, ideſt prædicabunt tribus annis, cum dimidio, ſicut ipſe Chriſtus prædicauit, amicti Saccis. Gloſſ. prædicantes pænitentiam, & exemplum oſtendentes. Aliqui dicunt, quod interueniet etiam Ioannes Euangeliſta, & ſic contra Antichriſtum de qualibet lege. Vnus ſcilicet, Enoch de lege naturæ, Elias de lege Moyſi, & Ioãnes de lege gratiæ. Sic enim Apoc. 10. dicitur. Iterum te oportet prophetare gentibus multis. Tandem Antichriſtus occidet eos in Ieruſalem, & iacebunt corpora eorum inſepulta in plateis tribus diebus, & tribus noctibus cũ dimidio, quia nullus audebit corpora eorum ſepellire propter metũ Antichriſti. Occiſores autem eorũ erunt valde læti propter mortem eorum, poſt dies autem tres, & dimidium reſurgent, & eorũ occiſores audient

Digitized by Google

dicent vocem talem; Enoch, & Elias aſcendite huc, & aſcendunt in cælum in nube. Regnabit autem Antichriſtus poſt mortem illorum diebus quindecim.

8 Regnabit verò Antichriſtus tribus annis cum dimidio, ſicut dicitur Apoc. 12. per tempus,& tempora,& dimidium têporis Vnde,& Daniel etiam 12.c. iurauit Angelus per viuentem in æternum,quod In tempus, ſcilicet vnius anni, & têpora ſcilicet duorum annorum, & dimidium temporis, ideſt dim id j anni, Gloſſ. hoc ſpatio dicitur duratura deſolatio ſub Antichriſto.Sed vt dicitur Matt.24.niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fuiſſet ſalua omnis caro.Sed Gloſſ.dicit ſuper Matth. Hæc tribulatio quanto cæteris grauior, tanto breuitate moderator.

De morte Antichriſti.

9 Quæritur quomodo morietur Antichriſtus, & vbi? ℞. ſubiugato ſibi quaſi toto modo. ipſe cum exercitu ſuo ad montē veniet Oliueti,vt propria virtute in cælū aſcendat,& Chriſtus viſibiliter deſcēdit, & interficiet eum per ſe,ſiue per Michaelē ante extremū iudiciū. Vnde Ezec.38. dicitur Pluam ſuper eum, & exercitum eius ignē;& ſulphur,& tunc totus mūdus conuertetur ad fidem Chriſti,nec ſtatim poſt eius obitū erit dies iudicij, ſed poſt mortem Antichriſti,ſecundum Gloſſ. ſuper Danielem,concedentur quadraginta quinque dies ad refrigerium Sanctorum, & conuerſionem,& pænitētiam ſubuerſorum. Et ſecundum Oſualdum; relaxabitur mundus ad peccādum per multos annos,& ipſis ignorantibus,veniet Chriſtus. Quia miniſtri Antichriſti poſt mortem eius gaudebunt, ducētes vxores dicentes:licet princeps mortuus ſit, habemus tamen poteſtatem,pacem,& ſecuritatē, & cum talia dixerint repentinus eius ſuperueniet interitus.Matth.24.Theſ. 8.Hier.33.

De Conflagratione mundi.

Mundani homines dicebant apud ſe,ſi bene fecerimus cū pauperibus, quis nos videt,& ſi viderint,non multi vident, & ſi multi vident pro têpore vident,tranſit têpus,& cū tempore beneficij memoria. Melius ergo ædificia facere,quæ aſpiciāt homines,non in hoc têpore ſolū,ſed etiā in poſterū. O inſipiēs qd tibi prodeſt iſta memoria,ſi vbi es torqueris,& vbi nō es lauderis?Chriſto ſupra Matt. & Vgo primo de anima.Dic mihi vbi sūt amatores mundi,qui ante têpora nobiſcū erāt? nihil ex eis remāſit,niſi cineres,& vermes; Attende diligenter quid ſunt,vel fuerūt? homines:fuerunt ſicut tu,comederūt, riſerunt, biberunt, duxerunt in bonis dies ſuos,& in pūcto ad inferna deſcenderūt. Hic caro eorū vermibus,& illic anima ignibus deputatur donec rurſus infelici collegio colligati ſēpiternis inuoluantur incendijs, qui ſocij fuerunt in vitijs,ſocij erunt in pænis. Vna nāq; pæna implicat quos vnus amor in crimine ligat. Quid ergo pſoficit illis inanis gloria?breuis letitia,mundi potentia?carnis voluptas? & plenæ diuitiæ,magna familia,& mala cōcupiſcentia?De tanta lætitia, quanta triſtitia,poſt tantā voluptatē, tā grauis miſeria? de illa exultatione, ceciderunt in magnā ruinā,& magna tormenta. Quicquid ergo illis accidit, tibi accidere poteſt,quia homo es,homo de humo,limus de limo, de terra es, & de terra viuis, & in terrā reuerteris, quādo veniet dies vltima,quæ ſubito veniet,& forſitan hodie erit,certum eſt,quia morieris,ſed incertū eſt quando,vel vbi,quoniam mors vbiq; te expectat, tu quoque ſi ſapiens fueris, vbique eam expectabis.

10 Quæritur quomodo fiet iſta mundi conflagratio?℞. vt dicitur in pſ. 96. ignis ante ipſum iudicē præcedet,quia virtute diuina non ſolum ignis, qui eſt in sphera ſua,ſed etiā omnes ignes, qui in terra, & ſuper terram ſunt, concurrent ad mundi conflagrationē,vt habetur etiam Iſai 66. Dicitur quod ignis iſte habebit officium quatuor ignium: ſcilicet ignis infernalis, puniendo reprobos, & ignis purgatorij, purgādo bonos,à venialibus,& ignis terreſtris conſumendo vegetabilia, atque ſenſibilia,& corpora omnium hominum incinerando:& ignis elementaris elemēta ſubtiliando,eaq; ad innouationem,diſponendo.Per illum igitur ignem, ita facies terræ exuretur, quod figura huius mundi peribit,ſicut olim factum fuit per

diluuium. Et meritò primum Dei iudiciū fuit per aquam cōtra odorē luxuriæ, qui tunc viguit: Vltimum verè Iudiciū erit ꝑ ignē contra torporē chritatis, quæ tunc quaſi ſeneſcente mūdo, refrigeſcet; Actio erit ſucceſſiua, nā habebit initiū, mediū, & finem, primò, namq; iudicis aduentum præueniet & quaſi ſimul per illum fiet purgatio iuſtorum, & punitio malorum, & incineratio corporum cum conſumptione terræ naſcentium, ſicut dictū eſt.

11 Quæritur terminato igne, quid fiet? ℞. ſtatim erit reſurrectio corporū cū aduētu iudicis ad iudicium, & tunc inflāmabitur totus orbis terrarū ꝑ circuitū. Terminato autē iudicio tota illius ignis caliditas iudicis ſentātiā exequetur. Nā peccatores inuoluet, & trahet in infernum, & ita patet, ignis ille iudicis aduentum præueniet, & præcedet, & comitabitur. Poſt prædicta fiet innouatio.

S V M M A R I V M.

1 *Reſurrectio quid ſit.*
2 *Reſurgendi modus.*
3 *Reſurrectio mortuorū quibus in locis fiet.*
4 *Reſurrectio eorum, qui ſtatim moriuntur in aduentu Chriſti, quid.*
5 *Reſurrectionis tempus an ſit notum iuſtis.*
6 *Reſurrectio bonorum, & malorum, an ſit differens.*
7 *Reſurgere ad maiorem ſtatum, an quis poſſit per pænitentiam.*
8 *Peccare debet nemo in ſpe correctionis.*

De Reſurrectione Mortuorum. Cap. IV.

RESurgēt ſanctorū corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate; ſine vlla corruptione, ſine difficultate, in qbus tāta facilitas, quāta fælicitas. Aug. in Enchi.

1 Quid eſt reſurrectio? ℞. eſt copulatio rurſus animæ, & corporis, & ſecunda eius quod diſſolutū eſt, & cæcidit animalis reſurrectio. Vel reſurrectio eſt iterata ſurrectio, quod cæcidit. In qua reſurrectione credendū eſt idē corpus, quod per mortē cæcidit, ad eundē ſpiritū, i, eundē animā reditutū, vt inquit Gerſon in expoſitione vndecimi articuli fidei. Reunitio enim animę, & corporis reſurrectio dici poteſt

2 Quærit ur quomodo erit hic reſurgēdi modus? ℞. in reſurrectione conſideranda ſunt tria, vt inquit Rich. diſt. 43. art. 5. q. 2. lib. 4 ſcilicet. Præparatio ad corporum reformationē, & corporū reformatio, & corporū reformatorū cū ſuis animabus proprijs iterata vnio. Primū fiet creata virtute, quia puluerū collectio, fiet miniſterio Angelico. Vox tubæ precedet à Chriſto in quantū eſt homo, quamuis ab ipſo in quantū eſt Deus, ſit ſpiritualē virtutē ſuper naturalē habitura, & iſta fient in tēpore: Alia duo erunt per virtutē diuinam & fient in eodē inſtāti, ordine tū naturæ. Vnio animarū ad opera ſequitur ipſorū reformationē, q̄ eſt diſpoſitio ad animarū ſuſceptionē. Hæc Rich. Conſonat Argētinus cū vult. diſt. 43. lib. 4. quod, & ſi corporalis, nō fiet ſubito, vel inſtanti, cū nulla virtus creata poteſt aliquid corpus de loco, ad locū transferre in inſtanti, fit. n. miniſterio Angelorū, vt dictū eſt, tū corporū ex iā dicto puluere formatio, & diſpoſitio, ac eorūdē corporū animatio fiet in inſtanti. Sola. n. virtus diuina de prædicto puluere poteſt humanū corpus formare, & reformatā animā, quæ quidē virtus eſt ſimpliciter infinita, vt patet lib. r. diſt. 43. Igitur propter diuinæ virtutis ꝑfectionē huiuſmodi corpora, & formabūtur, & animabuntur in inſtanti. Non diſcrepat Scot. diſt. 43. q. 5. lib. 4 vocat autē pulueres Scotus, quibus eſt vltimate facta reſolutio. Vnde Matth. 24. dicit ſaluator. Mittet filius hominis Angelos ſuos cū tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis à ſummis cælorū, vſque ad terminos eorū; quod eſt dictū (vt inquit Sot.) quocunq; diſperſæ fuerūt partes materiæ corporis, & in elementa, ſiue in ignē, ſiue in terrā, a ſūmis cęlorū vſq. ad terminos eorū, ſiue in quocunq; corpus mediū, aqueū æreū, vel imperfectè mixtū à quatuor ventis oēs materiæ partes recolligentur, & reuniētur.

3 Quæritur in quibus locis reſurgēt mortui? ℞. reſurgent in illis locis, in quibus tēpore reſurrectionis erit principalior corporis, ſiue ibi à principio fuerant ſepulta eorū corpora, ſiue non. Vel reſurgēt in illo loco, in quo Deus cū reſurgere voluerit, & hoc vltimū dicitur ꝓpter hoc, ſi æq. plures partes principaliores corporis reperiūtur in vno loco ſicut in alio, de quo videatur Rich. diſt. 43. art. 5. q. 3. lib. 4.

4 Quæ-

Digitized by Google

4 Quęritur quid de illis,qui nuper mortui ſunt in aduẽtu Chriſti,vel de illis, qui reperiuntur viui?℞. Reſurrectioq. omniũ illorum, qui tũc ſtatim in aduentu Chriſti inuenientur mortui, erit in vltimo inſtanti temporis propriè dicti,quod ceſſabit ceſſante motu cæli.Et illi qui reperiũtur viui in aduentu eius,quaſi ſtatim poſt ceſſationem motus cæli morientur, & parum reſurgent: vt in mora inter media purgentur electi, qui aliquid purgabile habebunt,vt Richar.latius art. 6. quæſt. 1.vbi ſupra.

5 Quæritur vtrum notum ſit iuſtis tempus reſurrectionis? ℞.quod nec Angelis, nec hominibus eſt notum ſub certitudine virtute naturali,vt inquit Rich.q.3.vbi ſupra,qui multa etiam de reſurrectione ſcribit art.7.q.1.2.& 3.diſt.43. lib.4.& S.Bonau.art.2.q.1.2.& 3. eadem diſt.

6 Quæritur vtrum bonorum, & malorũ reſurrectio ſit differens?℞.reſurgent oẽs, nulla in eis exiſtente differentia, quantũ ad ordinẽ dignitatis.Nam mali reſurgent deformes,& paſsibiles,in bonis autẽ natura ſaluabitur,& vitia detrahentur : Sed omnes tam boni,quam mali reſurgẽt integri corpore,debita ſtatura, ſm̃ ætatem plenitudinis Chriſti:quia reſurrectio tũc corrigit in natura,ſcilicet defectum,ſicut in pueris. & mutilatis, ſiue in diminuta membrorum ſuperfluum ſcilicet, vnguiũ crinium, & huiuſmodi errorem. ſicut in monſtruoſitate membrorum. Reſurgent quoque corpora eadẽ natura, quæ prius erãt,& eodẽ numero,& ex eodẽ puluere in quẽ reducta fuerant,ita quod in quaſcunque auras,vel ſinus puluis illis diſperſus fuerit, vt ſupra diximus ad eandem animam redeat,quem ipſum primitus,vt viueret,& creſceret,animauit.

Non ſolum reſurgent corpora quantũ ad membra principalia, ſed etiam ſaluis capillis,& cæteris membris,quæ faciunt ad decorem, vt habetur Luc. 12. Reſurgent etiam homines,quantum ad eſſe,& quantum ad decorẽ eſſe, & reſurget vnũ quodque corpus in optimo ſuo eſſe.

Et quia duplex eſt mors, animæ, ſcilicet per culpam, & corporis per pænam, his reſpondet duplex reſurrectio, ſcilicet animæ per gratiam, & corporis per gloriam.Et ſicut in primis parentibus, mors culpæ intulit mortem pænæ, ita reſurrectio animæ per gratiam,cauſabit reſurrectionem corporis per gloriam.

In reſurrectione concurrent quatuor cauſæ,ſcilicet,efficiens, ipſe Deus,materialis,ſcilicet pulueres, formalis, ſcilicet coniunctio corporis,& animæ,finalis,ſcilicet, vt recipiat vnuſquiſque prout geſſit,ſiue bonum,ſiue malum.

Reſurgent tunc homines velociter integraliter,ſocialiter,æternaliter,& ita reſurrectio iuſta,quantum ad Deum,perfecta,quantum ad reſurgentes,miraculoſa, quantum ad ipſam reſurrectionem.

7 Quæritur vtrum,quis poſſit per pænitentiam poſt lapſum reſurgere ad maiorem ſtatum?℞.ſurgere ad æqualem ſtatũ, maiorem,vel minorem,poteſt tripliciter intelligi. Vel de ſtatu dignitatis, vel de ſtatu gratiæ,vel de ſtatu gloriæ.Status dignitatis attenditur ex varijs prærogatiuis.Vnde ſic ſtatꝰ virginitatis,eſt dignior ſtatu coniugij, ſic ſtatus iuſtorũ ideſt ſẽper permanentium in innocentia baptiſmali, nobilior eſt ſtatu iuſtificatorũ ideſt reſurgentiũ à culpa mortali per pęnitẽtiã Et hoc modo reſurgens per pænitentiã, non reſurgit ad eundẽ,vel æqualẽ ſtatum dignitatis,in quo fuit ante lapſum.Vnde Hugo lib.2.de ſacramentis par. 14.c. 4.

8 Nemo in ſpe correctionis peccare debet, quia quicquid ſemel amittitur, amplius ipſũ nõ recuperatur.Si virgo es,cuſtodi diligenter quod habes. Noli in ſpe peccare.noli cadere, quaſi melior ſurrecturus ſis. Quicquid poſtea feceris,facere tamen non potes,quin melior eſſes, ſi hoc faceres,vt virgo eſſe,ſequitur.Si magnum eſt aliquando ſurgere, magis eſt vtiq; nunquam cecidiſſe.Si bonum eſt ſanatum eſſe, melius eſt nunquã corruptũ eſſe.Hæc Hugo,quem latius refert Gabr. diſt.14.q.2.art.3.dub.3. lib. 4. Ex quo ſequitur, quod reſurgẽs poſt lapſũ nunquã cõmodũ reportat, ex lapſu, etiã ſi reſurgat melior,quã fuerat ante lapſum, quia ſemper perdit tẽpus illud, quo fuerat in peccato,in quo multa merita comparare potuiſſet,ſi nõ cecidiſſet,& cũ hoc omne meritũ,quod reſurgens ſibi acquiſiuit. Et ꝑ hoc patet,quod lapſus in peccatũ,nũq̃ reſurgit ad ſtatum eiuſdẽ dignitatis, in quo fuit ante lapſum, licet etiam melior

Digitized by Google

reſurgat, ſicut ſtat virginem lapſam per pœnitentiæ feruorem ad maiorem gratiam reſurgere, quam habuit ante lapſum, & ſic meliorem poſt lapſum, & pænitentiam, quam ante; tamen ad ſtatum virginitatis non poteſt reſurgere. Sic quicunque lapſus ad ſtatum non ſic lapſi, non poteſt reſurgere. Plura vide de hoc Gabr. opiniones recitantem. Et poſt alia in fine infert. Sicut omnis verè pænitens ad maiorem gratiam, quam perdiderat, reſurgit: ita reſurgens plura merita, & maiorem gloriam acquirit; quia reſurgenti omnis gratia perdita reſtituitur, & omnia merita mortificata viuificantur, & vltra acquirit nouum gradũ gratiæ correſpondentem actui pænitentiæ, & nouum meritum per nouam gratiam, per quam perficitur, & continuatur actus pænitentiæ, per quem ordinatur ad vlteriorem gradum gloriæ. Et ſubdit: Quamuis omnis verè pænitens reſurgat melior, quam fuerat, dum cecidit in culpa, non tamen melior, quam futurus erat ſi ſtetiſſet in gratia. Patet primum, quam habens maiorem gratiam melior eſt, ſed reſurgens, habens maiorem gratiam, & plura merita: ergo probatur ſecundum. Si enim ſtetiſſet in gratia tempore, quo in peccatis dormierat, multa merita conquiſiuiſſet, quia non eſt otioſa charitas, ſecundum Greg. Magna enim operatur ſi eſt, & per illa merita aucta fuiſſet charitas, & gratia; & per conſequens correſpondens gloria. Ad hoc autem, quod liberum arbitrium reſurgat à culpa neceſſaria eſt gratia, non ſolum quod gratia dicitur gratuita voluntas Dei; nec etiam ſecundum quod dicitur liberalis paſſio Chriſti, ſed etiam ſecundum quod dicitur habitus animi, vt vult S. Bonau. diſt. 28. lib. 2. q 1. &c.

SVMMARIVM.

1 *Iudicium quid.*
2 *Iudicium an poſſit peruerti.*
3 *Iudicium quotuplex.*
4 *Iudicium extremum quid.*
5 *Chriſt⁹ in qua forma in iudicio apparebit.*
6 *Iudicium extremum in quo conſiſtat.*
7 *Angeli tam boni, quã mali iudicabuntur.*
8 *In iudicio hoc, de quibus interrogabimur.*
9 *Iudicium vniuerſale ad quid, cum ſit quiſque iudicatus in particulare.*
10 *Iudicium ex omni parte horribile.*
11 *Iudicium finale dicitur occultum.*
12 *Iudicij locus.*
13 *Iudicij ſigna, quæ præcedent.*
14 *Sententiæ ferendæ in iudicio.*

De Iudicio extremo. Cap. V.

IN extremo iudicio ille Iudex, nec gratia præuenitur, nec miſericordia; iam flectitur, nec pecunia corrumpitur, nec ſatisfactione, vel pænitentia mitigabitur. hic dum tempus habet agat anima pro ſe, quandiu locus eſt miſericordiæ, quia ibi erit locus iuſtitiæ. Aug. lib. 3. de Symbolo.

1 Quæritur, quid eſt iudicium? ℞. ſecundum Scotum. diſt. 47. q. 1. lib. 4. generaliter accipitur pro quacunque certa notitia, & illo modo ſenſus atiam diſtinctè apprehendens obiectum, vel diſtinguẽs obiectum ab obiecto, vbi requiritur fortè magis diſtincta apprehenſio, dicitur iudicium; vnde 2. de anima, dicitur ſenſus communis iudicare de ſenſibilibus diuerſorum ſenſuum. Alio modo dicitur iudicium certa apprehenſione intellectualis, etiam quæcunque, & hoc modo diffinitiua cognitio de aliquo poteſt dici iudicium de veritate illius. Iuxta illud. 1. Ethic. Vnuſquiſque bene iudicat, quæ cognoſcit, & hic eſt bonus Iudex. Adhuc magis propriè dicitur de aliquo vero complexo; quia ſecundum Aug. 3. de libero arbitrio, nullus iudicat de regulis æternis, ſed ſecundum eum de alijs. Vnde omne verum complexum apprehenditur eſſe verum per aliud, quia ſi eſt immediatum, adhuc iudicatur verum per rationes terminorum, ſecundum Philoſophum. 1. poſter.

2 Quæritur, vtrum poſſit peruerti iudicium? ℞. quod Iudex peritiam habere debet &c. Iudicium bonum peruertere poſſunt paſſiones, vt inquit Gerſ. par. 3. de paſſionibus animi, quare periculoſum eſſe dicit homini dimittere ſe nimis labi, & profundari in imagines, vel phantaſias, præſertim vitioſas, & circa peritura ſemper habentia, vt ſunt beneficia, honores, & diuitiæ. Nam cum generentur habitus

Digitized by Google

tus ex actibus frequentatis, & habitus cauſent, naturaliter fit, vt pondere ſuæ inclinationis, ſic immutent imaginatiuã virtutem, & ex conſequenti totum hominem, quod neceſſitate quadã trahitur homo velut brutũ, vt quemadmodũ fit in illis, quos Philoſophus beſtiales appellat. Sic vtique verũ eſt, quod omnis imaginatio profundata habet ſuam inſaniã, vel ebrietatem, & quaſi dæmoniacã paſſionem, ſicut dicit Orig. Lædit quoque notabiliter, ſeu peruertit totaliter iudiciũ rationis, patet in Philocaptis, patet in ambitioſis, in auaris, in inuidis, in impatiẽtibus, in quibus verificatur illud prouerbium. Furor fit læſa ſæpius patientia.

3 Quotuplex eſt iudiciũ? ℞. duplex, ſcilicet approbatiuum, & condemnatiuum, vt inquit Scot. diſt. 47. q. 1. lib. 4. Nam iudici poſſunt eſſe manifeſta, ex quibus ſequitur in particulari illum eſſe præmiandum, puta, quia bene meruit, vel puniendum, quia malè meruit: & prima ſententia eſt approbatiua; ſecunda condemnatiua, iuxta iſta, quandoque in nobis feruntur duæ alienæ ſententiæ, puta ſi pro aliquo proponantur digna meritò, vt iudex inueniat propoſita non eſſe vera, ſequitur ſententia propulſiua à præmio.

Similiter ſi contra aliquem proponantur aliqua digna ſupplicio, & inueniãtur non eſſe vera, ſequitur ſententia abſolutiua, ſeu abſoluens, puta talem coram nobis accuſatum, pronunciamus innocentem. Scotus.

Iudicium ſecundum S. Bonau. diſt. 47. q. 3. lib. 3. dicitur tripliciter, ſcilicet cõmuniter propriè, & appropriatè. Iudicium communiter collectio manifeſta meriti ad præmium. Iudicium propriè dicitur diſcuſſio meritorũ, & prolatio cũ quadã diſcuſsione, & ſententiæ diffinitione. Iudicium dicitur appropriatè ipſo iudicio, vnde iudicatus dicitur condemnatus. Primo modo oẽs iudicabuntur in extremo iudicio, quia omnes cõuenient, & patebit, quomodo Deus omnibus retribuet ſecundum merita, & hoc eſt, quod dicit Apoſt. Omnes manifeſtare oportet &c. Secundò modo, prout dicitur, iudicium diſcuſsionis, non omnes iudicabuntur, & erunt quatuor ordines, vt diſtinguit B. Greg. & Mag. diſt. 47. lib. 4. Tertiò modo ſecundum quod dicitur iudicium condemnationis iudicabuntur mali ſolũ, & illud iudicium incipit in præſenti per executionem infidelibus, & per expoliationem in dæmonibus, & conſumabitur in futuro; vnde iudicium non iterabitur, ſed conſumabitur. Hæc Bonau. & concordat Scot. Et adhoc vt iudicium ſit firmum, concurrit authoritas, & poteſtas. Authoritas in ſententiando, & poteſtas in retribuendo præmium ſecundum meritum: ſi alterum eorum deficiat, non eſt iudicium; hæc duo principaliter ſunt in Deo, vt inquit S. Bonau. diſt. 48. q. 1. art. 1. lib. 4. Nam in ipſo eſt authoritas ad ſententiãdum, quia Dominus omnium eſt, nos, & omnes ſerui eius. Eſt etiam poteſtas ad retribuendum; quia potentiſsimus, & nõ eſt qui contra eum ſe valeat erigere, vel eius ſententiam irritare, hæc duo cõmunicauit Deus Trinitas homini Chriſto, authoritatem dando, & dominium, ſicut dicitur Act. 2. Dominum fecit Deus hunc Ieſum. Poteſtatem etiam habet ſibi cætera ſubijciendo Matth. vlt. Data eſt mihi omnis poteſtas, & ideo ipſe eſt, qui cõſtitutus à Deo Iudex viuorum, & mortuorum, ſicut dicitur Act. 10. Et ſecundum vtranque naturam habet authoritatem, ſed ſeruãdum diuinitatem principalẽ, & naturalem ſecundum humanitatem cõmiſſam, de quo latius ibi S. Bon. & infra.

Item iudicium eſt duplex, vt dicit S. Bonau. diſt. 18. lib. 4. circa textum. Vnum in præſenti, & hoc eſt iudicium in pænitentiæ foro, & hoc magis eſt miſericordiæ, quam iuſtitiæ, quia modo eſt tempus miſericordiæ. Aliud eſt iudicium poſtremum, & illud eſt iuſtitiæ, quod ſignanter dicitur in Pſalmo. Cum accepero tempus ego iuſtitias iudicabo.

4 Quid eſt iudicium extremum? ℞. eſt vltimum, ſiue finale, & erit vniuerſalis ſeparatio bonorum à malis, vt dicit S. Tho. 4. ſent. diſt. 47. q. 1. art. 1. de quo Pſal. 95. iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua. Et Eccleſ. 12. Cuncta, quæ fiunt adducet Deus in iudicium pro omni errato, ſiue bonum, ſiue malum ſit. Iſai. 3. Dominus ad iudicium veniet cum ſenioribus populi ſui, & principibus eius. Et Lucæ 21. Videbunt filium hominis venientem in nube. De quo Matth.

Digitized by Google

25. & 26. cum venerit filius hominis in ſedе maieſtatis ſuæ, & Marc. 13. Ioan. 5. & 2. Corint. 5. omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſq propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Et 1. ad Theſ. 4. & 1. Petr. 4. & alias in multis locis ſacræ ſcripturæ tractatur de iudicio illo extremo. Præterea. Aug. Hieron. Greg. Chryſ. Lactan: qui, & plura de hoc iudicio ſcriptis reliquerunt. Videatur etiam Gabr. ſerm. 1. dominicæ. 2. Aduentus Domini Et dies huius Iudicij variè nominatur, in ſcriptura, propter effectus illius diei ineffabilitatem generali, tamen vocabulo, dies iudicij nominatur, quæ alias dies iræ, dies caliginis, dies calamitatis, & miseriȩ nominari ſolet, de quo vide Gab. ſerm. 2. vbi ſupra. Dicitur hæc dies amara valde, peccatoribus, dicitur, & dies iudicij octauus, vt ſcribit Aug. Pſal. quod iam poſt finem huius ſeculi, accepta æterna vita, tunc non erunt animæ iuſtorum obnoxia temporalibus, vel dicitur octauũ iudicium, quod poſt duas generationes, eſt futurum. Vna, quæ ad corpus, quæ ad animam pertinet. Et in illo iudicio sm̃ Thom de Argent. diſt. 47. lib. 4. quamuis Iudex principalis ſit tantum vnus tamen iudices aſſeſſores cõtigit eſſe plures. Nullus enim purus homo, ſed ſolus Chriſtus poteſt iudicare propria authoritate, qui iudicabit, vt vult Palud. diſt. 48. lib. 4. in forma humana, & glorioſa. Vnde Ioan. 5. dicitur Pater omne iudicium dedit filio, vt modo dictum eſt, & ille, qui fert ſententiam eſt iudex principalis, & talis eſt ſolus Chriſtus, vt ſcribit S. Bonau. diſt. 47. q. 1 lib. 4. Aſſeſſores autem erunt Apoſtoli, & alij perfecti Chriſti imitatores in extremo iudicio, tanquam veri iudices iudicabunt. quia Matth. 19. ſuper illo verbo Vos qui reliquiſtis omnia, dicit Gloſ. qui reliquerunt omnia, & ſecuti ſunt Dñm, hi iudices erunt, & loquitur de iudicibus quantum ad extremum iudicium. Et de iuſtis hominibus dicitur cap. 3. Quod iudicabunt nationes, & dominabuntur populis. Et loquitur ibi ſcriptura de extremo iudicio. & tales ſunt Apoſtoli, & alij pfecti homines Chriſti imitatores iudicabunt per modũ aſſeſſorũ, & tunc perfecti omnes, qui erũt aſſeſſores Chriſti habebunt plenam notitiã omniũ peccatorum, tunc iudicandorum, nec latebit eos aliqua circunſtantia iudicanda, & quamuis naturali cognitione cognoſcent. Hæc Th. Argent. quod tam gens. Apoſtolus. 1. Corint. 14. ait Nolite ante tempus iudicare quoaduſq; veniat Dominus, qui illuminabit abſcundita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Videatur Richar. 47. diſt. lib. 4. art. 1. q. 1. qui ait quod ad hoc, vt clare omnibus manifeſtetur diuinæ iuſtitiæ perfectio in operibus ſuis, ordinauit diuina prouidentia eſſe venturum vniuerſale iudicium, quod erit omnibus manifeſtum in quo electi ſui præmij, & reprobi ſui ſupplicij reſpicient complementum. Tunc enim augebitur ſupplicium reproborũ, & gaudium electorum. Vide latius (ſi placet) eundẽ, vbi ſupra, & Palud. diſt. 47. qui dicit iudicium generale futurum omnium, sm̃ fidẽ iuxta illud Apoſtoli: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Cuius iudex erit Chriſtus, aſſeſſores Apoſtoli, & perfecti. Aſſiſtentia autem illa, vt inquit S. Bonau. non erit ad conſulendum, quia Dominus conſilio non indiget, ſed erit tanquam ad quandam honorem, & approbandam ſententiam iudicis.

5 Quæritur Chriſtus in illo iudicio, in qua forma apparebit humana, vel diuina? Rx. beatis ſub vtraque forma: Damnatis verò apparebit ſecundum humanam naturam, vt ſatis benè declarat Thomas argent. duabus concluſionibus diſt. 48. lib. 4. & ſecundum Scot. à beatis videbitur in forma glorioſa, ſed damnati nullam formam glorioſam videbunt, vel videbunt in corpore glorioſo, ſed nec ex hoc ſequitur aliqua delectatio, at Scot. diſt. 48. q. 7. lib. 4. in ſolut. argum.

6 Quæritur in quo conſiſtit hoc iudiciũ? Rx. sm̃ Th. Argent. diſt. 47. lib. 4. quod conſiſtit in duob⁹ actibus principaliter, quorum vnus erit diſcuſſio meritorum, alius retributio erit præmiorum, & ſic erit iudicium diſceptationis, alter retributionis videatur etiam Palud. diſt. 47. quarti. Et quo ad præmiorum retributionem omnes iudicantur, vel ad pænam æternam, vel ad gaudium æternum.

7 Quæritur vtrum Angeli iudicabũtur? Rx. Angeli etiam tam boni, quam mali iudica-

dica.

dicabuntur iudicio remunerationis quã-tũ ad præmium accidentalẽ. Boni quidẽ remunerabuntur de miniſterio hominis impenſo, quod tunc finietur. Mali verò punientur pro ſua nequitia, qua homines ſeduxerunt, & ad peccatum adduxerũt, etiam boni Angeli, tunc magis gaudebũt de noua ſocietate hominum beatorum: Et econuerſo mali aliquo modo, tunc punientur de noua ſuper eos conculcatione malorum damnatorũ. Vide latius Tho. Ajgent. Bonau. & Rich. & alios.

8 Quæritur, in hoc iudicio quid interrogabimur? ℞. ſecundum Gerſ. par. 1. conſider. 9. q. dicit: quod non interrogabimur quantum fuerit intellectus noſter acutus, & eruditus, & an monachus pro ſtudio, poſſit negligere officium, & ſimilia. Sed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quã ſimplex, quam rectus, quam pius, humilis, & deuotus, quamque ſpontaneus, & fidelis in Dei ſeruitio, ſecundum eam vocationem, qua vocatus fuerit diuinitus. Vnde plura, & deuota apud eundem part. 4. ſerm. Dominicæ 2. Aduentus.

9 Quæritur, ad quid iudicium vniuerſale cum ſit quiſq; iudicatus particulariter in fine vitæ ſuæ? ℞. quod vniuerſale iudicium erit notoriũ propter quatuor. Primum ad manifeſtandũ veritatem perſonæ Chriſti omnibus gentibus, & populis, & linguis. Secundò, veniet Chriſtus ad manifeſtandum occulta. Tertiò, veniet Chriſtus ad iudicandum malè iudicata. Quartò, veniet Chriſtus ad iudicandum non iudicata. Hæc declarantur fuſius à Iac. de Val. Pſal. 2.

10 Quare dicitur iudiciũ eſſe horribile ex omni parte? ℞. quia ſupra erit Iudex auſterus, & iratus, ſubtus patens infernus, intus conſcientia remordens, extra mundus, à dextris peccata accuſantia, à ſiniſtris dæmonia terrentia, extra illos boni Angeli in infernum propellentes, & omnes Sancti Iudicis ſententiam approbantes, & omnes mali, cum bonis peccata damnatorũ cognoſcentes. De qualitate autẽ iudicij diximus, quod erit horribile, Luc. 12. Virtutes cælorum mouebuntur. Intolerabile. Iob. 14. Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me, &c. Ineuitabile. Apoſt. 2. Cor. 5. Omnes nos oportet manifeſtari ante tribunal Chriſti. Inopinabile. Quia dies Domini ſicut fur de nocte, ita veniet. Inexorabile. Prouerb. 6. Zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ. Erubeſcibile. Apoſt. *Rom.* 6. Quẽ fructum habebunt tunc in illis, in quibus nunc erubeſcunt. Prædicta verò erubeſcentia, erit in duobus. Primò, in veniendo ad Iudicium, quia mali cum habeant corpora ponderoſa, oportet eos illuc portari ab Angelis, ſicut Abacuch portatus fuit ad lacum leonum in Babylonem. Secundò in ſtando corã Iudice, quia peccata eorũ omnibus erunt manifeſta. vnde illud Naum 3. Reuelabo pudenda tua in facie tua &c.

11 Quare iudicium finale dicitur occultum? ℞. dicitur occultum in quantum eſt nobis ignotum, vt dicit Iacobus de Valentia Pſal. 9. & alias dicitur, & habetur ſæpæ in ſcriptura. Vnde Marc. 13. De die autem illo, & hora nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neq; Filius, niſi Pater &c.

12 Quæritur, quo in loco celebrandum eſt iudicium? Reſpondetur, vt ſcribit Scot. diſt. 47. quæſt. 1. lib. 4. & diſtinct. 42. quæſt. 5. lib. 4. probabiliter æſtimatur in terra promiſſionis, ſiue Vallis, vel pars Ioſaphat determinata ibi, vel tanta pars quanta ſufficiet pro reprobis. Vnde Ioelis 3. dicitur. Adducam omnes gentes in Vallem Ioſaphat. Non autem omnes erunt in illa valle, ſed ſæpius electi erunt in aere, & maximè perfecti cum ipſo iudice, ſecundum gradus ſuæ dignitatis, & excellentiæ notabiliter collocati, & vt vult Scotus, electi non erunt in terra, ſed rapientur Chriſto obuiam in aere. Item probatur multis rationibus, quod valle Ioſaphat erit iudicij locus. Primò, quia locum iudicij oportet eſſe communem, ſed Ieruſalem, & terra adiacens, videtur eſſe communis, cum ſit quaſi medius noſtræ habitationis locus Secundò, quia debet eſſe locus publicus; ſed locus prædictus eſt famoſiſſimus propter opera noſtræ redemptionis, quæ ibidem geſta ſunt. Tertiò, cõpetit locus ille ratione negotij, quia tractandũ eſt ibi miſericordiæ, & iuſtitiæ. Mons Oliueti, qui eſt apud illam Vallem, deſignat miſericordiam. Ioſaphat autem, quod interpretatur iudicium, deſignat iuſtitiam.

13 Quæ-

Digitized by Google

13 Quæritur, quæ ſigna præcedent iudicij diem? Reſpondetur, quod Hieronymus, vt refert Richard. diſt. 48. art. 1. quæſt 3. lib. 4. enumerat quindecim ſigna futura ante iudicium, quæ tamen non affirmat, ſed dicit ea legiſſe in annalibus libris Hebræorum, & ſunt hæc. Prima die maria omnia exaltabuntur quindecim cubitis ſuper montes. Secunda omnia æquora proſternent in profundum, ita vt vix poſſint videri. Tertia redigentur in ſtatum antiquum. Quarta omnes belluæ, & animalia, quæ mouentur in aquis congregabuntur, & eleuabuntur ſuper pelagus more contentionis inuicem mugientes. Quinta omnia volatilia cæli congregabuntur inuicem in campis plorantes, non guſtantes, neque bibentes. Sexta, flumina ignea ſurgent ab accenſu ſolis contra faciem firmamenti vſque ad ortum corruentia. Septima, omnia ſidera errantia, & fixa ſpargent ex ſe igneas comes, ſicut cometæ. Octaua, magnus terremotus erit, ita vt omnia ædificia alta proſternantur. Nona, omnes lapides, tam magni, quam parui in in quatuor partes diuidentur vnaquaque petra aliam collidente. Decima, omnes planetæ fluent ſanguineum rorem. Vndecima omnes montes, & colles, & ædificia in puluerem redigentur. Duodecima omnia animalia veniunt ad campos de ſiluis, & montibus rugientia nihil guſtantia. Decima tertia omnia ſepulcra ab ortu ſolis vſque ad occaſum patebunt cadaueribus, ad reſurgendum. Decima quarta, homines de habitaculis ſuis recedentes, non intelligentes, neque loquentes, ſed diſcurrẽtes. Decima quinta omnes morientur, & reſurgent cum mortuis longè ante defunctis: & quamuis, inquit Richard. incertum ſit vtrum ſigna prædicta præceſſura ſint iudicium, vt narratum eſt, cum ibi ſint quædam, quæ parum habent veriſimilitudinis: tamen certum eſt, quod aduentum iudicis aliqua ſigna ſint præceſſura, & propter iudicis reuerentiam, & vt homines ad iudicium præparentur, quorum ſignorum aliqua ponuntur in Euangelio. Et ideo dicitur dies magnus, eo quod magna ibi fient, vt inquit Mag. diſt. 48. lib. 4. Hæc oſtenſa ſigna refert etiam S. Bonau. diſt. 48. lib. 4. circa textum, & in fine dicit. Hæc vtrum ita ſe habeant, Deus nouit, & de his parum præſcribit Paul. Cort. lib. 4. ſuarum ſententiarum. diſtin 7. Iſta enim ſigna, vt ſcribit etiam ipſe S. Bonau. erunt ſicut quædam peremptoria citatio, & terribilis cum executione ſententiæ, ſine vlla excuſatione ad iudicium vocatio, & præconizatio; vnde dicit Apoſt. 1. Theſal. 3. quia Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo. De iſta terribili citatione dicit Hieron. ſiue comedam, ſiue bibam, ſiue aliquid aliud faciam, ſemper videtur ſonare illa terribilis tuba in auribus meis. Surgite mortui, venite ad iudicium Et Iob 38. Quid faciam cum reſurgam ad iudicium.

14 Quæritur, quæ ſententiæ ferendæ in iudicio? Reſpondetur, vt inquit Petr. de Pal. diſt. 47. lib. 4. Erit vniuerſalis ſeparatio bonorum à malis, & remuneratio bonorum, & punitio malorum, non ſolum in anima, ſed in corpore. Duæ ſententiæ in iudicio ferendæ ſunt: vna pro bonis, vbi dicitur Matth. 25. Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Alteram contra malos, vbi dicitur: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & angelis eius, &c. Prima ſententia pro bonis, continet ſeptem clauſulas, amabilis vocatio, ibi: Venite. Secunda, diuina benedictio, ibi: benedicti. Tertia, paterna dilectio, ibi: patris mei. Quarta eſt remunerationis retributio, ibi, poſſidete. Quinta, eſt regni aſſignatio, ibi, regnum. Sexta, eſt gloriæ præparatio, ibi, quod vobis paratum eſt. Septima eſt æterna prædeſtinatio, ibi, ab origine mundi.

Secunda ſententia contra impios, cõtinet in ſe ſex clauſulas. Prima à Deo ſeparationem cum dicitur, ite. Secunda, maledictionem, ibi, maledicti. Tertia, incarcerationem, per hanc præpoſitionem in deſignatam. Quarta pœnæ acerbitatem, ibi, ignem. Quinta, liberationis deſperationem, ibi, æternum. Sexta, dæmonum aſſociationem, ibi, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Horribilis malorum ſententia, ſed bonorum delectabilius, & iucunda &c. Et per Iudic is ſen-

Digitized by Google

ſententiam ſeparabuntur boni à malis. Vnde Scotus diſt. 47.q.1.lib. 4. ait. Et ſi extremum iudicium generale ſit futurũ, adhoc tamen non poteſt haberi demonſtratio, quia minus notum eſt, quam reſurrectio. Sed ad iſtud benè ponuntur congruentiæ; quia congruum eſt omnes malos finaliter ſeparari ab omnibus bonis. Item vnuſquiſque aut aſcribitur regno, vel carceri, tota multitudo præuiſa ad regnum debet aliquando determinari; ad poſſidendum illud, & tota alia multitudo relinqui carceri, vt ſic ſit ſequeſtratio duarum familiarum, ſed duarum ciuitatum, ſicut tractat Aug. per totum de Ciuit. Dei. Hæc autem ſequeſtratio fiet per iudicium generale. vide alias congruentias, & latius per Scotum.

SVMMARIVM.

1 *Mundi innouatio.*
2 *Mundus quod innouetur probatur.*
3 *Sydera an innouentur.*
4 *Elementa renouabuntur.*
5 *Cælum, & terram tranſire, quomodo intelligitur.*

De Innouatione mundi. Cap. VI.

1 QVæritur quomodo innouatur mũdus? ℞. terminato iudicio, ſtatim erit innouatio mundi, quæ non cõplebitur quandiu peccator eſt in mundo, id eſt, quouſque detrudatur in infernum. Sicut enim ille maximus ignis elementa purgabit, cum habeat virtutem expulſiuam formæ extrinſecæ, ſic mundum innouabit, vt habeat virtutem ſubtiliatiuam.

2 Quomodo probari poteſt, quod mundus innouetur? ℞. mundum innouari, id eſt, pulchriorem formam accipere debere oſtenditur multiplici ratione. Primò, quia ſicut dignum fuit, quod elementa purgarentur, pro eo, quod infecta erant, pp peccatũ hominis, ita dignum eſt, vt mundus innouetur, propter glorificationem hominis. Secundò, vt creaturæ remunerentur pro labore, quo homini ſeruierunt. Tertiò, vt totus mundus, prout eſt poſſibile conformetur homini glorificato. Quartò, quia mundus factus eſt, vt homo per ſpeculum creaturæ Deum cognoſcat, quem in ſua natura videre nõ potuit. Vnde in futuro oportet ſpeculũ meliorari, & purgari, vt in pulchritudine creaturarum amplius refulgeat ſpecies creatoris, hoc autem erit ad neceſſitatem, quaſi Deus aliter videri non poſſit, ſicut modo, ſed ad iucunditatem, vt ſcilicet delectationi viſionis intellectualis addatur delectatio viſionis ſenſualis.

3 Quæritur, vtrum ſydera innouentur, vel purgentur? Reſpondetur, quod orbes cæleſtes, & ſydera propter impermixtionem nulla indigebunt purgatione, ſicut elemunta, ſed tantummodo motus ceſſatione, & ideo innouabuntur. Innouatio autem in illis duo requirit, ſcilicet motus ceſſationem, & claritatem ſplendoris ampliorem, qũ ſtabit ſol in Oriente, & luna in Occidente, vbi creati ſunt. Huius dicti hæc eſt ratio, quia corpora ſuperriora facta ſunt ad vſum hominis dupliciter. Vno modo propter neceſſitatem corporis, ſcilicet ſtatum generationis, & corruptionis; & ideo ceſſante illo, ceſſabit motus. Alio modo propter delectationem in pulchritudine creaturæ, & propter cognitionem Dei in illis, ideo lux illorum non ceſſabit, ſed magis augebitur.

4 Quæritur, elementa quòmodo renouabuntur? Reſpondetur, circa elementa, quod terra erit ſicut chriſtallus, & complanabitur; aer erit clarior, nec habebit impreſſiones, quas modo habet; quia nõ erunt nubes, neque venti, neque pluuia, neque ros, neque nix, neque tonitua, neque fulgura. Ignis etiam, & aqua fient puriores, & manebunt nõ ſolum ſm̃ ſubſtantiam, ſed etiam ſecundum qualitates, quas habebunt quantum ad habitũ, ſed non quantum ad vſum, quia cum in his duobus elementis magis vigeát qualitates actiuæ, ſcilicet frigiditas in aqua, & caliditas in igne, magis ſunt generationis, & corruptionis principium, & talis effectus illorum, non erit amplius, & propter hoc dicuntur interire. Vel ideo, ſecundum aliquos, dicuntur hæc duo elementa interire, quia Dominus tunc intercidet in illis, teſte Baſilio ſuper Pſ. 28.

Vno-

Digitized by Google

Vox Domini intercidentis flammã ignis, ita quod calidum æſtiuum, & frigidum glaciale tendent inferius, perſpicuum autem in aqua, & lux in igne manebunt, quia de omnibus elementis ignobile tendet deorſum, ſicut groſſum, & terrenum, & opacum, ac tenebroſum, & huiuſmodi.

5 Quomodo dicitur cælum, & terram tranſire? Luc. 21. Reſpondetur, dicitur tranſire quantum ad formam, ſed non quantum ad ſubſtantiam. Patet etiam ex prædictis terminari tranſmutationes elementorum eorum, & generationes animalium, & plantarum, quia cauſæ illorum ceſſabunt, & propter iſta dicuntur elementa interire, non quantum ad ſubſtantiam, ſed quantum ad actiones, & paſſionem. Corpora verò cæleſtia habita quiete, & lumine clariori, dicuntur renouari. Veruntamen illa, quæ ſicut dictũ eſt, intereunt in homine, ſaluabuntur, qui ſimilitudinem habet cum omni genere creaturæ, & propter hæc in hominis innouatione, & glorificatione, poſſunt dici omnia renouari.

SVMMARIVM.

1 *Saluari an poſſit aliquis decedens in peccato mortali.*
2 *Infernus damnatorum vbi ſit.*
3 *Inferni pœnæ particulares.*
4 *Infernalis ignis vtrum æqualiter omnes cruciet.*
5 *Damnati an videant gloriam beatorum?*
6 *Damnati triſtantur videntes gloriam beatorum.*
7 *Damnati an ſciant quid agatur inter viuos.*
8 *Animæ in purgatorio an torqueantur à dæmonibus, & an ab eis illuc portentur.*
9 *Dæmones an poſſint bonos affligere in hac vita.*
10 *Punitio damnatorum in inferno, an ſit ſine intermiſſione.*
11 *Damnati an vellent non eſſe.*
12 *Damnatis an diſpliceat peccaſſe.*
13 *Damnati an pæniteant, & damnatorum pœnæ variæ.*
14 *Corpora damnatorum, quomodo in igne ardebunt, & non conſumentur.*
15 *Dæmones corporali igne ardent.*
16 *Animæ ſine corporibus ſentiunt ignem corporalem.*
17 *Lux in inferno erit ignis comburens.*
18 *Infernus quomodo ſit.*
19 *In fine mundi animæ mediocriter bonæ, quibus ſuffragijs iuuentur.*
20 *Sancti in patria, quomodo audiant preces ſupplicantium.*

De Pœnis Inferni. Cap. VII.

NOn eſt dubium, quod poſt mortẽ ſequitur vel gloria, vel pœna. De gloria tractabimus infra cap. ſequenti. De pœna verò alia pœna purgans, alia damnans. Pœna damnans ſequitur illum, qui in peccato mortali decedit. &c.

Quis putas tunc mœror erit, quæ triſtitia, quum ſeparabuntur impij à conſortio Sanctorum, & à viſione Dei, & traditi in poteſtate dæmonum, ibunt cũ ipſis in ignem eternum, ibique ſemper erunt ſine fine, in luctu, in gemitu, vbi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, mors corporis, etiam animæ, ſine ſpe veniæ, & miſericordiæ, vbi nec qui torquet aliquando fatigatur, nec qui torquetur aliquando moritur, ſed ſic moriuntur, vt ſemper viuant, & ſic viuent, vt ſemper moriantur. Hug. lib. 1. de miſeria inferni.

Ad ſtricti iudicij iuſtitiam pertinet, vt nunquam careat ſupplicio, quorum mẽs in hac vita nunquam voluit carere peccato, & nullus detur iniquo terminus vltionis, quia quandiu potuit, habere voluit terminum criminis. Greg. in moral. & ibidem. Horrendo modo fit miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu; quia & mors ſemper viuit, & finis ſemper incipit, & deficere defectus neſcit. Mors perimit, & non extinguit, dolor cruciat, ſed nullatenus pauorẽ fugat, flamma comburit, ſed nequaquam tenebras excutit.

1 Quæritur, vtrum poſſibile ſit ſaluari aliquem decedentem in peccato mortali? Reſpondetur ſecundum S. Bonauent. quod Diuina potentia poſſet talem ſaluare, ſed Diuina iuſtitia iuſtè, & rationabiliter oppoſitum decreuit. Et ſi alicui in pecca-

peccato mortali decedenti vnquam dedit Deus ſaluari; iſte non erat damnatus per ſententiam diffinitiuam. Et pro maiori declaratione dico, quod patet Diuina potentia in creando, ſapientia in gubernando, & clementia in reparando, ſic patebit eius iuſtitia in puniendo. Dignum eſt enim, vt non remaneat dedecus peccati, ſine decore iuſtitiæ. Nã quãuis peccatũ ſit tranſitorium; tamen pœna erit æterna, aut perpetua pluribus rationibus. Vna, quia homo peccauit in ſuo æterno, ideo punietur æternaliter. Alia ratio eſt, quia materia ignis infernalis eſt æterna, ſcilicet peccati macula, ideo, & pœna debet eſſe perpetua. Alia ratio eſt, quia peccatum eſt contra illum, qui eſt infinitus; ideo pęna debet eſſe infinita, non quidem acerbitate, ſed duratione. Vnde Chriſoſt. Omnis iniuria talis eſt, qualis fuit perſona patiens iniuriam. Tamen nulla actio Dei ad extra eſt infinita propriè, quare non punit extremo ſuæ potentiæ, etiam patiens cum ſit finitum, non ſufficeret accipere illam actionem Dei, ſi infinitum puniret &c. Quare Deus citra condignum punit, & vltra cõdignum præmiat. Alia ratio eſt, quare pœna erit perpetua, attenditur ex ipſo ſtatu peccantis mortaliter, qui per peccatum gratia non poſſit fieri remiſſio culpæ, ſi in peccato mortali, decedat ſemper culpa in eo remanebit cum alterius non ſit gratiæ ſuſceptibilis: manente autem culpa, ſemper eſt obnoxius pœnæ: alias remaneret aliquid inordinatum in vniuerſo; & ideo talis in perpetuum punietur. Alia ratio eſt, quia mala voluntas reproborum æterna eſt. Nam vellent in peccato, ſi poſſent, perpetuò delectari, ideo perpetuò debent puniri. Iſtas, & alias rationes, quas omitto cauſa breuitatis, tractant Doct. ſuper 46. diſt. quarti ſent. & in comp. Theol. lib. 7. vnde Gregor. in Dialogo. Ad magnam iuſtitiam iudicantis pertinet, vt nunquam careant ſupplicio, qui nunquam carere voluerunt peccato. Et de hoc poſſunt dari plura exempla; nam videmus, quod vulneratio momentanea inducit mortem perpetuam. Item caſus in foueam eſt temporalis; & tamen detentio eſt perpetua, ſcilicet ſeruitus. Item emptio momentanea eſt, & tamen dat ius poſſidendi in perpetuum.

2 Quæritur, infernus damnatorum vbi eſt? ℟. ſecundum S. Thom. 4. ſent. diſt. 45. quod probabiliter eſt in medio terræ, & vt ipſum nomen ſonat, dicitur quaſi inferus, vel infernus, quia inferius iacet; vt dicit Palud. diſtin. 44. q. 6. vel ſecundum Iſid. in lib. Etymol. Infernus dicitur quaſi incus furnus, id eſt, niger; nam fumus idem eſt quod niger. Eſt enim infernus, vt idem S. Thom. dicit 2. ſent. diſt. 6. q. 3. horridus, tenebroſus, & pœnalis locus dæmonum.

Infernus, ſecundum Theolog. eſt quadruplex. & S. Tho. diſt. 22. quæſt. 3. art. 2. lib. 3. Primus profundiſſimus, & eſt damnatorum, in quo ſunt tenebræ, & quantum ad carentiam diuinæ viſionis, & quantum ad carentiam gratiæ: & eſt hoc pœna ſenſibilis. Et ſecundum diſt. 45. lib. 4. propriè eſt locus damnatorum, qui tam pœna ſenſus, quam pœna damni perpetuò puniuntur, quem locum nullus deſcendit, niſi qui cum mortali in hac vita perſonaliter perpetrato ſine vera pænitentia ab hac vita decedit, & dicit Thom. Argent. diſt. 45. lib. 4. Et iſte locus ſecundum communiorem opinionem habet eſſe in medio terræ, vel ſub terra. Rationabile enim videtur, quod immundis, & viliſsimis peccatoribus pro carcere perpetuò, correſpondeat locus viliſſimus; talis eſt in medio terræ, vbi tanquam ad ſentinam fœces totius mundi coguntur deſcendere: qui quidem locus habet multas qualitates læſiuas. Et ſecundum Sanctum Bonauenturam. Infernus creditur eſſe maximam concauitas: ac per hoc, & maximæ capacitatis. Prædictis ſubſcribit Bruliſer. diſtinctione 6. quæſt. 3. lib. 3. ſententiarum, vbi dicit: Sicut Deus ex pijſſima ſua miſericordia præparauit locum quendam amœniſſimum, clariſſimum, & iucundiſſimum, & pulcherrimum, & altiſſimum electis ſuis; ita ex ſeueritate iuſtitiæ parauit locum turpiſſimum, nefandiſſimum &c. veluti carcerem perpetuum puniendis tranſgreſſoribus mandatorum ſuorum, & eſt infernus localis. & lib. 4. cap. 6. nu. 1. de diſtinctione orbium videbis magnitudinem eius.

3 Quæ-

3 Quæritur, quæ particulares pœnæ ſunt in inferno? Reſpondetur ſecundum ſanctos Doctores, quod ſunt, ignis ſupernaturalis, qui non extinguetur, & erit inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, ſtridor dentium, frigus, tenebræ, fumus, lachrymæ interiores, aſpectus dæmonum, clamor, improperia, ariditas, ſitis, fœtor ſulfuris, vermis conſcientiæ, vincula carcerum, inuidia, rancor, carentia viſionis Dei, triſtitia, ablatio omnis ſalutis. Ipſum etiã eſſe, quod omnis creatura appetit, pœna erit eis. Et ſicut ait Dionyſius, proterua fantaſia, dæmones, concupiſcentia, & furor iraſcibilis, & quicquid denique oppo nitur dotibus corporis, & animæ beatorum.

Item pœnæ etiam infernales, ſecundũ peccata ſunt diuerſæ. Prima eſt ignis: Senunda, frigus. Vnde: Ibi erit frigus, & ſtridor dentium. Matth 25. cap. Tertia eſt fœtor; vnde de his tribus Propheta, ait: Ignis, & ſulfur, & ſpiritus procellarum. Pſal. 10. Quarta, vermis indefinenter. Iſai. cap. 1. Vermis eorũ non morietur. Quinta, impatientium mallei percutientes. Prouerb. 19 Parata ſunt deciſoribus inuidia, & percutientes mallei ſtultorum corporibus. Sexta tenebræ palpabiles exteriores, & interiores. Iob. Terram miſeriæ, & tenebrarum. Et alibi: Vadam ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, vbi in æternum non videbo lumen. Septima confuſio peccatorũ, erunt libri aperti, & cõſcientiæ hominum omnibus manifeſtæ. Daniel cap. 7. Octaua horribilis viſio dæmonum, qui videbuntur in executione ſcintillarum de igne accendentium. Nona igneæ cathenæ, id eſt, anxietates, quibus impij ſingulis mẽbris accinguntur. Prima, eſt concupiſcentium. Secunda maleficorum. Tertia luxurioſorum. Quarta inuidioſorũ. Quinta eſt eorum, qui in hoc ſæculo per flagel lum non meruerunt caſtigari. Sexta, eorum, qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, ſcilicet Chriſtum, venire cõtempſerunt. Septimum, confitentiũ peccata ſua, & pænitentiam contemnentiũ. Octaua illorum, qui in malo delectantur, & in ſuo peruerſo opere, & ſermone. Nona eorum, qui ambulant in deſiderijs ſuis, & eunt poſt concupiſcentias ſuas.

Sicut patet Dei omnipotentia in creando, (vt diximus ſupra) ſapientia in gubernando; clementia in reprehendendo; ſic patebit iuſtitia in puniendo. Dignum eſt enim, vt non remaneat dedecus culpæ ſine decore iuſtitiæ.

4 Quæritur, vtrum ignis infernalis æqualiter omnes cruciet? Reſpondetur, vt diximus, cũ in damnatis ſit diuerſitas peccatorum, erit diuerſitas pœnarum. Vnde cum in peccato ſit auuerſio à creatore, & conuerſio ad bonum commutabile, & deordinatio voluntatis contra dictamen rationis, merito pœna variabitur propter iſta. Vnde propter auerſionem erit carentia viſionis diuinæ, ſed propter conuerſionem erit pœna materialis incendij: propter deordinationem autem rationis, & voluntatis erit pœna vniuerſalis, quæ conſiſtit in afflictione varia, acerba, & æterna. Ignis autem infernalis non omnes æqualiter cruciabit, ſed ab eodem igne alij plus, alij minus torquebuntur, ſecundum quod plus, aut minus peccauerunt; ſicut ab eodem igne aliter palea, & aliter lignum. Quamuis autem ignis ille ſit corporeus, nec poſſit agere in ſpiritum, ipſum calefaciendo, aget tamen in ipſum, vt inſtrumentum diuinæ iuſtitiæ, ipſum lædendo, & ille dolor eſt maximus, tum propter potentiam diuinæ manus ipſum ignem mouentis, tum propter ſenſibilitatem patientis, tum propter immediationem coniunctionis.

5 Quæritur, vtrum damnati videant gloriam beatorum? Reſpondetur, lumen cũ ſit delectabile, tamen lumen ignis infernalis ingerit triſtitiam per accidens, ſcilicet in quantum oſtendit aliquid triſte. Vnde in inferno eſt aliquid obſcuri luminis, quo damnati videre poſſint vnde doleant, & non vnde lætentur. Damnati vident vſque ad diem iudicij gloriam beatorum in vniuerſali, non in particulari, quia vident eos in magna gloria, ſed non in quali.

6 Quæritur, quare damnati in inferno non lætantur, ſed triſtantur videntes gloriam beatorum? Reſpondetur, de huiuſmodi viſione non lætantur damnati, tum propter inuidiam alienæ felicitatis, tum propter carentiam propriæ beatitudinis. Poſt iuſtum, & vltimum verò iudicium

dicium

Digitized by Google

dicium hoc eis ſubtrahetur in pœnam eorum, cum videbunt etiam hoc aſpectu indignos ſe reputari. Luc. 16. & Sap. 5. de impijs. Videntes turbabuntur timore horribili &c.

Attende ergo hæc, ô ſerue male, & emendare ſtude, quia nunc eſt tempus emendationis, & laboris, poſtea erit tribulationis, & mercedis.

7 Quæritur, vtrum damnati ſciant quid agatur inter viuos, aut viatores? Reſpondetur, quod relatione eorum, qui deſcendunt ad inferos, poſſunt damnati ſcire quid agatur in hoc mundo inter viuos: & hoc veriſimile eſt, non tamen pro certo haberi poteſt.

8 Quæritur, vtrum animæ in purgatorio torqueantur miniſterio dæmonum, vel per Angelos bonos? ℞. quòd de hoc ſunt variæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quod miniſterio dæmonum, cum dicitur: illos habebunt tortores &c. Greg. in ſuo Dialogo dicit: Quod animæ ordinatione Diuina, per ſe deſcendunt ad infernum, vel ad purgatorium. Alij autem tenent, quod dæmones deportant animas damnatorum ad infernum, & eas torquent. Ad purgatorium verò animas non deportant dæmones, & hoc probāt pluribus rationibus. Prima ratione ſic: Dæmones abhorrent purgationem, & liberationem animarum, ergo eam nō adminiſtrant. Item Aug. Si Diabolus cognouiſſet patientiam Iob, & quod pro eius tentatione debuiſſet Iob proficere, nequaquam ipſum tentaſſet: ergo cum animæ meliorarētur ex purgatione, diabolus eas non purgat. Non enim videtur probabile, quod illud fiat miniſterio dæmonum, cum ibi purgetur peccati ſcoria, quam diabolus non vult purgari. Nec etiam videtur probabile, quod hoc fiat miniſterio Angelorum, quamuis Iacob læſus fuerit ab Angelo cum emarcuit neruus fœmoris eius; quia illud magis fuit ad repreſſionem concupiſcentiæ, quam ad grauem afflictionem. Vix enim aut nunquam legitur bonos Angelos, bonos homines vexaſſe: & ideo videtur qđ nec boni, nec mali angeli puniant animas in purgatorio; ſed quod boni deducant animas bonas ad purgatorium; & purgatione facta, eas ducunt ad paradiſum. Et ita poteſt probari, quod in purgatorio purgantur diuina ordinatione, tunc ad illam authoritatem quando arguitur, illos habebunt tortores in pœna &c. Dicendum eſt, quod intelligitur de æternaliter damnatis, & non de illis, qui ſunt in purgatorio, & hæc refert Gerſon.

9 Quæritur, vtrum dæmones poſſint bonos affligere in hac vita, & quare? ℞. ex permiſſione Diuina, quandoque dæmones poſſunt bonos affligere, vt patet de Iob, & S. Antonio, & alijs pluribus: & ideo eſt, quia in hac vita durat pugna inter homines, & dæmones, vnde aer iſte caliginoſus eſt aſſignatus dæmonibus magis propter officium tentandi, quam propter ſupplicium, & hoc ad noſtrum maius meritum, ſi vincamus &c.

10 Quæritur, vtrum punitio damnatorū in inferno ſit ſine intermiſſione? ℞. quod nulla eſt intermiſſio, quia cum nulla ſit interpellatio in culpa, non erit in pœna, ſecundum quod dicitur Apoc. 14. Aſcendet fumus tormentorum eorum in ſæcula ſæculorum, & non habebunt requiem die, ac nocte. Et ſi arguatur de illo quod dicitur Iob 24. Tranſibunt ad calorem nimium &c. reſpondeturq. ibi, non loquitur de tranſitu ſucceſſione; ita quod in medio in terminum à quo, & terminū ad quem, ſit relaxatio pœnæ; ſed in tali tranſitu, notatur varietas pœnarum cum confuſione.

11 Quæritur, vtrum damnati vellent non eſſe? Reſpondetur, quod non eſſe poteſt dupliciter conſiderari: vno modo ſecundum ſe, & ſic nullo modo poteſt eſſe acceptabile, cum non habeat aliquam rationem boni, ſed ſit boni pura ptiuatio. Alio modo poteſt conſiderari non eſſe in quantum eſt ablatiuum miſeriæ, & ſic non eſſe accipit rationem boni. Nam carere malo eſt, & quoddam bonum, vt dicit Phil. in moral. & per hunc vltimum modum melius eſt damnatis non eſſe, quam miſeros eſſe, & ſic damnati poſſunt eligere non eſſe ſecundum rationem deliberatiuam. De illa materia legitur Iob 20. vbi dicitur: Maledicta dies, in qua natus ſum, dies in qua peperit me mater mea, non ſit benedicta. Maledictus vir, qui annunciauit patri meo, dicens: Natus eſt tibi puer maſculus, & quaſi gladio

læti.

Digitized by Google

lætificauit eum, ſit homo ille, vt ſunt ciuitates quas ſubuertit Dominus, & non pænituit eum; audiat clamorem mane, & vlulatum in tempore meridiano: qui me non interfecit à vulua, vt fieret à me mater mea ſepulchrum, & vulua eius cõceptus æternus. Quare de vulua egreſſus ſum, vt viderem laborem, & dolorem, & conſumentur in confuſione dies mei. Et Matth. 26. Bonum erat illi, ſi natus non fuiſſet homo ille.

12 Quæritur, vtrum damnatis diſpliceat peccaſſe? ℞. ſecundum S. Bonau. voluntatem peccandi habent in habitu, quia, vt dicit Aug. bonam voluntatem habere nullatenus poſſunt, ſed dolor pœnarum impedit ne mala voluntas exeat in actũ volendi. Et ſecundum hoc dicitur Sap. 5. Intra ſe gementes, & pænitentiam agentes, non quod diſpliceat eis peccatum, niſi quod diſplicet eis pœna iuſta.

13 Quæritur, vtrum damnati pæniteant? ℞. ſecundum S. Tho. ſupra 4. ſenten. quod pænitere de peccato poteſt dupliciter intelligi. Vno modo per ſe. alio modo per accidens. Per ſe quidem de peccato pænitet, qui peccatum in eo, quod eſt peccatum abominatur. Per accidens verò pænitet, qui peccatum non abominatur, niſi ratione alicuius adiuncti, vt potè pœnæ: ideo damnati non pænitent per ſe loquendo de peccatis, quia voluntas malitiæ peccati in eis remanet, ſed pœnitent per accidens in quantum affliguntur de pœna, quam pro peccatis ſuſtinent. Vnde Mag. ſenten. in fine quarti. Apparet reprobos in inferno ſic pænitentiam geſturos, & per eam prauam voluntatem non deſerant, & illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pœnæ per quam tamen non merebuntur, quia nullus miſeretur, niſi in hac vita.

Item de pœnis inferni ſecundum S. Bonau. in quodam opuſculo vbi notantur quinque. Primò pœnarum acerbitas. Secundò, pœnarum diuerſitas. Tertiò, pœnarum diuturnitas. Quartò, pœnarũ vniuerſitas. Quintò pœnarum inutilitas. Primò igitur pœnæ reproborum erunt acerbiſſimæ, & intolerabiles. Grauiſſima enim pœna, quæ in mundo poteſt tollerari, minor eſt pœna purgatorij, vt inquit S. Aug. in quodam ſermone, quanto magis pœna inferni? inſignum huius vehementis doloris, dicit Saluator in Euangelio. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Secundò, pœnæ inferni erunt diuerſæ, & in ſacra Scriptura inueniuntur nouem pœnæ. Prima eſt pœna ignis. Secunda pœna eſt vermis, ignis ardebit carnem, vermis corrodet mentem. De iſtis duobus ſimul dicitur Iſai. vlt. Vermis eorum non morietur, ſic ignis non extinguetur. Tertia pœna eſt fœtor, vt dicitur in *Pſal.* Ignis, ſulphur, & ſpiritus *procellarũ pars* calicis eorum, id eſt, pœnæ eorum. Quarta pœna eſt frigus, quia dicitur Ioan 24. Tranſiunt ab aquis niuium ad calorem nimium, quia erit maxima pœna mutatio ſubita, quia natura mutationis non patitur repentinas, vt dicit Hipocrates. Quinta pœna erit fames maxima, iuxta illud Iſai. 65. Serui mei comedent, & vos exurietis. Ibi namque eſt tanta inopia, quod neq; guttam aquæ poterunt habere, vt legitur Luc. 16. de Diuite epulone ſepulto in inferno. Vnde Greg. Guttam aquæ petijt, qui micam panis Lazaro negauit. Maxima pœna erit fames, quæ ibi erit, & magis mortalis eſt carentia viſionis Diuinæ. Vnde Greg. Immortalis ſibi fames interfecit; quia faciem ſuam eis Saluator abſcondit. Sexta pœna eſt tortor, vel potius tortores, quia dicitur Matth. 18. Tradidit eum tortoribus, donec redderet vniuerſum debitum. Septima pœna eſt horror. vnde Iob 9. vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat: & iſta erit maxima pœna. Quia videmus ſi nunc appareret nobis vnus ſolus diabolus, magnus horror, & quaſi intollerabilis eſſet, quid ergo erit tunc cum tot horribiles apparebunt? Octaua pœna erunt tenebræ in quibus detinentur, & ligabuntur reprobi: quia dicitur Matth. 22. Ligatis manibus, & pedibus eius proijcite eum in tenebras exteriores: & talis ignis infernalis, vt inquit Gregor. in moral. concremationem habet, & non lucem. Nona pœna, & quaſi principalis erit dolor, quia in illis pœnis non ſolum erit acerbitas, ſed contrarietas. Vnde dicit Gregor. in moral. lib. 9. Horrendum enim erit reprobis ibi dolor, cum formidine flamma cum obſcuritate mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine de-

fectu

Digitized by Google

fectu, quia & mors viuit, & finis ſemper incipit, & defectus deficere neſcit. Mors perimit, & non extinguit, & dolor cruciat, & pauorem non purgat. Et ratio eſt, quia cum peccator, & diabolus in culpa conſentiant, iuſtum eſt, vt creaturæ in reproborum pœna conueniant; & notandum, quod à diuerſis cauſis ipſis reprobis ineſt dolor.

Sunt etiam quatuor cauſæ doloris.

Prima, quia omiſerunt bona temporalia mundi huius. vnde Pſal. Cum interierit homo non ſumet omnia, nec deſcendet cum eo gloria eius.

Secunda cauſa eſt, quia tempus perdiderunt. vnde Ierem. 1. Tranſijt eſtas, & facta eſt meſſis, & non ſumus ſaluati. Dānati namque darent libenter totū mundum pro vno momento temporis, ſi poſſent habere ad pænitendum.

Tertia cauſa eſt, quia viſionem, & gloriam Dei perdiderunt. vnde dicit Chriſoſt. quod omnes gehennę cruciatus, ſunt carentia viſionis Dei.

Quarta cauſa eſt, quia inferni vilitatē, & miſeriam acquiſierunt. Eſt enim locus infernalis tenebroſus, & penurioſus, quod erit maxima pœna diuitibus, & hominibus voluptuoſis, & magnatibus; quia in vita habuerunt domos ſine fumo, & ibi erit fumus continuus; quia dicitur Iſai. 45. Fumus erit in futuro meo. De iſtis pœnis dicit Bern. in ſerm. de negotio ſpirituali. O gehennalis regio fugienda, vbi ignis ardens, frigus vrens, vermis immortalis, fœtor intollerabilis, mallei percutientes, tenebræ palpabiles, confuſio peccatorum, innodatio vinculorum, horribiles facies dæmonum, totus tremor ad huius regionis memoriam. Tertiò, eſt ibidem pænarum diuturnitas. Pœnæ enim infernales erunt diuturnæ, immo ſempiternæ, quia dicitur Iſai. 33. Quis ex vobis poterit habitare cum ardoribus ſempiternis? Et Matth. 25. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Dicit Gregorius, quod ad magnam iuſtitiam iudicis pertinet, vt nunquam careant ſupplicio, qui nunquam (dum viuerent,) voluerunt carere peccato. Et illud eſt ſummæ horrendum in iſta pœna. Si enim damnati ſingulis diebus flerent, & in fletu emitterent modicam lacrimam plus de aqua per proceſſum temporis de oculis vnius damnati exiret, quam ſit aqua totius mundi. Cuius probatio eſt, quia illa aqua eſt infinita; aqua verò totius mundi eſt finita.

Quartò, eſt in inferno pœnarum vniuerſitas. Sicut enim quidam dicere volentes, quod in inferno vniuerſæ partes hominis tam corporis, quàm animæ poſt diem iudicij, erunt in igne; quia dicitur Matth. 10. Timete eum, qui poſtquam occiderit, poteſt corpus, & animam perdere in gehennam ignis. Nunc autem videmus, quod homo non poſſet ſine maximo tormento ignem in parte vnius digiti ſuſtinere per vnam horam, quantus ergo erit dolor, quando totus homo ardebit in igne? Vnde in ſignum iſtius maximi doloris, dicit Saluator noſter frequenter in Euangelio. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Quintò, & vltimo. Iſtæ pœnæ infernales erunt inutiles, & infructuoſæ; ſed pœna præſentis vitæ breuis eſt, & leuis, & fructuoſa: futura verò longhiſſima, grauiſſima eſt, & infructuoſa; quia ſi damnatus flendo, de lacrymis tantum emitteret, quantum eſt de aqua in mari, non ſufficeret ad lauandum maculam vnius peccati mortalis. Erunt tamen intra ſe pænitentiam agentes, & præ anguſtijs ſpiritus gementes, vt dicitur Sapientiæ quinto. & tamen infructuoſæ; quia in inferno erit ſtimulus pænitentis, & nulla tamen erit correctio voluntatis.

14 Quæritur, quomodo damnatorū corpora in igne ardebunt, & non conſumentur? ℞. ſecundū Aug. de Ciuit. Dei lib. 21. cap. 1. & 3. qui varijs exemplis aſtruit, & ſempiternis ignibus, & ardere, & non cōſumi illa combuſtione, ſicut anima præſentia, corpus viuit, & dolorem pati poteſt, mori autē non poteſt. Hoc enim erit tunc corporibus damnatorū, quod nunc eſſe ſimus in animis omnium.

15 Quæritur vtrum dæmones corporali igne ardeant? Reſpond. ſecundum Aug.

de Ciuit. Dei ſuper Geneſ. lib. 21. cap. 10. qui ait: Cur non dicamus quamuis miris tamen modis etiam ſpiritus incorporeos pœna corporalis ignis affligi ſi ſpiritus hominum etiam incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum ſuorum vinculis inſolubiliter alligari? Gehenna illa, quæ ſtagnum ignis, & ſulphuris dicta eſt, corporibus ignis erit, & cruciabit damnatorum corpora, vel hominum, vel dæmonum, ſed ſolida hominum, aerea dæmonum. Vnus enim vtriſque ignis erit, vt veritas ait.

16 Quæritur, vtrũ animæ ſine corporibus ſentiant ignem corporalem? ℞. vt iam diximus, ſed etiam adhoc ſecundũ Iulianũ Tolet. Eccleſiæ Epm, qui ſecutus eſt dicta Greg. Dial 4. cap. 18. ibidem paulo poſt, qui ita ſcripſit, ſi viuentis hominis incorporeus ſpiritus tenetur in corpore cur nõ poſt mortẽ etiã corporeo igne teneatur? Teneri autẽ per ignem ſpiritũ dicimus vt in tormento ignis videndo, atq; ſentiendo puniatur. Quod autẽ non ſolũ videndo, ſed etiã experiendo anima ignis tormentum patiatur, ex Euang. colligitur de epulone diuite Luc. 16. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus veritas perhibet, quis ſapiens reproborũ animas teneri ignibus neget.

17 Quæritur, vtrum in inferno ſit lux aliqua, vel ſi ignis inferni lucebit miſeris? Reſpondetur ſecundum Iſidorum lib. 1. de ſummo bono, quod ignis gehennæ lucebit miſeris ad augumentum pœnæ, vt videant vnde doleant, & non ad conſolationem ne videant vnde gaudeant.

18 Quæritur, quomodo ſit infernus? Reſpondetur ſecundum Vgonem lib. 4. de anima, quod infernus lacus eſt ſine menſura, profundus, ſine fundo, plenus ardore incomparabile, plenus fœtore intollerabili, plenus dolore innumerabili; ibi miſeria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla ſpes boni, nulla deſperatio mali. Infernus etiam quantocunque deuorauerit, numquam dicit ſatis eſt.

In præſenti quidem vita, inquit Aug. in quodam ſerm. Delectationes temporales dulces ſunt, & tribulationes amaræ; ſed quis non bibat tribulationis poculũ metuens ignẽ infernalem? aut quis nõ contemnat delectationem ſæculi inhians vitæ æternæ? Aug. etiã de vtilitate agendæ pænitentiæ, inquit. Quia impunitum non debet eſſe peccatũ, puniatur te, ne tu pro illo puniaris peccatũ tuum Iudicem te habeat, non patronum.

Caueamus fratres, ne in Inferno detrudamus, & emendemus hic in mundo dũ tempus habemus acceptabile, aliter infernus deuorabit nos valde, & acriter Auerni, ſiue inferni doloribus cruciabimur, & ad pœnam, & damni, & ſenſus condemnabimur. Eſt autem Auernus teterrimus, & obſcuriſſimus carcer, vbi perpetuò, & inextinguibili igne damnatorum animæ cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiam gehenna, & abyſſus, & propria ſignificatione infernus vocatur, & dicitur auernus ab a, quod eſt ſine, & ver veris; quod eſt delectatio, quaſi ſine vere, id eſt, ſine delectatione, Vnde Bern. ait.

Semper in æternũ nox obſcurabit auernũ,
Eſt ibi denſarũ magna cõgeries tenebrarũ
Nec ſol, nec luna, nec ſtella videbitur vna
Sunt ibi ſerpentes flãmas ex ore vomentes
Diſformes nigri, ſed non ad verbera pigri.
Nunc ſemel ingreſſus nullos habet inde regreſſus,
Hoc lucrũ feret, qui mundi ſordibus hæret.

19 Quæritur, quibus ſuffragijs iuuabuntur mediocriter boni, qui in fine mundi inuenientur, quia pro eis non offertur alterius ſacrificium, vel oratio, vel eleemoſyna, nec habebunt tantæ perfectionis merita, quæ his ſuffragijs non egerent, vtrum ſaluabuntur? ℞. ſecundum Mag. ſent. Exiſtimo eos quaſi per ignem tranſeuntes ſaluari meritis, & interceſſionibus cæleſtis Eccleſiæ, quæ pro fidelibus ſemper intercedit, voto, & merito donec impleatur Chriſtus.

20 Quæritur, quomodo Sancti in patria audiunt preces ſupplicantium, & intercedant pro nobis ad Dñm? ℞. ſicut Angelis, ita, & Sanctis, qui Deo aſſiſtunt petitiones noſtræ innoteſcunt in verbo Dei, quod contemplatur: vnde & dicuntur Angeli orationes, & vota noſtra offerre Deo non, quia eum doceant, ſed quia eius voluntatẽ ſuper eis conſulunt. Vnde Aug. in lib. orando ad Deum, & in exem-

plum

Digitized by Google

plum Thobiæ, inquit: Angelis, qui ſunt apud Deum innoteſcunt petitiones noſtræ, vt quodam verbo eis offerant Deo, & de his conſulant, & quod Deo iubente implendũ eſſe cognouerint, hoc nobis euidenter, vel latenter reportent.

Vnum quodque tanto perfectius eſt, quanto magis coniungitur eſſendi principio. Homo autem, qui perfectum eſſe expectat, duplicem habet finem vltimum. Vnum extrinſecum, qui eſt beatitudo creata; quæ nos in patria beatificabit formaliter. Alium habet finem intrinſecum, qui eſt beatitudo increata, quæ nos beatificat effectiuè, ſcilicet ipſum Deum. Prima, ſcilicet beatitudo creata, eſt tanquam finis in quo ſperatur. Secunda verò, ſcilicet increata tanquam finis in quo quieſcitur. Alio modo iudicabant Philoſophi de beatitudine, ſed malè. Dicebant enim Stoici beatitudinem in virtute animi conſiſtere. Peripatetici verò in cognitione veritatis. Epicurei autem in voluptate. Nos autem dicimus duplicem eſſe beatitudinem, ſicut dictum eſt: Deus enim remunerat ſuos ſecundum merita. Apoſt. 1 ad Corinth. 3. Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet ſecundum laborem ſuum. Propter merita, Ioan. 1. Gratiam pro gratia. Matth. 20. Ite, & vos in vineam meam, & quod iuſtum fuerit dabo vobis. Supra merita, vnde illud Luc. 6. Menſuram bonam, & confectam, & coagitatam &c.

SVMMARIVM.

1 *Gratia quid ſit.*
2 *Dos animæ quid.*
3 *Dotes quot ſint.*
4 *Dotes animæ in ſpeciali.*
5 *Deum quomodo videbimus.*
6 *Iuſti quid videbunt.*
7 *Deum an poſſimus ſine medio videre.*
8 *Impiorum medium quid.*
9 *Dotes corporis, ac eius claritas.*
10 *Obſcuritatem corporis quid cauſat.*
11 *Corporis beatorum claritas, vtrum erit æqualis.*
12 *Pueri decedentes poſt baptiſmum, vnde gloriam habebunt.*
13 *Corporis dos ſecunda.*
14 *Sanctorum impaſſibilitas, & Adæ in ſtatu innocentiæ, & puerorum differentia.*
15 *Corporis dos tertia.*
16 *Corporis dos quarta.*
17 *Corpora quare modo tarda, & tunc erunt agilia.*

De gloria Sanctorum, quod eſt hominis finis. Cap. VIII.

Tanta eſt pulchritudo iuſtitiæ, tanta eſt iucunditas lucis æternæ, hæc eſt incommutabilis ſapientiæ, vt etiam ſi non liceret, in ea amplius manere quam vnius diei mora propter hoc ſolum innumerabiles anni huius vitæ pleni delitijs & circunfluentia bonorum temporalium rectè, meritoq. contemnerentur, Aug lib. de moribus.

1 Quid eſt Gloria? R. quod gloria, quæ Græce dicitur δόξα, eſt frequens de aliquo fama cum laude, ſecundum Ciceron. in Rethor vel ſecundum Amb. ſuper Epiſt. ad Rom. Gloria eſt clara notitia cum laude. Vnde Apoſt. 2. Corin 1. Nam gloria noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ.

Gloria verò æterna, quam Sancti habent, & magna quintupliciter. Eſt enim intenſa, extenſa, æterna perfecta, & integra, ex S. Tho. ſuper Iſai. cap. 34 in fine, de qua Pſal. Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Pſalm. 149. & Pſal. 83. Beati, qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Et ſecundum Brulifer. diſt. 10. lib. 1. Gloria vita æterna, beatitudo viſio clara, & fruitio ſequens illam claram viſionem omnibus idem ſunt: & dicitur vita æterna à parte poſt, non à parte ante. Et gloria, & beatitudo ſtat in animæ potentia. Et vt dicit Sanctus Bonauentura, quod ſtat in duabus potentijs, ſcilicet intellectu, & in voluntate. Sed contrarium dicit Scotus, quod nullus habitus eſt ſimul, & ſemel in intellectu, & volũtate, ſed dicit, quod beatitudo principaliter eſt in voluntate, qua tenetur Deus per amorem amicitiæ. Sed de hoc dicetur inferius nu. 4.

Item gloria ſecundum nominis interpretationem, vt ſcribit Gerſon part. 3. de

Digitized by Google

verbo, & hymno gloriæ, eſt quaſi clara ſcilicet, cum laude, vel honore lætitia. Eſt autem honor exhibitio reuerentiæ inſignum virtutis, ſoli autem Deo honor, & virtus, & per conſequens gloria cui, & ſoli debetur exhibitio ſupræma reuerentiæ inſignum virtutis infinitæ, & de hoc diffuſe ſcribit Gerſon, vbi ſupra.

De dotibus Animæ.

2 Quid eſt dos? ℞. dos ſecundum Bruliferum, capitur tripliciter, diſt. 49. par. 3. art. 2. q. 1. lib. 4. Primo modo iuridicè, & ciuiliter, & nihil aliud eſt, quam illud, quod dat ſponſus ſuæ ſponſæ, quando nubit, & hoc ante conſumationem matrimonij; Secundo modo capitur naturaliter, & Phyſicè, ſic nihil aliud eſt, quam proprietas, & virtus alicuius rei, ſicut dicitur. Iſte eſt bene dotatus in fortitudine in prudentia, ſic virtutes dicuntur dotes. Tertio modo accipitur Theologicè, & ſupernaturaliter, & ſic diffinitur à S. Th. in 4. diſt. 49. dos eſt ornatus, & perpetuus datus corpori, & animæ vitæ ſufficiens in æterna Beatitudine conſiſtens.

3 Quot ſunt dotes? ℞. ſunt ſeptem, ſcilicet tres ipſius animæ, ſcilicet clara viſio Dei, fruitio ſequens viſionem Dei, & tentio. Sunt, & quatuor dotes corporis, ſcilicet agilitas, impaſſibilitas, ſubtilitas, & claritas, & iſtæ dotes notantur Sapien. 3. Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arudineto diſcurrent. In fulguræ notatur claritas, in ſcintilla, impaſſibiiitas, in arudinetoſubtilitas, & in diſcurſu agilitas. Et de his eadem ſcribit Gerſon in expoſitione duodecimi articuli fidei, & tractatu tertio, & quinto ſuper cantico Mariæ.

4 Quæ ſunt dotes animæ in ſpeciali? ℞. prima dos animæ eſt cognitio, qua diuina eſſentia videbitur tota ab omnibus, ſed non totaliter prout eſt infinita. Videbitur tamen diuina eſſentia lympidius ab vno, quam ab alio, & iſte defectus erit ex parte videntis, non viſi, quia idem erit viſum.

Beatitudo autem conſiſtit in perfecta operatione potentiæ altiſſimæ ſcilicet intellectiuæ, & circa obiectum altiſſimũ, ſcilicet Deum. Ex parte igitur obiecti, cum ſit vnum ſimpliciſſimum, nulla poteſt eſſe diuerſitas, ſed ex parte potentiæ. Nam in quantum vna potentia magis erit perfecta lumine gloriæ, quam altera, tanto perfectius operabitur circa vnum, & idem ſubiectum, ſiue obiectũ, ſicut idem ſol diuerſimodè à diuerſis aſpicitur, vel eadem litera à diuerſis legentibus, ſecundum quod eſt oculus magis, vel minus diſpoſitus.

Tribus modis cognoſcitur aliquid ſecundũ quod eſt, vel ſicut eſt, vel quid eſt. Primo modo cognoſcitur Deus in via, etiã à malis. Secundo modo videbitur in patria à bonis, vnde 1. Io. 3. Similes ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt, id eſt ſuam maieſtatem, claritatẽ, & bonitatem. Tertio modo, nec à bonis videbitur, nec à malis, nec in via, nec in patria, quia finitum nunquam capiet infinitum.

5 Quæritur, quomodo Deũ videbimus? ℞. videbimus Deum in ſe, & Deũ in nobis, & nos in Deo, & Deũ in creaturis, & creaturas in Deo. Cognoſcere autẽ Deũ in ſua eſſentia, eſt viſio meridiana; cognoſcere verò creaturas in verbo, eſt viſio matutina; ſed cognoſcere creaturas in ſe, hoc eſt in proprio genere, appellatur viſio veſpertina.

6 Quid videbunt iuſti? ℞. quod vnuſquiſque videbit cogitationes alterius, prout vult ipſe cogitans manifeſtare. vnde Gregorius. Vnuſquiſque mentem ab alterius oculis corpulentia non abſcondet. Videbunt itaque iuſti Deum, vt gaudeant, videbunt gloriam Sanctorum, vt congaudeant, videbunt quoque pœnas reproborum, vt de euaſione periculorum gratias agant.

7 Quæritur, vtrum poſſimus Deum ſine medio videre? Reſpondetur, ad ſciendum qualiter Deus ſine medio videatur; nota, quod triplex eſt medium, ſcilicet differens, obnubilans, & diſponens. Sine medio igitur differente videbitur Deus, quia Dei viſio non eſt per diſtantiam, ſed per præſentiam, cum ipſe ſit ſpecialiter vbique. Videbitur etiam ſine medio obnubilante, quia tolletur ſpeculũ, & ænigma q̃ ambo ſunt viæ. Cum enim viſus noſter in præſenti non poſſit

Digitized by Google

poſſit propter debilitatem in tam excellentem lucem figi, neceſſe eſt habere medium, ſcilicet ſpeculum creaturæ. Quia verò infinita eſt diſtantia inter ſpeculum, & rem viſam, propter hoc obſcure releuet ibi ſimilitudo; vnde videmus in enimatę, id eſt, obſcurę. Videbitur quoq; ſine medio ſimilarij, quia Deus cognoſcetur in ſeipſo, & non per aliquam abſtractam ſimilitudinem, alias creatura eſſet terminus, & Deus non eſſet verè finis omniũ. Non autem videbitur Deus, ſine medio diſponente, quod eſt gratia, & gloria. Oportet enim proportionem eſſe inter videntem, & viſum; hæc autem diſpoſitio erit ex parte videntis, & non rei viſæ.

8 Quæritur, quid ſit medium impiorũ? Reſpondetur, quod eſt ſecundum, quod multiplex eſt medium. Primum eſt medium peccati. Iſai. 59. Peccata diuiſerunt inter vos, & Deum veſtrum. Iſtud eſt medium impiorum. Secundum eſt medium creaturæ. Apoſt. ad Rom. 1. Inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, hoc eſt medium Philoſophorum. Tertium eſt medium figuræ Apoſt. 1. Corint. 10. Omnia in figura contingebant illis, hoc eſt medium Prophetarum, & Patriarcharũ. Quartum eſt medium ſcripturæ. Pſ. 118. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis, hoc eſt medium Theologorum. Quintum, & mediũ fidei. Apoc. 2. Eſto fidelis vſq; ad mortẽ, & dabo tibi &c. hoc eſt medium fidelium, quo tanquam in ænigmate, vident Deum.

Secunda dos animæ eſt dilectio, ſed inter dilectionem, & virtutem differentia eſt duplex; vna eſt ſecundum habitum, quia virtus eſt propriè illud quod tranſit de ſtatu gratiæ ad ſtatum gloriæ. Dos autem eſt id, quod ſupra meritum datur in inductione ſponſæ. Alia eſt differentia, vt penes obiectum: quia licet obiectum vtrobique erit Deus, non tamen ſecundum quod Deus, ſed erit obiectum virtutis in quantum eſt ſumma bonitas, obiectum autem dotis in quantum vnibilis in vnum ſpiritum.

Nota, quod fides, & ſpes, ſecundum rem euacuabuntur in patria: charitas verò, neque ſecundum rem, neque ſecundum actum eius euacuabitur, ſed ſolum ſecundum modum; quia imperfectio eius tolletur. Dicit autem Auguſt. quod fidei ſuccedit ſpes, quam videbimus: ſpei verò ſuccedit beatitudo, ad quam peruenturi ſumus, ſed charitati nihil ſuccedit, ſed potius augebitur.

Tertia dos animæ eſt comprehenſio, quæ eſt tentio viſi, & amati, vel tentio veri, & boni, & præmij, & iſtud verum eſt, prout comprehendere ſumitur pro attingere, & non pro circumplecti diuinam immenſitatem.

De dotibus corporis.

9 Quæritur, quot ſunt dotes corporis, ac eius claritas, quomodo dicitur? Reſpondetur. Prima dos corporis eſt claritas. Sed nota, quod aliquid dicitur clarum dupliciter; aut quia peruium, ſicut dicitur vitium clarum; aut quia lucidum, ſicut dicitur ſtella clara. Corpus autem glorificatum erit, & peruium, & lucidum, vnde vtroque modo erunt corpora clara.

10 Quæritur, quæ cauſant obſcuritatem in humano corpore. Reſpondetur, ſunt duo, vnum eſt materiæ impuritas, alterum luminis paruitas. Tunc verò tolletur vtrunque, ſcilicet illa impura denſitas, & obſcuritas, quæ ex modicitate luminis eſt; & ideo erunt corpora clariſſima. Nota, quod corpora glorificata ſepties, tunc erunt clariora, quam ſol ſit modo. ſicut Dominus ait Matth. 14. Quia iuſti fulgebunt ſicut ſol. Sed teſte Iſai. trigeſimo cap. Erit lux lunæ, ſicut lux ſolis ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum.

11 Quæritur, vtrum erit æqualis corporum beatorum claritas? Reſpondetur, quod corpora Sanctorum non erunt æqualiter clara, quia melior anima habebit corpus lucidius. Vnde licet corpus Chriſti ſupra mundum excedat claritatem aliorum, tamen in comparatione Sanctorum, poteſt claritas eius aſſimilari claritati ſolis, ſecundum illud Malachiæ 4. Vobis timentibus nomen meum orietur ſol iuſtitiæ, id eſt,

Chriſtus: claritas Sanctorum poteſt reſpectu Chriſti comparari claritati ſtellarum. Vnde Apoſt. Cor. 15. Stella differt à ſtella in claritate, hoc eſt, quod Sancti plus vel minus lucent ſecundum differentiam meritorum.

12 Quæritur, pueri, qui poſt baptiſmum moriuntur, & antequam veniant ad annos diſcretionis gloriam, vnde habebunt? Reſpondetur, quod iſti comparari poſſunt lumini lunæ, quia ſicut luna non habet lumen à ſe, ſed à ſole, ita iſti non habent gloriam ex merito proprio, ſed ex merito Chriſti; nam baptiſmus habet talem efficaciam ex merito paſſionis Chriſti.

13 Quæ eſt ſecunda dos corporis? Reſpondetur eſt impaſſibilitas, quæ reſultat ex virtute animæ corpus ſuum potenter continentis, ita vt à nullo exteriore agenti valeat immutari. Præterea quamuis corpora Sanctorum ſint compoſita ex contrarijs; illa tamen contrarietas erit ad omnimodam æqualitatem, & concordiam redacta.

14 Quæritur, quæ differentia ſit inter impaſſibilitatem Sanctorum, & Adæ in ſtatu innocentiæ, & puerorum? Reſpondetur, quod impaſſibilitas erit non poſſe pati. Impaſſibilitas Adæ fuit poſſe non pati. Impaſsibilitas puerum in lymbo erit nil pati, & hoc non eſt ex potentia reſiſtendi læſioni extrinſecè quam habebunt, ſed ex ordinatione diuinæ miſericordiæ, quæ nō permittit aliquid eis adhiberi, per quod poſsint lædi. Ex quo patet, quod ſi tales pueri ponerētur ad ignē, poſt reſurrectionem, læderentur ab eo, niſi obſtaret diuina miſericordia. Secus eſt de corporibus glorificatis, quæ etiam ſi ponerentur in inferno, non ſentirent aliquam læſionem.

15 Quæ eſt tertia dos corporis? Reſpondetur eſt ſubtilitas, quæ aufert groſsitatem corporis cauſatam ex materialitate elementis, & compoſitione elementalium qualitatum. Nota ergo, quod duplex eſt ſubtilitas; vna ex raritate partium ſtantium, non propinquam, ſed ex tali ſubtilitate efficitur corpus facilè diuiſibile, & ea non erit in corporibus gloficatis.

16 Quæ eſt quarta dos corporis? Reſpondetur, eſt agilitas, quæ tanta erit, ſicut dicit Aug. quod protinus vbi volet ſpiritus, ibi erit & corpus. Veruntamen ſicut melior anima habebit corpus lucidius, ita & agilius; ita tamen quod voluntas Sanctorum erit omnino coniuncta rationi. Vnde voluntas eorum numquam appetet, quod non debet, ſed voluntas animæ melioris volet rationabiliter citius moueri curpus ſui, quam alterius, & ſpiritus minoris gloriæ non valet corpus ſuū tam cito moueri, ſicut alterius. Vnde patet, quod in omnibus verificabitur dictum Aug. quod ibi volet ſpiritus, protinus erit, & quod corpus.

17 Quare corpora modo ſunt tarda, & tunc agilia? ℞. quia nunc in corpore duplex eſt motor, ſcilicet natura elementi prædominans, quæ mouet ad medium locum, & voluntas animæ, quæ mouet indifferenter ad quemlibet locum. Nunc autem corpora tarda ſunt ex contraria inclinatione naturæ ad voluntatem, quia terra prædominans naturaliter deorſum trahit. In futuro autem natura erit totaliter ſubiecta voluntati; vnde & tunc corpus mouebitur ad imperium ſpiritus.

SVMMARIVM.

1 *Aureola quid ſit.*
2 *Aureola quibus debeatur.*
3 *Aureola quare dicatur.*
4 *Palma eſt premium accidentale.*
5 *Aureola in ſpecie.*
6 *Aureola ſecunda cui debeatur.*
7 *Aureola vtrum debeatur viduis.*
8 *Aureolam non amittit virgo violenter corrupta.*
9 *Virginibus debetur fructus centeſimus, viduis, ſexageſimus, coniugatis trigeſimus.*
10 *Aureola tertia cui debeatur.*

De Aureolis in genere. Cap. IX.

1 QVæritur, quid eſt aureola? Reſpondetur ſecundum Petrum de Palud. diſtinctione 41. lib. 4. eſt gaudium quoddam de operibus à ſe factis, quæ habent rationem excellentis victoriæ. Vnde patet, quod differt ab

aurea,

Digitized by Google

aurea, quod eſt gaudium de Deo, & debetur victoriæ communi, & ſicut illa in anima eſt principaliter, ſic, & iſta, ſed per redundantiam in corpore erit quædam decentia, & pulchritudo repreſentatiuè aureolæ prædicatori in ore; Virginibus in illa parte, Martyribus in cicatricibus, vel alijs partibus corporis ſecundum genus martyrij, vt ſtatim ex aſpectu corporis ſciatur qualis quiſque fuit Virgo, Martyr, aut Doctor. Sanctus Bonauentura diſtinct 38. artic. 2. quæſt. 3. lib. 4. dicit, quod decor quidam erit Doctoribus de conuerſis per ipſos, & quidam etiam decor, & gaudium erit Martyribus in corpore, qui ſe pro Chriſto paſsionibus expoſuerunt; quidam decor virginibus in corpore, quod pro Chriſto incorruptum ſeruauerunt, & ille decor, vel gaudium de illo decore aureola rectè dicitur. Credo tamen melius, inquit ipſe, quod ille decor aureola dicatur, quam gaudium, quia omnes gaudebunt de decore, non tamen omnes habebunt aureolam; ſed vt totum vnum dicant, melius eſt dicere, quod vtrunque ſcilicet, decor cum gaudio, & gaudium cum decore.

2 Quæritur, item quibus debetur aureola? Reſpondetur, tribus generibus hominum, quod patet multiplici ratione. Primò ex operibus excellentiſsimis triũ animæ potentiarum: excellentiſsimum autem opus concupiſcibilis, eſt obſeruatio caſtitatis virginalis. Excellentiſsimum verò opus rationalis, eſt prædicatio veritatis. Excellentiſsimum opus iraſcibilis, eſt perpeſsio mortis. Vnde patet, quod Virginibus Prædicatoribus, & Martyribus debetur aureola. Secundò patet horum numerus, & ſufficientia ex hoſtibus, quos pugnas magnificas vincimus, qui ſunt mundus, caro, dæmonia. Martyres enim vincunt mundum, Virgines carnem, Prædicatores Diabolum, quẽ non ſolum de ſe, ſed etiam de cordibus aliorum expellunt. Tertiò, patet id per victoriam triplicium paſsionum. Sunt enim paſsiones innatæ, illatæ, & in cordibus alienis inflictè, ſed paſsiones innatas, ſuperat virginitas, illatas martyres, illas autem, quæ ſunt in cordibus alienis, prædicatores.

3 Quare dicitur aureola? ℞. dicitur aureola diminutiuè, & hoc ad comparationem ad auream. Vnde nota, quod inter auream, & palmam, eſt diffinitiua. Nam aurea eſt præmium ſubſtantiale, quod metaphoricè dicitur corona, tum ex parte meriti, quia non reſpondet generi operis, ſed radici charitatis, tum ex parte præmij, quia per hoc efficitur homo particeps diuinitatis, & per conſequens regię poteſtatis, tum etiam ratione perfectionis, quod ſignificat figura circularis. Aureola verò eſt præmium accidentale, non tamen quodlibet, ſed illud quod reſpondet operi excellenti, & priuilegiato, ſcilicet, virginitati, martyrio, & prædicationi.

4 Palma eſt præmium accidentale, quod nec radici, nec operi debetur, ſed voluntati. Tale præmium habuit Sanctus Martinus, eo quod martyrium deſiderauit, licet opus non fuerit ſubſecutum; vnde de ipſo cantatur. Quam (ſcilicet animam) & ſi gladius perſecutoris non abſtulit; tamen palma martyrij non amiſit. Hæc autem palma, nec aurea, nec aureola debet dici. Idem dici poteſt de ſancto Franciſco, de quo cantatur: O martyr deſiderio.

De Aureolis in ſpecie.

5 Quæritur, aureola prima cui debetur, & quare? Reſpondetur, debetur Martyribus, quia hæc eſt perfectiſsima victoria de impugnatione exteriori, & hæc perfectio victoriæ conſideratur ex duobus. Primò ex magnitudine paſsionis, quia inter omnes paſsiones illatas exterius, mors ſupremum tenet locum. Et præterea dolor tactus omnibus alijs doloribus præeminet, & ideo in hoc glorioſior victoria eſt.

Secundò conſideratur ex cauſa pugnæ, quæ ipſe Chriſtus eſt. Martyrem enim non facit pœna, ſed cauſa, ſed ſecundum quod voluntariè pro Chriſti nomine ſuſtinetur, quia non meremur, niſi per ea, quæ ſunt intra nos. Quanto autem id, quod quis voluntariè ſuſtinet, difficilius eſt volũtati ſuſtinere, tanto voluntas, quæ propter Chriſtum id ſuſtinet

oſtenditur firmus in Chriſto fixa, & ideo excellentius ei præmium debetur.

6 Quæritur, cui debetur aureola ſecũda? ℞. debetur virginibus ſingularem victoriam, quam de carne obtinent, contra quam quotidie bellum geritur.

7 Quæritur, vtrum viduis debeatur aureola? ℞. quod non debetur. Quamuis enim viduæ pugnent cõtra carnem perfectius virgines tamen triumphantur, quia nobiliſſimum genus victoriæ eſt nunquam hoſti ceſſiſſe. Illis autem virginibus tantum debetur aureala, qui, vel quæ habuerunt propoſitum ſeruandi virginitatem, quamuis hoc propoſitum ſit interruptum integritatem tamen carnis manente, dummodo in fine vitæ inueniatur ad primum propoſitum redijſſe, quia virginitas mẽtis reparari poteſt, ſed non virginitas corporis, ſiue carnis. Si aliqua ſit carne virgo, etiam ſi propoſitũ non habuit perpetuò ſeruandi virginitatem, non eſt tamen dubium, quid habitura ſit ſpeciale gaudiũ de incorruptione carnis, & ſuper eſſentiale, quod immunes à peccato fuerunt, quamuis peccati opportunitatem non habuerunt.

8 Quæritur, vtrum ſi aliqua virgo violenter corrumpatur, amittat aureolam? ℞. quod non. Vnde exemplum habemus de S. Lucia, quæ dixit: Si inuitam me corrumpas, merces mihi duplicabitur ad coronam. Quod non eſt intelligendũ de aureola duplicata; ſed quia duplex præmium reportabit. Vnum pro integritate ſeruata, aliud pro iniuria, quam paſſa eſt.

9 Quæritur, quis fructus debetur virginibus? ℞. debetur fructus centeſimus, & hoc quia cæleſtẽ vitã ducunt, quæ ſignificatur per centum, quia numerus ille de læua tranſit ad dexteram. Viduis debetur ſexageſimus, quia talis exercere ſe debet in operibus miſericordiæ, quæ ſignificantur per ſexaginta. Coniugatis autem debetur fructus trigeſimus, quia talibus ſufficit implere decalogum in fide Trinitatis. Ex ductu enim ternarij in denarium fiunt triginta.

10 Quæritur, aureola tertia, cui debetur, & quare? Reſpondetur, quod aureola tertia eſt pugnantium, ſeu prædicatorum, quia perfectiſſima victoria contra diabolum obtinetur quando aliquis non ſolum diabolo impugnanti non cedit, ſed etiam ipſum, de regno eius expellit, & non ſolum à ſe, ſed etiam ab alijs. Nec eſt dicendum (vt quidam voluerunt) quod hæc aureola debeatur tantummodo illis, quibus competit prædicare ex officio, & decore, ſed quibuſcunque exercentibus licitè actum iſtum.

Prælatis autem non debetur hæc aureola, quamuis habeant officium prædidicandi, niſi & actu prædicent, quia aureola non debetur habitui, ſed actui pugnæ, ſecundum illud Apoſtoli: Non coronabitur, niſi qui legitimè certauerit. Prædicare, & docere, cum ſint actus miſericordiæ inter ſpirituales eleemoſynas computantur.

SVMMARIVM.

1 *Gaudium quid ſit.*
2 *Iubilum quid.*
3 *Delectatio quid ſit.*
4 *Gaudium quotuplex.*
5 *Gaudium accidentale quid.*
6 *Angelis cuſtodibus, an augmentetur gaudium.*
7 *Angelus cuſtos non triſtatur damnatione cuſtoditi damnati.*
8 *Gaudium accidentale in beatis, quotuplex ſit.*
9 *Gaudia particularia quæ.*
10 *Gaudium Sanctorum.*
11 *Refectio ſenſuum ſpiritualium.*
12 *Beatitudo in duobus conſiſtit.*
13 *Via tendens ad cælum.*
14 *Regnum Dei quomodo conſequitur.*

Epilogus cæleſtium gaudiorum. Cap. X.

ILlud eſt verum, ac ſummum gaudiũ, quod non de creatura, ſed de creatore concipitur; quod cum acceperis, nemo tollet à te, cui aliunde cõparata omnis iucunditas mœror eſt, omnis ſuauitas dolor eſt: omne dulcedo amarum eſt, omne decorum fœdum eſt, omne poſtremo, quod delectari poteſt, moleſtum eſt. Bern. in quodam ſerm.

1 Quid eſt gaudium? Reſpond. gaudium eſt paſ-

eſt paſſio concupiſcibilis perueniens ex perfectionis appetitæ coniunctione, ſecundum interiorem appræhenſionem ſenſus, vel intellectus, ſecundum S. Tho. 4. ſent. diſt. 49. quæſt. 3. art. 1. Vel ſic gaudium eſt affectus animi alicuius præſentis boni opinione concepta, & differt à Iubilo.

2 Quid eſt Iubilum? ℞. Iubilum dicitur, vbi ſcribit Gregor. lib. 24. Moralium, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abſcondi poſſit, nec ſermonibus aperiri, & tamen quibuſdam proditur motibus, quamuis nullis proprietatibus exprimatur. Idem vigeſimumoctauum moralium iubilatio dicitur quum cordis lætitia, oris efficacia non expletur, ſed quibuſdam modis gaudium prodit, quod ipſe, qui gaudet, nec tegere præualet, nec explere. Differtque gaudium à delectatione.

3 Quid eſt delectatio? Reſpondetur, vt inquit Bruliſer diſtinctione quarta, libro primo. Omne gaudium eſt delectatio, non è contrario: Gaudere enim propriè eſt ſolius voluntatis: delectatio autem poteſt eſſe in omni potentia cognitiua, & ſenſitiua, vnde potentia guſtatiua delectatur in cibo, auditus in ſono melodioſo. Gaudium autem præſentis vitæ eſt breue, & caducum, de quo ita ſcribit Gerſon. part. 2. ſerm. de omnibus ſanctis, qui incipit. Beati qui lugent in fine, &c. Non ne, inquit, præterea gaudium præſens ſicut punctus, à quo linea miſeriæ trahitur ad infinitum, & qui ducunt in bonis dies ſuos, in puncto ad inferna deſcendunt? Luctus bonus contra lineam deſcribit gaudiorum, & conſolationem ſine termino duraturam, qui breue hic, & momentaneam tribulationis in nobis ſuper modum immenſum gloriæ pondus operatur in nobis per gratiam, & in futuro per gloriam.

4 Quotuplex eſt gaudium? Reſpondetur duplex, viæ, & patriæ. Gaudium viæ admittit triſtitiam, gaudium patriæ eſt duplex, ſcilicet eſſentiale, vt notat Gabr. diſt. 11. quæſt. vnica, art. 3. dub. 2. lib. 2. Gaudium eſſentiale eſt quod habetur de obiecto beatifico, quod eſt Deus, & eſt videre Deum, (vt ſcribit Bruliſer. diſtinct. 18. quæſt. 4. lib. 3. & amare ipſum: & dicitur aurea, & præmium ſubſtantiale, & denarius. Sed præmium conſubſtantiale, ſecundum eundem, eſt in parte ſenſitiua; non enim ſolum anima erit beata, ſed omnes alij ſenſus erunt beati ſuo modo, quia quieſcent, & ſumme delectabuntur in obiectis ſibi conuenientibus.

5 Quid eſt gaudium accidentale? Reſpondetur, vt inquit Gabr. eſt, quod de creatura habetur, ſiue de ſe, ſiue de alio, & dicitur præmium accidentale. Et augumentum gaudij eſt duplex, vt ibidem notat Gabr. ſcilicet, ſecundum intentionem, & ſecundum extenſionem. Præmium attenditur ſecundum additionem, & vnionem plurium graduum gaudij. Secundum penes pluritatem obiectorum, de quibus eſt gaudium. Et gaudium dicitur augeri, ſecundum S. Bonau. diſt. 45. circa literam. lib. 4. vel numeroſitate, vel intenſione, ſiue qualitatiuè.

Augumentum gaudij quantum ad numeroſitatem, non ponit augumentum in præmio eſſentiali, quia illud eſt in vno ſolo, ſed in præmio accidentale, quod conſiſtit in gaudio de bono creato, & illud poteſt augeri maximè ad obiectum vt de pluribus gaudeat tūc quam prius. Hinc magiſter diſtinct. 40. lib. 4. ſentent. ait, quod maius erit gaudium ſanctorum in reſurrectione, & poſt quam fuerit ante, & quod diuerſa receptacula habebunt animæ ſanctorum. Si loquamur intenſiuè, inquit Bonau. ſic non augetur, niſi per accidens, quia inclinatio animæ ad corpus, quæ ipſam retardat, ne intenſius feratur in ſummum cælum, quam in illam auferatur.

6 Quæritur vtrum Angelis cuſtodibus augmentetur gaudium? Reſpondetur ſecundum Gabr. vbi ſupra, quod Angelorum cuſtodientium gaudium eſſentiale, non augmentatur, neque intenſiuè, neque extenſiuè, quia quantum adhuc ſunt perfectè beati; beatitudo autem, vt ſupra diximus, eſt ſtatus omnium bonorũ congregatione profectus: ſed vbi eſt ſtatus perfectus, ibi non eſt profectus. Sed benè gaudium accidentale Angelorum cuſtodientium augetur ex beatificatione cuſtoditorum intenſiuè, & extenſiuè.

Digitized by Google

De pluribus enim gaudent, & ex euentu effectus deſiderati creſcit gaudium intenſiue ſi præfuit, aut de nouo generatur. ſicut ex oppoſito triſtitia de aduentu noliti ſecundum Aug. 14. de Ciuit. Dei, ſed Angelus deſiderat beatitudinem eius, quem cuſtodit, ergo. Item ſi gaudium eſt Angelis de vno peccatore pænitentiam agente, quanto magis, & maius de beatitudinem eiuſdem pænitentijs. Non autẽ maius extenſiue, quia non de alio, ſed de illo, de quo nunc habet gaudium conuerſionis, ergo maius intenſiuè.

7 Quæritur vtrum Angelus Cuſtos triſtetur de cuſtodia illius, quem non pænitet, ſed damnatur? ℞. Meretur augumentum gaudij accidentalis Angelus per opera cuſtodiæ, non autem ex damnatione cuſtoditi Angelus cuſtos triſtatur, aut gemitum concipit, aut gloriæ detrimentum incurrit. Tum quia vehemens, & delectatio expellit omnem triſtitiam, etiã contigentem. 7. Ethic. Tum quia beatitudini repugnat omnis triſtitia, & pœna, ſicut è conuerſo, miſeriæ omnis delectatio, & gaudium: vide latius Gabr. vbi ſupra concordat etiam S. Bonau. diſt. 11. art. 3. q. 2. lib. 2.

8 Quotuplex eſt gaudium accidentale in beatis? ℞. duplex vt ſcribit Richard. diſt. 49. art. 5. quæſt. 7. lib. 4. ſent. Quoddam eſt receptum ſpecialiter à Deo miſericorditer retribuente. Quoddam actum ab ipſo beato recogitando bona opera ſua, & ſibi complacendo eis. Primum gaudium magis propriæ habet rationem præmij, quam ſecundum, quanuis ſecundum aliquo modo habeat, eo quod omnia, quæ habent beati principaliter à Deo ſunt. Cum ergo beatis placeat ſe feciſſe opera bona, quæ in peccato mortali fecerunt maximè in quantum vident, quod illa bona, eos ad pænitentiam diſpoſuerunt, ſeu inclinauerunt, pro illis habent aliquid accidentale præmium extendendo nomen præmij, ad quodlibet gaudium bonorum, nec tamen ſic gaudent de illis operibus, ſicut de illis, quæ fecerunt in charitate, de quibus gaudent ratione operis operati tantum, nec pro illis, habent aliquod accidentale præmium à Deo ſpecialiter datum. Hæc Richar.

9 Quæritur quot ſunt gaudia particularia? Reſpondetur hæc ſolus Deus nouit: Veruntamen vltimo cælorum gaudia ſub Epilogo enumeremus, non quidem ſingula generum, ſed genera ſingulorum. Tot enim ſunt gaudia particularia, quæ quilibet habet in ſe, vel in alijs. quot ea ſolius Dei comprehendit, & illi, quos ſumma ſapientia voluerit ea ſcire. Tantum namque gaudebit quiſque de bono alterius, quantum de bono proprio, quod tamen non eſt intelligendum de intentione gaudij, ſed de numero gaudiorum. Tot igitur, & tanta ſunt ibi gaudia, quod omnes Arithmetici huius mundi non poſſent ea numerare, nec geometrici menſurare, nec grammatici, rethorici, aut theologi explicare, quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, vt Apoſt. 1. Corinth. 2.

10 Quomodo gaudebunt ſancti? Reſpondetur, gaudebunt ſancti ſupra ſe, de Dei viſione, infra ſe, de cæli, & aliarum creaturarum corporalium pulcritudine; intra ſe de corporis glorificatione, extra ſe de Angelorum, & hominũ aſſociatione.

11 Quæ eſt refectio ſenſuum ſpiritualium Reſpondetur, Deus omnes ſenſus ſpirituales in effabili delectatione reficiet, cum ipſe ſit obiectum omnium ſenſuum ſpiritualium futurus. Iſai. 32. Erit namque Deus ſpeculum viſui, cithara auditui, mel guſtui, balſamum olfactui, flos tactui. Ibi erit candor lucis æſtiualis, amenitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hyemalis. Ibi teſte Auguſtino, fulget, quod non capit locus; ſonat, quod non capit tempus, olet, quod non ſpargit flatus, ſapit, quod non minuit edacitas; non erit, quod diuellat ſatietas, ibi inquit Auguſt. Deus ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Ibi videretur ſtultitia ſapientia Salamonis; Ibi eſſet deformitas pulchritudo Abſalonis: Ibi eſſet tarditas velocitas Aſaelis; Ibi iudicaretur infirmitas fortitudo Sanſonis: Ibi eſſet mortalitas longa vita Matuſalem: Ibi eſſet paupertas regnum Auguſti; Ibi ſecundum Auguſt. nihil obeſt, nihil deeſt, nihil affluit, nihil defluit, nihil eſt extra, quod appetatur; nihil intra quod faſtidiatur,

Ibi

Digitized by Google

Ibi ſecundum Bernard. Deus erit rationi plenitudo voluntati, lucis multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis.

Item Auguſt. de corpore, & anima in ſecunda miſera vita. O caro illam vitam amplecti debuiſti, vbi vita ſine morte, vbi Iuuentus ſine ſenectute, vbi lux ſine tenebris, vbi gaudium ſine triſtitia vbi pax ſine diſcordia, vbi voluntas ſine turbatione, vbi regnum ſine mutatione Bernard. Merces ſanctorum tam magna eſt, quod non poteſt menſurari, tam multa, quod non poteſt numerari, tam copioſa, quod non poteſt finiri, tam pręcioſa, quod non poteſt æſtimari: Item Auguſt. illud, quod promittit Deus fide non capitur: ſpe non attingitur, charitate non comprehenditur. Deſideria, & vota tranſcendit; acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Ibi ſecundum Auguſt. carmina non deſunt, præmia non deficiunt, ibi nihil, quod amabitur deerit, ibi nihil deſiderabitur, quod non adſit.

Illa denique Beatitudo, vt inquit Auguſt. in duobus conſiſtit, ſcilicet, in neceſſaria præſentia omnis boni, & in neceſſaria abſentia omnis mali. Item Auguſt. O vita vitalis, dulcis, & amabilis, & ſemper memorabilis, vbi ſumma ſecuritas, ſecura tranquillitas, ttanquilla iucunditas, iucunda fælicitas, fælix æternitas, vbi æterna beatitudo, vbi beata certitudo; vbi certa viſio, & ſine fine laudatio. Ibi affluentia diuitiarum, influentia delitiarum, & confluentia bonorum. Denique de gaudijs cæleſtibus repleat nos Dei Filius, qui cum Patre, & Spiritu ſancto, viuit, & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

12 Quæritur, quæ tanta fælicitas in paradiſo eſt? Reſpondit Auguſt. de ſymbolo, lib. 3. facilius poſſumus dicere in illa vita æterna, quid ibi non ſit, quam quid ibi ſit. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt ibi laſſitudo, non eſt infirmitas, non eſt fames, nulla ſitis, nullus æſtus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mæſtitia, nulla triſtitia: Et in alio loco idem de vtilitate agendæ pænitentiæ. Illuc feſtinare, vbi ſemper viuatis. Si enim ſic amatis iſtam miſeram fluidamque vitam, vbi cum tanto labore viuitis, & vbi vix currendo ſatagendo, ſuadendo, ſuſpirando, neceſſarijs corporis ſatisfacitis, quanto magis amare debetis vitam æternam, vbi nullum laborem ſuſtinebitis vbi ſemper ſumma ſecuritas, ſumma fælicitas, fælix beatitudo? vbi implebitur illud, quod Dominus dicit in Euangelio. Erunt homines ſimiles Angelis, & illud. Fulgebunt iuſti, ſicut ſol in conſpectu Domini.

13 Quæ eſt via tendens ad cælum? ℞. via autem ad cælum eſt via mandatorum, quam Propheta regius non modo iuiſſe, verum etiam cucurriſſe gratulabatur, dicens: Viam mandatorum tuorum cucurri, conformiter ad ſequens iuſſum Chriſti Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata; Matth. 19. Hæc ergo eſt via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram per indiſcretum feruorem, neque ad ſiniſtram per remiſſum toporem Iſai. 30. Magnam miſericordiam facit, qui viam erranti oſtendit, maxime de nocte, in terra hoſtium, & tempore bellorum. Errantes ſunt peccatores, iuxta illud, quod dicitur Rom. 3. Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. Et 1. Io. 1. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Cum igitur omnes ſumus peccatores, ergo omnes ſumus errantes, ſicut dicitur Iſai 53. Omnes nos, quaſi oues errauimus vnuſquiſque in viam ſuam declinauit. Nox eſt peccatum.

14 Quomodo conſequitur regnum Dei? ℞. ſm̃ Aug. de ſpiritu, & anima: Ecce venale eſt regnum Dei, eme ſi vis, nec multum exiſtimes de re magna propter præcij magnitudinem, tantum valet, quantum habes noli querere, quid habeas, ſed qualis ſis, res iſta valet tantum, quantum es tu, te da, & habebis illum, ſed malus ſum, inquies, & fortè me non accipiet? dando te illi, bonus eris.

Idem lib. 22. de Ciuit. Dei inquit, quod Deus præparauit diligentibus ſe, fide non capitur, ſpe non attingitur, charitate non appræhenditur, deſideria; & vota tranſgreditur, acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Idem ibi tota virtus erit videre, quod amas, & ſumma fælicitas amare, quod videas, & ibi beata vita in ſuo fonte bibitur, vbi veritatis viſio clariſſime aperitur.

Noli

Noli timere (inquit Hier. ſuper pſal. 68.) Regnum cælorum non eſt dantis, ſed accipientis. Non eſt enim perſonarum acceptio apud Deum, ſed quicunque ſe talem præbuerit, vt regni cęlorum dignus fiat, hic accipiet, quod non perſonæ, ſed vitæ paratum eſt. Idem in Epiſtola nullus labor durus, nullum tempus longum videri debet, quo gloria æternitatis acquiritur. Idem regnum cælorum vim patitur grandis violentia eſt, generatos in terra, cælorum quærere, & poſſidere per virtutem, quid non tenuimus per naturam. Greg. in homil. Regnum cęlorum rapi vult noſtris fletibus, quod noſtris meritis non debetur. Videte ſi negare debemus, quod petimus, quum patroni ſunt, qui petunt.

Patriam noſtram Paradiſum computemus, parentes patriarchas iam habere cæpimus, quid non properamus, & curramus, vt patriam noſtram videre, vt patres ſalutare poſſimus, inquit Raban. ſuper illud Matth. 20. multi enim ſunt vocati, pauci veró electi. Et Cypri. ep. 6. de morta. Inquit magnus nos illic charorum numerus expectat parentum, fratrum, filiorum frequens nos, & copioſa turba deſiderat, iam de ſua incolumitate ſecura, adhuc de noſtra ſalute ſolicita. Ad horum conſpectum, & complexum venire quanta, & illis, & nobis in commune lætitia eſt? Curramus, & ſequamur Chriſtum, non ſunt hi vera ſolacia, ſed ibi ponuntur, vbi vera vita.

Partis Quintæ Finis.

SVM-

Digitized by Google

SVMMA COMPENDIOSA

DE DIVINIS ECCLESIASTICISQ. OFFICIIS TAM NOCTVRNIS, QVAM DIVRNIS,

De Locis, Temporibus, & Rebus Spiritualibus Deo dedicatis, Origine, & eorum ſignificatione.

PARS SEXTA.

IN CHRISTI NOMINE AMEN.

In iſta Sexta parte tractabimus de diuinis, Eccleſiaſticiſq. officijs tam nocturnis, quam diurnis, de locis, temporibus perſonis, & rebus Deo ſpecialiter dedicatis origine, atque eorum ſignificatione, & in primis de perſonis.

SVMMARIVM:

1 *Sectæ famoſæ in mundo tres.*
2 *Perſonarum diuerſitas apud gentiles.*
3 *Perſonarum diuerſitas apud Hæbreos.*
4 *Perſonarum diuerſitas apud Chriſtianos.*
5 *Vates quis dicatur.*
6 *Perſonarum Eccleſiaſticarum genera.*
7 *Prima tonſura non eſt ordo.*
8 *Oſtiarij officium.*
9 *Lectoris officium.*
10 *Exorciſtæ officium.*
11 *Acolyti officium.*
12 *Subdiaconatus ordo.*
13 *Diaconatus ordo.*
14 *Sacerdotalis inſtitutio.*
15 *Præsbyteri nomen vnde.*
16 *Sacerdos dicitur antiſtes.*
17 *Epiſcopi officium.*
18 *Faldiſtorium Epiſcopi.*
19 *Scabellum Epiſcopi.*
20 *Pontificis nominis, quid.*
21 *Epiſcopalis ordo quotuplex.*
22 *Patriarcha quid.*

23 *Ar-*

Digitized by Google

23 *Archiepiſcopus quid.*
24 *Metropolitanus quid.*
25 *Clericus quid.*
26 *Monachorum genera quot.*
27 *Religio quid.*
28 *Corona Clericorum quid.*

De famoſis ſectis, & perſonarum diſtinctione, quæ in orbe fuerunt.
Cap. I.

1 Sciendum eſt, quod tres ſunt ſectæ famoſæ in mundo, videlicet, Gentilium, Hebræorum, & Chriſtianorum. Prima eſt erroris; Secunda veritatis; Tertia veritatis, & ſalutis. In prima naufragamur; in Secũda à periculo eripimur; in Tertia ſaluamur. Prima ſecta dicitur à ſecando, quia ſecat, id eſt, ſeparat nos à Deo. Secũda, & tertia à ſectando, & tenendo, quoniam illuminant, ſaluant, & liberant. Chriſtianorum perſonæ tam ſæculares, quam Eccleſiaſticæ, de duabus alijs ſectis ſumptæ ſunt, Hebræa, videlicet, & Gentili. Sicut enim apud nos duo ſunt genera perſonarum, ſcilicet laicales, & Eccleſiaſticæ. 12. q. 1. duo. ſic etiam apud Gentiles, & Hebræos, vt ref. Ration. diu. offi.

2 Quæritur, quæ perſonæ erant apud Gentiles? Reſpondetur, ſæculares quidẽ perſonæ erant hæ; nempe Monarca, ſcilicet Imperator Romanus; Patritij, qui & Senatores dicebantur, ad quorum arbitrium vniuerſa ordinabantur; Reges, Duces, Comites, Præſides, Præfecti, Tribuni militum, Tribuni plebis, Prætores, Centuriones, Decuriones, Quaterniones, Duum viri, Quæſtores, Aediles, & Aulæ Ianitores. Inter Poetas verò erant Aduocati, Carminum latores, Carminum ſcriptores, Comedi, Tragedi, & Hiſtoriographi.

3 Quæ perſonæ erant apud Hebræos? Reſpondetur, erat eadem diuerſitas perſonarum; aliæ namque erant ſæculares, aliæ diuino cultui, videlicet in templo dedicatæ. In templo erant ſummus Sacerdos, vt Melchiſedech. Minores Sacerdotes, Leuitæ, Nathinæi, luminum extinctores, Exorciſtæ, Ianitores, & Editij, ſeu Cantores. Super Populum verò legendum erat dux populi Moyſes, & ſub eo, quos ipſe conſtituerat ad conſilium Ietro ſoceri ſui. Erant etiam Chiliarchæ, & Acontarchæ, Pentacontarchæ, & Decacontarchæ, id eſt millenarij, centenarij, quinquagenarij, & Decani, χιλιὰς enim interpretatur mille, & ἄρχων, princeps, inde χιλίαρχος, qui præeſt mille hominibus: inde & Acontarca, qui ſuper centum poteſtatem habebat, Pentacontarcha, dicitur qui præeſt quinquaginta, Πέντε enim quinque ſonat. Decanus, qui decem. Δέκα enim decem ſonat.

4 Quæritur apud Chriſtianos, quæ diuerſitas reperitur? Reſpondetur, ſimilis quoque diuerſitas, videlicet ſæculares perſonæ, qui laici dicuntur. λαός enim Græcè dicitur Latinè: & ſunt clericales, qui in Eccleſia deſeruiunt, vel ipſam regunt, à κλῆρος, quod eſt ſors, vt infra dicetur. Hi autem ſubdiuiduntur in Monachos, id eſt in ſingulariter degentes. 16. q. 1. ſi cupis. nam μόνος Græcè dicitur ſingularis Latinè, & alios religioſos.

5 Quæritur, Vates quis dicatur? Reſpondetur, Vates autem, qui à vimentis dictus eſt, modo Sacerdotem, modo Prophetã, modo Poetam ſignificat, vt refert Iſidorus in ritu templorum erant apud Gentiles Archiflamines, Proflamines, Flamines, & Sacerdotes, vt dicetur infra. Erant quoque apud eos virorum, & mulierum conuentus.

6 Quot ſunt genera Eccleſiaſticarũ perſonarum? Reſpondetur, ſunt duo; nam aliud eſt dignitatis, aliud ordinis. Dignitatis, vt Papa, Patriarchas, Primas, Archiepiſcopus, ſiue Metropolitanus, quod eiuſdem eſt ſignificationis, & Epiſcopus, Archidiaconus, Archipresbyter, & Præpoſitus, quamuis omnes, qui præſunt, Præpoſiti generaliter ritè vocentur, extra de verbor. ſignif. quamuis. In choro verò perſonæ ſunt Diaconus, Cantor, ſiue Præcentor, Succentor, Theſaurarius, ſiue Sacriſta, Archiacola, & huiuſmodi. Sicut autem in ordine ſeptem gradus, ad ce-

Digitized by Google

ad deſignandam ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti, cuius munere illorum ordinum exequuntur officia.

Dignitates autem, vt & ordines à lege originem, & exemplum traxerunt; iuxta illud: Conſtitues eos principes ſuper omnem terram; quanquam quidam dicant, dignitates à gentilitate ſumpſiſſe initium; ordinis autem perſonæ ſunt, Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus; Iſti tres dicuntur eſſe in maiori ordine. Acolytus, Exorciſta, Lector, & Oſtiariarius, & iſti quatuor dicuntur eſſe in ordine minori.

Inſtitutio autem Summorum Pontificum, Præſulum, atque reliquorum Sacerdotũ ex Veteri teſtamento, dicunt ſumpſiſſe exordium, & in Nouo eſt plenius conſumata. 16. diſt. §. 1. Summi namque atque minores Sacerdotes à Deo per Moyſen inſtituti ſunt; nam Dominus ad Moyſen dixit: Applica tribum Leui, & fac eam ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis, & miniſtrent ei, &c. vt infra dicetur, vt perpetuus eſſet cultus tabernaculi per ſucceſſores eorum à filijs Iſrael.

7 Quæritur, quare Prima tonſura non numeratur cum alijs ordinibus? Reſpondetur, quia non dicitur ordo, ſed initium ordinum. Tonſuratus vocatur etiam Pſalmiſtatus, ſicut conſtitutio Innoc. III. extra de re iud. cum inter. euidenter oſtendit, quandoque etiam clericatus. In plerique ſacris canonibus, facta de alijs ordinibus mentione, & præcipuè 93. à Diacono 67. diſt. cap. 1. & 2. & 3. nihil de hoc ordine tangitur ex eo contingit, quia alij omnes cum ſolemnitate à ſolis Epiſcopis dantur. Iſte verò etiam à Sacerdote conferri poteſt. Vnde Innoc. Epiſt. extra de ætat. & qualit. & cap. cum contingat, dicitur quod Abbas Benedictinus Sacerdos in ſuo monaſterio, clericalem poteſt dare tonſuram. Ideoque hunc nõ ordinem, ſed officium forè plurimi aſſerunt, quanquam in eo ab Epiſcopo collato, quis clericale priuilegium aſſequatur 21. diſt. cleros in princ.

Dicitur autem Pſalmiſta à Pſalmis dicendis, ſiue ab officio canendi; ad ipſum nanque pertinet, vt inquit Iſid. 25. diſt. perlectis officium canendi Benedicamus Domino, & ſimilia.

Quæritur quod eſt officium oſtiarij? ℞. oſtiarij, vt inquit Iſidorus. 21. diſt. cleros, dicti ſunt eo, quod oſtij templi præſint. Ipſi enim claues Eccleſiæ tenentes omnia intus, extra quoque cuſtodiunt, atque inter bonos, & malos iudicium fideles recipiunt, & excommunicatos repellunt. Oſtiarij idem ſunt quod Ianitores, quos etiam Dauid ad miniſteria Domus Dei, & ad cuſtodiam eius, ne ingrederetur in illam immundum aliquid inſtituit, ac etiam cantores. Hæc omnia Eccleſia in nouo teſtamento imitata eſt Hoc officium implemus dum per fidem in Eccleſiam aliquem introducimus, vel docemus. Chriſtus hoc officium impleuit, quando dixit. Attolite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit, &c. & quando ementes, & vendentes de templo eiecit. 16 quæſt. 7. Io. 10.

9 Quæritur quare dicitur lector? ℞. ſecundum Iſid. 21. diſt. cleros, quod dicitur à legendo pſalmiſta à pſalmis canendis vocati ſunt. Lector enim legit, vel recitat populis, quid ſequantur, pſalmiſta verò canit, vt excitet ad contemplationem animas audientium; Tanta enim, & tanta clara debet eſſe eorum vox, vt quamuis longe poſitorum aures impleat. Ad lectores quoque pertinet lectiones in matutinis pronunciare, & ea, quæ Prophetæ vaticinati ſunt, & Apoſtoli dixerunt populis legere. Ad hoc enim ordinantur, vt libros Dei diſtinctè, & apertè ad intelligendum legant. Sicut in veter. teſt. inuenimus Eſdram feciſſe.

Lectores autem idem ſunt, quod carminum relatores, qui erant apud Gentiles. Martinus Papa 22. diſtin. Lectores ſtatuit, vt nulli liceat in populo pſallere, aut legere, niſi qui ab Epiſcopo fuerint ordinati Lectores. Hoc officium implemus, dum male viuentes in Eccleſia corrigimus, & aliquem bonis moribus inſtruimus. Chriſtus hoc officium impleuit, quando in medio ſeniorum librum Iſaiæ Prophetæ aperiens, legit diſtinctè ad intelligendum dicens: Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxit me &c. extra de ſacr. vnct. cap. 1.

10 Quæritur Exorciſtæ officium quale? ℞. vt inquit Iſid. 21 diſt. cleros, quod Exorciſta Græcè, Latinè adiurans vocatur.

Inuo-

Digitized by Google

inuocat enim ſuper cathecumenos, ſeu ſuper eos, qui habent ſpiritum immundum nomen Domini Ieſu adiurans per illud, vt egrediatur ab eis. Salomon exorciſtas inuenit. Decet igitur, vt mundum habeat ſpiritum, qui debet immundis ſpiritibus imperare. Ad eum itaque pertinet exorciſmos memoriter retinere manus ſuper energumenos, & cathecumenos exorcizando impones. 25. diſt. per lectis refert Ioſephus Regem Solomonem modos exorciſmi, id eſt adiutationis adinueniſſe, quibus immundi ſpiritus ab homine obſeſſo per Eleazarum exorciſtam pellebantur, ita vt reuerti vlterius non auderent.

Hũc officium implemus dum per noſtras orationes vitium diaboli ab homine expellimus. Chriſtus hoc officium exercuit, quãdo de Maria Magdalena ſeptem demonia eiecit.

11 Quæritur Acolytus quid? Respondeo Ακόλυθοι latine ceroferarij, vel accenſores luminum nuncupantur. Hi ab Aaron, & filijs eius miniſterij ſui ſumpſerunt exemplum. Iuxta illud exodi. Præcipe filijs Aaron, vt offerant oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, piloque contuſum: vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonij, & collocabunt eam Aaron, & filijs eius, vt vſque mane luceat coram Domino: Acolyti autem ſecundum Iſid. 25. diſt. cleros 23. diſt. acolytus cereos ferunt accenſos, dum legitur Euangelium, aut offertur ſacrificium, non vt tenebras aeris, ſed cordis illuminet: cum ſol fortè eodem tempore rutilet, & vt proximis opera lucis oſtendant atque ad ſignum letitiæ demonſtrandum vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in Euangelio legitur. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum Io. 1. Ipſi etiam præparant pro Euchareſtia ampullas vini, & aquæ 25. diſtinct. per lectis.

Hoc officium implemus dum ignem verbi celeſtis, quo fratres ad cognoſcendum Deum illuminentur, & inflammentur prædicando miniſtramus, vt dum lucẽ boni operis alijs miniſtramus. Dominus autem hoc officiũ ſe habere teſtatur cũ dicit. Ego ſum lux mũdi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ Io. 8.

12 Quæritur ſubdiaconatus ordo, an ſit ſacer? ℞. ſecundum Innoc. 3. hodie ſacer reputatur extra de ætatis, & qualitatis ordinibus, & à multis: Si quidem Subdiaconi nathineorum ciues in Eccleſia repreſentant: de quibus in Eſdra legitur quod Dauid dederat nathineos ad miniſteria leuitarum. Vnde Græcè ὑποδιάκονοι, dicuntur, quia officijs, & *præceptis* leuitarum ſubiacent, & eis *miniſtrant* ex quorum ordine fuit ille *Nathanael*, quẽ Dominus in Euangelio commendauit dicens: Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt.

Nathanei autem Hæbraicè dicuntur latinè in humilitate Domino ſeruientes, vel Deo oblati. Subdiaconi debent ſecundum Iſid. 25. diſt. per lectis, oblationes in templo Domini à fidelibus ſuſcipere, & leuitis ſuper ponendas altaribus deferre, calicem, & patenam ad altare Chriſti deferre, leuitis tradere, eiſq; miniſtrare: vrcæolos quoque cum vino, & aqua bacile, & manutergium tenere, Epiſcopo, præsbytero, & leuitis pro lauandis ante altare manibus aqua præbere, corporalia, & ſubſtratoria lauare, de quibus rectè placuit patribus, 31. diſt. lex. & cap. omnino, vt qui miſtica ſacramenta contractant, legem continentię debeant obſeruare, ſicut ſcriptum eſt in propheta Eſai. 52. Mundamini, qui fertis vaſa domini, leget lectiones, & cantat Epiſtolam ad miſſam. Hoc officio congruè, & dignè vtitur, qui tante mũditiæ eſt, quod ipſius exemplo conſilio cæteri à ſacerdotibus criminum lauentur. Hoc officium Chriſtus exercuit quando in cana Galileæ de aqua vinum fecit, & quando cæna facta miſit aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit.

13 Quæritur Diaconus quid? ℞. ſecundum Iſid. 31. diſt. lex. 21. diſt. cleros. Diaconi latinè dicuntur miniſtri, ſiue aſſumpti, ſiue offeretes. Græce Διάκονοι hæbraicè leuitæ. Diaconorum quidam ordo in lib numerorum à tribu leui filij Iacob exordium ſumpſiſſe legitur, nu. 3. & inde leuitæ, ideſt aſſumpti vocabantur quoniam aſſumpti ſunt ad auxiliũ ſacerdotum, vt Eleazar, & Itamar, Dominus. n.

ad

Digitized by Google

ad Moyſem locutus eſt dicens, applica tribum leui, & fac eam ſtare in cũſpectu Aaron ſacerdotis,& miniſtrent ei, vt excubent, & obſeruent quicquid ad vultum pertinet multitudinis coram tabernaculo teſtimonij, & cuſtodiant vaſa tabernaculi ſeruientes in miniſterio. Sicut enim in ſacerdote conſecratio,ita in diacono miniſterij diſpenſatio habetur n. 4.

Diaconus duplex gerit officium, ſcilicet prædicandi vnde lecturus Euangelium dicit populo Dominus vobiſcum,& miniſtrandi ſacerdoti. Nempe propter prædicandi officium, caſulam ſuper humerum portat, quia prædicator in præſenti vita opera populi portare debet, quod à legali ſacerdote tractum eſt, qui dum ſacrificabat ſumitates balthei ſuper humerum reflectebat. Pro eo verò, quod ſacerdoti miniſtrat, & quia propter inſtantes neceſſitates ire, atque redire habet,dexteram habere debet expeditam, & liberam. In nouo vero teſtamento ordo iſte ab Apoſtolis ſumpſit initium, qui ſeptem viros boni teſtimonij plenos Spiritu ſancto,Diaconos elegerũt. vnde ſancti Patres decreuerunt 93. diſt. diaconi, & cap.ſequent. Vt in matrice Eccleſia ſeptem diaconi circa altare pontifici in celebratione miſſæ aſſiſtant. Ad eos quidem pertinet aſſiſtere, & miniſtrare in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Chriſti,in baptiſmo ſcilicet Chriſmate,in patena,& in calice,oblationes, ideſt hoſtias inferre, & diſponere in altari componere etiam, ideſt ornare menſam domini in altari,atque veſtire,crucem ferre puta in proceſſionibus, & prædicare, ideſt legere Euangelium, & Epiſtolam deficiẽte ſubdiacono.25 diſt. per lectis extra de cap. quamuis in fine. Hoc officio vtitur, qui corpus, & ſanguinem Chriſti diſcretè diſpenſat, & qui ad orandum,& vigilandum ſui exemplo alios hortat. Chriſtus verò hoc officium exercuit, quando poſt cænam Sacramentum corporis, & ſanguinis ſuis proprijs manibus diſcipulis diſpenſauit, & iterum quando Apoſtolos hortatus eſt ad oradum dicens. Vigilate,& orate,& quando Euangelium prædicauit.

14 Quæritur ſacerdotalis inſtitutio vnde ℞. à veteri lege exordiũ ſumpſit. Dñs náque legitur præcepiſſe Moyſi,applica inquit fratrem tuum Aaron ad te cũ filijs ſuis de medio filiorũ Iſrael,vt ſacerdotio mihi fungantur. Vnxit ergo Moyſes in maiorem ſacerdotẽ: filios verò illius in minores. Vnde Propheta inquit. Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus ſuis,pſ.98.ideſt primi,& ſummi,inter ſacerdotes fuerunt licet Melchiſedech primus ſacrificiũ obtulerit,& poſt hunc. Abraham, Iſaac, & Iacob. ſed hi ſpontanea voluntate, non ſacerdotali authoritate iſta fecerũt Quo loco contemplari oportet Aaron ſummum ſacerdotem ideſt Epiſcopum fuiſſe Porro filios eius Presbyterorum demonſtraſſe figuram. diſt.21.c. In nouo teſtamento.

In nouo quoque teſtamento Chriſtus maiores,& minores ſacerdotes cõſtituit; videlicet 12. Apoſtolos, & 72. Diſcipulos par Apoſtolos electos, quos promittebat binos in omnem ciuitatem,& locum quo erat ipſe venturus. 21. diſt. in nouo. Itaque poſt Chriſtum Dominum à Petro ſacerdotalis cæpit ordo iuxta illud. Tu es Petrus,& ſuper hanc petram, &c. Matth. 16.& primus ille ligandi,& ſoluẽdi poteſtatẽ accepit, ipſumq. principem eorum eſſe voluerunt, ipſis quoq; decedentibus in locum eorum ſucceſſerunt Epiſcopi diſt. c. in nouo teſtamento. In tertia Epiſtola eiuſdẽ colligitur Epiſcopos ſuperiores eſſe ſacerdotibus alijs, cũ loco Apoſtolorũ ſucceſſerint: Presbyteri vero 70. diſcipulorũ locũ tenẽt. Et Rom. Eccl. non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Dño Saluatore noſtro primatũ obtinuit, & eminentiã poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totũ chriſtiani populi gregẽ aſſequuta eſt. Secunda ſedes eſt apud Alexandriã ſub Marco Euangeliſta. Tertia apud Antiochiam ſub Petro Apoſtolo, quia illic priuſquam Romẽ veniret habitauit. Et Ignatium Epiſcopum conſtituit.

15 Quæritur presbyteri quare ita vocẽtur ℞. ſm Iſid. 21. diſtin. cleros Πρεσβύτερος Græce Latinè ſenior interpretatur non modo pro ætate,vel decrepita ſenectute ſed propter honorem, & dignitatẽ, quã acceperũt. Senectus enim venerabilis eſt & cani ſunt ſenſus hominis, extra de transla. quanto. 11. quæſt. 6. anterior. Vnde,& Dominus inquit ad Moyſen. Con

Digitized by Google

grega mihi 70. viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti, quos ſenes ſunt populi, & magiſtri. Presbyter ergo ſecundum Hier. 94. diſt. legimus ad finem nomen eſt ætatis, Epiſcopus verò dignitatis. Presbyter non pp ætatē decrepitā, ſed propter ſapientiam presbyteri nominantur. Dicitur autem presbyter, quaſi alijs beneuiuendi prebens iter, vel prebens beatū iter, videlicet populo de exilio mūdi.

16 Quæritur quare ſacerdos dicitur Artiſtes? ℞. quia ante ſtat, & ſupra nullum in Eccleſia habet 21. diſtinct. cleros. Dicitur quoque ſacerdos à ſacrificando, quia conſecrat, & ſanctificat. Vnde etiam dicitur ſacerdos, quaſi ſacra dans, vel ſacer dux: vt ait Beda, & Greg. in Paſtoralib. lib. 11. 18. cap. Sacerdos etiam dicitur iuſtitiæ cultor, iuxta illud, cuius meritò quis non ſacerdotes appella. ff. de iuſt. & iur. lib. 1. Sacerdotes vicem gerunt Chriſti, dum pro peccatis obſecrant, & per pænitentiam reconciliant peccatores, & ſunt mediatores inter Deum, & homines.

Sacerdotes ſcire debent librum Sacramentorum, atque Miſſale: lectionarium; antiphonarium baptiſterium computum canones penitentiales, pſalterium homilias per anni circulum, diebus dominicis & feſtiuis actas, e quibus omnibus, ſi vnum defuerit, ſacerdotis nomen vix in eo conſtabit; dicit S. Auguſt. 28. diſtinct. de ipſis. Dioniſ. Mag. in ea diſtinct. omnes etiam ait. Subſtantia Summi Sacerdotis ſunt eloquia diuinitatis tradita, ideſt vera diſciplina, ſeu ſcientia diuinarum ſcripturarum. Inquit Propheta, quia tu ſcientiam repuliſti, & ego te repellam, ne ſacerdotio mihi fungaris. Non enim debent diſcere, qui ex officio, alios debent tunc docere. 37. diſt. ecce 1. cap. 7. conuenientibus.

Hoc officium Chriſtus exercuit quando poſt cænam panem, & vinum in corpus, & ſanguinem ſub diuina virtute cōuertit, dicens Apoſtolis accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum, &c. Excellentius, hoc officio etiam vſus eſt, cum pro peccatis humani generis ſeipſum in ara crucis obtulit patri, idem Epiſcopus ſacerdos, & hoſtia adhuc glorioſius implet, dum ſedens ad dexteram patris interpellat pro nobis.

17 Quæritur Epiſcopi officium quale? ℞. Epiſcopi, autem plus ſonat oneris, quam honoris ſecundum S. Th. 2. 2. quæſt. 185. art. 1. Nam Ἐπίσκοπος, Græcè ſuperintendens interpretatur latinè, ſpeculatoris officium gerens vt. diſtinct. cleros. Nam præpoſitus in Eccleſia ſpeculator dictus eſt, iuxta quod Dominus inquit Prophetæ filij hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, vt plebi ſibi commiſſæ, non negligenter incumbant, ſed vitam, & mores eorum, & cuncta diligenter proſpiciat. Quia ergo Epiſcopus ſpeculator eſt, ideo ex inſtitutione Clementis primi cathedram, ſiue locus eius in Eccleſia altior eſt, vt ſuper intendat, & populum cuſtodiat, omneſque conſpiciat, & illum cuncti, ſicut vinitori altior locus eſt, pro vinea cuſtodienda, ob hoc inquit Apoſtolus, qui Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat 8. quæſt. 1. qui Epiſcopatum. Non dixit honorem, ſed opus, nec dixit opes, ſed opus quoniam Epiſcopus non tam, vt præſit, quam vt proſit eligitur.

18 Quid ſignificat faldiſtorium Epiſcopi? ℞. iuriſdictionem ſpiritualem annexam Pontificali ſignificat, quoniam exercere diffiniendo non debet, niſi pro tribunali ſedens; probatur ex verbis Domini dicentis in Euangelio: ſuper cathedram Moyſi ſederunt ſcribe, & Phariſei, quæ dixerint facitē, & c. 19. diſt. ſecundum 3. q. 7. §. fi.

19 Quid ſignificat ſcabellum Epiſcopi? ℞. per ſcabellum ſignificatur temporalis poteſtas, quæ ſubiecta debet eſſe ſpirituali ſicut probat Gelaſius Papa, extr. de maiorit. & obedient. ſolitæ. 96. diſt. 2. & c. ſeq. & Innoc. 3. in ſua Epiſtola decretali. & à ſpirituali per diſciplinam correctionis conculcatur, quādo à vero exorbitat per peccatum extr. de iud. nouit. 63. diſt. Valentinianus. Vnde pſal. Donec ponam inimicos tuos ſcabellū pedū tuorū.

20 Quid ſignificat hec vox Pōtifex? ℞. quod eſt ſacer Magiſtratus: dictus à poſſe, & facio, ſecundum Varronem, vel ſignificat principem, quia Epiſcopus eſt princeps ſacerdotum, & eſt quaſi pons, & via ſequentium factus. 21. diſt: cleros: Ipſe, & ſummus ſacerdos: Ipſe, & Pontifex maximus

ximus

ximus etiam nuncupatur. Ipſe namque efficit Sacerdotes,& leuitas: Ipſe officia, & Eccleſiaſticos ordines diſtribuit,& diſponit,& præordinato eſt in cunctis. ipſe quod vnuſquiſque facere debet oſtendit Ab ipſo Pontifice Ius pontificum quod modo ius canonicum appellant, & pontificales libri dicuntur in quibus ſacræ ceremoniæ continentur.

Dicitur etiam præſul, quantum in cõcilio præſidet extr. de temp. ord. quod translationẽ. Dicitur etiam Antiſtes, quia ante alios ſtans præeminet populo, vel ab αντι quod eſt contra, quantum hæreticis contra dicit, vt Paſtor lupis.

21 Quotuplex eſt Epiſcopalis ordo? ℞. ſecundum Iſid. 21. diſtin. cleros, quod Epiſcopalis ordo eſt quadripartius videlicet. In Patriarchis, Archiepiſcopis, Metropolitanis,& Epiſcopis. Apoſtolica autem fides, ſicut ait Anacletus Papa 22. diſt. ſacro caput, & cardo eſt aliarũ, quãtum ſicut oſtiũ cardine regitur, ſic illius authoritate omnes Eccleſiæ reguntur,& inde dicti ſunt Cardinales, per quos tota Eccleſia, ſicut oſtium per cardines gubernantur. Illius autem Prælatus Papa qui vocatur pater patrum,& vniuerſalis, quia vniuerſæ Eccleſiæ principatur, & Apoſtolicus, quia principis Apoſtolorum iure fungitur, & verè ſummus pontifex, quia caput eſt omnium põtificum à quo illi tanquam à capite membra deſcendunt: & de cuius plenitudine omnes accipiunt, quos ipſe vocat in partem ſolicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis extr. de vſu. pal. cap. ad honorem. Hic eſt Melchiſedech, cuius ſacerdotium non eſt cæteris comparatum.

22 Quid Patriarcha? ℞. hæc vox Græca eſt, & interpretatur ſummus patrum i. Apoſtolicum locum retinet. 21. diſt. & ideo, quia ſummo honore fungitur tali nomine cenſetur, ſicut Romanus: Conſtantinopolitanus; Antiochenus, Alexandrinus, Hieroſolimitanus.

Dicitur etiam Patriarcha, quaſi pater Arcæ ideſt Eccleſiæ, vel pater patrũ princeps ἄρχων enim grçcè, princeps interpretatur latinæ. Hic eſt Moyſes, qui Aron in Pontificem oleo conſecrauit.

23 Quare dicitur Archiepiſcopus, græco vocabulo dicitur eo, quod ſit ſummus, ſeu princeps Epiſcoporum tenet enim vicem Apoſtolicam, quod præſidet; tam metropolitanis, quam cæteris Epiſcopis.

24 Quare dicitur Metropolitanus? ℞. Metropolitanus, ſiue Metropolitæ dicitur à mẽſura Ciuitatum ſingulis enim prouincijs præeminent, quorum dotes ſubiecti ſunt, ſine quibus nihil reliquis Epiſcopis agere licet. Sollicitudo enim totius prouinciæ eis commiſſa eſt. Vnde Pelagius Papa ait. 5. q. 3. ſcitote certam eſſe prouinciam, quæ habet decem, aut vndecim ciuitates ſub ſe,& vnum Regẽ, & totidẽ minores poteſtates ſub ſe, & vnum Metropolitanũ, alios ſuffraganeos, decẽ vel vndecim Iudices Epiſcopos ad quorũ iudiciũ omnes Epiſcoporum, & reliquorũ ſacerdotum, ac ciuitatum referãtur omnes autẽ ſuperius deſignati ordines Epiſcoporũ,& ſuperiorũ vno, eodẽq; vocabulo tandem Epiſcopi nominantur, ſed priuato nomine quidã vtũtur pp diſtrẽctionem poteſtatis, quã ſingulariter acceperunt. In nouo igitur teſtamento maiorum, & minorũ ſacerdotũ diſcretio ab ipſo Chriſto ſũpſit exordiũ, qui Apoſtolos pro maioribus. & diſcipulos pro minoribus ſacerdotes inſtituit: Petrum vero in ſummũ ſacerdotẽ elegit. Apoſtoli etiã eandem formã ſecuti in ſingulis ciuitatibus Epiſcopos,& præsbyteros ordinauerunt. Leuitas verò ab Apoſtolis legimus ordinatos; Anacletus Papa eadem diſt. Epiſcopi inſtituit præsbyteros per caſtella,& villas poni,& ordinari.

25 Quare dicuntur clerici? ℞. dicuntur clerici, à Κλῆρος græce quod eſt ſors, ſeu hæreditas latinè, qua ſint de ſorte Domini, vel quaſi noſtras eorum ſors ſit, iuxta illud Prophetæ. Dominus pars hereditatis meæ,& c. 12. q. 1. clericus, & c. qui extra; de præben. cum ſecundum. Ex quo patet quod nihil extra Deum habere debent, ſed ſolum decimas, primitias, & oblationes, quæ ſunt hæreditates Domini accipiant, ſiue quaſi ſint ſorte electi.

Primus autem clericus fuit Petrus. Iginius Papa decimus à B Petro compoſuit clerum,& diſtribuit gradus.

26 Quot Monachorum genera inueniuntur? ℞. quatuor, alij enim ſunt cænobitæ, qui videlicet in communi monaſterij regula,& vita, obedientiæ maiorum deſer-

Digitized by Google

uiunt. Alij ſunt anachoritæ, qui videlicet ædificant ſolitudines, & quamuis in communi vita poſiti, priuatè tamen contemplationi vacant. Alij ſunt eremitæ, qui videlicet ſolitariè in deſertis degunt Alij gyrouagi.i.vagabundi, & circuncilliones 23.q.5.cap.1.

27 Quid eſt religio? ℞. Religio dicitur, quia per eam vni Deo religamur ad diuinum cultum vinculo ſeruiendi, & in clericos ſeculares, qui vſurpato nomine, ſeculares dicuntur extr.de offic.ord.licet ad differentiam regularium, qui proprio carent, quod non contingit in iſtis. Nam vt inquit Aug.11.q.1.legi.Bonus non monachus, vix bonum clericum facit.

De Corona Clericorum.

28 Quæritur, quid ſignificat corona clericorum? ℞. circa coronam clericorum, tria attendenda ſunt, ſcilicet capitis abraſio, capillorum detrũcatio, formæ circulatio, Ad capitis ab raſioné tria ſequuntur, ſcilicet munditiæ cõſeruatio: deformatio, & denudatio. Munditię conſeruatio quia ex capillis ſordes in capite aggregantur. Deformatio, quia capilli ad ornamentũ ſunt ſignificet ergo tonſura mundã, & nõ formabilem vitã, ideſt quod clerici debent habere munditiã interius, & non formabilem vitam, ideſt non ex quæſitum habitum exterius ſecundum Dionyſ.de Ecclesia Ierarch. Raſura quoq; tonſura capillorum eſt depoſitio omniũ temporaliũ. Cleric.enim.victu, & veſtitu contenti omnia communia habere debent 12.q.1. clericus, & c. dilectiſſimus. Vnde iuxta Apoſtolũ comã non nutriant, ſed caput de ſuper in modum ſpheræ radant 23. diſt.prohibitæ Denudatio autem ipſa ſuperioris partis capitis, ſignificat, quod inter nos, & Deum nullum deberet eſſe medium, vt reuelata facie gloriam Domini libere contemplemur.

Circa formæ circulationem, ſeu coronam, ſciendũ eſt, quod fit propter multa. Primo in ſignũ quod Chriſtus rex noſter ſe in ipſum in ara Crucis oblaturus ſpineam coronam portauit. Vnde, & nos, q per eãdem paſſioné ſaluari deſideramus Dominicæ paſſionis ſignũ ideſt formam ſpineæ coronæ, quã ipſe, (vt ſpinas peccatorum noſtrorum auferret) in paſſione portauit in capite, in verticibus noſtris portamus, vt ſicut ille pro nobis, ſic, & nos pro illo irriſiones, & abprobria paratos eſſe libenter ſufferre monſtramus. Secundo circularis figura fit, quia hæc non habet principium, neq; finé. Tertio, quia hæc figura omniũ figurarum eſt pulcherrima. Vnde in hac Deus cæleſtes creaturas fecit, per quod ſignificatur, quod clerici debent habere pulcritudiné interius in mente, & exterius in conuerſatione. Sanè raſura capitis clericorum fit, ſicut ait Beda in hiſtoria Anglorũ in memoriam eius, quia cum B. Petrus in Antiochia prędicaret, obraſerunt ſumitatem capitis eius in contumeliã nominis Chriſtiani, & Dominicæ paſſionis, qui quidem hodie toti clero in honoré traditur. Rurſus lex coronã digitorum quatuor ſuper méſam, & de ſuper aureolã fieri iubebat Cæterũ ad Ezechielé Dominus dicit: ſume gladiũ acutũ, & educ per caput tuum & barbã, longitudo nãque capillorũ, multitudiné ſignificat peccatorũ. Hinc igitur clerici barbã ſibi radere informantur, ratio namque pilorum barbæ, qui ex ſuperfluis ſtomachi dicuntur humeribus deſignat quod vitia, & peccata, quæ in nobis ſuperflua ſunt, reſecare debemus. Radimus enim barbas, vt per innocentiam, & humilitatem puri videamur, & Angelis, qui ſemper iuuenili ætate florent, coæquemur, Concilium Cartaginenſe ſtatuit extr de vit.& honeſt.cler.33.diſt ſi quid, vt clerici, neque comam nutriant, neque barbã, & tandé quid ſit tonſura, & qualiter eſſe debeat, vide gloſ.ordin. in clem. 2.de vit.& honeſt cler. vbi inquit, quod eſt illa quod vulgo dicitur la chierica.

Ordinantur autem clerici, vt Deo ſeruiant, nec de cætero ſeruiant mundo, nec gloriæ mũdi. Debent ergo offerre corpora ſua hoſtiã viuenté, ſanctam Deo placentem. Vnde Apoſtolus ad Rom. 12. Confundantur omnes qui gloriantur in ſtultitia, ideſt in gloria mundi, quæ non eſt vera gloria, ſed imago gloriæ.

SVMMARIVM:

1 *Clerici omnes quomodo teneantur ad habitum, & tonſuram iuxta bulla Sixti Quinti.*

2 Cle-

Digitized by Google

2 *Clericalis habitus; quomodo intelligatur.*
3 *Clerici coniugati beneficia habentes quid.*
4 *Clerici quomodo obligantur ad peccatum iuxta bullam Sixti Quinti.*
5 *Clericus tranſiens per terras Infidelium, & deponit, non ſolum veſtes clericales, ſed ſignum illorum ſumit, quid.*
6 *Clericus poſt incurſas pœnas, quomodo poſſit abſolui à Confeſſario.*
7 *Conſtitutio Sixti Quinti, quomodo comprehendat milites, vel officiales Romanæ Curiæ.*
8 *Clerici in peregrinatione, poſſunt deferre veſtes breuiores.*

De Clericorum habitu, & tonſura. Cap. II.

1 QVæritur vtrum omnes clerici teneantur deferre habitum, & tonſuram? R. quod non, ſed tantũ beneficiarij licet habeant tantum beneficium ſimplex; quamuis non ſint in ſacris, & qui ſunt in ſacris, licet nullum habeant beneficium, iuxta conſtitutionem Sixti Quinti 1588. de habitu, & tonſura, per clericos, ſeu milites beneficia, ſeu penſiones obtinentes deferendis, ita colligitur ex verbis ipſius conſtitutionis ibi Præcipimus. Sylu. etiam notat in verb. clericus, 2. nu. 2. verſ. 1. Nauar. cap. 25. nu. 100. verſ. 33. Nec ſufficit deferre tonſuram tantum, nec habitum tantum, ſed vtrunque, quia verba bullæ dicunt. Deferant omnino tonſuram, & habitum clericalem, quid autem ſit tonſura diximus ſupra.

2 Quæritur quomodo intelligitur clericalis habitus? Reſpondetur intelligitur, quia dicit ibi, vt clericus deferat veſtes talares; Quia intentio Pontificis videtur fuiſſe, vt ex habitu diſtinguantur perſonæ Eccleſiaſticæ à laicis, quod ſit per habitum. Verum an ſit vſque ad talos, parum refert, tum quia ita videtur eſſe in vſu, quoad togam, quæ vulgo dicitur la ſottana. Pallium verò vt genua cooperiat eo magis, quia canones tantum de vna veſte talari loquuntur, cap. non liceat 23. diſtinct. Ita etiam tenet Caiet. in verb. clericorum peccata. Item nec ſufficit tantum veſtes extrinſecas deferre clericalem, & alias intus virgatas, i. ſericis texturis variatas, quia omnes debent eſſe clericales, facit text. in cap. ſi iudex de ſent. excomm. lib. 6. Franc. in cap. de cleric. coniug. facit text. in cap. 1. 21. quæſt. 4. in fin. Poſſunt tamẽ in cubiculo, vel in prandio, vel in domo, quia fortaſſis alia caret, & quia domus rem ſecretam, & non publicam denotat 6. quæſt. 1. ex merito, ſic etiam veſtes rubeæ, & virides, ſunt prohibitæ gloſ. in clem. 2. vers partita de vit. & honeſt. cleric. quod intellige, quando publicè, non autem quando occultè deferantur.

3 Quæritur quid ſi beneficia ſimplicia poſſidentes ſint coniugati? Reſpondetur, quod de iure tenebantur deferre dummodo contraxiſſent eum vnica, & virgine, ſi volebant vti priuilegijs clericalibus, id eſt priuilegio fori, & canonis ſi quis ſuadente text eſt, vti cap. vnico de cleric. coniugatis, Hodie verò habitum & tonſuram deferre tenentur, & ſi vti nolint dictis priuilegijs per verba bullæ præſertim ſi vti velint, Et dicta conſtitutio extenditur ad omnes clericos coniugatos beneficiarios, vel penſionarios, quamuis ſint exempti, & immunes per aliqua priuilegia, vt non incedant clericaliter.

Extenditur etiam ad milites Hieroſolimitani, aut S, Iacobi, ſi beneficium Eccleſiaſticum ſimplex poſsident, non vt milites, ſed vt clerici tenentur deferre habitum, & tonſuram clericalem, & tenentur etiam recitare horas, vt ibi, cæterum milites, non obſtante, quod ex priuilegio apoſtolico talibus militibus fuerit indultum, vt non deferant habitum clericalem, quia per hanc conſtitutionem derogatum eſt omnibus priuilegi?s, vt in fine habetur, & compræhenduntur in ea etiam canonici non beneficiarij, nec in ſacris initiati, ſed habentes tantum ſtallum in choro, & vocem in capitulo expectantes præbendam, etenim eo ipſo quod quis eſt canonicus habet ius in præbendam vacantem, vel propriè creaturam, capitulo, ſi poſtquam de præbend. lib. 6. cap. final. de Concil.

præben.eod.lib. vbi Franc. etiam notat, quod appellatione beneficij Eccleſiaſtici, venit canonicatus. Itẽ ſupra numerarij ad canonicos in minoribus ordinibus conſtituti, tenentur habitum deferre, ita Abb. in cap. cum M. Ferrarien. num. 31. de conſtit. Sed hodie dicti regreſſus, & coadiutoriæ cum futura ſucceſsione, ſunt prohibiti per Conc. Trid. ſeſſ. 25 de refor. cap. 7. Item iſta conſtitutio non extenditur ad familiares in Palatio Papæ, vt habetur in bulla, atque in ipſius bullæ declatione.

4 Quæritur vtrum conſtitutio obliget, quo ad peccatum in foro conſcientiæ à die ſcientiæ, licet ſit adhuc infra tempus ad non geſtandum habitum quo ad pœnas per verba bullæ dicentis, lapſo huiuſmodi tempore? ℞. ꝙ ſic ſi potuerit clericus voluntatem ſumm Pontificis executioni mandare, cum etiam de iure beneficiarius, vel in ſacris conſtiutus teneatur habitum deferre. Sylu. in verb. cleric. lo. 2. num. 1. verſ. 2. Nauar. cap. 25. nu. 100. Quod ſi poſt tempus elapſum ignorauerit conſtitutionem, non obſtante, quod fuerit publicata, & ad valuas eccleſiarum poſita, non incurrunt in pœnas habitum non deferentes, quo ad peccatum mortale, tum ex verbis bullæ in fine, dũ dicit, præſumpſerint. Quod verbum notat dolum, & temeritatem, non autem obliuionem, & ignorantiam, facit in cap. 1. cap. monaſteria, de vit, & honeſt. tum etiam per gloſſ. in cap. 1. de reb. Eccleſiæ non alienand. lib. 6. Vbi qui citra culpam diutius poſt tempus elapſum ignoraſſent excuſantur. Quo verò ad pœnas exteriores, & in foro exteriori, ſecus crederem.

5 Quæritur vtrum peccet clericus, qui tranſeundo per terras infidelium, non ſolum deponit veſtes clericales, ſed etiã infidelium ſignum aſſumit, vt illorũ furorem declinaret? ℞. quod peccat Sylu. in verb. Apoſtaſia quæſt. 1. & in verb. infidelitas. Caiet. in verb. habitus amiſsio. Et ad incurrendas has pœnas ſemper incurritur per illa verba bullæ. Iugiter deferant; verbum enim iugiter. i. continuo intelligitur interuallo, vt inquit Abb in cap. cæterum de reſcrip. facit text. in cap. ſtipulatus ſum. damam, ff. de verb. oblig. cum ſimil. ſemper tamen modicum excuſat à peccato, & per conſequens à pœnis huius conſtitutionis, hoc tamen quãdo ſic determinabitur arbitrio boni viri. i. Confeſſarij, facit quæ dicit Nauar. cap. 27. num. 89.

6 Quæritur vtrum poſt incurſas pœnas clericus poſsit per confeſſarium abſolui à peccato antequam beneficium vacare denunciauerit eis ad quos ſpectat? ℞. regulariter non eſſe abſoluendum, niſi primum renunciauerit, & reſignauerit in manu eius, qui reſignationem poteſt accipere, vel alicuius in nomine eius, ſi eſſet in mortis articulo, tenetur reſtituere fructus perceptos, de renunc. cap. poſt translationem. § rurſus. Poterit tamen ſecundum Innoc. retinere vitæ neceſſaria ſtrictè, & de conſilio confeſſoris, ita quod ſolum non egeat, & alios fructus reſtituere, cap. dilecto de præbend. Aliter abſolui non poteſt, niſi obtineat diſpenſationem Ita Sylu. in verb. beneficium 3. quæſt. 10. Crederem poſſe tamen abſolui, quando eſſet neceſsitas eccleſiaſtici præcepti, puta communicandi die paſchatis, & non poſſet tunc renunciare, vt quia eſſet perſona grauis, & omnino promitteret, vel ad euitandum ſcandalum, aut ſpes certa obtinendi diſpenſationem, quod ſi reuelet, illo careret. Nec poſt incurſas pœnas poteſt alienare, nec vti fructibus beneficij; & ratio eſt, quia iam priuatus eſt beneficijs; & penſionibus abſque vlla ſententia declaratoria ſubſecuta, vt clare patet per dictam cõſtitutionem ibi, abſque vlla monitione, &c Et incurſas pœnas eſt liber à recitatione horarum, quia beneficium datur propter officium, ideo ceſſante cauſa, caſſare debet effectus: niſi eſſet in ſacris. Vide à ſimili, quæ dicit Couar. lib. 3. var. reſo. c. 13. nu 12,

7 Quæritur vtrum hæc conſtitutio cõpræhendat milites, vel officiales Romanæ curiæ charactere clericali inſignitos aut etiam minoribus ordinibus, qui milites, vel officiales, non vt clerici, ſed vt milites obtinent beneficia ſuæ militiæ, quæ dicuntur commendæ, vel penſiones, & ſuper quibuſuis fructibus eccleſiaſticis, aut fructus ſibi reſeruauerunt percipiendos, aut in futurum obtinebunt? ℞. quod ſic; tenentur enim deferre

habi-

Digitized by Google

habitum militarem, licet non clericalem ita habetur ibi. Ceterum milites, & ratio eſt, quia iſti non percipiunt beneficia, ſeu penſiones, vt clerici, ſed vt benemeriti, ideo non tenentur deferre habitum clericalem, neque recitare horas.

8 Quæritur vtrum excuſentur à pœnis in bulla contentis clerici, qui ſunt in longa peregrinatione non deferentes veſtes talares? ℞. quod ſic, quia tunc licet habere veſtes breuiores, & expeditiores, Sylu. in verb. clericus. 2. num. 1. verſ. 2. & hæc circa explicationem ſupradictæ conſtitutionis de habitu clericorum dicta ſufficiant.

De communibus veſtibus iam dictum eſt; nunc verò dicemus de veſtibus ſacris, quibus Sacerdos, & Pontifex etiam ad ſacrum altare accedit: Non enim cum veſtibus communis vitæ vſu pollutis in ſancta ſanctorum ingrediamur, ſed cum conſcientia munda, & veſtibus mundis ſacris, Dei Sacramenta tractemus de conſ diſtinct. 1. cap. 1. Vnde Stephanus Papa de veſtiméto ſtatuit ſacris veſtibus non niſi in Eccleſiaſticis, & Deo dignis officijs vti, & Ezech. Non ſanctificabant populum in veſtibus ſuis, habent ergo Eccleſiaſtici alium habitum in diuinis officijs, alium in communi vſu, vt cuncto populo chriſtiano exemplum præbeat bonæ conuerſationis quatenus loti priùs ſordes, noui Chriſto fiant homines.

SVMMARIVM.

1 *Veſtes Sacræ à veteri lege ortum habuerunt.*

2 *Veſtes Sacerdotis ſacræ, quæ ſint, & ſignificatio.*

3 *Alba, & amictus eiuſdem materiæ lini eſſe debent.*

4 *Cingulum quid ſignificat.*

5 *Manipulus, quid ſignificet.*

6 *Stola quid ſignificet.*

7 *Planeta quid ſignificet.*

8 *Sacerdos prætermittens aliqua de indumentis ſacris, quid.*

9 *Sacerdos celebrans indutus veſtibus, ſed non omnibus ſacris, quid.*

10 *Sacerdos accipiens Sacramentum ſine ſtola, quomodo peccet.*

11 *Sacras veſtes tangens quomodo peccet.*

12 *Sacræ veſtes poſſunt fieri, etiam ex veſtibus profanis.*

13 *Veſtes pontificales, quæ ſint.*

De Veſtibus ſacris. Cap. III.

1 QVæritur veſtes ſacræ vnde ortum duxerint? ℞. à veteri lege videntur aſſumptæ; nam Dominus, præcepit Moyſi, vt faceret Aron Sacerdoti, & filijs eius veſtes ſanctas in gloriã & decorem, vt loti, & ſacris veſtibus induti fungerentur officio in ſacris. Exod. 27. 31. 35 & 40. cap. Docuit enim Dominus Moyſem per 40. dies facere pontificalia ſacerdotia veſtimenta, ſacerdotibus, & leuitis ſuis, ornamenta quoque, & linteamina; ſed, & Maria fecit, & texuit illa in vſum miniſterij tabernaculi federis & Eccleſiaſt. 47. Dedit celebrationibus decus, &c.

2 Quæ ſunt ſacra ſacerdotis veſtimenta, & quid ſignificet? Reſpondetur Primum veſtimentorum ornatus, quod requiritur in celebrante, tum ad repræſentandam Chriſti paſſionem, tum ad excitandos ſpiritus noſtros, quibus efficacius fructum eiuſdem paſſionis, vt dicit Apoſt. ad Ephe 6. Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, & habetur in Concil. Trident. in cap. cunque natura. ſeſſ. 25. igitur, vt Pontificales prætermittamus hic: Sex ſunt Sacerdotis veſtes, ideſt, amictus, alba, cingulum, manipulus, ſtola, caſula, amictus ergo, quo caput tegitur ſacerdotis, vt Apoſtol. ſuper galeam ſalutis aſſumite ſi ad paſſionem ſpectes, velum illud ſignificat, quo perfidi Iudei, vt Luc. 22. & Matth. 26. legitur faciem Chriſti in domo Caiphæ illudentes velabant dicentes profetiza nobis Chriſte, quis te percuſſit. Si verò ad mores fatetur Chriſti Sacerdos capitis membrum eſſe, quem proprio cerebro, quo omnes ſenſus vigent imponens profitetur ſenſibilia, hæc omnia, & caduca pro ſpe æternorũ obijcere. Deſcendit etiam Amictus ſuper humeros,

humeros, quibus onus domini ferre docemur.

3 Quæritur alba, quæ & cuius rei materiæ eſſe debet? ℞. abba ſicut, & amictus veſtis linea, candida, & munda eſſe debet, quæ latinè talaris eſſe dicitur, eo, quod ad talos vſque deſcendere debet. Primum memoria eſt illius, quã velut ſtultus, ab Herode illuſus remiſſus eſt ad Pilatum. De hac etiam Apoſt. ad Rom. 8. dicit. Spe enim ſalui facti ſumus. Sed quantum ad mores ſignificat iuſtitiam, quæ vniuerſam virtutem comprehendit, quia in cunctis operibus noſtris elucere debet ob id, quod totum corpus noſtrũ regit. Et quod linea, morum floritatem, & gloriæ candorem repreſentans, quem Chriſtus in transfiguratione veſtimentis ſuis exhibuit.

4 Quid ſignificat cingulum, ſiue zona? ℞. ſi ad paſſionis memoriam referatur ligamen, quo Chriſtus ligatus fuit, atque non incongruè flagella ſignificat, & caſtitatẽ, quæ firmiter eſſe debet in miniſtro Euchariſtiæ, & ſignificatur iuſtitia cuius duo ſunt bracchia inter ſe conſtringentia ſcilicet declina à malo, & fac bonum: de hoc Eſai. 11. Et erit iuſtitia cingulum lũborum eius, & præcingitur circa lumbos vt nullus incentiuorum ſtimulus caſtitatis diſſoluatur, & ſecundum illud. 12. Sint lumbi veſtri præcinti, ſuccingitur ne defluat, vt expeditus ad pietatis opera, nulla ocij laſciua naufragetur. Succingitur nihilominus alba, ne defluat. per quem omnem ſuperfluitatem à ſacerdotis vita excludi opertere penitus demonſtratur Hinc in cap. à crapula, & cap. clerici officia, de vita, & honeſtate cler. Interdicuntur clericis crapula, & ebrietates cauponæ, ſecularia negotia, alearum luſus, &c. Habet quoque cingulum bracchia duo ſe complectitia quod duplicem ſignificat munditiam, mentis, & corporis.

5 Quid ſignificat manipolus? ℞. manipolus ſiniſtro brachio applicatus, quo amoris ornamenta geſtari ſolent, magnum illud amoris vinculum, quo ſolus noſtra vincebatur, & de ſe ſerio coanguſtatus eſt ad perficiendum opus noſtræ redemptionis repræſentant, ſignificat etiam ligamen, quo Chriſtus fuit columnæ manibus alligatus, qui quidem funis brachio illo ſiniſtro cordis vicino amorem nobis commemorat, quo ad expianda noſtra peccata cruenta flagella pertulit, quo ideo vicarium amorem reſpondere ſacerdos profitetur cuius gratia flagella huius mundi tanquam fructus pænitentiæ tolerare debemus. Atque his quatuor inſignibus non ſolum ſacerdos, ſed etiam Diaconus, & Subdiaconus induuntur.

6 Quæritur quid ſignificat ſtola? Reſpondetur ſtola, & orarium dicitur, vinculum tertium repreſentat, quo Chriſtus crucem baiulans, fuit collo ligatus. In moribus verò noſtram obedientiam, & iugum Domini, cui collum quaſi loro ligati ſubmittimus ad portandam crucem Domini, eius veſtigia ſecutã. Hanc autem Sacerdos in vtroque humero portat, eandemque ſuper pectus in modum crucis: Quo vtique ſigno, & à dextris, & à ſiniſtris proſperis, & aduerſis communitus eſſe decet. Habet duo bracchia pendentia, quæ ſignificant prudentiam, & temperantiam. Vnde Apoſt. ad Titum. 2. ſobriè, & piè viuamus in hoc ſeculo.

7 Quid ſignificat Planeta? Reſpondetur planeta, quæ veſtem purpuream ſignificat, qua in prætorio Pilati, Dominus poſt flagellationem, Chriſti corpus indutus, illuſus, percuſſus, & iniquis iudæis oſtenſus eſt. Ioan. 19. veſte purpurea circumdederunt eum, & etiam caſula dicitur, & hæc ab vtroque latere inciſa eſt, deſignans tunicam Chriſti inconſutilem, qua exutus crucifixus eſt. Sed quantum ad mores, charitatem, quæ ipſum ad crucem perduxit, & in nobis, vt ait Apoſtolus multitudinem operit peccatorum.

8 Quæritur vtrum peccaret celebrans, ſi aliquam illarum prætermitteret? Reſpondetur, ſi conſultò prætermitteret peccaret mortaliter, & eſſet tanquam miniſteriorum contemptor, cap. Eccleſia diſtinct. 23. qui text. intelligitur infra miſſarum ſolemnia, vt inquit. Sylu. in verb. ſacerdos. ver. Quartum, ſecus, ſi ex obliuione, vel aliqua negligentia. Sotus dicto articulo quarto.

9 Quæritur ſi ſacerdos celebrauerit indutus veſtibus, quibus indui debet, ſed

Digitized by Google

ex his aliqua nondum erat benedicta, an peccaret? Reſpondetur, quod ſic, vt ſi ex craſſa ignorantia; ſecus ſi ex obliuione, vel leui culpa, nam peccaret tunc tantum venialiter.

10 Quæritur, vtrum peccaret Sacerdos accipere ſacramentum abſque ſtola ad communicandum infirmos, ſiue ſanos in diebus feſtis, dum populo exhibetur? Reſpondetur, quod peccaret mortaliter; nam propter reuerentiam ſacramenti illam debet habere. Turrecrem. in dicto cap. Eccleſiaſticam. num. 5. Verum ſi Sacerdotes communionem acciperet abſque ſtola, vel propter infirmitatem, vel aliam rationabilem cauſam nõ celebrando, non peccarent mortaliter.

11 Quæritur, vtrum veſtes ipſe tangi poſſint à mulieribus, & à laicis ſine peccato? Reſpondit ſumm Roſella, & Angelica, vt refert Silueſt. verbo corporalia, quæſtione prima, inquit, quod poſſunt tangi abſque peccato; ſed non eſt tanta reuerentia. Quod ſecus eſt de corporalibus, & purificatorijs; nam non debent lauari, nec tangi etiam à monialibus, quamuis eſſent ſacratæ, cap. ſacratas, diſtinct. 33. & de conſecrat. diſtinct. 2. cap. nemo, el ſecundo, ne fragmenta, vel pulueres Dominici corporis malè tractentur, aut prophanis contingantur, dicto cap. nemo, & idem de purificatorijs, quibus interdum ſtillæ ſanguinis imbibuntur, & reliquiæ corporis adiunguntur. Sed Diaconi habere debent nouam peluim, & aquam in ſacrario proijcere, quantum ad primam lotionem: deinde lota, poſſunt per moniales reparari, ſi ſit conſuetudo. ita Syluest. in verbo corporalia, quæſtione prima, & in verbo femina, quæſtione tertia. Simpliciter tamen illa tangere, aut calicem, nullatenus eſt peccatum mortale, immo ſi abſit contemptus, aut non eſt veniale, aut leuiſſimum. Sed vſus eorum prophanus, ex genere ſuo, eſt mortalis, vt ſi quis auderet calice conſecrato in menſa prophana vti, aut corporali tanquam naſitergio, aut veſtibus ſacris, tanquam torneamentis, Sot. in quarto ſententiarum diſtin. 13. quæſt. 2. art. 3. col. antepen. Hinc inquit text. in cap. nuptiarum. de conſ. diſt. 1.

12 Quæritur, vtrum liceat ex veſtibus alicuius feminæ fieri aliquis Eccleſiæ ornatus? Reſpondetur, quod non liceret; ſed contrarium hodie habet vſus, quia quotidie ex veſtibus profanis fiunt ſacræ per Pontificalem benedictionem. Sic etiam templa idolorum conuerſa ſunt in Eccleſias, & multæ domus profanæ, ita Sylu. in verb. teſtis.

13 Quæritur, ſacræ Pontificales veſtes, quæ ſunt? Reſpondetur, ſunt, videlicet. Primò, ſandalia, vt Pontifex ſit memor Dominicæ incarnationis. Secundò, amictus, vt motus, & cogitatus fauces, & linguam cohibeat, vt fiat cor mundum, ſpiritum rectum percipiens in viſceribus innouatum. Tertiò albam talarem, vt habeat munditiam carnis perſeuerantem. Quartò, cingulum, vt impetus luxuriæ refrenet. Quintò, ſtolam in ſignum obedientiæ. Sextò, tunicam iacinthinam, id eſt, cæleſtem conſeruationem. Septimò ſuperinduit dalmaticam, id eſt, ſanctam religionem, & carnis mortificationem. Octauò, chirotecas, vt declinet vanam gloriam. Nonò, annulus, vt diligat ſponſam ſuam, id eſt, Eccleſiam ſicut ſe. Decimò caſulam, id eſt, charitatem. Vndecimo, ſudarium, vt quidquid fragilitate, vel ignorantia peccat, pænitentia tergat. Duodecimò, pallium ſuperponit, vt ſe oſtendat imitatorem Chriſti, qui languores noſtros tulit. Decimò tertio mitram, vt ſic agat, vt mereatur accipere coronam æternam. Decimo quartò, baculum, id eſt, authoritatem poteſtatis, & doctrinæ.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdoti celebrare volenti neceſſaria.*
2 *Corporalia, & pallæ, quomodo debeant eſſe, & quot.*
3 *Altare portatile, quomodo debeat eſſe.*
4 *Sacerdos celebrans in domibus non conſecratis, quid.*
5 *Celebrari in mari, & in flumine, non licet.*
6 *Sacerdote celebrante, ſi fiat rixa, quid.*

De his,

Digitized by Google

De his,quæ ſunt neceſſaria Sacerdoti celebrare volenti. Cap. IIII.

1 QVæ requiruntur Sacerdoti ſacrum facere volenti. Reſpon detur, debet celebrare, & conſecrare in Eccleſijs ab Epiſcopo conſecratis. cap.1. ſicut,cap.nullus, de conſecr.diſt.1. vel in Eccleſijs benedictis, & ita videtur eſſe vſus Eccleſiæ; & hoc propter reconciliationem, ſi fortè fuerint violatæ, vt inquit Sot.in 4 ſent diſt.13.q.2.art 3.col.9. Item in altari conſecrato lapideo, integro, non enormiter fracto, cap. altaria. cap.placuit.de conſ.diſtin.1.cap. quod in dubijs,de conſ. eccleſiæ. Item altare debet eſſe ornatum duabus ad minus pallis,ſiue tobalijs, & ſecundum nouam Rubricam tribus, quæ extendi debent ſuper altare, in quibus extenditur immediatè corporale. Corporalia verò,& purificatorium, oportet, vt ſint benedicta, ac ſi lauantur, non eſt opus noua benedictione, nec purificatoria. Sylu.in verb. Corporalia.quæſt.2.cum formam nó perdant, etiam ſi diſcedat amydum, & reponatur.

2 Quæritur ex qua materia debent eſſe corporalia? Reſpondetur tam corporalia,quam pallæ, ſiue tobaleæ debent eſſe de ſindone munda, & de lino puro de terra procreato,atque contexto, cap.cóſulto,de conſ.diſt. 1. alias celebrans cum corporali immundo, vel purificatorio, aut calice, peccat mortaliter. cap. 2.de cuſtod. Euchar. Caiet.in ſum.in verb. miſſa. Sylu.in verb. vaſa. vbi extendit ad oratoria,corporalia veſtimenta miniſtrorum, & pallas altaris; & debent eſſe ipſe pallæ, ſeu tobaleæ, quibus altare tegitur, ad minus duæ, excepto corporali, in repreſentationem ſanctiſſimæ Trinitatis, & ſufficit,quod ſit vna duplicata. Sylu in verb. corporalia, & in verb.miſſa. 1.q.2. verſ.ſecundum.

3 Quæritur, altare portatile, quomodo debet eſſe? R. quod ſi altare non eſſet conſecratum, debet ſaltem celebrari in altare portatili conſecrato,quod eſt paruus lapis continens in ſe foramen cum conſecratione, & ſigno ſuperpoſito; & hoc altare debet eſſe latitudinis, ſecundum Petr. de Pal. ſcilicet lapis in capſula, quod in ea capi poſſit pes calicis, & hoſtia conſecrata ſaltem, quod ſint ſuper lapidem pro maiori parte. Hodie verò Romæ eſt determinata menſura, & fiunt ex toto lapide ſine tabula lignea, & latitudinis vnciarum 16. & longitudinis 18. & ita Sacerdos celebrando debet tenere panem, aut calicem totum ſuper lapidem,text.in cap.incedimus. de conſ. diſt.1.quod notat Sylu.in verb.altare,nu. 1. Et hæc intelligenda ſunt de altari, qđ vulgo dicitur portatile. In quo tamen altari conſecrato adhiberi debent Sanctorum reliquiæ, quorum vita abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. vnde de conſ. diſt.1.cap.placuit habetur. Placuit,vt altaria in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyris condita probantur ab Epiſcopis, qui eiuſdem locis præſunt, ſi fieri poteſt, euertantur: quamuis canon ille non eſt ita neceſſarius, niſi huiuſmodi, reliquiæ haberi poſſint. Ita Sot.in 4 ſent. 13.q.2.art.3.col.10.

4 Quæritur,vtrum peccaret Sacerdos,ſi celebraret in domibus non conſecratis? Reſpondetur, quod non licet celebrare, niſi in domibus ab Epiſcopo conſecratis. cap. nemo, de conſ.diſt.1. vel ſaltem benedictis, aut etiam in capella benedicta in altari portatili, conſecrato, vel etiam ſi eſſet domi oratorium ab Epiſcopo benedictum, vt habetur in Conc. Trid ſeſſ. 22.quanta cura. Et ita celebrando extra Eccleſiam conſecratam,vel benedictam, peccat mortaliter.d. cap. ſicut, cap.vnicuique,de conſecr. diſt.1. modo concurrant; primum, quod non ſit neceſſitas: ſecundo, quod non ſit petita licentia ab Epiſcopo; quamuis hodie per Concil. Trident. non liceat Epiſcopis illam concedere, ſed tantum Cardinalibus; ſed credimus,quod ſicut neceſſitate exiſtente, etiam ſine licentia Epiſcopi, poterat abſque peccato Sacerdos celebrare in domo non conſecrata,neque benedicta, altari,alijſq. neceſſarijs interuenientibus, cap. concedimus, de conſ.diſt. 1. Sylu.in verb.miſſa.1.quæſt.8.verſ.ſecundum. Ita poſſet eſſe hodie poſt dictum Concilũ,

quia

Digitized by Google

quia nō videtur per hoc derogatum per dictum Concilium, & per conſequens, illi adhærendum. Pro quo eſt notandū, quod in terris in quibus ſupplicationes frequentiſſimè fiunt in aliqua parua Eremitoria, præ quorum foribus ſolet dici miſſa, vt ab omnibus audiatur, & in primis miſſis Sacerdotum, ad quas maxima multitudo, quam Eccleſia capere non poteſt, ſolet conuenire, & in miſſis, quæ celebrantur ſub diuo, id eſt, ſub campo, vel in tentorijs, vel in domibus priuatis, quamuis in locis, vbi vel menſa, vel lectus ſternitur, niſi ob grauem iacentis infirmitatem, vt communionem ſuſcipiat indecentiſſimum eſt celebrare, vel etiam in exercitu Chriſtianorum maximo, quia communicare debent, quibus imminet periculum mortis.

5 Quæritur, vtrum liceat celebrare in mare? ℞. quod non licet in mari, nec in flumine, nec vbi probabiliter ſanguinis effuſio timetur, Sylu. in verb. miſſa. 1 q. 5. Sot. diſt 13. q. 2. art. 3. col. 7. Nauar. cap. 25. num. 81. & ſeq. Nec etiam licitum eſt celebrare in Eccleſia polluta, vel interdicta durante interdicto, ſub pœna irregularitatis, cap. is qui. de ſent. excommunicat lib 6.

6 Quæritur, quid ſi Sacerdote celebrante, ſit rixa in Eccleſia cum ſanguinis emiſſione, an Sacerdos debeat à celebratione deſiſtere, vel miſſam proſequi? ℞. quod ſi ceptus eſt canon, debet miſſam proſequi, alias debet proficiſci, & ingredi Sacriſtiam. Sot. qui ſupra art. 3. & 4. vel ſi Eccleſia eſſet tantum benedicta, & fieret rixa cum ſanguine ante inchoatum canonem, Sacerdos poſſet aſpergere aqua benedicta Eccleſiam, & proſequi miſſam. cap. fin. de conſ. eccleſ. vel altar. Sot. qui ſupra.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdoti neceſſaria in celebratione miſſa.*
2 *Miſſæ quot perſonæ intereſſe debent.*
3 *Sacerdos an celebrare ſolus, & ſine miniſtro vnquam poſſit.*
4 *Calix cum patena conſecratus, ex auro, argento, vel ſtanno eſſe debet.*
5 *Sacerdos celebrando, rubricam miſſæ ſeruare debet.*
6 *Sacerdos in conſecratione debet habere intentionem faciendi, quod Chriſtus fecit, & inſtituit.*
7 *Sacerdos celebraturus, ieiunus eſſe debet.*
8 *Sacerdos celebraturus, aut communicaturus ſi aliquid ſumpſerit, quid.*
9 *Sacerdos celebrans cibo non digeſto, ex inopia ſomni, quid.*

Quæ debet facere Sacerdos celebrando. Cap. V.

1 QVæritur, Sacerdos antequam celebret, quid facere debet? ℞. ſecundum communem opinionem, debet Horas Matutinas prius perſoluere; de Prima verò, ſi eſſet aliqua conſuetudo, vel conſtitutio contraria, vt prius dicatur, debet intelligi de Miſſa maiori. Debet etiam ſacras veſtes habere, vt diximus ſupra, præterea debet habere lumen. cap. fin. de celebr. miſſ. aliàs eſſet peccatum mortale; quia deponitur Sacerdos, vt ibi, quod lumen poteſt eſſe ex oleo, vel ſiue; melius autem eſt, vt ſit ex cera, & ita habetur in praxi; ſufficit etiam vna candela ex neceſſitate præcepti, ſed indecens eſt, & ideo duæ apponuntur.

2 Quot perſonæ miſſæ intereſſe debēt? ℞. duas præſentes, de conſ. diſt. 1. cap. hoc quoque. Hinc Sacerdos pluraliter loquitur audientibus, dum ait: Dominus vobiſcum &c. Gratias agamus, & cap. non ergo decet, vt cum vno tantum miniſtro celebret, quod intelligitur de miſſa maiori: nam in miſſis priuatis, ſufficit vnus miniſter, qui gerit vicem totius populi Catholici: qui tamen non debet eſſe mulier, cap 1. de cohab. cleric. vel mul. Sylu. in verb. miſſa. 1. q. 2 verſ. ſecundum.

3 Quæritur, vtrum Sacerdos ſolus, ſine miniſtro vnquam poſſit celebrare? Reſpondetur, quod ſic, vt vrgenti neceſſitate, vt verbi gratia in eremo, vel ſi magnū feſtum, & alium Sacerdotem ſacrum facientem audire non poſſet, aliàs non ita. D. Ant. de Butr. in cap. 1. de vit & honeſt. cler. nu. 11. Sot. diſt. 13. q. 2. art. 5. col. 10. qui inquit, quod cum hæc ſint de iure poſitiuo, poſſet cum diſpenſatione Eremita ſolus celebrare.

4 Quæ-

4 Quæritur, calix cum patena, ex qua materia eſſe debet? ℞. celebrans debet etiam habere calicem cum patena conſecratum,& chriſmate perunctum,& nec licet in hoc Epiſcopo diſpenſare. Syln.in verb.miſſa.1.verſ. ſecundum. Calix verò cum patena,debet eſſe ex auro,aut ex argento,aut ſaltem ex ſtanno,vt habetur in cap.vt calix.de conſ. diſt.1. qui autem aliquid iſtorum prætermitteret, ſi abſit ſcientia,& contemptus,nõ peccaret mortaliter,arg.text in cap.fin.de celebr. miſſæ. in fin. Non enim tenetur explorare vaſa, an ſint conſecrata, vel vtrum linteola ſint ex lino, & an ſuptus ara lapidea lateat. Sot.diſtinct. 23. quæſt. 2. art. 3. in fin.

5 Item Sacerdos celebrãdo ſeruare debet,etiam ordinem, ſeu rubricam miſſæ, tam in dictis, quàm in factis, quia ſunt plena miſterij; & habere debet librum miſſale ſaltem continentem canonem. Te igitur, vſque ad communionem, ſub peccato mortali. Nauar.cap.25.num.83. verſ. 18. & totum ſacrum nudo capite peragere, de conſ. diſt. 1.cap.nullus Epiſcopus. quare graue peccatum eſſet aliter facere: nam Sacerdos ille priuaretur communione, niſi forſan ex rationabili cauſa Prælatus diſpenſaret. Sylueſt. in verb. miſſa.1. quæſt.1. Sot.diſt 13. quæſt. 2.art.4.

6 Rurſum in conſecratione Sacerdos debet habere intẽtionem faciendi, quod Chriſtus fecit, & inſtituit, & quod fecit Eccleſia quãdo vult proferre verba conſecrationis.

7 Sacerdos celebraturus debet eſſe ieiunus ieiunio naturali; videlicet, vt nullum cibum, vel potum ſumat poſt mediam noctem elapſam, cap. nihil. 7. quæſt. 1. cap.liquido.de conſ.diſt.2.cap. ex parte, de celebr.miſſ.cap. ſacramento. de conſ. diſt.1.etiam ſi illa eſſent medicinalia, vel alterius cibi, & potus in quacunque minima quantitate. Nauar.cap.25. & num. 75. verſ. 19. & contrafaciens, peccaret mortaliter, niſi communicandi ſint infirmi, & de eorum ſalute dubitatur, quia ſtatim poſt cibum, cõmunicari poſſunt. vt habetur in cap. presbyter, & de conſ. diſt. 2. Excipitur etiam Sacerdos, qui errore ſeductus aquam pro vino infundit calici, quam poſt deglutionem ſentit eſſe aquam: nam tunc debet apponere aliam hoſtiam conſecrandam iterum cum calice, dicens: Qui pridie, vt cap. per text. in cap. nihil, 7. quæſt. 1 S.Tho.3.par.ſum. quæſt.83 art.6. ad 4 & non obſtat, quod non ſit ieiunus; quia præceptum de perceptione ſacramenti, maioris eſt ponderis, quam quod hoc ſacramentum à ieiunis ſumatur, vt inquit S.Tho.

Item Sacerdos, qui poſt conſecrationem recordatur aliquid comediſſe, quod etiã procedit ante conſecrationem, ſi graue ſcandalum timeretur, quamuis non ſit ieiunus, debet tamen perficere ſacramentum, & illud ſumere. S.Tho. qui ſupra ad 2.Nauar.cap.25.nu.75.verſ.13.

Item ſi poſt ſumptionem ſacramenti, reliquias aliquas reperit in altari, poteſt imò debet illas colligere,& ſumere, licet acceperit purificationem, antequam de ipſis aduerteretur. Quod intellige modo paruula interuenerit morula; tum quia ratione paruitatis ſic ſeruari nõ poſſunt; ſed faciliter amitteretur; tum quia in ipſo caſu, ex quo eſt in actu purificationis, & recollectionis reliquiarum, quidquid ſit, dicitur fieri incontinenti, quaſi ſimul ſumere omnia, per ea quæ not. in cap. olim.el primo. de reſtit.ſpol.Sylu. in verb. miſſa.1.quæſt 2.verſ.quintum,& in verb: Euchariſtia.3.q.8. Si verò magnas hoſtias Sacerdos in linteolis, ſiue corporale inueniret, conſilium eſſet illas in prixide in craſtinum reſeruare. & ita procedit text. in cap.tribus, de conſ.diſt.2.id eſt, in magna quantitate,& ex interuallo. Sot. diſt. 12.q.1.art.8.in fine.

Item licet Sacerdoti, ſi particula hoſtiæ adhæſit palato, ſumere hauſtum vini, quod poteſt deglutiri ante eandem particulam, & ita non ieiunus. Sylueſt. in verb.Euchariſtia. 2. q.9.verſ.8. ſicut accidere poteſt in Paraſceue, quando particula hoſtiæ conſecratæ cũ vino non conſecrato ſumitur Sot. qui ſupra.

8 Quæritur, quid ſi deglutiret aliquid in dentibus inſertum Sacerdos? ℞. quod id tunc non ſubijcitur per modum cibi, ſed per modum ſaliuæ; & ita etiam ſi deglutiret aquæ guttam, lauando os, non ex propoſito, vel aliquã particulam rei, guſtando ius; tunc ſimiliter dicitur ieiunus,

modo

modo non in magna quantitate, ſed eſſet permiſta cum ſaliua. S.Tho.3.par.ſum q. 80.art.8.ad 4.Sylu.in verb. Euchariſtia.3. quæſt.6 Sot.diſt 12.q.1.art.8.Nauar. cap. 21.num 53.

9 Quæritur, Sacerdos an celebrare poſſit cibo non digeſto ex inopia ſomni, & mentē plurimum perturbaret? ℞. quod & ſi gloſ.in cap.ex parte, de celebr.miſſ. dicat nō debere Chriſti corpus ſumi antequam cibus ſit digeſtus, tamen veritas eſt in contrarium: nihil enim refert quātum ad rationem præcepti ſomnus, aut indigeſtio, refert autem ad perturbationem mentis, quam patiuntur homines propter vigilantiam, vel indigeſtionem, ex quibus ſi mens multum perturbetur, homo redditur ineptus ad ſumptionem huius ſacramenti. S.Thom.3.par.quæſt.8. art.8.ad 5.

10 Quæritur poſtremo, ſi aliqua mora interuenire debet inter ſumptionem ſacramenti, & reliquos deinde cibos? ℞. quod quantum attinet ad præcepti neceſſitatem, poteſt à ſacriſtia Sacerdos ad prandium ire, & hoc ad tollendum ſcrupulum quorundam nolentium cibos ſumere donec ſpecies ſint digeſtæ; ſufficit enim mora illa, quæ interuenit, ſcilicet, poſt communionem, oratio gratiarum actionis, nec obſtat text. in cap. trib. de conſ.diſt.2.quia canon ille eſt abrogatus. Sot.diſt.12.q 1.art.8.col.5.

SVMMARIVM.

1 *Horæ canonicæ, quæ ſint.*
2 *Horæ canonicæ quomodo conſiſtant.*
3 *Horæ canonicæ quid ſignificent.*
4 *Horarum canonicarum obligatio vnde.*
5 *Horas canonicas recitare, qui teneantur.*
6 *Horas canonicas recitare, qui excuſantur.*
7 *Horas canonicas recitare, qui religioſi non tenentur.*
8 *Officium Beatæ Virginis recitare, qui tenentur.*
9 *Officium recitare non tenentur beneficiati, qui non ſunt in ſacris, & nullum fructum beneficiorum, nec per ſe, nec per alios percipiunt.*
10 *Officium recitare tenentur beneficiati, qui licet fructus primi anni ex conſuetudine non percipiant.*
11 *Officium tenentur recitare beneficiati, licet omnes fructus beneficij alteri ad penſionem dederint.*
12 *Officium recitare tenentur adoleſcentes, quamuis parentes eorum, & non ipſi fructus beneficij percipiant.*
13 *Officium recitare tenentur beneficiati, licet tenue beneficium habeant.*
14 *Officium recitare tenentur ſuſpenſi, interdicti, & excommunicati.*
15 *Officij recitandi obligatio incipit à die acceptatæ collationis beneficij.*
16 *Officium recitare tenentur illi, qui licet litigent beneficium impetratum.*

Vide cap.7.& 8.infra.

De Horis canonicis, quid, & quot ſint, & qui ad illas tenentur. Cap. VI.

1 QVæritur, Horæ canonicæ, quæ ſint? Reſpondetur, ſunt oratio publica ſub certo numero Pſalmorum, lectionum, & aliorum huiuſmodi à ſanctis Patribus ad laudem Dei ordinata, & per ſeptem congruentes horas diſtributa. Turrecrem.diſt.91.cap. qui autem, quæſt. 1. vel Horæ canonicæ ſunt certa penſio diuini cultus debita ab ijs, qui in ſortem Domini ſunt electi, pro qua in ſubſtentationem recipiunt patrimonium Ieſu Chriſti. extr. de præbend. cap.cum ſecundum, & cap. 1. de celebr. miſſ. Et dicuntur ab hora horæ, quia certis horis ſunt deputatæ. Nauar. de horis can.cap. 7.nu.1.vel poſſunt dici ab oro oras, quia orando, & contemplando dicuntur.

Dicuntur autē canonicæ, quaſi regulas à canone, qđ eſt regula, quia à ſacris canonibus ſunt inuentæ; & ita virtute canonum, illas recitare tenentur. Dicuntur etiam diuinæ, quia Deo impenduntur. Zabar.in clem.1. de celebr. miſſ. Dicuntur etiam vigiliæ, vt inquit Abb.c.1. de celeb.miſ.quia in eis dicendis debent clerici vigilare.

2 Qūo conſiſtūt hæ Horæ canonicæ? ℞. quod in officio nocturno, & diurno, & dicuntur in ſeptē horas, ſcilicet, Matutinā, Primam, Tertiam, Sextam, Nonā, Veſpertinam,

Digitized by Google

tinam, & Completorium. Iuxta illud Pſalm. Septies in die laudem dixi tibi. Officium verò nocturnum propriè dicitur Matutinum, at impropriè continet Primam, quæ dicenda eſt diluculo. Continet etiam Completorium, quod dicendum eſt in crepuſculo, vel aliquantulum poſt Io. Andr. in cap. de celebr. miſſ.

3 Quid ſignificant iſtæ ſeptem Horæ canonicæ? Reſpondetur, quòd repreſentant mundi creationem, quæ ſeptem diebus completa fuit; & hominis redemptionem ſeptem præcipuis miſteriis conſummatam, de qua ſunt illi quinque ſenarij memoria digni à Gloſ. cap. 1. de celeb. miſſ. citati, vidi licet.

Hæc ſunt ſeptenis propter quæ pſallimus Horis,
Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat.
Prima replet ſputis, cauſam dat Tertia mortis,
Sexta cruci nectit latus eius, Nona bipartit,
Veſpera deponit, tumulo Cōpleta reponit.

4 Quæritur, vnde eſt hæc obligatio recitandi Horas canonicas? ℞. quod talis obligatio eſt partim de iure Diuino, & partim de iure poſitiuo. De iure Diuino eſt, vt perſona eccleſiaſtica celebret ſacrificium laudis, illudq. Deo omnipotenti offerat de fructu labiorum, vt inquit Apoſt. 1. Corint. cap. 9. è contrario ſenſu. Nam cum temporalia laici clericis miniſtrent, æquum eſt, vt ſpiritualia metant, cum ergo clerici viuant de bonis laicorum, rationi conſonus eſt, vt pro eis orent, cap. cum ſecundum. de præbendis.

5 Quæritur, qui tenentur recitare Horas canonicas? ℞. quod quatuor ſunt genera perſonarum, quæ ad recitationem Horarum tenentur ſub peccato mortali; videlicet clerici, qui ad ſacros ordines ſunt promoti, etiam ſi nullum habeant beneficium, Gloſ. in cap. 1. de celebrat. miſſ. Nam quamuis in d. cap. 1. expreſſio fiat tentum de presbytero; tamen Innocent. in cap. dolentes. eod. tit. minores quoque clericos exprimit, & eſt ſententia S. Thom. quodl. 6. art. 8. & vnanimiter Theologorum, & quia ad ſacrum ordinem nullus debet promoueri, niſi beneficiatus, qui ad ſuum patrimonium loco eccleſiaſticorum redditurum voluit promoueri, vt extra de præben. cap. Epiſcopus ſi aliquem. Ergo quilibet habens ordinem ſacrum tenetur ad Horas canonicas, quia Eccleſia ordinandum illũ, intendit ipſum, vt miniſtrum Eccleſiæ ad hoc miniſterium obligare, & pauperes ſibi imputent, quod receperunt ordines ſacros, ſine beneficiorũ prouiſione.

Illi omnes, qui habent beneficium eccleſiaſticum etiam ſi ſacris ordinibus careant; quia beneficiati etiam, cum à laicis beneficiorum redditus habuerint, vt pro illis Deum orent, & laudent, qui per occupationes ſuas non ita ſedulo id facere poſſunt; non ſolum ex ſtatuto Eccleſiæ, ſed etiam naturali iure ad diuinum officium tenentur: nam propter officium, datur beneficium, cap. fin. de reſcript. lib. 6. Et ſicut, qui altari ſeruit, de altare viuere debet, cap. cum ſecundum Apoſt. de præben. & hoc clare habetur per declarationem Conc. Lateran. ſub Leone X. ſeſſ. 6. §. ſtatuimus, vbi habetur: Quod elapſis ſex menſibus, nemo beneficium curatum, vel ſimplex habens ab eius conſecutione excuſetur à recitatione Horarum, quod intellige, ſcilicet, à reſtitutione fructuum ante ſex menſes, non autem à peccato mortali, is, qui illud omiſerit per ſex menſes, niſi legitimum impedimentum interfuerit. Nauar. cap. 25. Man. nu 122.

Omnes Religioſi, & Religioſæ, qui, & quæ ad Chorum ſunt deputati, vt clerici, & non ad officia laicalia inſeruientes, eodem iure tenentur. & per text. in cap. fin. verſ. deputatus. diſt. 91. Nauar. cap. 25, num. 96. & cap 7. num. 1. de Horis canon. Alij verò qui peculiari voto ad id ſe adſtrinxerit; quod procedit etiam ſi monachus non eſſet in ſacris, & habitu derelicto, ſiue ſponte, ſiue ob culpas ſuas, aut retenſo habitu viuit extra monaſterium. idem Nauar. d. cap. 7. num. 10. At Nouitij, iuxta communem opinionem non tenentur illud perſoluere, iuxta Syluest. in verb. hora. quæſt. 2. verſ. 6. Nauarr. dicto cap. 7. num. 23. de horis canonicis.

6 Quæritur, illi qui non habent niſi ordines minores, vtrum teneantur ad Ho-

Digitized by Google

ras canonicas recitandas? Reſpondetur, quod non, quia nullum inuenimus canonem, ex quo elici poſſit eos aliquando obligatos fuiſſe, nam cap fin. diſt. 91. in quo fundatur gloſ. expreſſe loquitur de clericis beneficiarijs ad aliquam Eccleſiam deputatis.

7 Quæritur, religioſi profeſſi, & profeſſæ non ad Chorum, ſed ad opera ſeruilia, vel bellica deputata, vtrum teneantur ad Horas canonicas? ℞. quod nó, ſed ad alias orationes loco illarum eis ab ordine, ſeu regula ſtatutas: & ſi eorum regulæ obligant ad mortale, tenentur ſub peccato mortali. Equites autem, qui ſunt in ſacris, cum teneantur ad Horas canonicas, liberi ſunt ab illa obligatione illarũ orationum, quas loco Horarum eorum regula præcipit.

8 Quæritur, vtrum omnes ſupradicti teneantur recitare officium B. Mariæ Virginis? ℞. quod non, licet Nauar. cap. 10. de horis canon. contrarium afferat, niſi aliquis penſionem fructuum, vt clericus percipiat; quia tunc non recitando horas B. Mariæ Virginis, peccaret mortaliter, & teneretur ad reſtitutionem, ſecundum conſtitutionem Pij V. incip. Ex proximo relatam ad verbum per Chat. Neapolit. de recit. horis can. cap. 7. lib. 4. Nauar. in Manual. cap. 25. num. 122. & 108. Quæ quidem conſtitutio comprehendit penſionarios, non quoſcunque, ſed tantum illos, qui penſionem percipiunt, vt clerici. Eiuſmodi ſunt plures curiales inſiſtẽtes ſeruitijs Papæ, aut Cardinaliũ, vel aliorum Prælatorum, aut plures adoleſcentes vacantes operam literis, non autem, qui illam percipit, vt laicus, quod eſt quando datur viris benemeritis pro aliquo temporali commodo, facit quod notant Doctores in cap. quamuis, el ſecondo. de præben lib. 6. & Card. in clem. quia regularis, de ſupplen. neglig. prælatorum. nam penſio etiam laicis concedi poteſt. 16. q. 2. cap. poſſeſſiones, & quæſt. 6 illud.

9 Quæritur, vtrum illi, qui non percipiũt fructus beneficij, nec ſunt in ſacris teneantur ratione beneficij recitare horas canonicas? ℞. quod ſi nullos fructus, neque per ſe, neque per alios percipiunt, & per eos non ſtat, quo minus illos percipiant, nec in poſterum pro eo tempore percepturi ſunt, non tenentur illud recitare; nam in eis ceſſat illa ratio obligationis, Nauar. de horis canonicis, cap 7. num. 28.

10 Quæritur, vtrum excuſentur illi, qui beneficiorum ſuorum fructus primi anni ex conſuetudine, aut priuilegio debent dare fabricæ, ſacriſtiæ, pauperibus, aut prædeceſſori mortuo? ℞. quod tenentur illo primo anno recitare officium, etiam ſi nihil percipiant, ita tenet Petr. de Palud. 4. & 5. diſt. 15. quæſt. 5. Turrecr. diſt. 91. cap. 1. Nauar. autem cap. 7. num. 30. de horis canon. dicit eos teneri, quia huiuſmodi priuilegia ſunt abrogata à Pio V. & ſi vellent litigare, haberent medietatem fructuum per declarationem Ioannis XXII. ſed excuſat Canonicos, quia non debent litigare contra ſuam Eccleſiam.

11 Quæritur, beneficiati, qui dederint alteri omnes fructus beneficij in penſionem, vt renuntient alicui beneficium, vtrum excuſentur à recitatione officij? ℞. quod tenentur, & ratio eſt, quia verè beneficiarius eſt. Nauar. in Manual. cap. 25. num. 103. cap. 7. num. 70. & cap. 20. num. 15. de hor. can. Quod idem cenſendum eſt de eo, qui omnes fructus beneficij dat Sacerdoti capellano, vt pro eo dicat officium; & ratio eſt, quia cum iſtud ſit onus perſonale, per alios ſolui non poteſt; cum non tranſgrediatur perſonam, arg l. quia tale. ff. ſol. matr.

12 Quæritur, vtrum excuſentur adoleſcentes, quorum patres, vel Auunculi, pro eis recipiunt fructus? ℞ quod non, quia qui per alios recipiunt, non minus tenentur recitare officium, quam ſi per ſe reciperent. Nauar. cap. 25. num. 103. & ratio eſt, quia hoc onus dicendi officium inhæret inſeparabiliter perſonæ beneficiati, eamq. ſequitur ſicut lepra leprorum, vt Ciuiliſtæ dicunt de actione perſonali, vt per Iaſon in §. omnium, nu. 2. de act.

13 Quæritur, vtrum à recitatione officij excuſentur, qui habent tenue beneficiũ? ℞. quòd non excuſantur, ſed peccant mortaliter, ſi illud non recitant, ita gloſſ. communiter recepta in cap. 1. de celebr. miſſ. & in cap. clericus victum diſtin. 91. ex Con-

ex Conç. Carth. vbi ſtatuitur, quod clericus victum, & veſtitum ſibi artificiolo, vel agricultura abſque officij ſui duntaxat detrimento præparet. Alber. de Ferr. in tract. de hor. can. quæſt. 8 Sylu. in verb. hor. quæſt. 2. Couar. lib. variar. reſol. cap. 73. verſ. 73. verſ. 12. Nauar. cap. 7. num. 27. & cap. 21. num. 11. de horis canon. contra Sotum lib. 10. q. 7, art. 3. de iuſt. & iur. tum quia ſibi debet imputari, qui illud accepit; tum quia ſolo ſuo arbitrio nititur, & ſubdit non excuſari, etiam ſi Eccleſia prius erat diues, & poſtea facta eſt inops; ſicut & in matrimonio carnali vir tenetur miniſtrare neceſſaria vxori, etiam ſi talis ſit, quod ei debitum reddere non valeat.

14 Quæritur, ſi beneficiatus eſſet ſuſpenſus, interdictus, & excommunicatus, vtrũ excuſetur à recitatione officij? Reſpondetur, quod non, nam & ſi iuſtiſſimè fructibus beneficij ſit priuatus propter excommunicationem, gloſ. in l. inter quos. §. dam. infect. gloſ. com. recep. in cap. paſtoralis. §. verum. de appell. tenetur tamen Horas canonicas recitare priuatim, & occultè dicere ratione beneficij, gloſ. fin. in cap. presbyterum. diſtin. 28. cap. 1. cap. illud, de cler. excomm. miniſtr. quod idem dicendum eſt omnino ratione ordinis ſacri in clerico depoſito, vel ſuſpenſo, vel excommunicato, etiam ſi quis fuerit ſolemniter, & actu degradatus, Sylu. in verb. degradatio, quæſt. 8. Et licet beneficiatus non teneatur recitare officium ratione beneficij. vt explicat Cardinalis in §. 1. 91. diſt. art. 6. tamen ratione ordinis ſacri, ſi quem habet, manet addictus illas priuatim recitare, nec eum excuſat, quod redditus eccleſiaſticos non percipiat, cum id eius culpa contigerit: & ratio quare excommunicati, vel depoſiti teneantur dicere officium, eſt quia excommunicatio, quæ eſt facta in odium excommunicati, non debet illis prodeſſe. facit gloſ. penult. cap. pro illorum. de præben, quæ dicit, quod valent geſta per excommunicatum in præiudicium eius. Nauar. in cap. 23. nu. 102. & in c. 7. nu. 19. de hor. canon. inquit. quod & ſi teneatur dicere officium, non tamen debet dicere: Dominus vobiſcum, vel ſimilia, quæ ad ordinis ſui dignitatem pertinent; ita ante ipſum, Sylu. in verb. hora quæſt. 3. & pro his eſt regula communis, quod inducta in odium, non debent retorqueri in fauorem, l. relegator. § fin. ff. de interd. & releg. l. 1. §. nemo, vbi gloſ. in verb. exuitur. ff. de capit. dimin. facit gloſ. in cap. 1. in gloſ. pen. in fin. de confeſſ. lib. 6.

15 Quæritur, quando incipit iſta obligatio? Reſpondetur à die acceptatæ collationis, Nauar. de hor. can. cap 7 num. 29. quia per ſolam collationem acceptatam quæſitam acquiritur ius in re, & dominium beneficij, & fructus debentur beneficiario à die acceptatæ collationis tanquam Domino. Vnde ſi moritur prouiſus etiam ante quæſitam poſſeſſionem, beneficium illud vacat, per eius mortem. Aliter autem dicendum eſt de canonico, non habente niſi Chori diſtributiones, concedi poſſet cum Nauar. quod non teneatur illud recitare, niſi, à die habitæ poſſeſſionis, vel à tempore quo per eum ſtat, quo minus illum accipiat, qui ante habitam poſſeſſionem nihil poteſt lucrari; ſecus ſi vltra diſtributiones, habet etiam præbendam, quia illius fructus percipiet à die acceptatæ collationis.

16 Quæritur, vtrum excuſentur à recitatatione officij illi, qui litigant impetrata beneficia etiam ſi eorum poſſeſſionem non habuerint? Reſpondetur ſecundum Nauar. in cap. 7. num. 28. de hor. can. & in Manual. cap. 25. num. 104. quod tenentur, quia ſperant poſt latam ſententiam ſimul cum poſſeſſione ſequeſtratos fructus, vel ab aduerſarijs perceptos obtinere, licet Petr. de Palud. 4. 5. diſtinct. 15. quæſt. 5. & Turrecrem. diſt. 91. cap. 1. contrarium teneant, quia fructus percepti ſaltem poſt litis conteſtationem actori debeantur, ſi vincat, etiam ſi contra poſſeſſionem ſuper proprietate litigent, tam in ſpiritualibus, quàm in profanis, & confirmatur, quia ex eo quod litigant, conſenſerunt collationi, & ſperant ſe obtenturos beneficia cum fructibus, vel per remiſſionem fructuum perceptorũ, vel eorum compoſitionem, vel ſimpliciter, ergo debent facere fructus ſuos recitando Horas canonicas. Nec obſtat ſi dicatur, quod poſſent etiam nihil obtinere, quia ſecurior pars eſt tenenda, quæ eſt ti-

Digitized by Google

eſt illas recitare, & etiam quia conſcientiæ dictamen, & obligatio ſumitur ex eo, quod creditur, & ſperatur.

SVMMARIVM.

1 *Horæ, quæ ſint dicendæ.*
2 *Horæ quando ſint dicendæ.*
3 *Horæ vbi ſint dicendæ.*
4 *Horæ quando priuatim dicuntur.*
5 *Horarum ordinem inuertere quid.*
6 *Horas tranſponere ſine peccato.*
7 *Officium vnum pro alio dicere quid.*
8 *Officium recitare ſine attentione quid.*
9 *Officium non recitare, qui excuſantur.*
10 *Officium non recitans, quas pœnas incurrat.*
11 *Officium B. Mariæ, Mortuorum, ſeptem Pſalmos, & Graduale recitare, quomodo, & qui teneantur.*
Vide cap. 8. in fin.

Quæ Horæ ſint dicendæ, quomodo, & quando. Cap. VII.

1 QVæritur, quæ Horæ ſunt dicendæ? Reſpondetur, illæ, quæ ex decreto ſacr. Concil. Trident. & Pij V. iuſſu æditæ ſunt; vel aliæ, quarum inſtitutio ducentos annos antecedit, vbi eas recitandi eſt conſuetudo. Cætera omnia breuiaria abolita ſunt, vt patet extrauag. Pij V.

2 Quando dicendæ ſunt Horæ iſtæ? Reſpondetur, tempus, quo præcepto de recitandis his Horis ſatisfit, eſt totus dies, incipiendo à Veſperis præcedentis diei, vſque ad mediam noctem diei ſequentis: ita tamen, quod ſolum Matutinum; cum Laudibus licet dicere poſt Veſperas, & Completorium præcedentis diei. Nam, vt determinat Alex. III. & habetur extra de ferijs, cap. 2. licet ſcriptum ſit: De veſpera in veſperam celebrabitis ſabbata veſtra. Feſtorum tamen principium, & finis, iuxta eorum qualitatem diuerſarum regionum conſuetudinem debet attendi, & ſicut magnitudo dierum exigit, prius incipere, & tardius terminari. vbi notat Gloſ. quod dies incipit, & terminatur diuerſis horis, diuerſo reſpectu. Quo ad officij ergo recitationem, vt inquit Caiet. dies incipit à Veſperis, & durat vſque ad mediam noctem diei ſequentis.

3 Quæritur vbi recitandæ ſunt Horæ canonicæ? Reſpondetur, Horæ canonicæ licet dicendæ ſint horis debitis, tamen ſiue in Eccleſia dicantur, ſiue extra illam priuatim recitantur, vt horæ officij correſpondeant horis diei, non quidem ſtrictè, ſed ſaltem largè conſideratis parum refert. Quod probatur primò, quia ſic iubetur in clem. 1. de celebr. miſſarum. Secundò, quia Horæ canonicæ non ſunt ſic diſtinctè, nec iubentur ſic recitari in fauorem recitantium, vt diuidendo commodius officium recitent, ſed in fauorem diuini cultus, & animarum recitantium, vt Diuini cultus magis augeatur, vt oratio ſit frequentior, & diuturnior. Tertio probatur ex communi omnium Canoniſtarum, & Theologorum de hoc loquentium ſententia. Hugo de S. Victore, inquit: Quod ante horam orare, eſt prouidentiæ, poſt negligentiæ, debita verò obedientiæ. Quod verò dicit de præuentione, intelligendum cum iuſta cauſa, vt exponunt Doctores; nam prouidentia non eſt contra obedientiam. Et in vitis Patrum habetur diuina reuelatio, quam ad hoc propoſitum Ioan. Andr. Abb. & alij referunt in cap. 1. de celebratione miſſarum. quod cuidam Eremitæ ſancto, quando Horas recitabat horis debitis, veniebat Angelus, & ferebat vuas maturas bonas ad comedendum; quando præueniebat, portabat vuas acerbas, & immaturas, id eſt agreſtas; quando verò poſt ponebat, afferebat vuas marcidas. Veruntamen tum priuatim, quam publicè in Eccleſijs, quando aliqua ſuperueniente cauſa, debitis horis recitari, melius eſt præuenire, quam differre, vt dicunt Doctores cum Hugone.

4 Quæritur, cum priuatim dicuntur Horæ, vtrum requiratur tam vrgens cauſa ſicut cum in Eccleſijs cantentur? Reſpondetur, quod non; nam qui ſunt occupati in operibus pijs,

Digitized by Google

vel in literis diſcendis, vel docendis, & ſimilibus, vt eis commodius inſiſtant, poſſunt poſt Veſperas, & Completorium recitare Matutinum cum Laudibus diei ſequentis, vt inquit Sanctus Thom. quodl. 5. art. 28. quem omnes ſequuntur. Et qui timent ne eis deſit tempus ad recitandum Horas deuotè, & attentè, ob negotia ſibi occurrentia, poſſunt diluculo recitare omnes Horas vſque ad Veſperam, vt fit à multis Illuſtriſſimis, & Reuerendiſſimis, & alijs in Vrbe, vt dicunt Innocen. & Ioan. Andr. & communis ſententia. ad quod etiam facit cap. 1. de celebrat. miſſæ. Et ibi Sanctus Thom. dixit licitum eſſe recitare Matutinum ſequentis diei de ſero, propter neceſſitatem literarum, aut honeſtarum occupationum, ſubiunxit etiam eſſe peccatum, ſi id ſit, vt quietius ſomnolentiæ, & voluptati vacetur; quod autem non ſit, niſi veniale, etiam ſi dicatur Prima, immo, & Matutinum poſt meridiem, etiam poſt decimam, & vndecimam horam, à meridie dummodo ante mediam noctem finiatur.

5 Quæritur, vtrum ſit peccatum illi, qui per negligentiam, aut incuriam, immo etiam ſcienter inuertit ordinem Horarum citra contemptum? Reſpondetur, quod peccaret tantum venialiter, nec eſt neceſſarium horam iam dictam iterare, vt ſi dicantur Horæ memoriter, & poſtea Matutinum, cum commodè poſſet expectat, donec habeatur Breuiarium, vt inquit S. Ant. 3. part. tit. 13. cap. 4 §. 4. Aug. verb. hora. § 12. Syluest. verb. hora. quæſt. 9. Nauar. de horis canonicis. cap. 3. num. 68. quod intelligitur ex Innocent. in cap. dolentes. de celebrat. miſſæ.

6 Quæritur, vtrum ſit peccatum tranſponere Horas, & Pſalmos, verbi gratia, poſt Tertiam, Sextam, & Nonam, recitare Primam, aut primum Pſalmum Primæ, poſt Nonam? Reſpondetur, quod aliquando non eſt peccatum, vt qui non potuit intereſſe principio Chori, poteſt cum alijs cantare, quæ dicuntur, & poſtea ſolus recitare alia; & qui cum ſuo prælato, cum non dixerit Primam, debet recitare Tertiam, Sextam, & Nonam. Similiter iter agentes, qui non habent tempus recitandi in diuerſorio totum officium poſſunt equitando recitare Pſalmos, quos memoria tenent, vel facile legere poſſunt, & poſtea domi recitare lectiones.

7 Quæritur, ſi mutetur officium, videlicet, quod deberet fieri de feria, & fit de Sancto, vtrum peccent? Reſpondetur, quando priuatim dicitur propter deuotionem ad illum Sanctum, vel ſi fiat ex inaduertentia, eſt veniale: at ſi fiat in fraudem, vt dicatur officium *breuius*, eſt grauius peccatum. Syluest. verb. hora. quæſt. 12. dicit eſſe veniale, quia præceptum eſt de recitando officio, & non de officio determinato. Sed extrauagan. Pij V. eſt etiam præceptum de officio determinato: vnde ſi fieret de Sancto illo die minimè occurrente, quia officium eſt breuius crederem eſſe mortale, quia videtur eſſe contemptus.

8 Quæritur, vtrum requiratur actualis intentio, vt quis ſatisfaciat obligationi? Reſpondetur, quod quilibet ad officium obligatus tenetur ſub peccato mortali à principio officij habere actualem, vel ſaltem virtualem intentionem ſatisfaciendi debito de recitando officio. Sed quid ſi putat, vel accipit breuiarium ſine aliqua alia expreſſione, & interrogaretur, quare illud velit: reſponderet quidem, vt debito ſuo, de recitando officio ſuo, ſatisfaciat, illum iudico virtualem hanc intentionem habere? Attentio autem neceſſaria ad officium, eſt illa verborum, & finis orationis, id eſt, qui recitant officium debent attendere, vt benè legant, nihil omittant, & ne vnum pro alio dicant, & quod recitando officium, Deum laudent, & orent. Attentio autem rerum ſignificatarum per verba non eſt neceſſaria, & eſt paucorum. Recitare enim officium ſine actuali attentione, menteque euagata ex infirmitate, non eſt peccatum mortale, immo nec aliquando veniale. Nam, vt inquit Sanctus Thomas ſecunda ſecundæ quæſtione octuageſima tertia, articulo decimo tertio, ad ſecundum. mens humana propter infirmitatem naturæ diu in alto ſtare non poteſt: pondere enim infirmi-

Digitized by Google

tatis humanæ, anima ad inferiora deprimitur; & ideo contingit, quod ſæpe mens ſubito ex quadam infirmitate, ſine aliquo propoſito vagatur, percludat ſubito cum Abraham aditum turbæ fantaſmatum, vt inquit Gloſ. Geneſ. 15. & 1. Reg. 7.

Recitare ergo officium ſine actuali intentione, ex ſua deſidia, licet ſit peccatum propter negligentiam; non tamen eſt mortale, & illud recitans, non ſatisfacit. Eiuſmodi ſunt illi, qui aduertunt mentem ſuam circa alia, ita euagari, vt planè ab omni officij attentione euagetur; & cum hoc aduertunt non procurant animum ſuum ab ijs reuocare.

9 Quibus de cauſis excuſentur hi, qui non recitant officium? Reſpondetur, quòd multæ ſunt cauſæ.

Prima infirmitas talis, ob quam directè, vel indirectè Horarum recitatio infirmo noceret, quod intelligendum de nocumento notabili, & de toto tempore ſatisfaciendo præcepto. Vnde febris leuis, quæ non impedit colloquia grauia, & negotiorum, ac rerum grauium ordinationem, non excuſat, nec excuſat magna febris, quæ ſtatutis horis aduertit, & infirmum ita inuenit, vel ita poſtea relinquit, vt ſine graui incommodo illas recitare poſſit. Hoſt. in cap. 1. de celebr. miſſ.

Secundum eſt occupatio repentina, atque ſine ſcandalo, aut peccato omitti non poſſit, vt ſi ad ſedandum populi tumultus, ad concionem præparandam, quæ ſine ſcandalo, aut magno damno omitti non poteſt: ad lectionem in concurſu publico perlegendam ad publicas concluſiones defendendas. Henr. de Gand. quol. decimo quinto quæſtione duodecimo. Maior, 4. ſ. diſtinct. duodecima. quæſt. 6. Sylu. verb. hora. quæſt. fin.

Tertia, defectus Breuiarij, etiam ſi ſua culpa contingat; nam quamuis peccauerit, Breuiarium cum poſſet non emendo, vel non ſecum portando, tamen ſi de hoc peccato verè pæniteat, non peccat: poteſt tamen recitare ea, quæ memoria tenet, Nauar. in Manual. c. vigeſimo quinto, numero 101. & de horis canonicis cap. 9. num. 38.

Quarta eſt diſpenſatio Papæ, nam licet oratio ſit de iure diuino, hic tamen modus orandi eſt de iure poſitiuo.

Quinta, ſi non percipiuntur fructus beneficij, & non niſi ratione beneficij ad illas tenentur (vt ſuperius diximus) & tandem conſulendum eſſet, vt qui horas canonicas recitare non poſſunt; compenſent in alijs orationibus, vel eleemoſynis, eo modo, quo poſſunt, & ego quidem Sacerdotem illum, ſeu beneficiatum, qui ob ſuperuenientem cœcitatem non poteſt recitare Horas canonicas: & cum alias ſit ſanus, commodè alias orationes, vel coronas, recitare poteſt, & nihil Horarum dicere, aut facere vellet, difficile excuſarem, etiam ſi nullum ſit ius poſitiuum, quod illum ad id obliget, quia eſt ius naturale. Sed quia hoc ius nihil determinat, nec quantitatem, nec qualitatem orationis, nec locum, nec tempus, neminem auderem damnare peccati mortalis, vt etiam inquit Nauarrus, niſi illum denique, qui habet perpetuum impedimentum legendi, vt cœcus, & nullam vnquam peculiarem orationem facit ratione huius obligationis.

10 Quæritur quas pœnas incurrunt non recitantes Horas canonicas? Reſpondetur omittentes officium ſine aliqua rationabili cauſa excuſante, mortaliter peccant toties quoties relinquunt in totum, vel in partem; immo ſecundum D. Ant. de Butr. in cap. dolentes, num. 11. de celebrat. miſſ. quod pœna non dicentis officium cum debita deuotione, eſt peccatum inobedientiæ, per quod dicit gloſſ. in d. cap. quod priuandi ſunt beneficij, cap. illud. de maiorit. & obedien. quia peccatum paganitatis incurrit, quiſquis Sedi Apoſtolicæ parere contemnit. diſtinct. 76. cap. 51. qui ſunt presbyteri. diſtinct. 28. cap. præter hæc, & infidelis eſſe conuincitur, & iudicatur. cap. ſciendum. 18. quæſt. 1. nulli dubium eſt, præter peccatum mortale, teneris ad reſtitutionem pro rata beneficiatos non recitantes of-

 ficium,

ficium; & ratio eſt, quia quando aliquid datur ob cauſam; cauſa non ſequuta, illud repetitur, vt ff. de condit. ob cauſam. ſed beneficium datur propter officium. cap. vltimo. de reſcript. lib. 6. not. Cald. in cap. 1. de celebr. miſſ. ergo officio non dicto, fructus reſtituendi ſunt. Et nouiſſimè, vt nullus excuſationem afferre poſſet vltra hoc onus recitandi horas canonicas. Statuit Concil. Trident. ſeſſ. 23. cap. 6. vt nullus ante annum decimum quartum beneficium obtinere poſſit, & ratio eſt ne ſit exemptus à recitatione Horarum. Quare nemini neſcienti recitare illas, licitum eſt beneficium acceptare. Et quamuis Concil. Lateran. in d. §. ſtatuimus. non cogat beneficiarium in primo ſemeſtri teneri ad reſtituendum fructus, tamen mortaliter peccat, vt ſupra diximus, & Nauar. in Miſcell. 61.

Illi verò, qui penſiones, vel alias res eccleſiaſticas, vt clerici percipiunt, & non recitant officium paruum B. Mariæ Virginis, debent reſtituere fructus, aut Eccleſiæ, aut pauperibus, vt patet in Bulla Pij V. ſuper hoc edita. Nec liberatur quis ab obligatione ſatisfaciendi, ſi alteri recitare facit, vel ipſe toties alijs diebus dicat, quoties omiſit, cum hoc ſit onus perſonale, pro quolibet die determinatè, immo ille, qui officium reliquit, non debet iniungi, vt eaſdem Horas, repetat, ſed aliqua alia pænitentia imponenda eſt.

11 Quæritur, qui tenentur recitare Horas canonicas, vtrum teneantur etiam recitare officium beatæ Virginis Mariæ, & mortuorum? Reſpondetur, quod inter Doctores controuertitur quæſtio, tamen videtur quod regulariter non teneantur, ſed tantum in Choro tenentur, & non extra Chorum, & in illis Eccleſijs vbi de conſuetudine recitantur, tunc recitanda ſunt ſub pœna peccati mortalis, præcipuè officium beatæ Virginis, quæ eſt omni laude digniſſima, de hoc vide Sot. de iuſt. & iur. lib. 10. quæſt. 5. art. 4. ex cuius dictis videtur poſſe colligi illud eſſe de præcepto, non quidem de iure, ſed de conſuetudine. Nouiſſime verò per extrauag. Pij V. (vt ſupra diximus) non tenentur dicere extra Chorum officium beatæ Mariæ, Mortuorum, ſeptem Pſalmos, & Graduales. Officium verò Mortuorum poſtridie feſti omnium Sanctorum, manifeſtum eſt omnes clericos in ſacris teneri, cum ſit illius diei proprium. Quo ad Chorum autem ſeruanda eſt vniuſcuiuſque Eccleſiæ conſuetudo; & vbi eſt conſuetudo illa recitandi, recitare debent vigore eiuſdem extrauag. Quod ergo in Rubricis Breuiarij Romani præſcribitur, quibus diebus iſta dici debeant, non eſt præceptum, ſed conſilium ſaluberrimum.

S V M M A R I V M.

1 *Diuinum officium recitari debet voce articulata, attentè, & non ſyncopando.*

2 *Attentio, quæ orationi vocabuli adhiberi debet.*

3 *Officij partem omiſſam quomodo ſuppleri debeat.*

4 *Horæ canonicæ, quo in loco recitandæ.*

5 *Qui excuſantur à recitatione officij.*

6 *Qui excuſantur à recitatione officij an teneantur ad alia.*

7 *Qui breuiarium non habent an excuſentur à recitatione officij.*

8 *Qui impeditus à repentino impedimento, an excuſetur à recitatione officij.*

9 *Romanus Pontifex an poſſit diſpenſare à recitatione officij.*

De qualitate dicendi diuinum officium. Cap. VIII.

1 QVomodo recitari debet Diuinum officium? ℞. quod textum in cap. dolentes, extr. de celebrat miſſ. inquit, quod recitandum eſt ſtudioſè, & attentè, & deuotè: ſtudioſè quo ad officium oris, quia officium pronuntiari debet voce articulata, clem. 1. de celeb. miſſ. & extrauag. 1. de vita, & honeſt. cleric. 1. vt ſaltem orans ſeipſum intelligat, vel recitans cum alio, ſe inuicem intelligant. Et non obſtat, quod legere eſt oculis perſpicere. lib. 1 vbi gloſ. Bald. Ang. & alij. ff. de his, quæ in teſt. del. Bart. in l. qui Romæ. §. duo fratres. quæſt. 4. in fin. ff. de verborum obligation. ſufficere videtur, vt cum quis

recita-

Digitized by Google

recitare intendit Horas canonicas, oculis perſpiciat officium. Nam reſpondetur illud procedere in oratione vocali priuata, quæ fit ex deuotione: ſufficit enim tali caſu, vt quis oculis perſpiciat, id eſt, oculatim percurrat Pſalmos. Secus tamen eſt de oratione vocali publica, quæ cantatur in Eccleſia per eorum miniſtros, qui Horas canonicas recitare tenentur, iuxta gloſ.not.in clem.vnic. de reliq. & vener. Sanct. quia illa pronuntiari debent voce, lingua, & labijs, tum ad excitandam deuotionem ipſius audientis, tum vt magnificetur Deus, tum vt totis viribus, corde, & opere Deo ſeruiatur, cap. nonnumquam, de conſecrat. diſtinct. 5. Debet ergo verba proferre integra, vt probatur in d. extr. 1. de vita, & honeſtate clericorum, & non ſyncopando, vel aliquid omittendo. d. cap. dolentes. Syncopa enim eſt figura, quæ de medio tollit, vt not. cap. 25. num. 99 ſignific. Hinc infertur ſecundum Nauar. in Manual. cap. 25. num. 99. Quod dicere Horas cum balbutientibus, & verſus notabiles anticipare, ſine animo repetendi, eſt peccatum mortale. Deuotè verò, refertur ad officium cordis 23. diſt. cap. pſalmiſta, id eſt, vt animus in diuino officio ſit attentus; vnde inquit Auguſtinus. Hoc verſetur in corde, quod profertur in ore. & Paulus: Orabo ſpiritu, orabo, & mente. Hæc autem attentio eſt de præcepto, & peccat mortaliter non habens talem attentionem ſaltem virtualiter. Nauar. cap. 25. nu. 105. & 106. Quod intellige, niſi neceſſitas, vel vtilitas, quæ dilationem non patitur &c.

2 Quæritur, quomodo intelligitur iſta attentio? Reſpondetur, attentio, quæ rationi vocabuli adhiberi debet, quadruplex eſt, vna, qua attenditur ad verba ne in eis erret. Secunda, qua attenditur ad ſenſus verborum. Tertia, qua attenditur ad finem orationis, ſcilicet ad perſonas, ad quas diriguntur, id eſt ad ſummam Trinitatem Angelos, & Sanctos eius, & ad rem pro qua oratur, id eſt, ad aſſequendam beatitudinem, gratiam, & virtutes. Quarta, qua quis attendit ad ipſum Deum, cum quo loquitur, vel meditando eius paſſionem, aut alia miſteria. ita S. Tho. 2.2.q.83.art. 33 Caiet. in verb. horæ, cap. 3.

3 Quæritur, vtrum ſupplere teneatur omiſſum ille, qui per obliuionem, vel inaduertentiam horam aliquam, vel eius partem notabilem omiſit, vel præpoſtero ordine eas recitauit? Reſpondetur, quod & ſi non tenetur amplius recitare ſupplere tamen tenetur omiſſum. Nauar. cap. 25. num. 99. Sed qui ſcienter prætermiſſa vna hora dicit ſequentem ex rationabili cauſa, puta in adiutorium Chori neceſſarium, non peccat, ſed ſufficit ei ſupplere, niſi præceſſiſſet negligentia, vel mora in dicendo, quod Chorus dixit, Sylu. in verb. hora, quæſt. 9. art. 4. Imò conſultius eſt, ſi ex culpa omiſerit, vt in Choro poſteriores dicat, & poſtea priuatim, priores perſoluat, quam ſi vt ordinem ſeruet, à Choro abſit. Sot. lib. 10. quæſt. 5. art. Nauarr. de hor. can. cap. 3. num. 65.

Item recitans tertium nocturnum, & aduertit ſe Hymnum, aut Pſalmos primi nocturni omiſiſſe, debet dolere de negligentia, & ſupplere, ſed non tunc, ſed poſt officium expletum, & hæc ſi recordatur intra tempus ad quod dicere tenebatur, id eſt vſque ad mediam noctem, aliàs ſatisfaciat arbitrio Confeſſarij. Sylu. in verb. hora. num. 15. verſ. 3. qui quidem Confeſſarius non tenetur de præcepto iniungere, vt illud ſuppleat, ſed quid aliud. Abb. in cap. 1. de celebr. miſſ.

4 Quæritur, quo in loco recitandæ ſunt Horæ canonicæ? Reſpondetur, quod quilibet in ſacris, vel religioſis, & beneficiarius in Eccleſijs perſoluere debent. clement. de celebrat. miſſ. iuxta illud: In Eccleſijs benedicite Deo; tunc quia templa in hoc extructa ſunt, atque deſtinata, vt illic horæ celebrentur, ſicuti, & in Miſſarum ſolemnia, tunc ratione concurſus populi, tum ratione variarum miſteriorum, quæ recenſentur à Sancto Thom. 2. 2. quæſtione octuageſima quarta, articulo tertio ad ſecundum, & hæc de publica, & ſolemni oratione.

Quo verò ad officium diuinum priuatim ſoluendum attinet, licet decentior locus ſit Eccleſia, iuxta illud Pſ. Vnam petij à Dño hanc requiram, vt inhabitem

Digitized by Google

in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ; vbique tamen poteſt fieri, & ſatis fit præcepto, iuxta illud Pauli 1. Timoth. cap. 2. qui ait. Volo viros orare omni loco. vt not. Zabar. in clem. 1. de celebrat. miſſ. Sot. lib. 10. q. 5. art. 4. in fin. Nihilominus tamen ij, qui priuatim officium Diuinum canonicè ſoluunt, curare debent; vt ſi non in Eccleſia ſaltem domi, & honeſtiori loco, vbi attentè, & deuotè Deo tam egregium religionis officium valeant exhibere, & quòd diximus licere vbique orare; fallit primo, vt illud nó liceat in locis indecentibus, & vbi profana fiunt, & inter compotandum, & dum naturæ ceditur, nam id ſaltem ſine culpa veniali eſſe non poteſt; quare tempus eſt multò congruentius orandi differre, quam illis locis, aut temporibus orare. Sot. qui ſupra Nauar. de hor. can. cap. 4. & cap. 25.

5 Qui excuſantur à recitatione officij? ℞. ſecundum S. Tho. opuſ. 65. de hor. can. quod clericus notabiliter infirmus. cap. clericus victum, & cap. cler. diſt. 91. Abb. in cap. 1. de celebrat. miſſ. habetur enim hic infirmus, ac dixiſſet, cap. 1. de cler. egrot. & non intelligitur de leui infirmitate, ſed de notabili, & an infirmitas ſit notabilis nec ne, non ſtatur iudicio infirmi, ſed medici, niſi certum eſſet infirmitatem eſſe grauem; quia tunc poſſet infirmus authoritate propria diſpenſare. Nauar. cap. 3. num. 61. de hor. can. Attamen ſi dubia eſſet, ſufficit authoritas Prælati; nec eſt de hoc dubitandum. Solet eſſe quædam infirmitas, quæ excuſat à recitatione officij in Choro, ſed non, vt non dicat officium domi. Nauar. de hor. can. cap. 11. Cæcus, & ſurdus tenentur recitare, quæ memoriter ſciunt, ob illam regulam, quæ ita ſe habet, quod ſi tenetur ad faciendum aliquid, ſi non poteſt facere totum, eo modo, quo debet, tenetur facere partem eo meliori modo, quo poteſt, argum. l. impoſſibilium. ff. de reg. iur. lib. 6. Hinc qui totam Quadrageſimam ieiunare non poteſt, tenetur eius partem, quam poteſt ieiunare, ſecundum omnes diſt. 15. in 4. ſent. & Nauar. de hor. can. cap. 11.

6 Quæritur, illi, qui à recitatione officij ob infirmitatem excuſantur, vtrum teneantur poſt illam, officium recitare? Reſpondetur ſecundum Zabar. in clemen. 5. num. 6. de celebr. miſſ. quod non tenentur, nec illud etiam tenentur audire alio tempore egritudinis, nec loco officij Deum mente precari, iuxta Palud. in 4. ſent. diſt. 11. q. 8. art. 2. concl. 1. Sylu. in verb. hora. quæſt. 4. Nauar. cap. 25. nu. 100. & 101.

7 Quæritur, vtrum excuſetur, qui Breuiarium non habet, vt quia iter faciens, reliquit Breuiarium domi, *& reperitur in* remotis regionibus, ita *vt nec poſſit e*mere; puta quia pauper, nec mutuo inuenire, vel eſſet inter infideles, vbi Breuiarium neutiquam reperiretur? Reſpondetur, quod excuſatur, ſed tenetur recitare ea, quæ memoriter retinet, exceptis lectionibus, & reſponſorijs, quæ non recordatur. Quinimmo de conſilio ſubſtituere aliquos pſalmos pro illis, quos ignorat. Sot. lib. 10. q. 5. art. 3. Nauar. de hor. can. cap. 11.

8 Quæritur, ſi quis impeditus adeo neceſſario, & repentino impedimento, vt tempus dilationem non patiatur ſatiſfaciendi, neque ante mediam noctem, ſine magno ſcandalo, vtrum excuſetur? Reſpondetur, quando officium perſoluere eſſet impedimentum maioris boni, iuxta Nauar. de horis canon. cap. 7. num. 29. vt ſi neceſſe foret impeditum eſſe circa infirmos, vel prædicationem, aut confeſſionem, vel ad ſedandos *populi* tumultus, qui excitantur, vel aliter, vt nullatenus poſſit orare, modo fraus omnino caueatur; nam ſi fortaſſe fuerit quis negligens, cum poſſit prius, & noluiſſet, non excuſaretur, Sot. de iuſt. & iur. lib. 10. q. 1. art. Quod non procedit circa occupationem in ſtudijs literarum, vel in ſuſcipiendo gubernandi, vel legendi munus, iuxta Sylu. in verb. hora.

9 Quæritur, vtrum quis poſſit diſpenſari à Romano Pontifice à recitatione officij? Reſpondetur ſecundum Panorm. in cap. 1. vltim. not. de celebrat. miſſar. quem ſequitur Decius in cap. quæ in eccleſiarum, num. 53. de conſtit. aſſerentes Papam poſſe diſpenſare circa modum dicendi officium, licet ex voto, illud tollere non poſſit. Et Epiſcopus non poteſt diſpenſare quo ad ſuos ſubditos,

nec

nec Abbas, nec Abbatiſſa, quo ad monachos ſuos, moniales, Nauar. cap. 10. nu. 24. vſque 31. de hor. can.

De officio Miſſæ. Vide partem primam huius lib. cap. 24. Nunc verò de breue expoſitione Miſſæ. Cap. IX.

MIſſa dicitur tribus modis, aut pro ſanctis, aut pro viuis, aut pro defunctis: Miſſa pro Sanctis terminatur per Ite miſſa eſt: quia ad æternam illam gloriam inuitamur, in qua Sancti requieſcunt. Ideo dicitur: Ite miſſa eſt: id eſt hoſtia à Patre nobis miſſa eſt, Ideo feſtinate ingredi in illam æternam patriam.

Miſſa pro viuis terminatur per Benedicamus Domino, quia Eccleſia ſancta nos hortatur in hac peregrinatione, vt igitur Deum benedicamus, iuxta illud Pſal. 113. Nos qui viuimus benedicimus Domino.

Miſſa verò pro defunctis terminatur per Requieſcant in pace; quia eis requiem optamus.

Miſſa quotidie dicitur ſecundum ordinem officij de Feſto duplici, vel ſemiduplici, vel ſimplici, de Dominica, vel feria, aut de octaua, & extra ordinem officij votiua, ſiue pro defunctis.

De Feſto duplici.

Quando in Calendario reperitur hæc vox, Duplex, tam officium, quam Miſſa dicitur de duplici illis diebus, & feſtis mobilibus. In duplicibus dicitur vna tantum oratio, niſi aliqua commemoratio fieri debeat. Alia omnia dicuntur, vt aſſignatum eſt in proprijs Miſſis. Et quãdo dici debeat Gloria, & Credo, dicitur inferius in ſuis locis.

De ſemiduplici, & ſimplici, & Dominica.

Quando in Calendario ponitur hæc vox, Semiduplex, Miſſa dicitur de ſemiduplici, & dicuntur plures orationes, & idem fit de feſto ſimplici, & in Dominicis, & diebus infra octauas: dicuntur etiam plures orationes, infra octauas dicitur miſſa ſicut in die feſti cum Gloria in excelſis, & Credo, niſi aliam miſſam habuerit, & in Dominicis infra octauas, ſicut in proprijs locis aſſignatur.

De Feria, & Vigilia.

Quando non occurrit feſtũ, vel octaua, aut ſabbathum, in quo fit officium B. Mariæ Virginis, tunc dicitur miſſa de feria. Quãdo in ferijs Quadrageſimæ, Quatuor temporum, Rogationum, & Vigiliarum occurrat feſtum, etiam ſi duplex, vel ſemiduplex, aut octaua in Eccleſijs collegiatis, dicuntur duæ miſſæ, vna de feſto, alia de feria. Sed in vigilijs, quæ veniunt infra octauam, miſſa dicitur de vigilia, cum commemoratione octauæ. In alijs verò vigilijs, feſtis, & octauis, habeat ſuam rubricam in locis proprijs.

De Miſſis votiuis ſanctæ Mariæ, & alijs.

Quando in ſabbato non occurrit feſtũ duplex, ſemiduplex, vel octaua, miſſa dicitur de S. Maria iuxta varietatẽ temporum, vt habetur in fine miſſalis. Si ſabbatum fuerit impeditũ feſto duplici, ſemiduplici, octaua, vigilia, feria, quatuor tẽporibus, & quadrageſima, miſſa principalis dicitur ſecundum officium diei.

In aduentu verò, licet officiũ non fiat de S. Maria in ſabbato, tamen miſſa principalis dicitur de ea, cum commemoratione Aduentus, niſi fuerint Quatuor tẽpora, vt ſupra. In alijs autem diebus infra hebdomadam, q̃n officium fit de feria, exceptis ferijs Quadrageſ. Quatuor temporũ, Rogationũ, &c. poteſt dici aliqua miſſa votiua ſecundũ ordinem dierum in fine miſſalis aſſignatum &c.

SVMMARIVM.

1 *Miſſæ expoſitio breui.*
2 *Miſſæ ſacrificiũ quomodo ritè celebretur.*

Digitized by Google

3 Miſſæ, id eſt, quæ ex parte ſacramenti requiratur.
4 Miſſæ, id eſt, quæ requirantur ex parte miniſtri.
5 Miſſæ, id eſt acceſſu Sacerdotis ad altare.
6 Miſſæ, id eſt, de Ceroferarijs, Thuriferario, Diacono, & Subdiacono, & eorum ſignificatione in miſſa.
7 Miſſæ, id eſt, de Pſalmo Iudica.
8 Miſſæ, id eſt, de manuum vnctionibus in miſſa.
9 Candelabra, & altare quid ſignificent.
10 Miſſa vbi congruè celebratur.
11 Altaris inuentor primus, & quid ſignificet.
12 Altaris cornu dextrum quid deſignet.
13 Introitus miſſæ cur dicitur.
14 Altaris oſculatio à Sacerdote.
15 Miniſtrantes poſt ſacerdotis tergum, quid.
16 Kyrie eleiſon.
17 Gloria in excelſis.
18 Collecta quid.
19 Dominus vobiſcum.
20 Epiſtola.
21 Prophetia.
22 Graduale.
23 Alleluia.
24 Tractus.
25 Corporalia, & calix.
26 Diaconus, qui cantat Euangelium.
27 Euangelium quare in ſiniſtra legitur.
28 Euangelium quid ſignificat.
29 Credo quare poſt Euangelium dicitur.
30 Prædicatio poſt Euangelium.
31 Offertorium.
32 Manus cur Sacerdos iterum lauet.
33 Oblationes in genere.
34 Donum, & ſacrificium.
35 Imolatio, & libatio.
36 Hoſtiæ apud veteres, & victimæ.
39 Panis, & vini, & aqua ſignificatio.
38 Vinum pluſquam de aqua in calice ponitur.
37 Patenam quare Sacerdos abſcondit.
40 Sacerdos quare incenſat ablata cum crucibus.
41 Suſcipe ſancta Trinitas.
42 Orate fratres.
43 Canon quare ſecretè dicitur.
44 Canon miſſæ incipit à T, & quare.
45 Crucis trina ſignatio quid.
46 Benedictam, aſcriptam, quid.
47 Sacerdos poſt cõſecrationem iungit digitos.
48 Hoſtiam puram, quid.
49 Sanctificas, quid.
50 Per ipſum, & cum ipſo.
51 Hoſtia frangitur in tres partes.
52 Pax Domini ſit ſemper.
53 Agnus Dei.
54 Domine non ſum dignus, quomodo intelligatur.

De breui expoſitione Miſſæ. Cap. X.

1 QVoniam Sacerdotalem dignitatem noſſe ritum, ac officij ſui miniſterium oportet, neq; enim digne in eo miniſtrare poterunt ſummi huius ſacrificij intelligẽtia, & ratione. Nam, inquit Greg. in Moral. qui ea, quæ Dei ſunt ſciunt, à Domino ſciuntur; & qui ea, quæ Dei ſunt neſciunt, à Dño neſciuntur. Et Apoſt. 1. Cor. 14. Qui ignorat ignorabitur. Quanquam orthodoxæ ſacri Canonis expoſitiones plurimæ, à multis varijs magnis Theologis æditæ ſunt, atque vtiliter diuulgatæ, in quibus abdita ſacratiſſimi ſacerdotalis officij miſteria in lucem prodierũt; tñ quia ſua profunditate ſimplicium Sacerdotũ in ſcholaſticis ſubtilitatibus minus exercitatorũ ingenia tranſcendunt; nec non, & ſua diffuſione tedioſos lectores repellunt. Subijt animo propter huiuſcemodi ſimplicium inſtitutionem, ſummatim, & breuiter ſacri Canonis literalem expoſitionẽ, ac plenam miſſalis officij rationem, ex maiorum expoſitionibus colligere, allegationibus, difficultatibuſq. ſcholaſticis prætermiſſis, ac per ſolitas interrogationes ordinem ſequi decreuimus.

2 Quæ requiruntur ad ritè conſecrandũ ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſacramentum? ℞. requiruntur quædam ex parte ſacramenti conficiendi, quædam miniſtri cõſecrantis, & quædam circunſtantiarũ temporis, & loci. Et horum aliqua requiruntur tanquã ſimpliciter neceſſaria ad conſecrationẽ, quibus deficientibus nõ fieret cõſecratio, id eſt panis in corpus Chriſti, & vini in ſanguinẽ conuerſio. Aliqua verò requiruntur de congruo, quibus non exiſtentibus, licet non impediatur conſecrationis effectus, qui eſt conuerſio panis, & vini in corpus, & ſanguinẽ Chriſti impe-

impeditur tamen fructus, eo quod inordinatè, & indignè cõſecratur, & ſumitur.

3 Quæ requiruntur ex parte Sacramenti? ℞. requiruntur quædam de neceſsitate vt materia, & forma, quædam de congruitate, vt puritas materiæ, & munditia & azima, atque aquæ commixtio, quantum ad conſecrationem vini, de quibus poſterius ſuis locis dicetur.

4 Quæ requiruntur ex parte miniſtri? ℞. de neceſsitate, poteſtas ordinis, quæ datur in collatione ordinis ſacerdotalis facultas ſermonis, vt ſcilicet, ſacerdos poſſit diſtinctè proferre verba conſecrationis: Integritas intentionis, vt ſacerdos habeat intentionem actualem, vel ſaltem virtualem faciendi illud, quod Eccleſia intendit, ideſt, quod Chriſtus inſtituit, & fecit, ideſt conſecrare materiam illam panis, & vini.

De congruitate etiam ex parte miniſtri, requiruntur duo in genere ad ordinatè conſecrandum: Primum, eſt amotio impedimentorum, quod eſt culpa mortalis, nam omnis celebrans in mortali peccato ſcienter.i. qui poſt commiſſum peccatum, mortale, à quo non eſt ſacramentaliter abſolutus, mortaliter peccat: niſi neceſsitate aliqua conſtrictus, & cõfeſſorem ad manum habere non poſſet, ſaltem contritus celebret.

Secundum pœnæ canonicæ, quæ impediunt dignam celebrationem, & ſunt hæc degradatio, ſiue depoſitio: infamia: irregularitas; excommunicatio: interdictum; ſuſpenſio, de quibus ſupra parte tertia de cenſuris diffuſiuis dictũ eſt. Qui verò harũ aliqua pœnarũ tenetur conſtrictus, ſi celebrat ſciens mortaliter peccat.

Tertium, aliquid in exiſtens, quod nec eſt culpa, nec canonica pœna, vt ſunt ſolutio ieiunij naturæ, vt qui poſt mediam noctem aliquid ſumpſit, ſiue per modum cibi, ſiue medicinæ, vel alias celebrare non debet, vt ſupra parte citata, eſt iam dictum. Et quomodo patiatur hæc inſtitutio exceptionem in celebrante, & quo ad cõmunicantes, ſi fuerint infirmi.

5 Quæ requiruntur ante acceſſum ſacerdotis ad Altare? ℞. quoad primum ſacerdos prius lotis manibus, & corporalibus ſordibus, magis autem à tenebrarum operibus, & non tam capite diſcriminatus quam intentiones diſcretus, ſegregatis omnibus extraneis cogitationibus, ſoli Deo ſacrificare intendens, ſacris veſtibus foris corpore ornatus, magis verò virtutum habitibus intus anima veſtibus, Domini perſonam in cruce ſe patri pro noſtra ſalute offerentem, repreſentans, calicem in manu ferens à ſacrario procedit ad Altare, & priuſquam officiũ inchoet, confeſsionem præmittit generalem, & publicam: Altaris oſculum, ac eius thurificationem ſecundum ordinem Romanum; Si miſſa parata cantatur Ceroferarij, qui præcedunt cum cereis, ad legendum Euangelium, vel ad ſacrificium afferendum iuxt.text.In cap.cleros legem, & prophetas deſignant: Diaconus, & Subdiaconus, Apoſtolos, & ſeptuaginta duos diſcipulos. Item per Ceroferarios & Thuriferarium, ſanctos, qui præceſſerunt nouum teſtamentum deſignant: per duo candelabra, quæ in cornibus Altaris ſignificant gaudium duorum populorum de Chriſti natiuitate lætantium, quę candelabra mediante cruce, facultas ferunt accenſas: Angelus enim inquit paſtoribus: Annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator mundi. Crux etiam poſita interduo candelabra ſupra altaris medio poſita, ſignificat, quod inter duos populos Chriſtus in Eccleſia mediator exiſtit.

6 Quid ſignificant iſta, quæ præcedunt, videlicet, Confeſsio, Oſculatio Altaris, & Thurificatio? ℞. ſignificant tria, per quæ fideles reddũtur digni ad celebrandum. Primum, quia per confeſsionem fit purgatio peccatorum percutiendo pectus exẽplo publicani dicentis: Domine propitius eſto mihi peccatori, vt purior ſit, & ſine macula ingrediatur ad Altare: Secundum, quia per Altaris oſculum, fit membrorũ vnio cum capite Chriſto, qui eſt ſacerdos in æternũ ſecundũ ord. Melch. Vnde habetur in Cant. Oſculetur me oſculo oris ſui: Oſculo ſi quidem os ori coniungitur, nam in Chriſto non ſolum eſt humanitas vnita diuinitati, verum etiam ſponſa Eccleſia, ſponſo Chriſto eſt copulata, iuxta illud Eſai. 61. induit me veſtimento ſalutis, & indumento iuſtitiæ circumdedit me, quaſi ſpon-

Digitized by Google

ſi ſponſum doratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. Tertium per thurificationem fit celebrantis, & aſſiſtentium deuota oratio, quia ſignificatur deuotio, & oratio celebrantis, & aſſiſtentium directa ad Deum. iuxt. illud pſal. 140. Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo Domine, ita Gabr. de can. miſſ. lect. 15.

7 Quare præmittitur pſal. Iudica? ℞. Sacerdos præmittens pſal. Illum Iudica ex inſtitutione Celeſtini Papæ. 1. q. 1. ritè ad hoc conuenientem, vt diſcretus à gente non ſancta, & ab homine liberatus iniquo ad Altare dignus introeat. Petit enim liberari à tentatione, & illuminari à gratia, vt patet in ipſo pſalmo, fit etiam confeſſio, vt purior ſit, & ſine macula aggrediatur.

8 Quid ſignificat manuum iunctiones? ℞. quod ſacerdos dum facit cõfeſſionem, ac etiam ſæpè in miſſa, & in officio manus iungit, quæ manuum iunctiones deuotionem ſignificant, ac omnium bonorum à Deo fluentiũ in ipſo vnitatẽ, & cõiunctionem, & quia illa in aliquo eſt maior, & in aliquo minor, ideo certus manuum iunctionum non eſt numerus determinatus.

9 De candelabris in cornibus altaris dictum eſt ſupra nu. 6.

7 Quæritur vbi miſſa celebranda? ℞. quod ſacerdos ſacra facere debet in Altari conſecrato lapideo, integro, non enormiter fracto. Cap. Altaria cap. placuit de conſ. diſt. 1. c. quod in dubijs de conſ. Eccleſ. & in hac ſum. par. 1. c. 15. Debet tribus gradibus aſcendere ad Altare ſacerdos, quod debet eſſe in altiori loco: Primo gradu ſignificatur munditia caſtitatis: Secundo, fortitudo: Tertio, rectitudo intentionis, ad quos gradus ſtudeat ſacerdos ſe benè præparare.

11 Quare dicitur Altare, & quis eius inuentor? ℞ quod Altare dicitur, quaſi alta ara, ratione ſitus, quia eleuatus eſt ſupra terram, & Noe primum Altaris ritum exhibuiſſe creditur: Gen. 8. Altare verò debet eſſe conſecratum, & ornatum duabus tobalijs ad minus, & deſuper conſecrato corporale, explicato, & extenſo, quod debet eſſe de lino puro, terreno procreato, atque contexto cap. conſulto de conſ. diſt. 1. Dixi de lino puro, propter corpus Dominicum, omnino puro ab omni macula; terreno ob corpus ſaluatoris paſsibile, & mortale de corpore terreno Virginis aſſumptum. Dixi de lino procreato, atque contexto. i. panno lineo multiplici tunſione ad candorem producto: qui notat Chriſtus, qui multiplici cruciatu ad reſurrectionis gloriam peruenit.

Palla enim quæ dicitur corporale, duplex eſt, vna, ſcilicet quando *Diaconus* extendit ſuper altare, altera, quam ſuper calicem plicatam imponit, ſignificant duo linteamina, quibus Ioſeph corpus Chriſti inuoluit. Extenſa repræſentat ſyndonem, qua corpus fuit in ſepulcro inuolutum, & inde corporale vocatur: plicata ſuper calicem poſita, ſudarium, quo caput eius fuit ſeparatim inuolutum ſignificat.

12 Quod ſignificat cornu dextrum Altaris? ℞. ſignificat populum hebræum, quia Chriſtus prius venit ad iudæos, qui ſignificantur per cornu dextrum Altaris: & ideo ſacerdos dicit introitum in dextera parte Altaris.

13 Quare dicitur introitus? ℞. dicitur introitus. i. miſſæ principium, nam miſſa habet tres partes principales; Prima pars eſt, principium orationis, quod eſt vſque ad epiſtolam, & eſt prima pars, continet præparationem populi, quæ verſatur circa laudem diuinam, quæ fit in Introitu, iuxta illud pſal. 49. Sacrificium laudis, & ſumitur, vt pluries cum pſalmis, vel cum pſalmus cantatur, quia (vt inquit Dionyſius in cap. 3. de Eccleſ. hier.) pſalmi comprehenduntur per modum laudis quicquid in ſacra Scriptura continetur. Verſus verò ſignificat opera, vnde ideo dicitur verſus, quia quod canitur, debet poni in opus. Sequitur Gloria, quia poſt opus, danda eſt Gloria, Sanctiſsimæ Trinitatis S. Tho. 3. part. ſum. quæſt. 89. art. 4.

14 Quare ſacerdos oſculatur Altare? ℞. oſculatur ad inſinuandum, quod per oſculum, quod eſt ſignum pacis oſtendatur, quod Chriſtus ad nos veniens ſanctam ſibi copulauit Eccleſiam, & quod per crucem Deo reconciliati ſumus.

15 Quid ſignificant miniſtrantes poſt tergum

gum

Digitized by Google

gum ſacerdotis? ℞. ſignificant diſcipuli Domini fugam vel dantis cæteris exemplum retrocedendi, vel ne cuiuſquam vocem, vel aſpectu ſacerdotis intentio diſtrahatur cap. ſacerdotum. de conſ. diſtinct. 2.

16 Quid ſignificat Kyrie eleiſon? ℞. ſignificat ſecundam populi præparationem per humilitatem, nam idem ſonat, quod miſerere, vel ſignificat præſentis miſeriæ commemorationem, dum miſericordia petitur, & dicitur nouies propter nouem ordines Angelorum, S. Th. 3. par. quæſt. 83. art. 4.

17 Quid ſignificat gloria in Excelſis Deo? ℞. quod per rectam intentionem, quę ad cæleſtẽ patriam dirigenda eſt, & populus tertio præparatur, & hoc fit per Gloriam, &c. quod canticum chorus proſequitur ſacerdote inchoante. Et hæc Gloria dicitur tantum in ſolemnitatibus, quia ſolemnitatem cæleſtem repreſentant ſolemnitates præſentis vitæ, vt inquit S. Tho. qui ſupra, vel gloria repreſentat cæleſtem gloriam, ad quam tendimus poſt præſentem miſeriam; in officijs verò luctuoſis, quæ ad commemorationem miſeriæ pertinent relinquitur.

18 Quid collecta, ſiue oratio? ℞. collecta dicitur, quia ſacerdos quaſi colligens intentionem populi ad Deum porrigit, terminatur per Dominum tanquam per merita humanitatis Ieſu Chriſti exaudienda.

19 Quare Dominus vobiſcum, vel dicitur pax vobis? ℞. Dominus vobiſcum ſumitur, ex lib. Ruth. cap. 2. vel Pontifex dicit pax vobis, gerens typum Chriſti, qui ſic alloquutus eſt diſcipulos poſt reſurrectionem, Ioan. 20. & vertit ſe ad populum quinquies, propter quinque apparitiones Chriſti in die reſurrectionis, ſed ſepties ſalutat, quinquies ſe vertendo ad populum, & bis verſus altare, propter ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti, quam populo optat, vt inquit Archiepiſ. Flor.

20 Quid Epiſtola, & quare ſedendo audiatur? ℞. quod per epiſtolam fit inſtructio populo chriſtiano, quæ quidem fit in Eccleſia per Subdiaconum. De ſedendo verò, quia Doctrina chriſtiana in ſilentio, & quiete audienda eſt, vſus etiam ſedendi à veteri teſtamento ſumitur, ſicut legitur in Eſdra. Et vertit ſe Subdiaconus ad altare, quia omnis lex, & prophetia ordinabatur ad Chriſtum, qui ſignificatur per Altare. Dicitur Subdiaconus, quia ſubiacet præceptis leuitarum, & quæ ſint eius partes, habetur in cap. cleros. diſt. 21. c. perlectis. diſt. 25.

21 Quare prophetias voce inferius deflexa; Euangelium autem, & epiſtolam vocem exaltando, finimus? ℞. per prophetiam, quæ eſt in veteri teſtamento, ſynagoga, quæ inclinata eſt, & cecidit, intelligitur ideoque inclinando vocem, & quaſi cadendo prophetia finitur. Sed per Euangelium, & epiſtolam Eccleſia militans repreſentatur, quæ exaltata eſt, & ideo illa cum exaltatione vocis finiętur.

22 Quid graduale, & Reſponſorium? ℞. dicitur graduale à gradibus altaris, eo, quod in feſtiuis diebus in gradibus cantatur ſicut alleluia ad notandum præmiſſas virtutum gradus. Cantatur etiam à choro graduale, quod ſignificat profectum virtutum, quia debemus aſcendere de virtute in virtutem. Reſponſorium autem dicitur, quia reſpondere debemus his, quæ audiuimus in epiſtola, vt ſi in epiſtola agatur de gaudio, vt in reſponſorio ſimiliter, ſi ibi de triſtia, & hic ſimiliter, ne poſſit nobis improperari, quod Dominus dicit, cantauimus vobis & non pſaltaſtis; lamentauimus, & non ploraſtis.

23 Quid Alleluia? ℞. quod Alleluia eſt laus Angelica: Sententia quidem breuis, magnum continens iubilum, ſiue incitans ad iubilum, & ideo poſt Graduale cantatur Alleluia, quod eſt lætitiæ canticum, & auditum ab Angelis decantantis ſicut legitur in Apocalyp. 19. & dicitur bis, propter gaudium exultationis capitis, & membrorum, & propter ſtolam animæ, & corporis.

24 Quare dicitur tractus? ℞. tractus dicitur, quia ſancti ſuſpirantes ab imo pectoris gemitum trahunt, quia licet gaudeat, vt monet Alleluia, tamen hic in valle lacrymarum commorantes, habent irriguum ſuperius, & inferius, quod tractus myſticat; gemit enim flebiliter pro dilectione ſupernæ beatitudinis, & ſuper flumina Babilonis ſedentes patriæ ſuæ me-

memores, interim lacrymas fundunt pro ſuis,& aliorum exceſſibus, dum ex vicinitate babilonici fluuij, ſe ipſos vidēt ſæpe aſperſos, & alios penitus immerſos ipſius fluuij rapiditate ferri deorſum: & ideo tractus dicitur in officijs luctuoſis, & diebus ferialibus, qui ſignificant ſpiritualem gemitum, & miſeriam præſentis incolatus.

25 Quid ſignificant corporalia, & calix, patena,& altare? ℞. quod dum per chorum cantatur credo poſtquam cantatum, & incarnatus eſt Diaconus accipit burſam corporalium, & ex ea extrahit corporale, & extendit ſuper Altare, & calicem præparatum per manum Subdiaconi: Et per corporale, in quo ponitur corpus Chriſti deſignant lintea mina, quibus inuolutum fuit corpus Chriſti (vt diximus ſupra.) Per calicem, ſignificatur ſepulcrum, nam ſicut in eo continetur corpus, & ſanguis Chriſti per conſecrationem, ita in ſepulcro corpus Chriſti realiter continebatur. Et per patenam, lapis, quia ſicut illa ad tegendum calicē, ita lapis ad claudendum hoſtium monumenti. Per Altare crux Chriſti ſignificatur, nam ſicut in Altari conſecratur ſacramentaliter corpus, & ſanguis Chriſti, ſic in cruce realiter immolabatur.

26 Quid de Diacono, qui canit Euangelium? ℞. quod circa finem Alleluia Diaconus genuflectens ante Altare dicit Munda cor meum,&c. qua oratione finitā, aſſumens librum in manibus genibus flexis petens benedictionem dicens: Iube domne benedicere,& dicit verbo diminutiuo,& non Domine, quia quæritur benedictio ab homine, cuius opera imperfecta ſunt. Tunc dicto à ſacerdote, Dominus ſit in corde tuo, &c. ipſe Diaconus ea, quæ ſibi in benedictione dicuntur conſiderans, ſe corde purum, ore mundum,& opere caſtum, ſtudeat exhibere quatenus ſacro ſanctum Euangelium poſsit dignè proferre, quia puteus aquarum viuentium. i. Euangelium prædicatio non fluit impetu. i. liberè niſi de libano, i, de corde caſto, & ore candido, quia non eſt ſpecioſa laus de ore peccatoris,& tandem accenſis luminaribus,& ceroferarijs inſignum lætitiæ demonſtrandum, & ſub typo luminis illa lux oſtendatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, c. cleros diſt. 21. Rurſus duo cerei illuminati, doctores Eccleſiæ per quos Eccleſia illuminatur, qui debeant habere notitiam, vtriuſque teſtamenti, deſignant.

27 Quare Euangelium legitur in ſiniſtra, & verſus aquilonem? ℞. quia doctrina Euangelica ordinatur ad expellendum diabolum,& in ſiniſtra, quia iudęi reſpuētes verbum Dei, Apoſtoli tranſierunt de iudæis ad gentes, ſecundum Innocentiū, & poſtea prædicauerunt gentibus, qui per ſiniſtram intelliguntur. Et ſignat ſe Diaconus in fronte, ore,& pectore, quia corde,& ore debet profiteri fidem Chriſti,& nullo timore, aut verecundia, quarum affectionum ſigna, maximè in fronte ſolent apparere, à libera Chriſti profeſſione debet, deterreri.

28 Quid ſignificat Euangelium? ℞. quod Euangelium dicitur quaſi bonus nuncius & ſignificat perfectam populi inſtructionem per doctrinam Chriſti in Euangelio contentam. Debet Euangelium audiri ſtando, vt notetur promtitudo ad Chriſti fidem ſeruandam, capite nudato ad inſinuandam magnam reuerentiam, cap. Apoſtolica de conſec. diſt. 1.

29 Quare poſt Euangelium dicitur Credo? ℞. quia Chriſto credimus tanquam diuinæ veritati, iuxta illud Io 8. Si veritatem dico, &c. lecto Euangelio, Symbolum fidei cantatur, in quo populus oſtendit ſe per fidem Chriſti, doctrinæ adhærere. Et cantatur hoc Symbolum maius in feſtis B. Virginis Mariæ, & Apoſtolorum,& eorum dumtaxat, qui illud compoſuerunt, & in illis, de quibus aliqua mentio ſit in ipſo.

30 Quare ſit poſt Euangelium,& Symbolum prædicatio? ℞. ſit populo prædicatio, quaſi Euangelici verbi,& ſymboli, ſiue noui, & veteris teſtamenti expoſitio, qui modus ſumptus eſt ex lib. Neemiæ in principio, vbi legitur: Et legerunt Leuitæ in lib. legis Dei. Neemias verò ſacerdos, & Eſdras ſcriba interprætabantur populo vniuerſa. Præterea monebantur antiquitus, qui in fraterno odio erant, vt ad concordiam venirent priuſquam communicarent, & mundi eſſent

prius

Digitized by Google

prius coram ſuo Saluatore, cui nota ſunt ſecreta cordium, apparerent ex quo ſi quidem prædicandi vſus in Eccleſia inoleuit. Poſt prædicationem fit confeſſio, & indulgentia pro commiſſis, & omiſſis, conceditur, vt ſic conſcientijs emendatis iuxta illud, pſalm. 76. & ſcopebam ſpiritum meum, accedant ſinguli ad communis Sacramentum, quod mox in miſſa, vel ſacramentaliter, vel ſpiritualiter recepturi ſunt, quæ ſpiritualis communio fit per fidem operantẽ per dilectionem iuxta illud Aug. crede, & manducaſti, de conſ. diſt 1. vt quid.

31 Quare dicitur offertorium? Reſpondetur, quia ordo conueniens eſt, vt poſt Euangelium ſymbolum, & prædicationem ſequatur offertorium, quod ideo dicitur, quia cum mentis iubilo debet cantari, & ea, quæ offeruntur cum cordis lætitia debẽt offerri: Prædicationem quidem eſt in Euangelio, & fides in ſymbolo, Laus in offertorio: Fructus in ſacrificio, qua propter offerenda cantatur, quia ſacrificium laudis offertur, vnde pſ. 26. circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis cantabo, & pſalmum dicam Domino, & Apoſt. hilarem. enim datorem diligit Deus.

32 Quare Sacerdos lauat iterum manus, quas prius lauit dum veſtibus ſe ornauit? Reſpond. lauat ſic, vt magis, ac magis mundatus offerat hoſtiam immaculatam, ſanctam, ac Deo placentem: Nam & pſalm. cum mundatus eſſet petebat amplius emundari dicens Amplius laua me ab iniquitate mea, &c.

33 Quæritur circa oblationes, quæ ſunt offerenda? Reſpondetur, quod de materia Sacramenti Euchariſtiæ, iam dictum eſt in prima parte huius ſumm. Hic verò dicemus de triplici oblationis genere, videlicet de oblatione ſacerdotis, Miniſtrorum, & populi: Sacerdos itaque primò, offert ſeipſum offerenda etiam ſunt, quæ ſunt Dei Deo, id eſt, animæ habentes Dei ſimilitudinem impreſſam. Deinde, quæ ſunt ſacrificio neceſſaria, ſcilicet panem, & vinum, & aquam aliaque ſacrificio apta.

34 Quare dicuntur dona, & ſacrificium, & munera? Reſpondetur. duo ſunt, quæ offerunt donum, videlicet, & ſacrificium, donum dicitur, quidquid auro, vel argento, vel qualibet alia ſpecie offertur. Eadem enim ſacrificia dona ſunt ſimul, & munera, ſed differunt, dona enim ſunt à nobis ad ſubſtentationem à Deo collata: munera verò ſunt nobis Deo, vt laudetur oblata.

35 Quid immolatio, & libatio? ℞. immolatio dicta eſt ab antiquis, eo quod in mola altari ſuper poſita victima reddetur, mactari enim poſt immolationem eſt: nunc autem immolatio panis, & calicis conuenit: libatio verò tantum calicis oblatio eſt, iuxta illud, & libauit de ſanguine vuæ, & illud poeticum. Nunc poteras libare Ioui: libare enim propriè eſt effundere.

36 Quare dicuntur Hoſtiæ? ℞. hoſtiæ apud veteres dicebantur ſacrificia, quæ fiebant prius quam contra hoſtes pergerent. Victima vero ſacrificia, quæ poſt victoriam deuictis hoſtibus immolabãt: Victimæ maiora ſacrificia erant, quam hoſtiæ. Vel victima dicebatur, quia vincta ducebatur ad aras. Holocauſtum illud eſt vbi totum, quod offerebatur puta agnus, vel vitulus, in altari igne conſumitur.

37 Quid ſignificat panis vinum, & aquam ℞. quod in pane corpus Chriſti, & in vino ſanguis eius, & in aqua populus repreſentatur, vt in Apoc. populus intelligitur, & prius populus fidelis cum capite Chriſto vnio repreſentatur, c. cum Marthæ. §. quæſiuiſti de celebr. miſſ. Concil. Trident. ſeſſ. 22. cap. 7. Et dicitur panis à Πᾶν quod eſt totum, quoniam, & in futuro eſt tota vita noſtra. Vinum dicitur à vite, cuius Dominus in Euangelio ſe comparat. Aqua verò ab æqualitate dicitur, qui per hoc Sacramentum, Angelis æquari debemus.

38 Quare plus de vino, quam de aqua in calice ponitur? ℞. quod hoc fit, vt aqua à vino abſorbeatur, & vini ſaporem retineat extr. de celebr. miſſ. Aug. non tu mutabis me in te, ſicut cibus carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me. Commiſcetur autem aqua vino in calice, quia Chriſtus ita feciſſe creditur, & quia à latere eius exiuit ſanguis, & aqua miſcetur aqua vino in calice ex inſtitutione Alexandri Papæ I. Ipſe etiam ſtatuit oblationem

nem

Digitized by Google

nem ex azimo,& fieri in modica quantitate,dicens. Hæc oblatio quanto rarior tanto prætioſior, ponitur hoſtia inter calicem,& ſacerdotem ad notãdum, quod Chriſtus eſt mediator Dei, & hominum. ro. diſt. quando ergo ſecundum hoc ſacerdos Deum patrem,hoſtiam Chriſtum Aqua in calice populum ſignificat, quia non niſi Chriſto mediante, ad reſurrectionis gaudium poſſumus peruenire.

39 Quare ſacerdos facta oblatione abſcondit ſub corporale patenam, vel taltem eam ab altari remotam ſubdiaconus continet inuolutam? ℞. quod per hoc ſignificatur diſcipulorum fuga, vel latibulum, vel infidelitatis excecatio deſignatur, qui dum verum ſacrificium offertur, Chriſto relicto, fugerunt,& latuerunt, ſicut eis ipſe prædixerat, omnes, inquit, vos ſcandalum patiemini in hac nocte ſcriptum eſt enim. Percutiam paſtorem, &c.ſed aliquanta tantum patenæ particula,non abſcõditur.Sed apparet,vt oſtẽdatur,quod B.Virgo nõ fugit, neclatuit.

40 Quare ſacerdos incenſat oblata cum ſigno crucis?℞.ſignificat quod Maria Magdalena accepit libram vnguenti nardi piſtici prætioſi, & vnxit pedes Ieſu, & impleta eſt domus ex odore vnguenti:Et ſacerdos in modum crucis ſuperducuit, & circunducit thuribulum, cum incenſo fumigante ſuper ſacrificium, & Altare vt crucis ſignaculo, & thuris incenſo, diabolice fraudis malignitas extricetur & effugiat, vt inquit Gabr. de can. miſſ. lect. 17. vt per bonum odorem repellatur etiam ſi quid corporaliter praui odoris in loco fuerit, quod prouocaret horrorem, S.Tho.3.par.ſum.q.83.art.5.ad2.

Quod verò tertio ſuperducit, & circuncidit incenſum deſignat, quod ter Maria exhibuit vnguentum circa corpus Ieſu. Quod vero poſtmodum vndique totum incenſatur Altare,deſignat, quod poſt factum illud totam reſperſit, Eccleſiam ſicut Dominus ipſe teſtatur. Amen Amen dico vobis, vbicumque prædicatum fuerit Euangelium hoc, &c. fumus autem aromatum,ſunt orationes ſanctorum, quæ per odorem charitatis, ex paſſione Domini prorogatæ ad Deum patrem aſcendunt,& nos ad coronam Trinitatis prouehunt, ideoq; ſacerdos thurificat in modum crucis,& coronæ.

41 Quare ſacerdos facta turificatione ſe inclinat dicens,ſuſcipe ſancta Trinitas,& deinde ſe vertit dicens, orate fratres? ℞. dicit ſuſcipe ſancta Trinitas, vt hoſtiam offerat ex pinguedine charitatis, vt ſit dignus ad ſacrificium immolandum,quę verba ſumpta ſunt ex Daniele 3. Poſtea ſe erigens oſculatur altare,ad notandum quod per paſſionem Chriſti, populus liberatus eſt, & Deo patri reconciliatus, Dicit orate fratres, voce aliquantulum eleuata, vt oratio omnium auxilietur ei, quaſi non præſumens, quod ſolus tantum myſterium exequi, vertit ſe ad populum dicens orate pro me fratres, &c. Populus, verò reſpondit dicens, ſuſcipiat Dominus ſacrificium de manibus tuis,&c.

42 Monitoque populo ſacerdos ſtatim reuoluitur ad altare per ſiniſtram partẽ, & dicit orationem, quam intermiſerat ab offertorio, & dicit orationes ſecretè, vt deuotius oret, & ad ſignificandum orationes Chriſti in ſecreto factas tempore paſſionis,vt inquit Archiep.Flor. 3. par.ſum.tit.13 §.3.Et in fine orationis alta voce dicit. Per omnia ſæcula ſæculorum, & notandum, quod poſt Reſurrectionem Chriſtus prædicauit apertè, vel quia verò, querit aſſenſum populi, & confirmationem, quia ipſe eſt quaſi legatus populi, ideo populus aſſentiens voci eius,reſpondit Amen,quia ſæculum per ipſum creatum, & hoc per laudem, per mentis erectionem; dicens Gratias agamus Domino Deo noſtro.Tertio Deũ implorat, ad laudem ſuſcipiendam oſtẽdens debitum laudis, dicens, vere dignum, ratione dominij, vnde ſubditur Domine ſancte Pater,ratione paternitatis: & ſequitur pater omnipotens:æquũ, ratione, deitatis, inde dicit æterne Deus ſalutare:ratione redemptionis:Per Chriſtum Dominum noſtrum. Præponitur etiam exemplum laudis in Angelis: dum ſubditur per quem maieſtatem tuam. Quarto populus laudis exoluit,diuinitatis aſſumens, Angelorum verba Sanctus ſanctus, &c. Et humanitatis Chriſti, dicens, cum pueris hæbreorum, Benedictus,&c.S.Th.in 4.ſeut.diſt.18. in expoſitione textus col.3.

43 Qua-

43 Quare canon dicitur ſecretum? ℟. ſecretè dicitur, quaſi nobis occultum, quia humana ratio nequaquam tantum martyrium plenariè capere poteſt, ad quod ſignificandum meritò ſecuta voce celebratur. Et dicitur ſecretum quia ſignificat in Chriſto ſecretum, quando ſe abſcondit à turbis. Et in celebrante ſilentium mentis ſignificat, quo ſine tumultu verborum deuotio dirigatur ad Deum. Dicitur etiam vſum ex manifeſta prolatione vileſcant, & in locis incompetentibus indiſcretè dicantur, & ſint dicentibus in ruinam: vt dicitur de paſtoribus Gabr. lect. 17.

44 Quare canon miſſæ incipitur à littera T, ℟. quod canon incipit à te igitur, & ab illa litera T, ſcilicet, quod fortè diuina factum eſt prouidentia, licet humana non ſit induſtria procuratum, vt ab ea litera canon incipiat, quæ hebraicè thau, quæ in ſui forma ſignum, & miſterium crucis oſtendit, & exprimit dicente Domino per Ezechielem. Signa thau, in frontibus virorum dolentium, & gementium ſuperabo minationibus Hieruſalē, quoniam per Chriſti paſſionem, hæc omnia in cruce impleta ſunt, & efficaciam habent: Canon incipit à T, ſiue Thau, quæ crucem plus cæteris reprenſentat, vt per eius inſpectionem ſacerdos in memoriā reduceretur dominicæ paſſionis, vt inquit S. Tho. 3. par. q. 73. art. 5. ad 3. in celebrationem miſſæ, & præcipuè ab iſto loco, vſque ad pax Domini vtitur ſacerdos frequenter crucis ſignatione ad exprimendam paſſionem Chriſti, quæ eſt ad crucem terminata. Canon dicitur, id eſt regula, quia regulariter per hanc fit conſecratio Sacramenti, vt inquit Arch. Flor. in 3. par. tit. 73. §. 4.

45 Quid ſignificat hæc trina crucis ſignatio ſuper hæc verba. Hæc dona, &c. ℟. quod paſſio Chriſti eſt quaſi quibuſdam gradibus peracta, nam primo fuit Chriſti traditio facta à Deo, ex nimia charitate: Secundo à Iuda ex ſumma auaritia. Tertio, à Iudeis ex nimia inuidia; & hoc ſignificat iſta trina crucis ſignatio. S. Th. qui ſupra Arch. Flor. Gabr. lect. 21.

46 Quid hæc verba deſignant, videlicet. Benedictā, &c. cum tot ſignationibus? ℟. quod per hæc verba deſignatur triplex venditio facta ſacerdotibus, Scribis, & Phariſeis: additur autem duplex conſignatio ſuper illa verba, vt nobis, &c. ad intuendam perſonam venditi, & venditoris. Benedixit, & iterum benedicit, & fiunt duæ cruces, altera in conſecratione corporis, altera in conſecratione ſanguinis deſignatur præfiguratio paſſionis Chriſti facta in cæna.

47 Quare ſacerdos poſt conſecrationem iungit digitos? ℟. propter reuerentiam Sacramenti iungit pollicem cum indice, quibus corpus Chriſti conſecratum tetigerat, vt ſi qua particula digitis adhæſerit, non diſpergatur, quod pertinet ad reuerentiam Sacramenti. S. Tho. 3. part. ſum q. 83. art. 5.

48 Ad quid ſacerdos dicit hoſtiā puram, cun quinque crucis ſignatione? ℟. ad deſignandas quinque plagas Chriſti, & repreſentant extenſionem corporis Chriſti in cruce, & effuſio ſanguinis, & fructus paſſionis.

49 Ad quid ſignificant tres cruces cum iſtis verbis videlicet, ſanctificas, viuificas & benedicis? ℟. per has tres conſignationes repreſentatur triplex oratio in cruce. Dicens. Pater dimitte: Alia pro liberatione à morte: cum dixit Deus meus: Alia pro adeptione gloriæ: cum dixit Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum.

50 Quid iſtæ aliæ quinque cruces cum verbis videlicet, Per ipſum, &c deſignant? ℟. quod repreſentantur tres horæ, quibus fuit Chriſtus in crucæ, per quas tres primas conſignationes cum hoſtia ſuper calicem, à ſexta vſque ad nonam per duas verò cruces factas extra calicem, ſignificatur ſeparatio animæ à corpore.

51 Quare frangitur hoſtia in tres partes? ℟. fractio hæc deſignat diuiſionem corporis miſtici ſecundum diuerſos ſtatus, vel diſtributionem gratiarum præcedentium ex paſione Chriſti, vt dicit S. Tho. 3. part. ſum. q. 82. art. 5. ad 7. Tres ſunt partes corporis miſtici: vna pars eſt in in cælo, & dicitur Eccleſia triunphans: Secunda in terra, & hæc pars dicitur Eccleſia

Digitized by Google

cleſia militans: Tertia eſt in purgatorio, & hæc dicitur purgans, & hæ tres partes poſſent haberi per hos verſus.

Tres ſunt Eccleſiæ partes, pars prima laborat.
In partem tertii iam fouet alta quies.
Partem, quæ reſtat expurgans recoquit ignis.
Ex coctaque patet tranſitus ad requiem.

52 Quid ſignificatur per tres has cruces cum verbis iſtis, videlicet pax Domini ſit ſemper vobiſcum? ℞. repreſentatur reſurrectio Chriſti tertia die, & datur oſculum pacis, quia hoc Sacramentum eſt vinculum charitatis, & datur à ſacerdote Diacono, & ſic ſucceſſiuè aliis, quod ſignificat vnitatem dilectionis, quam debent habere inuicem fideles, & eſt quaſi loco communionis, quam antiquitus fideles omnes ſumebant.

53 Quare ter dicit Agnus Dei? ℞. quia petimus miſericordiam, quoad animam, & quoad corpus liberari à miſeria: Deinde dicitur Agnus Dei tertio, petendo pacem mentis, & corporis.

54 Quare ſacerdos ter dicit Domine non ſum dignus: nam ſi non eſt dignus, indignè ſumit in iudicium ſibi manducat, & bibit, inquit Apoſt: ſi dignè, ergo mendacium dicit? ℞. poteſt hoc tripliciter intelligi ſecundum Gabr. diſt. 9. lib. 4. quæſt. 2. & S. Bonauentura eadem diſtinct. circa textum.

Vno modo per comparationem eius ad id, quod ſumitur, & ſic non dignè accedit cuius dignitatis non eſt proportio conueniens ad id, quod ſumitur, & ſic accipiendo nulla creatura dignè ſumit, quia dignitatis creaturę ad dignitatem creatoris, qui in hoc Sacramento ſumitur, ſicut finiti ad infinitum, nulla eſt proportio. Hinc Iob. 25. Nunquam poteſt homo iuſtificari comparatus Deo, Et ſequitur. Ecce Luna non ſplendet, & ſtellæ non ſunt mundæ in conſpectu eius, quanto magis homo putredo, filius hominis vermis?

Secundo modo, per comparationem ad conſecutionem effectus huius Sacramenti, & ſic indignè accedit, qui accedendo, non conſequitur ſpiritualem nutritionem per gratiæ augmentum: Tertio modo, per comparationem ad culpam quam manducando contrahit, & ſic indignè accedit, qui accedendo mortaliter peccat, & ita nouo peccato ſe inuoluit: de quo Gabr. lect. 8. in expoſitione canonis, latius.

Dignè tamen manducare eſt ſufficienter ſe præparare, ſcilicet peccati omnis expulſione, reuerentia, & dilectione, vt ait S. Bonau. Qui ſufficienter ſe præparat, manducat dignè; Qui nullo modo ſe præparat, manducat indignè: Qui autem minus ſufficienter, ſcilicet ſecundum probabilitatem potius, quam veritatem; non manducat dignè, quia non ſe præparauit dignè ſufficienter, nec indignè, quia ſe præparat probabiliter, talis quãuis non recipiat gratiam, non tamen incurrit offenſam.

55 Quare poſt communionem ſacerdos redit ad dextrum cornu Altaris? ℞. redit in ſignum quod iudæi in fine mundi conuertentur. Poſtea dicit collectas iuxta numerum ſecretorum: ſed collecta, quã dicit ſacerdos in fine miſſæ ſignat, quod ſubſequens eſt nobis neceſſaria, ſicut præcedens. Et illa vltima ſignificat, quod Aduocatum habemus apud patrem. His abſolutis dicit ſacerdos, vel Diaconus: Benedicamus Domino inuitans populum ad gratiarum actiones, & quia poſt omnia debemus humiliari Deo. Et loco benedicamus in diebus feſtiuis dicitur: Ite miſſa eſt; Ideſt ite ad propria, quia miſſa, ſiue oblata eſt hoſtia ſalutaris pro nobis Deum placandum.

SVMMARIVM.

1 *Eccleſia ſumitur multipliciter.*
2 *Eccleſia eſt quædam forma iuſtitiæ.*
3 *Eccleſia militans.*
4 *Eccleſiæ militantis arma.*
5 *Eccleſia militans eſt omnis homo fidelis.*
6 *Eccleſia catholica, & vniuerſalis.*
7 *Eccleſia quomodo à ſynagoga differat.*
8 *Eccleſia Petri, quæ dicatur.*

De

Digitized by Google

De Eccleſia, ac varijs eius nominibus, & ſignificationibus. Cap. XI.

1 QVid eſt Eccleſia? ℞. quod Eccleſia multipliciter poteſt ſumi, vt inquit Card. Camer in ſuis veſperijs: & Gabr.lect.22.can. Vno modo pro templo materiali, & ſic ſumitur in veter.teſt. Deut.23. Eunuchus non intrabit in Eccleſiam, non egredictur manſer. 1.de ſcorto natus vſque ad decimam generationem, & in nouo teſtam. Corinth. 11. Nunquid domos non habetis ad mâducandum,& bibendum, &c. Illo modo etiam accipitur 16.q.1.Quicunque, & 2. quæſt. lator, vbi dicitur quod nemini licet Eccleſiam ædificare, niſi de licentia Epiſcopi.

Alio modo accipitur pro templo ſpirituali, & ſic multipliciter poteſt ſumi. Vno modo particulariter,& ſic quælibet rationalis creatura, quam Deus ſpiritualiter inhabitat, poteſt dici Eccleſia Dei, ſicut dicitur templum Dei eſtis vos, & ſpiritus Dei habitat in vobis, ſcilicet per gratiam, licet fortè minus propriè, quia Ἐκκλησία græcè, conuocatio dicitur latinè: Conuocatio autem non eſt vnius, ſed plurium.

Alio modo magis generaliter pro aliqua congregatione talium creaturarum, ſiue vniuerſali, ſiue particulari, & ſic iterum multipliciter poteſt ſumi. Vno modo pro omnibus cognoſcentibus clare, vel beatificè catholicas veritates, & ſic vocatur Eccleſia triunphans,de qua dicitur laus eius in Eccleſia ſanctorum pſ. 149.

Alio modo pro omnibus cognoſcentibus enigmaticè huius veritates. Et ſic non ſolum ſanctos, & Eccleſia triunphâs ſed etiam cum bonis malos, & cum hominibus dæmones comprehendit. Vnde etiam quandoque nomine Eccleſiæ maligni ſignantur, vt cum dicitur odiui Eccleſiam malignantium pſ.25.ac alijs multis modis. Item Eccleſia quandoq; in ſacra ſcriptura vocatur vinea. Quandoque ager: quandoque meſſis: & quandoque olinetum, vt videre licet apud Iacobum de Valentia ſuper pſal.

2 Quæritur iterum,quid eſt Eccleſia? ℞. Eccleſia eſt quædam forma iuſtitiæ. i. commune ius omnium, quia in cõmune orat,in commune operatur,in commune tentatur ſine Eccleſiæ catholicæ ſocietate,nec alicui baptiſmus prodeſſe poteſt, nec opera miſericordię,niſi fortè,vt min⁹ torqueatur Aug. de fide ad Petrũ.Vel Eccleſia ſecundũ Hug. eſt ſingularis fideliũ vniuſcuiuſque ciuitatis congregatio.

3 Quid eſt Eccleſia militans? ℞. vt dicit Bruliſer diſt.2. q.3. lib. 4. eſt congregatio omnium fidelium viatorum ſub Chriſto militantium cõtra diabolum carnem, & mundum: Vnde pagani, & infideles non ſunt de Eccleſia militante: nec beati, & comprehenſores, nec Chriſtus licet ſit dux,& rector Eccleſiæ militantis.

4 Quæritur quia vocatur Eccleſia militans, quæ ergo ſunt eius arma? ℞. arma ſua ſunt hæc videlicet Primo. Baptiſmus eſt armatura intrantium Eccleſiam militantem. Secundo eſt terribilis: ſecundum quod dicitur canticorum 4. Ipſa eſt terribilis,vt caſtrorum acies ordinata, quia munita, & fortis, & hoc per confirmationem. Tertio, dicitur acies, quia coniuncta, & vnita eſt Chriſto, & hoc per Euchariſtiam: Quarto,dicitur ordinata, & hoc per Sacramentum ordinis: Quinta quia aliqui ex ea extrahuntur per mortem corporalem,ideo inſtitutum eſt Sacramentum matrimonij, ad multiplicandum prolem. Sexto quia multi proſternuntur per culpam mortalem: ideo inſtitutum eſt Sacramentum pænitentiæ ad reſurgendum. Septimo eſt Sacramentum exeuntium,ſcilicet,extrema vnctio. Et quicunque egreſſus fuerit Eccleſiã militantem cum omnibus armis ſuis, ſcilicet ſacramẽtis cõferentibus gratiam,ſine dubio, vadit ad Eccleſiã triunphantem. Quicunq; vero,exit de Eccleſiã militante, ſine armis neceſſarijs ad ſalutem,vt eſt Baptiſmus,& pænitentia: ſine dubio in infirmum vadit. Bruliſer, & Card. Camer. in ſuis veſperijs, plura de hac materia ſcribunt.

5 Quæritur vtrum Eccleſia militâs poſſit ſtare in vno, quia in pluribus iam eſt

clarum? ℞. quod Eccleſia militans propriè ſumpta per Eccleſia vniuerſali poteſt iſto modo deſcribi Eccleſia eſt omnis homo fidelis, vel omnes homines fideles actu, vel habitu implicitè credentes, vel ænigmaticè cognoſcentes omnes catholicas veritates, quibus quilibet viactor actu, vel habitu explicitè, vel implicite firmiter aſſentire tenetur. Sed dico omnis homo, vel omnes homines, quia ſecundum aliquos non ſolum impluribus hominibus, ſed in vno ſolo poteſt, vel potuit ſtare Eccleſia. Nam vt dicit Aug. ſuper pſal. 128. Aliquando in ſolo Abel Eccleſia erat. Et vt quidam dicunt Aliquando, ſcilicet tempore paſſionis Chriſti, tota Eccleſia, & tota fides Eccleſiæ Chriſtianæ in Maria Virgine matre Chriſti remanſerat, vt inquit Card. Camer. in ſuis veſperijs.

6 Quare dicitur Eccleſia catholica? ℞. dicitur catholica, id eſt, vniuerſalis 11. diſtinct. catholica, quia per totum mundum eſt conſtituta, ſeu diffuſa, quia vniuerſi in Deum credentes, in vna debet eſſe congregatione, vel quia in ea eſt generalis doctrina ad inſtitutionem omnium fidelium.

Quandoque dicitur templum, quaſi tectum amplum, in quo Regi Deo ſacrificia offeruntur. 26. diſtinct. 9. ſed illud, & quandoque tabernaculum Dei, de conſ. diſt 4. cap. nequaquam; qui in præſente vita peregrina eſt, & in itinere ad patriam pergens.

7 Quæ differentia eſt inter ſynagogam, & Eccleſiam? ℞. ſecundum Rab. ſuper Matth. ſynagoga eſt congregatio: ſed Eccleſia vocatio: poſſunt autem irrationabilia congregari: vocari autem nequaquam. Ideoque viſum eſt Doctoribus nominare Eccleſiam.

8 Quare dicitur Eccleſia Petri? ℞. ſecundum D. Card. quod poteſt ſumi dupliciter. Vno modo pro Eccleſia quam Petrus Apoſtolus perſonaliter rexit. Alio modo pro Eccleſia particulari, in qua ipſe ſedem tenuit. Et iſta dicitur fuiſſe Eccleſia Romana. et capitur multipliciter. Quandoque Eccleſia Romana ſumitur pro ſummo Pontifice, & quibuſdam præsbyteris, & diaconis, quos non ex authoritate diuinæ ſcripturæ, ſed ex conſuetudine obſeruantiæ, humanæ Papam, & Cardinales vocamus. Quandoque ſumitur per ſolis cardinalibus. Quandoque pro omnibus credentibus fidem Apoſtolicam prædicatam Romanis. Quandoque pro omnibus clericis Romanis: Quandoque pro omnibus fidelibus Romanæ Diœces. Et ſic vniuerſalis Eccleſia poteſt vocari Eccleſia Romana, & omnes fideles poſſunt appellari Romani, vt dicunt *aliqui: ſicut* Apoſt. Paulus extra italiam natus antequam Romæ fuerit ſe eſſe hominem Romanum aſſeruit, vt patet Act. 16. Et iſto modo ſecundum illos ſumitur Eccleſia Romana vbicunque innuitur, quod cõtra fidem errare non poteſt Romana Eccleſia, vt 24. quæſt. 1. Pudenda, & cap. Aduocauit. Petrus autem Apoſt. ex Chriſti inſtitutione Epiſcopatum tenuit Romanæ Eccleſiæ, & idem Petrus prius tempore fuit ſummus Pontifex, quam Epiſcopus Romanæ Eccleſiæ. De hoc latius habetur apud Petrum Aliacens in 1. veſperiarum, &c.

Dictum eſt adhuc de varijs nominibus, & Eccleſiæ ſignificatibus: Nunc verò dicendum eſt de Eccleſia materiali, in qua Populus ad laudandum Deum conuenit, quæ ſancta eſt, & ipſa etiam ſpiritualem Eccleſiam ſignificat.

SVMMARIVM.

1 *Eccleſia quomodo ædificanda.*
2 *Eccleſia quomodo ſituanda.*
3 *Eccleſiæ muri quomodo ædificandi.*
4 *Eccleſiæ materialis forma.*
5 *Eccleſiæ parietes quid deſignent.*
6 *Eccleſiæ chorus quid.*
7 *Eccleſiæ atrium quid.*
8 *Eccleſiæ turres quid denotent.*
9 *Eccleſiæ feneſtræ quid ſignificant.*
10 *Eccleſiæ oſtium quid ſignet.*
11 *Eccleſiæ columnæ quid denotent.*
12 *Eccleſiæ pauimentum quid.*
13 *Altaris ſtructor primus quis.*
14 *Crux in medio Eccleſiæ quid ſignet.*
15 *Lumen in Eccleſia quid denotet.*
16 *Imagines in Eccleſia, quid deſignent.*
17 *Campanæ in Eccleſia quid ſignificent.*

18 *Cam-*

Digitized by Google

18 *Campanæ quare pulſantur contra tempeſtatem.*
19 *Cœmeterium quid ſignificet.*
20 *Cruces duodecim in Eccleſia conſecrata, quid deſignent.*
21 *Eccleſia ſemel conſecrata, an poſſit iterum conſecrari.*
22 *Eccleſia an ſit reconcilianda propter homicidium.*
23 *An ſit Eccleſia reconcilianda propter adulterium.*
24 *Eccleſia, quæ habet ſepultum infidelem, an ſit reconcilianda.*
25 *Cœmeterium, quando ſit reconciliandum.*
26 *Proceſſionis origo.*
27 *Crux in proceſſionibus cur fertur.*
28 *Campanæ in proceſſionibus cur pulſantur.*
29 *Campanæ quare ſileant tribus diebus hebdomadæ ſanctæ.*
30 *Altaria quare denudantur.*
31 *Crux quare denudatur.*

De Eccleſia materiali. Cap. XII.

1 QVomodo ædificanda eſt materialis Eccleſia? ℞. quod parato fundamenti loco iuxta illud benè fundata eſt domus Domini ſupra firmam petram, debet Epiſcopus, vel ſacerdos ibi aquam benedictam aſpergere ad abigendas ibi dæmonum phantaſias, & primarium lapidem, cui impreſſa ſit crux in fundamento ponere: de conſ. diſt. 1. cap. nemo.

2 Quomodo ſituanda eſt Eccleſia? ℞. debet ſituari ſic, nempe vt caput eius orientem verſus rectè reſpiciat videlicet verſus ortum ſolis æquinoctialem, ad denotandum, quod Eccleſia quæ interris militat temperare ſe debet æquanimiter in proſperis, & in aduerſis, & non verſus ſolſtitialem, vt faciunt quidam.

3 Quomodo muri Eccleſiæ ſunt ædificandi? ℞. cum cemento, ſine quo muri ſtabiles eſſe non poſſunt, ſit enim cementum ex calce, ſabulo, & aqua calix. i. charitatem feruentem deſignat, quæ ibi coniungit ſabulum. i. terrenum opus quia vera charitas miſtam habet maximam ſolicitudinem pro pupillis, viduis, ſenibus, & debilibus. 88. diſtinct. deſolatio, & ideo ſtudent operari manibus, vt habeát vnde eis benefaciant:, vt autem calx, & terra ad ædificium muri, ne corruant, aquæ commixtione conglutinantur, ſi quid aqua ſpiritus eſt, ſicut enim ſine cemento, lapides muri non ſimul iunguntur ad muri ſtabilitatem, ſic nec homines ad muri ædificium cæleſtis Hieruſalem poſſunt ſimul ſine charitate iungi, quam Spiritus ſanctus operatur.

4 Quam formam habere debet materialis Eccleſia? ℞. quod diſpoſitio eius forma humani corporis locus, videlicet vbi Altare eſt, caput repreſentat, & crux ex vtraque parte brachia, & manus reliqua pars, ab occidente quicquid corpori ſupereſſe videtur.

5 Quatuor parietes, quibus Eccleſia conſiſtit, quid ſignificant? ℞. deſignant doctrinam quatuor Euangeliſtarum, quæ in altum longa, lataque ſurgit. i. in altitudinem virtutum, longitudo, cuius longanimitas eſt, quæ patienter aduerſa toleratſdoleat, donec ad patriam perueniat; latitudo charitas eſt, quæ dilatione mentis amicos in Deo, & inimicos diligit propter Deum: altitudo verò, ſpes eſt futuræ retributionis, quæ proſpera, & aduerſa contemnit, donec videat bona Domini in terra viuentium.

6 Quare dicitur chorus Eccleſiæ? ℞. chorus clericorum eſt confeſſio canentium vel multitudo in ſacris collecta. Dicitur chorus à corona, nam olim in modum coronæ virum aras ſtabant, & ita pſalmos concorditer concinnabant: ſed Flauianus, & Theodorus alternatim pſallere conſtituerunt, edocti ab Ignatio, qui ſuper hoc fuit diuinitus edoctus. Duo ergo chori pſallentium deſiguant Angelos, & ſpiritus iuſtorum, quaſi reciproca voluntate laudantium, & in ſe ad bonam operationem inuicem exhortantium.

7 Quid deſignat Eccleſiæ atrium? ℞. ſignificat Chriſtum in cæleſtem Hieruſalem patet ingreſſus, quod eſt porticus dicitur, vt dicta à porta, vel quod ſit aperta 17. q. 4. ſi quis cum, & cap. ſi quis in atrio.

8 Quid ſignificant turres Eccleſiæ? ℞. ſignant prædicatores, & Prælatos Eccleſiæ, qui ſunt munimen, ac eius defenſio. Vnde ſponſus ad ſponſam in canticis amoris, ſic alloquitur. Collum tuum ſicut turres Dauid ædificata cum propugnaculis. Cant. 4. pinnaculum turris vitam, vel mentem Prælati, quæ ad alta tendit repreſentat.

9 Quid feneſtræ Eccleſiæ ſignificant? ℞. ſignificantur ſcripturæ diuinæ, quæ ventum, & pluuiam repellunt.id eſt, nociua prohibent, dum charitatem veri ſolis, id eſt Dei in Eccleſiam.id eſt, in corda fidelium tranſmittunt inhabitantes illuminant. Hæ intus latiores ſunt, quia miſticus ſenſus amplior eſt.& præcedit literalem de conſ.diſt.4.c.nullus autem. Item per feneſtras quinque ſenſus corporis deſignantur.

10 Quid ſignificat oſtium Eccleſiæ? Reſpondetur, quod oſtiũ Eccleſiæ eſt Chriſtus, vnde in Euangelio dicit Dominus: Ego ſum oſtium. Apoſtoli quoque vocantur portæ. Oſtium dictum eſt ab obſiſtendo his, qui foris ſunt, vel ab oſtendendo aditum. Valua autem dicitur à voluendo, porta à portãdo; quia per eam portantur quæcunque offeruntur.

11 Quid denotant columnæ Eccleſiæ? Reſpondetur, Epiſcopi, & Doctores deſignantur, qui templum Dei per doctrinam, ſicut & Euangeliſtæ tronum Dei ſpiritualiter ſuſtinent. Hi nanque pro ſonoritate diuini eloquij, argenteæ columnæ dicuntur, iuxta illud in Canticis Canticorum. Columnas fecit argenteas. Baſes columnæ ſunt Apoſtoli, Epiſcopi vniuerſalis Eccleſiæ machinam ſupportantes. Capita columnarum ſunt mentes Epiſcoporum, & Doctorum. Capitella quoque ſunt verba ſacræ ſcripturæ.

12 Quid pauimentum Eccleſiæ? Reſpondetur, ſignificant fidei noſtræ fundamentum. Pauimentum quod pedibus calcatur, vulgus deſignatur, cuius laboribus Eccleſia ſuſtentatur: vel ſunt pauperes Chriſti, qui dicuntur pauperes ſpiritu, qui ſe in omnibus humiliant: quare propter humilitatem pauimento aſſimilantur. Trabes, quæ domum coniungunt, deſignant Principes, & Prædicatores ſæculi, qui Eccleſiæ muniuntur vnitate, hi verbis, illi facto.

13 Quis primum altare extruxerit? Reſpondetur, Noe primus, deinde Abraham, Iſaac, & Iacob altaria edificaſſe leguntur, quæ non aliud, quam lapides erecti intelliguntur, ſuper quos ſacrificia mactabant, quæ ſuperpoſito igne cremabant. Moyſes etiam fecit altare de lignis montis Sethim, & inde altare Timiamatis, quod veſtiuit auro puriſſimo, Exod. cap. 27. Salomon quoque 3. Regum prope finem, altare aureum fabricauit, & ab his quidem patribus antiquis altaria modernorum ſumpſerunt exordium.

14 Quid ſignificat crux in medio Eccleſiæ? Reſpondetur, crux ponitur in medio Eccleſiæ ad denotandum, quod de medio corde Chriſtum Redemptorem noſtrum diligimus, & ponitur in altum, quia Chriſti victoria deſignatur.

15 Quid ſignificat lumen in Eccleſia? Reſpondetur Chriſtum deſignat, iuxta illud: Ego ſum lux mundi. Vel luminaria in Eccleſia ſignificant Apoſtolos, & alios Doctores, quorum doctrina fulget Eccleſia, vt Sol, & Luna; de quibus Dominus ait: Vos eſtis lux mundi, id eſt, bonorum operum exempla.

16 Quid picturæ, ſeu imagines in Eccleſia deſignant? Reſpondetur, ſunt laicorum literæ, ſicut ſcripturæ, aut lectiones. vnde Greg. de conſecr. diſtinct. 3. cap. per latum. Sed aliud picturam adorare, aliud eſt per picturæ hiſtoriam quid ſit adorandum adiſcere; nam quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis cernentibus præſtat pictura, qui in ipſa ignorantes vident quid ſequi debeant, & in ipſa legunt, qui litteras neſciunt.

17 Quid ſignificant campanæ in Eccleſia, & vnde originem habuerunt? Reſpondetur, campanæ ſunt vaſa ænea in Nola Ciuitate campanæ primo inuentæ; ſed maiora vaſa campanæ, à Campania regione; minora verò nolæ à Nola ciuitate dicuntur. Campanæ verò ſignificant concionatores, qui perinde nos ad diuinas orationes adhortantur. Lignum autem in quo campana pendet, lignum Dominicæ crucis deſignat. Ca-

uilla,

Digitized by Google

uilla,ſeu ferrum illud penſile,cuius pulſu campana ſonum reddit, vitam prædicatoris mentem ſignificat: nam ſicut campana pulſari nō poteſt, niſi mediante cauilla,ita quoque inutilis ille eſt Concionator,qui non ſit mente præditus. Funis verò quæ campanæ appenditur, ſignificat ſacram Scripturam; quia ſicut funis ex tribus potiſſimum conficitur funiculis, ſic triplex eſſe omnino dicitur ſcriptura,ſcilicet ex hiſtoria, ex allegoria, & ex moralitate: funis ergo deſcendens de ligno in manu Sacerdotis,eſt ſcriptura in miniſterio crucis deſcendens in ore prædicatoris.

18 Quare pulſantur campanæ concitata tempeſtate? Reſpondetur, pulſantur, vt dæmones tubas æterni regis,id eſt, campanas audientes,territi fugiant,& à tempeſtatis concitatione quieſcant. Et vt ad campanæ pulſationē fideles admoneantur,& prouocentur inſtanti periculo orationi inſiſtere.

19 Quid eſt cœmeterium,& vnde dictū? ℞.cœmeterium dicitur à cimen,quòd eſt dulce, & ſterior, quod ſtatio. Ibi enim dulciter oſſa defunctorum quieſcunt, & Saluatoris aduentum expectant. Cœmeterium originē habuiſſe dicitur ab Abraham, qui emit agrum in Ebron in quo erat duplex ſpelunca, in quarum vna ſepultus erat Adam, & Eua, & ipſe in altera ſepultus eſt, & Sarra, & Iſaac, & Iacob; propterea enim emit,vt ſibi, & ſuis ſepultura eſſet. vnde dicit Hier. quod tres Patriarchæ ſepulti ſunt in ciuitate Ebron in ſpelunca duplici, cum vxoribus ſuis.

20 Quid ſignificant cruces duodecim in Eccleſia cōſecrata depictæ? ℞.quod cruces duodecim in parietibus Eccleſiæ depictæ ſunt ad dæmonum terrorem, vt ſcilicet dæmones, qui inde expulſi ſunt videntes ſignum crucis terreantur, & illuc ingredi non præſumant,ſecundo propter triumphi oſtenſionem; nam cruces ſunt vexilla Chriſti, triumphique ſui inſigna.

21 Quæritur, vtrum Eccleſia ſemel conſecrata poſſit, aut debeat iterum conſecrari? ℞. quod non,ead.diſt.Eccleſijs, de ſacr.non iteran.cap.1.& 2. de apoſt.cap. 1. niſi fuerit exacrata. quod poteſt contingere in his ſequentibus caſibus, videlicet, quando maior pars eius fuerit ſimul funditus diruta,vel ex toto, aut parietes omnes,ſeu maior pars eorū nō fuerint deuaſtati,d.cap. Eccleſijs.ff. de contrahen.empt.l.domum leui.cap.14.prope finem.in modica tamen parte deſtructis,non eſt recōſecranda: poteſt tamen reparari illa modica pars. ead.diſt. de fabrica. Si verò non ſimul, ſed ſucceſſiuè parietes omnes fuerint reparati, eadem tamen cenſetur Eccleſia: & ideo nō reconſecranda, ſed dumtaxat cum aqua exorcizata, & miſſæ ſolemnitate eſt reconcilianda.de conſ.diſt.1. de fabrica, & cap.ſi motum. ff. de legat. 1. quod in rerum.&c. licet quidā dixerint eſſe reconſecranda. Debet conſecrari quando nullo conſtat fuiſſe conſecrata. Idem dicendum eſt de altari conſecrato.extr.de cōſ. diſt.1. ſi motum. extr.eod. cap.1. & cap. quod in dubijs.

22 Quæritur, vtrum Eccleſia ſit reconcilianda propter homicidium? Reſpondetur, quod ſic, ſi qua par.ſe. dicatur. dicta l.15.quæſt.1.§.ex eo. ſiue cum ſanguinis effuſione, aut ibi quocunque modo ſtudioſæ commiſſum, & etiam citra homicidium propter quemlibet violentiam, & iniurioſam humani ſanguinis effuſionem. eadem diſtinct. ſi motum. niſi autem abſque violentia, vel iniuria, ex ore, naſo, cicatrice, vel ex alijs corporis locis, non ideo polluitur Eccleſia.

23 Quæritur, vtrum reconcilianda ſit Eccleſia propter adulterium ibi commiſſum? Reſpondetur, quod ſic, & non ſolum propter adulterium, verum etiam propter fornicationem, de conſecr. diſt. ſi motum, & generaliter cuiuſcunque ſemine humano, extr.de adult.cap.ſignificaſti,naturaliter,aut innaturaliter ſtudioſè, ibiq. peccandi libidine ſemine emiſſo polluta erit Eccleſia.

24 Quæritur, vtrum Eccleſia, quæ habet ſepultum infidelem, vel publicè excommunicatum, indigeat reconciliatione? Reſpondetur, quod ſic, & tunc parietes ſunt abradendi. de conſecrat. diſtinct.1.Eccleſia. 1. & 2. Et in præmiſſis omni-

Digitized by Google

omnibus quidem caſibus, in quibus Eccleſia reconcilianda eſt, oportet vt factum ſit notum, & publicum, vel ſaltem per famam exiſtat. extr. de adulter. ſignificaſti. & accu. §. inquiſitionis.

25 Quæritur, cœmeterium in quibus caſibus ſit reconciliandum? Reſpondetur, in his ſequentibus, videlicet, quando paganus, ſiue infidelis, aut excommunicatus ibi ſepultus eſt, debet reconciliari. extr. eod. cap. conſuluiſti, de conſecrat. diſt. 1. & 2. extra de ſepult. ſacris oſſibus. Et quando oſſa eorum ab oſſibus fidelium diſcerni poſſunt, illis prius eiectis reconciliatur, & eo modo, quo Eccleſia; nam cœmeterium eiſdem priuilegijs, quibus & Eccleſia gaudet.

26 Quare fiunt proceſſiones? Reſpondetur, fiunt ob memoriam proceſſionum Chriſti, qui de ſinu Patris venit in mundum, & de Præſepe in templum de Bitania in Ieruſalem; & deſignant, quod nos etiam de mundo ad patriam reuertamur; & ex vna Eccleſia ad alteram, ſcilicet de militante ad triumphantem, ſequentes crucem, id eſt veſtigia Crucifixi: & nos vitijs, & concupiſcentijs crucifigentes, ſequamur etiam Sanctorum præcepta Euangeliſtarum, & induti veſtes ſacras, ſcilicet loricam iuſtitiæ, cingulum continentiæ, ſcutum fidei, & galeam ſalutis æternæ.

27 Quare Crux fertur in proceſſionibus? Reſpondetur, Crux in proceſſionibus præmittitur: primò, cum ſit quaſi regale vexillum, ac triumphale, vt fugiant, qui oderunt eum à facie eius. Pſalm. 67. Crux eſt ſignum victoriæ Chriſti, iuxta illud: Vexilla Regis prodeunt, &c. Quo dæmones victi ſunt. Vnde illo viſo, timent, & fugiunt. Et propter hoc in quibuſdam locis tempeſtatibus aereis opponitur, vt dæmones fugiant, & ab aeris concitatione deſiſtant.

28 Quare pulſantur campanæ in proceſſionibus? Reſpondetur, pulſantur dum fit proceſſio, vt ſicut Rex terrenus in exercitu ſuo habet legalia inſigna, ſcilicet tubas, & vexilla, ita & Rex æternus Chriſtus in Eccleſia ſua militanti, campanas pro tubis, & cruces pro vexillis habet.

29 Quare campanæ ſilent tribus diebus Hebdomadæ ſanctæ? Reſpondetur, ſilent his tribus diebus, quia tunc ſiluerunt Apoſtoli, & Prædicatores, & alij qui per campanas intelliguntur. Senſus autem campanarum ſignificat ſonum prædicationis, de quo dicitur. In omnem terram exiuit ſonus eorum. A quinta feria, vſque ad Sabbatum ſanctum campanæ ſilent, ad denotandum, quod Dominus traditus eſt, & diſcipuli fugierunt, & tunc loco campanarum fit ſignum cum tabula lignea, quod ſignificat humilitatem Chriſti vſque ad mortem, & ſepulturam; tunc ergo ligno pulſatur, quia ſolus Chriſtus Prædicator tunc habebatur. His quoque diebus fit officium humilius ſolito propter Domini humiliationem per triduanam eius ſepulturam.

30 Quare in illis diebus denudatur altare? Reſpondetur, vt ſupra dictum, eſt altare ſignificat Chriſtum, ſeu corpus eius; & hæc denudatio denotat receſſum Diſcipulorum Chriſti. Vnde Pſalm. 37. Qui iuxta me erant de longe ſteterunt. Et in Euangelio. Relicto eo, omnes fugerunt. Altare ergo veſtimentis denudatur, quia fugientibus Diſcipulis, Chriſtus ſolus remanſit. Et tertia die cooperitur, quia poſt reſurrectionem Diſcipuli ad eum redierunt. Secundo denudatio altaris ſignificat, quod Chriſtus fuit denudatus in cruce.

31 Quare denudatur crux? Reſpondetur, quod deſignatur denudatio Chriſti à falſis Iudæis, & fit denudatio in tres vices ad deſignandum, quod Iudæi ter Chriſto in paſſione illuſerunt.

Primò, quando in atrio Principis eius velata facie colaphis eum cedebant, & ita in nudationis principio non oſtenditur facies Crucifixi.

Secundò, denudatus fuit ante prætorium, quando eo tradito ad crucifigendum, milites plectentes coronam ſpineam, illudebant ei genibus flexibus, dicentes: Aue Rex Iudeorum. Ad quod repreſentandum in ſecunda nudatione diſcooperitur caput, & facies Crucifixi.

Tertiò, quando ei in cruce pendenti tranſeuntes dicebant: Vah, qui de-

ſtruis

Digitized by Google

ſtruis templum Dei, &c. Et quia quando hæc illuſio fiebat, Chriſtus totus in cruce nudatus pendebat: & ideo in tertia nudatione totus nudus oſtenditur crucifixus; & tandem ad ſignificandum etiam, quod omnia, quæ in lege, & Prophetis obſcura fuerant, in paſſione Chriſti aperta, & manifeſta ſunt. Item Sabbato ſancto ante Miſſam, altaria cooperiuntur, & id fit, quia iam Eccleſia reſurrectionis præludia celebrare incipit.

Et quare Crux cooperitur in Quadrageſima? Reſpondetur, quia noſtra redemptio fuit abſcondita vſque ad paraſceuen.

Honor, & gloria ſit tibi ſancta Trinitas, quia operi tandem, quod vltra vires noſtras agere præſumpſimus, finem tamen dedimus.

Deo gratias.

Digitized by Google

SVMMA COMPENDIOSA DE SOLEMNI ORDINE VISITATIONIS

AD VSVM REVERENDISS. EPISCOPORVM
cum omnibus ſuis requiſitis, & cum maxima
breuitate, & diligentia.

A R. D. ANTONIO DE LITTERATIS
Albetano Romano Ciue.

PARS SEPTIMA.

ROMÆ,
Apud Iacobum Maſcardum: MDCXI.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

ORDO VISITATIONIS SOLEMNIS.

CVm Reuerendiſſimus Epiſcopus viſitationis munus obire decreuerit, licet, cum id caſus poſtulet, & improuiſas, etiam interdum Viſitationes habeat, tamen (vt plurimum) ſolet per litteras, & certos nuncios admonere: primum Archipresbyteros, Plebanos, Parochos, aut Rectores Eccleſiarum, quas eſt viſitaturus ſequentibus litteris: Necnon Magiſtratum, & Officiales Ciuitatis: Videlicet.

REuerende Paroche, vel N.N. ex decreto ſacri Conc. Trid. quod viſitationem quotannis habenda decernit, Reuerendiſſ. Epiſcopus noſter intra viginti dies accedet ad viſitandam per ſe ipſum iſtam Diœceſim. Quoniam verò ſtudebit quam celerrimè, debita tamen cũ diligentia viſitationem ipſam abſoluere, vt omnia opportunius parata ſint, & hæc veſtra actio ritè perficiatur ad Dei gloriam, & animarum iſtarum ſalutem.

Mandat primum, vt intra Miſſarum ſolemnia frequenti populo, non ſolum de hac viſitatione illum certiorem facias, ſed etiam ipſum decretum Conc. Trid. recites, & explices ſeſſ. 24. cap. 3. in ea parte, quæ in ipſo initio habetur; vbi præcipitur Patriarchis, Primatibus, Metropolitanis, & Epiſcopis, vt propriam Diœceſim viſitent, vt populi eo diligentius, & tranquilliore animo, maioriq. pietate quæcunque in viſitatione conſtituentur amplecti poſſint, ſcientes hanc actionẽ ex his eſſe, ad quas omnes Epiſcopi obligantur.

Deinde in concionibus, & ſermonibus quos ad altare, aut e ſugeſtu habebis argumentum, quo validè incites gregem, vt veniente Paſtore, ſe compareat ad detegendas plagas ſuas, atque ad accipiendam (iuuante Domino) ſalutis medicinam, qua propter, vt magis commoueas, declarabis quantũ, & quale ſit Epiſcopi onus in Viſitatione facienda, & exemplis, & rationibus, quæ etiam ex ipſo ſacro Conc. Trid. & alijs probatis auctoribus deſumere poteris, huius curæ ſolicitudinem explicare conaberis, nempe Medici, ad ægrotos, parentis ad filios, patrisfamilias ad operarios, vt maiori ſtudio, & propenſione tanquam Egroti Medicum, tanquam filijs parentem, & tanquam operarijs patrem familias expectent; ſicque bonos mores tueantur, prauos corrigant, & ad religionem, pacem, innocentiamq. accendantur: atque eos ita hortaberis vehementiſſimè ad recipiendum ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum Reuerendiſſ. Epiſcopo, ac proinde ſe prius deuotè compareant, peccata confiteantur: tu verò pro confeſſionibus audiendis aliquam diei partem conſtituere. Cum autem Reuerendiſſimus Epiſcopus ſacramentum Chriſmatis ſit adminiſtraturus, monebis eodem modo omnes, & ſingulos qui adhuc confirmati non ſunt, vt ad illud ſanctè recipiendum ſe præparent eo die, & in Eccleſia, eod. ordine, qui in ſeparata indictione promulgata præſcribitur.

Cæterum ad aliquas pias preces ad libitum habendas hoc toto ante Viſita-

tionem tempore populum excitabis, vt Deus pro ſua miſericordia huius actionis progreſſus in viam ſalutis dirigere dignetur. Cum autem plurima ſint, de quibus inuiſitatione agendum erit conſiderabis primum qualis ſit grex tuus, quibus morbis laboret, quibus donis Deus illũ proſequatur, an in eo aliqua tabes ſit homicidarum, adulterorum, concubinarum, aleatorum crimino ſorum, non communicatorum, dies feſtos violantium, quæ omnia diligenter ad notabis: & ſtatim in ſcriptis eorum nomina (ſi opus erit) Reuerend. Epiſcopo deferre non prętermittes, ac cum de reliquis rebus, quæ maiorem, & diligentiorẽ prouiſionẽ requiruntur commonefacere. Ad hæc parabis libros oẽs, quos à ſynodis, & viſitationibus, alias coniunctos habere debes, & vt recenti eos memoria ſeruare poſſis, nunc iterum procures præſertim de Baptiſmo, & Matrimonio, & cum de aliqua re interrogaberis, ſtatim aptè rñdere poſſis, & Reuerendiſſ. Epi ſolicitudinem leuare.

Quoad Eccleſiæ tuæ ornatũ attinet, & reliqua, quæ ad excipiendum Reuenerendiſſ. Epiſcopum pertinent conſtitutiones ſeruabis, & quæ tibi de hac re mandata fuerint à familiari noſtro, ſeu ab æconomo menſe Epiſcopalis, quorum vnus prætermittetur, vt has potiſſimum expenſas curet diligenter præſtare non prætermittas. Bene vale in Domino, &c.

N. Vicar. Gener.

Vno, vel duobus diebus ante aduentum Reuerendiſſ. Epiſcopi præmittitur vnus ex familiaribus, qui præter litteras ante miſſas Aduentum Reuerendiſſ. Epi certo die, & hora affuturum denunciet.

Ornamenta Epiſcopo neceſſaria.

Quæ autem à Reuerendiſſ. Epiſcopo deferri ſolent, pauca ſunt, vt minus iter impediant, & vix ſarcinarum duarũ pondus occupet: nempe neceſſaria indumẽta Reuerendiſſ. Epiſcopi, ſcilicet mitram, & baculum paſtoralem, caſulam, dalmaticam, albam, amictum, cingulum, cirothecas, & anulum, gremiale, bacile, bronzinum, manutergium, naſitergium, ſandalia, caligas, faldiſtorium, ideſt ſedem, crucem, candelas, thus, & thuribulum, & nequid, ibi contingat deficere, quod ad eius officium etiam pro honeſtate, & reuerentia ſit neceſſario ad prouidendum, ac etiam tapetum vbi honeſtè genuflectere poſſit, ne vileſcat eius dignitas, aut diuinus cultus, & habeat ſigillum.

[Ante acceſſum poterit aliquam indulgentiam plenariam à S. D. Papa obtinere, pro populo ſuo futuræ ſuæ primæ miſſæ præſenti.]

Comitatus, & iter. Cap. I.

CVm plura accidere poſſent in viſitatione, in quibus variorum, & miniſtrorum opera neceſſaria eſſe debeant, Reuerẽdiſſ. Epiſcopo; ſæpius enim Eccleſiæ præſertim, quæ longius abſunt ab vrbe carent miniſtris, & vnus tantũmodo ſacerdos eſt vna cũ clerico, nec functiones, vbi opus eſt perfici poſſunt, niſi maximo incommodo aliarum Eccleſiarum propinquarum, quæ etiam pluribus in locis diſtant, clerici conuocentur, ſiue conſecranda ſit Eccleſia, ſiue aliud agendum, in quo non vnius, aut duorum tantummodo ſacerdotum præſentia neceſſaria eſt, ſed plurium, idcirco ex Reuerendiſſimi Epiſcopi inſtituto inuiſitationibus eiuſdem, præter tres, aut ad ſummum quatuor, qui neceſſarij ſunt quotidiano victui, & itineri adhibẽtur, vt plurimum infraſcripti, qui etiã in ſacerdotis officio Epm in ſuis functionibus adiuuẽt.

Habeat Cappellanos ſibi conformes in officio, qui etiam magiſtri cæremoniarum officio fungantur.

Habeat ſecum Prædicatorem, vbi ipſe prædicare non nouit, qui etiam poſſit audire confeſſionẽ tam pro ſe, quã pro alijs viſitandis, præſertim pp caſus reſeruatos.

Habeat Notarium practicum qui habeat etiam formam iuramentorum.

Præparet æquos benè ferro pedatos: frena, & ſellas, & alia neceſſaria non indigentia reparatione. Similiter, & mulos, & ſalmarios, coopertoria, & cuncta familia: ne propter eorum defectum alliciantur ad grauandos ſubditos indebitè.

Non habeat Laicos præſertim ſolis laſciuis vacantes: & conentur in omnibus bonum exemplum præbere ne dicantur magis vacare ventri, quam animarum ſa-

Digitized by Google

luſi, nec cocos ebrioſos debet habere.

Poſtremo conſultum eſſe, vt viſitatores ſibi prouideant propter multa occurentia de obtinendis litteris apoſtolicis, apoſtolica auctoritas accumuletur ordinariè præſertim propter caſus reſeruatos Romanæ curiæ cum qua auctoritate, vbi ſubeſſet multitudo errantium, aut paupertas, vel debilitas, vel alia neceſſitas, poſſint ſaluti animarum, & reformationi morum opportunè conſulere & prouidere.

[Ante diſceſſum verò ſemper itinerarium iuxta formam breuiarij genibus flexis recitatur.]

De primo acceſſu Epiſcopi, vel Archiepiſcopi ad ſuam Diœceſim. Cap. II.

CVm Epiſcopus ad Ciuitatem ſuam, ſeu oppidum inſignem ſuæ Diœceſis peruenerit, deſcendet de Mula, vel de equo, & in aliquo ſacello, ſeu honeſto, & conuenienti loco parum diſtãte à porta Ciuitatis, & depoſito itinerario habitu, induet cappã Pontificalẽ. Iterumq; aſcẽdet mulam ornatam pontificalibus ephippijs, & ſtragula violacei coloris, ac pileum pontificalem ſolemniorem in capite geret, atque ita equitabit, ſuis familiaribus, & domeſticis ipſum comitantibus vſque ad portam Ciuitatis, vbi inuenit Canonicos, & Capitulum cum toto Clero, & ibi deſcendit Epiſcopus de mula, & genuflectet ſuper tapete ſtratum, & puluinum ibidem paratum, & deuotè oſculabitur crucem ibi per digniorem ex capitulo pluuiali indutum oblatam.

Dicitur verſus.

℣. Pax æterna ab æterno huic loco, pax perrennis, verbum patris donis locum augeat.

℟. Pacem pius conſolator cunctis præſtet in cœlis.

Mox Epiſcopus ſurgens in aliquo ſacello, vel loco ad id deputato, depoſita cappa, accipit paramẽta ſacra. Videlicet amictum: albam: cingulum: ſtolam, & pluuiale album, & demum mitram pretioſam, conſcendetque equum, ſeu mulam ſerico albo vndique tectam, & decenter ornatam.

Ordo autem procedendi erit.

Equitabunt primo ciues omnes: deinde familiares Epiſcopi, tum Magiſtratus, & Officiales Ciuitatis: Barones, & Principes, ſiqui aderunt, mox Clerus omnis pedibus incedens præcedente ſua cruce, quem cantores ſubſequuntur cantantes, vt in Pontificali: poſt hos canonici, & capitulum Eccleſiæ.

Et ſi fuerit Archiepiſcopus, antecedet crux Archiepiſcopalis, inter quam, & Archiepiſcopum, nemo erit, niſi dignitates, & canonici. Demum Archiepiſcopus, ſeu Epiſcopus mitratus equitabit ſub baldachino, quod portabitur, primo loco per magiſtratum Ciuitatis, per nobiles ciues vſque ad Eccleſiam, ſiue per eos, quibus ex conſuetudine id conuenit.

Item Epiſcopus memor erit populo manu dextera aperta, & extenſa frequenter benedicere ſignum crucis faciẽs

Poſt Epiſcopum equitabunt Prælati (ſi qui erunt) & reliqui togati.

Ante portam Eccleſiæ Epiſcopus deſcendet de mula, & ſuper tapete ſtratum ibidem extenſum, & capiet aſperſorium de manu dignioris de capitulo ante dicti, vt ſupra induti, quo ſe, & alios aſperget aqua benedicta, ac miniſtrante eodem, qui aſperſorium obtulit digniore naiucula imponet in thuribulum, quod aliquis Acolitus tenet, thus more ſolito benedictum; tunc prædictus dignior ex capitulo, accipiens thuribulum de manu Acoliti ſtans, facta prius profunda capitis inclinatione ante Epiſcopum, thurificet illum ſtantem cum mitra ductu triplici thuribuli, & præcedentibus Clero, Canonicis, & dignitatibus, atque hymnum (Te Deum, &c.) cantantibus ad Altare Sanctiſſimi Sacramenti, ſi eſt aliud ab Altare maiori, conſiſtet ibi Epiſcopus, & depoſita mitra, ac facta genuflexione vſq. ad terrã ante ipsũ ſanctiſſimũ Sacramentum, genuflectet iterum ſuper puluinum ibidem præparato, & orabit, deinde ſurget. & facta iterum reuerentia cum genuflexione ſanctiſſimo Sacramẽto, accipiet mitram, & præcedet ad altare ma-

re ma-

re maius, vbi ante infimum gradum (depoſita mitra) faciet cruci ſuper altari poſitæ reuerentia, caput profunde inclinãdo: deinde genuflectet ſuper puluino, & genuflexorio ibi parato, & orabit, & interim ille dignior, vt ſupra indutus, accedet ad altare, & in cornu Epiſtolæ ſtans verſus Epiſcopum orantem. Finito Hymno [Te Deum] cantabit ex libro ſuper altare poſito. [℣. Protector.] & alia, vt infra, vel in Pontificali, cum dicitur [Per Dominum noſtrum &c.] Poſt orationẽ, Epiſcopus ſurget à faldiſtorio, & facta altari reuerentia, ibit ad ſedem ſuã Pontificalem, in qua ſedens, recipiet omnes Dignitates, Canonicos, & alios de Capitulo ad oſculum manus; Cantoribus interim Antiphonam, vel Pſalmum aliquẽ cantantibus, vel Organiſta organum pulſante.

Deinde accedet Epiſcopus ad altare, & depoſita mitra, ante infimum gradũ, & facta iterum cruci reuerentia, in medio oſculabitur, & cantata prius Antiphona Sancti, vel Patroni Ciuitatis cum ſuis Verſ. & Reſp. à Choro, vel Cantoribus, cantabit ipſe in cornu Epiſtolæ orationem eiuſdẽ Sancti, vel Patroni: (qua finita) accipiet mitram, & ad medium altaris reuertetur, & dabit benedictionem ſolemnem cantando, prout in dicto Pontificali, & cum dicet [Benedicat vos] & accipiet manu ſiniſtra baculum paſtoralem: & ſi erit Archiepiſcopus, benedictionem dabit capite detecto habens ante ſe crucem ſuam, facta illi prius reuerentia. Benedictione data, pronuncientur Indulgentiæ per aliquem Canonicum alta voce, ſub hac forma.

Reuerendiſſimus in Chriſto Pater, & Dominus, Dominus N. Dei, & Apoſtolicæ Sedis gratia huius N. Epiſcopus, dat, & concedit omnibus hic præſentibus, quadraginta dies de vera Indulgentia in forma Eccleſiæ conſueta. Rogate Deum pro felici ſtatu S.N.D. diuina prouidentia Papæ N. & dominationis ſuæ Reuerendiſſimæ, & ſanctæ Matris Eccleſiæ.

Deinde Epiſcopus (facta prius cruci reuerentia) depoſitis paramentis, & aſſumpta cappa, procedat ad locum ſuæ habitationis, quem dignior ille de Capitulo (dimiſſo pluuiali) & alij Canonici in habitu canonicali comitentur, ſi habitatio erit contigua, vel vicina Eccleſiæ: ſi verò diſtantior, vſque ad portam ipſius Eccleſiæ. Quod ſi adeſſet aliquis magnus Princeps, qui vellet vſque portam hoſpitij comitari, debet Epiſcopus aliquantulum reſiſtere, non tamen huiuſmodi obſequij, & pietatis officium omnino recuſare, præſertim ſi habitationis locus non multum diſtet; ſed ei pro tali humanitate gratias agere.

Si verò eſſet de mane, & Epiſcopus vellet ſequi alias functiones, poteſt induì amictu, ſtola, & pluuiali violacei, ſeu nigri coloris, & mitra ſimplici, & pro abſolutione dicit Antiphonas, Pſalmum, Verſus, Reſponſoria, & collectas ſubſcriptas, & ſtans cum mitra iuxta altare verſus Populum, incipit.

Antiphonam. Si iniquitates. [Deinde cum miniſtris, & capellanis ſuis dicit.] De profundis clamaui, [& ſequuntur.]

De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes, in vocem orationis meæ.

Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit?

Quia apud te propitiatio eſt: & propter legem tuam ſuſtinui te Domine.

Suſtinuit anima mea in verbo eius: ſperauit anima mea in Domino.

A cuſtodia matutina vſque ad noctem: ſperet Iſrael in Domino.

Quia apud Dominum miſericordia: & copioſa apud eum redemptio.

Et ipſe redimet Iſrael: ex omnibus iniquitatibus eius.

Requiem æternam dona eis Domine.

Et lux perpetua luceat eis.

[Deinde dicit totam Antiphonam.]

Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit.

[Qua dicta, & depoſita mitra dicit.]

Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon. ℣. Pater noſter. [Quod ſecrete completur. Interim accepto aſperſorio cum aqua benedicta, tertio aſpergit ante ſe; deinde impoſito incenſo in thuribulo, & illo benedicto, eodem modo incẽſat. Quo facto pronũciat.]

℣. Et ne nos inducas in tentationem.

℟. Sed libera nos à malo.

℣. In

Digitized by Google

℣. In memoria æterna erunt iuſti.
℟. Ab auditione mala non timebunt.
℣. A porta inferi.
℟. Erue Domine animas eorum.
℣. Requiem æternam dona eis Domine.
℟. Et lux perpetua luceat eis.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oratio. Oremus.

Deus, qui inter apoſtolicos Sacerdotes, famulos tuos Pontificali feciſti dignitate vigere: præſta quæſumus, vt eorum quoque perpetuo agregentur conſortio. Per Chriſtum Dominum noſtrũ.
℟. Amen.

[Deinde proceditur aqua benedicta, thuriferario, duobus ceroferarijs, cruce, & Clero præcedentibus, & cantantibus Reſponſorium.]

Qui Lazarum reſuſcitaſti à monumento fœtidum. Tu eis Domine dona requiem, & locum indulgentiæ.

Qui venturus es iudicare viuos, & mortuos, & ſæculum per ignem. Tu eis Domine dona requiem, & locum indulgentiæ.

[Pontifex cum mitra exit ad cœmeterium, interim dicens cum miniſtris ſuis Antiph. [Si iniquitates,] & Pſalm. [De profundis.] vt ſupra, vſque ad finem, & Antiph. [Si iniquitates &c.] quibus omnibus dictis cum fuerint in medio cœmeterij firmant ſe ſuo ordine, & Chorus cantat Reſponſorium.]

Libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda, quando cæli mouendi ſunt, & terra. Dum veneris iudicare ſæculum per ignem.
℣. Tremens factus ſum ego, & timeo, dum diſcuſſio venerit, atque ventura ira.
℟. Quando cæli mouendi ſunt, & terra.
℣. Dies illa dies iræ, calamitatis, & miſeriæ, dies magna, & amara valde.
℟. Dum veneris iudicare ſæculũ per ignẽ.
℣. Requiem æternam dona eis Domine.
℟. Et lux perpetua luceat eis.

[Repetitur Reſponſorium [Libera me Domine,] vſque ad primum Verſum. Interim dum Reſponſoriũ repetitur, offertur per digniorem eccleſiæ nauicula, & per alium ex miniſtris thuribulum Pontifici, qui imponit incenſum more ſolito. Reſponſorio repetito, & completo, Chorus cantat.

Kyrie eleiſon Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon.

[Mox Pontifex mitra depoſita, conuenienti voce dicit.] Pater noſter.

[Deinde aſpergit, & incenſat, prout fecit in eccleſia. Quo facto, dicit.]

℣. Et ne nos inducas in tentationem.
℟. Sed libera nos à malo.
℣. In memoria æterna erit iuſtus.
℟. Ab auditione mala non timebit.
℣. A porta inferi.
℟. Erue Domine animas eorum.
℣. Requiem æternam dona eis Domine.
℟. Et lux perpetua luceat eis.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Deus, qui inter apoſtolicos Sacerdotes famulos tuos ſacerdotali feciſti dignitate vigere: præſta quæſumus, vt eorum quoque perpetuò agregentur conſortio.

Deus veniæ largitor, & humanæ ſalutis amator, quæſumus clementiam tuam, vt ſtræ congregationis fratres, propinquos, & benefactores, qui ex hoc ſæculo tranſierunt, B. Maria ſemper Virgine intercedente cum omnibus ſanctis tuis ad pertuæ beatitudinis conſortium peruenire concedas.

Deus cuius miſeratione animæ fidelium requieſcunt famulis, & famulabis tuis omnibus hic in Chriſto quieſcentibus, da propitius veniam peccatorum, vt à cunctis reatibus abſoluti: tecum ſine fine lætentur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

℣. Requiem æternam dona eis Domine.
℟. Et lux perpetua luceat eis.
℣. Requieſcant in pace.
℟. Amen.

[Et mox Pontifex eleuata dextera, producit ſignum crucis ab omni parte ſuper cœmeterium: Tum accepta mitra, Pontifex reuertuntur omnes ad Eccleſiam ordine quo venerunt. Choro dicente congruenti voce, ſine nota totum pſalmum. [Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam, &c.] cum verſ. [Requiem æternam, &c.] Quem etiam Pontifex ipſe dicet

Digitized by Google

dicet voce dimiſſa cum miniſtris, ſeu capellanis ſuis. Quibus dictis, & Pontifex cum peruenerit ad chorum antè altare depoſita mitra, ſtans ibidem in medio verſus ad altare dicit.

Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Kyrie eleiſon.

℣. Pater noſter. Et ne nos inducas intentationem.

℞. Sed libera nos à malo.

℣. A porta inferi.

℞. Erue Domine animas eorum.

℣. Domine exaudi orationem meam.

℞. Et clamor meus ad te veniat.

℣. Dominus vobiſcum.

℞. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus:

Abſolue quæſumus Domine animas famulorum famularumque tuarum, ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, & electos tuos reſuſcitati reſpirent. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

[Quibus finitis Epiſcopus exuit ſe, & parat ſe pro miſſa dicenda, [ſi eſt celebraturus] deinde dicitur, ſeu cantatur miſſa Pontificalis cum ordine, & cæremonijs infra poſitis.]

Finita miſſa: Epiſcopus ſi cælebrauit deponit planetam, accipit pluuiale albi coloris, pro confirmatione danda (ſi adeſt tempus) ſin autem in veſperis, ſeu in ſequenti mane.

Deinde ſi adſunt calices, vaſa conſecranda, ornamenta altarium, ſeu indumenta benedicenda, Epiſcopus illa benedicat.

Tum exuit ſe indumentis ſacris, & audit quærelas. ſi quæ ſint audiendæ, & exhibeat ſe præſentem erga omnes cum omni charitate, manſuetudine, & rectitudine prout bonus Paſtor. His peractis procedit ad reformationem Eccleſiæ, Cleri, & populi.

Quod ſi non adeſt tempus faciendi omnia prædicta in ſequenti mane, vel veſperi poteſt omnia complere, vt diximus.

Poteſt autem viſitatio diſtribui in duos, aut tres dies: In oppidis, vero aut vno die conficitur, prout negotiorum multitudo, aut paucitas requirit.

Reliquarum Eccleſiarum præter Archipresbyterales, & curatas inſigniores: Viſitatio eodem fere modo ſit niſi, quod omnia (non interpoſitis horis, aut pluribus diebus) ſed vno eodemq; die, & tempore perficiuntur.

Accidit enim, vt viſitatio duarum, vel trium Eccleſiarum fiat etiam à prandio, prout occaſio, tempuſque patitur in qua viſitatione omnia item ad implentur breuiter, & loco congruenter, ſemper tamen Reueredisſ. Epiſcopus, cui conuenit alloquitur, poſt viſitatam Eccleſiam, eique ſermonem accomodat: Si villici ſint, ſi mercatores, ſi nobiles, ſi pauperes.

In ſingulis verò Eccleſiis Archipresbyteralibus, & etiam curatis, offeruntur, à Parochis libri, videlicet baptizatorum: Confirmatorum: Matrimoniorum, & mortuorum. cum toto ſtatu animarum, & populi ſui.

Viſitantur poſtea ædes canonicales; hoſpitalia, confraternitates, & alia in quibus inquiruntur omnia, quæ ſacra Trid. ſynodus præcipit, & in tractatibus de viſitatione comprehenduntur.

Poſt omnia peracta, quæ ad viſitationem pertinent Eccleſiæ, ædium canonicalium hoſpitalium locorum piorum, &c. Viſitat etiam infirmos, (ſi qui ad ſunt) & egenis eleemoſynas diſtribuit, nulloque ex loco diſcedit, quin ſigna aliqua pietatis erga pauperes, & loca pia relinquat: diſtribuit quoque grana benedicta, & varios pios libellos, veluti doctrinam Chriſtianam, pias præces, imagines ſanctorum, & alia huiuſmodi.

Eo autem viſitationis tempore, ſi conſecratio aliqua facienda eſt, aut benedictio nempe Eccleſiæ, altarium, cœmeterij, aut campanarum omnia peragere ſolet Reuerendiſſ. Epiſcopus admonito prius populo cum ſermone aliquo breui, de illius actionis grauitate, & reuerentia, quæ illi debetur, quas omnes actiones perficit ex præſcripto lib. Pontificali.

Deinde verò, ſi per ſe de omnibus particulatim Epiſcopus viſitationem facere, vel ei intereſſe non poſſit; viſitatorem habet mittere, qui non ignoret In primis, quod pertinet ad viſitationis munus, quod quidem ſatis patet ex ſacro Conc. Trid. ſeſſ. 24. cap. 2. nempe, vt viſitationum omnium ſit ſcopus, ſanam orthodoxamque doctrinam, expulſis hæreſibus, ad

Digitized by Google

bus,inducere bonos mores,& tueri, prauos corrigere, Populũ cohortationibus, & admonitionibus ad religionem, pacé, innocentiamq. accendere,& cætera prout locus,tempus, & occaſio foret ex viſitantium prudentia ad fidelium fructum conſtituere.

Hæc autem omnia duplici maximè ratione præſtanda eſſe, Concilium docet primum exemplo, vitæ, moribusq. ipſius Viſitatoris: deinde eorum, quæ præcipiuntur, prudentia, & diligenti executione.

Primum itaq; meminerit Viſitator ea omnia, quæ ad Cleri, populiq. opinionem iuſtè acquirendam faciunt, ita amplecti; vt cum ad aliquem locum viſitandum accedit, tanquam is, qui probatus medicus ſit, auidè excipiatur, eiq. detegantur plagæ,morbiq. vt ijs cognitis, medicina parari poſſit.

Secundum eſt eorum, quæ ad ipſam viſitationem pertinent, quæ cum latiſſimè pateant, ſibi prouideat, Reuerendiſſimus Epiſcopus eum,qui huic muneri obeundo deſtinatus eſt,rectè noſſe,quæ Viſitatoris officio congruunt, ac quæ viſitari poſſint,& debent,qua ratione viſitanda, quid inquirendum non ignoret: de quibus quidem graues Auctores multi diffusè ederunt; quorum aliquem nihilominus Viſitator ad manus ſemper habere debebit; aut noſtrum hunc ſequentem ordinem pro maiori eius commoditate, & facilitate poſitum, & iuxta ordinem, qui ſibi actior videbitur, quanta maxima fieri poterit diligentia ſuæ viſitationis capita dirigere,vt dare poterant,quæ remedijs indigent; eaq. cum in Congretionibus facilis examinari, & applicari poſſint.

Quarè comitem habeat Clericum,vt diximus ſupra, qui & idem Notarius ſit. In itinere ſint diligentes, in hoſpitio circũſpecti, in victu temperantes; ſilentio gaudeant potius, quam manibus colloquijs, à quibus caueant; modeſtiam in omnibus præſeferant; munera quæcunque exigua fugiant; deuotionem præcipuè profiteantur,præſertim, vt quotidie ſacrum faciat Viſitator, clericus inſeruiat,& ſæpius etiam communicet.

Quæ ad eccleſias pertinent,præter ſtructuram, ornatum, ſupellectilem ſacram, & rerum omnium tam Eccleſiæ, quàm canonicalis domus recognitum inuentariũ; nempe tituli beneficiorum, diuina officia, miniſtri ordinum ſingulorum, functiones, pia legata executioni non mandata,aliaq. huiuſmodi.

Quæ ad Congregationes, & Confraterias, Hoſpitalia,& loca pia pertinent, & præſertim ad congregationes caſuum conſcientiæ,cœremoniarum ſacrarum &c.

Tum an decreta,quæ quotannis in Synodis promulgantur, obſeruentur; & ſi qua etiam occurrunt de blaſphemis publicis, de ſortilegijs,& ſuperſtitioſis, & præſertiã de hæreſi ſuſpectis, de vſurpatoribus bonorum eccleſiaſticorum de non reſidentibus clericis, de non incedentibus in habitu, & tonſura, de concubinarijs, de non communicantibus tempore paſchali, de non ſanctificantibus dies feſtos,de non ieiunantibus Quadrageſimæ tempore, & alijs diebus ab Eccleſia præceptis, & alia huiuſmodi: laborabit etiã in reconciliatione ſimultatum (ſi quæ aderunt) amouere conabitur odia, aliosq. abuſus, & quæ prouiſione ipſa Reuerendiſſ. Epiſcopi indigent, ſtatim præſcribit,vt ijs conſulatur.

De Confirmatione. Cap. III.

Epiſcopus cum pluuiali albo, ſtola, & mitra accedit ad locum confirmationis, & ſedens ſuper faldiſtorium; confirmandi verò circunſtant ante Epiſcopum per ordinem diſpoſiti, quos patrini tenent in brachijs dextris, & adulti deberent eſſe confeſſi, & contriti, & cum deuotione recipere hoc Sacramentum: & ipſe Epiſcopus lotis prius manibus, quibus ante pectus ſtans, mitra depoſita, & confirmandi genuflexis, manibus ſimiliter iunctis ante pectus,dicit.

Spiritus ſanctus ſuperueniat in vos, & virtus altiſſimi cuſtodiat vos à peccatis.

[Deinde ſignans ſe manu dextera à fronte ad pectus ſigno crucis,dicit.]

℣. Adiutorium noſtrum in nomine Domini.

℟. Qui fecit cælum,& terram,

Digitized by Google

℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo.
[Tunc extenſis verſus confirmandos manibus dicit.]

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos tuos ex aqua, & Spiritu ſancto, quiq. dediſti eis remiſſionẽ omnium peccatorum: emitte in eo ſeptiformen Spiritum tuum ſanctum paraclitum de cælis.
℟. Amen.
℣. Spiritum ſapientiæ, & intellectus.
℟. Amen.
℣. Spiritum conſilij, & fortitudinis.
℟. Amen.
℣. Spiritum ſcientiæ, & pietatis.
℟. Amen.
Adimple eos ſpiritu timoris tuî, & conſigna eos ſigno cru✠cis Chriſti in vitam propitiatus æternam. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium tuum, qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus. Per omnia ſæcula ſæculorũ.
℟. Amen.
[Et Pontifex ſedens ſuper faldiſtoriũ prædictum inquirit ſigillatim de nomine cuiuslibet conſignandi ſibi per patrinũ, vel matrinam flexis genibus præſentati, & ſumitate pollicis dextræ manus chriſmate intincta facit crucem in fronte illius dicens: Ioannes, vel Maria, vel quis nomine nuncupatur.]
Signo te ſigno cru✝cis, & confirmo te Chriſmate ſalutis. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vt replearis eodem Spiritu ſancto, & habeas vitam æternam.
℟. Amen.
[Producit ſignum crucis in fronte illius, dum dicit: [Signo te ſigno crucis] Deinde dat ei leuiter alapam ſuper genam dicens: [Pax tecum.] Omnibus taliter conſignatis, Pontifex tergit cum mica panis, & lauat cum aqua pollicem, & manus ſuper aliquem peluim, deinde aqua lotionis cum pane fundatur in fontibus, vel piſcina ſacrarij. Interim dum lauatur cantatur Antiphona.]
Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, à templo ſancto tuo, quod eſt in Ieruſalem.
℣. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto.
℟. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & in ſæcula ſeculorum. Amen.

[Iterum repetitur.]

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, à templo ſancto tuo, quod eſt in Ieruſalem.
[Pontifex ſurgit, & ſtans verſus ad altare, mitra depoſita, dicit.]
℣. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam.
℟. Et ſalutare tuum da nobis.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo.
[Deinde iunctis ante pectus manibus, & omnibus confirmatis deuotè genua flectentibus, dicit.]

Oremus.

Deus, qui Apoſtolis tuis ſanctum dediſti Spiritum, & per eos, eorumq. ſucceſſores cæteris fidelibus tradendum eſſe voluiſti: reſpice propitius ad humilitatis noſtræ famulatum, & præſta, vt eorum corda, quorum frontes ſacro Chriſmate deliniuimus, & ſigno ſanctæ Crucis ſignauimus; idem Spiritus ſanctus in eis ſuperueniens, templum gloriæ ſuæ dignanter in habitando perficiat. Qui cum Patre, & eodem Spiritu ſancto viuis, & regnas Deus in ſæcula ſæculorum. Amen.

[Deinde dicit.]

Ecce ſic benedicetur omnis homo, qui timet Dominum.
[Et faciens ſignum crucis ſuper eos: dicit.]
Benedicat vos ✝ Dominus ex Syon, vt videatis bona Ieruſalem omnibus diebus vitæ veſtræ, & habeatis vitam æternam.
℟. Amen.
[Expedita ita confirmatione, Pontifex ſedens accepta mitra, patrinis, & Matrinis annunciat, vt inſtruant filios ſuos bonis moribus, & operibus, vt fugiant mala, & faciant bona, & doceant eos [Credo in Deum.] & [Pater noſter.] & [Aue Maria.] quoniam ad hoc ſunt obligati.]

In Re-

Digitized by Google

In Reformatione de Euchariſtiæ Sacramento, & alijs ſequentibus. C. IV.

HIs omnibus peractis Epiſcopus cum ſuis miniſtris, & clericis loci ſolius remanent in Eccleſia, & ſi Epiſcopus adeſſe non poteſt, viſitator ſupplebit, (& clauſis oſtijs) accedit ad Tabernaculum vbi corpus Chriſti tenetur, & ibi diligenter omnia perluſtrat, & inquirit.

An, & quoties in menſe, bis, vel ſemel renouentur particulæ, qualiter conſeruentur, an habeant corporale ſub poſitum, an habeant pixidem, & Tabernaculum ad oſtendendum, & ad geſtandum in proceſſionibus.

An locus ſit mundus, purus, ornatus, & decorus.

An ſint in vaſe honorifice clauſo, & debito.

An habeant lumen ſuum continuè in lampario: Vbi ſit ſignum aliquod depictum ad oſtendendendum Populo, quod ibi ſit corpus Chriſti.

An locus ſit bene tutus, & clauſus cum claue.

An locus non ſit humidus, & vbi mures, & aues, ſeu alia animalia non poſſent mandere, aut lædere.

Qualiter portetur cum decentia, reuerentia & deuotione ad infirmos, & an vicini comitentur.

An ſint lanternæ portatiles, & intorticia.

An ſit vas condecens ad portandum infirmis.

An ſit baldachinum, & campanella.

An ſit humerale.

An in domibus infirmorum decenter, & ſuper mappam mundam collocetur vas corporis Chriſti dum communicatur infirmus, & ſub poſito corporale.

An particulæ ſint integræ incorruptæ recentes, & incompetenti numero.

In iungendum, vt ſemper plures particulas conſecratas portet ad domum infirmi, vt ad minus vna remaneat in vaſe pro reditu ad Eccleſiam vnde exiuit.

Similiter in Eccleſia ſemper remaneat ad minus vna particula conſecrata pro veneratione, & adoratione Sacramenti.

De Oleis.

Vbi ſint olea Chriſmatis chatecumenorum & iufirmorum.

An ſint in loco tuto, clauſo, & vaſculis ſignatis conſeruentur cautè, & diſtinctè, ne ſpargantur, & taliter, quod dignoſcatur vnum ab altero.

An ſint olea antiqua, & an ſint renouata ſingulis annis in Paſchate, & à quò.

An antiquo ſuo tempore comburantur, prohibeat ne dentur, niſi ſacramentaliter.

De Fonte Baptiſmatis.

Deinde viſitetur fons Baptiſmatis, qui ſit lapideus, an ſit aqua benedicta in ſabbato ſancto, vel in ſabbato Pentecoſtes.

An adminiſtretur cum debitis cæremonijs.

An ſit cautè clauſus.

An ſit bene reparatus, ne aqua effluat.

An habeat honeſtum operculum, ornatum, ſeu depictum.

Quod non detur pro medicina.

Quod Baptizandis non admittantur nomina incognita, & quæ non ſunt in Martyrologio.

De Reliquijs.

Vlterius procedat ad videndum Reliquias an in vaſis argentis, vel in alijs honoratis conſeruentur.

An in loco tuto, & honorato teneantur, & vtrum poſſint furari.

An non extrahantur de vaſis ſuis, & non vendantur, an ibi ſint ſcripta nomina, & membra ſancti, vt reliquiæ poſſint ab inuicem diſcerni, & cognoſci.

An ſint vere reliquiæ, vel incertæ, vel ſuſpectæ, & cum quibus teſtimonijs.

An de illis ſemel in anno fiat commemoratio, & populo ſignanter in vaſis ſuis oſtendantur.

An quando oſtenduntur ſemper fiat cum ſumma decentia, & accenſis facibus à clerico, ſeu ſacerdote induto ſuper pellicio.

An benè aduertatur, ne ſub ſpecie reliquiarum oſtendantur oſſa peccatorum mortuorum.

An de illis non detur pro medicina, vel alio maleficio.

De Sacriſtia. Cap. V.

An ſit ſacriſtia ornata, commoda, munda, beneclauſa, & cuſtodita.
An ſacriſtia ſit humida, tenebroſa, & obſcura.
An ibi ſit locus, & commoditas, pro fonte, & manutergijs pro ablutione ſacerdotum ante celebrationem.
An ſingula paramenta, & ornamenta ſint decenter poſita, & conſeruata diſtinctè, & ordinatè.
An in ea ſint armaria neceſſaria, & diſtincta cum clauſuris, & clauibus.
An in ea ſint vaſa neceſſaria.
An in ea, aut in Eccleſia ſit ſacrarium ad proijciēdas ablutiones, & alia neceſſaria.
An in ea ſit inuentarium autenticum omnium rerum.

De Calicibus.

Videat poſtea, an ibi ſint calices, & patenæ neceſſariæ, an ſint argenti, (& non de plumbo) vel ſaltem ære aurati.
An ſint fracti, aut alias maculati, cum rima, ſiſſura, aut macula.
An ſint ab Epiſcopo conſecrati, aut benedicti.
An tutè, & mundi conſeruentur.
An patenæ habeant ſuos panniculos ad inuoluendum, vt mundæ conſeruentur.
An ſinguli calices habeant ſuos ſacculos lineos, ſeu panniculos, quibus inuoluātur.
An ſint purificatoria munda, cum cruce in medio, qua diſtinguantur ab alijs manutergijs.
An ſint manutergia ſeparata, & munda cum capſulis ſeparatis.
An ſint vela calicium.

De Ampullis.

An ſint ampullæ mundæ vitreæ in ſufficienti numero vini, & aquæ, & diſtinctè, vt dignoſci poſſint.
An ſint patenæ ſeu vaſculæ, quibus ponuntur ampullæ, cum manutergijs.

De Corporalibus.

An ſint corporalia, & pallæ corporalium neceſſariæ, & mundæ ab Epiſcopo benedictæ, quæ lauāri debent in aliquo vaſe mundo à Subdiaconis, & poſterioribus in ordine.

De Paramentis.

An ſint paramenta neceſſaria pro clericis, & altaribus ibidem exiſtentibus.
An mundæ, & tutæ conſeruentur, vt non rodantur à muribus.
An ſint ab Epiſcopo benedictæ, ſin autem benedicantur.
An deſtructæ reparentur, & immundæ lauentur per Clericos, & non per mulieres & laycos.
An habeant ſuper pellicea: & quot, ſi in ſufficienti numero.
An paramenta pro ſacerdotibus Diaconis, & Subdiaconis ſint benè complicata, diuiſa in colore conformia, cum ſtolis, & manipulis, & fimbrijs albis, & amictis.
Quod ex paramentis antiquis fiant puluinaria, & burſæ: corporalia, coopertoria librorum reliquiarum. & alia huiuſmodi, prout viſitatori viſum fuerit, & nihil conuertatur in profanum vſum.

De Altaribus.

An in Eccleſia ſint Altaria neceſſaria, & an ſint in debito loco, & ab Epiſcopis debitè conſecrata (ſi non ſint conſecrata) ſi ibi ſint Altaria portatilia debitè conſecrata.
An lapis conſecratus, ſit commotus, integer, aut fractus.
An altaria ſint pro maiori parte collapſa, & pars collapſa reparetur, an munda illa cuſtodiantur.
An omne altare habeat aliquas imagines ſuper ſe.
An habeāt ſuas dotationes, & fundationes:
An ibi frequenter celebretur: & an inferius altaria habeāt ſcabella lignea pedonea.
An habeant mundas, & ſufficientes mappas coopertorias, & alia ornamenta neceſſaria, & decentia.
An mappæ altarium ſint benedictæ, & ad minus

Digitized by Google

minus tres, pro ſingulis altaribus, & quoties lauentur.

An altare maius in qualibet Eccleſia excedat ceterorum altarium magnitudinem cum clathris ligneis, aut ferreis, ſiue lapidibus, vt ab eo ſeparentur laici ab Eccleſiaſticis, & habeat ſuper ſe, vmbellam, quod baldachinum vocant.

De Candelabris.

An habeant candelabrum ligneum pro facula, in eleuatione Sacramenti.

An ſint candelabra decora integra pro altare maiore, & quoties mundantur.

An ſingula altaria habeant ſua candelabra, an ſint ære, pro altaribus.

An ſint faculæ, ſeu candelæ propriæ pro eleuatione Sacramenti.

De Libris.

An ſint ibi Miſſalia, Breuiaria, Antiphonaria libri Euangeliorum, Epiſtolarum, Gradualium, Pſalmorum, Lectionum, & cum ſuis ſignaculis, ſiue cordulis.

An ibi ſit liber ſacerdotalis.

An habeant Miſſalia, & Breuiaria noua:

An ſit liber agendorum in adminiſtratione Sacramentorum.

An ſit liber diſtinctus, in quo nomina baptizatorum, & compatrum eorum ordinatè ſcribuntur notando diem, & horam.

An ſit liber in quo ſcribantur nomina eorum omnium, qui tempore debito, confitentur, & communicantur, & eorum, qui neglexerunt.

An ſit liber, in quo ſcribantur nomina, & dies contrahentium matrimonium.

An ſit inuentarium redituum, cenſuum, & fructuum Eccleſiæ.

Inſpiciantur diligenter, & exactè omnes libri, ſi ſint benè ligati, ſi ſint defectuoſi, benè ordinati, & diſtinctè pro neceſſitate

De ſepulturis in Eccleſia.

Si demore ſit, quod mortui in Eccleſia ſepelliantur, an cum tali honeſtate fiat, quòd non inducat fetorem in ea.

An quando diuina non dicuntur, Eccleſia bene clauſa teneatur, & ſint in ea oſtia neceſſaria, & bene munita.

An ſi aliquo modo ſit ipſa Eccleſia polluta vel per iniurioſam ſanguinis effuſionem, vel ſanguinis ſparſionem, vel excommunicati ſepolturam.

De cœmeterijs in Eccleſia.

An cœmeterium ſit clauſum, ne poſſint animalia illuc ire.

An ibi ſit ſæretrum ad mortuos portandos de quorum, quo opertum.

An in illo ſint aliquæ cruces marmoreæ, ligneæ, lapideæ, vel aliquæ depictæ, vel immagines ſanctorum.

Quam ſit mundum ab excrementis hominum, pecorum, & ſordibus vicinorum.

An ibi ſit vas mundum pro aqua benedicta, & aſperſorium.

An viſitetur frequenter à Clero proceſſionaliter cum aqua benedicta, & incenſum cum abſolutionibus.

An ibi fiant profana, aut illicita omnino ſint clauſa, & ab omni iniuria bene cuſtodita.

An officia pro defunctis dicantur frequenter, & deuotè.

De Structura Eccleſiæ.

In primis, quando in fronte Eccleſiæ exterius depicta ſit imago ſancti, cuius titulo eſt decorata, & ab omni habitatione ſit ſeiuncta, vt circundari poſsit.

An portæ, & feneſtræ ſint benè ſatis munitæ.

An Pars aliqua indigeat reparatione in tecta, trauibus, muro; aut alibi.

An ſint feneſtræ clauſæ vitro, aut tela linea, ne auibus aditus in Eccleſiam pateat.

An pauimẽtum, & parietes ſæpe purgẽtur.

An Eccleſia ſit polluta, ſeu prophanata, & an in ea ſint vinum frumentum, linum, lana, aut ſimilia.

An celebrentur dies aniuerſarij dedicationis templi, & altarium.

An in Eccleſia ſint epitaphia ſcandaloſa, ſeu imagines indecoræ.

An ſint campanæ, quot, & an benedictæ, & an ſit turris, aut campanile.

An pulſentur debitis horis, vt in aurora meridiæ, & in occaſu ſolis, pro Aue Maria.

An ſint fontes mundi aquæ benedictæ, prope oſtium Eccleſiæ ad aſpergendum in ingreſſu

An

Digitized by Google

An illa aqua ſingulis dominicis renouetur.
An in Eccleſia præmittantur profana, vt comediæ, dialogi, muſice ſeculares, coreæ commeſſationes, ſeu alia illicita, & prohibita.

De alijs ritibus ad vſum cultus diuini pertinentibus. Cap. VI.

AN adſint cruces decentes, & vexilla, pro proceſsionibus.
An habeant crucem portatilem pro defunctis deferendam.
An habeant thuribulum mundum integrum cum nauicula, & cochlearia, quando ture, & incenſum vtantur.
An habeat vas mundum pro portanda aqua benedicta cum aſperſorio.
An habeat pulcram imaginem argenteam, æream, vel depictam, pro dando oſculo pacis.
An habeant puluinaria pro altaribus, & genuflexionibus.
An habeant vela, ſeu tobeleas pro ſuſtinenda patena in ſacrificio miſſæ cantatæ pro Subdiacono.
An habeant vela munda pro communicatione populi.
An ſit crux magna cum Saluatore in medio Eccleſiæ.
An ſint hinc inde in Eccleſia pro exercitatione deuotionis imagines Chriſti: Beatæ Virginis ſanctorum, & præcipuè patronum Eccleſiæ.
Si qui in præmiſsis defectib⁹ reperti fuerint notentur diſtinctè, & diligenter per Notarium Epiſcopi, qui domi adhibitis prudentibus, & peritis conſilia ſingula exactè perpendat conſideret, & pro rei cómoditate, & poſsibilitate opportunè remedia apponat.
Si aliqua reficienda, aut de nouo facienda erunt, Epiſcopus diuidet pro æquali, & tollerabili portione, impenſas inter ipſum Epiſcopum, Domini loci, clerum, & populum habita tamen ratione loci, & expenſarum, & facultatum eorum Parochorum, Archipresbyterorum, Decanum Cuſtodem, & totum Clerum Eccleſiæ, ſerio reprehẽdat, & vbi op⁹ fuerit puniat Deinde inſtruat verbo, & ſcripto per cartam, quam viſitationis vocant, qualiter Eccleſiam eius paramenta, & ornamenta conſeruare, reficere, augere, & quomodo in cultu diuino moribus, & vita, & honeſtate exemplar, & irreprehenſibiliter ſe gerere debeant nominando Clero, & populo tempus in quo neceſſaria refici curent, & gerendo ſecum illis modeſtè, & diſtinctè obſeruata tamen æquitate ne aliqui plus alijs grauentur.

In reformatione Clericorum. Examen Parochorum. Cap. VII.

INterrogetur quiſquam de nomine, cognomine, patria parentibus legitima natiuitate, ætate, & tempore ſacerdotij, vt ſciatur an non ſit ordinatus ad legitimam ætatem, exhibeat litteras formatas. Item diſpenſationem, ſi qua indiguit.
Item litteras dimiſſorias, & admiſsionis, ſi ſit alterius Diœceſis. Item litteras inueſtituræ, vel commiſsionis, vel abſolutionis, & ſi qua indiget, & an fecerit profeſſionem ſidei, quando, & vbi: An habeat ſtatuta ſynodalia, chatechiſmum Romanum, & Conc. Trid.
An legerit, & legat, & de illis populum doceat de fide, ſacramentis, & moribus.
An habeat methodum cófeſsionis, & alios libellos approbatos de confeſsionis Sacramento, & de ſacra communione.
An habeat alios libros in ſtatutis ſynodalibus nominatos, & comendatos.
An non ſit profeſſus aliquam religionem.
An non ſit corpore vitiatus, (ſi ſit) exhibeat diſpenſationem.
An ſit verus Parochus, an verò ſolum Vicarius idquam perpetuus, ne annualis, aut ad illud tempus.
Quis ſit verus Parochus, & quare non reſideat, & an ſit ſacerdos, & habeat diſpẽſationem de non ordinando, vel reſidendo, & vbi habitet, & quantum abſens, & quantum det Vicario, an & exhibeat, ſi habet literas mutui, pacti, ſiue obligationem, quam habet cum vero Parocho;
Quis habeat ius patronatus Eccleſiæ, vel beneficij.

Et ſit

Digitized by Google

Et ſit legitimè præſentatus, & admiſſus ad animarum curam, exhibeat litteras præſentationis.

Quam diu poſſedit, quomodo, quibus cõditionibus,& à quo obtinuit, & poſſedit beneficium, quamdiu tenetur in ſeruire patrono ſuo, ad inueſtigandum, an non per ſymoniam, vel aliud illicitum pactum obtinuerit beneficium.

An geſtet habitum, & tonſuram ſuo ordini conuenienti, inſpiciantur veſtes interiores, pileus,& corona in capite, item quãtum longa ſit veſtis exterior.

An ſatisfaciat oneribus fundationis, quæ,& qualia ſint illa, exhibeat litteras fundationis ſi poteſt, aut quare non poteſt.

An habeat concubinam,& quot ex ea proles, quis eam baptizauit, & quare concubinam à ſe non remouet, an velit eam remouere in totum, ſi ſic, quam cito.

An aliquid capiant cum pacto per ſepulturis,& alij Sacramentis miniſtrandis,& an antiquo modo ſint ſymoniaci, etiam ſi in ordine, vel beneficio.

An ſi intromittant ſe in caſibus reſeruatis,& an excommunicatos abſoluant, & an præmittant eos ſtare in diuinis,& an obſeruent interdictum.

De Beneficijs, & eorum prouentibus. Cap.VIII.

QVot ſunt beneficia in Eccleſia illa, vel ciuitate, oppido, ſeu pago.

Qui ſint tituli beneficiorum.

Qui ſint fundatores, & an ſint beneficia curata.

Quot ſint fructus,& an conſeruentur.

Si ſint aliqui fructus alienati.

Si ſint fructus ablati, vel vi occupati.

Si beneficiorum poſſeſſores faciant reſidentiam.

Si ſint beneficia legitima acquiſita.

Si non ſint commiſſa Symonia.

Si beneficia habeãt proprias habitationes.

An habitationes benè conſeruentur.

An locentur perſonis non honeſtis, vel ſuſpectis.

Oſtendat litteras collationis.

Quis habeat collationem beneficij.

An ſit qui præiudicet ius patronatus.

An patronus commiſit ſymoniam.

An fecit pactum,& conditiones,& quas.

An patronus detraxit aliquid de fructibus.

Quot habeat beneficia.

An integros percipiat fructus.

An conſeruet fructus, & iura beneficij ſibi collati.

An layci patroni,& domini, vel eorum officiales intromittant ſe in bonis,& iuribus Eccleſiæ.

An ſoluant penſionem, quantam,& cui.

An ſatisfiat pijs fundationibus.

De doctrina Presbyterorum, & ſufficientia eorum in Sacramentorum admininiſtratione, & celebratione Miſſarum. Cap. IX.

QVomodo, quo ordine, & ex quo Miſſali, quæ item alta voce, & quæ ſubmiſſa dicat inter celebrandum Miſſam, & videatur ſi poſſit celebrari, & an nouas, & inſuetas preces, & cœremonias habeat.

Quoties in ſeptimana celebret, & quoties obligetur celebrare.

Quomodo audeat celebrare conſcius ſibi peccati mortalis, aut vitæ turpitudine, aut aperto crimine notatus, niſi cõfeſſus.

Quomodo legat cautelas Miſſæ.

An vnquam celebret ab homine, vel iure ſuſpenſus, aut excommunicatus ante abſolutionem, & an intelligat hoc interrogatorium.

An celebret ſine miniſtro reſpondente.

Quomodo cantetur Miſſa,& an omnia cantentur integrè.

An celebret in priuatis ædibus, vel locis nõ ſacratis ſine licentia ordinarij.

An ſciat quid potiſſimum Sacerdos agat in Miſſa.

An & quouſque legat Horas ſuas antequam celebret.

Interrogetur de acceſſu, & receſſu altaris, quando ſit, & non ſit dicenda in Miſſa Gloria in excelſis, & Symbolum, Ite miſſa eſt,& dicat Confiteor.

Quam recenti vino vtitur in celebrando.

Dicat vtranque conſecrationis formam.

Quid

Quid credat de vtraq; ſacramenti ſpecie, & quid ſit in calice poſt conſecrationem antequam particula hoſtiæ imponatur in calicem.

An admittat peregrinum Sacerdotem vagum, aut ignotum ad celebrandum, vel concionandũ nõ viſis litteris admiſſionis.

Admoneatur præterea, vt tremendum ſacrificium Miſſæ ſumma puritate animi,& corporis deuotè,reuerenter,diſtinctè celebret, & initiò totum officium legendum præordinet,& in fine exutus paululùm deuotè oret.

Quomodo ſub Miſſa hortatur populũ ad orandum pro viuis, & pro defunctis ipſe quoque flexis genibus oret antequam pergat,& an cogatur, fixum cathalogum nominum recitare.

An ex alio libro quam à ſacra Romana Eccleſia approbato adminiſtret illud ſacramentum, & an alio loco, quam in templo extra morbum,& neceſſitatem.

Item an ſine ſuperpelliceo, & ſtola dicat quæ in ſpecie, quod Sacramentum, & quare,& ex quo libro,& an vtatur cæremonijs,aut ritibus.

Quantum ſoleat in cuiuſq; Sacramenti adminiſtratione accipere,vel exigere.

An aliquis immiſceat ſe Sacramentorum adminiſtratione Parocho inuito.

De Baptiſmo,& Confirmatione. Cap. X.

Examinetur de forma, & materia Baptiſmi extra neceſſitatem, & quid agatur cum baptizatis in neceſſitate ab obſtetrice,vel alio.

An obſtetrix ſciat formam,& materiam,& an ſit honeſta,& bonæ famæ, immo audiatur ipſa,ſi erit præſens in loco,& diligentiſſimè interrogetur de modo,& forma, quam obſeruat in actu baptizandi: nam in hoc conſiſtit ſalus ipſius baptizati,ſi ritè baptizetur.

Quos, & quales admittant compatres, an regulares,excommunicatos, pueros ignorantes rudimenta fidei.

An admoneant eos ſui officij, ad quod teneantur.

In quibus partibus vngat baptizatum, & vbi ſit vertex.

An aliquando, & cuius culpa mortuus ſit infans ſine baptiſmo, & vbi talis ſepeliatur.

Quid ſit cum aqua quando baptizatur infans extra templum.

An infantes etiam diuitum extra neceſſitatem alibi,quam in templo baptizentur.

Quouſque extendit ſe cognatio ſpiritualis contracta ex Baptiſmo, & Confirmatione, & an de ea admoneat ſubditos, & præcipuè patrinos propter impedimenta matrimonij.

An facta ſit ibi aliquando Confirmatio.

Quando,& quomodo inſtruat ſubditos ad digne ſuſcipiendam confirmationem.

De Pænitentia. Cap. XI.

AN habeat, & publicet Bullam Cœnæ Domini.

An hortetur populum ad bis in Septuageſima confitendum, vbi audiat confeſſiones.

An ſit ab Ordinario admiſſus ad audiendas confeſſiones quando confiteantur ſubditi,an in ſpecie,an verò eadem forma.

Quid ipſe audita confeſſione facit.

An abſoluat non confitentes in ſpecie ſua peccata. Item viuentes notoriè in ſtatu damnationis, qui non habent firmum propoſitum abſtinendi, vel nolentes abſtinere.

An eos interroget de quibus, & quomodo id faciat.

Qui ſint caſus reſeruati, qui non poſſunt extra mortis articulum abſolui, & quomodo intelligat caſus excommunicationis maioris.

An abſoluat neſcientes orare Symbolum Apoſtolorum, quos libros habeat, vel Summa de confeſſione rectè audiendis, & de toto Pænitentiæ ſacramento.

Dicat formam abſolutionis à cenſuris, & à peccatis,an audiat confeſſionem nõ ſubditi,ſine licentia ſuperioris, & extra artilum mortis.

An cui ſubditi alteri confiteantur ſine ſua licentia, & an hi afferant teſtimonium factæ confeſſionis priuſquam cõmunicent.

Quales ſatisfactiones iniungant confitentibus,an eaſdem omnibus.

Quando, & cum quo ipſe ſit confeſſus, & quo-

quoties in anno, & an ille cui confitetur ſit approbatus ab Ordinario.

An quoties peccauit mortaliter confiteatur Sacerdoti priuſquam celebret, & quare non.

Quomodo intelligat tres pænitētiæ partes.

Quæ peccata neceſſaria ſunt confitenda, & quantum intelligat de mortalibus, & venialibus peccatis. Item de reſtitutione facienda.

De ſacra Communione. Cap. XII.

QVi communicentur digne, & qui indigne, qui fructus digne, & quæ mala indigne communicantium, & an de his Populum tempeſtiue admoneat.

Quibus poſſit publicè negare ſacram communionem, & quibus priuatim.

An dederit communionem non confeſſo, vel non abſoluto, aut excomunicato.

An dederit alicui ſub vtraque ſpecie, an quando ab aliquo accipiatur vtramque ſpeciem horum nomina debet indicare ordinario.

An dederit alicui Parochiano ſine licentia.

An aliquis ſine licentia alibi communicēt.

Quis, & ex quo poculo det ablutionem, quia non ex calice danda:

Quot habet communicantes.

An interroget communicantes, & confitentes, quid credant de ſacroſanctæ Euchariſtiæ ſacramento priuſquam in Paſchate digne ſumendo.

An ſit diligens, quod in Paſchate ſaltē omnes ſui parochiani confiteantur, & communicent, & illos deberet habere in ſcriptis, vt de illis ſuo Epiſcopo ſciat reddere rationem.

De Extrema Vnctione. Cap. XIII.

AN dederit alicui, aut dari viderit extremam Vnctionem, & quibus ſit dādā, & quibus neganda.

An hortetur laborantes in extremis periculosè, ad eam dignè, & deuotè recipiendam.

An aliquis eam contendat, & quid cum tali faciat.

An præmittat Septem Pſalmos cum Litanijs ante ipſam Vnctionem, an ſciat partes inungendas, & modum, & formam.

An infirmi maturè confiteantur, & communicent, cum ſint integris ſenſibus, & an eos ad hoc hortetur, & ſæpè viſitet eos.

Quid facit quando vocatus venit ad infirmum, qui amiſit loquelam, vel rationis vſum, aut quod ſumit, non retinet.

De Matrimonio. Cap. XIV.

AN & quoties publicarit decretum de clandeſtino matrimonio, & an diem primæ publicationis indicarit Epiſcopo, & quare non dum publicarit.

An hoc decretum ſeruetur à contrahentibus, & ipſe ſemper ad ſit, & quomodo examinet contrahentes, & an ſequatur agenda.

An coniunxit illos inter quos fuit ſanguinis affinitas, & compaternitatis, aut aliud impedimentum, & quomodo hæc impedimenta intelligat.

An contrahentes prohibitas nuptias denuncient Curiæ eccleſiaſticæ.

An ſemper præmittat tres proclamationes in cancellis ſecundum Canones ante ſolemnizationem.

An ſciat, & ſtricte obſeruet tempora prohibita ad ſolemnizandū matrimonium, vel cuius auctoritate non obſeruet.

An omnes cauſæ matrimoniales referantur ad conciſtorium:

An verò magiſtratus layci, vel eccleſiaſtici eas terminent.

An ſponſus, & ſponſa ſimul cohabitent, ante ſolemnes nuptias, vel conſument matrimonium.

An tantum contra Eccleſiæ ſiant ſolemnes nuptiæ, an verò quandoque in domo, & qua de cauſa interfuit.

An coniunxerit alienos ignotos, aut vagos ſine licentia, aut ſufficienti informatione.

An in ſolemnizatione non ſiant ineptiæ, vel ſtultitiæ in vel coram Eccleſia.

An in peculiari libro deſcribat nomina, & cognomina contrahentium, & teſtium.

Item diem, & locum contractus quilibet in Eccleſia ſeruetur ſucceſſori.

Quibus eſt ſerio mandandum, vt omnia ſacramenta ſecundum ritum Romanæ Eccleſiæ, & per ſcriptum ſtatutorum ſynodalium diligenter, deuote, & caute, & ordinate adminiſtrent.

De cultu Diuino, & cœremomonijs. Cap. XV.

AN ſciat legere, & quotidie, deuote, & integre domi, & foris legat Horas canonicas, quæq; ſit regula præſentis anni.

Quale peccatum ſit omittere Horas canonicas pro leui cauſa.

At deſierit conſuetudo cantandi, vel legendi Horas veſpertinas Feſtis diebus, & pridie feſtorum quando, & quomodo hoc omiſſum ſit, & in præſenti omittatur.

An diligenter ſeruet benedictiones cereorum, cineris, palmarum, ſalis, & aquæ ſingulis diebus Dominicis, & poſt Pentecoſten.

An populus cum rebus benedicendis ad templum religioſè accedat, & benedictis religioſè vtantur, & non ſuperſtitioſè abutantur.

An ſeruet toto anno conſuetas proceſſiones, & Litanias, & an populus comitetur, & Magiſtratus iubeat comitari.

Nota de proceſſione corporis Chriſti, & de illo feſto religioſius etiam à prandio tranſigendo.

An toto anno ſeruentur Sanctorum feſta, & ieiunia ab Eccleſia indicta, & ſtatutis ſynodalibus præſcripta, cum vnica ſcilicet refectione, & ciborum delectu.

Quomodo ſeruentur cœremoniæ, & cultus diuinus triduo ante Paſcha.

Quomodo ſe gerat in ſepeliendis mortuis, an ſint, vt ſeruet debitas orationes, & cœremonias.

An ſeruetur vetus conſuetudo Eccleſiæ celebrandi depoſitionis diem ſeptimum, trigeſimum anniuerſarium, an aliquando pro ſuis defunctis non faciant, & quare.

An huiuſmodi diebus, vel pridie cantet, aut legat officiũ defunctorum, & quot Pſalmos, & Nocturnos legat.

An in Dominico, vel feſto die cantat Miſſam de Requiem.

An ſciat quibus ſit deneganda ſepultura eccleſiaſtica.

An in peculiari libro deſcribat nomina mortuorũ cum annotatione anni, & diei.

De Concionibus. Cap. XVI.

QVoties cócionetur præſertim in Quadrageſima, & Aduentum Domini. Quid præcipue tractet, & quandiu concionetur.

Ex quibus libris Latinis, & Italicis prædicetur.

An ſedulo exhortetur ſubditos, & vniuerſales conſuetudines traditiones, & præcepta Eccleſiæ ſeruent, & grauiter peccent tranſgreſſores, & contemptores.

An ſciat, quot, & quæ ſunt communia Eccleſiæ præcepta.

An doceat populum de recto, & de ſalutari vſu Sacramentorum, de modo agendi pænitentiam, præcipuè in Quadrageſima de varietate, diſcrimine, & grauitate peccatorum, & circunſtantijs de auctoritate Eccleſiæ, & Epiſcoporum, de obedientia erga Superiores, & de articulis Fidei, de cauendis huius temporis hæreſibus, de exercendis miſericordiæ operibus, & his omnibus ſuo tempore in ſpecie.

An, et quomodo explicet populo miſteria Miſſæ, et Sacramentorum. Item cœremonias omnes, vt populus hoc magis veneretur.

Quomodo admoneat populum de legitima feſtorum celebratione.

An acriter reprehendat vitia, quæ nouit inter ſuos magis vigere, et quæ ſint illa, et ex quibus libris doceat prædicta.

An ibi ſit ſchola, vel catechiſmus doceatur.

In fine concionis ſtatim intelligibiliter recitet orationem Dominicam, cum ſalutatione Angelica, Symbolo, et Decalogo, vt ſubditi hæc adiſcant.

An admoneat paruulos; vt domi idem faciant.

Quibus verbis pætat fieri orationes pro ſuperioribus, & pro defunctis.

Quid credat de Purgatorio, & qui ſint in illo.

Qua confeſſione generali vtatur in fine concionis.

An in

An in qualibet Dominica promulget feſta, & ieiunia præcepta.

An ſubditi diligenter veniant ad concionem, & ex illis proficiant in fide, & moribus.

An ſciant ad ſe pertinere, vel ſuum cappellanum, ſi non ad ſit ludi magiſter iunioribus explicare rudimenta fidei, & doctrinam Chriſtianam.

Si habet cooperatorem, & an ſit per ordinarium examinatus, & approbatus.

An ſint docti, & non ignorantes præſertim curati.

An ſint fideles, & obedientes ſuo Epiſcopo.

An & quomodo eius iura, & bona conſeruent, & debita ſibi perſoluant, demum eos fraternaliter monetur, quam diligenter ſe debeant habere circa ſacramenta miniſtranda, & curam animarum, quæ eſt ars artium.

Et vt magis veritas clareſcat Epiſcopus aducat ad ſe tres, vel quinque, ex parochianis loci, qui ſint veri boni teſtimonij timentes Deum, & examinet eos ſigillatim ſuper aliquibus de præmiſſis, quæ neceſſaria ſunt per eos ſciri, & quæ ipſis laicis, quoquomodo ſcandalum generare non poſſint, vt bene vitentur defectus (ſi qui in ipſis clericis reperiantur) per Notarium Epiſcopi, & moneantur ipſi Clerici, & puniantur, ſecundum qualitatem delicti cum omni manſuetudine, & diſcretione, & in quantum fieri poteſt ſaluetur honor clericorum, quibus laicis infeſti ſunt.

Et ſi in viſitatione non ſit proprius dioeceſanus, remittat ad eum, vel eius officialé.

De Scholis. XIII.

An ſint ſcholæ, & quot.

An magiſtri, qui præſunt, ſint viri boni, probi, & honeſtè famæ. An doceant doctrinam chriſtianam, & de eius doctrinæ ſcholarium progreſſu.

An legant vtilia, & honeſta, & quos authores profiteantur.

An diligenter in litteris, & moribus inſtruãt ſcolares.

An fecerint profeſſionem fidei, & vbi.

An admoneant ſcholares, vt ſingulis diebus præcipuè autem feſtis frequentent Eccleſiam, vbi deuotè orent.

Similiter eſt animaduertendum in ſcholis vulgaribus, & mulierum, vt & ibi ſeruetur omnis honeſtas in moribus conſeruatione.

Prohibeantur laſciua colloquia, cantilenæ, & vanitates ſcandaloſe.

Introducatur conſuetudo, quod pueri, & puellæ in ingreſſu in ſcholas sẽper ſimul faciant deuotam aliquam orationem, admoneantur à magiſtris, vt in platea honeſtè incedant, vt domum pudicè, & ſobriè viuant, vt ſint obſequentes parentibus, & maioribus, vt non blaſphement, nec loquantur obſcena, aut turpia, viuant pacificè, & in charitate erga omnes.

Si magiſtri, ſeu magiſtræ ſint ſuſpecti decrimine aliquo, quam primum dimittantur antequam corrupant innocentes.

Examen in Cathedralibus, & collegiatis Eccleſijs. Cap. XIV.

Quot ſint dignitates canonicatus, cappellaniæ, ſeu alia beneficia in Eccleſia viſitanda.

Interrogetur de nomine, & cognomine ſingulorum beneficiatorum, & quomodo illa beneficia obtinuerint, an ſit commiſſa ſymonia, oſtendantur litteræ collationis.

An habeat aliquis plura beneficia, & quæ.

An omnes beneficiati ſint in ordinibus, & quot ordines habeat, & à quanto tempore oſtendantur ordinationum litteræ.

An omnes faciant reſidentiam, qui ſint abſentes, & quamdiu.

An ſint, qui ſoluant penſiones, & cui.

An percipiant integros fructus.

An fructus diſtribuant ſecundum conſtitutionem Conc. Trid.

An fructus beneficiorum alienentur.

An fructus ſint occupati à laicis.

An habeant librum omnium redditũum, & iurium Eccleſiæ, & beneficiorum.

An ſiant ſingulis annis computus per quem & cui.

An Vicarius Epiſcopi, Decanus, ſeu Archipresbyter, canonicos, & clericum ſibi commiſſum verbo, & exemplo in officio contineat,

Digitized by Google

An habeat oculos attentos ad chori diſciplinam.

An ſollicitè, & debitè curet, vt in diuinis officijs omnia rectè, tempore bono ordine, deuotè grauiter, & fideliter peragantur.

An canonici Eccleſiam, & chorum indecenti habitu, & tempeſtiuè ingrediantur.

An omnia officia diuina, horarum canonicarum in choro deuotè quotidiè decantentur.

An obſeruent debitas cæremonias, & ritus in diuinis officijs.

Qua hora dicant Matutinas.

Qua Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam.

Qua veſperas, & qua completorium.

Qua ſacrificium miſſæ.

An cantent quotidie miſſam in choro cum deuotione, & decore.

An, & quando habeant proceſſiones.

Quoties fiat concio in Eccleſia cathedrali, ſeu collegiata.

An rite, & cauſa deuotione peragant exequias, & officium mortuorum.

An fundationibus ſatisfaciant.

An miſſas priuatas in particularibus altaribus deuotè celebrent.

An in choro, & Eccleſia honeſtè, diſcretè grauiter, & reuerenter ſe gerant.

Admoneantur, vt opus Domini non faciat negligenter, & intrinſicè, & extrinſicè, corde, & animo, geſta, & vultu, cum omni ſinceritate tanquam veros ſeruos Dei deuotos ſe, & modeſtos vbiq; exhibeãt.

An puniantur negligentes ad diuina officia.

An puniantur, qui vana colloquia, & indecentes geſtus diuinis officijs miſcent.

An ad nomen Ieſu, ſanctæ Mariæ, gloria patri, adoremus, ſuſcipe deprecationem, gratias agimus, & reliqua huiusmodi capite denudato ſurgendo, vel inclinando pro qualitate loci, & temporis reuerentiam faciant.

An reuerenter decore, quorum, & Eccleſia ingrediantur.

An de ambulent, ſeu diſcurrant in templo.

An canonici habeant domos, ſeu habitationes canonicales.

Quomodo ſint benè cõſeruatæ, & reparatę.

An domi honeſte, vt clericos decet, ſe gerant.

An habeant apud ſe perſonas ſuſpectas.

An ſit aliquis concubinarius.

An ſit aliquis ſcortator, adulter, criminoſus, aliter turpi lucro deditus ſortilegijs, magijs, diuinator, & excommunicatus, Suſpenſus, Pertinax. Rebellis, Rixoſus, ſeu in aliquo canonum transgreſſor, aut infamis, ſeu ſcandoloſus.

An puniantur delinquentes ſecundum Canones.

An ſæpe confiteantur.

An præſumant celebrare exiſtentes in peccato mortali, ſine confeſſione.

An obſeruent ieiunia, & ſingula præcepta Eccleſiæ.

An obſeruent ſtatuta ſynodalia.

An ſciant aliquos defectus in Capitulo, ſeu Congregatione eorum, qui indigerent correctione.

An celebrent capitulũ, ſeu Congregationes.

An Canonici ſe exerceant in ſacra lectione.

An habeant libros damnatos.

An fecerint profeſſionem fidei ſecundum conſtitutionem Conc. Trid. & cui.

Quod nulli dent poſſeſſionem beneficiorum, niſi præſtet eam profeſſionem in manibus Epiſcopi ſui, aut eius Vicarij.

De reliquis defectibus circa Euchariſtiam, olea ſacra, fontem baptiſmatis, de reliquijs, ſacriſtia, calicibus, ampullis, corporalibus, paramentis, candelabris, & cereis, libris, & alijs rebus ad vſum cultus diuini pertinentibus, de altaribus ſtructura Eccleſiæ, ſepulturis, & cæmiterijs obſeruetur examen ſuperius poſitum, quorum defectus ſingulos ſcribat Notarius, & Epiſcopo habita matura deliberatione opportunè prouideat, quam primum paternè poterit.

Ordo ad viſitandum Hoſpitalia. Cap. XIX.

PRimo ſi in hoſpitalibus ſint Eccleſiæ, vbi clerici ſint deputati ad diuinum officium, vel curam animarum, aut ibi ſint altaria, &c. & ea omnia viſitet Epiſcopus prout ſupra in viſitatione parochiarum, deinde intret viſitans locum, an ſint lecti ordinati pro pauperibus peregrinis, infirmis, & videat ſi ſint competenter lecti, mundi in loco honeſto, commodo, opportuno, an lintheamina, & coopertoria ſint in ſufficientia, nume-

ro copioſa,iuxta loci facultatem.

Pauperes infirmos, ſingulos viſitet, & paternè benignè alloquatur eius verbis cōſolatorijs exortando eos ad bonam patientiam, deinde ſingulis competentem eleemoſynam donet.

Diligenter ab infirmis, & pauperibus ſciſcitetur, an habeant omnia neceſſaria, an bene eis ſeruiatur in lectis, medicis, medicinæ, commeſtione, & alijs requiſitis, pro qualitate infirmitatis,& ſi mundæ,& cum charitate gubernentur, & an locus, vbi decumbunt ſit ſanus, quietus, & bene munitus quantū cōmode fieri poteſt.

An ſint in eoloco altaria cum Crucifixo, vel alijs immaginibus deuotis, vnde infirmi poſſint miſſas audire, & videre pro deuotione eorum,& proſpiciendo.

An infirmi,& maximè, qui ſunt in periculo mortis continuè viſitentur à confeſſarijs, ſeu alijs perſonis pijs, quæ eos inſtruant confortent, & fortificent ad patientiam, & bene moriendo ſi Deo viſum fuerit.

An infirmi, quando intrant hoſpitalia confiteantur, & lauentur, & quando opus fuerit habeant neceſſaria Sacramenta.

An poſt mortem cum charitate debita ſepelliantur,& habeant exequias.

An ab infirmis petantur exactiones, vel an ab eis inuitis,quid petatur,vel auferatur.

An dum reſpiciunt omnia, quæ portant fideliter deſcribantur cum teſtibus, vt recuperata bona valetudine in diſceſſu omnia,& iterum eis reſtituantur.

Deinde viſitet omnia loca hoſpitalis, an omnia ædificia ſint benè conſeruata, an indigeant aliqua reſtauratione intecto parietibus, portis Feneſtris, & alijs neceſſarijs.

An ſupellectilia,& vtenſilia,ſint munda,integra,benè compoſita,& ritè ordinata.

Inquirat,& videat,ſi panis,vinum,carnis,& reliqua, quæ porriguntur pauperibus, ſint bona recentia,& non defectuoſa.

Viſitet perſonam rectoris, an ſit charitatiuus,prouidus,fidelis,diligens, & ſollicitus, in conſeruando, & prouidendo hoſpitali eius bona, & iura præſertim domum,poſſeſſiones,alimenta.

An curet occupata reſtitui, & deſtructa reſarciri,& in debitum ſtatum redduci.

An habeat fideles, & pios miniſtros, & diligentes.

An ipſe aut miniſtri eius aliquid de mobilibus, ſeu immobilibus alienauerint, ſeu dilapidauerint.

An ſedulo curet pauperibus, peregrinis, & infirmis debito ordine, & tempore omnia neceſſaria iuxta hoſpitalis facultates miniſtrari.

An ipſe pauperes, peregrinos, & infirmos cum charitate viſitet,& conſoletur.

Inquirat de redditibus, & impenſis hoſpitalis, & ordines, & ſingulis annis detur computus Epiſcopo inſtruat,moneat, & hortetur Rectorem,& miniſtros,vt fideliter,manſuetè, & charitatiuè, erga omnes in hoſpitali ſe gerant, & ita fungantur ſuo officio, et miniſterio, vt Deo in extremo iudicio bonam rationem reddere poſsint.

Non immemores verbi illius Chriſti, quod vni ex minimis ſeis feciſtis,mihi feciſtis.

Ordo viſitandi Fraternitates. Cap. XX.

Epiſcopus diligenter inquirat quot ſint Fraternitates,ſeu Societates, in Ciuitate,Oppido,ſeu Villa.

Adeat locum in quo ſolent facere ſuas Cōgregationes,& ibi viſitet Oratorium, ſeu ſacellum, & videat ſi omnia ritè ſe habeant. Primò autem diligenter inquiret quando tales Fraternitates, & qualiter fuerint inſtitutæ,& ad quem finem.

Quæ ſint eius ſtatuta,ſeu regulæ.

An,& à quo ſint confirmata.

An legitimè conſeruetur eius inſtitutio.

An habeat redditus:

An illi redditus debitè exponantur vigore ſuæ inſtitutionis.

Quot habeat officiales.

An ſint idonei.

An fideliter adminiſtrent.

Epiſcopus alloquatur ſeparatim officialibus,miniſtris,& alijs confratribus.

An in ſpiritualibus ſatisfiat fundationi, ſeu inſtitutioni.

An cappellani ſint idonei exemplares, & diligentes.

An ſtatuta obſeruentur.

An habeant exactores legatorum piorum factorum fraternitati.

An temporalia rectè adminiſtrentur.

An

ROMA

Digitized by Google

An fiant debiti computus.

An reddant rationem adminiſtrationis.

An fiant congregationes debitæ.

An etiam electiones officialium rectè fiant.

An confratres ſint inuicem pacifici.

An in congregationibus obſeruetur modeſtia, ordo, & grauitas.

An fuerint aliqui defectus, corrigat illos Epiſcopus manſuetè admonendo, & inſtruendo officiales, & confratres hortetur eos ad charitatem, & benefaciendū proximis moneat eos, ſit ſint conſtantes, zeloſi ad honorē Dei, & ſalutē proximi.

Breue memoriale eorum, quæ requiri poſſunt, & debent à Sacerdotibus. Cap. XXI.

ET primo, de titulis beneficiorum, quæ obtinent, et de valore eorum.

Si prius habebant beneficia, quo iure illa tenent, et poſſideant, et oſtendant diſpenſationem.

Si non reſident perſonaliter exprimant cauſas.

Oſtendant librum baptizatorum cum nominibus compatruum, & comatruum.

De reliquijs Sanctorum.

Item librum in quo iuſſi ſunt tenere computum animarum eius ſubiectarum, & præſertim Clericorum.

Videantur corporalia ſi ſint munda.

Quoties in menſe mūtent Sacramentum altaris.

Si habeant ſub eorum cura rixantes, & diſcordes, & dicant cauſas diſcordiæ, & ſi ex huiuſmodi diſcordijs interuenerit ſanguinis effuſio, vel homicidium.

Si habeant in ſuis Eccleſijs, cappellas delapſas, & dicant qui ſint illarum rectores, & valorem annuum, & grauamen, & ſi altaria ſint conſecrata de petris ſacratis.

Si habeant Eccleſias coopertas, vel derelictas, & hoſpitalia in ſua parochia, & ſi habeant aliquid in bonis.

Si ſocietates, dicant ſub cuius inuocatione, & ſi habeant aliquid proprij mobilis, vel immobilis, vt paramenta calices, &c.

An bene regantur, & rationes reddant, & quibus, & per quos.

Si habeant libros pro inſtructione ſua, & addiſcant, vt ex eis poſſint poſtea Populum docere, & dicant loca quæ habent.

Quod ſæpiſſimè admoneant parentes, ne ſimul cubare ſinant fratres, & ſorores, & multo magis in proximioribus gradibus ad inuicem ſe attinentes vltra decimum annum.

Item quod doceat, populum, & præſertim obſtetrices, quomodo ſe habere debeant in baptizandis, & de verbis quibus vti debent ſimul cum materia.

Item quod eos ſæpiſſimè admoneant de vi, & potentia excommunicationis iuxta formam, &c.

Item quod altaria portatilia adæquentur tabulæ altæ, ne ex inde ſcandala proueniant.

Item quibus ſacerdotibus peccata propria confitentur, & quoties in menſe, vel hebdomada.

Quod in audiendis confeſſionibus animent confitentes ad liberè, & ſincere confitendum omnia peccata, omni poſtpoſita fictione, & quod eos moneāt & in truant, in quibus, & quot caſibus confeſsio efficiatur nulla, & inualida.

Quando diffidunt proprijs ſacerdotibus confiteri, quod illi mittantur ad peritos confeſſores, ſi tamen aliqua cauſa rationabilis adſit, ſin autem nulla adſit cauſa, quod illos alliciant medijs potioribus, quibus magis poſſunt ad liberè confitendum,

De his, qui ſumunt Euchariſtiam, in Parochijs alienis.

Si omnes ſint confeſsi hoc anno, & Euchariſtiam ſumpſerint, & qua de cauſa aliqui omiſerint.

Si exponant Euangelium diebus feſtiuis.

Quod viſitent infirmos, & habeant illos commendatos.

Si conducunt prædicatores, quod nullum ſine licentia inſcriptis ab Epiſcopo tradita admittant, vel recipiant.

Si habent caſus reſeruatos.

Quod non admittant vltra duos, qui leuēt à fonte baptiſmatis, & qui ignorauerint, Pater noſter, Aue Maria, Credo non admittantur, & quod proferant verba credo, renuncio ſatanæ, volo baptizari, &c.

Si ſciant legata aliqua, quæ remaneant exequenda.

Si ſint

Digitized by Google

Si ſint mercennarij, quomodo deſeruiant, & qua mercede, ſi mercedem, vel aliquid dant rectori, vt in eius Eccleſia officiari poſsit.

Quod exhibeant inuentarium bonorum Eccleſiæ, prout admoniti fuere per eorum vicarios.

Si habent mulieres penes ſe deſeruientes.

Quomodo ſe habeant in delatione Sacramenti ad infirmos, & quot ferunt particulas, & quot luminaribus vltra lanternam, & oſtendant tintinnabula.

Quod erigantur ſocietates, vbi non ſunt, & quod inuitent populum ad ſociandum tantum Sacramentum cum defertur extra Eccleſiam.

Si ſint coniuges non cohabitantes, & qua de cauſa.

Si ſint aliqui, qui vltro octo dies differunt ad baptiſmum mittere filios ſuos, vel alios ſub eorum cura traditos ſi cum deuenerit ad ætatem ſufficientem, doceant illos Pater noſter, Aue Maria, Credo, &c.

De clericis, qui ſeruiunt altari in habitu, ſi ſeruetur ordo deputatus in plebibus, & de alibi deputandis vbi eſt facultas.

De bullectinis, quod quando aliqui deferunt a Pænitentiarijs, ſeu à Reuerendo domino Vicario, & ab ipſo Reuerendiſſimo aliquid ſcriptum ſine ſigillo.

Quod debeant, aut poſſint admitti ad ſacram communionem, non admittantur ſi ſint tales publici peccatores, & ſcandaloſi, & quod veriſimiliter credi poſſit, quod tales futuri ſint.

Quod admoneantur coniugati, & coniugatæ, ne teneant infantes in lecto, niſi poſt tranſactum annum.

Quod non admittantur viles perſonæ ad accipiendum Sacramentum in die Cœnæ Domini.

Quod habeant candelarium ſecundum vſum Cathedralis Eccleſiæ.

Quod Capellani forenſes oſtendant omnes ſuas bullas.

Quod in locis quibus ſunt plures Miſſæ ita deſcribantur vt omnibus ſatis fiat.

Quomodo accedãt layci ad Diuina audienda, ſi deuote, honeſte, & quomodo ſe habeant in Eccleſia.

Quod nullus Quæſtuarius admittatur ſine licentia in ſcriptis.

Quomodo ſe gerant Quæſtuarij licentiati, ſi honeſtè.

Quod ſponſi, & ſponſæ benedicantur temporibus ſuis mane in celebratione Miſſæ ſecundum conſtitutionem in Capitulo generali publicatam.

Quod non admittantur ſacerdotes extranei ſine licentia ad celebrandum in eorum Eccleſijs, vt examinentur de nouo venientes.

Quod pulſentur campanæ in eleuatione Sacramenti.

Quod Sacerdotes minus idonei accedant cum aſſiduitate ad doctiores, & peritiores.

Quod prohibeantur ſymoniaci (ſi ſine ſcandalo fieri) poteſt, & tumultu.

Quod A poteſtatæ, aut renuantur, aut denuncientur.

Quod admoneantur populi, vt vitentur matrimonia clandeſtina.

Item interroget de qualitate habitationis, & domorum, vt ſi neceſſe ſit, prouideri poſſit.

Si cœmeteria ſint clauſa.

Quod prohibeant in quantum poſſunt tripudia, coreas, et ſaltationes, et præſertim in diebus Feſtiuis, et ex his moneant populum quanta mala ſcandala, rixæ, et homicidia oriantur, et quãta contra Deum pariatur offenſa.

Si ſub eorum parochijs habeant hæreticos, concubinarios, luſores, blaſphematores, meretrices, incantatores, veneficos, aleatores, vſurarios, perſecutores, et præſertim patris, et matris, et alios ſcandaloſæ, et infamis vitæ.

Videatur quantum quiſque profecerit in ſtudio, et in lectione breuis memorialis editi à S. Antonino.

Si habeant ordinariũ Miſſæ videatur, quantum profecerint, et ſi non habeant, quod illud infra quindecim dies ſub pœna excommunicationis accipere teneantur, et ſe præſentare coram D. Reuerendo Vicario ad oſtendendum eorum obedientiam.

Notula eorum, quæ requiri poſſunt à laicis. Cap. XXII.

ET primo de vita, & moribus ſacerdotum omni ſecluſo timore, & odio, per quæ

quæ iſti homines incidunt in varias tentationes ignorantes, quam graue ſit alienæ detrahere famæ, præſertim eorum patruum ſpiritualium.

Item ſi ſint ſolliciti in confeſsionibus audiendis, & præſertim infirmorum, ſi in Eccleſijs honeſtè, & deuotè ſe habeant.

Si hora competenti Miſſas, & alia diuina cælebrent.

Si in ſedandis rixis, & diſcordijs, quæ aliquando in populo oriuntur, ſint prompti & intenti.

Si onera, & grauamina ad quæ tenentur, vt ſunt anniuerſaria pro mortuis Miſſæ, & alia diuina non ommittunt, & negligunt.

Si aſsiduè conuerſantur inter laicos.

Si in veſtimentis, & alijs eorum actibus, & geſtibus exemplares ſe reddant, & imitabiles.

Si Euangelium exponunt.

Si veſpere, & mane campanas pulſant ad excitandum populum ad ſalutandam B. Virginem.

Si admittant plures, quam duos ad leuandum infantes à fonte baptiſmatis.

Si in aliorum adminiſtratione Sacramentorum vti, & Euchariſtiæ, & extremæ vnctionis, ſint prōpti, benigni, & vigilantes.

Si ſe exerceant circa opera vilia, & clericis non conuenientia; immo prohibita, vti ſunt mercimonia, & contractus illiciti.

Admonitiones quædam circa Viſitationem Monaſteriorum. Cap. XIX.

Viſitatores ſolliciti, & diſcreti zelum Dei, & animarum habentes, & multa obſeruent, quæ ſacra Concilia, ſacri canones, regulæ, & ſtatuta monaſterij conſtituerunt omnia cum charitate, & manſuetudine tradentes ſine diſsimulatione, aut negligentia.

In Primis debent viſitatores ſe in loco capitulari exhibere ad oſtendendum ſuam auctoritatem viſitandi, inſinuare orationem, ſeu exhortationem ſecundum temporis, & perſonarum qualitatem præmittere.

Secundo, debent facere diligentem viſitandorum examinationem morum ſtatuſque vtriuſque, & temporalis, & ſpiritualis exactam inquiſitionem, in qua debēt eſſe diſcreti, prudentes omnia habere occulta, & nemini reuelent audita, ſint cauti, & diligenter perpendant, quæ deponuntur, exigant iuramentum ab examinandis, vt interrogati, dicant veritatem ſine odio, ſimulatione, aut fauore, & quæ neceſſaria pro reformatione monaſterij noſcat.

Tertio, viſitatores conſideratis omnibus ad reformationem, tam in capite, quam in membris procedere ſecundum canones, Concilio, ſtatuta, & regulas monaſterij, ſic agant viſitationis ſibi commiſſum officium, tanquam omnipotenti Deo in extremo iudicio rationem redditurí, & ſciant, quod malos non corrigere, vel monere, aut ſimulare, eſt eos occidere, & Prælatus, qui crimina non corrigit; non Prælatus, nec ſolum mercennarius, ſed canis dicitur impudens lupo amicus nō patrono ſuo, inſuper viſitatores, ſeu eorum familiares nullum munus, ne minimum quidem, à viſitatis accipere præſumant, ſub quo, & cum prætextu ſub indignatione omnipotentis Dei, & ſub pœna excommunicationis. Latæ ſentētiæ, à qua niſi à ſolo ſummo Pōtifice abſolui queāt habeant præ oculis ordinis reformationem diſciplinæ conſeruationem, & pacis & concordiæ reſtaurationem, & totius honeſtatis conſumationem collapſa erigant, diſperſa congregent, vaga reducant diſſoluta reforment, confracta reintegrent, diuina componant, quæ ſancta, iuſta ſunt opportunè cuſtodire faciant.

De Examinatione. Cap. XXIII.

Ad examinationem, & inquiſitionem viſitatoribus paratis, & ad locum aſſignatum ſedentibus habeatur magna de huiuſmodi inquiſitionibus diligentia in ſingulis neceſſarijs inquirendis, & ſi quid depoſitum fuerit, correctionem dignam ſignetur in cedula per vnum de viſitatoribus, quæ diligenter cuſtodiatur ne in alicuius vnquam manus perueniat, & de conſpirationibus, pactis, & iuramentis, primò inquirant, ne fortè Abbas con-

contra viſitationem aliquid tale præium pſerit; & ſi quæ inuenerit, relaxent.

De Generalibus poſſunt infraſcripta, vel ſaltem aliqua inquiri. Cap. XXIV.

PRimo interrogent de Generalibus, prout eis viſum fuerit.

Si Abbas extorſit iuramentum à Monacis de tacendo veritate, vel aliter prohibuerit ne aliquo referant, vtrum omnes ſint profeſſi, & quomodo, vtrum ſi ſymoniaci aliqui ſint recepti, & ſi ſic, quid de bonis ſymoniaci factum ſit.

An ſeruent veram obedientiam Abbati, & ſuis præpoſitis ſecundum regulas.

An ſint proprietatis aliqui, vel omnes.

An ſint fornicatores aliqui, & qui.

Añ ſint concubinarij, & vbi alantur concubinæ.

An & qui habeant filios, aut filias.

An mulieres ſuſpectæ, die vel noctu ingrediantur monaſterium.

An ſint caſti, vt decet religioſos.

An ſeruent in quatuor locis prohibitis ſilentium, & ſi nocturnis temporibus idem faciant, an non.

An ſeruent ieiunia, & regulas, ſicut tenẽtur.

An lector ſemper adſit menſæ edentium.

An omnes ſimul comedant in vno refectorio.

An ſimul omnes in vno loco dormiant, ſi regulariter veſtiti, & præcincti.

An veſtibus, & linteaminibus lineis vtãtur.

An dormiant in plumis, aut mactis. Item de habitu, & tonſura, poteſt interrogari, vtrum habitum monacatum continuè portent.

Vtrum habeant labores manuales, cum ceſſant à Diuinis, ne turpeſcant otio contra regulam.

Vtrum diſcurrant extra ſepta monaſterij, ſine licentia ſuperiorum.

Interrogetur de ſtatu temporalium qualis ſit, & quomodo ſingula expendãtur hæc, & ſimilia poterunt in generali inquiri ſecundum quod diſcretis Viſitatoribus viſum fuerit expedire.

Inquiſitiones de officio diuino. Cap. XXV.

IN primis quo tempore ſurgant ad Matutinas.

Vtrum cantent matutinas, & horas omnes, vel aliquas.

Quo tempore ſurgant ad primas, &c.

Quo tempore peragant horas.

Vtrum tractim, & religioſè horas perſoluant, vt decet.

Quoties Capitulum culparum ſeruetur in hebdomada.

Quomodo culpa ibidem examinetur, ſi omnes diligenter concurrant ad opus Dei, ſi veſtes ſacratæ, & alia ornamenta Eccleſiæ munda ſeruentur.

Item quot Miſſæ in die cælebrentur.

Vtrum omni die ſummam Miſſam cantent.

Quoties fratres celebrent in hebdomada.

Vtrum ante Miſſam ſemper confiteantur, ſi ſub ſacerdotes ſuo tempore communicent, & confiteantur.

Si regulæ, & leges exponantur iuxta ſtatuta patrum, & cætera multa in hunc modum.

Interrogationes circa Abbates, Præpoſitos. Siue Priores ſi Monaſteriurum ſupremi Rectores exiſtant. Cap. XXVI.

DE Abbatibus, & eorum conſecratione inquirenda maior eſt adhibenda diligentia cum ipſorum frequenter meritò ſtatus monaſteriorum in vtraque parte ducetur, & multa quidem inquirenda occurrunt ſecundum pœnas à maioribus ſignatas, cætera viſitatores ipſi ſeruent.

In primis interrogetur an etiam zelum Dei & animarũ habeant, ſicut Paſtores decet.

An chorum, & diuina, ac conuentus loca diligenter viſitet.

Si frequenter celebret miſſam, ſi horas canonicas oret.

Si Capitulo culparum per ſe præſidet, & quoties ſi diligenter, ſine perſonarum acceptione corrigat, ſi ſe fratribus exem-

d pla-

plarem, & in omnibus bonis imitabilem exhibet.
Vtrum frequenter, & abſque rationabili cauſa de Monaſtrio foras vagetur.
Si ſuperfluas æquitaturas ſe conducat.
Si familiares ſuſpectos, aut monaſterio nociuos habeat.
Si familiaritates aliquas ſuſpectas cum mulieribus habeat.
Si de incontinentia aliquando ſit notatus.
An habeat concubinam.
An habeat prolem.
An concubinæ largiatur victum ex bonis monaſterij.
An ſepæ inebriet.
Si mulieres ad monaſterium intromittit, & quales.
Si bona temporalia diligenter conſeruet.
Si nimium ſit temporalium curis intentus.
Si fratribus neceſſariam ſecundum regulam procuret.
Si Monaſterium cum debitis grauet, an contraxit æræ alienum.
An impignorauit bona Monaſterij.
An ſit prodigus, & dilapidator.
An ſingulis annis faciat computum ſuum.
Si mobilia bona monaſterij alienet.
Si conſilio conuentus ſecundum regulam in agendis vtatur, vel non.
An monaſteria ſubiecta habeat, & vtrum illa viſitet.
Item ſi proceſſum capituli in conuentu facit publicari, ſi cartam vltimæ viſitationis conſeruauit.
Si regulam in omnibus tepidè obſeruet, ſicut decet, & multa his ſimilia poterunt ſecundum, quod opus fuerit inquirere, quæ hic omnia exponere tediosè foret.

Interrogationes de cæteris officialibus, & fratribus. Cap. XXVII.

VTrum habeat prior, quis, vel qualis ſit.
Si ſit continue in conuentu.
Si eſt pro conuentu in procurandis neceſſarijs.
Si eſt zeloſus diſciplinæ ſtatuta patrum.
Si fratribus dat bonæ conuerſationis exemplum.
Si delinquentes ſecūdum regulam corrigit.
Si cætera regularia ſtatuta diligenter faciat obſeruari.
Si diligens ſit in officio commiſſo ſibi.

De Cellarario quis ſit, & qualis.

Si officium diligenter faciat.
Si Diuina, & Conuentualia debitè viſitet, tum alijs vocat.
Si Fratribus diligenter diſponat ſecundum regulam.
Si ſit humilis, bonus, exemplaris, coram extraneis.
Quoties faciat de receptis, & expoſitis Abbati computationem.
Si Abbatis præceptis reuerenter obedit in omnibus.
An prodigus ſit, & dilapidator rerum Monaſterij.
An nimis actiuus ſit circa temporalia.
Si regulam obſeruet diligenter in ieiunijs, & vigilijs.
De cæteris autem Fratribus viſitationis ſecundum quod de eis viſum fuerit opportunè inquirere poſſunt.
De Charitate mutua, de pace, obedientia, continentia, de peculio.
Nouiſſimè poſtq̄ omnes fuerint examinati examinetur, & ipſe Abbas, ſi aliquid fortè voluerit dicere, & p̄ponantur ſibi maiores articuli de ipſo per Fratres depoſiti, & admoneatur ſerio, vt ſe emendet.
Quod ſi tale quid fuerit, quod ſine correctione non deberet tranſire, & ipſe negauerit deponentium, melius erunt examinanda teſtimonia, donec veritas lucidius pateat, caueantur tamen tumultus, & ſcandala.

De vltima proclamatione ſingulorum in Capitulo. Cap. XXVIII.

FInito iuxta morem examine, cum viſitatoribus viſum fuerit opportunū, conuocentur omnes ad locum capitularem ad continuandum actum viſitationis; quibus ſedentibus vnus viſitatorum dicat: Benedicite. Et reſponſo: Dominus: ſubiungit deinde in hunc modum aliquid, dicat.

Cariſ-

Digitized by Google

Cariſſimi fratres, nunc vt ſcitis vltima executio noſtræ viſitationis, reſtat quod ad proficiendam (Deo auxiliante) commonemus, exhortamurq. charitates veſtras, vt viſitationes noſtras, quas in charitate facimus, ipſi quoque charitatiuè ſuſcipiatis, qui hoc ſolum intendimus, quod noſtræ, & veſtræ conueniat perficere ſaluti.

Et poteſt ſubiungere generalia depoſita, viſa neceſſaria, pro auiſatione, & emendatione.

Deinde ad mattam vocentur Cõuerſi, Monachi, Subſacerdotes, id eſt, nondum in ſacris conſtituti, vnus poſt alium, aut bini, & bini, vel certè, aliquid de quibus tale fuerit depoſitus pro quo meritò debent proclamari.

Veniens autem vocetur ad mattam inclinet modicè, & Viſitator dicat ſibi culpã ſuam, qui mox in terram proſtratus iaceat, donec fuerit iuſſus ſurgere.

Expeditis capitularibus, & egreſſi, vocetur ad mattam primo Abbas, deinde Prior, & cæteri, ſecundum ordinem. Abbate autem ſtante in iudicio coram Viſitatoribus, cæteri omnes Fratres ad reuerentiam debent ſtare diſcooperti donec ipſe iterum ſedere iuſſus fuerit. Et nota, quod Abbatis culpæ ſic breuiter ſunt dicendæ, vt minoribus infimis non detur contemptus occaſio: in priuato verò, vel coram paucis de ſenioribus dicant ſibi omnia, quæ neceſſaria ſunt magna, cum paucis.

Pænitentia autem imponatur ad arbitrium Viſitatorum cum diſcretione, quod ſi aliquis inibi grauius venerit puniendus; faciant hoc Viſitatores per Abbatem fieri, vt habetur extra de ſtatutis Monachorum, Capituloque.

De finali exhortatione facienda.

POſtquam omnes qui ſunt proclamandi, proclamati fuerint, & ſingulis iniuncta pænitentia, Viſitator breuem exhortationem de obſeruantia habeat increpando generales Fratrum negligentias, & declaret quomodo talia ſint regulæ contraria, & animæ nociua &c.

Cætera in hunc modum (prout ei viſum fuerit expedire) huic autem exhortationi poterunt, & alij profeſſi Monachi, & Conuerſi, non Capitulares, qui exierant reuocati intereſſe, niſi aliud obſiſtat.

De carta viſitationis facienda.

Secundum ſtatuta Patrum peracta viſitatione ordinandus erit ſtatus Monachorum viſitatorum in carta, in qua ſunt neceſſarij articuli inſerendi, in quibus ſe ſinguli debeant emendare.

Primo de Abbate, deinde de Priore, Cellarario, cæteriſq. officialibus, ac poſtremò de omnibus in generali, & præcipiatur etiam ſub pœnis, & cenſuris ſi opus ſit in parte, vel in toto, ſuper obſeruationes inſertorum; in fine autem cartæ, præcipiatur quoties in anno debeant legi in conuentu, & inſeratur ſtatus monaſteriorum in perſonarum numero, & in prouentum, vel etiam debitorum quantitate, ſigilletur carta duobus ſigillis Viſitatorum ad teſtimonium ſingularium.

Et notandum, quod Abbas tenetur Viſitatoribus ſuis, de omnibus prouentibus facere computationem ſecundum ſtatuta, vt cap. 1. & 2. & pluribus alijs fuit conſtitutum Viſitatores copiam de carta tranſcribant per ſe, vel Monachos viſitatos, non per ſęcularem, qui monachorum defectus non debet ſcire, & hanc copiã ſecum deferant: caueant diligenter Viſitatores, ne cedulas depoſitatorum Abbati conſignent, ne detur occaſio animi malignandi, ſed comburant eas igne.

De Reformatione populi. Cap. XXIX.

QVæratur à Sacerdotibus, an fama ſit, vel ſciantde ſequentibus; ita tamen quæ ſint omnino occulta taceant, ſi probari non poſſunt.

An aliqui ſint hæretici, vel de hæreſi ſuſpecti, & de qua,

Digitized by Google

An aliquis mittat ſuos ad ſcholas, vel gymnaſia hæretica.

An aliqui in ſocietate de fide Catholica frequenter diſputant, aut malè loquātur.

An aliqui habeant domi libros hæreticos, aut picturas famoſas contra Catholicos, vel Eccleſiaſticos.

An magiſtratus permittat publicè vendi, vel emi huiuſmodi libros, & picturas.

An habeantur in priuata domo ſuſpecti Conuentus, & clanculum.

An aliqui cantent pſalmos, vel cantiones lutheranas.

An aliquis Feria ſexta, vel Sabbato, aut in ieiunio veſcatur carnibus ſine licentia ſufficienti.

An aliquis contendat, vel contempti loquatur de cenſura, & iuriſdictione Eccleſiaſtica.

An aliquis nunquam, aut rarò veniat ad templum.

Quomodo ipſe, & ſubditi ſanctificent dies feſtos ante prandium audiendo concionem, totam Miſſam, & poſt prandium Veſperas.

An ſub concione, & ſacro non ſedeant in diuiſione, vel nugentur ante templum, vel deambulent aut vagentur per plateas, aut alibi.

An magiſtratus ſæcularis compellat populum ad Eccleſiam, an verò magis auget per ſe, vel per ſuos officiales dando audientiam.

Quod reuerenter, & deuotè, & compoſito corporis habitu gerat ſe populus in templo flectendo genua ſub eleuatione ſurgendo, quieſcendo.

An Feſtis, & Dominicis diebus à prandio præſertim inebrientur, tripudient, pugnent, quæ per magiſtratum ſunt prohibenda, & punienda.

An ſint excommunicati, malefici, incantatores per benedictionem curantes morbos, blaſphemi, vſurarij, homicidæ, incendiarij, fures, adulteri, raptores, meretrices, coniugati inuicem ſeparati, in gradibus prohibitis coniūcti, hi ſunt per ſæcularem magiſtratum puniendi.

An grauidæ mulieres ante partum confiteantur, & communicent, & poſt partum facient ſe introduci in templum per Sacerdotem.

An mulieres poſt partum, quem extra matrem habeant, veniant ad purificationem, & de purificatione concubinæ Sacerdotis.

An aliquis tempore Paſchæ, non ſit confeſſus, nec communicauit, & quare, vocetur, & admoneatur.

An videntur nominatim excommunicati in diuinis, & in communi verſatione ſimilium notorij percuſſores clericorum, & ſi poterunt vocari, & interrogari, quare non curent ſe abſolui.

An non aliqui perſequantur, vel percutiant ſuos parentes, an parentes aliqui proles ſuas manifeſtè malas, aut impias non puniant, aut foueant in malo.

An ſint inter aliquos graues, & inueteratæ inimicitiæ, quæ ſi poſſint ſedentur, & componantur.

An executores teſtamentorum celeriter, & fideliter exequantur.

An magiſtratus ſæcularis compellat ad ſua tribunale Clericos, vel puniat eos, vel vexet.

An Parochus ſciat aliud defectum, quod cupiat emendari, vel habeat querelam contra aliquem: aduertendum diligenter, quod promptè domini, & magiſtratus ſæculares in reformandis prædictis defectibus ſuum præſtet auxilium.

An magiſtratus pleraq. prædictorum puniat, an verò diſsimulet, aut foueat in populo.

An ſciat ſe magis debere obedire Deo, & ordinario, cui obedientia nouit, & ſacris decretis, quam Dominis temporalibus, & eorum præceptis.

An aliqui ſint defraudantes bona, & iura Eccleſiæ, & Epiſcopi, & Epiſcopus, & qualiter.

Item perquirat quomodo viſitant, & frequentant Eccleſiam, & an faciant oblationes debitas.

Quomodo obſeruent præcepta legis, & alia mandata Eccleſiæ, & ſuorum ſuperiorum.

Quomodo ſuum curatum habent in reuerentia, & deuotione.

An aliter ſint incorrigibiles, & criminoſi, quam modis prædictis.

An aliquis cauſas ſpirituales, & querelas audiant; & quia Epiſcopi ſunt executores vltimarum voluntatum ad pias cauſas præſertim quando hæredes executo-

Digitized by Google

res teſtamentorum ſunt adeo negligentes inquirat Epiſcopus ipſa teſtamenta omnia, & omnia relicta ad pias cauſas neglecta, & poſtergata deſcribi faciat per Notarium, & det operam executiones derelictas ad pias cauſas non ſoluentes quartam, perſolui faciat ſecundum patriæ conſuetudinem.

De vita, & moribus Sacerdotum. Cap. XXX.

AN aliquot viri honeſti, & exploratæ fidei, vt præfectus, procuratores Eccleſiæ, aut aliqui ex iudicio, aut quatuor viri vocentur, & ſeorſum ſoli, ſiue ſinguli breui iuramento; præmiſſa tamen exortatiuncula de dicenda veritate eorum de quibus interrogantur quando ſciunt, & adeſt fama, & qua probari poteſt, idq. ſine metu futuri periculi, vel incõmodi.

An Parochus caſtè viuat, an verò habeat concubinam, & proles, & ſi habet; qualis fuit concubina, & an reciperet virgo, an monialis, an infamis vlterius concubina, vel cui coniuncta perſonæ, an ſit diffamatus cum alia femina domi ſuæ, vel ex cauſa, & qualis illa ſit, an ſemel repudiata eandem iterum, vel aliam eadem ſuperſtite acceperit.

An ſit ebrioſus, & tabernarum frequentator, & aliquando ebrius iacet in via, vel taberna.

An ſit aliter rixoſus, & pugnet per potum.

An ſit iurator, blaſphemus, obſcenus in verbis, & geſtibus.

An verò non ſit vſurarius, mercator, & tabernarius.

Qualem habitum gerat foris, in templo, platea, & diuerſorium, & in via, qualia ma gerat.

An aliquando ebrius veniat ad templum, & baptizet, & prouideat infirmo, vel audiat confeſſionem, aut non ieiunus celebret.

Quam ſobrius ſit in nuptijs, & alijs conuiuijs, & quam honeſtus in verbis, & cum feminis, & an tripudiat, vel cantet.

An cum ſua ancilla publicè eat ad vicina loca, videlicet, ad forum, nuptias, dedicationes, aliaque conuiuia, & an alijs honeſtis feminis præferatur concubina, & quo nomine ab alijs compellatur, & an ne cum ea, vt ſimul ab balneum.

An ſit bonus œconomus, an verò dilapidet, & multa contrahat debita.

An alienet, appignoret, vel grauet bona parochiæ.

Quibus cum plerunque conuerſetur, vel quo exercitio ſe occupet, an ex profeſſo tractet ſæcularia, vt rationes, tutelam, contractus, vel alia Sacerdoti indigna.

An cum ſagittarijs iaculetur ad ſcopum, an ſit venator, & cum quo.

An ſit diligens, & deuotus in templo, & ſacrorum adminiſtratione, & promptè, & libenter viſitet infirmos, an frequenter ſe abſentet ab Eccleſia, & quare.

Vn Sabbatis, & Feſtis, & pridiè Feſtorum competenti hora eat ad templum, cum ſuper pelliceo, & dicat Veſperas, & eat cum aqua benedicta ad cœmiterium.

Quoties, & quibus diebus in ſeptimana celebret, & quoties teneatur celebrare.

An reuelet confeſſionem inter pocula, & temerè loquatur de auditis in confeſſione.

An audiat cõfeſſionem ſuorum alibi, quam in templo.

An referat fabula, aut ſtulta in concione, vel ſit maledicus, aut vorator.

An diligenter publicet feſtis diebus, ieiunia, & anniuerſaria.

An ne aliquibus diebus prohibitis veſcatur carnibus.

An debitas, & receptas certarum rerum benedictiones, iterum ordinarias proceſſiones, & alias publicas Eccleſiæ cœremonias per annum reuerenter, & deuote obſeruet, & publicè maturè populo denunciet.

An non laboret aliquo occulto, & caduco, aut contagioſo morbo, an ſit in tota cõuerſatione, & verbis, & factis ſuis honeſtus, exemplaris, & ſine ſcandalo.

De inſtructione, & correctione, & reformatione. Cap. XXXI.

IS diligenter examinatis ſi culpabiles reperiantur ſcribantur, & cum criminibus ipſorum, & veritatem repertam corrigantur,

gantur,moneantur,puniantur,ſecundum Deum,ius,& æquitatẽ,& qualitatem loci,& perſenarum, & ſi in viſitatione non ſit proprius Diœceſanus, remittatur ad Deum,vel officialem.

Similiter congregato Populo ipſum iterum moneat ad bene agendum, & quod Deũ timeant, & eum orent pro Epiſcopo, à quo tanta recipiunt bona,ipſique ſint reuerentes,fideles,& grati.

Item habeant recommendatum ſuum curatum, cum clericis ſuis, à quo habent ſacramentum,cibum,omnem orationem ſpiritualem, nam abſque ipſis non poſſent viuere,nec mori,& quod ſibi ſubueniant in neceſſitatibus ſuis,& coram Populo aliquantis per ipſos clericos commendet, vt erga eos Parochiani inducantur ad maiorem deuotionem. Cum Populo, & ſecularibus ſuauiter, & manſuetè agendum, & ſi qui deliquiſſe, vel erraſſe, inueniantur, primò lenitate, & magna charitate,& diligenti informatione ſunt reducẽdi ad meliorem mentem: cum præteruis,& pertinacibus, ſeuere,& etiam minis eſt agendum, leuiores quoque defectus circa præmiſſa in clero, & laycis,qui per ſimplicitatem,vel ignorantiam non craſſam commiſſi,ſunt paterna emendatione emendandi.

Vitia clericorum, quæ vel confeſſa ſunt ab eo, vel à multis, & idoneis teſtibus probari poſſunt, vel notoria ſunt,quæ vt negari abſque ptoteruia poſſent publicè illa,aut coram aliquibus viris grauibus reprehendantur,& æquitate tamen magis, quam rigorem ſeruando ſic tam, vt lenitas eos deteriores non efficiet, quare ita puniantur delicta, ne plus deſtruentur, quam edificetur.

Si delicta non ſint omnino comperta, vocentur ab Epiſcopo,qui eos ſeorſum, vel coram graui aliquo viro declaret quantum ſuis moribus vehementi ſuperſtitioni grauique dilatione de talibus vitijs dederint. Deinde cum acri obiurgatione,& admonitione iniungatur illis, vt ſe futurum honeſtiori vitæ purgent, & huiuſmodi ſuſpitionibus additum præcludant,alioquin Epiſcopum effecturum,vt aliquando iuxta eius ſeueritatem expediantur. Cum crimina occultiora fuerint, & minus comperta ſola priuata exhortatione Epiſcopus vtatur,hac eadem metodus cum laycis ſeruetur in locis præſertim vbi veriſimile omnino, & magiſtratum in ſuorum delictis puniendis operam ſuam non recuſatur cum magiſtratibus eorum locorum agendo, vt ſtatim aduertant in eos quorum ſcandalum.& delictum publicum de confeſſum extiterit.

Alijs minis, & Chriſtianis admonitionibus corripiantur. Sed in vitia corrigendo Prælatus ſit beneuolus,occultos non publicando.45.diſt.cap. licet. In iudicando iuſtus 3.quæſt.8. iudicet. In animaduerſione miſericors.45.diſt. c.vera, Virtuoſam, & non ocioſam vitam in collegijs ſuadendo fructum diuini obſequij, & pauperum ſuſtentationem,& defenſionem commendando de ſtatu Eccleſiæ in iuribus, & diuinis obſequijs in honeſtate miniſtrorum, in ædificijs Eccleſiæ, & domorum capitularium ad inuicem inquirendo,& ſe informando. Vltimo termino aſſignet Populo, pro neceſſaria reparatione ad vſum Eccleſiæ ſcriptæ eis iniungẽdo,vt illa in tempore perficiat pro cultu,& honore Dei, a quo tot in vita bona,quotidiè accipiuntur.

Finitis omnibus cum diſcedere, voluerit Epiſcopus in ſuo habitu communi accedat ad Eccleſiam, & ſtans ante altare in cornu Epiſtolæ verſus illud dicat vers* & collectas,prout in libro Põtificali concludendo cum ſolemni benedictione, (qua data) dicit valete, & recedit cum ſuis.In nomine Domini.

Quæ autem in notula prætermittuntur, prudentia viſitatoris ſupplere debebit, atque ita ſic gerere, vt ditiores Eccleſiæ, & quæ maiorem Populum habent,etiam affluentiores ſint ſacra ſuppeliectili, & ornatiores, in reliquis omnia prouidẽtur pro ratione redditunm.

Ea quibus amplius Eccleſiæ Archipresbyterales carere non debebunt. Cap. XXXII.

CVm Eccleſiæ Archipresbyterales ſint tanquam Magiſtræ aliarum quæ illis ſu-

lis ſubiectæ ſunt, præter prædictas res curabit viſitator, vt inſuper habeant omnino hæc, quæ ſequuntur.

Integra ſerica paramenta duo albi, & rubei coloris, hoc eſt, pallia planetas, dalmaticas, pluuialia ſtolas, manipulos.

Saltem duo Miſſalia magna in folio ſignaculis aptè diſtincta.

Saltem duos calices, cum velis, & alijs, quæ ad ſacrificium Miſſæ celebrandum pertinent.

Graduale vnum, & Antiphonarium ad Miſſas, & veſperas concinnendas.

Candelabra, cruces ſint ex aurichalco, & omnia duplicentur.

Curetur vt quo ad fieri poteſt, omnia Altaria cancellis circundentur.

Lampades ad minus duę ante ſanctam Euchariſtiam ardeant, tempore ſaltem, quo Miſſæ, aut veſpere celebrantur.

Turibulum, & nauicula, ſint argentea.

Fons Baptiſmalis ad præſcriptum conſtitutionum Reuerendiſſ. Epiſcopi.

Eccleſia ſine Cura. Cap. XXXIII.

HAe Eccleſiæ, ſi amplæ ſunt, & à Populo frequententur, in ijs quæ quotidiè celebratur, ornatæ eſſe debent quantum fieri poteſt, atque habere ſupradicta omnia, quæ mox adnotata ſunt præter eas res, quæ tantum modo Eccleſijs parochialibus ſunt neceſſariæ.

Quod ſi exiguos redditus habebunt, & ipſe exiguæ erunt, carebuntque Populo, neq; ita frequenter in ijs celebratur, ſufficiet eas habere eam ſacram ſupellectilis partem, quam prudens viſitator neceſſarium eſſe iudicabit.

Oratoria. Cap. XXXIV.

IN oratorijs nequaquam Miſſas celebrari permittet viſitator, niſi qui huiuſmodi oratoria habent a Reuerendiſſ. Epiſcopo ſignata, quæ quotannis renouetur obtinuerit: atque ipſe viſitator res neceſſarias, & in licentia præſcriptas in eodem oratorio reperiri cognouerit; nempe vt bene tectum ſit, ſi in agro, aut in via ſit, & ianuis clauibuſque firmiter claudatur ſit altare iuxta formam præſcriptam extructum, picturiſque decenter ornatum. Si autem in aliquo Palatio, aut domo ſit præter hæc omnia in ſuperiori ipſius parte nemo habitet, aut aliud quidpiam exerceat, ſed cubiculum ſit vacuum, ſiue ipſum tectum. Ad hæc habeat tobaleas ad Miſſæ ſacrificium celebrandum mundas, atque integras, calicem, ex omni parte alia ſupellectili ſacra munitum: planetam vnam, pallium vnum, albam, amictum, ſtolam, manipulum, ea quæ integra pariter, & munda: candelabra duo, crucem vnam, vrceolos duos, campanulam, ſit quæ decenter in reliquis partibus depictum, & ornatum. Feneſtraque ſi vna aut plures ſint, vitro, aut tela claudantur, adſit ſcabellum ligneum, iuxta formam alias præſcriptam: candelabrum, item pro eleuatione ſanctiſſimi Sacramenti, item tabellæ tam vna ſecretorum, quam altera ad indumenta ſacerdotum huiuſmodi autem ſupellex, oratorium niſi ad ſit ſacriſtia, in armario congruo, & loco, vbi minus impediat diligenter aſſeruetur.

Libri, quos viſitator à ſingulis Parochis haberi curabit, præter eos, qui ſuperius in adminiſtratione Sacramentorum mandati ſunt. Cap. XXXV.

BIblia ſacra, ex non prohibitis.

Breuiarum Romanum.

Calendarium annuum.

Miſſale integrum cum ſignaculis.

Concilium Tridentinum.

Aliquod homiliarum approbatum.

Reſolutorium dubiorum Miſſæ.

Catechiſmus Romanus.

Aliquæ ſummæ approbatæ, cum libello de Miſſæ cæremonijs.

Decreta ſynodalia, quotannis promulgantur.

Hos libros, nullo excepto, habere debebit Parochus vnus quiſque: qui cum pauci ſint

ſint,& Parochorum comodum, & facultates ſpectauerit Reuerendiſſ Epiſcopus ſeuero decreto viſitator ſtatuat, vt ab vno quoque emantur, & legantur, & obſeruentur; ſunt enim maxime neceſſarij, neque ſine his officio ſuo Parochi rectè perſungi poterunt:præſertim,vt congregationes caſuum conſcientiæ vtiliter habeantur.

De Decretis viſitationum. Cap. XXXVI.

1 CVm lex inualida cenſeatur, quæ obſeruatione careat, idcirco curabunt viſitatores, vt decreta viſitationum ita conficiant, vt tempus executionis cuicunque rei opportunum præſcribatur iniugant, quam illas pænas, quæ caſuum qualitati erunt conſentaneæ: quæ cum in vſus pios conuerti debeant curabunt iidem, vt decretis non parentes, monito tamen prius Reuerendiſſ. Epiſcopo, ſeu eius Vicario generali, puniantur poſt lapſum ſtatim præfixi temporis executionis terminum.

2 Nunc verò abſoluta viſitatione veniemus ad quæſita, Quæritur, quid ſit viſitatio? ℞. quod eſt curare, vt pacata, & quieta ſit prouincia,aut Diœceſis, vel alia loca ſubiecta prælatis,quod facile obtinetur ſi ſolicitè agatur, vt malis hominibus prouincia purgetur,nam , & ſacrilegos,latrones,plagiarios,& fures debēt, & pro vt quiſque deliquerit,in eum animaduertere, receptoreſque eorum coercere ſub pœnis,& cenſuris,quia latrones, & hæretici ſine receptatoribus,diutius latere nō poſsūt.l.obſeruare in prima. ff.de officio præſidis. Quies enim populorum & diſciplina ſpeculatorum ad ipſos ſpectat.ff.de offic.præfect. vrb.l.1.§.quies.

Debent Prælati, & ſeculares Domini, & Principes curare hoc non modo circa ſubiectos, verum etiam circa extraneos homines, ſi quid malum commiſerint,in mandatis eorum eſt,nec diſtinguitur vnde ſint.l.3.in fin.& ibi not.ff. eo.

Item viſitatio,eſt quædam licita generalis inquiſitio de vita,& moribus ſubditorum.l.2.§.ſi publico de adult.& l. 2. C. de adult.& cap. qualiter, & quando, de accuſa. Et hæc in ſubditis obſeruari debēt;& diligenter in prælatis obſeruanda: quia quaſi ſignum ſunt poſiti ad ſagittam & quia non poſſunt omnibus complacere:cum ex officio ſuo teneantur non ſolum arguere,ſed interdum ſuſpendere; non vnquam verò ligare, vnde frequenter odium multorum incurrunt, & inſidias patiuntur,cap. qualiter, & quando de accuſa. 1. & eius ſtudium in alias ſolicitudines eſſe debet in capienda vulpecula,cap.inter de purga.can. cum, & pater,filium,quem diligit corripere debeat. cap.cum in iuuentute,& 5. quæſt. 8. non obſculatur,& 24.q.5.non putes.

Item viſitare eſt curam animarum exercere, quæ eſt ars artium. cap. cum ſit ars. de ætat. Pertinet namque viſitatio ad curam animarum.not.gloſ.in cap.mādamus.de off.Archid. facit cap.inter cætera de off. ord. Et quia anima eſt multo præcioſior corpore, cap. cum infirmitas. de pænit.& remiſſ. 12. quæſt. 1. præcipimus.24 quæſt 3. ſi tales.C.de ſacr. ſanct. Eccleſ. l. ſancimus in fin. ideo potius, & prius condolendum eſt animæ, quam corpori, quia vbi maius periculum, &c. Incumbit ergo viſitatori omnimoda ſolicitudo cleri,& populi diligenter viſitandi.art.32.diſt.quoniam Dominus. 12. quæſt.2.charitatem. not. Ioan. Mona. de ſupp.neg præl.cap.Eccleſiæ.lib.6. & Archid.in cap.ſi Epiſcopus, de offic. ordin. lib. 6.

Item viſitare eſt,non quæ ſua,ſed quæ Dei ſunt querere, hoc eſt prædicationi verbi Dei,& exhortationi,& correptioni, & reformationi ſtatus Eccleſiarum, perſonarum,ac rerum Eccleſiarum,nec non more laicorum vocare, vt fructus reſeruetur, & non pereat cap. procurationes, & cap. cum amplius. Et quia in Euangelio legitur, quod villicus ille, qui diffamatus erat apud Dominum ſuum audiuit ab illo. Quid hoc audio de te? redde rationem tuam,&c.d,cap.qualiter, & quando 2.idem in c.licet de ſymo.2.q.1. Deus omnipotens.

Mandat etiam Conc. generale, vt Eccleſiarum Prælati ad corrigendos ſubditorum ecceſſus (maxime clericorum,) & reformandos mores prudenter, ac diligenter intendant, ne ſanguis eorum de

ſuis

Digitized by Google

ſuis manibus requiratur,& cap.irrefragabili.de off.ord.

3 Quæritur,qui de iure debent,& poſſunt viſitare? Reſpondetur,quòd omnes Prælati,qui habent ſubiectos. Et primo, Papa poteſt viſitare vniuerſum clerum, & populum Chriſtianum; aliàs diceretur mercenarius, & non paſtor, nec Chriſti diligens. Apud eum eſt namque ſuprema poteſtas,quam à Deo ſuſcepit, & reliqui omnes omnem poteſtatem ab eo recipiunt, quia vicem Dei gerit in terris, & non puri homines; vnde dicitur cæleſte habere arbitrium. C.de ſum. Trin.l.1. in fin ſufficiat allegare.

4 Quæritur, quæ loca generaliter viſitare debeat Papa?Reſpondetur,quod omnia regna,prouincias,terras, & gentes ex ſuperioritate quam habet ad omnes, & ex illius plenitudine poteſtatis, qua Chriſtus Rex Regum,& Dominus Dominantium illi in perſona beati Petri conceſſit per tex. in clem. paſtoral. in princ.& in fin.de re iud. Paſtoralis enim cura ſolicitudinis illi diuinitus ſuper cunctas Chriſtiani populi nationes iniuncta, illum inuigilare remedijs ſubditorum, eorumq. periculis obuiare, & à ſcandalo remouere compellit: ei enim mandauit Dominus in Euangelio Io. 10.cap. vt paſceret oues eius; quas etiam deperdtis tenetur recuperare. in cap.ſignificaſti de electio.in cap.ſolite. de maior. & obed. & facit Extrau.Bonifacij.Vnam Sanctam.

5 Quæritur,quos Papa viſitare debeat? Reſpondetur,quod in ſpecie viſitare debet omnes Patriarchas per ſe, vel per alios,& Primates,Archiepiſcopos,& Epiſcopos, Abbates, Priores, cæteroſq. Eccleſiaſtica dignitate præditos, ac omnes denique eccleſiaſticas, in quibuſcunque gradibus, & ordinibus, ac officijs conſtitutos.in cap.perlectis. 25. diſt. & in titulis de off.ord.Archidiaconi, Archipresbyteri, Cuſtodes, Primicerij, & Sacriſtæ. Hoſtien. in ſumma de off. ord. & de off. Viſit.etiam corrigit, & deponit. Cardinalis etiam abſque conſilio Fratrum in cap.ad ſuccidendos.de ſciſmat.lib.5.Credo tamen, vt inquit Sam. quod legem condendo ſi hoc fecerit, requireretur Fratrum conſilium, & ita dicit intelligere Doct.ibi in cap.fundamenta. de elect. lib.6.notat in cap. ex geſtis. de cler. non reſident.

6 Quæritur, vtrum Papa poſſit viſitare Imperatorem? Reſpondetur, quod poteſt viſitare Imperatorem, & Imperatricem, cum illum ex cauſa priuare poſſit, & imperium de vna gente ad aliã transferre,illumq. habet coronare,& vngere, & approbare, & reprobare, & electis in diſcordia gratificari ab eo iuramenta recipere fidelitatis: nam ab eo Electores eiuſdem eligendi poteſtaté fuerunt conſecuti. in cap. venerabilem.§.1. de elect. cap.nouit.de iur.cap. ſolite. de maior. & obed & cap.ad Apoſtolicæ,de re iud.lib. 6. vbi patet, quòd Bonifacius Octauus depoſuit Federicum Secundum, & cap. fundamenta,circa medium. de elect. & plene in clem. Romani. de iureiur. & in cap.Valẽtinianus.& cap.tibi dño.63.diſt.

7 Quæritur, vtrum Reges Papa viſitare poſſit? Reſpondetur,quod poſſit viſitare Reges quoſcunque, quantuncunque ſe prætendant exemptos, cum nemo tamen de iure ſit exemptus. cap.in apibus, 7.quæſt.1.& not.in d. cap. venerabilem. de elect. Quia ad Papam Regis amotio de iure pertinere dignoſcitur, quando amoueri meretur per tex.in cap.alius.15. quæſt.6. Zacharias Papa Regem Francorum, non tam pro ſuis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ poteſtati erat inutilis, à Regno depoſuit, & Pipinum Caroli Imperatoris patrem in eius loco ſubſtituit,omneſq. Frangigenos à iure fidelitatis abſoluit.

Similiter viſitabit omnes alios Principes,Duces,Marchiones, & Comites, Barones, Iudices, cæteroſq. magiſtratus, in cap.grauem. & in cap. nouerint. de ſent. excomm. in cap. non minus, & cap. aduerſus, de immunitate Eccleſiæ, & alijs pluribus ſimilibus. & conſequenter omnes Officiales,Populos,Congregationes, Collegia, Confraternitates, ſiue Societates, tum eccleſiaſticas, quam ſæculares, ſicut & omnes Eccleſias tam Cathedrales,quam Collegiatas, & eorum Capitula,& Conuentus,& tam in Ciuitate, quam in Oppidis, & Villis, ratione iuriſdictionis, vel iure quoquomodo ſubiectis, quia omnes verbo cleri, & populi concluduntur.

8 Quæritur, vtrum Concilium Prouinciale, vel ſynodale poſſunt deputare Viſitatores? Reſpondetur, quod poſſunt. cap. ſicut olim. de accuſ. ſcilicet non ad effectum reformandi, vel corrigendi, ſed denunciandi tantum.

9 Quæritur, vtrum Vicarij Prælatorum quoruncunque viſitare poſſint? Reſpondetur, quod poſſunt. cap. ſi Epiſcopus. de offic. lib. 6. ſecundum Innocen. Hoſtien. Med. Ioan. Andr. & Dominicum ibidem. vide 2. quæſt. 1. cap. nullus primas. delegati autem non viſitant per alios, in cap. cum I. de re iud.

Vicarij tamen inferiorum ab Epiſcopis viſitare non poſſunt, niſi ſuper hoc fuerint priuilagiati. Io. Andr. in cap. ſi Epiſcopus. in nouella, nec Capitulum Eccleſiæ Cathedralis.

10 Quæritur, vtrum Epiſcopi ſint viſitandi, & de quibus eos Viſitator interrogabit? Reſpondetur, quod Epiſcopi interrogandi ſunt an conferant beneficia indiſcretè maximè obtentu carnalitatis perſonis minus idoneis. l. vt noſtrum, vt Eccleſiæ benef. & cap. graue. de præbend. Item ſi indoctum, & minus idoneum ſcienter ordinauit; vel illum, qui vnum pedem tenet in mundanis, & alium in eccleſiaſticis contra legem diuinam. 49. diſtin. cap. fin. Item ſi conferant ordines loco remunerationis, cum non habeant aliud, quod conferant, cum ordinis collatio debeat eſſe diſcreta, & diſcreti iudicia, quia rarum eſt omne, quod magnum eſt. 93. diſt. ſi officia.

Item ſi negligunt proprios cleros idoneos, & relinquant eos quaſi oues errantes. 71. diſtinct. Epiſcopus.

Item ſi ſuſtinet clericos in delicto ſuo, nec corrigunt, obtentu obſequij ſibi præſtiti, aut carnalis facinoris, vel pecuniæ corruptionis. 83. diſt. ſi quis Epiſcopus. Error. & cap. conſentire, de offi. ord. irrefragabili. in fin.

Item ſi omittunt punire delicta, vt populis placeant, quod plebi commiſſæ, & ſibi perniciosus eſt.

Item ſi magis vtuntur cõſilijs laycorũ, quam clericorũ. 83. diſt. nihil illo paſtore miſerius. 84. diſt. pœnit. & cap. innouatũ.

Item ſi nihil paupribus erogent, & in vanum nomen Epiſcopi portent. 86. diſt. fratrem noſtrum. & cap. non ſatis.

Item ſi vſurpant fructus Eccleſiarum vacantium. cap cum vos. de offic. ord. 10. q. 2. cap. fin. de ſymon. audiuimus. de præb. de multa, de apprehenſibilis, vbi puniendi ſunt, & c. de maled. ſtatuimus.

Item dando malum exemplum, cap. magne. §. 1. deuoto, & tot mortibus, & cap. 11. q. 3. præcipuè.

Item ſi tranſgreditur iuramentũ, cap. ego enim. de iureiur. & alia multa, quæ diligentia Viſitatoris poſſuntinquiri.

11 Diximus, quia Imperator, & Imperatrix ſunt etiam viſitandi: quæritur de quibus ſunt ipſi interrogandi? Reſpondetur, quod interrogari debent ſi faciant iuſtitiam, nec alias veniant tempeſtates in populum, & flagella. 23. quæſt. 3. ſi quis violentos, & quæſt 5. Regum.

Item ſi quęrit impugnare ſanctam Eccleſiam matrem ſuam, quàm tenentur tueri, propter quod deponeretur. cap. venerabilem, & §. fin. de elect. quia ſiue pacata, ſiue turbata fuerit Eccleſia tempore ſui regiminis. Deus, qui tuitionem ei commiſit exiget rationem. 23. quæſt. 5. Principes. in fin.

Item ſi non reueretur Epiſcopos, ſcilicet capit, & mutilat, & occidit. de maior. & obedien. de elect. venerabilem. §. eos. igitur. circa quæ adde dicta per Hoſt. in ſumma de elect. §. quis elegi. ſub §. item ſecundum verſ nedum in Prælatis, & ſe, & multa alia.

12 Quæritur, de quibus ſunt interrogandi Reges? Reſpondetur, quod debent ſpecialiter interrogari ſi trahunt clericos ad forum ſuum, vnde deponendi eſſent. 11. quæſt. 5. nullus. Nam qui cæleſtem militem pulſat eius forum, debet ſequi: 11. quæſt. 1. Chriſtianus. cap. ſi clericus laicum, & cap. diligentis, & cap. cum ſit generale. de for. comp.

Item ab Eccleſijs, & perſonis eccleſiaſticis, penſiones, procurationes, & banna extorqueant contra iura, & eccleſiaſticam libertatem, quia incurrunt pœnam viginti librarum auri. 25. quæſt. 2. quæcunque igitur, & iniuriarum tenentur. de iniurijs. olim. 24. quæſt. 8. quamuis. Nam plus iuuat Eccleſiæ regnum orationibus, quam armiger armis, ibidem in cap. quicunque.

Item

Digitized by Google

Item ſi ducunt ſecum ad exercitum contra iura Sacerdotes. 23. quæſt.8. quo auſu, & cap. ſi quis Epiſcopus ſi nobis fratres,& cap.reprehenſibiles. 33. ſi quis vult Pontifex, vt ſcilicet pugnent perſonaliter. ſecus ſi ad dandum conſiliũ in iuſto bello.de voto,ex multa.§.pen. & fi.

Item ſi non faciunt iuſtitiam, vnde ſunt deponendi, 15.q.6.alicuius.

Item ſi talijs, & exactionibus populum Dei affligant indebite,& pauperibus iniuriantur, de quibus tenetur reddere rationem Deo. 14.quæſt.5. non ſane. 23. quæſt 4.quando vult Deus, & cap.ſi Eccleſia.in fin.

Item ſi occupant alienas terras, & non ſunt contenti proprijs finibus. 23. quæſt.4. tranſierunt, & tales non ſaluantur, etiam ſi bene adminiſtrent, niſi res alienas reſtituant ſecundum Auguſt. 14. quæſt. 5. neque enim ratio eſt.61. diſt. & ideo etiam poſſunt iuſtè impugnari. Eſt enim iuſtum bellum pro bonis noſtris defendendis,vel repetẽdis. 23. q.2. Dñi.

Item contra Saracenos, qui terras noſtras per iniuſtitiam detinent occupatas. 23.q 6.diſpar nimirum, & intendunt occupare ſi poſſent; & multa alia.

13 Quæritur, de quibus ſunt interrogandi Duces? Reſpondetur, quod debent interrogari, an talijs, & exactionibus indebitis excedant, & an faciant conſtitutiones contra Eccleſiaſticam libertatem,contra capitulum cum laicis, de rebus eccleſ. non alienand. propter quod tam ipſe, quam ſcriptores, & obſeruantes ſunt excommunicati ipſo iure;& feudis, quæ tenent Eccleſijs ſunt priuandi. de ſentent. excommunicationis nouerit, & cap. grauem. & poſſunt feuda eorum alijs potentioribus concedi, qui illa pro Eccleſia recognoſcant. cap.2.de feudis.

Item ſi volunt habere cappellas ſuas, & Cappellanos ſine Epiſcopali authoritate; & quod Cappellani habeant curam vxorum ſuarum,& familiæ &c.

14 Quæritur de quibus Marchiones,& comites ſunt interrogandi? ℞. viſitator debet eos interrogare an liberos homines ſubijciant ſeruituti, & eis graues exiſtant.14 quæſt.5. non ſane, vi, tamen nullus liber ſeruus fieri debeat 29.quæſt. 2.relatum,& adde, quod not, 1. q. 4.ver.

Item an priuauerint filios legitimos, vt adulterini ſuccedant eis, quibus tenentur,ad reſtitutionem cap. cum tu de vſu de pœn.officij.

Item ſi ſeruant iuſtitiam pauperi, qui non habet,quod offerat, & ideo non auditur.11.q.3.pauper, & an plerumq; eos ſuſpendant pro modico, & quandoque ſine iuſtitia, & non timent iuſtum Iudicem, non credant eum pacificum inuenire 23.q.5.Regum.

Item ſi Epiſcopos, & alios clericos honorant, ſicut debent cap. ſolitæ de mai.& obed. & an eis iura ſua ſubtrahũt, & quandoque ſubijciant ſeruituti contra cap. ius publicum. 1. diſtinct. 11. quæſt. 1.de iureiur.peruenit, & cap. nimis cum ſequentibus. De quo in tremendo iudicio habebunt reddere rationem.

Item in cauſis proprijs dicunt ſibi ius contra tit. cap. nequis in ſua cauſa, & l. damnamus. C. de his qui ad Eccleſias confungiunt.& l.nullus c.de iudi, & l. 1. quorum legatorum.

Item an differant iuſtitiam tantum affligendo partes laboribus, & expenſis: quod aut coguntur iuri ſuo renunciare, vel ipſum vendere, vel componere de reſcriptis, non nulli vnde tenentur ad intereſſe,& alias puniri debet de reſcrip. c.ſi.& c. cæterũ de iud. l. ſancimus, & l. properandum.§.illo.C.eod.tit.

15 Quæritur de quibus interrogabuntur Barones? ℞. quod debent examinari ſuper rapinis, & talijs, & bellis iniuſtis, & homicidijs.de iureiur.cap. ſicut de rapin. cap.de pœnis. cap. 2. 23. q. 8.vt pridem.

Item an faciant filios ſuos baptizari in domibus eorum priuatis contr. Clem. 1.de Baptiſmo.

16 Quæritur de quibus interrogabuntur milites? ℞. quod ab eis viſitator petere debent,an ſint contenti ſtipendijs ſuis,& an concutiant homines contra Euangelium, vbi dicitur neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, eſtote contenti ſtipendijs veſtris.23.q.1. paratus,& c.militare.36.diſt.non ſatis.

Item an inpugnent patriam, & dominum poprium, cui ex iuramento fidelitatis ſeruire tenentur. ff. de religio. & ſuper fun. l. minime 23 quæſt. 1. quid culpatur.l. vt vim. ff. de iuſtitia &, iure 22.

. quæſtione quinta, de forma.

Item an faueant, & ſeruiant dominis etiam in iuſtis bellis, quando potius debent recognoſcere Imperatorem Cæli 11.q.3.Iulianus.

Item an exerceant ſe in torniamentis tit.de torneamentis, vel in duellis, quæ tota die offerũt,& acceptãt.in tit.de purgat. vulgari,& de pugnantibus in duello.

17 Quæritur de quibus interrogabuntur Doctores,& Magiſtri? ℞. quod ab eis petant, ſi cum indoctos, & nimis inſufficienter ſe ſentiunt, ſe faciant per preces, & munuſcula in magiſtros promoueri, nam vix erit bonus magiſter,qui non fuit bonus diſcipulus, de electione, cum in magiſtrum. 61. diſt. quid proderit, nec pro nouis ſunt antiqui deſerendi.61.diſt. ſtatuimus, niſi cum nouo ad eo aliquid magis reuelatur,95.diſt.eſto.

Item ſi deſpiciunt ſubditos cathedratos,& propter vitium arrogantiæ ea,quæ ſciunt rectè docere non poſſunt 46. diſt. habet hoc proprium, & hi faciunt iniuriam cathedræ.11.diſt.multi.

Item ſi contendunt ſimplices,qui magis volunt vitare vitia morum,quam verborum.39.diſt.ſedulo.

Item ſi conantur dicere non vtilia,ſed ſubtilia, vt videantur ab hominibus, & &c.& ſic confundant auditores.43.quæſt. §.fin.49.diſt. cap.1.

Item ſi tacent veritatem,& vitia, quibus vinciuntur ſe ipſos reprehendere videantur 1.q.1.viliſſimus 3.q.in grauibus.

Item ſuper falſis conſilijs, quæ dant pro pæcunia, quamuis iuſtum vendere poſſent.11.quæſt.3.non licet.not. in cap. cum ab omni, &, quæ male extorſerunt debent reſtituere, vel pauperibus erogare. 14. quæſt. 5. ſi habetis, & §. multipliciter,& cap. non ſane. Alioquin cum diabolo perpetuis cruciatibus punientur de pænit.diſtinct.1. §. his auctoritatibus.

18 Quæritur de quibus interrogandi ſunt Aduocati? ℞. quod ex aduocatis viſitator quærere debet, ſi ſub dolo foueant cauſas prodendo propriũ clientulũ,præuaricatores,& infames.2.q.3.§. notandũ

Item ſi cauſas deſperatas fouent contra conſcientiam,in probos defendentes. 11.quæſt. 3. ſi qui verò.

Item ſi dilationes ſuperfluas nituntur obtinere, ad hoc tantum, vt fugiant, & negotium protrahant,cap.1.vt litteræ de dolo,& contumatia pro vt 3. quæſt. 8.§. tria ver.Præterea alias puniuntur. C. de iud.properandum.§.illo.

Item ſi nimis magnum ſalarium recipiant,& paciſcuntur de quota litis,vnde ab officio ſunt amouendi. 1.q.7.§.tria.

Item ſi ignorantes iura cum neſciunt quid dicant, certant. 3. quæſt.3. verb. ſi quis adeo.

Item ſi alijs lucrum,vt ſubtrahant,vbi eſt copia peritorum, parciſſimo lucro tanquam viles, & abiecti ſunt contenti. 3.q.7.§.tria.verſ.apud.

Item ſi faciunt poſitiones cauillloſas; vt aduerſas partes decipiant,& inducant clientulos ad peierandum, ponendo, & reſpondendo informant falſos teſtes, & quærunt 22. q. 5. ille qui, & cap. ſi quis coniunctus.

Item ſi recepto ſalario non curent de cauſa,nec ſtudent,nec vigilant circa eam & patiuntur bonam cauſam per dictum, cap.ad aures,& cetera multa.

19 Quæritur, quomodo ſe debet habere Prælatus inuiſitatione?℞.quod debet habere quatuor modos, vt ſit benignus cũ honeſtate, ſolicitus cum recta intentione, vrilis cum grauitate, pius cum bono ordine, & circa primum inquit. Iſid. lib. 9. Ethimologiarum. Benignus eſt vir ſpontè ad beneficiendum paratus. Dulcis eloquio, qui iunctos ſua dulcedine. Vnde Greg.in moral. 23. §.36. Doctrina vera tanto vehementis elationis. 46. diſt. hoc habet propitium. Vnde præcepta Apoſtolica beati Petri ad vniuerſos Epiſcopos,ſicut in Epiſtolis ad Clementem, ſic continebant. Eccleſiarum inquit, enim curam habentes miſericordes, & beneuoli eſtote,in omni verbo, & opere pro viribus agite.

20 Quæritur quomodo ſe debeant habere Notorij viſitantium in redigendo in ſcripturis,& alijs? ℞.quod ipſi, & quolibet de familia viſitantium occaſione alicuius officij, aut cõſuetudinis, ſeu quolibet alio modo eorum nomine, nullam pecuniam recipere poſſunt,ſed inuictualibus tantum expenſas moderatas, cap. Rom.§.procurationes,de cenſ.lib.6.Sine

ſit ille

Digitized by Google

ſit ille ſcriptor, ſiue ſigillator, ſiue aliud prætendat officium.ibi not. gloſ.

21 Quæritur vtrum clericus viſitatoris faciens litteras, poſſit aliquid habere? ℞. quod ſic Hoſt.art.22.quæſt.2.cap.charitatem, & cap. clericus. Idem Io. Andr. niſi de publico reciperet ſalarium: quo caſu ſtipendijs ſuis debet eſſe contentus. 23.quæſt.1.militare: Nec text. indicto c. Romana in ver.officij,intendit hoc damnare, vt ibidem in nouella probatur in verbo, earum nomine, quaſi alias ſecus in contrarium, tamen videtur text. expreſſ.cap.1.de ſimon.quod ſicut Epiſcopus non debet vendere manum, quam imponit,ita nec miniſter, vel notorius in ordinatione eius vocem, vel calamum vendere,& pro ordinatione, vel vſu pallis,vel pro cartis, & cap. 15. qui ordinatur omnino aliquid dare prohibetur.

22 Quæritur vtrum notarius poſſit petere ſalarium prd opere ſuo? ℞ quod non videtur de hoc prohiberi, ſed etiam in talibus locis aliquis ſponte offerens non committit ſimoniam,cap.dilectus 11.eo tit. ad fin. maximè ſi ſit conſuetudo de aliquo offerendo,quod pietatem,vel deuotioné moueat, c. ad Apoſtolicá eo tit.

23 Quæritur vtrum notarius viſitatoris debeat eſſe perſona Eccleſiaſtica? ℞. quod ſic, ne laicis pateſiant ſecreta clericorum arg.in cap. vt iuxta de offic. ordin.quia cohærere,& coniungi bene non poſſunt, quibus ſtudia ſunt diuerſa. 16. quæſt.7.in nona, & oppido; in feſti ſunt clericus.16.quæſt.7.per laicos. Nec concordat bene Cithara cum pſaltario, cap. diuerſis fallacijs de clericis coniugatis,& maximè in monaſterijs, quia ſine ſtrepitu,& figura iudicij talia fieri debent.

24 Quæritur quid debent facere notarij viſitationum? ℞. quod notarij tenentur facere libros in quibus conſcribant omnia,quæ geruntur in viſitatione, per viſitantem,vt finitis viſitationibus,prælatus illos reuideat,& exequatur, quæ repentino, & in tempore tam paruo viſitationis exequi nequit:

25 Quæritur quomodo ſe gerere debeat viſitator cum notario, quia vt plurimum notarij ſunt magni exactores. ℞. quod iuxta exigentia, poteſt viſitator non ſolum vnum, notarium, ſed etiam plures ſecum aſſumere, & quia vt plurimum in exigendo ſalario metas rationis excedunt,debet ex officio eos refrenare, nec cum ipſis aut etiam vicario ſuo lucrum participare quoquomodo alias ad reſtitutionem tenetur, nec prodeſt ibi remeſſio ſoluentis, cap. ſtatutum. §. notarium de reſcript.lib. 6.

26 Quæritur quomodo ſe gerere debent Prælati in captura clericorum? ℞. quod cauere debent Prælati, quod nimis prōpti non ſint ad capturam clericorum; ne ſe,vel alios allaqueant, vt notat. Io. Andr. in c.ſi clericus in nouella,vbi concludit,quod nō niſi pro grauibus exceſſibus,& notorijs eſt facienda captura, non autem pro debito, etiã ſi ſe id obligaret.

27 Quæritur quomodo ſunt corrigendi exceſſus ſubditorum? ℞. quod ſubditorum exceſſus, tanto diligentius debet Prælatus aſſurgere, quanto damnabilius eorum offenſas deſereret incorrectas, mandat etiam Conc.generale, vt Eccleſiarum Prælati ad corrigendum ſubditorum exceſſus maxime clericorum, & reformandos mores prudenter, ac diligenter intendat ne ſanguis eorum de ſuis manibus requiratur: Eſt etiam viſitatio,reformatio,& correctio omniumq. Prælati nouerint in Eccleſiaſticis ſeu Clero, & Populo, tam in capite, quam in membris reformanda: exceptis occultis, & quia de hac cauſa licet apud diſtrictum Iudicem, qui eſt ſcrutator cordium, & cognitum ſecretorum culpabiles exiſtant. Tales autem eſſe debent viſitatorer erga ſuos, quales eos ſi ſubditi eſſent, ſuos vellent eſſe præpoſitos, vt fuit Traiani dictum.

28 Quæritur quomodo ſunt inſligenda flagella? ℞.quod prouidendum eſt cum aliquis condemnatur,vt flagellis publicè, vel occultè fuſtigetur. Fiat moderatione adhibita, quod flagella in vindictam ſanguinis tranſire minime videantur, & ita quod flagella ad ſanguinem non procedant, vt in cap. Archiepiſcopatus de raptoribus,&c.

Moniales viſitandæ,& confirmandæ. Cap. XXXVII.

1 Viſitatores verò huiuſmodi ſollicitudinis ſtudium debent diligenter impen-

impendere, vt Moniales ipſæ pannis ſericis variorum foderaturis, ſandalitijs, comatis, & cornutis crinibus, ſcaccatis, & virgatis capuciolis non vtantur. Non coreas. non feſta ſæcularium ſequantur, non die, noctuue per vicos, & plateas incedant, aut voluptuoſam vitam ducant, eaſque ſolertius retrahere ab inſolentijs quibuslibet, & mundi huius illecebris, & inducere eadem ad impendendum in monaſterijs ſuis, deuotum, & debitum virtutum Deo famulatum non obſtantibus exemptionibus, priuilegijs quibuſcunque, & in illis compelli remedijs opportunis, & inducere eas ad ſuſcipiendam benedictionem intra annum à tempore confirmationis computandi, niſi ſubſit cauſa rationabilis, alias cadant à iure ſuo. d. clem. 2. & in cap. fin. in fin. de ſtatu monach. Debet enim talis Viſitator attendere ad omnia. in cap. 1. de ſtat. reg. lib. 6. videlicet circa clauſuram Monialium: & quod vltra facultates Monaſteriorum non mendicantium nulla recipiatur, & quomodo fieri debeat homagium, & fidelitas dominis temporalibus, & ſæcularibus. Et quid agendum quando in eccleſiaſtico, vel ſæculari foro cauſas habent; & quod ordinarij ſunt executores clauſuræ fiendæ, etiam quo ad exemptionem, ſalua tamen exemptione in alijs, &c. vt Deus omnipotens det Viſitatoribus gratiam, vt in his poſſint proficere. adde cap. moniales. de pu. c. ex. ſam. Th.

Monialis corrupta non debet eſſe Abbatiſſa.

2 Quæritur, vtrum Monialis corrupta poſſit eligi in Abbatiſſa? Reſpondetur, quod non, vt in 20. quæſt. 1. iuuenculas, nec electa poteſt benedici. 1. q. 1. cap. 2. ver. nouimus. & not. 27. quæſt. 1. Virginibus. non enim corrupta poſſet virginitatem hortari. 26. diſtin. cap. penult. in fin. ergo non poteſt præeſſe virginibus. gloſ. 1. de cle. attendentes. Item Ciprianus in cap. ſi quis inquit. 1. q. 1. nec cuiquam dominus per eius preces, & orationes profit, qui Deum ipſe violauit.

Quomodo proficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus à Deo poſſunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur. vide omnino cap. multi. 4. diſt. vbi dicitur. Si benè docueris, & malè vixeris, tui ſolius condemnator eris. Bene autem dicenda, & male viuendo, Deum inſtrui, quomodo te debeat condemnare, & in cap. ſit rector. 43. diſt. Sacerdos, qui prædicationis eſt neſcius, quam clamoris vocem daturus eſt pro eo mutus. Adde quod doctrina malorum nulla eſt. 1. q. 4. conuenientibus. 33. diſt. qui de menſa. & qui alios docet, ab alijs tunc edoceri non debet. inde ſanctis Epiſcopis. §. demus. notatur in cap. 1. de Magiſtris.

Receſſus Prælati à locis viſitatis.. Cap. XXXVIII.

Peracta demum viſitatione illius loci, & omnibus expeditis, cum diſceſſerit, Pótifex in ſuo habitu communi accedit ad Eccleſiam, & ſtans ante altare in cornu Epiſtolæ verſus ad illud dicit [De profundis.] totum cum [Requiem æternam.] & Antiph. [Si iniquitates.] deinde dicit:

Pater noſter.

℣. Et ne nos inducas in tentationem.
℟. Sed libera nos à malo.
℣. Requieſcant in pace. ℟. Amen.
℣. Domine exaudi orationem meam.
℟. Et clamor meus ad te veniat.
℣. Dominus vobiſcum.
℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus cuius miſeratione animæ fidelium requieſcunt, famulis, & famulabus tuis omnibus hic, & in Chriſto quieſcentibus, da propitius veniam peccatorum, vt in cunctis reatibus abſoluti, tecum ſine fine lætentur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen.

Poſt hæc diſcedit, quo voluerit, vt ſupra.

DE COR-

Digitized by Google

DE COEREMONIIS SERVANDIS IN PRIMIS & ſecundis Veſperis, & Miſsis ſolemnibus per Cardinalem Epiſcopum, vel eum, qui celebraturus eſt Pontificaliter in Eccleſia ſuæ Diœceſis in primo acceſſu, quod quidem putauimus non eſſe extra propoſitum: nam ante, vel poſt abſolutam viſitationem illi contingit celebrare, & fortè ex aliquo accidente poterit contingere ſe in tali graui actione, ſine Magiſtro cœremoniarum inuenire, licet habeat Pontificale, ac librum Cœremoniarum, & Clericos multos, ſed non in his cœremonijs omnino inſtructos, & bene expertos. Propterea ego ex libris antiquis, & modernis cœremoniarum ea, quæ in his neceſsitatibus ſufficere poterunt, omni cum breuitate, & diligentia collegi.

Cap. I.

QVo ordine, quoue comitatu Epiſcopus ad Eccleſiam ſiue pro Veſperis, ſiue pro Miſſa, alijsq. officijs accedere debeat, infra ſuo loco explicabitur. Nunc videnda ſunt ea, quæ ad præparationem altaris, Eccleſiæ, rerum, & perſonarum ſpectant: & primo de ornatu Altaris, & Tribunæ explicabitur.

Cardinali Epiſcopo celabraturo, Tribuna, & altare, quam feſtiuius poteſt, ornetur, citra tamen prophanas delitias, aut luxum ſuperfluum. Super altare appendatur baldachinum, niſi eſſet ibi ciborium, quo caſu ipſum ornari poſſet floribus, & alijs, & lampades argenteæ tres ardentes, ſiue lampadarium, cum pluribus lampadibus; & ante altare Sanctiſſimi Sacramenti adminus quinque lucernas eſſe debent. Item ſuper altaris planitie mappæ mundæ tres explicatæ, quæ totam altaris planitiem, vel latera contengant. Super medio altaris crux, & ſi haberentur tabernacula cum reliquijs, ponant ad eius latera per longum altaris, ac etiam aliquæ Imagines ſanctorum, & nonnulla vaſcula cum floribus. Item candelabra ſeptem, ad plus, (celebrante Epiſcopo) ſed non pauciora, quam ſex, poſt crucem locata, & magis parieti proxima, ita vt imagines proximiores ſint celebranti, vt cum ipſe incenſat Altare, non impediatur à candelabris. Item ſi in altari maiori maneat ſanctiſſimum Sacramentum, vt mos eſt amoueatur à tribuna, & in alio decenti loco à tribuna remoto ponatur, quia alioquin regularis actio rei diuinæ alterabitur: ſi quidem incenſatio non ritè illo pręſente fieri poteſt. Nam celebrans cum mitra ritè incenſari non poterit, ob illius reuerentiã; Inſuper Epiſcopum celebrantem inhoneſte, & irreuerenter in faldiſtorio ſedentur oporteret verſus ad Sacramentum renibus, cum Epiſcopus (illo præſente) ſemper ob illius reuerentiam ſtare deberet facie ad faciem conuerſus: Et quia ipſum incenſandum eſſet, neceſſario etiã ſequeretur, Epiſcopus antequam altare, & crucem, & oblata incenſaret, ipſemet Epiſcopus iret ad illud incenſandum ſine mitra, quæ legibus cæremoniarum repugnat. igitur remoueri debet. Item ſi aliquid ſcannum ligneum ordinarium pro canonicorum celebrantium ſeſſione poſitum adherens tribunæ ibi eſt, omnino amoueatur, quotieſcunque ibi ſit miſſa Pontificalis.

Item ſi contingat feſtiuitas præcipua vel de ſolemnioribus illius Eccleſiæ primum à parte exteriori ornandæ erunt valuæ ipſius (floribus,) ramis, frondibus virentibus, & quo ſplendidius pro locorum conſuetudine, ac temporum

quali-

Digitized by Google

qualitate fieri poterit, ornetur. Supra verò portæ ſuperliminare, imago Sancti, vel Sanctorum, quorum dies feſtus agitur, pariter ornata, & ſub ea inſigna Summi Pontificis, Legati, Cardinalium, aut Nuncij Apoſtolici, Epiſcopi, Reipublicæ, Principis, aut Ciuitatis, pro libito ponentur, ſeruando in eorum poſitione, ordinem dignitatum. Inferioris verò ordinis hominum, maximè laicorum inſigna non ſunt apponenda. Intus quoque ſi fieri poterit, parietes Eccleſiæ auleis, Tribunæ verò holoſericis, aut nobilioribus cortinis coloris cæterorum paramentorum pro Feſti qualitate.

De Faldiſtorio, ac eius poſitione. Cap. II.

FAldiſtorium quoque ſi eo vtendum erit, locari debet ad cornu altaris ſiniſtrum, quod eſt Epiſtolæ, ita vt ipſe celebrans ad dexteram ſuam altare, cui honorem defert, & ſic locari cum moderamine debet, vt poſt renes ſuos celebrans non vtique altare habeat, ſed nec etiam nimis ante faciem ſuam, ſic vt ab omni populo ſedens ipſe videatur. Commodè ergo locabitur, ſi pedes celebrantis ſint æquales ſecundo gradui altaris, & omnino locetur ipſum faldiſtorium, vt celebrãs ſuper illo ſedens, vertat faciem ſuam, ſicut eſt altaris frontiſpitium; non autem ſemper ad populum, nec ſemper ad corpus Eccleſiæ, ſed vt ſupra, ita vt ipſe celebrans non frontem, ſed humeros ad corpus Eccleſiæ, id eſt, ad populũ vertat, quod etiam in omnibus locis pari ratione ſeruabitur.

Inſuper faldiſtorium ipſuum coopertum ſit de colore aliorum paramentorum, & ſub pedibus ſuis habeat grandia tapetia pauimentum vniuerſale tegentia, & aliud paruum, & pulcrius tapete ad longum ante faciem Domini extenſum, quod eſt priuilegium Cardinalium, & Epiſcoporum, non autem minorum Prælatorum. Et ſi gradus altaris tres, aut plures erunt, tunc fiat vnus ſuggeſtus, ſeu tabulatum ligneum altum, ſicut gradus vnus infimus altaris, vel duo, vt placet, & ſuper eo faldiſtorium imp onatur, & iſtud faldiſtorium à loco nunquam inter Veſperas, aut Miſſam remouetur, niſi poſt finitam rem diuinam; & quia non decet Epiſcopum nimis profundè incũbere, ideo ſeſſio eius cum vno, vel duobus puluinaribus, vt opus erit cooperto rio ſubpoſitis eleuetur, vt altius ſedeat: Sedem etiam Epiſcopalis aliquanto etiã pulchrioribus, inſignioribuſque tegumentis, ornetur eiuſdem coloris feſtiuitati congruentis, & ſupra etiam pendeat baldachinum.

De Sede Legati. Cap. III.

SI fortè legatus adeſſet, Sedes eius ampla locabitur in parte dextera altaris, id eſt intra præsbyterium verſus Euãgelium, habebitq; duos tantũ gradus, & non plures, nã regulariter ſoli ſedi Papali quod ſoliũm vocatur, apponũtur gradus tres, quæ eſt Papæ prerogatiua, & ea ſedes, non erit cameralis, nec auro ornata, vt ſunt ſedes geſtatoriæ, ſed alta cathedra, cum poſtergali eleuato circumquaq; tapetibus, ſeu pannis ſericis, raſis, non autem villoſis, nec ex auro textili ornata; gradus quoque eius tapetibus, ſeu pannis, vt ſupra ornatos, & tres puluinos; videlicet vnum ſerico villoſo coopertum pro genuflexione, & alium ſimilem pro accubitu habens, & tertium maiorem pro ſeſſione. Item non omittemus etiam dicere, quid ſi caſu occurat aliquis Dux, vel maximus Princeps, aut Rex, ſeu etiã Illuſtriſſimus Cardinalis Epiſcopus illius loci, non celebrans, vel alius Cardinalis ſimul miſſæ, aut veſperis adſit, tunc ſimiliter poterimus aliquod tabulatum, vel ſuggeſtum altitudine duorum graduum in eadem parte erigere capax tot ſedilium, quot ibi ſeſſuri ſunt Domini, & remota ſede Legati ampla, ponere totidem ſedes ſimiles camerales æqualiter altas, ſedem verò legati paulo altiorem, id eſt circa medium palmum, (præcipuè ſi aliquis Cardinalis, quam illius loci adſit) ita tamẽ, quod ſedes Legati ſit proprior Altari, quo caſu habebit ad dexteram ſuam Regem, vel Cardinalem Epiſcopum illius loci, qui licet ad dexteram legati exiſtens, videatur eſſe in loco digniori, & ſupra Legatum, tamen non eſt ita,

Digitized by Google

ſta, quia locus ille dignior eſt, qui eſt magis propinquus altari in omni caſu. Alij vero Epiſcopi hoſpites, ſi ad eſſent, debebunt in digniori loco poſt Epiſcopum Diœceſanum ſupra omnes Canonicos, Abbates Diœceſani, benedicti habentes vſum mitræ, & baculii, habebunt locum condecentem pro iudicio, & prouidentia Epiſcopi, dummodo non ſupra, nec inter canonicos, De alijs, vt in cæremoniali Romano, cap. 13.

De Sede Officialium, ac Prælatorum. Cap. IV.

LOca Officialium, Magiſtratuum, & Antianorum iuxta conſuetudinem illarum Ciuitatum, in quibus ſupradicta diuina fiunt, obſeruetur.

Loca vero Prælatorum, & nobilium Cardinalem ſequentium, aut alioquin officio præſentium præparari debent in eodem latere, ſed extra presbyterium in ſedibus chori, quas cancellos vocant, ita vt dignior ſit in primo loco verſus Cardinalem, ſine tamen tapetibus, & pannis, aut ornamentis aliquibus particularibus pro ipſis, niſi placeret ſcannum ob longum apud Cardinalem pro Prælatis poni, & illud panno cooperiri debebit præterquam in miſſa pro defunctis, quia tunc omnia nuda eſſe debent ac etiam tũc parcius ſedes Epiſcopalis ornabitur.

Item loca pro Capellanis erunt intra presbyterium, ſeſſuris ſupra gradibus altaris in latere Euangelij, ita non humerum, ſed bracchium ſiniſtrum quiſque ad altare vertat, & faciem ad Cardinalem, ſiue ad chorum, & primus ex eis erit proprior ad Cardinalem, & non ad altare.

Et loca pro ſcutiferis Cardinalis erunt in veſtibulo, id eſt extra presbyterium inter ante murale, & chorum, ita vt ipſi ſcutiferi non ſint vnquam ſeſſuri, ſed mãſuri ſemper recti ante Cardinalem etiam ſi ſint ante ſedes chori, non tamen ante cancellos, intra quos ſtare non debent.

Et tandem in aditu tribunæ ſtabunt duo lictores, ſiue Clauigeri cuſtodientes ingreſſum vilium perſonarum, muliercularum, & puerulorum, ac miſerabilium pauperculorum rem diuinam quomodolibet fortè turbantium, & denique ſilentium ac attentionem indicentes, qui ſilentium valde neceſſarium eſt: & vbi nõ eſt ſilentium, ibi non eſt attentio, & vbi non eſt attentio, nõ multa poteſt eſſe deuotio, & modeſtia, vt infra dicetur.

Silentium itaque in omni re diuina intra chorum obſeruetur. Vbi ſolum à cantoribus circa ſuam pſalmodiam, & miſſarum ſolemnes cantus intentis, omnis ipſe chorus ſacris modulationibus, & canticis ſpiritualibus, ac dulcis melodijs impleatur. Nemo ergo ſit interim, qui librum aliquem, nec breuiarium quidem habeat apertum, vt ex inde ſuas orationes profiteatur, aut horas canonicas, tunc ſiue ſedentes, ſiue ſtantes, aut genuflexi recitet, neque quid ad legile, ſiue pulpitum aliquid lecturi audeat non qui Epiſtolas, neque documenta, nec aliquid ſcripturarum genus, nec etiam aliquas orationes diuinas interea legat: nec verò, qui obſtrepentes cum cacchinno, & riſu, aut ſtrepitu, motuque apparente oblaquatur, nec qui non ſolum dormientes ſtertant, ſed ne quidem ſemiſoperati videantur, ſed omnes quantum reuerentius, attentiuſque poſſunt, ac deuotius verbo Dei, & in Eccleſia Dei, vbi propterea conueneruut, tũc præciſè, ac quodammodo auidi inſtare credantur, & inſtent audientes miſſas, veſperas, & alias horas, ac orationes ſacras, quæ à ſuo Pontifice illo tempore pro peccatis populi offeruntur omnipotenti Deo.

Inſuper omnes actus, qui in ipſa celebratione tàm à Cardinali Epiſcopo, quã à miniſtris fient placidè, modeſtèque, ac reuerenter; Solo cœremoniario non per ſignum modo, ſed per nutum, per quæ ſolum ſi ſufficit intuitum, id eſt per ſignum aliquid leue, ſingula moſtrante ſiant, ita vt nemo, quid acturus ſit quærat tunc clamando, aut deſiſtat ſcandalizando, nemo diſcurrat, nulluſque ſit tumultus, ac nulla quantumcunque leuis altercatio, ſed omnia ante tempus ita, & taliter præuideantur, & inſtruantur, etiam cum exhibitione ſchædulæ cæremonialis, in qua omnia notata, & vniuerſa ſigillatim per ſeriem ordinata, vt in ipſo a-

Digitized by Google

ſo actu omnis decor, & reuerentia, quo ad eius fieri poſſit interueniat.

De Cœremonijs ſeruandis in primis, & ſecundis veſperis, vigiliæ, & feſti alicuius Sancti per Cardinalem Epiſcopum, ſiue Epiſcopum tantum pontificaliter celebraturum. Cap. V.

CArdinalis Epiſcopus veſperas Pontificaliter celebraturum in vigilia alicuius feſti, vel in ipſa die feſti, hora cōpetenti indutus ſuis veſtibus, videlicet cappa longa Pōtificali caudata, & cucullata coloris rubei, vel roſini, aut violacei, prout tempus, & ſolemnitas diei poſtulant, & ſi iſte eſt Epiſcopus, & Cardinalis, coloris violacei, à camera ſui palatij ad Eccleſiam veniens aſſociatus à ſuis canonicis cottis indutis, & cum peruenerit ad portam principalem Eccleſiæ accipit aſperſorium oſculatur, & poſtea manum Epiſcopi, qui capite diſcooperto ſe ipſum primum aſperget, deinde Canonicos, Magiſtratum, ac Populum circunſtantem & reſtituit aſperſorium dicto canonico, qui Epiſcopi manum oſculatur, deinde aſperſorium: (quo facto) Cardinalis Epiſcopus Eccleſiam intrat, (Organis feſtiuiter ſonantibus continuè) Canonicis antecedentibus; Tum ante in medio altaris ſuper puluino, præparato genuflexus orat: Deinde paulisper in faldiſtorio ſedens quieſcit, donec omnes conſederint, & miniſtri parati ſint, & à cœremoniario diſpoſiti, qui debent Epiſcopo aſſiſtere, & inſeruire.

De Numero Miniſtrorum. Cap. VI.

SI celebrans eſt Cardinalis, miniſtri debent eſſe quindecim, ſeu treſdecim: Si eſt Epiſcopus, & non Cardinalis debent eſſe nouem, vel ad minus ſex ſuis cottis induti, ex quibus non numerando Diaconum, & Subdiaconum: Duo cum pluuialibus ſuper cottis, ſine amictu hinc inde aſſiſtentes Epiſcopi Cardinali, & ſciendum eſt, quod huiuſmodi aſſiſtentia duorum canonicorum non fit, niſi Epiſcopo ordinario, & nulli alteri, etiam ſi ſit Patriarcha, vel Archiepiſcopus Metropolitanus, vel alius quiuis ſuffraganeus, aut nec etiam ſi legatus fuerit: Sed illud omittēdū nō eſt, quod in matutinis quibuſcunque ſolemnibus, aut ſimplicibus huiuſmodi aſſiſtentia nullatenus fieri conſueuit, & aſſiſtens cum pluuiali ſuper cottam, in veſperis, & in miſſa: & hic aſſiſtens poteſt eſſe Vicarius ſuus generalis, vel alius, vt placet, dummodo ex dignioribus ſit. Item Canonici omnes cum pluuialibus à principio veſperarum vſque ad finem ſemper induti ſint. Item cappellanus, ſiue manſionarius choralis intimantis Antiphonas veſperales, & debet eſſe hic (præter prædictos) nouem, vel ſex, & diſtinctus ab alijs, & ſi canonici ſunt pluuialibus induti, & is non pluuiali, ſed planeta. Si autem canonici ſunt cottis induti ſimpliciter, & ipſe tunc eſſe debet pluuiali indutus, & virgam longam in manu, ſicut præcurſor Apoſtolicus tenens, vt mos eſt in aliquibus locis vel per Subdiaconum. Et accedens ad Cardinalem Epiſcopum celebrantem debet habere ſocium alium Canonicum ſimili pluuiali indutum, cum virga (ſi vtitur) & nunquam ſolus, ſed ad Canonicos, etiam Archidiaconum, ſeu Archipresbyterum, ille principalis ſolus cum cœremoniaio ſuo duce accedet, & intimare debet. Itaque quando ipſe principalis (ſocio comitante) & cœremoniario præcedente eſt intimaturus aliquid Cardinali Epiſcopo celebranti. facit reuerentiam altari vſque ad terram genuflexus, inde ante Cardinalis Epiſcopi faciem capitis, & humerum profundam inclinationem faciet, vbi ſtans exſpectat, donec cantus à choro penitus compleatur, (quo facto) ipſe ſtans facie recta, ſine aliquo motu corporis, nec faciens amplius reuerentiam, competenti, & ſubmiſſa voce intimat Antiphonam in veſperis, & poſt intimationem non facit reuerentiam aliquam, nec inde receditſed

Digitized by Google

dit,ſed ſic immobilis perſeuerans expectat, donec celebrans reſumpſerit quicquid fuerit ſibi intimatum,tunc enim, & nõ prius, ac recedit,cũ ſimilibus reuerẽtijs,vt venerat, idem in omnibus, & per omnia facit ſocius ipſum aſſocians. Cardinalis autem celebrans, aut quiuis alius Epiſcopus, & non Cardinalis aduerſus intimantem, non ſolus Caput non mouet (recepta intimatione) ſed quidem ſignum vllum, immo nec nutum leuem aliquem propterea, facere debet.

Intimatio verò ſupradicta,non ita cõgruè in miſſis, ſed in veſperis ſit, in quibus Antiphonæ tam celebranti, quàm canonicis intimari debent. Itaque intimator ſolus ſine ſocio ante conſpectum ſingulorum Canonicorum idem facit,ſicut de celebrante dictum eſt, maximè, quoad acceſſum,& receſſum ſuum:Nam quoad reuerentias parcius agit cum Canonicis, quam cum Epiſcopo. Ipſi vero Canonici, verſa vice iuxta conſuetudinem cum capitis leui inclinatione, non tam cum aſſurrectione correſpondent eidem Menſionario, ſeu Capellano intimanti.

De intimatione Antiphonæ. Cap. VII.

ANtiphonæ intimantur hoc ordine, videlicet: Prima Epiſcopo celebranti: Secunda Diacono à dextris Epiſcopi: Tertia Presbytero aſſiſtenti: Quarta primo Canonico in Choro manenti, etiam ſi ſit Archidiaconus, vel Archipresbyter: Quinta Subdiacono à ſiniſtris Epiſcopi; & ſi aliter fiet, illegitimè fiet. Et iſte ordo legitimus, & cœremonialis cantandi Aatiphonas, eſt quando Cardinalis, ſiue Epiſcopus ſolemniter celebrat Veſperas. Quando verò ipſe celebrat, quiſque vbicunque fuerit, cantat ſuam,& ſciat quod nullus debet, aut poteſt ſe excuſare quominus cantet ſuam, maximè Cardinali, ſiue Epiſcopo celebrante: eo autem non celebrante,excuſatio admittitur, ſi eſt admiſſibilis, vel abias,vt libet iuxta morem Eccleſiæ.

De paramentis Ponrificalibus in Veſperis. Cap. VIII.

IN Veſperis paramenta ſola pro Epiſcopo celebraturo ſuper medio altaris locentur ordine præpoſtero, videlicet,annulus,Mitra pretioſa, pluuiale, ſtola,crux pectoris,cingulum, alba, ſiue camiſus,& amictus: nam his duntaxat vtitur quiſque Epiſcopus,& Cardinalis celebraturus Veſperas.

Pluuiali verò pro aſſiſtente; dalmatica, & tunicella pro miniſtris, ponuntur vel retro altare ſuper aliqua menſa ſimplici,vel in ſacriſtia; vbi ipſi Diaconus, & Subdiaconus ante aduentum Epiſcopi, parati erunt; ſed aſſiſtens (parato Epiſcopo (parabitur poſt altare.

De diſpoſitione Miniſtrorum. Cap. IX.

MIniſtri diſponuntur hoc ordine,videlicet. Primum locũ tenet Presbyter aſſiſtens, qui poteſt eſſe Vicarius Epiſcopi, dummodo non Suffraganeus, nec Prælatus Apoſtolicus, ſed Sacerdos ſit,& in Sacerdotalibus benè inſtructus; ſin autem alius ex ſenioribus Canonicis, qui etiam in pleriſque eſt ſupra Diaconum. Secundum de baculo paſtorali ſeruiens. Tertium de mitra. Quartum de libro. Quintum de thuribulo, & nauicula. Sextum de gremiale; & in Miſſa ſeptimum de ampullis,& reliquos duos de luminaribus ſeruituri: Et hi quando ſedendum erit,in terra ſedebunt, non vtiq; genuflectentes,ſed omnino ſedentes per lineam in ſiniſtra celebrantis: dum autem ſtandum erit,ipſi ſtabunt ibidem; & dignior eorum apud caput, & humeros celebrantis; vltimus verò magis ante faciem eius ad longum. Sed Diaconus indutus dalmatica, & Subdiaconus tunicella, erunt ſedentes, vel ad latera hinc inde celebrantis: poſt tamen ipſum modico ſuper duobus ſcabellis paulominus altis ſicut faldiſtorium, & Diaconus à

Digitized by Google

dextris verſus altare, Subdiaconus ad ſiniſtram, vel ſi magis placet, iſti ambo erunt ſedentes ſimul ad dextram celebrantis ſuper gradibus altaris, quantuncunque renibus verſis, cum quibus aſſiſtens etiam ſedebit ſuper gradibus eiſdẽ modicum poſt terga celebrantis, vertens tamen faciem ſicut ipſe celebrans. Inſuper Cardinalis celebrans habeat tres, aut quatuor ſcutiferos, ſi Epiſcopus eſt, adminus duos.

De habitu eccleſiaſtico Canonicorum celebrante Cardinali, & Epiſcopo, & non celebrante. Cap. X.

TAm in Veſperis, quam in Miſſis celebrante Cardinali Epiſcopo, Canonici ſuper cottis ſine amictu pluuialibus induantur omnes; ſed ſi haberi non poſſunt paramenta pro omnibus, ſaltem quatuor, aut ſex primi habeant pluuialia; non autem alij pluuialibus, alij planetis, alij dalmaticis, & alij tunicellis, niſi vbi præbendarum, & aliæ presbyterales, aliæ diaconales, & aliæ ſubdiaconales eſſent, vt in pleriſque Eccleſijs; quia tunc veſtirentur paramentis præbendæ, & ordini conuenientibus, etiam ſi qui ex eis eſſent Prælati Apoſtolici, & Epiſcopi &c. præter illos duos, qui in habitu, & actu Diaconi, & Subdiaconi miniſtrant apud Cardinalem, & præter Presbyterum aſſiſtentem Cardinali. Ex quibus, qui cantaturus eſt Euangelium, debet eſſe dalmatica, & qui Epiſtolam, tunicella indutus, tam in Veſperis, quàm in Miſſa. Qui verò eſt aſſiſtens in Veſperis, & in Miſſa pluuiali ſuper cotta, ſine amictu. Et iſto caſu ipſi Canonici ſic induti ad nullos circulos de Choro ante Cardinalem venire debent: Et aduertant maximè cum habent paramenta, vt omnes ſimul in eodem loco illa induant: ſimiliter, & dum ſedendum eſt, omnes iſti ſedeant; dum verò ſtandum eſt, omnes ſtent.
Cardinali autem non celebrante, prædicti Canonici ſuis ſolitis ſuperpellicijs, ſiue cottis induti ſint, cum armutijs ſuper humero ſiniſtro, iuxta Eccleſiæ conſuetudinem; & tunc ad circulos venire tenentur.

Quando verò celebrat cum ſuis ſolitis miniſtris, quæcunque dicenda ſunt, dicit, & proſequitur, ſed nullatenus cum alijs Canonicis, qui vt dictum eſt, ad circulos non veniunt.

Item ſi magis placebit etiam Manſionarios ſacris veſtibus paratos eſſe, tunc non vtique pluuialibus, ſed planetis ſuper cottis ſine amictu, veſtiti erunt, & cum illis etiam computabuntur hi, qui baculos aureos manibus præferunt tanquam præcurſores; quo caſu Canonici, & Aſſiſtens amictibus vtuntur ſub pluuialibus, & non aliter.

De duorum Canonicorum aſſiſtentia. Cap. XI.

REgulariter duos Canonicos ſeniores, ex omnibus digniores, (præter Archidiaconum, & Archipresbyterum) aſſiſtentes ſemper habeat Cardinalis, ſiue celebret, ſiue non, dummodo in Eccleſia præſens rei diuinæ, niſi in Veſperis pro Defunctis; & celebrante Cardinali, Archidiaconus, & Archipresbyter pro Euangelio, & Epiſtola cantandis poſſunt eſſe miniſtri, & à tali miniſterio non excuſantur; eo verò non celebrante, excuſantur.

De parando Epiſcopo celebraturo Veſperas. Cap. XII.

HIs denique omnibus per cæremoniarium diſpoſitis, & ordinatis, & Epiſcopus poſtquam omnes miniſtros, & capellanos, ac omnia in ordine ſtatuta viderit. Primò deponat cappam, & abſq; lotione manuum, & abſq; lectione Pſalmorum, & abſque ſacris calciamentis, induetur ſuper Rochettum per Diaconum, & Subdiaconum paramenta, quæ capellani, per ordinem ex altari capientes portabunt, videlicet. Primò, amictũ, quem

quem in medio vbi eſt parua crux oſculatur; deinde albam,ſiue camiſum; mox cingulum, tum crucem pectoralem, inde ſtolam à collo pendentem, quam ſimiliter oſculatur in medio, poſtea pluuiale, deinde ſedenti mitram pretioſam, & vltimo annulum pontificalem, & nulla alia paramenta penitus miniſtrabunt. Hæc autem dum fiunt, Organiſta nunquam à ſonitu ceſſet, donec Epiſcopus ſurgat incepturum officium.

De vſu mitræ. Cap. XIII.

MItra verò pretioſa in Veſperis incepto primo pſalmo, deponitur ſuper altari in cornu Epiſtolæ, & accipit leuem, niſi aliter placeat. Tum incepta Antiphona Cantici, ideſt Magnificat, leui depoſita,vbi ſupra, pretioſam recipit.

In Pontificali ordinario explicantur tempora, & dies in quibus mitra pretioſa Epiſcopus celebraturus ſolemniter, vbi addendum, quod in magnis ſolemnitatibus, & feſtiuitatibus vtitur tam in Miſſa, & in hora Tertiarum cantanda, quàm in Veſperis. Quotieſcunque autem mitra pretioſa vtitur,toties cum illa das benedictionem.

Mitra pretioſa vti nunquam debet in Miſſis, aut Veſperis ferialibus, aut pro Defunctis,neque in benedictionibus cādelarum, cinerum, & palmarum,neque intra Aduentum, niſi in Dominica tertia eiuſdem, qua cantatur in introitu Miſſæ [Gaudete] neque in Quadrageſima, niſi in quarta Domninica eiuſdem, qua cantatur in introitu Miſſæ [Lætare] quia dictis temporibus, nunquam pretioſa vtitur, niſi Miſſæ aut Veſperæ cantarentur de aliquo Feſto ſolemni.

In Veſperis Diaconus à dextris ponit biretum, & mitram; qui verò eſt à ſiniſtris deponit mitram ſolam,ſiue ſit apud altare, ſiue apud faldiſtorium, aut alibi; ſed dum ex ipſis ponit mitram, alter vittas pendentes,ſiue infulas aptat. Quando Diaconus eſt occupatus in eadem,vt quando poſt incenſatum à celebrante altare, ipſe capit thuribulum, de manu eius; quia tunc non poteſt ponere mitram, ſed illo caſu ſupplet Subdiaconus, aut Aſſiſtens,vel Cæremoniarius.

De principio Veſperarum. Cap. XIIII.

CArdinalis Epiſcopus ſurgens, & verſus altare ſtās nudo capite apud faldiſtorium ſuum, & intonat non alte, ſed ſubmiſſa voce [Pater noſter] & abſoluto tacitè: tum producens ſibi ſignum crucis à fronte ad pectus cantat, [Deus in adiutorium, &c. & manet ſic immobilis vſquequo inchoetur primus pſalmus: Interim manſionarij, vel canonicus ad quos ſpectat intimare antiphonas aſſociati à cœremoniario præcedente accedunt ad celebrantem, cui cantu per chorum finito vſq; Amen, & non prius] facta eidem prius reuerentia, intimat Antiphonam primam(qua intimata)non facit reuerentiam, neque inde ſe mouet, ſed expectat, quoad per Epiſcopum ex libro,vel ſine libro,vt placet,Antiphona reſumpta fuerit, tum facit reuerentiam; Celebrans autem ſic ſtat donec per chorum finita Antiphona, & tunc inchoato pſalmo,ſedet cum mitra alba leui,ſimiliter,& omnes ſedent.

Aliæ quatuor Antiphonæ reſiduæ intimantur Miniſtris, & Canonicis, [ſicut dictum eſt ſupra]hoc ordine,videlicet.

Secunda Diacono: Tertia presbytero aſſiſtenti:Quarta,Primo Canonico in choro manenti: Quinta Subdiacono.

Sciendum eſt autem,quod celebrans, ſiue ſit Cardinalis, ſiue Epiſcopus, ſiue Prælatus aliquis: ſiue non Prælatus ſit, nunquam deponere debet pluuiale pro veſperis celebrandis, ſi illud primo Indutus ſemel fuerit,niſi veſperis in totum finitis: Sicut nec celebrans miſſam deponit planetam,niſi miſſa finita, non obſtante contrario vſu alicuius Eccleſiæ: Immo nec Canonici, nec manſionarij, nec alij, qui ſemel ab initio rei diuinæ paramenta, quæ ſemel ſumpſerint, vnquam debent illa deponere,niſi re finita.

Cantantur pſalmodia cum omni modulatione Eccleſiaſtica, & deuota, tam per Cantores, quam per Organiſtam, qui admoneatur, vt nullo tempore incipiat ſonare primū verſum Cantici:

Digitized by Google

tici, id eſt, Maggnificat, ſed relinquat Choro cantandũ. Idem faciat de Hymnis omnibus, præſertim de his, in quorũ principio Cardinalis, & populus genuflectere conſueuit: vt [Aue Maris ſtella.] & [Veni Creator ſpiritus.] item [Crux aue ſpes vnica.] & ſic de alijs. Et in Miſſa, videlicet, in Symbolo pro verſu. [Et Incarnatus eſt de Spiritu Sancto, &c.] & in Hymno. [Te Deum laudamus,] & in verſu. [Te ergo quæſumus &c.]

Et celebrans ad omnes concluſiones, quæ in fine ſingulorum Pſalmorum cantantur, id eſt, [Gloria Patri,] inclinato capite cum mitra verſus altare ſedens perſiſtens reuerenter, & ſimiliter alij omnes capite detecto, & magis inclinato idem faciant.

Dum pſalmodia cantantur, Capitulum in loco Epiſtolæ per Subdiaconum aſſociatum à ſolo Cœremoniario, quod dum inchoatur, celebrans ſurgit cum mitra ſtans verſus Subdiaconum cantantem.

Capitulo finito, & reſponſo [Deo gratias.] celebrans cum mitra voluitur ad altare, & intimato ei Hymno, tunc ſine mitra verſus altare ipſum Hymnum intonat; & ſi Hymnus erit [Aue maris ſtella.] ſiue [Veni creator ſpiritus.] tunc poſtquam in eodem loco celebrans intonauit, ibidem genuflectit, ſine mitra ante, & ſuper faldiſtorium verſa facie ad altare, & ſic permanens vſque ad finem primi verſus (genuflectētibus omnibus) deinde ſtat ſic ſine mitra verſa facie ad altare vſquequo finitus ſit Hymnus cum Verſiculo, & Reſponſorio eius. Tunc Antiphonam ſibi ſic ſine mitra ſtanti intimatum ante Canticum [Magnificat] reſumit; qua reſumpta, mox ſedet cum mitra precioſa; & dum cantatur Antiphona à choro ante Magnificat, ipſe ponit incenſum, hoc ordine. Presbyter aſſiſtens pluuiali indutus portans nauiculam dextera, & thuribulum ſiniſtra pro benedictione, & poſitione incenſi, & ſirmat ſe ad ſiniſtram celebrantis; vbi ſtans humiliatus, ipſam nauiculam apertam porriget Diacono ſtanti ad eiuſdem dexteram, & ita ipſam approximet thuribulo, vt thuribulum, & nauicula ſe ſimul tangant ante pectus Epiſcopi, & aſſiſtens Presbyter dicens: Benedicite Pater Reuerendiſſime, quod cum dicit, oſculatur coclear, & manum Epiſcopi, & ille benedicit verbo, non manu, dicens: Ab illo benedicaris in cuius honore cremaberis. Qua verborum forma ſemper vtitur in omnibus benedictionibus, tam in Veſperis, quàm in Miſſa, & alijs actibus, præter in incenſationem oblatorum. Igitur petita benedictione, celebrans accepto cocleare, ponit incenſum tribus vicibus in thuribulum, & in fine ſuper thuribulum, facit ſignum crucis; quo facto, Diaconus oſculatur ſuſceptum coclear, & manum, redditq. nauiculam Cœremoniario, qui illa repoſita, thuribulum dextera tenet; & quando illud vult offerre, Diacono, vel Aſſiſtenti, vt det illud celebranti, offert ordine præpoſtero; nam cathena in dextera Diaconi, ſiue Aſſiſtenti, & vas thuribuli in ſiniſtra, vt ſic celebrans cōmodè, & congruè capiat ex manibus alterius illorum. Dum Cœremoniarius offert, non oſculatur, ſed Diaconus, vel Aſſiſtens cathenulas thuribuli, & manus celebrantis: & iſta incenſi poſitio ſit ter in Miſſa, videlicet, in principio Miſſæ, ſecundo pro Euangelio cantando apud faldiſtorium, tertio poſt oblata apud altare, niſi ſit Miſſa pro Defunctis, quia ſolum ponitur, id eſt poſt oblata tantum. In Veſperis autem ſit ſemel duntaxat, niſi aliter vſus exigat.

De Cantico Magnificat, & incenſatione altaris, celebrantisque, & omnia, ac per quos, & qualiter. Cap. XV.

INcepto Cantico [Magnificat] ſurgit celebrans, & omnes alij cum eo, & facto ſigno crucis à fronte ad pectus, vadit nihil tunc dicens, ac mitram in capite, & baculum manu gerens ad altare, & medius inter duos miniſtros eius pluuiale tenentes ante medium altaris ſuper vltimo gradu, baculo, & mitra depoſitis, cum reuerentia aſcendit, oſculatur, & incenſat altare, hoc modo; videlicet, Diaconus capit thuribulum à Cœremoniario, & illud celebranti offert cum oſculis &c. & ſuſtinet manum, & manicas cele-

celebrantis,dum incenſatio fit.

Item accepto celebrans ante medio altaris thuribulo, faciat primo reuerentiam cruci, poſtea incenſat eam triplici ductu, deinde ei iterum faciat reuerentiam; poſtea incenſat duplici ductu Reliquias (ſi adſunt) ſiue imagines à dextris; tunc reuertens ante crucem, facta eis reuerentia, incenſat ſimiliter Reliquias à ſiniſtra parte crucis, aut imagines,ſi erunt: & ſi imagines non ſint,tunc ſimiliter incenſat candelabra ibi poſita, incipiens ab his, quæ ſunt in parte Epiſtolæ ſemiuertens ſe ad poſterius cornu incenſet illud manu dimiſſa bis thuribulum ducens, tum ſemiuerſus ad altare eleuans manum incenſet planitiem altaris ter thuribulum ducens vſque ad medium; & ibi facta cruci reuerentia, eleuet plus manum, & incenſet alias reſiduas imagines exiſtentes pro omnibus, ter tantum thuribulum ducens (quibus non obſtantibus) candelabra tria ſingulo ducto thuribuli pro ſingulo candelabro incenſet, vt dictum eſt, & in cornu Euangelij incenſauit. Tum ſemiuerſus manum dimittet, incenſet totam frontem, ſiue anteriorem partem altaris, ter ducendo thuribulum à principio vſque ad medium, vbi facta reuerentia cruci, incenſet reliquam partem frontis ſimiliter triplici ductu, vſque ad reliquum. Denique firmans ſe in cornu Epiſtolæ, det thuribulum Diacono, qui oſculata eius dextera, expectet quouſque fuerit mitra celebranti per Subdiaconum, vel Cœremoniarium poſita, & baculo ante medium altaris reſumpto, redit ad faldiſtorium, vbi non per Diaconum (vt in Miſſa) ſed per Aſsiſtentem incenſatur, ſtans verſus ad populum, cum mitra, facta prius, & poſtea per ipſum Aſsiſtentem reuerentia, (& ipſe celebrans nunquam caput humiliet,ſed ſtans immobilis, & manibus iunctis.) Quando verò Canonicus Canonicum,Prælatus Prælatum, aut Cardinalis Cardinalem, cum capitis inclinatione incenſat; tunc ſibi vtrunque mutuæ inclinationes, quaſi gratiæ reciprocæ fieri debent; quod expreſſe ſeruatur in Capella Papali. Sufficit ergo, quod celebrans Cardinalis Epiſcopus ſignum crucis manu faciat ſuper incenſantem etiam Prælatum. Celebrãs dico,depoſita mitra,retento baculo,voluitur totus verſa perſona ad altare, ſic ſtans vſque ad verſiculum; videlicet. [Sicut erat in principio.] incluſiue; quia tunc (depoſito baculo) ſedens, & accipit mitram.

Item ſciendum eſt, quod in veſperis Diaconus nullum incenſat:ſed celebrantem incenſat Presbyter aſſiſtens: Subdiconus verò paratus incenſat omnes illos & eodem modo, quos Diaconus incenſauit in miſſa, & non plures. Reliquos enim Capellanos,ille, qui intimauit Antiphonas,incenſat,vt ſupra.

Sed in hoc aduertat incenſator, vt ab incenſatione tunc deſiſtat, quando Epiſcopus incipit velle cantare Dominus vobiſcum:ante orationem.

De oratione veſperali,& luminaribus pro illa cantanda adhibendis, & qualiter. Cap. XVI.

ANtiphona poſt Magnificat, quaſi ad medium cantata, cœremoniarius de angulis duobus altaris recepta duo candelabra duobus Capellanis, & librũ pro oratione cantauda, tertio Capellano conſignet,qui tres ſeipſos firment, ita vt celebrans orationem cantaturus ſit facie ad ipſam altaris crucem verſa. Itaque finita penitus Antiphona,ac tacente choro, vel organo, & non prius, celebrans depoſita mitra ſurgit, & verſus primo ad populum cantat [Dominus vobiſcum:] deinde verſus ad altare: [Oremus,] & orationem, quæ dum cantatur, Omnes omninò tàm de Clero, quam de Populo ſtant nudo capite,& collo recto,non autem curuo,ſicut Regulares facere ſolent.

De Benedictione ſolemni danda in veſperarum fine,abſque indulgentia. Cap. XVII.

DVm cantatur Benedicamus Domino, Epiſcopus celebrans ſedet, &

mitram

Digitized by Google

mitram recipit, & dum per organum interea reſpondetur Deo gratias; vadit vt ſupra, more ſolito, cum baculo in manu ad altare, ſemper mitram habens in capite: & facta cruci reuerentia, benedictionem dat, hoc modo, videlicet. Signat ſe pollice dextro in pectore cantat ex libro (ſi placet) ſuper altari poſito, dicens: Sit nomen Domini benedictum, & dum à choro reſpondetur, ipſe manum illam tenens ſuper altari extenſam, & cum dicit Adiutorum noſtrum in nomine Domini: ſignat ſe à fronte ad pectus, & pro vnoquoque verbo ſignat ſe, videlicet quando dicit Adiutorium [in fronte] noſtrum, [in pectore] in nomine [à ſiniſtro humero] Domini [in dextro] cum dicit, Benedicat vos omnipotens Deus, eleuat ſimul oculos, & manus, quas iungit ante faciem: Tum accipiens baculum ſiniſtra, [& nunquam prius] dicens: [Pater:] vertit ſe ad latus Epiſtolæ, & ibi ſignat Populum, dicens, & [Filius:] directè vertit ſe ad Populum in medio Eccleſiæ ſtantem, & ſignat eundem; dicens: [& Spiritus ſancti: vertit ſe totum ad latus Euangelij, & ibi ſignat; deinde perficit circulum, & vertit ſe, non faciem ſuam, ſed totum ſe ad parietem: Qua data, [& nullis indulgentijs publicatis, nam nunquam poſt veſperas publicãtur,] reuertitur ad faldiſtorium: vbi exuitur per eoſdem miniſtros paramentis, cum oſculo, prout de ſingulis fecerant dum veſtiretur. Interim Canonici, depoſitis pluuialibus in locis ipſorum, venientes ad Epiſcopum celebrantem circumſtant vſquequo exutus fuerit: Organiſta verò, donec Epiſcopus ab Eccleſia receſſerit, continuè, feſtiuiterque ſonare perſeuerat.

De Initio, & proſecutione Miſſæ ſolemnis, per Cardinalem Epiſcopum cantandæ.

De poſitione Credentiæ, ſiue Abaci. Cap. I.

PArata tribuna, altari, & faldiſtorio, vt ſupra dictum eſt in veſperis, &c. reſtat nunc, vt paretur abacus, ſiue credentia, quæ nunquam in veſperis, ſed pro miſſis tantum ſolet parari.

Paratur ergo credentia, tribunæ congrua, à latere Epiſtolæ ad ſiniſtram manum celebrantis ſedentis in faldiſtorio, & hoc regulariter, ac communiter fit, ſi loci diſpoſitio patitur, ſin autem, vt poteſt, dummodo prope celebrantem. Erit credentia longa cõmuniter palmis octo pro Epiſcopo, alta quatuor, vel quinque: & pro Cardinali decem, alta quinque in circa, cum ſua eleganti mappa alba ſimplici, & non ſacra, cooperta circumquaque vſque ad terram, appoſitis duobus, aut pluribus gradibus ſuper illa, vt placuerit eleuata, ac ſolidis tripedibus firmata, ne ruat, vt vaſa magna, & pretioſa aurea, atque argentea, tàm ad ornamentum, & decorum ſpectabilia, quàm etiã pro rei diuinæ neceſſitate vtilia, commodè ſuper ponantur, ſuper qua nihil omnino paramentorum, miſſalium ibi locabitur, præter gremiale, calciamenta ſacra, & mitras duas vnam prætioſam, & alteram ſimplicem ac vnum biretum rotundum, baculũ paſtorale, bacilia duo æqualia pro manuum celebrantis lotione: mappulas quatuor, calicem cum patena: hoſtiariam cum hoſtijs, burſam cum corporalibus, & pallam cum purificatorio: ampullas pro vino, & aqua: thuribulum cum nauicula, & in ea cocleare cum incenſo, alijſque vaporibus odoriferis, & aromatibus, vt placebit, dummodo fumus plus oleat de incenſo: Item vnum velum pro Capellano de mitra; Aliud velum pro Subdiacono, pro patena: pacem argenteam: librum pontificalem, pro pſalmis legendis dum capiuntur paramenta; phialam vnam cum vino recẽti pro ſacrificio, aliam cum aqua roſacea, & benè odoranti, pro lotione manuum, vt ſupra; In angulis abaci, ſint duo, vel plura magna bacilia, & denique omnis generis vaſa vacua ad ornatum illius poſita. Item in eiuſdem angulis duo candelabra cum cereis ardentibus continuè ad ſimilitudinem illorum, quæ ponuntur ſuper altare: apud illum etiam ſit vas vnum cum carbonibus viuis; & cum molliculis aptis ad ipſos carbones thurabulo commodè imponendos: ſint etiam aliquæ candelæ paruæ: Si Cardinalis illis

inter

Digitized by Google

Inter legendum indigebit pro illuſtratione aere. Item funalia, ſiue intorticia pro Sacramenti illuminatione quatuor, vel ſex, vt placebit. Item alia ſex, vel ſeptem ad ſummum funalia apponi poſſent in alto loco in frontiſpitio tribunæ: maximè ſi celebret Illuſtriſſimus Cardinalis, & locus eſſet ad id aptus, (ſi placeret.) Et ſi magis Cardinali placuerit ipſam credentiam ampliorem præparare pro maiori ornatu, poterit; dum tamen duo tantum lumina deſuper ardeant, & nulla crux, vel imago, neque vllæ ſanctæ reliquiæ ſuperponantur, & baculum paſtoralem, qui manu miniſtri ſuſtinebitur.

Hæc, vt diximus, obſeruanda erunt in magnis feſtiuitatibus ab Epiſcopo, vel Cardinali pontificaliter celebranti; nam in alijs ſeruetur conſuetudo loci.

De numero, & qualitate, ac officio Credentiariorum. Cap. II.

CRedentiarij numero ſufficerẽt tres, cum etiam plures non dantur Cardinali in Capella Papali, ſed cum quater ſint manus lauandæ; ideo etiam quatuor poterunt eſſe ipſi miniſtri, ætate, & habitu omnes laudabiles, ex quibus ſinguli minus digni ſeruiant prius; deinde verò digniores, & ſic quiſque ſua vice cum genuflexionibus vſque ad terram. Altari, & Epiſcopo celebranti, tam eundo, quàm in redeundo, & cum credentia, id eſt, prægustatione aquæ, quæ poteſt eſſe roſacea, ſiue lampha, aut odorata, vt libuerit. Nullus autem ex ipſis Credentiarijs ſit habitu longo, maximè cotta, aut caputio indutus.

Prima lotio ſit antequam Cardinalis, ſiue Epiſcopus capiat paramenta. Secunda ante offertorium, dum adhuc eſt ſedens in faldiſtorio. Tertia poſt idem offertorium, dum ſtat ante altare. Quarta poſt communionem, vt tertia. Hi autem ſtant ſemper detecto capite verſus faciebus ad celebrantem, nec vnquam de loco ſuo diſcedunt, niſi quando ipſum exuunt, & calceant, aut excalceant communibus veſtimentis, & calciamentis; & iſtis Credentiarijs datur incenſum, & pacis oſculum, tanquam miniſtris egregijs in ordine, & vice ſua.

De pulpito, ſeu legili pro Euangelio, & alijs cantandis. Cap. III.

POſitio, vel locatio pulpiti pro ſolis Euangelijs, erit omnino extra preſbyterium, & in ueſtibulo, id eſt, non infra ante murale, quod ibi presbyterium à veſtibulo diuidit, ſed ante cornu Euangelij, ita vt Diaconus cantans ſit cum brachio dextro verſus ipſum cornu Euãgelij, & verſa facie ad Aquilonem, (vnde panditur omne malum.) Si autem Epiſcopus Cardinalis, aut Metropolitanus proprius, vel aliquis maximus vir, eſſet manet in ſede ampla ordinaria pro Legato, aut Epiſcopo ad cornu Euangelij parata, aut alibi in quocunque loco, quæ ita diſpoſita eſſet, vt ipſe Diaconus cantaturus Euangelium vertere cogeretur de directo faciem ſuam ad ipſum manentẽ in ſede ampla; tunc omnino Diaconus auertat faciem ſuam ab illo, & ne ſit ad illum facie ad faciem conuerſus, locat ſe remotius, & proprius altari; aut ſi aliter fieri pro loci diſpoſitione non poſſit, vertat potius faciem ſuam, & ſe totum ad altare, dum Euangelium cãtat.

Quoad ornamẽtum autem ipſius pulpiti, dico, quod nullo modo, ſiue officio quantuncunque ſolemni debet cooperiri, ſeu ornari, niſi pro ſolo Euangelio, & benedictione cerei Paſchalis, quia tunc tegi debet pãno aureo, ſiue argẽto textili, ſeu ſerico coloris eiuſdẽ, quomodo ſũt cætera paramenta, officio, & diei conuenientia. Sed pro benedictione cerei Paſchalis, debet albo feſtiuo cooperiri colore. Pro alijs autem lectionibus matutinalibus, quantuncunque ſolemnibus, etiam in nocte Natalis Domini noſtri Ieſu Chriſti, aut ſi per Canonicos, aut Eccleſiæ Prælatos, vel per Epiſcopum, aut Cardinalem, ſiue etiam per ipſummet Legatum cantarentur lectiones, ſeu prophetiæ. In Miſſis verò non per Cardinalem, ſed coram eo celebrandis, pul-

pito non vtimur pro Euangelio,ſed Subdiaconus loco pulpiti,etiam ſi fuerit Canonicus, dummodo iunior, ſiue minor Diacono miniſtrans librum ſuſtinebit.

De paramentis pro Cardinali Eſcopo pontificaliter celebraturo neceſſarijs. Cap. IIII.

IN medio altaris citra crucem ponuntur omnia paramenta pontificalia pro Miſſa ordine retrogrado. Primo enim annulus, tum planeta, inde chirothecæ, dalmatica,& tunicella,ſtola,crux pectoralis,cingulum,& alba,id eſt,camiſus,vltimo amictus,& denique manipulus,qui includitur libro Euangeliorum.

Reliqua eius paramenta, videlicet,caligæ ſotulares, mitra, baculus paſtoralis, locantur ſuper credentiam.

Paramenta verò Diaconi, ſecundum aliquos conſueuerunt poni in cornu Euangelij ordine ſupradicto, id eſt, Manipulus,dalmatica,ſtola,alba, cingulum, & amictus.

Et in cornu Epiſtole pluuiale plicatum pro Aſſiſtente,& ſuper eo paramenta Subdiaconi ordinata,ſicut pro Diacono dictum eſt,ſed ſine ſtola.

Sed conuenientius videretur, ſi celebrante Cardinali, paramenta miniſtrorũ nullatenus ſuper altare, ſed retro, ſuper aliqua menſa ponantur, vbi ipſi parentur, vel potius parentur in Sacriſtia ante aduentum Cardinalis Epiſcopi.

Parentur dicti miniſtri hoc ordine, videlicet: Facto ſigno crucis à fronte ad pectus,primo amictum cum oſculo,tum albam,& cingulum, & Diaconus ſtolam cum oſculo ſuper humero ſiniſtro, coniunctam ſub humero dextro, & dalmaticam; Subdiaconus verò tunicellam, ſi tamen illis debent vti. Si autem planetis vtantur,tunc eas non ducunt, niſi celebraturo in totum parato,vſque ad eius planetam,mitram,& annulum incluſiuè; quo parato, & ipſi tunc capiant planetas,& demum manipulos.

Tres libri,videlicet, Miſſalis pro Euangelio,& Epiſtola,omnes vno colore tempori congruo cooperti ſint ſuper gradu altaris, ſub cornu Epiſtolæ, cum vnico puluino eiuſdem coloris.

Inde circumcirca altare per terram ſint tapetia ſtrata in presbyterio, maximè omnes gradus altaris tegentia, vbi miniſtri ſacrificaturi ſedere poſſent decenter,& honeſtè.

Dicimus ſi Diaconus, & Subdiaconus vtuntur dalmaticis,& tunicellis,ſine planetis: planetæ autem vtuntur quotieſcunque color paramentorum eſt violaceus, vt eſt in Dominicis de Aduentu; præterquam in tertia Dominica de Aduentu,qua in introitu legitur: [Gaudete.] & in die Cinerum, ac omnibus Dominicis Quadrageſimæ, præterquam in Dominica quarta, quæ dicitur de Roſa, in cuius introitu Miſſæ legitur:[Lætare.] Item in omnibus Miſſis ferialibus; item in Feria ſexta, & in officio Sabbati hebmadæ Sanctæ ante miſſam.

Si verò ipſi Diaconus, & Subdiaconus ſint Canonici miniſtraturi alicui alteri Prælato, præter Cardinalem, qui apud altare ſe parare vellet, etiam ipſi Canonici ibidem ſe parare poſſunt, & debent. Ambo itaque veſtiti, vt veſtiendi ſunt, expectent ſedentes, vel poſt terga Cardinalis Epiſcopi, vel vbi paramenta acceperunt. Interim Diaconus ſuum Euangelium, & Subdiaconus Epiſtolam præuideant.

Quando celebrans vult lauare manus, tunc enim, & non prius ipſi Diaconus, & Subdiaconus ad celebrantem accedant detecto capite, & ſic firmant ſe, videlicet Diaconus ad dexteram,& Subdiaconus ad ſiniſtram ſuſtinentes mappam hinc inde pro lotione manuum, & veſtire celebrantem.

Aſſiſtens verò Presbyter nunquam prius capit pluuiale in Miſſa, neque planetam in Veſperis, niſi celebraturo penitus parato. Demum finita re diuina, ibi exuitur, vbi ſe induerat; ſed antequã incipiat Cardinalem Epiſcopum exuere, ipſe ſe exuit, quanquam Diaconus, & Subdiaconus remaneant veſtiti.

Aſſiſtentis itaque præcipua cura eſt, antequam ad Miſſam procedatur, diligenter ipſam Miſſam in domo ſæpius, ac continuè cum celebraturo præludere,

& be-

Digitized by Google

& bene obſeruare omnes actus, in quibus fortaſſis ipſe celebraturus auxilio egeat, vel titubet, aut neſciat, ſiue vacillet, vt poſtea eidem apud altare ſacrificanti in talibus actibus ſubueniat cito, placide, ac modeſtè memorando voce, geſtu, & actu, quæ oportuerit, & prout viderit ôpus faciendum. Hic etiam ante diem Miſſæ, debet ſibi barbam, & coronam tonderi feciſſe; quoniam eſt Magiſtratibus, & alijs Primoribus daturus oſculum pacis facie ad faciem. Deinde in die Miſſæ Cardinali Epiſcopo Pſalmos lecturo, ipſe indutus ſuperpellicio capit, & tenet librum Pſalmorum detecto capite genuflexus, ad eius ſiniſtram, ne ſit ipſe proprior altari, quam Cardinalis Epiſcopus, & legit ſecum alternatim omnes Pſalmos conſuetos, videlicet. [Quam dilecta,&c.] ipſo domino inchoante; & ſi dominus vtitur ocularibus,ipſe Aſſiſtens ea capit, & tenet, miniſtrans dum opus eſt: ſimiliter, & naſitergium præſentat opportune. Item lectis Pſalmis, ſurgente domino verſa facie ad altare lecturo Verſiculos,& Orationes paramentorum, vt opus erit,ipſe etiam ſurgit ſtans econuerſo, & tenens librum ante faciem Domini, renibus ad altare verſis. Deinde veſtito celebraturo,ipſe illico, & non prius, iuduit ſe pluuiale, ſtanteq. Domino, & ex libro aliquid cantante, ſemper ad eius dexteram ſtare debet, librum continuè manu tangens,ac ſingula cum digito oſtendens.

De acceſſu Cardinalis Epiſcopi ad Eccleſiam, ac de alijs, vt infra. Cap. V.

His omnibus, & ſingulis, quæ ſupra dicta ſunt diſpoſitis pro celebratione Miſſæ per Cardinalem Epiſcopum ſolemniter cantandæ,qui è cubiculo palatij ſui aſſociatus à Canonicis, vt moris eſt, ad Eccleſiam veniens in cappa ſua rubea: & ſi non eſt Cardinalis, in cappa violacea. Legato quoque fortè obuiat, vſque ad portam Eccleſiæ principalis excluſiuè,ſecum ducens Canonicos ſuos ſequentes cottis veſtitos; quorum dignior aſperſorium intra portam Eccleſiæ acceptum per ſacriſtam prius ibi paratum offert Legato, iam portam ingreſſo, qui inuitato prius Cardinali Epiſcopo (non tamen acceptante) aſpergit ſe,niſi Cardinalem Epiſcopum prius (reuerenter tamen) aſpergere velit; & ſic deinde ſe,tum magiſtratum, inde Canonicos, & alios. Quæ aſperſio fit quocunque die anni Legatus ad Eccleſiam ſolemniter venit, & ſic ambo ſimul ante altare euntes ſuper duobus puluinis genuflexi, orationem faciunt. Legato autem non venturo, aſperſio fit per Cardinalem Epiſcopũ, vt dictum eſt in Veſperis. Aut ſi ipſa dies ſit Dominica, aut ſi Cardinalis tunc ſit celebraturus, & nõ alias; ipſe accepto ab eodem ſeniore Canonico aſperſorio extra presbyteriũ apud aditum in tribuna,id eſt,in ipſo veſtibulo, ſe, & omnes aſpergit; tum ante altare ſuper puluino genuflexus, orat: (organis feſtiuiter ſonantibus continue.) Deinde Cardinalis Epiſcopus pauliſper in faldiſtorio ſedens, quieſcit donec omnes conſederint: & miniſtri omnes ſuperpellicia ſua induerint, & omnia parata fuerint. Demum licentia à Legato (ſi adeſt) pro hora Tertiarum inchoanda, vt moris eſt; & ceſſantibus organis, ipſe Cardinalis ſurgit, ſurgentibus omnibus de choro,& verſus ad altare,ſtans detecto capite, ſecrete dicit totum [Pater noſter.] Deinde faciens ſibi ſignum crucis à fronte ad pectus, & alte cantat. [Deus in adiutorium meum intende.] cui chorus reſpondet more ſolito, ſicut pro Veſperis. Inde ſi Cardinali placeret intonare, videlicet, Hymnum. [Nunc ſancte nobis Spiritus.] Tunc prædicto Manſionario intimatore ad ipſum accedente, & Hymnum cum ſupradictis ſuis cœremoniarijs intimante, Cardinalis illum reſumit ex libro cantans,vt ſupra. Si autem chorus Hymnum, organo alternatim reſpondente, cantet: & Cardinalis omnino manet ſic rectus, vſquequo fuerit inchoatus Pſalmmus. [Legem pone.] quo incepto ipſe Legatus, & omnes alij, (demptis Miniſtris) ſedeant cooperto capite. Et quia dum Pſalmi ipſius Tertię cantantur,Car-

Digitized by Google

dinalis Epiſcopus debet de toto parari, & legere Pſalmos, Verſiculos, & Orationes, quæ multæ ſunt, & multo tempore opus eſt; ideo admoneantur cantores, & organiſta, vt lente cantent ſuos verſus etiam modulando pſalmodiam; & ille ſimiliter ſonando alternatim pro ſuo verſu, reſpondeat ſolemniter, vt fit dum cantatur in Veſperis ſolemnibus canticum [Magnificat.] Pro quibus pſalmis decantandis,ita vtrinque obſeruetur, vt tantum proportionati diſpenſetur, quo ad Cardinalis poſſit commodè de toto eſſe paratus antequam inchoetur Capitulum. Igitur inchoato primo Pſalmo, Presbyter aſſiſtens cotta indutus genuflexus ad ſiniſtram ipſius celebrantis, tenet librum,ex quo legit totam Antiphonam [Ne reminiſcaris.] & pſalmos eoſdem ſolo Aſſiſtente alternatim cum ipſo legente.

Interim duo Scutiferi credentiarij accepta ſandalia manibus velo coopertis, cum caligis de abaco portant alte vſque ad vultuum eleuata ad Cardinalem Epiſcopum: & genuflexi ante ipſum communibus calciamentis excalceant, & ſacris calceant. Vnus tamen ex eis portat omnia illa,& alius vacuus comitatur; & illico capellani octo in gyrum ante faciem Domini genuflexi,oram cappe eleuant, & ſub illa Scutiferi duo prædicti ſubeuntes, commodè calceare poſſint ipſum: quo calceato, ſurgentibus Scutiferis,& recedentibus,capellani octo ſurgunt, & ſtant ad ſiniſtram Cardinalis.

Interim dum calceamenta ponuntur, Diaconus, & Subdiaconus etiam paramenta ſua capiant (niſi cœperint) vt ſupra dictum eſt.

Finita per celebrantem ſemper ſedenter,Pſalmorum, Verſuum, & Orationũ omnium, à prima vſque ad vltimam lectionem, ipſe iam calceatus, depoſita cappa, ſedens in rochetto, lauat manus, vt ſupra, pro quo actu, ſi qui aut clerici, aut laici genuflectere vſque ad terram vellent, præſente Legato, ipſi ob reuerentiam Legati, indicet modeſto nutu, ſe id nolle; ideoque maneat, vt ſurgant à genuflexione. Abſente verò Legato huiuſmodi maximè nobilium virorũ oſtendat non velle; tamen patiantur cum modeſtia fieri, & talis lotio fiet hoc ordine. Credentiarij prædicti primo euntes ante genuflectant vſque ad terram, inde ante altaris crucem in eodem loco manentem, vltimo ante celebrantem, vbi ſic permanentes,Diaconus, & Subdiaconus hinc inde mappam ſuſtinentes, infundũt aquam prægustatam; denique facta lotione, cum eiſdem reuerentijs ordine retro grado, ad locum ſuum reuertuntur.

Si verò Cardinalis Epiſcopus vellet legere orationes paramentorum,erectus ſtans, tunc nulli de clero, ſiue populo, præter miniſtros aſſurgere ſolent; ſed melius eſt, vt ſedens legat omnes orationes. Loto celebraturo,illico adſint omnes capellani alius alium ſequentes per longam lineam ante faciem Epiſcopi, ſicq. ipſius paramenta ordinatè,ſicut ſupra altari poſita ſunt, portantes, vt ſupra: quæ ſigillatim Diaconus,& Subdiaconus accipientes de manibus illorum, & imponunt celebraturo ſtanti, (ex quibus oſculanda offerunt amictum, crucem paſtoralem,ſtolam, dalmaticam, & chirotecas incluſiuè: deinde ipſe accipit pluuiale, & annulum Pontificalem, ſedensq. accepta mitra pretioſa, ſic expectat donec interim à choro finiantur tres Pſalmi pro Tertia; & dum repetitur Antiphona,Subdiaconus paratus cantaturus in miſſa Epiſtolam,vadit ſolus cum cœremoniario, qui illi librum portat ad locum epiſtolæ cantari ſolitæ; & ibi accepto libro,quem ipſe ſibi tenet, cantat Capitulum; pro quo Epiſcopus cum mitra ſurgit, ſurgentibus omnibus, verſa facie non ad altare, ſed ad ipſum cantantem,ſic ſtans,donec cantores cantant Reſponſorium vltimi verſiculi.

Finito capitulo Subdiaconus reddit librum cœremoniario, & vadit ad locum ſuum.

Interea verò capellani, & accoliti acceptis duobus candelabris de credentia, inter altare, & Epiſcopum hinc inde aſtant Epiſcopo verſis inuicem faciebus, in quorum medio eſt capellanus cum libro, verſis humeris ad altare; & finito Reſponſorio, Epiſcopus depoſita tunc mitra,ſtans, vt erat verſa facie ad populum cantat [Dominus vobiſcum.] tunc

verſus

Digitized by Google

verſus ad altare, dicit: [Oremus,] & Orationem, vt ſupra dictum eſt.

Quando autem cantatur à choro: [Benedicamus Domino.] & ab organo reſpondetur: [Deo gratias.] Epiſcopus depoſito pluuiali, & annulo, accipit chirothecas, & planetam, & ſedens accipit mitram, ac vltimo pōtificalem, & alios communes annulos, quos, & quot placuerit, ſuper ipſis chirothecis; tunc ſedenti Epiſcopo, imponitur per Diaconum mitra pretioſa ſumpta de manibus capellani de illa ſeruientis, & à Subdiacono victas eleuante.

De initio, & proſecutione miſſæ ſolemnis per Cardinalem Epiſcopum cantandæ. Cap. VI.

PAratus Cardinalis Epiſcopus, rurſus petit ex more licentiam à Legato pro Miſſa inchoanda; qua habita, ipſe ſedens, miniſtrante tunc nauiculam Presbytero aſſiſtente, ponit incenſum in thuribulum, more ſolito, & procedit ad altare hoc ordine; videlicet, duo Manſionarij cum ſacris veſtibus, & virgis, capellanus cum thuribulo fumigante, duo capellani cum candelabris, medium habentes capellanum crucem deferentem, ſi eſt Archiepiſcopus) alias crux non portatur, Subdiaconus ſolus cum libro Euāgeliorum clauſo, manipuloq. in eo, inde capellanus paratus ſacris veſtibus cum baculo paſtorali, niſi Cardinalis Epiſcopus (vt deberet) illud manu propria ſiniſtra vellet deferre. Tum Cardinalis Epiſcopus medius inter aſſiſtentem à dextris, & Diaconus à ſiniſtris; poſt eum immediatè ſequitur capellanus de mitra, & alij capellani ſui: & cum fuerit ante cornu epiſtolæ, eleuata facie ad Legatū, illum cum mitra ſalutat, cui aſſurgens nō benedicit; ſed caput detegens illi correſpondet. Prælati verò, & omnes alij ſimiliter reuerentiam faciunt celebranti, cuius capellani, & miniſtri faciunt profundiorem reuerentiam Legato.

Inde præueniens ante medium altaris, reddito baculo, depoſitaq. mitra, & interim recedentibus omnibus, qui aſſociarunt, præter illos de baculo, & thuribulo, & ceſſantibus tunc organis; ſed choro Introitum inchoante, facit nudo capite profundam reuerentiam cruci ſuper altari poſitæ, & manibus iunctis, ſicut celebrans, confeſſionem cum illis facit. Aſſiſtente verò retro inter Cardinalem Epiſcopum, & Subdiaconum, non perſonam, ſed ſolum caput tenente, & cum ipſis confeſſionem faciente. Itaque confeſſionem faciendo, ipſe quidem celebrans alloquitur miniſtros in plurali, vt, vobis fratribus, & miſereatur veſtri: ſed miniſtri alloquuntur celebrantem in ſingulari; vt, tibi pater, & te pater, & miſereatur tui: quæ cum dicunt caput verſus ipſum humiliant; & deinde dicto Indulgentiam, Subdiaconus dat librum interim tenendum cæremoniario, & accepto ex illo manipulum, ponit in ſiniſtris Cardinalis Epiſcopi, cum oſculis manipuli, & manus.

Legatus ſtans cum ſuis capellanis genuflexis, confeſsionem facit, & ſimiliter Prælati ſtantes; necnon Canonici, ſi parati ſunt, & ipſi ſtantes inuicem: Sed magiſtratus, & omnes alij tam laici, quàm clerici vbicunq; ſine genuflexione illam faciunt.

Quòd ſi ſine Legato, Magiſtratus cum Locumtenente, ſeu Gubernatore Prælato adſit; ipſe Gubernator cum capellano genuflexi, confeſsionē faciet, Canonici, ſi parati erunt ſtantes, cōfeſsionē ſimul faciunt, ſin autem faciunt genuflexi; & ſimiliter manſionarij, & alij omnes, qui de clero parati erunt. Cardinalis Epiſcopus finita confeſsione, in primo gradu humiliatus dicit orationem, videlicet: [Oremus. Aufer à nobis.] & apud altare dicit aliam orationem, videlicet. [Oramus te Domine &c.] & cum dicit [quorum reliquiæ hi ſunt.] oſculatur altare; & mox ambabus manibus tangens librū Euangeliorum, oſculatur illum, quem Subdiaconus apertum in folio Euangelij currentis offert adiuuante Aſsiſtente: deinde ponit incenſat altare, (vt ſupra in Veſperis) & reddit deinde thuribulum Diacono; & accepta mitra pretioſa, facta cruci tantum reuerentia, accepto baculo, reuertitur diſcedendo, non

per

Digitized by Google

per medios gradus, ſed angulares ad faldiſtorium; vbi Presbyter aſsiſtens incenſat ter ducit thuribulum, & inclinat ſe more ſolito: deinde depoſita mitra, & baculo, facit ſibi ſignum crucis à fronte ad pectus, & legit Introitum miſſæ, & [Kyrie eleiſon.] cum ſuis miniſtris, tum ſi ſupereſt ei tempus, ſedet, (ſedente Legato, ac omnibus de choro) & Diaconus imponit ei biretum, & mitram pretioſam, & Subdiaconus gremiale: Inde miniſtri tres, & capellani omnes ſedent in locis ſupra deputatis: Presbyter aſsiſtẽs ſedet in ſcabello non ad dexteram Epi: Archidiaconus, & Diaconus ſedent hinc inde à lateribus Epi in ſcabellis nudis: Diaconus, & Subdiaconus in Miſſa miniſtrantes apud altare ſuper aliquo ſcanno apud cornu Epiſtolæ ſedent.

Si Legatus eſt præſens, ſiue Cardinalis Epiſcopus ante eum debet poni liber Miſſ.lis in Miſſis tantum, & non in alijs officijs, eſt ponendus, niſi in Sabbato ſancto pro tractibus tribus inter prophetias ante miſſam tunc legendis.

Inde ſi Cardinalis Epiſcopus non celebrat præſente Legato, liber anteponendus, qui in hoc celebranti Cardinali humaniter deferre ſolet.

Similiter ſi Cardinalis Epiſcopus non cebrat, ſed præſens cum Legato Miſſæ interſit, tunc neuter librum habebit: Legatus, quia habere non debet circulos: Cardinalis Epiſcopus, quia deferre debet Legato. Abſente verò altero, alter ſemper librum habeat ante ſe, etiam in miſſis pro Defunctis, in quibus non fiunt circuli; & quod dicitur de Cardinali Epiſcopo, intelligitur etiam de Epiſcopo non Cardinali, quia Ordinarius quantuncunque ſimplex, abſente ſuperiore, ſemper librum ante ſe habebit, & conſequenter ipſe Epiſcopus non Cardinalis, præſente Legato, librum non habebit, ſed Legatus ſolus habebit illum, & omnes præeminentias. Similiter alius Cardinalis non Legatus ſi adſit miſſæ præſente Ordinario ſimplice, ipſe ſolus Cardinalis librum habebit: ſed Epiſcopus alius, & Cardinalis, præſente ſuo Archiepiſcopo, librum non habebit, quia ob reuerentiam ſui ſuperioris Archiepiſcopi, circulum Canonicorum non habebit ante ſe. Et ſciendum eſt etiam, quod ſiue Legatus, ſiue Epiſcopus, ſiue quiuis alius fuerit, librum ante ſe habens huiuſmodi, ſi modo non celebrat, nunquam legere debet Epiſtolas, nec Euangelium, ſed tantum, & dumtaxat illud, quod chorus cantat, aut ab organis ſonatur, quamuis aliter legatur in libro pontificali, per ea, quæ expreſsè præcipit Innocentius Tertius, qui ante Pontificatum in iure cœremoniali conſultiſſimus magiſter fuit, & in libro ſuo de ritu miſſalium cœremoniarum id expreſse cauetur. Cardinalis, vel Epiſcopus actu celebrans, poſt cantatam Epiſtolam, legat eandem, & Euangelium, ac etiam paſſionem, quæ legitur in hebdomada ſancta, cum alijs intermedijs, quæ cantantur à choro, vſque ad Euangelium incluſiuè, cum ſint de pertinentijs miſſæ, quas omnes celebrans recitare debet.

Cum dicitur vltimum [Kyrie eleiſon.] ſurgunt placidè, & modeſtè omnes miniſtri, & capellani, & Epiſcopus, & depoſito gremiali, & mitra.

Capellanus de gremiali ſeruiens ſurrecturo celebranti, priuſquam mitra tollatur, gremiale à Subdiacono de celebrantis gremio ſumptum, reuerenter, & cum oſculo accipiat, & illud plicatum teneat ambabus manibus pendens ante pectus ſuum; & cum illud dat Subdiacono, aut capit ab eodem ſemper, & toties cum oſculo id faciat, & tandem lotis celebrantis manibus, poſt lectum offertorium illud ſuper credentia reponit, quia amplius illo non erit opus. In Veſperis, & alijs Officijs, & in proceſſionibus, gremialibus nunquam vtitur, niſi cum planeta.

Capellanus de mitra ſeruiens, debet habere mappam longam ſericeam, ſiue velum, ex cuius collo hinc inde æqualiter pendentem, cum qua capit mitram, non autem nudis manibus; & dum illam tenet, habet infulas verſus ſe; & dum recipit, redditq. Diacono illam impoſituro celebranti, idque facit quantum poteſt commodè: & ſurgente, & ſtante Domino, illi coadheret tergo eius daturus mitram Diacono, prout opus erit. Curet autem, vt poſt cantatum

Hym-

Hymnum Angelicum, id eſt [Gloria in excelſis.] ſedente Domino, ipſe adſit cum mitra leuiori, & ſimplici, repoſita grauiori ſuper abaco (niſi ſecus placeret) & vittæ pendeant ex illa: (leuiori vtitur vſque ad finitum Credo, & Offertorio) cum ſederit, pretioſa vtitur vſque ad finem miſſæ.

Poſtquam finitum eſt totum [Kyrie eleiſon] (& non prius) Epiſcopus ſurgit, qui verſa facie ad altare (vt ſupra) cantat ex libro [Gloria in excelſis Deo.] & aduertat vt non cantet ipſam in alio quoquam tono, niſi in eo tono, quem vocant Paſchale, ſiue de Apoſtolis, videlicet per notas, vt re fa fa, etiam ſi miſſa ſit de beata Virgine, & nunquam aliter, quod expreſſa capella Papalis tanquam omnium rituum ordinatrix obſeruat. Licet regulares, & alij aliter, & diuerſimodè intonent. Itaque intonata, vt ſupra, [Gloria.] illam cum miniſtris proſequitur, ſimiliter Legatus cum ſuis capellanis. Prælati verò, & Canonici in ſuis locis inuicem ſimul idem faciunt: & in fine, Cardinalis Epiſcopus ſedet accepta mitra leui, alba, & gremiale, ſedet, & ſimiliter ſedent omnes, vt prius, vſque in finem Hymni cantati.

Hymno finito, miniſtri, & capellani, vt prius, ſurgentes remouent gremiale, & Cantoribus, ſiue organo de toto ceſſantibus, & non prius: Epiſcopus depoſita mitra, ſurgit; qui ſtans verſus populum, cantat [Pax vobis.] ſiue [Dominus vobiſcum.] vt in miſſa congruit. Deinde reuerſus ad altare, dicit: [Oremus.] & orationem, vt in tertia cantauit, ſine tamen luminaribus. Dum cantatur concluſio vltimæ orationis, id eſt, [Per Dominum noſtrum &c.] Subdiaconus accipiens librum, faciensq. celebranti, & altari, & Legato reuerentiam, aſſociatus à ſolo cœremoniario, vadit, & cantat Epiſtolam extra presbyterium directè apud, & ante altare in cornu Epiſtolæ ipſe ſibi portans librum clauſum vſque ad oculos, & tenens vſque in finem, in qua Epiſtola ſi nomen Ieſu Chriſti profert, caput omnino inclinet, non autem in verbo Chriſti ſolum, (& idem à Diano fiet in Euangelio.) Qua finita, & factis eiſdem reuerentijs, librum clauſum reportat, quem affert genuflexus ſuper genibus Epiſcopi; cui etiam ſic genuflexus manum oſculatur, & habito ſigno crucis, ſurgens dimittit librum Epiſtolarum in manibus cœremoniarij, redit ad altare, & ibi expectat, donec fuerit tempus eundi ad Euangelium. Interim accedunt miniſtri ſeruientes de libro, & candela ante Epiſcopum; qui ſedens, ex libro miſſali legit Epiſtolam, Graduale, & alia vſque ad Euangelium incluſiue; pro quo etiam dicit munda cor meum, & iube, & Dominus vobiſcum, ſignat textum, more ſolito: deinde ſeipſum in fronte, ore, & pectore, mox iunctis manibus proſequitur Euangelium: quo ſinito, aſſiſtens reſpondit ei: [Laus tibi Chriſte.

Si verò Epiſcopus non ſit in ſua Eccleſia, Subdiaconus oſculata manu Epiſcopi, tenet ante eum librum miſſale apertum, ex quo Epiſcopus legit (vt ſupra) interim omnes ſedent.

Cum à choro, ſiue organo cantatur vltimus Verſus poſt primum [Alleluia.] & ante vltimum [Alleluia.] Diaconus ſumpto libro Euangeliorum, factaq. reuerentia Epiſcopo; illũ clauſum congruenti mora, portat ad altare, prius genuflectens in primo illius gradu, tunc aſcendit, & collocat illum in medio altaris: deinde facta altari reuerentia, vadit ad Epiſcopum, cuius manum reuerenter oſculatur, tum reuerſus ad altare in eius inferiori gradu genuflexus, dicit ſecretè: [Munda cor meum &c.] & deinde capit librum, & illum portat ante pectus, & apud altare in cornu epiſtolæ expectat. Interim accedit Acolitus ad Epiſcopum cum thuribulo, & nauicula, & miniſtrante illam Presbytero aſſiſtente, Epiſcopus imponit, & benedicit incenſum: tum Acolitus accepta de manu Aſſiſtentis redit ad altare, & ibidem cum duobus alijs ceroferarijs, Diacono, & Subdiacono, expectat donec tempus ſit eundi ad cantandum Euangelium. Circa finem vltimi verſus Gradualis, ſiue Tractus, Thuriferarius, Ceroferarij, Subdiaconus, & Diaconus portans librum Euangeliorum clauſum ante pectus (facta prius altari reuerentia) veniunt ante Epiſcopum, vbi Diaconus inclinatus

petit

Digitized by Google

quam vulgari,ſed poſt miſſam latino, & vulgari ſimul pronunciari poſſunt. Forma autem talis eſt hæc, videlicet.

Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. in Chriſto Pater, & Dominus, Dominus N. Tituli N. & Epiſcopus noſter. N. digniſſimus, (ſi eſt Cardinalis) ſi Epiſcopus tantum, ſufficit dicere Reuerendiſſimus in Chriſto Pater & D. Dominus noſter digniſſimus, dat, & concedit omnibus, & ſingulis hic præſentibus, (& ſi placet addere iſtam ſanctam Eccleſiam hodie viſitantibus) centum dies de vera indulgentia in forma Eccleſiæ conſueta: (ſi eſt Epiſcopus ſolus) dies quadraginta, vel iuxta facultatem eius:) Rogate Deum pro felici ſtatu Sanctiſſ. D. N. Papæ. N. & Dominationis ſuæ Reuerendiſſ. ac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ.

Si autem legatus ſit præſens huiuſmodi miſſæ per Cardinalem cantatæ, tunc Epiſcopus Cardinalis celebrans, ſicut omnes præeminentias, ita præſertim cõcedi. Indulgentias, benè autem honeſtum eſſe, vt ipſa indulgentia nomine ambarum daretur, & quiſquis concederet centum dies, (hoc modo) videlicet Illuſtriſſ. & reuerendiſſ. in Chriſto Patres, & D.D.N.Tit.S. N. Legatus Apoſtolicus, & N.Tit. S. N. Epiſcopus N. ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Præsbyteri Cardinales hic præſentes dant, & concedunt, ac quilibet eorum, dat, & comedit omnibus hic præſentibus cētū dies, &c. vt ſupra.

Itaque publicata indulgentia, ipſe ſermocinator deſcendit de ſugeſto, & Cardinalis Epiſcopus ſurgit, & dat benedictionem, (vt ſupra) videlicet ſtans apud ſuum faldiſtorium verſa facie ad Populum rectus habens mitram in capite, (& tunc non dicit, ſit nomen Domini,) ſed poſtquam cantauerit. Precibus, & meritis, & [Miſereatur veſtri, &c.] ac [indulgentiam, &c.] cantat, videlicet. & [benedictio Dei omnipotentis,] eodem conteſtu, capiens baculum ſiniſtra, & proſequens, cum dicit [Patris,] producit dexteram, cum qua benedicit ſiniſtram, & cum dicit, [& Filij.] extendit manum rectam ante faciem ſuam, & cum dicit, [& Spiritus ſancti] producit ad latus ſuum dextrum: cum dicit [ſuper nos, &c.] manus ad pectus applicat vſque in finem.

Sed in huiuſmodi bracchij volutione, aut productione, non perſonam, ſed ſolum vultum, & manum vertit; & cum benedicit, tota manu aperta, & non tribus dicitis benedicit. Si autem eſt Archiepiſcopus, vtens cruce, portante ante eum per Cappellanum, qui eam tenet genuflexus ſpatio congruenti, imagine Crucifixi ad Archiepiſcopum verſa.

Si verò in fine miſſæ danda ſit benedictio, (tunc accepta mitra,) ſit ſicut in veſperis dictum eſt.

Si autem Card. Epiſcopus ipſe non celebrat, ſed eſt præſens miſſæ per alium cantantæ. Tunc ſi legatus eſt preſens, ipſe dabit benedictionem, (Abſente Legato) ipſe Epiſcopus ſtans in loco ſuo, in quo miſſam audiuit poſt ſermonem, & confeſſionem, ante ſe, vt ſupra factam, legit ex libro preces, & indulgentiam, deinde benedictionē dat, vt ſupra, ſemper ſtãs cooperto capite, dum hæc facit: & ſi corpus Chriſti, ſit ſuper Altare, vt in die Paſchæ, vel in die Corporis Chriſti, vel Feria quinta in cœna Domini, aut quandocunque, tunc capite diſcooperto dari debet benedictio.

Si verò nullus fuit ſermo intra miſſam, ſimiliter, & nulla indulgentia publicatur, ſed in fine miſſæ: poſt datam benedictionem, debet omnino publicari ordinaria indulgentia: primo ſermone latino per Diaconum ſtantem in cornu Euangelij, deinde (ſi videbitur) per Subdiaconum ſtantem in cornu Epiſtolæ vulgari, verſis faciebus ad Populum, & non per alios. Nam ad iſtos omnino tantum pertinet huiuſmodi publicatio, quæ ſi erit in vulgari, videlicet.

L'Illuſtriſsimo, & Reuerendiſsimo in Chriſto Padre, & Signor intitulato N. della ſanta madre Chieſa, Prete Cardinale, e Veſcouo di N. digniſsimo da, e concede à tutti, e ciaſcuna perſona qui preſente, (& ſi placet addere) & à chi queſta ſanta Chieſa viſitarà hoggi, cento dì, de ve vera indulgenza in forma della Chieſa conſueta: Et ſe è Veſcouo, e non Cardinale, dirà quaranta dì, & ſe più, ſecondo le ſue facultà, ò priuilegi conceſſoli. Pregate Dio per lo feliciſsimo ſtato del ſantiſſ. N.S. Papa N. & della Sig. Illuſt. & Reu. del predetto Car. Veſcouo,

Digitized by Google

Cardinalis Epiſcopus verò manet verſus Altare, dum hæc publicatio fit.

De Symbolo, Incenſatione, & alijs. Cap. VIII.

SI verò non ſit habendus ſermo, tunc celebrans incenſatus, (omiſſis ſupradictis,) conuerſus ad Altare, cantat ſymbolum, ideſt [Credo,] quem cum ſuis proſequitur, tacitè: & dicens verſum totum: [Et incarnatus eſt, &c.] genuflectit cum miniſtris ſolis: & in fine ſedet cum mitra, more ſolito; (Eſt notandum quod in nocte, & die natiuitatis Domini, ac in die Annunciationis B.V. Mariæ, Epiſcopus cum mitra apud ſedem, quando cātatur dictus verſus, genuflectit, & ſic omnes alij in locis ſuis genuflectunt.) Quādo autem chorus cantat prædictum verſum, ipſe cum mitra ſemiſedens, humiliata, & verſa facie ad Altare, ac manibus iunctis manet vſque ad finem verſus prædicti. Cantato verſu prædicto Diaconus ſolus vadit ad credentiam, vnde acceptam burſam corporalium, portat ad altare eleuatam vſque ad oculos cum reuerentijs prædictis, & extracta corporalia, extendit ante crucem ſuper altare, & burſam reponit ad partem Euangelij, & cito ſe expedit, vt reuerſus in tempore adiuuet celebranrem loturum, & ipſum aſſociet ad altare iturum. Finito per chorum ſymbolo, Diaconus ſurgens, & celebranti extrahit leuem mitram, pro manuum lotione. Si autem [Credo] non dicitur, (vel dicto,) tunc celebrans verſus ad populum, cantat [Dominus vobiſcum,] deinde, [Oremus,] & legit offertorium intelligibiliter, more ſolito: tum ſedet cum mitra pratioſa, & depoſito annulo, & chirothecis; quo facto, Diaconus cum Cæremoniario miniſtrat mappam hinc inde ſtando, & credentiarius infundit aquam, & lauat manus ſolemniter.

Interim aſſiſtens acceptum librum, & puluinum, comitante Cœremoniario, portat cum reuerentijs ad altare, & ſuper cornu Euangelij apertum ponit, deinde ſe extra cornu locat, expectans ibi celebrantem, qui lotus, & terſus, ſurgens cum baculo in manu, & mitratus, ſolo Diacono à ſiniſtris comitante, vadit ad altare: Et non ante medium altaris, ſed in angulari cornu Epiſtolæ aſcendit primum gradum (vbi facta Legato ſolita reuerentia ſuper illum gradum) procedit ad medium altaris, & ibi depoſita mitra, & baculo, aſcendit ad altare, quod oſculatur, vt offert. Diaconus vadit ad eius dexteram, & genuflectit, tum ſtans ſeruit ei, vt in ordinario, videlicet, Subdiaconus autem cum velo ad humeros portanti calicem in manu dextera, cum patena, hoſtia, & palla, ac purificatorio, quæ omnia ſimul extremitate veli cooperta manu ſiniſtra leuiter appoſita; & habens poſt ſe capellanum cum ampullis vini, & aquæ præueniens celebrantem, vadit per gradus laterales ad cornu Epiſtolę, vbi prædicta ſub tēpore ampullā vini, & aquæ, & ipſe deſuper patenam eleuatā cum hoſtia capiens, porrigit celebranti cum oſculo, vt ſupra, & interim calicem tergit, & acceptam ampullam vini à Subdiacono imponit vinum quantum placet celebranti: inde Subdiaconus capiens de manu capellani ampullam aquæ, eam Legato, ſeu celebranti, prætendit inclinatus dicens mediocri voce. [Benedicite Pater Reuerēdiſſime] quam benedictam, ipſe in calicem ponit; & acceptam patenam in tempore coopertam ſemper tenet vſque ad finem [Pater noſter.] Et hoc ordine videlicet, poſtquam celebrans benedixerit aquam, & Subdiaconus in calicem poſuerit, Diaconus offert calicem celebranti, & ſimul cum eo dicit orationem, videlicet. [Offerimus tibi Domine &c.] & cooperit cum palla. Quo facto, patenam dat Subdiacono, tum nauiculam pro incenſo miniſtrat, dicens: [Iube Domne benedicere.] vt ſupra. [Per interceſſionem beati Michaelis Archangeli &c.] & ponit incenſum, & incenſatur primo oblata, detecto capite, ſed ſine reuerentia illorum, & crucis, & hoc modo: Eleuans thuribulum ſuper calicem facit quatuor puncta extra calicem in forma crucis ſuper quatuor partes calicis; non tamen altare tangens cum pede thuribuli, & incipiens, primo vltra calicem, ſecundo verſus ſe, tertio verſus

cornu

cornu Euangelij, quartus verſus cornu Epiſtolæ,& ſicut hanc vnam crucē fecit: Similiter alias duas faciet, vt ſint in totum cruces tres modo prædicto. Quibus factis,etiam tres circulos cum thuribulo eodem modo faciet in gyrum ducendo circa calicem, hoc modo: primo, quia ponit thuribulum citra calicem verſus ſe,& illum ducit verſus cornu Epiſtolæ perficiendo circulum verſus cornu Euangelij; & finiendo,& diuidendo illa verba,videlicet: [Incenſum à te benedictum, &c.] ſuper calicem cum facit illas crucem.

Deinde cum reuerentia incenſat crucem,& altare, vt ab initio incenſauit,dicens illa verba, videlicet: [Dirigatur Domine oratio mea &c.] & cum celebrans incenſat, Diaconus eius manicam vna manu,& calicem altera, vel modicum retrahit, vel ſuſtinet ne fortè calix percuſſus cadat. Dum autem Epiſcopus, ſeu alius celebrans aduertat, non perſonam, in thurificatione altaris, ſed manum, & bracchium moueat. Incenſato altare,accipiens thuribulum de manu celebrantis, ipſum à Cœremoniario mitratum,incenſat more ſolito: & celebrans cum reddit thuribulum, dicit: [Aſcendat in nobis &c.] In miſſis verò qñ Epiſcopus eſt apud altare, thurificatur ſemper à Diacono Euangelij parato, cum autem eſt apud ſedem,videlicet; finito Euangelio,thurificatur à Presbytero aſſiſtente pluuiali parato.

Deinde præcedente Cœremoniario, vadit ad Legatum,& incenſat ipſum: & ſi ibi ſit præſens aliquis Prælatus, vel Archidiaconus, vel Archipresbyter, ab ipſo incenſatur, cum triplici ductu thuribuli,& incēſatur per Prælatū, non paratum Legato, Diaconus Canonicus ſimplex, comitante ſolo Cœremoniario, accepto ibidem thuribulo, vadit ad omnes de Magiſtratu, & ad Oratores cum eodem Magiſtratu miſſos, ante quos ſingulos, leui admodum capitis nutu facto, omnes vſque ad vltimum, duplici ductu incenſat. Deinde ſimili modo Prælato incipiens ab eo, qui incenſauit Legatū (ſi Prælatus fuit) deinde ſimiliter aſſiſtentem Cardinalis paratum,tum Subdiaconum, inde Archidiaconum,& Archipresbyterum; & ſi Prælati Apoſtolici (dummodo cum Canonicis ſint) & ſucceſſiuè Canonicos omnes paratos in choro ſtantes. Quibus omnibus duplici ductu, & cum capitis aliquali demiſſione incenſatis: ipſe Diaconus vadit ad altare, vbi ſtans in loco ſuo incenſatur, ſimiliter duplici ductu ab vno capellano ad hoc ſpecialiter deputato; qui omnes alios de choro ſine aliqua inclinatione, & vnico ductu incenſat.

Quod ſi ipſe Diaconus Euangelij, ſit Archidiaconus, vel Archipresbyter, vel alius Canonicus, qui etiam ſit Epiſcopus, vel Archiepiſcopus, dummodo ſit ille, qui (vt Diaconus paratus Euangelium cantauit) ipſe omnino omnes ſupradictos, & ordine prædicto, incenſabit. Obſeruare autem ſolent, qui incenſandi ſunt, vt ſemper cum modeſtia vultus inuitent ſequentem ad prius incenſum capiendum, ſiue ipſi Eccleſiaſtici, ſiue ſæculares ſint. Et ſi incenſator eſt Prælatus, vel dignus Canonicus, qui caput incenſando inclinat verſus incenſatos,tunc verſa vice, ipſi incenſati debent caput ſimiliter ad illum dimittere, & plus, & minus iuxta qualitatem incenſatoris.

In reliquis obſeruetur iuxta conſuetudinem,& perſonarum qualitatem graduum, & dignitatem, & ſi Canonici pluuialibus induti fuerint, ipſi poſt Prælatos immediatè incenſentur propter habitum Eccleſiaſticum,& ſacrum; & ſi non ſint dictis induti, tunc iuxta tamen patrium morem, & tandem obſeruetur, vt in Cœremoniali Romano.cap.13.

Celebrans interim proſequitur ſuas orationes ſecretas, & cum vertet ſe ad populum dicturus: [Orate.] aduertat,vt dicat: [Orate pro me fratres.] & non [Orate fratres.] quia miſterium habet; & ſic etiam exprimitur in antiquo.

Deinde expleto per chorum, ſiue organum Offertorio; celebrans poſtquam omnes ſuas orationes ſecretas; cantat præfationem cum manuum diſpoſitione,vt moris eſt, & vt habetur in Ordinario Miſſæ,in libro Miſſali. Et in fine cum Aſſiſtente, & Diacono, dicit [Sanctus.] ſine pectoris percuſſione, quod nunquam

Digitized by Google

quam percuti debet; ſed dicendo [Benedictus,qui venit &c.] ſignat ſe à fronte ad pectus,vt alias.

Interim, cum recenſet nomina Sanctorum, tam intra actionem in Canone, quam etiam poſt illam expreſſorum ibi, videlicet: [Nobis quoque peccatoribus.] caueat ne quos alios fortaſſe Sanctos, pro ſua deuotione ſuperadat, vel ſubtrahat, maximè confeſſores, quia tempore huiuſmodi celebrati plures non erant ab Eccleſia Sanctificati, nec Confeſſorum ordo adhuc approbatus erat.

Cum dicit [Hanc igitur.] ceroferarij quatuor, vel ſex, vt placet, cum totidem luminibus, ſinguli, ſingula præferentes, adunt ad illuminandum Sacramentum pud Subdiaconum patenam tenentem, quem medium faciunt, videlicet, duo, vel tres, aut quatuor hinc, & totidem inde, vel ſi magis placet,hinc inde apud latera altaris, & illis ibi exiſtentibus; & cum eo genuflectentibus, omnes miſſæ præſentes; tunc, & non prius genuflectunt, & cum eleuatur Sacramentum, Cœremoniarius incenſo à ſemetipſo, vel aliquo capellano in thuribulum abſque vlla benedictione ſimpliciter poſito, incēſat illud in cornu Epiſtolæ genuflexus; ſed in Miſſis pro Defunctis,Subdiaconus incenſat.

Dum autem eleuatur Sacramentum corporis, & ſanguinis Domini, omnes quibuſque diebus, & Miſſis præſentes illud adorent genuflexi. Organiſta tamen ſuum officium facit; repoſito demum calice, ipſi cantores ſurgentes, ſuum cantum reſumunt,& proſequuntur.

Eleuato Sacramento, & facta per celebrantem reuerentia, ſurgunt omnes Miſſæ præſentes, tam capellani, ceroferarij, qui lumina portant extinguenda, niſi in die Paſchæ, propter communionem generalem faciendam; qua demum finita, exportantur lumina, quam Miniſtri,& Legatus,ac Prælati omnes, & Canonici.

Et licet in capella Papali,omnium diuinorum actuum magiſtra, non ſolum eccleſiaſtici, ſed etiam omnes laici, & ſæculares, ac regulares in capella exiſtentes, ſurgant; tamen hic laici omnes poſſunt remanere in genuflexione,donec adminus inchoetur [Per omnia.] ante [Pax Domini.] & tunc omnino omnes reliqui ſurgant habituri pacem; quia non datur pax, maximè ſolemniter, & cum oſculo oris,niſi ſtantibus.

Celebrans dicturus orationem Dominicam, id eſt [Pater noſter.] ambas manus ſuper altari extra corporalia tenens cantat. [Per omnia ſæcula ſæculorum.] & [Oremus &c.] vſque ad [Pater noſter.] Quod antequam incipiat, manibus deuotè ante faciem iunctis, & capite ſimul inclinato, reuerenter illud incipit. Poſtea hinc inde,delatis alte manibus (vt in Præfatione) proſequitur totum [Pater noſter.] In cuius finalibus verbis, Subdiaconus, qui ſemper Patenam tenuit coopertam,illam ſic coopertam portat ad Diaconum in loco ſuo manentem, cui ſtanti offert; & ille velo à ſe remoto, diſcoopertam accipit, & oſculatam celebranti porrigit, qui cum illa ſe ſignat à facie ad pectus, deinde illam oſculatur, & deponit ſub hoſtia. Subdiaconus autem depoſito velo ibidem in manibus cœremoniarij,ad locum ſolitum reuertitur.

De pace danda: Cap. IX.

ASſiſtens autem dicto [Agnus Dei.] cum celebrante, vadit ad dexteram eius,vbi ſimul cum illo eodem tempore oſculato per ſe genuflexum altare, ſeruit,& ſtans humiliatus, accipit pacem à celebrante, quam diſpenſat omnibus; & hoc ordine, videlicet oſculato altari, ſurgens acccipit in maxilla ſiniſtra pacem à celebrante, dicente ei: [Pax tecum.] cui reſpondit ipſe: [Et cum ſpiritu tuo.] & ſic Aſſiſtens, comitante Cœremoniario, vadit ad Legatum, cui reuerenter cum vultus porrectione pacem offert,dicens: [Pax tecum.] cui Legatus etiam, vt ſupra reſpondet. Ipſe autem Aſſiſtens poſt oſculum, facit inclinationem profundam in conſpectu Legati, pro quo actu Legatus nutu reſpondebit. Tum vadit ad Magiſtratum, & ex eis primo ſtanti dat oſculum pacis, & poſtea leui capitis inclinatione; & ille cui

(præ-

Digitized by Google

(præter Legatum) datur pax, ſimiliter caput aduerſus Aſſiſtentem, alioquin Canonicum, ſiue in dignitate conſtitutum inclinat; & habita pace, ipſemet primò dat eam ſecundo, & ſecundus tertio, & ſic ſucceſſiuè vſque ad finem Antianorum ſeipſos oſculando. Deinde idem Aſſiſtens vadit ad primum Prælatum (cui vt ſupra) dat pacem, & ille alio, vſque ad vltimum: tum non dat Diacono, & Subdiacono, quia illam accipiunt à celebrante cum ab eo accipit communionem genuflectentes, prius, & poſt ante Sacramentum, non tamen oſculantes altare, inde ſimiliter Archidiacono, ſeu Archypresbytero paratis, vel primo Canonico parato in vna parte chori, & ille alio vſque ad vltimum in eadem parte, & poſtremo alteri in altera parte, vt in prima; & tandem vadit ad altare, vbi dat illam vni capellano parato ad hoc diſpoſito cum pluuiali, qui facta prius aduerſus dantem capitis inclinatione, alijs de choro miniſtrat ordine ſuo. Obſeruabit autem ipſe Aſſiſtens oſculum ferens, vt nulli quantumuis ſupremo Principi, etiam ſi eſſet Imperator, vel Rex, vllam reuerentiam faciat antequam ei pacem det, ſed poſt datam pacem, cui etiam ipſi, qui acceperunt pacem ab eo pari reuerentia correſpondet cum ſit ex primis dignitatibus, vel Canonicis Eccleſiæ; Legatus tamen, aut Princeps ſupremus parum correſpondent reuerentia.

Item quando nullus eſt Aſsiſtens paratus, quo caſu pax dari debet inſtrumento materiali; tunc primus Prælatus, & non alius poterit ferre pacem inſtrumentalem ad Legatum.

Item Cardinali non celebrante, ſed Miſſam coram ſe cantatam adueniente, vnus capellanus inſtrumentum pacis à celebrante prius oſculatum portat ad ſeniorem Canonicum aſsiſtentem, qui offert Cardinali: deinde reddit illud capellano, & ille alijs diſpenſat pacem ordine ſupradicto.

Interim Diaconus ſeruit celebranti pro Aſsiſtente, in eius loco, & vice.

Si verò Miſſa eſt pro Defunctis, dicitur quidem [Agnus Dei] ſine pectoris percuſsione; ſed pax, nec oſculum, nec per inſtrumentum alicui datur.

Communione facta, celebrans purificat ſe, vino ſolo ſine aqua, quod in omnibus purificationibus fit: deinde cum mitra lauat manus more ſolito; nō quod quidquam immundum ex contactu Sacramenti contraxerit; ſed vt ſuam potius indignitatem commemoret. Ablutionis autem aqua debet in locum mundum honeſtè diffundi, vt altitudo Sacramenti reuerentius honoretur.

Lotus deinde celebrans cum mitra, & terſus, illam rurſus deponit, & ex libro legit Antiphonam, quæ poſt communionem dicitur. Interim Subdiaconus omnia vtenſilia, videlicet, calicem, patenam, corporalia, & purificatorium cum burſa, ad abacum reportat ſolus, per gradus anteriores deſcendens.

Expleto cantu chori, & non prius, celebrans vadit ad medium altaris, quo ibi oſculato, vertens ſe ad populum cantat. [Dominus vobiſcum.] & apud librum verſa facie ad crucē cantat. [Oremus.] vt ſupra, & orationem ex libro; qua ibidem finita, iterum in medio altaris dat, vt prius, oſculum, & rurſus ad populum verſus, cantat: [Dominus vobiſcum.] Et Diaconus, vt celebrans, cantat: [Ite miſſa eſt.] vel [Benedicamus Domino.] prout competit, & ambo ſimul per partem Epiſtolæ ad altare reuoluuntur, & celebrans legit. [Placeat tibi ſancta Trinitas &c.

De Benedictione in fine Miſſæ. Cap. X.

IN fine Miſſæ Epiſcopus Cardinalis daturus ſolemnem benedictionem, priuſquam mitram recipiat, retrocedit ad cornu Epiſtolæ, vbi detecto capite ſtans ad Legatum facie, mittit humaniter, & quaſi reuerenter ad ipſum, vt placeat illi dare benedictionem; ſed Legatus benigne celebranti deferens, cum aliquali gratiarum actione, ea remittit. Et ſic celebrans ad medium altaris reuerſus accepta ibi mitra in capite, benedicens more ſolito, ex libro (ſi placet) ante ſe ſuper altare poſito cantat. [Sit nomen Domini benedictum.] & cum ince-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SERMO
IN CHRISTI NATIVITATE.

Hodie nobis cælorum rex de Virgine naſci dignatus eſt.
Vt hominem perditum ad cæleſtia regua reuocaret.

SE mai per tempo alcuno merauiglia entrò nel cuor humano, hora io non ſolo di merauiglia, ma di ſtupore, anzi de diuotion pieno tutto mi ſento, mentre con pia fede quell'infinita bontà di Dio ruminando contemplo, vedo, che queſto ſolenniſſimo giorno del ſuo ſanto Natale di celeſte dolcezza redonda, hauendo rorato i cieli ſoau iſſima rogiata, le nuouole piouuto, il giuſto, & ſanto, i monti, & colli ſtillato latte, & miele, & la terra, eſſendoſi aperta, hauer germinato il Saluatore: & mentre d'ogni intorno piamente l'occhio giro, vedo ogni valle eſſaltarſi, & humiliarſi, ogni monte, & colle. Il popolo, che caminaua nelle tenebre, habbi hauuto vn gran lume, & à quelli, che habitauano nell'ombra della morte, ſia nata vna gran luce: le vie, che prima all'huomo per andar'al Cielo, erano ſtorte, aſpre, & difficili, hora ſon fatte dritte, piane, & facili, & alzando diuotamente gl'occhi al Cielo, contemplando vedo quello eterno Padre Dio omnipotente hauer mandato da quella regal ſede, dalla deſtra ſua dal proprio ſeno l'vnigenito ſuo Figliuolo in queſta valle di miſerie. & di lachrime à prender carne humana, ſolo per ſaluare il mondo: & abaſſando humilmente gli occhi in terra contemplando vedo da vna Vergine eſſer nato vn huomo, ſenza operatione humana, anzi Dio, & huomo. Et che Dio ſia fatto huomo, certamente è coſa, che apporta ſtupore, & merauiglia grande ad ogni creatura, che le nature ſi ſiano mutate, ſi come con gran merauiglia ancora la Chieſa ſanta cantando dice: *Mirabile miſterium declaratur hodie innouantur natura, Deus homo factus eſt, id quod fuit permanſit, & quod non erat aſſumpſit, &c.* O gran miſterio, ò merauiglioſo miſterio ſi dichiara hoggi, che ſi rinuouino le nature, che Dio ſia fatto huomo, non laſciando quello, che egli prima haueua. ciò è di eſſer Dio, & pigliando quello, che non haueua, ciò è la carne: ò gran miſterio, ò merauiglioſo miſterio; *Deus homo factus eſt, & de Virgine naſci dignatus eſt.* Sopra la cui natiuità noi ſiamo hoggi per formare il noſtro raggionamento, & in prima vn diſcorſo del gran caſo dell'huomo, il quale non ſarà men vtile, che pio; ſtatimi a tteнti. Ma gran mare habiam preſo hoggi à ſolcare con la mia picciola naue aſcoltanti per eſſere il primo giorno, che cominciò, à ſpiegar le vele à venti, pur non ſarà lunga nauigatione, vedrem toſto il por-

Digitized by Google

to, non dubitate, perche mi confido in colui, il quale ſcioglie le lingue delli mutoli, & falle parlare, in colui il quale hoggi di Dio immortale, inuiſibile, & incomprehenſibile, ſi è fatto huomo mortale, viſibile, & palpabile, ſolo per noi ſaluare, in lui mi confido (dico) che à mè ſuo ſeruo (benche indegno) concederà la gratia ſua, acciò poſſi dir coſa, che ſia à ſempiterno ſuo honor'& gloria, & conſolatione delli aſcoltanti. Tu Madre beata ancora di queſto dolce Figlio nato dal tuo caſtiſſimo ventre immaculato à te ricorro con la mente humile, & pia (poiche ci proponi tanti in queſto ſuo ſanto Natale,) ti priego hoggi più, che mai fatto mi habbia, aſpira à voti miei, & dammi, che ſe oppongo il velo di nuouola à tanta gratia, & gloria, non facci almeno del tutto tenebra. Et voi tutti diuoti, & cari aſcoltanti ancora, pregate (vi priego) per mè, & darem principio al noſtro ragionamento.

PARTE PRIMA.

QVello infinito amore dell'omnipotente, & grande Iddio, volendo communicare ad altri gl'immenſi, & copioſi teſori della diuina ſua ſomma potenza, ſapienza, & bontà, & altri ſimili contenuti in ſe ſteſſo; perche eſſendo l'eſſenza diuina per ſe ſteſſa fecondiſſima, ſi communicò primieramente ad intra per l'intelligenza, & la volunta: Et coſi Dio Padre intendendo ſe ſteſſo perfettiſſimamente hà prodotto il verbo à ſuo intendimento. *Et ex hoc Pater ab æterno Filium ſibi æqualem genuit, cui ſuæ diuinitatis eſſentiam communicauit, dicens enim Dominus: Si ego, qui generationem alijs tribuo, ipſe ſterilis ero? quaſi dicat non: & quum eſſent correlatiua hæc nomina Pater, & Filius, per eaſdem rationes oſtenditur Filium eſſe æternum, per quas oſtenditur Patrem eſſe æternum.* Imperoche non fù prima il Padre, che il Figlio, ma quando fu il Padre, fu il Figlio; & perche Dio è intelligente, & ſe non fuſſe intelligente, non producendo il verbo, che è termine dell'intendere, non ſarebbe Dio, ma perche è vero Dio, & nell'intendere potentiſsimo dal quale come copioſiſsimo fonte di bontà, ſi conuiene perfettiſſima produttione, che *in diuinis vocatur emanatio, & propterea inter omnes emanationes perfectiſſima eſt hæc verbi generatio, qua genitum aſſimilatur in omnibus, & per omnia in quibus non obuiat relationis oppoſitio ſuo genitori, quod non faciunt cætere quæcunque emanationes.* Et Però dicono gli Theologi, che la natura diuina è fecondiſſima, & ſommamente communicabile nel intendere, & nel volere. *Quæ communicatio, ſiue emanatio in diuinis eſt duplex, vna per modum naturæ, & hæc eſt generatio, ſecundum quam Filius eſt à Patre, vt diximus: Alia emanatio eſt per modum voluntatis, & hæc eſt proceſſio appropriata, proprie verò dicitur Spiratio ſecundum, quam Spiritus ſanctus eſt à Patre, & Filio: dicitur hæc emanatio eſſe per modum voluntatis, quia Spiritus ſanctus eſt amor expreſſus, ſiue Patris, & Filij nexus.* E'ancora in

ra in vna diuinità vguale gloria, & coeterna maeſtà col Padre, & col Figlio, perche ſi come è eterno il Padre, coſi il Figlio, coſi lo Spirito ſanto, non già tre eterni, ma vn ſolo eterno, & ſi come è Signore il Padre, coſi il Figlio coſi lo Spirito ſanto, & ſi come è Dio il Padre, coſi il Figlio, coſi lo Spirito ſanto, non già tre Dei, ma vn ſolo Dio potentiſſimo ſapientiſſimo, & optimo principio, & fine di tutte le coſe, & eſſendo lui vn Archetypus, ciò è principaliſsimo exemplare di tutte le coſe, potentiſſimo ſapientiſſimo, & ottimo, che può, sà, & vuole, ſi come per amore hà voluto ancora communicarſi ad extra creando il Magnocrocoſmo, cio è queſta gran macchina dell'vniuerſo mondo tutto; non per ſuo biſogno, ne per accreſcere felicità à ſe ſteſſo, ma per amore, & per farne altri di tanta ſua gloria, & felicità partecipanti: Si come à quelle intelletuali ſoſtanze, & al Microcoſmo, cioè al picciol mondo, che è l'huomo, del qnale ragionaremo appreſſo.

Et perche ſi è detto il mondo in più modi, quale ſi diſtingue in tre maniere, cioè Archetypus, che è Dio. *Et dicitur Archetypus ab archos, quod eſt princeps, & typus, quod eſt figura, id eſt, principalis figura, quia ipſe eſt exemplar mundi ſenſibilis. Item eſt mundus, qui dicitur Marcocoſmus, id eſt, maior mundus, vt eſt iſte mundus ſenſibilis. Item eſt Microcoſmus, id eſt, mundus paruus, vt eſt homo. De his tribus Ioannes oſtendit cum dicit, in mundo erat: ecce primum. Et mundus per ipſum factus eſt, ecce ſecundum. Et mundus eum non cognouit, ecce tertium.* Eſſo Archetypus dunque, cio è quel grande eſſemplare, & creatore Dio optimo maximo nel creare il mondo (dico) creò quelle intellettuali ſoſtanze, ſempre mobili, & di arbitrio libere, (come deſcriue Damaſceno) *in corporee*, cio è la natura angelica miniſtrante à Dio, & per gratia, & non per natura æterna. Il cui capo d'vna parte di loro, cio è Lucifero, conoſcendoſi di tanta grande eccellenza, & merauiglioſa bellezza, ripieno di molta ſcienza, per le quali coſe hebbe gran ſeguito de gli altri Angeli, & egli inuaghitoſi di ſe ſteſſo, non riconoſcendo tanta gratia dal ſuo Creatore, ma da ſe ſteſſo, deſideroſo di hauer ſuditi ſotto di ſe, & lui nō volēdo eſser ſugetto à neſſuno, entrato in grandiſsima ſuperbia, proruppe in tal ſciocchezza, che appena non ſi cominciò à penſare di poter meritare la gloria eterna per propria natura, & non per gratia di Dio dicēdo. *In cælum conſcendam ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus Aquilonis, aſcendam ſuper alticudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo.* Laonde non più preſto, che egli hebbe penſato di eſseguire il ſuo grande errore, che fu ſubito ſcacciata dal Cielo la ſua tanto orgoglioſa ſuperbia, & arroganza, & mandata nel profondiſsimo laco dell'inferno con tutti li ſuoi ſeguaci, ſenza ſperanza di poter'ritornar mai più à tanta gratia, & gloria per la loro grandiſsima oſtinatione.

Dopò l'hauer creato Dio il cielo, la terra, il mare, & ciò che in eſsi ſi contiene, finalmente poi fece l'huomo, dicendo, *Faciamus hominem ad*

Digitized by Google

Imaginem, & ſimilitudinem noſtram, &c. Et formato l'huomo di terra, & fatto in anima viuente, Dio lo tranſportò nel Paradiſo terreſtre, dicendo ancora; *non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi, & miſit ſoporem in Adam*, & cauo vna coſta dal ſuo lato rienpiendola di carne, & fece Eua ſua compagna: Sapete perche Dio fece la donna dal lato dell'huomo, & non dal capo, nè dalli piedi? non la fece dal capo, accio non fuſse ſuperior dell'huomo, non la fece dalli piedi, acciò non fuſse tanto inferiore, & ſogetta, che fuſse tropo, ma la fece dal lato, acciò li fuſse compagna: Et fatto queſto, Dio dette il dominio de tutte le creature in poteſtà dell'huomo, & per tenerlo nel freno dell'obedienza, acciò non ſe inſuperbiſse con tanta autorità, ſoggiongendo comando loro, che di tutti li frutti de gli alberi piantati nel Paradiſo terreſtre, doueſsero mangiare, eccetto di quelli dell'albero della ſcienza, quale eſso Dio, piantato haueua nel mezzo del Paradiſo, per ſegno di humiltà, & di recognitione del dominio receuuto da Dio, minacciando la pena, ſe contrafaceſsero, dicendo: *In quocunque enim die comederitis ex eo, morte moriemini*.. Ma il diauolo inuidioſo della felicità dell'huomo, padre dell'inganno, inuentor della bugia, nemico del bene, amator del male: ſe ne andò ſubito à tentarli con grandiſsima aſtutia in forma ſerpente, & primieramente ſe ne andò ad aſsalir la donna, come inſtrumento più debile, & fragile, dicendoli, perche cauſa non mangiaſsero dei frutti del detto albero, eſsendo egli all'aſpetto belliſſimi, & dolciſſimi al guſto? riſpoſe la donna, *ne forte moriamur*, eſsendo, che Iddio ce l'ha vietato, riſpoſe l'aſtuto ſerpente. *Nequaquam moriemini, ſcit enim Deus in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum, & malum: allexit enim diabolus mulierem per triplex appetibile, ſcilicet per ſcientiam, quæ rationali, per excellentiam ad modum Dei, quæ eſt appetibilis iraſcibili, per ſuauitatem ligni, quæ appetibilis eſt concupiſcibili*. La donna dunque curioſa di ſapere, mangiò del vietato pomo, & ne fece mangiare ancora ad Adamo ſuo marito: Onde caſcati in peccato di gola, de diſobedienza, & di arroganza, ſe ritrouorno priui della giuſtitia originale, nudi, & ciechi i miſeri, meſchini, & ſubitamente furono ſcacciati dal Paradiſo terreſtre da tanta eccellenza, felicità, & gloria, & mandati in queſta valle di miſerie, & di lacrime. O miſero, & infelice huomoo: Iddio creò l'huomo, ſapete perche? *Creauit hominem Deus, vt creatorem ſuum cognoſceret, cognitum diligeret, dilecto frueretur, ac in perpetuum beatus eſſet*. Dio creo l'huomo, acciò conoſceſse il ſuo creatore conoſciuto, lo amaſse, amato, lo godeſse, & fuſse in perpetuo beato: & lo fece tãto eccellẽte, & tãto grãde, che il Profeta ſoleua dire con gran merauiglia. *Quid eſt homo, quia magnificas eum? quid eſt homo, quod memor es eius?* Che coſa è queſto huomo Signore del quale tieni tanta memoria, & fai di lui tanto gran conto? Che coſa è queſto huomo Signore, che ad vn tratto l'hai fatto tanto grande, & tanto eccellente? *Minuiſti eum paulo minus ab*

angelis

Digitized by Google

Angelis gloria, & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper operà manum tuarum. Tu Signore l'hai fatto poco minore della natura angelica, tu l'hai coronato di honare, & di gloria, & poi Signore per maggior eccellenza l'hai fatto ſuperiore alle opere delle tue mani. *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, oues, & boues vniuerſas inſuper, & pecora campi, volucres cæli, & piſces maris, &c.* Tutte le coſe hai poſto ſotto i ſuoi piedi, le pecore, li buoui, & ſopra tutte le beſtie della terra, ſopra li vcelli del cielo, & li peſci del mare, &c. ò felice huomo ſe tu ſapeui conſeruar la tua felicità, tanta eccellenza, & tanta gratia, non ſolo le creature tutte ti harrebono vbidito, ma l'iſteſso Dio omnipotente ancora: Si come diſse il Profeta. *Voluntatem timentibus ſe faciet*. Ma ò grandiſsima ingratitudine dell'huomo à non riconoſcere tanto gran beneficio dalle benigne mani del ſuo creatore, & che coſa mancaua à queſto huomo? (Dice Bernardo Santo) *Video hominem prius quatuor virtutibus amictum, quid huic deerat? quem miſericordia cuſtodiebat. Veritas docebat, Iuſtitia regebat, Pax fouebat*, che coſa dunque mancaua à queſto huomo? Dice Bernardo che in prima la miſericordia lo cuſtodiua, la verità l'inſegnaua, la giuſtitia lo gouernaua, & la pace lo riſcaldaua: Che coſa dunque li mancaua? & che coſa ancora manca à noi altri miſeri meſchini, che parecci manchi la terra ſotto li piedi? Iddio non manca mai alle ſue creature non dubitate, l'vcelli del cielo non ſeminano, ne mietono, *& tamen Deus paſcit illos, modicæ fidei nolite timere animalia fecit Deus propter hominem, hominem propter ſe ipſum. Si animalibus miniſtrat Deus propter hominem, quomodo hominibus non miniſtrabit propter ſe ipſum?* Iddio hà fatto gli animali tutti per ſeruiggio dell'huomo, l'huomo per ſe ſteſso. Se Iddio dunque prouede à gli animali fatti per ſeruigio dell'huomo: come non prouederà all'huomo fatto per ſe ſteſso? Anzi di più ve dico, che il mondo tutto hà fatto per ſeruiggio dell'huomo. Sentite il mondo iſteſso quello che dice. *Vide homo (dicit mundus) quomodo amauit te, qui propter te fecit me, ſeruio tibi, quia factus ſum propter te, vt tu ſeruias illi, qui fecit, & me, & te, me propter te, te propter ſe, ſi ſentis beneficium redde debitum; ſi accipis benignitatem, redde charitatem?* Ma tornando al noſtro proponimento, che coſa mancaua à queſto huomo? ò beato, & felice huomo ſe haueſsi fatto più conto dell'amicitia di Dio: & che più poteui deſiderare? Tu eri ſimile all'iſteſso Dio, il quale creandoti diſse. *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*. Tu ſenz'altra interpoſitione di morte indi a qualche tempo poi dal Paradiſo terreſtre, à quel del cielo, ſareſti ſtato tranſportato tu e li poſteri tuoi ancora, à riempire quelle celeſte ſedi, donde lucifero ſuperbo, con gl'altri apoſtatici ſpiriti caſcorno in maggior rouina. *Quia ad hoc homo poſitus erat in Paradiſo, vt ſi ſe cõditoris ſui per obedientiam vinculis charitatis aſtringeret, ad cæleſtem angelorum patriam, quandoque ſine carnis morte tranſiret*. Ma tu dunque perche laſciaſti il proprio creatore, deſti orecchie alla vil creatura; appetendo la

do la

Digitized by Google

do la ſapienza diuina nel guſtare il vietato pomo, cadeſti in tanto grande errore, per il quale tu, & noi a l'hora perdemmo, quanto haueuamo di buono, la propria eccelenza, l'innocenza della mente, & l'amicitia di Dio, & fatti finalmente del cielo ribelli, & entrò la morte nel mondo all'hora, che prima non era, & ne ſtette quello (diuoti, & cari aſcoltanti) da 5200. anni in circa, in tante miſerie, & guai, ſenza poter ritrouar rimedio baſtante à tanto gran male. O che grande metamorfoſi, ò gran perdita, ò bruttiſſima, & oſcura mutatione del miſer'huomo da tanta grande eccelenza (per il peccato) in vn ſubito caſcato in tanta gran baſsezza, nemicatoſi non ſolo il Creatore, ma etiam dio le creature tutte. Imperoche doue prima il cielo, gli miniſtraua ſoauiſſima rogiada, gli miniſtrò poi aſprezza, caldo, e freddo inſopportabile, pioggie, grandine, nieue, tempeſte, e ghiacci, tuoni orrendi, & ſaette mortifere: La terra, che li miniſtraua, ſoauiſſimi cibi, gli miniſtrò poi triboli, e ſpine, e con tutta la fatica, l'hopere delle ſue mani, il ſudor del volto, e con tanta induſtria, non dimeno cibi amari, e inſatiabili gli rende: Gli animali tutti creati al ſuo ſeruigio, che con tanta prontezza l'obediuano, lo fuggirono poi tutti come nemici capitali, e doue in prima non era ferro, ne ſpada, o coltello, che poteſſe far nocumento alcuno all'huomo, dopò il peccato, ogni minimo vermicello, è baſteuole à darli mille morte il giorno, ſe tante ne poteſse patire. Si come molto bene l'iſperienza iſteſsa, ce lo dimoſtra ògni hora: Et finalmente per la bruttezza grãde del peccato, quaſi tutte le creature fugono l'huomo cattiuo, come la peſte, ò altro gran male: & veramente, che maggior male ſe ritruoua al mondo, che l'huomo peccatore, ſcelerato, e triſto, nemico del ſuo creatore? Sentite Chriſoſtomo ſanto. *Præ omnibus malis, homo eſt peſſimum malum. Qualibet beſtia vnum habet, & propriè malum, homo autem omnia, diabolus ad iuſtum accedere non audet, ſed homo malus non timet, ſed contemnit*. Tutti gli altri animali nel ſuo genere, ſe vniſcono inſieme, ſe aiutano, e ſe defendono cõtro gli altri diſsimili al ſuo genere, ma l'huomo con l'huomo, ſi cauan gl'occhi, & vorrebbe l'vn dell'altro mangiar il cuore, e bere il ſangue ancora ſe poteſse: ò ferina, e peſſima natura dell'huomo cattiuo. *cætera animalia* (dice Plinio) *in ſuo genere proprie degunt, congregari videmus, & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus, non petit ſerpentes, nec maris quidem belluæ, ac piſces, niſi in aduerſa genera ſeuiunt. At homini plurima ex homine ſunt mala*. O coſa dishoneſta, e indegna da huomo. Sentite il Profeta: *Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*. Dice Chriſoſtomo, *quod peius eſt comparari, quam naſci, naturaliter enim non habere rationem, tolerabile eſt, hominem vero ratione decoratum, irrationabili naturæ comparari voluntatis crimen eſt*. Sentite Bernardo ſanto, ſopra queſte parole. *Homo cum in honore eſſet, non intellexit, &c.* & in che honore ſe ritrouaua queſto huomo? *in*

mo? *in quo bonore habitabat? in Paradiſo, & loco voluptatis.* Sentite come ben ritorna il ragionamento noſtro al primo propoſito Bernardo ſanto. dicendo, che l'huomo in prima habitaua nel Paradiſo, e nell'luogo delli ſpaſſi, e delle dilitie. *Conuerſatio eius nihil moleſtia, nec indigentia ſentiebat*: La pratica ſua era di modo tale, che egli non ſentiua faſtidio alcuno, & nè li mancaua coſa alcuna, al ſuo viuere neceſſaria. *Odoriferis ſtipatus malis, fulcitus floribus gloria, & bonore coronatus, & conſtitutus ſuper opera manuum plaſmatoris*. Ripieno di ſoauiſſimi odori delli alberi, e della flragantia grande che gli rendeuano li fiori del Paradiſo. *Gloria, & bonore coronatus, & conſtitutus ſuper opera manuum pſalmatoris*. Ma ſentite ancora più oltre. *Magis autem ob inſigne diuina ſimilitudinis precellebat*. Ma di più (dice egli) per la diuiſa della diuina ſomiglianza, che haueua, era molto eccellente, *& erat illi ſors, & ſocietas cum plebe Angelorum, & cum omni militia caleſtis exercitus*, e hauea la ſua ſorte, e compagnia con la moltitudine de gli Angeli, e con tutta la militia del celeſte eſſercito. *Sed mutauit iſtam gloriam in ſimilitudinem vituli comedentis fenum*. Ma mutò queſta gloria nella ſomiglianza di vitello, che mangia il fieno. *Heu triſtis, & lacrymoſa mutatio, vt bomo Paradiſicula terra Dominus, cali ciuis, domeſticus Domini Sabaotb, ſuperiorum ſpirituum & caleſtium virtutum cobæres, repentina ſe conuerſione inuenit, & propter infirmitantem iacente in ſtabulo; & propter pecorinam ſimilitudinem indigentem fœno, & propter indomitam feritaeem alligatum praſepio, ſicut ſcriptum eſt. In chamo, & freno maxillas eorum conſtringe*. Oh triſta, & lacrimoſa mutatione, che l'huomo habitatore del Paradiſo, Signore della terra, cittadino del Cielo, domeſtico nella caſa del Signore delli eſſerciti, coherede delli ſpiriti ſupremi, & delle celeſti virtù; per vna repentina mutatione, ſe ritrouò l'infelice, e miſer'huomo, per la ſua infirmità giagere nella ſtalla, e per la ſomiglianza di beſtia, hauer biſogno del fieno, e per la ſua indomita fierezza, ligato al preſepio, ſi come è ſcritto, *in chamo, & freno maxillas eorum conſtringe*. Ma dopò lungo tempo finalmente l'infelice, e miſer'huomo ritornato in ſe ſteſſo, riauiſtoſi del ſuo grande errore, e vedendoſi perſeguitato da tutte le paſſioni, & infirmità del mondo, anzi dalla giuſtitia dello iſteſſo Dio, & volendola fugire; ma non ſapeua doue poter'eſſer'ſicuro, coſi dicendo. *Quo ibo a ſpiritu tuo & quo a facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu illic es, ſi deſcendero in infernum, ades, ſi ſumpſero pennas meas diluculo, & babitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet mè, & tenebit me dextera tua.* Doue andarò à lontanarmi dal ſpirito tuo (diceua egli) & doue fuggirò la faccia tua? eſſendo che s'io aſcenderò nel cielo, iui te ritrouerò come in caſa tua propria, ſe deſcenderò nell'inferno, iui te ritrouerò ſimilmente con la tua giuſtitia. Et ſe per tempo me ne fuggirò, e anderò ad habitar nelli confini del mare, haimè, che iui me ridurrà la tua mano, e mi terrà forte la potente deſtra tua, haimè Signore, sò bene che in tutti i

luogbi

Digitized by Google

luoghi te ritrouerò, è non è luogo nel mondo, che tu non ſij;doue dunque me ne andarò, che da te non ſia viſto? perche sò bene, che *Deus totus oculus eſt, quia omnia videt, totus manus eſt, quia omnia operatur, totus pes eſt, quia vbique eſt*, e finalmente conoſco, & ſo bene, che *non eſt quò fugiam à Deo irato, niſi ad Deum placatum*; ho fatto pruoua di voler fuggire ſi, ma à che mi è giouato? *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine. Miſerere mei Deus, miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea*; Conoſco il mio peccato Signore perdonami ti priego; *& ſecundum magnam miſericordiam tuam dele iniquitatem meam: Cur faciem tuam abſcondis, & arbitraris me inimicum tuum? contra folium quod vento rapitur oſtendis potentiam tuam, & ſtipulam ſiccam perſequeris?* Se tù perſeguiti me Signore, sò bene, che altro non farai, che moſtrar'la potenza tua, contra vna foglia ſogetta ad eſſer girata, e rapita da ogni picciol vento, e perſeguitando mè, tu perſeguiti vna feſtuca arida, e ſecca. Ha Signor non mi laſciar'perire, (ti priego) in tanti affanni. *Putas ne mortuus homo rurſum viuat?* Penſi tu forſi, che vn huomo morto di nuouo viua? *Erue Domine animam meam, vt non pereat, proice (rogo) poſt tergum tuum omnia peccata mea, ne pereat opus manuum tuarum, quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te, non expectabunt, qui deſcendunt in lacum, veritatem tuam, viuens ipſe confitebitur tibi, miſerere mei Deus, miſerere mei: Cunctis diebus, quibus nunc milito expecto donec veniat immutatio mea*. Tutto il tempo, ch'io milito in queſta vita, aſpetto per fin che venga la mia immutatione. *Vocabis me, & ego reſpondebo tibi*. Tu mi chiamarai Signore, e io te riſponderò, ma che coſa te dirro io? non ſo che altro dire, ſe non *operi manuum tuarum porriges dexteram*. che tu porgi la mano deſtra della tua ſanta miſericordia, e gratia à queſt'opera delle tue mani. *Tu quidem greſſus meos dinumeraſti. ſed parce peccatis meis*. Io ſo, che tu certamente hai numerato, e conſiderato tutti li miei annamenti, che altro potrò fare, e dire io, ſe non che mi perdoni li miei peccati, per tua miſericordia, e gratia? e dopò fatto vn lungo lamento il miſer'huomo, ſi voltò d'ogni intorno à remirar'ſe vi fuſſe trouato qualche vero. & fido amico, e di lui, e di Dio, appreſſo il quale gl'impetraſſe perdono, e lo liberaſse da tante miſerie, (coſi dicendo) *Miſeremmini mei, miſeremmini mei, ſaltē vos amici mei, quia manus domini tetigit me*. Et ecco, la ſperanza con la miſericordia, e la pace vennero ſubito da lui, e merauigliandoſi di tanta miſeria, nella quale era caduta la natura humana, à cui diſse la miſericordia: *Quomodo huc cecidiſti miſer?* riſpoſe il pouer huomo. *Hei (obſecro) non quomodo huc ceciderim queras, ſed quomodo hinc me liberes cogita*. Riſpoſe la Pace: *Quid vis faciamus tibi?* à cui egli; *Auxilium in tribulatione. Quia circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me, & ego tribulationem, & dolorem inueni*. Riſpoſe la Speranza, e diſse *Liberaberis expecta Dominum viriliter age. Roga eum confortetur cor tuum ſuſtine Dominum, & ipſe te eripiet*

de lacu

Digitized by Google

de lacu iſto miſerrimo. Et in queſto mẽtre, che la ſperanza ſi trattenne con l'huomo. La miſericordia con la pace, ſe ne andò al Palazzo del grande Iddio, doue trouorno l'innocenza, la verità, e la giuſtitia, che querelauano l'huomo di tanto grande errore commeſso contro il ſuo creatore, Et ecco vna gran guerra in campo, ma nõ dubitate, che il fine della guerra, e la pace, ecco vna gran contentione, & vna gran lite, ma non dubitate, che il fine ſuo ſarà, che Iddio ſia honorato, il giuſto premiato, & eſsaltato, & il peccato venghi oppreſso, e caſtigato; Sapete bene, che *non eſt glorioſa victoria, niſi vbi fuerint laborioſa certamina. Victoria ſine aduerſario breuis, eſt laus, bis vincit, qui vincit in victoria.* Orsù dunque le parti ſon queſte. Dio che è l'offeſo; l'huomo peccatore, è l'offenſore, e il reo. Chriſto è il Giudice, *quia ſic conſtitutus eſt ab æterno. Iudex viuorum, & mortuorum.* Li aderenti, e procuratori della parte dell'huomo (per gratia però, non per merito) ſono la Miſericordia, la Speranza, e la Pace, dalla parte di Dio ſono l'Innocenza, la Verità, e la Giuſtitia. Lo Auuocato, e lo Spirito ſanto, ſtate à ſentire..

Ecco la miſericordia, che vſcendo in campo, e di primo aſsalto toccò le viſcere di quello eterno Padre Dio omnipotente dicendo, Signore la creatura rationale è fatta molto miſera, e infelice; per il che hà biſogno della tua miſericordia. *Venit enim tempus miſerendi eius*, però dunque aiutala Signore (ti priego) al ſuo biſogno. Ma non più preſto, la Miſericordia hebbe dette queſte parole, che ſe li fece incontro la Verita con la Giuſtitia dicendo, & io ti priego Signore, che s'adempia la parola tua, che diceſti, cio è, *Totus moriatur Adam cum omnibus qui erant in eo, quando preuaricando pomum vetitum guſtauit.* Riſpoſe la miſericordia piamente dicendo. A che effetto dunque tu Signore mi creaſti? perche sà molto bene eſsa verità, ch'io ſon perſa, ſe tu non ſarai miſericordioſo, Diſse la Verità, e io dico Signore. Se queſto huomo præuaricatore ſcamparà la tua ſentia, perirà la verità tua, e non ſarà la verità tua in eterno, eſsendo, ch'pur diceſti, *Veritas domini manet in æternum*, riſpoſe la giuſtitia: *Iuſte quidem puniuntur, qui licitis abutuntur. Iuſtius vero puniuntur, qui aliena rapere conantur. Sic Satanas cælum, ſic Protoplaſtus perdidit Paradiſum. Exurgat ergo Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum à facie eius, & iuſti epulentur in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia:* Diſse la verità. *Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, vt videret ſi eſſet intelligens, aut requirens Deum, & vidit, & dixit, Ecce quomodo corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt iniquitatibus, omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum.* Riſpoſe la giuſtitia. *Veniat igitur mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viuentes. Quoniam nequitiæ in tabernaculis eorum in medio eorum.* Diſse l'Innocentia. *At innocentes, & recti, qui adheſerunt tibi illos libera Deus Iſrael ex omnibus tribulationibus ſuis, omnes vero iniqua agentes confundantur ſuper vacue.* Riſpoſe la Miſericordia; parlan-

Digitized by Google

do delli peccatori, oſtinati ſi come Lucifero, con li ſuoi ſeguaci? Queſti ſi meritano quello, che voi dite, perche eſſendo egli creati nel Cielo, doue ſi vede Dio à faccia à faccia, e doue non ſi può morire, ritrouandoſi ancora nella verità iſteſſa, peccò, non dimeno, e per propria malitia, *& quia nullo ſurgerēte peccauit, & ideo nullo reparante redibit*, dice Agoſtino ſanto. & ſan Bernardo ancora dice.

Sed quia ſponte ſua, nulloque mouente ſuperbus.

Extitit, à ſummo corruit arce poli.

Damaſceno dice, che. *Diabolus non eſt ſuſceptibilis pœnitentiæ, unde nec veniæ*. Di più perche. *Natura ſpiritualis ſemel tantum vertibilis eſt eo, quod toto ſe conuertat, (quod non facit homo, quia raro ſemper repugnat Spiritui,)* e reſto egli oſtinato nel peccato: *Sed homo peccauit ipſo damone ſugerente*, e ritrouandoſi nel mondo, doue ſi può viuere, e morire, meritare, e demeritare, reauedendoſi (però del ſuo errore) è degno di perdono, di venia, e di miſericordia. Et di queſti diſſe il Signore, *nolo mortem peccatoris, ſed magis, vt conuertatur, & viuat*. Laonde ſà molto bene eſſa verità, che in queſto mondo, *nullus ſanctus, & iuſtus caret peccato, nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus, vel ſanctus, cum affectu teneat ſanctitatem*: diſſe la Pace, ſapete ſorelle, che *Ille in amore Dei maior eſt qui ad eius amorem plurimos trahit*, & maſſime, che Dio è tutto amore, & con amore, e per amore hà creato il mondo tutto. Riſpoſe la verità; ſi bene, ma l'amore del peccatore è intereſſato, e però ſi dice. *Minus Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod propter tè non amat: Illi Deum diligunt, qui non aliud, quam vnde nomen eius glorificetur exercent. Verus amor, veritatem amat. In veritate iudicat, pro veritate certat, cum veritate conſumat. Miſericordiam, & veritatem diligit Deus*. (Diſſe la miſericordia) Se Dio dunque ama la miſericordia, e la verità ſua detta da tanti Propheti, & voltandoſi la miſericordia verſo il Signore ad alta voce dicendo, Signore tu ſai, che *Omnes Prophetæ tui prædicauerunt de tè, & de tua miſericordia*, diſſe la Verità, *& de veritate*, diſſe la iuſtitia, *& de iuſtitia*: diſſe la Pace; *& de pace*; riſpoſe tutte, *& de pace*, diſſe la Pace. Horſu Signore dunque, *fac Domine pacem cum ſeruis tuis, & miſericordiam conſequantur. Scriptum eſt enim fidelis dominus in omnibus verbis ſuis: da Pacem domine ſuſtinentibus tè, vt Prophæte tui fideles inueniantur. Qui dixerunt miſericordia Domini plena eſt terra, miſericordia Domini celi firmati ſunt*. & così la miſericordia ſi conſeruarà, con la verità, & la giuſtitia con la pace: Diſſe la Miſericordia ad alta voce, ò Signore, ò Signore, & come ſi ritrouarebbe, la verità in quello, che è ſcritto di tè? *cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere? & quia apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio?* diſſe la verità, *& ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus ſuis*. Et finalmente eſſendo fatta tra loro vna gran contentione, & ognuno di loro aſpettaua hauer vittoria di queſto importantiſſimo negotio; Ecco il Rè, che ſedeua nel ſuo gran tribunale, hauendo inteſo le raggioni dell'vna

d   par-

Digitized by Google

parte,& l'altra, preſe eſpediente di accordar'& ſatisfar'l'vna, e l'altra parte, e dar'fine à queſta gran lite, & dando la ſententia,finalmente coſi diſſe: *Perÿ ſi Adam non moriatur, Perÿ ſi miſericordiam non conſequatur, fiat mors bona, & habeat vtraque, vt poſtulat*, cio è che *Adam moriatur,& miſericordiam conſequatur*. Et ſentẽdo queſte parole,ſe marauigliorno di tanta ſapienza,& acconſentirono totte alla ſentenza,ciò è che Adamo muora,e conſeguiſchi, la miſericordia. Ma non dimeno dimandorno al Rè, come la morte poteua eſſer buona, eſſendo vna coſa tanto horrenda, & ſpauentoſa, à ſentirla ſolo nominare? Riſpoſe il Rè: *Mors peccatorum peſſima,ſed ſanctorum eſt precioſa', & vita Ianua*, & reſtando tutte d'accordo, e contente della ſententia data, s'adempì all'hora quel detto del Propheta,ciò è *Miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi. Iuſtitia,& Pax oſculatæ ſunt.*

E cominciando à diſcorrere il modo,che ſi doueua tenere,per far queſta reparatione humana. Imperòche ſi conueniua trouar'vno il quale fuſſe giuſto,e moriſſe per li peccatori. Diſſe la verità,ſapete ſorelle, che queſto huomo preuaricatore peccando, perſe la propria eccellenza,l'innocenza della mente,e l'amicitia di Dio. L'eccelenza non ſi può racquiſtare all'huomo,ſe non per vno eccellentiſſimo recuperatore, il quale ſia Dio,e huomo,e non già per vna ſola,e mera creatura, alla quale egli harebbe tutto l'obligo:l'innocenza non ſi può recuperare,ſe non per vn ſatisfattore ſufficientiſſimo,il quale ſia Dio, & huomo, Dio perche certamente lui è quello, che può ſatisfare, e l'huomo della ſtirpe di Adamo, che hà peccato,l'amicitia ſimilmente tra Dio, e l'huomo non ſi può riformare, ſe non per vn mediatore conuenientiſſimo, il quale ſia conforme,all'vna parte,e l'altra,& all'vna,e l'altra parte amico, riſpoſe la Miſericordia. Queſto veramente ſi conuiene,ad vno che ſia Dio,& homo, Dio che poſſa ſatisfare per la diuinità, e l'huomo, che ſia debitore per l'humanita,che potrebbe (per ſua gratia)pigliare:Diſſe la Giuſtitia queſto negotio coſi importantiſſimo(ſenza dubio):ſi conuie nead vna delle tre perſone diuine,tra le quali più ſi conuiene al Figlio, che al Padre, ò allo Spirito ſanto,per benche tutte tre le perſone della ſantiſſima Trinità concorreranno in queſto negotio, non dimeno al Figliuolo ſolo più ſi conuiene prender carne humana per venti raggioni.

Et Prima. *Vt per eandem ſapientiam,qua mundum condiderat,fieret reparatio.*

Secunda. *Vt qui Filius eſt in diuinitate,ſit Filius in humanitate.*

Tertia. *Ne idem eſſet Pater,& Filius,ſi Pater de homine naſceretur.*

Quarta. *Quia congruentius mittitur,qui eſt ab alio,quam qui eſt à nullo.*

Quinta. *Propter confirmationem hæreditatis homini promiſſæ, ne ſcilicet,poſſit aliquis dicere Patri,Domine tu habes filium,cui competit hæreditas quam homini promiſiſti.*

Sexta. *Vt Patris erga homines oſtendatur charitas. Ioan. 3 ſic Deus dilexit*

Digitized by Google

lexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret.

Septima. *Vt oſtendatur, quod Deus Pater nihil habet, quod non ſit hominibus paratus dare, cum Filium ſuum vnigenitum dederit.*

Octaua. *Vt ſicut Dei Filius, factus eſt homo: Sic homo fieret Filius Dei. Apoſt. ad Galat. 4. miſit Deus Filium ſuum, vt adoptionem Filiorum reciperemus.*

Nona. *Vt eſſet occaſio ſalutis, qui dicitur occaſio ruinæ, quia homo appetendo ſapientiam diuinam, quæ Filio appropriatur cecidit.*

Decima. *Quia imago debet per imaginem reparari.*

Vndecima. *Quia ſicut verbum mentis mediante groſſiori natura emittitur. ſ. per vocem, ſic verbum æternum per aſſumptionem naturæ humanæ.*

Duodecima. *Quia medius inter perſonas, debet eſſe mediator Dei, & hominum.*

Decima tertia. *Quia ſapientia Patris debet reparare appetitorem ſapientiæ. Gen. 2. Eritis ſicut dij ſcientes bonum, & malum.*

Decima quarta. *Quia decentiſſime coniungitur humilitas cum ſapientia: Prouerb. 11. Vbi humilitas ibi eſt ſapientia, vnde Filium Dei decet incarnatio.*

Decima quinta. *Quia Ideæ non ſunt niſi ſapientia Dei, quæ Filio Dei appropriatur, vnde cum ſingulæ Ideæ, ſingulorum* Ideatorum *ſint cauſæ, tunc demum omnia perfecta, & completa erunt, cum per vnionem ad ſuum principium redierint,*

Decima ſexta. *Quia ſi Pater incarnaretur, tunc nulla perſona eſſet ſine principio.*

Decima ſeptima. *Quia oportet incarnatam perſonam tamquam ſacerdotem ſuplicare Patri pro natura aſſumpta. ſed magis decet Filium ſupplicare Patri, quàm è concurſo.*

Decima Octaua. *Quia ſi Spiritus ſanctus incarnaretur, tunc duo eſſent filij.*

Decima nona. *Quia nullum magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quam verbum, quo Pater ſe declarat.*

Vigeſima. *Quia nullum magis decet reducere hominem ad filiationem ad optiuam, quam Filium naturalem.*

Et inteſo tutte queſte raggioni la giuſtitia con la miſericordia coſi diſsero, dunque: Qui dedit conſilium, ferat auxilium; Onde il Figliuol di Dio ottimo maſsimo, con gran charità, & amore accettando l'impreſa coſi diſse: *Pœnitet me feciſſe hominem, id eſt, pœna, inquit, tenet mè, pœna ſuſtinere incumbit mihi pro homine, quẽ creaui.* Horſu dunque io ſon quello, che poſso, e voglio ſatisfare per l'huomo peccatore. Io gli racquiſtarò l'eccellenza. Io ſatisfarrò all'innocenza. Io riformarò l'amicitia tra il Padre mio Dio, e l'huomo, ſtatine di buona voglia, & con grande allegrezza queſte ſante virtù inteſero queſta buona nuoua d'hauer trouato quello, *quò nemo maiorem charitatem haberet, vt animam ſuam prò ſeruis ſuis inutilibus poneret.*

Et ad

Digitized by Google

Et ad vn tratto furono ſpediti, Imbaſciatori per tutto il mondo, per dar queſta buona nuoua della reparatione humana. Et in prima il Rè proprio di ſua propria bocca, hauendo chiamato il Gabriele ſuo fedeliſſimo Secretario, & Imbaſciatore: gli diſse, ò Gabriele, và, e di alla Figliuola de Syon. *Ecce Rex tuus veniet,* Et andò, e fece l'imbaſciata, dicendo, *Adorna Thalamum tuum, ò filia Syon, & ſuſcipe Regem*, & ſubito fu ſparſa queſta buona nuoua per tutto il mondo, perche gli Angeli l'annuciorno, li Profeti la profetizorono. *& tandem venit plenitudo temporis, in quo miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, & vt adoptionem filiorum reciperemus: & nunc eſt, & nunc eſt. Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium: Immo concepit, & peperit hodie: Hodie nobis cælorum Rex de Virgine naſci dignatus eſt, vt hominem perditum ad cæleſtia regna reuocaret.* Hoggi à noi quel dolciſsimo Rè del Cielo ſi è degnato naſcere d'vna Vergine per richiamare, e ridurre alli celeſti regni l'huomo perduto. Ma come ſia nato queſto Rè pigliamo fiato, e l'intenderete.

PARTE SECONDA.

Sicut Deus eſt rerum effectiuum in creatione, ſic eſt refectiuum in redemptione, & perfectiuum in retributione, quoniam ſicut Pater omnia creauit per verbum increatum, ſic omnia recreauit, & renouauit per verbum incarnatum. Per verbum igitur incarnatum facta eſt humani generis reparatio, non quia aliter ſaluari non poterat, ſed quia nullus alius modus fuit ita congruus ipſi reparatori, & reparabili, ac reparationi; congruebat inquam iſte modus reparatori, quem decebat ſuam potentiam, ſapientiam, & bonitatem oſtendere. Quid autem potentius, quam coniungere extrema ſummè diſtantia, hoc eſt creatorem, & creaturam? Magna potentia fuit in coniunctionem diſparium elementorum, maior in coniunctione illorum ad ſpiritum creatum, maxima in coniunctione illorum ad ſpiritum increatum, vbi maxima diſparitas eſt. Quid vero ſapientius; quam quod ad perfectionem totius vniuerſi fieret coniunctio primi, & vltimi? hoc eſt verbi Dei quod eſt omnium principium, & humanæ creaturæ, quæ in operibus ſex dierum fuit vltima omnium creaturarum? Quid autem beneuolentius, quam quod creator rerum communicare ſe voluit rebus creatis? & hæc benignitas magna fuit in cõmunicatione ſui omnibus rebus per præſentiam, maior, quia communicauit ſe bonis per gratiam, maxima, quia communicauit ſe homini per vnionem, & per conſequens generibus ſingulorum in vnitate perſonæ: Fuit etiam iſte modus congruentiſſimus ipſi reparabili, quia homo per peccatum corruit in infirmitatem, ignorantiam, & malitiam, per quæ ineptus factus eſt ad virtutem diuinam imitandam, & ad veritatem cognoſcendam, & ad bonitatem diligendam, ideo Deus factus eſt homo, per quod ſe reddidit homini mirabilem cognoſcibilem, & amabilem. Fuit etiam iſte modus congruentiſſimus noſtræ

Digitized by Google

reparationi, quia Dominus in forma ſerui procurauit ſalutem ſerui, Sunt, & aliæ rationes, quare fuit conueniens Deum incarnari. Prima eſt quia præuaricator abſtulit nobis Deum, vnde conueniens fuit, vt reparator redderet nobis Deum. Secunda, quia humilitas decuit eum, ſed non potuit humiliari vſque ad pœnas in natura diuina oportuit ergo, quod in alia. Tertia, vt prophetias impleret. Iſai 52. Ego qui loquebar ecce adſum. Abacuc 2. Apparebit in finem, & non mentietur, ſi moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet, vt ſcilicet, doceret potius vincere per iuſtitiam, quam per potentiam. Quarta propter vitandum inconueniens, quia ſi Deus incarnari non potuiſſet, vel neſciuiſſet aut noluiſſet, videretur in eo eſſe impotentia, vel ignorantia, vel inuidia, (quod abſit.) Quinta vt tanta eſſet humilitas in redemptore quanta fuit ſuperbia in prauaricatore, quia tanta fuit ſuperbia, vt homo vellet eſſe, vt Deus, vnde humilitas tanta debuit eſſe, vt Deus fieret homo. Sexta, vt noſtrum amorem excitaret, & noſtram ſpem erigeret. Septima, vt exemplum imitandæ virtutis nobis daret in forma viſibili, & humana.

Non mancano al mondo delli huomini curioſi, & tra gli altri ſono molti, che deſiderano di ſapere, perche cauſa Iddio habbi fatto l'huomo che poteſse peccare, e non l'habbi fatto, che ſteſse ſempre permanente, e fermo nel ſtato di gratia, & che egli non haueſse potuto peccare, & ne anco ne haueſse hauuto volontà? A queſto vi ſono molte raggioni, da potere riſpõdere, non dimeno diremo queſte, cioè otto ſeguenti raggioni.

La prima è, acciò ſi dimoſtri la diuina potenza, di cui è ſolo lo ſtare immutabile, fermo, e coſtante, e non ſugetto à riuolutione alcuna, ma ogni creatura è volubile, e facile à mutarſi, per il che ſi dimoſtra la differenza, che è dal Creatore alle creature.

La ſeconda è, acciò ſi conoſca la ſapienza di Dio, la quale sà dal male, cauar'il bene, il che non ſi harebbe potuto fare, ſe Iddio non haueſse fatto la creatura humana vertibile al male.

La terza, acciò ſi manifeſti la clemenza di Dio, con la quale Chriſto mediante la ſua morte, liberò l'huomo, che era perduto.

La quarta, acciò ſi dimoſtri la giuſtitia di Dio, con la quale ſi rende non ſolo li premij, e li meriti alli buoni ma li ſupplicij, & li caſtighi ancora alli rei.

La quinta, acciò l'huomo non fuſse di peggior conditione dell'altre creature, le quali Iddio le tratta tutte in tal maniera, che con li proprij moti le laſcia viuere. Onde ſi conueniua, che l'huomo ancora ſi doueſſe laſciar nel ſuo proprio libero arbitrio, per maggior ſua eccellenza.

La ſeſta è la lode humana, perche la lode dell'huomo giuſto, il quale hà potuto tranſgredire, ouer peccar, & non hà peccato, è molto maggiore.

La ſettima. è il decoro dell'vniuerſo, perche le coſe contrarie, poſte appreſso al ſuo contrario, maggiormente rilucono, coſi li buoni rilucono, e ſi conoſcono li per li cattiui.

La ot-

Digitized by Google

La ottaua raggione ſi è perche li buoni ſi eſſercitano, e ſi prouano per li cattiui, ſi come l'oro nel fuoco.

Ma Adamo, & Eua dopò il peccato furono ſcacciati dal Paradiso, ſi come Lucifero dal Cielo, e habitando in queſta valle di miſerie, ſi ſon fatti mortali, e ſi come queſto mōdo è poſto tra mezzo al Cielo, e l'inferno, coſi viene à dimoſtrarſi la differenza dell'vno, e dell'altro, che eſſendo il mondo nel mezzo, partecipa di tutte due, perche ſi come in Cielo non ſi può mai morire, coſi per contrario nell'inferno vi è vn ſempre morire; Ma in queſto mondo, il quale ſtà nel mezzo dell'vno, e dell'altro, vi è da poter viuere, e poter morire. Da queſte raggioni ſi manifeſta ancora, che il primo ſtato dell'huomo, fù dell'innocentia. Il ſecondo della gratia. Il terzo della colpa. Il quarto di penitenza. Il quinto di gloria. Et perche l'huomo volſe inalzar sè ſopra di sè, caſcò miſerabilmente in frà ſe ſteſſo, ciò è dal ſtato dell'innocenza, e della gratia, nello ſtato della colpa, e della miſeria. Di più perche ſi fece diſſubediente al ſuo ſuperiore, per giuſto giuditio di Dio gli auuenne, che à lui ſi faceſſe diſubidiente il ſuo inferiore, ciò è la carne.

Sono aſcuni ancora curioſi di ſapere. *Quare Chriſtus, nec prius, nec poſterius venerit, quibus poſſunt dici nonnullæ rationes. Prima eſt, vt ordinem vniuerſi non turbaret: Singula namque ſuis fiunt temporibus, quanto magis in maximo Dei opere, ſcilicet, Filij Dei incarnatione? Secunda ne fides & ſpes promiſſa incarnatione, & nimis tardata perirent. Si enim tardaſſet venire, quotidie decreuiſſent homines in fide, & tepuiſſent. Sed prius venire non fuit neceſſe, quia non prodeſt medicina ſpiritualis, ſine affectu recipientis. Tertia eſt, vt supremæ infirmitati culpæ immediatè ſuccederet melioratio, ſicut ſummum ſtatum acutæ febris ſequitur criſis, & ſanatio. Quarta, vt homo de lege naturali, & ſcripta prius conuinceretur, ſicut ait Auguſtinus, quia ſi Chriſtus ſtatim veniſſet, diceret quod per legem naturæ ſaluari poterat, & ſuperflui crederet aduentum Chriſti: Similiter dicere poterat de lege ſcripta, ſed comperto, nec ſic, nec ſic ſaluari poterat, cum omnes ad inferos deſcenderent, tunc venit ipſe, quia tunc erat tempus miſerendi eius. Quinta, vt ſicut primi hominis conditio fuit ſexta die ad totius mundi complementum ſic Deus homo fieret in ſexta ætate ad totius creaturæ perfectionem. Sexta enim ætas apta eſt ad exercitium ſapientiæ, ad remiſſionem culpę, ad meritum vitæ æternæ, ad tranſitum de ſtatu miſeriæ, ad ſtatum gloriæ, & iſta notantur ſexta ætatæ, ratione perfectionis ſanari. Sexta etiam, quia Chriſtus non debuit venire in principio temporis, quia aduentus eius nimis fuiſſet feſtinus, nec in fine vltimo, quia tunc nimis fuiſſet tardus, ſed decebat Saluatorem inter tempus morbi, & tempus iudicij introducere tempus remedij. Septima, quia decebat Ducem perfectum, tunc ſe oſtendere, cum eſſet opportunitas currendi ad brauium, hoc eſt in fine temporum, & tamen ante terminum, vt per timore in iudicij ſtimulati, per ſpem præmij attracti, & per exempli perfectionem animati, ſequi poſſemus efficaciter ducem noſtrum. Octaua, quia decebat me-*

diato-

Digitized by Google

dictorem quædam membrum ſuorum, præcedere, & quædam ſequi.

Mà per ſeguire il noſtro raggionamento della Natiuità di Chriſto, ritornaremo al noſtre primo principio. ciò è *Hodiè nobis cælorũ rèx de Virgine naſci dignatus eſt. Vt hominem perditum ad cæleſtia regna reuocaret.* Hoggi à noi quel dolciſſimo Rè del Dielo ſi è degnato naſcere d'vna Vergine, per richiamare alli celeſti regni l'huomo perduto: Il Figliuol di Dio Chriſto Gieſù Rè di Rè, e Signor del tutto, ſi è degnato naſcere d'vna Vergine, dalla quale pigliò la natura humana, e ſi è fatto huomo; In cinque modi Chriſto pigliò la natura humana, cio è *miſericorditer. Apoſt. ad Titum 3. Secundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Vtiliter*, cio è *pro ſalute noſtra. Pſal. 73. operatus eſt ſalutem in medio terræ. Sapienter, quia aſſumpſit bonum naturæ, reprobando malum culpæ. Iſai. 7 butyrum, & mel comedet, vt ſciat reprobare malum, & eligere bonum, fortiter*. perche pigliò in tal modo la natura humana, che mai la laſciò, *quia poſt mortem vnita fuit diuinitas carni in ſepulcro, & animæ in inferno. Mirabiliter, quia coniuncta ſunt in carne ſummum, & imum, hoc eſt Deus, & limus: Verbum caro factum eſt, quinque modis. ſcilicet ſecundum veritatem carnis, Iſai. 53. Vere languores noſtros ipſe tulit. Præter carnem, quia præter operationem carnalem. Matth. 1. Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt, ſupra carnem, quia meritis noſtris non exigentibus, Apoſt. ad Titum 3 Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos; Propter carnem, quia ad ſaluandam carnem & hoc quantum ad fideles, qui in gratia moriuntur, Efficaciter, licet quantum ad omnes, Sufficienter. Matth. 1. Vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum, Cõtra carnem, quia ad maiorem damnationem infidelium. Io. 15. ſi non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem peccatum non haberent*. Ritrouiamo in Chriſto tre natiuità, vna diuina, l'altra humana, l'altra gratuita, la prima dal Padre, la ſeconda dalla Madre, la terza ſi fà nella mente. Dal Padre naſce eternalmente. Dalla Madre teporalmente. Nella mente ſpiritualmente. E queſte tre natiuità ſi pigliano coſi cioè, ſecondo le tre nature, che ſono i Chriſto, ciò è la deità, la carne, e lo ſpirito. Imperoche dal Padre naſce Dio, dalla Madre naſce la carne, e nella mente (per la gratia, che è in eſſa) naſce lo Spirito ſanto. Dal Padre naſce ſempre, dalla Madre naſce vna volta, e nella mente naſce ſpeſſe volte. Secondo la natiuità diuina, Chriſto hà il Padre ſenza Madre. Secondo l'humana, ha la Madre ſenza il Padre. Secondo la gratuita, hà il Padre, e la Madre. *Secundum illud. Qui fecerit voluntatem patris mei, &c.*

Queſte tre natiuità di Chriſto rappreſenta la chieſa ſanta nella ſua natiuità, cioè nelle tre meſſe, che ſi cantano in quel giorno, nella prima meſſa, che ſi canta la notte, ſi rappreſenta la natiuità diuina, perche ſi come la notte à noi è oſcura, coſi la natiuità diuina di Chriſto à noi è occulta, come diſſe Iſaia. *Genarationem eius quis enarabit?* La ſeconda meſsa, che ſi canta nell'aurora, ci rappreſenta la natiuità humana. Impero-

peroche ſi come l'aurora tien parte del'oſcuro,e parte del chiaro,coſi la natiuità humana di Chriſto fu parte occulta, e parte manifeſta:occulta dico in quanto che ci fù occulto il modo, perche nacque di Vergine,ma fu ben manifeſta,& chiara in quanto al fatto. La terza ciò è la natiuità gratuita ſi rappreſenta nella meſsa,che ſi canta nell'giorno. *Quia natiuitas gratuita eſt manifeſta, in qua Chriſtus per affectum concipitur, per effectum naſcitur, & per amorem profectum nutritur. Iaſaia. 26. A timore tuo concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis.*

Et ſeguendo il ragionamento della natiuità humana,ſecondo le parole del Apoſtolo Paolo ſcriuendo à Tito 3.doue dice. *Aparuit gratia Dei Saluatoris noſtri omnibus hominibus erudiens nos,&c.* La natiuità di Chriſto fu gratioſa,glorioſa,copioſa, e fruttuoſa. *Gratioſa, ideſt gratis non meritis noſtris exhibita, ibi apparuit enim gratia. Glorioſa, quia Dei Saluatoris noſtri. Copioſa, quia omnibus hominibus. Fructuoſa, quia erudiens nos*; Queſto frutto della natiuità di Chriſto è in due modi, vno ciò è *reſpectu temporis præſentis*; l'altro *reſpectu temporis futuris*. Di più *reſpectu temporis præſentis*, queſto frutto è in due modi. Il primo è *declinatio mali, ibi, vt abnegantes impietatem, (quoad malum,) quod eſt contra fidem, & ſecularia deſideria, quoad malum, quod eſt contra bonos mores*. Il ſecondo frutto, *eſt operatio boni, ibi ſobrie, quoad nos, iuſtè, quoad proximum, & pie, quoad Deum*. Di più *reſpectu temporis futuri*. queſto frutto è in due modi. Il primo, è della ſperanza nella reſurettione, *ibi expectantes beatam ſpem*. Il ſecondo, dell'allegrezza nella giuſtificatione, *ibi Aduentum gloriæ magni Dei.*

Apparſe nella natiuità di Chriſto la benignità,e l'humanità del Saluatore de triplici latibulo,ciòè dal ſeno del Padre, nel quale ſi celaua, dall' ombra della legge, nella quale ſi figuraua, dal ventre della Madre, nel quale ſi formaua. Queſto Chriſto finalmente è quello agnello, il quale *ſoluit ſignacula libri ſignati*. La natiuità di Chriſto fù vtile, honeſta, e gioconda, perche,che coſa più vtile della ſalute dell'huomo? *Vocabis inquit nomen eius Ieſum, qui ſaluum faciet populum ſuum, certe à formidine timoris, ab immanitate languoris, à detentione carceris, à ſubiugatione hoſtis*; che coſa è più honeſta del parto d'vna Vergine? nel qual parto è Vergine quella che genera,Dio è quello,che è generato, e lo Spirito ſanto è quello,che opera nella generatione. Che coſa più gioconda della natità di Dio,e dell'huomo,della quale ſi rallegrorno li noſtri antichi Padri, che paſsorono,ſi come *Abrahã qui exltauit, vt videret diẽ Domini*:Se ralegrono quelli, che ſeguono. *Gaudete in Domino ſemper iterum dico gaudete*. Si ralegrano quelli,che furono preſenti,come gli Angeli,che cantauano,li paſtori,che lo vedeuano, Gio. Battiſta, che lo ſenti nel ventre di ſua Madre. Simone,ch'l'abbracciaua. Li Maggi,che l'adorauano,e più ancora Ioſeph,che lo cuſtodiua, mà molto più, e ſenza comparatione la Vergine ſantiſſima,che lo gouernaua. *Magnum miſterium declaratur hodie in-*

die in-

die innouantur naturæ Deus homo factus eſt, & de Virgine naſci dignatus eſt, & verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, ò gran miſterio, ò merauiglioſo miſterio. *Deus homo factus eſt*: Sapete perche Dio ſi è fatto huomo? per il ſuiſcerato amore, che porta alla natura humana. Si è fatto huomo. *Vt fieret homo Deus. Dominus factus eſt ſeruus, vt fieret ſeruus Dominus. Deus de cælis ad terras deſcendit: Vt homo de terris ad cælos aſcenderet. Deus factus eſt Filius hominis. Vt homo fieret Filius Dei, Immortalis factus eſt mortalis, vt mortales fierent immortales. Diues in omnibus factus eſt pauper, vt pauperes fierent diuites. Obſcurata eſt lux, vt nos illuminaret, eſuriuit panis, vt nos reficeret, ſitiuit fons, vt nos inebriaret. Triſtata eſt lætitia, vt nos lætificaret, pauebat fiducia, vt nos confortaret. Laſſata eſt via, vt iter noſtrum ad cæleſtia regna dirigeret. Mirabile miſterium declaratur hodie Deus homo factus eſt.* Queſto è quel vero Rè del Cielo, queſto è il noſtro Saluatore, che hoggi è nato di queſta beata Vergine. Rallegratiui tutti dunque in queſto giorno, perche l'hà fatto il Signore per noſtra ſalute. *Hæc dies, quam fecit Dominus exultemus, & lætemur in ea.* Ralegratiui, e conſolateui: Sentite, che il Signor proprio ve lo dice per il ſuo Propheta Iſaia. *Conſolamini conſolamini popule meus dicit Dominus Deus veſter, loquimini ad cor Ieruſalem, & aduocate eam.* Conſolateui, conſolateui popul mio dice il voſtro Signor Dio. *Loquimini ad cor Ieruſalem*, ciò è all'anima voſtra, *& aduocate eam*. Chiamatela, e gridate forte, e diteli, che ſtia di buona voglia, che ſi rallegri. E perche Signore tanta allegrezza? Sentite, ſentite la riſpoſta. *Quoniam completa eſt malitia eius*, perche ſi è dato fine alla ſua malitia, *& dimiſſa eſt iniquitas illius*, gli è rimeſsa la ſua iniquità, gli ſon perdonati li peccati, l'offeſe, e le ſceleratezze. *Conſolamini, conſolamini popule meus.* E perche Signore tanta allegrezza? Perche è venuto il medico all'infermi per riſanarli. Il Redentore alli cattiui, per ricomprarli, la via à gli erranti, la vita alli morti. *Conſolamini, conſolamini popule meus*, e perche Signore tanta conſolatione? *quia verbum caro factum eſt*. Quella ſapienza infinita, quel verbo di Dio eterno ſi è fatto huomo, & è venuto in carne, come Signore alli ſerui per corregerli, come maeſtro alli diſcepoli per ammaeſtrarli come medico alli infermi per riſanarli. Per il primo modo Dio hà moſtrato la ſua potenza, per il ſecondo, la ſapienza, per il terzo la bontà. Quattro frutti pone ſan Bernardo dell'incarnatione del Signore dicendo. *Manna de cælo deſcendit, vt gaudeant eſurientes. De vinea cæli botrus erupit, vt gaudeant ſitientes. Oleum effuſum eſt, vt gaudeant egrotantes, lapis ſine manibus de monte preciſus eſt, vt timeant negligentes.* E diſceſa la manna dal cielo, acciò s'alegrino gli affamati. Da quella vigna celeſte del Signore ſi è ſdrucciolato vn botro di dolciſſimo vino, acciò ſi allegrino gli aſsetati. Vn ſoauiſsimo liquor d'oglio ſi è verſato dal cielo per rallegrare gl'infermi. Ma auuertite, auuertite ancora, che dal monte del Signore ſenza operation di mano, ſi è diſtaccata vna pietra, acciò ſi ſpa-

Digitized by Google

ſi ſpauentino gli negligenti . Però guai à te huomo ingrato ſe finalmente ſarai tanto negligente della tua ſalute, e non riconoſcerai tanto beneſitio dal tuo Signore.

Eccoti dunque ò huomo finalmente racquiſtata l'eccelenza, e magior della prima da queſto Signore. Eccoti ò huomo il ſatisfattor conuenientiſsimo Dio, e huomo, il quale hà riparato all'innocenza, che perdeſti nel guſtare il vietato pomo. Eccoti o huomo il mediatore conuenientiſsimo conforme all'vna parte, e l'altra ciò è a Dio per la diuinità, e all'huomo per l'humanità, e all'vna, e l'altra parte amico, il quale hà riformata l'amicitia tra Dio, e l'huomo. *Mirabile miſteriū declaratur hodie. Deus homo factus eſt.* Che maggior amore, che maggior charità ci poteua moſtrar quello eterno Padre con la ſua potenza, il Figliuolo con la ſapienza, e lo Spirito ſanto con tanta pienezza d'amore, e di charità? *Mirabile miſterium declaratur hodie Deus homo factus eſt, & de Virgine naſci dignatus eſt.* O Beatiſsima Vergine potrò io far, che di te non dica qualche coſa? che hauendo noi col'tuo aiuto, e fauore dato principio al noſtro ragionamento, con l'iſteſso ancora li daremo fine, e ſento grandiſsimo diſpiacere, che nè sò, nè poſso pienamente dire delle tue lodi quāto io vorrei, e ringratiarti quanto debbo, e non ſapendo che altro mi dire, dirrò come diſse Anſelmo ſanto con molta breuità, e gran ſoſtantia, ciò è. *Salum de ſancta Maria Virgine prædicare, quod eſt mater Dei, excedit omnem altitudinem, quæ poſt Deum dici, vel prædicari poteſt.* Solamente predicare, ò dire che la Vergine Maria, e Madre de Dio eccede, & auanza ogni altezza, che ſi puo dire, ò penſare, dopò la maeſtà di Dio: Là B. Vergine ci portò il frutto nel ſanto Natale del ſuo Figlio, il quale fù ſeminato nella concettione, germogliò nella Natiuità, fu raccolto nelle faſce, fù portato à caſa nella purificatione, fù battuto nel tronco, fù ventilato nelle accuſe de falſi teſtimonij, immolato nella paſsione, fù purgato nella reſurettione. Si mangia ogni giorno nella ſanta communione, & ſi gode nella celeſte fruitione. Fu ancora la B. Vergine, cielo che hà rorato Chriſto, fù nuouola, che hà piouuto Chriſto, fù monte, che ſtilla latte, è miele. Fù terra, che hà germogliato il Saluatore. Nella ſa natiuità del Signore. La B. Vergine fu terra, dalla quale è ſtato formato il nuouo Adamo. Terra dalla quale è nata la verità, terra dalla quale è nato il frutto della terra ſublime, terra buona, e terra ſanta; nella quale caſcò il diuin ſeme, terra, che ſcorre latte, e miele, terra dalla quale è nato vn fonte, che bagna tutta la faccia della terra, terra, che produce herba verde; Horſu dunque ò huomo beui in queſto fonte, *vt fiat tibi fons ſalientis in vitam æternam*; mangia di queſta herba tenera, e freſca, che raguzzerai il guſto. E perche l'herba? perche l'huomo, che perſe l'honore (come habbiamo detto da principio) fu fatto à guiſa di vitello, di giumento, e di beſtia indomita, che per la ſua infirmità giaceua nella valla, e per la pecorina ſomiglianza, haueua biſogno del fieno, e per l'indomita fierezza,

ligato

ligato nel preſepio (ſi come è ſcritto) in chamo, & freno, &c. per queſta cauſa ò huomo, che ſtai nella ſtalla infermo, inuolto nelle puzze, e carogne di grauiſsimi errori, e peccati ſappi, che Chriſto è nato nella ſtalla, per liberar te da queſta ſtalla, e darti il cielo, laſcia, laſcia omai (ti priego) ò huomo ſenſuale di vſar più queſt' inſipido, e arido fieno di queſto mondo, e mangia di queſta herba freſca, qual ti appreſenta la Vergine ſantiſsima Madre di Dio, mangia di queſto pan celeſte, vſa queſto cibo angelico, che ripieno di eſso, queſto medico diuino ſanarà tutte le infermità tue, e ti ſcioglierà dalli legami crudeli dello infernal nemico, acciò libero, e ſciolto, ſano, e ſaluo, ripieno della ſua diuina, e ſanta gratia, ſicuramēte andarai à godere quelli diuini theſori, & à riempire quelle celeſti ſedi, quali Iddio per amore *à conſtitutione mundi præparauit diligentibus ſe*. Il che per interceſsione della ſua Madre Santiſsima, e per ſua gran miſericordia, qual fu cauſa della noſtra redentione, ce ne facci degni tutti in ſecula ſeculorum. Amen.

REGESTVM.

† †† ††† †††† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hg Ii Kk Ll Mm Nn

a b c d e f g h i k

Omnes ſunt quaterniones, præter Nn a b c d e f g h i k duerniones.

ROMÆ, Apud Iacobum Maſcardum. MDCXI.

SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Digitized by Google

6-1

Digitized by Google